إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

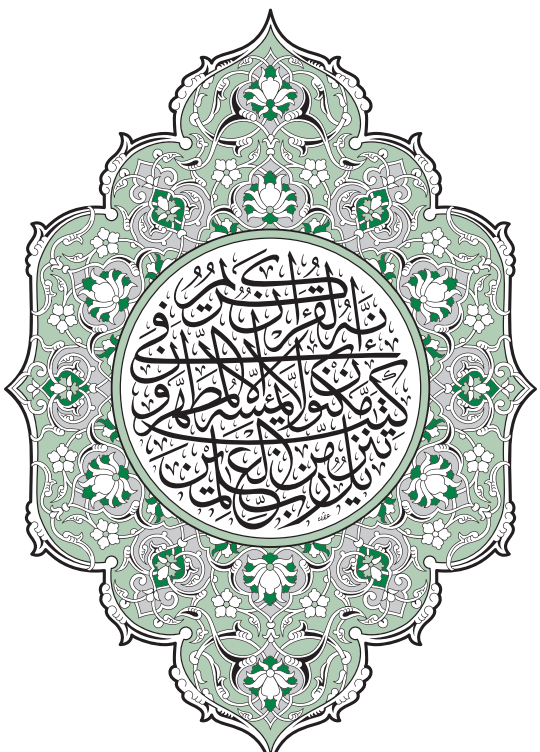

اے قرآن کریمء ترجمہ ءُرچانکءِ چاپ ءُشنگ کنگ شرف پرمان

خادم حرمين شريفين ملک سلمان بن عبد العزيز آل سعود

سعودی عرب بادشاہء نیمگءَ چہ بوتگ

تَشَرَّفَ بِالإِشْرَافِ عَلَى طِبَاعَةِ هَذِهِ التَّرْجَمَةِ لِمَعَانِي القُرْآنِ الكَرِيمِ

خَادِمُ الحَرَمَيْنِ الشَّرِيفَيْنِ المَلِكُ سَلْمَانُ بْنُ عَبْدِ العَزِيزِ آلُ سُعُودٍ

مَلِكُ المَمْلَكَةِ العَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

وَقفٌ لِلّٰه تَعَالى مِنْ خَادِم الحَرَمَيْن الشَّرِيفَيْن
المَلِكِ سَلْمَان بْن عَبْد العَزِيز آل سُعُود
ولا يَجُوز بَيْعُه
يُـوَزّع مَجَّانًا

ترجمة معاني القرآن الكريم وتفسيره إلى اللُّغَةِ البَلُوشِيَّةِ

إعداد :
الشيخ عبدالغفار محمد ضامراني

مُجَمَّعُ المَلِكِ فَهْدٍ لِطِبَاعَةِ المُصْحَفِ الشَّرِيفِ
بالمَدِينَةِ المُنَوَّرَة

وقف اِنت په اللهءِ نامءَ چه خادم حرمین شریفین
ملک سلمان بن عبد العزیز آل سعودءِ نیمگءَ خاص په
اللهءِ رضا ءُوشنودیءَ اِشی بهاء کنگ نارو اِنت،
اے مفت بهرکنگ بیت

ترجمهءُ رچانکءُ تفسیر
قُرآن کریم مان بلوچی زبانءَ

نبشتکار ءُرجانکار:
شیخ عبدالغفار محمد ضامرانی

مجمع ملک فهد جاه چاپ قرآن کریم
چه مدینه منوره

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

مقدمة

بقلم معالي الشيخ الدكتور
عبد اللطيف بن عبد العزيز بن عبد الرحمن آل الشيخ
وزير الشؤون الإسلامية والدعوة والإرشاد
المشرف العام على المجمع

الحمد لله رب العالمين، القائل في كتابه الكريم:

﴿... **قَدْ جَآءَكُم مِّنَ ٱللَّهِ نُورٌ وَكِتَٰبٌ مُّبِينٌ**﴾.

والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، نبينا محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، القائل: «**خيركُم مَن تعلَّم القرآن وعلَّمه**».

أما بعد:

فإنفاذاً لتوجيهات خادم الحرمين الشريفين، الملك سلمان بن عبدالعزيز آل سعود -حفظه الله- بالعناية بكتاب الله، والعمل على تيسير نشره، وتوزيعه بين المسلمين، في مشارق الأرض ومغاربها، وتفسيره، وترجمة معانيه إلى مختلف لغات العالم.

وإيماناً من وزارة الشؤون الإسلامية والدعوة والإرشاد بالمملكة العربية السعودية بأهمية ترجمة معاني القرآن الكريم إلى جميع لغات العالم المهمة؛ تسهيلاً لفهمه على المسلمين الناطقين بغير العربية، وتحقيقاً للبلاغ المأمور به في قوله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «**بلِّغوا عنِّي ولو آية**».

وخدمـةً لإخواننا الناطقين باللغة البلوشـية، يطيب لمجمـع الملك فهد لطباعة المصحـف الشريف بالمدينة المنورة، أن يقدم للقارئ الكريم هذه الترجمة البلوشـية الـتي قام بها الشـيخ عبدالغفارمحمد ضامـراني، وراجعها من قبـل المجمع الدكتور عبدالغفور عبدالحق حسين بُرّ البلوشي.

ونحمـد الله سـبحانه وتعالى أن وفق لإنجاز هذا العمـل العظيم، الذي نرجو أن يكون خالصاً لوجهه الكريم، وأن ينفع به الناس.

إننا لندرك أن ترجمة معاني القرآن الكريم -مهما بلغت دقتها- سـتكون قاصرة عـن أداء المعـاني العظيمـة التي يدل عليها النـص القرآني المعجـز، وأن المعاني التي تؤديها الترجمة إنما هي حصيلة ما بلغه علم المترجم في فهم كتاب الله الكريم، وأنه يعتريها ما يعتري عمل البشر كلَّه من خطإ ونقص.

ومـن ثـم نرجو مـن كل قارئ لهـذه الترجمة أن يـوافي مجمع الملك فهـد لطباعة المصحـف الشريـف بالمدينة النبوية بمـا قد يجده فيها من خطـإ أو نقص أو زيادة؛ للإفادة من الاستدراكات في الطبعات القادمة إن شاء الله.

والله الموفـق، وهـو الهادي إلى سـواء السـبيل، اللّٰهُمَّ تقبل منا إنك أنت السـميع العليم.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

پیشگال

نبشته کنگ بوتگ چه:
شرفمندیں ءُ مڑاداریں واجه: الشيخ الدكتور
عبد اللطيف بن عبد العزيز بن عبد الرحمن آل الشيخ
وزير الشؤون الإسلامية والدعوة والإرشاد
کار مستر: مجمع ملک فهد

کلیں توصیف په اللهءِ واستءَ اَنت که رودینوک اِنت کلیں جهانانی، هما که گوْشتگ ئے ﴿... قَدۡ جَآءَكُم مِّنَ ٱللَّهِ نُورٞ وَكِتَٰبٞ مُّبِينٞ﴾، بیشک که په شما آتکگ چه اللهءِ نیمگءَ رژنےءُ کتابے پدّریں.

ءُ دروزءُ سلام به بیت نبیءُ رسولانی شرفمندتریں، مئے نبی محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرءَ، که گوْشوک اِنت: «**خيركُم مَن تعلَّم القرآن وعلَّمه**»، چه شما جْوانتریں هما اِنت قرآن ءَ وانیتءُ اے دگراں وانین اِیت.

أما بعد:

خادم الحرمين الشريفين ملک سلمان بن عبدالعزيز آل سعود -حفظه اللهءِ- قرآن پاکءِ نیمگءَ الّمی ءُجوانیں دلگوش گوْر کنگءِ حکمءِ پیلو کنگءِ هاترءَ، ءُآئی شنگ ءُشانگ کنگءِ کارءِ تهءَ آسانی آرگءِ هاترءَ، ءُآئیءَ مسلمانانی تهءَ میتءَ شنگ کنگءِ هاترءَ ماں دنیاءِ کُنڈ کُنڈءَ مشرقءَ بگر دان مغربءَ، ءُآئی تفسیرءُ معنایانی ترجمه کنگءِ هاترءَ ماں دنیاءِ بازیں زبانانی تهءَ.

ءُوزارت شؤون اسلامی ءُدعوت ءُارشاد ماں مملكة العربية السعودية ءِ قرآن پاکءِ معنایاں ماں دنیاءِ کلیں اهمیں زبانانی تهءَ تزّینگءِ اهمیتءِ سرءَ یقین آرگ، دانکه ابید چه عربی زبانءِ مردمانی واستا قرآن پاکءِ فهمگ آسان به بیت، ءُچه

رسـول الله صَلَّىٰٱللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ نیمگءَ حکم داتگیں فرمان «**بلِّغوا عنِّي ولو آية**». بزاں سر بکـن اِت (ءُشـنگ بکـن اِت) چہ منی نیمگءَ توری یـک آیتے بہ بیت، آئی سراءَ عمل کنگءِ هاترءَ.

ءُبلـوچی زبـانءَ هبر کنوکـیں وتی بْراتانی خدمـتءِ هاترءَ ماں مدینـہ منورہءِ تـہءَ هسـتیں قرآن پـاکءِ مزنیں چاپ جاہ مجمـع ملک فهـدءَ وشی بیت کہ گراں مهزبیں وانوکانی واستا اے بلوچی ترجمہ ءُتفسیرءَ پیش بکنت کہ تیار کتگ شیخ عبدالغفارمحمد ضامرانیءَ ءُ چمشـانک داتگ چہ مجمعءِ نیمگءَ دکتور عبدالغفور عبدالحق حسین بُرّ بلوچءَ.

ءُمـا الله پاکءِ شـکرءَ گرایں کہ مارا اے مزنـیں کارءِ کنگءِ هاٹیگ ئے دات، ءُمـا واهگدارایں کـہ اے کار خاص پہ همائی رضاءِ هاترءَ بہ بات، ءُچہ اشی مردم نپ بزورات اَنت.

ءُمـا اے گـپءَ شَر سرپد اِیں کـہ قرآن پاکءِ معنایانی ترجمہ -سـتر کہ آگوں هورت چاریءَ بہ بیت- آمزنیں معنیءِ جندءَ دات نہ کننت کہ قرآن پاکءِ جندءِ لفـظ اَنـت، بلـے اے معنی کہ ترجمـہ ءِ تہءَ اَنت، ترجمہ کنوکءِ عِلـمءُ زانتءِ رِدءَ قرآن پاکءِ هما فهم اَنت کہ آئی فهم اِتگ اَنت، ءُاشی تہءَ هر آ چیز بوت کنت کہ چہ کلیں بنی آدماں بیت، چہ ردیءُ کمیءَ.

ءُپمیشـکا ما چہ پَہک، ءُکلیں وانوکاں دزبندی کـن اِیں کہ آ هرچ پیمیں ردی یـا کمی یا گیشیءِ گنـدگءَ مجمع ملک فهدءَ هال بدے اَنـت دانکہ دیمءِ آؤکیں چاپانی تہءَ آ در کنگ بہ بنت، ءُجوڈ کنگ بہ بنت، إن شاء الله.

ءُالله اِنت هاٹیگ ءُتوفیق دیوک، ءُهماانت کہ تچکیں راہءَ شون دنت، اے الله مئے عملاں قبول بکن، بیشک کہ تو زبریں اشکنوک ءُزانوکےئے.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

قرآنءِ معنایانی ترجمهءِ پیش گال

پیشوک: سردانک قرآن پاک اللهءِ کلام اِنت، که گوں حرفان ءُمعنایاں اللهءَ ایر گپتگ وتی رسول محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرءَ، که آ رحمتے پہ کُلیں جهانءَ، مُژده دیوک ءُترسینوکے، ءُتوار جنوکے اللهءِ نیمگءَ، ءُدْرپشوکیں کندیلے، نوں دلگوش کن اِت قرآن پاکءِ ءُآئی کلوهءِ بابتءَ چیزکے زانتکاری.

قرآن پاکءِ پجار

(۱)- قرآن کریمءِ پجار ءُآئی نام ءُصفتانی بیان:

"قرآن پاک محمد عربی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرءَ الله پاکءِ ایر گپتگیں کلام اِنت، که گوں لفظ ءُمعنایاں وحی کنگ بوتگ، نبشتگین اِنت ماں (مصحفءِ) تاکانی تهءَ، که پہ تواتر[۱] نقل کنگ بوتگ، آئی وانگ ءُتلاوت کنگ عبادتے."

ءُالله پاکءِ جندءَ وت وتی وحی کتگیں اے کلامءِ نام که محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرءَ ایرئے گپتگ قرآن گوْشتگ، هنچو که فرمان اِنت ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ﴾ بیشک که ما ایر گپتگ تئی سرءَ قرآن (وشیں) ایرگیجگے. [الدهر: ۲۳]؛ پرچه که قرآن همے چیزءَ کرزایت که تلاوت کنگ ءُ(فهمگ) به بیت ءُیله کنگ مه بیت.

ءُالله پاکءَ آئی یک نامے "کتاب" هم کتگ: فرمان اِنت ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ ﴾ بیشک که ما اے کتاب تئی سرءَ ایر گپتگ پہ حق. [النساء: ۱۰۵]؛ پرچه که اللهءِ کلام کرز اِیت که نبیسگ به بیت ءُآئی بابتءَ کوتاہی کنگ مه بیت.

اللهءَ اے قرآن صفت کتگ پہ حق ءُباطلءَ گیشینوک، ءُتْرانگءَ گیجوک،

---

۱. تواتر بزاں متواتر، متواتر هما روایت کتگین اِنت که آ همنچو باز مردماں روایت کتگ که آیانی پہ همے یکیں روایت کتگیں چیزءِ سرءَ تپاک بوگ ءُدْروگ بندگءَ عقل منّ اِت مه کنت ءُگوں اِش کنگءَ مردمءَ سدّکی رس اِیت.

ءُرهشونی کنوک، ءُرژن، ءُشفا، ءُدانائی، ءُپنت ءُسوج ءُدگه بازیں صفت که قرآن پاکءِ مزن شانی ءُرسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ رسولیءِ کمالءَ پدر کن اَنت.

ءُ"مُصحَف"ءِ گال چـه "صُحُف"ءَ اِنت، بزاں هما تاک ءُهمک هما چیزکه آیانی سرءَ قـرآن پاک نبشـته کنگ بوتـگ، ءُاے نام صحابیاں په هما نبشـتگینءَ رواج داتگ که آئی تاکانی سرءَ قرآن نبشته اِنت.

ءُقرآن پاک چه الله پاکءِ نیمگءَ وحی کتگین اِنت که جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ گوں آئی آتـکـگ ءُمحمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ دلءِ تهءَ ایر گپتگ، فرمان اِنت ﴿وَإِنَّهُ لَتَنزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ * نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ * عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ * بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ﴾ ءُبیشک که اے کلیں جهانءِ پـروردگارءِ ایر گپتگین اِنت، که ایـر کپتگ گوں اشی جبریل، تئءِ دلءِ سرءَ تاکه تو به بئے چه ترسینوکاں، ماں ساپ ءُپلگاریں عربی زبانءِ تهءَ. [الشعراء: ۱۹۲-۱۹۵].

ءُاے ایـوکءَ پـه محمـد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ خـاص یـک نوکـیں چـیزے نـه بوتگ، بلکیں آئی کلیں رسـولیں بْراتـانی سرءَ(عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) همے رنـگءَ جبریلءَ اللهءِ وحی آوُرتـگ ءُسرکتـگ، ءُالله پـاک گچین کنت چـه وتی بندیاں هرکـسءَ که به لوٹ اِیت پـه اے، بلاهیں امانتءِ واسـتا، فرمان اِنت ﴿اَللّٰهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ الله گچـین کنـت پـه وتی کلوهـانی سر کنگءِ واسـتا چه فرشـته ءُانسـاناں، بیشـک که الله جوانین اشـکنوک ءُزبریـں گندوکے. [الحج: ۷۵]، ءُآزبر زانـت کـه کئے په اے کارءَ لائق تر اِنت ءُکئے لائـق نه اِنت، پرچا که اے مخلوق همـائی ئیگ اِنت، فرمان اِنـت ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ ءُتئی رب اِنت که جوڑکنت هرچیزکه به لوٹ اِیت ءُهمااِنت که گچین کنت. [القصص: ۶۸].

(۲)- قرآن پاکءِ ایر کپگ:

وحیءِ ایر کپگءِ بندات ماں دوشـمبهءِ روچءَ رمضانءِ هبده (۱۷) سال ۶۱۰مءَ واجه محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرءَ ماں مکهءِ کوهےءِ تهءِ حراء نامیں غارءَ بوت که جبریل گـوں اے آیاتـاں آتـک ﴿اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ * الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ * عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾ بـوان! وتی هما پروردگارءِ نامءَ کـه جوڑئے کتگ، جوڑئے کتگ انسان چه بستگیں خونءَ، بوان! که تئی پروردگار چه درستاں عزت

دار ترانت، هما که تعلیم ئے داتگ چه قلمءَ، تعلیم ئے داتگ انسانءَ هما چیز که آئی نه زانتگ. [العلق: ۱-۵].

اے چه قرآن پاکءَ اولی وحی اَت که واجه ﷺ سرءَ کنگ بوت، گڑا واجه ﷺ بیمے چیر کپت ءُگوں دْریکّوکیں دلےوتی لوگءَ آتک ءُگوں وتی لوگی ءُمومنانی مات خدیجه بنت خویلد رضی اللہ عنہا قصه ئے کت ءُگوْشت ئے که "منءَ بیمے چیر کپتگ ءُمنءَ وتی جانءِ ترس بوگءَ اِنت، گڑا آئی پسه دات، که پریشان مبو! هجبر چوش نه بیت! ءُمنءَ سوگندانت اللهءِ که الله ترا هجبر رسوا نه کنت، که توگوں سیاداں وتی سیادی داشتگ، ءُمدام راستیں گپ جتگ، نادزرس ءُنزورانی بار وتی کوپگاں زرتگ، ءُمهمانانی عزت کتگ، غریب ءُبزگرانی واستا کَٹ اِتگ، ءُمصیبتانی وهدءَ مدام حقءِ همراه داری کتگ".

ءُواجه ﷺ ئے زرت ءُورقه بن نوفلءِ[1] گوْرءَ شت که آ یک زانتکار ءُدانایے اَت ءُگوْشت ئے که اے ناکو زاتک! وتی بْرازاتکءِ گپاں گوشدار! گڑا واجه ﷺ سرجمیں قصه آؤرت، گڑا آئی گوْشت که اے وَهما ناموس اِنت (بزاں جبریل) که موسیءِ سرءَ ایر گیجگ بوتگ، دْریگتےمن آ وهدءَ جَوان بوتین آں، شالامن آ وهدءَ زندگ به باں که ترا تئی راج چه تئی میتگءَ در کنت، واجه درائینت: چوں! زاناں منی راج منءَ درکنوک اِنت چه منی ملکءَ؟ آئی گوْشت: هو! هرچ کسے که گوں همے چیزءَ اتکگ که ترا گون اِنت آ در کنگ بوتگ چه وتی دیارءَ ءُآئی دژمنی کنگ بوتگ، ءُاگاں من آ روچءَ داں هست بوت آں گڑا من ترا الکاپیں کمکے کن آں، پدءَ چه اے نند ءُنیادءَ کسانیں مدتےءَ رند ورقه بن نوفل بیران بوت.

ءُقرآن پاک رسول الله ﷺ سرءَ سرجمءَ یک برءَ ایرگیجگ نه بوت چوکه پیسری ئیں نبیانی سرءَ آیانی کتاب یکپارگءَ ایرگیجگ بوتگ اَت (علیهم الصلوات والتسلیمات)، بلے کم کمءَ وهد وهدءِ سرءَ بیست ءُسَے سالءَ توام بوت، برے لهتے آیات چه سورتےءَ، ءُبرے یک توامیں سورتے، همے رنگءَ ایرگیجان

---

۱. ورقه بن نوفل خدیجه رضی اللہ عنہا ناکوزتک اَت ءُیک عیسائی عالمے اَت که عبرانی زبانءِ نبشته کنوکے اَت، انجیل سریانی زبانءَ نازل بوتگ اَت، ورقه بن نوفل آئءَ ماں عبرانی زبانءَ رجانک کنوکے اَت ءُاے وهدءَ سک پیرآت ءُچمانی رژنءَ هم جواب داتگ اَت.

بوت، ءُقرآنءِ اے رنگءَ ایرگیجگءِسوب ءُراز اں چہ لھتے ھمیش اِنت کہ واجہ ﷺ دلءَ شرتـر جاگـہ بکنت ءُکم کـمءَ ایرگیجگءِ سـوبءَ دل ڈڈّ ءُمحکم تر بیت ءُپدءَ پہ نوک جبریلءِ گوں، وحیءَآیگءِ گرانیں ساھتءَ برداشت کت بکنت ءُجاڑی بہ بیت، ءُھمیشی سـوبءَ کافر ءُمشرکانی تْرندی ءُزورا کیانی دیـمءَ - کـہ نبـوتءِ بنداتی سـالاں آیاں کـت اَنت -واجـہءِ پاد میہ بـہ بنت، اللہ پـاک فرمـان کنت ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ ۖ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا﴾ ءُنہ منوکاں گوْشـت کہ پرچا اشی سرءَ قـرآن یکپارگی ایر گیجگ نہ بوت؟، ہمے پیما (ما کم کمءَ دیم دیان کت) تاکہ تئی دلءَ محکم بہ کن اِیں ءُما گیشینت پہکیں گیشینگے. [الفرقان: ۳۲].

ءُھمـے رنگءَ قرآنءِ کم کمءَ ایر گیجگءِ سـوباں چـہ یکے تربیتی اِنت کـہ مومـن کم کمءَ دینءِ سرءَ عمل کنان بنت ءُپہ آیاں اشی فھمگ ءُیاد کنگ ءُاشی سرءَ عمـل کنـگ ءُچہ شرک ءُکفـرءِ تھاریاں درایان بـوگ ءُدیم پہ ایمان ءُتوحید ءُعلمءِ رژنءِ نیمگءَ آیگ آسان تر بہ بیت.

(۳)- قرآنءِ نبیسگ:

گال ءُگپتارانی حفاظت کنگ ءُچہ گاریءَ رکّینگءِ مستریں سوب نبشتہ اِنت، ءُآگپ کہ نبشـتہ کنگ نہ بیت بزاں پہ شموشـگءَ ایرانـت، چو کہ قرآن یک ھام جھانی رھشونی کتابے اَت داں قیامتءَ، پمیشکا آئی نبشتہ کنگ ھژدری ءُالّمی اَت.

ھمے رنگءَ قرآن پاکءِ نبیسگءِ بابتءَ ھم واجہ ﷺ خیال گوْراَت، کہ ھما صحابی کہ آیاں نبیسـگ زانتگ اَت واجہءَ اے گْرانیں ذُبّہ ءُبار آیانی سرءَ داتـگ اَت، ءُآگچـین کتـگ اِتنت پہ وحیءِ نبیسـگءَ، کہ آیانی نامی تریں نبشـتہ کنوکیں صحابی زید بن ثابت الأنصاری رضی اللہ عنہ اَت[1].

ءُھمیکـہ وحی آتـک واجـہ ﷺ یـاد کنگءَرند چہ وحیءِ نبیسـوکاں یکـےءِ سرءَ ونـت کـہ نبشـتہ ئِـے بکنـت ءُگوْشـت ئِـے (اے آیاتـاں پـلاں

۱. تفسیر الطبری: ۱/۲۸.

سورتءِ پلاں جاگہءَ کہ چوش ءُچوش نبشتہ اِنت ھمودءَ نبیس)[1] ھمے رنگءَ واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سورتءِ نام گوْشتگ ءُآیاتانی جاہ ھم، پدءَ صحابیاں آیانی یاد کنگءُدربرگءِ حکم ئِے داتگ، ءُھمے رنگءَ سرجمیں قرآن پاک واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جندءِ زمانگءَ ماں تاکان ءُپوستانی سرءَ نبیسگ بوتگ[2].

ءُھمک سال جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ یک رندے سرجمیں قرآن واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوش دارائینتگ ءُوفاتءِ سالءَ دورندءَ، گوں ھمے آیات ءُسورتانی ترتیبءَ کہ مروچی مسلمانانی دیمءَ اَنت، ءُھمے کارءِ راستی اللہءَ وتی کلامءِ تہءَ پیش داشتگ ﴿ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ * فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ﴾ بیشک کہ مئے سرءَ اِنت اشی مچ کنگ ءُوانینگ، نوں ما کہ وان اِیں گڑا مئے رندءَ تو بوان [القیامة: ۱۷-۱۸]، ءُدگہ جاھے فرمان کنت ﴿ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسَى ﴾ بیشک کہ ما ترا وانین اِیں گڑا تو بیھال نہ بئے. [الأعلى: ۶].

(۴)- قرآن پاکءَ ماں صحفانی تہءَ یکجا کنگ:

واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفات بوگءَ رند مسلمانانی خلیفہ ابوبکر الصدیق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ءَ ماں تاکانی تہءَ پہ راہ ءُرھبند قرآن پاکءِ یکجا کنگءِ حکم دات، تاکہ حافظانی وفات بوگ یا ھما پوستءُتاکانی گار بوگءِ سوبءَ چہ قرآنءَ ھچ گار مہ بیت، ءُاے کارءِ مستری زید بن ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ءَ دیگ بوت، گڑا آئی حافظانی سینگانی تہءِ ءُتاک ءُپوستانی سرءِ نبشتگینانی میانءَ یکڈولی ءُتپاکی چاران کنانءَ اے کار سرجم کت ءُاے مصاحف ءُتاک ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ءِ لوگءَ ایر کنگ بوت اَنت، آئی وفاتیءَ رند دومی خلیفہ عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ءِ گوْرءَ ایر بوت اَنت، عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ءِ وفاتیءَ رندآئی چُک ءُواجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ لوگ، مومنانی مات، حفصہ بنت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ءِ گوْرءَ ایر بوت اَنت[3].

نوں وھدیکہ اسلام شنگ بوان بوت مسلماناں ھم نبشتگیں مصحفانی ضرورت گیش بوت، گڑا لھتے صحابہءَ وھدءِ خلیفہ عثمان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ءَ سکین دات

---

۱. سنن أبي داود حدیث نمبر: ۷۸۶، ءُسنن الترمذی: ۳۰۸۶، ءُمستدرک حاکم: ۳۳۲۵، ءُحاکمءَ گوْشتگ کہ اے حدیث بخاریء ءُمسلمءِ شرطانی سرءَاِنت ءُصحیح اِنت بلے آیاں روایت نہ کتگ.

۲. صحیح البخاری حدیث نمبر ۴۵۹۲ ءُ۴۵۹۳.

۳. صحیح البخاری حدیث نمبر: ۴۹۸۶، سنن الترمذی: ۳۱۰۳، مسند أحمد: ۷۶.

کہ قرآن پاکءِ سرجمیں مصحف یک ھنچیں مصحفےءِ تہءَ یکجا کنگ بہ بنت کہ کلیں مسلمان چہ ھمائی وتی قراءَتءَ بزوراَنت، گڑا عثمان رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءَحافطانی یک نبیسگ زانوکیں ٹولی یے گچین کت ءُھمایاں اے کارءِ دُبّہ ءُبارسرءَ دات، ءُآیانی مستر زید بن ثابت رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ اَت، آیاں اے کار ھما صحفانی بنیادءَ بنا کت کہ ابو بکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ زمانگءَ جمع ءُیکجاگہ کنگ بوتگ اِت اَنت، گڑا آیاں درستیں صحف یکجا کت اَنت ماں یک مصحفےءِ تہءَ، پدءَ چہ آئی دگہ بازیں مصحف جوڑ کت ءُھر یک مزنیں شہرےءَ چہ اسلامی شھراں دیم دات، ءُمسلماناں حکم دیگ بوت کہ ھمے مصحفانی نقل کنگ بہ بیت، مروچیگیں زمانگءَ دنیاءِ چاریں کنڈاں شنگ اِتگیں مصاحف یک وڑاَنت آ توری دستانی سرءَ نبشتگیں بہ بنت یا چاپ جاھانی تہءَ چاپ کتگیں، اے درستانی اصل ھمااَنت کہ عثمان رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ زمانگءَ شنگ کنگ بوتگ اَنت، نہ اشانی ترتیب ءُنیکہ نبشتگینانی تہءَ دگری ھست.

ھما روچءَ بگر داں روچءِ مروچی مسلمان ھمے جھدءَ کنگءَ اَنت کہ قرآن پاکءِ چاپءِ واستا نوکیں ءُجوانتریں وسیلھاں کار بگراَنت، دانکہ قرآن پاکءِ نبشتہ وشءَ چہ وش تر ءُڈولدارءَ چہ ڈولدار تر بہ بیت گوں ھما نبشتہ رھبندءَ کہ عثمان رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ زمانگءَ نبیسگ بوتگ کہ رسم عثمانیءِ نامءَ زانگ بیت.

ءُمجمع ملک فھد ھم چہ ھما مزنیں ءُجوان تریں چاپ جاھاں یکے کہ آئی اے چیزانی جوانیں وڑےءَ خیال گوْر کتگ، ءُاے چاپ جاہ ءُاشی تہءِ نوک نوکیں ءُجوانتریں آسراتی سعودیءِ حاکمانی اللہءِ کلامءِ بابتءَ حرص ءُدوستیءِ گواہ اَنت تاکہ دنیاءِ کُنڈ کُنڈءِ مسلماناں قرآن پاک جوانیں ءُمحکمیں سرپوش ءُقیمتی ئیں تاک واناک ترین ءُڈولداریں رنگےءَ دست بہ کپ اِیت.

(۵)- مصحفءِ ءُآئی جزانی ترتیب:

قرآن پاک چہ سورت الفاتحہءَ بندات بیت، ءُسورت الناس ھلاس بیت، کہ ۱۱۴ سورت اِنت، ءُاے ترتیب توقیفی اِنت، بزاں چہ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ جندءَ زورگ بوتگ، ءُاے ترتیب قرآنءِ ایر کپگءِ ترتیب نہ اِنت، چوکہ اولی سورت کہ ایر گیجگ بوت آ سورت العلق اِنت بلے مصحفےءِ تہءَ اشی ترتیب (۹۶)

نـود ءُششـمی اِنت، ءُصحابیاں قرآن پاکءِ آیات ءُسـورتانی ترتیب چه رسـول الله صَلَّىٰاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّمَءِ قرآنءِ وانگءَ زانتگ اَت[1].

ءُمصحـف سی جُـزءَ بهرکنـگ بیـت، ءُهمـک جُز پـدءَ دو حـزبءَ بهرکنگ بیـت، همـک حزبءِ تهءَ چـار ربع مان، ءُاے بهر کنگ گیشـتر که عالمانی اجتهاد ءُفکرءَاِنت، دانکه په مسلمانیں وانوکاں قرآنءِ وانگ آسان تر به بیت.

(۲)- قرآن پاکءِ وانگ ءُزانگ:

مسـلماناں قـرآن پاکءِ وانـگ ءُزانگ ءُآئی تـلاوت کنگ ءُپـه دل یاد کنگءِ بابتءَ سـک دلگوش کتـگ هما وڑءَ که رسـول الله صَلَّىٰاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّمَءِ سرءَ ایر گیجگ بوتـگ، ءُقـرآن پاکءِ وانـوک ءُزانوک ءُپه دل یـاد کنوکیں صحابیـاں قرآن پاکءِ وانینـگءِ ذُبّه ءُبارزرتـگ ءُتابعیناں وانینتگ، داں آیـاں شر دربرتگ ءُیاد گپتگ، ءُیـک یک آیتءِ سرءَ آیانی رهشـونی کتگ داں هما وهدءَ کـه آیاں آئی مول ءُمراد الکاپیءَ پهم اِتگ، گڑا آیاں علم ءُعمل دوئیں در برتگ اَنت، پدءَ تابعینانی حافظاں پـه قرآنءِ وانگءَ وانگ جاه جوڑکتگ، هما رنگءَ که آیاں چه صحابیاں دربرتگ اَت، تـلاوت کنـگ ءُیاد کنگ حرف ءُگالانی گیشـینگ، سـورت ءُآیاتـانی ترتیب، تجوید ءُآیانی راسـتیں گالتوار ءُترتیلءِ وڑ ءُپیم، نوں گڑا قرآن وانینگ بوت ءُپه دل یاد کنگ بوت ءُتلاوت کنگ بوت، ءُنودربر چه وتی حافظیں استاداں قرآنءَ زبانی زوران بوت اَنت ماں صاف ءُپلگاریں عربیءِ تهءَتر ءُتازه، هما رنگءَ که رسول الله صَلَّىٰاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّمَءِ سرءَ ایرگیجگ بوتگ اَت داں روچءِ مروچی.

قرآن پاکءِ تلاوتءِ بازیں قراءت هست اَنت بزاں گالانی ءُحرفانی ءُگالتوارانی درشان کنگءِ رهبند، که تابعیناں چه حافظیں صحابیاں دربرتگ اِتنت ءُصحابیاں چـه رسـول الله صَلَّىٰاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّمَءَ دربرتگ اَت ءُواجـه صَلَّىٰاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّمَءَ آیاں اجازت داتگ اَت، ءُهسـتیں زمانگءِ نامی تریں قراءت حفصءِ قراءت اِنت که روایت ئِے کنت آئی شاگرد حفص بن سلیمان، ءُنافعءِ قراءت که روایت ئِے کنت آئی شاگرد عثمان ابن سعید که اے قراءت ورش گوشگ بیت، ءُچه قراءَتاں یکے الدوریءِ روایت اِنت چه أبو عمرو بصریءَ، ءُقالونءِ روایت چه نافعءَ.

---

۱. المقنع للدانی تاکدیم: ۸، چه إمام مالک بن أنسءِ روایتءَ.

(۷)- قرآن پاکءِ تفسیر:

تفسیر القرآن بزاں "آئی معنایانی پدر کنگ[۱]" ءُھچ کلام ءُھبرءِ مول ءُمرادءُآسرالءَ مردم سر بوت نہ کنت داں آئی سرءَ مہ جیڑایت، ءُاللہ پاکءَ قرآن پاکءِ وانوکءَ آئی معنایانی سرءَجیڑگ ءُفھمگءِ سکین داتگ، ھنچو کہ فرمان اِنت ﴿كِتَٰبٌ أَنزَلۡنَٰهُ إِلَيۡكَ مُبَٰرَكٞ لِّيَدَّبَّرُوٓاْ ءَايَٰتِهِۦ وَلِيَتَذَكَّرَ أُوْلُواْ ٱلۡأَلۡبَٰبِ﴾ اے یک بے دررین ءُبا برکتیں کتابے کہ ماپہ تو دیم داتگ، دانکہ آ غور ءُپگر بکن اَنت آئی آیتانی تہا، ءُدانکہ سوج ءُپنت بزوراَنت ہوش مند یں مردم. [صٓ: ۲۹].

ءُرسول اللہ ﷺ گیشینتگ ءُداتگ ھمیکہ چیزے صحابیانی پھمءَ نیتکگ چہ قرآن پاکءِ معنایاں، بلے آدورءَ آیانی زبان زانتی ءُپدءَ قرآنءِ ھمایانی جندءِ زبانءَ نازل بوگءِ سوبءَ آیاں زیادھین جست ءُپرسءِ حاجت نہ بوتگ، بلے سالانی گوْزگءَ گوں مردماں قرآنءِ تفسیر ءُمعنایانی گیشینگءِ ضرورت باز مار اِتگ.

ءُچہ پیغمبر ﷺ ءُآئی صحابہ ءُآیانی شاگرداں چہ نقل بوتگیں تفسیراں علم التفسیرءَ یک نھالے رس اِت کہ آ پہ تفسیر الماثورءِ نامءَ زانگ بیت، کہ قرآن پاکءِ فھمگءِ جوانتریں وسیلھاں ساب کنگ بیت، پرچا کہ آ ما را اولی دورءِ مردمانی قرآنءِ آیاتانی فھمگءِ وڑ ءُڈولءَ پیش دارایت، چہ آ دورءِ مردمانی عربی زبانءِ بلد بوگءِ وسیلہءَ، ءُآیانی دورءَ زندگءِ چست ءُایرانی بابتءَ سرپدی رس اِیت کہ قرآن ھما وھدءَ نازل بوتگ.

۱) تفسیرانی دْروشم

علمایاں بازیں علمی پڑانی تہءَ بازیں وڑےءَتفسیرءِ کار کتگ، لھتےءَ زیادھیں دلگوش قرآن پاکءِ لغوی نیمگءَ داتگ، ءُلھتےءَ فقھی احکامانی نیمگءَ زیادہ دلگوش داتگ ءُلھتےءَ گوْستانکی(تاریخی) ءُعقلی ءُسلوکی ءُھمے رنگیں پڑانی نیمگءَ دلگوش گوْر کتگ علمایاں تفسیر ھمے بنیادءَ دو دْروشمءَ بھر کتگ:

۱. تفسیر بالماثور: ھما تفسیر کہ چہ رسول اللہ ﷺ یا صحابہ یا تابعیناں آئی زورگ ثابت بہ بیت.

---

۱. البرھان للزرکشی: ۱۳/۱.

۲. هما تفسیر که رای ءُاجتهادءَ چه کنگ بیت که آ علمی ءُراستین ءُتچکیں دینی رهبندانی سرءَ بیت.

۲) تفسیرءِ جوانترین دْروشم ءُآئی رهبند

تفسیر بالماثور جوانترین دروشم زانگ بیت پرچا که آ چه نبی صَلَّىٰاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ ءُصحابه ءُآیانی شـاگرد تابعیناں زورگ بوتگ، ءُآ اے چیزءَ چه هرکسءَ گیشتر زان اَنت، بلـے وهدیکه آیاتـےءِ گیش تشریح کنگ پکار بوت که آ تـرا چه اے جاهاں دست نه کپت گڑا تفسیر کنوک اے رهبندانی سرءَآئیءَ تفسیر کت کنت.

۱. هرچیکه چه تفسـیر بالماثورءَ ثابت اِنت، آئیءِ خیال گوْر کنگ ءُچوشـیں تفسیرءَ دور بوگ که آ تفسیر بالماثورءِ خلاف به بیت.

۲. اے تفسیر قرآن پاکءِ عام معنایانی مخالف مه بیت که قرآنءَ هست اَنت ءُسـنتءَ آیانی گیش ءُگیواری کتگ، اے وڑ نارواانت که تفسـیر کنوک هنچیں تفسیرے بکنت که اشانی مخالف به بیت، پرچا که قرآن قرآنءِ تفسیرءَ کنت ءُوت وتی مخالفتءَ نه کنت، ءُسنت همے واستا آتکگ که قرآنءِ نه گیش اِتگیں هما آیاتانی تشریح ءُتفسیرءَ بکنت که آ یانی معنی پهک پدر نه اَنت.

۳. عـربی زبـانءِ راه ءُرهبنـدانی پهمـگ مـاں گالانی معنایانی تـمءَ ءُگالردانی گالبندانی تمءَ ءُآیانی کارمرزیءِ تمءَ، پرچا که قرآن عربی زبانءَ ایرگیجگ بوتگ، ءُاے الّم اِنت که هما زبانءِ رهبندانی رِدءَ فهمگ به بیت.

۴. متشابهیں ءُنه گیش اِتگیں آیاتاں محکمیں ءُپدریں آیاتانی نیمگءَ لیٹینگ پرچـه که قرآن وت قرآنءِ تفسـیرءَ کنت، ءُگیشـتریں قرآنی آیات صاف ءُپدریـن اَنـت که معنـااِش گیش اِتگ اَنـت، ءُلهتکے هنچـیں هم آیات هسـت کـه آ نه گیش اِتگ اَنـت ءُسر زاهرءَ آیانی معنـا یکے دومیءِ تمءَ هـور ءُتور ءُاڑاتـگ اَنت، نوں اے پیمیں آیاتاں محکمـیں ءُصاف معنائیں آیاتـانی نیمـگءَ لیٹینـگ ءُبـرگ اے آیاتـانی معنایانی پدر کنـگءَ کمک کنت، ءُاللّٰه پاک فرمان کنت ﴿هُوَالَّذِیۡۤ اَنۡزَلَ عَلَیۡكَ الۡكِتٰبَ مِنۡهُ اٰیٰتٌ مُّحۡكَمٰتٌ هُنَّ اُمُّ الۡكِتٰبِ

وَأُخَرُ مُتَشٰبِهٰتٌ ۖ فَأَمَّا الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُوْنَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَآءَ تَأْوِيْلِهٖ ۚ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيْلَهٗٓ اِلَّا اللّٰهُ ۘ وَالرّٰسِخُوْنَ فِي الْعِلْمِ يَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا بِهٖ ۙ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا ۚ وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿

هما اِنت آ ذات کہ ایرئے گپتگ تئی سرا کتاب کہ آئی تھا لھتے آیات هست کہ آیانی معنیٰ ءُمفهوم ظاہر اَنت، کہ آ کتابءِ اصل اَنت، ءُدگہ لھتے متشابہ اَنت، نوں هما مردم کہ آیانی دلاں چوٹی هست گڑا رندا کپ اَنت آئی متشابهیں آیاتانی کہ چہ هماڻی شوهاز کن اَنت گمراهیءَ، ءُشوهاز کن اَنت آئی مرادءَ، آیانی پہ دلیں مرادءَ کس نہ زانت بیدءِ چہ اللہءَ، ءُپکّائین ءُپختہ کاریں عالم همیشی گوْشنت کہ ما ایمان ءُیقین آوُرتگ ایشی سرا، درها چہ مئے پروردگارءِ نیمگءَ اَنت ءُسوج ءُپنت نہ گر اَنت بید چہ عاقلانءُهوش منداں). [آل عمران: ۷].

۵. آیاتانی تفسیرءِ وهدءَ جهانءِ ثابتیں علمی حقیقتانی نیمگءَ لیٹگ ءُچہ وت گڑیں اندازہ (نظریات العلمیہ)ءَ یک کر بوگ ءُآیاں تفسیرءِ تہءَ نیارگ، تاکہ هما چیز کہ قرآنءِ تہءَ نیست اِنت آ آئی تہءَ مان دیگ مہ بیت.

۶. چہ بے کاریں ءُهرابیں تاویلءَ دور بوگ کہ قرآنءِ معناءَ چہ پاکین شریعتءِ راستی ءُراہ ءُرهبنداں دور کنت، ءُچہ زبانءِ راہ ءُرهبنداں در گیت، پہ بدلینگءِ هاترا یا چہ عربی زبان ءُآئی رهبنداں نہ زانگءِ سوبءَ، یا چہ هرابیں معناءِ وهم ءُگمان کنگءِ سوبءَ کہ قرآن پاک چہ چوشیں چیزاں پاک ءُصاف اِنت.

(۸)- قرآن پاکءِ اعجاز:

الإعجاز: وصف يفوق القدرة عن الإتيان بالشيء من عمل أو رأي أو تدبير. بزاں اعجاز چہ وسءَ ڈنیں کارےءِ آرگ اِنت، آ کارےبیت، یا شَورے یا تدبیرے. والمعجزة: وصف حادث للدلالة على آيات وبراهين الأنبياء والرسل عليهم الصلاة والسلام، بزاں معجزہ یک صفتے کہ ظاهر بیت ءُنبی ءُرسولانی راستیءِ منّانک ءُدلیل بیت ءُآیانی راستیءِ نشانی بیت، ءُمعجزہءِ گال قرآن پاکءِ تہءَ نیاتگ، البتہ "آية و برهان" بزاں منّانک ءُنشانی ءُهمیشانی ورڑیں گال آتگ.

ءُقرآن پاک اللهءِ کلام اِنت ءُآئی تهءَ معنایانی سرجمی ءُکمال ءُآیاتانی ءُگالانی ءُگالـردانی ایر کنگءِ هنچیں ڈولداریں دْروشـمے کہ بـنی آدمءِ وسءَ ڈن اِنت، الله پاک فرمان کنـت ﴿الٓرٰ كِتٰبٌ اُحْكِمَتْ اٰيٰتُهٗ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَّدُنْ حَكِيْمٍ خَبِيْرٍ﴾ الٓرٰ: اے قرآن یک ہنچیں کتابے کـہ محکـم کنگ بوتگ اَنت ایشی آیات پدا زبر گیشـینگ بوتگ اَنت، چہ ہما ذاتءِ نیمگءَ کہ آزبریں خیر کار ءُزانوکے [هود: ١].

ءُمشرکاں مزنیں جهدے کت کہ مردماں شـکی بکـن اَنت قرآنءِ بابتءَ کہ اے وتگڑیـں چیزے ءُچہ آئی دور دارگءِ مزنیں جهد ءُکوشسـتے کت، گوں وتی دْروگیں هبراں ءُ، وسواس ءُشکی ئیں هبراش شنگ کت[1]، گزا الله پاکءَ لهتے آیات نازل کت ءُآیاں چیلنج دیگ بوت کہ بیارآنت هنچیں کتابے، یا دہ سورت هنچیں، یا یک سـورتے هنچیں، اگاں راسـت گوْش اَنت کہ اے انسـانی جوڑشـتے[2]، گزا آ نامراد بوت اَنت ءُمنّ اِت اِش کہ چوشیں کلام یا ایشی وڑینءِ آرگ آیانی وسءَ نہ اِنت، بِلّے کہ عربی زبانءَ اِنت، الله پاک فرمان کنت ﴿اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ۭ قُلْ فَاْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّثْلِهٖ وَادْعُوْا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ﴾ ایا آگوْشنت کہ اے (محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) چہ وتءَ ٹهینتگ؟ بگوْش کہ بیارات یک سورتے ایشی پیمیں ءُبلوٹ اِت پہ کُمکءَ ہر کسءَ کہ لوٹ اِت کن اِت بیدءِاللهءَ، اگاں شما راست گوْشوک اِت [يونس: ٣٨].

ءُقرآنءَ ساپ ءُپدریں وڑےءَ اعلان کت ءُکلیں انسانانی چہ آیاں رند جنّانی بـے وسی پدّر کت کہ چوشـیں کلامـے آ آوْرت نہ کن اَنت تـوری یکے دومیءِ کمـک کار بـہ بنتِ ﴿قُلْ لَّىِٕنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَّاْتُوْا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَاْتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيْرًا﴾ بگوْش (اے محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) کہ اگاں انسـان ءُجن درها یک جاہ بہ بنت ءُهمے قرآنءِ وڑینے آرگءِ جهدءَ بہ کن اَنت، آ آوْرت نہ کن اَنت چشینے توری یکءَ دومیءِ کمکّار بہ بنت [بنی إسرائيل: ٨٨].

ءُقـرآن پـاک یک معجزهے کـہ اللهءِ کلام اِنت ءُهچ مخلـوقءِ کلام آئیءِ وڑءَ بـوت نـہ کنـت، ءُیک نشـانی ءُمنّانگے گـوں وتی گال ءُآیـات ءُزبان ءُدرشـانداب ءُبلاغـہءَ، ءُگـوں وتی راسـتیں ءُعجبـیں قصهـاں، ءُگـوں وتی احـکام ءُشریعتءَ،

---

١. بچار: الأنعام: ٧ ءُ٢٥، أنبياء: ٥، سبأ: ٤٣، يسّ: ٦٩، الصافات: ٣٦، صّ: ٤، الطور: ٣٠.

٢. بچار: البقرة: ٢٣، يونس: ٣٨، هود: ١٣، الطور: ٣٤.

ءُاندری مارشتانی جزبگانی ٹوهینوک ءُگوں وتی تەءَ پتاتگیں علمی ابکّہ ءُحیران کنوکیں حقیقتاں.

ءُچنت دنیائی علومانی زانتکار، قدرتء ءُفطرتءِ پولکار، فلکی پولکار ءُزانتکار ءُطبءِ زانتکار ءُتاریخءِ زانتکار ءُدگہ بازکہ قرآن پاکءَ ابکّہ کتگ اَنت گوں علمی جُهلیں ءُهورتیں اشارهاں، کہ بوت نہ کنت یک نا واننده‌یں رسولے کہ نا واننده‌یں قومےءِ تەءَ اِنت چشیں هبر چہ وتءَ آژرت بکنت، ءُیک هنچیں دورےءِ تەءَ اشانی بابتءَ اشاره کتگ کہ آ دورءَ اشانی بابتءَ هچ وڑیں زانتکاری نہ بوتگ، کہ اے چیزءَ بازینے چہ همے زانتکارانی اسلامءِ تەءَ آیگءِ سوب بوتگ، پرچا کہ آیاں دیستگ کہ آ چیزانی بابتءَ قران پاکءَ گپ جتگ یک انسانےءِ گپ بوت نہ کن اَنت، ءُاے گپ اے کائنات ءُانسانانی جوڑ کنوکءِ گپ بوت کن اَنت.

ءُقرآنءِ سک باز آیات اَنت کہ الله پاکءِ ایوکی ءُوحدانیتءِ ءُآئی هما جوڑ کتگیں کہ پیسرءَ هچ نہ بوتگ اَنت آیانی اولی برءَ جوڑ کنگءِ گواهیءَ دینت، الله پاک فرمان کنت ﴿سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ زوت ما پیش داریں آیانءَ وتی نشانیاں ماں جهانءِ کنڈ کنڈءَ، ءُهمایانی جندانی تهاء، دانکہ پہ آیاں پدّر بہ بیت کہ راست همیش اِنت، ایا تئی پروردگارءَ همے (هبر) بسّ نہ اِنت کہ آهر چیزءِ سرا گواه اِنت؟ [حم السجدة: ۵۳].

(۹)- قرآن پاکءِ ترجمہ:

الترجمة: نقل الكلام من لغة إلى أخرى[1]. بزاں چہ یک زبانےءَ ماں دومی زبانءَ کلامءِ ترّینگءَ ترجمہ گوْش اَنت، ءُترجمہ کنگ ارزان نہ اِنت، پرچا کہ گالانی جوڑشت ءُچنگ ءُزورگءُٹهینگ گالردءِ بنیادی بهرے، ءُچہ یک زبانےءَ ماں دومی زبانءِ تەءَ گالانی ترّینگءِ وهدءَ گالانی معنائی مول ءُمرادءِ سرجم کنگ سک گران بیت[2]، نوں وهدیکہ انسانے انسانےءِ کلامءَ رجانک کنت آ همے

۱. لسان العرب (ترجم و رجم).

۲. دلالة الألفاظ لإبراهيم أنيس: ۱۷۱-۱۷۵، فن الترجمة لمحمد عوض محمد ص: ۱۹.

چیزاں مارایت، گڑا وھدے ترجمۂ مراد اللهِ کلامِ ترجمہ بیت گڑا ھمے گرانی گیش وڈّایت ءُمستر بیت، پرچا کہ اے اللهِ کلام اِنت کہ عربی زبانۂ ایرگیجگ بوتگ، ءُوحی کنگ بوتگ گوں گال ءُمعنایاں، ءُاے چہ ھچ انسانۂ بوت نہ کنت کہ آ بہ گوْش اِیت کہ آئی قرآنِ معنی چپ ءُچاگرد کتگ اَنت ءُدْرست ھما رنگۂ پھم اِتگ ءُرجانک کتگ اَنت کہ آ عربیِ تہۂ اَنت، یا چو بہ گوْش اِیت کہ آھمے گالانی جوڑشتۂ گوں ھما معنایاں کت کنت کہ عربیِ تہۂ اَنت.

اے گُرانی وتی جاہۂ بلے پدۂ ھم مسلمانانی دینی زانتکار اے چیزِ سرۂ زور دینت کہ قرآن پاک دنیاءِ کنڈ کنڈِ مردماں سر کنگ بہ بیت، آ کجام زبانِ کہ مردم بہ بنت، ءُاے کار ابید چہ ترجمہ ءُرجانکۂ بوت نہ کنت[1].

ءُقرآن پاک ماں اے دگہ زباناں ترّینگ ءُترجمہ کنگ بازیں رنگۂ بوت کنت چوکہ[2]:

۱. قرآن پاکِ معنایانی ترّینگ، ءُاے رنگیں ترجمہ چہ تفسیرۂ ھورک اِنت ءُبس ھما گالانی بزانتۂ دنت کہ قرآنۂ اَنت.

۲. یا تفسیری ترجمہ کہ آئی تہۂ گالانی ترجمہ ءُتشریح گوں مثال ءُدروراں دیگ بیت، ءُاے تفسیرے لیکگ ءُساب کنگ بیت کہ چہ عربیۂ ابید دگہ زبانےۂ کنگ بیت.

ءُستر کہ ترجمہ شر بہ بیت ءُترجمہ کنوک دوئیں زبانانی تہۂ زانتکار ءُماھر بہ بیت ءُقرآنِ معنایاں پہ جْوانی سرپد بہ بیت پدۂ ھم اے ترجمہ قرآن گوْشگ نہ بیت، پہ دو سببۂ[3]:

۱) اللهِ کلام قرآن پاک عربی زبانِ تہۂ اِنت ءُاحکام ءُبیان ءُدرشانداب سر ثُلّۂاِنت، ءُآئی آیاتانی برترّینگ ماں دگہ زبانےۂ ءُدگہ رنگےۂ آئی قرآنیِ نامۂ ھلاس کنت.

---

۱. فتاوی ابن تیمیّة ج: ۴، ص: ۱۱۶.

۲. فتاوی ابن تیمیة ج: ۴، ص: ۱۱۵، ۵۴۲، التفسیر والمفسرون لمحمد حسین الذهبی ج: ۱، ص: ۲۳.

۳. المجموع شرح المهذب للنووی ج: ۳، ص: ۳۴۲.

۲) ترجمہ ترجمہ کنوکءِ ھما فھم اِنت کہ آئی ماں قرآنءِ آیاتانی معناءِ تہءَ مارایت، چو تفسیرءِ وڑءَ، نوں ھنچو کہ تفسیرءَ کس قرآن گوْشت نہ کنت ھمے رنگءَ ترجمہ ھم قرآن گوْشگ نہ بیت.

نوں ترجمءِ راست بوگءِ واستا ھمک ترجمہ کنوک بایـد ھما راہ ءُرھبندانی رِدءَ کار بکنت کہ علمایاں گیشینتگ اَنت، ءُنہ باید کہ ترجمہ کنوک وتی ترجمءَ قرآن پاکءِ آیاتانی معنایانی بدلینگءِ سوبے بہ کنت، یا اسلامءِ مقدساتانی کم شرپیءَ بکنت، ھنچو کہ لھتے مستشرقین ءُاسلامءَ نوکیں رنگ دیوکیں وتءَ مسلمان گوْشوکیں مردماں گوں دْروگاں ھمے کار کتگ.

آ ھرابیں عقیدھانی واھنداَنت ءُاسلامءِ ڈیکیانی ولگوْج کنگءِ واھگدراَنت ءُآیانی مول ءُمراد اسلامءِ ساپ ءُپلگاریں شکلءِ مٹ کنگ اِنت ءُآئیءَ دگہ درامدیں ءُلیگاریں رنگےءَ رجینگ اِنت.

پمیشکا قرآن پاکءِ جوانیں ءُراستیں ترجمہ ءُتفسیرانی چاپ ءُشنک کنوکیں ادارہ مجمع ملک فھدءَ اے گرانیں بار وتی کوپگاں زرتگ گوں ھمے واھگءَ کہ پاکیں قرآن مزن شانیں کلوہءَ داں دنیاءِ ھمک عربی نہ زانوکیں مردماں گون آیان اصلی زبان سر بکنت.

والحمد للہ رب العالمین والصلاۃ والسلام علی نبینا محمد وعلی آلہ وصحابتہ أجمعین، والتابعین لھم بإحسان إلی یوم الدین.

سُوْرَةُ الْفَاتِحَة

سورة الفاتحة[1]

سوره فاتحه ماں مکّہءَ نازل بوتگ، ءُایشی ہپت آیات اَنت

---

(۱) **فاتحہ:** گوْشنت بندات کنگءَ. چونکہ اے قرآنءِ اوّلی سورت اِنت پمیشا ایشرءَ سورة الفاتحہ گوْشنت. ایشی دگہ بازیں نام ہوں احادیثانی تہا بیان بوتگ. «**أمّ القرآن**» قرآنءِ (مات) بزاں بنیاد. «**السّبع المثانی**» ہپت آیات اَنت کہ دمان پہ دمان وانگ بنت. «**الشّفا**»ءِ کہ چہ ایشی وانگ ءُدم کنگءَ مردمءَ شفا رسیت. «**الرّقیة**» کہ چہ ایشی مردمءِ سرادم کنگ بیت. ایشی یک نامءِ «**الصّلوٰة**» اِنت بزاں نماز. نماز ایشی نام پمیشا ایرکنگ بوتگ کہ ایشیءَ گوں نمازءَ یک بلاپیں سیادی بےہست. ءُایشی وانگ چہ نمازءِ رکناں یک بلاپیں رکنے کہ بید آئی وانگءَ ہچ نماز پہ اللہءَ سرنہ بیت ہنچوکہ حدیث تہا کئیت واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءَ گوشتگ: «**لاصلوٰة لمن لم یقرأبفاتحة الکتاب**» (صحیح البخاری کتاب الأذان باب وجوب القراءة للإمام والمأموم فی الصّلوات کلّها فی الحضر والسّفر وما یجهرفیها ومایخافت) نہ بیت نمازہرآمردمے کہ الحمدءَ نہ وانیت. اےحدیث تہا لفظءِ (من) عام اِنت کہ آئی تہا درپیں نمازی کاینت، امام بہ بیت یاامام پشتءَ نمازوانوک، «**سرّی**» نمازبہ بیت کہ آیانی تہا امام آہستہءُجہل وانیت، یا «**جہری**» نماز بہ بنت کہ امام آیانی تہاسکءَ وانیت. ہرنمازءِ تہا الحمدوانگی اِنت. اےبابتءَ کہ مقتدی امام پشتءَ «**جہری**» نمازانی تہا الحمدءَ بوانیت چیزے حدیث ہست. عبادة بن صامت رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ بیان کنت ماواجہءِ پشتءَ فجرءِ نمازءَ وانوک اِتیں گڑاواجہءَ ونت (ماہوں ونت گوں) واجہ سراوانگ گران بوت گڑا سلامءَ پدواجہءَ درّائینت کہ شمامنی پیالءَ امام پشتءَ وان اِت گوں؟ ما گوْشت ہؤ. واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءَ فرمان کت: «**لا تفعلوا إلّا بفاتحة الکتاب فإنّه لاصلوٰة لمن لم یقرأ بها**» کہ مہ وان اِت امامءِپشتءَ بید الحمدءَبزاں الحمدءَ الّمءَ بوان اِت کہ بےآئی وانگءَ ہچ مردمءِ نمازنہ بیت. (سنن أبی داود کتاب الصّلاة باب من ترک القراءة فی صلاته بفاتحة الکتاب) ءُچہ ابی ہریرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ آئی یک برے واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءِ اے حدیث بیان کت کہ واجہءَ فرمان کتگ ہرکس کہ نمازے بوانیت، ءُآئی تہا الحمدءَ مہ وانیت آئی نمازتوام نہ بیت. سئے براواجہءَ ہمے پیئمءَ درّائینت. گڑا ابوہریرہءَ جست کنگ بوت کہ وہدیکہ ماامام پشتءَ بئیں گڑا الحمدءَ چوں بوانیں؟ ابوہریرہ پسّودات کہ آوہدا الحمدءَ وتی دلءِ تہا بوان. (صحیح مسلم کتاب الصّلاة باب قراءة الفاتحة فی کلّ رکعة) چہ اے دوئیں حدیثاں ہمے زانگ بیت کہ امام پشتءَ ہوں الحمدءِ وانگ الّمی اِنت، ءُآہپل نہ بیت. پشت کپت اے آیت کہ اللہ پاک فرمان کنت ﴿ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوْا لَهٗ وَاَنْصِتُوْا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴾ وہدیکہ قرآن وانگ بیت گڑا آئراپہ ہوشءُگوش گوش بدارات، ءُخاموش بہ بئیت تاکہ شمئےسرارحم کنگ بہ بیت. [سورة الأعراف: ۲۰۴] ایشی معنٰی اے نہ اِنت کہ امام پشتءَ الحمد وانگ مہ بیت، ءُمقتدی خاموش بہ بیت.

اگں ایشی معنٰیءُمفہوم اے ببوتیں گڑا واجہءَ ہجبرامام پشتءَ الحمد وانگءِحکم نہ دات، اے آیتءِ تفسیرءَ آوت جو انترزانت. ایشی راستین رجانک ءُتفسیر ہمیش اِنت کہ ایدگہ وہداں اگں یکّے قرآن وانیت گڑا ہماکِرّءُگوْرےءِ مردم دگہ گپّءُتراں مکن اَنت بلکیں پہ خاموشی قرآنءَ گوش بدارَانت، ءُاے آیت کافرانی ہمے ہبرءِ جوابءَ نازل بوت کہ آیاں گوْشت ﴿ لَاتَسْمَعُوْا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُوْنَ ﴾ =

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ①

۱. بنـدات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسـک باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ②

۲. دراہیں توسیپ اللهءِ وتی واسـتا اَنـت[۱] کہ رودینوک اِنت دراہیں جہانانی.

الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ③

۳. سک باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے[۲].

مٰلِكِ يَوْمِ الدِّيْنِ ④

۴. ہدابندِانت ساب ءُدادءِ روچءِ.

اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ ⑤

۵. ایوکءَ ماتئی عبادت ءُبندگیءَ کنیں، ءُایوکءَ چہ تو کمک لوٹیں[۳].

= اے (قـرآنءَ) گوش مدارات، ءُکُوکارءُجاک بکن اِت ایشی وانگ تہا تاکہ شـما گئیش بہ بئیت. [سـورة حمٓ السجدة: ۲۶] ءُاے حدیث کہ واجہ ءَ فرمان کت «وإذا قرأ فأنصتوا» کہ وہدیکہ امام وانیت شما خاموش بہ بئیت (صحیح مسلم کتاب الصّلاة باب التّشهد فی الصّلاة) اے ہبرسرا دلیل بوت نہ کنت کہ امام پشتءَ الحمد وانگ مہ بیت پرچہ کہ اوّل وَاے حدیثءِ صحیح بوگءِسراہبر ہست، چیزے محدّثیناں اے جملہ ضعیف گوْشتگ. ءُبشرط صحت ایشی تہا اے ہم بوت کنت کہ مراد چہ قراءَتءَ بیدءِالحمدءَ ایدگہ سـورتءِ وانگ بوت کنت. بزاں مرادہمیش اِنت کہ وہدیکہ امام الحمدءَ ہلاس کنتءُدگہ سـورتءِ وانگءَ شروع کنت گڑا شما سورت مہ وان اِت گوں، اے وڑا حدیثانی تہا تعارضءُاختلاف جوڑنہ بیت. پرچکہ اے حدیثءِ تہا اے ہر گیشّینگ نہ بوتگ کہ امام پشتءَ الحمدءَ مہ وان اِت پمیشا اے ہماحدیثانی مقابلہءَ کت نہ کنت کہ آیانی تہا ہسـتیں بیدالحمدءَ نماز نہ بیت. اے بابتءَ سرجمیں بیان کتاب (بیائے نماز رسـولءَ وانیں) تہاچارگ بہ بیت.

(۱) الحمـدءِ تہا «ال» اسـتغراق یااختصاصءِواسـتااِنت. بزاں درہـیں تعریفاتءُتوسـیپ اللهءِ ئیگ اَنت، یاپـہ ہمائی خاص اَنت. دنیاءِتہا ہرچیزے کہ ہسـت،ءُہرچیزءِ تہا کہ جوانیءُخیرءُوشی ہسـت چوکہ آئی جوڑکنوکءُدیوک ایوکءَ اللہ اِنت پمیشکا توسیپ ءُستاہءِ پہ دلیں حقدار ءُواجہ ہماِنتءُبس.

(۲) رحمٰن «فَعْلَان» وزنءِ سراِنتءُرحیم «فعیل» وزنءِسراِنت. ایشـانی تہا گیشیءُدائمیءِ مفہوم گندگ بیت. بزاں آسک بازمہربانءُرحم کنوکے، ءُآئی اے صفت ہنچو آدگہ صفتانی وڑا ہمیشگی اَنت. «عالم» گوْشنت کہ رحمانءِ تہا مبالغہ گیشتر ہست. اے دنیاءِ تہا اللهءِ رحمت پہ ہرکسءَ اَنت بلے قیامتءَ اللهءِ رحمت خاص بنت پہ مؤمناں ہنچوکہ فرمان اِنت اللهِ ﴿ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ رَحِيْمًا ﴾ کہ آپہ مؤمناں مہربان بیت (بزاں قیامتءَ). [سورة الأحزاب: ۴۳].

(۳) **عبادت**: گوْشـنت آخری حدّءَ عاجزیءُکمزوری زاہرکنگءَ. ادا «**مفعول**» کہ آلفظ ﴿ اِيَّاكَ ﴾ کہ پیسرا آرگ بوتـگ تاکہ جملہءِ تہا اختصاص پیداکنگ بہ بیت. چـہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ عبادتءُبندگی خا ص اِنـت پہ اللهءَ، ءُدگہ پہ ہچ کسّءَ روانہ اِنت. ءُہمے وڑا کمک ہوں ایوکءَ چہ ہمائی لوٹگ بہ بیت «**مافوق الأسـباب**» بزاں ہماچیزانی تہا کہ آچہ انسانی وسءَ ڈنّ اَنت. نوں چہ مردگاں کمک لوٹگ پہ حاجت روائی ءُمشکل کشائی واسـتا روانہ اِنت، ءُاے درائیں شرکے کہ مرچاں اے نادراہی مسلمانانی تہا سک شنگ اِنت، ءُآولیانی دوستیءِ نامءَ چہ مردگاں کمک لوٹ اَنت. اللہ ایشاں پہ شون بکنت. آمین.

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ۙ

۶. پیش بہ دارءُبہ بر ماراتچکیں راہءَ[۱].

صِرَاطَ الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ۙ غَيْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّآلِّيْنَ ۧ

۷. راہءَ ہمایانی کہ تو احسان کتگ آیانی سرا[۲] نہ کہ ہمایانی (راہءَ) کہ زہرگرگ بوتگ آیانی سرا ءُنہ گمراہانی[۳].

---

(۱) ہدایتءِ باز معنیٰ ءُمفہوم اَنت. راہءِ پیش دارگ، راہءِ سرابرگ، رسگءِ جاگہءَ سرکنگ. عربی زبان تہا ایشرءَ ارشاد، ءُالہام، ءُدلالتءِ نام ہوں دیگ بیت. بزاں مارا تچکیں راہءَ پیش بدار، ءُآئی سرا روگءِ توفیقءَ بدئے، ءُآئی سرا استقامت نصیب بکن تاکہ مارا تئی رضا ءُوشّی دست بکپیت کہ آمئے رسگءِ جاگہ اِنت. اے ﴿ الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ﴾ بزاں تچکیں راہ اسلام اِنت کہ محمّد عربی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دنیاءِ دیما پیش کتگ، ءُآقرآن ءُصحیح حدیثانی تہا محفوظ کنگ بوتگ. ءُاے مردمءَ دست کپیت پہ ہمیشانی وانگ ءُفہمگءَ نہ کہ ایوکءَ پہ دماغ ءُعقلءِ کاربندگءَ بلکیں عقل کاربندگ بہ بیت قرآن ءُحدیثءِ آدینکءِ روژنائیءَ نوں آپہ مرادءَ مردمءَ سرکنت.

(۲) ادءَ تچکیں راہءِ تشریح بیان بوگءَ اِنت کہ آہاانت کہ آئی سرا تئی ہمابندواں زندگی کتگ کہ آیانی سرا تئی مہربانی بوتگ. ءُآایش اَنت. پیغمبر، صدّیقین، شہداء، صالحین ہنچوکہ سورة النّساء تہا ایشی بیان ہستیں. فرمان اِنت ﴿ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِيْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِّنَ النَّبِيّٖنَ وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَآءِ وَالصّٰلِحِيْنَ ۚ وَحَسُنَ اُولٰٓئِكَ رَفِيْقًا ﴾ برکس کہ اللہ ءُرسولءِ فرمانبرداریءَ بکنت نوں گڑا ہمے ہمبراہ بنت گون ہما مردماں کہ اللہءَ آیانی سرءَ مہربانی کتگ. پیغمبرانی، راست باز ءُمزنیں باورداروکانی، ءُشہیدانی، ءُنیکانی. ءُاے باز جوانیں ہمبراہ اَنت. [سورة النّساء: ۶۹].

(۳) ﴿ الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ ﴾ یہودی اَنت کہ آیاں حق زانتءُانگتءَ چیراِش دات، ءُبیان اِش نہ کت، ءُوتی آسمانی کتابانی تہا لفظی ءُمعنوی تحریف اِش کت. ءُعزیر عَلَيْهِ السَّلَام اِش اللہءِ چک گوْشت. ءُوتی احبارءُربہان بزاں عالمان اِش حلال ءُحرام کنگءِ گچینی دات. ءُچہ گمراہاں مراد نصارااینت کہ آیاں عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامءِ بابتءَ غلوکت بزاں آئی محبّت ءُدوستیءَ سک دیمءَ شت اَنت کہ آیانی لہتینءَ گوْشت آاللہءِ چک اِنت، ءُچیزیءَ گوْشت کہ آخدایانی سیمی خدااِنت. ایشانی گمراہیءِ مستریں سبب جہالت ءُنہ زانتکاری اَت. اپسوس کہ مرچی مسلماناں ہم ہمایانی راہ ءُرہبند زرتگ اَنت کہ وتی بزرگانی دوستی ءُمحبّتءَ ہما اندازہ دیما شتگ اَنت کہ آھانش معبودیءِ رتبہ داتگ، ءُآیانی بندگیءَ کن اَنت، ءُآیاں سجدہ کن اَنت، ءُچہ آیاں کمک ءُمدت لوث اَنت، مصیبتانی وہداں ہمایاں تواربردینت. ہمے وڑا بزرگانی ہبراں ءُعملاں پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ صحیح احادیثانی سربراکن اَنت ءُہمایاں گچین کن اَنت حالانکہ بندگی ایوکءَ اللہءِ حقّ اِنت، ءُاطاعت ءُفرمانبرداری اللہءِ رسولءِ حقّ اِنت. زانگ لوثیت کہ الحمدءِ آخرءَ آمین گوْشگ سک ثواب اِنت، ءُاے بابتءَ احادیث ہم ہست پمیشکءَ بایداِنت کہ الحمدءِ آخرءَ امام ءُمقتدی ہردوآمین بکن اَنت، ءُجہری نمازاں سک آمین بکن اَنت ہنچوکہ حدیث تہا ہستیں وائل بن حجر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بیان فرمائینیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ عادت اَت ہمیکہ آئی ﴿ وَلَا الضَّآلِّيْنَ ﴾ ونت ءُہلاس کت گڑا آئی آمین گوْشت ءُوتی آواز برزکت. (سنن أبي داود كتاب الصّلاة باب التّأمين وراء الإمام).

سُوْرَةُ الْبَقَرَةِ — سورة البقرة[۱]

سوره بقره مدینهءَ نازل بوتگ ءُآہیءِ
دو صد ءُهشتاد ءُشش آیات ءُچِل رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

الٓمّٓ ۱

۱. الم[۲].

ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ ۛ فِيْهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ۲

۲. اے کتابءِ تہا ہچ وڑیں شک نیست[۳].
پرہیز گارانی پیشونک اِنت[۴].

الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ

۳. ہما کہ سدّک کنند نہ دیستگیں چیزءِ

(۱) سورہ بقرہ ایشرا پمیشا گوْشگ بیت کہ ایشی تہا گوکےءِ کسّہ بیان اِنت. ایشی شرپءَ بازیں حدیثےآتگگ. یک حدیثےءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ وتی لوگاں قبرجوڑ مکن اِت. نوں بیشک ہمالوگ کہ آئی تہا سورہ بقرہ وانگ بیت شیطان آلوگءَ نہ رؤت. (صحیح مسلم کتاب صلاۃ المسافرین باب استحباب صلاۃ النافلۃ فی بیتہ) اے سورت مدینہءَ نازل بوتگ بنداتی روچانی تہا البتہ سودی احکامانی آیات آخرءَ نازل بوتگ اَنت. علماء گوْشنت کہ ایشی تہا ہزار خبر، ءُہزار احکام ءُ حکم، ءُہزار منہ ہست. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) ایشاں حروف مقطّعات گوْشگ بیت. بزاں دُورا دُورا وانگ بُوُکیں حرف. ایشانی معنایانی بابتءَ راستیں ءُثابتیں روایت ہچ نیست، ایشانی حقیقتءَ اللہ وت جوانتر زانت. حدیثءَ کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ من نہ گوْشاں کہ الم درہا یک حرفِ. بلکیں الف دُورا یک حرفے، ءُلام دُورا یک حرفے، ءُمیم دورا یک حرفے. ہریک حرفےءِ سرا یک نیکی بے ہست. ءُہرنیکیءِ کنگءَ دِگہ دہ نیکیءِ ثواب دست کپیت. (سنن الترمذی کتاب فضائل القرآن باب ماجاء فیمن قرأحرفاً).

(۳) بزاں ایشی تہا ہچ شک نیست کہ اے اللهءِ دیم داتگیں کتاب اِنت. لہتے عالم گوْشیت کہ اےخبر نہی بزاں منہءِ معنایا دنت. بزاں «لا ترتابوا فیه» کہ ایشی تہا ہچ شک مکن اِت. (تفسیر ابن کثیر).

(۴) بزاں چہ قرآنءَ رھشونی زوروگ ہمے پہریزگاراَنت.

وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ۙ

سرا[۱] ءُنمـازءَ برجـاه دارانـت[۲]، ءُچـه ہمـا رُوزیاں که ما آیاں داتگ آخرچ کننت[۳].

وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ۭ

۴. ءُہمـا کـه سـدّک کننت ہمـا چـیزءِ سرا که تئی نیمگءَ دیم دیـگ بوتگ ءُہرچیکه چه تو پیسر دیم دیگ بوتگ[۴]، ءُآخرتءِ سرا ہم آ سدّک اَنت.

اُولٰۗىِٕكَ عَلٰي هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ ۣ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝

۵. ہمیـش اَنت که وتی پروردگارءِ راہءِ سراینت، ءُہمیش اَنت که پہ مرادءَ سر بنت.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا سَوَاۗءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۝

۶. بیشـک ہما مردم کـه کفـراِش کتگ آیانی تُرسـینگ ءُنـه ترسـینگ برابرانـت، آایمـان نیارانت[۵].

خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰي قُلُوْبِهِمْ وَعَلٰي سَمْعِهِمْ ۭ وَعَلٰٓي اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ ۠ وَّلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ۝

۷. اللّٰہءَ مُہـر جتـگ آیـانی دلانی سرا، ءُآیـانی گوشانی سرا، ءُآیانی چمّانی سرا پردہ ہست، ءُپہ آیاں مزنیں عذاب ہست[۶].

---

(۱) غیبی چیز ہماینت که چہ مردمانی چمّاں چیراَنت، ءُآہش نہ گندانت ہنچوکہ دوزہءِنت، بہشتءِنت، ملائکت اَنت، ءُجنّ اَنت، ءُدگہ بازیں چیزاَنت ہمشـانی پیمیں. مؤمن ایشانی سرا پمیشـکءَ ایمان کارانت که اللّٰہ ءُآئی رسولءَ گوشتگ که آہست اَنت. ایمان بالغیب ایمانءِ بنیادءِنت که بیدءِ آئی مسلمان بوگءِ سوال جوڑنہ بیت.

(۲) چہ نمازءِ برجاہ دارگءَ مراد آئی پہ وھدوانگ ءِنت، ءُپہ خشـوع ءُعاجزی، ءُگوں جماعتءَ سنّتءِرھبندءَ آئی وانگ ءِنت. ءُھمے پیما دگراں آئی وانگءِ حکم دیگ ءِنت.

(۳) **انفاق**: لفظ عام ءِنت که آ فرضی صدقات ءُنفلی صدقات درستاں ہورءِنت، مؤمن پہ وتی وسءَ دوئینانی تہا سستی نہ کنت.

(۴) بـزاں پیسری ئیں پیغمبرانی سرا دیم داتگیں کتابانی سرا یقین دارَاَنت ہنچوکہ تورات ءُزبور ءُانجیل ءِنت که آاللّٰہءَ دیم داتگ اَنت. بلے نوں آیانی حکم منسـوخ کنگ بوتگ اَنت که آزورگ نہ بنت. نوں عمل ایوکءَ اللّٰہءِ آخری دیم داتگیں کتاب قرآن ءُپیغمبرءِ حدیثانی سرا کنگ بیت.

(۵) چہ اے آیتءَ مراد اے نہ ءِنت که کافراں ھچ سـوج ءُپنت کنگ مہ بیت بلکیں اے آیت ھمے نیمگءَ رھشونی کنت که لہتے ہنچیں کافرھست که آیاں ھدایت نصیبءَ نہ بیت، ءُآپہ بازیں سوج ءُپنتاں ہوں پہ راہ نہ بنت پمیشا اگن اے پیمیں کافرے ھدایتءِ نیمگءَ نیاتک گڑا آئی رندا کپگ مہ بیت ءُپہ آئی واستا اپسوس کنگ مہ بیت.

(۶) بـزاں چہ بازیں کفر ءُنافرمانیانی سـببءَ اللّٰہءَ آیانی دلاں مُہرجتگ، نوں آ ھجـبر پہ تچکیں راہءَ آتک نہ کنت. نوں آیانی معدہ نادراہ اَنت ءُآہاں وشّیں ورگ ہوں کارنہ کنت بلکیں آیانی دپاں اے چیز تہل اَنت.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِيْنَ ۘ﴿٨﴾

٨. ءُمردمانی تها لهتے ہنچیں مردم ہست که آگوْشنت ما ایمان آؤرتگ اللّٰهءِ سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرا ءُحقیقتءَ آپه دل ایمان آروک نه اَنت[1].

يُخٰدِعُوْنَ اللّٰهَ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۚ وَمَا يَخْدَعُوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُوْنَ ۭ﴿٩﴾

٩. ریپین اَنت (وتی منّاں) اللّٰهءَ، ءُہمایاں که ایمان اِش آؤرتگ، ءُدرحقیقت نه ریپین اَنت بلئے وتی جندءَ، ءُایشیءَ سرپد نه بنت.

فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ ۙ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۢ بِمَا كَانُوْا يَكْذِبُوْنَ ﴿١٠﴾

١٠. آیانی دلانی تها بیماری ہست، پدا اللّٰهءَ گیش کت اَنت بیماریءِتها[2]، ءُآیانی واستا تَوْرینوکیں عذاب ہست په هما دروغانی سببءَ که بستگ اَنت اِش.

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوْا فِي الْاَرْضِ ۙ قَالُوْٓا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُوْنَ ﴿١١﴾

١١. وهدیکه آیاں گوْشگ بوت که خراب کاری مکن اِت زمینءِ تها، گوشت اِش که ما وکارانی جوان کنوکیں.

اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُوْنَ وَلٰكِنْ لَّا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٢﴾

١٢. ہوشیار بئے! که همیش اَنت خراب کاری کنوک، بلے سرپد نه بنت[3].

---

(١) ادا سئیمی گروهءِ بیان بوگءَ اِنت که آمنافق اَنت. آیاں منافق پمیشا گوْشگ بیت که آنه پهکءَ گوں مسلماناں گون اَنت ءُنه گوں کافراں. دل اِش چه ایمانءَ زبهراَنت، ءُچه زبانءَ مسلمانی دعوٰیءَ کنت. سرزاهرءَ مسلمانانی همبراه اَنت ءُچیرکائی گوں کافراں. آیاں وتی دلءَ همے فهمتگ که اے وڑا مااللّٰهءَ ءُمسلماناں ریپینیں. اللّٰه گوشیت که اے اللّٰهءَ ریپینت نه کنت پرچه که آودل ئیگاں زانت که آیانی دلاں چے هست ءُچے نیست، ءُمسلماناں ہوں پهک ریپینت نه کنت پرچه که اللّٰه پاکءَ په وحی آیاں چه ایشانی کاراں آگاه کتگ. اگن کَمُکے ریپینت بکن اَنت پداہوں ایشی تاوان همایانی جنداں رسیت، ءُآیانی وتی آسر نیست ءُنابودی بیت، ءُوت په بن دوزهءَ مان گراَنت.

(٢) چه اے نادراهیءَ کفر ءُنفاقءِ نادراهی مرادِانت. اگن آدرمان کنگ مه بیت گڑا آروچ په روچ گیشتربوان بیت، ءُمردمءِ آسرءَ پهک تباه ءُبرباد کنت.

(٣) **فساد**: گوْشنت خراب کاریءَ. بزاں منافقانی کار ءُهبر یک وڑ نه اَنت. کنگءَ فساد ءُخراب کاری کنت =
= ءُگوْشگءَ همشی گوْشنت که ماسُهل کنوکیں. هردور ءُزمانگءِ منافقانی کردارهمیش اِنت که آوتی خراب

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ اٰمِنُوْا كَمَآ اٰمَنَ النَّاسُ قَالُوْٓا اَنُؤْمِنُ كَمَآ اٰمَنَ السُّفَهَآءُ ؕ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَآءُ وَلٰكِنْ لَّا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٣﴾

١٣. وہدیکہ ایشاں گوْشگ بُوت کہ ایمان بیارات ہمے وڑا کہ اے دگہ مردماں ایمان آوْرتگ، گُوْشت اِش کہ آیا ما ایمان بیاریں ہمے وڑا کہ ناسرپدان ایمان آوْرتگ؟(۱) ہوشیار بئے! ناسرپد ہمیش اَنت بلے ایشی سرپد نہ بنت(۲).

وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَالُوْٓا اٰمَنَّا ۚ وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيٰطِيْنِهِمْ ۙ قَالُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ ۙ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُوْنَ ﴿١٤﴾

١٤. وہدیکہ ڈیک دینت مسلماناں گوْشنت کہ ما مسلمان بوتگیں، وہدیکہ ایوک بنت گوں وتی شیطاناں گوْشنت کہ ما پہ دل گوں شمائیں(۳)، ما آیاں کلاگ زوریں.

اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿١٥﴾

١٥. اللہ آیاں کلاگ زوریت(۴) ءُآیاں گیش کنت آیانی سر کشیءِتہا کہ آسر گردان اَنت.

کاریاں سہل ءُجواں کاریءِ نامءَ برکنند کہ مردماںَ بہ ریپین اَنت.

(۱) منافقاں ہمے صحابیانءَ بے وقوف گوْشت کہ آیاں اللہءِ راہءَ وتی مال ءُجان دُرہا قربان کت اَنت، ءُمروچییں منافق آیاں ومسلمانی جند نہ من اَنت. اللہ پاکءَ ایشانی رد کت کہ اے وڑنہ اِنت کہ شما گوْشگءَ اِت بلکیں پہ مستریں مقصد ءُفائدھیءِ واستا دنیائی وشّی ءُفائدیانی قربان کنگ بے وقوفی یےنہ ئے بلکیں عقلمندی ءُنیک بختی یے. صحابیاں رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ ہمے عقلمندیءِ ثبوت دات پمیشا آایوکءَ مؤمن نہ اَنت بلکیں ایمان آرگءِمعیار ءُمیزان اَنت. نوں ایمان ہمایانی قبول بیت ءُکاردنت کہ آ صحابیانی ایمان آرگ وڑا بہ بیت. فرمان اِنت ﴿ فَاِنْ اٰمَنُوْا بِمِثْلِ مَآ اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ اهْتَدَوْا ﴾ [سورۃ البقرۃ: ۱۳۷] ترجمۃ (گدا اگاں آ ایمان بیار اَنت ہما پیما کہ شما آئی سرءَ ایمان آوْرتگ، گدا پکا آپہ راہ اَنت).

(۲) بزاں بے وقوف منافقانی جنداَنت کہ آیاں آخرتءِ بدلءَ دنیا دیما داشتگ ءُگچین کتگ. بے وقوفی وہمیش اِنت کہ مردم کمتریں ءُزوال بووکیں چیزءَ ختم ءُہلاس نہ بووکیں چیزءِسربرابکنت ءُہمائی گچین بکنت.

(۳) چہ اے شیطاناں مرادیا یہودیانی ءُقریشانی سرداراَنت کہ ہمایانی ہبرسرا ایشاں مسلمانانی خلافءَ مکر ءُہنر سازات ءُجوڑکت یاومنافقانی وتی سردارمراداَنت.

(۴) اللہ پاک آیاں کلاگ زوریت. ایشی تفسیر ہمیش اِنت کہ قیامتءِ روچءَ اللہ پاک حقیقتءَ آیاں کلاگ زوریت آیانی ہمے کلاگ گرگءِسزایا. سورۃ الحدیدءِ آیت ۱۳ ﴿ يَوْمَ يَقُوْلُ الْمُنٰفِقُوْنَ ﴾ تہا ایشی سرجمیں بیان آتکگ. ہموداچارگ بہ بیت.

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا الضَّلٰلَةَ بِالْهُدٰى فَمَا رَبِحَتْ تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوْا مُهْتَدِيْنَ ﴿١٦﴾

١٦. ہمیش اَنت کہ پہ بہا اِش زُرتگ گمراہی ہدایتءِ بدلءَ، نوں فائدہ نہ دات آیاں آیانی سوداگریءَ ءُنہ پہ راہءَ آتک اَنت[1].

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا ۚ فَلَمَّآ اَضَآءَتْ مَا حَوْلَهٗ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُوْرِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِيْ ظُلُمٰتٍ لَّا يُبْصِرُوْنَ ﴿١٧﴾

١٧. آیانی درورچو ہما مـردمءِ درورءَانت کہ آئی روک کت آسےوہدیکہ آسءَ آئی کِرّ ءُگوْرَ روژناکـت، اللّٰہءَ آیانی روژنائی برت ءُہلاس کـت، ءُویلے دات اَنت ماں تہاریانی تہا کہ ہچ نہ گنداَنت[2].

صُمٌّۢ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُوْنَ ﴿١٨﴾

١٨. کرّاَنـت، ءُگنگ اَنت، ءُکوراَنت، نوں آبر نہ ترّاَنت.

اَوْ كَصَيِّبٍ مِّنَ السَّمَآءِ فِيْهِ ظُلُمٰتٌ وَّرَعْدٌ وَّبَرْقٌ ۚ يَجْعَلُوْنَ اَصَابِعَهُمْ فِيْٓ اٰذَانِهِمْ مِّنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ ۭ وَاللّٰهُ مُحِيْطٌۢ بِالْكٰفِرِيْنَ ﴿١٩﴾

١٩. یاچو ہما آسـمانی رچوکیں ہوراانت کہ آرا تہاری ءُگرنـد ءُگروگ مـاں[3]، بَراَنت وتی لنککاں وتی گوشـانی تہاچہ بیرءِ کترہکگاں چـہ مرگءِ تـرسءَ[4]، ءُاللّٰہ چـپّ ءُچاگردءَ گیرہ کنوک اِنت کافراں.

---

(١) چہ آیانی تجارت ءُسوداگریءَ مراد ھدایتءِ ویل کنگ ءُگمراھیءِ بدّءَ بندگ اِنت کہ آیک دریں تاوانے.

(٢) عبداللّٰہ بن مسـعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءُدگہ لہتے صحابیءَ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ ایشی تفسیر ھمے بیان کتگ. کہ وھدیکہ واجہ مدینہءَ آتک لہتے مردم مسلمان بوت بلے پدا زوت منافق بوت اَنت. نوں ادا ھمشانی بیان بوگءَ اِنت کہ ایشانی درورھامـردمءِ درورانت کہ آتہاریءِ تہااَت آئی روژنائی یـےروک کت، آئی کرّ ءُگور دربا روژنابوت، ءُفائدہ مندیں ءُنقصان دیوکیں چیز پہ آئی درابوت اَنت اناگہ آئی روژنائی مرت ءُگاربوت آپیسری اِیں وژا پدا تہاریانی تہا بوت. ھمے حال اِنت منافقانی پیسرا آشرک ءُکفرءِ تہاریانی تہا بوتگ اَنت پدامسلمان بوت اَنت، ءُروژنائیءِ تہا آتک اَنت. خرابیں ءُجوانین چیز پہ آیاں درابوت اَنت پدا دیم اِش پہ ھماکفر ءُشرکءَ دات، ھمے وژا اسلامءِ روژنائی چہ آیانی دستءَ گاربوت ءُشت، ءُآچہ اے نعمتءَ زبہربوت اَنت. (تفسیر ابن کثیر)

(٣) چہ ﴿ ظُلُمٰتٌ ﴾ بزاں تہاریـاں کفر ءُشرک، ءُنفاقءِ تہاری مرادَانت. ءُچہ «رعـد» ءُ«برق» بزاں چہ گرند ءُگروکءَ ھما تنبیہ ءُآگاھی مراد اِنت کہ منافقاں دیگ بوگءَاِنت.

(٤) بزاں چہ قرآنءِ تنبیہ ءُآگاھیاں وتا دور دارگءِ واستا بیدءِ ایشی دگہ ھچ راہ نہ گنداَنت کہ وتاچہ قرآنءِ گوش دارگءَ دور بدارَانت.

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ ؕ كُلَّمَآ اَضَآءَ لَهُمْ مَّشَوْا فِيْهِ ۙ وَاِذَآ اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوْا ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ۝۲۰

۲۰. نزیک اِنت که گـروگ بچانپیت آیانی چمّانی روکاں[۱]، همیکه گرْوگ جنت آیانی سرا گڑا رِبـادگ بنت آئیءِ تهـا[۲] ءُوهدیکه تهاروکی بیت آیانی سرا گڑا اوشـت اَنت[۳]، اگاں الله بلوٹیـت بـارت آیانی گوشـاں ءُآیـانی چمّاں، بیشـک الله هـر چـیزءِ سرا قـدرت داروک اِنت[۴].

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوْا رَبَّكُمُ الَّذِىْ خَلَقَكُمْ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ۝۲۱

۲۱. او مردماں! بندگیءَ بکن اِت وتی پروردگارے، همائی که شـمارئے جوڑ کتـگ ءُهما که چه شما پیسر بوتگ اَنت، تاکه شما پهریزگار به بئیت[۵].

---

(۱) مراد همیش اِنت که نزّیک اِنت قرآنءِ محکمیں آیات منافقانی صفاتانی نشانیءَ بدینت، ءُآباں پدّربکن اَنت.

(۲) بزاں وهدیکه مسـلمانیءِ حالتءَ آیانی زاهری حالت وش حال بیت آوهدا وتی مسـلمانیءِسرا ثابت قدم بنت.

(۳) ءُوهدیکه مسـلمانیءِ حالتءَ آیانی سرا نه وشّیں وهد ءُحالت کاینت گڑا اسلامءَ ویل کن اَنت که اے حالت مئے سرا اسلامءِ زورگءِ سببءَ آتکگ اَنت.

(۴) خلاصه کلام همش اِنت که ادا همامردمانی بیان اِنت که آیانی اسـلام گـوں وهدءَ اوار اِنت. اگن وهد زاهرا په کافراں شرترانت گڑا اے همایانی همبراه بنت، ءُاگن حالت مسـلمانانی نیمگءَ لیٹیت گڑا آوهدا وتا مسـلمان زاهر کن اَنت. گیشتر اے پیمیں حالاتانی شـکار همامردم بنت که آیاں اسلام نه فهمتگ ءُزرتگ. ءُآچه اسـلامءِ هام جهانی مقصداں بے خبراَنت، ءُآئی بنیادی هبراں چه سرپد نه اَنت، پمیشـا اسلام پهمگ ءُزورگ لوٹیت. الله مارا اسلامءِ سرا ثابت قدم بکنت.

(۵) اے آیاتانی تها سـئیں ٹولیانی بیان بوت. بزاں مؤمن ءُمسـلمانانی، ءُکافرانی، ءُمنافقانی ذکر آتکه. ایشانی بیان کنگءَ پَدْرُهیں انسـاناں آیانی پدلیں راه ءُلوٹ گوْشـتگ بوگءَ اِنت، ءُهمائی نیمگءَ دعوت دیگ بوگءَ اِنت. ءُآ همیش اِنت که ایـوکءَ اللّٰهءِ بندگی کنگ به بیت، ءُآئی بندگیءِ تها هچ کس شریدار جوڑ کنـگ مه بیت. نوں وهدیکه درهیں چیزانی جوڑ کنوک ءُخالق ایوکءَ الله اِنت، ءُآدگه درها وت همائی جوڑکتگین اَنت، ءُهمائی دسـتءِ چیراینت، ءُپهک بے وس اَنت گڑا پرچـه آیانی عبادت کنگ به بیت، ءُآسـجده کنگ به بنت. اگن یکّے چه اللّٰهءِ عذاباں رسـتگاربوگ لوٹیت گڑا آئی رهبند همیش اِنت که ایوکءَ اللّٰهءِ عبادتءَ بکنت، ءُگوں آئی هچ وڑا هچ کسءَ شریدارجوڑمه کنت.

الَّذِیْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ فِرَاشًا وَّالسَّمَآءَ بِنَآءً ۪ وَّاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۚ فَلَا تَجْعَلُوْا لِلّٰهِ اَنْدَادًا وَّاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. ہمائی کہ آئی جوڑ کتگ پہ شما زمین چیر گیجے ءُآسمان سربانے، ءُایر ئے دات چہ آسمانءَ آپ نوں در ئے کت چہ آئیءَ نیوگ کہ روزی اَنت پہ شما. نوں جوڑ مکن اِت گوں اللہءَ دگہ شریدارے ءُ(حقیقتءَ) شما زان اِت.

وَاِنْ كُنْتُمْ فِیْ رَیْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلٰی عَبْدِنَا فَاْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّنْ مِّثْلِهٖ ۪ وَادْعُوْا شُهَدَآءَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُاگاں شما شکءِ توکاات چہ ہما چیزا یعنی قرآنءَ کہ ما دیم داتگ وتی بندہءِ سراگڑا بیار اِت کجام یک سورتے آئی پیمیں، ءُتوار بجن اِت وتی مدد گارانَ ابیدءِ چہ اللہءَ اگاں شما راست باز اِت[1].

فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا وَلَنْ تَفْعَلُوْا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِیْ وَقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ۚ اُعِدَّتْ لِلْكٰفِرِیْنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. اگاں ایشی نہ کن اِت ءُہجبرکت نہ کن اِت، نوں بُترس اِت چہ ہما آسءَ کہ آئی سچوک مردم ءُسنگ اَنت[2] کہ تیار کنگ بوتگ پہ کافراں.

وَبَشِّرِ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ؕ كُلَّمَا رُزِقُوْا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِّزْقًا ۙ قَالُوْا هٰذَا الَّذِیْ رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ ۙ وَاُتُوْا بِهٖ مُتَشَابِهًا ؕ وَلَهُمْ فِیْهَآ اَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۙ وَّهُمْ فِیْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُمژدہ بدئے ہما مردماں کہ ایمان اِش آوَرتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ کہ آیانی واستا باگ ہست کہ رُنبنت چہ آیانی چیرءَ جُو. ہمے کہ آروزی دیگ بنت چہ بہشتءِ نیوگاں پہ ورگءَ، گوشنت ہمیش اِنت ہما روزی کہ مارا دیگ بوتگ پیسر ترا، ءُدیگ بنت آیانی

(۱) اے قرآن پاکءِ حقّا نیت ءُراستیءِیک روژنائیں دلیلے کہ عرب ءُعجمءِ درھیں کافراں اے چیلنج دیگ بوتگ بلے آیاں ھجبر ایشی جواب دات نہ کت، ءُھجبرانی ھجبر ایشی کت ہوں نہ کنت.

(۲) اے سنگ آس تہا پمیشا مان کنگ بنت کہ آسءِ ترندی گیشتربہ بیت، ءُآسک گرم کنگ بنت، ءُدوزھی پہ ھمائی عذاب دیگ بنت. ءُلہتے گوشیت کہ چہ اے سنگاں مراد ھمابت اَنت کہ مشرکاں آچہ سنگاں تراشتگ ءُجوڑکتگ اَنت، ءُپداھمایانی بندگی کتگ اے دوزءَ دوردیگ بنت تاکہ مشرک ایشی پہ وتی چمّاں بگند اَنت کہ آیانی معبود چوں بے وس اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

ہم وڑیں[١]، ءُپہ آیاں ہست بہشتءَ پاکیں جنین[٢]، ءُآپہ بن جاہ مننڈ بنت آئی تہا.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِۦٓ أَن يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ ۖ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا ۘ يُضِلُّ بِهِۦ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِۦ كَثِيرًا ۚ وَمَا يُضِلُّ بِهِۦٓ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾

٢٦. بیشک اللہ میار نہ کنت ایکہ بیان بکنت شاشکءِ مثالءَ یا چہ ایشی کم تریں چیزءِ[٣]، نوں ہما مردماں کہ ایمان اِش ہست نوں آزان اَنت کہ اے پہ حق اِنت چہ آیانی پروردگارءِ نیمگءَ، ءُہما کہ کافر بوتگ اَنت نوں آگوشنت کہ چے لوٹتگ اللہءَ پہ اے مثالءِ بیان کنگءَ؟ گمراہ کنت پہ ایشی بازینے ءُپہ راہءَ کاریت چہ ایشی بازینے، ءُگمراہ نہ کنت پہ ایشی بیدءِ نافرماناں[٤].

الَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِن بَعْدِ مِيثَاقِهِۦ وَيَقْطَعُونَ مَآ أَمَرَ اللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ

٢٧. ہما کہ پروشنت گوں اللہءَ کتگیں قول ءُقرارءَ رَند چہ آئیءِ محکم کنگءَ[٥]، ءُپروشنت ہما چیزا کہ اللہءَ آئی ہورکنگءِ

(١) بزاں بہشتءِ نیوگانی رنگ ءُصورت دنیاءِنیوگانی وڑابنت بلے تام اِش وش تربیت.

(٢) بزاں چہ **حیض** ءُ**نفاس** ءُچہ ایدگہ گندگی ءُناپاکیاں پہک پاک اَنت، ءُبے عیب اَنت. عیب اِش ہچ مان نیست.

(٣) وھدیکہ اللہ پاکءَ پہ پدّریں ءُروشنائیں دلیلاں قرآنءِ معجزہ بوگ ثابت کت گڑا کافراں آئی مخالفت پہ دگہ وڑےءَ کت کہ اگں اے اللہءِ کلام ببوتیں گڑا ایشی تہا اے پیمیں کسانیں ءُبےشرپیں چیزانی دورومان نہ بوت. گڑا اللہ پاکءَ فرمان کت کہ یک ھبرےءِ سرپد ءُپدّرکنگءِ ہاترا اے پیمیں دورانی بیان کنگءَ ہچ مشکل نیست، ءُایشانی بیان کنگءِتہا لجّ ءُمیار ہوں نہ لوٹیت. (فوقھا) تفسیر دوئیں بوت کنند کہ چہ شاشکءَ کمتریں چیزے یامستریں چیزےءِ بیان کنگءَ اللہ لج نہ کنت. فوق کمتریں ءُمستریں دوئینانی واستا گوشتگ بیت. (تفسیر ابن کثیر)

(٤) بزاں چہ اے پیمیں دورانی بیان کنگءَ اے پیمیں بےدریں شک ھمامردمانی دلانی تہا پیداگ بیت کہ آیانی دل ءُدماغانی فہمگءِ مارشت چہ آیانی بازیں کفر ءُنافرمانیانی سببءَہلاس بوتگ. مؤمنانی دل چوکہ پاک ءُصاف اَنت پمیشا آیانی دلانی تہا اے وڑیں شک ءُشبہہ نیست.

(٥) مفسرینانی صحیح ترین گپ اے بابتءَ ھمیش اِنت کہ چہ اے قول ءُقرارءَ ھماقول ءُقرارمرادِانت کہ اللہءَ چہ درھیں انساناں گپتگ چہ آیانی پشتءَ عالَمءِ ارواحءِ تہا کہ ایوکءَ ھمائی بندگءَ بکن اَنت، ءُگوں آئی ہچ کسءَ شریدارجوڑمہ کنت. ءُآئی الوھیّت ءُربوبیّتءِسراپورہ یقین بدارَانت بلے مشرکاں اے قول ءُقرار پروشت. ایشی سرجمیں بیان سورة الأعراف آیت ١٧٢ تہابیان بیت.

وَيُفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۲۷

حکم داتگ[۱]، ءُسل کاری کنند زمینءِ تہا. ہمیش اَنت تاوان وروک.

كَيْفَ تَكْفُرُوْنَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ۚ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۲۸

۲۸. چہ وڑا شما کفر کن اِت گوں اللہءَ حالانکہ شما مردگ اِتت نوں آئی شمارا زندگ کت پدا شمارا کُشیت پدا شمارا زندگ کنت[۲]، پدا شماہمائی نیمگءَ ترّینگ بئیت.

هُوَ الَّذِيْ خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا ۤ ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَاۗءِ فَسَوّٰىهُنَّ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ ۭ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۲۹

۲۹. ہمااِنت آ ذات کہ پہ شما ئی جوڑ کتگ اَنت ہرچیکہ زمینءِتہا ہست درھا. پدا دیم ئیے کت آسمانءِ نیمگءَ (أڈکنگءَ) گڑا برابر ئے کت اَنت آہپت آسمان[۳]، ءُآ پہ ہر چیزاجواں زانوک اِنت.

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰۗىِٕكَةِ اِنِّىْ جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيْفَةً ۭ قَالُوْٓا اَتَجْعَلُ فِيْهَا مَنْ يُّفْسِدُ فِيْهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاۗءَ ۚ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۭ قَالَ اِنِّىْٓ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ۳۰

۳۰. وہدیکہ گوْشت تئی پروردگارءَ ملائکتاں کہ من جوڑ کناں زمینءِتہا پُشپدے. گوْشتش (ملائکتاں) کہ آیا توجوڑ کن ئےآئی تہا ہمائی کہ خراب کاری کنت آئی تہا ءُخونریزی کنت؟[۴] ما وانیں تئی خوبیاں‌و تئی پاکیاں بیان کنیں، آئی (بزاں اللہءَ) گوْشت کہ من زاناں ہمائی کہ شما نزان اِت[۵].

---

(۱) چہ ایشی مراد صلہ رحمی ءُسیاد ءُوارثیءِ برجاہ دارگ اِنت. بزاں آایشی برجاہ نہ دارآنت.

(۲) بزاں شما ھچ نہ بوتگ اِت، آئی شمارا زندگی داتگ. چہ دومی زندگ کنگءَ چہ قبراں پاد کنگ مرادِانت.

(۳) بزاں آسمان ئے ھفت کت اَنت.

(۴) ملائکتانی اے گوْشگ پہ ضد ءُحسد نہ اَت بلکیں آئی حقیقت ءُحکمتءِ پدّرکنگءِواستاآیاں ھبرءِتہا ھمے رھبند گچین کت.

(۵) بزاں اگن آیانی جوڑکنگءِ لوٹ ھمیش اِنت کہ آتئی بندگءَ بکن اَنت گڑا ایشی ماوت کنیں گڑا اللہءَ ھمے جواب دات اَنت کہ آئی مقصد ءُحکمتءَ من وت شرترو جوانتر زاناں.

وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْۢبِـُٔوْنِيْ بِاَسْمَآءِ هٰٓؤُلَآءِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٣١﴾

٣١. ءُپیش داشت (اللهءَ) آدم (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءَ دُرْابیں چیزانی ناماں[1] پدا ملائکتانی دیمءِایر کت اَنت، ءُگوْشت ئِے کہ منا بُگوْش اِت گوں ایشانی ناماں، اگاں شما راست بازات.

قَالُوْا سُبْحٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا ؕ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ﴿٣٢﴾

٣٢. گوْشت اِش کہ تئی ذات پاک اِنت کہ مارا دگہ علم نیست بیدءِہمائی کہ تومارا پیش داشتگ بیشک کہ توئے پدلیں زانوک ءُجوانیں خیرکار ءُحکمتانی واجہ.

قَالَ يٰٓاٰدَمُ اَنْۢبِئْهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ ۚ فَلَمَّآ اَنْۢبَاَهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ ۙ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ اِنِّيْٓ اَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۙ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ ﴿٣٣﴾

٣٣. گوْشت ئِے کہ اے آدم بگوْش گوں ایشاں آیانی ناماں، (نوں وہدیکہ آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ) آیانءَ آگاہ کت پہ آیانی ناماں (اللهءَ) گوْشت کہ آیا من نہ گوْشتگ شمارا کہ من زاناں چیریناں آسمانانی ءُزمینءِ. ءُمن زاناں ہر چیکہ شما ظاہر کن اِت ءُہرچیکہ شما چیر دئیت.

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ ؕ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ ۫ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٣٤﴾

٣٤. وہدیکہ ما گوْشت ملائکتاں کہ سجدہ بکن اِت آدم (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءَ[2] نوں آیاں سجدہ کت ابیدءِ چہ ابلیسءَ کہ آئی نہ منّ اِت ءُوت ئےمزن لیک اِت ءُآبوت چہ کافراں ءُنہ منوکاں.

---

(١) بزاں دنیاءِ تہا ہرچیکہ ہست آدرستانی نام اللهءَ گوْشت اَنت گوں.

(٢) پہ تعظیم وعزتِ سببءَ اللهءَ ملائکتاں پہ سجدہ کنگءِ حکم دات آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ بلے نوں پہ تکریم ہوں ہچ کسی سجدہ کنگ جائز نہ اِنت ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: کہ بیدءِ اللهءَ اگں دگرءِ سجدہ کنگ جائز بوتیں گڑا من جنینءَ حکم دات کہ آوتی لوگ واجہءَ سجدہ بکنت. اے حدیثءِ حوالہ ءُاے بابتءَ سرجمیں بیان سورۃ یوسفءِ آیت ١٠٠ءِ حاشیہءِ تہا چارگ بہ بیت.

وَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا ۪ وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُوْنَا مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٣٥﴾

۳۵. ءُما گوشت کہ اے آدم بنندات تو ءُتئی جنین بہشتءَ، ءُبُورات چہ آئی دلءِ تبءَ چہ ہر کجاکہ بلوٹ ات. ءُنزّیکءَ مرویت اے درچکءِ کہ شما چہ ظالماں بئیت.

فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطٰنُ عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيْهِ ۪ وَقُلْنَا اهْبِطُوْا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ وَلَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَّمَتَاعٌ اِلٰى حِيْنٍ ﴿٣٦﴾

۳۶. نوں شیطانءَ کلاگ گپت اَنت پہ ہما درچک باروا[1] نوں در ئے کت اَنت آ دوئیں چہ ہما جاگہءَ کہ اودءِ نندوک اِتنت، ءُما گوشت کہ ایر بکپ اِت کہ شمایکّءَ دگرءِ دشمن اِت[2] ءُپہ شما زمینءِ تہا نندگءِ جاگہ ہست ءُزندگیءِ سامان ہست تا یک وہدےءَ.

فَتَلَقّٰٓى اٰدَمُ مِنْ رَّبِّهٖ كَلِمٰتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۚ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿٣٧﴾

۳۷. نوں زُرت (آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) چہ وتی پروردگارءِ نیمگءَ لہتے ہبر[3]، پدا اللہءَ آئی توبہ قبول کت، بیشک کہ آمزنیں توبہ قبول کنوک ءُمہربانے.

قُلْنَا اهْبِطُوْا مِنْهَا جَمِيْعًا ۚ فَاِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ مِّنِّىْ هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٣٨﴾

۳۸. ماگوشت کہ ایرکپیت چہ جنتا درہا نوں وہدیکہ آتک پہ شما چہ منی نیمگءَ رہشونی یے نوں ہرکسءَ کہ رندگیری کت منی راہءِ، نوں نہ آیانی سرءَ ترس بیت ءُنے کہ آگمیگ بنت.

---

(۱) اے بابتءَ کہ شیطانءَ آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ چوں کلاگ زرت سرجمیں بیان سورة الأعراف ءِ آیت ۱۹. ۲۲ءِتہا چارگ بہ بیت.

(۲) مراد آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءُشیطان اَنت. یاآدمءِ وتی چکّ ءُنماسگانی یکّءَ دگرءِدشمنی مرادِانت.

(۳) آکلمات ہمش اَنت کہ ﴿ رَبَّنَا ظَلَمْنَآ اَنْفُسَنَا ۖ وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴾ [سورة الأعراف: ٢٣]. لہتے مردمے زبانءَ ہمے ہبر مشہورانت کہ آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ دیست کہ اللہءِ عرشءِسرا لاإلٰہ إلّا اللہ محمّدرسول اللہ نبشتہ اِنت گڑا آئی پہ محمّدءِ وسیلہءَ دعاء کت. اے پہکیں دروگے، ایشرا ہچ پیمیں حقیقتے نیست.

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. ءُہما کہ کافر بوت اَنت ءُدروغ بنداِش کت اَنت مئے آیاتانا ہمیش اَنت دوزہی اودا پہ بُنْ جَہ منند اَنت.

يٰبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اذْكُرُوْا نِعْمَتِيَ الَّتِيْٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَوْفُوْا بِعَهْدِيْٓ اُوْفِ بِعَهْدِكُمْ ۚ وَاِيَّايَ فَارْهَبُوْنِ ﴿۴۰﴾

۴۰. اے یعقوبءِ چکاں[1] یاد بکن اِت منی ہما احسانءَ کہ من شمئے سرا کتگ، ءُپورا بکن اِت منی قول ءُقراراں[2] من پورا کناں شمئے قول ءُقراراں، ءُایوکءَ چہ منا بترس اِت.

وَاٰمِنُوْا بِمَآ اَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُوْنُوْٓا اَوَّلَ كَافِرٍ بِهٖ ۠ وَلَا تَشْتَرُوْا بِاٰيٰتِيْ ثَمَنًا قَلِيْلًا ۠ وَّاِيَّايَ فَاتَّقُوْنِ ﴿۴۱﴾

۴۱. ءُایمان بیارات ہما چیزءِ سرا کہ من ایرگہتگ باورداروک اِنت ہمائی کہ گوں شما اِنت، ءُمہ بئیت اولی نہ منّوک آئی[3] ءُبہا مہ کن اِت منی آیاتاں پہ کمیں نہادےءَ[4] ءُایوکءَ چہ منا بترس اِت.

(۱) اسرائیل یعقوب عَلَيْهِ السَّلَام ءِ لقب بوتگ. یہودیاں بنی اسرائیل پمیشا گوشگ بوت کہ آیعقوب عَلَيْهِ السَّلَام ءِ چکّءُنماسگ اَنت. یعقوب عَلَيْهِ السَّلَام ءِ دوازدہ چک بوتگ اَنت پمیشا یہودی دوازدہ قبیلہءِ تہا بہربوت اَنت. اے قومءِ تہا اللہءَ بازیں پیغمبرے دیم دات، بلکہ پہک پیغمبران چہ یعقوب نسل انت جز محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

(۲) آقول ءُقرار ہمش اَت کہ وھدیکہ نبی آخرالزّمان محمّد عربی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دنیاءَ کئیت گڑا شما آئی سرا ایمان ءُیقین بیارات، ءُآئی رندگیریءَ بکن اِت گڑا من ہوں وتی قول ءُقرارءَ پورہ کناں، ءُہما ذلّت ءُرزوائی کہ من پہ شمئے گناہانی سببءَ شمئے سرا ایرکتگ آئیءَ دورکناں، ءُشمارا بہشتءَ براں.

(۳) بِہ: ضمیر قرآنءِ نیمگءَ رؤت یامحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ نیمگءَ. دوئیں ہبر راست اَنت پرچہ کہ اے لازم ءُملزوم اَنت بزاں بیدءِ یکّءَ دگرانہ بنت. ہرکسءَ کہ قرآنءِ انکارکت بزاں آئی محمّد عربی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ انکارکت، ءُہرکسءَ کہ محمّد رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ پیغمبریءِ انکارکت بزاں آئی قرآنءِانکارکت. (تفسیر ابن کثیر) (آئی اوّلی انکارکنوک مہ بئیت) ایشی تفسیر ہمیش اِنت کہ یکّے وہماعلم ءُزانت کہ شمارا ہست اِنت آدگراں نیستیں پمیشا شمئے ذمّہ داری گیشترانت کہ شما ساری اِیں کتابانی زانوک اِت. ءُدومی چیز اش اِنت کہ مدینہءِتہا یہودیاں چہ درستاں پیسردعوت دیگ بوت پمیشا آیاں سریدی رسگءَ اِنت کہ یہودیانی تہا اوّلی انکارکنوک شما مہ بئیت، اگں شما اے پیم کت گڑا آدگہ یہودیانی گمراہیءِ وبال شمئے سرا کپیت کہ شما آیانی گمراہیءِ سبب جوڑبوگءَ اِت.

(۴) بزاں اللہءِ آیاتانی دیمءَ دنیاءِ درہیں مال ءُمتاع ہچ ءُسَکْ کمّ اَنت.

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٤٢﴾

۴۲. ءُ هورتور مکن اِت حقءَ گوں باطلءَ کہ شما چیر دئیت حقءَ حالانکہ شما (آئیءَ) زان اِت.

وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوْا مَعَ الرّٰكِعِيْنَ ﴿٤٣﴾

۴۳. ءُ برجاہ بدارات نمازءَ، ءُ دیاں بکن اِت زکات، ءُ رکوع بکن اِت گوں رکوع کنوکاں.

اَتَاْمُرُوْنَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ وَاَنْتُمْ تَتْلُوْنَ الْكِتٰبَ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٤٤﴾

۴۴. آیا شما حکم دئیت مردماں نیکیءِ ءُ وتابیھال کن اِت حالانکہ شما وان اِت کتابءَ؟، آیا شما نہ پہم اِت؟

وَاسْتَعِيْنُوْا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ وَاِنَّهَا لَكَبِيْرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخٰشِعِيْنَ ﴿٤٥﴾

۴۵. ءُ کمک بہ لوٹ اِت پہ صبر ءُ نماز[1] بیشک کہ اے گرانیں چیزے بیدءِ عاجزی کنوکانی سرا.

الَّذِيْنَ يَظُنُّوْنَ اَنَّهُمْ مُّلٰقُوْا رَبِّهِمْ وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رٰجِعُوْنَ ﴿٤٦﴾

۴۶. آہما ینت کہ سدّک اَنت کہ بیشک آڈیک وراَنت گوں وتی پروردگارءَ ءُ آیاں ہمائی نیمگءَ واتربُوگی اِنت.

يٰبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اذْكُرُوْا نِعْمَتِيَ الَّتِيْٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنِّيْ فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٧﴾

۴۷. او یعقوبءِ چکّاں! یاد بہ کن اِت منی ہما احساناں کہ من شمئے سرا کتگ انت، ءُ من شما را مزنی داتگ دراہیں جہانیانءِ سرا.

وَاتَّقُوْا يَوْمًا لَّا تَجْزِيْ نَفْسٌ عَنْ نَّفْسٍ شَيْـًٔا وَّلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَّلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿٤٨﴾

۴۸. ءُ برس اِت چہ ہما روچءَ کہ کارانئیت ہچ کس پہ ھچکسا اینچوکے، ءُ زورگ نہ بیت پہ آئی سفارشے[2]، ءُ نہ کہ زورگ بیت چہ آئی

(۱) صبر ءُ نماز ھردواللہ والائیں مردمانی واستا دومزنیں سلاح اَنت. اے دوئیں باز فائدہ مندیں چیزاَنت. حدیث تہا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بابتءَ کئیت کہ (إذا حزبه أمر فزع إلى الصّلوٰة) ھمیکہ واجہءِ دیما یک اھمّیں ءُ مشکلیں کارے آتک گڑا واجہءَ دیم گوں نمازءَ دات. (مسند أحمد، ج: ٥ تاكديم: ٣٧٧، مطبوعة المكتب الإسلامي).

(۲) بزاں بیدءِ اللہءِ حکم ءُ اجازتءَ کس سفاراش کت نہ کنت ھنچوکہ فرمان اِنت ﴿مَنْ ذَا الَّذِيْ يَشْفَعُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا بِاِذْنِهٖ﴾ کئے اِنت کہ اللہءِ گورا سفارش بکنت بیدءِ آئی اجازت ءُ حکمءَ. (آیة الکرسی) دومی چیز ھمیش اِنت کہ سفارش ھمایانی واستا کنگ بیت کہ آاسلام ءُ توحیدسرامرتگ اَنت. آکہ کفر ءُ شرک سرامرتگ اَنت آیانی سفاراش کنگءِ ھچ سوال جوڑنہ بیت پمیشاکہ قرآن سریدی دنت کہ ﴿اِنَّهٗ مَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ =

عوضے، ءُنه آ کمک کنگ بنت.

وَاِذْ نَجَّيْنٰكُمْ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُوْمُوْنَكُمْ سُوْٓءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُوْنَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُوْنَ نِسَآءَكُمْ ۭ وَفِيْ ذٰلِكُمْ بَلَاۗءٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَظِيْمٌ ۴۹

۴۹. ءُوہدیکہ من شما رارستگار کت چہ فرعونیاں کہ رسینت اِش شما را سِلّیں عذاب، کشت اَنت اِش شمئے مردیں زہگ ءُزندگءَ ویل اِش کت اَنت شمئے جنیں چک، ءُایشی تہا پہ شما مزنیں چکاس بوتگ چہ شمئے پروردگارءِ گوْرا.

وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَاَنْجَيْنٰكُمْ وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ۵۰

۵۰. وہدیکہ ما کپ کت پہ شمیئگی دریا گڑا ما شمارا رَکّینت ءُما بُک دات اَنت فرعونی ءُشما چاروک اِتت.

وَاِذْ وٰعَدْنَا مُوْسٰٓى اَرْبَعِيْنَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْۢ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظٰلِمُوْنَ ۵۱

۵۱. وہدیکہ ما قول ءُقرار کت گوں موسیٰ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءَ چھل شپءِ پدا شما وتی معبود جوڑ کت گوْسک چہ ایشی رند[1]، ءُشما ظالمتت.

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۵۲

۵۲. پدا ما معاف کت شمارا چہ ایشی رند تاکہ شما شکر گروک بہ بیت.

وَاِذْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ۵۳

۵۳. ءُوہدیکہ ما دات موسیٰ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءَ کتاب ءُگیشینوک (حق ءُباطلءِ میانءَ) تاکہ شما تچکیں راہءَ بروات.

وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوْبُوْٓا اِلٰى

۵۴. ءُوہدیکہ گوْشت موسیٰ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوں وتی قومءَ کہ اے منی قوم بیشک شما وتی جندانی سرا ظلم کتگ گوں وتی گوْسکءِ

= فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ ﴾ ہرکس کہ گوں اللہءَ شریدارجوڑبکنت بیشک اللہءَ بہشت آئی واستا حرام کتگ. [سورة المائدة آیت: ۷۲].

(۱) اے گوْسکءِ معبود جوڑکنگءِ کسّہ سورة الأعراف آیت ۱۴۸ ءُسورة طہ آیت ۸۵- ۹۷ تہا سرجمءَ بیان اِنت. ہمودءَ چارگ بہ بیت.

بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿۵۴﴾

معبود جوڑ کنگءَ، نوں واتر کن اِت وتی جوڑ کنوکءِ نیمگءَ ءُوتی جنداں بُکش اِت[۱] اے جونتر اِنت پہ شما، شمئے جوڑ کنوکءِ گوْرا، نوں شما رئے معاف کت. بیشک کہ آ مزنیں توبہ قبول کنوک ءُمہربانے.

وَاِذْ قُلْتُمْ يٰمُوْسٰى لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْكُمُ الصّٰعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. وہدیکہ شما گوْشت کہ اے موسیٰ ما ہجبر تراسدک نہ کنین تا ہما وہدا کہ ما اللّٰہءَ دیم پہ دیمءَ مہ گندیں، پدا نپتءَ شمارا گپت[۲] ءُشما چاروک اِتت[۳].

ثُمَّ بَعَثْنٰكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۵۶﴾

۵۶. پدا ما شمارا زندگءَ چست کت چہ شمئے مرگءَ رند تاکہ شما شکر گروک ببئت.

وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ وَمَا ظَلَمُوْنَا وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. ءُما سا ھگ کت شمئے سرا جمبر ءُما دیم دات شمئے سرا شکرنمب (ترنجبیں) ءُسیسو، بوْر اِت پاکیں چیز چہ مئے داتگیں روزیاں[۴]، ءُآیاں مئے سرا ظلم نہ کتگ بلے

(۱) ﴿فَاقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ﴾ تفسیر دو وڑا بیان کنگ بوتگ، یکّے ہمیش اِنت کہ اے شرک کنوک درھایک ردءَ اوشتارینگ بوت اَنت، ءُآیاں یکءَ دگرءَ کُشت. ءُدومی تفسیر ہمیش اِنت کہ ھمایاں کہ شرک کتگ اَت آدورا یکیں ردءَ اوشتارینگ بوت اَنت، ءُآیاں کہ شرک نہ کتگ اَت آدورءَ دگہ ردےءَ اوشتارینگ بوت اَنت، ءُایشاں حکم دیگ بوت کہ شرک کنوکاں بکُش اِت. اے کشتگینانی ساب ھفتاد ھزاربیان کنگ بوتگ. واللہ أعلم بالصّواب. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ گوں ھفتاد مردمءَ کوہ طورءَ شت پہ توراتءِ زورگءَ. وھدیکہ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ واترکنگءَ اَت گڑا آیاں گوْشت تاوھدیکہ ما اللّٰہءَ دیم پہ دیمءَ نہ گندیں ما تئی ھبراں باورنہ کنیں گڑا پہ سزاءَ گرندےآیانی سرا کپت، ءُآ درھا مرت اَنت. موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ سک پریشان بوت، ءُآیانی زندگ بوگءِ واستا دعا ئے لوٹ اِت گڑا اللّٰہءَ پدا زندگ کت اَنت.

(۳) بزاں شروعءَ ھمایانی سرا کہ نپت کپت آدگہ ایشی چارگءَ اِتنت.

(۴) گیشتریں مفسرینانی نزیکءَ اے کسّہ مصر ءُشامءِ میانءَ «تیہ» نامیں پنّےءَ پیش آتک وھدیکہ آیاں =

آیاں وتی جندانی سرا وت ظلم کت.

وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوْا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوْا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَّادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَّقُوْلُوْا حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطٰيٰكُمْ وَسَنَزِيْدُ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٥٨﴾

٥٨. ءُوہدیکہ ما گوشت کہ پتر اِت اے شہر ءُمیتگءَ[1] نوں بوْر اِت آئی تہا چہ ہر کجاکہ شمئے دل بلوٹیت پہ مزیا ءُپتر اِت ماں دروازگاں سجدہ کنانءَ، ءُہمے گوْشاں بہ بئے کہ بہ بخش[2]، ما شمئے دراہیں گناہاں بخشیں، ءُگیشتر دئیں نیکی کنوکاں.

فَبَدَّلَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِيْ قِيْلَ لَهُمْ فَاَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا رِجْزًا مِّنَ السَّمَآءِ بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ﴿٥٩﴾

٥٩. پدا بدل کت آظالماں پہ دگہ ہبرےءَ ابیدءِ چہ ہما ہبرءَ کہ آیاں گوْشگ بوتگت[3] گڑا ما ائیر گپت ظالمانی سرا عذاب چہ آسمانءَپہ ہمے سوبءَ کہ آ نا فرمان بوت اَنت[4].

= عمالقہ نامیں حکمرانءِ شہرءِ پترگءَ چہ انکار کت گڑا آداں چھل سالءَ پہ سزا ہمودا جہ منند بوت اَنت. ءُلہتےءِ نزّیکءَ صحراءِ سیناءِتہا ایرکپگءَ چہ پد چہ درستاں پیسر آپءِ جاور دیما آتک گڑا آیاں اللہ پاکءَ اے آسراتی دات ﴿اَلْمَنّ﴾ یک شرکنیں چیزےاَت کدءِآچارءِ دانگءَ کہ فارسیءَآئیءَ ترنجبین گوْشنت، چہ شپءِ نمبءَ شرکنیں رینکے کہ ءِثرّءِ سرابندیت ہنچوکہ ہؤر ءُگواتانی موسمءَ یک شرکنیں رینکے ماں گزّانی سر ابندیت آہرءَ گز شکر ءُگز چنّگ ہوں گوْشنت. ﴿وَالسَّلْوٰى﴾ یک مرغے کدءِ کپنجرءَتقریباً ہمے سیسوانت. (ازحاشیہ خیرمحمد ندوی رَحِمَہُ اللّٰہ)

(١) چہ اے میتگ ءُشہرءَ گیشترینانی نزّیکءَ بیت المقدس مرادانت.

(٢) ﴿حِطَّةٌ﴾ معنیٰ ہمیش اِنت کہ اے اللہ مئے گناہاں پہل بکن.

(٣) حدیثءِتہا کئیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: آیاں ہمے حکم دیگ بوتگ اَت کہ سجدہ کناں بہ بنت ءُپترانت، بلے آپہ نشتن جاہ کنزانءَ پترت اَنت "حطّة" جاگہءَ گوْشت اِش (حبّة فی شعرة) کہ گلّہ لوٹیں. (صحیح البخاری - تفسیر سورة الأعراف) بزاں نوں اللہءِ احکامانی کلاگ بندگ ءُمذاق کنگ آیانی عادتے جوڑ بوتگ. قوم ءُراجانی تباہی ءُبربادی ہما وہدا شروع بیت کہ آاللہءِ احکاماں کلاگ زورانت.

(٤) اے آسمانی عذاب چےئےبوتگ؟ لہتے گوشیت کہ سردی یے بوتگ، ءُلہتے گوْشیت کہ مراد اللہءِ غضب اِنت، ءُلہتینءَ طاعونءِ نادراہی مراد زرتگ. ہمے ہبر صحیح تر زانگ بیت پمیشاکہ حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: اے طاعون ہما عذابءِ بہر اِنت کہ آچہ شما پیسری ئیں مردمانی سرا آرگ بوت. ءُاگاں شما مان شہرےءِ تہااِت ءُاودا طاعون شنگ بوت گڑا چودا درمیا اِت، ءُاگن =

وَاِذِ اسْتَسْقٰى مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ ؕ فَانْۢبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ؕ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ؕ كُلُوْا وَاشْرَبُوْا مِنْ رِّزْقِ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ۝٦٠

٦٠. ءُوہدیکہ آپ لوٹ اِت موسیٰ (عَلَیْہِ السَّلَام) پہ وتی قومءَ گڑا ما گوْشت کہ بجن وتی آصیا پہ ڈوکءَ، پدا رُمب اِت چہ آئی دوازدہ چمّگ. بیشک کہ زانت ہر یک قومےءَ وتی آپ ورگءِجاگہ[1] بوْر اِت ءُبنوش اِت چہ اللّٰہءِ روزیاں ءُمہ ترّ اِت زمینءِتہا فساد کنانءَ.

وَاِذْ قُلْتُمْ يٰمُوْسٰى لَنْ نَّصْبِرَ عَلٰى طَعَامٍ وَّاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْۢبِتُ الْاَرْضُ مِنْۢ بَقْلِهَا وَقِثَّآئِهَا وَفُوْمِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ؕ قَالَ اَتَسْتَبْدِلُوْنَ الَّذِىْ هُوَ اَدْنٰى بِالَّذِىْ هُوَ خَيْرٌ ؕ اِهْبِطُوْا مِصْرًا فَاِنَّ لَكُمْ مَّا سَاَلْتُمْ ؕ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ ۗ وَبَآءُوْ بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوْنَ النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ؕ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ ۝٦١

٦١. ءُوہدیکہ شما گوْشت کہ اے موسیٰ ما صبرکُت نہ کنیں یک ورگےءِسرا نوں توار بجن پہ ما وتی پروردگارءَ کہ دربکنت پہ ما آچیزے کہ رودینیت زمین چہ سبزیاں، ءُبادرنگ، ءُگلّہ، ءُنگیز ءُپیماز، آئی گوْشت کہ آیا شما پہ بدل زوراِت ہما چیزءَ کہ آکمتریں چیزے پہ ہمائی کہ آجوانتراِنت، ایر بکپ اِت کجام یک شہرےءَ کہ پہ شما ہست ہر چیکہ شما لوٹہ اَت[2]، ءُایر کنگ بوت آیانی سرا رزوائی ءُتنگ دستی، ءُبرترّات اَنت گوں اللّٰہءِ ناراضیءَ، اے پمیشا کہ نہ منّ اِتنت آیاں اللّٰہءِ آیات ءُشہید اِش کت اَنت نبیاں ناحقءَ، اے

= شمارایک ملک ءُجاگہےءِ بابتءَ اے حال سربوت کہ اودا طاعونءِ نادراھی شنگ اِنت گڑا اودا مروات. (صحیح مسلم کتاب السَّلام باب الطّاعون والطّیرة والکھانة).

(۱) میدانءِ تیہ تہا یا صحراءِ سیناءِتہا آپءِ جیڑہ دیمءَ آتک گڑا موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامءَ دعاکت. اللّٰہءَ حکم دات کہ سنگءَ بجن پہ وتی آصیا گڑاگوں آئی جنگءَ دوازدہ چمّگ رمبان بوت. قبیلہ ہوں دوازدہ اِتنت. ہرقبیلہءِ چمّگ دورایت.

(۲) اے کسّہ ہوں ھمے میدانءِ تیہ تہا پیش آتک. چہ مصرءَ اے نام گپتیں مصرمراد نہ اِنت بلکیں کجام یک شہرے بوت کنت. بزاں کجام یک شہرےءَ بریت ءُدہکانی ءُکِشت ءُکشاربکن اِت، ءُوتی دلءِتبءِ چیزاں بکِش اِت ءُبؤرات.

پمیشا کہ نافرمان بوت اَنت ءُچہ حدّا سر گوست اَنت.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

٦٢. بیشک ہمایاں کہ ایمان اِش آوْرتگ، ءُہما کہ یہودی بوتگ اَنت[1]، ءُنصاریٰ[2]، ءُلادین[3]، نوں ہر کسءَ کہ اللّٰہءِ سرا ایمان آوْرت ءُآخرتءِ روچءِسرا ءُنیکیں کاراش کت نوں آیانی مُز ہست اِنت آیانی پروردگارءِ گوْرا ءُنہ آیانی سرا ترس ہست ءُنہ کہ آگمیگ بنت[4].

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا

٦٣. ءُوہدیکہ ما چہ شما محکمیں قول ءُقرار گپت ءُچست کت شمئے سر برا کوہِ

(١) **یہود ھوادہ**: بمعنیٰ محبّت یا تھوّد بمعنیٰ توبہ کنگ اِنت. گشئے آیانی اے نام آیانی توبہ کنگءِسببءَ یا گوں یکّءَ دگرءَ دوستی ءُمحبّت کنگءِ سببءَ کپت. نوں موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ منّوکاں یہودی گوْشگ بیت.

(٢) نصارٰی جمع اِنت ءُنصران آئی واحد اِنت ہنچوکہ سُکارٰی سَکران جمع اِنت. یکّءَ دگرءِ کمکءِ سببءَ پمیشی نام کپت اَنت. ایشاں انصارہوں گوْشگ بیت ہنچوکہ آیاں گوں عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ گوْشت کہ ﴿ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ ﴾ [سورۃ آل عمران: ٥٢] عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ منّوکاں نصارٰی گوْشگ بیت. ایشاں عیسائی ہوں گوْشگ بیت بلے لہتے زانتکارءِ گوْشگ ہمیش اِنت کہ آیاں عیسائی گوْشگ مہ بیت پرچہ کہ آعیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ رندگیری کنوک نہ اَنت چیءَ کہ آئی حکم ہمے بوتگ کہ وھدیکہ نبی آخرالزّمان محمّد عربی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دنیاءَ کثیت گڑا آئی سرا ایمان آرگ بہ بیت ءُآئی رندگیری کنگ بہ بیت بلے آیاں اے ہبرنہ زرتگ. (مجموع فتاوٰی للشیخ محمّدبن صالح العثیمین رحمہ اللہ - ج٣ - تاکدیم ١١٣ - جمع ءُترتیب فھد بن ناصر - طبع دارالحق الرّیاض).

(٣) ﴿ وَالصَّابِئِينَ ﴾ جمع اِنت ءُصابی آئی واحداِنت. اے ہمامردم اَنت کہ آبندانتءَ یک برحقّیں دینءِ رندگیری کنوک بوتگ اَنت بلے رندا ایشانی تہا ملائکہ پرستی ءُاستال پرستی آتکگ. یاھماینت کہ آھچ دینءِ پیروکارنہ بوتگ اَنت پمیشکءَ بے مذھب ءُبے دیناں صابی گوْشگ بیت.

(٤) بزاں ھرچ صابئی، نصارٰی ءُیہودی یے کہ ساری ایں زمانگاں گوْستگ ءُشتگ اَنت، ءُآیاں آزمانگءِ پیغمبرانی سرا ایمان آوْرتگ، ءُآیانی شریعت ءُرہبندانی سرا عمل کتگ، ءُھمے حالتءَ مرتگ اَنت آیانی جاگہ بہشت اِنت. بلے محمّد عربی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ آیگءَ رند ھمائی سرا ایمان آرگ الّمی اِنت، ءُآئی رندگیری کنگ لوٹیت. بیدءِایشی ھچ نجاتءِ راہ نیست. اے بن گپ قرآن تہا سک بازجاگہ بیان بوتگ. یک جاگہے فرمان اِنت ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ [سورۃ سبأ: ٢٨]. کہ اے محمّد (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ماترا پہ درھیں انساناں مژدہ دیوک ءُترسینوکے جوڑکتگ ءُدیم داتگ بلے گیشتریں مردم سرپدنہ بنت.

مَآ اٰتَيْنٰكُمْ بِقُوَّةٍ وَّاذْكُرُوْا مَا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿۶۳﴾

طور[۱]، بزور اِت ہر چیکہ ما شما را داتگ گوں محکمیا ءُیاد بکن اِت ہرچیکہ آئی تہا ہست تاکہ شما پرہیز گار بہ بئیت.

ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ ۚ فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ لَكُنْتُمْ مِّنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿۶۴﴾

۶۴. گڑا شما دیم تاب دات چہ ایشی رند. نوں اگاں مہ بوتیں اللّٰہءِ مہربانی شمئے سرا ءُآئی رحمت، الّمءَ شما بوت اِت چہ تاوان وروکاں.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِيْنَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُوْنُوْا قِرَدَةً خٰسِـِٕيْنَ ﴿۶۵﴾

۶۵. بیشک کہ شما زانت اَنت ہما مردم کہ سر گوست اَنت چہ شما ماں شنبہءِ روچءَ نوں ما گوْشت آیاں کہ بہ بئیت شادو رزوائیں[۲].

فَجَعَلْنٰهَا نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. نوں ما کت اَنت عبرتءِ سامان کِرّ ءُگوْرءِ مردمانی واستا ءُپشتءَ آؤکانی واستا، ءُسوج ءُپنت زورگءِ سبب پرہیز گارانی واستا.

وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖٓ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوْا بَقَرَةً ۭ قَالُوْٓا اَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا ۭ قَالَ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿۶۷﴾

۶۷. وہدیکہ گوْشت موسیٰءَ گوں وتی قومءَ کہ اللّٰہ شما راحکم کنت کہ یک گوکے بُکش اِت[۳] گوْشت اِش کہ آیا تو مارا کلاگ زروئے؟ آئی گوْشت کہ من اللّٰہءِ باہوٹ باں چہ ایشی کہ بباں چہ ناداناں.

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا هِيَ ۭ قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا فَارِضٌ وَّلَا بِكْرٌ ۭ عَوَانٌۢ

۶۸. گوشت اِش کہ توار بجن پہ ما وتی پروردگارءَ کہ آ بگیشینیت ءُبداَنت مارا کہ چہ وڑینے بہ بیت؟ گوْشت ئے کہ آئی گوْشتگ کہ آ یک

(۱) کوہ طورءِ چست کنگءِ کسّہ سورة الأعراف آیت ۱۷۱ تہاسرجمءَ بیان اِنت.

(۲) اے شنبہءِ روچءِ کسّہ سورة الأعراف آیت ۱۶۳، ۱۶۶ء تہا بیان اِنت.

(۳) بنی اسرائیلءِ تہا یک مالداریں مردمے ہستت کہ آئیءَ چک نہ بوت، آئی وارث آئی یکّیں برا زاتک اَت، آئی شپءَ شپ وتی ناکو کُشت، ءُآئی لاش دگہ مردمےءِ دروازگءِ دپءَ دۆردات. سہب کہ بوت ہرکسءَ ہبر آدگرءِ سرا دۆردات. پدا اے ہبر پہ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ سربوت، آئی پہ اللّٰہءِ حکمءَ یک گوکےءِ کشگءِ حکم دات. گوکءِ ٹکّرے ہمے مردگءَ جنگ بوت، آزندگ بوت، آئی وتی کشگءِ ہبرد ات ءُپدا مرت.

بَيْنَ ذٰلِكَ ؕ فَافْعَلُوْا مَا تُؤْمَرُوْنَ ﴿٦٨﴾

ہنچیں گوکے بہ بیت کہ نہ پیر بہ بیت ءُنہ کہ گوسکے، میانی یےبہ بیت، نوں بکن اِت ہرچیکہ شمارا حکم دیگ بیت[1].

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا لَوْنُهَا ؕ قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَآءُ ۙ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ النّٰظِرِيْنَ ﴿٦٩﴾

۶۹. گوشت اِش کہ توار بجن پہ ما وتی پروردگارءَ کہ آئی رنگ چوں بہ بیت؟ گوشت ئِے کہ آئی گوشتگ زردیں گوکے بہ بیت کہ ترپوک بہ بیت آئی رنگ کہ گل بکنند چاروکاں.

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا هِيَ ۙ اِنَّ الْبَقَرَ تَشٰبَهَ عَلَيْنَا ؕ وَاِنَّآ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ لَمُهْتَدُوْنَ ﴿٧٠﴾

۷۰. گوشت اِش کہ توار بجن پہ ماوتی پروردگارءَ کہ بگیشینیت ءُبدَنْت مارا چہ وڑینے بہ بیت؟ بیشک آگوک یک رنگ اَنت پہ ما، ءُبیشک کہ اگاں اللہ بلوٹیت ما پہ راہءَ کا ئیں.

قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا ذَلُوْلٌ تُثِيْرُ الْاَرْضَ وَلَا تَسْقِى الْحَرْثَ ۚ مُسَلَّمَةٌ لَّا شِيَةَ فِيْهَا ؕ قَالُوا الْـٰٔنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ ؕ فَذَبَحُوْهَا وَمَا كَادُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿٧١﴾

۷۱. آئی گوشت آ گوشیت کہ آ یک ہنچیں گوکےبہ بیت کہ نہ سکّیں کار کنوکے بہ بیت کہ بگر دینیت زمینءَ ءُنہ آپ بدنت کشارءَ، بے عیب بہ بیت کہ ہچ نشان ءُٹک ماں مہ بیت آئی تہا. گوشت اِش کہ نوں تو حقیں ہبر کت. نوں آہش ہلارکت ءُآئی کنگءِنزّیکءَ نہ اِتنت.

وَاِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادّٰرَءْتُمْ فِيْهَا ؕ وَاللّٰهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ ﴿٧٢﴾

۷۲. ءُوہدیکہ شما مردمے کشت گڑا شما وت ماں وتا جیڑہ کت آئی تہا، ءُاللہ ظاہر کنوک

---

[1] اللہءَ ہشکءَ یک گوکےءِ کشگءِ حکم دات آتوری ہرچ وڑینے بہ بوتیں بلے آیاں ایشی سرا بس نہ کت بلکیں بے فائدہِ ءُبے زلورتءَ جستءِسراجستہ اِش کت کہ آئی رنگ چوں بہ بیت، آئی عمرچنچوبہ بیت گڑا اللہ پاکءَ ہوں آیانی سراگرانی کت. زانگ بیت کہ جست کدءِزلورتءَ بہ بیت، ءُفائدہ مندیں بہ بیت. زیادھیں جست، ءُپَتّءُلوٹ کنگ وشّیں چیزے نہ ھں.

اِنت ہما چیزءَ کہ شمائی چیر دیگءَ اِت[1].

فَقُلْنَا اضْرِبُوْهُ بِبَعْضِهَا ؕ كَذٰلِكَ يُحْيِ اللّٰهُ الْمَوْتٰى ۙ وَيُرِيْكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٧٣﴾

۷۳. نوں ما گوشت کہ بجن اِت آ مردگءَ گوکءِ ٹکّرے. ہمے وڑا اللہ زندگ کنت مردگاں[2] ءُپیش داریت شما را وتی (قدرتءِ) نشانیاں تا کہ شما سر پد بہ بئیت.

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوْبُكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً ؕ وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهٰرُ ؕ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَآءُ ؕ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٧٤﴾

۷۴. گڑا سک بوت اَنت شمئے دل چہ ایشی رند نوں چو ڈوکاینت بلکیں انگتءَ سک تر اَنت[3]، بیشک ڈوکانی تہا لہتے ڈوک ہست کہ رُمب اَنت چہ آئءَ جو، ءُبیشک آیانی تہا اے پیمیں ہوں ہست کہ تل بنت ءُدر کئیت چہ آیاں آپ. ءُبیشک آیانی تہا چوشیں ہوں ہست کہ لیٹ گراَنت چہ اللہءِ ترسءَ. ءُاللہ بے خبرنہ اِنت چہ ہما کاراں کہ شمائش کن اِت.

اَفَتَطْمَعُوْنَ اَنْ يُّؤْمِنُوْا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُوْنَ كَلٰمَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُوْنَهٗ مِنْۢ بَعْدِ مَا عَقَلُوْهُ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿٧٥﴾

۷۵. آیا شما ہمے امید دارات کہ آ شمئے ہبراں زوراَنت؟ ءُبیشک یک فرقہے ہست اَت آیانی تہا کہ گوش اِش داشت اللہءِ کلام، رندءَ ٹگلینت اِش آئرا رند چہ آئی پہمگءَ ءُآ سرپد اَنت.

---

(۱) بزاں چہ اللہءِ زانتءَ ہچ چیز ڈن بوت نہ کنت.

(۲) بزاں ہنچوکہ اللہءَ اے مردگ زندگ کت ہمے وڑا قیامتءَ اللہ مردماں چہ قبراں زندگ کنت ءُپادکنت، ءُاے پہ اللہءَ ہچ گران نہ اَنت. قرآنءِ تہا ہمے دنیاءَمردگءِ پدا زندگ کنگءِ بیان پنچ جاگہ آتکگ. یکّے ہمیش اِنت. دومی ﴿ ثُمَّ بَعَثْنٰكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَوْتِكُمْ ﴾ آیت ۵۶ تہا بیان اِنت. سیمی ﴿ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوْتُوْا ثُمَّ اَحْيَاهُمْ ﴾ آیت ۲۴۳ تہا بیان اِنت. چہارمی ﴿ فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهٗ ﴾ آیت ۲۵۹ تہا بیان اِنت. پنچمی ﴿ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖمُ رَبِّ اَرِنِيْ كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى ﴾ آیت ۲۶۰ تہا بیان اِنت. اے درباہمے یکّیں سورۃءِ تہا بیان اَنت.

(۳) بزاں شمئے دل چہ اللہءِ ناترسیءَ چوسنگءَ اَنت یا انگتءَ سَکَ تراَنت.

وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَالُوْٓا اٰمَنَّا ۚ وَاِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ قَالُوْٓا اَتُحَدِّثُوْنَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَآجُّوْكُمْ بِهٖ عِنْدَ رَبِّكُمْ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ۝

۷۶. وہدیکہ دپ کپنت گوں مسلماناں گوشنت کہ ما ایمان آوُرتگ ءُوہدیکہ ایوک بنت گوں یکّءَ دگرا گوشنت کہ پرچہ شما کسّہ کن اِت آ چیزے کہ اللّٰہءَ پہ شما ظاہر کتگ تاکہ گوں شما جیڑہ بکن اَنت شمئے پروردگارءِ گوْرا، آیا نوں شما نہ فہم اِت؟[۱].

اَوَلَا يَعْلَمُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ۝

۷۷. آیا زاناںءَ آچہ ایشی سرپد نہ اَنت کہ اللہ زانت ہر چیکہ آ چیر دینت وُہر چیکہ ڈنّءَ ظاہر کن اَنت[۲].

وَمِنْهُمْ اُمِّيُّوْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ الْكِتٰبَ اِلَّآ اَمَانِيَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّوْنَ ۝

۷۸. ءُآیانی توکءَلہتے نا واننده ہست کہ کتابءَ نزان اَنت ابیدءِ چہ لہتے واہشت ءُتمنّاءَ، ءُنہ اَنت آبلے ایوکءَ گمان کنت[۳].

فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ يَكْتُبُوْنَ الْكِتٰبَ بِاَيْدِيْهِمْ ۤ ثُمَّ

۷۹. نوں تباہی ءُبربادی اِنت پہ ہمایاں کہ نبشتہ کن اَنت کتابءَ پہ وتی دستاں

(۱) ادا لہتے یہودیانی منافقانہ کردارے بیان بوگءَاِنت کہ مسلمانانی تہا وت اِش مسلماں زاہرکت بلے وہدیکہ وت ماں وتا ڈیک اِش دات گڑا یکّءَ دگراِش میاری کت کہ شما مسلماناں وتی کتابے ہما ہبراں پرچہ گوش اِت گوں کہ چہ آیانی بیان کنگءَ محمّدءِ حقّانیت ڈنّءَ بیت. اے پیما شما وت آیانی دستءَ ہنچیں دلیلے دیگءَ اِت کہ آایشیءَ شمئے خلافءَ اللّٰہءِ دربارءَ پیش کنت، پمیشا مسلمانانی دیما اے چیزاں ڈنّءَ مکن اِت.

(۲) بزاں شما توری ایشاں مسلمانانی دیمءَ ڈنّءَ مہ کن اِت اللہ ایشاں وت ڈنّءَ کنت. چہ اللّٰہءَ آچیر بوت نہ کنت.

(۳) پیسرایہودیانی زانتکارانی بیان اَت نوں آیانی ناواننديانی بیان اِنت کہ آوتی کتاب بزاں تورات وانگءَ ونہ زان اَنت بلے چیزے تمنا ءُواہشت دارانت. ءُآیانی روچ ءُشپ ہمے گمانانی تہا گوْزانت کہ آیانی عالم ءُزانتکاراں آیانی گوشاں مان چتگ اَنت. آہمیش اِنت کہ ماواللّٰہءِ دوستریں بندہ اِیں ماگن دوزءَ بروئیں چیزے روچءَ پد الّمءَ درکائیں، مئے بزرگ ءُعالم مئےسفارشءَ کنت ہنچوکہ مروچی اِیں چہ دینءَ بے خبر ءُجاہلیں مسلمان پیراں کلاگ زرتگ اَنت، ءُہمے پیمیں وعدہ داتگ اَنت.

يَقُوْلُوْنَ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوْا بِهٖ ثَمَنًا قَلِيْلًا ؕ فَوَيْلٌ لَّهُمْ مِّمَّا كَتَبَتْ اَيْدِيْهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُمْ مِّمَّا يَكْسِبُوْنَ ﴿٧٩﴾

پدا گوْشنت کہ اے چہ اللّٰہءِ گوْرا اِنت تا ایکہ بزورانت پہ ایشی کمُّکیں نہادے. نوں تباہی ءُبربادی اِنت پہ آیاں چہ ہما چیزاں کہ پہ وتی دستاں نبشتہ اِش کتگ اَنت، ءُتباہی ءُبربادی اِنت پہ آیاں چہ آیانی کتگیں کاراں.

وَقَالُوْا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّاۤ اَيَّامًا مَّعْدُوْدَةً ؕ قُلْ اَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا فَلَنْ يُّخْلِفَ اللّٰهُ عَهْدَهٗۤ اَمْ تَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٨٠﴾

٨٠. ءُگوْشت اِش کہ ہجبر مارا آس گوْر نہ جنت بلے چیزے روچءَ ساب ءُدادیں. بگوْش کہ زانءَ شما زرتگ چہ اللّٰہءِ گوْرا قول ءُقرارے کہ نوں ہجبر اللّٰہ خلافءَ نہ کنت وتی قول ءُقرارءِ؟ یا ٹہین اِت اللّٰہءِ سرا ہمائی کہ شمانہ زان اِت؟[1]

بَلٰى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَّاَحَاطَتْ بِهٖ خَطِيْٓـَٔتُهٗ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٨١﴾

٨١. پرچہ نہ! ہر کسءَ کہ گناہ کت، ءُپتات آئرا آئی گناہاں نوں ہمیش اَنت دوزہی ءُپہ مُداما جَہ منند اَنت آئی تہا.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٨٢﴾

٨٢. ءُہمایاں کہ ایمان اِش آؤرتگ ءُنیکیں کار اِش کتگ ہمیش اَنت بہشتی ءُہمیشگی جَہ منند اَنت آئی تہا.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ لَا تَعْبُدُوْنَ اِلَّا اللّٰهَ ۖ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا

٨٣. ءُوہدیکہ ما مُہریں قول ءُقرار گپت چہ بنی اسرائیلءَ کہ بندگیءَ مکن اِت ابیدءِ چہ اللّٰہءَ (دگرےءِ)، ءُگوں مات ءُپتاں نیکی بکن اِت،

(١) یہودیانی گوْشتگ ہمیش اَت کہ دنیاءِعمر ہفت ہزارسال اِنت، ءُما ہر ہزار سالءِ تہا یک روچے دوزہءَ رویں. بزاں ایوکا ہفت روچءَ دوزہءَ بئیں. ءُلہتینءَ گوْشت کہ ماچھل سالءَ گوْسکے عبادت کتگ ماہشکءَ چھل سالءَ دوزہءَ بئیں. اللّٰہ پاکءَ گوشت زانءَ شمئے اے وڑیں قول ءُقرارے گوں اللّٰہءَ بوتگ کہ شما چوشءَ گوْش اِت؟ ادءَ استفہام انکارءِواستا اِنت. بزاں چونہ اِنت کہ شما گوْش اِت. اے پیمیں قول ءُقرار شمئے گوں اللّٰہءَ ہچ نہ بوتگ. ءُاے درہا شمئے دروگ اَنت.

وَّذِی الْقُرْبٰی وَالْیَتٰمٰی وَالْمَسٰکِیْنِ وَقُوْلُوْا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَّاَقِیْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّکٰوةَ ؕ ثُمَّ تَوَلَّیْتُمْ اِلَّا قَلِیْلًا مِّنْکُمْ وَاَنْتُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿۸۳﴾

ءُگوں نزّیکیں سیاد ءُوارساں، ءُگوں چوریاں، ءُگوں غریباں، ءُبگوْش اِت مردماں وشیں ہبر، ءُبرجاہ بدارات نمازءَ، ءُزکات بدئیت پدا شما درْستاں دیم تاب دات ابیدءِ چہ کمّکءَ چہ شماءَ، ءُشما دیم تاب دیوک اِت.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِیْثَاقَکُمْ لَا تَسْفِکُوْنَ دِمَآءَکُمْ وَلَا تُخْرِجُوْنَ اَنْفُسَکُمْ مِّنْ دِیَارِکُمْ ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُوْنَ ﴿۸۴﴾

۸۴. ءُوہدیکہ ما قول ءُقرار زرت چہ شما کہ وت ماں وتءَ خونریزی مکن اِت ءُیکّا دگرءَ درمکن اِت چہ وتی لوگاں، پدا شما وت منّ اِت ءُگواہ بوت اِت.

ثُمَّ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ تَقْتُلُوْنَ اَنْفُسَکُمْ وَتُخْرِجُوْنَ فَرِیْقًا مِّنْکُمْ مِّنْ دِیَارِهِمْ تَظٰهَرُوْنَ عَلَیْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ؕ وَاِنْ یَّاْتُوْکُمْ اُسٰرٰی تُفٰدُوْهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَیْکُمْ اِخْرَاجُهُمْ ؕ اَفَتُؤْمِنُوْنَ بِبَعْضِ الْکِتٰبِ وَتَکْفُرُوْنَ بِبَعْضٍ ۚ فَمَا جَزَآءُ مَنْ یَّفْعَلُ ذٰلِکَ مِنْکُمْ اِلَّا خِزْیٌ فِی الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا ۚ وَیَوْمَ الْقِیٰمَةِ یُرَدُّوْنَ اِلٰٓی اَشَدِّ الْعَذَابِ ؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۸۵﴾

۸۵. پدا ہم شما وت ماں وتءَ کُشت ءُکشارکن اِت ءُدر کن اِت یک ٹولی یےچہ وتیاں چہ آیانی لوگاں ءُیکّا دگرے کمکءَکن اِت آیانی خلافءَ پہ گناہ ءُزیادتی، وہدیکہ زندانی بنت ءُکاینت شمئے گوْرا گڑا شما فدیہ دئیت آیاں ءُدراش کنائین اِت حالانکہ حرام کنگ بو تگ پہ شما آیانی درکنگ، آیا شما منّ اِت چیزےچہ کتابءَ ءُنہ منّ اِت چیزے؟ نوں دگہ سزا نیست ہر کسءَ کہ اے کار کتگ چہ شما ابیدءِ چہ رسوائیءَ ماں دنیاءِ زندگیءَ، ءُقیامتءِ روچءَ آ بر ترّینگ بنت سکّیں عذابءِ نیمگءَ، ءُاللہ بے خبر نہ اِنت چہ ہما کاراں کہ شما اِش کن اِت[1].

(۱) واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ زمانگءَ انصارانی (کہ آاسلام آرگءَ چہ پیش مشرک اِت اَنت) دوقبلیہ اِتنت. اوس، ءُخزرج. ایشاں مدام گوں یکءَ دگرءَ جنگ کت. ھمے مدینہءِ یہودیانی سئے قبیلہ اِتنت. بنوقینقاع، بنونضیر، بنوقریظہ. بنوقریظہ اوس قبیلہءِ کمک کاراَت. بنوقینقاع، ءُبنونضیر خزرج قبیلہءِ کمک کاراِتنت. جنگانی تہا ھریکّےءَ وتی کمک کارئولیءِ کمک کت. پہ ھمے سببءَ یہودیاں گوں وتی کمک =

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ ۖ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿٨٦﴾

٨٦. ہمیش اَنت کہ پہ بہائش زرتگ دنیاءِ زندگی آخرتءِ بدلءَ، نوں کم کنگ نہ بیت چہ آیاں عذاب ءُنہ آ کمک کنگ بنت.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ وَقَفَّيْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ بِالرُّسُلِ ۖ وَاٰتَيْنَا عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنٰتِ وَاَيَّدْنٰهُ بِرُوْحِ الْقُدُسِ ۗ اَفَكُلَّمَا جَآءَكُمْ رَسُوْلٌۢ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ ۚ فَفَرِيْقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيْقًا تَقْتُلُوْنَ ﴿٨٧﴾

٨٧. ءُبے شک ما دات موسیٰءَ کتاب ءُپدماں پدا دیم دات چہ آئی رند دگہ رسول[1] ءُما دات عیسیٰ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مریمءِ چُکّءَ روژنائیں معجزہ ءُما آئیءَ قوت دات چہ پاکیں روحءَ[2] آیا ہمیکہ شمئے گوْرا کجام یک رسولے کئیت گوں ہما چیزءَ کہ شمئے تبءَ مَکپیت وتا مزن کن اِت، نوں یک ٹولی یےشما دروغ بند کت ءُیکے کشت.

= کار ٹولیاں یکّءَ دگرءِ خون کت، ءُلوگ اِش جت ءُپروشت اَنت، ءُمردم اِش جلاکت اَنت حالانکہ توراتءِ رہبندا اے وژکنگ پہ آیاں حرام اَت بلے پدا ہوں ہمے یہودی کہ آیانی کمک کار ءُھم ہیالیں ٹولیانی دستءَ آتک اَنت، ءُدزگیر بوت اَنت پہ آیان اِش فدیہ دات، ءُیلہ اِش کنائینت اَنت، ءُگوشت اِش کہ توراتءِ تہا مارا ھمے حکم دیگ بوتگ. اے آیاتانی تہا یہودیانی ھمے کردار بیان بوگءَ اِنت کہ آیاں تورات چیزے حکم زرت ءُچیزے ویل کت. وت ماں وتا کُشت ءُخون نہ کنگءِ حکمءِسرا عمل اِش نہ کت، ءُقیدیانی یلہ کنائینگءِحکمءِسرا عمل اِش کت. مرچاں مسلمانانی حال ھمیش اِنت کہ آشریعتءِ چیزے حکم زوراَنت ھرکجاکہ دل اِش تب بکنت، ءُاودا کہ دل اِش تب نہ کنت آئی نہ زوراَنت. اے یہودیانی رہبندانت. اللہءِ حکم ھمیش اِنت کہ ﴿ادْخُلُوْا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً﴾ [سورة البقرة: ٢٠٨] پہکءَ پہک اسلامءِ تہا پترات.

(١) بزاں چہ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُءَ رند ماپدماں پدا بنی اسرائیل تہا پیغمبر دیم دیاں کت تاکہ بنی اسرائیل تہا اے پیغمبری پہ عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُءَ آتک ءُسربوت، ءُچہ ھمدا ہلاس بوتنت. پدا بنی اسرائیلءِتہا دگہ پیغمبر نیاتگ.

(٢) چہ (روح القدس)ءَ مراد جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت. عبداللہ بن عباس ءُعبداللہ بن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ ءُدگہ چیزءِ گوْشگ ھمیش اِنت. ایشی یک دلیلے ھمے حدیث اِنت کہ واجہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَءَ حسّان بن ثابت رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ءِ بابتءَ فرمان کت کہ «اللّٰهُمَّ أيّده بروح القدس» اے اللہ پہ پاکیں روحءَ آئی کمکءَ بکن. (صحیح مسلم - کتاب المناقب - باب فضل حسّان بن ثابت رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ءُدگہ حدیثےتہا کئیت کہ واجہءَ فرمان کت کہ پہ شعر کافرانی جوابءَ بدئے، جبریل تئی ھمبراہ اِنت. زانگ بیت کہ چہ روحءَ مراد جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت، ءُچہ القدسءَ اللہ پاک مرادانت. اللہ پاکءَ آئی نسبت پہ شرپ ءُعزت وتی نیمگءَ کتہ. (تفسیر ابن کثیر).

وَقَالُوْا قُلُوْبُنَا غُلْفٌ ؕ بَلْ لَّعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيْلًا مَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٨٨﴾

٨٨. ءُگوشت اِش که مئے دل پوش گپتگ اَنت (اے وڑا نہ اِنت)[1] حقیقتءَ اللّٰهءَ آیانی سرا لعنت کتگ آیانی نہ منّگءِ سببءَ[2] نوں باز کم اَنت ہما که ایمان کار اَنت.

وَلَمَّا جَآءَهُمْ كِتٰبٌ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ ۙ وَكَانُوْا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُوْنَ عَلَى الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۚ فَلَمَّا جَآءَهُمْ مَّا عَرَفُوْا كَفَرُوْا بِهٖ ۚ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٨٩﴾

٨٩. ءُوہدیکه آتک آیانی گوْرا کتابے چه اللّٰهءِ نیمگءَ که باور داروک اَت ہما کتابانی که آیانی گوْرا هست اَنت، ءُهست اِتنت چه ایشی پیسر که فتح ءُکامیابی اِش لوٹ اِت پہ کافرانی سرا. نوں وہدیکه آتک ءُسر بوت آیاں ہما چیز که پجّاہ اِش آوْرت، آئی نہ منّوک بوت اَنت نوں اللّٰهءِ لعنت اِنت کافرانی سرا[3].

بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَّكْفُرُوْا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بَغْيًا اَنْ يُّنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۚ فَبَآءُوْ بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ ؕ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿٩٠﴾

٩٠. باز خرابیں چیزے ہما که آئی بدلءَ وتا بہائش کُت(وآہمیش اِنت) که کفراِش کت گوں ہما چیزءَ که اللّٰهءَ نازل کتگ، پہ حسدءَ که اللّٰه نازل کنت وتی مہربانیءَ پہ ہر کسءَ که بلوٹیت چه وتی بندیاں[4] نوں بدّءَ بست اِش غضب غضبءِ چکّءَ[5] ءُکافرانی واستا رسوا کنوکیں عذاب ہست.

---

(١) بزاں اے محمّد(صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تئی ہبر مئے کارانیاینت هنچوکه دگه جاگهے فرمان اِنت ﴿وَقَالُوْا قُلُوْبُنَا فِيْٓ اَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُوْنَآ اِلَيْهِ﴾ کافراں گوْشت که مئے دل پردگءِتہا اَنت چه هما چیزاکه تومارا آئی نیمگءَ توارجن ئے. [سورة حمٓ السجدة: ٥].

(٢) دلانی سرا حقّءِ اثرنہ کنگ پہرکنگی چیزے نہ ئے بلکیں ملعون بوگءِ، ءُاللّٰهءِ نارزا بوگءِ نشانی اِنت.

(٣) بزاں آیاں وتی کامیابیءِ واستا دعا لوٹ اِت. بزاں وهدیکه یہودیاں مشرکانی دستا لٹ وارت گڑا چه اللّٰهءَ دعائش لوٹ اِت که اے اللّٰه زوت آخری نبی ءُرسول محمّد عربی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ دیم بدئے تاکه ماگوں آئی ہوربہ بیں، ءُمشرکاں پروش بدئیں. ادا استفتاح بمعنٰی استنصار بزاں کمک لوٹگ اِنت. بلے وهدیکه مُحَمَّدَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللّٰهءَ پیغمبرکت ءُدیم دات گڑا هشکءَ پہ ضدّءُحسدءَ آئی سرا ایمان اِش نیاؤرت.

(٤) بزاں آیانی ضد همیش اَت که پرچه اللّٰهءَ آخری پیغمبر چه مئے تہا دیم نہ دات ءُقریش تہا دیم دات.

(٥) بزاں اللّٰهءِ غضب ءُنارزائی وڑ وڑا آیانی سرا ءُباربار آتکگ پمیشا که باربار آیاں هنچیں کار کتگ.

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ اٰمِنُوْا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا نُؤْمِنُ بِمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُوْنَ بِمَا وَرَآءَهٗ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُوْنَ اَنْۢبِيَآءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٩١﴾

۹۱. وہدیکہ گوشگ بہ بیت آیاں کہ ایمان بیارات ہما چیزءِ سرا کہ اللہءَ نازل کتگ، گوشنت کہ ما ایمان کاریں ہما چیزانی سرا کہ پہ ما نازل کنگ بوتگ اَنت[1] ءُنہ منّ اَنت ہر چیکہ چہ آئی رندَ آتکگ، ءُآ برحق اِنت، باور داروک اِنت ہر چیکہ آیانی گوْرا ہست، بگوْش کہ پرچہ شما کشتگ اَنت اللہءِ پیغمبر پیسر ترا اگاں شما ایمان دار اِت؟[2].

وَلَقَدْ جَآءَكُمْ مُّوْسٰى بِالْبَيِّنٰتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْۢ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظٰلِمُوْنَ ﴿٩٢﴾

۹۲. ءُبے شک آتک شمئے گوْرا موسیٰ (عَلَیْہِ السَّلَام) گوں روژنائیں معجزیاں پدا شما گوْسک وتی معبود جوڑ کت چہ ایشیءَ رند ءُشما ظالم اِت.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّوْرَ ؕ خُذُوْا مَآ اٰتَيْنٰكُمْ بِقُوَّةٍ وَّاسْمَعُوْا ؕ قَالُوْا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا ۗ وَاُشْرِبُوْا فِىْ قُلُوْبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ؕ قُلْ بِئْسَمَا يَاْمُرُكُمْ بِهٖٓ اِيْمَانُكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٩٣﴾

۹۳. ءُوہدیکہ ما چہ شما قول ءُقرار گپت ءُچست کت شمئے سر برا کوہ ءِطور[3]، (ءُگوْشت کہ) بزورات ءُبگرات ہر چیکہ ما شما را داتگ گوں مُہریءَ ءُدلگوش بہ بئیت، گوشت اِش کہ ما اِشکت ءُنافرمانی کت، ءُایر نندارینگ بوتگ آیانی دلانی تہا ہما گوسکءِ (مہرءُمحبت) آیانی کفر کنگءِسببءَ[4] بگوْش کہ باز بدیں چیزے

(۱) بزاں مئے ایمان تورات ءِسرا اِنت مارا قرآنءِسرا ایمان آرگ نہ لوٹیت.

(۲) بزاں شمئے اے گوْشگ راست نہ اِنت کہ مارا تورات ءِسرا ایمان ہست پرچہ کہ اگں شمارا آئی سرا ایمان بوتیں گزا شما پیغمبر نہ کُشت ءُشہید نہ کتنت.

(۳) اے کوہ طورءِ چست کنگءِ کسّہ سورة الأعراف آیت ۱۷۱ تہا بیان ہست اِنت. ہمودا چارگ بہ بیت.

(۴) بزاں ہنچوکہ آپ لاپءِ تہا جاگہ کنت اے گوُسکءِ مہر ءُدوستیءَ ایشانی دلءَ ہمے وڑا جاگہ کت.

ہما کہ شمئے ایمان شمارا آئی حکمءَ دنت اگاں شما ایمان دار اِت.

قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً مِّنْ دُوْنِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٩٤﴾

۹۴. بگوْش کہ اگاں پہ شما اِنت آخرتءِ لوگ ایوکءَ اللّٰہءِ گورا ابیدءِ چہ ایدگہ مردماں، گزا واھگ بدا رات مرگءِ اگاں شما راست باز اِت.

وَلَنْ يَّتَمَنَّوْهُ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿٩٥﴾

۹۵. ءُہچ برآئی واھگءَ نہ دارانت پہ سببءَ ہما کارانی کہ آیانی دستاں دیم داتگ انت[1]، ءُاللّٰہ جوان زانت ظالمان.

وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍ ۛ وَمِنَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا ۛ يَوَدُّ اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ سَنَةٍ ۚ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهٖ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُّعَمَّرَ ؕ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِمَا يَعْمَلُوْنَ ﴿٩٦﴾

۹۶. ءُتوالّمءَ آیاں گندئے کہ گیشترھدوک انت چہ ایدگہ مردماں پہ زندگیءَ ءُچہ مشرکاں ہم، لوٹیت ہر یکّے چہ آیاں کہ دریگتے آئیءَ ہزار سال عمر دیگ بہ بیت، اے عمر دیگ آئیءَ رکّینت نہ کنت چہ عذابءَ[2]، ءُاللّٰہ زبر گندوک اِنت ہرچیکہ آ کنگءَ بہ بنت.

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيْلَ فَاِنَّهٗ نَزَّلَهٗ عَلٰى قَلْبِكَ بِاِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ

۹۷. بگوْش ہرکس کہ جبریلءِ دشمن بہ بیت، نوں بیشک کہ اللّٰہءَ اے نازل کتگ تئی دل سرا (بزاں قرآن) پہ اللّٰہءِ حکمءَ، باور

(۱) عبداللّٰہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا ایشی تفسیر ہمے کتگ کہ آیاں «مباھلہ» کنگءِدعوت دیگ بہ بیت. بزاں یہودیاں گوْشتگ بہ بیت کہ اگں شما محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ پیغمبریءَ نہ منّ اِت، ءُاللّٰہءِ دوست بوگءِ دعوا دارات، بزاں اگں شما پہ حقّ اِت گزا «مباھلہ» بکن اِت. بزاں یہودی ءُمسلمان ہورکائیءَ اللّٰہءِ دربارءَ ہمے دعایابکن انت کہ اے اللّٰہ چہ ما ہرکس کہ دروگ بندے آئیءَ موت بدئے. بلے چونکہ آاے ہبر تہا دروگ بنداِتنت پمیشا اللّٰہ فرمان کنت کہ بوت نہ کنت کہ آموت ءُمرگءِدعاءَبکن انت. حا فظ ابن کثیر ہمے ہبر گچین کتگ.

(۲) بزاں زیادھیں عمرکسّءَ چہ اللّٰہءِ عذاباں رستگارکت نہ کنت. آخرکار ہرکسءَ اللّٰہءِ گورا روگی اِنت.

وَهُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٩٧﴾

داروک اِنت ہمائی کہ چہ آئی پیسر اِنت، ءُہدایتے ءُمستاگے پہ مؤمناں[1].

مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَرُسُلِهٖ وَجِبْرِيْلَ وَمِيْكٰىلَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿٩٨﴾

٩٨. ہر کس کہ اللہءِ دشمن بہ بیت، ءُملائکتانی، ءُآئی رسولانی، ءُجبریلءِ، ءُمیکائیلءِ نوں بیشک کہ اللہ دشمن اِنت کافرانی[2].

وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ ۚ وَمَا يَكْفُرُ بِهَآ اِلَّا الْفٰسِقُوْنَ ﴿٩٩﴾

٩٩. ءُبے شک کہ مانازل کتگ تئی نیمگءَ آیات روژنائیں، ءُآیانی انکارءَ نہ کنننت بیدءِ نافرمان.

اَوَكُلَّمَا عٰهَدُوْا عَهْدًا نَّبَذَهٗ فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٠٠﴾

١٠٠. ہمیکہ آ قول ءُقرارے کنننت دور دنت آہرا یک ٹولیءِ آیانی، حقیقتءَ آیانی گیشتریں

(١) احادیثانی تہا کئیت کہ لہتے یہودی واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ گورا آتک ءُگوشت اِش کہ مارا چیزی جست ھست. ایشاں ماترا جست کنیں اگن توایشانی جواب راست دات گڑا ما تئی سرا ایمان کاریں پرچہ کہ ایشانی جوابءَ بیدءِ پیغمبرءَ کس دات نہ کنت. آجست ھمیش اِتنت کہ پیغمبریءِ نشانی چی ءُچی اَنت؟ واجہءَ پسّودات کہ آئی چم وپس اَنت بلے دل آگاہ اِنت. دومی جست ھمیش اَت کہ مردم چو ں مردین ءُجنین بیت؟ واجہءَ پسّودات کہ جنین ءُمردینءِ آپ کہ ہوربنت نوں اگن مردینءِ آپ پیسرءَ درئیت، ءُگیش بہ بیت چک مردینے بیت، ءُاگن جنینءِ آپ سربرابوت ءُگیش بوت گڑا چک جنینے بیت. واجہءَ درستانی پسّو شرشرّادات اَنت. آیاں گوْشت کہ تئی پسّو وراست اَنت بلے یک چیزے پشت کپتگ آھمیش اِنت کہ ھرپیغمبرءَ ملائکتے گوں باریں تئی ھمبراہ کئے اِنت؟ واجہءَ پسّودات کہ جبریل اِنت. آیاں گوْشت ھمے جبریل کہ عذاب ءُجنگ کاریت. اے ومئے دشمن اِنت گڑا اللہءَ ھمے آیت نازل فرمائینت. (صحیح البخاری - تفسیر سورۃ البقرۃ) پرچکہ دگہ بہانہ اِش نہ بوت پمیشا گوْشت اِش کہ جبریل مئے دشمن اِنت پمیشا ما ایمان نیاریں.

(٢) بزاں ھرکس کہ آئیءَ گوں جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ دشمنی ھست آکافرے، ءُاللہ ہوں آئی دشمن اِنت. حدیثءَ ھستیں کہ اللہ فرمان کنت «من عادٰى لي وليّاً فقد بازرني بالحرب» ھرکسءَ کہ گوں منی دوستےءَ دشمنی کت بزاں آئی گوں من جنگ کنگءِ جارجت. (صحیح البخاری، کتاب الرّقاق، باب التّواضع) پمیشکءَ ھرچیکہ اللہءِ نیکیں ءُدوستیں بندہ اَنت آیانی عزّت ءُاحترام کنگ بہ بیت بلے ایشی تہا چہ حدّءَ سرگوْزگ مہ بیت ھنچوکہ مشرکاں کت ھمیکہ اللہءِ نیکیں بندھے مرت آئی قبراِش مزار جوڑ کت، ءُسجدہ اِش کت، ءُچہ آئی مراد اِش لوٹ اِت اے پہکیں شرک اَنت. چہ ایشاں وتا دوردارگ لوئیت.

ایماندارنہ اَنت[۱].

وَلَمَّا جَآءَهُمْ رَسُوْلٌ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيْقٌ مِّنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ ۗ كِتٰبَ اللّٰهِ وَرَآءَ ظُهُوْرِهِمْ كَاَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۰۱﴾

۱۰۱. ءُہمیکہ آتک ءُسر بوت آیانی گوْرا رسولے چہ اللّٰہءِ گوْرا کہ باور داروک اَت ہمائی کہ آیانی گـوْرا ہسـت اَت، وتی پشـتءَ دؤر دات یک ٹولیءَ ہمایانی کہ کتاب دیگ بوتگ اَنت اللّٰہءِ کتاب، گشئے کہ آئیءَ نہ زان اَنت.

وَاتَّبَعُوْا مَا تَتْلُوا الشَّيٰطِيْنُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ ۚ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيٰطِيْنَ كَفَرُوْا يُعَلِّمُوْنَ النَّاسَ السِّحْرَ ۗ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوْتَ وَمَارُوْتَ ۗ وَمَا يُعَلِّمٰنِ

۱۰۲. ءُرنـدا کپـت اَنت ہما زانتءِ کہ شـیطاناں ونـت اَنت سـلیمان (عَلَیْہِ السَّلَامُ)ءَ بادشـاہی تہا. ءُسلیمان کفر نہ کتگ، بلے شیطاناں کفـر کتگ کـہ تعلیـم اِش دات مردماں سـحر گـریءِ[۲]، ءُچـیزے کہ نـازل کنگ بـوت دوئـیں ملائکتـانی (بـزاں) ہاروت ءُمـاروتءِ سراماں بابلءِ تہا[۳]، ءُتعلیم اِش

(۱) بزاں یہودیانی گیشـتریں مردم ہجبر وتی کتگیں قول ءُقرارانی سرا نہ اوشـتاتگ اَنت. پمیشا اے ہماقول ءُقـرارءَ پورہ نہ کن اَنت کہ چہ آیاں آیانی کتاب تہا گِرگ بوتـگ کہ تئی آیگءَ چہ پد آتئی سرا ایمان بیاراَنت. چہ اے چیزءَ وتی دلءَ پہک بشود.

(۲) اے یہودیاں اللّٰہءِ کتاب، ءُگوں آئی کتگیں قول ءُقرارانی پرواہج نہ داشـت، ہاں شـیطانءِ دمبءَ کپت اَنت، ءُجادوگری اِش ونت ءُمردم اِش سـحرکت اَنت، ءُگوْشت اِش کہ سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ اللّٰہءِدیم داتگیں پیغمـبرے نہ بوتگ بلکیں نعوذباللّٰہ سـحرگرے بوتگ ءُپـہ ہمشی زورا حکومتیءِ کتـگ. گڑا اللّٰہءَ ایشانی رد کت ءُفرمائینت ئے کہ سـلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ سحرگرے نہ بوتگ پرچہ کہ سحر ءُساحری کنگ کفرے. سـلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ چوں اے وڑیں کارکت کنت. ہنچو گوْشنت کہ سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُءِ زمانگءَ سـحر ءُساحری سک شنگ اَت گڑا سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُءَ سحرگری کتاب دربا زرت ءُوتی کرسیءِ چیرءَ کل کت ءُچیر دات اَنت تاکہ اے چیز پہک گاربہ بیت. سـلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُءِ مرگءَ رند ہمے جنّیں شـیطان ءُسحرگراں ہمے کتاب درکت اَنت، ءُمردماں اش پیش داشت اَنت، ءُگوْشت اِش کہ سلیمانءَ بادشاہی پہ ہمشی زورا کتگ، ءُپہ ہمے بنیادءَ آہش کافرگوْشت. اللّٰہ پاکءَ ایشانی ردکت کہ اے دُرہا دُروگ اَنت، ءُچہ ایشاں ہچ راست نیست. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) ہاروت ءُماروت دو ملائکہ اِتنت. ایشـانءَ اللّٰہءَ سـحرگریءِ زانت دات ءُپہ مردمانے دیم دات اَنت پہ آیانی چکّاسگءَ کہ باریں کئےءَ کفرءِ یات گرگءِ شوق ہست اِنت.

مِنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُوْلَآ اِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۗ فَيَتَعَلَّمُوْنَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُوْنَ بِهٖ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهٖ ۗ وَمَا هُمْ بِضَآرِّيْنَ بِهٖ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ وَيَتَعَلَّمُوْنَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ۗ وَلَقَدْ عَلِمُوْا لَمَنِ اشْتَرٰىهُ مَا لَهٗ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ۗ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ ۗ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٠٢﴾

نه دات ہچ کسءَ تا ہما وہدا که گوشت اِش که ما وَچکاسیں نوں تو کافر مبو[1]، نوں سوج اِش گپت چه آ دوئیناں ہمائی که چه آئی جتائی کن اَنت مرد ءُجنءِ میانءَ ءُآ په ایشی ہچ کسءَ تاوان دات نه کن اَنت بَیدءِ چه اللّٰهءِ حکمءَ[2]، ءُیات گِراَنت ہمائی که آ آیاں تاوانَ دنت ءُفائده نه دنت، ءُسرپد بوت اَنت چه ایشی که په ایشی زوروکءَ آخرتءَ همآئی ہچ بہرءِ نیست. ءُباز بدیں چیزے ہما که بہائش کت په آئی وتارا، اگاں آیاں بزانتیں.

وَلَوْ اَنَّهُمْ اٰمَنُوْا وَاتَّقَوْا لَمَثُوْبَةٌ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ خَيْرٌ ۗ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٠٣﴾

١٠٣. ءُاگاں آیاں ایمان بیاؤرتیں ءُپرہیزگار ببوتین اَنت نوں اللّٰهءِ گوْرءِ ثواب جوان تراَت، اگاں آیاں بزانتیں.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَقُوْلُوْا رَاعِنَا وَقُوْلُوا انْظُرْنَا وَاسْمَعُوْا ۗ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١٠٤﴾

١٠٤. او! ایمان داراں مگوْش اِت راعِنا ءُبگوْش اِت اُنظرنا ءُدلگوش ببئیت. ءُکافرانی واستا تورینوکیں عذاب ہست[3].

(١) بزاں آیاں گوْشت که «إنّما نحن ابتلاء واختبار من الله لعباده». که ماچه اللّٰهءِ نیمگءَ په مردماں چکاسینگیں. (فتح القدیر) ایشی گوْشــگءَ پد نوں مردمان اِش سحرگریءِ زانت دات. زانگ لوئیت که هاروت ءُماروتءِ بابتءَ کتابانی تہا ءُتفسیرانی تہا وژوڑیں کسّہ بیان هستنت. چوکه اے بابتءَ روایات درہا اسرائیلی اَنت، ءُقرآن ءُحدیث ہچ یادنیستنت پمیشا آیانی سرا یقین کنگ نه بیت. هنچوکه قرآنءَ بیان کتگ ماراهمشی سرا یقین آرگ لوئیت ءُبس.

(٢) بزاں اے ســحر تاں هما وهدا مردمءَ تاوان دات نه کنت که اللّٰهءِ حکم گوں مه بیت. ســحرگری ءُآئی یات گرگ کفرے، ءُچه ایشی مردم کافربیت، ءُچه اسلامءَ پہک درکئیت هنچوکه اے آیتءَ سحرگری کفر گوْشتگ. زانگ لوئیت که سحرگر چه جنّ ءُشیطاناں کمک لوٹ اَنت، آایشاں کفرکنگ پرماینت. ءُہمنچو که آجنّانی هبراں زوراَنت، ءُکفر ءُشرک گیشتر کن اَنت جن همے قدر گیشتر آیانی فرمانبردار ءُهبرزوربنت.

(٣) یہودی برے برے واجــه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ مجلس ءُدیوانءَ آتک اَنت، ءُواجهءِ هبراِش گوش داشــت اَنت، =

مَا يَوَدُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ وَلَا الْمُشْرِكِيْنَ اَنْ يُّنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِّنْ خَيْرٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ ؕ وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. نہ لوٹ اَنت ہما کہ منکر بوتگ اَنت چہ کتابیاں، ءُمشرک ایکہ دیم دیگ بہ بیت پہ شما وشّی یے چہ شمئے پروردگارءِ گوْرا، ءُاللّٰہ خاص کنت وتی رحمتءَ پہ ہر کسءَ کہ بلوٹیت، ءُاللّٰہ مزنیں مہربانے.

مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَاْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَآ اَوْ مِثْلِهَا ؕ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۱۰۶﴾

۱۰۶. ہر آیتے کہ مامنسوخ بہ کنیں یا آہیءَ شموشکار بکنائینیں، ما کاریں چہ آئیءَ جوان ترینے یا ہمائی وڑینے. آیا تو نہ زانءِ کہ اللّٰہ ہر چیزءِ سرا زبر قدرت داروک اِنت.

اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿۱۰۷﴾

۱۰۷. آیا تو نہ زان ئے کہ اللّٰہءِ واستا اِنت بادشاہی آسمانانی ءُزمینءِ، ءُنیست شمارا ابیدءِ چہ اللّٰہءَ دگہ دوستءِ ءُمددگارے.

اَمْ تُرِيْدُوْنَ اَنْ تَسْـَٔلُوْا رَسُوْلَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوْسٰى مِنْ قَبْلُ ؕ وَمَنْ يَّتَبَدَّلِ الْكُفْرَ

۱۰۸. آیا شما (مسلمان) لوٹ اِت کہ جست بکن اِت وتی رسولءَ ہمے وڑا کہ جست کنگ بوتگ موسیٰ (عَلَیْہِ السَّلَام) پیسر ترا؟[1]

= ءُچیزے ہبر کہ ایشاں شرّی سرا نئیش کت گڑا پدا جست اِش کت ءُگوْشت اِش (راعنا) بزاں مئے نیمگءَ دلگوش بکن ءُمئے ہیالداریءَ بکن. ہمے ہبر بزاں (راعنا) کہ مسلماناں چہ آیانی زبانءَ اِشکُتْ آہوں ہمشی گوْشگءَ شروع کُت. اللّٰہ پاکءَ چہ ایشی مَنَہ کت اَنت (دیمءِ تاکءَ) چیءَ کہ چہ ایشی گوْشگءَ یہودیانی ہم رنگی جوڑبوت، ءُ(وانظُرنا) گوْشگءِحکم دات. دومی چیز اِش اَت بلّے کہ عربی زبانءِ تہا (راعنا) معنٰی ہمیش اِنت کہ مئے نیمگءَ دلگوش بکن بلے یہودیاں اے لفظ پہ بدنیتی ءُٹھگءَ گوْشت. اے لفظ اِش ہمیکہ گوْشت زبان اِش کمّے زوربردات گڑا اے لفظ راعینابوت بزاں مئے شپانک. ءُیہودیانی زبانءَ (راعنا) احمقءَ گوْشنت. یہودیاں ایشی گوْشگ وہدءَ ہمے معنٰی مراد زرت. دلگوش: اداچہ زانگ بیت ہرآلفظ کہ چہ آئی گوْشگءَ یہودیانی ءُکافرانی ہم رنگی جوڑبیت چہ آئی گوْشگءَ مردم پہریز بکنت تاکہ کافرانی ہم رنگی ہچ وڈءَ جوڑ مہ بیت. چہ اے آیتءَ (سدّاً للذّریعۃ)ءِ قاعدہ ءُقانون زورگ بیت.

(۱) ادا مسلماناں بزاں صحابہ کراماں رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ ہمے سرپدی دیگ بوگءَ اِنت کہ شما چو یہودیانی پیما واجہءَ بے ضرورت ءُبے فائدہ ایں جست مکن اِت کہ چہ ایشی کفرءِ ترس ہست. پمیشکہ زانگ بیت کہ جست پہ ضرورت ءُفائدہ مندیں کنگ بہ بیت ءُبس.

بِالْاِيْمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيْلِ ﴿١٠٨﴾

ءُہرکس کہ بدل بکنت کفرءَ گون ایمانءَ گڈابزان آگار بوت چہ تچکیں راہءَ.

وَدَّ كَثِيْرٌ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ لَوْ يَرُدُّوْنَكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ اِيْمَانِكُمْ كُفَّارًا ۚ حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۚ فَاعْفُوْا وَاصْفَحُوْا حَتّٰى يَاْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٠٩﴾

١٠٩. ءُلوٹیت بازینےچہ کتابیاں کہ کجام نہ کجام وڑےءَ شمارا برترّین اَنت چہ شمئے ایمان آرگءَ رند کافریءِ حالتءَ چہ وتی دلانی حسدءَ رند چہ ایشی کہ ظاہربوتگ پہ آیاں حق، نوں معاف بکن اِت ءُسربگوزیت (چہ اشاني گپّان) تا ہما وہدا کہ بیاریت اللہ وتی حکمءَ[1]، بے شک اللہ ہر چیزءِسرا قدرت داروک اِنت.

وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ۭ وَمَا تُقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوْهُ عِنْدَ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿١١٠﴾

١١٠. ءُنمازءَ برجاہ بدارات، ءُزکات بدئیت، ءُہرچیکہ شما دیم دئیت پہ وتا جوانیں، شما آئرا گندات اللہءِ گوْرا[2]، بے شک اللہ شمئے کاراں جواں گندوک اِنت.

وَقَالُوْا لَنْ يَّدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰى ۭ تِلْكَ اَمَانِيُّهُمْ ۭ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١١١﴾

١١١. ءُگوْشت اِش کہ ہجبر بہشتءَ پُترات نہ کنت بلئے ہما کہ یہودی یےبہ بیت یا نصارٰی یے، اے آیانی واہشت اَنت[3]. بگوْش کہ بیارات وتی دلیلاں اگاں شما راست گوش اِت.

بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهٗ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهٗٓ

١١٢. پرچہ نہ، ہرکسءَ کہ وتا اللہءِ سُپرد کت ءُآنیکیءِ سرا اِنت[4]. نوں پہ آئی ہست اِنت

(١) بزاں شما یہودیانی ہبرانی تہا میاات. ءُاللہءِ حکمانی سرا عمل بکن اِت. آیانی کارانی جستاں اللہ وت آیاں کنت.

(٢) بزاں اللہ ہچ کسی مُزّاں گارنہ کنت.

(٣) بزاں آیانی اے ہبر پہک بے دلیل اَنت، ءُھشکیں واھشت ءُتمنا اَنت، ءُگوں حقّءَ ہچ وڑا ہور بوت نہ کن اَنت.

(٤) ﴿ اَسْلَمَ وَجْهَهٗ لِلّٰهِ ﴾ معنی ہمیش اِنت کہ نیکیں عمل کنگءِلوٹ ایوکءَ اللہءِ راضی کنگ اِنت. =

اَجْرُهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿۱۱۲﴾

آئی مُـز آئی پـروردگارءِ گوْرا، نـه آیانی سرا ترس ہست ءُنه آ گمیگ بنت.

وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ لَيْسَتِ النَّصٰرٰى عَلٰى شَيْءٍ ۖ وَّقَالَتِ النَّصٰرٰى لَيْسَتِ الْيَهُوْدُ عَلٰى شَيْءٍ ۙ وَّهُمْ يَتْلُوْنَ الْكِتٰبَ ۗ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿۱۱۳﴾

۱۱۳. ءُگوْشـت یهودیاں که نصـارٰی ہچ په راه نه اَنـت، ءُنصارایـاں گوْشـت که یهـودی ہچ پـه راهءَ نه اَنت، حالانکـه آ درہا کتابءَ وان اَنـت[1] ہمایـاں کـه علـم اِش نیسـت اَت ہمیشـانی پیمیں ہبراِش کت[2] نوں الله فیصلـه کنت آیـانی میانءَ قیامـتءِروچءَ ہما چیزانی بابتءَ که جیڑه اِش کتگ.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَّنَعَ مَسٰجِدَ اللّٰهِ اَنْ يُّذْكَرَ فِيْهَا اسْمُهٗ وَسَعٰى فِيْ خَرَابِهَا ۗ اُولٰٓئِكَ مَا كَانَ

۱۱۴. ءُکئے اِنت ظالم تر چه ہما شـخصءَ که آئی نئیشـت چه ایشی که اللهءِ مسیتانی تہا آئی نـام گرگ بـه بیـت[3]، ءُکوشسـت ئِـے کت

= ﴿وَهُوَ مُحْسِنٌ﴾ معـنٰی همیش اِنت که آنیکیں عمل کنـوک مؤحّدےبه بیت، ءُشرک کنوکے مه بیت. ءُآئی عمل اللهءِ پیغمبر محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ شریعت ءُسـنّتانی رهبندءَبه بنت. بزاں عملانی قبول بوگ ءُنجاتءِ واستا اے چیز المی اَنت. بیدءِایشاں هچ عمل قبول نه بیت.

(۱) یهـودی توراتءَ وان اَنت که آئی تہا چه موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ زبـانءَ عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ پیغمبرےءِ باوردارگ هسـت اِنت بلے چه ایشی پدآ آئی پیغمبریءَ نه منّ اَنت. ءُنصارایانی گورا انجیل هستیں که آئی تہا موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ پیغمبرےءِ باوردارگ هستیں بلے آ ایشی نه منّ اَنت بزاں دوئیں ٹولي وتی جاگہءَ وشّ اَنت، ءُوتا حق زان اَنت.

(۲) کتابیانی مقابلهءَ مشرکینءِ عرب (اُمّیین) بزاں ناواننده اِتنت پمیشـا آیاں بے زانت گوْشـگ بوت. آہوں کتابیانی پیما وتا حقءِ سرا زان اَنت، ءُآدگراں باطلءِ سرا پمیشا واجبءَ صابی بزاں بے دین اِش گوْشت.

(۳) آیاں که مردم چه مسـیتانی روگءَ منَه کت اَنت آکجام اَنت، ءُمراد کئے اِنت؟. مفسرینانی گوْشـگ دو وڑااِنت. لہتےءِ گوْشـگ همیش اِنت که مراد نصارٰی اَنت که آگوں رومءِ بادشاهءَ ہوراِتنت، ءُیهودی اِش بیت المقدسءِتہا عبادت کنگءَ نئیشـت اَنت. ءُآئی نیست کنگءِ تہا بہراِش زرت. امام ابن جریر طبری همے گچین کتگ. بلے حافظ ابن کثیر گوشـیت مراد مکّہءِ مشرکاننت که آیاں واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں آئی همبراہاں چه مکّہءَ درکت اَنت، ءُهمے وڑا آهش مسـجد حرام تہا عبادت کنگءَ نئیشت اَنت. همے وڑا صلح حدیبیهءِ وهدا ہوں آهش مکّہءِ پترگءَ، ءُبیت اللهءِ طواف کنگءَ نئیشت اَنت.

لَهُمْ اَنْ يَّدْخُلُوْهَآ اِلَّا خَآئِفِيْنَ ۚ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿١١٤﴾

آیانی ویران کنگءِ[1]، آیانی واستا حق ہمیش اَت کہ آ ماں آئی تہاپتران بہ بنت پہ ترس ءُلرز[2]، پہ ایشاں دنیاءِ تہا رسوائی ہست، ءُپہ ایشاں آخرتءَ مزنیں عذاب ہست.

وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوْا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿١١٥﴾

١١٥. ءُاللّٰہءِ اَنت رودراتک ءُرو مِننـد، نـوں ہر گـوْرا کہ شـما دیمءَتاب بدئیـت گڑا اللّٰہءِ دیـم ہمانگُـر اِنـت، بـے شـک اللّٰہ مزنیں شاھگانیں، ءُجوانیں زانوکے[3].

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ ۭ بَلْ لَّهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ كُلٌّ لَّهٗ قٰنِتُوْنَ ﴿١١٦﴾

١١٦. ءُگوْشت اِش کہ اللّٰہءَ پہ وتا چک داشتگ، آچـہ ایـشی پـاک اِنـت، (نہ)بلکـیںءَ ایوکءَہمـائی اَنـت ہرچیکہ ماں آسـماناں ہسـت ءُزمینءَ، درْہـا ایوکءَہمائی رندگیر ءُسنوک اَنت[4].

(١) مسـیتانی بربادکنگ ایوکءَ اے نہ اِنت کہ آ کروجگ بـہ بیت بلکیں آیانی تہا مردماں پہ عبادت کنگءَ نئیلگ ہوں آئی برباد کنگ اِنت.

(٢) ادا اے «خبر» بمعنیٰ «أمر» اِنت. بزاں وھدیکہ اللّٰہ شـمارا مسـلماناں مکّہءَ دستءَ دنت، ءُکافرانی سرا شـمارا گیش کنت گڑا اے مشرک ءُکافراں چہ مسـجد حرامءِ پترگءَ منَہ بکن اِت. ءُوھدیکہ مکّہ مسـلمانانی دستءَ آتک گڑا واجہءَ جار جنائینت کہ دیم سـالءَ کعبہءِتہا ھچ مشرکءَ پترگءِ اجازت نیست، ءُھمے وڑا جاندرءَ طواف کنگءِ اجازت نیست. (تفسیر ابن کثیر) (صحیح البخاری - تفسیر سورة التوبة) زانگ بہ بیت کہ مکّہ ھشت ھجریءَ مسلمانانی دستءَ آتک.

(٣) زانگ بہ بیتَ کہ ایشی شـان نزول بابتءَ روایت جتاجتاینت. لہتے روایتانی تہا کئیت وھدیکہ مسلمان مدینہءَ آتک اَنت گڑا دیم اِش گوں بیت المقدسءَ کت ءُنمازاِش ونت. مسـلماناں اے ھبر وش نہ بوت گڑا ھمے آیت نازل بوت. ءُچیزے گوشیت اے آیت ھما وھدا نازل بوت کہ مسلماناں دیم چہ بیت المقدسءَ تاب دات ءُخانہ کعبہءِ نیمگءَ کت گڑا یہودیاں مسلمان وڑ وڑا کلاگ زرت اَنت. اے آیت ھمے وھدا نازل بوت. ءُچیزے گوشیت کہ ادا سفرتہا نفل نماز وانگءِنیمگءَ اشارہ اِنت کہ سواری دیم ھرچ گورا بہ بیت شما نماز بوان اِت. پہ ایشی پروانیست. اےھم بوت کنت کہ آیت یکّے بہ بیت، ءُآئی شان نزولءِ اسباب بازبہ بنت.

(٤) بزاں وھدیکہ درھیں آسـمان ءُزمین، ءُآئی تہءِمہلوک درہا ھمائیگ اَنت گڑا آ چکّہءَ چون کنت. آچکّہءِ ھچ محتاج نہ اِنت.

بَدِيْعُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿۱۱۷﴾

۱۱۷. بےدرورءَ جوڑ کنوک اِنت آسمانانی ءُزمینءِ، ءُہمے کہ فیصلہ بکنت کارےءِ واستا نوں آہرا گوْشیت کہ ببو آ بیت.

وَقَالَ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَاْتِيْنَآ اٰيَةٌ ؕ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّثْلَ قَوْلِهِمْ ؕ تَشَابَهَتْ قُلُوْبُهُمْ ؕ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يُّوْقِنُوْنَ ﴿۱۱۸﴾

۱۱۸. ءُگوْشت ہمایاں کہ علم اِش نیست، پرچہ گوں ما اللہ ہبر نہ کنت یا نیاریت پہ ما نشانی یے؟[۱] ہمیشانی پیمیں ہبر کت آیانی پیسری اِیناں، آیانی دل وت ماں وتا یک بوت اَنت، بے شک مازبر گشنتگ اَنت نشانی پہ ہمایاں کہ یقیں دارانت[۲].

اِنَّآ اَرْسَلْنٰكَ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا ۙ وَّلَا تُسْـَٔلُ عَنْ اَصْحٰبِ الْجَحِيْمِ ﴿۱۱۹﴾

۱۱۹. بے شک کہ ما ترا دیم داتگ پہ حق، پہ مُژدہ دیگءَ (مؤمنانی) ءُتْرسینگءَ (کافرانی)، ءُترا جست کنگ نہ بیت دوزہیانی بابتءَ.

وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُوْدُ وَلَا النَّصٰرٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ؕ قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى ؕ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ الَّذِيْ جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿۱۲۰﴾

۱۲۰. ءُہجبر چہ تو وش نہ بنت یہودی ءُنصاری تا ہما وہدا کہ تو رند گیریءَ بہ کنے آیانی مذہبءِ[۳] بگوْش کہ اللہءِ راہءِ جندانت تچکیں راہ[۴]، ءُاگاں تو رندءَ کپت ئے آیانی

(۱) مراد مشرکینءِ عرب اَنت کہ آیاں ہوں یہودیانی رہبند زرت ءُگچین کت، ءُہمیشش لوٹت کہ اللہ پاک پرچہ گوں ما دیم پہ دیمءَ ہبرنہ کنت، یامئے گوْشگءِ وژا مزنیں نشانی یےدیم نہ دنت کہ ماگوں آئی گندگءَ مسلمان بہ بئیں.

(۲) بزاں آمردماں کہ ایمان ءُیقین آرگی اِنت آیاں ہمے دیم داتگیں نشانی وت بسّ اَنت، ءُآیاں کہ ایمان آرگی نہ اِنت آیاں ہچ وژیں نشانی کارنہ دنت.

(۳) بزاں تاوھدیکہ تووت یہودی ءُنصرانی مذہبءَ گچین مہ کن ئے ومہ زورئے.

(۴) بزاں راستیں راہ ہمے اسلام اِنت کہ محمّد عربی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آئی نیمگءَ دعوت دنت، نہ کہ بدل بوتگیں یہودی ءُنصرانی مذہب.

واهشتانی رند چه ایشی که آتک ءُسر بوت پـه تو علم ءُزانت گـڑا نه بیت تراچه اللهءِ (گرْفتءَ) دگه دوست ءُمددگارے[۱].

اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَتْلُوْنَهٗ حَقَّ تِلَاوَتِهٖٓ ۭ اُولٰۗىِٕكَ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ ۭ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِهٖ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝۱۲۱

۱۲۱. ہمایاں که ما کتـاب داتگ اَنت[۲] آ ایشیءَ وان اَنـت ہمـا وڑا کـه آ وانـگ لوٹیـت[۳]، ہمیـش اَنـت که ایشـاں ایـشی سرا ایمان یارنـت، ءُہرکـس که ایشی منکـر به بیت نوں ہمیش اِنت تاوان وروک[۴].

يٰبَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ اذْكُرُوْا نِعْمَتِيَ الَّتِيْٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنِّىْ فَضَّلْتُكُمْ عَلَي الْعٰلَمِيْنَ ۝۱۲۲

۱۲۲. اواسرائیلءِ چکّاں! یات بکن اِت منی ہما احسـانءَ کـه من شـمئے سرا کتـگ ءُمن شمارا مزنی داتگ دراہیں جہانءِ سرا.

وَاتَّقُوْا يَوْمًا لَّا تَجْزِيْ نَفْسٌ عَنْ نَّفْسٍ شَيْـــًٔا وَّلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَّلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ۝۱۲۳

۱۲۳. ءُبه تـرس اِت چه ہمـا روچءَ که کارا آتک نـه کنت ہچ کس آدگرئے، ءُنه چه آئی بدل زورگ بیت، ءُنه که آئرا سفارش کار دنت، ءُنه آ کمک کنگ بنت.

---

(۱) بـزاں اگن یکّےءَ حقّءِ علم ءُزانت بوت پدا ایوکءَ په مردمانی وش کنگ ءُدنیائی فائدیانی هاترا آئی حق زاهرنه کت، ءُمردمانی واهشانی رنداکپت آاے وعید ءُبیمءِ حق دارانت.

(۲) چه کتابءَ قرآن پاک مرادانت.

(۳) ﴿ يَتْلُوْنَهٗ حَقَّ تِلَاوَتِهٖ ﴾ معـنیٰ مفسرّیناں باز وڑا کتگ. بـزاں آئرا گـوں دلگوشی ءُدلجـمیءَ وان اَنت. بہشـتءِنام که کئیت آئی لوٹوک بنت، ءُدوزهءِبیان که کئیت چه آئی پناه لوٹ اَنت. آئی حلالاں حلال ءُآئی حراماں حرام زان اَنت، آئی تہا بدل ءُسـدل نه کن اَنت. هرچیکه آئی تہانبشـته، آئی پہک بیان کنت، ءُهج چیر نه دیَنت. آئی محکمیں آیاتانی سرا عمل کنت، ءُ(متشـابہاتانی) نه گیشـتگیانی سرا ایمـان کاراَنت، ءُچیزیکه آیـانی فہمءَ نئیت آئی بابتءَ عالم ءُزانتکاراں جسـت کنت. آئی هرحکم ءُهـبرءِسرا عمل کنت. آئی آیاتاں گوں تجوید ءُترتیلءَ وان اَنت. اے درهیں معنیٰ اے آیتءِ تہا کاینت. (تفسیر ابن کثیر وغیره).

(۴) بزاں هرکس که قرآنءَ مه منّیـت، ءُمحمّد عربیصَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّمَءِ پیغمبریءَ مه منّیت، ءُآئی منکربه بیتَ آپه بُن جه منند دوزه اِنت. الله پناه بداَنت.

وَاِذِ ابْتَلٰٓى اِبْرٰهٖمَ رَبُّهٗ بِكَلِمٰتٍ فَاَتَمَّهُنَّ ؕ قَالَ اِنِّىْ جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًا ؕ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِىْ ؕ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِى الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۲۴﴾

۱۲۴. وہدیکہ ابراہیم (عَلَیۡہِ السَّلَامُ)ءَ چکّاس اِت آئی پرورد گارءَ چندے ہبرانی تہا گڑا آئی سرجم کت اَنت[1] اللہءَ گوشت کہ من ترا جوڑ کناں مردمانی پیشونک، آئی (بزاں ابراہیمءَ) گوْشت کہ چہ منی چک ءُنماسگاں ہم (جوڑ بکن). گوشت (اللہءَ) کہ سر نہ بیت منی وعدہ پہ ظالماں[2].

وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَاَمْنًا ؕ وَاتَّخِذُوْا مِنْ مَّقَامِ اِبْرٰهٖمَ مُصَلًّى ؕ وَعَهِدْنَآ اِلٰٓى اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ اَنْ طَهِّرَا

۱۲۵. ءُوہدیکہ ما جوڑ کت بیت اللہ مردمانی یکجا بْوگءِ ءُپناہءِ جاگہ[3] ءُجوڑ بکن اِت ابراہیم (عَلَیۡہِ السَّلَامُ)ءَ اوشتگءِ جاگہءَ نمازجاہ[4]، ءُما قول ءُقرار کت گوں ابراہیم

(۱) چہ(کلمات)ءَ مراد چکّءِ ہلارکنگ، ءُہجرت کنگ، ءُآسءِ تہا دۆرکنگ ءُآدگہ چکّاس اَنت کہ ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ چہ آیاں گوْازینگ بوت، ءُآاے درستانی تہا پہ مراد بوت. آئی مز اللہءَ آئرا دنیاءِتہاہمے دات کہ آئرئے (امام النّاس) بزاں مردمانی پیشوا جوڑ کت. ہمے سبب اِنت کہ مسلمانانی ہمبراہیءَ مشرک، ءُیہودی، نصارٰی دربا آئی نامءَ پہ عزّت ءُاحترام گرنت.

(۲) اللہ پاکءَ ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ اے واہش پورہ کت ہنچوکہ قرآن تہا ایشی بیان ہست اِنت ﴿وَجَعَلْنَا فِىْ ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتٰبَ﴾ کہ پیغمبری ءُکتاب ماہمانی چکّءُنماسگانی تہا ایرکت. [سورة العنكبوت: ۲۷] چہ آئی پد ہرنبی ءُکتاب کہ دیم دیگ بوتگ آچہ آئی چکّءُنماسگاں درنہ بوتگ. (تفسیر ابن کثیر) ایشی ہمبراہیءَ اللہءَ اے ہوں گیشّینت بلّے کہ ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ اللہءِ گورا مزنیں درجہ ءُشانے ہست بلے اگن آئی چکّءُنماسگانی تہا مشرک ءُظالم بوت گڑا آیاں ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ نسب ءُسیادی کارنہ دنت. آچوآدگہ مشرکانی وڑا نیست ءُنابود بنت. زانگ بہ بیت کہ اصل چیز ایمان ءُنیکیں عمل اِنت. ہشکیں نسب ءُذات کارنہ دنت ہنچوکہ یک حدیثے تہا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ گوشتگ؛ «من بطّأ به عمله لم يسرع به نسبه». بزاں ہرکسءَ کہ آئی عملءَ پشتءَ دۆردات آئی نسب آئرا دیمءَ بارت نہ کنت. (صحيح مسلم - كتاب الذّكر والدّعاء - باب فضل الاجتماع على تلاوة القرآن)

(۳) ﴿مَثَابَةً لِّلنَّاسِ﴾ معنیٰ دواَنت. یکّے ہمیش اِنت کہ ثوابءِ جاگہ. دومی ہمیش اِنت کہ پدماں پدا آیگءِ جاگہ. بزاں اودامردمے کہ یک برے رۆت آئی دل پدا روگ لوئیت. ءُاے شوق ہجبرگارنہ بیت.

(۴) چہ ﴿مَقَامِ اِبْرٰهٖمَ﴾ءَ ہماسنگ مرادانت کہ ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ ہمائی سرا اوشتات، ءُبیت اللہءِ جوڑکناں کت. اے سنگ سرا ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ پادانی نشان ہست اَنت. نوں اے سنگ کانچ تہا حفاظت کنگ بوتگ کہ ہرحاجی ءُعمرہ کنوک پہ آسانی آہرءَ دیست کنت. اے جاگہءَ طواف کنگءَ چہ پد دو رکعت نماز وانگءِ حکم اِنت.

يَبْتِيَ لِلطَّآئِفِيْنَ وَالْعٰكِفِيْنَ وَالرُّكَّعِ السُّجُوْدِ ﴿١٢٥﴾

ءُاسماعیل اے کہ پاک ءُصاف بکن اِت منی لوگءَ طواف کنوک، ءُاعتکاف کنوک، ءُرکوع کنوک، ءُسجدہ کنوکانی واستا.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَّارْزُقْ اَهْلَهٗ مِنَ الثَّمَرٰتِ مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهٗ قَلِيْلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهٗۤ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿١٢٦﴾

۱۲۶. وہدیکہ گوشت ابراہیم (عَلَیۡہِ السَّلَامُ)ءَ کہ اے پروردگارا! جوڑ بکن اے شہرءَ امنءِ شہرءِ ءُروزی بدئے ایشی نندوکاں چہ نیوگاں ہرکسءَ کہ ایمان آوُرتگ چہ آیاں اللّٰہءِ سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرا. آئی (بزاں اللّٰہءَ) فرمان کت ہرکس کہ کافرانت نوں من آہیءَ ہم فائدہ دیاں چیزکے روچءَ، پدا آئراپہ زور دیم دیاں دوزہءِ عذابءِنیمگءَ. ءُ(آ) سکّیں سلّیں جاگہے پہ واتر بوگءَ.

وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعِيْلُ ؕ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا ؕ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿١٢٧﴾

۱۲۷. وہدیکہ چست کنان بوت ابراہیم (عَلَیۡہِ السَّلَامُ) بُن ہشتاں بیت اللّٰہءِ ءُاسماعیل، (گوشت اِش) کہ اے مئے پروردگار قبول بکن مئے نیکیاں، بے شک کہ توئے جوانیں اشکنوک ءُزانوک.

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَآ اُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ ۠ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا ۚ اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿١٢٨﴾

۱۲۸. اے مئے پروردگار جوڑ بکن مارا وتی فرمانبردار ءُچہ مئے چک ءُنماسگاں ہم یک ٹولی یےوتی فرمانبردار بکن ءُپیش بدار مارا حج کنگءِ وڑ ءُپئیمءَ، ءُمارا پہل بکن. بے شک کہ توئے مزنیں قبول کنوک ءُمزنیں مہربان.

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيْهِمْ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيْهِمْ ؕ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۱۲۹﴾

۱۲۹. اے مئے پروردگارا! دیم بدئے آیانی تہا یک رسولے چہ ہمایاں[۱] کہ بوانیت ءُبدنت آیاں تئی آیاتاں، ءُآیانَ زانت ءُتعلیمءَ بدنت کتابءِ ءُدانائیءِ[۲] ءُآیاں پاک بکنت[۳] بے شک کہ توئے گیش (چہ ہرکسءَ) ءُخیرکار ءُحکمتانی واجھے.

وَمَنْ يَّرْغَبُ عَنْ مِّلَّةِ اِبْرٰهٖمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهٗ ؕ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنٰهُ فِي الدُّنْيَا ۚ وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۱۳۰﴾

۱۳۰. ءُکس دیمءَ تاب نہ دنت چہ ابراہیمءِ دینءَ بلے ہما کہ بے سُدّ بہ بیت[۴]، ءُما آگچین کتگ ماں دنیاءِ زندگیءَ، ءُبے شک کہ آخرتءَ آچہ نیکان اِنت.

اِذْ قَالَ لَهٗ رَبُّهٗۤ اَسْلِمْ ۙ قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۳۱﴾

۱۳۱. وہدیکہ گوشت آئرا آئی پروردگارءَ کہ فرمانبردار ببو، گوشت ئے کہ من فرمانبردار بوتگاں دراہیں جہانءِ پروردگارئے.

وَوَصّٰى بِهَاۤ اِبْرٰهٖمُ بَنِيْهِ وَيَعْقُوْبُ ؕ يٰبَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ الدِّيْنَ فَلَا تَمُوْتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿۱۳۲﴾

۱۳۲. ءُہمیشی وصیّت کت ابراہیم (عَلَیْہِ السَّلَام) ءَ وتی چکّاں ءُیعقوب (ہوں) کہ اے منی چُکّاں بے شک اللہءَ درچتگ پہ شما دین نوں مہ مرات بلے اے حالتءَ کہ شما مسلمان ببئیت[۵].

(۱) اے ابراھیم عَلَیْہِ السَّلَام ءُاسماعیل عَلَیْہِ السَّلَام ءِ گڈّی دعاانت. اے ہوں اللہءَ گون گپت، ءُچہ اسماعیل عَلَیْہِ السَّلَام ءِ چکّءُنماسگاں اللہءَ محمّد عربی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّم دیم دات. پمیشکءَ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمءَ فرمان کت؛ کہ من وتی پیرک ابراھیم عَلَیْہِ السَّلَام ءِ دعایاں، ءُعیسٰی عَلَیْہِ السَّلَام ءِ بشارتاں، ءُوتی ماتءِ واباں. (مسند أحمد، ج: ۴۰، تاکدیم: ۱۲۷، طبع حلبی).

(۲) چہ کتابءَ مراد قرآن حکیم اِنت، ءُچہ حکمتءَ حدیث مراد اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) بزاں چہ شرک ءُکفرءِ پلیتیاں، ءُچہ اخلاقءِ ھرابیءَ پاک بکنت.

(۴) عربی زبانءَ «رغب»ءِ صلہ اگں عَن بہ بیت گڑا آہے رغبتی ءُدیم تاب دیگءِ معنیءَ دنت. ابراھیم عَلَیْہِ السَّلَام ءِ ملّت ءُمذھب ھمیش اِنت کہ ایوکءَ اللہءِ عبادت کنگ بہ بیت، ءُگوں آئی ھچ کس شریدار جوڑکنگ مہ بیت. بزاں ھرکس کہ توحیدءَ ویل بکنت آبزاں بے وقوف ءُاحمقے، وچہ ابراھیم دین دیم تاب دنت.

(۵) ابراھیم عَلَیْہِ السَّلَامءَ وتی چکّاں ہوں توحیدی دینءِ زورگءِ وصیّت کت. بزاں توحید سرا وتا بدارات، ءُگوں آئی ھچ کسءَ شریدار جوڑمکن اِت.

اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَآءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ ۙ اِذْ قَالَ لِبَنِيْهِ مَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ بَعْدِيْ ؕ قَالُوْا نَعْبُدُ اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اٰبَآئِكَ اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهًا وَّاحِدًا ۚ وَّنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿۱۳۳﴾

۱۳۳. ایا شما ہموداتِ وہدیکہ یعقوبءَ موتءَ گپت، وہدیکہ آئی وتی چکّاں گوْشت کہ شما کئی عبادتءَ کن اِت چہ منارند؟[1] گوْشت اِش کہ ما بندگیءَ کنیں تئی معبودئے ءُتئی پت ءُپیرکانی معبودئے، ابراہیم ءُاسماعیل ءُاسحاقءِ، کہ معبود ایوکءَ ہمااِنت، ءُما درْھا ایوْکءَ ہمائی فرمانبرداریں.

تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَّا كَسَبْتُمْ ۚ وَلَا تُسْـَٔلُوْنَ عَمَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۳۴﴾

۱۳۴. اے یک جماعتے کہ گوْستگ، پہ آیاں ہست ہر چیکہ آیاں کتگ ءُپہ شما ہست ہر چیکہ شما کتگ، ءُشما را جُست کنگ نہ بیت ہما کارانی با بتءَ کہ آیاں کتگ اَنت.

وَقَالُوْا كُوْنُوْا هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰى تَهْتَدُوْا ؕ قُلْ بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهٖمَ حَنِيْفًا ؕ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۱۳۵﴾

۱۳۵. ءُگوْشت اِش کہ یہودی بہ بئیت یا عیسائی گڑا شماپہ راہءَ بئیت، بگوْش کہ(چو نہ اِنت) بلکیں (ما زرتگ) ابراہیم (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءَ مذہب یک نیمگی، ءُآ نہ بوتگ چہ مشرکاں[2].

---

(۱) ادا ھبرءِ دیم گوں یہودیان اِنت. آیانی گوشگ ھمیش اَت کہ ابراھیم عَلَيْهِ السَّلَامُءَ وتی چکّاں یہودی مذھبءِ گچین کنگءِ حکم دات. ادا آیاں گوْشگ بوگءَاِنت زانءَ شما آوھدءَ گوں بوتگ اِت کہ ابراھیم عَلَيْهِ السَّلَامُءَ وتی چکّاں وصیت کتگ. اگن آبگوْشنت کہ ماگوں بوتگیں گڑا اے آیانی زاھریں دروگ اَنت. ءُاگن بگوْشنت کہ ماگوں نہ بوتگیں گڑا زانگ بیت کہ آیانی ھبر پہکیں بے دلیلیں ھبرے. ابراھیم عَلَيْهِ السَّلَامُءِ مذھب قرآنءَ اے وڑا بیان کتگ ﴿مَا كَانَ اِبْرٰهِيْمُ يَهُوْدِيًّا وَّلَا نَصْرَانِيًّا وَّلٰكِنْ كَانَ حَنِيْفًا مُّسْلِمًا ؕ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ﴾ ابراھیم عَلَيْهِ السَّلَامُ نہ یہودیءِ بوتگ، ءُنہ نصرانیءِ بوتگ بلکیں یک نیمگی مسلمانءِ بوتگ. ءُنہ بوتگ چہ مشرکاں. [سورۃ آل عمران: ٦٧].

(۲) بزاں ھدایت یہودیت ءُنصرانیتءِ گچین کنگءِ تہا نہ اِنت بلکیں ابراھیم عَلَيْهِ السَّلَامُءِ توحیدی مذھبءِ گچین کنگءِ تہا اِنت.

قُوْلُوْٓا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ اِلٰٓى اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى وَعِيْسٰى وَمَآ اُوْتِيَ النَّبِيُّوْنَ مِنْ رَّبِّهِمْ ۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْهُمْ ۚ وَنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿١٣٦﴾

۱۳۶. بگوش اِت کہ ماایمان آؤرتگ اللّٰہءِ سرا ءُہر چیکہ نازل کنگ بوتگ مئے نیمگءَ، ءُہرچیکہ نازل کنگ بوتگ ابراہیم ءُاسماعیل، ءُاسحاق، ءُیعقوب، ءُآئی چُکّانیءِ نیمگءَ، ءُہرچیکہ دیگ بوتگ موسیٰ ءُعیسیٰءَ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) ءُہرچیکہ اے دگہ نبیاں دیگ بوتگ چہ آیانی پروردگارءِ نیمگءَ، ما فرق نہ کنیں ہچ کسی میانءَ آیانی. ءُما ایوکءَ ہمائی فرمانبرداریں.

فَاِنْ اٰمَنُوْا بِمِثْلِ مَآ اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ اهْتَدَوْا ۚ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا هُمْ فِيْ شِقَاقٍ ۚ فَسَيَكْفِيْكَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿١٣٧﴾

۱۳۷. نوں اگاں آ ایمان بیا راَنت ہما پیما کہ شما آئی سرا ایمان آؤرتگ گڑا آپہ راہ اَنت[1] ءُاگاں دیم اِش تاب دات اَنت گڑا ہمایَنت ضدّءِ سرا، نوں بسّ اِنت چہ تئی نیمگءَ آیاں اللّٰہ[2]، ہما اِنت جوْانیں اشکنوک ءُزانوک.

صِبْغَةَ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً ۖ وَّنَحْنُ لَهٗ عٰبِدُوْنَ ﴿١٣٨﴾

۱۳۸. (مازُرتگ) اللّٰہءِ دین ءُرنگ[3]، کئی رنگ وش تر اِنت چہ اللّٰہءِ رنگءَ؟[4] ءُما ایوکءَ ہمائی بندگی کنوکیں.

---

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ ایمان آرگءِ معیار ءُمیزان صحابہ کرام اَنت رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ أجمعين. ہرج وڑیں ایمان کارنہ دنت بلکیں ضروری اِنت کہ ایمان چو صحابیانی ایمانءَ بہ بیت. نوں آمردم کہ صحابیانی جندءَ نہ منّ اَنت بیدءِ لہتینءَ، ءُآیاں مرتد گوْشنت. اے چوں مسلمان بوت کن اَنت؟

(۲) بزاں اے محمّد نوں اگں یکّے تئی خلافءَ بکنت گڑا چہ ایشی گمیگ مہ بو. ایشاں اللّٰہ وت بسّ اِنت.

(۳) چہ ﴿صِبْغَةَ اللّٰهِ﴾ اللّٰہءِ رنگءَ دینءِاسلام مرادانت کہ فطرتاً انسان ہمائی سرا پیداگ بیت. ایشیءَ رنگ پمیشا گوْشگ بوتگ کہ چہ ایشی زورگءَ پیسری اِیں ہرچیکہ کفر ءُشرک ءُزنگ ءُرنگ ہست اَنت آدرہا گار ءُہلاس بنت، ءُمردم پہکءَ پاک ءُصاف بیت، ءُآئی عادت ءُاخلاق جُوان بنت، ءُآپہکءَ ایمانءِ رنگءَ بیت. (تفسیرقاسمی).

(۴) بزاں چہ اسلامءَ جوانترین دین نیست. ءُآہمیش اِنت کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مردم ہمائی نیمگءَ دعوت داتگ اَنت. ءُآہمیش اِنت کہ ایوکءَ اللّٰہءِ عبادت کنگ بہ بیت، ءُہچ کس گوں آئی شریدار جوڑکنگ مہ بیت. ءُمحمّد عربی القرشی المکّی الهاشمی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللّٰہءِ آخری پیغمبر ءُرسول اِنت. آئی سرا ایمان آرگ بہ بیت. ءُاللّٰہ ءُآئی رسولءِ حکمانی سرا عمل کنگ بہ بیت.

قُلْ اَتُحَآجُّوْنَنَا فِی اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۚ وَلَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۚ وَنَحْنُ لَهٗ مُخْلِصُوْنَ ﴿۱۳۹﴾

۱۳۹. بگوش کہ آیا شما گوں ما جیڑہ کن اِت اللّٰہءِ بابتءَ حالانکہ ہما اِنت مئے ءُشمئے درستانی پروردگار[۱]، پہ ما ینت مئے عمل ءُپہ شماینت شمئے عمل، ءُما ایوکءَ ہمائی پلگاریں بندہ اِیں.

اَمْ تَقُوْلُوْنَ اِنَّ اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَالْاَسْبَاطَ كَانُوْا هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰى ۗ قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ اَمِ اللّٰهُ ۗ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهٗ مِنَ اللّٰهِ ۗ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۴۰﴾

۱۴۰. یا شماگوْش اِت کہ ابراہیم، ءُاسماعیل، ءُاسحاق، ءُیعقوب، ءُآئی چُکّاں درہا یہودی بوتگ اَنت یا عیسائی. بگوْش کہ آیا شما جوانتر زان اِت یاالله؟[۲] ءُکئے اِنت ظالم تَر چہ ہمائی کہ چیر ئِے دات ہما گواہی کہ آئی گورا ہست اَت چہ اللّٰہءَ[۳]، ءُالله بے خبر نہ اِنت چہ ہما کاراں کہ شمائش کن اِت.

تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَّا كَسَبْتُمْ ۚ وَلَا تُسْـَٔلُوْنَ عَمَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۴۱﴾

۱۴۱. اے یک جماعتے کہ گوْستگ ءُشتگ، پہ آیاں ہست ہر چیکہ آیاں کتگ ءُپہ شما ہست ہر چیکہ شما کتگ، ءُشما جُست کنگ نہ بئیت ہما کارانی بابتءَ کہ آیاں کتگ اَنت.

---

(۱) بزاں اللّٰہءِ وحدانیت، بزاں ایوکی ءُیکتائی جیڑہ کنگی چیزے نہ اِنت کہ مردم آئی بابتءَ بحث ءُجیڑہ بکنت بلکیں اللّٰہءِ وحدانیت بزاں ایوکی ءُیکتائی چو روچءَ روشنااِنت. انسانءِسلامتیں فطرت وت آئی دلیل اِنت.

(۲) بزاں اللّٰہ وھمیشی گوشیت کہ انبیاء عَلَیْہِمُ السَّلَامُ درہا اسلام ءُتوحیدیءِ مذھب سرا بوتگ اَنت. نوں بگوْش اِت کہ باریں شمئے علم ءُزانت گیشتراِنت یااللّٰہءِ؟ بزاں شما ہوں شر زان اِت کہ اللّٰہءِ علم گیشتر اِنت. ءُآئی علمءَ درھیں چیز پتاتگ اَنت پمیشا شمئے ھبرپہکیں بے حقیقتیں ءُبے دلیلیں ھبرے.

(۳) بزاں چہ یہود ءُنصارایاں ناانصاف تریں مردم نیست پرچہ کہ ایشانی آسمانی کتاب وت ایشی گواہ اَنت کہ محمّد عربی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اللّٰہءِ رسول ءُپیغمبراِنت، ءُآئی آیگ ئِے نشانی ءُبشارت ایشانی تہا ھست اَنت پدا ھن اشرءَ چیر دِیْنْت ءُبیان نہ کنتت.

سَيَقُوْلُ السُّفَهَآءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰىهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِيْ كَانُوْا عَلَيْهَا ۭ قُلْ لِّلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۭ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَاۗءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۝۱۴۲

۱۴۲. نوں گوْشنت بے وقوفانَ چہ مردم کہ کجام چیزءَ آبر ترینت اَنت چہ آیانی ہما قبلہءَ کہ آساریءَ آئی سرا بوتگ اَنت، بگوْش کہ اللّٰہءِ اَنت مشرق ءُمغرب، بارت ہر کسءَ کہ بلوٹیت پہ تچکیں راہءَ[1].

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنٰكُمْ اُمَّةً وَّسَطًا لِّتَكُوْنُوْا شُهَدَاۗءَ عَلَي النَّاسِ وَيَكُوْنَ الرَّسُوْلُ عَلَيْكُمْ شَهِيْدًا ۭ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِيْ كُنْتَ عَلَيْهَآ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَّتَّبِعُ الرَّسُوْلَ مِمَّنْ يَّنْقَلِبُ

۱۴۳. ہمے پیما ما شما را جوڑ کت میانی اُمّتے[2] تا کہ شما گواہی بدئیت مردمانی سرا ءُرسول شمئے سرا گواہی دنت[3]، ما جوڑ نہ کتگ اَت ہما قبلہ کہ توہمائی سرا بوتگ ئے، بلے پمیشا کہ ما بزانیں کہ کئے رند گیریءَ کنت رسولءِءُ کئے بر تریت وتی

(۱) وھدیکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ مکّہءَ دیم پہ مدینہءَ ھجرت کت گڑا شانزدہ یا ھبدہ ماہءَ اللّٰہءِ پیغمبرءَ دیم گوں بیت المقدسءَ کت ءُنماز ونت. ءُواجہءِ لوٹ ءُواھشت ھمیش اَت کہ آئی دیم گوں خانہ کعبہءَ بہ بیت ءُنماز وانگ بہ بیت. بزاں قبلہ ھمابہ بیت. ھمیشی واستا واجہءَ دعا لوٹ اِت، ءُوتی مبارکیں دیم باربار گوں آسمانءَ کت پہ ھمے امّیدءَ کہ بلکیں اللّٰہ آئی واھشتءَ سرجم بکنت. اللّٰہءَ واجہءِ اے واھشت سرجم کت، ءُدیم گوں بیت اللّٰہءَ کنگءِحکم دات گڑا یہودیاں ءُمنافقاں کوکار کت. چہ اے بیوقوفاں ھمے یہودی ءُمنافق مراداَنت .

(۲) **وسط**: عربی زبانءَ میانءَ گوْشنت. ءُ«**افضل**»ءِ معنیٰءَ ہوں دنت. ادا اے دوئیں معنیٰ مراداَنت. بزاں شما میانی ءُچہ ایدگہ امّتاں جوانترات کہ شما واجہءِ امّت اِت. ءُھمے پیما شما میانی مردم اِت کہ نہ چو آدگہ امّتانی وڑا پیغمبراں دروگ بند کنت، ءُنہ آیاں چہ آیانی جاہ ءُشانءَ مستر کنت .

(۳) ادا ایشی سبب بیان بوگءَ اِنت کہ پرچہ آئی شمارا اے فضیلت ءُمزنی داتگ. آھمیش اِنت کہ شما آدگہ پیغمبرانی حقّءَ گواھی دئیت. ایشی تفسیر حدیثءِتہا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے پیما بیان کت کہ قیامتءِروچءَ درھیں پیغمبر لوٹگ بنت، ءُآیانا جست کنگ بیت آیا شما منی پیغام ءُکلہ پہ وتی امّتاں سرکتگ اَنت؟ آگوْشنت کہ ہؤ ماسرکتگ اَنت. گڑا آیانی امّتانَ جست کنگ بیت کہ اے پیغمبر راست گوْشگءَ اَنت یانہ؟ آگوْشنت ھرام بات، ماھچءَ سرپد نہ ایں، مارا ایشاں ھچ دعوت نہ داتگ (بزاں دروگ بندانت) گڑا پیغمبراں جست کنگ بیت کہ شمئے گواہ کئے اَنت؟ آگوْشنت محمّد ءُآئی امّت مئے گواھیءَ دنت. گڑا ایشاں جست کنگ بیت. اے گوْشنت ہؤپیغمبر راست گوْشنت. آیاں اللّٰہءِ پیغام ءُکلہ پہ مردماں سرکتگ اَنت. اللّٰہ فرمان کنت شما چوں زان اِت؟ آگوْشنت کہ اے چیز مارا مئے پیغمبرءَ گوْشتگ. (صحیح البخاری، تفسیر سورة البقرة).

عَلٰى عَقِبَيْهِ ؕ وَاِنْ كَانَتْ لَكَبِيْرَةً اِلَّا عَلَى الَّذِيْنَ هَدَى اللّٰهُ ؕ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيْعَ اِيْمَانَكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۴۳﴾

پادانی پُنزک سرا،[1] ءُاے گران اِنت بیدءِ ہمایانی سراکہ اللہءَ پہ راہءَ آوُرتگ اَنت، ءُاللہ اے پیم نہ اِنت کہ بربادبکنت شمئے ایمان آرگءَ[2]، ءُبے شک کہ اللہ پہ مردماں مزنیں بزگ کنوک ءُمہربان اِنت.

قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَآءِ ۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰىهَا ۪ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ؕ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ شَطْرَهٗ ؕ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ لَيَعْلَمُوْنَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّهِمْ ؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۴۴﴾

۱۴۴. ما گندگ اِیں تئی دیمءِ چست بوگءَ آسمانءِ نیمگءَ نوں الّمیءَ ما تئی دیما ترّینیں ہنچیں قبلہءِ نیمگءَ کہ تو چہ آئی وش بئے نوں دیما تاب بدئے مسجدءِ حرامءِنیمگءَ، ءُہر کجا کہ شما بہ بئیت نوں دیما تاب بدئیت ہمائی نیمگءَ. ءُبے شک ہما کہ کتاب دیگ بوتگ اَنت آ جواں زان اَنت کہ اے بر حقّ اِنت چہ آیانی پروردگارءِ نیمگءَ. ءُاللہ بے خبر نہ اِنت چہ ہما کاراں کہ آہش کنند.

(۱) بزاں قبلہءِ بدل کنگءِ لوٹ ہمیش اَت کہ منافق ءُشکّو چہ راست گوْشیں ءُپدلیں مسلماناں جتابہ بنت تاکہ ہرکس آیا ں بزانت. زانگ بوت اَنت کہ آیاں ایشی سرا کوکارکت، ءُپدلیں مسلماناں گوں اے حکمءِ اِشکُنگءَ دیم گوں بیت اللہءَ کت چہ عبداللہ بن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا روایت اِنت آبیان کنت کہ مردم مسجد قباء تہا سہبءِ نمازءَ وانگءَ اِتنت اناگہءَ ہمے میانءَ مردمے آتک ءُگوشت ئے کہ قرآنءِ تہا ہمے حکم دیم دیگ بوتگ کہ دیماگوں کعبہءَ بکن اِت. ایشاں گوں اے ہبرے اِشکُنگءَ ہمادمانءَ ہمے نمازءِتہا دیم چکرّینت ءُگوں بیت اللہءَ کت. (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ البقرۃ) بزاں مؤمنانی صفت ہمیش اِنت کہ آاللہءِ حکمءِ دیما انگوآنگو نہ کنند بلکیں ہما ساھتءَ گردنءَ جہل کن اَنت ہنچوکہ اے پاکبازیں صحابیانی درور مئےدیما اِنت رضي الله عنهم أجمعين.

(۲) براء بن عازب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ بیان کنت وھدیکہ اے حکم نازل بوت کہ دیماگوں کعبہءَ بکن اِت گڑا صحابیانی دلاں ہمے ہبر آتک کہ باریں مئےساری ایں براتانی حال چے بیت کہ آیاں دیم گوں بیت المقدسءَ کتگ ءُنماز ونتگ، ءُہمے حالتءَ ساہ اِش داتگ. گڑا اللہءَ ہمے آیت نازل فرمائینت کہ ﴿ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيْعَ اِيْمَانَكُمْ ﴾ بزاں اللہ آیانی مزّاں گارنہ کنت پرچہ کہ آیانی وھدا حکم ہمے بوتگ کہ دیماں گوں بیت المقدسءَ بکن اِت ءُنماز بوان اِت. ءُآیاں ہمیشی سرا عمل کتگ. آیانی وھدا اگن اے نوکیں حکم نازل بوتیں گڑا آیاں ایشی سرا ہوں عمل کت. (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ البقرۃ).

وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَّا تَبِعُوْا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۭ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَاۗءَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا جَاۗءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ اِنَّكَ اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ۱۴۵

۱۴۵. ءُاگاں تو بیارئے ءُبہ دیئے کتابیاں ہر پیمیں نشانی انگتءَ نہ رَوانت تئی قبلہءِ سرا ءُتو ہوں آیانی قبلہءِ منّوک نہ بئے، ءُنہ آوت ماں وتا یکّءَ دگرءِ قبلہءِ منّوک اَنت[1]، ءُاگاں تو رندا کپت ئے آیانی واہشتانی رند چہ ایشیءَ کہ ترا زانت ءُعلم آتک ءُسر بوت، بے شک تو آ وہدا بئے چہ ظالماں.

اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْرِفُوْنَهٗ كَمَا يَعْرِفُوْنَ اَبْنَاۗءَهُمْ ۭ وَاِنَّ فَرِيْقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُوْنَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ۱۴۶

۱۴۶. ہمایاں کہ ما آیاں کتاب داتگ آ(محمّدءَ) جاہ کارنت ہمے وڑا کہ وتی چُکّاں جاہ کارنت، ءُیک فرقہے آیانی چیر دنت حقّءَ حالانکہ آیاں آئرا زان اَنت[2].

اَلْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ ۱۴۷

۱۴۷. حق ہمااِنت کہ چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ اِنت، نوں مبو چہ شک کنوکاں.

وَلِكُلٍّ وِّجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيْهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرٰتِ ۭ اَيْنَ مَا تَكُوْنُوْا يَاْتِ بِكُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۱۴۸

۱۴۸. ءُپہ ہر کسءَ ہست یک نیمگے (قبلہے) کہ آ دیما ہمانگورَ کنت[3]، نوں پیش بکپ اِت نیکیءِ تہا، ہر کجا کہ شما بہ بئیت اللہ شمارا درستاں کاریت، بے شک کہ اللہ ہر چیزءِ سرا قدرت داروک اِنت.

(۱) یہودیانی قبلہ صخرہ بیت المقدس اِنت، ءُنصارایانی قبلہ بیت المقدس اِنت اُو رودراتکی نیمگ اِنت. بزاں اے وت ماں وتا یک نہ اَنت گڑا چہ مسلماناں اے امّیتءَ چہ کجادارَنت کہ مسلمان آیانی ہمبراہ داریءَ بکن اَنت.

(۲) چہ اے گروہ ءُجماعتاں ہما یہودی ءُنصارٰی مرادَنت کہ آیاں محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرا ایمان نیاؤرت. بزاں آیانی تہا یک ہنچیں جماعتے ہوں ہست اَت کہ آیاں حق زاہرکت ءُزرت اش، ءُچیراش نہ دات ہنچوکہ عبداللہ بن سلام ءُدگہ لہتین اَنت رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ کہ آیاں اسلام قبول کت.

(۳) بزاں ہریکّےءَ پہ وتا یک قبلہ ءُراہے وتی دلءِتبءَ گچین کتگ ءُھمائی سرا رؤت بلے شما مسلمان اے وڑ مکن اِت بلکیں نیکیءِ راہءَ بزورات کہ آاللہ ءُآئی رسولءِ راہ اِنت، ءُھمایانی رندگیری کنگ تہااِنت.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۱۴۹﴾

۱۴۹. ءُچہ ہر کجا کہ تو درکائے نوں دیما گوں مسجد حرامءَ بکن ءُہمیش اِنت حق چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ، ءُاللّٰہ بے خبرنہ اِنت چہ ہما کاراں کہ شمااِش کن اِت.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿۱۵۰﴾

۱۵۰. ءُچہ ہر کجا کہ تو دربیائےنوں دیماگوں مسجد حرامءَ بکن ءُہر کجا کہ شما بوت اِت دیما ہمائی نیمگءَ بکن اِت تا کہ مہ بیت پہ مردماں شمئے سرا ہچ وڑیں حُجّتے، بیدءِ ہمایاں کہ زوراکی اِش کت چہ آیانی تہا[1]، نوں مہ ترس اِت چہ آیاں ءُچہ من بترس اِت، ءُتاکہ من توام بکناں وتی نعمتءَ شمئے سرا[2]، ءُتاکہ شما پہ راہءَ بیااِت.

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿۱۵۱﴾

۱۵۱. ہمے پیما کہ مادیم داتگ شمئے تہا رسول چہ شما کہ وان اَنت ءُدیَنت شمارا مئے آیاتاں، ءُشمارا پاک کن اَنت، ءُشمارا زانتءَ دیَنت کتاب ءُدانائیءِ، ءُشمارا زانتءَ دیَنت ہما چیزانی کہ شما نہ زانتگ اَنت.

---

(۱) بزاں اھل کتاب ایشی گوْشت مکنند کہ مئے کتابانی تہا ھمے نبشتہ اِنت کہ آیانی قبلہ ھمے خانہ کعبہ اِنت، ءُاے مسلمان نمازءَ دیماگوں بیت المقدسءَ کن اَنت ءُوانند. ادا چہ ظالماں یاکتابیانی کینگ مرادِانت. بزاں اے کتابی ایشی زانگءَ چہ پد کہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ قبلہ خانہ کعبہ بیت پدا ہوں پہ ضد ھمیشی گوْشتند کہ واجہءَ بیت المقدس پمیشا ویل کتہ ءُدیم گوں بیت اللّٰہءَ کتگ کہ اے آئی پت ءُپیرکی دین بوتگ، یا مکّہءِ مشرکانی کینگ مرادِانت، آیانی گوْشگ ھمیش اَت کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اگن اے ھبرءِتہا راست ببوتیں کہ آابراھیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ دینءِ سرا انت گڑا آئی دیم ھجبر گوں بیت المقدسءَ نہ کت ءُنماز نہ ونت. اللّٰہءَ ایشانی ردکت کہ محمّد وتی ھبر تہا راست اِنت، ءُما اے وڑ پمیشا کتگ کہ مردماں بچکّاسیں.

(۲) بزاں قبلہءِبدل کنگ یک نعمتے چوھما نعمتءَ کہ من پہ رسولءِ پیمءَ شمئے سرا دیم دات. مراد واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت .

فَاذْكُرُوْنِيْٓ اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوْا لِيْ وَلَا تَكْفُرُوْنِ ﴿۱۵۲﴾

۱۵۲. نون منا یات بکن اِت من شما را یات کناں[۱] ءُمنی شکرءَ بگراِت ءُمنی نا شکر مہ بئیت[۲].

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اسْتَعِيْنُوْا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿۱۵۳﴾

۱۵۳. او مسلماناں کمک بلوٹ اِت گوں صبر ءُنمازءَ[۳] بے شک کہ اللہ صبر کنوکانی ہمراہ اِنت.

وَلَا تَقُوْلُوْا لِمَنْ يُّقْتَلُ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ ۭ بَلْ اَحْيَاۗءٌ وَّلٰكِنْ لَّا تَشْعُرُوْنَ ﴿۱۵۴﴾

۱۵۴. ءُمہ گوْش اِت ہمایاں کہ کُشگ بنت اللہءِ راہءَ کہ مردگ اَنت، بلکیں آ زندگ اَنت بلے شما نہ مار اِت[۴].

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوْعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْاَمْوَالِ وَالْاَنْفُسِ وَالثَّمَرٰتِ ۭ وَبَشِّرِ الصّٰبِرِيْنَ ﴿۱۵۵﴾

۱۵۵. ءُضرور ما چکّاسیں شمارا پہ کمکین تُرسےءَ، ءُشدءَ، ءُمالانی کم کنگءَ، ءُجانانی کم کنگءَ، ءُنیوْگانی (کم کنگءَ). ءُمُژدہ بدئے صبر کنوکاں.

---

(۱) حدیثءَ کئیت کہ واجہ ﷺ فرمان کت: کہ اللہ تعالیٰ فرمان کنت کہ: اوآدمءِ چکّءُنماسگاں اگں شما منا وتی دلانی تہا یاد بکن اِت من ہوں شمارا وتی دلءِ تہا یادکناں. ءُاگں شما منا یک ٹولءِ تہا یادکن اِت من شمارا ملائکتانی ٹولءِ تہا یادکناں. (صحیح البخاری، کتاب التوحید، باب قولہ تعالیٰ: ﴿وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ﴾).

(۲) دگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿لَىِٕنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيْدَنَّكُمْ وَلَىِٕنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِيْ لَشَدِيْدٌ﴾ [سورۃ ابراھیم: ۷] کہ اگں شما شکر گذار بوت اِت گڑا من شمارا گیشتر دیاں، ءُاگں شما ناشکری بکن اِت گڑا بیشک منی عذاب سکّ اَنت.

(۳) چہ ادازانگ بیت کہ اللہءِ کمک صبرکنگ ءُنمازکنگءِ تہااِنت. دلگوش؛ اے آیتءِ تہا اللہ پاکءَ اے پئیمءَ نہ گوشتگ کہ اللہءِ کمک مرتگیں پیر ءُبزرگانی سفارش کنگ، ءُآیانی وسیلہ جوڑکنگءِ تہااِنت بلکیں اللہءَ مارا ہمے سوج دات کہ اللہءِ کمکءِ لونگءِ واستا وتی نیکیاں وسیلہ جوڑبکن اِت پمیشکءَ زانگ بیت کہ مرتگیں پیر ءُبزرگانی وسیلہ جوڑکنگ ردیں چیزے، ءُثبوت نہ داریت. حدیثءَ ہست ہمیکہ واجہ ﷺ کجام یک بلاھیں کار ءُمشکلے دیمءَ کپت گڑا واجہءَ دیم گوں نمازءَ دات. (مسند أحمد، ج: ۵، تاکدیم: ۳۳۸).

(۴) چہ اے آیتءَ زانگ بیت ہمامردم کہ اللہءِ وش کنگءِ ھاترا وتی جاناں قربان کنت آمردگ گوْشگ نہ بنت حقیقتءَآزندگ اَنت. اے زندگی چونیں زندگی یے؟ ایشی سرجمیں بیان سورۃ آل عمران آیت ۱۶۹حاشیہءِتہا چارگ بہ بیت.

اَلَّذِيْنَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُّصِيْبَةٌ ۙ قَالُوْٓا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّآ اِلَيْهِ رٰجِعُوْنَ ﴿۱۵۶﴾

۱۵۶. ہما کہ وہدیکہ آیانی سرا کجام وڑیں مصیبتے کئیت آ ہمیشی گوْشنت کہ ما اللہءِ مالیں ءُمارا ہمائی نیمگءَ رَوَگی اِنت[۱].

اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوٰتٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۟ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُوْنَ ﴿۱۵۷﴾

۱۵۷. ہمیش اَنت کہ پہ ایشاں شاباش ءُانعام ہست چہ آیانی پروردگارءِ گوْرا ءُرحمت. ءُہمیش اَنت پہ (تچکیں) راہءَ.

اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ ۚ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَّطَّوَّفَ بِهِمَا ۭ وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا ۙ فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيْمٌ ﴿۱۵۸﴾

۱۵۸. بے شک کہ صفا ءُمروہ اللہءِ نشانی اَنت[۲] نوں ہر کس کہ حج بکنت آ بیت اللہءَ یا عمرہ بکنت، گڑاآئی سرا گناہ نیست کہ آ دوئیناں طواف بکنت[۳]، ءُہرکس کہ پہ شوقءَ نیکی بکنت، نوں بےشک کہ اللہ مزنیں قدردان ءُزانوکے.

---

(۱) بزاں زار ءُپریات نہ کن اَنت بلکیں اللہءِ تقدیرءِسرا رضامندی زاہرکن اَنت، ءُھشکءَ ھمیشی گوْشنت کہ ﴿ اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّآ اِلَيْهِ رٰجِعُوْنَ ﴾ ءُحدیثءَ ھستیں کہ گوں ایشی اے دعاہوں وانگ بیت کہ «اللّٰهُمَّ أْجُرْنِي فِي مُصِيْبَتِي وَاخْلُفْ لِي خَيْراً مِّنْهَا» اے اللہ منا منی مصیبتءِ سرا مز بدئے، ءُھما رؤکءِ جاگہءَ چہ آئی جوانترینے بیار. (صحیح مسلم، کتاب الجنائز، باب مایقال عند المصیبة).

(۲) «شعائر» جمع اِنت ءُشعیرة آئی واحداِنت. بزاں نشانی. مراد حجّءِ احکام ءُمناسک اَنت.

(۳) «صفا ءُمروہ» دوکوہ اَنت. ایشانی میانءَ روگ ءُتچگ بزاں سعیِ کنگ حجّءِ یک رکنے. بلے چہ قرآنءِ اے لبزاں لہتے صحابیءِ دلءَ ھمے وسواس ءُگمان آتک کہ اے المی نہ اِنت. وھدیکہ امّ المؤمنین بی بی عائشہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَاءِزانتءَ اے چیز آتک گڑا آئی گوشت. اگن اے آیتءِ اے معنٰی بہ بوتیں کہ ایشانی طواف کنگ فرض نہ اِنت گڑا اے آیت اے وڑا بوت کہ «فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن لَّا يَطَّوَّفَ بِهِمَا» ھرکس کہ ایشاں طواف مہ کنت آئی سرا گناہ نیست. پدا بی بی عائشہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا ایشی شان نزول بیان کت کہ انصاراں (**بزاں مدینہءِ نندوکاں**) چہ اسلامءِ آرگءَ پیش «**مناة طاغیہ**» نامیں بتءِ نامءِسرا تلبیہ بزاں لبّیک ونت کہ «**مشلل**» نامیں کوھےءِ سرا آئی عبادت اِش کت. پدا مکّہءَ کہ سربوت اَنت گڑا صفا ءُمروہءِمیانءَ طواف کنگ اِش گناہ زانت. مسلمان بوگءَ پد آیاں چہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَءَ ھمے بابتءَ جستہ گپت گڑا ھمے آیت نازل بوت کہ صفا ءُمروہ میانءَ تچگ ءُسعی کنگ گناہ نہ اِنت. (صحیح البخاری. کتاب الحج باب وجوب الصفا والمروة).

اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ مَآ اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنٰتِ وَالْهُدٰى مِنْۢ بَعْدِ مَا بَيَّنّٰهُ لِلنَّاسِ فِى الْكِتٰبِ ۙ اُولٰٓئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللّٰهُ وَ يَلْعَنُهُمُ اللّٰعِنُوْنَ ﴿۱۵۹﴾

۱۵۹. بے شک ہما مردم کہ چیر دَینت ہر چیکہ مانازل کتگ چہ روژنائیں دلیلاں ءُہدایتءَ رندچہ ایشی کہ ما گِشّینتگ ءُبیان کتگ پہ مردماں ماں کتابءِ تہا. ہمیش اَنت کہ ایشاں اللہ لعنت کنت، ءُہر لعنت کنوک ایشاں لعنت کنت[1].

اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا وَ اَصْلَحُوْا وَ بَيَّنُوْا فَاُولٰٓئِكَ اَتُوْبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَ اَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿۱۶۰﴾

۱۶۰. ابیدھمایان کہ توبہ اِش کت ءُجوان اِش کت وتءَ ءُزاہرش کت(حق)، نوں ہمیش اَنت کہ من ایشاں پہل کناں، ءُمن مزنین توبہ قبول کنوک ءُباز رحم کنوکیون.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَ مَاتُوْا وَ هُمْ كُفَّارٌ اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۶۱﴾

۱۶۱. بیشك ہما کہ کفراِش کتگ ءُمرتگ اَنت ہمے کافری حالتءَ ہمیش اَنت کہ ایشانی سرا اللہءِ لعنت ہست اِنت، ءُملائکتانی، ءُدراہیں مردمانی.

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ﴿۱۶۲﴾

۱۶۲. پہ بن مان اَنت آئی تہا، کم کنگ نہ بیت چہ آیانی سرا عذاب ءُنہ کہ مہلت دیگ بنت.

وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ﴿۱۶۳﴾

۱۶۳. شمئے درستانی معبود یکّیں معبودِانت ابیدءِ چہ آئیءَ دگہ کس عبادتءِ لائق نہ اِنت، ہماِانت مزنیں مہربان ءُرحم کنوک.

اِنَّ فِىْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِىْ تَجْرِىْ فِى الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ مَّآءٍ فَاَحْيَا بِهِ

۱۶۴. بےشک کہ ماں آسمانانی ءُزمینءِجوڑ کنگءِ تہا، ءُشپ ءُروچانی بدل بوگءِ تہا، ءُہما بوجیگءِ(جوڑ کنگءِ) تہا کہ رَوءت

(۱) اللہ پاکءَ ہرچیکہ اے کتاب تہا نازل کتگ آیانی چیر دیگ ہنچیں مزنیں جرم ءُگناہے کہ بیدءِ اللہءَ آدگہ لعنت کنوک ہوں آئی سرا پٹ کن اَنت. حدیث پاکءَ ہست اِنت. ہرکسءَ کہ یک ہنچیں چیزےءِ بابتءَ جستت بوت کہ آئیءَ آچیزءِ علم ءُزانت ہستت اِنت پدا چیر ئے دات ءُبیان ئے نہ کت قیامتءِ روچءَ آسءِ لگام آئرا دپءَ دیگ بیت. (سنن أبي داود كتاب العلم باب كراهية منع العلم)

اَلْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيْهَا مِنْ كُلِّ دَآبَّةٍ ۖ وَّتَصْرِيْفِ الرِّيٰحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿۱۶۴﴾

ماں دریاءَ پہ ہما کارءَ کہ مردماں نپ دنت، ءُہرچیکہ اللہءَ گوارینتگ چہ آسمانءَ آپ کہ زندگ ئے کت پہ ہمائی زمین رند چہ آئی مرگءَ ءُشنگ ئے کت آئی تہا ہروڑیں جناور، ءُگوْات ءُہما جمبرانی ترّینگءِ تہا کہ حکمءِ فرمانبرداراَنت ماں آسمان ءُزمینءِ میانءَ. ایشانی تہا عبرتءِ وڑ وڑیں چیز ہست پہ عقلمنداں.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّتَّخِذُ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَنْدَادًا يُّحِبُّوْنَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِ ۖ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَشَدُّ حُبًّا لِّلّٰهِ ۗ وَلَوْ يَرَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا اِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ ۙ اَنَّ الْقُوَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعَذَابِ ﴿۱۶۵﴾

۱۶۵. ءُمردمانی تہا لہتے ہست کہ جوڑ کن اَنت ابیدءِ چہ اللہءَ (آئی) دگہ شریدار، کہ آیاں دوست داراَنت چو اللہءِ دوست دارگءَ[1]، ءُہمایاں کہ ایمان اِش آوُرتگ آیاں گیشتر دوستی ہست گوں اللہءَ. ءُاگاں بگنداَنت ظالم ہما وہدا کہ عذابءَ گنداَنت (گڑا زان اَنت) کہ دراہیں قوّت اللہءِ وتیگ اَنت[2]، ءُبے شک کہ اللہءِ عذاب سکّ اِنت.

اِذْ تَبَرَّاَ الَّذِيْنَ اتُّبِعُوْا مِنَ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْا وَرَاَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْاَسْبَابُ ﴿۱۶۶﴾

۱۶۶. ءُ(یات کنگ کرزیت) ہما وہد کہ بیزاری ظاہر کنند ہما کہ آیانی رند گیری کنگ بوتگ چہ رند گیری کنوکاں ءُپُرْش اَنت آیانی دراہیں سیادی ءُتعلقات[3].

(۱) بزاں اے گنجیں روشنائیں دلیلاں چہ پدہوں لہتے ہنچیں مردم ہست کہ آبیدءِ اللہءَ دگرانی عبادتءَ کنند، ءُآیاں اللہءِ شریدار جوڑکن اَنت. ءُآیاں ہنچو دوست داراَنت کہ اے پیما دوست دارگءِ حقدار ایوکءَ اللہ اِنت بلکیں چہ ایشی ہوں گیشتر اللہءَ دوست داراَنت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ اللہءِ محبّت ءُدوستی چہ ہرکسی محبّت ءُدوستیءَ گیشتر بہ بیت اگں نہ مردم مسلمان بوت نہ کنت.

(۲) بزاں عذابءِ گندگءِ وہدا آگڑا ایشی زان اَنت کہ مئے عقیدہ ردبوتگ، ءُراست ہمیش اِنت کہ بیدءِ ءِاللہءَ دگہ ہچ کسءَ طاقت نیست.

(۳) قرآنءِ تہا ہمے چیز دگہ باز جاگہ بیان اِنت. فرمان اِنت ﴿وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوْا لَهُمْ اَعْدَآءً وَّكَانُوْا بِعِبَادَتِهِمْ كٰفِرِيْنَ﴾ =

وَقَالَ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْا لَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّاَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوْا مِنَّا ؕ كَذٰلِكَ يُرِيْهِمُ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ حَسَرٰتٍ عَلَيْهِمْ ؕ وَمَا هُمْ بِخٰرِجِيْنَ مِنَ النَّارِ ﴿۱۶۷﴾

۱۶۷. ءُگوْشنت ہما کہ رند گیری اِش کتگ کہ درْیگتے مارا واترّگے بوتیں گڑا ما چہ آیاں بیزاری ظاہر کت ہمے وڑا کہ آیان چہ ما بیزاری ظاھرکت، ہمے وڑا اللہ آیاں پیش داریت آیانی کاراں آیانی سرا افسوس کنگءِسبب، ءُآ درنیاینت چہ دوزہءَ[1].

يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ كُلُوْا مِمَّا فِى الْاَرْضِ حَلٰلًا طَيِّبًا ۖ وَّلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ؕ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۱۶۸﴾

۱۶۸. او مردماں! بوَرات ہرچیکہ زمینءِ تہا ہست حلالین ءُپاکیں، ءُشیطانءِ قدمانی ءُرندءَ مکپ اِت شیطانءِپدانی. بےشک کہ آ شمئے ظاہریں دشمن اِنت.

اِنَّمَا يَاْمُرُكُمْ بِالسُّوْٓءِ وَالْفَحْشَآءِ وَاَنْ تَقُوْلُوْا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۶۹﴾

۱۶۹. بیدءِایشی کہ آ شمارا تہنا حکمءَ دنت سِلّیں کارانی ءُبے حیائیءِ، ءُاے کہ بگوْش اِت اللہءِ سراھما چیزیکہ شما نہ زان اِت.

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ اتَّبِعُوْا مَاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا بَلْ نَتَّبِعُ مَاۤ اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ؕ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ شَيْـًٔا وَّلَا يَهْتَدُوْنَ ﴿۱۷۰﴾

۱۷۰. ءُہمیکہ آیاءَ گوْشگ بیت کہ رند گیریءَ بکن اِت ہما چیزیکہ اللہءَ نازل کتگ. گوْشنت کہ (چو نہ اِنت) بلکیں ما رند گیریءَ کنیں ہما راہءِ کہ ما وتی پت ءُپیرک ہمائی سرءَ دیستگ اَنت. ایا اگاں بوتگ اَنت آیانی پت ءُپیرک کہ نہ فہمتگ اِش ہچ چیز

= وھدیکہ مردم مچ کنگ بنت گڑا (**ھمیشانی کہ عبادت کنگ بوتگ**) اے وتی عبادت کنوکانی دشمن بنت، ءُآیانی عبادتءِ انکارکنوک بنت. [سورة الأحقاف: ۶] سورة سبأ آیت ۴۰ -۴۱ تہا ہوں ایشی بیان ھست اِنت.

(۱) اے آیت ہوں ھمیشی سرا دلالت کنت کہ ھماکافر ءُمشرک کہ شرک ءُکفرسرا مرتگ اَنت آپہ بُن دوزہءَ پشت کپنت، ءُچہ اودا ھجبرانی ھجبر درنیاینت. دگہ آیتے تہافرمان اِنت ﴿اِنَّهٗ مَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَاْوٰىهُ النَّارُ﴾ بیشک ھرکس کہ گوں اللہءَ شریدارجوڑبکنت بیشک اللہءَ بہشت آئی سرا حرام کتگ، ءُآئی منند جاہ دوزہءِ آس اِنت. [سورة المائدة: ۷۲].

ءُہچ راہ اِش در نہ برتگ. (انگتءَ ھمایاني رندگيريءَ کن انت؟).

وَمَثَلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا كَمَثَلِ الَّذِيْ يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ اِلَّا دُعَآءً وَّنِدَآءً ۭ صُمٌّۢ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ ۝۱۷۱

۱۷۱. ءُدرور ہمایانی کہ نہ منّ اِت اِش چو ہما مردمءَانت کہ توار جنت ہمائیءَ کہ نئیش کُنت بیدءِ کوکار ءُتوارءَ، کرّءُگنگ ءُکورانت نوں آ نہ فہم اَنت[1].

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ وَاشْكُرُوْا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ۝۱۷۲

۱۷۲. او مؤمنـاں! بْـورات چہ پاکیں چیزاں ہما روزی کہ ما داتگ اَنت شمارا ءُشکرءَ بگرات اللّٰہءِ اگاں شما ایوْکءَ ہمائی بندگی کنوک اِت.

اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيْرِ وَمَآ اُهِلَّ بِهٖ لِغَيْرِ اللّٰهِ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ فَلَآ

۱۷۳. بے شک کہ آئی حرام کت شمئے سرا مردار[2]، ءُخون[3]، ءُہوکءِ گوشت، ءُہر آ چیزیکہ آ نامءَ کنگ ءُمشہور کنگ بیت ابیدءِ چہ اللّٰہءِ (نامءَ)[4]، نوں ہر کس کہ سک لاچار بوت (بوْارت)، بیدءِ سرگوزوگ ھدّے ونہ چہ ضرورتاگوزوگ

(۱) اے کافرانی درور کہ وتی عقل ءُفہم اِش وتی پت ءُپیرکانی تقلیدءِ رندا داتگ اَنت، ءُآئی کارنہ بندآنت چوھما دلوتانی پیماانت کہ شپانک آیاں گوانک ءُتوارجنت. آتوارءَ اِشکن اَنت بلے ایشی نہ فہم اَنت کہ آپرچہ توار بر دیگ بوگءَانت، کرّاَنت کہ حقّءِ توارءَ نئیش کُن اَنت، گُنگ اَنت کہ حق چہ آیانی دپءَ درنئیت. کورانت کہ حقّءَ مئیم نہ کن اَنت. ھمے پیمءَ چہ عقلءَ ہوں کورانت کہ توحید ءُسنّتءِ دعوت ءُتوار آیانی فہمءَ نئیت.

(۲) بزاں ھما جناورکہ بیدءِ ھلار کنگءَ وت بمریت. یابیدءِ شرعی رھبندءَ ھنچو ھلارکنگ بہ بیت. البتہ دوحیوانءِ بابتءَ حدیثءَ ھسـتیں کہ آحلال اَنت بیدءِ ءِھلارکنگءَ. یکّے ماھیگ، ءُدومی مدگ اِنت.
(سنن ابن ماجه، كتاب الأطعمة، باب الكبد والطحال).

(۳) چہ خونءَ ﴿ دَمًا مَّسْفُوْحًا ﴾ ھما خون مرادانت کہ جانورءِ ھلارکنگ وھدا درکئیت ءُرچیت.

(۴) مراد ھما جناورانت کہ آبیدءِ اللّٰہءَ دگہ پیر ءُولیءِ نامءَ ھلارکنگ بہ بیت کہ پیر راضی بہ بیت ءُمنی مراد پورہ بہ بیت . اے شرکے ءُسک ناجائز ءُحرام اِنت.

اِثْمَ عَلَيْهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۷۳﴾

بیت، نوں نیست گناہ آئی سرا، بے شک کہ اللہ مَزنین بخشوک ئِے عُباز زبرین رحم کنوک ئِے.

اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتٰبِ وَيَشْتَرُوْنَ بِهٖ ثَمَنًا قَلِيْلًا ۙ اُولٰٓئِكَ مَا يَاْكُلُوْنَ فِيْ بُطُوْنِهِمْ اِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيْهِمْ ۪ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۱۷۴﴾

۱۷۴. یقینا آ مردماں کہ چیر دَینت (اللہءِ) ہما حکماں کہ اللہءَ ایر گپتگ اَنت چہ کتاباں، ءُپہ بہا زوراَنت آئی بدلءَ کمّیں زر، اے مردم مان نہ چن اَنت وتی لاپانی تہا بیدءِآسءِ، ءُگپ نہ جنت اللہ گوں ایشاں قیامتءِ روچءَءُنہ پاک کنت ایشاں. ءُہست ایشانی واستا تورینو کیں عذاب.

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا الضَّلٰلَةَ بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ ۚ فَمَآ اَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ ﴿۱۷۵﴾

۱۷۵. ہمیش اَنت ہما کہ پہ بہااِش زرت گمراہی راستیں راہءِ بدلءَ، ءُعذاب اِش زرت بخششءِبدلءَ (آہ) چونیں صبرے ہست ایشاں پہ دوزہءِ آسا!.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ ؕ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اخْتَلَفُوْا فِي الْكِتٰبِ لَفِيْ شِقَاقٍ بَعِيْدٍ ﴿۱۷۶﴾

۱۷۶. اے پمیشا کہ اللہءَ نازل کتگ کتاب گوں حقءَ، ءُہما مردماں کہ اختلاف اِش کتگ ماں کتابءَ ماں دوریں ضدّءِ تہاینت.

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتٰبِ وَالنَّبِيّٖنَ ۚ وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنَ

۱۷۷. نیکی (ایوکءَ) اے نہنت کہ بکن اِت شما دیماں رودراتک ءُرومنندا، ہاں نیکی ہما اِنت کہ مردم ایمان بیاریت اللہءِ سرا، ءُآخرتءِ روچءِ سرا، ءُملائکتانی سرا، ءُکتاباني سرا، ءُپیغمبرانی سرا[1]، ءُبدنت

(۱) اے آیت ہوں اللہ پاکءَ ھما یہودی ءُنصارٰی، ءُمنافقانی ردّا نازل کت کہ آیاں مسلمانانی قبلہءِ بدل کنگ سرا بازیں ہبرے کت کہ پدلیں نیکی دیمءِ گوں رودراتک ءُرو منندِ کنگ نہ اِنت بلکیں پدلیں نیکی اللہءِ حکمانی رھبندءَآخرتءِ روچءِ سرا ءُدرھیں پیغمبرانی سرا ایمان آرگ اِنت، ءُشمایہود ءُنصارٰی، ءُمنافق چہ اے نعمتءَ زیہرات کہ شمارا محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا ایمان نیست، ءُمسلماناں اللہءِ حکمانی رھبندءَایمان آوُرتگ. پمیشکءَ شمارا مسلمانانی سرا ھبرکنگءِ، ءُشپوشپوکنگءِ حق نیست.

وَابْنَ السَّبِيْلِ ۙ وَالسَّآئِلِيْنَ وَفِي الرِّقَابِ ۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ ۚ وَالْمُوْفُوْنَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عٰهَدُوْا ۚ وَالصّٰبِرِيْنَ فِي الْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ وَحِيْنَ الْبَاْسِ ۗ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا ۗ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ ﴿۱۷۷﴾

مال گوں وتی حُبّءَ نزّیکیناں[۱]، چوریاں، ءُواریں مردماں، ءُرہ گوزاں، ءُلوٹوکاں، ءُماں گردنانی آزات کنگا، ءُبرجاہ دارنت نمازءَ، ءُدینت زکاتَ، ءُپورا کنوک بہ بنت وتی قول ءُقراراں وہدیکہ قول کنّنت ءُصبر کنوک بہ بنت ماں سکّیانی تہا ءُبیماریانی (تہا) ءُجنگءِوہداں. ہمیش اَنت آ کہ راست اِش گوْشت ءُہمیش اَنت پرہیز گار.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى ۗ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰى ۗ فَمَنْ عُفِيَ لَهٗ مِنْ اَخِيْهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ

۱۷۸. او مؤمناں! فرض کنگ بوتگ شمئے سرا خون بیرءِ گرگا برابری کنگءِماں کُشتگینانی تہا (ناحقءَ)[۲]، آزات پہ آزاتءِ بدلءَ، غلام پہ غلامءِ بدلءَ[۳]، ءُجنین پہ جنینءِ بدلءَ[۴]. نوں ہرکسءَ کہ چہ آئی براتءِ نیمگءَ چیزے پہل کنگ

(۱) بزاں وتی دوست تریں مالءَ خرچ کنّنت.

(۲) جاھلیّتءِ زمانگءَ ہچ وڑیں قانون ءُرہبند نیست اَت پمیشا زورآوریں قبیلءِ مردماں ہرچیکہ آیانی دلءَ لوٹ اِت کمزوریں ءُنزوریں مردمانی سرا ظلم ءُناانصافی کت. آاے وڑا کہ اگں ھمے زورآوریں قبیلءِ یک مردمے کشگ بوتیں گڑا ایشاں ایوکءَ ھما کشوک نہ کُشت بلکیں وتی دلءِ تبءَ آقبیلءِ بازیں مردمے کُشت. ءُجنینءِجاگءَ مردین اِش کُشت، غلامءِ جاگءَ واجہ اِش کُشت. اللہ پاکءَ اے ناجائزیں قانون ءُرہبندءِ گارکنگءِ واستا ھمے آیت نازل فرمائینت. یک ھنچیں قانون ءُرہبندے آیانی دستءَ دات کہ آچہ ظلمءَ پہک پاک اِنت، ءُپہک عدل ءُانصافءِرہبنداِنت.

(۳) بزاں اگں غلامےءَ غلامے کُشت گڑا آئی جاگءَ آئی واجہ کشگ مہ بیت بلکیں ھما غلامءِ جند کشگ بہ بیت.

(۴) ھمے پیما اگں جنینےءَ جنینے کُشت گڑا آئی جاگءَ مردینے کشگ مہ بیت بلکیں ھما جنینءِجند کشگ بہ بیت. بزاں کشتگینءِ جاگءَ مدام ھما کشوکءِ جند کشگ بہ بیت. حدیث پاکءَ ھستیں کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت. «**المسلمون تتكافأ دماؤهم**». بزاں درھیں مسلمانانی خون یک وڑا اِنت. (سنن أبي داود، كتاب الجهاد، باب في السرية ترد على أهل العسكر) زانگ لوئیت کہ اگں مسلمانےءَ کافرے کشت گڑا آئی جاگءَ مسلمان کشگ نہ بیت. واجہ فرمان کت. «**لايقتل مسلم بكافر**» مسلمان پہ کافرءَ کشگ نہ بیت. (صحيح البخاري، كتاب الديات، باب لا يقتل المسلم بالكافر) البتہ دیت گرگ بیت.

بوت[۱]، نـوں رند گیریءَ بکنت پہ جوانی ءُادا بکنـت آئی پـہ وشـدلی، اے سُـبک کنگےچہ شمئے پروردگارءِ گوْرا ءُمہرباني، نـوں ہرکسءَ کہ چہ ایـشی رند زیاتی کُت گڑا ہست آئی واستا عذاب تورینوکیں[۲].

بِالْمَعْرُوْفِ وَاَدَآءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ ؕ ذٰلِكَ تَخْفِيْفٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ ؕ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۱۷۸﴾

۱۷۹. ءُہسـت شـمئے واسـتا بیرگیری تہـا (راز) زنـدگیءِ اے داناياں، تاکہ شـمابہ رکّ اِت (چہ خون ریزیءَ)[۳].

وَلَكُمْ فِى الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يّٰۤاُولِى الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿۱۷۹﴾

۱۸۰. فـرض کنـگ بـوت شـمئے سراوہدیکـہ رسـت چـہ شـما یکّـےءَ رامـوت، اگاں پشـت گیجیت مال، وصیّت کنگ پہ مات ءُپتاں، ءُپـہ نزیکیناں پہ رہبند، الّمی اِنت پرہیزگارانی سرا[۴].

كُتِبَ عَلَيْكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرَا ۖ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ بِالْمَعْرُوْفِ ۚ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِيْنَ ﴿۱۸۰﴾

---

(۱) پہل کنـگ دو وڑا اِنت. یکّے ہمیش اِنت کـہ بیدءِ خون بہاءلوٹگءَ ہنچو کشـوک اللہءِ ہاترءَ پہل بہ کنت. بزاں کشـتگینءِ مردم خون بہا مہ لوٹ اَنت. دومی ہمیش اِنـت کہ بیر گرگ مہ بیت بلکیں ہشکءَ خون بہا لوٹگ بہ بیت.

(۲) بزاں اگن ہمے کشـتگیں مردمءِ وارثءِ خون بہـا زورگءَ رند، یاپہل کنگءَ رند پدا ہمے کشـوکءَ بکُشنت گڑا اللہءِ نزّیکءَ اے بلاہیں مجرم اَنت، ءُپہ ایشاں تورینوکیں عذاب ہست.

(۳) قصاص بزاں بیر گرگءتہا امن ءُسـکون ہسـت. بزاں ہرملک کہ آئی تہا اسلامءِ اے نظام قصاص بہ بیت آملک امن ءُسکون بیت. سعودی مسـلمانانی چمءِدیمااِنت. اوداکہ اسلامی قانون ہست اِنت آامن ءُسکونءِ تہا چہ درہیں ملکاں دیمااِنت.

(۴) وصیـت کنگءِ اے حکم پیسرئیگ اِنت. رندا وہدیکہ اللہءَ میراثءِ بہر کنگءِ آیت نازل فرمائینت اَنـت کہ آچہ وڑا بہـر کنگ بہ بیت گڑا اے حکم منسـوخ بوت. نوں ہما وارث کـہ اللہءَ آیانی بہر گیشّـینتگ، آیانی واستا وصیت کنگ جائز نہ اِنت. ءُاگن یکّے اے پیمیں وصیتے بکنت آئی سرا عمل کنگ نہ بیت. حدیثءَ ہسـتیں کہ واجہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ بیشک اللہءَ ہرچ حقدارءَ آئی حق داتگ. نوں پہ وارثءَ وصیت کنگ جائز نہ اِنت. (سنن الترمذي، كتاب الوصايا، باب ماجاء لا وصيّة لوارث) ہاں ہنچیں وارث کہ آیانی بہر گیشّـینگ نہ بوتگ، ءُآمروکءِوارث نہ بیت اے پیمیں وارثءِ واسـتا وصیت کنگ جائز اِنت. بلے چہ مالءِ سیکءَ گیش وصیت کنگ جائز نہ اِنت. چہ آئی کمتر بیت.

فَمَنْۢ بَدَّلَهٗ بَعْدَمَا سَمِعَهٗ فَاِنَّمَاۤ اِثْمُهٗ عَلَى الَّذِيْنَ يُبَدِّلُوْنَهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۱۸۱﴾

۱۸۱. نوں ہر کس کہ (وصیّتءَ) بدل بکنت رند چہ آئی اِشکنُگءَ، نوں بیشک کہ آئی گناہ ہمایانی سرااِنت کہ آئرا بدل کننت. بے شک اللہ زبریں اِشکنوک ءُمزنیں زانوکے.

فَمَنْ خَافَ مِنْ مُّوْصٍ جَنَفًا اَوْ اِثْمًا فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَاۤ اِثْمَ عَلَيْهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۸۲﴾

۱۸۲. نوں ہرکسءَ کہ ترس اِت چہ وصیّت کنوکءِ پاٹ داری ءُگناہءِ کنگءَ، گڑا سُہل ئے کنائینت آیانی میانءَ، نوں آئی سراگناہ نہ بیت، بے شک کہ اللہ مزنیں بخشوک ءُباز مہربانے.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿۱۸۳﴾

۱۸۳. او ایمانداراں! فرض کنگ بوت شمئے سرا روچک دارگ ھنچو کہ فرض کنگ بوت چہ شما پیسری اِینانی سرا تاکہ شما پرہیز گار بہ بئیت[۱].

اَيَّامًا مَّعْدُوْدٰتٍ ؕ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيْضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ اُخَرَ ؕ وَعَلَى الَّذِيْنَ يُطِيْقُوْنَهٗ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِيْنٍ ؕ فَمَنْ تَطَوَّعَ

۱۸۴. لہتے روچ اَنت حسابی اِیں، نوں ہرکس کہ چہ شما نادراہ بوت یا ماں سفرءَ بوت گڑا آئی سرا ہما روچگانی حساب بدل ہست اَنت چہ اے دگہ روچاں[۲] ءُہست آیانی سراکہ (پہ مشکل ءُسختیءَ) روچگ داشت کنںت آئی بدلی یک مسکینیءِ ورگ وارینگ ئے[۳] نوں ہرکسءَ کہ

(۱) صیام، صومءِ مصدر اِنت. چہ فجرءِ بانگءَ بگر تاکہ روچ ایر روگ، ورگ ءُنوشگءِ بند کنگ، ءُگوں جنینءَ ویت ءُواب نہ کنگ مرادِانت پہ اللہءِ راضی کنگءِھاترءَ.

(۲) بزاں ھمامردم کہ نادراہ بوت، یاسفرءَ بوت آئیا اجازت ھست کہ اے روچاں روچگ مہ داریت بلے آیانی بدلی دارگ پیش چہ آؤکیں رمضانءَ الّمی اِنت.

(۳) ﴿يُطِيْقُوْنَهٗ﴾ معنیٰ «یتجشّمونه» کنگ بوتگ. بزاں ھمامردم کہ پہ زور روچگ داشت کنت. اے معنیٰ عبد اللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا کتگ. امام بخاری رَحِمَہُ اللّٰہُ ھمے معنیٰ گچین کتگ. مراد ھمیش اِنت ھمامردم =

خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهٗ ؕ وَاَنْ تَصُوْمُوْا خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۸۴﴾

کت کارءِ خیرے چہ وتی وشّیءَ گڑا پہ آئی جوان تراِنت[۱]، ءُاگاں شما روچگ بدارات اے پہ شما جوان تر اِنت اگاں ہست اِت زانوک.

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ فِيْهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنٰتٍ مِّنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ؕ وَمَنْ كَانَ مَرِيْضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ اُخَرَ ؕ يُرِيْدُ اللّٰهُ بِكُمُ

۱۸۵. ماہءِ رمضان ہما ماہ اِنت کہ ایر گیجگ بوتگ آئی تہا قرآن[۲] مردمانی رھشونیءِ واستا، ءُظاہریں نشانی اَنت تچکیں راہءِ ءُ(حق ءُباطلءِ میانءَ) فرق کنگءِ. نوں ہر کسءَ کہ چہ شما دیست ماہءِ رمضان گڑا آئی روچگءَ بداریت. ءُہر کس کہ نادراہ بوت یا سفرءَ بوت آئرا اے حساب اے دگہ روچاں آیانی بدلَ پورا کنگ لوٹیت[۳]، لوٹیت اللہ پہ شما آسانی ءُنہ

= کہ آھنچوسک کماش اِنت، یاھنچوسک نادراہ اِنت کہ پہ آسانی روچگ داشت نہ کنت، ءُتکلیف بیت، ءُدیمترا آئی وش بوگءِ امّید مہ بیت. روچ پہ روچ کمزورتر بوان اِنت. اے پیمیں مردم ہرروچ یک مسکینے نان بوارینیت. (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ البقرۃ) بلے گیشترین مفسرین ﴿ يُطِيْقُوْنَهٗ ﴾ معنیٰءَ ہمے کن اَنت ہما کہ روچگءِ طاقتءَ دارانت. بزاں بنداتی روچاں چوکہ مردماں روچگ دارگ ھیْل نہ کتگ اَت گڑا آیانی آسانیءِ واستا حکم ہمیش اَت کہ اگں کسے روچگ دارگ نہ لوٹیت آئی جاگہءَ ہرروچ یک مسکینے نان بوارینیت. بلے رندا گوں اے آیتءِ نازل بوگءَ ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ کہ ہرکسءَ رمضانءِ ماہءَ گپت آایشی روچگءَ بداریت. اے اوّلی حکم منسوخ بوت. بزاں نوں روچگ دارگ فرض اِنت. آئی جاگہءَ فدیہ دیگ نہ بیت. البتہ سکّیں پیریں، ءُنادراہیں مردمانی حکم ہمیش اِنت کہ آھرچ روچگءِ جاگہءَ یک مسکینے نان بوارین اَنت ھنچوکہ ساری ترا بیان بوت.

(۱) بزاں اگں چہ وتی وشیّءَ دو یا سئے مسکینءَ نان بدَانت ایشی ثواب ءُمز گیشتر اِنت بلے فرض نہ اِنت. فرض ایوکءَ یک مسکینیءَ نان وارینگ اِنت.

(۲) بزاں رمضانءِ ماہءَ شپ قدرءَ اے قرآن چہ لوحءِ محفوظءَ پہ اوّلی آسمانءَ یکپارگی دیم دیگ بوتگ. نوں چہ اودا کمّ کمّءَ مردمانی آسانی واستا ۲۳ سالءِ تہا نازل بوان بوت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) بزاں نادراہاں ءُمسافراں روچگانی بدلی دارگءِ حکم پمیشا دیگ بوت کہ ماہءِ ساب پورہ بہ بیت. بزاں سی اِیں روچانی ساب.

اَلْيُسْرَ وَلَا يُرِيْدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰىكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿١٨٥﴾

لوٹیت پہ شما سکّی، تا کہ شما پورا بکن اِت حساباءَ، ءُمزنیءَ بیان کن اِت اللّٰہءِ (همے احسانءِ بدلءَ) کہ آئی شمارا راہ پیش داشتگ[1]، ءُتاکہ شما شکر بگراِت.

وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادِيْ عَنِّيْ فَاِنِّيْ قَرِيْبٌ ؕ اُجِيْبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِ ۙ فَلْيَسْتَجِيْبُوْا لِيْ وَلْيُؤْمِنُوْا بِيْ لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُوْنَ ﴿١٨٦﴾

١٨٦. ءُوہدیکہ ترا جست بکن اَنت منی بندہ منی بابتءَ، گڑا بے شک کہ من نزّیکاں، قبول کناں فریادءَ فریاد کنوکےءِ ہر وہدا کہ منا توار بکنت، نوں وت بمنّ اَنت منی حکماں، ءُپَرْ مَنْ یقین بداراَنت تا کہ پہ راہءَ سر بہ بنت.

اُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى نِسَآئِكُمْ ؕ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ؕ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُوْنَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ۚ فَالْـٰٔنَ بَاشِرُوْهُنَّ وَابْتَغُوْا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوْا وَاشْرَبُوْا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۪ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ ۚ

١٨٧. حلال کنگ بوتگ پہ شما روچگی شپاں، وپت ءُواب کنگ گوں وتی جناں، آپوشاک اَنت شمئے ءُشما پوشاک اِت آیانی، اللّٰہ زانت کہ شما وتی حقءَ خیانت کنگءَ اِتت نوں بخش اِت ئے شمارا ءُشمارئے پہل کت. گڑا نوں یکجا بہ بئیت گوں جنیناں ءُبلوٹ اِت ہمائی کہ نبشتہ کت اللّٰہءَ پہ شما، ءُبوْراِت ءُبنوش اِت تاکہ درا بہ بیت پہ شما اسپیتیں بندیک چہ سیاہیں بندیکءَ چہ بامءَ[2] رندا توام کن اِت

(١) چہ همے آیتءَ باز عالمءَ همے دلیل زرتگ کہ عیدالفطر بزاں کسانیں عیدءَ ہوں تکبیر اللّٰہ اکبر وانگ ثواب ءُمستحب اِنت. (تفسیر ابن کثیر) اے چہ وڑا وانگ بہ بیت. اے بابتءَ آثار بازاَنت. چہ سلمان فارسی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءَ گوں صحیح سندءَ اے لفظ ثابت اَنت. اللّٰہ أکبر، اللّٰہ أکبر، اللّٰہ أکبرکبیراً. (مصنّف عبد الرّزاق، ج: ١، باب التّکبیر فی أیّام التّشریق).

(٢) شروعءَ حکم ہمیش اَت کہ دپ پچی کنگءَ رند داں عشاءِ نمازءَ یاداں وپسگءَ، ورگ ءُنوشگءِ ءُگوں جنیناں وپت ءُواب کنگءِاجازت ہســت اَت . چہ وپســگءَ پد ایشانی کنگ جائز نہ اَت. اے حکم پہ =

وَلَا تُبَاشِرُوْهُنَّ وَاَنْتُمْ عٰكِفُوْنَ فِي الْمَسٰجِدِ ۭ تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوْهَا ۭ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيٰتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ۱۸۷

روچگءَ تاں شپءَ[۱]، ءُویت ءُواب مکن اِت گوں جنیناں ہمے حالتءَ کہ شما نشتگ اِت اعتکافءَ ماں مسیتاں[۲]، اے راھبند اَنت اللّٰہءِ نوں نزّیکءَ مروِات آیانی، ہمے پیما گیشینیت اللّٰہ وتی حکماں پہ مردماں تاکہ آپرھیزبکنند ءُ بہ رکّ اَنت.

وَلَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوْا بِهَآ اِلَى الْحُكَّامِ لِتَاْكُلُوْا فَرِيْقًا مِّنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۱۸۸

۱۸۸. ءُمہ وَراِت وتی مالاں وت ماں وتءَ پہ ناروائی، ءُمہ رسین اِت مالاں پہ حاکماں (پہ رشوت) دانکہ بوَراِت گپّڑے چہ مردمانی مالاں ناجائزا، حالانکہ شما زان اِت (کہ اے ناحق اِنت)[۳].

= آیاں گران اَت، ءُاے حکمءِسرا عمل کنگ گران اَت. پمیشا اللّٰہ پاکءَ اے حکم ختم کت. ءُمردماں چہ مغربءَ دانکہ سہبءِ بانگءَ ورگ ءُنوشگءِ، ءُگوں جنیناں ویت ءُواب کنگءِاجازت دات. چہ ﴿ الرَّفَثُ ﴾ مراد گوں جنیناں ویت ءُواب کنگ اِنت. ءُچہ ﴿ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ ﴾ سہب صادق بزاں بام مرادِانت. ءُچہ ﴿ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ ﴾ سیاھیں بندیکءَ، شپ مرادِانت. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) بزاں ھنچوکہ روچ نندیت ھمادمانءَ دپ بوج بکن اِت. دپ بوجءِ تہا دیر کنگ جوانیں چیزے نہ انت. حدیث پاکءَ ھستیں. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: مردم تاں ھما وھدا خیر ءُجوانیءِ سرا پشت کپنت کہ دپ بوجءِ تہا زوت بکن اَنت. بزاں گوں روچءِ ایرروگءَ دپ بوج بکنند. (المعجم الکبیر للطبرانی، ج: ۶ تاکدیم: ۱۳۹، عن سهل بن سعد السّاعدی رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ).

(۲) اعتکافءِ حالتءَ گوں جنیناں ویت ءُواب کنگ جائز نہ اِنت. دومی چیز ھمیش اِنت کہ اعتکافءِ واستا مسیت ضروری اِنت. بیدءِ مسیتاں لوگاں ءُایدگہ جاگھاں اعتکافءَ نندگ جائز نہ اِنت ھنچوکہ آیتءِ اشارہ ھمے نیمگءَاِنت. اگں جنینے اعتکافءَ نندگ بلوٹیت گڑا آئی اعتکاف ہوں لوگاں نہ بیت بلکیں آئی واستا مسیت المی اِنت. ءُاے ھرچ مسیتءَ بیت (الرّوضة النّدیّة) ءُاے رمضانءِ آخری دھیں شپاں کنگ بیت. ایدگہ وھداں ہوں اعتکافءَ نندگ جائزاِنت. اعتکافءَ نندوکیں مردم بیدءِ حاجتءَ چہ مسیتءَ درمئیت. البتہ ضروری کارےءِ واستا دراتک کنت.

(۳) اے حکم ھمائی واستااِنت کہ دگہ مردمےءِ حق آئی سرا ھستیں. مثلاً آیک مردمےءِ وامدارانت بلے ھمامردمءَ کہ وام داتگ آئی گورا ھچ وڑیں ثبوت ءُگواہ نیست کہ اے منی وامدارانت. نوں اے وامدار چہ اے چیزءَ فائدہ چست کنت، ءُعدالتءِ نیمگءَ واترکنت، ءُآمردمءَ ہوں عدالتءَ بارت ءُوتی حقّءَ فیصلہ =

يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ ۭ قُلْ هِىَ مَوَاقِيْتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ۭ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَاْتُوا الْبُيُوْتَ مِنْ ظُهُوْرِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى ۚ وَاْتُوا الْبُيُوْتَ مِنْ اَبْوَابِهَا ۠ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝۱۸۹

۱۸۹. ترا نوکانی بابتءَ جست کنت، بگوْش که آ وہداَنت مردمانی واستیا ءُحج ئیگءَ[۱]، ءُاے نیکی یےنہ اِنت که بیااِت شما ماں لوگاں چه آہانی پشتءَ، ہاں نیکی ہمیش اِنت که پرہیز گاریءَ گچین بکن اِت، ءُبیا اِت لوگاں چه آیانی دروازگاں[۲] ءُبترس اِت چه اللّٰهءَ تا که شما پہ مراد بہ بئیت.

وَقَاتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ الَّذِيْنَ يُقَاتِلُوْنَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ۝۱۹۰

۱۹۰. ءُجنگ بکن اِت ماں اللّٰهءِ راهءَ گوں ہما مردماں که جنگ کن اَنت گوں شما، ءُزیاتی مکن اِت. یقینا اللّٰهءَ نا دوست اَنت زیاتی کنوک[۳].

وَاقْتُلُوْهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوْهُمْ وَاَخْرِجُوْهُمْ مِّنْ

۱۹۱. ءُبکُش اِت آیاں ہر جا که گنداِت آہاں[۴] ءُدراِش بکن اِت چه ہما جاہاں

= کنائینیت. زاهراِنت که عدالت همیشی حقّءَ گواهی دنت که وام دیوکءَ گواه ءُثبوت نیست. همے وڑا آئی حق جنگ بیت. اللّٰهءِ گورا پہ ناجائز مردمءِ مال برگ ءُورگ سک ناجائز ءُحرام اِنت. چه ایشی مردم وتا دور بداریت. پہ ٹگّ مردم چه اے عدالتءَ رکّ اِت کنت بلے چه اللّٰهءِ عدالتءَ کس رکّ اِت نه کنت. بایداِنت مردم آروچءَ ہوں وتی دیمءَ بداریت. پہ دنیایا انچو هدوک مه بیت که پہ آئی وتی آخرتءَ برباد بکنت.

(۱) بزاں اے ماہ ءُسال پمیشا جوڑکنگ بوتگ اَنت که مردم هرچیزءِ وهد ءُساهتءَ بزانت. ءُهرچ کار پہ همائی وهداکنگ بہ بیت.

(۲) جاهلیّتءِ زمانگءَ مردمانی عادت همیش اَت همیکه احرام اِش بست، ءُاحرامءِ حالتءَ بوت اَنت گڑا دروازگانی آیگءِبدلءَچه پشتءَ دیوالان اِش ثُپ کت ءُلوگانی تہا آتک اَنت. آیاں اے نیکی یےساب کت. اللّٰهءَ چه ایشی منَہ کت اَنت، ءُفرمائینت که اے نیکی یے نہنت.

(۳) بزاں جنگءِتہا گیشی مکن اِت. بزاں «مُثله» مکن اِت. «مُثله» همیش اِنت که جسمءِ اعضاء بزاں پونز ءُگوش بُزّگ ءُدورا دورا کنگ بہ بنت. همے پیما هماکافریں جنین ءُچک ءُپیریں کماش که جنگءَ گون نه اَنت آہوں کشگ مہ بنت. همے پیما آیانی درچک ءُمیراثانی مان دارگ ہوں جائز نه اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۴) ﴿ ثَقِفْتُمُوْهُمْ ﴾ بزاں وهدیکه شمارا آیانی کشگءِ قدرت حاصل بوت، پمیشا «رجُل ثقیف» هما مردمءَ گوْشگ بیت که آئرا وتی کارءِ کنگءِ قدرت هست اِنت. (فتح القدیر).

حَيْثُ اَخْرَجُوْكُمْ وَالْفِتْنَةُ اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ۚ وَلَا تُقٰتِلُوْهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقٰتِلُوْكُمْ فِيْهِ ۚ فَاِنْ قٰتَلُوْكُمْ فَاقْتُلُوْهُمْ ۭ كَذٰلِكَ جَزَاۗءُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٩١﴾

کہ دراِش کت شما را، ءُفتنہ بد تراِنت چہ کُشگءَ[1] ءُجنگ مکن اِت گوں آیاں مسجد الحرامءِ نزّیکءَ تا ہما وہدا کہ آ گوں شما جنگ بکن اَنت ہمودا. نوں اگاں جنگ اِش کت وت گوں شما گڑا بکُش اِت آیاں[2]، ہمے وڑااِنت سزا نہ منّوکانی.

فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٩٢﴾

۱۹۲. نوں اگاں بسّ اِش کت گڑا بیشک اللہ مزنیں بخشوک ءُبازمہربانے.

وَقٰتِلُوْهُمْ حَتّٰى لَا تَكُوْنَ فِتْنَةٌ وَّيَكُوْنَ الدِّيْنُ لِلّٰهِ ۭ فَاِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ اِلَّا عَلَي الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٩٣﴾

۱۹۳. ءُگوں آیاں جنگ بکن اِت (ءُبکش اِت اِش) تا کہ ہچ پشت مہ کپیت فتنہ[3]، ءُبما نیت ایوکءَ اللہءِ دین ءُدستور. نوں اگاں بسّ اِش کت، گڑا نیست زیادتی بیدءِ ظالمانی سرا.

اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمٰتُ قِصَاصٌ ۭ فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوْا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ ۠ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿١٩٤﴾

۱۹۴. عزت داریں ماہءِ، ءُعزّتی اِیں چیز (یکّادگرءِ)بدل اَنت، نوں ہرکس کہ زیادتی بکنت شمئے سراگڑا شما ہم زیادتی بکن اِت آئی سرا ہمے وڑا کہ آئی زیادتی کت شمئے سرا[4]

(۱) چہ فتنہءَ مراد کفر ءُشرک اِنت. بزاں اے چہ خونریزی ءُکشگءَ سل تریں چیزاَنت پمیشا ایشانی ہلاس کنگءِ واستا جہاد الّمی اِنت. جہادءِ مستریں واھگ کفر ءُشرکءِزورءِپروشگ اِنت.

(۲) حرمءِ حدءِ تہا جنگ کنگ روا نہ اِنت بلے اگں کافراں ہمودا شمئےسرا لشکر کت گڑا شما اودا جنگ کت کن اِت.

(۳) بزاں کفر ءُشرک گار ءُہلاس بہ بنت.

(۴) شش ھجریءَ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں چارصد صحابیءَ پہ عمرہ کنگءِ نیتءَ دراتک بلے مکّہءِ کافراں آمکّہءِ پُترگءَ نئیشت اَنت. ءُکافراں گوں مسلماناں ہمے قول ءُقرار کت کہ دیم سالءَ آپہ سئے روچءِ واستا عمرہ کنگءِ نیتءَ آتک کنند. اے ماہ ذوالقعدہءِ ماہ اَت کہ آحرمتءِ ماہانی تہا گوں اِنت. =

ءُبترس اِت چه اللهءَ، ءُبزان اِت که اللهءِ کمک گوں پرہیز گاران اِنت.

وَاَنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوْا بِاَيْدِيْكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ ۛ وَاَحْسِنُوْا ۛ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٩٥﴾

۱۹۵. ءُخرچ بکن اِت ماں اللهءِ راهءَ ءُدؤر مدئیت وتارا په وتی دستان بربادیءِ نیمگءَ[1]. ءُجوْانی بکن اِت، بے شک که الله دوست داریت جوان کاریں مخلصان.

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ ۭ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ وَلَا تَحْلِقُوْا رُءُوْسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهٗ ۭ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيْضًا اَوْ بِهٖٓ اَذًى مِّنْ رَّاْسِهٖ فَفِدْيَةٌ مِّنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ ۚ فَاِذَآ اَمِنْتُمْ ۠ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى

۱۹۶. ءُتوام بکن اِت حج ءُعمرهءَ په اللهءِ واستیا نوں اگاں شما چپ ءُچاگردءَ بندکنگ بوت اِت، گڑا هما که ارزان اَنت چه قربانیاں[2]، ءُمه تراش اِت وتی سراں تاکه برسیت قربانی وتی (هلار کنگءِ) جاگهءَ نوں هر کس که بیت چه شما نادراه یا هست اِنت کجام ناوشی یے آئی سرا گڑا آئی بدل روچگ اِنت، یا خیرات اِنت، یا قربانی اِنت[3]، گڑا وهدیکه ایمنی بوت

= وهدیکه دوی سالءَ مسلمان هماقول ءُقرارءِرهبندا عمره کنگءِ نیتءَ دیم په مکّهءَ ربادگ بوت اَنت گڑا الله پاکءَ همے آیت دیم دات اَنت. مراد همیش اِنت که اگں پیسری ایں سالءِ وڑاایشاں پدا شمارا اے باحرمتیں ماهءِتها مکّهءَ پترگءَ نئیشت گڑا شما ہوں باحرمتیں ماهءَ مه چارات، ءُگوں ایاں همسری بکن اِت. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) وتا تباهی ءُبربادیءِ تها دؤردیگ جهادءِ ویل کنگ اِنت. پمیشا جهادءَ ویل مکن اِت که شما نیست ءُنابود بئیت، ءُشمئے نام ءُتوار گاربیت.

(۲) بزاں اگں دشمناں شمارا راهءِسرا داشت، ءُشما آتک نه کت. یاسک نادراه بوت اِت گڑا همودا بزاں یک پسے، گوکے، یاهشترے هرچیکه په شما ارزان تر بوت ہلار ئے بکن اِت، ءُسراں کوٹ بکن اِت، ءُحلال به بئیت. بزاں چه احرامءِ حالتءَ دراات. هنچوکه واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں وتی صحابیاں همودا حدیبیهءِتها دلوتے ہلارکت اَنت حالانکه حدیبیه چه حرمءَ ڈنّ اَت. (فتح القدیر).

(۳) بزاں اگں یکّےءِ سرا هنچیں تکلیفے بوت (بزاں بوٹاں گپت) که آهرا پیسرا وتی سرءِ مودانی کوٹ کنگ ءُتراشگءِحاجت بوت، ءُآئی وتی سرءِمودکوٹ کت اَنت گڑا آئی جاگهءَ فدیه دیگ المی اِنت. حدیثءِ رهبندا اے وڑیں مردم شش مسکین نان بوارینیت. یایک پسے ہلار بکنت. یاسئے روچ روچگ =

اَلْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْ ۗ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ۗ ذٰلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ اَهْلُهٗ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۗ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾

اِت نـوں ہرکس کہ فائـدہ بزوریت پہ ہور کنـگءَ عمـرہءِ گوں حـجّءَ، گـڑا ہر چیکہ پـہ آئی ارزان بیـت چـہ قربـانیءَ (همـائیءَ ہلاربکنـت). نوں ہرکـسءَ کہ ایشی وس مـہ بیت گڑا سـئے روچگ اَنـت ماں حجءِ وهدا ءُہپت (دگہ) وہدیکہ شما برترّات[1]، اے دہ روچگ اَنت توامیں. اے پہ ہمائی کہ آئی لـوگءِ مردم ننـدوک نہ اَنت مسـجدءِ حـرامءِ گوْرا[2] ءُبترس اِت چہ اللّٰہءَ، ءُجواں بزان اِت کہ اللّٰہءِ عذاب سکّ اِنت.

= بداریت. (صحیح البخاری، تفسـیر سـورة البقرة) لہتے عالم گوشیت کہ المی اِنت کہ ششیں مسکیناں همودا مکّہءِ تہـا ورگ وارینگ بہ بیت، ءُهمے وڑا پس ہوں همودا ہلارکنگ بہ بیت. البتہ روچگانی دارگءَ آئی مرضی اِنت کہ کج اِش داریت. بلے شـوکانی گوْشگ همیش اِنت کہ اے هبرا دلیل نیست پمیشا آئی مرضی اِنت کہ ایشاں کجاکنت. مکّہءِ تہا ایشانی کنگ المی نہ اِنت. (فتح القدیر).

(١) حجّءِ سئے قسـم اَنت. (١) حج افراد. کہ ایوکءَ پہ حج کنگءِ نیتءَ احرام بندگ بہ بیت. (٢) حجّ قران. حج ءُعمرہ دوئینانی نیتءَ ہورا بکنت، ءُاحرامءَ بہ بندیت. اے دوئینانی واستا المی اِنت کہ حجّءِ درائیں احکاماں ادابکن اَنت، نوں چہ احرامءِحالتءَ درایںت . پیسرا جائز نہ اِنت. (٣) حجّ تمتّع. ایشی تہا ہوں حـج ءُعمرہءِ دوئینانی نیت گرگ بیت بلے پیسرا ایوکءَ عمرہ کنگءِنیتءَ احرامءَ بندیت. عمرہ کنگءَ چہ رند پدا احرامءَ پچ کنت. ءُپدا هشـت ذوالحجّہءَ حجءِ واستا چہ مکّہءَ پداا حرامءَ بندیت. تمتّع معنٰی فائـدہ گرگ اِنت. بزاں میانءَ گوں احرامءِ پچ کنگءَ فائدهے چسـت کنت. اے آیتءِ تہا همیشی بیان اِنـت کہ حج تمتّع کنوک پہ وتی وسءَ یک دلوتے ہلاربکنت. اگں قربانی کت نہ کنت گڑا سـئے روچ روچگ حجّءِروچانی تہا بداریت. چہ نُـہ ذوالحجہءَ (بزاں چہ عرفات روچءَ) پیسراِش بداریت. یاو ایّام التّشریق بزاں ١١-١٢-١٣ ذوالحجّءَ بداریت اِش. عبداللہ بن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرمان کنت. واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ هچ کسءَ ایّام التّشریق بـزاں ١١-١٢-١٣ ذوالحجّہءَ روچگ دارگءِ اجازت نـہ داتگ بیدءهما مردمءَ کہ آقربانی کت نہ کنت. (صحیح البخاری، کتاب الصّوم، باب صیام أیّام التّشریق).

(٢) بزاں اے حج تمتّع آمردمانی واسـتا جائز نہ اِنت کہ آمسـجد حرامءِگورا یعنی حدود حرم تہا نندوک اَنت. یاچہ اودا همنچکءَ دوراَنت کہ آاُوداں مسـافر گوْشـگ نہ بنت. امام ابن جریر طبری همے هبر گچین کتگ. (تفسـیر ابن کثیر).

امام قرطبي ءُشـیخ سعديءَ تفسـیر میسر مجمع ملك فهد چاب چہ ﴿ذٰلِكَ﴾ هدی ءُ قرباني ءُ روچگ مراد گپئگ کہ تمتع أهل مکہ واستا هستیں بلے ءُآیان هدي بِرنیست، همي قول راجح ترنت، مصحح والله أعلم.

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَّعْلُوْمٰتٌ ۚ فَمَنْ فَرَضَ فِيْهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوْقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ۗ وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ يَّعْلَمْهُ اللّٰهُ ۗ وَتَزَوَّدُوْا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى ۡ وَاتَّقُوْنِ يٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾

١٩٧. حجءِ ماه نشان اَنت[1] نوں ہرکسءَ کہ پکّائیں ارادہے داشت ماں اے ماہاں حج کنگءِ گڑا مرد ءُجنی کار نیست ءُنہ بدی ءُنہ دپ جنگی ماں حجءَ[2] ءُہرچیکہ جوانیں کارے کن اِت زانت آئرا اللہ، ءُتوشگ بزورات، بیشک جوانتریں توشگ پرہیز گاری اِنت[3]، ءُچہ من بترس اِت اے دانایاں!

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوْا فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكُمْ ۭ فَاِذَآ اَفَضْتُمْ مِّنْ عَرَفٰتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ ۠ وَاذْكُرُوْهُ كَمَا هَدٰىكُمْ ۚ وَاِنْ كُنْتُمْ مِّنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الضَّاۗلِّيْنَ ﴿١٩٨﴾

١٩٨. نیست شمئے سرا گناہے ایکہ بلوٹ اِت شما چہ وتی اللہءِ فضلاں[4]، نوں وہدیکہ بر ترّات شما چہ عرفاتءَ گڑا یاد بکن اِت اللہءَ مشعرءِ حرامءِ نزّیکءَ (بزاں ماں مزدلفہءَ) ءُآئرا یاد بکن اِت ہنچو کہ شمئے آئی رہبری کت. ءُبے شک بوتگ اِت شما پیش چہ ایشی چہ گاریناں[5].

(١) ءُآیش اَنت. شوال، ذوالقعدہ، ذوالحجہءِ دھیں روچ. مراد ہمیش اِنت کہ عمرہ درھیں سالءَ کنگ بیت. آئرا خاصیں وھد ءُروچ نیست. بلئے حج بیدءِ اے ماہاں آدگہ ماہانی تہا جائز نہ اِنت پمیشا حجءِواستا اے دگہ ماہان تہا احرام بندگ نہ بیت.

(٢) واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ ہرکسءَ بیت اللہءِ حج کت. (اے وھدا) نہ گوں جن ئے ویت ءُواب کت. ءُنہ زا ءُبد ئے کت گڑا آچہ گناہاں چوھماروچءِوڑا پاک بیت کہ آئی ماتءَ آؤرتگ. بزاں نُنّکءِ پئیمءَ چہ گناہءَ پہک پاک بیت. (صحيح البخاری، كتاب المحصر، باب قول الله عزّوجل ﴿فَلَا رَفَثَ﴾).

(٣) ادا چہ تقوٰی بزاں پہریز گاریءَ مراد ہمیش اِنت کہ مردم وتا چہ لوٹگ ءُپنڈگءَ دوربدارنت. روایتانی تہا کئیت کہ لہتے مردم حجّءَ آتک، گڑا توشگ اِش نہ زُرت گوں، کہ مئے توکل اللہ سرا اِنت. پدا مردمانی زیرمنّت بوت اَنت، ءُلوٹگ اِش شروع کت. اللہءَ چہ ایشی منّہ کت اَنت. ءُسفرءَ توشگ زورگءِحکم دات اَنت.

(٤) چہ فضل ءُمہربانیءَ سودا ءُتجارت مرادِاَنت. بزاں حجّءِ سفرءِ تہا شما تجارت ہوں کت کن اِت. اے روائیں چیزے.

(٥) نُہ ذوالحجّہءَ چہ روچءِ زوال بزاں ٹگلگءَ تاکہ آئی ایرروگءَ عرفاتءِ میدانءَ نندگ حجّءِ مستریں رکن اِنت. حدیثءَ ہستیں کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ «الحجّ عرفة» حجّ عرفہءِ روچ نام اِنت. بزاں بیدءِ آئی حج قبول نہ بیت. (سنن أبي داود، كتاب الحج، باب من لم يدرك عرفة) مغرب نماز ادا وانگ نہ لوٹیت بلکیں مزدلفہءَ روگ لوٹیت. ھمودا مغربءِ سئیں ءُعشاءِ دورکعت (بزاں قصر) ہورا وانگ لوٹ اَنت. مزدلفہءَ مشعر حرام =

ثُمَّ اَفِيْضُوْا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۹۹﴾

۱۹۹. پدا بیرہ بکن اِت چہ ہمودا کہ بیرہ کن اَنت اے دگہ مردم ءُبخشش بلوٹ اِت چہ اللّٰہءَ. یقیناً اللّٰہ مزنیں ستر پوش ءُبخشوک ءُباز مہربانے[۱].

فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ اٰبَآءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا ؕ فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِى الدُّنْيَا وَمَا لَهٗ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ﴿۲۰۰﴾

۲۰۰. نوں وہدیکہ شما توام کت اَنت حجءِ احکام. نوں یاد بکن اِت اللّٰہءَ ہنچوکہ وتی پت ءُپیرکانی یاد کنگءَ بلکیں چہ ایشی ہم گیشتر یاد بکن اِت. نوں چہ مردماں لہتے چشیں ہم ہست کہ گوْشنت اے مئے پروردگار بدئے مارا ماں دنیاءَ، ءُنیست آئیءَ ماں آخرتءَ ہچ بہرے.

وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّقُوْلُ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِى الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿۲۰۱﴾

۲۰۱. ءُچہ مردماں لہتے چشین اَنت کہ گوْشنت اے مئے پروردگار بدئے مارا ماں دیناءَ جوانی ءُماں آخرتءَ ہم جوانی، ءُدور بدار مارا چہ دوزہءِ آسءَ[۲].

= گوْشگ بیت پمیشا کہ اے حرمءِ تہا اِنت. ادا اللّٰہءِ یادکنگءِ بابتءَ باز زور دیگ بوتگ. سہبءِنماز تہاریءَ بزاں اوّلی وھدءَوانگ بہ بیت پدا اللّٰہءِ ذکر کنگ بہ بیت داں روچءِدرایگءَ کمکے پیسر، روچءِ درایگءَ پد پہ مِنٰیءَ روگ بہ بیت.

(۱) چوکہ عرفات چہ حرمءَ ڈنّ اِنت پمیشا مکّہءِ قریش عرفاتءَ ہچ نہ شُت اَنت بلکیں چہ مزدلفہءَ واتر اِش کت گڑا اللّٰہءَ حکم دات کہ شما آیانی وڑا مکن اِت بلکیں ایدگہ مردمانی پیما عرفاتءَ بروات. ءُچہ ہمودا واترکن اِت. عرباں وھدیکہ حج ہلاس کت گڑا مِنٰیءِ تہا آیاں میْلہ جت، ءُوتی پت ءُپیروکانش یات کت اَنت. ءُآیانی جُوانیش بیان کت اَنت. مسلماناںءَ گوْشگ بوگءَاِنت کہ وھدیکہ دہ ذوالحجّہءَ شما شیطانءَ سنگ جت، ءُقربانی کتءَ، ءُسرتراشت اَنت، ءُبیت اللّٰہ طواف کت، ءُصفاومروہءِ میانءَ تتک اِت نوں گڑا مِنٰیءِ تہا گوں دلجمیءَ اللّٰہ پاکءَ یاد بکن اِت ہنچوکہ جاھلیتءِ زمانگءَ شما وتی پت ءُپیرک یاد کتگ اَنت.

(۲) حدیث پاکءَ ھست اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ اے دعا سک باز ونتگ (صحیح البخاری، کتاب الدعوات، باب قول النبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ربّنا اٰتنا فی الدّنیا حسنۃ).

اُولٰٓئِكَ لَهُمْ نَصِيْبٌ مِّمَّا كَسَبُوْا ؕ وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۲۰۲﴾

۲۰۲. ہمیش اَنت کہ بست پہ آیاں مزنیں بہرے چہ ہما وتی کَٹ کتگیناں، ءُاللہ سک زوت گیپت حسابءَ.

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِيْٓ اَيَّامٍ مَّعْدُوْدٰتٍ ؕ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِيْ يَوْمَيْنِ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ۚ وَمَنْ تَاَخَّرَ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ۙ لِمَنِ اتَّقٰى ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿۲۰۳﴾

۲۰۳. ءُیاد بکن اِت اللہءَ ماں روچاں حسابی ئِناں[1]، نوں ہر کسءَ کہ اشتاپ کت ماں دوئیں روچاں گڑا نیست گناہ آئی سرا. ءُہرکس کہ دیر بکنت نوں نیست آئی سرا گناہ[2]، پہ ہمائی کہ ترسیت، ءُبترس اِت چہ اللہءَ، ءُجواں بزان اِت کہ شما ہمائی گوْرا مُچ کنگ بئیت.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّعْجِبُكَ قَوْلُهٗ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فِيْ قَلْبِهٖ ۙ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿۲۰۴﴾

۲۰۴. ءُچہ مردماں لہتے ہنچیں ہست کہ دوست بیت ترا آئی گپ ماں دنیاءِ زندگیءَ، ءُآگواہ کنت اللہءَ وتی دلءِ ہبرانی سرا، ءُآسکّیں اڑوکے[3].

(۱) عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا بیان کنت کہ چہ ﴿اَيَّامٍ مَّعْدُوْدٰتٍ﴾ ساب ءُدادیں روچاں ایّامُ التّشریق بزاں ۱۱-۱۲-۱۳، ذوالحجہ روچ مرادَانت. اے روچانی تہا اللہءِ ذکر کنگ، ءُگوں برزیں توارءَ تکبیرات بزاں اللّٰہُ أکبر وانگ سک ثواب اِنت. حافظ ابن کثیر گوشیت کہ علمایانی مشہورترین قول کہ عمل ہمائی سراِانت آھمیش اِنت کہ ایشانی وانگ عرفہءِ روچءِسہبءِنمازاپد شروع کنگ بہ بیت داں ایاّم التّشریقءِ گُڈّی وھدا. (تفسیر ابن کثیر)، نواب صدّیق حسن خان گوشیت کہ ایشی بابتءَ صحیح تریں لفظ ھمیش اَنت کہ محدّث عبدالرّزاق وتی مُصنّفءِتہا چہ سلمان الفارسی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ موقوفاً روایت کتگ. آیش اَنت. اللہ أکبر، اللہ أکبر، اللہ أکبرکبیراً. (الرّوضة النّدیّة) اے روچانی تہا اے تکبیرات ھروھدا وانگ بہ بنت. اے ھبر صحیح نہ اِنت کہ اے ایوکءَ فرض نمازاں چہ رند گوْشگ بہ بنت. اے بابتءِ حدیثءِ سند نزور اِنت، صحیح نہ اِنت. (نیل الأوطار کتاب العیدین باب الحثّ علی الذّکر).

(۲) رِی جمار (بزاں جمراتءِ سنگ جنگ) سئے روچ تہا ءُسئے شپے ءُمنی وپسگ بہترنت بلے اگن یکّے ایوکءَ دوئیں روچانی ءُشپانی (بزاں ۱۱-۱۲) ذوالحجّہءِتہا سنگ بجنت، ءُچہ منیٰءَ واتربکنت اے ہوں رواِانت.

(۳) ادامنافقانی بیان اِنت کہ آیانی دلءِ دگراَنت، ءُدپءِ دگراَنت.

وَاِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِى الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيْهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ۗ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾

٢٠٥. ءُوہدیکہ پُشت دنت ءُرؤت جہد کنت ماں زمینءَ کہ ایشی تہا خرابی بہ کنت ءُتباہ بکنت کشاراں ءُنسلاں، ءُاللہ دوست نہ داریت فسادءَ.

وَاِذَا قِيْلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهٗ جَهَنَّمُ ۗ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾

٢٠٦. ءُہمیکہ آئرا گوشگ بیت کہ بترس چہ اللہءَ، آئےءَ کشّان کنت تکبرپہ گناہءَ[1]، نوں بسّ اِنت آئرا دوزہ، ءُآیقیناً سکّیں سلّیں چیر گیجے.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْرِىْ نَفْسَهُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾

٢٠٧. ءُلہتے ہنچیں مردم اَنت کہ بہا کن اَنت وتی جنداں پہ لوٹءَاللہءِ رضاءِ. ءُاللہ سک باز مہربان اِنت پہ وتی بندیاں[2].

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ادْخُلُوْا فِى السِّلْمِ كَآفَّةً ۠ وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ۗ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿٢٠٨﴾

٢٠٨. او ایمانداراں! بُپترات ماں اسلامءَ پہکءَ پہک، ءُرندا مہ کپ اِت شیطانءِ پدانی. بے شک آ پہ شما دُشمنے ظاہریں[3].

فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْكُمُ الْبَيِّنٰتُ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٠٩﴾

٢٠٩. نوں اگاں لگُشت اِت شما رند چہ ایشی کہ آتک اَنت شمئے گوْرا روژنائیں حکم. نوں زبر بزان اِت کہ اللہ بلاہیں زور آورے ءُمزنیں حکمتانی صاحبنت.

---

(١) ادا عزّتءِ معنیٰ وتامزن لیکگ اِنت. بزاں ہمے تکبرّ ءُ مزنی آئرا گناہ کنگ پرمائیت.

(٢) روایتانی تہا بیان اِنت کہ اے آیت صہیب رومی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءِ بابتءَ نازل بوت. وہدیکہ آئی چہ مکّہءَ دیم پہ مدینہءَ ہجرت کنگ لوٹ اِت گڑا کافراں آئی مال زِت اَنت، ءُگوشت اِش کہ گوں مالاں ترا ہجرت کنگءَ نئیلیں. ہاں ہشکءَ شُت کن ئے. گڑا آئی وتی مال پہ اللہءِ دینءِ واستا قربان کت اَنت، ءُہشکءَ مدینہءَ آتک. واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ گوشت؛ کہ صہیبءَ باز وشّیں تجارت ءُسودایے کتگ. (تفسیر ابن کثیر).

(٣) بزاں یہودیانی پیمءَ مکن اِت. اے وڑا کہ ہرچیکہ شمئے واہشتانی رہبندءَ بوت آحکماں زورات، ءُہرچیکہ شمئے دلاں دوست نہ بوت آہاں نہ زورات. بلکیں پہکءَ پہک مسلمان بہ بئیت. ہرمیدانءِ تہا اسلامءَ دیمءَ بدارات. ءُہرجاگہ آئی راہ ءُرہنبداں چمانی دیمابکن اِت.

هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّاْتِيَهُمُ اللّٰهُ فِيْ ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ ۭ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ۝۲۱۰

۲۱۰. دگہ چئے چم ءُچارنت بیدابشئے کہ اللہ آیانی گوْرا وت بئیت ماں ساھگاں جمبرانی، ءُملائکت ہم، ءُفیصلہ بہ بیت دراہیں کارانی[۱] (ءُدلجم) بہ بئیت کہ فیصلہ درْہا ایوکءَ اللہءِ نیمگءَ برترّینگ بنت.

سَلْ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ كَمْ اٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ اٰيَةٍۢ بَيِّنَةٍ ۭ وَمَنْ يُّبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَاۗءَتْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝۲۱۱

۲۱۱. جست کن بنی اسرائیلءَ کہ چنچو مادات آیاں نشانی ظاہریں، ءُہرکس کہ بدل بکنت اللہءِ نعمتءَ رند چہ آئیءِ رسگءَ، گُڑاالّمءَ اللہ سَکّیں عذاب دیوکنت[۲].

زُيِّنَ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُوْنَ مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۘ وَالَّذِيْنَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَاۗءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝۲۱۲

۲۱۲. ڈولدار کنگ بوت ہمایانی واستا کہ کفراِش کت زندگی دنیاءِ، ءُکلاگ بنداَنت ھما مردماںَ کہ ایمان اِش آوْرت، ءُھمامردم کہ ترس اَنت(چہ اللہءَ) سربراینت (کافرانی سرا) قیامتءِ روچءَ[۳] ءُاللہ روزی دنت ہرکسءَ کہ بلوٹیت بے ساب ءُدادءَ.

كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً ۠ فَبَعَثَ اللّٰهُ

۲۱۳. ہست اِتاں (دُرھیں) مردم یک دینےءِسرا[۴]،

---

(۱) ادا قیامتءِ بیان اِنت کہ آروچءَ اللہ پاک ملائکتانی ھمبراھیءَ حاضر بیت. بزاں اگن اے کافرقیامتءِ وداراینت کہ ھماروچءَ ایمان کاراَنت گڑاجواں بزان اَنت کہ آروچءِایمان آرگ کارنہ دنت.

(۲) چہ نعمتءَ مراد بزاں دین اسلام اِنت کہ آاللہءِ درھیں نعمتانی سرداراِنت. بزاں ھرکس کہ اسلامءِ جاگہءَ کفرءَ گچین بکنت گڑا آئی واستا سلّیں عذاب ھست.

(۳) بزاں ھمے غریب ءُمسکینیں مسلمان کہ دنیاءِ تہا کافراں آکلاگ زرتگ اَنت، ءُآیانی سرامذاق اِش کتگ. قیامتءَ ھمے بہشتءِبرزیں ماڑیانی تہا گل ءُشادان بنت، ءُاے کلاگ زوروک کافر دوزہ تہا پہ بُن مان بنت ءُسُچنت.

(۴) بزاں درھیں مردم توحیدءِسرا بوتگ اَنت. آدم ءُنوح عَلَيْهِمَاالسَّلَامُ ءِ میانءَ دَہ کرن ءُصدی گوْستگ. اے دھیں صدیانی تہا مردم درہا توحیدءِسرا بوتگ اَنت. رندا شرک سک شنگ بوت پمیشا اللہءَ پدا پیغمبرانی راہ دیگ چہ نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ شروع کت.

النَّبِيّٖنَ مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ ۪ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيْمَا اخْتَلَفُوْا فِيْهِ ؕ وَمَا اخْتَلَفَ فِيْهِ اِلَّا الَّذِيْنَ اُوْتُوْهُ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۚ فَهَدَى اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِمَا اخْتَلَفُوْا فِيْهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِهٖ ؕ وَاللّٰهُ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۲۱۳﴾

(پدا جیڑہ اِش کت) گڑا دیم دات اللہءَ بازیں پیغمبرے مُژدہ دیوک ءُترسینوک[۱]. ءُایرئے گپت گوں آیانے رہ دیگا کتاب پہ حقءَ، تا کہ فیصلہ بکنت مردمانی میانءَ ہما چیزانی تہا کہ اڑتگ اَنت آئی تہاء ءُجیڑہ نہ کت اے کتابءِ بابتءَ ابیدءِچہ ہما مردماں کہ آیاں اے(کتاب) دیگ بوتگ اَت رند چہ ایشی کہ آتکنت آیانی گوْرا روژنائیں دلیل، چہ وت ماں وتی سرکشیاں ءُضدّءَ[۲]. گڑا راہ پیش داشت اللہءَ ہمایاں کہ ایمان اِش آوْرتگ اَت ہما حقءِ کہ جیڑہ اِش کت آئی تہاپہ وتی حکمءَ[۳]. ءُاللہ بارت ہرکسءَ کہ بلوٹیت تچکیں راہءِ سرا.

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَاْتِكُمْ مَّثَلُ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ ؕ مَسَّتْهُمُ الْبَاْسَآءُ وَالضَّرَّآءُ وَزُلْزِلُوْا حَتّٰى يَقُوْلَ الرَّسُوْلُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ ؕ اَلَآ اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ ﴿۲۱۴﴾

۲۱۴. آیاگماں کت شما اے کہ پُترِات ماں بہشتءَ ءُتنے وہدا نیا تکگ شمئے سرا ہنچیں جاورکہ چہ شما گوْستگینانی سرا آتکگ. رست آیاں تنگدستی ءُتکلیف ءُچنڈینگ بوتگ اَنت ہما پیما کہ گوْشان بوت رسول ءُہما کہ ایمان اِش آوْرتگ اَت آئی ہمراہیءَ، کہ کدی کئیت اللہءِ کمک؟ جواں بزاں کہ اللہءِ کمک نزّیک اِنت[۴].

---

(۱) نیکاں بہشتءِ مژدہءَ دینت، ءُبداں چہ دوزہءَترسیننت.

(۲) بزاں آیانی جیڑہءِ سبب اے نہ اَت کہ آیانی گورا روژنائیں دلیل نیاتکگ اَت، ءُحق پہ آیاں درانہ بوتگ اَت. بلکیں آیانی گوں یکّءَ دگرا جیڑہ کنگءِسبب وت ماں وتءِ ضدّءُحسد اَت.

(۳) پرچہ کہ آیاں ضد نہ کت.

(۴) خباب بن الأرت رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ بیان فرمائینیت کہ ماگوْشت اے اللہءِ رسول آیا تو پہ ما چہ اللہءَ کمک ءُدعا نہ لوٹ ئے؟ (کہ مکّہءِ کافراں مارا باز سیاہ دل کتگ) گڑا واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ کہ چہ شما پیسر =

يَسْـَٔلُوْنَكَ مَاذَا يُنْفِقُوْنَ ۗ قُلْ مَآ اَنْفَقْتُمْ مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۗ وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيْمٌ ﴿۲۱۵﴾

۲۱۵. جسـت کننت ترا که چـے خرچ بکنیں؟ بگوْش هرچیکه خرچ کن اِت چه مالاں گڑا په مات ءُپتانی واستیا، ءُپه نزّیکیناں، ءُپه چوریـاں، ءُپه ناداراں، ءُپه مسـافراں، ءُهرچیکه شـمابکن اِت نیکی نوں بیشک الله آ ئرا جوان زانت.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۚ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوْا شَيْـًٔا وَّهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوْا شَيْـًٔا وَّهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۗ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۲۱۶﴾

۲۱۶. نبشـته ءُفـرض کنـگ بوتـگ شـمئے سرا جنگ کنگ ءُآشـما را نـه وش بیت، ءُبوت کنـت اے کـه چیزے شـمارا نـه وش به بیت ءُشـمئے وشی ہمائی تهااِنـت، ءُباز برا شـما یک چیزے دوست دار اِت ءُآ په شما خراب اِنت. ءُالله زانت ءُشما نه زان اِت.

يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيْهِ ۗ قُلْ قِتَالٌ فِيْهِ كَبِيْرٌ ۗ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهٖ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهٖ مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ

۲۱۷. جسـت کننت تـرا حرمتـیں ماہـانی باروا آیـانی تها جنگ کنگءَ. بگـوْش که جنگ کنگ ایشـانی تها مزنـیں گناهے، ءُبلے چه الله‌ءِ راهءَدارگ ءُآئی نـه منّـگ، (ءُدارگ) چه مسـجد حرامءَ ءُدرکنـگ آئی مردماںءَ چـه اودا چـه ایـشی ہـم مسـتریں گناہـے

= هنچـیں مردم بوتگ که چه آیاں یکّـےءِ سرا هرّات ایر کنگ بوتگ، ءُپه همیشی آئی جسـم دوراهءَ کنگ بوتگ. ءُلهتینءِ بڈّءُگوشتانی تها آسن مان دیگ بوتگ پدا ہوں اے چیزاں آیاں چه الله‌ءِ دینءَ دور کت نه کت اَنت بلکیں آوتی پادانی سرا اوشـتات اَنت. پدا واجهءَ فرمان کت؛ الله‌ءِ سوگندِانت که الله اسلامءَ سربلندکنت هما پیما که سـوار چه صنعاءَداں حضرموتءَ ایوکءَ سـفرکنت، ءُبیدءِچه الله‌ءَ آهرا دگه کسّی ترس نه بیت بلے شـما اِشـتاپ کن اِت. (صحیح البخاری، کتاب الإ کراہ، باب من اختار الضّرب والقتل والهوان علی الکفر) اے آیات الله‌ءَ پمیشـا دیم دات اَنت تاکه مسلماناں دل بڈّی بدَانت که شما چه اے مصیبتاں دل پروش مه بئیت. اے وڑیں مصیبت پیسری ایں مسـلمانانی سرا ہوں آتکه. په ہمیشاکه صبربکن اِت که صبرکنگءِ مز بهشت اِنت.

اللّٰهِ ۚ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ۗ وَلَا يَزَالُوْنَ يُقَاتِلُوْنَكُمْ حَتّٰى يَرُدُّوْكُمْ عَنْ دِيْنِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُوْا ۗ وَمَنْ يَّرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِيْنِهٖ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۲۱۷﴾

اللّٰهِ ءِ گوْرا[۱] ءُفتنہ مستریں گناہے چہ کُشگءَ[۲] ءُیلہ نہ کن اَنت جنگ کنگءَ گوں شما داں بر ترّین اَنت شمارا چہ شمئے دینءَ، اگاں کت بکنند. ءُہر کس کہ بر ترّیت چہ شما چہ وتی دینءَ (چہ اسلامءَ) نوں بمریت ہمے حالتءَ کہ آکافرے. گڑاہمیش اَنت کہ برباد بنت آیانی عمل ماں دنیاءَءُآخرتءَ ءُہمیش اَنت دوزہی. آپہ بُن آئی تہا پشت کپنت[۳].

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۙ اُولٰٓئِكَ يَرْجُوْنَ رَحْمَتَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۲۱۸﴾

۲۱۸. بےشک آیاں کہ ایمان اِش آوَرتگ ءُھمایاں کہ ھجرتش کُت ءُویل اِش کت (وتی ملک) ءُجہاد اِش کت اللّٰہِ راہءَ، ہمیش اَنت (پہ دلیں) امیدوار اللّٰہِ رحمتانی ءُاللّٰہ مزنیں بخشوک ءُباز مہربانے.

---

(۱) حرمتءِ ماہ ایش اَنت. رجب. ذوالقعدہ. ذوالحجّہ. محرّم. جاھلیّتءِ زمانگءَ ہوں مردماں ایشانی احترام کتگ. اسلامءَ ہوں ایشانی حرمت برقرار داشتگ. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ زمانگءَ لہتے مسلمانانی دستءَ رجب ماہءَ یک کافرے کشگ بوت، ءُلہتے دزگیر بوت. مسلماناں نزانتگ اَت کہ رجب ماہ شروع بوتگ. کافراں مسلمان شگاں جت اَنت کہ ایشاں بچارات کہ اے ماہانی احترامءَ ہچ نزان اَنت گڑا ھمیشی سرا اے آیت نازل بوت. کہ پہ دل اے باحرمتیں ماہانی تہا کشگ وشّیں چیزے نہنت، ءُچہ مسلمانانی دستءَ اے ردی بوت بلے آکافر وت چہ ایشی گندہ تریں چیز ھمے ماہانی تہا کنگءَاَنت کہ آگوں اللّٰہءَ کفرکنگ اِنت، ءُچہ مسجدِ حرامءَ مردمانی دور دارگ اِنت، ءُچہ اودا مردمانی درکنگ اِنت. بزاں آچہ وتی گندگیں کرتوتاں بیہال مہ بنت.

(۲) چہ فتنہءَ مراد کفر ءُشرک اِنت کہ آئی گناہ چہ درستاں مستراِنت.

(۳) مرتد ھمائءَ گوْشنت کہ یک برے اسلامءَ قبول کنت بلے پدا آئءَ ویل کنت. ایشی سزا دنیاءِتہا ھمیش اِنت کہ اے کشگ بہ بیت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت؛ «**من بدّل دینه فاقتلوه**». ھرکسءَ کہ وتی دین (بزاں اسلام) ویل کت گڑاآھرا بُکش اِت. (صحیح البخاری، کتاب الجهاد، باب لایعذّب بعذاب الله) اے آیتءِ تہا آئی اُخروی (بزاں آخرتءِ) سزا بیان اِنت کہ آپہ بُن دوزہءَ پَشْت کپیت. ءُآئی پیسری ایں ھرچیکہ عمل ھست اَنت آدرپا پہ ھشک روانت اگاں آئءَ توبہ نصیب مہ بیت، ءُھمے مرتدّیءِ تہا بمریت. ہاں اگں پدا اسلامءَ پہ دل ءُصدق قبول بکنت، ءُتوبہ بکنت گڑا آئی توبہ قبول بیت.

يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ۭ قُلْ فِيْهِمَآ اِثْمٌ كَبِيْرٌ وَّمَنَافِعُ لِلنَّاسِ ۡ وَاِثْمُهُمَآ اَكْبَرُ مِنْ نَّفْعِهِمَا ۭ وَيَسْـَٔلُوْنَكَ مَاذَا يُنْفِقُوْنَ ۬ قُلِ الْعَفْوَ ۭ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُوْنَ ۝۲۱۹

۲۱۹. ترا جست کن اَنت شراب ءِ ءُجوّاءِ بابتءَ بگوْش کہ اے دوئینانی تہا مزنیں گناہ ہست ءُلہتے (ظاہری) فائدہ پہ مردماں. ءُاے دوئینانی گناہ مستراَنت چہ ایشانی فائدیاں[۱]، ءُجست کنت ترا کہ چے خیرات بکنیں؟ بگوْش کہ گیشینءَ[۲]، ہمے پیما گیشّینیت اللہ پہ شما وتی حکماں تاکہ شما فکر بکن اِت.

فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۭ وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْيَتٰمٰى ۭ قُلْ اِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۭ وَاِنْ تُخَالِطُوْهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ ۭ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ ۭ وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝۲۲۰

۲۲۰. ماں دنیا ءُآخرتءِ باروا، ءُجست کن اَنت ترا چو ریانی باروا. بگوْش کہ خیر واہی پہ آیاں جوانتر اِنت، ءُاگاں شما وت ماں وتءَ ہور بئیت گڑا شمئے برات اَنت. ءُاللہ زانت بد کاراں چہ جوان کاراں[۳]، ءُاگاں اللہءَ بلوٹ اِتیں شمارئے جنجالیءِ تہا دؤردات[۴]،

(۱) بزاں آیانی تہا لہتے دنیائی فائدہ ہست. مثلاً چہ شراب ءِ نوشگءَ چیزے وھدا جسمءِ تہا جُستی پیداگ بیت، ءُجنسی قوّتءِ تہا گیشی کئیت. ہمے وڑا آئی تجارتءِ تہا ہوں باز فائدہ ہست. ہمے پیما جُوّا بازیءِ تہا ہوں فائدہ مان، کہ برے برے مردمءِ بہت کہ جواں بیت گڑا آئی دستءَ بازیں مالے کپیت. بلے اے فائدہ آنقصانانی دیمءَ ہچ نہ اَنت کہ پہ ایشانی کنگءَ مردمءِ عقل ءُدینءَ رس اَنت. پمیشا گوشگ بوت کہ آیانی گناہ چہ فائدہءَ گیشتراَنت. **دلگوش:** چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ ایوکءَ پہ ایشی ہچ چیز حلال نہ بیت کہ آئی تہا دنیائی فائدہ باز ماں بلکیں چہ درستاں پیسر اے چارگ لوئیت کہ باریں چہ آئی کنگءَ دینءِ سرا اثرکپیت یا نہ. اگں کپیت گڑا آئی کنگ جائز نہ اِنت بلّے آئی تہا دنیائی فائدہ باز مان. مستریں چیز دین اِنت. آئی دیما ہرچ وڑیں مزنیں چیزے بئیت آارزشتے نہ داریت. بایداِنت کہ مسلمان دین ءُایمانءَ چہ ہرچیزءَ پیسر بکن اَنت. ایوکءَ دنیائی فائدیاں دیمامداراَنت.

(۲) بزاں ہماکہ چہ شمئے خرچءَ گیش اِنت. آئی خرچ بکن اِت، ءُوتی کرّا مداراِت.

(۳) وھدیکہ چوریانی مالانی ناحقّءَ ورگءِ بابتءَ بیم ناکیں آیت نازل بوت گڑا صحابہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ اے بابتءَ باز ترس اِتنت، ءُآیاں چوریانی درھیں چیز دورا کت اَنت ھما پیما کہ آیانی سرا سرآتکگیں ورگ کہ بچ اِتنت آھِش ہوں کارنہ داشت اَنت، ءُآ زوال بوت اَنت. گڑا اللہءَ ہمے آیت نازل کُت. (تفسیر ابن کثیر).

(۴) بلے اللہءِ مہربانی اِنت کہ آئی پہ شما آسانی لوٹ اِت، ءُسختی نہ لوٹ اِت. پمیشا آئی شمارا اجازت دات کہ شما وتی مالانی تہا چوریانی مالاں ہور کت کن اِت پہ نیک نیتی، ءُبیدءِ خیانت کنگءَ.

ءُبےشک کہ اللہ گیش اِنت (چہ ہرکسءَ) ءُزبریں جواں کارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكٰتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ ؕ وَلَاَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَّلَوْ اَعْجَبَتْكُمْ ۚ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِيْنَ حَتّٰى يُؤْمِنُوْا ؕ وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَّلَوْ اَعْجَبَكُمْ ؕ اُولٰٓئِكَ يَدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ ۖۚ وَاللّٰهُ يَدْعُوْٓا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ ۚ وَيُبَيِّنُ اٰيٰتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۲۲۱﴾

۲۲۱. ءُسانگ مکن اِت گوں مشرکیں جنیناں تاکہ ایمان بیاراَنت، ءُیقینا مولدیں مؤمن جوانتر اِنت چہ مشرکیں جنینءَ، توری شمارا (مشرکیں جنین) دوست بہ بیت. ءُسانگءَ مزورات مشرکیں مردیناں تاکہ ایمان بیاراَنت[1]، ءُیقینا ایماندارِیں غلام جوانتر اِنت چہ مشرکءَ توری (مشرک) شمارادوست تر بہ بیت[2]، ہمیش اَنت کہ توار کن اَنت پہ دوزءِ نیمگءَ، ءُاللہ توار کنت بہشتءِ نیمگءَ ءُبخشش ءِ نیمگءَ پہ وتی توفیقءَ. ءُگیشینیت وتی حکماں پہ مردماں دانکہ آپنت ءُنصیحت بگراَنت.

وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْمَحِيْضِ ؕ قُلْ هُوَ اَذًى ۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَآءَ فِى الْمَحِيْضِ ۙ وَلَا تَقْرَبُوْهُنَّ حَتّٰى

۲۲۲. ءُترا جست کن اَنت ماھواریءِ بابتءَ، بگوْش کہ آ گندگی ءُپلیتی یے، نوں دورا بکن اِت جنیناں ماں حیضءِ وہدا[3] ءُپہ

(۱) کتابی بزاں یہود ءُنصارایانی جنین ابیدءِ اَنت کہ گوں آیاں مسلمانیں مردیں نکاح کت کَنْت بشرطیکہ آپا کدامن بہ بنت بدکار مہ بنت. پشت کپت اَنت ایدگہ کافر. آیانی گومءَ مسلمانیں مردین نکاح کت نہ کن اَنت.

(۲) حدیث پاکءَ ھستیں کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوشت؛ گوں جنینءَ پہ چار سببءَ نکاح کنگ بیت. پہ مال پہ نسب پہ ءُوش رنگی پہ دینداری. نوں شما گوں دینداریں جنیناں سانگ بکن اِت. (صحیح البخاری، کتاب النکاح، باب الإکفاء فی الدین).

(۳) حیض ھما ماہواری خونءَ گشنت کہ رستگیں جنیں زھگءَ ہمک ماہ کئیت. روایتانی تہا کئیت کہ وھدیکہ یہودیانی جنینے حائضہ بوت (بزاں آئی ماہواری روچ آتک اَنت) گڑا نہ گوں آئی نان ءُآپ اِش وارت، ءُنہ گوں آئی وپت انت آلوگءِتہا، صحابیاں رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اے بابتءَ جست کت. اللہءَ ھمے آیت نازل کت کہ اے روچانی تہا چہ وتی جنیناں جتا بہ بئیت، ءُآیاں گوں وتا نزّیک مکن اِت. چہ ایشی مراد =

يَطْهُرْنَ ۚ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾

وپت ءُوابا نزّیکءَ مروات آیانی تاہما وہدا کہ پاک بہ بنت، نوں وہدیکہ پاک بوت اَنت[۱] نـوں بیـا اِت آہانیءَ گوراپـہ وپـت ءُواب چہ ہمودا کہ حکم دات شمارا اللہءَ[۲] بےشک کـہ اللہ دوسـت داریت پدلـیں توبہ کنوکاں ءُدوست داریت زیادہیں پاک کنوکاں.

نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ ۖ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ ۖ وَقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُم مُّلَاقُوهُ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾

۲۲۳. شـمئے جنـین کشـارگاہ اَنت شـمئے نوں بیااِت وتی کشـار گاہاں چـہ ہر نیمگءَ کہ لـوٹ اِت[۳]، ءُدیـم بدئیت پـہ وتی جندانی واسـتا، ءُبترس اِت چـہ اللہءَءُبزان اِت کہ شما آئرا ڈیک دیوک اِت ءُمژدہ بدئے یقین کنوکاں.

= ہمیش اِنت کہ گوں آیاں ہم بستری مکن اِت ہنچوکہ حدیثءَ کئیت کہ واجہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوشت؛ «اصنعوا كلّ شـيء إلّا النكاح». کہ گوں آیاں ہرچی بکن اِت بیدءِ وپت ءُواب ءُھم بستریءَ. (صحیح مسلم کتاب المحیض باب جواز غسل رأس زوجها وترجیله وطهارة سؤرها والاتکاء فی حجرها) بزاں مردم گوں آئی نان وارت کنت، ءُگوں آئی وپت ہم کت کنت بیدءِ جن ءُمردی ھاسیں وپت ءُوابءَ.

(۱) چہ پاک بوگءَ مراد چے اِنت؟ اے بابتءَ اختلاف ہست. لہتینءِ نزّیکءَ مراد ہمیش اِنت کہ خون بند بہ بیت. اے وھدا بیدءِ جنینءِ جان شـودگءَ گوں آئی ہم بسـتری روا اِنت. امام ابوحنیفہ رَحِمَهُ اللَّهُ ءُدگہ لہتینءِمذہب ہمیش اِنت. امام مالك، ءُامام شـافعی ءُگیشترین عالمانی مذہب ہمیش اِنت کہ چہ پاک بوگءَ مراد جان شودگ اِنت. بزاں تاوھدیکہ جنین جان مہ شودیت گوں آئی ہم بستری روا نہ اِنت. امام ابن عبدالبر رَحِمَهُ اللَّهُ ہمے مذہب گچین کتگ. (الاستذکار، کتاب الطهارة، ج: ۳، تاکدیم: ۱۸۹).

(۲) بزاں وھدیکہ آپاک بنت گڑا پیسری اِیں وڑا چہ آیانی (قُبُل) بزاں دیمءِ گورا گوں آیاں ہم بستری بکن اِت. چہ ہمے آیتءَ عالماں ہمے دلیل زرتگ کہ جنینءِ (دُبر) بزاں چہ پشتءِ راہءَ ہم بستری کنگ حرام اِنت.

(۳) چہ قرآنءِ اے آیتءَ کہ جنین شـمئے ڈگاراَنت آیانی گورا بیااِت چہ ہرکجا کہ کشارگاہ اِنت ءُھرپیما کہ شـما بلوٹ اِت چہ اِیشے ہمے زانگ بیت کہ ایوکءَ جنینءِ (قُبُل) بزاں چہ دیمءَوپت ءُواب کنگ جائز اِنت کہ چک چہ ہمودا پیداگ بیت نہ کہ چہ (دُبرءَ). مطلب ہمیش اِنت کہ وپت ءُواب جنینءِ (قُبُل)ءَ کنگ بہ بیت بلے آئی رھبندءِ گچین کنگءَ انسـانءَ گچین اِنت. حدیثءَ ہستیں کہ واجہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمـان کت؛ «ملعـون من أتى امرأته فی دبرها». بـزاں پٹ کپتگ ہمامردمءِ سرا کـہ آگوں جنینءَ چہ آئی پشتءِراہءَ ہم بستری کنت. (سنن أبی داود) شیخ البانی صحیح گوشتگ.

وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِّاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْا وَتَتَّقُوْا وَتُصْلِحُوْا بَيْنَ النَّاسِ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۲۴﴾

۲۲۴. ءُمکن اِت اللهءَ (بزاں آئی نامءَ) دیمپان پہ وتی سوگنداں، ایکہ نیکی بکن اِت ءُپرہیز گاری بکن اِت ءُخیر خواہی مردمانی تہا[۱]، ءُاللّٰہ زبریں اشکنوک ءُمزنے زانوکے.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيْٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُّؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوْبُكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿۲۲۵﴾

۲۲۵. ءُنہ گیپت شمارا اللّٰہ پہ بے مقصدیں سوگنداں[۲] ہاں گیپت شما را پہ ہما سوگنداں کہ شما پہ دل ءُیقین وارتگ اَنت، ءُاللّٰہ مزنیں بخشوک ءُءُمزنیں بُردبارے.

لِلَّذِيْنَ يُؤْلُوْنَ مِنْ نِّسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ ۚ فَاِنْ فَآءُوْ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۲۲۶﴾

۲۲۶. ءُپہ آھما مردماں کہ سوگند وراَنت (پہ نہ روَگءَ) وتی جنینانی گوْرا (ہست) ودار کنگ چار ماہءِ[۳]، نوں اگاں بیرہ اِش کت گڑا

(۱) بزاں اے پیمیں سوگند مہ وراِت کہ آشمارا چہ نیکی کنگءَ دوربدارَانت. مثلاً سوگند بوارت کہ من گوں فلانیءَ ہبر نہ کناں، یا آیانی میانءَ سہل نہ کناں، یا گوں آیاں نیکی ءُخیرخواھی نہ کناں. ہاں اگں یکّےءَ اے پیمیں سوگند وارت گڑا وتی سوگندءِ کفّارہءَ ادابکنت. ایشی بیان سورۃ المائدۃءِآیت ۸۹ءِ تہا چارگ بہ بیت. دومی اے آیتءِتہا چہ بازیں سوگند ورگءَ منَہ آتکگ. بزاں مردم ہر ہبرءِسرا، ءُھر وھدا سوگند موارت.

(۲) **لغو**: بزاں بے فائدھیں ءُفضولیں سوگند ھما ھرا گوْشنت کہ آمردمءِ زبانءَ چو ھبرءِپیما نِشتگ، ءُمردم ھبر ھبرءِسرا آئی وارت. البتہ دروگیں سوگند ورگ سکّیں مزنیں گناھے. اے بابتءَ سرجمیں بیان سورۃ المائدۃ آیت ۸۹ تہا چارگ بہ بیت.

(۳) «**ایلاء**» سوگند ورگءَ گوْشنت. بزاں اگں یک مردمے سوگند بوارت کہ من گوں وتی جنءَ ماھے یا دوماہءَ وپت ءُواب، ءُنند ءُنیاد نہ کناں، ءُپدا سوگندءِ وھدے توام کنگءَ رند وتی جنینءِگورا رؤت گڑا آئی سرا کفّارہ نیست. اگں چار ماہءَ چہ گیشءِ، یابے وھدءِ نام گرگءَ ھنچو سوگند بورات کہ من وتی جنءِگورا نہ رواں گڑا ایشانی وھد اللّٰہءَ چارماہ ایرکتگ. بزاں چارماہءَ پد یاوجنءِگورا برؤت، ءُگوں آئی وپت ءُواب بکنت. اے وھدءَ آئےءَ سوگندءِ کفّارہ پورہ کنگ لوئیت. پداگڑا وتی جنینءِ گورا شُست کنت. اگں آئی اے پیم نہ کت گڑا آئی واستا روا نہ اِنت کہ جنءَ چہ چار ماہءَ گیشتر ھنچو بداریت بلکیں الی اِنت کہ آئی سوناں بداَنت، ءُچہ آئی وتا بسندیت. اگں ایشی ھم مہ کنت گڑا عدالتءِسرا فرض اِنت کہ آمردءَ لاچاربکنت کہ آگوں وتی جنینءَ وپت ءُواب بکنت، اگں نہ پہ زور آئی سوناں بگیپت تاکہ جنینءِسرا ظلم ءُزیادتی مہ بیت. (تفسیر ابن کثیر).

بیشک اللہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۲۷﴾

۲۲۷. ءُاگاں آیاں ارادہ کت سونءِ[۱]، گڑا بیشک اللہ جوانیں اشکنوک ءُمزنین زانوکے.

وَالْمُطَلَّقٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوْٓءٍ ۭ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَّكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِيْٓ اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ وَبُعُوْلَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِيْ ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُوْٓا اِصْلَاحًا ۭ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِيْ عَلَيْهِنَّ

۲۲۸. ءُطلاق داتگیں جنین ودار بکن اَنت گوں وتی جنداں سئے حیضءَ[۲]، ءُحلال نہ اِنت پہ آیاں ایکہ چیر بدیَنت آ چیزءَ کہ جوڑ کت اللہءَ آیانی رحمءِ تہا[۳]، اگاں ایمان آؤرتگ آیاں پہ اللہءِ سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرا، ءُآیانی مردیں حق دار تر اَنت پہ واپس زورگءَ آیانی ماں ایشی (بزاں ہمے مُدّتءِ) تہا، اگاں خیراِش لوٹ اِت[۴] ءُپہ جنیناں حق ہست ہنچوکہ آیانی سراہست

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ گوں چاریں ماہانی گوزگءَ ھنچو سون نہ کپنت چوکہ حنفیانی مذھب اِنت بلکیں گوں مردینءِ طلاق دیگءَ کپنت ھنچو کہ گیشتریں علمایانی مذھب اِنت.

(۲) مراد ھما جنین اِنت کہ آئی مردءَ ہم بستری کنگءَ پد آئی سون داتگ اَنت. اے پیمیں جنینءِ عدّت سے «قروء» اِنت. «قروء» عربی زبانءِ تہا حیض ءُطہر (بزاں ماہواری پدا پاکی) دوئینانی واستا آرگ بیت. پمیشا چہ سلفءَ دوئیں معنٰی گندگ بنت. بزاں اے پیمیں جنین سئے طہر یاسئے ماہواریءِ عدّتءِ توام کنگءَ پد ھرکجاکہ بلوٹیت سانگ کت کنت. (تفسیر ابن کثیر، الاستذکار لابن عبدالبر رَحِمَہُ اللّٰہ).

(۳) مراد حیض ءُحمل دوئیں بوت کن اَنت. بزاں اے پیمیں جنینءَ بایدنہ اِنت کہ آوتی ماہواریءَ چیربدَاَنت. اے پیما کہ آئی سئیں ماہواری توام بوتگ اَنت بلے آدوزاھرکنت تاکہ ساری ایں مرد اگن رجوع کنگ بلوٹیت گڑا آرجوع کت بکنت. ءُاگن ساری ایں مردءَ نہ لوٹیت گڑا ھمیشی بگوْشیت کہ منی وسئیں ماہواری آتکگ ءُگوستگ اَنت حالانکہ حقیقت اے پیم نہ اِنت تاکہ آئی مرد رجوع کت مہ کنت. ءُھمے پیما اگن چہ ساری ایں مردا آئیءَ چُکّےلاپءَ ھست گڑا آئی چیر مدنت بلکیں آمردا حال بدَاَنت کہ تئی چُکّے منی لاپءَ ھست تاکہ نسب تہا گڑ بڑ مہ بیت. اے دوئیں چیز سک ناجائز ءُگناہ اَنت.

(۴) بزاں اگن آساری ایں مرد رجوع کنگ بلوٹیت گڑا جنینءِ عدّتءِ تہا رجوع کت کنت پہ ہمے شرطءَ کہ آئی نیت جنینءِ پریشان کنگ مہ بیت بلکیں وت ماں وتا سہل کنگ بہ بیت.

بِالْمَعْرُوْفِ ۪ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۭ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۲۲۸

دستورءِ رهبندءَ[۱] ءُپه مردیناں آیانی سرادرجه هسـت (بزاں مستری)، الله گیش اِنت (چه هرکسءَ) ءُزبریں جـواں کارے ءُحکمتانی واجه اِنت.

اَلطَّلَاقُ مَرَّتٰنِ ۪ فَاِمْسَاكٌۢ بِمَعْرُوْفٍ

۲۲۹. طـلاق دو براِانـت[۲] نـوں دارگی اِنـت پـه جُـوانی یـا ویـل کنگی اِنـت پـه نیکی[۳]

(۱) بزاں مرد ءُجن یکّا دگرءِحقانی هیال داریءَ بکنند.

(۲) بـزاں هما طلاق که مرد آئی تها رجوع کت کنت آدوبریگ اِنت. بـزاں اوّلی ءُدومی طلاقءَ پد مرد رجوع کت کنت بلے عدّتءِ تها. جاهلیّتءِ رسـم همیش اَت که مردءَ وتی دلءِ تبءَ جنینءَ طلاق دات، ءُپدئے رجوع کت. ایشی تها حدّءُحدود نیست اَت. چه ایشی سببءَ جنینءِ سرا باز زیادتی بوت. اسلامءَ اے رسم گارکت، ءُآئی حد بندی کت که طلاق سـئے اَنت. سیمی طلاقءَ پد مردینءِ رجوعءِ حق هلاس بیت. همے وڑا اے آیتءِتها طلاقءِ رهبند بیان اِنت که سئیں طلاق یک پارگ دیگ مه بنت بلکیں دیر دیرءَ دیگ به بنت اللهءِ لوٹ ءُحکمت همیشی تهااِنت. ایشرءَطلاقءِ سُـنّی گوْشگ بیت. عبدالله بن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا اے بابتءَ گوْشـیت که آئی وتی جنینءَ آئی ماهبواریءِ تها طلاقے دات گڑا واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ حکم دات که آ وتی جنینءِگورا رجوع بکنت. بزاں آئی گورا برژوت. پدآئیءَ بداریت دانکه آپاک به بیت. پدا آئیءَ دگه ماهبـواری بےبئیت. پدا آئیءَ بلّیت تاکه چه اے ماهبـواریءَ پاک به بیت. پدا اگن آئیءَ طلاق دیگ لوٹیت گـڑا آئیءَپاکیءِحالتءَ طلاق بدنت چه ویت ءُواب کنـگءَ پیسر. همیش اِنت هما عدّت که اللهءَ حکم داتگ که آئی تها جنینءَ طلاق دیگ به بیت (سنن أبی داود، کتاب الطّلاق، باب فی طلاق السّنّة) بزاں طلاق دیگءِ رهبند همیش اِنت که هرپاکیءِ تها پیسرچه ویت ءُواب ءُجماع کنگءَ طلاقے بدنت تاکه همے وڑا آئی سئیں طلاق توام به بنت. آیا سـئیں طلاق یک جاگهءَ کپنت یانه؟ اے بابتءَ اختلاف هست. ائمه اربعه، ءُگیشتریں عالم همے نیمگءَاَنت که سئیں طلاق یک برا یکّیں دیوانءَ کپنت. بلے محدّثین گیشتر همے نیمگءَاَنت که یکّیں دیوانءِ سـئیں طلاق یکّے ساب بنت، ءُسـئیں یک برا نه کپنت. ایشانی دلیل همیش اِنت که عبدالله بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا بیان فرمائینیت که اللهءِ رسـولءِزمانگءَ، ءُابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ زمانگءَ، ءُعمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ خلافتءِ اوّلی دوئیں سـالانی تها یکّیں دیوانءِ سئیں طلاق یکّے سـاب بوتگ اَنت. رنداکه مردماں اے طلاق دیگءِ تها زوت کت گڑا عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ یکّیں دیوانءِ سئیں طلاق سئے ساب کت اَنت، ءُهمے حکم نافذکت. (صحیح مسلم، کتاب الطّلاق، باب طلاق الثّلاث) اے گوْشـنت که اے حکم عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ اجتهادے بوتگ پمیشـا پیغمـبر صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ حکمءِدیمءَ آئی اجتهاد ءُحکـم زورگ نه بیت بلکیں پیغمبرءِ حکم دیمءَ دارگ بیت. (اے بابتءَ سرجمیں بیانءِواستا فقهی کتابانی نیمگءَ واتر کنگ به بیت).

(۳) بـزاں دومی طلاق دیگءَ پد مردین یا وجنـینءِ گورا آئی عدّتءِ تها رجوع بکنـت، اگن نه په جوانیں وڑےءَآئی سیمی طلاقءَ بدنت، ءُآئی ویل بکنت. هنچو میانءَ آئیءَ لونجان کنگ ءُدارگ سکّیں ناجائزیں چیزے، ءُبلاهیں گناهے.

اَوْ تَسْرِيْحٌۢ بِاِحْسَانٍ ؕ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوْا مِمَّآ اٰتَيْتُمُوْهُنَّ شَيْـًٔا اِلَّآ اَنْ يَّخَافَآ اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ؕ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ۙ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيْمَا افْتَدَتْ بِهٖ ؕ تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوْهَا ۚ وَمَنْ يَّتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۲۲۹﴾

ءُنارواانت پہ شما ایکہ بزورات چہ ہما چیزاں کہ شما داتگ اَنت آیاں (توری) کمّکیں چیزے، ابیدءِ چہ ایشی کہ بترس اَنت دوئیں اے کہ قائم داشت نہ کن اَنت اللّٰہءِ حکماں. نوں اگاں ترس اِتت شما اے کہ قائم داشت نہ کن اَنت ہر دوئیں اللّٰہءِ حکماں گڑا نیست گناہ آ ہردوئینانی سرا ہر چیکہ بدل بدنت جنین (پہ وتی خلاصیءَ)[1] اے دستوراَنت اللّٰہءِ، نوں چہ ایشاں سر مہ گوْزات ءُہر کس کہ سر بگوْزیت چہ اللّٰہءِ حکماں گڑا ہمیش اَنت ظالم.

فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهٗ مِنْۢ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهٗ ؕ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ اَنْ يَّتَرَاجَعَآ اِنْ ظَنَّآ اَنْ يُّقِيْمَا

۲۳۰. نوں اگاں آئرا طلاقے دات گڑا حلال نہ اِنت پہ آئی آ جنین چہ آئی (طلاق دیگءَ) رند تا وہدیکہ آجنین سانگ مہ کنت ابیدءِ چہ آئی دگہ مردے، نوں اگاں آئی (ہوں) آئرا طلاق دات نوں گناہ نیست آ دوئینانی سرا کہ پدا یک ءُدگر ءُسانگ بکننت ءُہور بہ بنت[2]

(۱) اے آیتءَ خلعءِ بیان اِنت. خلع ہمیشیءَ گوْشنت کہ جنینءَ وتی مرد دوست نہ بیت، ءُآوتی مردا یلہ کنگ لوٹیت. اے وھدا مردین وتی داتگیں حق مہرءَ دربا لوٹ اِت کنت، ءُآئیءَ اے حق ہست اِنت. ایشی یک رھبندے ہمیش اِنت کہ مردین جنینءِ لوٹ ءُواھشءِ رھبندءَ آئی سوناں بدنت. اگں نہ عدالت پہ زور مردینءَ طلاق دیگ پرمائیت. اگں ایشی واستا آآمادہ نہ بوت گڑا قاضی اے نکاحءَ وت سندیت، ءُآئی ہلاس کنت. اے پیمیں جنینءِ عدّت یک حیضے. (سنن الترمذی کتاب الطّلاق باب الخلع) بزاں یک حیضےءَ پد آدگہ جاگہ سانگ کت کنت.

(۲) مراد سئیمی طلاق اِنت. بزاں سئیمی طلاقءَ پد نہ مردین رجوع کت کنت ءُنہ پدا گوں آئی سانگ کت کنت. ہاں اگں اے جنین دگہ مردے بگییت پدا آمرد چہ وتی وشّیءَ آئی سوناں بدآنت، یا بمریت گڑا آپیسری اِیں مرد گوں ایشی پدا سانگ کت کنت. بلے اے حلالہءِ رھبند کہ جاگہ جاگہ گندگ بیت اے سکّیں سلّیں رھبندے. واجب صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ «لعن الله المحلّل والمحلّل له». کہ اللّٰہءِ پٹ بہ بیت حلالہ کنوک سرا، ءُھمائی سرا کہ پہ آئی حلالہ بوگءَ اِنت. (سنن الترمذی کتاب النّکاح باب ماجاء فی المحلّل والمحلل له).

حُدُوْدَ اللّٰهِ ۗ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿۲۳۰﴾

اگاں جـزم بـوت اَنت کہ قائم داشـت کن اَنت اللّٰہءِ حکماں، ءُاے دستورانت اللّٰہءِ کہ گِشّینیت اِش پہ ہما قومءَ کہ زان اَنت.

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ سَرِّحُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ ۪ وَّلَا تُمْسِكُوْهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوْا ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ ۭ وَلَا تَتَّخِذُوْٓا اٰيٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا ۠ وَّاذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنَ الْكِتٰبِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهٖ ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۲۳۱﴾

۲۳۱. ءُوہدیکہ شـما طلاق دئیـت جنیناں پدا آبہ رس اَنـت وتی عدّتاں گڑا آیاں بدارات گـوں جوانیءَ[1] یاویـل اِش بکن اِت گوں جـوانیءَ، ءُآیاں مہ دارات پـہ کُنّتءَ تا کہ زیادہـی بکن اِت، ءُہرکـسءَ کہ اے کار کت گڑا آئی پہ وتابدی کت، ءُجوڑ مکن اِت اللّٰہءِ حکمـاں مذاق[2]، ءُیاد بکن اِت اللّٰہءِ احسـانءَ وتی سرا، ءُہرچیکہ دیم ئے داتگ شـمئےسرا کتـاب ءُحکمتی ہبر کہ شمارا سوج ءُپنت دنت پہ ہمیشی، ءُبترس اِت چـہ اللّٰہءَ ءُجـواں بـزان اِت کہ اللّٰہ ہر چیزءَ زبر زانوک اِنت.

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوْهُنَّ اَنْ يَّنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا

۲۳۲. ءُوہدیکہ شما طلاق دات جنیناں نوں سر بوت اَنت پہ وتی عدّتءَ نوں آیاں مدارات ایکہ سـانگ بکن اَنت گوں وتی (ساری

(۱) بـزاں اوّلی ءُدومی طلاقءَ پد مرد جنینءِ عدّتءِتہا رجوع کت کنت. سـئیمی طلاقءَ پد رجوع کت نہ کنت. اے آیت ہمے نیمگءَ رھشونی کنت کہ مردین اگں جنینءِ حقانی ھیالداریءَ کت کنت، ءُآ ءُجنین ٹہ اَنت گڑارجوع بکنت اگں نہ جنینءِ سـوناں بدنت، ءُچہ آئی وتا بسندیت. ھشکءَ پہ آئی تنگ کنگءَ آئءَ مداریت.

(۲) بزاں پدماں پدءَ نکاح کنگ، ءُسـون دیگ کہ من مذاق کتگ اے گوں اللّٰہءِ آیتاں مذاقے، ءُسـک گناہ اِنت. ءُاے چیزانی تہا مذاق نیسـت، واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ «**سئے چیزاَنت کہ آیانی تہا پہ دل بوگ، ءُمذاق کنگ دوئیں پہ دل سـاب بنت، ۱- نکاح، ۲- طلاق، ۳- رجوع کنگ**». (سـنن الترمذی کتاب الطلاق باب ماجاء فی الجـدّ والھزل فی الطّلاق) شواھدانی بنیادءَ اے حدیث محدّثیناں صحیح گوشتگ. بچار (نصب الرّایۃ للزّیلعی، تلخیص الحبیر لابن حجر العسقلانی) طلاقءِ بحث تہا.

تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوْفِ ۭ ذٰلِكَ يُوْعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ ۭ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ۝۲۳۲

ایں) مرداں وہدیکہ آ گوں یکّا دگرءَ وش بوت اَنت دستورءِ رہبندءَ[1]، اے سوج ءُپنت دیگ بیت ہر کسءَ کہ چہ شما یقین ہست اللّٰہءِ سرا ءُرندی روچءِسرا، اے پہ شما پاک تر ءُصاف ترانت. ءُاللّٰہ زانت ءُشما نہ زان اِت.

وَالْوَالِدٰتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُّتِمَّ الرَّضَاعَةَ ۭ وَعَلَى الْمَوْلُوْدِ لَهٗ

۲۳۳. ءُمات شیر بہ میچین اَنت وتی چکّاں دوسال توامیں ہرکس کہ لوٹیت کہ توام بکنت شیر میچینگءِ مدّتءَ[2]، ءُہمایاں کہ چک ہست آیانی سراانت آیانی روزی دیگ ءُآیانی

(۱) اے آیتءِ تہا ہما جنینءِ حکم بیان اِنت کہ آئی مردءَ آئیءَ یکے یادو طلاق داتگ بلے آئی عدّت گوستگ ءُہلاس بوتگ، ءُمردءَ عدّتءِتہا رجوع نہ کتگ، ءُپدا پشومان بوتگ. نوں اے مردین گوں وتی جنءَ پہ دگہ نوکیں نکاحےءَبور بوت کنت. ایشانی منَہ کنگ جائز نہ اِنت. حدیث پاکءَ ہستیں کہ معقل بن یسار رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ یک کُہارے ہست اَت، آئی مردءَآئیءَ طلاقے دات. پدا مردءَجنینءِ عدّتءِ تہا رجوع نہ کت تاکہ آئی عدّت گوست ءُہلاس بوت اَنت. رندا مردءَ پہ نوک آئی واستا گوْاجار دیم دات. گڑا جنینءِ براتءَ نہ منّ اِت کہ نوں ایشانی نکاح بوت نہ کنت. اللّٰہءَ ہمے ہبرءِ سرا اے آیت دیم دات گڑا بـــراتءَ وتی اے حکم واپس زرت، ءُاللّٰہءِ حکمءِدیمءَ وتی گردن جہل کت. (صحیح البخاری، کتاب الطلاق، باب وبعولتھـن أحقّ بردّھن فی العدّۃ) چہ اے آیتءَ ہمے دلیـل زورگ بیت کہ بیدءِ ولیءِ اجازتءَ جنین نکاح کت نہ کنت کہ ادا نکاحءِ مسـترءُ کماشیءِ نسبت ہمائی نیمگءَ کنگ بوتگ. حدیثءَ ایشی بابتءَ صاف حکم آتکگ. فرمان اِنت، «**لانکاح إلّا بولیّ**». کہ بیدءِ ولیءَ سانگ بوت نہ کنت. (سنن أبی داود کتاب النکاح باب فی الـولی وغیرہ) دگہ حدیثے تہا واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ «**أیّما امرأۃ نکحت بغیر إذن ولیّھا فنکاحھا باطل، فنکاحھا باطل، فنکاحھا باطل**». ہرآجنینءَ کہ بیدءِ ولی ءُکماشءِ اجازتءَ ہنچو ســانگ کت آئی سانگ ہچ ســاب نہ اِنت، ءُنہ بوتگ. واجہءَ سئے برا اے ہبر بر تزّینت ءُگوْشت. (سنن أبی داود کتاب النکاح باب فی الولیّ) ایشی ہمبراہیءَ اے آیتءِ تہا اے بیان ہم ہست اِنت کہ جنینءِ سرا زور کنگ مہ بیت. اگن آئیءَ یک مردے دوست نہ بوت پہ زور گوں آئی سانگ دیگ مہ بیت بلکیں چہ جنینءَ اجازت گرگ بہ بیت.

(۲) اے آیتءِ تہا شـیر میچینگءِ وھد ءُمدّت بیان اِنت کہ آدوسال اِنت. بزاں چہ دوسالءَ گیشتر چکّءَ شیر میچینگ روانہ اِنت. چہ اے آیتءَ اے ہوں زانگ بیت کہ اگن یکّے چہ دوئیں سالانی توام بوگءَ پیسر وتی چکّءِ شیردیگءَیلہ بدنت اے ہوں روا اِنت بلے شرط ہمیش اِنت کہ چکّءَ تاوان مہ رسیت.

رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ۭ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَا تُضَاۗرَّ وَالِدَةٌۢ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُوْدٌ لَّهٗ بِوَلَدِهٖ ۚ وَعَلَي الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ ۚ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ۭ وَاِنْ اَرَدْتُّمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُوْٓا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَّآ اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوْفِ ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۲۳۳

پوشاک دیگ دستورِ رہبندءَ[۱]، ءُبارلڈگ نہ بیت ہچ کس ءَبلے ہمائی وسےءِ کدّا، تاوان دیگ مہ بیت ماتاں پہ آیانی چْکّاں[۲]، ءُنہ پتاں پہ آیانی چُکّاں. وارثءِسرا ہم ہمے ہست اِنت[۳] نوں اگاں دوئیں بلوٹ اَنت شیرءِ یلہ کنگءَ پہ وتی وشّیءَءُوت ماں وتءِشؤرءَ گڑا آیانی سراگناہ نیست. ءُاگاں شما شیر میچینگ بلوٹ اِت وتی چُکّاں نوں شمئے سراگناہ نیست وہدیکہ شما دستءَ دات (آیانی) ہرچیکہ شما بستگ اَت پہ راہ ءُراہبند[۴]، ءُبترس اِت چہ اللہءَ ءُجواں بزان اِت کہ بے شک اللہ ہر چیکہ شما کن اِت زبر گندوک اِنت.

وَالَّذِيْنَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُوْنَ اَزْوَاجًا يَّتَرَبَّصْنَ

۲۳۴. ءُہما مردم کہ بمراَنت چہ شما ءُیلہ بکن اَنت جنیناں گُڑا ودار بکن اَنت آجنین پہ

(۱) امام ضحّاك گوشت کہ وھدیکہ مردمےءَ وتی جنینءِ سون دات اَنت، ءُآئیءَ چہ آ جنینءَ چکّے ھست، ءُآجنین آئی چکّءَ شیر میچینیت گڑا اے جنینءِ ہرچ ءُدرچ ھماچکّءِ پتءِ سرا اِنت کدءِوتی وسءَ. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) ماتءِ تکلیف ءُتاوان دیگ ھمیش اِنت کہ مات چکّءَ شیر میچینگ لوٹیت بلے مردم چہ آئی، آئی چکّءَ بہ زن اَنت. یا بیدءِ خرچہءِ دیگءَ آئیءَ پہ شیر میچینگءَ لاچار بکن اَنت. ءُپتءِ تکلیف دیگ ھمیش اِنت کہ چکءِ مات آئی چکّءِ شیرمیچینگءَ مہ منّیت تاکہ آئی پتءَ تکلیف برسیت، یاچہ چکّءِ پتءَ چہ آئی وسءَ گیشتر ہرچ ءُدرچ بلوٹیت.

(۳) پتءِ مرگءَ پد آئی سیاد ءُوارثانی ذمّہ داری اِنت کہ اے چکّءِ ھیال داریءَ بکن اَنت. ءُآئی شیر میچینگءِ ہرچ ءُدرچءَ وتی سرا بکنند.

(۴) بزاں ایشی اجازت ھست اِنت کہ مردم وتی چکّءَ پہ شیر میچینگءَ دگہ جنینےءَ بداَنت. بلے آجنینءِہرچ ءُدرچ ھما ہلک ءُمیتگ ءُملکءِ دستورِ رھبندءَدیگ بہ بیت.

بِاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَّعَشْرًا ۚ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا فَعَلْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۲۳۴

وتاچار ماہ ءُدہ روچ[۱]، نوں وہدیکہ سر بہ بنت وتی عدّتءَ نوں شمئے سرا گناہ نیست چہ ایشی کہ بکن اَنت آجنین پہ وتءَ (بزاں سانگ) دستورءِ ربیندءَ[۲] ءُاللّٰہ ہر چیکہ شما بکن اِت(چہ آئیءَ) جواں سرید اِنت.

۲۳۴. ءُشمئے سراگناہ نیست ہر چیکہ پردہءِ تہا شما گواجار بدئیت پہ نکاحءَ جنیناں، یا شما آئی بدارات وتی دلا نی تہا[۳] زانت اللّٰہءَ کہ شما المءَآیاں یاد کن اِت، بلے گوں آیاں وعدہ مکن اِت چیرکائی[۴]، ابیدءِ چہ ایشی کہ بگوْش اِت راہبندی ہبر[۵]، ءُمہ

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاۗءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ ۭ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُوْنَهُنَّ وَلٰكِنْ لَّا تُوَاعِدُوْهُنَّ سِرًّا اِلَّآ اَنْ تَقُوْلُوْا قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ۬ وَلَا تَعْزِمُوْا عُقْدَةَ النِّكَاحِ

(۱) توری آئی مردءَ گوں آئی وپت ءُواب کتگ، یاچہ وپت ءُواب کنگءَ پیسر بیران بوتگ. کسانینے بہ بیت یا پیریں زالے. بزاں اے پیمیں جنینءِ عدّت چارماہ ءُدہ روچ اِنت کہ اے روچانی تہا نہ آزیب ءُزینت کت کنت ءُنہ دگہ جاگہ سانگ کت کنت. البتہ ہماجنین کہ آئی لاپ پرّانت، ءُآئی مرد بیران بوت گڑا ایشی عدّت «وضع حمل» اِنت. بزاں گوں چکّءِ بَوگا آئی عدّت توام بیت، ءُآدگہ جاگہ سانگ کت کنت. فرمان اِنت ﴿ وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَّضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ﴾ کہ لاپ پرّیں جنینانی عدّت آیانی چکّانی آرگ اِنت. [سورۃ الطلاق: ۴].

(۲) بزاں عدّتءِ پورہ بوگءَ رند جنینءِواستا رواِنت کہ آزیب ءُزینت بکنت، ءُدگہ مردے بگیپت گوں وتی مستر ءُکماشانی اجازتءَ. اسلام تہا جنوزامءِ سانگ کنگ عیبے نہنت. ءُمسلماناں باید نہ اِنت کہ اے چیزءَ عیبے بزان اَنت.

(۳) ادا ھما جنینانی بیان اِنت کہ آیانی لوگ واجہاں آیانی سئیں طلاق داتگ اَنت. اے پیمیں جنیناں آیانی عدّتءِ تہا مردم پہ اشارہ نکاح ءُسانگءِ گواجار دات کنت. چوکہ بگوشیت منا سانگے کنگی اِنت، یامن نیکیں جنینےءِ شوہازایاں. البتہ چہ آئی عدّتءِ ہلاس بوگءَ پیسر درءَ در آئیءَ نکاحءِ کُلےءِ دیگ روانہ اِنت. ءُھما جنین کہ آئی مردا آئیءَ یک یادوطلاق داتگ بلے سئیں نہ داتگ اَنت، ءُآعدّتءِ تہااِنت اے پیمیں جنینءِ نیمگءَ نکاحءِ کُلےءِ دیم دیگ ہچ وڑا روانہ اِنت پرچہ کہ آئی پیسری اِیں مرد تنے وھدا چہ آئی ہلاس نہ اِنت، ءُاگن بلوٹیت آئی گورا رجوع کت کنت.

(۴) بزاں اے پیمیں جنینءِ عدّتءِ تہا آئی نیمگءَ چیرکائی نکاح ءُسانگءِ کُلےءِ دیم دیگ، یاگوں آئی نکاح کنگ جائز نہ اِنت، ءُسک گناہ اِنت.

(۵) بزاں گوں اشارہ آئیءَ نکاحءِ کُلےءِدیم دیگ، یا آئی مسترءُکماشءَ ھمے گوْشگ کہ ایشی دومی سانگءَ چہ پیسر منءَ ھال بدئے. اے وڑیں گپ جنگ جائز اِنت.

حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتٰبُ اَجَلَهٗ ؕ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوْهُ ۚ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿۲۳۵﴾

بنـدِات گرْنچءَ نکاحءِ تا وہدیکہ سر بہ بیت عـدّت وتی وہدا، ءُجواں بزان اِت کہ اللہ زانت ہرچیکہ شـمئے دلاں ہست نوں بترس اِت چہ آئی. ءُجوان بزان اِت کہ اللہ مزنیں بخشوکے ءُ مزنیں بُردبارے.

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ مَا لَمْ تَمَسُّوْهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوْا لَهُنَّ فَرِيْضَةً ۖ وَّمَتِّعُوْهُنَّ ۚ عَلَى الْمُوْسِعِ قَدَرُهٗ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهٗ ۚ مَتَاعًا ۢ بِالْمَعْرُوْفِ ۚ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۲۳۶﴾

۲۳۶. شـمئے سراگنـاہ نیسـت اگاں شـما جناں طلاق بدئیت، وہدیکہ شـما دسـت بِر نہ کتگ اَنت یا نہ بسـتگ پہ آیاں مَہر، ءُآیاں خرچ بدئیت. دسـت پچیں مـردم کدءِ وتی وسءَ، ءُتنگ دستیں مردم کدءِ وتی اندازہءَ، ہرچ ءُدرچ دسـتورءِ رہبندءَ بہ بیت[۱] فرض اِنت نیکوکاریں مخلصانی سرا.

وَاِنْ طَلَّقْتُمُوْهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوْهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيْضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ اِلَّآ اَنْ يَّعْفُوْنَ اَوْ يَعْفُوَا الَّذِيْ بِيَدِهٖ عُقْدَةُ

۲۳۷. ءُاگاں شـما آیـاں طـلاق دات پیـش چـہ آیـانی دسـت بِرکنـگءَ ءُایرکتـگ پـہ آیاں حقءِ مہرگـڑا نیم(دیـگی اِنـت) ہرچیکـہ شما نامینتگ[۲]، ابیدءِ اِنت ہرچیکہ جنین پہـل بکنـت[۳]، یـا پہـل بکنـت ہماکہ

(۱) ادا ھما جنینءِ بیان اِنت کہ آئی حق مہر نکاحءِ وھدا گیشّینگ نہ بوتگ، ءُآئی مردءَ گوں آئی ویت ءُواب کنگءَ پیسر آئی سـون دات اَنت گڑا اے مردینءَ بایداِنت کہ اے پیمیں جنینءَ کدءِ وتی وسءَ چیزے نہ چیزے بداَنت، ءُنوں آھرا ویل بکنت. ایشی حکمت ھمیش اِنت کہ چہ اے سون ءُسِدگءَ پہکءَ پہک مردم چہ یکّءَ دگرءَمہ سدیت، ءُسیاد ءُوارثی پہک گارمہ بیت.

(۲) نوں ادا ھما جنینءِ بیان اِنت کہ آئی سـانگ ءُنکاحءِ وھدا حق مہر ایرکنگ بوتگ بلے آئی مردءَ گوں آئی ویت ءُواب کنگءَ پیسر آئی سـون دات اَنت. اے مردین ھمے ایر کتگیں حق مہرءِ نیمءَ ادا بکنت. نیم آئءَ پہلّ اِنت.

(۳) اگن اے پیمیں جنین وتی مردءَ پہک پہل بکنت کہ من چہ تو ھچ نہ زوراں گڑا درھیں حق مہر آئءَ پہل بیت. حق مہر جنینءِ حقّ اِنت، ءُھما آئی کماش اِنت. آئی زورگ ءُپہل کنگءِ حق دگہ ھچ کسءَ نیست اِنت.

النِّكَاحِ ۭ وَاَنْ تَعْفُوْٓا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ۭ وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۲۳۷

ہمائی دستااِنت گرْنچ نکاحءِ[1] ءُاگاں شما (چیزے) یلہ بکن اِت اے نزیک ترانت پہ پرہیز گاریءَ، ءُبیہال مکن اِت وت ماں وتااحسان کنگءَ. بے شک اللہ ہرچیکہ شما بکن اِت زبر گندوک اِنت.

حٰفِظُوْا عَلَي الصَّلَوٰتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى ۤ وَقُوْمُوْا لِلّٰهِ قٰنِتِيْنَ ۲۳۸

۲۳۸. نگہداریءَ بکن اِت نمازانی ءُخاص میانی نمازءِ[2]، ءُبوشت اِت اللہءِ دیما گوں ادب ءُاحترامءَ.

فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا ۚ فَاِذَآ اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا

۲۳۹. نوں اگاں شما تُرس ءُلرزےءِ تہا بہ بئیت گڑا پیاد گءَ (نماز) بوان اِت یا سواری

(۱) ادا مرادکئے اِنت؟ اے بابتءَ اختلاف ہست. لہتینءَ جنینءِ ولی ءُکماش مراد زرتگ. بزاں اگن آچہ جنینءِ حقّءَ چیزے یا درستاں پہل بکنت گڑا مردینءَ پہل بنت. اے امام مالكءِ مذہب اِنت، ءُعبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا یک ہبرے ہمے وڑااِنت. آدگہ گیشترینانی مذہب ہمیش اِنت کہ مراد مرد اِنت کہ نکاحءِ پشت گیجگ ءُہلاس کنگ ہمائی دستی چیزے. بزاں اگن آ وتی حق مہرءِ نیمءَ کہ شریعتءَ آئی زورگءِ اجازت داتگ جنینءَ پہل بکنت، ءُبدااَنت، اے باز جوانیں چیزے. پمیشا دیمءَ گوشگ بوگءَاِنت کہ اگن شماپہل بکن اِت اے باز جوان اِنت. امام ابوحنیفہ، ءُامام شافعی مذہب ہمیش اِنت. عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا یک روایتے ہمے وڑااِنت. صحیح تر ہوں ہمے زانگ بیت. (بحار تفسیر ابن کثیر) **فائدہ:** زانگ لوئیت کہ سون داتگیں جنینانی چار قسم اَنت. (۱) ہما کہ آیانی حق مہر گیشّینگ بوتگ. ءُآئی مردءَ گوں آئی وپت ءُواب کتگ. ایشیءَ توامیں حق مہر دیگ بیت ہنچوکہ آیت ۲۲ تہا اے سرجمءَ بیان اِنت. (۲) حق مہر گیشّینگ نہ بوتگ، ءُوپت ءُواب ہوں کنگ نہ بوتگ ایشیءَ بیدءِ حد بندیءَ چیزے نہ چیزے کدءِ مردءِ وسءَ دیگ بہ بیت. (۳) حق مہر گیشّینگ بوتگ بلے وپت ءُواب کنگ نہ بوتگ. ایشیءَحق مہرءِ نیم دیگ بیت. (اے دوئینانی بیان ہمے آیتءِ تہا ہستِ اِنت). (۴) وپت ءُواب کنگ بوتگ بلے حق مہر گیشّینگ نہ بوتگ. ایشانی واستا مہر مثل ہست. مراد ہمیش اِنت کہ اے پیمیں جنینءَ ہما قوم ءُراجءِ دستور ءُرہبندا ہمنچوکہ آدگہ جنیناں دیگ بیت آہرا دیگ بہ بیت. (أحسن البیان).

(۲) چہ میانی نمازا کجام نماز مرادِاَنت. اے بابتءَ بازیں روایتے ہست بلے گیشترین حدیث ہمے نیمگءَاَنت کہ مراد عصر بزاں دیگرءِ نمازِاَنت. حدیثءَ ہستِ اِنت کہ مشرکاں جنگءِ احزابءَ واجہ چہ دیگرءِ نمازءَ گٹ کت تاکہ روچ سُہر یا زرد ترّات. گڑا واجہءَ فرمائینت کہ ایشاں مارا گیشءوت نہ کت چہ میانی نمازءَ کہ آعصرءنمازانت. اللہ ایشانی لاپاں، ءُقبراں چہ آسءَ پربکنت. (صحیح مسلم، کتاب المساجد ومواضع الصّلوۃ، باب دلیل من قال الصّلاۃ الوسطی ھی صلاۃ العصر) (آدگہ دیمءِ تاکءَ).

اللّٰهُ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَّا لَمْ تَكُوْنُوْا تَعْلَمُوْنَ ﴿۲۳۹﴾

حالتءَ[۱]، نوں وہدیکہ شما بے ترس بوت اِت گڑا اللّٰہءَ یاد بکن اِت ہما وڑا کہ آئی شمارا تعلیم داتگ ہماچیزءِ کہ شما نہ زانتگ[۲].

وَالَّذِيْنَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُوْنَ اَزْوَاجًا ۖ وَّصِيَّةً لِّاَزْوَاجِهِمْ مَّتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍ ۚ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْ مَا فَعَلْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوْفٍ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۲۴۰﴾

۲۴۰. ءُہما مردم کہ مراَنت چہ شما ءُویل کن اَنت جنیناں وصیت بکن اَنت پہ وتی جنیناں خرچ دیگءِ داں سالےءَ[۳]، بیدءِ درکنگءَ. نوں اگاں وت دربیاینت گڑا شمئے سراگناہ نیست ایشی سراکہ آچیزے پہ وتا کن اَنت دستورءِ رہبندءَ، ءُاللّٰہ گِیْشُ ءُزبردست اِنت (چہ ہرکسءَ) ءُخیرکارے حکمتانی صاحب اِنت.

وَلِلْمُطَلَّقٰتِ مَتَاعٌۢ بِالْمَعْرُوْفِ ۚ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِيْنَ ﴿۲۴۱﴾

۲۴۱. ءُطلاق داتگیں جنیناں خرچ دیگی اِنت قانونءِ رہبندءَ[۴]، المی اِنت پرہیزگارانی سرا.

(۱) اداں صلاۃ الخوف (بزاں ترسءِ وھدءِ نماز)ءِ نیمگءَ اشارہ بوگءَاِنت. بزاں ھماوھدءَ کہ مردم گوں دشمنءَ جنگءَ بہ بیت، یا جہادءِ میدانءَ بہ بیت، ءُآئیءَ دشمنءِ ترس بہ بیت کہ کجام نہ کجام وھدءَآمنی سرا لشکر کنت، اے وھدا سواریءِ سرا یاپیادگءَ نماز بوانیت. بزاں اے ترسءِ وھدا دیم گوں قبلہءَ کنگ المی نہ اِنت. زانگ بیت کہ نماز ھچ حالتءَ پہل نہ بیت. داں مردم ہوشءِ تہااِنت نمازءَ ویل مہ کنت. (ایشی سرجمیں بیان حدیثانی تہا چارگ بہ بیت).

(۲) بزاں وھدیکہ مردم چہ دشمنءِ ترسءَ دراتک، ءُھما پیسری اِیں حالتءَ آتک گڑا نماز گوں آئی شرطاں وانگ بہ بیت. ھچ کمّی کنگ مہ بیت.

(۳) بنداتءَ حکم ھمیش اَت وھدیکہ مردمے مرت گڑا آئی جنین ھما مردءِ لوگءَ نِشت داںیک سالےءَ. بزاں آئی عدّت سالے اَت. ءُآئی خرچ چہ ھمے مردءِ مالءَ درکنگ بوت. ءُمردءِواستا المی اَت کہ پہ جنءَ چیزے وصیت بکنت رندا اللّٰہءَ اے حکم چست کُت ءُمنسوخ کُت گوں اے آیتءِ نازل کنگءَ(بزاں آیت نمبر۲۳۴) (تفسیر ابن کثیر) بزاں نوں اے پیمیں جنینءِ عدّت چار ماہ ءُدہ روچ اِنت. ھمے پیما گوں میراثءِ آیتانی دیم دیگءَ وصیتءِحکم ہوں منسوخ ءُچست بوت.

(۴) اے حکم پہ ھرچ پیمیں سون داتگیں جنینانی واستااِنت. بزاں جنینانی سون دیگءِوھدا مردم آیاں چیزے نہ چیزے ہرچ ءُدرچ بدنت. اے حکمءِ حکمت ھمیش اِنت کہ سیاد ءُوارثانی مہر ءُمحبّت ءُدوستیءِ رشتہ پہک گار مہ بیت.

كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿۲۴۲﴾

۲۴۲. همے پیما گیشینیت اللّٰه په شما وتی آیاتاں تا کہ شما بفهم اِت.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ خَرَجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ اُلُوْفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوْتُوْا ثُمَّ اَحْيَاهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿۲۴۳﴾

۲۴۳. زاناں تو نہ دیست ہما کہ دراتک اَنت چہ وتی لوگاں ءُآ ہزارانی ساباءَ اِتنت چہ مرگءِ ترسءَ، نوں گوْشت اللّٰهءَپہ آیاں کہ بمراِت پدا زندگ ئِے کت اَنت[1]، بے شک کہ اللّٰه مہربانیانی واجہ اِنت، بلے گیشتریں مردم شکر نہ گراَنت.

وَقَاتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۴۴﴾

۲۴۴. ءُجنگ بکن اِت ماں اللّٰهءِ راهءَ، ءُبزان اِت کہ اللّٰه جوانیں اشکنوک ءُزانوکے.

مَنْ ذَا الَّذِيْ يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضٰعِفَهٗ لَهٗٓ اَضْعَافًا كَثِيْرَةً وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُۜطُ ۪ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۲۴۵﴾

۲۴۵. کئے اِنت کہ اللّٰهءَ وام بدنت، جُوانیں وام[2]، اللّٰه آئرادوسری دنت بازیں دوسری. اللّٰه اِنت کہ تنگ کنت (روزیءَ) ءُپرْاه کنت (روزیءَ)، ہمائی نیمگءَ شمارا برترّگی اِنت.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْۢ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ مِنْۢ بَعْدِ مُوْسٰى ۘ اِذْ قَالُوْا لِنَبِيٍّ لَّهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُّقَاتِلْ

۲۴۶. زاناں تو نہ دیست یک ٹکےچہ مستران بنی اسرائیلءِ تہا موسیءِ(مرگءَ) رند وہدیکہ گوْشت اِش وتی نبیءَ کہ بدار پہ

(۱) اے کسّہءِ بابتءَ سرجمیں بیان قرآن ءُحدیثءِ تہا گندگ نہ بیت. البتہ تفسیرانی تہا ہست اِنت کہ بنی اسرائیلءِ یک قومےءِ بیان اِنت کہ آچہ جہادءِترسءَ، یاچہ دگہ نادراهی، ءُمیتگءِ تہا کپتگیں وبائیءِ سببءَ چہ لوگاں دراتک اَنت کہ اے وڑا بلکیں ما مہ مریں. گڑا اللّٰهءَ کُشت اَنت. ءُچہ اے چیزءَ آگاہ کت اَنت کہ شما ہرچیکہ بکن اِت چہ اللّٰهءِ تقدیرءَ دراتک نہ کن اِت، ءُشمئے آخری جاہ منند اللّٰهءِ گوراانت. ءُاللّٰه پدا زندگ کنگءِ سرا قادرانت. بزاں آیانی اے وڑ کشگ پہ آیاں یک درس ءُسبقے اَت کہ مرگ ایوکءَ جہادءمیدانءَ نئیت آہرجاگہ گون اِنت. ءُانسان چہ آئی وتا ہچ وڑا رستگار کت نہ کنت. یک نہ یک روچے آئیءَ مِرَگی اِنت.

(۲) اللّٰهءَ وام دیگءِ معنیٰ ہمیش اِنت کہ مردم اللّٰهءِ راهءَ، ءُجہادءِ میدانءَ مال خرچ بکنت، ءُقربان بکنت. اے وڑیں مال گار نہ بیت بلکیں اللّٰه پاک الّمءَ آئیءَ ایشانی جاگہءَ دوسری مزدنت.

فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُوْا ؕ قَالُوْا وَمَا لَنَآ اَلَّا نُقَاتِلَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَآئِنَا ؕ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْهُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿۲۴۶﴾

ما یک بادشاہے کہ ماجنگ بہ کنیں اللّٰہءِ راہءَ[1] آئی گوْشت کہ پہ شما اے اُمّیت ہم ہست اِنت کہ اگاں شمئے سراجہاد فرض کنگ بوت شما جنگ نہ کن اِت، گوْشت اِش کہ چےبوت مارا کہ ما جنگ نہ کنیں اللّٰہءِ راہءَ؟ ءُما درکنگ بوتگیں چہ وتی لوگاں ءُچہ وتی چکّاں. نوں وہدیکہ فرض کنگ بوت آیانی سراجہاد دیم اِش تاب دات ابیدءِ چہ کمّکینےءَ آیانی، ءُاللّٰہ زبر زانت نا انصافاں.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوْتَ مَلِكًا ؕ قَالُوْٓا اَنّٰى يَكُوْنُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ الْمَالِ ؕ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰىهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهٗ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ ؕ وَاللّٰهُ يُؤْتِيْ مُلْكَهٗ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۴۷﴾

۲۴۷. ءُگوْشت پیغمبرءَ پہ آیاں کہ اللّٰہءَ داشتگ پہ شما طالوت بادشاہیءِ واستا، گوْشت اِش کہ چہ کجا ایشیءَ بادشاہی رسیت مئے سرا، ءُما حق دار تریں بادشاہیءِ چہ آئی، ءُآ دیگ نہ بوتگ مالی فراوانی ءُبازیں. آئی (بزاں پیغمبرءَ) گوْشت کہ اللّٰہءَ آ گچین کتگ شمئے سرا ءُآئرئے مزنی ءُزور داتگ ماں علم ءُجسمءِ تہا. ءُاللّٰہ دنت وتی بادشاہیءَ ہرکسءَ کہ بلوٹیت[2]

(۱) اے پیغمبر کہ ادا ایشی بیان اِنت. تفسیرانی تہا ایشی نام شموئیل آتکہ. تفسیرانی تہا ہست اِنت کہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ءِ وفاتءَ رند داں چیزے وھدا بنی اسرائیلءِ رھبند باز جوان اَت. رندا کم کمّءَ آیانی تہا شرک ءُبدعتاں جاگہ کناں کت، ءُآچہ وتی دینءَ دور بواں بوت اَنت گڑا اللّٰہءَ آیانی دشمن آیانی سرچکءَ دات اَنت. آیاں ایشانی لوگ ءُجاگہ پہک ویران کت اَنت. نبیانی آیگ ہوں بند بوت. رندا اللّٰہءَ چیزے مردمانی دعایانی سببءَ شموئیل نامیں پیغمبرے دیم دات کہ آئی ایشانءَ دعوت ءُتبلیغ کت ھمشاں چہ ھمے پیغمبرا لوٹت کہ مئے تہا یک بادشاہ ءُکماشے بدار کہ ما ھمائی مستریءَ گوں وتی دشمناں جنگ بکنیں، ءُاللّٰہءِ راہءَ جہاد بکنیں. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) طالوت چہ ھما قبیلہءَ نہ اَت کہ بادشاہ چہ ھما قبیلہ آن اِتنت بلکیں اے لشکرءِ یک عام مردمے اَت. پمیشا مردماں آئی مستری قبول نہ کت. پیغمبرءَ ھمے پسّودات کہ اے من گچین نہ کتگ بلکیں اے =

ءُاللهٔ مزنیں درکشایے ءُزانوکءِ.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهٖٓ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ التَّابُوْتُ فِيْهِ سَكِيْنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوْسٰى وَاٰلُ هٰرُوْنَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۲۴۸

۲۴۸. ءُگوشت آیاں آیانی پیغمبرءَ کہ آئی بادشاہیءِ نشانی ہمیش اِنت کہ شمئے گوْرا کاریت پیٹی ہے آئی تہا دلجمی ہست چہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ، ءُدگہ لہتے منتگیں چیزچہ ہمایاں کہ یلہ کتگ اِتنت موسیٰ ءُہارونءِ چُک ءُنماسگاں ءُآئرا فرشتہان بڈکننت ءُءُرسیننت. بے شک کہ ایشی تہا عبرتی چیز ہست پہ شما اگاں شمارا یقین ءُباور ہست[1].

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوْتُ بِالْجُنُوْدِ ۙ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيْكُمْ بِنَهَرٍ ۚ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّىْ ۚ وَمَنْ لَّمْ يَطْعَمْهُ فَاِنَّهٗ مِنِّىْٓ اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً ۢ بِيَدِهٖ ۚ فَشَرِبُوْا مِنْهُ اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْهُمْ ۭ فَلَمَّا جَاوَزَهٗ هُوَ

۲۴۹. وہدیکہ ڈنّءَ دراَتک طالوت گوں لشکراں آئی گوْشت کہ اللہ شمارا چکّاسیت پہ یک جوئیا[2] ہرکسءَ کہ چہ آئی آپ وارت نوں آ چہ من نہ اِنت. ءُہرکسءَ کہ نہ وارت چہ آئی گڑا آ چہ من اِنت ابیدءِ چہ ہمائی کہ زُرت ئِے چنکے پہ وتی دستءَ. نوں آ درستاں وارت چہ آئی ابیدءِ چہ کمّکینےءَ

= اللہءِ گچین کتگین اِنت. ءُمستری ءُکماشیءِ واستا علم ءُزانت، ءُجونءِزورالّمی اِنت. اے دوئیں چیز اللہءَ آئءَ داتگ اَنت پمیشا شما را آئی مستری ءُکماشی قبول کنگی اِنت . قومءَ اے بابتءَ کہ طالوت اللہءَ گچین کتگ ءُدیم داتگ یک نشانی بےلوٹ اِت.

(۱) اے صندوق (پیٹی)ءتہا موسیٰ ءُہارون عَلَيْهِمَاالسَّلَامُ تبّرکات ءُنشانی ہست ات اَنت. ہمے جنگانی تہا بنی اسرائیلءِ دشمناں اے پیتی چہ آیانی دستءَ پچ گپتگ اَت، ءُاے ہمایانی گورایَت. اللہءَ پہ ملائکتانی کمکءَ اے پیٹی طالوتءِ دروازگءَ رسینت تاکہ پہ آئی یک نشانی بےبہ بیت. گوں ایشی گندگءَ اسرائیلی باز وش بوت اَنت. ءُآیانی تہا یک بلاہیں دلجمی بے آتک، ءُپہ جنگ ءُجہادءَ آیانی جوش ءُجذبہ گیشتر بوت.

(۲) اے کوْرجو اردن ءُفلسطینءِ میاناِنت. (تفسیر ابن کثیر).

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ قَالُوْا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوْتَ وَجُنُوْدِهٖ ؕ قَالَ الَّذِيْنَ يَظُنُّوْنَ اَنَّهُمْ مُّلٰقُوا اللّٰهِ ۙ كَمْ مِّنْ فِئَةٍ قَلِيْلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيْرَةًۢ بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿۲۴۹﴾

آیانی[۱] نـوں وہدیکہ گوْازینت آ (جو) آئی ءُہمایاں کہ ایمان اِش آوْرتگ اَت گوں آئی. گوْشـت اِش کہ زور نیسـت مـارا مروچی جالوت ءُآئی لشـکرءِ دیمءَ، گوْشـت ہمایاں کـہ آیاں یقـین ہسـت اَت وتی پـروردگارءِ ڈیـک دیگءِ، کہ باز بـرا کمّیں ٹولی گیش بوتـگ بازیـں ٹولیءِسراپـہ اللّٰہءِ حکمءَ، ءُاللّٰہ گوں صبر کنوکان اِنت.

وَلَمَّا بَرَزُوْا لِجَالُوْتَ وَجُنُوْدِهٖ قَالُوْا رَبَّنَاۤ اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَّثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۲۵۰﴾

۲۵۰. ءُوہدیکـہ دیـم پـہ دیم بـوت اَنـت گوں جالـوت ءُآئی لشـکرءَ گوْشـت اِش کہ اے مئـے پـروردگار ایرریچ مئـے دلءِتہا صبر ءُمیہ کن مئے پاداں ءُمئے کمکءَ بکن کافریں قومءِ سرا[۲].

فَهَزَمُوْهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ ۙ وَقَتَلَ دَاوٗدُ جَالُوْتَ وَاٰتٰىهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهٗ مِمَّا يَشَآءُ ؕ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْاَرْضُ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُوْ فَضْلٍ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿۲۵۱﴾

۲۵۱. پـدا آہـش شکسـت دات اَنـت پـہ اللّٰہءِ حکمءَ. ءُکشـت داؤدءَ جالوت ءُدات آئرا اللّٰہءَ بادشـاہی ءُدانـائی ءُآئرئـے یات دات ہرچیکہ لوٹ اِت ئے[۳] ءُاگاں اللّٰہءِ تیلانک دیگ مہ بوتیں مردماں گوں یکّا دگرءَ گڑا بـے ڈول بوتگ اَت دراہیں زمین[۴] بلے اللّٰہ

(۱) اے حکم آیانی تہا صبر پیدا کنگءِ، ءُآیانی چکاّسگءِواستا دیگ بوت کہ باریں آ چنچو ہبر زورانت.

(۲) جالوت دشمنءِ لشـکرءِ کماش اَت کہ آطالوتءِ مقابلہءَ آتکگ اَت. اے «عمالقہ» قوم اَت کہ آبہادری ءُجنگءَ باز نام کپتگ اَت. پمیشـا کمزوردلیں مردمانی ایمان گوں ایشانی گندگءَ شُت ءُگار بوت، ءُآیاں ہمے گوْشت کہ ما گوں ایشاں دیم پہ دیم بوت نہ کنیں.

(۳) داؤد کہ آاے وہدءَنہ پیغمبرے اَت، ءُنہ بادشـاہے اَت. اے لشـکرءَ یک عام سپاہیءِ اَت. اللّٰہءَ جالوت ہمیشی دسـتءَ کُشـت ءُختم کت. پدا رندا اللّٰہءَ داؤد عَلَیْہِ السَّلَامُ پیغمبری ءُبادشـاہی بخشات. ادا چہ حکمتءَ ہمے نبوّت ءُپیغمبری مرادانت.

(۴) اے آیتءِ سرجمیں بیان سورۃ الحج آیت ۴۰ حاشیہ تہا بیان اِنت. ہمودا چارگ بہ بیت.

مزنیں صاحب فضل ءُمہربانے پہ دُرھیں مردماں.

تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ نَتْلُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ؕ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۲۵۲﴾

۲۵۲. اے اللّٰہءِ آیات اَنت کہ ما اِش وانیں تئی دیمءَ برحق. ءُبیشک کہ توچہ دیم داتگیں پیغمبران ئے.

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۘ مِنْهُمْ مَّنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجٰتٍ ؕ وَاٰتَيْنَا عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنٰتِ وَاَيَّدْنٰهُ بِرُوْحِ الْقُدُسِ ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِيْنَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوْا فَمِنْهُمْ مَّنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَّنْ كَفَرَ ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوْا ۫ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ﴿۲۵۳﴾

۲۵۳. ءُدراہیں رسولاں ما مزنی داتگ یکّا دگرءِسرا[۱]، چہ آیاں گوں لہتےءَ اللّٰہءَ ھبر کتگ[۲]، ءُلہتےءِ درجہ اللّٰہءَ بلند کتگ اَنت. ءُما دات عیسیٰ مریمءِ چُکّءَ ظاہریں نشانی، ءُما آئرا طاقت دات چہ پاکیں روحءَ[۳] ءُاگاں اللّٰہءَ بلوٹ اِتیں جنگ نہ کت آیانی رندی یئان رندچہ ایشی کہ آتک ءُسر بوت اَنت پہ آیاں ظاہریں نشانی بلے یکا دگرءِ ہبراِش نہ زُرت. نوں چہ آیاں لہتےءَ ایمان آوُرت ءُلہتےءَ انکار کت، ءُاگاں اللّٰہءَ بلوٹ اِتیں جنگ اِش نہ کت[۴] بلے اللّٰہ کنت ہر چیکہ بلوٹیت.

---

(۱) دگہ آیتے تہا اے ھبر اے پیما بیان اِنت. ﴿ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ ﴾ کہ مابازیں پیغمبرانءَ آدگہ بازیں پیغمبرانی سرا مزنی داتگ. (سورة بنی إسرائیل: ۵۵) البتہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے فرمان «لا تخيّروني من بين الأنبياء» (صحيح البخاري، تفسير سورة الأعراف، باب: ۱۳۵) کہ منا نبیانی تہا فضیلت مدئیت. ایشی معنیٰ اے نہ اِنت کہ نبیاں یکّادگرءِ سرا فضیلت نیست بلکیں اے واجہءَ پہ ادب ءُاحترامءِ واستا بیان کت کہ چہ ھمے سببءَ بازیں مردمے پہ نہ زانتی نبیانی بے احترامیءَ کنت. اگن نہ حقیقت ھمیش اِنت کہ نبیاں یکّادگرءِ سرا فضیلت ھست. اھل السنّة والجماعتءِ ایشی سرا اجماع اِنت.

(۲) مراد موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت کہ آکلیم اللّٰہ گوُشگ بیت کہ اللّٰہءَ کوہءِ طورءَ گوں آئی ھبرکت.

(۳) چہ روح القدسءَ مراد جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت.

(۴) مراد اللّٰہءِ «مشیّت کونیّہ» اِنت. بزاں اگن اللّٰہءَ آیانی دست ءُپاد پچ مہ کتین اَنت. ءُآیانءَ گچینی مہ داتیں گڑا آیاں ھجبر وت ماں وتا کُشت ءُخون نہ کت. بلے اللّٰہءَ پہ آیانی چگّاسگءَ آیانءَ اے دنیاءِ تہا نیکی ءُبدی دوئینانی گچینی دات. ایشاں نیکیءِ راہ نہ زرت بلکیں بدیءِ راہ زرت ءُوت ماں وتا کُشت ءُخون اِش کت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيْهِ وَلَا خُلَّةٌ وَّلَا شَفَاعَةٌ ۭ وَالْكٰفِرُوْنَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝٢٥٤

۲۵۴. او ایمان داراں! خرچ بکن اِت چیزے چہ مئے داتگیناں، پیش چہ ایشی کہ بیئیت ہما روچ کہ آ روچءَ[1] نہ سوداگری ہست ءُنہ دوستی ءُنہ سفارش[2]، ءُکافرانی جنداَنت نااِنصاف ءُظالم.

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّوْمُ ۚ لَا تَاْخُذُهٗ سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌ ۭ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ مَنْ ذَا الَّذِيْ يَشْفَعُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ۭ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۚ وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهٖٓ اِلَّا بِمَا شَاۗءَ ۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ ۚ

۲۵۵. اللہ اِنت کہ بیدءِ آئی دگہ کس بندگءِ حق دار نہ اِنت، دائم زندگ اِنت، ءُدرْستانی داروک اِنت، آئرانئیت کوچنڈ گ ءُنہ واب. ہمائی اَنت ہرچیکہ ماں آسماناں ہست ءُزمینءَ، کئے اِنت کہ سفارش کنت آئی گوْرا ابید چہ آئی حکمءَ، آ زانت ہرچیکہ آیانی دیمءَ ہست ءُہرچیکہ آیانی پُشتءَ ہست، ءُآ گردءَ گرد گپت نہ کن اَنت ہچ چہ آئی علمءَ بلے ہر چیکہ آوت بلوٹیت[3] مان پتاتگ آئی کُرسیءَ دراہیں

(۱) مراد قیامتءِ روچ اِنت کہ اودا بیدءِ عملءَ دگہ ہچ چیز کارءَ نئیت.

(۲) بزاں بیدءِ اللہءِ حکمءَ. ہنچو کہ دیمترا بیان اِنت ﴿مَنْ ذَا الَّذِيْ يَشْفَعُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا بِاِذْنِهٖ﴾ کئے اِنت کہ اللہءِ گورا سفارش بکنت بیدءِ آئی حکم ءُاجازتءَ. دومی ہبر اِش اِنت کہ سفارش مؤحّدانی واستا بیت. بزاں ہما کہ توحیدءِ سرا مرتگ اَنت. مشرکانی واستا اللہءَ بہشت حرام کتگ فرمان اِنت ﴿اِنَّهٗ مَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ﴾ ہرکسءَ کہ گوں اللہءَ شریدار جوڑ کت بیشک اللہءَ آئی واستا بہشت حرام کتگ. (سورة المائدة آیت: ۷۲) پمیشا آئی سفارش کنگءِ ہچ سوال پشت نہ کپیت.

(۳) اے آیت الکرسی اِنت. ایشی فضیلت حدیثانی تہا باز آتکہ. واجہ ﷺ فرمان کت؛ اے آیتءِ «أعظم» بزاں قرآنءِ مستریں (افضل تریں) آیت اِنت. (مسند أحمد) ءُفرمان اِنت؛ ہرکس ایشیءَ شپءَ ویسگءِ وھدا بوانیت. چہ اللہءِ نیمگءَ پہ آئی یک نگہبانے دارگ بیت، داں سہبءَ شیطان آئی گورا آتک نہ کنت. (صحيح البخاري، كتاب فضائل القرآن، باب فضل سورة البقرة) ءُفرمان اِنت؛ ہرکس آیت الکرسیءَ ہرچ فرض نمازءَ پد بوانیت آئیءَ ہچ چیز گٹ کت نہ کنت چہ بہشتءِ پُترگءَ بیدءِ مرگءَ. بزاں گوں مرگءَ بہشتءَ رؤت. (مسند أحمد، سلسلة الأحاديث الصّحيحة، شماره حديث: ۲۸۵، ۹۷۲).

وَلَا يَـُٔودُهٗ حِفْظُهُمَا ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ ﴿٢٥٥﴾

آسمان ءُزمین،[1] ءُدمبرائینت نه کنت آئرءَ آ دوئینانی نگهداری کنگ، ءُہما اِنت چه درستان بُستر ءُمزن تر.

لَآ اِكْرَاهَ فِى الدِّيْنِ ۙ قَدْ تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَىِّ ۚ فَمَنْ يَّكْفُرْ بِالطَّاغُوْتِ وَيُؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ فَقَدِ

۲۵۶. زور دیگ نیست دینءِ تہا، بے شک گیشّ اِتگ ہدایت چه گمراہیءَ[2] نوں ہر کس کـه نه منوک بوت طاغـوتءِ[3] ءُآئی ایمان

(۱) چـه کرسیءَ مراد چی اِنت؟ اے بابتءَ روایات بازآنت. لہتـینءَ اللّٰهءِ علم، ءُچیزےءَ اللّٰهءِ قدرت ءُمزنی مـراد زرتگ. ءُلہتینءَ عرش مراد زرتگ. حافظ ابن کثـیر فرمان کنت. «**والصّحیح أنّ الکرسی غیر العرش، والعـرش أکبرمنه کما دلّت علی ذٰلـك الآثار والأخبار**». صحیح همیش اِنت که چه کرسیءَ مراد عرش نه اِنت بلکیں عرش چه آئی مسترانت هنچوکه گنجیں آثار همیشی سرا دلالت کن آنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) ایشی شـانءِنزولءِ بابتءَ کئیت که انصارانی چیزے نوجوان یہودی، یا عیسائی بوت آنت. پدا وهدیکه اے مسـلمان بوت آنت گڑا ایشـاں وتی نوجوانیں چک که آہوں یہودی یا عیسـائی بوتگ اِتنت په زور مسـلمان کنگ لوٹ اِتنت. همے هبرءِسرا اللّٰه پاکءَ اے آیت نازل فرمائینت. چوکه هدایت ءُگمراهی په هرکسءَ پدّرآنت پمیشا هچ کسءَ په زور مسلمان کنگ نه بیت. اسلامءِ آرگءِ واستا هچ کسی سرا زور کنگ جائزنه اِنت. البته جهاد یک دورائیں چیزے. ءُآئی مقصد په زور درهیں کافرانی مسـلمان کنگ نه اِنت بلکیں کفر ءُشرکءِ زورءِ پروشـگ اِنت. ءُظلم ءُنااِنصافیءِ ہلاس کنگ اِنت. مسـلمانانی جہادی تاریخ ایشی گواہ اِنت همے پیما مرتدّءِ کشـگءِحکم اے آیتءِ خلاف نه اِنت پمیشا که چه آئی مقصد په زور مردمءِ مسـلمان کنگ نه اِنت بلکیں اسلامی معاشره ءُ، اسـلامی عقیدهءِ نگهداری کنگ اِنت. آاسـلامی قانونءِ تہا یک قسـمےءِ باغی یےزانگ بیت. هچ حکومت وتی باغیءَ پہل نه کنت بلکیں آئیءَ سزادنت. زانگ لوٹیت که آزادیءِ نامءَ اسـلامی ملکانی تہا هچ کافـر ءُلادینءَ اے اجازت دیگ نه بیت که آ اسـلامءِ ءُمسلمانانی خلافءَ کاربکنت. یاوتی ردیں دینءِ نیمگءَ آیاں دعوت بدآنت. بلکیں آئیءَ ایوکءَهمنچو اجازت دیگ بیت که آوتی عقیدهءِ رہبندا وتی مذهبی کاراں بکنت ءُبس. چد ءُگیشـتر آئیءَ اجازت دیگ نه بیت. مروچاں اے رہبندا که آزادیءِ نام دیگ بیت که هرکس هرچی بکنت. پسی گوگی بکنت آئیءَ اجازت اِنت. اے اسلامی رہبندے نه ئے. ءُاسلام هجبر ایشی اجازتءَ نه دنت. اے نام نہادیں آزادی ءُجمہوریتءِ مستریں مول ءُمراد آزادیءِ نامءَ اسلامی معاشرهءِ ختم کنگ، ءُمسلماناں چه آیانی دینءَ دور کنگ اِنت.

(۳) عمر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ بیان فرمائینیت؛ که چه طاغوتءَ مراد شـیطان اِنت. حافـظ ابن کثیر بیان کنت که اے طاغوتءِ جامعیں معنیٰءِ. (تفسـیر ابن کثیر) بزاں طاغوتءِ سرا ایمان آرگ شیطانءِ هبرانی زورگ اِنت. ءُآئی مسـتریں هبر زورگ همیش اِنت که مردم بیدءِ اللّٰهءَ دگرانی عبادتءَ بکنت، ءُآیاں گوں اللّٰهءَ شریدار جوڑبکنت. ءُآئی مستریں انکارکنگ همیش اِنت که مردم گوں اللّٰهءَ هچ کسءَ شریدار جوڑ مه کنت، ءُتہنا همائی عبادتءَ بکنت. چه اے آیتءَ زانگ بیت که انسان تہنا په اللّٰهءِ عبادت کنگءَ مؤحّد بوت نه =

اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى ۗ لَا انْفِصَامَ لَهَا ۗ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢٥٦﴾

آؤرت اللّٰهءِ سرانوں آئی دست گپت مہریں کـڑی کـہ آ نـہ پُرْشـیت[1]، ءُاللّٰه زبریـں اشکنوک ءُمزنیں زانوکے.

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۗ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَوْلِيٰٓـُٔهُمُ الطَّاغُوْتُ يُخْرِجُوْنَهُمْ مِّنَ النُّوْرِ اِلَى الظُّلُمٰتِ ۗ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٥٧﴾

٢٥٧. اللّٰه اِنـت کارانی ٹہینـوک ہمایانی کہ ایمان اِش آؤرتـگ، درکنـت آیـاں چـہ تہاریـاں (ءُبـارت اِش) دیم پہ روژنـائیءَ[2] ءُہما کہ منکر بوت اَنت آیانی دوست ءُہمراہ شیطان اِنت کہ آیاں درکنـت چہ روژنائیءَ دیم پہ تہاریـاں، ہمیش اَنت دوزہـی. آ پہ بُن آئی تہا پشت کپنت.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْ حَآجَّ اِبْرٰهٖمَ فِيْ رَبِّهٖٓ اَنْ اٰتٰىهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ ۘ اِذْ قَالَ اِبْرٰهٖمُ رَبِّيَ الَّذِيْ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۙ قَالَ اَنَا اُحْيٖ وَاُمِيْتُ ۭ قَالَ اِبْرٰهٖمُ فَاِنَّ اللّٰهَ يَاْتِيْ بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ

٢٥٨. زانـاں تو نہ دیسـت ہما مـردم کہ جیڑھے کت گوں ابراہیم (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءَ آئی پروردگارءِ بابـتءَ پمیشـا کـہ اللّٰہءَ بادشـاہی داتگ اَت[3] وہدیکـہ گوْشـت ابراہیـمءَ کہ منی پروردگار ہماِنت کہ زندگ کنت ءُکُشیت، آئی گوْشت کہ من ہم زندگ کنان ءُکُشاں. آئی (بـزاں ابراہیم) گوْشـت کہ اللّٰہ درکنت

= کنت تاوھدیکہ آھرچ وڑیں کفر ءُشرکءِ انکارءَ مہ کنت، ءُآئی خلافءَ پاد مئیت، ءُمردماں چہ آئی منّـہ مہ کنت. ایمانءِ بنیاد دوچیزانی سرا اِنت. (١) اللّٰہءِ سرا ایمان آرگ، (٢) دومی طاغوتءِ انکارکنگ. بلکیں لاإلٰہ إلّا اللّٰہءِ تہا نفی چہ اثباتءَ پیسرانت. بزاں اللّٰہءِ معبودیءِ منّگءِ واستا پیسرا درھیں باطلیں معبودانی انکار کنگ الّم اِنت. اے آیت ھما مردمانی ردّءَ کنت کہ آگوْشـنت مردم وتی عقیدہءَ بزوریت، ءُدگرءِ عقیدہءِ خلافءَ مہ کنت. ھرردیں عقیدہءِ دیم دارگ، ءُآئی انکارکنگ ھرمسـلمانءِ سرا فرض اِنت کدءِوتی وسءَ.

(١) چہ مُہریں گرہنءَ دینءِ اسلام مرادِنت کہ آتچکیں راہ اِنت. ءُآدگہ درھیں نظریات ءُفکر باطل اَنت.

(٢) بزاں چہ کفر ءُشرکءِ تہاریاں. چہ نور (روشنائی)ءَ مراد اسلام اِنت کہ آئی بنیاد عقیدہءِ توحید سرا اِنت.

(٣) چہ اے مردءَ بابلءِ بادشاہ نمرود بن کنعان مراد اِنت کہ آئی خدائی دعوٰی کتگ اَت، ءُاے ھبر ئے گُٹءَ ایر نہ شت ءُنہ منّ اِت ئے کہ بیدءِ آئی دگہ خداھست اے ھبرآئی چہ وتی گیشیں سرکشّیءَ کت.

فَاْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِیْ كَفَرَ ؕ وَاللّٰهُ لَا یَهْدِی الْقَوْمَ الظّٰلِمِیْنَ ۝

روچءَ چه رودرآتکءَ تو آئرا چه رونندا در بکـن گڑا جـواب نه بوت کافـرءَ[1] الله په راهءَ نیاریت ظالماں.

اَوْ كَالَّذِیْ مَرَّ عَلٰی قَرْیَةٍ وَّهِیَ خَاوِیَةٌ عَلٰی عُرُوْشِهَا ۚ قَالَ اَنّٰی یُحْیٖ هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهٗ ؕ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ؕ قَالَ لَبِثْتُ یَوْمًا اَوْ بَعْضَ یَوْمٍ ؕ قَالَ بَلْ لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰی طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ یَتَسَنَّهْ ۚ وَانْظُرْ اِلٰی حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰیَةً لِّلنَّاسِ وَانْظُرْ

٢٥٩. یـا چـو هـمـا مـردمءَ کـه گوْسـت چـه یک میتگـےءَ کـه آ دیـم په چـیر کپتـگ اَت، گوْشـت ئِـے که چه کجا الله ایشیءَ زندگ ءُآبـاد کنـت رنـد چـه ایـشی مـرگءَ؟[2] نـوں اللّٰهءَ آئیءَ مـوت دات صد سـال، پدا زنـدگ ئِـے کـت، جسـت ئِـے کـت که تو چنچو (روچءَ) همے وڑا پشـت کپتگ ئے؟ گوْشت ئِـے که من پشت کپتگاں یک روچءِ یالهتےوهد چه روچءَ، گوْشـت (اللّٰهءَ) که چو نه اِنت بلکیں تو پشـت کپتگ ئے صد

(١) گڑا بادشاهءَ درّائینت که اے کارءَمن ہوں کناں. عبدالله بن عبّاس رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُمَاءِ روایتءِ رهبندا آئی دوقیدی لوٹائینت. یکّے کُشـت ءُدومی ویل کت. آئی کشگ ءُزندگ کنگءِ معنٰی همیش اِنت. حالانکه په دلءَ اے چیز زندگ کنگ ءُکشگے نه بوت. وهدیکه ابراهیم عَلَیْهِ السَّلَامُءَ دیست که آ ادا مکر ءُفریب کنگءَاِنت گڑا آئی یک هنچیں جسـتے کت که اودا مکر ءُفریب کنگءِ هچ راه ءُرهبند نیسـت اَت. آئی گوشت که جواں! منی پروردگار روچءَ چه رودرآتکءَ درکنت توآئیءَ چه روندءَ دربکـن. چه ادا آئی لوٹ همیش اَت که منی پروردگار ایوکءَ نه کشـیت ءُزندگ نه کنت بلکیں هنچیں ذاتے که اے درهیں کائناتءِ چست ءُایرهمائی دستاِانت. شپ ءُروچ، استال. ایدگه درهیں مهلوک همائی فرمانبردار اَنت. ادا گڑا آئی زبان گنگ بوت، ءُچه آئی هچ وڑیں جواب جوڑنه بوت. زاهراِنت که توحیدءِ دلیلانی دیمءَ اوشتگ گران اِنت. توحیدءِ دلیلانی دیمءَ شرکءِ دلیلانی مثال موکوءِ ٹمبک اِنت که آئی بابتءَ قرآن فرمان کنت که ﴿وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُیُوْتِ لَبَیْتُ الْعَنْكَبُوْتِ﴾ [سورة العنكبوت: ٤١] کمزورترین لوگ موکوءِ لوگ اِنت که په انچکیں گوْاتےءَ کپیت ءُگاربیت. غور ءُفکرکنوکانی واستا اللّٰهءِ هرچ مهلوکءِ تها توحیدءِ دلائل چوروچءَ ذنّا اَنت هنچوکه شاعرے گوشیت،

(وفي كلّ شيء لـه آيـة تـدلّ على أنّـه واحـد)

رجانك: ءُهر چیز توکءَ په آئی نشانی هست، که آهے پَدَّر کنت اَنت که الله یک ئے بلے په کورا روچ ءُشپ یکّ اَنت.

(٢) اے گوْزوک کئے اَت؟ اے بابتءَ بازیں هبرے هسـت بلے حافظ ابن کثیر گوشیت که مشهورترین هبر همیش اِنت که اے عزیر عَلَیْهِ السَّلَامُ اَت، ءُچه میتگءَ بیت المقدس مرادِانت.

اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوْهَا لَحْمًا ؕ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهٗ ۙ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ﴿۲۶۰﴾

سال، نوں بچار وتی ورگءَ ءُنوشگی چیزاں کہ نہ سڑاتگ اَنت، ءُبچار وتی خرءَ. (اے ما پمیشا کت) تاکہ ترا جوڑ بکنیں نشانی یے پہ مردماں، ءُبچار ہڈّاں کہ چہ وڑا ما دپ ماں دپ دئیں آیاں پدا پوشیں آیاں گوشت. نوں وہدیکہ (اے چیز) پدّر بوت پہ آئی، گوشت ئِے کہ من زاناں کہ اللہ ہر چیزءِسراقدرت داروک اِنت.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖمُ رَبِّ اَرِنِیْ كَیْفَ تُحْیِ الْمَوْتٰی ؕ قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ ؕ قَالَ بَلٰی وَلٰكِنْ لِّیَطْمَىِٕنَّ قَلْبِیْ ؕ قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِّنَ الطَّیْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَیْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰی كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ یَاْتِیْنَكَ سَعْیًا ؕ وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَزِیْزٌ حَكِیْمٌ ﴿۲۶۰﴾

۲۶۰. ءُوہدیکہ گوشت ابراہیمءَ کہ اے منی پروردگار پیش بدار مناکہ چہ وڑا تو زندگ کن ئے مردگاں، گوشت ئِے کہ زاناں تو یقین نیاؤرتگ؟ گوشت ئِے پرچہ نہ؟ بلے پمیشا تاکہ منی دلجم بہ بیت[1]. گوشت ئِے کہ بزور چار بالی مرغ پدا آیاں بِسَرَّایں وتی گوْرا(ءُتش تش بکن) پدادور بدئےہر کوہءِ سراآیانی یک یک چُنڈے پدا آیاں توار بکن، کاینت پہ تو تچان تچانءَ، ءُجواں بزاں کہ اللہ گیش اِنت (چہ ہر کسءَ) ءُجواں کارے[2] ءُحکمتانی صاحب انت.

مَثَلُ الَّذِیْنَ یُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ فِیْ سَبِیْلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْۢبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِیْ كُلِّ سُنْۢبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ ؕ وَاللّٰهُ یُضٰعِفُ لِمَنْ یَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِیْمٌ ﴿۲۶۱﴾

۲۶۱. درور ہمایانی کہ خرچ کن اَنت وتی مالاں ماں اللہءِ راہءَ چو ہما دانگءِ دروراانت کہ آ رودینیت ہپت ہوشگ ہریک ہوشگےتہا صد دانگ ہست. ءُاللہ دوسری دنت ہر

(۱) بزاں یقین ومنا پیسرا ہست اَت بلے پہ جمّاں ایشی گندگءَ منی علم ءُیقین گیشتر بوت.

(۲) اے چاریں مرغ کجام کجام اِتنت؟ مفسریناں ایشانی بازیں نامے بیان کتگ. بلے ایشانی بیانءَ چشیں فائدھے نیست پمیشا اللہ پاکءَ ہوں ایشانی نام زاھرنہ کتگ.

کسءَ کہ بلوٹیت. ءُاللہ مزنیں درکشایے ءُجوانیں زانتکارے.

اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُوْنَ مَآ اَنْفَقُوْا مَنًّا وَّلَآ اَذًى ۙ لَّهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۝

٢٦٢. ہما مردم کہ خرچ کن اَنت وتی مالاں ماں اللہءِ راہءَ پدا رندا نہ کپنت ہرچیکہ خرچ اِش کتگ پہ منّت لڈگ ءُآزار دیگءَ[1] پہ آیاں ہست اَنت آیانی مُز آیانی پروردگارءِ گوْرا، نہ ترس ہست آیانی سرا، ءُنہ آ گمیگ بنت.

قَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ وَّمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَّتْبَعُهَآ اَذًى ۗ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَلِيْمٌ ۝

٢٦٣. نیکیں ہبرےءِ گوْشگ ءُدرگزر کنگ جوانتر اِنت چہ آ خیراتءَ کہ آئی دُمبءَ آزار دیگ بہ بیت[2] ءُاللہ بے حاجت اِنت ءُمزنیں اوپار کّشے.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُبْطِلُوْا صَدَقٰتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى ۙ كَالَّذِيْ يُنْفِقُ مَالَهٗ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ فَمَثَلُهٗ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ

٢٦٤. او ایمانداراں! بربادمہ کن اِت وتی خیراتاں چہ احسان لڈّگءَ ءُآزار دیگءَ. چو ہما مردمءَ کہ خرچ کنت وتی مالءَ

(١) اللہءِ راہءَ اے خرچ کنگءِ ثواب ھما مردماں رسیت کہ آ خرچ کنگءَ پد مردمءِسرا احسان نہ لڈّیت، ءُغریب ءُمسکیناں کم شان ءُکمترنہ زانت. حدیثءَ ھستیں کہ واجہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ قیامتءِ روچءَ اللہ گوں سئے پیمیں مردماں ھبرنہ کنت. چہ آیاں یکّے احسان لڈّوک اِنت. بزاں مردمءِ سرا نیکی کنت پدا احسان لڈّیت. (صحيح مسلم كتاب الإيمان باب بيان غلظ تحريم إسبال الإزار والمن بالعطيّة).

(٢) ﴿قَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ﴾ ھمیش اِنت کہ گوں جست کنوک ءُلوٹوکءَ نرم نرمیں، ءُوش وشّیں ھبرکنگ بہ بیت، یا دعائیہ کلمات آئی واستا گوْشگ بہ بیت ﴿مَغْفِرَةٌ﴾ معنٰی ھمیش اِنت کہ لوٹوکءِ تنگدستی ءُحاجت مردمانی دیمءَ ڈنّا کنگ مہ بیت بلکیں چیردیگ بہ بیت، ءُھمے وڑا اگں چہ آئی زبانءَ بدیں ھبرے درکئیت آچیردیگ بہ بیت. مطلب ھمیش اِنت کہ چہ آصدقہ ءُخیراتءَ کہ چہ آئی مردم رسواکنگ بہ بیت، ءُگوں آئی نرمی ءُوشءَ پیش آیگ، ءُآئی حاجت ءُتنگدستیءِ چیردیگ شرترانت. حدیثءَ ہست اِنت «الكلمة الطّيّبة صدقة». کہ جوانیں ھبرکنگ صدقہ یے. (صحيح مسلم كتاب الزّكاة، باب بيان أنّ اسم الصّدقة يقع على كلّ نوع).
(من المعروف) «لاتحقرن من المعروف شيئاً ولوأن تلقى أخاك بوجه طلق» ءُواجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ چہ شما ھچ کس معروف بزاں ہچ نیکیءَ کسان ءُکم شان مہ لیکیت، توری آوتی مسلمانیں براتءَ پہ پچیں دیمےءَ ڈیک بدنت.(صحيح مسلم كتاب البرّ باب استحباب طلاقة الوجه عند اللّقاء)

عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهٗ وَابِلٌ فَتَرَكَهٗ صَلْدًا ؕ لَا يَقْدِرُوْنَ عَلٰى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوْا ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۲۶۴﴾

پہ مردمانی پیش دارگءَ، ءُیقین نہ داریت اللّٰہءِ سرا، ءُرندی روچءِ سرا[۱]، نوں آئی مثال چو ہما صافیں سنگءَانت کہ آئی سرا ہاک ہست، نوں گپت آ ترْندیں ہورےءَ گڑا پہکءَ صاف ئے کت ءُاِشت، آیانی دستءَ بچ نیست چہ آیانی کئتگیناں. ءُاللّٰہ پہ راہءَ نہ یا ریت کافریں قومءَ.

وَمَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبِيْتًا مِّنْ اَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍۭ بِرَبْوَةٍ اَصَابَهَا وَابِلٌ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ ۚ فَاِنْ لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿۲۶۵﴾

۲۶۵. ءُدرور ہمایانی کہ خرچ کنںت وتی مالاں پہ لوٹگءَ اللّٰہءِ رضاءِ. ءُپہ وتی دلءِ وشّیءَ[۲] چو ہما باگءَانت کہ برزگءَانت. آیک ترْندیں ہورےءَ گپت، آئی دات وتی بَر ءُثمرہ دوسری، اگاں نہ گپت ہؤرءَ پدا ہم شبنم آ ہرءَ بسّ اِنت[۳] ءُاللّٰہ ہرچیکہ شما کن اِت آئراجوان گندوک اِنت

اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُوْنَ لَهٗ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۙ لَهٗ فِيْهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ ۙ وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهٗ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَآءُ ۪ فَاَصَابَهَآ اِعْصَارٌ فِيْهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ ؕ كَذٰلِكَ

۲۶۶. ایا لوٹیت دل چہ شما یکےءِ کہ بہ بیت آئراباگے مچّانی ءُہنگورانی، برُمب اَنت چہ آئی چیرا جو ءُپہ آئی بہ بیت آ باگءِتہا ہرچ وڑیں نیوگ، ءُآ پیریءَ گپت، ہمے حالتءَ کہ آئرا چک ہست نزوریں. نوں گپت آ باگ لُوڈےءَ کہ آئی تہا آس ہست اَت، نوں

(۱) بزاں ہنچوکہ پہ پیش دارگءَ خرچ کنوکءَ ثواب نہ رسیت ہمے وڑا ہما مردمءَ ہم ثواب نہ رسیت کہ آچہ خیرات کنگءَ پد مردمءِسرا احسان لڈّیت، ءُآئءَ تکلیف دنت.

(۲) بزاں خرچ کنگءِ وھدا آئرا اے یقین بہ بیت کہ اللّٰہ پاک الّمءَ منءَ ایشی مزّادنت، ءُآایشی پہ وش دلی خرچ کنت.

(۳) «وابل» سکّیں ترندیں ہؤرا گوْشنت ءُ«طلّ» کسانیں ءُسبکّیں ہؤرا گوْشنت. چہ اے دروِرءِ بیان کنگءَ لوٹ ہمیش اِنت کہ پہ ثوابءِ نیتءَ اللّٰہءِ راہءَ خرچ کنوکءِ واستا سک باز ءُبےحساب مز ہست.

يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُوْنَ ﴿۲۶۶﴾

آ سُتک[1] ہمے وڑا گِیشّینیت اللہ پہ شما وتی آیاتاں تا کہ شما فکر بکن اِت.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اَنْفِقُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّاۤ اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ ۪ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيْثَ مِنْهُ تُنْفِقُوْنَ وَلَسْتُمْ بِاٰخِذِيْهِ اِلَّاۤ اَنْ تُغْمِضُوْا فِيْهِ ؕ وَاعْلَمُوْۤا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ ﴿۲۶۷﴾

۲۶۷. او ایمانداراں! خرچ بکن اِت چہ پاکیں چیزاں چہ وتی کتّگیناں ءُچہ ھما چیزاں کہ ما درکتگ اَنت پہ شما چہ زمینءَ. ءُنیّتءَ مدار اِت پہ خرابیں چیزءَ کہ ھمائی خرچ بکن اِت کہ شما وت آئی زوروک نہ اِت، ابیدءِ چہ ھما وھداکہ چمّاں مُچ بکن اِت ءُبزوراِت ئِے[2] ءُجواں بزان اِت کہ اللہءَ ھچ حاجت نیست، ءُتعریف ءُتوصیفانی واجہ اِنت.

اَلشَّيْطٰنُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَاْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَآءِ ۚ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۶۸﴾

۲۶۸. شیطان شمارا وعدہ دنت تنگیءِ[3] ءُشما را حکمءَ دنت بے غیرتیءِ، ءُاللہ شمارا وعدہ دنت وتی بخششءِ ءُمھربانیءِ. ءُاللہ مزنیں درکشایے ءُجوانیں زانتکارے.

---

(۱) بزاں ھما مردم کہ یک برے پہ اخلاص صدقہ ءُخیرات کنت بلے رندا احسان لڈّیت یامردمءَ تکلیف دنت، یادگہ ھنچیں کارے کنت کہ آئی اے صدقہ ءُخیرات پہک بربادبیت ءُرؤت. ایثی درور ھمے باگءِ واھندءِ درورانت ھنچوکہ اے پیمیں واھندءِباگ کہ آآبادیں باگے بہ بیت، ءُپدا آئی پیریءِ امید بہ بیت ھمے حالتءَ کہ آئی چک کسان ءُکمزورآنت، آئی باگ اناگتءَ نیست ءُنابود بہ بیت آچوں پریشان بیت، ءُچونیں گرانیں حالےءِ تہا کئیت. اے پیمیں مردمءِ حال چہ ایثی ھم گندءَتر بیت.

(۲) مقصد ھمیش اِنت کہ اللہءِ راہءَ وھدیکہ مردم خرچ کنت گڑا سلّیں ءُبیکاریں چیز خرچ مہ کنت بلکیں جوانتریں چیز خرچ بکنت. فرمان اِنت ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ﴾ [سورۃ آل عمران: ۹۲] شما پہ نیکیءَ سرنہ بئیت تاھما وھدا کہ چہ وتی دوستیں چیزاں خرچ بکن اِت. ءُاجہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ چہ شما ھچ مردم مؤمن بوت نہ کنت تاھما وھدا کہ آپہ وتی براتءَ دوست بداریت ھما چیزا کہ پہ وتا دوست داریت. (صحیح البخاری کتاب الإیمان باب من الإیمان أن یحب لأخیہ مایحب لنفسہ).

(۳) بزاں شیطان شمئے دلءَ ھمے ھبرا دۆردنت کہ پہ خرچ کنگءَ شما وار بئیت. اے ریپینگءِ تہا میااِت پرچہ کہ خرچ کنوکءِ مالءِ تہا اللہ پاک برکت مان کنت، ءُآئیءَ گیشتر دنت. آخرتءِ ثواب وتی جاگہءَ ایرانت.

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَمَنْ يُّؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُوْتِيَ خَيْرًا كَثِيْرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾

٢٦٩. دنت حکمت ءُدانائی هر کسءَ که بلوٹیت، هر کس که حکمت ءُدانائی دیگ بوت گڑا بزاں آباز جوانی دیگ بوت[1]، ءُسوج ءُپنت نه گراَنت ابیدءِ چه عاقلان.

وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِّنْ نَّفَقَةٍ اَوْ نَذَرْتُمْ مِّنْ نَّذْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهٗ ۗ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٢٧٠﴾

٢٧٠. ءُهرچیکه شما خیرات بکن اِت کجام خیرات کنگے یا مرادےمنّ اِت کجام مرادے، نوں بیشک الله آئرا زانت[2]، ءُظالماں هچ کمک کارے نیست

اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقٰتِ فَنِعِمَّا هِيَ ۚ وَاِنْ تُخْفُوْهَا وَتُؤْتُوْهَا الْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۗ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِّنْ سَيِّاٰتِكُمْ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿٢٧١﴾

٢٧١. اگاں دیم په دیمءَ بدئیت خیراتاں گڑا اے بازجوان اِنت. ءُاگاں چیراِش بدئیت ءُمحتاجان اِش بدئیت گڑا اے وش تراِنت[3] ءُدور کنت چه شما شمئے گناهاں. ءُالله چه شمئے کاراں جواں سرید اِنت.

(١) چه حکمتءَ فائده مندیں علم ءُزانت، ءُهما تچکیں عقل ءُشون، ءُهما جوانیں صفت مرادَانت که آمردمءَ گوں اللهءَ نزّیک کن اَنت.

(٢) نذر هما قول ءُقرارءَ گوْشنت که آئی گوں اللهءَ کنت که اگں منی فلاں کار به بیت گڑا من اللهءِ راهءَ چو خرچ کناں. اے پیمیں نذرءِ پوره کنگ الّمی اِنت. اگں ناجائزیں کارءِ واستا نذر منّگ به بیت گڑا آپوره کنگ مه بیت. نذر ہوں چو آدگه عبادتانی پیما یک عبادتے پمیشا بیدءِ اللهءَ دگرےءِ نامءَ نذر منّگ بزاں آئی عبادت کنگ اِنت، ءُاے شرکے.

(٣) چه اے آیتءَ زانگ بیت که چیرکائی خیرات کنگءِ ثواب مسترانت. حدیثءَ بست اِنت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوشت؛ هفت وڑیں مردماں الله قیامتءِ روچءَ وتی عرشءِ سائگءَ جاگه دنت که آروچءَ دگه سائگ نه بیت. چه آیاں یکّے همائیں که آئی راستیں دست خرچ بکنت همے وڑا که آئی چپیں دست سهی مه بیت. (صحیح مسلم کتاب الزّکاة باب فضل إخفاء الصّدقة) مقصد همیش اِنت که چیرکائی خرچ بکنت که کس سهی مه بیت بلے اگں مردمانی شوق دیگءِ واستا زاهرءَخرچ کنگ به بیت گڑا اے هم باز جوانیں چیزے.

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰىهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْنَ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ اللّٰهِ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ يُّوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُوْنَ ﴿٢٧٢﴾

٢٧٢. تئی سرا نہ اِنت آیانی پہ راہءَ آرگ، بلے اللہ اِنت کہ پہ راہءَ کاریت ہر کسءَ کہ بلوٹیت، ءُھرچ مالے کہ شما خیرات بکن اِت پہ شمئے جنداانت. ءُشما خرچ مہ کن اِت ابیدءِ چہ اللہءِ رضا مندیءِ لوٹگءَ، ءُھرچ مالے کہ شما خرچ بکن اِت آئی مُز پہکءَ پہک دیگ بیت شمارا[1] ءُشمئے حق جنگ نہ بیت.

لِلْفُقَرَآءِ الَّذِيْنَ اُحْصِرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ضَرْبًا فِي الْاَرْضِ ۗ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ ۚ تَعْرِفُهُمْ بِسِيْمٰهُمْ ۚ لَا يَسْـَٔلُوْنَ النَّاسَ اِلْحَافًا ۗ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيْمٌ ﴿٢٧٣﴾

٢٧٣. دیگی اِنت ھما محتاجان کہ دارگ بوتگ اَنت ماں اللہءِ راہءَ کہ آترّ ءُتاب کت نہ کن اَنت ماں ملکءِ تھا[2] گمان کن اَنت آیاں نادانیں مردم مالدارچہ نہ لوٹگءِسوبءَ. تو درْست کن ئےآیاں چہ آیانی پیشانیاں، آ نہ لوٹ اَنت چہ مردماں پہ لیزگی[3]، ءُھرچ مالے کہ شما خرچ بکن اِت نوں اللہ آئرا زبر زانوک اِنت.

---

(١) اے آیتءِشان نزول تفسیرانی تہا ھمے وڑا بیان بوتگ کہ مسلماناں وتی مشرکیں سیاد ءُوارثانی سرا خرچ کنگ، ءُآیانی کمک کنگ جائز نہ زانتگ اَت، ءُآیانی لوٹ ھمیش اَت کہ آمسلمان بہ بنت. گڑا اللہ پاکءَ فرمان کت کہ ھدایتءِسرا آرگ اللہءِ دستی چیزے، ءُآچہ شمئےوسءَ ڈنّ اِنت. دومی ہمے فرمائینت ھرچیکہ شما خرچ بکن اِت اللہ آیانی مزّءَشمارا دنت. لوٹ ھمیش اِنت کہ وتی سیاد ءُوارثانی سرا خرچ بکن اِت، ءُآیانی کمکءَ بکن اِت کہ اے باز جوانیں چیزے. بلےزکات ایوکءَ مسلمانانی حق اِنت کہ آکافرانی سرا خرچ کنگ نہ بیت.

(٢) چہ ایشی مراد ھما مہاجراَنت کہ چہ مکّہءَ دیم پہ مدینہءَ آتک اَنت، ءُاللہءِ راہءَ چہ وتی درھیں مالاں زبہر بوت اَنت. اے آیتءِ تہا ھما طالب علم ھم کاینت کہ آیاں وتی زندگی سجّہءَ دینءِراہءَ داتگ. (تفسیر أحسن البیان).

(٣) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ مسلمانءَ زیب نہ دنت کہ آدپ چنّے، ءُتام کشّ ئے بہ بیت. مسلمان ھماانت کہ آئءَ لج ءُحیا بہ بیت، ءُآئی تہا گرانی ءُسنگینی بہ بیت.

اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٢٧٤﴾

٢٧٤. هما مردم که خرچ کن اَنت وتی مالاں شپ ءُروچ (اللهءِ راهءَ) چیرُکائی ءُسر ظاهرءَ نوں پہ آیاں هست اَنت آیانی مُز آیانی پروردگارءِ گوْرا. نیست تُرس آیانی سرا ءُنہ آگمیگ بنت.

اَلَّذِيْنَ يَاْكُلُوْنَ الرِّبٰوا لَا يَقُوْمُوْنَ اِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِيْ يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْٓا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا ۘ وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ۭ فَمَنْ جَاۗءَهٗ مَوْعِظَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ فَانْتَهٰى فَلَهٗ مَا سَلَفَ ۭ وَاَمْرُهٗٓ اِلَى اللّٰهِ ۭ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٧٥﴾

٢٧٥. هما مردم که سود وراَنت[1] آپاد نیاینت (چہ قبراں) بلے هما پیما که پاد کئیت هما شخص که گنوک کتگ جنّءَ چہ گور جنگءَ[2]، اے پمیشا که گوْشت اِش که سوداگری هنچو سودءِ پیماءَاِنت. ءُاللهءَ حلال کتگ سوداگری ءُ حرام کتگ سود. نوں هرکس کہ آئرا سر بوت پنت ءُنصیحت آئی پروردگارءِ نوں دست ئے داشت اَنت (پہ سود ورگءَ) نوں همائی اَنت هرچیکہ گوستگ[3] ءُآئی فیصلہ اللهءِ دستا اِنت. ءُهرکسءَ کہ پدا بندات کت (سود ورگ) نوں همیش اِنت دوزهی، پہ بُن پشت کپنت آئی تها.

(١) سود عربی زبانءَ گیشیءَ گوْشنت. شریعتءَ ایشی باز مذمّت آتکگ. حدیثءَبست اِنت که واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ سودءِ هفتاد ءُسئے دروازگ اَنت. آئی کم تریں درجہ همیش اِنت که مردم گوں وتی ماتءَ سانگ بکنت. (سنن ابن ماجه كتاب التجارة باب التغليظ فی الرّبا) دگہ حدیثےءَبست اِنت که یک درهمے سود که مردم آئی بوارت همے حالتءَ که آسرپدبہ بیت اےچہ سی ءُشش زنا ءُبدکارےءَ انگتءَ بدترانت. (مسند أحمد) جابر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بیان فرمائنیت؛ واجہءَ سودءِ زوروک، دیوک، ءُآئی نبشتہ کنوک، ءُآئی گواهانی سرا لعنت کت. ءُفرمائینت که اے درستانی گناه برابرانت. (صحيح البخاری كتاب البيوع باب آكل الرّبا وشاهده وكاتبه) همے وڑا واجہءَ فرمان کت؛ هرقومءِ تها که سود ءُبدکاری ظاهر بوت گڑا بزاں آیاں اللهءِ عذاب وتی سرا جائز کتگ. (مسند أبي يعلى، حديث نمبر: ٣٩٨١).

(٢) سود وروکءِ اے حالت چہ قبرءَپادایگءَ، یامحشرءِمیدانءَ بیت.

(٣) پدلیں توبہ کنگءَ رند وارتگیں سود درہا پہل بنت، ءُآیانی سرا گرفت نیست.

يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقٰتِ ۗ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ ﴿۲۷۶﴾

۲۷۶. الله گار کنت سودءَ (بزاں آئی برکتءَ) ءُگیش کنت خیراتاں. ءُالله دوست نہ داریت ہر نا شکر ءُمزنیں گنہگارءَ.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿۲۷۷﴾

۲۷۷. بے شک ہما مردماں کہ ایمان اِش آؤرتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ ءُنمازاِش برجاہ داشتگ ءُزکات اِش داتگ، پہ آیاں ہست اِنت آیانی مُزآیانی پروردگارءِ گوْرا، نہ ترس ہست آیانی سرا ءُنہ کہ آ گمیگ بنت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰٓوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۲۷۸﴾

۲۷۸. او ایماں داراں! بترس اِت چہ اللهءَ ءُویل بکن اِت ہرچیکہ پشت کپتگ چہ سودءَ اگاں شمارا ایمان ہست.

فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۚ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ ۚ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا تُظْلَمُوْنَ ﴿۲۷۹﴾

۲۷۹. نوں اگاں شما ایشی کت نہ کن اِت، گڑا لانکاں بند اِت گوں اللهءَ جنگ کنگءَءُ (گوں) آئی رسولءَ[1] ءُاگاں شما بیرہ کت گڑا پہ شما ینت شمئے بُن مال، شما ہم کسّی حقءَ مہ ورِات، شمئے حقّ ہم ورگ نہ بیت[2].

وَاِنْ كَانَ ذُوْ عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍ ۗ وَاَنْ تَصَدَّقُوْا خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۲۸۰﴾

۲۸۰. ءُاگاں آتنگدستیں مردمے، گڑا وھد دیگ بیت داں دست پچےءَ[3]، ءُاگاں شما خیرات

---

(۱) اے وعید (ترسینگ) کہ سودءِسرا بیان بوتگ ہچ گناہءِواستا گندگ نہ بیت. چہ اِدا زانگ بیت کہ سود سکّیں بلاہیں جرمے. عبدالله بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا بیان فرمائینت؛ کہ حکومتءِ سرا فرض اِنت کہ سود وروکءَ توبہ بہ پرمائیت، اگں آتوبہ مہ کنت گڑا آئی گردنءَ بہ سندیت. (تفسیر ابن کثیر) بلے افسوس کہ مروچاں حکومت کہ آیانی کار عوامءِ تچک کنگ اِنت آوت تچک کنگءِ محتاج اَنت، ءُآچہ عوامءَ ہوں گندہ تراَنت.

(۲) بزاں اگں شما چہ بْن مالءَ گیشتر بلوٹ اِت اے چہ شمئے نیمگءَ ظلمے بیت، ءُاگں شمئے بُن مال شمارا دیگ مہ بیت اے شمئے سرا ظلمے بیت.

(۳) جاھلیّتءِ زمانگءَ سودءِ کار ءُبار باز دیمءَ شتگ اَت. وام سودءِسرا دیگ بوت. وامانی نہ دیگءِ بدلءَ آیانی =

بکن اِت اے باز جوان اِنت پہ شما اگاں شما زان اِت.

وَاتَّقُوْا يَوْمًا تُرْجَعُوْنَ فِيْهِ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿۲۸۱﴾

۲۸۱. ءُبترس اِت چہ هما روچءَ کہ شما برتَریّنگ بئیت ماں آ روچءَ اللّٰہءِ گوْرا. پدا پہکءَ پہک دیگ بیت هر یک مردمےءَ هر چیکہ آئی کتّتگ، ءُآیانی حق جَنَگ نہ بیت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوْهُ وَلْيَكْتُبْ بَّيْنَكُمْ كَاتِبٌۢ بِالْعَدْلِ وَلَا يَاْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَّكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ

۲۸۲. او ایمانداراں! وهدیکہ شما یکّا دگرءَ وام دیوکائی بکن اِت دانکہ یک نام بستگیں وهدےءَ گڑا آئیءَنبشتہ بکن اِت[1]، ءُبایدنت کہ نبشتہ بکنت شئمے میانءَ نبشتہ کنوک پہ انصاف، ءُانکار مہ کنت نبشتہ کنوک چہ ایشی کہ نبشتہ بکنت هما وڑاکہ اللّٰہءَ تعلیم ءُیات

= تہا روچ پہ روچ گیشی بواں بوت هما پیما کہ اے کمّیں مال هنچوباز بوت کہ پہ غریبءَ آئی دیگ باز گراں ءُنامکن بوت. اسلامءَ پمیشا چہ ایشی منَہ کت کہ اے غریبءِ سرا یک بلاهیں ظلمے.اسلامءِ تعلیم همیش اِنت کہ کمزوریں ءُتنگدستیں مردمءِسرا رحم کنگ بہ بیت، ءُگوں آئی همدردی کنگ بہ بیت، گوں آئی کمک کاری کنگ بہ بیت. ءُبے سودءَآئیءَ وام دیگ بہ بیت اگن آوهدءِسرا واماں دات نہ کنت گڑا آئیءَ بے سودءَ گیشتر وهد دیگ بہ بیت. حدیثءَ اے چیز سک ساڑایگ بوتگ. واجہ رسول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ هرکس کہ تنگدستءَ وهد بدآنت آئیءَ هرروچ (داتگیں وامانی) برابرءَ خیراتءِ ثواب رسیت. (مسند أحمد، تحقيق شعيب، مؤسسة الرسالة، حديث نمبر: ۲۲۹۷۰) دگہ جاگہے واجہءَ فرمان کت؛ هرکس کہ وتی وام دارءِ بارا سبک بکنت، یاآئی واماں پهل بکنت آقیامتءَ عرشءِسائگءَ بیت. (مسند أحمد، تحقيق أحمد شاكر حديث نمبر: ۸۷۱۱) همے وڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ قیامتءَ یک هنچیں مردمے کئیت کہ آئیءَ هچ عمل گوں نہ بیت (بیدءِ توحیدءَ) بلے آئی مردماں وام داتگ، ءُوش حالانی سرا آسانی کتگ، ءُتنگدستاں وهد داتگ. اللّٰہ گوْشیت مرچی من تئی سرا آسانی کنگءِگیشتر حقداراں. همے وڑا آبهشتءَ رؤت. (صحيح البخاری كتاب البيوع باب من أنظر موسراً).

(۱) اے آیتءِ تہا وت ماں وتءِ وامءِسودا بازیءِ واستا یک اخلاقی رهبندے بیان بوگءَاِنت کہ مردم هرچ سودایے کہ جنت خاص وامءِ سودا کہ آئی تہا بیهالی گیشتر بیت آئرا نبشتہ بکنت، ءُآئی سرا گواہ بداریت. ایشی فائدہ همیش اِنت کہ وت ماں وتا یکا دگرءِسرا بدگمانی، ءُیکا دگرا دروگ بند کنگءِ راہ ءُرهبند درہا گاربنت.

وَلْيُمْلِلِ الَّذِيْ عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهٗ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـًٔا ؕ فَاِنْ كَانَ الَّذِيْ عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيْهًا اَوْ ضَعِيْفًا اَوْ لَا يَسْتَطِيْعُ اَنْ يُّمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهٗ بِالْعَدْلِ ؕ وَاسْتَشْهِدُوْا شَهِيْدَيْنِ مِنْ رِّجَالِكُمْ ۚ فَاِنْ لَّمْ يَكُوْنَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَّامْرَاَتٰنِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَآءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰىهُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰىهُمَا الْاُخْرٰى ؕ وَلَا يَاْبَ الشُّهَدَآءُ اِذَا مَا دُعُوْا ؕ وَلَا تَسْـَٔمُوْٓا اَنْ تَكْتُبُوْهُ صَغِيْرًا اَوْ كَبِيْرًا اِلٰٓى اَجَلِهٖ ؕ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُوْٓا اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيْرُوْنَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوْهَا ؕ وَاَشْهِدُوْٓا اِذَا تَبَايَعْتُمْ ۪

داتگ[۱]، نوں بایدِانت کہ نبشتہ بکنت ءُنبشتہ بکنائینیت ھما کہ آئیءَ وام بر، ءُبترسیت چہ وتی پروردگارءَ ءُکم مکنت چہ آئی ھچ، نوں اگاں ھما شخص کہ آئی سرا وام ھست کم عقلے، یا نزورے، یا نبشتہ کنائینت نہ کنت گڑا نبشتہ بِکنائینیت آئی کماش گوں انصافءَ[۲] ءُگواہ بدارایت دو گواہ چہ وتی مردیناں. نوں اگاں دو مردین نہ بوت گڑا یک مردینءِ ءُدو جنین گواہ بداریت. چہ ھماھاں کہ شمارا دوست اَنت چہ گواھاں، بوت کنت کہ بیھال بہ بیت چہ آ جنیناں یکّے نوں یاد دِیائینیت آیانی یکّےآ دگرءَ[۳] ءُانکارمہ کن اَنت گواھی دیوک وھدیکہ لوٹگ بنت[۴]، ءُسستی مکن اِت چہ آئی نبشتہ کنگءَ کسانینے بہ بیت یا

(۱) بزاں نبشتہ کنوک نبشتءِ تہا ھچ وڑیں ٹگّی مکن اَنت.

(۲) بزاں اگن وام دار کسانیں چکّے، یاعقلءَ کمزورانت، ءُنادانے گڑا آئی کماشءَ بایدانت کہ چہ آئی نیمگءَ کماشیءَ بزوریت، ءُواماں راست نبشتہ بکنائینیت. مقصد ھمیش اِنت کہ سوداءِ نبشتہ ھچ صورتءَ ویل کنگ مہ بیت.

(۳) ادا چہ زانگ بیت دومردینءِ گواھی بسّ اِنت. اگن گواھیءِ واستا دومردیں آدم نہ رست گڑا یک مردین آدمے ءُدوجنین گواہ دارگ بہ بیت.چوکہ جنین فطرتاً چہ مردینءَ کمزورترانت، ءُآگیشتر بیھال بیت پمیشا دوجنینءِ گواھی یک مردینےءِ گواھیءِ ساب بیت تاکہ اگن یکّے بیھال بیت گڑا دومی جنین آئیءَ ترانگءَ بگیجیت.چہ ادا جنینءِ کم شانی پیش دارگ نہ اِنت بلکیں آئی بازیں فطری کمزوریانی سوبءَ اے پیمیں باز جاگہءَ آئی حکم چہ مردینءَ دورا کنگ بوتگ.

(۴) گواہءِ واستا جائزنہ اِنت کہ آگواھیءَ چیربداَنت بلکیں ھرچ وھداکہ آئی ضرورت کپت آگواھی دیگءِواستا آمادہ بہ بیت، اگن نہ آ اللّٰہءِ گورامجرم ءُگنھگاربیت.

وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَّلَا شَهِيْدٌ ؕ وَاِنْ تَفْعَلُوْا فَاِنَّهٗ فُسُوْقٌۢ بِكُمْ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۲۸۲﴾

مزنینے تا آئی وهدءَ[1] شمئے اے چیزءِتها زبر انصاف هست اللهءِ گوْرا ءُتچک تر اِنت په گواهیءَ. ءُنزیک تراِنت چه اے چیزا که شما شکءِ تها مه کپ اِت، هاں اگاں دیم په دیمی سوداگری ییبوت، که شما وت ماں وتءَ زورُکائی ءُدیوکائی کن اِت گڑا شمئے سراگناه نیست که آئی نبشته مه کن اِت[2] ءُگواه بدارات وهدیکه وت ماں وتءَ سوداگری کن اِت. ءُآزار ءُتکلیف دیگ مه بیت نبشته کنوک ءُگواهی دیوکءَ. ءُاگاں شما اے وڑ کت نوں اے گناهے شمئے تها. ءُبترس اِت چه اللهءَ، ءُالله شمارا تعلیم دنت. ءُالله هر چیزءَزبر زانوک اِنت.

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَّلَمْ تَجِدُوْا كَاتِبًا فَرِهٰنٌ مَّقْبُوْضَةٌ ؕ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِی اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهٗ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهٗ ؕ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ؕ وَمَنْ يَّكْتُمْهَا فَاِنَّهٗۤ اٰثِمٌ قَلْبُهٗ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ﴿۲۸۳﴾

۲۸۳. ءُاگاں شما سفرءَ بوت اِت ءُشما نبشته کنوک نه دیست گڑا رهن ماں دستءَ ایر کنگ لوٹیت[3]، نوں اگاں دلجمی زاهر کت چه شما یکّےءَ آ دگرءِسرا، نوں بایداِنت که پهکءَبدنت هما که آئی گوْرا امانت ایر کنگ بوتگ آئی امانتءَ، ءُبترسیت چه

(۱) بزاں اے چارگ مه بیت که سوداکسانیں یامزنیں سودایے. هرچ وڑیں سودا نبشته کنگ به بیت.

(۲) بزاں هما سودا که آهما وهدءِ سرا گیشینگ ءُسندگ بیت، ءُآئی تها وامءِ سودا مه بیت، ءُچه هبرا ٹگلگءِ ترس مه بیت اودا اگں نبشته کنگ مه بیت په ایشی پروانیست بلے نبشته کنگ جواں تراِنت.

(۳) بزاں هنچیں جاگهےءَ که اودا نبشته کنگ ءُگواه دارگءِ وڑ ءُپیم نه بوت چوکه سفراِنت گڑا اودا وام زوروک وتی چیزے همائی گورا رهن ایربکنت که چه آئی وام کنت. وهدیکه وام دار وتی واماں بدنت گڑا آئی رهن ایرکتگیں چیز آئرا پدا دیگ به بیت. اے یک رنگےءِ امانتے. اے آیت رهنءِ جائز بوگءِ سرادلالت کنت.

اللهءَ که آئی پروردگار اِنت[1] ءُچیر مدئیت گواهیءَ، ءُهرکس کـه آئرا چیربدنت نوں بیشـک آئی دل گنهگاراِنـت. ءُاللّٰه شـمئے دراهیں کاراں وش زانوک اِنت.

لِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ ؕ وَاِنْ تُبْدُوْا مَا فِیْۤ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوْهُ یُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ ؕ فَیَغْفِرُ لِمَنْ یَّشَآءُ وَیُعَذِّبُ مَنْ یَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ۝۲۸۴

۲۸۴. اللهءِ وتیـگ اَنـت هرچیکـه ماں آسـماناں هسـت ءُزمـینءَ، ءُاگاں شـماڈنّءَ بکـن اِت وتی دلیـگاں یا چیراِش بدئیت شـما را اللّٰه آیـانی جسـتءَ کنـت[2] نوں بخشـیت هرکسءَ کـه بلوٹیـت ءُعـذاب کنـت هر کـسءَ که بلوٹیـت. ءُاللّٰه هرچیزءِ سرازبر قدرت داروک اِنت.

اٰمَنَ الرَّسُوْلُ بِمَاۤ اُنْزِلَ اِلَیْهِ مِنْ رَّبِّهٖ وَالْمُؤْمِنُوْنَ ؕ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ ۫ لَا نُفَرِّقُ بَیْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ ۫ وَقَالُوْا

۲۸۵. ایمـان آوُرت رسـولءَ همـا کتـاب سراکه ایـر گیجـگ بوتـگ آئی نیمـگا چـه آئی پروردگارءِ گوْرا ءُمسلماناں، درستاں ایمان آوُرت اللهءِسرا، ءُملائکتـانی سرا، ءُآئی

(۱) بزاں اگن اے وڑیں وهداں مردماں یکءَدگرءِسرا باور ءُبروسـه بـوت، ءُآوت ماں وتءِرپیینگ ءُفریب دیگءَ نه ترس اِتنت گڑا بے رهنءِ ایرکنگءَ اللهءِ توکّلءِسرا سودا جت کن اَنت.

(۲) احادیثانی تها کثیت وهدیکه اے آیت نازل بوت گڑا صحابه کرام رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُمْ باز پریشـان بوت اَنت، آیاں واجـهءِ دربارآتک ءُعرض کت که اے اللهءِ رسـول نماز، روچگ، زکوٰة، اے هنچیں عمل اَنت که آیانی مارا حکم دیگ بوتگ، ما ایشـاں کنیں بلے دلءِ تها جاه جنوکیں، ءُچسـت بووکیں هیال ءُوسواسـانی سرامئے دسـت نه رسیت، ءُآچه انسـانے وسءَ دْنّ اَنت بلے اللّٰهءَ آیانی سرا حساب گرگءِ اعلان کتگ. واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ گوشـت بنّو شـما «سـمعنا وأطعنا» بگـوْش اِت. پدا اللّٰه پاکءَ همـے آیت دیم دات ﴿لَا یُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا﴾ کـه اللّٰه هـچ نفسءِسرا چه آئی وسءَ گیشـتر بار نه لدّیـت، ءُآحکم ءُهبر واپس زرت.(صحیح البخاری تفسیر سورة البقرة) ایشی تائیدءَ هما حدیث کنت. که واجه رسول اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمائینت: «إنّ اللّٰه تجاوز لی عن أمّتی ما وسوست به صدورها مالم تعمل أوتتكلّم». اللّٰهءَ چه منی امتءَ آئی دلءَ جاه جنوکیں وسواس ءُهیالاں درگذر کتگ تاوهدیکه آیانی رهبندءَ هبر یا عمل مه کنت. (صحیح البخاری، کتاب الفتن باب الخطأ والنّسـیان فی العتاقة) بلے زانگ لوٹیت که پکّائیں ارادهءِسرا گرفت هست که مردم آئی وتی دلءَ داریت که اگن منی گنجائشءَ به بیت من اے کارءَ کناں.

سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ ﴿٢٨٥﴾

کتابانی سرا، ءُآئی دیم داتگیں پیغمبرانی سرا، (ءُگوْشت اِش) ما دورا ءُفرقءَ نہ کنیں ھچ کسءَچہ آئی رسولاں. ءُگوْشت اِش کہ ما اِش کت ءُزرت، مارا بہ بخش اے مئے پروردگارا! ءُتئی گوْرااِنت واتر جاہ.

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ؕ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ؕ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ اِنْ نَّسِيْنَآ اَوْ اَخْطَاْنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهٗ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖ ۚ وَاعْفُ عَنَّا ۟ وَاغْفِرْ لَنَا ۟ وَارْحَمْنَا ۟ اَنْتَ مَوْلٰىنَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٢٨٦﴾

۲۸۶. اللہ نہ پرمائیت ھچ کسءَ بلے کدءِھمائی زورءَ. آئیءَ رسیت ھر چیکہ آئی کتگ. ءُھمائی سرا کئیت ھرچیکہ آئی کتگ. اے مئے پروردگار مہ گِر مارا اگاں ما بےھال بوتیں یا ما ردی کت، اے مئے پروردگار ایر مکن مئے سرا گرانی ھما پیما کہ تو ایر کتگ چہ ما گوستگینانی سرا، اے مئے پروردگار مئے سرا مہ لَڈ ھر چیکہ آئی زور مارا نیست اِنت ءُپھل ءُبکن مارا، ءُبہ بخش مارا ءُمئے سرامھربانی بکن، توئے مئے واجہ ءُکماش، نوں مئے کمکءَ بکن کافرانی سرا[1].

(۱) اے گُڈّی دوئیں آیتانی فضیلت حدیثءَ ثابت اِنت. فرمان اِنت؛ معراجءِ شپءَ ھما سئیں چیزکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَسِت اَنت. چہ آیاں یکّے ھمے سورتءِ گُڈّی دوئیں آیت اَنت. (صحیح مسلم باب فی ذکر سدرة المنتھیٰ) ءُھمے وڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت : ھرکس کہ شپءَ وپسگءِ وھدا سورة البقرةءِ گُڈّی دوئیں آیتاں بوانیت ءُبوپسیت اے آئرا بسّ اَنت. بزاں چہ شیطان ءُآئی فتنہ ءُکاراں. (صحیح البخاری، کتاب المغازی باب نمبر: ۹).

سُوْرَةُ اٰلِ عِمْرٰنَ — سورة آلِ عمران

سوره آل عمران ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئی
دوصد آیات ءُبیست رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

الٓمّٓ ﴿۱﴾

۱. الم.

اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ ﴿۲﴾

۲. اللہ اِنت کہ نیست ھچ معبودءِ برحق بیدءِ ھمائی، آ مداما زندگ اِنت ءُھرچیزءِ داروک اِنت[۱].

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ ﴿۳﴾

۳. ایرئے گپتگ تئی سرا کتاب (بزاں قرآن) پہ راستی، باور داروک اِنت پیسری ئیں کتابانی[۲]، ءُایرئے گپتگ تورات ءُانجیل.

مِنْ قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ ۗ اِنَّ

۴. چہ (قرآنءِ دیم دیگءَ) پیسر پہ مردمانی پیشونکیءِ ھاترا[۳]، ءُایرئے گپتگ فیصلہ کنوک (حق ءُباطلءِ میانءَ)[۴] بے شک

---

(۱) ﴿الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ﴾ اللهءِ دوخاصیں صفت اَنت. حیّ معنیٰ ہمیش اِنت کہ آچہ ازلءَ ہست اِنت، ءُدائم پشت کپیت، ءُآئی سرا مرگ نیست. قیّوم معنیٰ درپیں کائناتءِ داروک، ءُآئی نگہداری کنوک. بزاں درپیں کائنات ہمائی دستءِ چیرااِنت، ءُآہیچ کسی محتاج نہ اِنت.

(۲) چہ اے کتابءَ مراد قرآن پاک اِنت. بزاں ایشی تہا ہچ شک نیست کہ اے اللهءِ دیم داتگیں کتاب اِنت، ءُآئی دیم دیگءِ مولءُمراد مردماں حقّءِ پیش دارگ اِنت. ءُآہمیشی گواہیءَ دنت کہ تورات ءُانجیل ءُزبور ءُایدگہ صحائف اللهءِ دیم داتگیں کتاب اَنت کہ اللهءَ وتی پیغمبرانی سرا دیم داتگ اَنت.

(۳) بزاں آوتی وبدانی تہامردمانی ہدایتءِسبب بوتگ اَنت بلے نوں آیانی تہا کمی ءُگیشی بوتگ.

(۴) چہ فرقانءَ قرآن پاک مرادِاِنت کہ آحقءُباطلءِ میانءَ فرق کنوک اِنت. بیدءِ آئی زانگءُفہمگءَمردم =

اَلَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ؕ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ۝٤

همایاں نہ منّ اِتگ اَنت اللّٰهءِ آیات، آیانی واستا ترندیں عذاب هست. ءُا لله گیش اِنت (چه هر کسءَ) ءُبیر گروکے.

٤. بیشک که چه اللّٰهءَ چیر بوت نه کنت کجام یک چیزے ماں زمینءَ ءُنه ماں آزمانءَ.

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ ۝٥

هُوَ الَّذِيْ يُصَوِّرُكُمْ فِي الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَآءُ ؕ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝٦

٦. هما اِنت آ ذات که شمئے شکل ءُصورتاں جوڑ کنت ماتانی لاپءِ تها هرچ وڑا که بلوٹیت. نیست بیدچه آئی دگه معبودءِ برحق. گیش اِنت (چه هر کسءَ) خیرکارے ءُحکمتانی واجه اِنت.

هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ مِنْهُ اٰيٰتٌ مُّحْكَمٰتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتٰبِ وَاُخَرُ مُتَشٰبِهٰتٌ ؕ فَاَمَّا الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُوْنَ مَا تَشَابَهَ

٧. هما اِنت آ ذات که ایرئے گپتگ تئی سرا کتاب که آئی تها لهتے آیات هست که آیانی معنیٰ ءُمفهوم ظاهرءُ پدرانت. که آ کتابءِ اصل اَنت[1]، ءُدگه لهتے متشابه اَنت، نوں هما مردم که آیانی دلاں چوٹی هست گڑا رندا کپ اَنت آئی متشابهیں آیاتانی[2] که چه

= حقءُباطلءِ میانءَ فرق کت نه کنت. حقءُباطلءِ میانءَ فرق کنگءِ واستا آئی زانگءُفهمگ اِلّم اِنت. هرمردم که آئرا امه زانت ءُمه فهم ایت آاِلّمءَ کجام نه کجام وڑا گمراهیءِ شکار بیت. پمیشا هرمسلمانءَ بائداِنت که آقرآنءِ زانگءُفهمگءِ جهدءَ بکنت تاکه چه گمراهیں ءُردیں عقائداں وتا دورداشت بکنت، ءُآئی آخرت وش به بیت.

(١) چه ﴿مُحْكَمٰتٌ﴾ءَ مراد هماآیت اَنت که آیانی معنیٰءُمفهوم چوروچءَ پدّراِنت، ءُآیانی فهمگءَ هچ پیمیں مشکلے نیست. مراد احکامءُکسّه اَنت، ءُامرءُنواهیں ا(بزاں حکم ءُمنه اَنت). ءُلهتےآیت متشابهات اَنت که آباز معنی ءُمفهوم داتکنند. اے پیمیں آیات محکمیں آیاتانی روشنائیءَفهمگ ببنت.

(٢) بزاں هامردم که آیانی دلاں چوٹی هست، ءُآیانی لوٹ حقّءِ فهمگ ءُزورگ نه اِنت آهنچیں متشابهیں آیاتانی رندا کپ اَنت، ءُمحکماتاں بزاں پدّریں آیاتاں ویل کن اَنت. هنچوکه بدعتیانی دستورءُرهبندِاِنت که آبجبر محکمیں آیاتاں نه زورآنت بلکیں متشابهاتانی رندا کپ اَنت تاکه وتی رندگیری کنوکیں جاهلیں ءُجَتیں عوامءَ به ریپیں اَنت ءُآیاں گمراه بکن اَنت. برچیکه گمراهیں ءُباطلیں فرقه اَنت آدرست همے وڑاینت. اے بابتءَ نصارایانی مثال مئے دیماِنت که آهما محکمیں آیتاں نه زورآنت که آیانی تها اے هبر =

مِنْهُ ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَآءَ تَاْوِيْلِهٖ ۚ وَمَا يَعْلَمُ تَاْوِيْلَهٗٓ اِلَّا اللّٰهُ ۘ وَالرّٰسِخُوْنَ فِي الْعِلْمِ يَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا بِهٖ ۙ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا ۚ وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ ۝٧

همائی شوهاز کن اَنت گمراهیءَ، ءُشوهاز کن اَنت آئی مرادءَ[1]، آیانی په دلیں مرادءَ کس نه زانت بیدءِ چه اللّٰهءَ[2] ءُپکّائین ءُپخته کاریں عالم همیشی گوْشنت که ما ایمان ءُیقین آوُرتگ ایشی سرا، درها چه مئے پروردگارءِ نیمگءَ اَنت[3] ءُسوج ءُپنت نه زور اَنت بید چه عاقلان ءُهوش منداں.

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوْبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ

٨. اے مئے پروردگار چوٹ مکن مئے دلاں رند چه ایشی که تو مارا په راهءَ آوُرتگ

= پدّرکنگ بوتگ که بیدءِ اللّٰهءَ دگه الٰهءُمعبود نیست، ءُعبادتءِ حقدار اللّٰه اِنت ءُبس. ءُآئیءَ چک نیست، ءُعیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ اللّٰهءِ یک بندهے بلکیں هما متشابهیں آیتاں زورانَت که آیانی تها عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ اللّٰهءِ روح ءُآئی کلمه گوْشگ بوتگ، ءُپدا همیشاں وتی دلءِتبءَ ردیں تاویل کن اَنت ءُچکرّین اَنت تاکه چه مردمانی ذهنءَ حقّءَ به نگلین اَنت، ءُآیاں گمراه بکن اَنت. بلے په دلیں ءُجوانیں عقیده داروکیں مسلمان محکمیں آیتاں زورانَت، ءُمتشابهاتاں همایانی روشنائیءَ فهمگءِ جهدءَ کن اَنت. ایوکءَ متشابهاتاں وتی بنیاد جوڑنه کن اَنت.

(١) ﴿ ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ ﴾ ءِ معنیٰ همیش اِنت که چه متشابهاتانی رندگیری کنگءَ آیانی لوٹ همیش اِنت که مردماں گمراهیءِ تها دوربدینت. ءُ﴿ وَابْتِغَآءَ تَاْوِيْلِهٖ ﴾ بزاں وتی دلءِ تبءَ آیاں ردیں معنیٰ دینت.

(٢) بزاں ایشانی کاملیں ءُتوامیں حقیقتءَ بیدءِاللّٰهءَ کس زانت نه کنت. عبدالله بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا بیان فرمائینیت که تفسیر چار وڑاِنت. یک تفسیرے بست که آئیءَ هرکس فهم اِت کنت. ءُیک تفسیرے بست که آئیءَ عرب چه وتی زبانءِ سببءَ فهم اَنت. یک تفسیرے همااِنت که آئیءَ سکّیں زانتکاریں ءُبلدیں عالم زان اَنتءُفهم اَنت. دگه یک تفسیرے همااِنت که آثرا بیدءِاللّٰهءَ دگه کس زانت نه کنت. (تفسیر ابن کثیر) عمروین شعیب رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ چه وتی پیرکءَ روایت کنت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ قرآن پمیشا دیم دیگ نه بوتگ که آئی لهتے لهتینءَ دروگ بند بکنت، نوں هرچیکه شما چه آئی فهم اِتءُزانت آئی سرا عمل بکن اِت، ءُهماکه متشابه اَنت آیانی سرا ایمان آرگ به بیت (بزاں آزیاده سرءُپرکنگ مه بنت) تفسیرابوبکر بن مردویه. شیخ مقبل بن هادی الوادعی رَحِمَهُ اللّٰهُ گوشیت ایشی سند حسن اِنت. حاشیه ابن کثیر.

(٣) بزاں هما عالم که آکتابءُسنّتءِعلمءِتها بلداَنت آمتشابهیں آیتاں اینگرءُآنگو نه کن اَنت، ءُآیاں وتی مذهبءِ بنیاد جوڑنه کن اَنت بلکیں آیانی بابتءَ همیشی گوْشنت که ماایشانی سرا یقین آوُرتگ که اے هوں اللّٰهءِ دیم داتگیں آیات اَنت. پشت کپت عمل کنگءِ هبر، ایشی واستا آمحکمیں آیتاں زورانَت که آیانی معنیٰ ءُمفهوم چوروچءَ پدّرانت، ءُآاشکالے ندارانَت. (معالم التنزیل للبغوی رَحِمَهُ اللّٰهُ).

لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾

ءُبدئے مارا چہ وتی نیمگءَ رحمت[1] بے شک کہ تو وت ئے ہر چیزءِ دیوک، بے کساسءَ.

رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٩﴾

٩. اے مئے پروردگار! بے شک کہ تو مچ کنوک ئے دراھیں مردماں پہ ھنچیں روچءَ کہ آئی (آیگءِ) تہاھچ شک نیست. بیشک کہ اللہ بے زبانی ءُوعدہ خلافی نہ کنت.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ ﴿١٠﴾

١٠. بیشک ھما کہ کافر بوتگ اَنت، ھجبر آیانی کارءَ آتک نہ کن اَنت آیانی مال ءُچک اللہءِ گوْرا ھچ وڑا. ءُھمیش اَنت سوچگی دار دوزُہءِ.

كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾

١١. ھنچو کہ فرعونیانی حال اَت ءُچہ آیاں پیسریئینانی کہ دروغ بند اِش کت اَنت مئے آیات گڑا اللہءَ گپت اَنت پہ آیانی گناھانی سببءَ. ءُاللہءِ عذاب سکّ اَنت.

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾

١٢. بگوْش پہ کافراں کہ زوت شما چیر تڑینگ بئیت[2] ءُمُچ کنگ (ءُبرگ) بئیت دیم پہ دوزہءَ، ءُآبازیں بدیں پتّرے.

(١) بزاں مارا چہ ہمایاں مہ کن کہ آیانی دلاں چوئی ہست، ءُآمتشابہیں آیاتانی رنداکپ اَنت، ءُمحکمیں آیتاں نہ زورانت، ءُآیاں ویل کن اَنت بلکیں مارا چہ ہمایاں بکن کہ آمحکمیں آیتاں زورانت، ءُہمے راہءسرا مئے پاداں میہ کن، ءُمئے ایمانءَ روچ پہ روچ گیشتر بکن. چہ رحمۃءَمراد اداہمیش اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(٢) ادا ہبرءِدیم گوں یہودیان اِنت. آیاں ہمے گوْشگ بوگءَاِنت کہ جنگءِ بدرءَ مشرکانی کشگ بوگ ءُچیر ترّگ پہ شما عبرتءِ چیزے. ہنچوکہ مکّہءِ مشرکاں وہدیکہ اسلامءِ خلاف کت گڑا اللہءَ مسلمانانی دستءَ رزوا کت اَنت اگن شما ہوں ہمے رہبند زرت گڑا شما ہوں ہمے پیما رزوا بئیت. گڑا اللہءِ اے وعدہ راست بوت، وہدیکہ یہودیاں وتی اے رہ پد ویل نہ کت گڑا اللہءَ مسلمانانی دستءَ رزوا کت اَنت. تاریخ ایشی گواہ اِنت.

قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ فِيْ فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ؕ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَاُخْرٰى كَافِرَةٌ يَّرَوْنَهُمْ مِّثْلَيْهِمْ رَاْىَ الْعَيْنِ ؕ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي الْاَبْصَارِ ﴿١٣﴾

١٣. پمے زوتاں آتک ءُگوست شمئے دیمءَ یک نشانی یے ماں دوئیں لشکراں کہ دیم پہ دیم بوت اَنت. یک لشکرے جنگ کنت ماں اللّٰہءِ راہءَ، ءُدُومی لشکر کافرانی اِنت. ءُگند اَنت آیاں دوچند چہ وتا چمّانی ظاہرءَ[1]، ءُاللّٰہ طاقت دنت پہ وتی کمکءَ ہر کسءَ کہ بلوٹیت، بیشک کہ ایشی تھا عبرتءِ چیز ہست پہ چم پچاں.

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوٰتِ مِنَ النِّسَآءِ وَالْبَنِيْنَ وَالْقَنَاطِيْرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ؕ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الْمَاٰبِ ﴿١٤﴾

١٤. ڈولدار کنگ بوتگ پہ مردماں دوست دارگ دل تبیں چیزان، چہ جنیناں، ءُمردیں چُکّاں ءُکوت کتگیں گنج چہ طلاءءَ ءُنگرہ ءُنشان داتگیں اسپ. ءُدلوتاں ءُکِشت ءُکشاراں[2] اے دنیاءِ زندگانیءِ سامان اَنت.

(١) ادا جنگءِ بدربیان اِنت. بزاں ہر لشکرءِ دلءَ دومی لشکر چہ آئی دوسرانت. کافرانی لشکر ہزارءَسرات، آیانی چمّاں مسلمان دوہزار بوت اَنت، مسلمان سئے صد ءُچیزی اِتنت، آیانی چمّاں کافر شش صد یاشش صدءُچیزی اِتنت. ایشی مقصد ہمیش اَت کہ مسلمانانی بیمءُترس کافرانی دلاں دؤر دیگ بہ بیت، ءُآیانی ہمّت ءُہائیگ گیش کنگ بہ بیت تاکہ آپہ جنگءَ پہک آمادہ بہ بنت. بلے اے حالت جنگے بندات‌ءَ اَت رنداکہ دوئیں لشکر دیم پہ دیم بوت اَنت، ءُجنگ بندات بوت گڑا اللّٰہءَ ہردوکیں لشکر یکّءَ دگرءِ چمّاں کم پیش داشت اَنت. کافرانی دلءَ مسلمان کم اِتنت، ءُآیانی دلءَ کافر کم اِتنت. مقصد ہمیش اَت کہ دوئیں لشکر چہ جنگءَ مہ ترس اَنت، ءُہریکّے چہ دومیءَ دیمءَ روگءِ جہدءَ بکنت. (تفسیر ابن کثیر) جنگءِاے حال سورۃ الأنفالءِ آیت ٦٢ تہا بیان اِنت.

(٢) چہ ﴿الشَّهَوٰتِ﴾ءَ مُشتہیات مراد اَنت. بزاں ہما چیز کہ انسانءَ فطرتاً آہانی دوستی ہست اِنت. چوکہ اگن جنین بد بہ بیت گڑا دنیاءِ مستریں فتنہ ءُفساد ہماہ بیت، ءُاگن نیکءُصالحے بہ بیت گڑا دنیایا چہ آئی جوانتریں چیز نیست پمیشا آئی نام چہ درستاں پیسر آرگ بوت اگن ایشانی محبتءُدوستی چہ شریعتءِ راہ بندءَ دٹن مہ بیت، ءُچہ جنینءِ سانگ کنگءَ لوٹ وتی پاکدامن کنگ ءُزیادہ چک آرگ بہ بیت تاکہ آاسلامءِ خدمتءَ بکن اَنت گڑا اے باز جوانیں چیزے پرچہ کہ انسانءَ ایشانی ضرورت ہست اِنت، ءُاسلام اے نیمگءَ شوق ہم دنت. جنینءِبابتءَ حدیثءَ کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «حُبِّب إلیّ النّساء والطّیب وجُعلت قرّة عینی فی الصّلاة». جنینءِ ءُوش بوءِ محبّتءُدوستی منی دلءِتہا دؤر دیگ بوت، ءُمنی چمّانی سارتی نمازءِتہا ایرکنگ بوتگ. (سنن النسائی کتاب عشرة النّساء باب حبّ النّساء) ءُفرمان =

ءُاللهءِ گوْرا هست اِنت جوان تریں جاگه.

قُلْ اَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذٰلِكُمْ ؕ لِلَّذِيْنَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَاَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَّرِضْوَانٌ مِّنَ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِالْعِبَادِ ۝۱۵

۱۵. بگوْش که آیا من شما را بگوْشاں گوں چه ایشاں جوان تریں چیزانی بابتءَ؟ په همایاں که آیاں پرهیزگاری گچین کتگ. آیانی پروردگارءِ گورا باگ هست که رُمب اَنت چه آیانی چیراجُو، دائم مان اَنت ماں اودا، ءُجَنین هست سکّیں پاکیزه ایں، ءُاللهءِ راضی بوگ[1] ءُاللهٔ زبر گندوک اِنت وتی بندیاں.

اَلَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اِنَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۝۱۶

۱۶. هما که گوْشنت اے مئے پروردگار ما ایمان آوْرتگ نوں به بخش په ما مئے گناهاں، ءُبه

= اِنت؛ «الدنيا متاع وخير متاعها المرأة الصّالحة». که دنیاءِ چیزءُسامانےءُجوانتریں چیزءُسامان نیکیں جنین اِنت هماکه مردین گوں آئی چارگءَ گل به بیت، ءُآوتی لوگ واجهءِ حکمانی پابند به بیت، ءُوتی مردءِ نه بوگ ساپتءَ آئی مالءُننگےءِ حفاظتءَ بکنت. (صحيح مسلم كتاب الرّضاع باب خير متاع الدنيا المرأة الصّالحة) ءُاگں جنین بد به بیت گڑا دنیاءِ خراب تریں چیز همیش اِنت پمیشا واجه رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**ماتركت بعدى فتنة أضرّ على الرّجال من النّساء**» که منی روگءَ پد مستریں ءُنقصان دیوک تریں فتنه که مردیانی سرا کئیت آچه جنیانی نیمگءَاِنت. (صحيح البخارى كتاب النّكاح باب ما يتقى من شؤم المرأة) ءُهمے پیما چگّانی محبّتءُدوستی کنگ اِنت. اگں چه ایشی لوٹ مسلمانانی قوّتءِ تها گیشی کنگءُنسلءِ دیما برگ به بیت گڑا اے جوانیں چیزے، ءُقابلءِ توصیف اِنت، اگں نه گڑا آوبالءِ جان بنت په مردمءَ. واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**تزوّجوا الودود الولود فإنّي مكاثر بكم الأمم يوم القيامة**». که گوں زیادیں دوستی کنوکیں، ءُزیادیں چک آروکیں جنیناں سوربکں اِت پمیشا که من ایدگه امّتانی دیماوتی امّتءِ بازیءِ سرا قیامتءِ روچءَ پهر کناں. (سنن الكبرىٰ للنّسائي، كتاب النكاح باب النّهى عن تزويج المرأة الّتى لا تلد) همے پیما چه مالءُدولتءِ دست کپگءَلوٹ وتا چه محتاجیءَ رکّینگ، ءُاللهءِ راهءَ خرج کنگ، ءُآئی راضی کنگ به بیت گڑا اے قابلءِ توصیف اَنت. ہسپ همے پیم اِنت. اگں چه اے چیزانی کنگءَ ایوکا عیشءُعشرت، ءُبےسمائیءِ تها زندگی گوازینگ لوٹ به بیت، ءُمردم چه ایشانی سببءَ وتا مزن به لیکیت گڑا اے مردمءَ نیستءُنابود کں اَنت.
﴿ الْمُسَوَّمَةِ ﴾ چه ایشی مراد چروکیں ہسپ اَنت، یاهماکه آپه جهادءَ آماده کنگ بوتگ اَنت، یاهما نشان داتگیں ہسپ مرادانت که زانگءِ واستا آنشان جنگ بوتگ اَنت. (فتح القدير، أحسن البيان).

(۱) اللهءِ مستریں نعمت همیش اِنت که بهشتیانَ دست کپیت. فرمان اِنت ﴿ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللّٰهِ اَكْبَرُ ﴾ که اللهءِ رضامندی چه هرچیزءَ مستراِنت. [سورة التوبة:۷۲]

بچائین مارا چه دوزهءِ عذابءَ.

اَلصّٰبِرِيْنَ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْمُنْفِقِيْنَ وَالْمُسْتَغْفِرِيْنَ بِالْاَسْحَارِ ﴿۱۷﴾

۱۷. هما که صبر کنوک اَنت ءُراستین اَنت ءُفرمانبرداراَنت ءُخیرات کنوک اَنت ءُبخشش لوٹوک اَنت گوْرباماں.

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۙ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ قَآئِمًۢا بِالْقِسْطِ ؕ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۱۸﴾

۱۸. اللّٰهءَ گواهی دات که بیدءِآئی دگه معبودءِ برحق نیست ءُملائکتاں ءُعالماں[۱]، ءُآ(ہرحالءَ) اوشتوک اَنت انصافءِسرا، ابید چه آئی دگه معبودءِ بر حق نیست. آ گیش اِنت (چه هر کسءَ) ءُخیر کارے، ءُدانائیے.

اِنَّ الدِّيْنَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ ۗ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ؕ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۱۹﴾

۱۹. بیشک (گچین کتگیں) دین اللّٰهءِ گوْرا اسلام اِنت[۲]، ءُجیڑه نه کتگ همایاں که کتاب دیگ بوتگ اَنت، بلے رند چه ایشی که آتک ءُسر بوت په آیاں زانت ءُعلم، چه وت ماں وتیءِ ضدّءَ[۳] ءُهرکس که نه منّیت

(۱) چه ادامراد هما زانتکاراَنت که آکتابءُسنّتءِ علم تها بلداَنت.

(۲) ایوکءَ اسلام هما دین اِنت که هرپیغمبرءَوتی وهدءِتها مردماں آئی دعوت داتگ، ءُآئی بنیاد توحیداِنت. نوں آگوں محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دیم دیگءَتوام کنگ بوت. ءُآئی توام تریں رنگ ہمیش اِنت که محمّدءَ دنیاءِ دیما بیان کتگ. نوں آخری نبیءُرسول هماِنت که چه آئی پد دگه هچ نبیءُرسول نیست ءُنیئت. رکّگءِ راه ایوکءَ قرآن ءُمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ احادیثانی سرا ایمان آرگءُآیانی سرا عمل کنگءِ تهاِنت، دگه هچ گورا نیست. فرمان اِنت ﴿ وَمَنْ يَّبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِيْنًا فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴾ هرکس که بیدءِاسلامءَ دگه دینے شوباز بکنت نوں آهجبر چه آئی زورگ نه بیت. [سورة آل عمران: ۸۵] ءُفرمان اِنت ﴿ تَبٰرَكَ الَّذِىْ نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰى عَبْدِهٖ لِيَكُوْنَ لِلْعٰلَمِيْنَ نَذِيْرًا ﴾ بابرکتیں ذاتے هما که دیم ئے دات حقءُباطلءِمیانءَ فرق کنوک (بزاں قرآن) وتی بندهءِ سرا تاکه آبه بیت په دربیں جهانءَ یک ترسینوکے. [سورة الفرقان: ۱] ءُواجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: منا هما ذاتءِ سوگند اِنت که منی جان همائی دستااِنت. هریهودیءُنصرانی که آمنی بابتءَ بِشکُنت، ءُپدا ہوں منی سرا ایمان مه یاریت، ءُهمے حالتءَ بمریت آئی جاگه دوزه اِنت. (صحيح مسلم، كتاب الإيمان، باب فى آيات النّبىّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ والإيمان به).

(۳) چه اے آیتءَ زانگ بیت که هما اختلاف تاوان دنت که آئی بنیاد دلیلءِ سرا مه بیت بلکیں کینگ

اللهءِ آیاتاں، گڑا بیشک کہ اللہ زوت ساب گروک اِنت.

فَاِنْ حَآجُّوْكَ فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ ؕ وَقُلْ لِّلَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ وَالْاُمِّيّٖنَ ءَاَسْلَمْتُمْ ؕ فَاِنْ اَسْلَمُوْا فَقَدِ اهْتَدَوْا ۚ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلٰغُ ؕ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿۲۰﴾

۲۰. نـوں اگاں آ گـوں تو بہ مڑ اَنـت گڑا بگوْش کـہ مـن فرمانـبردار کـت وتی دیـم خاص اللهءِ (حکمانی)ءُہمایـاں کہ منی رندگیری اِش کـت. ءُبگـوْش ہمایـاں کـہ کتـاب دیـگ بوتـگ اَنـت، ءُنـا واننـدہـاں[۱] کـہ آیاشـما ہـم فرمانـبردار بئیت؟ نـوں اگاں آ فرمانبردار(بزاں مسلمان) بہ بنت گڑا بزاں پہ راہءَ آتـک اَنت. ءُاگاں دیم اِش تاب دات گڑا تئی سرا رسـینگ اِنتءُبس، ءُاللہ جواں گندوک اِنت وتی بندیاں.

اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوْنَ النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۙ وَّيَقْتُلُوْنَ الَّذِيْنَ يَاْمُرُوْنَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ ۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۲۱﴾

۲۱. هما مردم کہ نہ منّ اَنت اللهءِ آیاتاں، ءُشـہید کننـت پیغمـبراں پہ ناحـق، ءُشـہید کننت ہمایاں کہ حکـمءَ دینت انصافءِ مردمانی تھا. نوں آہاں مُژدہ بدئے تورینوکیں عذابءِ[۲].

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۫ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. ہمیش اَنـت کہ عمل اِش برباد بوتگ اَنت مـاں دنیاءُآخـرتءَ، ءُآہاں ہـچ وڑیں مَدَت ءُکمک کنوک نیست.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ اُوْتُوْا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتٰبِ يُدْعَوْنَ اِلٰى كِتٰبِ اللّٰهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلّٰى

۲۳. زاناں تو نہ دیسـت اَنـت ہما مردم کہ دیگ بوتگ اَنت یک بہرے چہ کتابءَ (وہدے)

ءُحسدءِ سرا بہ بیت.

(۱) چہ ناوانندیاں عرب مرادَاَنت کہ آیانی گیشـتریں ناواننده بوتگ اَنت، آیانی مقابلہءَ اہل کتاب گیشـتر زانتکارءُعالم بوتگ اَنت.

(۲) مراد ہما ینت کہ آ نیکیءِ حکمءَ دینت ءُچہ بدیءَ منَہ کن اَنت. بنی اسرائیلیاں بازیں پیغمبرے شہید کت، ءُآیانی کمک کاراش ہوں شہید کت اَنت.

فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ وَهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿۲۳﴾

که لوٹگ بنت اللهءِ کتابءِ نیمگءَ که هما فیصلہ بکنت آیانی میانءَ، پدا پُشتءَ کنزیت یک ٹولی یےآیانی همے حالتءَ که آ دیماں تاب دیوک اَنت[۱].

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّآ اَيَّامًا مَّعْدُوْدٰتٍ ۖ وَّغَرَّهُمْ فِيْ دِيْنِهِمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. اے پمیشا که آ گوْشنت که مارا هچ بر گور نہ جنت دوزءِ آس بلے لهتیں روچاں، ءُرد داتگ آیاں ماں وتی دینءِتها آیانی وتی ٹهینتگیں هبراں[۲].

فَكَيْفَ اِذَا جَمَعْنٰهُمْ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيْهِ ۖ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. رندا چےحال بیت وهدیکه ما مچ کنیں آیاں په هنچیں روچےءَ که آئی (آیگءِ) تهاهچ شک نیست[۳]، ءُپهکءَ پهک دیگ بیت هر یک مردمےءَ هر چیکه آئی کتگ، ءُآیانی حق جَنگ نه بیت.

قُلِ اللّٰهُمَّ مٰلِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَآءُ ۖ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ ۖ بِيَدِكَ الْخَيْرُ ۖ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۲۶﴾

۲۶. بُگوْش که اے اللہ! واهند بادشاهی یے ءُکماشی یے، تو دئے کماشیءَ هر کسءَ که بلوٹ ئے ءُپچ گرئے کماشیءَ چه هر کسءَ که بلوٹ ئے، ءُعزت دئے هر کسءَ که بلوٹ ئے، ءُذلیل ءُرزوا کن ئےهر کسءَ که بلوٹ ئے، تئی دستایَنت دراهیں جواني ءُشری،

---

(۱) چه اے کتابیاں مدینءِ هما یهودی مرادَانت که آیانی گیشترینان اسلام قبول نه کت، ءُآیاں اسلامءُمسلمانانی خلافءَ وڑ وڑیں مکرءُہنر ٹهینت داںهما وبداکه آیانی دوقبیلہ جلاءِ وطن کنگ بوت اَنت، ءُیک قبیلهءِ کشگ بوت.

(۲) آیانی حقّءِ خلاف کنگ ءُچه آئی دیم تاب دیگءِ سبب هما دروگ اِتنت که په همائی وتی دل اِش جم کت اَنت که دوزه آیاں بیدءِلهتکے روچءَ نه سوچیت. عبدالله بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوشیت که یهودیاں گوْشت دنیاءِ عمر ہفت ہزار سال اِنت، ءُمارا ہرہزار سالءِ سرا یک روچے عذاب دیگ بیت. بزاں صرف ہفت روچءَ. پدا مارا دوزه سوچ اِت نه کنت. (تفسیر ابن کثیر سورة البقرة آیت ۸۰).

(۳) بزاں قیامتءِ روچءَآیانی اے ردیںءُباطلیں عقیده هچ آیانی کارا نیاینت.

بے شک تو هر چیزءِ سرا قدرت داروک ئے[1].

تُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ ۖ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ ۖ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۲۷﴾

۲۷. تو مان دئے شپءَ ماں روچ ءَ ءُمان دئے روچ ءَ ماں شپءَ. ءُدرکن ئے زندگءَ چه مردگءَ ءُدرکن ئے مردگءَ چه زندگءَ[2] ءُتو روزی دئے هر کسءَ که بلوٹ ئے بے حسابءَ.

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُوْنَ الْكٰفِرِيْنَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِيْ شَيْءٍ اِلَّآ اَنْ تَتَّقُوْا مِنْهُمْ تُقٰىةً ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ ۗ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ﴿۲۸﴾

۲۸. جوڑ مه کن اِت مسلمان کافراں وتی دوست بیدءِ مسلماناں، ءُهرکس که چو بکنت آهرا گوں اللّٰهءَ هچ وڑیں نسبت نیست بلے ایکه وتاچه آیاں یک وڑےءَ رکّینگے به بیت[3]، ءُاللّٰه تُرسینیت شما را چه وتا، ءُاللّٰهءِ گوْرا رَوَگی اِنت.

قُلْ اِنْ تُخْفُوْا مَا فِيْ صُدُوْرِكُمْ اَوْ تُبْدُوْهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ ۗ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۲۹﴾

۲۹. بُگوْش که اگاں شما چیر بدئیت وتی دل ئیگاں یا زاهراِش بکن اِت اللّٰه اِش زانت. ءُزانت هر چیکه ماں آزماناں هست ءُزمینءَ. ءُاللّٰه

---

(۱) انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ گوشیت که واجه رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ گوں معاذ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ گوْشت که ایا معاذ من ترا ہنچیں دعایے سوجءَ بدیاں که توآئءَ بوان ئے؟ اگن تئی سرا کوهءِ احدءِ برابرا وام به بیت الله اِش (آئی برکتءَ) ادا کنت بزاں تئی واستا درے پچ کنت. آدءا همے آیتءِ بهرے «اللّٰهُمَّ مَلِكَ ٱلْمُلْكِ تُؤْتِي ٱلْمُلْكَ مَن تَشَآءُ وَتَنزِعُ ٱلْمُلْكَ مِمَّن تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَآءُ بِيَدِكَ ٱلْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، رَحْمٰنَ الدُّنيا والْآخِرَةِ وَرَحِيْمَهُمَا تُعْطِيْ مَن تَشَآءُ مِنهمَا وتَمنَعُ مَن تَشَآءُ، ارحَمنِي رَحمةً تُغْنِينِي بها عن رَحْمة مَن سِواكَ، اللّٰهُمَّ أَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ، وَاقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ» (معجم الصغير للطبرانی). امام بیهقی مجمع الزّوائدءِ تها گوشیت که رجاله ثقات بزاں ایشی دریں مردم قابلءِ باوردارگ اَنت. ج:۱۰، تاکدیم: ۱۸۶. کتاب الأدعیه باب الدعاء لقضاء الدّین. شوکانی فتح القدیر تها گوشیت اسناده جیّد که ایشی سند جوان اِنت. بایدِانت هروام دار اے دعاءَیادبکنت، ءُاللّٰهءِ توکلءَ ایشی بوانیت إن شاء الله آئی وام در رچ اَنت.

(۲) ہنچوکه چه نطفهءَ زندگیں انسان جوڑکنت ءُچه انسانءَ نطفه جوڑکنت، ءُچه هیکءَ مرغ جوڑکنت ءُچه مرغءَ هیک جوڑکنت، ءُچه کافرءَمسلمان جوڑکنت ءُچه مسلمانءَ کافر جوڑکنت.

(۳) اے اجازت هما مسلمانانی واستاِنت که آدارالکفر بزاں کافرانی ملکءَ نندوک اَنت که اگن آیانی سرا ہنچیں وبدے به بیت که بید گوں کافراں دوستی کنگءَ آدگه راه نه گندَانت گڑا په آیاں جائزانت که چه وتی زبانءَ وتا آیانی دوست ظاہر بکن اَنت بلے چو مه بیت که اے ظاہری دوستی دلی دوستیءِ تها بدل به بیت.

هر چیزءِسرا قدرت داروک اِنت.

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا ۚ وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوْٓءٍ ۚ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهٗٓ اَمَدًا بَعِيْدًا ۭ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ ۭ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ ۝۳۰

۳۰. هما روچءَ که گندیت هر مردمےهر چیکه آئی نیکیں کتگ دیم په دیمءَ، ءُهرچیکه آئی بدیں کار کتگ، تمنا کنت که درْیگتے آئی ءُآئی گناهانی میانءَ دوریں دوراهی ییےبه بیت، ءُالله شما را ترسینیت چه وتا. ءُالله سک مهربان اِنت په وتی بندیاں.

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۳۱

۳۱. بُگوْش که اگاں شما اللّٰهءَ دوست دارگ لوٹ اِت گڑا منی رند گیریءَ بکن اِت الله شما را دوست داریت ءُشمے گناهاں بخشیت، ءُالله مزنیں بخشوک ءُباز مهربانے[۱].

قُلْ اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكٰفِرِيْنَ ۝۳۲

۳۲. بُگوْش که رند گیریءَ بکن اِت اللّٰهءِ ءُرسولءِ، نوں اگاں دیم اِش تاب دات، گڑا بیشک که الله دوست نه داریت کافراں[۲].

اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰٓى اٰدَمَ وَنُوْحًا وَّاٰلَ اِبْرٰهِيْمَ وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ۝۳۳

۳۳. بے شک که اللّٰهءَ گچین کتگ آدم ءُنوح ءُابراهیمءِ خاندانا ءُعمران خاندانا چه دراهیں جهانیاں.

---

(۱) اے آیت همے ریشونیءَ کنت که اللّٰهءِ دوستیءِ لوٹوک اگں وتی دعوٰیءِ تها په دل اِنت گڑا آئی رهبند همیش اِنت که هرمیدانءَ اللّٰهءِ رسول ءِ رندگیریءَبکنت. افسوس صد افسوس که مروچی رسول اللّٰهءِ دوستیءِ دعوٰی کنوک بازانت بلے آئی په دلیں رندگیرءُتابعدار سک کمّ اَنت. گیشتریں مسلمان شرکءُبدعتانی تها دزگیراَنت، ءُآئی مستریں سبب چه قرآنءُحدیثءَ دوری اِنت، ءُچه آیاں رهبری نه زورگ اِنت. دریگتے که اے چیز آیانی فهمءَ بیتکیں.

(۲) چه اے آیتءَ زانگ بیت که عمداً بزاں زانتءِ وت صحیح حدیثءِ نه منّگ کفرے. امام بخاریءِ استاذ اسحاق بن راهویه گوْشیت؛ «أنّ من ردّ حديثاً صحيحاً عنده عن النّبيّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فقد كفر». هرکسءَ یک صحیح حدیثےنه منّ اِت بزاں آئی کفر کت. (الفصل فی الملل والأهواء والنحل للإمام ابن حزم رَحِمَهُ اللّٰهُ ج: ۳، تاکدیم: ۲۷۵) پمیشا هما مقلّدیں حضرات که آحقّءِ زانگءُفهمگءَ پد انگتءَ صحیح حدیثاں په وتی امامانی نیمگءَ نامینتگیں گپّانی باترا ویل کن اَنت، آاے چیزءِ تها شرفکر بکن اَنت که اے باز ترسناکیں راهبے، ءُاے چیز مردمءَ په کفرءَسرکنت هنچوکه اے آیت همے نیمگءَ ریشونی کنت. الله مسلماناں هدایت بدنت.

ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٣٤﴾

۳۴. کہ آ یکّا دگرءِ چُکءُنماسگ بو تگ اَنت، ءُاللہ جوانیں اشکنوک ءُباز زانوکے.

اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّيْ نَذَرْتُ لَكَ مَا فِيْ بَطْنِيْ مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّيْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٣٥﴾

۳۵. وھدیکہ گوْشت عمرانءِ لوگ بانُکءَ کہ اے منی پروردگار من قول کتگ پہ توآ چُکّءِ کہ منی لاپااِنت پہ تئی نامءَ آزات اِنت، نوں توئِے قبول بکن چہ منی نیمگءَ، بے شک کہ تو وت ئے جوانیں اشکنوک ءُباز زانوک.

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنِّيْ وَضَعْتُهَآ اُنْثٰى ۭ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ ۭ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰى ۚ وَاِنِّيْ سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَاِنِّيْٓ اُعِيْذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ﴿٣٦﴾

۳۶. نوں وھدیکہ چلّگ بوت، گوْشت ئِے کہ اے منی پروردگار من وَ چلّگ بوتوں پہ جنیں چُکّے سرا، ءُاللہ جواں تر زانت ھر چُکّے کہ آئی آوَرتگ اَت، ءُنہ اِنت مردیں چک جنیں چکءِ پیما[1]، ءُمن آئرا مریمءِ نام بر کُتگ[2] ءُمن آئرا تئی باھوٹ کناں، ءُآئی چُکّ ءُنماسگاں چہ مردودیں شیطانءَ[3].

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُوْلٍ حَسَنٍ وَّاَنْۢبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا ۙ

۳۷. نوں آ قبول کت آئی پروردگارءَ وشّیں قبول کنگے ءُرودینت ئِے جوْانیں رودینگے[4]،

---

(۱) گوستگیں نبیانی شریعتءِ تہا عبادتءِ یک ربندے ہمے بوتگ کہ آیاں چہ وتی چکّاں یکّے پہ اللہءَ نامینتگ، ءُچہ آئی دنیائی کاراِش نہ گپتگ. مریم ءِ ماتءَ وتی لاپ پرّیءِ وہدا ہمے مراد منّ اِت کہ آئرا بیت المقدسءِ خدمتءُنگہبانیءِ واستا قربان کناں. وہدیکہ آئی چک جنکے بوت گڑا آدلءُبددل بوت کہ اے وَخدمت کت نہ کنت بلے اللہ پاکءَ آئی نیک نیتیءِ سببءَ اے جنین آدمءِ تہا آدریں برکت ءُبود مان کت اَنت کہ آبیت المقدسءِ نگہداریءَ کت بکنت. عمرانءِ جنینءِ نام حَنہ بنت فاقود بوتگ، ءُآئی پتءِ نام ماثان بوتگ. (فتح القدیر)

(۲) مریمءِ معنیٰ آیانی زبانءَ اللہءِ دینءِ خدمت کنوک اِنت پمیشا آئیءَ اے نام بربندگ بوت. (تفسیر قرطبی).

(۳) پمیشا حدیثءَ کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: ہچ چکّے نیست کہ آودی بیت بلے شیطان آئرا چوندک پاچیت گڑا آکوکار کنت بیدءِمریمءُآئی چکّءَ (کہ آشیطانءَ کار نہ داشتگ اَنت) (صحیح البخاری تفسیر سورۃ آل عمران).

(۴) بزاں آاللہءَ نیکانی راہءَ برت، ءُآئی رودینگءِ بندوبست اللہءَ باز جوانیں وڑےءَ کت.

وَّكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا ؕ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ ۙ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ۚ قَالَ يٰمَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَا ؕ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۳۷﴾

عُسپرد ئِے کت زکریا (عَلَیۡہِ السَّلَامُ)ءِ[1]، همے کہ آتک آئی جاگہءَ زکریا (عَلَیۡہِ السَّلَامُ) ماں حجرہءِ تھا دیست ئِے آئی گوْرا چیزے ورگ. گوشت ئِے کہ اومریم! اے پہ تو چہ کجا نگو آتکگ اَنت؟ آئی گوْشت کہ اے چہ اللہءِ گوْرا آتکگ اَنت[2]، بےشک کہ اللہ روزی دنت ھر کسءَ کہ بلوٹیت بے ساب ءُدادءَ.

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهٗ ۚ قَالَ رَبِّ هَبْ لِيْ مِنْ لَّدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً ۚ اِنَّكَ سَمِيْعُ الدُّعَآءِ ﴿۳۸﴾

۳۸. ھمودا دعا لوٹ اِت زکریا (عَلَیۡہِ السَّلَامُ) چہ وتی پروردگارءَ گوشت ئِے کہ اے منی پروردگار بدئے منا چہ وتی گنجیں دراں چُکّے نیکیں.

(۱) چوکہ مریم ءِ پت آئی ودی بوگءِ وہدا بیران بوت گڑا اللہءَ رودینگءِ ذمّہ داری زکریّا عَلَیۡہِ السَّلَامُءَ دات کہ آئی لوگی مریمءِ ترو اَت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) بزاں سردیءِ موسمءَ آئی گورا گرمیءِ نیوگ گندگ بوت، ءُگرمیءِ موسمءَ سردیءِ نیوگ گندگ بوت. حافظ ابن کثیر گوشیت کہ اے آیت ہمے نیمگءَ رہشونی کنت کہ ولیاں کرامت ہست. (تفسیر ابن کثیر) شیخ الإسلام ابن تیمیة رَحِمَہُ اللّٰہُ گوشت: «**ومن أصول أهل السّنة والجماعة التّصديق بكرامات الأولياء**». بزاں چہ اہل السّنہ والجماعتءِ اصولاں یکّے ولیءُبزرگانی کراماتانی منّگ اِنت. (العقیدة الواسطیّة) **دلگوش**: زانگ لوٹیت کہ مرچاں ولیانی کرامتءِ نامءَ ہزاراں ءُوڑ وڑیں دروگ بندگ بیت. اے بابتءَ چیزے ہبر دلءَ نندارینگ لوٹیت. ہماکار کہ آخلافءِ عادت اِنت، ءُآچہ انسانءِ وسءُدستءَ ڈنّی چیزے گندگ ءُمارگ بیت، ءُچہ اللہءِ سراایمان آروکیں پہ دلیں مؤحّدءُسنّتءِ پہ دلیں رندگیرےءُتابعدارےءِ دستءَ ظاہر بیت آکرامت گوْشگ بیت. بلے المی اِنت کہ آپہ سندءِ صحیح ثابت بہ بیت (۱) اللہءِ ہرپہ دلیں تابعدارءُچہ آئی ترسوک اللہءِ ولی اِنت، قرآن پاکءِ تہا اللہ بیان فرمائینیت کہ اللہءِ ولی ہماینت کہ نہ آیانی سرا ترس ہستءُنئیکہ آگمیگ بنت، ءُآہماینت کہ آیاں ایمان آوَرتگ ءُپہریزگار بوتگ اَنت. [سورة یونس آیت نمبر: ۶۲، ۶۳] البتہ آیانی تہا درجہ ہست. دومی ہبر اش اِنت کہ ولی بوگءِ واستا الّمی نہ اِنت کہ مردمءَ کرامت بہ بیت، سیمی ہبر اش اِنت کہ کرامت انسانءِ دستی چیزے نہنت ہروہداکہ بلوٹیت آئی پہ وتا ظاہر بکنت، بلکیں اللہءِ مرضی اِنت کجام وہداکہ بلوٹیت آئی پہ وتی بندہءَ ظاہر بکنت، مشرکءُبدعتیءِ دستءَ کرامت ظاہر بوت نہ کنت بلے آچہ شیطانانیءُجنّانی کمکءَ پہ شرکیءُکفری دماںءُپہ سحرءُساحری ءُچم بندنکائی لہتے ہنچیں کارکنت کہ آخلافءِ عادت اَنت، بزاں عام انسان آہاں کت نہ کن اَنت، ءُمردم ایشاں کرامت زان اَنتءُہیال کن اَنت. اے پیمیں مردماں ولی زانگءُہیال کنگ بلاہیں ترسناکیں چیزے. ءُولی معصوم نہ اَنت چہ آیاںہم غلطی بیت، ءُآیانی ہبرءُعمل شریعت ءُدین گوْشگ نہ بنت بلکیں آیانی ہرعملے کہ قرآنءُحدیثءِ خلافءَ گندگ بوت آردکنگ بیتءُزورگ نہ بیت.

بے شک توئے دعاءِ گوش داروک[1].

فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُّصَلِّيْ فِي الْمِحْرَابِ ۙ اَنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًۢا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَّحَصُوْرًا وَّنَبِيًّا مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٣٩﴾

۳۹. پدا توارجت آثرافرشتگاں همے حالتاکہ آاوشتوک اَت، نماز وانگءَاَت ماں حجرہءِ تھا، بے شک کہ اللہ ترامُژدہ دنت یحییٰءِ (ودی بوگءِ) کہ آمَنّوک ءُباور داروک بیت اللہءَ کلمہءِ[2] ءُسردارےبیت ءُپاکدامنے بیتءُپیغمبرے بیت چہ نیکانی تہا.

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُوْنُ لِيْ غُلٰمٌ وَّقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَاَتِيْ عَاقِرٌ ۭ قَالَ كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاۗءُ ﴿٤٠﴾

۴۰. آئی(بزاں زکریا) گوشت کہ اے منی پروردگار چہ کجا بیت منءَ ُچک وہدیکہ منی سراپیری آتکگ ءُمنی جنین سَنٹے. آئی (بزاں ملائکتءَ) گوشت کہ همے پیما کنت اللہ هرچیکہ بلوٹیت.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّيْٓ اٰيَةً ۭ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمْزًا ۭ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ كَثِيْرًا وَّسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٤١﴾

۴۱. گوشت ئے کہ اے منی پروردگار ایر بکن پہ من نشانی یے. گوشت ئے کہ تئی نشانی همیش اِنت کہ تو هبر کت نکنے گوں مردماں سئے روچءَ بلے پہ اشارہ، ءُیاد بکن وتی پروردگارءَ سک باز، ءُآئی پاکیءَ بیان بکن بیگاہ ءُسهبا[3].

---

(۱) وہدیکہ مریم ءِ اے کرامت زکریا عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ دیست اَنت گڑا اللہءِ قدرت جوانیں وڑےءَ آئی دیمءَ ظاہربوت اَنت، ءُآئی اے چیز جواں فہم اِت کہ وہدیکہ اللہ کارےءِ کنگ بلوٹیت گڑا آئی واستا ظاہریں سبب ہوں نہ لوٹیت بلکیں ہنچو آثرا کنت، ہمدا زکریا عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ چکّےءِ واہش کت، ءُاللہءَآئی دعاء قبول کت. اے وبدا آکماش اَت.

(۲) مراد عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت. بزاں یحییٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ پیغمبریءِ باور داروک بیت، ءُآثرا اللہءِ کلمہ پمیشا گوشگ بیت کہ آاللہءَ پہ لفظءِ کُن گوشگءَ بے پتءَ جوڑ کت. (فتح القدیر).

(۳) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ مشکلانی گیشءُ گیوار بازیں ذکرءُاذکارءِ وانگءِتہااِنت. پمیشا ہرمردم کہ آئی سرا کجام مصیبتءُمشکلے کئیت آذکر ءُاذکارءِ تہا زوربداَنت. آئی کاراں اللہ وت آسان کنت. بلے ہما ذکر وانگ بہ بنت کہ آچہ قرآن ءُحدیثءَ ثابت اَنت، ءُہما وژا وانگ بہ بنت کہ قرآن ءُحدیثءَ ہما ئی نیمگءَ مئے رہشونی کتگ.

وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يٰمَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰىكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰىكِ عَلٰى نِسَآءِ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٢﴾

۴۲. وهدیکه گوشت فرشتگان که اے مریم بےشک که اللهءَ ترا گچین کتگ ءُپاک کتگ ءُترئے درچتگ چه دراهیں جهانءِ جنینانی سرا[1].

يٰمَرْيَمُ اقْنُتِيْ لِرَبِّكِ وَاسْجُدِيْ وَارْكَعِيْ مَعَ الرّٰكِعِيْنَ ﴿٤٣﴾

۴۳. اے مریم بندگیءَ بکن وتی پروردگارءِ ءُسجده بکن ءُرکوع بکن رکوع کنوکانی همراهیءَ.

ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ۭ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُوْنَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ ۠ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُوْنَ ﴿٤٤﴾

۴۴. اے غیبی هبر اَنت که ما وحی کنیں ایشاں تئی نیمگءَ ءُتو نه بوتگ ئےآیانی گوْرا وهدیکه دؤر دیان بوت اَنت وتی قلماں که کئے رودینیت مریمءَ. ءُتو نه بوتگ ئے آیانی گوْرا وهدیکه آیاں جیڑه کت[2].

اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يٰمَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ ۖ اسْمُهُ الْمَسِيْحُ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيْهًا فِي

۴۵. وهدیکه گوشت فرشتگاں که اے مریم! بے شک که الله ترا مژدهءَ دنت یک قدرتی چُکیئے چه وتی نیمگا که آئی نام مسیح

---

(۱) دنیاءِ مزن شان تریں ءُگچین کتگیں جنین اش اَنت. (۱) مریم عَلَيْهَا السَّلَامُ ہنچوکه اے آیتءِ تها بیان اِنت. (۲) آسیه عَلَيْهَا السَّلَامُ فرعونءِ لوگی. ہنچوکه حدیثءَ ہست اِنت که مردینانی تها کاملیں **(بزاں پورئیں نیک)** بازانت بلے جنینانی تها آسیه ءُمریم کامل **(بزاں پورئیں نیک بوتگ اَنت)** (صحيح البخاری كتاب أحاديث الأنبياء باب قول الله ﴿ وَإِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يٰمَرْيَمُ ﴾) (۳) خدیجه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا. ہنچوکه حدیثءِ پاکءِ تها آئرا «**خير النّساء**» گوْشگ بوتگ. بزاں آجنینانی جوانترین جنین اِنت. (صحيح البخاری كتاب مناقب الأنصار باب تزويج النبيّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خديجة وفضلها) (۴) بی بی عائشه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا. واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمائینت: «**فضل عائشة على سائر النّساء كفضل الثّريد على سائر الطّعام**» عائشهءِ فضیلت ماں کلیں جنینانی سرءَ همے وڈءَ اِنت که ثریدءِ فضیلت ماں ایدگه ورگانی سرءَ اِنت. (صحيح البخاری كتاب أحاديث الأنبياء باب قول الله ﴿ وَإِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يٰمَرْيَمُ إِنَّ اللّٰهَ ﴾) (۵) فاطمه بنت محمد رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا. حدیثءَ ہست اِنت که دنیاءِ گچینی جنین ایشنت. (۱) مریم بنت عمران. (۲) خدیجه بنت خویلد (۳) فاطمه بنت محمد (۴) آسیه فرعونءِ لوگی. (سنن الترمذی كتاب المناقب باب فضل خديجة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا).

(۲) چوکه مریم عَلَيْهَا السَّلَامُ ءِ رودینگءِ واہشت بازءَ داشتگ اَت پمیشا آئی واستا لاثری ءُقرعه اندازی کنگ بوت. چه اے آیتءَ ہوں زانگ بیت که پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ علمءِ غیب نه بوتگ، ءُتاوہدیکه اللهءَ آئی نیمگءَ وحی نه کتگ آئرا ایچ آوَکیں چیزءِ زانت نه بوتگ.

الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ۝٤٥

عیسٰی اِنت[1] کہ مریمءِ چُکّ اِنت، عزّت دار اِنت ماں دنیا ءُآخرتءَ ءُچہ نزّیکینان اِنت (اللہءِ گورا).

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَّمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ۝٤٦

۴۶. ءُھبر کنت گوں مردماں ماں گوانزگءَ ءُپیری حالتءَ ءُچہ نیک بختان[2] اِنت.

قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُوْنُ لِيْ وَلَدٌ وَّلَمْ يَمْسَسْنِيْ بَشَرٌ ؕ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ؕ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ۝٤٧

۴۷. گوشت ئے کہ اے پروردگار چہ کجا بیت من ءَچُکّے ءُمنادست بر نہ کتگ ھچ انسانءَ. آئی (بزاں فرشتگءَ) گوُشت کہ ھمے پیما اللہ جوڑ کنت ھر کسءَ کہ بلوٹیت، وھدیکہ فیصلہ کنت کارےءِ، نوں گوْشیت آھرا کہ بہ بُو، آبیت.

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ ۝٤٨

۴۸. ءُآئرا تعلیمءَ دنت کتاب ءُدانائیءِ ءُتورات ءُانجیلءِ[3].

وَرَسُوْلًا اِلٰى بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ۙ اَنِّيْ قَدْ جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۙ اَنِّيْٓ اَخْلُقُ لَكُمْ مِّنَ الطِّيْنِ كَهَيْـَٔةِ

۴۹. ءُپیغمبر ئے کنت ءُدیم ئے دنت بنی اسرائیلءِ نیمگءَ، (ءُآئی گوْشت) کہ من آوُرتگ شمئے گوْرا نشانی یے شمئے پروردگارءِ. من

(۱) المسیحءِ مادہ «مسح» اِنت. بزاں «مسیح الأرض» زمینءِ تہا باز گرد ءُتر کنوک. ءُلھتے گوشیت کہ «مسح» معنٰی لگاشگ اِنت. چوکہ اللہءَ آئیءَ اے معجزہ داتگ اَت کہ آئی ہرنادراہءِ سرا کہ وتی دست بہ لگاشتیں آوش بوت پمیشا آئی نام مسیح ایرکنگ بوت. (تفسیر ابن کثیر) ادا «فعیل» بمعنٰی «فاعل» اِنت. دجّالءَ ہوں پمیشا مسیح گوْشگ بیت کہ آبیدءِ مکّہءُمدینہءُبیت المقدسءَ ایدگہ درپیں زمینءَ گردءُتاب کنت. گیشتریں علمایانی گوْشگ ہمیش اِنت. (تفسیرقرطبی).

(۲) عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ گونڈیءِ ہبرکنگ سورۃ مریم آیت: ۲۹-۳۳ تہا سرجمءَ بیان اِنت. ﴿وَكَهْلًا﴾ گوشنت: «بین حال الغلومة وحال الشّیخوخة». کسانی ءُپیریءِ میانی عمر. مراد ہما زمانگ اِنت کہ عیسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُ چہ آسمانءَ دیم پہ دنیاءَ کئیت ءُاسلامءِ دعوت ءُتبلیغءَ کنت. (تفسیرقرطبی).

(۳) ادا چہ کتابءَ کتابت بزاں نبشتہ کنگ مرادِانت. (تفسیر ابن کثیر) تورات ہما کتاب اِنت کہ اللہءَ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ سرا دیم دات، ءُانجیل ہما کتاب اِنت کہ اللہءَ عیسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ سرا نازل کت. عیسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ دوئیں کتاب یاداِتنت.

الطَّيْرِ فَاَنْفُخُ فِيْهِ فَيَكُوْنُ طَيْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ وَاُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَاْكُلُوْنَ وَمَا تَدَّخِرُوْنَ ۙ فِيْ بُيُوْتِكُمْ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۴۹

جوڑ کناں پہ شما چہ خاکءَ مرغءِ پیمیں شکلے نوں من هُپ کناں آئی تھا گڑا آمرغے بیت گوں اللّٰهءِ حکمءَ، ءُوش کناں مادر زاتی کورءَ ءُزندگ کناں مردگءَ گوں اللّٰهءِ حکمءَ[1]، ءُشمارا سرید کناں هما چیزانی بابتءَ کہ شماءِش ورءِات ءُہر چیکہ شما ذخیرہ کن ءِات ماں وتی لوگاں، بے شک کہ ایشی تھا نشانی هست پہ شما اگاں شمارا ایمان ءُیقین هست.

وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَلِاُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِيْ حُرِّمَ عَلَيْكُمْ ۚ وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۣ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ۵۰

۵۰. ءُباور داروکاں آ کتابءِ کہ چہ من پیسر ءِانت کہ آ تورات ءِانت. ءُتا کہ روا بہ کناں پہ شما لهتے اے ڈولیں چیز کہ حرام کنگ بوتگ اَنت شمئے سرا[2] ءُمن آوُرتگ شمئے

(۱) ﴿ اَخْلُقُ ﴾ أي: «أُصوّر وأقدر لكم» بمعنیٰ ظاہری شکلءُصورتءِ اڈ کنگ ءِانت. (تفسیر قرطبی) ﴿ الْاَكْمَهَ ﴾ گوشنت شپ کورگءَ، بزاں هما کہ روچءَ گندیت ءُشپءَ ہچ نہ گندیت. ءُلهتے گوشیت کہ اے پیدائشی کوْرءَ گوْشنت. ﴿ وَالْاَبْرَصَ ﴾ سہربادءِ نادراہیءَ گوْشنت. وہدیکہ عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ وتی دست ایشاں برکت ءُلگاشت گڑا اللّٰهءَ اے وش کت اَنت. حافظ ابن کثیر گوشیت کہ اللّٰهءَ ہرچ نبیءُپیغمبراں آئی زمانگءِ پیمءَ ءُمناسبتءَ معجزہ داتگ ءُدیم داتگ. چوکہ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ زمانگءَ سحرءُساحری، ءُآیانی عزّت ءُاحترام باز دیما شتگ اَت آئیءَ اللّٰہ پاکءَءَ ہما وڈیں معجزہے دات کہ گوں آئی گندگءَ درستانی چم درآتک اَنت، ءُدریں سحرگر آئی دیما بے وس بوت اَنت، ءُآئی حقّانیت چو روچءَ ڈنّءَ بوت. ءُعیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ زمانگءَ طبیبءُحکیم سک بازاَت، ءُاے علم سک دیما شتگ اَت، ہمے وڑا علمءِ طبیعت ہوں بازدیما شتگ اَت پمیشا آئرا اللّٰہءَ ہما وڈیں لهتے معجزہ دات کہ چہ آئی دست برکنگءَ ہنچیں نادراہ وش بوت اَنت کہ گنجیں طبیبءُحکیم دربا آئی دیما بے وس اِتنت. ءُواجہ رسول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ زمانگءَ فصاحتءُبلاغت، ءُشعرءُشاعری ءُادب سک شنگ اَت پمیشا اللّٰهءَ آئیءَ قرآنءِ پیمیں معجزہے دات کہ آئی فصاحتءُبلاغتءِ دیما اوشتگ ہچ کسی کارنہ ءِانت. آئی پیمیں یک آیتے ہوں کس جوڑکت ءُآوُرت نہ کنت توری دراہیں انسءُجن آئی واستا ہور بہ بنت، (تفسیر ابن کثیر).

(۲) بزاں گوں اللّٰهءِ حکمءَ. چہ اے آیتءَ زانگ بیت عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ شریعتءِ لهتے حکم منسوخ کتگ. (تفسیر ابن کثیر) البتہ توحید ءُعقائدءِ تہا دریں پیغمبر یک بوتگ اَنت، ءُدرستانی مستریں ءُبنگیجی دعوت ہمے بوتگ.

گوڑا نشانی شمئے پروردگارءِ. نوں بترس اِت چہ اللهءَ ءُمنی رند گیریءَ بکن اِت.

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾

٥١. بے شک کہ اللہ اِنت منی پروردگارءُشمئے، نوں ہمائی بندگیءَ بکن اِت ہمیش اِنت تچکیں راہ[1].

فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ ۖ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللَّهِ ۖ آمَنَّا بِاللَّهِ ۖ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾

٥٢. نوں وہدیکہ مارات عیسیٰ چہ آیاں کفر، گوشت ئے کہ کئے اِنت منی کمک کار اللهءِ راهءَ؟[2] گوشت حواریاں کہ مااِنت کمک کنوک اللهءِ، ءُمایقین آوَرتگ اللهءِ سرا ءُگواہ بہ بُو کہ ما حکم قبول کتگ.

رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٣﴾

٥٣. اے مئے پروردگارا! ما ایمان آوَرتگ ہر چیکہ تو نازل کتگ ءُما رند گیری کتگ رسولءِ نوں نبشتہ بکن مارا گواہی دیوکانی تہا[3].

وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ ۖ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٥٤﴾

٥٤. ءُمکر اِش کت ءُاللهءَ ہم تدبیرکت[4]، ءُاللهءِ تدبیر چہ درستاں جوان ترانت.

---

(١) بزاں بندگی ءُعبادت ایوکءَ اللهءِ کنگ بہ بیت. ہچ پیغمبرا اے دعوت نہ داتگ کہ منی بندگیءَ بکن اِت. پمیشا زانگ بیت کہ بیدءِاللهءَ ہچ کسی بندگی روانہ اِنت. البتہ آئی رہبند ہما بہ بیت کہ پیغمبرا مارا آئی سوج داتگ. ہرچ وڑا ہرکسی دل کہ بلوثیت ہما وڑا عبادت بکنت اے قبول نہ بیت، ایشی واستا پیغمبرءِ رہشونی لوثیت. واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «من عمل عملاً ليس عليه أمرنا فهو ردّ». ہرکس ہنچیں کارے بکنت کہ آئی سرا مئے حکم (ءُعمل) نیستیں آمردودانت. بزاں قبول نہ بیت. (صحيح مسلم كتاب الإمارة باب ردّ المحدثات من الأمور).

(٢) بزاں اللهءِ دینءِ تبلیغ ءُدعوت دیگءِ تہا، ءُچہ ظالمانی ظلمءَ وتا دورکنگءِتہا کئے مئے کمکءَ کنت؟

(٣) بزاں مارا ہما مردمانی تہانبشتہ بکن کہ آیاں تئی پیغمبرانی پیغمبری منّ اِتگ. عبداللہ بن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا بیان فرمائینیت کہ چہ ﴿الشَّاهِدِينَ﴾ بزاں گواہی دیوکاں محمّد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ امّت مرادانت. (تفسير ابن كثير).

(٤) آیاں ہمے مکر ٹہینتگ اَت کہ عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ شہید بکن اَنت بلے اللهءَ نامراد کت اَنت، ءُعیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ زندگءَ چہ دنیایا چست کت ءُپہ آسمانءَ برت.

اِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيْسٰۤى اِنِّيْ مُتَوَفِّيْكَ وَرَافِعُكَ اِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَجَاعِلُ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْكَ فَوْقَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْۤا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيْمَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. وهدیکه گوشت اللهءَ که اے عیسیٰ! من ترا پهکءَ پهک زوروکان[۱] ءُترا چست کنوکان وتی نیمگءَ ءُترا پاک کنوکان چه کافران[۲]، ءُهمایاں که تئی رند گیری اِش کتگ (آیاں) سر برا کناں کافرانی سَرَ تا قیامتءِ روچءَ[۳] پدا منی نیمگءَ شمارا برترّگی اِنت، نوں من فیصله کناں شمئے میانءَ هما چیزانی بابتءَ که شما آیانی تها جیڑه کتگ.

فَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَاُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۫ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿۵۶﴾

۵۶. نوں هما مردم که کافر بوتگ اَنت ما آیاں عذاب دئیں ترندیں عذاب ماں دنیا ءُآخرتءَ ءُآیاں هچ پیمیں کمک کار نیست.

---

(۱) «مُتَوَفِّيْ»ءِ ماده «وَفٰى» اِنت. ایشی معنیٰ پهکءَ پهک زورگ اِنت. (لسان العرب، ج: ۱۵، تاکدیم: ۴۰۰، طبع دارصادربیروت) انسانءِ مرگءَ اے لفظ پمیشا گوشگ بیت که آئی دستءِ کاردرہا پچ گرگءُزورگ بنت، همے پیما واب اِنت که آئی واستا ہوں اے لفظ گوشگ بیت. فرمان اِنت ﴿وَهُوَ الَّذِيْ يَتَوَفّٰىكُمْ بِالَّيْلِ﴾ ءُهما اِنت که بیران کنت (بزاں واب کنت) شمارامان شپءَ، ادا عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ واستا اے لفظ لغتءِ معناءَدنت، ءُآئی معنیٰ همے بیت که ماترا پهکءَ پهک آسمانءَ بریں، ءُترا یهودیانی دستءَ پچ تکلیف نه رسیت ہنچوکه سورة النّساءِ آیت نمبر: ۱۵۷-۱۵۸ تها ایشی بیان بست اِنت. ءُلهتینءَ اے آئی حقیقی معناءَ زرتگ. بزاں مرگءِ معناءَ. بلے ادا پُشتءُدیم بست. بزاں ﴿وَرَافِعُكَ اِلَيَّ﴾ که من ترا وتی نیمگءَ چست کناں ایشی معنیٰ پیسراِنت، ءُ﴿مُتَوَفِّيْكَ﴾ که من ترا فوت کناں ایشی معنیٰ رندااِنت. بزاں من ترا پیسرا آسمانءِ نیمگءَ چست کناں، ءُپدا وهدیکه من ترا دنیاءَ دیم دیاں گڑا تراموت دیاں. بزاں تویهودیانی دستءَ نه مرئے بلکیں وتی موتءَ وت مرئے. اے چیز چه صحیح ایں حدیثاں ثابت اِنت که عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ چه قیامتءَ پیسر دنیاءَ کئیت (تفسیر ابن کثیر، ءُمعارف القرآن لمفتی شفیع رَحِمَهُ اللّٰهُ).

(۲) بزاں ترا آسمانءَ چست کناںءُهمے وڑا چه یهودیانی پلیتیاں ءُشیطانیاں دورداراں. اے هم مرادِاِنت هماتهمت که یهودیاں تئی سرا جتگ اَنت، ءُپه تونامینتگ اَنت په قرآنءِ آیاتاں تئی پاکدامنیءَ بیان کناں.

(۳) چارمی وعده همیش اِنت که تئی رندگیری کنوکاں تئی دشمنانی ءُمخالفت کنوکانی سرا گیش کناں. بزاں نصارٰی تاقیامت یهودیانی سرا غالب ءُگیش بنت، ءُیهودی ذلیل ءُرزوابنت. اے چیز په هرکسءَ ظاہر اِنت که نصارٰی چه یهودیاں گیش بوتگ اَنت ءُتنیگاں ہوں گیش اَنت، ءُتاں قیامتءَ آیانی سرا گیش بنت ہنچوکه اللهءِ وعده اِنت.

وَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَيُوَفِّيْهِمْ اُجُوْرَهُمْ ۭ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ۝۵۷

۵۷. ءُھما مردماں کہ ایمان اِش آوُرتگ ءُنیکیں کاراِش کت، نوں پہکءَ پہک دنت اللہ آیاں آیانی مُزّاں ءُاللہ دوسـت نہ داریت نا انصافی کنوکءُظالمان.

ذٰلِكَ نَتْلُوْهُ عَلَيْكَ مِنَ الْاٰيٰتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيْمِ ۝۵۸

۵۸. ایشاں کہ ما وانیں (ءُگوش دارائین اِیں) ترا، اے آیات اَنت ءُپہ دلیں (ءُواضحیں) ءُپنت ءُسوج اَنت دانائیں.

اِنَّ مَثَلَ عِيْسٰى عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ اٰدَمَ ۭ خَلَقَهٗ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ۝۵۹

۵۹. بے شـک کہ عیسیٰ (عَلَیْہِ السَّلَامُ)ءِ دروراللہءِ گـوْرا آدمءِ دروریءِ پیمااِنت، جوڑ ئِے کت چہ خاکءَپدا گوْشت ئِے کہ بہ بُو، آ بوت[1].

اَلْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِّنَ الْمُمْتَرِيْنَ ۝۶۰

۶۰. حق ہمیش اِنت چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ، نوں مبو چہ شک کنوکاں.

فَمَنْ حَاۗجَّكَ فِيْهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَاۗءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ اَبْنَاۗءَنَا وَاَبْنَاۗءَكُمْ وَنِسَاۗءَنَا وَنِسَاۗءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا وَاَنْفُسَكُمْ ۟ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَّعْنَتَ اللّٰهِ عَلَي الْكٰذِبِيْنَ ۝۶۱

۶۱. نـوں ھرکس کہ جیڑہ بکنت گوں تو ایشی بابـتءَ رنـد چہ ایشی کـہ تئی گـوْرا زانت ءُعلـم آتک(بزاں صافیں بیـان) گڑا بُگوْش بیـااِت کـہ مـا لوٹائینیں وتی چُکّانءُشـمئے چُـکّاں ءُوتی جنینانءُشـمئے جنیناں ءُوتارا ءُشـمارا پدا ما دعا کنیں، نـوں ما ایر کنیں اللہءِ لعنتءَ دروغ بندانی سرا[2].

---

(۱) بزاں ہنچوکہ آدم عَلَیْہِ السَّلَامُ اللہءَ بے پتءَ جوڑکتگ ہمے وڑا عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ہوں اللہءَ بے پتءَ جوڑکتگ.

(۲) اے آیت آیتءِ مباہلہ گوْشـگ بیت. مباہلہ معنیٰ دوگروہءِ یکّءَ دگـرءَ لعنت کنگءُبددعائی کنگ اِنت پہ ناحـق ءُدروگ بندا. بزاں وہدیکہ دوگروہءِتہا کجام یک کارے ءُچـیزےءِ بابتءَ جیڑہ بہ بیت، ءُپہ دلائل آیکّءَ دگرءِ ہبرءِ منّگءِ واسـتا آمادہ مہ بنت گـڑا دوئیں گروہ اللہءِ بارگاہءَ ہمے دعاءَبکن اَنت کہ اے اللہ چہ ما آکس کہ دروگ بندیت آئی سرا لعنت بکن ءُآئیءَ چہ وتی رحمتاں دوربکن. ایشی سـبب ءُشـان نزول ہمیش اَت کہ نُہ ہجریءَ چہ نجرانءَ (کہ آنصارایانی ملک اَت) نصارایانی یک کاروانے واجہ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ خدمتءَ حاضربوت، ءُعیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ بابتءَ گپّءُتران بوت. ہمے وہدا اے آیت نازل بوت، ءُواجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ آیاں مباہلہءِ دعوت دات. علی، فاطمہ، حسـن، حسـین رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ اے ہوں =

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝٦٢

٦٢. بے شک همیش اِنت راستیں کِسّہءُهبر[1]، ءُنیست دگہ هچ معبودءِ برحق بید چہ اللّٰہءَ، ءُبے شک اللّٰہ وت اِنت گیش (چہ هر کسءَ) ءُزبربن خیرکارءُحکمتائي واجہ انت.

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِالْمُفْسِدِيْنَ ۝٦٣

٦٣. نـوں اگاں دیـم اِش تاب دات، گڑا بے شـک کہ اللّٰہ وَش زانت فساد کنوکاں.

قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَاۗءٍۢ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْـــًٔا وَّلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُوْلُوا اشْهَدُوْا بِاَنَّا مُسْلِمُوْنَ ۝٦٤

٦٤. بُگوْش کـہ او کتابیاں! بیـااِت هنچیں هبرءِ نیمگءَ کہ برابر اِنت مئے ءُشـمئے میانءَ[2] کہ بیـدءِ اللّٰہءَ ما دگہ کسّی بندگیءَ نہ کنیں ءُهچ کسءَ آئی شریدار جوڑ نہ کنیں ءُیکّءَ دگرءَ رب جوڑ نہ کنیں بیدءِ چہ اللّٰہءَ[3]، نوں اگاں دیـم اِش تاب دات. گـڑا بُگوْش اِت کہ گواہ بئیت کہ ما قبول کتگ ءُمسلمان[4].

= واجہءَ گوں وتا کت اَنت، ءُآیانءَ گوشـت ئے کہ شـما ہوں وتی مردماں بلـوٹ اِت، پدا ہورا درہا دروگ بنـدءِسرا لعنت کنیں، ءُبددعائی دئیں. نصارایاں وت ماں وتا شـور کت، پدا پـہ ایشی آمادہ نہ بوت اَنت، ءُگوشت اِش کہ ماگوں توسہل کنیں توہرچیکہ لوٹ ئے ماآئی دیگءِواستا ساڑی ایں. واجہ ءَ آیانی سرا جزیہ ایر کت، ءُآہانی گرگءِ واستا عبیدہ بن الجرّاح رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ آیانی ہمبراہیءَ گوں آیاں دیم دات. (تفسیر ابن کثیر).

(١) بزاں عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ بابتءَ راستیں ہبر ہمیش اِنت کہ آاللّٰہءَ بے پتءَ جوڑکتگ، ءُآثرا پت نیست.

(٢) بزاں آہبر انصافءِ ربہنداِنت.

(٣) ادا ویکّے ہمے نیمگءَ اشـارہ بوگاِنت کہ شمئے مسـیح ءُعزیر عَلَیْہِمَا السَّلَامُ بابتءَ اے عقیدہ کہ آربّ اَنت ءُالٰہ اَنـت اے پہک ردِانت، ءُحقیقت ایشی خلاف اِنـت، آاللّٰہءِ نیکیں ءُگچین کتگیں بندہ اَنت. دومی ہمے نیمگءَ اشـارہ اِنت کہ شما وتی احبارءُربہاناں (بزاں عالمءُزانتکاراں) حلالءُحرام کنگءِ اے گچینی کہ داتگ اے آیانی رب جوڑکنگ اِنت ہنچوکہ سورۃ التّوبۃ آیت نمبر: ٣١ تہا ایشی بیان ہست اِنت حالانکہ حلال ءُحرام کنگءِ گچینی بیدءِ اللّٰہءَ دگہ کسّانیست اِنت. (تفسیرقرطبی). فائدہ. امام قرطبی ہمے آیتءِ تفسیرءَ گوْشیت کہ اے آیت ہمے نیمگءَ رہشونی کنت کہ ہچ کسی ہبر توری آظاہرءَ سک جوان بہ بیت بیدءِ شرعی دلیلءَ زورگ نہ بیت. (تفسیر قرطبی)

(٤) حدیثءَ ہست اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ اللّٰہءِ ہمے حکمءِ رہبندا رومءِ بادشاہ ہرقلءِ نیمگءَ نبشتہے دیم دات، ءُپہ ہمے آیتءَ آئیءَ اسـلام قبول کنـگءِ دعوت دات، ءُواجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ فرمائینت کہ اگں تومسـلمان بہ بئے گڑا پہ تودوسری مز ہسـت اگں نہ (تئی دست چیرءِ) مردمانی گناہ درہا ترا پانگ بنت =

يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تُحَآجُّوْنَ فِيْٓ اِبْرٰهِيْمَ وَمَآ اُنْزِلَتِ التَّوْرٰىةُ وَالْاِنْجِيْلُ اِلَّا مِنْۢ بَعْدِهٖ ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٦٥﴾

٦٥. او کتابیاں! پر چہ شما جیڑہ کن اِت ابراھیم (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءِ بابتءَ ءُنازل کنگ نہ بوتگ اَنت تورات ءُانجیل، بلے چہ آئی مرگءَ رند[1] آیا نوں شمانہ فہم اِت؟

هٰٓاَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ حَاجَجْتُمْ فِيْمَا لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَآجُّوْنَ فِيْمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٦٦﴾

٦٦. گوش دارات شما ھمااِت کہ شما جیڑہ کت ھما چیزءِ تھا کہ شما را آئی باروَازانت ھست اَت[2] نوں پرچہ شماجیڑہ کن اِت ہما چیزءِ بابتءَ کہ شمارا آئی زانت نیست[3]، ءُاللّٰہ زانت ءُشما نہ زان اِت.

مَا كَانَ اِبْرٰهِيْمُ يَهُوْدِيًّا وَّلَا نَصْرَانِيًّا وَّلٰكِنْ كَانَ حَنِيْفًا مُّسْلِمًا ؕ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿٦٧﴾

٦٧. ابراھیم (عَلَيْهِ السَّلَامُ) نہ یھودی یےبوتگ ءُنئیکہ نصرانی یے، بلے آ بوتگ یک نیمگی فرمانبردارے ءُنہ بوتگ چہ مشرکاں.

اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرٰهِيْمَ لَلَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ؕ

٦٨. بے شک ابراھیمءِ نزّیک تریں مردم ھماینت کہ آئی رند گیری اِش کتگ. ءُاے نبی اِنت

= پرچہ کہ آیانی اسلام نیارگءِسبب بزاں توبوت ئے. آ نبشتانکءِ لبز ایش اَنت «**فأسلم تسلم أسلم يؤتك الله أجرك مرّتين فإن تولّيت فإنّ عليك إثم الأريسيّين**» (صحيح البخاری كتاب بدء الوحی) **فائدہ؛** اے آیتءِ تہا سئے زنڈیں نکتہ بیان. (١) ایوکءَ اللّٰہءِ عبادت کنگ بہ بیت. (٢) گوں آئی ہچ کس شریدار جوڑکنگ مہ بیت. (٣) ءُہچ کسءَ شریعت سازیءِ جاہ ءُمقام دیگ مہ بیت کہ اےشان ایوکءَ اللّٰہ ئیگ اِنت. کلمہ ﴿سَوَآءٍ﴾ معنٰی ہمیش اِنت کہ ہمیشی بنیادا کتابیاں یک جاگہ بوگءِ دعوت دیگ بوتگ. پمیشکا اے امّتءِ یک جاگہ کنگءِ واستا اے نکات بنیاد جوڑکنگ بہ بنت. بیدءِایشی دگہ یک جاگہی بقولءِ شاعر.

ایں خیال است ومحال است وجنوں

(١) ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ بابتءَ یہودءُنصارایانی جیڑہ ہمیشی سرایت کہ نصارایاں گوشت کہ آنصار ایے بوتگ، ءُیہودیاں گوشت کہ آیہودی یےبوتگ گڑا اللّٰہءَ ایشانی رد کت کہ اے درپیں ہبر پہک ردانت پرچہ کہ آئی وہدا اے دوئیں مذہب ہچ جوڑنہ بوتگ اَنت بلکیں اے باز رند جوڑبوتگ اَنت. ہنچوگوُشنت کہ ابراہیم ءُموسٰی عَلَيْهِمَا السَّلَامُ ءِ میانءَ ہزار سالءِ وہد ہست اِنت، ءُآئی ءُعیسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ میانءَ دوہزار سالءِ وہد ہست اِنت. (تفسیر قرطبی)

(٢) ہنچوکہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ صفات ءُآئی آیگءِ مژدہ شمئے کتابانی تہا ہست اَنت، ءُشما چہ ایشی سرسریدات پدا ہوں شما آئی سرا ایمان نیاوُرت، ءُناجائزءَ اے بابتءَ جیڑہ کت.

(٣) بزاں شمارا ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ بابتءَ جیڑہ کنگءِ ہچ حق نیست پمیشا کہ شما اے بابتءَ ہچ علمءُزانت نہ دارات.

وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٦٨﴾

ءُمؤمن اَنت. ءُا لله دوست اِنت مؤمنانی[1].

وَدَّتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ لَوْ يُضِلُّوْنَكُمْ ۭ وَمَا يُضِلُّوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٦٩﴾

٦٩. ءُواہش ءَ کنت یک ٹولی یے کتابیانی کہ درْیگتے کجا م وڑےءَ شمارا گمراہ بکن اَنت ءُآ گمراہ کت نہ کنت بیدءِ وتا ءُسرپد نہ بنت.

يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُوْنَ ﴿٧٠﴾

٧٠. او کتابیان! پرچہ شما نہ منّ اِت اللہءِ آیاتاں حالانکہ شمئے دل گواھی دینت.

يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَلْبِسُوْنَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوْنَ الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٧١﴾

٧١. اوکتابیاں! پرچہ ھور کن اِت دروغءَ گوں راستینءَ ءُچیردئیت راستینءَ حالانکہ شما زان اِت.

وَقَالَتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ اٰمِنُوْا بِالَّذِيْٓ اُنْزِلَ عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوْٓا اٰخِرَهٗ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٧٢﴾

٧٢. ءُگوشت یک جماعتےءَ کتابیانی کہ ایمان بیارات ھما چیزانی سرا کہ نازل کنگ بوتگ اَنت مسلمانانی سرا سھبءَ ءُمہ منّ اِتش بیگاہءَ. بوت کنت کہ آ بیرہ بکن اَنت (کفرءِ نیمگءَ)[2].

وَلَا تُؤْمِنُوْٓا اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِيْنَكُمْ ۭ قُلْ اِنَّ الْهُدٰى هُدَى اللّٰهِ ۙ اَنْ يُّؤْتٰٓى اَحَدٌ مِّثْلَ مَآ اُوْتِيْتُمْ اَوْ

٧٣. ءُیقین باور مہ کن اِت بلے پہ ھمائی سراکہ رند گیریءَ بکنت شمئے دینءِ[3]، بُگوْش کہ ھدایت اللہءِ ھدایت

(١) مراد اللہءِ رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءُآدگہ مؤمنیءُ مسلمانیں بندہ اَنت کہ آ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ہما پلگاریں توحیدی مذہبءِ سرااینت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت؛ «**إنّ لكلّ نبيّ ولاةً من النبيّين وإنّ وليّي منهم أبي وخليل ربّي عزّوجل**». کہ ہرنبیءَ لہتے (خاصیں) دوست ہست چہ ایدگہ نبیاں، ءُمنی (خاصیں) دوست نبیانی تہا منی پت ءُمنی پروردگارءِ دوست ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت. (سنن الترمذی تفسیر سورۃ آل عمران).

(٢) ادا یہودیانی دگہ مکرءُنگیّءِ بیان بوگءَاِنت کہ چہ آئی آیاں مسلمان گمراہ کنگ لوٹ اِتنت. آیاں وت ماں وتا شور کت کہ سہبءَ مسلمان بئیں، ءُبیگاہءَ پدا وتی دینءَ زوریں تاکہ اے وڑا مسلمانانی دلاں اسلامءِ بابتءَ شک پیداگ بہ بیت کہ چوبیت اسلامءِ تہا ایشاں خرابی یے دیستگ پمیشا اے اسلامءِ قبول کنگءَ رند پدا پہ وتی دینءَ شتگ اَنت.

(٣) اے ہبر آیاں گوں یکّءَ دگرا کت کہ ظاہرءَ مسلمان بہ بئیت، ءُوتا مسلمان ظاہر بکن اِت بلے بیدءِ وتی ہم مذہبی یہودیاں دگہ کسّی ہبرءِ سرا یقین مہ کن اِت.

يُحَآجُّوْكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ ۭ قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ ۚ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ۝۷۳

اِنت[1] (ءُایشی ہم مہ منّ اِت) کہ دگہ کسّیءَ دیگ بیت آچیزے کہ شمارا دیگ بوتگ[2] یا آ جیڑہ بکن اَنت گوں شما شمئے پروردگارءِ گورْا[3]، بُگوْش کہ مزنی اللّٰہءِ دستی چیزےآئرا دنت ہر کسءَ کہ بلوٹیت. ءُاللّٰہ مزنیں درکشا ءُجوانیں زانوکے.

يَّخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ۝۷۴

۷۴. ءُخاص کنت وتی مہربانیءَ پہ ہرکسءَ کہ بلوٹیت، ءُاللّٰہ مزنیں مہربانے.

وَمِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مَنْ اِنْ تَاْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُّؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ اِنْ تَاْمَنْهُ بِدِيْنَارٍ لَّا يُؤَدِّهٖٓ

۷۵. ءُکتابیانی تھا لھتے ھست کہ اگاں تو امانت ایر بکن ئےآئی گوْرا کوتے زر، گڑا آئرا پدا دنت ترا. ءُآیانی تھا لھتے ھست کہ آئی گوْرا

(۱) بزاں چہ آیانی ٹگّ ءُہنراں ہچ نہ بیت پرچہ کہ ہدایت اللّٰہءِ دستی چیزے. ہرکسءَ کہ بلوٹیت ہدایت بدانَت. آئی دستی چیزءَ کس ہچ گپت نہ کنت. اے جملہءِ معترضہے کہ ایشرا گوں پیسری ایں ءُرندی ایں جملہءَہمگر نچی نیست.

(۲) اے ہم یہودیانی ہبرانت. ایشی عطف ﴿وَلَا تُؤْمِنُوْٓا﴾ سراانت. بزاں ایشی مہ منّ اِت کہ ہنچوکہ نبُوّت ءُپیغمبری شمئے تھا بوتگ دگرانی تھا ہوں بوت کنت. ءُاے ہبرءَ کہ بیدءِ یہودی مذہبءَ دگہ مذہب ہوں حقءِ سرا بوت کنت. ءُایشی یک معنایے اے ہم کنگ بوتگ کہ ادا آیاں ﴿وَلَا تُؤْمِنُوْٓا﴾ءِ سبب بیان کت کہ آدگرانی ہبراں پمیشاں مہ زورات کہ آخری نبی چہ ایدگراں دیم دیگ بوتگ ءُچہ مادیم دیگ نہ بوتگ حالانکہ آئی مستریں حقدار ماانت. (تفسیرقرطبی) ادا چہ زانگ بیت کہ دنیاءِ حسدی تریں ءُمتکبّرتریں قوم یہودیانی قوم اِنت کہ آچووتا کسّیءَ نہ لیک اَنت پمیشکا اللّٰہءَ نصارٰی آیانی سرا گیش کتگ اَنت کہ آچہ ایشاں باز گہترانَت ہنچوکہ پیسرترا بیان بوت، اگرچہ درہا کافرانَت کہ آیاں محمّد عربی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ پیغمبری سرا ایمانءُیقین نیست.

(۳) بزاں چومہ بیت کہ شما ہما حقیقتاں کہ شمئے کتابانی تھا بیان اَنت آیاں مسلمانانی دیما ظاہربکن اِت، ءُآہمیشاں اللّٰہءِ دربارا شمئے خلافءَ حجّت جوڑ بکن اَنت. ءُایشی اے معنٰی ہوں کنگ بوتگ کہ اے ہبرءَ ہم باورمہ دارات کہ آیانی گورا چوشیں دلیلءُحجّت ہست کہ آآئرا شمئے خلافءَ اللّٰہءِ دربارا پیش کت بکن اَنت. (تفسیرقرطبی).

اِلَيْكَ اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا لَيْسَ عَلَيْنَا فِى الْاُمِّيّٖنَ سَبِيْلٌ ۚ وَيَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿۷۵﴾

تو امانت ایر بکن ئے یک اشرفی یے گڑا آئرا واپس نہ کنت پہ تو، بلے ہما وھدا کہ دائم بوشت ئے تو آئی سرا، اے (خیانت کنگ) پمیشا اِنت کہ آ گوْشنت کہ نیست اِنت مئے سرا ناواننديانی حقّءَ ھچ میارے، ءُدروغ بند اَنت اللّٰہءِ سراحالانکہ(حقیقتءَ) سرپداَنت[۱].

بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِيْنَ ﴿۷۶﴾

۷۶. پر چہ نہ ھرکس کہ توام بکنت گوں آئی کتگیں قول ءُقرارءَ ءُبترسیت (چہ اللّٰہءَ) نوں بے شک اللّٰہ دوست داریت پہریز گاراں.

اِنَّ الَّذِيْنَ يَشْتَرُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيْلًا اُولٰٓئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيْهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۷۷﴾

۷۷. بے شک ھما مردم کہ بہا کن اَنت گوں اللّٰہءَ کتگیں قول ءُقرارءَ ءُوتی سوگنداں پہ کمّکیں قیمتیءَ، ھمیش اَنت کہ بہراش نیست ماں آخرتءَ ءُنہ اللّٰہ گوں آیان ھبر کنت ءُنہ چاریت آیانی نیمگءَ قیامتءِ روچءَ ءُنہ آیاں پاک کنت، ءُآیانی واستا تورینوکیں عذاب ھست[۲].

---

(۱) چہ (قنطار)ءَ زیادیں مال مرادانت، ءُچہ دینارءَ کمّیں مال مرادانت. چہ ناواننديان عرب مرادَاَنت. یہودیانی خائنیں(ہما کہ امانتءِ تہا غداری کن اَنت) مردماں گوشت چوکہ اے عرب مشرک اَنت پمیشا ایشانی مالانی ورگءُپلگ جائز اِنت. اللّٰہءَ ایشانی ردّ کت کہ اللّٰہءَ اے پیمیں پچ حکم دیم نہ داتگ، ءُاے دربا اللّٰہءِ سرا دروگ اَنت. اللّٰہ ناحقّءَ بجبر دگرانی مالانی ورگءِ اجازتءَ نہ دنت.

(۲) اے دوپیمیں مردم اَنت. اوّلی وَہماہنت کہ آ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا ایمان نیاراَنت، ءُاللّٰہءِ دینءَ نہ زوراَنت، ایوکءَ وتی دنیائی فائدیانی ہاترا کہ آچہ مئے دستءَ درمیاینت، ءُدومی ہما مردم اَنت کہ آپہ دروگیں سوگندءَ وتی چیزاں بہا کن اَنت ءُمردماں ریپین اَنت. اے پیمیں دروگیں سوگند وروکانی بابتءَ اللّٰہءِ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت کہ اللّٰہ (قیامتءَ) نہ گوں ایشاں گپ کنت، ءُنہ آ(پہ رحمت) آیانی گورا چاریت، ءُنہ آیاں پاک کنت، ءُآیانی واستا تورینوکیں عذاب ہست. (صحيح مسلم كتاب الإيمان باب بيان غلظ تحريم إسبال الإزار).

وَاِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيْقًا يَّلْوٗنَ اَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتٰبِ لِتَحْسَبُوْهُ مِنَ الْكِتٰبِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتٰبِ ۚ وَيَقُوْلُوْنَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۚ وَيَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ۝

۷۸. ءُبے شک کہ آیانی تھا یک ٹولی یےهست کہ زبانءَ تاب دیَنت ءُوان اَنت کتابءَ تاکہ شما آئیءَ(بزاں آنبشتہءَ) چہ کتابءَ گمان بکن اِت حالانکہ آ چہ کتابءَ نہ اِنت. ءُآگوْشنت کہ اے چہ اللّٰہءِ نیمگءَ اِنتءُآ(حقیقتءَ)چہ اللہ نیمگءَ نہ اِنت، ءُاللّٰہءِ سرا دروغ بند اَنت حالانکہ(چہ حقیقتءَ) سرپداَنت[1].

مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُّؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُوْلَ لِلنَّاسِ كُوْنُوْا عِبَادًا لِّيْ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُوْنُوْا رَبّٰنِيّٖنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُوْنَ الْكِتٰبَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُوْنَ ۝

۷۹. ءُهچ انسانءَ زیب نہ دنت کہ اللہ آئرا کتاب ءُدانائی ءُپیغمبری بدنت پدا آبُگوْشیت مردماں کہ منی بندہ بہ بئیت بیدءِاللّٰہءَ، بلکیءَ آگوْشیت کہ اللہ والا بہ بئیت (بزاں عالِم با عمل) هنچو کہ شما سبق داتگ کتابءِ ءُهنچو کہ شما ونتگ[2].

وَلَا يَاْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيّٖنَ اَرْبَابًا ۭ اَيَاْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ۝

۸۰. ءُآشمارا ایشی حکمءَ نہ دنت کہ شما فرشتگاں ءُپیغمبراں وتی رب جوڑ بکن اِت، آیا آ شما را حکمءَ دنت کفر کنگءِ رند

---

(۱) ادا یہودیانی ہما نکّءِ بیان بوگءَاِنت کہ آیاں اللّٰہءِ کتاب توراتءِ تہا بدلءُسدلی کت. لفظیءُمعنوی. «**لفظی تحریف**» ہمیش اِنت کہ آکتابءِ جند لفظ اِش درکت اَنت ءُآئی جاگہءَ دگہ لفظ اِش آوُرت، «**ءُمعنوی تحریف**» ہمیش اِنت کہ لفظ وہما کتابءِ وتیگ اِتنت بلے آہش چہ وتا ردیں معنٰی دات اَنت. پدا مستریں جرم آیاں ہمے کت کہ وتی اے تہینتگین اِش اللّٰہءِ نامءَ کت اَنت، ءُاللّٰہءِ سرا دروگ اِش ہست. بژنءُافسوس کہ مرچی بازیں مسلمانانی تہا ہوں اے چیز آتگ اَنت کہ آقرآنءِ آیتاں ءُحدیثاں چہ وتا ردیں معنٰی دینت، ءُپدا آیاں اللّٰہءِ نامءَ کن اَنت ہنچوکہ گوستگیں امّتاں گوں وتی آسمانی کتاباں کت.

(۲) بزاں اے پیمیں انسان کہ اللّٰہءَ آئرا علم ءُنبوّت داتگ، بوت نہ کنت کہ آمردماں وتی بندگیءِ حکمءَ بہ دنت بلکیں آہمیشی گوشیت کہ اللّٰہءِ بہ بئیت. بزاں ایوکءَ ہمائی بندگیءَ بکن اِت. فائدہ؛ ربّانیءِ نسبت ربّءِ نیمگءَاِنت. الفءُنونءِ گیشی تہنامبالغہءِ واستا آرگ بوتگ ہنچوکہ «**عظیم اللّحیة**» مزن ریشءَ «**لحیانی**» گوْشنت ءُ«**غلیظ الرّقبة**» مزن گردنءَ «**رقبانی**» گوْشنت. (فتح القدیر).

چه ایشی که شما مسلمان بوتگ اِت[1].

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيْثَاقَ النَّبِيّٖنَ لَمَآ اٰتَيْتُكُمْ مِّنْ كِتٰبٍ وَّحِكْمَةٍ ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُوْلٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ وَلَتَنْصُرُنَّهٗ ؕ قَالَ ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ اِصْرِىْ ؕ قَالُوْٓا اَقْرَرْنَا ؕ قَالَ فَاشْهَدُوْا وَاَنَا مَعَكُمْ مِّنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۸۱﴾

۸۱. ءُ(یات کنگ کرزیت) هماوهد که اللّٰهءَ محکمیں قول ءُقرار گپت چه پیغمبراں که هر چیکه من شما را کتاب ءُدانائی داتگ پدا بئیت (ایشانی موجودگءَ) شمئے گوْرا رسولے، که باور داروک اِنت هر چیکه گوں شما هست، گڑا المّءَ شما ایمان ءُیقین بیاراِت آئی سرا ءُآئی کمکءَ بکن اِت. (اللّٰهءَ) فرمان کت که آیا شما منّ اِت ءُاقرار کت ءُآیا شما قبول کت په همے شرطءِ سرا منی قول ءُقرار. گوْشت اِش هؤ ما اقرار کت. گوْشت ئِے که گواه به بئیت، ءُمن هم گوں شما گواهی دیوکاں[2].

(۱) چه اے آیتءَ صاف زانگ بیت که بیدءِاللّٰهءَ پیغمبرانی بندگی کنگءُسجده کنگ ہوں کفرے گڑا بزرگانی بندگءُسجده کنگ چوں جائز بوت کنت. اے آیتءِ شانءِ نزولءِبابتءَ کئیت که وهدیکه نجرانءِ یهودی ءُنصارٰی واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گورا آتک اَنت، ءُواجهءَ آیانءَ اسلامءِ قبول کنگءِ دعوت دات گڑا آیاں گوشت که زاناں اے محمّد توهمیشی لوٹ ئے که ماهمے پیما تئی بندگءَ بکنیں که نصارٰی عیسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ بندگءَ کن اَنت، ءُتومارا همیشی دعوتءَ دئے؟ واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت که اللّٰهءِ پناه چه ایشی که مابیدءِ اللّٰهءَ دگرےءِ بندگءَ بکنیں یا آئی حکمءَ بدئیں. نه من په ایشی دیم دیگ بوتگاں ءُنه من ایشی حکمءَ دیاں گڑا اللّٰهءَ همے آیت نازل فرمائینت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) اے آیتانی تها اے چیز صاف صافءَ بیان بوتگ که اللّٰه پاکءَ چه درپیں نبیاں همے قول ءُقرار گپتگ که اگن چه شما یکّےءِ زندءَچه منی نیمگءَ دگه پیغمبرے آتک گڑا آئی واستا الّمی اِنت که همے نوکیں دیم داتگیں پیغمبرءِ سرا ایمان بیاریت ءُآئی دعوتءِ تها آئی کویگءُباسک به بیت پمیشکا حدیث پاکءَ بست اِنت که عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ءَ توراتءِ یک نسخهے گون اَت، ءُواجهءِ گورا آتک، ءُآئی وانان بوت. واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دیم سُهر ترّات ءُفرمائینتی «**والّذی نفس محمّد بیده لوبدالکم موسیٰ فاتّبعتموه وترکتمونی لضللتم عن سواء السّبیل ولوکان حیّا وأدرك نبُوّتی لاتّبعنی**» منءَ هما ذاتءِسوگندِاِنت که منی جان همائی دستا اِنت که اگن شمئے زندءَ موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ظاهربوت، ءُشما آئی رندگیری کت ءُمنا یله دات گڑا یقیناً شما تچکیں راه شَمُشت. ءُاگن موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ زندگ به بوتیں ءُآئیءَ منی پیغمبری سر به بوتیں گڑا آئی منی رندگیری کت. (سنن الدارمی، مشکوٰة باب الاعتصام بالکتاب والسّنة). شیخ البانی مشکوٰةءِ تحقیق تها گوشیت «**إسناده حسن بشواهده**» که ایشی سند گوں =

فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿۸۲﴾

۸۲. نون هر کسءَ کـه دیم تاب دا ت چه ایشی رند، گڑا همیش اَنت نافرمان ءُفاسق[۱].

اَفَغَيْرَ دِيْنِ اللّٰهِ يَبْغُوْنَ وَلَهٗٓ اَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَّكَرْهًا وَّاِلَيْهِ يُرْجَعُوْنَ ﴿۸۳﴾

۸۳. آیـا بیـدءِاللّٰهءِ دیـنءَ آ دگـه دینـے شـوهاز کننـت، حالانکه همائی دیـمءَ جهل بوتگ اَنت هرچیکه ماں آزماناں هست ءُزمینءَپه رضاءُپـه زور، ءُهمـائی نیمـگءَ آ واتر کنگ بنت.

قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى وَعِيْسٰى وَالنَّبِيُّوْنَ مِنْ رَّبِّهِمْ ۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْهُمْ ۚ وَنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿۸۴﴾

۸۴. بُگـوْش کـه مـا ایمـان آوُرتـگ اللّٰهءِ سرا، ءُهـر چیکـه دیـم دیـگ بوتـگ مئـے سرا ءُهرچیکـه دیـم دیگ بوتـگ ابراهیمءِ سرا ءُاسـماعیل ءُاسـحاق ءُیعقـوبءِ سرا ءُآئی چُکّانیءِ سرا ءُهـر چیکه دیگ بوتگ موسیٰ ءُعیـسیٰ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ ءَ) ءُاے دگـه پیغمبراں چه آیانی پروردگارءِ نیمگءَ، ما فرق ءُجدائی نه کنـیں هچ یکـےءِ میانءَ آیانی، ءُماهمائی فرمانبرداریں.

وَمَنْ يَّبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِيْنًا فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿۸۵﴾

۸۵. ءُهرکس کـه شوهاز بکنت بیدءِچه اسلامءَ دگـه دینـے، گڑا هجبر آ قبـول کنگ نه بیت ءُآخرتءَ تاوان بار بیت[۲].

= شواهداں حسن اِنت. نون وهدیکه واجه رسـول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ ہبرءِ دیما دگه پیغمبرےءِ ہبر زورگ نه بیت گڑا ایدگه بزرگ ءُامامانی ہبر چون زورگ بنت؟ مقلّدین حضرات اے بابتءَ غور ءُفکربکن اَنت.

(۱) بزاں ہرکس که محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ دیم دیگءَ رند آئی سرا ایمان مه یاریت، ءُوتی مذہبءِ سرا وتابداریت آبزاں کافرے، ءُآئی جاگه دوزه اِنت.

(۲) بـزاں بیدءِاللّٰهءِ شریعتءَ ہرکس که دگه شریعتے ورہبندے بزوریت آقبول نه بیت. نون آشریعت که آئی سرا عمل کنگ لوٹیت آہمااِنت که محمّد عربی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں آئی دیم دیگ بوتگ پمیشا حدیثءَ ہست اِنت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت؛ «من عمل عملا ليس عليه أمرنا فهو ردّ». ہرکسءَ ہنچیں کارے کت که آئی سرا مئے حکم نیست اِنت گڑا آ بزاں قبول نه بیت. (صحيح مسلم كتاب الإمارة باب ردّ المحدثات من الأمور).

كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوْا بَعْدَ اِيْمَانِهِمْ وَشَهِدُوْٓا اَنَّ الرَّسُوْلَ حَقٌّ وَّجَآءَهُمُ الْبَيِّنٰتُ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝

٨٦. چه پیم الله هدایت دنت قومےءَ که کفراِش کتگ رند چه ایمانءِ آرگءَ ءُگواهی اِش داتگ که رسول بر حقّ اِنت ءُآتک ءُسر بوت اَنت په آیاں روژنائیں دلیل، ءُالله په راهءَ نیاریت ظالمیں قومءَ.

اُولٰۗىِٕكَ جَزَاۗؤُهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰۗىِٕكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ۝

٨٧. اے ڈولیں مردمانی مُز همیش اِنت که آیانی سرا الله‌ءِ لعنت به بیت ءُفرشتگانی ءُدراهیں مردمانی.

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ۝

٨٨. دائم مان اَنت آئی تها، کم کنگ نه بیت آیانی عذاب، ءُنه که مهلت دیگ بنت.

اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْا ۤ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝

٨٩. ابید چه همایاں که توبه اِش کت رند چه ایشی ءُنیک بوت اَنت، نوں بے شک که الله مزنیں بخشوک ءُباز مهربانے[1].

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بَعْدَ اِيْمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوْا كُفْرًا لَّنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ ۚ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الضَّاۗلُّوْنَ ۝

٩٠. بے شک هما مردماں که کفراِش کت رند چه ایمانءِ آرگءَ پدا گیش بوت اَنت کفرءِتها، هجبر قبول کنگ نه بیت آیانی توبه[2]، همیش اَنت که چه راهءَ درانَت.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَمَاتُوْا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ مِّلْءُ الْاَرْضِ ذَهَبًا

٩١. بے شک هما که کافر بوت اَنت ءُمرت اَنت همے کافری حالتءَ نوں هجبر قبول کنگ

(١) چه عبدالله بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت اِنت که یک انصارے مسلمان بوت پدا مرتد بوت، ءُگوں مشرکاں بهور بوت، پدا شومان بوت، ءُکلهءِدیم دات وتی قومءِ نیمگءَ که منی بابتءَ واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جست بگرات که باریں من توبه کت کناں؟ همے بابتءَ اے آیت نازل بوت. (سنن النسائی کتاب تحریم الدّم باب توبة المرتدّ) چه اے آیتءَ زانگ بیت که اگرچه مرتدّءِ سزا سخت اِنت پدا ہُن اگن آپه دل توبه بکنت گڑا آئی توبه قبول بیت.

(٢) بزاں هما که مرگءِ وهدا توبه کنت آئی توبه قبول نه بیت. اگن یکّے پیسرا توبه بکنت گڑا آئی توبه قبول کنگ بیت. واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «إنّ الله يقبل توبة العبد مالم يغرغر». که الله انسانءِ توبهءَ قبول کنت تاهما وهدا که آغرغر مه کنت. بزاں مرگءِ گُڈّی ساهتءَ چه پیسر هرکسی توبه قبول بیت. (مسند أحمد شماره حدیث: ٦٤٠٨، صحیح الجامع الصّغیر شمارهءِ حدیث: ١٩٠٣، شیخ البانی اے حدیث صحیح کتگ).

وَّ لَوِ افْتَدٰی بِهٖ ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ وَّ مَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿۹۱﴾

نه بیت چه یکّےءَ آیانی زمینءِ پُرّءَ طلاه (سهر) توری آئی په آئیءَ بدلءَ بدینت[۱]، همیش اَنت که آیانی واستا عذاب هست تورینوکیں، ءُنیست په آیاں هچ کمک کار[۲].

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ ۬ؕ وَ مَا تُنْفِقُوْا مِنْ شَیْءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيْمٌ ﴿۹۲﴾

۹۲. هجبر شما سر بوت نه کن اِت په پورئیں نیکیءَ تا هما وهدا که شما خرچ بکن اِت چه وتی دوستیں چیزاں[۳] ءُهرچیکه شما خرچ کن اِت، نوں بے شک که الله آئرا زبر زانوک اِنت[۴].

(۱) چه انس بن مالک رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت که واجه رسول الله صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: قیامتءِ روچءَ یک دوزهی یے آرگ بیت ءُآئرا گوشگ بیت که اگن زمینءِسرءِ دریں خزانه تئی دستءَ به بنت، آیا تو درستان بدلءَ دئے (چه عذابءَ چُنگءِواستا)؟ آگوشیت که ہؤ. الله فرمان کنت من چه تو چه ایشی آسان تریں قولءُقرارے گپتگ اَت وبدیکه تو آدم عَلَیْہِ السَّلَام ءِ پُشتاءَاِتئے پشتءَ اِت ئے که گوں من ہچ کسءَ شریدار جوڑ مه کن تو چه ایشی انکار کت، ءُگوں مَنِت شریدار جوڑکت. (صحیح البخاری کتاب الرّقاق باب صفة الجنّة والنّار).

(۲) بزاں کس آیاں چه عذابءَ رستگار کت نه کنت.

(۳) حدیث پاکءَ ہست اِنت که وبدیکه اے آیت نازل بوت گڑا ابو طلحه انصاری رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ که آچه انصارءِ مالدارتریں مردمان اَت واجه رسول الله صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ خدمتءَ آتکءُحاضربوت، ءُگوشت ئے که اے اللّٰهءِ رسول «بیرحاء» باگ منا چه دریں چیزاں دوست تراِنت من آئرا اللّٰهءِ نامءَ خیرات کناں. واجه رسول الله صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: که اے سکّیں فائده مندیں مالے ءُمنی شؤر ہمیش اِنت که ایشرا وتی نزّیکیں مردمانی تها خیرات بکن گڑا آئی وتی نزّیکیں مردم ءُناکوزاتکانی سرا بهرءُتهرکت. (صحیح البخاری کتاب الزّکوٰة باب الزّکاة علی الأقارب، کتاب التّفسیر سورة آل عمران) اے باگ مسجد نبویءِ کرّایت، ءُواجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ چه ہمے باگءَ آپ وارت که آئی آپ سک وشتام اَت. ہمے پیما روایتانی تها کئیت که عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ واجه رسول الله صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ خدمتءَ حاضربوت ءُگوشت ئے که اے اللّٰهءِ رسول منی دستءَ چوشیں مال ہچ نه کپتگ که آمنا دوستربه بیت چه ہمابهرءَ که آخیرءَ منا دست کپت، نوں آئی بابتءَ تو منا شور بدئے. واجه رسول الله صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: که بُن ئے وتی گورابدار ءُبراَنءُ ثمریانی بهربکن. (صحیح البخاری کتاب الشّروط باب الشّروط فی الوقف) زانگ لوٹیت که ادا (**مِن**) «**تبعیض**» واستااِنت. بزاں نیک بوگءِ واستا الّمی اِنت که مردم چه وتی دوستریں چیزءَ چیزے اللّٰهءِ راهءَ خرچ بکنت.

(۴) بزاں شمئے خرچ کتگیں چیزانی ثواب ءُمزگار نه بیت بلکیں آاللّٰهءِ علمءِتها ینت، ءُآیانی مزّءَ الّمءَ شمارا دنت.

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِّبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسۡرَٰٓءِيلُ عَلَىٰ نَفۡسِهِۦ مِن قَبۡلِ أَن تُنَزَّلَ التَّوۡرَىٰةُ ۗ قُلۡ فَأۡتُواْ بِٱلتَّوۡرَىٰةِ فَٱتۡلُوهَآ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿٩٣﴾

۹۳. دراهیں ورَگ حلال بوتگ اَنت بنی اسرائیلءِ واستا بیدءِهما چیزا کہ آوت حرام کُت اسرائیلءَ (بزاں یعقوب عَلَیۡہِ السَّلَامُ) وتی سرا پیش چہ ایشی کہ نازل کنگ بہ بیت تورات[1] بُگوْش کہ بیارات تورات‌ءَ عُبوان اِت ئِے اگاں شما راست بازات[2].

فَمَنِ ٱفۡتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَ مِنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٩٤﴾

۹۴. نوں ہرکسءَ کہ دروغ بست اللہءِ سرا رند چہ ایشی، گڑا ہمیش اَنت نا انصاف.

قُلۡ صَدَقَ ٱللَّهُ ۗ فَٱتَّبِعُواْ مِلَّةَ إِبۡرَٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿٩٥﴾

۹۵. بُگوْش کہ اللہءَ راست گوْشت، نوں رند گیریءَ بکن اِت ابراہیمءِ یک نیمگی دینءِ، آ نہ بوتگ چہ مشرکاں.

إِنَّ أَوَّلَ بَيۡتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴿٩٦﴾

۹۶. بے شک اوّلی لوگ کہ بند گ بوت پہ مردماں ہمیش اِنت کہ مکہءِ تہااِنت[3] کہ با برکتیں

---

(۱) اے آیتءِ شان نزولءِ بابتءَ کئیت کہ یہودی واجہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ‌ءِ گورا آتک اَنت ءُگوشت اِش کہ تئی گوْشگ ہمیش اِنت کہ تو ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ‌ءِ دین سرءَ ئے، ءُچاگورا ہشتری گوشت ہوں ورئے حالانکہ ہشتری گوشت ءُآئی شیر ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ‌ءِ دینءَ حرام بوتگ اَنت گڑا اللہ پاکءَ ہمے آیت نازل فرمائینت کہ یہودی ردانَت. اے چیز ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ‌ءِ دینءِتہا حرام نہ بوتگ اَنت، ہاں لہتے چیز اسرائیل (بزاں یعقوب عَلَیۡہِ السَّلَامُ‌ءَ) وتی سرا حرام کت اَنت. ءُآہمیش اِتنت بزاں ہشترءِ گوشت ءُشیرءِ ورگ. آئی سبب روایتانی تہا اے وڑا بیان بوتگ کہ یعقوب عَلَیۡہِ السَّلَامُ سک نادراہ بوت. لہتے روایتانی تہا ہست اِنت کہ آئرا عرق النّساءِ نادراہی ہست اَت. آئی اے نادراہی باز دراج بوت گڑا آئی مراد منّ اِت کہ اگن آاللہءَ مِنَا چہ نادراہیءَ و ش کت گڑا آوتی دوستریں چیزا وتی سرا حرام کنت. ءُآئی دوستریں چیز ہمیش اِتنت. بزاں ہشتری گوشتءُآئی شیرءِ ورگ ءُنوشگ، اے چیز آئی وتی گوْشگءِ وڑا وتی سرا حرام کت اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) بزاں توراتءِ تہا اے چیز نیست اِنت کہ بشترءِ گوشت ورگ ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ‌ءِ دینءَ ناجائز بوتگ.

(۳) (أی وُضع لعبادة الله) بزاں اوّلی لوگ کہ پہ اللہءِ عبادتءَ جوڑ کنگ بوتگ آ کعبہ اِنت کہ مکّہءِ تہا اِنت. واجہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ‌ءَ فرمان کت: بُنگیجی مسیت کہ آئی بُن ہشت زمینءِ سرا ایرکنگ بوتگ آمسجدءِحرام اِنت، ءُدومی مسجدءِ اقصیٰ اِنت. ءُایشانی میانءِ وہد چل سال اِنت. (صحیح البخاری کتاب أحادیث الأنبیاء، باب نمبر ۱۰، صحیح مسلم کتاب المساجد) فائدہ: «بکّة» چہ مکّہءِ مشہوریں ناماں یکے. ءُایشرا بکّة پمیشا گوْشنت کہ «تبك أعناق الظلمة والجبابرة بمعنى يبكون عندها ويخضعون عندها» اودا بلاء بلاپیں ظالم ءُجابرانی گردن ہوں جہل بنت (تفسیر ابن کثیر).

جاگهیءُپیشونکے پہ دراهیں جهانءَ.

فِيۡهِ اٰيٰتٌۢ بَيِّنٰتٌ مَّقَامُ اِبۡرٰهِيۡمَ ۚ وَمَنۡ دَخَلَهٗ كَانَ اٰمِنًا ؕ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الۡبَيۡتِ مَنِ اسۡتَطَاعَ اِلَيۡهِ سَبِيۡلًا ؕ وَمَنۡ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِىٌّ عَنِ الۡعٰلَمِيۡنَ ﴿۹۷﴾

۹۷. ایشی تها نشانی هست پدریں ءُظاهریں، ءُابراهیمءِ اوشتگءِ جاگه، هر کس که ایشی تها پُترت آ ایمن بوت. ءُاللهءِ حقّ اِنت مردمانی سراحج کنگ (اللهءِ) لوگءِ هر کسءَ که وس بوت آئی نیمگءَ روگءِ[۱] ءُهر کس که انکار بکنت، گڑا بے شک که الله بے حاجت اِنت چه دراهیں جهانءَ.

قُلۡ يٰۤاَهۡلَ الۡكِتٰبِ لِمَ تَكۡفُرُوۡنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ شَهِيۡدٌ عَلٰى مَا تَعۡمَلُوۡنَ ﴿۹۸﴾

۹۸. بُگوْش که اوکتابیاں! پرچه شما انکار کن اِت اللهءِ آیاتانی، ءُاللّه گواه اِنت هرچیکه شما کن اِت.

قُلۡ يٰۤاَهۡلَ الۡكِتٰبِ لِمَ تَصُدُّوۡنَ عَنۡ سَبِيۡلِ اللّٰهِ مَنۡ اٰمَنَ تَبۡغُوۡنَهَا عِوَجًا وَّاَنۡتُمۡ شُهَدَآءُ ؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعۡمَلُوۡنَ ﴿۹۹﴾

۹۹. بُگوْش او کتابیاں! پرچه شما گٹ کن اِت چه اللهءِ راهءَ مؤمناں، ءُشوهاز کن اِت آئی تها چوٹی، حالانکه شمئے دل وت گواهی دینت، ءُاللّه بے خبر نه اِنت چه شمئے کاراں[۲].

---

(۱) بزاں برکسءَ که اِنچکیں وسےءُخرچءُدرچے بوت که آشُتءُآتک کنت. استطاعتءِ تفسیرءِتها اے چیز ہوں کاینت که آئی راه أیمنی به بیت بزاں آئی جانءِ ترس مه بیت، ءُآئی صحت تندرست ءُوش به بیت که سفرکت بکنت. ہمے پیما جنینءِ واستا محرمءِ ہمبراه بوگ الّمی اِنت. (فتح القدیر) اے آیت ہمے نیمگءَ رہشونی کنت که هر کسءَ که ایشی وس ہست آئی سرا حج کنگ فرض اِنت زانگ لوٹیت که زندگیءَ یک برے حج کنگ فرض اِنت ءُبس. عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ بیان فرمائینیت: که هرکسءَ گنجائش بوت، پدا ہوں آئی حج نه کت، ءُہمے حالتءَ مرت بزاں آیہودیءُنصرانیءِ موتءَ مرت. حافظ ابن کثیر گوْشیت: داں عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ اے ہبر گوں صحیح سندءَ ثابت اِنت. (تفسیر ابن کثیر) ءُحدیث پاکءَ ہست اِنت که واجه رسول الله صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «من أراد الحجّ فلیفعل». هرکسءَ که حج کنگ دلءَ اِنت گڑا آزوت حجّءَ برؤت. (سنن أبي داود).

(۲) بزاں شما ایشی جوان سرپدات که اللهءِ برحقّیں دین اسلام اِنت، ءُمحمّد عربی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اللهءِ برحقّیں پیغمبراِنت ہنچو که شمئے وتی کتاب ایشی گواه اَنت. نوں شمارا چون اِنت که حقّءِ زانگءَ پد انگتءَ شما چه آئی دیمءَ تاب دئیت، ءُآئی مخالفتءَ کن اِت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡٓا اِنۡ تُطِيۡعُوۡا فَرِيۡقًا مِّنَ الَّذِيۡنَ اُوۡتُوا الۡكِتٰبَ يَرُدُّوۡكُمۡ بَعۡدَ اِيۡمَانِكُمۡ كٰفِرِيۡنَ ﴿۱۰۰﴾

۱۰۰. او مؤمنان اگاں شما رند گیریءَ بکن اِت یک جماعتےءِ کتابیانی، گڑا بِر ترّین اَنت شمارا رند چه شمئے ایمان آرگءَ کافری حالتءَ[1].

وَكَيۡفَ تَكۡفُرُوۡنَ وَاَنۡتُمۡ تُتۡلٰى عَلَيۡكُمۡ اٰيٰتُ اللّٰهِ وَفِيۡكُمۡ رَسُوۡلُهٗ ؕ وَمَنۡ يَّعۡتَصِمۡ بِاللّٰهِ فَقَدۡ هُدِىَ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسۡتَقِيۡمٍ ﴿۱۰۱﴾

۱۰۱. ءُچه پیم شما کفرکن اِت حالانکه شمئے دیما وانگ بنت اللّٰهءِ آیات ءُشمئے تها ساڑی اِنت آئی رسول، ءُهرکس که گوں ترْندیءَ بداریت اللّٰهءَ (بزاں آئی دینءَ) گڑا بیشک که آئی رہشونی بوتگ تچکیں راهءِ نیمگءَ[2].

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقٰتِهٖ وَلَا تَمُوۡتُنَّ اِلَّا وَاَنۡتُمۡ مُّسۡلِمُوۡنَ ﴿۱۰۲﴾

۱۰۲. او ایمانداراں! بترس اِت چه اللّٰهءَ هنچو که آئی ترسگءِ حقّ اِنت[3] ءُمه مراِت بلے همے حالتءَ که شما مسلمان به بئیت.

وَاعۡتَصِمُوۡا بِحَبۡلِ اللّٰهِ جَمِيۡعًا وَّلَا تَفَرَّقُوۡا ۚ وَاذۡكُرُوۡا

۱۰۳. ءُمهر بدارات اللّٰهءِ سادءَ درْست هورکائیءَ ءُدورا دورا مه بئیت[4] ءُیاد بکن اِت

(۱) بزاں کتابیانی ہبراں ہچ وژءَ باور مه دارات، که اے چیز شمئے ایمانءِ واستا وبایے، ءُاے شما را چه یکّءَ دگرءَسندگ لوٹ اَنت پمیشا چه ایشاں وتا دور بدارات.

(۲) ہنچو که حدیثءَ ہسْت اِنت که واجه رسول اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: من شمئےتها دوچیز ویل کنگ ءُروگءَیاں، اگں آشما مُہر داشت اَنت گڑا شما ہجبرانی ہجبر گمراه نه بئیت. آدوئیں چیز اِش اَنت. اللّٰهءِ کتاب بزاں قرآن پاک. ءُمنی سنّت بزاں حدیث. (موطأ مالك كتاب الجامع باب النهى عن القول بالقدر).

(۳) عبدالله بن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بیان فرمائینیت که اے آیتءِ تفسیر ہمیش اِنت که آئی فرمانبرداری کنگ به بیت، ءُنافرمانی کنگ مه بیت، ءُآئی ذکر کنگ به بیت، ءُآبیهال کنگ مه بیت، ءُآئی شکر ادا کنگ به بیت، ءُناشکری کنگ مه بیت. (تفسیر ابن كثير).

(۴) ادا چه ﴿ بِحَبْلِ اللّٰهِ ﴾ءَ وحی مرادِانت. بزاں قرآنءُسنّت. ﴿ وَّلَا تَفَرَّقُوْا ﴾ فرقه بندی مه کن اِت. اے آیت نصّ اِنت په فرقه بندیءُدورا دورا بوگءِ ناجائزیءِ سرا. آیتءِ تفسیر ہمیش اِنت که اگں شما چه بیان کتگیں دوئیں اصولاں دیم تاب دات گڑا شمئے تها فرقه بندی کئیت، ءُشما دورادورا بئیت. اگں فرقه بندیءِ تاریخ چارگ به بیت گڑا آئی سبب مارا همے گندگءَ کئیت که مرکز ءُبُن چمگ یله دیگ بوتگ که آقرآنءُحدیث اَنت. زانگ لوئیت که قرآنءُحدیثءِ فہم ءُتعبیرءِ تها اگں وت ماں وتا چیزے اختلاف =

= به بیت اے نقصان نه اِنت ءُنه فرقه بندیءِ سبب جوڑبیت. اے پیمیں اختلاف صحابهءُتابعین، ءُائمه

نِعۡمَتِهٖۤ اِخۡوَانًا ۚ وَكُنۡتُمۡ عَلٰى شَفَا حُفۡرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَاَنۡقَذَكُمۡ مِّنۡهَا ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمۡ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمۡ تَهۡتَدُوۡنَ ﴿۱۰۳﴾

اللهءِ احسانءَ که شمئے سرا هست اِنت وهدیکه شما یکّءَ دگرءِ دشمن بوتگ اِت، گڑا آئی مِهر ءُدوستی چگل دات شمئے دلانی تهـا، نـوں شـما بـوت اِت چـه آئی[1] مهربـانیءَ بـرات، ءُشـما بوتـگ اِت آسءِ کَنـڈےءِ کـرُّکءَ، گڑا همائی شـما را دور داشـت چـه آئی، همے پیما گیشـینیت الله

کرامانی زمانگءَ ہوں بوتگ بلے مسـلمان دورادورا نہ بوتگ اَنت پرچیکہ درستانی مرکز ءُبُن چمگ ہمے یکّـیں بوتگ بزاں قرآنءُحدیث ءُدگہ مرکز نہ بوتگ، ءُدرسـتاں وتی اختلافانی کم کنگءُگار کنگءِ واستا ہمیشانی نیمگءَ واترکتگ. بلے وہدیکہ مردمانی تہا شخصیت پرستی آتک گڑا مرکز بدل بوت، آئی جاگہ ہما شـخصانی ہبرءُفتوایاں گپت، ءُاختلافءِ وہدا ہریکّےءَ وتی ہما جوڑکتگیں امامءِ نیمگءَ واتر کت، اے وڑا قرآنءُحدیثءِ پدلیں بسـتار پشت نہ کپت، ءُچہ ہمدا مسلمانانی اے یکّیں جماعت تش تش ءُدورادورابوت. اے بیماری رندا پہ تقلید شـخصیءِ نامءَ مشـہور بوت، ایشی تہا مسلمان ہما پیما دیمءَ شُت اَنت کہ آیاں حرمءِ پیمیں اتّحادءُاتّفاقءِ جاگہءَ چار مصلّیٰ آؤرت ءُدورادورا نماز ونت. اختلاف چوں گاربنت؟ ایشی بابتءَ قرآن پاک فرمان کنت ﴿فَاِنۡ تَنَازَعۡتُمۡ فِىۡ شَىۡءٍ فَرُدُّوۡهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُوۡلِ اِنۡ كُنۡتُمۡ تُؤۡمِنُوۡنَ بِاللّٰهِ وَالۡيَوۡمِ الۡاٰخِرِ﴾ اگں کجام یک چیزےءِ بابتءَ شما اختلافءُجیڑہ کت گڑا آہیءَ برترّین اِت اللہ ءُآئی رسولءِ نیمگءَ (بزاں قرآنءُحدیثءِ) اگں شـمارا اللہءِ سرا ءُآخرتءِ روچ سرا ایمان ءُیقین ہست. [سورۃ النّساء آیت: ۵۹] امام قرطبی وتی تفسیرءِ تہا گوُشـیت: «**فأوجب تعالى علينا التّمسّك بكتابه وسنّة نبيّه والرّجوع إليهما عند الاختلاف وأمرنا بالاجتماع على الاعتصام بالكتاب والسّـنة اعتقادا وعملاً وذلك سبب اتّفاق الكلمة وانتظام الشّتات الذى يتـمّ به مصالح الدّنيا والدّين والسّـلامة من الاختلاف وأمرنا بالاجتماع ونـهى عن الافتراق الّذى حصل لأهل الكتابين**». بزاں اللہ پاکءَ مئے سرا الہی کتگ کہ مامُہْربداریں آئی کتابءَ ءُآئی پیغمبرءِ سـنّتاں، ءُجیڑہءِ وہـدا ہمایانی نیمگءَ بِرْ بہ ترّیں، ءُمارئے حکم داتگ کہ کتابءُسـنّتءِسرا یک بہ بئیں عقیدہءُعملءِ اعتبارا، ءُہمیشی سرا (مسلمان) ہور بوت کن اَنت، ءُاختلاف ہوں چہ ہمدا ہلاسءُگار بنت. دلگوش. چـہ اے آیتءَ زانـگ بیت کہ ایوکا یکجـاہ بوگءُاتّفاق لوٹ نہ اِنت اے وڑا کـہ ہریک جماعتے وتی مذہبءُاصـولانی پابند بہ بیت، ءُوتی مذہبءَ ویل مہ کنت تـوری آردیءِ سرا بہ بیت بلکیں «**اتّحاد على الكتاب والسّنة**» مولءُمرادِاَنت کہ دربا کتابءُسنّتءِ ریبندءِسرا یک بہ بنت.

(۱) ادا ہبرءِ دیم گوں اوس ءُخزرج قبیلہءَ اِنت. اوس ءُخزرج وت ماں وتابرات بوتگ اَنت گڑا ایشـانی میانءَ کُشتءُخونے بوت. چہ ہمدا اشانی میانءَدژمنیءِبندات بوت. اے دژمنی باز دراج شت ہما پیما کہ تایک صدءُبیسـت سالءَ ایشاں وت ماں وتا جنگ کت. وہدیکہ اللہءَ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیغمبر جوڑکتءُدیم دات ایشاں اسلام قبول کت، ءُہمیشی برکتءَ اللہءَ ایشانی دژمنی گارءُہلاس کت. (معالم التنزيل للبغوى).

وتی آیاتان تاکہ شما پہ راہءَ بیااِت.

وَلْتَكُنْ مِّنْكُمْ اُمَّةٌ يَّدْعُوْنَ اِلَى الْخَيْرِ وَيَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ؕ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. ءُضرور ءُالمّءَ بہ بیت شمئے تھا یک جماعتے کہ توار بدنت مردماں نیکیءِ نیمگءَ ءُحکمءَ بدنت نیکیں کارءِ ءُمئیلیت بدیں کارءَ[1] ءُھمیش اَنت کہ پہ مرادءَ سر بُوؤک اَنت.

وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ تَفَرَّقُوْا وَاخْتَلَفُوْا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْبَيِّنٰتُ ؕ وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. ءُمہ بئیت چو ھما مردمانی پیما کہ دورا دورا بوت اَنت ءُجیڑہ اِش کت رند چہ ایشی کہ آتک ءُسر بوت اَنت پہ آیاں روژنائیں دلیل، ءُھمیش اَنت کہ آیانی واستا مزنیں عذاب ھست.

يَّوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوْهٌ وَّتَسْوَدُّ وُجُوْهٌ ۚ فَاَمَّا الَّذِيْنَ اسْوَدَّتْ وُجُوْهُهُمْ ۫ اَكَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيْمَانِكُمْ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿۱۰۶﴾

۱۰۶. ھما روچءَ کہ اسپیت اسپیت بنت لھتے دیم ءُسیاہ بنت لھتے دیم[2]، گڑا ھما کہ آیانی دیم سیاہ ترّاَنت (آیاں گوشگ بیت) کہ آیا شما کفر کت رند چہ ایمانءِ آرگءَ، نوں بہ چش اِت عذابءَ پہ ھمے سببءَ کہ شما کفر کتگ.

وَاَمَّا الَّذِيْنَ ابْيَضَّتْ وُجُوْهُهُمْ فَفِيْ رَحْمَةِ اللّٰهِ ؕ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۱۰۷﴾

۱۰۷. ءُبلے ھما کہ دیم اِش اسپیت بنت اللّٰہءِ رحمتءِ تھا بنت ءُآآئی تھا تابن ءُابدمان اَنت.

تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ نَتْلُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ؕ وَمَا اللّٰهُ يُرِيْدُ ظُلْمًا لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. اے اللّٰہءِ آیات اَنت کہ ما اِیشاں، وانیں

(۱) إمَام غزالی رَحِمَہُ اللّٰہ گوشیت: کہ چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ «**أمر بالمعروف ءُنھی عن المنکر**» فرضءِ عین نہ اِنت بلکیں فرض کفایہ اِنت. بزاں دریں امّتءِ سرا فرض نہ اِنت. اگن لہتینءَ اداکت گڑا چہ آدگرانی گردنءَ فرض ادابیت.(تفسیر القاسمی) تاہم ہرمسلمانءَ کجام چیزےءِ کہ علم بوت بایداِنت آئرا پہ دومی مسلمانءَ سربکنت.

(۲) عبداللّٰہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا بیان فرمائینیت: کہ چہ اے روچءَ قیامتءِ روچ مرادِاَنت. ءُہماکہ آیانی دیم اسپیت اسپیت بنت چہ آیاں مراد اہل سنّت والجماعت اِنت، ءُہماکہ آیانی دیم سیاہ بنت چہ آیاں بدعتی ءُفرقہ بندی کنوک مراداَنت. (تفسیر ابن کثیر).

تـئی دیما پہ حـق، ءُاللہ ناانصـافی کنگ نہ لوٹیت جہانیانی سرا.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ۝

۱۰۹. ءُاللہءِ اَنـت ھرچیکہ ماں آزماناں ھسـت ءُھرچیکـہ مـاں زمینءَ ھسـت، ءُاللہءِ نیمگءَ ترّینگ بنت دراہیں کار.

كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ ۭ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتٰبِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۭ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ وَاَكْثَرُهُمُ الْفٰسِقُوْنَ ۝

۱۱۰. شما چہ دراہیں امّتاں جوان ترات، دیم دیگ بوتگ اِت پـہ مردماں کہ حکـمءَ بدئیت نیکـیں کارانی ءُمئیل اِت مردمـاں پہ بدیں کاراں، ایمان ءُیقین کار اِت اللہءِ سرا، ءُاگاں ایمان بیاؤرتیں کتابیاں بـاز جوان تراَت پہ آیاں، آیانی تھا ایمان دار ھم ھست[1]، ءُآیانی گیش تریں نافرمان اَنت.

لَنْ يَّضُرُّوْكُمْ اِلَّآ اَذًى ۭ وَاِنْ يُّقَاتِلُوْكُمْ يُوَلُّوْكُمُ الْاَدْبَارَ ۣ ثُمَّ لَا يُنْصَرُوْنَ ۝

۱۱۱. ھجبر شما را تاوان دات نہ کننت ابید چہ جنجـالءَ، ءُاگاں گـوں شـما جنگ بکن اَنـت گڑا شـما را پُشـت دیَنت پـدا کمک کنگ نہ بنت[2].

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُوْٓا اِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ وَبَآءُوْ بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوْنَ الْاَنْۢبِيَاۗءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۭ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ ۝

۱۱۲. ءُلچینگ بوت آیانی سرا رزوائی ھر کجا کہ

(۱) ینچوکہ عبداللہ بن سلام ءِ ءُدگرانت کہ آمسلمان بوت اَنت تاہم آسک کمّ اَنت.

(۲) ءُزنبءَ ۲ چـہ تکلیف دیگءَ ءُنبیت کنگءَ مراد بہتان بنـدگءُدروگ بندگ اِنت کـہ چہ آئی چیزے ءُبیت. بزاں اے یہودی پہ زبانءَ شمارا تکلیف دات کن اَنت بلے ءُبیت. گڑا ہمے وڑبوت. چہ مدینہءَ یہودی درکنگ بوت اَنت، ءُخیبر ءُبیت تہانیانی دستءَ آتک. ہمے پیما شـامءِ نصارایاں مسلمانانی دسـتءَ چیر ترّ اِتنت. پدا صلیبی جنگانی تہانصارایاں اے جنگانی بیر گرگءِجہد ءُکوشـش کت، ءُبیت المقدس ہمایانی دسـتءَ آتک. پدا صلاح الدین ایوبی آتک ءُآئی بیت المقدس چہ آیانی دسـتءَ پچ گپت پدا وبدیکہ مسلمان ایمانءُعملءِ اعتبارءَ کمزور بوت اَنت بیت المقدس ءُدگہ بازیں اسـلامی ملکے یہودءُنصارایانی دستءَ شت.بلے پدایک ہنچیں وبدے کئیت کہ اے حالت بدل بنت ءُمسلمان پدا آیانی سرا گیش بنت خاص ہما وبدا کہ عیسٰی عَلَیۡہِ السَّلَامُ چہ آسمانءَ دیم پہ دنیایا کئیت. آوبدا اے دگہ درپیں مذہب گاربنت تہنا اسلام پشت کپیت. (تفسیر ابن کثیر).

گندگ بہ بنت، بیدءِ اللہءِ باھوٹ بوگءَ، ءُمردمانی باھوٹ بوگءَ[1]، ءُبڈاِش بست اللہءِ نارضائی، ءُلچینگ بوت آیانی سرا محتاجی، اے پمیشا کہ نہ منّ ات اَنت اِش اللہءِ آیات ءُشھید اِش کت اَنت پیغمبر ناحقّءَ، اے پمیشا کہ نافرمان بوت اَنت ءُچہ حدّءَ سر گوَست اَنت.

لَيْسُوْا سَوَآءً ؕ مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ اُمَّةٌ قَآئِمَةٌ يَّتْلُوْنَ اٰيٰتِ اللّٰهِ اٰنَآءَ الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُوْنَ ﴿۱۱۳﴾

۱۱۳. درْھا یک وڑ نہ اَنت، کتابیانی تھا یک ٹولی ئے ھست تچکیں راہءِ سرا کہ وان اَنت اللہءِ آیاتاں شپانی وھدا ءُآ سجدہ کنت[2].

يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُوْنَ فِي الْخَيْرٰتِ ؕ وَاُولٰٓئِكَ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۱۱۴﴾

۱۱۴. ایمان ءُیقین کارانت اللہءِ سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرا، ءُحکمءَ دیَنت نیکیں کارانی ءُنئیل اَنت پہ بدیں کاراں، ءُاشتاپ کنت نیکیں کارانی تھا، ءُھمیش اَنت چہ نیکاں ءُصالحاں.

وَمَا يَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُّكْفَرُوْهُ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالْمُتَّقِيْنَ ﴿۱۱۵﴾

۱۱۵. .ءُھر نیکیں کارے کہ بکنت، نوں ھجبر آیانی نا قدری کنگ نہ بیت، ءُاللہ

(۱) یہودیانی سرا ہما ذلّتءُرزوائی کہ اللہءَ چہ آیانی نافرمانی سببءَ آیانی سرا آوَرت چہ آئی رکّگءِ دو راہ اَنت. یکّے ﴿ بِحَبْلٍ مِّنَ اللّٰهِ ﴾ بزاں ہمیش اِنت کہ آسلامءَ قبول بکنت. دومی ﴿ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ ﴾ ہمیش اِنت کہ آمردمانی میارءُپناہءَ بیاینت. مراد مسلمان اَنت. بزاں اسلامی حکومتءَ قبول بکن اَنت، ءُآثرائیکس بدینت، یا آیاں مسلمانے پناہ بدآنت. (تفسیرقرطبی) ءُلہتینءَ چہ (النّاس)ءَ عام مردم مراد زرتگ اَنت. مطلب ہمیش اِنت کہ یہودی ہماوہداچہ ذلّتءُرزوائیءَ رکّ آنت کہ ایدگہ کافر آیانی پُشت ءُپناہ بہ بنت. مروچاں ایشی مثال اسرائیل اِنت کہ گیشتریں کافر آئی پشتءُپناہ ءُکمک اَنت اگن نہ آدیریءَ پہ مسلمانانی دستءَ گاربوتگ اَت.

(۲) دریں کتابی یک وڑ نہ اَنت. آیانی تہا نیکیں مردم ہوں ہست پنچو کہ عبداللہ بن سلام، أسد بن عبید، ثعلبة بن سعية، أسيد بن سعية رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ اَنت کہ اللہءَ ہدایت دات اَنت، ءُاسلام اِش قبول کت. ﴿ قَآئِمَةٌ ﴾ معنٰی اللہءِ حکمانی زوروک، ءُآئی شریعتءِ سرا عمل کنوک، ءُپیغمبر صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ رندگیری کنوک. ﴿ وَهُمْ يَسْجُدُوْنَ ﴾ بزاں شپاں پاد کاینت ءُنماز وان اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

وش زانت پرهیزگاران.

اِنَّ الَّذِیۡنَ کَفَرُوۡا لَنۡ تُغۡنِیَ عَنۡہُمۡ اَمۡوَالُہُمۡ وَلَاۤ اَوۡلَادُہُمۡ مِّنَ اللّٰہِ شَیۡئًا ؕ وَ اُولٰٓئِکَ اَصۡحٰبُ النَّارِ ۚ ہُمۡ فِیۡہَا خٰلِدُوۡنَ ﴿۱۱۶﴾

۱۱۶. بے شک همایاں که کفرش کت، هجبردردءَنه وراَنت په آیاں، آیانی مال ءُچُک ءُنماسگ اللّٰهِ دیمءَ هچ وڑا. ءُهمیش اَنت دوزهی ءُآ اودا په بُن ماننت.

مَثَلُ مَا یُنۡفِقُوۡنَ فِیۡ ہٰذِہِ الۡحَیٰوۃِ الدُّنۡیَا کَمَثَلِ رِیۡحٍ فِیۡہَا صِرٌّ اَصَابَتۡ حَرۡثَ قَوۡمٍ ظَلَمُوۡۤا اَنۡفُسَہُمۡ فَاَہۡلَکَتۡہُ ؕ وَ مَا ظَلَمَہُمُ اللّٰہُ وَ لٰکِنۡ اَنۡفُسَہُمۡ یَظۡلِمُوۡنَ ﴿۱۱۷﴾

۱۱۷. دَرْوَر هما چیزانی که آهش خرچ کنند ماں اے دنیاءِ زندگیءَ، چو هما گوْاتا اِنت که آئی توکءَ سارتی هست که گورجنت کشارءَ هنچیں قومیءِ که ظلم اِش کتگ وتی جندانی سرا، گڑا آئرانیست ءُنابود کنت[1]، ءُاللّٰهءَ آیانی سرا ظلم نه کتگ بلے آیاں وتی سرا وت ظلم کتگ.

یٰۤاَیُّہَا الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا لَا تَتَّخِذُوۡا بِطَانَۃً مِّنۡ دُوۡنِکُمۡ لَا یَاۡلُوۡنَکُمۡ خَبَالًا ؕ وَدُّوۡا مَا عَنِتُّمۡ ۚ قَدۡ بَدَتِ الۡبَغۡضَآءُ مِنۡ اَفۡوَاہِہِمۡ ۟ۚ وَ مَا تُخۡفِیۡ صُدُوۡرُہُمۡ اَکۡبَرُ ؕ قَدۡ بَیَّنَّا لَکُمُ الۡاٰیٰتِ اِنۡ کُنۡتُمۡ تَعۡقِلُوۡنَ ﴿۱۱۸﴾

۱۱۸. او مؤمناں! کسّءَ جوڑمه کن اِت وتی رازدار (ءُدلی دوست) بیدءِ وتا[2] آهچ پیمیں کوتاهی نه کنند په شمئے نقصان دیگءَ[3]، آ لوٹنت هرچ وڑا که شما تکلیف ءُمصیبتءِ تها به بئیت، پهک

(۱) مطلب همیش اِنت که کافرانی صدقهءُخیرات قیامتءَ اللّٰهءِ بارگاهءَ هچ کارءَ نیاینت، ءُپه هشک روانت. بزاں بیدءِایمانءَ هچ وڑیں عمل اللّٰهءِ بارگاهءَ قبول نه بیت.

(۲) ﴿بِطَانَۃً﴾ دلی دوست ءُرازدارءَ گوْشنت. چه همے آیتءَ علمایاں ءُفقهایاں همے نبشته کتگ که اسلامی حکومتءِ تها غیرمسلماں مزنیں منصبءُوزارتانی سرا نندارینگ جائز نه اِنت پرچه که بوت کنت که آمسلمانانی رازاں کافراں بدینت، ءُچیرکائی گوں کافراں شُوْربه بنت. اے چیز په مسلماناں سک نقصان اِنت. روایتانی تها هست اِنت که ابوموسیٰ اشعری رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُ وتی نبشته کار بزاں سیکثری یک کافرے داشت. عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُ اے حال سربوت گڑا عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُ آئرا مژات گوں، ءُگوشت ئے ایشاں وتی نزّیک مه کن اِت وبدیکه اللّٰهءَ دورکتگ اَنت (چه وتی رحمتاں). ءُایشاں عزّت مدئیت وبدیکه اللّٰهءَ رزواکتگ اَنت، ءُایشاں وتی رازدار جوڑمه کن اِت پرچه که اللّٰهءَ خیانت کار جوڑکتگ اَنت. (تفسیر ابن کثیرءُتفسیر قرطبی).

(۳) بزاں آپه بُں ءُبروبدا شمئےتاوان دیگ دُمباینت، ءُایشی تها هچ وڑیں کوتاهی نه کنند.

پدربوت دژمنی چه آیانی دپاں، ءُھر چیکہ آیانی دل چیر دیَنت آ انگتءَمستراِنت، بے شک کہ ما گیشینت اَنت ءُبیان کت اَنت پہ شما آیات اگاں شما سر پد بہ بئیت[۱].

هَاَنْتُمْ اُولَآءِ تُحِبُّوْنَهُمْ وَلَا يُحِبُّوْنَكُمْ وَتُؤْمِنُوْنَ بِالْكِتٰبِ كُلِّهٖ ۚ وَاِذَا لَقُوْكُمْ قَالُوْٓا اٰمَنَّا ۖۚ وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوْا عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ ۭ قُلْ مُوْتُوْا بِغَيْظِكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۱۱۹

۱۱۹. گوش دارات! شما همیش اِت کہ آیاں دوست دارات، ءُآشمارا دوست نہ دارَاَنت[۲]، شما دراھیں کتاباں منّ اِت، ءُوھدیکہ گوں شما ڈیک دیَنت ھمشی گوْشنت کہ ما ایمان آوَرتگ ءُوھدیکہ ایوک بنت دستاں گٹ پاچ اَنت شمےسرءَ چہ زھرءَ، بُگوْش کہ بمرات گوں وتی زہرءَ، بے شک کہ اللہ زبر زانوک اِنت دل ئیگاں[۳].

اِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۡ وَاِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَّفْرَحُوْا بِهَا ۭ وَاِنْ تَصْبِرُوْا وَتَتَّقُوْا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـــًٔا ۭ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُوْنَ مُحِيْطٌ ۱۲۰

۱۲۰. اگاں برسیت شمارا وشّی یےآیاں نہ وش بیت، ءُاگاں برسیت شمارا نہ وشّی یے آگل بنت پہ آئی، ءُاگاں شما صبر بکن اِت، ءُپرھیزگار بہ بئیت، شمارا ھچ وڑیں نقصان دات نہ کن اَنت آیانی مکر ءُفریب[۴] بے شک کہ اللہ آیانی دراھیں

(۱) بزاں اگن شما را عقلے بست گڑا کافراں وتی دوست جوڑمہ کن اِت. دشمنءَ وتی رازدارءُدوست جوڑکنگ بے عقلانی کاراِنت مسلمانءَ باید نہ اِنت کہ اے پیمیں کاربکنت.

(۲) بزاں وہدیکہ آچہ شما نفرت کن اَنت گڑا شما پرچہ پہ آیانی دوستیءَ انچو واھگ دار اِت. بزاں اے ہچ وڑا دوستیءِ حقدار نہ اَنت.

(۳) بزاں چہ منافقانی ظاہریں حالتءَ ردمہ وراِت. چہ آیاں بُڑار بہ بئیت. مسلمان ہماِنت کہ ہر وہدءَ بُڑار بہ بیت.

(۴) اے آیتءِ تہا چہ کافرانی مکرءُنگیاں دور بوگءِرہبند بیان اِنت. ءُآہمیش اِنت کہ صبرءُاستقامت = = پیدا کنگ بہ بیت، ءُتقوی ءُپہریزگاری وتی تہا آرگ بہ بیت، بزاں اللہءِ حکمانی سرا عمل کنگ بہ بیت. مروچاں مسلمانانی تہا ہمے جُوانیں صفتانی نہ بوگءِ سببءَ کافر مئے سرا گیش اَنت. مردم ہمیشی زان اَنت کہ کافرمئے سرا پمیشا گیش اَنت کہ آ مادی وسائلءِاعتبارءَ ءُہرچیزءِ تہا چہ مادیماینت حالانکہ

کاراں چپ ءُچاگردءَ پتاؤک اِنت.

وَاِذۡ غَدَوۡتَ مِنۡ اَهۡلِكَ تُبَوِّئُ الۡمُؤۡمِنِيۡنَ مَقَاعِدَ لِلۡقِتَالِ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيۡعٌ عَلِيۡمٌ ۙ﴿۱۲۱﴾

۱۲۱. ءُ(یاد بکن) وهدیکه تو (پیگمبر) سهبءِسرا دراتک ئےچه وتی لوگءَ نندارینان اِتئے مسلماناں جنگ جاہاں[1]، ءُاللّٰه جوانیں اشکنوک ءُباز زانوکے.

اِذۡ هَمَّتۡ طَّآئِفَتٰنِ مِنۡكُمۡ اَنۡ تَفۡشَلَا ۙ وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَا ؕ وَعَلَى اللّٰهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ الۡمُؤۡمِنُوۡنَ ﴿۱۲۲﴾

۱۲۲. وهدیکه اراده کت دو ٹولیءَ چه شما که نامردی بکن اَنت[2]، ءُاللّٰه اَت آدوئینانی مدد گار. ءُایوکءَ اللّٰهءِ سراتوکّل بکن اَنت مسلمان.

وَلَقَدۡ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدۡرٍ وَّاَنۡتُمۡ اَذِلَّةٌ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُوۡنَ ﴿۱۲۳﴾

۱۲۳. ءُبے شک شمئے کمک کت اللّٰهءَ جنگءِ

تحقیق ۱۲۲ے پیم نہ اِنت بلکیں مسلمانانی چیر ترّگءِ مستریں سبب ہمیش اِنت که آیانی تہا تقوٰی ءُصبر نیست، ءُآیاں اللّٰهءِ دینءُشریعت ویل کتگ ہنچوکه اے آیت مئے رہشونیءَ کنگءَاِنت.

(۱) گیشترینانی گوْشگ ہمیش اِنت که ادا جنگِ احد بیان اِنت که آسئے ہجریءَ شوالءِ ماہءَ ماں شنبہءِروچّءَ بوت. آئی سبب ہمیش اَت چوکه جنگءِ بدرءَ مشرکانی بازیں سردارے کشگ بوت. ہفتاد مردم کشگ بوتءُہفتاد دزگیر کنگ بوت گڑا اے چیزءَآہانءَ سک تورات. گڑا آیاں وتی بیر گرگءِ واستا دگه جنگےءِ تیاری کت که آئی تہا جنین ہوں شریدار بوت اَنت. ادا مسلماناں اے حال سربوت که کافرانی سئے ہزارءِ لشکرءَاحدءَوتی تمبوجتگ اَنت، ءُپه مئے جنگءَ لانک اِش بستگ گڑا واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چه صحابیاں شؤر گپت که شما چے گوْش اِت باریں جنگ مدینهءِ تہا نندگءُکنگ به بیت یا چه مدینهءَ ژن؟ لہتے صحابیءَ ہمے شؤر دات که مدینهءِجندءَگوں آیاں دیم په دیمی جوانترانت. رئیس المنافقین عبدالله بن ابی ہوں ہمے شؤر دات بلے ایدگه لہتے صحابیءَ که آجنگءِ بدرءَپشت کپتگ اِتنت، ءُآیانی جذبه پاداتکگ اَت آیاں ہمے شؤر دات که چه مدینهءَ ژن جنگ کنگ به بیت. واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وتی حجرهءَ شت، ءُجنگی پوشاکے پوش اِتنت گڑا چه اے صحابیاں لہتے پشومان بوت که ماشر نه کت که واجه ماپه ژنّءِ درایگءَ لاچارکت. ایشاں گوشت که اے اللّٰهءِ رسول اگن توبگوْشئے گڑا مدینهءَ نندیءُجنگ کنیں. واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت که ہچ نبیءِ شان نه اِنت وہدیکه آجنگی لباسءَبرکنت پدا واتربکنت تاوہدیکه اللّٰه آئرا احکم مه دنت. گڑا مسلمانانی ہزارءِ لشکر ملّان بوت، وہدیکه صباحءِ نرّیکءَ «شوط» نامیں جاگهءَ سربوت اَنت گڑا عبدالله بن ابی گوں وتی سئے صدیں مردماں بر ترّات که منی ہبر زورگ نه بوت، ہشکءَ مردم پرچه وتی جانءَ بدنت. وہدیکه مسلماناں آپه بر ترّگءَ دیست اَنت گڑا چه آیاں لہتےءِ تہا کمزوری آتک (که دیمءِآیتءَ آیانی بیان پیداگ اِنت). (تفسیر ابن کثیر).

(۲) اے اوس ءُخزرجءِ دوقبیله بنوحارثهءُبنوسلمه اِتنت.

بدرِءتها ءُشما کمزور اِتت[1]، نوں بترس اِت چہ اللهءَ تاکہ شما شکرگزار بہ بئیت.

إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَن يَكْفِيَكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُنزَلِينَ ﴿١٢٤﴾

۱۲۴. وهدیکہ تو گوشت مسلماناں کہ آیا شما را همے بس نہ اِنت کہ شمئے کمکءَ دیم بدنت شمئے پروردگار سئے هزار فرشتہ ایراؤکیں.

بَلَىٰ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُم بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾

۱۲۵. پرچہ نہ؟ اگاں شما صبر بکن اِت ءُپرهیز گار بہ بئیت[2]، ءُبیاینت شمئے گوْرا (دشمن) همے دمانءَ، گڑا شمئے کمکءَ دیم دنت شمئے پروردگار پنج هزار فرشتہ نشانداریں اسپانی سرا.

وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ ۚ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾

۱۲۶. ءُنہ کت اے (کار) اللهءَ بلے ایوکءَپہ شمے دلءِ وش کنگءَ ءُتاکہ شما پہ همشی دلجم بہ بئیت، ءُنیست اِنت کمک بیدچہ اللهءَ کہ گیش اِنت (چہ هر کسءَ) ءُجواں کارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنقَلِبُوا خَائِبِينَ ﴿١٢٧﴾

۱۲۷. کہ بگُڈّیت ءُدؤر بدنت یک کپّےءَ کافرانی، یا آیاں بے عزّت بکنت، گڑا بر ترّاَنت نامرادی حالتءَ.

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾

۱۲۸. ترا هچ اختیار ءُگچینے نیست[3]، یا اللہ

(۱) بزاں شمئے مردم ہوں سک کمّ اِتنت، ءُازباب ہوں نیست اَت. مسلمان سئے صدءُسیزدہ اِتنت، پسِ دواِتنت، ءُہشتر ہفتاد اِتنت آدگہ درہا پادان بوت اَنت (تفسیر ابن کثیر).ادا جنگءِ بدرءِ نیمگءَ اشارہ اِنت. جنگءِ بدرءِ سرجمیں کسّہ سورۃ الأنفال آیت ۴۲، ۴۸ تہا بیان اِنت. ہمودا چارگ بہ بیت.

(۲) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ صبر ءُتقوٰی شرط اَنت. بید ایشاں اللهءِ کمک نئیت.

(۳) اے آیتءِ شان نزولءِ بابتءَ روایتانی تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نمازءِ تہا دعاء قنوت ونت،

آیاں بہ بخشیت یا عذاب اِش بدنت پر چہ کہ آ ظالم اَنت[1].

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ يَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَاۗءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۱۲۹

۱۲۹. ءُاللّٰہءِ اَنت ہرچیکہ ماں آزماناں ہست ءُہرچیکہ ماں زمینءَ، بخشیت ہر کسءَ کہ بلوٹیت ءُعذاب دنت ہر کسءَ کہ بلوٹیت، ءُاللّٰہ مزنیں بخشوک ءُباز مہربانے.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَاْكُلُوا الرِّبٰٓوا اَضْعَافًا مُّضٰعَفَةً ۠ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝۱۳۰

۱۳۰. او مؤمناں! سوت مہ ورات دوسری پہ دوسریءِسرا بترس اِت چہ اللّٰہءَ تا کہ پہ مرادءَسر بہ بِئیت[2].

وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِيْٓ اُعِدَّتْ لِلْكٰفِرِيْنَ ۝۱۳۱

۱۳۱. ءُبترس اِت چہ ہما آسءَ کہ آمادہ کنگ بوتگ پہ کافراں.

وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ۝۱۳۲

۱۳۲. ءُ(پہ وشی) اللّٰہءِ رند گیریءَ بکن اِت ءُرسولءِ تاکہ شمئے سرا رحم کنگ بہ

ءُکافر بددعائی کت اَنت، ءُلہتےءِ نام ہوں گپت کہ «اللّٰهُمَّ الْعَنْ فلاناً اللّٰهُمَّ الْعَنْ الحارث بن هشام اللّٰهُمَّ الْعَنْ سهيل بن عمرو اللّٰهُمَّ الْعَنْ صفوان بن أميّة» اے اللہ حارث بن ہشام، سہیل بن عمرو، صفوان بن امیہ ایشانی سرا لعنت بکن. گڑا ہمے آیت نازل بوت کہ ﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوْبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظٰلِمُوْنَ﴾ (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ آل عمران) رندا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ آیانی بد دعائی کنگ ویل کت. بزاں اللّٰہءِ مرضی اِنت کہ کئیءَ وتی رحمتانی تہا جاگہ بدانت. بزاں اسلام قبول کنگءِ توفیقءَ بدانت ءُکئیءَمدنت. بیدءِاللّٰہ پاکءَ ایشانی مالک دگہ کس نہ اِنت، ءُمزن شانیں پیغمبراں ہم اے چیزانی تہا دست رس نیست ہنچوکہ اے آیت ہمے نیمگءَمئے رہشونیءَ کنت. فائدہ! لہتے روایتانی تہا کئیت اے مردم کہ واجہ رسول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ آیانی سرا بددعائی کت رندا اے مسلمان بوت اَنت، ءُاللّٰہ پاکءَ ایشانی توبہ قبول کت. (مسند أحمد ج: ۲، تاکدیم: ۹۳، طبع المكتب الإسلامی عن ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا).

(۱) بزاں اگں اللّٰہ آیاں عذاب بدنت گڑا اے چیز انصافءِ خلاف نہ اِنت پرچہ کہ آیاں باز ظلمءُزوراکی کتگ.

(۲) جاہلیّتءِ زمانگءَ بیعءُشرءِ یک رہبندے ہمے شنگ اَت کہ وہدیکے زرتگیں وامانی دیگءِ وہدآتک ءُسربوت، ءُوامدارءَوام دات نہ کت اَنت گڑا گوں نوکیں وہدءِ دیگءَ سود ہوں گیش کنگ بوت ہما پیمءَ کہ اے کمّیں وام ہنچوباز بوت اَنت کہ پہ غریبءَ آیانی درریچگءِ درائیں راہ بند بوت اَنت. اللّٰہءَ چہ ایشی منّہ کت. سودءِ بابتءَ سرجمیں بیان سورۃ بقرۃ آیت ۲۷۵، ۲۸۱ تہا چارگ بہ بیت.

بیت.

وَسَارِعُوۡۤا اِلٰى مَغۡفِرَةٍ مِّنۡ رَّبِّكُمۡ وَجَنَّةٍ عَرۡضُهَا السَّمٰوٰتُ وَالۡاَرۡضُ ۙ اُعِدَّتۡ لِلۡمُتَّقِيۡنَ ۙ﴿۱۳۳﴾

۱۳۳. ءُبہ تچ اِت وتی پروردگارءِ بخشش ءِ نیمگءَ ءُبہشت ءِ نیمگءَ کہ آئی پہنات آزمانانی ءُزمین ءِ برابراینت کہ تیار کنگ بوتگ پہ پرہیز گاراں.

الَّذِيۡنَ يُنۡفِقُوۡنَ فِى السَّرَّآءِ وَالضَّرَّآءِ وَالۡكٰظِمِيۡنَ الۡغَيۡظَ وَالۡعَافِيۡنَ عَنِ النَّاسِ ؕ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الۡمُحۡسِنِيۡنَ ۚ﴿۱۳۴﴾

۱۳۴. ہما کہ خرچ کن اَنت وشّی حالتءَ ءُنہ وشّی ءُتنگدستی وہدءَ[1]، ءُایر برا اَنت زہرءَ[2] ءُدرگزر کنند چہ مردماں، ءُاللہ دوست داریت نیکو کاراں.

وَالَّذِيۡنَ اِذَا فَعَلُوۡا فَاحِشَةً اَوۡ ظَلَمُوۡۤا اَنۡفُسَهُمۡ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسۡتَغۡفَرُوۡا لِذُنُوۡبِهِمۡ ۫ وَمَنۡ يَّغۡفِرُ الذُّنُوۡبَ اِلَّا اللّٰهُ ۫ وَلَمۡ يُصِرُّوۡا عَلٰى مَا فَعَلُوۡا وَهُمۡ يَعۡلَمُوۡنَ ﴿۱۳۵﴾

۱۳۵. ءُہما کہ وہدے بکن اَنت بے حیائیں کارے یا ظلم ءُناحق بکن اَنت وتی سرا، یاد کن اَنت اللہءَ گڑا بخشش لوٹ اَنت پہ وتی گناہاں، ءُکئے اِنت کہ بخشیت گناہاں بیدءِ اللہءَ، ءُدائمی نہ کن اَنت وتی کتگینانی سراوہدیکہ زان اَنت.

اُولٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمۡ مَّغۡفِرَةٌ مِّنۡ رَّبِّهِمۡ وَجَنّٰتٌ تَجۡرِىۡ مِنۡ تَحۡتِهَا الۡاَنۡهٰرُ خٰلِدِيۡنَ فِيۡهَا ؕ وَنِعۡمَ اَجۡرُ الۡعٰمِلِيۡنَ ۚ﴿۱۳۶﴾

۱۳۶. ہمیش اَنت کہ آیانی مُزّءَ بخشش ہست چہ آیانی پروردگارءِ نیمگءَ ءُباگ ہست کہ رُمب اَنت چہ آیانی چیرءَ جُو، دائم مان اَنت آئی تھا. ءُباز جُوان اِنت مُز (نیکیں) کار کنوکانی.

---

(۱) بزاں تنگدستی ءُغربت آیانی خرچ کنگءِ دیمءَ بند جوڑبوت نہ کن اَنت. بزاں اے پیمیں مشکلیں وہد ءُساہتاں ہوں آخرچ کن اَنت.

(۲) بزاں آوتی زہراں درشان نہ کن اَنت بلکیں آئرا ایربرا اَنت. حدیثءَ ہست اِنت کہ واجہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**ليس الشّديد بالصّرعة، إنّما الشّديد الذى يملك نفسه عند الغضب**». تیاریں ءُبہادریں مرد آنہ اِنت کہ مردم واپینیت بلکیں تیاریں ءُبہادریں مردم ہما اِنت کہ زہرگرگءِ وہدا وتا داریت. بزاں وتی زہراں درشان نہ کنت. (صحيح مسلم كتاب البر باب فضل من يملك نفسه عند الغضب).

قَدۡ خَلَتۡ مِنۡ قَبۡلِكُمۡ سُنَنٌ ۙ فَسِيۡرُوۡا فِى الۡاَرۡضِ فَانۡظُرُوۡا كَيۡفَ كَانَ عَاقِبَةُ الۡمُكَذِّبِيۡنَ ﴿۱۳۷﴾

۱۳۷. بے شک گوشت چہ شما پیسر بازیں راہبندےءُدستورے، نوں ترّ ءُتاب بکن اِت ماں زمینءَ، نوں سئیل کن اِت کہ چہ وڑا بوت آسر دروگ بندکنوکانی.

هٰذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَّمَوۡعِظَةٌ لِّلۡمُتَّقِيۡنَ ﴿۱۳۸﴾

۱۳۸. اے بیانے پہ مردماں ءُھدایتے ءُسوج ءُپنتے پہ پرھیزگاراں.

وَلَا تَهِنُوۡا وَلَا تَحۡزَنُوۡا وَاَنۡتُمُ الۡاَعۡلَوۡنَ اِنۡ كُنۡتُمۡ مُّؤۡمِنِيۡنَ ﴿۱۳۹﴾

۱۳۹. ءُشُل مہ بئیت ءُنہ پریشان بہ بئیت، شما گیش بِئیت اگاں شما را ایمان ھست[1].

اِنۡ يَّمۡسَسۡكُمۡ قَرۡحٌ فَقَدۡ مَسَّ الۡقَوۡمَ قَرۡحٌ مِّثۡلُهٗ ؕ وَتِلۡكَ الۡاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيۡنَ النَّاسِ ۚ وَلِيَعۡلَمَ اللّٰهُ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَيَتَّخِذَ مِنۡكُمۡ شُهَدَآءَ ؕ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيۡنَ ﴿۱۴۰﴾

۱۴۰. اگاں شمارا ٹپّ ءُزھمے گور جنت، گڑا بے شک کہ گور جنت (آ) مردماں‌ھم ٹپّ ءُزھم[2] ءُاے روچاں ماوڑ وڑءَ ترّینیں مردمانی میانءَ، ءُایکہ ظاہربکنت اللہ (پدلیں) مؤمناں[3] ءُجوڑ بکنت چہ شما لھتے گواہ، ءُاللہ دوست نہ داریت ظالماں.

وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَيَمۡحَقَ الۡكٰفِرِيۡنَ ﴿۱۴۱﴾

۱۴۱. ءُایکہ پاک بکنت اللہ مسلماناں (چہ گناھاں) ءُگار بکنت کافراں.

---

(۱) بزاں اگں شمارا چیزے تکلیف رسیت پہ ایشی پریشان مہ بئیت کہ آسر دژمنانی خراب بیت، ءُفتح ءُگیشی شمئے نصیبءَ بیت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ مسلمانانی کامیابی پدلیں ایمان آرگ ءُمؤمن بوگءِ تہااِنت، اے دگہ جاگہاں پہ آیاں کامیابی نیست. ہمیکہ آایمانءِ تہا کمزوربنت، شرک ءُبدعت ءُنافرمانیانی تہا سر ءُچیربنت گڑا کامیابی چہ آیاں ءُآچہ کامیابیءَ سک باز دور رونت.

(۲) ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿ اِنۡ تَكُوۡنُوۡا تَاۡلَمُوۡنَ فَاِنَّهُمۡ يَاۡلَمُوۡنَ كَمَا تَاۡلَمُوۡنَ ۚ وَتَرۡجُوۡنَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرۡجُوۡنَ ﴾ اگں شما ٹپّی بئیت گڑا آکافرہوں شمئے وڑا ٹپّی بنت، ءُشماچہ اللہءَ ہماچیزءِ امّیدءَ دارات کہ آیاں آئی نہ دارَنت، بزاں شہید بوگءِ. ہمیشا پرےٹپّاں دل پروش مہ بئیت بلکیں دلاں ڈڈ بکن اِت.

(۳) جہادءِ یک مستریں لوٹے ہمیش اِنت کہ اللہ منافقاں چہ مسلمانانی جماعتءَ دربکنت، ءُآیانی منافقت ءُدو دیمیءَپدّربکنت تاکہ مردم آیاں بزان اَنت،ءُوتا چہ آیاں دور بدارَنت.

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ جٰهَدُوْا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿۱۴۲﴾

۱۴۲. آیا شما همے گمان کتگ که (شما) هنچو پتر اِت بهشتءَ ءُداں اے وهدءَ ڈنّءَ نه کتگ اَنت اللهءَ هما مردم که جهاد کن اَنت شمئے تها ءُهما که صبر کن اَنت.

وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَلْقَوْهُ ۫ فَقَدْ رَاَيْتُمُوْهُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ﴿۱۴۳﴾

۱۴۳. ءُشما واهشت داشت مرگءِ پیش چه ایشی که شماآئیءَ ڈیک بدئیت[۱]، نوں شما آدیست وتی چمّانی دیمءَ.

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُوْلٌ ۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ؕ اَفَاۡئِنْ مَّاتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ ؕ وَمَنْ يَّنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ

۱۴۴. ءُنه اِنت محمد بلے یک رسولے[۲]، بے شک که گوستگ ءُشتگ چه آئی پیسر بازیں پیغمبرے، ایا اگاں آ وفات بکنت یا شهید کنگ به بیت، گڑا شما بر ترّ اِت وتی پونزکانی سرا؟[۳] ءُهر کس که بر تّریت وتی پادءِ

(۱) ادا اشاره هما صحابیانی نیمگءَ اِنت که آیاں جنگءِ بدرءَشت نه کت گڑا آیانی تها جنگءِ جذبه پاداتک، ءُهمے واهش ءُتمنا اِش داشت که دریگتے کافرگومادیم په دیم به بنت بلے وهدیکه مسلمانانی ظاهریں کامیابی کافرانی اناگهیں لشکرکنگءِ سببءَ په پروشءَ مَٹ بواں بوت گڑا اے ہوں بزدل ترّاتنت، لهتے تچگءَ ہوں لگ اِت. (فتح القدیر) پمیشا حدیثءَ ہست اِنت که گوں دشمنءَ ہجبر دیم په دیم بوگءِ واہشتءَمه دارات، ءُچه اللهءَ اے چیزءِ دورءَ بلوٹ اِت، ہاں اگں حالت وت ہنچو بوت اَنت که شما گوں آیاں ڈیک وارت گڑا صبر بکن اِت، ءُایشی وش بزاں اِت که بهشت زهمانی سائگءِ چیرااِنت. (صحیح البخاری کتاب الجهاد باب کان النّبیّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذالم یقاتل أوّل النهار أخّر القتال حتّٰی تزول الشّمس).

(۲) بزاں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گیشینگی صفت پیغمبر بوگ اِنت. ءُآئی پیغمبر بوگءِمعنیٰ اے نه اِنت که آئی سرا موت نئیت. موت ہرانسانءِ سرا فرض اِنت، چه آئی کس رکّ اِت نه کنت. آذات که آئی سرا موت نئیت، ءُآچه ایشی پاک اِنت آایوکءَ الله اِنت.

(۳) جنگءِ احدءَ مسلمانانی چیرترّگءِیک سببے ہمیش اَت که رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بابتءَ کافراں ہمے ہبر شنگ کت که اللهءِ رسول کُشّگ بوتگ. وہدیکه مسلمانانی گوشاں اے ہبرکپت گڑا آیانی ہائیگءَ جواب دات، ءُآپُشتءَ کنز اِتنت گڑا اللهءَ ہمے آیت نازل کت که کافرانی دستءَ پیغمبرانی شہید بوگ نوکیں چیزے نہنت. بازیں پیغمبرے کافرانی دستءَ کشگ بوتگ. ایا اگں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کافرانی دستءَ = کشگ بوت گڑا شما دینءَ پہک ویل کن اِت. ایشی شربزان اِت که اگں شما مرتد بوت اِت گڑا ایشی تاوان په شمااِنت، اللهءَ ہچ نه بیت. واجه رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفات بوگءِ وبدءَ عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ چه واجهءِ گیشیں محبّتءَ اے چیز نه منّ اِت که واجهءَ وفات کتگ گڑا ابوبکر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ منبرءِ سرا اوشتات،

يَّضُرُّ اللّٰهَ شَيۡـًٔا ؕ وَسَيَجۡزِى اللّٰهُ الشّٰكِرِيۡنَ ﴿۱۴۴﴾

پونزکءِ سرا، گڑا ھجبر آ اللّٰہءَ تاوان دات نہ کنت، ءُزوت اللّٰہ مُز دنت شکر گزاراں.

وَمَا كَانَ لِنَفۡسٍ اَنۡ تَمُوۡتَ اِلَّا بِاِذۡنِ اللّٰهِ كِتٰبًا مُّؤَجَّلًا ؕ وَمَنۡ يُّرِدۡ ثَوَابَ الدُّنۡيَا نُؤۡتِهٖ مِنۡهَا ۚ وَمَنۡ يُّرِدۡ ثَوَابَ الۡاٰخِرَةِ نُؤۡتِهٖ مِنۡهَا ؕ وَسَنَجۡزِى الشّٰكِرِيۡنَ ﴿۱۴۵﴾

۱۴۵. ءُھچ یک مردمے وت مُرت نہ کنت بیدءِاللّٰہءِ حکمءَ، نبشتہ کنگ بوتگ نام گپتیں وھد[1]، ءُھر کس کہ بلوٹیت دنیاءِ مُزّءَ مادئیں آئرا چہ آئی، ءُھرکس کہ بلوٹیت آخرتءِ مُزّا مادئیں آئرا چہ ھمائی. ءُزوت ما مُز دئیں شکر گزاراں.

وَكَاَيِّنۡ مِّنۡ نَّبِىٍّ قٰتَلَ ۙ مَعَهٗ رِبِّيُّوۡنَ كَثِيۡرٌ ۚ فَمَا وَهَنُوۡا لِمَاۤ اَصَابَهُمۡ فِىۡ سَبِيۡلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوۡا وَمَا اسۡتَكَانُوۡا ؕ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصّٰبِرِيۡنَ ﴿۱۴۶﴾

۱۴۶. ءُچنچو بازیں پیغمبربوتگ کہ جنگ کتگ آیانی ہوریءَ بازیں اللّٰہ والایاں، آیاں ھمت دور نہ داتگ پہ ھما تکلیفاں کہ آیاں سر بوتگ اَنت اللّٰہءِ راہءَ ءُنہ نزور بوت اَنت ءُنئیکہ جھل بوت اَنت[2]، ءُاللّٰہ دوست داریت صبر ءُاوپار کنوکاں.

وَمَا كَانَ قَوۡلَهُمۡ اِلَّاۤ اَنۡ قَالُوۡا رَبَّنَا اغۡفِرۡ لَنَا ذُنُوۡبَنَا وَاِسۡرَافَنَا فِىۡۤ اَمۡرِنَا وَثَبِّتۡ اَقۡدَامَنَا وَانۡصُرۡنَا عَلَى الۡقَوۡمِ الۡكٰفِرِيۡنَ ﴿۱۴۷﴾

۱۴۷. ءُآیاں دگہ ھچ ھبر نہ بوتگ بیدءِھمشی کہ گوشت اِش اے مئے پروردگار بہ بخش مئے گناھاں، ءُمئے زیادھیاں مئے کارانی تھا، ءُمھربدارمئے پاداں، ءُمئے کمکءَ بکن کافریں قومءسرا.

فَاٰتٰىهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنۡيَا وَحُسۡنَ ثَوَابِ الۡاٰخِرَةِ ؕ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الۡمُحۡسِنِيۡنَ ﴿۱۴۸﴾

۱۴۸. پدا اللّٰہءَدات آیاں دنیاءِ مُز، ءُجوانیں مُز آخرتءِ، ءُاللّٰہ دوست داریت نیکو کاراں.

ءُہمے آیت نرم نرمءَ ءُگوں حکمتءَ ونت گڑا عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُ نرم بوت، ءُآئی فہم اِت. (تفسیر ابن کثیر)

(۱) بزاں وہدیکہ اے یقینی چیزے کہ موت چہ وہدا پیسر نئیت، ءُآئی وہداللّٰہءَ داشتگ گڑا چہ جہادءَ پُشتءَ کِنزگ چے معنٰی داریت؟.

(۲) بزاں آیاں پہ تکلیف ءُمصیبتانی سببءَ اللّٰہءِ راہءَ جہاد ویل نہ کتگ.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡٓا اِنۡ تُطِيۡعُوا الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا يَرُدُّوۡكُمۡ عَلٰٓى اَعۡقَابِكُمۡ فَتَنۡقَلِبُوۡا خٰسِرِيۡنَ ﴿۱۴۹﴾

۱۴۹. او ایمانداراں! اگاں شما رند گیریءَ بکن اِت کافرانی شما را بر ترّین اَنت شمئے پنزکانی سرا رندا شما واترّ اِت پہ نامرادی.

بَلِ اللّٰهُ مَوۡلٰىكُمۡ ۚ وَهُوَ خَيۡرُ النّٰصِرِيۡنَ ﴿۱۵۰﴾

۱۵۰. بلکیں اللہ اِنت شمئے مدد گارءُ آئی کمک چہ ھرکسی کمکءَ جوانترانت.

سَنُلۡقِىۡ فِىۡ قُلُوۡبِ الَّذِيۡنَ كَفَرُوا الرُّعۡبَ بِمَآ اَشۡرَكُوۡا بِاللّٰهِ مَا لَمۡ يُنَزِّلۡ بِهٖ سُلۡطٰنًا ۚ وَمَاۡوٰىهُمُ النَّارُ ۚ وَبِئۡسَ مَثۡوَى الظّٰلِمِيۡنَ ﴿۱۵۱﴾

۱۵۱. زوت ما دؤردیں کافرانی دلا نی تھا بیم پہ ھمے سببءَ کہ آیاں شریدار جوڑ کت گوں اللہءَ کہ اللہءَ دیم نہ داتگ پہ آئی ھچ پیمیں دلیلے[1] ءُآیانی جاگہ دوزہ اِنت ءُباز سلّیں جاگہے ظالمانی.

وَلَقَدۡ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعۡدَهٗٓ اِذۡ تَحُسُّوۡنَهُمۡ بِاِذۡنِهٖ ۚ حَتّٰٓى اِذَا فَشِلۡتُمۡ وَتَنَازَعۡتُمۡ فِى الۡاَمۡرِ وَعَصَيۡتُمۡ مِّنۡ بَعۡدِ مَآ اَرٰىكُمۡ مَّا تُحِبُّوۡنَ ؕ مِنۡكُمۡ مَّنۡ يُّرِيۡدُ الدُّنۡيَا وَمِنۡكُمۡ

۱۵۲. ءُبے شک راست پیش داشت اللہءَ وتی وعدہ وھدیکہ ڈل اِت ءُریتک اَنت شما آگوں ھمائی حکمءَ، تا ھما وھدا کہ شما نامراد بوت اِت ءُشما اڑاتت وت ماں وتا ءُشما نافرمانی کت[2] رند چہ ایشی کہ آئی

(۱) حدیثءَ ہست اِنت کہ واجہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: منا پنچ ہنچیں چیز دیگ بوتگ کہ چہ من پیسر آہچ نبیءَ دیگ نہ بوتگ اَنت. چہ آیاں یکّے ہمیش اِنت کہ «**نُصرتُ بالرّعب مسيرة شهر**». کہ منی کمک کنگ بوتگ اے پیما کہ منی بیم دشمنءِ دلءَ ایرکنگ بوتگ یک ماہیءِ راہءَ.(صحيح البخاری كتاب التيمّم باب نمبر۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ واجہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ ہمبراہیءَ آئی امّتءِ بیمءُرعب ہوں کافرءُمشرکانی دلءَ ایرکنگ بوتگ، ءُآئی سبب آیانی شرک کنگ اِنت. وہدیکہ آیانی کارید مسلماناں زرت اَنت، ءُمشرکانی عقیدہانی شکار بوت اَنت گڑا ہمے مشرکانی بیمءُترس ہمے شرک کنوکیں مسلمانانی دلاں نشتگ، ءُآچہ مشرکاں ترس اَنت.

(۲) جنگءِ اُحدءَ مسلمانانی لشکر ہفت صدات. چہ آیانی تہا پنجاہ مردم کہ آتیرجنگی تہا زبراِتنت عبداللہ بن جبیر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ کماشیءَ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ یک کوہیءِ سرا نندارینت اَنت، ءُآیانءَ زورے دات کہ ما گیش بوتیں یا آ گیش بوت اَنت شمارا گوں ایشی کارنیست شما چہ وتی جاگہءَ ہچ مہ سُرات، ءُشمئے = = کار ہمیش اِنت ہرچ ہسپ سوارے کہ شمئے گورا آتک آئرا پُشتءَ تیلانک بدئیت بلے وہدیکہ مسلمان ظاہرا گیشی وڑا بوت اَنت، ءُکافرانی مالاں مچ کنان بوت اَنت. ہمے وہدا تیراندازانی ٹولیءَ وت ماں وتا اڑاتنت. لہتےءَ گوشت کہ واجہءِ گوشگءِ مراد ہمے بوتگ کہ تاہما وہدا ادا بہ نندات کہ جنگ بوگءَ اِنت

مِّنْكُمْ مَّنْ يُّرِيْدُ الْاٰخِرَةَ ۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ۚ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ ۗ وَاللّٰهُ ذُوْ فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۵۲﴾

پیش داشت شمارا شمئے دوست داشتگیں چیز[۱]، شمئے تھا لھتے ھست کہ آ دنیاءَ لوٹ اَنت ءُشمئے تھا دگہ لھتے ھست کہ آخرتءَ لوٹ اَنت رندا تڑینتے شمارا(بزاں شمئے گیشی) چہ آیانی سراکہ شما را بچکّاسیت ءُآئی درگذر کت چہ شما[۲]، ءُاللہ مزنیں مہربانے پہ مسلماناں.

اِذْ تُصْعِدُوْنَ وَلَا تَلْوٗنَ عَلٰٓى اَحَدٍ وَّالرَّسُوْلُ يَدْعُوْكُمْ فِيْٓ اُخْرٰىكُمْ فَاَثَابَكُمْ

۱۵۳. وھدیکہ شما سر کپان بوت اِت ءُچکْ نہ جت ءُنہ چارات ھچ کسءَ ءُرسول شمارا توار کنان اَت شمئے پشتی نیمگءَ[۳] پدا دات ئے شمارا غمءِ سراغم[۴] تا کہ شما

غَمًّۢا بِغَمٍّ لِّكَيْلَا تَحْزَنُوْا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَآ اَصَابَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۵۳﴾

بابے وہدیکہ جنگءِ چندہلاس بوت گڑا ادا نندگءِ معنی چی اِنت. گڑا ایشانی گیشتریناں وتی جاگہ ویل بوتگ. بس دَہ مردم ہمودا پشت کپت. کافراں چہ ہمے وہدا فائدہ چست کت، کافرانی ہسپ سواراں چہ ہما پُشتی گورا آیانی سرا لشکر کت، چہ اے اناگتیں لشکرکنگءَ مسلمان پُشتءُدیم بوت اَنت، ءُآیانی وار سک بے ڈول بوت، ءُاے ظاہریں کامیابی ایشانی نافرمانی کنگءِ سببءَ پہ چیر ترگءَ بدل بوت. ادا ہمے نیمگءَ اشارہ اِنت.

(۱) بزاں اللہ پاکءَ شمئے ظاہریں گیشی پہ چیرترگءَ بدل کت رندچہ ایشی کہ شما چہ آیاں گیش اِتت.

(۲) پمیشکا وہدیکہ اللہءَ اے صحابی پہل کت اَنت نوں آیانی سرا نہ وشیں ہبر ہچ وڑاروا نہ اِنت. صحابیانی سرا طعن کنگ، ءُآیانی بدءُرد گوشگ بلاہیں گناہے. صحیح بخاری تہا ہست اِنت کہ حجّءِ وہدا یک مردمےءَ عثمان رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُءِسرا چیزے گپ کت کہ آجنگءِ بدراءُبیعتءِ رضوانءَ گون نہ بوتگ، ءُاُحدءِ جنگءَ تتککگ. گڑا عبداللہ بن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ اے ہبرانی جواب دات کہ جنگءِبدرآآئی شریدار نہ بوگءِ سبب ہمیش اَت کہ آئی لوگی (**بزاں واجہ رسول اللہ صاحبزادي**) نادارہ اَت، ءُبیعت رضوانءَ آوَ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءِ سفیر بوت، ءُمکّہءَ شتگ اَت پہ واجہءِ حکمءَ. اُحدءِروچءِ ردی اللہءَ پہل کتگ. (صحیح البخاری کتاب فضائل أصحاب النبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ باب مناقب عثمان بن عفّان رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ) عثمان رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ چہ ہما صحابیاں اِنت کہ اللہءِ پیغمبرا وتی زندا آیاں بہشتءِ بشارت دات کہ شما بہشتی اِت.

(۳) واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ گوں لہتے صحابیءَ جنگءِ میدانءَ پشت کپت، ءُمسلماناں توار جنان اَت کہ (**إلىَ عبادالله إلىَ عباداالله**) اللہءِ بندیاں منی نیمگءَ بیااِت.

(۴) ﴿ غَمًّۢا بِغَمٍّ ﴾ «أي غمّاً على غمّ». امام ابن جریر طبری ءُابن کثیرءِ گوشگ ہمیش اِنت کہ چہ اوّلی پریشانیءَ

گمیگ مبیت ھما چیزانی سرا کہ چہ شمئے دستءَ شتگ اَنت، ءُنہ ھما تکلیفانی سرا کہ شمئے سرا آتکگ اَنت[1] ءُاللہ زبر زانوک اِنت ھر چیکہ شما بکن اِت.

ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُّعَاسًا يَّغْشٰى طَآئِفَةً مِّنْكُمْ ۙ وَطَآئِفَةٌ قَدْ اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ يَظُنُّوْنَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ ؕ يَقُوْلُوْنَ هَلْ لَّنَا مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ ؕ قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهٗ لِلّٰهِ ؕ يُخْفُوْنَ فِيْۤ اَنْفُسِهِمْ مَّا لَا يُبْدُوْنَ لَكَ ؕ يَقُوْلُوْنَ لَوْ

۱۵۴. پدا ایر ئِے دات شمئے سرا رند چہ غمءَ دل جمی یےءُ کوچنڈگے کہ مان ئِے پوش اِت یک ٹولی یے چہ شما[2] ءُدگہ لھتے مردم ماں غم ءُفکرءِتھا کپت اَنت وتی جندانی کہ گمان اِش کت اللہءِ سرا ناحقّیں جاھلی گمان[3]، گوشت اِش کہ آیا زاناں مئے دستءَ چیزے ھست؟[4] بُگوش کہ گچینءُ ہبر دربا اللہءِ وتی اِنت، چیر دیَنت وتی دلانی تھا ھما چیزاں کہ زاھراِش نہ

كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا هٰهُنَا ؕ قُلْ لَّوْ كُنْتُمْ فِيْ بُيُوْتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِيْنَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ ۚ وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ مَا فِيْ صُدُوْرِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِيْ قُلُوْبِكُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝

مِلکءِ غنیمتانی شہید بوگ ءُنپی بوگ ءُ وواجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ نافرمانی کنگءِ پریشانی مرادِانت.

(۱) بزاں اللہءَ اے پریشانی پمیشا شمئےءُسرا آوَرت اَنت کہ شمئے تہا تکلیفانی برداشت کنگءِہائیگءُزور بہ بیت. وہدیکہ اے صفت مردمءِ تہا بیاینت گڑا آپہ اے پیمیں تکلیفاں پریشان نہ بیت، ءُصبرکنت.

(۲) اے تکلیفانی آرگءَ چہ رند اللہءَ پدا مسلمانانی سرا مہربانی کت، ءُمیدانءِ تہءِ پشت کپتگیں مردمانی سرا کوچنڈگے آوَرت ئِے. اے کوچنڈگ چہ اللہءِ نیمگءَ کمک بوگءِ دلیل اَت. ابوطلحہ انصاری رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فرمائینیت: کہ من ہوں چہ ہما مردماں یکّے اِتاں کہ اُحدءَ آیاں کوچنڈگءَ گپت ہما پیمءَ کہ منی زہم بار بار چہ منی دستءَ دل لگُشت ءُکپت، ءُمن بار بار چست کت. (صحیح البخاری کتاب مناقب الأنصار باب مناقب أبی طلحة رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ).

(۳) مراد منافق اَنت. بزاں مُعتب بن قشیر ءُآئی ہمبراہ کہ اے پہ مال غنیمتءِ مچ کنگءَ آتکگ اِتنت ایشاں کوچنڈگءَ نہ گپت. ایشاں ہما دگہ صحابیانی سرا افسوس وارت کہ نوں چہ ایشاں کس پشت نہ کپیت، ءُلوگءَ نہ رؤت. بزاں آیانی گمان ہمیش اَت کہ اللہءِ کمک پہ ایشاں نئیت. (تفسیرقرطبی).

(۴) ﴿ هَلْ ﴾ استفہامءِ واستا اِنت. ادا انکارءِمعناءَ دنت. منافقاں ہمے گوشت کہ مارا ہبرے نیست بلکیں مئے درایگ چہ مدینہءَ پزوریں درایگے بوتگ، اگں نہ مدینہءِنندگ وش تراَت. (تفسیرقرطبی).

کن اَنت تئی دیما، گوْشنت کہ اگاں مئے دستءَ چیزے بہ بوتیں ما کُشگ نہ بوتیں ادا[۱]، بُگوْش کہ اگاں شما وتی لوگانی تھا بہ بوتین اِت الّمءَ ڈنّءَ دراتک ءُظاہربوت اَنت ھما کہ نبشتہ بوتگ آیانی سرامرگ، وتی کوش جاھانی نیمگءَ[۲]، ءُتا کہ ڈنّءَ بکنت اللہ ھرچیکہ شمئے دلانی تھا ھست، ءُتاکہ پاک ءُساپ بکنت شمے دل ئیگاں[۳]، ءُاللہ زبر زانوک اِنت دل ئیگاں.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿۱۵۵﴾

۱۵۵. ھما کساں کہ پُشت اِش مان دات چہ شما[۴] ھما روچءَ کہ دیم پہ دیم بوت اَنت دوئیں لشکر[۵]، بے شک آ شیطانءَ رد دات اَنت پہ آیانی لھتے کتگیں گناھانی سببءَ[۶]، ءُبے شک اللہءَ آ پہل کت

(۱) بزاں اگں مئےپہر زورگ بہ بوتیں، ءُمردم چہ مدینہءَ درمیاتکین اَنت گڑا آیانی حال اے نہ بوت، ءُچہ ماکس کشگ نہ بوت.

(۲) اللہ پاکءَ فرمائینت: کہ اے پیمیں ہبرانی کنگءِ چے فائدہ؟ مرگ وہرحالءَ کئیت ءُہمودا کئیت کہ اللہءَ نبشتہ کتگ. اگں شما لوگانی تہا نندوک بہ بئیت، ءُشمئے موت دگہ جاگہے نبشتہ بوتگ گڑا شمئے سرا ہنچیں حالتے کئیت کہ شما پہ اودءِ روگءَ لاچار بئیت.

(۳) بزاں ہرچیکہ بوتگ آئی یک لوٹءُمرادے ہمے بوتگ کہ اللہ شمئے دلءِ ایمانءَ پدّربکنت (تاکہ منافق ظاہربہ بنتءُدورا بہ بنت) ءُچہ شیطانءِوسواساں شمئے دلاں پاک بکنت.

(۴) بزاں ہما کہ چہ جنگءَ تتکگ اَنت.

(۵) بزاں ہما روچءَ کہ مسلمانءُمشرک دیم پہ دیم بوت اَنت.

(۶) مثلاً بے اجازتءَ وتی جاگہ اِش ویل کت، ءُمالءِ مچ کنگءَ شروع بوت اَنت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ چہ یک گناہےءِ کنگءَ دگہ گناہےءِ راہ پچ بیت، ءُکم کمّءَ گناہ کنگ مردمءِ ھیلءُعادت جوڑبیت ہمیشا = = مشہورانت کہ (إنّ من ثواب الحسنة الحسنة بعدها، وإنّ من جزاء السّيئة السّيئة بعدها) چہ نیکیءِ مزّاں یکّے ہمیش اِنت کہ دگہ نیکیءِ دروازگ پچ بیت، ءُبدیءِ یک سزایے ہمیش اِنت کہ چہ آئی دگہ بدیءِ دروازگ پچ

اَنت[۱]، ءُاللّٰه مزنیں بخشوک ءُاوپار کشّے.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا لَا تَكُوۡنُوۡا كَالَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا وَقَالُوۡا لِاِخۡوَانِهِمۡ اِذَا ضَرَبُوۡا فِى الۡاَرۡضِ اَوۡ كَانُوۡا غُزًّى لَّوۡ كَانُوۡا عِنۡدَنَا مَا مَاتُوۡا وَمَا قُتِلُوۡا ۚ لِيَجۡعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسۡرَةً فِىۡ قُلُوۡبِهِمۡ ؕ وَاللّٰهُ يُحۡىٖ وَيُمِيۡتُ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعۡمَلُوۡنَ بَصِيۡرٌ ۝۱۵۶

۱۵۶. او مؤمنـاں! مـه بئیـت همایـانی ڈولءَ کـه کافـر بـوت اَنـت[۲] ءُگوْشـت اِش پـه وتی براتاں[۳] وهدیکه آیاں سفرکت ماں زمینءَ یـا جهادءِ تها بوت اَنت که اگاں آ مئے گوْرا به بوتین اَنت آ نه مُرت اَنت ءُکْشگ نه بوت اَنت، تا که دور بدنت الله تعالیٰ چه همشی (بـزاں همے گمانءَ) ارمان مـاں آیانی دلا نی تهاء[۴]، ءُالله اِنت که کُشیت ءُزندگ کنت ءُالله شمئے کاراں زبر گندوک اِنت.

وَلَئِنۡ قُتِلۡتُمۡ فِىۡ سَبِيۡلِ اللّٰهِ اَوۡ مُتُّمۡ لَمَغۡفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَحۡمَةٌ خَيۡرٌ مِّمَّا يَجۡمَعُوۡنَ ۝۱۵۷

۱۵۷. ءُاگاں شما کُشگ به بئیت ماں اللّٰهءِ راهءَ یـا بمرات گـڑا الّمءَ اللّٰهءِ بخشـش ءُرحمت جوانتراَنت چه هما چیزاں که شمائش مُچ کن اِت[۵].

وَلَئِنۡ مُّتُّمۡ اَوۡ قُتِلۡتُمۡ لَاِ اِلَى اللّٰهِ تُحۡشَرُوۡنَ ۝۱۵۸

۱۵۸. ءُاگاں شما مُرت اِت یا کُشگ بوت اِت الّمءَ

بیت.

(۱) وهدیکه اللّٰهءَ صحابیـانی اے ردیءُغلطی پهل کت اَنت نوں هچ وڑا آیانی بدءُرد گوْشـگ جائزنه اِنت بلکیں سـک گناه اِنت. هرچیکه اللّٰهءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِصحابی اَنت گوں آیاں محبّت کنگ، ءُآیانی ذکر خیر کنگ الّمی اِنت.

(۲) مراد منافق اَنت.

(۳) بزاں هما که آایشانی وڑیں منافق اِتنت، یا آیاں گوں منافقاں سیادءُوارثی هستت.

(۴) بزاں آیانی اے بدیں ءُسـلّیں عقیده آیانی افسوس کنگءِ سـبب جوڑبوت که اگں آدرمیاتکین اَنت گڑا آکشگ نه بوت اَنت. تقدیرءِسرا ایمان آرگءِ یک مستریں فائدهے همیش اِنت که مردمءِ تها دلجمی کئیت، ءُآپه دنیاءِاے تکلیفاں پریشان نه بیت، ءُایشاں اللّٰهءِ رضا ءُامتحان زانت ءُایشانی سرا صبر کنت.

(۵) بزاں موتءَ وبر حالءَ آیگی اِنت. اگں اللّٰهءِ راهءَ بئیت گڑا چه ایشی جوانتریں چیز چے اِنت؟ اے وڑا مردم اللّٰهءِ بخشش ءُرحمتءِ حقدار جوڑبیت. ادا چه رحمتءَ بهشت مراد اِنت. ءُاللّٰهءِ بهشت ءُرحمتانی دیمءَ اے دنیائی مالءُجاه، ءُوشّی هچ نه اَنت که شما په همیشانی هاترا جهادءَ ویل کن اِت.

ءُضرور اللهءِ نیمگءَ شما مُچ کنگ بِئیت[1].

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ ۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيْظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوْا مِنْ حَوْلِكَ ۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِ ۚ فَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِيْنَ ﴿۱۵۹﴾

۱۵۹. نوں پہ اللهءِ مہربانی سببءَ تو نرم دل بوت ئے پہ آیاں، ءُاگاں تو ترْند تبےءُسک دلے بوتینءِ گڑا المّءَ تتک ءُشت اَنت چہ تئی گوْرا[2]، نوں درگذر ءُمعاف بکن آیاں، ءُبخشش بلوٹ پہ آیاں ءُآیاں شورءُبند بکن ماں کارءِ تھا، نوں وھدیکہ تو پکّائیں ارادہ کت گڑا توکّل بکن اللهءِ سرا[3]، بے شک کہ اللہ دوست داریت توکّل کنوکاں.

اِنْ يَّنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۚ وَاِنْ يَّخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِيْ يَنْصُرُكُمْ مِّنْۢ بَعْدِهٖ ۗ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۶۰﴾

۱۶۰. اگاں اللہ شمئے کمکءَ بہ کنت گڑا ھچ کس چہ شما گیش بوت نہ کنت، ءُاگاں آ

(۱) بزّاں شما ہما بخشوکیں ءُمہربانیں پروردگارءِ نیمگءَ واتر کن اِت کہ آشما را شمئے عملانی مزءَ پہکءَ پہک دنت.

(۲) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ نرمیءُبردباری داعیءِ واستا چنچو المی اَنت کہ اللہ وتی پاکیں پیغمبرءَ گوْشگءَاِنت کہ اگں تو ترند تبیں مردمے بہ بوتین ئے گڑا مردم ہجبر تئی گورا نیاتک اَنتءُآیاں تئی دعوت قبول نہ کت.

(۳) شؤر کنگ یک الّمی چیزے. قرآنءَ مسلمانانی یک درچتگیں صفتے ہمے بیان کتگ کہ ﴿وَاَمْرُهُمْ شُوْرٰى بَيْنَهُمْ﴾ آیانی کار چہ آیانی وت ماں وتءِ شؤرءَ بنت. [سورۃ الشّوریٰ: ۳۸] ہمے پیما اگں واجہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زندگی چارگ بہ بیت گڑا اے چیز باز گندگءَ کئیت کہ واجہءَ ہر مزنیں کارانی تہا چہ وتی صحابیاں شؤر گپتگ، ءُبازیں جاگہاں آیانی شؤرانی سرا عمل ہوں کتگ سفیان ثوری رَحِمَهُ اللّٰهُ گوْشیت کہ شؤرچہ خدا ترسیں، ءُعاقلیں، ءُعالمیں، ءُتجربہ کاریں مردماں گرگ بہ بیت نہ کہ چہ ہرکسءَ. (تفسیرقرطبی) ہمامردم کہ چہ آئی شؤرگرگ بیت آئرا ابایدِاَنت کہ پہ امانت داریں ءُگوں صافیں دلےءَ شؤر بداَنت ہنچوکہ واجہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «المُستشار مُؤتمن». ایشی معنٰی ہمیش اِنت کہ بیان بوت. (سنن ابن ماجہ کتاب الأدب باب المستشار مؤتمن) دلگوش: شؤرءِتہا اے چیز چارگ نہ بیت کہ کجام گورا کہ شؤردیوک گیشتراَنت ہما ہبر زورگ بہ بیت بلکیں ہما کہ گوں قرآنءُسنّتءَ نزیک تراِنت، یاامیر ہمائی تہا خیر گندیت ہمائی سرا عمل کنگ بہ بیت، ءُگڈی ہبرامیرءِ اِنت. (تفسیرقرطبی) شؤر ہما کارانی تہا کنگ بیت کہ آئی بابتءَ شریعت خاموش اِنت، ءُآئی حکم نیست اِنت. ہمے پیما ہما شؤرکہ آقرآنءُحدیثءِ حکمانی خلافءَ بوت آزورگ نہ بیت. (فتح القدیر) ابن عطیّہ گوشیت ہما کماشءُمستر کہ آچہ عالماں ءُدینداراں شؤرنہ گیپت آئی کماشیءُمستری ختم کنگ بہ بیت، ءُآئی جاہءَدگہ مسترءُکماشے نندارینگ بہ بیت. اشی تہاعالماں ہچ اختلاف نیست. (تفسیر قرطبی).

شمارا ویل بکنت گڑا کئے اِنت کہ آ شمئے کمکءَ کنت چہ آئیءَ رند؟ ءُایوکءَ اللّٰہءِسرا باید اِنت کہ توکّل بکن اَنت مسلمان.

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَّغُلَّ ۭ وَمَنْ يَّغْلُلْ يَاْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ۝۱۶۱

۱۶۱. ءُھچ پیغمبرءِ شان ءُلائق نہ اِنت کہ چیزے چیر بدنت[1]، ءُھر کس کہ چیزے چیر بدنت (خیانتا) کئیت گوں ھما چیزءَ کہ چیرے داتگ قیامتءِ روچءَ پدا پھکءَ پھک دیگ بیت ھر یکےءَ ھر چیکہ آئی کتگ، ءُآیانی حق جَنگ نہ بیت.

اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْۢ بَاۗءَ بِسَخَطٍ مِّنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰىهُ جَهَنَّمُ ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝۱۶۲

۱۶۲. آیا ھما مردم کہ رند گیریءَ کن اَنت اللّٰہءِ پہ وشی ییءُرضا مندیءِ چو ھما مردمءَ اِنت کہ بَڈّءَ بستگ ئے اللّٰہءِ ناراضِی ءُآئی جاگہ دوزہ اِنت ءُسکّیں بدیں جاگہے پہ واتربوَگءَ.

هُمْ دَرَجٰتٌ عِنْدَ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِمَا يَعْمَلُوْنَ ۝۱۶۳

۱۶۳. آ(بزاں مردم)درجہ پہ درجہ اَنت اللّٰہءِ گوْرا، ءُاللّٰہ جوان گندوک اِنت ہرچیکہ شما کن اِت.

لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَي الْمُؤْمِنِيْنَ اِذْ بَعَثَ فِيْهِمْ رَسُوْلًا

۱۶۴. بے شک کہ اللّٰہءَ مزنیں احسانے کت مسلمانانی سرا وھدیکہ دیم ئے دات

(۱) جنگءِ اُحدءَبما مردماں کہ وتی کلات یلہ دات اَنت، ءُمال غنیمتانی نیمگءَ تتک اَنت آیانی گمان ہمیش اَت کہ اگں ما میاتکینیں گڑا مال غنیمت درہا آدگہ مردماں برت اَنت، ءُمارا ہچ بہر نہ بوت. ادا ہمیشاں سرپدی رسگءَ اِنت کہ اے گمان شما چوں داشتگ اَت کہ اے مالءِتہا شمارا بہر نہ رسیت؟ زاناں شمارا محمّدءِ امانت داریءِ سرا یقین نیست؟ اگں شمئے دلءِتہا اے وڑیں چیزے بوتگ گڑا شربزان اِت کہ پیغمبراں وتی امانتءِ حق ادا کتگ، پمیشا اے وڑیں گمانءِ دارگ جائز نہ اِنت، ءُمسلمانءَ باید نہ اِنت کہ اے پیمیں گمانے بداریت.

مِّنۡ اَنۡفُسِهِمۡ يَتۡلُوۡا عَلَيۡهِمۡ اٰيٰتِهٖ وَيُزَكِّيۡهِمۡ وَيُعَلِّمُهُمُ الۡكِتٰبَ وَالۡحِكۡمَةَ ۚ وَاِنۡ كَانُوۡا مِنۡ قَبۡلُ لَفِىۡ ضَلٰلٍ مُّبِيۡنٍ ﴿۱۶۴﴾

آیانی تھا رسولے[۱] چہ آیانی جنداں[۲]، وانیت ءُدنت آیاں آئی آیاتاں، ءُپاک اِش کنت، ءُوانیت پہ آیاں کتابءَ ءُدانائیءِ ہبر، ءُبے شک کہ آ بوتگ اَنت چہ ایشی پیش ظاہریں گمراہیءِ تھا.

اَوَلَمَّاۤ اَصَابَتۡكُمۡ مُّصِيۡبَةٌ قَدۡ اَصَبۡتُمۡ مِّثۡلَيۡهَا ۙ قُلۡتُمۡ اَنّٰى هٰذَا ؕ قُلۡ هُوَ مِنۡ عِنۡدِ اَنۡفُسِكُمۡ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىۡءٍ قَدِيۡرٌ ﴿۱۶۵﴾

۱۶۵. (چونیں ہبرے) وھدیکہ شما را رس اِت مصیبتے، کہ شما رسینتگ (کافراں) آئی دوچند[۳]، شما گوشاں بوت اِت کہ اے چہ کجا اِنت، بُگوش کہ اے چہ شمئے جنداں اِنت[۴]، بے شک کہ اللہ ھر چیزءِ سرا قدرت داروک اِنت.

وَمَاۤ اَصَابَكُمۡ يَوۡمَ الۡتَقَى الۡجَمۡعٰنِ فَبِاِذۡنِ اللّٰهِ وَلِيَعۡلَمَ الۡمُؤۡمِنِيۡنَ ﴿۱۶۶﴾

۱۶۶. ءُھر چیکہ شما را رستگ ھما روچءَ کہ دیم پہ دیم بوت اَنت دوئیں لشکر، آ چہ اللہءِ حکمءَ بوتگ اَنت ءُتاکہ آپدّربکنت ءُبزانت مؤمناں.

---

(۱) مراد محمّد عربی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت.

(۲) ﴿ مِّنۡ اَنۡفُسِهِمۡ ﴾ معنیٰ دو وڑا بوت کنت. یکّے ہمیش اِنت کہ آاللہءَ شمئے پیمیں عربے کتءُدیم دات. بزاں آاللہءَ چہ شمئے قومءُقبیلہءَ کتءُدیم دات. یامراد درپیں مسلمان اَنت. اے پیما ایشی معنیٰ ہمے بیت کہ آاللہءَ شمئے پیمیں بشر ءُانسانے کت. چوکہ زمینءِ تہءِ نندوک بشراَنت پمیشا اللہءَ ہرچیکہ پیغمبر دیم داتگ آدرپا بشر بوتگ اَنت. ایشی سبب ہمیش اِنت کہ انسانانی رہشونیءَ غیر انسان کت نہ کنت. ہمے پیما چونکہ اللہءِ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اوّلی دیمءِ مردم عرب اِتنت پمیشا آاللہءَ عربے کت. ءُعربی زبان ہوں فصاحتءُبلاغتءِ اعتبارءَ چہ درپیں زباناں دیماتراِنت.

(۳) بزاں اگن اُحدءِ تہا شمئے ہفتاد مردم کشگ بوتگ گڑا اے نقصانءُتاوان کافراں ہوں بوتگ کہ جنگءِ بدرءَ آیانی ہوں ہفتاد مردم کشگ بوت ءُہفتاد دزگیر کنگ بوت پمیشا چہ اے چیزءَ تنگ دل مہ بئیت.

(۴) بزاں چہ شمئے ہمے نافرمانیءَ کہ شما اللہءِ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حکمءِسرا عمل نہ کت، ءُوتی قلات یلہ دات اَنت.

وَلِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ نَافَقُوْا ۚ وَقِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَوِ ادْفَعُوْا ۭ قَالُوْا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَّا تَّبَعْنٰكُمْ ۭ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَىِٕذٍ اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْاِيْمَانِ ۚ يَقُوْلُوْنَ بِاَفْوَاهِهِمْ مَّا لَيْسَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ ۭ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُوْنَ ۝

۱۶۷. ءُتا کہ پدّر بکنت منافقاں[۱]، ءُآیاں گوْشگ بوت کہ بیااِت جنگ بکن اِت اللّٰہءِ راہءَ یا دشمناں بگلین اِت، گوْشت اِش کہ اگاں ما بزانتیں جنگ کنگ گڑا ضرور ما شمئے رندءَ کپتیں[۲]، آ پہ کفرءَ آ روچءَ نزّیک تراِتنت چہ ایمانءَ[۳]، گوْشنت پہ وتی دپاں ھما چیزا کہ آیانی دلاں نیست اَنت. ءُاللّٰہ جوانتر زانت ھرچیکہ آ چیر دیَنت.

اَلَّذِيْنَ قَالُوْا لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوْا لَوْ اَطَاعُوْنَا مَا قُتِلُوْا ۭ قُلْ فَادْرَءُوْا عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝

۱۶۸. ھما مردم کہ گوْشنت وتی برْاتاں[۴]، ءُوت نشتگ اَنت کہ اگاں مئے راہ اِش بزُرتیں آ کُشگ نہ بوت اَنت[۵]، بُگوْش کہ دور بکن اِت چہ وتءَ مرگءَ اگاں شما راست گوْشوک اِت[۶].

---

(۱) بزاں جنگءِ احدءَ ہرچ تکلیفءُمصیبتے کہ پہ اللّٰہءِ حکمءَ شمئے سرا آتکگ آئی یک لوٹے ہمے بوتگ کہ منافق ءُناپاک چہ مؤمنءُپاکبازاں دورا کنگ بہ بنت. چوکہ اے وہدا سکّیءُسوری کاینت پمیشا منافق ایشاں برداشت کت نہ کن اَنت، ءُوتا وت ڈنّءَکن اَنت ہنچوکہ اے جنگءَ آیاں وتا ڈنّاکت.

(۲) ﴿ لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا ﴾ کہ اگن ما جنگ کنگ بزانتیں. ایشی تفسیر ہمیش اِنت کہ اگن ما بزانتیں کہ شما پہ جنگ کنگءَ روگءَاِت گڑا ماشمئے ہمبراہ بوتیں بلے چوکہ شما تباہیءِ نیمگءَ روگءَاِت پمیشا ما آتک نہ کنیں. ایشی گوْشوک عبداللّٰہ بن ابیّ ءُآئی ہمبراہ اِتنت. اے ہبر آیاں ہما وہداکت کہ چہ «شوط» نامیں جاگہءَ بر ترّاِتنت، ءُپہ وتی لوگاں شُت اَنت. آیاں وتی واترّگءِ سبب ہمے بیان کت کہ مئےہبر پرچہ زورگ نہ بوتگ؟ آیانی ہبر ہمیش اَت کہ ہمودا مدینہءَ نندگءُجنگ کنگ بہ بیت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ ایمان یک وڑانہ اوشتیت، آئی تہا کمیءُگیشی کئیت.

(۴) بزاں ہما مسلمانان اِش گوشت کہ آیانی سیادءُوارث اِتنت یا ہماکہ آیانی وڑیں منافق اِتنت.

(۵) بزاں اگن مروچی مئے ہبر زورگ بہ بوتیں، ءُچہ مدینہءَ کس درمیاتکیں اِنچو مردم کشگ نہ بوت.

(۶) اللّٰہ پاک آیانی ہبرا رد کنگءَاِنت کہ آموت کہ اللّٰہءَ آئی وہد ایرکتگ ءُداشتگ آپہ لوگءِ نندگءَ واتر نہ کنت، آوتی وہدءِ سرا ہرکجا کئیت. اگن شمئے گمان ہمیش اِنت کہ لوگانی تہا موت نئیت، ءُشمئے اے ہبر راست اِنت گڑا شما موتءَ وتی گورا آیگءَ مئیل اِت. وہدیکہ شما ایشی کت نہ کن اِت گڑا ظاہراِنت کہ شمئے ہبر دروگ اَنت.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ قُتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَمْوَاتًا ؕ بَلْ اَحْيَآءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُوْنَ ﴿۱۶۹﴾

۱۶۹. ءُہجبرگمان مہ کـن اِت ہما مردماں کہ آ کشگ بوتگ اَنت اللّٰہءِ راہءَ مردگ انت، بلکیں آ زنـدگ اَنت وتی پـروردگارءِ گورا روزی دیَگ بنت[۱].

فَرِحِيْنَ بِمَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۙ وَيَسْتَبْشِرُوْنَ بِالَّذِيْنَ لَمْ يَلْحَقُوْا بِهِمْ مِّنْ خَلْفِهِمْ ۙ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿۱۷۰﴾

۱۷۰. گَلْ ءُشـادان اَنـت بہ ہما چـیزاں کہ اللّٰہءَ داتـگ اَنـت چـہ وتی مہربانیءَ ءُشـادمانی کن اَنـت چہ ہمایانی نیمـگءَ کہ سر نہ بوتگ اَنـت پہ آیاں چہ آیـانی رندی ئیناں پمیشـا کہ نہ آیانی سرا ترس ہست ءُنہ کہ آگمیگ بنت[۲].

يَسْتَبْشِرُوْنَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۷۱﴾

۱۷۱. شـادمانی کـن اَنـت چـہ اللّٰہ نعمـت ءُمہربانیءَ ءُپہ اِشي کہ بیشـک کہ اللّٰہ گار نہ کنت مُزّءَ مؤمنانی.

اَلَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِلّٰهِ وَالرَّسُوْلِ مِنْۢ بَعْدِ

۱۷۲. ہمایاں کہ مَنّ اِتش اللّٰہ ءُرسـولءِ حکـم، رند چہ اے ہبرءَ کہ رستگ اَت آیانءَ ٹپّ

(۱) شـہیدانی زندگی چہ وڑا اِنت؟ اے بابتءَ لہتے اختلاف ہسـت. لہتے گوشـیت اے مجازی زندگی یے. گیشترینانی مذہب ہمیش اِنت کہ اے حقیقی زندگی یےبلے دنیاءِ وڑا نہ اِنت. اے چوں روزی دیگ بنت؟ حدیثءَ ہست اِنت کہ ایشانی روح سبزیں مرغانی لاپاں مان کنگ بنت، ءُہمودا بہشتءَ چرنت ءُوراَنت. (صحیح مسلم کتاب الإمارة باب بیان أنّ أرواح الشّهداء فی الجنّة).

(۲) بزاں ہما شـہید وتی ایدگہ مسلمانیں مجاہدانی واستا ہمے واہشءَ دارانت کہ اے ہوں زوت شہید بہ بنت ءُمئے گورا بیاینت تاکہ بہشـتءِ ہمے نعمتانی ورگءَ آگوں ما شریدار بہ بنت. حدیثءَ ہسـت اِنت کہ واجہ رسول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: وہدیکہ شمئے برات اُحدءَشہید کنگ بوت اَنت، اللّٰہءَ ایشانی روح سـبزیں بالی اِیں مرغانی لاپانی تہا کت اَنت نوں آ بہشـتءِ چمّگانی سرا گردءُتر کن اَنت، ءُچہ آئی نیوگاں ورانت. وہدیکہ اودءِ ورگانی وشّی اِش دیتءُوشّیں واب جاہ اِش دیست اَنت گڑا گوشتِش کہ مئے اے حالاں پہ مئے براتاں سرکن اِت کہ ما بہشتءَ زندگیں، ءُروزی دیگ بئیں تاکہ آچہ جہادءَ وتا پشت مہ گیج اَنت، ءُجنگءِ وہدءَ پُشـتءَ مہ کِنز اَنت گڑا اللّٰہ پاکءَ فرمان کت کہ من ایشی پہ شمئے براتاں سرکناں، ءُاللّٰہءَ ہمے آیت نازل فرمائینت. (سنن أبی داود کتاب الجهاد باب فی فضل الشّهادة، شیخ ألبانی گوْشیت إسناده حسن).

مَآ اَصَابَهُمُ الْقَرْحُ ۛ لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۷۲﴾

ءُزهم[1]، همایانی واستا که چه آیانی تها نیک بوتگ اَنت ءُپرهیز گار بوتگ اَنت مزنیں مُز هست.

اَلَّذِيْنَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوْا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ اِيْمَانًا ۖ وَّقَالُوْا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ ﴿۱۷۳﴾

۱۷۳. هما که مردماں گوشگو کت اَنت که (مکهء) مردماں دراهیں (اسباب) مُچ کتگ اَنت په شمئے جنگ کنگءَ نوں بتُرس اِت چه آیاں، گڑا آ گیش بوت اَنت ایمانءِ تها[2]، ءُگوْشت اِش که مارا اللّٰه وت بسّ اِنت ءُآچونیں جوانیں کارسازے.

فَانْقَلَبُوْا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوْٓءٌ ۙ وَّاتَّبَعُوْا رِضْوَانَ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ ذُوْ فَضْلٍ عَظِيْمٍ ﴿۱۷۴﴾

۱۷۴. نوں آ برتر اِتنت گوں اللّٰهءِ احسان ءُمهربانیءَ[3]، نه رس اِت آیانءَ هچ تکلیفے، ءُرندءَ کپت اَنت اللّٰهءِ رضامندیءِ، ءُاللّٰه سکّیں مزنیں مهربانے.

(۱) وهدیکه مکّهءِ مشرک چه اُحدءَ واتر بوت اَنت گڑا راهءَ روگءِ تها آیانی دلاں همے هبر پاداتک که ما یک بلاپیں وهدے چه وتی دستءَ برائینت. چوکه مسلمان چیر ترّگءِ سببءَ بدحال اِتنت، ما چه اے وهدا فائده چست بکتیں، ءُیکپارگی مدینهءِ سرا لشکر بکتیں تاکه مسلماناں په نندگءَ جاگه مه بوتیں. گوں مدینهءِ رسگءَ واجه رسول اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دلءَ همے هبر آتک که بوت کنت کافر برترّگءَدیمءَ گوں مدینهءَ بکن اَنت، واجهءَ صحابیاں آماده بوگءِ حکم دات. صحابی پریشان اِتنت بلے آماده بوت اَنت. مسلمانانی اے کاروان چه مدینهءَ هشت میْل دور «حمراء الأسد» نامیں جاگهءَ که سربوت گڑا مشرکاں ترس اِت، ءُآیاں وتی پیسری ایں اراده بدل کت، ءُدیم اِش گوں مکّهءَ کت. گڑا واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں وتی صحابیاں دیم په مدینهءَ شت. ادا مسلمانانی همے بے دروریں فرمانبرداریءِ تعریف ءُستابوگءَاِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) اے آیت هوں همے نیمگءَ رهشونی کنت که ایمانءِ تها کیءُگیشی بیت، آپه بُں یک وڑ نه بیت.

(۳) چه نعمتءَ مراد سلامتی اِنت، ءُچه فضل (مهربانی)ءَ هما فائده مرادانت که بدرءِ صُغریٰ (بزاں کسانیں بدر)ءِ تها په تجارت کنگءَ حاصل بوت. واجه رسول اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بدر صُغریٰ(بزاں کسانیں بدر) ءِ تها چه یک گوْزوکیں کاروانےءَ تجارتی سامان زُرت ءُبهاکت اَنت که چه آئی فائده دست کپت. همے فائدهبےمسلمانانی میانءَ بهر کت اَنت.(تفسیر ابن کثیر).

إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

۱۷۵. (بیدءِ ایشی دگه هچ نیست) که اے شیطان اِنت که شما را ترسینیت چه وتی سنگتاں، نوں چه آیاں مه ترس اِت، ءُچه من بترس اِت اگاں شما مؤمن اِت.

وَلَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ ۚ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا ۗ يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾

۱۷۶. ءُترا پریشانیءِ تها دورمه دیَنت هما مردم که تچاں تچانءَ روانت کفرءِ تها، بے شک که آ اللهءَ هچ وڑیں تاوان دات نه کن اَنت، الله لوٹیت که ایرمه کنت په آیاں هچ وڑیں بهرے ماں آخرتءَ[1]، ءُپه آیاں مزنیں عذاب هست.

إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَن يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾

۱۷۷. بے شک هما مردماں که کفراِش په بها زرتگ ایمانءِ بدلءَ آ اللهءَ هچ وڑیں تاوان دات نه کن اَنت، ءُپه آیاں تورینوکیں عذاب هست.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ ۚ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٧٨﴾

۱۷۸. ءُایشی دلءَ میار اَنت کافر که هرچ وهدے که مائش دئیں آخیر اِنت په آیاں، ما آیاں پمیشا وهد دئیں که آ گیش به بنت گناهءِ تها[2]، ءُآیانی واستا رزوا کنوکیں عذاب هست.

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ

۱۷۹. بوت نه کنت که الله ویل بکنت مسلماناں هما حالتءِ سرا که شما (کافر) اِت تا هما

---

(۱) بزاں اے دنیاءِ تها الله کافراں پمیشا وهد دیگءَاِنت که آآخرتءَ بے بهر بنت.

(۲) اے آیتءِ تها الله‌ءِ قانونءِامهال (بزاں وهد دیگءِ) بیان اِنت. بزاں الله پاک وتی حکمت ءُقانونءِ رهبندءَ کافراں وهد دنت. کمکیں وهدےءَ آیاں وش حالی ءُسیریءُسرفرازی دنت. مردم همیشی زان اَنت که ایشانی سرا الله‌ءِ فضلءُمهربانی بوگءَاِنت بلے وهدیکه اے پیمیں مردم نیکی ءُفرمانبرداریءِ راهءَ نه زورانت گڑا اے دنیائی نعمت په آیاں زحمت بنت، ءُاے په آیاں چه الله‌ءِ نیمگءَ یک مهلتے بیت که چه آئی مردم رد ورانت، ءُگیشتر نافرمان جوڑبنت، همے سوبءَ دوزهءِ دائمی عذابانی حقدار بنت.

حَتّٰى يَمِيْزَ الْخَبِيْثَ مِنَ الطَّيِّبِ ۭ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَبِيْ مِنْ رُّسُلِهٖ مَنْ يَّشَاۗءُ ۠ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ۚ وَاِنْ تُؤْمِنُوْا وَتَتَّقُوْا فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ۝۱۷۹

وهدا کـه دورا مه کنت ناپاکان چه پاکان[1]، ءُالله اے پیم نه اِنت که شمارا سرپد بکنت پـه غیـبی هـبران بلکـیں الله در چنت وتی پیغمبرانی تها هر کـسءَ که بلوٹیت[2]، نوں ایمان ءُیقین بیارات الله ءُآئی رسـولانی سرا، ءُاگاں شما ایمان ءُیقین بیارات ءُپرهیزگار به بئیت گڑا په شما مزنیں مُز هست.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ بِمَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ ۭ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ۭ سَيُطَوَّقُوْنَ مَا بَخِلُوْا بِهٖ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَلِلّٰهِ مِيْرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝۱۸۰

۱۸۰. ءُاے گمـانءَ مه کننت هما مردم که بخیلی کننـت هما چـیزانی (دیـگءِ) تهاکه اللهءَ داتـگ اَنت چه وتی مهربانیءَ که اے جوان اِنت پـه آیاں، (چو نه اِنـت) حقیقتءَاے (بخیل) سـک خراب اِنت آیـانی حقّءَ، دیر نـه بیت کـه آیانی گـٹّءَ لـوپ دیَگ بیت، هما مـالءِ کـه آیاں بخیـلی کتگ پـه آئی، قیامـتءِروچءَ[3]، ءُهسـتنت الله آزمانانی ءُزمـینءِ وارث. ءُالله چـه شـمئے کاراں جواں سرپد اِنت.

(۱) بزاں الله مؤمن ءُمسلمانانی سرا وڑ وڑیں مصیبت ءُتکلیف کاریت تاکه هما منافق که مسلمانانی صفءَ هورَاَنت آپدّر به بنت، ءُچه اے پاکبازیں مسلماناں دورا به بنت.

(۲) چه اے آیتءَ زانگ بیت که الله غیبی کارانی سرا په وحی هر شـخصءَ حال نه دنت بلکیں وتی نبیاں په اے چیزا گچین کنت. ادا اےشکءُشُـبه آرگ مه بیت که نبی علمءِغیب زان اَنت پرچه که عالم الغیب بزاں غیبءِ زانـگ اللهءِ خاصیں صفتے که آئی تها دگرءِ شریدار کنگ جائـز نه اِنت. زانگ لوٹیت که علمءِغیب اے نه اِنت که چه اللهءِ حال دیگءَ مردم آثرا بزانت بلکیں علمءِ غیب همیش اِنت که مردم بیـد دگرےءِ حال دیگءَ وت چیزےءِ بابتءَ بزانت. پیغمبراں هر غیبی ہبرے که مارا گوشـتگ گوں آئی بابـتءَ آئی سرا وحی بوتگ ہنچوکه اے آیت همیشی سرا دلالت کنت. ءُدگه باز جاگهءَ اللهءَ وتی پیغمبرءِ بابتءَ همے گوشـتگ ﴿ تِلْكَ مِنْ اَنْۢبَاۗءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهَآ اِلَيْكَ ﴾ که اے غیبی ہبراَنت که ایشـاں ما تئی نیمگءَ وحی کنیں. [سورة هود: ۴۹] بیدءِوحی کنگءَ پیغمبر ہوں غیبی چیزاں نه زان اَنت.

(۳) ادا هما بخیلیءِ بیان بوگءَاِنت که آچه اللهءِ داتگیں مالاں بچ اللهءِ راهءَ خرچ نه کنت، توری هما زکوٰة که آئی سرا فرض اِنت آئی ہوں ادا نه کنت.

لَقَدۡ سَمِعَ اللّٰهُ قَوۡلَ الَّذِيۡنَ قَالُوۡۤا اِنَّ اللّٰهَ فَقِيۡرٌ وَّنَحۡنُ اَغۡنِيَآءُ ۘ سَنَكۡتُبُ مَا قَالُوۡا وَقَتۡلَهُمُ الۡاَنۡۢبِيَآءَ بِغَيۡرِ حَقٍّ ۙ وَّنَقُوۡلُ ذُوۡقُوۡا عَذَابَ الۡحَرِيۡقِ ﴿۱۸۱﴾

۱۸۱. بے شک کہ اللہءَ اِش کت ہما مردمانی ہبر کہ گوشت اِش کہ اللہ فقیر اِنت ءُما مالداریں[1]، نوں ما نبشتہ کنیں ہر چیکہ گوْشت اِش ءُھر چیکہ آیاں پیغمبر کُشتگ نا حقّءَ، ءُما گوْشیں کہ بہ چش اِت سوچوکیں عذابءَ.

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ اَيۡدِيۡكُمۡ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٍ لِّلۡعَبِيۡدِ ﴿۱۸۲﴾

۱۸۲. اے پہ ہما گناھانی سببءَ کہ آیانی دستاں دیم داتگ اَنت، ءُاللہ ھچ ظلم نہ کنت وتی بندیانی سرا.

اَلَّذِيۡنَ قَالُوۡۤا اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيۡنَاۤ اَلَّا نُؤۡمِنَ لِرَسُوۡلٍ حَتّٰى يَاۡتِيَنَا بِقُرۡبَانٍ تَاۡكُلُهُ النَّارُ ؕ قُلۡ قَدۡ جَآءَكُمۡ رُسُلٌ مِّنۡ قَبۡلِىۡ بِالۡبَيِّنٰتِ وَبِالَّذِىۡ قُلۡتُمۡ فَلِمَ قَتَلۡتُمُوۡهُمۡ اِنۡ كُنۡتُمۡ صٰدِقِيۡنَ ﴿۱۸۳﴾

۱۸۳. ہما کہ گوْشنت اللہءَ گوں ما قول ءُقرار کتگ کہ ما ایمان ءُیقیں میاریں ھچ رسولءِسرا تا ھما وھدا کہ آ بیاریت مئے گوْرا اے ڈولیں قربانی یے کہ آ ئرا آس بُوارت[2]، بُگوْش کہ آتک شمئے گوْرا بازیں رسولے چہ من پیسر گوں روژنائیں

(۱) وہدیکہ اللہ پاکءَ پہ مؤمنانی سِکین دیگءِ ہاترا اے آیت نازل کت ﴿مَنۡ ذَا الَّذِىۡ يُقۡرِضُ اللّٰهَ قَرۡضًا حَسَنًا﴾ [سورۃ البقرۃ: ۲۴۵] کئے اِنت کہ اللہءَ جوانیں وام دنت تاکہ آاللہءِ راہءَ خرچ بکن اَنت گڑا یہودیاں گوشت کہ اے محمّد! تئی رب تنگدست بوتگ کہ چہ وتی بندیاں وام لوٹیت ہمے ہبرءِ سرا اللہءَ اے آیت نازل فرمائینت.(ابن کثیر) بزاں یہودیانی اے جرم ءُگناہ، ءُساری ایں پیغمبرانی شہید کنگءِ جرم اے درہا اللہءِ گورا نبشتہ اَنت، ءُایشانی سزا دوزہءِدائمی عذاب اِنت.

(۲) یہودیاں گوشت کہ اللہ پاکءَ چہ ما ہمے قول ءُقرار گپتگ کہ شما ایوکءَ ہما پیغمبرءِ سرا ایمان بیارات کہ چہ آئی دعا کنگءَ چہ آسمانءَ آسے بئیت، ءُقربانیءُخیراتاں بُوارتءُبسوچیت. آیانی گوْشگءِ معنٰی ہمیش اَت کہ اے محمّدچہ تئی دستءَ اے معجزہ ظاہر نہ بوتگ پمیشا ما اللہءِ حکمءِ ربہندا تئی سرا ایمان نیاریں. اللہ فرمائینیت کہ اوّل وشمئے اے ہبر دروگے کہ اللہءَ گوں شما اے پیمیں قولءُقرارے کتگ. دومی ہبر اِش اِنت کہ اگں شمئے ایمان نیارگءِ سبب پدل ہمیش اِنت، ءُشما وتی اے ہبرءِ تہا راست اِت گڑا پیسری ئیں نبی ءُرسولاں وَاے نشانی گون اِتنت گڑا شما (بزاں شمئے پتءُپیرکاں) پرچہ آیانی سرا ایمان نیاؤرت. پمیشا زانگ بیت کہ پیغمبرانی دروگ بند گنگءُآیانی تکلیف دیگ شمئے پتءُپیرکی صفتءُعادتے، ءُشمارا ہوں اے عادت گون اِنت.

دلیلاں ءُگوں همے (معجزهءَ) کہ شمائے گوْشگءَ اِت، گڑا پر چہ شما آ کْشت اَنت اگاں شما راست بازات.

فَاِنۡ كَذَّبُوۡكَ فَقَدۡ كُذِّبَ رُسُلٌ مِّنۡ قَبۡلِكَ جَآءُوۡ بِالۡبَيِّنٰتِ وَالزُّبُرِ وَالۡكِتٰبِ الۡمُنِيۡرِ ﴿۱۸۴﴾

۱۸۴. نـوں اگاں تـرا دروغ بند بکـن اَنت، گڑا بے شـک کہ دروغ بند کنگ بوتگ بازیں پیغمـبرے چہ تو پیش کـہ آ آتکگ اَنت گـوں ظاهریـں نشـانیاں، ءُگوں کسـانیں کتاباں ءُگوں روژنا کنوکیں کتابءَ

كُلُّ نَفۡسٍ ذَآئِقَةُ الۡمَوۡتِ ؕ وَاِنَّمَا تُوَفَّوۡنَ اُجُوۡرَكُمۡ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ ؕ فَمَنۡ زُحۡزِحَ عَنِ النَّارِ وَاُدۡخِلَ الۡجَنَّةَ فَقَدۡ فَازَ ؕ وَمَا الۡحَيٰوةُ الدُّنۡيَاۤ اِلَّا مَتَاعُ الۡغُرُوۡرِ ﴿۱۸۵﴾

۱۸۵. هـر یکّـےءَ چشـگی اِنـت مرگءِتـام، ءُبے شـک شـمارا پهکءَ پهـک دیَگ بنت شـمئےمُز قیامـتءِ روچءَ، نـوں هـر کس کہ رسـتگاربوت چہ دوزهءَ ءُگوازینگ بوت ماں بهشـتءَ، گڑا بے شـک آ پہ مرادءَ سر بوت، ءُنہ اِنت دنیـاءِ زندگانی بلے ریپینگی سامانے.

لَتُبۡلَوُنَّ فِىۡۤ اَمۡوَالِكُمۡ وَاَنۡفُسِكُمۡ ۟ وَلَتَسۡمَعُنَّ مِنَ الَّذِيۡنَ اُوۡتُوا الۡكِتٰبَ مِنۡ قَبۡلِكُمۡ وَمِنَ الَّذِيۡنَ اَشۡرَكُوۡۤا اَذًى كَثِيۡرًا ؕ وَاِنۡ تَصۡبِرُوۡا وَتَتَّقُوۡا فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنۡ عَزۡمِ الۡاُمُوۡرِ ﴿۱۸۶﴾

۱۸۶. الّمءَ شـما چکّاسـگ بِئیت ماں وتی مالاں، ءُمـاں وتی جنـداں ءُالّـمءَ شـما اِشـکن اِت چـہ پیـسری ئـیں کتابیـاں ءُچـہ مـشرکاں بازیـں هـبر دل گـرانیءِ، ءُاگاں شـما صـبر کت ءُپرهـیزگار بـوت اِت، گڑا بے شک کہ اے چہ همّتی کاران اِنت[1].

(۱) اے آیتءِ تفسـیرءِتها کئیت کہ منافقانی سردار عبدالله بن أبی بن سلولءَ تنے وہدا وتا مسلمان ظاہر نہ کتگ اَت، ءُجنگ بدر ہوں نہ بوتگ اَت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سـعدبن عباده رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بیمار پرسیءَ بنی حارث بن خزرجءِ گوراشـت. ہمے راهءَ عبدالله بن ابی گوں لهتے یهودیءُمشرکاں نندوک اَت. چہ واجہءِ سواریءَ چیزے دنزءُدوت چست بوت، عبدالله بن ابی چہ ایشی نہ وشّی ظاہرکت، واجہ کمکے اوشتات، ءُآہانءَ اسـلام قبول کنگءِ دعوت دات. ہمے وہدا عبدالله بن ابی بے ادبی کت، اودا لهتے مسلمان ہوں نندوک اَت آیاں واجہءِ واسـتا خیر خواہی ظاہر کت. نزّیک اَت کہ آوت ماں وتابمڑاَنت واجہءَ خاموش =

وَاِذۡ اَخَذَ اللّٰهُ مِيۡثَاقَ الَّذِيۡنَ اُوۡتُوا الۡكِتٰبَ لَتُبَيِّنُنَّهٗ لِلنَّاسِ وَلَا تَكۡتُمُوۡنَهٗ فَنَبَذُوۡهُ وَرَآءَ ظُهُوۡرِهِمۡ وَاشۡتَرَوۡا بِهٖ ثَمَنًا قَلِيۡلًا ؕ فَبِئۡسَ مَا يَشۡتَرُوۡنَ ﴿۱۸۷﴾

۱۸۷. ءُوهدیکہ اللّٰہءَ مهریں قول ءُقرار گپت چہ کتابیاں کہ الّمءَ شما آئرا بیان کن اِت پہ مردماں ءُآئرا چیر مہ دئیت، نوں آهش چگل دات وتی پد پُشتءَءُبهائِش کت آ پہ کمّکیں قیمتےءَ، نوں باز خراب اَنت هرچیکہ آ زور اَنت ءُگراَنت.

لَا تَحۡسَبَنَّ الَّذِيۡنَ يَفۡرَحُوۡنَ بِمَاۤ اَتَوۡا وَّيُحِبُّوۡنَ اَنۡ يُّحۡمَدُوۡا بِمَا لَمۡ يَفۡعَلُوۡا فَلَا تَحۡسَبَنَّهُمۡ بِمَفَازَةٍ مِّنَ الۡعَذَابِ ۚ وَلَهُمۡ عَذَابٌ اَلِيۡمٌ ﴿۱۸۸﴾

۱۸۸. هجبر گُمان مہ کن انت همایاں کہ گل بنت پہ وتی کتگیناں، ءُدوست دار اَنت اے کہ آیانی توصیف کنگ بہ بیت پہ هما کاراں کہ نہ کتگ اَنت اِش، نوں تو گُمان مہ کن کہ آ رکّتگ اَنت چہ عذابءَ، ءُپہ آیاں تورینوکیں عذاب هست[1].

وَلِلّٰهِ مُلۡكُ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىۡءٍ قَدِيۡرٌ ﴿۱۸۹﴾

۱۸۹. ءُاللّٰہءِانت آزمانانیءُزمینءِ بادشاهی، ءُاللّٰہ هر چیزءِسرا قدرت داروک اِنت.

اِنَّ فِىۡ خَلۡقِ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ وَاخۡتِلَافِ الَّيۡلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيٰتٍ لِّاُولِى الۡاَلۡبَابِ ﴿۱۹۰﴾

۱۹۰. بے شک آزمانانی ءُزمینءِ پیدا کنگءِتها، ءُشپ ءُروچانی بدل بوگءِتها بازیں نشانی

= کنائینت اَنت. واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ سعد رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ جاگہءَ سربوت، واجہءَ ہمے ہبر آئی دیمءَ ایرکت اَنت گڑا سعد درّائینت کہ عبداللہ بن ابی اے بے ادبی پمیشا کتگ کہ مدینہءَ چہ تئی آیگءَ پیسر آسردار بوگی اَت، ءُسرداریءِ تاج آئی سرادیگی اَت گوں تئی آیگءَ آئی اے واب معنی نہ بوت، ءُآچہ ایشی نہ وش بوت پمیشا توآئیءَ پہل بکن. (صحیح البخاری تفسیر سورۃ آل عمران).

(۱) حدیثءِ پاکءَ هست اِنت کہ واجہ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ زمانگءَ لہتے منافق هست اَت کہ وہدیکہ واجہ گوں وتی صحابیاں پہ جہادءَ شت اے پُشتءَ کنز اِتنت، ءُپہ وتی لوگءِ نندگءَ وش بوت اَنت پدا وہدیکہ واجہ گوں وتی صحابیاں بر ترّاتءُآتک، گڑا آتکءُعذراِش پیش کت، ءُہمے چیز اِش دوست داشت کہ آیانی نہ کتگیں کارانی سرا آیانی توصیف کنگ بہ بیت. ہمے بابتءَ اے آیت نازل بوت. (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ آل عمران) مروچاں منافقانی اے ناراوائیں صفت مسلمانانی بے سریں کماشءُواجہاں گون اِنت کہ ہرکس لوئیت آدگرءِ کاراں وتی نامءَ بکنت، ءُآئی نہ کتگیں کارانی سرا آئی ستا کنگ بہ بیت. اے آیت اے پیمیں مردماں سرپدی دنت کہ اےپیمیں مردمانی واستا دوزءِ تورینوکیں عذاب هست اِنت، ءُپہ ایشاں کامیابی نیست.

هست په عقل منداں[1].

الَّذِيْنَ يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ قِيٰمًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُوْنَ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا ۚ سُبْحٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿۱۹۱﴾

۱۹۱. هما که آاللّٰهَ یاد کن اَنت اوشتکائی ءُننـدوکائی ءُکشانی لیٹگءَ[2]، ءُزبر غور ءُفکر کن اَنت آزمانانی ءُزمینءِ پیدا کنگءِ تهاء، اے مئے پروردگار! تو اے بیکار جوڑ نه کتگ[3]، تو پاک ئے (چه هر عیبءَ) نوں دور بدار مارا چه دوزهءِ عذابءَ.

رَبَّنَآ اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهٗ ۭ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿۱۹۲﴾

۱۹۲. اے مئے پروردگار! هر کسءَ که تو دوزهءَ بگوازین ئے، گڑا آ تو رزوا کت، ءُنا حق ءُظلم کنوکاں هچ مددگار نیست.

رَبَّنَآ اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُّنَادِيْ لِلْاِيْمَانِ اَنْ اٰمِنُوْا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّا ۣ رَبَّنَا

۱۹۳. اے مئے پروردگار! بے شک ما اِشکت یک توار کنوکے[4] که توار جنگءَاَت په ایمانءِ آرگءَ که ایمان ءُیقین بیاراَت وتی پروردگارءِ سرا، گڑا ما ایمان ءُیقین آوُرت.

---

(۱) حدیثءَ هست اِنت که وهدیکه واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شپاں تهجّدءنمازءِ واستا پاداتک گڑا واجهءَ همے آیات ونت اَنت. بزاں چه ﴿ اِنَّ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ﴾ داں سورتءِ آخرا. پدا دزنمازئے گپت ءُنماز ئے کت. (صحیح البخاری تفسیر سورة آل عمران).

(۲) ہنچوکه حدیثءَ هست اِنت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: اوشتکائیءَ نماز بوان اِت، اگں ایشی کت نه کن اِت گڑا نندکائی نماز بوان اِت، اگں ایشی هم کت نه کن اِت گڑا یک کشءَ نماز بوان اِت. (صحیح البخاری، أبواب تقصیر الصّلوٰة باب إذا لم یطق قاعداً صلّی علی جنب) آیتءِ تفسیر همیش اِنت که مردم هچ وهدا چه اللّٰهءَ بیهال مه بیت.

(۳) بزاں اے جهان تویمیشا جوڑکتگ که مردم تئی قدرتاں پجاه بیار اَنت، ءُتئی معرفتءَ حاصل بکن اَنت، ءُپدا آتـئی حکمانی ربندءَ زندگی بکن اَنت، ءُتئی عبادتءَ بکن اَنـت. ہنچوکه اللّٰه پاک دگه جاگهے فرمان کنت ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ ﴾ که من جنءُانسان پمیشا جوڑکتگ اَنت که آمنی بندگیءَ بکن اَنت [سورة الذّاریات: ۵۶].

(۴) ادا چه توارجنوکءَ مراد اللّٰهءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت که آئی مردم په ایمانءِ نیمگءَ توار جت اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّاٰتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ ﴿۱۹۳﴾

اے مئے پروردگار! نوں بہ بخش مئے گناھاں ءُدور بکن چہ ما مئے بدیاں، ءُمرگ بدئے مارا نیکانی ھمراھیءَ.

رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَّنَا عَلٰى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ﴿۱۹۴﴾

۱۹۴. اے مئے پروردگار! بدئے مارا ھر چیکہ تو مارا وعدہ داتگ وتی پیغمبرانی زبانءَ[1]، ءُمارا رزوا مہ کن قیامتءِ روچءَ، بےشک کہ تو وعدہ خلافی نہ کن ئے.

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ اَنِّىْ لَآ اُضِيْعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى ۚ بَعْضُكُمْ مِّنْ بَعْضٍ ۚ فَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا وَاُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاُوْذُوْا فِيْ سَبِيْلِيْ وَقٰتَلُوْا وَقُتِلُوْا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿۱۹۵﴾

۱۹۵. نوں قبول کت آیانی دعا آیانی پروردگارءَ کہ من گار نہ کناں شمئے محنت کنوکءِ محنتءَ مردینے بیت یا جنینے، شما وت ماں وتا یکّ اِت، ھما مردماں کہ ملک اِش ویل کتگ اَنت (اللّٰہءِ واستیا) ءُدرکنگ بوتگ اَنت چہ وتی لوگاں، ءُتکلیف دیگ بوتگ اَنت منی راہءَ ءُجنگ اِش کتگ، ءُجنَگ بوتگ اَنت، نوں الّمءَ من گار کناں چہ آیاں آیانی بدیاں، ءُآیاں گوْازیناں ھنچیں باگانی تھا کہ رُمب اَنت چہ آیانی چیرءَ جُو. چہ اللّٰہءِ نیمگءَ مُزّ اَنت، ءُاللّٰہ اِنت کہ آئی گوْرا جوانیں مُزّ ءُبدل ھست.

لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِي الْبِلَادِ ﴿۱۹۶﴾

۱۹۶. ءُردمہ دنت ترا کافرانی آیگ ءُروَگ ماں شھراں.

مَتَاعٌ قَلِيْلٌ ۣ ثُمَّ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۭ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿۱۹۷﴾

۱۹۷. اے کمّکیں فائدھے، رندا آیانی جاگہ دوزہ اِنت. ءُسکیں سلّیں چیر گیجے[2].

---

(۱) مراد ہما مزءُثواب اَنت کہ اللّٰہءَ پہ وتی نبیانی زبانءَ گوں وتی بندیاں کتگ اَنت وہدیکہ آاللّٰہ ءُآئی رسولءِ فرمانبردار بہ بنت.

(۲) بزاں دنیاءِتھا بِلّے کہ کافر وش حال تراَنت بلے آخرتءَ پہ آیاں ہچ نیست، ءُمسلمان دائمی نعمتانی تھا بنت پمیشا مردم چہ کافرانی اے چار روچءِ زندگیءَ رد مہ وارت.

لٰكِنِ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا نُزُلًا مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ؕ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِّلْاَبْرَارِ ﴿۱۹۸﴾

۱۹۸. بلے هما مردم که ترس اَنت چه وتی پروردگارءَ په آیاں باگ هست که رُمب اَنت چه آیانی چیرا جُو. په بن پشت کپ اَنت آئی تهـا، ءُاے مهمانی اِنت چه اللّٰهءِ نیمگءَ، ءُهر چیکه اللّٰهءِ گوْرا هست آ جوانترانت په نیکاں.

وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ لَمَنْ يُّؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ خٰشِعِيْنَ لِلّٰهِ ۙ لَا يَشْتَرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيْلًا ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۱۹۹﴾

۱۹۹. ءُبے شک که کتابیانی تها هنچیں هست که آ ایمان ءُیقین کاریت اللّٰهءِ سرا ءُهر چیکه شمئے نیمگءَ دیم دیَگ بوتگ[۱] ءُهر چیکه همایانی نیمگءَ دیم دیَگ بوتگ، ترسوک اَنت چه اللّٰهءَ، بهاے نه کن اَنت اللّٰهءِ آیاتاں په کمّیں قیمتےءَ[۲]، همیش اَنت که په ایشاں مُز هست آیانی پروردگارءِ گوْرا، بے شک که اللّٰه سک زوت ساب گیپت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اصْبِرُوْا وَصَابِرُوْا وَرَابِطُوْا ۟ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۲۰۰﴾

۲۰۰. او مسلماناں! صبر بکن اِت ءُدژمنءِ دیما وتی پاداں میه کن اِت[۳] ءُهر وهدا جنگءِ تیاریءَ به بئیت[۴]، ءُبترس اِت چه اللّٰهءَ تاکه شما په مرادءَ سر به بئیت.

---

(۱) مراد هما کتابی اَنت که آیاں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا ایمان آوُرت.

(۲) بزاں آحقّءَ پهک بیان کن اَنت، ءُآئی په وتی دنیائی فائدیانی هاترا چیر نه دینت.

(۳) بزاں جهادءِمیدانءَ وهدیکه شماں گوں دشمناں دیم په دیم بوت اِت گڑا پُشتءَ مه کنزات بلکیں گوں جوانمردیءَ مقابله بکن اِت، ءُدرپیں تکلیفاں برداشت بکن اِت.

(۴) جهادءِ میدانءِ سنگرءُآیانی نگهداری کنگ مرادِانت. ایشی شرپ حدیثءِتها اے پیما بیان اِنت. واجه رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: «**رباط یوم فی سبیل الله خیر من الدّنیا وما علیها**». که اللّٰهءِ راهءَ بزاں جهادءِ میدانءَ یک روچےءِ گاٹ دارگ چه دنیاء ءُچه دنیاءِ هرچیزءَ جوانترانت. (صحیح البخاری کتاب الجهاد باب فضل رباط یوم فی سبیل الله).

سُوۡرَةُ النِّسَآءِ — سورة النساء

سوره نساء ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئی ءِ
یک صدءُ ہفتادءُ شش آیاتءُ بیستءُ چاررکوع اَنت.

بندات گوں اللہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

یٰۤاَیُّهَا النَّاسُ اتَّقُوۡا رَبَّكُمُ الَّذِیۡ خَلَقَكُمۡ مِّنۡ نَّفۡسٍ وَّاحِدَةٍ وَّخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالًا كَثِیۡرًا وَّنِسَآءً ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِیۡ تَسَآءَلُوۡنَ بِهٖ وَالۡاَرۡحَامَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَیۡكُمۡ رَقِیۡبًا ۝۱

۱. اے مردماں! بترس اِت چہ وتی ہما پروردگارءَ کہ آئی شما را جوڑ کتگ چہ یک جانےءَ[۱] ءُجوڑ ئے کتگ چہ آئی آئی زال[۲]، ءُشنگ ءُشانگ ئے کت چہ آ دوئینان بازیں مردین ءُجنین. ءُبترس اِت چہ ہما اللہءَ کہ شما چہ یکءَ دگرا سوال کن اِت پہ آئی نامءَ، ءُبترس اِت (چہ سِدگءَ) سیادءُوارثانی[۳]، بے شک

(۱) چہ اے یکّیں جانءَ آدم عَلَیۡہِ السَّلَام مرادِانت کہ انسانءِ نسل چہ ہمائی پیداگ اِنت.

(۲) چہ آئی زالءَ حواء عَلَیۡہَا السَّلَام مرادِانت کہ آدرہیں انسانانی مات ساب اِنت. چہ عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُمَا روایت اِنت کہ بی بی حواء چہ آدم عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ راستیں کشءَ پیداگ بوتگ. ایشی تائیدءَ ہما حدیث کنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت؛ «إنّ المرأة خلقت من ضِلع، وإنّ أعوج شیء فی الضّلع أعلاه». کہ جنین آدم چہ پہلوءَ (بزاں آدمءِ کشءَ) جوڑکنگ بوتگ، ءُآئی چوٹ تریں جاگہ آئی برزیں بہرانت. (صحیح البخاری، کتاب أحادیث الأنبیاء باب خلْق آدم وذُرّیته).

(۳) ﴿وَالۡاَرۡحَامَ﴾ لفظءِ اللہءِ سرءَ عطف اِنت. بزاں (واتّقوا الله والأرحام) کہ چہ اللہءَ بترس اِت ءُچہ سیادءُوارثیءِ پروشگءَ. أرحام جمع اِنت ءُرحم آئی واحداِنت. رحم چک دانءَ گوْشنت کہ چہ ودی بوگءَ پیسر چک ہمائی تہا بیت. چوکہ رشتءِ بنگیج ہمیش اِنت پمیشا سیادءُوارثیءِ برجاہ دارگءَ صلہ رحمی گوْشگ بیت. سیادءُوارثیءِ برجاہ دارگءِ بابتءَ بازیں حدیثے آتکگ، ءُآئی فضیلت سک مزن اِنت. واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: «من أحبّ أن یُبسط له فی رزقه ویُنسأ له فی أثره فلیصل رحمه». ہرکس لوٹیت کہ آئی روزیءِ تہا برکت مان کنگ بہ بیت، ءُآئی عمر دراج بہ بیت گڑا آ صلہ رحمی بکنت. بزاں وتی سیادءُوارثیءَ برجاہ بداریت. (صحیح البخاری کتاب الأدب باب من بُسط له فی الرّزق وصلة الرّحم).

کہ اللہ شمئے سرا نگہبانی کنوک اِنت.

وَاٰتُوا الۡيَتٰمٰٓى اَمۡوَالَهُمۡ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الۡخَبِيۡثَ بِالطَّيِّبِ ۪ وَلَا تَاۡكُلُوۡۤا اَمۡوَالَهُمۡ اِلٰٓى اَمۡوَالِكُمۡ ؕ اِنَّهٗ كَانَ حُوۡبًا كَبِيۡرًا ۝۲

۲. ءُبدئیت یتیم ءُچوریاں آیانی مالاں[۱] ءُبدل مہ کن اِت گندگیناں پہ جوانینان[۲] ءُمہ ورات آیانی مالاں وتی مالانی ہمراہیءَ، بے شک کہ اے مزنیں گناہے.

وَاِنۡ خِفۡتُمۡ اَلَّا تُقۡسِطُوۡا فِى الۡيَتٰمٰى فَانۡكِحُوۡا مَا طَابَ لَكُمۡ مِّنَ النِّسَآءِ مَثۡنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ۚ فَاِنۡ خِفۡتُمۡ اَلَّا تَعۡدِلُوۡا فَوَاحِدَةً اَوۡ مَا مَلَكَتۡ اَيۡمَانُكُمۡ ؕ ذٰلِكَ اَدۡنٰٓى اَلَّا تَعُوۡلُوۡا ؕ ۝۳

۳. ءُاگاں شما ترس اِتت چہ اے ہبرءَ کہ شما انصاف کت نہ کن اِت چورئیں جنکانی حقّءَ، گڑا نکاح بکن اِت ہمائیءَ کہ شما را دوست بیت چہ اے دگہ جنیناں دو دو سئے سئے چار چار نوں اگاں شما ترس اِت کہ شما انصاف کت نہ کن اِت گڑا یکّےبسّ اِنت یا وتی مولداں سِرّیَت بکن اِت،[۳]

(۱) بزاں وہدیکہ چورہ بالغءُمزن بہ بنت، ءُآیانی تہا بودءُرُشد گندگ بہ بیت گڑا آیانی مال ہمایانی دستءَ دیگ بہ بنت.

(۲) چہ﴿ الۡخَبِيۡثَ ﴾ءَ خرابیں ءُبیکاریں مال مرادِنت، ءُچہ ﴿ بِالطَّيِّبِ ﴾ءَ جوانیں مال مرادِنت. بزاں چومہ بیت کہ چوریانی جوانیں چیزاں شما بؤرات ءُآیانی جاگہءَ وتی سلّیں چیزاں آیاں بدئیت. اے سک ناجائزءُحرام اِنت، ءُیک بلاہیں خیانتے.

(۳) ایشی تفسیرءَ بی بی عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہَا فرمائینیت: وہدا ہنچ اَت کہ اگن یک مالداریں ءُوش رنگیں چورئیں جنکّےءَ کسے کہ رودینگءَاَت گڑا ہمائی رودینوکءُپرورش کنوکءَ آئی وشرنگی ءُمالداریءِ سببءَ وت گوں آئی سانگ کت، ءُآئرئے آدگہ جنینانی پیمءَ آئی حق مہر نہ دات بلکیں گوں آئی ناانصافی کت گڑا اللہ پاکءَ چہ اے پیمیں ظلمءُناانصافی کنگءَ منَہ کت، ءُہمے حکم دات کہ اگن گوں شما گوں چورئیں جنکّاں انصاف بوت نہ کنت گڑا آہاں سانگ مہ کن اِت، پہ شما گوں ایدگہ نامحرمیں جنیناں سانگ کنگءِ دروازگ پچ اِنت گوں ہماہاں سانگ بکن اِت. (صحیح البخاری تفسیر سورۃ النّساء). اے آیتءِ تہا اللہ پاکءَ پہ یکیں وہدا مردیناں گوں چار جنینءَ سانگ کنگءِ اجازت داتگ پہ ہمے شرطءَ کہ آیک وڑا چارگ بہ بنت، ءُآیانی میانءَ پہکءَ پہک انصاف کنگ بہ بیت. ءُاگن یکّے مالیءُجسمانی اعتبارا نزورانت ءُانصاف کت نہ کنت گڑا آیک جنینے سرا بس بکنت، یا وتی ہما مولد کہ آئی تہا دگرا ہچ بہر نیست ہمائی وتی گورا بداریت، ءُدگہ ہچ سانگ مہ کنت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ یک مسلمانیں مردے کہ آانصاف کنگءِسرا قدرت داریت آپہ یک وہدا چارجنین سانگ کت کنت، ءُچہ ایشی گیشترءِاجازت =

اے زیـادہ نزّیک اِنت اے ہبرءَ کہ شـما یک نیمگءَ مہ لیٹ اِت[۱].

وَ اٰتُوا النِّسَآءَ صَدُقٰتِهِنَّ نِحۡلَةً ؕ فَاِنۡ طِبۡنَ لَكُمۡ عَنۡ شَیۡءٍ مِّنۡهُ نَفۡسًا فَكُلُوۡهُ هَنِیۡٓـًٔا مَّرِیۡٓـًٔا ﴿۴﴾

۴. ءُبدئیـت جنیناں آیانی فرض کُتنـے مہرءَ پہ وش دلی، نوں اگاں آ ویل بکن اَنت پہ شـما چیزے چہ آ (مہـرءَ) پہ وش دلی نوں بوَراِت آئراگوں وش وراکیءُوش تامیءَ[۲]

= نیست. پشت کپت اے ہبر کہ واجہ رسول اللہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ چارجنینءَ گیشتر سانگ کتگ اے بابتءَ زانگ بہ بیت کہ اے گوں آئی خاص اِنت، ءُآئی سرا ہچ امّتیءِ واسـتا عمل کنگ جائز نہ اِنت. (تفسـیر ابن کثیر) اے بابتءَ حدیث ہم ہست. عمیربن وہب الاسدی گوشیت: وہدیکہ من اسلام قبول کت گڑا منی نکاحءَ ہشـت جنین ہست اَت گڑا ہمے چیز من واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دیمءَ بیان کت. واجہءَ فرمان کت کہ چار وتی گورا بدار ءُآدگراں ویل بکن. (سنن أبي داود کتاب الطلاق باب من أسلم وعنده نساء أکثر من أربع) شیخ البانی رَحِمَهُ اللَّهُ اے حدیث صحیح کتگ. حافظ ابن کثیر گوشیت (إسناده حسن بشواهده) ایشی سند حسن اِنت گوں وتی شواہداں. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) بزاں تہنا یک جنینےءِ سرا راضی بوگءِ فائدہ ہمیش اِنت کہ چہ ایشی شما ناانصافیءُظلمءَ رکّ اِت، ءُہمے وڑا جنینانی حق شمارا پانگ نہ بیت. قرآنءَاے حقیقت گوں اے لفظاں بیان کتگ ﴿ وَلَنۡ تَسۡتَطِیۡعُوۡۤا اَنۡ تَعۡدِلُوۡا بَیۡنَ النِّسَآءِ وَلَوۡ حَرَصۡتُمۡ فَلَا تَمِیۡلُوۡا كُلَّ الۡمَیۡلِ فَتَذَرُوۡهَا كَالۡمُعَلَّقَةِ ﴾ کہ شما جنینانی میانءَ انصاف کت نہ کن اِت توری بلوٹ اِت، نوں پہکءَ یک نیمگءَ مہ لیٹ اِت کہ آدگرا ویل کن اِت چولونجانیں جنینءَ. [سـورة النّساء: ۱۲۹] چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ بیدءِسـکّیں ضرورتءَ چہ یکّےءَ گیش سانگ کنگ باز ترسناکیں چیزے. زانگ لوئیت کہ اے برابری ہما چیزانی تہا الّمی اِنت کہ آانسانءِ دستی چیزاَنت، ءُگوں آئی بوت کن اَنت ہنچوکہ ہرچءُدرچ اِنت، ءُشپ گوازینگ اِنت کہ ایشانی تہا برابری الّمی اِنت. پشت کپت دل کہ آانسانءِ وسی چیزے نہ ئے پمیشا اگن آئی میْل یک نیمگے گیشتر بوت ایشی سرا گرفت نیست پہ ہمے شرطءَ کہ دستی ءُگچینی چیزانی تہا برابری چہ آئی دستءَ مہ رؤت.

(۲) جاہلیّتءِ زمانگءَ عربانی تہا ہنچیں دسـتورءُرہبند ہسـت اَت کہ چہ آیـاں جنینانی حق جنگ بوت، ءُآیـانی سرا ظلم کنگ بوت. چہ آیاں یکّے ہمیـش اَت کہ آیاں جنینانی حق مہر کہ آیانی ذاتی حقّ اَت آیاں نہ دات بلکیں ہما جنینءِ کماشءَ زرتءُوتی سابءَ خرچ کت. قرآن پاکءَ ادا ہمے ظلمءُناانصافیءِ ختم کنگءِواسـتا ہمے حکم دات کہ جنینانی حق مہر ہمایانی وتی دستاں دیگ بہ بیت. جنینءِ کماش ءُایدگہ کسّی واسـتا جائز نہ اِنت کہ بیدءِجنینءِ وشّیءَ آئی حق مہرءَ خرچ بکن اَنت. اے ہمائی جندءِ وتی حق اِنت کہ اسلامءَ آئیءَ داتگ. آئی وتی دلءِ تب اِنت کہ ایشرا کجا خرچ بکنت. بیدءِآئی اجازتءَ آئی خـرچ کنگ بلاہیں جرمءُگناہے. ہاں اے دگہ گپّے کہ آوت چیزے پہل بکنت گڑا آئی ورگءُخرچ کنگ جائز اِنت.

وَلَا تُؤۡتُوا السُّفَهَآءَ اَمۡوَالَكُمُ الَّتِىۡ جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمۡ قِيٰمًا وَّارۡزُقُوۡهُمۡ فِيۡهَا وَاكۡسُوۡهُمۡ وَقُوۡلُوۡا لَهُمۡ قَوۡلًا مَّعۡرُوۡفًا ۝

۵. ءُدستءَ مہ دئیت ناسرپداں وتی مالاں، ہما کہ اللہءَ جوڑ کتگ اَنت شمئے گذرانءِ سبب[۱]. ءُآیاں بوارین اِت چہ آیاں ءُبپوشائین اِت ءُبگوْش اِت آیاں جوانیں ہبر[۲].

وَابۡتَلُوا الۡيَتٰمٰى حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ ۚ فَاِنۡ اٰنَسۡتُمۡ مِّنۡهُمۡ رُشۡدًا فَادۡفَعُوۡۤا اِلَيۡهِمۡ اَمۡوَالَهُمۡ ۚ وَلَا تَاۡكُلُوۡهَاۤ اِسۡرَافًا وَّبِدَارًا اَنۡ يَّكۡبَرُوۡا ؕ وَمَنۡ كَانَ غَنِيًّا فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡ ۚ وَمَنۡ كَانَ فَقِيۡرًا فَلۡيَاۡكُلۡ بِالۡمَعۡرُوۡفِ ؕ فَاِذَا دَفَعۡتُمۡ اِلَيۡهِمۡ اَمۡوَالَهُمۡ فَاَشۡهِدُوۡا عَلَيۡهِمۡ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيۡبًا ۝

۶. ءُبچکاس اِت چوریاں تا ہما وہدءَ کہ آ سر بہ بنت نکاحءِ عمرءَ پدا اگاں دیست شما آیانی تہا رُشدءُبودے، گڑا بدئیت آیانی دستءَ آیانی مالاں ءُمہ وراِت چہ ضرورتءَ گیش ءُاشتاپ اشتاپی چہ ہمے ترسءَ کہ آمزن بنت، ءُہر کس کہ بے حاجت اِنت آ بہ پہریزات وتءَ ءُہر کس کہ محتاج اِنت گڑا آ بوارت پہ رہبندءَ، نوں وہدیکہ شما بدئیت آیاں آیانی مالاں، گڑا گواہ بدار اِت آیانی سرا،[۳].

---

(۱) اسلام چوکہ یک ہام جہانیں دینے، ءُآدرییں انسانانی واستااِنت پمیشا آئی انسانانی ہر وڑا ءُہرچیزءِتہا رہشونی کتگ. چوکہ مالءُدولتءَ انسانءِ زندگیءِتہا یک بلاہیں بنے ہست، ءُانسانءِ گذران ہمیشی سراِنت پمیشا اللہ پاکءَ ہر جاہ آئی نگہداری کنگءِ حکم داتگ. اے آیتءِ تہا اللہ پاکءَ مالءِ نگہداری کنگءِ رہبند مارا گوشت گوں، ءُآچہ وڑا نیستءُنابودبیت آئی نیمگءَ ہوں آگاہی داتگ. آئی نگہداری کنگءِ رہبند ہمیش اِنت کہ آکم عقلیں مردمانی دستءَ دیگ مہ بیت. ادا لفظ (سُفہاء) تہا جنین آدم ہوں کاینت، ءُکسانیں چک کہ آفہمءُبودءِعمرءَسر نہ اَنت، ءُگنوک ہوں کاینت ءُکم عقل پرچہ کہ ایشانی عقلءُشعور کمّ اِنت پمیشکا اگں مالانی مسترءُکماش اے وڑیں مردم کنگ بہ بنت گڑا اَلمءَآئی تہا خیر مان نہ بیت، ءُآچہ دستءَ رؤتءُگار بیت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ مالءِ نگہداری کنگ فرض اِنت، ءُآئی برباد کنگ گناہ اِنت، ءُآئی نگہداری کنگءِ تہا اگں یکّے کشگ بہ بیت آشہیداِنت ہنچوکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «من قُتل دون ماله فهو شهيد» ہرکس کہ وتی (جائزیں ءُحلالیں) مالءِ سرا کشگ بوت آشہید ساب اِنت(اگاں مسلمانے بہ بیت). (سنن أبي داود كتاب السّنة باب فی قتال اللّصوص).

(۲) بزاں چو ہوں مہ بیت کہ آچہ مالءَ پہک زیہرکنگ بہ بنت بلکیں کدءِحاجتءُگنجائشءَ جنینءُچکّانی سرا مال خرچ کنگ بہ بیت، ءُآیانی حاجتانی خیال داری کنگ بہ بیت.

(۳) اے آیتءِ تہا سئے چیزبیاننت. (۱) ہما چورہ کہ آمردمےءِ کماشیءِتہا ینت،گڑا آکماشاں بایداِنت کہ چہ آیانی بالغ بوگءَ پیش آیاں پدّربکن اَنت ءُبچکّاس اَنت کہ باریں چنچو آوتی فائدہءُنقصانءَ زان اَنت. اگں کماشاں آیانی بالغءُمزن بوگءِ وہدا اے ماراِت کہ آچورہ نوں عقلءُشعورءِ عمراسراَنت، ءُوتی =

ءُبسّ اِنت اللہ پہ حساب گرگءَ[1].

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدٰنِ وَالْاَقْرَبُوْنَ ۪ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدٰنِ وَالْاَقْرَبُوْنَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ اَوْ كَثُرَ ؕ نَصِيبًا مَّفْرُوْضًا ۝

۷. مردیناں بہر ہست چہ ہما مالءَ کہ آئرا ویل بکننت مات ءُپت ءُنزّیکیں وارث، ءُپہ جنیناں ہوں بہرہست چہ ہما مالءَ کہ آئرا ویل بکن اَنت مات ءُپت ءُنزّیکیں وارث، توری آ کم بہ بنت یا باز، بہرے بستگیں ءُگیشینتگیں[2].

وَاِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ اُولُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنُ فَارْزُقُوْهُمْ مِّنْهُ وَقُوْلُوْا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ۝

۸. وہدیکہ ساڑی بہ بنت بہر کنگءِ وہدا سیاد ءُوارث ءُچورہ ءُمحتاج گڑا آیاں بوارین اِت چیزے چہ آ مالءَ ءُبگوْش اِت پہ آیاں جوانیں ہبر[3].

= نپءُنقصانءَجوان زان اَنت، ءُمالءِ پہ وڑ ءُرہبندا خرچ کنگءَ زان اَنت گڑا آیانی مالاں ہمایانی دستءَ بدینت. ءُاگن جوانیءِ عمرا سربوت اَنت بلے نپءُنقصانءَ شرّیءِ سرا نہ زان اَنت گڑا آیانی مالاں آیانی دستءَ مہ دینت تا ہما وہدا کہ آجواں بلد بہ بنت. (۲) اگن ہما سرپرستءُکماش کہ چورہ ہمائی گورا ینت آمالی اعتباراڈّاِنت گڑا پہ آئی جائز نہ اِنت کہ چہ چورہے مالاں بوارت، ءُاگن آمالی اعتبارءَ کمزورانت چوکہ آچورہءِ واستا سیاہ دلی کشّیت، ءُآئی ہیال داریءَ کنت پمیشا پہ آئی جائزانت کہ کدءِحاجتءَ چہ چورہءِ مالءَ بوارت بلے پہ دیم ءُبے ضرورتءَ آئی ورگءُخرچ کنگ جائز نہ اِنت. (۳) ہمے پیماآچوریانی مالانی دیگءِ وہدا لہتے نیکیں ءُمعتبریں مردم اے چیزءِسرا گواہ جوڑبکنت کہ رندا کس آئی سرا ہبر کت مہ کنت کہ آئی چوریانی مال وارتگ اَنت، ءُجنگءُجیڑہ پاد مئیت.

(۱) بزاں آسرپرستءُکماش ایشی وتی ذہنءَ میاراَنت کہ اگن ما چوریانی مالاں بؤریں مارا کس نہ گندیت ءُکس مارا جست نہ کنت بلکیں اللہ جواں گندگءَاِنت، ءُسابءُداد گرگءَ آوت بسّ اِنت.

(۲) چہ اسلامءِ آیگءَ پیش یک ظلمے اے بوتت کہ جنیناں ءُکسانیں زہگاں چہ مروکءِ میراثاں پچ بہرش نہ دات بلکیں ایوکءَ لائقیں ءُرستگیں چکّاں رست اَنت ءُدریں مالءِ وارث ہما بوت اَنت. اسلامءَ اے رہبندءُقانون گار کت. جنیں آدم ءُکسانیں چک ہوں وراثتءِ تہا شریدار کت اَنت مال کم بہ بنت یاباز. ایشانی بہرءِ سرجمیں بیان دیمءِ آیتاں پیداگ اِنت.

(۳) لہتے عالمءَ چہ میراثءِ آیتءَ اے حکم منسوخ گوشتگ بلے اے درست نہ اِنت. ادا یک اخلاقی چیزےءِ نیمگءَ سریدی دیگ بوگءَاِنت، ءُآہمیش اِنت ہما غریبءُمسکین کہ آوراثتءِ تہا شریدار نہ اَنت بلے آیانی بہرءُتہر کنگءِ وہدا موجودءُگون اَنت گڑا بایداِنت چہ مروکءِ میراثاں چیزے آیانی دستءَ دیگ بہ بیت پرچہ کہ آدل مانگ بنت. (أحسن البیان).

وَلۡيَخۡشَ الَّذِيۡنَ لَوۡ تَرَكُوۡا مِنۡ خَلۡفِهِمۡ ذُرِّيَّةً ضِعٰفًا خَافُوۡا عَلَيۡهِمۡ فَلۡيَتَّقُوا اللّٰهَ وَلۡيَقُوۡلُوۡا قَوۡلًا سَدِيۡدًا ۹

۹. ءُبایـد اِنـت کـه بترس اَنـت هما کـه اگاں آ پَشْـت بگیج اَنت چه وتی رند پـدءَ نِزوریں چُک، گڑا فکر توکءَ کپ اَنت په آیاں، نوں باید اِنت که بـترس اَنت چه اللّٰهءَ. ءُتچکیں ءُراستیں ہبر بکننت[1].

اِنَّ الَّذِيۡنَ يَاۡكُلُوۡنَ اَمۡوَالَ الۡيَتٰمٰى ظُلۡمًا اِنَّمَا يَاۡكُلُوۡنَ فِىۡ بُطُوۡنِهِمۡ نَارًا ؕ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيۡرًا ۱۰

۱۰. بے شـک هما که ورنت چوریانی مالاں په نا انصافی، نوں بیدءِایشی دگه ہچ نیسـت که آ مان چـوپ اَنت وتی لاپانی تهاآس، ءُدیر نه بیت که مان بنت برمشوکیں آسءَ[2].

يُوۡصِيۡكُمُ اللّٰهُ فِىۡۤ اَوۡلَادِكُمۡ ۗ لِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ

۱۱. الله حکم کنت شمارا شمئے چُکّانی بابتءَ په مردینءَ بهر هست دو جنینءِ بهرءِبرابر[3]،

(۱) ادا یتیمءُچوریانی کماشـاں حکـم بوگءَاِنت که آچوریانی مالانی گوں جـوانیءَ نگهداریءَ بکننت، ءُہنچـو که آیـاں چه وتی مرگءَ رند وتی چکّانی ہیـال گوْرِانت که باریں آیانی حـال چے بیت ہمے پیما آچوریانی ہیال داریءَ بکننت، ءُآیاں چو وتی چکّاں ساب بکن اَنت.

(۲) ناحقّءَ چوریانی مالءِ ورگ بلاہیں گناہے. واجه رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: که چه ہفت نیست ءُنابود کنوکیں چیزاں وتا دور بدارات. آایش اَنت. گوں الله پاکءَ شریدار جوڑکنگ. سحرءُساحری کنگ. ناحقّءَ مردمءِ کشـگ. سـود ورگ. چوروءِ مالءِ ورگ. چه جنگءِمیدانءَ تچـگ. پاکدامنیں ءُپاکبازیں جنینانی سرا تہمت جنگ. (صحيح مسلم كتاب الإيمان باب أكبر الكبائر الشرك بالله).

(۳) یک مردینےءِ بهر دوجنینءِ بهرءِبرابراِنت. اے انصافءِ خلاف نه اِنت پرچه که ہرچءُدرچ دربا مردینے سراِانت، ءُہمے پیما مردین جنینءَ مَہر دنت. ہر پیما آئی ذمّه داری ہرمیدانءِ تہا چه جنینءَ گیشـتراِنت پمیشـا اللّٰهءَ مردینءِ بهر گیشـتر کتگ. **فائده:** (۱) زانگ لوٹیت که کافریں چک مسلمانیں پتءِ وارث نه بیت، ءُنه کافریں پت مسـلمانیں چکّءِ وارث بیت ہنچوکه واجه رسـول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**لا يرث المسـلم الكافر ولا الكافر المسـلم**». که مسـلمان کافرءِ وارث نه بیت ءُنه کافر مسلمانءِوارث بیت. (صحيح البخاری كتاب الفرائض باب لا يرث المسلم الكافر) (۲) ہمے پیما کشوک کُشتگینءِ وارث نه بیت. واجه رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**القاتل لا يرث**» که کشـوک وارث نه بیت. (سنن ابن ماجه كتاب الفرائض باب القاتل لا يرث) شـیخ البانی رَحِمَهُ اللّٰهُ اے حدیث صحیح گوشـتگ. ایشی سرا اجماع اِنت که په زانت کشوک کُشتگینءِ وارث بـوت نه کنت. (المغنی لابـن قدامة، ج۶ تاکدیم ۲۹۱) ءُہمائی که په نزانتکاری کُشـتگ آوارث بیت یانه ؟ اے بابتءَ اختلاف ہسـت. امام ابن قدامه گوْشیت که گیشـتریں عالم ہمے نیمگءَ اَنت که په نه زانتکاری کشـوک ہوں وارث بوت نه کنت. (المغنی لابن قدامة) (۳) ہما مروک وتی نادراہیـی ءُموتانیءِ تہا اگں په وتی =

الْاُنْثَيَيْنِ ۚ فَاِنْ كُنَّ نِسَآءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۚ وَاِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۭ وَلِاَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ اِنْ كَانَ لَهٗ وَلَدٌ ۚ فَاِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّهٗ وَلَدٌ وَّوَرِثَهٗٓ اَبَوٰهُ فَلِاُمِّهِ الثُّلُثُ ۚ فَاِنْ كَانَ لَهٗٓ اِخْوَةٌ فَلِاُمِّهِ السُّدُسُ مِنْۢ

نوں اگاں آ چک ایوکءَ جنین بہ بنت چہ دوءَ برز گڑا آیاں دوسَیک رسیت چہ میراثءَ[1]، ءُاگاں یک (جنین) چکّےبہ بیت[2] گڑا آ ئرا (مالءِ) نیم رسیت ءُ(مروکءِ) مات ءُپتاں چہ ہر یکّےءَ ششک رسیت میراثءِ اگاں مروکءَ چک بہ بیت. نوں اگاں چکّے مہ بیت ءُآ ئی مات ءُپت آئی وارث بہ بنت، گڑا (مروکءِ) ماتءَ سیک رسیت[3]، نوں

= کجام یک وارثےءَ وصیت بکنت آہے نہ اِنتءُآئی سرا عمل کنگ نہ بیت پرچہ کہ وارثانی حق اللہءَ وت گیشینتگ. واجہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «إنّ الله أعطى كلّ ذى حقّ حقّه فلا وصيّة لوارث». کہ اللہءَ ہرچ حقدارءَ آئی حق داتگ، نوں پہ وارثاں وصیت نیست. بزاں روایَ نہ بیت. (سنن أبي داود كتاب الوصايا باب فى الوصيّة للوارث) امام ابن عبدالبر ءُامام ابن المنذر گوشنت کہ ایشی سرا عالم تپاک اَنت.

(۱) زانگ لوئیت کہ اگں یک مردمے مرت ءُآئرا مردین چک نیست، ءُآئی چک جنین اَنت گڑا آمروکءِ مال سئے جاگہ کنگ بیت. آئی دوبہر ہمائی جنین چکّاں رسیت آتوری دوبہ بنت یاچہ دوا گیش ہنچو کہ حدیثءَ کئیت کہ سعد بن ربیع کہ جنگءِ احدءَ شہید بوت آئرا دو جنین زہگ ہست اَت بلے آئی مال ہمیشانی ناکوءَ وتی دستءَ کت اَنت گڑا سعد بن ربیعءِ جنینءَ وتی ہمے دوئیں جنین چک واجہءِ گورا آوُرت اَنت، ءُآیانی ناکوءِ حال ئے دات، گڑا واجہءَ نفرے ہمیشانی ناکوءِ نیمگءَ دیم دات کہ مالءِ دوبہرءَ سعدءِ دوئیں جنین چکّاں بدئے، ءُہشتکءَ آیانی ماتءَ بدئے، آدگہ برچیکہ پشت کپیت آہاں تو بزور. (سنن أبي داود كتاب الفرائض باب ماجاء فى الصّلب) شیخ البانی ایشی سند حسن گوشتگ. دلگوش: ادا چہ ناکوءَ پتءِ برات مرادِانت پرچہ کہ آعصبہءتہا گون اِنت ہمیشا پشت کپتگیں مال ہمائرا رس اَنت.

(۲) بزاں اگں مروکءَ مردین چک نیست، ءُآئی جنین چک یکّے گڑا مالءِ نیم ایوکءَ ہما ئرا رسیت. بزاں چہ ششیں بہراں سئے بہر ہما ئرا رسیت. پدا اگں آئی ماتءُپت ہوں زندگ بوت اَنت ہمے چکءِ ہمبراہیءَ گڑا یک ششکے ماتءَ رسیت، ءُیک ششکے پتءَ رسیت، ءُدگہ یک ششکے پشت کپیت آہوں پتءَ رسیت پرچہ کہ آ عصبہ اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) دوی صورت ہمیش اِنت کہ مروکءَ چک نیست. زانگ لوئیت کہ آئی نماسگءُکڈاسگ درہا چک ساب اَنت. بزاں چہ ایشاں کس نیست ءُآئی وارث آئی ماتءُپت اَنت گڑا اے وہدءَمالے سئیمی بہر ماتءَ رسیت، ءُپَشت کپتگیں دوئیں بہر پتءَ رس اَنت. دلگوش: اگں ماتءُپتانی ہمبراہیءَ مروکیں مردینءِ جنین یا مروکیں جنینءِ مرد زندگ ءُہست بہ بیت گڑا گچین تریں ہبرءِ رہنمدا مردینءِ یاجنینءِ بہر درکنگ ءُدیگ بیت نوں رندا مال سئے راہءَ کنگ بیت. آئی سیک ماتءَ رسیت، ءُپَشت کپتگیں دوئیں بہر پتءَ رس اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُّوْصِيْ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ ۙ اٰبَآؤُكُمْ وَاَبْنَآؤُكُمْ ۚ لَا تَدْرُوْنَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا ۭ فَرِيْضَةً مِّنَ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ۝۱۱

اگاں آئـرا باز برات بہ بیـت، گڑا (مروکءِ) ماتءَ ششک رسیت[۱] چہ ہما وصیّتءَ رند کـہ آ مـروکءَ وصیّـت کتگ یـا وامانی در ریچـگءَ رند[۲]، شـمئے پت بہ بنت یا چک شـما نہ زان اِت کہ چہ آیاں کجام نزّیک تر اِنت شـمئے فائدہ رسـینگءِ تہا[۳] اے اللہءِ ایرکتگیں بہر اَنت، بے شـک کہ اللہ مزنیں زانوک ءُجواں کارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّهُنَّ وَلَدٌ ۚ فَاِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُّوْصِيْنَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ ۭ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ اِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّكُمْ وَلَدٌ ۚ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِّنْۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوْصُوْنَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ ۭ وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ يُّوْرَثُ كَلٰلَةً اَوِ امْرَاَةٌ وَّلَهٗٓ اَخٌ اَوْ اُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا

۱۲. پہ شـما نیم اِنت ہر چیکہ ویل کتگ شمئے جنینـاں اگاں آیـاں چک نیسـت. نوں اگاں آیاں چک ہست گڑا پہ شما چارک اِنت آیانی ویـل کتگیں مـالءِ تہا[۴]، چہ ہمـا وصیّتءَ رند کہ آیاں کتگ یا چہ وامانی در ریچگءَ رند، ءُپہ جنیناں چارک اِنت ہر چیکہ شما (مردیـن ویل بکن اِت) اگاں شـما را چک

(۱) سـئیمی صورت ہمیش اِنت کـہ ماتءُپتءِ ہمبراہیءَ مـروکءَ براتءُگہار ہسـتءُحیات اَنت توری آبراتءُگہار چہ ماتءَبراتءُگہار بہ بنت یا ایوکءَ چہ پتءَ، اے وہدا پتءِ ہسـتءُحیاتیءَ بلّے کہ اے براتءُگہار وارث نہ بنت بلے چہ آیانی سـببءَ مروکءِ ماتءَ ششـک رسیت، آدگہ پشت کپتگیں پتءَ رس اَنت اگاں دگہ وارث مہ بیت.

(۲) بزاں چہ مروکءِ میراثءِ بہر کنگءَ پیسر ہرچ وامے کہ آئرا برءُآئی سرا ہست آدرریچگ بہ بنت نوں چہ ایشی پد چیزے کہ پشـت کپیت آئی وصیت پورہ کنگ بہ بیـت اگن آئی وصیتے کتگ بلئے وصیت چہ سیکءَ گیش مہ بیت رندا ہرچیکہ پشت کپیت نوں آواراثانی تہا بہر کنگ بنت. حافظ ابن کثیر گوْشیت درپیں عالمانی اجماع اِنت کہ چہ وصیتءِ توام کنگءَ پیسر آئی وام درریچگ بہ بنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) پمیشـکا شـما وتی زانتءُعقلءِ رہبندا میراثاں بہر مہ کن اِت بلکیں اللہءِ حکمانی رہبنداں مردمانی میراثاں بہربکن اِت، یقیناً اللہءِ اے بہر چہ حکمتءَ خالی نہ اِنت.

(۴) مردین چکّانی نیسـتیءَ مردین چکّانی چک بزاں نماسگ ہوں چکّءِ جاہءَ دارَانت. ایشی سرا عالمانی اجماع اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ ۚ فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ ۚ فَإِن كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ ۚ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۗ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا ۚ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

نیست[۱] نوں اگاں شما را چک ہست گڑا پہ جنیناں ہشتک اِنت چہ ہما مالءَ کہ شما ئے ویل کن اِت[۲]، چہ ہما وصیّتءَ رند کہ شما ئے کن اِت یا چہ وامانی ادا کنگءَ رند. ءُاگاں ھمامردیں ءُجنین کہ آئی میراث زورگ بیت بُنڈے بوت[۳]، ءُآئی یک براتے یا یک گھارے بوت[۴] گڑا ہر یکےءَ چہ آ دوئیناں ششک رسیت ءُاگاں آ چہ ایشی گیش بوت اَنت گڑا آ ہور بنت سیکءِ تہا[۵] چہ ہما وصیّتءَ رند کہ آ کنگ بیت یا وامانی درریچگءَ رند وہدیکہ دگرءَ نقصان مہ دنت[۶]، اے اللہءِ حکم اَنت

(۱) جنین یکّے بہ بیت یا گیشتر بہ بنت اگن آیاں چک نہ بوت گڑا مردءِ مال چاررامءَ کنگ بہ بیت ءُہمے یکّیں چارک درہیں جنینانی تہا برابرا بہر کنگ بہ بیت. بزاں ہر جنینءَ دورا دورا چارک بہر نہ بیت. ایشی سراا جماع اِنت. (فتح القدیر).

(۲) ہشتک ہوں ہمے وڑءَبہر بیت، اگن جنین یکّے بہ بیت یا گیشتر بہ بنت درستانی ہمے ہشتک اِنت وہدیکہ آیاں چک بوت.

(۳) چہ کلالہ ہما میّت بزاں مروک مرادِاَنت کہ آئرا نہ پتءُپیرک ہست، ءُنہ چکّءُنماسگ.

(۴) ادا ہما برات یا گھار مرادِاَنت کہ آچہ پتءَ مروکءِ گھار یا برات نہ اِنت بلے چہ ماتءَ یکّ اَنت. امام قرطبی گوشیت ایشی سرا اجماع اِنت. (تفسیر قرطبی) اے ہماجاگہ اِنت کہ ادا مردینءُجنینءِ بہر برابراَنت.

(۵) بزاں اگن آبراتءُگھار چہ یکّےءَ گیش بوت اَنت گڑا آدرستانی تہا مالءِ سیک برابرا بہر کنگ بیت، ءُادا مردینءُجنینءِ بہر برابرانت. فائدہ: ہما برات کہ چہ ماتءَ مروکءِ برات اَنت ءُچہ پتءَ جتاینت. اے لہتے چیزانی تہا چہ ایدگہ وارثاں جتاینت. (۱) اے ایوکءَ چہ ماتءِ سببءَ وارث جوڑبنت. (۲) ایشانی جنینءُمردین بہرءتہا برابرءِ شریدارانت. ایدگہ درہیں جاگہاں مردینءِ ونڈ گیشترانت. (۳) اے ہما وہدا وارث بنت کہ مروک کلالہ بزاں بنڈے بہ بیت. ایوکءَپتءُپیرکءِ یا چکءُنماسگانی ہستءُحیاتیءَ اے وارث نہ بنت. (۴) ایشانی مردینءُجنین ستر باز بہ بنت آیاں چہ مالءِ سیکءَ گیشتر بہر نہ رسیت.

(۶) بزاں وصیت کنوکءَ بایدِاَنت کہ آ چُشیں وصیت مہ کنت کہ چہ آوصیتءَ وارثاں نقصان بہ رسیت. ءُاگن یکّے چُشیں وصیتے بکنت گڑا آئی وصیت ہچ ساب نہ بیت ءُآئی سرا عمل کنگ نہ بیت. زانگ لوٹیت کہ چہ سیکءَ گیشترءِ وصیت جائز نہ اِنت.

ءُاللّٰه جوانین زانوکےءُمزنیں اوپار کشّے.

تِلۡكَ حُدُوۡدُ اللّٰهِ ؕ وَمَنۡ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوۡلَهٗ يُدۡخِلۡهُ جَنّٰتٍ تَجۡرِىۡ مِنۡ تَحۡتِهَا الۡاَنۡهٰرُ خٰلِدِيۡنَ فِيۡهَا وَذٰلِكَ الۡفَوۡزُ الۡعَظِيۡمُ ۞ ۱۳

۱۳. اے اللّٰهءِ گیشّینتگ اِیں حدّ اَنت ہر کس کہ اللّٰهءِ رند گیریءَ بکنت ءُآئی رسولءِ آبارت آئیءَ باگانی تہا کہ رمب اَنت چہ آیانی چیراجُو، پہ بُں مانّنت آئی تہا، ہمیش اِنت مزنیں کامیابی.

وَمَنۡ يَّعۡصِ اللّٰهَ وَرَسُوۡلَهٗ وَيَتَعَدَّ حُدُوۡدَهٗ يُدۡخِلۡهُ نَارًا خَالِدًا فِيۡهَا وَلَهٗ عَذَابٌ مُّهِيۡنٌ ۞ ۱۴

۱۴. ہر کس کہ نافرمانیءَ بکنت اللّٰهءِ ءُآئی رسولءِ ءُسر بگوْزیت چی آئی ایر کتگیں حدّاں گڑا مان کنت آئرا دوزهءِ تہا پہ بن پشت کپیت آئی تہا، ءُآئی واستا رزوا کنوکیں عذاب ہست.

وَالّٰتِىۡ يَاۡتِيۡنَ الۡفَاحِشَةَ مِنۡ نِّسَآئِكُمۡ فَاسۡتَشۡهِدُوۡا عَلَيۡهِنَّ اَرۡبَعَةً مِّنۡكُمۡ ۚ فَاِنۡ شَهِدُوۡا فَاَمۡسِكُوۡهُنَّ فِى الۡبُيُوۡتِ حَتّٰى يَتَوَفّٰىهُنَّ الۡمَوۡتُ اَوۡ يَجۡعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيۡلًا ۞ ۱۵

۱۵. ءُہر جنینے کہ بدکاری بکنت چہ شمئے جنیناں، گڑابدارات آیانی سرا چارگواہ (مردیں) چہ وتا، نوں اگاں آیاں گواہی دات گڑا آیاں بند بکن اِت لوگانی تہا تا ہما وہدا کہ آیاں موت بئیت[1]، یا اللّٰه پچ بکنت پہ آیاں دگہ راہے[2].

وَالَّذٰنِ يَاۡتِيٰنِهَا مِنۡكُمۡ فَاٰذُوۡهُمَا ۚ فَاِنۡ تَابَا

۱۶. چہ شما دوءَ کہ اے پیمیں کار کت، گڑا آیاں تکلیف بدئیت[3]، نوں اگاں آیاں توبہ

(۱) اے بدکاریں مردینءُجنینانی ہما سزایت کہ آاسلامءِ بنداتی روچانی تہا ایرکنگ بوتگ اَت رندا اے حکم منسوخ بوت، ءُہمے سزا ایرکنگ بوت کہ سور نہ کتگیں مردینءُجنین اگن بدکاری بکن اَنت گڑا آصد چابک جنگ بہ بنت، ءُاگن سور داتگین اَنت گڑا آسنگ ریچ کنگ بہ بنت. (صحیح مسلم کتاب الحدود باب حدّ البکر والثیب فی الزّنا) اے سزا ہما وہدا دیگ بیت کہ چار منصفیں مردم گواہی بداَنت کہ ما پہ وتی چمّاں اے بدکاری کنگءَ دیستگ اَنت. زانگ لوئیت کہ اے آیتءِحکم منسوخ اِنت بلے ایشی تلاوت ہست اِنت. بزاں وانگ بیت.

(۲) چہ اے راہءَ مراد ہما سزااِنت کہ اللّٰهءَ رندا آایرکت، ءُآئی بیان پیسر ترا بوت.

(۳) لہتینءَ چہ اے آیتءَ دومردینءِ وت ماں وتا خراب کاری کنگ مراد زرتگ. ءُلہتینءَ سور نہ کتگیں جنینءُمردین مراد زرتگ اَنت ءُچہ پیسری ایں آیتءَ سور کتگیں جنینءُمردین مراد زرتگ اَنت. بزاں =

وَ اَصۡلَحَا فَاَعۡرِضُوۡا عَنۡهُمَا ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيۡمًا ﴿۱۶﴾

کت ءُجوان ءُشر بوت اَنت گڑا سر بگوْزات چه آیاں بے شک کـه الله مزنیں توبه قبول کنو ک ءُباز مهربانے.

اِنَّمَا التَّوۡبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِيۡنَ يَعۡمَلُوۡنَ السُّوۡٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوۡبُوۡنَ مِنۡ قَرِيۡبٍ فَاُولٰٓئِكَ يَتُوۡبُ اللّٰهُ عَلَيۡهِمۡ ؕ وَ كَانَ اللّٰهُ عَلِيۡمًا حَكِيۡمًا ﴿۱۷﴾

۱۷. بے شک کـه توبه پـه هماکسـان اِنـت که آ بدیں کار کننـت پـه نـادانی ءُناسرپدی، پدا زوت توبـه کننت، نوں همیـش اَنت که الله ایشـانَ بخشیت، ءُالله مزنیں زانوک ءُمزنیں خیرکارے ءُحکمتانی واجه اِنت.

وَ لَيۡسَتِ التَّوۡبَةُ لِلَّذِيۡنَ يَعۡمَلُوۡنَ السَّيِّاٰتِ ۚ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الۡمَوۡتُ قَالَ اِنِّىۡ تُبۡتُ الۡـٰٔنَ وَ لَا الَّذِيۡنَ يَمُوۡتُوۡنَ وَ هُمۡ كُفَّارٌ ؕ اُولٰٓئِكَ اَعۡتَدۡنَا لَهُمۡ عَذَابًا اَلِيۡمًا ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُنیست توبه پـه هماياں که بدی کننت تا هما وهـدا که چه آیاں یکّیءِ سرا موت کئیت، گوْشـیت کـه نـوں مـن توبـه کتـگ[1]، ءُنه (هماياں توبه هسـت) که آ کافـری حالتءَ مِراَنـت، همیـش اَنت که ایشـانی واسـتا ما آماده کتگ تورینوکیں عذاب.

= پیسرا سزا همیش اَت که آبد ءُرد گوْشـگ به بنت ءُچه دسـتاں تکلیف دیگ به بنت رندا اے حکم منسـوخ بوت. هرییم به بیت! اگں دومردینءِ وت ماں وتا خـراب کاری کنگ مراد به بیت نوں آئی سزا همیش اِنت که آدوئیں کشگ به بنت. واجه رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: هرکسءَ که شما بگندِات کـه آقومءِ لوط کاراکنگءَاِنت گڑا فاعلءُمفعول دوئیناں بُکش اِت. (سـنن الترمذی کتاب الحدود باب ماجاء فی حد اللوطی) شـیخ البانی اے حدیث صحیح گوْشتگ. ءُاگں سور نه کتگیں بدکاریں مردینءُجنین مراد به بنت گڑا آیانی سزا صد چابک اِنت.

(۱) بزاں اگں یک مردمے سـجّهیں زندگیءَ گناه ءُنافرمانی بکنت ءُتوبه مه کنت بلکیں هما وهدا که موت آئی نزّیکءَ کئیت ءُساه گُتّءَ سربیت نوں توبه بکنت اے پیمیں مردمءِ توبه قبول نه بیت. اے وهدا فرعون هوں گوشت ﴿ اٰمَنۡتُ اَنَّهٗ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا الَّذِىۡۤ اٰمَنَتۡ بِهٖ بَنُوۡۤا اِسۡرَآءِيۡلَ وَ اَنَا مِنَ الۡمُسۡلِمِيۡنَ ﴾ [سـورة یونس: ۹۰] من ایمان آوُرتگ که بیدءِالله‌ءَ دگه معبودءِ برحق نیسـت، ءُمعبود برحق هماِنت که بنی اسرائیل آئی سرا ایمان آوُرتگ بلے آئی اے وهدءِ توبه الله‌ءَ قبول نه کت. ءُحدیثءَ هست اِنت که واجه رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «إنّ الله يقبل توبة العبد مالم يغرغر». که الله بندهءِ توبهءَ قبول کنت تاهما وهداکه آغرغر مه کنت. (بزاں آئی ساه ماں گُتّءَ سر نه اِنت، وهدیکه آ پـه گُتّءَ سربیت گڑا آقبول نه بیت). (سـنن الترمذی کتاب التوبة والاسـتغفار، باب نمبر: ۱۰۳) شـیخ البانی رَحِمَهُ اللّٰهُ اے حدیث صحیح الجامع الصّغیرءِتهابیان کتگ. شیخ مقبل بن هادی الوادعی رَحِمَهُ اللّٰهُ گوشیت که اے حدیث گوں وتی شواهداں حسنءِدرجهءَ سربیت. (تعلیق الشّیخ علی تفسیر ابن کثیر).

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا لَا يَحِلُّ لَكُمۡ اَنۡ تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرۡهًا ؕ وَلَا تَعۡضُلُوۡهُنَّ لِتَذۡهَبُوۡا بِبَعۡضِ مَاۤ اٰتَيۡتُمُوۡهُنَّ اِلَّاۤ اَنۡ يَّاۡتِيۡنَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَعَاشِرُوۡهُنَّ بِالۡمَعۡرُوۡفِ ۚ فَاِنۡ كَرِهۡتُمُوۡهُنَّ فَعَسٰۤى اَنۡ تَكۡرَهُوۡا شَيۡـًٔا وَّيَجۡعَلَ اللّٰهُ فِيۡهِ خَيۡرًا كَثِيۡرًا ﴿۱۹﴾

۱۹. او مؤمناں! روا نہ اِنت پہ شما اے کہ شما وتی میراث بکن اِت جنیناں پہ زور[۱] ءُنہ آیاں بند بکن اِت پہ ہمے ہبرءَ کہ بہ بَراِت لہتے (مال) چہ ہما چیزاں کہ شما آیاں داتگ اَنت[۲] ابیدِانت ہما وہد کہ آ پدّریں بے حیائی بکننت[۳] ءُگوں آیاں زندگی بکن اِت گوں جوانیں رہبندءَ[۴] نوں اگاں شمارا دوست نہ بوت اَنت، گڑا بوت کنت کہ شما یک چیزےءَ دوست مہ داراِت ءُاللہ آئی تہا بازیں خیر ءُجوانی مان کنت[۵].

(۱) چہ اسلامءِ آیگءَ پیش جنینانی سرا یک ظلمے ہمے بوتت کہ وہدیکہ آئی لوگ واجہ مرت گڑا مردماں ہما جنین وتی میراث ساب کت، ءُپہ زور وتی سانگ اِش آوُرت اَنت، یاآہش وتی برات یادگرےءِ سانگءَ دات بے آئی جستءُپدکنگءَ، ءُبرے برے درپیں زندگءَ آہش سانگ نہ دات. اسلامءَ اے ناجائزیں دستور ءُرہبندءِ گارءُبیگواہ کنگءِ حکم دات ءُچہ ایشی منَہ کت.

(۲) ہمے پیمایک ظلمے جنینءِسرا ہمے کنگ بوت کہ وہدیکہ مردءَ دوست مہ بوتیں گڑا چہ آئی وتاچوٹینگءِ واستا آہش طلاق نہ دات (چوکہ اسلامءَ ضرورتءِ وہدا آئی اجازت داتگ) بلکیں آہش بےوڑ جنجال ءُپریشان کت تاکہ آلا چار بہ بیت ءُحق مہر ہرچیکہ مردءَ داتگ آہاں واپس بکنت، ءُچہ آئی دورا بوگءَ گچین بکنت. اللہءَ اے ہوں ظلمے گوُشت تاکہ مردم چوشیں حرکت کت مہ کن اَنت.

(۳) ہاں اگں جنین ناجائزءَ مردینءِ نافرمانیءَ بکنت، ءُہمے پیما اگں آبدکارے بوت، یا زاہ ءُبد بکنت گڑا پہ مردینءَ جائزانت ہرچیکہ آئی جنینءَ مہر داتگ آہاں پچ بگیپت، ءُجنینءَ پہ اے ہبرءَ لاچار بکنت کہ آئی داتگیں حق مہرءَ واپس بکنت.

(۴) بزاں شما گوں وتی جنیناں گوں وشیں دیمءَ پیش بیااِت، ءُآیانی حقاں کدءِوتی وسءَ بدئیت پرچہ کہ برے برے آیانی نافرمانیءِ سبب شمئے بداخلاقی بیت.

(۵) ہنچوکہ واجہ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**لایفرك مؤمن مؤمنة إن كره منها خلقاً رضی منها اٰخر**». کہ مسلمانیں مرد گوں (وتی) مسلمانیں جنینءَ نفرت مہ کنت ءُبغضءُحسد مہ داریت، اگں آئرا آئی یک عادتے دوست نہ بوت گڑا آئی دگہ عادتے آئرا دوست بیت. (صحیح مسلم کتاب الرّضاع باب الوصیّة بالنّساء) مطلب ہمیش اِنت کہ اگں یک جنینےءَ بے حیائیءُبے غیرتیءَ ابیدچہ دگہ کوتاہی یا کمّی یےیانہ وشّی یےمان بوت گڑا مردین پہ آئی طلاق دیگءَ اشتاپ مہ کنت بلکیں وتی تہا صبربکنت، بوت کنت کہ ہمیشی تہا اللہ پاک دگہ خیرءُخوبی مان بکنت. بزاں آئی صبرءِ بدلءَ آئرا اللہ چہ ہمے جنینءَ نیکیں اولاد بدنت، ءُآخرتءَ آئیءَ جوانیں مزدنت. =

وَاِنۡ اَرَدۡتُّمُ اسۡتِبۡدَالَ زَوۡجٍ مَّكَانَ زَوۡجٍ ۙ وَّاٰتَيۡتُمۡ اِحۡدٰىهُنَّ قِنۡطَارًا فَلَا تَاۡخُذُوۡا مِنۡهُ شَيۡـًٔا ؕ اَتَاۡخُذُوۡنَهٗ بُهۡتَانًا وَّاِثۡمًا مُّبِيۡنًا ﴿۲۰﴾

۲۰. اگاں شما بدل کنگ بلوٹ اِت یک جنینےءِ جاگہءَ دگہ جنینے ءُشما داتگ یکّےءَ چہ آیاں کوتے مال[۱]، نوں چہ آئی ہچ مہ زور اِت[۲]، آیا شما آئرا زورات پہ بہتان بندیءُناحق ءُپہ ظاہریں گناہ.

وَكَيۡفَ تَاۡخُذُوۡنَهٗ وَقَدۡ اَفۡضٰى بَعۡضُكُمۡ اِلٰى بَعۡضٍ وَّاَخَذۡنَ مِنۡكُمۡ مِّيۡثَاقًا غَلِيۡظًا ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُچہ وڑا شما آئی (مہرءَ) ہچ گپت کن اِت ءُرستگ چہ شما یکّےآ دگرءِ گوْرا[۳]، ءُآیاں گپتگ چہ شما محکمیں قول ءُقرار[۴].

وَلَا تَنۡكِحُوۡا مَا نَكَحَ اٰبَآؤُكُمۡ مِّنَ النِّسَآءِ اِلَّا مَا قَدۡ سَلَفَ ؕ اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً وَّمَقۡتًا ؕ وَسَآءَ سَبِيۡلًا ﴿۲۲﴾

۲۲. ءُوتی نکاحءَ میارات ہما جنیناں کہ شمئے پتاں وتی نکاحءِ تہا آوُرتگ اَنت[۵] بلےہر چیکہ ساریءَ بوتگ[۶] بے شک کہ اے بے حیائیں کارے ءُناراضیءِ سبب اِنت ءُخرابیں راہے.

حُرِّمَتۡ عَلَيۡكُمۡ اُمَّهٰتُكُمۡ وَبَنٰتُكُمۡ وَاَخَوٰتُكُمۡ وَعَمّٰتُكُمۡ

۲۳. حرام کنگ بوتگ اَنت (پہ سانگءَ)[۷] شمئے

= صبر کنوکءِ کمکءَ اللہ پاک الّےءَ کنت ہنچوکہ اللہ پاک فرمان کنت ﴿وَاصۡبِرُوۡا ۚ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيۡنَ﴾ صبر بکن اِت کہ اللہ صبر کنوکانی ہمبراہ اِنت. بزاں آیانی کمکءَ کنت. [سورۃ الأنفال: ۴۶].

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ جنینءَ بازیں حق مہر دیگ جائزاِنت.

(۲) وت طلاق دیگءِ صورتءَ جنینءَ داتگیں حق مہرءِ واپس ہچ گرگ جائز نہ اِنت توری آسک باز بہ بنت، ءُاے پیم کنگ سکّیں سلّیں ءُبلاپیں جرمءُگناہے.

(۳) بزاں شما گوں یکّءَ دگرءَشپ گوازینتگءُویتءُوابش کرتا.

(۴) چہ اے مہریں قولءُقرارءَ مردینءُجنینے وتانکاحءِتہا بندگ مراد اِنت.

(۵) جاہلیّتءِ زمانگءَ مردماں پتءِ مرگءَ رند گوں وتی ماتوُاں سانگ کت. اللہ پاکءَ چہ ایشی منَہ کت.

(۶) بزاں پیسراہرچیکہ بوتگ آپہلّ اَنت بلے نوں یکّے چوشیں کاربکنت پہ آئی سزا ہست.

(۷) نوں ہما جنین کہ گوں آیاں سانگ حرام اِنت، ءُآمحرم اَنت ہمایانی بیان اِنت. آیانی تہا ہفت «**نسبی محُرّمات**» اَنت. بزاں چہ نسبءَ حرام اَنت. ءُآایشنت. (۱) مات. ایشی تہا بَلُک ہوں کاینت گوں. (۲) گُہار. چہ ماتءَ بہ بیت یاایوکءَ چہ پتءَ. (۳) چک. ایشی تہا نماسگ ءُکڈاسگ درہا کاینت. (۴) ماتءِ گہار. (۵) پتءِ گہار. (۶) برازاتک. (۷) گُہار زاتک. ءُدو «**رضاعی**» بزاں شیر مچی محرم اَنت. ۱- رضاعی مات. =

= ۲- رضاعی گھار. قرآن پاکءِ تہا بلّے کہ رضاعی محرمانی تہا ایوکءَ ہمے دوئینانی بیان آتکہ، بلے حدیثءِتہا صاف آتکہ کہ: «**یحرم من الرّضاعة ما یحرم من النّسب**». (صحیح مسلم کتاب الرّضاع باب مایحرم من النّسب) حرام بیت چہ شیر میچینگءَ ہرچیکہ چہ نسبءَ حرام بیت. بزاں شیرجنِک، ءُشیرگہار، ءُشیرمات، ءُشیرتُرو، ءُشیربلّک، ءُشیرگُہار زاتکءُبرازاتک دریا مَحرم اَنت. ہما بچکءِ کہ آئی شیر مِتکگ. سئیمی ہما «**محرمات**» اَنت کہ آچہ سانگءِ کنگءَ حرام بنت. ایشاں «**مُحرمات مُصاہرہ**» گوْشنت. ءُآایشنت. (۱) جنینانی مات. اگن یک مردمے گوں جنینےءَ سانگ بکنت ءُویتءُواب ءَچہ پیسر آئرا طلاق بدَاَنت پداہوں اے جنینءِ مات آئی سرا حرام اِنت. ہاں اے پیمیں جنینءِ جنین چکّانی گومءَ آئی سانگ کنگ جائز اِنت. (فتح القدیر) (۲) اے جنینءَ چہ پیسری ایں مردءَ ہرچیکہ چک ہست آہوں اے مردءِسرا حرام اَنت. ہاں اگن یکے گوں جنینءَ ویتءُواب کنگءَ چہ پیسر آئی سوناں بدَاَنت گڑا پہ اے مردءَپیسری ایں مردءِ جنین چک رواَنت، ءُآہاں سانگ کت کنت. (۳) چکّانی جنین آتوری شیرءِ چک بہ بنت.

لہتیں ضروری مسئلہ

(۱) یکیں وبدءَ دوگہار وتی سانگءِ تہا آرگ جائز نہ اِنت. ہمے پیما واجہ رسول اللہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**لایجمع بین المرأة وعمّتها ولا بین المرأة وخالتها**». بزاں پہ یکّیں وبدءَ یک جنینےءِ ءُآئی تروءِ سانگ کنگ جائز نہ اِنت آچہ ماتءِنیمگءَ ترو بہ بیت یاچہ پتءِ نیمگءَ. (صحیح البخاری کتاب النّکاح باب لاتنکح المرأة علی عمّتها) (۲) شیر مچوکیں چکّےءِعمر اگن چہ دوسالءَ برز بوت ءُشیرئے مِتک گڑا چہ ایشی رضاعت ثابت نہ بیت. ضروری اِنت کہ آئی عمر چہ دوسالءَ کمتربہ بیت پرچہ کہ قرآن پاکءَ شیر میچینگءِ وبد دوسال بیان کتگ. فرمان اِنت: ﴿ **وَالْوَالِدٰتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُّتِمَّ الرَّضَاعَةَ** ﴾ کہ مات وتی چکّاں شیر بہ میچین اَنت دوسال توامیں ہماکہ لوٹ اَنت کہ شیرمیچینگءِ وبدءَتوام بکن اَنت. [سورة البقرة آیت: ۲۳۳] چہ عبداللہ بن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا روایت اِنت آگوشیت: «**لارضاع إلّا ماکان فی الحولین**» کہ رضاعت بزاں شیر میچینگ ہما ساب بیت کہ آدوسالءِتہا بہ بیت. بزاں شیر مچوکءِ عمر دوسالءَ برز مہ بیت. (سنن الدارقطنی کتاب الرّضاع) امام بیہقی گوشیت کہ اےہبر چہ عبداللہ بن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا صحیح ثابت اِنت. ءُچہ عبداللہ بن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا روایت اِنت آگوشیت: «**لا رضاعة إلّا لمن أرضع فی الصّغر ولا رضاعة لکبیر**». کہ رضاعت بئے نہ بیت بیدءِہمائی واستا کہ آئی گوْنڈیءَ شیر مِتکگ. مزنیءِ شیر مچگ بئے نہ بیت. (موطأ مالك کتاب الرّضاع باب رضاعة الصّغیر) ایشی سند صحیح اِنت. محدّثینانی نزّیکءَ اے پیمیں اثر مرفوعیں حدیثانی سرپءَ کاینت. قرآنءِ آیت ہوں ہمے اثرانی نیمگءَ لیث اَنت، ءُگیشترین علمایانی مذہب ہمیش اِنت. (تفسیر ابن کثیر سورة البقرة ءُسورة النّساء) (۳) رضاعت پہ چنت رندءِ شیر مچگءَ بئے بیت ؟ اے بابتءَ اختلاف ہست. لہتے گوشیت کہ پہ یک برے میچینگءَ ہوں رضاعت بئے بیت. امام مالك، ءُامام ابوحنیفہ، ءُسعید بن المسیّب ءُدگہ لہتینءِ مذہب ہمیش اِنت، بلے دلیلءِاعتبارا اے باز نزورَاَنت. ءُدگہ لہتے گوشیت کہ سئے برءِ مچگءَ حرمت ثابت بیت. کمترا نہ بیت. ایشانی دلیل اے حدیث اَنت. «**لاتحرم الرّضعة ولا الرّضعتان**». «**لاتحرم المصّة ولا المصّتان**». «**لاتحرم الإملاجة ولا الإملاجتان**». (صحیح مسلم کتاب الرّضاع باب فی المصّة والمصّتین) اے درستانی معنٰی ہمیش اِنت کہ چہ یک برے ءُدوبرءِ جوجکءِ مچکءُشیر ورگءَ حرمت ثابت نہ بیت. اے گوْشنت حدیثءِ مفہوم ہمیش اِنت کہ چہ سئے برءِ مچگءَ حرمت ثابت بیت. امام احمد، اسحاق بن =

= راہویہ، ءُدگہ بازیں عالمانی مذہب ہمیش اِنت. بلے ایشانی دلیل ہم پدّرءُصاف نہ اَنت. سئیمی قول ہمیش اِنــت کہ چہ پنچ برامچگءَ حرمت ثابت بیت، کمترانہ بیت. امام شافعیءُگیشــتریں محدّثین ہمے نیمگءَ اَنت. ایشــانی دلیل ہمیش اِنت کہ بی بی عائشــہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا گوشــت: «**کان فیما أُنزل من القرآن عشْر رضعات معلومات یُحرّمن ثم نُسـخن بخمس معلومات فتُوفّی رسـول الله** صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ **وهُنَّ فیما یقرأمن القرآن**». کہ پیسرا حکم ہمیش اَت کہ پہ دَہرندءِ مچگءَ حرمت ثابت بیت پدا اے حکم منسوخ بوت ءُہمے حکم نازل بوت کہ پہ پنچ برءِ مچگءَ حرمت ثابت بیت. تاں واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ وفاتءَ حکم ہمیش اَت کہ قرآنءِ تہا وانگ بوت. (صحیح مسـلم کتاب الرّضاع باب فی المصّة والمصّتین) زانگ لوئیت کہ آیتءِ حکم ہســت اِنت بلے آئی تلاوت منســوخ بوتگ. (قرآنءِ تہا اے پیمیں آیت بازانت) ہمے پیما حذیفہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءِ جنینءَ ہوں واجہءَ ہمے حکم دات کہ وتی غلامءَ پنچ برا شیر میچینت. (مسند أحمد بتحقیق أحمد شاکر، شمارہ حدیث ۲۵۷۸۹، ۲۶۰۵۷) چوکہ اے حدیث صاف اِنت وتی معنیٰءِتہاء ءُچہ پیسری ئیں دلیلاں محکم ترانت پمیشا صحیح تر ہمے زانگ بیت کہ چہ پنچ براکمتر شیرمیچینگءَ حرمت ثابت نہ بیت. واللہ أعلم بالصّواب. «**رضعة**» چےءَ گوْشنت؟ اے بابتءَ ســبل السّلام واجہ علّامہ صنعانی گوْشیت: «**وأمّا حقیقة الرّضعة فهی المرّة من الرّضاع کالضّربة من الضّرب والجلســة من الجلوس فمتی التقم الصبّی الثّدی وامتصّ منه ثمّ تــرک ذٰلك باختیاره من غیر عارض کان ذلك رضعة والقطع لعارض کنفس أو استراحة یسیرة أو لشیء یلهیه ثمّ یعود من قریب لایخرجها عن کونها رضعة کما أنّ الأکل إذا قطع أکله بذلك ثم عاد من قریب کان ذلك أکلة واحدة وهذا مذهب الشّافعی فی تحقیق الرّضعة وهو موافق للّغة فإذا حصلت خمس رضعات علی هذه الصّفة حرّمت**». (سبل السلام باب الرّضاع، بتحقیق صبحی حسن حلاق) ہنچوکہ یک برے نندگءَ «**جلسه**» گوْشــنت ءُیک برے جَنگءَ «**ضربه**» گوْشنت ہمے پیما یک برے شیرمچگءَ «**رضعة**» گوْشنت. نوں وہدیکہ چکّءَ جوجک دپءَ برت ءُپدا بیدءِیک سببےءَ چہ وتی وشّءَ یلہ دات اے رضعہ گوْشــگ بیت. اگن میانءَ پہ کمّکیں وہدےءَ پہ آرامءِ سببءَ یادگہ ہنچیں ســببےءَ آئرایلہ بدانَت ءُپدا زوت آئی مچان بہ بیت اے یک برے شــیر مچگےســاب اِنت نہ کہ دوبر ہنچوکہ نــان وروک کہ میانءَ ورگءَ یلہ کنت پدا ہما دمانءَ شروع کنت آئرا دوبرءِ ورگ نہ گوْشــنت بلکیں یک برے ساب اِنت. نوں ہرچکّءَ کہ اے پیما جنینےءِ شــیر مِتک آبئے بیت اگن نہ آبئے نہ بیت. خلاصہ ہمیش اِنت کہ سیرا پنچ رنــدءِ مچگءَ چہ حرمت ثابت بیت ءُکمترا نہ بیت. واللہ أعلم. (۴) چہ زنا ءُبدکاری کنگءَ حرمت ثابت بیت یانہ؟ اے بابتءَ اختلاف ہســت. اہل علمانی یک جما عتے ہمیشی گوْشــیت کہ اگن یک مردمےءَ گوں جنینــےءَ بدکاری کت گژا آجنینءِ مات ءُچــک پہ آئی روانہ بنت. امــام ابوحنیفہ، احمد بن حنبل ءُدگہ بازءِ مذہب ہمیش اِنت. ایشــانی برخلاف گیشتریں عالمانی مذہب ہمیش اِنت کہ چہ زناءُبدکاری کنــگءَ حرمتءِ شرعی ثابت نہ بیت. مثلاً اگن یک مردمےءَ گوں جنینےءَ بدکاری کت پہ ایشی آجنینءِ ماتءُچک پہ آئی حرام نہ بنت. ایشانی دلیل ہمیش اِنت کہ قرآن پاکءَ محرّماتانی تہا ایشانی بیان نہ کتگ، ءُپدا ہمے فرمائینتگ کہ ﴿ **وَاُحِلَّ لَكُمْ مَّا وَرَآءَ ذٰلِكُمْ** ﴾ بیدءِایشــاں آدگہ جنین پہ شما سانگ کنگءَ رواانت. ہمے پیما حدیثءَ کئیت: «**لایحرم الحرام الحلال**» کہ حرامیں چیز حلالیں چیزءَحرام نہ کنت. (ســنن ابن ماجه کتاب النّکاح) بلّے کہ ایشی ســند ضعیف اِنت پداہم چہ عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوں صحیحین سندءَ ثابت اِنــت کہ: «**إنّ وطْء الحرام لایحرم**». کہ حرامیں جماع (بزاں زنــا) حرام نہ کنت. بزاں چہ آئی حرمت ثابت =

وَخٰلٰتُكُمْ وَبَنٰتُ الْاَخِ وَبَنٰتُ الْاُخْتِ وَاُمَّهٰتُكُمُ الّٰتِيْٓ اَرْضَعْنَكُمْ وَاَخَوٰتُكُمْ مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهٰتُ نِسَآىِٕكُمْ وَرَبَآىِٕبُكُمُ الّٰتِيْ فِيْ حُجُوْرِكُمْ مِّنْ نِّسَآىِٕكُمُ الّٰتِيْ دَخَلْتُمْ بِهِنَّ ۫ فَاِنْ لَّمْ تَكُوْنُوْا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ ۪ وَحَلَاۗىِٕلُ اَبْنَاىِٕكُمُ الَّذِيْنَ مِنْ اَصْلَابِكُمْ ۙ وَاَنْ تَجْمَعُوْا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۲۳

سراشمئے مات عُشمئے جنیں چک عُشمئے گہار عُشمئے پتانی گہار عُشمئے ماتانی گہار، عُبراتءِ جنین چک عُگہارءِ جنیں چک عُہما مات کہ آیاں شماراشیر میچینتگ، عُشمئے شیرءِ گہار عُشمئے جنینانی مات عُہما جنکاں کہ رودین اِت شما آیانءَ ماں وتی کُتّاں کہ چُکّ اَنت شمئے ہما جنینانی کہ شما گوں آیاں وپت عُواب کتگ، نوں اگاں شما گوں آیاں وپت عُواب نہ کتگ گڑا شمئے سرا ہچ گناہ نیست (کہ آیانی چکاں بہ گر اِت) عُجنیں شمئے ہما چکانی کہ آ شمئے پشتان اَنت، عُاے کہ دو گہار ہور ایکجا بکن اِت، بلے ہر چیکہ ساریءَ بوتگ (آ بے نہ اِنت) بے شک کہ اللہ مزنیں بخشوک عُباز مہربانے۔

وَّالْمُحْصَنٰتُ مِنَ النِّسَآءِ اِلَّا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۚ كِتٰبَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ ۚ وَاُحِلَّ لَكُمْ مَّا وَرَاۗءَ

۲۴. عُ(حرام کنگ بوتگ اَنت)ہما جنین کہ پاک دامن اَنت (بزاں مرداِش ہست) ابید اِنت ہما مولد کہ (تیوگءَ) شمئے مِلکءِ تہا بیا ینت[1]، اے اللہءِ بستگیں احکام اَنت شمئے

= نہ بیت. (إرواء الغلیل للألبانی رَحِمَهُ اللّٰهُ، باب المحرّمات فی النکاح.) امام شافعیءِ مذہب ہوں ہمیش اِنت. (کتاب الأم، کتاب النکاح باب ما یحرم من النّساء بالقرابة) علّامہ شوکانی، عُفقہ السّنۃءِ نبشتہ کنوک سید سابق ہوں جمہورءِ مذہب گچین کتگ. (فتح القدیر، فقه السّنة)

(۱) زانگ لوئیت کہ قرآن پاکءِ تہا لفظ «إحصان» چار معنیءِ تہا آتکگ: (۱) سور عُسانگ کنگ. (۲) آزادی. (۳) پاکدامنی. (۴) اسلام. پہ ہمے اعتبارا ایشی مطلب چار بنت. سورکتگیں جنین. آزاتیں جنین. پاکدامنیں جنین. مسلمانیں جنین. ادا اوّلی معنیٰ مرادانت. بزاں سورکتگیں جنین. ایشی شانءِنزول بابتءَ روایتانی تہا کئیت کہ وہدیکہ بازیں جنگانی تہا کافریں جنین مسلمانانی دستءَ کپت اَنت گڑا مسلماناں گوں آیاں ہم بستری کنگ دوست نہ بوت بلکیں ناپسند اِش کت پرچہ کہ آسورکتگیں جنین اِتنت گڑا ہمے بابتءَ اے آیت نازل بوت. (صحیح مسلم کتاب النکاح باب وطء الحُبالی من السّبی) چہ اے آیتءَ زانگ بیت جنگءِ تہا =

ذٰلِكُمْ اَنْ تَبْتَغُوْا بِاَمْوَالِكُمْ مُّحْصِنِيْنَ غَيْرَ مُسٰفِحِيْنَ ۭ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهٖ مِنْهُنَّ فَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ فَرِيْضَةً ۭ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا تَرٰضَيْتُمْ بِهٖ مِنْۢ بَعْدِ الْفَرِيْضَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ۝۲۴

سرا، ءُحـلال کـنـگ بوتگ اَنت پہ شـما ہر چیکہ چہ ایشاں ابید اَنت پہ ہمے شرطءَ کہ شـما شـوہاز بکـن اِت پہ وتی مـالانی بدلءَ پاکدامنـیں جنـین، نہ کہ ایوکءَ واہشـتءِ پـورا کنوکـیں[1] پدا ہـر آجنین کہ شـما چہ آیـاں فائدہ گپت، گڑا بدئیت آیاں آیانی حق مہرءَ ہما کہ بسـتگین اِنت[2]، ءُشـمئے سرا گناہ نیسـت ہر چیکہ شما پہ وتی وشّیءَ وتی میـانءَ ایربکـن اِت چـہ ایرکتگـیں مہرءَ رند[3]، بے شـک کہ اللہ مزنیں زانوکءُخیر کارے ءُحکمتانی واجہ اِنت۔

= وہدیکہ کافرانی جنین مسلمانانی دستءَ بہ کپ اَنت، ءُآیانی مولد بہ بنت گڑا گوں آیاں ہم بستری کنگ جائزانت توری آسور داتگیں بہ بنت. تاہم یک حیْضےءِ آیگءَ رند گوں آئی ہم بستری کنگ بہ بیت، ءُاگن آئی لاپ پُرِ اِنت گڑا چکءَ رند نوں گوں آئی ہم بستری کنگ بہ بیت.

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ چہ جنینےءَ گرگءَ لوٹ ہشـکءَ شہوت مہ بیت چوکہ زنا اِنت، متعہ اِنت، حلالہ اِنت کہ چہ ایشـاں مقصود ہشکءَ وتی شہوت پورہ کنگ اِنت بلکیں نیت ءُلوٹ دائمی واستا آئی وتی گورا دارگ بہ بیت. حدیثءَ حلالہ کنوکءُہماکہ آئی واستا حلالہ کنگ بیت آیانی سرا لعنت کنگ بوتگ. فرمان اِنت: «**لعن رسـول الله** صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ **المُحَلِّلَ والمُحلّل له**». (سـنن النسـائی کتاب الطّلاق باب إحلال المطلّقة ثلاثـاً وما فیه من التغلیظ، سـنن الترمذی کتاب النکاح باب ماجـاء فی المُحَلِّل والمحلـل له) اے بوت نہ کنت کہ پیغمبر جائزیں کارءِسرا لعنت بکنت پمیشا پیغمبرءِ اے کارءِ سرا لعنت کنگ آئی ناجائز بوگءِ دلیل اِنت. قرآنءِ آیت ہـسوں ہمے گواہیءَ دنت، ہمانکاح کہ چہ آئی لوٹ دائمی نہ اِنت آجائز نہ اِنت. ظاہر ءُپَدّر اِنت کہ چہ حلالـہ نـکاح لوٹ دائمی نـہ اِنت

(۲) شـیعیاں چہ ہمے آیتءَ مُتعہءِ جائز بوگءِ واسـتا دلیل زرتگ. حالانکہ آیتءِ مراد ہمیش اِنت کہ ہما جنین کہ شما پہ شرعی نکاح دائمی واستا آیاں وتی نکاحءِ تہا آرگ لوٹ اِت آیاں حق مہرءَ بدئیت گڑا آپہ شما روای بنت. ءُایشی تہا ہم شک نیست کہ متعہءِ نکاح شروعءَ جائز بوتگ بلے رندا آحرام بوتگ. سیّدنا علی بن أبي طالب رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ گوشیت: «**إنّ النبی** صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ **نهٰی عن متعة النّساء وعن لحوم الحمر الأهلیّة زمن خیبر**». کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جنگءِ خیبرءِ روچءَ چہ متعہءِ نکاحءَ منَہ کت، ءُچہ ہری گوشـتءِ ورگءَ. (سنن الترمذی کتاب النکاح باب ماجاء فی تحریم نکاح المتعة) ءُاے بابتءَ دگہ احادیث ہم سک بازانت.

(۳) بزاں حق مہرءِ ایرکنگءَ رند چہ مردءُجنءِ وت ماں وتءِ رضامندیءَ آئی تہا کمیءُگیشی کنگ جائزانت.

وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَّنْكِحَ الْمُحْصَنٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِّنْ فَتَيٰتِكُمُ الْمُؤْمِنٰتِ ؕ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيْمَانِكُمْ ؕ بَعْضُكُمْ مِّنْ بَعْضٍ ۚ فَانْكِحُوْهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ بِالْمَعْرُوْفِ مُحْصَنٰتٍ غَيْرَ مُسٰفِحٰتٍ وَّلَا مُتَّخِذٰتِ اَخْدَانٍ ۚ فَاِذَاۤ اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنٰتِ مِنَ الْعَذَابِ ؕ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ ؕ وَاَنْ تَصْبِرُوْا خَيْرٌ لَّكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۲۵

۲۵. ءُچه شما هر کسءَ که توامین قدرت ءُگنجائش نه بوت اے که سانگ بکنت گوں پاکدامنیں (آزادیں) جنینےءَ گڑا سانگ بکن اِت گوں ہمائی که شمئے دست آیانی مالک اِنت چه مولدیں مسلماناں[۱] ءُالله جوانتر زانت شمئے مسلمانیءَ، شما وت ماں وتءَ یکّ اِت، نوں آیاں سانگ بکن اِت گوں آیانی واجهانی اجازتءَ[۲] ءُبدئیت آیانی حق مهرءَ گوں جوانیں رهبندےءَ (په اے شرطءَ که) آپاکدامن به بنت ءُبدکار مه بنت نه دوست ءُیار جوڑ کنوک به بنت، پدا وهدیکه آنکاحءِ بندءِ تها آرگ بوت اَنت،نوں اگاں آیاں بدکاری کت،گڑا آیانی سرانیم هست اِنت چه هما سزاءَ که آزادیں جنینءِ سرااِنت[۳]، اے همائی واستااِنت که آترسیت چه شما چه مصیبتءِ تها کپگءَ، ءُاگاں شما صبر بکن اِت اے په شما جوانتر اِنت[۴]، ءُالله مزنیں بخشوک ءُباز مهربانے.

(۱) «طَول» گوں «طا»ءِ زبرءَمالداری ءُگنجائشءَ گوْشنت، ءُ«طُول» گوں طاءِ پیشءَدراجیءَ گوْشنت. (فتح القدیر) بزاں اگن یک ہنچیں مردمے هست که آمالی اعتبارءَ کمزورانت، ءُآزاتیں جنِک سانگ کت نه کنت گڑا آوتی مولدءِسرا بس بکنت هامولد که آئی تها دگه هچ کسءَ بهر نیست. بزاں اے پیمیں مردم وتی جائزیں شهوتءَ گوں وتی ذاتی مولدا پوره بکنت تاکه چه زناءُبدکاریءَ دور به بیت.

(۲) اداچه زانگ بیت که مولدانی واجهءُمالک مولدانی ولی ساب بنت. مولدءِ سانگ بے آئی واجهءِ اجازتءَ بوت نه کنت. همے پیما غلامیں مرد هوں بے واجهءِاجازتءَ هچ گورا سانگ کت نه کنت.

(۳) بزاں مولدءُنوکراں صد چابکءِ جاگهءَ پنجه چابک جنگ به بیت اگن آبدکاری بکنننت.، ءُآیانی واستا سنگسار کنگءِ سزا نیست اِنت. سور کتگیں مولداں هوں تعزیراً چابک جنگ به بیت. (تفسیر ابن کثیر).

(۴) بزاں گوں مسلمانیں مولداں سانگ کنگءِ اجازت هامردماں هست اِنت که آترس اَنت که اگن آسانگ مه کنننت گڑا بدکاریءِ تها کپ اَنت. اگن یکّے صبر کت کنت گڑا په آئی جوانترهمیش اِنت که آصبر =

يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوْبَ عَلَيْكُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿۲۶﴾

۲۶. الله لوٹیت که شمارا بگیشینیت ءُبدنت ءُبیاریت شما را هما پیسری ئینانی رهبندءِ سرا که چه شما پیسراَنت ءُبه بخشیت شماراء ءُالله مزنیں زانوک ءُخیر کارے ءُحکمتانی واجه اِنت.

وَاللّٰهُ يُرِيْدُ اَنْ يَّتُوْبَ عَلَيْكُمْ ۗ وَيُرِيْدُ الَّذِيْنَ يَتَّبِعُوْنَ الشَّهَوٰتِ اَنْ تَمِيْلُوْا مَيْلًا عَظِيْمًا ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُالله لوٹیت که شمئے توبهاں قبول بکنت. ءُلوٹ اَنت هما مردم که آ واهسشانی رند گیریءَ کنند که شما تاب بوراِت چه راهءَ سک دور[۱].

يُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّخَفِّفَ عَنْكُمْ ۚ وَخُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَعِيْفًا ﴿۲۸﴾

۲۸. الله لوٹیت که شمئے باراں سبک بکنت، ءُانسان کمزور جوڑ کنگ بوتگ[۲].

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَاْكُلُوْۤا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّاۤ اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ ۟ وَلَا تَقْتُلُوْۤا اَنْفُسَكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ﴿۲۹﴾

۲۹. او مؤمناں! مه وراِت یکّ ءُدگرءِ مالاں وت ماں وتءَ په نا حق[۳]، بلے اے که سوداگری یے به بیت چه شمئے وت ماں وتی رضامندیءَ[۴] ءُکشت ءُکوش مه کن اِت وت ماں وتا،[۵] بے شک که الله په شما باز مهربان اِنت.

= بکنت ءُمولد مه گیپت، بوت کنت که په آئی گوں آزاتیں جنینےءَ سانگ کنگءِ دروازگے پچ به بیت.

(۱) بزاں چه حقّءَ په باطلءِ نیمگءَ به لیٹ اِت.

(۲) پمیشکا الله‌ءَ انسانءِواستا بازیں آسانی جوڑکتگ که آنزورانت.

(۳) (بالباطل) تها رد دیگءُریپینگءُ، ہورءُتور کنگ،شاہیمءُ کشّءُ کئیلءِ تها کمی کنگ، ءُآدرہیں کاروبار مان اَنت که اسلامءَ چه آیاں منَه کتگ ہنچوکه جوّااِنت، سوداِنت، ءُبے اجازتءَ مردمءِ مالءِ ورگ اِنت. اے درہا ایشی معنیٰءِتها کاینت. (تفسیر ابن کثیر).

(۴) اے شرط کــه وت ماں وتءِ رضامندی به بیت حلالــیں کاروبارءِ تها اِنت. حرامیں کاروبار چه وت ماں وتءِ رضامندیءَ ہوں جائز نه بیت.

(۵) ﴿ وَلَا تَقْتُلُوْۤا اَنْفُسَكُمْ ﴾ معنیٰ خود کشی ہوں بوت کنت که وتا په وتی دســتاں مه کُش اِت که آســکّیں بلاہیں گناہے. واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «من قتل نفسه بشيء عذّبه الله بما قتل به نفسه يوم القيامة». ہرکسءَ که په کجام چیزا وتا وت کُشت قیامتءِ روچءَ الله آئرا په ہمائی عذاب دنت. بزاں اودا آئی عذاب ہمیش =

وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَّظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيْهِ نَارًا ۭ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَي اللّٰهِ يَسِيْرًا ۝۳۰

۳۰. ءُہر کس کہ اے کارءَ بکنت پہ زیادتی ءُنا حقّی، گڑا دیر نہ بیت کہ ما آئرا دوزءَ مان کنیں[1]، ءُپہ اللّٰہءَ اے سک آرزان اِنت.

اِنْ تَجْتَنِبُوْا كَبَاۗىِٕرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُّدْخَلًا كَرِيْمًا ۝۳۱

۳۱. اگاں شما دور بدارات وتا چہ مزنیں گناہاں[2] کہ شما را چہ آیاں منہ کنگ بوتگ، گڑا ماگار کنیں چہ شما شمئے کسانیں گناہاں ءُشما را داخل کنیں عزّت داریں جاگہےءَ.

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهٖ بَعْضَكُمْ عَلٰي بَعْضٍ ۭ لِلرِّجَالِ نَصِيْبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوْا ۭ وَلِلنِّسَاۗءِ نَصِيْبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ ۭ وَسْـَٔـلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهٖ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا ۝۳۲

۳۲. ءُواہشت ءُتمنا مہ کن اِت ہما چیزے کہ اللّٰہءَ شمئے لہتےءَ مزنی داتگ آئی تہا چہ آدگراں، مردینانی واستا بہر ہست چہ آیانی وتی کٹءَ ءُجنینانی واستا بہر ہست چہ

= اِنت کہ پہ بُں وتا پہ ہمے چیزا کشیت. (سنن الترمذی کتاب الإیمان باب ماجاء فیمن رمٰی أخاہ بالکفر) ایدگہ مسلمانیں براتءِ کشگ ہوں مراد بوت کنت. چونکہ دریں مسلمان یک جسمءُجانےءِ وڑاینت پمیشا وتی مسلمانیں براتءِ کشگ بزاں وتی کشگ اِنت. اے ہوں مراد بوت کنت کہ اللّٰہءِ نافرمانی کنگ معنٰی بزاں وتی نیستءُنابود کنگ اِنت پمیشا وتا چہ اللّٰہءِ نافرمانیءَ دور بدارات، ءُوتا نیستءُنابودمہ کن اِت. علّامہ شوکانی گوْشیت یکپارگی اے دریں معنٰی مراد بوت کنند. (فتح القدیر).

(۱) بزاں ہرکسءَ کہ ناحقّءَ دگرءِمال وارت، یاچہ اللّٰہءِ حکمءَ سرگوْست، ءُوتئے کُشت یاناجائزءَوتی دگہ مسلمانیں براتے کُشت ئے گڑا آئی جاگہ دوزہ اِنت.

(۲) عبداللّٰہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوشیت: کبیرہ گناہ ہمااِنت کہ اللّٰہ پاکءَ آئی سرا وتی غضبءُلعنتءِ بیان کتگ، ءُدوزہءِبیم داتگ. بزاں ہرگناہ کہ آئی کنوکءِ واستا قرآنءُحدیثءِتہا بئیت کہ آئی سرا اللّٰہءِ لعنتءُغضب ہست اِنت ءُآئی جاگہ دوزہ اِنت. ءُلہتے گوْشیت کبیرہ (مزنیں)گناہ ہمااِنت کہ آیانی کنگءِ سرا حد ہست ہنچوکہ دزّی اِنت، ءُزناءِانت، ءُپاکدامنیں جنینءِ سرا تہمت جنگ اِنت، ءُسحرءُساحری اِنت. بزاں ہرآمردم کہ وتاچہ اے مزنیں گناہاں دور بداریت گڑا اللّٰہ پاک آئی کسانیں کسانیں گناہاں پہل کنت، ءُہرآمردم کہ آوتا چہ مزنیں گناہاں دور نہ داریت آئی کسانیں گناہ ہوں پہل نہ بنت. زانگ لوٹیت کہ کسانیں گناہانی سرا اگں یکّے دائمی بکنت گڑا آمزنیں ءُکبیرہ گناہ ساب بنت، ءُہمے پیما مزنیں گناہانی سرا دائمی کنگ مردمءَ پہ کفرءَ بارتءُسرکنت. (فتح القدیر).

آیـانی وتی کٹءَ[1]، ءُبلـوٹ اِت چہ اللہءَ آئی مہربانیءَ، بے شـک کہ اللہ ہـر چیزءَ جواں زانوک اِنت.

وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدٰنِ وَالْاَقْرَبُوْنَ ۭ وَالَّذِيْنَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوْهُمْ نَصِيْبَهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدًا ۝

۳۳. ءُپہ ہر یکےءَ ماداشتگ وارث، ہما مالءِتہا کـہ آئرا ویـل کنـنت مات ءُپـت ءُنزّیکیں وارث، ءُگـوں ہمایاں کہ شـما محکمیں قول ءُقرار کتـگ، نوں بدئیت آیاں آیانی بہرءَ[2]، بے شک کہ اللہ ہر چیزءِسراگواہ اِنت.

اَلرِّجَالُ قَوّٰمُوْنَ عَلَي النِّسَاۗءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰي بَعْضٍ وَّبِمَآ اَنْفَقُوْا مِنْ اَمْوَالِهِمْ ۭ

۳۴. مرد یناں حاکم ءُمسـتر اَنت جنینانی سرا پمیشـا کہ اللہءَ مزنی داتگ آیاں یکّءَ دگرءِ

---

(۱) اے آیت پـاک تہا اللہ فرمان کنت کہ مردین بہ بیت یاجنین ہریکّےءَ وارثءُرشـتہ دار ہسـت کہ آئی مرگءَ پد آئی وارث بنت ہنچوکہ حدیثءَ ہسـت اِنت «**ألحقوا الفرائض بأهلها فما بقي فهو لأولى رجل ذكر**». کہ میراثءِونڈاں ہمایانی حقداراں بدئیت، نوں ہرچیکہ مَنت آعصبہ بزاں چہ درستاں نزّیک تریں مردینءَ رس اَنت. بزاں پتءِ برات یابرازاتک، پداآئی چک ءُنماسگءَ بلے آمردین بہ بنت کہ آعصبہءِتہا گون اَنت. (صحیح البخاری کتاب الفرائض باب میراث الولد من أبیه وأمه). میراثءِ سرجمیں بیانءِ واستا ہمے سورتءِ آیت۱۱، ۱۲ چارگ بہ بنت.

(۲) چـہ عبداللہ بن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت اِنت کہ بنداتی روچاں وبدیکـہ مردماں ہجرت کت، ءُمدینہءَ آتک اَنت گڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ مہاجرءُانصارانی میانءَ ایمانءِ بنیادءَ براتیءِ رشـتہ جوڑکت،حقیقتءَ چہ نسـبءَ آوارث نہ اِتنت. نوں اگن انصارے بہ مرتیں گڑا آئی مہاجریں برات آئی وارث بوت ءُہمے وڑا اگن مہاجـرے بہ مرتیں گڑا آئی انصاریں برات آئی وارث بوت. رندا اللہ پاکءَ ہمے آیت نازل فرمائینت ﴿ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ ﴾ گـڑا پیسری ایں حکم منسـوخ بوت، ءُمیراث نسـبی رشـتہ داریءُوارثیءِسرا بہر بوت. نوں آیـانی میانءَ ایوکءَ یکّادگرءِ کمک ءُپنت ءُنصیحتءِ تعلّق پشـت کپت. اے آیتءِ تہا چہ ﴿ فَاٰتُوْهُمْ نَصِيْبَهُمْ ﴾آیانی بہرءَ آیانی کمک کنگءُخیرخواہی کنگ مرادِانت. (صحیح البخاری، تفسیر سورة النساء) ءُلہتے گوْشـیت کہ پیسرا مردمانی تہا رواج ہمیش اَت کہ مردماں وت ماں وتا یکّادگرءَ سـوگند دات کہ اگن من مرتاں منی وارث توئے ءُاگن تومرتئے تئی وارث مناں. اسـلامءِ بنداتءَ ایشی اجازت ہسـت اَت. بازیں مردمےءَ اے بابـتءَ گوں یکّادگرءَقولءُقرار کتگ اَت. چہ اے آیتءَ کہ ﴿ وَالَّذِيْنَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوْهُمْ نَصِيْبَهُمْ ﴾ مراد ہمیش اِنت گوں ہمایاں کہ پیسرا چہ شما قولءُقرار ءُقسمءُسوگند کتگ آیانی وعدہءَ پورہ بکـن اِت. بلے پدا گوں اے آیـتءِ دیم دیگءَ کہ ﴿ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ ﴾ [سورة الأنفال: ۷۵] رشتہ دار ءُوارث یکّادگرءِ گیشـتر حقداراَنت اے حکم منسوخ بوت، ءُوراثتءِ بنیاد نسب ءُعزیزءُوارثیءِسرا ایربوت. (تفسیر ابن کثیر).

فَالصّٰلِحٰتُ قٰنِتٰتٌ حٰفِظٰتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ ؕ وَالّٰتِيْ تَخَافُوْنَ نُشُوْزَهُنَّ فَعِظُوْهُنَّ وَاهْجُرُوْهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوْهُنَّ ۚ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوْا عَلَيْهِنَّ سَبِيْلًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيْرًا ﴿۳۴﴾

سرا ءُپہ ہمے سببءَ کہ آیاں خرچ کتگ چہ وتی مالاں[1]، نوں ہما جنین کہ نیک اَنت ءُفرمانبرداراَنت ءُحفاظت کنوک اَنت (وتی شرمگاہءِ ءُمالءِ) آیانی باپشتءَ پہ اللہءِ نگہبانیءَ. ءُہما جنین کہ شما ترس اِت چہ آیانی نافرمانی کنگءَ، گڑا آیاں سوج ءُپنت بکن اِت، ءُدورائش بکن اِت چہ و پسگءِ بستراں ءُبہ جن اِتش (کمّک) نوں اگاں آیاں شمئے حکم زرت گڑا شوہاز مکن اِت پہ آیاں دگہ راہے[2] بے شک کہ اللہ چہ درستاں برز تر اِنت ءُمستر اِنت.

وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوْا حَكَمًا مِّنْ اَهْلِهٖ وَحَكَمًا مِّنْ اَهْلِهَا ۚ اِنْ يُّرِيْدَآ

۳۵. ءُاگاں شما تر س اِت چہ مردءُجنءِ نا تپاکیءَ گڑا دیم بدئیت یک منصفے چہ مردینءِ مردماں ءُیک منصفے چہ جنینءِ

(۱) اے آیتءِتہا مردینءِ جنینءِسرا کماش بوگءِ دو سبب بیان بوتگ. یکّے «وهبي» اِنت. بزاں ہماعقلءُدماغ، ءُصلاحیت کہ اللہءَ مردینءَ گیشی داتگ جنینءِ سرا. گوں ودی بوگءَ مردین اے چیزانی تہا چہ جنینءَ دیمااینت. دومی سبب آئی معاشی ذمّہ داری اِنت کہ آئی ذمہ داری اللہءَ مردینءَ جوڑکتگ کہ نان ءُنفقہ، ءُچکّانی خرچءُدرچ درہا ہمائی سراینت. جنینءِ فطری کمزوریانی سببءَ، ءُآئی عزّتءِ حفاظت کنگءِ ہاترا اللہ پاکءَ معاشی ذمّہ داری آئی سرانہ داتگ. پمیشکا قرآن پاکءِ اے آیت اے بابتءَ صاف ءُپدّرانت کہ جنین مردینءِ حاکمءُکماش بوت نہ کنت پرچہ کہ آئی تہا فطری کمزوری ہست. حدیثءَ کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «لن يفلح قوم ولّوا أمرهم امرأة». آقوم ہجبر کامیاب نہ بیت کہ آیاں وتی کارانی مستری جنینےءِ دستءَ داتگ اَنت، ءُآوتی مسترءُکماش جوڑکتگ اَنت. (صحيح البخاري، كتاب المغازي باب كتاب النبيّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إلى كسرى وقيصر).

(۲) جنینءِ ناجائز نافرمانی کنگءِ وہداچہ درستاں پیسر آگوں نرمیءُاخلاق سوجءُسرکنگ بہ بیت، اگن انگتءَ آئی راہ نہ بُرّات گڑا چیزے وہدءِواستا آچہ وتی بسترءَ دورکنگ بہ بیت (بزاں آئی لوگ واجہ گوں آئی وپتءُواب مہ کنت) عاقلیں جنین پہ ہمیشی فہمیت ءُراہءَ کئیت، بلے اگن انگتءَ آبدل نہ بوت گڑا ادب دیگءِ واستا آئی جنگءِ اجازت ہست بلے پہ اندازہ چونہ کہ آئیءَ نقصانے بہ رسیت. اگن آئی عقلءَ کارکت ءُآئی وتی تہا بدلی آوُرت گڑا آسون دیگ مہ بیت. جنینءَ ہما وہدا سون دیگ بہ بیت کہ آدگہ راہ برّگءِ واستا ہچ آمادہ مہ بیت.

اِصْلٰحًا يُّوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا خَبِيْرًا ۝۳۵

مردماں، اگاں آ دوئیں سُہل کنگ بلوٹ اَنت، گڑا اللہ ہوری پیدا کنت آیانی تہا[1]، بے شک کہ اللہ جوانیں زانوک ءُمزنیں خبردارے.

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوْا بِهٖ شَيْـًٔا وَّبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَّبِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْۢبِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُوْرًا ۝۳۶

۳۶. ءُاللہءِ بندگیءَ بکن اِت ءُگوں آئی ہچ کسءَ شریدار جوڑ مہ کن اِت، ءُگوں مات ءُپتاں احسان ءُنیکی بکن اِت ءُگوں نزّیکیں سیاد ءُوارثاں ءُگوں چوریاں ءُگوں مسکیناں ءُگوں نزّیکیں ہمسائگاں ءُگوں دوریں ہمسائگاں[2] ءُگوں کرّ ءُگورءِ دوستاں[3] ءُگوں مسافرءَ ءُگوں وتی نوکراں[4]، ءُاللہ

(۱) بزاں وہدیکہ مردءُجن نہ ٹہ اِتنت گڑا مردینءُجنین ہردوکانی وارثءُعزیز چہ وتی وتی نیمگءَ یک یک کماشءُفیصلہ کنوکے بہ داراَنت کہ آمردینءُجنینءَ سوجءُسربکن اَنت، ءُآیانی میانءَ سُہل کنگءِ کوشستءَ بکن اَنت. بلے اگں آانگتءَ پیم نہ بوت اَنت گڑا اےدوئیں کماشاں آیانی میانءَ جتائی کنگءِ ءُآیانی دورادورا کنگءِ گچینی ہست یانہ؟ اے بابتءَ اختلاف ہست. گیشتریں عالم ہمے نیمگءَاَنت کہ آیاں آیانی میانءَ دورائی کنگءِ گچینی ہست توری آمردینءُجنین آیاں وتی کماشءُمستر جوڑمہ کن اَنت. حافظ ابن کثیر گوْشیت: کہ آیتءِ ظاہر ہمیشی سرا دلالت کنت. امام شافعیءِ نوکیں مذہب ہمیش اِنت، ءُامام ابوحنیفہءِ مذہب ہوں ہمیش اِنت. امام مالک ہوں ہمے نیمگءَاِنت. امام حسن بصری، احمد بن حنبل ءُدگہ بازینےءِ مذہب ہمیش اِنت کہ آجنینءُمردینءِمیانءَ دورائی کت نہ کن اَنت داں مردینءُجنین آیاں وتی وکیلءُکماش جوڑمہ کن اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) ﴿ وَالْجَارِ الْجُنُبِ ﴾ ہماپیمیں ہمسائگ اَنت کہ گوں آیاں مردمءِ سیادءُوارثی نیست. مرادہمیش اِنت کہ وش اخلاقءُنیکی کنگ ہشکءَ سیادءُوارثیءِ بنیادءَ مہ بیت بلکیں گوں ہرہمسائگءَ وش اخلاقی ءُنیکیءُہمدردی کنگ بہ بیت.

(۳) ﴿ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْۢبِ ﴾ چہ ایشی جنین، ءُسفرءِ ہمبراہ، ءُہر آہمبراہ کہ آپہ تجارت، یاتعلیمءِ بنیادءَ مردمءِ ہمبراہءُہم دیوان بہ بیت اے دربا مراداَنت. (فتح القدیر).

(۴) غلامءُمولداں گوں وش اخلاقیءَ پیش آیگءِ بابتءَ بازیں حدیثے ہست. حدیثءَ کئیت وہدیکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نادراہ بوت، ءُہمے نادراہیءِ تہا وفات بوت. ہمے نادراہیءِ تہا واجہءَ دوچیزے بابتءَ دماں پہ دماں وصیت کت. یکّے نمازءِبابتءَ کہ آئی پابندیءَ بکن اِت، ءُدومی غلامءُمولدانی بابتءَ کہ آیانی باز ہیال داریءَ بکن اِت، ءُآیانی سرا ناجائزمہ کن اِت. (سنن ابن ماجہ، مسند أحمد، تحقیق أحمد =

دوست نہ داریت وتا مزن لیکوک ءُفخر کنوکءَ.

الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ وَيَاْمُرُوْنَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُوْنَ مَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۭ وَاَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا مُّهِيْنًا ۝۳۷

۳۷. ہما مردم کہ بخیلی کننت ءُمردماں بخیلیءِ حکمءَ دیَنت ءُچیر دیَنت ہما نعمتاں کہ اللّٰہءَ داتگ اَنت چہ وتی مہربانیءَ، ءُماآمادہ کتگ کافرانی واستا رزوا کنوکیں عذاب.

وَالَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ رِئَاۗءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ وَمَنْ يَّكُنِ الشَّيْطٰنُ لَهٗ قَرِيْنًا فَسَاۗءَ قَرِيْنًا ۝۳۸

۳۸. ءُہما کہ خرچ کننت وتی مالاں مردمانی پیش دارگءِواستا ایمان ءُیقین نہ دار اَنت اللّٰہءِ سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرا، ءُہر کس کہ آئی دوست شیطان بہ بیت گڑا آ سکّیں بدیں دوستے.

وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوْا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيْمًا ۝۳۹

۳۹. ءُچے نقصان بوتگ اَت آیاں اگاں ایمان اِش بیاؤرتیں اللّٰہءِ سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرءاءُخرچ اِش بکتیں چہ ہما روزیاں کہ اللّٰہءَ داتگ اَنت ءُاللّٰہ آیاں زبر زانت.

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۚ وَاِنْ تَكُ حَسَنَةً يُّضٰعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَّدُنْهُ اَجْرًا عَظِيْمًا ۝۴۰

۴۰. بے شک کہ اللّٰہ ظلم نہ کنت ذرّہءِ برابر، اگاں آ کار نیکی یےبہ بیت آئرا دوسری کنت،ءُآئرا دنت چہ وتی نیمگءَ مزنیں مُز[1].

= شاکر، شمارہ حدیث: ۱۲۱۵۸) دگہ حدیثےءَ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: غلام شمئے برات اَنت. اللّٰہءَ آشمئے دستءِ چیرا کتگ اَنت. نوں ہرکسی دستءِ چیرا کہ غلامے بوت بایداِنت ہرچیکہ وت وارت آئرا بوارینیت، ءُہرچیکہ وت پوشیت آئرا ہوں ہما پوشاکءَ بدنت. ءُچہ آیانی زورا آیاں گیشتر کار مہ بندیت. ہاں وہدیکہ شماا ے پیمیں کارے بست اَنت گڑا آیانی کمکءَبکن اِت. (صحيح مسلم كتاب العتق باب الإحسان إلى المملوكين فى الطعام واللّباس).

(۱) دگہ جاگہے فرمان انت ﴿مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ عَشْرُ اَمْثَالِهَا ۚ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ﴾ ہرکس کہ نیکی یےبکنت پہ آئی دہ ہمنچوہست. ءُہرکس کہ بدی یےبکنت نوں آئرا ایوکءَ ہمائی سزادیگ بیت، ءُآیانی سرا ناجائز ءُظلم نہ بیت. [سورة الأنعام: ۱۶۰] اے نیکیءِ کمتریں درجہ اِنت کہ پہ یک نیکی یےءَ دہ نیکیءِ ثواب رسیت. گیشترا حد نیست ہرچیکہ اللّٰہ بلوئیت آئرا دنت.

فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍۭ بِشَهِيْدٍ وَّجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰٓؤُلَآءِ شَهِيْدًا ﴿۴۱﴾

۴۱. نـوں چے حال بیـت وہدیکہ ما کاریں چہ ہر امّتءَ گواہی دیوک ءُترا کاریں پہ ایشانی سرا گواہی دیگءَ[1].

يَوْمَئِذٍ يَّوَدُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَعَصَوُا الرَّسُوْلَ لَوْ تُسَوّٰى بِهِمُ الْاَرْضُ ۭ وَلَا يَكْتُمُوْنَ اللّٰهَ حَدِيْثًا ﴿۴۲﴾

۴۲. ہما روچءَ کہ لوٹ اَنت کافرءُہما کہ رسـولءِ نافرمـانی اِش کتـگ کـہ دریگتـے آ گـوں زمینءَ برابر کنگ بـہ بنت،[2] ءُچیر دات نہ کنند اللّٰہءِ دیمءَ انچکیں ہبرے.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكٰرٰى حَتّٰى تَعْلَمُوْا مَا تَقُوْلُوْنَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِرِيْ سَبِيْلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُوْا ۭ وَاِنْ كُنْتُمْ

۴۳. او مؤمناں! نزّیکءَ مہ روات نمازءِ وہدیکہ شما نشـہ بئیت[3] تا وہدیکہ شما بزان اِت ءُبفہـم اِت ہرچیکـہ شـما گـوْش اِت، ءُنـہ جنبی حالتءَ[4] ابید اِنت رہ گوزی[5]، تاہما

(۱) چہ ہر امّتءَ ہمائی پیغمبرگواہی دنت کہ اے اللہ ماپہ ایشـاں تئی پیغـام سرکتگ اَنت. پدا اللّٰہءِ پیغمبر محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ہمے پیغمبرانی حقّءَ گواہی دنت کہ اے اللہ اے وتی ہبرءِتہا راست اَنت. ایشاں میارے بِرنیسـت ہنچوکہ تو وتی کتابءِتہا آیانی بیان کتگ کہ آیاں پـہ وتی قوماں تئی پیغام سرکتگ اَنت. اے وہد باز بیم ناکیں وہدے بیت. حدیثءَ کئیت: کہ یک برے واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ عبداللہ بن مسـعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ہمـے واہش زاہر کت کہ توقرآنءَ بوان من گوش داراں. عبداللہ بن مسـعود گوْشـیت کہ من سـورة النّسـاءِ وانگ شروع کت. وہدیکہ من اے آیتءَ سربوتاں ﴿فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍۭ بِشَهِيْدٍ وَّجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰٓؤُلَآءِ شَهِيْدًا﴾ گڑا واجہءَ فرمان کت کہ نوں بس بکن، ءُواجہءِ دوئیں چم (چوہڑرا) ارس ریچگءَاِتنت. (صحيح البخاري، تفسير سورة النّساء).

(۲) مراد ہمیش اِنت کہ چہ اے گنجیں عذاباں چنّگءِ واسـتا آمرگءَ تواربردینت ءُہمیشی لوٹوک بنت بلے افسوس کہ آروجءِ لوٹءُواہشت کارنہ دینت، ءُآروجءَ موت ہوں نئیت.

(۳) اے حکـم ہما وہدا دیگ بوتـگ اَت کہ آ وہـدا شراب‌ءِ توامیں حرمت نازل نہ بوتـگ اَت. گڑا یک صحابہءَ شراب وارتگ اَت، ءُہمے نشہءِ حالتءَ مردمے نماز وانینت اَنت گڑا قرآن وانگءِ تہا آرد بوت. ہمے بابتءَ اے آیت نازل بوت. کہ نشـہءِ حالتءَ نماز موان اِت. اے وہدا ایوکءَ نمازءِ وہدا چہ شراب نوشـگءَ منَہ آتکگ اَت. آئی ہرحالتءَ، ءُہروہدا حرام بوگءِ حکم رندانازل بوت ہنچوکہ سورة المائدة آیت ۹۰تفسیر تہا اے بیان اِنت. (سنن الترمذی، كتاب التفسير سورة النّساء).

(۴) بزاں ناپاکیءِ حالتءَ ہوں نماز مہ وان اِت پرچہ کہ نمازءِ واستا پاک بوگ الّمی اِنت، ءُبیدءِآئی نماز نہ بیت.

(۵) بزاں وہدیکہ شما جُنبی بوت اِت گڑا مسیتاں میااِت. ہاں اگں پہ رہ گوْزی کہ مردم بیدءِمسیتءِ گوْزگءَ =

مَّرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَآءَ اَحَدٌ مِّنْكُمْ مِّنَ الْغَآئِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوْا مَآءً فَتَيَمَّمُوْا صَعِيْدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوْا بِوُجُوْهِكُمْ وَاَيْدِيْكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُوْرًا ﴿۴۳﴾

وېدءَ کـه جان بشـود اِت، ءُاگاں شـما نادراه بـوت اِت[۱] یا سـفرءَ بـوت اِت[۲] یا آتک چه شما یکّے چه لانک بوجءَ یا هوربوتے گوں جنیناں[۳] پدا شـما آپ نه دیسـت گڑا تیمم

= دگه راه مه گندیت گڑا چودا گوْزگ جائزانت بلے جُنبی حالتءَ مسـیتءِ نندگ جائز نه اِنت. حافظ ابن کثیر گوْشـیت: که اے آیت همے دلالتءَ کنت که جُنبیءِواستا مسیتءِ نندگ جائز نه اِنت دانکه جان به شـودیت، یاتیمم بکنت وېدیکه آپ نه گندیت. إمام أبوحنیفه، إمام مالک، إمام شافعی اے درستانی مذهب همیش اِنت. إمام أحمد بن حنبل گوْشیت وېدیکه جُنبی وضوء بکنت گڑا په آئی مسیتءَ نندگ جائزانت توری جان مه شودیت. آئی دلیل همیش اِنت که عطاءبن یسار گوْشیت: من بازیں مردینے دیست چه واجهءصحابیاں که آمسیتءَ نِشـت اَنت همے حالتءَ که اَجُنبی اِتنت وېدیکه نمازءِ پیمیں دزنماز اِش گپتتگ اَت. اے اثر سـعید بن منصور وتی سـننءِتها آوْرتگ. ابن کثیر گوْشیت: که ایشی سند امام مسلمءِ شرط سراانت، ءُصحیح اِنت. اے گوشـنت آیتے معنٰی همیش اِنت که مردم نمازءِ نزّیکءَ مروت نشه حالتءَ، ءُنه جُنبی حالتءَ تاوېدیکه غسل مه کنت بیدسفرا که آئی دورانءَ گوں تیمّمءَ نماز کنگ جائزاِنت. اے عبدالله بن عباسءِ مذهب اِنت بلے والله أعلم جمهورءِمذهب راجح (جوانتر) گندگ بیت که ادا میسـتءِ گوْزگ مرادانت نه که مسافرءِ بیان اِنت پرچه که مسافرءِ بیان دیما پیداگ اِنت. (سرچمیں بیان تفسیر ابن کثیر، ءُفتح القدیرءِتها چارگ به بیت).

(۱) چه نـاداراهءَ هما نادارا مرادانت که چه دزنماز گرگءَ آئیءَ نقصان به رسـیت، یاآئی نادراهی گیش بوت کنت. اے پیمیں نادراهءَ تیمّم کنگءِ اجازت هست.

(۲) همے پیما مسـافرءَ که آپ مه رسـیت په آئی تیمّم کنگ جائزانت. آپ نه رسـگءِ صـورتءَ مقیم بزاں منندجاہیں مردمءَ هوں تیمّم کنگءِاجازت هسـت اِنت بلے چوکه ایشی گیشتریں ضرورت مسافرءُبیمارءَ کپیت پمیشا ادا همایانی بیان بوت.

(۳) بزاں اگں یکّےءَ گوں وتی جنینءَ وېتءُواب کت، پدا په جان شـودگءَ آئیءَ آپ دست نه کپت گڑا تیمّم کنگ آئی جان شودگءِجاگهءَ بسّ اِنت بلے پدا بروېدیکه آئی آپ دیست گڑا آئی تیمّم پرُشیت، ءُآئی سرا جان شـودگ الّمی بیت. لهتے عالمءِ مذهب همیش اِنت کـه ادا چه ﴿ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ ﴾ مراد ایوکءَ جماع (بزاں وېتءُواب) نه اِنت بلکیں په جنینءِ دسـت برکنگءُبوسه دیگءَ هوں دزنماز پُرشیت. إمام شافعی، إمام مالک، ءُأحمد بن حنبلءِ مشـهوریں مذهب همیش اِنت. بلے مفسّر ابن جریر طبری رَحِمَهُ اللّٰهُ گوشیت صحیح همیش اِنت که ادا مراد جماع (بزاں وېتءُواب) اِنت. بشـکءَ جنینءِ دست برکنگ مراد نه اِنت پرچه که صحیح احادیثانی تها صاف آتکه که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دزنماز گرگءَ رند وتی جنیناں بوسه دات، ءُدزنماز نه گپت ہنچو نمازونت. (بچارسنن أبی داود کتاب الوضوء باب الوضوء من القُبلة، شیخ ألبانی رَحِمَهُ اللّٰهُ اے حدیث صحیح کتگ) (تفسیر ابن کثیر).

بکـن اِت گوں پاکیں خاکءَ[1]، نوں مسـح
بکـن اِت وتی دیماں ءُدسـتاں[2]، بے شـک

(۱) چہ ﴿صَعِيْدًا طَيِّبًا﴾ پاکیں ہـاک مرادِانت نہ کہ ہرچیزکہ چہ زمینءِ درکئیت چوکہ لہتے عالمءِ گوْشـگ اِنت. امام مالک گوشـیت کہ زمینءِہرچیز درچک، سنگ ءُایدگہ چہ درستاں تیمّم گرگ جائزِانت، ءُاے دربا ﴿صَعِيْدًا﴾ءِتہاکاینت. آگوْشنت «صعید» ہرآچیزءَ گوْشگ بیت کہ آزمینءِ سرا ہست اِنت بلے اے ہبر سـک نزورِانت. صحیح ہمیش اِنت کہ پاکیں ہاک مرادِانت نہ کہ ہرچیز ہنچوکہ حدیثءَ صاف آتکہ «وجُعلت تربتها لنا طهوراً إذالم نجد الماء» کہ زمینءِخاک پہ ما پاک کنوک جوڑکنگ بوتگ وہدیکہ مارا آپ مہ رسیت. (صحیح مسلم کتاب المساجد باب جعلت لی الأرض مسجداً وطهورا) اے حدیث صاف گوْشیت کہ تیمّم تہنا چہ ہاکءَ کنگ بیت.

(۲) ایشی سرا اتّفاق اِنت کہ تیمّمءِ تہا دوئیں دسـتاں ماں ہاکءَ جنگ، ءُدیمءِ برمُشگ بسّ اِنت. (۱) اِداں‌چند مسئلہ ہستیں: اولی مسـئلہ: دست داں کجا مسح کنگ بہ بنت. ایشی تہا اختلاف ہست. امام شافعیءِ نوکیں مذہب ہمیش اِنت کہ داں سُروشـکاں مسـح کنگ بہ بنت. آئی یک دلیلے ہمیش اِنت وہدیکہ مُطلق لفظءِ «ید» بئیت آئی تہا سروشـک ہوں کئیت. چوکہ ادا ہشکءَ لفظ «ید» آتکہ پمیشکا سروشک ہوں مرادِانـت. آئی یک دلیلےعبداللہ بن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت اِنت کہ دارقطنی وتی سـننءِ تہا مرفوعاً آوْرتگ کہ دست تاں سروشکءَ مسح کنگ بہ بنت. (کتاب التیمم) امام ابوداود ہوں وتی سننءِتہا چہ عبداللہ بن عمر واجہءِ جندءِ عمل بیان کتگ کہ آئی وتی دسـت تاسروشـکءَ مسـح کت اَنت. (کتاب الطهارة باب التیمـم فی الحـضر) بلے حافظ ابن کثیر گوشـیت کہ اے روایت صحیح نہ اَنت بلکیں نزوراَنت پمیشـا چہ ایشـاں دلیل زورگ نہ بیت. دومی ہبر ہمیش اِنت کہ دست داں پنجہاں مسح کنگ بہ بنت. امام شافعیءِ کُوہنیں مذہب ہمیش اِنت. ءُصحیح ہم ہمیش اِنت پرچہ کہ عمّاربن یاسرءَ وہدیکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تیمّم کنگءِ رہبند سـوج دات گزا واجہءَ وتی دسـت داں پنجہءَمسـح کت اَنت. (صحیح البخاری کتاب التیمم باب التیمم للوجه والکفّین) (۲) دومی مسـئلہ. دسـت دوبرءَ ماں خاکءَ جنگ بہ بنت دیمءِ باریءَ دورا ءُدستءِ باریءَ دورا، یایک برے دوئیناں بسّ اِنت ؟ امام شـافعیءِ نوکـیں مذہب، ءُدگہ چیزےءِ ہبر ہمیش اِنت کہ دسـت دوبرا پہ خاکءَ جنگ بہ بنت. ایشـانی دلیل عبداللہ بن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَاءِ حدیث اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَءَفرمان کت: تیمّمءِ جنگ دواَنت. یک جنگے دیمءِ واسـتا اِنت، ءُیکّے دستانی واستا اِنت. (الدارقطنی، کتاب التیمم) بلے حافظ ابن کثیر گوشیت کہ اے حدیثءِ تہا کمزوریں راوی ہست، ءُاے صحیح نہ اِنت. دومی ہبر ہمیش اِنت کہ دوئینانی واسـتا (بزاں دیم ءُدسـتانی) یک جنگے بسّ اِنت. ایشانی دلیل عمّاربن یاسر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَاءِ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَءَ وتی دست زمینءَ جت اَنت. پدا پہ ہمے یکّیں جنگءَ وتی دیم، ءُدوئیں دست ئِے داں پنجہءَ مسح کت اَنت. (صحیح البخاری کتاب التَّیمُّم باب هل ینفخ فیهما) ءُدگہ حدیثءِ تہا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَءَ فرمان کت: «ضربة للوجه والکفّین». کہ یک جنگے دیم، ءُدوئیں دسـتاں بسّ اِنت. (مسـند أحمد، شـماره حدیث: ۱۸۲۳۵) (۳) سیمی مسـئلہ. آیا پیسرا دست مسح کنگ بہ بنت یادیم؟ امام شـافعی، ءُآئی ہمبراہ ہمے نیمگءَاَنت کہ دیم پیسرانت، ءُآ گوْشـنت کہ دیمءِ پیسر کنگ چہ تیمم کنگءِ رکناں یکّے. امام مالک گوْشـیت: کہ سـنّت ہمیش اِنت کہ دیم پیسرا مسح کنگ بہ بیت. ایشانی دلیل =

کہ اللہ مزنیں بخشوکے.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ اُوْتُوْا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتٰبِ يَشْتَرُوْنَ الضَّلٰلَةَ وَيُرِيْدُوْنَ اَنْ تَضِلُّوا السَّبِيْلَ ﴿۴۴﴾

۴۴. آیا تو نہ دیست اَنت ہما کہ دیَگ بوت اَنت یک بہرے کتابءِ کہ پہ بہا گر اَنت گمراہیءَ[1] ءُلوٹ اَنت کہ شما گار بکن اِت (تچکیں) راہءَ[2].

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَآئِكُمْ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّا ۙ وَّكَفٰى بِاللّٰهِ نَصِيْرًا ﴿۴۵﴾

۴۵. اللہ جوانترزانت شمئے دژمناں، بسّ اِنت اللہ پہ دوستی، ءُبسّ اِنت اللہ پہ کمک کنگءَ.

مِنَ الَّذِيْنَ هَادُوْا يُحَرِّفُوْنَ الْكَلِمَ عَنْ مَّوَاضِعِهٖ وَيَقُوْلُوْنَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَّرَاعِنَا لَيًّا بِاَلْسِنَتِهِمْ

۴۶. یہودیانی لہتے ہست کہ ٹگلین اَنت ہبرءَ چہ آئی جاگہءَ ءُگوشنت کہ مااِش کت ءُنا فرمانی کت[3]، ءُبِشکن پہ گوش

= ہما حدیث اِنت کہ واجبءَ صفاءُمروہءِ بابتءَ گوشت (أبدأ بما بدأ الله به) کہ من پہ ہمائی بندات کناں کہ اللہءَپہ ہمائی بندات کت. (صحيح مسلم كتاب الحج باب فی حجّة النبیّ ﷺ) ادا ہوں چوکہ اللہءَ دیمءِبیان پیسرا کتگ پمیشا آپیسر بیت. إمام احمد بن حنبل ءُآئی ہمبراہانی مذہب ہمیش اِنت کہ دست پیسرا بہ بنت، ءُدیم رندا. آیانی دلیل ہما حدیث اِنت کہ عماربن یاسر روایت کتگ کہ واجبءَ وتی دست پہ زمینءَ جت، پدئے ہپ کت، ءُوتی دست ئے مسح کت اَنت، پدا رندا دیم ئے مسح کت. (صحيح البخاری كتاب التيمّم باب التيمّم ضربة) امام احمد بن حنبلءِ مذہب جوانتر زانگ بیت. (۴) چاری مسئلہ. آیا پہ یک تیمّمےءَ باز فرض نماز وانگ بیت یانہ؟ امام مالک، ءُامام شافعیءِمذہب ہمیش اِنت کہ ہر فرض نمازءِواستا دورا تیمّم کنگ لوٹیت، پہ یک تیممےءَ چہ یک نمازےءَ گیشتر وانگ نہ بیت. إمام أبوحنیفہ، إمام أحمد بن حنبل، ءُگیشتریں عالمانی مذہب ہمیش اِنت کہ پہ یک تیممےءَ مردم ہرچیکہ فرض نماز ونت کنت جائزانت داں ہما وہداکہ آہست اِنت ءُنہ پُرشتگ. ہرفرض نمازءِواستا دورا تیمّم کنگ الّمی نہ اِنت. (أضواء البيان للعلّامة الشّنقيطی) راجح بزاں جوانتر ہمے مذہب زانگ بیت کہ ہر نمازءِواستا دورا تیمّم کنگ الّمی نہ اِنت بلے احتیاط ہمیشی تہا اِنت کہ مردم ہرنمازءِوہدا تیمّم بکنت.

(۱) یہودی عالمانی یک سلّیں صفتے ہمیش اِنت کہ آیاں پہ دنیاءِ کمّیں قیمتےءِ عوضءَ حقّیں ہبر چیر دات اَنت، ءُآہمیش اَت کہ محمّد عربی ﷺ اللہءِ برحقّیں پیغمبرے ہنچوکہ وت آیانی آسمانی کتابانی تہا اے چیز ہست اَت.

(۲) ءُہمے پیما آیانی واہش ہمیش اَت کہ دریں مسلمان ہمایانی بدیں راہاں بزورانت تاکہ ہمایانی وڑا گمراہ بہ بنت.

(۳) یہودیانی یک سلیں عادتے ہمیش اَت کہ گوشتش ما اِشکت ءُنافرمانی کت. ایشش وتی دلءَ گوْشت، یاگوں وتی ہم مجلس ءُہم دیواناں، یاپہ مذاق ءُکلاگ زورگءَ گوشت اِش.

وَطَعْنًا فِي الدِّيْنِ ۭ وَلَوْ اَنَّهُمْ قَالُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاَقْوَمَ ۙ وَلٰكِنْ لَّعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ۴۶

میشکنات ئے[1]، راعنا گوشنت[2] گوں تاب دیگءَ وتی زبانانی ءُگوں عیب دیگءَ ماں دینءِ تہا. ءُاگاں آیاں بگوشتیں کہ ما اِشکت ءُفرمانبرداری کت، ءُگوش بدارءُبچار مارا گڑا اے وش تر اَت پہ آیاں ءُراست تر اَت. بلے اللہءَ لعنت کتگ آیانی سرا آیانی نہ منّگءِسببءَ، آ ایمان نیار اَنت بلے باز کم.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ اٰمِنُوْا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ نَّطْمِسَ وُجُوْهًا فَنَرُدَّهَا عَلٰٓى اَدْبَارِهَآ اَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّآ اَصْحٰبَ السَّبْتِ ۭ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُوْلًا ۴۷

۴۷. اے ہمامردماں کہ دیگ بوتگ شمارا کتاب! ایمان بیار اِت مئے نازل کتگیں کتاب سرا کہ باور داروک اِنت ہر چیکہ گوں شما ہست، پیش چہ ایشی کہ ما کُنٹ ءُکور بکنیں دیماں، گڑا ماترّینیں دیماں پُشتءِ نیمگءَ یا آیانی سرا لعنت بکنیں ہمے پیما کہ ما لعنت کت شنبہءِ روچیگانی سرا،[3] ءُاللہءِ حکم بوتگینے ساب اِنت.

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَاۗءُ ۚ وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظِيْمًا ۴۸

۴۸. بے شک کہ اللہ نہ بخشیت ایکہ گوں آئی شریدار جوڑ کنگ بہ بیت ءُبخشیت ہر چیکہ چہ ایشی کمّ اِنت پہ ہر کسءَ کہ بلوٹیت،[4]

(۱) ہمے پیما بددعائیءِ واستا ایشش گوشت کہ ﴿ غَيْرَ مُسْمَعٍ ﴾ بزاں تئی ہبر گوش دارگءُزورگ مہ بنت.

(۲) ﴿ رَاعِنَا ﴾ءِ بابتءَ سرجمیں بیان سورة البقرة آیت ۱۰۳ حاشیہ تہا چارگ بہ بیت.

(۳) ایشانی کسّہ سورة الأعراف آیت ۱۶۳. ۱۶۶ حاشیہ تہا سرجمءَ بیان اِنت.

(۴) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ بیدءِ کافرءُمشرکاں کہ آ کفرءُشرکءِ سرا مرتگ اَنت آدگہ گنہگاریں مؤمن ءُمسلماناں اگں اللہ بلوٹیت بیدءِ عذاب دیگءَ بخشیت، ءُلہتےءَ عذاب دنت رندا چہ دوزءَ دراش کنت. بلے مؤمن ءُمسلمان کہ آ ایمانءُتوحیدءِ سرا مرتگ اَنت دائمءَ دوزءَ پشت نہ کپ اَنت آخرءُآسر آبہشتءَ برگ بنت. البتہ ہماکافر ءُمشرک کہ آ کفرءُشرکءِ سرا مرتگ اَنت آیانی جاگہ پہ بن دوزہ اِنت، ءُچہ اودا بجبرانی بجبر درنیاینت ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ اِنَّهٗ مَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَاْوٰىهُ النَّارُ ﴾ کہ مشرکءِ سرا اللہءَ بہشت حرام کتگ، ءُآئی جاہ منند دوزہ اِنت. [سورة المائدة: ۷۲] ءُفرمان اِنت ﴿ وَمَا هُمْ بِخٰرِجِيْنَ مِنَ النَّارِ ﴾ کہ کافر چہ دوزءَ درنیاینت. [سورة البقرة: ۱۶۷]. ﴿ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴾ ءُنیست پہ نا =

ءُہر کسءَ کہ گوں اللہءَ شریدار جوڑ کت بزاں آئی بڈّءَ لیٹینت یک زنڈیں گناہے[۱].

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ يُزَكُّوْنَ اَنْفُسَهُمْ ۭ بَلِ اللّٰهُ يُزَكِّيْ مَنْ يَّشَاۗءُ وَلَا يُظْلَمُوْنَ فَتِيْلًا ۝۴۹

۴۹. آیا تو نہ دیست اَنت ہما کہ وتا وت پاکیزہ زان اَنت، حقیقتءَ اللہ پاک کنت ہر کسءَ کہ بلوٹیت،[۲] ءُآیانی سراظلم کنگ نہ بیت رِشّگے برابرءَ.

اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ ۭ وَكَفٰى بِهٖٓ اِثْمًا مُّبِيْنًا ۝۵۰

۵۰. نوں سئیل بکن اِت کہ چہ وڑا ٹہین اَنت اللہءِ سرا دروگ[۳]، ءُبسّ اِنت ہمے پہ زاہریں گناہءَ.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ اُوْتُوْا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتٰبِ يُؤْمِنُوْنَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوْتِ وَيَقُوْلُوْنَ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا هٰٓؤُلَاۗءِ اَهْدٰى مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا سَبِيْلًا ۝۵۱

۵۱. آیا تونہ دیست اَنت ہما کہ دیگ بوتگ اَنت یک بہرے چہ کتابءَ، منّ اَنت بتاں ءُشیطانءَ[۴]، ءُگوشنت کافرانی حقّءَ کہ اے جوانترراہءِ راستءِ سراینت چہ مسلماناں[۵].

= انصافاں (بزاں مشرکاں) کمکار (چہ دوزہ در کنگءَ). [سورة البقرة: ۱۶۷].

(۱) پنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ﴾ کہ شرک مزنیں ظلمے. [سورة لقمان: ۱۳] ءُحدیثءِ تہا کئیت کہ «أكبر الكبائر الشّرك بالله». گناہانی مستریں گناہ گوں اللہ پاکءَ شریدار جوڑکنگ اِنت. (صحیح مسلم كتاب الإيمان باب الكبائر و أكبرها).

(۲) یہودیاں گوشت: ﴿ نَحْنُ اَبْنٰٓؤُا اللّٰهِ وَاَحِبَّاۗؤُهٗ ﴾ [سورة المائدة: ۱۸] کہ مااللہءِ چک ءُآئی دوستیں. گڑا اللہ پاکءَہمیشانی ردءَہمے آیت نازل فرمائینت کہ تزکیہ بزاں پاک کنگءِ گچینی ہوں ہمائی دستااِنت، پہ وتی پاک گوشگءَ کس پاک نہ بیت داں اللہ یکّےءَ پاک مہ کنت. ہمے پیما کئے چنچوپاک اِنت، ءُپاک نہ اِنت ایشی علمءُزانت اللہءِ گوراِنت. پمیشا اللہ فرمان کنت ﴿ فَلَا تُزَكُّوْٓا اَنْفُسَكُمْ ۭ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴾ کہ وتاوت پاک گمان مہ کن اِت. اللہ جوانتر زانت کہ کئے پہریزگار اِنت. [سورة النجم: ۳۲] (تفسیر ابن کثیر).

(۳) بزاں آیانی اے ہبر کہ مااللہءِ چکءُدوستیں، یابیدءِ یہودءُنصارایاں دگہ کس بہشتءَ نہ رؤت دربا دروگ اَنت.

(۴) علّامہ أبو نصر إسماعیل گوشیت کہ جبْت یک ہنچیں کلمہے کہ آبُت، ءُغیبی ہبر کنوک بزاں کاہنءُساحر درستاں گوشگ بیت. ءُطاغوتءِ تہا شیطان، ءُہر آمعبود کہ بیدءِاللہءَ آئی عبادت کنگ بہ بیت، ءُہر آحاکم کہ بیدءِاللہءَ آئی حکم زورگ بہ بیت درست کاینت. (تفسیر ابن کثیر) بزاں اے دربیں شیطانی کار یہودیانی تہا شنگ اَنت پدا ہوں وتا پاک گوشنت، ءُاللہءِ دوست گوشنت. ﴿ سَاَلْهُمْ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴾ [سورة الأنعام: ۱۳۶] چونیں سلّیں فیصلہ کن اَنت!.

(۵) ءُپدا مکّہءِ کافرءُمشرکاں چہ مسلماناں جوانتر زان اَنت، حالانکہ مسلماناں اللہءِ دیم داتگیں =

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ ۭ وَمَنْ يَّلْعَنِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهٗ نَصِيْرًا ۝۵۲

۵۲. ہمیش اَنت کہ اللّٰہءَ آیانی سرا لعنت کتگ ءُہر کسءَ کہ اللّٰہ لعنت بکنت تو نہ گندئےپہ آئی دگہ مدد گارے.

اَمْ لَهُمْ نَصِيْبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَاِذًا لَّا يُؤْتُوْنَ النَّاسَ نَقِيْرًا ۝۵۳

۵۳. ایا زاناں آیاں چیزے بہر ہست بادشاہیءِ تہا، (اگاں چُش اِنت) گڑا وَ آ نہ دینت مردماں گڈگءِ مُہرءِ برابرءَ[1].

اَمْ يَحْسُدُوْنَ النَّاسَ عَلٰي مَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ فَقَدْ اٰتَيْنَآ اٰلَ اِبْرٰهِيْمَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَاٰتَيْنٰهُمْ مُّلْكًا عَظِيْمًا ۝۵۴

۵۴. یا آ زہر ورانت مردمانی سراہما چیزانی سراکہ اللّٰہءَ آیاں داتگ اَنت چہ وتی مہربانیءَ[2]، نوں بے شک ما دات ابراہیمءِ مردماں کتاب ءُدانائی ءُما دات آیاں مزنیں بادشاہی یے.

فَمِنْهُمْ مَّنْ اٰمَنَ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَّنْ صَدَّ عَنْهُ ۭ وَكَفٰى بِجَهَنَّمَ سَعِيْرًا ۝۵۵

۵۵. نوں چہ آیاں لہتینءَ آئی سراایمان آؤرت ءُلہتینءَ وتا چہ آئی دور داشت[3]، ءُبسّ اِنت دوزہ برانز گروکیں آس.

= پیغمبرءُآسمانی کتابانی سرا ایمان ہست، ءُمشرکاں ایشانی سرا ایمان نیست.

(۱) ادا استفہام انکاری اِنت. بزاں آیاں اللّٰہءِ بادشاہیءِ تہا ہچ وڑیں شریداری یے نیست اگن نہ آیاں انچکیں شریداری یے بہ بوتیں گڑا آہنچیں بخیل اِتنت کہ آیاں مردم گڈگءِ مہرءِ برابرا بہر نہ دات اَنت. ادامراد آیانی بخیلیءِ پدّر کنگ اِنت کہ آچونیں بخیل اَنت.

(۲) «اَم» ادا «بَل» معنایاہوں آتک کنت. بزاں بلکیں آے ہبرءِتہا حسد کن اَنت کہ اللّٰہ پاکءَ بیدءِ بنی اسرائیلءَ چہ ایدگرانی تہا (آخری) نبی پرچہ دیم دات. بزاں اے چیزءِتہا آیاں حسد ورگ نہ لوٹیت پرچہ کہ اے اللّٰہءِ وتی مہربانیءُفضل اِنت کہ آکئےءَ نبی جوڑکنت.

(۳) بزاں بنی اسرائیل کہ آچہ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ چکءُنماسگاں اَنت آیانی تہا ہوں ما پیغمبر جوڑکتگ، ءُمزنیں بادشاہی یے داتگ پدا ہوں درپیں یہودیاں آیانی سرا ایمان نیاؤرت، ایوکءَ لہتینءَ ایمان آؤرت. بزاں اگن اَحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا ایماں نیارانت، ءُآئرادروگ بند کن اَنت اے نوکیں چیزے نہ ئےبلکیں یہودیانی تاریخ چہ پیغمبرانی دروگ بند کنگءُشہید کنگءَ پُرّانت. آیاں وتی نسلءِ پیغمبرانی سرا ہوں ایماں نیاؤرت. لہتینءَ چہ ﴿ اٰمَنَ بِهٖ ﴾ مُحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مراد زرتگ. بزاں لہتے یہودیءَ آئی سرا ایمان آؤرت ءُآدگراں دیم تاب دات.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾

۵۶. ہمایاں کہ نہ منّتگ اَنت مئے آیات دیر نہ بیت کہ ما آیاں مان کنیں برانزگپتگیں آسءِتہا ہمیکہ پشّ اَنت آیانی پوست، ما آئی بدل کنیں پہ دگہ پوستےءَ تا کہ بچش اَنت عذابءَ[1]، بے شک کہ اللہ (چہ ہرکسءَ) گیش اِنت ءُخیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ لَّهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۖ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾

۵۷. ءُہمایاں کہ ایمان آوُرتگ ءُنیکیں کارشَ کتگ، دیر نہ بیت کہ ما آیاں مان کنیں باگانی تہا کہ رُمب اَنت چہ آیانی چیرءَجُو، پہ اُبد ءُپہ بن پشت کپ اَنت آئی تہا، پہ آیاں بہشتءِ تہا جنین ہست پاکبازیں، ءُآیاں داخل کنیں بزیں سائگانی تہا[2].

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا

۵۸. بے شک کہ اللہ شما را حکم کنت کہ شما بہ رسین اِت امانتاں پہ آیانی ہدا بنداں[3]،

---

(۱) لوٹ ادا ہمے نیمگءَ آگاہی دیگ اِنت کہ کافرءُمشرکانی واستا دوزہءِ عذاب دائمی اِنت. اودا موت نئیت کہ مردم بہ رکّ اَنت فرمان اِنت ﴿كُلَّمَا أَرَادُوا أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾ ہمیکہ دوزہی چہ اودا درایگ لوٹ اَنت پدا بر ترّینگ بنت آئی تہا، ءُگوشگ بیت کہ بہ چش اِت دوزہءِ عذابءَ ہما کہ شما دروگ بند کتگ اَت. [سورة السجدة: ۲۰] ءُفرمان اِنت ﴿وَمَا هُم بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ﴾ کہ کافر چہ دوزہءَ درنیاینت. [سورة البقرة: ۱۶۷].

(۲) ہنچوکہ یک حدیثےءَ کئیت کہ بہشتءَ یک ہنچیں درچکے ہست کہ آئی سائگ ہنچو دراج اِنت کہ سوارصد سالءَ (آئی سائگءَ سواری بکنت) انگتءَ آہلاس نہ بیت. آئےءَ «شجرةُ الخلد» گوُشنت. (صحيح البخاري كتاب الرّقاق باب صفة الجنّة والنّار).

(۳) بازیں مفسّرینےءِ نزّیکءَ اے آیت عثمان بن طلحہ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ءِ بابتءَ نازل بوت کہ آیانی خاندان چہ بُنءَ بیت اللہءِ متولّی (بزاں آئی خاصیں خدمت کنوک) بوتگ. مکّہءِ فتح بوگءَ رند وہدیکہ واجہ خانہ کعبہءَ آتک گڑا طواف کنگءَ رند واجہءَ عثمان بن طلحہ لوٹ اِت کہ آصلح حدیبیہءِوہدا مسلمان بوتگ اَت، بُیبت اللہءِ چابی ہمائی دستءَ دات اَنت، ءُفرمائینت ئے کہ مروچی ایں روچ وفاءُنیکی کنگءِ روچ اِنت. (تفسیر ابن کثیر) ادا اے حکم عام اِنت. حاکمءُعوام ہردوکاں ہوراِنت کہ امانتاں ہمایاں بدئیت =

حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوْا بِالْعَدْلِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيْعًۢا بَصِيْرًا ۝۵۸

ءُوہدیکہ شما فیصلہ کن اِت مردمانی میانءَ گڑا فیصلہ بکن اِت پہ انصاف، بے شک کہ اللہ شمارا باز جوانیں سوج ءُپنت دَنْت، بے شک کہ اللہ جوانیں اشکنوک ءُگندوکے۔

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَاُولِي الْاَمْرِ مِنْكُمْ ۚ فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِيْ شَيْءٍ فَرُدُّوْهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ اِنْ كُنْتُمْ

۵۹. او مؤمناں! فرمانبرادیءَ بکن اِت اللہءِ ءُفرمانبرداریءَ بکن اِت رسولءِ ءُوتی مسلمانیں حاکمانی[1]، نوں اگاں شما اڑاِتت

= کہ آیانی لائق اَنت،ءُآئی کرزاَنت. ایشی تہا ہما امانت ہوں کاینت کہ مردم اِش یکّادگرءِ گورا ایر کنند کہ آیانی تہا ہچ وڑیں خیانت ءُغداری کنگ مہ بیت بلکیں گوں وشی آئی ہدابندءِ لوٹگءوہدا آئی دستءَ دیگ بہ بنت. ہمے پیما عُہدہءُمنصب ہرچیکہ ہست اَنت حاکمءُکماشاں بایداِنت کہ آیاں امانت داریں، عاقلیں، ءُزانتکاریں مسلماناں بہ دینت. ہرکس کجام منصبءِ کہ لائق اِنت آئرا ہما منصب دیگ بہ بیت. پشکءَ سیاسی، ءُوراثی بنیادءَ منصب ءُعہدہ دیگ جائزنہ اِنت، ءُقرآنءِ خلاف اِنت.

(۱) ﴿ وَاُولِي الْاَمْرِ مِنْكُمْ ﴾ چہ ایشی مراد صاحبِ اختیاراَنت. لہتینءِ نزّیکءَ «أمراء ءُحکّام»، ءُلہتینءِ نزّیکءَ علماء ءُفقہاء مرادَانت پدا بُن معناءِ اعتبارا دوئیں مراد بوت کنند. مطلب ہمیش اِنت کہ اصل اطاعتءُفرمانبرداری ایوکءَاللہ ثیگ اِنت ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ ﴾ خبردار مہلوک ہوں ہمائی اِنت، ءُحکم ہوں ہمائی اِنت. [سورة الأعراف: ۵۴] بلے رسولءُپیغمبر چوکہ پہکءَ پہک اللہءِ حکمانی سرکنوک اَنت، ءُہمائی قاصد اَنت، ءُدینءِ تہا بیدءِ اللہءِ حکماں دگہ ہبر نہ کنند پمیشا آیانی اطاعت اللہءَ بے قیدءُبندا فرض گوشتگ. فرمائینیت: ﴿ مَنْ يُّطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ ﴾ ہرکسءَ کہ رسولءِ فرمانبرداری کت بزاں آئی اللہءِ فرمانبرداری کت. [سورة النّساء: ۸۰] پمیشکا زانگ بیت رسولءِ ہرچیکہ گفتارءُکرداراَنت کہ آحدیث گوشگ بنت آیانی زورگءُمنّگ چو قرآنءِ پیما الّمی اِنت پدا امراء ءُحاکمانی فرمانبرداری فرض اِنت پرچہ کہ یا آاللہءُرسولءِ احکاماں مردمانی سرا نافذ کنند، یاامّتءِ اجتماعی مصلحتانی انتظامءَ کنند بلے پدا ہم آیانی اطاعت مُقیّدءُمشروط اِنت مُستقل چیزے نہ ئے پمیشا اولی الأمر باریءَ اطیعوا آرگ نہ بوت. بزاں آیانی اطاعت ہما وہدا جائز ءُضروری اِنت کہ آاللہءُرسولءِ راہءَ بہ بنت اگن نہ اللہ ءُرسولءِ نافرمانیءِ تہا آیانی رندگیری کنگ نہ بیت ہنچوکہ حدیثءَ ہست اِنت کہ «**لاطاعة لمخلوق فی معصية الله**» (مسند أحمد، تحقيق أحمد شاكر، شماره نمبر ۲۰۵۳۴) ءُدگہ حدیثےءَ کئیت کہ «**لاطاعة فی معصية الله**». کہ اللہءِ نافرمانیءِتہا ہچ کسی فرمانبرداری جائز نہ اِنت. (صحيح مسلم كتاب الإمارة باب لاطاعة فی معصية الله) بزاں اگن حاکم وہدے ہنچیں حکمے نافذ بکنت کہ آاللہءُرسولءِ حکمانی خلاف اِنت گڑا اودا آئی فرمانبرداری جائز نہ اِنت. بلے جائزیں کارانی تہا کہ آقرآن ءُحدیثءِ خلاف مہ بنت اودا آیانی ہبرءِزورگ فرض اِنت. ہمے حال اِنت علمایانی ءُفقہایانی کہ آیانی فرمانبرداری ہوں پمیشا فرض اِنت کہ =

تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ۝۵۹

کجام چیزے تہا گڑا آئرا بگردین اِت اللہ ءُرسولءِ نیمگءَ[1]، اگاں شما را ایمان ءُیقین ہست اللہءِ سراءُآخرتءِ روچءِ سرا، اے بہترءُجوانتر اِنت پہ آسرءِ اعتبارءَ.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ يَزْعُمُوْنَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوْا بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيْدُوْنَ اَنْ يَّتَحَاكَمُوْٓا اِلَى الطَّاغُوْتِ وَقَدْ اُمِرُوْٓا اَنْ يَّكْفُرُوْا بِهٖ ۭ وَيُرِيْدُ الشَّيْطٰنُ اَنْ يُّضِلَّهُمْ ضَلٰلًۢا بَعِيْدًا ۝۶۰

۶۰. آیا تـو نہ گندئے ہمایاں کـہ آ ہمیشی گمان کننـت کہ آیانَ ایمان ہسـت ہمـا چیزءِ سرا کـہ دیم دیگ بوتگ تئی نیمگءَ، ءُہر چیکہ نازل کنگ بوتگ چہ تو پیسر آ لوٹ اَنت کہ بہ برانَت وتی فیصلہاں شـیطانءِ نیمگءَ[2]، حالانکـہ آیانَ حکم دیـگ بوتگ کہ آئی انکارءَ بکننت ءُشـیطان لوٹیت کہ آیاں گمراہ بکنت دوریں گمراہیءِ تہا.

= آاللہءُرسولءِ حکماں بیان کنت، ءُہمایانی نیمگءَ رہشـونی کنت. آیانی فرمانبرداری ہوں ایوکءَ تاہما وہدا کنگ بیت کہ آاللہءُرسـولءِ حکماں پہ مردماں سرکنت، ءُہمایانی سوجءَ دینت بلے وہدیکہ آچہ قرآنءُحدیـثءِ راہءَ دربہ بنت گڑا آیانی فرمانبرداری ہوں ناجائزانـت. ہرچیکہ بہ بیت! قرآنءُصحیح حدیثانی خلافءَ کسّی ہبر زورگ نہ بیت آتوری ہرکس بہ بیت.

(۱) مراد ہمیش اِنت کہ آقرآنءُصحیح حدیثانی نیمگءَ بر ترّینگ بہ بنت. جیڑہ ءُفرقہ بندیءُبہربہر یءِ گار کنگءِ واستا اے یک جوانیں اصولے کہ بیان بوگءَاِنت. چہ اے اصولءَ زانگ بیت کہ دگہ سیمی کسّی اطاعت واجب نہ اِنت چوکہ تقلید شخصی کنوک گوْشنت. امّتءِ بہر کنوک ہمے تقلید شخصی اِنت کہ آئی تہا بیدءاللہءُرسولءَ آدگرانی اطاعت واجب گوْشگ بیت.

(۲) ادا چہ طاغوتءَ ہر آحاکم مرادِانت کہ اللہءُآئی رسولءِ حکمانی جاگہءَ ہمائی حکم زورگ بہ بنت. ادا لوٹ ہما مسـلماناں آگاہ کنگ اِنت کہ آنامءَ وتامسلمان گوْشنت بلے اللہءُآئی رسولءِ حکمانی سرا راضی نہ بنت، ءُوتی کارانی فیصلہءَ چہ دگہ جاگہے کنگ لوٹ اَنت. مسلمانءِ شان اے نہ اِنت. مسلمان ہمائرا گوشـنت کہ آہروہدا ءُہرکارءِتہا اللہءُآئی رسـولءِ حکمءُفیصلہاں دیما بداریت ہنچوکہ اللہ پاک فرمان کنت ﴿ اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِيْنَ اِذَا دُعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اَنْ يَّقُوْلُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴾ مؤمـن وہدیکہ فیصلہ کنگءِ واسـتا اللہءُآئی رسـولءِ حکمانی نیمگءَ توارببردیگ بہ بنت گڑا آہمیشی گوشـنت کہ ما اِشکت ءُفرمانبرداری کت. ہمیش اَنت کامیاب. [سورۃ النّور: ۵۱].

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُوْلِ رَاَيْتَ الْمُنٰفِقِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْكَ صُدُوْدًا ﴿۶۱﴾

۶۱. ہمیکہ آیانَ گوشگ بیت کہ بیااِت ہما چیزءِ نیمگءَ کہ اللّٰہءَ دیم داتگ، ءُرسولءِ نیمگءَ، تو گندئے منافقاں کہ وتا را پہکءَ چہ تو دور دارَانت.

فَكَيْفَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُّصِيْبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ثُمَّ جَآءُوْكَ يَحْلِفُوْنَ ۖ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَآ اِلَّآ اِحْسَانًا وَّتَوْفِيْقًا ﴿۶۲﴾

۶۲. پدا چہ پیما بیت وہدیکہ بہ رسیت آیاں مصیبتے ہما کارانی سببءَ کہ آیانی دستاں دیم داتگ اَنت پدا کاینت تئی گوْراءُاللّٰہءِ سوگندءَ ورَانت کہ ما (دگہ ہچ) نہ لوٹ اِتگ بیدءِ نیکینءَءُہوریءَ[1].

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فِيْ قُلُوْبِهِمْ ۖ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَّهُمْ فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ قَوْلًا ۢبَلِيْغًا ﴿۶۳﴾

۶۳. ہمیش اَنت کہ اللّٰہ زانت ہر چیکہ آیانی دلاں ہست، نوں سر بگوْز چہ آیاں ءُآیاں سوج ءُپنت بکن ءُبگوْش آیانی حقّءَ کارمندینءُپدّریں ہر[2].

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَّلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ جَاۗءُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُوْلُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا ﴿۶۴﴾

۶۴. ءُما دیم نہ داتگ ہچ یک رسولے بیدءِ ہمے مقصدءَ کہ آئی رند گیری کنگ بہ بیت اللّٰہءِ حکمءَ، ءُاگاں وہدیکہ آیاں وتی جندانی سراظلم کتگ اَت، بیاتکین اَنت تئی گوْرا (اے محمد)، نوں بخشش اِش بلوٹ اِتیں چہ اللّٰہءَ[3]، ءُرسولءَ آیانی واستا

(۱) بزاں وہدیکہ اے منافق کہ اللّٰہءُآئی رسولءِ حکمانی سرا نہ وش بنت، ءُوتی فیصلہاں چہ دگہ جاگہ کنائینت وہدیکہ اللّٰہ آیاں سزاءُعذاب دنت، ءُآمصیبتانی تہا گرفتار بنت گڑا آوبدا کاینتءُہمیشی گوْشنت کہ ایدگہ جاگہاں مئے روگءِ لوٹ اے نہ اَت کہ ما اودا فیصلہ بکنائینیں بلکیں مئے لوٹ ہورءُتواری، ءُسہل کنگ اَت.

(۲) اللّٰہ پاک فرمائینیت کہ اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے منافقانی دل ئیگاں ما شر زانیں، ءُما ایشانی مزّءَ ایشاں ہمایانی کارانی وڑءَ دئیں بلے توایشانی ظاہرءَوتا مسلمان گوْشگءِ سببءَ چہ آیاں درگذر بکن،ءُپہ سوج ءُپنت آیانی جواں کنگءِ کوششءَ بکن.

(۳) زانگ لوئیت کہ بخشش لوٹگءِ واستا ایوکا اللّٰہءِ دربارا توبہءُاستغفار کنگ الّمیءُبسّ اِنت بلے ادا ہمے =

بخشش بلوٹ اِتیں، گڑا الّمءَ آیاں دیستگ اَت اللہ مزنیں توبہ قبول کنوک ءُمزنیں مہربانے.

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ حَتّٰى يُحَكِّمُوْكَ فِيْمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوْا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ﴿۶۵﴾

۶۵. نہ ءُتئی پروردگارءِ سوگند اِنت کہ آ مؤمن بوت نہ کنند تا ہما وہدا کہ ترا حاکم جوڑ بکن اَنت ہرچیکہ جیڑہ بوتگ آیانی میانءَ پدا مہ گنداَنت وتی دلانی تہا تنگی ءُترپشی یےچہ تئی کتگیں فیصلہءَ ءُآئرا بہ منّ اَنت سرجمیں منّگے[1].

= گوْشگ بوگءَاِنت کہ اگن آرسولءِ گورا بیاتکین اَنت، ءُرسولءَ آیانی حقّءَ بخشش‌ءِ دعا بکتیں گڑا اللہءَ الّمءَ آیانی دعا قبول کت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ‌ءِ گورا آیاں آیگءِحکم پمیشا دیگ بوت کہ آیاں رسولءِ ہستءُحیاتیءَ وتی فیصلہ چہ دگہ جاگہ کنائینت اَنت، ءُرسولءِ شانءَ گستاخی اِش کت. نوں چہ آئی پہلّی لونگءِ واستا آیاں رسولءِ گورا آیگءِ حکم بوت. پمیشکا اے حکم گوں واجہءِ زندگیءَ خاص اِنت. بخشش ءُدعا ایوکءَ چہ اللہءَ لوتگ بہ بیت. آئی تہا دگہ ہرکسی وسیلہ جوڑکنگ شرکءُبدعتے کہ چہ ایشی مسلمانءَ وتا دور دارگ لوتیت.

[1] زانگ لوتیت کہ اے آیتءِ شان نزولءِ بابتءَ وعظ کنوک گیشتر ہمیشی بیان کنند کہ دومردم وت ماں وتامژاتنت، ءُواجہءِ گورا آتک اَنت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ‌ءَ آیانی فیصلہ کت بلے آ(منافقیں) مسلمان اے فیصلہءِ سرا وش نہ بوت گڑا اے عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ گورا شت اَنت گڑا آئی ہما (منافقیں) مسلمان کُشتءُگوشت ئے ہرکس کہ محمّدءِ فیصلہءَ نہ منّیت آئی سزا عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ‌ءِ گورا کُشگ اِنت. اے روایتءِ بابتءَ حافظ ابن کثیر گوشیت کہ اے مرسل اِنت ءُضعیف اِنت. ایشی صحیح شان نزول ہمیش اِنت زبیر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ کہ آواجہءِ ثُروزاتک اَت ءُدگہ یک مردمےءِ میانءَ آپءِسرا جیڑہ بوت کہ کئے وتی ڈگارا پیسرا آپ بدنت. فیصلہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ‌ءِ گورا آتک. چوکہ زبیر حقءِ سرایت پمیشا واجہءَ فیصلہ ہمائی حقّءَ دات کہ پیسرا تو وتی ڈگارءَ آپ بدئے پدا آئرا پہ وتی ہمسائگءَ ویل بکن گڑا ہما انصارءَ گوشت کہ زبیر تئی تروزاتکیں پمیشا توہمائی حقّءَ فیصلہ کت. واجہءِ مبارکیں دیم زرد ترّات ءُپہک بدل بوت. ہمے ہبرءِسرا اے آیت نازل بوت. (صحیح البخاری، کتاب التفسیر سورۃ النّساء) مطلب ہمیش اِنت کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ‌ءِ فیصلہءِسرا اختلافءُجیڑہ کنگ کجا پہ آئی وتی دلءَ انچکیں نہ وشّی یےآرگ ہوں ایمانءِ واستا خطرہ اِنت. افسوس صد افسوس ہما مقلّدانی سرا کہ قرآنءُصحیح احادیث آیانی دیماآرگ ءُپیش کنگ بنت بلے آانگتءَ وتی امامءِ ہبرءِیلہ کنگءِواستا آمادہ نہ بنت. آچہ ایشی بیہال اَنت کہ پیغمبر ہما بستی اِنت کہ آئی رندگیری کنگ ہرکسی سرا فرض اِنت، بیدءِآئی رندگیریءُآئی سرءِ ایمان آرگءَ مردم مسلمان بوت نہ کنند. ءُامامانی ہبرءِزورگ نہ اللہءَ فرض کتگ ءُنہ رسولءَ. بایداِنت کہ مقلّد حضرات قرآنءِ اے آیاتانی روشنائیءَ وتابچاراَنت ءُوتا قرآن ءُسنت پاے بند بکنند.

وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ اَوِ اخْرُجُوْا مِنْ دِيَارِكُمْ مَّا فَعَلُوْهُ اِلَّا قَلِيْلٌ مِّنْهُمْ ۭ وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوْا مَا يُوْعَظُوْنَ بِهٖ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاَشَدَّ تَثْبِيْتًا ۝۶۶

۶۶. ءُاگاں مافرض بکتیں آیانی سرا که وتا وت بکش اِت یا دربیاِات چه وتی لوگاں، گڑا اے کت نه کت بلے باز کمّءَ چه آیاں[1]، ءُاگاں آ بکننت ہر چیکه آیاں نصیحت کنگ بیت گڑا اے جوانتر اِنت پہ آیاں ءُمحکم تراِنت پہ دینءِ قائم کنگءَ.

وَّاِذًا لَّاٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ لَّدُنَّآ اَجْرًا عَظِيْمًا ۝۶۷

۶۷. ءُآوہدا ما داتگ اَت آیاں چه وتی نیمگءَ مزنیں مُز.

وَّلَهَدَيْنٰهُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا ۝۶۸

۶۸. ءُالّمءَ ما برتگ اِتنت تچکیں راہءِسرا.

وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَاُولٰۗىِٕكَ مَعَ الَّذِيْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِّنَ النَّبِيّٖنَ وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَاۗءِ وَالصّٰلِحِيْنَ ۚ وَحَسُنَ اُولٰۗىِٕكَ رَفِيْقًا ۝۶۹

۶۹. ءُہر کس که اللّٰہءِ رند گیریءَ بکنت ءُرسولءِ، گڑا آ ہمیش اَنت که همبراہ بنت گوں ہمایاں که آیانی سرااللّٰہءَ احسان کتگ چه نبیان ءُصدیق ءُولیان ءُشہیدان ءُنیک ءُصالحان، ءُباز جوان اِنت آیانی ہمراہی[2].

---

(۱) اے آیتءِ تہا اشارہ ہمے پیمیں نافرمانی یےنیمگءَاِنت که وہدیکه آارزانءُسبکیں چیزانی سرا عمل کت نه کن اَنت گڑا اگں ماآیاں اے پیمیں حکمے بداتیں که وتابکُش اِت،یاچه وتی لوگاں دراِات گڑا الّمءَآیاں اے کت نه کت. چوکه اے چیز اللّٰہ پاکءِ علمءُزانتءِتہا ہست اَت پیمشکا اللّٰہ پاکءَ اے پیمیں گرانیں حکم مردماں نه دات بلکیں آیانی واستا احکام آسان کت اَنت. نوں باید اِنت که آاے مہربانیں ءُبزگ کنوکیں ذاتءِ قدرءَبزان اَنت، ءُآئی حکمانی سرا عمل بکننت، ءُچه آئی نافرمانیءَ وتا دور بدارانَت. چه بازیں نافرمانی کنگءَ ایمانءِ تہا کمزوری پیداگ بیت، ءُآستو آستو ایمان چه دستءَ درکئیت. ایمانءِ مہرداركءِ رہبند ہمیش اِنت که مردم نیکیءِراہءَ بزوریت ءُنافرمانیءِ راہءُرہبنداں ویل بکنت.

(۲) حدیثءَ کئیت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «المرء مع من أحبّ». که مردم (قیامتءَ) گوں ہمائی بیت که آئرا دوستت داریت. (صحيح البخاري، كتاب الأدب، باب علامة الحب في الله) اے آیتءِ شان نزولءِبابتءَ ابوبکر بن مردویه گوں وتی سندءَ چه بی بی عائشه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا روایت کنت که یک مردمے واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گورا آتکءُگوشتئے که تومنا چه منی سایاہ، ءُچه لوگءِ مردماں، ءُچه چکّاں، ءُچه ہرکسءَ دوست ترئے. وہدیکه لوگءَ منا تئی یاد کئیت گڑا من تئی دربارءَ ساڑی باں بلے مناترسیت که وفات بوگءَ رند تو گوں نبیاں چست کنگ بئے، ءُگوں ہمایاں بئے. ءُاگں من بہشتءَ اتکاں من اودا تئی دیدارءَ کت نه کناں. ہمے ہبرءِسرا اے آیت نازل بوت. ءُصحابیاں دل بڈّی دیگ بوت که قیامتءَ آیاں پیغمبرءِ دیدار نصیب بیت. =

ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلِيْمًا ۝۷۰

۷۰. اے اللهءِ مهربانی اِنت، عُبسّ اِنت الله په مزنین زانگءَ.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا خُذُوْا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوْا ثُبَاتٍ اَوِ انْفِرُوْا جَمِيْعًا ۝۷۱

۷۱. او مؤمنان! بزورات وتی سلاحان، پدا دراات(په جهادءَ) دورا دورا دراات یا ہورکائیءَ.

وَاِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَّيُبَطِّئَنَّ ۚ فَاِنْ اَصَابَتْكُمْ مُّصِيْبَةٌ قَالَ قَدْ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيَّ اِذْ لَمْ اَكُنْ مَّعَهُمْ شَهِيْدًا ۝۷۲

۷۲. عُشمئے تہا لہتے ہست کہ آ دیر کنند په درایگءَ[1]، نوں اگاں به رسیت شمارا مصیبتے، گوَشیت (منافق) کہ اللهءَ منی سرءَ احسان کت کہ من گوں آیاں گون نہ بوتگاں.

وَلَىِٕنْ اَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ اللّٰهِ لَيَقُوْلَنَّ كَاَنْ لَّمْ تَكُنْۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهٗ مَوَدَّةٌ يّٰلَيْتَنِيْ كُنْتُ مَعَهُمْ فَاَفُوْزَ فَوْزًا عَظِيْمًا ۝۷۳

۷۳. عُاگاں به رسیت شمارا مہربانی یےءُنعمتے[2] چہ اللهءِ نیمگءَ گڑا الّمءَگوَشیت (ہمے منافق) ہمے اندازہءَ کہ گشئے زاناں شمئے عُآئی میانءَ ہچ پیمے دوستی نہ بوتگ[3]، ہائے دریگتے کہ من آیانی ہمراہ بہ بوتیناں،گڑا سر بوتاں په مزنیں مرادےءَ[4].

= (تفسیر ابن کثیر، إمام هیثمی مجمع الزّوائدءِ تها گوشیت اے روایت إمام طبرانی المعجم الصّغیر عُالأوسطءِتها آوُرتگ، عُایشی رجال درها ثقه اَنت، بجار مجمع الزّوائد ج۷، تاکدیم ۷ تفسیر سورة النّساء) دگہ یک حدیثےءَ کئیت کہ یک صحابی یےءَدرّائینت کہ من بہشتءَ تئی ہمبراہیءَ لوٹاں. واجہءَ فرمان کت: «**فأعنّی علی نفسك بكثرة السّجود**». کہ نفلی نماز باز بواں. (صحیح مسلم کتاب الصّلوة باب فضل السّجود) نوں ہرکس کہ قیامتءَ اے پاکپازیں انسانانی ہم مجلسیءُہم دیوانیءَ لوٹیت گڑا آاللّٰہ عُآئی رسولءِ رندگیریءَ وتی سرا فرض بکنت. (**اللّٰہ مارا آیانی ہمبراہیءَ نصیب بکنت**).

(۱) ادا منافقانی بیان اِنت کہ آچہ جہادءَ عُاللّٰہءِ راہءَ چہ وتی کوشارینگءَ وتا دور دارَانت، عُچکّو پدو بنت.

(۲) بزاں شمارا مال غنیمت عُکامیابی رسیت.

(۳) گشئے زانءَ آچہ شمئے دینءَ نہ اَنت بلکیں دگرَانت. بزاں آیاں وتاوت دورکتگ. اگں نہ آشمئے ہمبراہ بہ بوتین اَنت گڑا آیاں ہوں اے فائدہ دست کپت اَنت.

(۴) آیانی نزّیکءَ مستریں کامیابی مال عُغنیمت، عُدنیائی فائدیانی دست کپگ اِنت. اللّٰہءِ رضا آیانی لوٹ نہ اِنت، عُآدائم عُہروہدءَوتی دنیائی فائدیاں دیما دارَانت. آاگں مسلمانانی ہمبراہیءَ دنیائی فائدہے بگنداَنت =

فَلْيُقَاتِلْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ الَّذِيْنَ يَشْرُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ ۭ وَمَنْ يُّقَاتِلْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ۝۷۴

۷۴. نـوں باید اِنت کـہ جنگ ءُجہـاد بکـنـنت مـاں اللّٰہءِ راہءَ ہمـا کـس کـہ آ بہـا کـنـنت دنیاءِ زنـدگءَ پہ آخـرتءِ بدلءَءُہرکس کہ اللّٰہءِ راہءَ جنگ بکنت، گڑا آ شـہید کنگ بہ بیت یا گیش بہ بیت، نوں دیر نہ بیت کہ مادئیں آئرا مزنیں مزّے[1].

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالْمُسْتَضْعَفِيْنَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاۗءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اَهْلُهَا ۚ وَاجْعَلْ لَّنَا مِنْ لَّدُنْكَ وَلِيًّا ۚ وَّاجْعَلْ لَّنَا مِنْ لَّدُنْكَ نَصِيْرًا ۝۷۵

۷۵. ءُچہ بلاہ اِنت شمارا کہ شما جنگ نہ کن اِت ماں اللّٰہءِ راہءَ ءُبے وسـیں مردین ءُجنین ءُچکّانی واسـتا، ہما کہ گوْشنت کہ اے مئے پـروردگار! دربکن مارا چہ اے شـہرءَ کہ ایشی نـنـدوک ظالم اَنـت[2] ءُجوڑ بکن پہ مـا چہ وتی نیمگءَ دوسـت، ءُجوڑ بکن پہ ما چہ وتی نیمگءَ کمک کار.

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ الطَّاغُوْتِ

۷۶. ہمایـاں کـہ ایمانش آوْرتـگ آ جنگ کننت مـاں اللّٰہءِ راہءَ[3] ءُہما کہ کافر اَنت آ جنگ کـن اَنـت شـیطانءِ راہءَ[4]، نـوں جنـگ

= گڑا پہ شوق آیانی ہمبراہ بنت اگن نہ کافرانی ہمبراہی آیاں دوست تربیت.

(۱) ہنچوکـہ حدیثءَ کئیت کہ واجہ ﷺ فرمان کت: کـہ اللّٰہ وتی راہءَ جہادکنوکءِ ضامن اِنت. اگن آئرا شـہید بکنت گڑا ماں بہشـتءَ بارت ئے، اگن نہ آئرا زندگءَ گوں مزنیں غنیمتءُمزّےءَ آئی ہنکینءَ سرکنت.(صحیح البخاری، کتاب الجهاد باب أفضل النّاس مؤمن معاهد بنفسه وماله فی سبیل الله).

(۲) چہ ظالمانی میتگءُشہرءَ (نزولءِ اعتبارءَ) مکّہ مرادِانت کہ ہجرتءَ رند اودءِ پشت کپوکیں مسلماناں چہ کافرانی بازیں ظلمءُتکلیفانی سببءَ ہمے دعاکت. گڑا اللّٰہءَ اے بابتءَمسلمان ڈوبارِاتنت کہ شما پرچہ آیانی کمـکءَ نہ کن اِتءُگوں کافراں جنگ نہ کن اِت. چہ ہمے آیـتءَ عالماں دلیل زرتگ ہرکجاکہ مسلمان اے پیما کافرانی ظلمءُناانصافیانی شکار بوت اَنت گڑا ایدگہ مسلمانانی سرا فرض اِنت کہ آگوں ہمے ظالمیں کافراں جنگ بکنـنت، ءُوتی بے وسیں براتانی کمک بہ بنت.

(۳) بزاں مسلمان اللّٰہءِ رضاءِپاترا آئی راہءَ جہاد کنـنت.

(۴) ءُکافر شیطانءِرندگیریءَ جنگ کنـنت پہ وتی دنیائی فائدیانی پاترا.

فَقَاتِلُوْٓا اَوْلِيَآءَ الشَّيْطٰنِ ۚ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطٰنِ كَانَ ضَعِيْفًا ۝

بکن اِت گوں شیطانءِ دوستاں، بے شک کہ شیطانءِ مکرءُفریب سک نزورانت.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ قِيْلَ لَهُمْ كُفُّوْٓا اَيْدِيَكُمْ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ۚ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةً ۚ وَقَالُوْا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ ۚ لَوْلَآ اَخَّرْتَنَآ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيْبٍ ۭ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيْلٌ ۚ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقٰى ۣ وَلَا تُظْلَمُوْنَ فَتِيْلًا ۝

۷۷. آیا تو نہ دیست اَنت ہما مردم کہ آیاں گوشگ بوت کہ بدار اِت وتی دستاں، ءُنمازءَ قائم بدارات ءُزکاۃ بدئیت. نوں وہدیکہ فرض کنگ بوت آیانی سراجہاد اناگتءَ، ہما وہدایک ٹولی یے آیانی ترسگءَ لگ اِت چہ مردماں ہنچو کہ (مردم) چہ اللہءَ بہ ترسیت یا چہ ایشی ہم گیش ترسگءَ لگت اَنت، ءُگوشنت کہ اے مئے پروردگار! پرچہ تو فرض ءُضروری کت مئے سراجہاد؟[1] ءُپرچہ وہد نہ دات مارا کمّیں وہدے، بگوش کہ دنیاءِ فائدہ سک باز کمّ اِنت[2] ءُآخرت جوانتر اِنت ہمائی واستا کہ (چہ اللہءَ) ترسیت، ءُشمئے حق جنگ نہ بیت رِیشگءِ برابرءَ (ہم).

اَيْنَ مَا تَكُوْنُوْا يُدْرِكْكُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِيْ بُرُوْجٍ مُّشَيَّدَةٍ ۭ وَاِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَّقُوْلُوْا

۷۸. ہر کجا کہ شما بہ بئیت درگیجیت شمارا مرگ، توری شما مہریں قلاتانی تہا بہ

(۱) مکّءِ تہا چوکہ مسلمان پہ ساب ءُداد اِتنت، ءُوسائل آیانی گورا نہ بوگءِ برابرایت. پمیشا آوہدا آیانی جہادءِ واہشت اللہءَ پورا نہ کت ءُاجازت نہ دات اَنت. دوچیزءِبابتءَ آیانی سرا زور دیگ بوت. یکّے ہمے کہ آکافرانی ظلم ءُناانصافیانی سرا صبرءُبرداشت وتی تہا پیداگ بکنند. دومی آنمازءُزکوٰۃ، ءُایدگ عبادتانی سرجمءَ ہیال داریءَ بکنند، ءُآیانی سرا وتا مہر بدارانت، تاکہ اللہءِ نزّیکی آیاں دست بہ کپیت. ہجرتءَ رند وہدیکہ مدینءَ مسلمان پہ گیگ بوت اَنت، ءُآیانی زور بوت گڑا آیاں جہاد کنگءِ اجازت دیگ بوت بلے آوہدا لہتے مسلمانءَ کمزوری پیش داشت گڑا آیاں مکّی زندگی یاد دیگ بوت کہ آوہدا شما وت ہمیشی لوٹوک اِتت نوں پرچہ نزوری پیش دارات.

(۲) بزاں ایوکءَ وتی دنیائی فائدیاں دیما مہ دارات بلکیں اللہءِ راضی کنگءِ کوششءَ بکن اِت.

هٰذِهٖ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَّقُوْلُوْا هٰذِهٖ مِنْ عِنْدِكَ ۭ قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۭ فَمَالِ هٰٓؤُلَاۗءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُوْنَ يَفْقَهُوْنَ حَدِيْثًا ۝۷۸

بئیت[1]، ءُاگاں بہ رسیت آیاں وشی یے، گوْشنت کہ اے چہ اللّٰہءِ نیمگءَ اِنت، ءُاگاں آیاں بہ رسیت نہ وشّی یے، گوْشنت کہ اے چہ تئی نیمگءَ اِنت[2]، بگوْش کہ درہا چہ اللّٰہءِ نیمگءَ ینت[3]، نوں چہ بلاہ اِنت اے مردماں، ہچ ہبرءِ فہمگءِ نزّیکءَ نہ اَنت.

مَآ اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ۘ وَمَآ اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَّفْسِكَ ۭ وَاَرْسَلْنٰكَ لِلنَّاسِ رَسُوْلًا ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا ۝۷۹

۷۹. ہرچ وشی یےءِ کہ ترا بہ رسیت گڑا آ چہ اللّٰہءِ نیمگءَ اِنت ءُہرچ نہ وشّی یے ترا بہ رسیت آ چہ تئی جندءِ گوْرا اِنت[4]، ءُمادیم داتگ ترا (اے محمد) مردمانی نیمگءَ پہ پیغام سر کنگءَ، ءُبسّ اِنت اللّٰہ پہ گواہی دیگءَ.

مَنْ يُّطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ ۚ وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَآ اَرْسَلْنٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيْظًا ۝۸۰

۸۰. ہر کس کہ رسولءِ رند گیریءَ بکنت، گڑا بے شک بزاں آئی اللّٰہءِ رندگیری کت[5]،

---

(۱) ادا کمزوریں مسلمانانی سرپدکنگءِ واستا آیاں گوْشگ بوگءَ اِنت کہ شما وتاچہ دوچیزءِ ترسءَ چہ جہادءَ دوردارگءَ اِت. یکّے چہ دنیائی فائدیانی دستءَ روگءِ ترسءَ. ءُدومی چہ مرگءِ ترسءَ. حقیقتءَ آخرتءِ نعمتانی دیما اے دنیاءِ نعمت ہچ نہ اَنت، اے جہادءِ بدلءَ من شمارا چہ بہشتءِ نعمتاں سئیر کناں، ءُہمے وڑا مرگءَ یک وہدے بسّت آوتی وہدا الّمءَ کئیت توری انسان مہریں قلاتانی باہوٹ بہ بیت. وہدیکہ آئراہرحالءَ آیگی اِنت گڑاوش ترہمیش اِنت کہ آاللّٰہءِ رضاءِ ہاترا ہما راہءَ بئیت کہ آشہید بوگ اِنت.

(۲) ادا پدا منافقانی بیان بوگءَ اِنت کہ آیاں پیسری ئیں امّتانی وڑا ہنچوگوشت کہ وشیّ، ءُمال ءُدولتءِ تہا بازی چہ اللّٰہءِ نیمگءَ اِنت، ذکال سالی، ءُمال ءُدولتءِ تہا کمی اے محمّد چہ تئی سببا اِنت. بزاں آیاں ہمے گوشت کہ اے گنجیں نحوست ءُشومی ءُنہ وشّی مئے تہا چہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سببءَ آتکگ اَنت.

(۳) بزاں اے درہا، وشیّ ءُنہ وشیّ چہ اللّٰہءِ حکمءَ مردمانی سرا کاینت.

(۴) بزاں انسانانی سرا ہرچ مصیبتے ءُنہ وشیّ یے کئیت آانسانانی عملانی سزاینت کہ آیانی بدیں کارانی سببءَ اللّٰہ اِش آیانی سرا کاریت ہنچوکہ فرمان اِنت: ﴿وَمَآ اَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيْبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيْكُمْ وَيَعْفُوْا عَنْ كَثِيْرٍ﴾ ءُہرچ مصیبتے کہ پہ شما کئیت آیانی سبب شمئے (بدیں) عمل اَنت کہ شما کتگ اَنت، ءُبازینےءَ آپہل کنت. [سورة الشّورٰی: ۳۰].

(۵) اے آیت پہکءَ پہک حدیثانی نہ متّوکانی ردّاِنت کہ آاللّٰہءُ رسولءِ اطاعتءِ تہا فرق کنت، ءُرسولءِ =

ءُہرکسءَ کہ دیم تاب دات، گڑا مادیم نہ داتگ ترا پہ آیانی نگہبانی کنگءَ.

وَيَقُوْلُوْنَ طَاعَةٌ ۡ فَاِذَا بَرَزُوْا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ الَّذِيْ تَقُوْلُ ۭ وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُوْنَ ۚ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَي اللّٰهِ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ۝۸۱

۸۱. ءُگوشنت(منافق) کہ قبول اِنت، نوں وہدیکہ درکاینت ءُروانت چہ تئی گوْرا، گڑا شپءَ گوازینیت یک ٹولی یےآیانی بیدءِہما ہبراں کہ توآیاں گوْشتگ اَنت، ءُاللہ نبشتہ کنت ہرچیکہ آ شپاں شؤر کنند، نوں تو سر بگوْزچہ آیانءُتوکّل بکن اللہءِ سرا، ءُبسّ اِنت اللہ پہ کارانی ٹہینگءَ[1].

اَفَلَا يَتَدَبَّرُوْنَ الْقُرْاٰنَ ۭ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوْا فِيْهِ اخْتِلَافًا كَثِيْرًا ۝۸۲

۸۲. ایا نوں آغورءُفکر نہ کنند قرآنءِ تہا، ءُاگاں اے(قرآن) بیدءِ اللہءَ چہ دگرےءِ نیمگءَ بہ بوتیں گڑا دیستگ اَت آیاں آئی تہا بازیں اختلافے[2].

= گفتارءُکرداراں نہ زوراَنت، ءُہمیشی گوشنت کہ اللہءِ قرآن پہ ما بسّ اِنت حالانکہ آیتءِ مفہوم ہمیش اِنت ہرکس کہ رسولءِ رندگیریءَ مہ کنت بزاں آئی اللہءِ رندگیری نہ کت. پمیشکا اے پیمیں مردم ایوکءَحدیثءِ نہ منّوک نہ اَنت بلکیں حقیقتءَ قرآنءِ ہم نہ منّوک اَنت.

(۱) بزاں اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے منافق ہرچ ہبرے کہ تئی گورا کاراَنت شپاں آئیءَ چپّکائی وتی دیوانانی تہا گوْشنتءُدگہ چپّءُچوٹیں ہبرکن اَنت، ءُشمئے خلافءَ مکرءُہنر ٹہین اَنت. بلے اے محمد(صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)! توچہ ایشاں دیمءَ تاب بدئے، ءُاللہءِ سرا توکل بکن اے ترا ہچ پیمیں تاوان دات نہ کنند پرچہ کہ تئی کارسازءُ کمک اللہ اِنت.

(۲) چہ قرآن پاکءَ رہشونی زورگءِ واستا آئی تہا غورءُفکر کنگءِ زوردیگ بوگءَ اِنت، ءُآئی حقّانیتءِ بابتءَ یک معیارے بیان بوگءَاِنت کہ اگں قرآن کجام یک انسانےءِ کلام بہ بوتیں (ہنچوکہ کافرانی ہیال اِنت) گڑا آئی بیان کتگیں ہبرءُکسّہانی تہا یک نہ یک جاگہے چیزے نہ چیزے جیڑہءُردی ءُاختلاف بوت پرچہ کہ اے یک بلاہیں ءُسرجمیں کتابے کہ ایشی ہر بہر فصاحتءُبلاغت تہا بے دروراِنت حالانکہ انسانءِ نبشتہ کتگیں مزنیں کتابانی تہا زبانءِ روانگی، ءُفصاحتءُبلاغت اوشتات نہ کنت. دومی چیز اش اِنت کہ ایشی تہا گوستگیں قومءُراجانی کسّہ بیان اَنت کہ آیاں بیدءِ علّام الغیوبءَ(بزاں چیرینانی زانوکءَ) کس زانت کتءُبیان کت نہ کنت، ہمے پیما ایشی ہرلفظ شہدناک اِنت کہ ہچ انسانءِ ہبرءِتہا انچوشیرکنی مان بوت نہ کنت. قرآن پاکءِ چہ درہیں انسانی کوتاہیءُعیباں پاکءُصاف بوگ وت ہمے =

وَاِذَا جَآءَهُمْ اَمْرٌ مِّنَ الْاَمْنِ اَوِ الْخَوْفِ اَذَاعُوْا بِهٖ ؕ وَلَوْ رَدُّوْهُ اِلَى الرَّسُوْلِ وَاِلٰۤى اُولِی الْاَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِیْنَ یَسْتَنْۢبِطُوْنَهٗ مِنْهُمْ ؕ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَیْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّیْطٰنَ اِلَّا قَلِیْلًا ﴿۸۳﴾

۸۳. ءُہمے کہ بئیت آیانی گوْرا ہبرے دلجمیءِ یا ترسءِ گڑا آئرا شنگ کننت، ءُاگاں آیاں سر بکتیں آہبر پہ رسولءَ ءُمسلمانانی زانتکارےءِ نیمگءَ، گڈازانتگ اَت آیرا ہما کساں کہ آ پٹّ ءُلوٹ کنوک اَنت آیانی[1]، ءُاگاں مہ بوتیں اللہءِ مہربانی ءُآئی رحمت شمئے سرا، گڑا شما رند گیری کتگ اَت شیطانءِ بید کمّکینےءَ.

فَقَاتِلْ فِیْ سَبِیْلِ اللّٰهِ ۚ لَا تُكَلَّفُ اِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِیْنَ ۚ عَسَى اللّٰهُ اَنْ یَّكُفَّ بَاْسَ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا ؕ وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَاْسًا وَّاَشَدُّ تَنْكِیْلًا ﴿۸۴﴾

۸۴. نوں تو جنگ بکن ماں اللہءِ راہءَ، تو (دگہ کسّی) ذمہ دارنہ ئے بید وتءَ، ءُشوق ءُجوش بدئے مسلماناں، نوں دیر نہ بیت کہ اللہ بند کنت کافرانی جنگءَ، ءُاللہ زورآور ترانت ماں جنگءَ، ءُزورآور ترانت ماں سزا دیگءَ.

مَنْ یَّشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً یَّكُنْ لَّهٗ نَصِیْبٌ مِّنْهَا ۚ

۸۵. ہر کس کہ سفارش بکنت نیکیں کارءِتہا، آئرا ہم رسیت یک بہرے چہ آ کارءَ ءُہر

= نیمگءَ رہشونی کنت کہ اے اللہءِ مُقدّسیں ءُپاکیں کلام اِنت کہ آئی پہ جبریل عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ زبانءَ محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ سرا ایر گپت.

(۱) چہ امنءِ ہبرءَ مسلمانانی کامیابی ءُکافرانی چیرتڑگءِ ہبرمرادِانت، ءُچہ ترسءِ ہبرءِ مسلمانانی چیرتڑگءِ ہبرمرادِانت. بزاں اگن یکّےءَ چوشیں ہبرے سربوت کہ مسلمان کامیاب بوتگ اَنت، ءُآیانی دژمن چیرتڑاتگ اَنت گڑا آمردم بے پٹّءُلوٹ کنگءَ ہنچو آئی شنگ مہ کنت پرچہ کہ چہ ایشی مسلمان ہنچو گلءُشادان بنتءُبے غم بنت،ءُچہ وتی دژمناں پہک غافل ءُبے سما بنت، ءُاے چیز پہ آیاں نقصان اِنت. ہمے پیما اگن یکّےءَ چشیں ہبرے اِشکُت کہ مسلمانانی لشکر چیرتڑاتگ گڑا بے پٹّءُلوٹ کنگءَ آشنگ کنگ مہ بیت پرچہ کہ چہ ایشی مسلمانانی تہا نااُمّیدی پیداگ بیت، ءُآیانی حوصلہءُہمّت پرشیت بلکیں اے پیمیں مزنیں چیزانی تہا چہ تجربہ کارءُزانتکار ءُعاقلاں شؤر گرگ بہ بیت، ءُرہشونی زورگ بہ بیت. ہرچ آکار کہ آئی کنگءِ تہا چہ تجربہ کاریں عالمءُزانتکاراں رہشونی زورگ مہ بیت. آئی آسر نہ وش بیت. فائدہ: «استنباط»ءِ اصل «نُبط» اِنت. نُبط ہما آپءَ گوْشگ بیت کہ آچہ درستاں پیسر درکئیت پمیشا ہبرءِ جُہلانکےءَ رسگءُپٹءُلوٹ کنگءَ «استنباط» گوْشگ بیت. (فتح القدیر)

مَنْ يَّشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَّكُنْ لَّهٗ كِفْلٌ مِّنْهَا ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيْتًا ۝۸۵

کس که سفارش بکنت بدیں کارءِ تہا، آئرا ہم یک ونڈے رسیت چہ آ کارءَ، ءُاللّٰہ ہر چیزءِ سرا زور ہستنت.

وَاِذَا حُيِّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوْا بِاَحْسَنَ مِنْهَآ اَوْ رُدُّوْهَا ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ حَسِيْبًا ۝۸۶

۸۶. وہدیکہ شما را کسے دعا (ءُسلام) بدنت، گڑا شما ہم آئرا دعا (ءُسلام) بدئیت چہ آئی جوانتر، یا ہمائی بر ترّین اِت[1]، بے شک کہ ہستنت اللّٰہ ہر چیزءَ ساب کنوک اِنت.

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيْهِ ۭ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِيْثًا ۝۸۷

۸۷. اللّٰہ اِنت کہ بیدءِ آئی دگہ کس بندگیءِ لائق نہ اِنت، شمارا الّمءَ مُچ کنت قیامتءِ روچءَ کہ آئی (آیگءِ تہا) شک نیست، ءُکئے اِنت راست گوشک تر چہ اللّٰہءَ؟.

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنٰفِقِيْنَ فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ

۸۸. نوں شما را چوں بوت کہ شما منافقانی بارہءَ دو ٹولی بوت اِت[2] ءُاللّٰہءَ آسرشکون

(۱) تحیّۃءِ اصل معنیٰ الدّعاء بالحیاۃ بزاں کسےءَ دراجیں عمرءِ دعا دیگ اِنت. ادا مراد سلام کنگ اِنت. آئرا زیادہ دعا دیگءِ معنیٰ ہمیش اِنت کہ اگن یکّے السّلام علیکم ورحمۃ اللّٰہ گوشیت دومی آئی جوابءَ علیکم السّلام ورحمۃ اللّٰہ وبرکاتہ بگوشیت. حدیث پاکءَ ہست اِنت کہ یک مردمے واجہءدربارءَ آتک، ءُآئی السّلام علیکم گوشت ءُنِشت. واجہءَ فرمائینت ایشی واستا دہ نیکی ہست. پدا دگرے آتک ءُآئی ورحمۃ اللّٰہ گیش کت واجہءَ فرمائینت ایشی واستا بیست نیکی ہست. پدا دگرے آتک ءُآئی وبرکاتہ گیش کت واجہءَ فرمائینت کہ ایشی واستا سی نیکی ہست. (سنن الترمذی أبواب الاستئذان باب ما ذکر فی فضل السّلام) حافظ ابن کثیر گوشیت چہ ہمے آیتءَ عالم دلیل زوراَنت کہ سلامءِ علیك کنگ فرض اِنت، ءُآئی جواب نہ دیوکءَ گناہ پانگ بیت. (تفسیر ابن کثیر) فائدہ: کافراں پیسرءَ سلام کنگ جائز نہ اِنت. ہاں اگن یکّےءَسلام دات گڑا آئی جوابءَ بشکءَ وعلیك گوشگ بہ بیت ہنچوکہ أبو بریرۃ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمان کنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمائینت: کہ یہودءُ نصارایاں شروعءَ سلام مہ کن اِت. بزاں آیاں وت سلام مدئیت. (سنن الترمذی، أبواب الاستئذان باب ماجاء فی کراھیۃ التّسلیم علی الذّمّی) ءُدگہ حدیثےءَ کئیت کہ جوابءَ صرف وعلیك گوشگ بہ بیت. (صحیح مسلم کتاب الاستئذان باب کیف الرّد علی أھل الذّمۃ بالسّلام).

(۲) ادا استفہام انکارءِ واستاانت. بزاں شمئے میانءَ منافقانی بابتءَ اختلاف مہ بیت. مراد ہما منافق اَنت کہ جنگءِ احدءَ چہ مدینہءَ دور پدا برترّاتنت کہ مئے ہبر زورگ نہ بوتگ پمیشا ماجنگ نہ کنیں گڑا ایشانی بابتءَ مسلمان دوراہءَ بوت اَنت. لہتینءِ گوشگ ہمیش اَت کہ گوں اے منافقاں ہوں جنگ کنگ بہ بیت، آدگراں اے نہ منّ اِت، ءُآیانی گوشگ ہمیش اَت کہ اے مصلحتے خلاف اِنت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ النّساء).

بِمَا كَسَبُوْا اَتُرِيْدُوْنَ اَنْ تَهْدُوْا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ ؕ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهٗ سَبِيْلًا ۝۸۸

کت اَنت په آیانی کتگیں کارانی سببءَ[1]، آیا شما لوٹ اِت که په راهءَ بیار اِت ہمائرا که اللّٰهءَ دور برتگ ءُہر کسءَ که اللّٰه چه راهءَ در بکنت، گڑا تو ہجبر نه گندئے په آئی دگه راہے.

وَدُّوْا لَوْ تَكْفُرُوْنَ كَمَا كَفَرُوْا فَتَكُوْنُوْنَ سَوَآءً فَلَا تَتَّخِذُوْا مِنْهُمْ اَوْلِيَآءَ حَتّٰى يُهَاجِرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوْهُمْ وَاقْتُلُوْهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُّمُوْهُمْ ۪ وَلَا تَتَّخِذُوْا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ۝۸۹

۸۹. آ لوٹ اَنت که شما ہم کافر به بئیت ہما وڑا که آ بوتگ اَنت، گڑا شما برابر بئیت، نوں جوڑ مه کن اِت آیانی تہا ہچ کسءَ وتی دوست داں ہما وہد ا که آیله مه کنت وتی ملکءَ ماں اللّٰهءِ راهءَ[2]، نوں اگاں دیم اِش تاب دات اَنت نوں بگراِتش ءُبکش اِتش ہر کجا که شمائش بگنداِت. ءُجوڑ مه کن اِت آیانی تہا ہچ کسءَ وتی دوست ءُکمک کار.

اِلَّا الَّذِيْنَ يَصِلُوْنَ اِلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيْثَاقٌ اَوْ جَآءُوْكُمْ حَصِرَتْ صُدُوْرُهُمْ اَنْ يُّقَاتِلُوْكُمْ اَوْ يُقَاتِلُوْا قَوْمَهُمْ ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ

۹۰. بلے(جنگ مه کن اِت) گوں ہمایاں که آ ہبور بوگءَ اَنت، گوں یک ہنچیں قومےءَ که شمئے ءُآیانی میانءَ قول ءُقرار ہست یا آتکگ اَنت شمئے گوْرا، ہمے حالتءَ که تنگ ترّاتگ اَنت آیانی دل چه جنگ کنگءَ گوں شما ءُچه جنگ کنگءَ گوں وتی قومءَ[3]، ءُاگاں اللّٰهءَ بلوٹ اِتیں

(۱) بزاں آیانی بدیں عملانی سزاءَ اللّٰهءَ گیشتر گمراہیءِتہا دۆر دات اَنت.

(۲) بزاں ہما که مسلمانیءِ دعواءَ کننت، ءُآیاں اے قدرت ہست اِنت که شمئے مسلمانانی گورا ہجرت بکن اَنت ءُبیانت بلے انگتءَنیانت. گوں ایشاں نندءُنیادءُدوستی مه کن اِت.

(۳) بزاں گوں دووڑیں مردماں جنگ مه کن اِت. یکّے گوں ہما مردماں که آیانی ہورءُتواری گوں ہنچیں قومےءَ اِنت، ءُآہنچیں قومےءِ باہوٹ اَنت که گوں آیاں شما جنگ نه کنگءِ معاہدهءُقولءُقرار کتگ. دومی ہما مردم که آشمئے گورا ہنچیں حالتےءَ کاینت که آتنگ دل اَنت. آنه زان اَنت که گوں شما ہوربه =

لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقٰتَلُوْكُمْ ۚ فَاِنِ اعْتَزَلُوْكُمْ فَلَمْ يُقٰتِلُوْكُمْ وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ ۙ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيْلًا ۝۹۰

گـڑا آئی زورآورکـت اَنـت شـمئے سرا، گڑا الّمءَجنـگ اِش کتـگ اَت گـوں شـما[1]، نـوں اگاں آ یـک گوْرا بہ بنت چہ شـما، پدا گـوں شـما جنـگ مـہ کننـت، ءُپیش کپ اَنـت گوں شـما سـہل کنـگءَ[2]، گـڑاالله‌ءَ پہ شما ایر نہ کتگ آیانی سرا دگہ راہـے.

سَتَجِدُوْنَ اٰخَرِيْنَ يُرِيْدُوْنَ اَنْ يَّاْمَنُوْكُمْ وَيَاْمَنُوْا قَوْمَهُمْ ۭ كُلَّمَا رُدُّوْٓا اِلَى الْفِتْنَةِ اُرْكِسُوْا فِيْهَا ۚ فَاِنْ لَّمْ يَعْتَزِلُوْكُمْ وَيُلْقُوْٓا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوْٓا اَيْدِيَهُمْ فَخُذُوْهُمْ

۹۱. الّمءَ گندئیت شـما دگہ لہتےمردم کہ آ لوٹ اَنـت کہ آ امنءِتہا بہ بنت چہ شـما ءُامنءِ تہـا بہ بنت چہ وتی قـومءَ[3] (بلـے) ہمیکہ آ لوٹـگ بنت پہ فسـاد کنگءَ گڑا دیم پہ چیر کـپ اَنـت آئی تہـا[4]، نوں اگاں یـک کر نہ بـوت اَنت چہ شـما ءُپیش نہ کپـت اَنت پہ

= بنت ءُگوں وتی قومءَ جنگ بکـن اَنت، یا گوں آیاں ہوربہ بنت ءُگوں شـما جنگ بکننت. بزاں نہ گوں شماینت، ءُنہ گوں شمئے دژمنان اَنت.

(۱) بزاں اے الله‌ءِ احسـان اِنت کہ آئی اے چہ جنگ کنگءَ دور داشت اَنت اگن نہ الله‌ءَ آیانی دلانی تہا وتی قومءِ نیمگءَ لیٹگءِ جذبہ ماں کتیں گڑا آیاں الّمءَ گوں شما جنگ کتگ اَت. پمیشکءَ اگن آپہ دل جنگ کنگ نہ لوٹ اَنت گڑا شما ہوں گوں آیاں جنگ کنگءِ واستا لانکاں مہ بندات.

(۲) یک کربہ بنت. جنگ مہ کننت. گوں شما سہل کنگ بلوٹ اَنت. اے درستانی مفہوم یکّ اِنت کہ آجنگ کنگ نہ لوٹ اَنت. زوردیگءِواستا سئیں لفظ آرگ بوتگ اَنت. بزاں اے پیمیں مردم کہ آیاں چہ جنگءَ وتا دورداشـتگ مسلمان آیانی بابتءَ ہوڑاربہ بنتءُآیاں سـوکلومہ دارانت پرچہ کہ اے پہ آیاں نقصان اِنت. بزاں تاوہدیکہ آاے حالتءِ سرا اوشتاتگ اَنت گڑا آکاردارگ مہ بنت.

(۳) ادا منافقانی بیان اِنت کہ وہدیکہ مسـلمانانی گورا آتک اَنت وت اِش مسـلمان زاہرکت تاکہ چہ آیاں رسـتگار بہ بنت ءُمسـلمان آیاں کارمہ دارانت، ءُوہدیکہ پدا کافرانی نیمگءَ شـت اَنت وت اِش کافر زاہرکت. سورة البقرہءِتہا الله پاک فرمائینیت: ﴿وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَالُوْٓا اٰمَنَّا ۚ وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيٰطِيْنِهِمْ ۙ قَالُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ ۙ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُوْنَ﴾ وہدیکہ مسـلمانانی گورا آتک اَنت گوشـت اِش ما ایمـان آژرتگ، ءُوہدیکہ وتی شیطانانی (بزاں کافریں سردارانی) نیمگءَ شـت اَنت گڑا گوشتش ما گوں شمااِنت، مامسلماناں کلاگ زوریں. [سورة البقرة: ۱۴].

(۴) بزاں ہمیکہ آیاں گوں مسلماناں جنگ کنگءِ دعوت دیگ بیت آپہ ایشی لانکءَ بندَاَنت.

وَاقْتُلُوْهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوْهُمْ وَاَخْرِجُوْهُمْ مِّنْ حَيْثُ اَخْرَجُوْكُمْ وَالْفِتْنَةُ اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقٰتِلُوْهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقٰتِلُوْكُمْ فِيْهِ فَاِنْ قٰتَلُوْكُمْ فَاقْتُلُوْهُمْ كَذٰلِكَ جَزَآءُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۱۹۱﴾ فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۹۲﴾ وَقٰتِلُوْهُمْ حَتّٰى لَا تَكُوْنَ فِتْنَةٌ وَّيَكُوْنَ الدِّيْنُ لِلّٰهِ فَاِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ اِلَّا عَلَى الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۹۳﴾ اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمٰتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوْا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿۱۹۴﴾ وَاَنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوْا بِاَيْدِيْكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ وَاَحْسِنُوْا اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۹۵﴾ وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوْا رُءُوْسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهٗ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيْضًا اَوْ بِهٖٓ اَذًى مِّنْ رَّاْسِهٖ فَفِدْيَةٌ مِّنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ فَاِذَآ اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذٰلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ اَهْلُهٗ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿۱۹۶﴾ اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَّعْلُوْمٰتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيْهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوْقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ يَّعْلَمْهُ اللّٰهُ وَتَزَوَّدُوْا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى وَاتَّقُوْنِ يٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿۱۹۷﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوْا فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكُمْ فَاِذَآ اَفَضْتُمْ مِّنْ عَرَفٰتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوْهُ كَمَا هَدٰىكُمْ وَاِنْ كُنْتُمْ مِّنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿۱۹۸﴾ ثُمَّ اَفِيْضُوْا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۹۹﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ اٰبَآءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهٗ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ﴿۲۰۰﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّقُوْلُ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿۲۰۱﴾ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ نَصِيْبٌ مِّمَّا كَسَبُوْا وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۲۰۲﴾ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِيْٓ اَيَّامٍ مَّعْدُوْدٰتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِيْ يَوْمَيْنِ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَاَخَّرَ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿۲۰۳﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّعْجِبُكَ قَوْلُهٗ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فِيْ قَلْبِهٖ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿۲۰۴﴾ وَاِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيْهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ﴿۲۰۵﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهٗ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿۲۰۶﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْرِيْ نَفْسَهُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌ بِالْعِبَادِ ﴿۲۰۷﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ادْخُلُوْا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً وَّلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۲۰۸﴾ فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِّنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْكُمُ الْبَيِّنٰتُ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۲۰۹﴾ هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّاْتِيَهُمُ اللّٰهُ فِيْ ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿۲۱۰﴾ سَلْ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ كَمْ اٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ اٰيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَنْ يُّبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿۲۱۱﴾ زُيِّنَ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُوْنَ مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۲۱۲﴾ كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيّٖنَ مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيْمَا اخْتَلَفُوْا فِيْهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيْهِ اِلَّا الَّذِيْنَ اُوْتُوْهُ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِمَا اخْتَلَفُوْا فِيْهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِهٖ وَاللّٰهُ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۲۱۳﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَاْتِكُمْ مَّثَلُ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَاْسَآءُ وَالضَّرَّآءُ وَزُلْزِلُوْا حَتّٰى يَقُوْلَ الرَّسُوْلُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ اَلَآ اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ ﴿۲۱۴﴾ يَسْـَٔلُوْنَكَ مَاذَا يُنْفِقُوْنَ قُلْ مَآ اَنْفَقْتُمْ مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَابْنِ السَّبِيْلِ وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيْمٌ ﴿۲۱۵﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوْا شَيْـًٔا وَّهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوْا شَيْـًٔا وَّهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۲۱۶﴾ يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيْهِ قُلْ قِتَالٌ فِيْهِ كَبِيْرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهٖ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهٖ مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُوْنَ يُقَاتِلُوْنَكُمْ حَتّٰى يَرُدُّوْكُمْ عَنْ دِيْنِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُوْا وَمَنْ يَّرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِيْنِهٖ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۲۱۷﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ يَرْجُوْنَ رَحْمَتَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۲۱۸﴾ يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيْهِمَآ اِثْمٌ كَبِيْرٌ وَّمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَاِثْمُهُمَآ اَكْبَرُ مِنْ نَّفْعِهِمَا وَيَسْـَٔلُوْنَكَ مَاذَا يُنْفِقُوْنَ قُلِ الْعَفْوَ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُوْنَ ﴿۲۱۹﴾ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْيَتٰمٰى قُلْ اِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ وَاِنْ تُخَالِطُوْهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۲۲۰﴾ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكٰتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ وَلَاَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَّلَوْ اَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِيْنَ حَتّٰى يُؤْمِنُوْا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَّلَوْ اَعْجَبَكُمْ اُولٰٓئِكَ يَدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ وَاللّٰهُ يَدْعُوْٓا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ وَيُبَيِّنُ اٰيٰتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۲۲۱﴾ وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْمَحِيْضِ قُلْ هُوَ اَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَآءَ فِي الْمَحِيْضِ وَلَا تَقْرَبُوْهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَاْتُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِيْنَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِيْنَ ﴿۲۲۲﴾ نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَاْتُوْا حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ مُّلٰقُوْهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۲۲۳﴾ وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِّاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْا وَتَتَّقُوْا وَتُصْلِحُوْا بَيْنَ النَّاسِ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۲۴﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيْٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُّؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوْبُكُمْ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿۲۲۵﴾ لِلَّذِيْنَ يُؤْلُوْنَ مِنْ نِّسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ فَاِنْ فَآءُوْ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۲۲۶﴾ وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۲۷﴾ وَالْمُطَلَّقٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوْٓءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَّكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِيْٓ اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَبُعُوْلَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِيْ ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُوْٓا اِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِيْ عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوْفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۲۲۸﴾ اَلطَّلَاقُ مَرَّتٰنِ فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ تَسْرِيْحٌ بِاِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوْا مِمَّآ اٰتَيْتُمُوْهُنَّ شَيْـًٔا اِلَّآ اَنْ يَّخَافَآ اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيْمَا افْتَدَتْ بِهٖ تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوْهَا وَمَنْ يَّتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۲۲۹﴾ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهٗ مِنْۢ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهٗ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ اَنْ يَّتَرَاجَعَآ اِنْ ظَنَّآ اَنْ يُّقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿۲۳۰﴾ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ سَرِّحُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ وَّلَا تُمْسِكُوْهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوْا وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ وَلَا تَتَّخِذُوْٓا اٰيٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَّاذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنَ الْكِتٰبِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهٖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۲۳۱﴾ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوْهُنَّ اَنْ يَّنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوْفِ ذٰلِكَ يُوْعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۲۳۲﴾ وَالْوَالِدٰتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُّتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُوْدِ لَهٗ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوْفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَآرَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُوْدٌ لَّهٗ بِوَلَدِهٖ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَاِنْ اَرَدْتُّمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُوْٓا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَّآ اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوْفِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿۲۳۳﴾ وَالَّذِيْنَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُوْنَ اَزْوَاجًا يَّتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَّعَشْرًا فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا فَعَلْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوْفِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿۲۳۴﴾ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَآءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُوْنَهُنَّ وَلٰكِنْ لَّا تُوَاعِدُوْهُنَّ سِرًّا اِلَّآ اَنْ تَقُوْلُوْا قَوْلًا مَّعْرُوْفًا وَلَا تَعْزِمُوْا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتٰبُ اَجَلَهٗ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوْهُ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿۲۳۵﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ مَا لَمْ تَمَسُّوْهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوْا لَهُنَّ فَرِيْضَةً وَّمَتِّعُوْهُنَّ عَلَى الْمُوْسِعِ قَدَرُهٗ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهٗ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوْفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۲۳۶﴾ وَاِنْ طَلَّقْتُمُوْهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوْهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيْضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ اِلَّآ اَنْ يَّعْفُوْنَ اَوْ يَعْفُوَا الَّذِيْ بِيَدِهٖ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَاَنْ تَعْفُوْٓا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿۲۳۷﴾ حٰفِظُوْا عَلَى الصَّلَوٰتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُوْمُوْا لِلّٰهِ قٰنِتِيْنَ ﴿۲۳۸﴾ فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا فَاِذَآ اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَّا لَمْ تَكُوْنُوْا تَعْلَمُوْنَ ﴿۲۳۹﴾ وَالَّذِيْنَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُوْنَ اَزْوَاجًا وَّصِيَّةً لِّاَزْوَاجِهِمْ مَّتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْ مَا فَعَلْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوْفٍ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۲۴۰﴾ وَلِلْمُطَلَّقٰتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوْفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِيْنَ ﴿۲۴۱﴾ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿۲۴۲﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ خَرَجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ اُلُوْفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوْتُوْا ثُمَّ اَحْيَاهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿۲۴۳﴾ وَقَاتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۴۴﴾ مَنْ ذَا الَّذِيْ يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضٰعِفَهٗ لَهٗٓ اَضْعَافًا كَثِيْرَةً وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُۜطُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۲۴۵﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْۢ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ مِنْۢ بَعْدِ مُوْسٰى اِذْ قَالُوْا لِنَبِيٍّ لَّهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُّقَاتِلْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُوْا قَالُوْا وَمَا لَنَآ اَلَّا نُقَاتِلَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَآئِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿۲۴۶﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوْتَ مَلِكًا قَالُوْٓا اَنّٰى يَكُوْنُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ الْمَالِ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰىهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهٗ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللّٰهُ يُؤْتِيْ مُلْكَهٗ مَنْ يَّشَآءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۴۷﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهٖٓ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ التَّابُوْتُ فِيْهِ سَكِيْنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوْسٰى وَاٰلُ هٰرُوْنَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۲۴۸﴾ فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوْتُ بِالْجُنُوْدِ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيْكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّيْ وَمَنْ لَّمْ يَطْعَمْهُ فَاِنَّهٗ مِنِّيْٓ اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهٖ فَشَرِبُوْا مِنْهُ اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهٗ هُوَ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ قَالُوْا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوْتَ وَجُنُوْدِهٖ قَالَ الَّذِيْنَ يَظُنُّوْنَ اَنَّهُمْ مُّلٰقُوا اللّٰهِ كَمْ مِّنْ فِئَةٍ قَلِيْلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيْرَةًۢ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿۲۴۹﴾ وَلَمَّا بَرَزُوْا لِجَالُوْتَ وَجُنُوْدِهٖ قَالُوْا رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَّثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۲۵۰﴾ فَهَزَمُوْهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَقَتَلَ دَاوٗدُ جَالُوْتَ وَاٰتٰىهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهٗ مِمَّا يَشَآءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْاَرْضُ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُوْ فَضْلٍ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿۲۵۱﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ نَتْلُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۲۵۲﴾ تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَّنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجٰتٍ وَاٰتَيْنَا عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنٰتِ وَاَيَّدْنٰهُ بِرُوْحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِيْنَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوْا فَمِنْهُمْ مَّنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَّنْ كَفَرَ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوْا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ﴿۲۵۳﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيْهِ وَلَا خُلَّةٌ وَّلَا شَفَاعَةٌ وَالْكٰفِرُوْنَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۲۵۴﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْحَيُّ الْقَيُّوْمُ لَا تَاْخُذُهٗ سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِيْ يَشْفَعُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا بِاِذْنِهٖ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهٖٓ اِلَّا بِ

رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۚ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ ۙ تَوْبَةً مِّنَ اللّٰهِ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿۹۲﴾

(کشتگیں) چه ہنچیں قومےءَ بوت که شمئے ءُآیانی میانءَ قول ءُقرار ہست گڑا خون بہا پُر کنگ به بیت ءُدیگ به بیت آئی وارثاں[1]، ءُیک مسلمانیں غلامے آزاد کنگ به بیت، نوں ہر کسءَ که (ایشانی) وس نه بوت گڑا روچگ دارگ به بیت دوماه پد ماں پدا[2] اے (احکام) په شمئے توبه قبول کنگءِ ہاتراہست اَنت چه اللّٰهءِ نیمگءَ، ءُاللّٰه جوانیں زانوک ءُخیرکارے ءُحکمتانی واجه اِنت.

وَمَنْ يَّقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهٗ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيْهَا وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهٗ وَاَعَدَّ لَهٗ عَذَابًا عَظِيْمًا ﴿۹۳﴾

۹۳. ءُہر کسءَ که کشت یک مسلمانے په زانت گـڑا آئی سزا دوزه اِنت پشت کپیت آئی تہا په بُـں ءُاللّٰه زہر بیت آئی سراءُدورئِے کنت آئـرا چه وتی رحمتءَ ءُآماده ئِے کت په آئی مزنیں عذاب[3].

---

(۱) بزاں اگن اے کشتگیں مسلمانے، ءُایشی تعلّق گوں ہنچیں قومےءَ اِنت که شمئے ءُآیانی میانءَ جنگ نه کنگءِ قولءُقرار ہست گڑا ایشی وارثاں دیت دیگ به بیت که آصد ہشترانت، ءُلہتےءِ گوْشگ ہمیش اِنت که ادا چه کُشتگیناں مسلمان مراد نه اِنت بلکیں ہما کافرانت که آبه طورِ «ذمّی» مسلمانانی ملکءِ تہا نندوک اِنت، یاہما «معاهد» که گوں آیاں جنگ نه کنگے قولءُقرار بوتگ. اگن آکُشتگیں چه ایشاں یکّے بوت گڑا آئی وارثاں آئی دیت دیگ به بیت بلے آئی دیت مسلمانےءِ دیتءِ نیم اِنت. بزاں پنجه ہشترانت. حدیثءَ کئیت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**دية المعاهد نصف دية الحر**». (سنن أبي داود كتاب الديات باب فی دية الذمی) شیخ ألبانی رَحِمَهُ اللّٰهُ بیان فرمائینیت که ایشی سند حسن اِنت. (ارواء الغلیل ج ۷، تاکدیم ۳۰۷) فائده: جنینءِ دیتءِ بابتءَ ہوں حدیثءَ کئیت که آمردینءِ نیمءِبرابرااِنت. حدیث امام بیہقی وتی سنءِتہا روایت کتگ بلے شیخ البانی رَحِمَهُ اللّٰهُ بیان فرمائینیت که ایشی سند صحیح نه اِنت البته چه عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مصَنّف ابن ابی شیبهءِ تہا بسند صحیح روایت اِنت که «**دية المرأة على النصف من دية الرجل**». بزاں جنینءِ دیت مردینءِ دیتءِنیمءِ برابرااِنت. (ارواء الغلیل، ج: ۷، تاکدیم: ۳۰۶، ۳۰۷) اے حدیث مرفوع حدیثءِ حکمءَ داریت.

(۲) اگـن یکّےءَ غلامےءِ آزات کنگءِ وس نه بوت گڑا آپدماں پدا دوماه بیرگیں روچگ بداریت، میانءَ ہچ یله مه کنت. ہاں اگن یکّے سک ناداراه بوت که آئیءَ وتی جانءِترس بوت یادگه شرعی عذرے آئی گورا بوت گڑا آمیانءَ روچ یله دات کنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) مسلمانءِ کشگ یک بلاپیں جرمے، ءُآئی کشگءِ بابتءَ سکّیں بیم آتکگ. حدیثءَ کئیت که =

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوْا وَلَا تَقُوْلُوْا لِمَنْ اَلْقٰٓى اِلَيْكُمُ السَّلٰمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا ۚ تَبْتَغُوْنَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۡ فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثِيْرَةٌ ۭ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِّنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ۝۹۴

۹۴. او مؤمنـاں! وہدیکہ سـفر کـن اِت شـما ماں اللّٰہءِ راہءَ گڑا پٹّ ءُلوٹ بکن اِت، ءُمہ گـوْش اِت ہمائرا کہ آشـمارا سـلام علیک کنـت کہ تـو مؤمنے نہ ئِے،[1] شـما لوٹ اِت دنیـاءِ زندگیءِ فائدہءَ، نـوں اللّٰہءِ گوْرا بازیں غنیمت ہسـت[2] ہمـے پیما شـما بوتگ اِت

= واجـہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت؛ دربـیں دنیاءِ تباہ بـوگ اللّٰہءِ گورا چـہ یک مسـلمانےءِ (ناحقءَ) کشگءَ کسـتریں ہبرے. (سـنن ابن ماجه كتاب الديات باب التغليظ فى قتل مسلم ظلماً) ءُدگہ حدیثےءَ کئیت کہ اگن آسـمان ءُزمینءِ واجہ درہا یک مسلمانیے کشـگ تہا ہوربہ بنت اللّٰہ آدرسـتاں دوزہ تہا دیم پہ شکُون دوردنت. (سـنن الترمذى، أبواب الديات باب الحكم فى الدّيات باب الحكم فى الدّماء). شـیخ البانی حدیث صحیح گوشـتگ. عبداللّٰہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ءُدگہ لہتینءِمذہب ہمیش اِنت کہ کشوکءِواسـتا ہچ توبہ نیسـت. آئی یک دلیلے ہمے آیت اِنت. ہردۆرءِ گیشـتریں عالمانی مذہب ہمیش اِنت کہ ہرگنہگارءِواستا توبہءِ دروازگ پچ اِنت آکشـوکے بہ بیت یادگرے.ہر آمؤحدیں مسـلمان کہ آتوحیدءِسرا مرتگ آسـتر گنہگارے بہ بیت آدوزہءَ پہ بُں پشـت نہ کپیت بلکیں سزاءِورگءَ رند آچہ دوزہءَ درکئیت، ءُآبخشـگ بیت. فرمان اِنت ﴿ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَاۗءُ ﴾ بیشـک اللّٰہ گوں وتا شریدار جوڑکنوکءَ نہ بخشـیت، ءُبیدءِآئی ہرکسـا کہ بلوئیت بخشیت. [سورة النّسـاء: ۴۸] چہ اے آیتءَ صاف زانگ بیت کہ بخشش ایوکءَ ہما مردمءِسرا نیسـت کہ آکفرءُشرکءِسرا مرتگ بےتوبہ کنگءَ. امام ابن القیّم گوْشیت: کشوکءِ سرا سئے حق ہست: یک حقّے اللّٰہ ئیگ اِنت؛ آپہ پدلیں توبہ کنگءَ معاف بیت. دومی حق وارثانی اِنت کہ آپہ دیتءِ دیگءَ ادابیت، یاپہ آیانی پہل کنگءَ پہل بیت. سئیمی حق ہما کشتگین ئیگ اِنت آئرا اللّٰہ قیامتءِ روجءَ بازمزدنت ءُآئرا وش کنائینیت اگن کشـوک پہ دلءُصدق توبہ بکنت، ءُنیکوکارے بہ بیت. ہمے وڑا کشتگینءِ حق ہوں گار نہ بیت.

(۱) ایشی شـانءِنزولءِ بابتءَ حدیثءَ کئیت کہ لہتے صحابـہ چہ یک جاگہےءَ گوْزوک اِتنت کہ اودا یک شـپانکے پس چارینگءَ اَت گڑا آئی گوں گندگءَ ایشاں سلام دات؛ صحابیاں ہمے فہم اِت کہ اے چہ وتی جانءِ ترسءَ وتا مسلمان ظاہرکنت، ءُسـلام دنت. ایشاں بے پٹّءُلوٹ کنگءَ ہنچوکُشت، ءُآئی پس مالءِ غنیمت جاگہءَ زرت اَنت، ءُواجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خدمتءَ حاضربوت اَنت. ہمیشانی بابتءَ اے آیت نازل بوت. (صحيح البخارى، كتاب التفسير سورة النّساء).

(۲) بزاں شمارا چہ ایشی کشـگءَ ایوکءَ چیزکے پس دستءَ کپت. اے ہچ نہ اَنت. اللّٰہءِ گورا چہ ایشی باز جوانترین غنیمت ہسـت کہ آچہ اللّٰہءُآئی رسولءِ رندگیری کنگءَ شـمارا دنیاءَ ہوں دست کپ اَنت، ءُآخرتءَ آیانی دسـت کپگءِ تہا ہچ شک نیست. پمیشـکا دنیاءَ وتی چمّانی دیما مدارات، بلکیں اللّٰہ ءُآئی رسولءِ حکماں ہروہدا دیمابدارات.

پیسر ترا[۱]، پدا اللهءَ احسان کت شمئے سرا نـوں پٹّءُلـوٹ بکن اِت، بے شـک کہ اللہ شمئے کتگیں کاراں زبر زانوک اِنت.

لَا يَسْتَوِي الْقٰعِدُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ غَيْرُ اُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجٰهِدُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ؕ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجٰهِدِيْنَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقٰعِدِيْنَ دَرَجَةً ؕ وَكُلًّا وَّعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى ؕ وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجٰهِدِيْنَ عَلَى الْقٰعِدِيْنَ اَجْرًا عَظِيْمًا ۙ﴿۹۵﴾

۹۵. برابـر بـوت نـہ کننـت نندوکیں مسـلمان بیدءِ معذوراں ءُجہـاد کنوک ماں اللهءِ راہءَ گـوں وتی مـالاں ءُجانـاں[۲]، مـزنی داتـگ اَنـت اللهءَ جہادکنوک گوں وتی مال ءُجاناں نندوکانی سرا درجہءِ تہا، ءُگـوں ہر یکےءَ اللهءَ وعـدہ کتـگ جـوانیءِ[۳]، ءُمزنی داتگ اللهءَ جہـاد کنـوکاں نندوکانی سرا مزنـیں ثوابءِ تہا.

دَرَجٰتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَّرَحْمَةً ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۹۶﴾

۹۶. اے بازیـں درجہـانی تہـا ءُبخشـشءِ تہـا ءُمہربـانیءِ تہـا بنت چـہ اللهِ نیمـگا، ءُاللہ مزنیں بخشوک ءُمہربانے.

---

(۱) بزاں مکّءِ تہا پیسرا شـما ہوں وتی مسلمانی چوہمے شـپانکءِ پیمءَ کافرانی تہا چیر داتگ اَت چہ آیانی ترسءَ پمیشا شمارا آئی کشگءِ حق نیست اَت.

(۲) وہدیکـہ اے آیت نازل بوت کہ اللهءِ راہءَ جہاد کنوک، ءُلـوگانی تہءِ نندوک برابر نہ اَنت گڑا عبداللہ بـن ام مکتوم (کہ چماں کورات) ءُدگہ لہتین (کہ آمعذوراِتنت) آیاں گمیگ بوت اَنتءُگوشـت اِش کہ ما ومعذوریں. ماپہ زورجہادءَ بہرزرت نہ کنیں ایاگڑاماراجہاد کنوکانی برابرءَ ثواب نہ رسیت؟ گڑا آاللهءَ دورا کـت اَنت کہ معذوریے نہ اَنـت کہ آ پہ زورلوگانی نندگءَ لاچاراَنت. (صحیح البخاری کتاب الجهاد والسّیر باب من حبسه العذر عن الغزو) پمیشـا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ مدینہءَ لہتے ہنچیں مردم ہست کہ ماہرکجاکہ رویں، ءُچہ اودا گوزیں (پہ جہادءَ) آثوابءِ تہا گوما گون اَنت. بزاں برابری شریداراَنت پمیشا کہ آیاں عذرءَ داشتگ. (باب مذکور).

(۳) بزاں ہما فضیلت ءُشـان کہ آجہاد کنوکاں دست کپیت، جہاد نہ کنوک بلّے چہ آئی زہیربنت بلے پداہُن جوانیءِ وعدہ اللہ پاکءَ گوں ہردوئیں ثولیاں کتگ. بزاں درستانی واستا مزہست. حافظ ابن کثیر گوشیت: کہ ایشی تہا ہمے دلیل ہسـت اِنت کہ جہاد فرض عین نہ اِنت بلکیں فرضءِ کفایہ اِنت. بزاں چہ لہتےءِ کنگءَ آدگرانی گردن بندنہ بیت. (تفسیر ابن کثیر).

اِنَّ الَّذِيْنَ تَوَفّٰىهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيْٓ اَنْفُسِهِمْ قَالُوْا فِيْمَ كُنْتُمْ ۭ قَالُوْا كُنَّا مُسْتَضْعَفِيْنَ فِي الْاَرْضِ ۭ قَالُوْٓا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوْا فِيْهَا ۭ فَاُولٰۗىِٕكَ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۭ وَسَاۗءَتْ مَصِيْرًا ۝۹۷

۹۷. بے شک ہما کہ آیانی روحاں قبض کنت فرشتگ ہمے حالتءَ کہ آ ظلم کنوک اَنت وتی نفسانی سراء آ (فرشتگ) گوْشنت کہ شما کجام ہبرءِ سرابوتگ اِت[1]، آ گوْشنت کہ ما بے وس بوتگیں ملکءِ تہاء آ گوْشنت زاناں اللّٰہءِ زمین پراہءُ کشادہ نہ بوتگ کہ شما بہ لڈّاِتیں ہمانگو[2]، نوں ہمیش اَنت کہ آیانی جاگہ دوزہ اِنت، ءُسکّیں سلّیں جاگہءِ پہ واترگءَ.

اِلَّا الْمُسْتَضْعَفِيْنَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاۗءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ حِيْلَةً وَّلَا يَهْتَدُوْنَ سَبِيْلًا ۝۹۸

۹۸. ابید اَنت بے وسیں مردین ءُجنین ءُچک کہ ساز اِت نہ کنت پر وت ہچ چارہے، ءُنہ گنداَنت پر وت دگہ راہے[3].

فَاُولٰۗىِٕكَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّعْفُوَ عَنْهُمْ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا غَفُوْرًا ۝۹۹

۹۹. نوں ہمیش اَنت، امّید اِنت کہ اللّٰہ درگذر کنت چہ آیاں، بے شک کہ اللّٰہ مزنیں پہل کنوک ءُبخشوکے.

---

(۱) اے آیت ہمامردمانی بابتءَ نازل بوت کہ آمکّہءُ آئی گورا نندوک اِتنت، ءُمسلمان بوتگ اِتنت ءُوس اِش ہست اَت بلے وتی پتءُپیرکی جاگہ اِش ویل نہ کت اَنت، ءُمدینہءِ نیمگءَ ہجرت اِش نہ کت حالانکہ مسلمانانی زورءِ یک جاگہ مچ کنگءِ واستا مسلماناں ہجرتءِسرا زوردیگ بوتگ اَت. پمیشا ہمامردماں کہ ہجرتءِ حکمءِ سرا عمل نہ کت آیاں ظالم گوْشگ بوت. حافظ ابن کثیر فرمائینیت: کہ اے آیت عام اِنت ہرآمردمانی واستا کہ آ کافرءُمشرکانی ملکاں ہمایانی گورا نندوک اَنت، ءُاودا آگوں پہکیں آزادیءَوتی دینءِسرا عمل کت نہ کنت، ءُہجرت کنگءِ وس اِش ہُن ہست ءُانگتءَہجرت نہ کننت پہ «دارالإسلامءَ». اے پیمیں مردم «بالإجماع» ظالمءُگناہ گاراَنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) شانءِ نزولءِاعتبارا ادا چہ «أرض» (زمینءَ) مکہ ءُآئی کرءُگورءِ جاگہ مرادَاَنت، ءُچہ «أرض الله» (اللّٰہءِ زمینءَ) مدینہ مرادِاَنت. بلے ایشی حکم عام اِنت. چہ اوّلی زمینءَ «دار الكفر» بزاں کافرانی ملک مرادَاَنت، ءُچہ اللّٰہءِ زمینءَ «دار الإسلام» بزاں اسلامی ملک مرادَاَنت کہ مردم دینءِ اسلامءِسرا گوں آزادیءِ عمل کنگءِنیتءَ آیانی نیمگءَ ہجرت کنت.

(۳) ادا مراد ہما کمزوریں، ءُبے وسیں جنینءُمردین ءُچک مرادَاَنت کہ آہرچ وڑابے دزرس اَنت، نہ آیانی گورا ہجرت کنگءِ وسائل اِش ہستءُنہ آراہءُربندے زاننت کہ ہجرت بکننت. ایشاں ہجرت نہ کنگے سرا ہچ گناہ نیست، ءُاے بے میاراَنت.

وَمَنْ يُّهَاجِرْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ يَجِدْ فِي الْاَرْضِ مُرٰغَمًا كَثِيْرًا وَّسَعَةً ۭ وَمَنْ يَّخْرُجْ مِنْۢ بَيْتِهٖ مُهَاجِرًا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهٗ عَلَى اللّٰهِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝۱۰۰

۱۰۰. ءُہرکس کہ ویل بکنت وتی ملکءِ اللہءِ راہءَ آگندیت ماں زمینءَ بازیں جاہ مننڈی جاگہءُپراہیں[1]، ءُہرکس کہ درکئیت چہ وتی لوگءَ ہجرت کنانءَ اللہ ءُآئی رسولءِ نیمگءَ پدا آئیءَ موت بئیت، نوں الّمءَ آئی مُز ایرکنگ بوت اللہءِ گوْرا[2]، ءُاللہ مزنیں بخشوک ءُباز مہربانے.

وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوْا مِنَ الصَّلٰوةِ ۡ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَّفْتِنَكُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۭ اِنَّ الْكٰفِرِيْنَ كَانُوْا لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِيْنًا ۝۱۰۱

۱۰۱. وہدیکہ شما سفر بکن اِت ملکءِ تہا، گڑا شمئے سراگناہ نیست کہ کمّی بکن اِت نمازءِتہا، اگاں شما ترس اِت کہ شمارا دل سیاہ کنند کافر[3]، بے شک کہ کافر

(۱) چہ ﴿ مُرٰغَمًا ﴾ میارءُنندگے جاگہ مرادِانت، ءُچہ «سِعة» روزےءِ بازیءُفراوانی مرادِانت. ادا مسلماناں ہجرت کنگءِنیمگءَ شوق دیگ بوگءَانت کہ آچہ ہجرت کنگءَ جاگہءِ تنگی ءُچہ شُدءَ ءُوار بوگءَ مہ ترس اَنت. اگں یکّے ہجرتءِ نیتءَ بکنت، ءُآئی واستا جُہد بکنت چوکہ روزی رساں ءُکارساز اللہ اِنت آالّمءَ آئی واستا راہےءُدرے پچ کنت.

(۲) ہما شخص کہ ہجرت کنگءِ نیتءَ چہ لوگءَ درئیت، ءُراہءَ آئی سرا موت بئیت گڑا آئیءَ ہجرت کنگءِ ثواب رسیت.

(۳) اے آیتءِ تہا سفرءِ تہا نمازءِ قصر بزاں کم کنگءِ بزاں چاررکعتی نمازاں دورکعتی کنگءِ اجازت رسگءَانت. پشت کپت اے شرط کہ ﴿ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَّفْتِنَكُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ﴾ اگں شمارا ہمے ترس بوت کہ کافر شمارا فتنہءُمصیبتءِ تہا دؤر دینت. اے شرط غالبءِاحوالءِاعتبارءَ جنگ بوتگ. بزاں سفرءِ تہا نمازءِ کم کنگءِواستا اے شرط نہ اِنت کہ اگں سفرءِتہا کافرانی ترس بوت گڑا نمازءِ تہا کمی کنگ جائزانت بلے چوکہ آوہدا «دارالعرب» (بزاں عربانی دیار) درہا «دارالحرب» (جنگءِ دیار) جوڑبوتگ اَت. بزاں ہرچ گورا کافرانی زورءُترس ہست اَت پمیشا اے شرط جنگ بوت. قرآنءِ تہا اے پیمیں درور بازانت. ہنچوکہ یک جاگہے فرمان اِنت ﴿ وَلَا تُكْرِهُوْا فَتَيٰتِكُمْ عَلَي الْبِغَاۗءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا ﴾ کہ شما وتی مولداں پہ بدکاریءَ لاچار مہ کن اِت اگں آچہ آئی وتا دوردارگ بلوٹ اَنت. [سورۃ النور: ۳۳] ایشی مطلب اے نہ اِنت کہ اگں آوتا دور دارگ نہ لوٹ اَنت گڑا گوں آیاں بدکاری جائزانت بلکیں اےشرط ہوں غالبِ احوالءِ اعتبارا جنگ بوتگ. بزاں گیشتریں مولد کہ شما اِش پہ بدکاری کنگءَ لاچارکن اِت آچہ ایشی وتا دور دارگ لوٹ اَنت. (تفسیر ابن کثیر) ہمے اشکال چیزے صحابیانی ذہنءَ ہم آتگ اَت ہنچوکہ یعلیٰ بن أمیۃ گوشیت من عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ دیما اے ہبر ایرکت کہ اللہ ہمیشی گوْشیت وہدیکہ شمارا کافرانی ترس بوت گڑا نمازءَ قصر =

شمئے پدّریں دژمن اَنت.

وَاِذَا كُنْتَ فِيْهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ مَّعَكَ وَلْيَاْخُذُوْٓا اَسْلِحَتَهُمْ ۫ فَاِذَا سَجَدُوْا فَلْيَكُوْنُوْا مِنْ وَّرَآئِكُمْ ۪ وَلْتَاْتِ طَآئِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوْا فَلْيُصَلُّوْا مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوْا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ ۚ وَدَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْ تَغْفُلُوْنَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيْلُوْنَ عَلَيْكُمْ مَّيْلَةً وَّاحِدَةً ۭ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِّنْ مَّطَرٍ

۱۰۲. وہدیکہ تو آیانی تہا بوتئے گڑا تو آیاں نماز بوانیں، گڑا باید اِنت کہ بوشتیت آیانی یک جماعتے گوں توءُبزور اَنت گوں‌وتا وتی سلاحاں، نوں وہدیکہ سجدہ اِش کت گڑا بایند اِنت کہ آشمئے پُشت بہ بنت، ءُبئیت دگہ یک جماعتے کہ آیاں نماز نہ ونتگ، نوں گوں تو نماز بوان اَنت ءُبزورا‌نت گوں‌وتا وتی دیم پاناں ءُسلاحاں. کافر لوٹ اَنت کہ یک نہ یک وڑےءَ شما (نمازءَ) بیہال بہ بئیت چہ وتی سلاحاں ءُچہ وتی اسباباں کہ آ اُرش بکنند شمئے سرا یکپارگی[1]، ءُشمئے

= بوان اِت (بزاں کمے کن اِت). نوں ما امن‌ءِتہائیں، ءُمارا کافرانی ترس نیست اِنت؟ گڑا عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فرمائینت: کہ منی دلءَ ہوں اے ہبر پاداتکگ اَت، من چہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اے بابتءَ جست کت گڑا واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: اے چہ اللہءِ نیمگءَ پہ شما یک صدقہءُخیراتے، ایشیءَ قبول بکن اِت. (صحیح مسلم، کتاب المسافرین باب قصر صلاۃ المسافر فی الأمن).

(۱) اے آیتءِ تہا «صلٰوۃ الخوف»ءِ اجازت بلکیں حکم بوگءَاِنت. «صلٰوۃ الخوف» معنیٰ ترسءِنمازاِنت. اے ہما وہدا وانگ بیت کہ مسلمان جنگءِ میدانءَ گوں کافرانی لشکرءَ دیم پہ دیم بنت، ءُیک انچکیں بے سدی یے پہ مسلماناں مزنیں تاوانے بوت کنت. اے وہدا اگن نمازءِوہد بوت گڑا «صلٰوۃ الخوف» وانگ بہ بیت. حدیثانی تہا ایشی وانگءِ باز رہبند بیان بوتگ. (۱) یک رہبندے ہمیش اِنت کہ جابر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ بیان کتگ. آگوشیت کہ ما «ذات الرّقاع» جنگءَ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ ہمبراہ اِتیں گڑا نماز برجاہ دارگ بوت (یک ٹولءِ دژمنانی دیمءَ اوشتات) ءُآدگہ ٹولءَ واجہءَ دورکعت وانینت. آٹولی پدا پُشتءَ شت (بزاں دومی ٹولءِ جاگہءَ) ءُپدا آدگہ ٹولءَ واجہءَ دورکعت وانینت. ہمے وڑا واجہءِ چاررکعت بوت اَنت، ءُآدگرانی دودوبوت اَنت. (صحیح مسلم کتاب صلاۃ الخوف) (۲) دومی رہبند. ابوہریرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فرمائینیت: کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ «غزوہ عُسفانءَ» مردم دو بہرءَ کت اَنت. یک بہرے دژمنانی دیمءَ اوشتات، دومی بہرءَ واجہءَ یک رکعتے وانینت، پدا اے ہما ٹولءِجاگہءَ شت اَنت ءُآایشانی جاگہءَ آتک اَنت، واجہءَ ایشاں ہوں یک رکعتے وانینت. ہمے وڑا واجہے دورکعت بوت اَنت، ءُآیانی یک یک رکعت بوت اَنت. (سنن النسائی، کتاب صلاۃ الخوف) دگہ بازرہبند ہوں بیان بوتگ. برے سے وانگ بیت، ءُبرے چار، برے دو، برے یکّے. برے گوں جماعت، ءُبرے =

اَوْ كُنْتُمْ مَّرْضٰٓى اَنْ تَضَعُوْٓا اَسْلِحَتَكُمْ ۚ وَخُذُوْا حِذْرَكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا مُّهِيْنًا ۝۱۰۲

سراگناہ نیست، اگاں شما تکلیف بوت اِت چہ ہورءِ سببءَ یا بیمار بوت اِت اے کہ شما وتی سلاحاں ایر بکن اِت. ءُبزوراِت گوں‌وتا وتی دیم پاناں. بے شک کہ اللّٰہءَ جریدہ کتگ پہ کافراں رزوا کنوکیں عذاب.

فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيٰمًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰي جُنُوْبِكُمْ ۚ فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ ۚ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَي الْمُؤْمِنِيْنَ كِتٰبًا مَّوْقُوْتًا ۝۱۰۳

۱۰۳. نوں وہدیکہ شما نماز ہلاس کت گڑا یاد بکن اِت اللّٰہءَ پہ اوشتگءَ ءُنندگءَ ءُپہ کشءِ وپسگءَ، نوں وہدیکہ شمئے ترس گار بوت گڑا قائم بداراِت نمازءَ[۱] بے شک کہ نماز مسلمانانی سرا فرض اِنت پہ وہدانی سرا[۲].

وَلَا تَهِنُوْا فِي ابْتِغَاۗءِ الْقَوْمِ ۭ اِنْ تَكُوْنُوْا تَاْلَمُوْنَ فَاِنَّهُمْ يَاْلَمُوْنَ كَمَا تَاْلَمُوْنَ ۚ وَتَرْجُوْنَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرْجُوْنَ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ۝۱۰۴

۱۰۴. ءُسست مہ بئیت قومءِ شوہاز کنگءَ،[۳] اگاں شما بے آرام بئیت آ ہم بے آرام بنت ہنچو کہ شما بے آرام بئیت، ءُشما امیدءَ داراِت چہ اللّٰہءَ ہما چیزیکہ آ (کافر) آئی امّیدءَ نہ

= برے ایوکءَ ہریکّے وتی ساباءَ بوانیت، برے دیم گوں قبلہءَ بیت، ءُبرے نہ بیت پرچہ کہ دژمن چہ کجام گورا کہ کئیت مردم وتی دیمءَ ہما نیمگءَ کنند بلے اے دریں وژءُرہبند جائزَانت. (تفسیر ابن کثیر، أضواء البیان) فائدہ. چہ ادا گوں جماعتءَنمازءِ وانگ اہمیّت زانگ بیت. وہدیکہ جنگءِ پیمیں ترسناکیں ءُسکّیں وہداں گوں جماعتءَنماز وانگءِ حکم اِنت گڑا اے دگہ وہداں آئی گوں جماعتءَ وانگ گیشتر فرضءُالّمی بیت.

(۱) بزاں وہدیکہ کافرانی ترس گاربوت، ءُشما ایمنی بوت اِت گڑا پیسری ئیں وژا نمازءَ گوں آرام ءُعاجزیءَ بوان اِت.

(۲) اے آیتءِ تہا نمازاں ہمایانی پہ دلیں وہدانی سرا وانگءِ حکم بوگءَانت. پمیشا زانگ بیت کہ بیدءِشرعی عذرا دونمازءِ ہورکنگ درست نہ اِنت پرچہ کہ اے وڑا کم چہ کم یک نمازے وتی وہدءِسرا وانگ نہ بیت.

(۳) بزاں وتی دژمنانی درگیجگ ءُشوہاز کنگءِ تہا نزوری پیش مہ داراِت بلکیں ہرکجاکہ آبہ بنت آیاں شوہاز بکن اِت، ءُگوں آیاں جنگ بکن اِت.

دارآنت[1] ءُالله جوانیں زانوک ءُخیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

اِنَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَآ اَرٰىكَ اللّٰهُ ۭ وَلَا تَكُنْ لِّلْخَاۗىِٕنِيْنَ خَصِيْمًا ۙ ۱۰۵

۱۰۵. بے شک کہ ما نازل کتگ تئی نیمگءَ کتاب کہ تو فیصلہ بکن ئے مردمانی میانءَ گوں ہما چیزءَ کہ اللہءَ ترا پیش داشتگ ءُمہ بو ریپینوکانی ہاترءَ جیڑہ کنوک[2].

وَّاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۱۰۶

۱۰۶. ءُبخشش بلوٹ چہ اللہءَ بے شک کہ اللہ مزنیں بخشوک ءُباز مہربانے.

وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِيْنَ يَخْتَانُوْنَ اَنْفُسَھُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا اَثِــيْمًا ۱۰۷

۱۰۷. ءُجیڑہ مہ کن چہ ہمایانی نیمگءَ کہ آخیانت کن آنت گوں وتی جنداں، بے شک کہ اللہ دوست نہ داریت ہر خیانت کار ءُگناہ گارءَ.

---

(۱) بزاں شما جہادءتہا اے چیزءَ دیمءَ میارات کہ ما کشگ بئیں پرچہ کہ جنگءِ تہا اے چیز شمئے دژمنانی سرا ہوں کاینت بلے شما چہ اللہءَ ثواب ءُمزّے، ءُکمک ءُمدتءِ امّیدءَ دارات کہ کافراں اے چیزانی امّید نیست اِنت پمیشکا ہروہدءَ گوں دژمناں جہاد کنگءِواستا لانکءَ بندات.

(۲) اے آیتانی شانءِ نزولءِ بابتءَ کئیت کہ انصارءِ قبیلہ بنی ظفرءِ یک مردمےءَ طعمہ یا بشیربن ابرق نامیں انصارےءِ یک زرہےدُزّات. وہدیکہ اے ہبر شنگ بوت گڑا ہمے دزّی کنوکءَ ترس مارات کہ آئی دزّی ڈنّءَ بوت کنت گڑا ایشی ہمے زِرہ یک یہودی یےلوگءَ دؤر دات، ءُوتی قبیلہءِ لہتے مردم ئےزرتءُواجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِدربارءَ آتک، ءُدرستاں گوشت ئے کہ زِرہءِ دز فلاں یہودی اِنت. یہودی ہوں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ دربارءَ حاضربوتءُگوشت ئے کہ زرہءِ دز من نہاں. چوکہ اے انصاری زبانءَ چالاک ءُہُژارترِاتنت ایشاں واجہءَ باورکنائینت کہ زِرہ یہودیءَ دزّاتگ. نزّیک اَت کہ واجہ اے انصاریءَ بےمیار بکنت، ءُجرمءَ ہما یہودیءِسرا بلدّیت. ہمے ساہتءَ اللہ پاکءَ اے آیت نازل فرمائینت. (تفسیر ابن کثیر)
فائدہ: چہ اے کسّےءَ زانگ بیت کہ چہ پیغمبرءَ بہ حیثیت انسان ردی بوت کنت بلے پیغمبرءِ ءُامّتیءِ ردیءِتہا فرق ہمیش اِنت کہ پیغمبرءِ ردی پشت نہ کپیت، ہما ساہتءَ اللہ آئی سرا وحی دیم دنت، ءُآئی ردیءِ اصلاحءَ کنت. دومی ہمے چیز زانگ بیت کہ پیغمبرءَعلمءِ غیب نیست اگن نہ واجہءَ چہ وحیءَ پیسر زانتگ اَت کہ دز کئے اِنت.

يَّسْتَخْفُوْنَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُوْنَ مِنَ اللّٰهِ وَهُوَ مَعَهُمْ اِذْ يُبَيِّتُوْنَ مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُوْنَ مُحِيْطًا ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. آچیر بنت چه مردماں ءُچیر بوت نه کننت چه اللهءَ ءُآگوں ہمایان اِنت[1] وہدیکه آ شپ گوازین اَنت ہما ہبرانی تہا که آ(بزاں اللّٰه) چه آ ہبراں وش نه بیت.ءُاللّٰه شمئے کاراں چپ ءُچاگردءَ پتاؤک اِنت.

هٰۤاَنْتُمْ هٰۤؤُلَآءِ جٰدَلْتُمْ عَنْهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۫ فَمَنْ يُّجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَمْ مَّنْ يَّكُوْنُ عَلَيْهِ وَكِيْلًا ﴿۱۰۹﴾

۱۰۹. گوش دار اِت، شما ہمیش اِت که شما آیانی پاٹ داریءَ جیڑه کت ماں دنیاءِ زندگیءَ، نوں کئے اِنت که آیانی پاٹءَ جیڑه کنت قیامتءِ روچءَ یا که بیت آیانی کارانی ٹہینوک.

وَمَنْ يَّعْمَلْ سُوْٓءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهٗ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۱۱۰﴾

۱۱۰. ءُہر کس که بدیں عمل بکنت یا وتی جندءِ سراظلم بکنت پدا چه اللهءَ بخشش بلوٹیت آگندیت اللهءَ مزنیں بخشوک ءُباز مہربانے.

وَمَنْ يَّكْسِبْ اِثْمًا فَاِنَّمَا يَكْسِبُهٗ عَلٰى نَفْسِهٖ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿۱۱۱﴾

۱۱۱. ءُہرکس که گناه بکنت، بزاں آئی په وت کنگءَ اِنت[2] ءُاللّٰه جوانیں زانوک ءُخیرکارے ءُحکمتانی واجه اِنت.

وَمَنْ يَّكْسِبْ خَطِيْٓـَٔةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهٖ بَرِيْٓـًٔا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا ﴿۱۱۲﴾

۱۱۲. ءُہرکس که وت ردی یا گناہے بکنت پدا آئرا دگه بے گناہءِ بڈّا بدنت، گڑا آئی وتی بڈّا بست زنڈیں بہتانے ءُپدّریں گناہے.

---

(۱) بزاں اللّٰه چه ہرکسی کاراں آگاه اِنت، آئیءَ کس ریپینت نه کنت. باید اِنت که مردم ہر وہدا اللّٰهءِ ترسءَ وتی دیمءَ بدارَانت.

(۲) ہنچوکه دگه جاگہے فرمان اِنت ﴿ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ﴾ کس آدگرءِ بارا بڈّا نه کنت. [سورة بنی إسرائیل: ۱۵] البته گمراہیں سردارءُ کماش ءُلیڈر وتی گمراہ کتگینانی بارا ہوں بڈّابندَانت ہنچوکه فرمان اِنت ﴿ لِيَحْمِلُوْٓا اَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ۙ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذِيْنَ يُضِلُّوْنَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ﴾ [سورة النحل: ۲۵].

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهٗ لَهَمَّتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ اَنْ يُّضِلُّوْكَ ؕ وَمَا يُضِلُّوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّوْنَكَ مِنْ شَيْءٍ ؕ وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ ؕ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيْمًا ﴿۱۱۳﴾

۱۱۳. ءُاگاں مہ بوتیں اللّٰہءِ فضل ءُرحمت تئی سرا، گڑا ارادہ کتگ اَت یک بہرےءَ آیانی ایکہ ترا گمراہ بکننت[1] ءُگمراہ کت نہ کنت بیدءِ وتا، ءُترا ہچ وڑیں تاوان دات نہ کنت، ءُاللّٰہءَ نازل کتگ تئی سرا کتاب ءُدانائی ءُترئے تعلیم داتگ ہما چیزے کہ تو ساریءَ نہ زانتگ، ءُاللّٰہءِ مہربانی تئی سراسک مزن اِنت.

لَا خَيْرَ فِيْ كَثِيْرٍ مِّنْ نَّجْوٰىهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوْفٍ اَوْ اِصْلَاحٍۭ بَيْنَ النَّاسِ ؕ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿۱۱۴﴾

۱۱۴. ہچ خیر مان نیست آیانی بازیں شپوشپوآنی تہا[2] بلے ہر کس کہ خیراتےءِ حکمءَ بدنت یا نیکیں ہبرےءِ یا پہ مردمانی میانءَ صلح ءُسلاہ کنگءَ[3] ءُہرکس کہ اے کاراں بکنت، اللّٰہءِ رضاءِ شوہازءَ، گڑا زوت ما آئرا مزنیں مُز دئیں.

(۱) چہ اے ٹولیءَ ہما ٹولی مرادِانت کہ آدرّی کنوکءِ مردم اِتنت، ءُآیاں واجہءِ گورا ہما انصارءِ گپ گپت گوں. ادا اللہ پاک پیغمبرءِسرا وتی احسانءِ بیاناِنت کہ اگں اللّٰہءِ فضلءُ احسان مہ بوتیں، ءُآئی تئی سرا وحی مہ کتیں گڑا توہما انصارءِ نیمگءَ لیث اِتئے، ءُدرّی ہما یہودیءِ سرا لدّات بلے اللّٰہءَ تئی سرا مہربانی کت، ءُترا چہ راستیں ہبرءَ آگاہ کت.

(۲) چہ «نجوٰی» شپوشپوکنگءَ ہما ہبر مرادَانت کہ منافقاں مسلمانانی خلافءَ گوں یکّ ءُدگرا کت اَنت.

(۳) رشتہ دار، سیادءُوارث، ءُنارزائیں مردمانی میانءَ سہل کنگ یک بلاہیں نیکی یے،ءُآئی ثواب داں بگوْشئے مزن اِنت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**ألا أخبركم بأفضل من درجة الصّيام والصّلاة والصّدقة قالوا بلى قال: إصلاح ذات البين قال وفساد ذات البين هي الحالقة**». آیامن شمارا ہنچیں چیزےءِ بابتءَ مہ گوْشاں کہ آئی درجہ چہ نماز،ءُروچگ، صدقہءُ خیراتءَ مسترانت؟ آیاں گوشت کہ بلے. واجہءَ فرمان کت. آجیڑہ کنوکانی میانءَ سہل کنگ اِنت ءُگوشت ئیے وت ماں وتی مِڑگ ءُجیڑہ دینا تباہ کنت. (سنن أبي داود كتاب الأدب، الترمذي كتاب البرّ) توری سہل کنگءِ باترا اگں چیزے دروگ بندگءِ ضرورت پیش آتک اے ہوں جائزانت ہنچوکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**ليس الكذّاب الّذي يصلح بين النّاس فينمي خيراً ويقول خيراً**». آشخص دروگ بندے نہ ئے کہ آمردمانی میانءَ صلح ءُسلاہ کنگءِ نیتءَ خوبیں ءُجوانیں ہبر شنگ کنت. (صحيح البخاري كتاب الصّلح، سنن الترمذي كتاب البرّ، أبوداود كتاب الأدب).

وَمَنْ يُّشَاقِقِ الرَّسُوْلَ مِنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيْلِ الْمُؤْمِنِيْنَ نُوَلِّهٖ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهٖ جَهَنَّمَ ؕ وَسَآءَتْ مَصِيْرًا ﴿۱۱۵﴾

۱۱۵. ءُہرکس کہ رسولءِ مخالفتءَ بکنت رند چہ ایشی کہ پہ آئی تچکیں راہ پدّر بوت، ءُدگہ راہےسرا بروت بیدءِ مؤمنانی راہءَ ماہم آئرا ویل دئیں دیم پہ ہما راہءَ کہ آ رہادگ بوت، ءُآئرا مان کنیں دوزہءِ تہا[1]، ءُآ سلّیں جاگہے پہ واترّگءَ.

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ ؕ وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًۢا بَعِيْدًا ﴿۱۱۶﴾

۱۱۶. بے شک کہ اللہ نہ بخشیت اے کہ گوں آئی شریدار جوڑ کنگ بہ بیت ءُبخشیت چہ ایشیءَ (شرکءَ) ابید، پہ ہر کسءَ کہ بلوٹیت. ءُہر کس کہ گوں اللہءَ شریدار جوڑ بکنت، گڑا آ گار بوت ماں دوریں گاریءِ تہا.

(۱) ہدایتءِ پدّربوگءَ رند رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخالفت کنگ، ءُمؤمنانی راہءِ ویل کنگ، ءُچہ دگہ راہےءِ زورگءَ مراد کفرانت. مؤمنانی راہ ہمیش اِنت کہ آیاں ہدایتءِ پدّربوگءَ رند پیغمبرءِ سرا ایمان آوُرتگ، ءُآباور داشتگ، ءُآئی رندگیری کتگ. بزاں ہرکس کہ پیغمبرءِ سرا ایمان میاریت، ءُآئی رندگیریءَ مہ کنت آئی جاگہ دوزہ اِنت. لہتے عالمءَ چہ ہمے آیتءَ دلیل زرتگ کہ اجماعءِ امّت (امتءِ تپاک بوگ ماں چیزےءِ سرا) شرعی حجّتے، ءُآئی نہ منّگ کفرے ہنچوکہ امام شافعیءَ گوشتگ. بلے زانگ لوٹیت چوشیں مسائل بازانت کہ صحابیانی آئی سرا اجماع (بزاں تپاکی) ہست اِنت. پمیشا ہرآمسئلہ کہ آئی سرا صحابیاں اجماع (تپاکی) کتگ، آئی سرا عمل کنگ المّی اِنت. البتہ بیدءِآیاں آدگرانی بابتءَ اجماع (تپاکی)ءِ دعوٰی آسان اِنت بلے حقیقتءَ اگں چوشیں مسئلہےبہ بیت پدا ہوں سک کمّ اِنت کہ آئی سرا درپیں علماءُفقہایانی اجماع (تپاکی) بہ بیت. امام احمد بن حنبل رَحِمَهُ اللّٰهُ بابتءَ مشہورانت کہ آئی فرمائینت: «من ادّعى الإجماع فقد كذب». ہرکس کہ اجماع دعوٰیءَ کنت آدروگ بندیت. (مجموع فتاوى شيخ الإسلام ابن تيمية، ج۱۹، تاكديم ۲۷۱، فى بحث التفسير، مطبوعة مجمع الملك فهد.) بلے علّامہ شوکانی وتی تفسیرءِ تہا گوشیت کہ چہ ہمے آیتءَ علمایاں دلیل زرتگ کہ اجماعءِ امّت (امتءِتپاکی) حجّتے بلے منی نزّیکءَ چہ اے آیتءَ دلیل زورگ صحیح نہ اِنت، ءُادا چہ مؤمنانی راہءِ ویل کنگءَ مراد اسلامءِ ویل کنگءُکفرءِ تہا داخل بوگ اِنت. (فتح القدير) امام ابن حزم گوشیت آچیز کہ آئی سرا درپیں مسلمانانی اجماع اِنت آہمیش اِنت کہ قرآنءُصحیح احادیثانی رندگیری کنگ واجب اِنت، پمیشا ہرکسءَ کہ قرآنءُصحیح حدیثانی رندگیری کت آئی بزاں اجماعءِسرا عمل کت، ءُمؤمنانی راہ زرت. ءُہرکس کہ ادا چوٹ بوت، بزاں آئی ایشانی رندگیری ویل کت بزاں آئی اجماعءِ سرا عمل نہ کت، ءُمؤمنانی راہ ویل کت. (الأحكام فى أصول الأحكام لابن حزم الظّاهرى، ج: ۴ تاكديم: ۴۹۴، الباب الثّانى والعشرون).

اِنْ يَّدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖٓ اِلَّآ اِنٰثًا ۚ وَاِنْ يَّدْعُوْنَ اِلَّا شَيْطٰنًا مَّرِيْدًا ﴿۱۱۷﴾

۱۱۷. آ توار ہِرْنہ دیَنت بیدءِآئی بلے جنیناں[۱] توار نہ کننت بلے سرکشیں شیطانءَ[۲].

لَّعَنَهُ اللّٰهُ ۘ وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيْبًا مَّفْرُوْضًا ﴿۱۱۸﴾

۱۱۸. کہ آئی سرا اللہءَ لعنت کتگ. ءُآئی گوْشت کہ الّمءَ من زوراں چہ تئی بندیاں یک گیشّنتگیں بہرے[۳].

وَّلَاُضِلَّنَّهُمْ وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ

۱۱۹. ءُمن الّمءَ آیاں گمراہ کناں ءُالّمءَ امیدواراِش کناں[۴]، ءُالّمءَ حکم اِش دیاں کہ چاک بدیَنت وتی دلوتانی گوشاں[۵]، ءُحکم اِش

(۱) «اِناث» چہ جنیناں مرادیا وہمابت اَنت کہ آیانی نام مؤنث بزاں جنیئی نام اِتنت ہنچوکہ لات، عزّٰی، مناۃ، نائلہ، ءُایدگراَنت، یامراد ملائکت اَنت کہ عربءِ مشرکانی عقیدہ ہمیش اَت کہ آ اللہءِ جنین چکّ اَنت، ءُآیاں ایشانی بندگی کت.

(۲) بزاں بتانی ءُملائکتانی ءُایدگہ ہرچیکہ معبود اَنت بیدءِاللہءَ ایشانی بندگی کنگ درحقیقت شیطانءِ بندگی کنگ اِنت پرچہ کہ اے ناجائزیں کارانی پرمائوکءُسوج دیوک شیطان اِنت ہنچوکہ دیمءِ آیتءَایشی بیان وت ہست اِنت.

(۳) چہ اے گیشّینتگیں بہرءَمراد یاوہما نذرءُنیازاَنت کہ مشرکاں پہ وتی معبوداں نامینت اَنت، یامراد وہما جماعت اِنت کہ آ اے دنیاءِتہا شیطانءِ رندگیری کنوک اَنت، ءُآدمہوکءِ شکاراَنتءُرپیپنگ بوتگ اَنت،ءُآئی ہمبراہیءَ دوزءَ مان کنگ بنت.

(۴) مراد ہما وسواس اَنت کہ شیطان آیاں انسانانی دلاں دۆردنت، ءُوڑ وڑیں واہشتءُتمنّا آیانی دلانی تہا پیداگ کنت. مثلاً لہتے مردما اے پیما ریپینیت کہ شما نافرمانی بکن اِت اللہءَ پہ شمئے نافرمانیءَ ہِچ نہ بیت، آمزنیں بخشوکءُمہربانے، معاف کنوکے. انسان پہ ہمے تمنا ءُواہشتاں نافرمانی کنت تا ہما وہدا کہ آئی موت کئیت حالانکہ ایمان ہمے چیزے نام اِنت کہ مردم ہر وہدا چہ آئی عذاباں بہ ترسیت، ءُآہاں دیما بداریت تاکہ ہمے وڑا آچہ گناہاں دور بہ بیت، ءُہمے پیما ہر وہدا چہ آئی رحمتاں امّید واربہ بیت تاکہ خوفءُترس آئی سرا اینچو گیش مہ بیت کہ آچہ اللہءِ رحمتاں پہک ناامید بہ بیت پرچہ کہ چہ اللہءِ رحمتاں ناامّیدی کفرے. ہمے پیما جواناں ریپینیت کہ شما ہنّوں کسان اِت، ءُشمئے جوانیءِ دوراِنت ہنّوں عیاشی بکن اِت، عیشءُعشرت بکن اِت پدا کہ پیربئیت گڑا توبہ بکن اِت بلے اے نادان نہ زان اَنت کہ مرگءَ پیریءُجوانی نہ داریت، آزانگ نہ بیت کہ کدیں کئیت، باریں مردم تاکہ پیربوگءَ زندگ بیت کہ نہ بیت پمیشا مردم شیطانءِ اے مکرءُفریبانی تہا مئیت بلکیں ہر وہدا نیکیں کارءِ کوششءَ بکنت، ءُاللہ پاکءِ راضی کنگءِ رندابہ بیت تاکہ آئی خاتمہءُمرگ ایمانءُعملءِ صالح بزاں جوانیں کارانی سرا بہ بیت.

(۵) ہماجانورکہ مشرکاں وتی بتانی نامءَ ویل کت اَنت گڑا پہ نشان کنگءَ آہانی گوش اِش بّرّاَت اَنت، ءُتنگ اِش کت اَنت.

فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ ؕ وَمَنْ يَّتَّخِذِ الشَّيْطٰنَ وَلِيًّا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِيْنًا ﴿۱۱۹﴾

دیاں کہ بہ ٹگلین اَنت اللّٰہءِ اڑ کتگیں صورتاں[1]، ءُہرکس کہ جوڑ بکنت شیطانءَ وتی دوست بیدءِاللّٰہءَ گڑا آ تاوان بار بوت زاہریں تاوان باری یے.

يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيْهِمْ ؕ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطٰنُ اِلَّا غُرُوْرًا ﴿۱۲۰﴾

۱۲۰. آ(شیطان) آیاں وعدہ دنت ءُامیدواراِش کنت،ءُوعدہ نہ دنت آیاں شیطان بلے ہشکیں ریپینگے.

اُولٰٓئِكَ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ؕ وَلَا يَجِدُوْنَ عَنْهَا مَحِيْصًا ﴿۱۲۱﴾

۱۲۱. ہمیش اَنت کہ آیانی جاگہ دوزہ اِنت ءُنہ گنداَنت چہ آئی میاربوگءِجاگہ.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ؕ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ؕ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ قِيْلًا ﴿۱۲۲﴾

۱۲۲. ءُہما کساں کہ ایمان اِش آوُرت ءُنیکیں کاراِش کت، نوں الّمءَ ما آیاں داخل کنیں باگانی تہا کہ رمب اَنت چہ آیانی چیرا جُو، پہ بنانی پہ بن پشت کپ اَنت آئی تہا. (اے) اللّٰہءِوعدہ اِنت راستیں. ءُکئے اِنت راست باز ترانت چہ اللّٰہءَ گوشگا؟.

---

(۱) چہ اللّٰہءِ خلقتءِ بدل کنگءَ کفرءِ گچین کنگ مرادانت. چوکہ انسان فطرتاً اسلامءِسرا جوڑبیت پمیشا پدا کفرءِ گچین کنگ بزاں اللّٰہءِ خلقتءِبدل کنگ اِنت بنچوکہ حدیثءَ کئیت ہرگوْنڈوکہ ودی بیت آفطرت (بزاں اسلامءِسرا) ودی بیت گڑا رندا آئی ماتءُپت آثرا یہودی، یانصرانی، یامجوسی (بزاں آس پرست جوڑکن اَنت) (صحیح البخاری کتاب الجنائز باب ماقیل فی أولاد المشرکین) ءُیک معنا یے علمایاں اے ہوں کتگ کہ ماہءُروچ، ءُاستار، ءُایدگہ مہلوک کہ اللّٰہءَ پہ ہمے ہاترا جوڑکتگ اَنت کہ چہ آیاں فائدہ زورگ بہ بیت مردماں آوتی معبود جوڑکتگ اَنت، ءُآیانی بندگیءَ کنند اے ہوں اللّٰہءِ خلقت (اڑ کتگیں)ءِ تہا بدلی کنگ اِنت، ہمے پیما ہما دلوتاں وتی سرا حرام کنگ، ءُآہانی گوشتانی نہ ورگ، ءُآیانی سرا سواری نہ کنگ حالانکہ آاللّٰہءَ پہ سواریءُورگءَجوڑ کتگ اَنت اے ہوں اللّٰہءِ خلقت (اڑ کتگیں)ءِ تہا بدلی کنگ اِنت کہ اللّٰہءَ آپہ مقصدےءَ جوڑ کتگ اَنت ءُمردم آیاں پہ دگہ مقصداں کاربنداَنت. (تفسیر ابن کثیر) ہمے پیما خاندانی منصوبہ بندی کنگ کہ جنینءِ چک آرگءِ قابلیت ختم کنگ بہ بیت اے ہوں اللّٰہءِ خلقتءِ تہا تبدیلی کنگ اِنت پرچہ کہ اللّٰہءَ لوٹ اِتگ کہ چہ ایشی نسلءِانسانی رواں بہ بیت ءُآایشی گار کنگ لوٹ اَنت، ریش مبارکانی تراشگ ہوں ایشی تہا کئیت. ہمے پیما جنینانی ناجائزیں میک اَپ کنگ، ءُدنتانانی سُوچک کنگ ءُبارگ کنگ اے درہا اللّٰہءِ خلقتءِ بدل کنگءِ تہا کاینت.

لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ وَلَآ اَمَانِيِّ اَهْلِ الْكِتٰبِ ؕ مَنْ يَّعْمَلْ سُوْٓءًا يُّجْزَ بِهٖ ۙ وَلَا يَجِدْ لَهٗ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿۱۲۳﴾

۱۲۳. نہ چش اِنت کہ شما واہگ کن اِت ءُنہ ہنچش اِنت کہ اہلِ کتاب واہگ کنند[۱]، ہر کس کہ بدی بکنت آئی سزا آئرا دیگ بیت ءُنہ گندیت پہ وتا بیدءِ اللّٰہءَ دگہ دوست ءُمددگارے.

وَمَنْ يَّعْمَلْ مِنَ الصّٰلِحٰتِ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُوْنَ نَقِيْرًا ﴿۱۲۴﴾

۱۲۴. ءُہر کس کہ نیکیں کار بکنت مردینے بہ بیت یا جنینے، ءُایماندارے بہ بیت، گڑا ہمیش اَنت کہ بہشتءَ داخل بنت ءُایشانی حق جنگ نہ بیت گڈّگءِ مُہرءِ برابر.

وَمَنْ اَحْسَنُ دِيْنًا مِّمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهٗ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَّاتَّبَعَ مِلَّةَ اِبْرٰهِيْمَ حَنِيْفًا ؕ وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهِيْمَ خَلِيْلًا ﴿۱۲۵﴾

۱۲۵. ءُکئے اِنت جواں تر دینءِ اعتبارءَچہ ہما شخصءَ کہ آئی جہل کت وتی دیم پہ اللّٰہءَ ءُآ نیکو کارے[۲] ءُتا بدار بوت ابراہیمءِ یک نیمگی دینءِ سرا[۳] ءُاللّٰہءَ زرت ابراہیمءَ وتی دوست.

(۱) حافظ ابن کثیر رَحِمَہُ اللّٰہُ اے آیتءِ تفسیرءِ تہا فرمائینیت: چونہ اِنت کہ مردم وت وتاحقءِ سرا بزانت بزاں آپہ دل حق سرا اِنت، ءُپہ ہشکیں دعوا کنگءَ مردم حقءِسرا نہ بیت بلکیں حقءِ سرا بوگءِ واستا الّمی اِنت کہ مردم چہ اللّٰہءِ نیمگءَ دلیلءُبرہانءِ سرا بہ بیت، ءُنجات پہ ہشکیں تمنّاءُواہشتءَدست نہ کپیت چوکہ اہلِ کتاب، ءُچیزے مسلمانانی بیال اِنت بلکیں نجاتءِ واستا اللّٰہ ءُآئی رسولءِ رندگیری کنگ لوٹیت. بیدءِایشاں دگہ نجاتءِ راہ نیست. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) ہمے وڑا حافظ ابن کثیر رَحِمَہُ اللّٰہُ اے آیتءِ تفسیرءِتہا گوشیت کہ چہ دیمءِ سُپرد کنگءَ عملءِ خالص بوگ مرادِاِنت، ءُچہ(مُحسنءَ) مراد ہمیش اِنت کہ آعمل اللّٰہءِ پاکیں کتابءُرسولءِ پاکیں فرمانانی رہبندءَ بہ بنت. بزاں عمل قبول بوگءِ شرط دواَنت. یکّے عملءِ خالص بوگ اِنت کہ آعمل خالص اللّٰہءِ رضاءِ واستا کنگ بہ بیت، چہ آئی لوٹ پیش دارگءُنامداری مہ بیت. دومی ہمیش اِنت کہ آعمل اللّٰہءِ کتاب ءُرسول اللّٰہءِ صحیح ءُثابتیں سنّتانی رہبندءَ بہ بیت. ءُہرمردم کہ آئی عمل اللّٰہءِ رضاءِواستانہ بوت آبزاں منافقے، ءُہرمردم کہ آئی عمل قرآنءُسنّتے رہبندءَ نہ بوت آجاہلءُگمراہے. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) «حنیف» یک نیمگی ہمائرا گوشنت کہ آچہ شرکءَ پہک دیما تاب بدنت پہ بصیرت ءُدلائل، ءُحقّءَ پہکءَ پہک بزوریت، ءُآئی دیما کس ءُہچ چیز بندے جوڑبوت مہ کنت. (تفسیر ابن کثیر).

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيْطًا ۝۱۲۶

۱۲۶. ءُاللهءِ اَنت ہر چیکہ آزمانانی ءُزمینءِ تہا ہست اِنت. ءُاللہ ہستنت ہر چیزءَ چپ ءُچاگرد کنوک.

وَيَسْتَفْتُوْنَكَ فِي النِّسَاۗءِ ۭ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيْكُمْ فِيْهِنَّ ۙ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتٰبِ فِيْ يَتٰمَى النِّسَاۗءِ الّٰتِيْ لَا تُؤْتُوْنَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُوْنَ اَنْ تَنْكِحُوْهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِيْنَ مِنَ الْوِلْدَانِ ۙ وَاَنْ تَقُوْمُوْا لِلْيَتٰمٰى بِالْقِسْطِ ۭ وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهٖ عَلِيْمًا ۝۱۲۷

۱۲۷. ءُچہ تو جست گراَنت جنینانی بابتءَ[1] بُگوْش کہ اللہ پہ شما بیان کنت آیانی بابتءَ ءُہرچیکہ شمئے دیما وانگ بیت کتابءِ تہا، چورئیں جنینانی باروا ہما کہ شماءِش نہ دئیت ہر چیکہ پہ آیاں نبشتہ کنگ بوتگ، ءُشما شوق دارات کہ آیاں سانگ بکن اِت (ءُنہ دئیت) بے وسیں چُکّاں (آیانی حقّءَ)[2] ءُاے کہ شما بوشت اِت چورہانی بابتءَ گوں انصافءَ، ءُہر چیکہ شما نیکی کن اِت. گڑا اللہ آئرا وش زانوک اِنت[3].

وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْۢ بَعْلِهَا نُشُوْزًا اَوْ اِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ اَنْ يُّصْلِحَا بَيْنَهُمَا

۱۲۸. ءُاگاں یک جنینے ترس اِت چہ وتی مردءِ مڑگءَ یا چہ دیمءِتاب دیگءَ، گڑا آ

---

(۱) مراد سورہ نساءِ ہما آیت اِنت کہ ﴿وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوْا فِي الْيَتٰمٰى فَانْكِحُوْا مَا طَابَ لَكُمْ مِّنَ النِّسَاۗءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ﴾ اگن شما ترس اِتت کہ شما چورئیں جنینانی بابتءَ انصاف کت نہ کن اِت گڑا گوں ایدگہ جنیناں سانگ بکن اِت، دودو، سئے سئے، چارچار. [آیت: ۳] جاہلیّتءِ زمانگءَ چورئیں جنینانی کماشاں آیانی سانگ کنگءِ وہدا وت گوں آیاں سانگ کت، یا وتی نزّیکیں مردمےءِ سانگءَ دات اَنت تاکہ دگرے آیانی میراثاں برت مہ کنت، ءُپدا آچوریان اِش آیانی حقءِمہر نہ دات اَنت. ءُاگن چورئیں جنین بدرنگے بہ بوتیں، ءُآہش دوست مہ بوتیں گڑا نہ آہش وت سانگ کت ءُنہ دگراِش دات، کہ آئی میراث چہ دستءَ ہچ وژءَ مہ رؤت گڑا اللہ پاکءَ چہ اے ناانصافیءَ منَہ کت اَنت کہ اگن وت گوں آیاں سانگ کن اِت گڑا آیانی حق مہرءَ چو آدگہ جنینانی وژا توامءَ توام بدیئِت، ءُاگن وت اِش سانگ نہ کن اِت گڑا آیاں بلّ اِت کہ دگہ جاگہ سانگ کن اَنت. (تفسیر ابن کثیر، صحیح البخاری تفسیر سورۃ النّساء).

(۲) ہمے پیما کسانیں مردیں چک، ءُجنین اِش چہ میراثءَ زبہرکت اَنت. اللہءَ چہ ایشی ہوں منَہ کت اَنت.

(۳) بزاں ایشی دلءَ میاراِت کہ شمئے نیکیں عملانی مزگاربنت بلکیں آاللہءِ علمءِ تہاینت، ءُآیانی مزّءَ المّءَ شمارا دنت.

صُلْحًا ؕ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ؕ وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ الشُّحَّ ؕ وَاِنْ تُحْسِنُوْا وَتَتَّقُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿۱۲۸﴾

دوئینانی سراگناہ نیست کہ وت ماں وتا سہل بکنند توامیں سہلے[1]، ءُسہل کنگ جوانیں چیزے، ءُایر نشتگ مردمانی دلانی تہا چم چاری[2] ءُاگاں شما نیکی بکنند ءُپرہیز گار یءَ گچین بکن اِت، گڑا بے شک کہ اللہ پہ شمئے کتگیں کاراں جواں سرپد اِنت.

وَلَنْ تَسْتَطِيْعُوْٓا اَنْ تَعْدِلُوْا بَيْنَ النِّسَآءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيْلُوْا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوْهَا كَالْمُعَلَّقَةِ ؕ وَاِنْ تُصْلِحُوْا وَتَتَّقُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۱۲۹﴾

۱۲۹. ءُہجبر شما برابری کت نہ کن اِت جنینانی میانءَ توری ایشی لوٹوک بہ بئیت، گڑا پہک مہ لیٹ اِت پہ یک نیمگءَ کہ ویل کن اِت آ دگرءَ چو لُونجانیں جنینءِ پیما[3] ءُاگاں شما نیک بہ

(۱) مردین کجام نہ کجام سببءَ اگں وتی جنینءَ دوست مہ داریت، ءُچہ آئی وتادور بداریت، یاچہ یکّےءَ گیش جنین بوگے وبدا یکّےءَدوست مہ داریت، ءُآدگرا دوست بداریت گڑا جنین وتی چیزے حق مہر یلہ بدآنت، ءُنانءُنفقہءتہا کمّی بکنت، یا وتی باریءَ آدگہ جنینءَ بدآنت تاکہ مردین آئرا طلاق مہ دنت، ءُہمے پیماگوں جنینءَ سہل بکنت گڑا اے سہل کنگءِ تہا مردین ءُجنینءَ گناہ نیست پرچہ کہ سہل چہ ہرچیزا جوان ترانت ہنچوکہ امّ المؤمنین سودہ بنت زمعہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا کہ پیربوت گڑا وتی باری بی بی عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَاءَ بخشات گڑا واجہءَ قبول کت. (صحیح البخاری کتاب النکاح باب المرأۃ تھب یومھا من زوجھا لضرّتھا وکیف یقسم ذٰلک، رقم الحدیث: ۴۹۱۴).

(۲) ﴿الشُّحَّ﴾: کنجوسی ءُلالچ کنگءَ گوشنت. ادا مراد وتی وتی فائدہ آنت کہ آہرکسءَ دوست بہ بنت. بزاں ہرنفس وتی وتی فائدہءَ چاریت ءُہما وڑا فیصلہ کنت.

(۳) بزاں اگں یک مردمےءِ چہ یکّےءَ گیش جنین بہ بنت گڑا آدلی محبّتءِتہا گوں درستاں برابری کت نہ کنت. لازم یکّےءِ محبّت گیشتر بیت. وت واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءَ وتی جنینانی تہا بی بی عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا چہ آدگہ جنیناں دوستر آت. واہش دارگءَ چہ پد انصاف کت نہ کنگءِ معنٰی ہمے دلی محبّتءِتہا برابری کت نہ کنگ اِنت. اگں اے دلی محبّت شرعی حقوقانی ادا کنگءِ تہا کمزوری کنگءِسبب جوڑمہ بیت گڑا ایشی سرا گرفت نیست، لازم اِنت کہ شرعی حقوقانی تہا برابری بکنت ہنچو کہ شپ گوازینگ اِنت، خرچءُدرچ اِنت، پچّءُپوشاک اِنت. ءُاگں یکّےءَ وتی جنین دوست نہ بوت، ءُنہ آئی حقانی خیال داریءَ کنت، ءُنہ آئرا طلاق دنت، ہنچو میانءَ آئرا لونجانوکنت اے سک ناجائزءُحرام اِنت. اگں مردم جنینءِ حقوقاں اداکت نہ کنت گڑا آئی طلاقاں بدآنت ءُآئرا ویل بکنت.

بئیت عُپرہیزگار بہ بئیت، گڑا بے شک کہ اللہ مزنیں بخشوک عُباز مہربانے.

وَاِنْ يَّتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّٰهُ كُلًّا مِّنْ سَعَتِهٖ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكِيْمًا ﴿۱۳۰﴾

۱۳۰. عُاگاں آ دوئیں دورا دورا بہ بنت گڑا اللہ بے پروا کنت ہر یکّےءَ، چہ وتی گنجیں درءَ[1] عُاللہ مزنیں درکشاءُخیرکارے عُحکمتاني واجہ اِنت.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَاِيَّاكُمْ اَنِ اتَّقُوا اللّٰهَ ؕ وَاِنْ تَكْفُرُوْا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيْدًا ﴿۱۳۱﴾

۱۳۱. عُاللہءِاَنت ہرچیکہ آزمانانی عُزمین تہا ہست، عُبے شک کہ حکم داتگ اَت ماہمایاں کہ کتاب دیگ بوتگ اَنت چہ شما پیسر عُشمارا ہم ایکہ بترس اِت چہ اللہءَ. عُاگاں شما نہ منّ اِت، گڑا بے شک اللہءِاَنت ہرچیکہ آزمانانی عُزمین تہا ہست. عُاللہ بے حاجت اِنت عُتعریفانی واجہ اِنت.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ﴿۱۳۲﴾

۱۳۲. عُاللہءِاَنت ہرچیکہ آزمانانی عُزمینءِتہا ہست، عُبسّ اِنت اللہ پہ کارانی ٹہینگءَ عُشر کنگءَ.

اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَاْتِ بِاٰخَرِيْنَ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى ذٰلِكَ قَدِيْرًا ﴿۱۳۳﴾

۱۳۳. اگاں بلوٹیت شما را بارت اے مردماں عُدگہ را کاریت. عُاللہ اے ہبرءِسرا باز قدرت داروک اِنت.

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيْعًا بَصِيْرًا ﴿۱۳۴﴾

۱۳۴. ہرکس کہ بلوٹیت دنیاءِ مُزّءَ، گڑا اللہءِ گوْرا ہست اَنت دنیاءِ مُزّ عُاَخرتءِ مُز[2] عُاللہ زبریں اشکنوک عُزبریں گندوکے.

(۱) بزاں اگں جنینءُمردیں ہچ وڑا نہ ٹہ اِتنت گڑا بایدِانت کہ دورا دورا بہ بنت بوت کنت کہ مردینءَ آئی لوٹءِ وڑیں جنینے بہ رسیت، عُجنینءَ ہمائی لوٹءِرہبندا مردے بہ رسیت.

(۲) بزاں چہ اللہءَ ایوکءَ دنیا لوٹگ مہ بیت بلکیں دنیاءُآخرت ہردوئیں دیمءَ دارگ لوٹ اَنت. ہمے چیز سورۃ البقرہ آیت ۲۰۰، ۲۰۲ تہا بیان اِنت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْا قَوّٰمِيْنَ بِالْقِسْطِ شُهَدَآءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ ۚ اِنْ يَّكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَقِيْرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا ۣ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُوْا ۚ وَاِنْ تَلْوٗٓا اَوْ تُعْرِضُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿۱۳۵﴾

۱۳۵. او مسلمانان! وتا مهر بدارات انصافءِ سرا، ءُگواهی دیوک به بئیت پـه اللهءَ، توری تاوان بار به بئیت شما یا شمئے مات‌ءُپت یا سیادءُوارث[۱]، اگاں کسءِ مالدارے به بیت یا محتاجے. نوں اللہ آیانی خیر خواہ ترانت چه شما[۲]، نوں رند گیریءَ مه کن اِت دلءِ واہشتانی انصاف کنگءِتہا. اگاں شما زبان تاب دات اَنت[۳] یا (خبر) مان تا چینت، گڑا بے شک که اللہ چه شمئے کاراں وش ءُزبر سرپد اِنت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَالْكِتٰبِ

۱۳۶. او مسلمانیءِ دعویٰ کنوکاں! (پـه دلیں) ایمان ءُیقین بیار اِت[۴] اللهءِ سرا ءُآئی

(۱) بزاں حق ءُانصاف دائم دیما دارگ به بیت. حقّءِ دیمءَ کس مه اوشتیت. اگن حق همیشی تہا بوت که مات‌ءُپت، ءُایدگه وارثانی خلافءَ گواہی دیگ به بیت گڑا بایداِنت حقّءِ همبراہی کنگ به بیت. مسلمانءِ شان همیش اِنت که آہرمیدانءَ حقّءِ، ءُحقّءِ زوروکانی همبراہ داریءَ بکنت.

(۲) بزاں حقّءِ گوشگءِ واستا هچ کسی مالداری ءُتنگدستیءِ پروایا مه دارات. نه مالدارءِ مالداری،ءُنه تنگدست‌ءُواریں مردمءِ واری شمئے دیمءَ بئیت. حق چه درستاں دیما اِنت.

(۳) «واللّٰ» گوشنت. ہبرءِ تاب دیگ، ءُپه زانت دروگ بند گءَ.بزاں ہبرءَ تاب مه دئیت ءُگول مه کن اِت بلکیں راستیں ہبرکن اِت. برچیکه زان اِت یاشما دیستگ ہماوڑا پہکءَ پہک گواہی بدئیت.حدیثءَ کئیت واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «ألا أخبركم بخير الشهداء الّذي يأتي بشهادته قبل أن يسألها». شرترین گواہی دیوک ہماِنت که آوتی (راستیں) گواہیءَ بدنت پیش چه ایشی که آپه گواہی دیگءَ لوٹگ به بیت. (مسند أحمد، تحقيق أحمد شاكر، شماره حديث ۲۱۵۷۹، عن زيد بن خالد الجهني) ءُبنچوکه دروگیں گواہی دیگ گناہ اِنت همے پیما راستیں گواہیءِ چیردیگ ہوں گناہ اِنت. فرمان اِنت ﴿وَمَنْ يَّكْتُمْهَا فَاِنَّهٗٓ اٰثِمٌ قَلْبُهٗ﴾ ہرکس که راستیں گواہیءَ چیربدنت بیشک آئی دل گناہ گارانت. [سورة البقرة آیت: ۲۸۳].

(۴) بزاں ہشکءَ زبانی مسلمان مه بئیت بلکیں ایمان ءُمسلمانی دعوٰی کنگءَ پد پہکءَ پہک اسلامءِ تہا بیاِت، ءُآئی دریں حکمءُفرضاں بزورات، ءُہرمیدانءِ تہا اسلام دیمءَ دارگ به بیت. فرمان اِنت ﴿يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ادْخُلُوْا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً﴾ اے ہما مردماں که آیاں ایمان آوُرتگ پہکءَ پہک اسلامءِتہا بیاِت. [سورة البقرة: ۲۰۸] اے پیمیں مردم که دینءِ چیزے حکم زورانت‌ءُچیزے نه زورانت آیانی بابتءَ سکّیں بیم آتکه. فرمان اِنت ﴿اَفَتُؤْمِنُوْنَ بِبَعْضِ الْكِتٰبِ وَتَكْفُرُوْنَ بِبَعْضٍ ۚ فَمَا جَزَآءُ مَنْ يَّفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ =

الَّذِیْ نَزَّلَ عَلٰی رَسُوْلِهٖ وَالْكِتٰبِ الَّذِیْۤ اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ؕ وَمَنْ یَّكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓىِٕكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ

رسولِءِ سرا ءُہما کتابءِسرا کہ اللہءَ دیم داتگ وتی رسولءِسرا، ءُہما کتابانی سراکہ آئی دیم داتگ اَنت پیسر ترا[1] نوں

= یُرَدُّوْنَ اِلٰۤی اَشَدِّ الْعَذَابِ ﴾ آیا شما کتابءِ چیزے حکم زورات،ءُچیزے نہ زورات؟ نوں ہرکس کہ چو بکنت آئی سزا رزوائی اِنت ماں دنیاءَ، ءُقیامتءَ آبرتّرینگ بیت دیم پہ سل تریں عذاباں. [سورۃ البقرۃ آیت: ۸۵].

(۱) اے ایمانءِ بنگیجی ارکان اَنت کہ بیدءِ آیانی سرءِ ایمان آرگءَ مردم مسلمان بوت نہ کنت. (۱) **(اللہءِ سرا ایمان آرگ)** کہ اے کائناتءَ یک جوڑکنوکے ہست کہ آئی نام اللہ اِنت، مشکل کشاءُحاجت روا، نفعءُنقصانءِ مالک ایوکءَ ہماِنت، آچہ ہرچ پیمیں شریدارءَپاک اِنت، نہ بندگءِتہا آئءَ شریدارہستءُنہ جوڑکنگءِ تہا. (۲) **(رسولانی سرا ایمان آرگ)** ہرچیکہ نبی ءُرسول آتکگ اَنت. قرآنءُحدیثءَ آیانی بیان کتگ آدرہا برحق بوتگ اَنت، ءُآقابلءِ عزّتءُاحترام اَنت. بلے عمل نوں ایوکءَ محمّدءِ شریعتءِ سرا کنگ بیت ءُبس. زانگ لوئیت کہ عقائدءِ تہا درہیں نبیءُرسول یک بوتگ اَنت، ءُآیانی دعوت یکّے بوتگ البتہ احکامانی تہا فرق بوتگ. (۳) **(ملائکتانی سرا ایمان آرگ)** کہ آہست اَنت، ءُآنوری مہلوک اَنت، ءُچہ انسانی ضرورتءُحاجتاں پاک اَنت، اے اللہءِ پورئیں فرمانبرداراَنت، ءُآئی ہچ نافرمانیءَ نہ کنند. اے جتاجتائیں کارانی سرا دارگ بوتگ اَنت، لہتے انسانانی کاراں نبشتہ کن اَنت، ءُلہتے روحانی قبض کنوک اَنت، ءُلہتے دگہ کارانی سرا ہست. اے اللہءِ یک بلاپیں مہلوکے، ءُایشانی افضل تریں جبریل عَلَیْہِ السَّلَامُ اِنت کہ آئی اللہءِ حکم پہ پیغمبراں سرکتگ اَنت. (۴) **(آئی کتابانی سرا ایمان آرگ)** بزاں ہرچیکہ اللہءَ وتی پیغمبرانی سرا کتاب دیم داتگ اَنت ہنچوکہ زبوراِنت کہ آاللہءَ داؤد عَلَیْہِ السَّلَامُءِ سرا دیم داتگ، ءُانجیل اِنت کہ اللہءَ عیسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُءِ سرا دیم دات، تورات اِنت کہ اللہءَ موسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُءِ سرا دیم دات، ءُایدگہ صحیفہ اَنت کہ اللہءَ آدگہ پیغمبرانی سرا دیم داتگ اَنت اے درستانی سرا ایمان آرگ بہ بیت کہ اللہءِ برحقّیں کتاب اَنت، ءُآیانی زمانگءَ آیانی حکمانی نہ منّوک کافر بوتگ اَنت. دلگوش: نوں قرآن پاکءِ نازل بوگءَ رند پیسری ایں کتابانی حکمءُشریعت منسوخ بوتگ اَنت، بزاں آیانی سرا عمل کنگ نہ بیت، ءُہمے پیماا ے آسمانی کتابانی تہا باز ردّءُبدل بوتگ پمیشا آیانی سرا یقین کنگ نہ بیت. اے کتابانی وانوک چہ اے حقیقتءَ ہچ وڑا انکار کت نہ کنند. (۵) **(آخرتءِ روچ سرا ایمان آرگ)** بزاں آخرتے ہست کہ آروچءَ مردم چہ قبراں زندگ کنگ بنت، ءُاللہءِ دیماآرگءُمچ کنگ بنت، چہ آیاں آیانی عملانی بابتءَ جستءُپد بیت. بداں آیانی بدیءِ، ءُنیکاں آیانی نیکیءِ مزرسیت، بدءُکافر دوزءَ برگ بنت، ءُمؤمنءُنیک بہشتءَ. اودا مرگ نیست، ءُآدائمی جاگہے. فائدہ: حدیثانی تہا تقدیرءِ سراایمان آرگ ہوں ایمانءِ ارکانانی تہا ساب کنگ بوتگ. تقدیرءِسرا ایمان آرگ ہمیش اِنت ہرچیکہ بوتگ، ءُتاقیامت ہرچیکہ بیت اے درہا اللہءَلوحءِ محفوظءِتہا نبشتہ کتگ اَنت، ءُآاللہءِ علمءِتہا چہ پیسرا ہست اَنت، ءُبیدءِاللہءِ حکمءُمشیّتءَ ہچ بوت نہ کنت. ہمے وڑا زانگ لوئیت کہ چہ اے ششیں ارکاناں اگں یکّےءِ منّگ مہ بیت چہ ایشی مردم چہ اسلامءَ پہک درکئیت ءُکافربیت. اے بابتءَ فضیلۃ الشّیخ عبدالغفور دامنی رَحِمَہُ اللّٰہُ شرح ارکان الایمان نامءِسرا اردوزبانءَ یک کتابے نبشتہ کتگ کہ آباز فائدہ مندیں ءُعلمے کتابے. ہروانوکءَ بائداِنت کہ آئی وانگءَ وتی سرا لازم بکنت).

وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا بَعِيْدًا ﴿۱۳۶﴾

هرکس که ایمان مه یاریت اللهءِ سراءَ ءُآئی فرشتگانی سراءَ ءُآئی کتابانی سراءَ ءُآئی رسولانی سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرا. گڑا آ چه راهءَ دور بوت سک دور.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ثُمَّ كَفَرُوْا ثُمَّ اٰمَنُوْا ثُمَّ كَفَرُوْا ثُمَّ ازْدَادُوْا كُفْرًا لَّمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيْلًا ﴿۱۳۷﴾

۱۳۷. بیشک هما که مسلمان بوت اَنت پدا کافر بوت اَنت پدا مسلمان بوت اَنت پدا کافر بوت اَنت پدا گیش بواں بوت اَنت کفرءِتها، نوں سوال پیداگ نه بیت که الله آیاں به بخشیت ءُآیاں په راهءَ بیاریت[۱].

بَشِّرِ الْمُنٰفِقِيْنَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿۱۳۸﴾

۱۳۸. مُژده بدئے منافقاں که آیانی واستا دردناکیں عذاب هست.

الَّذِيْنَ يَتَّخِذُوْنَ الْكٰفِرِيْنَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ ۭ اَيَبْتَغُوْنَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا ﴿۱۳۹﴾

۱۳۹. هما که جوڑ کنت کافراں وتی دوست بیدءِچه مؤمناں[۲]، آیا آ شوهاز کننت همایانی نیمگءَ عزّت؟ (جواں بزان اَنت) که عزّت دُراهیں اللهءِ وتیگ اَنت[۳].

---

(۱) مراد منافق اَنت که آیاں وتی چیزے دنیائی فائدیانی هاترا وتامسلمانانی دیمءَ مسلمان ظاهر کت بلے آیاں په دل مسلمان بوگءِ توفیق په بن دست نه کپت تاهما وهدا که آیانی مرگءِ وهد آتک ءُآهے کافری ءُمنافقی حالتءَ مرت اَنت. اے پیمیں مردماں که آکفرءُنفاقءِ حالتءَ مرتگ اَنت الله هچ وڈاءَ نه بخشیت.

(۲) هنچوکه فرمان اِنت ﴿ وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَالُوْٓا اٰمَنَّا ۚ وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيٰطِيْنِهِمْ ۙ قَالُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ ۙ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُوْنَ ﴾ وهدیکه منافقاں گوں مسلماناں ڈیک دات گڑا گوشت اِش که ما ایمان آوُرتگ، ءُوهدیکه وتی شیطان (بزاں کافریں سردارانی) گوْرا شت اَنت گڑا گوْشت اِش که ماگوں شمااِنت، ءُما مسلماناں کلاگ زوریں. [سورة البقرة: ۱۴] بزاں حقیقتءَ آکافرانی همبراه اِتاں، ءُآیاں همے فهمتگ اَت که مئے عزّت کافرانی همبراهیءِ تهااِنت، پمیشا پدل مسلمانانی همبراه نه بوت اَنت.

(۳) هنچوکه فرمان اِنت ﴿ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُوْلِهٖ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴾ عزّت الله ءُرسول، ءُمؤمنانی واستااِنت بلے کافر سرید نه بنت. [سورة المنافقون آیت: ۸] ءُفرمان اِنت ﴿ مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيْعًا ﴾ هرکس که عزّت لوٹیت نوں عزّت دریا اللهءِاَنت. [سورة فاطر آیت: ۱۰] بزاں عزّت دیوک ایوکءَ الله اِنت، ءُعزّت چه همائی =

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتٰبِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيٰتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوْا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوْضُوْا فِيْ حَدِيْثٍ غَيْرِهٖٓ ۚ اِنَّكُمْ اِذًا مِّثْلُهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْكٰفِرِيْنَ فِيْ جَهَنَّمَ جَمِيْعَۨا ۝۱۴۰

۱۴۰. ءُبے شک کہ اللہءَ حکم داتگ کتابءِتہا، ہمیکہ شماءِش کت کہ اللہءِ آیتانی انکار بوگءَانت یا آیانی مسکرا ءُمذاق بوگءَانت، گڑا مہ نند اِت گوں آیاں تا ہما وہدا کہ آ دلگوش بہ بنت ماں دگہ ہبرءِ تہا، اگاں نہ، گڑا شما آیانی پیما بئیت[1] بے شک کہ اللہ مُچ کنوک اِنت کافران ءُمنافقاں دُراہیں دوزہءِ تہا ہبورءَ.

اِلَّا الَّذِيْنَ يَتَرَبَّصُوْنَ بِكُمْ ۚ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ اللّٰهِ قَالُوْٓا اَلَمْ نَكُنْ مَّعَكُمْ ۠ وَاِنْ كَانَ لِلْكٰفِرِيْنَ نَصِيْبٌ ۙ قَالُوْٓا اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۭ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَلَنْ يَّجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكٰفِرِيْنَ عَلَي الْمُؤْمِنِيْنَ سَبِيْلًا ۝۱۴۱

۱۴۱. ہما کہ وداراینت شمئے[2]، نوں اگاں شمارا کامیابیءِ رس اِت چہ اللہءِ نیمگءَ، گوْشنت کہ آیا ماں گوں شما نہ بوتگیں؟، ءُاگاں برسیت کافراں یک بہرے، گڑا گوْشنت زاناں ما شمئےسرا گیش نہ اِتیں،ءُما رکّینت شمارا چہ مسلماناں[3] نوں اللہ فیصلہ کنت شمئے

= لوٹگ بہ بیت، عزّت چہ کافرانی دوستیءُہمبراہیءَ نہ رسیت بلکیں عزّت اللہ ءُآئی رسولءِ فرمانبرداری ءُرندگیری کنگءِ تہااِنت.

(۱) بزاں ہنچیں مجلسءُدیوان کہ آیانی تہا پہ ہبرءُعمل یا پہ کجام صورتءَ اللہءِ نافرمانی، ءُآئی رسولءِ احکمانی کلاگ زورگ بیت گڑا پہ ہچ مسلمانءَ آیانی تہءِ نندگ رواَ نہ اِنت بلکیں اودے نندوک ہمامردمانی گناہانی تہا برابرءِ شریدارانت.

(۲) بزاں آمنافق ہمیشی وداراَانت کدیں بیت کہ کافر زوربہ بنت، ءُچہ مسلمانانی دستءَ آیانی حکومتیءُمستری برؤت، ءُآذلیلءُرزوا بہ بنت.

(۳) ءُبرے برے کہ کافر مسلمانانی سرا زوربنت گڑا اے کافرانی گورا کاینت ءُگوْشنت کہ اگن ماپدل مسلمانانی ہمبراہ بہ بوتین اِن گڑا ماشمئے سرا گیش بوتگ اِتیں بلے ماچونہ کت بلکیں چیرکائی گوں شما بوتگیں ءُمسلمانانی ہمّتءُہانیگ مانزور کتگ اَت تاکہ گوں شما جنگ کت مہ کن اَنت پمیشکا اے کامیابی شمارا چہ مئے سببءَ رستگ، نوں چہ ما بیہال مہ بئیت، ءُمارا بے بہر مہ کن اِت.

میانءَ قیامتءِ روچءَ[1]، ءُبجبر نه دنت الله کافراں، مسلمانانی سرا (گیشیءِ) راہے[2].

إِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ يُخٰدِعُوْنَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ ۚ وَإِذَا قَامُوْٓا إِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوْا كُسَالٰى يُرَآءُوْنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ إِلَّا قَلِيْلًا ﴿۱۴۲﴾

۱۴۲. بے شک کہ منافق دہوکہ بازی کنند گوں اللهءَ[3]، ءُآ آیاں ریپینوک اِنت[4]، ءُوہدیکہ پہ نمازءَ اوشت اَنت گڑا اوشت اَنت پہ گران جانی، پہ مردمانی پیش

(۱) ادا منافقاں گوْشگ بوگءَانت کہ شما دنیاءِ تہا بلّے کہ مسلماناں ریپینت کن اِت پرچہ کہ آچہ شمئے دلانی ہبراں سرید نہ اَنت بلے قیامتءِ روچءَ فیصلہ کنوک اللہ پاکءِذات اِنت، ءُآشمئے دل ئیگاں وش زانت پمیشا وتا بدل کن اِت، ءُچہ اللهءِ عذاباں بترس اِت.

(۲) **(اللہ کافراں مسلمانانی سرا گیش نہ کنت)** ایشی مفہومءِ تہا بازگپ ہست. (۱) مسلمانانی اے گیشی قیامتءِ روچءَ بیت.بزاں قیامتءِ روچءَ کافراں مسلمانانی سرا ہچ وڑیں گیشیءُ کماشی دست نہ کپیت. (۲) بزاں حجّتءُدلیلءِاعتبارا کافر مسلمانانی سرا گیش بوت نہ کن اَنت. (۳) بزاں کافر بلّے کہ وہد پہ وہدءَ مسلمانانی سرا گیش بنت بلے پہکیں گیشی ءُکامیابی آیاں دست نہ کپیت اے پیما کہ مسلمان پہک ہلاس بہ بنت. (۴) تاہما وہدا کہ مسلمان وتی دینءِ حکمانی سرا عمل کنوک بنت، ءُنیکیءِ حکم دیوکءُچہ بدیءَ منہ کنوک بنت، ءُچہ باطلءُگمراہیءَ دیماں تاب دیوک بنت آوہداں کافر آیاں ہچ کت نہ کن اَنت بلے وہدیکہ آاللهءِ نافرمان بہ بنت گڑا اللہ کافراں آیانی سرا گیش کنت، ءُمسلمان رزوابنت. فرمان اِنت ﴿ وَمَآ أَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيْبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيْكُمْ ﴾ ہرچ مصیبتے کہ پہ شما آتکہ آئی سبب شمئے بدیں عمل اَنت. [سورۃ الشّوریٰ: ۳۰] امام ابن العربی گوشیت کہ اے معنیٰ چہ درستاں وش ترانت. (فتح القدیر للشّوکانی).

(۳) ایشی تہا شک نیست کہ اللہ ریپینگ نہ بیت پرچہ کہ آ چہ دلءِ رازءُہبراں وش سرپدانت، بلے منافق پہ جاہلی ءُبے عقلیءِ سببءَ ہمیشی گمان کن اَنت ہنچوکہ آیاں دنیاءِتہا مردم ریپینتگ اَنت، ءُوتامسلمان ظاہر کتگ، ءُاسلامءِ احکام آیانی سرا نافذ بوتگ اَنت ہمے پیما آقیامتءَ وتا مسلمان ظاہر کن اَنت، ءُاودا ہوں مسلمانانی ہمبراہ بنت، ءُاللهءَ ریپینگ لوٹ اَنت ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا فَيَحْلِفُوْنَ لَهٗ كَمَا يَحْلِفُوْنَ لَكُمْ ﴾ ہما روچءَ کہ اللہ آیاں چہ قبراں چست کنت گڑا منافق اللهءِ دیمءَ سوگند وراَنت (وتی مسلمانیءِ) ہنچوکہ دنیاءِتہا شمئے دیمءَ آسوگند وراَنت. [سورۃ المجادلۃ آیت: ۱۸] بلے آچہ ایشی بیہال اَنت کہ اللهءَ کس ریپینت نہ کنت. ہشکءَ وتی آخرتءَ تباہ کنگءَ اَنت.

(۴) بزاں اللہ آیاں وہد دیگءَ اِنت آیانی سرکشیءُنافرمانیانی تہا، ءُآایشی وتی خیر زانگءَ اَنت حالانکہ اے پہ ایشاں نقصان اِنت.

دارگءَ[1] ءُاللهءَ یاد نه کن اَنت بلے باز کم[2].

مُّذَبْذَبِيْنَ بَيْنَ ذٰلِكَ ۫ لَاۤ اِلٰى هٰۤؤُلَآءِ وَلَاۤ اِلٰى هٰۤؤُلَآءِ ؕ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهٗ سَبِيْلًا ﴿۱۴۳﴾

۱۴۳. دلءُبد دل اَنت ہردوکانی میانءَ، نه پهکءَ ایشانی نیمگءَ اَنت ءُنه آیانی نیمگءَ[3]، ءُہرکسءَ که الله گمراه بکنت، تو ہجبر نه گندئے په آئی دگه راہے.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الْكٰفِرِيْنَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ ؕ اَتُرِيْدُوْنَ اَنْ تَجْعَلُوْا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطٰنًا مُّبِيْنًا ﴿۱۴۴﴾

۱۴۴. او مسلماناں! جوڑ مه کن اِت کافراں وتی دوست بیدءِچه مسلماناں. آیا شما لوٹ اِت که ایر به کن اِت وتی سرا اللهءِ پدریں ءُظاہریں میارے؟[4].

اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ فِى الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ ۚ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيْرًا ﴿۱۴۵﴾

۱۴۵. بے شک که منافق چیر تریں تبکءَ بنت دوزهءِ، ءُتو نه گندئے په آیاں دگه کمک کار.

---

(۱) چوکه آیانی دلانی تہا اللهءِ ترسءُعاجزی نیست، ءُآچه ایمانءَ زیہراَنت پمیشا نمازءِتہا آسستءُنزوراَنت، ءُآنمازیه اے ہاترا نه وان اَنت که الله راضی به بیت. اگن آیانی لوٹ اے به بوتیں گڑا آیاں نماز په دلءُصدق ءُگوں عاجزی ونت اَنت بلکیں آیانی لوٹ ایوکءَ وتامسلمان زاہرکنگءُپیش دارگ اِنت.

(۲) بزاں نمازءِ تہا چار ءُنگ جننت، آیانی نمازءِتہا ہچ وڑیں عاجزی نیست. حدیثءَبست اِنت که اے منافقءِ نماز اِنت، اے منافقءِنمازاِنت، سئے برا واجبءَ ہنچو گوشت که آنندیت (بزاں نماز نه کنت) تاہما وہدا که روج شیطانءِ دوئیں کانٹانی میانءَ بیت (بزاں ایرروگءِ نزّیکءَ بیت) اے وہدا اوشتیتءُچار ءُنگ جنت، ءُاللهءَ سک باز کم یاد کنت. (صحیح مسلم کتاب الصّلاۃ باب أوّل وقت العصر).

(۳) نه آپهکیں مسلمان اَنت، ءُنه پهکیں پدّریں کافراَنت. ظاہرءَ مسلمانانی ہمبراہ اَنت، ءُچیرکائی کافرانی ہمبراہ اَنت. منافقانی درور واجه رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ اے پیم بیان کتگ که آچوہما پاچنیں پسااِنت که آبرے اے بُزءِدمبءَ کپیت، ءُبرے آئی دمبءَ کپیت. نه زانت که کجامیءَوہربکنت (سواربه بیت) (صحیح مسلم کتاب المنافقین باب مثل المنافق کالشّاۃ العائرۃ بین الغنمین).

(۴) اگن شما کافر ءُمشرک وتی دوست جوڑ کت اَنت گڑا ایشی معنیٰ ہمیش اِنت که شما وت چه الله پاکءَ ہمے لوٹگءَاِت که آشمارا عذاب بدنت. بزاں اے وڑا شما وت اللهءِ عذابانی لوٹوک بئیت.

اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا وَاَصْلَحُوْا وَاعْتَصَمُوْا بِاللّٰهِ وَاَخْلَصُوْا دِيْنَهُمْ لِلّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِيْنَ ؕ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿۱۴۶﴾

۱۴۶. ابید اَنت ہما کہ توبہ اِش کت ءُنیک بوت اَنت ءُمیار بوت اَنت وتی دینءَ پہ اللہءِ[1] ءُپھکیں فرمانبردار بوت اَنت وتی دینءَ پہ اللہءِ[2]، گڑا آ گوں مؤمناں گون اَنت. زوت اللہ مؤمناں مزنیں مُز دنت.

مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَلِيْمًا ﴿۱۴۷﴾

۱۴۷. چے کنت اللہ پہ شمئے عذاب دیگءَ، اگاں شما شکر گزار بہ بئیت ءُایمان ءُیقین بیاراِت[3] اللہ قدر شناس ءُسکّیں زانوکے[4].

لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوْٓءِ مِنَ الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيْعًا عَلِيْمًا ﴿۱۴۸﴾

۱۴۸. اللہ دوست نہ داریت زاہر کنگءَ بدیں ہبرءِ بلے ہماکہ آئی سرا ناانصافی کنگ بوتگ[5] ءُاللہ جوانیں اِشکنوک ءُزانوکے.

(۱) قرآنءُحدیث اِش وتی شاہیم جوڑکتگ اَنت، ءُآہش گوں مہریءَ داشتگ اَنت گوں، ءُآیانی عمل قرآنءُصحیح احادیثانی ربہندءِ سراینت.

(۲) بزاں آیاں وتی عمل ایوکءَ پہ اللہءِ وش کنگءِ ہاترا کتگ اَنتءُبس. پیش دارگ آیانی لوٹ نہ بوتگ.

(۳) شکر گذاریءِ معنیٰ ہمیش اِنت کہ اللہ ءُآئی رسولءِ حکمانی ربہندءَ عمل کنگ بہ بیت، ءُچہ بدیں کاراں وتا دور دارگ بہ بیت. ءُچہ ایمانءَ مراد اللہءِ وحدانیت (بزاں یکتائی)ءِسرا، ءُمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آخری پیغمبر بوگءِسرا پلگاریں ایمان آرگ اِنت.

(۴) بزاں اگن یکّے پلگاریں مسلمانے بہ بیت گڑا اللہ بے قدرے نہ ئِے. الّمءَ آئی عملانی مزّاں آئرا دنت.

(۵) بزاں اگن یکّےءِسرا ظلم کنگ بہ بیت، ءُآمظلومے بہ بیت گڑا پہ آئی جائزاِنت کہ ظالمءِ ظلمءَ مردمانی دیمءَ ڈنّءَبکنت. ایشی یک فائدہے ہمیش اِنت کہ مردم آئرا زان اَنت ءُچہ آئی وتا دور دارَانت، ءُدومی فائدہ ہمیش اِنت بوت کنت کہ چہ ایشی بلکیں آحیابکنت، ءُوتی اے کارءَویل بکنت. حدیثءَ کئیت کہ یک مردمے واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دربارءَ حاضر بوت ءُگوشت ئِے کہ منی ہمسائگ منا تکلیف دنت گڑا واجہءَ آئرا سوج دات کہ تو وتی لوگءِ ساماناں ڈنّءَ دربکن گڑا آئی ہنچوکت. ہرکس کہ چہ اودا گوشت آئی جست کت کہ ترا چوں اِنت؟ آئی گوشت منا ہمسائگے ہست کہ منا تکلیف دنت گڑا آرہ گوزا گوشت اللہءِ لعنت بات آئی سرا، ءُاللہ آئرا رسوا بکنت گڑا ہما ہمسائگ آتک ءُگوشت ئِے کہ وتی لوگءَ برو نوں من ہجبرانی ہجبر ترا تکلیف نہ دیاں. (سنن أبی داود کتاب الأدب باب فی حقّ الجوار، ایشی سند حسن اِنت).

اِنْ تُبْدُوْا خَيْرًا اَوْ تُخْفُوْهُ اَوْ تَعْفُوْا عَنْ سُوْٓءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيْرًا ﴿١٤٩﴾

۱۴۹. اگاں شماڈنّءَ بکن اِت چیزے جوانی یا چیرے بدئیت، یا پهل بکن اِت چه بدینءَ، گڑا بے شک که الله مزنیں بخشوک ءُباز قدرت داروکے.

اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْفُرُوْنَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّفَرِّقُوْا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيَقُوْلُوْنَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَّنَكْفُرُ بِبَعْضٍ ۙ وَّيُرِيْدُوْنَ اَنْ يَّتَّخِذُوْا بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيْلًا ﴿١٥٠﴾

۱۵۰. بے شک هما مردم که نه منّ اَنت الله ءُآئی رسولاںءَ، ءُلوٹ اَنت که دورائی دور بدینت الله ءُآئی رسولانی میانءَ[1] ءُگوشنت که ماچیزے منّیں ءُچیزے نه منّیں، ءُلوٹ اَنت که در بکن اَنت ایشی میانءَ دگه راهے.

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْكٰفِرُوْنَ حَقًّا ۚ وَاَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا مُّهِيْنًا ﴿١٥١﴾

۱۵۱. همیش اَنت پهکیں کافر[2]، ءُما تیار کتگ په کافراں رزوا کنوکیں عذاب.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَلَمْ يُفَرِّقُوْا بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْهُمْ اُولٰٓئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيْهِمْ اُجُوْرَهُمْ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿١٥٢﴾

۱۵۲. ءُهمایاں که ایمان اِش آوُرتگ الله ءُآئی رسولانی سرا، ءُفرق اِش نه کتگ چه آیاں هچ کسی میانءَ، همیش اَنت که زوت دنت آیاں آیانی مزّءَ[3] الله

(۱) اے آیت حدیثانی انکار کنوکانی پهکءَ پهک ردّا کنگءَانت که آگوشنت مارا قرآن وت بسّ اِنت، ءُالله‌ءِ رسولءِ حدیثاں نه من آنت، بزاں آالله‌ءُرسولءِ میانءَ فرق کنننت. اے کفرے ہنچوکه اے آیت همے نیمگءَ رہشونی کنت که الله ءُآئی رسولانی حکمانی تها تفریق کنوک کافراَنت پرچه رسول الله‌ءِ قاصدءُنفراَنت، ءُآ دینی احکامانی تها بیدءِالله‌ءِ حکمءَ هچ ہبرنه کنننت. فرمان اِنت ﴿مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ۞ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى﴾ که محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چه وتی واہشءَ ہبرنه کنت بیدءِ هما وحیءَ که آئی نیمگءَ کنگ بیت. [سورة النجم: ۲-۳] پیغمبرانی ہبرءِ زورگ چو الله‌ءِ ہبرانی زورگ وڑا اِنت. الله فرمان کنت ﴿مَنْ يُّطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ﴾ ہرکسءَ که رسولءِرندگیری کت بزاں آئی الله‌ءِ رندگیری کت. [سورة النّساء: ۸۰].

(۲) ہنچوکه یهودی عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءُمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیغمبر بوگءَ نه منّ اَنت ءُنصارایاں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیغمبریءِ انکارکت. الله‌ءَ فرمائینت که اے پیمیں مردم که لهتے پیغمبرمنّ اَنت ءُلهتےنه منّ اَنت اے پکّائیں کافراَنت.

(۳) اے ایوکءَ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ امّت اِنت که آیاں الله‌ءِ دریں دیم داتگیں نبیءُرسولانی سرا ایمان هست، =

مزنیں بخشوک ءُباز مہربانے.

يَسْـَٔلُكَ اَهْلُ الْكِتٰبِ اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتٰبًا مِّنَ السَّمَآءِ فَقَدْ سَاَلُوْا مُوْسٰٓى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُوْٓا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْهُمُ الصّٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ ۚ وَاٰتَيْنَا مُوْسٰى سُلْطٰنًا مُّبِيْنًا ﴿۱۵۳﴾

۱۵۳. لـوٹ اَنـت چـہ تو اہـلِ کتاب کـہ تو دیم بدئـے آیانی سرا کتابے چـہ آزمانءَ[1] نوں لوٹتگ اَت آیاں چہ موسیٰ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءَ چہ ایشی مسـتریں چیزے، ءُگوْشـت اِش کہ مـارا پیـش بـدار اللّٰہءَ دیم پہ دیـمءَ، نوں گپت اَنـت بیرءَ آیانی گناہانی سـببءَ، پدا جوڑ اِش کت گوْسـک (وتی معبود)[2] رند چـہ ایشی کـہ آتـکگ اِتنت آیـانی گوْرا پدّریـں دلیل، نـوں ما پہل کـت اَنت چہ اے چـیزءَ، ءُمـا دات مـوسیٰ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءَ ظاہریں گیشی.

وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّوْرَ بِمِيْثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَّقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوْا فِي السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ﴿۱۵۴﴾

۱۵۴. ءُما چسـت کت آیانی سر براکوہءِ طور[3] پـہ آیانی عہد ءُقرارءِ گرگءَ، ءُما گوْشـت کـہ داخـل بـہ بئیـت دروازگءَ سـجدہ کنانءَ[4]، ءُما گوْشت آیاں کہ زیادہی مہ کـن اِت شـنبہءِ روچءَ[5]، ءُما گپت چہ

= ءُآیانی عزّتءُاحترامءَ کنںت. اصل اعتدال پسـندی میانہ روی ہمیش اِنت،ءُپمیشا اللّٰہءَ اے امّت میانی امّت گوشتگ.

(۱) ہنچوکہ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ کوہءِ طورءَشـت، ءُچہ ہمودا توراتے زرتءُآوْرت کہ آ تختیانی سرا نبشتہ اَت ہمے پیما اے محمّد تو آسـمانءَ برو، ءُچہ ہمودا نبشـتہ کتگیں کتابے بیار کہ آتختیانی سرا نبشتہ بہ بیت. اے کافرانی لـوٹ اے نہ اَت کہ اگں اے شرط پـورہ بہ بنت گڑا آایمان کاراَنت بلکیں آیانی لوٹ ہشـکءَ رسولانی کلاگ زورگ بوتگ.

(۲) ایشی سرجمیں بیان سورة الأعراف آیت ۱۵۱، ۱۶۲ تہا بیان اِنت.

(۳) ایشی سرجمیں بیان سورة البقرة آیت نمبر۵۸ تہا چارگ بہ بیت.

(۴) ایشی بیان سورة البقرة آیت ۶۳. سورة الأعرف آیت ۱۶۱ تہا بیان اِنت.

(۵) اے شنبہءروچءِ کسّہ سورة الأعراف آیت ۱۶۳، ۱۶۶ تہا بیان اِنت.

آیاں مہریں قول ءُقرار[1].

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِّيْثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْاَنْۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَّقَوْلِهِمْ قُلُوْبُنَا غُلْفٌ ؕ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ۝

۱۵۵. نوں آیانی قول ءُقرارانی پرْوشگءِ سببءَ، ءُآیانی اللّٰهءِ نشانیاں انکار کنگءِ سببءَ، ءُپیغمبرانی ناحقّءَ کشگءِ سببءَ، ءُآیانی ہمیشی گوْشگءِ سببءَ کہ مئے دل پوش گپت اَنت (چو نہ اَنت) حقیقتءَ اللّٰهءَ مہر جتگ آیانی دلانی سرا، آیانی نہ منّگءِ سببءَ. نوں آ ایمان نیارَانت بلے باز کم.

وَّبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلٰى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيْمًا ۝

۱۵۶. ءُپہ آیانی نہ منّگءَ ءُپہ آیانی زنڈیں بہتان بند گءِ سببءَ مریمءِ سرا[2].

وَّقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيْحَ عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُوْلَ اللّٰهِ ۚ وَمَا قَتَلُوْهُ وَمَا صَلَبُوْهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ ؕ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اخْتَلَفُوْا فِيْهِ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ ؕ مَا لَهُمْ بِهٖ

۱۵۷. ءُپہ آیانی ہمیشی گوْشگءَ کہ ما کشتگ مسیح عیسیٰ کہ مریمءِ چُکّ اِنت، رسول اِنت اللّٰهءِ ءُنہ آیاں آئی کشتگ ءُنئیکہ درْتکگ، بلے ہمائیءِ شکل ءُصورت ظاہر کنگ بوتگ آیانی دیما[3] ءُہما کہ جیڑہ اِش

(۱) اے قولءُقرار کہ اللّٰهءَ چہ آیاں گپتگ اَت آہمیش اَت کہ آتوراتءِ احکامانی سرا عمل بکننت، ءُہنچوکہ توراتءِ تہا اللّٰهءِ آخری نبی محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیغمبر بوگءِ صفت بیان اَنت ہمایانی رہبندءَ آ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرا ایمان بیارَانت بلے آیاں اے قولءُقرار پروشت، ءُمحمّدءِ سرا ایمان نیاوْرت گڑا اللّٰه پاکءَ آیانی سرا لعنت کت ہنچوکہ سورة المائدة آیت ۱۳ تہا ایشی بیان اِنت.

(۲) مریم عَلَيْهَا السَّلَامُ سرا ہمے تہمت اِش جت کہ آئی نعوذباللّٰه گوں یوسف نجاربدکاری کتگ، ءُعیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ پت ہمیش اِنت. حالانکہ عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ اللّٰهءَ بے پتءَ بہ وتی قدرتءَ چہ وتی روحءَ پیدا کت.

(۳) چہ عبداللّٰه بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا گوں صحیح سندءَ روایت اِنت کہ وہدیکہ عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ اے ہبر سربوت کہ یہودیاں پہ منی کشگءَ لانک بستگ گڑا آئی وتی حواری (بزاں کمک کار) مچ کت اَنت کہ آدوْازدہ یا ہبدہ اِتنت ءُگوْشت ئے کئے اِنت کہ منی جاگہءَ وتی کوشارینگءِ واستا آمادہ بیت کہ چہ اللّٰهءِ نیمگءَ منی شکلءُصورت ہما ئرا دیگ بیت. یک جوانے آمادہ بوت گڑا عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ اللّٰهءَ آسمانءِ نیمگءَ چست کت، رندا یہودی آتک اَنت، ءُآیاں ہمے جوان درتک ءُپاہو دات کہ آعیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ =

مِنْ عِلْمٍ اِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوْهُ يَقِيْنًا ﴿۱۵۷﴾

کت آئی بابتءَ. الّمءَ آ شکّءِتہا ینت آئی بابتءَ، آیاں آئی بابتءَ ہچ زانت نیست بیدءِ گمانءِ رندءَ کپگءَ[1] ءُپکّائیا آیاں نہ کشتگ.

بَلْ رَّفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ﴿۱۵۸﴾

۱۵۸. بلکیں آاللّٰہءَ بُرزءَ چست کتگ ءُبرتگ وتی نیمگءَ. ءُاللّٰہ گیش اِنت (چہ ہرکسءَ) ءُخیر کارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

وَاِنْ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهٖ قَبْلَ مَوْتِهٖ ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُوْنُ عَلَيْهِمْ شَهِيْدًا ﴿۱۵۹﴾

۱۵۹. ءُہرچیکہ اہلِ کتاب اَنت آ درہا الّمءَ آئی سرا ایمان ءُیقین کاراَنت چہ آئی مرگءَ پیش[2] ءُقیامتءِ روچءَ آ، آدرستانی

= شکل ءُصورتءَ اَت. یہودیاں ہمے فہم اِت کہ ما عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ پاہو دات، ءُآحقیقتءَ اللّٰہءَ زندگءَ آسمانءِ نیمگءَ چست کتگ اَت. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) بزاں آیاں عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ بابتءَ جیڑہ کت. لہتےءِ گوْشگ ہمیش اَت کہ ما عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ کُشتگ، ءُلہتےءَ گوْشت کہ آما آسمان روگءَ دیستگ پمیشکہ کشتگیں آنہ اِنت بلکیں دگرے. لہتے گوشیت ادا مراد نصارایانی وت ماں وتءِ جیڑہ اِنت. نسطوریہ فرقہءِ گوْشگ ہمیش اَت کہ عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ جسمانی اعتبارءَ درنجگ بوتگ بلے لاہوت (بزاں خداوندی) اعتبارا آدرنجگ نہ بوتگ، بلے ملکانیہ فرقہءِ گوْشگ ہمیش اَت کہ آ «**ناسوت**» بزاں جسمانی «**ءُلاہوت**» بزاں خداوندی ہردوئیں اعتبارا درنجگءُلونجاں کنگ بوتگ. (فتح القدیر) مطلب ہمیش اِنت کہ عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ بابتءَ آیک ہبرے سرا وتا داشت نہ کنت بلکیں وڑ وڑیں جیڑہانی تہا گرفتاراَنت، ءُآدرستانی بنیاد گمانءِسرااِنت. حقیقت ہمیش اِنت کہ آدرنجگ نہ بوتگ بلکیں اللّٰہءَ زندگءَ آسمانءِنیمگءَ چست کتگ.

(۲) ﴿قَبْلَ مَوْتِهٖ﴾ تہا (ہ) ضمیر عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ نیمگءَ رؤت. بزاں قیامتءَ چہ پیسر وہدیکہ عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ چہ آسمانءَ دیم پہ دنیاءَ کئیت گڑا آوہدءِ اہل کتاب درہا عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِسرا پہکءَ ایمان کاراَنت. عیسائی چہ پیسرا عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ منّوک اَنت بلے پداہم آیانی عقیدہءِ تہا باز خرابی ہست. آیانی یک عقیدہے ہمیش اِنت کہ یہودیاں عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ پاہو داتگ، ءُہمے وڑا عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ آیانی نزّیکءَ اللّٰہءِ چکّ اِنت. چہ قیامتءَ پیسرعیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ وہدیکہ دنیاءَ کئیت گڑا آوہدءِ اہل کتاب درہا پہ دلیں مسلمان بنت، ءُآیانی اے ردیں عقیدہ گارءُہلاس بیت. عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ چہ قیامتءَ پیسرا دنیاءَ آیگ چہ صحیح حدیثاں ثابت اِنت، چہ أبو ہریرۃ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ واجہ رسول اللّٰہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: منا ہما ذاتءِ سوگنداِنت کہ منی جان ہمائی دستءَ اِنت نزّیک اِنت کہ مریمءِ چک شمئے تہا ایر =

سراگواہی دیوک بیت[1].

فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِيْنَ هَادُوْا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبٰتٍ اُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ كَثِيْرًا ﴿١٦٠﴾

١٦٠. یہودیانی ناانصافیءِ سببءَ ماحرام کتگ آیانی سرا بازیں پاکیں چیزے کہ پہ آیاں حلال کنگ بوتگ اَنت[2] ءُپہ آیانی بازیں منہ کنگءِ سببءَ چہ اللّٰہءِ راہءَ.

وَّاَخْذِهِمُ الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوْا عَنْهُ وَاَكْلِهِمْ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ ۭ وَاَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٦١﴾

١٦١. ءُپہ آیانی سودگرگءِ سببءَ حالانکہ آیاں چہ ایشی منہ کنگ بوتگ اَت، ءُپہ آیانی ورگءِ سببءَ مردمانی مالاں پہ ناجائز، ءُما تیار کتگ پہ آیانی کافراں تورینوکیں عذاب.

لٰكِنِ الرّٰسِخُوْنَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُوْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيْمِيْنَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ سَنُؤْتِيْهِمْ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿١٦٢﴾

١٦٢. بلے ہما کہ علمءِ تہا محکم اَنت چہ آیاں[3] ءُمؤمناں، ایمان ءُیقین کاراَنت ہما چیزءِ سراکہ (اے محمد) تئی نیمگءَ دیم دیگ بوتگ، ءُہما کہ دیم دیگ بوتگ اَنت چہ تو پیش، ءُہما کہ نمازءِ قائم داروک اَنت ءُزکات دیوک اَنت، ءُایمان ءُیقین کاراَنت اللّٰہءِ سراءُآخرتءِ روچءِ سرا،

= کپیت (بزاں چہ آسمانءَ دیم پہ دنیاءَ کئیت) ءُآحکومتی کنت. عدلءُانصاف کنت. صلیبءَ پروشیت. ہوکاں کُشیتءُگار کنت. جزیہءُٹیکساں پہک گارکنت، خزانہ ءُمال ہنچومچ بیت کہ آہاں زوروک نہ بیت. آوہدءِ یک سجدہے چہ دنیاءُآئی تہءِ دریں چیزاں جوانترانت. (صحیح البخاری کتاب أحادیث الأنبیاء باب نزول عیسٰی عَلَیْہِ السَّلَام) دگہ حدیثے تہا کئیت کہ آمردماں اسلام نیمگءَ (بزاں محمدءِ شریعتءِ نیمگءَ) دعوت دنت، ءُآوہدا مذہب ایوکءَاسلام بیت، ءُہما پشت کپیت. آدگہ دریں مذہب گاربنت. (سنن أبی داود کتاب الملاحم باب خروج الدجال) حافظ ابن کثیر گوشیت: اے بابتءِ حدیث متواتراَنت (بزاں سک باز اَنت) کہ عیسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُ قیامتءِ نزّیکءَ دنیاءَ کئیت.

(١) بزاں آئی وتی زندءَچہ وڑا کہ وتی قوم دیستگ اَت ہما وڑا آیانی بابتءَ گواہی دنت.

(٢) یہودیانی سرا حرام کتگیں چیزانی سرجمیں بیان سورة الأنعام آیت ١٤٦ تہا چارگ بہ بیت.

(٣) مراد عبداللہ بن سلام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءُہما یہودی اَنت کہ آمسلمان بوت اَنت.

ہمیش اَنت کہ ما آیاں الّمءَ مزنیں مُز دئیں.

إِنَّآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦۚ وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَٰرُونَ وَسُلَيۡمَٰنَۚ وَءَاتَيۡنَا دَاوُۥدَ زَبُورٗا ١٦٣

۱۶۳. بے شک کہ ما وحی کت تئی نیمگءَہنچو کہ ما وحی کت نوحءِ نیمگءَ، ءُاے دگہ نبیانی نیمگءَ چہ آئیءَ رند، ءُما وحی دیم دات ابراہیم ءُاسماعیل ءُاسحاق ءُیعقوبءِ نیمگءَ، ءُآئی چکانیءِ نیمگءَ، ءُعیسیٰ ءُایّوب ءُیونس ءُہارون ءُسلیمانءِ نیمگءَ، ءُمادات داؤدءَ زبور.

وَرُسُلٗا قَدۡ قَصَصۡنَٰهُمۡ عَلَيۡكَ مِن قَبۡلُ وَرُسُلٗا لَّمۡ نَقۡصُصۡهُمۡ عَلَيۡكَۚ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكۡلِيمٗا ١٦٤

۱۶۴. ءُلہتے پیغمبر ہست کہ ما آیانی احوال بیان کتگ اَنت پیسر ترا، ءُلہتے پیغمبر ہست کہ ما آیانی احوال پہ تو بیان نہ کتگ اَنت[1] ءُاللّٰہءَ ہبر کتگ گوں موسیٰ توامیں ہبر.

رُّسُلٗا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةُۢ بَعۡدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمٗا ١٦٥

۱۶۵. ءُ(ما دِیم داتگ اَنت) پیغمبر پہ مژدہ دیگءَ، ءُپہ ترسینگءَ تاکہ مہ بیت مردمانی میار اللّٰہءِ سراچہ رسولانی دیم دیگءَ رند[2] ءُاللّٰہ گیش اِنت (چہ

---

(۱) ہما نبی ءُرسول کہ قرآنءَ آیانی بیان نہ کتگ آچنچو بوتگ اَنت اے بابتءَ یک روایتے ہست کہ کل پیغمبر یک لکءُبیستءُچار ہزار بوتگ اَنت بلے اے روایت متکلم فیہ اِنت. (تفسیر ابن کثیر) بازیں محدثیناں اے روایت ضعیف(نزور) گوشتگ، ءُچہ متاخریناں امام البانی تخریجءِ مشکوۃءِ تہا اے صحیح گوشتگ، آیانی پہ دلیں ساباءَ بیدءِاللّٰہءَ دگہ کس نہ زانت. مارا تہنا ہمنچو زانگ لوٹیت کہ آیانی بنگیج چہ آدم عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءَ بوتگ ءُچہ محمّد رسول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ ءَ آیگا ءُہلاس بوتگ، ءُنوں چہ آئی پد ہرکس کہ پیغمبریءِ دعویٰءَ بکنت آدروگ بندےءُدجّالے.

(۲) ہنچوکہ دگہ جاگہے فرماں اِنت ﴿وَلَوۡ أَنَّآ أَهۡلَكۡنَٰهُم بِعَذَابٖ مِّن قَبۡلِهِۦ لَقَالُواْ رَبَّنَا لَوۡلَآ أَرۡسَلۡتَ إِلَيۡنَا رَسُولٗا فَنَتَّبِعَ ءَايَٰتِكَ مِن قَبۡلِ أَن نَّذِلَّ وَنَخۡزَىٰ﴾ اگں چہ پیغمبرءِ دیم دیگءَ پیش ما آنیستءُنابود بکتین اَنت گڑا الّمءَ آیاں گوشت کہ اےمئے پروردگار پرچہ تومئے نیمگءَ پیغمبرے دیم نہ دات کہ ما تئی آیاتانی رندگیری بکتیں پیش چہ ذلیلءُرزوابوگءَ. [سورۃ طٰہٰ: ۱۳۴] بزاں اللّٰہءَ قومانی تہا پیغمبر پمیشا دیم داتگ اَنت تاکہ آیانی سرا =

ہرکسءَ) ءُجواں کارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ بِمَآ اَنْزَلَ اِلَيْكَ اَنْزَلَهٗ بِعِلْمِهٖ ۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُوْنَ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا ﴿١٦٦﴾

۱۶۶. بلے اللہ گواہ اِنت ہمائی سرا کہ آئی تئی نیمگءَ ایر گپتگ، آئی نازل کتگ پہ وتی زانتءَ[1]، ءُفرشتگ ہم گواہ اَنت. ءُبسّ اِنت اللہ پہ گواہ بوگءَ.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوْا ضَلٰلًۢا بَعِيْدًا ﴿١٦٧﴾

۱۶۷. بے شک ہما کہ کفراِش کتگ ءُمردم اِش دور داشت اَنت چہ اللہءِ راہءَ، گڑا آ چہ راہءَ دوربوت اَنت سک دور.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَظَلَمُوْا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيْقًا ﴿١٦٨﴾

۱۶۸. بے شک ہمایاں کہ کفراِش کت ءُظلم اِش کت، اللہ آیاں نہ بخشیت ءُنے کہ آیانی رہشونیءَ کنت[2].

اِلَّا طَرِيْقَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ۭ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَي اللّٰهِ يَسِيْرًا ﴿١٦٩﴾

۱۶۹. بلے پہ دوزہءِ راہءَ (آیاں بارت) پہ بنانی پہ بن پشت کپ اَنت آئی تہا. ءُاے چیز پہ اللہءَ سک باز ارزان اِنت.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاۗءَكُمُ الرَّسُوْلُ بِالْحَقِّ مِنْ رَّبِّكُمْ فَاٰمِنُوْا خَيْرًا لَّكُمْ ۭ وَاِنْ تَكْفُرُوْا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿١٧٠﴾

۱۷۰. اے مردماں! بے شک کہ آتکگ پہ شما رسول گوں حقءَچہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ. نوں ایمان بیارات کہ اے شر ترانت پہ شما، ءُاگاں نہ منّ اَنت، گڑا بے شک کہ اللہءِ اَنت ہرچیکہ آزمانانی

= حجّتءُدلیل جاہ گیر بہ بیت، ءُقیامتءَ آاے عذرءَ پیش کت مہ کنت کہ پہ ما وہچ پیغمبر نیاتگ.

(۱) بزاں آئی زانتگ کہ تو پیغمبر بوگءِلائق ئے پمیشا آئی ترا پیغمبر کتگءُدیم داتگ ءُبزاں آئی فیصلہ رد نہ بوتگ.

(۲) بزاں چہ بازیں کفرءُنافرمانیانی سببءَ آیانی دل پہک سیاہ بوتگ اَنت پمیشا نوں آیانی پہ ہدایتءَ آیگءِ، ءُچہ اللہءِ نیمگءَ آیانی بخشگءِ ہچ وڑیں امّیدے پشت نہ کپتگ.

يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لَا تَغْلُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ وَلَا تَقُوْلُوْا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ ۭ اِنَّمَا الْمَسِيْحُ عِيْسَى

ءُزمينءِ تها ہست[1] ءُالله جوانیں زانوک ءُخیرکارے ءُحکمتاني واجه اِنت.

۱۷۱. اے اہلِ کتاباں! چه حدّءَ بِر مه گوْزات وتی دینءِتہا[2]، ءُمه گوْش اِت اللّٰهءِ حقّءَ بلے حقّیں ہبر، بیدءِ ایشی دگه ہچ نیست که مسیح عیسیٰ مریمءِ چُک، اللّٰهءِ رسول

(۱) بزاں چه شمئے نافرمانیانی سببءَ اللّٰهءَ ہچ تاوان نه رسیت، ءُآئی بادشاہتءِ تہا ہچ گمّیَ نئیت که آدرہیں زمین ءُآسمانانی مالک اِنت بلکیں تاوان شمئے جندا ں رسیت.

(۲) «غلو» گوْشنت کجام یک چیزےءَ چه آئی جاہءُمقامءَ برگوْازینگءَ. ہنچو که نصارایاں عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ بابتءَ غلوکت، ءُآچه پیغمبریءِ مقامءَ چست کت ءُپه الوہیتءِ مقامءَ سرکت، ءُہمے پیما وتی عالمءُبزرگانی بابتءَ غلواِش کت که آیان اِش حلالءُحرام کنگءِ گچینی دات، ءُآہش رب جوڑکت اَنت. الله پاکءَ فرمائینیت ﴿ اِتَّخَذُوْٓا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ﴾ که آیاں بیدءِ اللّٰهءَ وتی عالمءُدرویش رب جوڑکتگ اَنت. [سورة التوبة: ۳۱] آیانی رب جوڑکنگ حدیثءِ ربہندا ہمیش اَت که آیاں ایشانی حلال کتگیں حلال زانت اَنت، ءُآیانی حرام کتگیں آیاں حرام زانت اَنت. (سنن الترمذی، تفسیرسورة التوبة) بزاں آیاں اللّٰهءِ نافرمانیءِ تہا ہوں ایشانی رندگیری کت. حالانکه اللّٰهءِ نافرمانیءِ تہا ہچ کسی رندگیری کنگ جائزنه اِنت، ہنچو که واجه رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**لاطاعة لمخلوق فی معصیة الله**». (المعجم الکبیر للطّبرانی ج۱۸ تاکدیم ۱۸۵). واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وتی امّتءَ اے بابتءَ آگاه کت ءُفرمائینت: «**لاتطرونی کما أطرت النّصارٰی عیسی ابن مریم فإنّما أنا عبده فقولوا عبدالله ورسوله**». (صحیح البخاری کتاب الأنبیاء باب قوله تعالیٰ ﴿ وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ مَرْيَمَ ﴾) مناچومزن مه کن اِتءُمه گلاات که نصارایاں عیسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ مزن کتءُگلات. بیدءِایشی دگه ہبرنیست که من آئی بندیاں، نوں (منا) اللّٰهءِ بندهءُرسول بگوْش اِت. افسوس ہما غلوکه نصارایاں وتی عالمءُپیغمبرانی بابتءَ کت، پہکءَ پہک ہما غلو (زیادہی) اے امّتءَ وتی عالمءُپیغمبرءِ واستا کتگ که آیاں خدائی صفات پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ داتگ اَنت بلکیں یک قدمے دیما شتگ اَنت، ءُبزرگان اِش ہوں خدائی صفات داتگ اَنت، ءُآیاں وتی مشکل کشا زان اَنت، ءُآیانی بندگیءَ کنند. ہمے پیما وتی عالمءُفقیه اِش پیغمبری درجه داتگ اَنت که آیانی ہبراں چوپیغمبرانی ہبرءِپیما وتی سرا فرض زان اَنت، ءُپه آیانی یله کنگءَ ہچ وڑا راه نه برّاَنت، ءُہمیشی گوْشنت که مامقلّدیں، ءُپه مقلدءَ ایوکءَ امامءِ گپ حُجّت اِنت ءُبس، حالانکه اے جاہءُشان ایوکءَ پیغمبرانی مقام اِنت که ہرچیزءِتہا آیانی رندگیری کنگ واجب اِنت. راست گوُشت واجه رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ که شما (مراد اے امّت اِنت) الّمءَ پیسری ثینانی رندگیریءَ کن اِت بجیل په بجیل، ءُدست په دست. (بزاں شمئے ءُآیانی میانءَ فرق گندگ نه بیت اے چیزءِ تہا). (سنن ابن ماجه کتاب الفتن باب افتراق الأمم).

ابْنُ مَرْيَمَ رَسُوْلُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهٗ ۚ اَلْقٰىهَآ اِلٰى مَرْيَمَ وَرُوْحٌ مِّنْهُ ۡ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ۫ وَلَا تَقُوْلُوْا ثَلٰثَةٌ ۭ اِنْتَهُوْا خَيْرًا لَّكُمْ ۭ اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۭ سُبْحٰنَهٗٓ اَنْ يَّكُوْنَ لَهٗ وَلَدٌ ۘ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ۝

اِنت، ءُآئی حکم اِنت[1] کہ دۆر ئِے دات مریمءِ نیمگءَ، ءُیک روحے چہ آئی نیمگءَ[2]، نوں ایمان بیارات اللّٰہءِ سرا، ءُآئی رسولانی سرا، ءُمہ گوْش اِت کہ (اللّٰہ) سئے اَنت[3] (چہ اشی)وتا بدارات کہ پہ شماجوانترانت. بیدءِایشی دگہ ہچ نیست کہ اللّٰہ یکّیں معبود اِنت. آ پاک اِنت چہ اے ہبرءَ کہ آئراچک بہ بیت، ہمائیءِ اَنت ہر چیکہ آزمانانی ءُزمینءِ تہا ہست. ءُبسّ اِنت اللّٰہ پہ کارانی ٹہینگءَ.

لَنْ يَّسْتَنْكِفَ الْمَسِيْحُ اَنْ يَّكُوْنَ عَبْدًا لِّلّٰهِ وَلَا الْمَلٰۗىِٕكَةُ الْمُقَرَّبُوْنَ ۭ وَمَنْ يَّسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ جَمِيْعًا ۝

۱۷۲. ہجبر وتا مزن نہ زانت مسیح (عیسیٰ) چہ اے ہبرءَ کہ اللّٰہءِ بندہ بہ بیتءُنہ مزن شانیں فرشتگ[4] ءُہر کس کہ وتا مزن لیکیت چہ آئی بندگءَ، ءُتکبر بکنت، گڑا آ مُچ کنت آ درستاں وتی نیمگءَ.

(۱) بزاں بےپتءَ ایوکءَ پہ لفظ کُن گوْشگءَ آاللّٰہ پاکءَ جوڑکت. ءُاے کلمہ پہ جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ مریم عَلَيْهَا السَّلَامُ سرکنگ بوت.

(۲) (روح اللّٰہ) مطلب ہما پُپّ اِنت کہ جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ پہ اللّٰہءِ حکمءَ مریم عَلَيْهَا السَّلَامُ جیگءِتہا کت کہ آ اللّٰہءَ پتءِ ہما آپ بزاں نطفہءِ جاگہءَ کت. ہمے وڑا عیسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ اللّٰہءِ کلمہ اِنت، ءُآئی روح اِنت.

(۳) نصارایانی باز فرقہ اَنت. لہتے وعیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ اللّٰہءِ جند گوْشنت، ءُلہتے آئرا اللّٰہءِ چک گوْشنت، ءُدگہ لہتے «أقانيم ثلاثة»، بزاں سئے خدایانی عقیدہ داروک اَنت، ءُعیسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ «ثالثُ ثلٰثة» بزاں سئیمی خدا گوْشنت. ادا اللّٰہ ایشانی ہمے عقیدہءِ ردّا کنگءَاِنت کہ سئے نہ اَنت،یکّے.

(۴) عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ پیما لہتے مردماں فرشتہ اللّٰہءِ شریدار جوڑ کتگ اِتاں. اللّٰہ فرمان کنت کہ آدرہا اللّٰہءِ بندہ اَنت، ءُآوت ایشی منّوک اَنت کہ ما اللّٰہءِ بندہ ایں نوں شما پہ کجام بنیادءَ آیاں اللّٰہءِ شریدار جوڑکن اِت؟ مقصد ہمیش اِنت کہ اے کارانی واستا آیاں ہچ دلیل نیست، ءُآ پہک بے دلیل اَنت.

فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَيُوَفِّيْهِمْ اُجُوْرَهُمْ وَيَزِيْدُهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ۚ وَاَمَّا الَّذِيْنَ اسْتَنْكَفُوْا وَاسْتَكْبَرُوْا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ۙ وَّلَا يَجِدُوْنَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿۱۷۳﴾

۱۷۳. نـوں ہما شـخصاں کـہ ایمـان اِش آؤرت ءُنیکـیں کاراِش کـت، آیـانی مُـزّءَ پہکءَ پہـک دنـت. ءُگیـش د نت آیـاں چہ وتی مہربانیءَ[1]، ءُہمایاں کہ وتا مزن اِش لیک اِت ءُتکـبراِش کـت، نـوں آیـاں عذاب دنـت تورینوکیں عذاب. ءُنـہ گنداَنت پہ وتا بیدءِاللّٰہءَ دگہ دوست ءُکمک کارے.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمْ بُرْهَانٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ نُوْرًا مُّبِيْنًا ﴿۱۷۴﴾

۱۷۴. او مردمـاں! آتک ءُرسـت پہ شـما دلیل[2] چہ شمئے پروردگارءَ. ءُما دیم دات پہ شما ظاہریں روژنائی یے.

فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوْا بِهٖ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِيْ رَحْمَةٍ مِّنْهُ وَفَضْلٍ ۙ وَّيَهْدِيْهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا ﴿۱۷۵﴾

۱۷۵. نـوں ہمـا شـخصاں کـہ اللّٰہءِ سرا ایمـان ءُیقـین آؤرت ءُوتءَ میـاراِش کت ہمائی، گـڑا مـان کنـت (اللّٰہ) آیـاں وتی رحمتانی تہـا ءُوتی مہربانیءِتہـا. ءُآیـاں بـارت وتی نیمگءَ تچکیں راہءِ سرا.

يَسْتَفْتُوْنَكَ ۭ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيْكُمْ فِي الْكَلٰلَةِ ۭ اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهٗ وَلَدٌ وَّلَهٗٓ اُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ ۚ وَهُوَ يَرِثُهَآ اِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّهَا وَلَدٌ ۭ

۱۷۶. آ ترا جسـت گـر اَنت، بُگـوْش کہ اللّٰہ پہ شـما بیان کنت ماں بُنـڈءِ بابتءَ[3]، اگاں یک مردمے مُرت کہ آئرا چک نیست ءُآئی یـک گہارے، گـڑا ہماگہـارءَ نیم رسـیت

(۱) ﴿ وَيَزِيْدُهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ﴾ کـہ آیاں گیش دنت چہ وتی مہربانیءَ. ایشی معنیٰ ہمیـش اِنت کہ مردم یک نیکیءِ کنت اللّٰہ آئرا کم چہ کم دہ نیکیءِ ثوابءَ دنت، ءُگیشـترءَحد نیسـت ہرچیکـہ بلوٹیت دنت. آئی مہربانیاں حدنیست.

(۲) مراد قرآن کریم اِنت. ﴿ بُرْهَانٌ ﴾ بنچیں دلیلءَ گوْشنت کہ آپچ وڑیں عذرءُمیار پشت مہ گیجیت، ءُبنچیں حجّتءَ گوْشنت کہ آدرییں شکءُشبہاتاں گاربکنت. یقیناً قرآنءِ تہا اے صفت سرجمءَہست اَنت.

(۳) ﴿ الْكَلٰلَةِ ﴾ گیشتریں عالمانی نزّیکءَ ہما مردمءَ گوْشنت کہ نہ آئی پت زندگ اِنت، ءُنہ آئرا چک ہست. (تفسیر ابن کثیر).

فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثٰنِ مِمَّا تَرَكَ ۚ وَإِنْ كَانُوْٓا إِخْوَةً رِّجَالًا وَّنِسَآءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ ۗ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوْا ۗ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿١٧٦﴾

ہرچیکہ آئی ویل کتگ[1]، ءُآبرات میراث بارت چہ ہمے گہارءَ، اگاں آئرا چک مہ بیت[2]. نوں اگاں آ گہار دواَنت گڑا پہ ہما یان اِنت دوبہر چہ ہمے برات‌ءِمیراثءَ[3]. ءُاگاں برات ءُگہار (بزاں) مردین‌ءُجنین ہوری‌ءَوارث اَنت. گڑا ہر مردین‌ءَ دو جنین‌ءِ بہرءِ برابرءَ رسیت، اللہ شمارا گِیشّینیت ءُدنت تاکہ شما گمراہ مہ بئیت. ءُاللہ ہر چیزءَزبر زانوک اِنت.

(۱) بزاں اگن ہنچیں مردمے بہ مریت کہ نہ آئی پت زندگ اِنت، ءُنہ آئرا چک ہست بلے گہارے ہست ئے گڑا مروکءِ مالءِنیم ہمے گہارءَ رسیت. زانگ لوٹیت کہ پتؤ ءُمردیں چکّءِ بوگءِ وہدا گہارءَہچ نہ رسیت. چہ پتءَ پتءِ پت، ءُچہ چکّءَ نماسگءُ کڈا سک دربا مرادَانت. ءُاے درستانی حکم یکّ اِنت. ہاں اگن چک جنین چکّے بوت گڑا گہار آئی عصبہ بیت، ءُآئرا رسیت گوں. بزاں نیمءَ چک بارت،ءُآدگہ نیمءَ گہار بارت. ءُاگن گوں گہارءِ بچکءِ جنیں چک زندگ بوت گڑا نیم جنین چکّءَ رسیت، ءُششک نماسگءَ، ءُرندا ہرچیکہ مانیت آگہارءَ رسنت. (تفسیر ابن کثیر، فتح القدیر).

(۲) بزاں اگن یک جنینے مرت، ءُآئرا پتءُچک نیست، ءُآئی وارث آئی برات بوت گڑا درپیں مال ایوکءَ ہمائرا رس اَنت. فائدہ؛ اگن مروکءِ پت ہوں زندگ بہ بیت گڑا براتءَ ہچ نہ رسیت، ءُاگن چہ اصحاب الفروضاں (ہما کہ اللہءَ آیانی بہر گیشّینگءُنام گپت کتگ) کسے زندگ بوت گڑا آیانی بہر آیاں دیگ بیت. رندا پشت کپتگیں مال براتءَ رس اَنت پمیشا کہ واجہ رسول اللہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**ألحقوا الفرائض بأهلها فما بقي فهو لأولى رَجل ذكر**» ہما کہ آیانی بہر گیشّینگ بوتگ آیاں آیانی بہر دیگ بہ بیت رندا ہرچیکہ پشت کپیت نوں آنزیک تریں مردین‌ءَ رسنت. (صحیح البخاری، کتاب الفرائض باب میراث الولد من أبیه وأمّه).

(۳) ہمے حکم چہ دوءَ گیشترءِ واستاِنت. بزاں اگن مروک کلالہے بوت کہ نہ آئرا پت ہست‌ءُنہ چک، ءُآئی دوگہاراَنت یاگیشتراَنت گڑا آدرستاں ہمے مالءِ دوبہر رسیت.

سُوْرَةُ الْمَآئِدَة سورة المآئدة

سوره مائده ماں مدینهءَ نازل بوتگ ءُآئی
ءِیک صدءُبیست آیاتءُشانزده رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ کہ آسک
باز مهربان ءُزبریں رحم کنوکے

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَوْفُوْا بِالْعُقُوْدِ ۭ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيْمَةُ الْاَنْعَامِ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيْدُ ①

١. اے ہما مردماں کہ ایمان اِش آوُرتگ! وفاءَ سرجم بکن اِت قول ءُقراراں[1] حلال کنگ بوتگ اَنت پہ شما چارپادیں گنگدام[2] بیدءِہمایاں کہ (آیانی حرام بوگ) پہ شما وانگ بنت[3]، حلال مہ زان اِت شکارءَوہدیکہ شما ماں احرامءَ بئیت[4] بے شک کہ اللّٰہ حکم کنت ہرچیکہ بلوٹیت.

(١) «عقود» جمع اِنت، عقد آئی واحداِنت. اے گرنچ دیگءَ گوْشنت. مراد اللّٰهءِ احکام اَنت کہ اللّٰهءَ انسانانی سرا الّی کتگ اَنت. ءُہمے پیما ہماجائزیں قولءُقرار مراد اَنت کہ مردم اِش گوں دگہ یکےءَ کنت. اے دوئینانی سرجم کنگ الّـی اِنت ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿ وَاَوْفُوْا بِالْعَهْدِ ۚ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْـُٔوْلًا ﴾ سرجم بکن اِت قولءُقرارءَ، بیشک کہ قولءُقرارءِ بابتءَ جست کنگ بیت. [سورة بنی إسرائیل: ٣٤].

(٢) ﴿ بَهِيْمَةُ ﴾ چارپادیں دلوتاں گوْشنت. ایشاں ﴿ بَهِيْمَةُ ﴾ پمیشا گوْشگ بیت کہ ایشانی ہبرانی فہمگءِتہا ابہام (کمی) ہست.، کہ آ ہبرکت نہ کن اَنت. (تفسیر قرطبی) ءُ(اَنعام)ءَ چہ مراد گوگ،ءُپس، ءُبشترءُمیش اَنت ہنچوکہ سورة الأنعامءِ آیت ١٢٤ تہا ایشی بیان اِنت.

(٣) ہنچو کہ آیانی بیان ہمے سورتءِ سئیمی آیتءِتہا پیداگ اِنت. آیت ہمیش اِنت ﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ ﴾.

(٤) ہزاں احرامءِ حالتءَ شکار کنگ جائز نہ اِنت. ایشی سرجمیں بیان ہمے سورتءِ آیت ٩٥ تہا پیداگ اِنت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُحِلُّوْا شَعَآئِرَ اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَآئِدَ وَلَآ آٰمِّيْنَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنْ رَّبِّهِمْ وَرِضْوَانًا ۭ وَاِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوْا ۭ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُوْا ۘ وَتَعَاوَنُوْا عَلَي الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۠

۲. اے ہما مردماں کہ ایمان اِش آؤرتگ! حلال مہ زان اِت اللّٰہءِ (شرف دار کتگیں) نشانیاں[۱]، ءُنے کہ با حرمتیں ماہءَ[۲] ءُنہ حجّءَ برگءِ جناوراں ءُنہ ہمائی کہ گردن بندے گورا اِنت[۳] ءُنہ دیم پہ باحرمتیں لوگءِ نیمگءِ آؤکاں کہ شوہاز کنند وتی پروردگارءِ مہربانیءَ و آئی وش بوگءَ[۴] ءُوہدیکہ شما چہ احرامءِ حالتءَ دربیاِات گڑا شکار بکن اِت[۵]، ءُآمادہ مہ کنت شمارا کجام یک قومےءِ دژمنی کہ منہ اِش کتگ شمارا چہ مسجد حرامءَ، اے کہ شما نا حقّی بکن اِت[۶] یکّءَ دگرءِ کمک بہ

(۱) «شعائر» جمع اِنت، ءُشَعِیرْة آئی واحد اِنت. مراد «**حرمات الله**» اَنت. بزاں ہماکہ اللّٰہءَ آ باحرمت،ءُعزّتی چیز جوڑکنگ اَنت ءُمزن شان کتگ اَنت. ادا خاص حجّءِ احکام مرادانت، ءُآئی عمومءِتہا اللّٰہءِ کلّیں احکام کاینت کہ آیانی عزّتءُاحترام کنگ لوٹیت ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ وَمَنْ يُّعَظِّمْ شَعَاۗىِٕرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوْبِ ﴾ ہرکس کہ اللّٰہءِ نشانیانی (بزاں احکامانی) احترامءَ بکنت، نوں اے چہ دلءِپہریز گاریءَ اِنت. [سورة الحج: ۳۲] بزاں اے وڑیں مردمءِ دل چہ کفرءُبے ایمانیءَ صاف اِنت. زانگ لوئیت کہ آئی احکامانی کلاگ زورگ کفرے. ءُآیانی احترام کنگ،ءُآیانی سرا عمل کنگ فرض اِنت.

(۲) باحرمتیں ماہ چاراَنت: رجب، ذوالقعدہ، ذوالحجّہ، محرّم. بزاں اے ماہانی احترامءَ بکن اِت، ءُاشانی تہا کُشت ءُکوش مہ کن اِت. اے بابتءَ سرجمیں بیان سورة التّوبة آیت: ۳۶، ۳۷ تہا چارگ بہ بیت.

(۳) ﴿ الْهَدْيَ ﴾ ہما دلوتاں گوْشگ بیت کہ حاجی حرمءَ پہ قربانی کنگءِ ہاترا آیاں گوں وتا برنت گوں. ﴿ الْقَلَآئِدَ ﴾ جمع اِنت. قلاذَة آئی واحد اِنت. مراد ہماجناور اَنت کہ آقربانیءِ نشان دیگءِ واستا ہار یا پوستءِ پنّہ اِش گورادات اَنت تاکہ مرد م آیاں کارمہ دارانت. اسلامءَ ہم ایشانی عزّتءُاحترام برجاہ داشت، ءُآیانی کاردارگءَ منَہ کت.

(۴) بزاں حجّءُعمرہءِ نیتءَ، یا سوداگریءُ کاروبارءِ نیتءَ حرمءِ نیمگءَ رؤکاں مہ دارات، ءُآیاں جنجال مہ کن ات.

(۵) بزاں وہدیکہ شما چہ احرامءَ دربیاِات، ءُحلال بہ بئیت گڑا پہ شما شکار کنگ جائز اِنت. اگن یکّے شکار کنگ بلوئیت گڑا شکارکت کنت بلے چہ حرمءِ حدءَ ڈن.

(۶) بزاں چو مہ بیت ہما مشرکاں کہ شمارا شش ہجریءَ چہ مسجد حرامءِ روگءَ نئیشت نوں شما چہ ہما =

وَلَا تَعَاوَنُوْا عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝

بئیت نیکیءِ کارءِ سرا، ءُپرہیز گاریءِ سرا، ءُیکّءَ دگرءِ کمک مہ بئیت پہ گناہانی کاراں، ءُناحقّیءِ سرا. ءُبترس اِت چہ اللّٰہءَ، بے شک کہ اللّٰہءِ عذاب سکّ اِنت.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيْرِ وَمَآ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوْذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيْحَةُ وَمَآ اَكَلَ السَّبُعُ اِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ ۣ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَاَنْ تَسْتَقْسِمُوْا

۳. حرام کنگ بوتگ شمئے سرا مردار[۱] ءُہون ءُہُکّءِ گوشت ءُہما جناورکہ آئی سرا بیدچہ اللّٰہءَ دگرےءِ نام گرگ بوتگ ءُہما کہ مرتگ چہ گُتّوس کنگءَ[۲] یا پہ زدگ بوگءَ[۳]، یاچہ برزیں جاگہےءِ کپگءَ[۴] یاپہ کانٹےءِ لگگءَ[۵] ءُہما کہ رسترےءَ وارتگ بیدءِہمائی کہ شما ہلار کتگ[۶] ءُہما کہ کشگ بوتگ پہ ٹکانیءِ سرا[۷]، ءُایکہ

= کینگءَ گوں آیاں گیشی ءُناانصافی بکن اِت، ہر وہدا عدلءُانصاف بکن اِت توری دیمءِ مردم چہ دژمناں بہ بیت، ناانصافی گوں دژمنءَ ہم روا نہ اِنت.

(۱) ﴿ الْمَيْتَةُ ﴾ ہما حلالیں دلوتءَ گوشتنت کہ آبے ہلارءُشکار کنگءَ وت بہ مریت.

(۲) ﴿ وَالْمُنْخَنِقَةُ ﴾ ہما حلالیں دلوتءَ گوشتنت کہ آپہ گُتّوس کنگءَ مریت.

(۳) ﴿ وَالْمَوْقُوْذَةُ ﴾ ہما حلالیں دلوت کہ آپہ لٹ، یاپہ دگہ ہنچیں چیزےءَ جنگءُچوپگ بہ بیت تاکہ بہ مریت بےہلارکنگءَ.

(۴) ﴿ وَالْمُتَرَدِّيَةُ ﴾ توری وت بہ کپیت، یادگرےءَ تیلانک داتگءُدژرداتگ.

(۵) ﴿ وَالنَّطِيْحَةُ ﴾ بمعنیٰ منطوحة. مراد ہما دلوت اِنت کہ پہ چیزےءِ لگگءَ بہ مریت بےہلار کنگءَ.

(۶) گیشترین عالمانی مذہب ہمیش اِنت کہ اے استثناء بیان بوتگیں درپیں گوسپندانی واستااِنت. بزاں چہ اے گوسپنداں ہرچ گوسپندے شما اے حالتءِ تہا دیست کہ آئی تہا زندگ بوگءِ نشانی ہست، ءُپدا شما آشرعی رہبندءَ ہلار کت گڑا آئی ورگ جائزاِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۷) مجاہدءُقتادہ گوشتنت کہ بیت اللّٰہءِ گورا سئے صدءُشَست مِک کتگیں سنگ ہست اَت. اے ابید اِتنت چہ بُتاں. مشرکاں ہمیشانی احترام کت، ءُہمدا وتی بتانی نامءَ نذرءُنیازاش کت. ءُلہتے گوشیت مراد ہمے مِک کتگیں بُت اَنت کہ مشرکاں ہمیشانی گورا گوسپند وتی ہمے بتانی نامءَ ہلار کت اَنت. (تفسیرمظہری) چہ ادا زانگ بیت ہما جناور کہ آدرگاہءُمزارانی سرا قلندرءُپیرانی وش کنگءِ ہاترا کشگ بنت آحرام ساب اَنت، ءُآیانی ورگ جائز نہ اِنت.

بِالْاَزْلَامِ ؕ ذٰلِكُمْ فِسْقٌ ؕ اَلْيَوْمَ يَىِٕسَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ دِيْنِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ ؕ اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِيْ وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِيْنًا ؕ فَمَنِ اضْطُرَّ فِيْ مَخْمَصَةٍ غَيْرَ

ونڈ بہر بکن اِت پہ تیرانی سرا[1]، اے گناہءِ کارانت. مروچی نا امید بوت اَنت کافر چہ شمئے دینءَ[2] نوں مہ ترس اِت چہ آیاں، ءُچہ من بترس اِت، مروچی من توام کت پہ شما شمئے دین، ءُمن توام کت شمئے سراوتی احسان[3]، ءُمن گچین کت پہ شما اسلام پہ دینءِ وستاء، نوں ہما کہ لاچار بوت

(۱) جاہلیّتءِ زمانگءَ عربانی رواج ہمیش اَت کہ آیاں چہ تیراں جوانیءُخرابیءِ زانگءِ کوشش کت. بیت اللّٰہءِ تہا ہمیشانی بتانی گورا سئے وڑیں تیر ایراَت. یکّےءِ سرا نبشتہ اَت کہ (افعل) بزاں بکن. دومیءِ سرا نبشتہ اَت (لاتفعل) کہ مہ کن. ءُسئیمیءِسرا ہچ نبشتہ نہ اَت. ءُلہتے گوشیت کہ یکّےءِ سرا نبشتہ اَت «**أمرنی ربّی**» بزاں منا منی پروردگارءَ حکم داتگ. ءُدومیءِسرا نبشتہ اَت کہ «**نهانی ربّی**» بزاں منامنی پروردگارءَ منَہ کتگ. ءُسئیمیءِ سرا ہچ نبشتہ نہ اَت. نوں ہمیکہ یکّےءَ سفرےءِ ارادہ کت، یاآروسےءِ، یادگہ ہنچیں کارےءِ گڑا ہمے بتانی مجاورءُپانگواں آتیر شر چکرّینت اَنت، ءُپدا یکّے درئے کت. اگن آئی تہا کارکنگءِ اجازتءُحکم نبشتہ اَت گڑا آئی اے کارکت، ءُاگن منَہ بوگ نبشتہ اَت گڑا آئی اے کارنہ کت. ءُاگن ہچ نبشتہ نہ اَت پدا تیراش دات. اللّٰہءَ چہ اے کاراں منَہ کت اَنت کہ ایشانی بنیاد توہمات (وہمءُردیں گمانانی) سرایت، ءُاے «**استمداد لغیرالله**» بزاں بید چہ اللّٰہءَ مددءُکمک گرگءِ یک رہبندے اَت ءُاے شرکے.

(۲) بزاں کافر چہ ایشی ناامید بوت اَنت کہ مسلمان وتا آیانی دررورءُہم رنگ بکن اَنت پرچہ کہ اللّٰہءَ مسلمان چہ مشرکاں جتا کت اَنت، ءُآیانءَ چہ اے چیزءَ منَہ کت کہ آوتا مشرکانی ہم رنگ بکنند، ءُآیانی مخالفت کنگءِ حکم دات.

(۳) اے اللّٰہ پاکے مستریں نعمت اِنت اے امّتءِسرا کہ آئی اے دین پہ آیاں توام کت، ءُنوں آدگہ دینےءِ محتاج نہ اَنت، ءُنہ آیاں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ پد دگہ نبیءِ ضرورت ہست پمیشیا آاللّٰہءَ خاتم النّبیّین والرّسل جوڑکت، ءُآدرہیں انسانانی ءُجتانی نیمگءَ دیم دات. نوں حلال ایوکءَ ہماچیزاَنت کہ اللّٰہ ءُآئی رسولءَ حلال کتگ اَنت. دگہ کس حلال کت نہ کنت. ءُہمے پیماحرامیں چیز ہماہ اَنت کہ اللّٰہ ءُآئی رسولءَ حرام کتگ اَنت. دگہ کس حرام کت نہ کنت. دین ایوکءَ ہما اِنت کہ اللّٰہءَ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا دیم داتگ کہ آقرآنءُصحیح حدیثانی شکءَ محفوظ اِنت. نوں ایشی تہا ہچ پیمیں کمیءُگیشی بوت نہ کنت. حدیثءَ ہست اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: «**ليس من عمل يُقرّب إلى الجنّة إلّا وقد أمرتكم به، ولا عمل يقرّب إلى النار إلّا وقد نهيتكم عنه**». کہ چشیں عملءُکار ہچ نیست کہ آمردمءَ گوں بہشتءَ نزّیک بکنت بلے آمن شمارا گوشتگ گوں، ءُآئی حکم داتگ. ءُہمے پیما چشیں عملءُکار ہچ نیست کہ آمردمءَ گوں دوزہءَ نزّیک بکنت بلے من شمارا چہ آئی منَہ کتگ. (مستدرك الحاكم، كتاب البيوع، شماره حديث: ۲۱۳۶، إمام ذهبی صحيح گوشتگ).

مُتَجَانِفٍ لِّاِثْمٍ ۙ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٣

سکّیں شُدیءِ تہا، مئیلان مہ کنت گناہءِ نیمگءَ. گڑا بے شک کہ اللہ مزنیں بخشوک ءُباز مہربانے.

يَسْـَٔلُوْنَكَ مَاذَآ اُحِلَّ لَهُمْ ۭ قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبٰتُ ۙ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِيْنَ تُعَلِّمُوْنَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ ۡ فَكُلُوْا مِمَّآ اَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِ ۠ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ۝٤

۴. آ ترا جست کنت کہ کجام کجام چیز پہ آیاں حلال کنگ بوتگ اَنت، بگوْش کہ حلال کنگ بوتگ اَنت پہ شما دراہیں پاکیں چیز[1] ءُہما شکار کنوکیں جناور کہ شما تعلیم داتگ اَنت پہ تا چینگءَ، شما آیاں تعلیم دئیت ہما چیزانی کہ شما را اللہءَ تعلیم داتگ[2] گڑا بوراِت چہ ہما شکارءَ کہ آشکاری جناوراں پہ شما گپتگ ءُداشتگ، ءُبگراِت اللہءِ نامءَ آئی سرا[3] ءُبترس اِت چہ اللہءَ بے شک کہ اللہ سک زوت ساب گیپت.

اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبٰتُ ۭ وَطَعَامُ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ حِلٌّ لَّكُمْ ۠ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَّهُمْ ۡ وَالْمُحْصَنٰتُ مِنَ الْمُؤْمِنٰتِ وَالْمُحْصَنٰتُ مِنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ

۵. مروچی حلال کنگ بوتگ اَنت پہ شما دراہیں پاکیں چیز، ءُورگ کتابیانی حلال اَنت پہ شماءُشمئے ورگ پہ آیاں حلال

(۱) پاکیں چیز ہماینت کہ اللہ ءُآئی رسولءَ آیانی ورگ جائز گوشتگ. ءُہرآچیز کہ اللہ ءُآئی رسولءَ آیانی ورگ حرام گوشتگ آناپاک اَنت.

(۲) جوارح جمع اِنت، جارح آئی واحداِنت. بمعنیٰ کاسب بزاں کتّوک. مراد شکار کنوکیں جناوراَنت ہنچوکہ کچک اِنت، ءُشاہین اِنت، یا ایدگہ شکاری جناوراَنت کہ آیاں چہ پیسرءَ شکارءِ تعلیم دیگ بوتگ. اے شکاری ہما وہدءَ گوْشگ بیت کہ آئی تہا اے سئیں چیز بہ بنت. (۱) وہدیکہ آپہ شکارءَ ویل کنگ بہ بیت گڑا پہ تچانءَ برڑت ہمائی شکار کنگءَ. (۲) وہدیکہ توار بردیگ بہ بیت گڑا ہما دمانءَ بئیت،ءُجواب بداَنت. (۳) وہدیکہ منَہ کنگ بہ بیت گڑا ہما ساہتءَ شکارءَ ویل بکنت. (تفسیر قرطبی).

(۳) اے پیمیں جناورءِ شکار گوں سئے شرطءَ حلال اِنت. (۱) آشکاریءِ ویل کنگءِ وہدا بسم اللہ وانگ بہ بیت. (۲) آشکار کنوکیں جناور آئرا پہ وتی واستا شکار مہ کنت، ءُچہ آئی ہچ مہ وارت پرچہ کہ آئی ورگءِ معنیٰ ہمیش اِنت کہ آئی اے شکار پہ وتا کتگ، بلکیں وتی واہندءِ ودارءَ بہ بیت. (۳) آجناورءِ شکار کنوک ایوکءَ ہمے شکاری جناور بہ بیت، دگہ ڈنّی، ءُکِرّءُگوری جناور آئی شکار کنگءِتہا گوں مہ بیت. (صحیح البخاری، کتاب الذّبائح والصّید، باب إذا أکل الکلب، عن عدی بن حاتم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ).

مِنْ قَبْلِكُمْ اِذَآ اٰتَيْتُمُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ مُحْصِنِيْنَ غَيْرَ مُسٰفِحِيْنَ وَلَا مُتَّخِذِيْٓ اَخْدَانٍ ۭ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِالْاِيْمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهٗ ۠ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ۝

اَنت،[1] ءُپاکدامنیں مسلمانیں جنین ءُہمایانی پاکدامنیں جنیں کہ کتاب دیگ بوتگ اَنت چہ شماپیسر[2] وہدیکہ شما بدئیت آیاں آیانی مہراں، آپاک دامن بہ بنتءُبدکارمہ بنت ءُنہ چیرُکائیءَ آشنائی کنوک بہ بنت. ءُہر کس کہ منکر بوت چہ ایمانءَ نوں برباد بوت اَنت آئی محنت ءُآ آخرتءَ چہ تاوان باران اِنت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ

٦. او مؤمناں! وہدیکہ شما بوشتاِت نمازنیمگءَ[3]

---

(١) چہ اہل کتاباں یہود ءُنصارٰی مرادَاَنت. بزاں ہما جناور کہ آاسلامءَ پہ ماحلال کتگ اَنت اگں یہود ءُنصارٰی آیاں پہ وتی دستاں بکُش اَنت آیانی ورگ پہ مسلماناں جائزاِنت پہ ہمے شرطءَ کہ آوتی مذہبءِ پابند بہ بنت. ایشی سرا درہیں مسلمانانی اتّفاق اِنت. (تفسیر ابن کثیر) دلگوش: ہما کاشیءُہیران کہ یہود ءُنصارٰی آیاں کاربندَاَنت آیانی تہا نان ورگ جائز نہ اِنت بیدءِ ہما وہدا کہ دگہ کاشی ءُہیران ہچ مہ بیت. آوہدا گڑا ایشانی کاربندگ جائزاِنت. ابو ثعلبہ الخشنی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ بیان کنت کہ من واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ جستکت کہ ماکتابیانی (بزاں یہودءُنصارایانی) ملکءَ نندوکیں، ءُما آیانی ہیرانانی تہا ورگ وریں، آیا اے پہ ماجائزاِنت؟ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ اگں بیدءِاشاں دگہ ہیران شمارا دست کپت گڑا ایشانی تہا مہ وراِت، ءُاگں دست نہ کپت گڑا ایشاں بشودِات، ءُنوں ایشانی تہا بوراِت. (صحیح البخاری، کتاب الذّبائح والصّید، باب آنیۃ المجوس والمیتۃ).

(٢) مسلمانیں مردیں یہودءُنصارایانی جنیناں نکاح کت کنند بلے گوں دوشرطءَ. اوّلی ہمیش اِنت کہ آجنین پاکدامنے بہ بیت ءُبدکردارے مہ بیت. دومی ہمیش اِنت کہ گوں آ جنینءَ نکاح کنگءَ مردیںءِ دینءُاخلاقءِ سرا اثرمہ کپیت، اگں نہ گڑا گوں آئی نکاح کنگ مہ بیت پرچہ کہ ایمانءِ حفاظت کنگ فرض اِنت، ءُگوں کتابیانی جنینءَ نکاح کنگ جائزیں چیزے. نوں پہ یک جائزیں چیزےءِ واستا فرض چوں ویل کنگ بیت؟ پمیشا دیمترا اللہ ہمے بابتءَ مردماں آگاہ کنگءَاِنت کہ ﴿ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِالْاِيْمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهٗ ﴾ چومہ بیت کہ ایمان چہ دستءَ برؤت. دلگوش: مروچی ئیں اہل کتاب بزاں یہود ءُنصارایانی تہا پاکدامنیں جنین آرتءِ تہا چو وادءِ برابرا اِنت بلکیں انگتءَ کمترِاَنت. پمیشکا گوں مروچی ایں اہل کتابانی جنیناں نکاح کنگ وشّیں چیزے نہ ئے. ہاں اگں اے ہبر گوں یقینءَ پدّرءُثابت بوت کہ اہلءِ کتابءِ فلاں جنین پاکدامنے گڑا گوں آئی نکاح کنگءِجواز ہستَ اِنت. اگں اے پیمیں جنینےءِ مسلمان بوگءِ امّید بوت گڑا گوں اے پیمیں جنینءَ نکاح کنگ باز جوان اِنت. دلگوش: ایشی سرا اتّفاق اِنت کہ مسلمانیں جنینءِ نکاح گوں کتابیانی مردینءَ جائز نہ اِنت.

(٣) حافظ ابن کثیر رَحِمَہُ اللّٰہُ گوشیت: بے دزنمازیں شخصءِ واستا اے حکم وجوبءِ درجءَ داریت (بزاں پہ آئی الّم اِنت). ءُاشی تائیدءَ ہما حدیث کنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: اللہ نمازءَقبول نہ =

فَاغْسِلُوْا وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوْا بِرُءُوْسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ ؕ وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوْا ؕ وَاِنْ كُنْتُمْ مَّرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَآءَ اَحَدٌ مِّنْكُمْ مِّنَ الْغَآئِطِ

گڑا بشود اِت وتی دیماں[1] ءُوتی دستاں داں سروشکاں، ءُمسح بکن اِت وتی سراں[2] (ءُبشودِات) وتی پاداں داں کپکّاں[3] ءُاگاں شما جُنبی بوت اِت گڑا جوان پاکی بکن اِت[4]، ءُاگاں شما بیمار بوت اِت یا سفرءَ یا آتک چہ شمئے یکّے چہ لانک بوجءَیا شما

= کنت ہمائی کہ آبے دزنمازبہ بیت تاہماوہدا کہ آ دزنماز بہ گیپت. (صحیح البخاری، کتاب الوضوء، باب لاتقبل صلاۃ بغیر طھور) مستحب ءُوشتر ہمیش اِنت کہ مردم ہرنمازءِوہدا دزنماز بہ گیپت بلے پہ یک دزنمازےءَ ہرچی نمازکہ مردم ونت کنت بوانیت. ایشی دلیل ہمیش اِنت ہماروچءَ کہ مکّہ مسلمانانی دستءَ آتک، واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پنچیں نماز گوں یک دزنمازےءَ ونت اَنت. (سنن النسائی، کتاب الطّھارۃ باب الوضوء لکل صلاۃ) ابن ماجہ ترمذی، ابوداؤد درستاں اے حدیث روایت کتگ. حدیث صحیح اِنت.

(۱) **(وجوہ)** بزاں دیمءِ تہا پونزءُدپ گون اَنت. بزاں گُلگُل جنگ، ءُپونزءِ آپ مان کنگءُہونشگ ایشی تہا گون اِنت. بنداتءَ دوئیں دست تاکہ پنجہءَ شودگ بہ بنت، پدا گلگل جنگ بہ بیت، پدا پونزءَآپ مان کنگ بہ بیت، پدا دیم شودگ بہ بیت، پدا دوئیں دست داں سروشکءَ شودگ بہ بنت ہنچو کہ صحیح حدیثانی تہا بیان اِنت. مردماں گچینی اِنت آیاں سئے سئے برا بشوداَنت، یادودوبرءَ، یایک یک برا. چہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے دریں رہبند ثابت اَنت. (صحیح البخاری، کتاب الوضوء، باب الوضوء مرّۃ مرّۃ، وباب الوضوء مرّتین مرّتین، وباب الوضوء ثلاثاً).

(۲) رندا سر مسح کنگ بہ بیت. آئی رہبند ہمیش اِنت کہ **(بدأ بمقدّم رأسہ حتّٰی ذھب بھما إلی قفاہ ثمّ ردّھما إلی المکان الّذی بدأ منہ)** بزاں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سر اے پیمءَ مسح کت. کہ چہ سرءِبنءَ آئی بنداتکتءُدوئیں دست ئےداں گردنءَ برت اَنت، پدا چہ گردنءِ زُرتءُہمودئے برت اَنت کہ چہ ہمودئے بنداتکتگ اَت. (صحیح البخاری، کتاب الوضوء باب مسح الرّأس کلّہ) اے حدیث ہمیشی سرا دلالت کنت کہ سر درھا مسح کنگ بہ بیت. زانگ لوٹیت کہ گردنءِ مسح ثابت نہ اِنت پمیشا وضوءِ تہا گردنءِ مسح کنگ بدعتے.

(۳) ﴿ وَاَرْجُلَكُمْ ﴾ عطف ﴿ وُجُوْهَكُمْ ﴾ سرا اِنت. بزاں وتی پاداں تاکہ کپکءَ بشودِات. فائدہ: اگن یکّےءَ جُرّاب یا موزہ پادا بوت گڑا آیانی مسح کنگ بسّ اِنت. مسافرءِ واستا آئی وہد سئے شپءُسئے روچ اِنت، ءُمقیم (بزاں وتی ملکءِ تہا نندوکءِ) واستا آئی وہد یک شپ ءُیک روچے. (سنن النسائی، کتاب الطّھارۃ باب التوقیت فی المسح علی الخفّین للمقیم).

(۴) چہ جنابتءَ مراد ہما ناپاکی اِنت کہ مردمءَ وابءِ تہا، یا گوں جنینءَ ویتءُوابءَرند مردمءِسرا کئیت. گڑا چہ ایشی پاک بوگءِ واستا جان شودگ فرض اِنت. ءُاگن آپ مہ بیت گڑا تیمّم کنگ جانءِ شودگ جاگہءَ کاردنت.

اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوْا مَآءً فَتَيَمَّمُوْا صَعِيْدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوْا بِوُجُوْهِكُمْ وَاَيْدِيْكُمْ مِّنْهُ ؕ مَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِّنْ حَرَجٍ وَّلٰكِنْ يُّرِيْدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۝٦

ہور بوت اِت گوں جنیناں[1]، نوں شمارا آپ نہ رس اِت، گڑا تیمم بکن اِت چہ پاکیں پاکءَ، نوں بِرمُش اِت وتی دیماں ءُدستاں چہ پاکءَ[2] اللہ نہ لوٹیت کہ شمئے سرا تنگی بکنت بلے آ لوٹیت کہ شمارا پاک بکنت، ءُتوام بکنت وتی نعمتاں شمئے سرا، تاکہ شما شکرکنوک بہ بئیت.

وَاذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمِيْثَاقَهُ الَّذِيْ وَاثَقَكُمْ بِهٖٓ ۙ اِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا ۫ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝٧

۷. ءُیاد بکن اِت اللہءِ احسانءَ کہ آئی پہ شما کتگ ءُآئی ہما محکمیں قول ءُقرارءَ کہ آئی گوں شما کتگ، وہدیکہ شما گوشت کہ ما اِشکت ءُمَنّ اِت. ءُبترس اِت چہ اللہءَ، بے شک کہ اللہ جوان زانت دلءِ ہبراں.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْا قَوّٰمِيْنَ لِلّٰهِ شُهَدَآءَ بِالْقِسْطِ ۫ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوْا ؕ اِعْدِلُوْا ۟ هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ۫ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ۝٨

۸. او مؤمناں! اوشتوک بہ بئیت اللہءِ واستا پہ گواہی دیگءَ گوں انصافءَ، ءُآمادہ مہ کنت شما را کجام قومےءِ دژمنی پہ اے چیزءَ کہ شما انصاف مہ کن اِت. انصاف بکن اِت کہ آ گوں پرہیز گاریءَ سک نزّیک اِنت، ءُبترس اِت چہ اللہءَ، بے شک کہ اللہ جوان زانت ہرچیکہ شما کن اِت.

(۱) چہ جنیںءِ دست برکنگءَ مراد چے اِنت؟ اے بابتءَ سرجمیں بیان سورۃ النّساء آیت نمبر: ۴۳ حاشیہءِ تہا چارگ بہ بیت.

(۲) اشی شان نزولءِ بابتءَ امّ المؤمنین بی بی عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا بیان فرمائینیت: کہ یک سفرےءِ تہا بیداء نامیں جاگہےءَ منی ہار گاربوت، گڑا درپیں مردم ہمودا گٹ بوت اَنت. سہبءِنمازءَ مردمانی گورا آپ نیست اَت. مردماں باز تچءُتاگ کت بلے آپ نہ رسست، گڑا ہمے وہدا اللہ پاکءَ اے آیت نازل کت، ءُتیمّم کنگءِ اجازت دات. گڑا أسید بن حضیر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ گوشت کہ اے آل أبی بکر شمئےسببءَ اللہ پاکءَ مردمانی واستا برکتءُآسانی نازل کت. (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ المائدۃ) تیمّم چوں کنگ بہ بیت؟ اے بابتءَ سرجمیں بیان سورۃ النّساء آیت: ۴۳ حاشیہءِتہا بیان اِنت.

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۙ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ عَظِيْمٌ ۝٩

۹. اللّٰهءَ وعـده کتگ گوں ہمایـاں کہ ایمان اِش آؤرتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ کہ آیانی واسـتا بخشش ءُمزنیں مُز ہست.

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ۝١٠

۱۰. ءُہمایـاں کہ کفـر کتـگ ءُدروگ بندِاِش کتگ اَنت مئے آیات، ہمیش اَنت دوزہی.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَّبْسُطُوْٓا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝١١

۱۱. او ایمانداراں یاد بکـن اِت اللّٰهءِ نعمتاں کہ شـمئے سرئے کتگ اَنت وہدیکـہ لوٹ اِت یک قومـےءَ کہ آ دراج بکنت وتی دسـتاں پہ شما، گڑا اللّٰهءَ داشت اَنت آیانی دست پہ شما رسـگءَ[1]، بترس اِت چہ اللّٰهءَ. ءُاللّٰهءِ سراباید اِنت کہ توکل بکـن اَنت ایمان آروک.

وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيْثَاقَ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ ۚ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيْبًا ۭ وَقَالَ اللّٰهُ اِنِّىْ مَعَكُمْ ۭ لَىِٕنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ

۱۲. ءُبے شـک کہ اللّٰهءَ گپت قول ءُقرار چہ بنی اسرائیلءَ ءُما چسـت کت چـہ آیاں دوازدہ سردار[2]، ءُگوشـت اللّٰهءَ کـہ بیشـک مـن گوں شـمایاں اگاں شـما نمازءَ قائم بدارات

(۱) اشی بابتءَ مفسرّیناں بازیں کسّہ نبشـتہ کتگ بلے اے آیتءِ صحیح ترین شانءِنزول ہمیش اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یک سفرےءَ شـت، برترّگءَیک جاگہے داشت ئے، ءُدرچکے چیرءَ آرامءِ فرمائینت، وتی زہم واجہءَ ہما درچکءِ شـاہڑءَ لونجان کت، آدگہ مردم ہوں دریا یک یک بوت اَنت، ءُشـاہڑانی چیرءَ آرامءَ لگّ اِتنت. یک اعرابی (بزاں جنگلی)ءِ آتک، ءُواجہءِ زہمے زرت ءُدیمےگوں واجہءَ کتءُگوشت ئے اے محمّد ترا چہ من کئے رکّینیت؟ واجہءَ درّائینت کہ اللّٰه، ہمے دمانءَ زہم چہ اعرابیءِ دسـتءَ کپت، رندا واجہءَ آپہل کت، ءُصحابیانی دیمءَ اے کسّہ بیان کت. اے آیتءِ تہا ہمے نیمگءَ اشارہ اِنت. (صحیح البخاری، کتاب المغازی باب غزوۃ بنی المصطلق من بنی خزاعۃ).

(۲) اے ہما وہدءِ کسّـہ اِنت کہ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام پہ اللّٰهءِ حکمءَ گوں «**جبابرہ**» قومءِ جنگ کنگءِ واستا آمادہ بوت گڑا آئی چہ وتی قومءِ دوازدہیں قبیلہاں دوازدہ سردار درچت کہ شما ہمے قومءِ نیمگءَ بروات، ءُآیانی قوّتءُزورءِ اندازءَ بجن اِت، ءُبیـاِت. آیانی ذمّہ داری ہمیش اَت کہ آاے بابتءَ ایوکءَ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام آگاہ بکـن اَنت بلے وہدیکہ چہ اودا واتراش کت دیم پہ قـومءَ، گڑا چہ آدوازدہیناں دومردمءَ غداری کت، ءُوتی قومءَ اے ہبر گوشتگوں کہ آیانی زورءُقوت سک مزن اِنت. اے ہبر پدا درستانی تہا شنگ بوت، ءُقوم پہ جنگءَ آمادہ نہ بوت ہنچوکہ دیمترا ایشی بیان پیداگ اِنت. (تفسیر قرطبی).

الزَّكٰوةَ وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُلِيْ وَعَزَّرْتُمُوْهُمْ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا لَّاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيْلِ ﴿١٢﴾

ءُزکات دیاں کن اِت ءُایمان کارات پہ منی رسولاں ءُآیانی کمکءَ کن اِت. ءُاللّٰہءَوام دئیت جوانیں وام، گڑا من گار کناں چہ شما شمئے گناہاں ءُشما را الّمءَ داخل کناں ماں باغانی تہا کہ روان اَنت چہ آیانی چیرءَ جُو. نوں ہر کس کہ منکر بوت چہ اے عہد کنگءَ رند چہ شما، گڑا بے شک آ گار بوت چہ تچکیں راہءَ.

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِّيْثَاقَهُمْ لَعَنّٰهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوْبَهُمْ قٰسِيَةً ۚ يُحَرِّفُوْنَ الْكَلِمَ عَنْ مَّوَاضِعِهٖ ۙ وَنَسُوْا حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوْا بِهٖ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلٰى خَآئِنَةٍ مِّنْهُمْ اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٣﴾

۱۳. نوں آیانی ہما عہد ءُپیمانانی پروشگءَ ما آچہ وتی رحمتاں دور کت اَنت ءُآیانی دل سک (ءُسیاہ) کت اَنت[1] آ بدل کنںت ہبرءَ (اللّٰہءِ) چہ آئی جندءِ جاگہءَ[2]، ءُبے ہال اِش کت (فائدہ زورگءِ) یک بلاہیں بہرے چہ ہما سوج ءُپنتاں کہ آیاں کنگ بوت اَنت. ءُدائمءَ ترا حال سر بیت آیانی یک نہ یک ریپینگ ئیے[3] بید چہ آیانی کُمّکءَ[4] نوں معاف بکن آیاں ءُدرگذر بکن[5]

(۱) بزاں ہمے نافرمانیانی سزایا اللّٰہ پاکءَ آیانی دل ہنچو ڈَڈْ کت اَنت کہ ہچ پیغمبرءِ سوج ءُپنتاں آیانی سرا اثرنہ کت. ﴿ فَلَمَّا زَاغُوْٓا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ ﴾ وہدیکہ چوٹ بوت اَنت گڑا اللّٰہءَ آیانی دل چوٹ کت اَنت. [سورة الصّف: ۵].

(۲) بزاں اللّٰہءِ آیاتاں ردیں معنیٰ دینت، ءُآئی مرادءَ غلط بیان کنںت، ءُہماچیز کہ اللّٰہءَ نہ گوشتگ اَت آہش اللّٰہءِ نامءَ کت، ءُہمے پیما وتی آسمانی کتابانی تہا چہ وتا بازیں چیزے مان اِش کت. (تفسیر قرطبی) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ آسمانی کتابانی تہا تحریف بزاں ردّءُبدل بوتگ.

(۳) بزاں غداری کنگ، ءُریپینگ آیانی بُنی عادتے بوتگ. ہمیشہ ءُہروہدءَ آیانی یک نہ یک ریپینگے شمئے دیمءَ پدّربیت.

(۴) چہ اے کمّکیناں ہمایہودی مرادَاَنت کہ آیاں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرا ایمان آوُرت، ءُمسلمان بوت اَنت.

(۵) لہتے گوشیت کہ اے درگذر کنگءِ حکم ہما وہدیگ اِنت کہ جہادءِ حکم نیاتگ اَت. گوں اے آیتءِ نازل بوگءَ ﴿ قَاتِلُوا الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ... اِلخ ﴾ کہ گوں کافراں جنگ بکن اِت. [سورة التوبة: ۲۹] اے درگذر کنگءِ حکم منسوخ بوت. لہتے گوشیت کہ اے حکم منسوخ نہ اِنت بلکیں ایشی معنیٰ =

بے شک کہ اللہ دوست داریت نیکو کاراں.

وَمِنَ الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّا نَصٰرٰٓى اَخَذْنَا مِيْثَاقَهُمْ فَنَسُوْا حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوْا بِهٖ ۠ فَاَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ؕ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّٰهُ بِمَا كَانُوْا يَصْنَعُوْنَ ﴿١٤﴾

۱۴. ءُچہ ہمایاں کہ وتءَ نصاریٰ گوشنت ما چہ آیاں ہم قول ءُقرار گپت[1] نوں بے ہال اِش کت یک بلاہیں بہرےچہ ہما سوج ءُپنتاں کہ آیاں کنگ بوت اَنت[2] نوں ما دؤر دات آیانی میانءَ وت ماں وتءِ دژمنی کنگ ءُکینہ ءُحسد کنگ داں قیامتءِ روچءَ[3] دیر نہ بیت کہ اللہ آیاں سرپد کنت ہر چیکہ آ کن اَنت.

يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُوْلُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيْرًا مِّمَّا كُنْتُمْ تُخْفُوْنَ مِنَ الْكِتٰبِ وَيَعْفُوْا عَنْ كَثِيْرٍ ؕ قَدْ

۱۵. اوکتابیاں! بے شک آتکگ ءُسر بوتگ پہ شما مئے نفر (محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) کہ آ وش ڈنّءَ کنت پہ شما بازینے کہ شما چیر داتگ اَنت چہ کتابءَ[4] ءُپہل کنت چہ بازینےءَ.

= ہمیش اِنت وہدیکہ تئی ءُکافرانی میانءَ جنگ نہ کنگءِ قول ءُقرارےبوت گڑا آیاں درگذر ءُپہل بکن، بزاں آوہدا کاراِش مہ دار، ءُہمے وڑا وہدیکہ آ جزیہ دیگءَ آمادہ بہ بنت. (تفسیر قرطبی).

(۱) چہ نصارایاں ہمے قول ءُقرار گرگ بوتگ کہ وہدیکہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نبی جوڑبیت ءُکئیت گڑا آئی سرا ایمان بیاراَنت ہنچو کہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ آیگءِ بشارت آیانی کتابءِتہا ہست اِنت. سورة الصّف ءِ آیت ٦ ہمیشی گواہیءَ دنت. (تفسیر قرطبی).

(۲) بلے آیاں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا ایمان نیاؤرت، ءُاللہءِ حکمانی سرا عمل نہ کت. (نِسْیان) ادا بمعنیٰ (ترك) بزاں ویل کنگ اِنت.

(۳) اے آیانی چہ اللہءِ احکاماں دیمءِ تاب دیگءِ سزااِنت کہ اللہءَ آیاں دات کہ آ بازیں بہرانی تہا بہرءُتہر بوت اَنت. گوں یکءَ دگرءَ نفرت کن اَنت، ءُکینگ داراَنت، ءُیکّءَ دگرءَ کافر گوشنت، ءُیکّءَ دگرءِ عبادت خانہءَ عبادت نہ کن اَنت. ہاں مسلمانانی خلافءَ ہوراَنت. ہمے پیما وہدیکہ اے امّتءَ قرآنءُحدیثءِ راہ ویل کت، ءُچہ اللہءِ احکاماں دیم تاب دات گڑا اللہءَ آیانی سرا ہوں ہمےسزا آؤرت کہ آفرقہ فرقہ ءُگروہ گروہ بوت اَنت، ءُگوں یکّءَ دگرا بغضءُنفرتءُکینگ داراَنت.

(۴) بزاں آیاں توراتءُانجیلءِ تہا ہرچیکہ تحریفءُبدلی کتگءُچیرداتگ، محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَچہ آیاں لہتے ڈنّءَکت ہنچو کہ سزاءِ رجم اِنت. بزاں سور کتگیں جنینءُمردین اگں بدکاری بکن اَنت گڑا آسنگ ریچ کنگ بہ بنت کہ اے یہودءُنصارایاں چیر دات ءُواجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ڈنّءَکت. (تفسیر ابن کثیر).

جَآءَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ نُوْرٌ وَّ كِتٰبٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٥﴾

بے شک کہ آتکگ شمئے گوْرا چہ اللہءِ نیمگءَ روژنائی ءُڈّنءَ کنوکیں کتابے.

يَّهْدِيْ بِهِ اللّٰهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهٗ سُبُلَ السَّلٰمِ وَ يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ بِاِذْنِهٖ وَ يَهْدِيْهِمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿١٦﴾

١٦. کہ پہ آئی اللہ کاریت، ہمائیءَ کہ آاللہءِ رضاءَبلوٹیت پہ سلامتیءِ راہاں ءُدرکنت آیاں چہ تہاریاں (ءُبارت) دیم پہ روژنائیءَ، گوں وتی حکمءَ[1] ءُبارت آیاں تچکیں راہءِنیمگءَ.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيْحُ ابْنُ مَرْيَمَ ؕ قُلْ فَمَنْ يَّمْلِكُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ اَنْ يُّهْلِكَ الْمَسِيْحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَ اُمَّهٗ وَ مَنْ فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا ؕ وَ لِلّٰهِ

١٧. بے شک کافر بوت اَنت ہما کہ گوْشت اِش کہ اللہ مسیح اِنت مریمءِ چک. بگوْش گڑا کئی دست رسیت گوں اللہءَ چیزے؟ اگاں آ بلوٹیت کہ بکشیت مسیحءَ مریمءِ چکءَ، ءُآئی ماتءَ[2]، ءُہر چیکہ زمینءِ تہا

(١) چہ اے آیتءَ لہتے بدعقیءَ ہمے دلیل زرتگ کہ چہ (نُور)ءَ مراد محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت پمیشا زانگ بیت کہ آبشرے نہ ئے بلکیں نورے. بلےچہ ایشی اے دلیلءِ زورگ ردِانت، لہتے سببءَ: (١) اوّل وَصحیح قول (راستیں گپ) ہمیش اِنت کہ چہ نورءَ ہوں قرآن مرادِانت. (تفسیر ابن کثیر) ادا اے (عطف تفسیری) اِنت، ءُ(واومغایرت)ءِ واستااِنت. ءُاشی دلیل دیمءِ آیت اِنت کہ ﴿ يَّهْدِيْ بِهِ اللّٰهُ ﴾ ادا (ھاء ﴿ بِهِ ﴾) ضمیر واحد آرگ بوتگ. پمیشا زانگ بیت کہ مراد قرآن اِنت، اگں چہ نورءَ مراد محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بہ بوتیں گڑا ضمیر تثنیہ (بہما) آتک. (٢) دومی سبب ہمیش اِنت کہ قرآن کریمءِ تہا صاف آتکہ کہ ﴿ قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوْحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ﴾ اے پیغمبر بگوْش! کہ بیشک من شمئے پیمیں یک بشریاں (بزاں انسانے). [سورة الكهف: ١١٠]. اے پیمیں آیات قرآن پاکءِ تہا بازاِنت. حدیثءِتہا صاف آتکہ کہ جن چہ آسءَ جوڑ بوتگ اَنت، ءُانسان چہ خاکءَ، ءُملائکہ چہ نورءَ. (صحيح مسلم تفسير سورة الرّحمٰن باب قوله تعالى ﴿ وَخَلَقَ الْجَآنَّ مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ ﴾) اے حدیث صاف دلالت کنت کہ نوری مہلوک ایوکءَ ملائکہ اَنت، انسانانی تہا نوری مہلوک ہچ نیست، ءُاشیءَ ہرکس زانت کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ملائکہءِ نہ ئے. (٣) سئیمی چیز ہمیش اِنت کہ اگں بالفرض چہ نورءَ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مراد زورگ بہ بیت گڑا ایشی معنٰی ہمے بیت کہ آنور پہ اعتبارءِ بیان اِنت. بزاں ہرکس کہ آئی رندگیریءَ بکنت گڑا آروژنائیءِ تہا رؤت، ءُچہ تہاریاں درکئیت. نہ کہ پہ خلقتءُپیدائش آنورے. (تفسیر مظہری) اے وڑا آیتانی تہا اختلاف ہوں جوڑ نہ بیت.

(٢) بزاں مسیح عَلَيْهِ السَّلَامُ اگں پہ دل ءُحقیقتءَ اللہ بہ بوتیں گڑا آوتی سرا آؤکیں مصیبتانی دور کنگ سرا قدرتی بوت. ءُآئی مات بیراں نہ بوت، آئی وتی مات چہ مرگءَ رکّینت نہ کت. ہمے پیما چہ قیامتءَ پیسر اللہ عیسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ جندءَہم چہ دنیاءَ چست کنت.

مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ؕ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۱۷﴾

ہست درستاں. اللهءِ واستا اِنت بادشاہی آزمانانی ءُزمینءِ، ءُہر چیکہ آیانی درمیانءَ ہست، آ جوڑ کنت ہر چیکہ بلوٹیت. اللہ ہر چیزءِ سرا قدرت داروک اِنت.

وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ وَالنَّصٰرٰى نَحْنُ اَبْنٰٓؤُا اللّٰهِ وَاَحِبَّآؤُهٗ ؕ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوْبِكُمْ ؕ بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ ؕ يَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۫ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُگوشت یہودی ءُنصارایاں کہ ما اللهءِ چُکّیں ءُدوستیں[1]، بُگوش گڑا پر چہ آ شمارا عذاب دنت پہ شمئے گناہاں؟ (چو نہ اِنت کہ شما گوش اِت) بلکیں شما ہم انسان اِت چہ ہمائی جوڑ کتگیناں. آ بخشیت ہر کسءَ کہ بلوٹیت، ءُعذاب دنت ہر کسءَ کہ بلوٹیت. ءُاللهءِ واستا اِنت بادشاہی آزمانانی ءُزمینءِ، ءُہر چیکہ آیانی دَرمیانءَ ہست. ءُہمائی گوڑا اِنت برترّگءِ جاگہ.

يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُوْلُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلٰى فَتْرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ اَنْ تَقُوْلُوْا مَا جَآءَنَا مِنْۢ بَشِيْرٍ وَّلَا نَذِيْرٍ ۫ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَشِيْرٌ وَّنَذِيْرٌ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۱۹﴾

۱۹. او کتابیاں! بے شک کہ آتگ ءُسر بوتگ پہ شما مئے رسولءُ قاصد (محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) کہ بیان کنت پہ شما، رسولانی آیگءِ بند بوگءَ چہ رند، تا کہ شما گوشت مہ کن اِت کہ مئے گوڑا نیاتکگ ہچ مژدہ دیوک ءُترسینوکے، نوں بے شک کہ آتکگ شمئے گوڑا مژدہ دیوک ءُترسینوک[2]

---

(۱) یہودیاں عزیر عَلَيْهِ السَّلَام اللهءِ چک گوشت، ءُنصارایاں عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام اللهءِ چک گوشت. (سورة التّوبة: ۳۰) وتی بابتءَ ہوں گوشت اِش کہ ما اللهءِ چک اِیں، ءُآئی دوستیں. عبداللہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا بیان کنت کہ نعمان بن أضاء، ءُبحری بن عمرو، ءُشاس بن عدی، اے واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ گورا آتک اَنت، ءُاے یہودی اِتنت. واجہءَ آیانءَ اسلامءِ دعوت دات، ءُچہ اللهءِ غضبءُنارزائیءَ ترسینت اَنت کہ اگں شما اسلام قبول نہ کت گڑا اللهءِ غضب ءُنارزائی شمئے سرا بنت. گڑا آیاں گوشت کہ اے محمد تومارا چوں ترسینئے؟ ما واللهءِ چک ءُآئی دوستیں. اللهءَ ہمے ہبرءِسرا اے آیت دیم دات. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) عیسٰی عَلَيْهِ السَّلَام ءُ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ دیم دیگءِ میانءَ شش صد سالءِ وہد گوستگ. ءُاے میانءَ دگہ ہچ =

ءُالله هر چیزءِسرا بازقدرت داروک اِنت.

وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فِيْكُمْ اَنْۢبِيَآءَ وَجَعَلَكُمْ مُّلُوْكًا ۖ وَّاٰتٰىكُمْ مَّا لَمْ يُؤْتِ اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ۝

۲۰. ءُیاد بکـن اِت هما وهدا که گوْشـت موسیٰ گوں وتی قومءَ که او منی قوم! یاد بکن اِت اللهءِ هما نعمتاں که شمئے سرئے کتگ اَنت وهدیکـه آئی جوڑ کت شـمئے تهـا پیغمبر ءُکت ئِےشـما رابادشـاه[1]، ءُدات ئِےشما را هما چـیز که آئی نه داتگ هـچ کسءَ دراهیں جهانءِتها.

يٰقَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِيْ كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوْا

۲۱. او مـنی قوم! مـان رچ اِت اے پاکیں زمینءِ تها[2] که اللهءَ په شـما نبشـته کتگ ءُبر مه

= پیغمبر نیاتکه. حدیثءَ هست اِنت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**أنا أولى النّاس بابن مريم لأن ليس بيني وبينه نبيّ**». بزاں چه درستاں په عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ من نزّیک تراں پرچه که منی ءُآئی میانءَ دگه پیغمبر نیسـت. (صحيح البخاري، كتاب أحاديث الأنبياء باب قول الله تعـالى ﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ مَرْيَمَ﴾) نوں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللهءِ آخری پیغمبر اِنت، ءُآ دریں جهانءِ نیمگءَ دیم دیگ بوتگ آجن به بنت یا انسـان. چه آئی آیگءَ پد آدگه دریں شریعت منسوخ اَنت. بزاں آیانی حکم زورگ نه بنت. نوں هرکسءَ که محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیغمبر بوگءِ حـال سربوت آئی سرا الّمی اِنت که آئی سرا ایمان بیاریـت، ءُهمائی رندگیریءَ بکنت، اگن نه آ دوزهی یے. واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمائینت: هچ چشـیں یهودیءُنصرانی یےنیسـت که آمنی بابتءَ سرپد به بیت، ءُانگتءَ منی سرا ایمان مه یاریت، گڑا آئی جاگه دوزه اِنت. (صحيح مسلم، كتاب الإيمان، باب وجوب الإيمان برسالة نبينا محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).

(۱) گیشـتریں پیغمبر بنی اسرائیلءِ بوتگ اَنت. ایشـانی تها چه عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ پـد پیغمبرءِ آیگ بند بوت. عیسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ آیانی تهءِ گُڈی پیغمبرانت. دریں پیغمبرانی گڈّی پیغمبر محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چه اسـماعیل عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ چکءُنماسگان اِنت.

(۲) چه پاکیں زمینءَ شامءُفلسـطینءِ علاقه مراداَنت که آپیغمبرانی جاگه بوتگ اَنت،ءُاللهءَ سبزءُشاداب کتگ اِتنت. یعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ جاگه شـام اَت، ءُآهمودءِ نندوک اَت. رندا وهدیکه یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ مصرءِ بادشاه ءُکماش جوڑبوت گڑا یعقوب گون لڈّءُلوگ مصرءَ شت، ءُهمودا جاه منند بوت، ءُشام اِش ویل کت، گڑا چه همـا وهدا بگر داں موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ زمانگءَ بنی اسرائیل همودا جاه منند بوت. فرعونءِ بُڈ گرگ ءُنیسـت ءُنابـود بوگءَ پد مـوسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ وتی دیم په اللهءِ حکمءَ گوں پتءُپیرکی سرزمـینءَ کت که آوهدا اودا عمالقه نامیں قومے واجهءُکماش اَت. اے سـکّیں بهادریں، ءُزوریں مردم اِنتنت. موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ گوں وتی راجءُقومءَ گوشت که اے ملک اللهءَ په شما نبشته کتگ، ءُایشی په دلیں حقدار شمااِت. پمیشکا بیااِت، گوں =

خٰسِرِيْنَ ﴿٢١﴾

ترّات پشت دیانءَ گڑا تاوان بار بئیت.

قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِنَّ فِيْهَا قَوْمًا جَبَّارِيْنَ ۖ وَاِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَا حَتّٰى يَخْرُجُوْا مِنْهَا ۚ فَاِنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَا فَاِنَّا دٰخِلُوْنَ ﴿٢٢﴾

۲۲. گوشت اِش کہ اے موسیٰ بے شک آئی تہا یک قومے ہست سر کشّیں ءُما ہجبر پترت نہ کنیں آئی تہا دانکہ آچہ اودا درمیاینت. نوں اگاں آ دربیاینت چہ اودا گڑا ما مان بئیں.

قَالَ رَجُلٰنِ مِنَ الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوْا عَلَيْهِمُ الْبَابَ ۚ فَاِذَا دَخَلْتُمُوْهُ فَاِنَّكُمْ غٰلِبُوْنَ ۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٢٣﴾

۲۳. گوشت دو مردمءَ چہ ہمایاں کہ ترس اَنت(چہ اللّٰہءَ) اللّٰہءَ احسان کتگ اَت آ دوئینانی سرا کہ پترات آیانی سراچہ دروازگءَ. نوں وہدیکہ ہنچو کہ شما آئی تہا پترت اِت گُڈا بیشک شما گیش بئیت. ءُایوکءَ اللّٰہءِ سرا توکّل بکن اِت اگاں شمارا ایمان ہست[1].

قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَآ اَبَدًا مَّا دَامُوْا فِيْهَا فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَآ اِنَّا هٰهُنَا قٰعِدُوْنَ ﴿٢٤﴾

۲۴. گوشت اِش کہ او موسیٰ ما ہجبرانی ہجبر آئی تہا مان نہ بئیں داں آ ہمائی تہاینت. نوں بروات تو ءُتئی پروردگار جنگ بکن اِت، ماہمدا نشتگیں[2].

قَالَ رَبِّ اِنِّيْ لَآ اَمْلِكُ اِلَّا نَفْسِيْ وَاَخِيْ فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٢٥﴾

۲۵. آئی(بزاں موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوشت کہ اے منی پروردگار منا دست رس نیست بیدءِ وتا،

= ایشانءَ جہاد کنیں، ءُایشاں چہ اے ملکءَ درکنیں. اللّٰہءِ کمک گوما اِنت. بلے اے قوم پچ وڑا پہ جنگءَ آمادہ نہ بوت، چہ اللّٰہءِ کمکءَ گیشتر آقومءِ ترس ایشانی دلاں نشتگ اَت.

(۱) اے تیوگیں قومءِ تہا موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ہبرزور ہمے دوئیں مردم اِتنت کہ ایشاں آئی ہمبراہ داری کتءُبس. اے دوئینانی نامءِ بابتءَ کئیت کہ ایشانی نام موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ یوشع بن نون، ءُکالب بن یوقنا بیان کتگ. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قوم پہک بزدل بوت، ءُآیاں چہ جنگ کنگءَ جواب دات کہ ماجنگ کت نہ کنیں. ہاں اگں ترا ءُتئی پروردگارءَ جنگءِ شوق ہست گڑا شما بروات، ءُجنگ بکن اِت. ماسئیل کنیں. بلے وہدیکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ جنگءِ بدرءِ ساہتءَ چہ صحابیاں شؤر گپت، گڑا آیاں گوشت کہ اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماترا ہما جوابءَ نہ دئیں کہ بنی اسرائیلءَ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ دات. بلکیں ما تئی ہمبراہیءَ ہر حالتءَ جہاد کنیں. (صحیح البخاری، کتاب المغازی، باب قصّة غزوة بدر).

ءُوتی براتءَ نـوں دوری بکن مئے میانءَ، ءُنافرمانیں قومءِ میانءَ[1].

قَالَ فَاِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَعِيْنَ سَنَةً ۚ يَتِيْهُوْنَ فِى الْاَرْضِ ۗ فَلَا تَاْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٢٦﴾

۲۶. آئی (بـزاں اللّٰهءَ) فرمـان کت کہ اے زمین حـرام کنگ بـوت آیـانی سرا چھل سـالءَ. سرگـردان بنـت مـاں زمینءِتهـا[2] نـوں افسوس مہ ور نافرمانیں قومءِ سرا.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَىْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ ۘ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ ۗ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ ۖ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿٢٧﴾

۲۷. ءُبوان آیانی سرا آدمءِ دوئیں چُکّانی کسّہءَ[3]، گـوں حـقءَ وہدیکـہ ہـردوکاں پیش کت قربـانی ے، گـڑا قبـول کنگ بـوت یکّیءِ چـہ آیـاں ءُقبـول کنگ نـہ بـوت دوہمیءِ، (دوہمیءَ)[4] گوشـت کہ من ترا الّمءَ کُشاں.

(۱) وہدیکہ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ چہ قومءَ پہک نا امّید بوت گڑا دعائے کت کہ اے اللّٰہ مئے، ءُقومءِ میانءَ فیصلہ بکن، ءُمارا آیانی سزاءِ تہا ہور مہ کن.

(۲) چہ اے زمینءَ «تیہ» نامیں جاگہ مرادانت. بزاں داں چھل سالءَ اللّٰهءَ اے پاکیں سرزمین آیانی سرا حرام کت کہ نعمتءُوشّی ہست اَت. ءُاودا آیاں داخل بوت نہ کت. داں چھل سالءَ ہمے جاگہءَ ذلیلءُرزوا بوت اَنت. چھل سالءَ پد نوں ہنچیں حالت جوڑ بوت کہ آیاں اودا شت کت.

(۳) آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ اے دوئیں چکّانی نام ہابیلءُقابیل اَت.

(۴) اے قربانی پرچہ پیش کنگ بوت؟ اے بابتءَ صحیحیں روایت نیست. البتہ مفسّرینانی نزّیکءَ مشہور ہمیـش اِنت کہ شروعءَ آدم ءُحواء عَلَيْهِمَا السَّلَامُ ءِ ہم بسـتری کنگءَ چہ بہ یـک وہدَ یک جنینءُمردینے پیداگ بوت، چہ دومی لاپ پرّیءَ پدا یک جنینءُمردینے پیداگ بوت. آوہدءِ دسـتورءُرہبند ہمیش اَت ہماجنینءُمردین چک کہ ہورا بوت اَنت گڑا اے مردین چکّءِ سـانگ ءُسور گوں دومی برءِ پیدا بووکیں جنینءَ بوت، ءُاوّلی جنین چکّءِ سانگءُسـور گوں دومی برءِ پیدا بووکـیں مردیں زہگءَ بوت. قدرتءَ ہابیلءِ ہـورا پیدا بووکیں گہار بدرنگـے اَت، ءُقابیلءِ ہورا پیدا بووکیں گہار شررنگے اَت. دسـتور ءُقانون ہمیش اَت کہ ہابیلءِ سـور گوں قابیلءِ گہارءَ بہ بیت، ءُقابیلءِ سور گوں ہابیلءِ گہارءَبہ بیت. قابیل پہ ایشی وش نہ بوت. آئی لوٹ اِت کہ آئی سـور گـوں آئی جندءِ گہارءَ بہ بیت کہ آشررنگے اَت. گڑا آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ آیاں ہمے حکم دات کہ شـما اللّٰهءِ دربـارءَ خیراتءُقربانی پیش بکن اِت. ہرکسی قربانی کہ قبول بوت، قابیلءِ شررنگیں گہارءِ سورءُسـانگ گوں ہمائی کنگ بہ بیت. آوہدءَقربانیءِ قبول بوگءِ نشـانی ہمیش اَت کہ چہ آسمانءَ آسے آتک، ءُقربانیءِ وارت. گڑا چہ آسمانءَ آسے آتک، ءُہابیلءِ =

آئی گوْشت کہ بیشک اللہ قبول کنت چہ پرہیز گاراں.

لَئِنْۢ بَسَطْتَّ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِيْ مَآ اَنَا بِبَاسِطٍ يَّدِيَ اِلَيْكَ لِاَقْتُلَكَ ۚ اِنِّيْٓ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٨﴾

٢٨. اگاں تو دراج کُت وتی دست پہ منی کُشگءَ، من دراج نہ کناں وتی دستءَ پہ تو پہ تئی کُشگءَ. بے شک کہ من ترساں چہ اللہءَ کہ پروردگار اِنت دراپیں جہانءِ.

اِنِّيْٓ اُرِيْدُ اَنْ تَبُوْٓاَ بِاِثْمِيْ وَاِثْمِكَ فَتَكُوْنَ مِنْ اَصْحٰبِ النَّارِ ۚ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٩﴾

٢٩. بے شک کہ من لوٹاں کہ تو بزورئے منی ءُوتی گناہءَ[1] نوں تو بہ بئے چہ دوزہی آں. ءُہمیش اِنت نا انصافانی سزا.

فَطَوَّعَتْ لَهٗ نَفْسُهٗ قَتْلَ اَخِيْهِ فَقَتَلَهٗ فَاَصْبَحَ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٣٠﴾

٣٠. پداراضی کت آئرا آئی نفسءَ پہ وتی برْاتءِ کشگءَ. گڑا کْشتے(وتی برات)پدا بوت چہ تاوان وروکاں[2].

فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَّبْحَثُ فِي الْاَرْضِ لِيُرِيَهٗ كَيْفَ يُوَارِيْ سَوْءَةَ اَخِيْهِ ۭ قَالَ يٰوَيْلَتٰى اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ فَاُوَارِيَ سَوْءَةَ اَخِيْ ۚ فَاَصْبَحَ مِنَ النّٰدِمِيْنَ ﴿٣١﴾

٣١. گڑا اللہءَ دیم دات یک گوْراگے کہ کلونڈگءَ لگ اِت ماں زمینءَ تا کہ آئرا پیش بداریت کہ چہ پیما چیر بدنت وتی برات‌ءِ عیبءَ (بزاں لاشءَ). آئی گوْشت کہ ہائے بربادی آیا چہ من انچو بوت نہ کنت

= قربانی آئی وارت. ہمے ڈولءَ آئی قربانی قبول بوت. بلے قابیلءَ ضد کتگ اَت پمیشا آپہ منگءَ آمادہ نہ بوت، ءُوتی برات ئِے کُشت. (تفسیر ابن کثیر).

(١) بزاں منی ہما گناہ کہ اگں من ترا بکُشتیں آوِیدا منی سرا بوت، آتئی سرا اِنت. بزاں من ترا نہ کُشاں توری تو پہ منی کُشگءَ لانک بہ بندئے.

(٢) پمیشا حدیثءَ کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بیان فرمائینت: «**لاتقتل نفس ظلماً إلّا كان على ابن آدم الأوّل كفل من دمها لأنّه كان أوّل من سنّ القتل**». ہرچ نفسے کہ پہ ظلمءُنا انصافی کشگ بہ بیت آئی خونءِ، ءُگناہءِ یک بہرے آدمءِ اوّلی چک (قابیلء) سرا اِنت پرچہ کہ آاوّلی مردم اِنت کہ آئی کشگءِ ربہند جوڑ کت. (صحیح البخاری، کتاب أحادیث الأنبیاء، اوّلی باب‌ءِ آخری حدیث اِنت).

کہ من بہاں اے گوْراگءِ برابر،[1] کہ چیر بدیاں وتی براتءِ عیبءَ (بزاں لاشءَ)، گڑا سک پشومان بوت.

مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ ۚ كَتَبْنَا عَلٰى بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اَنَّهٗ مَنْ قَتَلَ نَفْسًۢا بِغَيْرِ نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِي الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيْعًا ۭ وَمَنْ اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَآ اَحْيَا النَّاسَ جَمِيْعًا ۭ وَلَقَدْ جَاۗءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنٰتِ ۡ ثُمَّ اِنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِي الْاَرْضِ لَمُسْرِفُوْنَ ۝

۳۲. پمیشا ما نبشتہ کت بنی اسرائیلءِ سرا ہرکس کہ بکُشیت یک مردمے ابیدچہ مردمےءِ بیر گرگءَ یا پہ فساد کنگءَ ماں زمینءِ تہا، گڑا بزاں آئی کشت اَنت دراہیں مردم، ءُہرکسءَ کہ رکّینت یک مردمے گڑا بزاں آئی رکّینت اَنت درائیں مردم[2] بے شک آتک اَنت آیانی گوُرا مئے رسول گوں روژنائیں دلیلاں، نوں بے شک بازینے آیانی چہ ایشی رند ماں زمینءِ تہا دست دراجی کن اَنت[3].

اِنَّمَا جَزٰۗؤُا الَّذِيْنَ يُحَارِبُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًا اَنْ يُّقَتَّلُوْٓا اَوْ يُصَلَّبُوْٓا اَوْ تُقَطَّعَ اَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ مِّنْ خِلَافٍ اَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْاَرْضِ ۭ ذٰلِكَ لَهُمْ

۳۳. بے شک ہمیش اِنت سزا ہما مردمانی کہ جنگ کن اَنت گوں اللہ ءُآئی رسولءَ، ءُتچ ءُتاگ کن اَنت ملکءِ تہاپہ فساد کنگءَ، اے کہ آ کُشگ بہ بنت یا درنجگ بہ بنت یا بُرّگ بہ بنت آیانی دست ءُپاد چہ دگہ

(۱) تفسیرانی تہا کثیت وہدیکہ قابیلءَ وتی برات ہابیل کُشت گڑا نہ زانت ئے کہ چون ئے بکناں، یک (گوراگے) آتک، دگہ مرتگیں گوراگے ہست اَت، کنڈے جت ئے، ءُہمائی تہءِ کل کت، ءُسربرئے خاک ریتک. قابیلءَ چہ ہمیشی سبق زرت، ءُوتی برات ہمے وڑا بار دات. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) اے ناحقّیں کُشتءُخونءَ رند اللہءَ انسانی جانءِ قدرءُقیمتے پدّرکنگ واستا بنی اسرائیل سرا اے حکم دیم دات. ناحقّءَ انسانےءِ کشگ چونیں بلاہیں جرمءُسلّیں کارے، ایشی اندازہ جنگءِ واستا اے آیت وت بسّ اِنت. اے اصول ایوکءَ بنی اسرائیلءِواستا نہ اِنت بلکیں اسلامی تعلیماتانی رہبندا اے اصول تا قیامتءَ ہست اِنت. پمیشا سلیمان بن ربعی گوشیت کہ من چہ حسن بصریءَ جست کت کہ آیا اے آیت، ءُاصول مئےواستا ہوں ہستیں ہنچو کہ بنی اسرائیلءِ واستا بوتگ؟ آئی فرمائینت: ہؤ! سوگندِانت منا ہما ذاتءِ کہ بید آئی دگہ معبود برحق نیست بنی اسرائیلءِ خونءُجان چہ مئے جانءُخونءَ دیماترنہ بوتگ. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) بزاں چہ اے احکامان ءُپد انگتءَ بنی اسرائیلءَ توبہ نہ کت، ءُمردمانی کشگءَ چہ حدّا ہوں سرگوست اَنت.

خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ۙ﴿۴۱﴾

نیمگےءَ یا دور کنگ بہ بنت چہ ملکءَ[1] اے آیانی رزوائی اِنت ماں دنیاءَ، ءُآیانی واستا ماں آخرتءَ مزنیں عذاب ہست.

اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَقْدِرُوْا عَلَيْهِمْ ۚ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۳۴﴾

۳۴. بیدءِ ہمایاں کہ توبہ اِش کت پیسر چہ اے ہبرءَ کہ شمئے دست پہ آیاں سر بہ بیت[2] نوں جواں بزان اِت کہ بے شک اللہ مزنیں بخشوک ءُباز مہربانے.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَابْتَغُوْٓا اِلَيْهِ الْوَسِيْلَةَ وَجَاهِدُوْا فِيْ سَبِيْلِهٖ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. اے ہما مردماں کہ ایمان اِش آوَرتگ! بترس اِت چہ اللہءَ، ءُشوہاز بکن اِت ہمائی گورا رسگءِ وسیلہ[3] ءُجہاد بکن اِت آئی راہءَ

(۱) اشی شانءِ نزولءِ بابتءَ کئیت کہ عکل، ءُعرینہ قبیلہءِ لہتے مردم مسلمان بوت، ءُمدینہءَ آتک اَنت، بلے مدینہءِ خاک گوں آیاں نہ ٹہ اِت گڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آچہ مدینہءَ دَٹن ہمودا دیم دات اَنت کہ صدقہءُخیراتءِ ہشتر اودا اِتاں کہ آیانی شیر ءُپیشاپاں بورات، شما وش بئیت. گڑا آلہتے روچءَ وش بوت اَنت بلے پدا ہشترانی چارینوک ءُنگہبانی کنوک اِش کُشت اَنت، ءُہشتراش زرتءُرہادگ بوت اَنت. اے حال واجہءَ سربوت، واجہءَ لہتے مردم ہمیشانی گرگءَ دیم دات. مردم اِش دزگیر کت اَنت، ءُواجہءِ دیما پیش کت اَنت. پدا واجہءَ حکم دات کہ ایشانی دستءُپاد چہ چپّکائیءَ گدّگ بہ بنت. آبش گڑاتنت، پدا روچءِسرا دوراِش دات اَنت تاکہ مُرت اَنت. صحیح بخاریءِ تہا اے لفظ ہوں ہست اَنت کہ آیاں درّی ہوں کتگ اَت، ءُخونریزی ہوں کتگ اَت، ءُایمان آرگءَ رند کفراِش کتگ اَت. (صحیح البخاری کتاب الدّیات باب القسامة) اے آیت آیتءِ محاربہ گوْشگ بیت. ءُاے آیتےءحکم عام اِنت، کافرءُمسلمان درہا ایشی تہا ہوراَنت. بزان ہما مردم کہ آاسلامی حکومتءِ خاکءَ فسادءُخونریزی کنت، ءُراہ گوزانی سرا لشکر کنت، ءُآیاں جنتءُپُلیت، آیاں ہمے سزا دیگ بہ بیت. عبداللہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا مذہب ہمیش اِنت کہ مسلمانانی خلیفہءُ کماشءَ گچین اِنت کہ آاے پیمیں مردماں کجام سزاءَ کہ دیگ بلوٹیت ہمائی بدنت، بزاں آیاں بکُشیت، یا آیانی دستءُپاداں بُگدّیت، یا آیاں چہ ملکءَ دربکنت. ہمے مذہب اِنت امام مالك، ءُسعید بن المسیّب، مجاہد،ءُعطاء، حسن بصری، ابراہیم نخعی، ءُضحاكءِ. ایشانی دلیل ہمیش اِنت کہ ادا (أو) تخییر بزاں گچینءِ واستااِنت. ءُصحیح مذہب ہمیش اِنت.

(۲) بزاں ہما دزّءُدّنگ، ءُخونریزی کنوک کہ چہ حکومتءِ دست کپگءَ پیسر توبہ بکنت آئرا حکومت سزا دات نہ کنت. حافظ ابن کثیر گوْشیت کہ آیتءِ ظاہر ہمیشی سرا دلالت کنت، ءُصحابیانی عمل ہمیشی سراِانت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) علّامہ آلوسی حنفی رَحِمَهُ اللّٰهُ ہمے آیتے تفسیرا گوْشیت: «**الوسيلة هي فعيلة بمعنى ما يتوسّل به ويُتقرّب إلى الله عزّوجل من فعل الطّاعات وترك المعاصي من وسل إلى كذا أي تقرّب إليه بشيء**». کہ وسیلہ ہماچیزءَ گوْشنت کہ پہ =

تاکہ شما کامیاب بہ بئیت.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾

۳۶. بے شک ہما کہ کافر بوتگ اَنت اگاں پہ آیاں بہ بنت ہرچیکہ زمینءِ تہا ہست درہا ءُدگہ ہمینچو آئی برابرءَ، تاکہ بہ رکّین اَنت وتا پہ ہمیشی، چہ قیامتءِ روچءِ عذابءَ قبول کنگ نہ بیت چہ آیاں، ءُآیانی واستا تورینوکیں عذاب ہست.

يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُم بِخَارِجِينَ مِنْهَا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾

۳۷. آ لوٹ اَنت کہ دربیاینت چہ دوزہءَ، ءُدرنیاینت چہ اودءَ[1]، ءُآیانی واستا دائمی عذاب ہست.

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا

۳۸. مردینیں دُزّءُجنینیں دُز، نوں بگڈّ اِت آیانی دستاں[2] اے بدل اِنت پہ سببءَ ہما کارئے

= آئی مردم گوں اللہءَ نزّیک بیت چہ نیکیں کارءِ کنگءَ، ءُچہ نافرمانی، ءُبدیں کارانی ویل کنگءَ. (روح المعانی) حافظ ابن کثیر گوْشیت: «**الوسیلة هی القربة. وقال قتادة أی تقرّبوا إلیه بطاعته والعمل بما یرضیه. وهذا الّذی قاله هؤلاء الأئمة لاخلاف بین المفسّرین فیه**» (تفسیر ابن کثیر) بزاں وسیلہ نزیک بوگءَ گوْشنت. قتادہ گوْشیت ایشی معنٰی ہمیش اِنت کہ گوں آئی نزیک بوگءِ کوششءَ بکن اِت گوں آئی فرمانبرداریءَ، ءُپہ عمل کنگءَ ہما چیزانی سرا کہ چہ آئی آوش بہ بیت. ابن کثیر گوْشیت اے گپ کہ اے اماماں جتگ ایشی سرا دریں مفسر تپاک اَنت. چہ ادا زانگ بیت کہ قبرپرست، ءُپیرپرستانی چہ مرتگیں بزرگاں فریاد کنگ، ءُآیاں گوں اللہءَ نزّیک بوگءِ وسیلہ جوڑکنگ بے حقیقتیں چیزے، ءُشرکے. علامہ آلوسی ہمے آیتءِ تفسیرءَ دیمترءَ گوْشیت: ہما کہ چہ آئی چیزے لونگ بہ بیت، آمردگے بہ بیت، یا موجود مہ بیت. اے پیمیں مردماں چہ لونگ، ءُاشاں وسیلہ جوڑکنگ ہنچیں چیزے کہ ہچ عالم آئی ناجائز بوگءِ تہا شک کت نہ کنت، ءُہنچیں بدعتے کہ چہ سلف صالحیناں ہچ کسا نہ کتگ. دیمترا گوشیت کہ اگں مردگاں وسیلہ جوڑکنگ جوانیں چیزے بہ بوتیں گڑا چہ درستاں پیسر اے کار صحابیاں کت، ءُواجہ اِش چہ آئی مرگءَ رند وسیلہ جوڑ کت پرچہ کہ آیانی نیکی کنگءِ شوق چہ درستاں گیشتر بوتگ. ءُاے پیم ہچ صحابیءَ نہ کتگ. (سرجمیں بیانءِ واستا روح المعانی چارگ بہ بیت).

(۱) ہنچو کہ فرمان اِنت ﴿كُلَّمَا أَرَادُوا أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا﴾ بزاں ہمیکہ آچہ دوزہءَ درایگ لوٹ اَنت، پدا آئی تہا دوردیگ بنت. [سورة السّجدة:٢٠] چہ اے آیتاں زانگ بیت کہ کافرءُمشرک چہ دوزہءَ ہجبرانی ہجبر درنیاینت.

(۲) (**سَرق**) گوْشنت: چیزءِ زورگءَ چہ مردمانی چمّاں چیر بوگءِ تہا، ہنچوکہ گوْشنت «**استرق السّمع**» کہ آئی =

كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٣٨﴾

که آیـاں کتـگ، سزا یـے چـه اللّٰهءِ نیمگءَ. اللّٰه گیش اِنت (چه هر کسءَ) ءُزبریں خیر کارے ءُحکمتانی واجه اِنت.

فَمَنْ تَابَ مِنْۢ بَعْدِ ظُلْمِهٖ وَاَصْلَحَ فَاِنَّ اللّٰهَ يَتُوْبُ عَلَيْهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٣٩﴾

۳۹. نـوں هـر کسءَ کـه توبه کت چـه وتی ظلم کنـگءَ رنـد، ءُنیک بوت، گڑا بے شـک که اللّٰهءَ بخشِـیْت آئرا. بے شـک که اللّٰه مزنیں بخشوک ءُباز مهربانے.

اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ يُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٤٠﴾

۴۰. آیـا تو نـه زانئے که بے شـک اللّٰهءِ واسـتااِنت بادشـاهی آزمانـانی ءُزمینءِ. آ عـذاب دنت هر کسءَ که بلوٹیـت، ءُهـر کسءَ کـه بلوٹیت بخشیتے. ءُاللّٰه هر چیزءِ سرا قدرت داروک اِنت.

يٰۤاَيُّهَا الرَّسُوْلُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِيْنَ يُسَارِعُوْنَ فِى الْكُفْرِ مِنَ الَّذِيْنَ قَالُوْۤا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوْبُهُمْ ۛ وَمِنَ الَّذِيْنَ هَادُوْا ۛ

۴۱. اے رسـول! تـرا پریشـان مه کننـت هما که دِرکّ اَنـت دیم په کفـرءَ[1]، چه هماياں که گوْشـنت که ما ایمـان آوْرتگ پـه وتی دپاں ءُحقیقـتءَ ایمـان نیاوْرتـگ آیـانی دلاں[2]

= چیرکائی گوش داشـت. دلگوش: چے اندازه دزّی کنگءَمردمءِ دسـت برّگ بیت؟ اے بابتءَ اختلاف هست. گیشـتریں همیشی گوْشنت که دیناریءِ چارکءِ کدّا اگں یکّے دزّی بکنت گڑا آئی دست برگ بیت. بچار (صحیح البخاری کتاب الحدود باب قوله تعالی ﴿ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوْٓا اَيْدِيَهُمَا ﴾ وفی کم یقطع؟) دسـت داں کجا گڈگ به بیت؟ صحیح تریں هبر همیش اِنت که دزّءِ دست تا دستانی مچّءَ گڈگ به بیت نه که گیشترا. (سرجمیں بیان فقهی کتابانی تها چارگ به بیت).

(۱) چوکه محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللّٰهءَ په دریں جهانءَ رحمتے جوڑ کتگ پمیشـا آچه کافرانی ایمان نیارگءَ سک پریشـان بوت که پرچه ایشاں په دوزهءِ روگءَ لانک بسـتگ. گڑا اللّٰهءَ وتی پیغمبرءَ دل بڈّی دات که په ایشی پریشـان مه بو که کافر ایمـان نیاراَنت پرچه که تئی کار ایوکءَ مردمـاں اللّٰهءِ احکامانی سرکنگ اِنت. هدایت دیوک اللّٰه اِنت. هرکسءَ که بلوٹیت هدایت دنت، ءُهرکسءَ که بلوٹیت گمراه کنت. بلےآ که هدایتءِشوباززءَ به بیت، ءُپه آئی کوشش بکنت اَلّمءَ اللّٰه آئی کمک بیت، ءُآئیءَ هدایت دنت.

(۲) مراد منافق اَنت که په زبانءَ مسلمانیءِ دعوا اِش کت، ءُحقیقتءَ کافر اِتنت. ایشانی بابتءَ سرجمیں بیان سورة البقرةءِ دومی رکوعءِتها چارگ به بیت.

سَمّٰعُوْنَ لِلْكَذِبِ سَمّٰعُوْنَ لِقَوْمٍ اٰخَرِيْنَ ۙ لَمْ يَاْتُوْكَ ؕ يُحَرِّفُوْنَ الْكَلِمَ مِنْۢ بَعْدِ مَوَاضِعِهٖ ۚ يَقُوْلُوْنَ اِنْ اُوْتِيْتُمْ هٰذَا فَخُذُوْهُ وَاِنْ لَّمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوْا ؕ وَمَنْ يُّرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهٗ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهٗ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ؕ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُّطَهِّرَ

ءُچہ یہودیاں لہتے جاسوسی کن اَنت پہ درْوگ بند گءَ، ءُجاسوس اَنت دومی ٹولیءِ[1] کہ آ پہ تو نیاینت[2] (شاني عادت اِنت کہ) بدل کنند ءُٹکلینند ہبرءَ (اللّٰہءِ) چہ آیانی حقین جاگاھان. آ گوْشنت کہ اگاں شمارا اے دیگ بوت گڑا بزورت ئے ءُاگاں شمارا دیگ نہ بوت گڑا وتا دور بہ دار اِت[3]، ءُہرکسءَ کہ اللّٰہ چکّاسگ لوٹیت، گڑا تو پہ آئی ہچ کت نہ کن ئے اللّٰہءِ گوْرا[4]. ہمیش اَنت کہ اللّٰہ نہ لوٹیت

(۱) بزاں آپہ وتی گمراہیں سردارءُ کماشانی گوْشگءَ جاسوسی کنند، ءُہمایانی ہبرءِ سراینت.

(۲) بزاں آکماشءُسردار تئی گورا نیاینت کہ تئی سوجءُپنتاں بزورَاَنت بلکیں وتی جاگہءَ وتی گمراہیءِ سرا نشتگ اَنت، ءُوشّ اَنت.

(۳) یہودیانی تہا یک مردینءُجنینےءَ بدکاری کت. چونائءَ ایشی سنگ ریچءِ سزا ہمایانی وتی کتابءِ تہا ہست اَت بلے چوکہ ایشی سرا عمل اِش نہ کت، پمیشا اے حکم اِش چیردات. ہبراِش ہمے بوت کہ ایشی فیصلہءِ واستا محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گورا رویں، اگں آئی ہمے فیصلہ دات کہ آچابک جنگ بہ بنت، ءُآیانی دیم سیاہ کنگ بہ بیت گڑا آئی ہبرءَ زوریں، ءُاگں آئی سنگ ریچءِ سزا دات گڑا آئی ہبرءَ نہ زوریں. عبداللّٰہ بن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا گوْشیت کہ یہودی واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گورا آتک اَنت، ءُگوشت اِش کہ آیانی یک مردین ءُجنینےءَ بدکاری کتگ. گڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: زاناں شما توراۃءِ تہا سنگ ریچ کنگءِبابتءَ ہچ نہ گندات؟ آیاں گوشت کہ ما اے وڑیناں رزوا کنیں، ءُچابک جنیں (بزاں سنگ ریچءِ سزانیست) عبداللّٰہ بن سلام رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ (کہ یہودی عالمے اَت، ءُمسلمان بوتگ اَت) آئی گوشت کہ شما دروگ بندات. توراۃءِ تہا سنگ ریچءِ سزا ہست اِنت. بروات، ءُتوراتءِ جندءَ بیارات. آیاں توراۃ آوْرتءُہچ کت. ءُآیانی یکّےءَ سنگسارکنگءِ آیتءِ سرا وتی دست ایرکت (تاکہ آئیءَ چیربدنت) ءُایدیمءُآدیم ئےونت اَنت. گڑا عبداللّٰہ بن سلام رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ گوشت کہ دستءَ چست بکن. آئی دست چست کت کہ اودا سنگسار کنگءِ آیت ہست اَت. نوں گوشتش کہ محمّد توراست گوْشئے. پدل ہمے وڑا اِنت، گڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آدوئینانی سنگسار کنگءِ حکم دات اَنت،ءُآسنگسار کنگ بوت اَنت. عبداللّٰہ بن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا گوْشیت من دیست کہ آمردینءَ وتا جنینءِ سرا دؤردات تاکہ آئیءَ سنگءُڈوک مہ لگ اَنت.

(صحيح البخاري، كتاب الحدود باب أحكام أهل الذّمة وإحصانهم إذا زنوا ورفعوا إلى الإمام).

(۴) بزاں ہرکسءَ کہ اللّٰہ گمراہ کنگ بلوٹیت گڑا آئرا کس ہدایت دات نہ کنت. ہدایتءُگمراہی اللّٰہءِ دستا اِنت. بلے ہدایتءِ لوٹوکءُآئی واستا کوشش کنوکءَ اللّٰہ ہدایت دنت.

قُلُوْبَهُمْ ؕ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ۙ﴿٤١﴾

کہ آیانی دلاں پاک بکنت[1] آیانی واستا ماں دنیاءَ رسوائی اِنت ءُآخرتءَ آیانی واستا مزنیں عذاب ہست.

سَمّٰعُوْنَ لِلْكَذِبِ اَكّٰلُوْنَ لِلسُّحْتِ ؕ فَاِنْ جَآءُوْكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْ ۚ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَّضُرُّوْكَ شَيْـًٔا ؕ وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ﴿٤٢﴾

۴۲. مزنیں جاسوس اَنت پہ دروگ بندگءَ، ءُمزنیں حرام وروک اَنت. ءُنوں اگاں آ بیاینت تئی گوْرا، گڑا فیصلہ بکن آیانی میانءَ یا دیمءَ تاب بدئے چہ آیاں، ءُاگاں توچہ آیاں دیم تاب دات نوں آترا ہچ تاوان دات نہ کنند. ءُاگاں تو فیصلہ کت گڑا فیصلہ بکن آیانی میانءَ گوں انصافءَ[2] بے شک کہ اللہ انصاف کنوکاں دوست داریت.

وَكَيْفَ يُحَكِّمُوْنَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰىةُ فِيْهَا حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ ؕ وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٤٣﴾

۴۳. ءُچوں ترا منصف جوڑ کنند ءُآیانی گوْرا تورات بست اِنت کہ آئی تہا اللہءِ حکم ہست اَنت. پدا پُشتءَ مان ترّین اَنت چہ ایشی رند[3] ءُاے ایمان آروک نہ اَنت[4].

(۱) بزاں اے یہودیءُمنافق ہماینت کہ اللہءَ ایشانی دل چہ کفرءُشرکءَ پاک کنگ نہ لوٹتگ اَنت چہ ایشانی بازیں کفرءُنافرمانیانی سببءَ. پمیشا تو پہ ایشانی ایمان نیارگءَ پریشان مہ بو.

(۲) چہ اِدا زانگ بیت کہ اگں اسلامی عدالتءَ یک مسلمانءُکافریءِ فیصلہ آرگءُپیش کنگ بہ بیت گڑا مسلمانیں قاضیءِ واستا جائز نہ اِنت کہ آئیءَ مسلمانءِ رو بہ گیپت. بلکیں کجام گورا کہ حق بوت ہمائی رہبندءَ فیصلہ بدنت.

(۳) بزاں اگں پہ دل مؤمن بہ بوتین اَنت، ءُاللہءِ حکمانی سرا عمل اِش بکتیں گڑا توراۃءِ تہا اے بابتءَ اللہءِ حکم وت آیانی گورا بستت، آیاں ہمایی رہبندا عمل کتگ اَت. پمیشا اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یہودیانی تئی گورا آیگءِ معنٰی اے نہ اِنت کہ بزاں تو اللہءِ حکمءِ رہبندءَ فیصلہ کنئے، ءُآآئی سرا عمل کنند بلکیں آیانی فہم ہمیش اَت کہ بوت کنت تئی فیصلہ ہمایانی واہشانی رہ پدءَبیت، ءُآاشی قبول کنند. نوں وہدیکہ تو اللہءِ حکمانانی رہبندءَ فیصلہ کت گڑا آچہ ایشی وش نہ بوت اَنت بلکیں دیم اِش تاب دات.

(۴) بزاں اے مؤمن نہ اَنت پرچہ کہ اے لوٹ اَنت اللہءِ حکماں وتی واہشانی رندا بکنند. بلےمؤمنءِ شان ہمیش اِنت کہ آوتی واہشاں اللہءِ حکمانی پابند کنت، ءُہمایانی سرا عمل کنت.

إِنَّآ أَنزَلْنَا التَّوْرٰىةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ ۚ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِن كِتَابِ اللّٰهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ ۚ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّٰهُ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾

۴۴. ما دیم داتگ تورات که آئی تها هدایت ءُروژنائی ہست. په همائی فیصله کتگ پیغمبران هما که فرمانبردار بوتگ اَنت په یهودیان (ءُحکم کتگ) درویشاں ءُعالماں په همیشی که آ په نگهبانیءَ مقرر کنگ بوتگ اَنت اللهءِ کتابءِ[1]، ءُبوتگ اَنت آئی (حقّانیت)ءِ سراگواهی دیوک[2] نوں مه ترس اِت چه مردماں ءُچه من بترس اِت[3]، ءُبها مه کن اِت منی آیتاں په کمّکیں عوضیءَ[4] ءُهر کسءَ که فیصله نه کت په هما حکماں که اللهءَدیم داتگ اَنت، گڑا همیش اَنت کافر.

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنفَ بِالْأَنفِ وَالْأُذُنَ

۴۵. ءُما نبشته کت آیانی سرا اے کتاب (تورات) تها که مردمءِ بدلءَ مردم[5] ءُچمّءِ

(۱) بزاں بنی اسرائیلءِ پیغمبراں، ءُاللّٰه ترسیں عالماں رندی ئیں مردمانی پیما توراةءِتها ردّءُبدل نه کتگ، بلکیں پهکءَ اللهءِ حکمانی رهبندا فیصله اِش کتگ.

(۲) بزاں یهودیانی پیسری ئیں عالمءُزانتکار توراةءِ حقّانیتءِ سرا گواهی دیوک اِتنت.

(۳) بزاں چه مردمانی ترسءَ منی احکامانی تها کمیءُگیشی مه کن اِت، ءُنه منی حکماں چیر بدئیت.

(۴) بزاں اللهءِ آیاتانی مقابلهءَ درپیں دنیاءِ سودا هوں کمّیں چیزے.

(۵) **فائده!** (۱) گیشترین عالمانی مذهب همیش اِنت که پیسری ئیں شریعتانی هما حکم که مئے شریعتءَ منسوخ نه کتگ، آئی سرا مارا هوں عمل کنگ لوٹیت. (تفسیر ابن کثیر) علامه شوکانی گوْشیت که گچینی مذهب همیش اِنت (فتح القدیر) امام أبونصر بن الصبّاغ رَحِمَهُ ٱللَّهُ وتی کتاب شاملءِتها گوْشیت که ایشی سرا اتفاق اِنت که اے آیتءِ سرا عمل کنگ به بیت. (تفسیر ابن کثیر) (۲) درپیں اماماں چه همے آیتءَ که **(جان بدلءَ جان کشگ به بیت)** همے دلیل زرتگ که اگن مردینےءَ جنینے کُشت گڑا جنینءِ بدلءَ هما مردین آدم کشگ بیت (تفسیر ابن کثیر) ءُحدیثءَ هوں ہست اِنت که واجه صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**أنّ الرّجل یقتل بالمرأة**» که جنینءِ بدلءَ مردین کشگ بیت. (سنن النسائی کتاب القسامة باب ذکر حدیث عمروبن حزم فی العقول) شیخ البانی رَحِمَهُ ٱللَّهُ گوْشیت که اے حدیث مرفوعاً صحیح نه اِنت، ءُمرسلاً ثابت اِنت. (إرواء الغلیل، شماره حدیث: ۲۲۱۲) بلے قرآنءِ اے آیت ایشی تائیدا کنت. واللّٰه أعلم. (۳) زانگ لوئیت که اگن مسلمانےءَ کافرے کُشت گڑا =

بِالْاُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ ۙ وَالْجُرُوْحَ قِصَاصٌ ؕ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهٖ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهٗ ؕ وَمَنْ لَّمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۴۵﴾

بدلءَ چم ءُپونزءِ بدلءَ پونز ءُگوشءِ بدلءَ گوش ءُدنتانءِ بدلءَ دنتان ءُٹپّانی بیر ہم ہست اِنت. پدا ہر کسءَ کہ معاف کت گڑا آپاک بوت چہ (گناہءَ)[1]، ءُہر کس کہ فیصلہ مہ کنت پہ ہما حکماں کہ اللّٰہءَ دیم داتگ اَنت، گڑا ہمیش اَنت ظالمءُبے انصاف.

وَقَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰىةِ ۫ وَاٰتَيْنٰهُ الْاِنْجِيْلَ فِيْهِ هُدًى وَّنُوْرٌ ۙ وَّمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَهُدًى وَّمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. ءُما دیم دات آیانی پدانی رندءَ عیسیٰ مریمءِ چک[2]، باور داروک اَت چہ وتا پیسرءِ تورات‌ءِ! ءُدات ما آئرا انجیل، آئی تہا سوج ءُپنت ہست ءُروژنائی ءُباور داروک اَت چہ وتا پیسرءِ تورات‌ءِ. ءُراہ پیش داروک اَت ءُنصیحتے اَت پرہیزگارانی واستا.

وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْجِيْلِ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فِيْهِ ؕ وَمَنْ

۴۷. ءُلازم اِنت کہ فیصلہ بکنند انجیل والا پہ ہما چیزءَ کہ اللّٰہءَ آئی تہا نازل کتگ[3]

= ایشی جاگہءَ مسلمان کشگ نہ بیت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «لایقتل مسلم بکافر» کہ مسلمان کافرے بدلءَ کشگ نہ بیت. (صحیح البخاری، کتاب الدّیات، باب لایقتل المسلم بالکافر) (۴) گیشتریں عالمانی ہبر ہمیش اِنت کہ اگن واجہےءَ غلامے کُشت گڑا آئی جاگہءَ واجہ کشگ نہ بیت بیدءِ حنفیاں، ءُدگہ لہتینءَ کہ آگوشتن کشگ بیت. حافظ ابن کثیر گوشیت: آحدیث کہ غلامءِ بیرءَ آزاد کشگ نہ بیت صحیح نہ اِنت. (تفسیر ابن کثیر) پمیشا حنفیانی ہبر صحیح ترءُجوانتر زانگ بیت. آیتءِ ظاہرہوں ہمیشی سرا دلالتءَ کنت.

(۱) بزاں ہرکسءَ کہ بیر نہ گپت، ءُوتی دژمن پہل کت گڑا ہما وڑا اللّٰہ آئی گناہاں پہل کنت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: ہرکسی جسمءَ کہ چیزے ٹپ آتک، آآئی بیرا مہ گیپت، ءُاللّٰہءِ ہاترا (دژمنءَ) پہل بکنت. چہ ایشی اللّٰہ آئی گناہاں پہل کنت. (مسند أحمد بتحقیق أحمد شاکر، شمارہ حدیث ۲۳۳۸۶، ایشی سند صحیح اِنت).

(۲) بزاں بنی اسرائیلءِ پیغمبرانی رند پدءَ ما عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ دیم دات.

(۳) بزاں انجیلءِ ہدایند آئی درہیں احکامءُبہرانی سرا عمل بکنند. آئی تہا اے نبشتہ اِنت کہ آخری زمانگءَ پیغمبرے کئیت کہ آئی نام محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت، آئی سرا ایمان بیارات، ءُآئی رندگیریءَ بکن اِت ہنچوکہ قرآن گوشیت ﴿وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ﴾ وہدیکہ عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ گوشت اے بنی اسرائیل من چہ اللّٰہءِ نیمگءَ پہ شما دیم دیگ بوتگاں، باور داروکاں چہ وتءُپیسری ایں توراۃءِ، ءُبشارت دیوکیاں ہنچیں پیغمبرےءِ کہ آچہ =

لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ۝٤٧

ءُ ہرکس کہ فیصلہ مہ کنت پہ ہما چیزا کہ اللّٰہءَ نازل کتگ، گڑا ہمیش اَنت نافرمان.

وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتٰبِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ عَمَّا جَآءَكَ مِنَ الْحَقِّ ۭ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَّمِنْهَاجًا ۭ

۴۸. ءُما دیم دات تئی نیمگءَ کتاب پہ حق، باور داروک اِنت چہ وتا ساری ئیں کتابانی ءُگواہی دیوک اِنت آیانی سرا[1] نوں فیصلہ بکن آیانی میانءَ پہ ہما چیزا کہ اللّٰہءَ نازل کتگ، نوں تو رندءَ مہ کپ آیانی دل ئیگانی (در حالے) کہ بٹگل ئِے چہ ہما حقّیں راہءَ کہ تئی گوْرا آتکگ[2] پہ ہر یکّےءَ ما جوڑ کتگ چہ شما یک شریعتے، ءُرہبندے[3]

= من ءُپد کئیت، آئی نام احمد اِنت. [سورة الصف: ٦] ءُفرمان اِنت ﴿ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِاٰيٰتِنَا يُؤْمِنُوْنَ * اَلَّذِيْنَ يَتَّبِعُوْنَ الرَّسُوْلَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ الَّذِيْ يَجِدُوْنَهٗ مَكْتُوْبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرٰىةِ وَالْاِنْجِيْلِ ﴾ کہ من وتی خاصیں رحمتاں پہ ہمائی نبشتہ کناں کہ آپہریزگار بنت، ءُزکات درکن اَنت، ءُہماکہ مئے آیتانی سرا یقین دارانت. آہماینت کہ ہما نبی ءُرسولءِ رندگیریءَ کن اَنت کہ ناواننده‌ہے، ءُہماکہ آئءَ نبشتہ بوگءَ گندنت توراۃ ءُانجیلءِ تہا. [سورة الأعراف: ١٥٦-١٥٧] نوں کامیابی پہ ہما مردمءَ ہست کہ آاسلامءَ قبول بکنت، ءُمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا ایمان کاریت،ءُہمائی رندگیریءَ کنت. فرمان اِنت ﴿ وَمَنْ يَّبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِيْنًا فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴾ ہرکس کہ بیدءِ اسلامءَ دگہ دینےقبول بکنت گڑا چہ آئی زورگ نہ بیت، ءُآ آخرتءَ چہ تاوان باراں بیت. [سورة آل عمران: ٨٥].

(١) ﴿ وَمُهَيْمِنًا ﴾ معنیٰ لہتےءَ شاہد بزاں گواہی دیوک کتگ. ءُلہتینءَ بمعنیٰ حاکم کتگ. حافظ ابن کثیر رَحِمَهُ اللّٰهُ گوْشیت: اے دریں معنیٰ یکّءَدگرءِ نزّیک اَنت، اے قرآن پیسری ئیں آسمانی کتابانی بابتءَ ہمے گواہیءَ دنت کہ آدرہا اللّٰہءِ دیم داتگیں کتاب اَنت، ءُہمے پیماچہ درستاں توام تریں کتابے، ءُدربیں کتابانی سرا حاکم اِنت. پیسری ایں شریعتانی ہر حکمے کہ ایشی مخالف اِنت آزورگ نہ بیت، ءُآئی سرا عمل کنگ نہ بیت. (تفسیر ابن کثیر).

(٢) بزاں چومہ بیت کہ تواللّٰہءِ حکمانی رہبندءَ فیصلہ کنگءَ ویل بکنئے، ءُآیانی واہشانی رندا بکپ ئے. بلکیں ﴿ وَاتَّبِعْ مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ ﴾ رندگیریءَ بکن ہما چیزءِ کہ پہ تو وحی کنگ بیت چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ. [سورة الأحزاب: ٢].

(٣) (الشريعة) اصلءَ ہما پدّریں کِشکءَ گوْشنت کہ پہ آئی مردم آپءَ سر بیت. مراد اللّٰہءِ دین اِنت. ءُپہ دینءَ اے لفظ پمیشا آرگ بوتگ ہنچوکہ پہ آپءِ کاربندگءَ مردمءِ جسم ءُجانءِ دریں چلّ ءُگند صاف ءُپاک بنت، ہمے وڑا چہ اللّٰہءِ دینءِ زورگءَ مردمءِ روحانی چلّ ءُگند پاکءُصاف بنت، ءُآئی صفاتانی تہا =

وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّلٰكِنْ لِّيَبْلُوَكُمْ فِيْ مَآ اٰتٰىكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرٰتِ ؕ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيْعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ۙ﴿۴۸﴾

ءُاگاں بلـوٹ اِتـیں اللّٰهءَ کـت ئِےشـمارا درسـتاں یـک دینـےءِ سرا، بلـے (آلوٹیت) کہ شمارا آبچکّاسـیت وتی داتگیں حکمانی تہـا[1]، نـوں پیش بکـپ اِت نیکیں کارانی تہـا[2] اللّٰهءِ نیمـگءَ اِنـت شـمئے درسـتانی برترّگءِ جاگہ. نوں آ گوْشـیت گوں شـمارا ہما چیزءِ بابتءَ کہ شما جیڑہ کتگ آئی تہا.

وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَّفْتِنُوْكَ عَنْۢ بَعْضِ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَ ؕ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ

۴۹. ءُاے کـہ فیصلہ بکـن آیانی میـانءَ پہ ہما چـیزءَ کـہ اللّٰهءَ نازل کتـگ، ءُرندا مہ کپ آیـانی دل ئیـگانی، ءُہژاربو چہ آیـاں، چو مہ بیـت کہ ترا گمـراہ بکـنت چہ کجام یک

= جـوانی پیداگ بیت. ءُہنچوکہ دنیاءِ زندگءِواسـتا آپ الّم اِنت، ءُبید آئی مـردم زندگ نہ بیت، ہمے پیما دائمی زندگءِ وش کنگءِ واسـتا دینءِ زورگءُعمل کنگ الّم اِنت. بیدءِآئی ایشی خیال ہم بوت نہ کنت. (مِنہاج) اصلءَ پدّر بوگءَ گوْشنت. ہنچوکہ گوْشنت (نہج الأمر) کہ فلاں کار پدّربوت. مراد اللّٰهءِ دین اِنت کہ چو روچءَ پدّرءُظاہر اِنت. (روح المعانی) چہ اے آیتءَ مراد ہمیش اِنت کہ انسـان اللّٰه پاکءَ جتاجتائیں امّتانی تہـا بہر بہر کت اَنت، ءُہمے پیما ہریک امّتےءِ پیغمبر دورا کـت، ءُآئی احکام ہموں جتاکت اَنت. لہتے پیغمبرءِ دینءُمذہبءِ تہا چیزے حلال بوتگ، ءُدومیءِ شریعتءَ آحرام بوتگ. بلے توحیدءِ دعوتءِ تہا دریں پیغمبرانی راہ یکّے بوتگ، ءُآدرسـتانی بنیادی لوٹءُسـوچ ہمیـشی دعوت بوتگ. فرمان اِنت ﴿وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا نُوْحِيْٓ اِلَيْهِ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدُوْنِ﴾ اے محمد چہ توپیسر ہـرچ پیغمبرے کہ مادیم داتگ، آئی نیمگءَ ماہمے وحی کتگ کہ بیدءِ من (بزاں اللّٰهءَ) دگہ معبودءِ برحق نیسـت، نوں تہنا منی بندگءَ بکن اِت. [سورة الأنبياء: ٢٥].

(۱) بـزاں اگں اللّٰهءَ بلوٹ اِتیں گڑا آئی شـمارا یک پیغمـبرےءِ امّت جوڑکت، ءُیـک شریعتےءِ سرا کت، ءُشـمئےمیانءَ ہچ جیڑہ ءُاختلاف نہ بوت. بلے اللّٰهءَ اے پیم نہ کت پمیشـا کہ شمارا بچکّاسیت باریں کئے چہ شما آئی دیم داتگیں احکامانی رہبندءَ زندگی کنت، ءُاللّٰهءِ حکمانی سرا راضی بیت، ءُکئے چہ آئی حکماں دیمءَ تاب دنت، ءُوتی واہشانی سرا عمل کنت.

(۲) شیخ عبدالرّحمن بن ناصر السّعدی رَحِمَهُ اللّٰهُ بیان فرمائینیت کہ اے آیت ہمے نیمگءَ آگاہی دنت کہ مردم ایوکءَ ہماچیزانی سرا بس مہ کنت کہ آیانی کنگ فرض اِنت بلکیں مردم سنّتءُمسـتحبّات درسـتاں بزوریت، ءُآیانی سرا عمل بکنت تاکہ مردم توامیں انسـانے جوڑبہ بیت، ءُہچ نیکیں کارچہ آئی دستءَ درمئیت. (تيسير الكريم الرّحمٰن للشّيخ السّعدی).

أَن يُصِيبَهُم بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾

حکمےءَ کہ اللہءَ تئی نیمگءَ نازل کتگ. نوں اگاں دیم اِش تاب دات اَنت، گڑا جواں بزاں کہ اللہ لوٹیت اے کہ بہ گیپت آیاں پہ آیانی لہتے گناہاں. ءُبے شک بازینے چہ مردمان نافرمان اَنت.

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

۵۰. زاناں آنوں جاہلی ءزمانگءِ حکمءَ لوٹ اَنت، ءُچہ اللہءَ جوانتریں حکم کنوک کئے اِنت؟ ہما قومءِ واستا کہ یقین دارانت[1].

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ ۘ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥١﴾

۵۱. او ایمانداراں! جوڑ مہ کن اِت یہودی ءُنصارایاں دوست، آ یکّءَ دگرءِ دوست اَنت. ءُہر کس کہ دوستی بکنت گوں آیاں چہ شما، گڑا بے شک کہ آ چہ ہمایان اِنت[2] بے شک کہ اللہ ہدایت نہ دنت ظالماں.

فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَىٰ أَن تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ ۚ فَعَسَى اللَّهُ أَن يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِندِهِ

۵۲. نوں تو گندئے ہما مردماں کہ آیانی دلا نی تہا بیماری ہست، تچ اَنت ءُہور بنت آیانی تہا. گوشنت کہ ما ترسیں چہ اے ہبرءَ کہ بہ گیپت مارا زمانگءِ ترّگ[3] نوں نزّیکیں کہ اللہ زوت کامیابی بہ دنت، یا دگہ حکمے

(۱) بزاں بیدءِ اللہءَ دگہ کس نیست کہ آئی دریں حکم عدلءُانصافءِ ربندءَ بہ بنت، آ ذات کہ آئی دریں حکم عدلءُانصافءِ ربنداینت آاللہ اِنت ءُبس پرچہ کہ آدریں حاکمانی حاکم اِنت، ءُچہ ہرکسءَ پہ وتی مہلوکءَ مہربان ترانت. اے پیمیں مہربانیں ذات چہ وڑا وتی مہلوکءِ سرا ناجائزیں کنت. پمیشا چہ آانسانءَ شوم تریں مردم نیست کہ اللہءِ پیمیں عادلءُمہربانےءِ قانونءُحکماں ویل کنت، ءُدگہ نیمگےءَ رؤت.

(۲) اللہ پاکءَ گوں کافراں دوستی کنگءَ منہ کت پرچہ کہ آاسلامءُمسلمانانی دژمن اَنت، ءُچہ آیانی دوستیءَ مردمءِ دین ءُاخلاقءِ سرا اثر کپیت. (بچار سورۃ آل عمران: ۱۱۸، ۱۲۰، ءُسورۃ الممتحنۃ آیت: ۱).

(۳) اے آیتءِ تہا منافقانی حالے بیان اِنت کہ آ گوں کافراں پمیشا دوستی کنتت کہ اگن کافر مسلمانانی سرا گیش بوت اَنت گڑا آ چہ کافرانی تکلیفءُمصیبتاں بہ رکّ اَنت، ءُکافر ہمے دوستیءِ ہاترا آیاں ویل بکنتت.

فَيُصْبِحُوْا عَلٰى مَآ اَسَرُّوْا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ نٰدِمِيْنَ ﴿٥٢﴾

چہ وتی نیمگءَ، گڑا پشومان بنت چہ وتی دلءِ چیرداتگیں ہبراں[1].

وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَهٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ ۙ اِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ ۭ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿٥٣﴾

۵۳. ءُگوشنت مسلمان کہ آیا اے ہما کس اَنت کہ اللہءِ سوگند اِش وارتگ اَت گوں وتی محکم تریں سوگنداں کہ آ گوں شما اَنت. گار ءُبیگواہ بوت اَنت آیانی کار، نوں بوت اَنت تاوان وروک.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَنْ يَّرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِيْنِهٖ فَسَوْفَ يَاْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُّحِبُّهُمْ وَيُحِبُّوْنَهٗٓ ۙ اَذِلَّةٍ عَلَي الْمُؤْمِنِيْنَ اَعِزَّةٍ عَلَي الْكٰفِرِيْنَ ۡ يُجَاهِدُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلَا يَخَافُوْنَ لَوْمَةَ لَاۗىِٕمٍ ۭ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿٥٤﴾

۵۴. او مؤمناں! ہرکسے کہ برترّیت چہ شما وتی دینءَ گڑا زوت کاریت اللہ یک ہنچیں قومے کہ آیاں دوست داریت ءُآ آئیءَ دوست دارانت. نرم دل اَنت پہ مسلماناں ءُترْنداَنت پہ کافراں، جہاد کنتت ماں اللہءِ راہءَ، ءُنہ ترس اَنت چہ ہچ میاری کنوکءِ میاری کنگءَ[2] اے اللہءِ مہربانی اِنت، آئرا دنت ہرکسءَ کہ بلوٹیت. اللہ مزنیں دَرْکُشا ءُجوانیں زانوکے.

اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوا الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رٰكِعُوْنَ ﴿٥٥﴾

۵۵. بے شک کہ شمئے دوست اللہ ءُآئی رسول اِنت ءُہما کہ ایمان اِش آوَرت کہ برجاہ دارانت نمازءَ ءُزکات دینت پہ عاجزی حالتا.

---

(۱) بزاں دیر نہ بیت کہ اللہ مسلماناں کامیاب کنت، ءُکافراں نامراد کنت. یاآیاں مسلمانانی دستءِ چیراکنت کہ آمسلماناں پہ جزیہ یحذف دیگءَ لاچار بنت، ءُذلیلءُرزوا بنت. گڑا اے وہدا منافق سخت پشومان بنت کہ دریگتے ماگوں کافراں دوستی مہ کتیں، ءُمسلمانانی ہمبراہ داری بکتیں.

(۲) اے مؤمنانی یک مزنیں صفتے کہ آاللہءِ فرمانبرداریءُحکمانی دیما ہچ کسی ملامتءُمیارءِ پروایا نہ دارانت. اگن اے ہاترا یکّے آیاں کلاگ بزوریت، پدا ہوں آپہ ایشی اللہءِ حکمانی زورگءَ ویل نہ کن اَنت، ءُاللہءِ وش کنگءُدوستیءِ ہاترا اے درستاں برداشت کنتت پرچہ کہ آیاں توامیں یقین ہست کہ کامیابیءُنجات اللہ ءُرسولءِ فرمانبرداریءِ تہااِنت.

وَمَنْ يَّتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغٰلِبُوْنَ ﴿۵۶﴾

۵۶. ءُہر کسے کہ دوستی بکنت گوں اللہ ءُآئی رسولءَ، ءُگوں ایمانداراں، گڑا بے شک کہ اللہءِ ٹولیءِ جند اِنت گیش بؤوک[1].

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَكُمْ هُزُوًا وَّلَعِبًا مِّنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَآءَ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. او مؤمناں! دوست جوڑ مہ کن اِت ہما مردماں کہ جوڑ اِش کتگ شمئے دین یک گوشکندے ءُگوازی یے، چہ ہمایاں کہ دیگ بوتگ اَنت کتاب چہ شما پیسر، ءُاے دگہ کافراں (ہم) دوست (جوڑ مہ کن اِت). ءُبترس اِت چہ اللہءَ اگاں شما مؤمن اِت.

وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوْهَا هُزُوًا وَّلَعِبًا ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُوْنَ ﴿۵۸﴾

۵۸. وہدیکہ شما توار جن اِت نمازءِ نیمگءَ گڑا جوڑ کنںت آئرا یک گوشکندے ءُلیبے، اے پمیشا کہ آ نا سر پد یں مردم اَنت.

قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ هَلْ تَنْقِمُوْنَ مِنَّآ اِلَّآ اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿۵۹﴾

۵۹. بگوْش او کتابیاں! شما بیر نہ گراِت چہ ما بیدءِ ہمیشی کہ ما ایمان آوُرتگ اللہءِ سرا. ءُہر چیکہ دیم دیگ بوتگ مئے گورا ءُہر چیکہ دیم دیگ بوتگ پیسر ترا[2] ءُبے شک

(۱) ادا اللہءِ جماعتءَ کامیابیءِ بشارت رسگءَ اِنت. زانگ لوٹیت کہ اللہءِ جماعتءُ ٹولی ہما اِنت کہ آاللہ ءُآئی رسول،ءُمسلمانانی دوستیءِ سرا راضی بہ بیت، ءُکافراں وتی دوست جوڑ مہ کنت. ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿لَا تَجِدُ قَوْمًا يُّؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ يُوَآدُّوْنَ مَنْ حَآدَّ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَلَوْ كَانُوْٓا اٰبَآءَهُمْ اَوْ اَبْنَآءَهُمْ اَوْ اِخْوَانَهُمْ اَوْ عَشِيْرَتَهُمْ ۭ اُولٰۗىِٕكَ كَتَبَ فِيْ قُلُوْبِهِمُ الْاِيْمَانَ وَاَيَّدَهُمْ بِرُوْحٍ مِّنْهُ ۭ وَيُدْخِلُهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ ۭ اُولٰۗىِٕكَ حِزْبُ اللّٰهِ ۭ اَلَآ اِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ﴾ تونہ گندئے ہماقومءَ کہ آیاں اللہءِ سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرا ایمان ہست پہ دوستی کنگءَ ہمایانی کہ آیاں اللہ ءُآئی رسولءِ مخالفت کتگ توری (مخالفت کنوک) آیانی پت بہ بنت، یا آیانی چک، یا آیانی برات، یا ایدگہ نزّیکیں سیادءُوارث بہ بنت. ہمیش اَنت کہ اللہءَ آیانی دلا نی تہا ایمان نبشتہ کتگ، ءُآیانی کمک کتگ چہ وتی روحءَ (بزاں قوّتءُزورءَ) آیاں بارت ہنچیں بہشتانی تہا کہ رمب اَنت چہ آیانی چیرا گنجیں جؤ، مدام مان اَنت آیانی تہا. اللہ چہ آیاں وشّ اِنت، ءُآچہ اللہءَ وش آنت. ہمیش اِنت اللہءِ جماعت. آگاہ بہ بئیت کہ اللہءِ جماعتءِ جند کامیاب بیتءُبس. (سورۃ المجادلۃ، آخری آیت).

(۲) ہنچو کہ دگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿وَمَا نَقَمُوْا مِنْهُمْ اِلَّآ اَنْ يُّؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ﴾ [سورۃ البروج: ۸] کہ کافراں چہ =

شمئے گیشتریں نافرمان اَنت.

قُلْ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِّنْ ذٰلِكَ مَثُوْبَةً عِنْدَ اللّٰهِ ؕ مَنْ لَّعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيْرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوْتَ ؕ اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَّاَضَلُّ عَنْ سَوَآءِ السَّبِيْلِ ﴿٦٠﴾

٦٠. بُگـوْش کـه آیا من شـما را بگوْشـاں ہمائی بابتءَ کہ آ چہ ایشی خراب تر اِنت پہ سزاءَ اللّٰہءِ گـوْ را[1]، هما کـه آ ئی سرا اللّٰہءَ لعنت کـت، ءُآئی سرا نا وش بـوت ءُجوڑے کتگ چہ آیاں لہتے شادو ءُلہتےہوک[2]، ءُہما کہ شـیطانءِبندگی اِش کتگ، ہمے سِـلْ تراَنت ماں درجہءِتہا،ءُدور تِراَنت چہ تچکیں راہءَ.

وَاِذَا جَآءُوْكُمْ قَالُوْٓا اٰمَنَّا وَقَدْ دَّخَلُوْا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوْا بِهٖ ؕ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوْا يَكْتُمُوْنَ ﴿٦١﴾

٦١. وہدیکـه کاینت شـمئے گوْرا گوْشـنت کہ ما ایمان آوْرتگ ءُچانگو کـفرءِ تہا شـتگ اَنت ءُآ(چہ ایمـانءَ) دراتکگ اَنت[3] اللّٰہ

= مسـلماناں بیر نہ گپت بلے پمیشـا کہ آیاں ایمان آوْرتگ زبردسـتیں ءُتوصیف کتگیں اللّٰہءِ سرا. بزاں اللّٰہءِ سرا ایمان آرگ عیبءُخرابی بے نہنت کہ شما پہ آئی مئے دژمن بہ بئیت بلکیں اے نیکیں کارے، ءُمئے ءُشمئے درسـتانی کامیابی ہمیشی تہا اِنت. پمیشا شـما ہوں ہمے راہءَ بزورات ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْـًٔا وَّلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ﴾ کـه اے کتابیاں (مراد یہودءُنصارا ینت) بیااِت ہنچیں ہبرےءِ نیمگءَ کہ برابراِنت مئے ءُشـمئےمیانءَ. (آہـبر ہمیش اِنت) کہ تہنا اللّٰہءِ عبادتءَ بکنیں، ءُگـوں آئی ہچ کسءَ شریدار جوڑمہ کنیں، ءُجوڑ مہ کنت مئے لہتے لہتینءَ رب بیدءِ اللّٰہءَ [سـورة آل عمران: ٦٤] درپیں انسـانانی مرکـزءِ وحدت (یکجا بوگءِ جاہ) عقیدہءِ توحیداِنـت. ایشی معنٰی ہمیش اِنت کہ دربا تہنا یکّـیں اللّٰہءِ غلام جوڑبہ بنت، ءُہمائی حکمانی پابند بہ بنت. بیدءِاے نکتہءَ درپیں انسـانانی یکجاہ بوگ ناممکن اِنت. اے تہنا اسلام اِنت کہ مردماں چہ انسـانانی غلامیءَ درکنت، ءُہما یکّیں اللّٰہءِ غلام جوڑکنگ لوئیت کہ آیک وڑا درستانی جوڑ کنوکءُواجہءُرودینوک اِنت.

(١) بزاں عیب دار حقیقتءَ شمااِت کہ شما آئی حکمانی مخالفت کتگ.

(٢) اشی سرجمیں بیان سورة الأعراف آیت ١٦٣، ١٦٦ تہا بیان اِنت. ہمودا چارگ بہ بیت.

(٣) ہنچـو کہ دگہ جاگہـے فرمان اِنت ﴿ وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَالُوْٓا اٰمَنَّا ۚ وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيٰطِيْنِهِمْ ۙ قَالُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ ۙ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُوْنَ ﴾ وہدیکہ گوں ایمانداراں ڈیک دینت گڑا گوْشنت کہ ما ایمان آوْرتگ، ءُوہدیکہ ایوک بنت گوں وتی شـیطاناں (بزاں کافریں سرداراں) گڑا گوْشنت کہ ماگوں شمائیں، ماوَمسکرا کتگ (بزاں گوں مسلماناں) [سـورة البقرة: ١٤] آہمیشی گمان کنت کہ اے وڑا مامسـلماناں ریپینیں حالانکہ اے ٹگیانی تاواں یک روچے ہمایانی سرا کئیت.

جوان زانت ہرچیکہ آ چیر دیَنت.

وَتَرٰى كَثِيْرًا مِّنْهُمْ يُسَارِعُوْنَ فِي الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ ۭ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝٦٢

٦٢. ءُتـو گندئے بازینےءَ چہ آیاں کہ درکّ اَنت دیـم پہ گناہءَ، ءُظلـمءِ تہاءُحرام ورگءِ تہا. سکّیں بدیں کار اَنت کہ آہش کنند.

لَوْلَا يَنْهٰىهُمُ الرَّبّٰنِيُّوْنَ وَالْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ ۭ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا يَصْنَعُوْنَ ۝٦٣

٦٣. پرچـہ منہ نہ کننـت آیانءَ نیـک ءُدرویش ءُعالـم چـہ گناہیں ہـبرءِ کنـگءَ، ءُحرامیں مالءِ ورگءَ؟. سـکّیں سلّیں کاراَنت ہما کہ آہش کنند[1].

وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُوْلَةٌ ۭ غُلَّتْ اَيْدِيْهِمْ وَلُعِنُوْا بِمَا قَالُوْا ۘ بَلْ يَدٰهُ مَبْسُوْطَتٰنِ ۙ يُنْفِقُ كَيْفَ

٦٤. ءُیہـودی گوْشـنت کہ اللّٰہءِ دسـت بسـتگ اَنت[2] ہمایانی دسـت بندگ بـہ بنت ءُآیانی

---

(١) اے آیتءِ بابتءَ ترجمان القرآن عبداللّٰہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا فرمان کنت «**مافی القرآن آیة أشـدّ توبیخاًمن هـذه الآیة**» کہ قرآنءِتہاچہ اے آیتءَ بیم ناک تریں آیت نیست. اے آیتءِ تہا علماءءُمشائخ، ءُبزرگانی واسـتا ترندیں آگاہی ہسـت کہ آمردمءَ خـراب کاری، ءُحرام خوریءِ تہا گندانـت بلے آیاں منَہ نہ کننـت، بلکیں دپاں چپت کن اَنت. چہ ادا زانگ بیت کہ امر بالمعروف، ءُنہی عن المنکر بزاں نیکیءِ حکم کنگ، ءُچہ بـدیءَ منَہ کنگ چنچو الّم اِنت، ءُآئی ویل کنگ چونیں زنڈیں جرمے. اے بنیادی فریضہ علماءءُمشـائخ، ءُمسلمانیں بادشـاہانی سرا اِنت پرچہ کہ عالمانی گورا علم ہست، ءُبادشاہانی گورا طاقت ءُزور ہسـت. وہدیکہ اے دوئیں گروہ شُلّءُسسـت بنت گڑا خرابی ءُگندگی جاگہ کنت، ءُتیوگیں چاگردءَ وتی نیمگءَ کشّـاں کنت. پمیشـا عبداللّٰہ بن المبارك رَحِمَهُ اللّٰهُ گوْشیت کہ: «**وهل أفسد الدّین إلّا الملوك... وأحبار سـوء ورهبانها**». کہ دینءِ بے ڈول کنوک ءُخراب کنوک بادشـاہ اَنت، ءُبدراہیں عالمءُدرویش اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

(٢) ﴿ مَغْلُوْلَةٌ ﴾ بمعنیٰ (بخیلة)بزاں کنجوسی کنوک. یہودیاں ہمے گوشـت کہ اللّٰہ کنجوسی کنت، ءُدسـتءِ چہ خرچ کنگءَ داشـتگ اَنت. اللّٰہ پاکءَ جواب دات کہ کنجوس شمااِت، ءُدست شمئے بنداَنت. اللّٰہءِ وَدوئیں دسـت پچ اَنت، ءُآشـپءُروچ خرچ کنگءَ اِنت. پہ خرچ کنگءَ آئی خزانہ نہ کُتّ اَنت ہنچو کہ واجہ رسـول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمائینت: اللّٰہءِ راستیں دسـت پُرّاَنت، ءُآشپءُروچ خرچ کنت بلے آئی (خزانہءِ) تہا کمی نئیت، نہ گندات کہ چہ ہما روچءَ کہ آئی آسمانءُزمین جوڑکتگ اَنت آخرچ کنان اِنت بلے آئی دستءِخزانہءَ ہچ کمّی نیاتکہ. (صحیح البخاری، کتاب التوحید باب قول اللّٰہ تعالی ﴿ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ ﴾). دلگوش! اے ہبر پدّراِنت کہ یہودیاں اللّٰہءِ سرا ایمان ہسـت اَت،ءُدلءَ آیاں ہوں زانت کہ اللّٰہ بخیلے نہنت بلے پہ بے سدّی، ءُمسلمانانی ضدءَآیاں چہ زبانءَ اللّٰہءِ، ءُآئی احکامانی بے ادبی کت، ءُہمے ہبرءِسرا آلعنتءِ حقدار بوت اَنت. پمیشـکا زانگ بیت ہما مردم کہ آپہ بے پروائی ءُبے سدّی دینءِ، ءُاللّٰہءِ، یاآئی احکامانی بے ادبی =

يَشَآءُ ؕ وَلَيَزِيْدَنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ مَّآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَّكُفْرًا ؕ وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ؕ كُلَّمَآ اَوْقَدُوْا نَارًا لِّلْحَرْبِ اَطْفَاَهَا اللّٰهُ ۙ وَيَسْعَوْنَ فِى الْاَرْضِ فَسَادًا ؕ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿۶۴﴾

سرالعنت اِنت په اے گوْشگءَ، بلکیں آئی دوئیں دست پچ اَنت. خرچ کنت ہرچ وڑا که بلوٹیت، ءُالّمءَ گیش کنت بازینےءَ چه آیاں ہما چیزیکه دیم دیگ بوتگ په تو چه تئی پروردگارءِ نیمگءَ سرکشّی ءُکفرءِ تہا. ءُما دۏر داتگ آیانی میانءَ دژمنی ءُکینہ داں قیامتءَ. ہمیکه بُن دِیَنت آسے په جنگءَ اللّٰه آئرا کشیت[1] ءُتچ اَنت ملکءِ تہا فساد کنانءَ. ءُاللّٰه دوست نہ داریت فساد کنوکاں.

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتٰبِ اٰمَنُوْا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَلَاَدْخَلْنٰهُمْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿۶۵﴾

۶۵. اگاں کتابیاں ایمان بیاۏرتیں ءُبه ترسّتین اَنت، (چه اللّٰهءَ)[2] گڑا ما گار کت اَنت چه آیاں آیانی گناه ءُما برت اَنت آ پُرنعمتیں باغانی تہا.

وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا التَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِّنْ رَّبِّهِمْ لَاَكَلُوْا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ ؕ مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ ؕ وَكَثِيْرٌ مِّنْهُمْ سَآءَ مَا يَعْمَلُوْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. ءُاگاں آیاں برجاه به داشتیں تورات ءُانجیل ءُچیزے که آیانی نیمگءَ دیم دیگ بوتگ چه آیانی پروردگارءِ نیمگءَ، گڑا ضرور آیاں وارتگتش چه وتی بُرزءَ، ءُچه پادانی چیراں، آیانی تہا میانی جماعتے ہست، ءُآیانی بازینے سِلْ کار ءُخرابنت کردارش[3].

= ءُگستاخیءَ بکنت توری آئی دل ایثی دوست مه داریت، ءُآئی عقیده اے مه بیت پدا ہم آ لعنتءِحقدار بیت، ءُاے چیز کفرے، ءُمردمءَ چه اسلامءَ درکنت.

(۱) بزاں ہمیکه اے کافر اسلامءُپکّائیں مسلمانانی خلافءَ مکرے ٹہین اَنت که آیاں تاوان بار بکننت اللّٰه آیاں نامراد کنت.

(۲) بزاں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیغمبریءِ سرا آیاں ایمان بیاۏرتیں، ءُآئی رندگیری بکتیں گڑا اللّٰه پاکءَ آیانی دریں گناه پہل کت اَنت.

(۳) چه اے میانی امّتءَ یہودءُنصارایانی ہما مردم مراداَنت که آمسلمان بوت اَنت. قرآنءِ سرا ءُمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرا ایمان اِش آۏرت بلے آیانی گیشتریں نافرمانءُکافراَنت. (روح المعانی للعلّامة الآلوسی).

يٰٓاَيُّهَا الرَّسُوْلُ بَلِّغْ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ ؕ وَاِنْ لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهٗ ؕ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٦٧﴾

٦٧. اے رسول! سربکن ہرچیکہ پہ تو دیم دیگ بوتگ چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ، ءُاگاں چش مہ کن ئے گڑا بزاں تو ہچ نہ رسینت آئی پیغام[1] ءُاللہ تئی نگہداریءَ کنت چہ مردماں[2]، بے شک کہ اللہ پہ (تچکیں) راہءَ نیاریت کافرانا.

قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى تُقِيْمُوا التَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ ؕ

٦٨. بُگوْش کہ او کتابیاں! شما ہچ پہ راہءَ نہ اِت، تا ہما وہدا کہ شمابرجاہ بدارِات تورات ءُانجیلءَ، ءُہر چیکہ دیم دیگ بوتگ شمئے نیمگءَ چہ شمئے پروردگارءِ گوْرا[3] ءُالّمءَ

(۱) اللہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ اللہءِ ہمے حکمءِ رہبندءَ اللہءِ دریں احکام پہ ما رسینتگ اَنت، ءُہچ پشت نہ گپتگ. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: من شمارا یک ہنچیں اسپیتی بے سرا ویل کتگ کہ آئی شپ چوآئی روچا اِنت. ءُچہ آئی چوٹ نہ بیت بیدءِ ہمائی کہ آئرا نیست ءُنابود بوگی اِنت. (سنن ابن ماجه المقدمة باب اتباع سنة رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وباب اتباع سنة الخلفاء الراشدين) ءُواجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: چشیں عمل ہچ نیست کہ آشمارا گوں اللہءَ نزیک کنت بلے من آئی حکم شمارا داتگ، ءُچشیں عمل ہچ نیست کہ آشمارا چہ اللہءَ دورکنت بلے من شمارا آگوشتگوں. (مستدرك الحاكم) بی بی عائشہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا بیان فرمائینیت: برکس کہ بگوشیت کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ چیزے چیرداتگ چہ اللہءِ نازل کتگیں وحیءَ، گڑا بیشک کہ آدروگ بندیت. (صحيح البخاری، تفسير سورة المائدة) حجّة الوداعءِ (گُڈّی) خطبہءَ گنجیں صحابیانی دیما واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: شمارا منی بابتءَ قیامتءِ روچءَ جست کنگ بیت نوں شما چے گوْش اِت (کہ من رسینتگ یانہ)؟ آدرستاں بہ یک زبانءَ پسّودات کہ تورسینتگ، ءُادا کتہ، ءُنصیحت کتگ. گڑا آئی فرمائینت: کہ «اللّٰهُمَّ اشْهَدْ» اے اللہ گواہ بوکہ من رسینتگ. (صحيح البخاری، كتاب الحج باب الخطبة أيام منى).

(۲) حدیثءَ ہست اِنت کہ واجہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ واستا صحابیاں پہرہ دات تاہما وہداکہ اللہءَ اے آیت نازل فرمائینت ﴿ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ﴾ گڑا واجہءَ گوں پہرہ دیوکاں گوشت کہ واترکن اِت. بیشک اللہءَ منا رستگار کتگ. (سنن الترمذی تفسیر سورة المائدة).

(۳) بزاں یہودءُنصارایاں بگوْش کہ شما ہچ دینءِسرانہ اِت تا ہما وہداکہ شما اللہءِ دیم داتگیں کتاب بزاں تورات ءُانجیلءِ سرا عمل بکن اِت، ءُہرچیکہ آیانی تہا ہست آیاں بزورات، ہنچوکہ ایشانی تہا محمد عربی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ آیگے ءُنبی بوگءِ مژدہ ہست اِنت، ءُآئی سرا ایمان آرگءِ حکم ہست اِنت ہمائی رہبندا آئی سرا، ءُآئی ہمراہیءَ دیم داتگیں قرآنءِ سرا ایمان بیارات، ءُآئی حکماں بزورات. زانگ لوئیت کہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ آیگءَ پد پیسری ئیں شریعت درہا منسوخ بوتگ اَنت ہمودا =

وَلَيَزِيْدَنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ مَّآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَّكُفْرًا ۚ فَلَا تَاْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٦٤﴾

گیش کنت بازینےءَ آیانی، ہما چیز کہ تئی نیمگءَ دیم دیگ بوتگ چہ وتی پروردگارءِ گوْرا سرکشّی ءُکفر تہا. نوں افسوس مہ ور کافریں قومءِ سرا.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَادُوْا وَالصّٰبِـُٔوْنَ وَالنَّصٰرٰى مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٦٩﴾

۶۹. بے شک ہما کہ مسلمان اَنت ءُہما کہ یہودی اَنت ءُہما کہ استار پرست اَنت ءُنصاراینت (چہ ایشاں) ہر کس کہ ایمان بیاریت اللّٰہءِ سرا،ءُآخرتءِ روچءِ سرا، ءُنیکیں کار بکنت، نوں نے کہ ترس بیت آیانی سرا، ءُنے کہ آ گمیگ بنت[1].

لَقَدْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ وَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمْ رُسُلًا ۭ كُلَّمَا جَاۗءَهُمْ رَسُوْلٌۢ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُهُمْ ۙ فَرِيْقًا كَذَّبُوْا وَفَرِيْقًا يَّقْتُلُوْنَ ﴿٧٠﴾

۷۰. بے شک کہ ما محکمیں قول ءُقرار گپتگ چہ بنی اسرائیلءَ، ءُدیم دات آیانی نیمگءَ پیغمبر. ہمے کہ آتکگ آیانی گوْرا رسولے، گوں ہما چیزءَ کہ دوست نہ بوتگ آیانی دلاں، گڑا بازینے اِش دروگ بنداِش کت ءُبازینے اِش کُشت[2].

= کہ قرآنءُحدیثانی تہا آیانی خلاف آتکہ. نوں نجات ءُکامیابی ایوکءَ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ ءُقرآنءِ رندگیری کنگءِ تہااِنت.

(۱) اے آیتءِ لوٹ ہمے نیمگءَ دلگوش کنگ اِنت کہ ہشکءَ کجام یک مذہبءِ نیمگءَ وتی نسبت کنگ، ءُوتا ہشکءَ مسلمان گوْشگ، ءُوتی جماعتءَوشیں نامءِ بربندگ کارنہ دنت. کامیابیءِ واستا اللّٰہءِ سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرا کاملیں ایمانءُیقین آرگ لوٹیت، پدا اللّٰہءِ رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ شریعتءُسنّتانی رہبندءَنیکیں عمل کنگ لوٹیت. اگن نہ ہشکیں نسبت کسّءَکارنہ دنت.

(۲) بزاں ماچہ بنی اسرائیلءَہمے قولءُقرار گپتگ اَت کہ ہمیکہ شمئے گورا مئے دیم داتگیں پیغمبرے بئیت شمارا ہرحالءَ آئی فرمانبرداری کنگی اِنت بلے اے ظالماں چونہ کت. ہمیکہ رسولےءِ حکمے آیانی واہشانی رہبندابوتگ آہش زرتگ، ءُاگن آیانی واہشانی رہبندءَ نہ بوتگ آہش ویل کتگ. قومانی تباہی ءُبربادیءِ نشانی ہمیش اِنت کہ آاللّٰہ ءُرسولءِ حکماں ویل بکنند، ءُوتی واہشءُواہگانی رہ پدءَ بگراَنت. اے پیمیں قومانی تباہی دیرنہ کنت.

وَحَسِبُوْٓا اَلَّا تَكُوْنَ فِتْنَةٌ فَعَمُوْا وَصَمُّوْا ثُمَّ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوْا وَصَمُّوْا كَثِيْرٌ مِّنْهُمْ ۭ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِمَا يَعْمَلُوْنَ ﴿۷۱﴾

۷۱. ءُگمان اِش کت که ہچ خرابی نیست[۱]، نوں کور بوت اَنت ءُکرّ بوت اَنت، رندءَ اللّٰهءَ وتی نظر نیک کت آیانی سراء، پدا کور بوت ءُکّر بوت بازینے چه آیاں[۲] ءُاللّٰه زبرگندوک اِنت ہر چیکه آ کنند.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيْحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۭ وَقَالَ الْمَسِيْحُ يٰبَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّيْ وَرَبَّكُمْ ۭ اِنَّهٗ مَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَاْوٰىهُ النَّارُ ۭ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿۷۲﴾

۷۲. بے شک کافر بوت اَنت ہما که گوْشت اِش که بے شک اللّٰه مسیح اِنت مریمءِ چک[۳] ءُگوْشت مسیحءَ که اے بنی اسرائیل! بندگیءَ بکن اِت اللّٰهءِ که منی ءُشمے پروردگار اِنت. حقیقت ہمیش اِنت ہرکسءَ که گوں اللّٰهءَ شریدار جوڑ کت، گڑا بے شک اللّٰهءَ حرام کتگ آئی سرا بہشت ءُآئی جاگه دوزه اِنت. ءُظالماں ہچ مدد گار نیست.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍ ۘ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّآ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۭ وَاِنْ لَّمْ يَنْتَهُوْا عَمَّا يَقُوْلُوْنَ

۷۳. بے شک کافر بوت اَنت ہما که گوْشت اِش که اللّٰه سئے اینانی تہا سئیمی اِنت[۴] ءُحال ایش اِنت که نیست دگه معبودِ برحق بیدءِ یکّیں معبودءَ. ءُاگاں ویل مه کنند ہما

(۱) بزاں پدا آیانی مستریں کم عقلی ہمیش اَت که آیاں ہمے فہم اِت که پہ آیانی اے دروگ بندکنگ ءُنافرمانی کنگءَ آیانی سرا عذاب نئیت پمیشا روچ پہ روچ آیانی نافرمانی گیش بوان بوت.

(۲) بزاں یک برے چه سلّیں کارانی کنگءَ توبهِ اِش کت بلے وتی توبهءِ سرانه اوشات اَنت، ءُپدا دیم اِش گوں نافرمانیءَ کت.

(۳) اے نصارایانی یک فرقهے که ایشاں «یعقوبیة» گوْشگ بیت. ایشانی عقیده ہمیش اَت که اللّٰهءَ عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ذاتءِ تہا حلول کتگ پمیشا اللّٰه عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت. (فتح القدیر).

(۴) ادا نصارایانی دگه یک فرقهےءعقیده بیان اِنت که آیاں «نسطورية» گوْشگ بیت. ایشانی گوْشگ ہمیش اِنت که اللّٰه سئے اَنت. یکّے وعیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت. دومی مریم اِنت. سئیمی اللّٰه اِنت. لہتے گوشیت که ﴿ اِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍ ﴾ معنیٰ ہمیش اِنت که آیاں گوشت که عیسیٰءُمریم ءُاللّٰه ہورا یک الٰہءُمعبودے اَنت. معبودی آیانی تهءِ ہوری چیزے. بہرحال آیاں عیسیٰ ءُمریم ہوں اللّٰهءِ ہورا الٰہءُمعبود گوْشت اَنت.

لَيَمَسَّنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٧٣﴾

ہبرءَ کہ گوشنت، گڑا الّمءَ رسیت ہمایاں کہ چہ آیاں کافر بوتگ اَنت تورینوکیں عذاب.

اَفَلَا يَتُوْبُوْنَ اِلَى اللّٰهِ وَيَسْتَغْفِرُوْنَهٗ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٧٤﴾

۷۴. پر چہ آ واتر ءُتوبہ نہ کنںت اللّٰہءِ نیمگءَ، ءُچہ آئی بخشش نہ لوٹ اَنت.، ءُاللّٰہ مزنیں بخشوک ءُباز مہربانے.

مَا الْمَسِيْحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلَّا رَسُوْلٌ ۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ؕ وَاُمُّهٗ صِدِّيْقَةٌ ؕ كَانَا يَاْكُلٰنِ الطَّعَامَ ؕ اُنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْاٰيٰتِ ثُمَّ انْظُرْ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ﴿٧٥﴾

۷۵. دگہ ہچے نہنت مسیح مریمءِ چک، بلے رسولے. بے شک کہ گوستگ چہ آئی پیسر بازیں رسولے ءُآئی مات سکّیں راست بازے بوتگ. ہردوکاں ورگ وارتگ[1] بچار کہ چہ وڑ اما بیان کنیں آیانی دیمءَ آیاتاں، پدا بچار کہ کجانگو سر جنان اَنت.

قُلْ اَتَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا ؕ وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٧٦﴾

۷۶. بُگوش کہ آیا شما ہنچینانی بندگیءَ کن اِت بیدءِاللّٰہءَ کہ آ ہچ گچینی نہ دار اَنت شمئے نقصان ءُفائدہ دیگءِ. ءُاللّٰہ، ہما اِنت جوانیں اشکنوک ءُزانوک.

قُلْ يٰۤاَهْلَ الْكِتٰبِ لَا تَغْلُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوْۤا اَهْوَآءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوْا مِنْ قَبْلُ

۷۷. بُگوش کہ او کتابیاں! گیشیں مہ کن اِت ماں وتی دینءِ بابتءَ ناحقّءَ[2] ءُرندا

(۱) بزاں آیانی نان ورگ، ءُایدگہ بشری حاجتانی دارگ ہمے چیزءِ دلیل اِنت کہ آالٰہءُمعبود بوت نہ کنںت پرچہ کہ الٰہ ہماانت کہ آچہ ہرچ پیمیں ضرورتءُعیبءَ پاک بہ بیت. ظاہر اِنت کہ اے صفت ایوکءَ اللّٰہ ئیگ اِنت کہ آچہ ہرچ پیمیں ضرورتءُعیبءَ پاک اِنت پمیشا الٰہءُمعبود ایوکءَ ہماانت، ءُآوتی معبودیءِ تہا ہچ وڑیں شریدارے نہ داریت.

(۲) بزاں آیاں الوہیتءِ جاہ ءُمقامءَ سرمہ کںن اِت. دینءِتہا بدڈولی ہما وہدا پیداگ بیت کہ مردم وتی بزرگءُدوستانی بابتءَ غلو(بزاں زیادہیءُگیشی)ءِ شکاربہ بنت. شرکءِ بنگیج چہ ہمے غلوءَ بوت ءُہر زمانگءَغلو شرکءُگمراہیءِ مستریں سبب اِنت پمیشا واجہ رسول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے بابتءَ سرپدی دات ءُفرمان کت «**لاتطروني كما أطرت النصارى عيسى ابن مريم فإنّما أنا عبده فقولوا عبدالله ورسوله**» کہ منا چومزن مہ کن اِت کہ نصارایاں عیسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ مزن کت، بیشک من آئی بندہءُرسولاں، نوں منا اللّٰہءِ بندہ ءُرسول بگوش اِت. (صحيح البخاري كتاب الأنبياء باب ﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ مَرْيَمَ﴾).

وَ اَضَلُّوْا كَثِيْرًا وَّضَلُّوْا عَنْ سَوَآءِ السَّبِيْلِ ﴿٧٧﴾

مه کپ اِت ہما قومءِ واہشتانی که گمراه بوتگ اَنت چه پیسرا، ءُگمراه اِش کتگ بازینے،ءُگمراه بوت اَنت چه تچکیں راهءَ.

لُعِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوٗدَ وَعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۭ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ ﴿٧٨﴾

۷۸. چه اللّٰهءِ رحمتاں دور کنگ بوت اَنت هما که کافر اَنت چه بنی اسرائیلءَ داؤدءِ زبانءَ، ءُعیسٰی مریمءِ چکءِ زبانءَ. اے پمیشا که آ نافرمان بوت اَنت ءُچه حدّءَ بِرْ گوست اَنت.

كَانُوْا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُّنْكَرٍ فَعَلُوْهُ ۭ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿٧٩﴾

۷۹. ہست اِتنت که منه اِش نه کت یکّ ءُدگرءَ چه هما بدیں کارءَ که وت اِش کت چونیں سلّیں کارے اَت هما که کت اِش[1].

تَرٰى كَثِيْرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۭ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خٰلِدُوْنَ ﴿٨٠﴾

۸۰. تو گندئے بازینےءَ آیانی که دوستی کنند گوں کافراں، سکّیں بدیں توشگے همے که آیاں دیم دات پر وت، که اللّٰه نا وش بوت آیانی سرا، ءُعذابءِ تها په بن پشت کپ اَنت[2].

(۱) شیخ ناصر سعدی رَحِمَهُ اللّٰهُ گوشیت: که اے آیت همے نیمگءَ ریشونی کنت که نافرمانیءُبدیں کارانی سرا خاموش بوگ وت یک بلاهیں جرمءُنافرمانی یےتوری مردم وت آکارءَ مه کنت پرچه همے پیماکه چه نافرمانیءَ دوربوگ الّم اِنت همے پیما بدی کنوکءَ چه بدیءَ منَه کنگ کد وتی وسءَ الّم اِنت. (۲) همے پیما وهدیکه مردم چه بُنءَ شُل به بیت، ءُبدیءَ مه گیپت گوں، گڑا اے چیز نافرماناں بدیں کارانی تها دلیرتر کنت، ءُبدی ہنچو دیما رؤت که رندءَمردم آئرا گارکت نه کنت، ءُوت هم شُل بیتءُاے بدیانی تها گوں بیت. (۳) همے پیما چه بدیں کارانی سرءِ خاموش بوگءَ علم گار بوان بیت ءُجاہلی دیما رؤت گڑا کم کمّءَمردم همے بدیں ءُگناهءِ کارءَنیکی زان اَنت. چه ایشی مستریں خرابی چے اِنت که مردم بدیءَ په نیکیءِ نیتءَ بکن اَنت؟ (تیسیر الکریم الرّحمٰن للشّیخ عبدالرحمن بن ناصر السّعدی) بهرحال امر بالمعروفءُنهی عن المنکرءِ تها بے حساب فائده بست، ءُآئی ویل کنگءِ تها بے حساب نقصان بست. آئی مستریں نقصان همیش اِنت که چه بدیءِ شنگ بوگءَ اللّٰهءِ عذاب کاینت گڑا چه آئی کس رکّ اِت نه کنت. واجه رسول اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: الّمءَ شما نیکیءِ حکمءَ دئیت ءُچه بدیں کاراں منَه کن اِت اگن نه گڑا اللّٰه وتی عذاباں شمئے سرا دیم دنت، ءُآوہدا شما اللّٰهءَ تواربردئیت بلے شمئے دعاء گوش دارگ نه بیت. (مسند أحمد بتحقيق أحمد شاكر، شماره حديث ۲۳۱۹۴، ایشی سند صحیح اِنت).

(۲) چه اے آیتءَ زانگ بیت که گوں کافراں دوستی کنگ اللّٰهءِ نارزائیءُعذابءِ سبب جوڑبیت پمیشا چه ایشی وتا دوردارگ لوٹیت.

وَلَوْ كَانُوْا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوْهُمْ اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿۸۱﴾

۸۱. ءُاگاں آیاں ایمان ءُیقین بہ بوتیں اللہ ءُرسولءِ سرا، ءُہما چیز کہ آئی نیمگءَ دیم دیگ بوتگ، گڑا آہش وتی دوست نہ کت اَنت[1] بلے بازیں کسے چہ آیاں نافرمان اَنت.

لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا الْيَهُوْدَ وَالَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا ۚ وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَّوَدَّةً لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّا نَصٰرٰى ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيْسِيْنَ وَرُهْبَانًا وَّاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿۸۲﴾

۸۲. الّمءَ تو گندئے دراہیں مردمانی تہا کہ گندہ تریں دژمن مسلمانانی یہودی اَنت ءُہمایاں کہ مشرک اَنت[2]، ءُتو گندئے چہ درستاں نزّیک دوستیءِ تہا مسلمانانی ہمایاں کہ گوشنت ما نصاریٰ ایں[3] اے پمیشا کہ آیانی تہا عالم ءُدرویش ہست ءُآتکبّر نہ کنند.

وَاِذَا سَمِعُوْا مَآ اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُوْلِ تَرٰٓى اَعْيُنَهُمْ تَفِيْضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوْا مِنَ الْحَقِّ ۚ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۸۳﴾

۸۳. وہدیکہ اِشکن اَنت چیزے کہ دیم دیگ بوتگ رسولءِ سرا. تو گندئے آیانی چمّاں کہ رُمب اَنت چہ ارسءَ پمیشا کہ آیاں بچہ

---

(۱) شیخ ناصر سعدی رَحِمَہُ اللّٰہُ فرمائینیت کہ گوں اللہءَ دوستی کنگ ءُایمان آرگءِواستا شرط ہمیش اِنت کہ مردم اللہءِ دژمناں وتی دوست جوڑ مہ کنت، ءُگوں آیاں دژمنی بکنت. ہرکس کہ چومہ کنت بزاں آئی تہا ایمانءِ شرطے نیست اِنت پمیشا آمؤمن بوت نہ کنت. (تیسیرالکریم الرّحمٰن).

(۲) پمیشا کہ یہودیانی تہا ضدءُحسد سک بازانت. چہ حقّءَ دیمءِ تاب دیگ دائمءَ آیانی عادت بوتگ، ءُمؤمنانی مخالفت کنگ آیانی دلی مراد بوتہ. چہ زانگءَ پد آیاں حقّءِ مخالفت کتگ پمیشا اللہءَ چہ آیانی دلاں نرمیءُ بزّگءِ مارشت درکتگءُ گار کتگ پمیشا آیاں بازیں پیغمبرے شہید کت ءُمحمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ شہید کنگءِ رندا بوتگ اَنت. دائم آ مسلمانانی تاواں دیگءِ رندا بوتگ اَنت ءُانگتءَ پہ ہمیشی مرادیگ اَنت. ایدگہ مشرک ہوں چویہودیانی پیما مسلمانانی تاواں دیگءِ رندا نت.

(۳) بزاں یہودی ءُایدگہ کافرانی جاگہءَ نصارایانی دژمنی گوں مسلماناں کمترانت. آئی سبب ہمیش اِنت کہ آیانی تہا علماء ہست، ءُنیکیءُ عبادت گذاریں بندہ ہست. چہ عبادت کنگءِسببءَ آیانی دلانی تہا نرمی آتکگ ءُآیانی زہر کم بوتگ، ءُحقّءِ مخالفتءَ چو یہودیانی پیما نہ اَنت پرچہ کہ یہودیانی تہا بازیں تکبّرے ہست ءُاشانی تہا تکبّر نیست.

آوُرت حقّیں ہبر[۱] گوْشنت کہ اے مئے پروردگار ما ایمان آوُرتگ،نوں نبشتہ بکن مارا گواہی دیوکانی تہا[۲].

وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَآءَنَا مِنَ الْحَقِّ ۙ وَنَطْمَعُ اَنْ يُّدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۸۴﴾

۸۴. ءُمارا چوں بوتگ کہ ما ایمان ءُیقین میاریں اللّٰہءِ سرا، ءُپہ ہما چیزءَ کہ رس اِت مارا چہ حقّءَ. ءُما امیدواریں کہ داخل بکنت مارا مئے پروردگار نیکیں قومءِ ہوریگءَ.

فَاَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوْا جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَذٰلِكَ جَزَاۗءُ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۸۵﴾

۸۵. نوں آیاں بدل دات اللّٰہءَ پہ ہمیشی کہ گوْشت اِش، ہنچیں باغ کہ رُمب اَنت چہ آیانی چیرءَ جُو. پہ بن جہ منند اَنت آئی تہا. ءُاے بدل اِنت نیکو کارانی.

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ﴿۸۶﴾

۸۶. ءُہما کہ منکر بوت اَنت ءُدروگ بندِاش کت اَنت مئے آیات، ہمیش اَنت دوزہی.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُحَرِّمُوْا طَيِّبٰتِ مَآ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ﴿۸۷﴾

۸۷. او مسلماناں! حرام مہ کن اِت پاکیں چیزاں ہما کہ اللّٰہءَ حلال کتگ اَنت پہ شما ءُچہ حدّءَ بِر مہ گوْز اِت. بے شک کہ اللّٰہ دوست نہ داریت چہ حدّءَ بر گوْزوکاں[۳].

---

(۱) حبشہءِ بادشاہ نجاشیءَ یک وفدے واجہ رسول اللّٰہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ گورا دیم دات، واجہ رسول اللّٰہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ آیانی دیما قرآن ونت، گوں قرآنءِ گوش دارگءَ آیانی چم ارس گواران بوت اَنت، ءُآمسلمان بوت اَنت، پدا پہ حبشہءَ واتراش کت. ادا ہمیشانی بیان اِنت. لہتینءَ دگہ روایت ہم آوُرتہ.(تفسیر ابن کثیر) واللّٰہ أعلم بالصّواب.

(۲) عبداللّٰہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرمائینیت کہ چہ ﴿الشّٰهِدِيْنَ﴾ گواہی دیوکاں امّتءِ محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ مرادِانت کہ آقیامتءَ وتی پیغمبرءِ ءُایدگہ امّتانی پیغمبرانی واستا ہمے گواہیءَ دینت کہ آیاں اللّٰہءِ حکم پہ مردماں رسینتگ اَنت، ءُاے ذمّہ داری اداکتہ. (مستدرک الحاکم تفسیر سورۃ المائدۃ).

(۳) اے آیتءِ شان نزولءِ بابتءَ عبداللّٰہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرمان کنت کہ یک مردمے واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ خدمتءَ حاضربوت ءُگوْشت ئے کہ اے اللّٰہءِ رسول ہروہدا کہ من گُوْشت وراں گڑا منی شہوتءِ تہا گیشی کئیت پمیشا گُوْشت من وتی سراحرام کتگ. ہمے ہبرءِ سرا اے آیت نازل بوت. (سنن الترمذی تفسیر سورۃ المائدۃ) امام ابن جریر طبری رَحِمَہُ اللّٰہُ گوشیت: ہچ مسلمانءِ واستا جائزنہ اِنت کہ وتی سرا ہما چیزاں =

وَكُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا ۪ وَّاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اَنْتُمْ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ ﴿۸۸﴾

۸۸. ءُبورات چه ہما روزیاں که اللهءَ شمارا داتگ اَنت حلالینا، ءُپاکینا. ءُبترس اِت چه ہما اللهءَ که شمارا آئی سرا ایمان ءُیقین ہست.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيْٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُّؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُّمُ الْاَيْمَانَ ۚ فَكَفَّارَتُهٗٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسٰكِيْنَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُوْنَ اَهْلِيْكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ ۭ فَمَنْ لَّمْ

۸۹. الله نه گیپت شمارا په شمئے بےہوده ایں (بے نیّتیں) سوگندانی سرا، بلے گیپت شمارا په ہما سوگندانی سرا[۱] که شما گرنچ داتگ اَنت[۲]، نوں آئی کفّاره ده غریبءَ نان وارینگ اِنت، میانی ورگ که شما دئیت وتی لوگ ئیگاں[۳]، یا آیاں پوشائینگی اِنت[۴] یا

= حرام بکنت که اللهءَ په وتی مؤمنیں بندیاں حلال کتگ اَنت چه وشّیں وراکاں ءُپوشاکاں پمیشا واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ایشی ردکت. دیم ترا گوْشیت ثابت بوت که اللهءِ حلال کتگیں چیزانی ویل کنگءِ تہا شانءُنیکی نیست. شان ءُنیکی ہما کارانی کنگءِتہااِنت که آاللهءَ دوست داشتگ اَنت په وتی بندیاں، ءُآئی سرا پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ عمل کتگ، ءُآپه وتی امّتءَ ریبندے جوڑکتگ. پمیشا صوفیانی تکلّفات (بزاں وتی جندءِ تکلیف دیگ وس سرا) درہا بے فائده اَنت، ءُسنّتءِ خلاف اَنت.

(۱) ﴿بِاللَّغْوِ﴾ چےءَ گوْشنت، ءُچه ایشی مراد چے اِنت؟ لغتءِ تہا اے ہما ہبرا گوْشنت که آئی تہا ہچ فائده نیست، ءُنه آئی کنگءِ مردمءَ ضرورت اِنت. شرعاً لغو ہما سوگندءَ گوْشنت که آبے ارادهءَ نچو چه زبانءَ درئیت ہنچوکه عربانی عادت اِنت که آہر ہبرءِ سرا «لاوالله»، «بلی والله» گوْشنت. امام شافعیءِ گوْشگ ہمیش اِنت. حافظ ابن کثیر ہمے ہبر گچین کتگ. دومی ہبر ہمیش اِنت که لغْو ہما سوگندءَ گوْشنت که آئرا مردم په دلءُصدق وارت که فلاں چیز منیگ اِنت (آپه دروگ اے سوگندءَنه وارت بلکیں وتی منّءَ ایشی تہا راست اِنت) بلے حقیقت آئی خلافءَظاہر بیت. امام مالک بن انس ہمے نیمگءَ شُتگ. آگوشیت که لغوءِ معنیءِ تہا جوانترین قول ہمیش اِنت. علّامه شنقیطی گوْشیت که لغْو تہا دگه بازیں ہبر ہوں ہست بلے آنزورا اَنت. (تفسیر ابن کثیر، أضواء البیان للشّنقیطی) بزاں اے پیمیں سوگندءِ سرا نه گرفت ہستءُنه کفّاره ہست.

(۲) بزاں ہما سوگند که مردم آئرا په دلءُصدق، ءُگوں مہریں ارادهءَ وارت ءُپدا آئی خلافءَ بکنت آئی سرا گرفتءُ کفاره ہست.

(۳) بزاں ہنچیں میانی ورگ که نه آئی تہا کنجوسی به بیت ءُنه فضول خرچی. ہنچیں ورگ که آگوں وتی لوگءِمردماں وارت بایداِنت ہنچیں ورگ ہما دَه ئیں مسکیناں سیرا بوارینیت. یک برے بسّ اِنت. آیتءِظاہر ہمے نیمگءَ رہشونی کنت. (فتح القدیر للشّوکانی).

(۴) یادَه مسکینءَ پوشاک پوشائینگ به بیت ہنچیں که مردم وتی لوگءِمردماں دنت.

يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ ؕ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْ ؕ وَاحْفَظُوْٓا اَيْمَانَكُمْ ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۸۹﴾

یک گردنے آزادکنگ اِنت[۱] نوں ہر کسءَ کہ ایشانی جوازہ نہ بوت، گڑا سئے روچ روچگ دارگی اِنت[۲] اے کفّارہ اِنت شمئے سوگندانی وہدیکہ شما وراِت. مہ شموش اِت وتی سوگنداں[۳] ہمے پیما اللہ پہ شما بیان کنت وتی آیتاں دانکہ شما شکر گزاربہ بئیت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ

۹۰. او مسلماناں! بے شک کہ شراب[۴]. ءُجوّا

(۱) یایک غلامے آزات بکنت. امام شافعی ءُدگہ لہتینءِ گوْشگ ہمیش اِنت کہ ضروری اِنت آمؤمنے بہ بیت. امام ابوحنیفہ رَحِمَہُ اللّٰہُ گوْشیت کہ ضروری نہ اِنت کہ آغلام مؤمنے بہ بیت. علّامہ شوکانی گوْشیت کہ آیت امام ابوحنیفہءِ مذہبءِ تائیدءَ کنت کہ غلامے آزات کنگءِ واستا آئی مؤمن بوگ الّمی نہ اِنت. (فتح القدیر).

(۲) بزاں ہرکسءَ کہ چہ ایشاں ہچءِ وس نہ بوت. بزاں نہ آدہ مسکین نان وارینت کنت، ءُنہ پوشاک دات کنت، ءُنہ غلامے آزات کت کنت گڑا آئی کفّارہ ہمیش اِنت کہ سئے روچ روچگ بداریت. امام ابوحنیفہ، ءُامام احمد بن حنبل، ءُیک روایتےءِ رہبندءَ امام شافعیءِ مذہب ہوں ہمیش اِنت کہ اے سئیں روچگ پدماں پدا دارگ بہ بنت. چہ عبداللہ بن مسعود ءُأبی بن کعب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ یک قراءتے ہمے پیم بیان اِنت کہ «**فصیام ثلاثة أیّام متتابعات**». بزاں سئیں روچگ پدماں پدا دارگ بہ بنت. امام مالک ءُیک روایتے چہ امام شافعی ہوں ہمے پیم بیان اِنت کہ ایشانی پدماں پدا دارگ الّمی نہ اِنت. (تفسیر ابن کثیر) احتیاط ہمیشی تہااِنت کہ سئیں روچگ پد ماں پدا دارگ بہ بنت. واللہ أعلم.

(۳) بزاں پہ دیمءُہربہرءِ سرا سوگند ورکائی مہ کن اِت بلکیں ہما وہدا سوگند بوراِت کہ پہ شما اودا جائز بوت اِت، ءُآئی سک ضرورت پیش آتک.

(۴) روایتانی تہا کئیت کہ شراب‌ءِحرام بوگءِ بابتءَ پدّر تریں حکم ہمیش اِنت کہ اللہءَ نازل کت. ابوہریرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فرمائینیت کہ شراب سئے برا حرام کنگ بوتگ. وہدیکہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ مدینہءَ آتک مردماں شراب وارت، ءُجُوّابازی کت گڑا واجہءَ شراب ءُجوا اے دوئینانی بابتءَ جست اِش کت. اللہءَ ہمے آیت نازل فرمائینت ﴿يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ؕ قُلْ فِيْهِمَآ اِثْمٌ كَبِيْرٌ وَّمَنَافِعُ لِلنَّاسِ ۫ وَاِثْمُهُمَآ اَكْبَرُ مِنْ نَّفْعِهِمَا﴾ کہ آترا شراب ءُجواءِ بابتءَ جست کنت، بگوش کہ ایشانی تہا مزنیں گناہ ہست، ءُچیزے فائدہ ہست پہ مردماں ءُاشانی گناہ چہ ایشانی نپءَ گیشتر اِنت. [سورة البقرة: ۲۱۹] گڑا مردماں گوشت کہ شراب پہ ما حرام نہ بوتگ. ایشی تہا ہمے ہست اِنت کہ گناہ اِنتءُبس. مردماں پدا شراب وارت تاہما وہداکہ یک روچے آتک کہ چہ مہاجراں یکّےءَ نشہءِ حالتءَ وتی مردماں مغربءِ نماز وانینت، ءُآوانگءِ تہا رد =

وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ فَاجْتَنِبُوْهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۹۰﴾

عُبت[1] ءُفال جنگ ءِ تیر[2] پلیتیں کارانت شیطانءِ. نوں وتا دور بدارات چه ایشاں دانکه شما کامیاب به بئیت.

اِنَّمَا يُرِيْدُ الشَّيْطٰنُ اَنْ يُّوْقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُّنْتَهُوْنَ ﴿۹۱﴾

۹۱. بیدءِاشی دگه ہچ نیست که شیطان ہمیشی لوٹیت که دؤر بدنت شمئے میانءَ دژمنی ءُحسد چه شراب ءُجوّاءَ، ءُشما را دور داریت چه اللهءِ یاتءَ، ءُچه نمازءَ[3] نوں آیا شما بس نه کن اِت؟.

= بوت گڑا اللهءَ چه ایشی ترندتریں آیتے نازل کت که ﴿يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكٰرٰى حَتّٰى تَعْلَمُوْا مَا تَقُوْلُوْنَ﴾ اومؤمناں نمازءِ نزّیکءَ مروات وبدیکه شما نشه اِت تاہما وبدا که شما وتی گوشتگیناں بزان اِت. [سورة النسآء: ۴۳] پدا ہوں لهتینءَ شراب وارت، ءُنشهءِ حالتءَ نمازا آتک اَنت گڑا اللهءَ چه ایشی ہوں ترند تریں آیتے نازل کت، ءُآہمیش اِنت ﴿يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ فَاجْتَنِبُوْهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ﴾ گڑا مردماں گوشت که اے مئے پروردگار نوں ما توبه کته ءُبس کتگ. (سنن الترمذی تفسیر سورة المائدة، ایشی سند صحیح اِنت) شراب ءِ حرام بوگءِ سرا کلیں مسلمان تپاک اَنت. حدیثءَ ہست اِنت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: شراب ہوں حرام اِنت، ءُآئی بیع ءُشراء ہوں حرام اِنت. (صحیح مسلم کتاب البیوع باب تحریم بیع الخمر) اے آیات ءُاحادیث ہمیشی سرا دلالت کنند که شراب ءِ نوشگ ءُبها کنگ حرام اِنت، ءُاے شیطانی کارانت پمیشکءَ ہچ مسلمان شراب ءِ حرام بوگءِ تها شک کت نه کنت.

(۱) ﴿وَالْاَنْصَابُ﴾ ءِ تعریف ءِ واستا ہمے سورت ءِ آیت نمبر سئے ءِ حاشیه چارگ به بیت.

(۲) ﴿وَالْاَزْلَامُ﴾ ءِ سرجمیں بیان ہمے سورتے آیت نمبر سئے ءِ حاشیه چارگ به بیت.

(۳) اے آیت ءِ تها الله پاکءَ شراب ءِ، ءُجوّا بازی ءِ دینی ءُدنیائی نقصاناں بیان کتگ اَنت که چه ایشانی کنگءَ شیطان مردمانی تها وت ماں وتا دژمنی جوڑکنت. ظاہر اِنت که جوّا بازی ءِ تها باز ینے چیرترّیت پدااشی کوشش ہمے بیت که من وتی چیرترّینوکاں الّمءَ چیرترّیناں. ہمے پیماچه اے وبدا شیطان فائده چست کنت، ءُآیانی تها دژمنی جوڑکنت، ءُہمے دژمنی مردمءَ پــه تباہی ءُبربادیءَ سرکنت. ہمے وڑا شرابی چه شراب ءِ نوشگءَ نشه بیت، ءُآئی ہوش برابرنه بیت گڑا آمردماں بد ءُرد گوشیت، ءُاے وڑیں مردم برے برے چه زہرءَ مردم ہوں کُشیت پرچه که آئی ہوش برابرنه اِنت. اے ایشانی لهتے دنیائی نقصان اَنت. ءُاشانی مستریں دینی نقصان ہمیش اِنت که اے مردمءَ چه اللهءِ ذکرءُیادا پهک بے سد ءُفراموش کنند، ءُچه ایشی مستریں تباہی چے اِنت که مردم چه وتی خالقءُمالکءَ بیہال به بیت، ءُآئرا فراموش بکنت.

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا ۚ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾

٩٢. ءُاللّٰهءِ حکماں ءِ رندگیریءَ بہ کن اِت ءُاللّٰهءِ رسولءِ حکماں ءُوتا دور بدار اِت (چہ گناہءَ) اگاں پدا شما دیم تاب دات اَنت گڑاجوان بزان اِت کہ مئے نفر ءُرسولے سرا ایوکءَ ظاہریں رسینگ اِنت.

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوا وَأَحْسَنُوا ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾

٩٣. نیست ہما مردمانی سرا کہ ایمان اِش آؤرتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ ہچ گناہے، ہما چیزانی تہا کہ آیاں وارتگ اَنت وہدیکہ ترس اِت اِش ءُایمان اِش آؤرت ءُنیکیں کار اِش کت پدا ترس اِتنت ءُایمان اش آؤ رت پدا ترس اِتنت ءُنیکی اِش کت. اللّٰہ دوست داریت نیکوکاریں مخلصانا[1].

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ ۚ فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٤﴾

٩٤. او مؤمناں! اَلّمءَ چکّاسءِ تہا کنت شمارا اللّٰہ چہ چیزے شکارءَ کہ پہ آئی سر بنت شمئے دست ءُشمے نیزہ. تاکہ اللّٰہ پدّر بکنت کہ کئے اِنت کہ چہ آئی ترسیت بے گندگءَ[2] نوں ہر کسءَ کہ زیادتی کت رند چہ ایشی، گڑا آئی واستا تورینوکیں عذاب ہست[3].

---

(١) روایتانی تہا کئیت وہدیکہ شراب حرام بوت، ءُآئی حرمتءِ بابتءَ اے آیت نازل بوت گڑا صحابہ وتی ہما مردمانی بابتءَ پریشان بوت اَنت کہ آیانی وہدا شرابءِ حرمت نازل نہ بوتگ اَت، ءُآیانی مرگ شراب نوشگءِ حالتءَ آتکگ اَت گڑا اللّٰہءَ ہمے آیت نازل کت کہ اے پیمیں مردمانی سرا گناہ نیست پرچہ کہ ایشانی وہدا شرابءِ حرمت نازل نہ بوتگ اَت، ءُآدگہ چیزانی تہا آاللّٰہ ءُرسولءِ فرمانبردار بوتگ اَنت.
(سنن الترمذی، تفسیر سورة المائدة، مسند أحمد رقم الحدیث: ٨٦٢٠).

(٢) شکار کنگ چہ بیہءَ عربانی عادت بوتگ، ءُآیاں ایشی باز شوق ہست اَت بلے اللّٰہ پاکءَ احرامءِ حالتءَ چہ شکارءَمنَہ کت. لوٹ ہمیش اَت کہ مردماں بچکّاسیت کہ باریں کئے آئی حکمانی فرمانبرداربیت، ءُکئے فرمانبردارنہ بیت؟.

(٣) بزاں ہمامردم کہ آئرا اللّٰہءِ حکم سربوت بلے انگتءَ آئی اے حکم ہچ ساباءَ نیاؤرت ءُپہ زانت احرامءِ =

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡتُلُواْ ٱلصَّيۡدَ وَأَنتُمۡ حُرُمٞۚ وَمَن قَتَلَهُۥ مِنكُم مُّتَعَمِّدٗا فَجَزَآءٞ مِّثۡلُ مَا قَتَلَ مِنَ ٱلنَّعَمِ يَحۡكُمُ بِهِۦ ذَوَا عَدۡلٖ مِّنكُمۡ هَدۡيَۢا بَٰلِغَ ٱلۡكَعۡبَةِ أَوۡ كَفَّٰرَةٞ طَعَامُ مَسَٰكِينَ أَوۡ عَدۡلُ ذَٰلِكَ صِيَامٗا

۹۵. او مسلمانان! شکار مه کن اِت وهدیکه شما احرامِ تها بئیت عُهر کسءَ که شکارکت چه شما زانتءِ وت[۱]، گڑا آئرا بدلی بر اِنت برابرءَ هما شکارِ که آئی کشتگ چه جناوران[۲] که آئیءِ فیصلءَ کنت چه شما دو انصاف کنوکیں مردم[۳] که آ په قربانی عُهدی داں کعبءَ رسینگ

= حالتءَ شکارکت گڑا آئی واستا تورینوکیں عذاب هست.
امام شافعی رَحِمَهُ اللّٰهُ نزّیکءَ احرامِ حالتءَ ایوکءَ هماںدلوتانی شکارکنگ جائز نه اِنت که آیانی گوشت ورگ بنت بلے گیشتریں عالم هميشی گوْشنت که احرامِ حالتءَ هچ پیمیں جناورءُدلوتءِ شکارکنگ جائز نه اِنت توری آیانی گوشت ورگ به بیت یامه بیت. (تفسیر ابن کثیر) همے مذهب جوانترتر زانگ بیت. البته پنج پیمیں چیزانی کشگ اے وهدا هوں جائزانت. واجه رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت؛ پنج پیمیں چیزانی کشگ اے وهدا هوں جائزانت. (۱) گوْراگءِ (۲) سیْچانگءِ (۳) زوْمءِ (۴) مُشکءِ (۵) دپ جنوکیں کچکءِ. (صحیح مسلم کتاب الحج باب ما یندب للمحرم وغیره قتله من الغراب فی الحل والحرم)، اے حدیثءِ راوی ایوب گوشیت من نافعءَ جسست کت که مارءِ کشگ احرامِ حالتءَ چوں اِنت؟ گڑا آئی گوْشت که آئی کشگءِ جائز بوگءِ تها هچ شک نیست. دلگوش! امام مالک، ءُامام احمدءِ نزّیکءَ دریں رستر کلب العقور بزاں دپ جنوکیں کچکءِتها هوراَنت، ءُآیانی کشگ هوں جائزانت پمیشاکه بیدءِ کچکءَ ایدگه رستراني واستا هوں عربی زبانءِ تها کلب گوْشگ بوتگ. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) چه ﴿مُّتَعَمِّدٗا﴾ بزاں زانتءِوت لفظءَ لهتے عالمءَ همے دلیل زرتگ که اے فدیه تهنا په هما مردماِنت که آئی په زانت احرامءِتها شکارکتگ، ءُآئی که په بیهالی شکار کتگ آئی سرا فدیه نیست. داؤد ظاهری ءُدگه لهتینءِ مذهب همیش اِنت. علّامه شنقیطی گوشیت دلیلءِ اعتبارا همے هبر صحیح تر زانگ بیت. (أضواء البیان) گیشتریں عالمانی مذهب همیش اِنت که په زانت شکارکنوک، ءُپه بیهالی شکار کنوک اے دوئینانی سرا فدیه هست. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) گیشترینانی مذهب همیش اِنت هما شکار کنوکءَ چونیں جناورے که احرامِ حالتءَ شکار کتگ آئی واستءَ الّمی اِنت که آهمیشی برابرءِ جناورے فدیه بکنت، ءُبکشیت، ءُخیرات بکنت. امام ابوحنیفه گوشیت که آئی برابرءِ جناورے مه کُشیت بلکیں همنچوکه آئی قیمت بیت همائی کدّا زر خیرات بکنت بلے حافظ ابن کثیر گوشیت که صحابیاں همے حکم داتگ که هما شکار کتگیں جناورءِ برابرءَ جناورے کشگ به بیت، ءُآیانی وتی عمل هم همے پیما بوتگ. هاں اگن آئی برابرءِ جناورے نه رست گڑا آئی قیمتءَ خیرات بکنت. عبدالله بن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ءِ فتوٰی همیش اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) بزاں اے چیزءِ فیصلءَ چه شما دومنصفیں مردم بکنت که فلاں جناور شکار کتگیں جناورءِ برابرا اِنت، ءُهما شکار کنوکیں مردم همے پیمابکنت.

لِيَذُوْقَ وَبَالَ اَمْرِهٖ ؕ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ ؕ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ ؕ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿۹۵﴾

بیت،[۱] یا آئی کفّارہ مسکیناں نان وارینگ اِنت[۲]، یا ہمیشی برابرءَ روچگ دارگی اِنت[۳] تا کہ بہ چشیت سزاءَ وتی کتگیں کارءِ. اللّٰہءَ بخش اِتگ ہر چیکہ ساریءَ بوتگ، ءُہرکس کہ پدا ہنچو بکنت، گڑا اللّٰہ بیرءَ گیپت چہ آئی. اللّٰہ گیش اِنت(چہ ہرکسءَ) ءُبیر گروکے.

اُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهٗ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ ۚ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿۹۶﴾

۹۶. حلال کنگ بوت پہ شما دریاءِ شکار کنگ ءُآئی ورگ[۴]، فائدہی چیزاَنت پہ شما ءُپہ مسافراں. ءُحرام کنگ بوت شمئے سرا خشکیءِ شکار کنگ تا وہدیکہ شما احرامءِ تہااِت. ءُبتر س اِت چہ ہما اللّٰہءَ کہ ہمائی نیمگءَ شما مُچ کنگ بئیت.

جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيٰمًا لِّلنَّاسِ

۹۷. جوڑکت اللّٰہءَ کعبہ کہ آمزن شانیں لوگے[۵]

(۱) بزاں المیّ اِنت کہ ہما جناور حرمءِ حدودءِ تہا رسینگ بہ بیت، ءُہمودا کشگ بہ بیت، ءُہمودءِمسکینانی سرا بہرکنگ بہ بیت.

(۲) بزاں ہما جناور کہ آئی شکارکتگ ہمائی برابرءَمسکیناں ورگ بوارینیت.

(۳) یاہما جناور کہ آئی کُشتگ ہمائی برابرا روچگ بداریت. عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرمائینیت کہ اگن آشکار کتگیں جناور پسےءِ کدّینے گڑاآئی جاگہءَ سئےروچگ بداریت، ءُاگن گوکءِ کدّینے گڑا آئی جاگہءَ بیست روچ روچگ بداریت، ءُاگن ہشترءِ کدّینے گڑا سی روچ روچگ بداریت. (تفسیر ابن کثیر).

(۴) گیشتریں مفسرینانی نزّیکءَ چہ ﴿صَيْدُ﴾ءَ زندگیں جناور مرادِاَنت، ءُچہ طعامہ آئی مردار مرادِاَنت. بزاں ہما مرداریں جناورءُماہیگ کہ دریا آہاں ڈنّا دؤردنت. اےحلال اَنت. ایشی تائیدا ہمے حدیث کنت کہ واجہ رسول اللّٰہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «هو الطهور ماؤه والحلّ ميتته». کہ دریاءِ آپ پاک اِنت، ءُآئی مردار حلال اَنت. (سنن أبي داود كتاب الطّهارة باب الوضوء بماء البحر) امام بخاری، ترمذی، ابن حبان، ابن خزیمہ ءُدگہ لہتےءَ اے حدیث صحیح گوْشتگ. (تفسیر ابن کثیر).

(۵) بیت اللّٰہءَ بیت الحرام پمیشا گوْشگ بیت کہ آئی حدودءِ تہا شکار کنگ، ءُدرچکانی گڈگ، ءُبرّگ وغیرہ جائز نہ اِنت بیدءِ ندگءِ کاہءَ (صحيح البخاري أبواب العمرة باب لايحلّ القتال بمكّة). ندگ ہما کاہ اِنت کہ آئی تہا وش بو بست. ایشرا قبرءِتہا مردگءِ کفن سرا ایرکن اَنت، ایشی برّگ حرمءِ حدودءِتہا جائزاَنت.

وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَآئِدَ ؕ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۹۷﴾

قائم بوگءِ ءُبرقراریءِ سبب مردمانی[۱] ءُعزّت داریں ماہ ہوں[۲] ءُحرمءِ توکءَ قربان بوؤکیں جناور[۳] ءُہما کہ گردن بند اِش ماں گوراانت[۴] اے پمیشا تاکہ شما سرپد بہ بئیت کہ اللہ زانت ہرچیکہ آزمانانی ءُزمینءِ تہا ہست ءُاللہ ہر چیزءَ زبر زانوک اِنت.

اِعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۹۸﴾

۹۸. جواں بزان اِت کہ اللہءِ سزا سکّ اِنت. ءُبے شک کہ اللہ مزنیں بخشوک ءُباز مہربانے.

مَا عَلَى الرَّسُوْلِ اِلَّا الْبَلٰغُ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ وَمَا تَكْتُمُوْنَ ﴿۹۹﴾

۹۹. رسولءِ سرا دگہ ہچ نیست بیدءِ رسینگءَ. اللہ زانت ہرچیکہ شما ظاہر کن اِت ءُہرچیکہ چیر دئیت.

---

(۱) لفظءِ قیام، ءُقوّام ہر دوئیں اسم مصدراَنت. اے ہما چیزا گوْشگ بیت کہ مردمءِ بقاءءُپشت کپگءِ دارءُمدار ہمائی سرا بہ بیت. عالماں اے بابتءَ بازیں چیزے بیان کتگ. آیانی خلاصہ ہمیش اِنت. (۱) چہ ﴿لِّلنَّاسِ﴾ عرب، ءُمکّہءِمردم مرادَاَنت کہ جاہلیتءِ زمانگءَ عرب کہ وت ماں وت یکّءَ دگرءِ سکیں دژمن بوتگ اَنت بلے پداہوں اللہءَ بیت اللہءِ عزّتءُاحترام آیانی دلءَ ہما اندازہ ایرکتگ اَت کہ اگں آیاں وتی پتءِ دژمن ہوں بیت اللہءِ تہا بدیستیں آہش ہچ کارنہ داشت. ہمے پیما بیت اللہ عربانی تہا امنءُسکونءِ یک بلاہیں سببے اَت. (۲) ہمے پیما ہر دورءُزمانگءَ ہزارانی مردم حجّءَ رؤت، ءُچہ ہمیشی مکّہءِمردماں چنچو فائدہ رسیت. ہمے پیما ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ دعاءِ برکتءَ مکّءَ ہرچ وڑیں نیوگ چہ ڈنّی ملکاں کئیت. (۳) ہمے پیما بیت اللہ ہزاراں مردمءِ اصلاح بوگءِ سبب اِنت کہ ہرچ سالءَ ہزارانی سابءَ مسلمان اودا سفرکنند، ءُوتی گناہاں شودائین اَنت، ءُوتا جوان کنند. بہرحال اے درہیں معنٰی قیاماً للنّاسءِتہا کاینت.

(۲) چہ باحرمتیں ماہاں اے چاریں ماہ مرادَاَنت. (۱) رجب (۲) ذوالقعدہ (۳) ذوالحجّہ (۴) محرّم. بزاں ہنچو کہ بیت اللہءِ عزّتءُاحترام عربانی تہا ہست اَت ہمے پیما اے باحرمتیں ماہانی عزّتءُاحترام ہموں آیانی گورا ہست اَت کہ آیاں اے ماہانی تہا وتا چہ جنگءَ دور داشت.

(۳) ﴿وَالْهَدْيَ﴾ ہما جناورءَ گوْشگ بیت کہ آئی قربانی حرم شریفءِ تہا کنگ بہ بیت. عربانی عادت ہمیش اَت ہرکسءَ کہ اے پیمیں جناورے گوں بہ بوتیں گزا آمردم اِش ہچ کار نہ داشت، ءُآئی گوں دلجمیءَ سفرکت.

(۴) ﴿وَالْقَلَآئِدَ﴾ جمع اِنت، «قلادة» آئی واحداِنت. اے گٹّءِ ہارءَ گوْشنت. جاہلیّتءِ تہا رسمءُرواج ہمیش اَت ہرمردم کہ پہ حجّءَ دراتک گزا پہ نشانیءِ واستا ہارے گوراِش کت تاکہ مردم بزانت کہ اے حجّءَ روگءَ اِنت، ءُکس آئرا نقصان مہ دنت. ہمے پیما قربانیءِ جناورانی گٹّءَ ہموں ہار ماں کنگ بوت. اے ہموں قلائد گوْشگ بنت.

قُلْ لَّا يَسْتَوِي الْخَبِيْثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيْثِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۱۰۰﴾

۱۰۰. بُگـوْش کـه برابرنه بنـت ناپـاک ءُپاک[۱]، تـوری ترا حـیرانیءِ تها دؤر بدنـت ناپاکیءِ بـاز بـوگ[۲] نوں بـترس اِت چـه اللّٰهءَاے عقلمنداں! تاکه شما کامیاب به بئیت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَسْـَٔلُوْا عَنْ اَشْيَآءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ۚ وَاِنْ تَسْـَٔلُوْا عَنْهَا حِيْنَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْ ۭ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿۱۰۱﴾

۱۰۱. او مسـلماناں! جسـت مه کن اِت بازیں چـیزانی بابـتءَ، اگاں آ ڈنّءَ کنگ به بنت شـمئے دیما شمارا بد لگ اَنت. ءُاگاں شما جسـت بکن اِت آیانی بابتءَ قرآنءِ نازل بوگءِ ساہتءَ، گڑا ڈنّءَ کنگ بنت په شما[۳]

---

(۱) ﴿وَالطَّيِّبُ﴾ بزاں پاک، مرادحلالیں روزی، ءُمؤمنءُنیکیں مردم اَنت. ءُچه ﴿الْخَبِيْثُ﴾ بزاں ناپاکءَ حرامیں روزی، ءُکافرءُفاسـق مرادَانت. بزاں حلالءُحرامیں روزی برابر بوت نه کننت پرچه ہما برکت که اللّٰهءَ حلالـیں روزیءِ تہا مان کتگ حرامیں مالءِتہا آبرکت نیسـت اِنت. ءُچـه حلالیں روزی ورگءَ اللّٰهءِ رضاءُوشی دسـت کپیت، ءُدعاء قبول بنت. ءُہمے پیما حلالیں چیز درہا پاک ءُصافیں چیزاَنت آجسمانی نقصـان ہم نه دینت اگاں صحـتءِ اصولانی رہبندا ورگ به بنت. ہمے پیمـا حرامیں چیز درہا گندگیں چیزاَنت چوکـه شراب ءُہوْکّ اِنت که شراب انسـانءِ عقل سرا اثرکنت، ءُہـوْکّ مردمءِ اخلاقءِ سرا اثـر دؤر دنت. ہمے پیمـا کافرءُ مؤمن برابر بوت نـه کننت پرچه که مؤمن وتی زنـدگیءَ اللّٰهءِ حکمانی رہبندءَ گوْازینیت، ءُآئی جاگه بہشت اِنت، ءُکافرءِ زندگی بے مہاریں زندگی ہے، ءُاے بے مہاریں زندگی آئرا په دوزءَ بارتءُسرکنت. نوں بہشتیءُدوزہی چوں برابر بوت کننت؟.

(۲) ادا انسـانءِ یک فطری کمزوری ہےنیمگءَ اشـاره بوگءَ اِنت، ءُآ ہمیش اِنت ہر آنظریه ءُآچیز که سک عام به بیت، ءُگیشـتریں مردم آئرا گچین بکننت ءُبزورانَت مردم آئـرا جوان زانت، ءُآئرا گچین کنت حالانکـه حقیقت اے پیـم نه اِنت ہرچیزءَ که گیشـتریں مردم بزورانَت آحق بـه بیت. بلکیں ایشی برخـلاف حقّءِ یک نشـانی بےہمیش اِنت که آئی زوروک کم بنت. قـرآنءَ اے حقیقت چوپدّرکتگ. فرمان اِنت ﴿وَاِنْ تُطِعْ اَكْثَرَ مَنْ فِي الْاَرْضِ يُضِلُّوْكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُوْنَ﴾ اگں تو زمین تهءِ گیشـترینانی رندا بکپ ئے گڑا آترا چه اللّٰهءِ راهءَ گارکن اَنـت (پرچه که) آگمانءِ رندا کپ اَنت، ءُبے سریں اندازه جن اَنت. [سورة الأنعام: ۱۱۶] پمیشکءَ حقءِبجار گیشـتری بوت نه کنت کجام که گیشترَانت آحـقءِ سرا اَنت، ءُکم تریں ردَانت، حقیقت ایش اِنت که حقءِ بجار ایوکءَ قرآن ءُصحیح حدیث اَنت. ہرکس که ایشـانی سرا بوت آحقءِسرا اِنت توری آئی زوروک کم به بنت. ءُہرکس که چه ایشاں دورانت ردیءِ سرا اِنت توری آئی زوروک سک باز به بنت.

(۳) اے آیتءِ تہا ہما مردماں آگاہی رسـگءَ اِنت که آیاں بے ضرورتءَ جستءُپد کت، ءُبرے برے ہنچیں جسـت اِش کت که آیانی ہچ ضرورت نیسـت اَت ہنچوکه چه عبدالله بـن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت اِنت =

اللهءَ چہ آیاں درگذر کتگ[1] اللہ مزنیں بخشوک ءُبازیں اوپار کشّوکے.

قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ ﴿١٠٢﴾

۱۰۲. ہمے پیمیں ہبر جست کتگ یک قومءَ چہ شما پیسر، پدا پہ ہمیشاں منکر بوت اَنت.

مَا جَعَلَ اللَّهُ مِن بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى

۱۰۳. اللهءَ جوڑ نہ کتگ ہچ بحیرہ نہ سائبہ ءُوصیلہ ءُنہ حام[2]، بلے کافراں اللهءِ سرا

= کہ لہتے مردم ہست اَت آہاں پہ مسکرءَ واجہءَ جست ءُپد کت. لہتےءَ گوْشت کہ منی پت کئے بوتگ؟ ءُلہتیءَ گوْشت کہ منی ہشترگار بوتگ آ کجا اِنت؟ گڑا اللهءَ ہمے پیمیں مردمانی بابتءَ اے آیت نازل کت. (تفسیر ابن کثیر) یک حدیثےءَ کئیت کہ واجہ رسول اللہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ اللهءَ شمئے سرا حج فرض کتگ گڑا یک مردمےءَ جست کت کہ، ہمک سال!؟ واجہ خاموش بوت. آئی سئے برا ہمے جست کت گڑا واجہءَ جواب دات کہ اگن من ہؤ بگوْشتیں گڑا ہرسالءَ حج فرض بوت، ءُاگن اے پیم بہ بوتیں گڑا شمارا اشی وس نیست اَت. (صحیح مسلم کتاب الحج باب فرض الحج مرّة فی العمر).

(۱) ﴿عَفَا اللهُ عَنْهَا﴾ ہمیش اِنت ہما چیز کہ اللهءَ وتی قرآن پاکءِ تہا آیانی بیان نہ کتگ، ءُپیغمبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آبابتءَ خاموش بوتگ گڑا زانگ لوٹیت کہ آچہ ہما چیزان اِنت کہ اللهءَ پہلّ کتگ اَنت پمیشکا آہانی بابتءَ خاموش بوگ لوٹیت ہنچو کہ واجہ رسول اللہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**ذرونی ما ترکتکم فإنّما أهلك من كان قبلكم كثرة سؤالهم واختلافهم على أنبيائهم**». بزاں منا ہمے حالتءَ ویل بکن اِت کہ من شمارا ویل کتگ (بزاں ہما چیزانی بابتءَ کہ من خاموش بوتگاں گڑا آیانی بابتءَ منا جست مہ کن اِت. بیشک پیسری ایں مردمانی تباہیءُبربادیءِ یک سببے آیانی بازیں جست کنگ بوتگ، ءُگوں وتی نبیاں اختلاف کنگ بوتگ. (صحیح مسلم کتاب الحج باب فرض الحجّ مرّة فی العمر) دلگوش! چہ اے آیتءُحدیثاں زانگ بیت کہ چہ پہ دیمیں ءُبے ضرورتیں جستءَ پہریز کنگ بہ بیت ہنچوکہ لہتے مردم جست کنت کہ نوحءِ پت کئے بوتگ، موسیٰءِ مات نام کئے بوتگ؟ اے درہا بے فائدہیں جست اَنت کہ ایشاں گوں احکاماں ہچ کارنیست، ءُاشانی جستءِ تہا مردمءِ وھدزوال بیت. واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**من حسن إسلام المرء تركه مالا يعنيه**». مسلمان بوگءِ یک خوبیءِ ہمیش اِنت کہ مردم فضولیں ءُبے فائدہ ایں کارءُبہراں ویل کنت. (سنن الترمذی، أبواب الزّهد باب نمبر: ۸) ہاں اگن مردمےءَ ضروری جستے بوت گڑا آئی بابتءَ جست بکنت.

(۲) اے ہما جناورانت کہ عرباں وتی بتانی نامءَ کت اَنت. چہ سعید بن المسیّب رَحِمَهُ اللهُ ایشانی تفسیر اے پیما بیان اِنت. ۱- ﴿بَحِيرَةٍ﴾ ہما جناورانت کہ آیانی شیرانی دوشگ ویل کنگ بوت، ءُپہ بتانی نامءَ ویل کنگ بوت. گڑا ہچ مردمءَ ایشانی جوجک کار نہ داشت اَنت. ۲- ﴿سَائِبَةٍ﴾ ہما جناورا گوْشگ بیت کہ آبتانی نامءَ آزاد ویل کنگ بوت اَنت. ایشش نہ پہ سواری کار بست اَنت، ءُنہ باراش لڈّات.۳- ﴿وَصِيلَةٍ﴾ ہما =

اللّٰهِ الْكَذِبَ ۚ وَاَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿۱۰۳﴾

دروگ ٹہینتگ. ءُآیانی گیشتریں نہ فہم اَنت.

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُوْلِ قَالُوْا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ۭ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ شَيْـــًٔا وَّلَا يَهْتَدُوْنَ ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. ءُہمے کہ آیاں گوْشگ بیت کہ بیااِت ہما چیزءِنیمگءَ کہ اللّٰہءَ ایر گپتگ ءُرسولءِ نیمگءَ گوْشنت کہ مارا بسّ اِنت ہما رہبند کہ ما آئی سرا دیستگ اَنت وتی پت ءُپیرک[1]، توری آیانی پت ءُپیرکاں ہچ نہ زانتگءُنے کہ (تچکیں) راہءِسرا بوتگ اَنت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا عَلَيْكُمْ اَنْفُسَكُمْ ۚ لَا يَضُرُّكُمْ مَّنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ ۭ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيْعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. او مؤمناں! شمے سرا الّم اِنت وتی جندانی فکر کنگ، شما را ہچ تاوان دات نہ کنت ہما کہ گمراہ بوتگ وہدیکہ شما پہ

= ڈاچیءَ گوشنت کہ چہ آئی اوّلی برءَ مادگینے پیداگ بوت، ءُچہ آئی رند پدا مادگینے پیداگ بوت، ءُاے میانءَ نریں پیداگ نہ بوت. اے پیمیں ہشتراِش ہوں بتانی نامءَ ویل کت اَنت. ۴- ﴿ حَامٍ ﴾ ہما نریں ہشترءَ گوشنت کہ آئی پہ خاصیں حسابءَ گوں مادگءَ جفتی کتگ اَت. آہش ہوں بتانی نامءَ آزاد ویل کت. مشرکاں پدا ہمے گوْشت کہ اللّٰہ مئے اے کارانی سرا وشّ اِنت، ءُہمائی مارا اے حکم داتگ. اللّٰہ پاکءَ ایشانی اے ہبر دروگ کت کہ اللّٰہءَ اے جناورا نی نذر ءُنیاز پہ وتی نامءَ جائز کتگ ءُبس، بیدءِاشی اے بتانی نامءَ نذرءُنیاز نہ اللّٰہءَ جائز کتگ، ءُنہ ایشی حکم داتگ. اے درہا ایشانی دروگ اَنت کہ ایشاں چہ وتی نیمگءَ اللّٰہءِ نامءَ ٹہینتگ اَنت. (تفسیر ابن کثیر)

(۱) افسوس صد افسوس ہنچوکہ پیسری ئیں کافراں اللّٰہ ءُآئی رسولءِ پاکیں گفتارانی سرا وتی پتءُپیرکانی ہبر گچین کتءُدیمءَ داشت اَنت، ءُہمایانی رندگیری اِش کت، ءُہمیکہ آیاءَ گوْشگ بوت کہ اللّٰہ ءُآئی رسولءِ رند گیریءَ بکن اِت گڑا آیانی جواب ہمے بوت کہ پہ ما مئے پت ءُپیرکانی رہبند بسّ اِنت مروچی ایں مذہبی متعصباں ہوں وہدیکہ قرآنءُحدیثءِ نیمگءَ دعوت دیگ بیت گڑا آہمے جوابءَ دینت کہ مارا مئے امامانی رہبند بسّ اِنت، ءُما ہمایانی تقلیدءَ کنیں. حقیقت ہمیش اِنت کہ گمراہی اے نہ اِنت کہ مردم صحیح حدیثءَ بزوریتءُامام ہبرءَویل بکنت بلکیں گمراہی ءُمستریں گمراہی ہمیش اِنت کہ ایوکءَامامءِہبر ہاترا مردم صحیح حدیثءَ ویل بکنت، بلے وہدیکہ دل چوٹ بنت گڑا اے چیز فہمءِتہا نیاینت. راست گوْشتگ قرآنءَ ﴿ فَلَمَّا زَاغُوْٓا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ ﴾ وہدیکہ آچوٹ بوت اَنت گڑا اللّٰہءَ آیانی دل چوٹ کت اَنت. [سورة الصّف: ۵].

(تچکیں) راهءَ به بئیت[1] اللهءِ نیمگءَ اِنت شمئے درستانی برترّگ، آ شما را گوْشیت گوں هما کاراں که شما کتگ اَنت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِيْنَ الْوَصِيَّةِ اثْنٰنِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ اَوْ اٰخَرٰنِ مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي

۱۰۶. او مؤمناں! گواه شمئے تهاں، وهدیکه چه شما یکّےءَ موت بئیت وصیّت کنگءِ وهدا[2]، دو انصاف کنوکیں مردم به بنت

(۱) چه اے آیتءِظاهری لفظاں لهتے مردمءَ همے دلیل زرتگ که نیکیءِ حکم دیگءُچه بدیءَ منَه کنگ ضروری نه اِنت بلے آیتءِ اے معنیٰ کنگ راست نه اِنت پرچه که قرآنءِ تها دگه باز جاگه امر بالمعروف ءُنهی عن المنکرءِ بابتءَ صافیں حکم آتکه. فرمان اِنت ﴿ وَلْتَكُنْ مِّنْكُمْ اُمَّةٌ يَّدْعُوْنَ اِلَى الْخَيْرِ وَيَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ﴾ الّمءَ شمئے تها یک بنچیں جماعتے به بیت که آنیکیءِ نیمگءَ دعوت بدنت، ءُچه بدینءَ منَه بکنت. [سورة آل عمران آیت: ۱۰۴] پیمشکءَ ایشی پدلیں معنیٰ همیش اِنت که سعید بن جبیر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ بیان کتگ، آگوْشیت ایشی معنیٰ همیش اِنت هما فرائض که اللهءَ شمئے سرا ایرکتگ اَنت شما آیاں ادا کنگءِ کوشش بکن اِت که آهانی تها جهاد، ءُامر بالمعروف هوں گوں اَنت. اگن ایشانی کنگءَ پد هوں مردماں شمئےهبر نه زرت، ءُگمراهیءِ سرا وت اِش داشت گڑا شمارا گناهے نیست که شما وتی فرض ادا کت. **(البحرالمحیط)** همے پیما آیتءِ تفسیرا چه بازیں سلفءَ همے بیان بوتگ که اے آیت وت همے نیمگءَ اشاره دنت که امربالمعروف الّم اِنت پرچه آمردم که امربالمعروف نه کنت، ءُآئرا ویل کنت آهدایتءِ سرابوت نه کنت. (أضواء البیان للشنقیطی) چه ابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت که آئی گوْشت اے مردماں شما اے آیتءِ فهمگءَ ردی کتگ (اشی معنیٰ اے نه اِنت که امر بالمعروفءَ ویل بکن اِت) پمیشا که من چه واجه رسول الله صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ مبارکیں زبانءَ همے اِشکتگ که آئی فرمان کت: وهدیکه مردم ظالمءَ ظلم کنگءَ گندانَت، ءُآئی دستءَ چه ظلم کنگءَ نه دارانَت گڑا دیرنه کنت که آدرها اللهءِ عذابءِ تها گرفتار بنت. (سنن الترمذی، تفسیر سورة المائدة).

(۲) اے آیتءِ بابتءَ لهتے عالمءِ گوْشگ همیش اِنت که ایشی حکم منسوخ اِنت بلے گیشتریں عالم گوْشنت که اے منسوخ نه اِنت بلکیں ایشی حکم وتی جاگهءَ هست اِنت. (تفسیر ابن کثیر) ایشی شانءِنزولءِ بابتءَ کئیت که بنو سهم قبیلهءِ یک مردمے که آئی نام بدیل بن ابی مریم اَت تمیم داری ءُعدی بن بداءِهمبراهیءَ سفرا شت. همے سفرءِ تها یک هنچیں جاگههءَ که اودا مسلمان هچ نیست اَت همے سهمی قبیلهءِ مردم وفات بوت. اے مروک مسلمانے اَت، ءُآئی دوئیں همبراه نصارٰی اِتاں. ایشی وتی مرگءِ وهدا وتی همبراهاں وصیت کتگ اَت که منی سامانهاں په منی وارثاں سرکن اِت. ایشاں سامان همائی وارثاں سرکت اَنت بلے چه سامانانی تها یک زرّءِ پیالهے گارَات. واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ آیاں سوگند دات، آهاں دروگیں سوگند وارت. رندا همے پیاله آئی وارثاں مکّهءِ تها دیست. چه جست کنگءَ همے هبر دراتک که آهاں اے پیاله چه تمیم ءُعدی په بها زرتگ. گڑاچه مردگءِوارثاں دومردمءَ سوگند وارت که پیاله همایانی مردمءِ بوتگ، ءُآیاں اے هوں گوْشت که آیانی گواهی چه کافرانی گواهیءَ گیشتر حق دارترانت که آزورگ به بیت. همے بابتءَ اے آیت نازل بوت. (صحیح البخاری کتاب الوصایا باب قوله تعالی ﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ ﴾).

الْاَرْضِ فَاَصَابَتْكُمْ مُّصِيْبَةُ الْمَوْتِ ۭ تَحْبِسُوْنَهُمَا مِنْۢ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمٰنِ بِاللّٰهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِيْ بِهٖ ثَمَنًا وَّلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ۙ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ اِنَّآ اِذًا لَّمِنَ الْاٰثِمِيْنَ ۝

چه شما،[1] یا دگه دو به بنت بیدءِ چه شما وهدیکه شما سفراں رَوِات ملکءِ تها نوں برسیت په شما مرگءِ سکّی[2] آدوئیناں بدارات چه نمازءَ رندا، نوں آ اللّٰهءِ سوگندءَ بورانت اگاں شما شکّوبوت اِت (آ بگوْش اَنت) که ما بها نه کنیں سوگندءَ په بچ پیمیں عوضیءَ توری آ نزّیکیں رشته دارے به بیت[3]، ءُما چیر نه دئیں اللّٰهءِ گواهیءَ، اگاں نه گڑا آ وهدءَ ما گناه گار بئیں.

فَاِنْ عُثِرَ عَلٰٓى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّآ اِثْمًا فَاٰخَرٰنِ يَقُوْمٰنِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِيْنَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيٰنِ

۱۰۷. پدا اگاں حال به بیت که آیاں حق چیر دات په گناه گڑا دگه دو بوشتیت آیانی جاگهءَ چه هما کساں که آیانی حق چیر ترّات همایانی تها که آ سک نزّیک اَنت[4]،

---

(۱) ﴿ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ ﴾ بزاں دومنصف چه شما گواه جوڑکنگ به بیت. ادا «منکم»ءِ تفسیر مفسریناں دو وڑا بیان کتگ: لهتے گوشیت که چه «منکم» مراد همیش اِنت که آدوئیں گواه چه مسلماناں به بنت. ءُلهتے گوشیت مراد همیش اِنت که آچه «مُوصی» بزاں وصیت کنوکءِقبیلهءَ به بنت. همے پیما ﴿ اٰخَرٰنِ مِنْ غَيْرِكُمْ ﴾ تفسیر ہوں دواَنت. بزاں چه «من غیرکم» غیرمسلم اہلِ کتاب مراداَنت. یاوَمراد همیش اِنت که آ توری چه وصیت کنوکءِ قبیلهءَ مه بنت. (تفسیر ابن کثیر) ادا دوئیں هبرانی زورگءِ گنجائش هست.

(۲) بزاں سفرأ یکّے اگں هنچو نادراه بوت که آئی رکّگئے امّیت پشت مه کپیت گڑا بایداِنت هرچ وصیّتے که آ کنگ لوٹیت دومنصف گواه بکنت، ءُوصیت بکنت.

(۳) بزاں مروکیں (وصیّت کنوکءِ) وارثاں اگں شک بوت که اے گواه دروگ بندگءَاَنت، ءُآباں وصیت کنوکءِ مالءِ تها غداری کتگ گڑا چه دیگرءِ نمازا پد مردمانی ساڑی بوگءِساہتءَ آباں سوگند دیگ بیت، ءُآگاہی دیوک سوگند بورانت ءُبگوْشنت که ما اے سوگندءِ بدلءَ دنیائی فائدهءِ دمبءَ نه ایں، بزاں دروگیں سوگند ورگءَ نه ایں توری آمروک مئے رشته دارے به بیت.

(۴) ﴿ الْاَوْلَيٰنِ ﴾ تثنیه اِنت. اَولیٰ آئی واحداِنت. مراد مروکیں وصیت کنوکءِ سیادءُوارث اَنت. ﴿ مِنَ الَّذِيْنَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ ﴾ تفسیر همیش اِنت هما دوئیں گواہی دیوک که آباں مروکءِ مال تها غداری کتگ. اگں مروکءِ وارثاں چوشیں هبرے سربوت که اے گواہی دیوکاں هما مروکیں وصیت کنوکءِ مال تها غداری کتگ، ءُدروگیں سوگند ورگءَاَنت گڑا آیانی جاگهءَ پدا همے مروکءِدو نزّیک تریں سیادءُوارث سوگند بوارت، ءُآیانی خلافءَ همے گواہی به دینت که ایشاں مروکءِ مالءِ تها خیانت کتگ، ءُدروگ اِش هستگ.

فَيُقْسِمٰنِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَآ اَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَآ ۖ اِنَّآ اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۰۷﴾

نوں آ اللهءِ سوگندءَ بوراَنت که مئے گواہی راسـت تر اِنت چه آ دوئینانی گواہیءَ، ءُما زیادہی نه گوْشـت، اگاں نه آ وہدءَ ما بئیں چه نا انصافاں.

ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يَّاْتُوْا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى وَجْهِهَآ اَوْ يَخَافُوْٓا اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌۢ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْ ۗ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُوْا ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. اے ڈولا أمید اِنت که سوگند نزیکترنت که آ گواہی بدینت ہما وڑءَ که گواہی دیگءِ حـق اِنـت یا بـترس اَنـت که مئے سـوگند رد کنـگ بنت رند چـه آیانی سـوگنداں[1]، ءُبـترس اِت چه اللهءَ، ءُگـوش بدارات، اللّٰه په راهءَ نیاریت نا فرمانیں قومءَ.

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُوْلُ مَاذَآ اُجِبْتُمْ ۖ قَالُوْا لَا عِلْمَ لَنَا ۖ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ ﴿۱۰۹﴾

۱۰۹. یـات کنـگ کرزیـت ہمـا روچ کـه اللّٰه مُـچ کنـت پیغمـبراں، رنـدا گوْشـیت که شـما چـے جـواب دیـگ بوتـگ اِت؟[2] آ گوْشـنت که مارا زانت نیست[3]، بے شک

(۱) ادا اللّٰه پاک چه ہما گواہی دیوکاں اے پیم سوگند دیگءِحکمتءَ بیان کنگءَ اِنت که اے پیما بوت کنت ہما گواہی دیوکانی دلءِ تہا اللهءِ ترس جاه بج اَنت، ءُآراستیں گواہی بدینت،ءُخیانت مه کنند. ءُہمے پیما چه گواہانی نیمگءَ دروگ بند کنگءِ شکّءُشـبہءِ صورتءَ مردگءِ نزّیک تریں مردمانی سـوگند ورگءِ حکمـت ہمیش اِنت بوت کنت که اے پیما ہما گواہی دیـوک چه دروگ بندگءَ،ءُغداریءَ بترس اَنت پرچه که آزان اَنت که آئی وارث مئےدروگءَ مردمانی دیمءَ پدّرکنند.

(۲) بزاں باریں شمئے امّتاں شمئےہبرانی سرا عمل کنگ یانه؟.

(۳) پیغمبرانی اے گوْشـگ که ﴿لَا عِلْمَ لَنَا﴾ مارا علم نیسـت ایشی سـبب عالماں باز وڑا بیان کنگ. لہتےءِ گوْشـگ ہمیش اِنت که آہاں اے چیزءِ علم و المّءَہسـت اِنت که آہانی قومءَ آہاں چے جواب داتگ بلے محشرءِمیدانءِ سکّیءُسوریانی سببءَ آہمیشی گوْشـنت که مارا زانت نیست پرچه که آوہدا مردم جواب دیگءِ وڑا نه بیت. ءُلہتےءِ گوْشـگ ہمیـش اِنت که ﴿مَاذَآ اُجِبْتُمْ﴾ءِ تعلّق چه آیانی مـرگءَ پدءِ زندگیءِ گوماِنت. بزاں شمئے مرگءَ پد شمئے قومءُراجاں گوں شمئے حکماں چه پیم کنگ؟ باریں شما زان اِت؟ گڑا آہمیشی گوْشنت که ﴿لَا عِلْمَ لَنَا﴾ ما ایشی زانت نه کنیں که اے غیبی چیزے، ءُعلمِ غیب بیدءِتو دگه کس نه زانت. سـئیمی سـبب عالماں ہمے بیان کنگ که آہاں اے چیزءِ علم ءُزانت وَبیت که آیانی قومءَ =

کہ توئے جوانیں زانوک چیرینانی.

اِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِيْ عَلَيْكَ وَعَلٰى وَالِدَتِكَ ۘ اِذْ اَيَّدْتُّكَ بِرُوْحِ الْقُدُسِ ۭ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا ۚ وَاِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ ۚ وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّيْنِ كَهَيْــَٔةِ الطَّيْرِ بِاِذْنِيْ فَتَنْفُخُ فِيْهَا فَتَكُوْنُ طَيْرًۢا بِاِذْنِيْ وَتُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْنِيْ ۚ وَاِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِاِذْنِيْ ۚ وَاِذْ كَفَفْتُ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ عَنْكَ اِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْهُمْ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝۱۱۰

۱۱۰. یات بہ کن اِت ہما وہدءَ کہ اللہ گوْشیت اے عیسیٰ مریمءِ چک! یاد بکن منی احساناں وتی ءُوتی ماتءِ سرئیگاں، وہدیکہ من تئی کمک کت چہ پاکیں روحءَ[1]، تو ہبر کت گوں مردماں گوْانزگءِ تہا، ءُمزن عمریءَ[2] ءُوہدیکہ من ترا زانت دات کتاب ءُدانائی ءُتورات ءُانجیلءِ. وہدیکہ تو جوڑ کت چہ ہاکءَ مرغءِ پیمیں شکلے چہ منی حکمءَ. نوں تو ہپ کت آئی تہا، گڑا آ بوت مُرغے پہ منی حکمءَ، ءُتو وش کت اَنت مادر زاتی کور ءُبگی پہ منی حکمءَ، ءُوہدیکہ تو کشّ اِت ءُپاد کت اَنت مُردگ پہ منی حکمءَ[3] ءُوہدیکہ من داشت بنی اسرائیل چہ تو[4]، وہدیکہ تو آوْرت آیانی گوْرا روژنائیں دلیل. گڑا گوْشت کافراں

= آیانی زندگیءَ چے چے نہ کتگ بلے چوکہ آیانی علمءُزانت اللہءِ علمءُزانتءِ دیما ہچ نہ اِنت پمیشا آوتی علمءَ ہچ ساب نہ کننت، ءُاللہءِ علمءُزانتءِ احترامءِدیما ہمیشی گوْشنت کہ ما بزاں چہ ہچءَ سرپد نہ ایں. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) چہ روح القدسءَ مراد جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت.

(۲) گوْانزگءِتہا عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ہبرکنگءِ سرجمیں بیان سورۃ مریمءِتہا چارگ بہ بیت، ءُمزنیں عمرءِ تہا چہ ہبرکنگءَ ہما وہدءِ دعوتءُتبلیغ کنگ مرادِانت.

(۳) اے معجزاتانی بیان ہموں سورۃ آل عمرانءِ آیت ۴۹ تہا چارگ بہ بیت.

(۴) چہ اے مکرءُہنرءَ یہودیانی ہما مکرءُہنر مرادِانت کہ آیاں عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ شہید کنگءِ واستءَ اڑداتگ اَت بلے اللہءَ آ نامراد کت اَنت، ءُآزندگءَ آسمانءِ نیمگءَ چست کت. سرجمیں بیان سورۃ آل عمرانءِ آیت ۵۴ تہا چارگ بہ بیت.

آیانی کہ اے وَ پہکیں پدّریں سحرے.

وَ اِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيّٖنَ اَنْ اٰمِنُوْا بِيْ وَ بِرَسُوْلِيْ ۚ قَالُوْۤا اٰمَنَّا وَ اشْهَدْ بِاَنَّنَا مُسْلِمُوْنَ ﴿۱۱۱﴾

۱۱۱. ءُوہدیکہ من حواریانی دلءِ تہا اے ہبردؤردات[۱] کہ ایمان بیارات منی سرا، ءُمنی رسولءِ سرا، گوْشت اِش کہ ما ایمان آؤرتگ تو گواہ بہ بو کہ ما فرمانبرداریں.

اِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّوْنَ يٰعِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيْعُ رَبُّكَ اَنْ يُّنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَآءِ ؕ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۱۱۲﴾

۱۱۲. وہدیکہ گوْشت حواریاں کہ اے عیسیٰ مریمءِ چک آیا بوت کنت چہ تئی پروردگارءَ اے کہ راہ بدنت پہ ما یک پُرّیں پرزونگے چہ آزمانءَ، آئی (عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوْشت کہ بترس اِت چہ اللہءَ اگاں شما را ایمان ہست.

قَالُوْا نُرِيْدُ اَنْ نَّاْكُلَ مِنْهَا وَ تَطْمَئِنَّ قُلُوْبُنَا وَ نَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَ نَكُوْنَ عَلَيْهَا مِنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۱۱۳﴾

۱۱۳. گوْشت اِش کہ ما لوٹیں بوریں چہ آئی، ءُدلجم بہ بئیں ءُما بزانیں کہ تو راست گوْشتگ، ءُما آ ئی سرا گواہی دیوک بہ بئیں[۲].

---

(۱) چہ (حواریّین)ءَ مراد عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ فرمانبرداراَنت کہ آیاں آئی سرا ایمان آؤرت، ءُآئی ہمبراہءُہم کوپگ جوڑ بوت اَنت. ادا چہ وحیءَ ہما وحی مرادنہ اِنت کہ آچہ ملائکتانی سببءَ پیغمبرانی سرا کنگ بیت بلکیں وحی بمعنیٰ الہام اِنت. الہام گوشنت مردمءِ دلءِ تہا چیزے دؤر دیگءَ. بزاں من آیانی دلانی تہا اے ہبر دؤردات کہ آمنی ءُمنی پیغمبرانی سرا ایمان بیاراَنت. ءُلہتےءَ اے معنیٰ ہوں کتگ کہ مراد اے نہ اَنت کہ من وت آیانی نیمگءَ وحی کتگ بلکیں ایشی معنیٰ ہمیش اِنت کہ من چہ تئی بزاں عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ زبانءَ آیانی نیمگءَ وحی کتگ. (تفسیر ابن کثیر) ادا وحی بمعنیٰ امر بزاں حکم ہوں بوت کنت پرچہ کہ عربی زبانءِ تہا وحی بمعنیٰ حکم ہوں آتکہ ہنچو کہ زجّاج گوشیت: «الحمدلله الّذی استقلّت بإذنه السّماء واطمأنت، أوحیٰ لها القرار فاستقرّت. أی أمرها أن تقرّ فامتثلت». بزاں مراد ہمیش اِنت کہ من آیاں حکم دات. (روح المعانی للعلّامہ الآلوسی). اے حواریانی بیان سورہ آل عمرانءِ آیت: ۵۲ ءُسورۃ الصّف آیت: ۱۴ءِتہا ہوں ہست اِنت.

(۲) عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ فرمانبرداراں اے چیزءِ سرا یقین ہست اَت کہ اللہ ایشی کت کنت بلے وتی دلجم کنگءِ ہاترا آیاں اے واہش داشت کہ پہ ما چہ آسمانءَ پرزونکے دیم بدئے کہ چہ تیاریں ورگءَ پُربہ بیت ہنچوکہ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ وتی دلجم کنگءِ ہاترا مردگءِ زندگ کنگءِ واہش داشت.

قَالَ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَآ اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَآءِ تَكُوْنُ لَنَا عِيْدًا لِّاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِّنْكَ ۚ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿۱۱۴﴾

۱۱۴. گوشت عیسیٰ مریمءِ چکءَ کہ اے اللہ مئے پروردگار دیم بدئے مئے سرا یک پُرّیں پرزونگے چہ آزمانءَ کہ (آروچ) مئے عید بہ بیت ءُمئے پیسری اینانی ءُرندی اینانی، ءُنشانی یے(بہ بیت) چہ تئی نیمگءَ، ءُمارا روزی بدئے ءُتو بہتریں روزی رسانے ئے.

قَالَ اللّٰهُ اِنِّيْ مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ ۚ فَمَنْ يَّكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنِّيْٓ اُعَذِّبُهٗ عَذَابًا لَّآ اُعَذِّبُهٗٓ اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۱۵﴾

۱۱۵. اللہءَ فرمان کت کہ من آئرا دیم دیاں پہ شما، گڈا ہر کس کہ منکر بوت چہ ایشی رند چہ شما، گڑا من آئرا عذاب دیاں ہنچیں عذابے کہ آئرا من نہ دیاں ہچ کسءَ اے دراہیں جہانءِ تہا.

وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُوْنِيْ وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ قَالَ سُبْحٰنَكَ مَا يَكُوْنُ لِيْٓ اَنْ اَقُوْلَ مَا لَيْسَ لِيْ ۤ بِحَقٍّ ۭ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهٗ

۱۱۶. ءُیادءِ بکنیت ہما وہدءَ کہ گوشت اللہءَ کہ اے عیسیٰ مریمءِ زہگ آیا تو گوشتگ مردماں کہ منا ءُمنی ماتءَ دو معبود جوڑ بکن اِت بیدءِ اللہءَ؟[1] آ گوشیت کہ پاک اِنت تئی ذات، بوت نہ کنت گوں من کہ من بگوشاں ہما چیزءَ کہ منءَ آئی (گوشگءِ) ہچ حق نیست. اگاں من اے

(۱) اے جست قیامتءِ روچءَ بیت، ءُایشی لوٹ ردیں معبودانی عبادت کنوکاں آگاہ کنگ اِنت ہما معبود کہ شما آیانی عبادتءَ کن اِت آوت اللہءِ دربارا جوابدہ اَنت گڑا اے پیمیں مردم چوں معبود بوت کن اَنت. دومی ہمے چیز زانگ بیت کہ نصارایاں عیسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ ہمبراہیءَ آئی مات ہوں معبود جوڑکتگ اَت. سیئمی ہمے چیز زانگ بیت کہ چہ ﴿ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ﴾ اللہءَ چہ ابید باطلیں معبود ایوکءَ ہما نہ اَنت کہ مشرکاں سنگانی صورتءَ، یا دارانی صورتءَ بت جوڑکت اَنت، ءُآیانی عبادت کت ہنچو کہ قبرپرستیں بددینیں عالم وتی عوامءَ ریپیں اَنت بلکیں ﴿ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ﴾ ءِتہا اللہءِ ہما نیکیں بندہ ہوں کاینت کہ مردماں کجام نہ کجام وڑا آیانی بندگی کنگ. اے آیت صاف ءُپدّرانت اے بابتءَ کہ نیکیں ءُصالحیں بندیانی عبادت کنگ، ءُآیاں سجدہ کنگ، ءُچہ آیاں لوٹگ اے درہا ناجائز ءُحرام اَنت، ءُپدّریں شرک اَنت پرچہ کہ اے درہا عبادت اَنت، ءُعبادتءِ ہرچیکہ دروشم اَنت آ درہا اللہءِ واستا خاص اَنت، ءُاشانی تہا ایدگرانی ہور کنگ شرکے.

فَقَدْ عَلِمْتَهٗ ؕ تَعْلَمُ مَا فِیْ نَفْسِیْ وَ لَاۤ اَعْلَمُ مَا فِیْ نَفْسِكَ ؕ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُیُوْبِ ﴿۱۱۶﴾

بگوْشتیں گڑا تو زانتگ اَت. تو زانئےہر چیکہ منی دلءِ تہا ہست، ءُمن نہ زاناں ہرچیکہ تئی دلءِ تہا ہست[1] بے شک کہ توئےزبریں زانوک چیرینانی.

مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا مَاۤ اَمَرْتَنِیْ بِهٖۤ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّیْ وَ رَبَّكُمْ ۚ وَ كُنْتُ عَلَیْهِمْ شَهِیْدًا مَّا دُمْتُ فِیْهِمْ ۚ فَلَمَّا

۱۱۷. من نہ گوْشتگ آیاں بیدءِہمائی کہ تو آئی گوْشگءِ منا حکم کتگ، کہ ایوکءَ اللّٰہءِ بندگیءَ بکن اِت کہ منی ءُشمئے درستانی پروردگار اِنت. من چہ آیانی ہبر ءُحالاں سرید

(۱) زانگ لوٹیت کہ ادا اللہ پاکءِواستا لفظءِ نفس (بزاں دل) آتکہ. پمیشکءَ اے چہ اللّٰہءِ صفاتاں یک صفتے. دریں امامانی ءُگوْستگیں بزرگانی عقیدہ ہمیش اِنت کہ قرآن پاکءِ تہا، ءُصحیح احادیثانی تہا اللّٰہءِ ہرچ صفتے کہ بیان بوتگ ہنچوکہ دیمءِ، ءُدستانی، ءُجمّانی بیان آتکہ اے درستانی سرا بے آیانی ٹگلینگءَ ہنچو ایمان آرگ بہ بیت گوں ہمے عقیدہءَ کہ آہما وژاَنت کہ آئی شانءَ لائق اَنت، ءُآئی صفات مہلوکءِرنگءُدروشمءَ نہ اَنت ہنچوکہ اللہ پاک بیان فرمائینیت ﴿لَیْسَ كَمِثْلِهٖ شَیْءٌ﴾ آئی پیماکس نہ اِنت. نہ آئی ذاتءِ تہا، ءُنہ آئی صفاتانی تہا. [سورۃ الشوریٰ: ۱۱] آچون اَنت، ءُآیانی کیفیت چے پیم اِنت؟ اے بابتءَ خاموش بوگ لوٹیت. امام ابوحنیفہ رَحِمَہُ اللّٰہُ وتی کتاب الفقہ الأکبرءِ تہا بیان فرمائینیت: «**وله يد ووجه ونفس فما ذكره الله تعالى فى القرآن من ذكر الوجه واليد والنفس فهوله صفات بلا كيف**». بزاں پہ اللہ پاکءَ دیمءِ صفت، دستانی صفت، نفسءِ صفت ہست اَنت کہ اللّٰہءَ قرآن پاکءِ تہا ایشانی بیان کتگ. نوں اے صفت آئی واستءَ ہست اَنت بے کیفیتءِ بیانءَ بے دروغءَ. زانگ لوٹیت کہ لہتے عالمءَ ہمے نبشتہ کتگ کہ فقہ اکبر امام صاحبءِ کتاب نہ اِنت بلکیں آئی شاگرد ابی مطیع البلخیءِ کتاب اِنت ہنچوکہ علّامہ اَنورشاہ کشمیری رَحِمَہُ اللّٰہُ فیض الباریءِ تہا گوشتگ. بلے اے ہبر درست نہ اِنت بلکیں چہ بازیں نام ءُتواری ایں عالماں ایشی نسبت امام ابوحنیفہءِ نیمگءَ ثابت اِنت. امام عبدالقاہر بغدادی المتوفّٰی سنہ ۴۲۹ وتی کتاب اصول الدّینءِتاکدیم ۳۰۸ءِ تہا، ءُابوالمظفر الإسفراییني المتوفّٰی ۴۷۱ وتی کتاب التّبصیر فی الدّین تاکدیم ۱۴ءِ تہا نبشتہ کنت: (كتاب العلم والمتعلّم لأبي حنيفة فيه الحجج القاهرة على أهل الإلحاد والبدعة وكتاب الفقه الأكبر الّذى أخبرنا به الثّقة بطريق معتمد وإسناده صحيح عن نصر بن يحيٰى عن أبي حنيفة). بزاں اے کتابءِنسبت پہ امام ابوحنیفہءَ چہ صحیح ءُثابتیں سندا ثابت اِنت. فہرست لإبن النّدیمءِتہا ہوں اے کتابءِ نسبت امام صاحبءِ نیمگءَ ثابت اِنت. ہاں اے امام صاحبءَ وتی شاگردا املا کنائینتگ. ملّاعلی قاری کہ بلاہیں مشہوریں حنفی عالمے آئی ایشی سرا شرحے ہم نبشتہ کتگ. زانگ بیت کہ آہم ایشی امام صاحبءِ کتاب منّیت. سرجمیں بیانءِ واستءَ التّعلیق المیسّر علی شرح الفقہ الأکبر تالیف الشّیخ وھبی سلیمان غاوجی چارگ بہ بیت. چوکہ حنفی أسماء وصفاتءِتہا ماتریدی اَنت، ءُآیانی عقیدہ اے بابءِ تہا گوں إمام أبوحنیفہ نہ اِنت پمیشکءَ آیانی کوشش ہمیش اِنت کہ چہ إمام صاحبءَاے کتابءِ نسبتءَ گار بکنائین اَنت.

تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنْتَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾

بوتگاں، تاہما وہدا کہ آیانی تہا بوتگاں. وہدیکہ تو منا چست کت[1] گڑا تو وت نگہبان بوتگ ئے آیانی سراء ءُتو ہر چیزءِ سرا گواہ ئے.

إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾

١١٨. اگاں تو آیاں عذاب کن ئے گڑا آ تئی بندہ اَنت. ءُاگاں تو آیاں معاف کن ئے گڑا بے شک کہ توئے گیش (چہ ہر کسءَ) ءُخیر کارے ءُحکمتانی واجہ ئے.

قَالَ اللَّهُ هَٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ ۚ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾

١١٩. گوشت اللہءَ کہ اے ہما روچ اِنت کہ فائدہ دنت راستیناں آیانی راستی، ءُآیانی واستا باغ ہست کہ رمب اَنت چہ آیانی چیرا گنجیں جو، پہ بُرمان اَنت آئی تہا، ءُاللہ وش بوت چہ آیاں، ءُآ چہ اللہءَ وش بوت اَنت. ہمیش اِنت مزنیں کامیابی.

لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٢٠﴾

١٢٠. اللہءِ اِنت بادشاہی آزمانانی ءُزمینءِ، ءُہر چیکہ آیانی تہا ہست، ءُآہر چیزءِ سرا قدرت داروک اِنت.

---

(١) ﴿ تَوَفَّيْتَنِي ﴾ معنیٰ ہمیش اِنت کہ وہدیکہ تومنا چہ دنیاءَ چست کت ہنچوکہ اے سرجمءَ سورۃ آل عمران آیت ۵۵ءِتہا بیان اِنت. اگن ادا وفات بمعنیٰ مرگ کنگ بہ بیت پدا ہم چہ ادا اے دلیل زورگ نہ بیت کہ عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ وفات کتگ پرچہ کہ اے جستءُپد، ءُہبر قیامتءَ بنت، ءُاے ہبرا عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ قیامتءَ کنت، ءُقیامتءَ چہ پیسر آچہ آسمانءَ دیم پہ دنیاءَ کتیت، ءُوتی زندءِ گوازینگءَ پد وفات بیت، ءُمرگ آئی سرا کئیت ہنچو کہ اے ہبر چہ قرآنءَ، ءُچہ متواتریں صحیح حدیثاں زانگ بیت. چہ ادا اے ہوں زانگ بیت کہ پیغمبراں بس ہمنچو علمءُزانت ہست کہ اللہءَ آیاں داتگ، ءُآیانی نیمگءَ وحی کتگ، ءُآیاں ایوکءَ ہما چیزءِزانت ہست اِنت کہ آیاں وتی زندءَ گوں وتی جمّاں دیستگ، بیدءِاشی آیاں دگہ ہچ چیزءِعلمءُزانت نیست اِنت. عالم الغیب ہما ئرا گوشگ بیت کہ آئرا ہر چیزءِ علمءُزانت ہرچ وہدءُساہتءَ بہ بیت، ءُہچ وڑیں چیزے چہ آئی علمءُزانتءَ دُن مہ بیت. اے صفت ایوکءَ اللہ ئیگ اِنت، بیدءِ آئی دگہ کسّءَ نیست اِنت. فرمان اِنت ﴿ قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ ﴾ بگوش اے محمّد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کہ آسمانانی تہا، ءُزمینءِ تہا بیدءِ اللہءَ دگہ کس غیب نہ زانت. [سورۃ النمل: ٦٥] قرآنءِ اے روژنائیں ءُپدّریں دلیلانی وانگءُزانگءَ پد پہ دگراں علمِ غیبءِ ثابت کنگ اے آیاتانی انکار کنگ اِنت، ءُایمانءِ کمزوریءِ نشانی اِنت. اللہ مسلماناں پہ شون بکنت. آمین یاربّ العالمین.

سُوْرَةُ الْاَنْعَامِ — سورة الأنعام

سورة انعام مکہءَ ایرگیجگ بوتگ ءُآئی
یک صد ءُشست ءُپنچ آیات ءُبیست رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمٰتِ وَالنُّوْرَ ۚ ثُمَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُوْنَ ①

۱. دریں توصیف ہما اللهءِ واستاینت کہ ہمائی جوڑ کتگ اَنت آسمان ءُزمین، ءُجوڑ ئے کتگ اَنت تہاری ءُروژنائی[۱]، پدا ہما مردم کہ کفر اِش کتگ، گوں وتی پروردگارءَ (دگراں گوں آئی) ہمسر کننت[۲].

هُوَ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ طِيْنٍ ثُمَّ قَضٰٓى اَجَلًا ۭ وَاَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهٗ ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُوْنَ ②

۲. ہمااِنت آذات کہ جوڑ ئے کت شمارا چہ خاکءَ[۳] پدا داشت ئے یک وھدے، ءُیک وھدے نام بستگیں ہمائی گورا

(۱) چہ تہاریاں شپءِ تہاری ءُچہ روشنائیءَ روچءِ روشنائی مرادِانت. اے ہم بوت کنت کہ چہ روشنائیءَ ایمان ءُاسلامءِ روشنائی ءُچہ تہاریاں کفرءُشرکءِ تہاری مراد بہ بنت نور واحد پمیشا آرگ بوتگ کہ ادا بطورءِ جنس آئی بیان آتکگ، ءُایشی تہا آئی دریں قسم ءُدرُوشم وت کاینت، ءُتہاریءِ اسباب ءُاقسام چوکہ بازاَنت پمیشا آجمع آرگ بوتگ.ہمے پیما چونکہ ایمان ءُاسلامءِ راہ یکےءِ، ءُباطلءِ راہ بازاَنت پمیشا آواحدءُاے جمع آرگ بوتگ.

(۲) بزاں وہدیکہ زمین ءُآزمان ءُایدگہ گنجیں مہلوکاتءِ جوڑکنگءِ تہا آئیءَ شریدارنیست گڑا باید ہمیش اَت کہ آئی عبادت ءُبندگیءِتہا ہچ کس شریدارجوڑکنگ مہ بوتیں بلے اے ہبرمشرکانی فہمءَ نئیت، پمیشا آگوں اللہ پاکءَ دگراں شریدار جوڑکنند.

(۳) چوکہ نسل انسانی دریا چہ آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ پیداگ اِنت، ءُآچہ خاکءَ جوڑکنگ بوتگ، ءُبن ہما اِنت پمیشا دریں انسانانی جوڑکنگءِ نسبت خاکءِنیمگءَ کنگ بوت.

اِنت[۱] پداہوں شما شک کن اِت[۲].

وَهُوَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوٰتِ وَفِي الْاَرْضِ ۭ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُوْنَ ۝۳

۳. ءُہما اِنت اللہ (بزاں معبودءِ برحق) ماں آسمانانی تہا ءُزمینءِ تہا[۳]، آزانت شمئے چیریناں ءُشمئے زاہرینناں ءُزانت ہرچیکہ شما کن اِت.

وَمَا تَاْتِيْهِمْ مِّنْ اٰيَةٍ مِّنْ اٰيٰتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوْا عَنْهَا مُعْرِضِيْنَ ۝۴

۴. ءُنئیت آیانی گوراکجام یک نشانی ے (ءُحکمے) چہ نشانیاں (ءُحکماں) آیانی پروردگارءِ، بلے ہست اَنت آچہ آئی دیماں تاب دیوک.

فَقَدْ كَذَّبُوْا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاۗءَهُمْ ۭ فَسَوْفَ يَاْتِيْهِمْ اَنْۢبٰۗؤُا مَا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝۵

۵. نوں بیشک کہ دروغ بنداِش کت حق وہدیکہ آتک ءُسربوت آیانی گوْرا، نوں دیر نہ بیت کہ کئیت آیانی گوْراحقیقت ہماہبرءِ کہ آئی سراکلاگ اِش زرت[۴]

اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ قَرْنٍ مَّكَّنّٰهُمْ فِي الْاَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَّكُمْ وَاَرْسَلْنَا السَّمَاۗءَ عَلَيْهِمْ مِّدْرَارًا ۠ وَّجَعَلْنَا الْاَنْهٰرَ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهِمْ

۶. آیا آیاں نہ دیست کہ چہ قدر ما نیست ءُنابود کت بازیں امتے چہ آیاں پیسر، کہ ما قوت داتگ اَت آیاں ماں زمینءِ تہا، کہ آپیمیں قوت ما شمارا نہ داتگ، ءُما یلہ دات آسمان پہ آیانی سرا ہؤرءِ گوارگءَ، زبر

---

(۱) چہ اوّلی ﴿اَجَلٌ﴾ بزاں وہدءَ مرگ مرادِانت. ءُچہ دومی ﴿اَجَلٌ﴾ بزاں وہدءَ آخرتءِ زندگی مرادِانت. بزاں دربیں انساناں یک برے مرگی اِنت. ءُقیامتءَ پدا زندگ بوگی اِنت.

(۲) بزاں قیامتءِ زندگیءِ بابتءَ شما شکّءِ تہااِت.

(۳) بزاں ہما ذات کہ آسمان ءُزمینءَ ءُہرکجاہمائی حکم کارکنت، ءُایوکءَ ہما بندگیءِ لائق اِنت. ءُچہ آئی علم ءُزانتءَ ہچ چیر نیست آایوکءَ اللہءِ ذات اِنت. ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿وَهُوَ الَّذِيْ فِي السَّمَاۗءِ اِلٰهٌ وَّفِي الْاَرْضِ اِلٰهٌ ۭ وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْعَلِيْمُ﴾ اللہ ہما ذات اِنت کہ آسمانءِ تہا ہوں بندگیءِ لائق ہما اِنت، ءُزمینءِ تہاہوں ہما اِنت. [سورة الزّخرف آیت: ۸۴].

(۴) بزاں وہدیکہ حقّءِ دروگ بند کنگءِ عذاب آیانی سراکئیت گڑا آسرپدبنت کہ ماچنچوآپءِ تہا بوتگیں.

فَاَهْلَكْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ وَاَنْشَاْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِيْنَ ۝۶

ءُماجوڑ کت جو کہ رمب اَنت چہ آیانی چیرا، پدا ما آنیست ءُنابود کت اَنت پہ سوبءَ آیانی گناہانی، ءُما جوڑ کت چہ آیاں رند دگہ امت[۱].

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتٰبًا فِيْ قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوْهُ بِاَيْدِيْهِمْ لَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝۷

۷. ءُاگاں مادیم بداتیں تئی سرا کتابے ماں کاگدءِ تہا پدا دست اِش بِر کتیں الّمءَ گوْشت کافراں کہ نہ اِنت اے بلے دَرائیں سحرے[۲].

وَقَالُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ۭ وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِيَ الْاَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُوْنَ ۝۸

۸. ءُگوشت اِش کہ پرچہ دیم دیگ نہ بوت پہ آئی سرا ملائکتے، ءُاگاں مادیم بداتیں ملائکتے گڑا وَ کسّہ ہلاس بوتگ اَت، پدا آوہد دیگ نہ بوت اَنت[۳].

---

(۱) ادا اللہ تعالیٰ قریشءِ کافراں ءُدنیاءِ ایدگہ کافراں آگاہی دیگءَ اِنت کہ مالءُدولتءِ بازی ءُچکّءِ بازی کسّءَ چہ اللہءِ گرفت ءُعذابءَ رکّینت نہ کنت. ہنچوکہ گوستگیں امّتانی تاریخ ایشی سراگواہ اِنت کہ آطاقت ءُقوّتءِ تہابازدیما بوتگ اَنت، ءُمالءُدولت، ءُہرچیزءِ تہا آیاں گیشی بوتگ، ءُآہرچ وڑا وش حال بوتگ اَنت بلے وہدیکہ آیاں نافرمانیءِ راہ زرت، ءُپیغمبر دروگ بند کت اَنت گڑا اللہءَ وتی عذابانی تہا دزگیرکت اَنت. ءُآیانی اے طاقت، ءُمال ءُدولت آیانی ہچ کارءَ نیاتک. مردماں باید اِنت کہ آچہ پیسری ایں امّتانی تاریخءَ سبق بزورانت، ءُآیانی راہ پدءَ مہ زورانت. اگں نہ آہوں چوپیسری ایں امّتانی وڑا بے نامءُنشان بنت.

(۲) ادا کافرانی بغضءُ، حسد، ءُتکبرّءِ بیان اِنت کہ آہماجاگہءَ آتکگءُسرانت کہ اگں منِ اللہ اے قرآنءَ یک کاغذےءِ تہابند بکناں ءُدیم بدیاں، ءُ آ ایشیءَ دست بربکن اَنت، پدا ہوں ایشرا سحرے گوْشنت بلے ایمان آرگءِ واستا ہچ راہ نہ بُرّانت. ادا ہمے نیمگءَ آگاہی دیگی اِنت کہ اے کافرانی ایمان نیارگءِ سبب اے نہ اِنت کہ آیانی گورا دلائلءُنشانی ہچ نیاتگک کہ آپیغمبرءِ پیغمبریءِ بابتءَ دلجم بہ بنت. نشانی ایشانی گورا ہرچ پیمیں آتکگ بلے ایشانی مزنی، ءُواجہی، ءُتکبّر اِنت کہ ایشاں ایمان آرگءَ نئیلیت.

(۳) کافرانی یک گپّے ہمیش اَت کہ اگں محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ پہ دل اللہءِ پیغمبرانت گڑا پرچہ گوں آئی ہمبراہیءَ ملائکتے دیم دیگ نہ بوت کہ آئی پیغمبریءِبابتءَ گواہیءِ بداتیں. اللہءَ فرمان کت کہ اگں ما ملائکہ دیم بداتیں، ءُشماگوں آیاں دیم پہ دیم بوتین اِت، ءُپدا ہوں ایمان میاؤرتیں گڑا ہما ساہتءَ شمئے کسّہ ہلاس کنگ بوتگ اَت، ءُشمارا ہچ وہد نہ رست. شکرءَ بگرات کہ ما اے پیم نہ کت اگں نہ شما دیری تباہ بوتگ اِتت.

وَلَوْ جَعَلْنٰهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنٰهُ رَجُلًا وَّلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَّا يَلْبِسُوْنَ ۹

۹. ءُاگاں ما رسول جوڑ بکتیں ملائکتے گڑا ضرور ما آمردمےءِ رنگءَ کتگ اَت[۱]، ءُاَلّمءَ ما شُبہ دؤر دات آیانی سرا ہرچیکہ آشُبہ کاراَنت ھَنُّو[۲].

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِيْنَ سَخِرُوْا مِنْهُمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۱۰

۱۰. ءُبیشک کہ کلاگ گرگ بوتگ بازیں پیغمبرے چہ تو پیش، نوں پتات ہما مردماں کہ کلاگ اِش زرت (پیغمبراں) چہ آیاں، ہما چیزءَ (بزاں عذابءَ) کہ آہِش کلاگ زرت[۳].

(۱) اللہ پاکءِ یک مزنیں احسانے ہمیش اِنت کہ آئی دنیاءِتہا ہرچیکہ پیغمبر دیم داتگ آدریا انسان ءُبشر بوتگ اَنت، ہمے پیما اللہءَ ہرقومءِ تہا کہ پیغمبرے دیم داتگ آہمایانی جندءِزبانءِ بوتگ. فرمان اِنت ﴿ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ﴾ بزاں ہرچ پیغمبر ما ہماقومءِزبانءَ دیم داتگ تاکہ آجوان بگیشّینیت ءُبدنت (اللہءِ حکماں) [سورۃ إبراھیم: ۴] بلے اگں اللہءَ انسانانی تہا ملائکہ دیم بداتیں گڑا انسانانی رہشونی کنگءِ لوٹ ہجبر سرجم نہ بوت پرچہ کہ ملائکہ ءُانسانءِ طبیعت ءُمزاج یک وڑ نہ اَنت بلکیں آیانی میانءَ فرق ہست ہمیشا اللہ فرمان کنت ﴿ قُلْ لَّوْ كَانَ فِي الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَّمْشُوْنَ مُطْمَئِنِّيْنَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُوْلًا ﴾ اگں زمینءِ سرءِ نندوک ملائکہ بہ بوتیں اَنت کہ پہ دلجمی آئی تہا گشت اَنت گڑا اَلّمءَ ماآیانی واستا ملائکتیں پیغمبر دیم دات. [سورۃ بنی إسرائیل: ۹۵] چوکہ زمینءِ سرءِ نندوک انسان اِتنت ہمیشا اللہءَ پیغمبر ہوں چہ انساناں دیم دات اَنت. بلے اے ہبر آیانی فہمءِ تہا نیاتک ہمیشا آیاں اے چیزءِسرا حیرانی ظاہرکت کہ انسان چوں پیغمبر بوت کنتت. ہمے چیز آیانی ایمان نیارگءِ یک بلاہیں سببے اَت ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُّؤْمِنُوْٓا اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰٓى اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَّسُوْلًا ﴾ نہ داشت مردماں (ہچ چیزءَ) چہ آیانی ایمان آرگءَ وہدیکہ پہ آیاں ہدایت سربوت بید ہمے ہبرءَ کہ آیاں گوشت کہ آیا اللہءَ یک انسانے رسول جوڑکتگءُدیم داتگ. [سورۃ بنی إسرائیل: ۹۴].

(۲) اگں ما ملائکتےءِ رسول جوڑکنگءُدیم دیگءِ فیصلہ بکتیں گڑا آملائکہ ما انسانی شکلءُصورتءَ دیم دات تاکہ مردم چہ آئی ترس مہ وراَنت، ءُچہ آئی دورمہ تچ اَنت. اگں نہ آملائکتی شکلءَ بیاتکیں گڑا مردماں چہ آئی ترس اِت. اے وہدا کافراں پدا ہمے ہبرکت کہ اے وَانسانے. ایشیءَ ماچوں پیغمبر منّیں. پمیشا کافرانی اے لوٹ ءُواہش کہ رسول ملائکتے بہ بیت یک ردیں چیزے پرچہ کہ انسانانی رہشونی کنگءِ فریضہ گوں ملائکتاں ادا بوت نہ کنت پمیشا اللہءَ انسانانی رہشونیءِ واستا انسانیں پیغمبر دیم دات تاکہ آیانی رہشونیءِ تہا ہچ پیمیں کمی ءُکوتاہی مہ بیت.

(۳) ادا کافراں آگاہی د یگ بوگءَ اِنت کہ اگں شما ہوں پیغمبرءَ دروگ بند بکن اِت، ءُآئیءَ کلاگ بزورات گڑا شما ہوں پیسری ایں امّتانی وڑءَ نیستءُنابود کنگ بئیت.

قُلْ سِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۱۱﴾

۱۱. بگوْش کہ تَرّ ءُتاب کن اِت ماں زمین ءَپدا بچارات کہ چہ وڑا بوت آسر دروغ بند کنوکانی.

قُلْ لِّمَنْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ قُلْ لِّلّٰهِ ۭ كَتَبَ عَلٰي نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۭ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيْهِ ۭ اَلَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۲﴾

۱۲. بگوْش کہ کئیگ اَنت ہرچیکہ ماں آسمانانی تہا ہست ءُزمین ءِ، بگوْش کہ اللہءِ اَنت، نبشتہے کتگ وتی جندءِ سرا مہربانی[۱]، الّمءَ آمُج کنت شماراداں قیامتءِروچءَ کہ آئی (آیگءِ) تہا ہچ شک نیست،[۲] ہما مردماں کہ وتی جنداِش زوال کتگ اَنت نوں آایمان نیاراَنت.

وَلَهٗ مَا سَكَنَ فِي الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۭ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۱۳﴾

۱۳. ءُہمائی واستاینت ہرچیکہ آرام کن اَنت ماں شپءَ ءُروچءَ، ءُہما اِنت جوانیں اشکنوک ءُجوانیں زانوک.

(۱) حدیثءِ تہا کئیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ وہدیکہ اللہءَ وتی مہلوک جوڑکت اَنت گڑا آئی یک نبشتہےنویس اِت کہ آہمائی گورا عرشءِسرااِنت (آہمیش اَت) کہ منی رحمت منی غضبءِ سراگیش بوت. (صحیح البخاری، کتاب التوحید، باب وکان عرشہ علی الماء) اے آئی رحمان بوگءِ دلیل اِنت کہ دنیا تہا آئی نافرمان ہوں سیرءُسرفرازاَنت، ءُاللہءَ ہرچیز داتگ اَنت. بلے قیامتءَ آئی رحمت ایوکءَ پہ مؤمناں خاص بنت.

(۲) ادا قرآنءِ اے نکتہءِ تہا فکر کنگ لوٹیت کہ اللہءَ وتی رحمتءِ بیانءَ پد قیامتءِبیان کت، آہیرءُنکتہ ہمیش اِنت کہ قیامتءِ برجاہ دارگ ءُآرگ آئی رحمتءِ الّمی لوٹ اِنت؛ ءُقیامتءِ نہ آیگ آئی رحمتءِ ضدّ اِنت. اگن قیامت مہ بوتیں گڑا ایشی معنٰی ہمے بوت کہ (نعوذباللہ) اللہ ظالم ءُنا انصافے کہ آئی گورءَ نیک ءُبد یک وڑ اَنت، ءُآیانی تہا فرق نیست، ءُایشی تہا شک نیست کہ اللہ چہ ظلمءَ پاک اِنت، نہ گندئے کہ آادءَ گیشتر کہ ظالمءُناانصافاں نہ گیپت بلکیں وہداِش دنت، ایشی معنٰی ہمیش اِنت کہ دگہ یک ہنچیں روچے ہست کہ ہمودا آیاں سزادنت، ءُمردمانی بیرءَ گیپت. ہمے وڑا نیکاں گیشترکہ ادا آیانی مزّءَ نہ دنت بلکیں ادا گیشتر آتکلیف ءُمصیبتانی تہاینت. ایشی معنٰی ہوں ہمیش اِنت کہ دگہ یک ہنچیں روچے ہست کہ ہمودا آیانی مزّءَ آیاں پہک دنت، ءُآیاں وش حال کنت. انصاف ءُرحمتءِ ہمے روچ نام قیامت اِنت. اگن ایشی نہ منّوک اے پیمیں نکتہانی سرا غور ءُفکربکنننت. ءُساپ ءُپلگاریں عقلءَ کاربہ بنداَنت آہجبر قیامتءِزندگیءِ انکارءَ نہ کنننت.

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ ۭ قُلْ اِنِّىْٓ اُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۱۴

۱۴. بگوْش کہ ایا چہ اللہءَ ابیددگرےءَ من بگراں وتی مددگار، کہ جوڑئے کتگ اَنت آسمان ءُزمین ءُآوارینیت ءُوارینگ نہ بیت، بگوْش کہ مَنْ حکم دیگ بوتگاں ایکہ بباں اولی ہما کہ فرمانبردار بوت، ءُہجبر مہ بو چہ مشرکاں.

قُلْ اِنِّىْٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّىْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ۱۵

۱۵. بگوْش بیشک کہ من ترساں اگاں من نافرمانی کت وتی پروردگارءِ چہ عذابءَ مزنیں روچءِ[1].

مَنْ يُّصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَىِٕذٍ فَقَدْ رَحِمَهٗ ۭ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِيْنُ ۱۶

۱۶. ہرکس کہ چہ آئی بیرہ دیگ بیت (عذاب) آروچءَ، نوں بیشک کہ آئی رحم کت آئی سرا، ءُہمیش اِنت پدّریں کامیابی[2].

وَاِنْ يَّمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهٗٓ اِلَّا هُوَ ۭ وَاِنْ يَّمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۱۷

۱۷. ءُاگاں برسینیت ترا اللہ کجام یک سکی ے، نوں نیست آئرا دور کنوکے بیدءِ ہمائی جندءَ، ءُاگاں بہ رسینیت ترا وشی ے، نوں آہرچیزءِ سرا قدرت داروک اِنت[3].

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖ ۭ وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْخَبِيْرُ ۱۸

۱۸. ءُہمااِنت زوردار وتی بندیانی سرا[4]، ءُہمااِنت

(۱) بزاں اگن من ہوں اللہءِ نافرمانی کت گزامن ہوں چہ آئی عذابءَ رستگاربوت نہ کناں.

(۲) ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَاُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ﴾ ہرکس کہ چہ دوزہءَ دور دارگ بوت، ءُبہشتءَ برگ بوت بیشک کہ آکامیاب بوت. [سورة آل عمران: ۱۸۵].

(۳) بزاں ہرپیمیں نفعءُنقصانءِ مالک ایوکاللہ اِنت. دربیں کائناتءِ تہا ہمائی حکم کارکنتءُبس. آئی حکمءُفیصلہءَ کس نگلینت نہ کنت. اے چیز حدیثءِتہا اے پیم بیان کنگ بوتگ «اَللّٰهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ» اے اللہ چیزے کہ تو بہ دی ئے کس آئرا داشت نہ کنت. ءُچیزےءَ کہ توبدارئے کس آئرا دات نہ کنت. ءُبچ بزرگءِ بزرگی آئرا تئی بزرگیءِ دیمءَ فائدہ دات نہ کنت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے دعا ہرفرض نمازءَ پد ونتگ. (صحيح البخاري، كتاب الدعوات، باب الدعاء بعد الصلاة)

(۴) بزاں آئی حکمءِ دیما دریں کائنات نزورءُبے وس اِنت. ہرچیکہ بلوٹیت کت کنت کس آئیءَ داشت نہ کنت. پمیشا انسان وتی نزوریءَ بزانت، آئی دیما وتا جہل بکنت، ءُآئی فرمانبردار بہ بیت. اگن نہ وتا تاوان دنت.

جوانیں خیرکار ءُحکمتانی واجہ ءُجوانیں زانوک.

قُلْ اَیُّ شَیْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةً ؕ قُلِ اللّٰهُ ۙ شَهِیْدٌۢ بَیْنِیْ وَبَیْنَكُمْ ؕ وَاُوْحِیَ اِلَیَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ لِاُنْذِرَكُمْ بِهٖ وَمَنْۢ بَلَغَ ؕ اَىِٕنَّكُمْ لَتَشْهَدُوْنَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً

۱۹. بگوْش کہ کجام چیزءِ گواہی مستر اِنت، بگوْش کہ اللہ گواہ اِنت منی ءُشمئے میانءَ[۱]، ءُوحی کنگ بوتگ منی نیمگءَ اے قرآن تاکہ من شمارا بترسیناں پہ ہمیشی ءُپہ ہرکسءَ کہ آبرسیت[۲]، آیا شماگواہی

(۱) بزاں منی اے چیزءِ گواہ اللہ اِنت کہ من اللہءِ پیغمبراں، ءُہرچیکہ گوْشاں چہ اللہءِ حکمءَ گوْشاں، ءُاللہءِ گواہی چہ ہرکسی گواہیءَ مستر اِنت، اگں شما منا دروگ بند کن اِت گڑا منا ہچ نہ بیت نقصان شما وتی جنداں دئیت.

(۲) ربیع بن انس اے آیتءِ تفسیرءِتہا گوْشیت کہ ﴿وَمَنْۢ بَلَغَ﴾ معنیٰ ہمیش اِنت کہ اے قرآن پہ ہرکسءَ سرکنگ بیت، ہرآمردم کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمانبرداراِنت گڑا آئرا باید اِنت کہ آ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رندگیریءِتہا آئی دعوتءَ پہ ہرکسءَ سربکنتءُبیان بکنت ہنچوکہ واجہءَ ایشی تبلیغ کنگ. (تفسیر ابن کثیر) اے آیت ہوں ہمے نیمگءَ رہبری کنت کہ پہ مردمانی ترسینگءُدعوت دیگءَ قرآن ءُآئی تفسیر حدیث وت بسّ اَنت. دگہ گوْرےءَ روگءِہچ ضرورت نہ اِنت. بلکیں دگہ نیمگاں چَک جنگءُروگ گمراہیءِ لوٹنگ اِنت. افسوس اِنت کہ مسلمانانی یک بلاپیں بہرےءَ قرآن ءُحدیثانی وانگ ءُزانگ، ءُآیانی فہمگ ویل کنگ، ءُہنچیں کتاباں وان اَنت، ءُآیانی بیانءَ کنند کہ آچہ شرکی ءُکفری عقیدہءَ پُرَاَنت. ہنچوکہ دلائل الخیرات اِنت کہ بلاہ بلاپیں علماءِ کہ وتا مؤحّد زان اَنت ءُگوْشنت ہمیشی پہ ٹہلءُشوق وان اَنت، ءُایشی وانگءِ واستا چہ وتی مرشداں خاصیں اجازت لوٹ اَنت. ہمے دلائل الخیراتءِتہا ہست اِنت (سیّدنا کاشف الکرب صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وسیّدنا رافع الرّتب صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (تاکدیم: ۸۱) واجہءَ گوْشگءَ اِنت کہ مصیبتانی دورکنوک، ءُدرجہ آنی برزکنوکءِسرا درود بہ بیت. حالانکہ مصیبتانی دورکنوک، ءُدرجہ آنی برز کنوک ایوکا اللہءِذات اِنت. ہمیشی تہا دگہ جاگہے ہست «**اللّٰهُمَّ زده نوراً على نوره الّذى منه خلقته**» اے اللہ آئی ہمانورءَ گیش بکن کہ توچہ آئی آ پیداگ کنگ. (تاکدیم: ۸۵-۸۶.) حالانکہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نورے نہ ئے، بلکیں انسانے . ءُچوآدگہ انسانانی پیما چہ خاکءَ جوڑبوتگ. ہمے پیما ہست اِنت (**اللّٰهُمَّ صل عليه منتهى رحمتك**) کہ اے اللہ پیغمبرءِ سرا ہمنچودرود دیم بدئے کہ تئی رحمت اودءَ ہلاس بنت. (تاکدیم: ۳۵، بحار دلائل الخیرات، طبع تاج کمپنی لمیٹڈ، لاھور، کراچی، راولپنڈی، باہتمام عنایت اللہ) ءُہر مسلمان زانت کہ اللہءِ رحمتاں کچّ ءُکساس ءُبلاسی نیست، مسلماناں باید اِنت کہ آوتا قرآن ءُحدیثءِ وانگ ءُزانگءِ تہا بندبکن اَنت، ءُہمیشاں گوں ترندیءَ بدارَاَنت گوں داں اے پیمیں خرافات، ءُنگّ آیانی سرا اثر مکن اَنت کہ انسانیّت آیانی دیما شُہرت اِنت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے حدیث زبر یاد کنگ لوٹیت، ءُدلانی تہا جاگہ دیگ لوٹیت کہ آئی فرمان کت: «**تركت فيكم أمرين لن تضلّوا ماتمسّكتم بهما؛ كتاب الله وسنّة نبيّه**» من =

اُخْرٰىؕ قُلْ لَّاۤ اَشْهَدُۚ قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ وَّاِنَّنِيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ﴿۱۹﴾

دئیت کہ گوں اللہءِ دگہ معبودے ہست، بگوْش کہ من گواہی نہ دیاں، بگوْش بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ ہما وت اِنت ایوکءَ معبودءِ برحق، ءُبیشک کہ من بیزاراں چہ ہمایاں کہ شما اِش شریدار جوڑ کن اِت.

اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْرِفُوْنَهٗ كَمَا يَعْرِفُوْنَ اَبْنَآءَهُمْؕ اَلَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ہما کسـاں کـہ مـا آیاں کتـاب داتـگ آجاہ کاراَنـت آئـرا ہما پیما کـہ جـاہ کاراَنت وتی زہگاں،(۱) ہما کسـاں کہ وتی جندءِ اِش تاوان بار کتگ اَنت نوں آایمان نیاراَنت.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖؕ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُکئے اِنت ظالم تر چہ ہما شـخصءَ کہ آئی دروگ بست اللہءِ سرا یا دروگ بندے کت اَنت آئی آیات، بے شك حال ہمیش اِنت کہ کامیاب نہ بنت ظالم.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ثُمَّ نَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ اَشْرَكُوْٓا اَيْنَ شُرَكَآؤُكُمُ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. ءُ(یـاد بکـن اِت) ہمـا روچءَ کـہ ماآیـاں دُرسـتاں مُچ کنـیں پدا ماگوْشـیں ہمایاں کہ شرک اِش کتگ، کج اَنت شمئے ہما شریدار کہ شما (اللہءِ شریدار) گمان کتگ اَنت.؟

ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّاۤ اَنْ قَالُوْا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِيْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. پدا پشـت نہ کپیت آیانی گورا دگہ عذرے بیدءِ ہمیشی کہ گوْشـنت اللہءِ سـوگندانت کہ مئے پـروردگار اِنت، مانہ بوتگیں شرک کنوک(۲).

= شـمئے تہا دوچیز یلہ کنگ ءُروگءَ یاں، شما ہجبرگارنہ بئیت داں ہما وہدا کہ ایشاں مہر بدارات. آاِش اَنت. اللہءِ کتاب. ءُپیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حدیث. (موطأ مالك، كتاب الجامع، باب النهى عن القول بالقدر).

(۱) بزاں یہودءُنصارٰی محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چو وتی چکّانی پیما جاہ کاراَنت. پرچہ کہ آئی سرجمیں صفات، ءُآئی آیگءِ مژدہ آیانی کتابانی تہا ہسـت اَنت، ءُآیاں اے ونتگ اَنت. بلے ہشـکءَ ضدّءُحسدءُکینگءَ گپتگ اَنت. دگہ ہچ ہبرنیست.

(۲) چہ ﴿ فِتْنَتُهُمْ ﴾ مراد ہمیش اِنت کہ مشرکءُکافراں وتا چہ عذابءَ رکّینگءِ ہاترا ہچ عذرءُپسّوے د ست =

اُنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. بچاراِش که چه پیما دروگ اِش بست وتی جندانی سرا، ءُگار بوت چه آیاں هرچیکه آیاں ٹهینتگ اَت[۱].

وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّسْتَمِعُ اِلَيْكَ ۚ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ وَفِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ۭ وَاِنْ يَّرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوْا بِهَا ۭ حَتّٰٓى اِذَا جَاۗءُوْكَ يُجَادِلُوْنَكَ يَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُچه آیاں لهتے هنچیں هست که آگوشاں سک دینت تئی نیمگءَ، ءُما ایر کتگ آیانی دلانی سرا پردگ که آئرا مه فهم اَنت، ءُماں آیانی گوشاں گِرانی[۲] ءُاگاں بگنداَنت هرپیمیں نشانی ایمان نیاراَنت آئی سرا، داں هما وهدا که کاینت تئی گوراءُجیڑه کن اَنت گوں تو، گوْشنت همے کافر، که نه اَنت اے بلے پیسری ایں(دروگیں) کسّه[۳].

= نه کپیت که آئی پیش بکن اَنت گڑا په دروگ وتا بے میار کنگءِ جهدءَ کنت، ءُهمیشی گوْشنت که ما وَمشرک نه بوتگیں. بلے اے دروگ آیاں چه عذاباں رکّینت نه کنت. ءُاے ساهتءَ الله آیانی دپاں مهر جنت، گڑا آیانی دستءُپاد وت آیانی خلافءَ گواهی دیَنت. ءُراستیں هبرءَ دْنّءَ کنت.

(۱) مشرکانی هما شریدارکه آیاں په همے امّیدءَ آیانی بندگی کت، ءُآیانءَ تواربردات که دیما آیانی کمک بنت، ءُآیانی سفارشءَ کنت آقیامتءِ روچءَ چه ایشانی دستءَ پهک درکاینت، بلکیں اے قیامتءَ چه یکّءَ دگرءَ بیزاری ظاهرکنت، ءُیکّءَ دگرءِ دژمن بنت. قرآنءِ تها اے مضمون بازجاگه بیان اِنت. بچار سورة البقرة آیت نمبر۱۶۶، ءُسورة الأحقاف آیت نمبر۶، سورة سبأ آیت نمبر۳۰، ۳۳، سورة صّ ۵۹، ۶۴.

(۲) ﴿ اَكِنَّةً ﴾ جمعءِ صیغه اِنت. آئی واحد «كِن» یا «كنان» کئیت. أکِنّه پردهءَ ءُچیر دیگءَ گوْشنت. ءُ﴿ وَقْرًا ﴾ گوشءِ گرانیءَ گوْشنت. اے یک مارشتی (معنوی) پرده ءُگرانی ے. هماوهداکه انسان اللهءِ آیاتءُاحکاماں دروگ بند کنت، ءُآیانی فهمگءِ کوششءَ نه کنت. یازانت اِش بلے انگتءَ آیانی سرا ایمان ءُیقین نیاریت گڑا آوهدا اے پرده ءُگرانی انسانءَ په بن چه فهمگءُایمان آرگءَ زبهرکن اَنت. اے پیمیں مردمانی دلاں الله بنچیں مُهرے جنت که آیاں ایمان آرگ بجبر نصیبءَ نه بیت. بنچوکه دگه جاگهے فرمان اِنت ﴿ فَلَمَّا زَاغُوْٓا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ ﴾ وهدیکه آچوٹ بوت اَنت گڑا اللهءَ آیانی دل پهک چوٹ کت اَنت. [سورة الصّف: ۵].

(۳) آیانی گمراهی ءُتکبرّ هما جاگهءَ آتکگءُسرانت که قرآنءِ پیمیں کتابهءَ چوپیسری ایں بے سریں کسّه آنی گوما هم دورو کن اَنت.ظاهرانت وهدیکه معده نادراه بیت گڑا شیرکن تریں چیزءَ هوں مردم زهرءِتامءَ ماریت. بلے ایشی تها قصور شرکنیءِ نه اِنت.

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْـَٔوْنَ عَنْهُ ۚ وَاِنْ يُّهْلِكُوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُآچه آئی (بزاں چه قرآنءَ) منه کن اَنت ءُوتا ہم چه آئی دور دارانت[۱]، ءُآبرباد نه کن اَنت بلے وتی جنداں، ءُسُدّءَ نه اَنت.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوْا عَلَى النَّارِ فَقَالُوْا يٰلَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰيٰتِ رَبِّنَا وَنَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُاگاں تو بگندئے وہدیکه آاوشتارینگ بنت آس ءِسرا[۲]، نوں گوْشنت دریگتے که ما واتر کنگ به بئیں، ءُما دروگ بند نه کنیں وتی پروردگارءِ نشانیاں ءُبئیں چه[۳] مومنان، ءُایمانداراں.

بَلْ بَدَا لَهُمْ مَّا كَانُوْا يُخْفُوْنَ مِنْ قَبْلُ ۭ وَلَوْ رُدُّوْا لَعَادُوْا لِمَا نُهُوْا عَنْهُ وَاِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. حقیقتءَ پدر بوت په آیاں آچیزکه آیاں چیر داتگ اَت پیسرا[۴]، ءُاگاں آبرتّرینگ به

---

(۱) افسوس که مروچاں مذهبی متعصب حضراتاں ہمے رہبند گچین کتگءُزرتگ که مردماں چه قرآن ءُحدیثءِ نیمگءِ روگءَ دار اَنت، ءُہمیشی گوْشنت که اے چه مئے فہمءَ باز ڈنّ اَنت. حالانکه من سوگند وراں که قرآن ءُحدیثءِ فہمگءُزانگ چه فقہی کتاباں باز درجه آسان تراَنت. ہنچوکه اللہ پاک وت فرمان کنت. ﴿ فَاِنَّمَا يَسَّرْنٰهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِيْنَ وَتُنْذِرَ بِهٖ قَوْمًا لُّدًّا ﴾ اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے قرآن ماپه تئی زبانءَ آسان کتگ تاکه تویه ہمیشی پہریزگاراں مژده بدئے، ءُپه ہمیشی بترسین ئے جیڑه کنوکیں قومءَ. [سورة مریم: ۹۷] چه ایشی زانگ بیت که قرآن ءُحدیث اے ہردکانی فہمگءُزانگ آسان اِنت. ءُفرمان اِنت ﴿ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴾ بیشک ماا‌ے قرآن په سوج ءُپنت زورگءَ آسان کتگ، نوں ہست نصیحت زوروکے؟. [سورة القمر: ۱۷] وہدیکه ایشانی فہمگءُزانگ اے پیم گران بوتیں که مذهبی متعصبانی گوْشگ اِنت گڑا چوں اللہءَ په انسانانی رہشونیءِ واستا اے دیم دات اَنت، ءُپدا مردماں غورءُفکرکنگءِ دعوت دات. اے زان اَنت که اگں مردم قرآنءُحدیثءِ نیمگءَ دلگوش به بنت گڑا آیانی تہا تحقیقی شعورپیداگ بیت، ءُتعصبی ذہن پہک گاربیت. گوں ایشی گاربوگءَ اے تعصب مذہبیءِجند گاربیت.

(۲) ادا «لَوْ»ءِ جواب محذوف بزاں چیراَنت. معنیٰ ہمیش اِنت که اگں توکافراں په دوزهءِ اوشتگءَ بگندئے گڑا بزاں توباز ترسناکیں چیزے دیست. بزاں آوہدا ایشانی حال باز ترسناکیں حالے بیت.

(۳) بلے کافرانی پدا ماں دنیاءَ برتّرگءِ واہشت ہچ سرجم نه بیت.

(۴) اے آیتءِ تفسیر سئے وڑا بیان بوتگ. درہا گوں یکّءَ دگرءَ نزّیکی کن اَنت: یکّے ہمیش اِنت که کافراں وتی ہماکفرکه دنیاءِتہا چیر داتگ اَت، عذابانی گندگءَ پد اے حقیقتءَ چه وتی زباناں وت پدّرکن اَنت. ءُوتی کافریءَ منّ اَنت. دومی تفسیر ہمیش اِنت که ہماگمراہیں کماشءُواجہاں که حق زانتگ اَت بلے چه وتی رندگیری کنوکاں چیر داتگ اَت آاے روچءَ پدّر بیت. دگه یک تفسیرے ہمیش =

بنت پدا ہوں کننت ہماکاراں کہ چہ آہاں منہ کنگ بوتگ اَنت، ءُبیشک کہ آدروگ بندوک اَنت[۱].

وَقَالُوْٓا اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوْثِيْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُگوْشنت کہ دگہ زندگی نیست بیدءِ مئے ہمے دنیاءِ زندگیءَ ءُماپدا چست کنگ نہ بئیں.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوْا عَلٰي رَبِّهِمْ ۭ قَالَ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ ۭ قَالُوْا بَلٰي وَرَبِّنَا ۭ قَالَ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. ءُاگاں تو بگندئے وہدیکہ آاوشتارینگ بنت وتی پروردگارءِ دیما، گوْشیت (اللہ) آیا اے راست نہ اِنت؟[۲] آگوْشنت بلے مارا سوگنداِنت وتی پروردگارءِ، گوْشیت (اللہ) نوں بچش اِت عذابءَ پہ ہمے سوبءَ کہ شما کفر کتگ.

قَدْ خَسِرَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِلِقَاۗءِ اللّٰهِ ۭ حَتّٰٓى اِذَا جَاۗءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوْا يٰحَسْرَتَنَا عَلٰي مَا فَرَّطْنَا فِيْهَا ۙ وَهُمْ يَحْمِلُوْنَ اَوْزَارَهُمْ عَلٰي ظُهُوْرِهِمْ ۭ اَلَا سَاۗءَ مَا يَزِرُوْنَ ﴿۳۱﴾

۳۱. بیشک کہ نیست ءُنابود بوت اَنت ہما کہ دروگ بند اِش کت اللہءِ ڈیک دیگ، تاہما وہداکہ بئیت ءُبہ رسیت آیانی گوْرا قیامت اناگتءَ، گوْشنت کہ ہائےافسوس پہ ہما کوتاہیاں کہ ما کتگ اَنت آئی بابتءَ (بزاں قیامتءِ)[۳]، ءُآچست کنت وتی باراں وتی بڈّانی سراء، دلگوش بئیت، سلّیں بارےہما کہ آئی وتی بڈاں جن اَنت.

= اِنت کہ مراد منافق اَنت. بزاں منافقاں وتی ہمانفاق ءُدودیمی کہ ماں دنیاءَ چہ مسلماناں چیر داتگ اَت، ءُگوں آیاں ہبور ءُتوراتنت، آ قیامتءِ روچءَ پہک ڈنّءَ بیت. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) بزاں آوتی اے ہبرءِتہا راست نہ اَنت کہ اگں مادنیاءَ پدا رہ دیگ بہ بئیں گڑا ما نیک ءُفرمانبرداربئیں. اے درہا آیانی دروگ اَنت. اگں آواترکنگ بہ بنت پدا ہوں وتی ساری ایں راہ پداں زوراَنت.

(۲) بزاں دوزہ ءُآئی عذاب.

(۳) بزاں نیکیں کارانی تہا. آافسوس کنت کہ دریگتے ما دنیاءِ تہا نیکیں کاربکتیں مئے حال مروچی اے نہ بوت.

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ ۭ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ۳۲

۳۲. ءُنه اِنت دنیاءِ زندگی بلے لیب ءُگوازی ے، ءُالّـمءَ آخرتءِ زندگی جوان تراِنت پہ ہمایاں کہ پرہیزگاریءَ گچین کنںت، آیا نوں شـما سرپد نہ بئیت.

قَدْ نَعْلَمُ اِنَّهٗ لَيَحْزُنُكَ الَّذِيْ يَقُوْلُوْنَ فَاِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُوْنَكَ وَلٰكِنَّ الظّٰلِمِيْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ يَجْحَدُوْنَ ۳۳

۳۳. الّمءَمازانـیں بیشـک کہ تـرا گمیگ کنںت آیانی ہبر، نوں آترا دروگ بند نہ کنںت، بلے ناانصاف اللّٰہءِ آیاتاں نہ منّ اَنت[1].

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوْا عَلٰي مَا كُذِّبُوْا وَاُوْذُوْا حَتّٰٓى اَتٰىهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِ اللّٰهِ ۚ وَلَقَدْ جَاۗءَكَ مِنْ نَّبَاِي الْمُرْسَلِيْنَ ۳۴

۳۴. ءُبیشـک کہ دروگ بند کنـگ بوتگ بازیں پیغمـبرے چہ تو پیش، نوں آیاں صبر کتگ وتی دروغ بنـد کنـگءِ سرا ءُتکلیفـانی سرا، داں ہمـا وہدا کہ آتـک آیانی گورا مئے کمک[2]، ءُنیست بد ل کنوک اللّٰہءِ حکماں، ءُبیشک پہ تو رستگ لہتےحال پیغمبرانی.

وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاۗءِ

۳۵. ءُاگاں گـران گوزیت تئی سرا آیانی دیم تاب دیـگ، نـوں اگاں تو کـت کن ئـے ایکہ شـوہاز بکن ئـے ٹنگے ماں زمـینءَ یا یک

(۱) اللّٰہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ کافرانی دروگ بند کنگءِ سـببءَ باز گمیـگ بوت، ہمے گمءِ کم کنگءِ واسـتا پیغمبرءَ دل بـڈّی دیگ بوگءَ اِنت کہ اے ترا دروگ بند کنگءَ نـہ اَنت. ترا وَ اے صادقءُامین (بزاں راسـت گوْشءُامانت دارے) زان اَنت. بلے حقیقتءَ اے اللّٰہءِ آیاتاں دروگ بندکنگءَ اَنت. یک حدیثءِ تہا ہست اِنت کہ ابوجہل واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوشت کہ ماترا نہ بلے ہرچیکہ توآژرتگ ہمایاں دروگ بندکنیں (سـنن الترمذی) ایشی سند نزورِانت بلے چہ دگہ روایتاں زانگ بیت کہ کافر پیغمبرءِ راست بازیءُ، امانت داریءِ منّوک اِتنت. بلے انگتءَ کم بختاں ایمان نیاوْرت. (أحسن البیان) ہمے رہبند مرچاں مسلماناں زرتگ کہ آپیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سیرتءَ باز جوانیں رنگےءَ بیان کنںت بلے رسولءِ رندگیریءِ تہا بازْپُشتاینت.

(۲) پیغمبرءَ پدا دل بڈّی د یگ بوگءَ اِنت کہ پیغمبرانی دروگ بند کنگ نوکیں چیزے نہ ئِے کہ تویہ آئی پریشان بہ بئے بلکیں پیسری ایں کافراں ہوں وتی پیغمبر دروگ بند کتگ اَنت. ہنچوکہ اللّٰہءَ آنیسـتءُنابودکت اَنت ایشاں ہوں اللّٰہ ہنچویک نہ یک روچے نیست ءُنابود کنت.

فَتَاْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍ ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدٰى فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿۳۵﴾

پدگے ماں آسمانءَ گڑا بیار آیانی گورا نشانی یے[1]، ءُاگاں اللّٰہءَ بلوٹ اِتیں آئی مُچ کت اَنت راستیں راہءِ سرا،[2] نوں تو ہجبر مہ بو چہ ناداناں.

اِنَّمَا يَسْتَجِيْبُ الَّذِيْنَ يَسْمَعُوْنَ ؕ وَالْمَوْتٰى يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ اِلَيْهِ يُرْجَعُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. بیشک کہ زورانت (اللّٰہءِ حکماں) ہما کہ آگوش دارانت[3]، ءُمردگاں چست کنت اللّٰہ (چہ قبراں)پدا ہمائی نیمگءَ آترّینگ بنت.

---

(۱) وہدیکہ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انچو دعوت دیگءُسیاہ دلی کشّگءَ پد انگتءَ قوم پہ ایمان آرگءَ آمادہ نہ بوت گڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دلءَ دمان ہمے واہش چست بوت کہ دریگتے چہ اللّٰہءِ نیمگءَ یک ہنچیں نشانی ےایرگیجگ بہ بیت کہ کافراں بیدءِایمان آرگءَ دگہ ہچ راہ مہ بیت، ءُآپہ ایمان آرگءَ پہک لاچار بہ بنت. اللّٰہ پاک ادا پیغمبرءِ ہمے واہشءَ یاد کنگءَ اِنت، ءُآئی پسّوءَ دیگءَ اِنت کہ اے پیغمبر توسَتر زور بجن ئے، ءُجہد بکن ئے کہ آایمان بیاراَنت، بلے تاہماوہدا آ ایمان آوَرت نہ کنت کہ اللّٰہءِ مشیّت ءُلوٹ آئی تہا ہور مہ بیت. ہاں اگن تئی دستءَ بوت کنت گڑا تو کوشش بکن، ءُزمینءَ ٹنگ بکن، یا پدیانکے بزور ءُآسمانءَ سرکپ ءُہنچیں نشانی یے بیار کہ آپہ ایمان آرگءَ لاچار بہ بنت. بزاں اوّل وَ تو اے پیم کت نہ کن ئے. دومی اگن تو چو کت بکن ئے پدءَ ہوں اے ایمان نیاراَنت پرچہ کہ نوں چہ بازیں کفرءُ نافرمانیانی سببءَ اللّٰہءَ آیانی دل پہک چیّ کتگ اَنت، ءُنوں آچہ ایمانءِ دادءَ پہک زبہر اَنت. پمیشا تو پہ ایشی پریشان مہ بو، تئی کار اللّٰہءِ حکمانی رسینگ اِنت، ہدایت دیگ ءُنہ دیگ اے اللّٰہءِ کارانت. آکسءَ کہ اللّٰہ گمراہ بکنت آئراکس پہ راہ کت نہ کنت. ہاں آمردم کہ وت ہدایتءِ لوٹوک بہ بیت، ءُآئی واستا جہد بکنت، اے وڑینءَ اللّٰہ اَلّمءَ کمک کنت، ءُپہ شون کنت، فرمان اِنت ﴿وَيَهْدِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ يُّنِيْبُ﴾ ہدایت دنت ہمائرا کہ اللّٰہءِ نیمگءَ واتر بکنت. [سورة الشّورٰی: ۱۳].

(۲) بزاں اگن اللّٰہءَ پہ زور درست ہدایتءِ سرا آرگ بلوٹ اِتیناں گڑا اے پہ اللّٰہءَ ہچ گران نہ اَت بلے چوکہ اے دنیاءِجوڑکنگءِ لوٹ مردمانی چکّا سگ اَت پمیشا آئی اے پیم نہ کت. بلے بزاں مردمانءَ دوئیں راہ ئے پیش داشت اَنت، ءُپدا آیانءَ عقل ءُفہم ئے دات، ءُگچینی دات کہ ہرکسی واہگءُ لوٹ اِنت کہ کجام راہءَ گچین کنت. ﴿لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْۢ بَيِّنَةٍ وَّيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْۢ بَيِّنَةٍ﴾ تاکہ ہرکسءَ نیست ءُنابود بوگی اِنت آہوں پہ دلیل ءُحجّت نیست ءُنابود بہ بیت، ءُہمائراکہ زندگ بوگی اِنت (بزاں اسلامءِ سرا زندگی کنگی اِنت) آہوں پہ دلیل زندگ بہ بیت. [سورة الأنفال: ۴۲].

(۳) بلے کافرانی درور مردگانی دروراِنت. ہنچوکہ مردگ چہ اشکُنگی مارشتءَ زبہراِنت، ءُآئیءَ ہچ گوْشگ کارنہ کنت. اے کافر ہمے پیم اَنت، پمیشا چہ ایشانی ایمان نیارگءَ گمیگ مہ بو.

وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يُّنَزِّلَ اٰيَةً وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. ءُگوشنت کہ پرچہ رہ دیگ نہ بوت آئی سرا نشانی ےچہ آئی پروردگارءِ گوْرا، بگوْش بیشک کہ اللہ قدرت داریت اے ہبرءِ سرا کہ رہ بدنت نشانیءِ، ءُبلے آیانی گیشتریں نہ زان اَنت[۱].

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا طٰٓئِرٍ يَّطِيْرُ بِجَنَاحَيْهِ اِلَّآ اُمَمٌ اَمْثَالُكُمْ ؕ مَا فَرَّطْنَا فِى الْكِتٰبِ مِنْ شَىْءٍ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ يُحْشَرُوْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. ءُنیست ہچ پیمیں ساہ دارےماں زمینءَ ءُنہ ہچ مرغے کہ بال کنت پہ وتی دوئیں بانزلاں، بلے آامت اَنت شمئے پیمیں[۲]، ما پشت نہ گپتگ نبشتہءِ تہا ہچ چیز،[۳] پدا آوتی پروردگارءِ نیمگءَ مُچ کنگ بنت[۴].

(۱) کافراں لہتے دل تبءِ نشانی لوٹ اِت کہ اگں آمارا پیش دارگ بہ بنت گڑا ما ایمان کاریں، اللہ بیان فرمائینیت: کہ منا اے پیمیں نشانیانی دیم دیگءِ قدرت ہست بلے منی حکمتءِ لوٹ ہمیش اَت کہ من آیانی دلانی تبءِ نشانی دیم مہ دیاں پرچہ کہ اے وڑا اگں آیاں پدا ایمان میاؤرتیں گڑا اللہءَ ہماساہتءَ تباہ کت اَنت. دومی ہبر ہمیش اِنت کہ اللہءِ علمءَ ہست اَت کہ اگں اے پیمیں نشانی دیم دیگ بہ بیت پدا ہم آایمان نیاراَنت پمیشا اللہءَ آیانی لوٹ سرجم نہ کت. بلے اے چیزءَ گیشتریں مردم نہ زان اَنت. (اے نشانیانی سرجمیں بیان سورۃ بنی إسرائیل آیت ۹۰، ۹۳ تہا چارگ بہ بنت).

(۲) بزاں د نیا تہا ہرچیکہ جناورءُمرغ ءُدگہ ہنچیں مہلوک ہست آشمئے پیمیں مہلوک اَنت، ہنچوکہ شمارا اللہءَ پیدا کتگ آہوں اللہءَ پیدا کتگ اَنت. ءُہنچوکہ اللہءَ شمئےروزیءِ ذمّہ زرتگ آیانی روزیءِ ذمّہ ہوں اللہءَ زرتگ، ہنچوکہ شما اللہءِ پاکیءَ بیان کن اِت آہوں اللہءِ پاکیءَ بیان کنت. پمیشا آیانی سرا گیشیں مکن اِت. ءُچہ آیاں پہ انصافءِ وڑا کاربگرات. ءُآیانی سرا رحم بکن اِت کہ اللہءَ شمئے دستانی چیرءَ کتگ اَنت.

(۳) چہ کتابءَ مراد لوحءِ محفوظ اِنت. کہ آئی تہا چہ اوّلءَ بگر داں آخرءَ ہرچیکہ بوتگ، ءُہرچیکہ بیت درہا نبشتہ اَنت، ءُدرہا اللہءِ علم ءُزانتءِ تہا ہست اَنت.

(۴) چہ أبو ہریرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ گوں صحیح سندءَ ایشی تفسیر اے پیما آتگ کہ ہرچیکہ جانورءُمرغ اَنت یک برے اللہ قیامتءِ روجءَ درستاں مچ کنت، ءُہریکے چہ آدگرءَ وتی بیرءَ گیپت ہما اندازہ کہ کوئیں پس چہ کانٹیءَ وتی بیرءَ گیپیت، رندءَ آیاں گوْشگ بیت کہ نوں خاک بہ بئیت، گڑا ہمے وہدءَ کافر گوْشیت کہ ہائے افسوس من خاکے بہ بوتیناں. (مستدرک الحاکم تفسیر سورۃ الأنعام) ہمیشی معنٰیءِ حدیثے ہست کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: قیامتءِ روجءَ ہرحقدارءَ آئی حق رسیت، ہما اندازہ کہ کوْنّیں پس چہ کانٹیءَ وتی بیرءَ گیپیت. (صحیح مسلم کتاب البر والصلۃ، باب تحریم الظّلم).

وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا صُمٌّ وَّبُكْمٌ فِي الظُّلُمٰتِ ۭ مَنْ يَّشَاِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُ ۭ وَمَنْ يَّشَاْ يَجْعَلْهُ عَلٰي صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۳۹

۳۹. ہامردماں کہ دروغ بنداِش کتگ اَنت مئے آیات آکرّ ءُگنگ اَنت ماں تہاریانی تہا ینت[1]، ہرکسءَ کہ اللہ بلوٹیت آئرا گمراہ کنت، ءُہرکسءَ کہ بلوٹیت کنت ئے تچکیں راہءِسرا.

قُلْ اَرَءَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ اَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُوْنَ ۚ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۴۰

۴۰. بگوْش کہ چے ہیال اِنت شمئے اگاں بئیت شمئے گورا اللہءِ عذاب، یا بئیت شمئے گورا قیامت، آیا بیدءِ اللہءَ (دگرےءَ) شما توار بردئیت اگاں شما راست گوْشوک اِت (جواب بہ دئیت).

بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُوْنَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُوْنَ اِلَيْهِ اِنْ شَاۗءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُوْنَ ۴۱

۴۱. بلکیں پہ دل (آوہدا) شما ایوکءَ ہمائرا توار بردئیت، نوں آدور کنت ہما مصیبتءَ کہ شماپہ آئی آئرا توار جن اِت، اگاں آبلوٹیت، ءُشما بیہال کن اِت ہمایاں کہ شما اللہءِشریدار جوڑ کتگ اَنت[2].

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى اُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنٰهُمْ بِالْبَاْسَاۗءِ وَالضَّرَّاۗءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُوْنَ ۴۲

۴۲. ءُبیشک کہ مادیم داتگ (پیغمبر) امتانی نیمگءَ چہ تو پیش، نوں ما آگرفتار کت

---

(۱) چوکہ کافر حقّءَ گوش نہ دارَنت، ءُحقّیں ہبرنہ کننت پمیشا اللہءَ آیانی درورگُنگ ءُکرّءِ بیان کتگ، ءُبیدءِایشی آکفرءُشرکءِ تہاریانی تہا ہنچوبڈ گپتگ اَنت کہ نوں آیاں ہدایتءِ روشنائی ہچ مئیم نئیت. اے ہما مردم اَنت کہ اللہءَ ایشانی دلاں مہر جتگ نوں گوں ایشاں ہچ سوج ءُپنت کارنہ کنت. ءُاے نوں پہ بن چہ ہدایتءَ زیہرَاَنت.

(۲) مراد ہمیش اِنت کہ مصیبتانی وہدا شما ایوکءَ اللہءَ توار بردئیت، ءُآوہدا وتی ردیں معبوداں پہک ویل کن اِت. وہدیکہ سکّءُسوریانی دورکنوک ایوکءَ اللہ اِنت گڑا شماراچے شومءَ گپتگ کہ وشّیانی وہدا پدا اللہءَ بیہال کن اِت، ءُوتی معبوداں توارجن اِت. باید ہمیش اِنت کہ ہروہدا ایوکءَ اللہءِ بندگیءَ بکن اِت، ءُگوں آئی ہچ کسءَ ہچ وہدا شریدار جوڑ مہ کن اِت. مکّہءِ مشرکانی بابتءَ قرآنءَ اے چیز باز جاگہءَ بیان کتگ کہ سکّیں مصیبتانی وہداں ایشاں ایوکءَ اللہ تواربردات، ءُآوہدا وتی معبود اِش ویل کت اَنت، بلے مروچی ایں مشرک چہ آیاں سرگوْستگ اَنت ءُمصیبتانی وہدا ہوں وتی پیراں تواربرد یَنت، پداہوں وتا مسلمان گوْشنت. اللہ مسلماناں پہ شون بکنات. آمین.

اَنت پہ[۱] سکی ءُسوری دانکہ آزبر فریاد ءُزاری بکننت.

فَلَوْلَآ اِذْ جَآءَهُمْ بَاْسُنَا تَضَرَّعُوْا وَلٰكِنْ قَسَتْ قُلُوْبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. نوں پرچہ آیاں فریادءُزاری نہ کت وہدیکہ آتک اَنت آیانی گورا مئے عذاب، ءُبلے سک بوت اَنت آیانی دل ءُڈولدار کت اَنت پہ آیاں شیطانءَ ہرچیکہ آیاں کت[۲]

فَلَمَّا نَسُوْا مَا ذُكِّرُوْا بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتّٰٓى اِذَا فَرِحُوْا بِمَآ اُوْتُوْٓا اَخَذْنٰهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُّبْلِسُوْنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. نوں وہدیکہ بیہال بوت اَنت چہ ہما نصیحتءَ کہ آیاں کنگ بوت نوں ما پچ کت اَنت پہ آیاں دروازگ ہرچیزءِ تاہما وہدا کہ گل بوت اَنت پہ ہما داتگیں چیزاں، نوں ما گرفتار کت اَنت اناگتءَ، گڑا آوہدا آنا امید بوت اَنت.

فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۭ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۴۵﴾

۴۵. رندا گُڈّگ بوت بُن ہما مردمانی کہ ظلم اِش کت، ءُدراہیں جوانی اللہءِ واستاینت کہ آپروردگار اِنت دراہیں جہانءِ[۳].

---

(۱) قومانی نابود بوگءِ مستریں نشانی یے ہمیش اِنت وہدیکہ اللہءِ امتحان ءُمصیبت آیانی سراکاینت آچہ آیاں عبرت نہ گراَنت ءُوتی تہا بدلءِ کوششءَ نہ کن اَنت، ءُاے وشّی ءُمصیبتاں پہ اے چمّءَ نہ چاراَنت کہ اے اللہءِ امتحانءُچکاس اَنت، بلکیں ایشاں پہ ہمےچمّءَ چاراَنت کہ اے زمانگءِ گردش اَنت کہ آیک پیمءَ نہ اوشتیت، برے وشّی کئیت، ءُبرے مصیبتءُنہ وشّی کئیت.

(۲) اے فکرءِ مردماں ہجبر وتی بدل کنگءِ توفیق نہ بیت، ءُایشانی دست ہجبر اللہءِ دربارءَ پہ وتی گناہانی معافی لوٹگءِ واستا چست نہ بنت، ءُاللہءِ دربارءَ ایشاں ہجبرفریادءُزاری کنگءِ توفیق دست نہ کپیت، بلکیں وتی بدیں کردارانی واستاوش ءُڈولداریں عذر کاراَنت، ءُوتارا وت ریپین اَنت. ایشاں بلاہ بلاہیں عذاب ہوں پہ راہ کت نہ کنت پرچہ کہ ایشانی دل زنگ ءُسیاہ ترّاتگ اَنت.

(۳) ادا اللہ گنہگارءُنافرمانانی بیانءَ کنگءَ اِنت. کہ یک برے پہ آگاہ کنگءُترسینگءَ اللہ آیانی سرا نہ وشیّ ءُمصیبت کاریت تاکہ آسرید بہ بنت، ءُاللہءِ نیمگءَ واتربکننت، ءُگوں آئی فریادءُزاری بکننت، ءُبدیں عملاں پہک ویل بکن اَنت، انگتءَ اگں سرید نہ بوت اَنت گڑا اللہ وش حالیءِ دروازگاں پہ آیاں پچ =

قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَاَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى قُلُوْبِكُمْ مَّنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِهٖ ؕ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُوْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. بگوْش که چے ہیال اِنت شمئے اگاں اللہ پچ بگیپت شمئے گوشاں ءُچماں ءُمہر بجنت شمئے دلا نی سرا، گڑا کجام معبود اِنت بیدءِ اللہءَ کہ ایشاں بیاریت پہ شما[۱] جواں بچار! کہ ما چہ وڑ دماں پہ دماں بیرہ دئیں آیاتاں پدا ہوں آوتار ایک کِر کنت[۲].

قُلْ اَرَءَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. بگوْش کہ چے ہیال اِنت شمئے اگاں بئیت شمئے گورا اللہءِ عذاب اناگتءَ یا دیم پہ دیما، نیستءُنابود کنگ نہ بیت بیدءِ ظالمیں قوماں[۳].

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّا مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ ۚ

۴۸. ءُمادیم نہ دئیں پیغمبراں بلے پہ مژدہ

= کنت، ءُآیاں آباد کنت، گڑا چہ ایشی آردکپ اَنت، ءُنافرمان بنت، ءُچہ اللہءَ پہک بیہال بنت، نہ زان اَنت کہ برزا یک ہنچیں ذاتے ہست کہ ماراگندگءَانت. ہمے حالءِ تہا اللہ اناگہءَ آیاں وتی عذابءِ تہا دزگیرکنت، گڑا انچکیں وہدکے ہم نہ رسیت اِش کہ بہ تچ اَنت، یاتوبہے بکنند. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بیان فرمائینت: کہ وہدیکہ شما گندِات کہ اللہ نافرمانءَ آئی نافرمانی کنگءَ پد ہوں آئی دلءِتبءَ دنیاءَد یگءَ اِنت (گڑاپہ ایشی حیران مہ بئیت) کہ اے یک مہلتے کہ آئءَ دیگ بوگءَ اِنت. پدءَ واجہءَ ہمے آیت تلاوت فرمائینت. (مسند أحمد بتحقيق أحمد شاكر، حديث شماره: ۱۷۲۴۴).

(۱) بزاں اگں اللہ شمئے چمّانی گندگءَ، ءُگوشانی اِشکُنگءِ مارشتءَ، ءُدلانی فہمگءَ پہک گار بکنت، ءُشمارا چہ ایشاں نپ زورگءَ زبہربکنت گڈا بیدءِ اللہءَ ایشاں کس آوُرتءُنپ مان کت نہ کنت، شما ہوں ایشی زان اِت، وہدیکہ برچ پیمیں نپ ءُتاوانءِ مالک ءُواجہ ایوکءَ اللہ اِنت گڈا پرچہ شما بیدءِ اللہءَ دگراں آئی شریدار جوڑکن اِت، ءُآیانی بندگءَ کن اِت؟.

(۲) بزاں ایشاں ہچ پیمیں درور ءُنشانی کار نہ کنت.

(۳) چہ ﴿ بَغْتَةً ﴾ بزاں بے سدّیءَ، شپ مرادانت. ءُچہ ﴿ جَهْرَةً ﴾ سرظاہرءَروچ مرادانت. ہنچوکہ سورة یونسءِ تہا فرمان اِنت ﴿ قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُهٗ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُوْنَ ﴾ بگوْش کہ شما چے گندِات اگں بئیت شمئے گورا آئی عذاب ءُشما واب اِت یا روچءَ، گڑا آکجام چیز اِنت کہ گنہگاریہ آئی اشتاپ کن اَنت؟ [سورة یونس: ۵۰] یاچہ ﴿ بَغْتَةً ﴾ ہما عذاب مراد اِنت کہ اناگتءَ کئیت، ءُآئی آیگءِ نشانی یےہوں ظاہرنہ بیت. ءُچہ ﴿ جَهْرَةً ﴾ ہماعذاب مرادانت کہ آئی آیگءِ نشانی پیسراظاہربیت. (فتح القدير للشوكاني) بزاں اے پیمیں عذاب کہ اللہءِ نارزائیءِسببءَ کاینت آایوکءَ بلاپیں مجرمءُناانصافانی سرا کاینت.

فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿۴۸﴾

دیگءَ[۱] ءُترسینگءَ[۲]، نوں ہرکسءَ کہ ایمان آؤرت ءُنیک بوت، گڑا نہ آیانی سراترس بیت ءُنہ کہ آگمیگ بنت[۳].

وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ﴿۴۹﴾

۴۹. ءُہمایاں کہ دروغ بنداِش کتگ اَنت مئے آیات، رسیت آیاں عذاب پہ ہمےسوبءَ کہ آیاں نافرمانی کتگ.

قُلْ لَّآ اَقُوْلُ لَكُمْ عِنْدِيْ خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُوْلُ لَكُمْ اِنِّيْ مَلَكٌ ۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ ۭ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۭ اَفَلَا تَتَفَكَّرُوْنَ ﴿۵۰﴾

۵۰. بگوْش کہ من نہ گوْشاں کہ منی گوراینت اللہءِ خزانہ[۴] ءُنہ من غیب زاناں[۵]، ءُنہ من گوْشاں شمارا کہ من ملائکتیاں[۶]، مَنْ رندگیریءَ نہ کناں بیدءِ ہما چیزءِ کہ وحی کنگ بیت منی نیمگءَ، بگوْش کہ آیا برابر بوت کن اَنت کور ءُچم پچ[۷]، آیا نوں شما غورءُفکر نہ کن اِت.

(۱) بزاں ہماکہ اللہ ءُآئی رسولءِ فرمانبرداریءَ کننت اللہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آیاں بہشتءِ مژدہءَ دنت.

(۲) ءُہماکہ اللہ ءُآئی رسولءِ نافرمانیءَ کننت آیاں چہ دوزہءَ ترسینیت کہ اگں شما اے راہ ویل نہ کت گڑا شمئے جاگہ دوزہ اِنت کہ اللہءَ پہ نافرماناں جوڑکتگ.

(۳) بزاں دیمءِ آؤکیں زندءِبابتءَ آیاں ترس نیست پرچہ کہ آیانی جاگہ بہشت اِنت، ءُدنیا تہا ہرچیکہ آیاں دست نہ کپتگ آپہ ایشی گمیگ نہ بنت کہ زاں اَنت دنیاءَ ہلاس بوگی اِنت، ءُآہمیشگی جاہ منندے نہ ئے.

(۴) بزاں نہ من اللہءِ خزانیانی مالکاں، ءُنہ آیانی بہرکنگءِ تہا منی دست مان اِنت.

(۵) اے آیت صاف اِنت اے بابتءَ کہ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ علم غیب نہ بوتگ. ہاں چیزے کہ اللہءَآئی نیمگءَ وحی کتگ ہمائی علم بوتگ ءُبس.

(۶) ءُنہ من نورانی مہلوکیاں، قرآنءِ تہا اے بابتءَ بازآیات ہست، ہرچیکہ پیغمبربوتگ اَنت آدرھا ظاہرءَ ءُباطنءَ بشرءُانسان بوتگ اَنت. مثلاً یک جاگہے فرمان اِنت ﴿قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَّحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ﴾ [سورۃ ابراھیم: ۱۱] آیانی پیغمبراں گوں آیاں گوشت کہ ما پہکءَ شمئے پیمیں انسانیں (بزاں ہنچوکہ شما چہ خاکءَ جوڑبوتگ اِت ما ہوں چہ خاکءَ جوڑبوتگیں، ءُہمے وڑا کہ شمارا انسانی حاجت ہست ماراہوں ہست).

(۷) استفہام انکاری اِنت. بزاں ہنچوکہ کور ءُچم پچ برابربوت نہ کن اَنت ہمے پیما مسلمانءُکافر برابرنہ اَنت. ایشانی میانءَ باز فرق ہست. یکّے اللہءِ نافرمان اِنت، دومی آئی فرمانبردارانت. یکّےءِ جاگہ دوزہ اِنت، ءُدومیءِ بہشت اِنت.

وَاَنْذِرْ بِهِ الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ اَنْ يُّحْشَرُوْٓا اِلٰى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ وَلِيٌّ وَّلَا شَفِيْعٌ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ۵۱

۵۱. ءُبترسیں پہ ہمیشی (بزاں پہ وحیءَ)[۱] ہما مردماں کہ آترس اَنت کہ مچ کنگ بنت وتی پروردگارءِ گورا[۲]، کہ نیست آیاں بیدءِ آئی دگہ پشت پدے ءُمددگارے ءُنہ کہ سفارش کنوکے[۳]، تاکہ آپرہیز گار بہ بنت.

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَهٗ ؕ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ وَّمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِّنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُوْنَ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ۵۲

۵۲. ءُمہ گلّیں ہمایاں کہ آتوار پر دینت وتی پروردگارءَ ہرسہب ءُبیگاہ ءُلوٹ اَنت ہمائی رضایا[۴]، تئی سرا نیست چہ آیانی حسابءَ ہچ[۵] ءُنیست چہ تئی حسابءَ آیانی سرا

(۱) باید اِنت کہ امّتءِ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ہوں وتی پیغمبرءِ رندگیریءتہا وتی دعوتءِ بنیادءَ قرآن ءُحدیثءِ سرا ایربکنت، ءُہمیشاں گوں مہریءَ بدارَانت کہ راہءِ حق ہمیشانی تہا اِنت، ءُاللّٰہءِ رضا ءُمحبّت چہ ہمیشانی اتّباع ءُرندگیری کنگءَ دست کپیت. اگن یکّے ایشاں مہ وانیت ءُمہ زانت الّمءَ آکجانہ کجا گمراہ بیتءُرؤت.

(۲) ادا چہ زانگ بیت کہ چہ قرآنءِ سوجءُپنت ہماءَ زوراَنت کہ آیاں اللّٰہءِ ترس ہست، ءُآزان اَنت کہ یک روچے مارا اللّٰہءِ دربارءَ اوشتگ ءُجواب دیگ لوٹیت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ عملءِ تہا نزوری ءُسستی ہما وبدا پیداگ بیت کہ مردمءِ ایمان آخرتءِ سرا نزوربہ بیت.

(۳) بزاں ہرکسءَ کہ اللّٰہ عذاب د یگ بلوٹیت گڑا کس آئی کمکءَ کت نہ کنت کہ آئیءَ چہ عذابءَ دور بکنت. ءُنہ کس آئی سفارشءَ کت کنت.

(۴) اے آیتءِ شان نزولءِ بابتءَ چہ سعدبن أبی وقاص رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ ما شش مردم بزاں من ءُعبداللّٰہ بن مسعود، ءُبلال رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا، ءُیک مردمے ہذیل قبیلہءِ، ءُدگہ دومردم واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِدیوانءَ نندوک اِتیں کہ مشرکاں آتک ءُگوشت اِش اے محمّد ایشاں چہ وتی دیوانءَ دربکن گڑا ما تئی ہبراں گوش داریں، گڑا واجہءِدلءِتہا ہمے آتک (کہ من ایشاں دربکناں بلکیں اے منی ہبرءَ گوش بدارَانت ءُبزوراَنت) ہمے وہدءَ اللّٰہءَ ہمے آیت نازل کت. (صحیح مسلم کتاب فضائل الصّحابة، باب فی فضل سعد بن أبی وقاص رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) کہ خبردار! اے پیمیں غریبیں ءُنزوریں مردماں کہ آشپءُروچ اللّٰہءِ دربارءَ فریادءُزاری کنت چہ وتی مجلسءُدیوانءَ ہجبر درمکن پہ اے مشرکاں کہ ایشاں اللّٰہءِ دینءِ ہچ پروا نیست، تئی دیوانءِ نندگءِ پدلیں حقدار ہمے غریبیں ءُنزوریں مسلمان اَنت. اے آیت ہما اہل علم ءُمسلماناں آگاہی دنت کہ آنزوریں ءُغریبیں مسلماناں ہچ ساب نہ کنت، ءُنہ گوں آیاں نندءُنیادءَ دوست داراَنت کہ بلاہیں مردم نارزا مہ بنت.

(۵) کافراں ہمے نزوریں ءُغریبیں مسلمانانی بابتءَ ہمے گوشت کہ ایشاں پہ دنیاءِ فائدیانی دست گرگءِ ہاترءَ =

چیزے تا کـہ توآیانءَ بہ گلّین ئـے. گڑا بئے تو چہ نا انصافان.

وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِّيَقُوْلُوْٓا اَهٰٓؤُلَآءِ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِّنْۢ بَيْنِنَا ۭ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشّٰكِرِيْنَ ۝۵۳

۵۳. ءُہمے پیما ما چکاس اِتنت آپہ یکءَ دگرءَ تا کہ آبگوشـنت کـہ آیا ہمیـش اَنت ہما کـہ اللہءَ احسـان کتگ آیانی سرا چہ مئے درمیانءَ[1]، آیا اللہ جوان تر نہ زانت شکر گروکان[2].

وَاِذَا جَاۗءَكَ الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِاٰيٰتِنَا فَقُلْ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰي نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۙ اَنَّهٗ مَنْ

۵۴. ءُوہدیکـہ آتـک اَنت تـئ گورا ہمـا مردم کہ ایمـان ءُیقـین کاراَنت مئـے آیاتانی سرا نـوں بگـوْش کہ سـلامتی اِنـت پہ شـما[3]، نبشـتہ کتگ شـمئے پـروردگارءَ وتی جندءِ

= ایمان آوَرتگ، گڑا اللہءَ ہمے فرمائینت کہ ترا آیانی ظاہرچارگی اِنت، چوکہ ظاہرءَ آمخلص ءُنیک اَنت پمیشا توآیاں چہ دیوانءَ درمکـن، ءُدوست اِش بدار، اگن آدلءَ مسلمان نہ اَنت گڑا ایشی حسابءَ اللہ چہ تونہ گیپت، ءُنہ ترا آیانی حساب دیگی اِنت. (تفسیر الکبیر للرّازی).

(۱) اسلامءِ اوّلی روچانی گیشتریں ایمان آروک غلام، ءُنزوریں مردم اِتنت پمیشا اے چیز پہ کافراں یک امتحان ءُچکّاسگے بوت. آاے پیما کہ کافراں ہمے زانت کہ اگن اے پدل پیغمبرے بہ بوتیں، ءُایشی سرا ایمان آرگ جوانیں چیزے بہ بوتیں، ءُاللہءِ یک نعمتے بہ بوتیں گڑا اللہءَ چہ درستاں پیسر اے احسان مئے سرا کت کہ خوبیانی حقدارترین مردم ما اِیں. مالءُدولت اللہءَ چہ درستاں گیشتر مارا داتگ. ہنچوکہ دگہ جاگہے اللہءَ کافرانی اے ہبر ذکر کتگ کہ آیاں گوشت ﴿ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُوْنَآ اِلَيْهِ ﴾ اگن اے ایمان آرگ جوانیں چیزے بہ بوتیں گڑا اے چہ ما پہ آئی پیش نہ کپت اَنت. [سورة الأحقاف: ۱۱] پدا آیاں اے تنگدسـتیں ءُغریبیں مسلمان کلاگ زرت اَنت ءُگوشت اِش ہمیش اَنت کہ اللہءَ آیانی سرا احسان کتگ!؟.

(۲) بزاں اللہ وتی شـکرگذاریں بندیاں وت جوانتر زانت نہ کہ شما. ہمایانی تہا کہ اللہءَ شکرگذاری دیستگ ہمایاں اللہ اسـلامءِ اے نعمتءَ نصیب کنت. اللہ ظاہری سـیریءُسرفرازیءَ نہ چارایت بلکیں دلاں چاریت ہنچوکـہ یک حدیثے تہا کئیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کـت: «إنّ الله لا ينظر إلى صوركم، ولا إلى أموالكم، ولكن ينظر إلى قلوبكم وأعمالكم» کہ اللہ شـمئے شکلءُصورتاں نہ چاریت، ءُنہ شمئے مال ءُدولتاں چاریت. بلے شـمئے دلاں ءُکرداراں چاریت. (صحيح مسلم كتاب البر، باب تحريم ظلم المسلم وخذله) ءُقرآن پاکءِ تہا اللہ فرمان کنت ﴿ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ ﴾ کہ بیشـک شمئےعزت دارترین مردم اللہءِ نزّیکءَ ہما اِنت کہ شمئےتہا چہ اللہءَ گیشتر ترسیت. [سورة الحجرات: ۱۳] بزاں اللہءِ نزّیکءَ عزت داربوگءِ معیار ءُنشانی مال ءُدولت نہ اِنت، بلکیں پہریزگاری ءُاللہءِ ترس اِنت.

(۳) بزاں مؤمناں گوں عزتءُاحترام وتی دیوانءِتہا جاگہ بدئے، ءُآیانی عزّتءُاحترامءَ بکـن.

عَمِلَ مِنْكُمْ سُوْٓءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَصْلَحَ فَاَنَّهٗ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۵۴﴾

سرامہربانی، ہرکس کہ بدیں کار بکنت چہ شما پہ نہ زانتی، پدا توبہ بکن چہ آئی کنگءَ رندءُنیک بہ بیت، نوں بیشک کہ آمزنیں بخشوکءُمزنیں مہربانے[۱].

وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ وَلِتَسْتَبِيْنَ سَبِيْلُ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. ءُہمے پیما مازبر گیشینیں آیاتاں، ءُتاکہ پدّربہ بیت راہ گناہ گارانی[۲]

قُلْ اِنِّيْ نُهِيْتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ قُلْ لَّآ اَتَّبِعُ اَهْوَاۗءَكُمْ ۙ قَدْ ضَلَلْتُ اِذًا وَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُهْتَدِيْنَ ﴿۵۶﴾

۵۶. بگوْش بیشک کہ من منہ کنگ بوتگاں ایکہ بندگیءَ بکناں (بیدءِ اللہءَ) ہمایانی کہ شما اِش توار بردئیت، بگوْش کہ من رندگیریءَ نہ کناں شمئے واھشتانی، بزاں آوہدا من گمراہ بوتاں، ءُنہ بوتاں چہ راستیں راہءِ رؤکاں.

قُلْ اِنِّىْ عَلٰي بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّيْ وَكَذَّبْتُمْ بِهٖ ۭ مَا عِنْدِيْ مَا تَسْتَعْجِلُوْنَ بِهٖ ۭ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ۭ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفٰصِلِيْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. بگوْش بیشک کہ من روژنائیں دلیلءِ سرایاں چہ وتی پروردگارءِ گورا، ءُشما آدروغ بند کت، منی گورا نہ اِنت ہما چیز کہ شما پہ آئی اشتاپ کن اِت، فیصلہ ایوکءَ اللہءِ اِنت[۳]، آجوان بیان کنت حقءَ ءُآزبریں فیصلہ کنوکے.

قُلْ لَّوْ اَنَّ عِنْدِيْ مَا تَسْتَعْجِلُوْنَ بِهٖ لَقُضِيَ الْاَمْرُ بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿۵۸﴾

۵۸. بگوْش کہ اگاں منی گورا بہ بوتیں ہما چیز کہ شما پہ آئی اشتاپ کن اِت، گڑا دیری

---

(۱) بزاں اگن چہ یکّےءَ پہ نہ زانتکاری ردیءُخطایے بوت گڑا زانگءَ چہ پد آئی توبہ کت، ءُنیک بوت، ءُآگناہءِ سرا وتا نہ داشتے، گڑا اے پیمیں مردمانی گناہاں الّمءَ اللہ پہل کنت.

(۲) تاکہ پہ مردماں ہچ وڑیں عذرے پشت مہ کپیت، ءُآیانی سرا حجّت ءُدلیل جہ گیر بہ بیت، ءُقیامتءَ آایشی گوْشت مکن اَنت کہ ماسرپدنہ بوتگیں.

(۳) بزاں ہما عذاب کہ شمارا پہ آئی آیگءَ اشتاپ اِنت. آئی آرگءِ گچینی منی دستءَ نہ اِنت، آئی آروک ایوکءَ اللہءِ ذات اِنت، آئی جندءِ گچین اِنت کہ آئرا کدیں بیاریت، آوتی حکمتءِ رہبندءَ وت فیصلہ کنت، آئی کارانی تہا ہچ کسی دست مان نہ اِنت.

فیصلہ بوتگ اَت منی ءُشمئے میانءَ،(۱) ءُاللہ بہتر زانت ناانصافاں.

وَعِنْدَهٗ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ اِلَّا هُوَ ۭ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۭ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَّرَقَةٍ اِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِيْ ظُلُمٰتِ الْاَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَّلَا يَابِسٍ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ۝۵۹

۵۹. ءُہمائی گورا اینت کِلیت غیبءِ کہ آیاں کس نہ زانت بیدءِ ہمائی جندا(۲)، ءُآزانت ہرچیکہ خشکی ءُتریءِ تہا ہست، ءُنہ شپیت ہچ یک تاکے بلے آآئرا زانت، ءُنہ (کپیت) ہچ دانگے ماں زمینءِ تہاریاں، ءُنہ کہ ترّیں چیزے ءُنہ کہ ہشکینے بلے آظاہریں کتابءِ تہا نبشتہ اِنت.

وَهُوَ الَّذِيْ يَتَوَفّٰىكُمْ بِالَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيْهِ لِيُقْضٰٓى اَجَلٌ مُّسَمًّى ۚ ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝۶۰

۶۰. ءُہمااِنت کہ قبض کنت شمئے روحاں شپءَ(۳) ءُزانت ہرچیکہ شما کٹ اِتگ روچءَ رندا شمارا پاد کنت ماں آئی تہءَ (بزاں روچءَ)(۴) تاکہ توام کنگ بہ بیت ہما نام بستگیں وعدہ(۵)، پدا ہمائی نیمگءَ اِنت

(۱) بزاں اگن عذاب آرگ منی دستءِ چیزے بہ بوتیں گڑا من دیری پہ شما آورتگ اَت، ءُشما برباد بوتگ اِتِت.

(۲) حدیثءَ بست اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**مفاتیح الغیب خمس**» ﴿ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ ۭ وَمَا تَدْرِيْ نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ۭ وَمَا تَدْرِيْ نَفْسٌۢ بِاَيِّ اَرْضٍ تَمُوْتُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ ﴾ (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ الأنعام) غیبءِ کلیت پنج اَنت کہ آیاں بیدءِ اللہءَ کس نہ زانت. (۱) بیشک اللہءِ گوراانت قیامتءِ زانت، (۲) ہۆراں ہما ایردنت، (۳) ءُزانت ہرچیکہ (ماتانی) لاپاں ہست، (۴) ءُہچ نفس نہ زانت کہ بانداتءَ آچے کنت، (۵) ءُہچ نفس نہ زانت کہ کجام زمینءِ سرا مریت. بیشک اللہ جوانیں زانوک ءُآگاہیں ذاتے. اے آیت ہوں اے بابتءَ پدّر اِنت کہ پیغمبرءُولی کس غیب نہ زانت، ءُنہ اللہءَ ایشانی علم آیاں داتگ. اے آیت سورۃ لقمانءِ آخری آیت اِنت، ایشی سرجمیں بیان ہمودا چارگ بہ بیت.

(۳) ادءَ وابءِ واستا وفاتءِلفظ آتکگ. ایشیءَ وفاتءِ «**اصغر**» بزاں کسانیں موت ہوں گوشنت. ایشی سرجمیں بیان سورۃ الزّمر آیت: ۴۲ءِ تفسیر تہا چارگ بیت.

(۴) بزاں پداروچءَ شمئے روحاں واپس کاریت، ءُشمارا زندگ کنت.

(۵) چہ اے نام گپتیں وہدا مرگءِ وہد مرادانت. بزاں اللہ وابءَ چہ پد پدا شمارا پمیشا زندگ کنت کہ شما وتی ہماروچاں توام بکن اِت کہ اللہءَ آیانی توام کنگ پہ شما نبشتہ کتگ. نوں رندا شمارا موت بدَانت.

شمئے واتر کنگ، پدا آشمارا گوشیت گوں چہ ہما کاراں کہ شماکتگ اَنت.

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً ۭ حَتّٰٓى اِذَا جَاۗءَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُوْنَ ۝۶۱

۶۱. ءُہما اِنت زورآور وتی بندیانی سرا[۱] ءُدیم دنت شمئے سرا نگہبان[۲] تا ہما وہدا کہ کئیت شمئے یکےءِ سرا موت گڑا آئی روحءَ قبض کن اَنت مئے دیم داتگیں فرشتہ، ءُآکوتاہی نہ کن اَنت[۳].

ثُمَّ رُدُّوْٓا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰىهُمُ الْحَقِّ ۭ اَلَا لَهُ الْحُكْمُ ۡ وَهُوَ اَسْرَعُ الْحٰسِبِيْنَ ۝۶۲

۶۲. پدا آبرتّرینگ بنت اللہءِ نیمگءَ کہ آآیانی برحقیں مالک اِنت،[۴] جواں بہ زان اِت کہ حکم ایوکءَ ہمائی اِنت ءُآسک زوت حساب گیپت.

---

(۱) بزاں آئی زور ءُقوّتءِ دیمءَ درپیں دنیا نزور ءُبے وس اِنت.

(۲) مراد ملائکت اَنت کہ انسانانی نگہداریءِواستا دارگ بوتگ اَنت. ہرچیکہ انسان کنت، یاگوشیت، آئی نبشتہ کنند. ہنچوکہ سورۃ الرّعد آیت ۱۱. ءُسورۃ الإنفطارءِ تہا ایشی بیان ہست اِنت.

(۳) بزاں آفرشتہ روحءِ درکنگ، ءُپدا آئی نگہداریءِتہا ہچ پیمیں نزوریءُسستی پیش نہ دارَاَنت. ہمودا کہ اللہ پاکءِ حکم اِنت کہ براِت ئے، ہمودئے برَاَنت. چہ اے آیتءَ ظاہرءَ ہمے زانگ بیت کہ روحءِ قبض کنوکیں فرشتہ یکّے نہنت بلکیں گیشترَاَنت، ءُچہ سورۃ السّجدہءِ آیتءَ ہمے زانگ بیت کہ آیکّے. ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ قُلْ يَتَوَفّٰىكُمْ مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِيْ وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُوْنَ ﴾ بفرماکہ شمئے روحاں موتءِ ہما فرشتہ قبض کنت کہ آشمئےسرا دیم دیگ بوتگ، پدا شما وتی پروردگارءِنیمگءَ برتّرینگ بئیت [سورۃ السّجدۃ: ۱۱] حافظ ابن کثیر فرمائینیت کہ موتءِ فرشتہ وَیکّے . بلے آئرا لہتے کمک کنوک ہست. پمیشا ادءَ کہ جمع صیغہ آرگ بوتگ ادا آکمک کنوک ہوں مراداَنت، ءُاودا کہ واحد آرگ بوتگ اودا ہما ملك الموتءِ جندمرادِاِنت. پمیشا ایشانی میانءَ اختلاف نیست. ءُدوئیں وتی جاگہءَ درست اَنت. (تفسیر ابن کثیر، سورۃ السّجدۃ) علّامہ آلوسی بیان فرمائینیت کہ گیشترین علماء ہمے ابن کثیرءِ ہبرءَ کن اَنت. (روح المعانی تفسیر سورۃ الأنعام) ابن کثیر بیان فرمائینیت کہ لہتے آثارانی تہا ملك الموتءِ نام عزرائیل آتکگ، ءُپہ ہمیشی آنامین اِنت (تفسیر ابن کثیر) بلے چہ صحیح حدیثءَ اے نام ثابت نہ اِنت.

(۴) مراد فرشتہ اَنت کہ آروحانی قبض کنگءَ رند پدا اللہءِ دربارءَ واتر کن اَنت. یا مراد مردم اَنت کہ آمرگءَ پد قیامتءَ اللہءِ دربارءَ برگ بنت پہ ساب ءُدادءِواستا.

قُلْ مَنْ يُّنَجِّيْكُمْ مِّنْ ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُوْنَهٗ تَضَرُّعًا وَّخُفْيَةً ۚ لَئِنْ اَنْجٰىنَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الشّٰكِرِيْنَ ﴿۶۳﴾

۶۳. بگوْش که کئے اِنت که شمارا رستگار کنت چه تهاریاں خشکیءِ ءُدریاءِ که شما آئرا توار برد ئیت په عاجزی ءُچیرکائی، که اگاں آئی مارا رستگار کت چه اے (مصیبتءَ) گڑا الّمءَ ما بئیں چه شکر گزاراں.

قُلِ اللّٰهُ يُنَجِّيْكُمْ مِّنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُوْنَ ﴿۶۴﴾

۶۴. بگوْش که الله شمارا رستگار کنت چه ایشیءُچه هر پریشانیءَ، پدا شما شریدار جوڑ کن اِت (گوں اللّٰهءَ)[1].

قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلٰٓى اَنْ يَّبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ اَوْ مِنْ تَحْتِ اَرْجُلِكُمْ اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَّيُذِيْقَ بَعْضَكُمْ بَاْسَ بَعْضٍ ۭ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُوْنَ ﴿۶۵﴾

۶۵. بگوْش که آقادرانت اے هبرءِ سرا ایکه دیم بدنت شمئے سرا عذاب چه شمئے برزءَ[2] ءُچه شمئے پادانی چیرءَ[3] یا شما را ٹولی ٹولی بکنت ءُبه چاشینیت لهتےءَ لهتینءِ جنگءِ تامءَ[4]، بچار که چه وڑا ما

(۱) مکّءِ مشرکانی اے ریبند قرآنءَ باز جاگه بیان کتگ که همیکه بلاییں مصیبتےءَ گپت اَنت گڑا ایوکءَ اللّٰهءِ اش توار بردات، ءُگوں همائی فریادءُزاری اِش کت، ءُوتی جوڑکتگیں شریدار اِش پهک بیهال کت اَنت بلے هنچوکه اللّٰهءَ رستگارکت اَنت پدا وتی هما شریدارانی بندگی اِش شروع کت. بلے افسوس په همایاں که وتءَ امّتءِ محمّد گوْشنت آچه ایشاں هوں یک گامے دیما شتگ اَنت، ءُمصیبتانی وهداں هوں وتی پیراں ءُقلندراں توار بردیَنت، آوبدا هوں اللّٰهءِ یادءَ نه کپ اَنت. حقیقتءَمصیبتانی آروک ءُبروک هروبدا ایوکءَ اللّٰه اِنت. بیدءِ آئی کس هچ وڑیں نفع ءُنقصانےءِ مالک نه اِنت. په د لیں مؤمن ءُمسلمان هما ینت که آهروبدا وتی اللّٰهءَ توار بردیَنت، ءُایوکءَ همائی بندگیءَ کن اَنت، ءُگوں آئی هچ کسءَ هچ وڑءَ شریدار جوڑنه کن اَنت.

(۲) چه ﴿مِّنْ فَوْقِكُمْ﴾ برزءِ عذابءَ مراد چه آسمانءَ ڈوکءِ هؤر گوْارینگ اِنت. یازیادهیں هؤر گوْارینگ اِنت که چه آئی سیلاب بیت. لهتینءَ چه ﴿مِّنْ فَوْقِكُمْ﴾ همے مراد زرتگ که آشمئےسرا ظالمیں حکمراناں گیش کنت. ءُآیاں شمئے سرادنت.

(۳) ءُچه ﴿مِنْ تَحْتِ اَرْجُلِكُمْ﴾ زمینءِ ایربرگ مرادِاَنت. ءُلهتینءَ همے معنیٰ کتگ که آشمئے جهلءِ مردماں شمئے نافرمان کنت. بزاں شمئے نوکرءُچاکر شمئے کارانی تها دغا بازیءُٹنگّ کن اَنت. (ابن کثیر).

(۴) هنچوکه حدیثءِ پاکءَ هست اِنت واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمائینت: که من چه وتی پروردگارءَ سئے چیزلوث اِت، گڑا آئی منءَ دوچیز دات، ءُیکّے نه دات. من همے لوث اِت که منی امّتءَ په ڈکّال سالی یک برءَ بلاس مکن. اللّٰهءَ منی اے دعا قبول کت. من لوث اِت که منی امّتءَ یک برءَ غرق مکن (آپءِ تها) اللّٰهءَ اے =

پد ماں پدابیرہ دئیں آیاتاں تاکہ آبفہم اَنت.

وَكَذَّبَ بِهٖ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ ؕ قُلْ لَّسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيْلٍ ﴿۶۶﴾

۶۶. ءُدروگ بند کت تئی قومءَ اے چیز حالانکہ حق ہمیش اِنت[۱]، بگوْش کہ من نیاں شمئے سرا نگہبانی کنوک[۲].

لِكُلِّ نَبَاٍ مُّسْتَقَرٌّ وَّسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿۶۷﴾

۶۷. ہر یک ہبرءَ یک داشتگیں وہدے ہست، ءُدیر نہ بیت کہ شما سرپد بئیت[۳].

وَاِذَا رَاَيْتَ الَّذِيْنَ يَخُوْضُوْنَ فِيْۤ اٰيٰتِنَا فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّٰى يَخُوْضُوْا فِيْ حَدِيْثٍ غَيْرِهٖ ؕ وَاِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطٰنُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى مَعَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۶۸﴾

۶۸. ءُوہدیکہ تو بگندئے ہما مردماں کہ جیڑہ کنند مئے آیاتانی سرا نوں تو وتءَ یک کر بکن چہ آیاں، داں ہما وہدا کہ آدلگوش بہ بنت پہ دگہ ہبرءَ[۴] ءُاگاں ترا بیہال

= ہوں قبول کت. سئیمی چیز من ہمے لوٹ اِت کہ منی امّت وت ماں وتءَ کُشکا مہ کنت. اللہءَ اے قبول نہ کت. (صحيح مسلم، كتاب الفتن، باب هلاك هذه الأمة بعضهم ببعض) بزاں وہدیکہ مردم اللہءِ نافرمان بنت، ءُآئی دینءَ ویل کن اَنت، ءُشرکءُبدعت، ءُنافرمانیانی تہا زندگی کن اَنت. گڑا اللہءِ اے عذاب یکّ یکّءَ آیانی سرا کاینت.

(۱) مراد یاقرآن اِنت یاوعذاب اِنت کہ کافراں اے دروگ بند کت اَنت.

(۲) بزاں منی ذمّہ داری ءُفرض اے نہ اِنت کہ ہرحالءَ شمئے نگہداریءَ بکناں، ءُپہ زور شمارامسلمان بکناں. منی کار اللہءِ حکمانی سرکنگ اِنت ءُبس. ایمان آرگءُنیارگ آشمئے کاراِنت، اللہءِ مرضی اِنت کہ کئےءَ ہدایت دنتءُکئےءَ نہ دنت.

(۳) بزاں ہرچیزءَ یک وہدے ہست، ءُآوتی وہدءِ سرا الّمءَ کئیت. ہنچوکہ موت اِنت، یاعذاب اِنت. یاآدگہ چیز اَنت. ادا لوٹ کافراں ءُنافرماناں ہمے نیمگءَ آگاہی دیگ اِنت کہ اگن ہنّو شمئے سرا عذاب نئیت گڑا ایشی معنٰی اے نہ اِنت کہ شما چہ آئی رکّ اِت، ءُآہجبر شمئےسرا نئیت. بلکیں ایشی معنٰی ہمیش اِنت کہ تنے وہدی آئی وھد نیاتکگ. اگن نہ آوتی وہدءِ سرا الّمءَ کئیت. پمیشا ہُژار بہ بئیت، ءُنافرمانیءِ راہءَ ویل کن اِت.

(۴) چہ اے آیتءَ ہمے زانگ بیت کہ ہرآدیوان ءُمجلس کہ آئی تہا اللہ ءُآئی رسولءِ احکامانی کلاگ زورگ بوگءَ اِنت، ءُدینی شعائرانی سرا ہبر بوگءَ اِنت گڑا اے پیمیں دیوانانی تہا نندگ ہچ جائز نہ اِنت. بلکیں اگن یکّے نندوک بہ بیت گڑا باید اِنت کہ چہ اودا درئیت ءُبروْت، اگن نہ اودءِ نندگ بزاں اللہءِ غضبءُعذابءِ دعوت دیگ اِنت، ءُاودءِ نندوک آیانی گناہانی تہا برابرءِ شریدار اِنت. ہمے چیز سورۃ النّساءآیت ۱۴۰ءِتہا ہوں بیان اِنت. ہاں اگن یکّے پہ سوج ءُپنتءِ واستا بروْت نہ کہ پہ دگہ نیتےءَ، گڑا اے روگ جائزاِنت.

کنائینت شیطانءَ گڑا مہ نند یاد کپگءَ رند گوں ظالمیں قوماں[۱].

وَمَا عَلَى الَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ وَّلٰكِنْ ذِكْرٰى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ﴿۶۹﴾

۶۹. ءُنیست ہمامردمانی سرا کہ آ پرہیزگاریءَ گچین کنت چہ آیانی حسابءَ ہچ[۲] بلے سوج ءُپنت (کنگی اَنت) بوت کنت کہ آپرہیزگار بہ بنت[۳].

وَذَرِ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَهُمْ لَعِبًا وَّلَهْوًا وَّغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهٖٓ اَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌۢ بِمَا كَسَبَتْ ۚ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيٌّ وَّلَا شَفِيْعٌ ۚ وَاِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَّا يُؤْخَذْ مِنْهَا ۭ اُولٰۗىِٕكَ

۷۰. ءُویل بکن ہمامردماں کہ جوڑاِش کتگ وتی دین گوازی یے ءُتماشہے ءُ آ ریپینتگ اَنت دنیاءِ زندگیءَ[۴]، ءُنصیحت بکن پہ ہمیشی (بزاں پہ قرآنءَ) تاکہ گرفتار مہ بیت ہچ یک مردمے (عذابانی تہا) پہ سوبءَ وتی کتگیں کارانی[۵] کہ نیست پہ آئی بیدءِ اللہءَ دگہ ہچ مددگارےءُنہ سفارش کنوکے[۶]، ءُاگاں (پہ وتی رستگاری) بدلءَ بدنت ہرپیمیں بدل، آزورگ نہ بیت چہ آئی.

(۱) بزاں اگن یکّے پہ بیہالی یا پہ غلطی اے پیمیں دیوانءِ تہا گوں بوت گڑا گوں یاد کپکءَ چہ آدیوانءَ درئیت ءُبروَت، ءُاودءَ دمانے ہم مہتل مہ بیت.

(۲) بزاں ہما مردم کہ اے پیمیں نافرمانانی دیوانءَ نہ نندانت، ءُوتءَ دور دارانت، گڑا اے چہ ہماگناہءَ رکّ انت کہ مذاق کنوکاں رسیت.

(۳) بزاں اے پیمیں مردماں سوجءُپنت کنگ بہ بیت. بوت کنت کہ یک نہ یکّے چہ اے کارءَ توبہ بکنت، ءُپہریز گاربہ بیت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ بے دینءُفاسقانی پہک ویل کنگ، ءُآیاں ہچ نصیحت نہ کنگ اے ردیں رہبندے. بلکیں پنت ءُنصیحت ہرحالءَ الّمی اِنت، داں حجت آئی سرا قائم بہ بیت.

(۴) بزاں دنیاءِ وشّیانی تہا ہنچو مست اَنت کہ آخرت اِش پہک ویل کتگ.

(۵) «اِبسال» گوَشنت: (تسليم المرء نفسه للهلاك) وتءَ پہ وتی دستاں تباہی ءُبربادیءَ سرکنگ. بزاں اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ایشاں سوج ءُپنت بکن تاکہ اے مردم وتءَ پہ وتی عملاں تباہی ءُبربادیءَ سرمکن اَنت، ءُچہ تباہ بوگءَ وتءَ برکین اَنت. (فتح القدير للشوكاني).

(۶) بزاں ہما مردماں کہ اللہ عذاب دیگ بلوئیت نہ کس آیانی کمکءَ کت کنت، ءُنہ سفارشءَ کت کنت.

اَلَّذِيْنَ اُبْسِلُوْا بِمَا كَسَبُوْا ۚ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيْمٍ وَّعَذَابٌ اَلِيْمٌۢ بِمَا كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ ۝۷۰

همیش اَنت هما که نیست ءُنابود بوت اَنت په وتی کتگیں کارانی سوبءَ، ءُآیاں نوشگی اِنت لهڑداتگیں آپ، ءُدردناکیں عذاب په همے سوبءَ که کفراِش کتگ.

قُلْ اَنَدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلٰٓى اَعْقَابِنَا بَعْدَ اِذْ هَدٰىنَا اللّٰهُ كَالَّذِى اسْتَهْوَتْهُ الشَّيٰطِيْنُ فِى الْاَرْضِ حَيْرَانَ ۖ لَهٗٓ اَصْحٰبٌ يَّدْعُوْنَهٗٓ اِلَى الْهُدَى ائْتِنَا ۭ قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى ۭ وَاُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝۷۱

۷۱. بگوْش که آیا ما توار بربه دئیں بیدءِ اللّٰهءَ همائرا که آنه ما را نپ دات کنت ءُنه که تاوان دات کنت، ءُما واتر بکنیں په وتی پادانی پنزاں رند چه ایشی که اللّٰهءَ مارا په راستیں راهءَ آوُرت چوهما شخصءَ که کلاگ گپت ءُبرت جنّاں جنگلءِ تها سرگردان اِنت، آئی سنگت آئرا توار جن اَنت تچکیں راهءِ نیمگءَ که مئے گورا بیا[1]، بگوْش که اللّٰهءِ هدایت هدایت اِنت[2]، ءُما حکم دیگ بوتگیں ایکه فرمانبرداریءَ بکنیں درهیں جهانءِ پروردگارءِ.

وَاَنْ اَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوْهُ ۭ وَهُوَ الَّذِىْٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ۝۷۲

۷۲. ءُاے که برجاه بدارات نمازءَ ءُبترس اِت چه آئی، هما اِنت آذات که شما همائی گوْرا مچ کنگ بئیت.

---

(۱) اے همامردمءِ دروراِنت که آیمان آرگءَ رند پدا کفرءُشرک نیمگءَ رؤت. اے پیمیں درور هما مردم ئیگ اِنت که آگوں وتی سنگتاں چه یک پتّےءَ گوْزگءَ اِنت، اناگهءَ چه وتی همبراهاں سدیت، ءُتچکیں راهءَ گارکنت، ءُشیطانیں جنّانی دستءَ کپیت، آآئرا گاریں راهانی سرا برنت، نوں آسرگردان بیت، نه زانت که چے بکنت، ءُکجا برؤت؟ آئی سنگت آئءَ تواربردیئنت بلے آ چه ایشانی توارءَ هچ سرپدنه بیت، ءُپه تچکیں راهءَ هچ آتک نه کنت که راهے پهک گارکتگ، ءُباز دورشتگ. بزاں هنچوکه ایشی تباه بوگ یقینی چیزے همے پیما مشرکءُکافرءِ تباه بوگ یقینی چیزے، ءُآئی تها هچ شک نیست.

(۲) بزاں تچکیں دین هماِنت که اللّٰهءَ وتی پیغمبرگوں همائی دیم داتگ اَنت، ءُآهمیش اِنت که ایوکءَ اللّٰهءِ بندگی کنگ به بیت، ءُرسولانی پهر زورگ به بیت. ءُآدگه دین هرچیکه بست اَنت آدربا باطل اَنت، ءُردااَنت. فرمان اِنت ﴿ وَمَنْ يَّبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِيْنًا فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴾ هرکس که بیدءِاسلامءَ دگه دینے شوباز بکنت گڑا آهجبر چه آئی زورگءُقبول کنگ نه بیت. ءُآمردم آخرتءَ چه تاوان باراں بیت.

[سورة آل عمران: ۸۵].

وَهُوَ الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ؕ وَیَوْمَ یَقُوْلُ كُنْ فَیَكُوْنُ ۬ؕ قَوْلُهُ الْحَقُّ ؕ وَلَهُ الْمُلْكُ یَوْمَ یُنْفَخُ فِی الصُّوْرِ ؕ عٰلِمُ الْغَیْبِ وَالشَّهَادَةِ ؕ وَهُوَ الْحَكِیْمُ الْخَبِیْرُ ﴿۷۳﴾

۷۳. ءُہما اِنت آذات کہ آئی جوڑ کتگ اَنت آسمان ءُزمین حقءِ پدّر کنگءِ واستا، ءُہماروچءَ کہ آگوْشیت بہ بو گڑا آبیت[1]، ہمائی ہبرراست اِنت، ءُپہ ہمائی اِنت بادشاھی ءُہما روچءَ کہ ہُپ کنگ بیت صورءُ کرنّاءِ تہا، آزانوک اِنت چیریناں ءُپدّریناں، ہما اِنت زبریں خیرکار ءُزبریں زانوک.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِیْمُ لِاَبِیْهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً ۚ اِنِّیْۤ اَرٰىكَ وَقَوْمَكَ فِیْ ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ﴿۷۴﴾

۷۴. ءُ(یادبکن) ہماوہدا کہ گوْشت ابراہیمءَ وتی پت آزرءَ کہ آیا تو بتاں وتی معبود جوڑ کن ئے، بیشک کہ من گندگءَ یاں تَرا ءُتئی قومءَ پدّریں گمراہیءِ تہا[2].

وَكَذٰلِكَ نُرِیْۤ اِبْرٰهِیْمَ مَلَكُوْتَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلِیَكُوْنَ مِنَ الْمُوْقِنِیْنَ ﴿۷۵﴾

۷۵. ءُہمے پیما ما پیش داراں بوتیں ابراہیمءَ بادشاہیءَ آسمانانی ءُزمینءِ تاکہ آبہ بیت چہ یقین آروکاں[3].

فَلَمَّا جَنَّ عَلَیْهِ الَّیْلُ رَاٰ كَوْكَبًا ۚ قَالَ هٰذَا رَبِّیْ ۚ فَلَمَّاۤ اَفَلَ قَالَ لَاۤ اُحِبُّ الْاٰفِلِیْنَ ﴿۷۶﴾

۷۶. وہدیکہ تہار کت آئی سرا شپءَ آئی دیست یک استارے، گوْشت ئے، کہ ہمیش اِنت منی پروردگار، نوں وہدیکہ آگار بوت،

---

(۱) بزاں گوں اللہءِ لفظءِ ﴿ كُنْ ﴾ گوْشگءَ قیامت اوشتوک بیت، ءُمردم چہ قبراں درکاینت.

(۲) ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام ءِ ہمے سوج ءُپنت کہ آئی وتی پتءَ کت اَنت سورۃ مریم آیت ۴۱، ۵۰ءِ تہا سرجمءَ بیان اَنت. ہمودءَ چارگ بہ بنت.

(۳) ﴿ مَلَكُوْتَ ﴾. مبالغہءِ صیغہ اِنت. ہنچوکہ چہ «رغبة رغبوت»، ءُچہ «رَهبَة رَهبُوت» کئیت. چہ ﴿ مَلَكُوْتَ ﴾ءَ مرادچے اِنت. لہتے گوشیت کہ مراد آسمان ءُزمینءِ عجائب ءُحیران کنوکیں چیز اَنت کہ اللہءَ دریا ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام ءَ پیش داشت اَنت. ءُلہتےءِ گوْشگ ہمیش اِنت کہ اللہءَ زمین ءُآسمان تہءِ دراہیں مہلوک آئی دیمءَ درا کت اَنت، ءُآئی پہ وتی چمّاں سئیل کت اَنت. اللہءَ اے دریا ہمیشا پیش داشت اَنت تاکہ آئی پروردگارءِ بلاہیں قدرت چو روچءَ آئی دیمءَ ڈنّءَ بہ بنت، ءُاللہءِ یکتائی ءُوحدانیتءِ سرا آئی عقیدہ محکم بیت. (تفسیر قرطبی).

گوْشت ئِے کہ من دوست نہ داراں گار بؤوکاں.

فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبِّیْ ۚ فَلَمَّاۤ اَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَّمْ یَهْدِنِیْ رَبِّیْ لَاَكُوْنَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّآلِّیْنَ ﴿۷۷﴾

۷۷. نوں وہدیکہ دیست ئِے ماہ ترِپوکیں گوْشت ئِے کہ ہمیش اِنت منی پروردگار، نوں وہدیکہ آگار بوت، گوْشت ئِے کہ اگاں منءَ تچکیں راہ پیش نہ داشت منی پروردگارءَ گڑا من الّمءَ باں چہ گاریں مردماں.

فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبِّیْ هٰذَاۤ اَكْبَرُ ۚ فَلَمَّاۤ اَفَلَتْ قَالَ یٰقَوْمِ اِنِّیْ بَرِیْٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ﴿۷۸﴾

۷۸. نوں وہدیکہ دیست ئِے روچ ترپگءَ گوْشتے کہ ہمیش اِنت منی پروردگار کہ اے چہ درستاں مستراِنت، نوں وہدیکہ آگاربوت گوْشت ئِے کہ اے منی قوم! من بیزاراں چہ ہمایاں کہ شمااِش شریدار جوڑ کن اِت (گوں اللہءَ)[1].

(۱) مفسرین نبشتہ کنند کہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ قوم تہا بتانی ءُماہ ءُروج، ءُاستار درستانی بندگی کنوک ہست اَت، ءُابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ اے درستانی نزوری پدّرکنگ لوٹ اِت. گڑا آئی ہمے رہبند گچین کت، ایوکءَ پہ ہمے ہاترا کہ مشرکانی ردیں عقیدہ آیانی دیما زبر پدّربہ بنت.
گوْشئے اے یک پئیمےءِ مناظرہ ءُبحثے اَت کہ آئی گوں وتی قومءَ کت، ایشی معنٰی اے نہ اِنت کہ آئی د لءِ تہا ایشانی رب بوگءِ وسواس پاداَتک. گڑا ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ اوّلءَ استارءِ نیمگءَ دلگوش بوت، ءُآئی نزور بوگءِ دلیلے پیش کت کہ ایشی د ستءَ ہچ بوت نہ کنت، اے پیما کہ اے وت دگرےءِ تابعداراِنت، ءُہمائی حکمانی پابند اِنت، ءُاگن پروردگارے بہ بوتیں گڑا گارنہ بوت. پدا ماہءِ نیمگءَ د لگوش بوت، ءُآئی نزوریءِ بیان کت اَنت، ءُہمے وڑا پدا روچءِ نزوریءِ بیان کت اَنت کہ اگن ایشاں دست رسے بہ بوتیں گڑا اے چیر نہ بوت اَنت. بزاں اے درہا عبادتءِ حقدار نہ اَنت پرچہ کہ نزوراَنت، ءُوتی کارانی تہا دگرےءِ چمدارانت. بندگی ہمائی کنگ بہ بیت کہ آچہ ہرنزوریءَ پاک اِنت، ءُہچ کسی چمدارنہ اِنت. بلکیں درہا ہمائی چمدارانت. ءُاے اللہ پاکءِ ذات اِنت ءُبس. حافظ ابن کثیر، ءُعلّامہ آلوسی ہمے معنٰی گچین کتگ. آیاں چہ دیمءِ آیتءَ دلیل زرتگ کہ آئی تہاکئیت کہ آئی قومءَ اے با بتءَ گوں آئی بحثءُمناظرہ کت. ءُہمے جوانتر زانگ بیت. (تفسیر ابن کثیر، ءُروح المعانی للآلوسی) شیخ عبدالرّحمٰن بن ناصرالسّعدی ہوں وتی تفسیرءِ تہا ہمے نیمگءَ لیٹ اِتگ. اگن ہر ہما دگہ مفسرانی بہ بیت پدا ہم اے پیغمبرءِ عصمتءِ خلاف نہ اِنت کہ آئی دلءِ تہا ہشکءَ اے وسواس آتک، بلے ہمادمانءَ آئی سلامتیں عقلءَ اے چیز فہم اِت کہ رب ایوکءَ اللہ بوت کنت کہ چہ ہر عیبءَ پاک اِنت، ءُدرہا ہمائی جوڑکتگیں اَنت. آیانی بندگیءِ ہچ نہ کت. =

اِنِّیْ وَجَّهْتُ وَجْهِیَ لِلَّذِیْ فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ حَنِیْفًا وَّمَاۤ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِیْنَ ﴿۷۹﴾

۷۹. بیشک کہ من ترّینتگ وتی دیم ہما ذاتءِ نیمگءَ کہ آئی جوڑ کتگ اَنت آسمان ءُزمین پہ یک نیمگی، ءُمن نہاں چہ مشرکاں.

وَحَآجَّهٗ قَوْمُهٗ قَالَ اَتُحَآجُّوْٓنِّیْ فِی اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنِ ؕ وَلَاۤ اَخَافُ مَا تُشْرِكُوْنَ بِهٖۤ اِلَّاۤ اَنْ یَّشَآءَ رَبِّیْ شَیْـًٔا ؕ وَسِعَ رَبِّیْ كُلَّ شَیْءٍ عِلْمًا ؕ اَفَلَا تَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۸۰﴾

۸۰. ءُجیڑہ کت گوں آئی، آئی قومءَ[1]، آئی (بزاں ابراہیم) گوشت کہ آیا شما گوں من مڑات اللّٰہءِ بابتءَ ءُبیشک آئی منءَ پہ راہءَ آوُرتگ[2]، ءُمن نہ ترساں چہ ہمایاں کہ شماءِش جوڑ کن ءِت (گوں اللّٰہءَ) شریدار، بلے ایکہ بلوٹیت منی پروردگار وت یک چیزے[3]، مان پتاتگ منی پروردگارءَ ہرچیز پہ علم، آیا نوں شما سوجءُپنت نہ زورءِات؟.

وَكَیْفَ اَخَافُ مَاۤ اَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُوْنَ اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ یُنَزِّلْ بِهٖ عَلَیْكُمْ سُلْطٰنًا ؕ فَاَیُّ الْفَرِیْقَیْنِ اَحَقُّ بِالْاَمْنِ ۚ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۸۱﴾

۸۱. ءُچوں من بترساں چہ شمئے جوڑ کتگیں شریداراں، ءُشما نہ ترس ءِت چہ اے ہبرءَ کہ شماشریدار جوڑ کتگ گوں اللّٰہءَ (کہ اللّٰہءَ) دیم نہ داتگ پہ آئی شمئے

= پیغمبرانی بابتءَ امّتءِ اتّفاق ءِنت کہ آیاں ہجبر شرک نہ کتگ. چہ اے چیزاں آپاک بوتگ اَنت. (اے بابتءَ حافظ ابن کثیر وتی تفسیر تہا، ءُعلّامہ آلوسیءَ وتی تفسیر روح المعانیءِ تہا جوانیں بحثے کتگ. آیانی وانگ باز فائدہ مند ءِنت).

(۱) قومءَ اے وعظءِاشکُنگءَ رند گوں ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامْءَ جیڑہ کت کہ تومئے معبودانی بے ادبیءَ کنگءَ ئے.

(۲) گڑا ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامْءَ قومءَ پسّودات کہ آیا شما گوں مَنْ اللّٰہءِ وحدانیّت ءُیکتائیءِسراجیڑہ کن ءِت حالانکہ من دلیلءِسرایاں، ءُپہ حقّاں، ءُشمئے پنچیں اندازہ، ءُپہکیں بے سریں ہبرءَنت، ءُشمئے گورا دلیل ہچ نیست. بے دلیلءَ شمئے جیڑہ کنگ ءُہبرکنگ پہک بیکارءِانت، ءُشمارا ہچ فائدہ نہ دنت.

(۳) بزاں اگن شما منءَ چہ وتی معبوداں ترسینگ لوٹ ءِت گڑا دلءَ پہک بشودءِات. چہ ایشانی حالءَ من شرسریداں. اے منءَ ہچ تاوان دات نہ کن اَنت. ہاں اگن منی پروردگار چیزے بلوٹیت گڑا اے دگہ ہبرے. آہرچیکہ بلوٹیت کُت کنت، آئی حکمءَ کس ٹگلینت نہ کنت.

سراہچ دلیلے، نوں کجام ٹولی چہ دوئیں ٹولیاں گیش حقدارترانت پہ دلجمی، اگاں شمازان اِت.

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَمْ يَلْبِسُوْٓا اِيْمَانَهُمْ بِظُلْمٍ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْاَمْنُ وَهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿۸۲﴾

۸۲. ہما کساں کہ ایمان اِش آؤرت ءُہوراِش نہ کت وتی ایمانءِ تہاہچ پیمیں شرکے، پہ ہمیشاں اِنت دلجمی ءُایمنی، ءُہمیش اَنت راستیں راہءِسرا[۱].

وَتِلْكَ حُجَّتُنَآ اٰتَيْنٰهَآ اِبْرٰهِيْمَ عَلٰى قَوْمِهٖ ۭ نَرْفَعُ دَرَجٰتٍ مَّنْ نَّشَاۗءُ ۭ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿۸۳﴾

۸۳. ءُایش اَت مئےدلیل کہ ما آداتگ اَت ابراہیمءَ آئی قومءِ دیمءَ،[۲] ما برزکنیں درجہاں ہرکسی کہ بلوٹیں، بیشک کہ تئی پروردگار جوانیں خیرکارءُ مزنیں زانوکے.

وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ ۭ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوْحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهٖ دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ وَاَيُّوْبَ وَيُوْسُفَ وَمُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ۭ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۸۴﴾

۸۴. ءُمابخشات آئرا اسحاق ءُیعقوب ءُدرہا ما پہ راستیں راہءَ برت اِنت، ءُنوحءَ ماہدایت دات چہ ایشاں پیسر، ءُچہ آئی اولاداں[۳] داؤد ءُسلیمان ءُایوب ءُیوسف ءُموسی ءُہارون، ءُہمے پیما ما مُزّ دئیں نیکوکاراں.

(۱) اے آیتءِ تہا چہ ظلمءَ مراد شرک اِنت. ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت وہدیکہ اے آیت نازل بوت گڑا صحابیاں ظلمءِ معنٰی گناہ زانت پمیشا آپریشان بوت اَنت، ءُگوں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ گوشت اِش «أَيُّنا لم يظلم نفسه» چہ ماکئے اِنت کہ آئی وتی سرا ظلم نہ کتگ (بزاں گناہ نہ کتگ)؟ گڑا واجہءَ فرمان کت: کہ چہ ظلمءَ مراد شرک اِنت. (صحيح البخاري، تفسير سورة الأنعام) بزاں چہ اللّٰہءِ عذاباں ہما رکّ اَنت کہ آشرک نہ کننت. مشرکاں ہجبر ایمنی نصیبءَ نہ بیت.

(۲) چہ دلیلاں ہما دلیل مراد اَنت کہ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ وتی قومءِ دیمءَ پیش کت اَنت کہ آیاں ہمے نیمگءَ رہشونی کت کہ بندگءِ حقدار ایوکءَ اللّٰہ اِنت ءُبس. بیدءِ آئی درستانی بندگی ردِانت.

(۳) مراد نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت کہ اے درہا ہمائی چکّ ءُنماسگ اَنت. (تفسیر طبری).

وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى وَعِيْسٰى وَاِلْيَاسَ ۭ كُلٌّ مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ۝۸۵

۸۵. ءُزکریا ءُیحی ءُعیسی[۱] ءُالیاس، درہا چہ نیکان اَنت.

وَاِسْمٰعِيْلَ وَالْيَسَعَ وَيُوْنُسَ وَلُوْطًا ۭ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ۝۸۶

۸۶. ءُاسماعیل ءُالیسع[۲] ءُیونس ءُلوط، درستاں ما بزرگی دات دراہیں جہانیانی سرا.

وَمِنْ اٰبَاۗىِٕهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ وَاِخْوَانِهِمْ ۚ وَاجْتَبَيْنٰهُمْ وَهَدَيْنٰهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۝۸۷

۸۷. ءُلہتے چہ آیانی پت ءُپیرکاں ءُچہ اولاداں ءُچہ براتاں، ءُآما درچت اَنت ءُبرت اَنت تچکیں راہءِ سرا.

ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِيْ بِهٖ مَنْ يَّشَاۗءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۭ وَلَوْ اَشْرَكُوْا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝۸۸

۸۸. اے اللہءِ راہ اِنت کہ آئی سرا بارت ہرکسءَ کہ بلوٹیت چہ وتی بندیاں، اگاں آیاں شرک بکتیں گڑا بیکار بوت اَنت ہرچیکہ آیاں عمل کتگ اَت[۳].

---

(۱) اے آیت ہمے نیمگءَ رہشونی کنت کہ مردمءِ «ذرّیة» بزاں اولادانی تہا جنِکءِ چک ہوں ساب بنت ہنچوکہ ادا اللہ تعالیٰءَ عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ہوں نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ «ذرّیة» بزاں اولادءِ تہا ساب کت گوں، ءُآاللہءَ بے پتءَ چہ وتی روحءَ پیداگ کت، زانگ بیت کہ آچہ مریم عَلَيْهَا السَّلَامُ ءِ نیمگءَ آئی اولادانی تہا ساب کنگ بوت. ہمے پیما یک حدیثے تہا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ حسن رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وتی چک گوشت ءُساب کت. فرمائینت ئے. «إنَّ ابْنی هذا سیّد، ولعلّ الله أن یصلح به بین فئتین عظیمتین من المسلمین» کہ منی اے چک سردارے. امّیدِانت کہ ہمیشی دستءَ اللہ مسلمانانی دومزنیں ٹولیانی میانءَ سہل کنائینیت. (صحیح البخاری، کتاب الصّلح، باب قول النبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ للحسن بن علی رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ابنی هذا سیّد).

(۲) یسع لہتینءِ نزّیکءَ الیاس عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت. ءُلہتےءَ ادریس عَلَيْهِ السَّلَامُ مراد زرتگ. بلے امام قرطبی رَحِمَهُ اللّٰهُ ایشانی رد کتگ. وہب گوشیت کہ اے الیاسءِ ہمبراہ بوتگ. ایشانی زمانگ چہ زکریّاء، ءُعیسیٰ علیہم السّلامءِ زمانگءَ پیسرانت. قرآنءِ تہا پیغمبرانی ہمبراہیءَ آئی نامءِ گرگءَ ہمے نچو زانگ بیت کہ آپیغمبرے بوتگ. واللہ أعلم.

(۳) پیغمبرانی نام گرگءَ پد ایشی گوْشگ کہ اگں آیاں شرک بکتیں گڑا آیانی عمل ہوں برباد بوت اَنت. چہ ایشی لوٹ ہمے بابتءَ آگاہی دیگ اَت کہ شرک ہنچیں گندگیں عملے کہ ایشی کنوک سَتر بلاپیں مردمے بہ بیت پدا ہوں اے آئی نیکیں عملاں درہا برباد کنت. چہ ایشی زانگ بیت کہ مشرک ہرچیکہ نیکیں عمل بکنت قیامتءَ آدرھا پہ پُرت روانت، آئیءَ ہچ فائدہ نہ دینت. پمیشا مردماں اے بابتءَ سک باز ہژار بوگ لوئیت.

اُولٰٓىِٕكَ الَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ۚ فَاِنْ يَّكْفُرْ بِهَا هٰٓؤُلَآءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوْا بِهَا بِكٰفِرِيْنَ ﴿۸۹﴾

۸۹. ہمیش اَنت ہما کہ ما داتگ اَنت کتاب ءُشریعت ءُنبوت، نوں اگاں ایشی انکارءَ بکن اَنت اے مردم گڑا ما داشتگ پہ ایشاں ہنچیں قومے کہ آیشی انکار کنوک نہ اَنت[1].

اُولٰٓىِٕكَ الَّذِيْنَ هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدٰىهُمُ اقْتَدِهْ ۗ قُلْ لَّآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا ۭ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْعٰلَمِيْنَ ﴿۹۰﴾

۹۰. ہمیش اَنت ہما کہ آاللہءَ راستیں راہءَ برت اَنت، نوں ہمایانی راہءِسرا برو،[2] بگوْش کہ من نہ لوٹاں چہ شما پہ ایشی ہچ مُزے[3]، اے وَیک نصیحتےجہانءِ مردمانی واستا.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ اِذْ قَالُوْا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ

۹۱. ءُجاہ نیاوَرت آیاں اللہ ہما پیما کہ آئی جاہ آرگءِ حقّ اَت[4] وہدیکہ گوْشت اِش

(۱) بزاں اگں مکّہءِ کافر ءُتاقیامتءَ آوَکیں کافر قرآنءِ ءُپیغمبرءِ سرا ایمان نہ یار اَنت، پہ ایشی پروا نیست، کہ ماپہ ایشانی سرا ایمان آرگءَ دگہ قوم پیداگ کتگ. مراد صحابی اَنت، ءُتاقیامتءَ آیانی رندگیری کنوک اَنت.

(۲) بزاں ہنچوکہ اے پاکیں پیغمبر عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام توحیدءِتہا ڈڈ بوتگ اَنت. ءُآیاں سرجمیں زندگ توحیدءِ دعوتءِ تہا گوْازینتگ شماہوں ہمے پیما توحیدءِ تہا ڈڈ بہ بئیت، ءُمردماں ہمیشی نیمگءَ دعوت بدئیت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ اصل منہجءُراہ ہماِنت کہ پیغمبرانی زندگی ہمائی تہا گوْستگ. آ دگہ ہرچیکہ منہج ءُراہ ءُربباَنت آدرہا رد اَنت. آیانی آسر نیست ءُنابودی اِنت. اتّباع ءُرندگیریءِ اصل ءُپد لیں حقدار ہم ہمے ہستی اَنت کہ آاللہءَ معصوم ءُپاکءُپلگارکتگ اَنت. ءُاے ہرلحاظءَ سرجمیں انسان بوتگ اَنت.

(۳) بزاں من پہ اے قرآنءِ سرکنگءَ چہ شما ہچ پیمیں مز نہ لوٹاں. ایوکءَ اللہءِ وش کنگءِ ہاترا من ایشی دعوتءَ دیاں. دگہ ہچ لوٹ منءَ نیست.

(۴) (قَدْر) معنیٰ اندازہ کنگ اِنت. کجام یک چیزےءِ حقیقتءُپہ دلیں زانگءَ قَدْر گوْشنت. بزاں کافراں اگں اللہ جاہ بیاوَرتیں، ءُآیاں اللہءِ پدلیں معرفت ءُزانت بہ بوتیں گڑا آیاں ہجبر پیغمبرانی ءُآیانی سرا ایرگپتگیں احکامانی انکار نہ کت. پرچہ کہ اے انکارکنگءِ معنیٰ ہمیش اِنت کہ بزاں اللہءَ اے انسا ن ہنچو بے مقصدءَ جوڑکتگ اَنت، ءُآیاں زندگی گوْازینگءِ واستااے احکامانی ضرورت نہ اِنت. حالانکہ اے اللہءِ شانءَ بلاہیں بے ادبیءُگستاخی ے کہ آبے مقصدءَ چیزے جوڑ بکنت کجا کہ انسانءِ پیمیں مہلوکےءَ کہ اللہءَ بلاہیں فہم ءُزانتےداتگ. فرمان اِنت ﴿اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنٰكُمْ عَبَثًا وَّاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُوْنَ ۞ فَتَعٰلَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيْمِ﴾ کہ زانءَ شما ہمے گمان داشتگ کہ ماشمارا ہنچو بے مقصدءَ جوڑکتگ، =

عَلٰى بَشَرٍ مِّنْ شَيْءٍ ۗ قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ الَّذِيْ جَآءَ بِهٖ مُوْسٰى نُوْرًا وَّهُدًى لِّلنَّاسِ تَجْعَلُوْنَهٗ قَرَاطِيْسَ تُبْدُوْنَهَا وَتُخْفُوْنَ كَثِيْرًا ۚ وَعُلِّمْتُمْ مَّا لَمْ تَعْلَمُوْٓا اَنْتُمْ وَلَآ اٰبَآؤُكُمْ ۖ قُلِ اللّٰهُ ۙ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِيْ خَوْضِهِمْ يَلْعَبُوْنَ ﴿۹۱﴾

کہ رہ نہ داتگ اللہءَ پہ ہچ انسانءَ ہچ چیز، بگوْش کہ کےءَ راہ داتگ ہما کتاب کہ موسی زرت ءُآوُرت؟ کہ نورے اَت ءُہدایتے اَت پہ مردماں[1]، ہما کہ شما تاک تاک کتءُمردماں پیش داشت ءُبازینے چیر دات[2]، ءُشما زانت دیگ بوت اِت ہماچیزیکہ نہ زانتگ اَت شما ءُشمئے پتءُپیرکاں[3]، بگوْش کہ اللہءَ (دیم داتگ اَت)[4]، نوں بل آیاں آیانی بکواسانی تہا کہ گوْازی کنند.

= ءُشمارامئے نیمگءَ برترّگی نہ اِنت؟ باز برزءُبالا اِنت بادشاہیں ءُبرحقّیں اللہ (چہ ایشی کہ بے لوٹءُمقصدءَ چیزے جوڑبکنت) [سورة المؤمنون: ۱۱۵-۱۱۶].

(۱) مراد مکّہءِ کافراَنت کہ آکفرءِ تہا ءُپیغمبرءِ دروگ بند کنگءِ تہا ہنچو دیما شت اَنت کہ گوشت اِش اللہءَ ہچ انسانءِسرا ہچ دیم نہ داتگ. گوْشئے کہ آیاں دریں پیغمبرانی پیغمبری نہ منّ اِت. بلے ہمے کافرانی یہودیانی گورا رَوءُ آ ہست اَت، پمیشا آیاں موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ لہتے معجزہ منّ اِت، گڑا اللہ پاکءَ فرمان کت کہ اے چونیں ہبرے کہ چے دیمءَ ہمیشی گوْش اِت کہ اللہءَ ہچ انسانءِسرا وحی دیم نہ داتگ ءُچادیمءَ موسٰیءِ لہتے معجزہ منّ اِت، زانءَ موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ معجزہ اللہءِ دیم داتگیں نہ اَنت؟ بزاں شمئے ردءُباطل بوگءِیک دلیلے ہمیش اِنت کہ شما برے یک ہبرے کن اِت، ءُوتءَ یک ہبرےءِ سرانہ دارات، وت نہ زان اِت کہ ماچے گوْشگ ایں، ءُمارءَ چے گوْشگ لوٹیت، ءُلہتینءَ یہودی مراد زرتگ اَنت بلے حافظ ابن کثیر ایشانی رد کتگ. واللہ أعلم (سرجمیں بیان تفسیر ابن کثیرءِ تہا چارگ بہ بیت).

(۲) چہ ایشی مراد یہودی اَنت کہ آیاں تورات بہرءُتہرکت. بازیں ہبرءُ احکامے کہ آیانی دلءِ تبءَ نہ اِتنت آہش چیردات اَنت، ءُظاہراِش نہ کت اَنت، چوکہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ صفاتانی ءُآئی آیگءِمژدہءِ بیان اِنت، ءُبدکاریں سورکتگیں جنین ءُمردینے سنگ ریچ کنگ اِنت. ءُدگہ لہتے ہنچیں احکام اِتنت کہ دوست اِش نہ بوت اَنت.

(۳) بزاں گوں قرآنءِ دیم دیگءَ اللہءَ شمارا چہ ہنچیں چیز ءُخبراں آگاہی دات کہ چہ ایشی پیسر شمارا ءُچہ شمئے پت ءُپیرکاں ہچ کسءَ آئی زانت نہ بوتگ. گوْشگ ہمیش اِنت کہ اللہءَ گوں قرآنءِ دیم دیگءَ پہ شما علم ءُزانتءِ یک بلاپیں دروازگے ہچ کت، ءُشمئے سرا مزنیں احسانے کت بلے شما آئی قدر ءُجاہ ءُمنزلت نہ زانت پمیشا آ نہ منّ اِت.

(۴) قرآن پاک مرادِانت.

وَهٰذَا كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ مُبٰرَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِيْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا ؕ وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ﴿۹۲﴾

۹۲. ءُاے یک (مزن شانیں) کتابے کہ ما دیم داتگ بابرکتین ءُباور داروک اِنت ہما کتابءِ کہ چہ آئی پیسر اِنت ءُتا کہ تو بترسین ئے مکہءِ مردماں[1] ءُآئی کرءُ گوْرءِ (مردماں) ءُہما کہ ایمان ءُیقین دارَانت پہ آخرتءَ آایمان کارَانت ایشی سرا، (قرآنءِ) ءُآپہ وتی نمازاں پابندَانت[2].

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ اُوْحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوْحَ اِلَيْهِ شَيْءٌ وَّمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ ؕ وَلَوْ تَرٰۤى اِذِ الظّٰلِمُوْنَ فِيْ غَمَرٰتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُوْۤا اَيْدِيْهِمْ ۚ اَخْرِجُوْۤا اَنْفُسَكُمْ ؕ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيٰتِهٖ تَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿۹۳﴾

۹۳. ءُکئے اِنت ظالم تر چہ ہما شخصءَ کہ آئی دروگ بست اللّٰہءِ سرا، یاکہ گوْشت ئےِ کہ منی نیمگءَ وحی کنگ بوتگ، ءُحقیقتءَ آئی نیمگءَ ہچ وحی کنگ نہ بوتگ، ءُہما کہ گوْشت ئےِ من دیم دیاں ہما پیما کہ اللّٰہءَ دیم داتگ، ءُاگاں تو بگندئے وہد یکہ ظالم مرگءِ سکیانی تہءَ بنت، ءُملائکہ دراج کنند وتی دستاں، در بکن اِت وتی روحاں، مروچی شمارا مُزّا دیگ بیت رزوائیءِ عذاب، پہ سوبءَ ہمیشی کہ شما اللّٰہءِ سرا دروگ بستگ ناحقّءَ ءُشما آئی آیاتانی دیمءَ وتءَ مزن لیک اِتگ.

---

(۱) مراد مکّہ اِنت، آئی ءَامّ القرٰی آئی عزّتءُاحترام واستا گوْشگ بیت کہ اللّٰہءِ پاکیں لوگ ہموداِنت.

(۲) چہ ایشی زانگ بیت آچیز کہ مردمءَ نیکیں عمل کنگءَ پرمائیت آآخرتءِ فکرءُایمان اِنت. نماز اسلامءِ دومی مستریں رکن اِنت پمیشا ادا پہ واہگےءَ آئی نام گرگ بوت. ایشی تہا سستی کنگءُشُل بوگ یک بلاہیں تباہیءُبربادی ے. حدیثءَ ہست اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: ہرکسءَ کہ وتی نمازانی پابندی کت، آنماز پہ آئی قیامتءِ روچءَ روشنائیء، ءُدلیلے، ءُچہ عذاباں رکّگءِ سبب بنت. ءُہرکسءَ کہ ایشانی پا بندی نہ کتگ، آئرا روشنائی ءُدلیل نہ بیت، ءُنہ چہ عذاباں رکّیت. ءُقیامتءِ روچءَ فرعون، ءُقارون، ءُہامان، ءُابی بن خلفءِ ہمراہ بیت. (مسند أحمد شماره نمبر ۶۵۷۶، شیخ أحمد شاکر صحیح گوشتگ، إمام منذری ترغیب ءُترہیب تھا ایشی سند جیّد گوْشتگ).

وَلَقَدْ جِئْتُمُوْنَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنٰكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّتَرَكْتُمْ مَّا خَوَّلْنٰكُمْ وَرَآءَ ظُهُوْرِكُمْ ۚ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَآءَكُمُ الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فِيْكُمْ شُرَكٰٓؤُا ۭ لَقَدْ تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَّا كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ۝۹۴ ع

۹۴. ءُبیشک کہ شما مئے گوْرا آتک اِت ایوک ایوکءَ ہمے پیما کہ ما شمارا جوڑ کتگ اولی برا، ءُشما ویل کت اَنت ہما اسباب کہ ما شمارا داتگ اِتنت وتی پشتاں، ءُما نہ گِندیں گوں شما شمئے ہما سفارش کنوکاں کہ شما گمان کتگ کہ آشمئے رودینگءِتہا شریدارَانت نوں بیشک کہ پرْشت اَنت شمئے میانءِ (سیادءُوارثی) ءُگار بوت اَنت چہ شما ہما کہ شما (شریدار) گمان کتگ اِتنت.

اِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى ۭ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ۭ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ۝۹۵

۹۵. بیشک کہ اللہ تِرَاکینوک اِنت دانگءِ ءُگڈّگءِ، آدرکنت زندگءَ چہ مردگءَ[1]، ءُدرکنوک اِنت مردگءَ چہ زندگءَ[2]، ایش اِنت اللہ (شمئے پروردگار)، نوں کجا شما سرگردان اِت.

فَالِقُ الْاِصْبَاحِ ۚ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ۭ ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ۝۹۶

۹۶. تِرَا کینوک اِنت سباہءِ روژنائیءِ[3]، ءُجوڑئے کت شپ پہ آرامءَ[4] ءُروچ ءُماہ پہ حسابءَ،[5]

(۱) پنچوکہ چہ بیکءَ مرغ جوڑکنت، ءُچہ کافرءَ مؤمن جوڑکنت.

(۲) چوکہ چہ مرغءَ بیک جوڑکنت، ءُچہ مؤمنءَ کافر جوڑکنت.

(۳) بزاں شپءِ بروک ءُصباحءِ آروک ہوں اللہ اِنت.

(۴) بزاں دوئینانی واستایک حسابے ایرکنگ بوتگ، ہمائی رہبندءَ اے ترّءُتاب کنند. بریکّےءَ یک حدود ءُاوشتانک جاہے ہست کہ آگرماگءُزمستانءَ ہمائی تہا ترّءُتاب کنند. نوں پمیشا شپ ءُروچانی تہا بدلی کئیت، زمستانءَ روچ کسان بنت، ءُشپ دراج بنت. ءُگرماگءَ روچ دراج بنت، ءُشپ کسان بنت. اے دربا ہمائی وتی نظام ءُربہند اَنت. کس کسّے حدءِ تہا داخل نہ بیت، ءُنہ کس چہ کسّءَ پیش کپیت. سبحان اللہ! چونیں عجبیں نظامے کہ اللہءَ جوڑکتگ بلے انسان اِنت کہ انگتءَ اللہءَ پجاہ نہ یاریت، ءُآئی انکارءَ کنت. (فلاحول ولا قوّۃ إلّاباللہ).

(۵) استارانی جوڑکنگءِ اللہءَ قرآنءِتہا سئے فائدہ ءُحکمت بیان کتگ: یکّےہمیش اِنت کہ مردم راہانی روگءِ تہا چہ ہمیشاں رہشونی بزوراَنت. دومی ہماجنّءُشیطانانی جنگءِ واستاکہ آ آسمانءِ نیمگءَ =

ایش اَنت اندازه زورآورءُجوانیں زانوکے.

وَهُوَ الَّذِیْ جَعَلَ لَكُمُ النُّجُوْمَ لِتَهْتَدُوْا بِهَا فِیْ ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ؕ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰیٰتِ لِقَوْمٍ یَّعْلَمُوْنَ ﴿۹۷﴾

۹۷. ءُہماانت آذات کہ جوڑ ئے کت اَنت پہ شما استار تاکہ شما رہبری بزرورات پہ ہمیشاں، ماں تہاریاں خشکی ءُتَرّی ءِ،(۱) بیشک کہ ما زبر گیشینتگ ءُبیان کتگ اَنت آیات پہ ہما قومءِ واستا کہ آزان اَنت.

وَهُوَ الَّذِیْۤ اَنْشَاَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَّمُسْتَوْدَعٌ ؕ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰیٰتِ لِقَوْمٍ یَّفْقَهُوْنَ ﴿۹۸﴾

۹۸. ءُآہما ذات اِنت کہ جوڑے کتگ شماراچہ یک جانےءَ، نوں یکّے جاہ منندے ءُیکّے اما نتی جاگہے،(۲) بیشک کہ ما.

= روانت تاکہ چہ ہمودءَ ہبرے بُدزّانت ءُبیاراَنت، ءُپہ وتی سنگتیں سحرگراں ایشیءَ سربکنت. ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ وَجَعَلْنٰهَا رُجُوْمًا لِّلشَّیٰطِیْنِ ﴾ کہ اے استار ماپہ شیطانانی جنگءِ واستا جوڑکتگ اَنت [سورۃ الملک: ۵] سئیْمی لوٹءُفائدہ ہمیش اِنت کہ پہ آسمانانی ڈولداریءِ واستا جوڑکنگ بوتگ اَنت. ہمے گوستگیں آیتءِ تہافرمان اِنت ﴿ وَلَقَدْ زَیَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْیَا بِمَصَابِیْحَ ﴾ بیشک ما ڈولدارکت اوّلی آسمان گوں چراغاں [سورۃ الملک: ۵] مراد استاراَنت. بیدءِایشاں استارانی جوڑکنگءِ دگہ ہچ مقصد نیست، ءُبیدءِ ایشی اگں یکّے استارانی بابتءَ دگہ عقیدہے بداریت آردیءِ سرا اِنت، ءُپہک ردانت لہتے سلفءِ قول اِنت کہ (من اعتقد فی النّجوم غیر ثلاث فقد أخطأ، وکذب علی اللہ) (ابن کثیر). بزاں ہرکس کہ استارانی بابتءَ بیدءِ اے سئیں چیزاں دگہ عقیدہے بداریت بزاں آرد اِنت، ءُآئی اللہ سرا دروگ بست.

(۱) مروچاں اے علم نجوم کہ سک شنگ اِنت کہ نجومی پہ ہمے استارانی سببءَ دیمءِ حالانی بابتءَ آگاہی دینت کہ فلانیءِ استار ایش اِنت، ءُآئی تہا اے اے چیز ہست اَنت. اے دربا بے بنیادیں ءُردیں چیزاَنت. ایشانی سرا ایمانءُیقین کنگ پہ ایمانءَ بلاہیں خطرے. اے پیما کہ آڑکیں زمانگءِ، ءُدیمءِ حالانی تعلّق گوں غیبءَ اِنت. ءُغیبءِ علم ءُزانت بیدءِ اللہءَ ہچ کسءَ نیست اِنت. فرمان اِنت ﴿ قُلْ لَّا یَعْلَمُ مَنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الْغَیْبَ اِلَّا اللّٰهُ ﴾ بفرماکہ زمینءُ آسمانانی تہا بیدءِاللہءَ کس غیب بزاں چیرینءَ نہ زانت. [سورۃ النمل: ۶۵] ءُدگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿ وَمَا تَدْرِیْ نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ﴾ کہ ہچ نفس نہ زانت کہ باندات ءَ چے کنت. [سورۃ لقمان: ۳۴] مسلمانءَ کہ وتی ایمان دوست اِنت گڑا باید اِنت کہ چہ اے چیزاں وتءَ دور بداریت تاکہ آئی ایمان چہ آئی دستءَ درمہ ئیتءُمہ رؤت.

(۲) چہ ﴿ فَمُسْتَقَرٌّ وَّمُسْتَوْدَعٌ ﴾ مراد چے اِنت؟ اے بابتءَ اختلاف ہست. گیشتریں مفسر ہمیشی گوْشنت کہ چہ ﴿ فَمُسْتَقَرٌّ ﴾ ماتءِ رحم مراد اِنت. ءُچہ ﴿ وَّمُسْتَوْدَعٌ ﴾ پتءِ (اصلاب) بزاں پُشت مرادِانت. حافظ ابن کثیر ہمے گچین کتگ. چیزیءِ نزّیکءَ چہ ﴿ فَمُسْتَقَرٌّ ﴾ دنیاءِ زندگی مراد اِنت. ءُچہ ﴿ وَّمُسْتَوْدَعٌ ﴾ قبرءِ زندگی مرادِانت. دگہ قول ہوں ہست.

زبرگیشینتگ ءُبیان کتگ اَنت آیات پہ ہما قومءَ کہ آفہم اَنت.

وَهُوَ الَّذِيٓ أَنزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَأَخۡرَجۡنَا بِهِۦ نَبَاتَ كُلِّ شَيۡءٖ فَأَخۡرَجۡنَا مِنۡهُ خَضِرٗا نُّخۡرِجُ مِنۡهُ حَبّٗا مُّتَرَاكِبٗا وَمِنَ النَّخۡلِ مِن طَلۡعِهَا قِنۡوَانٞ دَانِيَةٞ وَجَنَّٰتٖ مِّنۡ أَعۡنَابٖ وَٱلزَّيۡتُونَ وَٱلرُّمَّانَ مُشۡتَبِهٗا وَغَيۡرَ مُتَشَٰبِهٍۗ ٱنظُرُوٓاْ إِلَىٰ ثَمَرِهِۦٓ إِذَآ أَثۡمَرَ وَيَنۡعِهِۦٓۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكُمۡ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ٩٩

۹۹. ءُآہما ذات اِنت کہ ایر ئِے ریتکگ چہ آسمانءَ آپ، نوں ما درکت چہ ہمائی (بزاں آپءِ) سوبءَ ہرپیمیں رُدگی چیز، نوں مادرکت چہ آئی سبزی کہ ما درکنیں چہ آئی دانگ سر پہ سریں، ءُچہ مَچّءِ کوکرءَ ایر لُمبتگیں ہوش، ءُباغ ہنگورانی، ءُزیتونءُہنار، لہتے ہمرنگ اَنتءُلہتے ہمرنگ نہ اَنت، بچارات آئی بر ءُثمرءَ وہدیکہ آثمرہ ءُبر دنت ءُآئی پشّگءَ، بیشک ایشانی تہا عبرتءِ چیز ہست پہ ہما قومءَ کہ ایمان کاراَنت.

وَجَعَلُواْ لِلَّهِ شُرَكَآءَ ٱلۡجِنَّ وَخَلَقَهُمۡ وَخَرَقُواْ لَهُۥ

۱۰۰. ءُجنّ اِش آئی شریدارکت اَنت ءُحقیقتءَ آہمائی جوڑ کتگ اَنت[1]، ءُٹہینت اِش پہ

(۱) اے آیتء تفسیر سئے وڑا کنگ بوتگ. یک روایتے تہا چہ عبداللہ بن عبّاس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا اے پیمءَ بیان اِنت کہ اے آیت ہمازندیق ءُمجوسیانی بابتءَ نازل بوت کہ آیانی عقیدہ ہمیش اَت کہ اے جہانءِجوڑکنوک دوخدا اَنت. جوانیں چیزانی جوڑکنوک اللہ اِنت، ءُگندگیں چیزانی جوڑکنوک شیطان اِنت. مجوسی اللہءَ «یزدان» گوشنت، ءُشیطانءَ «اہرمن» گوشنت. امام رازیءِ گچین ہمیش اِنت کہ ادءَ چہ جنّاں مراد فرشتہ اَنت. چوکہ جن ہماچیزءَ گوشنت کہ آچہ چمّاں چیر اِنت، ءُگندگ نہ بیت پمیشا ملائکتاں ادءَ جن گوشگ بوت کہ گندگ نہ بنت. بزاں اے آیت ملائکتانی بندگی کنوکانی ردّاِنت (تفسیرالکبیرللرّازی) دگہ یک تفسیرے ہمیش اِنت کہ مراد اے نہ اِنت کہ مشرکاں جنّ ءُشیطانانی ہماپیم بندگی کت کہ آدگرانی بندگی کنگ بیت بلے چوکہ اے باطلیں معبودانی بندگی کنگءِ پرماؤک ءُحکم دیوک، ءُایشی سبب ہمے شیطان اَنت پہ ہمے سببءَ بزاں ایشانی بندگی کنوک درحقیقت شیطانءِ بندگی کنوک اَنت، ءُایشانی بندگی کنگ درحقیقت شیطانءِبندگی کنگ اِنت. ہنچوکہ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُءَ وتی پتءِ بتانی بندگی کنگ چہ شیطانءِ بندگی کنگءَ تعبیر کت پرچہ کہ ایشی پرماؤک شیطان اَت. فرمان اِنت ﴿ يَٰٓأَبَتِ لَا تَعۡبُدِ ٱلشَّيۡطَٰنَۖ إِنَّ ٱلشَّيۡطَٰنَ كَانَ لِلرَّحۡمَٰنِ عَصِيّٗا ﴾ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ وتی پتءَ گوشت کہ اے ابّاجان شیطانءِ بندگیءَ مکن. بیشک کہ شیطان رحمانءِ مزنیں نافرمانے. [سورۃ مریم: ۴۴] اے آیتے ہمے تفسیر حافظ ابن کثیر کتگ. واللہ أعلم بالصّواب.

بَنِيْنَ وَبَنٰتٍۢ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۭ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يَصِفُوْنَ ۝۱۰۰

آئی (اللهءَ) ءُجنـک، بیـدءِ زانـتءَ[1] آپاک اِنت ءُبـاز بلندیں چہ ہما صفتاں کہ آہش بیان کنـنت.

بَدِيْعُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ اَنّٰى يَكُوْنُ لَهٗ وَلَدٌ وَّلَمْ تَكُنْ لَّهٗ صَاحِبَةٌ ۭ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝۱۰۱

۱۰۱. بےدرورءَ جوڑکنوک اِنت آسمانانی ءُزمینءِ، چہ کجا آئرا چک بیت حالانکہ آئراجَن نیست، ءُہمائی جوڑ کتگ اَنت دریں چیز، ءُآہرچیزءَ زبر زانوک اِنت.

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوْهُ ۚ وَهُوَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ۝۱۰۲

۱۰۲. ایش اِنت شـمئے اللہ کہ شـمئے پروردگار اِنت، نیسـت دگـہ معبودءِ برحقءُمشـکل کشا بیدءِ ہمائی، جوڑ کنوک اِنت ہرچیزءَ، نـوں ایـوکءَ ہمـائی بنـدگیءَ بکـن اِت، ءُآہرچیزءِ سرا نگہبانی کنوک اِنت.

لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ ۡ وَهُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَ ۚ

۱۰۳. دیسـت نہ کنـت آئـرا چـم (دنیاءِتہـا)[2]

---

(۱) یعنی بیدعلم ءُدلیلءَ یہودیاں گوشت عزیر عَلَيْهِ السَّلَامُ اللہ چکّ اِنت، ءُنصارایاں گوشت عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ اللہ چکّ اِنت، ءُمکّہءِ مشرکاں گوشت کہ فرشتہ اللہءِ جنین زہگ اَنت.

(۲) ایـشی یک معنیءِ علمایاں ہمے بیان کتگ کہ اللہءِ سرجمیں حقیقتءَ، ءُآئی جوانیاں کس زانت نہ کنت، بزاں آئی صفاتانی تہا میدان ہنچو پراہ اِنت کہ انسان وتی علم ءُعقلءِتہا آیاں جاگہ دات نہ کنت. پیغمبرءِ یـک دعائےءِ تہا اے لفظ بسـت اَنت (لا أحصي ثناءً عليك أنت كما أثنيت على نفسك) کہ ما تئی تعریف ءُتوصیفءَ شـمار کت نہ کنیں، تو ہنچش ئے کہ تووت وتی توصیف بیان کتگ. لہتینءَ ایشی معنیٰ ہمے کتگ کہ اللہءَ کس دیست نہ کنت. اے پیما ایشی معنیٰ ہمے بیت کہ د نیاءِ تہا کس آئیءَ دیست نہ کنت پرچہ کـہ آخرتءِ بابتءَ قرآن وت فرمان کنت ﴿وُجُوْهٌ يَّوْمَىِٕذٍ نَّاضِرَةٌ * اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ﴾ آروچءَ بازیں دیمء تر ءُتازہ بیت، وتی پروردگارءِ نیمگءَ چاراں بنت. [سورة القيامة: ۲۲] ءُدگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿كَلَّآ اِنَّهُمْ عَنْ رَّبِّهِمْ يَوْمَىِٕذٍ لَّمَحْجُوْبُوْنَ﴾ [سورة المطفّفين: ۱۵] بیشـک کافر آروچءَ چہ وتی پروردگارءَ پردہءِتہابنت. امام شافعی رَحِمَهُ اللَّهُ ہمے آیتے تفسـیرءَ گوْشیت کہ اے آیت ہمیشی دلالتءَ کنت کہ مؤمن قیامتءِ روچءَ چہ وتی پروردگارءَ پردہءِتہانـہ بنت. بزاں اللہءِ دیدار آیاں نصیب بیت. اے بابتءَ صحیحیں ءُمتواتریں حدیث ہسـت کہ مؤمن قیامتءَ اللہ پاکءِ دیدارءَ ہنچو کنت کہ بے جمریں شپءَ صاف صافیں آزمانءِ دیما چاردہی ماہ گندگ بیت. (تفسیر ابن کثیر).

وَهُوَ اللَّطِيْفُ الْخَبِيْرُ ﴿۱۰۳﴾

ءُآدیست کنت چماں، ءُہما اِنت سکیں ہبورت چار ءُجوانیں خبردار.

قَدْ جَآءَكُمْ بَصَآىِٕرُ مِنْ رَّبِّكُمْ ۚ فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا ؕ وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيْظٍ ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. بیشک کہ آتکگ پہ شما روژنائیں دلیل چہ شمئے پروردگاءِ نیمگءَ[۱]، نوں ہرکسءَ کہ چم پچ کت اَنت، گڑا (آئی نپ) پہ آئی جندءِ واستا اِنت، ءُہرکس کہ کور بوت گڑا (آئی تاوان) پہ آئی جندءِ واستا اِنت ءُمن شمئے سرا نگہبانی کنوک نیاں[۲].

وَكَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ وَلِيَقُوْلُوْا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهٗ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. ءُہمے پیما ما پدماں پدا بیرہ د ئیں آیاتاں تاکہ آبگوْش اَنت کہ تو سبق گپتگ (چہ دگرےءَ)[۳] ءُتاکہ ما ایشیءَ وش ڈنءَ بکنیں پہ ہما قومءَ کہ آزان اَنت.

اِتَّبِعْ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۱۰۶﴾

۱۰۶. ءُرندگیریءَبکن ہما چیزءِ کہ وحی کنگ بیت تئی نیمگءَ، چہ تئی پروردگارءَ نیست دگہ معبودءِ برحق ءُمشکل کشا بیدءِ ہمائی، ءُیک کر بکن وتءَ چہ مشرکاں.

وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَآ اَشْرَكُوْا ؕ وَمَا جَعَلْنٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيْظًا ۚ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيْلٍ ﴿۱۰۷﴾

۱۰۷. ءُاگاں اللہءَ بلوٹ اِتیں گڑا آیاں شرک نہ کت،[۴] ءُما ترا جوڑ نہ کتگ آیانی سرا

---

(۱) مراد ہما معجزہ ءُنشانی اَنت کہ اللہءَ پیغمبرءِ سرا دیم دات اَنت. ءُمستریں معجزہ قرآن اِنت کہ آئی بابتءَ اللہ پاکءَ چیلنج کتگ کہ آئی پیمیں یک آیتے ہوں کس آؤرت نہ کنت.

(۲) بزاں منی کار ایوکءَاللہءِ حکمانی رسینگ اِنت. ہدایت دیگءُنہ دیگ آاللہءِ کاراِنت.

(۳) بزاں توحید ءُآئی دلیلانی دماں پہ دماں ءُوڑ وڑءَ بیان کنگءَ چہ مشرکاں ہمے فہم اِت کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جاگہےءَ تعلیم گرگءَ اِنت، ءُہمیشاں پدا پہ ما بیان کنت. ءُحقیقت چو نہ اَت، اے درہا آیانی دروگ اِتنت، بلکیں اے دماں پہ دماں بیان کنگءِلوٹ مردمانی سرءَ حجّت قائم کنگی اِنت، ءُہبر پہکءَ آیانی دلالی تہا نندارینگی اِنت.

(۴) ایشی معنٰی اے نہ اِنت کہ اللہ آیانی شرک ءُکفر کنگءِسرا وشّ اِنت، اگن اے مراد بہ بوتیں گڑا اللہءَ =

نگهبانی کنوک، ءُتو نه ئے آیانی ذمه دار.

وَلَا تَسُبُّوا الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًۢا بِغَيْرِ عِلْمٍ ؕ كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ اُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ۪ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ مَّرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. ءُبدمه گوْش اِت همایاں که آهش توار بردینت بیدءِ اللّٰهءَ، گڑا آبد گوْشنت اللّٰهءَ په بے ادبی ءُبے علمی[۱]، همے پیما ما ڈولدار کتگ اَنت په هر ٹولیءَ آئی (بدیں) عمل، پدا آیانی پروردگارءِ نیمگا اِنت آیانی واترجاه، پدا آ سرپد کنت آیاں چه هماکاراں که آیاں کتگ اَنت.

وَاَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَآءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَّيُؤْمِنُنَّ بِهَا ؕ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيٰتُ عِنْدَ اللّٰهِ ؕ وَمَا يُشْعِرُكُمْ ۙ اَنَّهَآ اِذَا جَآءَتْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۰۹﴾

۱۰۹. ءُآیاں اللّٰهءِ نامءَ سوگند وارت محکمیں سوگند که اگاں بئیت آیانی گورا نشانی یے گڑا الّمءَ آایمان کارَانت آئی سرا[۲]، بگوْش بیدءِ ایشی دگه هچ نیست که نشانی اللّٰهءِ گوْراینت[۳]، ءُشما(مسلمان)چے سرپداِت، وهدے آنشانی بئیت (کافرانی

= پیغمبر چه شرک ءُکفرءَ منَه کنگءِ واستا دیم نه دات اَنت . بلکیں ادا آئی تکوینی مشیّت مرادِانت. مطلب همیش اِنت که اگں اللّٰهءَ په جبر ءُزور مردم ایمانءِسرا آرگ بلوٹ اِتین اَنت گڑا آئی اے پیم کت کو، ءُاے پیما هچ کافرءُمشرک پشت نه کپت، بلے چوکه اللّٰهءَ مردم چکّاسگی اِتنت پمیشا آئی زور نه کت بلکیں مردمانءِ گچینی دات که باریں کئے ایمان کاریت، ءُکئے کفر کنت.

(۱) چه عبدالله بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا روایت اِنت: آگوْشیت مشرکاں گوں واجهءَ همے گوشت که تو چه مئے معبودانی بد ءُردگوْشگءَ بس بکن اگں نه ما تئی معبودءَ هوں بد ءُرد گوْشیں. اللّٰهءَ همے آیت نازل کت. چه همے آیتءَ مفسّریناں همے اصول زرتگ (ترك المصلحة لمفسدة أرجح منها) که یک چیزے مباح ءُجائز اِنت بلے چه آئی کنگءَ مستریں فسادےءِ جوڑ بوگءِ ترس هست گڑا اودءَ آمباح ءُجائزیں کار ویل کنگ به بیت. بزاں اے باطلیں معبودانی بد ءُرد گوْشگ بنفسه (بزاں اے کارءِ جند)جائز اِنت بلے چوکه چه ایشی مستریں فسادےءِ جوڑ بوگءِ خطره هست اَت. ءُآهمیش اَت که مشرک په نادانی ءُبے وقوفی ایشی بیرءَ اللّٰهءَ بد ءُرد گوْشنت. پمیشا اللّٰهءَ چه ایشی منَه کت. ءُاے قانونءَ سدّ الذّریعة هم گوْشگ بیت.

(۲) مراد هما نشانی اَنت که مشرکاں وت لوٹ اِتنت. (ایشی سرجمیں بیان سورة بنی إسرائیل تها چارگ به بیت).

(۳) بزاں نشانیانی آروک الله اِنت. آوتی حکمتءِ رهبندءَ هرچیکه بلوٹیت هما پیم فیصله کنت. آئی کارانی تها کسّءَ گچینی نیست.

گوْرا) آایمان نیار اَنت[1]

وَنُقَلِّبُ اَفْـِٕدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوْا بِهٖٓ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّنَذَرُهُمْ فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿۱۱۰﴾

۱۱۰. ءُماچیّ کنیں آیانی دلاں ءُچماں ہماپیما کہ آیاں ایمان نیاؤرت ایشی سرا اولی برا[2]، ءُویل کنیں آیاں آیانی سرکشیءِتہا کہ آسرگردان اَنت.

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَّا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْٓا اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُوْنَ ﴿۱۱۱﴾

۱۱۱. ءُاگاں مادیم بدئیں آیانی نیمگءَ فرشتگ ءُگوں آیاں ہبر بکنند مردگ، ءُمُچ بکنیں(ءُبیاریں) آیانی گوْرا درہیں چیزاں دیم پہ دیمءَپدا ہوں آایمان نیاراَنت بلے ایکہ اللہ بلوٹیت[3]، بلے آیانی گیشتریں نادان اَنت.

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيٰطِيْنَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوْحِيْ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوْرًا ۭ وَلَوْ شَاۗءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوْهُ

۱۱۲. ہمے پیما ماجوڑ کتگ ہرنبیءِ واستا دژمن چہ شیطانیں انسانان ءُجنّا ں کہ آدؤر دینت یکءَ دگرءِ نیمگءَ ڈولداریں ہبرریپینگءِ[4]، ءُاگاں بلوٹ اِتیں تئ

---

(۱) چوکہ مسلمانانی دلءَ ہمے ہبرآتک کہ چوں وشّ اَت اگں اللہءَ آیانی دلءِ تبءِ نشانی دیم بداتیں، بلکیں ایمان اِش آؤرت، گڑا اللہءَ ایشاں پسّودات کہ شما ایشانی حا لءَ سرید نہ اِت، ایشانی سرا ہرچ پیمیں نشانی بئیت اے پداہوں ایمان نیاراَنت.

(۲) اے آیت آگاہی دنت ہما مردماں کہ آاللہءِ آیاتاں جوان جوانءَ زان اَنت ءُفہم اَنت، پداہم نہ زوراَنت اِش، کہ اللہ اے پیمیانی دلاں مہر جنت، گڑا ہجبر اے پیمیں مردماں ہدایت دست نہ کپیت، پمیشا مردم حقّءِ زورگءَ دیر مہ کنت کہ اے آئءَ بازگراں کپیت.

(۳) بزاں تاوہدیکہ اللہ مہ لوٹیت ہچ پیمیں نشانی مردمءَ پہ راستیں راہءَ آؤرت نہ کنت. ہدایت ءُگمراہی اللہءِ دستی چیزاَنت. ہرکسءَ کہ بلوٹیت آئءَ ہدایت دنت، ءُہرکسءَ کہ بلوٹیت آئرا گمراہ کنت. بلے ہرآشخص کہ پہ دلءُصدق ہدایتءِ لوٹوک بہ بیت، ءُآئی واستا جہدبکنت، اے پیمیں مردماں الّمءَ اللہءِ کمک بیت، ءُآیاں ہدایت دنت. فرمان اِنت ﴿وَيَهْدِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ يُّنِيْبُ﴾ ہدایت د نت ہمائرا کہ آئی نیمگءَ واترکنت. [سورۃ الشّوریٰ: ۱۳].

(۴) ہنچوکہ چہ ابی ذرّ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: اے ابوذر وتءَ اللہءِ میار =

فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُوْنَ ﴿۱۱۲﴾

پرورد گارءَ گڑا آیاں اے کار نہ کت[1]، نوں آہا ں ویل بکن آبزان اَنت ءُآیانی دروگ.

وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٕدَةُ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوْا مَا هُمْ مُّقْتَرِفُوْنَ ﴿۱۱۳﴾

۱۱۳. ءُتاکہ مئیل بکن اَنت آئی نیمگءَ د ل ہما مردمانی کہ ایمان نُیقین نہ دارَانت آخرتءِ سرا، تاکہ ایشی دوست بدارَانت ءُتاکہ آہوں بکننت ہرچیکہ آکنگءَ اَنت[2].

اَفَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْتَغِيْ حَكَمًا وَّهُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتٰبَ مُفَصَّلًا ۭ وَالَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ

۱۱۴. آیا اللّٰہءَ ابید من دگہ فیصلہ کنوکے شوہازبکناں، ءُہمااِنت کہ دیم ئے داتگ شمئے نیمگءَ کتاب سرجمءَ[3]، ءُہمایاں کہ ما کتاب داتگ آزان اَنت کہ

= ءُباہوٹ بکن چہ جنّیں ءُانسانیں شیطاناں، ابوذر جست کت کہ اللّٰہءِ نبی انسانانی تہا ہوں شیطان ہست؟ واجہءَ فرمان کت: کہ ہؤہست. (السّنن الکبرٰی للنّسائی رَحِمَہُ اللّٰہُ، کتاب الاستعاذہ، باب الاستعاذۃ من شرّ شیاطین الإنس) حافظ ابن کثیر بیان کنت کہ اے حدیثءِ دریں طرقانی تہا ضعف ءُنزوری ہست. ءُچہ اے درستانی یک جاگہءَ کنگءَ اے حدیث صحیح بیت. بزاں اے جنّیں ءُانسانیں شیطان مردمانی گمراہ کنگءِ واستا یکّءَ دگرءِ کمک بنت. ءُیکّءَ دگرءَ سوج ءُسرکن اَنت. اے آیتءِ تہا محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ دل بدّی رسگءَ اِنت کہ تو پہ ایشی پریشاں مہ بوکہ ترا دژمن ہست، ءُآتئی خلافءَ کنند. چہ توپیسر ہرچیکہ پیغمبر آتکگ آدرستاں تئی پیما دژمن بوتگ. ہر آمردم کہ حقءِ دعوتءَ دنت الّمءَ آئءَ دژمن بیت. اے بوت نہ کنت کہ مردمے حقءِ سرابہ بیتءُآئءَ دژمن مہ بیت.

(۱) بزاں اگن اللّٰہءَ دنیاءِتہا ایشاں گچینی مہ داتیں، ءُآیانی سرا جبرءُزور بکتیں گڑا ہجبر ایشاں اے پیم کت نہ کت، بلے چوکہ اللّٰہءَ چکّاسگی اِتنت پمیشا آئی دنیاتہا ہر انسانءَ گچینی دات کہ باریں کئے اللّٰہءِ ءُپیغمبرانی راہءَ زوریت، ءُکئے آیانی نافرمانیءَ کنت.

(۲) بزاں اے شیطانانی گمراہیانی شکار ہمامردم بنت کہ آیانی ایمان آخرتءِسرا نزورانت.

(۳) کافراں گوشت کہ اے محمّد تومئے معبوداں باز بدءُردگوشتگ، نوں مئے صبرءُبرداشتءَ جواب داتگ، پمیشا تومئے ءُوتی میانءَ یک فیصلہ کنوکے شوباز بکن کہ آمئے فیصلہءَ بکنت. گڑا اللّٰہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہمے پسّودات کہ آیا بیدءِاللّٰہءَ دگہ فیصلہ کنوکے شوباز بکناں حالانکہ ہمائی قرآن پاک پہ شمئے رہشونیءَدیم داتگ کہ آئی تہا حلالءُحرام پدّرکنگ بوتگ اَنت، وہدیکہ قرآنءَ اے معبود رد گوشتگ اَنت گڑا پہ آیانی باطل بوگءَ ہمے چیز وت بسّ اِنت.

يَعْلَمُوْنَ اَنَّهٗ مُنَزَّلٌ مِّنْ رَّبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ ﴿١١٤﴾

اے ایر گیجیگ بوتگ چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ پہ راستی، نوں تو ہجبر مہ بو چہ شک کنوکاں.

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَّعَدْلًا ۭ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِهٖ ۚ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿١١٥﴾

۱۱۵. ءُسرجم بوت ہبر تئی پروردگارءِ گوں راستی ءُانصافءَ، کس بدل کت نہ کنت آئی ہبراں، ہماانت جوانیں اشکنوک ءُزبریں زانت کار.

وَاِنْ تُطِعْ اَكْثَرَ مَنْ فِي الْاَرْضِ يُضِلُّوْكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُوْنَ ﴿١١٦﴾

۱۱۶. ءُاگاں تو رند گیریءَ بکنئے دنیاءِ گیشترینانی آترا گار کننت چہ اللہءِ راہءَ، آگمانءِ سرا رونت ءُہنچیں اندازہ جن اَنت[1]

(۱) قرآنءَ اے حقیقت باز جاگہءَ بیان کتگ. ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ وَمَآ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴾ گیشتریں مردم ایمان آروک نہ اَنت توری توحرص ءُتمنّا بدارئے. [سورۃ یوسف: ۱۰۳] ءُفرمان اِنت ﴿ وَقَلِيْلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ ﴾ منی بندیانی تہا شکرگذاریں مردم باز کمّ اَنت. [سورۃ سبأ: ۱۳] ءُفرمان اِنت ﴿ وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا ﴾ مردمانی گیشتریں ایوکءَ گمانءِ رندگیری کنوک اَنت. [سورۃ یونس: ۳۶] ءُفرمان اِنت ﴿ وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُوْنَ ﴾ مردمانی گیشتریں اللہءِ سرءَ ایمان نیارانت بلے ہمے حالتءَ کہ آشرک کنوک اَنت. [سورۃ یوسف: ۱۰۶] بزاں ایمانءِ ءُاسلامءِ دعوا کنوکانی گیشتریں بہر شرکءِ تہابڈگیتگ. ءُفرمان اِنت ﴿ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴾ بیشک چہ ایشانءُ پیسر ہوں مردمانی گیشتریں بہر گمراہ بوتگ. [سورۃ الصّافات: ۷۱] سورۃ الشّعراء تہا بازیں قومانی بیان آتکہ، ءُہرج قومءِ بیان کنگءَ رنداللہءَ ہمے بیان کتگ ﴿ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴾ [سورۃ الشعراء، آیت نمبر: ۸، ۶۷، ۱۰۳، ۱۲۱، ۱۳۹، ۱۵۸، ۱۷۴، ۱۹۰] کہ آیانی گیشتریں ایمان آروک نہ بوتگ اَنت، نوں اے درہیں آیت ہمیشی سرا دلالت کنند کہ مردمانی گیشتریں بہر ہرزمانگءَ گمراہیءِ سرا بوتگ اَنت، ءُگمراہ ہردورءَ گیشتراَنت. پمیشکءَ گیشتری ءُبازی معیارءِ حقّ ءُباطل بوت نہ کنت. بزاں اے پیم نہ اِنت کہ ہما ہبر یا چیز کہ گیشترینان زرتگ آحقّ اِنت. ءُآکہ کمّ اَنت آناحق اَنت. بلکیں ہمے زانگ بیت ہماہبر ءُچیز کہ گیشترینان زرتگ آبا طل اِنت، ءُہماکہ آئی زوروک کمّ اَنت آحقّ اِنت. ءُاے ہبرءِ تائیدءَ ہماحدیث کنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**تفترق أمّتی علی ثلاث وسبعین فرقة کلّهم فی النار إلّا ملّة واحدة، قال من هی یارسول الله؟ قال ما أنا علیه وأصحابی**». (سنن الترمذی، کتاب الإیمان، باب افتراق هذه الأمة) شیخ البانی حدیث حسن گوشتگ. بزاں منی امّت ہفتاد ءُسئے جاگہ بہربیت، بیدءِ یکّےءَ آدگہ درہا دوزہءَ بنت. صحابیاں جست کت کہ اللہءِ رسول آیکّیں کجام اِنت (کہ چہ دوزہءَ رستگاربیت)؟ واجہءَ فرمائینت: آہما اِنت کہ منیءُ منی صحابیانی رہبندءِ سرا اِنت.

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ مَنْ يَّضِلُّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۚ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ﴿١١٧﴾

۱۱۷. بیشک کہ تئی پروردگار جوانتر زانت ہما شخصءَ کہ آگار بیت چہ آئی راہءَ، ءُآجوانتر زانت راستیں راہءِ رؤکاں.

فَكُلُوْا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيٰتِهٖ مُؤْمِنِيْنَ ﴿١١٨﴾

۱۱۸. نوں بور اِت چہ ہمائی کہ آئی سرا اللہءِ نام گرگ بوتگ اگاں شما ہست اِت آئی آیاتانی سرءَ ایمان آروک[1].

(۱) بزاں ہما جانور کہ آئی شکار ءُذبح کنگءِ وہدا اللہءِ نام گرگ بہ بیت آئرا بور اِت اگاں آچہ ہما جانوراں بہ بیت کہ آئی ورگ جائز ءُحلال اِنت. آیا جانورانی کشگ ءُذبح کنگءِ وہدءَ بسم اللہ وانگ ضروری اِنت یانہ؟ اے با بتءَ اختلاف ہست. (۱) یک ہبرے ہمیش اِنت کہ بسم اللہ وانگ جانورءِ ذ بح کنگ ءُکشگءِ وہدءَ ضروری اِنت، ءُبیدءِ آئی وانگءَ جانور حلال نہ بیت. پہ زانتءُپہ بیہالی آئی ویل کنگ سا ب یکّ اِنت. ایشی گوْشوک اِش اَنت: عبداللہ بن عمر، نافع مولی عمر، محمّد بن سیرین، شعبی، ابوثور، داؤد بن علی الظاہری. ایشانی دلیل ہمے آیت اِنت کہ اللہ فرمان کنت ہماجانور کہ آئی ہلار کنگءِ وہدا اللہ پاکءِنام گرگ بیت ہمائی بؤرات. ایشی مفہومءِ مخالف ہمیش اِنت کہ ہرآجانور کہ آئی سرااللہءِ نام گرگ نہ بیت آئءِ مہ ورات. ءُیک دلیلے دیمءِآیت اِنت ﴿وَلَا تَاْكُلُوْا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهٗ لَفِسْقٌ﴾ [سورة الأنعام: ۱۲۱] کہ مہ ورات چمائی کہ آئی سرا اللہءِ نام گرگ نہ بوتگ، بیشک اے گناہے. ءُحدیث پاکءَ ہست اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**ما أنهر الدّم وذكر اسم الله عليه فكل**» ہرآچیز کہ خونءَ بریچیت (گوں آئی جانورءِ ہلارکنگ جائز اِنت) ءُہرآجانورءِسراکہ اللہءِ نام گرگ بیت آئی بؤرات. (صحيح البخاری كتاب الذّبائح، باب التّسمية على الذّبيحة) (۲) دومی ہبر ہمیش اِنت کہ اگں پہ زانت جانورءِ ہلار کنگءِ وہدا آئی سرا اللہءِ نام گرگ مہ بیت گڑا آئی ورگ جائز نہ اِنت. ءُاگں پہ بیہالی گرگ مہ بیت گڑا ایشی ورگ جائز اِنت. ایشانی دلیل ہمیش اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**رفع عن أمّتي الخطأ والنّسيان**» کہ چہ منی امّتءَ ردی (نہ زانگ) ءُبیہالی چست کنگ بوتگ. بزاں ردی (نہ زانگ) ءُبیہالیءِسراگرفت نیست. ایشی گوْشوک ایش اَنت: امام مالك، سفیان ثوری، إمام أبوحنيفة، إسحاق بن راہویہ، عبداللہ بن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ مذہب ہوں ہمیش اِنت. (صحيح البخاری، كتاب الذّبائح، باب التّسمية على الذّبيحة) (۳) سئیمی ہبر ہمیش اِنت کہ جانورءِ ہلار کنگءِ وہدا بسم اللہءِ وانگ ضروری نہ اِنت. توری اگں یکّے پہ زانت ہوں بسم اللہءَ موانیت آئی ورگ ہوں جائز اِنت. ایشانی گوْشگ ہمیش اِنت کہ اے آیتءِ معنٰی اے نہ اِنت کہ آجانورکہ آئی ہلار کنگءِ وہدا بسم اللہ وانگ نہ بیت آئی ورگ جائز نہ اِنت بلکیں ایشی معنٰی ہمیش اِنت ہماجانور کہ اللہءِ نامءَ ہلار کنگ نہ بوت بلکیں غیراللہءِ نامءَ ہلار کنگ بوت ہمائءَ مہ ورات، بزاں ہماکہ بُتانی نامءَ یاپیرانی نامءَ ہلار کنگ بنت. حافظ ابن کثیر ہمیشی تا ئید کتگ. امام ابن عبدالبر ہوں وتی کتاب التّمہیدءِ تہا ہمے گچین کتگ. (ج: ۲۲، تاکدیم: ۳۵۱، حدیث نمبر: ۴۹) استذکارءِ تہا ہوں آئی ہمے پرکتگ. (ج: ۱۵، تاکدیم: ۲۱۴، کتاب الذبائح) ایشانی یک دلیلے ہمیش اِنت کہ =

وَمَا لَكُمْ اَلَّا تَاْكُلُوْا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَّا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ اِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِ ؕ وَاِنَّ كَثِيْرًا لَّيُضِلُّوْنَ بِاَهْوَآئِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ؕ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِيْنَ ﴿۱۱۹﴾

۱۱۹. ءُچون اِنت شمارا کہ شما نہ وراِت چہ ہمائی کہ آئی سرا اللہءِنام گرگ بوتگ، بیشک کہ آئی گیشینتگ ءُبیان کتگ اَنت پہ شما ہما چیز کہ آئی شمئے سرا حرام کتگ اَنت، بیدءِ ہما وہدا کہ شما بے وس بہ بئیت پہ آئی ورگءَ[1]، بیشک کہ بازینے گمراہ کنت(مردماں) پہ وتی واہشتاں پہ بے زانتی، بیشک کہ تئی پروردگار جُواں تر زانت زیادتی کنوکاں.

وَذَرُوْا ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهٗ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْسِبُوْنَ الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوْا يَقْتَرِفُوْنَ ﴿۱۲۰﴾

۱۲۰. ءُویل بکن اِت ظاہریں گناہءَ ءُچیریں گناہءَ، بیشک ہما مردم کہ گناہ کنند دیر نہ بیت کہ آہاں مز دیگ بیت ہرچیکہ آہاں کتگ.

= چہ بی بی عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا روایت اِنت کہ آگوشیت: لہتے مردمءَ گوں واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ ہمے ہبرکت کہ مئے گورا لہتے مردم (مراد نوکیں مسلمان اِتنت) گوشت کارانت، مانہ زانیں کہ آیاں جانورءِ کشگءِ وہدا بسم اللہ ونتگ یانہ ونتگ گڈءَ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: شما آیانی ورگءِ سرا بسم اللہ بوان اِت، ءُبؤرات (پروانیست) (صحیح البخاری، کتاب الذّبائح، باب ذبیحۃ الأعراب) امام بیہقی گوشیت اے حدیث ہمیشی دلالتءَ کنت کہ جانورانی کشگءِ وہدا بسم اللہ وانگ الّمی نہ اِنت اگں نہ واجہءَ آیانی ہلار کتگیں گوشتانی ورگءِ اجازت نہ دات تا ہما وہدا کہ آیانی سرا پتّ ءُلوٹ کنگ بہ بوتیں. (تفسیر ابن کثیر) اے مسئلہءِ تہا منی گچین ہمیش اِنت ہماجانورکہ آیانی کشگءِ وہدا مردم چہ بسم اللہ وانگءَ بیہال بوت آئی ورگ جائز اِنت. ءُآئی سرا کہ پہ زانت بسم اللہ وانگ مہ بیت آجانور ورگ مہ بیت. پہریز ہمیشی تہا اِنت. مسئلہ: چہ صحیح بخاری حدیثءَ زانگ بیت ہما دکّان ءُذبح خانہ کہ آیانی ہدابند مسلمان اَنت، ءُمردم نہ زانت کہ اودا جانورانی کشگءِ وہدا بسم اللہ وانگ بوتگ یانہ بوتگ گڑا اے پیمیں گوشتانی ورگءِ وہدا بسم اللہ وانگ بہ بیت، آیانی ورگ جائز ءُحلال بیت

(۱) بزاں سکّیں بے وسیءَ حرامیں دلوتءِ ورگ جائزاِنت بلے کدءِ ضرورتءَ نہ کہ سیرءَ ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت؛ ﴿فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ﴾ بزاں ہما شخص کہ لاچار ءُبے وس بوت، نافرمانی کنوک، ءُلذّتءِ لوٹوک ءُزیاتی کنوکےمہ بیت. نوں بیشک تئی پروردگار مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے. [سورۃ الأنعام: ۱۴۵].

وَلَا تَاْكُلُوْا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهٗ لَفِسْقٌ ؕ وَاِنَّ الشَّيٰطِيْنَ لَيُوْحُوْنَ اِلٰٓى اَوْلِيٰٓـئِهِمْ لِيُجَادِلُوْكُمْ ۚ وَاِنْ اَطَعْتُمُوْهُمْ اِنَّكُمْ لَمُشْرِكُوْنَ ﴿۱۲۱﴾

۱۲۱. ءُمہ وراِت چہ ہمائی کہ آئی سرا اللّٰہءِ نام گرگ نہ بوتگ ءُبیشک کہ اے گناہ اِنت، ءُبیشک کہ شیطان ہبر دؤردینت وتی دوستانی نیمگءَ تاکہ آگوں شما جیڑہ بکنّنت[1]، ءُاگاں شما آیانی رندگیری کت گڑا شما ہوں مشرک بوت اِت[2].

اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنٰهُ وَجَعَلْنَا لَهٗ نُوْرًا يَّمْشِيْ بِهٖ فِى النَّاسِ كَمَنْ مَّثَلُهٗ فِى الظُّلُمٰتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا ؕ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكٰفِرِيْنَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۲۲﴾

۱۲۲. آیاہما شخص کہ مردگے بوتگ پدا ما آ زندگ کت ءُما دات آئرا روژنائی یے کہ آگردیت گوں ہمائی مردمانی تہا چو ہمائی پیما اِنت کہ آتہاریانی تہا اِنت ءُچہ اودا درنئیت؟[3] ہمے پیما ڈولدار کنگ بوتگ

---

(۱) عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا ہمے آیتءِ بابتءَ فرمائینیت کہ فارسءِ مردماں مکّہءِ مشرکاں ہمے سوج دات کہ شما مسلماناں بگوْش اِت ہما ئرا کہ شما کُش اِت پہ وتی دستاں آئرا وراِت، ءُہمائرا کہ اللّٰہ کُشیت آئرا نہ وراِت؟. بزاں مردارا، گڑا اللّٰہءَ ہمے آیت ایر گپت کہ اے شیطانءِ وسواس ءُہبراَنت کہ آیانی دلءِ تہا دؤراش دنت تاکہ آگوں شما جیڑہ بکنّنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) بزاں اگں شما اللّٰہءِ رہبند ویل کت ءُدگرےءِ رہبند زرت گڑا اے شرکے، ءُشما چہ ایشی کنگءَ مشرک بئیت. شاہ عبدالقادر محدّث دہلوی اے آیتءِ تفسیرءَ گوشیت: (بزاں شرک فقط یہی نہیں کہ کسی کو سوائے خدا کے پوجے بلکہ شرک حکم میں ہے کہ اور کا مطیع ہووے) بزاں شرک ایوکءَ ہمے نہ اِنت کہ بیدءِاللّٰہءَ دگرےءِ عباد ت کنگ بہ بیت بلکیں بیدءِ اللّٰہءِ حکمءَ دگرےءِ حکمءِ زورگ ءُرندگیری کنگ ہوں شرکے. علّامہ زمخشری ہمے آیتے تفسیرءَ گوشیت: (**لأنّ من اتّبع غیراللّٰہ تعالی فی دینہ فقد أشرك بہ**) ہرکسءَ وتی دینءِ تہا بیدءِ اللّٰہءَ دگرےءِ رندگیری کت ءُآئی حکم زرت بزاں آئی گوں اللّٰہءَ شرک کت. (تفسیرالکشّاف) امام زجاج گوشیت: (**فیہ دلیل علی أنّ من أحلّ شیئاً مما حرّم اللّٰہ أو حرّم ما أحلّ اللّٰہ فھو مشرك**) اے آیتءِ دلالت ہمیش اِنت ہرکسءَ کہ اللّٰہءِ حلال کتگیں چیز حرام کت، یاآئی حرام کتگیں چیز حلال کت بزاں آمشرکے (معالم التنزیل للبغوی) علّامہ آلوسی گوشیت: (**أنّ من ترك طاعۃ اللّٰہ تعالی إلی طاعۃ غیرہ، واستحلّ الحرام، واتبعہ فی دینہ فقد أشرك**) بزاں ہرکسءَ کہ اللّٰہءِ رندگیری ویل کت، ءُدگرےءِ رندگیری کت، ءُآئی حرام کتگیں چیزے حلال زانت، ءُوتی دینءِتہا آئی رندگیری کت بزاں آئی شرک کت. (روح المعانی)

(۳) چہ ﴿ مَيْتًا ﴾ مردگءَ گمراہی مرادِانت. ءُچہ ﴿ فَاَحْيَيْنٰهُ ﴾ آئی زندگ کنگءَ آئی مسلمان کنگ مرادِانت. ءُچہ ﴿ نُوْرًا ﴾ روشنائیءَ اسلامءِ احکام مراد اَنت. بزاں ہما شخص کہ آپیسرا گمراہیءِ تہا بوتگ، ءُپدا =

اَنت کافرانی واستا ہرچیکہ آیاں کتگ.

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا فِيْ كُلِّ قَرْيَةٍ اَكٰبِرَ مُجْرِمِيْهَا لِيَمْكُرُوْا فِيْهَا ؕ وَمَا يَمْكُرُوْنَ اِلَّا بِاَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۱۲۳﴾

۱۲۳. ہمے پیما ما جوڑ کتگ ہریک میتگےءِ تہا گناہ گارانی سردار، تاکہ حیلہ ءُٹگّی بکنننت آئےءِ تہا[1]، ءُآحیلہ نہ کنننت بلے وتی جندانی نقصانءِدیگءَ ءُسرید نہ بنت[2].

وَاِذَا جَآءَتْهُمْ اٰيَةٌ قَالُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى مِثْلَ مَآ اُوْتِيَ رُسُلُ اللّٰهِ ؕ اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ

۱۲۴. ہمے کہ بئیت آیانی گوْرا نشانی ے، آگوْشنت کہ ما ہجبر ایمان نیاریں تاہما وہداکہ ما دیگ بہ بئیں ہماپیمیں نشانی کہ د یگ بوتگ ایدگہ پیغمبراں اللہءِ، اللہ جوانترزانت کہ کجا دِیْم بِدَاَنت وتی

= ما آئرا اسلام آرگءِ توفیق بخشات، ءُآوتی زندگیءَ اسلامءِ احکامانی رہبندءَ گوازینیت گوں آشخصءَ ہجبر برابر بوت نہ کنت کہ آگمراہیءِ تہا اِنت، ءُچہ اودا دراتک نہ کنت پرچہ کہ اوّلی جماعت اللہءِ فرمانبردار اِنت، ءُدومی جماعت شیطانءِ فرمانبردار اِنت. ءُاوّلی جماعتءِ جاگہ بہشت اِنت، ءُدومی جماعتءِ جاگہ دوزہ اِنت.

(۱) اکابر جمع اِنت، اَکبرآئی واحداِنت. مراد کافرانی ءُگمراہانی، ءُبدکردارانی سربراہ ءُپیشونک اَنت. چوکہ پیغمبرانی، ءُراستیں راہءِ نیمگءَ دعوت دیوکانی دژمنی ءُمخالفتءَ ہمے دیمءَ بنت، ءُآدگہ عام مردم ہمیشانی رندگیریءَ کنننت پمیشا ادا ہمایانی بیان آتکہ. اے یکّے وچہ وتی مزنیءِ سببءَ دینءِدعوت دیوکانی مخالفتءَ کنننت، ءُدومی چہ وتی واجہیءِ روگءِ ترسءَ ایشانی رندگیریءَ نہ کن اَنت. ہرزمانگءَ ایشانی گیشترین مردم دینداراني مخالف بوتگ اَنت. فرمان اِنت ﴿وَمَآ اَرْسَلْنَا فِيْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَآ اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ * وَقَالُوْا نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَّاَوْلَادًا ۙ وَّمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ﴾ مادیم نہ داتگ ہچ میتگےءِ تہا ترسینوکے بلے گوشتگ آیانی آبادیں ءُوش حا لیں مردماں کہ ما گوں شما دیم داتگیں چیزاں نہ منّیں، ءُگوشت اِش کہ ما گیشترِاِنت مال ءُاولادءِ سابءَ، ءُما عذاب دیگ نہ بئیں. [سورۃ سبأ: ۳۴-۳۵] دلگوش: چہ آیانی مکرءَ آیانی گمراہیءِ نیمگءَ دعوت دیگ، ءُپیغمبرانی، ءُنیکیں مردمانی مخالفت ءُدژمنی کنگ مرادِاِنت.

(۲) بزاں آیانی اے مکرءُ نگیانی تاوان ہمایانی جندءِ سرا کئیت، ءُمردمانی گمراہ کنگءِ گناہءُبار ہمیشانی بدّءَ بیت ہنچو کہ دگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالًا مَّعَ اَثْقَالِهِمْ﴾ آوتی (گناہانی) بارءَ بدّءَ بندانت، ءُگوں آیاں وتی (گمراہ کتگینانی) بارءَ ہوں بدّءَ بندانت. [سورۃ العنکبوت: ۱۳].

رِسَالَتَهٗ ؕ سَيُصِيْبُ الَّذِيْنَ اَجْرَمُوْا صَغَارٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيْدٌ ۢ بِمَا كَانُوْا يَمْكُرُوْنَ ﴿۱۲۴﴾

پیغاماں[1]، نوں دیر نہ بیت کہ رسیت ہمامردماں کہ نافرمان بوتگ اَنت رزوائی چہ اللّٰہءِ گوْرا ءُترندیں عذاب، پہ ہمے سوبءَ کہ آہاں حیلہ ءُٹگّ کتگ.

فَمَنْ يُّرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَّهْدِيَهٗ يَشْرَحْ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ ۚ وَمَنْ يُّرِدْ اَنْ يُّضِلَّهٗ يَجْعَلْ صَدْرَهٗ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَآءِ ؕ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۲۵﴾

۱۲۵. نوں ہرکسءَ کہ اللّٰہ بلوٹیت کہ آئرا پہ راستیں راہءَ بیاریت، گڑا پچ کنت آئی سینگءَ پہ اسلامءِ (قبول کنگءِ) واستا[2]، ءُہرکسءَ کہ بلوٹیت کہ آئرا گمراہ بکنت، کنت آئی سینگءَ تنک ءُترْپش[3] گوْشئے کہ آپہ زور سرکپان اِنت آسمانءَ[4]، ہمے پیما کنت اللّٰہ عذابءَ ہمایانی سراکہ آایمان نیاراَنت[5].

(۱) بزاں کافرانی پیشونکءُسرداراں ہمے گوشت کہ ما ایمان نیاریں داں ہما وہداکہ مئے گورا ملائکہ وحی میاراَنت، ءُما وت پیغمبر جوڑ مہ بئیں. کافرانی بیال ہمیش اَت کہ نبی بوگءِ حقدار ہما اِنت کہ آدنیائی اعتبارءَ سیرءُسرفرازبہ بیت، ءُخاندانی اعتبارءَ چہ ہرکسءَ دیما تربہ بیت ہنچوکہ آیاں گوشت ﴿ وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيْمٍ * اَهُمْ يَقْسِمُوْنَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ﴾ پرچہ اے قرآن اے دوئیں میتگانی مزنیں مردمانی سرا ایر گیجگ نہ بوت. اللّٰہءَ ایشانی جوابءَ درّائینت زانءَ تئی پروردگارءِ رحمتانی بہر کنوک ہمیش اَنت؟ [سورۃ الزّخرف: ۳۱، ۳۲] بزاں پیغمبری اللّٰہءِ مہربانی یے. آشرتر زانت کہ پیغمبریءِ حقدار کئے اِنت. آوتی حکمتءِ رہبندءَہرکسءَ کہ بلوٹیت آئءَ پیغمبر جوڑ کنت. آوتی کارانی واجہ وت اِنت.

(۲) بزاں اسلامءِ قبول کنگءَ پہ آئی آسان کنت، ءُآپہ ایشی زورگءَ آمادہ بیت.

(۳) روایتانی تہا کئیت کہ عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ یک جنگی مردمےءَ جست کت کہ (حَرَجَة) چےءَ گوْشنت؟ آئی جواب دات کہ اے یک ہنچیں درچکےءِ نام اِنت کہ درچکانی میانءَ رُدیت، ءُپہ آئی ہچ چروک سربوت نہ کنت. نہ وحشی جانور ءُنہ دگہ چیزے. (تفسیر ابن کثیر) بزاں ہنچوکہ پہ اے درچکءَ کس سربوت نہ کنت ہمے پیما کافرءِ دلءَ ایمانءِ روشنائی سربوت نہ کنت.

(۴) بزاں ہنچوکہ پہ زور مردم آسمانءَ سرکپت نہ کنت. ہمے پیما کافر ءُگمراہءِ دلءَ ایمانءِ روشنائی سر بوت نہ کنت داں ہما وہدا کہ اللّٰہ آئرا ہدایت دیگ مہ لوٹیت.

(۵) چہ ﴿ الرِّجْسَ ﴾ مراد شیطان اِنت، بزاں ہرکس کہ ایمان نیاریت اللّٰہ یک شیطانے آئی سرچکّءَ د نت. ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿ وَمَنْ يَّعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهٗ شَيْطٰنًا فَهُوَ لَهٗ قَرِيْنٌ ﴾ ہرکس کہ اللّٰہءِ ذکرءَ یلہ بدَاَنت ما شیطانے آئی سرچکّءَ دئیں نوں اے آئی ہمبراہ بیت [سورۃ الزّخرف: ۳۶] بزاں آئرا ہچ وہدا یلہ نہ کنت. یامراد چہ «رِجْس»ءَ عذاب اِنت. بزاں اللّٰہ وتی عذاباں ہما مردمانی سرا کاریت کہ آاللّٰہءِ حکماں نہ من اَنت.

وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيْمًا ؕ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّذَّكَّرُوْنَ ﴿١٢٦﴾

۱۲۶. ءُایش اِنت راه تئی پروردگارءِ تچکیں، بیشک که ما زبر بیان کتگ اَنت آیات په ہما قومءَ که آسوج ءُپنت زورانت.

لَهُمْ دَارُ السَّلٰمِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٢٧﴾

۱۲۷. ہمایانی واستا اِنت لوگ سلامتیءِ آیانی پروردگارءِ گوْرا[۱]، ءُہما اِنت آیانی مددگار سوبءَ ہما کارانی که آہاں کتگ اَنت.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ۚ يٰمَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِّنَ الْاِنْسِ ۚ وَقَالَ اَوْلِيٰٓـُٔهُمْ مِّنَ الْاِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَّبَلَغْنَآ اَجَلَنَا الَّذِيْٓ اَجَّلْتَ لَنَا ؕ قَالَ النَّارُ مَثْوٰىكُمْ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ ؕ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿١٢٨﴾

۱۲۸. ءُہما روچءَ که مُچ کنت درستاں (گوْشگ بیت که) اے جنّانی ٹولی شما بازینے گمراہ کتگ چہ انساناں، ءُگوْش اَنت آیانی دوست چہ مردماں که اے مئے پروردگار نپ چست کتگ ما چہ یکّءَدگرءَ[۲] ءُما رستیں وتی ہما وعدهءِ سرا که تو په ما داشتگ اَت[۳]، آ(بزاں اللہ) فرمان کنت که دوزه شمئے جاگہ اِنت، شماجاہ منند بئیت آئی تہا په بُن بلے ہمائی که اللہ بلوٹیت،[۴] بیشک که تئی پروردگار جوانیں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ انت ءُزبریں زانتکارئیے.

(۱) مراد بہشت اِنت که اودا ہچ وڑیں تکلیف ءُپریشانی نہ بیت بلکیں مردم دائم وش حال ءُسلامت بیت.

(۲) ہنچو که سحرگراَنت که آجنّانی تابعداریءَ کنتت، ءُآیانی حکماں زورانت. ایشی عوضءَ جن ہمے سحرگرانی کمکءَ کنتت، ہمائرا که آسحر کنگ لوٹ اَنت جنّاں ہمائی سرا دینت. ءُسحرگرداں ہما وہدا سحرگرے بوت نہ کنت که کفر ءُشرک مہ کنت. ءُہمے وڑا جن ہوں آیانی کمکءَ نہ کنتت داں ہما وہدا که آپہک کافر ءُمشرک مہ بنت. جنّانی چہ انساناں، ءُانسانانی چہ جنّاں فائدہ گرگءِ اے مستریں درور اِنت.

(۳) مراد چہ اے داشتگیں وہدءَ مرگ ءُقبر اِنت.

(۴) اللہءِ مشیّت ءُلوٹ په کافراں که کفرءِ حالتءَ مرتگ اَنت ہمیش اِنت که آ ماں دوزهءَ مان بہ بنت، په ابد ءُچہ اودا درنیاینت. فرمان اِنت ﴿وَمَا هُمْ بِخٰرِجِيْنَ مِنَ النَّارِ﴾ که کافرءُمشرک چہ دوزهءَدرنیاینت. [سورة البقرة: ١٦٧] ءُفرمان اِنت ﴿اِنَّهٗ مَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَاْوٰىهُ النَّارُ﴾ ہرکس که گوں اللہءَ شریدار جوڑ بکنت بیشک اللہءَ آئی سرا بہشت حرام کتگ. ءُآئی جاگہ دوزه اِنت. [سورة المائدة: ٧٢].

وَكَذٰلِكَ نُوَلِّيْ بَعْضَ الظّٰلِمِيْنَ بَعْضًۢا بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿١٢٩﴾

١٢٩. ءُہمے پیما ما سرچکّءَ دئیں ظالماں یکّءَدگرءِ سرپہ سوبءَ ہماکارانی کہ آیاں کتگ اَنت[1].

يٰمَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اَلَمْ يَاْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّوْنَ عَلَيْكُمْ اٰيٰتِيْ وَيُنْذِرُوْنَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ؕ قَالُوْا شَهِدْنَا عَلٰٓى اَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوْا كٰفِرِيْنَ ﴿١٣٠﴾

١٣٠. اے جن ءُانسانانی ٹولی، آیا نیاتکگ اَنت شمئے گوْرا پیغمبر چہ شمئے جنداں[2] کہ آہاں زبر بیان کتگ اَنت شمئے دیما منی آیات، ءُترسینتگ اِش شمارا چہ شمئے اے روچءِ ڈیک دیگءَ، آگوْشنت کہ ما اقرار کت وتی گناہانی، آیاں ریپینت اَنت دنیاءِ زندگیءَ ءُآہاں گواہی دات پہ وتی سراکہ آنہ منّوک بوتگ اَنت.

---

(١) بزاں ظالمانی سرا دگہ ظالم دئیں. اے آیتءِ تہا ظالمانی واستا آگاہی ہست کہ اگں آیاں ظلم ویل نہ کت گڑا اللہ دگہ مستریں ظالم آیانی چکّءَ دنت. ایشی یک معنایے ہمیش اِنت ہنچوکہ آدنیاءِتہا یکّءَ دگرءِ دوست بوتگ اَنت، ءُہور ءُتوار بوتگ اَنت، دوزہءَ ہوں ما آیاں ہمے پیمءَ یکجاہ کنیں. (تفسیر ابن کثیر).

(٢) **مسئلہ:** آیا چہ جنّاں ہوں رسول آتکہ یانہ؟ ایشی بابتءَ مفسرین ءُعلماء بہراَنت. یک ٹولی یےہمے نیمگءَ اِنت کہ ہؤ، جنّانی تہا چہ جنّاں رسول آتکہ بیدءِ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کہ آئی نبوّت ءُپیغمبری چہ آئی نبی بوگءَ بگر تاں قیامتءَ درپیں جہانءِ واستا اِنت. انسان ءُجن ایشی تہا ہوراَنت. امام ضحّاكءِ گوْشگ ہمیش اِنت. علّامہ آلوسی نبشتہ کنت کہ اللہءَ انسانانی تہا انسانیں پیغمبر دیم داتگ، ءُجنّانی تہا جنّیں پیغمبر دیم داتگ. (روح المعانی) قاضی ثناء اللہ پانی پتی وتی تفسیرءِ تہا ہمے ہبر گچین کتگ. آگوشیت کہ قرآنءِ اے آیت ﴿قُلْ لَّوْ كَانَ فِي الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَّمْشُوْنَ مُطْمَئِنِّيْنَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُوْلًا﴾ [سورة بنی إسرائیل: ٩٥] کہ اگں زمینءِ نندوک ملائکت بہ بوتین اَنت کہ پہ دلجمی گوْشت اَنت، گڑا ماآیانی نیمگءَ ملائکتیں پیغمبر دیم دات. اے ہمے نیمگءَ رہشونی کنت کہ اللہءِ قانون ءُرہبند ہمیش اِنت کہ آہر جنسءِ تہا چہ ہما جنسءَ پیغمبر دیم دنت پرچہ کہ اے پیما آیاں گوں یکّءَ دگرءَ مناسبتے بیت، ءُآیکّءَ دگرءِ راہءُرہبنداں شرتر زان اَنت. ءُاگں ہرقومءِ تہا چہ ہمائی جنسءَ پیغمبر دیم دیگ مہ بیت گڑا آدوئینانی میانءَ سرجمیں مناسبتے نہ بیت. (تفسیر مظہری) یک ٹولی یےہمیشی گوشیت کہ پیغمبر درہا چہ انساناں بوتگ اَنت، ءُچہ جنّاں پیغمبر نیاتکہ. جنّانی پیغمبر ہما بوتگ اَنت کہ آیاں ہمے انسانیں پیغمبرانی حکمءُرہبند پہ وتی جنّاں سرکتگ اَنت، ءُآیاں ہمیشانی رندگیری کنگءِ حکم داتگ. عبداللہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا، ءُگیشتریں سلف ہمے نیمگءَ لیٹِگ اَنت. حافظ ابن کثیر، ءُامام قرطبی ہمے ہبر گچین کتگ. واللہ أعلم بالصّواب.

ذٰلِكَ اَنْ لَّمْ يَكُنْ رَّبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَّاَهْلُهَا غٰفِلُوْنَ ﴿١٣١﴾

١٣١. اے پمیشا کہ تئی پروردگار نیست ءُنابود کنوک نہ اِنت میتگاں پہ ناانصافی، ہمے حالءَ کہ آئی مردم بے خبربہ بنت[1].

وَلِكُلٍّ دَرَجٰتٌ مِّمَّا عَمِلُوْا ؕ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٣٢﴾

١٣٢. ہریکےءِ واستا درجات ہست ہماکارانی رہبندءَ کہ آیاں کتگ اَنت[2]، ءُنہ اِنت تئی پروردگار بے خبر چہ ہماکاراں کہ آہ اِش کنںت.

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ ؕ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْۢ بَعْدِكُمْ مَّا يَشَآءُ كَمَآ اَنْشَاَكُمْ مِّنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِيْنَ ﴿١٣٣﴾

١٣٣. ءُتئی رب بے نیاز اِنت ءُرحمتانی واجہ اِنت، اگاں بلوٹیت شمارا بہ بارت ءُجانشین کنت (زمینءِ) چہ شما رند ہرکسءَ کہ بلوٹیت، ہمے پیماکہ آئی شمارا جوڑ کتگ چہ دگہ قومانی اولادءَ[3].

اِنَّ مَا تُوْعَدُوْنَ لَاٰتٍ ۙ وَّمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿١٣٤﴾

١٣٤. بیشک ہما چیزیکہ شما وعدہ دیگ بوتگ اِت آآؤک اِنت[4]، ءُشما (اللہءَ) دَمْبرائینت ءُدیم گپت نہ کن اِت[5].

---

(١) بزاں داں ہما وہداکہ اللہ یک قومےءِ تہا پیغمبر دیم نہ دنت، ءُآیانی سرا دلیلءُحجّت جہ گیر نہ بیت آئرا عذاب نہ دنت. فرمان اِنت ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِيْنَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُوْلًا﴾ کہ ما عذاب نہ دئیں داں ہما وہداکہ رسول دیم بدئیں. [سورة بنی إسرائیل: ١٥] بزاں پیسرا ماوتی رسولاں دیم دئیں کہ آمردماں اللہءِ احکاماں گوش اَنت گوں. اگں انگتءَ ایمان میارانت، ءُنافرمان بہ بنت گڑا ما اے پیمیں قوم ءُراجاں نیست ءُنابود کنیں. الٓمٓءَ اے اللہءِ عدل ءُانصاف اِنت . آئی ذات چہ ہرج وڑیں ظلمءَ پاک اِنت.

(٢) بزاں ہرکسءَ ہمائی عملءِ رہبندءَ جزاءُسزا رسیت.

(٣) بزاں وہدیکہ شما چہ اللہءِ حکماں دیم تاب دات اَنت گڑا چہ اے چیزءَ بترس اِت کہ آشمئے برگ ءُگار ءُہلاس کنگءَ قادر اِنت. ہنچوکہ پیسری ایں امّتاں وہدیکہ اللہءِ نافرمانی کتگ گڑا اللہءَ تباہ کتگ اَنت، ءُآیانی جاگہءَ دگہ پیداگ کتگ. (سرجمیں بیان واستا ہجار، سورة النّساء: ١٣٣، سورة إبراهيم: ١٩-٢٠، سورة فاطر: ١٦-١٧، سورة محمّد: ٣٨).

(٤) بزاں قیامت کہ شمارا آئی آیگءِ وعدہ دیگ بوتگ آوتی وہدءِ سرا الٓمٓءَ کئیت، ءُآئی آیگءَ ہچ شک نیست.

(٥) بزاں آئیءَ کس چہ ایشی داشت نہ کنت. آالمّءَ درستاں پدا زندگ کنت، ءُآیاں چہ قبراں پادکنت.

قُلْ يٰقَوْمِ اعْمَلُوْا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّيْ عَامِلٌ ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ مَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ ؕ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۱۳۵﴾

۱۳۵. بگوْش که اے منی قوم شما عمل بکن اِت وتی جاگہءَمن ہوں عمل کنگءَیاں نوں زوت شما سرپد بئیت کہ کئے اِنت کہ ہمائی واستااِنت آخرتءِ جاگہ[۱]، بیشک که کامیاب نہ بنت ظالم.

وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَصِيْبًا فَقَالُوْا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَآئِنَا ۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِ ۚ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى شُرَكَآئِهِمْ ؕ سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿۱۳۶﴾

۱۳۶. ءُآہاں نامینتگ اللّٰہءِ واستا چہ آئی پیدا کتگیں کشارءَءُ (چہ) جناوراں یک بہرے، نوں گوْشت اِش کہ اے اللّٰہءِ اِنت پہ وتی گمانءَ، ءُاے پہ مئے (جوڑ کتگیں) شریداران اِنت، ہماکہ آیانی شریدارانی بہراَت آپہ اللّٰہءَ سرنہ بیت، ءُہما ونڈ کہ اللّٰہءِاِنت آپہ آیانی شریداراں سربیت[۲]، سکیں سلّیں فیصلہے کہ آئی کنت[۳].

(۱) اے آیتءِ تہا کافرانی واستا بلاہیں آگاہی یےہست. کہ اگں شما وتی بدیں راہءِ ویل کنگءِ واستا آمادہ نہ بوت اِت، ءُآویل نہ کت گڑا آروج کئیت کہ شما چہ وتی بدیں آسرءَ آگاہ بئیت، ءُافسوس کن اِت. ءُاے حقیقتءَ منّ اِت کہ ما رد بوتگیں.

(۲) اے آیتءِ تہا مشرکانی یک باطلیں رہبندے بیان کہ آیاں چہ وتءَ ٹہینتگ. ءُآہمیش اِنت کہ آیاں چہ وتی زمینانی آوْرتگیناں، ءُچہ دلوتا ں چیزے بہر پہ اللّٰہءَ نامینت، ءُچیزے پہ وتی جوڑکتگیں معبوداں نامینت. اللّٰہءِ بہرآیاں مہمان ءُمسکینانی سرا خرچ کت، ءُبُتانی بہر ہمایانی خدمت گذار، ءُآبانی ضرورتانی سرا خرچ کت. پدا اگں بُتانی واستا نامینتگیں بہرءِ تہا آیانی جتگیں اندازہءِ رہبندءَ پیداوار ءُکشار نہ بوت گڑا پہ اللّٰہءَ نامینتگیں بہرءَ چہ آیاں چیزے درکت، ءُہما بُتانی بہرءِ تہا کت. ءُوہدیکہ پہ اللّٰہءَ نامینتگیں بہرءِ تہا آیانی جتگیں اندازہءِ رہبندءَ پیداوار نہ بوت گڑا چہ بُتانی بہرءَ بچّ اِش نہ زرت، ءُگوْشت اِش کہ اللّٰہ غنی اِنت، محتاج نہ اِنت.

(۳) بزاں اوّل وَہمے بلاہیں ظلمے اَت کہ آیاں اللّٰہءِ رودینتگیں کشارانی تہا وتی جوڑکتگیں معبود شریدار کت اَنت حالانکہ ایشانی جوڑ کنگءِ تہا آیاں پچ بہرےنیست اَت. ءُہدا آیانی دلا نی تہا بتانی عزت ءُشان، ءُترس چہ اللّٰہءِ شان ءُترسءَ گیشتراَت. الّمءَوہدیکہ مردمءِ عقلءُہوش برؤت گڑا آئی حال ہمے بیت کہ آچہ اللّٰہءِ عزت ءُمزن شانی ءُترسءَ فراموش بیت، ءُدگرانی باہوٹ بیت ءُہمایاں سجدہ کنان بیت، ءُآیاں گوں اللّٰہءَ شریدار جوڑکنت.

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيْرٍ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَآؤُهُمْ لِيُرْدُوْهُمْ وَلِيَلْبِسُوْا عَلَيْهِمْ دِيْنَهُمْ ۭ وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوْهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُوْنَ ۝۱۳۷

۱۳۷. ہمے پیما ڈولدار کتگ پہ بازیں مشرکاں وتی چُکّانی کشگ آیانی (جوڑ کتگیں) شریداراں تا کہ آہاں تباہ بکنند[۱]، ءُتا کہ ہورتور بکنند ردینءَ پہ آیاں آیانی دینءِ تہا[۲]، ءُاگاں اللّٰہءَ بلوٹ اِتیں آہاں اے نہ کت[۳]، نوں ویل بکن آیاں، آبزان اَنت ءُآہانی دروگ[۴].

وَقَالُوْا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ وَّحَرْثٌ حِجْرٌ ۖ لَّا يَطْعَمُهَآ اِلَّا مَنْ نَّشَاۗءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُوْرُهَا وَاَنْعَامٌ لَّا يَذْكُرُوْنَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَاۗءً عَلَيْهِ ۭ سَيَجْزِيْهِمْ

۱۳۸. ءُگوشنت (چہ وتی گمانءَ کہ) اے چیزے جناور اَنت ءُکشار اَنت کہ مَنہ اِنت، (ایشانی دست جنگ) نہ وارت ایشیءَ بیدءِ ہمائی کہ مابلوٹیں[۵]، ءُلہتے جناور اَنت کہ حرام کنگ بوتگ آہانی پشتءِ سواری[۶]، ءُلہتے جناور اَنت کہ آآیانی سرا اللّٰہءِ نامءَ

(۱) ادا ہمے نیمگءَ اشارہ اِنت کہ کافراں وتی جنین چک زندگءَ قبر کت اَنت، یاہما چکّانی کشگءِ نیمگءَ اشارہ اِنت کہ آیاں وتی بتانی نامءَ قربان کت اَنت. چہ اے جوڑکتگیں شریداراں شیاطین مراد اَنت کہ ہمایاں ایشاں اے کارانی کنگءِ حکم دات. ءُلہتینءَ چہ اے شریداراں بُتانی خدمت کنوک مراد زرتگ اَنت، بزاں ہمیشاں مشرکاں اے کارانی کنگءِ حکم دات. اطاعت اللّٰہءِ حقّ اِنت. ہمیشا آیانی اطاعت بزاں آیانی گوں اللّٰہءَ شریدار جوڑکنگ اِنت. اے «شرك فی الحكم» گوشگ بیت.

(۲) تا کہ آیانی دینءِ تہا شرکءُکفر ہور بکن اَنت، ءُآیانی عمل برباد بہ بنت.

(۳) بزاں اگن اللّٰہءَ آیاں گناہ کنگءِ گچینی مہ داتیں، ءُپہ زور آیاں نیکی ےراہءَ بیا ژرتیں، آئرا اے قدرت ہست اَت، ءُاے وڑا آیاں گناہ کت نہ کت بلے چوکہ اللّٰہءَ انسان چکاسگی اِنت ہمیشا آیانءَ نیکی ءُبدی ہردوکانی کنگءِ گچینےءِ دات کہ باریں کئے نیکیءِ راہءَ زوریت، ءُکئےبدیءِ راہءَ زوریت.

(۴) بزاں آیانی اے دروگانی سزا الّمءَ آیاں رسیت، ءُاللّٰہ پاک آیاں وت بسّ اِنت.

(۵) ﴿حِجْرٌ﴾ بمعنیٰ محجور بزاں مَنہ کتگیں. لہتے دلوت مشرکاں پہ وتی بتاں نامینت، ءُگوشت اِش کہ ایشانی گوشتءَ کس وارت نہ کنت بیدءِ ہمائی کہ ما آئرا اجازت بدئیں. اے اجازت ایوکءَ پہ بتانی خدمت کنوکانی واستایت.

(۶) شرکءِ یک ریبندے ہمیش اَت کہ چیزے دلوت اِش پہ بتاں نامینت کہ ایشانی سرا سواری کنگ منہ اِنت. ایشی سرجمیں بیان سورة المائدة آیت: ۱۰۳ءِ حاشیہءِ تہا چارگ بہ بیت.

بِمَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۱۳۸﴾

نہ گر اَنت، پہ دروگ اللہءِ سرا[۱]، آزوت آیاں مُزّءَ دنت، ہما دروگانی کہ آیاں بستگ اَنت.

وَقَالُوْا مَا فِيْ بُطُوْنِ هٰذِهِ الْاَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُوْرِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلٰٓى اَزْوَاجِنَا ۚ وَاِنْ يَّكُنْ مَّيْتَةً فَهُمْ فِيْهِ شُرَكَآءُ ۭ سَيَجْزِيْهِمْ وَصْفَهُمْ ۭ اِنَّهٗ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿۱۳۹﴾

۱۳۹. ءُگوشنت ہر چیکہ اے جناورانی لاپءِ تہا ہست، آایوکءَپہ مئے مردینان اَنت ءُحرام اَنت پہ مئے جنینـاں، ءُاگاں آمردگے بیت گڑا آدرہا آئی تہا شریداربنت[۲]، دیرنہ بیت کہ آ آیانی بیان کنگءِ مُزّءَ دنت، بیشک کہ آزبریں خیرکار ءُمزنیں زانوک ئے.

قَدْ خَسِرَ الَّذِيْنَ قَتَلُوْٓا اَوْلَادَهُمْ سَفَهًۢا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّحَرَّمُوْا مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَاۗءً عَلَى اللّٰهِ ۭ قَدْ ضَلُّوْا وَمَا كَانُوْا مُهْتَدِيْنَ ﴿۱۴۰﴾

۱۴۰. بیشـک کہ تاوان وارت ہما کساں کہ کشت اَنـت اِش وتی چُک پہ بے وقـوفی ءُبے علمی، ءُحرام اِش کت اَنت ہما روزی کہ اللہءَ داتگ اِتنت پہ دروگ اللہءِ سرا، بیشـک کہ آگمراہ بوت اَنت ءُراستیں راہءِ سرا نیاتک اَنت.

وَهُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَ جَنّٰتٍ مَّعْرُوْشٰتٍ وَّغَيْرَ مَعْرُوْشٰتٍ وَّالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا اُكُلُهٗ

۱۴۱. ءُہما اِنت آذات کہ پیداگ ئِے کت اَنت باغ کاپر بندین ءُبے کاپر بندیں[۳] ءُمَچّءُ کشارکہ وڑوڑاینت آیانی تام، ءُزیتون ءُہنارہم رنگیں

(۱) اے شرکءِ دگہ یک ربندے اَت کہ دلوتانی ہلارکنگءِ وہدا وتی بتانی نام اِش گپت، اللہ پاکءِنام اِش ہچ نہ گپت. ءُلہتینءَ ایشی معنٰی ہمے بیان کتگ کہ ایشانی سرا حجّءَ نہ شت اَنت. مستریں ظلم آیانی ہمیش اَت کہ اے کارانی کنگءَ پد گوشتِ اش کہ اللہءَ مارا ایشانی کنگءِ حکم داتگ.

(۲) لہتے دلوتانی بابتءَ گوشتِ اش کہ ایشانی شیر، ءُچہ ایشانی لاپءَ پیدابووکیں زندگیں چک مئے مردینانی واسـتاحلال اَنت، ءُپہ جنیناں حرام اَنت، ءُاگن پیدا بووکیں دلـوت مردارے بوت گڑا آئی ورگءَ مردین ءُجنین ہور بوت اَنت.

(۳) ﴿مَعْرُوْشٰتٍ﴾ اصل عَرْش اِنت. عرش برزءُبلند بوگءُچسـت بوگءَ گوْش اَنت. مراد ہما درچک اَنت کہ آپـہ بَرْنک، ءُڈنگرانی سرا لِک کنا ئینگ بنت. ہنچوکہ انگورانت. ءُ﴿وَّغَيْرَ مَعْرُوْشٰتٍ﴾ ہما درچک اَنت کہ آچـوش نہ اَنت. ہنچوکہ مچّ اِنت، ءُایدگہ درچک اَنت کہ وتی بُھنڈانی سرا اوشـت اَنت، ءُکوٹگ ءُتیجگ اَنت کہ ایشـانی ول بید چہ ٹیک ءُلِکّو دیگءَ زمینءِ سرا تالان بنت. بزاں اے درستانی جوڑکنوک ایوکءَ اللہ اِنت.

وَالزَّيْتُوْنَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَّغَيْرَ مُتَشَابِهٍ ؕ كُلُوْا مِنْ ثَمَرِهٖۤ اِذَاۤ اَثْمَرَ وَاٰتُوْا حَقَّهٗ يَوْمَ حَصَادِهٖ ۖ وَلَا تُسْرِفُوْا ؕ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿۱۴۱﴾

ءُبے ہمرنگیں[۱]، بورات چہ آئی ثمریاں وہدیکہ آثمرہ دنت، ءُبدئیت آئی حقءَ آئی بُرّگءِ روچءَ[۲]، ءُبد خرچی مکن اِت، بیشک کہ آدوست نہ داریت مسرف ءُبدخرچاں[۳].

وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُوْلَةً وَّفَرْشًا ؕ كُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ؕ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۱۴۲﴾

۱۴۲. ءُ(پیداگے کتگ)چہ جناوراں بارچست کنوک ءُزمینءَ بِر لگ اِتگیں، بوراِت چہ ہما روزیاں کہ شمارا اللہءَ داتگ اَنت، ءُمہ روات شیطانءِ پدانی سرا، بیشک کہ آشمئے پدّریں دژمن اِنت.

ثَمٰنِيَةَ اَزْوَاجٍ ۚ مِنَ الضَّاْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ ؕ قُلْ ءٰٓالذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ ؕ نَبِّـُٔوْنِيْ بِعِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۱۴۳﴾

۱۴۳. (ءُپیداگ ئے کتگ) ہشت نرءُمادگ[۴]، چہ اسپیت پسءَ دو، ءُچہ سیاہ پسءَ دو، جست بکن کہ آیا (اللہءَ) دوئیں نرحرام کتگ اَنت یادوئیں مادگ یاہما کہ دوئیں مادگینانی چک دانانی تہاینت؟ منءَ بگوْش اِت گوں دلیلے اگاں شما راست گوْشوک اِت.

---

(۱) بزاں گندگءَ یکّءَ دگرءِ ہم رنگ اَنت بلے تام اِش یک نہ اِنت. یا آیانی تاک یکّءَ دگرءِ ہم رنگ اَنت، ءُیک وزّاَنت بلے نیوگ اِش یک نہ اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) بزاں رون موشءَ، ءُنیوگانی سندگءِ وہدا آئی حقّءَ دربکن اِت. چہ اے حقّءَ بازیں عالمانی نزّیکءَ نفلی صدقہ مرادانت. ءُلہتینءِ نزّیکءَ صدقہءِ واجبہ (بزاں زکات) مرادانت. کہ ہورانی زمینءِ پیداوارءِ دَہی بہر درکنگی اِنت، ءُہما زمین کہ پہ چات یاپہ انجنءَ آپ دیگ بنت آیانی پیداوارءِ بیستُمی بہر درکنگی اِنت.
(صحیح البخاری، کتاب الزّکاۃ باب العشر فیما یسقی من ماء السّماء وبالماء الجاری).

(۳) بزاں صدقہ ءُخیرات کنگءِ تہا چہ حدّا سرمہ گوْزات کہ پدا وت محتاج بہ بئیت. ہر پیم بہ بیت بلے میاں روی ہرچیزءِ تہا بہ بیت. اسلام ہرکارءِ تہا اعتدالءِ درسءَ دنت.

(۴) بزاں یک نرءُ یک مادگے. اے پیما درھا دود وءِ سابءَ ہشت بنت.

وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ ؕ قُلْ
ءٰٓالذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ
عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ ؕ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَآءَ اِذْ
وَصّٰىكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَا ۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى
اللّٰهِ كَذِبًا لِّيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا
يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۴۴﴾

۱۴۴. ءُ(پیداگ ئِے کت) چہ ہشترءَ دو، ءُچہ گوکءَ دو، بگوْش کہ آیا دوئیں نریں (اللہءَ) حرام کتگ اَنت یادوئیں مادگیں، یاہما (چک) کہ دوئیں مادگینانی چک دانانی تہاینت[۱]، آیا شما ساڑی بوتگ اِت وہدیکہ شمارا اللہءَ ایشی حکم داتگ[۲]، نوں کئے اِنت ظالم تر چہ ہما شخصءَ کہ آئی اللہءِ سرا دروگ بستگ، تاکہ مردماں گمراہ بکنت پہ بے زانتی، بیشک کہ اللہ ظالمانی رہشونیءَ نہ کنت.

قُلْ لَّآ اَجِدُ فِيْ مَآ اُوْحِيَ اِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلٰى
طَاعِمٍ يَّطْعَمُهٗٓ اِلَّآ اَنْ يَّكُوْنَ مَيْتَةً اَوْ دَمًا
مَّسْفُوْحًا اَوْ لَحْمَ خِنْزِيْرٍ فَاِنَّهٗ رِجْسٌ اَوْ
فِسْقًا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ

۱۴۵. بگوْش کہ من نہ گنداں بماحکمءِ تہا کہ پہ من دیم دیگ بوتگ چیزے کہ حرام کنگ بوتگ پہ ورکی یےسرا ایکہ آبوارت آئرا، بلے ایکہ آمردارے بہ بیت[۳] یا ریتکگیں خونے[۴] یاہُوکّءِ گوشت[۵]، پرچیکہ آناپاک اِنت، یاناجائزیں چیزے کہ آئءِ سرا دگرےءِ نام گرگ بہ بیت بیدءِچہ اللہءِ(نامءَ)[۶] نوں ہرکس کہ بے وس بوت

(۱) ادا استفہام انکارئیگ اِنت. بزاں اے دلوت کہ آیاں وتی سرا حرام کت اَنت. اے بابتءَ ایشانی گورا دلیل نیست. اے ایشانی دروگ اَنت کہ ایشی حکم مارا اللہءَ داتگ. اللہءَ اے پیمیں حکم ہچ نہ داتگ.

(۲) بزاں اللہءَ اے پیمیں ہچ حکم نہ داتگ کجاکہ شما اودا آوہدا گوں بہ بئیت.

(۳) ﴿ مَيْتَةً ﴾ ہما دلوتءَ گوْشنت کہ بے ہلار کنگءءَوت بہ مریت. اے حرام اِنت.

(۴) ﴿ دَمًا مَّسْفُوْحًا ﴾ چہ ایشی مراد رچوکیں خون اِنت کہ دلوتءِ ہلارکنگءِ وہدءَ رچیت..

(۵) چہ ﴿ خِنْزِيْرٍ ﴾ مراد ہوک اِنت کہ آسکّیں پلیتیں جانور ے. چہ آئی ورگءَ مردمءِ اخلاقءِ سرا اثرکئیت ہنچوکہ مغربی تہذیب مئے دیما اِنت کہ آبے غیرتیءِ تہا چنچودیمءَ شتگ.

(۶) مراد ہر آ دلوت اِنت کہ بیداللہءَ دگرےءَنامءَ، یاآئی نذرءُنیازءِ واستا ہلار کنگ بہ بیت. اے ناجائز ءُحرام اِنت. حدیثءَ کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «لعن الله من ذبح لغير الله» اللہءِ لعنت بہ بیت =

وَّلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٤٥﴾

نے کہ نافرمانی کنوکے بہ بیت ءُنے کہ زیاتی کنوکے[1]، گڑا بیشک کہ تئی پروردگار مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

وَعَلَى الَّذِيْنَ هَادُوْا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِيْ ظُفُرٍ ۚ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُوْمَهُمَآ اِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُوْرُهُمَآ اَوِ الْحَوَايَآ اَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ۭ ذٰلِكَ جَزَيْنٰهُمْ بِبَغْيِهِمْ ۡ وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ﴿١٤٦﴾

۱۴۶. ءُیہودیانی سرا ما حرام کتگ اِتنت ہر ناخنی ایں جناور[2]، ءُچہ گوکءَ ءُپسءَ ماحرام کتگ اِتنت آیانی سرا آدوئینانی پیگ، بیدءِ ہما پیگءَ کہ لچّ اِتگ گوں آیانی پشتاں یا آیانی روتاں یاہما کہ لچّ اِتگ گوں ہڈّءَ[3]، اے آیانی سزایت کہ ماداتگ اَت آیانی سرکشیءِسوبءَ[4]، ءُبیشک کہ ما راست گوْشیں.

فَاِنْ كَذَّبُوْكَ فَقُلْ رَّبُّكُمْ ذُوْ رَحْمَةٍ وَّاسِعَةٍ ۚ

۱۴۷. نوں اگاں آیاں ترا دروگ بند کت گڑا بگوْش کہ شمئے پروردگار کشادہیں

= ہمائی سرا کہ بید اللّٰہءَ دگرےءِ واستا ذبح بکنت. (صحیح مسلم، کتاب الأضاحی، باب تحریم الذّبح لغیرالله ولعن فاعله) اے بابتءَ سرجمیں بیان سورة البقرة آیت ۱۷۳ حاشیہءِتہا چارگ بہ بیت.

(۱) ہماکس کہ لاچاربوت پہ آئی حرامیں گوسپندءِ ورگ جائزانت بلے گوں دوشرطءَ. اوّلی شرط ہمیش اِنت کہ آ﴿غَيْرَ بَاغٍ﴾ بزاں ایوکءَ لذّتءِ، ءُآئی تامءِ چشگ واستا آئی مہ وارت بلکیں آپہ دل سک لاچارءُبے وس بہ بیت کہ بےایشی پہ آئی دگہ ہچ راہ پشت مہ کپیت. دومی شرط ہمیش اِنت کہ آ﴿وَّلَا عَادٍ﴾ بزاں آچہ ایشی وتا سیرلاپ مہ کنت بلکیں کدءِ وتی ساءِ بچّارینگءَ بوارت.

(۲) مراد چہ ﴿ذِيْ ظُفُرٍ﴾ءَ ہمک ناخن (سرمب) داریں دلوت اَنت کہ آیانی سرمب تل نہ اَنت ہنچوکہ ہشترمرغ اِنت، ءُہشتر اِنت، ءُبٹ اِنت، ءُہمیشانی پیمیں آدگہ گوسپند اَنت. اے پہ آیاں حرام اِتنت.

(۳) بزاں گوگءُپسانی ہماچرپی کہ سرینءَ، یا روتانی سرا، یا گوں ہڈّءَہوراَت. آاللّٰہءَ پہ یہودیاں حلال کتگ اِتنت. آدگہ چرپی حرام اِتنت.

(۴) بزاں یہودیانی اے گوْشگ درست نہ اِنت کہ اے چیز یعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ وتی سرا حرام کتگ اِتنت ماہبوں ہمائی رندگیریءَحرام زانتگ اَنت بلکیں اللّٰہءَ آیانی بازیں نافرمانیانی مزّءَ اے چیز پہ آیاں حرام کت اَنت. ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِيْنَ هَادُوْا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبٰتٍ اُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ كَثِيْرًا﴾ کہ یہودیانی ظلمءُنافرمانیانی سببءَ، ءُچہ اللّٰہءِ راہءَ آیانی (مردماں) بازیں منَہ کنگءِ سببءَ ما پاکیں چیز آیانی سرا حرام کت اَنت ہماکہ پہ آیاں (پیسرءَ) حلال کنگ بوتگ اِتنت. [سورة النّساء: ۱۶۰].

وَلَا يُرَدُّ بَاْسُهٗ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿۱۴۷﴾

رحمتانی واجہ اِنت، ءُتَرّینگ نہ بیت آئی عذاب چہ گناہ گاریں مردماں.

سَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا لَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَآ اَشْرَكْنَا وَلَآ اٰبَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ ؕ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتّٰى ذَاقُوْا بَاْسَنَا ؕ قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوْهُ لَنَا ؕ اِنْ تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَخْرُصُوْنَ ﴿۱۴۸﴾

۱۴۸. زوت گوْش اَنت ہما کہ مشرک بوتگ اَنت کہ اگاں اللّٰہءَ بلوٹ اِتیں گڑا ما شرک نہ کتگ اَت، ءُنے کہ مئے پت ءُپیرکاں، ءُنہ کہ ما حرام کتگ اَت کجام یک چیزے[1]، ہمے پیما دروگ بند کتگ اَنت (پیغمبر) آیانی ساری ایناں، تا ہما وہداکہ چَشَ اِت آیاں مئے عذاب، بگوْش کہ آیا شمئے گوْرا چیزے زانت ہست گڑا آئرا دربکن اِت پہ ماہ، نہ رواِت شما بلے گمانءِ رندءَ، ءُ نہ اِت شما بلے ہنچیں اندازہ جنوکے.

قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ۚ فَلَوْ شَآءَ لَهَدٰىكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۴۹﴾

۱۴۹. بگوْش اللّٰہءِ واستااِنت محکمیں دلیل[2]، نوں اگاں آئی بلوٹ اِتیں آئی شمارا درستاں ہدایت دات.

قُلْ هَلُمَّ شُهَدَآءَكُمُ الَّذِيْنَ يَشْهَدُوْنَ

۱۵۰. بگوْش کہ بیارات وتی ہما گواہاں کہ آ گواہی دینت کہ بیشک اللّٰہءَ اے چیز حرام

(۱) گوْشئے کہ اے مشرکانی فہم ءُبیال ہمیش اَت کہ اللّٰہ پاک مئے اے کارانی سرا وشّ اِنت. اگن نہ آئی چوں مارا اے کارانی کنگءَ اِشت. حقیقتءَ آیانی اے فہم ردات. اگن اللّٰہ مشرکانی اے شرک ءُکفرانی سرا وش بہ بوتیں گڑا وتی پیغمبرے پہ اے کارءَ چوں دیم دات اَنت کہ آمردماں یکّیں اللّٰہءِ عبادتءِ نیمگءَ دعوت بدینت، ءُآیاں چہ کفرءُشرکءَ منَہ بکن اَنت. پشت کپت اے چیز کہ اللّٰہ اے ہبرءِسرا قادراَت کہ آئی پہ زور ہدایتءِ سرا بیاوُرتین اَنت بلے چوکہ آئےءَ وتی بندہ چکاسگی اِتنت پمیشا آئی آیانی سرا زور نہ کت بلکیں گچینےءِ دات اَنت کہ باریں کئے آئی راہءَ زوریت، ءُکئے نہ زوریت. اے بابتءَ سرجمیں بیان سورۃ النّحل آیت ۳۵ءِحاشیہءِ تہا چارگ بہ بیت.

(۲) بزاں شمئے دلیل ءُحجّت درہا بیکار اَنت. توامیں ءُسرجمیں حجّت ءُدلیل اللّٰہءِ اَنت کہ آہاں کس پروشت نہ کنت، ءُآیانی جوابءَ کس دات نہ کنت. درپیں دنیا آئی دلائلانی دیمءَ بے وس ءُعاجز اِنت.

اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَا ۚ فَاِنْ شَهِدُوْا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُوْنَ ﴿١٥٠﴾

کتگ[1]، نـوں اگاں آہاں گواہـی دات گڑا توگـوں آیاں گواہی مہ دئـے، ءُرندگیریءَ مہ کن ہما مردمانی واهشـتانی کہ دروگ بنـداِش کت اَنت مئـے آیات، ءُہماکہ ایمان نیاراَنت آخرتءِسرا، ءُہماکہ (دگراں) وتی پروردگارءِ ہمسر کنںت.

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ ۖ اَلَّا تُشْرِكُوْا بِهٖ شَيْـًٔا ۖ وَّبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا ۚ وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَوْلَادَكُمْ مِّنْ اِمْلَاقٍ ۭ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ

١٥١. بگـوْش کـہ بیـااِت مـن گـوش دارائیناں (شـمارا) ہماچـیزءَ کہ حرام کتگ شـمئے پروردگارءَ شـمئے سرا ایکـہ (ہچ کسءَ) شـماگوں آئی شریـدار جوڑ مکـن اِت[2]، ءُگـوں مات ءُپتاں نیکی بکـن اِت[3]، ءُمہ کُـش اِت وتی چُکّاں تنگدسـتیءِ سـوبءَ، مـا اِیں کـہ شـما را روزی دئین ءُآیـاں،[4]

(١) بزاں گواہ ہچ نیسـت، دربا شـمئے دروگ اَنت، اے لہتے چیز شما وتی سراوت حرام کتگ اَنت. مراد ہما جناوراَنت کہ ساری ترا آیانی بیان بوت کہ آیاں وتی سرا حرام کتگ اِتاں.

(٢) چوکہ شرک چہ دریں گناہاں مسـتر اِنت پمیشا اوّلءَ ہمائی نام گرگ بوت. ہنچوکہ لقمان عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ وتی چکّءَ سوج ءُپنت کت ءُگوشـت کہ: ﴿ يٰبُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ ۭ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ﴾ اے منی چک گوں اللّٰہءَ شریدار جوڑمکن. بیشـک شرک مزنیں ظلمے. [سـورة لقمان: ١٣] ءُفرمان اِنت: ﴿ اِنَّهٗ مَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَاْوٰىهُ النَّارُ ﴾ ہرکـسءَ کہ گوں اللّٰہءَ شریدار جوڑکت بزاں اللّٰہءَ پہ آئی بہشـت حـرام کتگ، ءُآئی جاگہ دوزءِ آس اِنت. [سورة المائدة: ٧٢] ءُفرمان اِنت: ﴿ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ ﴾ بیشک اللّٰہ نہ بخشیت ایکہ گوں آئی شریدار جوڑ کنگ بہ بیت، ءُبخشیت بیدءِ اشی ہرکسءَ کہ بلوٹیت. [سورة النّساء: ٤٨].

(٣) چہ اللّٰہ پاکءِ توحیدءَ رند گوں مات ءُپتءَ نیکی کنگءِ بیان آئی اہمّیت ءُشـانءِ نیمگءَ ریشـونی کنت. چہ عبداللّٰہ بن مسـعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ من واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ جست کت کہ کجام عمل اللّٰہءَ دوسـتراَنت؟ واجہءَ فرمان کت: نمازءِ آئی وہدءِسرا وانگ. پدا من جست کت کہ گڑا کجام اِنت؟ واجہءَ فرمان کت: کہ گوں مات ءُپتءَ نیکی کنگ. پدا من جسـت کت کہ گڑا کجام اِنت؟ واجہءَ فرمان کت: کہ اللّٰہءِ راہءَ جہاد کنگ. (صحيح البخاری، كتاب مواقيت الصّلاة، باب فضل الصّلاة لوقتها).

(٤) ہنچوکہ دگہ جاگہے فرماںنت: ﴿ وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ ۭ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْ ۭ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْاً كَبِيْرًا ﴾ کہ وتی چکّاں مہ کُش اِت وار بوگءِ ترسءَ. مائیں کہ آیاں روزی دئیں، ءُشـمارا ہوں. بیشـک آیانی کشگ مزنیں گناہے. [سورة بني اسرائيل: ٣١] عبداللّٰہ بن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بیان کنت کہ من واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ جست کت. اے اللّٰہءِ =

وَاِيَّاهُمْ ۚ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ۚ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ۭ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ۝۱۵۱

ءُنزیکءَ مہ روات بے حیائیں کارانی ہماچیزیکہ درا اِنت چہ آئی ءُہماکہ چیراِنت، ءُمہ کُش اِت ہما جانءَ کہ اللّٰہءَ حرام کتگ بلے گوں انصافءَ[1]، اے چیزءِ شمارا اللّٰہءَ حکم داتگ تاکہ شما بفہم اِت.

وَلَا تَقْرَبُوْا مَالَ الْيَتِيْمِ اِلَّا بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهٗ ۚ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ

۱۵۲. ءُنزیکءَ مہ روات چورہءِ مالءِ بلے پہ ہنچیں رہبندےءَ کہ آجوانتراِنت، داں ہما وہداکہ آسر بہ بیت وتی جوانیءَ[2]،

= رسول کجام گناہ مستر اِنت؟ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: ایکہ تو گوں اللّٰہءَ شریدارے ءُہمسرے جوڑبکن ئے حالانکہ ترا اللّٰہءَ جوڑکتگ. من جست کت پدا کجام مستراِنت؟ واجہءَ فرمان کت: ایکہ تووتی چکّءَ بُکش ئے چہ ہمے ترسءَ کہ آگوں تونان وارت. من گوشت پدا کجام مستر اِنت؟ واجہءَ فرمان کت: ایکہ توگوں وتی ہمسائگءِ جنینءَ بدکاری بکن ئے. (صحیح البخاری، کتاب الأدب، باب قتل الولد خشیۃ أن یأکل معہ) مروچءَ اے خاندانی منصوبہ بندی کہ شنگ اِنت. آئی نیمگءَ توار جنوکانی گوشگ ہمیش اِنت کہ چہ بازیں چکّے آرگءَ معیشت سرا گرانی کئیت، ءُآیانی رودینگ گران بئیت. قرآنءِ اے آیت، ءُپیغمبرءِ اے حدیث ایشی نہ منّتن، ءُایشی ردّا کنند کہ چکّانی کشگ پہ اے ترسءَ کہ آمعیشت سرا دُوِل بنت یک بے حقیقتیں ہبرے، ءُمزنیں گناہے. اے جائز نہ اِنت پرچہ کہ ایشانی روزیءِ، ءُرودینگءِ ذمّہ داری اللّٰہءَ زرتگ. اللّٰہ کسّءَ بے روزی نہ کنت. شیخ سعدی رَحِمَهُ اللّٰهُ یک لطیفہءِ ذکر کنت کہ یک مردمےءَ چکّے بوت، چکّءِ دنتان رست اَنت. گڑا پت چہ چکّءِ دنتانانی رُدگءَ پریشان بوت. جنینءَ گوشت توپرچہ پریشانءِ؟ پتءَ گوشت کہ ایشی دنتان رستگ اَنت نوں اے نان لوٹیت. چکءِ ماتءَ گوشت: «آنکس کہ دندان دہد آناں دہد» توپریشان مبو آئی کہ ایشرا دنتان داتگ آئرا روزی ہوں دنت. حقیقتءَ اگن چارگ بہ بیت گڑا شر سمجہا کئیت کہ معیشتءِ نہ پُجگءِ اصل سبب آبادیءِ بازی نہ اِنت بلکیں وسائلانی غیر منصفانہ تقسیم اِنت. اگن اسلامی نظامءِ معیشت زورگ بہ بیت گڑا دنیایا ہچ غریب پہ شدا بزّگ نہ بیت. دنیاءِ تہا ہنّوں وسائل سک بازاِنت بلے آچیزے مردمانی دستاینت، ءُچہ اردا درنیاینت.

(۱) عبداللّٰہ بن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بیان کنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: جائز نہ اِنت ہچ مسلمانےءِ کشگ کہ آہمے گواہیءَ دنت کہ بید اللّٰہءَ دگہ معبودءِ برحق نیست، ءُمن (بزاں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اللّٰہءِ رسولاں بید سے سببءَ: سورکتگیں بدکاریں جنینءُمردینے کشگ جائزاِنت. مردمے بیرا مردمے کشگ جائزاِنت. ءُمرتدّءِ کہ آدینءِ اسلامءَ ویل بکنت. (صحیح البخاری، کتاب الدّیات، باب قول اللّٰہ تعالی ﴿اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ﴾).

(۲) بزاں ہماکہ چورہءُیتیمانی کماش اِنت. آئرا بایداِنت کہ ایشانی مالانی نگہداریءَ بکنت تاہما وہدا کہ آوتی نیک ءُبدءَ بزاں اَنت گڑا آیانی مال آیانی دستءَ دیگ بہ بنت. چورہءُیتیمانی مالءِ ورگ سک ناجائز اِنت. =

وَالْمِيْزَانَ بِالْقِسْطِ ۚ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ۚ وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوْا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ۚ وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوْا ۭ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ۝

ءُپورہ ءُتوام بکن اِت گشْ ءُکیلءَ گوں انصافءَ، ماتکلیف نہ دئیں ہچ کسءَ بلے کدءِ ہمائی وسءَ[1]، ہمیکہ شما ہبرے کن اِت گڑا انصاف بکن اِت، توری آوتی نزیکینے بہ بیت، ءُاللّٰہءِ قول ءُقرارءَ سرجم بکن اِت[2]، اے چیزءِ شمارا اللّٰہءَ حکم داتگ تاکہ شما سوج ءُپنت بزورات.

وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِيْ مُسْتَقِيْمًا فَاتَّبِعُوْهُ ۚ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۭ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ۝

۱۵۳. ءُبیشک کہ اے منی راہ اِنت تچکیں، نوں ہمیشی سرا بروات، ءُمہ روات پہ ایدگہ راہاں کہ شمارا دوراکن اَنت چہ آئی راہءَ[3]، اے چیزءِ شمارا اللّٰہءَ حکم داتگ

= اللہ پاک فرمائینیت ﴿ اِنَّ الَّذِيْنَ يَاْكُلُوْنَ اَمْوَالَ الْيَتٰمٰى ظُلْمًا اِنَّمَا يَاْكُلُوْنَ فِيْ بُطُوْنِهِمْ نَارًا ۭ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيْرًا ﴾ بیشک ہما کہ یتیمانی مالاں ناحقءَ ورَاَنت آبزاں وتی لاپاں آس مان جِن اَنت. دیرنہ بیت کہ آبرمشوکیں آسءَ مان دینت . [سورة النّساء: ١٠].

(١) اے حکمانی بیان کنگءَ رند ایشی بیان کنگ کہ ما ہچ کسءَ چہ آئی وسءَ گیشتر بار بر نہ بندیں ہمے نیمگءَ آگاہی دنت کہ اے داتگیں حکم چشیں نہ اَنت کہ شما ایشانی سرا عمل کت مہ کن اِت، پمیشا ایشانی سرا عمل کنگءِ کوششءَ بکن اِت کہ شمئے دنیاءُ آخرت وش بہ بنت.

(٢) بزاں آئی حکماں بزورات، ءُچہ آئی منَہ کتگیں چیزاں وتءَ دور بدارات.

(٣) جابر بن عبداللہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ گوشیت کہ ماواجہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گورا نشتگ اِتیں. واجہءَ یک لکیرے کشّ اِت. ءُدو لکیر آئی راستیں گورا کشّ اِت، ءُدوآئی چپّیں گورا. پدا وتی دستی توکی لکیرءِ سرا ایرکت، ءُدرّائینت ئے کہ اے (توکی) اللّٰہءِ راہ اِنت. پدا واجہءَ ہمے آیت ونت کہ ﴿ وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِيْ مُسْتَقِيْمًا فَاتَّبِعُوْهُ ﴾ [سورة الأنعام: ١٥٣] (سنن ابن ماجه، كتاب السّنة باب اتّباع سنّة رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شیخ اَلبانی رَحِمَهُ اللّٰهُ اے حدیث صحیح گوشتگ. اے تچکیں راہ قرآنءُ حدیثءِ رندگیری کنگءِ نام اِنت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**تركت فيكم أمرين لن تضلّوا ماتمسّكتم بهما كتاب الله وسُنّة رسوله**». کہ من شمئے تہا دوچیز ویل کنگ ءُروگءَ یاں. شما ہجبر گارنہ بئیت (چہ تچکیں راہءَ) داں ایشاں گوں ترندیءَ بدارات. آاللّٰہءِ کتاب ءُپیغمبرے حدیث اَنت، (موطأ مالك كتاب الجامع باب النهى عن القول بالقدر) اے روایت بلّے کہ مرسل اِنت بِلے ایشی شاہد ہما روایت اِنت کہ اِمام حاکم وتی مستدرکءِ کتاب العلم تہا چہ عبداللہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا نقل کتگ. ایشی سند علّامہ اَلبانی رَحِمَهُ اللّٰهُ مشکوٰةءِ حاشیہءِ تہا حسن گوشتگ. بچار (مشكوة المصابيح كتاب الإيمان باب الاعتصام =

تاکہ شما بہ بچّ اِت (چہ چوٹیں راہاں).

ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ تَمَامًا عَلَى الَّذِيْٓ اَحْسَنَ وَتَفْصِيْلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَّهُدًى وَّرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ بِلِقَآءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۵۴﴾

۱۵۴. پدا مادات موسیٰءَ کتاب کہ سرجمیں نعمتےاَت ہدایت زوروکءِ واستا، ءُایشی تہاجوانیں بیان ہست ہرچیزءِ ءُہدایتے ءُرحمتے، تاکہ آوتی پروردگارءِ ڈیک دیگءِ سرا إیمان ءُیقین بیاراَنت.

وَهٰذَا كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ مُبٰرَكٌ فَاتَّبِعُوْهُ وَاتَّقُوْا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿۱۵۵﴾

۱۵۵. ءُاے(قرآن) یک بابرکتیں کتابے کہ مانازل کتگ نوں ہمیشی رندءَبرواِت، ءُبترس اِت تاکہ شمئے سرا رحم کنگ بہ بیت.

اَنْ تَقُوْلُوْٓا اِنَّمَآ اُنْزِلَ الْكِتٰبُ عَلٰى طَآئِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا ۪ وَاِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغٰفِلِيْنَ ﴿۱۵۶﴾

۱۵۶. ایکہ شمابگوْش اِت (قیامتءَ) کہ نازل کنگ بوتگ کتاب ہمادوئیں ٹولیانی سراکہ آچہ ما پیسراَنت، ءُبیشک کہ ما چہ آیانی وانگءُزانگءَ بے خبر بوتگ اِنت[1].

اَوْ تَقُوْلُوْا لَوْ اَنَّآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتٰبُ لَكُنَّآ اَهْدٰى مِنْهُمْ ۚ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ ۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَا ۭ سَنَجْزِي الَّذِيْنَ

۱۵۷. یاشما بگوْش اِت کہ اگاں مئے سرا کتاب رہ دیگ بوتیں گڑا ما چہ آیاں جوانتر بوتیں، نوں بیشک کہ آتک ءُسربوت پہ شمادلیل چہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ ءُہدایتے ءُرحمتے، نوں کئے اِنت ظالم تر چہ ہما شخصءَ کہ آئی دروگ بند کت اَنت اللّٰہءِ آیات

= بالکتاب والسّنة گوں اَلبانیءِ تحقیقءَ) بایداِنت کہ مسلمان فرقہ بندیءَ ویل بکننت، ءُدرہا قرآنءُحدیثءِ سرا یکجاہ بہ بنت. قرآن ءُحدیثءِ ویل کنگ ءُآدگہ راہ ءُرہبذان رندءَ کپگ گمراہی یےاللہ پاک فرمان کنت ﴿فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلٰلُ﴾ کہ حقّءَ پد بیدءِ گمراہیءَ دگہ ہچ نیست. [سورة یونس: ۳۲].

(۱) چہ اے دوئیں فرقہءُ ٹولیاں یہودءُنصارٰی مراداَنت. بزاں اللہءَ شمئے (مکّہءِ مردمانی) نیمگءَ اے قرآن پمیشا دیم داتگ کہ شمئے سرا دلیلءُحجّت جہ گیر بہ بیت، ءُباندا قیامتءِ روچءَ شمئے گورا اے میار پشت مہ کپیت کہ ماراہچ سوج ءُپنت کنگ نہ بوتگ، پمیشا مارد بوتگیں، ءُاگں مئے سرا کتابے دیم دیگ بہ بوتیں گڑا ماچہ پیسری ایں مردماں گہتر بوتیں. نوں پہ شما ہچ وڑیں میارےپشت نہ کپتگ پرچہ کہ شمئے گورا اللہءَ پیغمبرے، ءُقرآن پاک دیم داتگ، ءُدلیلءُحجّت شمئےسرا جہ گیر بوتگ.

يَصْدِفُوْنَ عَنْ اٰيٰتِنَا سُوْٓءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوْا يَصْدِفُوْنَ ﴿۱۵۷﴾

ءُ(مردمے) منَہ کت اَنت چہ آئی (زورگءَ) زوت ما مُـزّءَ دئیں ہمایاں کہ منَہ کنںت (مردماں) چہ مئے آیاتاں، بدیں عذاب، پہ ہمے سوبءَ کہ آہاں مردم منَہ کتگ اَنت.

هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَاْتِيَ رَبُّكَ اَوْ يَاْتِيَ بَعْضُ اٰيٰتِ رَبِّكَ ۭ يَوْمَ يَاْتِيْ بَعْضُ اٰيٰتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا اِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ اَوْ كَسَبَتْ فِيْٓ اِيْمَانِهَا خَيْرًا ۭ قُلِ انْتَظِرُوْٓا اِنَّا مُنْتَظِرُوْنَ ﴿۱۵۸﴾

۱۵۸. آوداءَ نہ کنںت بیدءِ ہمیشی کہ بیاینت آیانی گوْرا ملائکت یا بئیت تئی پروردگار[۱]، یابئیت تئی پروردگارءِ لہتے نشانی، ہماروچءَ کہ کئیت لہتے نشانی تئی پروردگارءِ، کار نہ دنت ہچ مردمءَ آئی ایمان آرگ کہ پیسرترا ایمان ئِے نیاؤرتگ[۲] یاآئی ہچ نیکی نہ کتگ وتی ایمانءِ تہا[۳]، بگوْش کہ ودار بکن اِت ماہوں وداریگ اِیں.

اِنَّ الَّذِيْنَ فَرَّقُوْا دِيْنَهُمْ وَكَانُوْا شِيَعًا لَّسْتَ مِنْهُمْ

۱۵۹. بیشک ہما مردماں کہ بہربہرکتگ وتی دینءُٹولی ٹولی بوتگ اَنت، ترا آیانی

(۱) زاناں آیاں ہمے ہیال وتی دلءِ تہا نندارینتگ کہ ما ہما وہدا ایمان کاریں کہ ملائکتاں بگند یں. یاقیامتءَ گوں اللہءِ گندگءَ ایمان کاریں. اگں آیانی ہیال ہمیش اِنت گڑا شرسرید بہ بنت کہ آوہدءِ ایمان آرگ کارنہ دنت. اگں آ چہ دوزءَرکگ لوٹ اَنت گڑا چہ مرگءَ، ءُقیامتءَ پیسر ایمان بیاراَنت.

(۲) چہ اے نشانیاں قیامتءِ مزنیں نشانی مراداَنت کہ چہ قیامتءِ آیگءَ پیش ڈنّءَ بنت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: قیامت اوشتوک نہ بیت تا ہما وہداکہ روچ چہ وتی گار بوگءِ جاگہءَ درئیت، ءُطلوع بہ بیت. وہدیکہ آ چہ مغـرب (بزاں چہ روبرکت)ءَ ڈنّءَ بیت، ءُآئرا مردم بگنداَنت گڑا درہا ایمان کاراَنت، بزاں مسلمان بنت بلے آوہدءِ ایمان آرگ ہچ کسءَ کار نہ دنت. پدا واجہءَ ہمے آیت ونت. (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ الأنعام) ءُیک حدیثےتہا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: سـئے نشانی اَنت، وہدیکہ آدرابہ بنت گڑا آوہدءِ ایمان آرگ کارنہ دنت. آسئیں نشانی ایش اَنت: روچءِ درایگ چہ آئی ایرروگءِ جاگہءَ. ءُدجّالءِ ظاہربوگ. ءُچہ زمینءَ جانورےءِ درابوگ. اے روایت ابن جریر طبری رَحِمَهُ اللّٰهُ وتی تفسـیرءِ تہا گوں وتی سندءَ بیان کتگ. حافظ ابن کثیر ہوں وتی تفسـیرءِ تہا آوْرتگ. تفسـیر ابن کثیرءِ محقّق قاسـم بن احمد حاشیہ تہا گوشیت کہ ایشی سند صحیح اِنت. (تفسیر ابن کثیر، طبع دارالرّایۃ الرّیاض بمراجعۃ الشّیخ مقبل بن ہادی الوادعی رَحِمَهُ اللّٰهُ).

(۳) بزاں اگں یک مؤمنے ہمے وہداچہ وتی گناہاں توبہ بکنت گڑا آئی توبہ قبول کنگ نہ بیت، ءُچہ ایشی پد نیکیں عمل ہچ بدیں مردمءِدردنہ وارت.

فِیْ شَیْءٍ ؕ اِنَّمَاۤ اَمْرُهُمْ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ یُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوْا یَفْعَلُوْنَ ﴿۱۵۹﴾

کارءَ کارنیسـت، بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ آیانی کار اللّٰہءِ حوالہءَ اِنت، رندءَ آآہاں باخبر کنت ہرچیکہ آیاں کتگ[1].

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ عَشْرُ اَمْثَالِهَا ۚ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّیِّئَةِ فَلَا یُجْزٰۤى اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا یُظْلَمُوْنَ ﴿۱۶۰﴾

۱۶۰. ہرکسءَ کہ یک نیکی یے کت گڑا پہ آئی ہست دہ سری[2]، ءُہرکسءَ کہ یک بدی یے کت گڑا سزا دیگ نہ بیت بیدءِ ہمائی برابرءَ، ءُآیانی سرا ناانصافی ءُظلم کنگ نہ بیت.

قُلْ اِنَّنِیْ هَدٰىنِیْ رَبِّیْۤ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ ۚ دِیْنًا قِیَمًا مِّلَّةَ اِبْرٰهِیْمَ حَنِیْفًا ۚ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِیْنَ ﴿۱۶۱﴾

۱۶۱. بگوْش کہ منابرتگ منی پروردگارءَ راستیں راہءِسرا، محکمیں دینءِ کہ ابراہیمءِ ملّت اِنت یک نیمگی، ءُآنہ اَت چہ مشرکاں.

قُلْ اِنَّ صَلَاتِیْ وَنُسُكِیْ وَمَحْیَایَ وَمَمَاتِیْ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۱۶۲﴾

۱۶۲. بگـوْش کـہ مـنی نمازءُمـنی قربانیءُمـنی زندگانیءُمـنی مـرگ اللّٰہءِ واسـتاینت کـہ پروردگارِانت درہیں جہانءِ.

لَا شَرِیْكَ لَهٗ ۚ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِیْنَ ﴿۱۶۳﴾

۱۶۳. آئراہـچ شریـدار نیسـت، ءُمنـا ہمیـشی

(۱) فرقہ بندی سـکّیں سـلّیں چیزے. فرقہ بندی کنوکانی واسـتا ترندیں بیم آتکہ. ہنچوکہ اے آیتءِ تہا گوْشـگ بوگءَاِنت کہ اے پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ترا گوں اے پیمیں مردماں ہچ مناسـبتے نیسـت، ءُاے چـہ تئی رہبندءَ پہـک درآنت. اے بابـتءَ دگہ لہتے آیتانی تہا ہوں سـکّیں بیم آتکـہ. فرمان اِنت ﴿ وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِیْنَ تَفَرَّقُوْا وَاخْتَلَفُوْا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْبَیِّنٰتُ ؕ وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِیْمٌ ﴾ مہ بئیت چوہما مردماں کہ آہربہر ءُٹـولی ٹولی بوتگ اَنت، ءُجیڑہ اِش کتگ رند چہ آیانی گورا روژنائیں د لیل آتکگ اَنت. ہمیش اَنت کہ آیانی واسـتا مزنیں عذاب ہست. [سورۃ آل عمران: ۱۰۵] فرقہ بندی ہما وہدا جوڑبیت کہ مردم قرآن ءُصحیح حدیثاں ویل بکن اَنت، ءُچہ آیاں رہشـونی مہ زورانت، ءُوتی واہشـانی غلام جوڑبہ بنت. حق ہمیشنت کہ ءُدرہیں مسلمان وتءَ قرآن ءُحدیثءِ پابند بکن اَنت. ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِیْ شَیْءٍ فَرُدُّوْهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ ﴾ وہدیکہ شما کجام یک چیزےءِ تہا اختلافءُجیڑہ کت گڑا آئرا اللّٰہ ءُآئی رسـول (بزاں قرآنءُحدیث)ءِ نیمگءَ بر ترّین اِت اگں شمارا اللّٰہءِ سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرا یقین ہست. [سورۃ النّساء: ۵۹] ءُفرمان اِنت: ﴿ وَاعْتَصِمُوْا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِیْعًا وَّلَا تَفَرَّقُوْا ﴾ اللّٰہءِ سادا (مراد قرآنءُحدیث اَنت) گوں ترندیءَ بدارات، ءُفرقہ فرقہ ءُبہربہرمہ بئیت. [سورۃ آل عمران: ۱۰۳]

(۲) نیکی کنگءِ کمتریں مُزد نیکیءِ برابرِاِنت. ءُگیشترءَ ہچ حدّ نیست.

حکم دیگ بوتگ، ءُمن چہ درستاں پیسر فرمانبرداراں[1]

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيْ رَبًّا وَّهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ ۭ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ۝۱۶۴

۱۶۴. بگوْش کہ آیا بیدءِ اللہءَ من دگہ ربےشوہاز بکناں، ءُہماوت اِنت پروردگار دریں چیزانی، ءُ(گناہ)نہ کنت ہچ یک جانے بلے ہمائی گردنءَ بیت، ءُچسْت نہ کنت بار چسْت کنوک دگرءِ بارءَ، پداشمئے پروردگارءِنیمگءَاِنت شمئے واتر جاہ گڑا آسر پد کنت شمارا ہما چیزءِبابتءَ کہ شما آئی تہا اختلاف کتگ.

وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَكُمْ خَلٰۗىِٕفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ فِيْ مَآ اٰتٰىكُمْ ۭ اِنَّ رَبَّكَ سَرِيْعُ الْعِقَابِ ۚ وَاِنَّهٗ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۱۶۵

۱۶۵. ہماِانت آ ذات کہ کت ئےشمارا جانشین زمینءِ، ءُبلند ئے کتگ لہتینءِ درجہ آدگہ لہتینءِ سرا، تاکہ بچکاسیت شمارا وتی داتگیں چیزانی تہا[2]، بیشک کہ تئی پروردگار زوت سزا دنت ءُبیشک کہ آمزنیں بخشوکءُمزنیں مہربانے.

---

(۱) بزاں اے امّتءِ تہا اللہءِ اوّلی عبادت کنوک، ءُآئی عبادتءُتوحیدءِ نیمگءَ دعوت دیوک مناں.

(۲) بزاں آئی لہتے سیر ءُآباد کتگ، ءُلہتے غریب. دولت داریں ءُسیرین ءُسرفرازیں مردمءَ پہ آئی دولتءَ چکّاسیت کہ باریں آاللہءِ شکرءَ گیپت یا وتا مزن لیکیت ءُچہ اللہءَ پہک بیہال بیت. ءُغریبءَ پہ آئی غریبی چکّاسیت کہ باریں آاللہءِ زنگءَ جنت، یاااللہءِ نبشتہ کتگیں تقدیر ءُبہرءِ سرا وش بیت، ءُصبرکنت.

سُوْرَةُ الْاَعْرَافِ سورة الأعراف

سوره اعراف مکّەءَ نازل بوتگ ءُآئی
دو صد ءُشش آیات ءُبیست ءُچار رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

الٓمّٓصٓ ①

١. المّص.

كِتٰبٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِيْ صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ لِتُنْذِرَ بِهٖ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ②

٢. اے یک مزن شانیں کتابے کہ ایرگیجگ بوتگ تئی نیمگءَ نوں مہ بیت تئی دلءِ تہا تنگی(۱) تاکہ تو بترسیں(مردماں) پہ ہمیشی، ءُمزنیں نصیحتےپہ ایمانداراں.

اِتَّبِعُوْا مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءَ ۭ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ③

٣. رند گیریءَ بکن اِت ہمائی کہ نازل کنگ بوتگ شمئے گورا چہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ، ءُرند گیریءَ مہ کن اِت بیدءِ آئی اے دگہ دوستانی(۲)، شما باز کم سوج زورات.

وَكَمْ مِّنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَا فَجَاۗءَهَا بَاْسُنَا بَيَاتًا اَوْهُمْ قَاۗىِٕلُوْنَ ④

٤. ءُچنچو باز شہر ءُمیتگ ما تباہ ءُبرباد کتگ، نوں آتک اَنت آیانی گورا عذاب

(۱) بزاں چہ ایشی سرکنگءَ تئی دل تنکءُتریش مہ بیت پہ اے ترسءَ کہ چومہ بیت کافرمنا دروگ بند بکنند، یا تاواں برسین اَنت پمیشاکہ تئی کمک اللہ اِنت، ءُآلّمءَ تراچہ ایشانی ظلمءَ رستگارکنت.

(۲) چہ ادا زانگ بیت کہ اتّباعءُرندگیری ایوکءَ قرآن ءُسنّتءِ کنگ بہ بیت کہ ہردو وحی اَنت، ءُاللهءِ نازل کتگین اَنت، ءُآیانی دیمءَ ہچ اولیاءءُبزرگانی رندگیری جائز نہ اِنت اے آیت صاف بیان کنت کہ اللہ ءُرسولے حکم خلافءَ پہک حرام کنت. امام رازی درّائینت: کہ اے آیت ہمے رہشونیءَ کنت ہرکسی حکم کہ اللہ ءُآئی رسولءِ حکمءِ خلافءَبوت آئی زورگ جائز نہ اِنت.

شـپءَ شپ یا آیانی نیم روچءِ وابءِ وہدا[۱].

فَمَا كَانَ دَعْوٰىهُمْ اِذْ جَآءَهُمْ بَاْسُنَآ اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ۝۵

۵. گڑا نہ اَت آیانی توار وہدیکہ آتک اَنت آیانی گـوْرا مئے عـذاب، بیدءِ ہمیشی کہ گوشـت اِش کہ بیشک مابوتگیں پہ دلیں ظالم[۲].

فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذِيْنَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَلِيْنَ ۝۶

۶. نوں الّمءَ ما جسـت گریـں ہمایاں کہ پیغمبر آیـانی گـورءَ دیم دیـگ بوتـگ اَنـت[۳] ءُالّمءَ جست گریں چہ دیم داتگیں پیغمبراں[۴].

فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَّمَا كُنَّا غَآئِبِيْنَ ۝۷

۷. گـڑا ما سرجمیں بیان کنیں آیانی دیمءَ پہ علم ءُما غیر حاضر نہ بوتگیں[۵].

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذِ ِالْحَقُّ ۚ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝۸

۸. ءُتول کنگ (عملانی) آ روچءِ بر حقّ اِنت[۶]، نـوں ہـر کس کـہ گراں بـوت اَنـت آئی تول کتگیں (نیکیں عمل) گڑا ہمیش اَنت کہ پہ مرادءَ سر بنت.

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَظْلِمُوْنَ ۝۹

۹. ءُنـوں ہـر کـس کـہ آئی تـول کتگـیں عمل سُـبَک بوت اَنـت گڑا ہمیش اَنت کہ ایشـاں وتءَ تاوانءِ تہا دۆر داتگ پہ ہمے سببءَ کہ ایشاں مئے آیاتانی سر ا نا انصافی کتگ.

---

(۱) «قیلولة» نیم روچ وابءَ گوْش اَنت. بزاں عذاب ہنچیں وہداں آتک اَنت کہ آیاں ہچ تگءُگمان نیست اَت ءُہچ سرید نہ بوت اَنت.

(۲) بزاں وہدیکہ نافرمانانی سرا عذاب بئیت گڑا وتی ظالمیءَ منّ اَنت،بلے آوہدءِمنّگ کارنہ دنت.

(۳) چہ امّتیاں ہمے جست بیت کہ باریں شما پیغمبرانی حکم ءُہبر زرت اَنت، ءُآیانی سرا عمل کت یانہ؟

(۴) چہ پیغمبراں ہمے جست بیت کہ باریں شما مردمانءَ اللہءِ حکم جوان جوانءَ سرکت اَنت، یاچیزے کمی بوتگ؟

(۵) بزاں قیامتءِ روچءَ اللہ ہرانسـانءِ عمـلاں آئی دیمءَ پدّرکنت، ءُایر اِش کنـت پرچہ کہ درھا آئی علم ءُزانتءِ تہا ہست اَنت، ءُچہ آئی زانتءَ ہچ چیز دربوت نہ کنت.

(۶) قیامتءِ روچءَ انسانانی عمل شاہیمءِ تہا کشّءُکئیل کنگ بنت. قرآنءِ تہا اے چیز بازجاگہ بیان بوتگ.

وَلَقَدْ مَكَّنّٰكُمْ فِي الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيْهَا مَعَايِشَ ۭ قَلِيْلًا مَّا تَشْكُرُوْنَ ۝۱۰

۱۰. ءُبے شک مَا شمارا زمین سرا نندگءَ جاگہ داتءُما جوڑ کتگ پہ شما آئی تہا روزگار، باز کم شما شکر گرات.

وَلَقَدْ خَلَقْنٰكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنٰكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰۗىِٕكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ ۠ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ ۭ لَمْ يَكُنْ مِّنَ السّٰجِدِيْنَ ۝۱۱

۱۱. ءُبیشک ما شمارا پیدا کت پدا شمارا شکل ءُصورت دات پدا ما گوشت ملائکتاں کہ سجدہ بکن اِت آدم (عَلَیْہِ السَّلَام)ءَ، گڑا آیاں سجدہ کت بیدءِ ابلیسءَ، کہ آنہ اَت چہ سجدہ کنوکاں.

قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ ۭ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ ۭ خَلَقْتَنِيْ مِنْ نَّارٍ وَّخَلَقْتَهٗ مِنْ طِيْنٍ ۝۱۲

۱۲. (اللہءَ) گوشت کہ کجام چیزءَ ترا داشتگ اَت کہ تو سجدہ نہ کت وہدیکہ من ترا حکم دات. گوشتے کہ من چہ ایشی جوان تراں، تو مناچہ آسءَ پیدا کتگ ءُآئیءَ چہ خاکءَ پیدا کت[1].

قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُوْنُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيْهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصّٰغِرِيْنَ ۝۱۳

۱۳. (اللہءَ) گوشت کہ تو ایربیا چہ ادا ترا حق نیست کہ تو ایشی تہا وتا مزن بہ لیکئے، نوں درا برو تو چہ بے عزّتان ئے.

(۱) شیطانءَ آدم عَلَیْہِ السَّلَام ءِ سجدہ نہ کنگءِ عذر ہمے پیش کت کہ من چہ آئی جوان تراں. نوں افضل (بزاں جوانتریں) مفضولءَ بزاں چہ وتءَ کمترینءَ چوں سجدہ بکنت؟ آئی اے عذر ءُمیار وت یک بلاہیں گناہے اَت پرچہ کہ لوٹ ءُبئے اللہ پاکءِ حکم اِنت. آئی حکمءِ دیمءَ افضل ءُمفضولءِ بحث ءُجیڑہءِ ہچ سوال پشت نہ کپیت. دومی ہبراش اِنت کہ شیطانءَ وتی جوانتریءِ دلیل ہمے دات کہ من چہ آسءَ پیداگ بوتگاں، ءُآچہ خاکءَ، ءُآس شرتر اِنت، بلے اے وہدءَ شیطانءَ آدم عَلَیْہِ السَّلَام ءِ اے عظمت ءُاحترام پہک بیہال کت کہ آاللہءَ پہ وتی مبارکیں دستاں جوڑکت، ءُچہ وتی نیمگءَ آئی تہا روح پُپ کت. ءُادءَ آئی نصّءِ دیمءَ قیاس کت (بزاں عقل کار بست). اے وت یک ردیں چیزے. پداہم آئی قیاس (عقلی دلیل) ہم رد اَت. آئی قیا س (عقلی دلیل) ہمیش اَت کہ خاکءَ جوانتر اِنت، ءُاے پیم نہ اِنت، آسءِ تہا بیدءِ تیزیءَ، ءُروک بوگ ءُجوش گرگءَ دگہ چے ہست؟ بلے آئی مقابلہءَ خاکءِ تہا سکونت ہست، ءُآئی تہا رودینگءِ، ءُکم ءُگیش کنگءِ ہرپیمیں صلاحیت ءُبود ہست. پدّریں ءُچو روچءَ روشنائیں نصّانی بوگءَ پد انگتءَ مردم آیانی جاگہءَ قیاس بکنت بزاں آئی ٹولی ءُشیطانءِ ٹولی یکّ اِنت. اے پیمیں مردم شیطانءِ پیما گمراہ بنت، ءُآیانی آسر باز سلّ ءُخراب بیت. (ابن کثیر).

قَالَ اَنْظِرْنِیْۤ اِلٰی یَوْمِ یُبْعَثُوْنَ ﴿۱۴﴾

۱۴. (شیطانءَ) گوشت که منا وہد بدئےتا ہما روچءَ که آ (چه قبراں) چست کنگ بنت.

قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِیْنَ ﴿۱۵﴾

۱۵. (اللہءَ) گوشت کہ تو چَہ وَہْد داتگینان ئے[1].

قَالَ فَبِمَاۤ اَغْوَیْتَنِیْ لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِیْمَ ﴿۱۶﴾

۱۶. (شیطانءَ) گوشت ہمے سببءَ کہ تو مناگمراہ کتگ من نناداں آیانی (شکارءَ) تئی تچکیں راہءِ سرا.

ثُمَّ لَاٰتِیَنَّهُمْ مِّنْۢ بَیْنِ اَیْدِیْهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ اَیْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَآىِٕلِهِمْ ؕ وَلَا تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ شٰكِرِیْنَ ﴿۱۷﴾

۱۷. پدا من الّمءَ کایاں آیانی گورا چه آیانی دیما، ءُچه آیانی پشتءَ، ءُچه آیانی راستیں گورا، ءُچه آیانی چَپّیں گورا[2] ءُتو نه گندئے آیانی گیشترینا شکر گزار.

قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْءُوْمًا مَّدْحُوْرًا ؕ لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ اَجْمَعِیْنَ ﴿۱۸﴾

۱۸. (اللہءَ) گوشت کہ درا برو چه ادا میاری کتگین ءُتیلانک داتگیں، نوں ہرکس که تئی رند گیریءَ بکنت چه آیاں، گڑا سوگند اِنت که ضرور من پُر کناں دوزءَ چه شما درستاں.

وَیٰۤاٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَیْثُ شِئْتُمَا ۪ وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُوْنَا مِنَ الظّٰلِمِیْنَ ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُاے آدم! بنند اِت تو ءُتئی جنین بہشتءَ، نوں بور اِت شما ہردوئیں چه ہرکجا که بلوٹ اِت ءُنزّیکءَ مه رواِت اے درچکءِ[3]، گڑا بئیت شما چه ظلم کنوکاں.

(۱) شیطانءَ وہد ءُمہلت دیگءِ مستریں حکمت ہمیش اَت که اللہ چه آئی سببءَ وتی بندیاں به چکّاسیت باریں کئےآئی فرمانبردار بیت، ءُکئے شیطانءِ فرمانبردار بیت؟

(۲) بزاں په آیانی گمراہ کنگءَ ہرییمیں کوشش کناں.

(۳) اے کجام درچک اَت؟ اے بابتءَ قرآن ءُحدیث خاموش اَنت پمیشا اے وڑیں جاگہاں خاموش بوگ جوانترانت. اے حکمءِ مقصد آیانی چکّاسگ اَت.

فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطٰنُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وٗرِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْاٰتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهٰىكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَا مَلَكَيْنِ اَوْ تَكُوْنَا مِنَ الْخٰلِدِيْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. گڑا رد دات اَنت آ دوئیں شیطانءَ تا کہ پدّر بکنت پہ آ ہر دُکاں ہمائی کہ سِتر کنگ بوتگ چہ آہردُکاں چہ آیانی شرمگاہاں[1]، ءُگوشتے کہ شمارا نہ داشتگ شمئے پروردگارءَ چہ اے درچکءَ بلے پہ ہمے ہبرءَ کہ شما دوئیں بہ بئیت دو فرشتگ یا بہ بئیت چہ پہ بنی ئیں جَہ منناں.

وَقَاسَمَهُمَآ اِنِّيْ لَكُمَا لَمِنَ النّٰصِحِيْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُسوگندئےوارت گوں آ دوئیناں کہ الّمءَمن شمئے خیر خواہاں[2].

فَدَلّٰىهُمَا بِغُرُوْرٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفٰنِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَّرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادٰىهُمَا رَبُّهُمَآ اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَاَقُلْ لَّكُمَآ اِنَّ الشَّيْطٰنَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۲۲﴾

۲۲. نوں جہل ئے دور دات اَنت پہ کلاگ ءُریپینگ، پدا وہدیکہ چش اِت آ دوئیناں آ درچک، درا بوت اَنت پہ آیاں آیانی شرمگاہ، ءُکت اِش تاک آ دگہ تاکءِ سرا (پہ وتی سِترءِ چیر دیگءَ) چہ بہشتءِ تاکاں. ءُتوار پردات اَنت آیانی پروردگارءَ، زناں من شمارا منہ نکت اَت چہ اے درچکءَ، ءُنہ گوشتگ اَت شمارا کہ شیطان شمئے پدّریں دُژمن اِنت؟

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَآ اَنْفُسَنَا ۖ وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. گوشت اِش آدوئیناں کہ اے مئے پروردگار! ما ظلم کت وتی جندانی سرا، ءُاگاں تو ما را

(۱) بزاں شیطانءِ لوٹ چہ آیانی ریپینگءَ ہمیش اَت کہ آدم ءُحواءَ چہ اے بہشتی پوشاکءَ زبہربکنت، ءُتاکہ آشرمندہ بہ بنت. «سَوْآة» جمع صیغہ اِنت. آئی واحد «سَوْءَة» کئیت. شرمگاہءَ سَوْءة پمیشا گوْشگ بیت کہ آئی ڈنّءَ کنگ عیبے، ءُبدیں چیزے.

(۲) شیطانءَ آدم ءُحوا عَلَيْهِمَاالسَّلَامُ دیمءَ وتا آیانی خیر خواہ ظاہرکت، ءُدروگ ئےبست کہ اللہ شمارا پبوں بہشتءَ دارگ نہ لوٹیت پمیشا آئی شمارا چہ اے درچکءِ ورگءَ منَہ کتگ. ءُہر کس کہ ایشی بوارت آملائکتے جوڑ بیت، ءُدائم بہشتءَ پشت کپیت پمیشا شما ایشی بؤرات. گڑا آدم ءُحوا چہ وتی سادگیءَ آئی ہبرءِ تہا آتک اَنت کہ آئی اللہءِ سوگند وارتگ اَت. ءُاللہءِ نام گروکیں مردم اللہءِ نامءَ زوت رد کپ اَنت.

مه بخشـئے ءُمئے سرا رحم مـه کنئے گڑا ما الّمءَ بئیں چه تاوان بوؤکاں[۱].

قَالَ اهْبِطُوْا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ وَلَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَّمَتَاعٌ اِلٰى حِيْنٍ ﴿۲۴﴾

۲۴. (اللّٰهءَ) گوشـت کـه ایـر بکـپ اِت. شـما یکّءَ دگرءِ دژمن بئیت ءُپه شما ماں زمینءِ تها جاه مںند ہسـت ءُزندگیءِ سـامان تا یک وہدےءَ.

قَالَ فِيْهَا تَحْيَوْنَ وَفِيْهَا تَمُوْتُوْنَ وَمِنْهَا تُخْرَجُوْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. (اللّٰهءَ) گوشـت کـه ہمیشی تها شـما زندگی کن اِت ءُہمیشی تها شما مر اِت ءُچه ہمدا درکنگ بِئیت.

يٰبَنِىْٓ اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُّوَارِىْ سَوْاٰتِكُمْ وَرِيْشًا ۭ وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ۙ ذٰلِكَ خَيْرٌ ۭ ذٰلِكَ مِنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. اے آدمءِ چُکّ ءُنماسـگاں! مـا دیـم داتـگ په شـما پوشـاک کـه آ چـیر بد نت شـمئے شرمگاہـاں ءُپـه ڈولداری. ءُپرہـیزگاریءِ پوشـاک جوانتر اِنت[۲] اےاللّٰهءِ نشـانی اَنت بوت کنت که آ نصیحت بگراَنت.

يٰبَنِىْٓ اٰدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطٰنُ كَمَآ اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ

۲۷. اے آدمءِ چـکّ ءُنماسـگاں! شـمارا رد مـه دنت شـیطان ہمـا پیما کـه در ئِے کت اَنت

(۱) چه آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ، ءُشـیطانءِ کسّه ءُسوجاں ہمے زانگ بیت که گناه کنوکانی دوقسم اَنت: یکّے ہما اَنت که گناه کنند، ءُوتی گناہءَ گناہے سـاب نه کنند. بلکیں آئی جائزکنگءِ واستاعقلی ءُقیاسی دلائل پیش کنند، ءُوتا ہمائی سرا دار اَنت. ہنچوکه شیطانءَ ہمے رہبند گچین کت. آئی سزا آئرا ہمے رست که په بن چه اللّٰهءِ رحمتاں زبہربوت. اے شیطانءِ ئولی اِنت. یک ئولی ہے ہما مردمانی اِنت که چه آیانی دستءَ گناه بیت بلے آوتی گناہءَ مارانَت، ءُگوں آئی مارگءَ اللّٰهءِ دربارءَ پشـومانی ظاہر کنند، ءُتوبه ءُاسـتغفار وان اَنت، ءُپه آئی جائز کنگءِ واسـتا دلیل پتّ ءُلوٹ نـه کنند. اے رہبند ہما اِنت که آدم ءُبی بی حوا گچین کت. اے نیکین ءُصالحیں بندیانی رہبند اِنت. (تفسیر أحسن البیان).

(۲) عکرمه گوشـیت که چه پہریز گاریءِ پوشاکءَ ہما پوشاک مراد اِنت که قیامتءَ پہریز گاراں گوْرا دیگ بیت. بزاں اے پوشاک چه دنیاءِ پوشاکاں جوانتر اِنت. ءُلہتے گوشیت مراد ایمان ءُعمل صالح، ءُاللّٰهءِ ترس اِنت. بزاں ہماپوشاک که چه آئی گورا کنگءَ مردم وتا مزن مه لیکیت، ءُوتی سترءَ چیربد اَنت، ءُچه اللّٰهءَ بترسیت بزاں پہریز گاری ے پوشاک ہمیش اِنت.

مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَا ؕ اِنَّهٗ يَرٰىكُمْ هُوَ وَقَبِيْلُهٗ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ؕ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّيٰطِيْنَ اَوْلِيَآءَ لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۲۷﴾

شمئے پت ءُمات چہ بہشتءَ، ءُکشّائینت اَنتے چہ آیانی گورا آیانی پوشاک تاکہ آیاں پیش بداریت آیانی شرمگاہاں. بے شک کہ گندیت آ ءُآئی قوم شمارا چہ ہما جاہءَ کہ شما آیاں نہ گندِات بے شک ما جوڑ کت اَنت شیطان ہما کسانی دوست کہ ایمان نیار اَنت.

وَاِذَا فَعَلُوْا فَاحِشَةً قَالُوْا وَجَدْنَا عَلَيْهَآ اٰبَآءَنَا وَاللّٰهُ اَمَرَنَا بِهَا ؕ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ ؕ اَتَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. ءُہر وہدا کہ بکنند یک بدیں کارے گڑا گوْش اَنت کہ ما دیستگ اَنت ہمیشی سرا وتی پت ءُپیرک، ءُاللّٰہءَ مارا حکم داتگ ہمیشی کنگءِ، بگوْش کہ اللّٰہ حکم نہ کنت پہ بدیں کارءَ، پرچہ دروگ بندِات اللّٰہءِ سرا چیزیکہ شما نہ زان اِت؟[1]

قُلْ اَمَرَ رَبِّيْ بِالْقِسْطِ ۫ وَاَقِيْمُوْا وُجُوْهَكُمْ عِنْدَ

۲۹. بگوْش کہ حکم کتگ منا منی پروردگارءَ انصاف کنگءِ. ءُراست بکن اِت وتی

(۱) اے آیتءِ سرا اگن مردم پہ سلامتیں عقلءَ غور ءُفکر بکنت، ءُوتی عقلءَ کاربہ بندیت گڑا آزانت ءُفہمیت کہ اے آیت پت ءُپیروکانی تقلیدءِ ردّءَ اِنت. مقلّدءَ ہمیکہ گوْشگ بیت کہ تئی اے کار وبے حیا ئیں، یا ناجائزیں کارے گڑا آوتی بے میار کنگءِ واستا اوّلءَ ہمیشی گوْشیت کہ اے مئے پت ءُپیرکانی راہ ءُرِہبند اِنت. وہدیکہ آیاں گوْشگ بیت کہ تئی پت ءُپیرکی راہ حُجّت ءُدلیل بوت نہ کنت گڑا دروگ بند اَنت، ءُگوْش اَنت کہ آیاں اے کار پہ اللّٰہءِ حکمءَ کتگ. حالانکہ اللّٰہ ہجبر ردیں، ءُبے حیا ئیں رہبندانی سرا روگءِ حکمءَ نہ دنت. دنیاءِ تہا ہرچیکہ گمراہیں مذہب ہست آیانی بنیاد ءُڈیکی ہمے تقلید اِنت. ءُچہ اللّٰہءِ دیم داتگیں ءُدرچتگیں پیغمبرانی راہءَ دوری اِنت. ءُآ ایوکءَ پت ءُپیرکانی، ءُمذہبی پیشوایانی سرا گیشیں حُسن ظنّ اِنت. امام رازی ہمے آیتءِ تفسیرءَ گوشیت: (**قدتقرّر في عقل كلّ أحد أنّه طريقة فاسدة، لأنّ التقليد حاصل في الأديان المتناقضة. فلوكان التقليد طريقاً حقّاً للزم الحكم بكون كلّ واحد من المتناقضين حقّاً. ومعلوم أنّه باطل**) ہر (سلامتیں) عقلءِ تہا اے ہبر نِشتگ کہ تقلید بیکاریں رہبندے. پرچہ کہ دریں باطلیں دینانی تہا اے ہوریں چیزے. بزاں درستانی گمراہیءِ بنیاد ہمے تقلید اِنت. اگن تقلید برحقّیں رہبندے بہ بیت گڑا ایشی معنیٰ ہمیش اِنت کہ باطلیں مذہب درہا حقءِ سراینت. ءُایشی ہرکس زانت کہ درہا حقءِ سرا نہ اَنت. (تفسیر الکبیر).

كُلِّ مَسْجِدٍ وَّادْعُوْهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ؕ كَمَا بَدَاَكُمْ تَعُوْدُوْنَ ﴿۲۹﴾

دیماں ہرنمازِ وہدا (پہ قبلہءَ)[۱] ءُہمائرا توار پر بد ئیت، خالص کنوک بہ بئیت پہ ہمائی عبادتءَ[۲] ہنچو کہ شمارئے اوّلی برا پیداگ کتگ (ہمے پیما) شما دومی برا پیداگ بئیت[۳].

فَرِيْقًا هَدٰى وَفَرِيْقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلٰلَةُ ؕ اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيٰطِيْنَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. یک جماعتے ہدایتءِ سرا آتک ءُیک جماعتےءِ سراجاہ گیر بوت گمراہی، بیشک آیاں شیطان وتی دوست (ءُرہبر) جوڑ کت اَنت بیدءِچہ اللہءَ، ءُگمان کن اَنت کہ بیشک آ تچکیں راہءِ سراینت.

يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ خُذُوْا زِيْنَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَّكُلُوْا

۳۱. اے آدمءِ چک ءُنماسگاں بزورات وتی ڈولداریءَ ہر نمازِ وہد ا[۴] ءُبورات ءُبنوش

(۱) چہ مسجدءَ مراد نماز اِنت. بزاں ہرنمازءَ دیمءَ گوں قبلہءَ بکن اِت. ءُلہتینءَ مسجد بمعنیٰ سجدہءُعبادت کتگ، بزاں شمئے سجدہ ءُعبادت خاص پہ اللہ پاکءَ بہ بنت، ءُآئی تہا ہچ کس شریدار جوڑکنگ مہ بیت. ءُلہتےءَ ایشی ہمے معنیٰ ہم کتگ کہ وہدیکہ یک مسجدےءَ شما بوت اِت، ءُنمازءِ وہد آتک ءُرس اِت گڑا ہما مسجدءَ نماز بوان اِت. ءُکس چومہ گوْشیت کہ من وتی مسجدءَ نماز واناں. (معالم التنزیل للإمام البغوی).

(۲) آیتءِ تہا حکم اِنت کہ دعاء بکن اِت. چوکہ پُشت ءُدیمءِ ہر نمازءِ باروا اِنت. پمیشا مراد ہمیش اِنت کہ نمازءِ تہا مردم دعا ءُفریاد بکنت. ءُاے حکم ہرنمازیءِ واستا اِنت، چوکہ مستریں دعاء الحمد شریف اِنت، گوْشئے کہ اے آیت ہمے نیمگءَ رہشونی کنت کہ الحمد ہرنمازءِ تہا وانگ بہ بیت. جماعت بہ بیت، یا غیرجماعت، ایوک بہ بیت، یا گوں امامءَ. واللہ أعلم.

(۳) بزاں چہ قبراں چست کنت، ءُدومی برا زندگ کنت.

(۴) اے آیتءِ شانءِ نزولءِ بابتءَ مفسرین ہمیشی نبشتہ کنند کہ عربانی لہتے قبیلہءِ مردماں چوکہ بنوعامراَت، ءُدگہ لہتے اِتاں ایشاں بیت اللہ جاندرءَ طواف کت گڑا اللہءَ ہمیشانی ردّءَ اے آیت نازل کت. امام ابن عبدالبر گوْشیت کہ ایشی سرا درہا یکّ اَنت، ءُایشی تہا اختلاف نیست. (التمہید لابن عبدالبر، ج: ۲، تاکدیم: ۳۷۲) بزاں جاندرءَ طواف کنگ ءُنماز وانگ جائز نہ اِنت. ءُچہ زینتءَ مراد پوشاکءِ گورا کنگ اِنت. **مسئلہ** (۱) چہ زینتءَ مراد سِترءِ چیر دیگ اِنت گوں پوشاکءَ. ایشی سرا درہا تپاک اَنت. (تفسیر مظہری، قاضی ثناء اللہ پانی پتی). **مسئلہ** (۲) سِترءِ چیر دیگ چہ نمازءِ شرطاں یکّے، بیدءِ آئی نماز ساب نہ بیت. امام ابوحنیفہ، ءُامام شافعی، ءُامام احمد درستانی مذہب ہمیش اِنت. إمام مالكءِ شاگرد دو راہءَ بہراَنت. =

وَاشْرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ۝

اِت ءُفضول خرچی مکن اِت[1] بے شک کہ (اللہ) دوست نہ داریت فضول خرچی کنوکاں.

= لہتینءِ نزّیکءَ سِترءِ چیر دیگ الّمی اِنت ہنچوکہ گیشترینانی گوْشگ اِنت. ءُلہتےءِ نزّیکءَ الّمی نہ اِنت. (تفسیر مظہری) بلے امام ابن عبد البر نبشتہ کنت کہ صحیح تر بہ روءِ عقل ءُقرآن ءُحدیث ہمیش اِنت کہ نمازءِ تہا سِترءِ چیر دیگ الّمی اِنت. (التمہید، ج: ۲، تاکدیم: ۳۷۹). **مسئلہ (۳)** مردینءِ سِتر چہ کونڈءَ داں ناپگءَ اِنت. جنینءِ جسم درہا سترے ساب اِنت بیدءِ دستانی پنجہءَ، ءُدیمءَ. امام مالك، ءُامام شافعی، ءُامام احمدءِ مذہب ہمیش اِنت. نوں باید ہمیش اِنت کہ ایدگہ وہدانی تہا ءُخاص نمازءِ تہا جنین آدمءِ جسم درہا چیر بہ بیت. اگن دیم ءُدستانی پنجہ ظاہربہ بنت پہ ایشی گناہ نیست پدا ہوں ایشانی چیردیگ جوانترءُافضل ترانت. افسوسءِ ہبرانت کہ بلوچ قومءِ ماس ءُگہارنمازءِ تہا پنجوانی چیردیگءَ عادت نہ اَنت اِلّاماشاء اللہ. اے یک مزنیں کمزوری ے کہ دورکنگ لوئیت. **مسئلہ (۴)** باید ہمیش اِنت کہ نمازءِ تہا کوپگ ڈنّءَ مہ بیت، بلکیں چیربہ بیت. حدیث پاکءَ ہست اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: نماز مہ وانیت چہ شما ہچ یکّے یک پوشاکءِ تہا ہمے حالتءَ کہ آئی کوپگءِ سرا ہچ چیز مہ بیت. (مسند أحمد، شمارہ حدیث: ۷۳۰۵، عن أبی ہریرۃ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ) احمد شاکر ایشی سند صحیح کتگ. ءُصحیح بخاری، ءُصحیح مسلمءِ تہا ہوں اے روایت ہست اِنت بلے آئی تہا کوپگءِ جاگہءَ گردنءِ لفظ آتکگ. (صحیح البخاری، کتاب الصّلاۃ، باب إذا صلّی فی الثّوب الواحد فلیجعل علی عاتقیہ، ءُصحیح مسلم، کتاب الصّلاۃباب الصّلاۃ فی ثوب وّاحد، وصفۃ لبسہ). **مسئلہ (۵)** سرءِ چیردیگ نمازءِ تہاپہ مردینءَ الّمی نہ اِنت. بلکیں سردرءَ نماز وانگ جائز اِنت. ایشی یک دلیلے وہمے گوستگیں حدیث اِنت کہ واجہءَ فرمان کت: کوپگ ءُگردن چیربہ بنت. واجہءَ سرءِ نام نہ گپت. زانگ بیت کہ سرءِ چیر دیگ الّمی نہ اِنت. ہمے پیما یک روایتے تہا عمربن أبی سلمہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ گوْشیت کہ واجہءَ یک گُدےءِ تہانماز ونت کہ آئی گُدءِ لمب آئی گردنءِ سرا لونجان اَت. (صحیح البخاری، کتاب الصّلاۃ، باب الصّلاۃ فی الثّوب الواحد مُلتحفاًبہ) چہ اے حدیثءَزانگ بیت کہ واجہءِ سراہچ پوشاک نیست اَت. امام ابن عبدالبر رَحِمَہُ اللّٰہُ فرمائینیت. **(والصّلاۃ فی الثّوب الواحد للرّجل جائز لاخلاف فیہ)** کہ یک گُدےءِ تہا پہ مردینءَ نماز وانگ جائز اِنت، ءُایشی تہا اختلاف نیست) (الاستذکار، کتاب صلاۃ الجماعۃ، باب الرّخصۃ فی الصّلاۃ فی الثّوب الواحد) آکہ گوْش اَنت سردرءَنماز جائز نہ اِنت. آیاں ہچ پیمیں دلیل نیست. بلے افضل ءُجوانتر یقیناً ہمیش اِنت کہ مردم دائمءَ سردرءَ نماز مہ وانیت بلکیں کلاہے، یادزمالے، یاچادرے سرابکنت. سردریءَ دائمی عادتے جوڑکنگ وشّیں چیزے نہ ئے.

(۱) فضول خرچی ءُچہ حدّءَ سرگوْزگ ہرچیزءِ تہا بلکیں ورگءِ تہا ہوں وشّیں چیزے نہ ئے. ہنچوکہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: بؤرات، ءُبنوش اِت، ءُبپوش اِت ءُخیرات بکن اِت بلے بےفضول خرچیءَ، ءُتکبّرکنگءَ. (صحیح البخاری، کتاب اللّباس، باب قول اللہ تعالی ﴿ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِيْنَةَ اللّٰهِ ﴾) بازیں ورگ انسانءِ جسمءَ نقص دنت، ءُآئیءَ نادراہ کنت. پمیشا مسلمانءَ بایدانت کہ آہرچیزءِ تہا میانی رہبندءَ بزوریت. لہتے داناءِ گوْشگ اِنت کہ مستریں درمان نادراہیانی علاج کنگءِ، ورگءِ اندازہءِسرا کنگ اِنت. (تفسیرقرطبی).

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِيْنَةَ اللّٰهِ الَّتِيْٓ اَخْرَجَ لِعِبَادِهٖ وَالطَّيِّبٰتِ مِنَ الرِّزْقِ ۭ قُلْ هِيَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ۝۳۲

۳۲. بگـوْش که کئے حرام کتگ اللّٰهءِ زینت هما که آئی پیداگ کتگ اَنت وتی بندهانی واسـتا ءُپاکـیں روزی؟[۱] بگـوْش کـه اے نعمـت پـه همایان اَنـت که ایمـان اِش آوُرتگ ماں دنیاءِ زندگیءَ، ءُایوکءَ (همایانی واستا ینت) قیامتءِ روچءَ[۲] همے پیما ما زبر بیان کنیں وتی آیاتاں په هما قومءَ که آزان اَنت.

قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْاِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوْا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطٰنًا وَّاَنْ تَقُوْلُوْا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ۝۳۳

۳۳. بگـوْش که بے شـک مـنی پـروردگارءَ حرام کتـگ اَنـت بے غیرتـیں کار هما کـه پدّرین اَنت ءُهما که چیرین اَنت[۳] ءُگناه ءُزیادتی په نا حقّءَ[۴]، ءُاے که شما شریدار جوڑ بکن اِت گوں اللّٰهءَ هما چیزاں که آئی دیم نه داتگ پـه آئی هـچ پیمیں دلیـل ءُایکـه بگـوْش اِت

(۱) چـه عبدالله بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت اِنت که قریشءِ مردماں بیـت اللّٰهءِ طواف جاندرءَ کت، ءُچاپ ءُسیئی اِش جت، گڑا اللّٰهءَ همے آیت نازل کت. اے پوشاک که اللّٰهءَ په ڈولداریءِ واستءَ نازل کتگ اَنت کئے اِنت که ایشـاں حرام بکنت؟ بزاں اللّٰهءِ حلال کتگیں چیز په مردمانی حرام کنگءَ حرام نه بنت. حلال ءُحرام کنگءِ گچینی بیدءِ اللّٰهءَ دگه کسّءَ نیست اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) بزاں دنیاءِ تها چه اللّٰهءِ نعمت ءُوشّـیاں کافرءُمسلمان درہا فائده چست کنند بلے قیامتءَ وشیّءُنعمت درہا ایوکءَ مسلمان ءُمؤمنانی واستءَ اَنت. ءُاودءَ په کافراں بیدءِ دوزءِ آسءَ دگه هچ نیست.

(۳) اے آیتءِ تها «بالإجمـال» (بزاں عامءُهرپیمیں) دریں گناهانی بیان آتـگ، بے حیائیں ءُبے غیرتیں کار هرچیکه هست اَنت درہا حرام اَنت. آسرظاهرءَ کنگ به بنت یا چیرکائی کنگ به بنت.

(۴) ﴿ وَالْاِثْمَ ﴾ بـزاں آدگه هرچیکه گناه بسـت. درہا حرام اَنت. مفسّرین گوْش اَنت کـه ادءَ چه «إثم»ءَ مراد هماگناه اَنت که آیانی دار ءُمدار گوں انسـانءِ جندا اِنت، ءُآئی اثرمردمءِ جند سراکپیت. یک حدیثءِ تها گنـاهءِ صفت اے پیما بیان کنگ بوتگ، واجـه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: گناه هما اِنت که تئی دلءِ سرا گـران بیت، ءُمردم چه آئی تنگیءُ نه وشّی به ماریت. ءُایشی دوسـت مه دارایت که مردم چه آئی سریدبه بنت. (صحيح مسلم، كتاب البر، باب فى البر والإثم). ﴿ وَالْبَغْيَ ﴾ مفسّرین گوْش اَنت که هماگناهءَ گوْش اَنت که آئی تعلّق ءُنسبت گوں حقوق العبادءَ اِنت. بزاں دگرءِ سرانا انصافی ءُزیاتی کنگ، ءُناحقّءَ آئی بے عزّتی کنگ، یا آئی مالءِ ورگ درہا ایشی تها کاینت.

اللهءِ سرا چیزیکہ شما نہ زان اِت.

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ ۚ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُہر یک ٹولیءُ جماعتےءِ واستا ہست یک نام گپتیں مدت یے، نوں ہر وہدا کہ بئیت آیانی گشینتگیں مُدت، گڑا نہ پشت کپ اَنت یک سا ہتے ءُنے کہ پیش کپ اَنت.

يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ اِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّوْنَ عَلَيْكُمْ اٰيٰتِيْ ۙ فَمَنِ اتَّقٰى وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. اے آدمءِ چک ءُنماسگاں! اگاں شمئے گورا بیا ینت مئے پیغمبر چہ شما، بیان کن اَنت شمئے دیما منی آیاتاں، نوں ہر کس کہ ترسِ اِت ءُنیک بوت، گڑا نیست آیانی سراترس ءُنہ آ گمیگ بنت.

وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَاسْتَكْبَرُوْا عَنْهَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُہما کساں کہ دروگ بند اِش کت اَنت مئے آیات ءُتکبّر اِش کت آیانی دیما، گڑا ہمیش اَنت دوزہی، آاودا پہ بن جاہ مانند بنت.

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ ۭ اُولٰٓئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيْبُهُمْ مِّنَ الْكِتٰبِ ۭ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ ۙ قَالُوْٓا اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ قَالُوْا ضَلُّوْا عَنَّا وَشَهِدُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوْا كٰفِرِيْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. نوں کئے اِنت ظالم تر چہ ہما شخصءَ کہ آئی ٹہینت اللهءِ سرا دروگ یا دروگ بند ئے کت اَنت آئی آیات. ہمیش اَنت کہ رسیت آیانءَ آیانی بہر چہ آیانی نبشتہ بوتگیں (تقدیرءَ)[1]، تا ہما وہدا کہ آتک اَنت آیانی گورا مئے نفر آیانی روحءِ قبض کنگءَ. گوشت اِش کہ کجا ینت ہما کہ شما توار پر داتگ اَنت بیدءِ اللهءَ؟ گوشت اِش کہ آ گار بوت اَنت چہ ما، ءُگواہی اِش دات وتی سراکہ آ کافر بوتگ اَنت.

(۱) بزاں تقدیرءِ تہا اللهءَ ہرچ روزی ے، ءُعمرے کہ پہ مردمءَ نبشتہ کتگ، مردمءَ آروزی رسیت، ءُمردم آعمرءَ پورہ کنت، نوں مریت.

قَالَ ادْخُلُوْا فِيْٓ اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ فِي النَّارِ ۭ كُلَّمَا دَخَلَتْ اُمَّةٌ لَّعَنَتْ اُخْتَهَا ۭ حَتّٰٓى اِذَا ادَّارَكُوْا فِيْهَا جَمِيْعًا ۙ قَالَتْ اُخْرٰىهُمْ لِاُوْلٰىهُمْ رَبَّنَا هٰٓؤُلَاۗءِ اَضَلُّوْنَا فَاٰتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ ۭ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَّلٰكِنْ لَّا تَعْلَمُوْنَ ۳۸

۳۸. (اللهءَ) فرمان کت کہ داخل بہ بئیت ایدگہ جماعتانی ہورا کہ گوستگ اَنت چہ شما پیش چہ جن ءُانساناں ماں دوزہءَ[1] ہمے کہ داخل بیت یک جماعتے آ لعنت کنت دومی جماعتءَ تا ہما وہدا کہ آ درہا مچ بنت آئی تہا، گوْش اَنت آیانی رندیگیں وتی پیسری ایناں[2] کہ اے مئے پروردگار ایش اَنت ہما کہ ما را گمراہ اِش کتگ، نوں بدئے ایشاں عذاب دوسری چہ دوزہءَ (اللہ) گوْشیت کہ ہر یکّےءِ واستا دوسری عذاب ہست بلے شما نہ زان اِت.

وَقَالَتْ اُوْلٰىهُمْ لِاُخْرٰىهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُوْنَ ۳۹

۳۹. ءُگوْش اَنت آیانی پیسری ایں (بزاں پیشوا)، رندی ایناں (بزاں رندءَ کپوکاں) نوں نیست پہ شما مئے سرا ہچ پیمیں مزنی، نوں بچش اِت عذاب پہ سببءَ ہما عملانی کہ شما کتگ اَنت.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَاسْتَكْبَرُوْا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ اَبْوَابُ السَّمَاۗءِ وَلَا يَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ فِيْ سَمِّ الْخِيَاطِ ۭ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِيْنَ ۴۰

۴۰. بے شک ہمایاں کہ دروگ بند کتگ اَنت مئے آیات ءُتکبّر اِش کتگ آیانی دیمءَ، ہچ کنگ نہ بنت پہ آیاں آزمانءِ دروازگ[3] ءُنہ مان بنت بہشتءَ. داں ہما وہدا کہ

(۱) بزاں پیسری ئیں کافریں جماعتانی ہمبراہیءَ درہا دوزہءَ پُترات.

(۲) چہ «اُخریٰ»ءَ مراد رندءَ گوْزوک اَنت. ءُچہ «اُولیٰ»ءَ مراد پیسرءَ گوْزوک اَنت. یاچہ «اُخریٰ» رندءَ کپوک ءُتقلید کنوک اَنت. ءُچہ «اُولیٰ»ءَ آیانی گمراہیں سردار ءُکماش، ءُپیشوا مراد اَنت. چوکہ گمراہ کنوکانی جرم ءُگناہ مستر اِنت پمیشا آپیسرءَ دوْزدیگ بنت، اے آیتءِ تہا ہمے بیان اِنت کہ دوزہی وت ماں وتءَ قیامتءِ روجءَ مڑ اَنت، ءُمیارءَ یکّءَ دگرءِ سرا لذّ اَنت.

(۳) بزاں کافرانی اعمال، ءُدعا، ءُروحانی واستا آسمانءِ دروازگ ہچ کنگ نہ بنت بلکیں بِرترینگ بنت.

بگوْزیت ہشتر سوچنءِ دُمکءَ[۱]، ہمے پیما ما سزا دئیں گناہ گاراں.

لَهُمْ مِّنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَّمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ۭ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الظّٰلِمِيْنَ ۝۴۱

۴۱. آیانی واستا چہ دوزہءَ چیر گیج ہست ءُآیانی سر برءَ چہ آئي پردیوک ہست[۲] ءُہمے پیما ما سزا دئیں ظالمءُ نا انصافاں.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۚ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَآ ۚ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۝۴۲

۴۲. ہما مردماں کہ ایمان اِش آؤرتگ ءُنیکیں کار اِش کتگ ما بارنہ لڈّایں ہچ کسءَ بلے کدءِہمائی وسءَ[۳]، ہمیش اَنت بہشتی. آئی تہا پہ بن پشت کپوک اَنت.

وَنَزَعْنَا مَا فِيْ صُدُوْرِهِمْ مِّنْ غِلٍّ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهٰرُ ۚ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ هَدٰىنَا لِهٰذَا ۣ وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَآ اَنْ هَدٰىنَا اللّٰهُ ۚ لَقَدْ

۴۳. ءُما درکنیں ہرچیکہ آیانی دلاں ہست چہ کینگءَ[۴]، رُمب اَنت چہ آیانی چیرا جُو ءُگوْشنت کہ کلیں توصیف اللّٰہءِ واستاینت ہما ذات کہ رسینت ئِے مارا تا اے جاہءَ، ءُمئے زورءَ نہ اَت کہ ما برستینیں اگاں مارا اللّٰہءَ مہ رسینتیں[۵] بے شک کہ آتکگ اَنت

(۱) بزاں ہنچوکہ اے ہچ بوت نہ کنت کہ ہشتر سوچنءِ دُمکءِ تہا بُگوْزیت. ہمے پیما اے ہوں بوت نہ کنت ہما مردم کہ کفر ءُشرکءِ سرا مرتگ اَنت بہشتءَ گوْازینگ بہ بنت، ءُبرواَنت، اے آیت ہوں ہمے چیزءَ پدّر کنت کہ مشرک ءُکافر ہجبر چہ دوزہءَ درنیا ینت.

(۲) بزاں آیانی چیرگیج ءُبردیوک درہا آسءِ بنت. اللّٰہ پناہ بداَنت. آمین.

(۳) ایمان ءُعمل صالحءِ بیان کنگءَ رند ہمیشی بیان کنگ کہ ماہچ نفسءَ چہ آئی وسءَ گیشتر بارنہ لڈّیں ہمے چیزءَ پدّرکنت کہ ایمان ءُعمل صالح چوشیں بارنہ اَنت کہ چہ انسانی وس ءُزورءَ گران تر بہ بنت، بلکیں انسان ایشانی بارءَ پہ وشی چست کت کنت. (تفسیرالکبیر للإمام الرّازی).

(۴) ﴿غِلٍّ﴾ ہما کینہ ءُحسدءَ گوْش اَنت کہ مردم آئءَ وتی دلءِ تہا بداریت. بزاں قیامتءَ بہشتیانی دلاں چہ کینہ ءُحسدءَ پہک پاک کنیں، اودءَ آیکّءَ دگرءِ واستاہچ کینہ ءُحسد نہ داراَنت، بلکیں وت ماں وتءَ دلی دوست بنت.

(۵) بزاں اے ہدایت کہ مارا اللّٰہءَ نصیب کت، ءُپدا ہمیشی سببءَ اے جاہ ءُشان کہ مارا دست کپت اے دربا اللّٰہءِ وتی رحمت ءُمہربانی اَنت. بیدءِ آئی رحمتءَ ہچ بوت نہ کنت. حدیث پاکءَ ہست اِنت کہ واجہ =

جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۖ وَنُوْدُوْٓا اَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ اُوْرِثْتُمُوْهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۴۳﴾

پیغمبر مئے پروردگارءِ گوں حقّءَ. ءُتوار پر دیگ بنت کہ ہمیش اِنت بہشت، شما ایشی وارث جوڑ کنگ بوتگ اِت پہ سببءَ ہما عملانی کہ شما کتگ اَنت[1].

وَنَادٰٓى اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ اَصْحٰبَ النَّارِ اَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُّمْ مَّا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ۭ قَالُوْا نَعَمْ ۚ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌۢ بَيْنَهُمْ اَنْ لَّعْنَةُ اللّٰهِ عَلَي الظّٰلِمِيْنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. ءُتوار کنںت بہشتی دوزہیاں ایکہ ما ہماوڑا دیست ہرچیکہ گوں ما مئے پروردگارءَ وعدہ کتگ اَت پہ راستی، باریں شما ہم ہماوڑا دیست آ چیزے کہ وعدہ کتگ اَت شمئے پروردگارءَ پہ راستی، آ گوْش اَنت کہ ہؤ!، نوں توار جنت یک توار جنوکےآیانی میانءَ کہ اللّٰہءِ لعنت اِنت ظالم ءُنا انصافانی سرا.

الَّذِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا عِوَجًا وَّهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كٰفِرُوْنَ ﴿۴۵﴾

۴۵. ہما کہ دوردار اَنت مردماں چہ اللّٰہءِ راہے (روگءَ) ءُشوہاز کنںت ماں آئی تہا چوٹی. ءُآ آخرتءِ نہ منّوک اَنت.

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ ۚ وَعَلَي الْاَعْرَافِ رِجَالٌ يَّعْرِفُوْنَ

۴۶. ءُ آیانی میانءَ یک پردہےہست[2]، ءُاعرافءِ سرا لہتے مردین اَنت[3] کہ آ درست کن

= صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: زبریزان اِت کہ چہ شما ہچ کسءَ آئی عمل بہشتءَ برت نہ کنت. صحابیاں جست کت تراہوں اے اللّٰہءِ رسول؟ واجہءَ درّائینت: ہؤ! مناں ہوں تاوہدیکہ اللّٰہ منا وتی رحمت ءُمہربانیانی تہا جاگہ مہ دنت. (صحیح البخاری، کتاب الرّقاق، باب القصدوالمداومة علی العمل، صحیح مسلم، کتاب صفة القیامة، باب لن ید خل أحد الجنّة بعمله).

(۱) اے آیت گوستگیں حدیثءِ مخالف نہ اِنت کہ آئی تہا ہست اِنت کس بیدءِ اللّٰہءِ مہربانیءَ بہشتءَ شت نہ کنت. پرچہ کہ نیکیں عمل کنگءِ توفیق ہوں ہمائی مہربانی اِنت. بیدءِ آئی مہربانیءَ کس نیکیں عمل کت نہ کنت.

(۲) بزاں جنّت ءُدوزہءِ میانءَ، یامؤمن ءُکافرانی میانءَ. اے پردہ ہمے اعرافءِ دیوال اِنت.

(۳) اے اعرافءِ تہءِ مردم چونیں بنت؟ اے بابتءَ مفسّریناں اختلاف کتگ. حافظ ابن کثیر گوْشیت: گیشترین مفسر، ءُسلف ءُخلف ہمے نیمگءَ اَنت کہ اعرافءِ تہا ہما مردم بنت کہ آیانی نیکیں، ءُبدیں =

كُلًّا بِسِيْمٰهُمْ ۚ وَنَادَوْا اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ اَنْ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ ۡ لَمْ يَدْخُلُوْهَا وَهُمْ يَطْمَعُوْنَ ﴿۴۶﴾

اَنت ہر یکےءَ چہ آیانی نشانیاں[۱]، ءُتوار پر دینت پہ بہشتیاں اے کہ سلامتی ہست شمئے سرا. داخل نہ بوتگ اَنت آئی تہا ءُ آ امیدوار اَنت[۲].

وَاِذَا صُرِفَتْ اَبْصَارُهُمْ تِلْقَآءَ اَصْحٰبِ النَّارِ ۙ قَالُوْا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. ءُوہدیکہ چکرینگ بنت آیانی چم دوزہیانی نیمگءَ، گوْش اَنت کہ اے مئے پروردگار مارا ہور مکن گوں ظالمیں قومءَ.

وَنَادٰٓى اَصْحٰبُ الْاَعْرَافِ رِجَالًا يَّعْرِفُوْنَهُمْ بِسِيْمٰهُمْ قَالُوْا مَآ اَغْنٰى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿۴۸﴾

۴۸. ءُتوار پر دینت اعرافءِ واجہ لہتے مردماں کہ آیاں درست کن اَنت چہ آیانی نشانیاں، گوْش اَنت کہ شمئے کارءَ نیا تک شمئے مُچ کنگ (مالانی)ءُشمئے وتا مزن لیکگ.

اَهٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ ۭ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُوْنَ ﴿۴۹﴾

۴۹. آیا ہمیش اَنت کہ شماسوگند وارتگ اَت، کہ نہ رسینیت اللہ پہ ایشاں وتی رحمتءَ[۳] داخل بہ بئیت بہشتءَ نہ ترس ہست شمئے سر ا ءُنے کہ شما گمیگ بَئیت.

وَنَادٰٓى اَصْحٰبُ النَّارِ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ اَنْ اَفِيْضُوْا عَلَيْنَا مِنَ الْمَآءِ اَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ ۭ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ

۵۰. ءُتوار پر د ینت دوزہی بہشتیانءَ کہ بریچ اِت مئے سرا کمّے آپ یا چہ ہما روزیاں کہ

= عمل برابر اَنت. (تفسیر ابن کثیر) بزاں ایشانی نیکی آیانی دوزہءِ روگءِ دیمءَ، ءُبدی بہشتءِ روگءِ دیمءَ دیوال جوڑبنت. اے تاہما وہدا ہمیشی تہا پشت کپ اَنت کہ اللہ ایشانی بابتءَ فیصلہے بدنت.

(۱) «سِیماء» معنیٰ نشانی، چوکہ بہشتیانی دیم ترّ ءُتازہ بنت، ءُڈولدار ءُاسپیت بنت. ءُدوزہیانی دیم بڑناک ءُترسناک بنت پمیشا اعرافءِ واجہ آیاں درست کننت، ءُپچاہ کار اَنت.

(۲) ﴿يَطْمَعُوْنَ﴾ معنیٰ لہتینءَ «یعلمونَ» کتگ. بزاں اعرافءِ واجہ ایشی زان اَنت کہ آالّمءَ بہشتءَ برگ بنت. امام قرطبی گوْشیت کہ عربی زبانءِ تہا اے چیز مشہور اِنت کہ طمع علمءِ معنیٰءَ دنت. (تفسیر قرطبی).

(۳) مراد ہما بے وسیں ءُکمزوریں مسلمان اَنت کہ مالداریں ءُزندگردنیں کافراں آیانی بابتءَ سوگند وارت ءُگوشت کہ اے ہجبر بہشتءَ سرنہ بنت، پہ ایشاں بہشتءِ روگ کلام اِنت. اللہ ہمیشانی جمّانی کلّءَ آیاں بہشتءَ بارت ءُپیش داریت. ءُآیانءَ گوْشگ بیت کہ ایشاں بجار اِت اِش.

حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿۵۰﴾

اللهءَ شما را داتگ اَنت. آ گوْش اَنت که اےاللهءَ حرام کتگ اَنت کافرانی سرا.

الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَهُمْ لَهْوًا وَّ لَعِبًا وَّ غَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ نَنْسٰىهُمْ كَمَا نَسُوْا لِقَآءَ يَوْمِهِمْ هٰذَا ۙ وَ مَا كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَجْحَدُوْنَ ﴿۵۱﴾

۵۱. ہما که جوڑ اِش کت وتی دین یک تماشه ءُلیبے ءُدہوکهءِ تہا دۆر داتگ آیاں دنیاءِ زندگیءَ. نوں مروچی ما آیاں ویل ءُبیہال کنیں ہنچو که آیاں بیہال کتگ اَت ڈیک دیگ وتی اے روچءِ ءُہنچو که مئے آیاتانی نہ منّوک بوتگ اَنت.

وَ لَقَدْ جِئْنٰهُمْ بِكِتٰبٍ فَصَّلْنٰهُ عَلٰى عِلْمٍ هُدًى وَّ رَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۵۲﴾

۵۲. ءُبے شک که ما آۆرتگ آیانی گورایک ہنچیں کتابے که ما زبر گشینتگ اَت په علم ءُزانت، ءُرہشونے ءُرحمتے په ہما قومءَ که آ ایمان کارانت.

هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا تَاْوِيْلَهٗ ؕ يَوْمَ يَاْتِيْ تَاْوِيْلُهٗ يَقُوْلُ الَّذِيْنَ نَسُوْهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۚ فَهَلْ لَّنَا مِنْ شُفَعَآءَ فَيَشْفَعُوْا لَنَآ اَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِيْ كُنَّا نَعْمَلُ ؕ قَدْ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَ ضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۵۳﴾

۵۳. آ وداراءَ نه اَنت بیدءِ ہمیشی که آئی حقیقت پدّر به بیت[1]، آروچءَ که آئی حقیقت درا بیت گوْش اَنت ہما مردم که آہش فراموش کتگ اَت چه ایشی پیش. بے شک که آتکگ اِتنت مئے پروردگارءِ دیم داتگیں پیغمبر په راستی. نوں باریں ہست په ما سفارش کنوک که آ مئے سفارشءَ بکنینت یا ما بر ترّینگ به بئیں تا که عمل بکنیں بیدءِ پیسری ایں عملاں که ما کتگ اَنت؟ بے شک آیاں وتا تباہ کتگ. ءُگار بوت اَنت

(۱) «تاویل» گوْش اَنت. یک چیزےءِ حقیقت ءُآسرءِ ڈنّءَ بوگءَ. بزاں اللهءِ ہمے کتابءِ سببءَ وعده ءُبیمءِ، ءُبہشت ءُدوزهءِ بیان آیانی دیما کنگ بوت. بلے اے وارءَ اِتاں که ایشی په وتی چمّاں بگند اَنت، نوں ایشانی گندگءِ وہدآتک ءُسربوت.

چہ آیاں ہما کہ آیاں وت ٹہینتگ اِتنت[1].

اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضَ فِیْ سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۫ یُغْشِی الَّیْلَ النَّهَارَ یَطْلُبُهٗ حَثِیْثًا ؕ وَّ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ وَ النُّجُوْمَ مُسَخَّرٰتٍۭ بِاَمْرِهٖ ؕ اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَ الْاَمْرُ ؕ تَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۵۴﴾

۵۴. بے شک شمئے پروردگار ہما اللہ اِنت کہ آئی جوڑکت اَنت آزمان ءُزمین ماں شش روچءِ تہا پدا قرار ئے گیپت عرشءِ سرا. آ مان پوشیت شپءَ پہ روچ، آ (شپ) آئی رندا کپیت ءُکئیت تچانءَ[2] ءُروچ ءُماہ ءُاستال کار بند اَنت پہ ہمائی حکمءَ. خبردار! ہمائی کار اِنت پیداگ کنگ ءُحکم کنگ. با برکتیں ذاتے ہما کہ پروردگار اِنت دراہیں جہانءِ.

اُدْعُوْا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَّ خُفْیَةً ؕ اِنَّهٗ لَا یُحِبُّ الْمُعْتَدِیْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. توار پر بدئیت وتی پروردگارءَ پہ عاجزی ءُآہستگانی. بے شک آ دوست نہ داریت زیادتی کنوکاں[3].

---

(۱) بزاں مشرکانی جوڑکتگیں شریدار آیانی کارءَ نیاتک اَنت.

(۲) ﴿ حَثِیْثًا ﴾ معنیٔ گوں زیادہیں تیزیءَ. بزاں ہنچوکہ تہاری رؤت ءُگاربیت ہماساہتءَ آئی پشتءَ روچ درکئیت، ءُہمے وڑا روچ کہ ہنچوگاربیت شپ ہمادمانءَ آئی پشتءَ کئیت.

(۳) اے آیتانی تہا چار چیزءِ با بتءَ آگاہی رسگءَ اِنت: (۱) گوں اللہءَ دعا ءُفریاد ءُزاری پہ عاجزی ءُانکساری، ءُآہستو آہستو کنگ بہ بیت. حدیثءَ ہست اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوشت: اے مردماں وتی نفسانی سرا نرمی بکن اِت (بزاں آوازاں جہل بکن اِت) پرچہ کہ شما کرّے ءُگارینءَ تواربردیگءَ نہ اِت، بلکیں اللہ گوں شما اِنت، ءُآباز جوانیں اِشکنوک ءُنزیک اِنت ءُزانوکءُ (صحیح البخاری، کتاب الجهاد والسّیر، باب مایکره من رفع الصّوت بالتکبیر). ءُقرآن اے بابتءَ مئے ریشونیءَ اے پیم کنت. فرمان اِنت: ﴿ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَیْنَ ذٰلِكَ سَبِیْلًا ﴾ کہ وتی نمازءَ نہ گوں سکّیں برزیں تواریءَ بوان، ءُنہ کہ گوں سکّیں جہلیں آوازےءَ، ءُایشانی میانی راہءَ شوباز بکن. [سورة بنی إسرائیل: ۱۱۰]. (۲) دعا یانی تہا گیشی کنگ جائز نہ اِنت. حدیثءَ ہست اِنت کہ عبداللہ بن مغفل رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ چہ وتی چکءِ زبانءَ ہمے دعا اِشکُت کہ اے اللہ منءَ بہشتءِ راستیں گورا اسپیتیں ماڑی یے بدئے وہدیکہ من آئی تہا پتراں. گڑا آئی وتی چکءَ نصیحت کت کہ اے منی چک چہ اللہءَ بہشتءَ بلوث، ءُچہ دوزہءَ پناہ بلوث. (ہمے بسّ اِنت) پرچہ کہ من چہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ مبارکیں زبانءَ اِشکت کہ آئی گوشت: دیر نہ بیت یک ہنچیں قومے جوڑبیت کہ آدعالوتگ ءُپاکی حاصل کنگءِ تہا چہ حدّءَ برگوزیت. (سنن ابن ماجه، کتاب الدّعاء، باب کراهیة الاعتداء فی الدّعاء، ومستدرك الحاکم، =

وَلَا تُفْسِدُوْا فِي الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَا وَادْعُوْهُ خَوْفًا وَّطَمَعًا ۚ اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۵۶﴾

۵۶. ءُخراب کاری مه کن اِت ماں زمینءَ رند چه آئی جواں کنگءَ. ءُہما ئرا توار پردئیت پہ ترس ءُامید. بے شک اللّٰہءِ رحمت نزّیک اَنت چه نیک عملان.

وَهُوَ الَّذِيْ يُرْسِلُ الرِّيٰحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهٖ ۭ حَتّٰٓى اِذَآ اَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنٰهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَاَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاۗءَ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ ۭ كَذٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. ءُہما اِنت آ ذات که دیم دنت گواتاں پہ مژده دیگءَ پیش چه وتی رحمتاں تا ہما وہدا که چست بکن اَنت (گوات) گرانیں جمبراں، گڑا ما آئرا سردیان کنیں ءُبریں دیم پہ مُردگیں شہرےءَ، نوں ما ایر ریچیں پہ ہمائی ہوراں. نوں ما درکنیں (چه زمینءَ) ہمائی سببءَ ہر پیمیں نیوگ، ہمے پیما ما درکنیں مردگاں (چه قبراں) تا که بیت که شما نصیحت بزورِ اِت.

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهٗ بِاِذْنِ رَبِّهٖ ۚ وَالَّذِيْ خَبُثَ لَا يَخْرُجُ اِلَّا نَكِدًا ۭ كَذٰلِكَ

۵۸. ءُمِلکیں زمین جوان در کنت وتی کشاراں پہ وتی پروردگارءِ حکمءَ، ءُآ که خراب اِنت آدر نه کنت بیدءِ ناتوامیں (کشاراں)[1]،

= کتاب الدعاء والتکبیر والتهلیل، رقم الحدیث: ۱۹۷۹). حافظ ابن کثیر گوشیت که ایشی سند حسن اِنت. شیخ البانی ہوں صحیح کتگ. زانگ لوئیت که دعاءِ تہا زیاتی کنگ باز وڑا اِنت. مثلاً یک انسانے اے دعاءَ بکنت که اے اللّٰہ منءَ پیغمبرے جوڑ بکن، یا زیادہ کوکار ءُشور بکنت دعاءِ لوٹگءِ تہا، ءُہنچیں دعابلوئیت که چه کتاب ءُسنّتءَ ثبوت نه دار اَنت. (تفسیر قرطبی). (۳) اصلاحءَ چه پد فساد ءُخراب کاری کنگ مبیت. خراب کاری چه اللّٰہءِ راہءِ ویل کنگءَ جوڑ بیت. (۴) آئی عذابءِ ترس ہم ببیت ءُچه آئی رحمتاں اُمید وار ہم ببیت.

(۱) اے یک درورے که اللّٰہءَ بیان کتگ، چه پاکیں زمینءَ مؤمن، ءُچه ناپاکیں ءُسورگیں زمینءَ کافرمراد اِنت. بزاں ہنچوکه جوانیں زمینءِ سرا ہؤر بُگوْاریت آزمین آئی آپءَ چنت، ءُچه آئی نپ چست کنت، ءُجوان جوانیں کشت ءُکشار رودینیت. ہمے درور اِنت مؤمنءِ که آ اے زمینءِپیما نصیحت زورگءَ دیرنه کنت بلکیں آچه اللّٰہ ءُآئی پیغمبرءِ ہبراں نپ چست کنت، ءُہما زمینءِ پیما سرسبز ءُشاداب بیت، ءُمردم ہوں چه آئی نپ زور اَنت. ہمے پیما ہنچوکه سورگیں ءُخرابیں زمین نه ہؤرءِ آپءَ چنت، ءُنه آئی کِشتءُکشار جوان بنت، کافر ءُمنافق ہمے پیم اَنت که آ اللّٰہ ءُآئی رسولءِ سوج ءُپنتاں وتی دلءِ تہا جاگه دات نه کن اَنت، ءُآیانی آسرتباہیءُبربادی اِنت.

نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّشْكُرُوْنَ ﴿۵۸﴾

ہمے پیماما پد ماں پدا بیرہ دئیں وتی نشانیاں پہ ہما قومءَ کہ شکر گراَنت.

لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿۵۹﴾

۵۹. بے شک کہ ما دیم داتگ نوح ہمائی قوم نیمگءَ نوں آئی گوشت کہ اے منی قوم اللّٰہءِ عبادتءَ بکن اِت کہ نیست شمارا ہیچ پیمیں معبود ءُمشکل کشا بیدءِ ہمائی، بے شک من ترساں پہ شما چہ عذابءَ مزنیں روچےءِ.

قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهٖٓ اِنَّا لَنَرٰىكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۶۰﴾

۶۰. گوشت سرداراں آئی قومءِ کہ ما ترا گندگءَ ایں پدّریں گمراہیءِ تہا.

قَالَ يٰقَوْمِ لَيْسَ بِيْ ضَلٰلَةٌ وَّلٰكِنِّيْ رَسُوْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۶۱﴾

۶۱. آئی (بزاں نوح عَلَيْهِ السَّلَام) گوشت اے منی قوم من گمراہ نیاں بلے من دیم دیگ بوتگاں پیگمبر چہ دراہیں جہانءِ پروردگارءِ نیمگءَ.

اُبَلِّغُكُمْ رِسٰلٰتِ رَبِّيْ وَاَنْصَحُ لَكُمْ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۶۲﴾

۶۲. من شمارا سر کناں پیغاماں وتی پروردگارءِ، ءُنصیحت کناں شمارا، ءُمن زاناں چہ اللّٰہءِ نیمگءَ ہما ہبراں کہ شما نہ زان اِت.

اَوَعَجِبْتُمْ اَنْ جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِّنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوْا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿۶۳﴾

۶۳. زاناں شما حیران بوت اِت ایکہ آتکگ شمئے گورا نصیحتے چہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ چہ شما یک مردمےءِ سرا تاکہ بترسینیت شمارا ءُتاکہ شما بترس اِت ءُتاکہ شمئے سرا رحم کنگ بہ بیت.

فَكَذَّبُوْهُ فَاَنْجَيْنٰهُ وَالَّذِيْنَ مَعَهٗ فِي الْفُلْكِ وَاَغْرَقْنَا الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا عَمِيْنَ ﴿۶۴﴾

۶۴. نوں آہش دروگ بند کت گڑا ما رستگارکت آ ءُہما کہ آئی ہمراہ اِتنت ماں بوجیگءِ تہا، ءُما بُڈ دات اَنت ہما کہ دروگ بند اِش کتگ اَنت مئے آیات، بے شک کہ آ بوتگ اَنت کوریں مردم(۱).

(۱) بزاں حقّءِ گندگءِ باریءَ آیانی چم کوربوت اَنت کہ آئرا بگند اَنت ءُبزور اَنت.

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُوْدًا ؕ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۶۵﴾

۶۵. عُعادِءِ نیمگءَ (ما دیم دات) آیانی بْرات هود[۱]، آئی گوْشت که اے منی قوم ایوکءَ اللّٰهءِ بندگءَ بکن اِت نیست شمارا هچ پیمیں معبود عُمشکل کشا ئے بیدءِ همائی، آیا نون شما نه ترس اِت؟

قَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖۤ اِنَّا لَنَرٰىكَ فِيْ سَفَاهَةٍ وَّاِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. گوشت آئی قومءِ سروکیں مردماں که انکاراِش کتگ اَت، ما گندگءَ ایں ترا ناسرپدی عُکم عقلیءِ تها[۲] عُبے شک ما ترا گمان کنیں چه دروگ بندوکاں.

قَالَ يٰقَوْمِ لَيْسَ بِيْ سَفَاهَةٌ وَّلٰكِنِّيْ رَسُوْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۶۷﴾

۶۷. آئی گوْشت که اے منی قوم من کم عقلے نیاں بلےمن دیم دیگ بوتگاں چه دراہیں جهانءِ پروردگارءِ نیمگءَ.

اُبَلِّغُكُمْ رِسٰلٰتِ رَبِّيْ وَاَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ اَمِيْنٌ ﴿۶۸﴾

۶۸. من سر کناں شمارا پیغاماں وتی پروردگارءِ، عُمن په شما خیر خواہے آں عُامانت داریاں.

اَوَعَجِبْتُمْ اَنْ جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِّنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ ؕ وَاذْكُرُوْۤا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْۢ بَعْدِ قَوْمِ نُوْحٍ وَّزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْۜطَةً ۚ فَاذْكُرُوْۤا اٰلَآءَ اللّٰهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۶۹﴾

۶۹. آیاشما حیران بوت اِت اے که آتکگ شمئے گورءَ نصیحت چه شمئے پروردگارءِ نیمگءَ چه شما یک مردمےءِ سرا تاکه شمارا بترسینیت. عُیاد بکن اِت هما وهدا که آئی کت شما را جانشین عُپُشپد رند چه نوحءِ قومءَ، عُزیات ئِے کت ماں شمئے

(۱) عادءِ قوم یمنءِ نندوک اَت. اے زور عُطاقتءِ تها چه ایدگه درہیں قوماں دیمءَ تر بوتگ اَنت. عاد همے قومءِ پیرکے بوتگ. اے په همیشی نام کپت اَنت.

(۲) آیانی کِرّءَ بے عقلی همیش اَت که بتانی بندگی ویل کنگ به بیت، عُیکّیں اللّٰهءِ عبادت کنگ بیت. عقل که چیرترّیت گڑا مردمءِ حال همےبیت. فلاحول ولا قوّة إلّا باللّٰه.

بدنءَ کشادگی (بزاں قد آوری)[۱] نوں یاد بکن اِت اللهءِ نعمتاں تا کہ شما کامیاب بہ بئیت.

قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهٗ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا ۚ فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۷۰

۷۰. گوشت اِش کہ آیا تو آتکگ ئے مئے گورءَ پمیشا کہ ما ایوکءَ اللهءِ بندگیءَ بہ کنیں، ءُویل بہ کنیں ہمایاں کہ آیانی عبادت کتگ مئے پت ءُپیرکاں. نوں بیار مئے گورءَ چیزے کہ تو مارا وعدہ داتگ اگاں تو چہ راست گوَشوکان ئے[۲].

قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ رِجْسٌ وَّغَضَبٌ ۭ اَتُجَادِلُوْنَنِيْ فِيْٓ اَسْمَاۗءٍ سَمَّيْتُمُوْهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَاۗؤُكُمْ مَّا نَزَّلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ ۭ فَانْتَظِرُوْٓا اِنِّىْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ۷۱

۷۱. آئی گوشت کہ کپتگ شمئے سر اچہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ گندگی ءُنارزائی. ایاشما جیڑہ کن اِت گوں من ہنچیں نامانی بابتءَ کہ شما نامینتگ اَنت ءُشمئے پت پیرکاں؟[۳] اللهءَ نازل نہ کتگ پہ آیاں ہیچ پیمیں دلیل. نوں وداربکن اِت من ہم شمئے ہمراہیءَ وداریگاں ءُچم چاران.

---

(۱) ہمے قومءِ بابتءَ اللہ پاک بیان کنت ﴿ الَّتِيْ لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴾ [سورۃ الفجر: ۸] کہ اے ہما قوم اِنت کہ ایشانی پیمیں (طاقت وریں) شہرانی تہا پیداکنگ نہ بوتگ. اے چہ وتی بازیں طاقت ءُزورءَ ہما اندازہ تکبّر ءُمزنیءِ تہا آتک اَنت کہ گوشت اِش ﴿ مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ﴾ چہ ما طاقتور تر کئے اِنت؟ اللهءَ پسّودات اَنت ﴿ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِيْ خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ﴾ زاناں چہ ایشی کور اَنت ہما ذاتءَ کہ جوڑکتگ اَنت آچہ ایشاں طاقت ورتر اِنت. [حم السّجدة: ۱۵].

(۲) اگن اے کافراں عقلے بوتیں گڑا ایشا ں اللهءِ عذابانی لوٹگءِ جاگہءَ ہمے دعاکت کہ اے اللہ اگن اے پیغمبر وتی ہبرءِتہا راست اَنت گڑا مارا ایشانی رندگیری کنگءِ توفیقءَ بدئے. بلے ہبر بلوچانی اِنت کہ شومی ہری بارے نہ ئے.

(۳) چہ ایشی ہما نام مرادَانت کہ آیاں وتی معبوداں بربست اَنت. مثلاً «صداء، صمود، هباء» ءُدگہ ہنچیں، مکّہءِ مشرکاں ہوں لہتے بت ہست اَت. «لات، عزّی، منات، هبل» ءُمروچی ایں مشرکاں ہوں وتی جوڑکتگیں معبوداں نام برکتگ. مثلاً داتاگنج بخش، غریب نواز، غوث اعظم، حالانکہ ایشانی دلیل آیانی گورا ہچ نیست.

فَاَنْجَيْنٰهُ وَالَّذِيْنَ مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَمَا كَانُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿۷۲﴾

۷۲. نوں ما نگہداری کت آئی ءُہما کہ آئی ہمراہ اِتنت چہ وتی مہربانیءَ ءُما گُڈّ اِتنت اُنڈال ہمایانی کہ دروگ بند اِش کت اَنت مئے آیات، ءُنہ بوتگ اَنت ایماندار[1].

وَاِلٰى ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صٰلِحًا ۘ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۭ قَدْ جَاۗءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۭ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوْهَا تَاْكُلْ فِيْٓ اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوْهَا بِسُوْۗءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۷۳﴾

۷۳. ءُثمودءِ نیمگءَ (ما دیم داتگ) آیانی برات صالح[2]، گوْشت ئے کہ اے منی قوم اللہءِ بندگیءَ بکن اِت نیست پہ شما ہچ پیمیں معبود ءُمشکل کشایے بیدءِ ہمائی. بے شک آتکگ شمئے گورا روژنائیں دلیلے چہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ. ایش اِنت اللہءِ ہشتر پہ شما یک مزنیں نشانی یے، نوں بلّ اِتے کہ چریت ماں اللہءِ زمینءَ ءُآئرا دست بر مکن اِت پہ بدی. گڑا دزگیر کنت شمارا یک تورینوکیں عذابے.

وَاذْكُرُوْٓا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاۗءَ مِنْۢ بَعْدِ عَادٍ وَّبَوَّاَكُمْ فِي الْاَرْضِ تَتَّخِذُوْنَ مِنْ سُهُوْلِهَا قُصُوْرًا وَّتَنْحِتُوْنَ الْجِبَالَ بُيُوْتًا ۚ

۷۴. ءُیاد بکن اِت ہما وہدا کہ آئی کت شمارا پُشید ءُجانشین رند چہ عادءِ قومءَ، جاگہ ئےدات شما را ماں زمینءَ کہ جوڑ کن اِت شما چہ نرمیں زمینءَ محل

(۱) اے قومءِ سرا اللہءِ عذابءِ بیان سورة الحاقّة اوّلءَ چارگ بہ بیت.

(۲) اے ثمودءِ قوم حجاز ءُشامءِ میانءَ وادی القریٰ نامیں جاگہےءِ نندوک اِتنت کہ مروچءَ پہ مدائنءِ صالحءِ نامءَ زانگ بیت. سنہ ۹ ہجریءَ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں وتی لہتے صحابیاں تبوکءِ روگءِ وپداچہ ہمدا گوْست گڑا واجہءَ گوں صحابیاں گوْشت: کہ وہدیکہ اے پیمیں جاگہاں شمئے سرکپت گڑا اودءَ گریوان بہ بئیت ءُبگوز اِت، اگن نہ چہ اودا مہ گوْز اِت. بوت کنت ہما مصیبت کہ آیانی سرا آتکگ آشمئے سرا بئیت. (صحیح البخاری، کتاب المغازی، باب نزول النبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الحجر) اے قومءِ نیمگءَ اللہءَ صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ دیم دات. ایشاں چہ وتی پیغمبرءَ ہمے لوٹیت کہ چہ کپتگےءَ ہشترے دربکن کہ آئرا ماگوں وتی چمّاں بگندیں. گڑا اللہءَ چہ کپتگےءَ ہشترے درکت بلے اے نا انصافاں انگتءَ ایمان نیاؤرت، ءُآہشترءِ دست ءُپاد اِش گڈّ اِتنت. گڑا سئے روچءَ پد اللہءَ گوں یک بلاپیں کوکار ءُزمین چنڈےءَ اے قوم پہک نیست ءُنابود کت.

فَاذْكُرُوْٓا اٰلَآءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ﴿٧٤﴾

ءُماڑی[1] ءُتراش اِت (ءُاڑکن اِت) کوہاں لوگ. نوں یاد بکن اِت اللّٰہءِ نعمتاں ءُمہ گرد اِت ماں زمینءَ فساد کنانءَ.

قَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ لِلَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُوْنَ اَنَّ صٰلِحًا مُّرْسَلٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ قَالُوْٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلَ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ ﴿٧٥﴾

۷۵. گوشت آئی قومءِ ہما سرداراں کہ تکبر اِش کتگ اَت گوں کمزوریں مردماں ہما کہ ایمان اِش آوَرتگ اَت چہ آیاں. آیا شما دل جم اِت کہ صالح دیم دیگ بوتگ چہ وتی پروردگارءِنیمگءَ. آیاں گوشت کہ بے شک ما پہ ہما چیزءِ سراکہ آ گوں آئی دیم دیگ بوتگ یقین آروکیں؟

قَالَ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا بِالَّذِيْٓ اٰمَنْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿٧٦﴾

۷۶. گوشت ہمایاں کہ تکبر اِش کتگ اَت بے شک ما ہما چیزءِ کہ شما آئی سرا ایمان آورتگ نہ منّوکیں.

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوْا يٰصٰلِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٧٧﴾

۷۷. رندا گڈّ اِت ءُدور اِش دات ہشتر ءُبر گشتہ بوت اَنت چہ وتی پروردگارءِ حکمءَ. ءُگوشت اِش کہ اے صالح بیار مئے گورا ہمائی کہ تو آئی وعدہءَ دئے اگاں تو چہ دیم داتگیں پیغمبران ئے.

فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوْا فِيْ دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿٧٨﴾

۷۸. نوں گِپت آیاں زمین چنڈےءَ نوں بوت اَنت سہبءِ وہد ا وتی لوگانی تہا دیم پہ چیر کپتگیں.

فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰقَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّيْ وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلٰكِنْ لَّا تُحِبُّوْنَ النّٰصِحِيْنَ ﴿٧٩﴾

۷۹. نوں (صالح عَلَیْہِ السَّلَام ءَ) پشت ماندات چہ آیاں ءُگوشت ئے کہ اے منی قوم بے شک کہ من سرکتگ اَت شمارا پیغام وتی

(۱) بزاں آیاں چہ نرمیں زمینءَ خاک زرت، ءُچہ آئی پتکگیں اِشت جوڑکت. پداچہ آئی بلاپیں ماڑی بست.

پروردگارءِ، ءُنصیحت کتگ اَت شمارا بلے شما دوست نہ دارات خیر خواہاں.

وَلُوْطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖۤ اَتَاْتُوْنَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۸۰﴾

۸۰. (ءُما دیم دات) لوط (عَلَیْہِ السَّلَام)ءَ وہدیکہ گوشت ئِے گوں وتی قومءَ کہ آیا شما کن اِت بے حیائیں کار کہ پیش نہ کپتگ چہ شما پہ اے کارءِ کنگءَ ہچ کس (اے) جہانءِ تہا.

اِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّنْ دُوْنِ النِّسَآءِ ؕ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُوْنَ ﴿۸۱﴾

۸۱. کہ شما کا اِت مردینانی گورا پہ شہوتءِ پورا کنگءَ ابید چہ جنیناں. بلکیں شما یک ہنچیں قومے اِت کہ چہ حدّءَ سر گوستگ اِت[1].

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖۤ اِلَّاۤ اَنْ قَالُوْۤا اَخْرِجُوْهُمْ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ ۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَّتَطَهَّرُوْنَ ﴿۸۲﴾

۸۲. ءُنیست اَت دگہ جواب آئی قومءَ بیدءِ ہمیشی کہ گوشت اِش کہ در بکن اِت ایشاں چہ وتی میتگءَ کہ اے لہتے مردم اَنت کہ وتءَ پاکباز زان اَنت.

---

(۱) لوط عَلَیْہِ السَّلَام ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامءِ برازاتک اَت. ءُابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامءِ سرا ایمان آروکاں چہ یکّے اَت. پدا اللہءَ لوط عَلَیْہِ السَّلَام ہوں پیغمبرے جوڑکت، ءُیک میتگےءِ نیمگءَ دیم دات. اے میتگ اردنءُبیت المقدسءِ میانءَ کپیت کہ آئرا «سدوم» گوْشگ بیت. ایشانی مستریں نادراہی چہ شرکءَ رند ہمیش اَت کہ ایشاں وتی شہوت چہ مردیناں پورہ کت. لوط عَلَیْہِ السَّلَام ءَ یادءَ دیائینت اَنت کہ اے چونیں کارے کہ شما بدّءَ بستگ، ءُچہ شما پیش ہچ کسءَ نہ کتگ. اے یک ہنچیں سِلّیں عادتے کہ حیوان ہوں ایشی قبول نہ کنت کہ آئرا دگہ نرے سواربہ بیت بلے عقل کہ بروت گڑا مردم چہ حیوانءَ ہوں گندءَتر بیت. ہمے پیمینانی بابتءَ فرمان اِنت ﴿ اُولٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ ﴾ [سورة الأعراف: ۱۷۹] کہ اے چوچارپادا اینت بلکیں انگتءَ گندءَ ترءُبے راہ ترآنت. نام داریں أموی خلیفہ عبدالملك بن مروانءِ بابتءَ روایتانی تہا ہست اِنت کہ آگوْشیت: اگں اللہءَ قرآن پاکءِتہا لوط عَلَیْہِ السَّلَامءِ قومءِ بیان مہ کتیں من ہجبرباور نہ کتگ اَت کہ مردین مردینءَ سواربیت. (تفسیر ابن کثیر) اے پیمیں مردمانی سزاءِ بابتءَ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمءَ فرمان کت: «**من وجد تموہ یعمل عمل قوم لوط فاقتلوا الفاعل والمفعول**» ہرکسءَ کہ شما دیست کہ آلوطءِ قومءِ کارءَ کنگءَ اِنت گڑا فاعل ءُمفعول دوئیناں بُکش اِت. (رواہ الخمسة إلّا النّسائی، عن ابن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا) محدّث العصر شیخ البانی رَحِمَہُ اللّٰہُ اے حدیث صحیح کتگ. (إرواء الغلیل، ج: ۸، تاکدیم: ۱۶، کتاب الحدود، شمارہ نمبر: ۲۳۵۰).

فَاَنْجَيْنٰهُ وَاَهْلَهٗۤ اِلَّا امْرَاَتَهٗ ۖ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿۸۳﴾

۸۳. نوں ما رستگار کت آ ءُآئی لوگءِ مردم بیدءِ آئی جنینءَ، آ بوت چہ پشت کپوکاں.

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَّطَرًا ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿۸۴﴾

۸۴. ءُگوارینت ما آیانی سرءَ ہور (ڈوکءِ) گڑا بچار کہ چہ وڑءَ بوت آسر گناہ گارانی[1].

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۗ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۗ قَدْ جَآءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيْزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوْا فِى الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَا ۚ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۸۵﴾

۸۵. (ءُما دیم دات) مدینءِ نیمگءَ آیانی برات شعیب (عَلَیْہِ السَّلَام)ءَ[2] گوشت ئے کہ اے منی قوم اللہءِ بندگیءَ بکن اِت کہ نیست شمارا دگہ ہچ معبود ءُمشکل کشا بید چہ ہمائی. بے شک کہ آتکگ شمئے گورا روژنائیں دلیل چہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ. نوں پورا بکن اِت کئیل ءُشاہیمءَ، ءُکم مہ کن اِت ءُمہ دئیت مردماں آیانی چیزاں ءُخراب کاری مکن اِت ماں زمینءِ تہا رند چہ آئی جواں کنگءَ، اے پہ شما باز جوان اِنت اگاں شما مؤمن ءُیقین کنوک اِت.

وَلَا تَقْعُدُوْا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوْعِدُوْنَ وَتَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِهٖ وَتَبْغُوْنَهَا عِوَجًا ۚ وَاذْكُرُوْٓا اِذْ كُنْتُمْ قَلِيْلًا فَكَثَّرَكُمْ ۚ وَانْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ

۸۶. ءُمہ نند اِت ہر یک راہےءِ سرءَ کہ ترسین اِت ءُدارات چہ اللہءِ راہءَ ہمائرا کہ ایمان کاریت آئی سرا، ءُشوہاز کن اِت آئی تہا چوٹی[3] ءُیاد بکن اِت ہما وہدا کہ شما

(۱) اللہءَ ایشانی سرا ڈوکءِ ہؤر گوْارینت. پدا آیانی میتگ چیّ کت، د نیاءِ تہا گندتریں عذاب اللہءَ ہمے قومءَ دات. سرجمیں بیان سورۃ ہودءِ آیت ۷۷، ۸۳ءِ تہا چارگ بہ بیت.

(۲) مدین چہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام ءِ چکّ ءُنماسگان اَت. چہ ہمدا اے قبیلہءِ نام ہوں مدین جوڑبوت، ءُمیتگ ہوں پہ ہمیشی نام کپت. اے میتگ حجازءِ راہءَ شرقءِ اردنءِ بندرگاہ «معان»ءِ نزّیکءَ کپیت. ایشانءَ «أصحاب الأیکة» ہوں گوْشگ بیت. ایشانی نیمگءَ اللہءَ شعیب عَلَیْہِ السَّلَام ءَ دیم دات. ایشانءَ «أصحاب الأیکة» پرچہ گوْشگ بیت؟ ایشی سرجمیں بیان سورۃ الشعراء آیت ۱۷۶، ۱۸۰ حاشیہءِ تہا چارگ بہ بیت. اے پیغمبرءِ لہتے بیان سورۃ القصصءِ آیت ۲۲، ۲۸ تہا ہوں بیان.

(۳) چہ آیانی رہسرانی نندگءَ مراد چے اِنت؟ لہتے گوشیت مراد ہمیش اِنت ہما راہ کہ دیم پہ شعیب عَلَیْہِ السَّلَام ءِ =

عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿۸۶﴾

کمّک بوتگ اِت آئی شما را باز کت. ءُبچار اِت که چه وڑا بوت آسر فساد کنوکانی.

وَاِنْ كَانَ طَآىِٕفَةٌ مِّنْكُمْ اٰمَنُوْا بِالَّذِيْٓ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَطَآىِٕفَةٌ لَّمْ يُؤْمِنُوْا فَاصْبِرُوْا حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿۸۷﴾

۸۷. ءُاگاں یک جماعتےءَ چه شما ایمان آوُرت ہما چیزءِ سرا که من په ہمائی دیم دیگ بوتگاں، ءُیک جماعتےءَ ایمان نیاوُرت. گڑا صبر بکن اِت تا ہما وہدا که الله فیصله بکنت مئے میانءَ ءُ آ چه درستاں جوانتریں فیصله کنوکے.

قَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ لَنُخْرِجَنَّكَ يٰشُعَيْبُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَآ اَوْ لَتَعُوْدُنَّ فِيْ مِلَّتِنَا ۭ قَالَ اَوَلَوْ كُنَّا كٰرِهِيْنَ ﴿۸۸﴾

۸۸. گوشت سرداراں که تکبر اِش کتگ اَت آئی قومءِ که ما الّمءَ درکنیں ترا اے شعیب ءُہمایاں که ایمان اِش آوُرتگ گوں تو چه وتی میتگءَ یا شما برترّ اِت مئے دینءِ تہا. (شعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) گوشت آیا ما توری (ایشی) ناپسند کنوک بہ بئیں (انگتءَ هم).

قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اِنْ عُدْنَا فِيْ مِلَّتِكُمْ بَعْدَ اِذْ نَجّٰىنَا اللّٰهُ مِنْهَا ۭ وَمَا يَكُوْنُ لَنَآ اَنْ نَّعُوْدَ فِيْهَآ اِلَّآ اَنْ يَّشَاۗءَ اللّٰهُ رَبُّنَا ۭ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۭ

۸۹. بزاں ما دروگ بست الله ءِ سرا اگاں برترّاتیں شمئے دینءِ تہا رند چه ایشی که الله ءَ مارا رستگار کت چه ایشی. ءُبوت نه کنت گوں ما که ما واپس بربه ترّایں آ دینءِ تہا بلے اے که بلوٹیت الله مئے پروردگار[1] ءُماں

= لوگءَ شت، اے ہما راہءِ سرا نشت اَنت، ہمیکه مردمے په شعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ لوگءَ روگءَ بوت، ایشاں آمردم چه آئی بدگمان کت که اے بدیں مردمے، ایشی ہبراں مه زور اِت. لہتینءَ ہمے مراد زرتگ که آرہ گوْزی راہانی سرا نشت اَنت. ہمیکه مردمے گوْست آہش پُل اِتءُوارت. لہتےءَ اے ہم مراد زرتگ که چه راہاں دینی راہ مراد اَنت. بزاں آیاں گوشت که دینی راہاں مه زور اِت، ءُآیانی سرا مه روْاِت. علّامه شوکانی اوّلی تفسیر گچین کتگ بلے آگوْشیت که درہا مراد بوت کنند. (فتح القدیر).

(۱) بزاں ما چه وتی وشیّءُرضاءَ شمئے دینءَ آتک نه کنیں. ہاں اگں الله بلوٹیت گڑا دگہ ہبرے. لہتے گوْشیت که اے تعلیق بالمحال اِنت که آیاں اے شرط جت. بزاں ظاہر انت که مئے پروردگار نه لوٹیت که ما کفر ءُشرکءِ نیمگءَ بیا ئیں. وہدیکه مئے پروردگار چه ایشی وش نه بیت گڑا ما چوں چه ایشی وش بوت کنیں. =

عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَاَنْتَ خَيْرُ الْفٰتِحِيْنَ ﴿۸۹﴾

پوش اِتگ مئے پروردگارءَ ہر چیز پہ وتی علمءَ، ایوکءَ اللّٰہءِ سرا ما توکّل کتگ. اے مئے پروردگار فیصلہ بکن مئے میانءَ، ءُمئے قومءِمیانءَ گوں انصافءَ ءُتو جوانتریں فیصلہ کنوک ئے.

وَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا اِنَّكُمْ اِذًا لَّخٰسِرُوْنَ ﴿۹۰﴾

۹۰. ءُگوشت سرداراں ہما کہ انکار اِش کتگ اَت آئی قومءِ کہ اگاں شما رندا کپت اِت شعیبءِ (گڑا) بے شک شما آ وہدا تاوان بار بئے.

فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوْا فِيْ دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿۹۱﴾

۹۱. رندا گپت اَنت آیاں زمین چنڈےءَ[1] نوں بوت اَنت سہبءِ وہدا وتی لوگانی تہا دیم پہ چیر کپتگیں.

اَلَّذِيْنَ كَذَّبُوْا شُعَيْبًا كَاَنْ لَّمْ يَغْنَوْا فِيْهَا ۚ اَلَّذِيْنَ كَذَّبُوْا شُعَيْبًا كَانُوْا هُمُ الْخٰسِرِيْنَ ﴿۹۲﴾

۹۲. ہما کساں کہ دروگ بند اِش کتگ اَت شعیب گشئے کہ آ ماں وتی لوگاں نہ نشتگ اَنت[2]، ہما کساں کہ دروگ بند اِش کتگ اَت شعیب بوت اَنت چہ تباہ کاراں.

فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰقَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسٰلٰتِ

۹۳. نوں (شعیب عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) پُشت ماندات چہ آیاں ءُگوشت ئےِ کہ او منی قوم! بے شک کہ

= عربانی عادت اِنت کہ وہدیکہ چہ یک چیزےءَ مردمءَ پہک نا امّید کنگ لوٹ اَنت گڑا تعلیق بالمحال جملہءَ کاربند اَنت، بزاں آئی سرا ہنچیں شرطے ایرکن اَنت کہ آہجبربوت نہ کنت. ہنچوکہ لہتے گوشیت لا أكلّمك حتّٰى يبيض الغراب. من گوں توتا ہما وہدا ہبرنہ کناں کہ کلاگ اسپیت بہ بیت. (تفسیرقرطبی).

(۱) ادا ہمے آتگ کہ آیاں زمین چنڈےءَ گپت اَنت، ءُسورۃ ہودءِ تہا ہست اِنت کہ بلاہیں کوکارےءَ گپت اَنت، ءُسورۃ الشّعراء آیت ۱۸۹ تہا ﴿عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ﴾ بیان اِنت کہ آیاں ساہیلیں روچءِ عذابءَ گپت اَنت. حافظ ابن کثیر گوشیت کہ اے دریں عذاب ہورا آیانی سرا آتک اَنت. بنداتءَ آجمبرءَ سائگ کت اَنت، ءُچہ ہمے جمبرءَ آس ءُاِشکر آیانی سرا کپت. پدا چہ آسمانءَ بلاہیں کوکارےءَ پد دات، ءُزمین چنڈءَ گپت اَنت. ہمےوڑا اللّٰہءَ اے قوم پہک نیست ءُنابود کت.

(۲) بزاں عذابءِ آیگءَ رند آہنچوبے نام ءُنشان بوت اَنت کہ گشئے اے جاگہءِ نندوک نہ بوتگ اَنت، ءُاے جاگہ ہجبرآباد نہ بوتگ اَنت.

رَبِّيْ وَنَصَحْتُ لَكُمْ ۚ فَكَيْفَ اٰسٰى عَلٰى قَوْمٍ كٰفِرِيْنَ ﴿٩٣﴾

من په شما سر کتگ اَنت پیغام وتی پروردگارءِ، ءُنصیحت کتگ شمارا نوں من چے افسوس به کناں انکار کنوکیں قومءِ سرا.

وَمَآ اَرْسَلْنَا فِيْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّبِيٍّ اِلَّآ اَخَذْنَآ اَهْلَهَا بِالْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُوْنَ ﴿٩٤﴾

۹۴. ءُما دیم نه داتگ ءِچ شهر ءُمیتگءِ تها ءِچ نبی ئے بلے ما گرفتار کتگ اَنت آئی مردم په سکی ءُتکلیف تاکه آزبر فریاد ءُزاری بکنّنت[۱].

ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتّٰى عَفَوْا وَّقَالُوْا قَدْ مَسَّ اٰبَآءَنَا الضَّرَّآءُ وَالسَّرَّآءُ فَاَخَذْنٰهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٩٥﴾

۹۵. پدا ما بدل کت بدحالیءِ جاگهءَ وش حالی تاهما وهدا که آباز دیماشت اَنت ءُگوشت اِش که آتکگ مئے پت ءُپیرکانی سرا نه وشی ءُوشّی، گڑا آ ما گرفتار کت اَنت ناگهانی که آ سر پد نه بوت اَنت[۲].

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوْا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكٰتٍ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ

۹۶. ءُاگاں کلّگانی مردماں ایمان بیاؤرتیں ءُپرهیز گار به بوتین اَنت گڑا ما پچ کت اَنت آیانی سرانعمتانی دروازگ چه آزمانءَ ءُزمینءَ[۳]

---

(۱) چه ﴿ بِالْبَاْسَآءِ ﴾ هما تکلیف ءُنه وشیّ مراداَنت که مردمءِ جانءَ گراَنت. چوکه نادراهی اِنت. ءُچه ﴿ وَالضَّرَّآءِ ﴾ مراد تنگدستی ءُمحتاجی اِنت. بزاں برآمیتگءِ مردماں که پیغمبر دروگ بندکتگ اَنت، ءُآیانی نافرمانی کتگ گڑا ما آیانی سرا وڑوڑیں نادراهیءُتنگدستی آوُرتگ تاکه آ سد بکن اَنت، ءُاللّٰهءِ نیمگءَ واتربکنّنت، ءُگوں هما ءُزاری بکنّنت.

(۲) بزاں اے نادراهیءُتنگدستیءِ عذاباں چه رند انگتءَ ایمان اِش نیاؤرت گڑا ایشانی جاگهءَ ماپه آیاں وش حالی آوُرت،ءُسیرءُسرفراز کت اَنت تاکه چه ایشی اللّٰهءِ یادءَ بکپ اَنت، ءُآئی شکرگذاریں بنده به بنت. بلے آیاں اے چیز ءِجبر په اے چمّءَ نه چاراتنت که اے درها اللّٰهءِ آوُرتگیں عذاب اَنت، ءُآئی چکاس اَنت بلکیں آیانی حیال همیش اَت که اے قدرتءِ وتی یک نظامے که برے مردمءِ سرا وشّی کئیتءُبرے تکلیف. وهدیکه ءِچ وڑا آسر پد نه بوت اَنت گڑا اللّٰهءَ اناگتءَ گوں وتی عذاباں پهک نیست ءُنابود کت اَنت.

(۳) ایمان ءُتقوٰی مسلمانءِ دنیائی وش حالیءِ ءِبوں ضامن اَنت. اگں مسلمان اللّٰهءِ دینءَ په دل بزوراَنت، ءُچه شرک ءُبدعتءِ تهاریاں دراینت گڑا الله په آیاں آسمان ءُزمینءِ وش حالیانی درهیں دروازگاں پچ کنت. چه اے آیتءَ زانگ بیت که انسانءِ زندگیءِ بدسکونی ءُنه وشّیءُ، بدحالیانی تها آئی بے دینی ءُاللّٰهءِ نافرمانیءِ دســت مان اِنت. مئے زندگیءِ تها وش حالی ءُســکون ءُایمنی هما وهدا آتک کنت که ما اللّٰهءِ دینءَ په دل =

كَذَّبُوا فَأَخَذْنٰهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾

بلے آیاں (پیغمبر) دروگ بند کت اَنت، نوں ما آگرفتار کت اَنت پہ سببءَ آیانی کتّگیں کارانی.

٩٧. أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرٰٓى أَنْ يَّأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَّهُمْ نَآئِمُونَ ﴿٩٧﴾

٩٧. زاناں بے ترس بوت اَنت کلّگانی مردم اے کہ بیا اَنت آیانی گورءَ مئے عذاب شپءَ شپ ءُآواب بہ بنت.

٩٨. أَوَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرٰٓى أَنْ يَّأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَّهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾

٩٨. زانـاں بے ترس بوت اَنـت کلّگانی مردم کہ بیـا اَنت آیـانی گورا مئے عذاب چاشـتءِ وہدا ءُ آ گوازیءَ بہ بنت.

٩٩. أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ ۚ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخٰسِرُونَ ﴿٩٩﴾

٩٩. زانـاں نوں آ بـے ترس بوت اَنـت چہ اللہءِ تدبـیرءَ، نـوں بـے ترس نـہ بنت چـہ اللہءِ تدبیرءَ بلے تباہ کاریں قوم.

١٠٠. أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَآ أَنْ لَّوْ نَشَآءُ أَصَبْنٰهُمْ بِذُنُوبِهِمْ ۚ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

١٠٠. زانـاں پدّر نہ بوت پہ ہمایاں کہ وارث بوت اَنت زمینءِ رند چہ آیانی مردمانی (مرگءَ) کہ اگاں ما بلوٹیں گڑا آیاں دزگیرکنیں چہ آیانی گناہانی سـوبءَ، ءُمـا مہْر جنیں آیانی دلانی سرا، گڑا آ نئیش کنںت.

١٠١. تِلْكَ الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْۢبَآئِهَا ۚ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۚ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ ۚ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الْكٰفِرِينَ ﴿١٠١﴾

١٠١. اے کلّـگ اَنت کہ ما جـواں بیان کنیں تئی سرا آیانی احوالاں. ءُبے شک آتک اَنت آیانی گورا آیانی رسول گوں روژنائیں دلیلاں. نوں نہ اِتنت کہ ایمان بیار اَنت پہ ہمے سببءَ کہ دروگ بندِاش کت اَنت (پیغمبر) چہ پیسرا، ہمے پیما مہر جنت اللہ کافرانی دلانی سرا[1].

= ءُصدق بزوریں، ءُہمائی فرمانبردار بہ بئیں. اگں نہ قرآن ہمیشی گوشیت ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا﴾ برکس کہ چہ منی قرآنءَ دیمءَ تاب بدانت گڑا آئی زندگی تنک ءُترپش بیت. بزاں چہ آئی زندءَ ایمنی ءُسکون درکئیت. [سورة طه: ١٢٤].

(١) بزاں اوّلءَ ہنچوکہ ایشـانی گورا پیغمبر آتک اَنت، ایشاں ہما دمانءَ بے فکر کنگءَ دروگ بند کت اَنت. =

وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ مِّنْ عَهْدٍ ۚ وَاِنْ وَّجَدْنَآ اَكْثَرَهُمْ لَفٰسِقِيْنَ ﴿۱۰۲﴾

۱۰۲. ءُما نه دیست آیانی گیشترینانی تها قول ءُقرارءِ توام کنگ[1]، ءُبے شک که ما دیست اَنت آیانی گیشتریں بهر نافرمان.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ مُّوْسٰى بِاٰيٰتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَظَلَمُوْا بِهَا ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿۱۰۳﴾

۱۰۳. پدا ما دیم دات چه آیاں رند موسیٰءَ گوں وتی نشانیاں فرعونءِ نیمگءَ، ءُآئی سردارانی. گڑا آیاں نا انصافی کت گوں آئی. نوں بچار که چه وڑا بوت آسر فساد کنوکانی.

وَقَالَ مُوْسٰى يٰفِرْعَوْنُ اِنِّيْ رَسُوْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. ءُگوشت موسیٰ اے فرعون! من دیم دیگ بوتگاں پیغمبر چه دراہیں جهانءِ پروردگارءِ نیمگءَ.

حَقِيْقٌ عَلٰٓى اَنْ لَّآ اَقُوْلَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ ۭ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ فَاَرْسِلْ مَعِيَ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. منءَ همے برجَنت که مه گوشاں اللهءِ سرءَ بیدءِ حقّیں ہبرءَ. بے شک که من آؤرتگ شمئے گورا روژنائیں دلیل چه شمئے پروردگارءِ نیمگءَ. نوں دیم بدئے منی همراہیءَ بنی اسرائیلءَ[2].

= گڑا ایشانی همے بنداتءِ دروگ بندکنگ آیانی دائمی ایمان نیارگءِ سبب بوت. نوں رندا ایشش په وتا عیبےزانت که وتی پیسری ئیں ہبراں بُہرُوش اَنت، ءُایمان بیاراَنت. رندا کفرءُنافرمانیءِ تها ہنچو دیمءَ شت اَنت که اللهءَ آیانی دل سیاه کت اَنت، دلاں که اللہ سیاه بکنت گڑا ایمان ہجبر نصیبءَ نه بیت. پمیشا اوّلءِ دروگ بند کنگ برے برے مردمءَ باز گران کپیت.

(۱) چه اے قول ءُقرارءَ ہما قول ءُقرارمراد اِنت که اللهءَ عالمءِ ارواحءِ تهـا چه آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ دریں چک ءُنماسگاں گپت که ایوکءَ منءِ اللهءِ بندگیءَ بکن اِت. ایشی سرجمیں بیان سورة الأعرافءِ آیت ۱۷۲ء تها بیان اِنت.

(۲) اسرائیل یعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ نام اَت. ءُچه بنی اسرائیلءَ مراد ہمائی چکّ ءُنماسگ اَنت. فرعون یک ظالمیں بادشاہے اَت، ءُچه قبطی قومءَ اَت. آئی بنی اسرائیلی دریا وتی نوکر ءُچاکر کتگ اِتنت، ءُچه آیاں آیانی وس ءُزورءَ گیشتر کار ئے گپت. گڑا موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ چه فرعونءَ همے لوٹ کت که ایشاں چه وتی غلامیءَ آزات بکن، ءُمنی دست اِش بدئے.

قَالَ اِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ فَاْتِ بِهَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿۱۰۶﴾

۱۰۶. گوشت (فرعون) اگاں تو زرتگءُ آؤرتگ کجام یک نشانی یے گڑا بیار آئرا اگاں تو چہ راست گوشوکیں مردمانءِ[۱].

فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ ﴿۱۰۷﴾

۱۰۷. گڑا (موسیٰ) دؤر دات وتی لَٹ، نوں اناگہ بوت آ اژدہایے درائیں.

وَّنَزَعَ يَدَهٗ فَاِذَا هِيَ بَيْضَآءُ لِلنّٰظِرِيْنَ ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. ءُکشّ اِت ئےوتی دست (چہ بگلءِ چیرءَ) گڑا ناگتءَ آ اسپیت بوت پہ گندوکانی واستا[۲].

قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ عَلِيْمٌ ﴿۱۰۹﴾

۱۰۹. گوشت سرداراں فرعونءِ قومءِ کہ بیشک اے سحر گرے سکّیں زانوکیں.

يُّرِيْدُ اَنْ يُّخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَاْمُرُوْنَ ﴿۱۱۰﴾

۱۱۰. لوٹیت کہ در بکنت شمارا چہ شمئے وتی ملکاں نوں شما چے شؤر دئیت؟

قَالُوْٓا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَاَرْسِلْ فِي الْمَدَآئِنِ حٰشِرِيْنَ ﴿۱۱۱﴾

۱۱۱. گوشت اِش کہ وہد بدئے آئرا ءُآئی براتءَ ءُدیم بدئے ماں شہراں مچ کنوکاں.

يَاْتُوْكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيْمٍ ﴿۱۱۲﴾

۱۱۲. کہ آ بیار اَنت تئی گورءَ دراہیں زانتکاریں سحر گراں.

وَجَآءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوْٓا اِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغٰلِبِيْنَ ﴿۱۱۳﴾

۱۱۳. ءُآتک اَنت سحر گر فرعونءِ گوْرا. گوشت اِش کہ آیا ما را مزدیگ بیت اگاں ما گیش بوتیں.

---

(۱) فرعونءَ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ ہمے پسّودات کہ نہ من تئی اے ہبراں باورداراں، ءُنہ بنی اسرائیلیاں تئی دستءَ دیاں. ہاں اگن تئی گورا معجزہ ءُنشانی یےہست گڑا آئیءَ بیار ءُپیش بکن اگن توچہ راست گوشوکان ئے.

(۲) اے موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ دومی معجزہ اَت. ادا اے بیان نہ اِنت کہ آئی دست چہ کجا درکت بلے ایدگہ لہتے آیاتانی تہا ایشی بیان آتگ. فرمان اِنت ﴿وَاَدْخِلْ يَدَكَ فِيْ جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ﴾ مان بکن وتی دستءَ وتی جیگءَ کہ اسپیت اسپیتءَ درکتیت بے عیبءَ. [سورۃ النمل: ۱۲] ءُفرمان اِنت ﴿وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ اٰيَةً اُخْرٰى﴾ بر وتی دستءَ وتی بگلءِ چیرا کہ آ اسپیت اسپیتءَ درکتیت بے عیب ءُبیماریءَ، اے دگہ یک نشانیءِ. [سورۃ طٰہٰ: ۲۲] چہ ایشی زانگ بیت کہ برے آئی دست جیگءِ تہا برت ءُبرے بگلءِ چیرا.

قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ﴿۱۱۴﴾

۱۱۴. گوشتے کہ ہؤ ءُبے شک شما چہ نزّیکیں مردماں بئیت.

قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِمَّآ اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّآ اَنْ نَّكُوْنَ نَحْنُ الْمُلْقِيْنَ ﴿۱۱۵﴾

۱۱۵. گوشت اِش کہ اے موسیٰ یا تو دؤر بدئے یا ما بہ بئیں چہ دؤر دیوکاں.

قَالَ اَلْقُوْا ۚ فَلَمَّآ اَلْقَوْا سَحَرُوْٓا اَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوْهُمْ وَجَآءُوْ بِسِحْرٍ عَظِيْمٍ ﴿۱۱۶﴾

۱۱۶. (موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام) گوشت کہ شما دؤر بد ئیت وہدیکہ آیاں دؤر دات اَنت سحر اِش کت اَنت مردمانی چم ءُترسینت اَنت اِش آ[1] ءُآوُرت اِش مزنیں سحرے.

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰٓى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَ ۚ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَاْفِكُوْنَ ﴿۱۱۷﴾

۱۱۷. ءُما حکم دیم دات موسیٰءِ نیمگءَ کہ دؤر بدئےوتی عصاءَ. گڑا دَمانءَ آ لمپار کنان اَت ہرچیکہ آیاں ٹہینتگ آت.

فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۱۸﴾

۱۱۸. نوں پدّر بوت حق ءُبیکار بوت اَنت ہرچیکہ آیاں کتگ اَت.

فَغُلِبُوْا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوْا صٰغِرِيْنَ ﴿۱۱۹﴾

۱۱۹. نوں پروش د یگ بوت اَنت ہمود ا ءُپچ تراتنت پہ رزوائی[2].

وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سٰجِدِيْنَ ﴿۱۲۰﴾

۱۲۰. ءُکپت اَنت سحر گر ماں سجدہءَ[3].

قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۲۱﴾

۱۲۱. ءُگوشت اِش کہ ما ایمان آوُرتگ دراہیں جہانءِ پروردگارءِ سرا.

رَبِّ مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿۱۲۲﴾

۱۲۲. موسیٰ ءُہارونءِ پروردگارءِ سرا.

---

(۱) بزاں آسحرگراں وتی لٹ ءُریز دؤر دات اَنت، چوکہ آیاں مردمانی چم سحرکت اَنت پمیشا آیانی چمّاں ہمےمارات کہ گشئے اے درہیں پٹ چہ اژدہا ءُ(مارءَ) پرّ اِنت.

(۲) گڑا فرعون گوں وت ءُلشکرءَ ذلیل ءُرزوا بوت.

(۳) وہدیکہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامءِ لٹ اژدہایے بوت گڑا آیانی درہیں دؤر داتگیں لٹّ ءُریزاں یک برا لمپارکنان اَت. چہ ادا سحرگراں زانت کہ اے آسمانی معجزہ ئے. یک بلاہیں قدرتے ایشی پشتءَ کارا اِنت، اے ایشی کارنہ اِنت. گڑا دیم پہ چیر سجدہءَ کپت اَنت، ءُایمان اِش آوُرت.

قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ ۭ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَّكَرْتُمُوْهُ فِي الْمَدِيْنَةِ لِتُخْرِجُوْا مِنْهَآ اَهْلَهَا ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۱۲۳

۱۲۳. فرعونءَ گوشت که آیا شما ایمان آؤرتگ آئی سرا پیش چه ایشی که من شمارا اجازت به دیاں. اے وَیک مکر ءُہنرے که شما ساز اِتگ ماں شہرءِ تہا تاکه شما در بکن اِت چه اے شہرءَ آئی جه منناں[1] نوں دیر نه بیت که شما سرپد بئیت (که من چه سزاءَ دَین شمارا).

لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِيْنَ ۱۲۴

۱۲۴. الّمءَ من بُرّان ءُگڈاں شمئے دستاں ءُشمئے پاداں چه اے دیم آ دیمءَ،[2] رندا درنجاں شما را درستاں[3].

قَالُوْٓا اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ۱۲۵

۱۲۵. گوشت اِش که ما را وتی پروردگارءِ نیمگءَ واترکنگی اِنت.

وَمَا تَنْقِمُ مِنَّآ اِلَّآ اَنْ اٰمَنَّا بِاٰيٰتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاۗءَتْنَا ۭ رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَّتَوَفَّنَا مُسْلِمِيْنَ ۱۲۶

۱۲۶. ءُتو بیر نه گرئے چه ما بلے په همے ہبرءَ که ما ایمان آؤرتگ وتی پروردگارءِ نشانیانی سرا، وہدیکه آتک اَنت مئے گورا. اے مئے پروردگار! بریچ مئے سرا صبر، ءُمارا موت بدئے په مسلمانی حالتءَ.

وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اَتَذَرُ مُوْسٰى وَقَوْمَهٗ لِيُفْسِدُوْا فِي الْاَرْضِ وَيَذَرَكَ

۱۲۷. ءُگوشت سرداراں فرعونءِ قومءِ که آیا تو ویل کنئےموسیٰ ءُآئی قومءَ که آ فساد

---

(۱) چه اے درہیں سحرگرانی ایمان آرگءَ فرعونءِ سرا یک بلاہیں پریشانی ے آتک. حقیقتءَ وَآشرسرپداَت که ساحرانی ءُموسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ میانءَ ہچ سودا بازی نه بوتگ بلے وتی شُہرتی ءُرزوائیءِ چیردیگءِ واستءَ آئی ساحرانی سرا ہمے تہمت جت که شماچه پیسرا گوں موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ شؤربوتگ اِت، ءُمئے خلافءَ ہنرسازاتگ که مئے حکومتیءَ گار بکن اِت.

(۲) بزاں چپّیں دستءَ ءُراستیں پادءَ، یا چپّیں پادءَ ءُراستیں دستءَ.

(۳) عبدالله بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوشیت: اوّلی مردم که آئی مردمانی دستءُپاد چه اے دیم ءُآدیمءَ گڈّ اِتنت ءُمردمانءَ درنج اِت ءُکشت ئِے آفرعون اَت. بزاں درنجگءِ بنگیج کنوک ہما اَت. (تفسیر ابن کثیر).

وَالٰهَتَكَ ؕ قَالَ سَنُقَتِّلُ اَبْنَآءَهُمْ وَنَسْتَحْیٖ نِسَآءَهُمْ ۚ وَاِنَّا فَوْقَهُمْ قٰهِرُوْنَ ﴿۱۲۷﴾

بکننت ماں زمینءِ تہا[1] ءُویل بکن اَنت ترا ءُتئی معبوداں[2] گوشت (فرعونءَ) کہ نوں الّمءَ ماکُشیں آیانی مردیں چُکّاں ءُپشت گیجیں زندگءَ آیانی جنین چُکّاں[3] ءُما پہ آیانی سرا زوراکیں.

قَالَ مُوْسٰی لِقَوْمِهِ اسْتَعِیْنُوْا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوْا ۚ اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ ۫ یُوْرِثُهَا مَنْ یَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ؕ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِیْنَ ﴿۱۲۸﴾

۱۲۸. گوشت موسیٰءَ گوں وتی قومءَ کہ کمک بلوٹ اِت چہ اللہءَ، ءُصبر بکن اِت. بےشک کہ زمین اللہءِ اِنت، آ وارث کنت ہر کسءَ کہ بلوٹیت چہ وتی بندیاں. (ءُجوانیں) آسر پہ پہریزگاران اِنت.

قَالُوْۤا اُوْذِیْنَا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَاْتِیَنَا وَمِنْۢ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا ؕ قَالَ عَسٰی رَبُّكُمْ اَنْ یُّهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَیَسْتَخْلِفَكُمْ فِی الْاَرْضِ فَیَنْظُرَ كَیْفَ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۲۹﴾

۱۲۹. گوشت اِش کہ ما تکلیف د یگ بوتگیں پیش چہ ایشی کہ تو بیائے پرما ءُرند چہ تئی آیگءَ. (موسیٰ) گوشت کہ نزّیک اِنت کہ شمئے پروردگار تباہ بکنت شمئے دژمناں ءُجانشین کنت شمارا ماں ملکءِ تہا. نوں چاریت کہ چہ وڑا شما عمل کن اِت.

---

(۱) اے ہردۆرءِ کافرانی ریہند اِنت کہ آتوحیدءُایمانءِ نیمگءَ دعوت دیوکاں فسادی گوْش اَنت. ءُحقیقتءَ فسادی ہمایانی جندآنت کہ مردمانی سرا ظلم ءُناانصافی کنت، ءُمردماں چہ راستیں راہءِ آیگءَ نئیل اَنت.

(۲) چہ عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا یک روایتے ہمے پیم اِنت کہ فرعونءَ یک گوکے ہست اَت، آئی ہما گوکءِ عبادت کت. ءُچہ عبداللہ بن مسعود، ءُشعبی، ءُضحّاک، ءُیک روایتے چہ عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا ہمے وڑا ثابت اِنت کہ ﴿وَالٰهَتَكَ﴾ «إلٰهتك» بزاں گوں الفءِ زیرا اِنت. ءُایشی معنیٰ ہمے بیت کہ آترا ءُتئی معبودیءَ ویل کنت، ءُتئی عبادتءَ نہ کنت. فرعون وت یک معبودے اَت، ءُآئیءَ دگہ معبود نیست اَت. ءُلہتےءَ ایشی معنیٰ اطاعت ءُرندگیری کتگ. بزاں قوم ہما اندازہ آئی ہیرانی سرایت کہ توگوْشت زناں اے آیانی خدا اِنت، بزاں آہش خدائی ءُمعبودی جاہ داتگ اَت. (تفسیرالبغوی، تفسیر قرطبی).

(۳) یک برے چہ موسیٰءِ پیدا بوگءَ پیسر آئی ہمے سزا بنی اسرائیلءَ دات، ایشی سرجمیں بیان سورۃ القصصءِ آیت ۴ءِ حاشیہءِ تہا چارگ بہ بیت. اے دُھمی برا پدا آئی ہمے سزا بنی اسرائیلءَ دیگ لوئیت.

وَلَقَدْ اَخَذْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِيْنَ وَنَقْصٍ مِّنَ الثَّمَرٰتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿۱۳۰﴾

۱۳۰. ءُما گپت اَنت فرعونی پہ ڈکال سالی ءُپہ کم کنگءَ نیوگانی تاکہ آ عبرت بگرانت.

فَاِذَا جَآءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوْا لَنَا هٰذِهٖ ۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَّطَّيَّرُوْا بِمُوْسٰى وَمَنْ مَّعَهٗ ۭ اَلَآ اِنَّمَا طٰۗىِٕرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۳۱﴾

۱۳۱. نوں ہمے کہ رسیت آیانی گورا وش حالی یے گوْش اَنت کہ اے وَپہ ما اِنت[1]، ءُاگاں رسیت آیاں تکلیفے گڑا بد فالی گرانت پہ موسیٰ ءُپہ آئی ہمراہاں[2] جواں بزان اِت کہ آیانی بد فالی اللّٰہءِ گورا اِنت[3] بلے آیانی گیشتریں نہ زان اَنت.

وَقَالُوْا مَهْمَا تَاْتِنَا بِهٖ مِنْ اٰيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا ۙ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۳۲﴾

۱۳۲. ءُگوشت اِش ہرچیکہ تومئے گورا نشانی بیارئے کہ مارا پہ آئی سحر بکن ئے[4] ما (انگتءَ) تئی سرا ایمان نیاریں.

فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوْفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيٰتٍ مُّفَصَّلٰتٍ فَاسْتَكْبَرُوْا

۱۳۳. پدا ما دیم دات آیانی سرا طوفان ءُمدگ ءُبوٹ ءُپگل ءُہون، بازیں نشانی یے جتاجتائیں[5] گڑا

---

(۱) بزاں اے وشیّ کہ مئے سرا آتکگ اَنت. اے مئے وتی محنتانی ثمرہ اَنت کہ مارا رستگ اَنت. گشئے کہ اے چیزآیاں پہک فراموش کت کہ اے اللّٰہءِ داتگین ءُآوُرتگینَ اَنت تاکہ آیاں بچکّاسیت کہ باریں آشکرگذاربنت یا ناشکربنت.

(۲) وہدیکہ نہ وشیّ یےآیانی سرا آتک گڑا گوشت اِش کہ موسیٰ ءُآئی ہمبراہانی شومی اِنت کہ مئے سرا کپت. اگن ایشانی شومی مہ بوتیں ما پرے حالءَ نہ بوتیں.

(۳) «طائر» عربی زبان تہا بال کنوکیں مرغءَ گوْش اَنت. چوکہ چہ مرغءِ چپّیں ءُراستیں نیمگءِ بال کنگءَ آیاں نیک فالی ءُبدفالی گپت پمیشا اے لفظ ہرفالءِ واستءَ نام کپت. مطلب ہمیش اِنت کہ مصیبتانی آروک ءُوش حالیانی آروک ایوکءَ اللّٰہءِ ذات اِنت. ایشانی آیگءِ تہا مردمانی شومی ءُمنحوسیءِ د ست مان نہ اِنت. ءُاے درہیں کار چہ اللّٰہءِ وتی لوٹ ءُحکمءَ بنت. پمیشا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «اَلطِّيَرَةُ شِرْك» کہ بدفالی گرگ شرکے (سنن الترمذی أبواب السّیر باب ماجاء فی الطّیرة) پمیشا چہ ایشی پہریز لوٹیت.

(۴) بزاں اے نشانی کہ تو اِش مارا پیش دارئے. ایشاں حقیقتے نیست بلکیں اے درہا سحراَنت.

(۵) ﴿اَلطُّوْفَانَ﴾ ہۆرءِ بازیءَ گوْش اَنت. بزاں چہ بازیں ہۆرءَ آیانی کشت ءُکشار، ءُلوگ ءُجاگہ آپءِ تہابڈ گپت اَنت، ءُآسک بدحال بوت اَنت. ﴿وَالْجَرَادَ﴾ مدگءَ گوْش اَنت. اے پہ ڈگارانی ہلاس کنگءَ مشہور اِنت، بزاں مدگاں آیانی گنجیں ڈگار درہا ویران کت اَنت، ءُپہ آیاں ہچ پشت نہ گپت. ءُ ﴿وَالْقُمَّلَ﴾ بوٹءَ گوْش اَنت، بزاں آیانی مودءُپوشاک درہا چہ بوٹءَ پربوت اَنت. ﴿وَالضَّفَادِعَ﴾ جمع صیغہ اِنت. ضَفدع ایشی واحد اِنت. اے پگلءَ گوْش اَنت. بزاں آیانی لوگ ءُجاگہ، ءُہیران ءُگلاس درہا چہ پگلءَ پربوت اَنت. =

وَكَانُوْا قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿۱۳۳﴾

تکبّر اِش کت ءُآچہ بُنءَ گناہءَ ہیل اِتنت.

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوْا يٰمُوْسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ ۚ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿۱۳۴﴾

۱۳۴. ءُہمیکہ آتک آیانی سرا عذاب، گوشت اِش کہ اے موسٰی تواربجن پہ ما وتی پروردگارءَ پہ ہماچیزءَ کہ آئی گوں توقول ءُقرارکتگ، کہ اگاں تو دورکت چہ ما اے عذاب گڑا الّمءَ ما تئی ہبراں باورداریں، ءُالّمءَ دیم دئیں تئی ہمراہیءَ بنی اسرائیلءَ.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ اِلٰٓى اَجَلٍ هُمْ بٰلِغُوْهُ اِذَا هُمْ يَنْكُثُوْنَ ﴿۱۳۵﴾

۱۳۵. نوں وہدیکہ ما دورکت چہ آیانی سرا عذاب تایک وہدےءَ کہ آ پہ آیاں سر بوگی اَت (گڑا) ناگہانی وتی قول ءُقرارءَ پروشگءَ لگت اَنت[1].

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنٰهُمْ فِى الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَكَانُوْا عَنْهَا غٰفِلِيْنَ ﴿۱۳۶﴾

۱۳۶. نوں ما بیر گپت چہ آیاں، پدا ما آ بُڈ دات اَنت ماں جہلیں دریایے تہا پمیشا کہ دروگ بند اِش کت اَنت مئے آیات ءُبوت اَنت چہ آیاں بے خبر.

وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِيْنَ كَانُوْا يُسْتَضْعَفُوْنَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِىْ بٰرَكْنَا فِيْهَا ۭ

۱۳۷. ءُما وارث کت اَنت ہما قوم کہ کمزور زانگ بوت اَنت زمینءِ روچ دراتک ءُایر شتءِ ہما کہ ما برکت مان کتگ آئی تہا[2]

= ﴿وَالدَّمَ﴾ خونءَ گوْش اَنت. آیانی چات ءُکُوْر یکدریں ہون بوت اَنت. پہ آیاں جان شودگءُ آپ ورگ گران بوت. لہتےءِ گوْشگ ہمیش اِنت کہ چہ آیانی پونزءَ خون دراتک. بہرحال اللہءَ فرعون ءُآئی قومءِ سرا اے وڑ وڑیں نشانی وہد پہ وہد آیانی سرا دیم دات اَنت کہ بلکیں آسرپد بہ بنت، ءُایمان بیاراَنت. بلے اے شوماں انگتءَ ایمان آرگ نصیبءَ نہ بوت. دل کہ سیاہ بہ بنت گڑا ہچ چیز مردمءَ پہ شون کت نہ کنت.

(۱) بزاں وہدیکہ عذاب چہ آیانی سرا دور آتک گڑا وتی ساری اِیں ہبراِش پہک **بیہیال** کت، ءُپدا کفر ءُنافرمانیءَ شروع بوت اَنت.

(۲) چہ زمینءَ مراد ادءَ شامءُ مصراَنت. ءُچہ مشارق ءُمغاربءَ آئی رو دراتک ءُروبرکت مراد اَنت. بزاں ہما بنی اسرائیل کہ فرعونءَ وتی غلام جوڑ کتگ اِتنت، ءُآوتی وہدءِ کمزوریں مردم اِتنت. اللہءَ چہ وتی مہربانیءَ ہمے فرعونیانی ملک ءُجاگہانی وارث کت اَنت.

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ۙ بِمَا صَبَرُوْا ۭ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهٗ وَمَا كَانُوْا يَعْرِشُوْنَ ۱۳۷

ءُسرجم بوت جوانیءِ وعدہ تئی پروردگارءِ بنی اسرائیلءِ سراپہ ہمے سببءَ کہ آیاں صبر کت[۱]، ءُما نیست ءُنابود کت اَنت ہرچیکہ جوڑ کتگ اَت فرعون ءُآئی قومءَ، ءُہرچیکہ آیاں برزیں ماڑی جوڑ کتگ اَت.

وَجٰوَزْنَا بِبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ يَّعْكُفُوْنَ عَلٰٓى اَصْنَامٍ لَّهُمْ ۚ قَالُوْا يٰمُوْسَى اجْعَلْ لَّنَآ اِلٰهًا كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌ ۭ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُوْنَ ۱۳۸

۱۳۸. ءُماگوازینت بنی اسرائیل چہ دریاءَ نوں آآتک ءُگوست اَنت چہ یک ہنچیں قومےءَ کہ آ نشتگ اِتنت (پہ عبادتءَ) وتی بتانی دیما،گوشت اش کہ اے موسی جوڑ بکن پہ ما معبودے چو ایشانی معبودءَ، آئی گوشت کہ بیشک کہ شما پہکیں ناسر پدیں قومے اِت[۲].

اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ فِيْهِ وَبٰطِلٌ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۱۳۹

۱۳۹. بے شک ایشاں تباہ بوگی اِنت گوں ہما کاراں کہ ایشانی تہا اَنت، ءُردِاِنت ہرچیکہ آ کنگءَ اَنت[۳].

قَالَ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيْكُمْ اِلٰهًا وَّهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ۱۴۰

۱۴۰. (موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) گوشت کہ آیا بید اللہءَ من شوہاز کناں پہ شما دگہ معبودے حالانکہ آئی فضیلت داتگ شمارا دراہیں جہانءِ سرا.[۴]

(۱) بزاں ہما وعدہ کہ اللہءَ گوں بنی اسرائیلءَ کتگ اَت کہ آیاں اے جاگہانی وارث کنت آاللہءَ پورہ کت. اے وعدہءِ بیان سورۃ القصص آیت نمبر: ۵، ۶ءِتہا گندگ بیت.

(۲) آیانی جہالت ءُنادانی ہمیش اَت کہ آیاں ہمے دمانءَ ہماللہ بیہال کت کہ آئی ایشانءَ چہ فرعون ءُآئی ظالمیں لشکرءَ رکّینت، ءُہما بتانی بندگی کنگ اِش لوٹ اِت کہ آہچ پیمیں نپ ءُتاوانءِ مالک نہ اَنت، بلکیں وت دگرانی دستءِ تراشتگین اَنت. عقل کہ بروت گڑا مردم ہنچیں لوٹ کنت.

(۳) بزاں اے بتانی بندگی کنگءِ آسر تباہیءُبربادی اِنت. ءُایشانی اے بتانی بندگی کنگ ایشاں ہچ کارنہ دنت. اے دریا پہ ہشک روانت.

(۴) بزاں ایوکءَ ہما اللہءِ بندگیءَ بکن اِت کہ ہمائی شمارا اے مزنی ءُواجہی دات، ءُشمارا چہ فرعونءِ عذاباں رستگارکت.

وَاِذْ اَنْجَيْنٰكُمْ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُوْمُوْنَكُمْ سُوْٓءَ الْعَذَابِ ۚ يُقَتِّلُوْنَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُوْنَ نِسَآءَكُمْ ۭ وَفِيْ ذٰلِكُمْ بَلَاۗءٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَظِيْمٌ ۝۱۴۱

۱۴۱. ءُیاد بکن اِت ہما وہدا کہ ما نجات دات شمارا چہ فرعونءِ مردماں کہ دات اِش شمارا سلّیں عذاب کہ کشت اَنت اِش شمئے مردیں چُک ءُزندگءَ اشت اَنت اِش شمئے جنین چک. ءُایشی تہا بلاہیں چکّاسگے ہست چہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ.

وَوٰعَدْنَا مُوْسٰى ثَلٰثِيْنَ لَيْلَةً وَّاَتْمَمْنٰهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيْقَاتُ رَبِّهٖٓ اَرْبَعِيْنَ لَيْلَةً ۚ وَقَالَ مُوْسٰى لِاَخِيْهِ هٰرُوْنَ اخْلُفْنِيْ فِيْ قَوْمِيْ وَاَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيْلَ الْمُفْسِدِيْنَ ۝۱۴۲

۱۴۲. ءُما وعدہ کت گوں موسیٰءَ سی شپءِ ءُما سرجم کت اَنت آ پہ دگہ دہ شپءَ. نوں توام بوت آئی پروردگارءِ وعدہ پہ چھل شپءَ. ءُگوشت موسیٰ وتی برات ہارونءَ کہ منی پشپد بہ بو منی قومءِ تہا ءُاصلاح بکن ءُرند گیریءَ مہ کن راہءَ فساد کنوکانی[1].

وَلَمَّا جَاۗءَ مُوْسٰى لِمِيْقَاتِنَا وَكَلَّمَهٗ رَبُّهٗ ۙ قَالَ رَبِّ اَرِنِيْٓ اَنْظُرْ اِلَيْكَ ۭ قَالَ لَنْ تَرٰىنِيْ وَلٰكِنِ انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهٗ فَسَوْفَ تَرٰىنِيْ ۚ فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهٗ لِلْجَبَلِ جَعَلَهٗ دَكًّا وَّخَرَّ

۱۴۳. ءُوہدیکہ سر بوت موسیٰ مئے داتگیں وہدءِ سرا، ءُگوں آئی ہبر کت آئی پروردگارءَ. گوشت ئے کہ اے منی پروردگار وتءَ منا پیش بدار کہ من تئی دیدارءَ بکناں. (اللہءَ) فرمان کت کہ تو ہجبر منا دیست نہ کن ئے (دنیاءَ)[2] بلے تو بچار کوہءِ

(۱) کوہءِ طورنیمگءَ رہا دگ بوگءِ وہدا موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ وتی برات ہارون عَلَیْہِ السَّلَامُ وتی جانشین جوڑکت، ءُآئرئے اصلاح کنگءِ، ءُچہ فسادءَ دور بوگءِ سوج ءُسرکت. ہارون عَلَیْہِ السَّلَامُ وت یک نبیءِ اَت. اصلاح کنگءِ کار وت آئی فرائضانی تہا گون اَت، بلے موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ یاد دیگءِ واستءَ آئیءَ اے سوج ءُسرکت.

(۲) وہدیکہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ کوہءِ طورءَ شت، ءُاودءَ گوں اللہءَ ہم کلام بوت گڑا موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ دلءِ تہا اللہءِ دیدارکنگءِ شوق چست بوت، آئی ہمے شوق اللہءِ دیمءَ ظاہرکت ﴿ رَبِّ اَرِنِيْٓ ﴾ کہ اے اللہ وتءَ منءَ پیش بدار. گڈ اللہءَ فرمائینت کہ تومنءَ دیست نہ کن ئے (بزاں دنیاءِ تہا). چہ ہمے آیتءَ معتزلہ ءُدگہ لہتینءَ ہمے دلیل زرتگ کہ اللہءَ مردم نہ دنیاءَ دیست کنت ءُنہ آخرتءَ. بلے اے ہبر آیانی رد اِنت. صحیح ہمیش اِنت کہ ادا مراد دنیا اِنت. بزاں دنیاءِ تہا اللہءَ کس دیست نہ کنت. آخرتءَ مؤمن الّمءَ اللہءِ دیدارءَ کنت. =

مُوْسٰى صَعِقًا ۚ فَلَمَّآ اَفَاقَ قَالَ سُبْحٰنَكَ تُبْتُ اِلَيْكَ وَ اَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۴۳﴾

نیمگءَ نوں اگاں آ اوشتات وتی جاگہءَ گڑا تو گندئے منءَ. نوں وہدیکہ ظاہر بوت آئی پروردگار پہ کوہءَ (بزاں اللہءِ نور) کُت ئِے ہما کوہ تش تش ءُکپت موسیٰ پہ بیہوشی[1] نـوں وہدیکـہ آہوشءَ آتک گوشـتے، تئی ذات پاک اِنت من بیرہ کت تئی نیمگءَ[2]. ءُمن چہ درستاں پیسر یقین آوُرت[3].

قَالَ يٰمُوْسٰٓى اِنِّى اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسٰلٰتِىْ وَ بِكَلَامِىْ ۖ فَخُذْ مَآ اٰتَيْتُكَ وَكُنْ مِّنَ الشّٰكِرِيْنَ ﴿۱۴۴﴾

۱۴۴. گوْشـت ئِے کـہ اے مـوسیٰ کـہ مـن تـرا درچتـگ چـہ اے دگـہ مردمـاں پـہ وتی پیغامانی دیـگءَ، ءُپہ وتی ہـبر کنگءَ. نوں بزور ہرچیکہ من ترا دات ءُبہ بو چہ شکر گروکاں.

= اے بابتءَ یک دلیلے سـورة القیامةءِ آیـت اِنت کہ اللہ فرمان کنت: ﴿وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ * اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ﴾ [سـورة القیامة: ۲۲، ۲۳] لہتے دیم آروچءَ ترّ ءُتازہ بنت ءُوتی پروردگارءِ نیمگءَ چاروک بنت. ءُصحیح حدیثءِ تہا بسـت اِنت کہ لہتے صحابیءَ چہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جست کت کہ اے اللہءِ رسول قیامتءِ روچءَ ماوتی پروردگارءَ گندیں؟ واجہءَ فرمان کت: کہ آیا چاردہی شپءَ شما ماہءِ گندگءِ تہا مشکلے مارات؟ آیاں گوشـت نہ اے اللہءِ رسول. پدا واجہءَ فرمان کت: کہ وہدیکہ جمبرمہ بیت شماروچءِ گندگءِ تہا مشـکلے مارات؟ آیاں گوشـت نہ اے اللہءِ رسول. واجہءَ فرمان کت: شـما ہمے (چاردہی ماہ ءُروچءِ) پیمءَ وتی پروردگارءَ گندات. (صحیح البخاری، کتاب التوحید باب قول اللہ تعالی ﴿وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ * اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ﴾). اہل السّـنة والجماعـتءِ مذہب ہمیش اِنت. اے بابتءَ حد یـث متواتر درجہءَ سراَنت کہ آہچ ردکنگ نہ بنت. اللہ پاک مارا چمشاں بکنات. آمین.

(۱) بـزاں ہما کـوہءَ ہوں اللہءِ روژنـائیءِ برانز سَـگّ اِت نہ کت اَنـت، ءُاے بلاہیں کوہ تـش تش بوت، ءُموسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ بیہوش بوت ءُکپت. حدیثءَ ہست اِنت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: قیامتءِ روچءَ مـردم دربا بیہوش بنتءُ کپ اَنت، اوّلی مردم من بـاں کہ ہوشءِ تہا کایاں، نوں ناگہانی موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ (گنداں) کہ آاللہءِ عـرشءِ پادگءَ داروک اِنت. نوں من نہ زاناں کہ آچہ من پیسرہوشءِ تہا آتگ، یا آئرا (چہ قیامتءِ بیہوشیءَ) رکّینگ بوتگ چہ کوہ طورءِ بیہوشیءِ سببءَ. (صحیح البخاری، تفسیر سورة الأعراف).

(۲) بزاں دگہ برءَ اے پیمیں جست نہ کناں کہ آچہ منی وسءَ ڈنّ اِنت.

(۳) پہ اے ہبرءَ کہ دنیاءِتہا ترا کس دیست نہ کنت. یامراد ہمیش اِنت کہ بنی اسرائیلءِ تہا اوّلی ایمان آروک مناں. (ابن کثیر).

وَكَتَبْنَا لَهٗ فِي الْاَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّوْعِظَةً وَّتَفْصِيْلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ ۚ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَّاْمُرْ قَوْمَكَ يَاْخُذُوْا بِاَحْسَنِهَا ۚ سَاُورِيْكُمْ دَارَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿۱۴۵﴾

۱۴۵. ءُما نبشته کت په آئی لوحانی سرا ہر پیمیں نصیحت ءُجوانیں بیان ہرچیزءِ[1] نوں مُہر بگر آیاں ءُحکم بدئے وتی قومءَ کہ آ بزورانت آئی جوان تریں ہیراں، نوں زُوت پیش داراں شما را لوگءَ نافرمانانی[2].

سَاَصْرِفُ عَنْ اٰيٰتِيَ الَّذِيْنَ يَتَكَبَّرُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۭ وَاِنْ يَّرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوْا بِهَا ۚ وَاِنْ يَّرَوْا سَبِيْلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوْهُ سَبِيْلًا ۚ وَاِنْ يَّرَوْا سَبِيْلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوْهُ سَبِيْلًا ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَكَانُوْا عَنْهَا غٰفِلِيْنَ ﴿۱۴۶﴾

۱۴۶. نـوں زوت من بـیرہ دیاں چہ وتی نشـانیاں ہمایاں کہ تکبّر اِش کتگ ماں زمینءِ تہا نا حقّءَ. ءُاگاں آ بگند اَنت دراہیں نشانیاں آ ایمان ءُیقـین نیار اَنت آیانی سرا[3] ءُاگاں آ بگنـد اَنـت راہءَ نیک بختی یـے آئرا وتی راہ جـوڑ نہ کن اَنـت. ءُاگاں آ بگند اَنت گمراہـیءِ راہءَ گڑا آئرا وتی راہ جوڑ کن اَنـت، اے پہ ہمے سـببءَ کـہ دروگ بند اِش کـت اَنت مئـے آیات ءُبـوت اَنت چہ آیاں بے خبر.

وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَلِقَاۗءِ الْاٰخِرَةِ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ ۭ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۴۷﴾

۱۴۷. ءُہمـا کـہ دروگ بنـد اِش کـت اَنت مئے نشـانی ءُآخـرتءِ دیـدار، برباد بـوت اَنت آیـانی محنـت. آ مُز دیـگ نہ بنـت ابید ہما عملانی کہ کتگ اَنت اِش.

(۱) چہ اے لوحاں مراد تورات اِنت کہ آہمے لوحانی تہا نبشتہ اَت.

(۲) چہ دارءَ مراد آسر ءُعا قبت اِنت. بزاں دیرنہ بیت کہ شما منی نافرمانیءِ آسر ءُعاقبتءَ گندات کہ آتباہی ءُبربادی اِنت.

(۳) بزاں ہمامردم کہ منی آیات ءُنشانیانی دیمءَ وتی گرداں مکّـ کن اَنت، ءُوتءَ مزن زان اَنت، آیانی دلاں من چہ ایمانءَ بیرہ دیاں، ءُدگہ نیمگءَ لیٹینان اِش کہ ایشـاں ہجبر ہدایت نصیب نہ بیت. ہمے پیمیں مردمانی بابتءَ دگـہ جاگہے اللہ پاک فرمان کنت ﴿ اِنَّ الَّذِيْنَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ * وَلَوْ جَاۗءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ﴾ بیشـک ہمامردم کہ جہ گیربوت آیانی سراحکم تئی پروردگارءِ. آایمان نیار اَنت. توری آیانی گورا ہرچ وڑیں نشانی بئیت تا ہما وہدا کہ آبگند اَنت تورینوکیں عذابءَ. [سورۃ یونس: ۹۶-۹۷].

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوْسٰى مِنْۢ بَعْدِهٖ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهٗ خُوَارٌ ۭ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّهٗ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيْهِمْ سَبِيْلًا ۘ اِتَّخَذُوْهُ وَكَانُوْا ظٰلِمِيْنَ ۝۱۴۸

۱۴۸. ءُجوڑ کت موسیٰءِ قومءَ رند چہ آئی (روگءَ) چہ وتی زیوراں گوسکءِ یک جونے کہ آئرا توارے ہست اَت[1] زانءَ آیاں نہ دیست کہ آ ہبر کت نہ کنت ءُنہ کہ رہشونی کت کنت راہیءِ[2] آہش وتی معبود جوڑ کت ءُ آبے انصاف اِتنت.

وَلَمَّا سُقِطَ فِيْٓ اَيْدِيْهِمْ وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوْا ۙ قَالُوْا لَىِٕنْ لَّمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ۝۱۴۹

۱۴۹. وہدیکہ پشومان بوت اَنت[3] ءُزانت اِش کہ گمراہ بوتگ اَنت، گوشت اِش کہ اگاں بزّگ مہ کنت مئے سرا مئے پروردگار ءُمہ بخشیت مارا گڑا ما بئیں چہ تباہ کاراں.

وَلَمَّا رَجَعَ مُوْسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًا ۙ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُوْنِيْ مِنْۢ بَعْدِيْ ۚ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْ ۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَاْسِ اَخِيْهِ يَجُرُّهٗٓ اِلَيْهِ ۭ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُوْنِيْ

۱۵۰. ءُوہدیکہ پچ ترّات موسیٰ وتی قومءِ نیمگءَ پُرّات چہ زہرءَ، ءُافسوس کنانءَ گوشتے کہ چونیں بدیں جانشینی ے کت شمامنی، رند چہ منی روگءَ. پرچہ شما اشتاپ کاری کت چہ وتی پروردگارءِ حکمءَ؟ ءُدور ئے دات اَنت لوح[4] ءُگپت ئے سر

(۱) وہدیکہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام پہ اللہءِ لوٹگءَ چھل شپءَ کوہءِ طورءِ نیمگءَ شت گڑا سامری نامیں مردےءَ چہ اے وہدءَ فائدہ چست کت. ایشی مردمانی زرّ ءُسہرمچ کت اَنت، ءُآسءِ تہاگرم کت ءُآپ کت اَنت، پدا چہ ہمیشی گوسکے جوڑ ئے کت. موسیٰءِ قومءَ پہ ہمے سامریءِ گوشگءَ ہمیشی بندگی شروع کت. ایشی سرجمیں بیان سورۃ طٰہٰءِ آیت: ۸۵، ۹۷ءِ تہا چارگ بہ بیت.

(۲) بزاں اگن آیاں کمّے وتی عقل کاربستیں، ءُفکربکتیں گڑا اے چیز وت پہ آیاں پدّربوت کہ اے مئے معبود ءُالہ بوت نہ کنت کہ ایشی دستءَ بچ نہ بیت. بلے اے کم بختاں وتی عقل کارنہ بست، ہشکءَ پہ سامریءِ ہبرءَ آئی بندگی اِش شروع کت.

(۳) ﴿ وَلَمَّا سُقِطَ فِيْٓ اَيْدِيْهِمْ ﴾ لفظی معنیٰ ہمیش اِنت کہ وہدیکہ وتی دستانی تہا کپت اَنت. اے یک محاورہے. اے محاورہ پہ ہمامردمءَ گوشگ بیت کہ آوتی کارءِ سرا پشومان بیت، بزاں وہدیکہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامءَ چہ کوہ طورءَ واتر کت ءُآتک، ءُایشان ئے بکّل ءُہوکل کت، ءُمڑت اَنت گوں گڑا قومءِ مردم وتی کارءِ سرا پہک پشومان بوت اَنت.

(۴) وہدیکہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامءَ آگوسکءِ عبادت کنگءَ دیست اَنت گڑا چہ زہرءَ پربوت، ءُزہر زہرءَ آئی ہمے =

وَكَادُوْا يَقْتُلُوْنَنِيْ ۖ فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْاَعْدَآءَ وَلَا تَجْعَلْنِيْ مَعَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۵۰﴾

وتی براتءِ ءُکشّ اِت ئےوتی نیمگءَ. (ہارون عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوشت کہ اے منی ماتءِ چک[1] بے شک کہ قومءَ منءَ نزور زانتگ ءُنزّیک بوتگ اَنت کہ منا بکش اَنت،[2] نوں مہ کندیں پہ منا دژمناں ءُمنءَ ہورمکن گوں ظالمیں قومءَ.

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَلِاَخِيْ وَاَدْخِلْنَا فِيْ رَحْمَتِكَ ۖ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿۱۵۱﴾

۱۵۱. گوشت (موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ) کہ اے منی پروردگار بہ بخش منءَ ءُمنی براتءَ. ءُداخل بکن مارا وتی رحمتانی تہا ءُتو چہ درستیں مہرباناں مہربان ترئے[3].

اِنَّ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۗ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِيْنَ ﴿۱۵۲﴾

۱۵۲. بے شک ہما مردماں کہ گوسک اِش وتی معبود جوڑ کت زوت رسیت آیاں نارزائی چہ آیانی پروردگارءِ نیمگءَ[4]، ءُرزوائی ماں

= لوح کہ آیانی تہا تورات نبشتہ اَت زمین سراں دور دات اَنت ءُاے بے ادبی بے گوْشگ نہ بیت پرچہ کہ آئی مقصد ایشانی بے ادبی کنگ نہ اَت بلکیں آئی دینی غیرت ہما اندازہ پاداتک کہ آاے سدّا نہ بوت کہ لوح من دوردات اَنت. (أحسن البيان).

(۱) موسیٰ ءُہارون عَلَيْهِمَا السَّلَامُ دوئیں حقیّ ایں برات اَنت. بلے موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ پہ ماتءِ نامءَ توار بر دیگءِ مقصد آئی نرم کنگ اَت پرچہ کہ ایشی کشش گیشتراَت. (تفسیرقرطبی).

(۲) ہارون عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ دیمءَ ہمے عذرپیش کت کہ من آیاں سوج ءُسرکتگ اَنت بلے آہاں منءَ نزور زانت ءُمنی ہبر اِش نہ زرت، بلکیں کم ہست اَت کہ منءَ بُکشَ اَنت. قرآن وت ایشی گواہیءَ دنت کہ ہارون عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ قومءَ سوج ءُسرکت. فرمان اِنت ﴿وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُوْنُ مِنْ قَبْلُ يٰقَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ ۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُوْنِيْ وَاَطِيْعُوْٓا اَمْرِيْ﴾ ہارونءَ آسوج ءُسرکت اَنت ءُگوشت ئے کہ اے منی قوم بیشک کہ شما پہ ایشی چکّاسگ بوتگ اِت. ءُبیشک شمئے پروردگار مزنیں مہربان اِنت، نوں منی ہبراں بزور اِت، ءُمنی حکمانی رندا بکپ اِت. [سورة طه: ۹۰].

(۳) رندا کہ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ وتی ردی مارات گزا ہماساہتءَ آئی چہ اللہءَ وتی غلطیءِ بخشش لوٹ اِت. صالحیں ءُنیکیں بندیانی ریبند ہمیش اِنت کہ آہنچوکہ وتی غلطیءَ مارا اَنت ہماساہتءَ اللہءِ دربارءَ توبہ کن اَنت، ءُچہ آئی بخشش لوٹ اَنت.

(۴) اللہءِ آنارزائی کہ چہ گوْسکءِ عبادت کنگءِسببءَ بنی إسرائیلءِ سرا آتک آہمیش اَت کہ اللہءَ آیانی توبہ =

دنیاءِ زنـدگیءَ. ہمے پیما ما مُز دئیں دروگ بندوکاں.

وَالَّذِيْنَ عَمِلُوا السَّيِّاٰتِ ثُمَّ تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِهَا وَاٰمَنُوْٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْۢ بَعْدِهَا لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۵۳﴾

۱۵۳. ءُہمایـاں کہ کار اِش کتـگ بد یں پدا توبہ اِش کـت چـہ آئی (کنـگءَ) ءُایمـان اِش آوُرت، بے شـک کہ تئی پروردگارچہ ایشی پد مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُّوْسَى الْغَضَبُ اَخَذَ الْاَلْوَاحَ ۖ وَفِيْ نُسْخَتِهَا هُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّلَّذِيْنَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُوْنَ ﴿۱۵۴﴾

۱۵۴. وہدیکـہ سرد بوت مـوسیٰ (عَلَیْہِ السَّلَامُ) چہءِ زہری، چت ءُزُرت اَنت ئِے لوح، ءُآئی نبشتا نکانی تہا[1] ہدایت ءُرحمت ہست ہما کسانی واستا کہ چہ وتی پروردگارءَ ترس اَنت.

وَاخْتَارَ مُوْسٰى قَوْمَهٗ سَبْعِيْنَ رَجُلًا لِّمِيْقَاتِنَا ۚ

۱۵۵. ءُگچـین کـت مـوسیٰءَ چـہ وتی قـومءَ ہفتـاد نفـر پـہ مئـے وعـدہءِ جاگـہءَ،[2]

= قبول کنگءِ واستءَ ہمے شرط ایرکت کہ آیکءَ دگرا بُکشَ اَنت. ہنچوکہ سورۃ البقرۃِ تہا فرمان اِنت ﴿فَتُوْبُوْٓا اِلٰى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ۭ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ ۭ فَتَابَ عَلَيْكُمْ﴾ [آیت نمبر: ۵۴] کہ شمئے توبہ ہمیش اِنت کہ یکّءَ دگرءَ بُکش اِت.

(۱) «نُسْـخَة» فُعْلَة وزنءِ سرا مفعولءِ صیغہ اِنت. نسـخة ہما نقلءَ گوُشگ بیت کہ آچہ اصلءَ زورگ بوتگ. ءُاصلءَ ہوں نسـخة گوُشـگ بیت. ادا مراد ہما لوحانی جند اَنت کہ تورات ہمایانی تہانبشتہ اَت، ءُموسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُءَ زیرءِتہا پہ بیہالیءَ چگل دات اَنت. لہتےمفسّرءَ ہمے نبشـتہ کتگ کہ وہدیکہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُءَ اے لوح چگل دات اَنت گڑا اے پرشـت اَنت، پدا موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُءَ اے دگہ لوہانی تہا نبشـتہ کت اَنت. بلے قرآنءِ آیت ہمے رہشونیءَ کنت کہ اے نہ پرشتگ اِتنت بلکیں ہمایانی جنداِتنت کہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُءَ پیسرءَ دور داتگ اِتنت.

(۲) اے ہفتادیـں مردم کہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُءَ پہ میقاتءِ واسـتءَ گچین کت اَنـت. اے کجام اِتنت؟ ایشی با بتءَ اختلاف ہسـت. مفسرین سئے راہءَ اَنت. لہتےءِ گوُشـگ ہمیش اِنت کہ وہدیکہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُءَ آیانءَ تورات گوشـدارائینت گڑا آیاں گوُشت ماچوں یقین بکنیں کہ اے کتاب اللہءِ دیم داتگیں اِنت؟ تا وہدیکہ ماوت اللہءَ ہبرکنگءَ مہ گندیں ما ایشی سرا ایمان آوُرت نہ کنیں. گڑا موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُءَ قومءِ ہفتاد مردم گچین کت، ءُکوہءِ طورءَ برت اَنت. اودا موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ گوں اللہءَ ہم کلام بوت کہ قومءَ ہوں اِشکت. اودا آیاں نوکیں ہبرے کت کہ داں مااللہءَ پہ وتی جمّاں مہ گندیں، ما ایمان نیاریں. لہتے ہمے نیمگءَ اِنت کہ اے ہما مردم اِتنت کہ گوسـگءِ عبادت کنگءَ رند چہ دربیں قومءِ نیمگءَ توبہءِ واستءَ ہمودءَ برگ =

فَلَمَّآ اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِّنْ قَبْلُ وَاِيَّايَ ۭ اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاۗءُ مِنَّا ۚ اِنْ هِيَ اِلَّا فِتْنَتُكَ ۭ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاۗءُ وَتَهْدِيْ مَنْ تَشَاۗءُ ۭ اَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا ۡ وَاَنْتَ خَيْرُ الْغٰفِرِيْنَ ۝۱۵۵

وہدیکہ گپت آیاں زمین چنڈےءَ گوشت ئےاے مِنی پروردگار اگاں تو بلوٹ اِتیں گڑا تو اے پیسرترا[۱] ہلاک کتگِ اِتنت ءُمنی جندہوں، آیا تو مارا ہلاک کن ئے پہ یک ہنچیں کارےءَ کہ کتگ مئے کم عقلاں[۲]، نہ اِنت اے بلے تئی چکّاس، کہ گمراہ کن ئے پہ ہمیشی ہر کسءَ کہ بلوٹ ئے ءُتچکیں راہءَ برئےہرکسءَ کہ بلوٹئے. تو وتءِ مئے کارانی ٹہینوک نوں بہ بخش مارا ءُرحم بکن مئے سرا. ءُتو چہ درستاں جوانتریں بخشوکےءِ.

وَاكْتُبْ لَنَا فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي الْاٰخِرَةِ اِنَّا هُدْنَآ اِلَيْكَ ۭ قَالَ عَذَابِيْٓ اُصِيْبُ بِهٖ مَنْ اَشَاۗءُ ۚ وَرَحْمَتِيْ وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۭ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِاٰيٰتِنَا يُؤْمِنُوْنَ ۝۱۵۶

۱۵۶. ءُنبشتہ بکن پہ ما ماں اے دنیاءَ جوانی، ءُماں آخرتءَ، ما بیرا کت تئی نیمگءَ.[۳] (اللہءَ) فرمان کت کہ منی عذابءَ من سر کناں پہ ہر کسےءَ کہ بہ لوٹاں، ءُمنی رحمتءَ دراہیں چیز پتا تگ اَنت[۴] نوں من نبشتہ کناں (وتی رحمتءَ) ہمایانی واستا کہ پرہیزگار بنت ءُزکات دیَنت ءُہما کہ

= بوت اَنت اودا ایشاں اللہءِ گندگءِ واہش ظاہرکت. ءُلہتینءِ نزّیکءَ ہما ہفتادیں مردم مراد اَنت کہ آیاں قوم گوْسکءِ عبادت کنگءَ دیسست بلے منَہ اِش نہ کت اَنت. گیشتریں مفسر دومی ہبرءَ دوستدارانت. واللہ أعلم بالصّواب (أحسن البیان).

(۱) بزاں چہ کوہءِ طورءِ آیگءَ پیش.

(۲) چہ کم عقلاں مراد گوْسکءِ عبادت کنوک اَنت.

(۳) بزاں آخرتءَ مئے گناہاں بہ بخش، ءُمارا نیکانی ہمبراہ بکن.

(۴) بزاں آئی رحمت چہ آئی عذاباں گیشترانت. ہنچوکہ حدیثءَ ہست اِنت. واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوْشت: کہ اللہ گوْشیت «إنّ رحمتی سبقت غضبی» کہ منی رحمت پیش کپت منی غضبءِ سرا. (صحیح البخاری، کتاب التوحید، باب قول اللہ تعالی ﴿ بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَّجِيْدٌ ﴾).

مئے آیاتانی سرا ایمان ءُیقین دارانت.

اَلَّذِیْنَ یَتَّبِعُوْنَ الرَّسُوْلَ النَّبِیَّ الْاُمِّیَّ الَّذِیْ یَجِدُوْنَهٗ مَكْتُوْبًا عِنْدَهُمْ فِی التَّوْرٰىةِ وَالْاِنْجِیْلِ ۫ یَاْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوْفِ وَیَنْهٰىهُمْ عَنِ

۱۵۷. ہما کہ رندگیریءَ کنند دیم داتگیں پیغمبرءِ نا واننده ایں[1] ہما کہ آئرا گند اَنت کہ نبشتہ اِنت آیانی گوْرا ماں تورات ءُانجیلءِ تہا[2] کہ آ حکم کنت آیاں

(۱) ﴿الْاُمِّیَّ﴾ واجہءِ یک صفتے. ایشی معنیٰ ناواننده اِنت. بزاں پماکہ وانگءُنبشتہ کنگ مہ زانت. چوکہ عربانی تہا وانگءِ رواج نہ بوگءِبرابرءَ اَت پمیشا آیاں ہوں «اُمّیین» گوْشگ بوت. «اُمّی» بزاں ناواننده بوگ چونائیا جوانیں صفتے نہ ئےبلکیں معاشرهءِ تہا عیبے زانگ بیت. بلے واجہ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اُمّیّ بوگ وتی جاہءَ چہ آئی زبانءَ چشیں بے دروریں، ءُباحکمتیں، ءُدلاں جاگہ کنوکیں ہبرانی پدّربوگ پہ آئی یک باکمالیں صفتے بوت. پرچہ کہ اگن چہ واننده ایں مردمےءِ زبانءَ اے پیمیں ہبر دربیاتکیں گڑا اے کمالے نہ اَت بلے چہ یک ناواننديءِ زبانءَ اے پیمیں ہبرانی پدّربوگ یک ہنچیں روشنائیں معجزیے کہ ایشی انکارءَ مخالف ءُدژمن ہم کت نہ کنت ہمے شرطءَ کہ آئی عقلءُہوش سلامت بہ بیت. اگن واجہ واننديے بہ بوتیں گڑا آئی سرا اے تہمت جنگ بوتگ اَت کہ آئی پیسری ایں کتاب ونتگ ءُچار اِتگ اَنت، ءُہمیشاں پہ مردماں بیان کنت. ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿وَمَا كُنْتَ تَتْلُوْا مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتٰبٍ وَّلَا تَخُطُّهٗ بِیَمِیْنِكَ اِذًا لَّارْتَابَ الْمُبْطِلُوْنَ﴾ اے محمد چہ ایشی (بزاں چہ قرآنءَ پیسر) تو ہچ کتاب نہ ونتگ. ءُنہ چہ راستیں دستءَ نبشتهءِ کتگ کہ آوبدا شکءِتہا کپتگ اِتنت گمراہءُردیں مردم. [سورة العنکبوت: ۴۸].

(۲) اے آیت ہمے نیمگءَ رہشونی کنت کہ محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ صفاتءُ، آئی آیگءِ مژده پیسری ایں آسمانی کتابانی تہا ہست اَنت. عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام کہ چہ محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ پیسرات آئی محمد رسول اللہءِ آیگءِ بشارت دات. فرمان اِنت ﴿وَاِذْ قَالَ عِیْسَى ابْنُ مَرْیَمَ یٰبَنِیْۤ اِسْرَآءِیْلَ اِنِّیْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَیْكُمْ مُّصَدِّقًا لِّمَا بَیْنَ یَدَیَّ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَمُبَشِّرًۢا بِرَسُوْلٍ یَّاْتِیْ مِنْۢ بَعْدِی اسْمُهٗۤ اَحْمَدُ﴾ [سورة الصف: ۶] اے ہاروا آیات بازاَنت، ءُاحادیث ہوں سک بازاَنت. یک حدیثےءِ تہا ہست: یک اعرابی بے گوْشیت کہ من شیری اِیں پسے واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ زندگیءَ مدینهءَ آوُرت، نوں وہدیکہ من آبہا کت، من دلءَ گوشت من الّمءَ گوں اے مردءَ (بزاں گوں واجہءَ) نندونیادے کناں، ءُچہ آئی چیزے گوش داراں. گڑا من گوں واجہءَ ہمے حالتءَ ڈ یک وارت کہ آءُابوبکرءُعمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا روگءَ اِتنت، نوں من آیانی ہمبراہ بوتاں داں آیک یہودی ےگورا آتک اَنت، آیہودیءَ تورات پچ کتگ اَت، ءُوانگ ئے اَت، اے یہودیءِ چک مرگی اَت، بزاں پہ ہمے تورات‌ءَ آئیءَ دل بڈّی دیگءَ اَت، اے چک سکّیں تنسُکے اَت. واجہءَ گوں ہمے یہودیءَ گوشت من ترا ہما ذاتءِ سوگندءَ دیاں کہ آئی تورات دیم داتگ آیا تواے تورات‌ءِ تہا منی صفت، ءُدرایگ ءُآیگءِ مژدهءَ گندئے؟ گڑا یہودیءَ سرچنڈینت کہ من نہ گنداں. ہمے وہدا یہودیءِ چکءَ درّائینت کہ منءَ ہما ذات سوگندانت کہ آئی تورات دیم داتگ کہ ماوتی کتابءِ تہا تئی صفتءَ، ءُآیگءِ بشارتءَ گندیں. ءُمن گواہی دیاں کہ بیدءِ اللہءَ دگہ معبودءِ برحق نیست، ءُمحمّد اللہءِ رسول اِنت. (پدا اے مرت) واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمائینت: کہ اے یہودیءَ چہ وتی مسلمانیں براتءِ گورا پادکن اِت. پدا واجہءَ آئی کفن ءُدفن وتی سراکت، ءُآئرا نماز جنازه دات. =

الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبٰتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبٰٓئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلٰلَ

نیکیں کارانی ءُداریت آیاں چہ بدیں کاراں[1]، ءُحلال کنت (پہ اللہءِ حکمءَ) آیانی واستا پاکیں چیزاں[2] ءُحرام کنت (پہ

= (مسند أحمد، حديث رجل من أصحاب النبي ﷺ شماره حديث: ۲۳۵۵۱) حافظ ابن كثير بيان كنت كہ: (**هذا حديث جيّد قويّ له شاهد في الصّحيح عن أنس** رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كہ اے محكميں، ءُجوانيں حديثے. (تفسير ابن كثير). دلگوش! ہنّونی اِیں تورات چوکہ گیشتر بدل بوتگ پمیشا بھروسہ کنگ نہ بیت ایشی سرا. آئی تحریف بوگءِ مستریں دلیل ہمیش اِنت کہ آئی تہا اللہءِ ءُپیغمبرانی نسبتءَ ہنچیں بیہودہ ایں ہبر مان کہ آہِچ وڑا یک آسمانی کتابیءِ الفاظ بوت نہ کنتن. دلگوش بکن (۱) خداوند زمین پر انسان کو پیدا کرنے سے ملول ہوااوردل میں غم کیا. (پیدائش، ب ۶، ۶، تاکدیم ۹) (۲) اس نے (بزاں داؤدنے) ایک عورت کو دیکھا جونہارہی تہی اور وہ عورت نہایت خوبصورت تھی. تب داؤد نے لوگ بھیجکراس عورت کا حال دریافت کیا اور کسی نے کہا کیا وہ العام کی بیٹی بت سبع نہیں جوحِتّی اور ریّاکی بیوی ہے داؤد نے لوگ بھیجکر اسے بلالیا وہ اسکے پاس آئی اور اس نے صحبت کی اور عورت حاملہ ہوگئی. (سموئیل، ب: ۳، ۱۱، تاکدیم: ۳۰۳) ہچ عاقلیں انسان ایشی باورداشت نہ کنت کہ اے پیمیں بیہودہ ایں ہبر آسمانی کتابیءِ بہ بنت. ہمے پیمءَ آگوْش اَنت کہ عیسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ اللہءِ زیگ اِنت. بلے ایشانی کتابءِ مقدّسءِ تہا عیسیءِ نسب نامہ نبشتہ اِنت. (کہ یسوع مسیح ابن داؤد ابن ابرہام کانسب نامہ) دیمءَ نبشتہ اِنت. «**اور یعقوب سے یوسف پیداہوا، یہ اس مریم کاشوہرتھا جس سے یسوع پیدا ہوا جومسیح کہلاتاہے**». دیمترءَ ہمے بیان اِنت کہ آچوں پیدابوت. نبشتہ اِنت: «**کہ یسوع مسیح کی پیدائش اس طرح ہوئی کہ جب اسکی ماں مریم کی منگنی یوسف کے ساتھ ہوگئی توانکے اکٹھے ہونے سے پہلے وہ روح القدس کی قدرت سے حاملہ پائی گئی پس اسکے شوہریوسف نے جو راستباز تھا وہ اسے بدنام نہیں کرنا چاہتاتھا اسے چپکے سے چھوڑنے کا ارادہ کیا**». (متّی کی انجیل، ب: ۱، ۱۸، تاکدیم: ۵، نیا عہد نامہ) اے حوالہ من زرتگ اَنت چہ کتابءِ مقدس. بزاں پرانا اورنیا عہدنامہ. مطبوعہ پاکستان بائبل سوسائٹی انارکلی لاہور. دلگوش: چہ قرآنءِ اے لفظءَ کہ ﴿ **يَجِدُوْنَهٗ** ﴾ آئیءَ گندانت ہمے زانگ بیت کہ اے آسمانی کتابانی تہا پیغمبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ صفات ہنچیں سرجمیں وڑےءَ نبشتہ بوتگ اَنت کہ آئی وانوکاں گُشئے محمّد پہ وتی چمّاں دیستگ. (معارف القرآن لمفتی محمّد شفیع رَحِمَهُ اللَّهُ).

(۱) اے واجہ رسول اللہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ دومی صفت اِنت. کہ آمردماں نیکیءِ حکمءَ دنت، ءُچہ بدیں کاراں منَہ کنت. بزاں ہرآکار کہ سلامتیں عقل، ءُسلامتیں طبیعت آئرا جوان زانت پیغمبر ہمائی حکمءَ دنت. ءُہرآکار کہ سلامتیں فطرتءُطبیعت آئیءَ خراب ءُبد زانت پیغمبر چہ آئی منَہ کنت. بزاں پیغمبر ہمیشی لوئیت کہ مردم چہ وتی سلامتیں فطرتءَ دْن درمیانیت، ءُہمائی تہا زندگی بکن اَنت. اگن نہ آئی زندگی چو چاریادءِ زندگیءَ بیت بلکیں لہتے انگتءَ دیمءَ رؤت. پمیشا اللہءَ اسلامءَ فطرتءِ نام داتگ. ہنچوکہ اللہءِ پیغمبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمائینت «**كلّ مولود يولد على الفطرة فأبواه يهوّدانه أوينصّرانه أو يمجّسانه**» کہ ہر پیدا بووک فطرتءِ سرا پیداگ بیت (بزاں اسلامءِسرا) رندا آئی مات ءُپت آئیءَ یہودی جوڑکن اَنت، یا نصارٰی جوڑکن اَنت، یامجوسی جوڑکن اَنت. (صحيح البخاری كتاب الجنائز باب ماقيل فی أولاد المشركين)،

(۲) بزاں ہرآچیز کہ چہ وراکاں اللہ ءُآئی رسولءَ حلال کتگ اَنت آانسانءِ بدن ءُاخلاق دوئینانی واستءَ =

الَّتِیْ كَانَتْ عَلَیْهِمْ ؕ فَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا بِهٖ وَعَزَّرُوْهُ وَنَصَرُوْهُ وَاتَّبَعُوا النُّوْرَ الَّذِیْۤ اُنْزِلَ مَعَهٗۤ ۙ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝۱۵۷

اللهءِ حکمءَ) آیانی سرا ناپاکیں چیزاں ءُایر گیجیت چه آیانی چکّءَ گرانیں باراں ءُہما قیدءُبنداں کہ آیانی چکءَ اِتنت[1] نوں ہما یاں کہ آئی سرا ایمان آؤرت ءُآئی ہمراہ داری کت ءُآئی کمک کت ءُرند گیری اِش کت ہماروزنائیءِ که دیم دیگ بوتگ آئی ہمراہیءَ. ہمیش اَنت کامیابیں مردم.

قُلْ یٰۤاَیُّهَا النَّاسُ اِنِّیْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَیْكُمْ جَمِیْعًا الَّذِیْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ یُحْیٖ وَیُمِیْتُ ۫ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ النَّبِیِّ الْاُمِّیِّ الَّذِیْ یُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمٰتِهٖ وَاتَّبِعُوْهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ۝۱۵۸

۱۵۸. بگوْش اے مردماں! من دیم دیگ بوتگاں چه اللهءِ گوْرا شمئے درستانی نیمگءَ. ہما که ہمائی واستا اِنت بادشاہی ماں آزمان ءُزمینءَ، نیست ہچ معبود ءُمشکل کشائے بیدءِ ہمائی، آزندگ کنت ءُکشیت. نوں ایمان بیار اِت په اللهءَ ءُپه آئی پیغمبرءَ ناوانند ہ ایں که آوت یقین داریت اللهءِ

= فائده منداَنت، ءُہرآوراک که الله ءُآئی رسولءَ حرام کتگ اَنت آانسانءِ بدن ءُاخلاق ہر دوکانی واستءَ نقصان اَنت. بزاں دینءِ اسلام مردمءَ انسایتءِ ءُسلامتیءِ درسءَ دنت. ہرآمردم که چه اسلامءِ حدّاں بربُگوْزیت آچه انسانیتءَ ہم درکئیت، ءُآئی ءُیک جانورےءِ تہا ہچ فرق گندگ نہ بیت.

(۱) «إِصْرٌ» ہما گرانیں بارءَ گوْش اَنت که مردمءَ په سرُگءَ وارمہ د نت. ءُ«غِل» گردنءِ قید ءُبندءَ گوْش اَنت. اے آیتءِ تہا چه اے گرانیں بار ءُقیدءَ ہماگرانیں احکام مراد اَنت که آبنی اسرائیلءِ سرا چه آیانی نافرمانیءِ سببءَ لازم کنگ بوت اَنت. مثلاً اگن گد ناپاک به بوتیں گڑا آئی شودگ بس نه بوت بلکیں ضروری اَت که ہما پلیتیءِ جاگه درّگ بوتیں. ءُہمامال غنیمت که چه کافراں جنگءَ دست کپت آپه آیاں حلال نه اَت بلکیں آماندارگ بوت اَنت. ہمے پیمءَ شمبهءِ روچءَ شکارکنگ په آیاں جائز نه اَت. ءُوہدیکه مردمےءَ مردمے بکُشت ایں گڑا اے الّمءَ آئی جاگہءَ کشگ بوت. پہل کنگ، ءُخون بہا نیست اَت. الله پاکءَ امّتءِ محمّد ﷺ سرا احسان کت که گوں اے پیغمبرءِ آیگءَ اللهءَ اے دربیں گرانیں بار ءُاحکام چه اے امّتءِ چکّءَ چست کت اَنت. ءُاللهءَ محمّد ﷺ گوں آسانیں دینےءَ دیم دات. واجه ﷺ فرمان کت: که منءَ گوں یک نیمگ، ءُآسانیں دینےءَ دیم دیگ بوت. (مسند أحمد بتحقيق أحمد شاكر شماره حديث: ۲۲۱۹۲) ہمے پیمءَ جاہلیّتءِ ہما رسم ءُرواج که آیاں انسانءِ زندگی باز گران ءُمشکل کتگ اَت، ءُہما ظلم ءُنا انصافی که جنینانی سرا بوتگ اِتنت درہا محمّد ﷺ گار ءُبیگواہ کت اَنت.

سرا ءُآئی ہبرانی سرا، ءُہمائی رند گیریءَ بکن اِت تاکہ شما تچکیں راہ سرا بہ بئیت[۱].

وَمِنْ قَوْمِ مُوْسٰٓى اُمَّةٌ يَّهْدُوْنَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُوْنَ ﴿۱۵۹﴾

۱۵۹. ءُچہ موسیٰءِ قومءَ یک جماعتے ہست کہ سوجءَ دینت حقّءِ، ءُپہ ہمائی انصاف کنند[۲].

وَقَطَّعْنٰهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًا ؕ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰٓى اِذِ اسْتَسْقٰىهُ قَوْمُهٗٓ اَنِ اضْرِبْ بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ ؕ فَانْۢبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ؕ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ؕ

۱۶۰. ءُما دورا دورا کت اَنت آ پہ دوازدہ قبیلہءَ، ءُبہربہر کت اَنت[۳] ءُما وحی کت موسیٰءِ نیمگءَ وہدیکہ آپ لوٹ اِت چہ آئی، آئی قومءَ کہ بجن وتی عصاءَ پہ ڈوکءَ.

---

(۱) اے آیت ہمے نیمگءَ رہشونی کنت کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نبوّتءُرسالت ہرزمانگءِدرہیں مردمانی واستا اِنت. ءُآگُڈی پیغمبراِنت، چہ آئیءَ رند دگہ نبیءُپیغمبر نئیت مداما. نون نجات ءُرکگ نہ یہودیتءِ تہا اِنت، ءُنہ عیسا ئیتءِ تہا اِنت، ءُنہ دگہ دینیءِ تہا اِنت. بلکیں ایوکءَ دینءِ اسلامءِ ءُمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ رندگیریءِ تہا اِنت. فرمان اِنت: ﴿ وَمَنْ يَّبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِيْنًا فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴾ ہرکس کہ بیدءِاسلامءَ دگہ دینے شوہاز بکنت گڑا چہ آئی زورگ نہ بیت، ءُآآخرتءَ چہ تاوان باراں بیت. [سورة آل عمران:۸۵] ءُاللّٰہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: منءَ سوگند اِنت ہما ذاتءِکہ منی جان ہمائی دستا اِنت کہ اے امّتءِ ہریہودی ءُنصرانی کہ منی (پیغمبری) بابتءَ سرید بہ بیت، ءُانگتءَ منی سرا ایمان میاریت آئی جاگہ دوزہ اِنت. (صحيح مسلم كتاب الإيمان، باب وجوب الإيمان برسالة نبينا محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إلى جميع الناس ونسخ الملل بملته).

(۲) یاومراد موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ زمانگ اِنت. بزاں ہمائی زمانگءَ ہما قومءِ تہا یک انصاف کنوکیں جماعتے بوتگ. یاہما اہل کتاب مراد اَنت کہ آیاں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ زندگیءَ آئی سرا ایمان آوُرت. گشئے بزاں اے انصاف رہبند اَت کہ آیاں گچین کت کہ آیانی وتی کتابانی تہا پیغمبرءِ آیگءِ مژدہ ہست اَت. (روح المعانی).

(۳) ﴿ اَسْبَاطًا ﴾ جمع اِنت. «سَبْط» ایشی واحداِنت. سبط چونائیا نماسگءَ گوْش اَنت. ادا مراد قبیلہ اِنت. بزاں ما بنی اسرائیل دوازدہ قبیلہءِ تہا بہر کت اَنت، ءُہریکّےءِ واستا یک سردارے داشتءُایر کت ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَىْ عَشَرَ نَقِيْبًا ﴾ کہ ما چہ ہمایانی تہا دوازدہ سردار داشت. [سورة المائدة: ۱۲]. اے پمیشا تاکہ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ کویگ سبک بہ بیت، ءُآیانی اصلاح کنگ آسان تر، ءُجوان تریں وڑےءَ بہ بیت.

وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ؕ كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ ؕ وَمَا ظَلَمُوْنَا وَلٰكِنْ كَانُوْۤا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿۱۶۰﴾

گڑا پٹیت چہ آئی دوازدہ چمّگ[۱] پجاہ آرت ہر یک قبیلہءَ وتی آپ ورگءِ جاگہ. ءُساہگ اِیں کت آیانی سرا جمبرءِ[۲] ءُدیم اِیں دات آیانی سرا ترنجبیں ءُسیسو[۳]، نوں بور اِت چہ پاکیزہ ایں چیزاں کہ ما شمارا داتگ اَنت. ءُآیاں مارا ہچ تاوان نہ دات بلکہ آیاں وتی جندانی سرا وت ظلم کتءُ تاوانش دات.

وَاِذْ قِيْلَ لَهُمُ اسْكُنُوْا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوْا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُوْلُوْا حِطَّةٌ وَّادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيْٓـٰٔتِكُمْ ؕ سَنَزِيْدُ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۶۱﴾

۱۶۱. ءُوہدیکہ گوْشگ بوت آیاں کہ بہ نندات[۴] اے شہرءِ تہا ءُبورات چہ ہر کجا کہ بلوٹ اِت ءُبگوْش اِت کہ، (ای اللہ) مئی گناہان دور بکں ءُبگوْز اِت ماں دروازگءَ سجدہ کنانءَ. گڑا ما بخشیں چہ شما شمئے گناہاں. دیمءَ ما گیش دئیں نیکو کاراں.

فَبَدَّلَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِيْ قِيْلَ لَهُمْ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ السَّمَآءِ بِمَا كَانُوْا يَظْلِمُوْنَ ﴿۱۶۲﴾

۱۶۲. نوں بدل کت ہمایاں کہ ظلم اِش کت چہ آیاں (آ ہبر) پہ دگہ ہبرےءَ ابید چہ ہما (ہبرءَ) کہ آیانا گوْشگ بوت. نوں ما دیم دات آیانی سرا عذاب چہ آزمانءَ بہ ہمے سببءَ کہ ظلم اِش کت.

---

(۱) چوکہ قبیلہ دوازدہ اِتنت اللہءَ چمّگ ہوں دوازدہ کت اَنت.

(۲) بزاں جمبرانی سائگ ہمایانی فرمانبردار اَت. آکہ شت اَنت جمبرہوں شت گوں، آکہ اوشتات اَنت جمبر ہوں اوشتات اَنت تاکہ روچ آیاں مہ سوچیت. (فتح القدیر).

(۳) مَن ءُسلوٰیءِ تعریف سورۃ طہ آیت ۸۰ءِحاشیہءِتہا بیان اِنت. ہموداچارگ بہ بیت.

(۴) سورۃ البقرۃءِ تہا «ادخلوا» آتکگ، ءُادا «اسکنوا» آتکگ. ایشی تہا ہمے سرجمءَ بیان اِنت کہ چہ داخل بوگءَ ہشکءَ چہ اودا گوْزگ ءُدرایگ مرادنہ اِنت بلکیں ہمودءَ نندگ ءُجلگ مراد اِنت. (روح المعانی).

وَسْـَٔلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِيْ كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ ۘ اِذْ يَعْدُوْنَ فِي السَّبْتِ اِذْ تَاْتِيْهِمْ حِيْتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَّيَوْمَ لَا يَسْبِتُوْنَ ۙ لَا تَاْتِيْهِمْ ۚ كَذٰلِكَ نَبْلُوْهُمْ بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ﴿۱۶۳﴾

۱۶۳. ءُجست بکن ایشاں ہما کلّگءِ بابتءَ کہ آ ہست اَت دریاءِ لمبءَ[1]، وہدیکہ چہ حدّءَ سر گوست اَنت ماں شمبہءِ روچءَ. وہدیکہ آیان بوت اَنت آیانی گوْرا آیانی ماہیگ شمّیہءِ روچءَ آیانی آپءِ سربرا، ءُہما روچءَ کہ شمبہ نہ بوت گڑا نیاتک اَنت آیانی گوْرا، ہمے پیما ما آ چکّاس اِتنت، ہمے سببءَ کہ نافرمان اتنت[2].

وَاِذْ قَالَتْ اُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُوْنَ قَوْمًا ۙ اللّٰهُ

۱۶۴. وہدیکہ گوشت آیانی یک جماعتےءَ[3] کہ

(۱) چہ اے میتگءَ کجام میتگ مراد اِنت. گیشتریں مفسرّ ہمے نیمگءَ اَنت کہ مراد (ایلة) اِنت کہ آ مدین ءُکوہءِ طورءِ میانءَ دریاءِ قلزمءِ کنارہءَ اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) ﴿ حِيْتَانُهُمْ ﴾ جمع اِنت. «حوت» آئی واحد اِنت. اے ماہیگءَ گوْش اَنت. ﴿ شُرَّعًا ﴾، شارعءِ جمع اِنت. اے ہماماہیگءَ گوْش اَنت کہ آآپانی سرا ترپّل بوت اَنت. ادا یہودیانی ہماکسّہءِ نیمگءَ اشارہ اِنت کہ آیاں شمبہءِروچءَ چہ ماہیگءِ شکارءَ منَہ کنگ بوتگ اَت تاکہ آچکّاسگ بہ بنت. بلے ماہیگ ہمے روچءَ زیات بوت اَنت، ءُآپءِ سرا ترپّل بوت اَنت، ءُایدگ روچاں انچوماہیگ نیست اَت. اے چیز آیاں برداشت نہ بوت. گڑا مکرےءُحیلہے دراِش گپت، ءُہمے وڑا چہ اللہءِ حکماں سرگوْست اَنت. اے پیم اِش کت کہ چہ دریاءَجوْءِ اِش جوڑکت ءُپہ ہماتالاپان اِش سرکت اَنت کہ آہش دریاءَ کنارہءَ اڈ کتگ اِتنت. نوں ماہیگ شمبہ روچءَ ہمیشانی تہا آتک اَنت،چوکہ درایگءَ راہ اِش نہ بوت پمیشا ہمیشی تہابند بوت اَنت. شمبہ روچ کہ گوْست گڑا آتکءُماہیگ اِش زرت اَنت. دلگوش! فقہی کتابانی أبواب الحیلءِ تہا آیانی نبشتہ کنوکاں پہکءَ ہمے پیمیں حیلہ جوڑکتگ ءُٹہینتگ، ءُمردماں ہمیشی سوجءَ دینت. اے پہکءَ ہمے یہودیانی رہبند اِنت. عجب ہمیش اِنت کہ پدا ہمیشاں شرعی حیلہءِ نامءَ دینت تاکہ مردماں بہ ریپین اَنت کہ اے چہ شریعتءَ ثابت اَنت حالانکہ اللہءِ دین تچکیں دینے. آئی تہا ٹگّ ءُلچّ مان نیست. اے چوں بوت کنت کہ اللہ پاک دگرےءِ حقءِ جنگءِواستءَ ٹگّءِ سوجءَ بداَنت. یک حدیثےءِ تہا ایشیءَ یہودیانی رہبند گوْشگ بوتگ. ابوہریرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فرمان کنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**لاترتکبوا ما ارتکبت الیهود فتستحلّوا محارم الله بأدنی الحیل**» یہودیانی راہ پداں مہ زوراِت، نوں چومہ بیت کہ اللہءِ حرام کتگیں چیزاں پہ کسانیں حیلہےءَ حلالءُجائز بکنں اِت. اے حدیث إمام أبوعبداللہ بن بطّة رَحِمَہُ اللّٰہُ روایت کتگ، ءُحافظ ابن کثیر وتی تفسیرءِتہا چہ ہمائی زرتگ، ءُگوْشیت کہ: **(وهذا إسناد جیّد)** کہ ایشی سند جوانیں سندے.

(۳) اے دومی جماعت ہما نیکانی جماعت اِنت کہ اے وت حیلہ ءُنافرمانیانی تہا گون نہ اِتنت. بلے چہ اے نافرماناں پہک نا امّید اِتنت کہ اے پچ سوج ءُسرنہ زور اَنت. ایشاں آ نافرنانی کنوکانی سوج ءُسرکنگ =

مُّهْلِكُهُمْ اَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا ؕ قَالُوْا مَعْذِرَةً اِلٰى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ﴿۱۶۴﴾

پرچے شما سوج ءُپنت کن اِت ہنچیں قومےءَ کہ اللہ آئرا نیست ءُنابود کنوک اِنت یا آیاں عذاب دیوک اِنت سکّیں عذابے. آیاں گوشت کہ پہ وتی بے میار کنگءَ شمئے پروردگارءِ دیمءَ، ءُبوت کنت کہ آپرہیز گار بہ بنت[1].

فَلَمَّا نَسُوْا مَا ذُكِّرُوْا بِهٖۤ اَنْجَيْنَا الَّذِيْنَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوْٓءِ وَاَخَذْنَا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا بِعَذَابٍۭ بَـِٔيْسٍۢ بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ﴿۱۶۵﴾

۱۶۵. وہدیکہ ویل اِش کت اَنت ہما سوج ءُپنت کہ آیاں دیگ بوت اَنت ما رکّینت اَنت ہما کہ مردم اِش منَہ کتگ اِتنت چہ بدیں کارءَ. ءُما گرفتار کت اَنت ہما کہ ظلم اِش کت گوں زنڈیں عذابےءَ بدلءَ پہ ہمیشی کہ آ نافرمان اِتنت[2].

فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَّا نُهُوْا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُوْنُوْا قِرَدَةً خٰسِـِٕيْنَ ﴿۱۶۶﴾

۱۶۶. نوں وہدیکہ سرگوْزاں بوت اَنت چہ ہما کارءَ کہ چہ آئی منَہ کنگ بوتگ اِتاں، ماحکم کت آیاں کہ بہ بئیت شادو بے عزّتیں.

= ویل کت بلکیں ہما اِش ہوں منَہ کت اَنت کہ آیاں اے سوج ءُسرکت اَنت کہ ایشاں سوج ءُسرمہ کن اِت، اے ہبرنہ زور اَنت.

(۱) اے سئیمی جماعت امربالمعروف ءُنہی عن المنکر کنوکانی جماعت اَت کہ ایشاں آنافرمانی کنوکاں دماں پہ دماں سوج ءُسرکت. آیاں ہبرنہ زرت بلے ایشاں سوج ءُسرکنگ ویل نہ کت گڑا ہما یاں کہ نصیحت کنگ اِش ویل کتگ اَت ایشانءَ گوْشت کہ شما پرچہ ایشاں سوج ءُسرکن اِت؟ اے ہبر وَنہ زور اَنت. آیاں ایشی دو جواب دات. یکّے ہمے کہ آمئے ہبرءَ بزور اَنت یامہ زور اَنت بلے اللہءِ دربارءَ ما ایشی گوْشت کنیں کہ اے اللہ ماوتی سوج ءُسرکنگءِ حق ادا کت. چومہ بیت کہ باندانی ایں روچءَ اللہ مارا بگوْشیت کہ شما پرچہ ایشاں منَہ نہ کت حالانکہ اے شمئے سرا فرض اَت. دومی ہبراش اِنت کہ ماچہ ایشاں پہک ناامّید نہ ایں. بوت کنت یکّےءِ دلءَ اللہءِ ترس بہ بیت، ءُآاے کارءَ ویل بکنت. چہ ایشی زانگ بیت کہ داعی (دعوت دیوک)ءَ بایدِانت کہ جاور ہرچ وژبہ بنت آایشی پرواءَ مہ داریت بلکیں وتی سوج ءُسرکنگءَ، ءُدعوتءَ ہما وژا بداریت. بوت کنت کہ یک نہ یکّے کجانہ کجا آئی دعوتءَ قبول بکنت ءُبزوریت.

(۲) بزاں وہدیکہ نافرمانی کنوک منَہ نہ بوت اَنت، ءُسوج ءُپنت اِش نہ زرت گزا اللہءَ ایشانءَ ہمے سزا دات کہ آ شادو جوڑکت اَنت ہنچوکہ دیمءِ آیتءِ تہا بیان اِنت.

وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ يَّسُوْمُهُمْ سُوْٓءَ الْعَذَابِ ؕ اِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيْعُ الْعِقَابِ ۖ وَاِنَّهٗ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۶۷﴾

۱۶۷. ءُیاد بکن اِت ہما وہدا کہ آگاہ کت تئی پروردگارءَ ایکہ دیم دیان کنت آیانی سرا تا قیامتءِ روچءَ ہنچیں مردم کہ رسینیت آیاں بدیں عذاب،(۱) بے شک تئی پروردگار زوت عذاب کنوک اِنت. ءُبے شک آ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

وَقَطَّعْنٰهُمْ فِى الْاَرْضِ اُمَمًا ۚ مِنْهُمُ الصّٰلِحُوْنَ وَمِنْهُمْ دُوْنَ ذٰلِكَ ۫ وَبَلَوْنٰهُمْ بِالْحَسَنٰتِ وَالسَّيِّاٰتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿۱۶۸﴾

۱۶۸. ءُآما جتاجتا کت اَنت ماں زمینءِتہا ٹولی ٹولیءَ، آیانی تہا نیک سیرت ہست، ءُلہتے دگہ پیمیں ہست، ءُما آچکّاس اِتنت وشّیانی تہا ءُبدیانی تہا بوت کنت آواتر بکنںت.

(۱) یہودیانی اے گنجیں نافرمانیانی سوبءَ اللہءَ آیانی سرا ہنچیں ذ لّت ءُرزوائی ےآؤرت کہ تاقیامتءَ آچہ ایشی نہ چٹ اَنت، آہمیش اِنت کہ تاقیامتءَ اللہ آیانی سرا ہنچیں بادشاہ آراں کنت کہ آایشاں ذلیل ءُرزوا کن اَنت، ءُجن اَنت ءُپروش اَنت. تاریخ ایشی گواہ اِنت کہ یہودی مدام محکومیں ءُچیرتراتگیں قومے بوتگ. برے اللہءَ بخت نصرءِ دستءَ عذاب داتگ اَنت، ءُبرے ایدگہ بادشاہانی دستءَ، ءُبرے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دستءَ، ءُبرے عمرفاروقءِ دستءَ. پدا ایدگہ مسلمانیں ءُعیسائی بادشاہانی دستءَ. نوں مروچی ایں دور تہاچہ اسرائیلءِ حکومتءِ قائم بوگءَ مردم اے فریبءِ تہامیاینت کہ قرآن وَہمیشی گوشیت کہ آپہ بُن ذلّت ءُرزوائیءِ تہا زندگی کن اَنت بلے مروچاں یہودی اسرائیلءِ تہاگوں ایمنی ءُسکون زندگی کنگءَ اَنت، پمیشا کہ قرآنءَ وت یہودیانی چہ عذابءَ بچّگءِ دوسبب بیان کتگ. یکّے ہما وہدا کہ آاسلامءَ قبول بکن اَنت یا مسلمانانی حکومتیءِ تہا زندگی بکن اَنت. دومی ہما وہدا کہ آیاں ایدگہ مردمانی پشت ءُپناہی دست بکپیت. (بچارسورۃ آل عمران: ۱۱۲) یہودیانی اے ہستیں حکومت امریکہ ءُبریطانیہ ءُایدگہ کفری ملکانی پشت پناہیءِسببءَ ہست اِنت اگن نہ آدیری پہ گار بوتگ اَت. بلے پدا ہوں مجاہدانی لنّانی چیرءَ اِنت، ءُچہ قیامتءَ پیش آمسلمانانی د ستءَ یک برے پدا زبر لٹ وراَنت، ءُذلیل ءُرزوابنت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: قیامت برجاہ دارگ نہ بیت تاہما وہداکہ مسلمان گوں یہودیاں جنگ بکن اَنت. گڑا مسلمان آیاں کُش اَنت ہما اندازہ کہ یہودی درچک ءُبلاہیں کپتگانی پشتءَ ٹپّ اَنت گڑا ہما درچک ءُکپتگ آواز دینت کہ اے مسلمان، اے اللہءِ بندہ! اے یہودی بےمنی پشتءَ ٹپّ اِتگ بیا ایشیءَ بکُش. بیدءِ غرقدءِ درچکءَ کہ آتوار بر نہ دنت پرچہ کہ یہودی درچکے. (صحیح البخاری کتاب الجهاد والسّیر، باب قتال الیهود، صحیح مسلم کتاب الفتن و أشراط السّاعة، باب لاتقوم السّاعة حتّٰی یمر الرّجل بقبرالرّجل) غرقدءِ درچک یک کُنٹگی ایں درچکے کہ بیت المقدسءِ تہا مشہور اِنت. (شرح مسلم للنّووی) اِشکُنگءَ یہودی اے درچکءَ اسرائیلءِ تہا باز کِشگءَ اَنت. چہ ایشی زانگ بیت کہ پیغمبرءِ ہبرانی سرا یقین اِش ہست بلے چہ ضدّءُحسدءَ آئی سرا ایمان نیاراَنت، ءُتکبّرکن اَنت.

فَخَلَفَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَّرِثُوا الْكِتٰبَ يَاْخُذُوْنَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى وَيَقُوْلُوْنَ سَيُغْفَرُ لَنَا ۚ وَاِنْ يَّاْتِهِمْ عَرَضٌ مِّثْلُهٗ يَاْخُذُوْهُ ۭ اَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِّيْثَاقُ الْكِتٰبِ اَنْ لَّا يَقُوْلُوْا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوْا مَا فِيْهِ ۭ وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ۝۱۶۹

۱۶۹. پدا آیانی پُشت پدبوت اَنت لهتے ناشر که وارث بوت اَنت کتابءِ[1] که زُرت اَنت اِش مال ءُمتاع اے کمتریں زندگیءِ[2]، ءُگوْشنت که ما بخشگ بئیں[3]، ءُاگاں بئیت آیانی گوْرا همے پیمیں مال ءُمتاع آئرا زور اَنت. زانا ں گرگ نه بوتگ چه آیاں مهریں عهد ءُپیمان اے که مه گوْشنت اللّٰهءِ سرابیدءِ حقّیں هبرءَ، ءُآیاں ونتگ هر چیکه ماں کتابءِ تها نبشته اَت. ءُآخرتءِ لوگ جوان تر اِنت، په اللّٰه ترساں، آیا شما نه فهم اِت؟

وَالَّذِيْنَ يُمَسِّكُوْنَ بِالْكِتٰبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ۭ اِنَّا لَا نُضِيْعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِيْنَ ۝۱۷۰

۱۷۰. ءُهما که په مهر دار اَنت کتابءَ ءُبرجاه دار اَنت نمازءَ، بے شک که ما گار نه کنیں جواں کارانی مُزّءَ[4].

وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهٗ ظُلَّةٌ وَّظَنُّوْٓا اَنَّهٗ

۱۷۱. ءُوهدیکه ما چست کت کوه آیانی سربرا گشئے که آ ساهیلے اَت، ءُگمان اِش کت

---

(۱) بزاں وتی مردمانی مرگءَ رند توراتءِ وارث هما بوت اَنت.

(۲) ﴿ الْاَدْنٰى ﴾ چه «دُنُوّءَ» اِنت مراد نزّیکیں فائدهءِ دست کپگ اِنت، ءُآدنیاانت، یا چه «دَنَآءَة» زورگ بوتگ، ءُاے کپتگیں ءُحقیریں مالءَ گوْشنت، بزاں په دنیاءِ اے حقیریں مالءَ توراتءِ احکام اِش مردمانی واهشانی ربهندءَ چیردات اَنت ءُبدل کت اَنت.

(۳) بزاں همے بدیں کاراِش کت اَنت، ءُپداوتی دل اِش په همیشی دلجمی دات اَنت که مابخشگ بئیں. حالانکه اللّٰهءِ بخشش هما مردمانی واستا اَنت که آهنچوکه چه وتی غلطیءَ سرید بنت هما ساهتءَ اللّٰهءِ دربارءَ توبه کننت، ءُوتی گناهانی بخششءَ په دل ءُصدق لوٹ اَنت. نه که آیانی واستا که وتی گناهانی سرا همیشگی کننت، ءُآئی ویل کنگءِ واستا آماده نه بنت.

(۴) بزاں هماکه اصلی توراتءِ سراپه دل ءُصدق عمل بکن اَنت اے پیمءَ که محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ آیگءَ پد آئی سرا ایمان بیارانت هنچوکه تورات وت همے نیمگءَ رهشونی کنت، ءُنمازءَ برجاه بدار اَنت. اے نیکوکار اَنت، ءُاللّٰه ایشانی مزءَ هجبر گارنه کنت.

وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهٗ ظُلَّةٌ وَّظَنُّوْٓا اَنَّهٗ وَاقِعٌۢ بِهِمْ ۚ خُذُوْا مَآ اٰتَيْنٰكُمْ بِقُوَّةٍ وَّاذْكُرُوْا مَا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿۱۷۱﴾

کہ آ کپگی اِنت آیانی سرا[1] بزورِ ات ہر چیکہ ما شمارا داتگ پہ مہری ءُیاد بکن اِت ہرچیکہ آئی تہا ہست تاکہ شما پرہیز گار بہ بئیت.

وَاِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْۢ بَنِيْٓ اٰدَمَ مِنْ ظُهُوْرِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ ۚ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ۭ قَالُوْا بَلٰى ۛ شَهِدْنَا ۛ اَنْ تَقُوْلُوْا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غٰفِلِيْنَ ﴿۱۷۲﴾

۱۷۲. ءُوہدیکہ درکت اَنت تئی پروردگارءَ چہ آدمءِ چکّانی پشتاں آیانی اولاد، ءُچہ آیاں گواہی ےگپت آیانی جندانی سرا. آیا من شمئے پروردگار نہ آں؟ گوشت اِش کہ بلے. ما گواہی داتگ[2] چو مہ بیت کہ شما بُگوْش اِت قیامتءِ روچءَ کہ مارا ایشی زانت نہ بوتگ.

اَوْ تَقُوْلُوْٓا اِنَّمَآ اَشْرَكَ اٰبَاۗؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِّنْۢ بَعْدِهِمْ ۚ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿۱۷۳﴾

۱۷۳. یا شما بگوْش اِت کہ پیسر پیسرا شرک وَمئے پت ءُپیرکاں کتگ ءُما و ہمایانی چک

(۱) وہدیکہ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ تورات آیانی گورا آورت،ءُآیانءَ گوشدارائینت گڑا آیاں چہ عمل کنگءَ انکارکت گڑا اللہءَ کوہءِطور آیانی سرا چست کت کہ ایشی من شمئےسرا دؤردیاں،ءُاے شمارا چیرتّرینیت گڑا آیاں چہ ترسءَ آوبدا آئی سرا عمل کنگءِ وعدہ کت.

(۲) اے قول ءُقرارعہدءِ ﴿ اَلَسْتُ ﴾ نامءَ مشہور اِنت. اے قولءُقرار چہ آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ پیدا کنگءَ رند چہ آئی پشتءَ جوڑ بووکیں آئی درپیں چکّاں گرگ بوت. چہ عبداللہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: عرفہءِ روچءَ نعمان جاگہءَ اللہءَ چہ آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِپشتءَ آئی درپیں چک ءُنماسگ درکت اَنت، ءُوتی دیمءَ شنگ کت اَنت. ءُگوْشت ئے کہ آیا من شمئے رب نہ یاں؟ آدرستاں گوشت کہ ﴿ بَلٰى ۛ شَهِدْنَا ۛ ﴾ پرچہ نہ؟ تومئے پروردگارئے، ءُما درہا گواہی دئیں. (مستدرك الحاكم تفسير سورة الأعراف، مسند أحمد بتحقيق أحمد شاكر، شمارہ حديث: ۲۴۵۵) احمد شاکر ایشی سند صحیح کتگ. حافظ ابن کثیر بیان فرمائینیت کہ گیشترین راویاں اے حدیث چہ عبداللہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا موقوفاً بیان کتگ، ءُصحیح تر ہمیش اِنت. شیخ البانی رَحِمَهُ اللّٰهُ بیان کنت کہ اے حدیث موقوفاً صحیح ترزانگ بیت بلے حکماً اے حدیث مرفوعءِ تہا داخل اِنت. ءُاے حدیثءَ چہ بازیں صحابیءَ شاہدبست کہ ایشی تائیدءَ کن اَنت. (السّلسلة الصّحيحة، شمارہ حديث: ۱۶۲۳) علّامہ شوکانی گوْشیت کہ ایشی سندءِ تہا عیب مان نیست. دیمءَ گوْشیت کہ اے آیتءَ پہ دگہ معنیٰءِ یا تاویل کنگ وش نہ اِنت بلکیں ایشی صحیح تفسیر ہمیش اِنت کہ اے مرفوعیں حدیثءِ تہا بیان اِنت. (فتح القدير).

مِّنْۢ بَعْدِهِمْ ۚ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿۱۷۳﴾

بوتگیں گڈّی. آیا تو مارا ہلاک کن ئے پہ ہما کارءَ کہ کتگ گمراہاں.

وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿۱۷۴﴾

۱۷۴. ہمے پیما ما زبر گشّینیں وتی آیاتاں ءُبوت کنت کہ آ پچ ترّ اَنت.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ الَّذِيْٓ اٰتَيْنٰهُ اٰيٰتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطٰنُ فَكَانَ مِنَ الْغٰوِيْنَ ﴿۱۷۵﴾

۱۷۵. ءُبوان آیانی دیمءَ احوالاں ہما شخصءِ کہ ما داتگ اَنت آئرا وتی آیات پدا درلگشت چہ آیاں، پد ا آئی رندءَ کپت شیطان. گڑا بوت آ چہ گمراہاں[1].

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنٰهُ بِهَا وَلٰكِنَّهٗٓ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ ۚ فَمَثَلُهٗ كَمَثَلِ الْكَلْبِ ۚ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ اَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ۭ ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ﴿۱۷۶﴾

۱۷۶. ءُاگاں ما بلوٹ اِتیں گڑا مابرز کت (آئی درجہ) پہ ہمے آیتاں[2] بلے لیٹ اِت زمینءِ نیمگءَ، ءُرند ا کپت وتی دلءِ واہشتانی، نوں آئی درور کچکءِ درور اِنت کہ اگاں بارے بِلڈّئےآئی سراہم ہسّیت[3] ءُمہ لڈّئےہم ہسّیت، ایش اِنت درور ہمایانی کہ دروگ بنداِش کت اَنت مئے آیات، نوں زبر بیان بکن احوالاں تاکہ آ غور ءُفکر بکننت.

سَآءَ مَثَلًا ۨ الْقَوْمُ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوْا يَظْلِمُوْنَ ﴿۱۷۷﴾

۱۷۷. بداِنت درور ہما مردمانی کہ دروگ بنداِش کت اَنت مئے آیات، ءُوتی جندانی سرا ظلم اِش کت.

---

(۱) اے مردم کئے اَت؟ اے بابتءَ مفسریناں بازیں ہبرے بیان کتگ. بلے درستانی بنیاد اسرائیلی روایتانی سرا انت، ءُآیانی سرا یقین کنگ نہ بیت. ہرچی بہ بیت، اے ہرآانسانءِ درور اِنت کہ آ چہ اللہءِ احکاماں سرپد بہ بیت، ءُپدا ہوں آیانی سرا عمل مہ کنت، ءُدنیاءِ، ءُوتی واہشانی رندا بکپیت.

(۲) اگں آئی اے آیتانی سرا عمل بکتیں.

(۳) بزاں ہمے کچکءِ تل وسگءِ پیمءَ آئءَ سوج ءُسرکار نہ کنت.

مَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِيْ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۱۷۸﴾

۱۷۸. ہر کسءَ کہ اللہ پہ راہءَ بیاریت گڑا ہماہ گندیت راہءَ، ءُہرکسءَ کہ گار بکنت گڑا ہمیش اَنت تباہ کار.

وَلَقَدْ ذَرَاْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيْرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۖ لَهُمْ قُلُوْبٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ بِهَا ۫ وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُوْنَ بِهَا ۫ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَّا يَسْمَعُوْنَ بِهَا ۭ اُولٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ ۭ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْغٰفِلُوْنَ ﴿۱۷۹﴾

۱۷۹. ءُبے شک کہ ما جوڑ کتگ پہ دوزہءَ بازینے چہ جن ءُانساناں. آیاں دل ہست انت (بلے) چہ آئی نہ فہم اَنت، ءُآیاں چم ہست انت (بلے) پہ آئی نہ گند اَنت، آیاں گوش بریں بلے چہ آئی نئیش کن اَنت. ہمیش اَنت چو چارپاداں بلکیں انگت بے راہ تر اَنت[1]، ہمیش اَنت بے سد.

وَلِلّٰهِ الْاَسْمَاۗءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوْهُ بِهَا ۠ وَذَرُوا الَّذِيْنَ

۱۸۰. ءُاللہءِ اَنت نام جوانیں[2]، نوں آئرا توار

(۱) چوکہ ہر انسان ءُجنّءِ پیدا کنگءَ چہ پیسر اللہءَ علم بوتگ کہ فلانی نیکے بیت یابدے. بہشتی ےبیت یا دوزہی ے. پمیشا اللہءَ آیانی تقدیر ہما علم ءُزانتءِ رہبندءَ نبشتہ کتگ. نوں ہماکہ دوزہی اَنت اللہ پاک آیانی صفاتاں بیان کنگءَ اِنت. اے عقل ءُہوش، ءُگوش ءُچم اللہءَ انساناں پمیشا بخشاتگ اَنت کہ آچہ ایشاں فائدہ بزور اَنت، ءُچہ ہمیشانی سببءَ وتی خالقءِ آیاتانی تہا غور ءُفکر بکن اَنت، ءُوتی خالقءَ جاہ بیارَانت. بلے آانسان کہ اللہءِ آیات ءُاحکامانی فہمگءِ واستا ایشاں کارنہ بند اَنت آچہ جناواراں ہوں گندگ تر بنت پرچہ کہ جناور ہماچیزءِ بابتءَ کہ بزانت اودءَ منءَ نقصا ن رسیت گڑا چہ آئی وتءَ دورداریت بلے اے پیمیں مردم وتی فائدہ ءُنقصانءَ نہ زان اَنت دوزہیانی نشانی ہمیش اِنت ہماکار ءِتہا کہ آیانی ہمیشگی فائدہ بست اِنت چہ آئی وتءَ دوردار اَنت، ءُہماکار کہ آئی تہا آیانی ہمیشگی نقصان ہست اِنت آئی کنگءِ واستا ہر وہدا لانک اِش بستگ.

(۲) چوکہ اللہءِ دریں نام آئی عظمت ءُمزن شانیءِ سرا دلالت کن اَنت پمیشا آ حُسْنیٰ گوْشگ بنت. اللہ تعالیءِ چنچونام اَنت. اے بابتءَ حدیثءَ بست اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: بیشک اللہءِ نود ءُنُہ نام اَنت. ہرکسءَ کہ آساب کت اَنت، ءُیاد کت اَنت آبہشتءَ رؤت. ءُآتایے (بزاں یکّے) ءُتائیں چیزءَ دوست داریت. (صحیح البخاری کتاب الدّعوات باب إن لله مائة اسم غیر واحد) ملّاعلی قاری اے حدیثءِ شرحءِ تہا گوْشیت کہ اللہءِ نامانی ساب کنگءَ مرادآیانی سرا ایمان آرگ، ءُآیانی معنایانی یادکنگ، ءُیک یکّءَ برکتءِ واستءَ گوں اخلاصءَ آیانی وانگ اِنت. (مرقاۃ شرح مشکوٰۃ کتاب الدّعوات) یک حدیثے تہا اللہءِ نود ءُنہ ایں نامانی بیان یکّ یکّءَ آتکگ کہ امام ترمذی ءُدگہ لہتےءَ روایت کتگ (بحار جامع التّرمذی کتاب الدّعوات، باب نمبر: ۸۷) بلے محدّثیناں اے روایت ضعیف گوْشتگ. شیخ البانی ضعیف ترمذیءِ تہا آوْرتگ. ءُامام ابن حزم گوْشیت اے بابتءِ روایت درہا مضطرب اَنت، ءُصحیح ہچ نیست. (فتح القدیر للشّوکانی) حافظ ابن کثیر =

يُلْحِدُوْنَ فِيْٓ اَسْمَآىِٕهٖ ؕ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۸۰﴾

بکـن پہ ہمـے نامـاں[۱]، ءُویـل کـن اِت ہمایـاں کـہ چـپ ءُچـوٹی کـن اَنـت آئی نامـانی تہـا[۲] دیر نـہ بیت کہ آ مُـز د یگ بنت ہرچیکہ آیاں کتگ.

وَمِمَّنْ خَلَقْنَآ اُمَّةٌ يَّهْدُوْنَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُوْنَ ﴿۱۸۱﴾

۱۸۱. ءُمئے پیدا کتگینانی تہا یک جماعتے ہست کہ آ سو جءَ دینت حقّءِ. ءُپہ ہمائی انصاف کنند.

وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۸۲﴾

۱۸۲. ءُہمایاں کہ دروگ بنـداِش کت اَنت مئے آیات مـا کـم کـمّءَ آیاں گریں چہ ہمود ا کہ آ نہ زان اَنت[۳].

= گوْشیت کہ حافظانی یک جماعتےءَ اے نامانی بیان مدرج گوْشتگ. بزاں اے نام کہ حدیثءِ تہا بیان اَنت اے صحابیانی وتی ساب کتگین اَنت، پیغمبرءِ نہ اَنت. (تفسیر ابن کثیر). امام ابن حجر گوْشیت: کہ من قرآنءِ تہا اللّٰہءِ نام شوباز کتگ اَنت منءَ نود ءُنہ نام دست کپتگ (فتح القدیر) حافظ ابن کثیر گوْشیت کہ اللّٰہءِ نام نود ءُنہ تہابند نہ اَنت. (تفسیر ابن کثیر) علّامہ آلوسی روح المعانیءِ تہا ہم ہمے نیمگءَ مئیل کتگ. امام نووی بخاریءِ حدیثءِ شرحءَ گوْشـیت: کہ علمایانی اے ہبرءِ سرا تپاک اِنت کہ اے حدیثءِ معنٰی اے نہ اِنت کہ اللّٰہءِ دریں نام نود ءُنہ اَنت، ءُگیشترنہ اَنت. بلکیں ایشی معنٰی ہمیش اِنت ہرکسءَ کہ نود ءُنہ نام یاد بوت آبہشتءَ رؤت. (شرح صحیح مسلم کتاب الذّکر باب فی أسماء اللہ تعالی) واللّٰہ أعلم بالصّواب.

(۱) اے آیت ہمے نیمگءَ رہشـونی کنت کہ اللّٰہءِ توار بردیگءِ وہدا پیغمبرانی، ءُپیر ءُبزرگانی وسیلہ گرگ مہ بیت بلکیں ہمائی مبارکیں نامانی وسـیلہ جوڑکنگ بہ بیت ءُآتوار بردیگ بہ بیت. اللّٰہءِ تواربردیگءِ وہدءَ پیغمبرانی یابزرگانی وسیلہ جوڑکنگ بدعتے، ءُجائز نہ اِنت.

(۲) إلحـاد گوْش اَنت یک نیمگءِ لیٹگءُجہل بوگءَ. مراد چہ حـقّءَ پہ گمراہیءِ نیمگءَ لیٹگ اِنت. اللّٰہءِ نامانی تہاإلحاد سـئے وڑا اِنت: (۱) اللّٰہءِ نامانی تہا بدلی کنگ بہ بیت ہنچوکہ مشرکاں کت کہ چہ اللّٰہءَ آیاں وتی بتءِ نام لات ایرکت، ءُچہ آئی عزیز نامءَ آیاں وتی بتءِ نام عزّٰی ایرکت. ہمے پیما اللّٰہءِ نامانی تہـا بدلی اِش کـت. (۲) یا آئی نامانی تہا چہ وتی نیمگءَ گیشی کنگ بـہ بیت کہ آچہ قرآن ءُحدیثءِ تہـا گندگ نہ بنت. (۳) یا آئی نامانی تہا کمّی کنـگ بہ بیت. چوکہ آچہ یک خاصیں نامےءَ تواربردیگ بہ بیت، ءُچہ ایدگـہ صفاتی ناماں آئی تواربردیگ خراب زانگ بہ بیت. (فتح القدیر) پہ اللّٰہءَ لفظءِ خدا گوْشگءَ پہریز کنگ بہ بیت.

(۳) بزاں اللّٰہ وتی نافرماناں وش حالی دنت، ءُسـک سیر ءُ سرفرازش کنت ہما اندازہ کہ آچہ اللّٰہءَ پہک بیہال بنت نوں اناگہءَ اللّٰہ آیاں وتی عذابانی تہا دزگیرکنت.

وَاُمْلِیْ لَهُمْ ؕ اِنَّ كَیْدِیْ مَتِیْنٌ ﴿۱۸۳﴾

۱۸۳. ءُمن وہد دیاں آیاں، بے شک کہ منی تدبیر محکم اِنت.

اَوَلَمْ یَتَفَكَّرُوْا ۗ مَا بِصَاحِبِهِمْ مِّنْ جِنَّةٍ ؕ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذِیْرٌ مُّبِیْنٌ ﴿۱۸۴﴾

۱۸۴. آیا غور ءُفکر اِش نہ کت، کہ آیانی ہمراہ ہچ گنوک نہ اِنت[۱]، آ ویک ظاہریں ترسینوکے.

اَوَلَمْ یَنْظُرُوْا فِیْ مَلَكُوْتِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَیْءٍ ۙ وَّاَنْ عَسٰۤی اَنْ یَّكُوْنَ قَدِ اقْتَرَبَ اَجَلُهُمْ ۚ فَبِاَیِّ حَدِیْثٍ بَعْدَهٗ یُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۸۵﴾

۱۸۵. آیا فکر اِش نہ کت آزمانانی ءُزمینءِ بادشاہیءِ تہا، ءُاللّٰہءِ اے دگہ جوڑ کتگیں چیزانی تہا. ءُاے ہبرءِ تہا کہ بوت کنت کہ نزّیک رستگ آیانی اجل[۲]، نوں پہ کجام ہبرءَ چہ ایشی رند ایمان کار اَنت؟[۳].

مَنْ یُّضْلِلِ اللّٰهُ فَلَا هَادِیَ لَهٗ ؕ وَیَذَرُهُمْ فِیْ طُغْیَانِهِمْ یَعْمَهُوْنَ ﴿۱۸۶﴾

۱۸۶. ہرکسءَ کہ اللّٰہ گار کنت آثرا پہ راہءَ کس آؤرت نہ کنت. ءُویل کنت آیاں آیانی سرکشّیءِ تہا کہ سرجنان بہ بنت.

یَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَیَّانَ مُرْسٰىهَا ؕ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّیْ ۚ لَا یُجَلِّیْهَا لِوَقْتِهَاۤ اِلَّا هُوَ ؕ ثَقُلَتْ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ لَا تَاْتِیْكُمْ اِلَّا بَغْتَةً ؕ یَسْـَٔلُوْنَكَ

۱۸۷. آ ترا جست کنند قیامتءِ با بتءَ کہ کدین اِنت آئی اوشتگ،[۴] بگوْش کہ آئی زانت منی پروردگارءِ گوارا اِنت. پدّر نہ کنت آثرا پہ آئی وہدا بیدءِ ہمائی، ءُ آ

(۱) چہ «صاحب»ءَ مراد اللّٰہءِ رسول اِنت. بزاں اگن اے کافراں غور ءُفکر بکتیں گڑا آیاں زبر زانت کہ اللّٰہءِ پیغمبر گنوکے نہ ئے کہ گنوک چوں اے وڑیں صاف ءُپلگاریں ءُگیشتگیں ہبر کنت کہ بلاہ بلاہیں عاقل آئی فصاحت ءُبلاغتءِ دیمءَ بے وس اَنت.

(۲) چہ اجلءَ مراد مرگ اِنت. بزاں اگن اے کافراں اللّٰہءِ اے بادشاہتءِ سرا پہ دل ءُستک غور ءُفکر بکتیں گڑا آیاں زانت کہ مئے کفر ءُشرکءِ اے راہ درہا ردانت کہ ماگوں اللّٰہءَ دگہ شریدار جوڑکتگ، حالانکہ اے بلاہیں خلقت ءُجہان آئی ایوکءَ جوڑکتگ اَنت. اے وڑا آیاں چہ وتی مرگءِ ترسءَ زوت توبہ کتگ اَت کہ چومہ بیت مرگ مئے سرابئیت ءُماہمے کفر ءُشرک سرابہ مریں.

(۳) چہ حدیثءَ مراد قرآن پاک اِنت. بزاں دلائلءِ اعتبارءَ قرآن توحیدءِ مستریں کتاب اِنت اگن یکّےءِ سرا اے کتاب کارمہ کنت گڑا آئیءَ ہچ کتاب تچکیں راہءَ آؤرت نہ کنت.

(۴) کافراں اے قیامتءِ آیگءِ جست پہ واجہءِ کُنت دارگءَ کت، اگن نہ آیاں قیامتءِ سرا ایمان نیست اَت.

كَاَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا ؕ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۸۷﴾

گـران بیت ءُبـارے بیت زمـین ءُآزمانانی تہا[1] آنئیت شـمئے گورا بلے اناگتءَ. آ ترا جسـت کن اَنت کہ گشئے ترا آئی شوہاز ءُعلم ہستنت. بگوْش کہ بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیسـت کـہ آئی زانت اللہءِ گـورا اِنت. بلے گیشتریں مردم نہ زان اَنت.

قُلْ لَّاۤ اَمْلِكُ لِنَفْسِيْ نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ ؕ وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ ۛ۬ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوْٓءُ ؕ اِنْ اَنَا اِلَّا نَذِيْرٌ وَّبَشِيْرٌ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۱۸۸﴾

۱۸۸. بگـوْش کـہ مـن مسـتر نیـاں وتی جنـدءِ نپءُتـاوانءِ بلـے ہرچیکـہ اللہ بلوتیـت، ءُاگاں مـن غیـب بزانتیں گڈا مـن گیشءَ چـہ گیش زرتـگ اَت جوانی، ءُنہ رسـتگ اَت مـنءَ ہـچ نـا وشی[2] مـن ایـوکءَ یک

(۱) بزاں آئی علم پہ آسمان ءُزمین درسـتانی واستاگران اِنت. کس آئی پدلیں وہد ءُروچءَ زانت نہ کنت. اے تفسـیر امام ابن جریر طبری رَحِمَهُ اللّٰهُ گچین کتگ. یک تفسیرے ہمیش اِنت کہ آآسمان ءُزمینءِ سرا اے پیمءَ گران بیت کہ آیانی نظامءَ درہا اے دیم پرادیم کنت، اے آسـمان ءُزمین ءُکوہ، ماہ ءُروچ درہا کپ اَنت ءُپرش اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) اے ہبرءِ تہا ہچ شـک نیسـت کہ پیغمبرانی جاہ ءُرتبہ چہ ایدگہ درہیں انسـاناں مسترانت، ءُآیانی علم ءُزانت، عقل ءُفکر چہ ایدگہ درہیں انسـاناں گیشتر اِنت بلے اے چیز زانگ لوتیت کہ آیاں اللہءِ درجہ دیـگ شرکے. چوکہ اللہءَ زانتگ اَت کہ پیغمبرانی بابتءَ مردم ہنچیں عقیدہ دار اَنت کہ آغیب زان اَنت، ءُنپ ءُنقصان ہم دات کن اَنت ہمیشـا اللہءَ چـہ پیغمبرءِ جندءِ زبانءَ ہمے ہبر درکنائینت، آئیءَ پرمات کہ بگوْش من نہ کسـےءَ نپ ءُتاوان دات کناں، ءُنہ غیب زاناں. ءُہمیشا اللہءَ چہ پیغمبرانی دستءَ لہتے ہنچیں کارکنائینت کـہ مردم شرسریدبہ بنت کہ پیغمبر وت بے وس اَنـت، ءُاللہءِ حاجت مند اَنت، پہ وتءَ ہبوں نپ ءُنقصانے نہ دارانت، ءُنہ غیب زان اَنت. ہنچوکہ وہدیکہ بی بی عائشـہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا منافقاں تہمت جت گڑا اللہءِ رسـول اے بابتءَ سک باز پریشـان بوت، ءُسورۃ النّورءِ نازل بوگءَ چہ پیش واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہچ فیصلـہ دات نہ کت. اگن واجہءَ علم غیب بہ بوتیں گڑا واجہ پریشـان نہ بوت، ءُآئی زانت کہ چہ بی بی عائشـہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا اے پیمیں غلطی نہ بوتگ، ءُہمے پیمءَ اگن واجہءَ دیمءِ حال بزانتین اَنـت، ءُنپ ءُتاوانےءِ مالک بوتیں گڑا آئی سرا ہجبر ہچ پیمیں مشـکل ءُمصیبتـے نیاتک، نہ آئی یہودیءِ زہرمان کتگیں ورگ وارت، ءُنہ جنگءِ احد تہا آئی مبارکیں دنتان شـہیدبوت اَنت ءُنہ ہماہفتادیں قاری جنگ بوت اَنت کہ منافقاں واجہءَ رددات ءُبرت اَنت، ءُپدا کُشـت اَنـت. دگہ یک جاگہے فرمان اِنت ﴿ قُلْ اِنِّيْ لَاۤ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَّلَا رَشَدًا ﴾ بگوْش اے پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کہ من پہ شـما ہـچ پیمیں نپ ءُنقصانءِ مالـک نہ آں. [سـورۃ الجـن: ۲۱] ءُفرمان اِنـت ﴿ قُلْ لَّا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ ﴾ بگوْش کہ زمین =

ترسینوک ءُمژدہ دیوکے آں پہ ہما قومءَ کہ ایمان ءُیقین کارانت.

هُوَ الَّذِیْ خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ وَّجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِیَسْكُنَ اِلَیْهَا ۚ فَلَمَّا تَغَشّٰىهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِیْفًا فَمَرَّتْ بِهٖ ۚ فَلَمَّاۤ اَثْقَلَتْ دَّعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَىِٕنْ اٰتَیْتَنَا صَالِحًا لَّنَكُوْنَنَّ مِنَ الشّٰكِرِیْنَ ﴿۱۸۹﴾

۱۸۹. ہما اِنت آ ذات کہ شمارئے جوڑ کت چہ یک جانےءَ، ءُجوڑ ئِے کت چہ ہمائی آئی جنین تاکہ آرام بگیپت پہ ہمائی، نوں وہدیکہ آئی (بزاں مردینءَ) نزّیک کت آ (بزاں جنین) گوں وتءَ[1] بارے چست کت سبکّیں بارے. گڑا ترّ ءُگرد ئِے کت گوں ہمائی. نوں وہدیکہ بار ئِے گران بوت گڑا دوئینان توار بردات اللّٰہءَ کہ آیانی پروردگار اَت. کہ اگاں تو مارا دات سلامتیں چکّے گڑا الّمءَ ما بئیں چہ شکر گذاراں[2].

فَلَمَّاۤ اٰتٰىهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهٗ شُرَكَآءَ فِیْمَاۤ اٰتٰىهُمَا ۚ

۱۹۰. نوں وہد یکہ دات ئِے آیاں نیکیں چکّے، جوڑاش کت گوں آئی دگہ شریدار آئی

= ءُآسمانانی تہا بیدءِ اللّٰہءَ دگہ کس غیب نہ زانت. [سورة النمل: ۶۵] نوں پیغمبرانی ءُنیک ءُصالحیں انسانانی بابتءَ اے پیمیں عقیدہ دارگ کہ آیاں علم غیب ہست، ءُنپ ءُنقصانءِ مالک اَنت. ءُآمشکل کشائی کت کن اَنت، ءُہرکسی فریادءَ گوش دار اَنت اے درہا شرک ءُکفر اَنت، ءُگیشی اَنت کہ دینءِ تہا مان کنگ بوتگ اَنت. گمراہیءِ مستریں دروازگ چہ ہمدا پچ بیت کہ مردم دینءِ تہا غلو (زیاتی) بکنت، ءُدوستیءِ تہا چہ حدّءَ سربگوْزیت. پمیشا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے بابتءَ آگاہی دات، ءُفرمائینت: «**لا تطروني كما أطرت النصارى ابن مريم فإنّما أنا عبده فقولوا عبدالله ورسوله**». کہ منءَ چو (چہ حدّءَ) برز ءُمزن مہ کن اِت کہ نصارایان عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ مزن کت. بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ من آئی بندیاں، نوں منءَ اللّٰہءِ بندہ، ءُآئی رسول بگوْش اِت. (صحيح البخاري كتاب الأنبياء باب ﴿ وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ مَرْيَمَ اِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ اَهْلِهَا ﴾).

(۱) بزاں وہدیکہ آئی گوں جنینءَ وپتءُواب کت.

(۲) بزاں وہدیکہ آچک ماتءِ لاپءِ تہا مزن بوت، ءُآئی کپگءِ وہد نزّیک بوت. انسانءِ عادت ہمیش اِنت کہ مصیبت ءُتکلیفانی وہدءَ اللّٰہءِ نیمگءَ واترکنت، ءُہمائی نیمگءَ دلگوش بیت، ءُگوں اللّٰہءَ ہمے قول ءُقرارءَ کنت کہ اے اللّٰہ نوں من تئی شکرگذار ءُفرمانبرداراں بلے ہنچوکہ اللّٰہ مصیبتءَ دوربکنت ہماساہتءَ چہ اللّٰہءَ بیہال بیت، ءُگوں آئی دگراں شریدار جوڑکنت کہ آاللّٰہءِ مستریں ناشکری اِنت.

فَتَعٰلَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿۱۹۰﴾

داتگیں چیزانی تہا[1] نوں اللہ باز بلند اِنت چہ ہما شریداراں کہ جوڑاش کت اَنت.

اَيُشْرِكُوْنَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْـًٔا وَّهُمْ يُخْلَقُوْنَ ﴿۱۹۱﴾

۱۹۱. آیا شریدارجوڑ کنند ہمایاں کہ پیدا کت نہ کنند یک چیزے، ءُوت پیدا کنگ بنت.

وَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ لَهُمْ نَصْرًا وَّلَآ اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُوْنَ ﴿۱۹۲﴾

۱۹۲. ءُآیانی کمکءَ کت نہ کنند ءُنہ وتی کمکءَ کت کنند.

وَاِنْ تَدْعُوْهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوْكُمْ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ اَدَعَوْتُمُوْهُمْ اَمْ اَنْتُمْ صَامِتُوْنَ ﴿۱۹۳﴾

۱۹۳. ءُاگاں توار بکنئے آیاں پہ تچکیں راہءَ نہ رواَنت شمئے توارءِ سرا، برابر اِنت پہ شما اے کہ آیاں توار بکن ئے یا کہ خاموش بہ بئیت[2].

---

(۱) چکّانی تہا شریدارجوڑکنگءِ وڑ دواَنت. یکّے ہمیش اِنت کہ چکّءَ شرکی نام بربندگ بہ بیت. ہنچوکہ پیربخش، ءُامام بخش، رسول بخش ءُدگہ ہنچیں شرکی نام. دومی ہمیش اِنت کہ آچکّءِ مات ءُپت ہمے عقیدہءِ داروک بہ بنت کہ اے چک مارا چہ فلان واجہءِ دربارءِ زیارت کنگءَ نصیب بوت، ءُمارا اے چک فلاں بزرگءَ دات ءُبخشات. حالانکہ چک دیوک ایوکءَ اللہءِ ذات اِنت ءُبس، ءُبیدءِ آئی کس چک دات نہ کنت ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿يَهَبُ لِمَنْ يَّشَآءُ اِنَاثًا وَّيَهَبُ لِمَنْ يَّشَآءُ الذُّكُوْرَ * اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَّاِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ يَّشَآءُ عَقِيْمًا اِنَّهٗ عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ﴾ دنت برکسءَ کہ بلوٹیت جنین زہگ. ءُدنت برکسءَ کہ بلوٹیت مردین زہگ. یا آیاں مردین زہگ ءُجنین زہگ دوئیں دنت. ءُہرکسءَ کہ بلوٹیت آئیءَ سَنئے کنت. بیشک آزبریں دانا ءُقدرت داروکے. [سورۃ الشّوریٰ: ۴۹، ۵۰] دلگوش! بازیں مفسّریناں اے آیتءِ تفسیرءَ ہمے نبشتہ کتگ کہ چہ اے کسّءَ مراد آدم ءُحواعَلَيْهِمَاالسَّلَامُ اَنت کہ اللہءَ چکّے دات اَنت گڑا ایشاں شیطانءِ گوْشگءِ رہبندءَ آئی نام عبدالحارث ایرکت، ءُحارث شیطان نام اَت. ہمے پیمءَ چہ آیانی دستءَ اے شرک بوت. بلے حافظ ابن کثیربیان فرمائینیت: «وأمانحن فعلى مذهب الحسن البصرى رَحِمَهُ اللّٰهُ فى هذا وأنّه ليس المراد من هذا السّياق آدم وحواء وإنّما المراد من ذلك المشركون من ذرّيته». کہ ما اے مسئلہءِ تہا امام حسن بصریءِ مذہبءِ سرائیں. ءُآئی مذہب ہمیش اِنت کہ ادا مراد آدم ءُحواء نہ اَنت بلکیں آدمءِ مشرکیں چکّ ءُنماسگ مراد اَنت. امام قرطبی ہوں ہمے ہبرگچین کتگ. بزاں اللہءَ اے چیز ادا پہ یک ہنچیں وڑےءَ بیان کت کہ گشئے اے دو مردمءِ کسّہ اِنت تاکہ ایشی فہمگ آسان بہ بیت. واللہ أعلم بالصّواب.

(۲) مراد ہما کافراَنت کہ چہ آیانی گنجیں کفر ءُنافرمانیانی سوبءَ اللہءَ آیانی دلانی سرا مہر جتگ. اے پیمیں مردماں ہچ کسی سوج ءُسرکار نہ کن اَنت، ءُایشاں ہدایت ہجبر نصیبءَ نہ بیت.

اِنَّ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ فَادْعُوْهُمْ فَلْيَسْتَجِيْبُوْا لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۱۹۴﴾

۱۹۴. بے شک ہما کہ شما اِش توار جن اِت بیدءِ اللّٰہءَ آ بندہ اَنت شمئے پیمیں نوں آیاں توار بکن اِت گڑا باید اِنت آ قبول بکن اَنت شمئے توارءَ اگاں شما راست باز اِت.

اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَّمْشُوْنَ بِهَآ اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَّبْطِشُوْنَ بِهَآ اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُّبْصِرُوْنَ بِهَآ اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَّسْمَعُوْنَ بِهَا ۭ قُلِ ادْعُوْا شُرَكَاۗءَكُمْ ثُمَّ كِيْدُوْنِ فَلَا تُنْظِرُوْنِ ﴿۱۹۵﴾

۱۹۵. آیا آیاں پاد بر اَنت کہ پہ ہما پاداں گرداَنت، یا آیاں دست برانت کہ پہ ہمایاں گراَنت، یا آیاں چم برانت کہ پہ ہما چمّاں گنداَنت، یا آیاں گوش برانت کہ پہ ہما گوشاں اش کن اَنت؟ بگوْش کہ توار بجن اِت وتی شریداراں[1]، رندا پہ منی (تاوان دیگءَ) حیلہ بکن اِت. پدا منءَ وہد مہ دئیت.

اِنَّ وَلِيِّ اللّٰهُ الَّذِيْ نَزَّلَ الْكِتٰبَ ۚ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصّٰلِحِيْنَ ﴿۱۹۶﴾

۱۹۶. بے شک کہ منی یار ءُمدد گار ہما اللہ اِنت کہ دیم ئےداتگ کتاب، ءُہما کمکءَ کنت نیکوکارانی.

وَالَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَكُمْ وَلَآ اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُوْنَ ﴿۱۹۷﴾

۱۹۷. ءُہما کساں کہ شما توار کن اِت بیدءِ اللّٰہءَ آ شمئے کمکءَ کت نہ کنت، ءُنہ وتی کمکءَ کت کنت[2].

---

(۱) بزاں اے بت کہ شما ایشانی بندگءَ کن اِت اے چہ شما ہوں عاجزتر ءُکمزورتر اَنت. شمارا انگتءَ دست ءُپاد ءُآدگہ اعضاء برانت کہ شمااِش کاربندات ایشاں اے ہوں نیست اَنت. پداہوں شما ہمیشانی باہوٹ بئیت، ءُہمیشانی بندگءَ کن اِت. ءُمرتگیں مردمانی دروروہسوں ہمیش اِنت کہ مرگءَ پد آیانی اعضاء پہ آیاں ساب نہ بنت، نوں کارنہ دینت پدا ہم شما ایشانی مرگءَ پد ایشاں توار بردئیت کہ آیانی اعضایاں جواب داتگ، ءُآپہ شما ہچ کت نہ کن اَنت. نوں پرچہ شمئے فہمءِ تہا اے ہبر جاگہ نہ کنت کہ چہ وت ءُکم زورتریناں مشکل کشائی واستءَ توار جن اِت، ءُچہ ہمایاں نپ لوٹ اِت؟ بلے عقل کہ کوربہ بیت گڑا مردم چہ حیوانءَ ہوں گندہ تر بیت. زانگ لوٹیت کہ ادا اصلءِ نفی مراد نہ اِنت بلکیں ہما قیدءِ نفی کنگ مراد اِنت. بزاں اگرچہ آیاں دست ءُپاد برانت بلے چوکہ آکار کت نہ کن اَنت بزاں آنیست اَنت. اے فائدہ من دست گپتگ چہ وتی استاذ مفسر کبیر مولانا عبدالغنی جاجروی رَحِمَہُ اللّٰہُ.

(۲) بزاں یکّے کہ وتی کمکءَ کت مہ کنت آدگرءِ کمکءَ چوں کنت بلے کوریں عقلءَ کئے چہ ایشی سرپد بکنت؟

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَسْمَعُوا ۖ وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾

۱۹۸. ءُاگاں تواربکن ئے آیاں پہ (تچکیں) راہءَ ہچ گوش نہ دارانت[۱]، ءُگندئے تو آیاں کہ چارگءَ انت تئی نیمگءَ، ءُ آ نہ گند انت.

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾

۱۹۹. وتی عادت جوڑ بکن اِت پہل کنگءَ. ءُحکمءَ بدئے نیکیءِ ءُیک کِر بکن وتءَ چہ جاہلاں[۲].

وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ ۚ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾

۲۰۰. ءُاگاں دور بد انت تئی نیمگءَ شیطان وسوسہ یے گڑا وتءَ باہوٹ بکن اللہءِ. بے شک کہ آجوانیں اشکنوک ءُزبریں زانوکے.

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾

۲۰۱. بے شک ہما یاں کہ اللہءِ ترس اِش ہست وہدیکہ برسیت آیاں خیالے ءُوسوسہ یے چہ شیطانءِ نیمگءَ آہماساہتءَ یاد کن اَنت (اللہءَ)، پدا اناگتءَ آیانی چم پچ بنت[۳].

وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾

۲۰۲. ءُشیطانءِ برات (شیطاناں) گِرّ کنت ءُبارت ماں گمراہیءِ تہا. پدا آ کوتاہی نہ کنت[۴].

---

(۱) اے آیتءِ تفسیر ہمے سورہءِ آیت ۱۹۳ حاشیہءِ تہا بیان اِنت.

(۲) «جاہل»: بمعنیٰ نادان ءُضدّی. بزاں ہما کہ پہ ہبر ءُدلیل سرید نہ بنت. اللہ بیان فرمائینیت کہ گوں اے پیمیں مردماں بحث ءُجیڑہ مکن. دگہ جاگہے اللہ وتی نیکیں بندیانی بابتءَ فرمان کنت ﴿وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا﴾ [سورة الفرقان: ۶۳] کہ وہدیکہ گوں جاہلاں دیم پہ دیم بنت گڑا سلام اِش کن اَنت، ءُراہان اِش ویل کن اَنت.

(۳) ﴿طَائِفٌ﴾ ہما خیالءَ گوْشنت کہ دلءِ تہا جاہ جنت، یاواباءِ تہا گندگ بیت. مراد شیطانءِ وسواس اِنت. بزاں مؤمن وتءَ شیطانءِ آژرتگیں خیال ءُوسواسانی شکار بوگءَ نئَیلیت بلکیں ہمیکہ وسواسے آئی دلءَ جاہ جنت ہماساہتءَ اللہءِ نیمگءَ دلگوش بیت، ءُوتءَ ہمائی میار ءُباہوٹ کنت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ چہ شیطانءِ وسواسءَ رکّگءِ درمان اللہءِ ذکر ءُیاد اِنت. بلے ہما رہبندءَ کہ اللہءَ وت سوج ءُسرکتگ.

(۴) بزاں شیطان گناہ گار ءُنافرمانانی پہکءَ کمک بیت آیانی نافرمانیانی تہا، ءُہمے وڑا آیاں دوزہءَ بارت ءُسرکنت.

وَاِذَا لَمْ تَاْتِهِمْ بِاٰيَةٍ قَالُوْا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا ؕ قُلْ اِنَّمَاۤ اَتَّبِعُ مَا يُوْحٰۤى اِلَيَّ مِنْ رَّبِّيْ ۚ هٰذَا بَصَآئِرُ مِنْ رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۲۰۳﴾

۲۰۳. ءُوہدیکہ تو نیارئے آیانی گورا نشانی یے گڑا گوْشنت کہ پرچہ چہ وتی نیمگءَ نہ سازئے ءُنیارئے نشانی یے؟ بگوش بیشک کہ من و ہمائی سرا رواں کہ وحی کنگ بیت پہ منءَ چہ منی پروردگارءِ نیمگءَ، اے روژنائیں دلیل اَنت چہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ، ءُہدایتے ءُرحمتے ہما قومءِ واستا کہ ایمان ءُیقین کاراَنت.

وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوْا لَهٗ وَاَنْصِتُوْا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿۲۰۴﴾

۲۰۴. ہر وہدیکہ قرآن وانگ بہ بیت گڑا آئرا پہ ہوشءُگوش گوش بدارات، ءُخاموش بئیت تاکہ شمئے سرءَ رحم کنگ بہ بیت[1].

---

(۱) اے آیتءِ شانءِ نزولءِ بابتءَ مفسریناني ہبر سک بازاَنت. چہ أبی ہریرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ مردماں نمازءِ تہا وت ماں وتءَ ہبرکت گڑا ہمے آیت نازل بوت. ءُچہ عبداللہ بن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ہمے روایت اِنت کہ مانمازءِ تہا یکّءَ دگرءِ نام گپت، ءُسلام دات گڑا ہمے آیت نازل بوت. (تفسیر ابن کثیر) ہر چی کہ بہ بیت، اے بابتءَ ہبر بازاَنت، ءُچہ درستاں جوانتریں ہبر امام رازیءِ ہبراَنت. آگوْشیت کہ اے آیت کافرانی ہمے ہبرءِ جوابءَ نازل بوت کہ آیاں گوْشت ﴿لَا تَسْمَعُوْا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُوْنَ﴾ کہ قرآنءَ گوش مہ دارات، ءُآئی وانگءِ تہاکوکاربکن اِت تاکہ شما گیش بہ بئیت. [سورۃ حم السّجدۃ: ۲۶] گڑا اللہءَ ہمے آیت نازل کت وہدیکہ قرآن وانگ بہ بیت گڑا گوشاں شانک بدئیت ہمائی نیمگءَ. ءُخاموش بہ بئیت تاکہ شمئے سرا رحم کنگ بہ بیت. (تفسیرالکبیر للإمام الرّازی). دلگوش. لہتےعالماں چہ ہمے آیتءَ دلیل زرتگ کہ جہری نمازانی تہا (کہ امام سَکّءَ وانیت) مقتدی امام پشتءَ ہچ مہ وانیت، بلکیں ہمائی وانگاں گوش بداریت. بلے اے آیت ایشی دلیل بوت نہ کنت پرچہ کہ صحیح احادیثانی تہا صاف آتگ کہ «**لاصلوٰۃ لمن لم یقرأ بفاتحۃ الکتاب**». نیست نماز ہرآمردمءَ کہ الحمد شریفءَ مہ وانیت. (صحیح البخاری، کتاب الأذان، باب وجوب القراءۃ للإمام والمأموم) ہمے پیمءَ لہتے حدیثانی تہا جہری نمازاں ہبوں الحمدءِ وانگءِ حکم صاف آتگ. عبادہ بن صامت رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ بیان فرمائینیت کہ: «**صلّٰی رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ الصّبح فثقلت علیہ القراءۃ فلمّا انصرف قال إنّی أراکم تقرؤن وراء إمامکم؟ قال قلنا یارسول اللہ إی واللہ قال فلا تفعلوا إلّا بأمّ القرآن فإنّہ لاصلوٰۃ لمن لم یقرأبہا**». عبادۃ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ گوشیت کہ واجہءَ مارا سہبءِ نمازوانینت گڑا آئی سرا وانگ گران بوت. وہدیکہ واجہءَ سلام دات گوشت ئے کہ منی خیالءَ شما امامءِ پشتءَ وان اِت گوں. ماگوْشت کہ ہؤ اے اللہءِ رسول! گڑا واجہءَ درّائینت: دگہ ہچ موان اِت بیدءِ الحمدءَ (بزاں الحمدءَ بوان اِت) پرچہ کہ نیست نماز ہرکسءَ کہ اے نہ ونت. (سنن أبی داود کتاب الصّلاۃ =

وَاذْكُرْ رَّبَّكَ فِيْ نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيْفَةً وَّدُوْنَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِّنَ الْغٰفِلِيْنَ ﴿۲۰۵﴾

۲۰۵. ءُیاد بکـن اِت وتی پروردگارءَ وتی دلءِتها په عاجزی ءُپه ترس، ءُبهرءِ تها گوں جهلیں آوازےءَ سـهب ءُبیـگاه. ءُمـه بـو چـه بے سدّاں.

اِنَّ الَّذِيْنَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَيُسَبِّحُوْنَهٗ وَلَهٗ يَسْجُدُوْنَ ﴿۲۰۶﴾ سجدة

۲۰۶. بے شـک هما کـه تـئی پروردگارءِ گورا ینت آ میـار نـه کـن اَنت چه آئی بنـدگی کنگءَ، ءُآئی پـاکیءَ بیـان کننـت ءُایـوکءَ هـمـائیءَ سجده کنند.

= باب من ترك القراءة فی صلاته بفاتحة الكتاب) امام خطابی گوْشـیت که ایشی سند جیّد اِنت، ءُایشی تها عیب نیست. (معالم السّنن للخطابی) امام دارقطنی وتی سنءِ تها گوْشیت که اے حدیث حسن اِنت، ءُایشی رجال درہا ثقه اَنت. (كتاب الصّلاة باب وجوب قراءة أم الكتاب فی الصّلاة وخلف الإمام) علّامه عبدالحی لکهنوی حنفی بیان فرمائینیت: (وقـد ثبت بحديث عبادة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وهوحديث صحيح قوىّ السّـند، أمر رسـول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بقـراءة الفاتحة للمقتـدى). بزاں عبادهءِ حدیث صحیح اِنت، ءُآئی سندمحکم اِنت که آئی تها واجهءَ مقتدیءَ ہوں الحمد شریف وانگءِحکم دات. نوں اگن چه اے گوسـتگیں آیتءَ امامءِ پشـتءَ الحمد نه وانگ مراد به بوتیں گڑا واجهءَ بجبر امامءِ پشتءَ الحمد وانگءِ حکم نه دات. چه ادا زانگ بیت که چه اے آیتءَ مراد الحمدءِ نه وانگ نه اِنت. (سعاية شرح وقاية) ایشی سرجمیں بیانءِ واستءَ منی نبشته کتگیں کتاب (بیا اِت نمازءِ رسولءَ وانیں) چارگ به بیت که اودا اے سرجمءَ بیان اِنت.

سُوْرَةُ الْأَنْفَالِ سورة الأنفال

سوره انفال مدینهءَ نازل بوتگ ءُآئی
هِتاد ءُپنج آیات ءُده رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ کہ آسک
باز مهربان ءُزبریں رحم کنوکے.

يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ ؕ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُوْلِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَصْلِحُوْا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۪ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗۤ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝۱

۱. ترا جست کنند غنیمتانی حکمءَ، بگوْش کہ مالءِ غنیمت اللّٰه ءُرسولءِ اَنت[1] نوں بترس اِت چہ اللّٰهءَ ءُصلح بکن اِت وت ماں وتءَ، ءُپہ وشّی فرمانبرداریءَ بکن اِت اللّٰه ءُآئی رسولءِ اگاں شمارا ایمان هست.

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوْبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيٰتُهٗ زَادَتْهُمْ اِيْمَانًا وَّعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ۝۲

۲. بیشک کہ مؤمن هما اَنت کہ وهدیکہ اللّٰهءِ نام گرگ بیت گڑا آیانی دل ترس اَنت، وهدیکہ وانگ بنت آیانی دیمءَ آئی آیات، گیش بیت آیانی ایمان[2]

(۱) ﴿الْأَنْفَالِ﴾ جمع اِنت. «نفل» آئی واحداِنت. اے هما مالءَ گوْشگ بیت کہ جنگءِ تها مسلماناں دست کپیت، ءُایشرا غنیمت هوں گوْشنت. «نفل» عربی زبانءِ تها زیادبینءَ گوْشنت. ایشرا نفل پمیشا گوْشگ بیت کہ اے پہ امّتءِ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یک زیادهیں بخششے کہ پہ پیسری ئیں امّتاں حلال ءُجائز نہ بوتگ. (فتح القدير للشوكاني، تفسير سورة الأنفال) ایشی سببءِ نزول بابتءَ عباده بن صامت رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بیان کنت کہ جنگءِ بدرءَ مالءِ غنیمتانی بهر کنگءِ ساهتءَ مئے میانءَ اختلاف بوت. هریک جماعتےءِ گوْشگ هَمیش اَت کہ ایشانی حقدار مائیں گڑا اللّٰه پاکءَ هَمے سورت نازل کت کہ آیانی بهرکنوک محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت، آهرچ وڑا کہ بلوٹیت بهراش بکنت، شما آیاں بهرکت نہ کن اِت. (مستدرك الحاكم، تفسير سورة الأنفال) امام حاکم گوْشیت کہ ایشی سند صحیح اِنت، امام ذهبی آئی همبراه داری کتگ. مالءِ غنیمتانی بهرکنگءِ سرجمیں بیان دیمترءَ آیت ۴۱ تها آیگی اِنت.

(۲) اے آیت هوں هَمے نیمگءَ رهشونی کنت کہ ایمانءِ تها کمی ءُگیشی بیت. همچوکہ انسان اللّٰهءِ ذکر =

ءُ آ ایوکءَ وتی پروردگارءِ سرا توکّل کننت.

الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ۝۳

۳. ہما کہ نمازءَ برجاہ داراَنت ءُچہ مئے داتگیں روزیءَ خرچ کننت.

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ حَقًّا ۭ لَهُمْ دَرَجٰتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ۝۴

۴. ہمیش اَنت کہ آ راستین ءُپدلیں ایماندار اَنت پہ آیاں درجہ ہست آیانی پروردگارءِ گورا ءُبخشش ءُعزّتی ئیں روزی ہست.

كَمَآ اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْۢ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ فَرِيْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ لَكٰرِهُوْنَ ۝۵

۵. ہنچو کہ درکت ترا تئی پروردگارءَ چہ تئی لوگءَ پہ حقّیں کارءَ[1]، ءُبے شک کہ مؤمنانی یک جماعتے پہ ایشی وش نہ اَنت[2].

يُجَادِلُوْنَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا يُسَاقُوْنَ اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُوْنَ ۝۶

۶. جیڑہ اِش کت گوں تو ماں حقّیں کارےءَ رند چہ ایشی کہ (حق) پدّر بوت گشئے کہ آ گلینگ ءُبرگ بوگءَ اَنت مرگءِ نیمگءَ، ءُ آ (پہ وتی چمّاں) ایشی گندگءَ اَنت.

وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّاۗىِٕفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّوْنَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُوْنُ

۷. ءُیاد بکن اِت ہما وہدا کہ اللہءَ شمارا وعدہ داتگ اَت چہ دوئیں جماعتاں یکّےءِ کہ آ شمئے دست ءَ کپیت[3] ءُشما ہمے دوست

= ءُعبادتءِ تہا سر ءُچیربیت ہمنچو آئی ایمان گیش بیت. ءُچنچوکہ انسان اللہءِ ذکر ءُعبادتءِ تہا سست ءُکمزور بیت ہمنچوآئی ایمانءِ تہا کمی کئیت.

(۱) بزاں ہنچوکہ مالءِ غنیمتانی بہرکنگءِ باریءَ مسلماناں جیڑہ کت گڑا اللہءَ آئی بہرکنگءِ گچینی اللہءِ رسولءِ دستءَ دات، ءُآیانی خیر ہمیشی تہایت. ہمے پیما تئی چہ مدینہءَ درایگ ءُگوں قریشءَ جنگ کنگءِ بابتءَ ہوں مسلماناں جیڑہ کتگ اَت. اداہوں مسلمانانی خیرہمے درایگءِ تہا یت. مطلب ہمیش اِنت کہ مسلمانانی خیر آیانی وت ماں وتءِ اختلاف ءُجیڑہ تہا نہ اِنت بلکیں اللہ ءُآئی رسولءِ فرمانبرداریءِ تہا اِنت.

(۲) بزاں آجنگ کنگءِ حقّءَ نہ اِتَنت. آیاں ہمے گوْشت کہ اے نزوریءَ گوں آیاں جنگ چوں بوت کنت؟ حق ہمیش اَت کہ حقّءِ پدّربوگءَ پد آیاں مخالفت مہ کتیں، ءُجہادءِ واستا آمادہ بہ بوتین اَنت.

(۳) اے آیتءِ تہا جنگءِ بدرءِ حال بیان بوگءَ اِنت کہ آچوں پیش آتک. مختصراً اے پیم اِنت. اے جنگ =

لَكُمْ وَيُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكٰفِرِيْنَ ۙ﴿۷﴾

داشت کہ بے سلاہیں (کاروان) شمئے دستءَ بہ بیت[۱] ءُاللّٰہءَ ہمے لوٹِتگ اَت کہ آ راست پیش بداریت حقّءَ پہ وتی ہبراں عُبہ گڈّیت کافرانی بن عُبیہءَ[۲].

لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُوْنَ ۙ﴿۸﴾

۸. تاکہ راست بکنت راستءَ، ءُدروگ بکنت دروگءَ توُری گناہ گار نارزا بہ بنت.

اِذْ تَسْتَغِيْثُوْنَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ اَنِّيْ مُمِدُّكُمْ بِاَلْفٍ مِّنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُرْدِفِيْنَ ۹﴿۹﴾

۹. یاد بکن اِت ہما وہدا کہ شما فریاد کنان کت گوں وتی پروردگارءَ، گڑا آئی قبول کت شمئے دعا. کہ من پہ شمئے کمکءَ دیم دیاں ہزار فرشتگ پد ماں پدا آؤکیں[۳].

= سال ۲ہجریءَ رمضان المبارک ماہءَ گوں مکّہءِ کافراں پیش آتک، ءُآکافرانی ءُمسلمانانی اوّلی جنگ اَت. مسلمان سئے صد ءُسیزدہ اِتنت. (صحیح البخاری، کتاب المغازی باب فی عدّۃ أصحاب بدر، ءُسنن الترمذی، أبواب السّیر، باب فی عدّۃ أصحاب بدر) ءُآیانی کل سواری ہفتاد ہشتر اِتنت. ابوسفیان (کہ اے وہدءَ مسلمان نہ اَت) آئی مستری ءُکماشیءَ مکّہءِ کافرانی سوداگریءِ یک کاروانے چہ شامءَ پہ مکّہءَ روگءَ اَت. چوکہ چہ مکّہءَ درایگءِ سابتءَ کافراں مسلمانانی مالءُمتاع زِتگ اِتنت، ءُآاِش تکلیف داتگ اِتنت پمیشا واجہءَ لوٹ اِت کہ ابوسفیانءِ کاروانءِ سرا لشکرکنگ بہ بیت، ءُبیرگرگ بہ بیت. مسلمان پہ ہمے نیتءَ چہ مدینہءَ دراتک اَنت، ءُاودا ابوسفیانءَ اے حال سربوت کہ مسلمان آئی سرا لشکر کنگ لوٹ اَنت. گڑا آئی وتی پیسری ایں راہ بدل کت، ءُمکّہءِ کافریں سردارانی نیمگءَ ہمے حال دیم دات، ءُآیانءَ گوشتءِ کہ پہ مئے نگہداریءَ یک لشکرے دیم بدئیت. ابوجہل یک لشکرے زرت ءُہمیشانی نیمگءَ دیم پہ بدرءَ رہادگ بوت. اودا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَءَ اے حال سربوت، واجہءَ ہمے چیز صحابیانی دیمءَ ایرکت، ءُآیانءَ چہ اللّٰہءِ اے وعدہءَ آگاہ کت کہ چہ اے دوئیں کارواناں یکّے الّمءَ شمئے دستءَ کئیت، بلے لہتے صحابیءَ ہمے شؤر دات کہ گوں ابوجہلءِ کاروانءَ جنگ کنگ مہ بیت بلکیں ابوسفیانءِ کاروانءِ رندا کپگ بہ بیت، ءُآدگہ صحابی ہمے ہبرءِ سرا وش بوت اَنت کہ گوں ابوجہلءِ کاروانءَ جنگ کنگ بہ بیت. بہرحال پداجنگ بوت، ءُایشی تہا کافرانی ہفتاد نفرکشگ بوت ءُہفتاد دزگیرکنگ بوت. (صحیح البخاری، کتاب المغازی، باب نمبر: ۱۰، شمارہ حدیث: ۳۹۸۶).

(۱) مراد ابوسفیانءِ کاروان اِنت کہ آیاں سلاح گوں نہ اَت. لہتے صحابیءِ واہش ہمیش اَت کہ ہمیشانی رندا کپگ بہ بیت.

(۲) بزاں اللّٰہءِ لوٹ ہمیش اَت کہ گوں کافراں جنگ بہ بیت تاکہ آیانی زور پہک بہ پرشیت ءُگار بہ بیت.

(۳) اے جنگءِ تہا مسلمان سئے صد ءُسیزدہ اِتنت. کافرانی لشکرسئے ہزار نزّیکءَ اَت. پدا مسلمان بے سلاح ءُنزور اِتنت. آیانی دیمءَ کافرانی گوراسلاح ءُسواری ہرچیز ہست اَت. گڑا مسلماناں اللّٰہءِ دربارءَ =

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهٖ قُلُوْبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝۱۰

۱۰. ءُاے (کمک) نہ کت اللہءَ بلے پہ وش ہبری دیگءَ، ءُ تاکہ دلجم بہ بنت پہ اِشی شمے دل[۱] ءُکمک ایوکءَ چہ اللہءِ نیمگءَ اِنت. بے شک کہ اللہ (چہ ہرکسءَ) گیش اِنت ءُخیر کارئے ءُحکمتانی واجہ انت.

اِذْ يُغَشِّيْكُمُ النُّعَاسَ اَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِّنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً لِّيُطَهِّرَكُمْ بِهٖ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطٰنِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰي قُلُوْبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْاَقْدَامَ ۝۱۱

۱۱. ءُیاد بکن اِت ہما وہدا کہ دؤر ئےدات شمئے سرءَ کوچنڈگ پہ آرام دیگءَ چہ وتی نیمگءَ[۲]، ءُایر ئے ریتک شمئے سرا چہ آزمانءَ آپ تاکہ شما را پاک بکنت گوں آئےءَ، ءُدور بکنت چہ شمئے سرا شیطانءِ پلیتیءَ، ءُتاکہ ڈڈبہ کنت شمئے دلاں ءُتاکہ میہ بکنت پہ آئی شمئے پاداں[۳].

= پہ کمکءَ فریاد ءُزاری کت، وت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یک تمبوءِ تہا گوں اللہءَ سک بازفریاد ءُزاری کت، ءُپہ مسلمانانی کامیابیءَ دعا لوٹ اِت. (صحیح البخاری کتاب المغازی) اللہءَ مسلمانی دعاگوں گپت، ءُہزار فرشتہ پدماں پدا آؤکیں پہ مسلمانانی کمکءَ دیم دات.

(۱) بزاں اگن اللہءَ بلوٹ اِتیں گڑا آئی بید ملائکتانی دیم دیگءَ ہنچوشمئے کمک کت بلے اللہءَ فرشتہ پمیشا دیم دات اَنت تاکہ شما پہک دلجم بہ بئیت. صحیح احادیثانی تہا صاف آتگ کہ فرشتیاں اے جنگءِ تہا وت بہرزرت گوں، ءُچہ وتی دستاں بازیں کافرے کُشت گوں، یا آیانی کشگءِ تہا کمک بوت اَنت. (بخار صحیح البخاری، کتاب المغازی، باب شهود الملائكة بدرًا).

(۲) اللہءَ اے کوچنڈگ مسلمانانی سرا پمیشا آؤرت تاکہ آیانی بار سبُک بہ بیت، ءُآیاں چیزے آرام ءُسکون نصیب بہ بیت.

(۳) عبداللہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا بیان فرمائینیت کہ وہدیکہ واجہ گوں وتی صحابیاں دیم پہ بدرءَ رہادگ بوت. اے میانءَ یک بلاپیں ریکستانے ہست اَت کہ آئی سرا روگ گران بوت، ءُدومی آپءِ تنگی ہوں ہست اَت. اللہ پاکءَ چہ آسمانءَ ہؤرگوَارینت ءُمسلمانانی اے مشکل آسان بوت. گوں اے ہؤرءَ زمین ہوں ڈڈبوت، ءُآئی سرا روگ آسان بوت. ءُآپءِ مسئلہ کہ ساریءَ ہست اَت آہوں جواں بوت. بمامسلمان کہ جُنب اِتنت آیاں وتءَ پاکءُصاف کت. ہمے پیمءَ شیطانءِ ہما وسواس کہ آئی مسلمانانی دلانی تہا دؤرداتگ اَت کہ شما ہشکءَ ہمیشی گوْش اِت کہ ما اللہءِ دوستیں، شما وچہ آپءَ زبہر اِت اللہءَ اے وسواس ہوں آیانی گارکت. (تفسیر ابن کثیر).

اِذْ يُوْحِيْ رَبُّكَ اِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ اَنِّيْ مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۭ سَاُلْقِيْ فِيْ قُلُوْبِ الَّذِيْنَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوْا فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوْا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ۝

۱۲. وہدیکہ حکم دیم دات تئی پروردگارءَ فرشتگانی نیمگءَ کہ من گوں شمایاں نوں مسلماناں محکم بکن اِت، زوت من دؤر دیاں کافرانی دلانی تہا بیم، نوں بجن اِت گردناں ءُبگڈّ اِت آیانی بندءُبوگاں[1].

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَاۗقُّوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۚ وَمَنْ يُّشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝

۱۳. اے پمیشا کہ آیاں مخالفت کتگ اللہ ءُآئی رسولءِ، ءُہر کس کہ مخالفتءَ بکنت اللہ ءُآئی رسولءِ، گڑا بے شک کہ اللہ سکّیں سزا دیوکے.

ذٰلِكُمْ فَذُوْقُوْهُ وَاَنَّ لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابَ النَّارِ ۝

۱۴. اے پہ شما اِنت نوں بہ چش اِت ایشیءَ. ءُبے شک کافرانی واستا اِنت عذاب دوزہءِ.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا لَقِيْتُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوْهُمُ الْاَدْبَارَ ۝

۱۵. اے مؤمناں وہدیکہ شما ڈیک وارت گوں کافراں جنگءِ میدانءَ گڑا آیاں پشت مہ دئیت[2].

وَمَنْ يُّوَلِّهِمْ يَوْمَىِٕذٍ دُبُرَهٗٓ اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزًا اِلٰى فِئَةٍ فَقَدْ بَاۗءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰىهُ جَهَنَّمُ ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝

۱۶. ءُہر کس کہ آیاں (کافراں) پشت بد نت آ روچءَ، بید (ہمائی) کہ آ پہ جنگءَ پشتءَ مان ترّینیت یا پہ باہوٹ بوگءَ وتی لشکرءِ تہا[3] نوں بے شک کہ آ برترّیت گوں اللہءِ

---

(۱) ﴿ بَنَانٍ ﴾: دست ءُپادانی بند ءُبوگاں گوْشنت، بزاں کافرانی دست ءُپادانی بند ءُبوگاں بجن اِت تاکہ آنہ زہم ءُتلوارجت بکن اَنت ءُنہ کہ تتک. بزاں نا گیگ بکن اِت ءُبکُش اِتش.

(۲) ﴿ زَحْفًا ﴾: دیم پہ دیم بوگءَ گوْشنت، بزاں وہدیکہ مسلمان ءُکافرجنگءِ میدانءَ دیم پہ دیم بہ بنت گڑا پشت دیگ ءُتچگءِ اجازت نیست بلکیں یک مزنیں گناہے. حدیثءِ تہاکئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: چہ ہفت نیست ءُنابود کنوکیں چیزاں وتءَ دوربدار اِت. چہ آیاں یکّے جنگءِ ساہتءَ پشت دیگ ءُتچگ اِنت. (صحيح البخاري، كتاب الوصايا، باب قول الله تعالى: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا... ﴾).

(۳) اے آیتءِ تہا ہمیشی بیان اِنت کہ اے چیز دو وہدءَ جائز اِنت: ﴿ مُتَحَرِّفًا ﴾ تَحَرُّف . گوْشنت وتءَ یک کرکنگءَ، بزاں جنگءِ تہا جنگی قانون ءُرہبندءَ یا دشمنءِ ریپینگءِ ہاترا مردم اناگہءَ وتءَ چہ دشمنءَ یک کِربکنت تاکہ دشمن ہمیشی بزانت کہ آچگءَ اِنت پدا یکدم وتی وارءَ وش بکنت ءُاناگہءَ آئی =

نـاراضیءَ، ءُآئی جاگـہ دوزہ اِنت ءُ آ سـلّیں جاگہے.

فَلَمْ تَقْتُلُوْهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى ۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِيْنَ مِنْهُ بَلَآءً حَسَنًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۱۷

۱۷. نـوں شـما آ نـہ کشـتگ اَنـت بلکـیں آ حقیقتءَ اللّٰہءَ کشـتگ اَنت. ءُ(حقیقتءَ) تـو دۆر نہ دات (پنجہے خاک) وہدیکہ تو دۆر دات بلے اللّٰہءَ دۆر دات[۱] تاکہ احسان ءُانعام بکنت مؤمنانی سرا چہ وتی نیمگءَ وشـیں انعام[۲] بے شک کہ اللہ زبریں گوش داروک ءُ مزنیں زانوکے.

ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوْهِنُ كَيْدِ الْكٰفِرِيْنَ ۱۸

۱۸. اے وَ پـہ شـما اَت، (بزان اِت) کہ اللہ شُـل ءُکمزور کنوک اِنت کافرانی مکرءَ.

اِنْ تَسْتَفْتِحُوْا فَقَدْ جَاۗءَكُمُ الْفَتْحُ ۚ وَاِنْ تَنْتَهُوْا

۱۹. اگاں شـما فیصلہ لوٹ اِت گڑا بے شـک کہ شـمئے گورا فیصلـہ آتکگ[۳] ءُاگاں شـما

= سرا اُرُش بکنت اے جائز اِنت. بلکیں برے برے الّمی بیت. دومی صورت تَحَیُّز اِنت: تَحَیّز گوشـنت پناہ گرگءُباہوٹ بوگءَ. بزاں یک مجاہدے جنگ ساہتءَ میدانءِ تہا ایوکءَ پشت کپت گڑا چہ میدانءَ یک کربہ بیت تاکہ گوں وتی لشـکرءَ ہوربہ بیت، ءُہمایانی ہورا پدا دشمنءِ سراوار بکنت. اے یک کربوگ ہوں جائز اِنت پرچہ کہ چہ ایشی مقصد تچگ نہ اِنت بلکیں وارءِ وش کنگ اِنت.

(۱) جنـگءِ بدرءِ روجءَ واجـہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چنکے خاک زرت ءُکافرانی دیمءَ جـت اَنت گڑا آیانی چم چہ خاکءَ پربـوت اَنت. لہتے روایتانی تہا کئیت کہ واجہءَ یک چنکے پچُـک زرت ءُآیانی دیمءَ جت. اللّٰہءَ ایشـانی تہا یک ہنچیں اثرے مان کت کہ آیانی چم تہار بوت اَنـت، ءُآیاں مئیم نہ کت. اے معجزہ کہ آوہدا چہ اللّٰہءِ کمکءَ ظاہربوت پہ مسـلماناں یک بلاہیں کمکے جوڑ بوت. اللّٰہ پاک ہمیشی بابتءَ بیان کنت کہ اے خاک ءُپچک تودۆر داتگ اَنت بلے ایشـانی تہا اثرما مان کت. اگں ایشانی تہا ما اثرمان مہ کتیں گڑا ایشانی دۆردیگ پچ کارءَ نیاتک. بزاں حقیقتءَ اے کارءِ کنوک مابوتگیں نہ کہ شما.

(۲) ﴿ بَلَآءً ﴾ ادا بمعنیٰ نعمت اِنت. بزاں اللّٰہءَ اے چیزانی سـببءَ مسلمانانی سرا بلاہیں احسانے کنگ لوٹ اِت. (تفسیرقرطبی).

(۳) مراد مکّہءِ کافراَنت. روایتانی تہا کئیت کہ ابوجہل ءُمکّہءِ ایدگہ سرداراں چہ مکّہءَ درایگءِوہدا ہمے دعا لـوٹ اِت کہ اے اللّٰہ چہ ما ہرکس کہ تئی نافرمان اِنت، ءُچہ تچکیں راہءَ ردِانت آئرا باندءَ نیسـت ءُنابود بکن. اللّٰہءَ کافرانی اے مراد پورہ کت، ءُآیانی دعا گوں گپت. ءُآمسلمانانی دستءَ نیست ءُنابود بوت اَنت.

فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ ۚ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ ۙ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾

بس بکن اِت، گڑا پہ شما بہتر اِنت ءُاگاں شما پدا ہنچوش بکن اِت ما ہم پدا ہنچوش کنیں[1]، ءُشمئے کارءَ ہچ آتک نہ کنت شمئے لشکر ستَر باز بہ بیت. ءُبے شک کہ اللہ گوں مؤمنان اِنت.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾

۲۰. اے مؤمناں پہ وشّیءَ اللہءِ فرمانبرداریءَ بکن اِت ءُآئی رسولءِ، ءُدیماں تاب مہ دئیت چہ آئی وہدیکہ شما اشکنگ اِت.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾

۲۱. ءُمہ بئیت ہمایانی پیما کہ گوشت اِش کہ ما اشکت ءُآ گوش نہ دارانت[2].

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾

۲۲. بے شک کہ سِلْ ترین جانور اللہءِ نزّیکءَ ہما کرّ ءُگنگ اَنت کہ آ سر پد نہ بنت[3].

وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ ۖ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

۲۳. ءُاگاں اللہءَ بزانتیں آیانی تہا چیزی خیربست گڑا آئی اشکنا ئینت اَنت[4]، اگاں آیانءَ بِشکنا ئینیت پدا ہم پشتءَ مان دینت ءُتچ اَنت[5].

---

(۱) بزاں اگن شما چہ اے جنگءَ سبق زرت، ءُکفرءِ راھش ویل کت گڑا اے پہ شما باز جوان اِنت. اگن نہ شما پدا گوں مسلماناں دیم پہ دیم بوت اِت گڑا ماہیوں پدا آیانی کمکءَ کائیں، ءُشمارا پیسری ایں وڑا نیست ءُنابود کنیں.

(۲) بزاں اشکُنگءَ رند عمل نہ کنگ کافرانی رہبند اِنت شما چہ ایشی وتءَ دوربدار اِت.

(۳) ﴿الدَّوَابِّ﴾ جمع اِنت، «دَابَّة» آئی واحد اِنت. اے زمینءِ سرا گردوکیں جاندارا ءُساہ داراں گوْشنت. مراد درپیں مہلوک اَنت. بزاں آمردم کہ حقّءِ گوش دارگءِ باریءَ کرّاَنت، ءُآئی گوْشگءِ باریءَ گُنگ اَنت، ءُآئی فہمگءِ باریءَ عقل اِش کارنہ کنت گڑا آ دنیاءِ گُنْدگ تریں مہلوک اَنت. ہمے چیز سورۃ الأعرافءِ آیت ۱۷۹تہا بیان اِنت.

(۴) بزاں آیانی گوشدارگے فائدہ مند کتگ اَت، ءُآیانءَ جوانیں فہمے داتگ ءُبخشاتگ اَت بلے چوکہ آیانی دلانی تہا حقّءِ طلب ءُلوٹ نیست اَت پمیشا آچہ فائدہ مندیں گوش دارگءَ زبہرکنگ بوت اَنت.

(۵) بزاں اگن اللہءَ آیاں جوانیں فہم ءُزانتے بداتیں پداہیوں آیانی دلءِ سیاہی، ءُضدّ ءُکینگ چہ گنجیں =

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اسْتَجِيْبُوْا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُوْلِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيْكُمْ ۚ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَحُوْلُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهٖ وَاَنَّهٗٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ۲۴

۲۴. اے مؤمناں ہبرءَ بہ گر اِت اللہءِ، ءُرسولءِ وہدیکہ شمارا توار بر بدنت پہ ہنچیں کارےءَ کہ آ شما را زندگی بخشیت[۱] ءُزبر بزان اِت کہ اللہ کئیت میانءَ انسانءِ، ءُآئی دلءِ[۲]، ءُبیشک اے کہ ہمائی گورا شما مچ کنگ بئیت.

وَاتَّقُوْا فِتْنَةً لَّا تُصِيْبَنَّ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْكُمْ خَآصَّةً ۚ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۲۵

۲۵. ءُبترس اِت چہ ہنچیں فسادےءَ کہ آنہ کپیت چہ شما ایوکءَ ہما مردمانی سرا کہ ظلم اِش کتگ[۳] ءُجواں بزان اِت کہ اللہءِ عذاب سکّ اِنت.

= کفر ءُنافرمانیانی سببءَ ہماجاگہءَ سربوتگ اَت کہ آیاں پدا ہوں چہ حقّءَ دیم تاب دات، ءُآئی زورگءِ واستءَ راہ اِش نہ برّات.

(۱) بزاں چہ اللہ ءُآئی رسولءِ ہبرانی زورگءَ مردمءِ مرتگیں دل زندگ بیت، ءُمردم دنیاءِ تہا سکون ءُآرام بیت، ءُآخرتءَ آئیءَ وش حالیں زندگی ہے دست کپیت.

(۲) بزاں گوں روحءِ قبض کنگءَ. مطلب ہمیش اِنت کہ چہ ایشی بیہال مہ بئیت کہ شمارا یک روچے مرگی اِنت، پمیشا وتی زندگیاں پہ سُد بگوْازین اِت کہ ایشی بابتءَ قیامتءَ جست کنگ بیت. ءُایشی یک معنایے ہمے کنگ بوتگ کہ شماوتی دلا نی مالک وت نہ اِت. اے دل اللہءِ دستءَ اَنت. بیدءآئی مشیّت ءُلوٹءَ ہچ بوت نہ کنت. ہنچوکہ حدیثءَ کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: بنی آدمءِ دل دربا یک دلےءِ پیمءَ رحمانءِ دو لنککانی میانءَ اَنت. ہرنیمگءَ کہ بلوئیت آیاں تاب دنت. پدا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ہمے دعا لوٹ اِت «اَللّٰهُمَّ مُصَرِّفَ الْقُلُوْبِ صَرِّفْ قُلُوْبَنَا عَلٰى طَاعَتِكَ» اے دلانی چکرّینوک مئے دلاں وتی فرمانبرداریءِ نیمگءَ بہ چکرّیں. (صحيح مسلم كتاب القدر باب تصريف الله تعالى القلوب كيف شاء).

(۳) چہ اے فتنءَ مراد ہما مصیبت ءُعذاب اَنت کہ آچہ امر بالمعروف ءُنہی عن المنکر نہ کنگءِ سببءَ نافرمان ءُفرمانبردار درستانی سرا کاینت. حذیفة بن الیمان رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت کنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: منءَ ہماذاتءِ سوگند اِنت کہ منی جان ہمائی دستءَ اِنت کہ الّمءَ شما نیکی ےحکمءَ بدئیت، ءُچہ بدیءَ منَہ بکن اِت. اگن نہ گڑا نزّیک اِنت کہ اللہ شمئے سرا چہ وتی نیمگءَ عذابے دیم بدأنت، پدا شما دعا لوٹ اِت، ءُشمئے دعا قبول نہ بنت. (سنن الترمذی، أبواب الفتن، باب ماجاء فی الأمربالمعروف والنهی عن المنكر) شیخ البانی رَحِمَهُ اللّٰهُ اے حدیث حسن گوْشتگ. چہ اے آیت ءُحدیثءَ زانگ بیت کہ امر بالمعروف ءُنہی عن المنکر چوں الّمی اِنت. مستریں امر بالمعروف توحیدءِ نیمگءَ دعوت دیگ اِنت. ءُمستریں نہی عن المنکر چہ شرک ءُبدعتءَ منَہ کنگ اِنت.

وَاذْكُرُوْٓا اِذْ اَنْتُمْ قَلِيْلٌ مُّسْتَضْعَفُوْنَ فِي الْاَرْضِ تَخَافُوْنَ اَنْ يَّتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَاٰوٰىكُمْ وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهٖ وَرَزَقَكُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُیاد بکن اِت ہما وہدا کہ شما سک کمُّک اِتت، ءُنزورکنگ بوتگ اِتت ماں ملکءِ تہا، ءُترستگ اِت اے کہ بچا مپ اَنت شمارا مردم[1] نوں آئی شمارا جاگہ دات ءُشمارئے قوّت دات پہ وتی کمکءَ ءُشمارئے پاکیں روزی دات، تاکہ شما شکرءَ بگر اِت[2].

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَخُوْنُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ وَتَخُوْنُوْٓا اَمٰنٰتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. اے ہما مردماں کہ آیاں ایمان آوُرتگ غداری مکن اِت گوں اللہ ءُآئی رسولءَ[3]، ءُنہ وت ماں وتءِ امانتانی تہا[4] ءُحال ایش اِنت کہ شما زان اِت.

وَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿۲۸﴾

۲۸. ءُجواں بزان اِت کہ شمئے مال ءُچک چکاس اَنت[5]، ءُبے شک کہ اللہءِ گورا مزنیں ثواب ہست.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّكُمْ فُرْقَانًا وَّيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۭ

۲۹. اے ہامردماں! کہ آیاں ایمان آوُرتگ اگاں شما بترس اِت چہ اللہءَ گڑا کنت شمئے تہا

(۱) ادا مکّی زندگیءِ نیمگءَ اشارہ بوگءَ اِنت کہ آوہدا مسلمان سک نزور اِتنت.

(۲) مدینہءِ تہا اللہءَ مسلماناں کامیابی دات، ءُآہرچ پیمءَ وش حال کت اَنت.

(۳) گوں اللہ ءُآئی رسولءَ غداری کنگ ہمیش اِنت کہ مردم ظاہرءَ وتءَ آیانی فرمانبردار پیش بداریت، ءُایوکءَ آیانی نافرمانیءَ بکنت، ءُآیانی فرائضانی تہا کوتاہی بکنت، ءُچہ آیانی منّہ کتگیناں وتا مہ داریت.

(۴) بزاں اگں یک مردمے یکّےءِ گورا امانتے ایربکنت گڑا مردم آامانتءِ تہا غداری مکنت، اے منافقی صفتے ہنچوکہ حدیثءِ تہا منافقانی یک صفتے ہمے آتکگ کہ (**وإذا اؤتمن خان**) ہمیکہ آئی گورا امانتے ایرکنگ بہ بیت آآئی تہا خیانت کنت. (صحیح البخاری، کتاب الإیمان باب علامات المنافق).

(۵) گیشتر ہمے پیم اِنت کہ مردم مال ءُچکّانی سببءَ تکبّرءِ تہا کئیت، ءُچہ اللہءَ پہک بیہال بیت. اے یک تباہی یے. ہمے بابتءَ دگہ جاگہے اللہ فرمان کنت ﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴾ کہ اے ایمانءِ ہدابنداں! چومہ بیت کہ شمارا شمئے مال ءُدولت ءُچک ءُنماسگ چہ اللہءِ یادءَ بے سد ءُبے خبربکن اَنت. ہرکسءَ کہ اے پیم کت گڑا ہمیش اَنت تاوان بار. [سورة المنافقون: ۹].

وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿٢٩﴾

فیصلهے، ءُدور کنت چه شما شمئے گناہاں ءُشمارا بخشیت[1] ءُاللّٰه مزنیں مهربانے.

وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِيُثْبِتُوْكَ اَوْ يَقْتُلُوْكَ اَوْ يُخْرِجُوْكَ ؕ وَيَمْكُرُوْنَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ ؕ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمٰكِرِيْنَ ﴿٣٠﴾

۳۰. (ءُیاد بکن اِت) هما وهدا که مکر کنان بوت اَنت تئی خلافءَ کافر که ترا بندیگ بکن اَنت یا شهید بکن اَنت یا (چه مکّهءَ) در بکننت[2] ءُآیاں مکر کت ءُاللّٰهءَ هم تد بیر کت[3] ءُاللّٰهءِ تدبیر چه هرکسی تدبیرءَ جوانتر اِنت.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا قَالُوْا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَآءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَآ ۙ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ

۳۱. همے که وانگ بنت آیانی دیما مئے آیات گوشنت که ما اش کت. ءُاگاں ما بلوٹ اِتیں گڑا ما هم اے پیما گوشت کت[4]، نه

(۱) اے آیتءِ تها تقوٰی ءُاللّٰه ترسیءِ شان بیان بوگءَ اِنت. تقوٰی معنیٰ ہمیش اِنت که اللّٰهءِ حکمانی سرا عمل کنگ به بیت ءُچه آئی منّه کتگیں چیزاں پهریزکنگ به بیت. «فُرْقَان» لهتینءَ مراد نجاتءُ کمک کتگ. ءُلهتےءَ بمعنٰی الفرقان بین الحق والباطل. بزاں اللّٰه پهریز گاراں ہنچیں روشنائیءِ دنت ءُبخشیت که په آئی حق ءُباطلءِ میانءَ فرق کت کنند. ہرچی به بیت متّقی ءُپهریزگارءِ واستاالله دریں مشکلاں آسان کنت. ہنچوکه یک جاگهے فرمان اِنت ﴿ وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مَخْرَجًا ۝ وَّيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ﴾ هرکس که چه اللّٰهءَ بترسیت اللّٰه آئی دراں پچ کنت. ءُآئیءَ روزی دنت چه ہمودا که آئی تگ ءُگمانءَ نیست اِنت. [سورة الطّلاق: ۲-۳] ہمے سورتءِ دیمترءَ اللّٰه بیان کنت که ﴿ وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مِنْ اَمْرِهٖ يُسْرًا ﴾ [سورة الطلاق: ۴] هرکس که چه اللّٰهءَ بترسیت اللّٰه آئی کاراں په آئی آسان کنت.

(۲) ادءَ هما مکرءِ نیمگءَ اشاره بوگءَ اِنت که مکّهءِ کافراں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ بابتءَ جوڑکت ءُتهینت. یک شپے آدرہا دارالنّدوهءِ تها مچ بوت اَنت، ءُہمے بابتءَ شوراش کت. گُڈی فیصله ہمے ہبرءِ سرا بوت که چه هرقبیلهءِ نوجواناں یک یکے ہوربه بیت، ءُمحمّدءَ شهید بکنند.

(۳) گڑا یک شپے اے دریں نوجوان واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ لوگءِ دُنّءَ مچ بوت اَنت، ءُہمے ودارءَ اودا اوشتات اَنت که واجه درکییت ءُآئیءَ شهید بکنند. اللّٰهءَ جبریل عَلَيْهِ السَّلَام دیم دات، آئی اتک ءُواجهءَ چه کافرانی مکرءَ سرید کت. واجه شپءَ شپ چه لوگءَ دراتک، ءُدرایگءِ وہدءَ واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ چنکے خاک زرت ءُآیانی دیمءَ جت. گڑا آکوربوت اَنت ءُچه واجهءِ درایگءَ سرپدنه بوت اَنت. اللّٰهءِ پیغمبر گوں ابوبکر صدّیق رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ءِ ہمبراہیءَ چه مکّهءَ دراتک. چیزے وہدءَ غارءِ ثورءِ تها جلّ اِتنت، پدا مدینهءَ شت ءُسربوت اَنت. (ایشی سرجمیں بیان تفسیر ابن کثیرءَ چارگ به بیت).

(۴) اے کافرانی دروگ اِتنت که اگں مابلوٹ اِتیں ماہوں اے پیمیں آیات آؤرت کت. قرآنءَ باز جاہءَ ایوکءَ =

اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۳۱﴾

اَنت اے بلے پیسری ایں مردمانی کسّہ ءُداستان.

وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَآءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۳۲﴾

۳۲. وہدیکہ گوشت اِش کافران کہ اے اللہ اگاں حق ہمیش اِنت چہ تئی نیمگءَ گڑا بگواریں مئے سرءَ سنگ چہ آزمانءَ یا بیار مئے سرا تورینوکیں عذابے[1].

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ فِيْهِمْ ۚ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُوْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. ءُہجبر اللہ آیاں عذاب نہ دنت داں تو آیانی تہائے،[2] ءُہجبر اللہ آیاں عذاب نہ دنت اے حالتءَ کہ آ بخشش لوٹ اَنت[3].

وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّوْنَ عَنِ

۳۴. ءُآیانی تہا چے ہست کہ آیاں اللہ عذاب مہ

= آیاں نہ بلکیں دریں انس ءُجنّاں ہمے چیلنج داتگ ﴿فَاْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّنْ مِّثْلِهٖ﴾ کہ قرآنءِ پیمیں یک سورتے بیاراِت [سورة البقرة: ۲۳] بلے نہ پیسرءَ کسّءَ آوُرت کتہ، ءُنہ انگتءَ کس آوُرت کنت. اے قرآنءِ حقّانیت ءُراستیءِ یک مزنیں دلیلے کہ آئی پیمیں یک آیتے ہوں کس آوُرت نہ کنت.

(۱) بائد ہمیش اَت کہ آیاں اے پیم بگوْشتیں کہ اے اللہ اگں اے قرآن برحقّ اِنت، ءُتئی دیم داتگیں اِنت گڑا مارا ایشی رندگیری کنگءِ توفیقءَ بدئے. بلے آیاں اے پیم نہ گوْشت بلکیں اے ہبرءِ بدلءَ اللہءِ عذاب اِش گچیں کت اَنت کہ ماتباہ بئیں بہ بئیں بلے محمّدءِ رندگیریءَ نہ کنیں. زانگ بیت کہ ایشانی بدبختیءَ حد کتگ اَت. ءُآپہکیں جاہلءُبے عقل اِتنت.

(۲) ابوجہل (ءُایدگہ کافراں) ہمے گوشت کہ اگں محمّد پہ حقّ اِنت گڑا مئے سرا عذاب دیم بدئے. اللہءَ ہمے ہبرءِسرا اے آیت نازل کت کہ تئی زندا (اے محمد ﷺ) اللہ ایشاں عذاب نہ دنت. (صحيح البخاري، تفسير سورة الأنفال).

(۳) بزاں داں اے کافر وتی طوافءِ تہا غُفْرَانَكَ وان اَنت ءُبخشش لوٹ اَنت اللہ آیاں پہکءَ پہک عذاب نہ دنت کہ آدرہا نیستءُنابود بہ بنت. چہ ایشی زانگ بیت کہ چہ بازیں کافرانی دستءَ دنیاءِ تہا لہتے ہنچیں نیکیں کاربیت کہ دنیا تہا آیانی چہ عذابءَ بچّگءِ سبب بنت. لہتینءَ مسلمان مراد زرتگ اَنت. بزاں داں کافرانی تہا بخشش لوٹوکیں مسلمان ہست اللہ آیاں عذاب نہ دنت. عبداللہ بن عبّاس رضی اللہ عنہما ہمے آیتءِ تفسیرءَ بیان کنت کہ شمئے تہا چہ عذاباں رکّگءِ دوسبب ہست بوتگ. یکّے شتگ (مراد واجہ ﷺ اِنت کہ وفات بوت) ءُدومی سبب ہست اِنت. ءُآاستغفار وانگ ءُبخششءِ لوتگ اِنت. (تفسیر ابن کثیر) اداچہ عذابءَ یکپارگی تباہ بوگ مراد اِنت کہ چہ آئی قومانی قوم نیست ءُنابود بنت. بزاں اللہ بخشش لوٹوکیں قوماں یکپارگی تباہ نہ کنت.

الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوْٓا اَوْلِيَآءَهٗ ؕ اِنْ اَوْلِيَآؤُهٗٓ اِلَّا الْمُتَّقُوْنَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۳۴﴾

دنت[1] ءُآیانی حال ہمیش اِنت کہ آ دار اَنت مردمانءَ چہ با حرمتیں مسیتءَ حالانکہ آآئی متولّی نہ اَنت، آئی متولّی ایوکءَ پرہیز گار اَنت بلے آیانی گیشتریں نہ زان اَنت.

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَآءً وَّتَصْدِيَةً ؕ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. ءُنیست اَنت آیانی نماز اللهءِ لوگءِ گورا بید سیٹی جنگ ءُچاپءِ جنگءَ[2] نوں بہ چش اِت عذابءَ پمیشا کہ شما کفر کتگ.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ فَسَيُنْفِقُوْنَهَا ثُمَّ تَكُوْنُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُوْنَ ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِلٰى جَهَنَّمَ يُحْشَرُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. بے شک ہما مردم کہ کافر بوتگ اَنت آخرچ کنںت وتی مالاں پہ مردمانی دارگءَ چہ اللهءِ راہءَ[3]، نوں الّمءَ خرچ کنںت وتی مالاں، پدا بنت پہ آیانی سرءَ پشومانی ءُافسوس کنگءِ سبب، پدا شکست دیگ بنت. ءُہما کہ کافر بوتگ اَنت دوزہءِ نیمگءَ مچ کنگ بنت.

---

(۱) اے آیت پیسری ئیں آیتءِ مخالف نہ اِنت پرچہ کہ اوداچہ عذابءَ یکپارگی تباہ بوگ مراد اِنت. ءُادا چہ عذابءَ ایدگہ کسان کسانیں عذاب مراد اَنت کہ آچہ ایدگہ نافرمانیانی سببءَ مردمانی سراکاینت. یاچہ ایشی آخرتءِ عذاب مرادانت، ءُچہ آئی دنیائی عذاب. بزاں اللہ آیاں دنیاءِ تہا یکپارگی ہلاس کنگءِ عذاب نہ دنت بلے آخرتءَ الّمءَ عذاب اِش دنت ہنچوکہ عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوشتگ: مفسر قتادہ اے دوئیں آیات اے پیم تطبیق داتگ اَنت کہ عذاب نہ دیگءِ واستءَ اللہءَ ہما دوئیں شرط کہ ایرکتگ اِتاں آپیسرا کافرانی تہا ہست اِتاں. بزاں پیغمبر ہم آیانی تہا ہست ءُحیات اَت، ءُاستغفار وانگ ءُبخشش لوٹگءِ عادت ہوں آیانی تہا ہست اَت. رندا کہ پیغمبرءَ وفات کت، ءُبخشش لوٹگ آیاں ویل کت گڑا آعذابءِ حقدار بوت اَنت. (تفسیر ابن کثیر، ءُتفسیر الکبیر للرّازی).

(۲) بزاں اللهءِ بیت کہ نماز ءُعبادتءِ جاگہ اِنت اے کافر ءُمشرکاں ہمودا سیٹی ءُچاپ جت. آیانی لوٹ ہمیش اَت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اودا کہ قرآن وانیت آمردمانی گوشاں مہ کپیت، ءُہما مسلمان کہ اودا نماز وان اَنت آیانی نماز بیکاربہ بنت، ءُآوتی نمازاں جوان جوانءَ کت مکن اَنت.

(۳) بزاں کافر وتی ما لاں چہ اللهءِ راہءَ مردمانی منَہ کنگءِ واستا خرچ کنںت، ءُہمیشی گمان کنںت کہ ماپہ ہمیشی اللهءِ نورءَ بزاں اسلامءَ چیرتّرینیں بلے ایشی بزاں اَنت کہ اللهءِ دین دیمءَروگءِ واستا آتکگ نہ کہ پشتءَ کنزگءِ واستا.

لِيَمِيْزَ اللّٰهُ الْخَبِيْثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَ يَجْعَلَ الْخَبِيْثَ بَعْضَهٗ عَلٰى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهٗ جَمِيْعًا فَيَجْعَلَهٗ فِيْ جَهَنَّمَ ؕ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. تاکہ جتاءُ دورا بکنت اللہ ناپاکءَ چہ پاکینءَ، ءُکنت ناپاکءَ یکّءَ دگرءِ چکّءَ، پدا یکجا مُچ کنت درستاں رندا دؤر دنت آیاں دوزءِ تہا[1]، ہمیش اَنت ماں نقصانءِ تہا کپوک.

قُلْ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ يَّنْتَهُوْا يُغْفَرْ لَهُمْ مَّا قَدْ سَلَفَ ۚ وَ اِنْ يَّعُوْدُوْا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. بگوْش کافراں کہ اگاں آ بس بکنند گڑا بخشگ بنت آیانی گوْستگیں گناہ درہا[2]، ءُاگاں پدا ہنچوش کنند گڑا گوستگ ءُشتگ راہبند پیسری اِینانی[3].

وَ قٰتِلُوْهُمْ حَتّٰى لَا تَكُوْنَ فِتْنَةٌ وَّ يَكُوْنَ الدِّيْنُ كُلُّهٗ لِلّٰهِ ۚ فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ بِمَا

۳۹. ءُجنگ بکن اِت گوں آیاں داں ہما وہدا کہ پشت مہ کپیت ہچ فساد ءُبمانیت ایوکءَ اللہءِ دین ءُدستور[4] نوں اگاں آ بس

(۱) اے دوری ءُجتائی یاوقیامتءَ بیت کہ بدبخت ءُنیک بخت چہ یکّءَ دگرءَ جتاکنگ بنت ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُوْنَ ﴾ [سورۃ یٰسٓ: ۵۹] کہ اے گنہگاراں مروچی دورابہ بئیت. پداکافر ءُمشرک ءُنافرمان درہا یک برا دوزءَ دؤردیگ بنت. یا اے جتائی ءُدوری دنیاءِ تہابیت. ءُلام ادا تعلیلءِ واستءَ اِنت. بزاں کافراں ما اے دنیاءِ تہا مال خرچ کنگءِ ءُگوں مسلماناں جنگ کنگءِ واستا وہد دئیں، ءُچہ ہمیشانی سببءَ آیاں چکّاسیں تاکہ اے پدّربہ بیت کہ پہ دلیں مؤمن کجام اَنت ءُمنافق کجام اَنت، ءُپدا اللہ آیاں ادا ہوں یکجاہ کنت ءُدوزءَ ہوں یکجاہ اِش کنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) اے آیتءِ تہاکافراں شوق دیگ بوگءَ اِنت کہ اگں آکفرءَ ویل بکن اَنت ءُاسلامءَ بزور اَنت گڑا کفرءِ حالتءَ آیانی کتگیں گناہ درہا بخشگ ءُپہل کنگ بنت ہنچوکہ یک حدیثءِ تہاکئیت **(أنّ الإسلام يهدم ماقبله)** کہ اسلام ساری ایں درہیں گناہاں گارکنت. (صحیح مسلم کتاب الإیمان، باب الإسلام یهدم ماقبله) ءُدگہ حدیثے تہا فرمان اِنت: ہرکسءَ کہ گوں اسلام قبول کنگءَ نیکیءِ راہءُربند گچین کت آئی جاہلیّت (ءُکافری) حالتءِ کتگیں عملانی سرا گرفت نہ بیت. ءُہرکسءَ کہ گوں اسلام قبول کنگءَ بدیءِ ربند گچین کت آئی پیسری ایں ءُرندی ایں درہیں عملانی سراگرفت بیت. (صحیح مسلم، کتاب الإیمان باب من أحسن فی الإسلام فلا یؤاخذ بما عمل فی الجاهلیة).

(۳) بزاں اگں کافری رہبنداِش ویل نہ کت گڑا چہ پیسری ئیں کافراں بیہال مہ بنت کہ وہدیکہ آیاں پیغمبر دروگ بند کت اَنت گڑا اللہءَ چوں عذاب دات اَنت. اے پیمینانی آسر پہ بُن نیست ءُنابودی اِنت.

(۴) چہ ﴿ فِتْنَةٌ ﴾ مراد کفرءُشرک اِنت. بزاں تاہما وہدا گوں کافراں جہاد بکن اِت کہ شرکءُ کفر پہک گاربہ بیت، ءُدینءِ اسلام آدگہ درہیں ردیں دینانی سرا گیش بہ بیت.

يَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿۳۹﴾

بکن اَنت گڑابے شک کہ اللہ آیانی کاراں گندگءَ اِنت[۱].

وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰىكُمْ ۭ نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيْرُ ﴿۴۰﴾

۴۰. ءُاگاں دیم اِش تاب دات اَنت گڑا زبر بزان اِت کہ اللہ شمئے دوست اِنت. چونیں جوانیں دوستے! ءُچونیں جوانیں مددگارے![۲].

وَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهٗ وَلِلرَّسُوْلِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۙ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ

۴۱. ءُجواں بزان اِت ہرچیکہ شما چہ غنیمتءَ حاصل کتگ[۳]، نوں بے شک اللہ ئیگ اِنت آئی پنچک ءُآئی رسولءِ، ءُنزّیکیں رشتہ دارانی واستا، ءُچوریانی واستا ءُغربیانی واستا ءُرہ گوْزانی واستا[۴] اگاں شمارا ایمان

(۱) بزاں وہدیکہ آیاں کافری راہءُرہبند ویل کت ءُسرظاہرا اسلام اِش زرت گڑا شما آیانی خلافءَ جنگ مکن اِت. پشت کپت آیانی دلءِ ہبر کہ آپہ دلءُصدق مسلمان بوتگ اَنت یانہ؟ ایشی فکرءَ مکن اِت. اے چیز اللہءِ دستءَ اِنت. آانسانءِ ظاہرین ءُچیریں درستاں زانت.

(۲) بزاں شمئے دشمنانی مقابلہءَ شمئے کمک کنوک ءُہمبراہ اللہ اِنت کہ آچہ ہرکسءَ مستر ءُزورآ ورتر اِنت.

(۳) غنیمت ہمامالءَ گوْشنت کہ گوں کافراں جنگ کنگءِ وہدا مسلماناں دست بکپیت. اے پیسری ئیں امّتانی واستءَحلال نہ بوتگ بلکیں ایوکءَ پہ امّتءِ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حلال کنگ بوتگ. ءُآمال کہ بیدءِ جنگءَ ہنچوں گوں کافراں صلح کنگءِ سببءَ یادگہ ہنچیں سببءَ دست بکپیت آئرا مالءِ فَیْ گوْشگ بیت. بلے برے برے اے دوئیں لفظ یکّءَ دگرءِ واستا آرگ بنت. (تفسیر ابن کثیر). چہ ﴿مِّنْ شَيْءٍ﴾ مراد ہمیش اِنت کہ آمال کم بہ بنت یاباز. کم قیمت بہ بنت یا گران قیمت. ہچ سپاہی چہ مالءِ غنیمتءِ بہر بوگءَ پیسر انچکیں چیزے ہم زرت نہ کنت اگن نہ قیامتءَ آئیءَ جست گرگ بیت.

(۴) (۱) مالءِ غنیمتءِ چاریں بہر مجاہدانی سرا بہربنت کہ آجہادءِتہا شریدار بوتگ اَنت. سواراں پیادگانی مقابلہءَ سئے بہر رسیت ءُپیادگاں یک بہرے ہنچوکہ عبداللہ بن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت کنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ دوبہر ہما مجاہدانی ہسپ ئیگ اِنت، ءُیک بہرے مجاہدءِجندءِ واستا اِنت. (صحیح البخاری کتاب الجهاد باب سهام الفرس، صحیح مسلم کتاب الجهاد، سنن أبي داود کتاب الجهاد، النسائی، الدارمی) امام نووی شرح مسلمءِ تہا گوْشیت جمہورءِمذہب ہمیش اِنت کہ پیادگءَ یک بہرے رسیت، ءُسواراں سئے بہر رسیت. عبداللہ بن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا، ءُمجاہد، ءُمالک، ءُاوازاعی، ءُشافعی، احمد، ءُامام ابوحنیفہءِ شاگردانی بزاں ابویوسف ءُمحمدءِ مذہب ہوں ہمیش اِنت. (شرح صحیح مسلم) امام ابوحنیفہ رَحِمَهُ اللّٰهُ نزّیکءَ سواراں =

بِاللّٰهِ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعٰنِ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝۴۱

ہسـت اللهءِ سرا، ءُہما چیزءِ سرا کہ ما نازل کتـگ وتی بنـدہءِ سرا[۱] ماں فیصلـہ بوگءِ روچءَ[۲]، ہمـا روچءَ کـہ ڈیـک وارت دوئیں لشکراں، ءُاللّٰہ ہر چیزءِ سرا قادر اِنت.

اِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ اَسْفَلَ مِنْكُمْ ۭ وَلَوْ تَوَاعَدْتُّمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيْعٰدِ ۙ وَلٰكِنْ

۴۲. ہما وہدا کہ شـما ماں نزّیکیں کنارہءَ اِتت ءُآ مـاں دوریـں کنـارہءَ[۳] ءُکاروان شـمئے چیر ترا اَت[۴] ءُاگاں شما قول ءُقراربکتیں گـوں یکّءَ دگرءَ گڑا ضرور شـما جیڑہ کت ماں وعدہءِ جاگہءِ رسگءِ بابتءَ. بلے اللّٰہءَ کنـگی اَت یـک ہنچیں کارے کـہ بوتگینے

= دوبہر رسـیت، ءُپیادگاں یک بہرے. ہنچوکہ اے بابتءَ یک حدیثے ہست کہ ابوداود کتاب الجہادءِ تہا آوُرتگ، بلے اے حدیثءِ سند ضعیف ءُنزور اِنت. شیخ البانی ہوں اے حدیث ضعیف سنن أبی داود ءِتہا آوُرتگ. (۲) پدا ہمے پنچمی بہر ہوں پنچ راہءَ کنگ بیت. یک بہرے اللّٰہءِ رسـول ئیگ اِنت. اللّٰہءِ رسولءَ وتی بہر وتی زندگیءَ مسـلمانانی سرا خرچ کتگ، ءُگوُشتگ ئے: (والخمس مردود علیکم) بزاں منی پنچمی بہر شمئے مسلمانانی سرا خرچ کنگ بیت (سنن النسائی کتاب قسم الفیٔ) شیخ البانی اے حدیث صحیح گوشتگ. نوں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ وفاتءَ پد اے بہر حسبءِ مصلحت مسلمانانی سرا خرچ کنگ بیت. حافظ ابن کثیر فرمائینیت کہ امام مالك ءُگیشتریں سلف ہمے نیمگءَ اَنت، ءُصحیح مذہب ہمیش اِنت. (تفسیر ابن کثیر، أضواء البیان للعلّامة الشـنقیطی) (۳) چہ نزّیکیناں واجہءِ رشتہ دار بزاں بنوہاشم ءُبنوعبدالمطلب مرادَانت، امام شـافعی ءُاحمدبن حنبل ءُأبوثور ءُقتادہ دربا ہمـــے نیمگءَ اَنت. (أضواء البیـان) ابن کثیر بیان کنت کہ گیشتریں علمایانی مذہب ہوں ہمیش اِنت. (تفسـیر ابـن کثیر) بزاں اے پنچکءِ یک بہرے ہمیشاں رسیت. (۴) دگہ یک بہرے چوریانی، یکّے مسکینانی، یکّے تنگدستیں مسافرانی واستاِانت.

(۱) چہ اے دیم د یگءَ جنگءِ بدرءِ تہا دیم داتگیں آیات ءُفرشتہ مرادَانت.

(۲) چہ ﴿ يَوْمَ الْفُرْقَانِ ﴾ روچءَ جنگءِ بدرءِروچ مراد اِنت کہ آســال دو رمضان المبارکءِ ماہءَ بوت. اشیءَ یوم الفرقان پمیشـا گوُشگ بیت کہ اے روچءَ مسلمان کامیاب کنگ بوت اَنت ءُکافر نامراد بوت اَنت. ءُاے ہبر پدّرکنگ بوت کہ برحقّیں مذہب اسلام اِنت ءُکافر ءُمشرک ردَانت.

(۳) چہ نزّیکیں کنارہءَ ہماکنارہ مرادِانت کہ آمدینہءِ شہرءِ نزّیکءَ اَت، ءُمسلمان ہمودا اِتنت. ءُچہ دوریں کنارہءَ ہماکنارہ مرادِانت کہ آچہ مدینہءَ دوراَت، ءُکافرہمودا اِتنت.

(۴) چہ اے کاروانءَ ابوسفیانءِ سـوداگریءِ کاروان مراد اِنت کہ آچہ شامءَ پہ مکّہءَ پیداگ اَت. اے کاروان چہ مسلماناں دورءُچہ مکّہءِ مشرکانی کاروانءَ نزّیک تر ءُجدّہءِ دریاءِ کنارہ نزّیکءَ اَت.

لِّيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُوْلًا ۙ لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْۢ بَيِّنَةٍ وَّيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْۢ بَيِّنَةٍ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝۴۲

اَت[1]، تاکہ بمریت ہرکسءَ کہ مرگی اِنت گوں دلیلءَ ءُزندگ بہ بیت ہر کسءَ کہ زندگ بوگی اِنت گوں دلیلءَ[2] بے شک کہ اللہ جوانیں اشکنوک ءُمزنیں زانتکارے.

اِذْ يُرِيْكَهُمُ اللّٰهُ فِيْ مَنَامِكَ قَلِيْلًا ؕ وَلَوْ اَرٰىكَهُمْ كَثِيْرًا لَّفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ ؕ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝۴۳

۴۳. وہدیکہ اللہءَ ترا پیش داشت اَنت تئی واباءِ تہا کمُّک، اگاں ترا بازئے پیش بداشتین اَنت گڑا ضرور شمئے ہمّت کپتگ اَت ءُشما جیڑہ کتگ اَت ماں کارءِ تہا بلے اللہءَ رکّینت[3]، آئی شان ہمیش اِنت کہ زبر زانوک اِنت دلانی ہبراں.

وَاِذْ يُرِيْكُمُوْهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِيْٓ اَعْيُنِكُمْ قَلِيْلًا وَّيُقَلِّلُكُمْ فِيْٓ اَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ

۴۴. (ءُیاد بکن اِت) ہما وہدا کہ پیش ئے داشت اَنت شمارا وہدیکہ شما ڈیک وارت شمئے چمّانی تہا کمُّک، ءُکمّے پیش داشت

---

(۱) اگن جنگءِ بدرءِ واستایک وہد ءُیک جاگہےءِ قولءُقرار بہ بوتیں گڑا اے یقینی چیزے اَت کہ مسلمان ءُکافراں اے پورہ نہ کت پرچہ کہ مسلمان ہر وڑا نزور اِتَنت، ءُکافرانی بازی ءُسلاح بند بوگءِ سببءَ آجنگءِ واستا آمادہ نہ بوت اَنت. ءُچوکہ کافرانی سرا اللہءَ مسلمانانی بیم ءُترس ایرکتگ اَت، آاے بازی ءُسلاح بند بوگءَ گوں پہ جنگءَ آمادہ نہ بوت اَنت. پمیشا اللہءَ وتی حکمتءِ رہبندءَ بے قول ءُقرارءَ ہنچو مسلمان ءُکافر دیم پہ دیم کنائینت اَنت تاکہ اللہ پہ ہمے کمّکیں مسلمانانی دستءَ اے بازیں کافراں نیست ءُنابود بکنت ءُایشی پدّر بکنائینیت کہ مسلمان حقءِ سراینت، ءُکافر باطلءِ سراینت.

(۲) اے آیتءِ تہا بدر جاگہءَ جنگ بوگءِ علّتءُ حکمت بیان اِنت کہ اے جنگءِ تہا اسلامءِ راستی ءُکفرءِ ردبوگ پدّر بوت تاکہ ہما مردم کہ ایمانءِ سرا زندگ بوگ لوٹ اَنت آ گوں راستی ءُدلیل زندگ بہ بنت، ءُآیاں اے یقین بہ بیت کہ اسلام حقءِ سرا اِنت، ءُہرکس کہ گوں کفرءَ تباہ بوگ لوئیت آہوں گوں دلیلءَ تباہ بہ بیت پرچہ کہ چہ اے جنگءَ مشرکانی باطل بوگ ءُگمراہ بوگ چو روچءَ ڈنّءَ بوت.

(۳) اللہ پاکءَ واباءِ تہا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کافرانی ساب کمّک پیش داشت، واجہءَ ہم ہمے کمّکیں ساب آیانی دیمءَ بیان کت گڑا چہ ایشی آیانی ہمّت مزن بوت، ءُآپہ شوق جنگءَ آمادہ بوت اَنت. اگن نہ اللہءَ باز پیش بداشتین اَنت گڑا بلکیں آیانی ہمّتءَ جواب داتگ اَت، ءُآیاں وت ماں وتا جیڑہ کت، ءُاے پہ مسلماناں نقصان اَت بلے اللہءَ چہ ایشی دور داشت اَنت.

مَفْعُوْلًا ؕ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿۴۴﴾

شمارا ما آیانی چمّاں[۱] تاکہ پورہ بکنت اللہ یک ہنچیں کارے کہ آ بوتگینے اَت[۲] ءُاللّٰہءِ نیمگءَ ترّینگ بنت دراہیں کار.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا لَقِيْتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوْا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۴۵﴾

۴۵. اومؤمناں ہروہدیکہ شما ڈیک دات گوں کجام یک لشکرےءَ گڑا پاداں بدار اِت ءُاللّٰہءَ باز یاد کن اِت تاکہ شما کامیاب بہ بئیت[۳].

وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَلَا تَنَازَعُوْا فَتَفْشَلُوْا وَتَذْهَبَ رِيْحُكُمْ وَاصْبِرُوْا ؕ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. ءُپہ وشّی اللّٰہءِ رند گیریءَ بکن اِت ءُآئی رسول ءِ، ءُ وت ماں وت ءَ جیڑہ مکن اِت، گڑا شما شُلّ بئیت ءُدرکئیت ءُرؤت شمئے بیم[۴] ءُصبر بکن اِت کہ بے شک اللہ صبر کنوکانی ہمراہ اِنت[۵].

---

(۱) پورہ وَ ہما جنگءِ ساہتءَ شروعءَ اللّٰہءَ کافرانی چمّاں مسلمان کم پیش داشت اَنت تاکہ کافر جنگ کنگءَ مہ ترس اَنت، ءُآئی واستا آمادہ بہ بنت بلے وہدیکہ جنگ شروع بوت گڑا کافرانی چمّاں مسلمان چہ وتءَ دوسری گندگ بوت اَنت ہنچوکہ سورۃ آل عمران آیت ۱۳ءِ تہا بیان اِنت. ایشی حکمت ہمیش اَت کہ مسلمانانی بیم ءُترس کافرانی دلانی تہا بہ نندیت، ءُآبزدل ءُبے ہمّت بہ بنت.

(۲) اے دریں اسبابانی جوڑکنگءِ مقصد ہمیش اَت کہ ہما کار کہ اللّٰہءَ آئی فیصلہ کتگ اَت آسرجم بہ بیت. آہمیش اَت کہ اسلامءِ راستی ءُکفر ءُشرکءِ رد بوگ پدّر بہ بیت.

(۳) اے آیتانی تہا مسلماناں جنگ کنگءِ آداب گوْشگ بوگءَ اَنت:
اوّلی ہمیش اِنت کہ جنگءِ تہا پاد میہ کنگ بہ بنت بید ایشیء جنگ کنگ گران بیت.
دومی چیز ہمیش اِنت کہ مردم اے وہدا گیشتر گوں اللّٰہءِ ذکر ءُیادءَ سر ءُچیر بہ بیت، ءُاللّٰہءِ نیمگءَ دلگوش بوگ لوٹیت اگن نہ مسلمانانی کامیابی پہ آیانی نامرادیءَ بدل بیت.

(۴) چاری چیز ہمیش اِنت کہ چہ اختلافءُ جیڑہءَ وتا دور دارگ لوٹیت کہ چہ ایشی کمزوریءُ بزدلی پیداگ بیت، ءُایشی فائدہ کافراں رسیت.

(۵) پنچمی چیز ہمیش اِنت کہ صبرءُ برداشت وتی تہا پیداکنگ لوٹیت. بزاں جنگءِ تہا ہرچ وڑیں جاورءُمصیبتءُ پریشانی ے کئیت مردم آئی سرا صبربکنت. حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: گوں دشمنءَ ہجبر دیم پہ دیم بوگءِ واہشتءَ مہ دارات، ءُچہ اللّٰہ ءَ عافیت بلوث اِت. ءُاگن دیم پہ دیم بوت اِت گڑا صبربکن اِت، ءُزبر بزاں اِت کہ بہشت زہمانی سائگءِ چیرااِنت. (صحیح البخاری، کتاب الجهاد باب کان النبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا لم يقاتل أوّل النهار أخّر القتال حتى تزول الشمس).

وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ خَرَجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَّرِئَآءَ النَّاسِ وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُوْنَ مُحِيْطٌ ۴۷

۴۷. ءُمہ بئیت ہما مردمانی پیمءَ کہ دراتک اَنت چہ وتی لوگاں بَگّاکءَ دیانءَ ءُپہ مردمانی پیش دارگءَ ءُداشت اَنت اِش (مردم) چہ اللّٰہءِ راہءَ[۱] ءُاللّٰہءِ چپ ءُچاگردءَ پتاؤک اِنت ہر چیکہ آ عمل کنند.

وَاِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَاِنِّيْ جَارٌ لَّكُمْ ۚ فَلَمَّا تَرَاۗءَتِ الْفِئَتٰنِ نَكَصَ عَلٰي عَقِبَيْهِ وَقَالَ اِنِّىْ بَرِيْۗءٌ مِّنْكُمْ اِنِّىْٓ اَرٰي مَا لَا تَرَوْنَ اِنِّىْٓ اَخَافُ اللّٰهَ ۭ وَاللّٰهُ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۴۸

۴۸. وہدیکہ ڈولدار کت اَنت شیطانءَ (ماں آیانی چمّاں) آیانی عمل، ءُگوشت ئے کہ کس گیش بوت نہ کنت شمئے سرا مروچی چہ مردماں ءُمن شمئے ہمراہاں. نوں وہدیکہ دیم پہ دیم بوت اَنت دوئیں لشکر، بر ترّات پہ وتی پادانی پونزکاں ءُگوشتے کہ من بیزاراں چہ شما من گنداں ہنچیں کہ شما (آیاں) نہ گنداِت، من ترساں چہ اللّٰہءَ[۲] ءُاللّٰہ سکّیں عذاب دیوکے.

اِذْ يَقُوْلُ الْمُنٰفِقُوْنَ وَالَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ غَرَّ هٰٓؤُلَاۗءِ دِيْنُهُمْ ۭ وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ عَلَي اللّٰهِ

۴۹. وہدیکہ گوشت منافق ءُہما یاں کہ آیانی دلاں بیماری ہست اَت[۳] کہ ایشاں ریپینتگ ایشانی دینءَ[۴] ءُہرکسے کہ اللّٰہءِ سرا توکّل بکنت.

---

(۱) مکّہءِ مشرک وہدیکہ ابوسفیانءِ کمکءَ دراتک اَنت گڑا گوں مزنیں شان ءُشوکت گواتےءَ دراتک اَنت. مسلماناں چہ ایشی منَہ کنگ بوت.

(۲) امام ابن جریر طبری چہ عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا روایت کنت کہ وہدیکہ مکّہءِ مشرکانی کاروان مسلمانانی مقابلہءِ واستءَ دراتک گڑا آیاں ہمے ترس سوار بوت کہ چومہ بیت آیانی نزّیکیں دشمن بنی بکربن کنانہ قبیلہءِ مردم چہ اے ساہتءَ فائدہ چست بکن اَنت، آیانی جن ءُچکّانی سرا لشکربکن اَنت. گڑا شیطان سراقہ بن مالكءِ شکلءُصورتءَ آیانی گورا آتک کہ آبنی بکر بن کنانہ قبیلہءِ سردارے اَت، ءُگوشت ئے کہ شما دلجم بہ بئیت، من گوں شمایاں، شمارا کس کارداشت نہ کنت، ءُشما کامیاب بئیت. وہدیکہ کافرانی ءُمسلمانانی جنگ بوت، ءُفرشتہ ایرکپاں بوت اَنت گڑا شیطان چہ میدانءَ تتکءُگاربوت.

(۳) مراد ہما مردم اَنت کہ نوک نوک مسلمان بوت اَنت، ءُاسلام اِش جوان جوان نہ فہم اِتگ اَت.

(۴) بزاں اے مسلمان پہک گنوگءُ بے عقل اَنت کہ نہ شہمیں لشکرے ایشاں گوں، ءُنہ جوانیں سلاحے. اے چوں گوں اے کافراں جنگ کنند.؟ آچہ ایشی بیہال اِتنت کہ اصل چیز ایمان اِنت، ءُاللّٰہءِ کمک ءُمدد اِنت. ءُمسلماناں اے دوئیں چیز گون اَنت.

فَاِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۴۹﴾

گڑا بے شک کہ اللہ زبردست ءُجوانیں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِيْنَ كَفَرُوا الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُوْنَ وُجُوْهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ۚ وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿۵۰﴾

۵۰. ءُاگاں تو بگندئے ہما وہدا کہ فرشتگ کافرانی روحاں قبض کنںت، جن اَنت آیانی دیم ءُپشتاں[1]، ءُبچش اِت سوچگءِ عذابءَ.

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿۵۱﴾

۵۱. اے (مزّ اِنت) ہما (عملانی) کہ شمئے دستاں دیم داتگ اَنت ءُالّمءَ اللہ ظلم نہ کنت وتی بندگانی سرا.

كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿۵۲﴾

۵۲. ہنچو کہ فرعونیانی حال اَت، ءُچہ آیاں پیسری اینانی[2]، کہ منکر بوت اَنت اللہءِ آیاتانی. نوں اللہءَ گپت اَنت آپہ آیانی گناہانی سببءَ. بے شک اللہ زور آورے ءُسکّیں عذاب دیوکے.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰي قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۵۳﴾

۵۳. اے پمیشا کہ بے شک اللہ ہجبر بدل نہ کنت ہما نعمتءَ کہ آئی یک قومےءِ سرا کتگ تا ہما وہدا کہ آوت بدل مکن اَنت وتی دل ئیگاں[3] بے شک اللہ جوانیں اشکنوک ءُ مَزنَیں زانوکے.

(۱) چہ ایشی زانگ بیت کہ ملائکہ کافرانی روحانی قبض کنگءِ وہدءَ آیاں جن اَنتءُعذاب دینت.

(۲) «دأب» معنیٰ عادت ءُربہنداِنت. ءُکاف تشبیہءِ واستا اِنت. بزاں اللہ پاکءَ اے مشرک جنگءِ بدرءِ تہا ہماپیمءَ سزا ءُعذاب دات اَنت کہ چہ ایشاں پیسر اللہءَ فرعونءَ ءُچہ فرعونءَ پیسر ایدگہ کافراں داتگ اَت.

(۳) بزاں داں ہما وہدا کہ کجام یک قومے اللہءِ نعمتانی ناشکریءَ نہ کنت ءُچہ اللہءِ حکمءَ دیمءَ تاب نہ دنت، ءُوتی جوانیں اخلاقاں ویل نہ کنت اللہ پاک ہوں پہ ایشاں وتی نعمتانی دروازگءَ ءُکمکءَ بند نہ کنت. دومی لفظانی تہا ایشی مفہوم ہمیش اِنت ہما قوم کہ آئی بدیں اخلاق ءُربہند گچین کتگ ءُزرتگ اَنت اللہ آئی اے حالءَ بدل نہ کنت، ءُآیانی کمک ءُنصرت نہ بیت تاہما وہدءَ کہ آوت وتی اے ربہندءَ ویل مکن اَنت ءُوتا بدل مکن اَنت.

كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ فَاَهْلَكْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ ۭ وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ ۚ وَكُلٌّ كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ ۵۴

۵۴. ہنچو کہ فرعونیانی حال اَت، ءُچہ آیاں پیسری اینانی کہ دروگ بنداِش کت اَنت وتی پروردگارءِ آیات، نوں ما آ تباہ کت اَنت آیانی گناہانی سببءَ، ءُبُدّ دات اَنت فرعونی. ءُآدرہا ظالم اِتنت.

اِنَّ شَرَّ الدَّوَاۗبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۵۵

۵۵. بے شک چہ درستاں سِل تریں جاندار ءُسرندیاں اللہءِ نزّیکءَ ہما اَنت کہ آ کافر بوتگ اَنت، نوں آ ایمان نیار اَنت.

اَلَّذِيْنَ عٰهَدْتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَهُمْ فِيْ كُلِّ مَرَّةٍ وَّهُمْ لَا يَتَّقُوْنَ ۵۶

۵۶. ہما کہ تو چہ آیاں قول ءُقرار گپت، نوں آ پروش اَنت وتی قول ءُقراراں ہر برءَ، ءُآ نہ ترس اَنت.

فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ۵۷

۵۷. نوں اگاں تو ڈیک دات گوں آیاں جنگءِ تہا، نوں آیاں ہنچیں سزایے بدئے کہ چہ آئی گندگءَ آیانی رندی ایں مردم بہ تچ اَنت تاکہ آ عبرت بزوراَنت[1].

وَاِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْۢبِذْ اِلَيْهِمْ عَلٰي سَوَاۗءٍ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَاۗىِٕنِيْنَ ۵۸

۵۸. ءُاگاں تو بترسئے چہ یک قومےءِ ریپینگءَ، گڑا دۆر بدئے (آیانی قول ءُقراراں) ہمایانی نیمگءَ گوں برابریءَ[2] بے شک اللہ دوست نہ داریت ریپینوکاں[3].

(۱) بزاں ہمیکہ شمئے گوں کافراں جنگ بوت گڑا آیاں ہنچیں سبقے بدئیت ءُہنچو بچن اِتش کہ آپہ ایدگہ کافراں عبرت جوڑبہ بنت، ءُدگہ برے گوں شما جنگ کنگءِ نامءَ ہچ مگر اَنت، ءُاے ہیالءَ پہک چہ وتی دلءَ دربکنند.

(۲) چہ خیانتءَ مراد قول ءُقرارءِ پروشگ اِنت. بزاں وہدیکہ شما را چہ یک قومےءَ ہمے ترس بوت کہ آوتی قول ءُقرارءَ پروشیت گڑا آقومءَ چہ ایشی آگاہ بکن اِت کہ مئے ءُشمئے میانءَ نوں ہچ قول ءُقرار نیست تاکہ اے چیزءِ زانگءِ تہا دوئیں لشکر برابرءَ آگاہ بہ بنت.

(۳) بزاں اے قول ءُقرارءِ پروشگ توری چہ مسلمانانی نیمگءَ بہ بیت پداہوں اے خیانتے، ءُاللہ ایشیءَ دوست =

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا سَبَقُوْا ۭ اِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُوْنَ ۝۵۹

۵۹. ءُایشی گمان مکن اَنت کافر کہ آ (چہ مئے دستءَ) دراتک اَنت. بے شک کہ آ ہچ بر (مارا) دم برائینت نہ کنت.

وَاَعِدُّوْا لَهُمْ مَّا اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ قُوَّةٍ وَّمِنْ رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُوْنَ بِهٖ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرِيْنَ مِنْ دُوْنِهِمْ ۚ لَا تَعْلَمُوْنَهُمْ ۚ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ ۭ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ شَيْءٍ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُوْنَ ۝۶۰

۶۰. ءُآمادہ بکن اِت پہ آیانی مقابلہءَ ہرچیکہ شما کت کن اِت زورآوریں چیز[1] ءُچہ داشتگیں اسپاں کہ پہ آئی بیم دور بد ئیت اللہءِ دژمنانی سرا، ءُوتی دژمنانی سرا، ءُبیدءِ آیاں دگہ لہتے ہست کہ شما آیاں نہ زان اِت. اللہ آیاں زانت. ءُہرچیکہ شما خرچ بکن اِت اللہءِ راہءَ. (آیانی مُزّ) شمارا پہکءَ پہک دیگ بنت ءُشمئے سرا ظلم ءُناانصافی کنگ نہ بیت.

وَاِنْ جَنَحُوْا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝۶۱

۶۱. ءُاگاں لیٹ اِتنت پہ سلاہءِ واستا گڑا تو ہم بہ لیٹ پہ آئی[2]، ءُاللہءِ سرا توکّل بکن.

= نہ داریت. معاویہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءُرومیانی میانءَ یک عہدے ہست اَت. وہدیکہ عہدہلاس بوگءِ وہد نزّیکءَ آتک ءُسربوت گڑا معاویہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ وتی لشکر رومءِ سرزمینءِ نزّیکءَ مچ کنان کت اَنت. آئی لوٹ ہمیش اَت ہنچوکہ عہدءِہلاس بوگءِ وہد ءُساہت برسیت آرومیانی سرا لشکر بکنت. ہمے ہبر عمروبن عنبسہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ نامیں صحابیءَ سربوت کہ معاویہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ اے پیمیں ارادہے داشتگ گڈ آآتک ءُگوشت ئیے اے وَغداری یے. پدا ہمے حدیث ئے بیان کت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: ہرکس کہ آئی گوں یک قومےءَ قول ءُقرار بوت گڑا آئی یک گرنچے ہم پچ کنگ مہ بیت، ءُنہ آمہربندگ بہ بیت تاہما وہدا کہ آئی گُڈی وہدہلاس مہ بیت. ءُاگن آئی پروشگ الّم بوت گڑا دیمءِ لشکرءَ گوں برابریءَ چہ ایشی آگاہ بکنت. اے حدیثءِ اِشکنگءَ پد معاویہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ وتی لشکر برترّینت. (سنن الترمذی، أبواب السّیر، باب ماجاء فی الغدر).

(۱) حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: چہ زورءَ مراد نشانگ جنگ اِنت. (صحیح مسلم کتاب الإمارة باب فضل الرّمی والحثّ علیه) واجہءِ زمانگءَ چوکہ زہم بازی، ءُتیراندازی، ءُاسپ سواری جہادی سامان بوتگ اَنت پمیشا ہمیشانی سرا زوردیگ بوتگ بلے مروچی ایں زمانگءَ میزائلءُبم ءُایدگ جنگی سامان دربا قوّتءُزورءِ تہاکاینت، ءُایشانی وڑءُپیم زانگ لوٹ اَنت. ہرمسلمان کم ازکم پہ جہادءَ ہر وہدا آمادہ بہ بیت.

(۲) اے آیتءِ تہا ہمے بیان ہست اِنت کہ کافر اگن صلح ءُسلاہ کنگ بلوٹ اَنت گڑا شما ہوں آئی =

بےشک آ باز زبریں اشکنو ک ءُزانوکے.

وَاِنْ يُّرِيْدُوْٓا اَنْ يَّخْدَعُوْكَ فَاِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ ؕ هُوَ الَّذِيْٓ اَيَّدَكَ بِنَصْرِهٖ وَبِالْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۶۲﴾

۶۲. ءُاگاں آ لوٹ اَنت کہ ترا بریپین اَنت گڑا ترا اللہ وت بسّ اِنت. ہمائی ترا زور مند کت گوں وتی کمکءَ، ءُپہ مؤمناں.

وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوْبِهِمْ ؕ لَوْ اَنْفَقْتَ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا مَّآ اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوْبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ بَيْنَهُمْ ؕ اِنَّهٗ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۶۳﴾

۶۳. اللہءَ دوستی دؤر دات آیانی دلانی تہا. اگاں تو خرچ بکتین اَنت ہر چیکہ زمینءِ تہا ہست درھا پدا ہم تو دوستی دؤر دات نہ کت آیانی دلانی تہا، بلے اللہءَ آیانی دلانی تہا دوستی دؤر دات. بے شک آمزنیں زبردست ءُمزنیں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ انت.

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۶۴﴾

۶۴. اے نبی ترا اللہ وت بسّ اِنت، ءُہما کہ تئی ہمراہ اَنت چہ مؤمناں.

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِيْنَ عَلَى الْقِتَالِ ؕ اِنْ

۶۵. اے نبی شوق بدئے مؤمناں پہ جنگءَ[1]،

= واستءَ آمادہ بہ بئیت. علمایاں اے بابتءَ اختلاف کتگ. لہتے گوشیت کہ اے آیت منسوخ اِنت (بزاں آئی حکم چست کنگ بوتہ) پہ ہمے آیتءَ ﴿وَقَاتِلُوْهُمْ حَتّٰى لَا تَكُوْنَ فِتْنَةٌ وَّيَكُوْنَ الدِّيْنُ كُلُّهٗ لِلّٰهِ﴾ کہ گوں مشرکاں جنگ بکن اِت تاہما وہدا کہ فتنہ پشت مہ کپیت. [سورة الأنفال: ۳۹] ءُپہ ہمے آیتءَ کہ ﴿فَلَا تَهِنُوْا وَتَدْعُوْٓا اِلَى السَّلْمِ﴾ شُل مہ بئیت، ءُصلح نیمگءَ توار مہ جن اِت. [سورة محمّد: ۳۵] دگہ لہتینءِ گوشگ ہمیش اِنت کہ اے منسوخ نہ اِنت. ابن العربی گوشیت کہ اودا کہ چہ صلحءَ منّہ آتکگ چہ آئی ہما وہد مراد اِنت کہ مسلمان ہرچ وڑا زورءِ تہابہ بنت. اے وہدا صلح کنگ جائز نہ اِنت. ءُاگں مسلمان نزور بہ بنت، ءُآیانی مصلحت ءُمسلمانانی فائدہ صلحءِ تہا گندگ بہ بیت گڑا صلح کنگءِ گنجائش ہست. (الجامع لأحكام القرآن للقرطبي) حافظ ابن کثیر ہوں ہمے نیمگءَ شتگ کہ وہدیکہ دشمن زوربہ بیت ءُمسلمان نزوربہ بنت گڑا اے وہدا گنجائش ہست کہ مردم گوں دشمنءَ صلح بکنت. (تفسیر ابن کثیر) دلگوش! چہ اے آیتءَ ظاہرءَ ہمے زانگ بیت کہ اگں کافر صلح کنگءِ واستءَ پیش کپت اَنت گڑا مسلمان ہوں صلح بکن اَنت بلے وت پیش مہ کپ اَنت ہنچوکہ سورة محمّدءِ تہا بیان اِنت. والله أعلم بالصّواب.

(۱) «**تَحْرِيض**» تہا مبالغہ ہست. بزاں آیاں جہادءِ نیمگءَ شہمیں شوق بدئے. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہمے حکمءِ رہبندءَ چہ جنگاں پیش مدام صحابیانءَ وعظ کت، ءُپہ جہادءَ آیانی جذبہ ءُہائیگے چست کت. جنگءِ بدرءَ واجہءَ صحابیانی جذبہ اے پیمءَ چست کت کہ ہنچیں بہشتی ےنیمگءَ پادا اِت کہ آئی پہناد ءُدراجی آسمان ءُزمینانی برابرا اِنت. یک صحابی ے عمیربن حمام پاداتک ءُگوشتے بہشت پہ دل ہمے =

يَّكُنْ مِّنْكُمْ عِشْرُوْنَ صٰبِرُوْنَ يَغْلِبُوْا مِائَتَيْنِ ۚ وَاِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ مِّائَةٌ يَّغْلِبُوْٓا اَلْفًا مِّنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ ﴿٦٥﴾

اگاں چہ شما بیست صبر کنوک بہ بیت گڑا آ (کافرانی) دوصد مردمءِ سرا گیش بنت. ءُاگاں چہ شما صد نفر بہ بیت گڑا آ گیش بنت ہزار کافریں مردمءِ سرا پمیشا کہ آ نا سرپدیں مردم اَنت.

اَلْـٰٔنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ فِيْكُمْ ضَعْفًا ۚ فَاِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ مِّائَةٌ صَابِرَةٌ يَّغْلِبُوْا مِائَتَيْنِ ۚ وَاِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ اَلْفٌ يَّغْلِبُوْٓا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿٦٦﴾

٦٦. نوں سبک کت اللّٰهءَ بار چہ شمئے چکّءَ، ءُزانت ئے کہ شمئے تہا نزوری ہست، نوں اگاں بہ بیت شمئے تہا صد نفر صبر کنوکیں آ دوصد نفرءِ سرا گیش بنت، ءُاگاں شمئے تہا ہزار نفر بہ بیت آ دو ہزار نفرءِ سرا گیش بنت پہ اللّٰهءِ حکمءَ[1] اللّٰه صبر کنوکانی ہمراہ اِنت.

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَّكُوْنَ لَهٗٓ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ ۗ تُرِيْدُوْنَ عَرَضَ الدُّنْيَا ۖ وَاللّٰهُ يُرِيْدُ الْاٰخِرَةَ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٦٧﴾

٦٧. پیغمبرءَ باید نہ اِنت کہ آئی گورا زندانی بہ بیت داں ہماوبدا کہ خونریزی بکنت ملکءِ تہا. شما لوٹ اِت دنیاءِ فائدہءَ، ءُاللّٰه آخرتءَ لوٹیت[2] ءُاللّٰه مزنیں زبردست

= پیما اِنت؟ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: ہؤ. گڈا آگل بوتءُہمے امّیدئے ظاہرکت کہ من چہ ہمیشاں باں. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ توچہ ہمیشان ئے. اے صحابیءَ وتی زہم درکت، ءُآئی پوش ئےدِرت، ءُچیزے نائے وارت ءُآدگر ئے دؤردات اَنت ءُگوشت ئےاگن درستاں بوراں گڑا منی زندگی دراج بیت (بزاں بازوید گوْزیت) ہمے وڑا آئی میدانءِ تہا دؤرکت ءُشہید بوت. (صحيح مسلم كتاب الإمارة باب ثبوت الجنة للشّهيد).

(١) عبدالله بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا درّائینت: وہدیکہ اے آیت نازل بوت کہ «**اگن چہ شما بیست بہ بیت آدوصدءِ سرا گیش بنت**» گڑا اے حکم پہ مسلماناں گران گوْست پرچہ کہ ایشی معنیٰ ہمیش اَت کہ یک مسلمانے پہ دہ کافرا اِنت، ءُاگن کافر چہ مسلماناں دہ سربہ بنت، مسلمانانی سرا فرض اِنت کہ آیانی خلافءَ جہاد بکنّنت. رندا اللّٰه پاکءَ ایشی تہاکمی کت، ءُیک مسلمانے پہ دو کافرءَ ساب کت. (صحيح البخاري، تفسير سورة الأنفال) بزاں نوں اگن کافر چہ مسلماناں دوسربوت اَنت گڑا آیانی سرا جہاد فرض اِنت، ءُاگن چہ ایشی گیشتربوت اَنت گڑا فرض نہ اِنت.

(٢) جنگ بدرءِ تہاکافرانی ہشتاد مردم کشگ بوت، ءُہفتاد دزگیرکنگ بوت. اے کفر ءُاسلامءِ اوّلی جنگ اَت، ءُقیدیانی بابتءَ خاصیں حکم نازل نہ بوتگ اَت. پمیشا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ صحابیاں اے بابتءَ شؤر گپت. عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ءُدگہ لہتےءَ ہمے شؤر دات چوکہ کافر زور اَنت، ءُآیانی زور پروشگ لوٹیت، =

ءُجوانیں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

لَوْلَا كِتٰبٌ مِّنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيْمَآ اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٦٨﴾

۶۸. اگاں چہ اللّٰہءِ گورا یک ہبرے چہ پیسرا نبشتہ مہ بوتیں[1] گڑا رستگ اَت شمارا چہ شمئے ہمے (فدیہ) زورگءِ بابتءَ یک مزنیں عذابے.

فَكُلُوْا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلٰلًا طَيِّبًا ۪ وَّاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٦٩﴾ ع

۶۹. نوں بورات چہ دست کپتگیں غنیمتءَ حلالیں ءُپاکیں. ءُبترس اِت چہ اللّٰہءَ. بے شک اللّٰہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّمَنْ فِيْٓ اَيْدِيْكُمْ مِّنَ الْاَسْرٰٓى ۙ اِنْ يَّعْلَمِ اللّٰهُ فِيْ قُلُوْبِكُمْ خَيْرًا يُّؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّآ اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٧٠﴾

۷۰. اے نبی! بگوْش ہما قیدیاں کہ شمئے دستءَ اَنت، اگاں بزانت اللّٰہ شمئے دلا نی تہا جوْانی ے گڑا دنت شمارا جوانتر چہ ہما چیزءَ کہ پچ گرگ بوتگ چہ شما، ءُبخشیت شمارا[2]

= ایشی واستءَ الّم اِنت کہ آیانی قیدی کشگ بہ بنت. بوت کنت کہ اگں یلہ دیگ بہ بنت اے پدا مسلمانانی خلافءَ مکربکن اَنت. ابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءُدگہ لہتینءَ ہمے گوشت کہ چہ ایشاں فدیہ زورگ بہ بیت ءُآیلہ دیگ بہ بنت، ءُپہ ہمے مالءَ دیمءِ جنگانی واستءَ تیاری کنگ بہ بیت. واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ ہمے ہبر دوستر بوت. واجہءَ چہ آیاں فدیہ زرت ءُویل کت اَنت. اللّٰہ پاک اے فیصلہءِ سرا باز نارازبوت. ءُہمے آیت نازل بوت ﴿ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَّكُوْنَ لَهٗٓ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِي الْاَرْضِ ﴾ کہ وہدیکہ ملکءِ تہا کافرانی زوربہ بیت گڑا آیانی زورءِ پروشگءِ واستا الّم اِنت کہ آیانی تہا ہما اندازہ خونریزی کنگ بہ بیت کہ آیانی زور پہک بہ پرشیت. رندا کہ کافرانی زور پُرشت گڑا مسلمانانی مسترا گچینی دیگ بوت کہ اگں بلوٹیت قیدیاں بکُشیت، ءُاگں بلوٹیت چہ آیاں فدیہ بگیپت ءُویل اِش بکنت. حافظ ابن کثیر بیان کنت کہ گیشترینانی مذہب ہمیش اِنت. ءُدگہ لہتینءَ اے اجازت ہوں داتگ کہ کماشءَ اے گچینی ہوں ہست اِنت کہ ہماکافریں قیدی کہ آئی گورا ہست اَنت آیاں پہ ہمے شرطءَ ویل بکنت کہ آمسلمانیں قیدیاں ویل بکن اَنت. امام شافعی ءُعلمایانی دگہ یک جماعتے ہمے نیمگءَ اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) چہ اے نبشتہ بوتگینءَ مراد چے اِنت؟ مراد ہمیش اِنت کہ اگں اللّٰہ تعالیٰءَ چہ ازلءَ تقدیرءِ تہا اے ہبرءِ سرا آیانی پہل کنگءِ فیصلہ مہ کتیں گڑا مزنیں عذابےءَ دزگیر کتگ اِتنت (تفسیر الکبیر للرازی).

(۲) عبّاس بن عبدالمطلب، ءُعقیل بن أبی طالب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا ءُوغیرہ مراداَنت. اے ہوں جنگءِ بدرءِ تہا دزگیربوتگینانی تہا گون اِتنت. ادا ہبرءِ دیم گوں ہمیشان اِنت اے فدیہ کہ چہ شما زورگ بوتگ اگں چہ ایشی جوانتریں چیزے شمئے دلءِ تہا بوتگ گڑا اللّٰہ آئیءَ شمارا نصیب کنت. مراد اسلام اِنت. چوکہ ایشانی دلءِ تہا اسلام آرگءِ شوق ہست اَت اللّٰہءَ اسلام قبول کنگءِ توفیق دات اَنت.

ءُالله مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

وَاِنْ يُّرِيْدُوْا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۷۱

۷۱. ءُاگاں بلوٹ اَنت آتـئی دغابازیءَ، گڑا بزاں آیـاں دغا کتـگ گـوں اللهءَ پیسر تـرا. نوں آئی گرائینـت اَنـت[۱] ءُالله زبریـں زانـوک ءُخیرکارے ءُحکمتاني واجہ اِنت.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالَّذِيْنَ اٰوَوْا وَّنَصَرُوْٓا اُولٰۗىِٕكَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاۗءُ بَعْضٍ ۭ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَمْ يُهَاجِرُوْا مَا لَكُمْ مِّنْ وَّلَايَتِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُوْا ۚ وَاِنِ اسْتَنْصَرُوْكُمْ فِي الدِّيْنِ

۷۲. بے شـک ہمـا مردماں کـہ آیاں ایمـان اِش آؤرتـگ، ءُہجرت اِش کتـگ[۲]، ءُجہاد اِش کتگ گوں وتی مالءُجانـاں ماں اللهءِ راہءَ، ءُہمایـاں کـہ آ جاگـہ داتـگ اَنـت ءُآیانش کـمـک کتـگ[۳] ہمـے یـکّءَ دگـرءِ ہمـراہ ءُدوسـت اَنـت[۴] ءُہمایـاں کـہ ایمـان اِش آؤرتگ بلے ہجرت اِش نہ کتگ شمارا گوں آیـانی ہمـراہ داریءَ ہچ کارے نیسـت تا ہما وہـدا کـہ آ ہجرت نـہ کننـت[۵]، ءُاگاں چہ شـما کمک بلوٹ اَنت دینی کارےءِ تہا گڑا

(۱) بزاں اگں اے مردم گوں اسلامءِ ظاہر کنگءَ ترا ریپینگ لوٹ اَنت گڑا چہ ایشی بیہال مہ بنت کہ پیسرا اللهءَ چہ ہمے سببءَ مسلمانانی دستاں رزواکنائینتگ اَنت گڑا پداہوں ہمے پیمءَ مسلمانانی دستءَ رزوا بنت، ءُآسراش ہمے پیم بیت.

(۲) ایشاں کہ ہجرت کت، ءُاسلامءِ ہاترا ملک اِش ویل کت اَنت ءُمدینہءَ آتک اَنت اے مہاجرگوْشگ بنت. ءُاے صحابیانی تہا پہ فضیلت اولی سرپءِ مردم اَنت.

(۳) ءُایشـاں کہ اے مہاجران اِش کمک کت، ءُلوگءُجاگہ دات اَنت اے انصارگوْشگ بنت. مہاجران ءُرند فضیلت ہمیشانی اِنت.

(۴) بـزاں انصار ءُمہاجر وت ماں وتءَ یکّءَ دگرءِ دوسـت ءُکمک کنوک اَنت. ءُلہتینءَ ہمے معنیٰ کتگ کہ آیکّءَ دگرءِ وراثتءِ حقدارَانت پمیشـا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ انصـار ءُمہاجر یکّءَ دگرءِ برات کت اَنت، ءُآیـکّءَ دگرءِ وارث بوت اَنت. رندا اللہ پاکءَ اے حکم منسـوخ کت. ءُوراثـتءِ حقدار ایوکءَ ہما مرتگینءِ حقّی ایں وارث بوت اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۵) بزاں ہما مسلمان کہ آیاں ہجرت نہ کت، ءُشمئے ہمبراہ نہ اِتنت بلکیں وتی ملکانی تہا نندوک اَنت ایشاں مالءِ غنیمتءِ تہا حق نیست، ءُنہ شمئے وراثتءِ حقدارَانت.

فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ اِلَّا عَلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيْثَاقٌ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۝۷۲

پہ شما آیانی کمک کنگ الّمی اِنت[۱] بیدءِ ہنچیں قومےءِ مقابلہءَ کہ شمئے ءُآیانی میانءَ محکمیں قول ءُقرار ہست[۲] ءُاللہ شمئے درابیں عملاں زبر گندوک اِنت.

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاۗءُ بَعْضٍ ۭ اِلَّا تَفْعَلُوْهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْاَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيْرٌ ۝۷۳

۷۳. ءُہما کہ کافر بوتگ اَنت آ یکّءَ دگرءِ دوست اَنت[۳]، اگاں شما اے پیم نہ کت گڑا فتنہ چست بیت ملکءِ تہا ءُمزنیں فساد جوڑ بیت[۴].

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالَّذِيْنَ اٰوَوْا وَّنَصَرُوْٓا اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ حَقًّا ۭ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ۝۷۴

۷۴. ءُہمایاں کہ ایمان اِش آوَرت، ءُہجرت اِش کت، ءُجہاد اِش کت ماں اللہءِ راہءَ. ءُہمایاں کہ اے جاگہ اِش دات اَنت ءُایشانی کمک اِش کت ہمیش اَنت راستیں

(۱) بزاں اگن اے ہجرت نہ کنوکیں ءُایدگہ ملکانی تہا نندوکیں مسلماناں مشرکانی خلافءَ شمئے کارکپت گڑا پہ مسلمانی آیانی کمک کنگ شمئے سرا فرض اِنت، ءُاگن شما آیانی کمک نہ کت گڑا اللہ پاکءِ نزیکءَ شما مجرم بئیت.

(۲) بزاں ہمے مسلمان کہ چہ شما کمک لوٹ اَنت اگن آیانی مقابلہ گوں ہنچیں کافران اِنت کہ شمئے ءُآیانی میانءَ جنگ نہ کنگءِ قول ءُقرار بوتگ گڑا اے کافرانی خلافءَ شما جنگ کت نہ کن اِت داں آ عہدءِ وقت ہست اِنت. ءُچہ اے مسلمانانی کمک کنگءَ قول ءُقرارءِ، ءُوعدہءِ سرا اوشتگ الّم تر اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) بزاں کافر شمئے مسلمانی دوست ہجبر بوت نہ کننت.

(۴) بزاں اگن شما مسلماناں اے پیم نہ کت کہ کافر وتی دشمن نہ زانت اَنت، ءُوتی دوست جوڑکت اَنت گڑا زمینءِ تہا فتنہ ءُفساد جوڑ بیت اے پیمءَ کہ مردم دینءِ تہا مہرنہ بنت. ءُمردمءِ دینءِ تہا (مداہنت ءُسہل انگاری) نزوری پیداگ بیت. کم کمّءَ اسلام چہ مسلمانانی دستءَ درایان کنت ءُآکفر ءُشرکءِ نیمگءَ لیٹان کنت. ہمے وڑا اے دنیاءِ تہا کفرءُشرکءِ یک ہنچیں سیلابے کئیت کہ آ انسانیتءَ ہنچیں منزلےءِ نیمگءَ بران کنت کہ آئی آسرءَ کس نہ زانت. مرچی دنیاءِ زوالءِ نیمگءَ روگءِ مستریں سبب مسلمانانی زوالءِ نیمگءَ روگ اِنت. مصلح کہ وت فسادءِ شکاربہ بیت آچوں اصلاح کت کنت؟ اے بابتءَ اسلامءِ نامی اِیں داعی، ءُمصلح سیّد أبوالحسن ندوی رَحِمَہُ اللّٰہُ کتاب **(ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمین)** باز جوانیں ءُفائدہ مندیں کتابے.

مسـلمان. آیانی واستا بخشش ءُعزّت داریں روزی ہست.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْۢ بَعْدُ وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا مَعَكُمْ فَاُولٰٓئِكَ مِنْكُمْ ؕ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝

۷۵. ءُہمایاں کہ رند ا ایمان آؤرت، ءُہجرت اِش کت، ءُجہاد اِش کت شـمئے ہمراہیءَ، گڑا اے چہ شـما اَنت. ءُرشتہ دار وت ماں وتءَ یـکّءَ دگـرءِ زیادہ حـق دار اَنت مـاں اللّٰہءِ کتابءَ[1] بے شـک اللّٰہ ہـر چیزءَ زبر زانوک اِنت.

(۱) اوّلءَ گـــوں مہاجرانی مدینہءِ آیگءَ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءَ مہاجر ءُانصارانی میانءَ براتیءِ رشـــتہ جوڑکت، ءُآیانی میانءَ نسبی رشتہ داری نیســـت اَت، ہمے بنیادءَ آیکّءَ دگرءِ وراثتءِ حقدار بوت اَنت. رندا اللّٰہءَ ہمے آیت دیم دات ﴿ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ ﴾ ءُپیسری ایں حکم منســـوخ کت، ءُوراثتءِ حق نسبی رشتہ داریءِ بنیادءِ سرا ایرکت. کجام رشتہ دار کجام وڑا وراثتءِ حقداربیت ایشی لہتے بیان سورۃ النّساءآیت ۱۱، ۱۳.ءِ تہا آتکگ، ءُآدگہ سرجمیں بیان فقہی کتابانی تہا چارگ بہ بیت.

سُوْرَةُ التَّوْبَةِ — سورة التوبة[1]

سوره توبه ماں مدینهءَ نازل بوتگ ءُآئی
ءِیک صد ءُبیست ءُنه آیات ءُشانزده رکوع اَنت.

بَرَآءَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖٓ اِلَى الَّذِيْنَ عٰهَدْتُّمْ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۝١

١. بیزاریءِ اعلان اِنت چه الله ءُآئی رسولءِ نیمگءَ[2] گوں هما مشرکاں که شما گوں آیاں قول ءُقرار کتگ.

فَسِيْحُوْا فِي الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَّاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ

٢. نـوں ترّ ءُتاب بکـن اِت اے ملکءِ تها ماں چاریں ماهانی تها[3] ءُجواں سرپدبه بئیت که

(١) ایشیءَ سورة التّوبه پمیشـا گوْشگ بیت که ایشی تهالهتے مؤمنانی توبهءِ قبول بوگءِ بیان آتکگ. ءُهمے پیما ایشیءَسـورة براءت هوں گوْشگ بیت که ایشی تها چه مشرکاں بیزاری ظاهرکنگ بوتگ چه الله ءُآئی رسـولءِ نیمگءَ. مفسریناں ایشی دگه نام هوں بیان کتگ بلے مشـهوریں نام همیش اَنت. اے قرآن تهءِ اوّلی سورت اِنت که ایشی بندات‌ءَ بسم الله نبشته کنگ نه بوتگ. مفسریناں ایشی بازیں سببےبیان کتگ، بلے مشهورترین ءُصحیح ترین همیش اِنت چوکه سوره الأنفال ءُسوره توبهءِ بُن گپانی تها یک رنگی هست، ءُتقریبًا یکّ اَنت. بزاں جهادءِ احکام‌ءُفضیلت بیان اِنت پمیشـا ایشـانی میان‌ءَ بسم الله نبشته کنگ نه بوتگ، بزاں که اے سورت آئی مضمونءِ بهرانت. تقریبًا په همے سبب‌ءَ واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ‌ءَ ایشی بندات‌ءَ بسم الله نبشته نه کنائینتگ. ءُاے هما هفتیں سورتانی هفتمی سورت اِنت که آهاں سبع طوال گوْشگ بیت.

(٢) مکّهءِ فتح بوگءَ رند نُه هجـریءَ واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ‌ءَ ابوبکر صدّیق‌ءُعلی رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا اے آیات‌ءُاحکامانی همبراهیءَ دیم دات اَنت که مکّهءَ جاربجن اِت. آیاں واجهءِ گوْشـگءِ پیماهمے جارجت که هچ کس اللّٰهءِ لوگءَ جاندرا طواف کت نه کنت. بلکیں چه آؤکیں سا لءَ هچ مشرکءَ اجازت نیست که آبیت اللّٰهءَ حج بکنت. (صحیح البخاری، کتاب الصّلاة باب مایستر من العورة، صحیح مسلم کتاب الحج باب لایحجّ البیت المشرك).

(٣) اے بیزاریءِ اعلان همامشرکانی واستا اَت که آیانی ءُمسـلمانانی تاچارماهءَ جنگ نه کنگءِ عهدءُپیمان بوتگ اَت. ءُهمے پیما همامشرکانی واستا که گوں آیاں مسلماناں هچ عهد ءُپیمان نیست اَت. امام ابن جریر طبری همے هبرگچین کتگ، ءُچه سـنن ترمذیءِ یک حدیثےءَ هوں همے زانگ بیت (بحار کتاب التفسـیر، تفسیر سـورة التوبة) بزاں اے پیمیں مشرکاں تاچارماهءَ مکّهءِتها نندگءِ اجازت هست. اگن آیاں اے چاریں ماهانی تها اسـلام قبول کت گڑا آیاں ادا نندگءِ اجازت هسـت. اگن نه گڑا آالمءَ اے چاریں ماهانی گوْزگءَ پد =

مُعْجِزِي اللّٰهِ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكٰفِرِيْنَ ۝٢

شما اللّٰهءَ بے وس کت نہ کن اِت، ءُاللّٰه رزواکنوک اِنت کافرانا.

وَاَذَانٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرِيْٓءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۙ وَرَسُوْلُهٗ ۭ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ ۭ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ۝٣ۙ

٣. ءُاعلان اِنت چه اللّٰه ءُآئی رسولءِ نیمگءَ په مردماں ماں مزنیں حجّءِ روچءَ[1] که اللّٰهءُآئی رسول بریءُبیزاراَنت چه مشرکاں، نوں اگن شما بیره کت گڑا اے په شما جوان تراِنت، ءُاگن شما دیمانءَ تاب دات گڑا شما زبر سرپد به بئیت که شما اللّٰهءَ عاجز ءُبے وس کت نه کن اِت، ءُمژده بدئے کافراں تورینوکیں عذابےءِ.

اِلَّا الَّذِيْنَ عٰهَدْتُّمْ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوْكُمْ شَيْـــًٔا وَّلَمْ يُظَاهِرُوْا عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّوْٓا اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِيْنَ ۝٤

٤. بیدءِ ہمامشرکاں که شما گوں آیاں قولءُقرار کتگ پدا آیاں کمّکیں کمّیءِ ہوں نه کتگ گوں شما کتگیں قول ءُقرارءَ ءُآیاں شمئے خلافءَ ہچ کسی کمک نه کتگ گڑا توام بکن اِت گوں آیاں آیانی کتگیں قول ءُقرارءَ تاہما یانی نام گپتیں وہدءَ[2]، بیشک اللّٰه دوست دارایت پہریزگاراں.

= چه جزیرهءِ عربءَ دراینت. اگن ایشی واستا آماده نه بوت اَنت گڑا آحربی کافر ساب بنت، ءُگوں آیاں جنگ کنگ فرض بیت تاکه جزیرهءِ عرب چه کفرءُشرکءَ پهک صاف به بیت، ءُچه اسلام ءُتوحیدءِ روشنائیءَ منوّربه بیت. (تفسیر ابن کثیر، ءُتفسیرطبری).

(١) چه صحیح حدیثاں ہمے زانگ بیت که ﴿يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ﴾ چه مزنیں حجّءِ روچءَ یوم النّحر بزاں ده ذی الحجّه مرادانت که ہمے روچءَ اے بیزاریءِ جارجنگ بوت. (صحیح البخاری، تفسیرسورة التوبة) چوکه مردماں عمره کنگءَ حجّ اصغر گوشت گڑا پدلیں حجّءِ جند په حجّءِ اکبرءَ نام کپت. (صحیح البخاری، کتاب الجزیة، باب کیف ینبذ إلی أهل العهد) ءُپه ہمے سببءَ اے روچ حجّءِ اکبرنام کپت که ایشی تہا حجّءِ مستریں ارکان ادا کنگ بنت. (تفسیر ابن کثیر).

(٢) بزاں ہما مشرک که شمئے گوں آیاں چه چارماهءَ گیش جنگ نه کنگءِعہدءُپیمان بوتگ، ءُآیاں آعہد نه پروشتگ، ءُخلاف ورزی بچ وڑا نه کتگ گڑا آعہد ءُپیمانءِ پروشگ جائز نه اِنت بلکیں داں ہما وہدا که عہد ءُپیمان بوتگ گوں آیاں جنگ کنگ جائز نه اِنت، ءُنه چه آوہدا پیسر آچه مکّهءَ درکنگ به بنت.

فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِيْنَ حَيْثُ وَجَدْتُّمُوْهُمْ وَخُذُوْهُمْ وَاحْصُرُوْهُمْ وَاقْعُدُوْا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۚ فَاِنْ تَابُوْا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوْا سَبِيْلَهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۵

۵. ہنچوکہ بُکُٹّ اَنت باحرمتیں ماہ[۱] گڑا بکش اِت مشرکاں ہرکجءَ کہ آیاں بگندِات[۲] ءُآیاں دزگیر بکن اِت ءُآیانی راہءَ بہ بندِات ءُبہ ننـدِات پہ آیاں ہرپاسگاہءَ[۳]، نوں اگن آیاں بیرہ کت ءُنمازاِش برجاہ داشت ءُزکات اِش درکت گڑا آیانی راہءَ ویل بکن اِت[۴]،

(۱) ادا چہ حرمتءِ ماہاں کجام مرادَانت. اے بابتءَ اختلاف ہست. اہلءِ علمانی یک جماعتے ہمے ہبرسرااِنت کہ مراد ہمامشہوریں ءُجاہ یارتگیں ماہ اَنت کہ آحرمتءِ ماہ گوُشگ بنت. بزاں ذوالقعدة. ذوالحجّة. محرّم. رجب. امام ابن جریر طبری ہمے ہبر گچین کتگ چوکہ بیزاریءِ اے جار دہ ذی الحجّہءِ روچءَ بوت. اے اعتبارءَ اے جارجنگءَ چہ رند گشئے آیاں دگہ پنجہ روچءِ وہد دیگ بوت پرچہ کہ حرمتیں ماہانی ہلاس بوگءَ پنجہ روچ ہست اَت. بزاں اے روچانی گوزگءَ رند مشرکانی کشگءُدزگیرکنگءِ مسلماناں اجازت دیگ بوت. علمایانی یک بہرے ہمے نیمگءَ شُتگ کہ اداچءَ حرمتیں ماہاں آنام گپتیں ماہ مراد نہ اَنت بلکیں چہ ذی الحجّہءِ دہءَ بگر داں دہ ربیع الثّانیءِ روچ مراد اَنت کہ اے چارماہ بنت. ایشاں باحرمتیں ماہ پمیشا گوُشگ بوت کہ اے چاریں ماہانی تہا مشرکانی کشگ ناجائز ءُحرام اَت. حافظ ابن کثیر ہمے نیمگءَ شتگ. واللہ أعلم بالصّواب.

(۲) لہتینءَ اے آیتءُحکم عام گوُشتگ کہ ہرکجا مشرکاں بگندِات آیاں بکُش اِت حرم بہ بیت یاغیرحرم. ءُلہتے مفسّریناں اے خاص کتگ پہ ہمے آیتءَ کہ ﴿وَلَا تُقٰتِلُوْهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقٰتِلُوْكُمْ فِيْهِ ۚ فَاِنْ قٰتَلُوْكُمْ فَاقْتُلُوْهُمْ﴾ [سورة البقرة: ۱۹۱] بزاں مسجدءِ حرام ابید اِنت کہ آئی گوُر ءُنزّیکءَ گوں کافراں جنگ مکن اِت داں آگوں شما وت جنگ مکنتن، ہاں اگن آیاں جنگ کت گڑا شما ہوں جنگ بکن اِت.

(۳) بزاں آیا نی واستءَ زمینءَ تنگ بکن اِت ہما اندازہ کہ آشمئے اجازتءَ ابید ہچ کت مکنتن. یعنی آیانی طاقت ءُزور پہک ختم کنگی اِنت اگاں نہ آمسلماناں آرامءَ ویل نہ کنتن.

(۴) ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: من حکم دیگ بوتگاں ایکہ گوں کافراں جنگ بکناں داں ہماوبدا کہ آگواہی بد ی اَنت کہ بیدءِاللہءَ دگہ معبودءِ برحق نیست، ءُمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللہءِ دیم داتگیں پیغمبراِنت، ءُنمازءَ برجاہ بداراَنت، ءُزکات دربکنتن. (صحیح البخاری، کتاب الإیمان، باب ﴿فَاِنْ تَابُوْا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوْا سَبِيْلَهُمْ﴾) فائدہ: چہ اے آیت ءُحدیثءِ ظاہرءَ ہمے زانگ بیت کہ نماز نہ وانوک ءُزکاتءِ نہ دیوک چہ اسلامءَ درکاینت، ءُاسلامی حاکمانی سرا فرض اِنت کہ اے پیمیں مردمانی خلافءَ جنگءُجہاد بکنتن داں ہماوبدا کہ آایشاں بزوراَنت. ہنچوکہ ابوبکر صدّیق رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ زکات نہ دیوکانی خلافءَ چہ ہمے آیتءَ دلیل زرتءُجہاد کت، ءُگوشتے **(واللہ لأقاتلنّ من فرّق بین الصّلوٰة والزکاة)** کہ منءَ اللہءِ سوگنداِنت کہ من جنگ کناں گوں ہمامردمءَ کہ آنمازءُزکات میانءَ فرق کنت. (صحیح البخاری، کتاب الزکاة، باب وجوب الزکاة، صحیح مسلم کتاب الإیمان، باب الأمر بقتال الناس حتّٰی یقولوا لا إلٰہ إلّا اللہ) =

بیشک اللہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

وَاِنْ اَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلٰمَ اللّٰهِ ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهٗ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْلَمُوْنَ ۝۶

٦. ءُاگـن چہ مشرکاں یکّے تـئی میار بوت گڑا آئی میارداریءَ بکـن داں ہماوہدا کہ گوش بدارایـت اللہءِ گپـاں (حکمـاں)ءَ ءُپدا آئیءَ سربکن آئی دلجمـیں جاگہءَ[1]، اے پمیشـا کہ آنازانتیں مردم اَنت[2].

كَيْفَ يَكُوْنُ لِلْمُشْرِكِيْنَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُوْلِهٖٓ اِلَّا الَّذِيْنَ عٰهَدْتُّمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ فَمَا اسْتَقَامُوْا لَكُمْ فَاسْتَقِيْمُوْا لَهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِيْنَ ۝۷

٧. چہ وڑا بوت کنت گوں مشرکاں قولءُقرارے اللہ ءُآئی رسـولءِ گـورا بیدءِہمایاں کہ شـما گـوں آیـاں قولءُقـرار کتگ مسـجدءِ حرام نزّیکءَ[3]، نوں داں ہماوہدا آگوں شما راست بوت اَنت گڑا شـماہوں گوں آیاں راسـت بہ بئیت[4]، بیشـک اللہ دوسـت داریـت پہریز گاراں[5].

= بلے چہ دگہ یک حدیثےءَ زانگ بیت کہ زکاتءِ نہ دیوک پہ سسـتیءُنزوری کافر گوْشگ نہ بیت. بلےآئی نہ منّوکءِ کفر تہا شک نیست (صحیح مسلم کتاب الزّکاۃ، باب فیمن لایؤدی الزّکاۃ).

(١) اے آیتءِ تہا حربی (بزاں جنگی) کافرانی بابتءَ یک رخصتءُاجازتے دیگ بوگءَ اِنت کہ اگن یک کافرے وتءَ شمئے میار ءُباہبوٹ بکنت گڑا آئیءَ وتی میاربکن اِت داں کہ ہچ مسلماں آئیءَ کُشت مکنت، ءُداں کہ آاللہءِ قرآنءَ اِشکُت بکنت، ءُاسلامءَ بزانت ءُبفہمیت. بوت کنت کہ اے وڑا آاسلامءَ قبول بکنت. اگن آئی اسلام قبول نہ کت گڑا آپہ حفاظت آئی امنیں ءُدلجمیں جاگہءَ سرکنگ بہ بیت. (أحسن البیان).

(٢) بزاں اے بیان بوتگیں اجازتءُرخصت پمیشـا دیگ بوت کہ آبے زانت ءُجَتّ اَنت. اے وڑا بلکیں آاللہ ءُآئی رسولءِ ءُمسلمانانی ہبراں بفہم اَنت، ءُچہ مسـلمانانیں جوانیں اخلاقءَ رنگ بزوراَنت ءُپہ اسلامءِ قبول کنگءَ آمادہ بہ بنت ہمے پیمءَ کہ صلح حدیبیہءَ رند بازیں کافرےءَ چہ مسـلماناں پناہ لوٹ اِت، ءُمدینہءَ آیاں بوت اَنت، ءُمسلمانانی جوانیں اخلاقءُکارپدانی سببءَ آیاں اسلام فہم اِت، ءُمسلمان بوت اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

(٣) بزاں گوں ہمامشرکاں کہ شمئے عہدءُپیمان اِنت، بید آیاں گوں دگہ ہچ کسءَ عہدءُپیمان پشت نہ کپتگ.

(٤) بـزاں داں ہما وہـدا آوتی عہدءُپیمانءَ نہ پروش اَنت شـما ہوں آئیءَ مہ پـروش اِت. ادا صلح حدیبیہ عہدءُپیمان مرادِاَنت.

(٥) چہ ادا اے ہبر زانگ بیت کہ عہدءُپیمانانی سرجم کنگ متّقیءُپہریز گارانی کارِاَنت.

كَيْفَ وَاِنْ يَّظْهَرُوْا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوْا فِيْكُمْ اِلًّا وَّلَا ذِمَّةً ؕ يُرْضُوْنَكُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ وَتَاْبٰى قُلُوْبُهُمْ ۚ وَاَكْثَرُهُمْ فٰسِقُوْنَ ۝۸

۸. چے اعتبار ہست (آیانی وعدیاں) اگن شمئے سرا گیش بہ بنت گڑا آشمئے تہا نہ سیادءُوارثیءِ چارگءَ کنند ءُنہ قولءُ قرارےءِ[1]، آشمارا وشّ کنند گوں وتی دیاں ءُآیانی دل ایشی نہ منّ اَنت، ءُآیانی گیشتریں بدراہ اَنت.

اِشْتَرَوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيْلًا فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِهٖ ؕ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝۹

۹. بہا اِش کت اَنت اللہءِ آیات پہ کمّکیں نہادےءَ پدا منہ اِش کت چہ آئی راہءَ، بیشک باز سلّیں کار اَنت کہ آئش کنگءَ اَنت.

لَا يَرْقُبُوْنَ فِيْ مُؤْمِنٍ اِلًّا وَّلَا ذِمَّةً ؕ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُوْنَ ۝۱۰

۱۰. اے پروا نہ دار اَنت مؤمنءِ باریءَ نہ سیادءُوارثیءِ ءُنہ قول ءُقرارءِ، ءُہمیش اَنت بِرْگوستگیں.

فَاِنْ تَابُوْا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّيْنِ ؕ وَنُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ۝۱۱

۱۱. نوں اگن بیرہ اِش کت ءُنمازاِش برجاہ داشت ءُزکات اِش درکت گڑا آشمئے دینی برات اَنت[2]، ءُماسرجمءَ نشانیاں بیان کنیں پہ ہماقومءَ کہ آسرپدبنت.

(۱) بزاں اے کافرءُمشرک ایشی قابل نہ اَنت کہ آیانی گومءَ کجام وڑیں عہدءُپیمانے کنگ بہ بیت پرچہ کہ ایشانی عادت ہمیش اِنت ہمیکہ اے زوربہ بنت گڑا اے نہ سیادءُوارثی چار اَنت ءُنہ عہدءُپیمانءِچارگءَ کنند بلکیں ہروہدا وتی وارءَ چار اَنت.

(۲) چہ ادا زانگ بیت کہ نمازءِ نہ وانوک ءُزکاتءِ درنہ کنوک دینی برات بوت نہ کنند تاہما وہدا کہ ایشانی پابند بہ بنت. چہ ہمے آیتءَ لہتے عالمءَ ہمے دلیل زرتگ کہ نمازنہ وانوک مسلمان ساب نہ بنت بلکیں کافرانی تہا ساب بنت. ءُچہ ہمے آیتءَ لہتے عالمءَ ہمے دلیل زرتگ آمردم کہ نماز وان اَنت بلے وتی مالانی زکاتاں درنہ نکنند آیانی نمازہبوں قبول نہ بنت. عبداللہ بن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ گوشیت کہ (**أمرتم بالصّلاة والزّكاة فمن لم يزك فلاصلوٰة له**) بزاں شمارا نمازءُزکات دوئینانی حکم دیگ بوتگ. نوں ہرکس کہ زکات درمکنت بزاں آئیءَ نماز نیست (تفسیرقرطبی) ہمے پیمءَ ابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ گوشیت کہ (**والله لأقاتلنّ من فرّق بين الصّلوٰة والزكاة**) اللہءِ سوگندِانت کہ من جنگ کناں گوں ہمایاں کہ نمازءُزکاتءِ تہا فرق کنند. (صحیح البخاری، کتاب الزکاۃ باب وجوب الزکاۃ) ابن زید چہ ہمے آیتءَ دلیل زوریت ءُگوشیت کہ اللہءَ اے چیزءَ قبول نہ کنت کہ آبید زکاتءِ درکنگءَ نمازءَ قبول بکنت. (تفسیرقرطبی).

وَاِنْ نَّكَثُوْٓا اَيْمَانَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ فَقَاتِلُوْٓا اَىِٕمَّةَ الْكُفْرِ ۙ اِنَّهُمْ لَآ اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُوْنَ ﴿١٢﴾

۱۲. ءُاگن پروشت اَنت اِش وتی وارتگیں سوگند رند چہ وتی قول ءُقرارءَ ءُعیب اِش دات ماں شمئے دینءَ گڑا جنگ بکن اِت گوں کافرانی سرداراں[1]، پمیشا کہ آیاں سوگند نیست تاکہ آبسّ بکنند.

اَلَا تُقَاتِلُوْنَ قَوْمًا نَّكَثُوْٓا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوْا بِاِخْرَاجِ الرَّسُوْلِ وَهُمْ بَدَءُوْكُمْ

۱۳. پرچہ شما جنگ نہ کن اِت گوں ہماقومءَ کہ پروشت اَنت اِش وتی سوگند؟ ءُفکرءَ کپت اَنت رسولءِ درکنگءِ[2] ءُہمایاں پیسر پیسرءَ گوں شما بندات کت[3]، زاناں شما

(۱) بزاں وہدیکہ مشرک گوں شما وتی کتگیں عہدءُپیمانءَ بپروشنت، ءُدینءَ بدءُرد بگوْشنت گڑا ظاہرءَ اگن سوگند بُورانَت آیانی سوگنداں ہچ اعتبار نیست. اے حالتءَ گوں کافرانی سردارءُ کماشاں جنگ بکن اِت، بوت کنت کہ آچہ وتی بدیءَ وتءَ دور بہ دارانَت. چہ ہمے آیتءَ حنفی حضراتاں ہمے دلیل زرتگ کہ ذمّی (بزاں مسلمانانی ملکءِ تہا نندوکیں غیرمسلم) اگن عہدءُپیمانءَ مپروشیت بلے دین اسلامءَ بدءُرد بکنت آپہ ایشی کُشگ نہ بیت پرچہ کہ قرآنءَ آیانی گومءَ جنگ کنگءِ واستا دوشرط ایرکتگ. (۱)عہد ءُپیمانءِ پروشگ. (۲) دینءِ بدءُرد گوْشگ. نوں اگن آدوئیں یک برا چایانی دستءَ مہ بنت آکشگءِ حقدار نہ بنت. بلے امام مالك، ءُامام شافعی ءُدگہ چیزے علمایاں (**طعن فی الدّین**) بزاں دینءِ بدءُرد گوْشگ (نقضِ عہد) بزاں عہدءُپیمانءِ پروشگءِ تہاساب کتگ. نوں آیانی نزّیکءَ چہ دینءِ بدءُردگوْشگءَ عہدءُپیمان وت پرشیت، ءُاے وڑیں کافر کشگءِ حقدار اَنت. (فتح القدیر للعلّامة الشوکانی) چہ اے آیتءَ علمایاں اے دلیل ہوں زرتگ کہ پیغمبرءَ بدءُرد گوْشوک کشگءِ حقدارانت پرچہ کہ اے (**طعن فی الدّین**)ءِ تہا ساب اِنت. بید امام ابوحنیفہ ءُدگہ لہتے کوفی عالمءَ آدگرانی مذہب ہمیش اِنت. (تفسیر قرطبی). بحرالرّائقءِ واجہ ہمے مسئلہءِسرا بحث کنت ءُآخرا نبشتہ کنت کہ (**نعم نفس المؤمن تمیل إلی قول المخالف فی مسئلة السّب لکن اتّباعنا للمذهب واجب**) (باب العشر والخراج والجزیة، ج۵، تاکدیم ۱۱۵، طبع المکتبة الماجدیة کوئٹہ) بزاں مؤمنءِ دل ہمے نیمگءَ لیٹیت کہ مخالف گوْشگءَ اِنت (کہ پیغمبرءِ بدءُرد گوْشوک کشگ بہ بیت) بلے مئے سرا مئے مذہبءِ رندا کپگ واجب اِنت.

(۲) اداہما دارالنّدوہءِ تہءِ شؤرءِ نیمگءَ اشارہ اِنت کہ مکّہءِ سرداراں اودا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِچہ ملکءَ درکنگ، ءُدزگیرکنگ، ءُکشگءِ بابتءَ وت ماں وتءَ شؤرکت. ایشی سرجمیں بیان سورة الأنفال آیت ۳۰ تہا بیان اِنت.

(۳) مراد یاوجنگءِبدر روچ اِنت کہ مکّہءِ مشرک وتی تجارتی کاروانءِ نگہبانیءِواستا ہمودءَ شت اَنت بلے آکاروان پہ حفاظت چہ اودا دراتکگ اَت، انگتءَ آیاں ہمودا مسلمانانی کلاگءُ کتت کنگ شروع کت، ءُپہ جنگءَ لانک اِش بست. ہمے وڑا کافر ءُمسلمانانی میانءَ جنگ بوت. یا مراد آیانی وتی عہد ءُپیمانءِ پروشگ اِنت اے پیمءَ کہ آیاں مسلمانانی حلیف (بزاں کمک کنوکیں) قبیلہ بنوخزاعہءِ خلافءَ بنی بکر قبیلہءِ کمک کت، ءُعہدءُپیمان اِش پروشت. ہمیشی سببءَ مسلماناں مشرکانی سرا لشکرکت، ءُمکّہ فتح کت. (أحسن البیان).

اَوَّلَ مَرَّةٍ ؕ اَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۱۳﴾

چہ آیاں ترس اِت؟ بسّ اللہ گیشتر حقّ دارانت کہ شما چہ آئی بترس اِت اگن شما یقین کنوک اِت.

قَاتِلُوْهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدِيْكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُوْرَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۱۴﴾

۱۴. گوں آیاں جنگ بکن اِت اللہ آیاں عذاب دنت پہ شمئے دستاں ءُآیاں رزواکنت ءُشمئے کمکءَ کنت آیانی سرا ءُسردکنت مؤمنیں مردمانی دلءَ.

وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوْبِهِمْ ؕ وَيَتُوْبُ اللّٰهُ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿۱۵﴾

۱۵. ءُبارت ءُگارکنت آیانی دلانی زہراں[1]، ءُبیرہ کنگ پرمائیت ہرکسءَ کہ بلوٹیت، ءُاللہ زبریں زانوک ءُجوانیں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تُتْرَكُوْا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ جٰهَدُوْا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلَا رَسُوْلِهٖ وَلَا الْمُؤْمِنِيْنَ وَلِيْجَةً ؕ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. زاناں شما ہمے گمان کتگ کہ شما ویل کنگ بئیت؟ ءُتنے وہدءَ اللہءَ پدّرنہ کتگ اَنت ہماکہ جہاداِش کتگ چہ شما[2] ءُجوڑ اِش نہ کتگ بیدءِ اللہ ءُآئی رسولءَ ءُبید مسلماناں دگہ دلی دوست ءُیارے، ءُاللہ زبر سرپد اِنت چہ شمئے کتگیں کاراں.

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِيْنَ اَنْ يَّعْمُرُوْا مَسٰجِدَ اللّٰهِ شٰهِدِيْنَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ ؕ اُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ

۱۷. مشرکانی کار نہ اِنت کہ آباد بکننت اللہءِ مسیتاں کہ گواہی دیوک اَنت وتی سرا کفرءِ[3]، ہمیش اَنت کہ نیست ءُنابود

(۱) بزاں ہما زہرکہ مکّہءِ مشرکانی گنجیں ظلمانی سببءَ اے کمزوریں مسلمانانی دلانی سراایراَنت.

(۲) بزاں جہادءِ سببءَ اللہءَ مسلمان چکّاس اِتنت تاکہ پد لیں مسلمان ءُمنافق کہ ظاہرءَ وت اِش مسلمان گوشت اے درہا پدّربہ بنت. جہاد یک ہنچیں میدانے کہ آوبدءُسہتءَ منافق وتءَ داشت نہ کنت، ءُچہ مرگءِ ترسءَ وتءَ چہ وتی کارپداں ڈنّءَ کنت.

(۳) بزاں ایشا نی اے عمل بیدءِ اللہءَ دگرانی بندگی کنگ وت آیانی کافرءِ گواہیءَ دنت توری چہ زبانءَ ایشءَمہ منّ اَنت. پمیشا ایشاں اے برنہ جنت کہ مسیتاں آباد بکننت چیءَ کہ اے مؤحّدانی شان اِنت، ءُمسیت وَہمے واستا جوڑکنگ بوتگ اَنت کہ آیانی تہا ایوکءَ اللہءِ بندگی کنگ بہ بیت. ہنچوکہ =

اَعْمَالُهُمْ ۚ وَفِي النَّارِ هُمْ خٰلِدُوْنَ ﴿١٧﴾

بوت اَنت آیانی عمل، ءُآدوزهءَ دائم پشت کپوک اَنت.

اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسٰجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ ۖ فَعَسٰٓى اُولٰٓئِكَ اَنْ يَّكُوْنُوْا مِنَ الْمُهْتَدِيْنَ ﴿١٨﴾

۱۸. بیشک آباد کنت اللهءِ مسیتءَ[1] ہامردم که آئی ایمان آؤرتگ اللهءِسرا ءُآخرتءِ روچ سرا ءُآئی برجاه داشت نماز ءُزکات ئِےدرکت ءُبیدءِ اللهءَ نہ ترس اِت، نوں امّید اِنت که اے به بنت چه ہدایت بووکیں مردماں.

اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَآجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجٰهَدَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ لَا يَسْتَوٗنَ عِنْدَ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٩﴾

۱۹. آیا شما کتگ حاجیانی آپ وارینگ ءُمسجدءِ حرامءِ آباد کنگ چو ہما مردمءَ که آئی ایمان آؤرتگ اللهءِ سرا ءُآخرتءِ روچ سرا ءُجہادئے کت ماں اللهءِ راهءَ؟، یک وڑ نہ اَنت اللهءِ گورا[2]، ءُاللّٰه پہ شون نہ کنت

= فرمان اِنت ﴿وَاَنَّ الْمَسٰجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوْا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا﴾ [سورة الجن: ۱۸] مشرکاں مسجدءِحرامءِتہا طوافءِ وبدا ہمے گوشت که «لبّيك لا شريك لك إلّا شريكًا هولك تملكه وماملك». اے اللّٰه ماتئی دربارءَ ساڑی ایں ترا ہچ شریدارنیست بیدءِ تئی ہماشریدارءَ که توآئی مستری، ءُآئءَ مستری نیست. گشئےآیاں پہ اللهءَ شریدار ثابت کت حالانکه اللّٰه چه ہرچ پیمیں شریدارءَ پاک اِنت.

(۱) چه مسیتانی جوڑ کنگءَ مراد ہشکءَ آیانی جوڑکنگءُڈولدارکنگ نه اِنت بلکیں آیانی تہا گوں جماعتءَ پابندیءَ نمازوانگ، ءُآیانی چنگ ءُزورگ ءُاحترام کنگ، ءُآیانی تہا اللهءِ ذکر ءُاذکارکنگ اِنت. مستریں مقصد مسیتانی آبادکنگے ہمیش اِنت. (تفسیرالکشّاف للزّمخشری).

(۲) مشرکاں حاجیانی آپ وارینگ،ءُمسجدءِ حرامءِ کارانی مستری وتی دستاں کتگ اِتنت، ءُآیاں ایشی سرا پہربست. ایشی دیمءَ آیاں ایمان ءُجہاد ہچ ساب نه کت اَنت که آمسلمانانی تہا ہست اِتنت. اللّٰه اداہمے چیزے بابتءَ آگاه کنگءَ اِنت که حاجیانی آپ وارینگ، ءُمسجدءِ حرامءِ جوڑکنگ، ءُاللّٰهءِ سراایمان آرگ ءُجہادکنگ یک وڑنه اَنت بلکیں مشرکءِ وَہچ عمل اللهءِ بارگاهءَ قبول نه بیت توری سَتر بلاپیں نیکیں عملے به بیت. لہتے روایتانی تہا ایشی شان نزول اے پیمءَ بیان بوتگ که یک جمعهءِ روچےءَ مسلمان منبرءِ نبوی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گورا مچ بوت اَنت، ءُوت ماں وتءَ بحثءُجیڑه اِش کت. یکّےءَ گوشت که اسلام آرگءَ رند منی نزّیکءَ شریدار ترینءُجوانتریں کار حاجیاں آپ وارینگ اِنت. دگرےءَ گوشت که چونه اِنت بلکیں مسجدحرامءِ آبادکنگ اِنت. دگه یکّےءَ گوشت که اے پیم نه اِنت بلکیں اللّٰهءِ راهءَ جہادکنگ اِنت. وہدیکه اے کوکار عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ءِ گوشاں کپت اَنت گڑا آئی بکّل دات اَنت که ادا منبرءِرسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ نزّیکءَ کوکارءُجیڑه مکن اِت. حدیثءِ بیان کنوک نعمان بن بشیر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ =

ناانصافیں مردماں.

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ۙ اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْفَاۗىِٕزُوْنَ ۲۰

۲۰. ہمایاں کہ ایمان آؤرتگ ءُلوگ ءُجاگہ اِش پہ ھاتر اللّٰہءَ ویل کتگ اَنت ءُجہاد اِش کت ماں اللّٰہءِ راہءَ گوں وت ءُمالاں، ایشانی شان مستر اِنت اللّٰہءِ گورا، ءُہمیش اَنت کہ پہ مرادءَ سربیوکنت.

يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ وَّجَنّٰتٍ لَّهُمْ فِيْهَا نَعِيْمٌ مُّقِيْمٌ ۲۱

۲۱. مژدہ دنت آیاں آیانی پروردگار چہ وتءَ مہربانیءِ ءُوشّی ےءُہنچیں بہشتانی کہ آیانی تہا ہمیشگی نعمت ءُآرام ہست.

خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ۲۲

۲۲. مدام ماں اَنت آیانی تہا، بیشک اللّٰہءِ گورا مزنیں مز ہست.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْٓا اٰبَاۗءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَاۗءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْاِيْمَانِ ۭ وَمَنْ يَّتَوَلَّهُمْ مِّنْكُمْ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۲۳

۲۳. او مؤمناں! جوڑ مکن اِت وتی پتانءَ ءُوتی براتانءَ وتی دوست، اگاں دوستر بدارَانت کفرءَ ایمانءِ سرا، ءُہرکس کہ دوستی بکنت گوں آیاں چہ شما گڑا ہمیش اَنت ظالم ءُناانصاف.

قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَاۗؤُكُمْ وَاَبْنَاۗؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيْرَتُكُمْ وَاَمْوَالُ ۨاقْتَرَفْتُمُوْهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ

۲۴. بگوش کہ اگاں شمئے پت ءُچکّ ءُبرات ءُلوگ بانک ءُسیاد ءُوارث ءُہما مال کہ شما کتّتگ اَنت ءُہما سوداگری کہ شما ترس اِت چہ آئی بند بوگءَ ءُہما لوگءُجاگہ کہ شماءِش دوست دارات، شما را دوست تر اَنت چہ اللّٰہ ءُآئی رسولءَ ءُچہ آئی راہءِ

= گوشیت جمعہءِ نمازءَ پد من واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ گورءَ آتکءُحاضربوتاں، ءُاے ہبرانی بابتءَ من واجہءَ جستکت. گڑا ہمے آیت نازل بوت. (صحیح مسلم، کتاب الإمارة، باب فضل الشّهادة فی سبیل الله) فائدہ. اے آیتءِ تہا مقصد جہادءِ فضیلت بیان کنگ اِنت کہ آجواں ترین عملانی تہا گون اِنت. بلے چہ جہادءِ بیانءَ پیسر اللّٰہءَ (إیمان بالله و إیمان بالآخرة) بیان کت اَنت، اداہمے چیز پدّرکنگی اَت کہ بیدءِاللّٰہءِ سراایمان آرگءُ، بیدءِآخرتءِ سرا ایمان آرگءَ نہ جہاد اللّٰہءِ بارگاہءَ قبول بیتءُنہ دگہ نیکیں عمل. (أحسن البیان).

وَجٰهِدُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ ۙ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۴۱﴾

جهادکنگءَ گڑا شما رهچاربه بئیت تان هماوهدءَ که بیاریت الله وتی عذابءَ[1]، ءُالله په شون نه کنت چشیں، نافرنے قوما.

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِيْ مَوَاطِنَ كَثِيْرَةٍ ۙ وَّيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـًٔا وَّضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُّدْبِرِيْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. بیشک الله‌ءَ شمئے کمک کتگ بازیں جاگهانی تها، ءُحنینءِ روچءَ وهدیکه شما گوات گپت اِت په وتی بازیءَ گڑا آشمئے هچ کارءَ نیاتک ءُتنگ بوت زمین په شما گوں وتی پراهیءَ پدا شما پشت مان دات ءُشت اِت.

ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهٗ عَلٰى رَسُوْلِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَاَنْزَلَ جُنُوْدًا لَّمْ تَرَوْهَا ۚ وَعَذَّبَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۗ وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. پدا ایرگپت الله‌ءَ وتی دلجمی وتی پیغمبرءِ سرا ءُمؤمنانی سرا ءُدیم ئِے دات یک لشکرے که شما آئی‌ءَ نه دیست ءُعذابی دات کافرانءَ[2]، ءُهمیش اِنت مز کافرانی.

---

(۱) اے آیتءِ تها هوں پیسری ایں مضمون یک جوانتریں وڑےءَ بیان کنگ بوتگ. چوکه انسانءِ بنیادی ءُمستریں حاجت گوں همے چیزان اِنت پمیشا ادا اے درست بیان بوت اَنت که اے چیزانی گومءَ دوستی کنگ یک فطری ءُطبعی چیزے، ءُایشانی اهمیّت وتی جاگهءَ هست اِنت بلے اگن اے چیزانی دوستی چه الله ءُآئی رسولءِ دوستیءَ گیشتربه بیت، یاایے چیز چه الله‌ءِ راهءَ جهاد کنگءَ مردمءَ بدارَانت، ءُگٹ بکنننت گڑاایے بلاپیں ناانصافی ییے، ءُالله‌ءَ اے پهر سک نادوست اِنت، ءُاے مزنیں گناهے. حدیثءَ هست اِنت که یک برے عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ گوں واجهءَ همے گوشت که اے الله‌ءِ رسول تو منءَ بیدءِ منی جانءَ دگه چه هرچیزءَ دوست ترئے. واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ سوگند اِنت تاهما وهدا کس مؤمن بوت نه کنت که منءَ چه وتی جانءَ دوستر مدارایت. گڑا عمر گوشت که تو منءَ چه منی جانءَ هوں دوست ترئے. واجهءَ درّائینت: نوں توایمانءِ سرائے. (صحیح البخاری، کتاب الأیمان والنذور، باب کیف کانت یمین النبیّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ) دگه حدیثے تها واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ جهادءِ اهمیّت اے پیمءَ بیان کت: وهدیکه شما عینهءِ بهاءُزورءِ تها سرءُچیربئیت، ءُگوکانی لشّکان دارات گوں، ءُکِشتءُکشارءسرا وش بئیت، ءُجهادءَ ویل کن اِت گڑا الله شمئے سرا هنچیں رزوائی ییے کاریتءُ ایر کنت که آئی‌ءَ چه شما داں هما وهدا دور نه کنتءُنه بارت داں شما پدا وتی دینءِ نیمگءَ واترمکن اِت. (سنن أبی داود کتاب البیوع باب التّقی عن العینة) آگاهی! عینه هما سوداگریءَ گوْشنت که مردم داں یک نام گپتیں وهدےءِ واستا یک مردمےءَ چیزے په وام بدَانت، ءُپدا وت همے چیزا چه همائی په کمتریں نهادےءَ بها بزوریت. اے جائز نه اِنت.

(۲) **حنین**: مکّه ءُطائفءِ میانءَ جاگهےءِ نام اِنت. ادءِ نندوکیں قبیله هوازن ءُثقیف اِتنت. اے تیراندزیءِ تها نام کپتگیں مردم اِتنت. ایشانی مردم مسلمانانی خلافءَ جنگ کنگءِ واستا تیاری کنگءَ اِتنت که واجهءَ =

ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٧﴾

۲۷. ءُبیره کنگ پرمائیت الله چه ایشی پد هرکسءَ که بلوٹیت، ءُالله مزنیں بخشوک ءُمزنیں مهربانے.

يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوٓا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ

۲۸. اے مؤمناں بیشک مشرک ناپاک اَنت[1] نوں نزّیکءَ میاینت مسجدءِ حرامءِ چه اے سالءَ پد[2] ءُاگاں شما ترس اِتت

= اے حال سربوت. گڑا واجه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں دوازده ہزارءِ لشکرءَ ایشانی خلافءَ جنگ کنگءِ واستا دیم په حنینءَ رہادگ بوت. چوکه اے قبیلهءِ مردماں چه پیسرا جنگءِ تیاری کتگ اَت، ءُسنگرءُپاسگاہ اِش درہا گپتگ اِتنت، ءُمسلماں په وتی بازیءَ پهراِتنت، ءُالله‌ءَ آیانی پهربندگ وش نه بوت. قدرتءَ اے ہنچوکه اودا سربوت اَنت، ہوازن قبیلهءِ مردماں ایشانی سرا تیر اندازی کت ہما پیما که مسلماناں وتءَ اودا داشت نه کت، ءُتتک اَنت. میدانءِ تہا الله‌ءِ رسول گوں صد مسلمانءَ پشت کپت. گڑا واجهءَ تواربردات اَنت که الله‌ءِ بندیاں منی گورا بیااِت، من الله‌ءِ رسولاں. برے برے واجه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے کلمه ونت «أنا النبي لا كذب، أنا ابن عبد المطلب». که من الله‌ءِ پیغمبراں، ءُدروگ نه بنداں. من عبدالمطلبءِ ءُماسگاں. پدا واجه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عبدالله بن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا حکم دات که مردماں مچ بوگءِ واستا تواربکن (پرچه که آئی آواز برزاَت) گڑا رندا مسلمان سک پشومان بوت اَنت، ءُواتراش کت په میدانءَ. پدا گوں مردیءَ جنگ اِش کت، ءُالله‌ءَ سوب مند کت اَنت. اے جنگءِ تہا مسلماناں شش ہزارکافر دزگیر کت، رندا په واجهءِ سفارشءَ یَله بوت اَنت. ءُبازیں غنیمتے دست کپت، جنگءَ پد کافرانی بازیں سردارے مسلمان بوت. اے جنگ فتحءِمکّهءَ پد سنه ۸ ہجریءَ ماه شوالءَ پیش آتک. دلگوش: ادا مسلماناں ہمے سرپد کنگ بوگءَ اِنت که آہجر وتی بازیءسرا پهرمه بند اَنت بلکیں الله‌ءِ کمکءُنصرتءَ دیمءَ بدارَانت، ءُگوں ہمائی فریاد ءُزاری بکنند، داں ہما وہدا که الله‌ءِ کمک گوں مه بیت بازی پچ کاردات نه کنت. الله‌ءِ کمک که گوں به بیت گڑا کسانیں کسانیں ٹولی بلاه بلاہیں ٹولیانی سرا زوربنت ہنچوکه فرمان اِنت ﴿كَم مِّن فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةًۢ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ که چنچوکیں کسانیں ٹولی ےمزنیں لشکرءُٹولیانی سرا زور بوت. [سورة البقرة: ۲۴۹].

(۱) گیشترین عالم ہمے نیمگءَ اَنت که مشرکانی ناپاکءُنجس بوگءِ معنیٰ ہمیش اِنت که آعقیدهءُعملءِ لحاظءَ ناپاک اَنت نه که جسمانیءُذاتءِ اعتبارءَ. ءُلہتےءِ نزّیکءَ مشرک ظاہریءُاندری ہردو اعتبارءَ ناپاک اَنت پرچه که آطہارت بزاں پاکیزگی آپیم نه کنند که شریعتءَ حکم داتگ. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) اے حکم نُه ہجریءَ چه مشرکاں بیزاریءِ جارجنگ وہدا گوشدارینگ بوت ہنچوکه اے ساری ترا بیان بوت. اے حکم دریں مشرک ءُکافر ءُدریں مسیتانی واستا اِنت یانه؟ اے بابتءَ اختلاف ہست. اہلِ مدینه بزاں امام مالك ءُآئی ہمبراه ہمے نیمگءَ اَنت که ایشی عموم حکم تہا دریں مسیت ءُدریں مشرک گوں اَنت. بزاں ہچ کافر مسلمانانی ہچ مسیتءَ شت نه کنت. ءُدگه چیزے علماء ہمے نیمگءَ اِنت که بشکءَ مسجدءِ حرام مراد اِنت نه که دریں مسیت. بزاں کافر ایوکءَ مسجد حرامءَ شت نه کنند ءُآدگراں شت کنند ہنچوکه واجه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثمامه بن أثال رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کافریءِ حالتءَ مسجدءِ =

هٰذَا ۚ وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾

چہ تنگدستیءَ گڑا زوتّ اللہ شمارا سیر ءُسرفراز کنت چہ وتی مہربانیءَ اگن بلوٹیت[1]، بیشک اللہ زبریں زانوک ءُزبریں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّىٰ يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾

۲۹. جنگ بکن اِت گوں ہمایاں کہ یقین نہ دارانت اللہءِ سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرا ءُنہ حرام زان اَنت ہما کہ حرام کتگ اللہ ءُآئی رسولءَ ءُنہ قبول کنند راستیں دینءَ چہ ہمایاں کہ کتاب دیگ بوتگ اَنت تاں ہماوہدءَ کہ آجزیہ بدینت چہ وتی دستءَ ءُآبے شرف ذلیل بہ بنت[2].

= نبویءِ ڈیکیانی گومءَ بست گوں تاکہ اسلامءِ حبءُدوستی آئی دلءِ تہا نِشت، ءُآمسلمان بوت. دگہ لہتے عالم ہمیشی گوشیت کہ چہ مسجدءِ حرامءَ حرمءِحد دریا مرادانت. بزاں حرمءِحدءِ تہا مشرک شت نہ کنند. عبداللہ بن عبّاس، ءُمجاہد، ءُعطاء، سعیدبن جبیر ایشانی مذہب ہمیش اِنت. لہتے عالمءَ چیزے آثارانی بنیادءَ «ذمّی» ایں کافرءُغلام چہ اے حکمءَ درکتگ اَنت. بزاں آہر مسیتءَ شُست کنند. (ذمّی ہماکافرءَ گوشنت کہ آاسلامی ملکءِ تہا نندوک بہ بیت مسلمانانی کماشیءِ تہا. ءُاسلامی حکومتءَ جزیہ بدانَت) عمربن عبدالعزیز رَحِمَہُ اللّٰہ وتی حکومتیءِ زمانگءَ ہمے حکم شنگ کت کہ یہود ءُنصارٰی مسلمانانی مسیتانی تہا شت نہ کنند. امام ابوحنیفہ رَحِمَہُ اللّٰہ گوشگ ہمیش اِنت کہ چہ ایشی آدگہ مشرک مرادانَت نہ کہ یہود ءُنصارٰی. بزاں آہرمسیتءَ شت کنند. (تفسیرقرطبی). چہ قرآنءِ ظاہرءَ واللہ أعلم صحیح ہمے زانگ بیت کہ مراد ایوکءَ مسجدءِ حرام اِنت، یاآئی حدانت نہ کہ دریں مسیت اَنت. بزاں آدگہ مسیتاں کافر پہ حاجت شت کنند.

(۱) چہ مشرکانی منّہ بوگءَ بازیں مسلمانانی دلءَ ہمے وسواس پیداگ بوت کہ چہ آیانی نیایگءَ مئے سوداگریءَ نقص رسیت، ءُما تاوان بار بئیں. اللہ پاکءَ بیان کت کہ اے وسواسءَ چہ دلءَ درکن اِت کہ چہ آیانی نیایگءَ شما تنگدستءُواربئیت بلکیں اللہ شمارا چہ وتی مہربانیءَ آباد ءُوش حال کنت. تاریخ گواہ اِنت کہ چہ بازیں فتحانی سببءَ بازیں غنیمتے مسلماناں دست کپت، ءُکم کمّءَ دریں عرب مسلمان بوان بوت اَنت، ءُحجّءِ موسمءَ سک باز مردم آتک بلکیں چہ ساری اِینءَ ہوں گیشتر مردم آتک. انگتءَ ہمے پیم اِنت. (أحسن البیان).

(۲) گوں مشرکاں جنگ کنگءِ حکمءَ پد ہمے حکم دیگ بوگءَ اِنت کہ گوں یہود ءُنصارایاں جنگ بکنند اِت داں ہما وہدا کہ آاسلامءَ قبول بکنند، اگن ایشی نہ کنند گڑا جزیہ دیگءِ واستا آمادہ بہ بنت، ءُمسلمانانی کماشیءِ تہا نندگءَ قبول بکنند. جزیہ ہما داشتگیں ءُنام بستگیں زرّءَ گوشنت کہ آہر سال چہ ہما غیرمسلم (بزاں کافراں) زورگ بیت کہ آمسلمانانی ملکءِ تہا نندوک اَنت. ایشی =

وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ عُزَيْرُ ِۨابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصٰرَى الْمَسِيْحُ ابْنُ اللّٰهِ ۭ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ ۚ يُضَاهِـُٔوْنَ قَوْلَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ ۭ قٰتَلَهُمُ اللّٰهُ ۚ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ۝۳۰

۳۰. ءُگوشت یهودیاں که عزیر اللهءِ چکّ اِنت، ءُگوشت نصارایاں که مسیح اللهءِ چکّ اِنت، اے ایشانی دپانی ہبراَنت، نقل کننت پیسری ایں کافرانی ہبراں، اللہ ایشاں بجنت، چه کجا نگو چکرّینگ بنت.

اِتَّخَذُوْٓا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَالْمَسِيْحَ ابْنَ مَرْيَمَ ۚ وَمَآ اُمِرُوْٓا اِلَّا لِيَعْبُدُوْٓا اِلٰهًا وَّاحِدًا ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ سُبْحٰنَهٗ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۝۳۱

۳۱. جوڑاش کت اَنت وتی عالم ءُدرویش ربّ بیدءِاللهءَ[1] ءُمسیح که چکّ اِنت مریمءِ، ءُآحکم دیگ نه بوتگ اِتنت بیدءِ ہمیشی که بندگیءَ بکننت یکّیں معبودءِ، نیست دگه معبودءِ برحقّ بیدءِہمائی، پاک اِنت آچه ہمایاں که آشریداراِش جوڑ کنند.

= بدلءَ آیانی جانءُمال ءُعزّتءِ حفاظت کنگ اسلامی حکومت سرا فرض بیت. فائده: آیا جزیه ایوکءَ چه اہل کتاب بزاں یہود ءُنصارایاں زورگ بیت یاچه درپیں کافراں؟ اے بابتءَ اختلافے ہست. امام شافعی گوشیت که ایوکءَ چه یہودءُنصارایاں گرگ بیت. ایشی خلاف امام مالك ہمیشی گوشیت که چه ہرچ پیمیں کافرا گرگ بیت آاہلءِ کتاب به بنت یا آدگه کافر. (تفسیرقرطبی) امام ابن القیّم گوْشیت که دلیل ہمے نیمگءَ اَنت که جزیه چه ہرچ پیمیں کافرءَ گرگءُزورگ بیت. (سرجمیں بیانءِ واستا بچار أحكام أهل الذمة، تاكديم ۲) امام عطاء بن ابی رباح گوْشیت که اے جزیهءَ نام بستگیں اندازہیے نیست که چنچوگرگ به بیت. ہاں اسلامی حکومت مسلمانانی فائدهءَ دیمءَ بکنتءُبه ٹہینیتءُچه آیاں بگیپت بلے چه ہرچ ذمّیءَ کدءِ ہمائی وسءَ گرگ به بیت . (تفسیر قرطبی).

(۱) اے آیتءِ تفسیرحدیثءِ تہا اے پیمءَ آتکگ. عدی بن حاتم رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ گوْشیت: من چه واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ زبانءَ اِشکت که آہمے آیتءَ وانگءَ اَت ﴿ اِتَّخَذُوْٓا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ﴾ گڑا من درّائینت که یہود ءُنصارایاں ہجبر وتی عالمانی عبادت نه کتگ گڑا پرچه اے گوْشگ بوت که آیاں وتی عالم ربّ جوڑکتگ اَنت؟ واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: ہبر ہنچ اِنت بلے وہدیکه آیانی علمایاں چیزے حلال کتگ آیاں ہوں حلال زانتگ، ءُچیزے که آیاں حرام کتگ گڑا آیاں آحرام زانتگ. ہمیش اِنت آیانی ربّ جوڑکنگ. (جامع الترمذی، تفسیر سورة التوبة) شیخ البانی رَحِمَهُ اللّٰهُ اے حدیث حسن گوشتگ. (صحيح سنن الترمذی، شماره حدیث ۲۴۷۱) فائده: چوکه حلالءُحرام کنگءِ گچین ایوکءَ اللهءِ اِنت، ءُہمائی حقّ اِنت، ہمیشا دگراں اے حقّءِ دیگ بزاں آیانی ربّ جوڑکنگ اِنت. اے آیتءِ تہا ہمامردمانی واستا مزنیں آگاہی ہست که آیاں وتی مذہبی پیشوایاں حلالءُحرام کنگءِ گچینی ءُحق داتگ، ءُآیانی ہبرءُفتوایانی دیمءَقرآنءُحدیثءِ نصءُحکماں ہچ ساب نه کنند بلکیں وتی امامانی ہبرءُفتوایاں سربرءَ کنند. (أحسن البيان).

يُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّطْفِـُٔوْا نُوْرَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَاْبَى اللّٰهُ اِلَّآ اَنْ يُّتِمَّ نُوْرَهٗ وَلَوْ كَرِهَ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. لوٹ اَنت کہ ایر مرائین اَنت اللّٰہءِ روژنائیءَ پہ وتی دپا ں ءُاللّٰہ نہ منّیت بیدءِ ہمیشی کہ توام بکنت وتی روژنائیءَ توری نہ وش بہ بیت کافراں.

هُوَ الَّذِيْٓ اَرْسَلَ رَسُوْلَهٗ بِالْهُدٰى وَدِيْنِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهٗ عَلَى الدِّيْنِ كُلِّهٖ ۙ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُوْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. آہما اِنت کہ دیم ئِے دات وتی پیغمبر گوں رہشونی ءُبرحقّیں دینءَ تاکہ آئیءَ سربرءَ بکنت دریں دینانی سَرا، توری نہ وشّ بہ بیت مشرکاں.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ الْاَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَاْكُلُوْنَ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۗ وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۳۴﴾

۳۴. او ایماندارا ں! بیشک بازینے چہ عالماں ءُچہ درویشاں ورا َنت مردمانی مالاں ناحقّءَ ءُمنہ کننت چہ اللّٰہءِ راہءَ[1]، ءُآمردم کہ مچّ کننت ءُ ایر کننت طلاہ ءُنگرہ ءُآئرا خرچ نہ کننت ماں اللّٰہءِ راہءَ، گڑا آیاں مژدہ بدے تورینوکیں عذابےءِ.

يَّوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِيْ نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوْبُهُمْ وَظُهُوْرُهُمْ ۭ هٰذَا مَا

۳۵. ہما روچءَ کہ (گنجیں مال) آگرم دیگ بنت ماں دوزہءِ آسءَ ءُپدا داغ دیگ بنت پہ ہمیشی آیانی پیشانی ءُآیانی کش ءُپشت، ایش

(۱) أحبار یہودیانی عالماں گوشنت. ءُرُہبان نصارایانی صوفی ءُدرویشاں گوشنت. ءُایشانی عالماں قسّیسین گوشنت. لوٹ ادا چہ بدیں عالم ءُگمراہیں صوفیاں ترسینگ اِنت کہ آہشکءَ زرءِ لالچءَ مردماں ردیں راہانی سوج ءُسرءَ کنند کہ آراہ چہ قرآن ءُسنّتءِ راہءَ ردا َنت. چوں وش گوشتگ عبدالله بن المبارك رَحِمَهُ اللّٰهُ. (وهل أفسد الدّين إلّا الملوك. وأحبار سوء ورهبانها). کہ دینءِ خراب کنوک ءُتاوان دیوک سئے پیمیں مردم اَنت. (۱) بادشاہ. (۲) بدیں عالم (۳) درویش ءُصوفی. گیشتریں مردم ہمیشانی رندگیری کنوک اَنت وہدیکہ اے بدراہءُ بدکرد بنت گڑا ظاہرا َنت کہ عوام ءُجاہل ءُہسوں بدراہ بنت. پرآمردم لوٹیت کہ چہ اے بدراہیں عالم ءُگمراہیں صوفیانی گمراہیاں دور بہ بیت گڑا آقرآن ءُحدیثءِ وانگ ءُزانگءَ وتی سرا الّم بکنت، اگں نہ آالّمءَ چہ وتی نہ زانتیءِ سببءَ اے لاپ پرستیں ءُگمراہیں ملّاءُ درویشانی گمراہیانی شکاربیت. فائدہ: اے آیت ہما ملّاءُ درویشانی سرا پہکءَ پہک راست بیت کہ آ تعویذ ءُدگہ ہنچیں بدعتی کارانی تہا سرءُ چیرا َنت ءُہشکءَ زر کتگءِ ہاترا، حقیقتءَ آیانی اے کاراں چہ قرآن ءُحدیثءَ ہچ پیمیں ثبوت نیست. اے پیمیں ملّا ہژاربہ بنت کہ اے زرقیامتءَ پہ آیاں آس بنتءُ آیاں سوچ اَنت.

كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُوْنَ ﴿٣٥﴾

اَنت ہما کہ شما مچ کتگ اِتنت پہ وتی جنداں نوں بچش اِت تامءَ وتی مچ کتگیں خزانیانی[1].

اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُوْرِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَآ اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ؕ ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ ۙ فَلَا تَظْلِمُوْا فِيْهِنَّ اَنْفُسَكُمْ ؕ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِيْنَ كَآفَّةً

۳۶. بیشک ماہانی ساب ءُداد اللّٰہءِ گورا ہمیش اِنت کہ آ دوازدہ ماہ اَنت ماں اللّٰہءِ کتابءَ چہ ہما روچءَ کہ آئی جوڑ کتگ اَنت آزمان ءُزمین چہ آیاں چار حرمتءِ ماہ اَنت[2]، ہمیش اِنت راستین ءُحکمیں دین، نوں ناانصافی مکن اِت اے ماہانی تہا وتی جندانی سرا[3] ءُجنگ بکن اِت گوں

(۱) عبداللہ بن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوشیں کہ اے حکم چہ زکاتءِ حکمءَ پیسرئیگ اِنت. زکاتءِ حکمءِ نازل بوگءَ پد اللہ پاکءَ زکات ایدگہ مالانی پاک بوگءِ سبب جوڑکت. (صحیح البخاری، کتاب الزکاۃ، باب ما أدی زکاتہ فلیس بکنز) پمیشاعالم گوشنت آمال کہ آئی زکات درکنگ بہ بیت آ کنز بزاں خزانہءِ تہا ساب نہ بیت. ءُآمال کہ آئی زکات درکنگ مہ بیت آ کنز تہا ساب اِنت، ءُآئی ہدابندءِ حال ہمیش بیت کہ قرآنءَ بیان کتگ. حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ بیان کت: ہرآمردم کہ وتی مالانی زکاتاں درنہ کنت **(وہدیکہ زکاۃ آئی سرا فرض بیت)** گڑا اللہ آئی واستا آسءِ لوح جوڑکنت کہ ہمایانی گومءَ آئی پیشانی، ءُپہلوءِ ءُسرین داگ دیگ بیت ہنچیں روچےءَ کہ آروج **(دنیائی روچانی)** پنجہ ہزار سالءِ برابرءَ اِنت داں ہماوہدا کہ مردمانی ساب ءُکتاب ہلاس بہ بیت. پدا دوزہءَ روت یا بہشتءَ. (صحیح مسلم کتاب الزکاۃ باب إثم مانع الزکاۃ).

(۲) چہ اللّٰہءِ کتابءَ لوحءِ محفوظ مرادانت. بزاں اللّٰہءِ تقدیر. واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ بیان کت: بیشک زمانگ چکرّاں بوتءُپداہما حالتءَ آتک کہ اللّٰہءَ آروچءَ زمینءُآزمان جوڑکتگ اَنت. سالءِ دوازدہ ماہ اَنت. چہ آیاں چار حرمتءِ ماہ اَنت. سئے رند پہ رند اَنت. (۱) ذوالقعدۃ. (۲) ذوالحجّۃ (۳) محرّم (۴) رجب مُضر کہ آجمادی الثّانی ءُشعبان میانءَ اِنت. (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ التوبۃ) دلگوش: چوکہ مشرکینءِ عرباں ماہ اے دیم پرادیم کتگ اِتنت. گوں واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ آیگءَ اللّٰہءَ اے چیز ہلاس کت. اداحدیثءِ تہا زمانگءِ پیسری ایں حالتءَ آیگءِ معنٰی ہمیش اِنت.

(۳) بزاں اے حرمتءِ ماہانی تہا جنگءُقتال مہ کن اِت. عالمانی یک جماعتے ہمے نیمگءَ اِنت کہ حرمتءِ ماہانی تہا جنگءُقتال جائز نہ اِنت، ءُاے حکم منسوخ نہ بوتگ. عطاء بن أبی رباح ءُدگہ چیزے علماء ہمے نیمگءَ اِنت. علّامہ شوکانی ہمے گچین کتگ. ایشانی دلیل ہمے آیت اِنت کہ وہدیکہ حرمتءِ ماہ بگوڑ اَنت گڑا مشرکاں بجن اِت. (سورۃ التّوبۃ ۵) عالمانی دگہ یک جماعتےءِ گوشگ ہمیش اِنت کہ حرمتءِ ماہانی تہا جنگ نہ کنگءِ حکم منسوخ بوتگ. بزاں نوں اے ماہانی تہا جنگ کنگ جائز اِنت. ایشانی یک دلیلے ہمیش اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ سنہ ۸ ہجریءَ شوالءِ ماہءَ طائفءِ مردم چپءُچاگردءَ گپت اَنت. ءُذوالقعدہءِ چیزے روچ ہوں ہمدا شت گوں. ءُاے حرمتءِ ماہ اَت. عالماں ایشی جواب ہمے =

كَمَا يُقَاتِلُوْنَكُمْ كَآفَّةً ۭ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ ۝

مشرکاں یک برا ہنچوکہ آگوں شما جنگ کنت یک برا، ءُزبر بزان اِت کہ بیشک اللہ پہریزگارانی ہمبراہ اِنت.

اِنَّمَا النَّسِيْۗءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ ۣ يُضَلُّ بِهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُحِلُّوْنَهٗ عَامًا وَّيُحَرِّمُوْنَهٗ عَامًا لِّيُوَاطِـُٔوْا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ فَيُحِلُّوْا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ ۭ زُيِّنَ لَهُمْ سُوْۗءُ اَعْمَالِهِمْ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ۝

۳۷. بیشک ماہانی پدءُپیش کنگ گیشےءِ ماں کفرءِ تہا کہ گمراہ کنگ بنت پہ ایشی، ہما کہ کافر بوتگ اَنت آحلال کنننت آماہءَ یک سالے ءُحرام ئِے گردین اَنت دگہ سالے تا کہ توام بکننت ساباءَ ہمایانی کہ اللہءَ باحرمتیں ماہ کتگ اَنت ءُپدا حلال کنننت اللہءِ حرام کتگیں ماہاں[1]، پہ آیاں ڈولدار کنگ بوتگ اَنت آیانی سلّیں کار، ءُاللہ پہ شون نہ کنت کافریں قومءَ.

= داتگ کہ اے چپءُچاگردءَ آیاں گرگ حرمتءِ ماہانی تہا بندات نہ بوت بلکیں شوالءِ ماہءَ بندات بوت، ءُمنَہ ہمے آتکگ کہ حرمتءِ ماہانی تہا جنگءَ شروع مکن اِت، ءُاگن جنگ چہ پیسرا شروع بوت، ءُمیانءَ حرمتءِ ماہےآتک، ءُآئی تہا جنگ رواں بوت گڑا چہ ایشی منَہ نیاتکگ. جائز گوشوکانی یک دلیلے ہمے آیت اِنت کہ اللہ فرمان کنت ﴿ فَلَا تَظْلِمُوْا فِيْهِنَّ اَنْفُسَكُمْ ﴾ کہ اے ماہانی تہا ظلم مہ کن اِت. مراد حرمتءِ ماہ اَنت. مقصد ہمیش اِنت کہ اے ماہانی تہا گناہ مہ کن اِت. بلے ہمیشی پد اللہ فرمان کنت ﴿ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِيْنَ كَآفَّةً ﴾ کہ گوں پہک مشرکاں جنگ بکن اِت یک پارگی. [سورة التوبة: ۳۶] پمیشا زانگ بیت کہ حرمتءِ ماہانی تہا گوں کافراں جنگ جائزانت. امام قرطبی ہمے ہبر صحیح گوشتگ. ابن کثیر بیان کنت کہ عالمانی گچینی ایں ہبر ہمیش اِنت. علّامہ آلوسی گوشیت: گیشتریں عالم ہمے نیمگءَ اَنت. بلے یک ہبرےءِ سرا درپا تپاک اَنت کہ اگن کافر جنگءَ پیش کپت اَنت اے ماہانی تہا گڑا آیانی جوابءَ جنگ ہمے ماہانی تہا الّمی بیت. دلگوش: زانگ لوئیت کہ گناہ ہرماہ، ءُہر وہدا جائز نہ اِنت بلے حرمتءِ ماہانی تہا آئی سزاءُجرم گیشترانت.

(۱) ﴿ النَّسِيْۗءُ ﴾ گوشنت پشت کنزینگءَ. عربانی تہا ہوں حرمتءِ ماہانی تہا جنگ کنگءُایدگہ بدیں کارکنگ نہ وشّیں چیزے اَت بلے پدماں پدا حرمتءِ سئیں ماہانی تہا وتءَ دارگ، ءُچہ جنگاں پہریز کنگ آیانی سرا گران گوشت. ایشاں ایشی حل اے پیمءَ درگپت حرمتءِ ہما ماہءَ کہ جنگ کنگ اِش لوٹ اِت گڑا آئی تہا جنگ اِش کت، ءُہمے جاراِش جت کہ ایشی جاگہءَ فلاں ماہ حرمتءِ بیت. ہمے پیمءَ حرمتءِ ماہ اِش پُشتءُدیم کت اَنت، ءُآہش بدلءُسدل کت اَنت. ءُوتی منّءَ آیاں اے پیمءَ حرمتءِ چاریں ماہانی ساب ہوں پورہ کت،ءُوتی کاراِش ہوں ٹہینت. اللہءَ اے کفرے گوشت، ءُچہ ایشی منَہ کت اَنت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَا لَكُمْ اِذَا قِيْلَ لَكُمُ انْفِرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ ؕ اَرَضِيْتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ ۚ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيْلٌ ﴿۳۸﴾

۳۸. اے مؤمناں شمارا چون اِنت کہ ہمیکہ شمارا گوْشگ بیت کہ دراِات ماں اللّٰہءِ راہءَ گڑا ایر جکّ اِت شما زمینءِ نیمگءَ، زاناں شما دوست تر داشتگ دنیاءِ زندگی آخرتءِ بدلءَ؟ نوں ہچّے نہ ئے دنیاءِ زندگیءِ فائدہ آخرتءِ جاگہءَ بلے سک بازکمّ.

اِلَّا تَنْفِرُوْا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ۙ وَّيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوْهُ شَيْـًٔا ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۳۹﴾

۳۹. اگاں شما درمیااِت گڑا آشمارا عذاب دنت تورینوکیں عذاب، ءُشمئے جاگہءَ دگہ قومے کاریت ءُشما آئیءَ ہچ تاواں دات نہ کن اِت[1]، ءُاللّٰہ ہرچیزءِ سرا قادر اِنت.

اِلَّا تَنْصُرُوْهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ثَانِيَ اثْنَيْنِ اِذْ هُمَا فِي الْغَارِ اِذْ يَقُوْلُ لِصَاحِبِهٖ لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا ۚ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهٗ عَلَيْهِ وَاَيَّدَهٗ بِجُنُوْدٍ لَّمْ

۴۰. اگاں شما آئی کمک نہ کت گڑا بزان اِت کہ آئی کمک اللّٰہءَ کتگ وہدیکہ درکت آئرا کافراں کہ آدومی اَت دوئیںانی وہدیکہ آغارءِ تہا اِتنت وہدیکہ گوْشان بوت گوں وتی ہمبراہءَ کہ پریشان مبوکہ اللّٰہ گوں ماانت[2] گڑا ایردات اللّٰہءَ وتی دلجمی

(۱) روم‌ءِ بادشاہ ہرقلءِ با بتءَ ہمے حال آ تکءُسربوت کہ آمسلمانانی خلافءَ جنگءِ تیاریءَ اِنت. اللّٰہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہوں جنگءِ واستا آمادہ بوگءِ حکم دات. اے واقعہ سنہ ۹ ہجریءَ شوال ماہءَ پیش آتک. موسم سک گرم اَت، ءُسفر باز دراج اَت. چیزے مسلمانءُمنافقانی سرا اے حکم گران گوْست. اے سفر غزوہ تبوك نامءَ مشہورانت. حقیقتءَ اے جنگ نہ بوت. داں بیست روچءَ مسلمان شامءِ نزّیکءَ تبوکءَ گٹ بوت اَنت، ءُپدا واتراِش کت. ایشرا جیش العسرة ہوں گوْشگ بیت کہ ایشی تہا مسلماناں سکّیں ءُمزنیں تکلیف چست کت. (سرجمیں بیان سیرتءِ کتابانی تہا چارگ بہ بیت).

(۲) چہ جہادءَ پُشتءَ پشت کپوک، ءُوتءَ چہ آئی بے میارکنوکاں گوْشگ بوگءَ اِنت کہ اگں شما محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ کمک نہ کت گڑا ایشی شربزان اِنت کہ اللّٰہ شمئے کمکءِ محتاج نہ اِنت. اللّٰہءَ وتی پیغمبرءِ کمک ہماوہدا ہوں کت کہ آئی غارءِتہا پناہ زرتگ اَت، ءُوتی ہمبراہءَ گوْشگءَ اَت کہ پریشان مہ بواللّٰہ مئے گومءَ اِنت. ایشی سرجمیں بیان حدیثءَ اے پیم آتگ. ابوبکر صدیق رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ گوْشیت: وہدیکہ ماغارءِتہا اتیں گڑا من واجہءَ گوْشت اگں اے مشرکاں کہ (مئے رندءَ اِتاں) وتی پادانی گورا جہلاد بچاراتیں گڑا ماراِش دیستگ اَت گڑا واجہءَ گوْشت: اے ابوبکر تئی =

تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِيْنَ كَفَرُوا السُّفْلٰى ؕ وَكَلِمَةُ اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيَا ؕ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝۴۰

آئی سرا ءُآئی کمک ئے کت گوں ہنچیں لشکراں کہ شما نہ دیست اَنت[1] ءُکرتءِ کافرانی ہبر جہل جہلءَ، ءُاللّٰہءِ ہبرءِ جنداِنت سربرءَ[2]، ءُاللّٰہ زبردستءُزبریں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ انت.

اِنْفِرُوْا خِفَافًا وَّثِقَالًا وَّجَاهِدُوْا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۝۴۱

۴۱. دراِت پہ سبکباری ءُپہ گرانباری[3] ءُجہاد بکن اِت گوں وتی مال ءُجاناں ماں اللّٰہءِ راہءَ، اے جوان ترانت پہ شما اگاں شما سرپد بہ بئیت.

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيْبًا وَّسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوْكَ وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ ؕ وَسَيَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا

۴۲. اگاں مال نزّیک بہ بوتیں[4] ءُسفر آسان گڑا الّمءَ آتئی ہمبراہ بوت اَنت بلے گران بوت پہ آیاں راہءِ دور ءُدراجی ءُالّمءَ اللّٰہءِ سوگندءَ وراَنت کہ اگاں مئے وسءَ بہ بوتیں گڑا الّمءَ

= چے گمان اِنت ہمادوئینانی بابتءَ کہ آیانی سیْئمی اللّٰہ اِنت؟ بزاں ہما کہ آیاں اللّٰہءِ کمک ءُہمبراہی گوں بہ بیت آیاں کس کارداشت نہ کنت. (صحیح البخاری، کتاب فضائل أصحاب النبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، باب مناقب المهاجرین وفضلهم).

(۱) بزاں اللّٰہءَ دو وڑا آئی کمک کت. یکّے آئرئے دلجمی دات. دومی گوں ملائکتانی دیم دیگءَ آئی کمکے کت.

(۲) عبداللّٰہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا گوْشیت کہ چہ کافرانی کلمہءَ شرک مرادِانت، ءُاللّٰہءِ کلمہءَ لاالہ الّا اللّٰہ بزاں توحید مرادِانت. ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت کہ ابوموسیٰ اشعری رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ گوْشیت: واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ جست کنگ بوت کہ یک مردمے پہ وتی بہادریءِ پدّرکنگءَ جنگ کنت، ءُیکّے پہ وتی قومی غیرتءِ واستا جنگ کنت، ءُیکّے پہ پیش دارگءَ جنگ کنت. چہ ایشاں کجام اللّٰہءِ راہءَ اِنت؟ واجہءَ درّائینت: ہما کہ پمیشا جنگ کنت کہ اللّٰہءِ کلمہ (بزاں دینءِ اسلام ءُتوحید) بلندءُبالا بہ بیت. (صحیح البخاری، کتاب الجهاد والسّیر، باب من قاتل لتکون کلمة الله هی العلیا).

(۳) ایشی سرجمیں تفسیر بمیش اِنت کہ ہرچ حالءَ جہادءِ واستا دراِت توری درایگ پہ شما آسان بہ بیت یاگران.

(۴) ﴿عَرَضًا﴾ مراد دنیائی فائدہ اِنت. بزاں اگں آیاں دنیائی فائدہے بدیست اِیں چومالءِ غنیمتءَ، یا سفر آسان ءُنزّیکیں سفرے ببوتیں گڑا گوں تو جہادءَ آتک اَنت ءُتئی ہمبراہ بوت اَنت بلے پہ مالءِ غنیمتءِ دست کپگءَ نہ کہ اللّٰہءِ وش کنگ ہاترا. بلے چوکہ سفر دراج اَت پمیشا آیاں وڑ وڑیں بہانہ جوڑکت ءُٹہینت. مراد ہمامنافق اَنت کہ آیاں چہ جہادءَ یک کر بوگءِ ہاترا اللّٰہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ گورا وڑ وڑیں بہانہ جوڑکت، ءُچہ اللّٰہءِ پیغمبرءَ پہ نندگءَ اجازت اِش لوٹ اِت.

مَعَكُمْ ۚ يُهْلِكُوْنَ اَنْفُسَهُمْ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ۴۲

مادراتکیں شمئے ہمبراہیءَ، وتءَ وت برباد کنںت، ءُاللّٰہ زانت کہ آدروگ بندوک اَنت.

عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ ۚ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا وَتَعْلَمَ الْكٰذِبِيْنَ ۴۳

۴۳. اللّٰہ ترا پہلّ بکنت، پرچہ تو آیاں اجازت دات پیسر چہ ہما وہدءَ کہ پہ تو پدّر بہ بوتین اَنت ہماکہ راست اِش گوشتگ اَت ءُتو بزانتین اَنت دروگ بنداں[1].

لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُّجَاهِدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالْمُتَّقِيْنَ ۴۴

۴۴. چہ تو اجازت نہ لوٹ اَنت ہماکہ ایماں ءُیقین دارانت اللّٰہءِ سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرا پہ ایشی کہ جہاد بکننت گوں وتی جند ءُمالاں[2]، ءُاللّٰہ زبرزانوک اِنت پہریزگاراں.

اِنَّمَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوْبُهُمْ فَهُمْ فِيْ رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُوْنَ ۴۵

۴۵. بیشک چہ تو اجازت لوٹ اَنت ہماکہ ایماں ءُیقین نہ دارانت اللّٰہءِ سرا ءُآخرتءِ روچ سرا ءُآیانی دل شکّءِ تہا کپتگ اَنت نوں آوتی شکّءِ تہا سرگردان اَنت.

وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوْجَ لَاَعَدُّوْا لَهٗ عُدَّةً وَّلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْۢبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ

۴۶. ءُاگاں آیاں درایگ دلءَ بہ بوتیں گڑا الّمءَ آیاں پہ آئی تیاری اِش کت پہکیں تیاری ییے[3] بلے دوست نہ بوت اللّٰہءَ آیانی چست

(۱) بزاں بیدءِ پتّ ءُلوٹ کنگءَ ہنچو تو اجازت مہ داتین اَنت. واجہءَ لہتےءَ ہنچو ہے پتّ ءُلوٹ کنگءَ اشتاپءِ تہا اجازت دات اَنت پمیشا اللّٰہءَ چہ ایشی منّہ کت. اگں نہ واجہءَ ایشی اجازت بست اَت کہ آاجازت بدانت. فرمان اِنت ﴿ فَاِذَا اسْتَاْذَنُوْكَ لِبَعْضِ شَاْنِهِمْ فَاْذَنْ لِّمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ ﴾ [سورة النور: ۶۲] کہ اگں آچہ تواجازت بلوٹ اَنت پہ وتی بازیں کارانی واستا گڑا اجازت بدئے ہرکسءَ کہ لوٹ ئے. بزاں اگں یکّےءِ گورا جوانیں عذرےبوت گڑا آئیءَ اجازت بدئے.

(۲) بزاں مخلصیں مؤمنانی حال ہمیش اِنت کہ آگوں مزنیں ٹہلءُنازے جہادءِ تہا بہر زوراَنت، ءُدنیائی کارآیانی دیمءَ اوشتات نہ کنںت.

(۳) بزاں اگں اے منافقاں پدل ءُصدق اللّٰہءِسرا ءُآخرتءِ روچ سرا ایمان ببوتیں گڑا الّمءَ آیاں جہادءِ تہا بہرزرت. جہادءِ تہا آیانی بہر نہ زورگءِ معنٰی ہمیش اِنت کہ پدل ءُصدق آیاں اللّٰہءِ سرا ءُآخرتءِ روچ سرا ایمان نیست.

وَقِيْلَ اقْعُدُوْا مَعَ الْقٰعِدِيْنَ ﴿۴۶﴾

بوگ پمیشا آئی داشت اَنت[۱]، ءُگوْشگ بوت کہ بنندِات گوں نندوکاں.

لَوْ خَرَجُوْا فِيْكُمْ مَّا زَادُوْكُمْ اِلَّا خَبَالًا وَّلَاَاْوْضَعُوْا خِلٰلَكُمْ يَبْغُوْنَكُمُ الْفِتْنَةَ ۚ وَفِيْكُمْ سَمّٰعُوْنَ لَهُمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. اگاں دربیاتکین اَنت گوں شما گڑا گیش اِش نہ کت شمارا بیدءِخرابیءَ[۲] ءُالّمءَ وتی اسپ اِش تاچینت اَنت[۳] شمئے تہا کہ لوٹ اِتش شمئے تہا فتنہءُفساد، ءُشمئے تہا آیانی جاسوس ہست اَت[۴]، ءُاللہ زبر زانوک اِنت ظالم ءُناانصافاں.

لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوْا لَكَ الْاُمُوْرَ حَتّٰى جَاۗءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كٰرِهُوْنَ ﴿۴۸﴾

۴۸. بیشک آچہ پیسرءَ فتنہ ءُفسادءِ شوہازءَ بوتگ اَنت ءُایدیم ءُآدیم اِش کت اَنت تئی کار داں ہماوہدءَ کہ آتک ءُسربوت حقّ ءُسربرا بوت اللہءِ حکم[۵] ءُآ نہ وشّ اِتنت[۶].

وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّقُوْلُ ائْذَنْ لِّيْ وَلَا تَفْتِنِّيْ ۭ اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوْا ۭ وَاِنَّ جَهَنَّمَ

۴۹. ءُچہ آیاں لہتے گوْشیت کہ منءَ اجازت بدئے ءُمنءَ مہ فتنہءَ دورمہ دئے[۷]، زبر

(۱) چوکہ اللہ پاکءَ زانتگ اَت کہ اگں منافق مسلمانانی ہمبراہ بہ بنت گڑا فائدہءِ جاہءَ آیاں تاوان بارکنت پمیشا اللہءَ آیاں مسلمانانی ہمبراہیءَ جہادءَ روگءِ توفیق نہ دات داں مسلمان چہ تاوانءَ برکّ اَنت.

(۲) ﴿خَبَالًا﴾ گوْشنت. فساد کنگءَ، ءُچغلی ءُدودیمی کنگءَ، ءُاختلاف دؤردیگءَ. بزاں اگں منافق شمئے ہمبراہ ببوتین اَنت گڑا ایشاں الّمءَ شمئے تہا جیڑہ ءُدوری پیداگ کت.

(۳) «إيضاع» گوْشنت سواریءِ تیز تیزءَ تاچینگءَ. مفہوم ہمیش اِنت کہ آیاں فسادءُاختلافءِ دؤردیگ واستا اشتاپ کت.

(۴) چہ ادا زانگ بیت کہ مسلمانانی تہا منافقانی جاسوس گون اِتنت، ءُآیاں وتی سردار چہ مسلمانانی حالءَ سرپد کت اَنت. میدانءِ جہادءِتہا چہ اے چیزا باز ہژار بوگ لوٹیت.

(۵) بزاں ایشانی کارمدام ہمے بوتگ کہ مسلمانانی تہا اختلافءُفساد دؤر بدینت بلے جنگءِ بدرءَ گوں کافرانی چیرّتررّگءَ آترس اِتنت، ءُظاہرءَاسلام اِش قبول کت کہ مسلماناں چیرکائی تاوان بدینت.

(۶) بزاں د لءِ تہا چہ مسلمانانی کامیاب بوگءَ وش نہ اِتنت.

(۷) منءَ فتنہءِ تہا دؤر مدئے. ایشی یک معنیٰءِ ہمیش اِنت کہ اگں تو منءَ اجازت مدئے گڑا بیدءِ اجازتءِ نندگءَ منءَ گناہ پانگ بیت. اے پیماَ فتنہ بمعنیٰ گناہ اِنت. بزاں منءَ گناہ گارمکن. دومی معنیٰ فتنہءِ =

لَمُحِيْطَةٌۢ بِالْكٰفِرِيْنَ ﴿۴۹﴾

بزان اِت کہ آمصیبتءِ تہا کپتگ اَنت، ءُبیشک دوزہ پتاؤک اِنت کافراں.

اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۚ وَاِنْ تُصِبْكَ مُصِيْبَةٌ يَّقُوْلُوْا قَدْ اَخَذْنَآ اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَّهُمْ فَرِحُوْنَ ﴿۵۰﴾

۵۰. اگاں برسیت ترا وشی یے گڑا آنا وشّ بنت، ءُاگن برسیت ترا مصیبتے گوْشنت کہ ماوتی کارانی بندءُبست کتگ پیسرترا ءُپشت دینت ءُروانَت ءُآگل ءُشادان اَنت.

قُلْ لَّنْ يُّصِيْبَنَآ اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا ۚ هُوَ مَوْلٰىنَا ۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۵۱﴾

۵۱. بگوْش کہ پہ ما سرنہ بیت بلے ہمنچوکہ اللّٰہءَ پہ ما نبشتہ کتگ، ہماِنت مئے دوست، ءُاللّٰہءِ سرا توکّل بکنند مؤمناں.

قُلْ هَلْ تَرَبَّصُوْنَ بِنَآ اِلَّآ اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ ۭ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُّصِيْبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِّنْ عِنْدِهٖٓ اَوْ بِاَيْدِيْنَا ۭ فَتَرَبَّصُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ مُّتَرَبِّصُوْنَ ﴿۵۲﴾

۵۲. بگوْش کہ شما راہ چاروک نہ اِت پہ ما بیدءِ چہ دوجوانیءَ یکّےءِ[1]، ءُماپہ شما ہمیشی چاروکیں کہ برسینیت اللّٰہ شمارا عذابے چہ وتی نیمگءَ یا چہ مئے دستاں[2]، نوں راہ چاروک بہ بئیت ماہوں شمئے ہمبراہیءَ راہ چاروکیں.

قُلْ اَنْفِقُوْا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَّنْ يُّتَقَبَّلَ مِنْكُمْ ۭ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ﴿۵۳﴾

۵۳. بگوْش کہ شما خرچ بکن اِت پہ وشّی یاپہ نادلکشّی ہجبر قبول کنگ نہ بیت چہ

= نیست ءُنابودی اِنت. بزاں منءَ گوں وتی ہمبراہیءَ مہ برءُفتنہءِ تہا دژمدئے. روایتانی تہا کئیت کہ جد بن قیس گوں اللّٰہءِ پیغمبرءَ ہمے عرض کت کہ منءَ شامءَ ہمبراہیءَ مہ برگوں. من گوں روی جنیانی گندگءَ وتءَ داشت نہ کناں پرچہ کہ آسکّیں ڈولدارَانت گڑا واجہءَ وتی دیم تاب دات، ءُاجازت ئےدات. اللّٰہءَ ہمے آیت نازل کت کہ اے منا فق چہ ساریءَ فتنہءِتہا کپتگ اَنت. چہ جہادءَوتءَ پشت گیجگ، ءُدور دارگ وت یک مزنیں فتنہءُگناھے کہ آہمیشی تہا بڈ گپتگ اَنت، پدا آیانی مستریں تباہی ءُبربادی ہمیش اِنت کہ آدوزءِتہا کپ اَنتءُسچ اَنت. بزاں اے منافقانی عذر ءُبہانیاں ہچ حقیقت نیست، ءُآچہ جہادءَوتءَ ہمیشا پُشتءَ دارَانت کہ آیاں پہ دلءُصدق اللّٰہءِ سرا ءُآخرتءِ روچ سرا ایمان نیست. (أحسن البیان).

(۱) بزاں کافرانی سرا گیش بوگءِ یا شہید بوگءِ. ءُاے ہر دو پہ ما خیرَانت.

(۲) بزاں اللّٰہ شمئے سرا آزمانی عذابے دیم بدَانت، یاچہ مئے دستءَ کُشگءِ یا زندانی جوڑکنگءِ یادگہ ہنچیں عذابے بدَانت. اللّٰہءَ اے درستانی قدرت ہست اِنت.

شما[۱]، بیشک شما بدراہ بوتگ اِت.

وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقٰتُهُمْ اِلَّآ اَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَبِرَسُوْلِهٖ وَلَا يَاْتُوْنَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُوْنَ اِلَّا وَهُمْ كٰرِهُوْنَ ﴿۵۴﴾

۵۴. ءُنہ داشتگ آیانءَ کہ قبول بہ بنت آیانی خرچ کتگیں بیدءِ ہمیشی کہ آیاں کفرکتگ گوں اللہ ءُآئی رسولءَ، ءُنیاینت آپہ نمازءَ بلے شُل شلّءَ ءُخرچ نہ کنت بلے پہ نادلکشّی[۲].

فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. نوں ترا حیرانیءُ عجبءِ تہا دورمہ دینت آیانی مالءُآیانی چکّءُنماسگ، بیشک لوٹیت اللہ کہ پمیشی آیاں عذاب بدنت ماں دنیاءِ زندگیءَ ءُدربیاینت آیانی جان آیانی کفرکنگءِ حالتءَ[۳].

---

(۱) بزاں شما خرچ بکن اِت یا مکن اِت پہ شما برابرانت. شمئے خرچ کتگیں قبول نہ بنت کہ شمئےتہا ایمان نیست. ءُعملانی قبول بوگءِ اوّلی شرط اللہءِ سرا ایمان آرگ اِنت. ءُپہ نا دلکشّی خرچ کتگیں ءُچونائیءَ قبول نہ بیت پرچہ کہ ادا نیکیں ءُسلامتیں ارادہ نیست، ءُاعمالانی قبول بوگءِ شرطانی تہا یکّے نیتءِ سلامت ءُجواں بوگ اِنت، ءُاے پہ پیش دارگءَ خرچ کنت، ءُپہ پیش دارگءَ خرچ کتگیں عمل قبول نہ بیت.

(۲) ادا آیانی صدقہءُخیراتانی قبول نہ بوگءِ سئے سبب بیان بوتگ. اوّلی ہمیش اِنت کہ آکافرءُفاسق اَنت، ءُعملانی قبول بوگءِواستا ایمان الّمی اِنت. دومی سبب نمازانی وانگءِ تہا سُستی کنگ اِنت. عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوشیت: منافقانی حال ہمیش اَت وہدیکہ جماعتءَ گوں کپت اَنت گڑا نمازاش ونت، ءُاگن ایوک بوت اَنت گڑا نمازاش نہ ونت. نہ پہ آئی وانگءَ ثوابءِ امّیداش داشت، ءُنہ چہ آئی نہ وانگءَ چہ سزاءَ ترس اِتنت. سئیمی سبب آیانی پہ نادلکشّی خرچ کنگ اِنت. چوکہ ایشی تہا نیت سلامت نہ اِنت پمیشا اے ہوں قبول نہ بیت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ نمازءِ تہا سستی کنگ منافقی کارے. ءُاے مردمءِ عملاں پہ قبول بوگءَ نیْل ایت. پمیشا اے بابتءَ باز ہژار بوگ لوٹیت.

(۳) بزاں اے مالءُدولت کہ ما منافقاں داتگ اَنت اے پہ آیاں نعمت نہ اَنت بلکیں عذاب اَنت پمیشا کہ چہ ہمے مالانی بازیں دوستیءُمحبّتءَ آچہ دینءَ دور اَنت، ءُچہ دینءَ دور بوگ وت یک عذابے، ءُچہ دینءَ اے دوری آخرتءَ آیاں دائمی عذابانی حقدار جوڑکنت. لہتےءَ ایشی تفسیر ہمے بیان کتگ منافق اے صدقہءُخیراتاں کہ وتی مسلمانیءِ پیش دارگءِ واستا کاراَنت ءُدینت شما ایشاں بزورات تاکہ دنیا تہا آیانی مال ہوں بروَانت، قبول بوگءَ ءُچونائیءَ قبول نہ بنت. گشئےآیانی اے مالانی پہ ہشک روگ آیانی واستا یک عذابے. (تفسیر ابن کثیر).

وَيَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ ۭ وَمَا هُمْ مِّنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَّفْرَقُوْنَ ۝۵۶

۵۶. ءُآاللهءِ سوگندءَ وراَنت که آچه شماینت ءُآپه دل چه شما نه اَنت، بلے آ ترسوکیں مردم اَنت[۱].

لَوْ يَجِدُوْنَ مَلْجَاً اَوْ مَغٰرٰتٍ اَوْ مُدَّخَلًا لَّوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُوْنَ ۝۵۷

۵۷. ءُاگن بگنداَنت میارجاہے یاغارے یاپترگءِ جاہے گڑا پشتءَ پہ ہمائی مان دینت ءُتچ اَنت اشتاپ اشتاپءَ[۲].

وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّلْمِزُكَ فِي الصَّدَقٰتِ ۚ فَاِنْ اُعْطُوْا مِنْهَا رَضُوْا وَاِنْ لَّمْ يُعْطَوْا مِنْهَآ اِذَا هُمْ يَسْخَطُوْنَ ۝۵۸

۵۸. ءُآیانی تہا لہتے ہنچین ہست که ترا عیب دینت خیراتانی بہر ءُتہرءَ[۳]، ءُاگاں چه آئی دیگ به بنت گڑا وشّ بنت ءُاگاں دیگ مه بنت گڑا زہر بنت.

وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوْا مَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ ۙ وَقَالُوْا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِيْنَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ وَرَسُوْلُهٗٓ ۙ اِنَّآ اِلَى اللّٰهِ رٰغِبُوْنَ ۝۵۹

۵۹. ءُاگن آوشّ ببوتین اَنت ہرچیکه آیاں داتگ اَت الله ءُآئی رسولءَ، ءُبگوشتین اِش که مارا الله بسّ اِنت الّمءَ مارا دنت الله چه وتی مہربانیءَ ءُآئی رسول[۴]، بیشک ماالله‌ءِ لوٹوکیں.

(۱) بزاں آترس اَنت که اگن وتی دلءِچیرداتگیں کفر ءُنفاقءَ پدّربکننت گڑا مسلمانانی دستءَ کشگ بنت پمیشا دروگیں سوگند وراَنت که ماچه شمئے مسلمانانی ٹولیءَایں.

(۲) بزاں آیانی دلی لوٹ ءُواہگ چه بُنءَ ہمیش اِنت که گوں مسلماناں ہبور ءُتورمه بنت پمیشا الله گوْشیت که اگن آیاں دگه میارجاہے برستیں گڑا ہمودا شت اَنت بلے چوکه دگه میارجاه اِش دست نه کپت پمیشا لاچاراَنت که گوں مسلماناں ہبورءُتوربه بنت.

(۳) آیانی منافقیءِ یک مزنیں دلیلے ہمیش اِنت که آمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ پیمیں انصاف کنوکےءَ ناانصاف گوْشنت، ءُآئی صدقه ءُخیراتءِ بہرکنگءِ سرا نا وشّی پیش داراَنت ہنچوکه ابن ذی الخویصره نامیں مردمےءِ بابتءَ حدیثءِ تہا کئیت که یک برے واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مالءِ غنیمتءِبہرکنگءَ اَت گڑا ایشی گوشت که اے محمّد انصاف بکن گڑا واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ گوْشت: تئی سرا افسوس به بیت اگن من انصاف مه کناں گڑا کئے اِنت که انصاف کنت؟ (صحيح البخاري، كتاب المناقب، باب علامات النبوّة، صحيح مسلم، كتاب الزّكاة، باب ذكر الخوارج).

(۴) بزاں آیانی اے گوْشگ ءُالله ءُآئی رسولءِ بہر سرا راضی بوگ پہ آیاں بہتر اَت.

اِنَّمَا الصَّدَقٰتُ لِلْفُقَرَآءِ وَالْمَسٰكِيْنِ وَالْعٰمِلِيْنَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوْبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغٰرِمِيْنَ وَفِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۭ فَرِيْضَةً

٦٠. بیشک زکات حقّ اِنت محتاجانی ءُمسکینانی ءُآئی سرا کارکنوکانی ءُہماکہ آیانی دلجوئی کنگی اِنت ءُگردنانی آزات کنگءَ ءُوام دارانی ءُماں اللّٰہءِ راہءَ، ءُرہ گوْزانی[1]، اللّٰہ

(۱) ادا چہ صدقاتءَ مراد زکات اِنت. إنّما حصرءصیغہ اِنت. ءُالصّدقات تہےلام جنسءواستا اِنت. مراد ہمیش اِنت کہ زکات ایوکءَ ہمے ہشتیں جاگہاں خرچ کنگ بہ بیت، دگہ جاگہ آئی خرچ کنگ روا نہ اِنت. اے ہشتیں جاگہ اِش اَنت. (۱) **فقراء.** یک ہبرےءِ ربہندءَ فقیر ہما حاجت مندءَ گوْشنت کہ آوتی حاجتءَ مردمانی دیمءَ ظاہرنہ کنت، ءُدستاں مردمانی گورا دراج نہ کنت. عبداللّٰہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا، ءُامام ابن جریر طبری رَحِمَہُ اللّٰہُ، ءُدگہ لہتے عالم ہمے نیمگءَ شتگ اَنت کہ چہ قرآنءِ آیتءَ زانگ بیت کہ فقیرہماِانت کہ آچہ مسکینءَ محتاج ترانت پرچہ کہ اللّٰہءَ چہ درستاں پیسر ہمائی بیان کتگ. (۲) **مسکین**ءِ تعریف حدیثءِ تہا اے پیم بیان بوتگ. ابوہریرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ گوْشیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ گوْشت: مسکین آنہ اِنت کہ آگردیت ءُچکرّیت پہ یک دپارےءِ واستا، یا دو دپارءِ واستا، یایک دانگےءِ واستا ءُدودانگءِ واستا بلے مسکین ہماِانت کہ آئی گورا انچومال نیست کہ آئرا بےحاجت بکنت، نہ آوتی تنگدستیءَ ظاہرکنت کہ آئی سرا خیرات کنگ بہ بیت، ءُنہ مردمانی دیمءَ وتی دستاں دراج کنت. (صحیح البخاری، کتاب الزکاۃ، باب قول اللّٰہ عزّوجل ﴿لَا يَسْـَٔلُوْنَ النَّاسَ اِلْحَافًا﴾) (۳) **عاملین.** چہ ایشی مراد حکومتءِ ہما مردم اَنت کہ آچہ حکومتءِ نیمگءَ زکاتانی گرگءُآبانی بہرکنگءِ سرا دارگ بوتگ اَنت. (۴) **والمؤلّفة قلوبهم.** ایشی تعریفءِ تہا بازیں مردمے کثیت. ۱- ہماکافر کہ اسلامءِنیمگءَ آیگءَ دلمانگ اَنت، ءُچہ آیانی کمک کنگءَ ہمے امّید دارگ بیت کہ آاسلامءَ قبول بکنت. ۲- ہمانوکیں مسلمان کہ آ نوک مسلمان اَنت. آیانی کمک کنگ بہ بیت تاکہ آاسلامءِتہا محکم بہ بنت. ۳- کافرانی ہما سردارءُکماش کہ چہ آیاں اے امّید بہ بیت کہ آوتی مردماں چہ مسلمانانی تکلیف دیگءَ، ءُپریشان کنگءَ منَہ بکنند، ءُوتی علاقہءُملکءِ مسلمانانی حفاظتءَ بکنند. ایشاں ہوں زکاتءِ دیگ جائزانت. (الجامع لأحكام القرآن للقرطبي، روح المعاني للآلوسي) **دلگوش**: چیزے عالمءَ ہمے ہبر کتگ کہ **(مؤلّفة قلوب)**ءَ زکاتءِ دیگ منسوخ بوتگ بلے امام ابن جریرطبری گوشیت کہ ایشانی گورا منسوخ گوْشگءِ جوانیں ءُظاہریں دلیل نیست، ءُصحیح ہمیش اِنت کہ اے منسوخ نہ بوتگ، ءُایشاں چہ زکاتءِ مالاں دیگءِ حکم ہست اِنت. (تفسیرطبری) (۵) **غلامءِ** آزاد کنگ اِنت. گیشترِیں فقہاءءُمحدّثین ہمے نیمگءَ اَنت کہ ادا مراد چہ غلامءَ مکاتب اِنت. مکاتب: ہما غلامءَ گوْشنت کہ آئی واجہءَ گوں غلامءَ ہمے قولءُقرار کتگ کہ تومنءَ انچو مال بدئے گڑا من ترا آزات کناں. علّامہ شوکانی ہبر ہمیش اِنت کہ ہرچ پیمیں غلامےءِ آزات کنگءِ واستا زکاتءِ زرخرچ کنگ جائزاِنت.(فتح القدیر للشوکانی) (۶) **غارمین.** چہ ایشی مراد یکّے وَہما وام دارِانت کہ آوتی لوگ مردمانی ورگءُنوشگءِ،ءُایدگہ حاجتانی پورہ کنگءِ ہاترا وامءِتہا چیر ترّاتگ، ءُآئی گورا انچومال نیست کہ وتی واماں ادابکنت. ءُدومی ہما ضامن اِنت کہ آپہ خیرخواہیءِواستا یکّےءِ ضامن بوتگ، ءُپدا آئی ادا کنگءِ ذمّہ دار بوتگ. یاہمامردم کہ آئی ڈگار، یاکارءُبارءُسوداگری تاوان بار بوتگ، ءُپمیشا وا م دار بوتگ. اے پیمیں مردمانی کمک کنگ چہ زکاتءِ مالءَ جائز اِنت (۷) **في سبيل الله.** چہ ایشی مراد جہادءُمجاہدین =

مِّنَ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٦٠﴾

فـرض کتگین اِنـت، ءُاللّٰه جوانـیں زانتکار ءُخیرکارےءُ حکمتانی واجه اِنت.

وَمِنْهُمُ الَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ النَّبِيَّ وَيَقُوْلُوْنَ هُوَ اُذُنٌ ؕ قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِيْنَ وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ ؕ وَالَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ رَسُوْلَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٦١﴾

٦١. ءُچـه آیـاں لهتـے پیغمبرءَ تکلیـف دینت ءُگوْشـنت که آهرچی گـوش داریت، بگوْش کـه آگـوش داروک اِنت په شـمئے خـیرءَ[1] آاللّٰهءِ سرا یقـین کنت ءُیقین کنت مؤمنانی سرا ءُمِهـرے په همایاں اِنـت که ایمان اِش آؤرتگ چه شما، ءُآکه تکلیف دینت اللّٰهءِ پیغمبرءَ په آیاں تورینوکیں عذاب هست.

يَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوْكُمْ ۚ وَاللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗٓ اَحَقُّ اَنْ يُّرْضُوْهُ اِنْ كَانُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٦٢﴾

٦٢. آشـمئےدیمءَ اللّٰهءِ سـوگندءَ ورآنـت داں که شـمارا وشّ بکننت، ءُاللّٰه ءُآئی رسـول گیشـتر حقّ دارآنت که آئیءَ آوشّ بکننت اگن آیقین کنوک آنت.

= آنت. بزاں جهادی حاجتءُ مجاهدانی سرا زکاتءِ زر خرچ کنگ جائز اِنت. ءُلهتینءَ حاجی هوں فی سـبیل اللّٰهءِتها سـاب کتگ آنت هنچوکه حدیثءِ تها کئیت که «فإنّ الحجّ فی سـبیل اللّٰه». (سـنن أبی داود، کتاب المناسك، باب العمرة) فائده: لهتےفقهایاں مدرسـهءُایدگه هنچیں نیکیں جاگه «فی سبیل اللّٰه»ءِ تها ساب کتگ آنت گوں. آگوْشنت چوکه «فی سبیل اللّٰه» عام اِنت پمیشا اے نیکیں جاگهاں خرچ کنگ «فی سبیل اللّٰه»ءِ تها کاینت بلے صحیح همیش اِنت که اے درہا ادا «فی سـبیل اللّٰه»ءِ تهاساب نه بنت اگن نه قرآنءِ حصرءِ لفظ آرگ پهک بـے معنٰی بیت. إمام احمدبن حنبلءِ مذهب همیش اِنت. ءُمغنیءِ واجهءَ هوں همے گچین کتگ. چه حنفی مذهبءِ مسـتریں عالماں امام سرخسی هوں همے هبر دوست داشتگ. (المبسـوط للسّرخسی، کتاب الزکاة، باب العشر) مولانا مفتی شفیع صاحب هوں همے هبر گچین کتگ که زکاتءِ زر مسیتءُمدرسهءِجوڑکنگءِسرا خرچ کنگ نه بیت، ءُاے «فی سـبیل اللّٰه»ءِ تها نیاینت. (معارف القرآن، ج۴، تاکدیم ۴۰۸) شـیخ محمّدبن صالح العثیمین هوں همے هبر کتگ. (فتاوٰی أرکان الإسـلام، فتاوٰی الزّکاة، جسـت نمبر۳۶۸). (۸) چه ابن السّبیلءَ مراد ره گوْزانت. بزاں اگن یک ره گوْزے ره گوْزیءِ تها کمک کنگءِ حقداربوت گڑا آئی سرا چه زکاتءِ مالءَ خرچ کنگ جائز اِنت توری آوتی ملکءَ بلاییں مالدارے به بیت.

(۱) منافقـاں واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا همے تهمت جت که آهر کسی هرچ وڑیں هبراں گوش دارایت، ءُهرکسی هـبرانی تها کئیت. اللّٰهءَ آیانی جوابءَ درّائینت که هجبر اے وڑبوت نه کنت، آسـلّیں هبر گُوش نه داریت بلکیں هرچیکه گوش داریت آئی تها په شما خیرءُوشی هست.

اَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّهٗ مَنْ يُّحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَاَنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيْهَا ؕ ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيْمُ ﴿۶۳﴾

۶۳. زاناں سرید نہ اَنت کہ ہرکس کہ اللہ ءُآئی رسولءِ مخالفت بکنت گڑا پہ آئی ہست اِنت دوزہءِ آس کہ مدام مانیت آئی تہا، ہمیش اِنت مزنیں رزوائی.

يَحْذَرُ الْمُنٰفِقُوْنَ اَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُوْرَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِيْ قُلُوْبِهِمْ ؕ قُلِ اسْتَهْزِءُوْا ۚ اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَّا تَحْذَرُوْنَ ﴿۶۴﴾

۶۴. ترس اَنت منافق کہ ایرگیجگ بہ بیت پہ آیاں سورتے کہ سرید بکنت آیاں چہ آیانی دِلانی ہبراں، بگوْش کہ کلاگ بزورات، بیشک اللہ پدّرکنوک اِنت ہما چیزءَ کہ شما ترس اِت.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ لَيَقُوْلُنَّ اِنَّمَا كُنَّا نَخُوْضُ وَنَلْعَبُ ؕ قُلْ اَبِاللّٰهِ وَاٰيٰتِهٖ وَرَسُوْلِهٖ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿۶۵﴾

۶۵. ءُاگن تو آیاں جست بکن ئے الّمءَ گوْشنت کہ ما وَوشّ گپیّ ءُلیب ءُگوْازی کتگ، بگوْش کہ آیا شما اللہ ءُآئی آیات ءُآئی رسول کلاگ زرتگ اَنت؟[1].

لَا تَعْتَذِرُوْا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيْمَانِكُمْ ؕ اِنْ نَّعْفُ عَنْ طَآئِفَةٍ مِّنْكُمْ نُعَذِّبْ طَآئِفَةً ۙ بِاَنَّهُمْ كَانُوْا مُجْرِمِيْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. وتءَ بے میار مکن اِت، بیشک شما کفر کت رند چہ وتی ایمان آرگءَ، اگن ماپہلّ بکنیں شمئے یک ٹولی یےءَ[2] گڑا ماعذاب دئیں یک ٹولی یےءَ کہ آگنہگار بوتگ اَنت[3].

---

(۱) منافقانی کارمدام ہمیش اَت کہ اللہءِ آیاتانی، ءُمؤمنانی سرا مسکراءُ مذاق اِش کت ہماپیما کہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شانءَ نہ وشّیں ءُسلّیں ہبراش کت. اے چیزانی حال کجام نہ کجام وژا لہتے مسلماناں یاواجہءَ سربوت بلے ہمیکہ آیاں جست کنگ بوت گڑا ہبراش تاب داتءُگوْشت اِش کہ مئے نیت ایشانی سرا مذاق کنگءِ، ءُآیانی کلاگ زورگءِ نہ بوتگ بلکیں ما وت ماں وتءَ وش گپی کتگ. اللہ پاکءَ ہمے آیت نازل کت کہ پہ مذاقءَ زاناںءَ بیدءِاللہءِ آیاتءُآئی رسولءَ دگہ ہچ پشت نہ کپتگ کہ شما ہمایانی سرا مذاق بکن اِت، ہبر اے نہ اِنت بلکیں اے شمئے ہمانفاقءُزہرانت کہ شما پہ مسلماناں وتی دلءَ داشتگ، ءُبرے برے آچہ شمئےزبانءَ درا بیت. چہ ہمے آیتءَ عالماں ہمے دلیل زرتگ کہ شعائراللہ بزاں اللہءِ احکامانی سرا مسکرا ءُمذاق کنگ کفرے، ءُچہ ایشی مردم چہ اسلامءَ درکئیت، ءُکافربیت.

(۲) چہ ادا مراد ہمامنافق اَنت کہ آیاں وتی ردی مارات، ءُپہ دلءُصدق چہ ایشی توبہ اِش کت، ءُپہ دل مسلمان بوت اَنت.

(۳) بزاں اے منافق کہ توبہ نہ کنت، ءُوتی ردیءَ نہ مارَانت اے اللہءِعذابانی حقدارَانت کہ مجرم اَنت.

اَلْمُنٰفِقُوْنَ وَالْمُنٰفِقٰتُ بَعْضُهُمْ مِّنْۢ بَعْضٍ ۘ يَاْمُرُوْنَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوْفِ وَيَقْبِضُوْنَ اَيْدِيَهُمْ ۭ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ ۭ اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ۝۶۷

۶۷. منافقیں مردیں ءُمنافقیں جنین وت مہ وتءَ یکّ اَنت، حکمءَ دینت بدی یے ءُمنہ کننت چہ نیکیءَ، ءُمچ بند کنننت وتی دستاں[1]، آیاں اللہ بیہال کت گڑا آئی آبیہال کت اَنت[2]، بیشک منافقانی جنداَنت نافرماںءُ سلّیں مردم.

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ هِىَ حَسْبُهُمْ ۚ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيْمٌ ۝۶۸

۶۸. وعدہ کتگ اللہءَ گوں منافقین مردیں ءُمنافقین جنیناںءُ گوں کافراں دوزہءِ آسءِ کہ مدام مان اَنت آئی تہا، آ ایشاں بسّ اِنت، ءُاللہءَ چہ وتی رحمتاں دورکتگ اَنت، ءُآیانی واستا دائمی عذاب ہست.

كَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوْٓا اَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَّاَكْثَرَ اَمْوَالًا وَّاَوْلَادًا ۭ فَاسْتَمْتَعُوْا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِيْ خَاضُوْا ۭ اُولٰۗىِٕكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا

۶۹. (منافق) چو ہما مردمانی پیما اَنت کہ چہ شما پیش بوتگ اَنت کہ گیش اِتنت چہ شما پہ زورءَ ءُگیشتر مال ءُچکّ اِش ہست اَت، گڑا فائدہ اِش چست کت چہ وتی بہرءَ ءُشما فائدہ چست کت چہ وتی بہرءَ[3] ہنچوکہ چہ شما پیسری اِیناں فائدہ چست کت چہ وتی بہرءَ ءُشما ہوں بحثانی تہا کپت (پہ دیمیں) ہنچوکہ آ کپتگ اِتنت[4]، ہمیش اَنت

(۱) بزاں منافق بخیلی کننت، ءُاللہءِ راہءَ خرچ کنگءِ باریءَ دست اِش بنداَنت، پچ نہ بنت. بخیلی یک سلّیں صفتے کہ گوں مؤمنءَ ہچ نہ ٹہیت.

(۲) بزاں ہنچو کہ آیاں د نیاءِ تہا اللہءِ احکام ہچ ساب نہ کتگ اَنت، ءُآیانی سرا عمل نہ کتگ قیامتءَ اللہ پاک ہوں آیاں چہ وتی فضلءُ کرمءَ، ءُچہ رحمتاں پہک زیہرکنت. زانگ لوٹیت کہ «نِسیان»: ترک بزاں ویل کنگءِ معنیٰءَ دنت. بزاں آیاں اللہءِ احکام ویل کتگ اَنت ءُاللہءَ آویل کتگ اَنت.

(۳) بزاں ہنچوکہ پیسری ایں کافراں چہ وتی دنیائی سازءُساماناں فائدہ چست کتگ شما منافق ہوں چہ آیاں زبر فائدہ چست بکن اِت بلے ہنچوکہ آیانی آسر تباہیءُ بربادی بوتگ شمئے آسر ہوں تباہیءُ بربادی اِنت.

(۴) ءُہنچوکہ گوستگیں کافر گمراہ بوتگ اَنت شما ہمایانی وڑا گمراہ بوت اِت. حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: الّمءَ شما پیسری ایں مردمانی راہ پداں زوراِت بچل پہ بچل، ءُدست پہ دست ہما =

وَالْاٰخِرَةِ ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝۱۹

که نیست ءُنابود بوت اَنت آیانی کار ماں دنیا ءُآخرتءَ، ءُہمیش اَنت تاوان بار.

اَلَمْ يَاْتِهِمْ نَبَاُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوْحٍ وَّعَادٍ وَّثَمُوْدَ ۚ وَقَوْمِ اِبْرٰهِيْمَ وَاَصْحٰبِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكٰتِ ۭ اَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۭ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ۝۷۰

۷۰. زانـاں پـہ آیاں سرنہ بـوت اَنت احـوال چہ آیاں پیسریئینانی[۱] نوحءِ قومءِ ءُعاد ءُثمودءِ ءُابراہیمءِ قـومءِ ءُمدینءِ ننـدوکانی[۲] ءُچیّ کتگـیں میتـگءِ[۳] کہ آتـکـگ اِتنت آیانی گورا آیـانی پیغمبر گوں پدّرکتگیں حکماں، نـوں اللّٰہءِ شـان نـہ اِنـت کـہ آیـانی سرا ناجائزیں بکنت بلے آوت وتی سرا ناجائز کنوک بوتگ اَنت.

وَالْمُؤْمِنُوْنَ وَالْمُؤْمِنٰتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاۗءُ بَعْضٍ ۘ يَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ

۷۱. مؤمنـیں مردین ءُمؤمنیں جنـین یکّءَ دگرءِ دوست ءُکمک کنوک اَنت[۴]، آنیکءِ حکما

= اندازہ کہ اگن آ کڈیلےءِ ہونڈاَ بپُترانت شـما ہوں آئی تہا پترات. جسـت کنگ بوت اے اللّٰہءِ رسول چہ پیسری ایں مردمـاں یہودءُنصارٰی مراداَنت؟ واجہءَ درّائینت: اگں آنہ اَنـت گڑا کئے اَنت؟ بزاں ہمایانی جنداَنت. (صحیح البخاری، کتاب الاعتصام، باب قولہ لتتبعنّ سنن من کان قبلکم) فائدہ: اے آیتءِ تہا اللّٰہ پاکءَ پیسری ایں کافرانی بزاں یہودءُنصارایانی رندگیری کنگءِ صفت پہ منافقاں بیان کتگ. چہ ایشی زانگ بیت کہ یہودءُ نصارایانی رَہ پداں ہما زوراَنت کہ آیاں پہ دلیں ایمان نیست، ءُآیانی دلءِ تہا نفاق ہست.

(۱) بزاں وبدیکہ شـما پیسری ایں کافـرانی تباہیءُبربادیءِ آسر پہ وتی جمّاں دیسـتگ گڑا پرچہ عبرت نہ گرات،ءُاللّٰہءِ نیمگءَ واتر نہ کن اِت؟ باید ہمیش اَت کہ شما کفرءُشرکءِ راہ ویل کتین اَنت، ءُاللّٰہءِ راہ بزرتیں بلے دل کہ سیاہ بہ بنت گڑا پہ مردمءَ ہدایتءِ راہ درہا بند بنت، ءُمردمءِ عقلءُہوش کارنہ کنت.

(۲) چہ مدینءِ نندوکاں مراد شعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قوم اِنت.

(۳) چہ چیّ کتگیں میتگءَ لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ میتگ مرادِاَنت کہ آاللّٰہءَ پہک چیّ کت.

(۴) مؤمنانی وت ماں وتءَ دوسـتیءُ کمک کنگءِ صفت رسول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَاے پیمءَ بیان کتگ. «**المؤمن للمؤمـن کالبنیان یشـدّ بعضہ بعضًا**» کہ یک مؤمنے پہ دومی مؤمنءَ چوہمـا دیوالءُماڑیءَ اِنت کہ آئی یک ہشتے دومی ہشتءَمہرکنت. (صحیـح البخاری کتاب الصّلوٰۃ باب تشبیک الأصابع فی المسجد وغیرہ) دگہ حدیثےتہا کئیت کہ «**مثل المؤمنین فی توادھم وتراحمھم وتعاطفھم مثل الجسـد إذا اشتکیٰ منہ عضو تداعیٰ لہ سائرالجسد بالسّھر والحُمّٰی**» مؤمنانی درور وت ماں وتءِ محبّتءُدوسـتی کنگ، ءُرحم کنگءِتہا، ءُنرمی کنگءِ تہا چو جسـمءُجانءَ اِنت کہ وبدیکہ آئی یک اعضائیءَ تکلیف برسـیت، ءُدردے بگییت گڑا بدنءِ دربیں اعضاء آئی دردءَ مارَاَنت، ءُبے تاپیر بنت.(صحیح مسلم، کتاب البر، باب تراحم المؤمنین وتعاطفھم وتعاضدھم).

الْمُنْكَرِ وَيُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيْعُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ؕ اُولٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝۷۱

دینت ءُمنه کننت چه بدینءَ ءُبرجاه دار اَنت نمازءَ ءُزکات دینت ءُپه وشّی اللّٰهءِ حکماں زورانت ءُآئی رسولءِ، ہمیش اَنت که الّمءَ اللّٰه آیانی سرا رحم کنت، بیشک اللّٰه زبردست ءُزبریں خیرکارےءُ حکمتانی واجه اِنت.

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَمَسٰكِنَ طَيِّبَةً فِيْ جَنّٰتِ عَدْنٍ ؕ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللّٰهِ اَكْبَرُ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۝۷۲

۷۲. وعده کتگ اللّٰهءَ گوں مؤمنیں مردیں ءُمؤمنیں جنیناں ہنچیں باغانی که رنب اَنت چه آیانی چیرءَ گنجیں جو مدام مان اَنت آیانی تہا، ءُپاکیں لوگ ءُجاگه اَنت ماں ابد مانیں باغاں، ءُاللّٰهءِ رضامندی چه ہرچیزءَ مستراِنت، ہمیش اِنت مزنیں مرادءِ رسگ.

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ؕ وَمَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ؕ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝۷۳

۷۳. اے نبی جهاد بکن گوں کافراں ءُگوں منافقاں ءُترند ببو آیانی سرا[1]، ءُآیانی منندجاه دوزه اِنت، ءُبازسلّیں منندجاہے.

يَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوْا ؕ وَلَقَدْ قَالُوْا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوْا بَعْدَ اِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوْا بِمَا لَمْ يَنَالُوْا ۚ

۷۴. اللّٰهءِ سوگندءَ ورانت آکه ما نه گوشتگ، ءُبیشک آیاں گوشتگ کفری ہبر[2] ءُکافر

(۱) اے آیتءِ تہا گوں منافقاں ہوں جہاد کنگءِ حکم آتکه. ایشی رہبند چوں بہ بیت. اے بابتءَ اختلاف ہست. یک ہبرے ہمیش اِنت که اگن منافقانی نفاق پدّر بوت، ءُآیانی مکر ءُہنر زانگ بوت اَنت گڑا آیانی گومءَ ہما وڑا جنگ کنگ به بیت که گوں کافراں کنگ بیت. امام ابن جریرطبری ہمے ہبر گچین کتگ. دومی ہبر ہمیش اِنت که گوں منافقاں جہاد کنگءُ معنٰی ہمیش اِنت که آیاں چه زبانءَ سوج ءُسرکنگ به بیت، ءُآیانی گومءَ ہچ وڑیں نرمی کنگ مه بیت. عبداللّٰه بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا ہبر ہمیش اِنت. دگه یک گوشگےہمیش اِنت که جہاد کنگءِ حکم په کافراں اِنت، ءُترندیءِ حکم په منافقان اِنت. بزاں جنگ ایوکءَ گوں کافراں کنگ به بیت، ءُمنافقانی سرا ترند بوگ ءُسختی کنگ لوٹیت. امام ضحّاك ہمے نیمگءَ اِنت. حافظ ابن کثیرگوشیت که اے ہبروت ماں وتءَ یکّ اَنت، ءُایشانی تہا اختلاف نیست. بلکیں حالاتءُمصلحتءِ رہبندا چه ایشاں یک ہبرےءِ سرا عمل کنگ به بیت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) اے آیتءِ تفسیرءَ مفسریناں بازیں کسّہءِ بیان کتگ. چه آیاں ہمے زانگ بیت که منافقاں =

وَمَا نَقَمُوْٓا اِلَّآ اَنْ اَغْنٰىهُمُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ فَاِنْ يَّتُوْبُوْا يَكُ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ وَاِنْ يَّتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا اَلِيْمًا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ وَمَا لَهُمْ فِى الْاَرْضِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿۷۴﴾

بوت اَنت رند چه وتی اسلامءِ آرگءَ ءُفکراِش کت همائی که آیاں دست نه کپت[1]، ءُآیاں بیر نه گپت بلے همیشی که آاللهءَ بے نیاز کت اَنت ءُآئی رسولءَ چه وتی مهربانیءَ[2]، نوں اگن بیره بکنند گڑا په آیاں جوان اِنت، ءُاگن دیماں تاب بدینت گڑا آیاں الله عذاب دنت تورینوکیں عذاب ماں دنیا ءُآخرتءَ، ءُنه بیت په آیاں سرزمینءِ سرا هچ دوستءُ کمک کنوکے.

وَمِنْهُمْ مَّنْ عٰهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰىنَا مِنْ فَضْلِهٖ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُوْنَنَّ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۷۵﴾

۷۵. ءُچه آیاں لهتینءَ گوں اللهءَ قولءُ قرار کتگ که اگن آبد نت مارا چه وتی مهربانیءَ گڑا الّمءَ ما خیرات کنیں ءُبئیں چه نیکاں.

= واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شانءَ گستاخیں ءُناروائیں ہبر کت. چوکه اے ہبر لهتے مسلمانانی گوشاں کپت اَنت آیاں واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چه ایشی سرپد کت. وبدیکه واجهءَ جسست کت اَنت گڑا زبان اِش تاب دات، ءُسوگند اِش وارت که ماےے پیمیں ہبر نه کتگ. اللهءَ همے بابتءَ اے آیت نازل کت. چه اے آیاتاں زانگ بیت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شانءَ گستاخی کنگ کفرے، ءُمردم چه ایشی چه اسلامءَ پهک درکئیت.

(۱) اے بابتءَ بوں مفسریناں بازیں قصه ےبیان کتگ. مشهورترین قصه همیش اِنت که چه غزوهءِ تبوکءَ واتر کنگءِوبدا منافقانی دوازده مردم یک کوہےء غارءَ یا کنڈکےءَ پمیشا ٹپّ اِتنت، ہنچوکه واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ادا سربه بیت آئی سرا یکپارگی لشکربکنند، ءُآئرا شہید بکنند گڑا جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ آتک ءُواجهءَ اےحال دات. واجهءَ وتی راه بدل کت، همے وڑا آنامراد بوت اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) مسلماناں ہنچو که ہجرت کتءُمدینهءَ آتک اَنت گڑا مدینهءِ قسمت بدل بوت، ءُگوں آیانی آیگءَ مدینهءِ تہا تجارت ءُکارءُبار تہا گیشی آتک، ءُاودءِ مردم وش حال بواں بوت اَنت، ءُمدینهءِ منافقاں ہبوں باز فائده بوت. بلے منافقاں اے چیز وش نه بوت، ءُآیاں مسلمانانی تاوان دیگءِ واستا ہرچ پیمیں ٹگّی ءُمکر کت. ادا الله همیشی بیانءَ اِنت که مدینهءِ وش حالی په آیاں ہبوں باز فائده مند اَنت. باید همیش اَت که آپه ایشی گل ببوتیں اَنت، ءُپه دلءُصدق مسلمانانی همبراه ببوتینان. دلگوش: ادا الله پاکءِ همبراہیءَ رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نام پمیشا گرگ بوگءَ اِنت که اے وش حالیءِ ظاہری سبب اللهءِ رسول اَت اگن نه حقیقتءَ مالدار جوڑکنوکءُوش حالی دیوک الله اِنت ءُبس پمیشا اے آیتءِ تہا ﴿مِنْ فَضْلِهٖ﴾ ضمیر واحد آرگ بوتگ که اللهءَ په وتی مہربانی آسیر ءُسرفراز کت اَنت.

فَلَمَّآ اٰتٰىهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ بَخِلُوْا بِهٖ وَتَوَلَّوْا وَّهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٧٦﴾

۷۶. نوں وہدیکہ آئی دات اَنت چہ وتی مہربانیءَ گڑا بخیلی اِش کت آئی تہا[1] ءُبرگشت اَنت گوں دیمانی تاب دیگءَ.

فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِيْ قُلُوْبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهٗ بِمَآ اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوْهُ وَبِمَا كَانُوْا يَكْذِبُوْنَ ﴿٧٧﴾

۷۷. گڈا پہ آیانی سزایا اللہءَ آیانی دلائی تہا نفاق مان کت داں ہما روچءَ کہ گوں آئی ڈیک دینت[2] پمیشا کہ آیاں اللہءِ گوما کتگیں وعدیانی خلاف کت ءُپہ ہمے سببءَ کہ دروگ اِش بستگ اَت.

اَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰىهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ ﴿٧٨﴾

۷۸. زاناں نزانت اِش کہ بیشک اللہ زانت آیانی چیریناں ءُآیانی شپو شپوءَ؟، ءُبیشک اللہ زبر زانوک اِنت چیرینانی.

اَلَّذِيْنَ يَلْمِزُوْنَ الْمُطَّوِّعِيْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ فِي الصَّدَقٰتِ وَالَّذِيْنَ لَا يَجِدُوْنَ اِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُوْنَ مِنْهُمْ ۙ سَخِرَ اللّٰهُ

۷۹. ہما کہ عیب دینت گوں وش دلےءَ خرچ کنوکیں مسلماناں[3] ءُہمایاں کہ آنہ گنداَنت بیدءِ وتی محنتءُکٹّءَ[4]، نوں آیاں

(۱) اے آیتءِ شان نزولءَ مفسریناں ثعلبہ بن حاطب الأنصاریءِ قصہ بیان کتگ کہ آئی گوں واجہءَ گوْشت پہ منءَ دعا بلوٹ کہ اللہ منی دولتاں گیشتر بکنت گڑا من الّمءَ پہ وش دلی اللہءِ راہءَ خرچ کناں. واجہءَ دعا لوٹ اِت. اللہءَ آئی مالانی تہا برکت ماں کت. رندااے بخیل بوت، ءُزکات دیگ ئیے نہ منّ اِت بلے علّامہ سیوطی لُباب النّقول فی اسباب النّزول تہا ایشی سند ضعیفءُنزور گوْشتگ. (بچار تاکدیم ۱۲۰) پمیشا پہ اے پیمیں سندےءَ یک صحابیءِ سرا گپ کنگ باز نہ وشّیں چیزے، ءُچہ ایشی پہریز لوٹیت. بلکیں صحیح تر ہمے زانگ بیت کہ ایشی تہا منافقانی یک کردارے بیان بوگءَ اِنت کہ آزبانی ہمیشی گوْشنت کہ اگں اللہ مارا باز مال ءُدولت بدنت گڑا ما آئی راہءَ خرچ کنیں بلے وہدیکہ اللہ اِش دنت گڑا بخیلی کنت.

(۲) بزاں ایشانی بازیں درو گ ءُمنافقیانی سببءَ اللہءَ پہ سزا ایشانی دلاں مُہر جتگ، نوں آیاں پہ دلءُصدق ایمان آرگ ہجبر نصیب نہ بیت.

(۳) بزاں ہما کہ بیدءِ فرضی صدقہءُخیراتاں دگہ نفلی صدقہءُخیرات کنت.

(۴) جُہد: معنیٰ محنت کنگ. بزاں ہمامردم کہ مال دار نہ اَنت بلے چہ وتی روزنداریءِ کنّتگیناں ہوں اللہءِ راہءَ خرچ کنت ءُاے آیتءِ تہا ہوں منافقانی یک ناروائیں کارےءِ بیان بوگءَ اِنت کہ ہمیکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جہادءِ وہدا یادگہ وہدےءَ چہ مسلماناں خیراتءِ مچ کنگءِ جار جت گڑا مسلمان ایشی واستا آمادہ بوت اَنت، ءُہرکسءَ پہ وتی گنجائشءَ چیزے نہ چیزے خیرات دات گڑا منافقاں ایشانی سرا ہبر کت. ہرکسءَ کہ =

مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٨٤﴾

کلاگ زوراَنت آیاں، اللهءَ آیاں کلاگ زرت اَنت، ءُآیانی واستا ہست تورینوکیں عذاب.

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ۚ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِيْنَ مَرَّةً فَلَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٨٠﴾

٨٠. توآیانی حقّءَ بخشش بلوٹ ئے یا مہ لوٹ ئے، اگن تو پہ آیاں بخشش بلوٹ ئے ہفتاد گشتءَ پدا ہوں ہجبر اللہ آیاں نہ بخشیت[1]، اے پمیشا کہ کفراِش کت گوں اللہ ءُآئی رسولءَ[2]، ءُاللہ پہ شون نہ کنت بد راہیں ءُنافرمانِ مردمانا.

فَرِحَ الْمُخَلَّفُوْنَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلٰفَ رَسُوْلِ اللّٰهِ وَكَرِهُوْٓا اَنْ يُّجَاهِدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَقَالُوْا لَا تَنْفِرُوْا فِي الْحَرِّ ۭ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا ۭ لَوْ كَانُوْا يَفْقَهُوْنَ ﴿٨١﴾

٨١. وش بوت اَنت پُشتءَ پشت کپوکیں پہ وتی نندگءَ رند چہ اللهءِ رسولءِ روگءَ ءُنہ وش بوت آیاں کہ جہاد بکنند گوں وت ءُوتی مالاں ماں اللهءِ راہءَ[3]، ءُگوشت اِش کہ درمیا اِت گرمیءِ تہا، بگوْش کہ دوزہءِ آس گرم ترانت[4]، اگن فہم اِش بہ بوتیں.

= گیشتردات گوْشت اِش کہ اے پہ پیش دارگءَ دیگءَ اِنت، ءُہرکسءَ کہ کم دات گڑا گوْشت اِش کہ بیچارہ تئی مال کجام زہمءَ جنت، ءُاللہ چہ تئی مالءَ بے حاجت اِنت. (صحيح البخاري، تفسير سورة التوبة).

(١) ادا ہفتاد برءِ ساب بازی ءُمبالغہ واستا آرگ بوتگ. ایشی معنیٰ اے نہ اِنت کہ اگن تو چہ ہفتاد برا گیش بخشش بلوٹ ئے گڑا من آئیءَ بخشاں بلکیں ایشی معنٰی ہمیش اِنت کہ توسَتر باز بخشش بلوٹ ئےانگتءَ من ایشاں نہ بخشاں. عربی زبانءِ تہا اے رہبند باز آرگ بیت. (اے آیتءِ شان نزول ہمے سورتءِ آیت نمبر ٨٤ حاشیہ تہا بیان اِنت).

(٢) بزاں منافقانی نہ بخشگءِ سبب ہمیش اِنت کہ آیاں ایمان ءُنیکیں کارنیست. چہ ایشی زانگ بیت کہ بیدءِ ایمان ءُنیکیں عملءَ ہنچو ہچ سفارش کارنہ دنت پمیشا مردم پہ دگرانی سفارشءِ امّیدءَ جپتاں مہ جنت ءُمنندیت بلکیں وتی تہا ایمانءُنیکیں کار پیداگ بکنت کہ بیدءِ ایشاں ہچ جوڑنہ بیت.

(٣) مراد منافق اَنت کہ غزوہءِ تبوکءَ مسلمانانی ہمبراہ نہ بوت اَنت بلکیں واجہءِ گورا دروگیں سوگنداِش وارت ءُپہ نندگءَ اجازت اِش لوٹ اِت.

(٤) بزاں اگن آیاں اے بزانتیں کہ دوزہ آسءِ دیمءَ اے گرمی ہچّے نہنت گڑا آچہ جہادءَ ہچ پشت نہ کپت اَنت. حدیثءِ تہا کئیت کہ دنیاءِ آس دوزہ آسءِ ہفتادمی بہرانت. بزاں دوزہءِ آسءِ گرمی چہ دنیاءِ آسءَ شَست ءُنہ بہر مسترانت. (صحيح البخاري، كتاب بدء الخلق، باب صفة النار وأنها مخلوقة).

فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَّلْيَبْكُوا كَثِيرًا ۚ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

۸۲. نـوں کمّ بکند اَنت ءُباز بگریواَنت[۱]، پہ مزّءَ وتی کتّتگیں کارانی.

فَإِن رَّجَعَكَ اللَّهُ إِلَىٰ طَآئِفَةٍ مِّنْهُمْ فَاسْتَـْٔذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُل لَّن تَخْرُجُوا مَعِىَ أَبَدًا وَلَن تُقَـٰتِلُوا مَعِىَ عَدُوًّا ۖ إِنَّكُمْ رَضِيتُم بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَٱقْعُدُوا مَعَ ٱلْخَـٰلِفِينَ ﴿٨٣﴾

۸۳. نـوں اگـن اللهءَ تـرا واتـر کـت آیـانی یک جماعتے نیمـگءَ ءُچہ تو اجـازت اِش لوٹ اِت پـہ درایـگءَ گـڑا بگـوْش کـہ ہجبرانی ہجبر منی ہمبراہیءَ درمیا اِت ءُہجبر جنگ مکـن اِت منی ہمبراہیءَ گـوں کجام یک دژمنـےءَ[۲]، بیشـک شـما وشّ بـوت اِت پہ نندگءَ اوّلی برا نوں بنندات پُشـتءَ پَشـت کپوکانی ہمبراہیءَ[۳].

وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰٓ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِۦٓ ۖ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَمَاتُوا وَهُمْ فَـٰسِقُونَ ﴿٨٤﴾

۸۴. ءُنماز مہ وان چہ آیاں ہچ کسی سرا کدی کہ بہ مریت ءُنہ کہ آئی قبرءِ سرا بوشـت، بیشک آیاں کـفرکتگ گوں اللہ ءُآئی رسـولءَ ءُمرت اَنـت ہمے حالتءَ کہ بدیـءُ نا فرمانے مردم اِتنت[۴].

---

(۱) بزاں دنیاءِتہا ہرچیکہ کندات کن اِت بکند اِت یک روچے کئیت کہ آروچءَ شـمارا ہنچیں گریوگے سرا رؤت کہ آبس کنگءِ نامءَ نہ زانت، ءُشما وتی دنیاءِ کندگاں دربا بیہال کن اِت.

(۲) بزاں وہدیکہ تو چہ غزوہءِ تبوکءَ پہ سلامتی واتر کت ءُآتک اِت گڑا اے پشت کپوکیں منافقاں دگہ برا ہجبر وتی ہمبراہ مکن.

(۳) بزاں شما پہ ہمیشی شّرات کہ جنین زہگ ءُپیریں کماشانی گورا بنندات. شما جہادی شیر نہ اِت.

(۴) اے آیت منافقانی سردار عبداللہ بـن اُبیءِ بابتءَ نازل بوت. روایتانی تہا کئیت کہ وہدیکہ عبداللہ بن اُبی مرت گڑا آئی چک عبداللہ (کہ پتءِ ہم نام اَت ءُصحابی اَت) واجہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گورا آتک، ءُگوشت ئے اے اللہءِ رسـول (پہ تـبرّکءَ) وتی قمیصءَبدئے کہ من وتی پتءَ ہمائی تہـا دفن بکناں. واجہءَ وتی قمیـص مبارک دات. پدا آئی عرض کت کہ جنازہبوانیں. واجہ پـہ جنازہ واننیگءَ رہادگ بوت. عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نـاوشّی ظاہر کت کہ اللہءَ ترا اے پیمیں مردمـانی جنازہ واننیگءَ منَہ کتگ، ءُتو ایشی جنازہءَ وانین ئے؟ گڑا واجـہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: اللہءَ منءَ گچینی داتگ اے پیمءَ کہ اللہءَ فرمان کتگ کہ اگن تو ہفتاد برا ہوں آئی واستا بخشش بلوٹ ئے من آئیءَ نہ بخشاں من چہ ہفتاد برا گیش بخشش لوٹاں. ہمے وڑا واجہءَ آجنازہ دات گڑا ہمیشی سرا اے آیت نازل بوت کہ نہ منافقانی جنازہءَ بوانیں، ءُنہ پہ آیاں =

وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ ۭ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كٰفِرُوْنَ ۝۸۵

۸۵. ءُتـرا عجب ءُحیرانی تہا دور مہ دینت آیانی مـال ءُآیانی چکّ ءُنماسـگ، بیشـک لوٹیت اللہ کہ آیاں پمیشی عذاب بدنت ماں دنیاءَ ءُدراینت آیانی جان آیانی کافری حالتءَ.

وَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُوْرَةٌ اَنْ اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوْا مَعَ رَسُوْلِهِ اسْتَاْذَنَكَ اُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوْا ذَرْنَا نَكُنْ مَّعَ الْقٰعِدِيْنَ ۝۸۶

۸۶. ءُہمیکـہ ایر گیجگ بیت سـورتے کہ ایمان بیـارات اللہءِ سرا ءُجہـاد بکـن اِت آئی رسـولءِ ہمبراہیـءَ گـڑا اجازت لـوٹ اَنت چہ تو آیانی مالدار ءُگوْشـنت کہ بِل مارا کہ بنندیں نندوکانی ہمبراہیءَ.

رَضُوْا بِاَنْ يَّكُوْنُوْا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰي قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ۝۸۷

۸۷. وشّ بـوت اَنـت کـہ بہ بنت پُشـتءَ پشـت کپوکـیں جنینـانی گـومءَ ءُمُہـر جنگ بوت آیانی دلانی سرا نوں آنہ فہم اَنت.

لٰكِنِ الرَّسُوْلُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ جٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ۚ وَاُولٰۗىِٕكَ لَهُمُ الْخَيْرٰتُ ۚ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝۸۸

۸۸. بلـے رسـولءَ ءُہرکسءَ کہ ایمان آوُرتگ آئی ہمبراہیءَ آیـاں جہاد کتگ گوں وت ءُگوں وتی مـالاں، پہ ہمیشـان اَنـت گنجیں وشی، ءُہمیش اَنت کہ مرادیگ بنت.

اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۝۸۹

۸۹. آمـادہ کتـگ اللہءَ آیانی واسـتءَ بہشـتانءَ کـہ رمب اَنت چـہ آیانی چـیرءَ گنجیں جو مدام مان اَنت آئی تہا، ہمیش اِنت پہ مزنیں مرادءَ رسگ.

وَجَاۗءَ الْمُعَذِّرُوْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ

۹۰. ءُآتـک اَنـت عـذر پیـش کنوکـیں مـردم چـہ گیابانیـاں کہ اجـازت د یـگ بہ بیت

= بخشـش بلوٹ پرچہ کہ اے کافری حالتءَ مرتگ اَنت. (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ التوبۃ) دگہ حدیثے تہا اے ہوں آتـگ کہ وہدیکہ واجہ قبرسـتانءَ سربوت گڑا معلوم بوت کہ آدفن کنگ بوتگ. واجہءَ چہ قبرءَ درکنائینت، ءُآئی لاش وتی کونڈانی سرا ایرکت، ءُوتی لبز مبارک لگاشت، ءُوتی قمیص آئی گورا دات (صحیح البخاری، کتاب الجنائز باب ھل یخرج المیت من القبر واللحد لعلّۃ).

وَقَعَدَ الَّذِيْنَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ؕ سَيُصِيْبُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝۹۰

آیاں[۱] ءُنشت اَنت ہماکہ دروگ اِش بست گوں اللہ ءُآئی رسولءَ[۲]، زوت رسیت ہمایاں کہ چہ آیاں کفراِش کتگ تورینوکیں عذاب.

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذِيْنَ لَا يَجِدُوْنَ مَا يُنْفِقُوْنَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوْا لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ؕ مَا عَلَى الْمُحْسِنِيْنَ مِنْ سَبِيْلٍ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۹۱

۹۱. نیست نزورانی سرا ءُنہ بیمارانی سرا ءُنہ ہمایانی سرا کہ ہچ نہ گنداَنت کہ خرچ بکننت ہچ پیمیں تنگی وہدیکہ آیانی دل صاف بہ بنت گوں اللہ ءُآئی رسولءَ[۳]، نیست نیکوکارانی سرا ہچ پیمیں میارے، ءُاللہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

وَّلَا عَلَى الَّذِيْنَ اِذَا مَآ اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ اَجِدُ مَآ اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ ۖ تَوَلَّوْا وَّاَعْيُنُهُمْ تَفِيْضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوْا مَا يُنْفِقُوْنَ ۝۹۲

۹۲. ءُنہ ہمایانی سرا (میارھست) کہ پہ تو آتک اَنت کہ تو آیاں سواری بدئے گڑا تو گوشت من ہچ نہ گنداں کہ شمارا آئی سرا سوار بکناں، گڑا واتراِش کت کہ رچان اِتنت چہ آیانی چمّاں ارس پہ اے پریشانیءَ کہ آیاں ہچ دست نہ کپت کہ خرچ بکننت[۴].

(۱) مراد ہما پَتّءُگیابانءِ نندوکیں مسلمان اَنت کہ آیانی گورا شرعی عذرہست اَت، ءُآیاں چہ واجہءَ نندگءِ اجازت لوٹ اِت گڑا واجہءَ اجازت دات اَنت.

(۲) چہ اے نندوکیں مردماں مراد منافق اَنت کہ آیانی گورا شرعی عذر نیست اَت، ءُآیاں دروگیں سوگند وارت ءُچہ واجہءَ نندگءِ اجازت لوٹ اِت گڑا واجہءَ اجازت دات اَنت. ءُاے آیتءِ تہا عذابءِ اے بیم ہمے منافقانی واستا اِنت.

(۳) بزاں وہدیکہ آیاں کد وتی گنجائشءَ اللہ ءُآئی رسولءِ احکامانی سرا عمل کتگ.

(۴) ادا ہما لہتے نزوریں صحابیانی بیان اِنت کہ آیانی تہا جہادءِ شوق ءُدرد ہست اَت بلے آیانی وتی گورا سواری نیست اَت گڑا اے واجہءِ گوْرا آتک اَنت، ءُگوشت اِش کہ ماراسواری بدئے ماجہادءَ آیگ لوٹیں، گڑا چہ سواریءِ نہ بوگءِ سببءَ واجہءَ اے برتّرینت اَنت گڑا ایشانی چمّانی ارس پتّان بوت اَنت ءُہمے حالتءَ اے لوگاں شت اَنت. اللہ گوْشیت کہ پدلیں صاف نیت ایں مردم ہمیش اَنت کہ آیانی گورا نندگءِ واستا شرعی عذربوتگ پداہم پہ جہادءَ روگءِ واستا آمادہ بوتگ اَنت. اے پیمیں مردماں ہما بہر زوروکانی پیمءَ مز =

إِنَّمَا السَّبِيْلُ عَلَى الَّذِيْنَ يَسْتَأْذِنُوْنَكَ وَهُمْ أَغْنِيَآءُ ۚ رَضُوْا بِأَنْ يَّكُوْنُوْا مَعَ الْخَوَالِفِ ۚ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٩٣﴾

٩٣. بیشک میار ہمایانی سرا اِنت کہ آچہ تو اجازت لوٹ اَنت ءُآسیر ءُسرفرازاَنت، گل بوت اَنت پہ ہمشی کہ پَشت بکپنت گوں پُشتءَ پشت کپوکیں جنیناں. ءُمُہر جتگ اللّٰہءَ آیانی دلانی سرا نوں آسرپد نہ بنت. .

يَعْتَذِرُوْنَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ ۚ قُلْ لَّا تَعْتَذِرُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللّٰهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ ۚ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُوْلُهٗ ثُمَّ تُرَدُّوْنَ إِلٰى عٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٤﴾

٩٤. عذر پیش کنت شمئے دیمءَ وہدیکہ شما واتر کن اِت آیانی نیمگءَ، بفرماکہ عذر پیش مکن اِت ہجبر ما پہ شمئے ہبراں یقین نہ کنیں کہ مارا اللّٰہءَ زبر آگاہ کتگ چہ شمئے اہوالاں[1]، ءُزوتّ گندیت اللّٰہ شمئے کاراں ءُآئی رسول[2] ءُپدا شما واترّینگ بئیت چیرین ءُظاہرینءِ زانوک نیمگءَ گڑا آشمارا آگاہ کنت ہرچیکہ شما کتگت.

سَيَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوْا عَنْهُمْ ۖ فَأَعْرِضُوْا عَنْهُمْ ۖ إِنَّهُمْ رِجْسٌ ۖ وَّمَأْوٰهُمْ جَهَنَّمُ ۚ جَزَآءً بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٩٥﴾

٩٥. الّمءَ شمئے دیما اللّٰہءِ سوگندءَ وراَنت وہدیکہ شما دیمءَ پہ آیاں دئیت تا کہ شما آیاں پہلّ بکن اِت، نوں پہلّ اِش بکن اِت[3]، بیشک آناپاک اَنت، ءُآیانی جاہ دوزہ اِنت، مزّ اِنت آیانی کتّگیں کارانی.

= رسیت ہنچوکہ حدیثءَ کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہمابہر زوروکاں گوشت کہ شمئے پُشتءَ مدینہءِ تہا لہتے ہنچیں مردم ہست کہ ہرج میتگءَ شما گوازین اِت، ءُچہ ہرکجاکہ شما روٗات آشمئے اجرءُمزءِتہا یک وژءَ شریداراَنت. صحابیاں جست کت کہ اے چوں بوت کنت؟ آومدینءَ نندوک اَنت. واجہءَ درّائینت: «حبسهم العذر» کہ آیاں معذوریءَ داشتگ. (صحيح البخاری، كتاب الجهاد باب من حبسه العذر).

(١) بزاں اے منافق شمئے برتزّگءِ وہدا شمئے گورا کاینت ءُدروگیں سوگند وراَنت کہ ما حقیقتءَ گوں شمائیں، ماراعذرےءَ داشتگ. بلے ایشانی ہبراں گوش مہ دارات، ءُاشاں صاف بگوْش اِت کہ مارا اللّٰہءَ چہ شمئے حقیقتءَ جواں سرپد کتگ، مئے دیمءَ اِنچو سوگند مہ ورات.

(٢) بزاں اللّٰہ ءُآئی رسول شمئے عملاں زبر گندگءَ اَنت. ءُآوْکیں زمانگءَ اللّٰہ شمئے منافقیءِ حقیقتءَ مردمانی دیمءَ زبر پدّرکنت، ءُمردم چہ شمئے حقیقتءَ سرپدبنت.

(٣) بزاں ہبران اِش گوش مہ دارات، بلّ اِتش ہمے حالتءَ کہ زندگی کنگءَ اَنت.

يَحْلِفُوْنَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ ۚ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٩٦﴾

۹۶. آشمئے دیمءَ سوگند وراَنت کہ شماں چہ آیاں وشّ بہ بئیت، نوں اگن شما چہ آیاں وشّ بہ بئیت گڑا بیشک اللہ وشّ نہ بیت چہ سلّیں مردماں.

اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَّ نِفَاقًا وَّ اَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوْا حُدُوْدَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٩٧﴾

۹۷. کُجّگءُ گیابانی کافرءُ منافق تُرندتِرنت ءُآپہ ہمشی شرّ اَنت کہ مہ زانّنت ہما حکماں کہ اللہءَ ایرگپتگ اَنت وتی رسولءِ سرا[1]، ءُاللہ زبریں زانوک ءُجوانیں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَّتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَّ يَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَآئِرَ ؕ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٩٨﴾

۹۸. ءُاے گیابانیانی تہا ہنچین ہست کہ ہرچیکہ خرچ کنّنت آئیءَ تاوانے ءُملامے ساب کنّنت[2] ءُراہ چاروک اَنت پہ شما بدیں روچانی[3]، ہمایانی وتی سرا کاینت سلّیں وہدءُروچ[4]، ءُاللہ زبریں اشکنوک ءُمزنیں زانوکے.

(۱) اے گوستگیں آیاتانی تہا ہمامنافقانی بیان بوگءَ اَت کہ آمدینہءِ شہرءِتہا نندوک اِتنت. ءُلہتے منافق ہنچیں ہست اَت کہ آچہ شہرءَ دور پَتّ ءُگیابانءِ نندوک اِتنت. ایشاں اعراب گوْشگ بیت کہ آاعرابیءِ جمع اِنت. ہنچوکہ ایشانی طبیعتءِتہا چہ شہریاں گیشتر ترندی ءُسختی ہست اَت ہمے پیمءَ اے نفاقءُ کفرءِ تہا ہوں ترند تر اِتنت. ایشی سبب نہ زانتی ءُنادانی، ءُچہ علم ءُعالماں دوری، ءُچہ اللہءِ احکاماں بے سدّی اَت. اے آیتءِ تہا ہمیشانی بیان بوگءَ اِنت. ایشانی سک دلءِ بیان حدیثءِ تہا اے پیمءَ بیان بوتگ کہ لہتے چہ ہمشاں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ دربارءَ حاضربوت، ءُگوشت اش کہ «أتقبّلون صبيانكم» آیاشما وتی چکّاں چُکّ اِت؟ صحابیاں گوشت کہ ہؤ. گڑا آیاں گوشت کہ ماوتی چکّاں نہ چکّ اِیں. واجہءَ درّائینت: اللہءَ چہ شمئے دلاں دوستی ءُرحم کنگءِ جذبہ پہک درکتگ نوں منی دست چیءَ رسیت؟ (صحيح البخاري، كتاب الأدب، باب رحمة الولد وتقبيله ومعانقته).

(۲) منافقانی یک صفتے ہمیش اِنت کہ آیاں اللہءِ راہءَ خرچ کنگ چو وام دیگءَ توریت. بزاں اگن وتی مسلمانیءِ ظاہر کنگءِ ہاترءَ برے برے کہ چیزی خرچ اِش کت گڑا پہ نادلکشی خرچ اِش کت.

(۳) بزاں آہمے وداراینت کہ مسلمان زمانگءِ مصیبتانی شکاربنت.

(۴) اے بددعائی یے. بزاں زمانگءِ مصیبتانی شکار شمابیات ئے کہ آئی پدلیں حقدار شمااِت. یا اے خبرے. ءُمعنٰی ہمیش اِنت کہ زمانگءِ مصیبت شمئے سرا کاینت.

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُّؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبٰتٍ عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوٰتِ الرَّسُوْلِ ؕ اَلَاۤ اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ ؕ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِيْ رَحْمَتِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٩٩﴾

۹۹. ءُاے گیابانیانی تہا ہنچین ہست کہ یقین اِش ہست اللہءِ سرا ءُآخرتءِ روچ سراءُہرچیکہ خرچ کنںت آئرا زان اَنت گوں اللہءَنزّیک بوگءِ ذریعہ ءُرسولءِ دعاءِ خیرے[1]، زبر بزان اِت کہ اے پہ آیاں نزّیک بوگے، زوتّ اللہ آیاں بارت وتی مہربانیءِ تہا، بیشک اللہ مزنیں بخشوکءُمزنیں مہربانے.

وَالسّٰبِقُوْنَ الْاَوَّلُوْنَ مِنَ الْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُمْ بِاِحْسَانٍ ۙ رَّضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ تَحْتَهَا الْاَنْهٰرُ

۱۰۰. ءُپیسری ایں پیش کپوکاں چہ مہاجراں ءُچہ کمک کنوکاں ءُہمایاں کہ آیانی رندگیری کتگ پہ وشی[2]، وشّ بوت اللہ چہ آیاں ءُآچہ آئی وشّ بوت اَنت[3]، ءُآئی آمادہ کتگ آیانی واستءَ ہنچیں باغ کہ رمب اَنت چہ آیانی چیرءَ گنجیں جو

(۱) بزاں آہمیشی زان اَنت کہ چہ اللہءِ راہ خرچ کنگءَ مارا اللہءِ نزّیکی دست کپیت، ءُمااللہءِ رسولءِ دعایانی حقداربئیں. ہمے پیمیں مسلمانانی بابتءَ اللہءَ وتی پیغمبرءَ حکم دات کہ ایشانی صدقہ ءُخیراتاں قبول بکن، ءُپدا آیاں دعاءِ خیربکن.

(۲) اے آیتءِتہا سئے پیمیں جماعتانی شان بیان بوگءَ اِنت. اوّل: ہما مہاجرانی کہ آاسلامءِآرگ ءُہجرت کنگءِ تہا پیش کپوک بوتگ اَنت ہنچوکہ ابوبکر صدّیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءُآدگہ لہتے صحابی اَنت. دومی: ہما انصارانی کہ آمہاجرانی خدمت کنگ، ءُآیانی مہمان نوازی کنگ، ءُجاگہ دیگءَ پیش کپوک بوتگ اَنت. چوکہ ایشاں مہاجرانی کمک کت پمیشا آپہ انصارءَ نام کپت اَنت، ءُاے مدینہءِ نندوک اِتنت. سئیمی: ہما مردمانی فضیلت بیان بوگءَ اِنت کہ آیاں پہ دل ءُصدق ایشانی رندگیری کتگ. ایشی تہا اوّلی ردءَ وتابعین کاینت کہ آیاں گوں صحابیاں گند ءُنندءِ شرف رستگ. ءُداں قیامتءَ آوَکیں مسلمان کہ صحابیانی راہ ءُرہبندءَ زوراَنت آدرہا اے شرپءِ تہا کاینت. ءُصحابیانی رہبند ہمے بوتگ کہ قرآن ءُحدیثءِ رندگیری کنگ بہ بیت.

(۳) فائدہ: چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ اللہ چہ صحابیاں راضی ءُوشّ اِنت. راضی بوگءِ معنیٰ ہمیش اِنت کہ اللہءَ آیانی نیکی قبول کتگ اَنت، ءُچہ آیانی غلطیءُردیاں پہل کتگ. نوں آمردم کہ صحابیاں بدءُرد کنںت آیک ردیں ءُگمراہیں عقیدہیءِ سراَنت، ءُچہ صحابیانی رہبندءِ زورگءَ زبہراَنت کہ آاللہءِ راضی کنگءِ رہبنداِنت.

خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١٠٠﴾

مـدام مان اَنت آیانی تہا، ہمیش اِنت مزنیں کامیابی.

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِّنَ الْاَعْرَابِ مُنٰفِقُوْنَ ۛؕ وَمِنْ اَهْلِ الْمَدِيْنَةِ ۛؔ مَرَدُوْا عَلَى النِّفَاقِ ۫ لَا تَعْلَمُهُمْ ؕ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ؕ سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّوْنَ اِلٰى عَذَابٍ عَظِيْمٍ ﴿١٠١﴾

١٠١. ءُشـمئے کرّءُ گوراں گیابانی منافق ہسـت، ءُچـیزی چہ مدینـہءِ نندوکاں، کـہ پاداِش مـکّ کتـگ اَنـت نفـاقءِ سرا، تو آیـاں نہ زان ئـے، ما آیـاں زبر زانـیں، الّـمءَ ماآیاں دوبـرا عذاب دئیں، پـدا آواترّینگ بنت پہ مزنیں عذابےءِ نیمگءَ[1].

وَاٰخَرُوْنَ اعْتَرَفُوْا بِذُنُوْبِهِمْ خَلَطُوْا عَمَلًا صَالِحًا وَّاٰخَرَ سَيِّئًا ؕ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّتُوْبَ عَلَيْهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٠٢﴾

١٠٢. ءُآدگـراں وتی گناہـانءَ مـنّ اِت آیانی عمل ہـور تـوار اِتنـت چـیزی نیکـین ءُآدگـہ بدیـں عمـل[2]، امّیـد اِنـت کـہ اللہ آیـاں پہلّ بکنت، بیشـک اللہ مزنیں بخشـوک ءُمزنیں مہربانے.

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيْهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ؕ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿١٠٣﴾

١٠٣. بـزور آیانی مـالانی زکاتءَ کـہ آیاں پہک پـاک ءُصـاف بکـن پـہ ہمشی سـببءَ ءُآیاں دعاءِ خیر بکن، بیشک تئی آیانءَ دعاءِ خیرکنـگ پـہ آیاں راحتـے[3]، ءُاللہ

(١) حسن بصری رَحِمَهُ اللّٰهُ گوشیت: دو برءَ عذاب دیگءِ معنیٰ ہمیش اِنت کہ یک عذابےدنیاءِتہا منافقاں دیگ بیت، ءُیکّـے قبرءَ. (تفسیر ابن کثیر) پدا چہ مزنیں عذابءَ آخرتءِ عذاب مرادِانت.

(٢) مراد ہما صاف دلیں مسلمان اَنت کہ بیدءِعذرءَ چہ وتی سستیءُ کاہلیءَ پشت کپت اَنت، ءُغزوہءِ تبوکءَ واجبءِ ہم سفرنہ بوت اَنت بلے رندااِیشاں وتی ردی ماراِت، ءُپشومان بوت اَنت.

(٣) لہتے روایتانی تہا کئیت عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُمَا گوشـیت: وہدیکـہ أبولبابہ ءُآئی ہمبراہ (کہ غزوہ تبوکءَ پشـت کپت اَنت) واجبہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گورا آتک اَنت کہ اے اللہءِ رسول اے مئے مال ءُخیرات اَنت ایشـاں بزو ءُپر ما بخشـشءِ دعایا بکـن. واجبءَ درّائینت: کہ منءَ شمئے مالانی زورگءِ حکم نہ بوتگ. گڑا ہمے آیت نازل بوت. (تفسیرابن جریر الطبری). زانگ لوٹیت کہ اے حکم پہ ہرمسلمانءَ عام اِنت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ مسـلمانانی حکومت سرا فرض اِنت کہ آچہ مالداراں پہ زور زکات بگیپت. اگن یکّـے چہ دیگءَ انکاربکنت گڑا ابوبکر صدّیق رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ ءُایدگہ صحابیانی سـنّتءِ رہبندا آیانی =

زبریں اشکنوکءُزبریں زانوکے.

اَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَاْخُذُ الصَّدَقٰتِ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿١٠٤﴾

١٠٤. زاناں آنہ زان اَنت کہ اللہ اِنت کہ قبول کنت توبہءَ وتی بندیانی ءُزوریت ءُقبول کنت زکاتاں ءُبیشک اللہ اِنت کہ مزنیں توبہ قبول کنوکءُمزنیں مہربانے.

وَقُلِ اعْمَلُوْا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُوْلُهٗ وَالْمُؤْمِنُوْنَ وَسَتُرَدُّوْنَ اِلٰى عٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿١٠٥﴾

١٠٥. ءُبگوش کہ عمل بکن اِت نوں الّمءَ گندیت اللہ شمئے کاراں ءُآئی رسول ءُایدگہ مسلمان[1]، ءُالّمءَ شما برتّرینگ بئیت چیرین ءُظاہرینءِ زانوکءِ نیمگءَ گڑا شمارا سرپدکنت ہرچیکہ شما کتگ.

وَاٰخَرُوْنَ مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا يَتُوْبُ عَلَيْهِمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿١٠٦﴾

١٠٦. ءُدگہ لہتے ہست کہ آیانی (مسئلہ) اوشتارینگ بوتگ پہ اللہءِ حکمءَ، یا وَآیاں عذاب دنت یاکہ پہلّ اِش کنت[2]، ءُاللہ زبریں زانوک ءُجواں خیرکارےءُ حکمتانی واجہ اِنت.

وَالَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَّكُفْرًا وَّتَفْرِيْقًۢا بَيْنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَاِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ مِنْ قَبْلُ ۭ وَلَيَحْلِفُنَّ اِنْ اَرَدْنَآ اِلَّا الْحُسْنٰى ۭ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿١٠٧﴾

١٠٧. ءُآیاں کہ جوڑ کت یک مسیتے پہ تاواں دیگءَ کفرءِ سرا ءُپہ مؤمنانی جتا کنگءَ ءُپہ سنگرءَ ہمائی واستا کہ پیسرءَ چہ جنگءَ اِنت گوں اللہ ءُآئی رسولءَ، ءُالّمءَ سوگند ورانت کہ ما وَ وشی لوٹتگ اَت، اللہ گواہی دنت کہ اے دروگ بند اَنت.

= خلافءَ جہادبکنت. ءُخیراتانی گروکءَ بایدانت کہ آخیرات دیوکءَ دعاءِ خیربکنت ہنچوکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ ربہند بوتہ.

(١) اے آیتءِ تفسیر آیت نمبر٩٤ حاشیہ تہا بیان بوتگ ہمودءَ چارگ بہ بیت.

(٢) جنگءِتبوکءَ چہ پشت کپوک دو پیمیں مردم اِتنت. (١) منافق (٢) ہما مسلمان کہ بیدءِعذرءَ چہ وتی سستی ءُکاہلیءَ پَشت کپت اَنت، ایشاں وتی ردی ہوں منّ اِت بلے اوّلءَ اے پہل کنگ نہ بوت اَنت، ءُایشانی مسئلہ پشتءَ کنزینگ بوت. اے سئے اِتنت. ایشانی بیان آیت ١١٨ تہا دیمءَ پیداگ اِنت.

لَا تَقُمْ فِيْهِ اَبَدًا ؕ لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ تَقُوْمَ فِيْهِ ؕ فِيْهِ رِجَالٌ يُّحِبُّوْنَ اَنْ يَّتَطَهَّرُوْا ؕ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِيْنَ ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. ایشی تہا ہجبر مہ اوشت[۱]، ضرور ہما مسیتے کہ آئی بُن ہشت ایرکنگ بوتگ پہریزگاریءِ سرا چہ بنگیجءِ روچءَ آگیشتر حقّ دارترانت کہ تو آئی تہا بوشت ئے[۲]، آئی تہا ہنچیں مردم ہست کہ آدوست دارانت کہ پاکءُصاف بہ بنت، ءُاللہ دوست داریت پہریز گاراں.

اَفَمَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهٗ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ اَمْ مَّنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهٗ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهٖ فِىْ نَارِ جَهَنَّمَ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۰۹﴾

۱۰۹. آیا ہما کہ آئی بُن ہشت ایر کنگ بوت اللہءِ ترسءِ سرا ءُآئی رضامندیءِ سرا جوان ترانت یا ہما کہ آئی بُن ہشت ایر کنگ بوت یک رودءِ کرّکءَ کہ کپگی اِنت؟[۳]، نوں آئرا بزورئیت ءُبکپئیت ماں دوزہءَ، بیشک اللہ پہ شون نہ کنت ظالمءُ ناانصافیں قوما.

---

(۱) ادامنافقانی دگہ یک ناروائیں کارءِ بیان بوگءَ اِنت کہ آیاں یک مسیتے جوڑ کت، ءُواجہ اِش ہمے باور کنائینت کہ مزنیں ہژرءُسردیءَ، ءُدگہ ہنچیں وہداں نزوریں ءُنادراہیں مردم دور شت نہ کنند، ءُتکلیف بنت آیانی آسانیءِ واستا اے مسیت جوڑکنگ بوتگ، نوں تئیں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ادءَ نماز بوان کہ مارا برکت حاصل بہ بیت. چوکہ واجہ اے وہدا تبوکءِ سفرءَ روگءَ اَت، واجہءَ وعدہ کت کہ گوں آیگءَ من ادا نماز وانگءِ واستا کایاں. دیم پہ برترّگءَ جبریلءَ پہ اللہءِ حکمءَ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ ایشانی مکرءُ ہنراں سرپدکت کہ اے مسیت پمیشا جوڑکنگ بوتگ کہ مسلمانانی میانءَ دوری پیدا کنگ بہ بیت، ءُکافرانی میار جاہ بہ بیت پمیشا تو ادا نماز مہ واں. زانگ لوئیت کہ اے مسیت چہ قبایا دورنہ اَت بلکیں ہمائی نزّیکءَ اَت. روایتانی تہا کئیت کہ واجہءَ چیزے صحابیءَ حکم دات کہ اے مسیتءَ بپروش اِت، ءُایشی بُن ردءَ گاربکن اِت گڑا صحابیاں اے مسیت پروشت. (تفسیرقرطبی).

(۲) لہتےءَ چہ ایشی مسجد قباء مراد زرتگ، ءُلہتےءَ مسجدءِ نبوی. حافظ ابن کثیرگوشیت کہ ہبر یکّ اِنت پرچہ کہ اے دوئیں مسجدانی جوڑکنگ بُن رد تقویٰءُپہریز گاریءِ سرابوتگ. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) بزاں ہنچوکہ یک ماڑی بےرودیءِ کرّکءَ بندگ بہ بیت کہ آچہ پیسرا کپگی اِنت گڑا آماڑیءِ کپگءُبے فائدہ بوگءِ تہا ہچ شک نیست. ہمے دروراِنت اے مسیتءِ کہ منافقاں بستگ کہ آئی بُن رد کفرءِ سرا ایرکنگ بوتگ نوں اے منافقاں ہچ فائدہ نہ دنت بلکیں آیاں دوزہءَ بارتءُسرکنت.

لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِيْ بَنَوْا رِيْبَةً فِيْ قُلُوْبِهِمْ اِلَّآ اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوْبُهُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿١١٠﴾

۱۱۰. مدام پشت کپیت چه آیانی ماڑیءَ که بستگ اِش، شکّے ماں آیانی دلا نی تها ابید اِنت هماوهدا که تش تش به بنت آیانی دل[1]، ءُاللّٰه زبریں زانوک ءُمزنیں خیرکارے ءُحکمتاني واجه اِنت.

اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ؕ يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُوْنَ وَيُقْتَلُوْنَ ۟ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰىةِ وَالْاِنْجِيْلِ وَالْقُرْاٰنِ ؕ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوْا بِبَيْعِكُمُ الَّذِيْ بَايَعْتُمْ بِهٖ ؕ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١١١﴾

۱۱۱. بیشک اللّٰهءَ په بها زرتگ اَنت چه مؤمنیں مردیناں آیانی جان ءُآیانی مالءَ په همے نهادءَ که آیانی واستا بهشت اِنت[2]، آجنگ کنںت ماں اللّٰهءِ راهءَ گڑا کُش اَنت ءُکُشگ بنت، اے وعدهے آئی سرا الّم اِنت ماں تورات ءُانجیلءَ ءُماں قرآنءِ تها، ءُکئے اِنت که سرجم کنوک ترانت وتی قول ءُقرارءَ چه اللّٰهءَ؟ نوں گل ءُشادان به بئیت په وتی بیع ءُشراءَ که شما گوں آئی کتگ، ءُهمیش اِنت مزنیں کامیابی.

اَلتَّآئِبُوْنَ الْعٰبِدُوْنَ الْحٰمِدُوْنَ السَّآئِحُوْنَ الرّٰكِعُوْنَ السّٰجِدُوْنَ الْاٰمِرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَالنَّاهُوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحٰفِظُوْنَ لِحُدُوْدِ اللّٰهِ ؕ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١١٢﴾

۱۱۲. مزنیں بیره کنوک ءُعبادت کنوک ءُشکرکنوک ءُروچگ داروک ءُرکوع کنوک ءُسجده کنوک ءُنیکیءِ حکم دیوک ءُچه بدینءَ منه کنوک ءُنگهداری کنوکاں اللّٰهءِ حکمانی، (اے پیمیں) مؤمناں مژده بدئے

(۱) بزاں اے ماڑی (مسجدضرار) ایشانی دلا نی تها گیشتر شکّ ءُشبهه جوڑکنگءِ سبب بیت، ءُهماپیما ایشانی دلاں جاگه کنت که داں مرگءَ اے منافقت آیاں یله نه دنت، ءُآیانی همبراه اِنت.

(۲) مؤمنانی عمل اے بهشتءِ بدل بوت نه کننت که اللّٰهءَ په آیاں آماده کتگ بلے اللّٰهءِ وتی مهربانی اِنت که آیاں په اے کمّیں جهدانی سوبءَ اے پیمیں جوانیں بهشتے دنت ءُبخشیت. پدءَ عجب همیش اِنت که همے مال ءُجان که انسان اِش اللّٰه راهءَ قربان کنت اے ہوں همائی داتگیں اَنت. وهو أرحم الرّاحمین.

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ يَّسْتَغْفِرُوْا لِلْمُشْرِكِيْنَ وَلَوْ كَانُوْٓا اُولِيْ قُرْبٰى مِنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ﴿١١٣﴾

١١٣. زیب نہ دنت نبیءَ ءُمسلماناں کہ بخشش بلوٹ اَنت مشرکانی واستءَ توری آیانی نزّیکین بہ بنت رند چہ ایشی کہ پدّر بوت پہ آیاں کہ آ دوزہی اَنت[1].

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيْمَ لِاَبِيْهِ اِلَّا عَنْ مَّوْعِدَةٍ وَّعَدَهَآ اِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهٗٓ اَنَّهٗ عَدُوٌّ لِّلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ ۭ اِنَّ اِبْرٰهِيْمَ لَاَوَّاهٌ حَلِيْمٌ ﴿١١٤﴾

١١٤. ءُنہ اَت بخشش لوٹگ ابراہیمءِ پہ وتی پتءَ بلے یک وعدہیءِ سببءَ کہ آئی گوں آئی کتگ اَت، نوں وہدیکہ پہ آئی پدّر بوت کہ آاللہءِ دژمن اِنت گڑا چہ آئی بیزار بوت[2]، بیشک ابراہیم مزنیں نرم دلءُبلاہیں اوپار کشّے اَت.

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًۢا بَعْدَ اِذْ هَدٰىهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَّا يَتَّقُوْنَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿١١٥﴾

١١٥. ءُاللہءَ زیب نہ دنت کہ گمراہ بکنت کجام یک قومےءَ رند چہ آیانی شون کنگءَ تا کہ پہ آیاں پدّر بکنت ہماچیزا کہ چہ آئی آیاں دور بوگی اِنت[3]، بیشک اللہ ہرچیزءَ زبر زانوک اِنت.

---

(١) اے آیتءِ شاں نزول بابتءَ کئیت کہ وہدیکہ ابوطالب (واجہءِ ناکو) مرگی بوت گڑا واجہ آئی گورا آتک. ابوجہل، ءُعبداللہ بن امیّہ چہ پیسرءَ ہمودءَ نندوک اِتنت. واجہءَ درّائینت کہ اے ناکو کلمہ شہادت بزاں لاالہ إلّا اللہءَ بوان (بزاں مسلمان بو) کہ اللہءِ نزّیکءَ من تئی سفارشءَ کناں گڑا ابوجہل ءُعبداللہ بن امیّہ درّائینت کہ ابوطالب زانءَ توچہ عبدالمطّلبءِ دینءَ بیزارئے، ءُآئی ویل کن ئے؟ ابوطالب چہ کلمہ وانگءَ انکارکت، ءُہمے حالتءَ سائی دات گڑا اللہءِ پیغمبرءَ گوشت کہ اللہءِ سوگنداِنت کہ من پہ تو داں ہما وہدا بخشش دعایا لوٹاں کہ منءَ منَہ کنگ مہ بیت. گڑا اللہءَ ہمے آیت نازل کت کہ نبیءُمؤمنءِ واستا جائز نہ اِنت کہ شرکءِ سرا مرتگیں مردمانی واستا بخششءِ دعایا بلوٹ اَنت. (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ التوبۃ ، ءُسورۃ القصص آیت ٥٦).

(٢) بزاں رندا کہ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ دیمءَ اے ہبر پدّربوت کہ آئی پت اللہءِ دشمن اِنت، ءُدوزہی ےگڑا ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ چہ آئی بیزاری ظاہرکت، ءُآئی واستا بخششءِدعائی نہ لوٹ اِت.

(٣) وہدیکہ اللہءَ مشرکانی حقّءَ دعاءِ لونگءَ منَہ کت گڑا ہما لہتے صحابیاں کہ پیسرا پہ وتی مشرکیں سیادءُوارثاں دعالونتگ اَت آپریشان بوت اَنت کہ چوبیت ماچہ ایشی سببءَ گمراہ بوتیں، ءُاللہ مارا جست بکنت گڑا اللہءَ ہمے آیت نازل کت کہ داں ہما وہدا کہ اللہ چہ یک کارےءَ پہریز کنگءِحکمءَ نہ دنت گڑا داں آوہدا گرفت نہ کنتءُعذاب نہ دنت، ءُآئی سرا گمراہ بوگءِ مُہرءَ نہ جنت. پمیشا آمردماں کہ چہ حکمءِ نازل بوگءَ پیش پہ وتی مشرکاں بخششءِ دعاء لونتگ آیانی سراگرفت نیست کہ آسرید نہ بوتگ اَنت.

اِنَّ اللّٰهَ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ؕ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿۱۱۶﴾

۱۱۶. بیشک اللہءِ اِنت واجبی آزمانانی ءُزمینءِ، زندگ کنت ءُکشیت، ءُنیست شمارا بیدءِ اللہءَ ہچ دوست ءُکمک کنوکے.

لَقَدْ تَّابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ فِيْ سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْۢ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيْغُ قُلُوْبُ فَرِيْقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ ؕ اِنَّهٗ بِهِمْ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۱۷﴾

۱۱۷. بیشک اللہ مہربان بوت نبیءِ سرا ءُمہاجرانی سرا ءُہما کمک کنوکانی سرا کہ آیاں آئی ہمبراہ داری کت ماں سکّیں گرانیں ساہتےءَ رند چہ ایشی کہ نزّیک اَت کہ چوٹ بہ بنت دل آیانی یک جماعتےءِ[1]، پدا مہربان بوت آیانی سرا، بیشک آ پرایاں مزنیں مہربان ءُمزنیں رحم کنوکے.

وَّعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِيْنَ خُلِّفُوْا ؕ حَتّٰۤى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ

۱۱۸. ءُ(مہربان بوت) ہما سئیں مردمانی سرا کہ پشتءَ دور دیگ بوت (آیانی مسئلہ)[2] داں ہما وہدءَ کہ تنک ءُترپش بوت آیانی سرا زمین بیدءِ وتی پراہیءَ[3] ءُتنگ بوت اَنت آیانی سرا آیانی جندانی

(۱) عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوشیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ ردی ہمیش اَت کہ آئی منافقاں چہ جہادءَ پشتءَ نندگءِ اجازت دات، ءُمہاجرءُانصارانی ردی ہمیش اَت کہ آیانی دل پہ نندگءَ مان اَت بلّے کہ پدا واجہءِ ہمبراہ بوت اَنت. اللہءَ ایشانی اے ردی پہل کت اَنت. ادا ہمیشی بیان بوگءَ اِنت. (تفسیرقرطبی) چہ ﴿ سَاعَةِ الْعُسْرَةِ ﴾ءَ غزوہءِ تبوک مرادِنت کہ مسلمان ایشی تہا باز تکلیف بوت اَنت..

(۲) ﴿ خُلِّفُوْا ﴾ ءُ﴿ مُرْجَوْنَ ﴾ معنیٰ یکّین اِت کہ آیانی مسئلہ پشتءَ کنزینگ بوت. اے سئے صحابی اِتنت. (۱) کعب بن مالك (۲) مرارة بن ربيع (۳) ہلال بن أميّة رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ. اے سئیں صاف دلیں مسلمان اِتنت. ءُچہ غزوہءِ تبوکءَ پیش آدگہ جنگانی تہا گوں اِتنت بلے غزوہءِ تبوکءَ چہ سستی ءُکاہلی پشت کپت اَنت. رندءَ ایشاں وتی ردی ماراِت، ءُواجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ گوارا حاضربوت اَنت، ءُراستءَ راست ہبراش کت کہ چہ مار دی بوتگ، ہرچ سزایے کہ مارا دات کن ئے بدئے. واجہءَ ایشانی مسئلہ اللہءِ سرااِشت کہ ہما حکمے دیم بداَنت. ءُاے میانءَ اللہ پیغمبرءَ وتی صحابیاں ہمے حکم دات کہ چہ ایشاں وتءَ بہ سندِات، ءُگوں ایشاں کس گپّ ءُتراں مکنْت. چل روچءَ چہ رند واجہءَ حکم دات اَنت کہ چہ وتی جنیناں دور بہ بئیت، ءُگوں آیاں وپت ءُواب کنگءِ شمارا اجازت نیست. گڑا پنجہ روچءَ پد اللہءَ ایشانی توبہ قبول کت، ءُہمے آیت نازل بوت اَنت. (صحیح البخاری، کتاب المغازی، باب حدیث توبة کعب بن مالك رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ) ایشی سرجمیں بیان تفسیرانی تہا چارگ بہ بیت.

(۳) چہ زمینءِ تنگ بوگءَ مراد ہمے پابندی اِتنت کہ واجہءَ آیانی سرا جت اَنت.

اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوْٓا اَنْ لَّا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّآ اِلَيْهِ ۭ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوْبُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿١١٨﴾

جان ءُگمان اِش کت که دگه ہچ میار جاہے نیست اِش چه اللّٰهءَ بیدءِ ہمائی جندءِ گورا، پدا مہربان بوت آیانی سرا که بیره بکننت، بیشک اللّٰه اِنت مزنیں توبه قبول کنوک ءُمزنیں مہربان.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُوْنُوْا مَعَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿١١٩﴾

١١٩. اے مؤ مناں! بتر س اِت چه اللّٰهءَ ءُراست گوْشوکانی ہمبراه به بئیت.

مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِيْنَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِّنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَّتَخَلَّفُوْا عَنْ رَّسُوْلِ اللّٰهِ وَلَا يَرْغَبُوْا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَّفْسِهٖ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيْبُهُمْ ظَمَاٌ وَّلَا نَصَبٌ وَّلَا مَخْمَصَةٌ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَــــُٔوْنَ مَوْطِئًا يَّغِيْظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُوْنَ مِنْ عَدُوٍّ نَّيْلًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهٖ عَمَلٌ صَالِحٌ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٢٠﴾

١٢٠. روا نه اِنت په مدینهءِ نندوکاں ءُہرچیکه آیانی کرّ ءُگوراں گیابانی ہست اَنت که پُشتءَ پشت بکپنت چه اللّٰهءِ رسولءَ ءُنه دوست تر بدارَانت وتی جاناں چه آئی جانءَ، اے پمیشا که آیاں نه رسیت تنّے ءُنه دَمبرگے ءُنه شدے ماں اللّٰهءِ راهءَ ءُنه پاداں ایر کننت اے پیمیں جاگهےءَ که آزہرءَ بدَانت کافراں ءُنه پچ گرَانت چه دژمنءَ ہچ چیزے بلے په آیاں نبشته کنگ بیت په ایشی سببءَ نیکیں عملے، بیشک اللّٰه گار نه کنت مزّءَ نیکوکارانی.

وَلَا يُنْفِقُوْنَ نَفَقَةً صَغِيْرَةً وَّلَا كَبِيْرَةً وَّلَا يَقْطَعُوْنَ وَادِيًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٢١﴾

١٢١. ءُنه خرچ کننت کسانیں خرچے ءُنه مزنیں خرچے ءُنه گوازیناں کننت ہچ گیابانے[1] بلے په آیاں نبشته کنگ بنت داں اللّٰه آیاں مزّ بدَانت جوانتریں چه آیانی کتگیں کاراں.

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُوْنَ لِيَنْفِرُوْا كَاۗفَّةً ۭ فَلَوْلَا نَفَرَ

١٢٢. ءُمؤمناں تام نه دنت که درہا یک برا درایَنت، پرچه درنئیت چه آیانی ہرمزنیں

(١) مراد دشمنانی کشگ ءُدزگیر کنگ، ءُچه آیاں مالءِ غنیمتءِ دست گرگ اِنت. بزاں اے کارانی تہا په آیاں مز ہست.

مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوْا فِي الدِّيْنِ وَلِيُنْذِرُوْا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوْٓا اِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُوْنَ ﴿١٢٢﴾

جماعتءَ یک کسانیں جماعتے تا کہ فہم حاصل بکنند ماں دینءِ تہا ءُداں بترسین اَنت وتی قومءُراجءَ وہدیکہ پہ آیاں واتر کنند داں آبترس اَنت[1].

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَاتِلُوا الَّذِيْنَ يَلُوْنَكُمْ مِّنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوْا فِيْكُمْ غِلْظَةً ۭ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿١٢٣﴾

١٢٣. اے مؤمناں جنگ بکن اِت گوں ہما کافراں کہ چہ شما نزیکنت[2] ءُالّمءَ آ بگندانت شمئے تہا ترندی[3]، ءُزبر بزان اِت کہ اللہ پہریز گارانی ہمبراہ اِنت.

وَاِذَا مَآ اُنْزِلَتْ سُوْرَةٌ فَمِنْهُمْ مَّنْ يَّقُوْلُ اَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهٖٓ اِيْمَانًا ۚ فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فَزَادَتْهُمْ اِيْمَانًا وَّهُمْ يَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿١٢٤﴾

١٢٤. ءُہمیکہ ایر گیجگ بیت سورتے گڑا لہتین آیانی گوْشیت کہ چہ شما کئی ایمان اے (سورتءَ) گیش کتگ؟[4] نوں آکساں کہ ایمان آوْرتگ گڑا گیش کنت آیاں (اے سورت) ایمانءِ تہا[5] ءُآوشّ حال اَنت.

---

(١) بزاں الّمی نہ اِنت کہ دریں مردم پہ جہادءَ دراینت بلکیں یک ٹولی یےہرچ وہدا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ خدمتءَ نندوک بہ بیت دانکہ دینی احکاماں یاد بگیپت ءُبفہمیت، ءُپدا چہ جہادءَ آوْکیں مسلماناں چہ ایشی سرید بکنت داں دینی تعلیم پہک گارمہ بیت. فائدہ: چہ ادا زانگ بیت کہ ہرچ قومءُقبیلہءِ یک بہرےءِ سراالّمی اِنت کہ آدینی علم حاصل بکنت ءُقومءِآدگہ مردماں چہ اللہءِ دینءُآئی احکاماں سرید بکنند تاکہ دینءِ علم ہرچ قومءُقبیلہ تہا زندگ بہ بیت، ءُمردم چہ اللہءِ دینءَ پہک سرپد بہ بنت.

(٢) بزاں بنداتءَ مردم گوں ہما نرّیکیں کافراں جہاد بکنت پدا ہمے وڑا دیمءَ رواں بکنت.

(٣) بزاں کافرانی واستا مؤمنانی دلاں نرمی ماں مہ بیت بلکیں پہ کافراں ترند بہ بنت ہنچوکہ صحابیانی یک صفتےاللہءَ ہمے بیان کتگ کہ ﴿ وَالَّذِيْنَ مَعَهٗٓ اَشِدَّاۗءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاۗءُ بَيْنَهُمْ ﴾ آکافرانی سرا ترندانت، ءُوت ماں وتءَ مہربان اَنت. [سورة الفتح: ٢٩] ءُمؤمنانی بابتءَ اللہ بیان کنت کہ ﴿ اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴾ آمؤمنانی سرا مہربان اَنت، ءُکافرانی سرا ترندانت. [سورة المائدة: ٥٤].

(٤) بزاں وت ماں وتءَ پہ مذاق اِش گوْشت کہ باریں کئی ایمان چہ اے سورتءَ گیش بوت؟.

(٥) اے آیت ہوں ہمیشی دلیل اِنت کہ ایمانءِ تہا کمیءُگیشی بیت ہنچوکہ گیشتریں عالم ہمے نیمگءَ اَنت. (تفسیر ابن کثیر) امام ابوحنیفہ رَحِمَهُ اللّٰهُ ءِ بابتءَ مشہورہمیش اِنت کہ آئی ہمے گوْشتگ کہ نیکیں عمل ایمانءِ تہا گوں نہ اَنت پمیشا ایمانءِتہا کمیءُگیشی نہ بیت بلے امام ابن عبدالبر التمہیدءِتہا چہ امام صاحبءَ یک روایتےبیان کتگ کہ چہ آئی ہمے زانگ بیت کہ آوتی زندءِ گُڈسرءَچہ اے ہبرءَبیرہ کت. حمادبن زید گوْشیت کہ من گوں امام ابوحنیفہ اے بابتءَہبرکت. چیزے آئی گوشت، ءُچیزے من گوْشت. گڈسرءَ من =

وَ اَمَّا الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا اِلٰى رِجْسِهِمْ وَ مَاتُوْا وَ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿۱۲۵﴾

۱۲۵. ءُآ کسانی دلاں کہ بیماری ہست گڑا ایشی گیش کت آیانی گندگی گندگیءِ سرا ءُآ مرت اَنت کافری حالتءَ[1].

اَوَ لَا يَرَوْنَ اَنَّهُمْ يُفْتَنُوْنَ فِيْ كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً اَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوْبُوْنَ وَ لَا هُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿۱۲۶﴾

۱۲۶. زاناں نہ گنداَنت کہ آچکّاسگ بنت ہرسالءَ یک رندے یا دورند؟[2] پدا آبیرہ نہ کنند ءُنہ سوج ءُسر زوراَنت.

وَ اِذَا مَاۤ اُنْزِلَتْ سُوْرَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ ؕ هَلْ يَرٰىكُمْ مِّنْ اَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُوْا ؕ صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ ﴿۱۲۷﴾

۱۲۷. ءُہمیکہ ایر گیجگ بیت آیانی سرا سورتے گڑا یکّءَ دگرا چاراَنت، کہ باریں شمارا ہچ کس گندگءَ نہ اِنت پدا برترّاَنت[3]، اللّٰہءَ آیانی دل ترّینتگ اَنت پمیشاکہ آہنچیں قومے کہ نہ فہم اَنت.

لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُوْلٌ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيْزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيْصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِيْنَ

۱۲۸. بیشک پہ شما آتک ءُسربوت ہنچیں رسولے کہ چہ شمئے جنداِنت باز گران گوْزیت آئی سرا ہرچیکہ شمارا تکلیف برسیت،

= یک حدیثے بیان کت. آحدیث ہمیش اِنت کہ ہجرتءُجہاد ایمانءِ تہا گون اَنت. حماد بن زید گوشیت کہ امام صاحب خاموش بوت. گڑا آئی ہمبراہاں گوشت کہ توپسّو نہ دئے؟ امام صاحبءَ گوشت من آئیءَ پسّودات نہ کناں پرچہ کہ آپیغمبرءِ حدیثے بیان کنگءَ اِنت، ءُحدیث ءِپسّوءَ من چوں بدیاں؟ (التمهيد للإمام ابن عبدالبر، ج۹، تاکدیم ۲۴۷، بتحقيق سعيد أحمد أعراب، طبع ۱۴۰۱ھ).

(۱) منافقاں وتی اصلاح نہ کت ءُآیاتانیءُسورتانی سرا مذاق اِش کتءُہمے وڑا روچ پہ روچ کافربوان بوت اَنت داں ہماجاگہءَ آتک اَنت ءُسر بوت اَنت. کہ اودءَ مردمءَ توبہ ہجبر نصیب نہ بیت. ہمے وڑا موت اِش کافری حالتءَ آتک.

(۲) چہ آیتءِ پشت ءُدیمءَ ہمے زانگ بیت کہ مراد چہ اے چکّاسگ ءُامتحانءَ جہاد اِنت کہ سالءِ تہا یک برے یا دو بر آئی وہد کئیت ءُاے پہ آیاں چکاسے بیت. اے وہدءَ نہ زان اَنت کہ چے بکنند. اگن بروَانت بلکیں کشگ بہ بنت، ءُاگن مہ روَانت آیانی نفاق ظاہربیت.

(۳) چہ ہمے ترسءَ کہ چوبیت اے سورتءَ مئے بابتءَ چیزے ہست. گڑا چکّوپدو بنت،ءُچہ آمجلسءُدیوانءَ درکاینتءُروَانت. بزاں گوں قرآنءَ آیانی طبیعتءُمزاج ہچ ہورنہ بیت.

رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٢٨﴾

باز لوٹوک اِنت شمئے[1] پہ مسلماناں باز مہربان ءُرحم کنوک اِنت.

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ ۖ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ﴿١٢٩﴾

١٢٩. نوں اگاں دیم اِش تاب دات اَنت گڑا بگوْش کہ منءَ اللہ وت بسّ اِنت، نیست معبودءِ برحق ئے بیدچہ ہمائی، ہمائی سرا من توکّل کتگ ءُہمااِنت مزن شانیں عرشءِ واجہ.

(١) بزاں شمئے دینءُدنیا ئی فائدیانی باز لوٹوک اِنت. پہ مردمانی ایمان آرگءَ ہمنچو حرصے ہست اَت کہ اللہءَ قرآن دیم دات ﴿ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَّمْ يُؤْمِنُوْا بِهٰذَا الْحَدِيْثِ اَسَفًا ﴾ [سورة الكهف: ٦] نزّیک اِنت کہ اے محمّد تو وتءَ ایشانی پشتءَ دلاپ بکن ئے اگں اے ایمان مہ یاراَنت اے قرآنءِسرا، افسوس کنانءَ. ایشی سبب ہمیش اِنت کہ اللہءَ آدرپیں جہانءِ واستا رحمتءِ جوڑکتگءُدیم داتگ. فرمان اِنت ﴿ وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴾ [سورة الأنبياء: ١٠٧] چو کہ پیغمبر انسانانی خیرخواہ اَنت، ءُپہ آیانی ہدایتءَ ہدوک اَنت کس اے پیم بوت نہ کنت پمیشا اللہءَ ہمے حکم داتگ ﴿ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدٰىهُمُ اقْتَدِهْ ﴾ ہمیش اَنت کہ اللہءَ پہ شون کتگ اَنت نوں ہمیشانی رہبنداں بزورات. [سورة الأنعام: ٩٠] بزاں ہمیشاں وتی پیشونکءُ کماش جوڑبکن اِت.

سُوْرَةُ يُوْنُسَ — سورة يونس

سوره یونس ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ.
یک صد ءُنُہ آیات ءُیازده رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

الٓرٰ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْحَكِيْمِ ۝۱

۱. الـر: اے محکم ءُپر حکمتیں کتابءِ آیات اَنت[۱].

اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى رَجُلٍ مِّنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۭ قَالَ الْكٰفِرُوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ مُّبِيْنٌ ۝۲

۲. ایا مردماں پہ اے ہبرءَ حیران بوت اَنت کہ ما وحی دیم دات چہ ہمایاں یک مردمےءِ نیمگءَ[۲] کہ بترسیں مردمانءَ ءُمُژده بدئے ہمایاں کہ ایمان اِش آوُرتگ کہ آیانی واستا راستیں مرتبہ ءُمزبست آیانی پروردگارءِ گوْرا[۳]، گوشت کافراں کہ اے بے شک پدّریں جادوگرے.

(۱) حکیم، بزاں حکمتی ایں کتابے، بزاں آئی احکام درھا چہ حکمتءَ پُرّاَنت، ءُلہتےءَ ایشی معنی محکم کتگ، بزاں آئی دلائل درھا محکم اَنت، یاحکیمءِ معنی حاکم اِنت کہ اختلافانی وہدءَ مردمانی تہا فیصلہ کنت، اے درائیں معنی وتی وتی جاگہءَ جوان ءُراست اَنت.

(۲) ادا استفہام انکار، ءُتعجبءِ واستا اِنت کہ ایشی تہا یک ڈولیں ہکّلے ہست. بزاں مردماں پہ اے چیزءَ حیران بوگ نہ لوٹیت کہ اللہ پاکءَ چہ انسانانی تہا یک مردمے پہ وحیءَ، ءُپیغمبریءَ گچین کتگ پرچہ کہ انسانانی رہشونیءَ جوانیں وڑےءَ تہنا انسان کت کنت، ءُاگاں انسانانی پیغمبر چہ ملائکتاں، یا چہ دگہ مہلوکےءَ بہ بوتیں گڑا پیغمبریءِ اصل مقصد کہ آانسانانی رہشونی کنگ اِنت آگار بوت، ءُبے معنی بوت. ہاں اگاں زمینءِ نندوک فرشتگ بہ بوتین اَنت گڑا اللہ پاکءَ آیانی واستا ملائکتیں پیغمبر دیم دات. پمیشا انسانانی پیغمبر بوگءِ تہاحیران بوگءَ ہچ حقیقتے نیست، ءُپہکیں بے بنیادیں چیزے.

(۳) چہ ﴿قَدَمَ صِدْقٍ﴾ ہما برزیں جاہ ءُمقام، ءُجوانیں جاگہ مرادَانت کہ آ مومنءَ پہ آئی نیکیں کارانی سوبءَ ماں آخرتءَ دست کپ اَنت.

اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِیْ سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ یُدَبِّرُ الْاَمْرَ ؕ مَا مِنْ شَفِیْعٍ اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ اِذْنِهٖ ؕ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ؕ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ۳

۳. بےشک شمئے پروردگار اللہ اِنت ہما ذات کہ جوڑ کتگ اَنت (ہفتیں) آزمان ءُزمین ماں شش روچءِ تہا پدا قائم بوتءَ عرشءِ سرا آ بند ءُبستءَ کنت کارانی[1] ہچ کس سفارش کت نہ کنت بلے چہ آئی اجازتءَ رندا[2]، ہمے اللہ اِنت کہ شمئے پروردگار اِنت، نوں ہمائی بندگیءَ بکن اِت، ایا انگتءَ شما نصیحت حاصل نہ کن اِت.

اِلَیْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِیْعًا ؕ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ؕ اِنَّهٗ یَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ یُعِیْدُهٗ لِیَجْزِیَ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ بِالْقِسْطِ ؕ وَالَّذِیْنَ كَفَرُوْا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِیْمٍ وَّعَذَابٌ اَلِیْمٌۢ بِمَا كَانُوْا یَكْفُرُوْنَ ۴

۴. ہمائی نیمگءَ اِنت شمئے درْستانی واترگ، اے اللہءِ راستیں وعدہ اِنت، بیشک ہما وت اوّلی برا اڈکنت پدا آئرا (زندگ) کنت (چہ مرگءَ پد) تا کہ مزّ بدَاَنت مومناں ءُہمایاں کہ نیکیں کاراِش کتگ گوں انصافءَ ءُہما کہ کافر بوتگ اَنت پہ آیاں گرمین ءُلہڑیں آپ اَنت پہ نوشگءَ ءُتورینوکیں عذاب پہ ہمے سببءَ کہ آ کافربوتگ اَنت.

هُوَ الَّذِیْ جَعَلَ الشَّمْسَ ضِیَآءً وَّالْقَمَرَ نُوْرًا وَّقَدَّرَهٗ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوْا عَدَدَ السِّنِیْنَ وَالْحِسَابَ ؕ مَا خَلَقَ اللّٰهُ ذٰلِكَ اِلَّا بِالْحَقِّ ۚ یُفَصِّلُ الْاٰیٰتِ لِقَوْمٍ یَّعْلَمُوْنَ ۵

۵. آہما ذات اِنت کہ جوڑ ئے کتگ روچ ترْپوک ءُماہ ئے روژنا کت ءُداشت ئے پرائی منزل[3] تا کہ شما سالانی شمارا ءُحسابءَ بزان اِت، اے جوڑ نہ کتگ اَنت اللہءَ بلے پہ حقءُ

(۱) بزاں آگوں وتی حکمتءَ کائناتءِ کلّیں نظامءَ ایوکءَ کار بندگءَ اِنت، ءُکائناتءِ دراہیں مہلوک ہمائی حکمانی فرمانبردار اَنت.

(۲) چوکہ مشرکانی عقیدہ ہمیش اِنت کہ آیانی اے باطلیں معبود آیانی سفارشءَ کنتت. اللہ پاکءَ ایشانی ردکت کہ بیدءِ منی اجازتءَ کس سفارش کت نہ کنت، ءُہم مشرکاں ہچ پیمیں سفارش نیست. سفارش تہنا موحدانی واستا انت پرچہ کہ مشرکانی واستا بہشت حرام اِنت.

(۳) چہ ماہءِ منازلاں مراد چےَاَنت؟ اے زانگءِ واستا بچار سورۃ یٰسٓءِ آیت ۳۹ء حاشیہءِ تہا.

مقصدے، آزبر بیان کنت نشانیاں پہ ہما قومءَ کہ آ زان اَنت.

اِنَّ فِی اخْتِلَافِ الَّیْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَاٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یَّتَّقُوْنَ ۝۶

۶. بیشک کہ شپ ءُروچانی بدل بوگءِتہا ءُہرآ چیزءِ تہا کہ اللّٰہءَ جوڑ کتگ اَنت ماں آزمانانی ءُزمینءِ تہاالّمءَ نشانی ہست پہ ہما قومءَ کہ آ چہ اللّٰہءَ ترس اَنت.

اِنَّ الَّذِیْنَ لَا یَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا وَرَضُوْا بِالْحَیٰوةِ الدُّنْیَا وَاطْمَاَنُّوْا بِهَا وَالَّذِیْنَ هُمْ عَنْ اٰیٰتِنَا غٰفِلُوْنَ ۝۷

۷. بیشک ہما مردم کہ اُمیت نہ دارَانت مئے ڈیک دیگءِ ءُراضی بوت اَنت پہ دنیاءِ زندگیءَ ءُپہ ہمائی دل جم بوت اَنت ءُہما کہ چہ مئے آیاتاں بے خبر اَنت.

اُولٰٓئِكَ مَاْوٰىهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوْا یَكْسِبُوْنَ ۝۸

۸. ہمیش اَنت کہ ایشانی جاگہ آس اِنت پہ آیانی کتگیں کارانی سوَبءَ.

اِنَّ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ یَهْدِیْهِمْ رَبُّهُمْ بِاِیْمَانِهِمْ ۚ تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهٰرُ فِیْ جَنّٰتِ النَّعِیْمِ ۝۹

۹. بیشک ہمایاں کہ ایمان اِش آ ؤرتگ ءُنیکیں کار اِش کتگ آ یانی رہبریءَ آیانی پروردگار کنت چہ آیانی ایمانءِ سوبءَ[1]، رُمب اَنت آیانی چیرا جو ماں پُر نعمتیں باغانی تہا.

دَعْوٰىهُمْ فِیْهَا سُبْحٰنَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِیَّتُهُمْ فِیْهَا سَلٰمٌ ۚ وَاٰخِرُ دَعْوٰىهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ۝۱۰

۱۰. اودءَ آیانی دعا اِیش اِنت کہ اے اللّٰہ تئی ذات پاک اِنت، ءُآیانی سوغات اودا سلام اِنت ءُآیانی رندی دعا اِیش اِنت کہ درْہیں توصیف اللّٰہءِ واستا ینت کہ آدرْہیں جہانءِ رودینوک اِنت[2].

---

(۱) بزاں ہما مردماں کہ اللّٰہ پاکءِ آیاتانی تہا غورءُ فکر اِش کتگ، پدا ایمان اِش آ ؤرتگ. اللّٰہ پاک آیاں ہنچیں نیکیں کارانی کنگءِ توفیقءَ دنت کہ آکار آیاں جنتءَ برنت ءُسر کنند، ءُلہتےءَ ہمے مراد زرتگ کہ اللّٰہ پہ آیاں پہلءِ صراطءِ گوْزگءَ ارزان کنت، ءُلہتےءَ ﴿یَهْدِیْهِمْ﴾ بمعنی «یَجْزِیهِمْ» کتگ، بزاں اللّٰہ پاک آیاں ایمان آرگ ءُنیکیں کارءِ کنگءِ سوبءَ ثواب ءُمُز دنت.

(۲) بزاں بہشتی ماں بہشتءَ ہر وہدا اللّٰہ پاکءِ پاکءِ تعریف ءُتوصیفءَ بیان کنند پمیشاحدیثءِ تہا کئیت =

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ ؕ فَنَذَرُ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ۱۱

۱۱. اگاں اللہءَ زوت بکتیں پہ مردماں خرابیءِ (ءُمصیبتءِ) دیم دیگءَ ہنچو کہ آجوانی ءُ(وشیاں) زوت لوٹ اَنت گڈءَ (دیری) آیانی عمرتوام کنگ بوتگ اَت[1] بلے ما یلہ دئیں آمردماں کہ مئے ڈیک دیگءِ امیتءَ نہ دارانت ہمایانی سرکشیءِ تہا کہ سر گردان اَنت.

وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْۢبِهٖۤ اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَآئِمًا ۚ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهٗ مَرَّ كَاَنْ لَّمْ يَدْعُنَاۤ اِلٰى ضُرٍّ مَّسَّهٗ ؕ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِيْنَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۱۲

۱۲. ءُوہدے کہ انسانءَ بگیپت تکلیفے مارا توار برد نت کشکانی یا نندکانی یا اوشتکانی بلے وہدیکہ ما دور کنیں چہ آئی تکلیفءَ آئی ہنچو رؤت کہ گشئے آئی مارءَ توار برنہ داتگ ہچ تکلیفءِ سراکہ آئرا رستگ[2]، ہمے وڑءَ ڈولدار پیش دارگ

= کہ بہشتیانی زبانءِ سرا توصیف ءُتعریفءِ ہنچو الہام بیت ہما پیما کہ دم کشّگءِ الہام کنگ بیت. (صحیح مسلم کتاب الجنة وصفة نعیمها، باب فی صفات الجنة وأهلها وتسبیحهم فیها بکرة وعشیاً) بزاں ہنچوکہ بے لوٹءَ دم کئیت ءُرؤت، ہمے پیما بہشتیانی زبانءِ سراالله پاکءِ توصیف ءُتعریف بیت.

(۱) ایشی یک معنایے ہمیش اِنت انسان ہنچو کہ وشیءِ لوٹگءِ باریءَ اشتاپ کارانت ہمے پیما پہ خرابی (بزاں عذابءَ) ہم اشتاپ کنت ہنچوکہ پیغمبران اِش گوشت کہ اگاں شما حقءِ سراات گڑا عذاباں بیار اِت. الله پاک فرمان کنت: اگاں ما آیانی لوٹگءِ پیما آیانی سرا عذاب دیم بداتیں گڑا دیری اے تباہ بوتگ اِتنت بلے ما چہ وتی مہربانیءَ آیاں وہد ءُساہت دئیں بلکیں یکّے واتر بکنت، ءُایشی دومی معنی اے پیم اِنت کہ انسان ہنچوکہ پہ وتءَ خیر ءُوشیءِ دعاءَ کنت کہ ما آہاں قبول کنیں ہمے پیما وہدیکہ تنگدست بیت گڑا وتا، ءُوتی چُکاں بد دعا دنت کہ ما آیاں چہ وتی مہربانیءَ چو نیک دعائیانی پیما قبول نہ کنیں، ءُاگاں ما آیانی بددعائیاں قبول بہ کنیں گڑا پہ آیاں ہچ چیز پشت نہ کپیت. پمیشا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: نہ وتءَ بددعائی بدئیت، ءُنہ کہ وتی چُکاں، ءُنہ وتی مالاں، چو مہ بیت کہ شما ہنچیں وہدےءَ آیاں بددعائی بدئیت کہ آوہد قبول بوگءِ وہد بہ بیت، ءُشمئے (بددعائی) قبول بہ بنت (سنن أبی داود کتاب الوتر باب النهی عن أن یدعو الإنسان علی أهله وماله، صحیح مسلم کتاب الزهد فی حدیث جابر الطویل وقصة أبی الیسر، برقم: ۳۰۰۹).

(۲) ادا انسانءِ ہما حالت بیان بوگءَ اِنت کہ گیشتریں مردم بلکیں مسلمانانی تہا ہوں بازینے آئی تہا گرفتارانت کہ مصیبتءِ وہدا پہ بُن الله الله کنت، ءُزبر استغفار ءُتوبہ کنت، بلے ہنچوکہ الله پاک آیانی مصیبت ءُپریشانیءَ دور بکنت پدا ہما پیسری ایں مردم بنت، ءُچہ الله پاکءِ عبادت ءُیادءَ پہک بیہال بنت، ءُالله پاکءِ اے نعمتءِ شکرءِ ادا کنگءِ توفیق اِش ہوں نصیب نہ بیت.

بوتگ اَنت زیادتی کنوکاں آیانی کتگیں کار.

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوْا ۙ وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ وَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ ۱۳

۱۳. ءُبیشک ما نیست ءُنابود کتگ بازیں امتے چہ شما پیسر وہدیکہ آہاں (ظلم ءُ) زیادہی کتگ، ءُآتکگ اَنت آیانی گوْرا آیانی رسول گوں روژنائیں نشانیاں، بلے آایمان آروک نہ بوتگ اَنت، ما (مجرم ءُ) گنہگاریں قومءَ ہمے پیمءَ سزا دئیں[1].

ثُمَّ جَعَلْنٰكُمْ خَلٰۗىِٕفَ فِي الْاَرْضِ مِنْۢ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُوْنَ ۱۴

۱۴. پدا ما جانشین جوڑکت شمارا ماں زمینءِ تہا چہ آیاں رند تا کہ ما بچاریں کہ شما چہ پیمءَ کار ءُعمل کن اِت[2].

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنٰتٍ ۙ قَالَ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَاۗءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَآ اَوْ بَدِّلْهُ ۭ قُلْ مَا يَكُوْنُ لِيْٓ اَنْ اُبَدِّلَهٗ مِنْ تِلْقَاۗئِ نَفْسِيْ ۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ ۚ اِنِّىْٓ اَخَافُ

۱۵. وہدیکہ وانگ بنت آیانی دیمءَ مئے روژنائیں آیات، گوْشنت ہما کہ مئے ڈیک دیگءِ اُمیتءَ نہ دارانت، بیار دگہ قرآنے ابید چہ اے (قرآنءَ) یا ہمیشیءَ بدل بکن[3]، بگوْش (اے محمد) منی وسءَ نہ اِنت کہ من آئرا بدل بکناں، چہ وتی نیمگءَ من ایوکءَ ہمائی رندا کپاں کہ منی

(۱) اداگیشتر مکہءِ مردماں، ءُایدگہ درائیں انساناں آگاہی دیگ بوگءَ اِنت کہ اگاں شما ہوں محمّد ﷺ سرا ایمان نیاوُرت، ءُاللہ پاکءِ نافرمانی ویل نہ کت، گڑا چہ شما اے ہبر دور نہ اِنت کہ شما ہم پیسری ایں امتانی پیما نیست ءُنابود بئیت.

(۲) ﴿خَلٰۗىِٕفَ﴾ جمع اِنت، ءُایشی واحد «خليفة» اِنت، بزاں پیسری ایں امتانی جانشین ءُپُشپدے، یا یکءَ دگرءِ پُشپدے. حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ ﷺ درآئینت: دنیا یک شیرکنیں، ءُسبزیں چیزے، ءُاللہ پمیشا شمارا آئی پُشپد ءُجانشین کنت تا کہ بہ چاریت باریں شما چہ وڑیں کار کن اِت؟ (صحیح مسلم، کتاب الرقاق، باب أكثر أهل الجنة الفقراء).

(۳) بزاں مئے مرضی ءُواہشتانی رہبندءَ ایشی تہا ردّ ءُبدل بکن تاکہ اے قرآن مئے مرضی ءُواہشتانی رہبندءَ بہ بیت.

اِنْ عَصَيْتُ رَبِّيْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ۱۵

نیمگءَ وحی کنگ بیت من ترساں کہ وتی پروردگارءِ نافرمانیءَ بکناں چہ مزنیں روچءِ عذابءَ[۱].

قُلْ لَّوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهٗ عَلَيْكُمْ وَلَاۤ اَدْرٰىكُمْ بِهٖ ۖ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيْكُمْ عُمُرًا مِّنْ قَبْلِهٖ ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ۱۶

۱۶. بگوْش کہ اگاں اللّٰہءَ بلوٹ اِتیں گڑا من اے نہ ونتگ اَت شمئے دیمءَ ءُنہ آئی (بزاں اللّٰہءَ) شمارا ایشی خبر داتگ اَت[۲]، پر چیکہ من شمئے تہا یک بلاہیں عمرے گوْازینتگ چہ ایشی (بزاں قرآنءِ) آیگءَ پیسر[۳]، ایا نوں شما نہ فہم اِت.

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ ؕ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُوْنَ ۱۷

۱۷. نوں چہ آ شخصءَ ظالم تر کئے اِنت کہ آئی اللّٰہءِ سرا درْوگ ٹہینتگ یا آئی آیات ئِے دروگ بند کتگ اَنت، بیشک گنہگار ءُمجرم کامیاب نہ بنت.

---

(۱) بزاں من آئی تہا ہچ پیمیں گیشیءُکمی کت نہ کناں بلکیں من تہنا ہما چیزانی رندگیریءَ کناں کہ آچہ اللّٰہ پاکءِ نیمگءَ منی سرا ایر کپ اَنت، ءُاگاں من اللّٰہ پاکءِ وحی کتگیں احکامانی خلافءَ بہ کناں گڑا من ہم چہ مزنیں روچءِ عذابءَ رستگار نہ باں.

(۲) بزاں منی اے قرآنءِ تلاوت کنگ اللّٰہ پاکءِ مرضی ءُلوتءِ رہبنداِنت. ءُاے یک حیرانی چیزے اَت کہ یک نہ زانت کارے کہ آئی تعلیم نہ ونتگ، نہ اِش کتگ، ءُنے کہ عالم ءُزانتکارانی دیوانےءَ نشتگ، ءُنہ آئی ملکءِ تہا زانتکار بوتگ، ءُآہنچیں قرآنے بوانیت کہ آہنچو فصیح اِنت کہ ہچ زبان فصاحتءِ تہا آئی دیمءَ اوشتات نہ کنت، آئرا ہر پیمیں علوم مان، ءُآئرا ہنچیں غیبی ہبر مان کہ آیاں بیدءِ اللّٰہ پاکءَ دگہ کس نہ زانت. قرآنءِ اے درائیں جوانی پہ اے ہبرءَ بسّ اَنت کہ یک نہ زانتکارے چونیءَ چہ وتءَ اے پیمیں کتابے جوڑ کت کنت؟ پمیشا زانگ بیت کہ اے اللّٰہ پاکءِ کلام اِنت. (تفسیر الکشّاف للزمخشری).

(۳) بزاں چہ نبی بوگءَ پیش چِل سال من شمئے تہا گوْازینتگ، منی اے زندگی درہا شمئے دیماِنت، ءُشما وت درہا منی امانت داری، ءُراست گوئیءِ منّوک اِت کہ نہ من ہجبر امانتءِ تہا غداری کتگ، ءُنہ من کسّءِ سرا درْوغ بستگ. وہدیکہ من یک انسانےءِ سرا ہجبر دروغ نہ بستگ گڑا مزن شانیں اللّٰہءِ سرا چوں دروغ بنداں؟ بائدِاِنت کہ شما وتی عقلاں کار بندِات، ءُمنی سراایمان بیارِات.

وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُوْلُوْنَ هٰٓؤُلَآءِ شُفَعَآؤُنَا عِنْدَ اللّٰهِ ۭ قُلْ اَتُنَبِّـُٔوْنَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ ۭ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۱۸

۱۸. ءُآبندگیءَ کنند ابید چه اللّٰهءَ ہنچیں چیزانی که آنه آیاں تاوان دات کنند ءُنه فائده دات کنند، ءُگوْشنت که اے مئے سفارش کنوک اَنت اللّٰهءِ گوْرا، بگوْش که زانءَ شما اللّٰهءَ سرپدکنگ لوٹ اِت چه ہنچیں ہبرےءَ که آ آئرا نه زانت نه آزمانانی تہا ءُنه زمینءِ تہا[۱]، پاک اِنت آ ذات ءُبلند ءُبالا تراِنت چه ہمایاں که آئش شریدار جوڑ کنند.

وَمَا كَانَ النَّاسُ اِلَّآ اُمَّةً وَّاحِدَةً فَاخْتَلَفُوْا ۭ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيْمَا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ۱۹

۱۹. ءُمردم درها یک امتے بوتگ اَنت پدا جیڑه اِش کت[۲]، ءُاگاں آ حکم مه بوتیں که پیش کپتگ اَت چه تئی پروردگارءِ نیمگءَ گڑا (دیری) فیصله بوتگ اَت آیانی میا نءَ ہماچیزانی بابتءَ که جیڑه اِش کتگ اَت[۳].

---

(۱) بزاں ایدگراں اللّٰه پاکءِ شریدار جوڑ کنگ، ءُآیانی سفارش کنگءِ امیدءَ آیانی بندگی کنگ یک بے سریں چیزے، ءُآئرا ہچ بُنے نیست. چه ادا زانگ بیت اے ہبر که اللّٰه پاکءَ شریدار ہست حقیقتے به بوتیں گڑا اللّٰه پاکءَ الّمیءَ آئی زانت بوتگ اَت، پرچه که ہچ چیز چه آئی زانتءَ ڈن نه اِنت. بزاں مشرک گوں وتی اے شرکاں نعوذ باللّٰه اللّٰهءِ علم ءُزانتءِ تہا اے ہبرءَ آرگءَ اَنت که اے اللّٰه ترا شریدار ہست بلے تو زانگءَ نه ئے.

(۲) بزاں گوں اللّٰه پاکءَ شریدار جوڑ کنگ، ءُشرک کنگ مردمانی وت گڑیں چیزے. ساری ایں مردم درہا عقیدهءِ توحیدءِ سرا بوتگ اَنت. عبداللّٰه بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوْشیت: چه آدم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ بگرتا نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ زمانگءَ دَه صدی بزاں ہزار سال گوْستگ، ءُآزمانگءِ دراہیں مردم عقیدهءِ توحیدءِ سرابوتگ اَنت، نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ آیگءَ رند نوں مردمانی تہا اختلاف آتک، ءُمردماں بتانی ءُایدگه مہلوکاتانی بندگیءِ بندات کت. گڑا اللّٰه پاکءَ وہدپه وہدءَ پیغمبر دیم دیان کت اَنت تاکه آمردماں چه توحیدءَ آگاه بکنند، ءُآیاں توحیدءِ درسءَ بدینت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) بزاں اگاں چه اللّٰه پاکءِ نیمگءَ اے فیصله مه بوتیں که آچه حجتءِ جه گیر بوگءَ پیسر کسّءَ عذاب نه دنت، ءُہمے پیما اگاں آئی په عذابءَ یک وہدے نام گپت مه کتیں گڑا دیری اللّٰه پاکءَ آیانی میانءَ فیصله کتگ اَت، ءُکافر ءُمشرکی تباه کتگ اِتنت، ءُموحد ءُمومن رستگار کتگ اِتنت.

وَيَقُوْلُوْنَ لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ۚ فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوْا ۚ اِنِّيْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُگوْشنت که پرچه اِیر گیجگ نه بوت آئی سرا کجام یک نشانی ے چه آئی پروردگارءِ نیمگءَ؟[۱] بگوْش که غیب ءُچیریں چیزاں تهنا الله زانت[۲]، نوں وداربکن اِت، من هم شمئے همراهیءَ وداریگاں.

وَاِذَآ اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِّنْۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُمْ اِذَا لَهُمْ مَّكْرٌ فِيْٓ اٰيَاتِنَا ۭ قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْرًا ۭ اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُوْنَ مَا تَمْكُرُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. وهدیکه ما رحمتے چاشینیں لهتے مردمءَ چه هما تکلیفءَ رند که آیاں رستگ اَت (گڈءَ) هما وهدا مکر ءُحیله جوڑکننت مئے نشانیانی تها[۳]، بگوْش که الله چه درستاں زوت ءُگشاد ترانت تدبیر جوڑکنگءَ[۴]، بیشک که مئے دیم داتگیں (فرشته)نبشته کننت هر چیکه شما مکرءُحیله کن اِت.

هُوَ الَّذِيْ يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۭ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِي

۲۲. آهما ذات اِنت که گردینیت شمارا ماں خشکیءَ ءُتریءَ[۵] هما وهداهوں که شما

(۱) بزاں اے محمد(صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مارا بلاهیں معجزه ءُنشانی ے پیش بدار، بزاں کوهءِ صفاءَ سُهرے جوڑ بکن، ءُمکهءِ کوهاں هلاس بکن، ءُآیانی جاگهءَ بلاهیں نهر ءُکوْر جوڑ بکن وغیره.

(۲) چوکه الله پاک غیبی چیزانی زانوک اِنت، الله پاکءَ زانتگ اَت که شما اے نشانیانی گندگءَ رند هوں ایمان نیارات که شمئے دل سکّ اَنت، پمیشا آئی شمارا اے نشانی پیش نه داشت اَنت.

(۳) بزاں وهدیکه ما آیاں تنگدستی، ڈُکّال سالی، ءُبیماریءَ چه پد وشحالی، ءُسیری ءُسرفرازی، صحت دئیں گڑا آمئے نعمتانی شکرءَ نه گراَنت بلکیں پداهوں کفر ءُشرک، ءُنافرمانی کنت. ءُهمیش اَنت آیانی سلّیں مکر ءُهنر که آئش الله پاکءِ نعمتانی دیمءَ گچین کننت.

(۴) بزاں الله پاکءِ تدبیر چه ایشانی مکراں سک باز دیمءَ ترءُ مستراَنت، نوں بما مردم که آالله پاکءِ نعمتانی شکرءَ ادا نه کننت، ءُآئی نافرمانیءِ تها مست بنت اے پیمیں مردماں باز هڑار بوگ لوئیت که الله هر وهدا که بلوئیت آیاں وتی عذابءِ تها گرفتار کنت ءُآیانی دست په پچءَ نه رسیت، ءُپچ طاقت آیاں رستگار کت نه کنت.

(۵) ﴿يُسَيِّرُكُمْ﴾ که آشمارا بارت، یا سئیل کنگءُروگءِ توفیقءَ دنت، (هشکیءِ تها) بزاں آئی شمارا مُهریں پاد بخش اِتگ که شما آیانی سببءَ زمینءِ تها ترّءُتاب کن اِت، ءُپه شما سواریءِ اسبابے جوڑ کتگ که شما آیانی سببءَ درّاجیں سفر کن اِت، (ءُدریاءِتها) اے پیمءَ که الله پاکءَ شمارا آپی جهازءُ لانچ ءُبوجیگءِ =

الْفُلْكِ ۚ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيْحٍ طَيِّبَةٍ وَّفَرِحُوْا بِهَا جَآءَتْهَا رِيْحٌ عَاصِفٌ وَّجَآءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَّظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ اُحِيْطَ بِهِمْ ۙ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الشّٰكِرِيْنَ ﴿۲۲﴾

بوجیگءِ تہا بئیت ءُآ (بوجیگ) پہ وشّیں گوْاتےءَ مردماں بارت ءُآ پہ ہمیشی گل ءُشادان بنت، آیانی سرا یک ترْندیں گوْاتے کئیت ءُکاینت آیانی گوْرءَ چول چہ ہرنیمگءَ، ءُآیاں یقین بیت کہ آ چَپْءُچاگردءَ پتایگ بوت اَنت، (نوں) توارجن اَنت اللّٰہءَ ہمے حالتءَ کہ ہمائی پلگاریں بندگی کنوک بنت[1]، (گوْشنت اے

= جوڑ کنگءِ طاقت ءُعقل ءُفہم داتگ کہ شما آجوڑ کتگ اَنت، ءُہمایانی سببءَ دریایانی تہا سفر کن اِت.

(۱) بزاں ایدگہ وھداں مشرک ماں وتی دعاءِ تہا بیدءِ اللّٰہ پاکءَ وتی ایدگہ باطلیں معبود ءُشریداراں ہوں ہور کنت، ءُہمیشی گوْشنت کہ اے ماراگوں اللّٰہ پاکءَ نزّیک کنت، ءُاللّٰہ پاکءَ گچینی داتگ اَنت کہ مئے کاراں جوان کنت ءُمئے مشکلاں آسان کنت، بلے وہدیکہ سکیں مصیبتے ایشانی سرا کئیت گڑا آوہدا اے شیطانی عقیدہ چہ ایشانی دلءَ در کئیت، ءُآوہدا تو گندئے کہ تہنا اللّٰہ پاکءَ پہ وتی مشکلءِ آسان کنگءِ واستا توار بردینت. چہ ادا اے جواں زانگ بیت کہ انسانءِ فطرتءِ تہا عقیدہءِ توحید پختہ ءُمحکم اِنت. ءُوہدیکہ انسان چہ شرکی ماحولءَ کہ اثر زوریت گڑا آئی فطری جذبہ چیر تریّت، بلے مصیبتانی وہدا آئی سلامتیں فطرت جاہ جنت ءُظاہربیت، پمیشا بیدءِ اللّٰہ پاکءَ دگرانی عبادت کنگ، ءُآیاں وتی مشکل کشا زانگ انسانءِ صحیح ءُسلامتیں فطرتءِ خلاف اِنت پمیشا ایشی باطل بوگءِ تہا ہچ پیمیں شک ءُشبہءِ گنجائشے پشت نہ کپیت، مکہءِ مشرکانی اے حالت قرآن کریمءِ تہا باز جاگہءَ بیان اِنت کہ مصیبتانی وہدا آیاں ایوکءَ اللّٰہ پاکءَ توار بردات ءُآدگہ دراپیں باطلیں معبود بیہال کت اَنت، بلے افسوس صد افسوس کہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ امتی بوگءِ دعوا کنوکانی گیشتریں مردم شرکءِ تہا ہنچو بُڈ گپتگ اَنت کہ آیک قدمےءَ چہ مکہءمشرکاں ہم دیما شتگ اَنت، ءُمصیبتانی وہداہُں (أَغِثنی یا غوث أعظم، یا معین الدین چشتی پار کر کشتی)ءِ توارءَ بردینت، ءُآوہدا ہوں وتی مشکل کشا مرتگیں بزرگاں زان اَنت، پداہوں وتءَ مؤحد، ءُرسولءِ دوست داروک گوْشنت. چوں وش گوْشتگ شاعرحقانی مولانا الطاف حسین حالیءَ ماں وتی مسدسءِ تہا،

کرے غیر گر بت کی پوجا تو کافر — جو ٹھہرائے بیٹا خدا کا تو کافر
کواکب میں مانے کرشمہ تو کافر — جھکے آگ پر بہرِ سجدہ تو کافر
مگر مؤمنوں پر کشادہ ہیں راہیں — پرستش کریں شوق سے جس کی چاہیں
نبی کو جو چاہیں خدا کر دکھائیں — اماموں کا رتبہ نبی سے بڑھائیں
مزاروں پہ دن رات نذریں چڑھائیں — شہیدوں سے جا جا کے مانگیں دعائیں
نہ توحید میں کچھ خلل اس سے آئے — نہ ایمان بگڑے نہ اسلام جائے

اللّٰه) اگاں تومارا چہ ایشی رستگار کت گڈءَ الّمیءَ ما چہ شکرگزاراں بئیں.

فَلَمَّآ اَنْجٰىهُمْ اِذَا هُمْ يَبْغُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ ۙ مَّتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۡ ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝۲۳

۲۳. گڑا وہدیکہ آاللّٰہءَ رستگار کت اَنت، اناگتءَ سرکشی کنان بوت اَنت ماں زمینءِ تہا نا حقءَ[۱]، اے مردماں شمئے سرکشیءِ تاوان شمئے جندانی سراانت، اے دنیاءِ زندگیءِ فائدہ اَنت پدا شمئے واتر مئے نیمگءَ اِنت، گڑا ما سرپد کنیں شماراچہ شمئے کتگیں کاراں[۲].

اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَاْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ ۭ حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ اَهْلُهَآ اَنَّهُمْ قٰدِرُوْنَ عَلَيْهَآ ۙ اَتٰىهَآ اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنٰهَا حَصِيْدًا كَاَنْ لَّمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ ۭ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ۝۲۴

۲۴. بیشک کہ دنیاءِ زندگیءِ درورچو ہما آپاانت کہ ما چہ آزمانءَ ایر دات گڑا دراتک اَنت چہ آئی زمینءِ سبزی ءُرودینک چما چیزاں کہ مردم ءُدلوت اِش ورانت داں ہما وہدا کہ زمینءَ وتی وش رنگی زرت ءُڈولدار بوت ءُیقین کت آئی مالکاں کہ آ پہکءَ قادراَنت آئی سراء، رس اِت مئے حکم آئی سرا شپءَ یا روچءَ گڈءَ ما آ چو رُتگینءَ (ہنچو ہلاس) کت، گشئے کہ تا زیکّءَ آہچ آباد نہ بوتگ[۳]، ہمے پیما ما وش گیشینین ءُبیان

(۱) اے آیتءِ مضمون پیسر ترا ہمے سورتءِ آیت ۱۱، ءُ۲۱ تہا بیان بوتگ.

(۲) بزاں شما اے دنیاءِ چاریں روچانی تہا ہرچی کن اِت بکن اِت بلے چہ ایشی بیہال مہ بئیت کہ آسرءَ شمارا مئے دربارءَ آیگی اِنت گڑا آروچءَ شما چہ وتی کتگیں کارانی آسرءَ زبر سرپد بئیت.

(۳) ﴿ حَصِيْدًا ﴾ بوزنءِ فعیل اِنت، مفعول معنایا ہوں دنت. بزاں (مَحْصُوداً) رُتگیں ڈگار. ہنچوکہ ڈگار بنداتءَ سرسبز ءُشاداب، ءُڈولدار بیت بلے آئی آسر بُرّگ اِنت ہمیش اِنت دنیاءِ درور کہ آئی وشی، ءُسیری ءُسرفرازی دائمی نہ اَنت بلکیں وہدی چیز اَنت، ءُہلاس بنت. نوں بائداِنت کہ مردم دنیاءِ ریپینگءِ تہا مہ کپیت بلکیں وتی آخرتءِ واستا جہد بکنت کہ پہ دلیں ءُدائمی زندگی ہمااِنت. پہ مومناں آئی نعمت دائمی اَنت، ءُپہ کافراں آئی عذاب.

کنیں وتی آیاتاں ہما راجءِ واستا کہ آزبرءَ غور ءُفکرکنںت.

وَاللّٰهُ يَدْعُوْٓا اِلٰى دَارِ السَّلٰمِ ؕ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٢٥﴾

۲۵. ءُاللہ توار جنت سلامتیءِ لوگءِنیمگءَ، ءُہرکسءَ کہ بلوٹیت آئی رہشونیءَ کنت تچکیں راہءِ نیمگءَ.

لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ ؕ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوْهَهُمْ قَتَرٌ وَّلَا ذِلَّةٌ ؕ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٦﴾

۲۶. آکساں کہ جوٰانیں کار کتءَ آیانی واستا وشی ہست ءُدگہ زیادہی[1]، ءُآیانی دیمءَ سیاہی ءُرزوائی نہ پوشیت، ہمیش اَنت بہشتی، آئی تہا پہ بن پشت کپ اَنت.

وَالَّذِيْنَ كَسَبُوا السَّيِّاٰتِ جَزَآءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا ۙ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ؕ مَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ كَاَنَّمَآ اُغْشِيَتْ وُجُوْهُهُمْ قِطَعًا مِّنَ الَّيْلِ مُظْلِمًا ؕ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٧﴾

۲۷. ءُہمایاں کہ بدیں کار کتگ آیانی واستا بدیں مزّ ہست ہمایانی کارانی برابرءِ، ءُپوشیت آیاں رسوائی، چہ اللہءِ (عذاباں) آیاں ہچ کسءِ رستگارکت نہ کنت، گشئے کہ آیانی دیم چہ تہاریں شپءِ ٹکریءَ پوشگ بوتگ اَنت[2]، ہمیش اَنت دوزہی پہ بن پشت کپنت آئی تہا.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ثُمَّ نَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا مَكَانَكُمْ اَنْتُمْ وَشُرَكَآؤُكُمْ ۚ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ

۲۸. ءُہما روچءَ کہ ما درْستاں مچ کنیں پدا ما گوْشیں ہمایاں کہ(گوں اللہءَ) شریدار اِش جوڑ کتگ، بوشت اِت وتی جاگہانی سرا شما ءُشمئے شریدار پدا ما جدائی کنیں

(۱) چہ ﴿الْحُسْنٰى﴾ءَ مراد جنتءِ دائمی نعمت اَنت کہ مومناں رسنت. ﴿وَزِيَادَةٌ﴾ ایشی تفسیر حدیثءِ تہا ہمے بیان بوتگ کہ جنتءِ تہا اللہ پاک وتی مبارکیں دیدارءَ نصیب کنت کہ آچہ جنتءِ دراہیں نعمتاں مسترانت (صحیح مسلم کتاب الإیمان باب إثبات رؤیة المؤمنین لربهم) ءُدگہ بازیں حدیثانی تہا ہمے تفسیر بیان بوتگ کہ چہ اے گیشینءَ مراد اللہءِ دیدارانت کہ آتہنا جنتیاں نصیب بیت (بحار تفسیر ابن کثیر).

(۲) آیانی دیم ہنچو سیاہ ترّاَنت کہ گشئے زاناں شپءِ تہاریاں مان پوشتگ اَنت، ادا ہمے پدّر کنگی اِنت کہ آیانی دیم بے اندازہ سیاہ ترّاَنت، ءُسک بد ڈولءُبد رنگ بنت.

شُرَكَآؤُهُمْ مَّا كُنْتُمْ اِيَّانَا تَعْبُدُوْنَ ﴿۲۸﴾

آیانی میانءَ[۱] ءُگوْشنت آیانی شریدار شما ایوکءَ مئے بندگی نہ کتگ.

فَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغٰفِلِيْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. نوں بسّ اِنت اللہ پہ گواہ بوگءَ مئے ءُشمئے میانءَ، بیشک کہ ما چہ شمئے بندگیءَ پہک بے سُد بوتگیں[۲].

هُنَالِكَ تَبْلُوْا كُلُّ نَفْسٍ مَّآ اَسْلَفَتْ وَرُدُّوْٓا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰىهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. ہمودا زانت (ءُچکآ سیت) ہریک جانے (بزاں مردمے) ہما چیزا کہ آئی پیسرءَ کتگءُ دیم داتگ، ءُآدرھا واتر کنگ بنت پہ اللہءِ نیمگءَ کہ آآیانی برحقّیں مالک اِنت، ءُگاربنت چہ آیانی دستءَہر چیکہ آیاں ٹہینتگ (ماں دنیا تہا)[۳].

قُلْ مَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اَمَّنْ يَّمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَمَنْ يُّخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُّدَبِّرُ الْاَمْرَ

۳۱. بگوْش کہ کئے اِنت کہ شمارا روزی دنت چہ آزمان ءُزمینءَ یا کئے اِنت کہ مالک اِنت گوشانی ءُچمّانی ءُکئے اِنت کہ درکنت زندگءَ چہ مردگءَ ءُدرکنت مردگءَ چہ زندگءَ ءُکئے انجام دنت کاراں، نوں الّمءَ

(۱) یعنی آمشرکءُآیانی جوڑ کتگیں شریدارانی درمیانءَ دوری دوردئیں. ءُآیکا دگرءِ دشمن بنت.

(۲) وہدیکہ ہما عبادت کنوک وتی معبوداں دروغ بندکنگءِ کوشستءَ کنند گڑا آمعبود ہمیشی گوْشنت کہ اے ہبرءِ گواہ مئے ءُشمئے میانءَ اللہ پاک اِنت کہ ما چہ شمئے عبادت کنگءَ ہچ سرید نہ بوتگیں. فائدۃ: اے آیت ہما مردمانی ردّءَ کنت کہ آگوْشنت کہ بتانی بندگی جائز نہ اِنت بلے نیکیں مردمانی جائز اِنت، پرچہ کہ اے آیت ہمیشی رہشونیءَ کنت کہ اے بندگیءِ نہ منّوک عقل ءُشعورءِ واجہ اَنت، ءُاے ظاہرنت کہ درْچک ءُایدگہ بت ءُسنگ درھا چہ عقلءُشعورءَ زیہراَنت. دومی اے ہوں زانگ بیت کہ اے مشرک ہما نیکین ءُبزرگیں مردماں کہ پہ وتی مشکل کشائی ءُکمک ءُمدتءِ واستا توار بردینت، آچہ ایشانی توارءَ پہک غافل ءُبے خبراَنت، ءُآایشانی فریاتاں ہچ نئیش کنند. وہدیکہ آنئیش کنند گڑا آنپ ءُنقص چوں دات کنند؟ اللہ پاک مسلماناں فہم ءُہدایت نصیب بکنت.

(۳) بزاں آیانی دروگیں معبود کہ بیدءِ اللہءَ آیاں آیانی بندگی کتگ آآیانی ہچ کارءَ نیاینت، ءُآیانی ہچ مشکل کشائیءَ کت نہ کنند.

فَسَيَقُوْلُوْنَ اللّٰهُ ۚ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۳۱﴾

آگوْشنت کہ اللہ اِنت[1]، نوں بگوْش کہ ایا شما نہ ترس اِت.

فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ ۚ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلٰلُ ۚ فَاَنّٰى تُصْرَفُوْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. نوں ہمیش اِنت شمئے اللہ کہ شمئے حقیں پروردگار اِنت، نوں چے ہست حقّءَ چہ پد بیدءِ گمراہیءَ؟[2] گڑا نوں شما کجا گردینگ بئیت[3].

كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِيْنَ فَسَقُوْٓا اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. ہمے پیما (نوں) جہ گیر بوت کافرانی سرا تئی پروردگارءِ حکم ءُہبرکہ آ ایمان نیارَانت[4].

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَّنْ يَّبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ ۚ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. بگوْش کہ ایا شمئے (جوڑ کتگیں) شریدارانی تہا اے پیمیں ہست کہ آپیسرا جوڑبکننت پدا (مرگا رند) دومی برا زندگ بکننت، بگوْش آاللہ اِنت کہ اولی برا پیداگ کنت پدا (مرگءَرند) دومی

(۱) چہ ادا زانگ بیت کہ پیسری ایں مشرکانی ہوں عقیدہ ہمے بوتگ کہ خالق ءُرازق ءُکائناتءِ کاربندوک ایوکءَ اللہ پاک اِنت. بزاں توحیدءِ ربوبیتءِتہا آیانی عقیدہ ہم خراب نہ بوتگ بلے توحیدءِ الوہیتءِ نہ منّوک بوتگ اَنت، ءُعبادتانی تہا گوں اللہءَ ایدگر اِش شریک کتگ اَنت. مروچی ایں مشرک کہ مسلمانیءِ جارءَ جن اَنت آہوں ہمے عقیدہءِ سراینت. بزاں توحیدءِ ربوبیتءِ سرا عقیدہ اِش ہست بلے توحیدءِ الوہیتءِ باریءَ گمراہ اَنت، ءُایدگراں اللہ پاکءِ عبادتءِ تہا شریدار جوڑ کنند. (ھداھم اللہ) ہمے چیز سورۃ المومنونءِ تہا بیان اِنت. بچار آیت ۸۴ داں ۸۹.

(۲) بزاں ہمے ذات کہ شما آئی بابتءَ وت منّ اِت کہ خالق ءُمالک ءُرازق، ءُکائناتءِ کاربندوک ہما وت اِنت گڑا ایشی شربزان اِت کہ شمئے معبود ہوں ہما اِنت، ءُہما ہمیشی حقدار اِنت کہ آئی عبادت کنگ بہ بیت، ءُہمیش اِنت حق. نوں وہدیکہ حق ہمیش اِنت گڑا ظاہر اِنت کہ حقءَ رند بیدءِ گمراہیءَ دگہ ہچ نیست. نوں زانگ بیت کہ بیدءِ اللہءَ ہرکسی کہ بندگی کنگ بہ بیت آگمراہی یے ءُرد اِنت.

(۳) گڑا نوں اینگر ءُآنگر سرگردان مہ بئیت بلکیں ایوکءَ ہمائی بندگیءَ بکن اِت کہ حق ہمیش اِنت.

(۴) بزاں ہنچوکہ مشرک اے منگءَ رندہوں شرکءِ سرا اوشتاتگ اَنت، ءُآئی یلہ کنگءِ واستا آمادہ نہ اَنت، ہمے پیما تئی پروردگارءِ اے ہبر جہ گیربوت کہ اے ایمان آروک نہ اَنت پرچہ کہ اےردیں راہءِ یلہ کنگ ءُتچکیں راہءِ زورگءِ واستا ہچ آمادہ نہ اَنت. اے وڑیناں ہدایت ءُایمان چہ پیما نصیب ءُقسمتءَ بیت.

برا زنـدگ کنت، بگوْش نوں شـما کجا بر ترّینگ بئیت[۱].

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَّنْ يَّهْدِيْٓ اِلَى الْحَقِّ ۭ قُلِ اللّٰهُ يَهْدِيْ لِلْحَقِّ ۭ اَفَمَنْ يَّهْدِيْٓ اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُّتَّبَعَ اَمَّنْ لَّا يَهِدِّيْٓ اِلَّآ اَنْ يُّهْدٰى ۚ فَمَا لَكُمْ ۡ كَيْفَ تَحْكُمُوْنَ ۝

۳۵. بگوْش کہ ایا ہسـت شـمئے شریدارانی تہا اے پیمـیں کہ ببرانت حقّـیں راہءِ نیمگءَ، بگوْش کہ آ اللہ اِنت کہ حقیں راہءِ نیمگءَ بـارت[۲]، ایا نوں ہما کہ تچکیں راہءِ نیمگءَ بـارت آگیش حقدار اِنت کہ آئی رند گیری کنـگ بہ بیت یا ہمـا کـہ وت ہدایتءِ سرا شـت نہ کنت دانکہ ہما وہـدا کہ آہدایت دیگ مہ بیت[۳]، نوں چے بوت شـمارا، شما چہ وڑیں فیصلہ کـن اِت؟[۴].

وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا ۭ اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِيْ مِنَ

۳۶. ءُآیانی گیشـتریں اَبید گمانءَدگہ چیزءِ رند گیریءَ نہ کنت، بیشـک گمان حقّءِ دیمءَ

(۱) مشرکانی شرک ءُگمراہیءِ پدّر کنگءِباترا چہ آیاں جست بوگءَ اِنت کہ بگوْش اِت گوں ہمایاں کہ شما اللہ پاکءِ شریـدار جوڑ کتگ اَنت کہ ایا ہمایاں اے کائنات اولی برا جـوڑ کتگ، یا ہما دومی برا ایشرا جوڑ کنت؟ وہدیکہ ایشی جواب کتگ اَنـت، بلکیں اللہ پاکءَ اے کائنات اولی برا جوڑ کتگ ءُدومی برا قیامتءِ روچءَ درسـتانی زندگ کنوک ہوں ہما وت اِنت، گڑا پرچیءَ شما چہ اللہءَ غافل ءُبے خبر اِت، ءُہمایانی بندگیءَ کن اِت کہ آنپ ءُنقصءِ مالک نہ اَنت؟.

(۲) بزاں شما ہوں زان اِت کہ چہ گمراہیءَ دیم پہ تچکیں راہءَ آروک اللہ پاک وت اِنت. ءُشمئے معبود، ءُاللہءِ گوما جوڑ کتگیں شریدار ایشی سرا ہچ قادر نہ اَنت.

(۳) گڑا رندگیری ءُعبادتءِ لائق کئے اِنـت؟ ہما ذات کہ گِندیت ءُاِش کنت، ءُتچکیں راہءِ نیمگءَ مردمانی رہشونیءَ کنت، یا ہما کہ آوت ہدایتءِ سرا آیگءِ محتاج اِنت داں آئی رہشونی کنگ مہ بیت؟ الّمءَ ہر عاقل زانت کہ عبادتءِ لائق ءُحقدار تہنا ہما اِنت کہ آوت بےحاجت اِنت، ءُایدگہ درھا آئی محتاج اَنت.

(۴) بزاں شـمئے عقلاں چون اِنت کہ شما اے درائیں جوانیں صفتانی واجہءِ گومءَ دگراں شریدار کـن اِت کہ آآئی ہمسریءَکت نہ کننت؟ ءُآہوں ہمے ذاتءِ محتاج اَنت، ہمیشا ہوشاں سراکن اِت، ءُاے گمراہیں سوچاں ویل کـن اِت، دلائلانی رندگیریءَ بکـن اِت کہ آدرھا ہمیشی نیمگءَ دعوت دینت کہ عبادتءِ حقدار تہنا اللہ پاک اِنت.

الْحَقِّ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَفْعَلُوْنَ ۝۳۶

ہچ کارنہ کنت[۱]، بیشک کہ اللہ زبر زانت ہر چیکہ آ کنند.

وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُّفْتَرٰى مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدِيْقَ الَّذِيْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيْلَ الْكِتٰبِ لَا رَيْبَ فِيْهِ مِنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝۳۷

۳۷. ءُبوت نہ کنت کہ اے قرآن ٹہینتگینے بہ بیت (چہ دگہ جاہیءَ) اَبید چہ اللہءَ[۲]، بلے منّا ئینوک اِنت ہما کتابانی کہ چہ آئی ساری اَنت ءُسرجمءَ بیان کنوک اِنت نبشتہ کتگیں (احکامانی)[۳] ہچ شکّ نیست ایشی تہا کہ اے چہ درْہیں جہانءِ پروردگارءِ نیمگءَ اِنت[۴].

اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ؕ قُلْ فَاْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّثْلِهٖ وَادْعُوْا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝۳۸

۳۸. ایا آگوْشنت کہ اے (محمد) چہ وتءَ ٹہینتگ؟ بگوْش کہ بیار اِت یک سورتے ایشی پیمیءُبلوٹ اِت پہ کُمکءَ ہر کسءَ کہ لوٹ اِت کن اِت بیدءِ اللہءَ، اَگاں شما راست باز اِت[۵].

---

(۱) بزاں گمان ءُاندازہاں حقیقتءِ دیما ہچ بُستار ئے نیست، پداہوں گیشتریں مردم حقیقتءَ پہ بے سریں گمانءَ ویل کنند. اے ایشانی بے عقلیءِ مستریں دلیل اِنت. ادا چہ زانگ بیت کہ حقیقتءِ سراایمان آروک بازکمّ اَنت ءُگیشتریں مردم چہ ایشی زبہر اَنت، پمیشا بازی ءُگیشی ٹولی ءُجماعتانی حقءِ سرابوگءِ دلیل بوت نہ کنت.

(۲) بزاں اے پیمیں کتاب کہ آچہ دلائلءُحقائقءَ پُر بہ بیت، ءُآئی کلام اے پیم صافءُپلگار بہ بیت، ءُآفصاحتءُبلاغتءِ تہا اے پیما بے درور بہ بیت، ءُچہ غیبی علمءَ پُر بہ بیت، اے بوت نہ کنت کہ اے وڑیں کتاب بیدءِ اللہءَ چہ دگریءِ نیمگءَ بہ بیت.

(۳) بزاں حلال ءُحرام، ءُجائز ءُناجائزیناں گوں سرجمیءَ بیان کنوک.

(۴) اے دراہیں ہبر ظاہر کنند کہ اے قرآن رب العالمینءِنازل کتگیں کتاب اِنت کہ گوْستگیں، ءُآوَکیں دراہیں ہبراں زانوک اِنت.

(۵) بزاں اے دراہیں حقیقتانی پدّر بوگءَ رند اگاں انگتءَ شمئے گپ ہمیش اِنت کہ اے قرآن محمد(صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وتی جوڑ کتگیں کتاب اِنت گڑا آوَ (پہ پیدائشی) شمئے پیمیں انسانے، آئی زبان عربی اِنت، شمئے ہم، آوَیکے بوتگ، شما دراہیں ادیب، ءُزباں زانت ءُشاعر ءُقلمکار ءُزانت کاراں مُچ کن اِت، ءُاے قرآنءِ سورتانی پیمیں یک کسانیں سورتے بیار اِت اگاں شما وتی گپّءِ تہا راست اِت. =

بَلْ كَذَّبُوْا بِمَا لَمْ يُحِيْطُوْا بِعِلْمِهٖ وَلَمَّا يَاْتِهِمْ تَاْوِيْلُهٗ ؕ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. بلکیں آیاں درْوگ بند کت ہما چیزکہ چہ آیانی زانتءَ چیراَت، ءُتننگہ آیانی گوْرا آئی حقیقت نیاتگ[1]، ہمے پیما پیسری اِیناں(وتی پیغمبر)درْوگ بند کتگ اَنت، نوں بچار چہ وڑا بوتگ آسر ظالماں ءُناانصافانی[2].

وَمِنْهُمْ مَّنْ يُّؤْمِنُ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَّنْ لَّا يُؤْمِنُ بِهٖ ؕ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِيْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. ءُآہانی تہا ہنچیں ہست کہ آایشی سرا ایمان کاراَنت ءُدگہ ہنچیں ہست کہ آایشی سرا ایمان نیاراَنت، ءُتئی پروردگار جوْان زانت فساد کنوکاں[3].

وَاِنْ كَذَّبُوْكَ فَقُلْ لِّيْ عَمَلِيْ وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ ۚ اَنْتُمْ

۴۱. ءُاگاں آہاں ترا دروگ بند کت گڈءَ بگوْش

= قرآنءِ کریمءِ اے چیلنج تا قیامتءَ ہستیں آئی نہ منّوکانی واستا، ءُآتا قیامتءَ ایشی کت نہ کنتت. ایشی معنی صاف ہمیش اِنت کہ اے قرآن انسانی محنتانی ثمرہ نہ اِنت بلکیں اللہ پاکءِ نازل کتگیں کتاب اِنت کہ آئی محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا نازل کت. (أحسن البيان).

(۱) بزاں قرآن کریمءَ گوْستگیں زمانگءِ مردمانی ہرقصہ یے کہ بیان کتگ، یا آؤکیں زمانگءِ حالتے کہ آئی بیان کتگ آیانی حقیقت تنے وہدا آیانی سراپدّر نہ بوتگ کہ آہاں آئی دروغ بند کنگءِ بندات کت. دومی مفہوم ہمیش اِنت قرآن کریمءِ آیاتانی سرا آپیما کہ غور ءُفکر کنگ لوئیت آوڑا ایشاں غور ءُفکر نہ کتگ، ءُہنچوآئی دروغ بند کنگ اِش بندات کتگ. اگاں آیاں گوں سلامتیں عقل ءُفکرےءَ آئی سرا غور ءُفکر بکتیں، ءُہمے وڑا ہما حقیقتانی سرا غور ءُفکر بکتیں کہ آآئی کلام اللہءِ بوگءِ رہشونیءَ کنتت گڑا الٓمٓءَ آیانی واستا ایشی فہمگ ءُمعنایانی دروازگ پچ بوت اَنت، ءُآیاں ایشی سرا ایمان آرگ نصیبءَ بوت. سئیمی معنی اے بوت کنت کہ اے قرآنءِ تہا ہما غیبی چیز کہ دیما آؤک اَنت، مثلاً قیامتءِ آیگ، ءُمرتگیں مردمانی زندگ بوگ، ءُعذابانی آیگ، کافراں اے درائیں چیز چہ ایشانی ظاہر بوگءَ پیسر کہ آیانی حقیقت ظاہر بہ بیت دروغ بند کت اَنت (تفسير الكشّاف للزمخشری).

(۲) اے آیتءِ تہا کافر ءُمشرکانی واستا آگاہی، ءُہکّل ءُہوکل ہست کہ شمئے پیما پیسری ایں قوماں ہوں اللہ پاکءِ آیات ءُنشانی دروغ بند کت اَنت، نوں شمئے دیما اَنت، بچار اِت کہ آیانی آسر چہ پیمءَ بوت. اگاں شما ہوں ہمے راہ گچین کت گڑا شمئے آسرہوں ہمایانی پیما بوت کنت.

(۳) آزبر زانت کہ ہدایتءِ حقدار کئے اِنت کہ آئرا ہدایت بہ دنت، ءُگمراہیءِ حقدار کئے اِنت کہ آئی واستا گمراہیءِ دروازگاں پچ بکنت. آئی ہر کار عدل ءُانصافءِ سرا اِنت. ہر کس کجام چیزےءِ کہ حقدار اِنت آئی آئرا ہماچیزءَ دنت.

بَرِيْٓـُٔوْنَ مِمَّآ اَعْمَلُ وَاَنَا بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۴۱﴾

پہ منایَنت منی کار ءُپہ شمایَنت شمئے کار، شما ذمّہ دار نہِ اِت منی کارانی ءُمن ذمّہ دار نیاں شمئے کارانی[۱].

وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّسْتَمِعُوْنَ اِلَيْكَ ۭ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوْا لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. ءُآیانی تہا لہتےہست کہ آپہکءَ تئی نیمگءَ دلگوش بنت، ایا نوں تو گوشدارائینت کن ئے کرّاں توری آ بے عقل بہ بنت؟[۲].

وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّنْظُرُ اِلَيْكَ ۭ اَفَاَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوْا لَا يُبْصِرُوْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. ءُچہ آیاں لہتے ہست کہ تئی نیمگءَ چارانت ایا نوں تو پیش داشت کن ئے کوراں توری آ مئیم کت مہ کنت[۳].

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْـــًٔا وَّلٰكِنَّ النَّاسَ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. بیشک کہ اللہ مردمانی سرا اِنچکءَ ہم ظلم نہ کنت بلے مردم وتی جندانی سراوت ظلم کنت[۴].

---

(۱) بــزاں ہرپیمیں پنت ءُنصیحت کنگ ءُدلیلانی پیش دارگءَ رند ہوں اگاں آیاں دروغ بند کنگءِ راہ ویل نہ کت گڑا اے نبی تو ہمے بگوْش کہ منی کار تہنا دعوت ءُتبلیغ کنگ اِنت، ءُآ من پورہ کتگ. نوں نے کہ شما منی کارانی ذمہ دار اِت، ءُنہ کہ من شــمئے کارانی ذمہ داراں. درستاں اللہ پاکءِ دربارءَ پیش بوگی اِنت. اودا چہ ہر مردمءَ آئی بدیں ءُنیکیں عملانی بابتءَ جست ءُپد بیت. ہمے بابتءَ سورۃ الکافرونءِ تہا ہم بیان اِنت.

(۲) بزاں ظاہرءُسرسری آقرآن کریمءَ گوش دارانت بلے چوکہ آیانی گوشدارگ پہ ہدایتءِ شوہازکنگءَ نہ اِنت پمیشــا آیاں پہ ایشی ہچ پیمیں فائدہے نہ رسیت ہنچوکہ آکرّءَ ہچ فائدہ نہ رسیت. گیشتر ہما وہدا کہ آکرّ کم فہم، ءُبے عقلے بہ بیت پرچہ کہ عقل مندیں کرّ پدا ہوں پہ اشــارہ چیزے فہمیت، ءُایشانی درور چوہما بے عقلیں کرّاانت کہ آہچ نہ فہم اَنت. (أحسن البیان).

(۳) بــزاں ہمے پیما لہتے مردم تئی گورا پہ سرسری چارانت، ءُآیانی مقصد حقءِ گندگ نہ اِنت پمیشــا آیاں ہدایت د ست نہ کپیت ہنچوکہ کورءَ فائدہ نہ رسیت، گیشتر ہما وہدا کہ کورچمانی کوریءِ ہورا چہ دلءِ بصیرتءَ ہوں زہبر بہ بیت، پرچہ کہ لہتے ہنچیں ہست کہ آیانی چم کورانت بلے آیانی دلءَ بصیرت مان اِنت، آچہ چمانی کوربوگءَ پد انگتءَ مزنیں چیزے فہم اَنت، بلے ایشانی درور چوہما کورا اِنت کہ آچہ بصیرتءَ ہوں زہبر اِنت. نوں اے نبی تو چہ ایشانی ایمانءِ نیارگءَ پریشان ءُدل پروش مبو.

(۴) بزاں اللہ پاکءَ آیاں ہرپیمیں صلاحیت بخشــاتگ. آہــانءِ چم داتگ کہ چہ آیاں مئیم کنت، ءُآیانءِ گوش داتگ کہ چہ آیاں اِش کنت، ءُآیانءِ عقل ءُفہم بخشــاتگ کہ چہ آئی آحق ءُباطل، ءُراست ءُدروغءِ میانءَ فرق کت کنت.اگاں آایشاں جوان کار نہ بنداَنت گڑا آوت ظالم اَنت، ءُمیاریگ اَنت. اللہ پاک چہ ظلمءَ پاک =

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَاَنْ لَّمْ يَلْبَثُوْٓا اِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُوْنَ بَيْنَهُمْ ۭ قَدْ خَسِرَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِلِقَاۗءِ اللّٰهِ وَمَا كَانُوْا مُهْتَدِيْنَ ۴۵

۴۵. ءُہما روچءَ کہ آمُچّ کنت آیاں گشئے کہ آ(دنیا تہا) نہ نشتگ اَنت چہ روچءِ یک ساہتکیءَ اَبید[۱]، یکّءَ دگرا پجاہ کار اَنت[۲]، بیشک کہ تاواں بار بوت اَنت ہما کہ درْوگ بند اِش کت اللّٰہءِ ڈیک دَیگ، ءُراہءِ راستءِ سرا نیآتک اَنت.

وَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِيْ نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ شَهِيْدٌ عَلٰي مَا يَفْعَلُوْنَ ۴۶

۴۶. ءُاگاں ما لہتے پیش بداریں ترا چہ ہما وعدیاں کہ ما گوں آیاں کتگ اَنت، یا ترا موت بدئیں، نوں مئے نیمگءَ اِنت آیانی واترجاہ[۳]، گڑا اللّٰہ گواہ اِنت ہما کارانی سرا کہ آہش کنت.

= اِنت. حدیثءِ قدسیءِ تہا کئیت کہ اللّٰہ پاک گوْشیت: اے منی بندیاں من وتی سرا ظلم حرام کتگ، ءُشمئے میانءَ ہبوں. نوں وت ماں وتءَ یکءَ دگرءِ سرا ظلم مکن اِت. ءُدیما کئیت کہ اے منی بندیاں اے شمئے عمل اَنت کہ من ایشاں حساب کناں پہ شما، پدا ہمایانی رہبندا شمارا مُز دیاں. ہرکسءَ کہ جوانی(ءُوشی) دیست آاللّٰہ پاکءِ حمد ءُثناءَ (بزاں توصیف ءُتعریفءَ) بکنت، ءُہرکسءَ کہ پہ وتءَ جوانی نہ دیست گڑا آوتی جندءَ میاری بکنت. (صحیح مسلم، کتاب البر والصلة والآداب، باب فی تحریم الظلم والأمر بالاستغفار والتوبة).

(۱) قیامتءِ ترسناکیانی سببءَ مردم وتی دنیاءِ تہءِ گوْازیتگیں وہداں کم زان اَنت، ءُآیانی دلءَ آماں دنیاءَ یک سہتکیءَ گیش نہ بوتگ اَنت، ءُدنیاءِ درائیں وشی آیاں بیہال بنت. اے مضمون سورة النازعاتءِ تہاہوں بیان اِنت.

(۲) بندات‌ءَ مردم کہ چہ قبراں درکاینت گڑا یکءَ دگرءَ درست کنت، ءُیکءَ دگرءِ گوما وتی پجارءَ کنت. رندا کہ حالت سک ترسناک بنت گڑا آوہدا درائیں سیاد ءُوارثی ہلاس بنت، ءُکس کسءَ جست نہ کنت. ہرکس گیش وت نہ بیت ہنچوکہ دگہ جاگہءِ فرمان اِنت: ﴿فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ﴾ بزاں وہدیکہ کرنّاءِ تہا ہُپ کنگ بیت گڑا آروچءَ سیاد ءُوارثی ہلاس بنت، ءُکس کسّءَ جست نہ کنت. [سورة المؤمنون: ۱۰۱].

(۳) اے آیتءِ تہا اللّٰہ تعالی بیان کنت: اے محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اگاں اے وعدہ کہ ماگوں کافراں کتگ کہ اگاں آ نافرمانی سرا مہربوت اَنت گڑا آیانی سرا عذاب کاینت، اگاں ایشیءَ ما تئی زندگیءَ آیانی سرا بیاریں، ما اِشی سرا قادریں کہ چہ آئی تئی چم سرد ترّاَنت، بلے اگاں ما ہنّوں ایشانی سرا عذاب دیم مہ دئیں ءُتئی وفاتءَ رند دیم بہ دئیں پداہوں پریشان بوگ نہ لوٹیت پرچہ کہ آیانی واترّگ مئے نیمگءَ اِنت، ءُآچہ مئے گرفتءَ ہچ پیما دَن ءُدربوت نہ کنت.

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ رَّسُوْلٌ ۚ فَاِذَا جَآءَ رَسُوْلُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. ءُہریک اُمّتیءَ یک رسولے ہستنت، نوں وہدیکہ کاینت آہانی رسول، آیانی میانءَ گوں انصافءَ فیصلہ کنگ بیت ءُآیانی حق جَنگ نہ بیت[۱].

وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۴۸﴾

۴۸. ءُآگوشنت کہ کدین اِنت اے وعدہ اگاں شما راست گوشوک اِت.

قُلْ لَّآ اَمْلِكُ لِنَفْسِيْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ ۭ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ ۭ اِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿۴۹﴾

۴۹. بگوش کہ منءَ دسترس نیست پہ وتی جندءِ تاوان دیگءَ ءُنہ نَپ دیگءَ بلے ہرچیکہ اللہ بلوٹیت[۲]، ءُہریک اُمّتءِ واستا داشتگیں وہدے ہست، نوں وہدیکہ بئیت آیانی داشتگیں وہد گڑا آنہ ساہتکے پشتءَ کِنز اِت کنند ءُنہ کہ دیمءَ.

---

(۱) بزاں درایں امت اللہ پاکءِ دیمءَ وتی وتی رسولانی ءُعملانی گوما پیش کنگ بنت، ءُہر پیغمبر وتی امتءِ سرا گواہ بیت، ءُہمایانی دیما آیانی امتءِ فیصلہ کنگ بیت گوں انصافءَ. (تفسیر ابن کثیر) ایشی دومی معنی اے بیان کنگ بوتگ کہ ما ہر امتءِ تہا رسول دیم دیان کتگ. ءُوہدیکہ رسولاں وتی تبلیغءِ حق زبر سر جم کتگ گڑا آئی امتانی تہا انصافءِ گوما فیصلہ کنگ بوتگ آاے وڑا ہرکسءَ کہ ایمان آوَرتگ آچہ عذابءَ رستگار کنگ بوتگ، ءُہمائی کہ ایمان نیاوَرتگ حجتءِ جہ گیربوگءَ رند گڑا آعذابانی تہا گرفتار بوتگ. نوں اے ظلمءِ نہ بیت پرچہ کہ اللہ پاکءَ رسول دیم داتگ اَنت، ءُآیاں حجت جہ گیرکتگ. وہدیکہ آیاں انگتءَ ایمان نیاوَرتگ گڑا اللہ پاکءَ آعذابانی تہا گپتگ اَنت. ظلم ہما وہدا بوتگ اَت کہ اللہ پاکءَ آیانی سرا رسول دیم مہ داتیں، ءُچہ حجتءِ جہ گیربوگءَ پیش بے گناہ ءُبے جرمءَ آیاں عذاب بداتیں. (فتح القدیر للشوکانی).

(۲) کافر ءُمشرکاں ہمے گوشت ہما عذابءِ کہ تو مارا وعدہ داتگ آکدی کئیت، ءُاگاں تو راست گوشگءَئے گڑا عذاباں پرچہ نیارگءَئے؟ گڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: من وتی جندءِ نپ ءُنقصءِ مالک نیاں گڑا دگراں من چہ پیم نپ ءُنقص دات کناں؟ اے درائیں چیزانی مالک اللہ پاک وت اِنت، آوتی لوٹ ءُحکمتءِ رہبندءَ کسیءِ نپ ءُنقصءِ واستا وت فیصلہ کنت، پدا ہم اللہ پاکءَ ہریک امتءِ واستا یک وہدے داشتگ کہ تا ں آوہدا آئرا مہلت دنت بلے آوہد ہنچوکہ بہ رسیت ہما ساہتءَ آئی فیصلہ بیت. دلگوش! ادا اے ہبرءِ سرا جوان غور ءُفکر کنگ لوئیت وہدیکہ نبیانی ءُدرائیں بزرگانی امام نپ ءُنقصءِ مالک نہ اِنت گڑا ایدگہ بزرگانی بِستار چی اِنت؟ کئے اِنت کہ مشکل کشائی ءُحاجت روائی کت بکنت بیدءِ اللہ پاک؟ الّمءَ بیدءِ آئی دگہ کس کت نہ کنت. اے کارانی واستا ایدگرانی توار جنگ جائز نہ اِنت بلکیں شرکے. اللہ وت مسلماناں ہدایت بدنت.

قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُهٗ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُوْنَ ﴿۵۰﴾

۵۰. بگوْش که شما بگوْش اِت که اگاں شمئے سرا شپءَ یا روچءَ بئیت آئی عذاب گڑاکجام چیز اِنت که په آئی اِشتاپ اِنت گنهکاراں.(۱).

اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهٖ ؕ آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿۵۱﴾

۵۱. ایا (عذاب) بکپیت (شمئے سرا) گڑا شما آئی سرا یقین کن اِت، نوکی شما ایمان آوْرت(۲)؟ شما وَپیسرا په آئی آیگءَ اِشتاپ کتگ اَت.

ثُمَّ قِيْلَ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ذُوْقُوْا عَذَابَ الْخُلْدِ ۚ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُوْنَ ﴿۵۲﴾

۵۲. پدا گوْشگ بیت ظالماں که بچش اِت دائمی عذابءَ شما مُزّ دیگ نه بئیت ابیدءِ هما کاراں که شما کتگ اَنت.

وَيَسْتَنْۢبِـُٔوْنَكَ اَحَقٌّ هُوَ ؕ قُلْ اِيْ وَرَبِّيْٓ اِنَّهٗ لَحَقٌّ ؕ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿۵۳﴾

۵۳. ءُآچه تو جست کننت ایا اے حقّ اِنت؟(۳) بگوْش که هو منءَ وتی پروردگارءِ سوگنداِنت که اے حقّ اِنت ءُشما آئیءَ عاجز ءُنزور کت نه کن اِت.

وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهٖ ؕ

۵۴. ءُاگاں هر یک جانیءَ که ظلم کتگ اَت آئی واستا ببوتیں هرچیکه زمینءَ هست گڈءَ الّمءَ آئی وتی بدَلءَ دات اَنت(۴) ءُآچیر

(۱) بزاں عذاب یک سکّیں ناپسندیده ایں چیزے که چه آئی مردمءِ طبیعت انکار کنت، ءُمردمءِ دل نفرت کنت، گڑا اے مشرک آئی تها چے گندگءَاَنت که آیاں په عذابءَچو اشتاپ اِنت؟ بزاں آیانی شومیءَ حدکنگ.

(۲) عذابانی آیگءَ رند ایمانءِ آرگ هچ فائده نه د نت بلکیں چه آئی آیگءَ پیش توبه ءُواتر کنگ لوٹیت.

(۳) بزاں آترا جست کننت که ایا قیامتءِ برجاه دارگ، ءُچه قبراں چست بوگءُزندگ بوگ راستیں هبرَاَنت؟ توسوگند بور که هَؤ، ایشانی تها هچ شک نیست.

(۴) بزاں قیامتءِ روچءَ اگاں آیاں دنیاءِ پُرے برابرءَ خزانه دیگ ببوتیں گڑا چه عذاباں رکّگءِ واستا آایشانی دیگءَ حاضر بوت اَنت، بلے اودا آیانی گوْرا هچ چیز نه بیت، ءُآهچ پیما چه عذابءَ وتءَ رکّینت نه کنت. ایشی سرجمیں بیانءِ واستا بچار سورت آل عمران ۱۹۱ و سورت الرعد ۱۸ حاشیهانی تها.

وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ ۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿۵۴﴾

دینت وتی پشومانیءَ وہدیکہ عذابءَ گِند اَنت ءُآہانی میانءَ فیصلہ کنگ بیت گوں اِنصافءَ ءُآیانی سرا ظلم کنگ نہ بیت.

اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ اَلَآ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. ءُآگاہ بہ بئیت بیشک اللّٰہءِ اَنت ہرچیکہ آزمانانیءُزمینءِ تہا ہست، آگاہ بہ بئیت بیشک کہ اللّٰہءِ وعدہ حقّ اِنت بلے آہانی گیشتریں نزان اَنت.

هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۵۶﴾

۵۶. ہما زندگ کنت ءُکشیت ءُہمائی نیمگءَ شما واترّینگ بئیت.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاۗءَتْكُمْ مَّوْعِظَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَشِفَاۗءٌ لِّمَا فِي الصُّدُوْرِ ۙ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. اے مردماں! بیشک کہ آتکگ شمئے گوْرا پنت ءُنصیحتے[1] چہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ ءُشفا دیوکے شمئے دلانی (نادراہیانی)[2]، ءُرہشونی کنوک ءُرحمتے مومنانی واستا[3].

قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهٖ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوْا ۭ

۵۸. بگوْش کہ چہ اللّٰہءِ مہربانیءَ ءُآئی رحمتءَ، بایداِنت کہ آپہ ہمیشی وشدل بہ بنت[4]،

---

(۱) اے قرآن یک مزنیں نصیحتے کہ چہ ایشی زورگءَ مردم چہ ہر خرابی ءُسلّیں کارءَ رستگاربیت، ءُدنیا ءُآخرت ہر دوئیں جہاناں کامیاب ءُکامران بیت.

(۲) بزاں آدلاں چہ کفر ءُشرکءِ پلیتیاں پاک ءُصاف کنت، ءُآئی اے نادراہیءَ ہلاس کنت، ءُدلاں چہ عقیدہءِ توحیدءَ روژنا کنت، ءُآئی بابتءَ درائیں شک ءُشبہاں چہ دلاں پہک صاف کنت، ءُآیاں پہک گارکنت ءُشودیت.

(۳) اے قرآنءِ تہا چونائیءَ وَدرائیں انسانانی واستا رہشونی ءُرہبری ہست بلے چوکہ چہ ایشی رہشونیءِ زوروک مومن ءُخدا ترسیں مردم اَنت، پمیشا ادا مومن خاص کنگ بوتگ اَنت.

(۴) بزاں بائدِانت کہ قرآنءِ پیمیں یک مزنیں نعمتیءِ رسگءَ مومن گلْ ءُشادان بہ بنت، گلْ بوگءِ معنی ہمیش اِنت کہ چہ اے پیمیں نعمتءِ بوگءَ آپہر بکنند، ءُآئی احکام ءُرہبنداں وتی زندگی تہا کاربند اَنت، ءُسرجمیں جہانءِ مردماں چہ اے مزنیں ءُبے دروریں نعمتءَ سرید بکنند ءُآئی سربلندیءِ واستا وتی شہمیں کوشستءَ بکنند. ہشکءَ آئی چُکّگ ءُڈولداریں الماریانی تہا کنگ بس نہ اِنت پرچہ کہ آئی =

هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ﴿۵۸﴾

اے جوانتر اَنت چه هما چیزاں که آہش مچّ کنند[۱].

قُلْ اَرَءَيْتُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِّنْ رِّزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِّنْهُ حَرَامًا وَّحَلٰلًا قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُوْنَ ﴿۵۹﴾

۵۹. بگوْش شما بگوْش اِت که آ روزئی ے که اللّٰهءَ په شما نازل کتگ گڑا شما لهتے چه آیاں حرام کت ءُلهتے حلال، بگوْش که ایا اللّٰهءَ شمار ا حکم کتگ یا شما اللّٰهءِ سرا دروگ بند اِت[۲].

وَمَا ظَنُّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿۶۰﴾

۶۰. ءُآمردم که اللّٰهءِ سرا دروگ بند اَنت آیانی گمان چی اِنت قیامتءِ باروا[۳]، بیشک که اللّٰه مهربان اِنت مردمانی سرا بلے آہانی گیشتر شکر نه گرانت.

وَمَا تَكُوْنُ فِيْ شَاْنٍ وَّمَا تَتْلُوْا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَّلَا تَعْمَلُوْنَ مِنْ عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُوْدًا اِذْ

۶۱. ءُهر حالتءَ که شما به بئیت ءُهرحالتءَ که شماچه قرآنءَ بوان اِتءُهرچیکه شما کارکن اِت ما حاضریں شمئے سرا وهدیکه

= آیگءِ اصل مقصد آئی رهبندانی زورگ اِنت، ءُآئی سرا وتی زندگءِ گوْازینگ اِنت. اپسوس که گیشتریں مسلماناں اے مزن شانیں نعمتءِ قدر نه کتگ بلکیں چه ایشی وانگ ءُزانگءَ زبهراَنت. الله پاک آیاں اے مزن شانیں نعمتءِ قدر کنگ ءُایشی سرا عمل کنگءِ توفیقءَ بدنت. آمین.

(۱) بزاں اے قرآنءِ تعلیم دیگ ءُایشی رهبندانی زورگ، چه مال ءُدولتءِ مُج کنگ ءُآیانی گوما سر ءُچیربوگءَ جوانتر اِنت.

(۲) اے آیتءِ تها هما حرام کتگیں جناورانی نیمگءَ اشاره اِنت که آکافراں وتی سرا وت حرام کتگ اِتنت، حقیقتءَ الله پاکءَ په آیاں آحلال کتگ اِتنت. ایشانی بابتءَ سورة المائدةءِ آیت ۱۰۳ تهاءُ سورة الأنعامءِ ۱۳۸ءُ ۱۳۹ تها چارگ به بیت.

(۳) بزاں الله پاکءِ نامءَ دروغ بندوکانی گمان قیامتءِ بابتءَ چی اِنت، که آیانی گوما چونیں سلوک کنگ بیت؟ ایشی تها یک قسمءِ سریدی یے هست که اے پیمیں مردم که هنچیں چیزاں الله پاکءِ نامءَ کنند که آئی نه گوْشتگ اَنت آهژار به بنت که قیامتءِ روچ په آیاں سک گران بیت. نوں بائد اِنت که اهلِ علم هژار به بنت ءُبے سرجمیں پتّ ءُلوٹ کنگءَ هنچو فتوا مه دینت. اگاں یک چیزیءِ بابتءَ آیاں سرجمیں زانت نه بوت آ همیشی بگوْش اَنت که (لا أعلم) من نه زاناں، پرچه که اے یک مزنین ءُگرانیں مسئله ے. (وهوسنة الأئمة والسلف رحمهم الله أجمعين) ءُهمیش اِنت رهبند مئے گوْستگیں امام ءُعالمانی.

تُفِيْضُوْنَ فِيْهِ ؕ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَّبِّكَ مِنْ مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ وَلَاۤ اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَاۤ اَكْبَرَ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ﴿۶۱﴾

شما دَز گٹّ بِئیت آئی تہا، ءُچیر بوت نہ کنت چہ تـئی پـرورد گارءَ ذرّہءِ برابرءَ (چیزے) نہ زمینءِ تہا ءُنہ آزمانءَ ءُنہ چہ ایشی کستریں چیزے ءُنہ چہ آئی مستریں چیزے بلے درھا روژنا ئیں کتابءِ تہا یَنت.

اَلَاۤ اِنَّ اَوْلِيَآءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿۶۲﴾

۶۲. گوش بدار اِت بیشـک ہما کہ آ اللّٰہءِ دوسـت اَنت نہ آیاں تُرس ہست ءُنہ کہ آگمیگ بنت[1].

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ﴿۶۳﴾

۶۳. آہماینـت کـہ ایمـان اِش آؤرتـگ ءُپرہـیز گاربوتگ اَنت[2].

لَهُمُ الْبُشْرٰى فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ ؕ لَا تَبْدِيْلَ لِكَلِمٰتِ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿۶۴﴾

۶۴. ہمایانی واسـتا مژدہ اِنت مـاں دنیاءِ زندگیءَ ءُآخـرتءَ[3]، اللّٰہءِ ہـبر بدل نـہ بنت، ہمیش اِنت مزنیں کامیابی.

---

(۱) ترسـگءِ تعلق گوں مستقبل بزاں آؤکیں زمانگءَ اِنت. ءُ(حزن) بزاں پریشان بوگءِ تعلق گوں گوستگیں زمانگءَ اِنت. مراد ہمیش اِنت کہ چوکہ ایشـاں وتی زندگی اللّٰہ پاکءِ ترس ءُفرمانبرداریءِ تہا گوازینتگ پمیشا قیامتءِ ترسـناکیانی ایشـاں انچو ترس نہ بیت کہ ایدگراں بیت، وتی ایمان ءُتقویءِ سببءَ آاللّٰہ پاکءِ مہربانی ءُرحمتانی امید وار بنت، ءُگوں اللّٰہ پاکءَ جوانیں گمان دارانت. ہمے پیما اگاں دنیاءِ تہا آیانی واہگے سرجم نہ بوتگ، ءُآیانی لوٹتگیں چیزے آیاں نہ رستگ گڑا آچہ ایشی پریشانی ظاہر نہ کنت پرچہ کـہ آزان اَنت کہ اے درھا اللّٰہ پاکءِ قضا ءُتقدیر اِنت. آاللّٰہءِ تقدیرءِ سرا راضی بنت کہ اللّٰہءِ فیصلہ کہ آئی پہ یک مومنےءَ کتگ آئی تہا الّمءَ خیر ءُحکمت ہست. ءُآچہ خیر ءُجوانیءَ بے بہر نہ اِنت.

(۲) چہ اے آیتءَ زانگ بیت ہر آمومن کـہ وتءَ چہ شرک ءُبدعتاں، ءُچہ اللّٰہ پاکءِ نافرمانیءَ دور داریت آاللّٰہ پاکءِ دوست ءُولی اِنت. پہ ولی بوگءَ اے شرط نہ اِنت کہ چہ آئی کرامت ظاہر بہ بیت بلکیں شرط تقوی ءُپرہیز گاری اِنت. مروچی ایں مردم ولی بوگءِ واستا کرامتءَ شرط زان اَنت، ءُپدا آئی ثبوتءِ واستا ہنچیں وت گڑیں ءُدروگیں قصہ کاراَنت کہ آقرآن ءُحدیثءِ گیشّـتگیں اصول ءُنصوصانی خلاف اَنت، بلکـیں اے چیز حقیقتءَ ولی بوگءِ مخالفیں چیز اَنت پرچہ کہ ولی بوگءِ واسـتا چہ شرک ءُبدعاتاں پاک بوگ ءُدور بوگ الّمی اِنت. ءُہمے قصہ، ءُدروگیں کرامت کہ ولیانی نامایںت اے چہ شرک ءُبدعتاں پُرَانت. افسوس کہ مرچی ایں لہتے جاہل ہما مردماں ولی لیک اَنت کہ آگنوک اَنت، ءُآیاں وتی جندءِ سُد نیست، ءُچہ شریعتءَ پہک بے خبراَنت، اے ولی نہ اَنت بلکیں بے سُدّ ءُگنوک اَنت.

(۳) دنیـاءِ تہا چہ مژدہءَ مـراد ہما وشیّ اِنت کہ مومن آئرا گندیت، ءُماریـت. ءُہمے پیما یک مژدہءِ ہمااِنت کہ فرشـتہ آئءَ آئی روحءِ قبض کنگءِ وبدا دنت کہ تئی جاگہ وشّ اِنت. اے ہردوکیں تفسـیر چہ قرآن ءُصحیح حدیثاں ثابت اَنت.

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا ؕ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۶۵﴾

۶۵. ءُترا پریشان مکنت آیانی ہبر، بیشک کہ واجہی درہا اللہءِ اِنت ہما اِنت جوانیں اِشکنوک ءُمزنیں زانوک.

اَلَاۤ اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِی الْاَرْضِ ؕ وَمَا یَتَّبِعُ الَّذِیْنَ یَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ شُرَكَآءَ ؕ اِنْ یَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا یَخْرُصُوْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. زبر بزان اِت اللہءِ واستا یَنت ہر چیکہ ماں آزمانان ءُزمینءِ تہا ہست، ءُکئی رندگیریءَ کنگءَ اَنت ہما کہ ابید چہ اللہءَ دگہ شریداراں تواربردیگءَ اَنت، آ تہنا گمانءِ رند گیریءَ کنگءَ اَنت ءُاندازہ جن اَنت ءُبس.(۱).

هُوَ الَّذِیْ جَعَلَ لَكُمُ الَّیْلَ لِتَسْكُنُوْا فِیْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یَّسْمَعُوْنَ ﴿۶۷﴾

۶۷. آہما ذات اِنت کہ جوڑئے کتگ پہ شما شپ کہ شما آئی تہا آرام بکن اِت ءُروچ پہ گِندگءَ، بیشک کہ ایشی تہا مَزنیں عبرتی چیز ہست پہ ہما قومءِ واستیا کہ گوش دار اَنت.

قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ ؕ هُوَ الْغَنِیُّ ؕ لَهٗ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ ؕ اِنْ عِنْدَكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ بِهٰذَا ؕ اَتَقُوْلُوْنَ عَلَی اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۶۸﴾

۶۸. ءُآیاں گوشت کہ اللہءَ پہ وتا چُک زُرتگ، آپاک اِنت چہ ایشی ہما اِنت بے حاجت(۲) ہمائی واستاینت ہرچیکہ ماں آزمانانی تہا ہست ءُزمینءِ تہا، شمئے گوْرا پہ ایشی ہچ دلیل نیست. ایا شما اللہءِ سرا ہمائی گوْش اِت کہ شما نزان اِت.

---

(۱) بزاں اللہ پاکءِ گوما دگراں شریدار کنگءِ واستا ہچ پیمیں دلیل نیست بلکیں آئی بنیاد گمان ءُاندازہءِ سرا اِنت. اگاں انسان گوں صحیح ءُسلامتیں عقل ءُفکرءَ غور بکنت ءُبچاریت گڑا آئی سرا اے چیز پدّر بیت کہ اللہ پاکءَ ہچ شریدار نیست. وہدیکہ زمین ءُآزمانانی جوڑ کنگءِ تہا آئرا ہچ شریک نیست گڑا عبادت ءُبندگیءِ تہا پرچہ آئیءَ شریدار بوت کنت.

(۲) آکہ کسیّ محتاج نہ اِنت گڑا آئرا چُکّءِ ہوں ہچ حاجت نیست. چوکہ چُک پیریءِ لٹّ ءُعصا اِنت، ءُاللہ پاکءَ کمکءِ حاجت نیست گڑا آچُکّءَ چون کنت؟.

قُلْ اِنَّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُوْنَ ﴿۶۹﴾

۶۹. بگوْش بیشک ہما مردم کہ اللّٰہءِ سرا دروگ بند اَنت آ کامیاب نہ بنت.

مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيْقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيْدَ بِمَا كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ ﴿۷۰﴾

۷۰. (اے کمکیءِ) فائدہ اَنت ماں دنیاءِ زندگی تہا پدا مئے نیمگءَ اِنت آیانی واترجاہ پدا ما چاشینیں آہانءَ سکّیں عذاب پہ ہمے سَوَبءَ کہ آہاں کفر کتگ.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوْحٍ ۘ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَّقَامِيْ وَتَذْكِيْرِيْ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُوْٓا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوْٓا اِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُوْنِ ﴿۷۱﴾

۷۱. ءُبوان آیانی دیمءَ نوح (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءِ اَحوالاں وہدیکہ آئی گوْشت وتی راجءَ کہ اے منی راج اگاں شمئے سرا منی اوشتگ ءُنصیحت کنگ گوں اللّٰہءِ آیاتاں، گران کپتءَ گڑامن اللّٰہءِ سرا توکل کتگ نوں شما درھا وتی کاراں یک جاہ بکن اِت ءُوتی شریداراں ہم[1]، پدا ہچ پیمیں شبہءِ پہ شما شمئے کارانی تہا پشت مہ کپیت[2] پدا دیمءَ گوں من بدئیت ءُمنءَ وہد مدئیت.

فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِّنْ اَجْرٍ ۭ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ ۙ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿۷۲﴾

۷۲. نوں اگاں شما دیم تاب دات اَنت گڑا من نہ لوٹاں چہ شما مُزے، منی مزّ اللّٰہءِ سرا اِنت، ءُمن حکم دَیگ بوتگاں ایکہ من چہ مسلماناں بباں.

فَكَذَّبُوْهُ فَنَجَّيْنٰهُ وَمَنْ مَّعَهٗ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنٰهُمْ خَلٰۗىِٕفَ وَاَغْرَقْنَا الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا

۷۳. نوں آہاں نوح (عَلَيْهِ السَّلَامُءَ)دروگ بند کت گڑا ما آئیا رکّینت ءُآئی ہمراہ (ہم،) کہ بوجیگءَ گونت اَنت[3] ءُما آپُشْپَد جوڑ کت

(۱) بزاں ہما کہ شما اللّٰہ پاکءِ شریدار جوڑ کتگ اَنت گڑا چہ آیاں ہوں کمک بزورِ اِت اگاں شمئے گمانءَ آشمئے کمکءَ کت کنت؟.

(۲) ﴿غُمَّةً﴾ بزاں منی خلافءَ شمئے مکرءُ ہنر پہک ظاہر ءُپدر بہ بیت. آئی تہا ہچ پیمیں نقصءُ کمی بےمہ بیت.

(۳) نوح عَلَيْهِ السَّلَامُءِ قومءِ تباہ بوگءِ قصہ سورة المومنونءِ آیت ۲۴ تا ۳۰، ءُسورة الأعرافءِ آیت ۵۹ تا ۶۴ تہا سرجمءَ ہست اِنت.

بِاٰيٰتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿۷۳﴾

اَنت[۱]، ءُما بُڈ دات اَنت ہما مردم کہ مئے آیات اِش د روگ بند کت اَنت، نوں بچار کہ چہ پیم بوت آسر تُرسینتگینانی.

۷۴. پدا ما دیم داتگ چہ آیاں رندءَ دگہ بازیں رسولے پہ آیانی قومءِ نیمگءَ گڈءَ آتک اَنت آیانی گوْرا گوں روژنائیں دلیلاں گژاآ ایمان آروک نہ بوت اَنت پہ ہمے سوبءَ کہ آہش ساریءَ دروگ بند کتگ اِتنت[۲]، ہمے پیما ما مُہر جنیں زیادتی کنوکانی دلانی سرا[۳].

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهٖ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآءُوْهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا بِهٖ مِنْ قَبْلُ ؕ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰى قُلُوْبِ الْمُعْتَدِيْنَ ﴿۷۴﴾

۷۵. پدا چہ آیاں رند ما موسی ءُہارو ن گوں وتی نشانیاں دیم دات اَنت فرعون ءُآئی سردارانی نیمگءَ گڑا آیاں وتا مزن لیک اِت ءُتکبرش کرت ءُ آ گنہگاریں قوم اِتنت.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُّوْسٰى وَهٰرُوْنَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ بِاٰيٰتِنَا فَاسْتَكْبَرُوْا وَكَانُوْا قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿۷۵﴾

۷۶. نوں وہدیکہ آیانی گوْرا حق آتک ءُسر بوت چہ مئے نیمگءَ، گوْشت اِش کہ اے ظاہریں سحر ءُجادوئے.[۴].

فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوْٓا اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۷۶﴾

---

(۱) بزاں نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قومءِ تباہ بوگءَ رند ہما پشت کپتگیں مسلمان ما آیانی پُشْہَد کت اَنت. پدا انسانانی آؤکیں نسل چہ ہمیشاں، ءُگیشترچہ نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ سئےایں چُکّاں روانءُ آیان اِنت پمیشا نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ دومی آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ گوْشگ بیت.

(۲) اے امتاں رسولانی دعوتءِ سرا پمیشا ایمان نیاؤرت کہ وہدے بنداتءَ اے رسول آیانی گوْرا آتک اَنت آیاں ہنچو بے غور ءُفکرءَ آدروغ بند کت اَنت، ہمے دروگ بند کنگ آیانی ایمان نیارگءِ سبب بوت، ءُآیانی ءُایمانءِ میانءَ یک بندے جوڑ بوت.

(۳) بزاں ہنچوکہ گوْستگیں قومانی دلانی سرا آیانی کفر ءُدروغ بند کنگءِ سببءَ مُہر جنگ بوت، ہمے پیما آؤکیں زمانگءَ ہوں ہرکس کہ اللہ پاکءِ آیاتاں دروغ بند بکنت، ءُکفر ءُنافرمانیءِ سرا وتءَ بہ داریت گڑا آئی دلءِ سرا ہوں مہر جنگ بیت، پدا آئرا ایمان آرگ ہجبر نصیبءَ نہ بیت.

(۴) کافرانی عادت دائمءَ ہمے بوتگ کہ آیاں پیغمبرانی معجزہ ءُدلیلانی رد کنگءِ واستا شبہمیں جواب نہ =

قَالَ مُوْسٰٓى اَتَقُوْلُوْنَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَكُمْ ۭ اَسِحْرٌ هٰذَا ۭ وَلَا يُفْلِحُ السّٰحِرُوْنَ ۷۷

۷۷. گوشت موسیٰ (عَلَیْہِ السَّلَامُ) ایا تچکیں ہبر وہدیکہ شمئے گوْرءَ آتک ءُسر بوت شما گوْش اِت کہ سحر ءُجادویے بیشک کہ کامیاب نہ بنت جادو گر.

قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا وَتَكُوْنَ لَكُمَا الْكِبْرِيَآءُ فِي الْاَرْضِ ۭ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِيْنَ ۷۸

۷۸. گوشت اِ ش ایا تو پمیشا مئے گوْرءَ آتکگءِ کہ بیرہ بدئے مارا چہ ہما راہءَ کہ ما وتی پت ءُپیرک آئی سرءَ دیستگ اَنت[1] ءُملکءِ تہا سرداری ءُمزنی پہ شما دوئیناں بہ بیت؟[2] ءُما شمئے سرا ایمان نیاریں.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُوْنِيْ بِكُلِّ سٰحِرٍ عَلِيْمٍ ۷۹

۷۹. ءُگوْشت فرعونءَ کہ درْبیں زانتکاریں سحر گراں منی دربارءَ بیار اِت.

فَلَمَّا جَاۗءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُّوْسٰٓى اَلْقُوْا مَآ اَنْتُمْ مُّلْقُوْنَ ۸۰

۸۰. نوں وہدیکہ سحر گر آتک اَنت، موسیٰ (عَلَیْہِ السَّلَامُ) گوْشت آیاں، چگل بدئیت ہرچیکہ شمارءَ چگل دیگی اِنت.

= بوتگ، گڑا آیانی آخری گپ ہمے بوتگ کہ آیاں پیغمبر جادوگر ءُآیانی دلیل ءُمعجزہ جادوگوْشتگ اَنت داں کہ مردماں بہ ریپین اَنت، ءُپہ ایمان آرگءَ میْل اَنت.

(۱) چہ ادا زانگ بیت کہ گیشتریں مردم حقءَ پمیشا ویل کننت، ءُآئی زورگءِ واستا آمادہ نہ بنت کہ آآیانی پت ءُپیرکانی رسم ءُرواجان ءُربہنداں گوں ہور نہ بنت. پمیشکا زانگ بیت کہ اے جاہلیں ءُگمراہیں مردمانی ربہنداِنت، صحیح ءُسلامتیں مردمانی ربہند ہمیش اِنت کہ آمدام حقءِ زورگءِ واستا آمادہ بنت، ءُپہ آئی زورگءَہچ چکّ ءُپدنہ بنت، ءُآتقلیدءِ بدلءَ تحقیق ءُغور ءُفکرءَ گچین کنند.

(۲) آہاں مردمانی توجہ دورکنگءِ ہاترا ہمے راہ زرت، ءُمردمانی تہا ہمے ہبر اِش شنگ کت کہ ایشانی دعوتءِ بنیاد ءُراز ہمیش اِنت کہ اے لوٹنت شمئے مستر بہ بنت، ءُشما آیانی غلام ءُرندا کپوک بہ بئیت، ایشش پمیشا کت تاکہ مردم چہ آیانی دعوتءَ رنگ مہ زورانت، ءُچہ آیاں نفرت بکنند، حقیقتءَ آیانی مقصد توحیدءِ شنگ کنگ، ءُمردماں یکتا ءُبے شریکیں اللہءِ نیمگءَ دلگوش کنگ بوتہ، ءُانساناں انسانیتءِ درس دیگ بوتگ کہ آچہ کفر ءُشرکءِ پلیتیاں درائنت، ءُاللہ پاکءِ دیم داتگیں شریعتءَ گچین بکنند. انسان انسانانی غلامی ءُبندگءَ ویل بکنند ءُاللہ پاکءِ بندگی ءُغلامیءَ گچین بکنند کہ ایوکءَ ہما اے ہبرءَ کرزیت کہ آئی غلامی ءُبندگی کنگ بہ بیت.

فَلَمَّآ اَلْقَوْا قَالَ مُوْسٰى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُهٗ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِيْنَ ۝۸۱

۸۱. نـوں وہدیکـہ دور اِش دات اَنـت، موسیٰ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوْشـت اے درهـا کـہ شـما آوْرتـگ اَنت اے وا سـحراَنت، بیشـک کہ ایشـاں اللہ الّـمءَ بـے کارکنت، بیشـک اللہ سلامت نہ کنت فساد کنوکانی کاراں[۱].

وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُوْنَ ۝۸۲

۸۲. ءُاللہ زورآور کنـت حقّءَ پہ وتی ہبراں توری گنہگاراں وش مہ بیت[۲].

فَمَآ اٰمَنَ لِمُوْسٰٓى اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّنْ قَوْمِهٖ عَلٰي خَوْفٍ مِّنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهِمْ اَنْ يَّفْتِنَهُمْ ۭ وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْاَرْضِ ۚ وَاِنَّهٗ لَمِنَ الْمُسْرِفِيْنَ ۝۸۳

۸۳. گڑا ایمان نیاؤرت موسیٰ (عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ) سرا بیدءِ چہ آئی قومءِ چیزے نوجواناں[۳] چہ فرعونءِ تـرسءَ ءُآئی سردارانی تـرسءَ کـہ آآہـاں مصیبـتءِ تہا دوْرمدینت، ءُبیشـک فرعون مزنیں سر کشّی اَت وتی ملکءِ تہا ءُبیشک آ چہ حَدّا ہوں ہما دیم سر گوْزان اَت.

---

(۱) موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قصہ سـورۃ الشعراءِ آیت ۱۰ تا ۶۷، ءُسورۃ طہ آیت ۹ تا ۹۸، ءُسورۃ القصص آیت ۱ تا ۴۶ تہا سرجمیءَ بیان اِنت، ہمودا چارگ بہ بیت. فائدہ: زانگ لوٹیت کہ موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قصہ قرآن پاکءِ تہا چہ درستیں نبیاں گیشتر بیان کنگ بوتگ.

(۲) چـہ کلماتاں ہما دلیل ءُبرہان مرادَاَنت کہ اللہ پاکءَ وتی قرآنءِ تہا نازل کتگ اَنت، ءُہما معجزہ مراد اَنت کہ اللہ پاکءَ چہ وتی پیغمبرانی دستءَ ظاہر کنائینتگ اَنت، ءُہمے پیما چہ کلماتءَ اللہ پاکءِ زورءُطاقت ہم مراد اِنت. (أحسن البیان).

(۳) ادا(قَوْمِهٖ)تہءِ(ہ)ضمیر کجا واترکنت؟ ایشی بابتءَ مفسریناں اختلاف کتگ، لہتینءِ گوْشگ ہمیش اِنت کہ مراد مـوسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِقوم اِنت کہ چہ آئی جندءِ قومءَ آئی سرا ایمـان آروک لہتے جوان بوتگ اَنت. ہمےہـبر امام ابن جریرءَ گچین کتگ. بلے امام ابن کثیر ہمے ہبر گچین کتگ کہ چہ ایشی مراد فرعونءِ قوم اِنت، بزاں چہ فرعونءِ ترسءَ آئی قومءِ باز کمک مردمءَ موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ سرا ایمان آوْرت. آگوْشـنت کہ چہ ایشی مراد موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قوم ہچ پیما بوت نہ کنت پرچہ کہ بنی اسرائیل وَ ہمے ودارءَ بوتگ کہ پیغمبرے بئیت، ءُآیاں چہ فرعونءِ ظلمءَ رسـتگار بکنـت، ءُآیاں چہ فرعونءِ غلامیءَ در بکنت، گڑا آچوں آئی سرا ایمان نیاراَنت. واللہ أعلم بالصواب (تفسـیر ابن کثـیر). فائدہ: ادا چہ ﴿ذُرِّيَّةٌ﴾ الفاظاں زانگ بیت کہ گیشـتر پیریں مردم وتی پت ءُپیرکی مذہبءِ ویل کنگءِ واسـتا آمادہ نہ بنت، ءُآمردم کہ ایمان کاراَنت آیانی گیشتریں نوجوان اَنت، ءُچہ تجربہءَ ہمے گندگءَ کئیت.

وَقَالَ مُوْسٰى يٰقَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّسْلِمِيْنَ ﴿۸۴﴾

۸۴. ءُگوشت موسیٰ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اے منی راج اگاں شما اللهءِ سرا ایمان آوُرتگ گڑا ایوکءَ ہمائی سرا توکل بکن اِت اگاں شما فرمانبردار اِت[1].

فَقَالُوْا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۸۵﴾

۸۵. گڑا گوشت آیاں که ما اللهءِ سراتوکل کتگ، اے مئے پروردگار مارا ظالمیں قومءِ واستا چکاسے مکن.

وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۸۶﴾

۸۶. ءُمارا پہ وتی مہربانیءَ رستگار بکن چہ کافریں قومءَ.

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰى وَاَخِيْهِ اَنْ تَبَوَّاٰ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوْتًا وَّاجْعَلُوْا بُيُوْتَكُمْ قِبْلَةً وَّاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ ۭ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۸۷﴾

۸۷. ءُما وحی کت موسیٰ ءُآئی براتءِ نیمگءَ ایکہ بنندارین اِت وتی قومءَ مصرءِ تہءِ لوگاں ءُوتی لوگاں جوڑ بکن اِت نماز جاہ ءُقبلہءِ دیم ءُنمازءَ برجاہ بدار اِت[2] ءُمژدہ بدئے ایمان آروکاں.

وَقَالَ مُوْسٰى رَبَّنَآ اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ

۸۸. ءُموسی (عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوشت اے مئے پروردگار بیشک کہ تو فرعونءَ ءُآئی

---

(۱) بنی اسرائیل چہ فرعونءِ نیمگءَ ہما ذلتءِ کہ آماچ اِتنت موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ آیگءَ رندہوں آئی تہا کمی نیاتک پمیشا آسک بازیریشان بوت اَنت، ہما کدّءَ کہ موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ گوشت اِش کہ اے موسی ہنچوکہ چہ تئی آیگءَ پیش ما فرعون ءُآئی قومءِ نیمگءَ تکلیف ءُمصیبتانی تہا بوتگیں تئی آیگءَ رند ہوں مئے حالت ہمیش اِنت، گڑا موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ گوشت کہ منءَ امید اِنت کہ اللہ پاک زوت شمئے دژمناں نیستءُنابود کنت. (سورت الأعراف آیت ۱۲۹) ایشی ہمبراہیءَ موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَاے ہوں گوشت کہ شمئے سرا الّمی اِنت کہ شما چہ اللہ پاکءَ کمک بہ لوٹ اِت، ءُصبر بکن اِت (سورت الأعراف آیت ۱۲۸) اداہوں موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَآحکم دات اَنت کہ اگاں شما مومن اِت گڑا اللہ پاکءِ سرا توکل بکن اِت.

(۲) چوکہ بنی اسرائیلی مومناں چہ فرعونءِ ظلم ءُزیادتیاں ترس اِت کہ اگاں ما ڈنءَ درائین ءُوتی عبادت خانہاں(بزاں کنیسہاں) بروایں گڑا ما فرعونءِ ظلمءُزیادتیانی شکار بئیں گڑا اللہ پاکءَ اجازت دات اَنت کہ وتی لوگاں مسیت جوڑ بکن اِت، ءُآیانی دیمءَ وتی قبلہ (بزاں بیت المقدسءِ) نیمگءَ بکن اِت، ءُہمایانی تہا نماز بکن اِت تاکہ شمارا ڈنّءَ درایگءِ ہچ حاجت مہ بیت (تفسیر ابن کثیر).

وَمَلَاَهٗ زِيْنَةً وَّاَمْوَالًا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۙ رَبَّنَا لِيُضِلُّوْا عَنْ سَبِيْلِكَ ۚ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰٓى اَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوْا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ۝

سرداراں ماں اے دنیاءِ زندگیءِ تہا ڈولداری ءُمال ءُدولـت داتگ، اے مئے پروردگار کہ مردمـاں چہ تئی راہءَ بٹگلـین اَنت اے مئے پـروردگار تباہ بکن آیـانی مـالاں[1] ءُآہانی دلاں سـکّ بکن نوں ایمـان میاراَنت داں ہما وہدا کہ بگنداَنت تورینوکیں عذابءَ[2].

قَالَ قَدْ اُجِيْبَتْ دَّعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيْمَا وَلَا تَتَّبِعٰٓنِّ سَبِيْلَ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝

۸۹. اللّٰہءَ (فرمـان کت) بیشـک کہ شـمئے دعا قبـول کنگ بوتـگ[3] نوں شـما دوئـیں وتا بدارات (ایمـانءِ سرا) ءُرند گیریءَ مکن اِت نزانتکارانی راہءِ.

وَجٰوَزْنَا بِبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ الْبَحْرَ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ

۹۰. ءُما دیمـا کت ءُگوْازینت بـنی اسرائیل چہ دریاءَ[4]نـوں فرعـون ءُآئی لشـکر پـہ ظلـم

(۱) وہدیکہ موسی عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ دیست کہ فرعون ءُآئی قومءِ سرا پنت ءُنصیحت کار کنگءَ نہ اِنت، ءُاے پیمیں بلاہیں معجزیانی گندگءَ رند ہوں اے ہماینت گڑا موسی عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ آیانی سرا بددعائی کت.

(۲) بزاں اگاں ایمان بیاراَنت گڑا عذابانی گندگءَ رند ایمان بیار اَنت دانکہ آہانی ایمان آرگءِ تہا پہ آیاں ہچ فائدہ مہ بیت. ادا ذہنءِ تہا اے ہبر ءُوسواس جاہ مجنت کہ پیغمبر وَہدایتءِ واستا دعا لوٹنت نہ کہ بربادیءِ بـدعائیءَ دینت، پرچہ کہ دعوت ءُتبلیغ کنگءَ رند، ءُحجتءِ جہ گیر بوگءَ رند پیغمبر ہمیشی گنداَنت کہ اے قومءِ تہا نوں ہچ خیر نیسـت، ءُاے ہدایتءِ ہچ وڑا نہ اَنت بلکیں ایشـانی زندگ بوگ پہ آؤکیں نسلءَ گمراہیءِ سبب بوت کنت گڑا پیغمبر پہ آقومءَ تباہی ءُبربادیءِ بددعاءَ کنت، ءُنوں بیدءِ بد دعائیءِ کنـگءَ آدگہ راہ نہ گندیت. ہمے پیما نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ وہدیکہ وتی قومءَ نُہ صد ءُپنجہ سـال تبلیغ کت، انگتءَ قومءَ ایمان نیاؤرت گڑا نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ پہ آقومءَ بددعائی کت کہ ﴿رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ دَيَّارًا * اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوْا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوْٓا اِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا﴾ اے پروردگار زمینءِ سرا پہ کافراں ہچ لوگ پشت مہ گیج، پمیشا کہ اگاں تو اے اِشت اَنت گڑا اے تئی بندیاں گمراہ کنت، ءُایشانی چُک کہ پیداگ بنت درہا کافر ءُفاجر بنت. [سورۃ نوح: ۲۶ تا ۲۷].

(۳) بزاں شـمئے دعا قبول کنگ بوتگ، آئی آیگءَ توری دیر بہ بیت بلے شـما اشتا پ مکن اِت بلکیں وتی دعوتءِ کارءَ داں آیانی تباہ بوگءَ دیمءَ بران بئیت.

(۴) بنی اسرائیلءِ چہ دریاءَ گوْزگ، ءُفرعونءِ گوں وت ءُلشـکرءَ تباہ بوگءِ قصہ سورۃالشعراءِ آیت ۵۲ تا ۶۶، ءُسورۃ الدخان آیت ۲۳ تا ۲۹ ءُسورۃ البقرۃ آیت ۵۰ تہا سر جمءَ بیان اِنت، کہ اللہ پاکءَ بنی اسرائیلءِ واستا چہ دریاءِ تہا ہشکیں راہے جوڑ کت کہ آچہ ہمودا گوْست اَنت.

وَجُنُوْدُهٗ بَغْيًا وَّعَدْوًا ؕ حَتّٰۤى اِذَاۤ اَدْرَكَهُ الْغَرَقُ ۙ قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهٗ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا الَّذِيْۤ اٰمَنَتْ بِهٖ بَنُوْۤا اِسْرَآءِيْلَ وَاَنَا مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ۝۹۰

ءُزیادہی واستا آیانی رندا کپت اَنت تا ہما وہدا کہ بُڈ گران بوت آ(فرعون)، (نوں) گوْشت ئے کہ من ایمان آوْرتگ کہ نیست دگہ معبود ءِ برحق ءُمشکل کشا بیدءِ ہما ذاتءَ کہ آئی سرا بنی اسرائیلءَ ایمان آوْرتگ ءُہستاں من چہ فرمانبرداراں.

آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِيْنَ ۝۹۱

۹۱. (جواب آتک) نوں تو ایمان کارئے! ءُتو پیسرا نافرمانے بوتگ ئے ءُچہ فساد کنوکاں بوتگ ئے.(۱).

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيْكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُوْنَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً ؕ وَاِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ النَّاسِ عَنْ اٰيٰتِنَا لَغٰفِلُوْنَ ۝۹۲

۹۲. نوں مروچی ما رستگار کنیں تئی بدنءُ (جونءَ) تاکہ تو چہ وتءَ رند آوْکانی واستا عبرتءِ (سامانے) بہ بئے(۲)، ءُبیشک بازیں مردمے چہ مئے نشانیاں غافل ءُبے سُدّاَنت.

وَلَقَدْ بَوَّاْنَا بَنِيْۤ اِسْرَآءِيْلَ مُبَوَّاَ صِدْقٍ وَّرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ ۚ فَمَا اخْتَلَفُوْا حَتّٰى

۹۳. ءُبیشک ما جاگہ دات یعقوب (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءِ اولاداں پہ نندگءَ وشّین ءُجوانتریں جاگہ ءُما آہاں پاکیں روزی دات گڑا آیاں جیڑہ نہ کت داں ہما وہدا کہ آیانی گوْرا علم

(۱) وہدیکہ فرعون بڈ گرگی بوت گڑا گوْشت ئے کہ من ایمان آوْرتگ، بلے اللہ پاکءَ فرمائینت نوکی تو ایمان کارئے؟ نوں تئی ایمان آرگ ہچ فائدہ نہ دنت.
فائدہ: زانگ لوئیت کہ ابن عربی صوفی فتوحات المکیہءِ تہاگوْشیت کہ فرعون مسلمان بوتگ، ءُاللہ پاکءَ آئی ایمان قبول کتگ، بلے اے آیت اے ہبرءِ ردّءَ کنت، ءُہمے نیمگءَ رہشونی کنت کہ اللہ پاکءَ آئیءِ ایمان آرگ قبول نہ کت، ءُاے پیمیں حدیث ءُآیت سک باز اَنت کہ آہمے نیمگءَ رہشونی کنت کہ اللہ پاکءَ آئی ایمان آرگ رد کت، ءُآئی جاگہ پہ بن دوزءِ آس اِنت. (بحارروح المعانی تاکدیم ۱۸۸ ج ۱۱ دار إحیاءُ التراث الإسلامیءِ شنگ کنگیں).

(۲) فرعون کہ بُڈ گپت گڑا بازیں مردمءَ آئی مرگءِ بابتءَ شک کت، گڑا اللہ پاکءَ دریایا حکم دات کہ آئی جونءَ دربکن، گزادریاءَ آئی جون ڈنّءَ در کت، ءُدرائیں مردماں آچار اِت (تفسیر ابن کثیر)، یک جونے کہ مصرءِ عجائب خانہءِ تہا ہست اِنت آئی بابتءَ مشہوراِنت کہ آفرعونءِ جون اِنت. واللہ أعلم بالصواب

جَآءَهُمُ الْعِلْمُ ۙ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِيْ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿۹۳﴾

آتک ءُسربوت[۱]، بیشک کہ تئی پروردگار آہانی میانءَ فیصلہ کنت قیامتءِ روچءَ ہما چیزانی بابتءَ کہ جیڑہ اِش کتگ آہانی تہا.

فَاِنْ كُنْتَ فِيْ شَكٍّ مِّمَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ فَسْـَٔلِ الَّذِيْنَ يَقْرَءُوْنَ الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَقَدْ جَآءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ ﴿۹۴﴾

۹۴. نوں اگاں تو شکّءِ تہائے چہ ہما چیزاں کہ ما تئی نیمگءَ دیم داتگ اَنت گڑا جُست بکن ہما مردماں کہ چہ تئیگءَ پیسری کتاباں وان اَنت[۲]، بیشک تئی گورا حق آتکگ چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ نوں تو ہجبرمبو چہ شک کنوکاں.

وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَتَكُوْنَ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿۹۵﴾

۹۵. ءُہجبر مبو چہ ہمایاں کہ درْوگ بندِاش کتگ اَنت اللّٰہءِ آیت گڑا تو چہ تاوان باراں بئے.

---

(۱) بزاں اللہ پاکءِ شکر گرگ وتی جاگہءَ. ایشاں وت ماں وتءَ جیڑہءِ بندات کت، اے جیڑہ چہ جہالت ءُبے زانتیءَ نہ اَت بلکیں چہ علمءِ آیگءَ رند اَنت. ایشی معنی ہمیش اِنت کہ آیاں جیڑہ پہ ضد ءُحسد ءُتکبرءِ بنیادءَ کت. حدیثءِ تہا کئیت کہ یہودی بفتاد ءُیک راہءَ بوت اَنت، ءُنصاری بفتاد ءُدوراہءَ بوت اَنت، ءُاے امت (بزاں محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِامتءِ) ہفتاد ءُسئے راہءَ بیت. آدگہ درہا دوزہءَ رونت، بس یک ٹولی ےبہشتءَ رؤت. جست کنگ بوت کہ آ(ٹولی) کجام اِنت؟ واجہءَ جواب دات آہمااِنت کہ منی ءُمنی صحابیانی راہ ءُرہبندءَ زوریت، ءُہمائی سرا رؤت (سنن الترمذی کتاب الإیمان باب افتراق هذه الأمّة، وحسّنه الترمذی فی صحیح الترمذی). ظاہرنت کہ صحابیانی تہا تقلیدءِ شخصی نہ بوتگ، ءُاے سکّیں خطرناکیں راہے. چہ تقلیدءِ شخصیءِ سببءَ بازیں مردمیءَ چہ رسولءِ راہءَ نگل وارتگ. نسأل اللّٰہ العافیة.

(۲) اے خطاب یا وَدراہیں انساناں بوگءَ اِنت، یا نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سوبءَ امتءَ ہمے تعلیم دیگ بوگءَ اِنت، پرچہ کہ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وحیءِ بابتءَ ہچ شک ءُشبہہ بوت نہ کنت. چہ ہمایاں کہ کتاب وان اَنت جست کنگءِ معنی ہمیش اِنت کہ قرآنءِ بابتءَ چہ آئی پیسری ایں آزمانی کتابانی زانوک ءُوانوکاں جست کنگ بہ بیت پرچہ کہ آیانی تہا ایشی نشانی، ءُگڈی پیغمبرءِ صفت بیان اَنت. بچار سورة الأعراف، آیت ۱۵۷ حاشیہ تہا. فائدہ! توری اے خطاب پہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بہ بیت، پداہوں ادا اشکال پیداگ نہ بیت پرچہ کہ ادا شرط ہمیش اِنت کہ اگاں توشکءِ تہائے گڑاجست بکن. نوں اےالّم نہ اِنت کہ مشروط بزاں جتگیں شرط واقع بہ بیت بلکیں آئی امکان ہم نیست اِنت پرچہ کہ شرط نے کہ مشروطءِ واقع بوگءِ سرا دلالت کنت، ءُنے کہ آئی بوگءِ امکانءِسرا. (أحكام أهل الذمة للإمام ابن القيم تاكديم۱۲).

اِنَّ الَّذِيْنَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۹۶﴾

۹۶. بیشک ہما مردماں کہ تئی پروردگارءِ حکم آیانی سرا جاہ گیر بوتگ آ ایمان نیاراَنت.

وَلَوْ جَآءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ﴿۹۷﴾

۹۷. تـوری آیـانی گـوْرا درْہـیں نشـانی بیاینت، داں ہمـا وہـدا کـہ بگنـد اَنـت دردناکیں عذابءَ.(۱).

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَآ اِيْمَانُهَآ اِلَّا قَوْمَ يُوْنُسَ ؕ لَمَّآ اٰمَنُوْا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِيْنٍ ﴿۹۸﴾

۹۸. نوں پـرچیءَ نہ بوت چشـیں میتگے کہ آئی ایمان بیاؤرتیں ءُآئی ایمان آرگءَ آئیءَ فائدہ بداتیں بیدءِ چـہ یونس (عَلَيْهِ السَّلَامُ) راجءَ(۲)، وہدیکـہ آیـاں ایمـان آؤرت مـا دور کت ءُبُـرت چہ آیاں رُسـوائیءِ عذاب چـہ دنیاءِ زندگیءَ ءُما آہانءَ نپ دات تا یک مُدّتیءَ(۳).

(۱) اے ہما مردم اَنت کہ کفرءُشرکءُنافرمانیءِ تہا ہنچوگرفتار اَنت کہ آیاں ہچ پیمیں پنت ءُنصیحت اثر نہ کنت، ءُہچ پیمیں دلیل ءُمعجزہ آیانی کارءَ نئیت پرچہ کہ چہ بازین ءُگنجیں گناہانی کنگءَ آیانی سلامتیں فطرت کہ آئی تہا حقءِ قبول کنگءِ صلاحیت مان بوتگ نوں آکورءُہلاس بوتگ، نوں آ ایمان آرگءِ واستا آمادہ نہ بنت داں ہما وہدءَ کہ اللہ پاکءِ عذاباں وتی سرا مہ گندانَت، بلے آوہدءِ ایمان آرگ فائدہ نہ دنت. اللہ پاک فرمائینیت: ﴿ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا ﴾ آیـانی ایمان آرگءَ آیاں فائدہ نہ دات وہدیکہ آیاں مئے عذاب دیست اَنت. [سورة المؤمن: ۸۵].

(۲) بزاں آقوم کہ عذابانی آیگ ءُگندگءِ وہدا آیانی ایمان آیانی کارءَ آتک، آ ایوکءَ یونس عَلَيْهِ السَّلَامُ قوم اَت. آئی قصـــہ ہمیش اِنت کہ وہدے یونس عَلَيْهِ السَّلَامُ چہ وتی قومءِ ایمان آرگءَ نا امید بوت گڑا وتی قومءِ تہا جار ئےجت کہ پلاں پلاں روچءَ شمئے سرا عذاب کئیت، ءُوت چہ اودا دراتک ءُدگہ نیمگءِ شت. وہدیکہ عذاب چو جمبرانی پیما آیانی سرونءَ سربوت گڑا آقومءِ مردین ءُجنین ءُچک ءُدلوت درہا یک پتّےءِ تہا مچ بـــوت اَنت، ءُاللہ پاکءِ دربارءَ فریاد ءُزاری کنـــان بوت اَنت. اللہ پاکءَ آیانی توبہ قبول کت، ءُعذاب چہ آیانی سرا دور کت. یونس عَلَيْهِ السَّلَامُ کجا شت؟ ایشی بابتءَ سرجمیں بیانءَ ہچار سورة الصافات آیت ۱۳۹ تا ۱۴۸ حاشیہءِ تہا.

(۳) لہتـــے مفسریناں چہ ادا ہمـــے دلیل زرتگ چوکہ اللہ پاکءَ چہ آیانی سرا دنیـــاءِ عذابءِ دور کنگ بیان کتگ، نوں زانگ نہ بیت کہ آیاں آخرتءَ عذاب رســـیت یا نہ؟ بلے اے ہبر نزرور اِنت، ءُلہتےءِ گوْشـــگءِ پیما اگاں آداں موتءِ وہدا ایمانءِ سرا بوتگ اَنت گڑا چہ آخرتءِ عذابءَ رکّ اَنت، اگاں نہ گڑاآ عذابانی حقدار بنت. امام ابن کثیر گوشیت: اللہءَ آ مؤمن گوشتگ اَنت، ءُظاہر اِنت کہ ایمان چہ آخرتءِ عذاباں ہوں رستگار کنت. قرآنءِ ظاہر ہوں ہمے نیمگءَ رہشونی کنت. (تفسیر ابن کثیر) واللہ أعلم بالصواب.

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِي الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيْعًا ؕ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿۹۹﴾

۹۹. ءُاگاں تئی پروردگارءَ (پہ زور) بلوٹتیں گڑا زمینءِ تہءِ درْستاں ایمان آوْرت،[۱] ایا نوں تو مردماں لاچار کن ئے کہ آ ایمان بیارانت[۲].

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِيْنَ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿۱۰۰﴾

۱۰۰. ءُہچ نفس ءُجان ایمان آوْرت نہ کنت بید چہ اللہءِ حکمءَ[۳]، ءُ(اللہ) دوردنت پلیتیءَ (بزاں کفرءَ) ہما کسانی سرا کہ آنہ فہم اَنت[۴].

قُلِ انْظُرُوْا مَاذَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَمَا تُغْنِي الْاٰيٰتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۰۱﴾

۱۰۱. بگوْش کہ (پہ غور ءُفکر) بچارات چے چے ہست ماں آزمانانی ءُزمینءِ تہا ءُہچ کارا نیاینت نشانی ءُترسینوکیں (پیغمبر) ہما مردماں کہ آ ایمان نیارانت.

فَهَلْ يَنْتَظِرُوْنَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ قُلْ فَانْتَظِرُوْا اِنِّيْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ﴿۱۰۲﴾

۱۰۲. نوں آوداراینت ہما پیمیں روچانی کہ ساری اِینانی سرا گوْستگ اَنت، بگوْش کہ

---

(۱) بلے اللہءَ اے پیم نہ کت کہ درستاں پہ زور ایمان آرگ بہ پرمائیت، بلکیں آیان ئے گچینی دات کہ ہرکس وتی وڑا کجام راہءَ کہ لوٹیت آئی گچین بکنت. فرمان اِنت ﴿ فَمَنْ شَآءَ فَلْيُؤْمِنْ وَّمَنْ شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ﴾ ہرکس لوٹیت ایمان بیاریت، ءُہرکس لوٹیت انکار بکنت، بزاں کافربہ بیت. [سورۃ الکہف: ۲۹] چہ ایشی لوٹ ہمیش اَت کہ انساناں بچکّاسیت کہ باریں کئے وتی لوٹءَ اللہءِ راضی کنگءِ واستا کاربندیت، ءُکئے وتی واہشانی دمبءَ کپیت، ءُاللہءِ نافرمان بیت.

(۲) چوکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ واہشت ہمیش اَت کہ درائیں مردم ایمان بیارانت. اللہ پاکءَ آئیءَ تسلا ءُدل بڈی دات کہ تو پریشان مہ بو کہ اے ایمان نیارانت، نہ کہ تو درستاں راہءِ راستءِسرا آوْرت کن ئے ءُنے کہ ترا ایشی جست بیت، تئی کار مردمانی دعوت دیگ اِنت، ایمان آرگ ءُنیارگ مردمانی وتی کار اِنت، ایشرا اللہءِ واستءَ بِل.

(۳) اداچہ زانگ بیت داں اللہ پاکءِ لوٹ مہ بیت، ءُآئی توفیق گوں مہ بیت کس ہدایتءِ سرا آتک نہ کنت، بائدِانت کہ مردم چہ ہمائی ہدایت ءُتوفیق بہ لوٹیت. آلوٹوکءَ المّیءَ ہدایت دنت.

(۴) چہ گندگیءَ مرادعذاب یا کفر اِنت. بزاں ہما مردم کہ اللہ پاکءِ آیاتانی سرا غور ءُفکر نہ کنند آ کفرءِ تہاگرفتار بنت، ءُہمے پیما عذابانی حقدار بنت.

وادار کن اِت من ہم گوں شما وادارایاں[۱].

ثُمَّ نُنَجِّیْ رُسُلَنَا وَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا كَذٰلِكَ ۚ حَقًّا عَلَیْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۱۰۳﴾

۱۰۳. پدامـا نگهـداریءَ کنـیں وتی پیغمـبرانی ءُہمایـانی کہ ایمـان اِش آؤرتـگ ہمے پیما مئے سرا فرض اِنت کہ ما رستگار بکنیں مومناں.

قُلْ یٰۤاَیُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِیْ شَكٍّ مِّنْ دِیْنِیْ فَلَاۤ اَعْبُدُ الَّذِیْنَ تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِیْ یَتَوَفّٰىكُمْ ۖۗ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. بگـوْش اے مردماں اگاں شـما شـکّءِ تہا اِت چہ منی دینءَ گڑا من عبادتءَ نہ کناں آیـانی کہ شـما بیـدءِ اللّٰہءَ آیـانی عبادتءَ کـن اِت بلے من ہما اللّٰہءِ عبادتءَ کناں کہ آشمئے روحاں قبض کنت ءُمن حکم دیـگ بوتگاں ایکـہ چہ ایمـان آروکاں بہ باں[۲].

وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّیْنِ حَنِیْفًا ۚ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِیْنَ ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. ءُایکـہ وتی دیمءَ راسـت بکـن دینءِ سرا گوں اخلاصءَ ءُہجبر مبو چہ مشرکاں.

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا یَنْفَعُكَ وَلَا یَضُرُّكَ ۚ فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذًا مِّنَ الظّٰلِمِیْنَ ﴿۱۰۶﴾

۱۰۶. ءُمـہ لوٹ بیدءِ اللّٰہءَ چـہ ہنچیناں کہ آترا نہ نـپ دات کننت ءُنہ تـاوان دات کننت نوں اگاں تو (شرک) کت گڑا تو چہ ظالمءُ نااِنصافاں بئے[۳].

---

(۱) بزاں اے پیمیں مردم کہ ایشـاں ہچ پیمیں دلیل ءُترس کار نہ کنت، ءُایمان نیارَنت، اے زاناں ہمے چیزءِ وادارینت کہ آیانی گوما ہوں ہما رہبند کار بندگ بہ بیت کہ گوں پیسری ایں امّتاں کاربندگ بوتگ. بزاں آنیسـت ءُنابود کنگ بہ بنت، ءُآیانی مومن رستگار کنگ بہ بنت، اگاں ہر ہمیش اِنت گڑا آیاں بگوْش کہ شر، ودار کن اِت، من ہوں وادارایاں.

(۲) اے آیتءِ تہا اللّٰہ پاکءِ آخری نبی محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَحکم بوگءَانت کہ توچہ مشرکانءُآیانی رہبنداں بیزاری ظاہـر بکن، ءُایشی پدّر بکن کہ منی رہبند ءُمشرکانی رہبند چـہ یکءَ دگرءَ پہکءَ پہک دورا دورا ینت.

(۳) بـزاں اللّٰہ پاکءَ یلہ کنگ ءُہنچیناں توار بردیگ کہ آ نہ کسـےءَ نپ دات کننت نے کہ نقصے، اے یک مزنیں ظلمے. ظلم گوْشـنت (**وضع الشیءِ فی غیر محلـہ**) بزاں یک چیزےءَ چہ آئی جندءِ جاگہءَ دور کنگ =

وَاِنْ يَّمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهٗۤ اِلَّا هُوَ ۚ وَاِنْ يُّرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهٖ ؕ يُصِيْبُ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ؕ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۱۰۷﴾

۱۰۷. ءُاگاں اللہ ترا چیزے تکلیف برسینیت گڑا کس آئرا دور کت نہ کنت بیدءِ اللہءَ اگاں پہ تو نیکیءِ بواہیت گڑا کس واترّینت نہ کنت آئی مہربانیءَ، آ وتی مہربانیءَ رسینیت پہ وتی بندیاں ہر کسءَ کہ بلوٹیت، ءُہما اِنت مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربان.

قُلْ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكُمْ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ؕ وَمَاۤ اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيْلٍ ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. بگوْش کہ اے مردماں بیشک شمئے گوْرا حق چہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ آتکگ نوں ہرکسءَ کہ راہءِ راست زُرت گڑا آہدایتءِ سرا کئیت پہ وتی جندءِ فائدہءِ واستا، ءُہرکس کہ گمراہ بوت بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ آگمراہ بیت پہ وتی جندءِ تاوان دیگءَ[1]، ءُمن شمئے سرا نگہبانی کنوک نیاں.[2]

وَاتَّبِعْ مَا يُوْحٰۤى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿۱۰۹﴾

۱۰۹. ءُرند گیریءَ بکن ہما چیزءِ کہ تئی نیمگءَوحی کنگ بوتگ ءُصبر بکن داں ہما وہدا کہ اللہ وتی فیصلہءَ بکنت ءُآجوانیں فیصلہ کنوکے.

= ءُدگرےءَ اودا آرگ ظلم گوْشگ بیت. چوکہ عبادت کنگ اللہءِ حقّ اِنت پمیشا دگرا اے جاہءِ دیگ اے ظلمے، بلکیں مستریں ظلم ہمیش اِنت ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ﴾ بیشک کہ شرک یک مزنیں ظلمے. [سورۃ لقمان: ۱۳].

(۱) بزاں اگاں یکے ہدایتءِ راہءَ بزوریت گڑا آئی فائدہ ہمائی جندءَ رسیت. چہ آئی اللہ پاکءِ بادشاہی تہاگیشی نئیت، ءُہمے پیما کسے کہ گمراہیءِ راہءَ بزوریت گڑا آئیءِ تاوان ہمائی جندءَ رسیت، اللہ پاکءِ بادشاہی تہا چہ آئی بچ کمی نئیت. نوں بائداِنت کہ مردم وتی جندءِ دژمن وت مہ بیت، ءُوتءَ وت تاوان مہ دنت بلکیں وتی فائدہءُخیرءَ بچاریت ءُہما راہءَ گچین بکنت کہ آئی تہا پہ ہمائی جندءَخیرہست. الّمءَ ہر عاقلءُسمجدار ہمے راہءُرہبندءَ گچین کنت.

(۲) بزاں منی ذمہ داری ایوکءَ تبلیغ کنگ، ءُایمان نیاروکانی ترسینگ اِنت. اے منی ذمہ داری نہ اِنت کہ من شمارا درستاں پہ ہدایتءِ زورگءَ لاچار بکناں.

سُوْرَةُ هُوْدٍ — سورة هود[۱]

سوره هود ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ.
یک صد ءُبیست ءُسے آیات ءُدہ رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

الٓرٰ كِتٰبٌ اُحْكِمَتْ اٰيٰتُهٗ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَّدُنْ حَكِيْمٍ خَبِيْرٍ ۙ

۱. الـر: اے قرآن یک ہنچیں کتابے کہ محکم کنگ بوتگ اَنت ایشی آیات[۲] پدا زبر گیشینگ بوتگ اَنت[۳]، چہ ہما ذاتءِ نیمگءَ کہ آزبریں خیر کار ءُحکمتانی واجہ ءُسکّین زانوکے.

اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ اِنَّنِيْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ وَّبَشِيْرٌ ۙ

۲. ایکہ عبادتءَ مکن اِت بیدءِ اللهءِ. من(محمد) پہ شماچہ اللهءِ نیمگءَ ترسینوک ءُمژدہ دیوکیاں.

وَّاَنِ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَّتَاعًا

۳. ءُایکہ شما وتی گناہانی معافیءَ چہ وتی پروردگارءَ بلوٹ اِت پدا ہمائی نیمگءَ

(۱) اے سورۃءِ ہود چہ ہما سورتان اِنت کہ آئی تہا پیغمبرانی درُوغ بند کنوکانی آسر بیان اِنت کہ آچہ وڑءَ نیست ءُنابود بوت اَنت، ءُپمیشاحدیثءِ تہا کئیت کہ ابوبکر صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ چہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ جست کت کہ پرچہ تو پیر گندگءَ کائے؟ گزا وجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ منءَ اے سورتاں بزاں سورۃ ہود، ءُسورۃ واقعہ، والمرسلات ءُعم یتسآءَلون، ءُاِذا الشمس کُوِّرت ہمیشاں پیر کت. (الترمذی کتاب التفسیر سورۃ الواقعۃ)

(۲) بزاں اے لفظ ءُآیانی رد ءُبند، ءُمعناءِ اعتبارءَ ہنچومحکم اِنت کہ ایشی ترکیب ءُمعنیءِ تہا ہچ پیمیں کمی نیست.

(۳) بزاں ایشی تہا احکام، ءُپنت، ءُقصہ، ءُعقیدہ، ایمان ہنچیں سرجمیں وڑےءَ بیان کنگ بوتگ اَنت کہ پیسری اِیں کتابانی تہا اے پیمیں سرجمیں بیان گندگ نہ بیت.

حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّ يُؤْتِ كُلَّ ذِيْ فَضْلٍ فَضْلَهٗ ؕ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيْرٍ ۝

واتربئیت آشمارا سامان دنت (زندگیء) جوانیں سامان[1]. تا یک نام بستگیں وہدےءَ، ءُہرگیشیں کار کنوکءَ گیشیں ثواب دنت، ءُاگاں شما دیم تاب دات گڑا من شمئے بابتءَ ترساں چہ مزنیں روچءِ عذابءَ[2].

اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝

۴. ءُشمئے درْستینانی واترّگ اللّٰہءِ نیمگءَ اِنت ءُآہر چیزءِ سرا قادر اِنت.

اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُوْنَ صُدُوْرَهُمْ لِيَسْتَخْفُوْا مِنْهُ ؕ اَلَا حِيْنَ يَسْتَغْشُوْنَ ثِيَابَهُمْ ۙ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ۚ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝

۵. دلگوش بئیت آتاب دینت وتی سینگاں تا کہ (وتءَ) چیر بدینت چہ آئی (بزاں چہ اللّٰہءَ) دلگوش بئیت وہدیکہ مانپوش اَنت وتی پُچّاں آ(اللّٰہ) زانت ہرچیکہ آچیر دینت ءُہرچیکہ ظاہر کنت[3]، بیشک کہ آزبر زانت دلءِ ہبراں.

(۱) عام طورءَ اللّٰہ پاکءَ قرآنءِ تہا دنیاءِ زندگیء سامان ریپینگی سامان گوْشتگ اَنت، بلے ادا اللّٰہ پاکءَ دنیاءِ زندگیء سامان گوں حسن ءُڈولداریءَ تعبیر کتگ اَنت، زانگ بیت ہما کہ تہنا دنیاءِ زندگیء رندا کپیت ءُآخرتءَ پہک بیہال کنت ءُچہ آئی بے سُد بیت پہ آئی اے دنیاءِ زندگی یک ریپینگے پرچہ کہ آئی آسر خراب اِنت، ءُہما کہ آدینءَ ہم زوریت ءُچہ دنیاءِ زندگیء ساماناں اللّٰہءِ ءُآئی رسولءِ گوْشگءِ ربندءَ فائدہ زوریت پہ آئی اے ڈولداریءِ سامان اَنت، ءُنقص نہ اَنت.

(۲) چہ مزنیں روچءَ قیامتءِ روچ مرادِانت.

(۳) ایشی معنی ءُتفسیرءِ تہا اختلاف ہست، لہتے گوْشیت کہ منافق ءُلہتے مشرکاں ہمے خیال کت کہ وہدے ما پردیاں لونجاں کنیں، ءُوتی دروازگاں بند کنیں، ءُوتی پوشاکاں پوشیں، بزاں اے پیما چیرکائیءَ ماوہدیکہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دشمنیءَ کنیں، ءُآئی خلافءَ مکر ءُہنر سازیں گڑاچہ مئے اے چیزاں کس سرپد نہ بیت گڑا اللّٰہ پاکءَ ہمے آیت نازل کت کہ اللّٰہ چہ شمئے درْہیں کاراں سرپدِانت ہرحالتءَ کہ شما بہ بئیت. صحیح بخاریءِ تہا چہ عبداللّٰہ بن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ایشی شان نزول اے پیما بیان اِنت کہ اے آیت ہما مسلمانانی بابتءَ نازل بوت اَنت کہ آیاں چہ زیادہیں حیا ءُلجّءَ بیت الخلاءِ تہا وتی حاجتءِ پورہ کنگءِ وہدا، ءُجنینانی گوما ہم بستری کنگءِ وہدا پہک جاندر ءُبے لباس بوگ دوست نہ بوت، ءُآیاں لجّ بوت کہ اللّٰہ پاک مارا گندگءَ اِنت گڑا اے وہداں آیاں پہ وتی شرمگاہءِ چیردیگءِ ہاترا وتی سینگ اِش دوتل کت اَنت، گڑا اللّٰہ پاکءَ ہمے آیت نازل کت کہ شپءِ تہاریانی وہدا وہدیکہ آوتی بسترانی تہا وتءَ پوشاکانی تہا مان پوش اَنت آوہدا ہم اللّٰہ پاک آیانءَ گندگءَ اِنت، ءُآیانی چیرین ءُظاہریناں زانت (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ ھود) مطلب ہمیش اِنت کہ شرم ءُحیا وتی جاگہءَ بازجواں اِنت بلے آئی تہا اے پیم =

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ۚ كُلٌّ فِي كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ۝٦

۶. ءُنیست ہچ پیمیں گردوکے ماں زمینءِ سرا بلے ایکہ اللہءِ سرا اِنت آیانی روزی دیگ[۱] ءُآزانت آئی قرار گرگءِ جاہءَ ءُآئی واتربوگءِ جاہءَ[۲]، اے درْہا روژنائے کتابءِ تہاینت.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَّكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۗ وَلَئِنْ قُلْتَ إِنَّكُمْ مَّبْعُوثُونَ مِنْ

۷. ءُآہما ذات اِنت کہ ہمائی جوڑ کتگ اَنت (ہفتیں) آزمان ءُزمین شش روچءِ تہا ءُآئی عرش آپءِ سرا بوتہ[۳] تا کہ آشمارا بچکّاسیت کہ چہ شما آکئے اِنت کہ جوانتریں کار کنت[۴] ءُاگاں تو بگوْش ئے کہ شما مرگءَ

= چہ حدّءَ سر گوْزگ جوان نہ اِنت، پرچہ کہ ہما ذاتءِ ہاترا کہ آاے پیم کنتت چہ آئی وَہچ پیم چیر بوت نہ کنتت گڑا انچو وتءَ سیاہ دل کنگءِ فائدہ چے اِنت؟ (الجامع لأحكام القرآن للقرطبي).

(۱) بزاں دنیاءِ تہا ہر پیمیں مخلوقے کہ ہست آدرْستانی رودینوک ءُذمہ دار ءُروزی رسان اللہ پاک اِنت آتوری ہر پیمیں مخلوقے بہ بیت، یا ہرکجا بہ بیت.

(۲) مستقرّ ومستودعءِ معنیءِ تہا باز اختلاف ہست، لہتے نزّیکءَ چہ مستقرّءَ منتہاءِ سیربزاں زمینءِ سرا ہرکجا کہ آگردیت ءُپدا ہمودءَ اوشتیت ہماجاگہ مرادانت، ءُچہ مستودعءَ مراد ہماجاگہ اِنت کہ آئرا مردم وتی نندگءِ جاگہ جوڑ کنت. ءُلہتے نزّیکءَ چہ مستقرّءَ مراد ہما جاگہ اَنت کہ اودا انسان یا حیوان جاہ مانند بنت، ءُچہ مستودعءَ مراد ہما جاگہ اِنت کہ مردم چہ مرگءَ رند ہمودا کَل کنگ بیت، بلے صحیح سندءَ مستدرکءِ حاکمءِ تہا چہ عبداللہ بن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ چہ مستقرّءَ مراد ماتءِ رحم اِنت، ءُچہ مستودعءَ مراد ہما جاگہ اِنت کہ انسان ہمودا دفن بیت (مستدرك للحاكم كتاب التفسير تفسير سورة هود وصححه الإمام الذهبي في التلخيص).

(۳) ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ چہ آزمانانی ءُزمینءِ جوڑ کنگءَ پنجہ ہزار سال پیسر اللہ پاکءَ درْہیں مخلوقءِ تقدیر نبشتہ کتگ، ءُآوبدا آئی عرش آپءِ سرا بوتگ (صحيح مسلم كتاب القدر باب حجاج آدم وموسى عَلَيْهِمَا السَّلَام).

(۴) بزاں زمین ءُآزمانانی جوڑ کنگءِ تہا بلاہیں حکمت ءُمقصد ہست، ءُآئی ہچ کار چہ مقصد ءُحکمتءَ ڈن نہ اِنت. اے آیتءِ سرجمیں بیانءِ واستا سورۃ الملکءِ آیت ۲، ءُسورت الدخانءِ آیت ۳۸ ءُ۳۹، ءُسورت الأنبیاءِ آیت ۱۶ ءُ۱۷ چارگ بہ بیت. فائدہ! ادا اللہ پاکءَ اے نہ گوْشت کہ باریں کئے گیشتر عمل کنت بلکیں گوْشتے کہ باریں کئے جوانتریں عمل کنت، نوں زانگ بیت کہ ہشکءَ عملءِ بازی کارءَ نئیت بلکیں عملءِ جوان بوگ الّمی اِنت، بزاں آئی تہا تہنا اللہءِ رضاءِ لوٹ بہ بیت ءُآعمل سنتءِ رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رہبندا بہ بیت، اگاں نہ آعمل ستر زیادہ بہ بنت بلے اللہءِ نزّیکءَ آہچ بساتے نہ داراَنت ءُبیکاراَنت. واللہ أعلم.

بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُوْلَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝۷

رند (چہ قبراں) چست کنگ بِئیت گڑا الّمءَ کافر گوْشنت کہ اے وا ظاہریں سحرے.

وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَّعْدُوْدَةٍ لَّيَقُوْلُنَّ مَا يَحْبِسُهٗ ۭ اَلَا يَوْمَ يَاْتِيْهِمْ لَيْسَ مَصْرُوْفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝۸

۸. ءُاگاں ما بکنزینیں چہ آیاں عذابءَ داں یک حساب کتگیں مدّتیءَ گڑا ضرور (کافر) گوْشنت کہ آعذاب کجام چیزا داشتگ، ہُژّاربئیت ہما روچءَ کہ آیانی گوْرا عذاب کئیت گڑا آ بیرہ دیگ نہ بیت چہ آیاں ءُپتائیت آہاں ہما (عذاب) کہ آہاں آئی کلاگ زرتگت[1].

وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنٰهَا مِنْهُ اِنَّهٗ لَيَـُٔوْسٌ كَفُوْرٌ ۝۹

۹. ءُاگان ما انسانءَ چہ وتی نیمگءَ رحمتے بچاشینیں ءُپدا آئیءَ پچ بگریں آئی حال ہمے بیت کہ آ سک نا امید ءُمزنیں نا شُکرے بیت.

وَلَئِنْ اَذَقْنٰهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُوْلَنَّ ذَهَبَ السَّيِّاٰتُ عَنِّيْ ۭ اِنَّهٗ لَفَرِحٌ فَخُوْرٌ ۝۱۰

۱۰. ءُاگاں ما آئیءَ نعمتے بچاشینیں چہ ہما تکلیفءَ رند کہ آئیءَ رستگ، گڑا الّمءَ آگوْشیت کہ ہرابی چہ منی گوْرا شت اَنت آباز گل ءُشادان بیت ءُفخر کنگءَ لگّیت[2].

اِلَّا الَّذِيْنَ صَبَرُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝۱۱

۱۱. بیدءِ ہمایاں کہ آیاں صبر کتگ ءُنیکیں کار اِش کتگ[3]، ہمیش اَنت کہ آیانی واستا بخشش ءُمزنیں مُزّہست.

---

(۱) بزاں چہ اللہ پاکءِ عذابانی دیرکنگءَ انسان رد مہ ورانَت پرچہ کہ آئی گرفت ہر وہدا آتک کنت، ءُچہ آئی گرفتءَ کس رکّ اِت نہ کنت.

(۲) بزاں بیدءِ پہ دلیں مومناں آدگہ دریں انسانانی حال ہمیش اِنت کہ مصیبتانی وہدا آباز گلہ ءُشکوہ کنند ءُچہ اللہءِ رحمتاں ناامید بنت، ءُوشّیانی وہداالله پاکءَ پہک بیہال کنند ءُوتءَ مزن لیک اَنت.

(۳) بلے پہ دلیں مومن مصیبتانی وہدا صبر کنند ءُگلہ ءُشکوہ نہ کنند، ءُوشیانی وہدا اللہ پاکءَ بیہال نہ کنند بلکیں آئی شکرءَ گرنت، ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: مومنءِ واستا ہر فیصلہءِ کہ اللہ بکنت آئی تہا خیر ہست، اگاں آئرا وشّیءِ بہ رسیت آاللہءِ شکرءَ اداکنت اے آئی واستا جوانترانت، ءُاگاں آئی سرا مصیبتےبییت آصبر کنت اے ہوں پہ آئی جوان ترانت (صحیح مسلم کتاب الزهدباب المؤمن أمره كله خير).

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌۢ بَعْضَ مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ وَضَآىِٕقٌۢ بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَّقُوْلُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهٗ مَلَكٌ ؕ اِنَّمَآ اَنْتَ نَذِيْرٌ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ﴿۱۲﴾

۱۲. نـوں بلکیں تو یلـہ دیوک بہ بئـے لہتےچہ ہمـا چیزاں کہ تئی نیمـگءَ وحی کنگ بنت ءُتنگ ءُتکلیف ببیت تئی سینگ چہ آیانی اے ہبرءِ گوْشگءَ کہ پرچہ آئی سرا خزانہے دیـم دیگ نـہ بوتگ یـا (پرچـہ) نیاتکگ آئی ہمراہـیءَ فرشـتہے، بیـدءِ ایـشی دگـہ ہچ نیسـت کہ تـو یک ترسـینوکے ئے، ءُاللہ ہرچیزے ذمّہ دار اِنت[1].

اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ؕ قُلْ فَاْتُوْا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهٖ مُفْتَرَيٰتٍ وَّادْعُوْا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۱۳﴾

۱۳. ایـا آگوْشـنت کہ (محمـد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اے (قـرآن) چہ وتءَ ٹہینتـگ، بگوْش کہ بیار اِت دَہ سـورت ایشی پیمیں ٹہینتگیں ءُبیدءِ اللہءَ ہرکـسءَ کہ لـوٹ اِت کـن اِت بلوٹ اِت، اگاں شما راست گوْشوک اِت.

فَاِلَّمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَكُمْ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَآ اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿۱۴﴾

۱۴. نـوں اگاں آشـمارا جواب مہ دینـت گڑا زبر بـزان اِت کہ بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیسـت کہ اے گوں اللہءِ علمءَ ایر دیگ بوتگ ءُنیست دگہ معبودءِ برحقّ ءُمشکل کشا بیدءِ آئی ایا نوں شما قبول کنوک اِت؟.

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِيْنَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيْهَا وَهُمْ فِيْهَا لَا يُبْخَسُوْنَ ﴿۱۵﴾

۱۵. نوں ہرکـس کہ بلوٹیت دنیـاءِ زندگیءَ ءُآئی ڈولداریاں گڑا مـا پہکءَ پہک آیانی کتگیں کارانی مُـزّاں ہمے دنیا تہا دئیں ءُادا آہاں ہچ کمّی کنگ نہ بیت.

---

(۱) ادا اللہ پاک وتی پیغمبرءَ دل بڈی دیگءَ اِنت کہ چومہ بیت کہ چہ کافرانی اے گنجیں نادل سـیاہیاں تو تنگدل بہ بئے ءُدعوت دیگءِ تہا سسـتی بکن ئے. اے تئی ذمہ داری تہا ہور نہ اِنت کہ کئے تئی سرا ایمان کاریت ءُکئے نیاریت، بلکیں تئی ذمہ داری تہنا اللہءِ حکمانی رسینگ اِنت.

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوْا فِيْهَا وَبٰطِلٌ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. ہمیش اَنت کہ آہانی واستا آخرتءَ بیدءِ آسءَ دگہ نیست. ءُبرباد بوتگ اَنت ہرچیکہ آیاں اے دنیا تہا کتگ ءُباطل ءُبیکار اَنت ہرچیکہ آہاں کتگ[1].

اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّهٖ وَيَتْلُوْهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتٰبُ مُوْسٰٓى اِمَامًا وَّرَحْمَةً ۭ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ ۭ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِهٖ مِنَ الْاَحْزَابِ

۱۷. ایا نوں ہما شخص کہ چہ وتی پروردگارءِ نیمگءَ روژنائیں دلیلءِ سرا اِنت ءُگوں آئی اللہءِ یک گواہے گون بہ بیت ءُچہ آئیءَ (بزاں قرآنءَ) پیسر موسی (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءِ کتاب گواہ بہ بیت کہ آ پیشونکے ءُرحمتے، (گوں آدگراں برابر بوت کنت؟)[2] ہمیش اَنت کہ

(۱) اے آیتءِ تہا ہما مردمانی واستا مزنیں سرپدی ہست کہ آچہ آخرتءَ بے سدّ اَنت ءُتہنا دنیاءِ مال ءُدولت ءُسیری ءُسرفرازیءِ لوٹوک اَنت کہ اے پیمیں مردمانی نیکیانی مزّان اللہ پاک ماں ہمے جہانءَ سیری ءُسرفرازیءِ شکءَ دنت آخرتءَ پہ ایشاں ہچ چیز پشت نہ کپیت، ءُہمے پیما ہما مردمانی واستا سرپدی ہست کہ آنیکیں کار کنند بلے پہ ریا ءُمردمانی پیش دارگءِ ہاتراکہ مردم مئے توصیفءَ بکنند، اللہ پاک اے پیمیں مردمانی مزان ہم ماں ہمے دنیاءِ توکءَ آیانی توصیف بوگءِ شکءَ دنت ءُآخرتءَ آخالی دست بنت. نوں بائدِاَنت کہ سیر ءُسرفرازیں مردم رد مہ وراَنت بلکیں وتی اصلاحءَ بکنند، چومہ بیت کہ آچہ اللہءِ دینءَ ءُآئی عبادتءَ بے سُد بہ بنت ءُاے سیری ءُسرفرازی آیاں دوزہءَ سر بکنت (اے بابتءَ سورۃ الشوری آیت ۲۰ ءُسورۃ بنی إسرائیل آیت ۱۸ تا ۲۰ ءُسورۃ البقرۃ آیت ۲۰۰ ءُ۲۰۱ تہا بیان اِنت).

(۲) کافر ءُنہ منوکانی دیما ادا اہل فطرت ءُاہل ایمانءِ بیان بوگءَ اِنت. چہ وتی پروردگارءِ نیمگءِ دلیلءَ مراد ہما فطرت اِنت کہ ہمائی سرا اللہءَ انسان پیدا کتگ اَنت ءُآایوکءَ یکّیں الٰہءِ منّگ ءُآئی بندگی کنگ اِنت، ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت کہ ہر پیدا بؤوکیں چُک فطرتءِ سرا پیداگ بیت، نوں (رندا) آئی مات ءُپت آثرا یہودی یا نصرانی یا مجوسی جوڑکنند. (صحیح مسلم کتاب القدر باب کل مولود یولد علی الفطرۃ)، ﴿يُتْلُوْهُ﴾ معنی ہمیش اِنت کہ آئی رندا بزاں آئی ہمراہیءَ چہ اللہءِ نیمگءَ یک گواہے بہ بیت. چہ گواہءَ مراد قرآن پاک اِنت، یا محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت کہ اے ہردوئیں فطرتءِ نیمگءَ دعوت دینت. ءُچہ آئی پیسر موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ کتاب بزاں تورات کہ آہوں پیشونک ءُرحمتے کہ قرآن ءُمحمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرا ایمان آرگءِ رہشونیءَ کنت. مطلب ہمیش اِنت کہ یکّے ہما اِنت کہ آنہ منوک ءُکافرے، آہے دلیلءَ قرآنءَ اللہءِ کلام، ءُمحمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آئی نبی نہ منّ اِیت، ءُایشی دیما ہما مردم اِنت کہ آچہ اللہءِ نیمگءَ دلیلءِ سرا اِنت بزاں فطرتءِ سرا اِنت، ءُایشی ہمراہیءَ پہ گواہ قرآن ءُمحمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گون اَنت، ءُآایمان کاریت. ایا اے دوئیں مردم برابربوت کنند؟ ہجبر برابر بوت نہ کنند پرچہ کہ یکّے مومنءِ ودلیلءِ سرا اِنت، ءُدومی کافرے وپہک بےدلیل اِنت. (أحسن البیان).

فَالنَّارُ مَوْعِدُهٗ ۚ فَلَا تَكُ فِيْ مِرْيَةٍ مِّنْهُ ۫ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۷﴾

آ ایمان کار اَنت آئی سرا. ءُچہ ٹولیاں ہرکس کہ آئیءَ مہ منّیت نوں دوزَہ آئی وعدہءِ جاہ اِنت[۱] نوں تو شکّو مبو چہ آئی پرچیکہ آبر حقّ اِنت چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ بلے گیشتریں مردم ایمان نیاراَنت.[۲]

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ يُعْرَضُوْنَ عَلٰي رَبِّهِمْ وَيَقُوْلُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَاۗءِ الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلٰي رَبِّهِمْ ۚ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَي الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُچہ آ شخصءَ مستریں ظالم کئے اِنت کہ آئی اللّٰہءِ سرا دروگ بَستگ، ہمیش اَنت کہ پیش کنگ بنت وتی پروردگارءِ دیمءَ ءُگوْشنت گواہی دیوک (فرشتہ) کہ ہمیش اَنت ہما مردم کہ وتی پروردگارءِ سرا دروگ اِش بستگ[۳]، خبردار بہ بئیت کہ اللّٰہءِ لعنت اِنت ظالمانی سرا.

(۱) چہ جماعتاں مراد زمینءِ سرءِ درائیں مذہب اَنت.پہ درور: یہودی، ءُنصرانی، ءُبدہ مت، ءُہندو، ذکری، قادیانی، ءُایدگہ. بزاں چہ ایشاں ہرکس کہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آخری نبی بوگءَ مہ منّ اِیت ءُآئی شریعتءَ مزوریت آئی جاگہ دوزہ اِنت، ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ منءَ سوگندِانت ہما ذاتءِ کہ منی جان ہمائی دستا اِنت کہ اے امتءِ ہر یہودی یا نصرانی (یادگہ یکّےءَ) منی نبی بوگءِ بابتءَ اِشکت ءُمنی سرا ایمانءِ نیاؤرت آدوزہءَ داخل بیت. (صحیح مسلم کتاب الإیمان باب وجوب الإیمان برسالة نبینا محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إلی جمیع الناس) بزاں چہ دوزہءَ رکّگءِ واستا الّمی اِنت کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرا ایمان آرگ بہ بیت، ءُآئی دین ءُشریعتءِ سرا عمل کنگ بہ بیت.

(۲) اے آیت ہم ہمے نیمگءَ رہشونی کنت کہ مردمانی گیشتریں بہر کفر ءُگمراہیءِ سرا اِنت. پمیشکا گیشی حقءِ شاہیم بوت نہ کنت، ءُآہیءَ چشیں بُنے نیست.

(۳) چہ گواہی دیوکاں مراد ملائکت اَنت، یا پیغمبراَنت. حدیثءِ تہا اے آیتءِ تفسیر اے پیما آتکگ کہ قیامتءِ روچءَ مومن گوں وتی پروردگارءَ نزّیک کنگ بیت، ءُاللّٰہ چہ آئی زبانءَ آئی گناہاں منارینیت کہ ترا یاد کنت کہ تو فلان فلان گناہ کتگ؟ آگوْشیت کہ ہؤ منءَ یاداَنت، ءُمن آیاں منّاں. اللّٰہ پاک فرمان کنت: دنیاءِ تہا من تئی گناہانی سرا پردگ ایر کتگ ءُمروچی من تئی گناہاں بخشاں، بلے ایدگہ مردمانی یا کافرانی گوما اے پیما بیت کہ آگواہانی دیمءَ توار دیگ بنت. ءُصحیح مسلمءِ تہا کئیت کہ درائیں مخلوقانی دیما)، گواہ ہمے گواہیءَ دینت کہ ہمیش اَنت ہما مردم کہ وتی پروردگارءِ سرا دروغ اِش بستگ (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورة هود، ءُصحیح مسلم کتاب التوبة باب قبول توبة القاتل).

الَّذِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا عِوَجًا ۚ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿۱۹﴾

۱۹. ہما مردم کہ دور دارانت (مردماں) چہ اللّٰہءِ راہءَ ءُآئی تہا چپّ ءُچوٹی شوہاز کنںت ہمیش اَنت کہ آخرتءِ نہ منّوک اَنت.

اُولٰٓئِكَ لَمْ يَكُوْنُوْا مُعْجِزِيْنَ فِي الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ ۘ يُضٰعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ ۭ مَا كَانُوْا يَسْتَطِيْعُوْنَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوْا يُبْصِرُوْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُاے اللّٰہءَ عاجز کت نہ کنںت ماں زمینءِ تہا، ءُایشاں بیدءِ اللّٰہءَ دگہ ہچ کار ساز ءُمدد گارے نیست، آیانی واستا عذاب دو سَری کنگ بیت، کہ ایشاں نہ اِشکُنگءِ طاقت بوتگ ءُنہ کہ گندوک بوتگ اَنت.(۱).

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. ہمیش اَنت ہما کہ وتارا تاوانءِ تہا دوْراش داتگ(۲) ءُگار بوت اَنت چہ آیاں ہرچیکہ آیاں ٹہینتگ اَت.

لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُوْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. ضرورضرور آآخرتءَ تاوان بار بنت.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاَخْبَتُوْٓا اِلٰى رَبِّهِمْ ۙ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. بیشک ہما مردماں کہ ایمان اش آوُرتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ ءُعاجز بوتگ اَنت وتی پروردگارءِ دیما ہمیش اَنت بہشتی، کہ پہ بُن آئی تہا پشت کپوک اَنت.

مَثَلُ الْفَرِيْقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ وَالْبَصِيْرِ

۲۴. اے دوئیں ٹولیانی درور چو کور ءُکرّا اِنت ءُچو گِندوک ءُاِشکنوکا اِنت، ایا اے بروبر

(۱) اے ترسناکیں ءُبیم ناکیں آیتءِ تہا ہما مردم ہم کاینت کہ آوتی ردیں مذہبانی ہاترا قرآن ءُحدیثءِ تہا لفظی یا معنوی بدل ءُسدلءِ کوشستءَ کنںت، ءُچہ قرآن ءُحدیثءَ مردماں مسئلہءِ زورگءَ منَہ کنںت، ءُچہ آیاں مردماں نفرت دینت کہ قرآن ءُحدیث فہمگی چیز نہ اَنت. بائدِانت کہ اے پیمیں مردم ہژار بہ بنت ءُوتی اصلاحءَ بکنںت.

(۲) بزاں آیاں اللہ پاکءَ چم ءُگوش ءُدل داتگ بلے ﴿فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ اَبْصَارُهُمْ وَلَآ اَفْـِٕدَتُهُمْ مِّنْ شَيْءٍ﴾ بزاں آیانی گوش ءُچم ءُدلاں آیانی ہچ درد نہ وارت [سورة الأحقاف: ۲۶] پرچہ کہ آحقّیں ہبرءِ گوش دارگءِ باریءَ کرّ بوتگ اَنت ءُآئی گِندگءِ باریءَ کور ہنچوکہ دوزہبی ماں دوزہءَ وت ایشی منّ اَنت ﴿لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ اَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِيْٓ اَصْحٰبِ السَّعِيْرِ﴾ اگاں ما گوش بداشتیں ءُعقل ایں کار بستیں مروچی ماں دوزہءَ نہ بوتیں. [سورة الملك: ۱۰]. أعاذنااللہ من النار.

وَالسَّمِيْعِ ۭ هَلْ يَسْتَوِيٰنِ مَثَلًا ۭ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ۲۴

بوت کنںت ماں دروزءَ[۱] ایا نوں شما پنت نہ زور اِت.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ ۡ اِنِّىْ لَكُمْ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ۲۵

۲۵. ءُبیشک کہ ما دیم داتگ اَت نوح (عَلَيْهِ السَّلَامُ) آئی قومءِ نیمگءَ کہ من پہ شما یک ظاہریں تُرسینوکیاں.

اَنْ لَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ اِنِّىْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيْمٍ ۲۶

۲۶. ایکہ کسّی بندگیءَ مکن اِت بیدءِ اللہءَ[۲] بیشک کہ من شمئے بابتءَ تُرساں چہ دردناکیں روچءِ عذابءَ[۳].

فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ مَا نَرٰىكَ اِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا وَمَا نَرٰىكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِيْنَ

۲۷. گڑا گوشت آئی قومءِ کافریں سرداراں کہ ما نہ گِندیں تَرا بلے وتی پیمیں یک انسانے[۴] ءُما نہ گِندیں تئی رند گیری کنوکاں

(۱) اے آیتءِ تہا کافر ءُمؤمنءِ یک دورے بیان اِنت تاکہ ہِر زبر بگیشیت ءُپدّربہ بیت. یک ٹولی ےءِ درور چو کرّءُکورا اِنت، اے کافرءِ دوراِنت کہ کافر ماں دنیاءَ چہ حقءِ فہمگ ءُزورگءَ زہر اِنت ءُچہ آخرتءَ ءُرکگءِ راہءَ بے سد اِنت، ہمے پیما حقءِ دلیلءِ گوشدارگءِ باریءَ کرّاِنت، ءُوتی فائدہءِ چیزانی گوشدارگءِ واستا آمادہ نہ اِنت، بلے مومن عاقل بیت. ءُحقءِ گندوک، ءُآئی ءُباطلءِ میانءَ فرق کنوک بیت. جوانیءِ رندا کپیت، ءُخرابیں راہاں ویل کنت. دلیلاں گوں دلجمیءَ گوش داریت، ءُچہ آئی سوبءِ شک ءُشبہاتاں بلاس کنت گڑا باطل آثرا شکار کت نہ کنت. ایا اے دوئیں ٹولی بروبر بوت کنںت؟ ہر عاقلءِ جواب المیءَ ہمیش اِنت کہ اے دوئیں ہجبر بروبر بوت نہ کنںت ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿لَا يَسْتَوِيْٓ اَصْحٰبُ النَّارِ وَاَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۭ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَاۗىِٕزُوْنَ﴾ بزاں دوزہی ءُجنتی برابر بوت نہ کنںت، تہنا جنتی کامیاب اَنت. [سورة الحشر: ۲۰].

(۲) ہرنبیءِ بنگیجی ءُاولی دعوت توحیدءِ بوتگ ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا نُوْحِيْٓ اِلَيْهِ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدُوْنِ﴾ ہرپیغمبرے کہ ما دیم داتگ چہ تو پیش ما آئی نیمگءَ ہمے وحی کتگ کہ بیدءِ منءَ دگہ ہچ معبود ءُمشکل کشا نیست، نوں تہنا منی بندگیءَ بکن اِت. [سورة الأنبياء: ۲۵].

(۳) بزاں اگن شما منی سرا ایمان نیاؤرت ءُتوحیدءِ راہ گچین نہ کت گڑا شما چہ اللہءِ عذاباں رکّ اِت نہ کن اِت.

(۴) کافرانی ہیال ءُگمان ہمیش اَت کہ انسان پیغمبر بوت نہ کنت. ہمے بنیادا آیاں پیغمبرانی سرا ایمان نیاؤرت. مروچی بدعتی ہم پیغمبرانی بشر بوگءِ نہ منّوک اَنت ءُآیاں بشر نہ من اَنت. سرجمیں بیانءِ واستا بچار سورة إبراہیم آیت ۱۰ ءُ۱۱، ءُسورة بنی إسرائیل آیت ۹۴.

هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّاْيِ ۚ وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كٰذِبِيْنَ ﴿۲۷﴾

بیدءِ ہمایاں کہ کم شرپ ءُوارین اَنت ءُسرسری فکر ءُخیالانی مالک اَنت ءُما نہ گِندیں پہ شماجوانتری چہ مئے سرا[1] بلے ما شمارا دروگ بند گمان کنیں.

قَالَ يٰقَوْمِ اَرَءَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّيْ وَاٰتٰىنِيْ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِهٖ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ ؕ اَنُلْزِمُكُمُوْهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كٰرِهُوْنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. گوشت نوح (عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) کہ اے منی قوم منءَ بگوش اِت گوں کہ اگاں من چہ وتی پروردگارءِ نیمگءَ روژنائیں دلیلءِ سرا بوتاں ءُآئی منءَچہ وتی نیمگءَ رحمت بخشاتگ[2] بلے چہ شمئے چمّاں چیربوت[3] ایا گڑا ما پہ زور آئرا بلچینیں شمئے سرا،

(۱) اسلامی راج دپترءِ تہا اے ہبر ہر دورءُ زمانگءَ گِندگءَ کئیت کہ بندات‌ءَ حقءِ زوروک ءُآئی قبول کنوک ہنچیں مردم بوتگ اَنت کہ چاگردءِ تہا آ نزورتر ءُکم شرپ تر ءُبے نامیں مردم زانگ بوتگ اَنت، ءُگیشتر کہ سیرین ءُوشحالیں مردم چہ آئی زہبر بوتگ اَنت، ہمے وڑا کہ اے ہبر پیغمبرانی حقانیتءِ یک نشانی ے زانگ بوت، ہنچوکہ شاہءِ روم ہرقل وہدیکہ ابو سفیانءَ نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ بابت‌ءَ جست کت گڑا چہ آجستاں یکے ہمیش اَت کہ آئی رندگیری کنوک چاگردءِ نزور ءُغریبیں مردم اَنت، یا نامدار ءُسرفرازیں؟ گڑا ابوسفیان ہمے جواب دات کہ آ نزوریں مردم اَنت. گڑا ہرقلءَ ہمے جواب دات کہ پیغمبرانی رندگیری کنوک ہمے پیمیں نزوریں مردم بوتگ اَنت. (صحیح البخاری، بدءُ الوحی) قرآنءِ تہا ہم اے چیز سرجمءَ بیان اِنت کہ پیغمبرانی (اولی) درْوگ بند کنوک ہر دورءُ زمانگءَ وشحال ءُآبادیں مردم بوتگ اَنت. (سورة الزخرف آیت ۲۳) چوکہ مومن ءُمسلمانیں مردم دنیاءِ اعتبارءَ نزور بوتگ اَنت پہ ہمے سوبءَ کافراں آکم شرپ ءُکمتر لیک اِتگ اَنت، اگاں نہ حقءِ قبول کنوک ءُزوروک عزت دار تراَنت. فرمان اِنت ﴿ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ ﴾ بزاں اللّٰہءِ نزّیکءَ شرپ مندیں مردم ہما اِنت کہ آچہ اللّٰہ گیشتر ترسنت. [سورة الحجرات: ۱۳] ءُحقءِ نہ زوروک ءُنہ منّوک ذلیل ترءُ کم شرپ تراَنت، بلّے توری دنیاءِ اعتبارءَ آسیرتریں مردم بہ بنت. ہما کہ کافراں کم شان گوْشتگ اَنت حقیقت‌ءَ آبہادرتریں مردم بوتگ اَنت پرچہ کہ ایشاں بادشاہانی بادشاہت پشت‌ءَ چگل داتگ ءُدولت مندانی دولت، ءُتہنا حقّءِ رندگیری اِش کتگ کہ آہما دورءِ پیغمبراں گون بوتگ کہ آ دنیائی ءُمالی بسات‌ءَ نزوریں مردم بوتگ اَنت، ءُدنیاپرست ءُمال پرست وتی دورءِ بادشاہ ءُمالدارانی ہمراہ بوتگ اَنت.اے حقیقت پیسرا ہم بوتگ ءُتا قیامت‌ءَ ہستیں. سرجمیں دنیا گوں وتی خزانیاں اللّٰہءِ نزّیکءَ سکّیں کمّیں چیزے کہ آئرا ہچ بسات نیست. (أحسن البیان).

(۲) چہ ﴿ بَيِّنَةٍ ﴾ مراد ہما ایمان ءُیقین اِنت کہ چہ صحیح ءُسلامتیں دلیلاں حاصل بوتگ، ءُچہ رحمت‌ءَ مراد نبی بوگ اِنت کہ اللّٰہءَ نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ بخشات اَنت.

(۳) بزاں شما چہ آئی گندگءَ کور بوت اِت. کہ نہ شما آیانی قدر کت، ءُنے کہ چہ ایشاں رہشونی زرت.

عُشمئے حال اِش اِنت کہ شما آئیءَ دوست نہ دارات؟.

وَيٰقَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا ۭ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَي اللّٰهِ وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا ۭ اِنَّهُمْ مُّلٰقُوْا رَبِّهِمْ وَلٰكِنِّيْٓ اَرٰىكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ ۲۹

۲۹. اومنی قوم! من پہ ایشی (بزاں پہ تبلیغءَ) چہ شما نہ لوٹاں چیزے مال، منی مزّاللّٰہءِ سرا اِنت[۱] ءُمن یلہ دات نہ کناں ہمایاں کہ ایمان اِش آوُرتگ[۲] بیشک کہ آڈیک دیوک اَنت وتی پروردگارءَ بلے من شمارا گِندگءَیاں کہ شما نادانءُنہ زانت کاریں مردم اِت.

وَيٰقَوْمِ مَنْ يَّنْصُرُنِيْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُّهُمْ ۭ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ۳۰

۳۰. اے منی قوم! کئے اِنت کہ منی کمکءَ کنت اللّٰہءِ مقابلہءَ اگاں من آیاں یلہ بِدیاں[۳] ایا نوں شما نصیحت حاصل نہ کن اِت؟.

وَلَآ اَقُوْلُ لَكُمْ عِنْدِيْ خَزَاۗىِٕنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُوْلُ اِنِّىْ مَلَكٌ وَّلَآ اَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ تَزْدَرِيْٓ اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُّؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا ۭ اَللّٰهُ اَعْلَمُ

۳۱. ءُمن نہ گوْشاں کہ اللّٰہءِ خزانہ منی گوْراینت ءُنہ من غیب زاناں ءُنہ من ایشی گوْشاں کہ من فرشتہ اِیاں ءُنہ من ایشی گوْشاں آمردمانی بابتءَ کہ شما آیاں پہ کم شانیں

(۱) بزاں من اے تبلیغءِ سرا چہ شما ہچ پیمیں مال ءُدولتے نہ لوٹاں داں کہ شمئے خیالانی تہا اے شک ءُشبہ جوڑ مہ بیت کہ نبوتءِ دعوی کنگءِ مقصد مال ءُدولتءِ مُچ کنگ اِنت. بلکیں اے کارءَ من تہنا پہ اللّٰہءِ حکم ءُآئی رضاءِ حاصل کنگءِ ہاترا کنگءَ یاں، ءُایشی مزّا منءَ ہما وت دنت.

(۲) چہ ادا زانگ بیت نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قومءِ سرداراں وتی چاگردءِ تہا نزور زانتگیں مومنانی بابتءَ چہ نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ ہمے لوٹ اِت کہ آایشاں چہ وتی دیواں ءُمجلساں در بکنت پمیشا نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ گوْشت کہ من مومناں چہ وتءَ دور کت نہ کناں، ہنچوکہ مکہءِ مشرکاں چہ رسول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہمے چیز لوٹ اِت گزا اللّٰہ پاکءَ ہمے آیت نازل کت ﴿ وَلَا تَطْرُدِ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَهٗ ﴾ کہ اے پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمردماں چہ وتءَ دور مہ کن کہ آسہب ءُبیگاہءَ وتی پروردگارءَ توار بردیوک اَنت خاص پہ ہمائی رضاءَ [سورة الأنعام: ۵۲] ءُدگہ جاہءِ فرمان اِنت ﴿ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَهٗ ۚ وَلَا تَعْدُ عَيْنٰكَ عَنْهُمْ ﴾ اے پیغمبر تووتءَ گوں ہما مردماں بدار کہ آسہب ءُبیگاہءَ وتی پروردگارءَ توار بردینت لوٹنت آئی رضاءَ، ءُوتی چماں(دگہ نیمگءِ) تاب مہ دئے. [سورة الكهف: ۲۸] (تفسیر ابن کثیر).

(۳) گشئے کہ نزورءُ صاف دلیں مومناں چہ وتءَ دور کنوک اللّٰہءِ غضبءُعذابءِلوٹوک اِنت.

بِمَا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ ۚ اِنِّيْٓ اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۳۱﴾

نگاہے چاراِت کہ اللہ آیاں ہجبر خیر نہ دنت، اللہ زبر زانت آیانی دل اِیگاں بیشک کہ من آ وہدا چہ ظالم ءُنااِنصافاں باں.

قَالُوْا يٰنُوْحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. آیاں گوْشت کہ اے نوح بیشک کہ تو گوں ما جنگ ءُداوا کتگ ءُسک باز داوا، نوں بیار مئے گوْرا ہما (عذابءَ) کہ تو مارا آئی وعدہ داتگ اگاں تو چہ راست گوْشوکان ئے[۱].

قَالَ اِنَّمَا يَاْتِيْكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَآءَ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. آئی گوْشت (بزاں نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) بیشک کہ اللہ کاریت شمئے گوْرا عذابءَ اگاں آبلوٹیت ءُشما اللہءَ لاچار ءُعاجز کت نہ کن اِت[۲].

وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِيْٓ اِنْ اَرَدْتُّ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيْدُ اَنْ يُّغْوِيَكُمْ ۭ هُوَ رَبُّكُمْ ۣ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُفائدہ نہ دنت منی پنت ءُنصیحت کنگ شمارا اگاں من شمارا نصیحت کنگ بلوٹاں اگاں اللہ شمارءَ گمراہ کنگ بلوٹیت[۳]، ہما اِنت شمئے پروردگار ءُہمائی نیمگءَ شمارءَ واتر بوَگی اِنت.

اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ۭ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهٗ فَعَلَيَّ اِجْرَامِيْ وَاَنَا بَرِيْۗءٌ مِّمَّا تُجْرِمُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. ایا کافر گوْشنت کہ ای آئی چہ وتءَ ٹہینتگ بگوْش کہ اگاں من چہ وتا ٹہینتگ گڑا آئی گناہ منی سرا اِنت ءُمن بری ءُبیزاراں چہ ہما گناہاں کہ شما اِش کن اِت[۴].

---

(۱) بزاں وہدیکہ تو پہ دل اللہءِ پیغمبرءِ، ءُما گمراہیءِ سرائیں گڑا مئے سرا ہما عذاباں بیار کہ تو آیائی آیگءِ مارا وعدہ داتگ.

(۲) بزاں اللہءِ عذابانی آروک من نیاں کہ ہر وہدا من بلوٹاں آکاینت، بلکیں عذابانی آروک اللہءِ جندانت ہر وہدا کہ بلوٹیت آیاں دیم دنت، ءُوہدیکہ آوتی عذاباں دیم بدنت گڑا کس چہ آئی عذاباں رکّ اِت نہ کنت.

(۳) اِغوا بمعنی اضلال، بزاں گمراہ کنگ، بزاں اگاں شمئے کفر ءُنہ منّگ ہما جاہءَ سر اِنت کہ شمئے دلانی سرا مہرءِ جباریت جنگ بوتگ کہ چہ آئی رند ہدایتءِ واستا ہچ امیدے پشت نہ کپیت گڑا من ستر شمارا ہدایتءِ سرا آرگ بلوٹاں آوْرت نہ کناں.

(۴) اے نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ ہبر اِنت، ءُلہتےءَ بطور جملہءِ معترضہ اے واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ ہبر گوْشتگ کہ آئی =

وَاُوْحِيَ اِلٰى نُوْحٍ اَنَّهٗ لَنْ يُّؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَىِٕسْ بِمَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُوحی کنگ بوت نوح (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءِ نیمگءَ کہ چہ تئی قومءَ ہجبر کس ایمان نیاریت بیدءِ ہمایاں کہ ایمان اِش آوُرتگ نوں تو گمیگ مبو چہ آیانی کتگیں کاراں[۱].

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِيْ فِي الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۚ اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. ءُجوڑ بکن بوجیگءَ مئے چمّانی دیمءَ ءُمئے حکمءِ رہبندءَ[۲] ءُگوں من ہبر مکن ظالمانی بابتءَ، بیشک کہ آ بُڈ گروک اَنت[۳].

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ ۖ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَاٌ مِّنْ قَوْمِهٖ سَخِرُوْا مِنْهُ ۚ قَالَ اِنْ تَسْخَرُوْا مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُوْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. ءُ آ بوجیگءِ جوڑ کنگءَ لگِّ اِت ہمیکہ آئی دیمءَ گوْست آئی قومءِ لہتے سردار مذاق اِش کُت آئی سرا[۴]، آئی گوْشت اگاں

= ءُمکءِ مشرکانی میانءَ بوت، بزاں اگاں قرآن من وت ٹہینتگ ءُمنی اے ہبر درْوغے کہ اے اللہءِ کلام اِنت گڑا ایشی گناہ منی سرا اِنت ءُشماچہ ایشی پریشان مہ بئیت، بلے آچیزے کہ شما کنگءَ اِت آئی تاوان ءُگناہ منی سرا نئیت بلکیں شمئے جندءِ سرا کئیت، پمیشا ہوشءَ سرا کن اِت ءُہژار بہ بئیت.

(۱) وہدیکہ نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ چہ وتی قومءِ ایمان آرگءَ نا امید بوت گڑا آیانی تباہ بوگءِ دعائی لوٹ اِت کہ ﴿رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ دَيَّارًا﴾ اے منی پروردگار چہ کافران اے زمینءِ سرا ہچ آبادیں لوگ پشت مہ گیج. [سورۃ نوح: ۲۶] گڑا اللہ پاکءَ آثرا دل بڈّی دات کہ تو پریشان مبو ایشانی سرا زوت عذاب کاینت.

(۲) اے جاگہءَ لہتے مفسریناں نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ بوجیگءِ درْاجی، ءُپرْاہبی، ءُمزنی، ءُاے کہ آچہ کجام داراں جوڑ کنگ بوتگ اے درْائیں چیز سرجمیءَ بیان کتگ اَنت بلے آیانی سرا مردم دلجم بوت نہ کنت پرچہ کہ آدرہا اقوال ءُاسرائیلی روایت اَنت، بلکیں آئی پہ دلیں زانت اللہءِ گوْرا اِنت.

(۳) لہتےءَ چہ اے ظالماں نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ چُکّ ءُجنین مراد زرتگ اَنت کہ آیاں ایمان نیاوُرتگ اَت، اللہ پاکءَ ہمیشانی بابتءَ گوْشت کہ ایشانی بابتءَ منی گوْرا سفارش مکن پرچہ کہ اے بُڈ گروک اَنت، ءُلہتےءَ درائیں قوم مراد زرتگ. مطلب ایشنت کہ پہ آیاں انگتءَ گیش وہد مہ لوٹ پرچہ کہ ایشانی نیست ءُنابود بوگءِ وہد آتکگ ءُسرا اِنت (فتح القدير للإمام الشوكاني).

(۴) نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قومءِ کافریں سرداراں آئی مذاق کت کہ واہ! نوح نبی بوگءَ رند دار ترْاشے جوڑ بوت، ءُبرے گوْشت اِش کہ اے گنوکءَ بچارات کہ ہشکءِ تہا بوجیگءِ جوڑ کنگءَ اِنت. بوجیگءِ جوڑ کنگءِ معنی چی اِنت؟ لہتے گوْشیت کہ چوکہ آیاں چد ءُپیش بوجیگ نہ دیستگ اَت پمیشا آیاں ایشی گِندگءَ حیرانی بوت کہ اے چےئے. (فتح القدير)

شما مارا کلاگ زورات ما هم شمارا (یک روچے) کلاگ زوریں ہنچو کہ شما مارا کلاگ زُرتگ.

فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ مَنْ يَّاْتِيْهِ عَذَابٌ يُّخْزِيْهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيْمٌ ﴿۳۹﴾

۳۹. نوں دیر نہ بیت کہ شما زانِ ات کہ کئے اِنت ہما کہ کئیت آئی سرا ہنچیں عذاب کہ آئیءَرسوا کنت ءُکئیت آئی سرا ہمیشگی عذاب[۱].

حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُ ۙ قُلْنَا احْمِلْ فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ ۭ وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيْلٌ ﴿۴۰﴾

۴۰. تا ہما وہدا کہ آتک مئے حکم (عذابءِ) ءُدر بُلکّگءَ لگِّ ات آپ چہ ترونءَ[۲]، ما حکم دات کہ آئی تہا چہ ہرچیزا دودو جُپت سوار بکن[۳] ءُوَتی لوگءِ مردماں ہم، بید چہ آیاں کہ پیش کپتگ آیانی سرا حکم[۴] ءُدرْہیں مومناں ہم (بزور گوں) ءُایمان نیاؤرتگ اَت آئی سرا بیدءِ کمّک مردمءَ.

وَقَالَ ارْكَبُوْا فِيْهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖىهَا وَمُرْسٰىهَا ۭ

۴۱. ءُگوشت نوح (عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) سواربئیت ایشی تہا[۵]، گوں اللّٰهءِ نامءَ اِنت آئی رَوگ ءُآئی

(۱) چہ ہمیشگی عذابءَ آخرتءِ عذاب مراد اَنت کہ آپہ کافر ءُمشرکاں دائمی واستا آمادہ اِنت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ کافرانی واستا آخرتءِ عذاب پہ بنی ءُدائمی بیت.

(۲) چہ تَنُّورءَمراد یا ہما ترون مرادانست کہ آئی تہا نان پچگ بیت، یا چہ ایشی مراد چمگ اِنت، یازمینءِ سربر مرادانت بزاں درائیں زمین چمگ جوڑ بوتءُچہ اودا آپ در بلکّان بوت ہما اندازہ کہ ترون ہوں چمگ جوڑ بوت اَنت. امام ابن کثیر ہمے ہبر گچین کتگ، ءُگوشیت کہ گیشترین علماءِسلفءُخلفءِ گپ ہمیش اِنت.

(۳) بزاں چہ ہر ساداریں مخلوقءَ یک نرءُیک مادگے مان بکن.

(۴) بزاں ہما کہ تقدیرءِ تہا آیانی غرق بوگ نبشتہ بوتگ. چہ ادا مراد یا درائیں کافرانت، یا اے استثنا چہ ﴿وَاَهْلَكَ﴾ یا اِنت، بزاں وتی لوگءِ مردماں درستاں سوار بکن بیدءِ ہمایاں کہ آیانی سرا اللّٰهءِ عذاب جہ گیر بوتگ. مراد نوحءِ چک ءُجنین اِتنت کہ آہر دکاں ایمان نیاؤرتگ اَت.

(۵) لہتےءَ اے مسلمان ہشتاد گوْشتگ اَنت، ءُلہتےءَ چہ ایشی ہم کم بیان کتگ. ہنچوگوْشنت کہ ایشانی تہا نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ سئے چک (۱) سام (۲) حام (۳) یافث ہوں ہوراتنت. والعلم عنداللّٰہ، (تفسیر ابن کثیر).

اِنَّ رَبِّیْ لَغَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ﴿۴۱﴾

اوشتگ[۱]، بیشک کہ منی پروردگار الّمءَ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

وَهِیَ تَجْرِیْ بِهِمْ فِیْ مَوْجٍ كَالْجِبَالِ ۫ وَنَادٰی نُوْحُ ابْنَهٗ وَكَانَ فِیْ مَعْزِلٍ یّٰبُنَیَّ ارْكَبْ مَّعَنَا وَلَا تَكُنْ مَّعَ الْكٰفِرِیْنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. ءُآ(بوجیگ)ماں چولانی تہا چو کوہءِ پیمءَ آیاں بَرگءَ اَت، ءُتوار پر دات نوح (عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) وتی چُک[۲]، ءُآ یک کرّیایت، کہ اے منی چُک سوار بو گوں ما ءُچہ کافراں مبو.

قَالَ سَاٰوِیْۤ اِلٰی جَبَلٍ یَّعْصِمُنِیْ مِنَ الْمَآءِ ؕ قَالَ لَا عَاصِمَ الْیَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَّحِمَ ۚ وَحَالَ بَیْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِیْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. آئی گوشت من الّمءَ پناہ گراں یک ہنچیں کوہءِ نیمگءَ کہ منءَ چہ آپءَ حفاظت کنت[۳]، گوشت (نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) مروچی چہ اللّٰہءِ حکمءَ (عذابءَ) نگاہ داروک نیست بلےہما (نگاہ دارگ بیت) کہ اللّٰہ آئی سرا رحم بکنت، ءُپردگ بوت آدوئینانی (بزاں پت ءُچکّءِ) میانءَ یک چولے نوں بوت آچہ بُڈ گروکاں[۴].

وَقِیْلَ یٰۤاَرْضُ ابْلَعِیْ مَآءَكِ وَیٰسَمَآءُ اَقْلِعِیْ وَغِیْضَ الْمَآءُ وَقُضِیَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَی

۴۴. ءُگوشگ بوت کہ اے زمین ایر ببر وتی آپءَ ءُاے آزمان بند بکن وتی آپءَ ءُآپ ہشک کنگ بوت ءُحکم توام بوت[۵] ءُبوجیگ

(۱) بزاں گوں اللّٰہءِ نامءَ ایشی آپءِ سرا روگ اِنت، ءُگوں ہمائی نامءَ ایشی اوشتگ اِنت. ادا مومناں ہمے دل بڈّی دیگی اِنت کہ شما بے ترس ءُلرزءَ ایشیءَ سوار بہ بئیت، ایشی نگہبان اللّٰہ پاک اِنت، ءُپہ ہمائی حکمءَ اے رؤت ءُپہ ہمائی حکمءَ اوشتیت. سرجمیں بیانءِ واستا سورت المؤمنونءِ آیت ۲۶ تا ۲۹ءِ بچار.

(۲) اے نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ چاری زہگ اَت کہ آئی لقب کنعان ءُنام یام اَت. نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ دعوت دات کہ مسلمان بہ بو، ءُمئے ہمراہ بہ بو تاکہ ماں طوفانءَ بُڈ مہ گرئے.

(۳) آئی ہمے گمان کت کہ من کوہءِ سنٹءَ سر کپاں، ءُاودا اے زمینءِ آپ رست نہ کنت.

(۴) پت ءُچکءِ میانءَ ہبر بوگءَ اَت کہ بلاہیں چولےءَ آزرت ءُشت.

(۵) بزاں کافر درہا نیست ءُنابود بوت اَنت.

الْجُوْدِيِّ وَقِيْلَ بُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۴۴﴾

اوشتات جودی(نامیں) کوہءِ سرا[۱] ءُگوْشگ بـوت کہ دوری بـہ بیت[۲] ظالمـیں مردمانی واستا (چہ اللہءِ رحمتاں).

وَنَادٰى نُوْحٌ رَّبَّهٗ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِيْ مِنْ اَهْلِيْ وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿۴۵﴾

۴۵. ءُتـوار پردات نوح (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءَ وتی پروردگارَ کہ اے منی پروردگار بیشـک کہ منی چُک چہ مـنی لوگءِ مردمـان اِنت ءُبیشـک تئی وعـدہ برحـقّ اِنـت ءُتو چـہ درْہـیں فیصلہ کنوکاں مسترین فیصلہ کنوکے ئے.

قَالَ يٰنُوْحُ اِنَّهٗ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ ۚ اِنَّهٗ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ ۫ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ۭ اِنِّيْٓ اَعِظُكَ اَنْ تَكُوْنَ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. اللہءَ گوْشـت کـہ اے نـوح بیشـک آ چـہ تـئی لوگءِ مردمـاں نہ اِنـت، آئی کارنیکین ءُجوانـیں نَـہ اَنـت[۳] نـوں تومـنءَ جسـت مکن ہما چیزانی بابتءَ کہ ترا آیانی بابتءَ زانتکاری نیسـت من ترا نصیحت کناں کہ تو مہ بئے چہ جاہلاں[۴].

(۱) جودی یک کوہیءِ نام اِنت کہ موصلءِ شہرءِ نزّیکا اِنت عراق تہا.

(۲) بُعداً قرآن کریمءِ تہا سک باز جاگہءَ آتکگ. اے تباہی ءُچہ اللہءِ رحمتاں دوریءِ معناءَ کئیت.

(۳) اللہ پاکءَ نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ اے شبہ دور کت کہ اے نوح اے چہ تئی لوگءِ مردماں نہ اَت پرچہ کہ تئی لـوگءِ مردم ہماینت کہ آمومن اَنت، ءُاے کافرے. فائدہ: چدا زانگ بیت کہ دینی ءُمذہبی رشـتہ چہ خاندانی ءُقومی رشـتہءَ دیما اِنت، ءُآئی مزنی ءُبسـتاراللہ پاکءِ نزّیکءَ گیشتر اِنت. دومی اے ہم زانگ بیـت کہ اے الّمی نہ اِنت کہ ہرنیک ءُبزرگیں مردمءِ چک ہـیـوں نیک ءُصالح بہ بنت، بلکیں چوہیوں بیـت کہ بلاہیں نیک ءُصالحیں مردمانی چک مزنیں سرکش ءُنافرمان بنت، ءُاے عیبءِ نہءِ، ءُپہ ایشی مردمءَ شـگان جنگ مہ بیت، ءُیک مردیءِ درائیں سـوج ءُپنت پہ ایـشی رد کنگ مہ بنت کہ آئی وتی چک ءُخاندانءِ مردم نیک نہ اَنت، پرچہ کہ ہدایت دیوکءُراہءِ راسـتءِ سرا آروک ایوکءَ اللہءِ ذاتءِ جندِاِنت ءُبس.

(۴) چـہ ادا زانگ بیت کہ ہرکسءَ نیک ءُصالحیں عمل گوں مہ بیت آئـرا پیغمبر ہوں چہ عذابءَ رکّینت نہ کنینت. مروچاں مردم پیر ءُبزرگانی دامنءَ رکّگءِ راہءَ شـوھاز کنند، ءُعملءِ صالحءَ الّمی نہ زان اَنت، نوں وہدے نبیءِ چک بوگ بیدءِ نیکیں عملءَ کارءَ نئیت گڑا اے چہ کجام چیزءَ چہ آیاں دیما اَنت؟.

قَالَ رَبِّ اِنِّیْٓ اَعُوْذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَیْسَ لِیْ بِهٖ عِلْمٌ ؕ وَ اِلَّا تَغْفِرْ لِیْ وَ تَرْحَمْنِیْٓ اَكُنْ مِّنَ الْخٰسِرِیْنَ ۴۷

۴۷. آئی گوشت کہ اے منی پروردگار بیشک کہ من تئی پناہءَ لوٹاں ایکہ من ترا جُست بکناں ہما چیزانی بابتءَ کہ آیانی بابتءَ منءَ زانت نیست، ءُاگاں تو منءَ نہ بخش اِت ءُمنی سرا رحم نہ کُت گڑا من بیاں چہ تاوان باراں[1].

قِیْلَ یٰنُوْحُ اهْبِطْ بِسَلٰمٍ مِّنَّا وَ بَرَكٰتٍ عَلَیْكَ وَ عَلٰۤی اُمَمٍ مِّمَّنْ مَّعَكَ ؕ وَ اُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ یَمَسُّهُمْ مِّنَّا عَذَابٌ اَلِیْمٌ ۴۸

۴۸. گوشگ بوت کہ اے نوح گوں مئے سلامتیءَ ایر کپ ءُگوں ہما برکتاں کہ تئی سراینت ءُتئی ہمراہیں ٹولیانی[2]، ءُلہتے ٹولی ہست کہ ما آیاں الّمءَ وشحالی دئیں ءُپدا آیاں الّمءَ دردناکیں عذاب رَسیت چہ مئے نیمگءَ[3].

تِلْكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَیْبِ نُوْحِیْهَاۤ اِلَیْكَ ۚ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَاۤ اَنْتَ وَ لَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا ۛؕ فَاصْبِرْ ؕ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِیْنَ ۴۹

۴۹. اے چہ غیبی ہبران اَنت کہ ماتئی نیمگءَ وحی کنیں چہ ایشی پیسرنہ توزانتگ اَنت ءُنہ تئی قومءَ[4]، نوں صبربکن بیشک کہ جوانتریں آسر پرہیزگارانی واستااِنت.

وَ اِلٰی عَادٍ اَخَاهُمْ هُوْدًا ؕ قَالَ یٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَیْرُهٗ ؕ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُوْنَ ۵۰

۵۰. ءُما دیم دات عادءِ نیمگءَ آئی برْات ہود آئی گوشت کہ اے منی قوم اللّٰہءِ بندگیءَ بکن اِت کہ پر شما نیست دگہ معبودءِ برحقّ ءُمُشکل کشا بیدءِ آئی، شماوا (پہکیں) درْوگ بنداِت.

---

(۱) نوں گڑا نوح عَلَیْہِ السَّلَامْءَ زانت کہ آئی اے جست ردات. آئی ہمادمانءَ واتر کت، ءُبخششءِ لوٹ اِت.

(۲) چدا نوح عَلَیْہِ السَّلَامْءِ ہمبراہ، ءُتاقیامتءَ آؤکیں مسلمان مراد اَنت کہ آدرستانی سرا سلامتی بہ بیت.

(۳) چہ ادا تاقیامتءَ آؤکیں کافر مراد اَنت. بزاں بِلّے کہ کافراں ماں دنیاءِ تہا سیری ءُسرفرازی ءُوشحالی دئیں بلے آیانی آسر تباہی ءُبربادی اِنت، ءُآیانی پہ بنی ایں جاگہ دوزءِ آس اِنت.

(۴) اداچہ زانگ بیت کہ ہچ پیغمبر بذاتءِ خود علم غیب نہ زانت تا ہما وہدا کہ اللہ تعالی آئیءَ وت چیزےءِ بابتءَ زانت مہ دنت، ءُآچیز کہ اللّٰہءَ آئی بابتءَ وتی پیغمبرءَ زانت داتگ، ءُآپمیشا آئرا زانت پہ اے بنیادءَ آئرا عالم الغیب گوْشگ نہ بیت، . اگاں عالم الغیبءِ ببوتیں گڑا بائد اَت کہ آئی بذاتءِ خود ہر چیز وت بزانتیں بیدءِ اللّٰہءِ وحی کنگءَ.

يٰقَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا ؕ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى الَّذِيْ فَطَرَنِيْ ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۵۱﴾

۵۱. اے منی قوم من نہ لوٹان چہ شما ایشی سرا مُزّے نیستیں منی مُزّءِ دیگ بیدءِ ہما ذاتءِ سرا کہ ہمائی منءَ جوڑ کُتگ ایا نوں انگتءَ شما نہ فہم اِت.

وَيٰقَوْمِ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِّدْرَارًا وَّيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِيْنَ ﴿۵۲﴾

۵۲. اے منی قوم بخشش بلوٹ اِت چہ وتی پروردگارءَ پدا واتر کن اِت ہمائی نیمگءَ[1]، دیم دنت شمئے سرا پد ماں پدا ہوْراں. ءُشمارا زور چکّءَ زور دنت ءُدیما تاب مہ دئیت گنہگاری حالتءَ[2].

قَالُوْا يٰهُوْدُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَّمَا نَحْنُ بِتَارِكِيْٓ اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿۵۳﴾

۵۳. آیاں گوْشت کہ اے ہود تونیاؤرتگ مئے گوْرا ظاہریں نشانیءِ ءُماوتی معبوداں ویل نہ کنیں پہ تئی ہبرءَ ءُنہ ما تئی سرا ایمان آروک ایں.

اِنْ نَّقُوْلُ اِلَّا اعْتَرٰىكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوْٓءٍ ؕ قَالَ اِنِّيْٓ اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُوْٓا اَنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ﴿۵۴﴾

۵۴. ما ہمیشی گوْشیں کہ مئے معبوداں ترا لہتے خرابی (گنوکی) رسینتگ[3]، آئی گوْشت کہ من اللہءَ گواہ جوڑ کناں ءُشما گواہ بہ بئیت کہ من بری ءُبے زاراں چہ ہمایاں کہ شما آیاں شریدار جوڑ کن اِت.

(۱) زانگ بیت کہ ہشکءَ استغفار ءُبخششءِ لوٹگ کارءَ نئیت داں ہما وہدا کہ گوں آئی پدلیں توبہ ے گون مہ بیت، بلکیں چہ گناہانی بخششءِ لوٹگءَ رند آویل کنگ بہ بنت، ءُپہ دلءِ صدق اللہءِ نیمگءَ واتر کنگ بہ بیت.

(۲) بزاں اگاں شما منی دعوت قبول نہ کت ءُوتی کفرءِ سرا اوشتات اِت گڑا شما اللہءِ دیمءَ مجرم ءُنافرمان بئیت.

(۳) بزاں اے بے سریں ہبراں کہ تو کن ئے زانگ بیت کہ مئے معبودانی توہین کنگءِ سوبءَ تو گنوکےئے، ءُاے گنوکی مئے معبوداں تئی سرا آوْرتگ. مرچییں مسلمانانی ہم ہمے حال اِنت، ءُہمے پیمیں وہم پرستیءِ آماچ اَنت کہ وہدیکہ تو ایشاں گوْشءِ ایشانی کہ شما بیدءِ اللہءَ بندگءَ کن اِت اے ہچ کت نہ کنت، اے بے دست رس اَنت گڑا آپہ اے ہبرءَ زہر ورانت، ءُہمیشی گوْشنت کہ اے پیرانی گستاخ اَنت، ءُپیرانی گستاخ چہ آیانی غضبءَ نہ رکّ اَنت.

مِنْ دُوْنِهٖ فَكِيْدُوْنِيْ جَمِيْعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُوْنِ ﴿۵۵﴾

۵۵. بیدءِ آئی شما درْبا ہوریءَ منی خلافءَ مکر بکن اِت پدا منءَ وہد مہ د ئیت[۱].

اِنِّيْ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبِّيْ وَرَبِّكُمْ ؕ مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌۢ بِنَاصِيَتِهَا ؕ اِنَّ رَبِّيْ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۵۶﴾

۵۶. بیشک من توکل کتگ اللّٰہءِ سرا کہ منی ءُشمئے (درْستانی) پروردگار اِنت[۲] نیست ہچ پیمیں گردوکے بلے ایکہ ہمائی گرْفت توکا اِنت آئی پیشانی، بیشک کہ منی پروردگار تچکیں راہءِ سرااِنت.

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ ؕ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّيْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۚ وَلَا تَضُرُّوْنَهٗ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ رَبِّيْ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ ﴿۵۷﴾

۵۷. نوں اگاں آیاں دیم تاب دات گڑا بیشک کہ من شمارا رسینتگ ہما چیز کہ گوں ہمائی من شمئے نیمگءَ دیم دَیگ بوتگاں ءُپُشپد کنت منی پروردگار دگہ قومیءَ بیدءِ شما ءُشما آئرا ہچ تاوان دات نہ کن اِت[۳]، بیشک منی پروردگار ہر چیزءِ سرا نگہبان اِنت[۴].

وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُوْدًا وَّالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا ۚ وَنَجَّيْنٰهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيْظٍ ﴿۵۸﴾

۵۸. وہدیکہ مئے حکم (عذاب) آتکءُسر بوت ما نگہداشت ہود (عَلَيْهِ السَّلَامُ)ءَ ءُہمایاں کہ ایمان اِش آؤرتگ اَت چہ وتی مہربانیءَ

---

(۱) بزاں اگاں شما ہمیشی گوْش اِت کہ من ردیءِ سرایاں، ءُشما ءُشمئے معبود حقءِ سراینت گڑا پرچہ شما درہا ہور نہ بئیت ءُمنءَ ہلاس نہ کن اِت. اگاں شما ہچ کت نہ کن اِت گڑا ایشی معنی ہمیش اِنت کہ نہ شما حقءِ سرائت، ءُنے کہ شمئے معبود نپ ءُنقص دات کنند.

(۲) بزاں ہما ذات کہ ہرچیز ہمائی گرفت ءُقبضہءِ تہا اِنت، ءُآمنی ءُشمئے درستانی پروردگاراِنت، ءُمنی یقین ہمائی سرا اِنت. چہ اے الفاظانی گوْشگءَ ہبود عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ مقصد ہمیش اَت ہما کہ شما اللّٰہءِ شریک جوڑ کتگ اَنت، آہیوں اللّٰہءِ گرفت ءُقبضہءِ تہاینت، ءُاللّٰہ تعالیٰ گوں آیاں ہرچیکہ کنگ بلوٹیت کت کنت بلے آہچ کت نہ کنند.

(۳) بزاں اگاں شما اللّٰہءِ حکم نہ زرت اَنت گڑا بزاں اِت کہ اللّٰہ شمئے محتاج نہ اِنت، ءُایشی نقص آئرا نہ بیت بلکیں شمارا وتءَ بیت. آشمارا تباہ کنت ءُدگہ مخلوقے کاریت کہ آشمئے زمینانی مالک بنت، ءُاللّٰہءِ فرمانبردار بنت.

(۴) بزاں چہ آئی ہچ پیمیں کار چیر بوت نہ کنت.

ءُما نگهداری کت آیانی چه زنڈیں عذابءَ[1].

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهٗ وَاتَّبَعُوْٓا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ ﴿۵۹﴾

۵۹. ءُاِش اَت (قومِ) عاد کہ وتی پروردگارءِ آیاتانی اِنکاراِش کت ءُنافرمانی اِش کت آئی رسولانی[2]، ءُہرضدّی ءُسرکشّءِ حکمانی رند گیری اِش کُت.

وَاُتْبِعُوْا فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَّيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اَلَآ اِنَّ عَادًا كَفَرُوْا رَبَّهُمْ ۭ اَلَا بُعْدًا لِّعَادٍ قَوْمِ هُوْدٍ ﴿۶۰﴾

۶۰. ءُآیانی رندا دیگ بوت ماں اے دنیاءِ تہا لعنت ءُقیامتءِ روچءَ[3]، ہزّار بہ بئیت کہ (قومءِ) عادءَ نہ منّ اِت وتی پروردگارءَ، ہزّار بہ بِئیت دوری ہست[4] چہ (اللہءِ رحمتاں) ہودءِ قوم عادءِ واستا.

وَاِلٰى ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صٰلِحًا ۘ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۭ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ

۶۱. ءُمادیم دات ثمودءِ نیمگءَ آہانی برْات صالحءَ[5]، آئی گوْشت کہ اے منی قوم اللہءِ بندگیءَ بکن اِت کہ نیست شمارا بیدءِ آئی دگہ معبودءِ برحقّ ءُمشکل کُشا ہمائی

(۱) ہودعَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قومءِ سرا اللہ پاکءَ بلاہین ءُطوفانیں گواتے دیم دات کہ آئی ہچ چیز پشت نہ گپت (سرمیں بیانءِ واستا سورۃ الحاقۃ آیت ۶ ءُ ۸ ءُ سورۃ الذاریاتءِ آیت ۴۱ ءُ ۴۲ ءَ بچار).

(۲) چوکہ درائیں رسولانی دعوت یکے بوتگ کہ کائناتءِ تہا بندگی تہنا اللہ پاکءِ کنگ بہ بیت، ءُدگہ کس عبادتءِ حقدار بوت نہ کنت، پمیشا یک رسولءِ دروغ بند کنگ چو درپیں رسولانی دروغ بند کنگ ءُنافرمانی کنگءَ اِنت، پمیشا یک پیغمبریءِ نافرمانی کنوک اللہ پاکءَ درائیں پیغمبرانی نا فرمان گوْشتگ اَنت.

(۳) بزاں اللہ پاکءِ نافرمانی کنگءِ سوبءَ دنیاءِتہا ہم چہ خیر ءُخوبی، ءُچہ اللہ پاکءِ رحمتاں زبہر کنگ ءُدور کنگ بوتگ اَنت، ءُقیامتءَ ہم چہ اللہ پاکءِ رحمتاں دور بنت.

(۴) بُعْداً بزاں چہ اللہ پاکءِ رحمتاں دوری، ءُتباہی ءُبربادی ہست.

(۵) اے قوم تبوک ءُمدینہءِ میانءَ مدائنءِ صالحءَ کہ آپہ حجرءِ نامءَ مشہورآت ہمودءِ نندوک اِتنت. اے قومءِ بابتءَ گیش زانگءِ واستا بچارسورت الحجرآیت ۸۰ تا ۸۴، ءُسورت النمل آیت ۴۵ تا ۵۳، ءُسورت الشعراءآیت ۱۴۱ تا ۱۵۸، ءُسورت الأعرافءِ آیت ۷۳ تا ۷۹.

وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوٓا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ﴿٦١﴾

شمارا چه زمینءَ جوڑ کتگ ءُشمارا آئی تها آباد ئِے کُتگ نوں چه ہمائی بخشش بلوٹ اِت پدا ہمائی نیمگءَ واتر ءُتوبه کن اِت، بیشک که منی پروردگار باز نزّیک اِنت ءُدعایانی قبول کنوک اِنت.

قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَٰذَا ۖ أَتَنْهَانَا أَن نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا ۖ وَإِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾

۶۲. آہاں گوْشت که اے صالح تو مئے تها باز اُمّید یگیں مردمے بوتگ ئے چد ءُپیش، ایا تو مارا منَه کن ئے چه ایشی که ما بندگءَ بکنیں ہمایانی که آہانی بندگی کتگ مئے پت ءُپیرکاں ءُما شکّءِ تها ایں ہما چیزءِ بابتءَ که تو مارا آئی نیمگءَ توار ءُدعوت کن ئے دائمی شکّءِ تها[1].

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَآتَانِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَن يَنصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ ۖ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾

۶۳. گوْشت صالح (عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) که اے منی قوم منا بگوْش اِت گوں که اگاں من چه وتی پروردگارءِ نیمگءَ روژنائیں دلیلءِ سرا بوتاں ءُآئی منءَ چه وتی رحمتاں بخشات[2]، گڑا کئے اِنت که منی کمکءَ کنت اللّٰهءِ مقابلهءَ اگاں من آئی نافرمانی کت نوں شما گیش نه کن اِت منءَ بیدءِ نقصان د یگءَ[3].

---

(۱) چوکه ہر پیغمبر وتی قومءِ تها په اخلاق، ءُامانت ءُدیانتءَ جوان تریں بیت پمیشا آوتی وتی قومانی تها امیدی اِیں مردم بنت. ہمے ڈولا صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ ماں وتی قومءِ تها امیدی اِیں مردمے اَت بلے توحیدءِ دعوتءِ دیگءَ رند آئی قوم ٹگل اِت ءُگنوک بوت که اے مئے پت ءُپیرکانی دین بوتگ، تو مئے پت ءُپیرکانی دینءَ چه ما ہلاس کنگ لوٹ ئے، چه ادا زانگ بیت که تئی ہوش برابر نه اِنت، نوں بائدِانت که ما چه تو امید مه کشّ اِیں.

(۲) چه ﴿ بَيِّنَةٍ ﴾ مراد ہما ایمانءُیقین اِنت که چه صحیحءُسلامتیں دلیلاں حاصل بوتگ، ءُچه رحمتءَ مراد نبی بوگ اِنت.

(۳) بزاں اگاں من توحید یله کت، ءُشمئے رندا کپتاں گڑا شمابیدءِ نقصان دیگءَ منءَ دگه ہچ فائده نه دئیت.

وَيٰقَوْمِ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوْهَا تَاْكُلْ فِيْٓ اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوْهَا بِسُوْٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيْبٌ ﴿٦٤﴾

۶۴. اے منی قوم اِش اِنت اللّٰهءِ بِشترکہ پہ شما نشانیءِ[1] نوں آئرا یلہ بد ئیت کہ بوْارت اللّٰهءِ زمینءِ تہا ءُآئرا دست برمکن اِت پہ بدی گڑا کِیپت شمارا نزّیکیں عذاب.

فَعَقَرُوْهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوْا فِيْ دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوْبٍ ﴿٦٥﴾

۶۵. نوں آیاں آ(بِشتر) گڑات، گوْشت صالح (عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) نپ چِست بکن اِت وتی لوگانی تہا داں سئے روچءَ، اے دروگ بند کتگیں وعدہے نہنت[2].

فَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا صٰلِحًا وَّالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيْزُ ﴿٦٦﴾

۶۶. نوں وہدیکہ آتک مئے حکم ما نجات دات صالحءَ ءُہمایاں کہ آئی ہمراہیءَ ایمان اِش آوْرتگ اَت چہ وتی مہربانیءَ، ءُچہ ہما روچءِ رُزوائیءَ، بیشک کہ تئی پروردگارءِ جند اِنت زبردست زوراک ءُگیش.

وَاَخَذَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوْا فِيْ دِيَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿٦٧﴾

۶۷. ءُہما مردماں کہ آیاں ظلم کتگ اَت گِپت آیاں (بلاہیں) کوکاریءَ[3] نوں آوتی لوگانی تہا پِشت کپت اَنت دیم پہ چیر.

---

(۱) اے ہما بِشترانت کہ اللّٰہ پاکءَ پہ ہمایانی گوْشگءَ آیانی چمانی دیمءَ چہ کوہیءَ، یا چہ کپتگءَ پہ معجزہ درکت، پمیشا ایشیءَ ناقة اللّٰہ بزاں اللّٰہ پاکءِ ہشتر گوْشگ بوت، پرچہ کہ اے خاص چہ اللّٰہءِ حکمءَپہ معجزہ ظاہربوت.

(۲) بلے اے ظالمیں قومءَ معجزہءِ ظاہر بوگءَ رند انگت صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ سرا ایمان نیاوْرت، بلکیں اللّٰہ پاکءِ حکمانی نافرمانی اِش کت، ءُبِشترءِ دست ءُپاداِش گڑا تنت، گڑا آیاں سئے روچءِ وہد دیگ بوت کہ سئے روچءَ رند شمئے سرا اللّٰہ پاکءِ عذاب کاینت ءُشما نیست ءُنابود بئیت.

(۳) اے عذاب یک بلاہیں کوکارے اَت آیانی گوْرا آتک، لہتے گوْشیت کہ اے کوکار دیوک جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ اَت. سورة الأعراف ءِ آیت ۷۸ تہا ہمے آتکگ کہ آیانی سرا یک بلاہیں زمین چنڈے آتک. عالماں آے آیات اے پیم یکجا کتگ اَنت کہ اے کوکار ءُزمین چنڈ ہورا آتک اَنت، یا یکادگرءِ رندءَ آتک اَنت، ءُہمے دوئیں ہورا آیانی تباہیءِ سوب بوت اَنت. (تفسير قرطبي سورة الأعراف، ءُفتح القدير سورة هود).

كَاَنْ لَّمْ يَغْنَوْا فِيْهَا ؕ اَلَاۤ اِنَّ ثَمُوْدَا كَفَرُوْا رَبَّهُمْ ؕ اَلَا بُعْدًا لِّثَمُوْدَ ﴿۶۸﴾

۶۸. گشئے کہ آاودءَ (وَ ہچ) نہ نشتگ اَنت[۱]، دلگوش بئیت کہ (قومءِ) ثمودءَ انکارکت وتی پرورد گارءِ، دلگوش بہ بئیت دوری ہست ثمودءِ واستا (چہ اللہءِ رحمتاں).

وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَاۤ اِبْرٰهِيْمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوْا سَلٰمًا ؕ قَالَ سَلٰمٌ فَمَا لَبِثَ اَنْ جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيْذٍ ﴿۶۹﴾

۶۹. ءُبیشک آتک اَنت مئے دیم داتگیں (فرشتہ) ابراہیمءِ گوْرا گوں مُژدہءَ، آیاں سلام گوْشت، ابراہیمءَ سلام جواب دات نوں دیر ئے نہ کت ءُآوْرت ئے یک پَتْککیں گوْسکے[۲].

فَلَمَّا رَاٰۤ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيْفَةً ؕ قَالُوْا لَا تَخَفْ اِنَّاۤ اُرْسِلْنَاۤ اِلٰى قَوْمِ لُوْطٍ ﴿۷۰﴾

۷۰. وہدیکہ دیست ئے کہ آیانی دست سر نہ بنت آئی گوْرا گڑا دلءِ تہا چہ آیاں ترسے مارات[۳]، آیاں (بزاں فرشتہاں) گوْشت کہ مُترس بیشک کہ ما دیم د یگ بوتگیں لوطءِ قومءِ نیمگءَ[۴].

---

(۱) بزاں اے میتگ ہما پیما اے دیم پرادیم کنگ بوت اَنت، ءُآیانی نام ءُنشان ہنچوگار کنگ بوت کہ گشئے آہجبر ادا آباد نہ بوتگ اَنت، ءُادا ہچ آبادی نہ بوتگ.

(۲) چوکہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ نہ زانت کہ اے ملائکتاں، ءُورگ ءُنوشگءِ حاجت نہ دار اَنت، پرچہ کہ آ انسانی شکل ءُصورتءَ آتک اَنت. آئی ہمے گمان کت کہ اے لہتے مہمان اَنت پمیشا ہما دمانءَ لوگءَ شت ءُیک پتککیں گوسکے آیانی دیمءِ دات. چہ ادا اے ہم زانگ بیت کہ مہمان پجاہ آروکے بہ بیت یانہ بلے آئی مہمان نوازی وتی بساتءِ پیما گوں جوانیں وڑءَ کنگ بہ بیت (اے کسہ سورۃ الذاریات آیت ۲۴ تا ۳۰، ءُسورۃ الحجر آیت ۵۱ تا ۵۶ تہا بیان اِنت).

(۳) وہدیکہ آملائکتاں چہ ورگءَ دست کشّ اِت، گڑا ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ چہ آیاں ترس مارات کہ اے ترسگی مردم اَنت، اگاں اے منی دوست بہ بوتین اَنت گڑا چوں ایشاں منی مہمان نوازی قبول نہ کت، ءُزانگ بیت کہ اے پہ وشّیں نیتءِ نیاتکگ اَنت. چہ ادا اے ہم زانگ بیت پیغمبراں علم غیب نہ بوتگ، اگاں نہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ آیانی دیماگوْسک ایرنہ کت، ءُچہ آیاں ترسے نہ مارات.

(۴) چہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ دیما ترس ءُلرزءِ پد گند بوت اَنت گڑا ملائکتاں ہم اے چیز مارات، یا ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ.ہمے ترس وت آیانی دیما زاہر کت ہنچوکہ ماں سورت الحجرءِ آیت ۵۳ تہا اے سرجمءَ ہستیں کہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ گوْشت ﴿ اِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُوْنَ ﴾ کہ ما چہ شما ترس مارگءَ ئیں، گڑا ملائکتاں آئرا دل =

وَامْرَاَتُهٗ قَآىِٕمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنٰهَا بِاِسْحٰقَ ۙ وَمِنْ وَّرَآءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوْبَ ﴿۷۱﴾

۷۱. ءُآئی لوگ بانُک اوشتوک اَت گڑا کندات ئے[1]، گڑا ما آہیءَ (ابراہیمءِ لوگ بانکءَ) اسحاقءِ مُژدہ دات ءُآئی پشتءَ یعقوبءِ.

قَالَتْ يٰوَيْلَتٰٓى ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوْزٌ وَّهٰذَا بَعْلِىْ شَيْخًا ۭ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيْبٌ ﴿۷۲﴾

۷۲. گوشت ئےہائے منی بدنصیبی ایا منا چُک بیت ءُمن پیران ءُاے منی لوگ واجہ ہوں پیرانت بیشک کہ اے سکّیں حیرانی ہبرے.

قَالُوْٓا اَتَعْجَبِيْنَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ ۭ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكٰتُهٗ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ ۭ اِنَّهٗ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ ﴿۷۳﴾

۷۳. آیاں گوشت (بزاں فرشتہاں) کہ ایا تو تعجب کن ئےچہ اللہءِ حکمءَ[2]، اللہءِ رحمت ءُبرکت شمئے سرا ہست اَنت اےلوگءِ مردماں![3] بیشک کہ آتوصیف کتگین ءُبزرگیانی واجہ اِنت.

= بڈی دات کہ شما دلجم بہ بئیت، ماشمئے تاوان دیگءَ نیاتکگیں بلکیں ما چہ اللہ پاکءِ نیمگءَ دیم داتگیں فرشتہ اِیں، ما ترا مُژدہ دیگءَ آتکگیں، ءُلوطءِ قومءِ نیمگءَ روگءَ ئیں.

(۱) ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ لوگءِ کندگءِ سبب چے اَت؟ لہتے گوشیت کہ وہدے ملائکتاں چہ ورگءَ دست کشّ اِت گڑا آحیران بوت، ءُکندگءَ لگّ اِت کہ اے عجبیں مہمان اَنت کہ آئی پہ ایشاں چشیں وڑےءَ مہمانی کتگ، ءُاے مئے دعوتءَ قبول کنگءَ نہ اَنت پمیشا چہ حیرانیءَ کندگءَ لگّ اِت. ءُلہتے گوشیت کہ آئی کندگءِ سبب ہمیش اَت وہدیکہ ملائکتاں گوشت کہ اے ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ مترس گڑا چہ آئی دلءَ ترس دراتک ءُآگل بوت، چہ آئی گل بوگءَ آئی لوگی ہم گل بوتءُ کندگءَ لگّ اِت، اے توجیہ امام فخرالدین رازی گچین کتگ. ءُفراء اے توجیہ داتگ کہ وہدے ملائکتاں سارہ عَلَیْہَا السَّلَامُ ءَ چُکّءِ مژدہ دات گڑا آگل بوتءُ کندگءَ لگّ اِت. اے توجیہ ظاہرءَ قرآنءِ خلاف گندگءَ کئیت پداہم اے معقول اِنت، واللہ أعلم بالصواب.

(۲) ملائکتاں آدوئیناں دل بڈّی دات بلّے کہ شما پیرات بلے پہ اللہءَ اے کار ہچ گران نہ اِنت پرچہ کہ آ کن فیکونءِ مالک اِنت، ءُہرچیزءِ سرا قادرانت.

(۳) اے ہمے برکتءِ سبب اِنت کہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ رند پیغمبر چہ ہمائی چکّ ءُنماسگاں آیاں بوت اَنت چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ مردمءِ جنین خاص چہ درستاں پیسر اہل بیتءِ تہا ساب بیت. نوں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ درائیں لوگی بزاں ازواج مطہرات آئی اہل بیتءِ تہا ساب بنت (تفسیرقرطبی) سرجمیں بیانءِ واستا سورۃ الأحزابءِ آیت۳۳ حاشیہءَ بچار.

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهِيْمَ الرَّوْعُ وَجَآءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِيْ قَوْمِ لُوْطٍ ﴿۷۴﴾

۷۴. وہدیکہ چہ ابراہیمءِ دلءَ تُرس شُت ءُآئیءَ مُژدہ رست گوں ما بحث کنگءَ لگّ اِت لوطءِ قومءِ باروا[۱].

اِنَّ اِبْرٰهِيْمَ لَحَلِيْمٌ اَوَّاهٌ مُّنِيْبٌ ﴿۷۵﴾

۷۵. بیشک کہ ابراہیم سکّیں برد ءُبار ءُنرم دل ءُبیرہ کنوکے (ہست اَت).

يٰۤاِبْرٰهِيْمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا ۚ اِنَّهٗ قَدْ جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ ۚ وَاِنَّهُمْ اٰتِيْهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُوْدٍ ﴿۷۶﴾

۷۶. اے ابراہیم ویل کن اے ہیالاں بیشک کہ نوں آتکگ ءُسرانت تئی پروردگارءِ حکم[۲] ءُبیشک آوَک اِنت آیانی گوْرا یک ہنچیں عذابے کہ آبر ترّینگ نہ بیت.

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوْطًا سِيْٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَّقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيْبٌ ﴿۷۷﴾

۷۷. وہدیکہ آتک اَنت مئے دیم داتگیں (فرشتہ) لوطءِ گوْرا آئیءَ وش نہ بوت آیانی آیگ ءُتنگ دل بوت پہ آیانی آیگءَ ءُگوشت ئےاے گرْانیں روچے[۳].

وَجَآءَهٗ قَوْمُهٗ يُهْرَعُوْنَ اِلَيْهِ ؕ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوْا

۷۸. آتک (لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ) قوم آئی گوْرا تچان تچانءَ[۴]، آوَچہ پیسرءَ بدکار

---

(۱) اے جیڑہءِ بیان سورت العنکبوتءِ آیت ۳۲ تہا اے پیما آتکگ، وہدیکہ ملائکتاں گوْشت کہ ما لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ میتگءِ نیست ءُنابود کنگءَ روگءَ ئیں، گڑا ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ درّائینت کہ لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ہوں ہما میتگءَ اِنت، گڑا ملائکتاں (آئرا دلجمی داتءُ) گوْشت کہ ما اے ہبرءَ جواں تر زانیں، ما آئرا ءُآئی لوگءِ مردماں رستگار کنیں بیدءِ آئی جنینءَ.

(۲) نوں اللہ پاکءَ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ سوج دات کہ تواے بابتءَ جیڑہ مکن پرچہ کہ آیانی تباہ بوگءِ فیصلہ بوتگ، نوں آبدل نہ بیت.

(۳) چہ ملائکتانی آیگءَ لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ پریشانیءِ سبب ہمیش اَت کہ آشرنگ اِیں انسانانی شکلءَ آتکگ اِتنت، ءُآئی نہ زانت کہ اے فرشتہ اَنت، آئی ہمے ترس مارات کہ اگاں آئی قومءَ ایشانی حال سربوت گڑا آ پہ بدیں نیتءِ ایشانی نیمگءَ کاینت، ءُمنءَ رسوا کنند ءُیلہ دینت.

(۴) لہتے آثارانی تہا کئیت کہ لوطءِ لوگءَ (کہ آکافری اَت) وتی قومءَ ایشانی آیگءِ حال سر کت کہ لوطءِ گوْرا لہتے وش رنگیں، ءُجوانیں مہمان آتکگ گڑا قوم چہ گلءَ تچان تچانءَ لوطءِ نیمگءَ رہادگ بوت کہ مروچی پرما وشی ہست (تفسیرطبری).

يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ ؕ قَالَ يٰقَوْمِ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِيْ هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُوْنِ فِيْ ضَيْفِيْ ؕ اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَّشِيْدٌ ۝۷۸

اِتنت[۱]، گوْشت لوط (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ایش اَنت منی جنین زہگ کہ پاکیزہ تَراَنت پہ شما[۲] نوں بترس اِت چہ اللہءَ ءُمنءَ رسوا مکن اِت منی مہمانانی توکءَ، ایا شمئے تہا یک جوانیں مردے نیست؟[۳].

قَالُوْا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِيْ بَنٰتِكَ مِنْ حَقٍّ ۚ وَاِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيْدُ ۝۷۹

۷۹. آیاں گوْشت کہ تو زبر زان ئے کہ مارا تئی جنکانی سرا ہچ حقے (ءُواہشے) نیست، ءُتو زبر زانئے کہ ما چے لوٹیں[۴].

قَالَ لَوْ اَنَّ لِيْ بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِيْٓ اِلٰى رُكْنٍ شَدِيْدٍ ۝۸۰

۸۰. (لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) گوْشت کہ دریگتے کہ منءَ شمئے گوما مقابلہ کنگءِ زور ببوتیں یا من محکمیں پناہےءَ ببوتیناں[۵].

---

(۱) آیانی مستریں بے غیرتی ہمے غیر فطری کاراَت کہ آہاں کت، ءُدگہ سِلّیں عادت ہوں آیانی تہا ہست اَت (بچار سورة العنكبوت آیت ۲۸ ءُ ۲۹).

(۲) وہدیکہ آیاں گوں لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ مہمانانی گوما ہما غیر فطری کارکنگ لوٹ اِت گڑا لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ پہ وتی مہماناں پاداتک ءُدیم ئےگوں قومءَ کت ءُگشتے کہ اگاں شما وتی جنسی واہشتاں پورہ کنگ لوٹ اِت گڑا پرچہ اے غیر فطری رہبندءِ سرا رواِت؟ گڑا شما وتی قومءِ جنین زہگانے گوما سانگ بکن اِت کہ آپہ شما روا بنت ءُہمے فطری راہءِ سرا بروات. اے دنیا ءُآخرتءَ ہرچ وڑا پہ شما جوان تراِنت، فائدہ:چوکہ ہرنہی وتی امتءِ واستا یک پتےءِ پیما اِنت، ءُآئی امت آئےءِ چک ساب بنت، پہ ہمے اعتبارءَ لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ وتی قومءِ جنین زہگاں وتی چک گوْشت اَنت (تفسیر ابن کثیر).

(۳) چوکہ لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ نہ زانت کہ اے فرشتہ اَنت پمیشا آئی ترس ماراِت کہ منی قوم منءَ مہمانانی تہا رسوا مہ کنت پمیشا آئی فریاد کت کہ ایا شمئے تہا یک گران ءُشرف مندیں مردمےنیست کہ شمارا چہ ایشی منَہ بکنت، شما دربا ہے عقل اِت؟.

(۴) قومءَ گوْشت کہ مارا وعظ ءُنصیحت، ءُاینگُر ءُآنگو نہ لوٹ اِیت. تو زان ئے کہ ما چیا آتکگیں، نوں اے وش رنگیں مہماناں مئے دستءَ بدئےتاکہ ما وتی جنسی واہشتاں گوں ایشاں پورہ بکنیں.والعیاذباللہ.

(۵) لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ سک پریشان بوت کہ دریگتے منءَ طاقت وریں اوزارے یا خاندان ءُقبیلہ، یا ہنچیں کمکے گوں ببوتیں کہ من وتی مہمانانی نگہداری کت بکتیں، ءُآیانی تہا رزوا مہ بوتیناں. آگاہی: اے واہگ دارگ اللہ پاکءِ سرا توکل کنگءِ خلاف نہ اِنت، ایشی معنی اے نہ اِنت کہ آئرا اللہ پاکءِ سرا توکل نیست اَت پمیشا آئی اے آواہگ کت، بلکیں آئی گوْراکمک زورگءِ ظاہری اسباب ہچ نیست اَت، پمیشا =

قَالُوْا يٰلُوْطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَّصِلُوْٓا اِلَيْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ الَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ ؕ اِنَّهٗ مُصِيْبُهَا مَآ اَصَابَهُمْ ؕ اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ ؕ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيْبٍ ﴿۸۱﴾

۸۱. آیاں (بزاں مہماناں) گوْشت کہ اے لوط ما تئی پروردگارءِ دیم داتگیں (ملائکتیں) آہجبر تئی نیمگءَ سربوت نہ کنند نوں وتی لوگءِ مردماں بزور ءُشپءِ یک وہدیءَ درا ءُچہ شما ہچ کس(پشتءَ) چک مہ جنت ءُمچاریت، بیدءِ چہ تئی جنینءَ، بیشک کہ آئرا رسگی اِنت ہما کہ آدگراں رسیت، بیشکہ آیانی وعدءِ وہد سہب اِنت، ایا سہب نزّیک نہِ اِنت[۱].

فَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّنْ سِجِّيْلٍ ۙ مَّنْضُوْدٍ ۙ﴿۸۲﴾

۸۲. نوں وہدیکہ آتک مئے حکم ما آ(میتگ) سر ءُچیر کُت ءُما گوْارینت آیانی سرا سِنگ چہ گلّءَ سرپہ سرا[۲].

مُّسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ ؕ وَمَا هِيَ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ بِبَعِيْدٍ ﴿۸۳﴾

۸۳. تئی پروردگارءِ گوْرا نشان داتگیں بوتگ اَنت، ءُآچہ ظالماں دورنہِ اِنت[۳].

= آئی اے واہگ داشت. اللہءِ سرا توکل کنگءِ معنی اے نہ اِنت کہ چہ ظاہریں اسباباں ہچ کمک زورگ مہ بیت ءُہنچو اللہءِ سرا توکل کنگ بہ بیت، بلکیں توکّلءِ معنی ایش اِنت کہ اول چہ ظاہری اسباباں کمک زورگ بہ بیت، پدا اللہءِ سرا توکل کنگ بہ بیت کہ ظاہری اسباب بیدءِ اللہءِ کمکءَ کارا نیاینت ہنچوکہ یک حدیثءِ تہا کئیت کہ یک مردمےءَ گوْشت کہ اے اللہءِ رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ من ایشیءَ(بزاں ہشترءَ) ببندان ءُتوکل بکناں، یا یلہ ئے بکناں ءُتوکل بکناں؟ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ بہ بندے(پدا) توکل بکن (صحیح الترمذی أبواب صفة القیامة باب حدیث اعقلها وتوکل، شیخ البانی اے حدیث حسن گوشتگ، بچار صحیح سنن الترمذی للألبانی) چہ لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ اے قصہءَ اے ہم زانگ بیت کہ نبی نے کہ غیب زان اَنت، ءُنے کہ ہرچی بلوث اَنت کت کنند.

(۱) وہدیکہ فرشتہاں لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ اے پریشانی ءُبے وسی مارات گڑا آئیءَ دل بڈّی اِش دات کہ تو پریشان مبو ما انسان نہ اِیں، بلکیں ما ملائکت اِیں، ءُاے پرتو ہجبر سر بوت نہ کنند. توبیدءِ وتی جنینءَ وتی لوگءِ مردماں بزور ءُشپءَ شپ درا. بس سہبءَ آنیست ءُنابود کنگ بنت، ءُآیانی نام ءُنشان پہک گار بیت.

(۲) سجّیل چیءَ گوْشنت؟ ایشی بابتءَ بچار سورت الحجر آیت۷۴.

(۳) ہیَ ضمیرءِ واتر ہما میتگ ءُشہرانی نیمگءَ اِنت کہ آنیست ءُنابود کنگ بوت اَنت کہ آشام ءُمدینہءِ میانایت، ءُچہ ظالماں مکہءِ مشرک ءُایدگہ کافر مراد اَنت. مقصد مشرکانی ترسینگ اِنت کہ اگاں شما =

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۗ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۗ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيْزَانَ اِنِّيْٓ اَرٰىكُمْ بِخَيْرٍ وَّاِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيْطٍ ﴿۸۴﴾

۸۴. (ءُما دیم داتگ اَت) مدینءِ نیمگءَ[۱] آہانی برْات شعیب (عَلَیْہِ السَّلَامُ)، آئی گوْشت کہ اے منی قوم اللہءِ بندگءَ بکن اِت نیست شمارا دگہ معبودے ءُمشکل کشائے بیدچہ آئی ءُکمّی مکن اِت کشّ ءُگیلءِ تہا[۲]، من شمارا گِندگءَ یاں گوں وشحالیءَ[۳] ءُمن ترساں شمئے بابتءَ چہ عذابءَ پتاؤکیں روچےءِ[۴].

وَيٰقَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيْزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ﴿۸۵﴾

۸۵. اے منی قوم توام بکن اِت کشّ ءُکئیلءَ گوں انصافءَ ءُکم مکن اِت ءُمہ دَئیت مردماں آیانی چیزاں[۵] ءُزمینءِ تہا فساد کنانءَ مگرداِت.

بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۚ وَمَآ اَنَا

۸۶. اللہءِ پَشْت گپتگیں جوانتر اِنت پہ شما اگاں

= اللہ پاکءِ نافرمانی یلہ نہ کت گڑا شمئےآسر چو پیسریئیں قومانی وڑا بوت کنت. دومی ہبر ہمیش اِنت کہ ﴿هِيَ﴾ءِ واتر ہمے عذابءِ نیمگا اِنت، ءُمقصد اش اِنت ہرآ قومءِ کہ نافرمانیءِ تہا لوطءِ قوم راہءَ برؤت گڑا آقومءِ آسر ہمیشانی پیما بوت کنت، ءُہما عذاب کہ لوطءِ قومءِ سرا آتک آیانی سرا ہم آتک کنت.

(۱) مدینءِ بابتءَ زانگءِ واستا بچار سورت العنکبوتءِ آیت ۳۶-۳۷، ءُسورت الشعراءِ آیت ۱۷۶ تا ۱۹۱ ءُسورت الأعرافءِ آیت ۸۵ تا ۹۳.

(۲) چہ شرکءَ رند اے قومءِ مستریں خراب کاری ہمیش اَت کہ ایشاں کشّ ءُکیلءِ تہا کمی کت، ءُمردم اش ریپینت اَنت. اے کمی دوییما بوت، ایشانی عادت ہمیش اَت کہ وہدے چہ دگراں چیزے زرت اِش گڑا چہ وتی حقءَ زیات اِش زرت ءُدگرانی حق اِش وارت، ءُدومی اے پیم کہ چہ ایشاں وہدے چیزے زورگ بوت گڑا آیاں کم اِش دات ءُکشّ ءُکیلءِ تہا کمی اِش کت. شعیب عَلَیْہِ السَّلَامُءَ چہ اے دوئیں کاراں منَہ کت اَنت.

(۳) بزاں ہنّوں من ہمے گندگءَ یاں کہ شمئے زندگانی پہ وشی گوْزگءَ اِنت بلے من ترساں کہ اگاں شما اللہ پاکءِ نافرمانی ویل نہ کت گڑا اللہ پاک اے درستیں خوبی ءُوشیاں چہ شمئے دستءَ پچ گیپت ءُبارت، ءُشمئے دست پہ پچّءَ نہ رسیت.

(۴) چہ اے روچءَ قیامتءِ روچ مراد اِنت کہ آروچءِ عذاب مردمءَ چَپّءُچاگردءَ گِراَنت. والعیاذ باللہ.

(۵) بزاں مردمانی چیزاں آیاں کم مکن اِت ءُمدیئِت بلکیں آیانی حقءَ آیاں پورہ پورہ بدئیت.

عَلَيْكُمْ بِحَفِيْظٍ ﴿۸۶﴾

شما مومن اِت[۱] ءُمن شمئے سرا نگہبانی کنوک نیاں[۲].

قَالُوْا يٰشُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَاْمُرُكَ اَنْ نَّتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَآ اَوْ اَنْ نَّفْعَلَ فِيْٓ اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُا ؕ اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلِيْمُ الرَّشِيْدُ ﴿۸۷﴾

۸۷. گوشت اِش کہ اے شعیب کہ ایا تئی نماز ءُعبادت تراہمے حکمءَ دنت کہ ما یلہ بکنیں ہمایاں کہ مئے پت ءُپیرکاں آہانی بندگی کتگ یا ما مہ کنیں وتی مالانی تہا ہرچیکہ بلوٹیں[۳]، بیشک کہ تو وَمزنیں گرانیں ءُجوانیں مردمے ئے[۴].

قَالَ يٰقَوْمِ اَرَءَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّيْ وَرَزَقَنِيْ مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ؕ وَمَآ اُرِيْدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَآ اَنْهٰىكُمْ عَنْهُ ؕ اِنْ اُرِيْدُ اِلَّا

۸۸. آئی گوشت اے منی قوم منءَ بگوش اِت گوں اگاں ہستاں من چہ وتی پروردگارءِ نیمگءَ پدّریں دلیلے سرا ءُآئی منءَ روزی داتگ چہ وتءَ جوانیں روزی[۵]، ءُمن نہ لوٹاں کہ

(۱) بزاں ہما فائدہ کہ شمارا ماں کشّ ءُکیلءِتہا بے کمی کنگءَ رسیت آپہ شما جوان ترانت پرچہ کہ آحلالیں روزیءِ کہ اللہءَ پہ شما حلال کتگ. نوں کشّ ءُکیلءِ تہا کمی مکن اِت بلکیں اللہءِ داتگیں روزیءِ سرا وتءَ بدارات داں اللہ پاک چہ شما راضی بہ بیت، ءُآئی غضب ءُنارضائی شمئے سرا میاینت.

(۲) بزاں من شمئے نگہبان نیاں کہ شمئے درستیں کاراں بزاناں، بلکیں شمئے نگہبان اللہ پاکءِ جندانت. نوں اے کارءَ پہ ہمائی ہاترا بکن اِت کہ آچہ شمئے کلیں کاراں زبرسرپد اِنت، نہ کہ پہ مردمانی ہاترا.

(۳) چہ ادا لہتے مفسریناں زکات ءُصدقات مراد زرتگ اَنت کہ آئی حکم ہر آزمانی مذہبءِ تہا دیگ بوتگ. وہدیکہ آیاں اے بابتءَ گوشگ بوت کہ مالانی زکاتاں ادا بکن اِت گڑا آیاں شعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ سرا گپ کت کہ مال ءُدولت مئے وتیگ اَنت، ءُمئے وتی کثّ اَنت، نوں تو پرچہ مئے مالانی تہا وتی پادءَ اڑینءِ، ترا چہ کار گوں مئے مالاں؟ یا مراد ہمیش اِنت کہ وہدے شعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ آیاں ماں کشّ ءُکیلءِ تہا کمی کنگءَ منَہ کت گڑا آیاں ہمے گوشت کہ اے مال مئے وتیگ اَنت، وہدیکہ ما کلیں قوم پہ ایشی وشّیں گڑا ترا گپ کنگءِ حق چہ کجا رستگ؟ نافرمانانی حال ہر وہدا ہمیش اِنت کہ حلالیں مال کمائینگءُآئی سرا وتءَ دارگ آیاں باز گرْان لگیت، ءُزکاتءِحکمءَ وتی مالانی تہا کماشی کنگءِ وڑا زان اَنت، ءُحرامیں مالءِ کمائءِ تہا ہر وہدءَ چہ یکّءَ دگرا دیمءَ گوْزگءِ کوششءَ کنند. اے پیمیں مردمانی آسر ماں اے دنیاءَ ہم پہ بربادی سر بیت، ءُدوزءِ عذاب پہ ایشاں وداریگ اَنت. والعیاذ باللہ.

(۴) اے ہبر آیاں شعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ پہ ٹوک ءُکلاگ زورگ گوشت اَنت، ہنچوکہ مروچاں نیکیں مردماں پہ ٹوک ءُمذاق صوفی ءُمُلّا گوْشنت.

(۵) ادا چہ ﴿ رِزْقًا حَسَنًا ﴾ حلالیں روزی، ءُنبوّت ہر دو مراد بوت کنند (تفسیر ابن کثیر).

اِلْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ؕ وَمَا تَوْفِيْقِيْۤ اِلَّا بِاللّٰهِ ؕ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيْبُ ۝۸۸

شمئے خلافءَ برواں ہما چیزا کہ شمارا چہ آئی مَنہ کناں[۱]، من ایوکءَ اصلاح کنگ لوٹاں داں وتی وسءَ ءُمنی رہبری ءُخیرکاری ایوکءَ چہ اللہءِ نیمگءَ اِنت[۲]، ہمائی سرا من توکل کتگ ءُہمائی نیمگءَ واترکناں.

وَيٰقَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِيْۤ اَنْ يُّصِيْبَكُمْ مِّثْلُ مَاۤ اَصَابَ قَوْمَ نُوْحٍ اَوْ قَوْمَ هُوْدٍ اَوْ قَوْمَ صٰلِحٍ ؕ وَمَا قَوْمُ لُوْطٍ مِّنْكُمْ بِبَعِيْدٍ ۝۸۹

۸۹. اے منی قوم شمارا آمادہ مکنت منی دشمنی پہ ایشی کہ برسیت شمارا (عذاب) ہما پیمیں کہ رستگ نوحءِ قومءَ یا ہودءِ قومءَ یا صالحءِ قومءَ[۳]، ءُلوطءِ قوم چہ شما دورنہ اِنت[۴].

وَاسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْۤا اِلَيْهِ ؕ اِنَّ رَبِّيْ رَحِيْمٌ وَّدُوْدٌ ۝۹۰

۹۰. ءُوتی گناہانی پہلّءَ بلوٹ اِت چہ وتی پروردگارءَ پدا واترکن اِت ہمائی نیمگءَ بیشک کہ منی پروردگار مزنیں مہربانے ءُمحبت کنوکے[۵].

(۱) بزاں اے ہبرماں شمئے گمانءَ مہ بیت کہ چہ ہما کارءَ کہ من شمارا داراں پدا وت ہمائی بکناں. فائدہ: چہ اِدا زانگ بیت کہ دینءِ جارجنوکیں مردم داں وتی وسءَ ہمے کوششءَ بکنت کہ چومہ بیت چہ ہما کارءَ کہ آمردماں منَہ کنت پدا وت ہمائیءَ بکنت. بایدانت کہ دینءِ جارجنوکیں مردمءِ گپ ءُکارءِ تہا ہچ پیمیں فرقے مہ بیت پرچہ کہ اے چیز آئی دعوتءَ باز تاوان دنت، ءُاللہ پاکءِ نزّیکءَ اے یک بلاہیں جرمے، ہنچوکہ سورۃ الصفءِ آیت ۲ ءُ ۳، ءُسورۃ البقرۃءِ آیت ۴۴ تہا بیان اِنت.

(۲) بزاں بیدءِ اللہءِ مہربانی ءُتوفیقءَ من ہم تچکیں راہءِ سرا شت نہ کناں، دانکہ آئی داتگیں توفیق ءُمہربانی گون مہ بیت.

(۳) بزاں شما پہ منی ضدّءَ وتءَ گمراہیءُکفرءِ سرا مہ دارات، پرچہ کہ ایشی تاوان منءَ نہ رسیت بلکیں شمئے جندانی سرا کئیت، ءُشما پیسریئیں امتانی پیما تباہ بئیت.

(۴) اے د وری زمان ءُمکان ہردو پیما بوت کنت. بزاں لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قومءِ تباہیءَ چو دیر نہ اِنت، یا آئی جاگہ چہ شما دور نہ اِنت. نوں چہ آیاں سبق بگر اِت کہ آیاں وہدے اللہ پاکءِ نافرمانی ویل نہ کت گڑا تباہ بوت اَنت، اگاں شما سبق نہ گپت گڑا شمئے آسر ہوں ہمایانی پیما بوت کنت.

(۵) بزاں منی پروردگار مزنیں مہربانے، اگاں شما پہ دل ءُصدق توبہ کت گڑا آشمئے درستیں گناہاں بخشیت.

قَالُوْا يٰشُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيْرًا مِّمَّا تَقُوْلُ وَاِنَّا لَنَرٰىكَ فِيْنَا ضَعِيْفًا ۚ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنٰكَ ۡ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيْزٍ ﴿۹۱﴾

۹۱. گوشت اِش که اے شعیب ما نه فهمیں تئی بازیں ہبرے که تو اِش گشئے[۱] ءُما ترا نزور کِندگءَ اِیں وتی تہا[۲] ءُاگاں تئی قوم مه بوتیں ما ترا سنگ ریچ کت[۳] ءُنئےتو مئے گورءَ عزت دار.

قَالَ يٰقَوْمِ اَرَهْطِيْٓ اَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ ۭ وَاتَّخَذْتُمُوْهُ وَرَاۗءَكُمْ ظِهْرِيًّا ۭ اِنَّ رَبِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ مُحِيْطٌ ﴿۹۲﴾

۹۲. آئی گوشت که اے منی قوم ایا منی ٹکّءُٹولی شمئے گوْرا چه اللهءَ گیش عزّت دار ترانت[۴] ءُآشما وتی پشتءَ دورداتگ؟[۵] منی

(۱) اے ہبرکه آیاں گوشت که ما تئی ہبراں نه پهمیں آیاں په ٹوک ءُطنز ءُکلاگ گوشت حالانکه آئی ہبر فهمگی ہبر اِتنت. اے پیما ادا فهمگءِ نفی کنگ مجازاً بیت، یابوت کنت که آیاں چه ہما ہبرانی پهمگءَ عذر پیش کت که آغیبی چیز اَنت، مثلاً چه مرگءَ رند زندگ بوگ، بهشت ءُدوزه. ءُاے وڑا آیانی نه فهمگ په دل بیت. (أحسن البيان)

(۲) اے نزوری جسمانی لحاظءَ ہم بوت کنت ہنچوکه لهتےءِ گوْشگءَ آئی چمانی روک شتگ اَت یا آلاغر ءُسک نزور بوتگ اَت. چوکه آئی خاندان کا فر ءُمشرک بوگءِ سببءَ آئی ہمراه نه اَت په ہمے اعتبارءَ آہش نزور گوْشت. آیانی مقصد شعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ترسینگ اَت، بزاں مئے مخالفتءِ تہا باز دیمءَ مه رو که چه مئے دستءَ بازتاوان ورئے.

(۳) تنینگاہے که ما ترا برداشت کتگ ءُترا ہچ نه گوْشتگ، ایشی معنی اے نه اِنت که مارا چه تو ترسیت، یاتو مئے نزیکءَ شریدارءِ بلکیں ماتئی ٹکّ ءُٹولیءِ ہاتر کتگ. چوکه شعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ٹکّ ءُٹولی کفر ءُشرکءِ تہا گوں درپیں قومءَ ہورآت پمیشا آیاں ہما ئی ہاتر کت، ءُشعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ خلافءَ ہچ پیمیں قدمےچست نه کت.

(۴) شما منءَ منی قبیلہ ءُخاندانءِ شرفءُعزتءِ سببءَ پهل کنگءَ اِت بلے ہما اللهءَ که منی سرا نبی بوگءِ تاج ایر کتگ آئی مزنی ءُعزّت شمئےدلانی تہا نیست اِنت، شعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ «أَعَزُّ عليكم مني» نه گوْشت بلکیں گوْشتے که ﴿ اَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ ﴾ آئی مطلب ہمیش اَت که نبیءِ توہین کنگ حقیقتءَ اللہ پاکءِ توہین کنگ اِنت، پمیشا که نبی اللہ پاکءِ دیم داتگیں قاصد اِنت، ہمے اعتبارءَ علماءِ حقءِ توہین کنگ حقیقتءَ اللہ پاکءِ توہین کنگ اِنت پرچه که آاللہ پاکءِ دینءِ نیمگءَ ربشونی کنند، بزاں اے چیزءِ بدلءَ که منی خاندانءِ سببءَ شما منءَ پهل بکن اِت بائد ہمیش اِنت که شما اللهءِ ہاترا ءُنبی بوگءِ ہاترا منی رندگیری بکتیں. فائدہ: شعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ اے حکیمانه ءُبے دروریں گال ءُگفتارانی ءُسببءَآ خطیب الانبیاء بزاں نبیانی خطیبءِ لقبءَ زانگ بوتگ (تفسیر ابن کثیر).

(۵) بزاں آئی شرپ مندکنگ وتی جاگهءَ شما آئی احکام ءُشان پشتءَ دۆرداتگ اَنت.

پروردگار شمئے درڑہیں کاراں چپ ءُچاگردءَ گروک اِنت[1].

وَيٰقَوْمِ اعْمَلُوْا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّيْ عَامِلٌ ۭ سَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ مَنْ يَّاْتِيْهِ عَذَابٌ يُّخْزِيْهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ ۭ وَارْتَقِبُوْٓا اِنِّيْ مَعَكُمْ رَقِيْبٌ ۝۹۳

۹۳. اے منی قوم! شما وتی جاہءَ کار کن اِت ءُمن وتی جاہءَ کارکناں دیرنہ بیت کہ شما زان اِت کہ کئے اِنت ہما کہ کئیت آئی گوْرا ہنچیں عذابے کہ آئرا رسوا کنت ءُکئے اِنت دروگ بندوک، ءُوداربکن اِت من ہوں شمئے ہمراہیءَ ودارکناں.

وَلَمَّا جَاۗءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَّالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَاَخَذَتِ الَّذِيْنَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوْا فِيْ دِيَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ۝۹۴ۙ

۹۴. وہدیکہ آتک مئے حکم ما رستگار کت شعیبءَ ءُہمایاں کہ آئی ہمراہیءَ ایمان اِش آؤرتگ اَت چہ وتی مہربانیءَ ءُگپت من ہما مردماںءَ کہ ظلم اِش کتگ اَت(یک) کوکاریءَ نوں آسُہب وہدءَ وتی لوگانی تہا دیم پہ چیر کپوک بوت اَنت[2].

كَاَنْ لَّمْ يَغْنَوْا فِيْهَا ۭ اَلَا بُعْدًا لِّمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُوْدُ ۝۹۵

۹۵. گشئے کہ آاودءِ نندوک نہ بوتگ اَنت، ہژّاربئیت کہ دوری ہست مدینءِ واستا (چہ اللہءِ رحمتاں) ہنچو کہ دوری بوت ثمودءِ واستا.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى بِاٰيٰتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ۝۹۶ۙ

۹۶. ءُبیشک کہ ما دیم داتگ اَت موسی گوں وتی نشانیان ءُگوں روژنائیں دلیلاں.

اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَاتَّبَعُوْٓا اَمْرَ فِرْعَوْنَ ۚ وَمَآ اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيْدٍ ۝۹۷

۹۷. فرعون ءُآئی سردارانی نیمگءَ ءُآہاں رندگیری کت فرعونءِ حکمانی، ءُفرعونءِ

(۱) بزاں آچہ شمئے درائیں کاراں سرید اِنت ءُشمئے کارانی رہبندءَ شمئے مُزّءَ دنت.

(۲) اے قومءِ سرا عذابءِ سئے ایں دروشم آتکگ اِتنت. مزنیں کوکارے آتک، ءُمزنیں زمین چنڈے ہنچوکہ سورة الأعرافءِ آیت ۹۱ تہا بیان اِنت، ءُعذابءِ سئیمی صورتءَ بچار سورة الشعراءِ آیت ۱۸۹ حاشیہءِ تہا.

حکم نیک بختیءِ نه بوتگ اَنت[۱].

يَقْدُمُ قَوْمَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَ ؕ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُوْدُ ﴿۹۸﴾

۹۸. دیمءَ بیت وتی قومءِ ماں قیامتءَ پدا ماں آسءَ سراِش کنت[۲]، ءُسکّیں سلّیں آپسرے ہماکہ داخل بوت اَنت ماں آئی تہا[۳].

وَاُتْبِعُوْا فِيْ هٰذِهٖ لَعْنَةً وَّيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُوْدُ ﴿۹۹﴾

۹۹. ءُآہانی رندا دیگ بوت لعنت ماں اے دنیاءِ تہا ءُقیامتءِ روچءَ[۴]، سلّیں انعامے (آیاں) رستگیں(انعام)[۵].

ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْقُرٰى نَقُصُّهٗ عَلَيْكَ مِنْهَا قَآئِمٌ وَّحَصِيْدٌ ﴿۱۰۰﴾

۱۰۰. اے لہتے شہرانی احوال اَنت کہ ما آیاں بیان کنیں تئی دیما، چہ آیاں لہتے ہست ءُلہتے بُرّگ بوتگ اَنت[۶].

وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَمَآ اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّتِيْ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ

۱۰۱. ءُما آیانی سرا ظلم نہ کتگ بلے آہاں وتی جندانی سرا وت ظلم کتگ[۷]، نوں ہچ

(۱) بزاں آچہ ہدایتءَ دورات، ءُگمراہیءِ تہا اَنت.

(۲) بزاں ہمے پیما کہ دنیاءِ تہا فرعون وتی ٹولیءِ سروک ءُکماش بوتگ ہمے پیما قیامتءَ ہوں آیانی مستر بیت ءُدوزہءِ روگءِ وہدا ہوں آساریءَ بیت ءُآئی قوم ہمائی پشتءَ بیت.

(۳) ﴿الْوِرْدُ﴾، آپ سرءَ گوْشنت کہ تُنگ اِیں مردم پہ وتی تُنّءِ پرْوشگءَ ہمودا رؤت، بلے ادا وِرْد دوزہءَ گوْشگ بوتگ، ءُچہ مَوْرُود دوزہءِ ہما جاگہ مرادِانت کہ مردم ہمودا برگ بنت. بزاں اے جاگہ ہوں بدیں جاگہے، ءُایشی توکءِ رؤک ہوں بدیں مردم بنت. أعاذنا الله منها. (أحسن البيان).

(۴) بزاں دنیاءِ تہاہوں آچہ اللہءِ رحمتاں ءُوشیاں زبہر کنگ بوتگ اَنت، ءُآخرتءَ ہم چہ اللہ پاکءِ رحمتاں دور کنگ بنت.

(۵) ﴿الرِّفْدُ﴾، انعام ءُبخششءَ گوْشگ بیت. ادا لعنتءَ رِفد گوْشگ بوتگ، پمیشاکہ ادا آچہ سلّیں انعامءَ تعبیر کنگ بوتگ.

(۶) بزاں چہ اے میتگ ءُشہراں لہتے ہنچین اَنت کہ آوتی کنٹ ءُدارانی سرا دیم پہ شکُن کپتگ اَنت، بلے آہے حالتءَ ہست اَنت، ءُلہتے آباد اَنت چو مصرءَ، ءُلہتے ہنچین اَنت کہ آچو ذگارانی پیما چہ بُنءَ بُرّگ بوتگ اَنت ءُآیانی نام ءُنشان پہکءَ گار اِنت.

(۷) ما آہانی سرا ظلم نہ کتگ. بزاں ما آہے گناہ ءُبےجرمءَ نیست ءُنابود نہ کتگ اَنت بلکیں ما آہما وہدا =

مِنْ شَيْءٍ لَّمَّا جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ ؕ وَمَا زَادُوْهُمْ غَيْرَ تَتْبِيْبٍ ﴿۱۰۱﴾

وڑءَ کارا نیآتک اَنت آیانی ہما معبود کہ آہاں توار جت اَنت، بیدءِ اللّٰہءَ وہدیکہ آتک تئی پروردگارءِ حکم، ءُگیش نہ کت اَنت آہاں بیدءِ آیانی تاوانءَ[۱].

وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَاۤ اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌ ؕ اِنَّ اَخْذَهٗۤ اَلِيْمٌ شَدِيْدٌ ﴿۱۰۲﴾

۱۰۲. ہمے پیما (ترس ناک اِنت) تئی پروردگارءِ گرْفت وہدیکہ آئی گپت اَنت میتگ (آئی مردم) ظالمی حالتءَ، بیشک کہ آئی گرْفت دردناک ءُسخت اِنت[۲].

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الْاٰخِرَةِ ؕ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوْعٌ لَّهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُوْدٌ ﴿۱۰۳﴾

۱۰۳. بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیز ہست ہماہانی واستا کہ آچہ آخرتءِ عذابءَ ترس اَنت، اے یک ہنچیں روچے کہ آروچءَ مردم مُچ کنگ بنت ءُاے ہما روچ اِنت کہ درْہا آرگ بنت[۳].

وَمَا نُؤَخِّرُهٗۤ اِلَّا لِاَجَلٍ مَّعْدُوْدٍ ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. ءُما آئرا پُشتءَ نہ کِنزینیں بلے تا یک داشتگیں وہدےءَ[۴].

= نیست ءُنابودکتگ اَنت کہ آہانی سرا حجت ءُدلیل زبر جہ گیر بوتگ پدا ہوں آیاں اللہ پاکءِ حکم پشتءَ دۆر دات اَنت ءُآئی نافرمانی کنگ اِش ویل نہ کت، ءُہمے پیما اللّٰہءِ غضب ءُعذاب اِش وت لوٹ اِتنت.

(۱) چوںائیءَ مشرکانی عقیدہ ہمیش اَت کہ مئے اے معبود کہ بیدءِ اللّٰہءَ ما ایشانی بندگیءَ کنیں مارا فائدہ دینت ءُچہ تاوانءَ مارا رکّین اَنت، بلے وہدیکہ آیانی سرا اللّٰہءِ عذاب آتک، گڑا اے حقیقت پدّر بوت ءُاے عقیدہ دروغ ءُبیکار ثابت بوت، کہ بیدءِ اللّٰہءَ ایدگہ نام اِینتگ اِیں معبود چہ تاوانءَ رکّینت نہ کنت.

(۲) حدیــثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: «إن الله ليملي للظّالم حتى إذا أخذه لم يفلته» کہ اللہ تعالی ظالمءَ وہد الّمیءَ دنت بلے وہدیکہ آئرا گرگ بلوئیت گڑا بچ وہدءِ نہ دنت (صحيح البخاري كتاب التفسير تفسير سورة هود).

(۳) چہ اے روچءَ قیامتءِ روچ مرادِانت کہ درائیں انســان ءُجن حساب ءُدادءِ واستا مُچ کنگ ءُآرگ بنت ءُبچ کس پشــت نہ کپیت، ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ وَحَشَرْنٰهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًا ﴾ [سورة الكهف آيت: ۴۷]، کہ ما آروچءَ درستاں کارین مُچ کنیں، ءُبچ کسءَ پشت نہ گیجیں.

(۴) چہ اے نام گپتیں وہدءَ قیامتءِ روچ مراد اِنت. بزاں قیامتءِ دیرءَ آیگءِ سبب ہمیش اِنت کہ اللہ پاکءَ یک روچءِ داشتگ پہ آئی، وہدیکہ آوہد ءُساہت توام بہ بیت گڑا آئی آرگءَ انْچکیں ہم دیرے نہ لگیت.

يَوْمَ يَاْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَّسَعِيْدٌ ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. ہما روچءَ (کہ اے روچ) کئیت (گڑا) ہچ کس ہبر کت نہ کنت بیدءِ آئی اجازتءَ[۱] نوں آیانی تہا بد بختیں ہست ءُنیک بختیں (ہوں).

فَاَمَّا الَّذِيْنَ شَقُوْا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيْهَا زَفِيْرٌ وَّشَهِيْقٌ ﴿۱۰۶﴾

۱۰۶. نوں ہما کہ بدبخت بوتگ اَنت آدوزءَ اَنت، آئی تہا آیانی واستا سَرّگ ءُگُرّگ ہست[۲].

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ

۱۰۷. پہ بُن پشت کپوک اَنت آئی توکءَ تا ہما وہدءَ کہ آزمان ءُزمین ہست بنت[۳] بیدءِ

(۱) بزاں آروچ ہنچیں سکّیں ءُترسناکیں روچے بیت کہ آروچءَ درائیں زبان چپت بنت ءُبیدءِ اللہ پاکءِ حکمءَ کس ہبر کت نہ کنت. ءُہمے پیما بیدءِ چہ آئی حکمءَ کس سفارش کت ہم نہ کنت. شفاعتءِ بابتءِ یک دراجیں حدیثے تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بیان کت: «ولا يتكلم يومئذ إلّا الرّسل»، ودعوى الرسل يومئذ «اللّهُمَّ سلّم سلّم» (صحيح البخارى كتاب الأذان باب فضل السجود، ومسلم كتاب الإيمان باب معرفة طريق الرُّؤية) کہ آروچءَ بیدءِ نبیاں دگہ کس ہبر کت نہ کنت، ءُنبیانی زبانءِ سرا ہم ہمے ہبر بیت کہ اے اللہ مارا نگہدار، اے اللہ مارا نگہدار.

(۲) ﴿ زَفِيْرٌ ﴾ برزیں آوازءَ گوْشنت، ءُشہیق نزوریں آوازءَ گوْشنت کما قالہ ابن عباس ءُلہتےءَ گوْشتگ کہ زَفِیر ہما آوازءَ گوْشنت کہ آچہ دلءَ در کئیت، ءُشہیق ہما آوازءَ گوْشنت کہ آچہ گُتّءَ در کئیت (تفسیرقرطبی).

(۳) چہ ہمے آیتءَ لہتے مردم اے پیم رد کپتگ کہ دوزءَ کافرانی عذاب ہمیشگی نہ بیت، بلکیں آیک وہدی چیزے کہ آتاں ہما وہدا ماں دوزءَ پشت کپنت کہ آزمان ءُزمین ہست اَنت، بلے اے ہبر راست نہ اِنت، پرچہ کہ اے الفاظ ﴿ مَا دَامَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ ﴾ عربانی محاورہءِ یک ترزے. عربانی عادت ہمیش اَت کہ وہدے آیاں یک چیزے دائمی ثابت کنگ لوث اِت گڑا گوْشت اِش کہ **(هذا دائم دوام السموات والأرض)** اے چیز دائم پشت کپیت زمین ءُآزمانانی دائمیءِ پیما. ہمے محاورہ قرآن مجیدءِ تہا ہوں آرگ بوتگ. ایشی مطلب ہمیش اِنت کہ کافر ءُمشرک ماں دوزءَ ہمیشہ پشت کپنت، ہنچوکہ (آخرتءِ) آزمان ءُزمین پہ بن پشت کپ اَنت، ءُہمے پیما قرآن پاکءِ تہا بازیں جاگہےءَ آتکگ کہ ﴿ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ﴾ کہ کافر ماں دوزءَ پہ بن پشت کپ اَنت. قرآن کریمءِ تہا بازیں آیتے ہمے دلالتءَ کنت کہ کافر پہ بن ماں دوزءَ پشت کپنت، مثلا قرآنءِ تہا کئیت کہ ﴿ وَمَا هُمْ بِخٰرِجِيْنَ مِنَ النَّارِ ﴾ [سورة البقرة: ۱۶۷]، کہ کافرءُمشرک چہ دوزءَ درنیانیت. ءُدگہ جاگہے کئیت کہ ﴿ وَلَا يَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ فِيْ سَمِّ الْخِيَاطِ ﴾ [سورة الأعراف: ۴۰]. کہ کافر ءُمتکبر جنتءَ داخل نہ بنت تا ہما وہدا کہ ہشتر ماں سوچنءِ دُمکءِ تہا داخل بہ بیت. مطلب ہمیش اِنت کہ ہنچو کہ اے بوت نہ کنت کہ ہشتر ماں سوچنءِ دمکءِ تہا داخل بہ بیت ہمے پیما اے ہم بوت نہ کنت کہ کافر ءُمشرک ماں جنتءَ داخل بہ بنت، ءُہمے پیما دوزءِ عذابانی بابتءَ آتکگ کہ ﴿ عَذَابٌ مُّقِيْمٌ ﴾ کہ آ دائمی عذاب اَنت (پہ کافراں) [سورة المائدة: ۳۷]. چہ ادا زمینءُآزماناں آیانی =

اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيْدُ ﴿۱۰۷﴾

ہمائی کہ تئی پروردگارءَ لوٹ اِت[1]، بیشک کہ تئی پروردگار ہرچیکہ بلوٹیت کنت.

وَاَمَّا الَّذِيْنَ سُعِدُوْا فَفِى الْجَنَّةِ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ؕ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوْذٍ ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. ءُہما کہ نیک بخت بوتگ اَنت آبہشتاینت پہ بن پشت کپنت آئی تہا داں ہما وہدا کہ آزمان ءُزمین ہست بنت، بیدءِ ہمائی کہ تئی پروردگارءَ لوٹ اِت[2]، ہلاس نہ

= جنس مرادانست. بزاں دنیاءِ زمین ءُآزمان دگر بنت کہ آفنا ءُگار بنت بلے آخرتءِ زمین ءُآزمان دگر بنت ہنچوکہ قرآنءِ تہا اے سرجمءَ بیان بوتگ کہ ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوٰتُ ﴾ کہ آروچءَ (بزاں آخرتءَ) اے زمین ءُآزمان پہ دگہ زمین ءُآزماناں بدل کنگ بنت. [سورۃ إبراهيم: ۴۸] ءُادا مراد آخرتءِ زمین ءُآزمان اَنت. بزاں ہنچوکہ آخرتءِ آزمانان ءُزمیناں فنا ءُہلاسی نیست، ہمے پیما کافرانی عذاب دائمی اَنت، ءُآیاں فنا ءُہلاسی نیست (تفسیر ابن کثیر وابن جریرطبری رَحِمَهُمَا اللّٰه) انگتءَ گیش زانگءِ واستا تفسیرچارگ بہ بنت. ءُاگاں اے آیتءِ معنی ہمے زورگ بہ بیت کہ کافر یک برے چہ دوزءَ درکاینت ءُدوزہ فنا بیت، گڑا آحدیث درہا بے معنی بنت کہ آہانی تہا ہمے مضمون بیان بوتگ کہ گناہگاریں مومن آخر کارچہ دوزہءَ در کنگ بنت، پمیشا صحیح ہمیش اِنت کہ کافر ءُمشرک کہ ہمے حالتءَ مرتگ اَنت آچہ دوزہءَ ہجبر درنیاینت، ءُآئرا فنا ءُہلاسی نیست. ءُہما مومن کہ چہ شرک ءُکفرءَ پاک اِنت ءُگناہ گارے آالّمءَ یک برے چہ دوزہءَ در کنگ بیت.

(۱) ﴿ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ﴾ اے استثناءِ بازیں معنی بیان کنگ بوتگ. امام المفسرین عبداللہ بن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ءُعلماءِ سلف ءُخلفءِ گیشتر ہمے نیمگءَاَنت کہ (ما) ادا (مَنْ) معنایا دنت، ءُمراد ہما گنہگاریں مومن ءُمسلمان اَنت کہ آعقیدہءِ توحیدءِ سرا بیران بوتگ اَنت کہ آاگاں یک برے دوزہءَ بروانت بلے وہدیکہ آیانی سزا ہلاس بنت بزاں سزاءَ رند آچہ دوزہءَ درکاینت. پیسری اِیں آیتءَ کہ (شَقِيّ) آتکگ، چوکہ اے آیت عام اِنت کافر ءُگناہگاریں مسلمان دوئیں ایشی تہا ہوراَنت، اے آیتءَ کہ ﴿ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ﴾ گنہگاریں مؤحد جتاکت اَنت، کہ کافرءُ مشرک ماں دوزہءَ پہ بن پشت کپ اَنت بلے گنہگاریں مؤحد اگاں یک برے دوزہءَ برؤت بلے گڈسرءَ آچہ دوزہءَ در کنگ بیت (تفسیر ابن کثیر)، ءُاے بابتءَ مزنیں حدیثےثابت اِنت.

(۲) اے دومی استثناءِ مراد ءُمعنی چی اِنت؟ امام ابن جریر الطبریءَ ہمے گچین کتگ کہ ادا ہم مراد مؤحدیں گنہگار اَنت کہ آیاں اللہ یک برے ماں دوزہءَ بارت تاچیزے وہدا بلے پدا چہ اودا در کنگ بنتءُ! دائمی واستا ماں جنتءَ داخل کنگ بنت (تفسیر ابن جریر الطبری) علامہ ابن کثیر اے آیتءِ تہا استثناءِ معنی ہمے بیان کتگ کہ اللہ ہمے چیزءَ پدّر کنگ لوٹیت کہ مومنانی پہ بن جنتءَ داخل کنگ آئی سرا فرض ءُالّمی نہ اِنت بلکیں آئی لوٹءِ سرا اِنت، ءُآیاں پہ بنی ایں واستا جنتءَ داخل کنگ آئی وتی مہربانی اِنت کہ آئی وتی لوٹءِ رہبندءَ جنتیانی سرا کتگ.

بوؤکیں بخشش اَنت[۱].

فَلَا تَكُ فِيْ مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ هٰٓؤُلَآءِ ؕ مَا يَعْبُدُوْنَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُهُمْ مِّنْ قَبْلُ ؕ وَاِنَّا لَمُوَفُّوْهُمْ نَصِيْبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوْصٍ ۱۰۹

۱۰۹. نوں تو شکّءِ تہا مبو چہ ہما چیزاں کہ اے آیانی بندگءَ کنگءَ اَنت[۲]، اے آیانی بندگءَ نہ کنت بلے ہما پیما کہ بندگی کتگ آیانی پت ءُپیرکاں پیسرچہ ایشاں، بیشک کہ ما پہکءَ پہک دئیں آیاں آیانی حقّءَ، ہچ کم کنگ نہ بنت[۳].

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ فَاخْتُلِفَ فِيْهِ ؕ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ؕ وَاِنَّهُمْ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيْبٍ ۱۱۰

۱۱۰. ءُبیشک ما موسی (عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) کتاب داتگ پدا آئی تہا اِختلاف کنگ بوت[۴]، ءُاگاں آحکم مبوتیں کہ پیش کپتگ اَت چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ، گڑا (ہنّو) فیصلہ کنگ بوتگ اَت آہانی میانءَ[۵]، ءُبیشک کہ آدائمی شکّءِ تہا ینت چہ آئی.

---

(۱) ﴿ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوْذٍ ﴾ مَجْذُوْذٍ معنی (مَقْطُوْع). بزاں اے جنتءِ داخل کنگ ہنچیں بخششے کہ ہجبر ہلاس نہ بیت بلکیں پہ بنی ایں واستا ہست بنت، ءُمؤمن چہ جنتءَ ہجبر درکنگ نہ بنت. نوں اے آیت اے چیزءَ زبر پدّر کنت کہ جنتی چہ جنتءَ ہجبر درکنگ نہ بنت، ءُاے نعمت دائمی اَنت. اے معناءِ مضمون قرآنءِ تہا باز جاگہ آتکگ.

(۲) بزاں اے پیغمبر صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ مشرکانی ابید چہ اللہءَ ایدگرانی بندگی کنگءِ رد بوگءِ تہا ہچ پیمیں شک ءُشبہ نیست، بلکیں اے الّمی چیزے کہ آگمراہی ءُردیءِ سراینت.

(۳) بزاں ہر نیکیءِ کہ کافر ءُمشرکاں کتگ آئی بدلءَ ماآیاں ماں ہمے دنیاءِ تہا وشی ءُسیری ءُسرفرازیءِ رنگءَ دئیں، ءُآئی دیگءِ تہا ہچ پیمیں کمی نہ کنیں. یا مراد چہ ادا عذاب اِنت کہ ما آیانی عذاب دیگءِ تہا ہچ پیمیں کمی نہ کنیں بلکیں آیانی درائیں بدیانی سزا آیاں رسیت.

(۴) بزاں لہتےءَ آئی کتابءِ سرا ایمان آؤرتگ ءُلہتےءَ نیاؤرتگ. ادا واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ دل بڈی دیگ بوگءَ اِنت کہ تو چہ اے چیزاں پریشان مبوکہ لہتے تئی سرا ایمان نیاریت، گوں پیسری اِیں نبیاں ہم ہمے پیم کنگ بوتگ کہ لہتےءَ آیانی سرا ایمان آؤرتگ ءُلہتےءَ نیاؤرتگ.

(۵) ادا مراد ہمیش اِنت کہ اگاں اللہ پاکءَ چہ پیسرا ایشانی واستا عذابءِ یک وہدے نام گپت مہ کتیں گڑا دیری پہ آنیست ءُنابود بوتگ اِتنت.

وَاِنَّ كُلًّا لَّمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ ؕ اِنَّهٗ بِمَا يَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿۱۱۱﴾

۱۱۱. ءُبیشک وہدیکہ آوہد بئیت الّمءَتئی پروردگار آیانی کتگینانی مُزّءَ پہکءَپہک دنت، بیشک کہ آزبر سرپدِانت چہ آہانی دراہیں کاراں.

فَاسْتَقِمْ كَمَاۤ اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا ؕ اِنَّهٗ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿۱۱۲﴾

۱۱۲. نوں تو پابند ببو ہما ڈولءَ کہ تراحکم دیگ بوتگ ءُآمردم ہوں کہ گون تو واترّ اِش کتگ[۱]، ءُچہ حدّا سرمگوْز اِت[۲]، بیشک کہ آزبر گندگءَ اِنت ہر چیکہ شما کن اِت.

وَلَا تَرْكَنُوْۤا اِلَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ ۙ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُوْنَ ﴿۱۱۳﴾

۱۱۳. ءُلیٹ مکن اِت ہما مردمانی نیمگءَ کہ آیاں ظلم کتگ گڑا شمارا آس سوچیت[۳]، ءُنیست شمارا بیدءِ اللّٰہءَ دگہ ہچ پیمیں دوست، پدا شما کمک کنگ نہ بِئیت.

(۱) اے آیتءِ تہا مومنان ءُمسلماناں دینءِ سرا پاداں میہ کنگءِحکم بوگءَ اِنت کہ اے پہ مسلماناں کافرانی دیمءَ یک بلاہیں سلاہے کہ بیدءِ ایشی کافرانی گومءَ جنگ بوت نہ کنت. استقامتءِ معنی ہمیش اِنت کہ مومنءِ سرا ہرپیمیں سکّیں حالتے ءُوبدے بئیت آحقءَ ویل مہ کنت بلکیں آئی سرا وتی پاداں مِہ بکنت، ءُدرائیں جاورانی مقابلہءَ پہ مردی بکنت پہ وتی وسءَ.

(۲) «طغیان»ءِ معنی چہ حدّءَ بر گوْزگ. بزاں بیر گرگءِ تہا زیاتی ءُناانصافی کنگءَ طغیان گوْشنت. اے سک ناجائز اِنت، ءُمشرک ءُکافرءِ سرا ہم زیادتی کنگ جائز نہ اِنت. ءُہمے پیما اللہ پاکءِ نافرمانیءِ تہا سک دیمءَ روگءَ ہم طغیان گوْشنت.

(۳) «رُکون»، کمکیں مئیل کنگءَ گوْشنت (تفسیرکشّاف للزمخشری) ظالمانی کارانی سرا راضی بوگ، ءُآیانی ہمراہ بوگ، ءُآیانی گوما دوستی کنگ، ءُآیانی ظلمءِ تہا آیانی کمک کنگ، ءُآیانی دل بڈی دیگ، ہمے پیما نافرمانءِ نافرمانیءِ سرا خاموش بوگ، اے درہا آیانی نیمگءَ مئیل کنگءِ معناءِ تہا کاینت. چہ ظالماں کافر ءُمشرک، ءُبدعتی، ءُظالیں حکمران توری آمسلمان بہ بنت یا کافر درہا مراد اَنت، پمیشا چہ اے چیزاں سک پرہیز کنگ لوٹیت پرچہ کہ ایشی سرا سکّ اِیں بیم آتکگ. اے پیمیں مردماں آس سوچیت. **دلگوش**: اگاں ہنچیں ظالمےءِ ہمراہی ءُگوں آئی دوستی کنگ بہ بیت کہ آئی تچکیں راہءِ سرا آیگءِ امید ہست پہ ہمے ہاترا کہ آئرا سوج ءُسر بکنت، یا پہ دگہ مستریں بدی ےگار کنگءِ واستا گڑا ایشی تہا إن شاء الله اشکالے نیست. والله أعلم، (تفسیرقاسمی، ءُتفسیرابن جریر، ءُتفسیر الرازی).

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ الَّيْلِ ؕ اِنَّ الْحَسَنٰتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ ؕ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذّٰكِرِيْنَ ۚ﴿۱۱۴﴾

۱۱۴. ءُبرجاہ بدار نمازءَ روچءِ دوئیں نیمگاں ءُشپءِ لہتے وہدا[۱]، بیشک کہ نیکی گارکنت بدیاں[۲]، اے نصیحتے پہ نصیحت زوروکاں.

وَاصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۱۵﴾

۱۱۵. ءُصبر بکن بیشک کہ اللہ گار ءُبرباد نہ کنت نیکو کارانی مُزّءَ.

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُوْنِ مِنْ قَبْلِكُمْ اُولُوْا بَقِيَّةٍ يَّنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْاَرْضِ اِلَّا قَلِيْلًا مِّمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْ ۚ وَاتَّبَعَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مَاۤ اُتْرِفُوْا فِيْهِ وَكَانُوْا مُجْرِمِيْنَ ﴿۱۱۶﴾

۱۱۶. پرچہ چہ شما پیسری اِیں زمانگانی مردمانی تہا نیکیں مردم نہ بوتگ کہ منہ اِش بکتین اَنت (مردم) چہ خرابیءَ ماں زمینءِ تہا، بیدءِ چہ ہما کَمّکیناں کہ نگہداشت اَنت ماچہ آیاں[۳]، ءُرند گیری

---

(۱) چہ روچءِ دوئیں کناریانی نمازاں لہتےءَ سہب ءُبیگاہءِ نماز مراد زرتگ اَنت. بزاں فجر ءُدیگرءِ. ءُلہتےءَ فجر ءُمغرب مراد زرتگ اَنت. امام ابن جریر طبری ہمے دومی قول گچین کتگ. علامہ ابن کثیر گوْشیت: اے ہم بوت کنت کہ اے آیت چہ پنچیں نمازانی فرض بوگءِ حکمانی نازل بوگءَ پیسرءِ اِنت کہ آمعراجءِ شپءَ نازل بوت اَنت، پرچہ کہ پیسرءِ نماز دو بوتگ اَنت. یک نمازے چہ روچءِ درایگءَ پیسر ءُیک نمازے چہ روچءِ ایرروگءَ پیسر وانگ بوتگ. ءُچہ ﴿ وَزُلَفًا مِّنَ الَّيْلِ ﴾ بزاں شپءِ تہاریءِ یک وہدے.چہ ایشیءَ مراد تہجدءِ نماز اِنت کہ آبنداتءَ واجہ ءُدرائیں امتءِ سرا فرض کنگ بوت بلے گڈسراچہ امتءَ آئی فرضیت ہلاس کنگ بوت (تفسیر ابن کثیر).

(۲) ہنچوکہ حدیثانی تہا اے سرجمءَ بیان بوتگ کہ نیکی گناہاں گارکنت مثلاً یک حدیثے تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: اے جمعہ تا آدگہ جمعہءَ، ءُاے رمضان تا ں آدگہ رمضانءَ آہانی میانءِ گناہاں دورءُہلاس کننت (**پہ ہمے شرطءَ کہ مردم چہ مزنیں گناہاں پرہیز بکنت**) (صحیح مسلم کتاب الصلوٰۃ باب الصلوات الخمس کفارۃ لما بینھن). ہمے پیما دگہ حدیثے تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: ایا یک مردمےءِ لوگءِ دپءَ اگاں یک کورےہ بیت، ءُآپنچ وہدا اودا جان بشودیت ایا آئی جانءِ تہا گندگی ءُچل پشت کپیت؟ صحابیاں گوْشت کہ بوت نہ کنت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ گوْشت: کہ پنچیں نماز ہمے پیماینت کہ چہ آیانی سببءَ اللہ پاک گناہاں بارت ءُہلاس کنت (صحیح البخاری کتاب مواقیت الصلوٰۃباب الصلوات الخمس کفّارۃ). ہمے پیما حدیثانی تہا کئیت کہ چہ اسلامءِ آرگ ءُآئی قبول کنگءَ کافری وہد ءُجاہلیتءِ درائیں گناہ ءُبدی بخشگ بنت، اسلام آہاں گار کنت (صحیح مسلم کتاب الإیمان باب الإسلام یھدم ماکان قبلہ).

(۳) بزاں گوْستگیں امتانی تہا اے پیمیں اصلاح کنوک ءُنیکیں مردم پرچہ نہ بوتگ کہ آیاں خرابیں ءُبدکرداریں مردماں چہ فساد ءُخراب کاریءَ منَہ بکتیں، دیما فرمائینتے کہ اے پیمیں مردم بوتگ بلے =

کت ظالماں ہما راہءِ کہ آئی تہا آسودہ کنگ بوتگ اِتنت ءُآگنہگار اِتنت[۱].

وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَّاَهْلُهَا مُصْلِحُوْنَ ﴿۱۱۷﴾

۱۱۷. ءُ(اے) تئی پروردگار(ءِقانون) نہ بوتگ کہ شہرءُ میتگاں تباہ بکنت پہ زبردستی اے حالءَ کہ آئی مردم اِصلاح کنوک اَنت[۲].

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّلَا يَزَالُوْنَ مُخْتَلِفِيْنَ ﴿۱۱۸﴾

۱۱۸. ءُاگاں تئی پروردگارءَ (پہ زور)بلوٹ اِتیں گڑا مردمے یک ٹولی یے کت اَنت، ءُآدائمءَ جیڑہ کنوک اَنت.

اِلَّا مَنْ رَّحِمَ رَبُّكَ ؕ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ ؕ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ

۱۱۹. بیدءِ ہمایاں کہ تئی پروردگارءَ رحم کت آیانی سرا[۳]، ءُپہ ہمے واستا آئی پیداگ

= سک باز کم کہ آاللہ پاکءَ چہ عذابءَ رستگار کتگ اَنت. اے آیتءِ تہا سریدی ہست کہ بائد ہمیش اِنت کہ ہر دور ءُہر قومءِ توکءَ نیکیں کارانی حکم دیوک ءُچہ بدیں کاراں منَہ کنوک بہ بیت اگاں نہ اللہ پاکءِ عذاب درستاں گرفتار کنت.

(۱) بزاں ظالم ءُنافرمان وتی نا فرمانیءِ سرا اوشتوک بوتگ اَنت، ءُوتی بے سریءِ تہا مست بوتگ اَنت تا ہما وہدا کہ عذاباں آیاں دزگیر کتگ اَنت.

(۲) بزاں اللہءَ دائم ہما وہدا قوم تباہ کتگ اَنت کہ آیانی سرا حجت جہ گیر بوتگ ءُانگتءَ ایمان اِش نیاؤرتگ. چہ ادا زانگ بیت کہ تا ہما وہدا کہ قومانی تہا اصلاح کنوکیں مردم ہست آیاں اللہ تباہ نہ کنت، اگاں اصلاح کنوک مہ بیت گڑا درہا تباہ بنت.

(۳) چہ ادا زانگ بیت کہ چہ اختلافاں ہما مردم دور بیت کہ اللہ پاکءَ آئی سرا رحم کتگ. اے آیت آمردمانی ردّءَ کنت کہ آگوشنت کہ اے امتءِ اختلاف رحمتے پرچہ کہ اللہ پاکءَ چہ اختلاف کنوکاں وتی رحمتءِ نفی کت، ءُآحدیث کہ «**اختلاف أمتی رحمة**» بزاں منی امتءِ اختلاف رحمتے، پہکیں دروگے. فائدہ: اختلاف کنگ نقصان دہ نہ اِنت داں ہما وہدا کہ گوں آئی فرقہ بندی گوں مہ بیت ءُآئی بنیاد تحقیقءِ سرا بہ بیت نہ کہ تقلیدءِ سرا، ءُآئی دلیل چہ قرآن ءُحدیثءَ بہ بنت، چوکہ انسانانی عقل ءُفہم یک نہ اَنت پمیشا اختلاف الّمی چیزے. فرعی مسائلانی تہا صحابیانی ءُامامانی میانءَ مزنیں اختلاف بوتگ بلے انگتءَ آوت ماں وتءَ شیر ءُشکر بوتگ اَنت چہ یکءَ دگرءَ فائدہ اِش گپتگ، ءُفرقہ بندی اِش نہ کتگ بلے رندا ہمے امامانی مقلداں فرقہ بندیءِ تہم کشت ءُرودینت ءُبہربہر بوت اَنت، ءُہمیشی سرا راضی بوت اَنت. ہمے فرقہ بندیءَ مسلمانانی تہا شنگ ءُشانگے آوَرت ءُمسلمان بہربہر بوت اَنت ہما اندازہ کہ یکءَ دگرءِ سرا کفرءِ فتوائش جت ءُبیت اللہءِ تہا چارمصلی جوڑ کنگ بوت.

رَبِّكَ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۱۹﴾

کتگ اَنت[1]، ءُپورہ بوت تئی پروردگارءِ ہبر کہ من پُرّ کناں دوزخءَ چہ جن ءُانسـاناں ہورا درہیں[2].

وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ ۚ وَجَآءَكَ فِيْ هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَّذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۲۰﴾

۱۲۰. ءُدراہیں پیغمبرانی احوالاں ما تئی دیمءَ بیان کنیں تاکہ ما محکم بکنیں پہ آیاں تئی دلءَ[3]، ءُآتکگ تئی گوْرا حق ماں اے سورتءِتہاکہ مومنانی واستا پنت ءُنصیحت اَنت.

وَقُلْ لِّلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ اعْمَلُوْا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ ۚ اِنَّا عٰمِلُوْنَ ﴿۱۲۱﴾

۱۲۱. ءُبگوْش ہمایاں کہ ایمان نیاراَنت عمل بکن اِت وتی جاگہءَ ما ہوں عمل کنیں.

(۱) ایشی معنی لہتےءَ اختلاف ءُلہتےءَ رحمت زرتگ. دوئیں پیما ایشی معنی ہمے بیت کہ ما انسان پہ چکاسگءَ جوڑ کتگ اَنت. ہما کہ چہ راستیں راہءَ ءُچہ حق اِیں دینءَ اختلاف کنت آچکاسءِ بے سوب بیت، ءُہما کہ راہءِ راستءَ ءُدینءِ حقءَ زوریت آرحمتانی حقدار بیت.

(۲) ہنچو کہ دگہ جاگہے فرمان اِنت: کہ ما دوزہءِ واستا مزنیں جن ءُانسانےجوڑ کتگ، آیاں دل ہست بلے آچہ آئی نہ فہم اَنت، آیاں چم ہست بلے آچہ آئی (حقءَ) میم نہ کنت، آیاں گوش ہست بلے آچہ آئی نئیش کُن اَنت، ایشانی دروِر جناورانی دروِر اِنت بلکیں انگتءَ گندہ تراِنت. ہمیش اَنت غافلءُبے سُد سورة الأعراف آیت ۱۷۹. بزاں اللہ پاکءِ قضا ءُتقدیرءِ تہا اے ہبر ہست اِنت کہ آئی مخلوقءِ تہا لہتے ہنچیں ہست کہ آدوزہءِ حقدار بنت، ءُدوزہ چہ جن ءُانساناں پُر کنگ بیت. ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت: جنت ءُدوزہ وت ماں وتءَ مڑاِتنت، جنتءَ گوْشت کہ منءَ چونیں کہ منی تہا نزور ءُچاگردءِ کپتگیں (بزاں بے نامیں) مردم داخل بنت؟ ءُدوزہءَ گوْشـت کہ منی تہءِ مردم مزنیں سرکش ءُمتکبر اَنت. اللہ پاکءَ گوں جنتءَ گوْشت کہ تو منی رحمتانی جاگہ ئے، من تئی سـببءَ ہرکسی سرا کہ بلوثاں مہربانی کناں، ءُگوں دوزہ ئے گوْشت کہ تو منی عذابانی جاگہ ئے، چہ تو من عذاب ءُسزا دیاں ہرکسءَ کہ بلوثاں. ءُشما دوئیں پُر کنگ بئیت. جنتءِ تہاپہ بن آئی مہربانی بیت تا ہما اندازہ کہ اللہ پاک آئی پشـت کپتگیں جاگہانی نندگءِ واستا دگہ مخلوقےجوڑ کنت کہ آہمودا نندانَت، ءُدوزہ پہ بن ہمیشی گوْشیت کہ ایا دگہ ہست؟ تا ہما وبدا کہ اللہ پاک وتی مبارکیں قدمءَ آئی تہا ایرکنت گڑا آگوْشیت کہ بس بس تئی بزرگءِ سوگندِانت (صحیح البخاری کتاب التوحید باب ما جاءَ فی قولہ تعالی ﴿إِنَّ رَحْمَتَ اللهِ قَرِيْبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِيْنَ﴾، ءُتفسیر سورة قٓ، ءُمسلم کتاب الجنة باب النار یدخلها الجبارون والجنة یدخلها الضعفاءُ).

(۳) بـزاں اے پیغمبرانی ءُآئی مخالفانی قصہ آنی بیان کنگءِ حکمت ہمیش اِنت کہ اے محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تو تسـلی بہ بئے، ءُچہ حالتانی آیگءَ پریشان مہ بئے، اے رہبند کہ مکہءِ مشرکاں پرتو گچین کتگ پیسری اِیں امتاں ہوں گوں وتی پیغمبراں ہمے پیما کتگ. ءُہنچوکہ آوتی پیغمبرانی دیمابے سـوب بوتگ اَنت ہمے پیما اے ہم چیر ترَاَنت.

وَانْتَظِرُوْٓا اِنَّا مُنْتَظِرُوْنَ ﴿۱۲۲﴾

۱۲۲. ءُودار بکن اِت ما ہوں ودار کنیں[۱].

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهٗ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ؕ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۲۳﴾

۱۲۳. ءُاللہءِ (واستاینت) آزمانانی ءُزمینءِ چیریں[۲]، ءُہمائی نیمگءَ واتر دیگ بنت درْہیں کار، نوں ہمائی بندگءَ بکن ءُہمائی سرا توکل بکن ءُتئی پروردگار بے خبر نہ اِنت چہ ہما کاراں کہ شما اِش کن اِت.

(۱) بزاں دیر نہ بیت کہ شما چہ وتی آسرءَ سرپدبئیت. دیر نہ گوْست کہ اللہ پاکءَجزیرہءِ عرب مسلمانانی دستءَ فتح کت ءُکافران ئے پروش دات.

(۲) بزاں آزمانانی ءُزمینءِ چیریں چیزاں بیدءِ اللہ پاکءَ دگہ کس زانت نہ کنت، عالم الغیب (چیرینانی زانوک) ایوکءَ ہمائی جندانت ءُبس.

سُوْرَةُ يُوْسُفَ — سورة يوسف

سوره يوسف ماں مكّہءَ نازل بوتگ ءُآئی
يكصد ءُيازده آيات ءُدوازده ركوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ كہ آسک
باز مہربان ءُزبريں رحم كنوكے

الٓرٰ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ۝۱

۱. الـر: اے آيـات اَنـت (حـقّءَ چـہ باطـلءَ) گيشينوكيں كتابءِ.

اِنَّآ اَنْزَلْنٰهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ۝۲

۲. بيشـک كہ ما اے قرآن عربیءَ نازل كتگ تا كہ شما بفہم اِت[1].

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ ۖ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغٰفِلِيْنَ ۝۳

۳. ما بيان كنيں تئی ديـمءَ جوان تريں بيانءَ پہ ہمے سببءَ كہ ما ديم داتگ تئی نيمگءَ اے قرآن بلّے كہ تو چہ ايشی (آيگءَ) پيش الّمءَ چہ بے خبراں بوتگئے.

اِذْ قَالَ يُوْسُفُ لِاَبِيْهِ يٰٓاَبَتِ اِنِّيْ رَاَيْتُ اَحَدَ

۴. وہديكہ گوْشـت يوسف وتی پتءَ[2] كہ اے

---

(۱) چوكہ قرآن اولی ديمءِ مردم عرب اِتنت، ءُہمے پيما عربی زبان چہ ايدگہ درْپيں زباناں فصاحت ءُبلاغتءِ تہا ديما اِنت، ءُوتی مَتّ ءُدرور وت اِنت، نوں پميشا قرآن عربی زبانءَ نازل كنگ بوت تاكہ قرآنءِ احكام ءُآياتانی فہمگءِ تہا مردماں مشـكل ديمءَ مئيت. اے قرآن چہ آسمانی درپيں كتاباں ہرلحاظءَ ديما اِنت، ءُہما ذاتءِ سرا كہ نازل كنگ بوتگ آدرپيں انسـانانی سردار اِنت، ءُہما فرشـتہءِ ذريعہءَ كہ نازل بوتگ آدرپيں فرشـتہانی سردار اِنت، ءُہما شپ ءُماہءَ كہ نازل بوتگ آدرپيں شپ ءُماہانی سردار اِنت، ءُہما زبانءَ كـہ نازل بوتگ آدرپيں زبانانی سردار اِنت. نوں زانگ بيت كہ اے قرآن ہر لحاظءَ اللہ پاكءَ توام ءُسرجم ءُبے درور نازل كتگ كہ اے درہا آئی مزن شانیءِ بے دروريں دليل اَنت.

(۲) يوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ پتءِ نام يعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت، ءُيعقوب اسحاقءِ چُكّ اِنت، ءُاسحاق ابراہيم عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، ہنچوكہ حديثءِ تہا يوسـف عَلَيْهِ السَّلَامُ سربن ہمے پيما بيان كنگ بوتگ. «**الكريم ابن الكريم ابن الكريم يوسف بن يعقوب بن إسحٰق بن إبراهيم**» (مسند أحمد ج ۲ تاكديم ۹۲).

عَشَرَ كَوْكَبًا وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ لِيْ سٰجِدِيْنَ ۝۴

منی پت بیشک کہ من دیست یازدہ اِستار ءُماہ ءُروچ، من دیست اَنت کہ منءَ سجدہ کنگءَ اَنت[1].

۵. گوْشت یعقوبءَ کہ اے منی زہگ وتی اے واباءَ وتی برْاتانی دیمءَ بیان مکن گڑا آتئی خلافءَ بلاہیں مکرے کنند، بیشک کہ شیطان انسانانی ظاہریں دُشمنے.

قَالَ يٰبُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلٰٓى اِخْوَتِكَ فَيَكِيْدُوْا لَكَ كَيْدًا ۭ اِنَّ الشَّيْطٰنَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ۝۵

وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيْكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَاْوِيْلِ الْاَحَادِيْثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوْبَ كَمَآ اَتَمَّهَا عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْحٰقَ ۭ اِنَّ رَبَّكَ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝۶

۶. ہمے پیما ترا گچین کنت تئی پروردگار ءُترا وابانی معنیءِ علم ءُزانتءَ دنت ءُتوام کنت وتی نعمتاں تئی سرا ءُیعقوبءِ اولادانی سرا ہنچو کہ توام ئے کتگ اَنت وتی نعمت چد ءُپیش تئی دوئیں پیرکانی ابراہیم ءُاسحاقءِ سرا بیشک کہ تئی پروردگار زبریں زانوکے ءُزبریں خیرکار ءُحکمتانی واجہ اِنت.

لَقَدْ كَانَ فِيْ يُوْسُفَ وَاِخْوَتِهٖٓ اٰيٰتٌ لِّلسَّاۗىِٕلِيْنَ ۝۷

۷. بیشک کہ یوسف ءُآئی برْاتانی قصہءِ تہا مزنیں نشانی ہست جست کنوکانی واستا.

اِذْ قَالُوْا لَيُوْسُفُ وَاَخُوْهُ اَحَبُّ اِلٰٓى اَبِيْنَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ ۭ اِنَّ اَبَانَا لَفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنِۨ ۝۸

۸. وہدیکہ آیاں گوْشت کہ مئے پتءَ یوسف ءُآئی برْات دوست ترانت چہ ما[2]، ءُما یک محکمیں ٹولی یے اِیں، بیشک مئے پت یک پدّریں ردےءِ سرا اِنت[3].

---

(۱) مفسراں ہمے بیان کتگ کہ چہ یازدہیں استالاں یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ برْات مراد اَنت کہ آیازدہ بوتگ اَنت، ءُچہ ماہ ءُروچءَ آئی مات ءُپت مراد اَنت، ءُاے واباءِ معنی بقولءِ لہتے مفسرینءَ چھل سال یا بشتاد سالءَ رند ہما وہدا دیما آتک کہ یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ برْات گوں مات ءُپتانی ہمبراہیءَ مصرءَ شت اَنت، ءُیوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ دیما سجدہءَ کپت اَنت. ایشی سرجمیں بیان دیمءَ پیداگ اِنت.

(۲) ادا چہ آئی برْاتءَ بنیامین نامیں برْات مراد اِنت کہ آ ءُیوسف یکّ اِیں ماتءِ چُکّ اِتنت.

(۳) یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ برْاتانی گمانءَ آیانی پتءِ گوں یوسف ءُبنیامین گیشتر محبت کنگ مزنیں ردی ے بوتگ.

اِقْتُلُوْا يُوْسُفَ اَوِ اطْرَحُوْهُ اَرْضًا يَّخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِيْكُمْ وَتَكُوْنُوْا مِنْۢ بَعْدِهٖ قَوْمًا صٰلِحِيْنَ ۹

۹. بکش اِت یوسفءَ یا دۆر ئِے بدئیت کجام یک ملکے تہا کہ ایوکا شمئے نیمگءَ دلگوش بہ بیت شمئے پت، ءُچہ ایشی رند بہ بئیت نیکیں مردم[۱].

قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ لَا تَقْتُلُوْا يُوْسُفَ وَاَلْقُوْهُ فِيْ غَيٰبَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فٰعِلِيْنَ ۱۰

۱۰. گوْشت چہ آیاں یک گوْشوکےءَ، یوسفءَ مہ کش اِت ءُدور ئِے بدئیت ماں دور بنیں چاتےءَ کہ آئےءَ کجام یک رہ گوْزے چست کنت اگاں شمارا کنگی اِنت.

قَالُوْا يٰٓاَبَانَا مَا لَكَ لَا تَاْمَنَّا عَلٰى يُوْسُفَ وَاِنَّا لَهٗ لَنٰصِحُوْنَ ۱۱

۱۱. آیاں گوْشت اے مئے پت! تو پرچہ یوسفءِ بابتءَ مئے سرا بروسے نہ کن ئے ءُما الّمءَ آئی خیر واہیں.

اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَّرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهٗ لَحٰفِظُوْنَ ۱۲

۱۲. دیم بدئے باندا آہیءَ گوں ما کہ سیرءَ بوْارت ءُگوْازی بکنت ءُبیشک کہ ما آئی نگہبانیءَ کنیں.

قَالَ اِنِّيْ لَيَحْزُنُنِيْٓ اَنْ تَذْهَبُوْا بِهٖ وَاَخَافُ اَنْ يَّاْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غٰفِلُوْنَ ۱۳

۱۳. (یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام ءَ) درّائینت کہ منا گمیگ کنت ایکہ شما آہیءَ ببرات ءُمن ترساں کہ آئیءَ گرکے موارت ءُشما آئی سُدّءَ مہ بئیت.

قَالُوْا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّآ اِذًا لَّخٰسِرُوْنَ ۱۴

۱۴. آیاں گوْشت کہ اگاں آئیءَ گرکءَ وارت ءُمایک زوراکیں ٹولی ے(مردم ایں) گڑا بزاں ما زیانکاریں (ءُہچ درد نہ وریں).

فَلَمَّا ذَهَبُوْا بِهٖ وَاَجْمَعُوْٓا اَنْ يَّجْعَلُوْهُ فِيْ

۱۵. وہدیکہ آہش برت ءُتپاک بوت اَنت ایکہ آئیءَ دۆر بِدینت ماں جہلیں چاتےءَ

---

[۱] بزاں یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءِ کشگ یا دۆر دیگءَ رند چہ اے گناہاں توبہ بکن اِت، ءُنیک بہ بئیت. ہمے پیما شیطانءَ بے حساب مردم ماں وتی دامءِ چمگءَ آوْرتگ ءُشکار کنگ اَنت کہ گناہ بکن اِت پدا توبہ بکن اِت، حالانکہ مردم نہ زانت کہ باریں چہ گناہءِ کنگءَ رند آہیءَ توبہ نصیبءَ بیت، یا چہ توبہ کنگءَ پیش آئیءَ موت ماں وتی پنجگاں گرفتار کنت.

غَيٰبَتِ الْجُبِّ ۚ وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۱۵﴾

عُما وحی کت آئی (بزاں یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ) نیمگءَ کہ الّمءَ (آوہد کئیت کہ) تو آیاں گشئے گوں ہمے چیز باروا ءُآبے خبر بنت[1].

وَجَآءُوْٓ اَبَاهُمْ عِشَآءً يَّبْكُوْنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُآتک اَنت شپءَ وتی پتءِ گوْراکہ گڑیوان اِتنت.

قَالُوْا يٰٓاَبَانَآ اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوْسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صٰدِقِيْنَ ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُگوْشت اِش اے مئے پت بیشک ما شتیں کہ تچکائی کنیں ءُما ویل کت یوسف وتی سامانانی گوْرا گڑا آئیءَ گرکءَ وارت، ءُتو باور نہ کن ئے مئے ہبرءَ توری ما راست بگوْشیں.

وَجَآءُوْ عَلٰى قَمِيْصِهٖ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ۚ فَصَبْرٌ جَمِيْلٌ ۚ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُوْنَ ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُآوْرت اِش آئی جامگ گوں دروگیں ہوناں[2]، (یعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) درّائینت (اے ڈول نہ اِنت) بلے شما وتی دلءَ ساز اِتگ یک کارے، نوں صبر کنگ جوانتر اِنت ءُچہ اللہءَ کمک لوٹگ بیت چہ شمئے ساز اِتگ اِیناں.

وَجَآءَتْ سَيَّارَةٌ فَاَرْسَلُوْا وَارِدَهُمْ فَاَدْلٰى دَلْوَهٗ ۚ

۱۹. ءُآتک یک کاروانے نوں دیم اِش دات وتی آپءِ پرکنوک[3] نوں آئی وتی ڈول ایر دات

---

(۱) یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ چاتءَ دۆر دیگءَ رند اللہ پاکءَ آئی نیمگءَ ہمے پریشانی حالتءَ وحی کت کہ تو پریشان مہ بو، ما تئی نگہداریءَ کنیں، ءُترا یک مزنیں جاہ ءُشریے دئیں. اے آیت ہمے دلالتءَ کنت کہ لہتے نبیاں اللہ پاکءَ آیانی کسانیءِ وہدا آیاں نبوت بخشاتگ، ءُآیانی سرا وحیءِ کتگ.

(۲) ہنچو گوْشنت کہ آہاں یک شنکّے ہلارکت، ءُیوسفءِ پشک اِش ہمے ہونانی گوما ہورتوار کت تا کہ ایشیءَ پہ وتی راست گوْشگءِ ثبوتءَ پیش بکنند. چوکہ اللہ پاکءَ آیانی درْوغ ڈنّءَ کنگی اَت پمیشا آیاں پشک سلامت سلامتءَ آوْرت، ءُچہ ایشی بیہال اِتنت کہ اگاں یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ گرکےءَ بوارتیں گڑا آئی پشکءِ تہا درْگ ءُچاک بوگءِ نشان وَمان بوت ءُآسلامت سلامت نہ بوت، چہ ہمے چیزءَ آیانی درْوغ ظاہر بوت.

(۳) (وارِد) ہماشخصءَ گوْشنت کہ آکاروانءِ واستا آپ ءُایدگہ انتظام کنگءِ ہاترا آئی ساریءَ روان کنت تا کہ جوانیں جاگہےءِ گِندگءَ گوں کاروانءِ مردماں ہمودا بہ نندارینیت.

قَالَ يٰبُشْرٰى هٰذَا غُلٰمٌ ؕ وَاَسَرُّوْهُ بِضَاعَةً ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۹﴾

ءُگوشتءِ ئے چونیں وشّیں ہبرے! اے وَیک بچکے! ءُآیاں اے تجارتءِ سامان ئے ساب کت ءُچیر اِش دات ءُاللّٰہ تعالی زبر زانوک اِنت چہ ہمائی کہ آئی کنگءَ اِتنت.

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍۭ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُوْدَةٍ ۚ وَكَانُوْا فِيْهِ مِنَ الزّٰهِدِيْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُبہااِش کت آپہ سکّیں کمّیں نہادےءَ، چیزکے ساب کتگیں درہمءَ، ءُآچہ (یوسف عَلَیْہِ السَّلَام) پہک بیزار بوت اَنت[1].

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرٰىهُ مِنْ مِّصْرَ لِامْرَاَتِهٖٓ اَكْرِمِيْ مَثْوٰىهُ عَسٰٓى اَنْ يَّنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا ؕ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوْسُفَ فِي الْاَرْضِ ۚ وَلِنُعَلِّمَهٗ مِنْ تَاْوِيْلِ الْاَحَادِيْثِ ؕ وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓى اَمْرِهٖ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. ہما مردءَ کہ یوسف بہا زرتگ اَت چہ مصرءَ آئی گوشت وتی جنینءَ[2] کہ عزّتءِ سرا ایشیءَ جاگہ بدئے بوت کنت کہ اے مارا فائدہ بد نت یا ایشی وتی زہگ جوڑ بکنیں، ءُہمے پیما ما زورآوری دات یوسفءَ ماں اے ملکءِ تہا ءُتاکہ زانتکاری بدئیں آئیءَ وابانی تعبیر ءُفہمءِ باروا، ءُاللّٰہ زورآورِاِنت وتی کارءِ توکءَ بلے گیشتریں مردم نہ زان اَنت.

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗٓ اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا ؕ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. ءُوہدیکہ (یوسف عَلَیْہِ السَّلَام) سربوت وتی جوانیءَ گڑا ما آئیءَ دانائی ءُزانتکاری دات ہمے پیما ما مُزّ دئیں نیکو کاراں.

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِيْ هُوَ فِيْ بَيْتِهَا عَنْ نَّفْسِهٖ وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ؕ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ

۲۳. ءُرد دیگ شروع کت (یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءِ) ہما جنینءَ کہ یوسف آئی لوگءَ اَت چہ آئی نفسءَ ءُبند ئے کت اَنت دروازگ ءُگوشت

(۱) چوکہ یوسف عَلَیْہِ السَّلَام یک کپتگیں چُکّے اَت، ءُبے محنتءَ آیانی دستءَ کپتگ اَت، پمیشا آیاں آئی قدر ءُقیمت نہ زانت، ءُکمّکیں نہادےءَ بہا اِش کت.

(۲) ہنچوگوشنت کہ آوہدا مصرءِ سرا حاکم ریان بن ولید نامیں حکمرانے اَت، ءُعزیزءِ مصر ہمیشی کہ یوسف عَلَیْہِ السَّلَام بہا زرتگ اَت ہمے بادشاہءِ وزیر خزانہ اَت، آئی نام اطفیر بن رحیب اَت، ءُعزیز مصرءِ جنینءِ نام راعیل بنت رعابیل اَت یا زلیخہ. واللّٰہ أعلم، (تفسیر ابن کثیر).

إِنَّهُۥ رَبِّيٓ أَحْسَنَ مَثْوَايَ ۖ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾

ئے بیا، (یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) درّائینت کہ اللہ پناہ بدنت، بیشک کہ آمنی واجہ اِنت کہ منا جوانیں جاگہے دات[1]، بیشک کہ ظالم کامیاب نہ بنت.

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِۦ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ أَن رَّءَا بُرْهَٰنَ رَبِّهِۦ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ ٱلسُّوٓءَ وَٱلْفَحْشَآءَ ۚ إِنَّهُۥ مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾

۲۴. بیشک کہ آ (جنینءَ) ارادہ کت یوسفءِ نیمگءَ ءُیوسفءَ ارادہ کت جنینءِ نیمگءَ[2] اگاں آئی مہ دیستیں وتی پروردگارءِ دلیل ءُحجّت[3]، ہمے ڈولءَ بوت، تاکہ ما چہ آئی بیرہ بدئیں بدی ءُبے حیائیءَ[4]، بیشک کہ آچہ مئے در چتگیں بندیان اِنت.

(۱) یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ وبدیکہ عزیزءِ مصرءِ جنینءَ گوں وتءَ بدکاریءِ دعوت دات گڑا یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ گوں ترندیءَ نہ منّ اِت کہ منی واجہءَ منءَ اداگوں شرپ ءُعزت جاگہ داتگ، من نہ لوٹاں کہ آئی اے نیکیءِ جوابءَ پہ بدی بدیاں، ءُآئی احسانءَ فراموش بکناں.

(۲) امام قرطبیءَ وتی تفسیرءِ تہا ﴿وَهَمَّ﴾ لفظءِ دومعنی بیان کتگ کہ عربی زبانءَ اے ماں دومعنایا کارمرزبیت. یکّےہما ارادہ کہ آئی تہاپختگی بہ بیت ءُآاختیاری ارادہبے بہ بیت، ءُدومی ہما خیال ءُوسواسءَ گوْشنت کہ آغیر اختیاری انسانءِ دلءِ تہا پیداگ بیت. عزیزءِ مصرءِ جنینءِ ارادہءِ تہا پختگی بست اَت، بلے یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ دلءِ تہا ہمے پیمیں وسواسےآتکگ اَت، ءُآئی نفسءِ تہا حرکت پیدا بوتگ اَت بلے آئی اے خیالءِ تہا پختگی نیست اَت، پمیشا اے چیز قابلءِ گرفت نہ اِنت ءُعصمتءِ ہم خلاف نہ اِنت. ہمے پیما زانگ لوٹیت کہ گناہءِ ہشکءَ قصد ءُارادہ کنگ عصمتءِ خلاف نہ اِنت، بلکیں آئی سرا عمل کنگ عصمتءِ خلاف اِنت (فتح القدیر)، ءُلہتے مفسراں ایشی معنی ہمے کتگ، کہ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ آگناہءِ قصد ءُارادہ کتگ اَت اگاں آئی وتی پروردگارءِ برہانءِ گِندگءَ آئی گناہءِ قصد ءُارادہ ہم نہ کت. قرآنءِ ظاہر ہمیشی سرا دلالت کنت ءُہمے راجح (جوانتر) گِندگءَ کئیت، واللہ أعلم.

(۳) اے برہان ءُدلیلءِ خاص کنگءِ تہا اختلاف ہست، ءُاے بابتءَ صحیحیں روایت نیست پدا ہوں چہ قرآنءِ آیتءَ ہنچو زانگ بیت کہ اللہ پاکءَ چہ وتی نیمگءَ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ واستا دلیلءِ بند ءُبست کت کہ چہ آئی گِندگءَ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ دلءِ تہءِ ہما ردیں وسواس گاربوت اَنت، ءُآچہ گناہءَ دوربوت.

(۴) بزاں ہمے پیما کہ ما یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ دلیل پیش داشت ءُچہ اے گناہءَ دور داشت، ہمے پیما ما آئرا چہ ہربدین ءُبے حیائیں کارءَ دور داریں.

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيْصَهٗ مِنْ دُبُرٍ وَّاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ ؕ قَالَتْ مَا جَزَآءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوْٓءًا اِلَّاۤ اَنْ يُّسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۲۵﴾

۲۵. دوئیں تتک اَنت دروازگءِ نیمگءَ ءُ آ (جنینءَ یوسفءِ) جامگ چہ پشتءِ نیمگءَ کشّ اِت ءُدِرت ءُآدوئیناں جنینءِ مرد دیست دروازگءِ دپءَ، جنینءَ گوْشت، آمردءَ کہ گوں تئی لوگءَ بدی لوٹتگ آئیءَ دگہ ہچ سزا نیست بیدءِ ایشی کہ آقید کنگ بہ بیت یا تورینوکیں عذابے (دیگ بہ بیت).

قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِيْ عَنْ نَّفْسِيْ ۚ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ اَهْلِهَا ۚ اِنْ كَانَ قَمِيْصُهٗ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. (یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءَ) درّائینت کہ ہمے جنینءَ منءَ ریپینگ لوٹ اِت چہ منی نفسءَ ءُگواہی دات گواہی دیوکےءَ[1] چہ ہما جنینءِ جندءِ خاندانءَ کہ اگاں آئی پشک چہ دیمءَ درتگ گڑا جنینءَ راست گوْشتگ ءُیوسف چہ دروگ بندان اِنت.

وَاِنْ كَانَ قَمِيْصُهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُاگاں یوسفءِ پشک چہ پشتءِ نیمگءَ درتگ گڑا جنینءَ دروگ بستگ ءُیوسف چہ راست گوْشو کان اِنت.

فَلَمَّا رَاٰ قَمِيْصَهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ اِنَّهٗ مِنْ كَيْدِكُنَّ ؕ اِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيْمٌ ﴿۲۸﴾

۲۸. وہدیکہ (مردءَ) دیست کہ آئی قمیص چہ پشتءَ دِرتگ، گوْشت ئےاے شمئے جنینانی مکر اِنت بیشک کہ شمئے مکر مزن اَنت.

---

(۱) اے گواہی دیوک کہ آئی یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءِ پاکدامنیءِ بارہءَ گواہیءِ دات چونینے اَت؟ ایشی بابتءَ اختلاف ہست. لہتے مفسرین گوْشنت کہ اے یک گوْانزگی چُکّے اَت، ءُاے بابتءَ یک مرفوع اِیں حدیثے ہم ہست کہ امام حاکم وتی مستدرکءِ تہا آوْرتگ. بچار (مستدرك الحاكم كتاب تواريخ المتقدمين من الأنبياء والمرسلين باب ذكر نبي الله وروحه عيسى ابن مريم عَلَیْہِمَا السَّلَام) بلے محدث العصر امام البانیءَ اے حدیث باطل ءُضعیف گوْشتگ (سلسلة الضعيفة ج ۲ تاک دیم ۲۷۳ حدیث ۸۸۰). چہ امام المفسرین عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا یک موقوف اِیں روایتءِ گوں صحیح سندءَ ثابتنت کہ اے گواہی دیوک باریشیں ءُبالغیں مردمے اَت، ءُشیخ البانیءَ ہوں ہمے گچین کتگ، پیسرین کتاب تہا والعلم عنداللہ.

يُوْسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا ۚ وَاسْتَغْفِرِيْ لِذَنْۢبِكِ ۖ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخٰطِـِٕيْنَ ۲۹

۲۹. اے یوسف! چہ اے ہبرءَ بیہال بو، ءُاے جنین تو چہ وتی گناہءَ معافی بلوٹ بیشک کہ تو وت ئے گنہگار.

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِيْنَةِ امْرَاَتُ الْعَزِيْزِ تُرَاوِدُ فَتٰىهَا عَنْ نَّفْسِهٖ ۚ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۭ اِنَّا لَنَرٰىهَا فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ۳۰

۳۰. ءُگوْشت ہمے شہرءِ جنیناں کہ عزیزءِ جنین وتی جوانیں غلامءَ پہ وتی واہشتءَ رددیگ لوٹیت (یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ) دوستیءَ پہکءَ آئی دلءِ تہا جاگہ کتگ، بیشک کہ ما آئیءَ گندگءَ ئیں پدّریں بےراہیءِ تہا[1].

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَاً وَّاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّيْنًا وَّقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۚ فَلَمَّا رَاَيْنَهٗٓ اَكْبَرْنَهٗ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًا ۭ اِنْ هٰذَآ اِلَّا مَلَكٌ كَرِيْمٌ ۳۱

۳۱. پدا وہدیکہ عزیزءِ جنینءَ اِشکت آیانی ٹگّیءِ بابتءَ دیمےدات آہانی نیمگءَ (قاصدے) ءُآمادہ ئےکت پہ آیاں یک دیوان جاہے[2] ءُچاہاں ہر یکّےءِ دستءَ کارچے دات ئے ءُ(یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوْشت ئے کہ درا بو ایشانی دیما، وہدیکہ آیاں (یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ) دیست آہش مزن زانت ءُدست اِش برّاِتنت[3] ءُگوْشت اِش کہ پناہ بہ اللہءَ! اے انسانے نہ اِنت، اے وَیک بزرگیں فرشتہے[4].

(۱) مصرءِ ایدگہ جنینانی تہا وہد یکہ اے قصہ شنگ ءُتالان بوت کہ عزیز مصرءِ جنین وتی غلامءِ سرا عاشق بوتگ گڑا آ عزیزءِ مصرءِ جنینءَ کلاگ زورگءَ لگ اِتنت.

(۲) عزیزءِ مصرءِ جنینءَ ہمے درْہیں جنینانی مہمانی کت، ہنچوگوْشنت کہ آئی تہا ہرپیمیں ورگ ءُثمرہ ہست اَت، اے پمیشاآئی کت کہ اے جنین یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ وش رنگیءَ سیل بکنننت ءُبزان اَنت کہ آئی وش رنگیءِ دامءِ تہا ہرکس شکار بیت، من میاری نیاں.

(۳) یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ گِندگءَ گوں آگلیں جنین آئی وش رنگیءِ تہا ہنچو دلگوش بوت اَنت کہ نیوگانی بُرْگءِ بدلءَ وتی دستاں بُرّگءَ لگّ اِتنت، ءُہچ نہ مار اِت اِش کہ ما وتی دستاں بُرّگءَ ئیں. حدیثءِ تہا کئیت کہ (درہیں جہانءِ) خوبصورتیءِ نیم ایوکءَ یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ دیگ بوتگ اَت (صحیح مسلم کتاب الإیمان باب الإسراء).

(۴) آجنیناں پمیشکءَ آئی انسان بوگءِ انکار کت کہ آہاں اے پیمیں وش رنگیں مردم ماں وتی زندءَ نہ =

قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِيْ لُمْتُنَّنِيْ فِيْهِ ۭ وَلَقَدْ رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَّفْسِهٖ فَاسْتَعْصَمَ ۭ وَلَىِٕنْ لَّمْ يَفْعَلْ مَآ اٰمُرُهٗ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُوْنًا مِّنَ الصّٰغِرِيْنَ ۝

۳۲. (عزیزءِ) جنینءَ گوشت ہمیش اِنت آشخص کہ شما منءَ آئی بابتءَ میاری کتگ ءُبیشک من آئیءَ چہ آئی نفسءَ کلاگ گرگ لوٹ اِت بلے آئی وتءَ مُہرداشت ءُاگاں اے مکنت ہر چیکہ من آئیءَ حکم دیاں گڑا الّمءَ آزندانی کنگ بیت ءُسک بے عزّت بیت.

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُوْنَنِيْٓ اِلَيْهِ ۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّيْ كَيْدَهُنَّ اَصْبُ اِلَيْهِنَّ وَاَكُنْ مِّنَ الْجٰهِلِيْنَ ۝

۳۳. آئی گوشت کہ اےمنی پروردگار زندان منءَ دوست ترانت چہ ہما چیزءَ کہ اے جنین منءَ آئی نیمگءَ دعوت دینت، ءُاگاں تو ایشانی مکراں چہ من بیرہ مدئے گڑا من مئیل کناں ایشانی نیمگءَ ءُچہ جاہلاں باں.

فَاسْتَجَابَ لَهٗ رَبُّهٗ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝

۳۴. گڑا آئی پروردگارءَ قبول کت آئی دعا(۱) ءُآیانی مکرےدور داشت اَنت چہ آئی بیشک کہ آزبریں اِشکنوک ءُمزنیں زانوکے.

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰيٰتِ لَيَسْجُنُنَّهٗ حَتّٰى حِيْنٍ ۝

۳۵. پدا اے درْہیں نشانیانی گندگءَ پد ہوں پہ آیاں اے چیز پدّربوت کہ (یوسف عَلَیْہِ السَّلَامْ) زندانی کنگ بہ بیت تا یک وہدےءَ(۲).

= دیستگ اَت، ءُآیانی وہم ءُگمانءَ نہ بوتگ کہ انسانانی تہا اے پیمیں وش رنگیں مردم ہوں ہست، ءُہمے پیما آجنیناں یوسف عَلَیْہِ السَّلَامْءِ انسان بوگءِ انکار چہ آئی پاکیزگیءَ ہوں کت کہ اے پیما چہ گناہءَ بچگ ءُچہ آئی دور بوگ انسانی کارےنہ ئے ماں اے نوجوانیءَ، پدا تہنائیءَ .

(۱) یوسف عَلَیْہِ السَّلَامْءَ اے دعا ماں دلءَ کت پمیشا کہ دعا پہ مومنءَ یک سلاہے. حدیثءِ تہا کثیت کہ ہفت پیمیں مردم ہنچیں بستت ہما روچءَ کہ بیدءِ اللہءِ عرشءِ سائگءَ دگہ سائگ نہ بیت اللہ پاک آیاں وتی عرشءِ سائگءَ نصیب کنت، چہ آیاں یکّےہمیش اِنت کہ آئرا یک وش رنگیں ءُوش ذاتیں جنینےگناہ ءُبدکاریءِ دعوتءَ بدنت، ءُآاے دعوتءَ پشت بدنت ءُبگوشیت کہ من چہ اللہءَ ترساں (صحیح البخاری کتاب الأذان باب من جلس فی المسجد ینتظرالصلوٰۃ، وفضل المساجد).

(۲) یوسف عَلَیْہِ السَّلَامْءِ پاکدامنیءِ پدّر بوگءَ رند انگتءَ عزیزءِ مصرءَ آپمیشا زندانی کت کہ اے ہبر ءُقصہ =

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيٰنِ ۚ قَالَ اَحَدُهُمَآ اِنِّيْٓ اَرٰىنِيْٓ اَعْصِرُ خَمْرًا ۚ وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنِّيْٓ اَرٰىنِيْٓ اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْسِيْ خُبْزًا تَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ۭ نَبِّئْنَا بِتَاْوِيْلِهٖ ۚ اِنَّا نَرٰىكَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ۳۶

۳۶. ءُداخل بوت آئی ہمراہیءَ ماں قید خانہءَ دگہ دو نوجوان چہ آیاں یکّےءَ گوْشت من گندگءَ یاں کہ من شراب پرْنچگءَ یاں ءُدومیءَ گوْشت من گِندگءَ یاں کہ من وتی سرا نان چست کتگ ءُمرغ چہ آئی ورگءَ اَنت مارا سرپد بکن چہ ایشی تعبیرءَ ءُمعناءَ مئے گندگءَ تو نیکیں مردمے ئے.

قَالَ لَا يَاْتِيْكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقٰنِهٖٓ اِلَّا نَبَّاْتُكُمَا بِتَاْوِيْلِهٖ قَبْلَ اَنْ يَّاْتِيَكُمَا ۭ ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِيْ رَبِّيْ ۭ اِنِّيْ تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ۳۷

۳۷. آئی درّائینت ہما ورگ کہ شمارا دیگ بیت چہ آئی آیگءَ پیش من شمارا چہ ایشی معنیءَ سرپدکناں، اے ہما زانتءِ برکت اِنت کہ منی پروردگارءَ منءَ بخشاتگ، من ویل داتگ ہما مردمانی مذہب کہ آ اللّٰہءِ سرا ایمان نیاراَنت ءُآخرتءِ اِنکارءَ کنند.

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَاۗءِيْٓ اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ ۭ مَا كَانَ لَنَآ اَنْ نُّشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۭ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَي النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُوْنَ ۳۸

۳۸. ءُمن رند گیری کتگ وتی پت ءُپیرکانی مذہبءَ، بزاں ابراہیم ءُاسحاق ءُیعقوبءِ مذہبءِ، مئے کار اے نہ اِنت کہ ما گوں اللّٰہءَ کجام یک چیزےشریدار جوڑبکنیں[1]، اے اللّٰہءِ وتی مہربانی اِنت مئےسرا ءُمردمانی سرا بلے گیشتریں مردم اللّٰہءِ شکرءَ نہ گراَنت.

= مردمانی تہاعام ءُشنگ مہ بیت، ءُہمے پیما تاکہ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ ءُعزیزءِ مصرءِ جنینءِ میانءَ دوری بہ بیت تاکہ پدا عزیزءِ مصرءِ جنین آئی محبتءِ شکار مہ بیت ہنچوکہ آئی ارادہ اَت (تفسیر قرطبی).

(۱) یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ چوکہ اللّٰہ پاکءِ مزن شانیں پیغمبرے اَت، آئی وتی جیلءِ ہمراہاں چہ درْستاں پیسر عقیدہءِ توحیدءِ دعوت دات گوں یک حکیمانہ وڑےءَ . بایداِنت کہ ہر اہلءِ توحیدءِ سرا زندانیءِ حالت آتک گڑا آیوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ اے سنتءَ زندگ بکنت، ءُچہ درْستاں پیسر عقیدہءِ توحیدءِ درسءَ بدنت کہ ابید چہ آئی ہچ نیکیں کار درد نہ وارت.

يٰصَاحِبَيِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُوْنَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿۳۹﴾

۳۹. اے مـنی زندانءِ ہمراہـاں! ایا دورا دورائیں رب بہترانـت یـا ہمـا یکّـین ءُزبردسـتیں اللہ؟[۱]

مَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖۤ اِلَّاۤ اَسْمَآءً سَمَّيْتُمُوْهَاۤ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ ؕ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ؕ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُوْۤا اِلَّاۤ اِيَّاهُ ؕ ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. ہمایانی کہ شـما بیدءِ اللہءَ بندگیءَ کـن اِت آ ہشـکءَ لہتے نام اَنت کہ شما ءُشمئے پت ءُپیرکاں وت نام بستگ اَنت اللہءَ پہ اِشی ہچ پیمـیں دلیلے دیم نـہ داتـگ[۲]، حکم تہنا اللہءِ جندیگ اِنـت، ہمائی حکم داتگ کہ بندگیءَ مکـن اِت بلے ایوکءَ ہمائی ہمیش اِنـت محکمیں دیـن بلے گیشـتریں مردم نہ زان اَنت.

يٰصَاحِبَيِ السِّجْنِ اَمَّاۤ اَحَدُكُمَا فَيَسْقِيْ رَبَّهٗ خَمْرًا ؕ وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَّاْسِهٖ ؕ قُضِيَ الْاَمْرُ الَّذِيْ فِيْهِ تَسْتَفْتِيٰنِ ﴿۴۱﴾

۴۱. اومنی زندانءِ ہمراہاں! چہ شـما یکّـے وتی واجـہءَ شراب وارینیـت[۳] ءُدومیءِ ہبرایش اِنت کہ آپہ دارکشگ بیت گڑا مُرغ چہ آئی سرا وراَنت[۴]، فیصلـہ کنگ بوت ہما چیزءِ

(۱) اے فرق ذات ءُصفات ءُحساب‌ءِ لحاظءَ اِنت، بزاں ہمارب کہ آذاتءِ لحاظءَ چہ یکءَ دگرءَ دورا دورا‌ینت، ءُہمـــے پیما صفاتءِ تہا ہوں، نوں اے جوانترَاَنت یا ہما اللہ کہ آوتی ذات ءُصفاتانی تہا یکتااِنت کہ آئرا ہچ پیمیں شریدار ءُدرور نیست، ءُآدرْستانی سرا بے شریکءَ حاکم اِنت؟.

(۲) ایشی یک مطلبے ہمیش اِنت کہ ایشانی نام معبود شما وت ایر کتگ اَنت، اللہءَ ایرنہ کتگ اَنت. حقیقتءَ نہ آمعبوداَنت، ءُنہ آیانی بابتءَ اللہ پاکءَ ہچ پیمیں دلیلے نازل کتگ، دومی مطلب ایش اِنت کہ ایشانی اے وڑوڑیں نام کہ شـــما بستگ اَنت چوکہ مروچاں مشہوراِنت کہ فلاں داتا گنج بخش اِنت، ءُفلاں غریب نوازاِنت، اے شمئے وتی نام بستگیں نام اَنت، اللہ پاکءَ ایشانی بابتءَ ہچ پیمیں دلیل نازل نہ کتگ.

(۳) اے اولی واب‌ءِ معنی ہمائیگ اِنت کہ آئی دیست کہ آشراب پرْنچگءَ اِنت.

(۴) ءُاے دومیءِ واب‌ءِ معنا اِنت کہ آئی دیست مرغ چہ آئی سراناں ورگءَ اَنت. حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمائینـــت: واب بالی ایں مرغءِ پـــادءِ سرا لونجاں اِنت تاوہدیکہ آئی معنی کنگ مہ بیت، نوں وہدیکہ آئی معنی کنگ بوت گڑا آدیما کئیت، دیم ترءَ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمائینت: وتی واباں بیان مکـن اِت بیدءِ عالم ءُخیرخواہ ءُدانائیں مردمءِ دیمءَ (مسـند أحمد حديث ۱۲۱۸۲ و۱۲۸۳۳ عن أبي رزين العقيلي) شیخ البانی گوْشـــیت «فحديثه يعني وكيع بن عدس راوى هذا الحديث كشاهد لابأس به» کہ اے شاہدی جاگہءَ کاردنت، =

بابتءَ کہ شما جُست ءُپد کنگءَ اِتت.

وَقَالَ لِلَّذِیْ ظَنَّ اَنَّهٗ نَاجٍ مِّنْهُمَا اذْكُرْنِیْ عِنْدَ رَبِّكَ فَاَنْسٰىهُ الشَّیْطٰنُ ذِكْرَ رَبِّهٖ فَلَبِثَ فِی السِّجْنِ بِضْعَ سِنِیْنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. ءُآئی (بزاں یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) گوْشت ہمائیءَ کہ آئی بابتءَ (یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) ہمے گمان کتگ اَت کہ آرستگار بیت چہ دوئیناں، کہ منءَ یاد بکن وتی واجہءِ گوْرا نوں شیطانءَ بیہال کنائینت کہ (یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) یاد بکنت وتی واجہءِ گوْرا نوں (یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ) چیزے سالءَ پشت کپت زندانءِ تہا[1].

وَقَالَ الْمَلِكُ اِنِّیْۤ اَرٰی سَبْعَ بَقَرٰتٍ سِمَانٍ یَّاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَّسَبْعَ سُنْۢبُلٰتٍ خُضْرٍ وَّاُخَرَ یٰبِسٰتٍ ؕ یٰۤاَیُّهَا الْمَلَاُ اَفْتُوْنِیْ فِیْ رُءْیَایَ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْیَا تَعْبُرُوْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. ءُگوْشت ہمے بادشاہءَ من گِندگءَ یاں کہ ہفت پزّوریں گوک اَنت کہ آہاں ہفت لاگریں گوک ورگءَ اِنت ءُہفت سبزیں ہوشگ اَنت ءُدگہ ہشکیں، اے سرداراں! منءَ منی وابءِ معنیءَ بگوْش اِت گوں اگاں شما وابانی معنیءَ گوْشت کن اِت.

قَالُوْۤا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ ۚ وَمَا نَحْنُ بِتَاْوِیْلِ الْاَحْلَامِ بِعٰلِمِیْنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. گوْشت اِش کہ اے بے سریں واب اَنت، ءُما اے ڈولیں وابانی معنیءَ زانت نہ کنیں[2].

= ءُحافظ ابن حجر اے حدیث حسن گوْشتگ (سلسلة الصحیحة ج ۱ تاکدیم ۱۸۷ حدیث ۱۲۰). چہ اے حدیثءَ زانگ بیت کہ واب ہر پیمیں مردمءِ دیما بیان کنگ مہ بیت بلکیں پرہیزگاریں عالمءِ، یا ہنچیں مردمےءِ دیمءَ بیان کنگ بہ بیت کہ آدانائے، ءُتئی پدلیں خیرخواہے.

(۱) امام قتادہ ءُمجاہد گوْشنت: کہ بضع چہ ۳ءَ بگرءِ تا۹ءَ ہمے حسابءَ گوْشنت، لہتےءِ گپ ہمیش اِنت کہ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ہفت سالءَ جیل بوت، ءُلہتے گوْشیت کہ دوازدہ سال، ءُلہتے گوْشیت کہ چاردہ سال، والعلم عنداللہ.

(۲) اے واب عزیزءِ مصرءِ بادشاہءَ دیست، ءُہمے واب یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ چہ جیلءَ درایگءِ سبب بوت. اے وابءِ گندگءَ رند بادشاہءَ وتی گُلیں وزیر، ءُوبدءِ نجومی، ءُکاہن مچ کت اَنت کہ منءَ وابءِ معنیءَ بگوْش اِت گوں، گڑا آیاں گوْشت نہ کت کہ اول وَاے بے سریں واب اَنت، پمیشا ما ایشانی معنیءَ کت نہ کنیں، ءُاگاں توری اے جوانیں واب بہ بنت کہ معنی اِش ہست پداہم ما ایشانی معنایاں زانت نہ کنیں پرچہ کہ مارا ایشی زانت نیست اِنت.

وَقَالَ الَّذِیْ نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ اَنَا اُنَبِّئُكُمْ بِتَاْوِیْلِهٖ فَاَرْسِلُوْنِ ﴿۴۵﴾

۴۵. ءُگوشت ہمائی کہ رستگار بوت چہ ہما دوئینان ءُہیالءَ کپت یک مدتےءَ رند، کہ من شمارا سرپدکناں چہ ایشی معنیءَ نوں منءَ دیم بِد ئیت[1].

یُوْسُفُ اَیُّهَا الصِّدِّیْقُ اَفْتِنَا فِیْ سَبْعِ بَقَرٰتٍ سِمَانٍ یَّاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَّسَبْعِ سُنْۢبُلٰتٍ خُضْرٍ وَّاُخَرَ یٰبِسٰتٍ لَّعَلِّیْۤ اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ یَعْلَمُوْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. (شت ءُگوشت ئے) او یوسف راستگواسوج بدئے مارا اے واب ءِ معنیءَ کہ ہفت پزّوریں گوک اَنت آہاں ہفت لاگریں گوک ورگءَ اِنت ءُہفت سبزیں ہوشگ اَنت دگہ ہشکیں کہ من واتر بکناں مردمانی نیمگءَ (گوں واب ءِ معنیءَ) تا کہ آبزان اَنت (اے واب ءِ معنیءَ).

قَالَ تَزْرَعُوْنَ سَبْعَ سِنِیْنَ دَاَبًا ۚ فَمَا حَصَدْتُّمْ فَذَرُوْهُ فِیْ سُنْۢبُلِهٖۤ اِلَّا قَلِیْلًا مِّمَّا تَاْكُلُوْنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. (یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُءَ) گوشت کہ شما کِشت ءُکِشار کن اِت ہفت سالءَ پد ماں پدا، نوں ہرچیکہ شما بُرّات آئی ویل کن اِت ماں آئی ہوشگءِ تہا بیدءِ ہما کمُّکءَ کہ شما آئرا ورات.

ثُمَّ یَاْتِیْ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ یَّاْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ اِلَّا قَلِیْلًا مِّمَّا تُحْصِنُوْنَ ﴿۴۸﴾

۴۸. پدا کئیت چہ ایشی رند دگہ ہفت سال سکّیں تنگیں آورانت ہرچیکہ شما پہ آہاں ذخیرہ کتگ اَنت بید کمّکینےءَ کہ شمااِش ایر کن اِت (پہ تخم کاری واستا).

ثُمَّ یَاْتِیْ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ فِیْهِ یُغَاثُ النَّاسُ

۴۹. پدا کئیت چہ اے ہفتیں سالاں رند دگہ یک سالے کہ آئی تہا ہوْر گوْارینگ بیت

(۱) اے ہما مردم اَت کہ چہ جیلءَ رکّ اِتگ اَت، ءُہما وہدا کہ ماں جیلءَ اَت یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُءَ آئیءَ گوْشتگ اَت کہ بادشاہءِ دیمءَ منءَ یاد بکن بوت کنت کہ آچہ منءَ بیہال اِنت، بلے آئرا شیطانءَ بیہال کنائینت، نوں ہمے وہدا آیوسف عَلَیْہِ السَّلَامُءِ خیالءَ کپت، ءُبادشاہءَ گوْشتے کہ منءَ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُءِ گوْرا دیم بدئےمن آئی معنیءَ چہ ہمائی جست کناں پرچہ کہ آوابانی معنیءِ تہا زبر زانت کارے.

وَفِيْهِ يَعْصِرُوْنَ ﴿۴۹﴾

مردمانی سرا ءُہمیشی تہا آشیرگ جوڑ کنند[۱]

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُوْنِيْ بِهٖ ۚ فَلَمَّا جَآءَهُ الرَّسُوْلُ قَالَ ارْجِعْ اِلٰى رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ الّٰتِيْ قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ ۭ اِنَّ رَبِّيْ بِكَيْدِهِنَّ عَلِيْمٌ ﴿۵۰﴾

۵۰. ءُگوشت بادشاہءَ کہ آئرا منی گوڑرا بیارات[۲]، نوں وہدیکہ آتک (یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءِ) گوڑرا ہمے قاصد، (یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءَ) گوشت کہ اے قاصد برو وتی واجہءِ گوڑرا بگوش کہ چی اِنت (اصل) قصّہ ہما جنینانی کہ وتی دست اِش بُرّاتنت[۳]؟ بیشک کہ منی پروردگار آیانی مکراں زبر زانت.

(۱) یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءَ واب ءِ تعبیر بیان کت، ءُآئی ہمراہیءَ آیانءَ سوج ءُسر ہم کت کہ شمارا چے کنگی اِنت. یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءَ چہ ہفتیں زنڈیں گوکاں ہفت ہنچیں سال مراد زرت کہ آیانی تہا زبر کشت ءُکشار بیت، ءُچہ ہفتیں لاغریں گوکاں ہفت سال ءِ ذُکّال ءُقحط مراد زرت، ءُآسرسبزیں ہوشگانی معنی ہمے زرت کہ زمین وش کشار دنت، ءُچہ ایدگہ ہشکیں ہوشگاں ہمے مراد زرت کہ ایدگہ ہفتیں سالاں زمین ہچ کشار نہ دنت، ءُواب ءِ معنی کنگءَ رند آیانءَ دیمءِ آؤکیں مشکلانی دیمءَ اوشتگءِ تدبیرگوشت گوں، کہ ہمے ہفتیں سالاں کہ زمین زبر کشاردنت، ہرگلّہ یے کہ تیار بیت آبانی رونءَ رندآہاں گوں ہوشگاں ایر بکن اِت تاکہ آبانی تہاگلّہ گیش چہ گیش ایر بہ بنت، پدا ذُکّال ءِ سالءَ اے ایر کتگیں گلّہ شمئے کارءَ کاینت.

(۲) وہدیکہ بادشاہءِ قاصدءَ اے واب ءِ معنی بادشاہءِ دیما پیش کت گڑا بادشاہءَ یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءِ صفت ءُجوانیانی اندازہ بوت کہ اے یک معمولی مردمے نہ ئے، بلکیں علم ءُزانت ءُفہمءِ تہا وتی درور وت اِنت، گڑا بادشاہءَ ہما دمانءَ حکم دات کہ یوسفءَ چہ زندانءَ در بکن اِت، ءُمنی دربارئے بیارات.

(۳) یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءَ چہ جیلءِ درایگءَ وتی کردارءِ پلگاری ءُپاکدامنی دوست تراَت کہ اولءَ بادشاہ چہ جنیناں منی پاکدامنیءِ بابتءَ جست بکنت، ءُآمنی پاکدامنیءِ گواہیءَ بدینت، گڑا من چہ زندانءَ درکایاں اگاں نہ درنیایاں تاکہ منی پاکدامنی پدّر مہ بیت. یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءُ اے کردارہمے گواہیءَ دنت کہ آمزنیں صبر کنوک ءُگڑانیں مردمے اَت، پمیشا اللہءِ آخری نبی محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ فرمائینت: کہ اگاں من یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءُ جاگہءَ ببوتینان، من ہمادمانءَ بادشاہءِ ہبر زرت ءُچہ جیلءَ دراتکاں (ءُاے قدرصبر نہ کت کہ یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءَ کت) (صحیح البخاری، کتاب أحادیث الأنبیاء، باب قولہ تعالی ﴿وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ اِبْرٰهِيْمَ﴾). چداچہ زانگ بیت کہ اللہءِ دینءِ توارجنوک وتی کرادرءِ صاف ءُپدر بوگءِ پورئیں بند ءُبستءَ بکنت تاکہ آیانی کردارءِ کوتاہی، ءُاخلاقی کوتاہی مردمانی ہدایتءِ قبول کنگءِ میانءَ بندےمہ بیت، اگاں نہ آاللہءِ گوڑرا جست کنگ بنت.

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ اِذْ رَاوَدْتُّنَّ يُوْسُفَ عَنْ نَّفْسِهٖ ؕ قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوْٓءٍ ؕ قَالَتِ امْرَاَتُ الْعَزِيْزِ الْـٰٔنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ ۫ اَنَا رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَّفْسِهٖ وَاِنَّهٗ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿۵۱﴾

۵۱. آئی (بزاں بادشاہءَ) گوْشت کہ اے جنیناں شمئے (اصلی) حال چی اِنت وہدیکہ شما رد دیگ لوٹ اِت یوسفءَ چہ آئی جِندءَ، گوْشت اِش پناہ چہ اللہءَ! مارا آئی باروا ہچ بدیءِ زانت نیست، گوْشت عزیزءِ (مصرءِ) جنینءَ نوں ڈنّءَ بوت تچکیں ہبر، من آئرا کلاگ گرگ لوٹ اِتگ چہ آئی جندءَ، ءُیوسف چہ راست بازان اِنت.

ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنِّيْ لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِيْ كَيْدَ الْخَآئِنِيْنَ ﴿۵۲﴾

۵۲. (یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُءَ گوْشت) اے من پمیشا کنائینت تاکہ بادشاہ بزانت کہ من با پشتءَ آئی خیانت نہ کتگ[1]، ءُبیشک کہ اللہ پہ کامیاب بوگءَ نئیلیت خیانت کنوکانی مکرءَ.

وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِيْ ۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌۢ بِالسُّوْٓءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيْ ؕ اِنَّ رَبِّيْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۵۳﴾

۵۳. ءُمن وتی نفسءَ پاک نہ گوْشاں، بیشک کہ نفس سک باز حکم دنت پہ بدیءَ بلے ہما شخص (رکّیت) کہ منی پروردگار آئی سرا رحم بکنت[2]، بیشک کہ منی پروردگار باز بخشوک ءُبازمہربانے.

(۱) لہتے مفسرین گوْشیت کہ اے یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُءِ ہبرانت کہ من چہ جنیناں وتی پاکدامنیءِ ثبوت پمیشا لوٹ اِت تاکہ منی پاکدامنی زانگ بہ بیت، ءُعزیزءِ مصر بزانت کہ من آئی نہ بوگءِ وہداآئی امانتءِ تہا خیانت نہ کتگ کہ آآئی جنین اَت. اے ہبر امام شوکانیءَ گچین کتگ ءُجوانتر گوْشتگ، بلے امام ابن کثیرءَ ہمے گچین کتگ کہ اے ہبر عزیزءِ مصرءِ جنینءِ اِنت، بزاں نوں کہ یوسف علیہ السلام ادءَ نہ اِنت من آئی سرا تہمت نہ جناں بلکیں من وتی ردیءَ منّاں کہ من ردیءِ سرا بوتگاں، نہ کہ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ. واللہ أعلم.

(۲) بزاں چہ نفسءِ شرارتاں ایوکءَ ہما مردم وتءَ دور داشت کنت کہ اللہ آئی سرا مہربانی بکنت، پمیشا انسان دائمءَ اللہءِ رحمتانی لوٹوک بہ بیت کہ آآئی دستگیریءَ بکنت.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُوْنِيْ بِهٖٓ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِيْ ۚ فَلَمَّا كَلَّمَهٗ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِيْنٌ اَمِيْنٌ ﴿۵۴﴾

۵۴. ءُگوشت بادشاهءَ که یوسفءَ منی گوْرا بیارات که من ایشیءَ وتی خاصیں مردمے جوڑ کناں، نوں وہدیکه آئی (گوں یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) ہبر کت گوْشت ئے که بیشک که تو (یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ) چه مرچیءَ مئے گوْرا شرپ مندیں ءُامانت داریں مردمے ئے.

قَالَ اجْعَلْنِيْ عَلٰى خَزَآئِنِ الْاَرْضِ ۚ اِنِّيْ حَفِيْظٌ عَلِيْمٌ ﴿۵۵﴾

۵۵. یوسفءَ گوْشت که منءَ ملکءِ خزانیانی سرا بدار[1]، بیشک که من زبریں حفاظت کنوک[2] ءُزانوکیاں.

وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوْسُفَ فِي الْاَرْضِ ۚ يَتَبَوَّاُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَآءُ ۭ نُصِيْبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَّشَآءُ وَلَا نُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۵۶﴾

۵۶. ءُہمے پیما ما یوسفءَ زورآوری دات ماں ملکءِ تہا، که اے ملکءِ تہا ہر جا که بلوٹیت جاگه بکنت[3] ما رسینیں وتی رحمتاں په ہر کسءَ که بلوٹیں ءُما گار نه کنیں نیکو کارانی مُزّاں.

(۱) خزانیانی وزیر بوگءِ منصب ءُعہدہ پمیشا گچین کت که آئی واب‌ءِ معنیءِ رہبندءَ ذُکال پیداک اَت تاکه آروچانی آیگءَ پیش آاے حالتانی دیمءَ اوشتگءِ واستا جوانیں تیاری یےبکنت، ءُجوانیں وڑےءَ گلّه ایر بکنت. عام وہدا اگاں چه اے منصبءِ لوتگ جائز نه اِنت، شریعتءَ چه ایشی منَه آتگ، پداہوں چه یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ عہدهءِ لوتگءَ زانگ بیت که خاص ایں حالتانی تہا اگاں یک مردمے زانت که قوم ءُملکءَ ہنچیں مشکلےدیمااِنت که آآئیءَ حل کت کنت ءُآئی دیمءَ اوشتات کنت، ءُدگه چشیں مردم نیست که آاے مشکلانی مقابلهءَ زبرکت بکنت، گڑا چشیں وہداآمنصب ءُعہدہ لوٹ اِت کنت، اگاں نه چه ایشی پرہیز الّمی اِنت، پداہوں چه قرآنءِ پشت ءُدیمءَ ہمے زانگ بیت که یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ پیسرا عہدہ ءُمنصب نه لوٹ اِت بلکیں ہما وہدا که مصرءِ بادشاهءَ آئرااِیشی پیشکش کت، گڑا چه ایشی رند یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ ہماعہدہ ءُمنصبءِ واہشت داشت که آئی خیالءَ ہمے منصبءِ سراآئی بوگ قوم ءُملکءِ فائدہ اَت. (اے بابتءَ انگتءَ گیش زانگءِ واستا بجار إمام قرطبیءِ تفسیر الجامع لأحکام القرآن).

(۲) ﴿ حَفِيْظٌ ﴾ بزاں من آیانی نگہداریءَ اے پیم کناں که آیاں بے حاجتءَ خرچ نه کناں، ﴿ عَلِيْمٌ ﴾ بزاں من آہانی مُچ کنگ ءُخرچ کنگءِ بابتءَ زبر زاناں.

(۳) چه یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ وزیر خزانه بوگءَ پیش مصرءِ وزیرخزانه عزیزءِ مصراَت، ہما که یوسف ئےبہا زرتگ اَت، پدا بادشاہءَ آچه اے عہدہ ءُمنصبءَ دورکت، ءُیوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ آئی جاگہءَ نندارینت. (تفسیرقرطبی).

وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. ءُآخرتءِ مُـزّ الّـمءَ جوانترانت پـہ مومنانی واستا ءُہمایانی کہ پرہیز گار بوتگ اَنت.

وَجَآءَ اِخْوَةُ يُوْسُفَ فَدَخَلُوْا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ﴿۵۸﴾

۵۸. ءُآتک اَنت یوسفءِ برْات گڈا یوسفءِ گوْرا شـت اَنـت[1] گڑا یوسـفءَ پجـاہ آوْرت اَنت ءُآیاں (یوسف عَلَیْہِ السَّلَام) پجّاہ نیارت[2].

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُوْنِيْ بِاَخٍ لَّكُمْ مِّنْ اَبِيْكُمْ ۚ اَلَا تَرَوْنَ اَنِّيْٓ اُوْفِي الْكَيْلَ وَاَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِيْنَ ﴿۵۹﴾

۵۹. وہدیکـہ آمـادگ ئِے کت اَنت پـہ آہاں آہانی سامان، گوْشت ئِے کہ بیارات وتی (ہما) برْاتءَ کہ چہ پتءِ نیمگءَ (شـمئے برْات اِنت)، ایا شـما نہ گِندگءَ اِت کـہ من پورہ کئیل کنان ءُدیاں ءُمن جوانیں مہمان جلّےآں.

فَاِنْ لَّمْ تَاْتُوْنِيْ بِهٖ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِيْ وَلَا تَقْرَبُوْنِ ﴿۶۰﴾

۶۰. نـوں اگاں شـما آئرا میـارات منی گـوْرا گڑا شـمارا منی گوْرا کئیل نیست ءُمنی نزّیکءَ میاات[3].

---

(۱) اے ہما وہدءِ ہبرانت کہ وشحالیءِ ہفتیں سال ہلاس بوت اَنت، ءُدُکّالءِ بندات بوتگ اَت، اے ذُکّالءَ مصرءِ دراہیں علاقہ وتی گرفـتءَ آوْرت اَنت، ہمااندازہءَ کہ تا کنعانءِ علاقہءَ ایشی پد سربوت اَنت، کہ یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام گوں وتی زیگاں ہموداننـدوک اَت. چوکہ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامءَ گلّہ ایر کتگ اِتنت، گڑا دراہیں مردم یوسف عَلَیْہِ السَّلَامءِ گوْرا گلّہ زورگءِ ہاترا یاتک اَنت، گڑا آئی مردمانی تہا گلّہ بہر کنان کت. اے ہبر کنعانءِ تہا مشہوربوت گڑا یوسف عَلَیْہِ السَّلَامءِ برْات ہوں گوں وتی لوگءِ مالاں بادشاہءِ دربارءَ گلّہ لوٹگءِ واستا مصرءَ آتک اَنت.

(۲) یوسـف عَلَیْہِ السَّلَامءَ وتی برْات جاہ یارت اَنت. پجاہ آرگءِ سـبب مفسراں دوبیان کتـگ، یکّے ہمے کہ یوسـف عَلَیْہِ السَّلَامءَ چہ آیاں سرجمیں جست گپت کہ شـما چونین اِت، ءُکئی چُکّ اِت، ءُچہ کجا پیداک اِت؟ گـڑا آیاں سرجمیں جواب دات کہ مئے پتءِ نام یعقـوب عَلَیْہِ السَّلَامْ اِنت، ءُماکل دوازدہ برْات بوتگیں، یکّے جنگلءَ بیران بوتگ، ءُیکے پتءَ وتی گوْرا داشـتگ، ءُماآدگہ دہیں ہمدا ساڑی اِیں (تفسیر ابن کثیر)، دومی سـبب ہمے بیان کنگ بوتگ، ہما وہداکہ آہاں یوسـف عَلَیْہِ السَّلَامْ ماں چـاتءَ دؤر دات آتوہ اِتنت، ءُآیانی رنگ ءُصورت یوسف عَلَیْہِ السَّلَامءَ یاداَت، ءُیوسف عَلَیْہِ السَّلَامْ آوہدا کسان اَت، ءُاے وہدانوہ ءُمزن اَت، ءُپدابادشاہیءِ کرسی سرایت پمیشابرْاتاں درست نہ کت. (فتح القدیر)

(۳) یوسـف عَلَیْہِ السَّلَامءَ اے ہبر ہنچیں وڑےءَ کت کہ آیاں نہ مارات کہ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامْ ہمیش اِنت، ءُبنیامین ایشی برْات اِنت، آیانءَ شـوق ئِے دات کہ اگاں شما وتی برْات آوْرت گوں گڑا من شمارا گیشتر دیاں اگاں نہ شمارا ہچ نہ رسیت.

قَالُوْا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ اَبَاهُ وَاِنَّا لَفٰعِلُوْنَ ﴿۶۱﴾

۶۱. گوشت اِش کہ ما آئی باروا آئی پتءَ منائینگءِ جہد کنیں، ءُما ایشی الّمءَ کنیں.

وَقَالَ لِفِتْيٰنِهِ اجْعَلُوْا بِضَاعَتَهُمْ فِيْ رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُوْنَهَآ اِذَا انْقَلَبُوْٓا اِلٰٓى اَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿۶۲﴾

۶۲. ءُآئی (بزاں یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) گوشت وتی نوکراں[1] کہ ایر بکن اِت آہانی سامانان (بزاں بُن مالاں) ماں آہانی اُردانی تہا بلکیں آپچہ بیاراَنت آئرا (بُن مالءَ) وہدیکہ دیم پہ وتی لوگاں برترّاَنت، بوت کنت کہ پدا واتر بکننت.

فَلَمَّا رَجَعُوْٓا اِلٰٓى اَبِيْهِمْ قَالُوْا يٰٓاَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَاَرْسِلْ مَعَنَآ اَخَانَا نَكْتَلْ وَاِنَّا لَهٗ لَحٰفِظُوْنَ ﴿۶۳﴾

۶۳. نوں وہدیکہ واتر بوت اَنت وتی پتءِ نیمگءَ، گوشت اِش کہ اے مئے ابّا جان، منہ کنگ بوتگ چہ ما کئیل کنگ نوں دیم بدئے گوں ما مئے برْاتءَ دانکہ کئیل بکنین ءُبیاریں ءُما آئی حفاظتءَ کنیں.

قَالَ هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ اِلَّا كَمَآ اَمِنْتُكُمْ عَلٰٓى اَخِيْهِ مِنْ قَبْلُ ؕ فَاللّٰهُ خَيْرٌ حٰفِظًا ۪ وَّهُوَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿۶۴﴾

۶۴. آئی گوشت کہ من آہی باروا شمئے سرا دل جم بوت نہ کناں ہمے پیما کہ من چہ شما دل جم کتگ اَت آئی براتءِ بارو ا[2] پیش چہ ایشیءَ، بلے اللہ جوانتریں نگہبانی کنوکے ءُآچہ درْہیں مہرباناں مہربان تر اِنت.

وَلَمَّا فَتَحُوْا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوْا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ اِلَيْهِمْ ؕ قَالُوْا يٰٓاَبَانَا مَا نَبْغِيْ ؕ هٰذِهٖ بِضَاعَتُنَا

۶۵. وہدیکہ وتی پونگ اِش پچ کت اَنت دیست اَنت اِش وتی بن مال کہ برترّینگ بوتگ اَنت پہ آہاں، گوشت اِش کہ اے مئے ابّا جان مادگہ چے لوٹیں، اے مئے بُن مال

(۱) چہ اے نوجواناں شاہی دربارءِ خادم ءُنوکرمراد اَنت.

(۲) بزاں شما یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ برگءِ وہداہوں آیائی نگہداریءِ وعدہ کتگ اَت بلے ہرچیکہ بوت آشمئے دیماِنت، نوں چہ وژامن شمئے سرا اعتبار بکناں؟.

رُدَّتْ اِلَيْنَا ؕ وَنَمِيْرُ اَهْلَنَا وَنَحْفَظُ اَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيْرٍ ؕ ذٰلِكَ كَيْلٌ يَّسِيْرٌ ﴿۶۵﴾

اَنت کہ مارا پدا دیگ بوتگ اَنت نوں ما دان کاریں پہ وتی کہولءَ (خاندانءَ) ءُوتی بڑاسءِ نگہبانیءَ کنیں ءُگیش کاریں یک ہُشتری بارے، اے ارزانیں بارے[1].

قَالَ لَنْ اُرْسِلَهٗ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُوْنِ مَوْثِقًا مِّنَ اللّٰهِ لَتَاْتُنَّنِيْ بِهٖۤ اِلَّاۤ اَنْ يُّحَاطَ بِكُمْ ۚ فَلَمَّاۤ اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُوْلُ وَكِيْلٌ ﴿۶۶﴾

۶۶. آئی گوشت (بزان بعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) کہ من آئرا ہچ وڑا گوں شما دیم نہ دیاں داں ہما وہدا کہ شما منءَ محکمیں عہدے بدئیت چہ اللہءَ، کہ شما آئرا الّمَ منی گوڑا رسین اِت بیدءِ (ہما وہداکہ) شما درہا گرگ بِئیت[2]، پدا وہدیکہ آہاں دات وتی محکمیں عہد، آئی (بزاں یعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) گوشت کہ اللہ مئے گفتارانی سرا نگہبان اِنت.

وَقَالَ يٰبَنِيَّ لَا تَدْخُلُوْا مِنْۢ بَابٍ وَّاحِدٍ وَّادْخُلُوْا مِنْ اَبْوَابٍ مُّتَفَرِّقَةٍ ؕ وَمَاۤ اُغْنِيْ

۶۷. ءُگوشت ئے کہ اے منی چُکّاں داخل مہ بئیت چہ یک دروازگےءَ ءُداخل بہ بئیت چہ دورا دورائیں دروازگاں[3]، ءُمن شمئے

(۱) ایشی یک معنائےہمیش اِنت کہ پہ بادشاہءَ دگہ یک ہشتری بارےءِ د یگ گرانیں پہرے نہ ئےبلکیں ارزانیں پہرے، دومی معنی ہمیش اِنت کہ ﴿ ذٰلِكَ ﴾ءِ اشارہ ہما گلّہءِ نیماگءَ اَت کہ آیاں گوں وتءَ آوُرتگ، ءُ﴿ يَّسِيْرٌ ﴾ معنی قلیل اِنت، بزاں ہما گلّہ کہ ما آوُرتگ اَنت آکمک اَنت، اگاں بنیامین گوما گون بہ بیت گڑا مارا گلّہ گیشتر رسیت ءُمئے حاجت تا اندازہےءَ پورہ بیت.

(۲) بزاں ہما وہدا شماعذراِت کہ شمئے سرا اجتماعی مصیبتءِ بئیت، ءُشما ہلاک یا گرفتار کنگ بہ بئیت، ءُشمئے دست ہچ چیزءَ مہ رسیت پہ وتی رکّینگءَ.

(۳) چوکہ یعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ چک جسمانی لحاظءَ وشرنگ اِتنت، ءُڈیل ءُبالاداِش وشّ اَت. یعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ ترس اِت کہ چو مہ بیت کہ آہورا چہ یک دروازگےءَ داخل بہ بنت، ءُیکےآیاں پہ خرابیں نگاھے بچاریت ءُآیاں نظر بکنت، پمیشا آیان ئےنصیحت کت کہ دورا دورابہ بئیت، ءُدگہ دگہ دروازگاں داخل بہ بئیت. فائدہ (۱) واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: کہ نظر حقّ اِنت (صحیح مسلم کتاب السلام باب الطب والمرض والرقی ۲۱۸۷). (۲) چہ یک حدیثےءَ زانگ بیت وہدیکہ مردمےءَ چیزےوش لگیت، ءُدوستے بیت گڑا بگوشیت کہ بارک اللہ، (موطأ إمام مالك كتاب الجامع باب الوضوء من العين عن سهل بن حنيف رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) اے یک درّاجیں حدیثےبلے ادا مختصر بیان اِنت، (۳) اگاں یک مردمےءِ نظریکےءَ بہ لگیت گڑا بائداِنت کہ ہما نظر جنوک وتی جانءَ بشودیت پدا اے آپ ہمائی سرا =

عَنْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ؕ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۚ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ۝۶۷

نگهبانیءَ کت نه کناں، چه اللهءِ نیمگءَ (چه آؤکیں) کجام یک چیزےءَ، حکم تهنا اللهءِ اِنت ہمائی سرا من توکل کناں[۱] ءُبائد اِنت ہمائی سراتوکل بکننت توکل کنوکان.

وَلَمَّا دَخَلُوْا مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوْهُمْ ؕ مَا كَانَ يُغْنِيْ عَنْهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا حَاجَةً فِيْ نَفْسِ يَعْقُوْبَ قَضٰىهَا ؕ وَاِنَّهٗ لَذُوْ عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝۶۸

۶۸. وهدیکه آ داخل بوت اَنت چه همودا که آیانی پتءَ حکم داتگ اَت، ءُاے پیم نه اَت که آرستگار بکنت آہاں چه اللهءِ نیمگءَ (آؤکیں) کجام یک چیزےءَ، بلے یک واہگے ہست اَت ماں یعقوبءِ دلءَ که آئی پوره کُت ءُسرپداَت چه ہما چیزءَ که ما آئرا زانت کاری داتگ اَت، بلے گیشتریں مردم نه زان اَنت.

وَلَمَّا دَخَلُوْا عَلٰى يُوْسُفَ اٰوٰۤى اِلَيْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنِّيْۤ اَنَا اَخُوْكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝۶۹

۶۹. وهدیکه سر بوت اَنت یوسفءِ گوْرا، آئی وتی برْاتءَ چه وتی نیمگءَ جاگه دات ءُگوْشت ئے که من تئی برْاتاں، نوں تو گمیگ مه بو چه ہما کاراں که آہِش کننت[۲].

= ریچگ به بنت که آئرا نظرءَ گپتگ، ہنچوکه حدیثءِ تہا کثیت که عامربن ربیعة سہل بن حنیف رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا جانءِ شودگءَ دیست گڑاآئی نظر کت آبیماربوت، واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ عامر بن ربیعهءَ حکم دات که وتءَ بشود گڑاآئی وتی دیم ءُدست ءُکونڈ، القصه درستیں اعضاءِ ششت اَنت یک ٹوپیں پیرانے توکءَ، پداہمے آپ سہل بن حنیف رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءِ سرار یچگ بوت اَنت گڑا آوش بوت. (موطأ مالك كتاب الجامع باب الوضوءُ من العين). (۴) دگه حدیثےتہا کثیت که واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: اگاں یک مردمےءَ یکےءِ مال ءُاولاد وش ءُجوان بلگ اَنت گڑاآ ما شاء الله لا قوة إلا بالله بوانیت. (مسند أبويعلى، مجمع الزوائد عن أنس بن مالك رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ۱۷۱۵۱)

(۱) یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام ءِ وتی چُکّاں اے پہریزی حکمءَ رند اے گوْشگ که توکل تهنا اللهءِ سرابه بیت ہمے رہشونیءَ کنت که احتیاط ءُپہریزکنگ توکل کنگءِ خلاف نه اِنت، ءُبائداِنت که انسان تا وتی وسءَ پہریز کوششءَ بکنت بلے توکل تهنا اللهءِ سرا به بیت، ءُہمے عقیده به بیت که تا وہدیکه اللهءِ لوٹ ءُرضا ءُ، حکم گون مه بیت، ءُالله مه لوٹیت گڑا اے احتیاط ہچ دردءَ نه ورَانت.

(۲) ہنچوگوْشنت که اے برات دودوءَ کمرہانی تہا نندارینگ بوت اَنت گڑا بنیامین ایوکءَ پشت کپت، یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ءَ چیرکانی آئیءَ سرپدکت که من یوسف آں، ءُتو چه وتی برْاتانی پیسری اِیں کاراں پریشان مه بو، =

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِيْ رَحْلِ اَخِيْهِ ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا الْعِيْرُ اِنَّكُمْ لَسٰرِقُوْنَ ۝۷۰

۷۰. نوں وہدیکہ آمادہ ئے کت اَنت پہ آیاں آیانی سامان، ایر ئے کت آپ واری ماں وتی برْاتءِ اُردءَ[۱]، پدا توارِ پردات توارِپردیوکےءَ، اے کاروانءِ مردماں بیشک کہ شما اِت دُزّی کنوک.

قَالُوْا وَاَقْبَلُوْا عَلَيْهِمْ مَّاذَا تَفْقِدُوْنَ ۝۷۱

۷۱. آیاں دیم گوں ہمایاں کت ءُگوْشتش کہ شما چے گار کتگ؟.

قَالُوْا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَآءَ بِهٖ حِمْلُ بَعِيْرٍ وَّاَنَا بِهٖ زَعِيْمٌ ۝۷۲

۷۲. آیاں گوْشت کہ ما بادشاہءِ آپ واری گار کتگ، ءُہر کسے کہ آئےءَ بیاریت پہ آئی ہشتری بارے ہست، ءُمن ایشی ضامناں.

قَالُوْا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَّا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سٰرِقِيْنَ ۝۷۳

۷۳. کاروان والا یاں گوْشت کہ اللہءِ سوگند اِنت کہ شما زبر سرپداِت کہ ما ماں اے ملکءِ تہا پہ فساد کنگءَ نیا تکگ اِن ءُنا کہ ما دُزّ بوتگیں[۲].

قَالُوْا فَمَا جَزَآؤُهٗ اِنْ كُنْتُمْ كٰذِبِيْنَ ۝۷۴

۷۴. آیاں گوْشت کہ(دُزّیءِ)سزا چی اِنت اگاں شما درْوگ بند بوت اِت.

قَالُوْا جَزَآؤُهٗ مَنْ وُّجِدَ فِيْ رَحْلِهٖ فَهُوَ جَزَآؤُهٗ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظّٰلِمِيْنَ ۝۷۵

۷۵. آیاں گوْشت کہ آئی سزا ہمیش اِنت کہ ہر کسی گوْرا کہ آ (آپواری) گِندگ بوت گڑا ہماِنت آئی بدل[۳]، ما ہمے پیما سزا دئیں ظالماں.

= ءُہمے پیما یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ وتی براتءَ سرپدکت کہ من وتی شاہی کوپءَ تئی سامانانی تہا کناں تو چہ ایشی پریشان مہ بو.

(۱) گڑاہمے شاہی کوپ بنیامینءِ سامانانی تہا ایرکنگ بوت ہمے پیما کہ آئی ایدگہ برْات چہ آئی سرپد نہ بوت اَنت.

(۲) پمیشاآیاں سوگند وارت، ءُوتی دُز بوگءِ انکار کت.

(۳) ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ شریعتءَ حکم ہمیش اَت کہ دز ہما شخصءِ دستءَ دیگ بہ بیت کہ آئی مال دُزّگ بوتگ، چوکہ یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ برات چہ اے مسئلہ ءُہنرءَ سرپد نہ اِتنت، پمیشا آیاں دُزّی کنوکءِ واستاہمے ربہندءِ گچین کنگءِ سوج دات. (تفسیر ابن کثیر، فتح القدیر)

فَبَدَاَ بِاَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَآءِ اَخِيْهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِّعَآءِ اَخِيْهِ ؕ كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوْسُفَ ؕ مَا كَانَ لِيَاْخُذَ اَخَاهُ فِيْ دِيْنِ الْمَلِكِ اِلَّاۤ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ؕ نَرْفَعُ دَرَجٰتٍ مَّنْ نَّشَآءُ ؕ وَفَوْقَ كُلِّ ذِيْ عِلْمٍ عَلِيْمٌ ﴿۷۶﴾

۷۶. نوں بِندات کت آئی (بزاں یوسف عَلَیْہِ السَّلَام) آیانی سامانانی پتّگ چہ وتی برْاتءِ سامانان پیسر[۱]، پدا در ئے کت آ (آپ واری) چہ وتی برْاتءِ سامانان، ہمے پیمءَ ما تدبیرءِ زانت دات یوسف ءَ[۲]، بادشاہءِ قانونءَ آئی وتی برْات گِپت کت نہ کت بلے ہرچیکہ اللہ بلوٹیت[۳] ما برزکنیں درجہ آں ہرکسی کہ بلوٹیں، ءُہر زانت کارءِ سرا دگہ (مستریں) زانت کارے ہست[۴].

قَالُوْۤا اِنْ يَّسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَّهٗ مِنْ قَبْلُ ۚ فَاَسَرَّهَا يُوْسُفُ فِيْ نَفْسِهٖ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ ؕ

۷۷. گوشت اِش کہ اگاں ایشی دُزّی کتگ گڑا ایشی یک برْاتےءَ ہم چد ءُپیش دُزّی کتگ[۵]، یوسفءَ اے ہبر وتی دلءَ داشت

(۱) یوسف عَلَیْہِ السَّلَامءَ اگاں پیسرا وتی برْات بنیامینءِ سامانانی تہا پٹ ءُلوٹ بکتیں گڑا برْاتاں شک بوت کہ اے درہیں کار یک سازتگیں وڑےءَ بوتگ اَنت پمیشا یوسف عَلَیْہِ السَّلَامءَ چہ آئی سامانانی پٹ ءُلوٹءَ پیش ایدگہ برْاتانی تلاشی گپت.

(۲) یوسف عَلَیْہِ السَّلَامءَ اے رہبند پہ اللہ پاکءِ حکمءَ کار بستگ اَت، ءُاللہ پاکءِ رضا ءُمحبت ایشی تہا گون اَت پمیشا ایشی سرا ہبر ءُجیڑہ کنگ نہ بیت (تفسیر ابن کثیر)، چہ ایشی زانگ بیت کہ جوانیں مقصدیءِ واستا اے پیمیں رہبندءِ کاربندگ ءُگچین کنگ کہ آئی ظاہری رنگ چو مکر ءُحیلہءَ بہ بیت جائزانت پہ ہمے شرطءَ کہ آقرآن ءُحدیثءِ نصوصانی (بزاں پدریں دلیلانی) خلافءَ مہ بیت، اگاں نہ اے جائز نہ بیت (فتح القدیر) پدا ہم فقہی کتابانی کتاب الحیلءِ تہا ہنچیں حیلہءِ راہ ءُرہبند ہست کہ آظلمءِ سوجءَ دینت، ءُظاہریں نصوصانی خلافاینت، ایشانی جائز بوگءِ سوال پیداگ بوت نہ کنت.

(۳) بزاں مصرءِ بادشاہءِ قانون ءُدستورءِ رہبندءَ اے پیما بنیامینءِ دارگءِ راہ نیست اَت پمیشا یوسف عَلَیْہِ السَّلَامءَ وتی برْاتانی گوشگءِ سرا عمل کت، ءُابراہیم علیہ السلامءِ شریعتءِ رہبندءَ آئی سزاگچین کت..

(۴) چہ ادا زانگ بیت کہ ہچ عالم اے فریبءِ تہا مئیت ءُاے دعوایا مکنت کہ من وتی وہد ءُزمانگءِ مستریں زانتکاراں، ءُچہ منءَ مستریں عالم نیست. آذات کہ چہ آئی زانتءَ ہچ چیز ڈن نہ اِنت، ءُچہ آئی مستریں عالم نیست، آتہنا اللہ پاکءِ ذات اِنت.

(۵) لہتے مفسریناں یوسف عَلَیْہِ السَّلَامءِ بابتءَ آئی گونڈیءِ دُزّیءِ لہتے قصہ نقل کتگ بلے آدرہا اسرائیلی روایت اَنت کہ آیانی سرا یقین کنگ نہ بیت، بلکیں ہمے صحیح گندگءَ کئیت کہ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامءِ =

قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَّكَانًا ۚ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُوْنَ ﴿۷۷﴾

ءُآیانی دیمءَ ظاہر نہ کت، ءُگوشتے (دلءَ) کہ شما سکّیں سلّیں مردم اِت، ءُاللہ زبر سرپد اِنت ہر چیکہ شما بیان کن اِت.

قَالُوْا يٰٓاَيُّهَا الْعَزِيْزُ اِنَّ لَهٗٓ اَبًا شَيْخًا كَبِيْرًا فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهٗ ۚ اِنَّا نَرٰىكَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۷۸﴾

۷۸. گوشت اِش کہ اے (عزیزءِ) مصر ایشیءَ یک پتے ہست کہ سک پیرانت نوں گرفتار بکن ایشی جاگہءَ چہ ما یکّے، ما ترا نیکیں مردمے زانیں.

قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَّاْخُذَ اِلَّا مَنْ وَّجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهٗٓ ۙ اِنَّآ اِذًا لَّظٰلِمُوْنَ ﴿۷۹﴾

۷۹. آئی گوشت کہ پناہ پہ اللہءَ چہ ایشی کہ ما گرفتار بکنیں بیدءِ ہمائی کہ ما وتی سامان ہمائی گورا دیستگ، بیشک کہ ما آوہدا بئیں چہ ظالمءُ بے اِنصافاں.

فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوْا مِنْهُ خَلَصُوْا نَجِيًّا ۭ قَالَ كَبِيْرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُوْٓا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَّوْثِقًا مِّنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُّمْ فِيْ يُوْسُفَ ۚ فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَاْذَنَ لِيْٓ اَبِيْٓ اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِيْ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿۸۰﴾

۸۰. نوں وہدیکہ آ نا اُمّید بوت اَنت چہ یوسفءَ یک گورا نِشت ءُوت مہ وت شؤرکنگءَ لگت اَنت، گوشت آہانی مسترینءَ، ایا شما سرپد نہ اِت کہ شمئے پتءَ چہ شما محکمیں قول ءُقرار گِپتگ چہ اللہءَ، ءُچہ ایشی پیش ہما کوتاہی کہ شما یوسفءِ بابتءَ کتگ، نوں من ہجبر نہ ٹگلاں چہ اے ملکءَ تا ہما وہدءَ کہ منءَ پت اجازت بد نت یا کہ اللہ تعالی منی بابتءَ فیصلہ یے بد نت[1] ءُآزبریں فیصلہ کنوکے.

= بابتءَ آئی برْاتاں چہ حسد ءُکینگءَ دروغ بست، ءُدُزّیءِ نسبت آئی نیمگءَ کت.
مسترین برْاتءَ اے حالتءَ وتی پتءِ دیمءَ کپت نہ کت پمیشا گوشت ئے کہ من داں ہما وہدا مصرءَ یلہ نہ دیاں کہ پتءِ دیما منی بے گناہی پدّر نہ بیت، ءُداں کہ آوت منءَ آیگءِ اجازتءَ مہ دنت.

[1] یاکہ اللہ پاک منی بابتءَ فیصلہے بکنت، بزاں آپہ منءَ ہنچیں درے ءُراہےپچ بکنت کہ منی برْات وڑے ناں وڑےءَ منی دستءَ بئیت ءُچہ بادشاہءِ گرفتءَ دربئیت.

اِرْجِعُوْٓا اِلٰٓى اَبِيْكُمْ فَقُوْلُوْا يٰٓاَبَانَآ اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ ۚ وَمَا شَهِدْنَآ اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حٰفِظِيْنَ ﴿۸۱﴾

۸۱. برترات وتی پتءِ نیمگءَ گڑا بگوْش ات کہ اے مئےپت! بیشک کہ تئی چُکّءَ دُزّی کتگ، ءُما گواہی نہ داتگ بیدءِ ہما چیزءَ کہ ما زانتگ، ءُما غیبءِ حفاظت کنوک نہ بوتگیں.

وَسْـَٔلِ الْقَرْيَةَ الَّتِيْ كُنَّا فِيْهَا وَالْعِيْرَ الَّتِيْٓ اَقْبَلْنَا فِيْهَا ۭ وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ﴿۸۲﴾

۸۲. ءُجست بکن ہما میتگءِ مردماں کہ ما ہمودا بوتگیں ءُہما کاروانءِ مردماں کہ ما آیانی ہمراہیءَ آتکگیں ءُما راست گوْشوکیں.

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ۭ فَصَبْرٌ جَمِيْلٌ ۭ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّاْتِيَنِيْ بِهِمْ جَمِيْعًا ۭ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ﴿۸۳﴾

۸۳. آئی گوْشت کہ چو نہ اِنت، الّمءَ شمئے دلاں پہ شما یک ہبرےسازتگ[۱]، نوں صبر کنگ جوانتر اِنت، امّیداِنت کہ اللہ تعالی آدرْستاں ہوریءَ منی گوْرا بیاریت، بیشک کہ ہمااِنت زبریں زانوک ءُخیر کار ءُحکمتانی واجہ.

وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰٓاَسَفٰى عَلٰي يُوْسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنٰهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيْمٌ ﴿۸۴﴾

۸۴. ءُدیم ئےتا ب دات چہ آیان ءُگوْشت ئے کہ ہائےیوسف! ءُاسپیت بوت اَنت آئی دوئیں چم چہ غمءَ، ءُوتی زہرےایر بُرتگ اَت[۲].

قَالُوْا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوْسُفَ حَتّٰى تَكُوْنَ حَرَضًا اَوْ تَكُوْنَ مِنَ الْهٰلِكِيْنَ ﴿۸۵﴾

۸۵. آیاں گوْشت کہ اللہءِ سوگند اِنت کہ تودائمءَ یوسفءَ یاد کن ئےتاہما وہدا کہ دلاپ ببئے[۳] یا بہ مرئے.

---

(۱) وہدیکہ چُکّاں یعقوب عَلَیْہِ السَّلَامْءَ ہمے گوْشت کہ تئی چُکءَ بنیامین دُزّی کتگ پمیشکءَ عزیزءِ مصرءَ آدزگیرکتگ، چوکہ یعقوب عَلَیْہِ السَّلَامْ چہ حقیقتءَ سرپد نہ اَت پمیشاَ آیانءَ درْوگ بند ئے کت، ءُگوْشت ئےحقیقت اے نہ اِنت بلکیں شما آئرا سرے برکتگ.

(۲) چہ بنیامینءِ جدائیءَ یعقوب عَلَیْہِ السَّلَامْءِ دلءَ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامْءِ یاد پدا نوک بوت، ءُیعقوب عَلَیْہِ السَّلَامْءَ ہمنچو گرْیت کہ آئی چمانی سیاہی پہ اسپیتی بدل بوت ءُآبے اندازہ نزور بوت.

(۳) (حرص) ہما جسمانی نقصان ءُنزوری، ءُعقلءِ ہمانزوریءَ گوْشنت کہ آچہ پیریءَ، یاکہ پدماں پدیں پریشانیءِ سوبءَ انسانءِ سرا کئیت ءُآئرا گیپت.

قَالَ اِنَّمَآ اَشْكُوْا بَثِّيْ وَحُزْنِيْٓ اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۸۶﴾

۸۶. (یعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوشت بیدءِ ایشی دگه ہچ نیست که من وتی رنج ءُگماںءَ اللّٰهءِ دیمءَ ظاہر کناں[1] ءُمن زاناں چه اللّٰهءِ نیمگءَ ہما چیزءَ که شمائِےنه زان اِت.

يٰبَنِيَّ اذْهَبُوْا فَتَحَسَّسُوْا مِنْ يُّوْسُفَ وَاَخِيْهِ وَلَا تَايْـَٔسُوْا مِنْ رَّوْحِ اللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَّوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۸۷﴾

۸۷. اے منی زہگاں! نوں بروِات ءُشوہاز بکن اِت یوسفءَ ءُآئی برْاتءَ[2]، ءُنا اُمّید مه بِئیت چه اللّٰهءِ رحمتاں، بیشک که نا امّید نه بنت چه اللّٰهءِ رحمتاں بیدءِ ہما که کافراَنت[3].

فَلَمَّا دَخَلُوْا عَلَيْهِ قَالُوْا يٰٓاَيُّهَا الْعَزِيْزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُّزْجٰىةٍ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِيْنَ ﴿۸۸﴾

۸۸. وہدیکه سربوت اَنت آئی گوْرا[4] گوْشت اِش که اے عزیزءِ (مصر) گپتگ مارا ءُمئے لوگءِ مردماں تنگی ءُتکلیفیءَ، ءُما آوْرتگ کمّکیں بن مالےنوں پورہ کئیل بکن ءُبدئے مارا[5]، ءُ(چیزے) خیرات

(۱) (البث) ہمامزنیں ءُبیمناکیں غم ءُپریشانیءَ گوْشنت که آانسانءِ سرا ہما قدر گیش بیت که انسان آثراچیردات نه کنت بلکیں آئی پدّر کنگءَ لاچار ءُبے وس بیت. (فتح القدیر)

(۲) یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ چه ہما واباءَ که آئی یعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ دیما بیان کتگ اَت، یعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ دلءَ سدّک اَت که آئی معنی الّمءَ پدّربیت، ءُزانتے که آزندگ اِنت، پمیشاوتی چُکّانءِ حکم دات که بروات یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ ءُآئی برْاتءَ شوہاز بکن اِت.

(۳) دگه جاگهے اللّٰه پاک بیان کنت ﴿وَمَنْ يَّقْنَطُ مِنْ رَّحْمَةِ رَبِّهٖٓ اِلَّا الضَّاۗلُّوْنَ﴾ کئے اِنت که چه اللّٰه رحمتاں نا امید بیت بیدءِ گمراہاں، [سورۃ الحجر: ۵۶]. چه ادا زانگ بیت که مومنانی سراگاں سکّیں حالتے بئیت که ظاہرءَ چه آئی درایگءِ راه مه بیت پداہوں اے وہدا آچه اللّٰهءِ رحمتاں ناامید مه بیت بلکیں آئی رحمتانی لوٹوک به بیت.

(۴) یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ برْاتانی مصرءِ نیمگءَ سئیمی سفراَت.

(۵) بزاں گلهءِ واستا ہما قیمتے که ما آوْرتگ آیک کمیں ءُکم شریں نہادے پمیشاتو مئے قیمتءَ مچار بلکیں چه وتی مہربانیءَ مارا سرجمءَ کئیل بکن ءُبدئے پرچه که مئے حالت سک بے وژانت، ءُماقابلءِ رحم اِیں.

بکن مئے سرا[1]، بیشک کہ اللہ خیرات کنوکاں مُزّدنت.

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَّا فَعَلْتُمْ بِيُوْسُفَ وَاَخِيْهِ اِذْ اَنْتُمْ جٰهِلُوْنَ ﴿۸۹﴾

۸۹. (یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ) گوْشت کہ ایا شما سر پدات کہ شماچے کتگ گوں یوسف ءُآئی برْاتءَ وہدیکہ شما نادان ءُنا سرپد بوتگ اِت[2]؟

قَالُوْٓا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوْسُفُ ؕ قَالَ اَنَا يُوْسُفُ وَهٰذَآ اَخِيْ ۫ قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا ؕ اِنَّهٗ مَنْ يَّتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۹۰﴾

۹۰. (آیاں) گوشت ایا یوسف پدل توئے[3]؟ آئی گوْشت منـاں یوسف ءُاے منی برْاتیں، بیشک کہ اللہءَ مئے سرا اِحسان کتگ، شان اِ ش اِنت ہر کس کہ پرہیزگارے بیت ءُصبر بکنت گڑا بیشک کہ اللہ گارنہ کنت نیکو کارانی مُزّاں.

قَالُوْا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخٰطِـِٕيْنَ ﴿۹۱﴾

۹۱. گوشت اِش اللہءِ سوگنداِنت بیشک کہ اللہءَ ترا گچین کتگ ءُفضیلت داتگ مئے سرا، ءُبیشک کہ ما رَد بوتگیں[4].

قَالَ لَا تَثْرِيْبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ؕ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ ۫ وَهُوَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿۹۲﴾

۹۲. آئی گوْشت کہ مروچی نیست شمئے سرا ہچ پیمیں الزام ءُسزائے[5] اللہ شمارا بہ

(۱) ﴿ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ﴾ کہ مئے سرا خیرات ءُاحسان بکن. لہتے مفسراں ایشی معنی ہمے بیان کتگ کہ مئے برْاتءَ بنیامینءَ آزاد بکن، ءُہمے پیمءَ مئے سرا احسان بکن. (تفسیر ابن کثیر)

(۲) وہدیکہ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ برْاتاں آئی دیمءَ وتی نزوری ءُتنگدستی، ءُپتءِ پریشانی ءُنزوریءِ حالت بیان کت، گڑا یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ دلءِ تہا نرمی آتک، ءُآئی چہ وتی رازاں پردہ چست کت، ءُآیانءَ وتی بابتءَ سرپدی دات.

(۳) یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ برْاتاں وہدیکہ عزیزءِ مصرءِ زبانءَ یوسفءِ نام اشکت کہ آیاں آگوْنڈیءَ ماں کنعانءَ چاتےءِ تہا دوْر داتگ، گڑا آحیران بوت اَنت، ءُآیانی دلءَ اے خیالءَ جاگہ کت کہ چوبیت یوسفءِ نامءِ گروک وت یوسف اِنت، اگاں نہ آئیءَ یوسفءِ قصہ چہ کجا زانت پمیشا آیاں جست کت کہ تو وت یوسف نہ ئے؟

(۴) وہدیکہ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ برْاتاں آئی اے شان دیست گڑا آیاں وتی ردی مارات کہ ما گوں اے پیمیں انسانےءَ اے وڑیں کارے مہ کتیں.

(۵) یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ برْاتاں وہدیکہ وتی گناہ مارات، ءُآیاں منّ اِت گڑا یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ آبخش اِتنت کہ شمارا سزادیگ نہ بیت بلکیں شما بخشگ بوتگ اِت.

بخشیت، ءُآچہ مہرباناں مہربان ترانت.

اِذْهَبُوْا بِقَمِيْصِيْ هٰذَا فَاَلْقُوْهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِيْ يَاْتِ بَصِيْرًا ۚ وَاْتُوْنِيْ بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۹۳﴾

۹۳. ببرات منی اے جامگءَ پدا آئیءَ دَوربدئیت منی پتءِ دیمءَ، کہ بئیت آئی چمّانی رژن، ءُبیارات منی گوْرا وتی دراہیں لوگءِ مردماں.

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيْرُ قَالَ اَبُوْهُمْ اِنِّيْ لَاَجِدُ رِيْحَ يُوْسُفَ لَوْلَآ اَنْ تُفَنِّدُوْنِ ﴿۹۴﴾

۹۴. وہدیکہ جتا بوت کارواں (چہ مصرءَ) گوْشت آیانی پتءَ کہ من مارگا یاں یوسفءِ بوءَ، اگاں شما منءَ کم عقلے مہ لیک اِت[1].

قَالُوْا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِيْ ضَلٰلِكَ الْقَدِيْمِ ﴿۹۵﴾

۹۵. گوْشت آیاں کہ بیشک تو وتی کوْہنیں ردی یےسرائے[2].

فَلَمَّآ اَنْ جَآءَ الْبَشِيْرُ اَلْقٰىهُ عَلٰى وَجْهِهٖ فَارْتَدَّ بَصِيْرًا ۚ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ ۚ اِنِّيْٓ اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۹۶﴾

۹۶. نوں وہدیکہ آتک مُژدہ دیوک ءُہما (جامگے)دَوُردات آئی دیمءِ سرا گڑا واتر کت آئی چمانی روژنءَ، گوْشت ئےایا من شمارا نہ گوْشتگ اَت کہ من چہ اللہءِ نیمگءَ ہمائی زاناں کہ شمائی نہ زان اِت؟[3]

قَالُوْا يٰٓاَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَآ اِنَّا كُنَّا خٰطِـِٕيْنَ ﴿۹۷﴾

۹۷. گوْشت اِش کہ اے مئے ابا جان! بخشش بلوٹ پہ ما مئے گناہانی واستا، بیشک کہ ما چہ راہءَ رَد بوتگیں.

---

(۱) وہدیکہ ہمے کاروان کہ یوسفءِ پشک گوں آیان اَت چہ مصرءَ دراتک گڑا معجزانہ طورءَ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ پشکءِ بو یعقوب عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ مارات.

(۲) بزاں تئی اے ہبر کہ من یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ بوءَ مارگایاں یک پیمیں دل بڈّی ے، ءُوش گمانی ےبوت کنت بلے چہ حقیقتءَ آئرادوریں سیادی ےہم نیست، پمیشا چہ یوسف عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ پہک بیہال بہ بو.

(۳) بزاں منءَ وحیءِ زانت ہست اِنت، اللہ پاک منی نیمگءَ وحی کنت ءُمنءَ چہ حالاتاں سرپدکنت.

قَالَ سَوۡفَ اَسۡتَغۡفِرُ لَكُمۡ رَبِّیۡ ؕ اِنَّهٗ هُوَ الۡغَفُوۡرُ الرَّحِیۡمُ ﴿۹۸﴾

۹۸. گوشت ئے کہ من بخشش لوٹاں پہ شما چہ وتی پروردگارءَ، شان ایش اِنت کہ ہمااِنت مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربان.

فَلَمَّا دَخَلُوۡا عَلٰی یُوۡسُفَ اٰوٰۤی اِلَیۡهِ اَبَوَیۡهِ وَقَالَ ادۡخُلُوۡا مِصۡرَ اِنۡ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِیۡنَ ﴿۹۹﴾

۹۹. وہدیکہ رست اَنت مصرءَ، آئی جاگہ دات وتی گوْرا وتی مات ءُپتاں ءُگوشت ئے کہ بیا اِت بہ گوزت مصرءَ اگاں اللہ بلوٹیت بے ترس ءُلرزا[1].

وَرَفَعَ اَبَوَیۡهِ عَلَی الۡعَرۡشِ وَخَرُّوۡا لَهٗ سُجَّدًا ۚ وَقَالَ یٰۤاَبَتِ هٰذَا تَاۡوِیۡلُ رُءۡیَایَ مِنۡ قَبۡلُ ۫ قَدۡ

۱۰۰. ءُبرزئے نندارینت اَنت تہتءِ سرا وتی مات ءُپت ءُکپت اَنت آئی دیمءَ پہ سجدہءَ[2]، ءُآئی (بزاں یوسف عَلَیۡہِ السَّلَام) گوْشت کہ اے منی پت ہمیش اِنت منی ساری اِیں واباءِ معنیٰ، بیشک کہ منی پروردگارءَ اے

---

(۱) نوں وہدیکہ یعقوب عَلَیۡہِ السَّلَام گوں وتی چک ءُاولاداں دیم پہ مصرءَ دراتک گڑا یوسف عَلَیۡہِ السَّلَام گوں لشکرءَ آیانی دیمءَ دراتک ءُآیان ئےوش آتک کت، ءُگوْشت ئے کہ مصرءِ تہا داخل بہ بئیت، ءُابن عباسءَ **(ادخُلوا بمعنی أقیموا)** کتگ بزاں نوں مصرءِ تہا جاہ منند بہ بئیت کہ ادا شما ایمنی ءُسکونءِ تہا بئیت.

(۲) اداایوسف عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ واباءِ معنی بیان بوگءَ اِنت کہ آئی واباءِ ریبندءَ یعقوب عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ گوں وتی جنین ءُزبگاں یوسف عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ سجدہ کت. اے سجدہ سجدہءِ تعظیمی یےبوتگ، ءُپیسری اِیں شریعتانی تہا سجدہءِ تعظیمی جائز بوتگ، بلے مئے شریعت ءُمئے دینءَ سجدہءِ تعظیمی ہم جائز نہ اِنت. چہ معاذ رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُ روایت اِنت وہدیکہ آچہ شامءَ آتک گڑاآئی واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَسَلَّمَ ءَ تعظیمی سجدھے کت، واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَسَلَّمَ ءَ گوْشت: کہ اے چے ئے؟ معاذ رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُ گوْشت من ہمے پیما شامءِ مردماں دیستگ کہ آوتی مزنیں مردماں سجدہ کننت، من وتی دلءَ گوْشت کہ ما ترا سجدہ بکنیں. واجہءَ گوْشت کہ چو مکن اِت، بزاں منءَ سجدہ مکن اِت، اگاں من مردماں ابید چہ اللہءَ دگرےءَ سجدہ کنگءِ حکم بداتیں گڑا من جنینءَ حکم دات کہ آوتی لوگ واجہءَ سجدہ بکنت (ابن ماجہ کتاب النکاح باب حق الزوج علی المرأۃ، إرواءُ الغلیلِ تھا إمام ألبانی ایشی سند حسن گوْشتگ، حدیث نمبر ۱۹۹۸ تاکدیم ۵۶ ج ۷ باب عشرۃ النساء) سرجمیں بیانءِ واستا اِروا ءُالغلیل للشیخ البانی باب عشرۃالنساءچارگ بہ بیت. دگہ حدیثے تہا کئیت کہ سلمان رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُ وہد یکہ نوک مسلمان بوتگ آت یک برے مدینہءِ راہءَ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَسَلَّمَ ءَ سجدہ ے کت، واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: منءَ سجدہ مکن اے سلمان، بلکیں ہما ذاتءَ سجدہ بکن کہ آزندگ اِنت ءُہجبر آئرا موت نئیت (تاریخ أصبھان لأبی نعیم ج ۲ تاکدیم ۱۰۳) چہ اےدرپیں حدیثاں زانگ بیت کہ شریعتءِ اسلامءِ تہا سجدہءِ تعظیمی پہ کسّءَ جائز نہ اِنت، ایشی سرا درپیں علماءِ اہل سنّتءِ اجماع اِنت.

جَعَلَهَا رَبِّیْ حَقًّا ؕ وَقَدْ اَحْسَنَ بِیْۤ اِذْ اَخْرَجَنِیْ مِنَ السِّجْنِ وَجَآءَ بِکُمْ مِّنَ الْبَدْوِ مِنْۢ بَعْدِ اَنْ نَّزَغَ الشَّیْطٰنُ بَیْنِیْ وَبَیْنَ اِخْوَتِیْ ؕ اِنَّ رَبِّیْ لَطِیْفٌ لِّمَا یَشَآءُ ۚ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِیْمُ الْحَکِیْمُ ﴿۱۰۰﴾

(واب)راست پیش داشت، ءُبیشک کہ آئی احسان کت منی سرا وہدیکہ من ئے در کت چہ زندانءَ، ءُشمارا آوُرت ئِے چہ گیابانءَ چہ آجیڑہءَ رند کہ شیطانءَ منی ءُمنی برْاتانی میانءَ دَوُرداتگ اَت، بیشک کہ منی پروردگار زبریں تدبیرءَ کنت پہ ہرکسءَ ہرچیکہ بلوٹیت، ہما وت اِنت مزنیں دانا ءُپختہ کار ءُحکمتانی واجہ.

رَبِّ قَدْ اٰتَیْتَنِیْ مِنَ الْمُلْکِ وَعَلَّمْتَنِیْ مِنْ تَاْوِیْلِ الْاَحَادِیْثِ ۚ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۟ اَنْتَ وَلِیّٖ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ تَوَفَّنِیْ مُسْلِمًا وَّاَلْحِقْنِیْ بِالصّٰلِحِیْنَ ﴿۱۰۱﴾

۱۰۱. اے منی پروردگار! توداتگ منءَ چیزے حکومتی ءُتو منءَ چیزےزانت داتگ چہ وابانی معنیءَ، اے آسمانانی ءُزمینءِ پیدا کنوک! (بے دروزءَ)، تو وت ئے منی کارساز ءُمددگار دنیا ءُآخرتءَ، منءَ موت بدئےمسلمانی حالتءَ ءُمنا ہوربکن نیکوکارانی تہا.

ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَیْبِ نُوْحِیْهِ اِلَیْكَ ۚ وَمَا كُنْتَ لَدَیْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوْۤا اَمْرَهُمْ وَهُمْ یَمْكُرُوْنَ ﴿۱۰۲﴾

۱۰۲. (اے محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ) اے چہ غیبءِ ہبران اَنت کہ ما ایشاں وحی کنیں تئی نیمگءَ، ءُتو آیانی گوْرا نہ بوتگ ئےوہدیکہ آیاں(بزاں یوسفءِ برْاتاں) وتی کارءِ سراتپاک کت، ءُآمکرکنگءَ اِتنت.

وَمَآ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِیْنَ ﴿۱۰۳﴾

۱۰۳. ءُگیشتریں مردم ایمان ءُیقین نیاراَنت توری تو سَترحرص ءُشوق بدارئے.

وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَیْهِ مِنْ اَجْرٍ ؕ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعٰلَمِیْنَ ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. ءُتو نہ لوٹ ئے چہ آیاں پہ ایشی (بزاں تبلیغءِ)سرا ہچ پیمیں مُزّے، نہ اِنت اے (قرآن) بلے پنت ءُنصیحتے پہ دراہیں جہاناں

وَكَاَيِّنْ مِّنْ اٰيَةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّوْنَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. ءُچنچو باز(عبرت گرگءِ) نشانی ہست ماں آسمانانی ءُزمینءِ تہا کہ آیانی دیمءَ گوْزانت ءُآدیماں تاب دینت چہ آنشانیاں.

وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُوْنَ ﴿۱۰۶﴾

۱۰۶. ءُاللہءِ سرا ایمان آروکانی گیشتریں شرک کننت[1].

اَفَاَمِنُوْٓا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۱۰۷﴾

۱۰۷. ایا آبے خوف بوتگ اَنت(چہ ایشی) کہ بئیت آیانی سرا مان پتاؤکیں (مصیبتے) چہ اللہءِ عذابءَ، یاکہ بئیت آیانی سرا قیامت اناگتءَ ءُآسرپد مہ بنت.

قُلْ هٰذِهٖ سَبِيْلِيْٓ اَدْعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ ۣ عَلٰي بَصِيْرَةٍ اَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِيْ ۭ وَسُبْحٰنَ اللّٰهِ وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. بگوْش کہ ایش اِنت منی راہ کہ من توار جناں اللہءِ نیمگءَ گوں دلیل ءُروژنائیءَ، ءُہما کہ آیاں منی رند گیری کتگءُ پاک اِنت اللہ[2] ءُنیاں من چہ مشرکاں.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ مِّنْ

۱۰۹. ءُما دیم نہ داتگ چہ تو پیسر بلے مردینیں(پیغمبر) چہ میتگانی مردما ں

(۱) بزاں بازیں مردمے ہست کہ آایشی منّ اَنت ءُگوْشنت کہ خالق ءُرازق ءُکائناتءِ مالک تہنا اللہ پاکءِ ذات اِنت پدابہوں گوں آئی شرک کنند، ءُآئی گوما دگرانی عبادتءَ کنند ہنچوکہ مکہءِ مشرکانی ہمے حال اَت، اے بابتءَ پہ گیش زانگءَ بجار سورۃ المومنون آیت ۸۴ تا ۸۹، ہمے چیزءَ ما مرچی ایں قبرپرستانی تہا گندگءَ ئیں کہ آمومن بوگءِ دعوا کنگءَ گوں شرکءِ تہا گرفتاراَنت، بلّے کہ آتوحیدءِ ربوبیتءِ منّوک اَنت بلے توحیدءِ الوہیت چہ آیانی دستءَ پہک شتگ، ءُآنیکیں ءُبزرگیں مردمانی عبادتءَ کنند، ءُآہانی قبراں سجدہ کنند، أعاذنا اللہ منہ.

(۲) بزاں منءِ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رہبند ہمیش اِنت کہ من دینءِ بابتءَ ہر ہبرے کہ کناں گوں ظاہریں دلیلےءَ، ءُوحیءِ رہبندءَ کناں، ءُآکہ پہ دل منی رندگیری کنوک اَنت آیانی رہبند ہوں ہمیش اِنت کہ آدلیلءِ گوما ہبر کنند کہ آقرآن ءُحدیث اِنت. چدا زانگ بیت کہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ راہ ءُربہندءِ سرا ہماینت کہ آگوں دلیل ءُتحقیق ہبر کنند، ءُآکہ آیانی زندگی تقلیدءِ سرااِنت ءُآہمائی دعوتءَ دینت، ءُآیانی تہا تحقیقءِ مادّہ نیست، ءُدلیل ءُتحقیق عملاً آیانی گوْرا ہچ ساب نہ اَنت، اے چہ رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ راہءَ ردانت.

اَهْلِ الْقُرٰى ؕ اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ اتَّقَوْا ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۱۰۹﴾

کہ ما وحی کتگ آیانی نیمگءَ، ایا گڑا آنہ گشتگ اَنت ماں زمینءَ کہ سئیل اِش بکتیں کہ چہ وڑا بوتگ آسر ساری اِینانی؟ الّمءَ آخرتءِ لوگ جوانتر اِنت پرہیز گارانی واستا، ایا انگت شما سرپد نہ بئیت؟

حَتّٰۤى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوْۤا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوْا جَآءَهُمْ نَصْرُنَا ۙ فَنُجِّىَ مَنْ نَّشَآءُ ؕ وَلَا يُرَدُّ بَاْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿۱۱۰﴾

۱۱۰. تا ہما وہدا کہ نا اُمّید بوت اَنت پیغمبر ءُجزم بوت اَنت کہ آدرُوگ بند کنگ بوتگ اَنت، آتک پہ آیاں مئے کمک ءُمدت[۱]، نوں ما رستگار کت اَنت ہما کہ ما لوٹ اِتنت، واتردیگ نہ بیت مئے عذاب چہ مجرم ءُنافرماناں.

لَقَدْ كَانَ فِىْ قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّاُولِى الْاَلْبَابِ ؕ مَا كَانَ حَدِيْثًا يُّفْتَرٰى وَلٰكِنْ تَصْدِيْقَ الَّذِىْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيْلَ كُلَّ شَىْءٍ وَّهُدًى وَّرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۱۱۱﴾

۱۱۱. بیشک کہ آیانی قصہانی تہا عبرتءِ چیز ہست پہ عقل منداں، نہ اِنت اے(قرآن) ٹہینتگ اِین ءُدروگیں ہبرے بلے باور کنائینوک اِنت ہمائی(بزاں ہما کتابانی) کہ چہ آئی پیسراَنت، ءُسرجمیں بیانے پہ ہر چیزءَ ءُہدایتے ءُرحمتے ہما مردمانی واستا کہ آمومن اَنت.

---

(۱) ایشی یک معنی ئےہمے کنگ بوتگ کہ وہدیکہ کافرانی سرا مزنیں وہدےءِ گوْزگءَ رند ہوں عذاب نیا تک، گڑا پیغمبرانی دلا نی تہا ہمے وسواس آتک ءُ آ ناامید بوگءَ لگ اِتنت کہ مئے اے گوْشگ کہ شمئے سرا عذاب کئیت گشئیگاں درُوغ بند کنگ بوتگ، آیانی سرا عذاب نئیت، اے وسواسءِ پیدابوگءَ رندالله پاکءَ کافرانی سرا عذاب دیم دات. ءُلہتےءَ ایشی معنی ہمے کتگ کہ وہدے پیغمبر چہ وتی قومءِ ایمان آرگءَ کہ ناامید بوت اَنت، ءُکافراں ہمے گمان کت کہ پیغمبرانی اے ترسینگ کہ شمئے سراعذاب کئیت درُوغ بوت اَنت گڑا الله پاکءَ وتی پیغمبرانی کمک کت ءُکافرانی سرا عذاب دیم دات. ہمے دومی معنی وش تر گِندگءَ کئیت، والعلم عندالله.

سُوْرَةُ الرَّعْدِ — سورة الرعد

سوره رعد مدینهءَ نازل بوتگ ءُآئی
چل ءُسئے آیات ءُشش رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

الٓمّٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ ۭ وَالَّذِيْٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ الْحَقُّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُوْنَ ①

۱. المر: اے آیات اَنت کتابءِ، ءُہر چیکہ چہ تئی پروردگارءِ گوْرا دیم دیگ بوتگ تئی نیمگءَ آحقّ اَنت، بلے گیشتریں مردم ایمان نیاراَنت.

اَللّٰهُ الَّذِيْ رَفَعَ السَّمٰوٰتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۭ كُلٌّ يَّجْرِيْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ۭ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاۗءِ رَبِّكُمْ تُوْقِنُوْنَ ②

۲. اللّٰه ہما ذات اِنت کہ برز ئِے کت اَنت آسمان بے ڈیکیءَ، کہ شماءِش گِندگءَ اِت[1] پدا قائم بوت عرشءِ سرا، ءُفرمانبردار ئِے کت اَنت روچ ءُماہ ہر یکے گردیت پہ وتی نام گپتیں وہدا[2] آوش کنت کارانا خوب گیشینیت آیاتاں تاکہ شما وتی پروردگارءِ ڈیک دیگءَ یقین بکن اِت.

(۱) اے آیتءِ دو مفہوم بیان کنگ بوتگ، یکے ہمے کہ آسمان بے ڈیکیءَ اوشتاتگ، ءُیک معنایے ہمیش اِنت کہ آسماناں ڈیکی ہست بلے مائش نہ گندیں بلے امام ابن کثیرءَ اولی ہبر گچین کتگ کہ اللّٰهءِ قدرتانی لائق ہماِنت، ءُقرآنءِ ظاہر ہم ہمے دلالتءَ کنت کہ آسمان بے ڈیکیءَ اوشتاتگ اَنت (تفسیر ابن کثیر)، وهو الصحیح إن شاءَ اللّٰه.

(۲) یامراد قیامتءِ روچ اِنت کہ گوں قیامتءِ قائم بوگءَ ماہ ءُروچءِ گردش ہلاس بنت، ءُایشانی جند ہم فنا بنت، یا مراد ہمیش اِنت کہ ماہ ءُروچ ہر یکے وتی حد ءُمنزلانی تہا گردش کنت، کس چہ وتی حدّءَ دیم گوْست نہ کنت.

وَهُوَ الَّذِیْ مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ فِیْهَا رَوَاسِیَ وَاَنْهٰرًا ؕ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ جَعَلَ فِیْهَا زَوْجَیْنِ اثْنَیْنِ یُغْشِی الَّیْلَ النَّهَارَ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یَّتَفَكَّرُوْنَ ۝۳

۳. آہما ذات اِنت کہ پرْاہ ئِے کت ءُچیر ئِے گِپت زمین ءُجوڑ ئِے کت آئی تہا کوہ ءُجو، ءُچہ ہر پیمیں ثمریاں ماں آئی تہا، جوڑ ئِے کت جُفت ءُدودو[۱]، مان پوشیت روچءَ ماں شپءَ بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیز ہست ہما مردمانی واستا کہ آغور ءُفکر کنند.

وَفِی الْاَرْضِ قِطَعٌ مُّتَجٰوِرٰتٌ وَّجَنّٰتٌ مِّنْ اَعْنَابٍ وَّزَرْعٌ وَّنَخِیْلٌ صِنْوَانٌ وَّغَیْرُ صِنْوَانٍ یُّسْقٰی بِمَآءٍ وَّاحِدٍ ۫ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰی بَعْضٍ فِی الْاُكُلِ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یَّعْقِلُوْنَ ۝۴

۴. ءُماں زمینءِ تہا ڈگار ہست کہ یکّے گوں دومیءَ اوار اَنت[۲] ءُانگوری باغ اَنت ءُکشاراَنت ءُمَچّ اَنت شاہڑین ءُبے شاہڑیں[۳] کہ سیراب کنگ بنت چہ یک آپےءَ، ءُما گیشیں شرپ دئیں نیوگانی تہا لہتےءَ دگہ لہتینءِ سرا، بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیزے ہست ہما مردمانی واستا کہ آفہم اَنت.

وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرٰبًا ءَاِنَّا لَفِیْ خَلْقٍ جَدِیْدٍ ؕ اُولٰٓئِكَ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا

۵. ءُاگاں تو حیران بئے گڑا چنچو حیرانیءِ ہر ے آیانی اے گوْشگ کہ ایا وہدیکہ ما خاک بئیں ایا پدا (ما پیداگ کنگ) بئیں

(۱) ایشی دو معنی بوت کنند، یا کہ مراد ہمیش اِنت کہ چہ ہر ثمرہءَ نر ءُمادگے جوڑ کتگ ہنچوکہ مروچی اِیں تحقیقءَ ایشی تائیدکتگ، یامراد ہمیش اِنت کہ شیرکنین ءُترْپشیں، ءُسیاہ ءُاسپیت، ءُگرم ءُسرد، ہرپیمیں پیداگے کتگ.

(۲) بزاں اے زمین درہا ہور اِنت بلے آئی یک بہرے اسپیت اِنت، ءُیکےسُہراِنت، ءُیکے کشت ءُکشاری اِیں جاگہے ءُزبر سرسبز ءُشاداب اِنت، ءُہمائی ہوریں اے دگہ بہر ہچ کِشت ءُکشار نہ دنت، اے درہا ہمیشی جوڑ کنوکءِ قدرتانی نیمگءَ رہشونی کنند کہ آمزنیں قادرے، ءُآئی پیداکنگءِ ترز ءُڈول چوں عجیب اَنت، فسبحان اللہ العظیم.

(۳) ﴿ صِنْوَانٌ ﴾ءِ یک معنیءِ ہمیش اِنت کہ ہوریں ﴿ وَّغَیْرُ صِنْوَانٍ ﴾ءِ معنی اِنت دورا دورائیں، ءُ﴿ صِنْوَانٌ ﴾ءِ دومی معنی ہمیش اِنت کہ ہنچیں درْچک کہ آئی شاہڑ بازاَنت ءُپدا شاہڑسرا دگہ شاہڑ جنت ہنچوکہ انارانت ءُانگوراِنت ﴿ وَّغَیْرُ صِنْوَانٍ ﴾ءِ معنی ہمے بیت کہ ہنچیں درْچک کہ آیانی شاہڑ باز نہ اَنت ءُشاہڑءِ سرا شاہڑ نہ جن اَنت ہنچوکہ مچّ اِنتواللہ أعلم.

بِرَبِّهِمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ الْاَغْلٰلُ فِيْٓ اَعْنَاقِهِمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۝۵

نوکیں مہلوکےءِ رنگءَ، ہمیش اَنت ہما کہ وتی پروردگارءِ اِنکار اِش کت ءُہمیش اَنت کہ لوپ ماں آیانی گردنءَ بیت، ءُہمیش اَنت دوزہی، آپہ بُن پشت کپوک اَنت آئی تہا.

وَيَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلٰتُ ۭ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلٰي ظُلْمِهِمْ ۚ وَاِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝۶

۶. ءُزوت لوٹ اَنت بدیءَ پیش چہ نیکیءَ، ءُبیشک کہ گوْستگ چہ آیاں پیش بازیں دروریے[۱]، ءُبیشک کہ تئی پروردگار مردمانءَ بخشوکے آیانی ظالمی سرا، ءُبیشک کہ تئی پروردگار سکّیں عذاب دیوکے[۲].

وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ۭ اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرٌ وَّلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ۝۷

۷. ءُکافر گوْشنت کہ پرچہ دیم دیگ نہ بوتگ آئی سرا یک نشانی یے چہ آئی پروردگارءِ نیمگءَ، بیدءِ ایشی دگہ، ہچ نیست کہ تو ترسینوکے ئے[۳]،

(۱) ادا کافرانی ہمے حال بیان بوگءَ اِنت کہ آیاں واجہ ﷺ دمان پہ دمان گوْشت کہ اگاں تو واقعی اللہءِ رسولءِ گڑا پرچہ مئے سرا اللہءِ عذاب نیاینت؟ اللہ فرمان کنت کہ اے (چونیں احمق اَنت کہ) ایمان آرگءِ بدلءَ کہ جنتءِ حقدار بنت وتی کافریءِ سرا ہنچو ڈڈّاَنت کہ اللہءِ عذاباں لوٹ اَنت حالانکہ پیسری اِیں قومانی نیست ءُنابود بوگءِ قصہ گوْستگ اَنت ءُبیان بوتگ اَنت بلے ایشاں چہ آیانی آسرءَ ہچ اَندرز نہ گپتگ.

(۲) اے آیتءِ تہا اللہ پاکءَ وتی دوئیں صفت بیان کتگ اَنت کہ (۱) آمزنیں بخشوکے (۲) ءُسکّیں عذاب دیوکے قرآنءِ تہا اے پیمیں جاگہ بازاِنت کہ اودا اللہ پاکءَ وتی اے دوئیں صفت ہورا بیان کتگ اَنت، معنی ایش اِنت کہ انسان چہ اللہءِ اے دوئیں صفتاں تہنایکے دیمءَ مہ داریت، چوکہ اگاں آتہنا ہمیشی دیمءَ بداریت کہ اللہ مزنیں بخشوکے گڑا آگناہءِ تہا دلیر بیت ءُگناہءِ چکّءَ گناہ کنت، ءُایشی پروایا ہچ نہ داریت، ءُاے مزنیں تاوانے پہ آئی، ءُاگاں ہمے پیما ایوکءَ آئی عذاباں دیمءَ بداریت ءُآئی رحمتاں دیمءَ مہ داریت گڑا پہ بن ترسءِ تہا بیت، ءُچہ اللہءِ رحمتاں ناامید بیت ءُاے ہم تباہی ءُبربادی یے، یک اثرے مشہورانت کہ (**الإيمان بين الرجاء والخوف**) کہ ایمان ترس ءُامیدءِ میاناِنت، القصہ مردم نہ کہ چہ اللہءِ عذاباں پہک بے ترس ءُبے پروا بہ بیت ءُنہ کہ چہ آئی رحمتاں پہک ناامید بہ بیت بلکیں میانی راہءَ بزوریت کہ ایمان ہمیشی نام اِنت.

(۳) ہر پیغمبرءَ اللہ پاکءَ حالاتانی ءُوتی منشا ءُمصلحتانی رہبندءَ لہتے معجزہ ءُنشانی داتگ بلے کافراں وتی رہبند ءُواہشتانی پیما معجزہ لوٹ اِت ہنچوکہ مکہءِ کافراں چہ واجہ ﷺ ہمے لوٹ اِت کہ کوہءِ صفا سہر جوڑ کنگ بہ بیت، ءُاے کوہ چہ وتی جاگہاں دور بیاینت، ءُایشانی جاگہءَ کوہ ءُچمگ =

ءُہر یک قومےءَ بوتگ راہ پیش داروکے[۱].

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغِيْضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ؕ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهٗ بِمِقْدَارٍ ۝۸

۸. اللہ زبرزانت آئےءَ کہ ہرچ مادگینے ماں وتی لاپءَ داریت[۲]، ءُہر چیکہ کم کنت چُک دان ءُہرچیکہ گیش کنت[۳]، ءُہرچی آئی گوْرا پہ اندازہ جوڑانت[۴].

عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيْرُ الْمُتَعَالِ ۝۹

۹. آزانوک اِنت چیرینان ءُظاہرینان، چہ ہر کسءَ مستر ءُبرزترانت.

سَوَآءٌ مِّنْكُمْ مَّنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهٖ وَمَنْ

۱۰. برابرانت چہ شما ہرکس کہ آستک آستکءَ ہبر کنت ءُآکس کہ سک ہرکنت، ءُہما کہ

= روان بہ بنت ءُہمے پیمیں دگہ، بلے وہدیکہ آیانی واہشتانی رہبندءَ معجزہ دیم دیگ نہ بوت گڑا آیاں ہمے گوْشت کہ پرچہ ایشی سرا معجزہ دیم دیگ نہ بوتگ؟ اللہ پاکءَ فرمان کت کہ اے پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تئی کار ءُذمہ داری ایوکءَ دعوت دیگ ءُرسینگ اِنت، تو وتی اے کارءَ بند مکن، یکے زوریت ئےباز جوانیں ہبرے، ءُاگاں یکے نہ زوریت ئےترا گوں ایشی ہچ پیمیں غرضےنیست پرچہ کہ ہدایت دیگ منی کارانت، تئی کار راہءِ پیش دارگ اِنت ءُبس.

(۱) بزاں ہریک قومےءِ تہا راہ پیش داروکے گوْستگ ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿وَاِنْ مِّنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا فِيْهَا نَذِيْرٌ﴾ [سورۃ فاطر: ۲۴]، کہ چشیں امت ہچ نیست کہ آئی تہا ترسینوکے ءُپیغمبرے نیاتکگ، ایشی یک معنایے ہمیش اِنت کہ تو ہم چو پیسری اِیں پیغمبرانی پیما یک ترسینوکےءِ، ءُقومانی ہدایت دیوک ءُآیاں تچکیں راہءِ سرا بروک ایوکءَ اللہ پاکءِ ذات اِنت، آہرکسءَ کہ بلوٹیت ہدایت بدنت ءُہرکسءَ کہ بلوٹیت ہدایت مہ دنت ﴿لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ﴾ کہ آئراجست کنگ نہ بیت ہما کارانی بابتءَ کہ آئش کنت، بلے آہدایتءِ لوٹوک ءُپہ آئی محنت کنوکءَ الّہیءَ پہ راہءَ بارت.

(۲) بزاں ماتءِ لاپءِ تہءِ چُک نرینے یا مادگیں، ڈولدارے یابدرنگے، نیکے یا بدےتاکدینءَ زندگ بیت ءُکدی مریت، اے درپیں چیزاں یکیں وہدءَ بیدءِ اللہ پاکءَ دگہ کس زانت نہ کنت، اے بابتءَ بچار سورۃلقمانءِ آخری آیتءِ حاشیءِ تہا.

(۳) ادا مراد حملءِ مُدّت اِنت کہ چونائےءَ آئی وہد نُہ ماہ اِنت بلے برے گیش بیت ءُبرے کم، ایشی زانت ہوں اللہ پاکءِ گوْرا اِنت، ءُایشی سرا اجماع اِنت کہ حملءِ کمتریں وہد شش ماہ اِنت (تفسیرقرطبی) ایشی دلیل اے آیت اِنت کہ ﴿وَحَمْلُهٗ وَفِصٰلُهٗ ثَلٰثُوْنَ شَهْرًا﴾ [سورۃ الأحقاف: ۱۵] ہمودا بچار.

(۴) بزاں ہمے پیدابووکءِ عمر ءُزندگی چنچو بیت، ءُآئی روزی چنچوبیت، ایشی کلیں اندازہ اللہ پاکءِ گوْراانت.

هُوَ مُسْتَخْفٍۢ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌۢ بِالنَّهَارِ ﴿۱۰﴾

چیربیت ماں شپءَ ءُہما کہ ظاہرءَ گردیت ماں روچءَ.

لَهٗ مُعَقِّبٰتٌ مِّنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ يَحْفَظُوْنَهٗ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ؕ وَاِذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوْٓءًا فَلَا مَرَدَّ لَهٗ ۚ وَمَا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّالٍ ﴿۱۱﴾

۱۱. پہ آئی رندا کپوکیں داشتگیں فرشتہ ہست چہ آئی دیمءَ ءُآئی پشتءَ کہ آئی نگہبانیءَ کنند پہ اللہءِ حکمءَ[۱]، بیشک کہ اللہ بدل نہ کنت ہچ یک قومےءِ حالتءَ تا ہما وہدا کہ آوت بدل مہ کنند ہما چیزءَ کہ ماں آیانی وت ماں وتی تہا ہست[۲]، ءُوہدیکہ اللہ یک قومےسرا مصیبتے آرگ بلوٹیت گڑا آبرتّرات نہ کنت، ءُبیدءِ اللہءَ نیست آیاں دگہ کارساز ءُمدد گارے.

هُوَ الَّذِيْ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَّطَمَعًا وَّيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿۱۲﴾

۱۲. آہما ذات اِنت کہ پیش داریت شمارا گرْوکءَ پہ ترس ءُامّیدءَ[۳] ءُجوڑ کنت گِرانیں جمبر[۴].

(۱) ادا مراد ہما فرشتہ اَنت کہ آانسانءِ نگہداریءِ واستا دارگ بوتگ اَنت، ءُآیانی عملاں ہرچیکہ آبکنند نبشتہ کنند، ءُباری باری سرا روَانت ءُکاینت، سہبءِ روَانت گڑا شپءِ کاینت، شپءِ روَانت گڑاروچءِ کاینت.

(۲) بزاں تاوہدیکہ یک قومےاللہءِ نعمتانی ناشکریءَ نہ کنت، ءُچہ اللہ پاکءِ حکماں دیمءَ تاب نہ دنت، ءُوتی جوانیں اخلاقءِ سرا اوشتیت، اللہ تعالی ہوں وتی نعمتانی دروازگءَ، ءُوتی کمکءَ پہ آئی بند نہ کنت، دومی لفظانی تہا ایشی معنی ہمے بیت کہ ہرقومے کہ آئی بدیں اخلاق ءُکرتوت زرتگ اَنت، ءُنافرمانی ءُناشکریءِ راہے گچین کتگ، اللہ تعالی آئی اے حالتاں بدل نہ کنت، ءُچہ آیانی گوْرا وتی نعمتاں پچ گیپت، ءُآیانی کمک کنگءَ ویل کنت تاہما وہدا کہ آوت اے نافرمانیءِ راہءَ ویل بکنند، ءُآئی فرمانبرداریءَ گچین بکنند.

(۳) بزاں چہ گرْوک ءُگرْندءَ لہتے ترسیت کہ اے ہور سیلابی رنگءَ آتک کنت، ءُمسافر ہم ترسیت کہ آئرا ہور گٹ مہ کنت، ءُتُنّیگ ایں ڈگارانی ہدابند چہ گرْوکءِ جنگءَ وش ءُگل بنت کہ ہور بیت ءُمئے ڈگار سرسبز ءُشاداب بنت.

(۴) چہ گِرانیں جمبراں مراد ہما جمبراَنت کہ آہانی تہا ہؤر مان.

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيْفَتِهٖ ۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيْبُ بِهَا مَنْ يَّشَآءُ وَهُمْ يُجَادِلُوْنَ فِي اللّٰهِ ۚ وَهُوَ شَدِيْدُ الْمِحَالِ ۝۱۳

۱۳. ءُگرْنـد آئی پـاکیءَ بیـان کنـت گـوں آئی توصیفـءَ ءُفرشـتہ چـہ ہمائی تـرسءَ، ءُدیم دنـت نپتاں پـدا دَوْراش دنت ہر کسی سرا کہ بلوٹیت، ءُاے اللّٰہءِ بابتءَ جیڑہ کنںت، ءُآئی طاقت سک مزن اِنت[1].

لَهٗ دَعْوَةُ الْحَقِّ ۭ وَالَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ لَا يَسْتَجِيْبُوْنَ لَهُمْ بِشَيْءٍ اِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ اِلَى الْمَاۗءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهٖ ۭ وَمَا دُعَاۗءُ الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ۝۱۴

۱۴. ہمائی واسـتااِنت بر حقّیں دعـوتءُ تواربر دیـگ[2]، ءُہما کـہ توار بردینـت بیدءِ اللّٰہءَ آآیـانءَ کجـام یـک چیـزےءِ پسّـوءَ دات کت نـہ کنںت، بلے ہنچـو کہ یکے آپءِ نیمگءَ دراج کنت وتی دسـتءَ کہ آ(وت) بئیـت ءُسربیـت مـاں آئی دپءَ ءُآہجبر نہ رسـیت[3]، ءُنـہ اَنـت کافرانی تـوار پر دیگ بلے گمراہیءِ تہا[4].

(۱) ﴿ الْمِحَالِ ﴾ءِ معنی قوت ءُگرفت، ءُتدبیر ءُچپ ءُچاگردءَ گرگ اِنت بزاں اللّٰہ تعالی مزنیں قوتءِ واجہ اِنت، ءُمزنیں گرفتار کنوک، ءُمزنیں تدبیر کنوکے.

(۲) ہماتوار بردیگ ءُبندگی کنگ کہ آدرْست اِنت ءُجائزاِنت آہمااِنت کہ ایوکءَ اللّٰہءِ واستا کنگ بیت، ءُبیدءِ آئی دگہ کسّی بندگی کنگ جائز نہ اِنت.

(۳) ہمامردم کہ آاللّٰہءَ ابید ایدگراں پہ کمکءِ واسـتا توار بردینت کہ آمئے مشـکلاں دور کنںت، ایشانی درور چوہما شـخصءِ دروزءَ اِنت کہ آچہ دور وتی دستاں آپءِ نیمگءَ یاچاتءِ نیمگءَ درْاج کنت کہ آپ وت منی دپءَ بیاینت، ظاہراِنت کہ آپ یک بے شـعوریں چیزے، آنہ زانت کہ اے دسـتءِ درْاج کنـوکءِ حاجت چے اِنت، ءُنہ کہ آایشی زانـت کہ اے چہ من ہمیشی لوٹیت کہ من آئی دپءَ بروان، ءُنہ کہ آپءِ تہا اے قدرت ہسـت اِنت کہ آوت آئی دپءَ برؤت، ہمے پیماآیاں کہ مشرک توار بر دینت آہچ سہی نہ اَنت کہ مارا یکےتوار بردیگءَ اِنت، ءُچہ ما چیزے لونگءَ اِنت، ءُنہ کہ اے آیانی مشکل کشائءَ کت کنںت.

(۴) ایشی سـئے معنی بوت کنںت (۱) یکےہمے کہ مشرکانی دعایاں اللّٰہءِ دربارءَ ہچ قبول بوگ نیست (۲) اے کـہ کافر ءُمشرکانی بیدءِ اللّٰہءَ ایدگرانی توار بردیـگ گمراہی ے (۳) اے معنی ہم بوت کنت کہ کافر ءُمشرک بیدءِ اللّٰہءَ ہمایاں کہ توار بردینت آایشـاں ہچ فائدہ دات نہ کنںت (تفسـیر قرطبی المسمی الجامع لأحکام القرآن).

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَّكَرْهًا وَّظِلٰلُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿۱۵﴾ سجدة ۳

۱۵. ءُاللّٰهءَ سجده کننت هر چیکه ماں آسماناں هست ءُزمینءِ تها، په وشّی ءُنه وشّی[1] ءُآهانی ساهگ سهب ءُبیگاه.

قُلْ مَنْ رَّبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ قُلِ اللّٰهُ ؕ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُوْنِهٖۤ اَوْلِيَآءَ لَا يَمْلِكُوْنَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا ؕ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۙ اَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمٰتُ وَالنُّوْرُ ۚ اَمْ جَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوْا كَخَلْقِهٖ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ ؕ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَّهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿۱۶﴾

۱۶. بگوْش که کئے اِنت جوڑ کنوک آسمانانی ءُزمینءِ ؟ بگوْش که الله اِنت، بگوْش ایا انگتءَ شما بیدءِ اللّٰهءَ دگه کار ساز ءُدوست جوڑ کتگ که آپه وتی جِندءَ نپ ءُتاوانءِ گچینی نه دارانت، بگوْش که ایا بروبر بوت کنند کور ءُچم پچ؟ یا که ایا بروبر بوت کنند تهاری ءُروژنائی[2]؟ یا آیاں جوڑ کتگ گوں اللّٰهءَ دگه هنچیں شریدار که آیاں جوڑ کتگ اللّٰهءِ جوڑ کتگینانی پیمیں پدا پیداگ کنگ هم رنگ بوت اَنت آیانی چمّاں[3]؟ بگوْش که (چو نه اِنت)، الله

(۱) ﴿طَوْعًا﴾ په وشی سجده کنوکاں مومن مرادانت که آپه وشی اللّٰهءَ سجده ءُعبادت کنند، ءُچه ﴿وَّكَرْهًا﴾ نه وشی سجده کنوکاں هما کافر ءُمشرک مرادانت که آیدگه وهداں بیدءِ اللّٰهءَ ایدگراں سجده ءُعبادت کنند، یاپه وشی سجده کنوکاں مومن مرادانت، ءُپه نه وشی سجده کنوکاں مراد هما کافرانت که آجهادءِ ترسءَ اسلامءِ تها داخل بوتگ اَنت، ءُلهتءِ گوْشگ همیش اِنت که په وشی سجده کنوکاں مراد آسمان والا بزاں فرشته اَنت که آبے تکلیفءَ اللّٰهءَ سجده کنند، ءُپه نه وشی سجده کنوکاں مراد زمین والا اَنت که آگوں تکلیف ءُمشقت اللّٰهءَ سجده کنند، یا چه ﴿وَّكَرْهًا﴾ په نه وشی سجده کنگءَ اللّٰهءِ تکوینی حکم مرادانت که الله په هرکسءَ هرپیمیں حکمے بلوٹیت که آئرا سیر ءُوشحال ءُصحت مندبکنت یا تنگدست ءُبیمار کسّی مجال نه اِنت که آئی فیصله ءُحکمءَ دور بکنت (الوسیط فی تفسیر القرآن المجید للنیسابوری، وتفسیرقاسمی).

(۲) بزاں هنچوکه کور ءُچم پچ، ءُتهاری ءُروژنائی، بروبر بوت نه کنند همے پیما مشرک ءُمؤحد بروبر بوت نه کنند پرچه که مؤحد چه توحیدءِ رژنءَ روژناانت ءُمشرک تهاریانی تهااِنت، هنچوکه په چم پچءَ روژنائیءِ تها روگءَ هچ ترس نیست که آجاگهےچاتے تها کپیت یا کنڈےءَ، همے پیما موحدءِ کامیابی الّمی چیزے، ءُهمے پیما کورءِ تهاریانی تها روگءِ تها گار بوگ، ءُماں چاتےیاماں کنڈےءَ کپگءِ گیشتر امکان هست بلکیں یقینی چیزے، همے درور اِنت مشرکءِ که آئی نیست ءُنابودی الّمی چیزے.

(۳) بزاں چشیں ههرے هم نیست که مشرکانی ردیں معبوداں اللّٰهءِ مخلوقءِ تها شریداری ےبه بیت بلکیں =

اِنت جـوڑ کنوک ہر چـیزءِ، ءُہمااِنت ایوک ءُزبردست.

۱۷. دیم ئِے دات چہ آسمانءَ آپ، پدا بازیں کَور پـہ وتی انـدازَہءَ تچگءَ لگّت اَنـت پدا ہارءَ چسـت کـت اَنـت گُـجّ آپءِ سرا، ءُچہ ہما چیزءَ (ہم) کہ آئی روک کنند ماں آسءِ تہا پـہ زیـورءِ اڈ کنگءَ یا دگہ سـامانے کہ ماں آئی تہـا گُجّ ہسـت ہما پیمیں، ہمـے پیماالله حـقُ ءُباطلءِ دروزءَ بیان کنـت[1]، نوں آگُجّ ہشـک بیـت ءُرؤت ءُگڈا پشـت کپیت ہما کہ نـپ دنت مردمـاں ماں زمـینءَ[2]، ہمے پیماالله بیان کنت دروراں.

۱۸. ہمـا مردمـاں کـہ وتی پـروردگارءِ حکـم اش زرتـگ اَنـت پہ آیاں جوانیں مُزّ ہسـت ءُہمایـاں کہ آئی حکـم اش نہ زرتگ اَنت، اگاں ہمایانی بہ بنت ہرچیکہ ماں زمینءِ تہا ہسـت ءُدگہ ہمنچـو آئی ہمراہیءَ آدرْسـتاں

اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌۢ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَّابِيًا ؕ وَمِمَّا يُوْقِدُوْنَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَآءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهٗ ؕ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ ؕ فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً ۚ وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْاَرْضِ ؕ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ ۝

لِلَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰى ؕ وَالَّذِيْنَ لَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهٗ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَّا فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا وَّمِثْلَهٗ

= دریں چیزانی جوڑ کنـوک ایوکءَ ہمااِنت، پداہوں اے مشرک پیدا کنوکءَ ویل کنند، ءُپیدا کتگینانی درباراں حاضری دینت.

(۱) دوئیں دروراني آسر ہمیـش اِنت ہنچوکہ آپءِ سرءِ گُجّ ءُچل آپءِ سرا گِندگءَ کاینت، ءُہمے پیما سـہر ءُنُگرہ ءُاَسـن ءُایدگہ معدنیات کہ آسءِ تہا آپ کنگ بنت ماں ایشـانی تہاہنچو گُج چست بیت، بزاں چہ آپ ءُسـہر ءُایدگہ معدنیاتءَ مراد حق اِنت کہ آپہ بن پشـت کپیت ءُمردماں فائدہ دنت، ءُچہ گُجّءَ مرادباطل اِنت کہ ظاہرءَ بِلّے کہ آگیش اِنت ءُسربرااِنت بلے پدا گار ءُبیگواہ بیت، ہمے پیما وہدیکہ حق ءُباطل دیم پہ دیم بنت، باطل بلّے کہ لہتکےروچءِ واسـتا گیش گندگءَ کئیت بلے آخرءَ آچوگُجّانی پیما بیکار ءُگاربیت، ءُحق پہ بن پشت کپیت، ءُمردماں نپ دنت.

(۲) ہمے پیما کہ آپ ءُایدگہ چیز زمینءِ سرا پشـت کپ اَنت، ءُمردم چہ آیاں فائدہ زوراَنت، ہمے پیما حق پہ بن پشت کپیت ءُمردم چہ آئی نپ زوراَنت.

مَعَهٗ لَافْتَدَوْا بِهٖ ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ سُوْٓءُ الْحِسَابِ ۙ۬ وَمَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ؕ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿۱۸﴾

وتی عوضءَ دینت (قبول نبیت)[۱]، ہمیش اَنت کہ ہست ایشانی واستا خرابیں حساب، ءُایشانی جاگہ دوزہ اِنت ءُ(آ)سکّیں سِلّیں جاگہے.

اَفَمَنْ يَّعْلَمُ اَنَّمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰى ؕ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿۱۹﴾

۱۹. ایا نوں ہما شخص کہ آزانت ہر چیکہ تئی نیمگءَ چہ تئی پروردگارءَ آتکگ آحقّ اَنت (ایا) آچو ہما شخصا اِنت کہ آکور اِنت[۲]؟ بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ نصیحت تہنا دانا ءُعقلمدان زوراَنت.

الَّذِيْنَ يُوْفُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُوْنَ الْمِيْثَاقَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ہما کہ گوں اللّٰہءَ کتگیں قول ءُقرارءَ سرجم کنںت ءُنہ پرْوش اَنت وتی محکمیں عہدءَ[۳].

وَالَّذِيْنَ يَصِلُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُوْنَ سُوْٓءَ الْحِسَابِ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُہما کہ یکجا کنںت ہما چیزاں کہ اللّٰہءَ آیانی یکجا کنگءِ حکم داتگ[۴] ءُتُرس اَنت چہ وتی پروردگارءَ ءُتُرس اَنت چہ بدیں حسابءَ.

---

(۱) بزاں قیامتءَ اگاں کافر ءُمجرمءَ دنیاءِ دریں خزانہ دیگ بہ بنت، ءُآیاں چہ وتی عذابءَ رکّگءِ ہاترا عوضءَ (فدیہ) بدنت، آدرہا قبول نہ بنت اے بابتءَ سورۃ آل عمرانءِ آیت ۹۱ تہا ہم بیان اِنت.

(۲) بزاں آشخص کہ قرآنءِ سرا ایمان کاریت ءُآئرا حق منّیت کہ اللّٰہءِ کتاب اِنت ءُآشخص کہ چہ بصیرتءَ بے بہراِنت آقرآنءَ حق نہ منّیت ءُآئی سرا ایمان نیاریت ہجبر بروبر بوت نہ کنںت.

(۳) چہ اللّٰہءِ قول ءُقراراں مراد ہمیش اِنت کہ آاللّٰہءِ حکماں قبول کنںت، ءُآئی نافرمانیءَ نہ کنںت، یاہما عہد مراد اِنت کہ اللّٰہءَ چہ حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ جوڑ کنگءَ رند چہ آئی پشتءَ تاقیامتءَ جوڑ بؤوکیں انساناں گپت کہ ایا من شمئے پروردگار نیاں؟ آدرستاں گوشت پرچہ نہ؟ ہَؤ! تو وت ئے مئے پروردگار **(ایشی سرجمیں بیان سورۃ الأعرافءِ آیت ۱۷۲ تہا بیان اِنت)** بزاں آوتی اے قول ءُقرارءَ نہ پرْوش اَنت، ءُپروتءَ ابید چہ اللّٰہءَ دگہ معبود شوباز نہ کنںت، یامراد ہما عہد ءُپیماں اِنت کہ انساناں وت ماں وتءَ گوں یکءَ دگرءَ کتگ اَنت.

(۴) مراد ہمیش اِنت کہ آوتی سیاد ءُوارثیءَ برجاہ داراَنت کہ اللّٰہ پاکءَ آئی برجاہ دارگءِ حکم داتگ، بزاں وتی رشتہ دار ءُمومنیں برْاتانی کمکءَ کنںت، ءُآیانی تکلیفاں وتی تکلیفانی وڑا ماراَنت، ءُپہ وتی گنجائشءَ آئی دور کنگءِ کوشستءَ کنںت، ءُآیاں ہچ پیمیں تکلیف ءُپریشانی نہ دینت.

وَالَّذِيْنَ صَبَرُوا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً وَّيَدْرَءُوْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿۲۲﴾

۲۲. ءُہما کہ صبر اِش کتگ پہ وتی پروردگارءِ دیمءِ[۱] رضاءَ ءُنماز اِش برجاہ داشتگ ءُخرچ اِش کتگ چہ مئے داتگیں روزیاں چیرکائیءَ ءُسر ظاہرءَ، ءُتیلانک دینت بدیءَ پہ نیکی[۲]، ہمیش اَنت کہ ایشانی واستااِنت آخرتءِ لوگ.

جَنّٰتُ عَدْنٍ يَّدْخُلُوْنَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُوْنَ عَلَيْهِمْ مِّنْ كُلِّ بَابٍ ﴿۲۳﴾

۲۳. دائمی باغانی تہا داخل بنت آ، ءُہما کہ نیک بوتگ اَنت چہ آیانی پت ءُپیرکان ءُچہ آیانی جنینان ءُچہ آیانی چُکّاں[۳]، ءُفرشتہ داخل بنت آیانی گوْرا چہ ہردروازگءَ.

---

(۱) اداہم پہ اللہ پاکءَ دیمءِ صفت بیان بوتگ، بزاں اللہ پاکءَ دیم ہست بلے آچہ پیم اِنت اے زانگ نہ بیت، آہما پیم اِنت کہ آئی شانءَ لائق اِنت ءُہما پیم کہ آئرا زیب دنت درْپیں سلف صالحین ءُائمہ کرامانی عقیدہ ہمیشی سرااِنت کہ اللہءِ ہر صفتے کہ ماں قرآن ءُحدیثءَ ہست اِنت آہما پیما منّگ لوٹیت، نہ آئی انکار جائزاِنت ءُنے کہ آئی تاویل (بزاں تاب دیگ)، بلے آیانی ڈول ءُڈیل چون اِنت، اے بابتءَ اِش ءُآءَ گنجائش نیسـت بلکیں ہنچوکہ قرآن گوْشیت کہ ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ﴾ آئی پیمیں دروں ہچ نیست [سورۃ الشوریٰ: ۱۱] إمام أبوحنیفہ رَحِمَہُ اللّٰہُ وتی کتاب الفقہ الاکبرءِ تہا گوْشـیت کہ «**وله يد ووجه ونفس فما ذكره الله تعالى فى القرآن من ذكر الوجه واليد والنفس فهوله صفات بلا كيف**» بزاں اللہ پاکءَ دیم ءُدست ءُنفس ہست ہنچوکہ اللہ پاکءَ قرآنءِ تہا ایشانی بیان کتگ کہ اللہءِ واستا اے صفت ہست اَنت بلے بے کیفیتءَ (بزاں چہ پیم اَنت اے زانگ نہ بیت).

(۲) اے مومنانی یک جوانیں صفتے کہ آبدیءِ جوابءَ پہ بدی نہ دینت بلکیں گوں آیاں یکّے پہ بدی پیش بئیت آگوں آئی پہ نیکی پیش کاینت، اے مضمون سورۃ حم السجدہءِ آیت ۳۴ ءُ۳۵، ءُسورۃ المومنونءِ آیت ۹۶ تہا ہم بیان اِنت.

(۳) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ چہ نسبءَ ءُپت ءُپیرکاں مسلمان بوگ فائدہ نہ دنت تا وہدیکہ آئی گوما توحید ءُنیکیں کارگوں مہ بیت، بلکیں جنتءَ ہما شخص رؤت کہ آموحدے بوتگ ءُتوحیدءِ سرا مرتگ، ءُنیکیں کارئے کتگ توری آئی پت ءُپیرک کافر بہ بنت، ہمے پیما اگاں یکےءِ پت ءُپیرک مسلمان بوتگ اَنت بلے آئی جند مشرکے یانافرمانے، گڑا پہ آئی آئی پت ءُپیرکانی مسلمانی کارءَ نئیت بلکیں آوتی کتگینانی مہمان بیت، ہمے پیما ہمامردمانی پت ءُپیرک کہ پکائیں موحـد بوتگ اَنت، ءُچہ بدیں عادتاں پاک بوتگ اَنت، ءُآیانی چُک ہم موحد بوتگ اَنت بلے عملءِ تہا چہ وتی پت ءُپیرکاں سست تر بوتگ اَنت، ءُدرجہءِ اعتبارءَ ہم کمتر بوتگ اَنت، اللہ پاک ایشاں جنتءِ تہا ہما اعلیٰ ءُمستریں جاگہاں کنت کہ آیانی پت ءُپیرک ہموداینت.

سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿۲۴﴾

۲۴. (ءُگوشنت کہ) سلامتی بات شمئے سرا پہ ہمیشی کہ شما صبر کتگ، گڑا چوں جوان اَنت آخرتءِ لوگ!.

وَالَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مِيْثَاقِهٖ وَيَقْطَعُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيُفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ ۙ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوْٓءُ الدَّارِ ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُہما مردم کہ پرْو ش اَنت گوں اللہءَ کتگیں قـول ءُقـراراں چہ آہی محکـم کنگءَ رند ءُبُرّاَنـت ہما چیزءَ کـہ اللہءَ آئی ہور کنگءِ حکم داتـگ، ءُماں زمینءَ فسـاد ءُخراب کاری کننـت، ہمیـش اَنت کہ ایشـانی سرا لعنت اِنت، ءُپہ ہمیشان اِنت خرابیں لوگ.

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ وَفَرِحُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۭ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ﴿۲۶﴾

۲۶. اللہ اِنت کہ پـراہ کنت روزیءَ پہ ہر کسءَ کـہ بلوٹیـت ءُتنـگ ئِـے کنـت (پـہ ہمـائی کـہ بلوٹیـت)، ءُآوش بـوت اَنـت پـہ دنیاءِ زندگانیءَ، ءُنـہ اِنت دنیاءِ زنـدگانی آخرتءِ دیمءَ بلے بے قیمتی اِیں سامانے[1].

وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ۭ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُگوْشـنت کافر کہ پرچہ دیم دیگ نہ بوتگ (محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سرا نشـانی یے چہ آئی پـروردگارءِ نیمـگءَ[2]؟ بگـوْش کہ بیشـک اللہ گمراہ کنـت ہر کسءَ کہ بلوٹیت ءُوتی نیمگءَ رہشـونیءَ کنـت ہمائیءِ کـہ آہمائی گوْرا واتر بکنت[3].

(۱) چوکـہ دنیاءِ وشی ءُنپ لہتکے روچءِ اَنت ہمے پیما آئی مصیبـت ءُتکلیف ہم چیزکءِ روچءِ اَنت بلے آخرتءِ وشّی ءُنعمت دائمی ءُہمیشـگی اَنت ہمے پیما آئی عذاب ہم ہمیشـگی اِنت پہ کافر ءُمشرکاں، نوں آخرتءِ دیما دنیا ہچ ارزشتے نہ داریت حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یک مرداریں پسءِ ڈُنڈءِ گوْرا چہ گوْسـت گڑا درّائینت ئِے کہ اللہءِ سـوگنداِنت کہ اللہءِ نزیکءَ دنیا چہ اے مردارءَ انگہ گیشتر سِل تریں چیزے. (صحیح مسلم کتاب الزّھد والرّقاق).

(۲) اے آیتءِ سرجمیں بیان ہمے سورتءِ آیت ۷ حاشیہءِ تہا بیان اِنت.

(۳) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ ہمامردم کہ آہدایتءِ طلبگاربیت ءُاللہءِ نشانیانی تہا غور ءُفکر کنت، ءُہمائی =

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوْبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ ؕ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوْبُ ﴿۲۸﴾

۲۸. ہما کسـاں کہ ایمان اِش آؤرتگ، ءُآیانی دل قرار گرنت چـہ اللّٰہءِ یـادءَ، دلگوش بئیت کہ گوں اللّٰہءِ یادءَ دلاں سکون ءُقرار رسیت

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ طُوْبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿۲۹﴾

۲۹. ہمایاں کہ ایمان اِش آؤرتگ ءُنیکیں کاراِش کتـگ، آیـانی واسـتا وشّی ہسـت ءُجوانـیں جاگہ.

كَذٰلِكَ اَرْسَلْنٰكَ فِيْٓ اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَآ اُمَمٌ لِّتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ الَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُوْنَ بِالرَّحْمٰنِ ؕ قُلْ هُوَ رَبِّيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿۳۰﴾

۳۰. ہمـے پیما ما دیم دات تـرا یک اُمّتے تہا، کہ چـہ آئی پیـسر دگـہ بازیـں اُمّتے گوسـتگ، تاکـہ تو بـوْانءِ آیانی دیما ہمـا آیاتاں کہ ما وحی کتگ اَنت تـئی نیمگءَ، ءُآنہ منِ اَنت مزنـیں مہربانءَ[1]، بگوْش کـہ ہماِنت منی پـروردگار، کـہ نیسـت بیـدءِ آئیءَ دگـہ ہچ معبودءِ برحقّ ءُمشـکل کشـا، ہمائی سرا من تـوکل کتگ ءُہمـائی نیمگءَ مـنءَ واتر بُوَگی اِنت.

وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى ؕ بَلْ لِّلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيْعًا ؕ اَفَلَمْ يَايْـَٔسِ

۳۱. ءُاگاں(اے قـرآن) یـک ہنچـیں قرآنـے بـہ بوتـیں کـہ پہ ایـشی کـوہ تاچینـگ ببوتین اَنت، یا پہ آئی زمین دِر دِر کنگ ببوتیں یا پہ آئی مـردگ ہبر کنائینـگ بوتین اَنت (پدا ہم

= نیمگءَ واتر کنـگ لوئیت، اے پیمیں مردمءِ رہبریءَ اللّٰہ پاک الّہیءَ کنـست ءُہدایت ئےدنت، بلے ایشی برعکس ہمامردم کہ آکفرءِ تہا سرگردان اِنت ءُہدایتءِ لوٹوک نہ اِنت، ءُآئی فہمگءِ کوشستءَ نہ کنت اے پیمیں مردمءَ ہدایت دست نہ کپیت، پرچہ کہ اللّٰہءِ دین کسّی محتاج نہ اِنت، ہرکس کہ چہ اللّٰہءَ بے حاجت بیت، اللّٰہ ہوں چہ آئی بے حاجت اِنت.

(۱) مکـہءِ مشرکاں گوں اللّٰہءِ رحمانیں نامءَ سک کُتّت اَت، صلحءِ حدیبیہءِ وبدا وہدیکـہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صلح نامـہءِ سرا نبشتہ کت کہ (بســم الله الرحمن الرحيم) گڑا مشرکاں ایشی سرا نہ وشّی ظاہرکت ءُگوْشت اِش کہ رحمن ءُرحیم چی اَنت؟ماایشاں نہ زانیں، تو نبشتہ بکن (باسمك اللّٰهُمَّ) کہ ما ایشیءَ زانیں. (صحيح مسلم كتاب الجهاد والسير باب صلح الحديبية).

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ لَّوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيْعًا ۭ وَلَا يَزَالُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا تُصِيْبُهُمْ بِمَا صَنَعُوْا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَرِيْبًا مِّنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَاْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ۝۳۱

کافراں ایمان نیاؤرت)[۱] بلے درہیں کارانی اختیار اللّٰہءِ دستاِنت، ایا نوں دل جم نہ اَنت ایماندار پہ اے ہبرءَ کہ اگاں اللّٰہءَ بلوٹ اِتیں گڑا درْہیں مردمانءَ ہدایت ئِے دات، ءُدائمءَ رسان کنت کافراں سکّیں مصیبت پہ آیانی کتگیں کارانی سوبءَ، یا ایرکپیت (ہما مصیبت) آیانی لوگانی نزّیکءَ[۲] دانکہ بئیت (ءُبرسیت) اللّٰہءِ وعدہ، بیشک کہ اللّٰہ وعدہ خلافی نہ کنت[۳].

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَاَمْلَيْتُ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ ۡ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ۝۳۲

۳۲. ءُبیشک کہ مذاق کنگ بوتگ چہ تو پیش بازیں رسولانی سرا، گڑا من وہد داتگ اَنت (کافر) پدا گرفتار کتگ اَنت، گڑا چہ پیم اِتنت منی عذاب[۴]؟.

---

(۱) لہتے مفسرینءِ نزّیکءَ ادا چہ قرآنءَ پیسری اِیں آسمانی کتاب مراداَنت، ءُپیسری اِیں کتاباں قرآن گوْشگ بوتگ ہنچوکہ صحیح بخاریءِ یک حدیثے تہا زبورءَ قرآن گوْشگ بوتگ (بحار کتاب الأنبياء باب قول الله تعالى ﴿ وَاٰتَيْنَا دَاوٗدَ زَبُوْرًا ﴾) اے وڑا معنیٰ ہمے بیت کہ اگاں پیسری اِیں کتابانی تہا چشیں کتابے بوتیں کہ چہ آئی اِش کنگءَ کوہ رہادگ بوتین اَنت، یازمین تش تش بوتیں، یامردگاں ہبر بکتیں، گزاقرآنءِ تہا اے صفت گیشتر مان بوت پرچہ کہ اےزبانءِ صافی ءُپلگاریءِ تہا چہ ایدگہ کتاباں دیمااِنت، ءُلہتے مفسرینءَ ایشی معنی ہمے بیان کتگ، کہ اگاں قرآنءِ تہا اے بیان کتگیں صفت درْہا مان بوتین اَنت پدا ہم کافراں ایشی سرا ایمان نیاؤرت پرچہ کہ اے کفرءِ تہا سخت اِتنت.

(۲) چہ عبداللّٰہ بن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت اِنت کہ ﴿ قَارِعَةٌ ﴾ءِ معنی مزنیں مصیبت اِنت، کہ قرآنءِ سرا، ءُمحمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا ایمان نیارگءِ سببءَ مشرکاں مزنیں مصیبت رسان کنت، برے ڈُکّالءِ شکلءَ، ءُبرے مسلمانانی دستءَ ذلیل ءُبرسوا بوگ، ءُمرگءِ صورتءَ، برے دگہ صورتےءَ ہنچوکہ مکہءِ مردمانی سرا برے ڈکالےآتک، ءُبرے برے جنگانی تہا مسلمانانی دستءَ رسوا بوت اَنت.

(۳) چہ اللّٰہءِ وعدہءَ مراد مسلمانانی الّمءَ گیشی ءُفتح مراداِنت.

(۴) حدیثءِ تہا کئیت کہ «إن الله ليملي للظالم حتى إذا أخذه لم يفلته» کہ اللّٰہ ظالمءَ، ءُنافرمانءَ وہد دنت بلے وہدیکہ آئیءَ گرفتار کنت گڑا آئرا ویل نہ کنت، پدا واجہءَ ہمے ءُآیت ونت کہ ﴿ وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَآ اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌ ۭ اِنَّ اَخْذَهٗٓ اَلِيْمٌ شَدِيْدٌ ﴾ [سورة هود: ۱۰۲]، بزاں ہمے پیماِنت تئی پروردگارءِ گرفت وہدیکہ آنافرماناں گرفت کنت، بیشک کہ آئی گرفت سک سخت اِنت (صحيح البخاري كتاب التفسير تفسير سورة هود، =

اَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌۢ عَلٰى كُلِّ نَفْسٍۢ بِمَا كَسَبَتْ ؕ وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ ؕ قُلْ سَمُّوْهُمْ ؕ اَمْ تُنَبِّـُٔوْنَهٗ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى الْاَرْضِ اَمْ بِظَاهِرٍ مِّنَ الْقَوْلِ ؕ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوْا عَنِ السَّبِيْلِ ؕ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿۳۳﴾

۳۳. ایا نوں ہما ذات کہ نگہبان اِنت ہر کسی آئی کتگیں کارانی سرا[۱]؟ ءُآیاں جوڑ کتگ گوں اللّٰہءَ دگہ شریدار بگوْش کہ آیانی ناماں بگراِت[۲]، یا کہ شما اللّٰہءَ گوْش اِت گوں ہماچیزءَ کہ آئی نہ زانت ماں زمینءِ تہا[۳]، یا (شما کن اِت) سرسری ہبر[۴]، (چو نہ اِنت)، بلے ڈولدار کنگ بوتگ اَنت پہ کافراں آیانی ٹگّی ءُمکر، ءُآدور دارگ بوتگ اَنت چہ اللّٰہءِ راہءَ، ءُہرکسءَ کہ اللّٰہ گمراہ بکنت گڑا کس آئی رہشونیءَ کت نہ کنت.

لَهُمْ عَذَابٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ ۚ وَمَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ وَّاقٍ ﴿۳۴﴾

۳۴. آیانی واستاعذاب ہست دنیاءِ زندگانی تہا، ءُالّمءَ آخرتءِ عذاب گڑان ترانت، ءُنیست آیاں نگہداروک چہ اللّٰہءِ عذابءَ.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِىْ وُعِدَ الْمُتَّقُوْنَ ؕ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ؕ اُكُلُهَا دَآئِمٌ وَّظِلُّهَا ؕ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِيْنَ

۳۵. دَرْور ہما بہشتءِ کہ آئی وعدہ دیگ بوتگ اَنت پرہیز گار، رُمبگءَ اَنت آئی چیرءَ جو ءُآئی نیوگ دائمی اَنت ءُسائگ ہوں، ایش

= ءُصحیح مسلم کتاب البر باب تحریم الظلم) کذٰلکءِ تہا کاف لبیان الکمالءِ واستاانت بزاں ہمے پیما مزن اِنت تئی پروردگارءِ گرفت.

(۱) ادا ایشی جواب محذوف اِنت، بزاں ایا آذات (بزاں اللّٰہ) کہ آدرستانی نگہبان اِنت، ءُدرستانی نپ ءُنقصان دیگءَ قادرانت آگوں ہما وت گزیں معبوداں برابر اِنت کہ آکسّی نگہبانیءَ کت نہ کنت، ءُنے کہ نپ ءُنقصان دات کنت الّمءَ برعاقل زانت کہ ایشانی برابریءِ سوالے پشت نہ کپیت.

(۲) بزاں اگاں چشیں شخصےہست کہ آئی تہا معبودی صفت مان ءُآاللّٰہءِ برابراانت گڑا شما مشرک آئی نامءَ بگر اِت، اگں نہ آئی نامءِ نہ گرگءِ معنی ہمیش اِنت کہ چشیں ہچ نیست، اگاں نہ شما الّمیءَ آئی نام گپتگ اَت.

(۳) بزاں ایا شما اللّٰہءَ ہما ہبرءَ گوْش اِت گوں کہ آہِش نہ زانت ماں زمینءِ تہا؟ بزاں چشیں ہبر ہچ نیست کہ آئرا اللّٰہ مہ زانت، اگاں زمینءِ تہا آئرا وجودے بہ بیت گڑا الّمءَ اللّٰہءِ زانتءِ تہا اِنت.

(۴) ادا (ظاہر) باطل ءُگمانءِ معنایا اِنت، بزاں شمئے اے عقیدہ کہ اللّٰہءَ ابید ایدگہ وت گڑیں معبود نپ ءُنقصان دات کنت یک بے سریں گمانیءِ سراانت، ءُہکءَ ردیں ہبرے کہ آہیءَ ہچ پیمیں ثبوتے نیست.

اَتَّقَوْا وَّعُقْبَى الْكٰفِرِيْنَ النَّارُ ﴿۳۵﴾

اَنت مُـزّ ءُآسر پرہـیز گارانی، ءُکافـرانی مُزّ دوزخ اِنت.

وَالَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَفْرَحُوْنَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ يُّنْكِرُ بَعْضَهٗ ؕ قُلْ اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَآ اُشْرِكَ بِهٖ ؕ اِلَيْهِ اَدْعُوْا وَاِلَيْهِ مَاٰبِ ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُہمایـاں کـہ ما قـرآن داتـگ آوش بنت پہ ہما چیزا کہ نـازل کنگ بوتگ تئی نیمگءَ، ءُلہتـے ٹـولی آئی لہتـینءِ انـکارءَ کننـت، بگـوْش بیـدءِ ایشی دگہ ہچ نیسـت کہ من حکم دیگ بوتگاں ایکہ من اللّٰہءِ بندگءَ بکناں، ءُگوں آئی کـسّءَ شریدار جوڑ مہ کنـاں ہمائی نیمـگءَ من توار کنـاں ءُہمائی نیمگءَ منءَ واتربُوَگی اِنت.

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنٰهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ؕ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا وَاقٍ ﴿۳۷﴾

۳۷. ءُہمـے پیمامـا دیـم داتـگ اے قـرآن پـہ حاکمیءِ واسـتاماں عـربی زبـانءَ[1]، ءُاگاں تو رند گیری کت آیانی واہشـتانی چہ ایشی رنـد کہ تئی گوْراعلـم ءُزانت آتکگ، گڑا نہ بیـت تراہچ پیمیں مـددگار ءُنگہداروک چہ اللّٰہءَ[2].

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ

۳۸. ءُمـا دیم داتـگ چہ تو پیش بازیں رسـولے، ءُمـا آیانءَ جَن ءُچک داتـگ[3]، ءُبوت کت

(۱) بزاں ہنچوکہ چہ تو پیسر ما رسول دیم داتگ ءُآیانی سرا کتاب دیم داتگ ہمے پیما اے قرآن کریم ما تئی سرا دیم دات ماں عربی زبانءَ، چوکہ قرآنءِ، ءُواجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ دیمءِ اوّلی مردم عرب اِتنت پمیشا قرآن دگہ زبانےءَ دیم دیگ نہ بوت تاکہ عربانی واسـتا اے عذر پشـت مہ کپیت کہ ما ایشی فہم اِت نہ کنیں پرچـہ کہ اے مئے زبان نہ اِنت، ءُہمے پیما عربی زبانءِ فصاحت ءُبلاغتءِ توکءَ وتی مَٹ وت اِنت، آئی درور ءُایدگہ زبانانی تہا نہ رسیت.

(۲) اے آیتءِ تہا عالماں ترسینگ بوگءَ اِنت کہ اگں آدنیاءِ وہدی فائدیانی ہاترا قرآن ءُحدیثءِ راہ ءُرہبنداں ویل بکننت ءُمردمانی واہشـتانی رندا بکپ اَنت گڑا آاَلـمءَ اللّٰہءِ عذابانی تہا گرفتاربنت، ءُآیاں چہ اللّٰہءِ عذاباں کس رکّینت نہ کنت.

(۳) ادا اللّٰہ تعالی ہمے نیمگءَ آگاہی دیگءَ اِنت کہ دنیاءِ تہا ہرچی کہ نبی ءُرسول آتکگ آ درہا بشر ءُانسان =

اَزْوَاجًا وَّذُرِّيَّةً ۭ وَمَا كَانَ لِرَسُوْلٍ اَنْ يَّاْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ ۝۳۸

نه کنت کجام یک رسولےءِ دستءَ ایکه آچه وتی نیمگءَ کجام وڑیں یک نشانی یےبیاریت، بیدءِ اللّٰهءِ حکمءَ، ہر یک داشتگیں وہدءِ سرا نبشتہے ہست.

يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَاۗءُ وَيُثْبِتُ ۚ وَعِنْدَهٗٓ اُمُّ الْكِتٰبِ ۝۳۹

۳۹. نابود کنت اللّٰه ہرچیکه بلوٹیت ءُپشت گیجیت، ہمائی گوْرااِنت اصل کتاب[1].

= بوتگ اَنت، آجوانیں خاندان ءُقبیلهانی بوتگ اَنت، ءُآیاں جنین ءُاولاد بوتگ نه که آفرشته بوتگ اَنت، ءُنے که انسانی شکلءَ نوری مخلوق بوتگ اَنت، اگاں آنوری مخلوق به بوتین اَنت گڑا آیاں خاندان ءُقبیله ءُجَن ءُچُک نه بوتگ اَت، دگه جاگهے دریں پیغمبراں ہمے گوْشت که ﴿ اِنْ نَّحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ﴾ [سورة إبراهيم: ۱۱] ہمے پیما واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہم ہمے گوْشت که ﴿ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ﴾ [سورة حم السجدة: ۶] که من شمئے پیمیں انسانیاں، بزاں چونه اِنت که ما پیغمبر ظاہرءَ انسانیں ءُباطنءَ نوری مخلوقیں، اگاں اے وڑ ببوتیں گڑا پیغمبراں اے گیشّینت، ءُاے نه گوْشت که ما شمئے پیمیں انسانیں.

(۱) ایشی یک معنیٰءِ ہمیش اِنت که آوتی شرعی احکامانی تہا ہرچیکه به لوٹیت منسوخ کنت ءُآئی جاگهءَ دگه حکمے کاریت، ءُہرحکمءَ که بلوٹیت آثرا پشت گیجیت ءُبدل ئےنه کنت ءُایشی دومی معنی ہمیش اِنت که اللّٰهءَ ہما تقدیر که نبشته کتگ آئی تہا ردّ ءُبدل کنت پمیشاکه لوح محفوظ ہمائی گوْرااِنت، ءُاے ردّ ءُبدل ہوں تقدیرءَ نبشته اِنت، اے ہبرءِ تائید چه لہتے حدیثاں بیت (۱) چه ابو ہریرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ بیان فرمائینت: ہرکس لوٹیت که آئی روزی پڑاہ ءُکشاده کنگ به بیت، ءُآئی عمر درْاج کنگ به بیت گڑا آصله رحمی بکنت، (صحيح البخاري كتاب الأدب باب من بسط له في الرزق بصلة الرحم) بزاں وتی رشته دارانی، ءُمومنیں برْاسانی حقّاں ادا بکنت ءُآیانی کمکءَ بکنت، ءُگوں آیاں ہور ءُتواربه بیت (۲) چه ثوبان رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: چه نیکیءَ عمر گیش بیت، ءُتقدیرءَ ایوکءَ دعا بدل کت کنت (سنن ابن ماجه المقدمة، باب: القدر، برقم الحديث ۲۹۰) ءُاے حدیث دگه بازیں امامیءَ ہوں روایت کتگ، امام العصر محدث ناصر الدین الالبانی رَحِمَهُ اللّٰهُ اے حدیث صحیح ابن ماجه ءُسلسله الصحیحه رقم الحدیث ۱۵۳ جلد ۱ تہا حسن گوْشتگ، ءُچه دگه لہتے صحابیاں ہم اے پیمیں روایت نقل کنگ بوتگ، عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ دعا کت که «**اللّٰهُمَّ إن كنت كتبت عليَّ شقوة أو ذنباً فامحه فإنك تمحو ما تشاءُ وتثبت وعندك أمّ الكتاب**»، (تفسير ابن كثير والطبري) اے اللّٰه اگاں تو منی سرا بدبختی ے، یاگناہےنبشته کتگ گڑا آثرا دور ءُگار بکن پرچه که تو ہرچیکه لوٹ ئے گار کن ئے ءُپشت گیج ئے، ءُلوحءِ محفوظ تئی گوْرااِنت اے احادیث ءُآثارہمیشی رہشونیءَ کنت که بعض ہنچیں اعمال ہست که پہ اللّٰهءِ حکم ءُلوٹءَ آیانی سببءَ تقدیرءِ تہا رد ءُبدل بیت، ءُہمے پیما دعاءِ قنوتءِ تہمءِ اے الفاظ ہوں ہمے دلالتءَ کنت «**وقني شرَّ ماقضيت**» که منی تقدیرءِ تہا منی ہما ردیءَ گار بکن که تو نبشته کتگ اے حدیث أصحاب السننءَ روایت کتگ بچار (سنن ابن ماجه أبواب إقامة الصلوٰة باب ماجاء في قنوت الوتر) ہمیش اِنت مذہب عمر ءُعبدالله بن =

وَاِنْ مَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِيْ نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلٰغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿۴۰﴾

۴۰. ءُاگاں ما پیش بداریں ترا (اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لہتے چہ ہما وعدیاں کہ ما گوں آیاں کتگ یا کہ ما ترا وفات بکنیں، نوں بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ تئی سرااِنت رسینگ ءُمئے سرااِنت حساب گرگ[۱].

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَاْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا ۭ وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهٖ ۭ وَهُوَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۴۱﴾

۴۱. ایا آ نہ گِندانت کہ ما زمینءَ کم کنان ءُآرانیں چہ آئی کناریاں[۲]، ءُاللہ حکم دنت، کس آئی حکمءَ پُشْتءَ دَور دات نہ کنت، ءُآسک جلدی حساب گیپت.

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ

۴۲. ءُبیشک چہ ایشاں پیسری اِیناں ہم مکر کتگ، نوں اللہءِ دستا ینت درہیں تدبیر[۳]،

= مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا، ءُابو وائل ءُکعب الاحبار ءُکلبی (تفسیرقرطبی) دلگوش: زانگ لوئیت کہ لہتےءَ ہمے اعتراض کتگ کہ حدیثءَ کئیت کہ انسانءِ پیدا بوگءَ رند آئی عمل ءُروزی، نیک بختے یابدبخت،ءِ اے درہا نبشتہ کنگ بوتگ اَنت (صحیح البخاری کتاب بدءُ الخلق باب ذکرالملائکۃ) ءُدگہ حدیثے تہا کئیت کہ «**رفعت الأقلام وجفّت الصحف**» قلم چست کنگ بوتگ اَنت، ءُصحیفہ ہشک کنگ بوتگ اَنت (صحیح سنن الترمذی للإمام الألبانی أبواب صفة القيامة رقم الباب۲۲) نوں وہدیکہ اے درہا نبشتہ کنگ بوتگ اَنت، ءُقلم خشک کنگ بوتگ اَنت، ءُصحیفہ چست کنگ بوتگ اَنت گڑا ایشانی تہا رد ءُبدل ءُگیشی ءُکتّی چونیءَ بیت؟ امام شوکانی فرمائینیت: اے فیصلہ (کہ اللہ بلوئیت گار کنت ءُپشت گیجیت) ہم تقدیرءِ تہا نبشتہ اِنت پرچہ کہ آوتی نبشتہ کتگنانی مالک وت اِنت، آوتی لوٹءِ رہبندءَ ایشی تہا رد ءُبدل کت کنت، صاحبِ روح المعانی علامہ آلوسی ہمے آیتءِ شرحءَ اے بابتءَ بلاپیں درْاجیں بحثے کتگ، ءُہمے دومی ہبرءِ گچین اِیں قرار داتگ کہ تقدیرءِ تہا رد ءُبدل بیت، ایشی بوگ ہوں تقدیرءَ نبشتہ اِنت، واللہ أعلم بالصواب.

(۱) بزاں ترا اے غرض مہ بیت کہ ما آیاں ماں تئی زندگیءَ عذاب بدئیں، یا چہ تئی وفاتءَ رند، بلکیں تو وتی دعوتءَ جاری بکن.

(۲) بزاں اے کافر ءُمشرک نہ گِندگءَ اَنت کہ اسلامءَ عروج ءُغلبہ رسان اِنت، ءُاللہءِ سر زمین پہ کافراں تنگ بوان اِنت؟ آایشی گندگءَ اَنت بلے انگتءَ پرچہ ایمان نیاراَنت مطلب ہمیش اِنت کہ آشوم اَنت اگن نہ آیاں الّمءَ ایمان آؤرتگ اَت.

(۳) بزاں کافرانی دریں مکر کہ رسولانی خلافءَ بوتگ اَنت آاللہءِ زانتءَ بوتگ اَنت، ءُاللہءِ تدبیرانی دیمءَ ہچ ءُناکارہ بوتگ اَنت، نوں اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اگاں اے کافر ءُمشرک تئی خلافءَ مکر بکنند، ایشانی مکر ہوں اللہءِ تدبیرانی دیما ہچ نہ اَنت پرچہ کہ آخیر الماکرین اِنت.

جَمِيْعًا ؕ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ؕ وَسَيَعْلَمُ الْكُفّٰرُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿۴۲﴾

آزانت ہرچیکہ ہرکس بکنت، ءُدیر نہ بیت کافر زان اَنت کہ کئی واستااِنت آخرتءِ لوگ.

وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَسْتَ مُرْسَلًا ؕ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ ۙ وَمَنْ عِنْدَهٗ عِلْمُ الْكِتٰبِ ﴿۴۳﴾

۴۳. ءُگوْشنت کافر کہ تو دیم دیگ نہ بوتگ ئے، بگوْش کہ اللہ بسّ اِنت پہ گواہیءَ منی ءُشمئے میانءَ، ءُہما کہ ہمائی گوْرااِنت کتابءِ زانت[1].

(۱) لہتےءَ ادا چہ کتابءَ مراد تورات ءُانجیل زرتگ، ءُمعنی ہمے کتگ کہ اے محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ تو کافران ءُمشرکاں بگوْش ہمایاں کہ تورات ءُانجیلءِ علم اِش ہست ءُعالم اَنت، مثلاً عبداللہ بن سلام، سلمان الفارسی، ءُتمیم داری رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ، ءُتورات ءُانجیلءِ ایدگہ عالم، آہم زان اَنت کہ پیسری اِیں کتابانی تہا منی نبی بوگءِ مُژدہ مان اِنت، ءُآزان اَنت کہ من اللہءِ دیم داتگیں آخری نبی ءُرسولاں، ءُلہتےءَ چہ کتابءَ لوح محفوظ مراد زرتگ، ءُچہ ﴿عِنْدَهٗ﴾ اللہ مراد زرتگ، بزاں ہما ذات کہ لوح محفوظءِ علم ہمائی گوْرااِنت.

سُوْرَةُ اِبْرٰهِيْمَ — سورة إبراهيم

سوره ابراهیم مکّهءَ نازل بوتگ ءُآئی.
پنجاه ءُدوآیات ءُهفت رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ که آسک
باز مهربان ءُزبریں رحم کنوکے.

الٓرٰ ۚ كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۙ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ۙ

۱. الر: اے یک مزن شانیں کتابے که ما دیم داتگ تئی نیمگءَ تا که تو مردماں چه تهاریءَ در بکن ئے[1] په روژنائیءِ نیمگءَ، په آیانی پروردگارءِ حکمءَ، ہمائی راهءِ نیمگءَ که آگیش اِنت (چه هر کسءَ) ءُتوصیف کتگینے.

اللّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَوَيْلٌ لِّلْكٰفِرِيْنَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيْدِۨ

۲. ہما الله که ہمائی واستا ینت هر چیکه ماں آسمانانی تها هست ءُهر چیکه زمینءِ تها هست، ءُتباہی ءُبربادی اِنت کافرانی واستا چه ترندیں عذابءَ.

الَّذِيْنَ يَسْتَحِبُّوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا عِوَجًا ۭ

۳. ہما که دوست تِر دارانت دنیاءِ زندگانیءَ آخرتءِ زندگیءِ دیمءَ، ۋ دور دار اَنت مردماں

(۱) دلگوش: الله پاکءَ ایدگه پیغمبرانی بابتءَ فرمائینت که ﴿ اِلٰى قَوْمِهٖ ﴾ که ایدگه پیغمبر من ہمایانی قومانی نیمگءَ دیم داتگ اَنت ہنچوکه موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ بابتءَ فرمان اِنت که ﴿ اَخْرِجْ قَوْمَكَ ﴾ ایکه تو در بکن وتی قومءَ بلے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ باریءَ نه گوشت ئے ﴿ قَوْمَكَ ﴾، بلکیں گوشت ئے که ﴿ لِتُخْرِجَ النَّاسَ ﴾ که تو انساناں در بکنئے، زانگ بیت که محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ نبوت یک قومےءِ واستا خاص نه اِنت بلکیں آکائناتءِ درپیں انسان که چه آئی رند پیدا بوتگ اَنت، ءُتا قیامتءَ هر چیکه پیداگ بیت دربینانی نبی ءُپیغمبر اِنت، ءُچه آئیءَ رند دگه نبی ءُپیغمبر نئیت پرچه که آخری پیغمبر محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت.

اُولٰٓئِكَ فِيْ ضَلٰلٍۢ بَعِيْدٍ ۝۳

چہ اللہءِ راہءَ، ءُ آلوٹ اَنت کہ چوٹ بہ بیت[۱]، ہمیشَ انت دوریں گمراہیءِ تہا.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۭ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَّشَاۗءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝۴

۴. ءُما دیم نہ داتگ ہچ یک پیغمبرے بلے ہمائی جِندءِ قومءِ زبانءَ تاکہ آبگیشینیت ءُبدانت آیاں، نوں گمراہ کنت اللہ ہرکسءَ کہ بلوٹیت، ءُرہشونیءَ کنت ہر کسی کہ بلوٹیت، ءُہمااِنت گیش (چہ ہر کسءَ) ءُجوانیں خیر کارے ءُحکمتانی واجہ.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى بِاٰيٰتِنَآ اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۙ وَذَكِّرْهُمْ بِاَيّٰىمِ اللّٰهِ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ۝۵

۵. ءُبیشک کہ ما دیم دات موسیٰ گوں وتی نشانیاں ایکہ آدر بکنت وتی قومءَ چہ تہاریءَ پہ روژنائیءِ نیمگءَ، ءُآیاں اللہءِ گوستگیں روچانی یاتءَ بگیج[۲]، بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیزہست ہرمزنیں صبرکنوک ءُمزنیں شکرگزارءِ واستا.

وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ اَنْجٰىكُمْ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُوْمُوْنَكُمْ سُوْۗءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُوْنَ اَبْنَاۗءَكُمْ وَيَسْتَحْيُوْنَ نِسَاۗءَكُمْ ۭ وَفِيْ ذٰلِكُمْ بَلَاۗءٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَظِيْمٌ ۝۶

۶. ءُیاد بکن ہما وہدا کہ گوشت موسیٰ وتی قومءَ کہ یاد بکن اِت اللہءِ نعمتاں کہ شمئے سراینت، وہدیکہ آئی شمارانجات دات چہ فرعونءِ قومءَ کہ آیاں شمارا سکّیں عذاب دات کہ مردیں زہگے کشت اَنت ءُشمئے جنیں زہگے زندگءَ ویل کت اَنت، ءُایشی تہا پہ شما مزنیں چکاسےہست چہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ.

---

(۱) چوکہ گمراہیں مردم وت چوٹ اَنت آہمے چیزءَ لوٹ اَنت کہ قرآنءِ تہا وتی واہشتانی رہبندءَ بدلی بکنت، ءُلوٹ اَنت کہ قرآن ہمایانی واہشتانی رہبندءَ بہ بیت، ءُہمے پیما ہمامردم ہم اے صفتءِ تہا کاینت کہ آوتی بے بنیادیں ءُردیں مذہبءِ پاترا قرآن ءُحدیثانی تہا ردیں تاویل کنت ءُآیانی معنایاں ردیں رنگءَ پیش کنت، ہنچوکہ چہ لہتے مقلدینءِ کردارانی تہا اے چیز گِندگءَ کئیت، أعاذنا اللہ منہ.

(۲) ادا چہ اللہءِ روچاں اللہءِ نعمت مرادَانت کہ آئی بنی اسرائیلءِ سراکت اَنت.

وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيْدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِيْ لَشَدِيْدٌ ۝۷

۷. ءُوہدیکہ اعلان کت تئی پروردگارءَ کہ اگاں شما شکر گپت، گڑا اَلّمءَ من شمارا گیش دیاں ءُاگاں شما نا شکری کت گڑا منی عذاب البتہ سک ترند اِنت.

وَقَالَ مُوْسٰٓى اِنْ تَكْفُرُوْٓا اَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا ۙ فَاِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ حَمِيْدٌ ۝۸

۸. ءُگوشت موسیٰ کہ اگاں نا شکری کت شما ءُہما درستاں کہ ماں زمینءَ ہست اَنت، گڑا بیشک کہ اللہ بےحاجت اِنت (چہ درستاں) ءُتوصیف کتگینے.

اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوْحٍ وَّعَادٍ وَّثَمُوْدَ ۛ وَالَّذِيْنَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ ۛ لَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا اللّٰهُ ۭ جَاۗءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَرَدُّوْٓا اَيْدِيَهُمْ فِيْٓ اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوْٓا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ وَاِنَّا لَفِيْ شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُوْنَنَآ اِلَيْهِ مُرِيْبٍ ۝۹

۹. ایا نیاتکگ شمئے گوڑا ہر ءُحال ہما مردمانی کہ چہ شما پیسر اَنت نوحءِ قومءِ، ءُعادءِ، ءُثمودءِ، ءُہمایانی کہ چہ ایشاں رنداَنت، آیانی باروا کس نہ زانت بیدءِ اللہءَ، آتک اَنت آیانی گوڑا آیانی پیغمبرگوں گیشینوکیں دلیلاں، پدا آیاں وتی دست گسّ اِتنت ماں دپانی تہا ءُگوشت اِش کہ بیشک ما نہ منّیں ہما (نشانیاں) کہ شماں گوں آئی دیم دیگ بوتگ اِت، ءُبیشک کہ ما شکّءِ تہااِیں ہما چیزانی بابتءَ کہ شما مارا آیانی نیمگءَ توار پر دئیت، دائمی شکّءِ تہا.

قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِي اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ يَدْعُوْكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوْبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۭ قَالُوْٓا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ۭ تُرِيْدُوْنَ اَنْ

۱۰. گوشت آیانی پیغمبر ان کہ ایا اللہءِ باروا شک ہست کہ جوڑ کنوک اِنت آسمانانی ءُزمینءِ (بے دروزءَ)؟ آشمارا توار پردنت تا کہ شمئے گناہاں بہ بخشیت، ءُمہلت بِداَنت شمارا تا یک نام بستگیں وہدےءَ، آیاں گوشت کہ نہ اِت شما بلے مئے پیمیں انسان، شما لوٹ اِت کہ دور بِدارات مارا

تَصُدُّوْنَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا فَاْتُوْنَا بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ۝۱۰

چہ ہما چیزانی بندگیءَ کہ آیانی بندگی مئے پت ءُپیرکاں کتگ، نوں بیارات مئے گوْرا پدّریں دلیلے.

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَّحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ؕ وَمَا كَانَ لَنَآ اَنْ نَّاْتِيَكُمْ بِسُلْطٰنٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝۱۱

۱۱. آیانی پیغمبراں جواب دات آیانءَ کہ نہ اِنت ما بیدءِ شمئے پیمیں انسان، بلے اللہ چہ وتی بندیاں ہمائی سرا احسان کنت کہ بلوٹیت[۱]، ءُگوما بوت نہ کنت کہ ما کجام یک پیمیں دلیلے شمئے گوْرا بیاریں بیدءِ اللہءِ حکمءَ، ءُبائدِانت کہ مومن تہنا اللہءِ سرا توکل بکنند.

وَمَا لَنَآ اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنَا سُبُلَنَا ؕ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَآ اٰذَيْتُمُوْنَا ؕ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ۝۱۲

۱۲. ءُمارا چون اِنت کہ ما توکل مہ کنیں اللہءِ سرا؟ ءُمارا آئی مئے راہ پیش داشتگ اَنت، ءُما الّمءَ صبرکنیں ہما تکلیفانی سراکہ شمائش مارا دئیت ءُبائدِانت کہ تہنا اللہءِ سرا توکل بکنند توکل کنوک.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ اَرْضِنَآ اَوْ لَتَعُوْدُنَّ فِيْ مِلَّتِنَا ؕ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظّٰلِمِيْنَ ۝۱۳

۱۳. ءُکافراں گوْشت وتی پیغمبراں کہ ما الّمءَ درکنیں شمارا چہ وتی زمیناں یا شما واتر بئیت مئے مذہبءِ تہا، گڑا وحی کت آیانی پروردگارءَ آیانی گوْراکہ ما الّمءَ نیست ءُنابود کنیں ظالمانءَ.

وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ ؕ ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِيْ وَخَافَ وَعِيْدِ ۝۱۴

۱۴. ءُشمارا جاگہ دئیں ماں زمینءِ تہا چہ آیانی (نیست ءُنابود بوگءَ)رَند، اے ہمائی واستااِنت کہ آترسیت منی دیمءِ اوشتگءَ، ءُترسیت چہ منی بیمءَ.

---

(۱) اداچہ زانگ بیت کہ دریں پیغمبرانی تپاکیں دعوا ہمیش اِنت کہ ما ایدگہ انسانانی پیمیں انسان ایں، ہاں مئے ءُایدگہ انسانانی میانءَ فرق ہمیش اِنت کہ مارا اللہءَ وتی رسول ءُقاصد جوڑ کتگ ءُدیم داتگ.

وَاسْتَفْتَحُوْا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ ﴿۱۵﴾

۱۵. ءُفیصلہ اِش لوٹ اِت[۱]، ءُنامراد بوت ہرمزنیں سرکشّ ءُضدّی.

مِّنْ وَّرَآئِهٖ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَّآءٍ صَدِيْدٍ ﴿۱۶﴾

۱۶. آئی دیمءَ دوزہ اِنت ءُآ وارینگ بیت چہ ریمءِ آپءَ.

يَّتَجَرَّعُهٗ وَلَا يَكَادُ يُسِيْغُهٗ وَيَاْتِيْهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَّمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۭ وَمِنْ وَّرَآئِهٖ عَذَابٌ غَلِيْظٌ ﴿۱۷﴾

۱۷. گُٹ گُٹّءَ آئءَ ایر بارت ءُآئرا ایر برت نہ کنت، ءُکئیت آہیءَ موت چہ ہر نیمگءَ ءُآنہ مریت[۲]، ءُآئءَ دیم سکّیں عذاب ہست.

مَثَلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ كَرَمَادِ ِۨاشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيْحُ فِيْ يَوْمٍ عَاصِفٍ ۭ لَا يَقْدِرُوْنَ مِمَّا كَسَبُوْا عَلٰي شَيْءٍ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿۱۸﴾

۱۸. ہما مردمانی درور کہ وتی پروردگارءِ نہ منّوک بوتگ اَنت آیانی عمل چو ہما پُرءِ پیماینت کہ آئی سرا تیزیں گوْاتےءَ کشّ اِت ماں ترْندیں گوْاتےءِ روچ ءَ[۳]، ہچ دست اِش نہ رسیت وتی کئتگینانی سرا، ہمیش اِنت دوریں گمراہی.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۭ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍ ﴿۱۹﴾

۱۹. ایا تو نہ دیست کہ اللہ اِنت ہما ذات کہ جوڑے کتگ اَنت آسمان ءُزمین پہ حقّءِ (پدّرکنگءِ) واستا، اگاں بلوٹیت بارت شمارا ءُکاریت دگہ نوکیں مخلوقے.

---

(۱) یاایشی فاعل پیغمبراَنت کہ آہاں چہ اللہءَ فتح ءُکمک لوٹ اِت کہ اے اللہ اے کافرانی سرا مئے کمک ءُمدتءَ بکن، یاایشی فاعل کافراَنت کہ آہاں عذاب لوٹ اِت کہ اے اللہ اے پیغمبر کہ پیغمبریءِ دعوایا کننت اگاں پہ دل تئی پیغمبراَنت گڑا مئے سرا وتی عذاباں دیم بدئے (تفسیر ابن کثیر).

(۲) قیامتءِ عذاب ہمیشگی اَنت ءُکافر ءُمشرک پہ بنانی پہ بن آئی تہا سچ اَنت، ءُآیاں موت ہم نئیت کہ آیاں چہ اے عذابءَ بہ رکَینیت، پناہ بہ اللہءَ .

(۳) بزاں ہنچوکہ بلاہیں ءُتیزیں گوْات پُرءَ ہنچو بال دنت کہ ہچّ پشت نہ کپیت، کافرءِ نیکیں کارانی درور ہمے پیم اِنت، چوکہ آیانی عملانی تہا شرک ءُکفر ہورگوں، نوں ہمے کفر ءُشرک آیانی عملاں ہنچوبال دینت کہ بلاہیں گوْات پُرءَ بال دنت. ءُقیامتءَ آیانی نیکیں عملاں ہچ مُزّے ءُثوابے نیست.

وَّمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُاے کارپہ اللہءَ ہچ گرّان نہ اِنت.

وَبَرَزُوْا لِلّٰهِ جَمِيْعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۭ قَالُوْا لَوْ هَدٰىنَا اللّٰهُ لَهَدَيْنٰكُمْ ۭ سَوَاۗءٌ عَلَيْنَآ اَجَزِعْنَآ اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَّحِيْصٍ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُظاہر بنت اللہءِ دیمءَ درہا، نوں گوْشنت نزور (بزاں رندا کپوک) متکبرانی واستا (بزاں وتی مستراں) کہ بیشک ما وَ شمئے رندا کپتگ اِنت، نوں ایا شما مارا نگہداشت کن اِت چہ اللہءِ عذابءَ چیزے، ؟ آگوْشنت کہ اگاں اللہءَ مارا ہدایت بداتیں گڑا ما ہوں شمئے رہشونی کتگ اَت، برابرانت پہ ما ایکہ ما صبربکنیں یا کوکار بکنیں، نیست پہ ما ہچ خلاصي ءُتچگءِ راہ.

وَقَالَ الشَّيْطٰنُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُّكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ ۭ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّآ اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ ۚ فَلَا تَلُوْمُوْنِيْ وَلُوْمُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ۭ مَآ اَنَا

۲۲. گوْشیت شیطان، ہما وہدا کہ کارانی فیصلہ کنگ بیت کہ بیشک اللہءَ شمارا راستیں وعدہ دات ءُمن ہوں شمارا وعدہ دات، ءُپدا من شمئے (گوما کتگیں وعدیانی)خلاف کت[۱]، ءُمنءَ شمئے سرا زورےنیست اَت[۲]، بیدءِ ایشی کہ من شمارا توار پردات ءُشما منی دعوت قبول کت[۳]، نوں منءَ میاری مکن اِت ءُوتی جِنداں میاری

(۱) بزاں قیامتءِ روچءَ شیطان گوْشیت کہ اللہءَ ہر وعدہے کہ چہ وتی پیغمبرانی زبانءَ کتگ اَت کہ رستگاری چہ منی عذاباں منی پیغمبرانی رندگیریءِ تہااِنت آدرہا راستین ءُبر حقّیں وعدہ اِتنت، ءُآیانی دیمءَ منی وعدہ درہا ریپینگ ءُدرْوغ بوتگ اَنت، ہنچوکہ دگہ جاگہےفرمان اِنت ﴿يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيْهِمْ ۭ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطٰنُ اِلَّا غُرُوْرًا﴾ کہ شیطان آیاں وعدہ دنت، ءُامیدواراش کنت، ءُآیاں وعدہ نہ دنت بیدءِ ریپینگءَ . [سورة النساء: ۱۲۰].

(۲) دومی ہبر ایش اِنت کہ منی ہبر ءُوعدیاں ہچ حجت ءُدلیل نہ بوتگ.

(۳) بزاں منی دعوت شمابےدلیلءَ قبول کتگ اَنت، ءُپیغمبرانی ہبر کہ دلائلانی ءُراستیءِ بنیادءَ بوتگ اَنت شما قبول نہ کتگ اَنت، ءُرد کتگ اَنت.

بِمُصْرِخِكُمْ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ ۭ اِنِّىْ كَفَرْتُ بِمَآ اَشْرَكْتُمُوْنِ مِنْ قَبْلُ ۭ اِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۲۲

بکن اِت[1]، من شمئے فریاد رسیءَ کت نہ کناں، ءُنے کہ شما منی فریاد رسیءَ کت کن اِت[2]، من ایشی نہ منّوکاں کہ شما منءَ شریدار جوڑ کتگ پیسرا (ماں دنیاءِ تہا)[3]، بیشک کہ ظالمانی واستا تورینوکیں عذاب ہست.

وَاُدْخِلَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ ۭ تَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلٰمٌ ۲۳

۲۳. ءُداخل کنگ بوتنت ہما کہ ایمانش آورتگ ءُنیکین عملش کتگ ہنچیں باغانی تہا کہ چہ آیانی چیرا رمبگءَ اَنت گنجیں جو، پہ بن پشت کپوک اَنت آئی تہا پہ وتی پروردگارءِ حکمءَ، آیانی سوغات آئی تہا سلام کنگ اِنت.

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَّفَرْعُهَا فِي السَّمَاۗءِ ۲۴

۲۴. ایا تو نہ دیست کہ اللہءَ چہ پیمءَ بیان کت درور پاکیزئیں ہبرے، کہ آچو ہما پاکیزئیں درْچکا اِنت کہ آئی بن محکم اِنت ءُآئی شاہڑ ماں آسمانانیت[4].

---

(۱) نوں قصور ءُگناہ شمئے وتیگ اِنت کہ شما وتی عقل کار نہ بستگ ءُمنی ہبر ءُدعوت بے دلیلءَ قبول کتگ، ءُپیغمبر گوں گنجیں نشانی ءُمعجزاتاں شما رد کت اَنت.

(۲) بزاں من شمارا نہ کہ چہ اے عذابءَ رکّینت کناں، ءُنہ کہ شما منءَ رکّینت کن اِت.

(۳) بزاں من ہجبر نہ گوْشتگ کہ منءَ اللہءِ شریدار جوڑ بکن اِت، بلکیں شماوت منءَ آئی شریدار جوڑ کتگ.

(۴) ادا چہ کلمة طیبةءَ مراد اسلام ءُتوحید اِنت، ءُچہ شجرة طیّبةءَ مراد مچّ اِنت ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ صحابیاں جست کت کہ آکجام درْچک اِنت کہ آئی درور چو مسلمانءِ درور اِنت کہ آئی لُتّانی تاک ہجبر نہ شپ اَنت نہ کہ گرماگءَ، ءُنہ کہ زمستانءَ ؟ صحابیاں جواب دات نہ کت، واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمائینت کہ آمچّ اِنت . (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورة إبراهیم باب قوله تعالی ﴿ كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ ﴾) بزاں ہنچوکہ مچّءِ درْچک درہا کارآمدیں چیزے، آئی لُٹ ہم کار دینت، آئی پُگُنز ہم، ہمے پیما مومنءِ اعمال اَنت کہ آدرہا جوان اَنت، مثلاً نماز، روچگ، صدقہ ءُخیرات، ءُآئی درہیں زندگی مردمانی فائدہ دیگءِ تہا گوْزیت . القصہ مؤمن جوانی صفتانی مالک بیت، ءُہمے پیما کہ مچّءِ لُتّانی تاک نہ =

تُؤْتِيْٓ اُكُلَهَا كُلَّ حِيْنٍۭ بِاِذْنِ رَبِّهَا ۭ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ۝۲۵

۲۵. کہ ہروبدا وتی ثمریاں دنت پہ اللہءِ حکمءَ، ءُاللہ بیان کنت پہ مردماں بازیں دروریے تاکہ آنصیحت بزورآنت.

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيْثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيْثَةِۨ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ۝۲۶

۲۶. ءُدرور خرابیں ہبرءِ چو ہما ہرابیں درْچکاانت کہ گوْجگ بوتگ چہ زمینءِ سرا، نیست آثرا ہچ اوشتگے[۱].

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ ۚ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِيْنَ ۙ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاۗءُ ۝۲۷

۲۷. اللہ مومناں ڈڈکنت مہریں ہبرءِ سرا دنیاءِ زندگانیءِ تہا ءُماں آخرتءَ[۲]، ءُظالماں گار کنت، ءُاللہ کنت ہرچیکہ بلوٹیت.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ بَدَّلُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَّاَحَلُّوْا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ۝۲۸

۲۸. ایا تو نہ دیست ہمایاں کہ اللہءِ نعمتانی بدل اِش پہ نا شکری دات[۳]، ءُایراِش گپت اَنت وتی قوم ماں بربادیءِ لوگءَ.

= شپ اَنت ءُزوال نہ بنت ہمے پیما مومنءِ اعمال گار ءُبیکارنہ بنت بلکیں ہر کارے کہ آکنت آدرہا آسمانءَ برگ ءُمحفوظ کنگ بنت، ءُقیامتءَ مومنءَ آئی عملانی مُز الّمءَ رسیت.

(۱) چہ کلمۃ خبیثۃءَ کفر ءُشرک مرادانت، ءُچہ شجرۃ خبیثۃءمرادخنظلءِ درْچک، بزاں گُنج مرادانت، بزاں ہنچوکہ آمحکم نہ اِنت، پہ انچکیں زورےءَ چہ بُنڈءَ در کئیت ہمے پیما کافر ءُمشرکءِ عمل ہچ بُن نہ دارَانت، ءُاللہءِ دربارءَ آیاں ہچ پیمیں ارزشتے نیست. (تفسیر ابن کثیر)

(۲) حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ مسلمانءَ وہدیکہ قبرءَ جُست کنگ بیت گڑا آہمے گواہیءَ دنت کہ اللہءَ ابید دگہ ہچ معبودءِ برحق نیست، ءُمحمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللہءِ دیم داتگیں رسول اِنت، پدا واجہ فرمان کت: کہ اے آیت ﴿ يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ ﴾ ایشی تفسیر ہمیش اِنت (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورۃ إبراهيم باب ﴿ يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ﴾، وكتاب الجنائز باب ماجاء فی عذاب القبر عن البراء بن عازب رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) قول الثابتءِ معنی اِنت محکمیں ہبر، چہ ایشیءَ توحید ءُرسالت مرادانت کہ اللہ مومناں اے جہانءَ ہم عقیدہ توحیدءِ سرا ثابت قدم کنت، ءُمنکر ءُنکیرءِ جوابءِ وہدا ہم ثابت قدم کنت اِش.

(۳) چہ عبداللہ بن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت اِنت کہ ادا مکہءِ کافر مرادانت (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورۃ إبراهيم) کہ آیاں محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رسول بوگ نہ من اِت، ہمے پیما ناشکری کنوک بوتگ اَنت، بلے پدا ہم معنیءِ اعتبارءَ اے آیت عام اِنت، ءُمطلب ایش اِنت کہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللہءَ پہ جہانءَ رحمتے ءُیک نعمتے کتگ ءُراہ داتگ، نوں ہرکسءَ کہ آئی پیغمبری، ءُآخری نبی بوگ منّ اِت گڑا بزاں آئی اے نعمتءِ شکر ادا کت، ءُہرکسءَ کہ آئی رسالت ءُپیغمبری نہ من اِت یا آثرئے آخری نبی نہ منّ اِت گڑا بزاں آئی اللہءِ اے نعمتءِ ناشکری کت، ءُکافر بوت، ءُدوزءِ حقدار بوت.

جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا ۭ وَبِئْسَ الْقَرَارُ ۲۹

۲۹. آ دوزه اِنت که آئی تها داخل بنت، سکّیں سلّیں جاگهے.

وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِّيُضِلُّوْا عَنْ سَبِيْلِهٖ ۭ قُلْ تَمَتَّعُوْا فَاِنَّ مَصِيْرَكُمْ اِلَى النَّارِ ۳۰

۳۰. ءُجوڑاش کت گوں اللهءَ دگه شریدار تا که (مردماں) چه آئی راهءَ گمراه بکننت بگوْش که فائده چست بکن اِت (کمّکیں روچاں) نوں بیشک که شمئے واترجاه دوزه اِنت.

قُلْ لِّعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيْهِ وَلَا خِلٰلٌ ۳۱

۳۱. بگوْش منی هما بندیاں که ایمان اِش آوْرتگ که برجاه بدار اَنت نمازءَ[1] ءُخرچ بکننت چه منی داتگیں روزیاں چیرکائی ءُسر ظاهرءَ، پیش چه ایشی که بئیت هما روچ[2] که (آروچءَ) نه سوداگری هست ءُنے دوستی.

اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهٰرَ ۳۲

۳۲. الله هما ذات اِنت که همائی جوڑ کتگ اَنت(هفتیں)آسمان ءُزمین، ءُایر ئے ریتکگ چه آسمانءَ آپ، نوں درے کت چه همائی (سوبءَ)ثمره که روزی اَنت په شما، ءُشمئے کارئےداشت اَنت بوجیگ تاکه آروان بنت ماں دریاءِ تها په همائی حکمءَ، ءُشمئے کارئےداشت اَنت جو.

وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَاۗىِٕبَيْنِ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۳۳

۳۳. ءُشمئے کارئےداشت اَنت روچ ءُماه که آرَوَگءِ تهاینت، ءُشمئے کارئےداشت اَنت شپ ءُروچ.

---

(۱) چه نمازءِ برجاه دارگءَ مراد آئی وهدءِ سرا وانگ، ءُآیانی سرا همیشگی کنگ، ءُدگراں آئی نیمگءَ دلگوش کنگ ءُآئیءِ شوقءِ دیگ اِنت، ءُآئی ارکاناں مثلاً رکوع ءُسجده ءُقیاماں اطمینان ءُآرامءِ گوما ادا کنگ، سنتءِ رهبندا آیانی وانگ، ءُآیانی تها عاجزی ءُانکساری پیدا کنگ اِنت.

(۲) اداقیامتءِ روچ مرادِانت.

وَاٰتٰىكُمْ مِّنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوْهُ ؕ وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوْهَا ؕ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُوْمٌ كَفَّارٌ ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُدات ئِے شمارا ہر چیکہ شماچہ آئی لوٹ اِت[۱]، ءُاگاں شما حساب کنگ بلوٹ اِت اللّٰہءِ نعمتاں حساب کت اِش نہ کن اِت، بیشک کہ انسان مزنیں نا انصاف ءُمزنیں نا شکرے.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَّاجْنُبْنِيْ وَبَنِيَّ اَنْ نَّعْبُدَ الْاَصْنَامَ ﴿۳۵﴾

۳۵. وہدیکہ گوشت ابراہیمءَ کہ اے پروردگار اے شہرءَ پُر امن بکن[۲]، ءُنگہداریءَ بکن منی ءُمنی اولادانی چہ ایشی کہ ما بتان بندگیءَ بکنیں.

رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثِيْرًا مِّنَ النَّاسِ ۚ فَمَنْ تَبِعَنِيْ فَاِنَّهٗ مِنِّيْ ۚ وَمَنْ عَصَانِيْ فَاِنَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۳۶﴾

۳۶. اے پروردگار بیشک کہ ایشاں بازینے چہ مردماں گمراہ کتگ[۳]، نوں ہرکسءَ کہ منی رند گیری کت گڑا آچہ منی ٹولیءَ اِنت، ءُہر کسءَ کہ منی نافرمانی کت گڑا بیشک کہ تو مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے ئے.

رَبَّنَآ اِنِّيْٓ اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِيْ بِوَادٍ غَيْرِ ذِيْ زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ ۙ رَبَّنَا

۳۷. اے منے پروردگار بیشک کہ من چہ وتی چُکّاں لہتے نندارینتگ بے کشاریں پٹّےءِ تہا تئی باحرمتیں لوگءِ نزّیکءَ[۴]. اے منی پروردگار

---

(۱) بزاں آئی شمئے حاجتءِ ہرچیز کہ دگہ دگہ وہدانی تہا کہ شمارا آیانی حاجت بیت ءُشماچہ آئی لوٹ اِتگ آئی شمارا بخشاتگ اَنت.

(۲) چہ اے شہرءَ مکہءِ شہرمرادانت کہ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ہمے دعا ءُاسلامی حدودانی نافذبوگءِ برکتءَ سعودی عربءِ تہا امن ءُسکون گِندگءَ کئیت، ءُایدگہ ملکانی دیما یک درورے، **صانها الله عن الشرور والفتن** (آمین).

(۳) چوکہ اے بت مشرکانی گمراہیءِ سوب اِتنت پمیشاالله پاکءَ گمراہ کنگءِ نسبت ہمایانی نیمگءَ کت، اگاں نہ حقیقتءَ آگمراہ کنگءِ سرا قادر نہ اَنت، ءُعربانی تہااے چیز ہست اِنت کہ آکارءِ نسبتءَ ہمائی نیمگءَ کنند کہ آآئی سوب جوڑ بیت.

(۴) ادا (مِن) تبعیضءِ واستا اِنت، بزاں لہتے اولاد، ہنچوگوشنت کہ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ جندءِ پہ دلیں چُک ہشت بوتگ اَنت کہ چہ آیانی تہا تہنا اسماعیل عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ مکہ ئے نندارینت (فتح القدیر).

لِيُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ اَفْـِٕدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِيْٓ اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِّنَ الثَّمَرٰتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُوْنَ ﴿۳۷﴾

تاکہ آنمازءَ برجاہ بدارانت، نوں چہ مردماں لہتے دلاں (ہنچیں دل) بکن کہ آمئیل بکننت آیانی نیمگءَ[1] ءُروزی بدئے آیاں چہ ثمریاں[2] تاکہ آتئی شکرءَ بگرانت.

رَبَّنَآ اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِيْ وَمَا نُعْلِنُ ۭ وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاۗءِ ﴿۳۸﴾

۳۸. اے مئے پروردگار بیشک کہ تو زانئے ہرچیکہ ما چیر دئیں ءُہرچیکہ ما ظاہرکنیں، ءُچیر بوت نہ کنت چہ اللہءَ ہچ چیز ماں زمینءِ تہا ءُنہ ماں آسماناں.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ وَهَبَ لِيْ عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ ۭ اِنَّ رَبِّيْ لَسَمِيْعُ الدُّعَاۗءِ ﴿۳۹﴾

۳۹. کلیں توصیف اللہءَ زیب دینت ہما ذات کہ ما ں پیریءَ منءَ اسماعیل ءُاسحاق ےبخشات اَنت، بیشک کہ منی پروردگار زبر دعایاں اشکنت.

رَبِّ اجْعَلْنِيْ مُقِيْمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِيْ ڰ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاۗءِ ﴿۴۰﴾

۴۰. اے منی پروردگار منءَ نمازءِ برجاہ داروکے بکن ءُچہ منی اولاداں، اے مئے پروردگار قبول بکن منی دعاءَ.

رَبَّنَا اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ يَوْمَ يَقُوْمُ الْحِسَابُ ﴿۴۱﴾ ع

۴۱. اے مئے پروردگار بہ بخش منءَ ءُمنی مات ءُپتاں[3] ءُدرْہیں مومناں ہما روچءَ کہ حساب قائم بیت.

(۱) ادا ہم (مِن) تبعیضءِ واستااِنت، بزاں لہتے مردم، مراد مسلمان اَنت کہ درائیں دنیاءِ مسلمان مکہ مکرمہءِ تہا مچ بنت، ءُحجءِ موسمءَ ابید ہوں رو ءُآدرہیں سالءَ ہست اِنت، پہ عمرہ ءُنماز وانگے واستیا.

(۲) ہمے دعاءِ برکتءَ مکہءِ پیمیں بے کشت ءُکشاریں جاگہےءَ کہ ہچ پیمیں سبزی ءُدرْچک نیست پدا ہم چہ دنیاءِ ہرکُنڈءَ اودا ثمرہ کئیت ءُہرپیمیں ثمرہ اودا گوں آرامیءَ رسیت، حجءِ موسمءَ کہ بے حسابءَ حاجی کاینت آوہداہوں ایشانی بوگءِ تہا ہچ پیمیں کمی نہ بیت، والحمدللہ علی ذلك.

(۳) ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ وتی پتءِ واستا بخششءِ دعا ہما وہدا لوٹ اِتگ اَت کہ اللہءَ چہ ایشی منَہ نہ کتگ اَت، رندا کہ اللہ پاکءَ منَہ کت کہ مشرکیں پتءِ واستا بخششءِ دعا مہ لوٹ گزا آئی نہ لوٹ اِت، ہنچوکہ سورۃالتوبہءِ آیت ۱۱۳ ءُ۱۱۴ تہا بیان اِنت.

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظّٰلِمُوْنَ ۭ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيْهِ الْاَبْصَارُ ۴۲

۴۲. ءُہجبر اے گمانءَ مہ کن کہ اللہ بے خبر اِنت چہ ظالمانی کاراں، بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ آوہد دنت آیاں ہنچیں روچےءِ واستا[۱] کہ آروچءَ چم بُرزا درکاینت[۲].

مُهْطِعِيْنَ مُقْنِعِيْ رُءُوْسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ اِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۚ وَاَفْـِٕدَتُهُمْ هَوَآءٌ ۴۳

۴۳. آ (چہ ترس) وتی سراں برزا چست کنانءَ تچاں بنت برنہ ترّآنت آیانی نگاہ پہ آیاں، ءُآیانی دل خالی بنت[۳].

وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَاْتِيْهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا رَبَّنَآ اَخِّرْنَآ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيْبٍ ۙ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ ۭ اَوَلَمْ تَكُوْنُوْٓا اَقْسَمْتُمْ مِّنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِّنْ زَوَالٍ ۴۴

۴۴. ءُبترسیں مردماں چہ ہما روچءَ کہ کئیت آیانی سرا عذاب، نوں گوْشنت ظالم کہ اے مئے پروردگارمارا مہلت بدئے تا کمّکیں وہدےءَ، ما قبول کنیں تئی توارءَ ءُرند گیریءَ کنیں پیغمبرانی، ایا شما سوگِند نہ وارتگ اَت پیسرا (بزاں دنیاءِ تہا) کہ شمارا ٹگلگ بِر نیست[۴]؟.

(۱) بزاں دنیاءِ تہا وہدیکہ اللہ پاک وتی نافرمانءَ گرفتار نہ کنت ایشی معنی اے نہ اِنت کہ اللہ چہ آئی کاراں سریدہ نہ اِنت، بلکیں ایشی معنی ایش اِنت کہ اللہ آئرا وہد دیگءَ اِنت قیامتءِ روچءِ واستا، ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت، کہ کافر ایشی گمان مہ کنت کہ اے وہدءَ کہ ما آیاں دیگءَ ئیں اے پہ آیاں جوانترانت (چونہ اِنت) بلکیں ما آیاں پمیشا وہد دئیں بِلّے کہ آگیشتر گناہ کنت (ءُقیامتءَ آیانی عذاب سک تر بہ بیت) ءُآہانی واستا رزوا کنوکیں عذاب ہست (سورۃ آل عمران آیت ۱۷۸) زانگ لوٹیت کہ مہلت پہ دو سوبءَ دیگ بیت، یکے پہ ہمے واستا کہ توبہ بکنت، ءُدومی سوب ہمیش اِنت بِلّے گیشتر گناہ کنت تاکہ قیامتءَ عذابءِ گیشتر حقدار بہ بنت، ظاہرانت وہدیکہ توبہ نہ کنت گڑا گناہ اِش گیشتر بوان بنت ءُعذابءِ ہم گیشتر حقدار بنت.

(۲) بزاں قیامتءِ سکّین ءُترسناکیں ندارگانی سوبءَ مردمانی چم پہ بن برزادبنت، ءُپچ بنت ءُدرکار بنت، ہچ بند نہ بنت.

(۳) بزاں آیانی دل چہ عقل ءُشعورءَ خالی بنت، آیانی سمج ءُفہمءَ ہچ نئیت کہ چے بکنت چہ قیامتءِ سکّیانی وجہءَ .

(۴) بزاں شماہمے قسم ءُسوگند وارتگ اَت کہ پدا چہ مرگءَ رند شما چہ قبراں چست کنگ نہ بئیت، جنت ءُدوزہ درہا دروغ اَنت، حساب ءُکتاب ہچ نیست.

وَسَكَنْتُمْ فِيْ مَسٰكِنِ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْاَمْثَالَ ﴿۴۵﴾

۴۵. ءُشما نشتگ اِت ہما کسانی جاگہاں کہ ظلم اِش کتگ اَت وتی جندانی سرا ءُظاہر بوتگ اَت پہ شما کہ چہ پیمیں سلوک کتگ اَت ما گوں آیاں، ءُما بیان کتگ اَت پہ شما ہر پیمیں درور ءُمانند[۱].

وَقَدْ مَكَرُوْا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ ۭ وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُوْلَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿۴۶﴾

۴۶. ءُاڈ کتگ آیاں وتی مکر، ءُاللّٰہءِ گوْراینت آیانی مکر، ءُنہ اَنت آیانی مکر (چشیں) کہ چہ آئی سوبءَ کوہ بہ ٹگل اَنت[۲].

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ مُخْلِفَ وَعْدِهٖ رُسُلَهٗ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿۴۷﴾

۴۷. نوں تو ہجبر گمان مکن کہ اللہ وتی پیغمبرانی گوما کتگیں عہدءِ خلافءَ کنت، بیشک کہ اللہ گیش اِنت چہ (ہر کسءَ) ءُبیرگروکے.

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوٰتُ وَبَرَزُوْا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿۴۸﴾

۴۸. ہما روچءَ کہ بدل بیت اے زمین پہ دگہ زمینےءَ، ءُآسمان (ہوں)[۳]، ءُظاہر بنت

---

(۱) بزاں پیسری اِیں امتانی نیست ءُنابودبوگءِ قصہ ما شمئے دیما ایر کتگ اِتنت، ءُشماوت چہ ہما علاقہاں تجارتءِ واستا گوْستگ ءُشتگ اِت ءُآیانی نیست ءُنابود بوگءِ پد شماپہ وتی چماں دیستگ اَنت، ءُاے گنجیں درور کہ ما پہ شما بیان کتگ اِتنت باید ہمیش اَت کہ شما چہ آیاں عبرت بگپتیں بلے شما عبرت نہ گپت، ءُانگتءَ نافرمانیءِ تہا گیش بوت اِت.

(۲) یا ادا (اِن) نافیہ اِنت، ایشی معنی ہمے بیت کہ آیانی مکر چشیں نہ بوتگ اَنت کہ چہ آیانی سوبءَ کوہ بہ ٹگل اَنت بلکیں پہکیں نزوریں مکر بوتگ اَنت، یا (اِن) (مخففة من المثقلة) اِنت بزاں (اِن) بیشکءِ معنیءَ دنت، کہ بیشک آیانی مکر ہنچیں بلاہ بوتگ اَنت کہ چہ آیانی سوبءَ کوہ بہ ٹگل اَنت، بلے اللہءِ تدبیرانی دیمءَ ہچ ارزشتے نہ دارَانت. (الوسیط فی تفسیر القرآن المجید للنیسابوری المتوفی ۴۶۸ ھ)،

(۳) امام شوکانی گوْشیت: کہ اے آیتءِ معنی توکءَ دوئیں ہبربوت کنند کہ آسمانانی ءُزمینءِ تبدیلی صفاتءِ لحاظاِنت، یا ذاتءِ لحاظءَ، بزاں اے آسمان ءُزمین وتی صفتانی اعتبارءَ بدل بنت (بزاں دگہ ڈول گندگءَ کاینت)، یا ذاتی اعتبارءَ کہ آوبدا اے زمین ءُآسمان نہ بنت بلکیں زمین ہوں دگرےبیت ءُآسمان ہوں، امام ابن جریر ہمے ہبر گچین کتگ کہ چہ قرآنءِ ظاہرءَ ہمے چیز زانگ بیت کہ قیامتءَ زمین ءُآسمان اے نہ بنت کہ ہنّو ہست اَنت بلکیں بدل بنت، حدیثءِ تہا کثیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ قیامتءَ مردم ہنچیں زمینےءِ سرا مچ کنگ بنت کہ آچو میدہءِ نانءَ اسپیت اسپیت بیت، آئی تہا کسّی =

مردم ایوکیں ءُزور آوریں اللهءِ دیمءَ.

وَتَرَى الْمُجْرِمِيْنَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِيْنَ فِي الْاَصْفَادِ ﴿۴۹﴾

۴۹. ءُتو گِندئے گنہگاراں آروچءَ کہ بندگ بوتگ اَنت ماں زنجیراں.

سَرَابِيْلُهُمْ مِّنْ قَطِرَانٍ وَّتَغْشٰى وُجُوْهَهُمُ النَّارُ ﴿۵۰﴾

۵۰. آیانی پوشاک چہ گوکُرتءَ اَنت ءُمان پوشیت آیانی دیمءَ آس.

لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۵۱﴾

۵۱. تا کہ اللہ مُزّءَ بدنت ہرساہ دارءَ ہما کہ آئی کمائینتگ، بیشک کہ اللہ سک جلدی گیپت(مردمانی) حسابءَ.

هٰذَا بَلٰغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوْا بِهٖ وَلِيَعْلَمُوْٓا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ وَّلِيَذَّكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿۵۲﴾

۵۲. اے نصیحت نامہ سرانت پہ مردماں تاکہ آپہ ہمیشی تُرسینگ بہ بنت[1] ءُتاکہ آبزان اَنت کہ بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ معبود ہما وت اِنت ایوکءَ، ءُتاکہ نصیحت حاصل بکنند عقل ءُہوشءِ واہند.

= واستا ہچ پیمیں نشانی ءُبیرک نہ بیت (صحيح مسلم صفة القيامة باب فى البعث والنشور) چہ أم المومنين بی بی عائشہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا روایت اِنت آگوشیت کہ من واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہمے آیتءِ بابتءَ جست کت کہ وہدیکہ اے زمین ءُآسمان بدل کنگ بنت گڑا مردم قیامتءِ روچءَ کجا بنت؟ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمائینت: کہ پہلءِ صراطءِ سرابنت. (صحيح مسلم، باب فى البعث والنّشور)،

(۱) اے آیت مارا ہمے سوج ءُسرءَ کنگءَ اِنت کہ وحی الہی، بزاں قرآن ءُحدیث پہ وعظ ءُنصیحت کنگءَ بس اَنت، ءُوعظ ءُنصیحت گوں ہمیشاں کنگ بہ بیت پرچہ کہ ہدایتءِ بنیاد ءُمرکز ہمیش اَنت، ءُوعظ ءُنصیحتءِ بنیاد ہما کتابانی سرا مہ بیت کہ آہانی تہا درْوگیں ءُبے حقیقتیں قصہ بست کہ آگوں قرآن ءُحدیثءَ ہچ پیمیں سیادی ییءِ نہ دارَنت بلکیں سراسر آیانی خلاف اَنت. قرآنءِ تہا اے پیمیں آیات بازانت کہ آمارا ہمے دعوتءَ دینت کہ دعوت ءُنصیحت ءُوعظءِ بنیاد قرآن ءُحدیثءِ سرا بہ بیت، سورة مریم آیت ۹۷، ءُسورة الأنعامءِ آیت ۵۰ تہا، ءُدگہ باز جاہءَ اے بابتءَ بیان اِنت.

سُوْرَةُ الْحِجْرِ — سورة الحجر

سوره حجر ماں مکّہءَ نازل بوتہ ءُآئی.
ءِ نَودآیات ءُشش رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

الٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ وَقُرْاٰنٍ مُّبِيْنٍ ۝۱

۱. الـر: اے آیـات اَنت کتـابءِ[۱] ءُ(حـقّءَ چہ باطلءَ) پدّرکنوکیں ءُروشنین قرآنءِ.

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْ كَانُوْا مُسْلِمِيْنَ ۝۲

۲. ہنچـیں وہدے کئیت واہـگءَ کننت کافرکہ دریگتےآمسلمان بوتین اَنت[۲].

ذَرْهُمْ يَاْكُلُوْا وَيَتَمَتَّعُوْا وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ۝۳

۳. بـلّ اِش کـہ ورَانت ءُفائـدہ گر اَنـت، ءُآیاں آیـانی واھگ لیب پر ماینت، نوں دیر نہ بیت کہ آزان اَنت[۳].

وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّعْلُوْمٌ ۝۴

۴. ما تباہ نہ کتگ ہچ یک آبادی ے، بلے بوتگ پہ آئی نبشتہے نام بستگیں.

---

(۱) اداچہ کتابءَ مراد ہم قرآن اِنت.

(۲) اے واھـگءَ کافر یا مـوتءِ وہدا کننت، یا قیامتءَ ہمـا وہدا کہ عذابءَ گندآنت، یـا ہما وہدا کہ اللہ وتی مؤحدیـن گناہ گاریں بندیاں چہ دوزہءَ در کنـت، اے بابتءَ حدیثے کئیت کہ واجہءَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: وہدیکہ گناہ گاریں موحد دوزہءَ عذاب دیگ بنت، گزا کافر آہاں شگاں جن اَنت کہ شما ہشکءَ مئے ہمراہ نہ بوت اِت، عذاب وَشـمارا ہما نامءَ رسگءَ اِنت، رندا اللہ وتی مؤحدیں گناہ گاریں بندیاں چہ دوزہءَ درکنت، گزا کافر ہمے واہگءَ کننت کہ دریگتے آمسـلمان بوتین اَنت (السـنن الکبری للإمام النسائی کتاب التفسـیر تفسیر سـورۃ الحجر). اے حدیثءِ رجال دریا ثقہ اَنت ہنچوکہ مولفءَ تحقیق کتگ، ءُامام عراقیءَ تخریج الاحیاءتہا اے حدیث صحیح گوشتگ (الوسیط فی التفسیر لعلی بن أحمد النیسابوری مع تحقیق الشیخ عادل).

(۳) بزاں اے کافر شرک ءُکفرءَ ویل نہ کننت، ایشاں ایشانی حالتءِ سرا یلہ بدئے کہ چہ دنیاءِ لذتاں جوان لذت بگرَانت، دیر نہ بیت کہ قیامتءَ آچہ وتی آسرءَ سرپد بنت.

مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَاْخِرُوْنَ ۝۵

۵. پیش نہ کپیت ہچ یک ٹولی ے چہ وتی داشتگیں وہدا ءُنہ پشت کپیت.

وَقَالُوْا يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْ نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ اِنَّكَ لَمَجْنُوْنٌ ۝۶

۶. ءُ(کافراں) گوشت کہ اے ہما شخص! کہ آئی سرا قرآن نازل بوتگ بیشک کہ تو گنوک ئے.

لَوْ مَا تَاْتِيْنَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۝۷

۷. پرچہ مئے گوْرا ملائکتاں نیارئے اگاں تو چہ راست گوْشوکان ئے[۱]؟.

مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوْٓا اِذًا مُّنْظَرِيْنَ ۝۸

۸. ما دیم نہ دئیں ملائکتاں بلے گوں حقءَ ءُآوہدا (کافر) وہد دیگ نہ بنت[۲].

اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهٗ لَحٰفِظُوْنَ ۝۹

۹. بیشک کہ ما دیم داتگ قرآن ءُما وت آئی حفاظت ءُنگہداریءَ کنیں[۳].

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِيْ شِيَعِ الْاَوَّلِيْنَ ۝۱۰

۱۰. ءُبیشک کہ ما چہ تو پیش (پیغمبر) دیم داتگ پیسری اِیں اُمّتانی تہا.

وَمَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝۱۱

۱۱. ءُنیاتکگ آیانی گوْرا ہچ یک پیغمبرے بلے آئی سرا مذاق ءُمسکرا اِش کتگ[۴].

---

(۱) بزاں تو وتی نبوتءِ باوردارگءِ واستا پرچہ فرشتہ نیاؤرت آنت کہ آتئی بابتءَ گواہی بدینت کہ تو واقعی اللہءِ دیم داتگیں پیغمبرئے.

(۲) ادا کافراں اللہ جواب د یگءَ اِنت کہ ملائکتانی آیگءِ لوٹوک مہ بئیت پرچہ کہ گوں آیانی آیگءَ شمئے سرا عذاب الّمی بیت، ءُآشمارا نیست ءُنابود کننت.

(۳) اے قرآن کریمءِ یک مزنیں معجزھے کہ اللہءَ چہ آئی نازل بوگءِ روچءَ بگر تا قیامتءَ آئی حفاظت ءُنگہداریءِ ذمہ زرتگ کہ تا قیامتءَ کس آئی تہا کمی ءُگیشی کت نہ کنت، ءُنہ کہ آئی لفظاں بدل کت کنت. بے حسابیں حافظاں پہ دل یاد اِنت، چوکہ اے تاقیامتءَ آؤکیں مردمانی واستا زندگیءِ دستور ءُہدایتءِ سبب ہمیش اِنت پمیشا اللہ تعالیٰءَ تا قیامتءَ ایشی حفاظتءِ ذمہ زرت.

(۴) اداحمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دل بڈّی دیگ بوگءَ اِنت کہ تو چہ کافرانی کندگ ءُکلاگ زورگءَ پریشان مہ بو، پیسری اِیں پیغمبرانی امتاں ہم گوں وتی پیغمبراں ہمے رہبند گچین کتگ.

كَذٰلِكَ نَسْلُكُهٗ فِيْ قُلُوْبِ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿۱۲﴾

۱۲. همے پیمءَ ما مان کنیں آئرا باز گنهگارانی دلانی تها[۱].

لَا يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۱۳﴾

۱۳. آ ایمان نیاراَنت (محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سرا، ءُبیشک که گوْستگ رهبند پیسری اِینانی.

وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِّنَ السَّمَآءِ فَظَلُّوْا فِيْهِ يَعْرُجُوْنَ ﴿۱۴﴾

۱۴. ءُاگاں ما آیانی سرا چه آسمانءَ دروازگے پچ بکنیں گڑا آآئی تها سر کپگءَ لگ اَنت.

لَقَالُوْٓا اِنَّمَا سُكِّرَتْ اَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُوْرُوْنَ ﴿۱۵﴾

۱۵. الّمءَ آگوْشنت که نشه کنگ بوتگ اَنت مئے چم[۲]، حقیقتءَ ما سحر کنگ بوتگیں.

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَآءِ بُرُوْجًا وَّزَيَّنّٰهَا لِلنّٰظِرِيْنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُبیشک که ما آسمانانی تها منازل جوڑ کته[۳] ءُما ڈولدار کتگ چاروکانی واستیا.

وَحَفِظْنٰهَا مِنْ كُلِّ شَيْطٰنٍ رَّجِيْمٍ ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُما آئی نگهداری کتگ چه هر مردودیں شیطانءَ.

اِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاَتْبَعَهٗ شِهَابٌ مُّبِيْنٌ ﴿۱۸﴾

۱۸. بلے هرکسءَ که اِش کت پے دُزّی، گڑا آئی رندا کپت ظاهریں برْمشوکیں استارے.

وَالْاَرْضَ مَدَدْنٰهَا وَاَلْقَيْنَا فِيْهَا رَوَاسِيَ وَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُوْنٍ ﴿۱۹﴾

۱۹. ما زمین پرْاه کت ءُما مان کت آئی تها بازیں کوه ءُما رودینت آئی تها هر چیز په اندازه.

---

(۱) بزاں وهدیکه کافراں پیغمبرکلاگ زرت اَنت گڑا ما آکفر ءُشرکءِ تها گیشتر بُڈ دات اَنت، ءُایمان آرگءِ توفیق نه دات که آ ایمان بیاراَنت.

(۲) بزاں کافرانی ضدّ ءُتکبر همچو مزن اِنت که فرشتهانی دیم دیگ وتی جاگهءَ، اگاں چه ایشی هم مستریں نشانیاں پیش بداریں بزاں آسمانءِ دروازگے پچ به کنیں، ءُاے ماں آسمانءَ بروَانت پدا هم ایمان نیاراَنت، پدا هوں ایشاں وتی چمانی سرا یقین نئیت، ءُهمیشی گوْشنت که مئے چم سحر کنگ بوتگ اَنت، اے پدلیں آسمان نه اِنت، ءُنه که ما حقیقتءَ آسمانءَ سر کپگءَ ئیں، بزاں ما ایشانءَ هرپیمیں نشانی پیش بداریں اے انگتءَ ایمان نیاراَنت.

(۳) بروجءِ تفسیرءِ واستا سورة الفرقانءِ آیت ٦١ حاشیهءَ بچار.

وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَّسْتُمْ لَهُ بِرٰزِقِيْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُما آئی تہا جوڑ کت پہ شما زندگیءِ سامان، ءُہماکہ شما آیاں روزی دیوک نہ اِت[۱].

وَاِنْ مِّنْ شَيْءٍ اِلَّا عِنْدَنَا خَزَآئِنُهٗ وَمَا نُنَزِّلُهٗٓ اِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُدرْہیں چیزانی خزانہ مئے گوْراینت، ءُایر نہ گیجیں آئرا بلے پہ داشتگیں اندازہیءَ.

وَاَرْسَلْنَا الرِّيٰحَ لَوَاقِحَ فَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَسْقَيْنٰكُمُوْهُ وَمَآ اَنْتُمْ لَهٗ بِخٰزِنِيْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. ءُما دیم دات اَنت گوْات (چہ ہَورا) پُرّیں پدا ما دیم دات چہ آزمانءَ ہورنوں ما آپ وارینت شمارا چہ آئی ءُشما آئرا مُچ کت نہ کن اِت[۲].

وَاِنَّا لَنَحْنُ نُحْيٖ وَنُمِيْتُ وَنَحْنُ الْوٰرِثُوْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُمائیں کہ زندگ کنیں پدا کشیں ءُمائیں رندا پشت کپوک.

وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِيْنَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَاْخِرِيْنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. ءُبیشک کہ ما زانتگ اَنت ہما کہ پیش کپوک اَنت چہ شما، ءُما زانتگ اَنت ہما کہ پشت کپوک اَنت.

وَاِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ ۭ اِنَّهٗ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُبیشک کہ تئی پروردگار مُچ کنت آیاں، بیشک کہ آ ءُخیر کارے ءُحکمتانی واجہ اِنت ءُجوْانیں زانوکے.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَاٍ مَّسْنُوْنٍ ﴿۲۶﴾

۲۶. بیشک کہ ما انسان پیدا کتگ چہ ٹلینگگ کنوکیں خاکءَ چہ لیس کتگیں بدبو داریں لِچّءَ.

---

(۱) چہ ایشاں مراد نوکر ءُمولد ءُغلام اَنت، ءُجناوراَنت، بزاں جناور آئی شمئے دستءِ چیرا کتگ اَنت، کہ چہ آیاں شما لہتےءَ سواریءِ کارءَ گراِت، ءُلہتےءَ پہ ورگءَ ہلار کن اِت، ءُچہ غلام ءُمولداں شما خدمت گراِت، اے درہا توری پلّےشمئے دستءِ چیراینت، ءُشما جناورانی کدیم ءُغلام ءُمولدانی ورگءِ بند ءُبستءَ کن اِت بلے حقیقتءَ اے درستانی روزی دیوک اللہ اِنت، شما نہ اِت، شما ایشی مہ زان اِت کہ اگاں ما ایشاں ورگ نہ دات اے چہ شدءَ مراَنت.

(۲) بزاں شما اے ہورءِ آپاں مُچ کت نہ کن اِت، اے مئے وتی مہربانی اِنت شمئے سرا کہ ما ہمے ہور آپاں چمگانی ءُکورانی ءُچاتانی سوبءَ محفوظ کنیں تاکہ شماسالانی سال چہ ہمے آپاں فائدہ ءُنپ چست بہ کن اِت.

وَالْجَآنَّ خَلَقْنٰهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَّارِ السَّمُوْمِ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُجن ما پیدا کت اَنت پیسر تِرا چہ لوارءِ آسءَ.

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّيْ خَالِقٌۢ بَشَرًا مِّنْ صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَاٍ مَّسْنُوْنٍ ﴿۲۸﴾

۲۸. (ءُیاد بکن)ہما وہدا کہ گوْشت تئی پروردگار ءُملائکتاں کہ بیشک من پیدا کنوکاں یک انسانے چہ ٹلینگگ کنوک ءُلیس کتگین ءُبدبو داریں لچّءَ.

فَاِذَا سَوَّيْتُهٗ وَنَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِيْ فَقَعُوْا لَهٗ سٰجِدِيْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. گڑا وہدیکہ من آئرا برابر کناں، ءُہپ کناں آئی تہا وتی روحءَ گڑا بکپ اِت شما آئی دیمءَ سجدہءِ حالتءَ.

فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُوْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. نوں سجدہ کت درہیں ملائکتاں یکپارگءَ.

اِلَّآ اِبْلِيْسَ ؕ اَبٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ مَعَ السّٰجِدِيْنَ ﴿۳۱﴾

۳۱. بیدءِ اِبلیسءَ کہ آئی نہ منّ اِت ایکہ آہوربہ بیت گوں سجدہ کنوکاں.

قَالَ يٰٓاِبْلِيْسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُوْنَ مَعَ السّٰجِدِيْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. اللہءَ گوْشت کہ اے اِبلیس ترا چوں بوت کہ توہورنہ بوت ئے گوں سجدہ کنوکاں.

قَالَ لَمْ اَكُنْ لِّاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهٗ مِنْ صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَاٍ مَّسْنُوْنٍ ﴿۳۳﴾

۳۳. شیطانءَ گوْشت من اے پیم نیاں کہ سجدہ بکناں یک انسانےءَ کہ تو پیداگ کتگ چہ ٹلینگوک ءُلیس کتگین ءُبدبوئیں لچّءَ.

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيْمٌ ﴿۳۴﴾

۳۴. آئی گوْشت کہ درا بروچہ جنّتءَ نوں بیشک کہ تو رد کنگ بوتگ ئے.

وَّاِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ اِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ ﴿۳۵﴾

۳۵. ءُبیشک تئی سرا منی لعنت ہست اِنت تا جزا ءُسزاءِ روچءَ[1].

(۱) چہ لعنتءَ مراد اللہءِ رحمتانی دوری اِنت، بزاں تو نوں چہ اللہءِ رحمتاں پہ بن دور دارگ بوتگ ئے، ءُپہ بن آئی عذابانی حقدارئے.

قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِیْۤ اِلٰی یَوْمِ یُبْعَثُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. آئی (بزاں شیطانءَ) گوْشت کہ اے پروردگار منءَ وہد بدئے تاہما روچءَ کہ آچہ قبراں چست کنگ بنت.

قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِیْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. گوْشتے کہ بیشک کہ تو وہد دیگ بوتگ ئے.

اِلٰی یَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُوْمِ ﴿۳۸﴾

۳۸. تایک نام گپتیں روچےءِ وہدا.

قَالَ رَبِّ بِمَاۤ اَغْوَیْتَنِیْ لَاُزَیِّنَنَّ لَهُمْ فِی الْاَرْضِ وَلَاُغْوِیَنَّهُمْ اَجْمَعِیْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. گوْشت ئے کہ اے پروردگار پہ ہمے سوبءَ کہ تو منءَ گمراہ کتگ من الّمءَ ڈولدار پیش داراں آیاں زمینءِ تہءِ چیزاں، ءُآدرستاں گمراہ کناں.

اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِیْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. بیدءِ تئی دَرچتگیں بندیاں آیانی تہا.

قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَیَّ مُسْتَقِیْمٌ ﴿۴۱﴾

۴۱. آئی (بزاں اللّٰہءَ) فرمان کت کہ ہمے راہ اِنت پہ منی نیمگءَ[1].

اِنَّ عِبَادِیْ لَیْسَ لَكَ عَلَیْهِمْ سُلْطٰنٌ اِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغٰوِیْنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. بیشک آکہ منی بندہ اَنت ترا نیست آیانی سرا زورےبیدءِ ہمایاں کہ آیاں تئی رند گیری کت چہ گمراہاں.

وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ اَجْمَعِیْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. بیشک کہ دوزہ آدرستانی وعدہءِ جاگہ اِنت.

لَهَا سَبْعَةُ اَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُوْمٌ ﴿۴۴﴾

۴۴. آئی ہفت دروازگ اَنت ہریک دروازگےءِ واستا چہ آیاں یک بہرے گیشینگ بوتگ[2].

---

(۱) اے آیتءِ یک تفسیرےہمے کنگ بوتگ کہ آسر شمارا درستاں منی گوْرا آیگی اِنت ءُمن شمئے کارانی مُزّاں دیاں، نیکاں نیکیءِ مُزّءَ، ءُبداں بدیءِ سزایا، ءُلہتےءَ ہمے معنی کتگ کہ تچکیں راہءِ بیان کنگ ءُآئی نگہداری کنگ منی سراانت، ءُلہتےءَ ہمے معنی کتگ کہ آراہ کہ پہ منءَ (بزاں پہ اللّٰہءَ) ءُپہ جنتءَ سر کنت آتچکیں راہ اِنت، بزاں قرآن ءُحدیث، کہ چہ آیانی رندگیریءَ اللّٰہءِ رضا ءُجنت حاصل بنت. (تفسیر قرطبی وابن کثیر)،

(۲) بزاں ہریک دروازگے پہ شیطانءِ رندا کپوکانی واستا خاص کنگ بوتگ، ءُدوزہءِ وڑوڑیں طبق اَنت، ءُآہانی عذاب ہم دگہ دگراَنت، لہتےءِ کم، ءُلہتےءِ گیش، ہریکےءَ ہمائی گناہانی پیما سزا ءُعذاب دیگ بیت.

اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿۴۵﴾

۴۵. بیشک کہ پرہیزگار ماں باغان ءُچمّگانی تہا بنت.

اُدْخُلُوْهَا بِسَلٰمٍ اٰمِنِيْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. داخل بہ بئیت آئی تہا گوں سلامےءَ بے ترس ءُلرزءَ.

وَنَزَعْنَا مَا فِيْ صُدُوْرِهِمْ مِّنْ غِلٍّ اِخْوَانًا عَلٰى سُرُرٍ مُّتَقٰبِلِيْنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. ءُما درکنیں آیانی دلانی تہءِ کینہ ءُحسدّاں، وت مَوتا برات بنت، تہتانی سرا نشتگنت دیم پہ دیم.

لَا يَمَسُّهُمْ فِيْهَا نَصَبٌ وَّمَا هُمْ مِّنْهَا بِمُخْرَجِيْنَ ﴿۴۸﴾

۴۸. نہ رسیت آیاں آئی تہا تکلیفے ءُنہ آچہ آئی در کنگ بنت.

نَبِّئْ عِبَادِيْٓ اَنِّيْٓ اَنَا الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۴۹﴾

۴۹. حال بدئے منی بندیاں کہ بیشک مناں مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربان.

وَاَنَّ عَذَابِيْ هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيْمُ ﴿۵۰﴾

۵۰. ءُایکہ منی عذاب ہما تورینوکیں عذاب اِنت.

وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ اِبْرٰهِيْمَ ﴿۵۱﴾

۵۱. ءُآیاں حال بدئے ابراہیم (عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ) مہمانانی بابتءَ[1].

اِذْ دَخَلُوْا عَلَيْهِ فَقَالُوْا سَلٰمًا قَالَ اِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُوْنَ ﴿۵۲﴾

۵۲. وہدیکہ آتک اَنت (آفرشتہ) آئی گورا گڑا سلام اِش دات، (ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) گوْشت کہ مارا چہ شما تُرسیت.

قَالُوْا لَا تَوْجَلْ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلٰمٍ عَلِيْمٍ ﴿۵۳﴾

۵۳. آیاں گوْشت کہ مہ ترس، بیشک کہ ما مژدہ دئیں ترا یک زانتکاریں چُکّےءِ.

---

(۱) ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ کسّہ سورۃ الذاریاتءِ آیت ۲۳ تا ۳۲ تہا بیان اِنت ہموا بچار، بلے اے چیز چہ ادا زانگ بیت کہ پیغمبر علمءِ غیب ہچ نہ زان اَنت، اگاں نہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ آیانی واستا ورگءِ تیاری نہ کت پرچہ کہ آفرشتہ اِتنت، ءُفرشتہ چہ انسانی حاجتاں پاک اَنت.

قَالَ اَبَشَّرْتُمُوْنِیْ عَلٰٓی اَنْ مَّسَّنِیَ الْکِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُوْنَ ﴿۵۴﴾

۵۴. آئی گوشت که ایا شمامنءَ مژده دئیت ہمے وہدا که منءَ پیریءَ سر کتگ، نوں پہ کجام ڈولءَ شما منءَ مژده دئیت؟

قَالُوْا بَشَّرْنٰکَ بِالْحَقِّ فَلَا تَکُنْ مِّنَ الْقٰنِطِیْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. آیاں گوشت که ما ترا گوں حقءَ بشارت دئیں نوں مہ بو توچہ نا امّیداں.

قَالَ وَمَنْ یَّقْنَطُ مِنْ رَّحْمَةِ رَبِّهٖٓ اِلَّا الضَّآلُّوْنَ ﴿۵۶﴾

۵۶. آئی گوشت کئےانت که ناامّید بیت چہ وتی پروردگارءِ رحمتاں بیدءِ گمراہاں.

قَالَ فَمَا خَطْبُکُمْ اَیُّهَا الْمُرْسَلُوْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. گوشت ئے که شمئے آیگءِ (مزنیں) لوٹ چی انت، اے دیم داتگیں (ملائکتاں)؟

قَالُوْٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰی قَوْمٍ مُّجْرِمِیْنَ ﴿۵۸﴾

۵۸. گوشت (ملائکتاں) بیشک که ما دیم دیگ بوتگیں گناہ گاریں قومءِ نیمگءَ.

اِلَّآ اٰلَ لُوْطٍ اِنَّا لَمُنَجُّوْهُمْ اَجْمَعِیْنَ ﴿۵۹﴾

۵۹. بیدءِ لوطءِ لوگ والایاں، بیشک که ما آدرستاں رستگار کنیں.

اِلَّا امْرَاَتَهٗ قَدَّرْنَآ اِنَّهَا لَمِنَ الْغٰبِرِیْنَ ﴿۶۰﴾

۶۰. بیدءِ آئی جنینءَ که (آئی تباہی) ما تقدیرءَ نبشته کتگ، بیشک که آچہ پشت کپوکان انت.

فَلَمَّا جَآءَ اٰلَ لُوْطِ ِالْمُرْسَلُوْنَ ﴿۶۱﴾

۶۱. نوں وہدیکه سر بوت اَنت دیم داتگیں (فرشته) لوطءِ لوگءَ.

قَالَ اِنَّکُمْ قَوْمٌ مُّنْکَرُوْنَ ﴿۶۲﴾

۶۲. آئی گوشت بیشک که شما مرد م اِت(ہنچیں که)پجاہ آرگ نہ بئیت.

قَالُوْا بَلْ جِئْنٰکَ بِمَا کَانُوْا فِیْهِ یَمْتَرُوْنَ ﴿۶۳﴾

۶۳. آیاں گوشت که حقیقتءَ ما آورتگ تئی گوراہما (عذاب) که ایشاں آئی (آیگءِ) تہا شک کتگ.

وَاٰتَيْنٰكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ﴿۶۴﴾

۶۴. ءُما تئی گورا حق آؤرتگ ءُبیشک که ما راست گوشگءَ ئیں.

فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ الَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَّامْضُوْا حَيْثُ تُؤْمَرُوْنَ ﴿۶۵﴾

۶۵. نوں بزور ءُدرا وتی لوگءِ مردماں شپءِ یک وہدےءَ، ءُرہادگ بؤآیانی پشتءَ ءُچہ شما ہچ کس چک مہ جنت پشتءَ، ءُبرواِت ہمودا که شمارا حکم دیگ بیت.

وَقَضَيْنَآ اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرَ اَنَّ دَابِرَ هٰٓؤُلَآءِ مَقْطُوْعٌ مُّصْبِحِيْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. ءُما فیصله کت آئی نیمگءَ که ایشانی بُن پہکءَ گوْجگ بیت سہبءِ وہدا.

وَجَآءَ اَهْلُ الْمَدِيْنَةِ يَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿۶۷﴾

۶۷. ءُآتک اَنت ہمے میتگءِ مردم گل کنانءَ.

قَالَ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ ضَيْفِيْ فَلَا تَفْضَحُوْنِ ﴿۶۸﴾

۶۸. آئی (بزاں لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) گوْشت که اےمنی مہمان اَنت، نوں منءَ رزوا مکن اِت.

وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُوْنِ ﴿۶۹﴾

۶۹. ءُبترس اِت چہ اللّٰہءَ ءُمنا بے شرپ مکن اِت[1].

قَالُوْٓا اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۷۰﴾

۷۰. آیاں گوْشت که (اے لوط) ایا ما ترا منہ نہ کتگ چہ درہیں جہانءِ (ذمّہ داریءَ)؟

قَالَ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِيْٓ اِنْ كُنْتُمْ فٰعِلِيْنَ ﴿۷۱﴾

۷۱. آئی گوْشت کہ اے منی جنین زہگ اَنت اگاں شمارا نکاح کنگی اَنت.

---

(۱) چوکہ فرشتہ سکیں وش رنگ اِتنت، وہدیکہ لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قومءَ اے ہبر سر بوت که مروچی لوطءِ گوْرا شررنگیں مہمان آتگ، گڑا آزوت زوتءَ لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ لوگءِ گوْرا آتک اَنت پہ ہمے بدیں نیتءَ که گوں آیاں خراب کاری بکنتت. لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ آیانی فرشتہ بوگءِ زانت نہ اَت، پمیشا آسک پریشان بوت که اگاں ایشاں گوں منی مہماناں خراب کاری کت گڑا من سک بے شرپ باں، ملائکتاں لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ پریشانی مارات گڑا گوْشت اِش که مئے بابتءَ ہچ پریشان مہ بو، ما ملائکتیں اے مارا ہچ پیمیں تکلیف دات نہ کنتت. اے کسّہ سرجمءَ سورة ہود آیت ۷۷، ۸۳ تہا بیان اِنت.

لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفِیْ سَكْرَتِهِمْ یَعْمَهُوْنَ ﴿۷۲﴾

۷۲. (اے نبی) تئی عمرءِ سوگندِانت[۱] که آوتی مستیءِ تہا سرگردان اِتنت.

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّیْحَةُ مُشْرِقِیْنَ ﴿۷۳﴾

۷۳. نوں گپت آیاں ترس ناکیں توارےءَ روچءِ درایگءِ وہدا.

فَجَعَلْنَا عَالِیَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَیْهِمْ حِجَارَةً مِّنْ سِجِّیْلٍ ﴿۷۴﴾

۷۴. نوں ما آ(میتگ) سر ءُچیرکت ءُما گوْارینت آیانی سرا چہ سنگ پیمیں پختیبن گلے ڈوک[۲].

اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِیْنَ ﴿۷۵﴾

۷۵. بیشک کہ ایشی تہا باز نشانی ہست پہ عبرت چاروکانی واستا[۳].

وَاِنَّهَا لَبِسَبِیْلٍ مُّقِیْمٍ ﴿۷۶﴾

۷۶. ءُآشہر راستگیں راہءِ سرااِنت.

اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیَةً لِّلْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۷۷﴾

۷۷. بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ سامان ہست پہ مومناں.

---

(۱) ادا اللہ پاک کجام شخصءِ عمرءِ سوگندءَ ورگءَ اِنت، ایشی بابتءَ علمایاں اختلاف کتگ، گیشتریں مفسریں ہمے نیمگءَ اَنت کہ ادا اللہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ عمرءِ سوگندءَ یاد کنگءَ اِنت، بلکیں قاضی فضیل بن عیاض ایشی سرا مفسرینانی اجماعءِ دعوی کتگ، قاضی ابوبکر ابن العربی گوْشیت، کہ چہ ایشی کجام چیز منَہ کنت کہ مراد لوط عَلَیْہِ السَّلَامُ بہ بیت کہ اللہ ہمائی عمرءِ سوگندءَ یاد کنگءَ اِنت چوکہ قصہ ءُہبر لوط عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ بوگءَ اِنت پمیشکءَ لوط عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ مراد بوگءِ امکان گیشتر اِنت، امام قرطبی ابن العربیءِ ہمے قولءِ تائید کتگ، والعلم عنداللہ (الجامع لأحکام القرآن).

(۲) سجّیل ہما سنگءَ گوْشنت کہ آئی تہا پاک ہم ہور گوں، لہتے گوْشیت کہ سجّیل ہما سنگءَ گوْشنت کہ آئی سرا نبشتہ ہست (مفردات القرآن للإمام الراغب) بزاں لوط عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ مردمانی نام ہما سنگانی سرا نبشتہ اَت، امام بخاری گوْشیت کہ سجّیل سکّین ءُمزنیں سنگءِ ڈوکءَ گوْشنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) **متوسمین**: ابن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوْشیت: بزاں چاروکانی واستا، قتادہ گوْشیت کہ للمعتبرین بزاں عبرت زوروکانی واستا، مجاہد گوْشیت للمتفرسین بزاں ہمامردمانی واستا کہ آیاں فراست ہست کہ آمردمانی گندگءَ گوں آئی طبیعتءَ، ءُآئی اخلاقءَ جاہ یار اَنت، علامہ سیوطی گوْشیت کہ اے آیت علمءِ فراستءِ مزنیں دلیلے (روح المعانی للعلامۃ الألوسی). اے بابتءَ یک حدیثے ہم کئیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ فرمائینت: چہ مومنءِ فراستءَ بہ بچّ اِت کہ آگوں اللہءِ نورءَ چاریت، بلے محدث العصر امام البانیءَ اے درْائیں حدیث ضعیف گوْشتگ اَنت. (سلسلۃ الضعیفۃ رقم الحدیث۱۸۲۱).

وَاِنْ كَانَ اَصْحٰبُ الْاَيْكَةِ لَظٰلِمِيْنَ ﴿۷۸﴾

۷۸. ءُبیشک ایکہءِ نندوک ظالم بوتگ اَنت[۱].

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ ۘ وَاِنَّهُمَا لَبِاِمَامٍ مُّبِيْنٍ ﴿۷۹﴾

۷۹. نـوں بیشـک کـہ مـا چـہ آیـاں بـیر گِپت، ءُبیشک کہ اے دوئیں شہر ماں سرظاہرین راہ سر اینت.

وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحٰبُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۸۰﴾

۸۰. ءُبیشـک حجرءِ مردمـاں پیغمبر دروگ بند کت اَنت[۲].

وَاٰتَيْنٰهُمْ اٰيٰتِنَا فَكَانُوْا عَنْهَا مُعْرِضِيْنَ ﴿۸۱﴾

۸۱. ءُمـا دات اَنت آیاں وتی نشـانی[۳]، نوں آہاں چہ آیاں دیم تا ب دات اَنت.

وَكَانُوْا يَنْحِتُوْنَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوْتًا اٰمِنِيْنَ ﴿۸۲﴾

۸۲. ءُترْاشت ءُجوڑ اِش کت چہ کوہاں لوگ پہ بے غمی.

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِيْنَ ﴿۸۳﴾

۸۳. نـوں آیاں گِپت بیم ناکیں توارےءَ سـہبءِ وہدا.

فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿۸۴﴾

۸۴. گـڑا کارا نیاتک آیانی ہـر چیکہ آیاں کنتگ اَت.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ

۸۵. ءُمـا جـوڑ نـہ کتـگ اَنـت آسـمان ءُزمـین ءُہرچیکـہ آیـانی میانءَ ہسـت بیـدءِ حقّءِ

(۱) چہ اصحاب الایکةءَ مرادشـعیب عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ قوم اِنت، ایشی بابتءَ سرجمیں بیان سورة الشعراءِ آیت ۱۷۶ حاشیہءِ تہابیان اِنت.

(۲) چہ اصحاب الحجرءَ قومءِ ثمود مرادِانت. حجر ایشـانی جاگہءِ نام اَت، اے شہر مدینہ منورة ءُشامءِ میانءَ اِنت، ایشـانی رہشونیءِ واستا اللہ پاکءَ صالح عَلَیْہِ السَّلَامُ دیم دات، ایشی بابتءَ سرجمیں بیان سورة ہودءِ آیت ۶۰ تا ۶۸ تہا بیان اِنت، حدیثانی تہا کئیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ وہدیکہ تبوکءِ گوْرا شت، وہدیکہ اے میتـگءَ آتک گڑا زوت زوت روگءَ لگءِ اِت، ءُصحابیان ئے گوْشـت کہ چہ ادا گریوگءِ حالتءَ گوْزاں بہ بئیت، اگاں گریوگ نئیت پدا ہم وتی دیماں چو گْریوگءَ بکن اِت، چہ ہمے ترسءَ کہ چو مہ بیت شـمئے سرا ہم ہنچیں عذابے بئیت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورة الحجر عن عبد اللہ بن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا).

(۳) نشـانیءَ چہ مراد ادا ہشترِانت کہ اللہءَ پہ نشـانی صالح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ قومءِ واستا چہ کوہءَ درکت، بلے آہاں ہشترءِ دست ءُپاد گڑاتنت گڑا سئے روچءِ تہا ایشانی سرا عذاب آتک.

إِلَّا بِالْحَقِّ ۗ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ ۖ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾

ظاہر کنگءِ واستا[۱]، ءُبیشک کہ قیامت آیگی اِنت نوں تو در گزر بکن جوانیں در گزر کنگے[۲].

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾

۸۶. بیشک کہ تئی پروردگارءِ جند اِنت زبردستیں پیداگ کنوک ءُزبریں زانوک.

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾

۸۷. ءُبیشک کہ ما ترا دات ہفت آیات کہ پدماں پداوانگ بنت[۳]، ءُمزن شانیں قرآن.

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

۸۸. ءُسک مدئے وتی چمّاں ہما چیزانی نیمگءَ کہ ما چہ آیاں وڑوڑیں مردماں پہ فائدہءِ گرگءِ واستا داتگ اَنت ءُغم مہ وَر آیانی سرا ءُپچ بشاں وتی بانزلاں پہ مسلماناں.

وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ﴿٨٩﴾

۸۹. ءُبگوْش کہ مناں ظاہریں ترسینوک (چہ عذابءَ).

---

(۱) اے مضمونءِ واستا کہ اللہءَ زمین ءُآسمان ءُایشانی تہءِ جوڑ کتگیں چیز بے مقصدءَ جوڑ نہ کتگ اَنت، بچار سورة الدخان آیت ۳۸ ءُ۳۹ حاشیہءِ تہا.

(۲) اے حکم کہ چہ مشرکاں در گزربکن، امام مجاہد ءُامام قتادہ گوْشنت کہ اے آیت ہما وہدیگ اِنت کہ جہادءِ حکم آوبدا نیاتکگ اَت، وہدیکہ جہادءِ حکم آتک اے آیت منسوخ بوت، امام ابن کثیر اے ہبرءِ تائید کتگ. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) ﴿سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي﴾ءِ تفسیر تہا اختلاف بست، امام ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ءُدگہ لہتےءِ قول ہمیش اِنت کہ مراد ہما ہفتیں سورة اَنت بزاں (۱) البقرة (۲) آل عمران (۳) النساء (۴) المائدة (۵) الأنعام (۶) الأعراف (۷) یونس، ءُدگہ یک قولے ہمیش اِنت کہ مراد الحمد شریف اِنت کہ آہفت آیت اَنت، ءُدمان پہ دمان وانگ بنت، کہ ہرنمازءِ تہا امام ءُمقتدی ہر کسی سرا آئی وانگ فرض اِنت، ایشانی دلیل لہتے احادیث اَنت، چہ ابی سعید رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمائینت: کہ الحمد! ہما اِنت السبع المثانی، ءُہما مزن شانیں قرآن کہ منءَ دیگ بوتگ (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورة الحجر)، امام ابن جریر ہمے ہبر گچین کتگ کہ مراد الحمد شریف اِنت (تفسیر ابن کثیر).

كَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِيْنَ ﴿۹۰﴾

۹۰. ہما پیمیں کہ مادیم داتگ اَت بہر کنوکانی سرا[۱].

الَّذِيْنَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِيْنَ ﴿۹۱﴾

۹۱. ہمایاں کہ اے قران اِش بہر بہرءَ کتگ.

فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۹۲﴾

۹۲. نوں تئی پروردگارءِ سوگنداِنت کہ ما اے جستءَ درستاں کنیں.

عَمَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۹۳﴾

۹۳. ہما کارانی کہ آیاں کتگ اَنت.

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۹۴﴾

۹۴. نوں زبر پدّر بکن ہرچیکہ تو حکم دیگ بئے[۲] ءُدیمءَ تاب بدئے چہ مشرکاں[۳].

اِنَّا كَفَيْنٰكَ الْمُسْتَهْزِءِيْنَ ﴿۹۵﴾

۹۵. بیشک کہ ما وت بسّ اِیں چہ تئی نیمگءَ پہ کلاگ گروکاں.

---

(۱) ادا عذاباً محذوف اِنت (چیرانت)، اصلءَ عبارت اے پیمااِنت، (إنی أنا النذیر المبین عذاباً)، بزاں من شمارا چہ ہنچیں عذابےءَ ترسینگءَ یاں کہ ما بہر کنوکانی سرا نازل کت، (۱) ءُلہتےءَ ﴿الْمُقْتَسِمِيْنَ﴾ءِ معنی (متحالفین) کتگ، بزاں سوگند وروکانی سرا، ءُمراد صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ہماقومءِ مردم زرتگ اَنت کہ آیاں صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ کشگءِ سوگند وارت وت ماں وتءَ، ہنچوکہ سورۃ النملءِ آیت ۴۹ تہا بیان اِنت، (۲) ءُلہتےءَ ایشی معنی بہر کنگءِ کتگ. مراد ہما شانزدہیں مکہءِ کافراَنت کہ آولید بن مغیرہ مکہءِ داخل بوگءِ راہانی سرا داشت اَنت کہ ہر آؤکیں مردمءَ چہ اسلامءَ، ءُچہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ نفرت کنوک ءُبدگمان جوڑ بکنند، (۳) یا مراد یہود ءُنصاراینت کہ آیاں قرآنءِ لہتے آیات قبول کت ءُلہتینءِ انکاراش کت، گشئیگاں آیاں قرآن بہر بہر کت، (۴) یامراد مکہءِ کافراَنت کہ آیاں قرآن بہر بہر کت، ءُگوْشت اِش کہ ایشی لہتے بہر سحراَنت، ءُلہتے شعر ءُشاعری، ءُلہتے درْوگیں قصہ اَنت، اولی قولءِ ربہندا چہ قرآنءَ ہما آسمانی کتاب مراد بیت کہ صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قومءَ آئی رندگیری کنگءِ حکم دیگ بوت، ءُایدگہ قولانی ربہندءَ مراد قرآن کریم اِنت کہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا نازل کنگ بوت، (تفسیرقرطبی).

(۲) چہ عبداللہ بن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ءَ روایت اِنت کہ چہ اے آیتءِ نازل بوگءَ پیش واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ چیرکائیءَ مردماں اسلامءِ نیمگءَ دعوت دات، بلے اے آیتءِ نازل بوگءَ رند واجہءَ گوں وتی صحابیاں سرظاہرءَ مردماں اسلامءِ نیمگءَ دعوت دیگءِ بندات کت، (تفسیر ابن کثیر).

(۳) بزاں تو کافرانی ہبرانی پروایا مہ دار کہ آترا سحر گر ءُشاعر ءُکاہن ءُگنوک گوْشنت ءُترا کلاگ زوراَنت، ءُنہ ایشانی اے تکلیف تئی دعوت دیگءِ دیمءَ بند بہ بنت، بلکیں تو ہر حالتءَ وتی دعوتءَ دیاں بکن، ہنچو کہ سورت القصصءِ آیت ۸۷ تہا بیان اِنت.

الَّذِيْنَ يَجْعَلُوْنَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿۹۶﴾

۹۶. ہما کہ جوڑ کننت گوں اللہءَ دگہ معبود نوں دیر نہ بیت کہ آزان اَنت.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيْقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُوْلُوْنَ ﴿۹۷﴾

۹۷. ءُبیشک ما زانیں کہ تنگ بیت تئی دل چہ آیانی ہبراں.

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِّنَ السّٰجِدِيْنَ ﴿۹۸﴾

۹۸. نوں پاکیءَ بیان بکن گوں وتی پروردگارءِ توصیفءَ ءُببو چہ سجدہ کنوکاں.

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَاْتِيَكَ الْيَقِيْنُ ﴿۹۹﴾

۹۹. ءُبندگیءَ بکن وتی پروردگارءِ تا ہما وہدا کہ کئیت تئی سرا یقین(بزاں موت)[1].

---

(۱) ادا چہ سجدہءَ نماز مرادانت، ءُچہ یقینءَ موت. چہ ایشی زانگ بیت تا وہدیکہ مردم زندگ اِنت (ءُآئی ہوش برابرانت) آئی سرا نماز فرض اِنت ہچ وڑا آئی فرضیت ہلاس نہ بیت، چہ ادا اے ہم زانگ بیت کہ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرا موت بوتگ ءُآئی سرا آتکگ، یقین قرآن ءُحدیثءِ تہا موتءِ معنیءَ آتکگ ہنچوکہ سورة المدثّرءِ تہا کافر وتی دوزہءَ داخل بوگءِ وجہءَ بیان کنت ءُآخرا گوْشنت ﴿حَتّٰۤى اَتٰىنَا الْيَقِيْنُ﴾ بزاں ما تا موتءِ وہدا کفرءِ سرا بوتگیں، (آیت نمبر۴۷) ءُبخاریءِ حدیثءِ تہا ہم یقین موتءِ معنیءَ آتکگ کہ عثمان بن مظعون رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مرگءَ رند واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آئی بابتءَ گوْشت: کہ «**أما هو فقد جاءه اليقين وإني لأرجو له الخير**»، کہ آہیءَ مرگءَ گپتگ، ءُمن آئی واستا جوانیءِ امیتءَ کناں (صحيح البخاری كتاب الجنائز باب الدخول على الميت بعد الموت إذا أدرج فی كفنه).

سُوْرَةُ النَّحْلِ سورة النحل

سوره نحل ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ.
یکصد ءُبیست ءُہشت آیات ءُشانزده رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

اَتٰۤى اَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوْهُ ؕ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۝۱

۱. آتک اللّٰہءِ حکم نوں پہ آئی اِشتاپ مکن اِت[۱]، آپاک اِنت ءُبلنداِنت چہ ہما شریداراں کہ آہش جوڑ کنند.

يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوْحِ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖۤ اَنْ اَنْذِرُوْۤا اَنَّهٗ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّاۤ اَنَا فَاتَّقُوْنِ ۝۲

۲. آدیم دنت فرشتہاں وحیءِ ہمراہیءَ[۲] چہ وتی حکمءَ ہمائی سرا کہ آہیءَ لوٹیت چہ وتی بندیاں، ایکہ بترسین اِت (مردماں) کہ بیشک نیست دگہ معبود ءُمشکل کشا بیدءِ منءَ نوں چہ من بترس اِت.

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ؕ تَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۝۳

۳. ہمائی جوڑ کتگ اَنت آسمان ءُزمین حقّءِ پدّرکنگءِ واستا[۳] آبلند اِنت

(۱) چدا چہ ﴿ اَمْرُ اللّٰهِ ﴾ءَ مراد قیامتءِ روچ اِنت، بزاں قیامت نزّیکءَ رستگ کہ شما آئرا دور زانتگ، پمیشکءَ نوں پہ آئی آیگءَ اشتاپ مہ کن اِت، ادا اللّٰہ پاکءَ ماضیءِ صیغہ آوُرتگ تاکہ مردماں آگاہی بدنت کہ قیامت بلّے کہ نیا تگک بلے آئی آیگ ہنچو یقینی چیزے کہ مردم ہمیشی بزانت کہ آبزاں آتگک ءُسرانت، یا ہما عذاب مراد اِنت کہ مشرکاں دماں پہ دمان لوٹ اِت.

(۲) چہ روحءَ مراد وحی الہی اِنت، ہنچوکہ قرآنءِ تہا دگہ جاگہءِ بیان اِنت ﴿ وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَاۤ اِلَيْكَ رُوْحًا مِّنْ اَمْرِنَا ؕ مَا كُنْتَ تَدْرِيْ مَا الْكِتٰبُ وَلَا الْاِيْمَانُ ﴾ ہمے ہیمءَ ما وحی کت تئی نیمگءَ چہ وتی حکمءَ کہ چہ آئی پیسر تو نہ زانتگ اَت کہ کتاب ءُایمان چی اَنت. [سورة الشّوریٰ: ۵۲].

(۳) بزاں اے آسمان ءُزمین، ءُاے دراہیں مخلوق ما پہ نشانیءِ واستا پیدا کتگ اَنت تاکہ مردم چہ ایشانی گندگءَ وتی پروردگارءِ قدرتاں پجاہ بیارنت، ءُآیانی دلانی تہا اللّٰہ پاکءِ مزنی ءُترس پیدا بہ بیت.

چه ہما شریداراں کہ آہش جوڑ کننت.

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيْمٌ مُّبِيْنٌ ﴿۴﴾

۴. ہمائی جوڑ کت انسانءَ چہ ترْمپے آپءَ، نوں ناگہانی آپدّریں مِڑوکے[۱].

وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيْهَا دِفْءٌ وَّمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۵﴾

۵. ءُچار پاد ہمائی جوڑ کتگ اَنت، شمئے واستا آیانی تہا گرمیءِ پوشاک ہست ءُدگہ بازیں فائدہے ءُچہ آیاں شما وراِت.

وَلَكُمْ فِيْهَا جَمَالٌ حِيْنَ تُرِيْحُوْنَ وَحِيْنَ تَسْرَحُوْنَ ﴿۶﴾

۶. ءُشمئے واستا آیانی تہا ڈولداری ہست وہدیکہ شما بیگاہاں آیاں واترّین اِت (چہ چرگءَ) ءُوہدیکہ شما آیاں سہبءَ براِت پہ چرگءَ.

وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَّمْ تَكُوْنُوْا بٰلِغِيْهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿۷﴾

۷. ءُآ شمئے باراں لڈّ اَنت تا ہما شہراں کہ شما اودا سر بوت نہ کن اِت بلے گوں وتی جانانی تکلیف دیگءَ، بیشک کہ شمئے پروردگار مزنیں شفقت کنوک ءُمزنیں مہربانے.

وَّالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيْرَ لِتَرْكَبُوْهَا

۸. (ءُہمائی جوڑکتگ اَنت) ہسپ ءُخچّر ءُخر تاکہ شما آہاں سوار بئیت[۲] ءُڈولداری

---

(۱) بزاں انسان چہ یک کم شانیں چیزےءَ بزاں چہ منیءَ پیدا بوتگ، ہمے ہوں وتءَ درست نہ کنت ءُآمزنیں ذاتءِ بندگی دیمءَ وتءَ مزن لیکیت، ءُآئی قدرتانی انکارءَ کنت، ءُگوں آئی دگرءَ شریدار جوڑ کنت.

(۲) چہ ہمے آیتءَ امام ابوحنیفہ ءُدگہ بازیں فقہائءَ دلیل زرتگ کہ چوکہ اللہءَ اسپ حرام کتگیں جناورانی ہوریءَ بیان کتگ پمیشا زانگ بیت کہ اسپ حرام اِنت، ءُایوکءَ سواریانی واستاینت نہ کہ ورگءِ واستا، بلے چہ ایشی دلیل گرگ نہ بیت پرچہ کہ ادا اے نیست اِنت کہ اسپ حرام اِنت، بلکیں چہ صحیح حدیثانی تہا ایشی حلال بوگ ثابت اِنت.

۱- چہ جابر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت فرمائینیت کہ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ منہ کت خیبرءِ روچءَ چہ خرانی گوشتءِ ورگءَ، ءُاجازتءِ دات اسپانی گوشت ورگءِ. (صحیح البخاری کتاب الذبائح باب لحوم الخیل، ءُصحیح مسلم کتاب الصید باب فی أکل لحوم الخیل)

۲- چہ اسماء رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا روایت اِنت کہ ما یک اسپے واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ زمانگءَ ہلار کت ءُوارت (واجہءَ منہ نہ کت). (صحیح مسلم کتاب الصید باب فی أکل لحوم الخیل) ءُآحدیث کہ چہ آئی احناف دلیل گراَنت، آیش اِنت، =

وَزِيْنَةً ؕ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ۝۸

(واستا)، ءُآپیداگ کنت ہنچیں چیز کہ شما آہاں نزان اِت[1].

وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيْلِ وَمِنْهَا جَآئِرٌ ؕ وَلَوْ شَآءَ لَهَدٰىكُمْ اَجْمَعِيْنَ ۝۹

۹. ءُاللّٰهءِ سرااِنت(بیان کنگ) راهءِ[2]، ءُلهتے راہ چوٹین اَنت، ءُاگاں آئی بلوٹ اِتیں آئی شمارا درستان ہدایت دات.

هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لَّكُمْ مِّنْهُ شَرَابٌ وَّمِنْهُ شَجَرٌ فِيْهِ تُسِيْمُوْنَ ۝۱۰

۱۰. ہمااِنت آذات کہ ایر ئِے ریتکگ چہ آسمانءَ ہور پہ شما، کہ شمئے نوشگ چہ ہمائی اِنت، ءُچہ ہمائی درچک (رُداَنت)،

= خالدبن ولید رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فرمائینیت کہ واجہءَ منّہ کت چہ اسپءِ گوشتءِ ورگءَ، ءُچہ خچرءِ، ءُچہ خرءِ، ءُلہتے روایتاں (**لایحل**) کئیت کہ حلال نہ اِنت (رواہ أبو داود والنسائی وابن ماجہ وغیرھم) بلے اے درستیں روایتانی تہا صالح بن یحیی بن المقدام بن معدی کرب نامیں راوی ےہست اِنت کہ ا مام ذہبی گوْشیت: اے درہا غیرمعروف اَنت ءُمجہول اَنت، بزاں کہ زانگ نہ بنت (دیوان الضعفاء للذھبی رقم الترجمۃ ۱۹۳۹) ءُہمے پیما امام بخاری صالح بن یحییءِ باروا گوْشیت کہ فیہ نظر (تھذیب الکمال)، ہمے پیما امام عقیلی ہم اے حدیث وتی کتاب الضعفاءُ الکبیرءِ تہا آوُرتگ (رقم الترجمۃ ۷۳۶) ءُمحدث العصرامام الالبانی ہم اے حدیث ضعیف قرار داتگ (سلسلۃ الضعیفۃ رقم الحدیث ۱۱۴۹)، امام ابن کثیر گوْشیت کہ امام مالک، ءُشافعی. ءُاحمد، ءُامام ابوحنیفہءِ دوئیں شاگرد امام ابویوسف ءُامام محمد ءُجمہوراہل علم ہمے نیمگءَ اَنت کہ اسپ حلالیں جناورانی تہا اِنت (تفسیر ابن کثیر). زانگ لوئیت کہ امام ابو حنیفہءِ بابتءَ کئیت کہ آئی گُڈی قول ہمے بوتگ کہ اسپ حلال اِنت، صاحبءِ روح المعانی علامہ آلوسی گوْشیت (**وفی العمادیۃ أنہ رجع عن القول فی الکراھۃ قبل موتہ بثلاثۃ أیام وعلیہ الفتوی**) بزاں امام ابو حنیفہ رَحِمَہُ اللّٰہُ چہ مرگءَ سئے روچ ساریءَ ہمے نیمگءَ آتکءَ کہ اسپءِ گوشتءِ ورگءَ کراہت (ناپسندی) نیست، ءُآحلال اِنت، دیما علامہ آلوسی حنفی گوْشیت کہ (**والذی أمیل إلیہ الحل**) کہ منی جندءِ میلان ہمے نیمگءَ اِنت کہ اسپ حلال اِنت. (بچار روح المعانی ھمے آیتءِ شرحءَ، مطبوعۃ دار إحیاء التراث الإسلامی بیروت).

(۱) زمینانی چیرءَ ءُدریایانی تہا ءُجنگل ءُمیدانانی تہا اللہ تعالی ہنچیں مخلوق جوڑ کنت کہ آیانی زانت بیدءِ اللّٰہءَ دگہ کسّءَ نیست اَنت، ءُایشی تہا انسانءِ جوڑ کتگیں چیز ہم کاینت کہ آانساناں چہ اللّٰہءِ داتگیں دماغ ءُصلاحیتانی کار گرگءَ جوڑ کتگ اَنت، مثلا جہاز گاڑی ریل گاڑی وغیرہ، توری ظاہرءَ ایشانی جوڑ کنوک انسان اَنت بلے حقیقتءَ اے درہا اللّٰہءِ داتگیں دماغ ءُصلاحیتانی نتیجہ ءُثمرہ اَنت کہ اللّٰہءَ انساناں داتگ اَنت، اگاں آاے صلاحیتاں پچ بگیپت گڑا کجام ہستی اے پیمیں دماغ آوُرت کنت.

(۲) اے آیتءِ یک معنائےاے ہم کنگ بوتگ ہماراہ کہ پہ اللّٰہءَ، ءُجنتءَ سر کنت آتہنا تچکیں راہ اِنت، بزاں وحیءِ رند گیری کہ آقرآن ءُحدیث اَنت.

ءُچہ ہمائی شما وتی دلوتاں چارین اِت.

يُنۢبِتُ لَكُمۡ بِهِ الزَّرۡعَ وَالزَّيۡتُوۡنَ وَالنَّخِيۡلَ وَالۡاَعۡنَابَ وَمِنۡ كُلِّ الثَّمَرٰتِ ؕ اِنَّ فِىۡ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوۡمٍ يَّتَفَكَّرُوۡنَ ﴿۱۱﴾

۱۱. ءُچہ ہمے آپءَ رودینیت پہ شما شمئے ڈگاراں ءُزیتونءِ درچکاں ءُمچّ ءُہنگورانی ءُچہ ہر پیمیں نیوگاں، بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیز ہست ہما قومانی واستا کہ آغور ءُفکر کنند.

وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيۡلَ وَالنَّهَارَ ۙ وَالشَّمۡسَ وَالۡقَمَرَ ؕ وَالنُّجُوۡمُ مُسَخَّرٰتٌۢ بِاَمۡرِهٖ ؕ اِنَّ فِىۡ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوۡمٍ يَّعۡقِلُوۡنَ ۙ﴿۱۲﴾

۱۲. ءُہمائی کارپرماتگ اَنت پہ شما شپ ءُروچ، ءُخورشید ءُماہ، ءُاستار کاراینت پہ ہمائی حکمءَ، بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیز ہست عاقلانی واستا.

وَمَا ذَرَاَ لَكُمۡ فِى الۡاَرۡضِ مُخۡتَلِفًا اَلۡوَانُهٗ ؕ اِنَّ فِىۡ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوۡمٍ يَّذَّكَّرُوۡنَ ﴿۱۳﴾

۱۳. ءُ(بازیں) چیزےآئی شنگ کتگ پہ شما ماں زمینءِ تہا کہ آیانی رنگ دگہ دگراَنت، بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیزہست ہما قومانی واستاکہ آنصیحت قبول کنند.

وَهُوَ الَّذِىۡ سَخَّرَ الۡبَحۡرَ لِتَاۡكُلُوۡا مِنۡهُ لَحۡمًا طَرِيًّا وَّتَسۡتَخۡرِجُوۡا مِنۡهُ حِلۡيَةً تَلۡبَسُوۡنَهَا ۚ وَتَرَى الۡفُلۡكَ مَوَاخِرَ فِيۡهِ وَلِتَبۡتَغُوۡا مِنۡ فَضۡلِهٖ وَلَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُوۡنَ ﴿۱۴﴾

۱۴. ءُہمااِنت ہما ذات کہ آئی کارپرماتگ اَنت دریا تاکہ شما بوراِت چہ آئی تَرّ ءُتازگیں گوشت ءُدر بکن اِت چہ آئی زیور کہ شما آہاں پوش اِت ءُتو گندئے بوجیگءَ کہ دِرّان ءُروان اِنت دریا تہا، تاکہ شما شوہاز بکن اِت چہ آئی مہربانیءَ، ءُتاکہ شما شکر گزار بہ بئیت.

وَاَلۡقٰى فِى الۡاَرۡضِ رَوَاسِىَ اَنۡ تَمِيۡدَ بِكُمۡ وَاَنۡهٰرًا وَّسُبُلًا لَّعَلَّكُمۡ تَهۡتَدُوۡنَ ﴿۱۵﴾

۱۵. ءُمیہ ے کتگ ءُایر کتگ اَنت کوہ ماں زمینءِ تہا تاکہ ملیٹیت گوں شما ہور، ءُبازیں جواَنت ءُراہ اَنت تا کہ شما وتی منزلاں سر بہ بئیت.

وَعَلٰمٰتٍ ؕ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُوْنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُدگہ بازیں نشانی[۱]، ءُپہ استارانی چارگءَ آوتی منزلاں سربنت.

اَفَمَنْ يَّخْلُقُ كَمَنْ لَّا يَخْلُقُ ؕ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۱۷﴾

۱۷. ایا آکہ پیداگ کنت، چو ہما اِنت کہ پیداگ کت نہ کنت؟ ایا نوں شما نصیحت نزورات؟

وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوْهَا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُاگاں شما اللّٰہءِ نعمتاں ساب کنگ بلوٹ اِت، شما آہاں ساب کت نہ کن اِت، بیشک کہ اللّٰہ پکا مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُاللّٰہ زانت ہرچیکہ شما چیر دئیت ءُہرچیکہ شما ظاہر کن اِت.

وَالَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُوْنَ شَيْـًٔا وَّهُمْ يُخْلَقُوْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُہمایاں کہ آتوار پردینت بیدءِ اللّٰہءَ آانچکیں چیزے پیداگ کت نہ کننت حال ہمیش اِنت کہ آوت پیداگ کتگین اَنت.

اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَآءٍ ۚ وَمَا يَشْعُرُوْنَ ۙ اَيَّانَ يُبْعَثُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. مردگ اَنت زندگ ہم نہ اَنت، ءُآیاں اے زانت نیست اِنت کہ آکدینءَ چست کنگ بنت.

اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ فَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ قُلُوْبُهُمْ مُّنْكِرَةٌ وَّهُمْ مُّسْتَكْبِرُوْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. شمئے معبود یک معبودے، نوں ہما مردم کہ آخرتءِ سرا یقین نہ کننت آیانی دل انکار کنوک اَنت، ءُہمایاں کہ وتءَ مزن لیک اَنت.

---

(۱) اے درائیں نعمتانی بیان کنگءِ لوٹ ءُحکمت ہمے آیتءِ تہا بیان اَنت، بزاں توحید ءُاللّٰہءِ وحدانیت ءُایوکی ثابت کنگی اِنت، وہدیکہ اے دراہیں نعمتانی جوڑ کنوک ءُدیوک ایوکءَ اللّٰہءِ ذات اِنت، ءُایشی شما مشرک ہم منّ اِت گڈ اہما معبوداں کہ شما ابید چہ اللّٰہءَ توار بردئیت آدرہا مخلوق اَنت چو اے دگہ مخلوقانی پیما، نوں ایشانی بندگی کنگءِ معنی ہمیش اِنت کہ شما ایشاں اللّٰہءِ برابر زان اِت، نوں شما پہ انصاف بگوْش اِت کہ ایا جوڑ کنوک ءُجوڑ کتگیں برابر بوت کنت؟ وہدیکہ برابر بوت نہ کننت گڑا معنی ہمیش اِنت کہ بندگیءِ لائق ایوکءَ اللّٰہ اِنت، ءُمخلوق بندگیءِ لائق بوت نہ کنت پرچہ کہ آیانی تہا معبود بوگءِ صفات موجود نہ اَنت.

لَاجَرَمَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ۭ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِيْنَ ۲۳

۲۳. الّمءَ اللّٰہ زانت ہر چیکہ آچیر دینت ءُہر چیکہ آظاہر کننت، بیشک کہ اللّٰہ دوست نہ داریت ہمایاں کہ وتءَ مزن لیک اَنت[۱].

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ مَّاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوْٓا اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ۲۴

۲۴. وہدیکہ آیاں گوشگ بیت کہ شمئے پروردگارءَ چے دیم داتگ؟، آگوشنت کہ پیسری اِینانی دروگیں کسّہ[۲].

لِيَحْمِلُوْٓا اَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ۙ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذِيْنَ يُضِلُّوْنَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۭ اَلَا سَاۗءَ مَا يَزِرُوْنَ ۲۵

۲۵. تا کہ آپہکءَ بڈّءَ بکننت وتی باراں قیامتءِ روچءَ ءُچہ ہمایانی باراں کہ آ آیاں گمراہ کتگ اَنت پہ بے زانتی[۳]، آگاہ بئیت! چونیں سلّیں بارآ بڈّءَ کنگءَ اَنت.

قَدْ مَكَرَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتَى اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِّنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ ۲۶

۲۶. بیشک کہ مکر کت ہمایاں کہ چہ ایشاں پیسر اِتنت پدا حکم اتک اللّٰہءِ آیانی ماڑیاں چہ بُنءَ گوْجگءِ، پدا کپت اَنت آیانی سراسر بان چہ آیانی سربرا، پدا آتک عذاب آیانی سرا چہ ہمودا کہ آیاں ہچ تگ ءُگمان ہم نہ اَت[۴].

---

(۱) تکبر چیءَ گوْشنت؟، حدیثءِ تہا کئیت چہ عبداللّٰہ بن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ واجہءَ فرمان کت: «الکبر بطرالحق وغمط الناس»، وتءَ مزن لیکگ ءُ(چہ حقءِ پدر بوگءَ رند) آئی نہ زورگءَ تکبر گوْشنت، ءُہمے پیما دگراں کمتر زانگ ہم تکبرے (صحیح مسلم کتاب الإیمان باب تحریم الکبر وبیانہ) ءُہمے بابءِ تہا بیان اِنت کہ واجہءَ درّائینت: آشخص کہ آئی دلءِ تہا کدءِ ذرہءِ تکبر ہست آ بہشتءَ نہ رؤت.

(۲) ادا کافرانی کفر بیان اِنت کہ آہاں قرآنءِ بابتءَ پہ مذاق ہمے گوْشت، اے چیزاں کہ مارا محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ گوشدارائینیت اے چہ اللّٰہءِ نیمگءَ نازل کتگیں وحی نہ اَنت، بلکیں اے پیسری اِیں مردمانی بے سریں ءُدروگیں کسّہ اَنت کہ محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ چہ دگرانی گوْرا گوش اِش داریت ءُپرما بیان اِش کنت.

(۳) چہ اے ایتءَ ہمے پدر بیت کہ گمراہیں داعی ءُپیشونک ءُسردار ءُلیڈر وتی گمراہ کتگیں مردمانی گناہانی تہا برابرءَ شریدارانت، آقیامتءَ وتی گناہانی باراں ہمراہیءَ چہ وتی گمراہ کتگینانی باراں ہم چست کنند گوں. ایشی بابتءَ سرجمیں بیان سورۃ العنکبوتءِ آیت ۱۳ تہاہست اِنت.

(۴) مراد پیسری اِیں قوم اَنت کہ وہدیکہ آیاں اللّٰہءِ نافرمانی کت، ءُپیغمبراِش دروغ بند کت اَنت گڈا =

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيْهِمْ وَيَقُوْلُ اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تُشَآقُّوْنَ فِيْهِمْ ۭ قَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوْۗءَ عَلَي الْكٰفِرِيْنَ ۙ﴿۲۷﴾

۲۷. پدا قیامتءِ روچءَ (اللہ) آیاں رزوا کنت ءُگوْشیت کج اَنت منی شریدار ہما کہ شما آہانی بارہا (گوں مومناں) مڑتگ اِت؟ گوْشنت ہما کہ زانت دیگ بوتگ اَنت کہ بیشک رزوائی ءُبدی مروچی کافرانی سرااِنت.

الَّذِيْنَ تَتَوَفّٰىهُمُ الْمَلٰۗىِٕكَةُ ظَالِمِيْٓ اَنْفُسِهِمْ ۠ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوْۗءٍ ۭ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. ہما مردم کہ آہانی روحاں فرشتہ ہمے حالتءَ کشّ اَنت کہ آوتی سرا ظلم کنوک اَنت، آقبول کننت صلحءَ کہ مابدی ہچ نہ کتگ، پرچہ نہ؟ بیشک کہ اللہ زبر زانوک اِنت ہما کاراں کہ شما کتگ اَنت[1].

فَادْخُلُوْٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. نوں ماں رچ اِت دوزہءِ دروازگانی تہا پہ بُن پشت کپوک اِت آئی تہا، نوں باز ہراب اِنت جاگہ ہمایانی کہ وتءَ مزن لیک اَنت.

وَقِيْلَ لِلَّذِيْنَ اتَّقَوْا مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۭ قَالُوْا خَيْرًا ۭ لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۭ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ ۭ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِيْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. ءُگوْشگ بیت پرہیز گاراں کہ چے دیم داتگ شمئے پروردگارءَ؟ آگوْشنت ہما کہ جوان اِنت، ہمایانی واستا کہ اے دنیاءِ تہا نیکی اِش کتگ خوبی ہست ءُالّمءَ آخرتءِ لوگ جوانتراِنت، ءُچوں وشّ اِنت لوگ پرہیز گارانی.

= اللہءَ آیانی لوگ چیّ کت اَنت ءُنیست ءُنابود کت اَنت، ہرقومے کہ آپیسری اِیں امتانی پیما اللہءِ ءُرسولءِ نافرمانیءَ کنت آئی آسر نیست ءُنابودی اِنت.

(۱) ادا اللہ تعالی مشرکانی موتانیءِ حالتءَ بیان کنگءَ اِنت کہ آوہدا اطاعت ءُفرمانبرداری ظاہر کننت، ءُدروغ بندگءَ شروع کنند کہ ما و بدی نہ کتگ بلے اللہ فرمان کنت کہ منی دیمءَ دروغ مہ بندات، من چہ شمئے کاراں زبر سرپداں.

جَنّٰتُ عَدْنٍ يَّدْخُلُوْنَهَا تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ لَهُمْ فِيْهَا مَا يَشَآءُوْنَ ۭ كَذٰلِكَ يَجْزِي اللّٰهُ الْمُتَّقِيْنَ ۝۳۱

۳۱. دائمی باغانی تہا آداخل بنت کہ آیانی چیرا گنجیں جو رُمبگءَ اَنت، آیانی واستا ہست آئی تہا ہرچیکہ آبلوٹ اَنت، ہمے پیما مُزّ دنت اللہ پرہیز گاراں.

الَّذِيْنَ تَتَوَفّٰىهُمُ الْمَلٰۗىِٕكَةُ طَيِّبِيْنَ ۙ يَقُوْلُوْنَ سَلٰمٌ عَلَيْكُمُ ۙ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝۳۲

۳۲. ہما مردم کہ فرشتہ آیانی روحاں پاکیءِ حالتءَ کشّ اَنت، (فرشتہ) آیاں گوْشنت کہ سلامتی بہ بیت شمئے سرا، داخل بئیت بہشتءَ پہ ہما کارانی سوَبءَ کہ شما کتگ اَنت.

هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمُ الْمَلٰۗىِٕكَةُ اَوْ يَاْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَ ۭ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ۝۳۳

۳۳. (کافر) رہچارنہ اَنت بیدءِ ہمے چیزءِ کہ بیا ینت آیانی گوْرا فرشتہ یا بئیت تئی پروردگارءِ حکم[1]، ہمے پیما کتگ ہمایاں کہ چہ ایشاں پیسراَنت[2]، اللہءَ آیانی سرا ظلم نہ کتگ بلے آیاں وتی جندانی سرا وت ظلم کتگ.

فَاَصَابَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوْا وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝۳۴

۳۴. گڑا آیاں رس اِت خرابیں آسر، ہما کارانی کہ آیاں کتگ اِتنت، ءُپتات آیاں ہما عذابءَ کہ آیاں آئی سرا مسکرا کتگ اَت.

وَقَالَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا لَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ شَيْءٍ نَّحْنُ وَلَآ اٰبَاۗؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا

۳۵. ءُگوْشت ہمایاں کہ گوں(اللہءَ)شریدار اِش جوڑ کتگ اَت اگاں اللہءَ بلوٹ اِتیں ما بندگی نہ کت بیدءِ آئی ہچ چیزئے ءُنہ مئے پت ءُپیرکاں، ءُنہ کہ ما حرام کت بیدءِ

(۱) بزاں اے کافر ایمان نیاراَنت، ءُہمے وداراینت کہ فرشتہ آیانی سایانی درکنگءَ بیاینت، یا اللہءِ عذابانی آیگءِ وداریگ اَنت.

(۲) بزاں پیسری اِنیناں ہم ہمے پیما سرکشیّ ءُنافرمانیءِ راہ گچین کتگ پمیشا آاللہءِ عذابانی حقدار بوتگ اَنت.

مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ شَیْءٍ ؕ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِیْنُ ۳۵

چہ آئی (اجازتءَ) کجام یک چیزے، ہمے پیما کتگ ہمایاں کہ چہ ایشاں پیسراَنت، نوں نیست رسولانی سرا بیدءِ ظاہریں رسینگءَ[1].

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِیْ كُلِّ اُمَّةٍ رَّسُوْلًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوْتَ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ حَقَّتْ عَلَیْهِ الضَّلٰلَةُ ؕ فَسِیْرُوْا فِی الْاَرْضِ فَانْظُرُوْا كَیْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِیْنَ ۳۶

۳۶. ءُبیشک کہ ما دیم داتگ ہر امّتءِ تہا پیغمبرےایکہ بندگیءَ بکن اِت اللّٰہءِ ءُدور بہ بئیت چہ طاغوتاں[2]، نوں چہ آیاں لہتےءِ رہشونی کت اللّٰہءَ، ءُلہتےءِ سرا گمراہی جہ گیر بوت، نوں بگردِات ماں زمینءِ تہا گڑا سئیل کن اِت کہ چہ وڑا بوت آسر(حقّءِ) دروگ بند کنوکانی.

اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰىهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا یَهْدِیْ مَنْ

۳۷. بلّے کہ توباز واہشت دارئے پہ آیانی ہدایتءَ نوں بیشک کہ اللّٰہ ہدایت نہ دنت

(۱) مشرک ہمے دھوکہءِ شکاراِتنت، کہ اللّٰہءَ وہدیکہ وتی بندگی کنگءِ واستا، ءُچہ اے دگرانی بندگیءَ دور دارگءَ مئے سرا زور ءُسکی نہ کتگ، گڑا ایشی معنی ہمیش اِنت کہ آ مئے اے شرک ءُکفرانی سرا راضی ءُوشّ اِنت، ءُاگاں راضی نہ اِنت گڑا پرچہ مئے سرا زور ءُسکّی نہ کنت حالانکہ آئرا ایشی سرا قدرت ہست، اللّٰہ تعالیٰءَ ایشانی رد کت پہ ہمے آیتءَ کہ رسولانی ذمہ داری رسینگ اِنت ءُبس، ءُاللّٰہءَ قومانی تہا وتی رسول پمیشا دیم داتگ اَنت کہ آمردماں چہ شرک ءُبدعتاں دور بدارَانت ءُایوکءَ اللّٰہءِ بندگیءِ راہءَ گچین بکنند، اگاں اللّٰہ اے شرکی ءُکفری کارانی سرا وش ببوتیں گڑا آئی ہجبر رسول پہ اے مقصدءَ دیم نہ دات اَنت کہ آمردماں چہ شرک ءُکفرءَ منہ بکننت ءُتوحیدءِ نیمگءَ تواربجن اَنت. رسولانی دیم دیگءِ معنی ہمیش اِنت کہ آاے شرک ءُکفری کاراں دوست نہ داریت، اگاں نہ رسولانی دیم دیگ پہک بے معنی بیت، پشت کپت اے ہبر کہ اللّٰہءَ دراہیں مردم پہ جبر ءُزور راستیں راہءَ نہ کت اَنت، حالانکہ آ ایشی سرا قادرانت، ایشی پسّہ ہمیش اِنت، چوکہ اللّٰہءَ مردم چکاسگی اَنت پمیشا مردمانی سرا زور ءُجبر نہ کنت کہ باریں کئے آئی داتگیں گچینی ءُآزادیءَ آئی نافرمانیءِ تہا کاربندیت ءُکئے آئی داتگیں گچینی ءُآزادیءَ آئی رضا ءُفرمانبرداریءِ تہا خرچ کنت، ءُاللّٰہءَ رسول پمیشا دیم دات اَنت کہ آمردماں بہ فہمائین اَنت کہ چہ اللّٰہءِ داتگیں آزادیءَ ردیں فائدہ چست مہ کن اِت، ءُآئرا شرک ءُکفری کارانی تہا خرچ مہ کن اِت، اگاں نہ اللّٰہءِ دائمی عذابانی حقدار بئیت.

(۲) طاغوتءِ تہا آدراہیں ردیں معبود کاینت کہ ابیدچہ اللّٰہءَ آیانی بندگی ءُرندگیری کنگ بیت.

يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿۳۷﴾

ہماہیءَ کہ گمراہ ئے کنت، ءُنیست آیاں ہچ مددگارے.

وَاَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ ۙ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَّمُوْتُ ۭ بَلٰى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. ءُآیاں اللّٰهءِ سوگندوارت، وتی محکمیں سوگند، کہ اللّٰہ چست نہ کنت چہ قبرءَ ہمائیءَ کہ آمریت، پرچہ نہ ؟ اے آئی سرا یک الّمی وعدہے[۱] بلے گیشتریں مردم نہ زان اَنت.

لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُوْنَ فِيْهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنَّهُمْ كَانُوْا كٰذِبِيْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. تا کہ بگیشینیت (اللّٰہ) پہ آیاں ہما چیزءَ کہ آاختلاف کنند آئی تہا[۲]، ءُتا کہ کافر بزان اَنت کہ ہما وت بوتگ اَنت دروگ بند[۳].

اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ اِذَآ اَرَدْنٰهُ اَنْ نَّقُوْلَ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿۴۰﴾

۴۰. بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ مئے ہبر پہ کجام یک چیزےءَ کہ آئرا ما بلوٹیں، ما گوشیں آئیءَ کہ ببو گڑا آبیت.

وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا فِي اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوْا

۴۱. ءُہما مردماں کہ ہجرت کتگ اللّٰہءِ راہءَ[۴]، رند چہ ایشی کہ آیانی سرا ظلم کنگ بوت،

---

(۱) بزاں پدا زندگ بوگ ءُقیامتءِ آیگءِ وعدہ یک ہنچیں وعدہے کہ آالّمیءَ پورہ بیت.

(۲) اے آیتءِ تہا اللّٰہ تعالی قیامتءِ برجاہ دارگءِ حکمتءَ بیان کنگءَ اِنت کہ آئی حکمت ہمیش اِنت کہ کافرانی سرا پدر بکنت کہ آ باطلءِ سرا بوتگ اَنت، ءُاے چیزآیانی سرا اے پیما پدر بیت کہ آدوزءَ داخل بنت، گڑا زان اَنت کہ ما باطلءِ سرا بوتگیں، ءُچہ ایشی پہ آیاں پدّر بیت کہ اہل توحید حقّءِ سرابوتگ اَنت.

(۳) ءُچہ قیامتءِ آیگءَ کافرانی سرا اے ہبر پدّر بیت کہ ہر سوگندےآیاں قیامتءِ نیایگءِ واستا وارتگ آدرْہا دروگ بوتگ اَنت.

(۴) ہجرتءِ معنی ہمیش اِنت کہ اللّٰہءِ رضا ءُآئی دینءِ ہاترا وتی ملکءِ یلہ کنگ ءُدیم پہ ہنچیں ملکےءَ روگ کہ اودا آئی دین سلامت بہ بیت، اے پیمیں مردماں مہاجر گوشنت، اے آیتءِ تہا تاقیامتءَ اے پیمیں دراہیں مردم شامل اَنت، ءُہمے پیما بوت کنت کہ اے ہما صحابیانی بابتءَ نازل بوت کہ آیاں چہ مکہءَ وتی قومءِ تکلیفانی سوبءَ حبشہ ملکءِ نیمگءَ ہجرت کت، ایشانی تعداد ہشتادءَ تقریباً سربوت. (تفسیر ابن کثیر).

لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

مـا الّمءَ دنیاءِ تہا آیاں جوْانیں جاگہ دئیں[۱]، ءُآخرتءِ مُزّ مستر اِنت[۲]، کاش کہ مردماں بزانتیں.

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

۴۲. ہمـا مردماں کہ صبر کتـگ ءُوتی پروردگارءِ سرا توکل کنںت.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ ۚ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾

۴۳. ءُمـا دیم نہ داتـگ چہ تو پیـش (اے محمد ﷺ) بیـد مردینـیں پیغمـبر کـہ ما وحی کتگ آیانی نیمگءَ، نوں جست بکـن اِت چہ زانتکاراں[۳] اگاں شما نزان اِت.

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ ۗ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾

۴۴. گـوں گیشـینوکیں دلاٹـل ءُکتابـاں، ءُما دیم داتگ تئی نیمگءَ قرآن تاکہ تو بگیشین ئے پہ مردماں ہما چـیزے کہ دیم دیگ بوتگ آیانی نیمگءَ[۴]، ءُتا کہ آغور ءُفکر بکنںت.

---

(۱) چدا چہ حسـنءَ لہتےءَ پاکیں رزق مراد زرتگ، ءُلہتینءَ مدینہ مراد زرتگ کہ آرندا مسـلمانانی مرکز جوڑ بوت کہ اللہءَ مہاجراں ہموداجاگہ دات (تفسیر ابن کثیر)، امام قرطبی گوْشیت کہ ایشی تہا دراہیں جوانی کاینت کہ اللہءَ صحابیانی دسـتءَ ملکانی ملک فتح کت اَنت، ءُچہ پاکـیں روزیءَ مالامال کت اَنت، ءُآیانی نام تاقیامتءَ آوْکیں مسلمانانی توکءَ پہ وش نامی ایر کت.

(۲) امیرالمومنین عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ءِ باروا کئیت کہ آئی وتی خلافتءِ زمانگءَ پہ انصار ءُمہاجراں وظیفہ گیشینت، ہر وہداکہ مہاجرےءَ وظیفہ یے دات گڑا گوْشت ئے کہ (**هذا ما وعدك الله في الدنيا**) اے اللہءِ بماوعدہ اِنت کـہ آئی گوں تو ماں دنیاءَ کتگ (**وما ادخر لك في الآخرة أفضـل**)، ءُہماچیز کہ اللہءَ پہ تو آخرتءَ مچ کتگ آچہ ایشاں باز جوان ترانت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) اے آیتءَ چہ اہل الذکرءَ مراد کجام اَنت، اے بابتءَ سرجمیں بیانءَ بچار سورۃ الأنبیاء، آیت ۷.

(۴) اے آیـت ہمے نیمگءَ اشـارہ کنـت کہ قـرآنءِ ہما تشریـح ءُتفسـیرمنّگ بیت کہ پیغمـبرءَ بزاں محمد ﷺ کتـگ، ءُظاہرانت کہ آواجہءِ صحیـح اِیں حدیث اَنـت، ءُاگاں احادیث منّگ مہ بنـت گڑا اے آیت پہک بـے معنی بیت، اے آیت حدیثـانی نہ منّوکانی سرا بلاہـیں حجّتے کہ قرآنءِ معنی محمد ﷺ سـپردانت پمیشـا اللہ بیان کنت ﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ [سورۃ النساء: ۸۰] ہرکسءَ کہ رسـولءِ رند گیری کت گڑا بزانکہ آئی اللہءِ رندگیری کت، قـرآنءِ مزاج ءُروح آپیما کہ محمد ﷺ فہم اِتگ کسّءَ نہ فہم اِتگ پرچہ کہ آچہ پاکاں پاک ترانت، ءُچہ عاقلاں عاقل ترانت، =

اَفَاَمِنَ الَّذِيْنَ مَكَرُوا السَّيِّاٰتِ اَنْ يَّخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَاْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۴۵﴾

۴۵. ایا بے تُرس بوت اَنت ہما کہ آیاں بدیں مکرکت ایکہ اللہ ایربارت آیاں ماں زمینءِ تہا یا بئیت آیانی گوْرا عذاب چہ ہنچیں نیمگےءَ کہ آیاں ہچ گمان مہ بیت.

اَوْ يَاْخُذَهُمْ فِيْ تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. یا گرفتار بکنت آیاں آیانی روَگ ءُآیگءِ تہا، گڑا آاللہءَ عاجز کت نہ کنت.

اَوْ يَاْخُذَهُمْ عَلٰى تَخَوُّفٍ ؕ فَاِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿۴۷﴾

۴۷. یا گرفتار بکنت آیاں پہ ترس[1]، نوں بیشک کہ شمئے پروردگار مزنیں شفقت کنوک ءُمزنیں مہربانے[2].

اَوَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ يَّتَفَيَّؤُا ظِلٰلُهٗ عَنِ الْيَمِيْنِ وَالشَّمَآئِلِ سُجَّدًا لِّلّٰهِ وَهُمْ دٰخِرُوْنَ ﴿۴۸﴾

۴۸. ایا آچماں شا نگ نہ دینت اللہءِ جوڑ کتگیں چیزانی نیمگےءَ کہ جُکّ اَنت آیانی سا ئگ راستیں نیمگےءَ ءُچپّینءَ اللہءِ دیما سجدہءِ حالتےءَ، ءُآوتی عاجزی ءُبے وسیءَ ظاہر کنوک اَنت[3].

= ءُچہ بہادراں بہادر ترانت، ءُاللہءِ رضاءِ چہ درستاں گیش طلبگارترانت، ءُچوکہ قرآنءِ بیان کنگءِ واستا ہنچیں مردمےءِ ضرورت اَت کہ آئی طبیعت قرآنءِ طبیعتءِ ہمبراہ داریءَ بکنت، ءُاے صفت محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ تہا زبر ہست اَت، نوں ایشی بیان کنگ ہمائےءِ سپرد کنگ بوت.

(۱) ایشی یک معنایےاے ہم کنگ بوتگ کہ کافرانی لہتے شہراں تباہ کنت گڑا ایدگرانی تہا وت ترس پیداگ بیت کہ بوت کنت اے عذاب مئے سرا ہم بیاینت، (**تخوّف**)ءِ یک معنیءِ (**تنقّص**) کَمُک کَمُکءَ کنگ بوتہ، بزاں اللہ آیاں یکپارگی تباہ نہ کنت بلکیں کَمُک کَمُکءَ آیاں تباہ کنت، پیسرا آیاں مالی طورءَ ہلاس کنت، پداآہانی ڈگاران ءُدلوتاں، تاکہ آیاں پہک نیست ءُنابود بکنت (تفسیرقرطبی). یااے معنی ہم بوت کنت کہ پیسرا آیانی دلانی تہا عذابءِ ترسءَ پیداگ کنت، رندا عذاباں دیم دنت.

(۲) اے آئی مہربانی اِنت کہ مردمءَ گناہ کنگءَ رند ہما دمانءَ گرفتار نہ کنت بلکیں آئرا وہد د نت تاکہ آتوبہ بکنت.

(۳) بزاں ہنچوکہ جن ءُانسان ءُحیوان درچک ءُسنگ ءُکوہ، اے درہا اللہءَ سجدہ کنت، ءُایشانی ساہگ ہوں اللہءَ سجدہ کنت کہ راستین ءُچپّیں نیمگےءَ جُکّ اَنت.

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ وَّالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿۴۹﴾

۴۹. ءُایوکءَ اللّٰهءَ سجده کننت هرچیکه ما آسماناں هست ءُهرچیکه ماں زمینءِ تها هست چه ساه داراں ءُدرهیں فرشته، ءُآوتا مزن نه لیک اَنت.

يَخَافُوْنَ رَبَّهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُوْنَ مَا يُؤْمَرُوْنَ ﴿۵۰﴾ السجدة ۳

۵۰. آترس اَنت چه وتی برزءِ پروردگارءَ[1]، ءُکننت هر چیکه حکم دیگ بنت.

وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوْٓا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ ۚ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ فَاِيَّايَ فَارْهَبُوْنِ ﴿۵۱﴾

۵۱. ءُفرمان کت اللّٰهءَ که جوڑ مکن اِت دو معبود، بیدءِ ایشی دگه هچ نیست که آیک معبودے نوں ایوکءَ چه منءَ بترس اِت.

وَلَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدِّيْنُ وَاصِبًا ۭ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُوْنَ ﴿۵۲﴾

۵۲. ءُهمائی واستا ینت هرچیکه آسمانانی تها هست ءُزمینءِ تها، ءُهمائی رند گیری ءُبندگی اَلّمی اِنت، ایا نوں شما بیدءِ اللّٰهءَ چه ایدگراں تُرس اِت.

وَمَا بِكُمْ مِّنْ نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْــَٔرُوْنَ ﴿۵۳﴾

۵۳. ءُهرچ نعمتے که شمئے گوْرا هست اے درْها اللّٰهءِ اَنت، پدا وهدیکه شمارا تکلیفے بگیپت شما همائی نیمگءَ فریاد ءُزاری کن اِت.

ثُمَّ اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُوْنَ ﴿۵۴﴾

۵۴. نوں وهدیکه آئی دور کت مصیبت چه شمئے سرا، نوں نا گهانی یک ٹولی یے چه شما گوں وتی پروردگارءَ شرک کنگءَ لگیت.

لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۭ فَتَمَتَّعُوْا ۣ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. تا که آنا شکریءَ بکننت هما نعمتانی که ما آیاں داتگ اَنت، گڑا چست بکن اِت نپ، نوں دیر نه بیت که شما زان اِت.

---

(۱) ﴿ يَخَافُوْنَ رَبَّهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ ﴾، که آترس اَنت چه وتی پروردگارءَ که آیانی برزااِنت، ادا ﴿ فَوْقِهِمْ ﴾ اللّٰهءِ برزءَ ءُماں بلندیءَ بوگءِ دلالتءَ کنت که اللّٰه برزااِنت (نه که هرجاگه) تفسیرالقاسمی.

وَيَجْعَلُوْنَ لِمَا لَا يَعْلَمُوْنَ نَصِيْبًا مِّمَّا رَزَقْنٰهُمْ ۭ تَاللّٰهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُوْنَ ۝۵۶

۵۶. ءُدار اَنت ہما معبودانی واستا کہ آیاں نہ زان اَنت یک بہرے چہ ہما روزیاں کہ ما آیاں داتگ اَنت[۱]، اللّٰہءِ سوگند اِنت کہ شما الّمءَ جست کنگ بِئیت ہما چیزانی بابتءَ کہ شما بہتان بستہ بوتگ اَنت.

وَيَجْعَلُوْنَ لِلّٰهِ الْبَنٰتِ سُبْحٰنَهٗ ۙ وَلَهُمْ مَّا يَشْتَهُوْنَ ۝۵۷

۵۷. ءُنامین اَنت آیان پہ اللّٰہءَ جنین چُکّ، آپاک اِنت چہ ایشی، ءُپہ وتءَ ہرچیکہ آیانی دل بلوٹیت.

وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِالْاُنْثٰى ظَلَّ وَجْهُهٗ مُسْوَدًّا وَّهُوَ كَظِيْمٌ ۝۵۸ۚ

۵۸. ءُوہدیکہ مُژدہ دیگ بیت چہ آیاں یکّے جنین چُکّیءِ، آئی دیم سیاہ تَرّیت ءُآدلاپ بیت.

يَتَوٰرٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوْۗءِ مَا بُشِّرَ بِهٖ ۭ اَيُمْسِكُهٗ عَلٰي هُوْنٍ اَمْ يَدُسُّهٗ فِي التُّرَابِ ۭ اَلَا سَاۗءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ۝۵۹

۵۹. چیربیت چہ قومءَ چہ ہما مژدہءِ بد نامیءَ کہ آئیءَ د یگ بوتگ[۲]، ایا بداریت آئرا پہ واری یا کہ گلّے بکنت ماں ہاکانی تہا[۳]، ہژار بہ بئیت، چونیں سلّیں فیصلہ کننت.

(۱) ادا مشرکانی حالت بیان بوگءَ اِنت کہ ایشانی بے عقلیءِ حال اش اِنت کہ اے ہما بتانی واستا کہ ایشاں آیانی نپ ءُنقصان دیگءِ باروا زانت نیست چہ اللّٰہءِ داتگیں مالاں بہر نامین اَنت پہ آیانی نذر ءُنیاز کنگءَ کہ ماراگوں اللّٰہءَ نزیک کنند، ایشی بابتءَ سرجمیں بیانءَ سورۃ الأنعام آیت ۱۳۶ تہا بچار.

(۲) عربانی لہتے قبیلہ بزاں خزاعہ ءُکنانہ والایاں فرشتہانی بندگی کت، ءُگوشت اِش کہ فرشتہ اللّٰہءِ جنیں زہگ اَنت نعوذباللّٰہ. حالانکہ آچہ چُکّءَ پاک اِنت، پدا ایشانی وتی حال اش اِنت کہ جنین چُک ایشانی نزیکءَ ہمنچو عیب بوتگ وہدیکہ آیاں یکےءِ لوگءَ جنین چُکّےودی ببوتیں گڑا آئی دیم سیاہ تَرّات، بزاں پہ وتءَ جنین چُکّءَ چشیں عیبے زان اَنت، ءُپہ اللّٰہءَ جنین چُکّ ثابت کنند، واقعی اے مزنیں ناانصاف ءُظالم اَنت، ہماچیزاش کہ پہ وتءَ دوست نہ بوت ہمائش پہ اللّٰہءَ ثابت کت.

(۳) بزاں جاہلیتءِ دورءَ جنین زہگ ہنچیں کم شرپیں چیزے اَت کہ زندگءَ قبر کنگ بوت رندا اسلامءِ آیگ پہ اے جنین چکاں یک رحمتے بوت، ءُآچہ اے مصیبتءَ دراتک اَنت، بلے افسوس کہ مروچاں اسلامءِ سرا ہمے الزام جنگ بیت کہ آئی تہا جنین زہگءَ ہچ حق نیست، حالانکہ اگاں اسلامءِ پہ گور ءُفکر ءُبے تعصبءَ مطالعہ کنگ بہ بیت گڑا اے چیز زبر پدّر بیت کہ آشرپ ءُعزت کہ جنین زہگءَ اسلامءَ داتگ ہچ مذہبءَ آئرا اے پیم شرپ ءُعزت نہ داتگ.

لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۚ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى ۭ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝۶۰

۶۰. آکہ آخرتءِ سرا ایمان نیاراَنت آیانی خرابیں درور اَنت[۱]، ءُاللّٰہءِ واستا ینت برز تریں مثال[۲]، ءُہمااِنت گیش(چہ ہر کسءَ)، ءُخیر کارے ءُحکمتانی واجہ.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَّا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَاۗبَّةٍ وَّلٰكِنْ يُّؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ فَاِذَا جَاۗءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ ۝۶۱

۶۱. اگاں اللّٰہءَ گرفت بکتیں مردماں پہ آیانی نا انصافی سوبءَ، پشت نہ کپت ہچ یک ساہ دارے اے زمینءِ سرا، بلے (اللّٰہ) آیان مہلت دنت تا یک نام بستگیں وہدےءَ[۳]، نوں وہدیکہ کئیت آیانی سرا داشتگیں وہد، آیک ساہتکے پشتءَ کنزات نہ کنننت ءُنا کہ دیمءَ شت کنننت.

وَيَجْعَلُوْنَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُوْنَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى ۭ لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُّفْرَطُوْنَ ۝۶۲

۶۲. ءُآنامین اَنت اللّٰہءِ واستا ہرچیکہ پہ وتءَ دوست نہ داراَنت، ءُآیانی زبان دروگ بیان کنننت کہ آیانی واستا جوانی ہست[۴]، الّمءَ

---

(۱) بزاں چہ آیانی خرابیں دروراں یکّےہمیش اِنت کہ آپہ اللّٰہءَ چُک ثابت کنننت، ءُہمے پیما کفر ءُجاہلی کہ آیانی تہا ہست اَنت آہم سلّیں چیز ءُدرور اَنت.

(۲) بزاں آئی دراپیں درور ءُصفت جوانترین ءُبےدروریں صفت اَنت، مثلا آچہ چُکّءَ بلکیں چہ دراپیں مخلوقءَ بے حاجت اِنت، آئی علمءِ سماعت ءُبصارت (بزاں اشکنگ ءُگندگ) ہنچوش اِنت کہ ہچ یک چیزے آکسانینے بہ بیت، یا کہ مزنینے، چہ آئی زانت ءُگِندگءَ ذرّ ءُدر بوت نہ کنت.

(۳) اے اللّٰہءِ بردباری ءُآئی حکمتانی لوٹ اِنت کہ آ اے پیمیں نافرمانیانی گِندگءَ رندہوں وتی نعمتاں پچ نہ گیپت، ءُنہ کہ ہمادمانءَ گرفتار کنت، حالانکہ اگاں آوتی نافرمانیانی کنگءِ ہمراہیءَ وتی گرفتءَ شروع بکنت، گڑا ظلم ءُنافرمانی ءُشرک ہمنچو شنگ ءُعام اِنت کہ درائیں ساہ دار آئی گرفتءِ تہا کاینت، ءُکس پشت نہ کپیت، ہنچو کہ حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: وہدیکہ اللّٰہ یک قومےءِ سرا عذاب دیم دنت گڑا نیک ءُبد کس پشت نہ کپیت بلکیں آعذاب درستاں وتی گرفتءِ تہا کاریت، ہاں قیامتءَ پدا ہر کس وتی عملانی مطابقءَ چست کنگ بیت (صحیح البخاری کتاب الفتن باب إذا أنزل الله بقوم عذابا)، چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ بدین ءُبدکرداریں ہمسائگانی بدیں کارانی آسرءَ آتکگیں عذاب نیکیں ہمسائگاں، ءُہمے پیما توامیں حیواناں ہم پہ درد کنت.

(۴) بزاں آپہ وتءَ جنین چُکّءَ دوست نہ داراَنت، ءُپہ اللّٰہ جنین چُک ثابت کنننت، اے ناانصافی کنگءَ رند =

همایانی واستااِنت دوزه ءُآئی تها آپیش کپوک اَنت[۱].

تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى اُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۶۳﴾

۶۳. اللّٰهءِ سوگنداِنت بیشک که ما اُمّتانی نیمگءَ چه تو پیش (پیغمبر)دیم داتگ، نوں ڈولدار کت اَنت شیطانءَ په آیاں آیانی کار، نوں هماِنت مروچی آیانی دوست[۲]، ءُآیانی واستا تورینوکیں عذاب هست.

وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوْا فِيْهِ ۙ وَهُدًى وَّرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۶۴﴾

۶۴. ءُما دیم نه داتگ تئی سرا اے کتاب(بزاں قرآن) بلے پمیشا که تو بگیشین ئے ءُبیان بکن ئے آیانی واستا هما چیزاں که آیاں جیڑه کتگ آئی تها، ءُقرآن رهشونی کنوک ءُرحمتے ایمان آروکانی واستا.

وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ﴿۶۵﴾

۶۵. ءُاللّٰهءَ ایر ریتکگ چه آسمانءَ آپ، گڑا زندگ ئے کت چه همے (آپ) سوبءَ زمین چه آئی مرگءَ رند، بیشک که ایشی تها عبرتءِ چیز هست هما مردمانی واستا که گوش دارَاَنت.

= انگت همیشی گوْشنت که بنچو که دنیاءِ تها ما مال ءُدولتاں چه مالامال بوتگیں قیامتءَ هم په ما وشّی بزاں مال ءُدولت ءُنعمت هست، بلے اے ایشانی دروغ اَنت بلکیں آیانی جاگه دوزه اِنت، آپه بن آئی تها سُچَ اَنت.

(۱) ﴿ مُفْرَطُوْنَ ﴾ءِ معنی لهتےءَ پیسرءِ کتگ، بزاں اے مشرک چه درستاں پیسر دوزهءَ روانَت بنچو که حدیثءِ تها کئیت واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: (أنا فرطكم على الحوض) که من حوضءِ کوثرءِ سرا شمئے دیمءَ اوشتاں (صحیح البخاری کتاب الرقاق باب الحوض)، ءُلهتےءَ همے معنی کتگ که آقیامتءَ بیهال کنگ بنت بنچوکه عربی زبانءِ تها گوْشنت که افرطت فلانا خلفی که فلانی من وتی پشتءَ بیهال کت، ءُلهتینءَ مفرِطون (ر)زیر گوما ونتگ، بزاں کافر اللّٰهءِ نافرمانی تها چه حدّءَ سر گوْستگ اَنت. (روح المعانی للعلامة الألوسي وتفسیر قرطبی المشهور باسم الجامع لأحكام القرآن).

(۲) چه ﴿ الْيَوْمَ ﴾ یا دنیا مرادِانت هنچوکه پیسری اِیں امتانی دوست شیطان بوتگ همے پیما مکهءِ کافرانی دوست هم شیطان اِنت، یا مراد آخرتءِ روچ اِنت که آروچءَ هم کافر وتی دوست بزاں شیطانءِ همراه بنت، ءُآروچءَ شیطان آهانی کمکءَ کت نه کنت بلکیں هؤرءَ دوزهءَ مان بنت.

وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۚ نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا فِىْ بُطُوْنِهٖ مِنْۢ بَيْنِ فَرْثٍ وَّدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِّلشّٰرِبِيْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. ءُبیشک کہ شمئے واستا دلوتانی تہا مزنیں عبرت ہست، ما وارینیں شمارا چہ آیانی لاپءِ تہا چہ لِڈّ ءُخونءِ میانءَ پلگاریں شیر[۱]، وش تامیں پہ نوشوکاں.

وَمِنْ ثَمَرٰتِ النَّخِيْلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُوْنَ مِنْهُ سَكَرًا وَّرِزْقًا حَسَنًا ۚ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿۶۷﴾

۶۷. ءُچہ ثمریاں مچّءِ ءُانگورءِ، کہ جوڑ کن اِت شما چہ آئی نشہ[۲] ءُوشّیں روزی، بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیز ہست عاقلانی واستا.

وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِىْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوْتًا وَّمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُوْنَ ﴿۶۸﴾

۶۸. ءُحکم دیم دات تئی پروردگارءَ پہ بینگ مکِسکءَ کہ جوڑ بکن کوہانی تہا لوگ ءُدرچکانی تہا، ءُہمودا کہ آکاپرونگ بندانت[۳].

ثُمَّ كُلِىْ مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ فَاسْلُكِىْ سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا ۚ

۶۹. پدا بؤرچہ ہر پیمیں ثمریاں، نوں رواں بووتی پروردگارءِ آسانیں راہءَ، درکئیت چہ

---

(۱) بزاں بلّے کہ شیر لڈّئے ءُخونءِ میانءَ جوڑ بیت. ءُچموداکئیت انگت آصاف ءُپلگار ءُاسپیت اسپیتءَ در کئیت، نہ آئی تہا خونءِ سہریں رنگ ہور بیت، ءُنہ لِڈانی ءُپیشاپانی رنگ ءُبدبو ءُنہ تام ہور بیت، اے درہا اللہءِ قدرتءِ بے دروریں نشانی اَنت کہ اے درہا آئی عظمتءِ سرا دلالت کنت.

(۲) ادا اگاں یکّے ہمے دلیلءَ بزوریت کہ اللہءَ شراباءِ ذکر حلالیں چیزانی تہا کت پمیشا اے حلال اِنت، بلے حقیقتءَ چہ ایشی شراباءِ حلال بوگءِ دلیل زورگ نہ بیت پرچہ کہ باتفاق اے آیت مکّی آیتے کہ آوہدا شراب حلال اَت، ءُشراباءِ حرام بوگءِ حکم مدینہءَ نازل بوت، پمیشا اے منسوخ بیت، بلکیں اے آیت یک پیمےءَ وت شراباءِ ناپاکیءِ سرا دلالت کنت پمیشا کہ اللہءَ شراباءِ ذکرچہ ﴿ وَرِزْقًا حَسَنًا ﴾ بزاں چہ پاکیں روزیاں دورا کت، زانگ بیت کہ شراب خوبیں ءُپاکیں روزی یےنہ ئے. (تفسیر الکبیر للإمام الرازی).

(۳) بینگ مکسک پیسرا کوہانی تہا، درچکانی تہا، انسانانی جوڑ کتگیں ماڑیانی برزیں جاہءَ وتی نانگءَ بندیت، ءُہمے پیما جوڑ ئے کنت کہ آئی میانءَ ہورکیں جاگہ پشت مہ کپیت، رندا پدا باغانی تہا، ءُجنگلانی تہا، ءُکوہانی تہا گردیت ءُچہ ہرڈولیں ثمریاں وتی لاپءَ مُچ کنت، پدا چہ ہما راہءَ کہ آتکگ چہ ہموداگوزیت ہچ انگو آنگو نہ بیت، ءُوتی نانگءَ کئیت، کہ اودا چہ آئی دپءَ یا چہ آئی جہلی نیمگءَ بینگ در کئیت کہ آقرآنءَ شراباءِ نامءَ تعبیر کتگ.

يَخْرُجُ مِنْۢ بُطُوْنِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ فِيْهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۶۹﴾

آئی لاپءَ نوشگی چیز کہ آ وڑوڑیں رنگ اَنت[1]، آئی (بزاں بینگءِ) تہا شفا ہست مردمانی واستا[2]، بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیز ہست ہما مردمانی واستا کہ آغور ءُفکر کننت.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰىكُمْ ؕ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ اِلٰۤى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ ﴿۷۰﴾

۷۰. اللّٰہءَ شمارا جوڑ کتگ پدا شمارا کشیت ءُچہ شما لہتےتَرّینگ بیت پہ سِل تریں عمرءَ[3] تاکہ آہچ مزانت رند چہ زانگءَ، بیشک کہ اللّٰہ زبریں زانوک ءُمزنیں طاقتورے.

وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِى الرِّزْقِ ۚ فَمَا الَّذِيْنَ فُضِّلُوْا بِرَآدِّىْ رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيْهِ سَوَآءٌ ؕ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُوْنَ ﴿۷۱﴾

۷۱. ءُاللّٰہءَ شمئے لہتےءَ گیشی داتگ لہتےءِ سرا ماں روزیءِ تہا، آکہ گیشی دیگ بوتگ اَنت، آدیوک نہ اَنت وتی روزیاں وتی دستانی چیرءِ نوکراں کہ آدرہا آئی تہا برابر بہ بنت[4]، ایا نوں آ اللّٰہءِ نعمتاں نہ منّ اَنت؟

(۱) بینگ مکسکانی تہا پدا لہتے ہنچیں ہست کہ آیانی بینگءِ رنگ اسپیت بیت، ءُلہتینءِ سہر، ءُلہتینءِ زرد ءُہمے پیما، چہ کجام قسمءِ ثمریاں کہ خوراک حاصل کنت ہما حسابءَ آئی رنگ ءُتام بدل بیت.

(۲) حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہءَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حلوا (بزاں شیرکنیں چیز ءُ) بینگ سک پسند بوتگ. (صحیح البخاری، کتاب الأشربة باب الدواء بالعسل)، ءُایشی تہا باز بیماریءِ واستا شفا ہست، ہنچو کہ حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہءَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ سئے چیزءِ تہا شفا ہست (۱) بینگءِ ورگءِ تہا (۲) حجامتءِ تہا (۳) آسءِ داگ دیگءِ تہا، بلے من وتی اُمتءَ چہ آسءِ داگ دیگءَ منَہ کناں. (صحیح البخاری کتاب الطب باب الدواء بالعسل).

(۳) ﴿اَرْذَلِ الْعُمُرِ﴾ پیریءِ ہما گُڈّی وہد اِنت کہ آعمرءَ مردمءِ درائیں اعضاء جواب دینت ءُکار کنگءَ یلہ دینت، ءُانسانءِ یاد داشت ءُحافظہ پہک کمزور بنت، چہ اے عمرءَ واجہءَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پناہ لوٹ اِت کہ اے اللّٰہ منءَ پیریءِ اے عمرءَ سر مہ کن (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورة النحل عن أنس بن مالك رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ).

(۴) بزاں وہد یکہ شما ایشی پہ وت دوست نہ دارات کہ شما چہ وتی مالاں، ءُمیراثاں وتی غلاماں ہماقدر حصہ دار بکن اِت کہ آشمئے برابر بہ بنت گڑا اللّٰہ ایشی چوں پہ وتءَ دوست داریت کہ شما ہمائی جوڑ کتگیں مخلوق ءُہمائی غلاماں آئی برابر ءُشریدار جوڑ بکن اِت؟

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِيْنَ وَحَفَدَةً وَّرَزَقَكُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ ۭ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُوْنَ ۝۷۲

۷۲. ءُاللّٰهءَ جوڑ کتگ اَنت پہ شما چہ شمئے جندءِ (جنسءَ) جنین، ءُدات ئِے شمارا چہ شمئے جنیناں چُکّ ءُنماسگ، ءُدات ئِے شمارا روزی چہ پاکیں چیزاں، ایا نوں آ دروگانی سرا ایمان کارنت ءُاللّٰهءِ نعمتانی انکارءَ کنند.

وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ شَيْـًٔا وَّلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ۝۷۳

۷۳. ءُآبندگیءَ کنند بیدءِ اللّٰهءِ ہمایانی کہ اختیارندارانت آیانی روزیءِ چہ آسمانءَ ءُزمینءَ ہچءِ، ءُنہ قدرت اِش ہست.

فَلَا تَضْرِبُوْا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ۝۷۴

۷۴. نوں بیان مکن اِت پہ اللّٰهءَ درور[1]، بیشک کہ اللّٰہ زانت ءُشما نہ زان اِت.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوْكًا لَّا يَقْدِرُ عَلٰي شَيْءٍ وَّمَنْ رَّزَقْنٰهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَّجَهْرًا ۭ هَلْ يَسْتَوٗنَ ۭ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝۷۵

۷۵. بیان کنت اللّٰہ یک دروریے، کہ یک غلامیں بندہے کہ آطاقت نہ داریت ہچ چیزءِ سرا، ءُیکّے ہست کہ ما آئیءَ چہ وتءَ جوانیں روزی داتگ، نوں آخرچ کنت چیرکانی ءُسرظاہرءَ، ایا اے برابر بوت کنند؟ (ہجبر نہ)[2] کلیں توصیف اللّٰهءَ زیب دینت، بلے آیانی گیشتریں نہ زان اَنت.

(۱) بزاں پہ آئی ہچ کسءَ شریدار جوڑ مہ کن اِت ءُآئی برابرءَ کسّءَ جاگہ مہ دئیت پرچہ کہ ﴿ لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ ﴾ [سورة الشوری: ۱۱]، کہ آئرا ہچ مَتّ ءُدرور نیست، ﴿ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ ﴾ [سورة الإخلاص: ۴]، آئی ہمسر ءُبرابر کس بوت نہ کنت. شمئے ایدگرانی معبود جوڑکنگءِ معنی ہمیش اِنت کہ شما آیانءَ اللّٰهءِ برابر ءُہمسر زان اِت.

(۲) لہتےءَ گوشتگ کہ اے درور کافرءِ ءُمومنءِ درور اِنت، ءُلہتے گوشیت کہ اے آزاد ءُغلامءِ درور اِنت، ءُگیشتریں اہلءِ علم ہمے نیمگءَ اَنت، بزاں ہنچوکہ یک آزادے ءُغلامے برابر بوت نہ کنند پرچہ کہ غلام واجہءِ دستءِ چیرااِنت ءُواجہ آزادِنت، گزاے معبود کہ شما ایشانی بندگیءَ چو اللّٰهءَ کن اِت، ءُایشاں اللّٰهءِ برابر لیک اِت حالانکہ اے دربا آئی مخلوق اَنت ءُاللّٰہ ایشانی پیدا کنوک اِنت، اے چوں بروبر بوت کنند؟

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ اَحَدُهُمَآ اَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَّهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰىهُ ۙ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُّ لَا يَاْتِ بِخَيْرٍ ۭ هَلْ يَسْتَوِيْ هُوَ ۙ وَمَنْ يَّاْمُرُ بِالْعَدْلِ ۙ وَهُوَ عَلٰي صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۝۷۶

۷۶. ءُبیان کنت اللہ دروزءَ دومردمے، چہ آیاں یکے گنگے، جوازہ ئے نیست پہ ہچءَ ءُآ ڈُولّے وتی واجہءِ سرا، ہر کجا کہ آئرا واجہ دیم بداَنت آخیر ءُوشی نیاریت، ایا برابربوت کنںت؟ اے ءُہما کہ انصافءِ حکمءَ دنت ءُآتچکیں راہءِ سرااِنت[۱].

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝۷۷

۷۷. ایوکءَ اللہ زانت چیریناں آسمانانی ءُزمینءِ، ءُنہ اِنت قیامتءِ (برجاہ دارگ)بلے چو چمءِ سرْپگءَ یا چہ ایشی ہم نزّیک تراِنت[۲]، بیشک کہ اللہ ہرچیزءِ سرا قادراِنت.

وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِّنْۢ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْـــًٔا ۙ وَّجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۝۷۸

۷۸. اللہءَ درکت شمارا چہ شمئے ماتانی لاپاں ہمے حالتءَ کہ شما ہچ چیزنہ زانت، ءُدات ئےشمارا گوش ءُچمّ ءُدل تاکہ شما شکر گزار بہ بئیت[۳].

اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرٰتٍ فِيْ جَوِّ السَّمَاۗءِ ۭ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ۝۷۹

۷۹. ایاآمیم نہ کننت بالی مرگاں کہ آحکمءِ پابنداَنت ماں آسمانءِ برزیءِ تہا کہ آیاں ہچ داروک نیست بیدءِ اللہءَ، بیشک کہ ایشی

---

(۱) بزاں ہنچوکہ ہمے گنگ کہ آئی تہا ہچ خیر مان نیست، ءُایشیءَ آمردمءِ دیما ہچ بستار ئےنیست کہ آہر کنت، پداہر ہوں انصافءِ، ءُجندئے ہم تچکیں راہءِ سرااِنت، بزاں چہ جوانیں صفتءَ پرُاِنت، ہمے پیما اےردیں معبود کہ مردم ایشانی بندگیءَ کننت اے اللہءِ دیما ہچ بستارے نہ دارَنت، ہنچوکہ آبرابر بوت نہ کننت ہمے پیما اللہ، ءُردیں معبود برابربوت نہ کننت.

(۲) بزاں اے اللہءِ قدرتءِ کمال اِنت کہ اے پراہین ءُدرْاجیں کائنات، ءُآئی تہءِ کُلّیں مخلوقءَ یک ساہتکےتہا تباہ کنت، ءُقیامتءَ برجاہ داریت، بزاں ہمنچکیں وہدےءَ کہ سری متاچ گوں چیری متاچءَ ڈُکّیت آقیامتءَ چہ ایشی ہم کمتریں وہدےءَ برجاہ داریت پرچہ کہ آکن فیکونءِ مالک اِنت، آایوکءَ حکم دنت کہ بہ بو نوں آوت بیت.

(۳) بزاں اے درائیں نعمت کہ اللہءَ انسانءَ داتگ اَنت پمیشا تاکہ آشکر گزار بہ بنت، ءُآئی شکرگرگءِ معنی ہمیش اِنت ہنچوکہ آئی بندگی کنگ لوٹیت مردم ہماپیما آئی بندگیءَ بکنت، ءُآئی فرمانبرداریءَ بکنت.

تہا عبرتءِ چیز ہست ایمان آروکانی واستا.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْۢ بُيُوْتِكُمْ سَكَنًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنْ جُلُوْدِ الْاَنْعَامِ بُيُوْتًا تَسْتَخِفُّوْنَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ ۙ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَآ اَثَاثًا وَّمَتَاعًا اِلٰى حِيْنٍ ۝۸۰

۸۰. ءُاللّٰهءَ جوڑ کتگ اَنت شمئے واستا شمئے لوگ نندگءِ جاگہ، ءُجوڑ ئِے کتگ پہ شما چہ جانورانی پوستءَ لوگ کہ شما آیاں سبک مارات وتی لڈّگانی روچاں ءُوتی نندگانی روچاں[۱]، ءُچہ اسپیت پسءِ پژماں ءُچہ ہشترءِ موداں ءُچہ سیہ پسءِ موداں (جوڑئِے کتگ) مزنیں سامانے ءُفائدہءِ چیزے تا یک وہدےءَ[۲].

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِّمَّا خَلَقَ ظِلٰلًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا وَّجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيْلَ تَقِيْكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيْلَ تَقِيْكُمْ بَاْسَكُمْ ۭ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُوْنَ ۝۸۱

۸۱. ءُاللّٰهءَ جوڑ کتگ پہ شما چہ وتی پیدا کتگیں چیزاں سائگ[۳] ءُجوڑئِے کتگ پہ شما کوہانی تہا غار ءُجوڑ ئِے کتگ پہ شما پوشاک کہ آشمارا چہ گرمیءَ نگہدارا اَنت ءُہنچیں پوشاک کہ شمئے دیمپان بنت شمئے جنگانی تہا، ہمے پیما توام کنت وتی نعمتاں شمئے سرا تا کہ شما فرماں بردار بہ بئیت.

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ۝۸۲

۸۲. نوں اگاں آہاں دیم تاب دات گڑا بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ تئی ذمہ داری ظاہریں رسینگ اِنت ءُبس.

---

(۱) ادا مراد پوستءِ لوگ اَنت کہ ایدگہ لوگ چست کنگ نہ بنت، آیانی نسبتءَ ایشانی چست کنگ ءُبرگ ءُآرگ آسان تر اِنت، کہ مردم ایشاں بڈّءَ کنّنت ءُہرجاہ کہ حاجت بیت آہاں ہمودا جن اَنت.

(۲) ﴿ اَصْوَافِهَا ﴾ جمع اِنت ءُآئی واحد (صوف) اِنت، ءُاے اسپیت پسءِ پژمءَ گوشنت، ءُ﴿ وَاَوْبَارِهَا ﴾ جمع اِنت ءُآئی واحد (وبر) کئیت، ہشترءِ مودءَ گوشنت، ﴿ وَاَشْعَارِهَآ ﴾ جمع اِنت ءُآئی واحد (شَعر) کئیت سیاہ پسءِ مودءَ گوشنت، ﴿ اَثَاثًا ﴾ جمع اِنت ءُآئی واحد (أثاثة) کئیت ءُاے لوگی سامانءَ گوشنت، لہتےءَ مالءِ معنی ہم کتگ. بزاں ایشانی تہا شمئے لوگی سامان ہست، ءُہمے پیما چہ ایشاں شمارا مال ہم رسیت.

(۳) مراد لوگ ءُدرْچک اَنت کہ چہ آیاں سا ئگ حاصل کنگ بیت، ءُمردم چہ آیانی سائگاں فائدہ چست کنّنت.

يَعْرِفُوْنَ نِعْمَتَ اللّٰهِ ثُمَّ يُنْكِرُوْنَهَا وَاَكْثَرُهُمُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۸۳﴾

۸۳. آپجاه کار اَنت اللهءِ نعمتاں پدا آیانی انکارءَ کنند ءُآیانی گیشتریں نا شکراَنت.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيْدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُوْنَ ﴿۸۴﴾

۸۴. ءُہما روچءَ کہ ما چست کنیں چہ ہر یک اُمّتےءَ یک گواہی دیوکے پدا اجازت دیگ نہ بیت کافراں ءُنہ چہ آیاں توبہ طلب کنگ بیت[1].

وَاِذَا رَاَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ﴿۸۵﴾

۸۵. وہدیکہ گنداَنت ظالم عذابءَ، گڑا کم کنگ نہ بیت چہ آیاں ءُنہ آیاں وہد دیگ بیت.

وَاِذَا رَاَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا شُرَكَآءَهُمْ قَالُوْا رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ شُرَكَآؤُنَا الَّذِيْنَ كُنَّا نَدْعُوْا مِنْ دُوْنِكَ ۚ فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ اِنَّكُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿۸۶﴾

۸۶. وہدیکہ گِنداَنت مشرک وتی جوڑ کتگیں شریداراں(گڑا) گوْشنت کہ اے مئے پروردگار اِش اَنت مئے ہما شریدار کہ ما آیاں تواَرپرداتگ بیدءِ تو، نوں لیٹین اَنت (آردیں معبود) ہبرا ہمایانی نیمگءَ کہ بیشک شما دروگ بنداِت[2].

(۱) بزاں ہر امتءِ سرا قیامتءَ ہماامتءِ پیغمبر گواہی دنت کہ آیاں اللهءِ احکام پہ جوانی سر کتگنت بلے آیاں اللهءِ حکمانی پروا نہ داشتگ، گڑا کافراں عذر پیش کنگءِ اجازت دیگ نہ بیت پرچہ کہ حقیقتءَ آہانی گوْرا ہچ عذر ءُدلیل نہ بیت کہ آئرا پیش بکنند ءُنہ کہ چہ آیاں توبہءِ لوٹ بیت پرچہ کہ توبہءِ وہد ہلاس بوتہ ﴿ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُوْنَ ﴾ ایشی یک معنایے ہمے کنگ بوتگ کہ اودا مردماں نیکیں کار کنگءِ واستا وہد دیگ نہ بیت پرچہ کہ عملءِ جاگہ دنیا بوتہ، آخرت عملءِ روچ نہ اِنت بلکیں دارالجزاءبزاں مُزّءِ روچ اِنت کہ نیکاں نیکیءِ مُز دیگ بیت ءُبداں بدیءِ.

(۲) ہما ردیں معبودکہ بیدءِ اللهءَ آیانی بندگی کنگ بوتہ، مثلاً پیغمبر ءُنیکیں بندیانی آدرْیا وتی بندگی کنوکانی عبادتءِ انکارءَ کنند کہ ما کدی گوْشتگ کہ مئے بندگیءَ بکن اِت؟ ماوَ ہجبر شمار اچو نہ گوْشتگ بلکیں ماوَ شمئے بندگی کنگءَ ہچ سہی نہ اِنت ہنچو کہ دگہ جاگہءِ فرمان اِنت ﴿ فَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغٰفِلِيْنَ ﴾ [سورة یونس: ۲۹] کہ اللہ مئے ءُشمئے میانءَ پہ اے گواہیءَ وت بسّ اِنت کہ ما چہ شمئے عبادت کنگءَ بے خبر بوتگیں، اے بابتءَ گیشتریں بیانءَ سورة الأحقاف آیت۵ ءُ۲، ءُسورة مریم آیت ۸۱ ءُ۸۲ ءُسورة العنکبوت آیت ۲۵، ءُسورة الکہف آیت۵۲ بچار.

وَ اَلْقَوْا اِلَى اللّٰهِ یَوْمَىٕذِ اِلسَّلَمَ وَ ضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا یَفْتَرُوْنَ ۝۸۷

۸۷. ءُآظاہر کننت آروچءَ اللّٰہءِ دیمءَ فرمانبرداری، ءُگار بنت چہ آیاں آیانی ٹہینتگیں معبود[۱].

اَلَّذِیْنَ كَفَرُوْا وَ صَدُّوْا عَنْ سَبِیْلِ اللّٰهِ زِدْنٰهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوْا یُفْسِدُوْنَ ۝۸۸

۸۸. ہما مردماں کہ کفرکتگ ءُدوراِش داشتگ اَنت (مردم) چہ اللّٰہءِ راہءَ، نوں ما گیش کنیں آیانی عذابانی سرا دگہ عذاب، آیانی کتگیں خراب کارانی سوبءَ.

وَ یَوْمَ نَبْعَثُ فِیْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِیْدًا عَلَیْهِمْ مِّنْ اَنْفُسِهِمْ وَ جِئْنَا بِكَ شَهِیْدًا عَلٰى هٰۤؤُلَآءِ ؕ وَ نَزَّلْنَا عَلَیْكَ الْكِتٰبَ تِبْیَانًا لِّكُلِّ شَیْءٍ وَّ هُدًى وَّ رَحْمَةً وَّ بُشْرٰى لِلْمُسْلِمِیْنَ ۝۸۹

۸۹. ءُہما روچءَ کہ ما چست کنیں چہ ہر یک امّتےءَ گواہی دیوکے آیانی سرا چہ آیانی جِنداں، ءُما کاریں ترا پہ گواہ بؤگءَ ایشانی سرا[۲]، ءُما دیم داتگ تئی سرا اے قرآن کہ آئی تہا توامیں بیان ہست ہرچیزءِ[۳]، ءُآرہشونے ءُرحمتے ءُمُژدہیہ پہ مسلماناں.

اِنَّ اللّٰهَ یَاْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْاِحْسَانِ وَ اِیْتَآیِٕ

۹۰. بیشک کہ اللّٰہ حکمءَ دنت انصافءِ ءُنیکیءِ[۴]

(۱) بزاں ردیں معبود وتی بند گی کنوکانی ہچ پیما کمکءَ کت نہ کنند بلکیں چہ آیانی دیما گار بنت.

(۲) ہرامتءِ پیغمبر وتی امتءِ بابتءَ گواہی دنت کہ اے اللّٰہ من تئی احکام ایشاں رسینتگ اَنت، ءُہمے پیما اللّٰہءِ آخری نبی محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ہم وتی امتءِ سرا گواہی دنت کہ اے اللّٰہ من تئی احکام ایشاں سر کتگ اَنت.

(۳) بزاں قرآنءِ تہا درائیں اصول بیان اَنت، پدا اللّٰہءَ ہما اصولانی تشریح ءُتفسیر محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دستءَ داتگ ﴿ وَاَنْزَلْنَاۤ اِلَیْكَ الذِّكْرَ لِتُبَیِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَیْهِمْ وَ لَعَلَّهُمْ یَتَفَكَّرُوْنَ ﴾ [سورة النحل: ۴۴]، بزاں اے قرآن ما تئی نیمگءَ پمیشا دیم دات تاکہ تو ایشی تشریح ءُتفسیرءَ بکن ئے مردمانی واستا، ءُہمے پیما کل عربی زبانءَ گیشترینءِ معنیءَ دنت ہنچوکہ قرآنءَ ملکہ بلقیسءِ بابتءَ کئیت ﴿ وَاُوْتِیَتْ مِنْ كُلِّ شَیْءٍ ﴾ [سورة النمل: ۲۳] اداچہ ﴿ مِنْ كُلِّ شَیْءٍ ﴾ ہر چیز مراد نہ اِنت بلکیں بازیں چیزے، ءُاے پیمیں درور سک بازانت، بزاں قرآنءِ تہا بازیں احکامے بیان کنگ بوتگ کہ آپیغمبرءَ عملی یا زبانی بیان کتگ اَنت کہ آہاں حدیث یا سنت گوشگ بیت.

(۴) احسانءِ یک معنیءِ معاف کنگ ءُدرگزر کنگ اِنت، ءُیک معنیءِ تفضّلءِ اِنت، بزاں یک شخصےءَ گوں تو کسانیں احسانے کتگ تو آئی گوما مستریں احسانے ءُنیکی بے بکن ئے، ءُہمے پیما چہ فرض نمازاں ابید نفلءِ وانگ کہ آچہ فرضءَ زیادہیں چیز اَنت، احسانءِ اے معنیءِ تہا کاینت، ءُہمے پیما یک مزدورے کہ تو =

ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿۹۰﴾

ءُدیگءِ نزّیکیں وارثاں[۱]، ءُمنہ کنت چہ بے حیائین ءُبدیں کاراں ءُچہ سر کشیءَ، آشمارا نصیحت کنت تاکہ شما نصیحت بزورات.

وَاَوْفُوْا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عٰهَدْتُّمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيْدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيْلًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُوْنَ ﴿۹۱﴾

۹۱. ءُسرجم بکن اِت اللهءِ قول ءُقراراں وہدیکہ شما وت ماں وتءَ قول ءُقرارکن اِت ءُمہ پرْوش اِت سوگنداں چہ آئی محکم کنگءَ رند ءُشما جوڑ کتگ اللهءَ وتی ضامن[۲]، بیشک کہ اللہ زانت ہرچیکہ شما کن اِت.

وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّتِيْ نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْۢ بَعْدِ

۹۲. ءُمہ بئیت چو ہما جنینءَ کہ پچے ریتک اَنت وتی بندِگ چہ محکمیءَ رند چنڈ چنڈءَ[۳]،

= پہ صد کلدار ماہءَ داشتگ بلے وہدیکہ ماہ پورہ بیت تو آئرا چہ صد کلدارءَ گیش دئےپہ احسان، ءُہمے پیما احسانءِ یک معنیءِ پلگاریں ءُجوانیں عبادت کنگءِ ہم کئیت ہنچوکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ احسان ہمیش اِنت کہ «أن تعبد الله كأنك تراه» (صحيح البخاری كتاب الإيمان باب سؤال جبريل عَلَيْهِ السَّلَامُ عن الإيمان والإسلام والإحسان)، کہ اللهءِ عبادتءَ ہنچوبکن کہ گشئے تو آئرا گِندگءَ ئے، بزاں مزنیں توجہ ءُعاجزیءِ گوما آئی عبادت کنگ بہ بیت (تفسیر قرطبی) اے درائیں معنی لفظءِ احسانءِ تہا کاینت.

(۱) بزاں نزیکیں رشتہ داراں آیانی حقانی دیگ مثلاً آیانی گوما صلہ رحمی کنگ، ءُآیانی تہءِ غریب ءُمسکینانی کمک کنگ اللهءِ حکم اِنت.

(۲) بزاں یک مردمےءَ گوں یکےءَ قول ءُقرار کت یک چیزےءِ، پدا محکم کنگءِ واستا آئی اللهءِ سوگند وارت، اے ہمیشی بزانت کہ ایشی اللهءَ وتی ضامن جوڑ کت، پمیشا اے پیمیں سوگندانی پرْوشگ سکّیں مزنیں گناہے، ءُیک سوگندےہمیش اِنت کہ مردمےپہ وتءَ قسم ءُسوگندِانت کہ من فلاں کارءَ کناں، ایشی بابتءَ حکم ہمیش اِنت کہ وہدیکہ یک شخصےءَ یک چیزےءِ بابتءَ سوگند وارت پدا رندا آئی آکارءِ تہا پہ وتءَ تاوان ءُخرابی بےدیست گڑا ہماکارءَ بکنت کہ آپہ آئی جوانترانت، ءُوتی سوگندءِ کفّارہءَ بد نت (صحيح مسلم كتاب الأيمان باب من حلف على يمين فرأى خيراً منها فليكفّر)، ءُواجہءِ وتی عمل ہوں ہمے رہبندءَ بوتگ (صحيح البخاری كتاب الأيمان والنذور باب الاستثناء فی الأيمان)، ءُسوگندءِ کفّارہ ہمیش اِنت کہ آ دہ مسکینءَ نان بوارینیت، یاپوشاک بہ پوشائنینث یا گردنے آزاد بکنت، اگر نہ دیستے گڈا سئے روچءَ روچگ بداریت.

(۳) بزاں ہما شخصءِ درور کہ گوں مردماں قول ءُقرار کنت، ءُسوگند وارت ءُپدا سوگنداں پرْوشیت چوہماجنینءِ دروراِانت کہ آئی وتی بندگ گوں محکمیءَ رِستگ اَنت، پداپچے ریتک اَنت.

قُوَّةٍ اَنْكَاثًا ؕ تَتَّخِذُوْنَ اَيْمَانَكُمْ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ اَنْ تَكُوْنَ اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍ ؕ اِنَّمَا يَبْلُوْكُمُ اللّٰهُ بِهٖ ؕ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ﴿۹۲﴾

شما سازات وتی سوگنداں پہ یکّءَ دگرءِ ریپینگءَ، پمیشا کہ یک ٹولی یےہست کہ آگیش اِنت چہ اے دگہ ٹولیءَ[1]، بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ اللہ چکّاسیت شمارا پہ ہمیشی، ءُتا کہ بگیشینیت پہ شما قیامتءِ روچءَ ہما چیزاں کہ شما آیانی تہا جیڑہ کتگ.

وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّلٰكِنْ يُّضِلُّ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۹۳﴾

۹۳. ءُاگاں اللہءَ بلوٹ اِتیں گڑا شمارا درستاں یک امّتے کت ئے، بلے آگمراہ کنت ہرکسءَ کہ بلوٹیت ءُرہشونیءَ کنت ہر کسی کہ بلوٹیت، ءُالّمءَ شما جُست کنگ بئیت ہما چیزانی بابتءَ کہ شما کتگ اَنت.

وَلَا تَتَّخِذُوْۤا اَيْمَانَكُمْ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌۢ بَعْدَ ثُبُوْتِهَا وَتَذُوْقُوا السُّوْٓءَ بِمَا صَدَدْتُّمْ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿۹۴﴾

۹۴. ءُجوڑ مکن اِت وتی سوگنداں یکّءَ دگرءِ ریپینگءِ سوَب، پدا لگُش اَنت پادرند چہ مہر بوگءَ ءُشما چش اِت بدیں سزا پہ ہمیشی کہ شما دور داشتگ اَنت مردم چہ اللہءِ راہءَ[2]،

---

(۱) بزاں شما وہدیکہ وتی دیمءِ فریقءَ گندات کہ آئی مردم گیش تراَنت گڑا شما آیانی گوما قول ءُقرار کن اِت ءُسوگند وراِت کہ آشمارا مہ ریپین اَنت بلے وہدیکہ شمئے وار وش بیت ءُشمئے ٹولی مستر بیت شماوتی اہد ءُسوگنداں پرُوش اِت ءُآیاں ریپین اِت، جاہلیتءِ زمانگءَ مردماں ہمے پیم کت بلے اسلامءَ چہ ایشی سک منَہ کت کہ وہدے شما قول ءُقرار کن اِت گڑا الّمیءَ آہیءَ پورہ بکن اِت، ءُچہ آئی ہلاس بوگءِ مُدّتءَ پیش آئرا مہ پرُوش اِت، ءُریپینکا مکن اِت.

(۲) مسلماناں پداعہد شکنی ءُقول ءُقرارانی پرُوشگءَ منَہ بوگءَ اِنت کہ چو مہ بیت شما وتی اہداں پرُوش اِت، ءُچہ شمئے ہمے کارءَ کافر چہ دینءِ اسلامءَ بددل ءُبدگمان بہ بنت ءُہمے کار آیانی اسلامءِ آرگءِ دیما یک بندے بہ بیت، ءُہمے پیما شما کافرانی اسلامءِ آرگءِ میانءَ بندبوگءِ مجرم بئیت ءُاللہءِ عذابانی حقدار بئیت، ءُلہتےءَ چہ ایمانءَ مراد بیعت زرتگ، بزاں چومہ بیت کہ شماگوں واجہءَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کتگیں بیعتاں کہ شما اسلامءِ آرگءِ وہداکتگ اَنت بہ پرُوش اِت ءُمرتد بہ بئیت، پرچہ کہ چہ شمئے مرتد بوگءَ ایدگہ کافر ہم چہ اسلامءِ آرگءَ دور بنت، ءُہمے پیما شماعذابءِ حقدار بئیت، امام ابن جریرطبریءَ دومی قول گچین کتگ کہ چہ ایمانءَ بیعت مرادِانت. (جامع البیان للإمام ابن جریر الطبری) واللہ أعلم.

ءُشمئے واستا مزنیں عذاب ہست.

وَلَا تَشْتَرُوْا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيْلًا ؕ اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۹۵﴾

۹۵. ءُبہا مکن اِت اللّٰہءِ آیاتاں پہ کمّکیں قیمتیءَ، بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ آچیزکہ اللّٰہ گوْرا ہست اِنت آپہ شما جوانتر اِنت اگاں شما بزان اِت.

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ ۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ ؕ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِيْنَ صَبَرُوْٓا اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۹۶﴾

۹۶. ہرچیکہ شمئے گوْرا ہست آ کُٹّ اَنت ءُہرچیکہ اللّٰہءِ گوْرا ہست آ پہ بن پشت کپوک اَنت، ءُبیشک کہ ما دئیں ہمایاں کہ آیاں صبرکتگ آیانی مُزّاں چہ ہما جوان تر کاراں کہ آیاں کتگ اَنت.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً ۚ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۹۷﴾

۹۷. ہرکس کہ نیکیں عمل بکنت مردینے بہ بیت یا کہ جنینے بلے مؤمنے بہ بیت نوں ماآئیءَ پاکیں زندگی یےدئیں[۱]، ءُمادئیں آیاں آیانی مزّاں چہ ہما جوانتر کاراں کہ آیاں کتگ اَنت.

فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ﴿۹۸﴾

۹۸. نوں ہروہدا کہ تؤ قرآن وان ئے گڑا اللّٰہءِ میار بوچہ شیطانءَ رد کتگیں[۲].

---

(۱) حیات طیبہ (بزاں جوانتریں زندگی) چہ ایشیءَ مراد دنیاءِ زندگی اِنت، مطلب ایش اِنت کہ اللّٰہ تعالی وتی مومنیں ءُفرمانبرداریں بندیاں ماں ہمے دنیاءِ زندگیءَ ہنچیں آرام ءُسکونے دنت کہ گوں غریب بوگءَ آہاں ہمنچو سکون ءُتاہیر رسیت کہ کافر ءُنافرمانانی بلاہیں دولت مند ءُمالداراں گوں گنجیں دولتاں آسکون ءُآرام دست نہ کپیت.

(۲) چہ ہمے آیتءَ امام ابنءِ حزم دلیل گیپت کہ درْہیں نمازانی درہیں رکعتانی تہا أعوذباللّٰہ وانگ بہ بیت، ءُہمے پیما إمام شافعی رحمہ اللّٰہءِ قولءِ ہست کہ أعوذباللّٰہءِ وانگ ہر رکعتءِ تہا مستحب اِنت (کتاب الأم للإمام الشافعی کتاب الصلاۃباب التعوذ بعد الافتتاح، والمجموع شرح المهذب للإمام النووی فی بحث التعوذ ۳۲۲ ج ۳ مطبوعہ دارالفکر لبنان)، ہمے پیما ابن سیرینءِ مذہب ہمیش اِنت کہ أعوذباللّٰہ ہر رکعتءِ تہا وانگ بہ بیت، (المبسوط للسرخسی ۱۳ ج ۱)، ہُمے وڑا عطاء بن أبی رباحءِ مذہب ہم ہمیش اِنت (تفسیر ابن کثیر الجزءُ الأول)، ءُہمے پیما إمام العصر محدث ناصر الدین ألبانی گوْشیت کہ مئے گچین ہمیش اِنت کہ أعوذ باللّٰہ ہر رکعتءِ تہا وانگ بہ بیت پرچہ کہ =

إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَٰنٌ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾

۹۹. بیشک که آئی حال ایش اِنت که نیست آهیءَ زورے ءُطاقتے مومنانی سرا، ءُهمایانی سرا که آوتی پروردگارءِ سرا توکل کنند.

إِنَّمَا سُلْطَٰنُهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُۥ وَٱلَّذِينَ هُم بِهِۦ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾

۱۰۰. بیدءِ ایشی دگه هچ نیست که آئی زورهما مردمانی سرااِنت که آشیطانءَ وتی دوست دارانت ءُهماهانی سرا که آ گوں اللهءَ شریدار جوڑ کنند.

وَإِذَا بَدَّلْنَآ ءَايَةً مَّكَانَ ءَايَةٍ ۙ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوٓا۟ إِنَّمَآ أَنتَ مُفْتَرٍۭ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

۱۰۱. ءُوهدیکه ما بدل کنیں(ءُکاریں) یک آیتےءِ جاهءَ دومی آیتءَ، ءُالله جوانتر زانت هرچیکه دیم دنت، آگوْشنت که تو دروگ ٹهینوکے ئے، (چو نه اِنت)بلے آیانی گیشتریں نه زان اَنت.

قُلْ نَزَّلَهُۥ رُوحُ ٱلْقُدُسِ مِن رَّبِّكَ بِٱلْحَقِّ لِيُثَبِّتَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

۱۰۲. بگوْش (اے محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) که اے (قرآن) ایر گپتگ پاکیں فرشتهءَ چه تئی پروردگارءِ نیمگءَ گوں حقءَ، تا که مهربداریت موميناں (ءُاےقرآن) رهشونے ءُمژدهے په مسلماناں.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُۥ بَشَرٌ ۗ لِّسَانُ ٱلَّذِى يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِىٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُّبِينٌ ﴿١٠٣﴾

۱۰۳. ءُالبته ءُبیشک ما زانیں که آگوْشنت بیدءِ ایشی دگه هچ نیست که آئرا انسانےتعلیم دنت، هما زبانءَ که اے آئی نیمگءَ نسبت دیگءَ اَنت، آغیر عربی زبانے ءُاے (قرآن)

= قرآن کریمء اے آیت عام اِنت ﴿ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴾ ہر وہدا کہ قرآنءِ کریمءَ تلاوت کن ئے أعوذ باللهءَ بوان (تمام المنة فی التعلیق علی فقه السنة للإمام ناصرالدین الألبانی ۱۷۷، مطبوعة دارالرایة طبعة جدیدة). مؤلفءِ گچین ہم ہمیش اِنت که أعوذ باللہ ہررکعتءِ اوّلءَ وانگ به بیت، واللہ أعلم بالصواب.

صافیں عربی زبانءِ تہااِنت[۱].

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ۙ لَا يَهْدِيْهِمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. بیشک آمردم کہ ایمان نیاراَنت اللّٰہءِ نشانیانی سرا، آیانی رہشونیءَ اللّٰہ نہ کنت ءُآیانی واستا تورینوکیں عذاب ہست.

اِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكٰذِبُوْنَ ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ دروگ ہما بند اَنت کہ آاللّٰہءِ آیاتانی سرا ایمان نیاراَنت، ءُہمیش اَنت دروگ بندوک.

مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ اِيْمَانِهٖٓ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهٗ مُطْمَئِنٌّۢ بِالْاِيْمَانِ وَلٰكِنْ مَّنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ اللّٰهِ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۰۶﴾

۱۰۶. ہرکسءَ کہ کفر کت گوں اللّٰہءَ رند چہ ایمانءِ آرگءَ، بیدءِ ہمائی کہ آبےوس کنگ بوت ءُآئی دل ایمانءِ سرا اوشتا تگ[۲]، بلے ہمائی کہ دل پچ بوت پہ کفر کنگءَ، گڑا آیانی سرا اللّٰہءِ غضب ایر دیگ بنت، ءُآیانی واستا مزنیں عذاب ہست.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۱۰۷﴾

۱۰۷. اے پمیشا کہ آیاں دوست تر داشت دنیاءِ زندگی آخرتءِ دیما، ءُبیشک کہ اللّٰہ کافریں قومءِ رہشونیءَ نہ کنت.

---

(۱) ہمایانی بابتءَ کہ کافر گوشنت محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ اے قرآن چہ آیاں تعلیم گپتگ آوَپہکیں عجم اَنت، عربی زبانءَ ہچ نہ زان اَنت، نوں اے چوں بوت کنت کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ آیاں تعلیم بگیپت، ءُپدا اے چشیں پلگاریں عربی بکنت کہ دریں عربءِ زبان زانت ءُادیب آئی دیمءَ عاجزاَنت. راست اَنت کہ دروغءَ چم برنیست. اے مردم چیزے غلام اِتنت کہ آپیسرا یہودی یانصرانی بوتگ اَنت پدا مسلمان بوت اَنت، ایشاں آسمانی کتابانی چیزے علم ہست اَت، ایشاں اے قرآنءِ نسبت ہمیشانی نیمگءَ کت.

(۲) إمام قرطبی گوشیت کہ اہل علمانی ایشی سرا اجماع اِنت کہ یک ہنچیں مردمے کہ پہ کفر کنگءَ بے وس ءُلاچارکنگ بوت ہما اندازہ کہ آئیءَ وتی جانءِ ترس بوت اے پیمیں مردم اگاں کفر بکنت (لفظاً أو عملاً) آئی سرا گناہ نیست بلے آئی دل ایمانءِ سرا مطمئن بہ بیت، نہ آئی جنین چہ آئی جداکنگ بیت، ءُنہ کہ آئی سرا کافری احکام جاری کنگ بنت. (الجامع لأحكام القرآن للإمام محمد بن أحمد القرطبي).

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغٰفِلُوْنَ ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. ہمیش اَنت آ کہ مہرءِ (جبّاریت) جتگ اللّٰہءَ آیانی دلانی سرا ءُآیانی گوشانی سرا ءُچمّانی سرا ءُہمیش اَنت بے پروا ءُغافل (چہ اللّٰہءِ یادءَ).

لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۱۰۹﴾

۱۰۹. الّمءَ ہماانت آخرتءَ تاوان وروک.

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِيْنَ هَاجَرُوْا مِنْۢ بَعْدِ مَا فُتِنُوْا ثُمَّ جٰهَدُوْا وَصَبَرُوْٓا ۙ اِنَّ رَبَّكَ مِنْۢ بَعْدِهَا لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۱۰﴾

۱۱۰. پدا بیشک کہ تئی پروردگارہمایاں کہ ہجرت اِش کتگ اللّٰہءِ راہءَ رند چہ ایشی کہ آچکا سءِ تہا دۆردیگ بوتگ اَنت، پدا جہاداِش کت پدا صبراِش کت، بیشک کہ تئی پروردگار چہ اے کاراں رند الّمءَ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

يَوْمَ تَاْتِىْ كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَّفْسِهَا وَتُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿۱۱۱﴾

۱۱۱. ہما روچءَ کہ کئیت ہر یک ساہےمڑگءِ پہ وتی جندءِ واستا[1]، ءُپہکءَ پہک دیگ بیت بدل ہریک جانےءَ ہرچیکہ آئی کتگ ءُآیانی سرا زیادتی نہ بیت.

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَّاْتِيْهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوْعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوْا يَصْنَعُوْنَ ﴿۱۱۲﴾

۱۱۲. ءُبیان کت اللّٰہءَ درور یک شہرےءِ کہ آایمنیں جاھے اَت آتک آئی گوْرا آئی روزی دلءِ تبءَ چہ ہر نیمگءَ نوں آئی مردماں نا شکری کت اللّٰہءِ نعمتانی، گڑا چاشینت اللّٰہءَ آیاں پوشاک ترسءِ، ءُشُدءِ پہ سوبءَ آیانی کتگیں کارانی[2].

---

(۱) بزاں کہ کس کسی بدلءَ درّائینت کت نہ کنت بلکیں ہر کس گیشءِ وت نہ بیت ہنچوکہ سورۃ عبسءِ آیت ۳۷ تہا فرمان اِنت ﴿ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَاْنٌ يُّغْنِيْهِ ﴾ بزاں ہریکےءِ آروچءَ ہنچیں حالتے بیت کہ آئءَ چہ ایدگراں بے پروا کنت، مات ءُپت ءُچکّ ءُبرْات کس کسی کارءَ آتک نہ کنت.

(۲) گیشتریں مفسراں چہ اے شہرءَ مکہ مراد زرتگ، بزاں ادا مکہ ءُآئی مردمانی حالت بیان کنگ بوتگ، ءُاے ذُکّالءِ سال ءُعذاب ہما وہدا ایشانی سرا آتک کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ایشانی واستا بددعائی کت «اَللّٰهُمَّ =

وَلَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُوْلٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوْهُ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظٰلِمُوْنَ ﴿۱۱۳﴾

۱۱۳. ءُبیشک کہ آیانی گوْرا آتک پیغمبرے چہ ہمایاں نوں آہاں آ(پیغمبر) دروگ بند کت، گڑا گپت آہاں عذابءَ ءُآظالم اِتنت.

فَكُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا ۖ وَّاشْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ﴿۱۱۴﴾

۱۱۴. نوں بُورات چہ اللہءِ داتگیں روزیءَ پاکین ءُحلالیں، ءُشکرءَ بگرات اللہءِ نعمتانی، اگاں شما ایوکءَ ہمائی عبادتءَ کن اِت.

اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيْرِ وَمَآ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۱۵﴾

۱۱۵. بیشک کہ اللہءَ حرام کتگ اَنت شمئے سرا مردار ءُخون ءُخنزیرءِ گوشت ءُہما چیز کہ آئی سرا بیدءِ اللہءَ دگرءِ نام گرگ بیت، نوں ہرکسے کہ بے وس کنگ بوت، آوت آئی لوٹوک مہ بیت ءُنہ کہ زیادتی کنوکے بہ بیت، گڑا بیشک اللہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے[1].

وَلَا تَقُوْلُوْا لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلٰلٌ وَّهٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوْا عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ ۭ اِنَّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُوْنَ ﴿۱۱۶﴾

۱۱۶. ءُمگوْش اِت ہر چیکہ شمئے زبان دروگ بیان کننت کہ اے حلال اَنت ءُاے حرام اَنت تا کہ شما بہ ٹہین اِت اللہءِ سرا دروگ[2]، بیشک آمردم کہ اللہءِ سرا دروگ بند اَنت کامیاب نہ بنت.

= اشدد وطأتك على مضر، اللّٰهُمَّ اجعلها عليهم سنين كسنى يوسف» اے اللہ مضر قبیلہءِ سرا وتی گرفتءَ سک بکن، ءُہنچیں ذُکّالے آیانی سرا بیارکہ تو یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ زمانگءَ مصریانی سرا آوُرت (صحیح البخاری کتاب الاستسقاء رقم الباب:۲) گڑا چہ ہمے بد دعائیءَ رند مکہءِ ایمنی پہ ترس ءُوشحالی پہ ذُکّالءَ بدل بوت ہما اندازہءَ کہ مردم ہڈّ ءُدرْچکءِ تاک ورگءَ لاچار بوت اَنت (تفسیر ابن کثیر)، بلے انگت تا قیامتءَ ہرقومے کہ آاللہ ءُپیغمبرانی نافرمانیانی تہا چہ حدءَ سر بگوْزیت آیانی حالت ہمے پیما بیت کہ مکہءِ مردمانی بوت.

(۱) ایشی بابتءَ سرجمیں بیان سورۃالبقرۃءِ آیت۱۷۳ تہا گوْستگ، ہمودا بچار.

(۲) ادا ہماجناورانی نیمگءَ اشارہ اِنت کہ مشرکاں آبتانی نامءَ ندر کت اَنت، ءُپہ وتءَ حرام کت اَنت، مثلًا، بحیرہ سائبہ وغیرہ، سرجمیں بیانءِ واستا سورۃ المائدۃِ آیت ۱۰۳ حاشیہءِ تہا بچار.

مَتَاعٌ قَلِيلٌ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾

۱۱۷. آہانی فائدہ کمُکیں فائدہ اَنت ءُآیانی واستا تورینوکیں عذاب ہست.

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِن قَبْلُ ۖ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

۱۱۸. ءُیہودیانی سرا ہرچیکہ ما حرام کتگ اَت آما بیان کت اَنت تئی سرا پیسر ترا[1]، ماظلم نہ کتگ آیانی سرا بلے آیاں وتی جندانی سرا وت ظلم کتگ.

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٩﴾

۱۱۹. پدا بیشک تئی پروردگار ہمایانی سرا کہ بدیں کاراش کتگ پہ نادانی، پدا توبہ اِش کت رند چہ ایشی، ءُنیکیں کاراش کت، بیشک کہ تئی پروردگار رند چہ اے ہبراں الّمءَ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِّلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾

۱۲۰. بیشک کہ ابراہیم وت یک امّتے بوتگ[2] ءُفرمانبرداری کنوکے اللہءِ، یک نیمگی ے، ءُنہ بوتگ چہ مشرکاں.

شَاكِرًا لِّأَنْعُمِهِ ۚ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾

۱۲۱. ءُشکر گزارے بوتگ آئی نعمتانی، آئی آئرا گجین کتگ ءُرہشونےءِ کتگ تچکیں راہءِ نیمگءَ.

---

(۱) یہودیانی سرا حرام کتگیں جناورانی سرجمیں بیان سورۃ الأنعام آیت ۱۴۶تہا گوُستگ.

(۲) اداامت بمعنی (۱) سروک ءُقائد اِنت، ءُہمے پیما امت دگہ باز معنیءَ آتکگ. (۲) وہد ءُمدّت ہنچوکہ سورۃ ہودءِ آیت ۸ تہا آتکگ، ءُسورۃ یوسفءِ آیت ۴۵ ﴿ وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ ﴾ ہمے معنیءَ آتکگ. (۳) ملت ءُدینءِ معنیءَ ہم آتکگ ہنچوکہ سورۃ الزخرفءِ آیت ۲۳ ﴿ إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ ﴾. (۴) بمعنیءِ ٹولی ءُگروہ ہم آتکگ ہنچوکہ ﴿ وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ ﴾ [سورۃ القصص: ۲۳]. (۵) بمعنیءِ قوم ہم آتکگ ہنچوکہ بیان اِنت ﴿ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولٌ ﴾ [سورۃ یونس: ۴۷]، تقریباً لفظءِ امت قرآن کریمءِ تہا ہمے پنچیں معنایاں آتکگ، والعلم عنداللہ. حنیفءِ معنی اِنت چہ شرکءَ درایگ، ءُپہ توحیدءِ نیمگءَ روگ.

وَاٰتَيْنٰهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۭ وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۱۲۲﴾

۱۲۲. ءُما دات آئےءَ ماں دنیا تہا وش نامی، ءُبیشک کہ آ آخرتءَ چہ نیکان اِنت.

ثُمَّ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيْمَ حَنِيْفًا ۭ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۱۲۳﴾

۱۲۳. پدا ما وحی کت تئی نیمگءَ ایکہ رند گیریءَ بکن ابراہیمءِ یک نیمگی مذہبءِ، ءُآنہ اَت چہ مشرکاں.

اِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَي الَّذِيْنَ اخْتَلَفُوْا فِيْهِ ۭ وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿۱۲۴﴾

۱۲۴. بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ ایر کنگ بوت شمبہءِ روچ ہما مردمانی سرا کہ آیاں ایشی تہا جیڑہ کتگ اَت[1]، ءُبیشک کہ تئی پروردگار فیصلہ کنت آیانی میانءَ قیامتءِ روچءَ ہما چیزانی تہا کہ آیاں جیڑہ کتگ اَت آئی تہا.

اُدْعُ اِلٰى سَبِيْلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ ۭ اِنَّ

۱۲۵. توار بجن ءُدعوت بدے وتی پروردگارءِ راہءِ نیمگءَ گوں حکمت ءُدانائی[2] ءُپہ جوانیں نصیحتءَ[3] ءُگوں آیاں بحث بکن پہ ہما

---

(۱) چہ ابوہریرہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت واجہءَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: مائیں رندی (امتانی تہا)، پیسرا (داخل بـــؤوک ماں جنتءَ) قیامتءِ روچءَ، بلّے کہ آ(یہود ءُنصاری) چہ ما پیسر کتاب دیگ بوتگ اَنت، پدا ہمے روچ اَت (بزاں جمعہءِ روچ) کہ اللہءَ آیانی سرا فرض کتگ اَت، گڑاآیاں آئی بابتءَ اختلاف کت، نوں اللہءَ (پہ جمعہءِ روچءِ واستا) مئے رہبری کت، نوں مردم مئے رندا کپوک اَنت بزاں چہ ما رندا اَنت، یہودیانی جمعہ شنبہ اِنت، ءُنصارایانی جمعہ یک شنبہءِ روچ اِنت. (رواہ البخاری فی صحیحہ کتاب الجمعۃ باب ہدایۃ ہذہ الأمۃ لیوم الجمعۃ).

(۲) امام المفسرین ابن جریرطبری گوْشـــیت کہ چہ حکمتءَ مراد وحی اِنت کہ آپیغمبرءِ آخر الزمانءِ سرا نازل کنـــگ بوتگ بزاں قرآن ءُحدیث (تفسیرابن جریر الطبری) ءُعلامہ آلوسی صاحب روح المعانی گوْشـــیت «**بالمقالة المحكمة، وهي الحجة القطعية المزيحة للشبه**» چہ حکمتءَ مراد محکمیں ہبر کنگ، ءُمحکمیں ہبر ہماقطعی دلیلاں گوْشـــنت کہ آشک ءُشبہاں ہلاس کنت، مراد قرآن ءُحدیث اَنت پرچہ کہ قطعی دلیل تہنا ہمے دوئین اَنت، نوں چہ ادا زانگ بوت کہ دعوتءِ بنیاد قرآن ءُحدیثءِ سرا بہ بیت نہ کہ مردمانی گپ ءُفلســـفیانی اصول ءُاســـتدلالانی سرا، ءُنہ کہ تبلیغی نصابءِ سراء پرچہ کہ ہدایت ءُتچکیں راہ تہنا چہ قرآن ءُحدیثءَ رسیت، ءُہمیش اِنت حق، ﴿ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلٰلُ ﴾ [سورۃ یونس: ۳۲] چہ حقءَ رند بیدءِ گمراہیءَ دگہ ہچ نیست.

(۳) ﴿ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ﴾، امام ابن جریر الطبری گوْشیت «**بالعبر الجميلة التي جعلها الله عليهم حجة وذكرهم بها في تنزيله**» (تفسیرابن جریر الطبری) مفسر علی بن احمد النیسابوری المتوفی ۴۶۷ فرمائینیت، الموعظۃ الحسنۃ، بزاں =

رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ﴿۱۲۵﴾

رہبندءَ کہ آجوانتر اِنت[1]، بیشک کہ تئی پروردگار زبر زانت ہمایاں کہ آگار بوتگ اَنت چہ آئی راہءَ، ءُآزبر زانت تچکیں راہءِ سرئیگاں.

وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوْا بِمِثْلِ مَا عُوْقِبْتُمْ بِهٖ ؕ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصّٰبِرِيْنَ ﴿۱۲۶﴾

۱۲۶. ءُاگاں بیرگراِت گڑا ہما قدربگراِت کہ شمارا تکلیف دیگ بوتگ، ءُاگاں شما صبر بکن اِت گڑا آجوانتر اِنت پہ صبر کنوکاں.

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ اِلَّا بِاللّٰهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِيْ ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُوْنَ ﴿۱۲۷﴾

۱۲۷. ءُصبر بکن، ءُتو صبر کت نہ کن ئے بیدءِ اللہءِ کمکءَ، ءُغم مہ ور آیانی سرا ءُتنگ دل مہ بوچہ ہما چیزاں کہ آ مکر کنند.

اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا وَّالَّذِيْنَ هُمْ مُّحْسِنُوْنَ ﴿۱۲۸﴾

۱۲۸. بیشک کہ اللہ گوں ہمایان اِنت کہ آپرہیز گار اَنت ءُہما کہ نیکو کار ءُمخلص اَنت.

= مواعظ القرآن (الوسیط فی تفسیر القرآن المجید) امام ابن کثیر فرمائینیت «**والموعظة الحسنة بمافیه من الزواجر والوقائع بالناس**» (تفسیر ابن کثیر) اے درستانی خلاصہ ہمیش اِنت کہ چہ (**موعظة حسنة**)ءَ مرادہما احادیث ءُآیات اَنت کہ آیانی تہا نیکیں کارانی نیمگءَ شوق دیگ بوتگ، ءُآہانی مزنی بیان کنگ بوتگ، ءُہما آیات ءُاحادیث کہ آیانی تہا بدیں کارانی بابتءَ ترندیں بیم آتکگ، ءُچہ آیاں منَہ بوگءِ حکم آتکگ، یا پیسری اِیں امتانی ہما نصیحت ءُقصہ اَنت کہ قرآن ءُاحادیثانی تہا بیان بوتگ اَنت کہ آیانی تہا عبرتءِ چیز ہست.

(۱) ﴿وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ﴾ بزاں کہ اگاں بحث ءُمناظرہ الّمی بوت گڑا پہ نرمی ءُمحبت کنگ بہ بیت، آئی تہا یکءَ دگرءَ زا دیگ ءُرد گوشگ مہ بیت.

آگاہی: افسوس کہ مرچی بازیں مسلماناں وتی دعوتءِ بنیاد وتی پیر ءُبزرگانی بے بنیاد ءُدرُوگیں کسّہانی سرا ایر کتگ اَنت یا ہما فقہایانی اقوالانی سرا کہ آیانی روایت بے سند اَنت، یا آیاں گوں قرآن ءُحدیثءَ دوریں سیادی بےہم نیست، ءُقرآن ءُحدیث اِش ویل کتگ اَنت حالانکہ دعوتءِ اصل بنیاد ءُہدایتءِ مرکز قرآن ءُحدیث اَنت، ءُاللہءَ پمے واستا اے نازل کتگ اَنت ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿فَاِنَّمَا يَسَّرْنٰهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِيْنَ وَتُنْذِرَ بِهٖ قَوْمًا لُّدًّا﴾ [سورة مریم: ۹۷] کہ اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ما اے قرآن آسان کتگ پہ تئی زبانءَ تا کہ تو مُژدہ بدئے پرہیز گاراں پہ ہمیشی، ءُپہ ہمیشی بترسین ئے جیڑہ کنوک ءُمڑوکیں قومءَ .

سُوْرَةُ بَنِیْٓ اِسْرَآءِیْلَ — سورة بنیٓ إسرائیل[۱]

سوره بنیٓ إسرآئیل مکّهءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
یک صد ءُیازده آیات ءُدوازده رکوع اَنت.

بندات گوں اللهءِ نامءَ که آسک
باز مهربان ءُزبریں رحم کنوکے

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سُبْحٰنَ الَّذِیْٓ اَسْرٰی بِعَبْدِهٖ لَیْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَی الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِیْ

۱. پاک اِنت هما ذات که آئی برت وتی بنده (بزاں محمد صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) شپءَ شپ[۲] چه مسجدءِ حرامءَ تا مسجدءِ اقصٰیءَ[۳]، هما (مسجدءِ اقصی) که ما بابرکت کتگ آئی چپّ ءُچاگرد[۴]، تاکه ما پیش بداریں آثرا (بزاں

(۱) اے سورت مکهءَ نازل بوتگ ءُایشیءَ سورت الاسراء هم گوْشنت.عبدالله بن مسعود رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ گوْشیت که سورة الکهف ءُسورة مریم ءُسورة بنی إسرائیل چه هما کوْهنیں سورتاں اَنت که مکهءَ نازل بوتگ اَنت (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیرسورة بنی إسرائیل) همے پیما چه عائشه رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا روایت اِنت که واجه صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ ءَ هر شپ سورة بنی إسرائیل ءُسورة الزمر تلاوت کت اَنت. (مسند أحمد بتحقیق أحمد شاکر شماره حدیث ۲۴۷۸۹ ءُعلامه أحمد شاکر ایشی سند صحیح گوْشتگ).

(۲) **اَسْرٰی**، شپءِ برگءَ گوْشنت، لَیْلًا، پمیشاآرگ بوت که اے نکرهے ءُجمعءِ قلتےتاکه اے پدّر کنگ به بیت که واجه صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ ءَ معراجءِ اے شپءِ سفر شپءِ یک کمّکیں بهرےءَ پوره کت، ءُچه مسجدءِ حرامءَ تا مسجداقصیءِ سفر چِل روچءِ راه اِنت تاکه مردمانی دیمءَ پدّرکنگ به بیت که اے یک معجزهے ءُتاکه آئی نبوت زبر پدّر به بیت.

(۳) **اَقْصٰی**، دوریءَ گوْشنت مراد بیت المقدس اِنت که آالقدسءِ یا ایلیاکه (آئی دیری ایں نام اِنت) همے شهرءِ تها ماں فلسطینءِ تهااِنت، چوکه چه مکهءَ تا بیت المقدسءَ چِل روچءِ راه اِنت، پ همے اعتبارءَ مسجدءِ حرامءِ مقابلهءَ بیت المقدسءَ مسجدِاقصی گوْشنت (بزاں دوریں مسجد).

(۴) چوکه فلسطینءِ علاقه قدرتی ڈولداری ءُسبزی ءُنیوگءِ بازی، ءُنبیانی جاگه بوگءِ لحاظءَ چه اے دگه جاگهاں شریدار تراِنت پمیشا آبابرکت گوْشگ بوت، واقعهءِ معراجءِ خلاصه که آماں حدیثانی تها بیان کنگ بوتگ آایش اِنت. (۱) واجه صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یک جانورےءِ سرا چه مسجدءِ حرامءَ تامسجد اقصیءَ شت =

بَرَكْنَا حَوْلَهٗ لِنُرِيَهٗ مِنْ اٰيٰتِنَا ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ①

محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وتی نشانیاں[1]، بیشک کہ اللہ زبریں گِندوک ءُبازجوانیں اشکنوکے.

وَاٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ وَجَعَلْنٰهُ هُدًى لِّبَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ اَلَّا تَتَّخِذُوْا مِنْ دُوْنِيْ وَكِيْلًا ②

۲. ءُما دات موسیٰءَ کتاب (بزاں تورات) ءُماکت آ (کتاب) رہشونی یے بنی إسرائیلءِ واستا، ایکہ شما مگرات بیدءِ منءَ دگہ کارسازے.

= آئی صفتءِ باروا حدیثءَ اے پیم کئیت، شہ انس بن مالک رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت کہ منءَ براقءِ جانورے دیگ بوت (براق ہماجانورءَ گوشنت کہ آچو گروگءَ تیزانت) ءُآسپیتے اَت، کہ چہ خرءَ مستر ءُچہ گورخرءَ کستراَت تا ہمودا کہ آئی چم کپت اَنت آئی قدم ہمنچوراہءَ کپت اَنت. (۲) واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ہفت ایں آسمانانی سئیل کت ءُاودا گوں نبیاں ہم دیوان بوت. (سرجمیں بیان صحیح مسلم، تھا ھست إنت کتاب الإیمان باب الإسراءِ بالنبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ إلی السماوات وفرض الصلوات). (۳) ہمے شپءَ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ سرا ءُآئی امتءِ پنج ایں نماز فرض کنگ بوت اَنت. (صحیح البخاری کتاب الصّلاۃ باب کیف فرضت الصّلوات فی الإسراء). (۴) ہمے شپءَ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درائیں نبیاں نماز وازنینت مسجدءِ اقصیءِ تہا، امام ابن کثیر گوشیت کہ، اگاں چہ لہتے روایتانی تہا کئیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ نبیانی امامت چہ آسمانانی روگءَ پیش کت بلے صحیح تر ہمے زانگ بیت کہ واجہءَ آسمانانی سئیل کنگءَ رند مسجدءِ اقصیءِ تہا آرگ بوت ءُہما وہدا درائیں نبی ہمودا آرگ بوت اَنت ءُواجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ آیاں نماز وانینت، والعلم عنداللہ. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) معراجءِ سفر واجہءَ گوں جسدءِ عنصریءَ بحالتءِ آگاہی ءُبیداری بوت، ءُاے وابے نہ اَت ہنچوکہ لہتےءِ گمان اِنت، قاضی فضیل بن عیاض کہ یک نامداریں بزرگ ءُنیک ئےبوتگ وتی کتاب الشفاءِ تہا گوشیت کہ سلف صالحینءِ گیشتر ہمے نیمگءَ اِنت کہ اے سفر آگاہیءَ بوتگ نہ کہ وابءِ تہا ءُحق ہمیش اِنت کہ سلفءِ صالحین ہمے نیمگءَ اَنت (الشفاء بتعریف حقوق المصطفی فی بحث الإسراءِ والمعراج). علامہ ابن کثیر گوشیت کہ اگاں اے وابےبوتیں گزاایشی تہا ہچ پیمیں عجب ءُحیرانی نہ بوت ءُمکہءِ کافراں پہ اے ہبرءِ دروغ بند کنگءَ اشتاپ نہ کت ءُچہ مسلماناں یک ٹولی ےمرتد نہ بوت، ءُآمردم کہ ایشیءَ چہ عقلءَ ڈنّءِ ہبرءِ گوشنت آایشی بزاں اَنت کہ پہ اللہ تعالی ہچ چیز گڑاں نہ اِنت بلکیں آہرچیزءِ سرا قادراِنت، ءُشپءِ معراجءِ واقعہ آئی قدرتءِ یک مزنیں دلیلے، ءُہمے پیما قاضی فضیل بن عیاض گوشیت کہ ﴿ سُبْحٰنَ الَّذِيْٓ اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا ﴾ ہمے دلالتءَ کنت کہ واجہءَ اے سفر گوں جسدءِ عنصری ءُگوں روحءَ ہردوئینیاں کت پرچہ کہ ﴿ بِعَبْدِهٖ ﴾ روح ءُجسد ہردوکاں گون اِنت، ءُاگاں وابےبوتیں گڑا اللہ پاکءَ گوشتگ اَت (بِرُوْحِ عَبْدِهٖ)، ءُہمے ہبر امام فخرالدین الرازی ماں وتی تفسیرءِ تہا گوشتگ. ایشی تاریخ ءُوہدءِ تہا اختلاف ہست لہتے گوشیت کہ چہ ہجرتءَ یک سالے پیسر اے واقعہ بوتگ ءُدگہ بازیں قولے ہم ہست بلے ایشی تہا اختلاف نیست کہ اے واقعہ چہ ہجرتءَ پیش بوتگ.

ذُرِّیَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوْحٍ ؕ اِنَّهٗ كَانَ عَبْدًا شَكُوْرًا ۝۳

۳. اے اولاداں ہمایانی کہ ما سوار کت اَنت (بوجیگءِ تہا) گوں نوحءَ، بیشک کہ (نوح عَلَیْہِ السَّلَام) ہست اَت یک مزنیں شکر گزاریں بندہے[1].

وَقَضَیْنَآ اِلٰی بَنِیْٓ اِسْرَآءِیْلَ فِی الْكِتٰبِ لَتُفْسِدُنَّ فِی الْاَرْضِ مَرَّتَیْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِیْرًا ۝۴

۴. ءُما فیصلہ دات بنی إسرائیلءَ ماں کتا بءِ تہا ایکہ شما الّمءَ فساد کن اِت ماں زمینءِ تہا دوبرا ءُزیادتی کن اِت مزنیں زیادتی ے.

فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ اُوْلٰىهُمَا بَعَثْنَا عَلَیْكُمْ عِبَادًا لَّنَآ اُولِیْ بَاْسٍ شَدِیْدٍ فَجَاسُوْا خِلٰلَ الدِّیَارِ ؕ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُوْلًا ۝۵

۵. نوں وہدیکہ آتک اوّلی وعدہ، چہ آدوئیں (وعدیاں) ما دیم دات شمئے سرا وتی لہتے بندہ مزنیں جنگول ءُزورآور ءُآشنگ بوت اَنت ماں شہر ءُمیتگانی تہا، ءُاے وعدہ الّمءَ بوگی اَت[2].

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَیْهِمْ وَاَمْدَدْنٰكُمْ بِاَمْوَالٍ وَّبَنِیْنَ وَجَعَلْنٰكُمْ اَكْثَرَ نَفِیْرًا ۝۶

۶. پدا ما شمارا گیشی ءُکامیابی دات آیانی سرا ءُما شمارا کمک دات پہ ما ل ءُاولاد ءُما کت شمئے ٹولی مستریں ٹولی یےچہ پیسری اِیناں.

---

(۱) نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ طوفانءَ رند انسانءِ نسل چہ آئی ہما چکاں پیداگ اِنت کہ آماں بوجیگءَ گوں آئی سوار بوت اَنت ءُچہ بڈگرگءَ رکّ اِتنت، ادا پمیشا ہبرءِ دیم گوں بنی اسرائیلیان اِنت، ہنچوکہ شمئے پیرک نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ اللہ پاکءِ فرمانبردار ءُشکر گزاریں بندہےبوتگ شماہم ہمائی پیما شکر گزار بہ بئیت ءُاللہ پاکءِ فرمانبردار بہ بئیت ءُگوں آئی شرک مکن اِت.

(۲) ادا ہما ذلت ءُرزوائیءِ نیمگءَ اشارہ اِنت کہ اللہ پاکءَ بنی إسرائیلءِ سرا آؤرت، بابلءِ حکومت بخت نصرءِ دستاں اے واقعہ چہ عیسی عَلَیْہِ السَّلَامُ زمانگءَ شش صدسال پیسریگ اِنت، آئءَ یروشلمءِ تہا مزنیں یہودی ے کشت ءُمزنین ئے غلام ءُقیدی جوڑ کت، اے ہما وہداَت کہ یہودیاں اللہ پاکءِ پیغمبر شعیب عَلَیْہِ السَّلَامُ شہید کت ءُتوراتءِ حکمانی خلاف ورزی کت ءُاللہ پاکءِ نافرمانی کت، اداچہ فسادءَ ہمے مرادِانت، ءُلہتے گوْشیت کہ ادا بخت نصر مراد نہ اِنت بلکیں جالوت مرادِانت کہ ہمائی بنی اسرائیلیانی سرا لشکر کت ءُجت ءُپروشت اَنت، تاہما وہداکہ اللہ پاکءَ طالوت عَلَیْہِ السَّلَامُ کماشیءَ داؤد عَلَیْہِ السَّلَامُ دستءَ جالوت کوشرائینت، جالوتءِ کشگءِ کسّہ سورت البقرۃءِ تہابیان اِنت، آیت۲۵۱، والعلم عنداللہ.

اِنْ اَحْسَنْتُمْ اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ ۚ وَاِنْ اَسَاْتُمْ فَلَهَا ۭ فَاِذَا جَاۗءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ لِيَسُوْۗءٗا وُجُوْهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوْهُ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّلِيُتَبِّرُوْا مَا عَلَوْا تَتْبِيْرًا ۝

۷. اگاں شما نیکی کت گڑا شما نیکی کت پہ وتی جنداں، ءُاگاں شما بدی کت گڑا آبدیءِ تاوان شمارا رسیت، نوں وہدیکہ آتک دومی وعدہ (ما دگہ مردم دیم دات) تا کہ آبہ ہوشین اَنت شمئے دیماں ءُتاکہ بپترانت مسجدءَ ہنچو کہ پترتگ اَنت اولی برا، ءُتاکہ آنیست ءُنابود بکنند ہما چیزاں کہ آآیانی سرا گیش بنت، سرجمیں برباد کنگے[1].

عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَّرْحَمَكُمْ ۚ وَاِنْ عُدْتُّمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكٰفِرِيْنَ حَصِيْرًا ۝

۸. امّیدانت کہ شمئے پروردگار شمئے سرا رحم بکنت، اگاں شما پدا واتر کت (بدیءِ نیمگءَ)، ماہوں پدا (عذاب) کاریں[2]، ءُما جوڑ کتگ دوزہ کافرانی قید خانہ.

اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِيْ لِلَّتِيْ هِيَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِيْنَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيْرًا ۝

۹. بیشک کہ اے قرآن ہما راہءَ پیش داریت کہ چہ درستاں تچک تر اِنت، ءُمژدہ دنت ہما مومناں کہ آکار کنند نیکیں، کہ بیشک آیانی واستا مزنیں مُزّہست.

وَّاَنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ۝

۱۰. ءُبیشک ہما مردم کہ ایمان نیاراَنت آخرتءِ سرا ما تیار کتگ پہ آیاں دردناکیں عذاب.

---

(۱) وہدیکہ دومی برا آیاں زمینءِ تہا فساد کت چوشکہ زکریا عَلَیْہِ السَّلَام اِش شہید کت ءُہمے پیما عیسی عَلَیْہِ السَّلَام ءِ کشگءِ رندااِتنت بلے آاللہ پاکءَ آسمانءَ جست کت ءُبرت، گڑااللہ پاکءَ آیانی سراروم ءِ بادشاہ قیصر (بزاں ٹیٹس) پہ عذاب جہ گیرکت گڑاآئی ایشانی تہا سک کشت ءُخون کت ءُبازینے غلام ءُقیدی جوڑ کت ءُچہ بیت المقدسءَ جلا کت اَنت، ہمے پیما اللہ پاکءَ آیانی نافرمانیءِ سببءَ آذلیل ءُرزوا کت اَنت.

(۲) ادا بنی اسرائیلیاں بزاں یہودیاں ہمے سوج ءُسرکنگ بوگءَ اِنت کہ اگاں شما اللہ پاکءِ فرمانبرداری کت گڑاشماآئی رحمتانی حقداربئیت، ءُاگاں شما پیسری اِیں نافرمانیانی سرا وتءَ داشت ءُبدیں حرکت ویل نہ کت اَنت گڑاآہوں شماراپیسری اِیں پیما ذلیل ءُرزوا کنت، گڑا ہمے پیم بوت یہودیاں وتی بدیں کرتوت ویل نہ کت اَنت گڑا سئمیِ براللہ پاکءَ آمسلمانانی دستءَ ذلیل ءُرزواکت اَنت ءُآچہ مدینہ ءُخیبرءَ درکنگ بوت اَنت ءُمسلمانانی دستءِ چیرءَ زندگی کنگءَ لاچار بوت اَنت ءُٹیکس دیگءَ لگّ اِتنت.

وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَآءَهٗ بِالْخَيْرِ ۭ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُوْلًا ۝۱۱

۱۱. ءُدعا لوٹیت انسان (پہ وتءَ) بدیءِ ہمے پیما کہ پہ وتءَ جوانی لوٹیت، ءُانسان مزنیں اشتاپ کارے[۱].

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَآ اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوْا فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوْا عَدَدَ السِّنِيْنَ وَالْحِسَابَ ۭ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنٰهُ تَفْصِيْلًا ۝۱۲

۱۲. ءُما جوڑ کتگ اَنت شپ ءُروچ دو نشانی، پدا ما گار کت شپءِ نشانی ءُما کت روچءِ نشانی روژنا، تا کہ شما شوہاز بکن اِت وتی پروردگارءِ مہربانیاں ءُتاکہ شما شمار بزانیت سالان ءُحساباں[۲]، ءُدراہیں چیز ما زبر گیشینتگ اَنت[۳].

وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنٰهُ طٰۗىِٕرَهٗ فِيْ عُنُقِهٖ ۭ وَنُخْرِجُ لَهٗ

۱۳. ءُدرہیں انسانانی بدی ءُنیکی ما لونجا ن کتگ اَنت ماں آئی گردنءَ[۴]، ءُما درکنیں قیامتءِ

---

(۱) چوکہ انسان اشتاپ کارے پمیشا وہدیکہ آئیءَ تکلیفے رسیت گڑا آوتءَ بددعائی دنت بلے اے اللہ پاکءِ مہربانی اِنت کہ آیانی بددعائیاں چو آیانی نیک دعائیانی پیما قبول نہ کنت، فرمان اِنت، ﴿ وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ ﴾، [سورۃ یونس: ۱۱]، بزاں اگاں اللہ پاکءَ آیانی بد دعائی چوآیانی نیک دعائیانی پیما قبول بکتین اَنت گڑا دیری آیانی سرا عذاب آتک ءُآنیست ءُنابود بوت اَنت، حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوشت: کہ نہ وتءَ بددعائی بدئیت ءُنہ کہ وتی چکّاں ءُنہ کہ وتی مولد ءُغلاماں ءُنہ وتی مالاں، چو مہ بیت کہ شما بددعائی کنگءَ بہ بئیت ءُآوہد دعاءِ قبول بوگءِ وہدبہ بیت ءُشمئے بد دعائی قبول بہ بیت (گڑاشما تباہ ءُبرباد بئیت). (سنن أبی داود کتاب الوتر باب النهی أن یدعو الإنسان علی أهله وماله). ءُہمے پیما صحیح مسلمءِ تہا کئیت، کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: دائم پہ وتءَ نیکیں دعا بلوث اِت پرچہ کہ فرشتہ شمئے پہرانی سرا آمین گوشنت. (کتاب الجنائز باب فی إغماض المیت والدعاء له إذا حضر).

(۲) بزاں شپ ما بے نور ءُتہار کت تاکہ شما آرام ءُسکون بکن اِت ءُروچ ما پمیشا روژنا کت تاکہ شما بگردات ءُروزی شوہاز بکن اِت، ءُشپ ءُروچءِ دگہ یک فائدہے ہمیش اِنت کہ شما ہفتگ ءُماہ ءُسالانی ساباءَ بدارات.

(۳) بزاں انسانءِ واستا ما دین ءُدنیاءِ الّمی حکم درہا گیشّینتگ اَنت ءُبیان کتگ اَنت تاکہ انسان چہ آیاں فائدہ بزوریت ءُوتی دنیاءَ پہ جوانی ءُایمنی بگوْازینیت ءُدیمءِ زندگیءِ واستا زبر تیاری بکنت.

(۴) ﴿ طٰۗىِٕرَهٗ ﴾ اصلءَ بالی ایں مرغءَ گوشنت ءُ ﴿ عُنُقِهٖ ﴾ گردنءَ گوشنت، اے آیتءِ مفہوم ہمیش اِنت کہ انسانءِ تقدیر مانبشتہ کتگ، بزاں اللہ پاکءَ وتی علمءِ ربہندءَ ہرانسانءِ تقدیر جوڑ کتگ کہ آنیکءِ بیت یا بدے ءُہمے پیماآئی روزی ءُاجل ہم نبشتہ کنگ بوتگ ءُانسان ہمیشہ ہماتقدیرءِ ربہندا عمل کنت (فتح القدیر للعلامة الشوکانی ءُتفسیر الکبیر للإمام الرازی رحمهما الله تعالی)، ءُہمے پیما اے ہم مرادِانت کہ انسان ہرپیمیں کارے =

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتٰبًا يَّلْقٰىهُ مَنْشُوْرًا ﴿۱۳﴾

روچءَ آئی واستا یک کتابے کہ آآئرا گندیت کہ پچ اِنت.

اِقْرَاْ كِتٰبَكَ ؕ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيْبًا ﴿۱۴﴾

۱۴. بـوان وتی کتابءَ، بـسّ اِنت ترا مروچی تئی جند پہ حساب گرگءَ.

مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ؕ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ؕ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِيْنَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُوْلًا ﴿۱۵﴾

۱۵. ہرکس کہ راستیں راہءَ آتک نوں بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ آراستیں راہءَ آتک پہ وتی جندءِ نپءِ واسـتا، ءُہرکس کہ گمراہ بوت، نوں بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ آگمراہ بوت پہ وتی جنـدءِ تاوانءَ، ءُچِسْـت نہ کنت ہچ یـک بار چِسْـت کنوکے دگـرءِ بـارءَ[1]، ءُما عـذاب دیوک نہ اِیں تا ہمـا وہدا کہ دیم نہ دئیں پیغمبراں[2].

وَاِذَآ اَرَدْنَآ اَنْ نُّهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَفِيْهَا فَفَسَقُوْا فِيْهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنٰهَا تَدْمِيْرًا ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُوہدیکہ ما کجام یک شـہرےءَ تباہ کنگ لوٹـیں، ماحکم دئیں آشـہرءِ وشـحالاں (پہ شریعـتءِ احکامانی سرا عمـل کنگءِ) گڑا آ (اللہءِ) حکمانی نا فرمانیءَ کنںت، گڑا جہ گیر بیت آیانی سرا عذابءِ حکم ہما شـہرءِ تہا،

= کہ بکنت نیکین ے یا بدین ےآ کراماً کاتبینءِ دسـتءَ نبشـتہ ءُایر بوگءَ اَنت، قیامتءَ ہما عملانی رہبندآآئءِ فیصلہ کنگ بیت. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) بزاں قیامتءَ کس کسی گناہانی بارءِ چِسْـت کنگءَ آمادہ نہ بیت، ہاں! آ ردیں مذہبی پیشـونک ءُسردار ءُکماش ءُبے راہیں داعی کہ آیاں بازیں مردمے گمراہ کتگ، آ وتی گمراہ کتگینانی گناہانی تہا شریدارانت ءُآیانی بارءَ ہم چِسْـت کنںت گوں، ہنچوکہ قرآن پاکءِ تہا کئیت کہ ﴿وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذِيْنَ يُضِلُّوْنَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ [سورة النحل: ۲۵]، بزاں متکبر ءُگمراہ ہمایانی باراں ہوں چِسْت کنںت گوں کہ آیاں گمراہ کتگ اَنت.

(۲) چہ اے آیتءَ زانگ بیت ہما مردم کہ آیانی گوْرا ہچ رسـول ءُترسینوک نیاتگ ءُآیاں ہچ رسولءِ دعوت سر نہ بوتگ ءُآیانی سرا ہچ پیما حجت ءُدلیل قائم نہ بوتگ، اللہ پاک آیاں چہ وتی مہربانیءَ عذاب نہ دنت تاہما وہداکہ آیانی سرا حجـت قائم بہ بیت ءُانگتءَ آفرمانبردار مہ بنت گڑا اللہ پاک آیاں عذاب دنت. واللہ أعلم.

نوں ما آئرا پھکءَ پھک ایدیم پرادیم کنیں[1].

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُوْنِ مِنْۢ بَعْدِ نُوْحٍ ؕ وَكَفٰى بِرَبِّكَ بِذُنُوْبِ عِبَادِهٖ خَبِيْرًۢا بَصِيْرًا ﴿١٧﴾

١٧. ءُچنچو باز امت ما تباہ کت چہ نوحءَ رند، ءُبسّ اِنت تئی پروردگارچہ وتی بندیانی گناہاں باخبر بوگ ءُگِندگءَ.

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهٗ فِيْهَا مَا نَشَآءُ لِمَنْ نُّرِيْدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهٗ جَهَنَّمَ ۚ يَصْلٰىهَا مَذْمُوْمًا مَّدْحُوْرًا ﴿١٨﴾

١٨. ہر کس کہ اے زوتیں زندگیءَ (بزاں دنیاءِ آبادیءَ) لوٹیت ما آئرا سرفرازی دئیں ہمے زوتیں زندگیءِ تہا ہرچیکہ بلوٹیں ءُپہ ہر کسءَ کہ بلوٹیں، پدا ما آئی جاہءَ دوزہ کنیں، آداخل بیت آئی تہا میاریگ بوتگیں ءُتیلانک داتگیں حالتےءَ.

وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَّشْكُوْرًا ﴿١٩﴾

١٩. ءُہر کسءَ کہ آخرت لوٹ اِت ءُآئی واستا وتی سرجمیں جہدے کرت ہمے حالتءَ کہ آمومنے بہ بیت، نوں ہمیش اَنت کہ آیانی جہدانی قدردانی کنگ بیت[2].

كُلًّا نُّمِدُّ هٰٓؤُلَآءِ وَهٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ ؕ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُوْرًا ﴿٢٠﴾

٢٠. دراج تر کنین ءُدئیں ایشان ءُآہاں چہ تئی پروردگارءِ بخششءَ، ءُتئی پروردگارءِ بخشش بند کنگ نہ بوتگ اَنت[3].

---

(١) اے آیتءِ تہا ہما اصول گوْشگ بوتگ کہ چہ آئی سببءَ قومانی نیست ءُنابودیءِ فیصلہ کنگ بیت، ءُآہمیش اِنت کہ ایشانی وشحال ءُسیر ءُسرفرازیں مردم اللہ پاکءِ حکمانی نافرمانیءَ بندات کنند ءُپدا ایدگہ عام مردم ہوں ہمیشانی رندپدانی سرا روان بنت، ہمے پیما نوں اے قومءِ تہا اللہ پاکءِ نافرمانی شنگ بیت ءُآعذابءِ حقدار بیت گڑاللہ پاک آیاں نیست ءُنابود کنت.

(٢) اے آیتءِ تہا اللہ پاکءَ عملءِ قبول کنگءِ سئے شرط بیان کتگ، اولی شرط آخرتءِ ارادہ، بزاں اخلاص ءُاللہ پاکءِ رضا لوٹ بہ بیت، دومی شرط، سرجمیں جہد اِنت، امام بن کثیر گوْشیت ادا متابعۃ الرسول مرادِانت بزاں آکار سنتءِ ریہندءَ بہ بیت، سئیمی شرط مومن بوگ اِنت، پرچہ کہ کافرءِ ہچ نیکی آئی کفر ءُشرکءِ سببءَ قبول نہ بیت.

(٣) بزاں دنیاءِ سیری ءُسرفرازیءَ ما بے فرقءَ کافر ءُمومن ءُدنیاءِ لوٹوک ءُآخرتءِ لوٹوک ہرکسءَ دئیں، =

اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَلَلْاٰخِرَةُ اَكْبَرُ دَرَجٰتٍ وَّاَكْبَرُ تَفْضِيْلًا ﴿۲۱﴾

۲۱. سئیل کن که چه پیما ما مزنی، دات آیانی لهتےءَ لهتینءِ سرا، ءُالّمءَ آخرت مسترانت په درجهءَ ءُپه فضیلتءَ.

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُوْمًا مَّخْذُوْلًا ﴿۲۲﴾

۲۲. جوڑ مکن گوں اللّٰهءَ دگه معبود ءُکارساز ءُمشکل کشایے گڑا ننئے تو میاریگ بوتگیں ءُبے وسیں، حالتےءَ[1].

وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّآ اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا ؕ اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ اَوْ كِلٰهُمَا فَلَا تَقُلْ لَّهُمَآ اُفٍّ وَّلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيْمًا ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُصاف حکم داتگ تئی پروردگارءَ ایکه شما هچ کسی عبادتءَ مکن اِت بیدءِ آئیءِ، ءُگوں مات ءُپتاں نیکی بکن اِت[2]، اگاں تئی زندگیءَ برسیت چه آیاں یکّے پیریءَ یا دوئیں (برس اَنت پیریءَ)، نوں آیاں اُفّ هبوں مه گوْش ءُآیاں هکّل مدئے ءُگپ بجن گوں آیاں په ادب ءُنرمی[3].

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَّبِّ

۲۴. ءُجهل بکن عاجزیءِ بانزلاں آیانی دیماگوں مهربانیءَ[4] ءُدعا بکن که اے

= اللّٰه پاکءِ نعمتانی دروازگ په کسّءَ بند نه اَنت، لهتےءَ په آیانی نیکیانی سببءَ سرفرازکنت ءُلهتےءَ په چکاسگءَ.

(۱) بزاں قیامتءَ مشرک بے یار ءُمد دگاربیت آئرا نه سفارش کنوکے بیت ءُنے که مددگارے.

(۲) اے آیتءِ تها اللّٰه پاک توحیدءِ بیانءَ رند گوں مات ءُپتءَ نیکیءِ بیانءَ کنگءَ اِنت تاکه ایشی اهمیت زبر پدّر به بیت، صحیح بخاریءِ تها کئیت که عبداللّٰه بن مسعود رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ گوْشیت من واجه صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ ءَ جست کت کجام عمل اللّٰه پاکءَ چه درستاں دوست ترانت؟ واجهءَ جواب دات که نماز په آئی وبدءِ سرا وانگءَ، من جست کت که پدا؟ گوْشت ئے که گوں مات ءُپتاں نیکی کنگ. (صحیح البخاری کتاب الأدب باب قول اللّٰه سبحانه وتعالی ﴿وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا﴾) چه اے حدیثءَ صاف زانگ بیت نمازءَ چه رند مستریں نیکی گوں مات ءُپتءَ نیکی کنگ اِنت.

(۳) مات ءُپتاں زا دیگ ءُآیاں بدگوْشگ سکّیں مزنیں گناهے. صحیح مسلمءِ تها کئیت واجه صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ ءَ بیان کت، که چه مزنیں گناهاں یکّے مات ءُپتءَ ردگوْشگ اِنت، بزاں اسلامءِ تها مات ءُپتءِ عزت ءُاحترام ءُآئی خدمت کنگءِ درجه سک مزن اِنت، ءُگوں آیاں هم جوابی اللّٰه پاکءَ سک ناپسندانت.

(۴) مراد چه اے آیتءَ همیش اِنت که مردم وتی مات ءُپتانی دیما سک عاجز به بیت ءُپه آیاں نرم ءُمهربان به بیت.

ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيٰنِي صَغِيرًا ﴿٢٤﴾

پروردگار رحم بکن آیانی سرا ہنچو کہ آیاں منءَ کسانیءَ رود ینتگ[1].

رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ ۖ إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾

۲۵. شمئے پروردگار زبرسرپد اِنت چہ ہما چیزاں کہ شمئے دلا نی تہا ینت، اگاں شما نیک بہ بئیت گڑا آپہ واتر کنوکاں مزنیں بخشوکے.

وَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾

۲۶. ءُبدئیت وتی نزّیکیں مردماں آیانی حقّءَ ءُغریبان ءُمسافراں[2]، ءُفضول خرچی مکن اِت.

إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ ۖ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٧﴾

۲۷. بیشک کہ فضول خرچی کنوک شیطانانءِ برات اَنت[3]، ءُشیطان وتی پروردگارءِ مزنیں نا شکرے.

وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا ﴿٢٨﴾

۲۸. ءُاگاں ترا دیم تاب دیگءِ حاجت بوت چہ آیاں، وتی پروردگارءِ مہربانیءِ شوپاز کنگءِ ہاترا کہ تو آئی امّیتءَ دارئے گڑا گوں آیاں نرمیں ہبر بکن[4].

---

(۱) مشرک ایں مات ءُپت کہ آشرکءِ حالتءَ مرتگ اَنت پہ آیاں بخششءِ دعا لوٹگ جائز نہ اِنت، پرچہ کہ مشرکءَ اللہ پاک نہ بخشیت ءُآئیءِ دائمی جاگہ دوزہ اِنت، بچار سورت التوبة آیت ۱۱۳.

(۲) چہ اے آیتءَ صاف زانگ بیت کہ امیر ءُمالدارانی مالءِ تہا غریبانی حق ہست ءُاگاں مالدارآیانی سرا صدقہ ءُخیرات کنت یا آیاں زکات دنت اے آیانی حق اِنت نہ کہ آیانی سرا احسانے، ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت، کہ مالدارانی مالءِ تہا لوٹوک ءُغریب ءُتنگدستانی حق ہست (سورة المعارج: ۲۴ و۲۵).

(۳) (تَبْذِیْر)ءِ تہا ہما مردم کاینت کہ آ ناجائزیں کارانی تہا وتی مالاں خرچ کنت ءُہمے پیما ہما ہم ایشی تہا کاینت کہ آئی ضرورت پہ کمکّیں خرچ کنگءَ پورہ بیت بلے آچہ وتی ضرورتءَ زیادہ خرچ کنت. اے آیتءِ تہا فضول خرچ کنوکانی واستا بلاہیں بیم آتگ کہ آشیطانءِ برات اَنت، مومنانی صفت اللہ پاکءَ ہمے بیان کتگ کہ آیانی تہا میاں راہی ہست نہ کہ آبخیلی کنت ءُنے کہ فضول خرچی ءُاسراف (الفرقان: ۶۷).

(۴) بزاں ہنچیں وہدےءَ کہ تو وت تنگدست ئے کہ چہ اللہ پاکءَ آئی ختم بوگءِ دعا کنوک ئے ءُہمے امیدءَ =

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُوْلَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوْمًا مَّحْسُوْرًا ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُبندیءَ ایر مکن وتی دستاں وتی گردنءِ سرا ءُنہ کہ آیاں پھک پچ بکن گڑا تو نندئے ملامت کتگین ءُافسوس کتگیں حالتےءَ[۱].

اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرًۢا بَصِيْرًا ﴿۳۰﴾

۳۰. بیشک کہ تئی پروردگار پراہ کنت روزیءَ پہ ہرکسی کہ بلوٹیت ءُتنگ کنت، بیشک کہ آوتی بندیانی باروا زبر سرید اِنت ءُزبرگندگءَ اِنت.

وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ ۭ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْ ۭ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْاً كَبِيْرًا ﴿۳۱﴾

۳۱. ءُمہ کُشِ اِت وتی چُکّاں چہ شدءِ ترسءَ، ما آیاں روزی دئیں ءُشمارا، بیشک کہ آیانی کُشگ مزنیں گناہے[۲].

= دارگءَ ئے کہ اللہ پاک تئی روزیءَ پڑاہ کنت، گڑا آوبدا اگاں یک لوٹوکیں غریبےتئی گوڑا آتک نوں تو آئرا پہ بے عزتی بر مہ ترّیں بلکیں گوں آئی نرمیءَ پیش بیا ءُآئرا دل بڈی بدئے، ءُچہ تئی زبانءَ چوشیں ہبرےدر مئیت کہ چہ آئی ہماغریبءَ تکلیف برسیت ءُآ وتی کمتریءَ بہ ماریت.

(۱) اے آیتءِ تہا خرچ کنگءِ رہبند بیان بوگءَ ینت ءُآایش اِنت کہ مردم چو بخیل مہ بیت کہ آوتی لوگءِ مردمانی ضرورتاں پورہ مہ کنت ءُنہ کہ فضول خرچی بکنت کہ وتی گنجائش ءُبستارءَ مہ چاریت ءُپہ دیم خرچ بکنت، بخیلیءِ سببءَ آقابلءِ ملامت بیت کہ مردم آئرا ملامت کنت ءُگوشنت کہ ایشیءَ زر ہست بلے وتی ضرورتاں ہوں پورہ نہ کنت، ءُفضول خرچیءِ آسر ہمے بیت کہ آآخرءَ پھک ہلاس بیت، نوں افسوس کنگءَ لگّیت ءُدگرانی محتاج بیت، حَسِیْر، مَحْسُوْر ہماجناورءَ گوشنت کہ آچہ روگءَ دم بارت ءُشت نہ کنت، بزاں ہمے پیما اے فضول خرچ چہ وتءَ پھک ہلاس بیت ءُکپیت.

(۲) حدیثءِ تہا کئیت، عبداللہ بن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ گوشیت کہ من واجءَ جست کت کہ مستریں گناہ کجام اِنت؟ واجے صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: ایکہ توگوں اللہ پاکءَ شریدار جوڑ بکن ئے ءُتئی پیدا کنوک ہماانت، من جست کت کہ پداکجام اِنت گوشت ئےہمے کہ تو وتی چکءَ چہ ہمے ترسءَ بکش ئے کہ گون تو نان وارت (صحیح البخاری کتاب الأدب باب قتل الولد خشیۃ أن یأکل معہ) اے جرم ءُمزنیں گناہءِ تہا ہماخاندانی منصوبہ بندی کنوک ہم داخل اَنت کہ آپہ ہمے ترسءَ خاندانی منصوبہ بندی کنند کہ آبادی گیش بیت ءُاے چک بوج بنت، بائداِنت کہ مسلمان چہ مغربی تہذیبءِ اے مکرءَ زبر پُژار بہ بنت ءُاے مزنیں جرمءِ تہا وتءَ ہور مکنند.

دلگوش: اگاں یک جنیں آدمیءِ لاپ پرّانت ءُآسک تکلیف اِنت، ترس ہست کہ اگاں آوتی چکّءَ دؤر مہ دنت گڑاآئی جند رؤت، نوں اے جنین آدم زانتکاریں ءُدینداریں ڈاکٹرءِ گوڑا برؤت، اگاں ڈاکٹر آئیءَ =

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً ؕ وَسَآءَ سَبِيْلًا ﴿۳۲﴾

۳۲. ءُنزّیکءَ مروات بد کاریءِ، بیشک کہ آبےحیائیءِ ءُخرابیں راہے[۱].

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ؕ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُوْمًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهٖ سُلْطٰنًا فَلَا يُسْرِفْ فِّي الْقَتْلِ ؕ اِنَّهٗ كَانَ مَنْصُوْرًا ﴿۳۳﴾

۳۳. ءُمہ کش اِت ہما جانءَ کہ اللہءَ (آئی کشگ) حرام کتگ، بیدءِ پہ حق ءُانصافءَ، ءُہرکس کہ پہ مظلومی کشگ بوت گڑا ما داتگ آئی ولیءَ زور ءُگیشی نوں آزیاتی مکنت کشگءِ تہا[۲]، بیشک کہ آکمک کنگ بوتہ.

وَلَا تَقْرَبُوْا مَالَ الْيَتِيْمِ اِلَّا بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهٗ ۚ وَاَوْفُوْا بِالْعَهْدِ ۚ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْـُٔوْلًا ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُنزّیکءَ مروات چورہءِ مالءِ بیدءِ ہما رہبندءَ کہ آجوانترانت تاکہ آسَرْ بہ بیت وتی جوانیءَ ءُسرجم بکن اِت وتی قول ءُقراراں، بیشک کہ قول ءُقرارءِ باروا جست کنگ بیت.

وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوْا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيْمِ ؕ

۳۵. ءُپورہ بکن اِت گشُّ ءُکئیلءَ وہدیکہ شما کشّ ءُکیل کن اِت ءُبکَشّ اِت پہ

= ہمے شؤر دنت کہ وتی چکّءَ دؤر بدئے اگاں نہ تئی جان ماں خطرءِ تہااِنت، گڑاے پیمیں جنیں آدمءِ واستاگنجائش ہست کہ کجام یک وڑےءَ آوتی چکّءَ دؤر بد اَنت، بلے اے ہما وہدا کہ آچکءَ ساہ مان مہ بیت، ساہءِ مان بوگءَ رند آئیءِ دؤر دیگ جائز نہ اِنت، اگں نہ آقتلے ساب بیت ءُاے مزنیں جرمے.

(۱) بزاں چہ ہما کاراں ہوں پریز بکن اِت کہ آبدکاریءِ نیمگءَ شوق دینت، مثلاً گوں نامحرمیں جنیں آدمءَ ہبر کنگ یا گاناءِ گوش دارگ ءُعریان ءُبے پوشاکیں عکسءِ چارگ، چہ اے درستاں پریز الّمی اِنت پرچہ کہ اے بدکاریءِ نیمگءَ دعوت دینت، ءُاے حرام اَنت، چہ اے آیتءَ زانگ بیت ہر آوسیلہ کہ آزناءِ سبب بوت کنت آناجائز ءُحرام اِنت.

(۲) بزاں ماہمے مرتگیں (بزاں مقتولءِ) مردماں سئے چیزءِ گچینی داتگ، (۱) آچہ کشوکءَ وتی بیرءَ گپت کنت ءُآئرا کُشت کنت، (۲) یاچہ کشوکءَ دیت (بزاں ہون بہاءَ) بگرانت، (۳) یاآئیءَ بے دیت گرگءَ بہ بخش اَنت ءُپہل بکنت، بلے مقتولءِ مردماں بائد نہ اِنت کہ آیکےءِ بدلءَ سئے ءُچار مردم بکُش اَنت، یاچہ کشوکءَ ابید دگہ کسے چہ ہمائی خاندانءَ بکش اَنت مثلاً آئی برّات یاناکو ءُناکوزاتک یادگرےءَ کہ آکشوکانی تہاگون نہ اِنت، اگاں نہ اے وہدا آوت ظالم ساب بنت ءُاللہءِ عذابانی حقداربنت.

ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ﴿۳۵﴾

برابریں شاہیمءَ، اے جوانترانت ءُایشی آسر ہوں جوانترانت.

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ۭ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰۗىِٕكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔوْلًا ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُپشتءَ مکپ ہما ہبرءِ کہ ترا آئی باروا زانت نیست[۱]، بیشک کہ گوش ءُچمّ ءُدل، اے درستانی بابتءَ جُست کنگ بیت[۲].

وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا ۚ اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُوْلًا ﴿۳۷﴾

۳۷. ءُمگردات زمینءِ تہا گوں ٹہلی گامگیجاں بیشک کہ تو ہجبر دِرت نہ کن ئے زمینءَ ءُنہ کوہانی سُنٹءَ سر بوت کن ئے پہ دراجی.

كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهٗ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوْهًا ﴿۳۸﴾

۳۸. اے درستیں کارانی خرابی تئی پروردگارءِ گوْرا ناپسند اَنت.

ذٰلِكَ مِمَّآ اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ

۳۹. ایش اَنت ہما چیز کہ تئی پروردگارءَ تئی نیمگءَ وحی کتگ اَنت چہ حکمت

---

(۱) بزاں ہماچیز کہ آئی بابتءَ شمارا زانت نیست آئی سرا بحث ءُجیڑہ مکن اِت، بلکیں اے وہدءَ خاموشی (توقّف)ءَ گچین بکن اِت.فائدہ:سلف صالحینءِ عادت بوتگ وہدیکہ آیاں چیزےءِ بابتءَ زانت نہ بوتگ گزاآیاں خاموشی (توقف) زرتگ ءُہمے گوْشتگ کہ (لا أعلم) من نہ زاناں، ہنچوکہ امام دارالہجرہ مالک بن انسءِ باروا کئیت کہ یک مردمےءَ آئرا لہتے سوال جست کت امام مالک گوْشت کہ من ایشانی بابتءَ جوان نہ زاناں، گڑا آمردمءَ گوْشت کہ من چہ ہنچیں جاگہےءَ پیداکاں کہ شش ماہءِ راہ اِنت ءُتوگوْشئے کہ من نہ زاناں، گڑا من وتی ملکءِ مردماں چے جواب بدیاں؟ امام صاحبءَ گوْشت آیاں بگوْش کہ مالکءَ گوْشتگ کہ من نہ زاناں. (بحار مقدمة الجرح والتعديل لابن أبي حاتم باب ذكر من توقف مالك بن أنس عن الفتوى إلا مايحسنه ويعلمه، وصفة الصفوة لابن الجوزي في ترجمة حياة مالك). بائدِاِنت کہ علماء سلفءِ رہبندءَ بزوراَنت ءُفتوی دیگءِ تہا باز پہریز بکنند. ءُہمے پیما یک ہنچیں مردمےءِ بابتءَ کہ شمارا علم ءُزانت نیست ہنچوپہ دیم بے زانتءَ آئی باروا بدگمانی مکن اِت، ءُہمے پیما اے آیتءِ تہا دروغیں گواہی دیوک ہم کاینت کہ آہے زانگ ءُہے گندگءَ درْوغیں گواہی دینت.

(۲) بزاں بے زانتءَ شما کجام یک چیزےءِ کہ رندا کپ اِت، گڑاآئی بابتءَ گوشءَ جست کنگ بیت کہ ایاآئی اے چیز اش کتگ یانہ، ءُچہ چمءَ جست کنگ بیت کہ ایاآئی اے چیز دیستگ ءُچہ دلءَ جست کنگ بیت کہ ایاآئی اے چیز زانتگ؟ اےدرستاں قیامتءِ روچءَ جست کنگ بیت ءُآروچءَ اللہ پاک ایشاں ہبر کنگءِ طاقت دنت ءُچہ آیاں جست کنت.

وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتُلْقٰى فِیْ جَهَنَّمَ مَلُوْمًا مَّدْحُوْرًا ﴿۳۹﴾

ءُدانائیءِ ہبراں، ءُجوڑ مکن گوں اللہءَ دگہ معبود ءُکارسازے، گڑا تو چگل د یگ بئے ماں دوزہءَ میاری کتگین ءُتیلانک داتگیں حالتےءَ[۱].

۴۰. اَفَاَصْفٰىكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِیْنَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا ؕ اِنَّكُمْ لَتَقُوْلُوْنَ قَوْلًا عَظِیْمًا ﴿۴۰﴾

۴۰. ایا گچین کتگ شمئے پروردگارءَ پہ شما مردیں چُکّ؟ ءُوت زرتگ ئےچہ فرشتہاں جنین چُکّ، بیشک کہ شما سکّیں مزنیں ہبر کن اِت.

۴۱. وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِیْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِیَذَّكَّرُوْا ؕ وَمَا یَزِیْدُهُمْ اِلَّا نُفُوْرًا ﴿۴۱﴾

۴۱. ءُبیشک کہ ما پدماں پدءَ بیرہ داتگ اَنت (وتی آیات) ماں قرآنءِ تہا تاکہ آنصیحت بزورانت ءُگیش نہ کنںت (آنصیحت) آیاں بلے بیدءِ نفرت کنگءَ[۲].

۴۲. قُلْ لَّوْ كَانَ مَعَهٗۤ اٰلِهَةٌ كَمَا یَقُوْلُوْنَ اِذًا لَّابْتَغَوْا اِلٰى ذِی الْعَرْشِ سَبِیْلًا ﴿۴۲﴾

۴۲. بگوش کہ اگاں ببوتیں آئی ہمراہیءَ دگہ معبودے ہنچو کہ مشرک گوشنت گڑا آیاں شوہاز کت عرشءِ واجہءِ نیمگءَ راہے[۳].

۴۳. سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا یَقُوْلُوْنَ عُلُوًّا كَبِیْرًا ﴿۴۳﴾

۴۳. آپاک اِنت ءُبرز ترانت چہ آہبراں کہ آہش کنںت، باز برزتر.

۴۴. تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوٰتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِیْهِنَّ ؕ

۴۴. ہمائی پاکیءَ بیان کنںت (ہفتیں) آسمان ءُزمین ءُہرچیکہ ایشانی تہا ہست، ءُنیست ہچ

(۱) ﴿مَّدْحُوْرًا﴾، بزاں چہ ہر وشی ءُجوانیءَ دور دارگ بیت.

(۲) بزاں ماکافراں ہرج وڑا سوج ءُپنت کتگ ءُہرپیمیں دلیل ءُہربان پہ آیاں بیان کتگ، پنت زورگءِ بدلءَ آ انگتءَ گیشتر گمراہیءِ جہلانکیانی نیمگءَ شتگ اَنت.

(۳) بزاں ہنچوکہ یک بادشاہے ایدگہ بادشاہءِ سرا (غلبہءُ) گیشی لوٹیت، ہمے پیما اگاں بالفرض ءُمحال اللہءَ چہ ابید دگہ معبودے ببوتیں گڑاآئی ہوں اللہ پاکءِ سرا (غالب ءُ) گیش بوگءِ جہدکت. بلے ہجبر چو نہ بوتگ، اے چیزوت اے ہبرءِ دلیل اِنت کہ بیدءِ آئی دگہ معبودءِ برحق نیست ءُآدگہ درستانی عبادت رد اِنت.

وَاِنْ مِّنْ شَیْءٍ اِلَّا یُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَّا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِیْحَهُمْ ؕ اِنَّهٗ كَانَ حَلِیْمًا غَفُوْرًا ﴿۴۴﴾

چیزے بلے ایکہ آہمائی (پاکیءَ) بیان کنت گوں ہمائی توصیفءَ، بلے چہ شمئے فہمءَ بالاتر اِنت آیانی پاکی بیان کنگ[1]، بیشک کہ آمزنیں اوپار کشّے ءُمزنیں مہربانے.

وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَیْنَكَ وَبَیْنَ الَّذِیْنَ لَا یُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُوْرًا ﴿۴۵﴾

۴۵. ءُوہدیکہ تو قرآنءَ وانئے (ءُبیان کنئے) ما ایر کنیں تئی ءُہمایانی میانءَ کہ آآخرتءِ سرا ایمان نیاراَنت، یک چیر داتگیں دیمپانے[2].

وَّجَعَلْنَا عَلٰی قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ یَّفْقَهُوْهُ وَفِیْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ؕ وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِی الْقُرْاٰنِ وَحْدَهٗ وَلَّوْا عَلٰٓی اَدْبَارِهِمْ نُفُوْرًا ﴿۴۶﴾

۴۶. ءُماایر کتگ آیانی دلانی سرا پردہ چہ ایشی کہ آقرآنءَ بفہم اَنت، ءُآیانی گوشانی تہا گرانی ہست، ءُوہدیکہ تو یاد کن ئے وتی پروردگارءَ ماں قرآنءِ تہا ایوکءَ، آپُشت دینت نفرت کنگءِ حالتءَ[3].

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا یَسْتَمِعُوْنَ بِهٖٓ اِذْ یَسْتَمِعُوْنَ اِلَیْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰٓی اِذْ یَقُوْلُ الظّٰلِمُوْنَ اِنْ تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا رَجُلًا مَّسْحُوْرًا ﴿۴۷﴾

۴۷. ما زبرزانیں ہما نیّتءَ کہ آپہ ہمائی (قرآنءَ) گوش داراَنت، وہدیکہ گوشاں تئی نیمگءَ کننت، ءُوہدیکہ شور کننت، ءُوہدیکہ گوشنت ظالم کہ شما رند گیریءَ نہ کن اِت بلے یک سحر کتگیں مردےءِ.

(۱) چوکہ کائناتءِ تہءِ درائیں چیز اللہ پاکءِ جوڑ کتگین اَنت، اللہ پاکءَ آیانی تہا یک پیمےءِ شعور ءُمارگے پیداگ کتگ کہ آاللہ پاکءِ پاکیءَ بیان بکنت، اے بابتءَ قرآن ءُحدیثءِ تہا بازیں دلیل ہست، مثلاً قرآن پاکءِ تہا کئیت کہ کوہاں داؤد عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ گوما ہرسہبءَ اللہ پاکءِ پاکی بیان کت، سورت صٓ آیت۱۸. ءُہمے پیما سنگانی بابتءَ کئیت کہ، چہ آیاں لہتے ہنچیں ہست کہ آچہ اللہ پاکءِ ترسءَ کپ اَنت سورت البقرة ۸۴، ءُہمے پیما عبداللہ بن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ گوشیت کہ ما نان ورگءَ اِتیں کہ ماچہ ہمے ورگاں تسبیحءِ آواز اشکت (صحیح البخاری کتاب المناقب باب علامات النبوة) القصہ اے پیمیں دلائل سک باز اِنت کہ ہر مخلوق اللہ پاکءِ پاکیءَ پہ یک وڑےءَ بیان کنت کہ آچہ انسانءِ فہمءَ درانت.

(۲) ﴿ مَّسْتُوْرًا ﴾، بزاں (من الأبصار)، بزاں ہنچیں پردہے کہ آچہ چماں اندرانت ءُمیمءَ نئیت، بزاں اے محمد تئی قرآن وانگ مشرکاں اثر نہ کنت کہ آئیءَ بزوراَنت.

(۳) بزاں توحید ءُاللہءِ تہنائیءِ بیان مشرکاں برداشت نہ بیت.

اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوْا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوْا فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ سَبِيْلًا ﴿۴۸﴾

۴۸. سئیل بکن که چه پیمیں درور بیان کننت پـه تو، نوں آگمراه بوتـگ اَنت، گڑا آتچکیں راهءِ سرا آتک نه کننت.

وَقَالُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَّرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا ﴿۴۹﴾

۴۹. ءُکافـراں گوْشـت که ایا ما وهـدءِ ہڈّ ءُخاک بئیں، ایا گڑا ماپدا چست کنگ بئیں نوکیں مخلوقـےءِ صورتءَ؟.

قُلْ كُوْنُوْا حِجَارَةً اَوْ حَدِيْدًا ﴿۵۰﴾

۵۰. بگوْش که توری به بئیت سنگ ءُآسن.

اَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِيْ صُدُوْرِكُمْ ۚ فَسَيَقُوْلُوْنَ مَنْ يُّعِيْدُنَا ۭ قُلِ الَّذِيْ فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ فَسَيُنْغِضُوْنَ اِلَيْكَ رُءُوْسَهُمْ وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هُوَ ۭ قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ قَرِيْبًا ﴿۵۱﴾

۵۱. یـا که هنچیں مخلوقـے کـه آمزن مارگ بیت شـمئے دلا نی تهـا، نـوں آالّـمءَ گوْشـنت که کئےاِنت که مـارا پدا زندگ کنت؟ بگوْش هـمـا ذات کـه آئی شـمارا اوّلی بـرا پیـداگ کتگ، نوں آسراں سرین اَنت تئی نیمگءَ[1]، ءُگوْشـنت که اے کدی بیـت؟، بگوْش که اُمّیداِنت که آزوت به بیت.

يَوْمَ يَدْعُوْكُمْ فَتَسْتَجِيْبُوْنَ بِحَمْدِهٖ وَتَظُنُّوْنَ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۵۲﴾

۵۲. هـمـا روچءَ که آتوار جنت شـمارا، گڑا شـما زوت آئی توصیـف کنانءَ آئی حکمءَ قبول کـن اِت، ءُشـما گمان کـن اِت که شما نه نشتگ اِت (ماں دنیاءِ تهـا) بلـے باز کـم.

وَقُلْ لِّعِبَادِيْ يَقُوْلُوا الَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ ۭ اِنَّ الشَّيْطٰنَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ ۭ اِنَّ الشَّيْطٰنَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِيْنًا ﴿۵۳﴾

۵۳. ءُبگـوْش مـنی بندیاں که بکننـت هما هبرا که آجوانتراِنت، بیشک که شیطان اختلاف جوڑ کنت آیانی میانءَ، بیشـک که شیطان انسانانی پدّریں دشمن اِنت[2].

---

(۱) اِنْغَاض، سرُاینگ ءُحرکت دیگءَ گوْشنت، چه جهلءِ نیمگءَ په برزءَ ءُچه برزءَ په جهلءِ نیمگءَ، بزاں اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے مشرک په مذاق تئی نیمگءَ وتی سراں سرین اَنت. (ابن کثیر).

(۲) ادا وت مـاں وتءَ هبر کنگءِ داب بیان بوگءَ اِنت کـه وت ماں وتءَ جوانیں وڑےءَ هبربکن اِت ءُهبرءِ =

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ ؕ اِنْ یَّشَاْ یَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ یَّشَاْ یُعَذِّبْكُمْ ؕ وَمَاۤ اَرْسَلْنٰكَ عَلَیْهِمْ وَكِیْلًا ﴿۵۴﴾

۵۴. شمئے پروردگار جوانتر زانت شمارا، اگاں بلوٹیت رحم کنت شمئے سرا ءُاگاں بلوٹیت عذاب دنت شمارا[۱]، ءُما دیم نہ داتگ ترا پہ آیانی سرا نگہبانی کنگءَ.

وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِیّٖنَ عَلٰی بَعْضٍ وَّاٰتَیْنَا دَاوٗدَ زَبُوْرًا ﴿۵۵﴾

۵۵. ءُتئی پروردگار جوانتر زانت ہمایاں کہ ماں آسمانانی تہاینت ءُزمینءِ، ءُبیشک کہ ما فضیلت داتگ لہتے نبیاں دگہ لہتینءِ سرا[۲]، ءُما داؤدءَ زبور دات.

قُلِ ادْعُوا الَّذِیْنَ زَعَمْتُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ فَلَا یَمْلِكُوْنَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِیْلًا ﴿۵۶﴾

۵۶. بگوش کہ توار پر بد یئت ہمایاں کہ شما شریدار گمان کتگ اَنت بیدءِ آئی، نوں آگچینی نہ داراَنت شمئے تکلیفءِ دور کنگءِ ءُنہ بدل کت کنںت[۳].

= تہا باز پہریز بکن اِت، ہنچوکہ بلوچ گوْشنت کہ (گپّءَ بجا ءُدر کن) چومہ بیت کہ شمئے دشمن بزاں شیطان وارءَ وش بکنت ءُشمئے تہا اختلاف پیداگ بکنت ءُشمارا وت ماں وتءَ دژمن جوڑ بکنت، حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ گوْشت: ہرکسءَ کہ اللہ ءُاَخرتءِ روچءِ سرا ایمان ہست بائدِانت کہ آ جوانیں ہبر بکنت یاوَخاموش بہ بیت. (صحیح البخاری کتاب الرقاق باب حفظ اللسان).

(۱) اگاں ادا ہبرءِ دیم گوں مشرکان اِنت گڑا رحم کنگءِ معنیٰ اسلامءِ قبول کنگءِ توفیق دیگ اِنت ءُچہ عذابءَ مراد شرکءِ سرا مرگ اِنت کہ چہ آئی سببءَ مردم عذابءِ حقدار بیت ءُاگں ہبرءِ دیم گوں مسلمانان اِنت گڑا رحم کنگءِ معنٰی بیت کہ آچہ کافراں شمئے حفاظتءَ کنت ءُعذاب دیگءِ معنٰی بیت کہ آکافراں شمئے سرا گیش کنت. مول ءُمراد ہمے ہبرءِ ذہنءَ نندارینگ اِنت کہ درپیں کارانی مالک آوت اِنت ءُبیدءِ آئیءِ لوٹ ءُحکمءَ ہچ بوت نہ کنت.

(۲) اے مضمونَ بزاں رسولانی یکءَ دگرءِ سرا فضیلت سورۃُ البقرہ آیت نمبر ۲۵۳ تہا بیان اِنت ہمودا چارگ بہ بیت.

(۳) اےآیتءِ تہا چہ ﴿مِّنْ دُوْنِهٖ﴾ مراد ملائکتانی ءُبزرگانی ہما عکس ءُبت اَنت کہ مردماں آیانی عبادت کت، یامراد عزیر ءُعیسٰی عَلَیْہِمَا السَّلَام اَنت کہ یہود ءُنصارایاں آالہ ءُاللہءِ چک گوشت اَنت، یاوہماجن مراداَنت کہ آمسلمان بوتگ اِتاں ءُمشرک آیانی عبادت کنوک اِتنت ہنچوکہ چہ عبداللہ بن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ اے آیت عربءِ ہمامردمانی بابتءَ نازل بوت کہ آجنّانی عبادت کنوک اِتنت، نوں آجن ومسلمان بوت اَنت بلے آیانی بندگی کنوک چہ ایشی بے خبراِتنت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر).

اُولٰٓىِٕكَ الَّذِیْنَ یَدْعُوْنَ یَبْتَغُوْنَ اِلٰى رَبِّهِمُ الْوَسِیْلَةَ اَیُّهُمْ اَقْرَبُ وَ یَرْجُوْنَ رَحْمَتَهٗ وَ یَخَافُوْنَ عَذَابَهٗ ؕ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُوْرًا ﴿۵۷﴾

۵۷. ہما مردماں کہ آتوار جن اَنت آوت شوہازیگ اَنت داں وتی پروردگارءَ وسیلہے کہ کجام مردم نزّیک تر اِنت چہ آیاں، ءُآئی رحمتءِ امّیدوار اَنت ءُچہ آئی عذابءَ تُرس اَنت[1]، بیشک کہ تئی پروردگارءِ عذاب تُرسگی چیزے۔

(۱) بزاں ہمے نیکیں بندیاں ءُجناں کہ شما توار برد ئیت ءُچہ آیاں ترس اِت ءُچہ ہمایاں امید دارات، آیانی وتی حال ہمیش اِنت کہ آوت اللہ پاکءِ نزّیک بوگءِ لوٹوک ءُطلبگار اَنت ءُچہ آئی عذاباں ترس اَنت ءُآئی رحمتانی امیدوار اَنت، اے آیتءِ تہا مشرکانی بے عقلی بیان بوگءَ اِنت کہ ہما نیکیں بندہ یا جناں کہ آتوار بردینت ءُآیاں وتی مشکل کشا لیک اَنت آیانی جند اللہ پاکءِ نزّیک بوگءِ محتاج اَنت ءُآئی شوہازیگ اَنت ﴿اُولٰٓىِٕكَ الَّذِیْنَ یَدْعُوْنَ یَبْتَغُوْنَ اِلٰى رَبِّهِمُ الْوَسِیْلَةَ﴾ تہا ﴿یَدْعُوْنَ﴾ءِ مفعول چیر اِنت اصلءَ اے سیاہگ چوش اِنت، **اُولٰٓئِكَ الَّذِیْنَ یَدْعُوْنَهُمْ اِلٰهَةً**، بزاں ہما مردم ءُجن کہ مشرک آیاں پہ معبودی توار کنند. (فتح الباری کتاب التفسیر تفسیر هذه الآیة).

وَسِیْلَة چیءَ گوْشنت؟ چہ شرعی وسیلہءَ مراد ہنچیں اعمالانی کنگ اِنت کہ چہ آیانی کنگءَ مردماں اللہ پاکءِ نزّیکی نصیب بیت، إمام المفسرین عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ءُمجاہد ءُقتادہ إمام سدی درستاں وسیلہءِ معنی ہمے کتگ، ءُامام ابن کثیر گوْشیت کہ اے تعریفءِ تہا مفسرینانی میانءَ ہچ اختلاف نیست، وسیلہ آنہ اِنت کہ قبر پرستاں فہم اِتگ کہ آمردگانی قبراں طواف کنند ءُآیاں کمک ءُمرادانی پورہ کنگءِ واستا توار بردینت، بلکیں اے بندگی کنگ اِنت ءُہمیش اِنت شرک، ہاں یک وسیلہے ہمیش اِنت کہ چہ ہست ءُحیاتیں بزرگ ءُنیکاں دعا کنائینگ بہ بیت، ہنچوکہ حضرت عمر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ وتی خلافتءِ زمانگءَ کہ ڈکّال سالی بوت، چہ عباس بن عبدالمطلب رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ ءَ ہژءِ دعا کنائینت ءُگوْشتے کہ «**اللّٰهُمَّ إنَّا كنا نتوسّل إليك بنبينا** صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ **فتسقنا وإنا نتوسل إليك بعمّ نبينا فاسقنا فيسقون**» (صحیح البخاری کتاب الاستسقاء رقم الباب ۳) بزاں، اے اللہ ما پیسرءَ (واجہءِ زندگءِ زمانگءَ) چہ ہمائی واستہءَ دعا کنائینتگ تومارا ہژر داتگ نوں ما آئی ناکوءِ (بزاں عباس بن عبدالمطلب رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ ءِ) واستہءَ دعالونگءَ ئیں، مارا ہژر بدئے، روایت کنوک گوْشیت گڑا ہور بوت، علامہ آلوسی حنفی بغدادی رَحِمَهُ اللّٰهُ گوْشیت، کہ راستیں ہبر ہمیش اِنت کہ چہ ہنچیں نیکیں ءُبزرگیں مردمےءَ کہ آزندگ اِنت وسیلہ گرگ پہ اے معنیءَ کہ چہ آئی دعا کنائینگ بہ بیت ایشی جائز بوگءِ تہا ہچ شک نیست، بلے ہنچیں مردمےءِ وسیلہ گرگ ءُچہ آئی دزبندی کنگ کہ وفات بوتگ یاساڑی نہ اِنت ایشی ناجائز ءُحرام بوگءِ تہا ہچ عالم شک کت نہ کنت، ءُدیمءَ گوْشیت کہ مردگءِ وسیلہ گرگ یک ہنچیں بدعتے کہ ہچ سلفءَ نہ کتگ، ءُاگاں چہ مردگءَ وسیلہ گرگ کارءِ خیرے ببوتیں گڑا چہ پیغمبرءَ مستریں بزرگ نیست آت ءُنہ بیت، ءُکارءِ خیرءِ تہا چہ صحابیاں حریص تریں نیست آت، گڑا صحابیاں چہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ وفاتءَ رند چہ آئی وسیلہ گپت، ءُحقیقتءَ چہ ہچ صحابیاں ثابت نیست کہ آیاں چہ مردگاں وسیلہ گپتگ ءُچہ آیاں لوٹ اِتگ (روح المعانی للعلامة الآلوسی البغدادی) سورت المائدةءِ آیت ۳۵ تہا ہمے تفسیر بیان اِنت.

وَاِنْ مِّنْ قَرْیَةٍ اِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوْهَا قَبْلَ یَوْمِ الْقِیٰمَةِ اَوْ مُعَذِّبُوْهَا عَذَابًا شَدِیْدًا ؕ كَانَ ذٰلِكَ فِی الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ﴿۵۸﴾

۵۸. ءُنیست ہچ یک آبادی ےبلے ما آئرا نیست ءُنابود کنوکیں چہ قیامتءِ روچءَ پیسر، یا آئرا عذاب دئیں ترندیں، اے (درہا) کتابءِ تہا نبشتہ کنگ بوتگ اَنت[1].

وَمَا مَنَعَنَاۤ اَنْ نُّرْسِلَ بِالْاٰیٰتِ اِلَّاۤ اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُوْنَ ؕ وَاٰتَیْنَا ثَمُوْدَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوْا بِهَا ؕ وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰیٰتِ اِلَّا تَخْوِیْفًا ﴿۵۹﴾

۵۹. ءُمارا منہ نہ کتگ ایکہ ما دیم بد ئیں نشانیاں بلے ہمے چیزءَ کہ اے (نشانی) دروگ بند کتگ اَنت پیسری اِیناں[2]، ءُما دات ثمودءَ بُشتر پہ نشانیءِ واستا نوں آیاں ظلم کت ہما (ہشترءِ) سرا، ءُمادیم نہ دئیں نشانیاں بلے پہ ترسینگءَ.

وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ ؕ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْیَا الَّتِیْۤ اَرَیْنٰكَ اِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُوْنَةَ فِی

۶۰. ءُوہدیکہ ما گوشت ترا کہ تئی پروردگارءَ چپُّ چاگردءَ گپتگ اَنت مردم[3]، ءُما نہ کتگ پیش دارگ ہما کہ ما ترا پیش داشت

---

(۱) ادامراد چی اِنت؟ مقاتل گوشیت کہ آآبادیءِ مومن ءُنیکیں مردم وفات کنگ بنت ءُآئی نافرمانانی سرا عذاب ءُمصیبت کاینت چہ آیانی نافرمانیءِ سببءَ، ءُلہتے گوشیت کہ ادا مراد کافرانی آبادی اَنت کہ اللہ پاک آیانی کفر ءُشرکءِ سببءَ آیانی سرا عذاب دیم دنت ءُآیاں نیست ءُنابود کنت، چہ کتابءَ مراد لوحءِ محفوظ اِنت کہ اے بیان کتگیں چیز اللہ پاکءَ ماں لوحءِ محفوظءَ نبشتہ کتگ اَنت، ءُاے الّمءَ بنت چہ قیامتءَ پیسر.

(۲) اے آیت ہما وہدا نازل بوت کہ کافراں چہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ لوٹ کت کہ کوہءِ صفاء سہرءِ جوڑ کنگ بہ بیت یا مکہءِ کوہ چہ وتی جاگہءَ د ور کنگ بہ بنت تاکہ اوداکشت ءُکشار آسان بہ بیت، گزااللہ پاکءَ پہ جبریل عَلَیْہِ السَّلَامُ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ سرا وحی دیم دات کہ ما آیانی لوٹانی پورہ کنگءِ واستا آمادہ اِں بلے اگاں پداہوں آیاں ایمان نیاؤرت گزا الّمءَ ماآیاں نیست ءُنابود کنیں ءُآیاں ہچ وہد نہ دئیں، گزا واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ہمے ہبر دوست بوت کہ آیانی لوٹ پورہ مہ بنت تاکہ آچہ الٰہی تباہیءَ بہ رکّ اَنت. (اے حدیث إمام أحمد بن حنبلءَ چہ عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا وتی مسندءِ تھا آورتگ ءُأحمد شاکر گوشیت کہ إسنادہ صحیح حدیث شمارہ ۲۲۳۳). اللہ پاکءَ اےآیتءِ تہا ہمے مضمون بیان کت کہ اے نشانیاں کہ مشرک لوٹگءَ اَنت پہ ما ایشانی آرگ مشکلے نہ داریت، بلے مازانیں ہما پیما کہ گوستگیں امتاں نشانی لوٹتگ رندا آئش دروغ بند کتگ اَنت اے ہوں اللہ پاکءِ نشانیاں دروغ بند کنند گزاچوگوستگیں امتانی پیما نیست ءُنابود بنت.

(۳) بزاں مردم درہا اللہ پاکءِ دستءِ چیراینت چہ وڑاکہ بلوٹیت آیانی بابتءَ فیصلہ کنت.

الْقُرْاٰنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا یَزِیْدُهُمْ اِلَّا طُغْیَانًا كَبِیْرًا ﴿٦٠﴾

بلے آزمائش ءُچکّاسگے پہ مردماں، ءُلعنت کتگیں درچکءِ (بیان) ماں قرآنءِ تہا[1]، ءُما آیانءَ ترسینیں، ءُگیش نہ کنت (اے ترسینگ) بلےبیدءِ آیانی زیاد ہیں سر کشّیءَ.

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِیْسَ ؕ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِیْنًا ﴿٦١﴾

٦١. وہدیکہ ما گوشت فرشتہاں کہ سجدہ بکن اِت آدمءَ گڑا آدرستاں سجدہ کت بیدءِ ابلیسءَ، آئی گوشت کہ ایا من سجدہ بکناں ہمائیءَ کہ آ تو پیداگ کتگ چہ خاکءَ ؟.

قَالَ اَرَءَیْتَكَ هٰذَا الَّذِیْ كَرَّمْتَ عَلَیَّ لَىِٕنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰى یَوْمِ الْقِیٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّیَّتَهٗٓ اِلَّا قَلِیْلًا ﴿٦٢﴾

٦٢. گوشت ئے کہ بچار کہ تو آئرا عزت داتگ منی سرا، اگاں تو منءَ وہد بدئے داں قیامتءِ روچءَ گڑا من گمراہ کناں آئی اولاداں بیدءِ کمُکءَ.

قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَّوْفُوْرًا ﴿٦٣﴾

٦٣. (اللہءَ) فرمائینت کہ برونوں ہر کس کہ تئی رندگیریءَ کنت چہ آیاں، گڑا بیشک کہ دوزہ شمئے مزّانت پورہ داتگیں مُزّ.

وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَیْهِمْ بِخَیْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِی

٦٤. ءُبرپیین ءُبہ بر (چہ حقّءَ دور دارگءِ واستا) ہرکسءَ کہ تو ریپینت کن ئے پہ وتی توارءَ[2]، ءُبِکشُّ ءُبیار آیانی سرا وتی

(١) صحابہ کرام ءُتابعیناں چہ اے رؤیاءَ مراد عینی رؤیت زرتگ، ءُمراد معراجءِ سفرانت کہ واجہءَ معراجءِ سفر واب ءِ تہا نہ بلکیں آگاہی ءُبیداریءِ حالتءَ کت. ہمانزوریں مردم کہ آیانی ایمانی حالت نزورآت آیانی عقل ءُدلاں اے ہبر باور نہ کت کہ اے شپءِ کمکیں وہدءَ اے بلاہیں سفر چوں بوت کنت، ءُآمرتد بوت اَنت ہمے وڑا اے ہبر پہ آیاں چکاس ءُفتنہ یے جوڑ بوت. چہ ملعونیں (بزاں لعنت کتگیں) درْچکءَ مراد زقومءِ درْچک اِنت کہ آ دوزہیانی وراک اِنت، واجہ ﷺ معراجءِ سفرءِ تہا اے درْچک دیستگ اَت، ایشی بیان ہم قرآنءِ تہا بازیں مردمانی واستا فتنہءِ سبب جوڑ بوت، ءُہمے پیما کمزوریں مسلمانانی دلءَ ہمے ہبرنشت کہ دوزہءِ آسءِ تہا چوں بوت کنت کہ سبزیں درچکے برُدیت، حقیقتءَ آچہ ایشی کوراتنت کہ اللہ پاک ہرچیزءِ سرا قادرانت پہ آئی ہچ چیز مشکلے نہ داریت. (تفسیر ابن کثیر)

(٢) چہ شیطانءِ آوازءَ گانا ءُموسیقی ءُقوالی مراداَنت کہ چنچومردم ہمیشانی سببءَ گمراہ بوگءَ اِنت ءُبے =

اَلْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ وَعِدْهُمْ ؕ وَمَا یَعِدُهُمُ الشَّیْطٰنُ اِلَّا غُرُوْرًا ﴿۶۴﴾

سواران ءُپیادگاں[۱] ءُگوں آیاں ہوربوماں آیانی مال[۲] ءُاولاداں[۳]، ءُآیاں وعدہ بِدئے، ءُوعدہ نہ دنت آیاں شیطان بیدءِ ریپینگءَ.

اِنَّ عِبَادِیْ لَیْسَ لَكَ عَلَیْهِمْ سُلْطٰنٌ ۚ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِیْلًا ﴿۶۵﴾

۶۵. بیشک آکہ منی بندہ اَنت ترا نیست آیانی سرا زورے[۴]، ءُبسّ اِنت تئی پروردگار پہ کار سازیءَ.

رَبُّكُمُ الَّذِیْ یُزْجِیْ لَكُمُ الْفُلْكَ فِی الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ ؕ اِنَّهٗ كَانَ بِكُمْ رَحِیْمًا ﴿۶۶﴾

۶۶. شمئے پروردگار ہمااِنت کہ آ رہادگ کنت پہ شما بوجیگاں ماں دریاءِ تہا تاکہ شما شوہاز بکن اِت چہ آئی مہربانیءَ، بیشک کہ آپہ شما مزنیں مہربانے.

= حیائی ءُبے غیرتیءِ تہا بُڈ گرگءَ اِنت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ گانا ءُموسیقی شیطانی آواز اَنت، ءُایشانی گوشدارگ حرام ءُناجائز اِنت، ءُہمے پیما ہر آتوار کہ اللہ پاکءِ نافرمانیءِ نیمگءَ توار جنت آشیطانی توارے. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) مراد جنّ ءُانسانانی ہمالشکراَنت کہ آشیطانءِ رنداکپتگ اَنت ءُشیطانءِ پیمءَ انساناں گمراہ کنند. بزاں توگوں وتی اے لشکراں ہرچ وڑیں زورے کہ جت کن ئے بجن.

(۲) آیانی مالءِ تہا شریداربوگءِ معنی ہمیش اِنت کہ آیاں شوق ءُسکین دیگ پہ اے چیزءَ کہ آاللہ پاکءِ نافرمانیءِ تہا وتی مالاں خرچ بکنند، ءُہمے پیما حرامیں کٹ ءُکمائیءِ نیمگءَ دعوت دیگ ہوں مرادِاَنت.

(۳) ءُاولادانی تہا شریدار بوگءِ معنی ہمیش اِنت کہ مردماں زنا ءُبدکاریءِ نیمگءَ شوق دیگ کہ چہ آئی حرامیں اولاد پیداگ بیت، ءُہمے پیما غیر اسلامی رہبندانی سرا چکانی تربیت دیگ ءُآیان یہودی ءُنصرانی ءُمجوسی جوڑ کنگ ءُآیانی ناماں شرکی نام جوڑ کنگ، نوں ہرکس کہ اے پیمیں کار بکنت بزاں کہ شیطان آئی چکانی تہا شریداراِنت، پمیشا اللہءِ نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت، وہدیکہ چہ شما یکّے گوں وتی جنینءَ ویت ءُواب ءِ ارادہءَ آئی گوراکئیت گڑا آاے دعاءَ بوانیت، «**بِسْمِ اللّٰہِ، اَللّٰھُمَّ جَنِّبْنَا الشَّیْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّیْطَانَ مَارَزَقْتَنَا**»، بندات پہ اللہءِ نامءَ اے اللہ مارا دور بدار چہ شیطانءَ ءُشیطانءَ دور بدار چہ ہما روزیءَ کہ تومارا داتگ، اگاں ہمے ویت ءُواب ءِ تہا اللہ پاکءَ پہ آیاں چکےمقدر کت گڑا شیطان آچکءَ بجبر نقصان دات نہ کنت. (صحیح البخاری کتاب الدعوات باب مایقول إذا أتی أھلہ).

(۴) چہ اللہءِ بندیاں آئی گچین کتگیں بندہ مرادَاَنت کہ آیاں پہ دل ءُصدق اللہ پاکءِ سرا ایمان آؤرتگ اے پیمیں مردماں شیطان ریپینت ءُگمراہ کت نہ کنت (**اے اللہ مارا چہ ہمیشاں بکن**).

وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُوْنَ اِلَّآ اِيَّاهُ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىكُمْ اِلَى الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْ ۭ وَكَانَ الْاِنْسَانُ كَفُوْرًا ۝۶۷

۶۷. ءُوہدیکہ رسیت شمارا تکلیفے ماں دریاءِ تہا، گار ءُبیہال بنت ہما کہ شما آہاں توار پر جن اِت بیدءِ اللہءَ، نوں وہدیکہ آئی رستگار کت شمارا خشکیءِ نیمگءَ شما دیم تاب دات[1]، بیشک کہ انسان مزنیں نا شکرے.

اَفَاَمِنْتُمْ اَنْ يَّخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوْا لَكُمْ وَكِيْلًا ۝۶۸

۶۸. ایا نوں شما بے ترس اِت ایکہ آ ایر ببرائینیت شمارا خشکیءِ کنڈےءَ، یا دیم بدآنت شمئے سرا ڈوکانی ہؤرءَ[2]، پدا شما نہ گندِات پہ وتءَ کارسازے.

اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُّعِيْدَكُمْ فِيْهِ تَارَةً اُخْرٰى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِّنَ الرِّيْحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوْا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهٖ تَبِيْعًا ۝۶۹

۶۹. ایا شما بے ترس اِت ایکہ آ شمارا پدا دومی برا ببارت ماں دریاءِ تہا، پدا دیم بدآنت شمئے سرا ترْندیں گوْاتے نوں شمارا بُک بدآنت ہمے سوَبءَ کہ شما کفر کتگ، پدا شما نہ گندِات پہ وتءَ مئے سرا پُشتءَ آؤکے[3].

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيْٓ اٰدَمَ وَحَمَلْنٰهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ وَفَضَّلْنٰهُمْ عَلٰي كَثِيْرٍ مِّمَّنْ

۷۰. ءُبیشک کہ ما عزّت داتگ آدمءِ اولاداں ءُما آیاں سواری داتگ خشکیءِ ءُدریاءِ، ءُما آیاں روزی داتگ پاکین ءُصافیں، ءُما آیاں،

---

(۱) ادا مشرکانی ہمے کرد بیان بوگءَ اِنت کہ آیاں دریاءِ تہا مصیبتانی وہداں ایوکءَ اللہ پاکءَ توار بردات رندا کہ اللہءَ پہ سلامتی خشکیءَ سرکت اَنت پدا وتی بت اِش توار جت اَنت ءُہماہانی بندگی اِش کت.

(۲) بزاں ہما اللہءَ کہ شما خشکیءِ تہا بیہال کن اِت زانءَ آئیءِ بابتءَ شمارا اے زانت نیست اِنت کہ آشمارا خشکیءِ تہا ہم گپت کنت، زمینءِ تہا شمارا ایردات کنت، پہ آسمانی ڈوکانی گوْارینگءَ شما را نیست کت کنت ہنچوکہ آئی بازیں قومےہمے وڑا تباہ کت. مقصد ہمیش اِنت ہر وہدا ایوکءَ چہ اللہءِ بترس اِت ءُہمائی عبادتءَ بکن اِت کہ آئی تباہ کتگینءَ کس رستگارکت نہ کنت.

(۳) بزاں چہ دریاءِ درایگءَ رند پدا شما شرک کنگءَ لگّ اِت ءُچہ اللہ پاکءَ بیہال بئیت، ایا زاناں پدا ہجبر شما دریاءِ تہا نہ رواِت، ءُشمارا اےترس نیست اِنت کہ دگہ برے پدا اللہ پاک شمئے سراماں دریاءَ تیزیں گوْاتے دیم بد نت کہ شمئے بوجیگءَ چپی بکنت ءُشما تباہ بئیت، ءُپدا پہ شما بیر گروکےہم نہ بیت کہ چہ اللہ پاکءَ شمئے بیرءَ بہ گیپت.

خَلْقًا تَفْضِیْلًا ﴿٧٠﴾

مـزنی داتگ وتی بازیں مخلـوقءِ سرا مزنیں مزنی ے.

یَوْمَ نَدْعُوْا كُلَّ اُنَاسٍۭ بِاِمَامِهِمْ ۚ فَمَنْ اُوْتِیَ كِتٰبَهٗ بِیَمِیْنِهٖ فَاُولٰٓئِكَ یَقْرَءُوْنَ كِتٰبَهُمْ وَلَا یُظْلَمُوْنَ فَتِیْلًا ﴿٧١﴾

۷۱. آروچءَ مـا تـوار جنـیں درہیں انسـاناں گوں آیانی نامہءِ اعمالاں[1]، نوں ہرکسءَ کہ دیگ بوت آئی نامہءِ اعمال آئی راستیں دستءَ، گڑا ہمیش اَنت کہ آوان اَنت وتی نامہءِ اعمالاں، ءُآیانی سرا کدءِ رشتگے ہم ظلم نہ بیت[2].

وَمَنْ كَانَ فِیْ هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِی الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِیْلًا ﴿٧٢﴾

۷۲. ءُہرکـس کہ آکورانـت ماں اے دنیـاءِ تہا، نـوں آ آخـرتءَ ہوں کـور بیـت[3]، ءُگار تر بیت چہ راہءَ.

وَاِنْ كَادُوْا لَیَفْتِنُوْنَكَ عَنِ الَّذِیْٓ اَوْحَیْنَآ اِلَیْكَ لِتَفْتَرِیَ عَلَیْنَا غَیْرَهٗ ۖ وَاِذًا لَّاتَّخَذُوْكَ خَلِیْلًا ﴿٧٣﴾

۷۳. ءُنزّیک اِتنت (کافر) کہ ترا فتنہ ءُفسادءِ تہا دۆر بدینـت چہ ہما چـیزا کہ ما وحی کتگ تئی نیمگءَ، تاکہ تو د روغ ببندئے مئےسرا بیـدءِ چـہ اے وحیءَ، ءُآوہـدا آیـاں ترا دلی دوست جوڑ کتگ اَت.

وَلَوْلَآ اَنْ ثَبَّتْنٰكَ لَقَدْ كِدْتَّ تَرْكَنُ اِلَیْهِمْ شَیْـًٔا قَلِیْلًا ﴿٧٤﴾

۷۴. ءُاگاں ما تئی پاد سکّ مداشتین اَنت نزّیک اَت کہ تو بلیٹ ئے آیانی نیمگءَ کمّ چیزے[4].

---

(۱) اداچہ امامءَ مراد چی اِنت؟ لہتےءَ گوْشـتگ کہ مراد ہمیش اِنت کہ ہرامـت گوں وتی پیغمبرءِ نامءَ توار جنـگ بیت، مثلاً اے امتءِ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یا اے امتءِ موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ، یامراد آسـمانی کتاب اَنت، ءُہرکـس گوں وتی کتابءِ نامءَ توار جنگ بیت مثلاً اے تورات والا یاں ءُاے قرآن والا یاں، ءُاے ہم بوت کنـت کہ ہرکسءَ گوں ہمـائی نامءَ توار بردیگ بیت کہ آئی ہمائی رندگیری کتـگ، امام ابن کثیر ءُامام شـوکانی ہمے گچین کتگ کہ ادا چہ امامءَ مراد نامہءِ اعمال اِنت کہ ہرکسءَ کہ توار کنگ بیت آئیءَ وتی نامہءِ اعمال گون بیت ءُپہ ہمائی آئی فیصلہ کنگ بیت. (تفسیر ابن کثیر وفتح القدیر).

(۲) فَتِیْل، ناءِ گڈگءِ تہءِ ہما بارگیں رامءَ گوْشنت.

(۳) بزاں ہرکس کہ چہ اللہءِ پاکیں قرآن ءُچہ پیغمبرءِ مبارکیں حدیثءَ کوربیت ءُآیاں فہمگءِ جہدءَ نہ کنت ءُآیاں قبول نہ کنت گڑا قیامتءَ آچہ اللہ پاکءِ درائیں نعمتاں زبہربیت ءُکوری حالتءَ چست کنگ بیت.

(۴) چـہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ بِلّے کہ مشرکاں باز جہد کت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وتی نیمگءَ دلگوش =

اِذًا لَّاَذَقْنٰكَ ضِعْفَ الْحَیٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَیْنَا نَصِیْرًا ﴿۷۵﴾

۷۵. گڑا آوہدا ما چاشینت ترادوسَری عذاب ماں دنیایءَ ءُدوسَری مرگءَ رند[۱] پدا تو نہ دیست پہ وتءَ مئے مقابلہءَ دگہ کمک کنوکے.

وَاِنْ كَادُوْا لَیَسْتَفِزُّوْنَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِیُخْرِجُوْكَ مِنْهَا وَاِذًا لَّا یَلْبَثُوْنَ خِلٰفَكَ اِلَّا قَلِیْلًا ﴿۷۶﴾

۷۶. ءُنزّیک اِتنت کہ ترا پادگوْج ءُبُن بُرّ بکننت چہ زمینءَ تاکہ ترا در بکننت چہ آئی[۲]، ءُآوہدا آپشت نہ کپت اَنت تئی پُشتءَ بلے باز کم[۳].

سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُّسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِیْلًا ﴿۷۷﴾

۷۷. ہمے دستور بوتگ ہمایانی کہ ما دیم داتگ اَنت چہ تو پیش چہ وتی رسولاں[۴]، ءُتو نہ گندئے مئے دستورانی تہابدل ءُسدل[۵].

اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوْكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّیْلِ وَقُرْاٰنَ

۷۸. برجاہ بدار نمازءَ چہ روچءِ ٹگلگءِ وہدا دانکہ شپءِ تہاریءَ ءُقرآنءَ بوان

= بکننت بلے اللہ پاکءَ آچہ مشرکانی مکراں رستگار کت ءُدور داشت ءُواجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آیانی گورا ہچ نہ جکّ اِت.

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ انسانءِ جاہ ءُشان ہمنچوکہ گیش تر بیت آئی جرمءِ سزا چہ اید گراں ہمنچوگیش ترانت، ہنچوکہ دگہ جاگہے اللہ پاکءَ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جنیناں گوْشت کہ اگاں بالفرض ءُمحال چہ شما بدکاری ےبوت گڑا شمئے عذاب ہم دوسری بیت (سورۃ الأحزاب آیۃ: ۳۰).

(۲) اداہما سازش ءُمکرءِ نیمگءَ اشارہ اِنت کہ کافراں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ مکہءَ درایگءِ بابتءَ کت کہ چہ آئی اللہ پاکءَ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رستگار کت.

(۳) بزاں اگن آیاں ترا چہ مکّہءَ دربکتیں ءُنقصانے بداتیں گڑا آیاں ہم دیرنہ جت ءُاللّٰہءِ عذابانی تہا دزگیربوت اَنت.

(۴) بزاں گوستگیں امتانی باریءَ ہم ہمے دستور بوتگ وہدیکہ آیاں وتی رسول در ملک کتگ اَنت یاپہ درایگءَ لاچار کتگ اَنت، گڑا آیاں دیرنہ جتگ ءُزوت اللّٰہءِ عذابانی تہا گرفتار بوتگ اَنت.

(۵) گڑاہمے پیم بوت وہدیکہ کافراں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مکہءِ یلہ کنگ ءُدیم پہ مدینہءَ ہجرت کنگءَ لاچار کت گڑا دیر نہ بوت کہ اللہ پاکءَ کافر بدرءِ میدانءَ مسلمانانی دستءَ شکست دات اَنت ءُپدا مکہ ہم مسلمانانی دستءَ فتح بوت ءُکافرذلیل ءُرزوا بوت اَنت.

اَلْفَجْرِ ؕ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوْدًا ﴿۷۸﴾

فجرءَ[۱]، بیشک کہ فجرءِ قرآن وانگءِ وہدا فرشتہ ساڑی کنگ بنت[۲].

وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ ۖ عَسٰٓى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا ﴿۷۹﴾

۷۹. ءُشپءِ لہتےبہرءَ نمازءِ تہجد بوان[۳] گوں قرآنءَ اے گیشیں ثوابے پہ تو[۴]، نزّیکیں کہ چست بکن ترا تئی پروردگار پہ توصیف کتگیں جاگہءَ[۵].

وَقُلْ رَّبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ

۸۰. بگوْش کہ اے پروردگار منءَ داخل بکن راستین داخل کنگے ءُمنءَ در بکن

---

(۱) ﴿ لِدُلُوْكِ ﴾، بمعنی زوال، روچءِ ٹکل ورگ مراد اِنت، ءُغَسَق تہاریءِ معنیءَ کئیت چہ روچءِ ٹکل ورگءَ رندءِ نمازاں ظہر ءُعصر مرادآنت، ءُ﴿ غَسَقِ الَّيْلِ ﴾ءَ مراد مغرب ءُعشاءِ نمازآنت، ءُچہ ﴿ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ ﴾ سہبءِ نماز مرادانت، چوکہ سہبءِ نمازءِ تہا چہ ایدگہ نمازاں گیشتر قرآن وانگ بیت پمیشا آچہ قرآنءَ تعبیر کنگ بوت، ہمے پیما اےآیتءِ تہا اجمالا پنچیں نمازانی ثبوت آتک کہ ایشانی سرا مسلمانانی اجماع اِنت ءُایشانی نہ منّوک کافربیت ءُآ چہ اسلامءَ درانت.

(۲) بزاں فجرءِ نمازءِ تہا سک باز فرشتہ حاضر بیت ہنچوکہ چہ ابوہریرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ فجربزاں سہبءِ نمازءَ شپءِ ءُروچءِ درائیں فرشتہ حاضر بنت (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیرسورۃ بنی إسرائیل).

(۳) چہ تہجدءَ مراد نفلءِ وانگ اِنت ماں شپءِ آخری سیکءَ تافجرءِ نمازءِ وہدءَ (بزاں تا بامءِ درایگءَ)، ءُایشی شان قرآن ءُحدیثءِ تہا سک باز آتکگ، حدیثءِ تہا کئیت چہ ابو ہریرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ جست کنگ بوت کہ چہ فرضءِ نمازاں رندمستریں درجہ کجام نمازیگ اِنت واجبءَ گوْشت: کہ تہجدءِ بزاں شپءِ نفلی نماز کہ آئرا تہجد گوْشگ بیت. (صحیح مسلم).

(۴) ﴿ نَافِلَةً لَّكَ ﴾، یک معنیءِ ہمے کنگ بوتگ کہ اے تئی سرا زیادہی چیزے بزاں تہجدءِ وانگ تئی سرا فرض اِنت، بلے تئی امتءِ سرا فرض نہ اِنت، ءُلہتےءَ ہمے معنی کتگ کہ تہجدءِ وانگ تئی درجہءِ بلندکنگءِ یک سببےپرچہ کہ تئی گناہ وَبنچواللہ پاکءَ بخشتگ آنت، امام قرطبی آقول پہک رد کتگ کہ تہجد واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءِ سرافرض کنگ بوتگ آگوْشیت کہ چہ ادایشان ءُجاہءِ ءِ برز ءُمستر بوگ مرادانت، واللہ أعلم. (الجامع لأحکام القرآن للإمام القرطبی).

(۵) ﴿ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا ﴾، ہماشرپ ءُمقام مراد اِنت کہ قیامتءَ آواجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءَ دیگ بیت ہما وہداکہ محشرءِ میدان ترند بیت رندا مردم واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءِ گوْراکاینت کہ تواللہ پاکءِ دربارءَ سفارش بکن کہ مئے حساب ءُکتاب زوت بہ بیت، واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ سجدہءَ کپیت اللہ پاک فرمان کنت کہ اے محمد (صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ) چست بو ءُسفارش بکن تئی سفارش قبول بیت ہمدا واجہ سفارش کنت ایشیءَ گوْشنت سفارشءِ عظمی (بزاں مستریں سفارش) ءُہمیش اِنت مقام محمود (توصیف کتگیں جاگہ). (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیرسورۃ بنی إسرائیل).

صِدْقٍ وَّاجْعَلْ لِّیْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِیْرًا ﴿۸۰﴾

راستیں دَرکنگے[۱]، ءُبِدئے منءَ چہ وتی نیمگءَ زورے کمک کنوکیں.

وَقُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ ؕ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوْقًا ﴿۸۱﴾

۸۱. ءُبگوْش کہ آتک حقّ ءُگاربوت باطل، بیشک کہ باطلءَ گا ربوگی اِنت[۲].

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِیْنَ ۙ وَلَا یَزِیْدُ الظّٰلِمِیْنَ اِلَّا خَسَارًا ﴿۸۲﴾

۸۲. ءُمادیم دئیں چہ قرآنءَ ہمائی کہ درمانے ءُرحمتے پہ مومناں[۳]، ءُگیش نہ کنت ظالماں بیدءِ تاوانءِ دیگءَ.

وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ یَـُٔوْسًا ﴿۸۳﴾

۸۳. ءُوہدیکہ ما انعام کنیں انسانءِ سرا آدیمءَ تاب دنت، ءُدور داریت وتی کَشاں (بزاں وتءَ)، ءُوہدیکہ آئءَ نہ وشّی یےبرسیت آناامّید بیت[۴].

---

(۱) چہ عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا روایت اِنت وہدیکہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ چہ مکہءَ ہجرت کنگءِ (بزاں درایگءِ) حکم دیگ بوت، اے آیت ہماوہدا نازل بوت (سنن الترمذی تفسیر سورۃ بنی إسرائیل علامۃ ألبانی ایشی سندضعیف گوشتگ) بزاں اے اللہ منءَ مدینہءَ پہ راستی داخل بکن ءُچہ مکہءَ پہ راستی در بکن، ءُلہتےءَ گوْشتگ کہ مراد ہمیش اِنت وہدیکہ منءَ موت دئے گڑا منءَ پہ راستی (ءُایمان) موت بدئے ءُوہدیکہ منءَ چہ قبرءَ چست کن ئے گڑا گوں راستی (ءُعزت ءُشرپ) چست بکن، علامہ شوکانی گوْشیت چوکہ اے دعائے (ایشی مفہوم سک پرْاہ اِنت) پمیشاا ے درائیں معنی ءُہبر ایشی تہاکاینت.

(۲) حدیثءِ تہا کثیت وہدیکہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ مکہءَ داخل بوت گزابیت اللہءِ تہا سئے صد ءُشست بت بست اَت، واجہءَ آدرہا پرْوشان کت اَنت ءُہمے آیت وانان کت کہ ﴿ جَآءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ ﴾ بزاں حق آتک ءُباطل گار بوت، ءُاے آیت ﴿ قُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَمَا یُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا یُعِیْدُ ﴾ [سورۃ سبأ: ۴۹]، بزاں حق آتک ءُباطل نہ اولی برا چست ءُمزن بوت نہ کہ پدا چست ءُمزن بوت کنت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ بنی إسرائیل).

(۳) چونائیءَ قرآن دریں جہانءِ واستا روژنائی ءُرحمتےبلے چوکہ تہنا مومن چہ ایشی فائدہ زوراَنت، پمیشااللہ پاکءَ ایوکءَ ہمایانی بیان کت، بزاں قرآن چہ ہرپیمیں شرک ءُبدعتاں ءُچہ ہرپیمیں بدیاں دور داریت ءُہمے پیما ایشی تہا جوانیں سوج ءُپنت ہم ہست ءُدانائی ءُحکمتءِ ہبر ہست کہ آیانی زورگءَ مردم اللہ پاکءِ رحمتانی ءُجنتءِ دائمی نعمتانی حقداربیت، بلے اےقرآن پہ ہمایاں شفا ءُرحمتے بیت کہ پہ غور ءُفکر ءُگوں تدبرءَ آئءَ وان اَنت، ءُوتی زندگءَ ہمائی رہبندءِ سرا گوْازین اَنت.

(۴) اے آیتءِ تہا انسانءِ ہما حالتءِ بیان بوگءَ اِنت کہ آنعمتانی وہدا اللہ پاکءَ بیہال کنت ءُتکلیفءِ =

قُلْ كُلٌّ يَّعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ ۭ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَبِيْلًا ۝٨٤

٨٤. بگوْش کہ ہر یکّے کار کنت پہ وتی طبیعتءِ رہبندءَ، نوں شمئے پروردگار جوانتر زانت کہ کجام اَنت آکہ تچک تریں راہءِ سراینت[1].

وَيَسْـَٔـلُوْنَكَ عَنِ الرُّوْحِ ۭ قُلِ الرُّوْحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّيْ وَمَآ اُوْتِيْتُمْ مِّنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيْلًا ۝٨٥

٨٥. ءُآترا جست کنند روحءِ باروا، بگوْش کہ روح چہ منی پروردگارءِ حکماانت، ءُشما دیگ نہ بوتگ اِت چہ زانتءَ بلے باز کم[2].

وَلَىِٕنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا وَكِيْلًا ۝٨٦

٨٦. ءُاگاں ما بلوٹیں گڑا ما بریں ہما چیزاں کہ ما وحی کتگ اَنت تئی نیمگءَ، پدا تونہ گِندئے پہ وتءَ پہ ایشی (آرگءَ) مئےسرا دگہ کار سازے.

اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ ۭ اِنَّ فَضْلَهٗ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيْرًا ۝٨٧

٨٧. بیدءِ وتی پروردگارءِ مہربانیءَ، بیشک کہ آئی مہربانی ہست تئی سرا مزنیں[3].

= وہدا پہک ناامیدبیت، بلے مومن وشحالی ءُنعمتانی وہدا اللہ پاکءَ بیہال نہ کنت بلکیں آئی شکرءَ اداکنت ءُمصیبتانی وہدا صبر کنت ءُناامید نہ بیت.

(١) اے آیتءِ تہا مشرکانی واستا بیم ہست، ایشی مفہوم ءُاے آیتءِ مفہوم یکّ اَنت، ﴿وَقُلْ لِّلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ اعْمَلُوْا عَلٰي مَكَانَتِكُمْ اِنَّا عٰمِلُوْنَ﴾، [سورة هود: ١٢١]، بزاں اے پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بگوْش ایمان نیاروکاں کہ شماوتی جاگہاں عمل بکن اِت ماوتی جاگہءَ عمل کنیں. قیامتءَ زانگ بیت کہ کئے حقءِ سرااِنت، ﴿شَاكِلَتِهٖ﴾، بزاں نیت، دینءِ رہبند ءُطبیعت، ءُلہتےءَ ہمے گوْشتگ کہ ایشی تہا کافرانی ایرجنگ بیان اِنت ءُمومنانی توصیف ءُتعریف، پرچہ کہ ایشی معنی ہمیش اِنت کہ ہریک انسانے وتی طبیعتءِ رہبندءَ عمل کنت، چو کہ مومنءِ طبیعت پاک ءُصاف اِنت نوں آئءِ عمل ءُآئی کردار ءُاخلاق جوان بنت، ءُکافرءِ طبیعت صاف ءُسیدہ نہ اِنت پمیشاآئی عمل ءُآئی کردار ءُاخلاق بدیں بنت. (تفسیر ابن کثیر).

(٢) روح ہما بارگیں چیزانت کہ آہچ کسءَ مئیم نئیت، بلے ہرساہ دارءِ طاقت ءُقوت ہمے روحءِ توکااِنت، بلے ایشی حقیقت چی اِنت ءُاےچی ے؟ ایشیءَ کس نہ زانت، یہودیاں یک رندے واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ روحءِ بابتءَ جست کت گڑا ہمے آیت نازل بوت (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورة بنی إسرائیل). آیتءِ معنی ہمیش اِنت کہ شمئے انسانانی علم ءُزانت اللہ پاکءِ علم ءُزانتءِ دیما باز کمکیں چیزے، ءُاے روح کہ شما ایشی باروا جست کنگءَ اِت ایشی علم اللہ پاکءَ نبیاں ہم نہ داتگ، بس ہمنچو بزاں اِت کہ اے روح منی پروردگارءِ حکمے ءُآئی حقیقتءَ تہنا ہما ذات زانت.

(٣) بزاں اے اللہ پاکءِ مہربانی اِنت کہ اے وحی کنگ آئی چہ تو نہ برتگ ءُترئے وحی کنگءِ شرف ءُعزتے بخشات.

قُلْ لَّىِٕنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَّاْتُوْا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَاْتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيْرًا ﴿۸۸﴾

۸۸. بگوْش (اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) کہ انسان ءُجن درہا ہؤر بہ بنت اے ہبرءِ سرا کہ آبیار اَنت اے قرآنءِ پیمینے، آآوْرت نہ کننت اے پیمیں (قرآنے) توری آیکّءَ دگرءِ کمک بِبنت.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۚ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُوْرًا ﴿۸۹﴾

۸۹. بیشک کہ ماپد ماں پدءَ بیان کتگ مردمانی واستا اے قرآنءِ تہا چہ ہر پیمیں دروراں، نوں نہ منّ اِت گیشتریں مردماں بیدءِ نا شکری کنگءَ.

وَقَالُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْۢبُوْعًا ﴿۹۰﴾

۹۰. ءُآیاں گوْشت کہ ما ہجبر تئی سرا ایمان نیاریں تاہما وہدا کہ تو بترْکّین ئے پہ ما چمْگے چہ زمینءَ.

اَوْ تَكُوْنَ لَكَ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهٰرَ خِلٰلَهَا تَفْجِيْرًا ﴿۹۱﴾

۹۱. یا بہ بیت ترا باگے مچّ ءُانگورانی، نوں تو بُرمبین ئے جوْاں ہما باگءِ میانءَ رمبینگے.

اَوْ تُسْقِطَ السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَاْتِيَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيْلًا ﴿۹۲﴾

۹۲. یا تو دؤر بدئے آسمانءَ ہنچو کہ تو گمان کتگ مئے سرا تش تشءَ، یا تو بیارئے اللّٰہءَ یا فرشتہاں دیم پہ دیمءَ.

اَوْ يَكُوْنَ لَكَ بَيْتٌ مِّنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِي السَّمَآءِ ۭ وَلَنْ نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتٰبًا نَّقْرَؤُهٗ ۭ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيْ هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَّسُوْلًا ﴿۹۳﴾

۹۳. یا بہ بیت ترا لوگے سہرءِ یا سربکپ ئے ماں آسمانءَ، ءُما ہجبر ایمان نیاریں پہ تئی سر کپگءَ تا ہما وہدا کہ تو ایر بگیج ئے مئے سرا یک ہنچیں کتابے کہ آئرا ما وت بوانیں، بگوْش کہ پاک اِنت منی پروردگار، من ایوکءَ یک انسانیاں دیم داتگیں پیغمبرے[1].

(۱) مطلب ایش اِنت کہ منی پروردگارءَ ہرییمیں طاقت ہست، اگاں آبلوٹیت شمئے سجّہیں لوٹاں پہ یکیں لفظ کُنْ (بزاں ببو) گوْشگءَ پورہ کت کنت، پشت کپت منی ہبر من یک انسانیاں ءُایشانی پورہ کنگ =

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ یُّؤْمِنُوْٓا اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰٓی اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَّسُوْلًا ﴿۹۴﴾

۹۴. ءُنه داشتگ مردماں (کسءَ) ایکه آایمان بیار اَنت وہد یکه آتک آیانی گوْرا ہدایت، بیدءِ ہمے ہبرا که آیاں گوْشت، ایا اللّٰهءَ دیم داتگ یک انسانیں پیغمبرے[۱].

قُلْ لَّوْ كَانَ فِی الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ یَّمْشُوْنَ مُطْمَىِٕنِّیْنَ لَنَزَّلْنَا عَلَیْهِمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُوْلًا ﴿۹۵﴾

۹۵. بگوْش که اگاں زمینءِ تہا فرشته ببوتیں که آگوْشت اَنت گوں آرامءَ گڑا ما دیم دات آیانی سرا چه آسمانءَ یک فرشتهے پیغمبریءِ واستا[۲].

قُلْ كَفٰی بِاللّٰهِ شَهِیْدًۢا بَیْنِیْ وَبَیْنَكُمْ ؕ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِیْرًۢا بَصِیْرًا ﴿۹۶﴾

۹۶. بگوْش که اللّٰه بَسّ اِنت په گواہیءَ منی ءُشمئے میانءَ[۳]، بیشک که آچه وتی بندیاں زبر سرپدِاَنت ءُزبر گِندگءَ اِنت.

وَمَنْ یَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ یُّضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِیَآءَ مِنْ دُوْنِهٖ ؕ وَنَحْشُرُهُمْ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ

۹۷. ءُہر کسءَ که اللّٰه ہدایت بداَنت نوں ہماِاَنت راستیں راہءِ سرا، ءُہر کسءَ که آگمراہ بکنت گڑا تو ہجبر نه گِندئے په

= چه منی ءُچه ہرانسانءِ وسءَ دْنّ اِنت، ہاں من انسان بوگءِ گوما اللّٰه پاکءِ رسولاں ہم، ءُرسولانی کار تہنا اللّٰه پاکءِ احکامانی سر کنگ اِنت ءُمن اللّٰه پاکءِ حکم سرکتگ اَنت ءُسرکنگءَ یاں، الّمی نه اِنت که اللّٰه پاک ہرانسانءِ لوٹءِ وڑا نوکیں معجزه دیم بدنت، بلکیں اللّٰه پاک وتی حکمت ءُلوٹ ءُمصلحتانی رہبندءَ ہروہداکه بلوٹیت معجزه دیم دنت.

(۱) کافرانی واستا اے حیرانی گپّے اَت که آیانی پیمیں انسانے رسول جوڑبه بیت. گشئے پیغمبرانی انسان بوگ آیانی ایمان نیارگءِ یک مستریں سببےاَت.

(۲) اللّٰه پاکءَ ایشانی اے ردیں عقیدهءِ بابتءَ فرمان کت، که وہدے زمینءِ سرءِ نندوک ءُزمینءِ تہا زندگی گوْازینوک انسان اَنت گڑا په آیانی رہشونیءَ ہوں انسان رسول بنت، ابید چه انسانیں رسولءَ دگه مخلوق انسانءِ رہشونیءِ کارءَ کت نه کنت، ہاں اگاں زمینءِ تهءِ نندوک فرشته ببوتین اَنت گڑااللّٰه پاکءَ فرشته ایں رسول دیم دات، اے آیت صاف ہمے چیزءِ دلالتءَ کنت که محمد صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ بشرے ءُانسانے بوتگ نه که نوری مخلوقے.

(۳) بزاں منی ءُشمئے میانءَ اللّٰه پاک اے چیزءِ سراگواہ اِنت که من اللّٰه پاکءِ دیم داتگیں پیغمبریاں ءُمن وتی پیغمبریءِ دعواءِ تہا دروْغ بندے نیاں، ءُمن وتی تبلیغ کنگءِ ذمه داری زبر پورہ کتگ.

عَلٰی وُجُوْهِهِمْ عُمْیًا وَّبُكْمًا وَّصُمًّا ؕ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ؕ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنٰهُمْ سَعِیْرًا ﴿۹۷﴾

آیاں دگہ دوستے بیدءِ اللہءَ، ءُما مُچ کنیں آیاں قیامتءِ روچءَ دیم پہ چیر کوری ءُگنگی ءُکرّی حالتءَ[۱]، آیانی جاگہ دوزہ اِنت، ہر وہد یکہ آ (آس) ایرمِرگی بیت، ما گیش کنیں آیانی سرا برانز جنوکیں آسءَ.

ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاٰیٰتِنَا وَقَالُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَّرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِیْدًا ﴿۹۸﴾

۹۸. اے آیانی مُزّانت پمیشاکہ آیاں انکار کتگ مئے نشانیانی، ءُآیاں گوشتگ کہ ایا ما وہدیکہ خاک ءُہڈ بئیں، ایا پدا ما چست کنگ بئیں نوکیں مخلوقےءِ صورتءَ.

اَوَلَمْ یَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓی اَنْ یَّخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَّا رَیْبَ فِیْهِ ؕ فَاَبَی الظّٰلِمُوْنَ اِلَّا كُفُوْرًا ﴿۹۹﴾

۹۹. ایا آیاں نہ دیستگ کہ بیشک اللہ ہما ذات اِنت کہ آئی جوڑ کتگ اَنت آسمان ءُزمین، آقادرانت اے چیزءِ سرا کہ آجوڑ بکنت ایشانی پیمیں[۲]، ءُداشتگے پہ آیاں یک وہدے کہ آئی (آیگءِ) تہا ہچ شک نیست[۳]نوں نہ مَنّ اِت ظالماں بیدءِ نا شکری کنگءَ.

---

(۱) چہ أنس بن مالک رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ جست کنگ بوت کہ مردم دیم پہ چیر چوں مُچ کنگ بنت؟ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت: ہماذات کہ آئی آیاں پادانی سرا روگءِ زور ءُقوت داتگ آایشی سراہوں قادرانت کہ آیاں دیم پہ چیر بگردینیت، (صحیح البخاری تفسیرسورۃ الفرقان وصحیح مسلم صفۃ القیامۃ والجنۃ والنار باب یحشرالکافرعلی وجھہ).

(۲) ہنچوکہ دگہ جاگہےفرمان اِنت کہ ﴿ لَخَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ ﴾ [سورۃ المؤمن: ۵۷]، بزاں زمین ءُآزمانانی پیداگ کنگ چہ مردمانی پیداگ کنگءَ گڑان ترانت، نوں مردم پرچہ ایشی تہا غور ءُفکر نہ کنند کہ وہدے اللہ پاکءَ اے بلاہیں آسمان ءُزمین جوڑ کت اَنت، گدا پرچہ آمرگءَ رند انسانءَ پدا پیداگ کت نہ کنت، نوں پرچہ ءُپہ کجام بنیادءَ آپدا زندگ بوگءِ انکارءَ کنت.

(۳) اداچہ اجلءَ مراد یاقیامتءِ زندگی اِنت یا مراد موت اِنت، دیمءِ ہبر ہمے دلالتءَ کنت کہ مراد قیامتءِ زندگی اِنت.

قُلْ لَّوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُوْنَ خَزَآىِٕنَ رَحْمَةِ رَبِّیْٓ اِذًا لَّاَمْسَكْتُمْ خَشْیَةَ الْاِنْفَاقِ ؕ وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُوْرًا ۠ ﴿۱۰۰﴾

۱۰۰. بگوْش کہ اگاں شما مالک بوتین اِت منی پروردگارءِ رحمتءِ خزانیانی آوہدا شما داشت اَنت (آخزانہ) چہ خرچ بوگءِ تُرسءَ[1]، ءُانسان مزنیں تنگ دلے ءُبخیلے.

وَلَقَدْ اٰتَیْنَا مُوْسٰی تِسْعَ اٰیٰتٍۭ بَیِّنٰتٍ فَسْـَٔلْ بَنِیْٓ اِسْرَآءِیْلَ اِذْ جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهٗ فِرْعَوْنُ اِنِّیْ لَاَظُنُّكَ یٰمُوْسٰی مَسْحُوْرًا ﴿۱۰۱﴾

۱۰۱. ءُبیشک کہ ما دات موسیءَ نُہ نشانی ظاہریں[2] نوں تو وت جُست بکن بنی إسرائیلءَ وہدیکہ آآتک آیانی گوْرا، گوْشت آئرا فرعونءَ، کہ من ہمے گمانءَ کناں اے موسیٰ کہ تو سحر کنگ بوتگئے.

قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ اَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ بَصَآىِٕرَ ۚ وَاِنِّیْ لَاَظُنُّكَ یٰفِرْعَوْنُ مَثْبُوْرًا ﴿۱۰۲﴾

۱۰۲. (موسی عَلَیْہِ السَّلَامُ) جواب دات کہ بیشک تو زانئے اے فرعون کہ دیم نہ داتگ اَنت اے نشانی بیدءِ آسمانانی ءُزمینءِ پروردگارءَ پہ عبرتءِ زورگءَ، ءُبیشک من ہمے گمانءَ کناں کہ اے فرعون تونیست ءُنابود کنگ بوتگ ئے.

---

(۱) ﴿ خَشْیَةَ الْاِنْفَاقِ ﴾، مطلب ہمیش اِنت کہ **خشیة أن ینفقوا فیفتقروا**، بزاں پہ ہمے ترسءَ کہ اگاں آخرچ بکنینت گڑا فقیر ءُغریب بنت، حقیقتءَ اللہ پاکءِ خزانہ ہجبر ہلاس بوت نہ کنینت، بلے چوکہ انسان تنگ دلے پمیشا بخیلی کنت، ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت، ﴿ اَمْ لَهُمْ نَصِیْبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَاِذًا لَّا یُؤْتُوْنَ النَّاسَ نَقِیْرًا ﴾ [سورة النساء: ۵۳] بزاں اگاں مردماں چہ اللہ پاکءِ بادشاہیءَ بہرے برسیت گڑا آوہدا آمردماں ہچ نہ د ینت، اے اللہ پاکءِ وتی مہربانی اِنت کہ آئی وتی خزانیانی در پہ ہرکسءَ ہچ نہ کتگ اَنت، ءُآیانی مالک کسّءَ نہ کتگے.

(۲) اے نُہ ایں نشانی کہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ دیگ بوت اَنت، ایش اَنت (۱) دستءِ اسپیت بوگ (۲) آساے ہژدھا بوگ (۳) ڈکال سالی (۴) نیوگانی کم بوگ (۵) طوفان (۶) مدگ (۷) بوْٹ (۸) پگل (۹) خون، ایشانی سرجمیں بیانءِ واستا سورت الأعراف آیت۱۳۳ءِ حاشیہءَ بچار، عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا انْفِلَاق بزاں دریاءِ تہا پہ موسی ءُآئی قومءَ خشکیں راہءِ جوڑ بوگ ہمے نُہ ایں نشانیانی تہاہور کتگ گوں، ءُقحط سالی ءُثمرہانی کمی یکّے ساب کتگ اَنت، بلےسنن ترمذیءِ تہا چہ صفوان بن عسّال رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ یک روایتے مرفوعا چہ نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ ہست ہمے آیتءِ تفسیرءِ تہا ءُآئی تہا نُہ ایں نشانی چہ اے بیان کتگیں نشانیاں دگر اَنت بلے آروایتءِ سندضعیف اِنت، ءُہمے پیما سنن نسائی ءُابن ماجہءِ تہا ہم اے حدیث ہست اِنت بلے آیانی سندہم ضعیف اَنت. (بچار ضعیف سنن الترمذی کتاب التفسیر سورة بنی إسرائیل).

فَاَرَادَ اَنْ یَّسْتَفِزَّهُمْ مِّنَ الْاَرْضِ فَاَغْرَقْنٰهُ وَمَنْ مَّعَهٗ جَمِیْعًا ﴿۱۰۳﴾

۱۰۳. نوں لوٹ اِت (فرعونءَ) ایکہ آدر بکنت (بنی إسرائیلءَ) چہ زمینءَ[۱]، نوں ما آ ءُآئیءِ دریں ہمراہ بُڈّ ینت اَنت.

وَّقُلْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ لِبَنِیْٓ اِسْرَآءِیْلَ اسْكُنُوا الْاَرْضَ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِیْفًا ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. ءُما گوشت چہ آئی پد[۲] بنی اسرائیلیاں کہ بنندات شما ماں زمینءِ تہا[۳]، نوں وہدیکہ کئیت وعدہ آخرتءِ، ما شمارا پتا ئین ءُکاریں.

وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنٰهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ ؕ وَمَاۤ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَّنَذِیْرًا ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. ءُگوں حقءَ ما اے قرآن دیم داتگ، ءُگوں حقءَ اے ایر کپتگ[۴]، ءُمادیم نہ داتگ ترا بیدءِ مُژدہ دیوک ءُترسینوکے.

وَقُرْاٰنًا فَرَقْنٰهُ لِتَقْرَاَهٗ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَّنَزَّلْنٰهُ تَنْزِیْلًا ﴿۱۰۶﴾

۱۰۶. ءُما کمّک کمّکءَ دیم دات قرآن[۵] تاکہ تو ایشیءَ بوان ئے مردمانی دیمءَ وہد وہدءِ سرا، ءُما اے دیم دات آستوآستو.

قُلْ اٰمِنُوْا بِهٖۤ اَوْ لَا تُؤْمِنُوْا ؕ اِنَّ الَّذِیْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ

۱۰۷. بگوش کہ شما آئی سرا ایمان بیارات یا میارات، بیشک آمردم کہ زانت د یگ بوتگ اَنت چہ (قرآنءَ) پیش، وہدیکہ

---

(۱) اداچہ زمینءَ مصرءِ زمین مرادانت کہ فرعون لوٹ اِت کہ بنی إسرائیلءَ چہ اودا دربکنت بلے آاللہ پاکءَ آگوں آئی لشکرءَ نیست ءُنابود کت. (تفسیرقرطبی).

(۲) بزاں چہ فرعونءِ مرگءَ رند.

(۳) ادا چہ زمینءَ ملکءِ شام ءُمصر مرادانت.

(۴) بزاں اے محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اے قرآن پہ تو گون حفاظت سربوتگ ءُایشی تہا ہچ کمی ءُگیشی ءُرد ءُبدل کنگ نہ بوتگ، پرچہ کہ ایشی آروک جبریلءِ امین بوتگ.

(۵) ﴿ فَرَقْنٰهُ ﴾، لہتےءَ گوں تخفیفءَ ونتگ، اے پیما ایشی معنی ہمے بیت کہ ما اے قرآن چہ لوحءِ محفوظءَ گیشینتگ ءُماں آسمانءِ دنیاءَ (بزاں اولی آسمانءَ) یکپارگی دیم داتگ پدا شہ اود محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ سرا کمک کمکءَ نازل کتگ، ءُبیست ءُسئے سالءِ تہا توام بوتگ، ءُلہتےءَ اے گوں تشدیدءَ ونتگ «فَرَّقْنٰهُ» بزاں ایشی آیت مازبر گیشینتگ ءُدیم داتگ اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

مِنْ قَبْلِهٖٓ اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿۱۰۷﴾

وانگ بہ بیت آیانی دیمءَ (قرآن) آکپ اَنت دیم پہ چیر سجدہءَ.

وَّيَقُوْلُوْنَ سُبْحٰنَ رَبِّنَآ اِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُوْلًا ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. ءُآ گوْشنت کہ پاک اِنت مئے پروردگار، بیشک کہ مئے پروردگارءِ وعدہ الّمءَ پورہ بیت.

وَيَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُوْنَ وَيَزِيْدُهُمْ خُشُوْعًا ﴿۱۰۹﴾ السجدة ۴

۱۰۹. ءُآدیم پہ چیر کپنت گریوانءَ، ءُ(قرآن) زیات ءُگیش کنت آیانی عاجزیءَ[1].

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ ۭ اَيًّا مَّا تَدْعُوْا فَلَهُ الْاَسْمَاۗءُ الْحُسْنٰى ۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيْلًا ﴿۱۱۰﴾

۱۱۰. بگوْش کہ گوں اللّٰہءِ نامءَ توار بکن اِت یا رحمٰنءِ نامءَ، گوں کجام نامءَ کہ شما توار کن اِت، نوں ہمائی اَنت جوانیں نام[2]، ءُنہ گوں سکّیں برزیں توارےءَ بوان وتی نمازءَ، ءُنہ کہ سک جہلےبکن ءُہمیشانی میانی راہءَ شوہاز بکن[3].

(۱) ادا ہما اہل کتاب مرادَاَنت کہ آیاں چہ قرآنءِ نازل بوگءَ پیش گوْستگیں آسمانی کتاب ونتگ اِتنت ءُچہ آیاں زبرسریداِتنت، ءُمحمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ آیگءَ رندآئی سراایمان اِش آوْرت ءُاللّٰہ پاکءِ دیما سجدہءِ حالتءَ کپت اَنت آئی ہمے نعمتءِ شکرگرگءِ ہاترا کہ اللّٰہ پاکءَ آیاں محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ آیگءَ داں زندگ کت ءُآئی سر ایمان آرگءِ توفیق دات ءُآیاں امتءِ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بوگءِ شرف ءُعزت بخشات.

(۲) مکہءِ مشرکانی واستا اللّٰہءِ صفتی نام رحمن ءُرحیم نوکیں نام اِتنت ءُآیاں اللّٰہ پاکءِ اے نام نہ منّ اِتنت، ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت، ﴿ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ اسْجُدُوْا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوْا وَمَا الرَّحْمٰنُ ﴾، [سورة الفرقان: ۶۰]، بزاں وہدیکہ آیاں گوْشگ بوت کہ سجدہ بکن اِت رحمنءَ، گوْشت اِش کہ رحمن چی ے؟، ءُلہتے آثارانی تہا کئیت کہ مشرکاں وہدے چہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ مبارکیں زبانءَ رحمن ءُرحیمءِ نام اشکت اَنت گڑاگوْشت اِش کہ محمد (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ماراہمیشی گوْشیت کہ یکیں اللّٰہءَ توار بکن اِت ءُوت دومعبوداں توار بر دنت گڑاہمے آیت نازل بوت (تفسیر ابن کثیر) کہ رحمن دگہ معبودے نہ ئےبلکیں اللّٰہ پاکءِ صفتی نامے.

(۳) اے آیتءِ شانءِ نزولءِ بابتءَ کئیت، چہ عبداللّٰہ بن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مکہءَ چہ مشرکاں چیراَت، وہدیکہ آئی وتی ہمبراہاں نمازوانتنیت گڑا قرآن پاکے برزیں آوازءَ ونت، وہدیکہ مشرکاں قرآنءِ وانگ اشکت اَنت گڑا قرآن ءُجبریلءَ بدگوْشگءَ لگّ اِتنت کہ نمازءَ چوسک ہوں مہ وان کہ مشرک اِش بہ اش کنند ءُقرآنءَ زاہ ءُبد بکنند، ءُنہ کہ چو آستو بوان کہ صحابہ تئی وانگءَ مہ اِش کُن اَنت (صحیح البخاری کتاب التوحید باب قول اللّٰہ تعالی ﴿ اَنْزَلَهٗ بِعِلْمِهٖ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُوْنَ ﴾). ءُچہ بی بی عائشہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا =

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ لَمْ یَتَّخِذْ وَلَدًا وَّلَمْ یَكُنْ لَّهٗ شَرِیْكٌ فِی الْمُلْكِ وَلَمْ یَكُنْ لَّهٗ وَلِیٌّ مِّنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِیْرًا ﴿۱۱۱﴾

۱۱۱. ءُبگوْش کہ کُلّیں توصیف ہما اللہءِ واستاینت کہ آئی نہ زرتگ پہ وتءَ چُک، ءُنہ آئےءَ شریدار ہست آئی بادشاہتءِ تہا ءُنیست آئےءَ کمک کنوکےپہ کمزوریءِ سوَبءَ[1]، ءُآئی مزنیءَ زبر بیان بکن.

= روایت اِنت کہ اے آیت دعاءِ بارہا نازل بوت، ءُچہ صلوٰۃءَ مراد دعااِنت، بزاں دعانہ گوں سکیں برزیں آوازےءَ لونگ بہ بیت ءُنہ کہ گوں سکیں جہلیں آوازےءَ، بلکیں ہمیشانی میانی راہ زورگ بہ بیت (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ بنی إسرائیل) ءُہمے پیما حدیثءِ تہا کئیت کہ یک برے واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ شپءَ ابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءَ دیست کہ گوں جہلیں توارےءَ نماز وانگءَ اَت ءُپدا عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءَ دیست ئے کہ آگوں سکیں برزیں توارےءَ نمازوانگءَ اَت، گڑا واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ چہ ابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ جست کت، آئی ہمے جواب دات کہ من گوں آئی سرگوشی کنگءَ اِتاں ءُآمنی آوازءَ اشکنگءَ اَت، ءُعمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ جست کت آئی ہمے پسّہ دات کہ من پمیشا سک وانگءَ اِتاں کہ وابیں مردم پاد بیاینت ءُشیطان بہ تجیت، واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ ابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءَ مشورہ دات کہ آوتی آوازءَ تیز تر بکنت ءُعمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ مشورہ دات کہ وتی آوازءَ جہل تر بکنت. (سنن أبی داود کتاب الصلاۃ باب رفع الصوت بالقراءۃ فی صلاۃ اللیل).

(۱) بزاں آنزور نہ اِنت کہ کمک کنوکےءِ محتاج بہ بیت.

سُوْرَةُ الْكَهْفِ — سورة الكهف[1]

سوره کهف مکهءَ نازل بوتگ آئی
یک صد ءُده آیات ءُدوازده رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ که آسک
باز مهربان ءُزبریں رحم کنوکے

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْٓ اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتٰبَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَّهٗ عِوَجًا ۜ ﴿۱﴾

۱. کُلّیں توصیف اللّٰهءَ زیب دینت، هما ذات که آئی دیم داتگ وتی بندهءِ سرا کتاب، ءُمان ئےنه کتگ آئی تها هچ تابے ءُچوٹےءِ.

قَيِّمًا لِّيُنْذِرَ بَاْسًا شَدِيْدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِيْنَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًا ۙ ﴿۲﴾

۲. تچکءَ تچک اِنت[2]، تاکه بترسینیت (مردماں) چه سختیں عذابےءَ چه اللّٰهءِ نیمگءَ، ءُمُژده بدَانت مومناں همایاں که

---

(۱) **(کَهف)** غارءَ گوْشنت. ایشرا سورة الکهف پمیشا گوْشنت که ایشی تها اصحاب کهفءِ کسّه بیان اِنت، ایشی فضیلتءَ لهتے حدیث هست، واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: هرکسءَ سورة الکهفءِ اولی ده ایں آیت په دل یاد کت اَنت آچه دجالءِ فتنهءَ رکّینگ بِیت (صحیح مسلم کتاب صلوة المسافرین وقصرها باب فضل سورة الکهف عن أبی الدرداء رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ). آگاهی: زانگ لوٹیت که لهتے احادیثانی تهاهمے آتکگ هرکس اےسورتءِ آخری ده ایں آیتاں بوانیت بلے محدث العصر إمام ناصرالدین الألبانی هما اولی روایت گچینی داتگ که آیانی تها اولی ده ایں آیتانی پهرآتکگ (سلسلة الصحیحة شماره حدیث۵۸۲ ج ۲ تاکدیم ۱۲۱) ءُهمے پیما واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: هرکس که سورت الکهفءَ جمعهءِ روچءَ بوانیت آئی واستایک روژنائی ےجوڑ بیت تادیمءِ آوْکیں جمعهءَ. (مستدرك الحاكم فضيلة سورة الكهف وصححه الألباني فی جامع الصغير شماره حدیث۶۳۴۲ تاکدیم۳۴۰ ج۵ الطبعة ۱۳۹۲ھ).

(۲) اے آیتءِ بابتءَ مفسریناں همے بیان کتگ که ایشی تها تقدیم ءُتاخیر (بزاں پشت ءُدیم) هست، ءُایشی معنی اے پیم اِنت که ﴿اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْٓ اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتٰبَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَّهٗ عِوَجًا﴾، لهتے گوْشیت که اداتقدیم ءُتاخیر (بزاں پشت ءُدیم) نیست، بلکیں محذوف هست اے پیما که (**وَلَمْ يَجْعَلْ لَهٗ عِوَجًا وَلٰكِنْ جَعَلَنَاهُ قَيِّمًا**) بزاں اے قرآن مجیدءِ تها جیڑه ءُردی مان نیست بلکیں اے یک توامیں ءُمحکمیں کتابے که ایشی تها حق چو روچءَ روژنا کنگ بوتگ، ءُایشی تها باطلءِ رد هماپیما اِنت که آایشی دیماگنگ اَنت.

آیاں کار کتگ نیکیں، کہ بیشک پہ آیاں جوْانیں مُزّہست.

مَّاكِثِيْنَ فِيْهِ اَبَدًا ۙ﴿۳﴾

۳. پہ بن پشت کپوک اَنت آئی تہا (بزاں جَنّتءِ).

وَّيُنْذِرَ الَّذِيْنَ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا ﴿۴﴾

۴. ءُبتر سینیت ہما مردماں کہ آیاں گوْشتگ اللّٰہءَ پہ وتءَ چُک زرتگ.

مَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ وَّلَا لِاٰبَآئِهِمْ ۭ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ ۭ اِنْ يَّقُوْلُوْنَ اِلَّا كَذِبًا ﴿۵﴾

۵. نیست آیاں ہچ زانگے ایشی بابتءَ، ءُنہ آیانی پت ءُپیرکاں، یک مزنیں ہبرے کہ در کئیت چہ آیانی دپاں، آنہ گوْشنت بیدءِ دروگیں (ہبر).

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَّمْ يُؤْمِنُوْا بِهٰذَا الْحَدِيْثِ اَسَفًا ﴿۶﴾

۶. نوں بلکیں (اے محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ) تو وتا دلاپ کن ئے پہ پشومانی ایشانی رندءَ، اگاں اے ایمان میاراَنت اے قرآنءِ سرا[1].

اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِيْنَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ﴿۷﴾

۷. بیشک کہ ما کتگ اَنت ہرچیکہ زمینءِ سرا ہست ڈولداری پہ آئی، تاکہ ما بچکاسیں مردماں کہ کئے اِنت آکہ چہ درستاں جواں تریں کار کنت.

وَاِنَّا لَجٰعِلُوْنَ مَا عَلَيْهَا صَعِيْدًا جُرُزًا ﴿۸﴾

۸. ءُبیشک کہ ما جوڑ کنوکیں ہرچیکہ آئی سرا ہست (آدرستاں) یک صافیں پتّے[2].

---

(۱) اداچہ ﴿ بِهٰذَا الْحَدِيْثِ ﴾ مراد قرآن کریم اِنت، ادا اللہ تعالی محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ غم ءُپریشانیءَ بیان کنگءَ اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ کافرانی پہ قرآنءِ سرا ایمان نیارگءَ سک باز گمیگ اَت، اے آیتءِ تہا اللہ تعالی واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ دل بدّی دیگءَ اِنت کہ تو چہ ایشانی ایمان نیارگءَ پریشان مبو پرچہ کہ ہدایت ءُگمراہی منی دستاینت.

(۲) اے آیتءِ تہا قیامتءِ حال بیان بوگءَ اِنت کہ آوہدا اللہ تعالی زمینءِ سرءِ درائیں مہلوکاں ہلاس کنت، ءُزمین یک صافین پتّےءِ دروشمءَ پدّربیت.

اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحٰبَ الْكَهْفِ وَالرَّقِیْمِ كَانُوْا مِنْ اٰیٰتِنَا عَجَبًا ۝۹

۹. ایا تو گمان کتگ غارءُ کتابانی واجهانی باروا که آهست اَنت چه مئے نشانیانی تها عجبیں نشانی[۱].

اِذْ اَوَى الْفِتْیَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوْا رَبَّنَآ اٰتِنَا مِنْ لَّدُنْكَ رَحْمَةً وَّهَیِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا ۝۱۰

۱۰. وهدیکه جاگه اِش گپت جواناں غارءِ نیمگءَ، نوں گوْشت اِش که اے مئے پروردگار، بدئے مارا چه وتی نیمگءَ مهربانی ءُجوڑ بکن په ما مئے کارانی تها درستی ءُراستی[۲].

فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ فِی الْكَهْفِ سِنِیْنَ عَدَدًا ۝۱۱

۱۱. نوں ما ٹپّ اِتنت آیانی گوش ماں آغارءِ تها چیزے سالءِ حسابءَ[۳].

ثُمَّ بَعَثْنٰهُمْ لِنَعْلَمَ اَیُّ الْحِزْبَیْنِ اَحْصٰى لِمَا لَبِثُوْٓا اَمَدًا ۝۱۲

۱۲. پدا ما آچست کت اَنت تا که ما بزانیں که چه اے دوئیں ٹولیاں کجام ٹولیءَ یاد کتگ هما مُدّت که جَلّتگ اِش.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَیْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّ اِنَّهُمْ فِتْیَةٌ اٰمَنُوْا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنٰهُمْ هُدًى ۝۱۳

۱۳. ما بیان کنیں په تو (اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) آیانی هبراں گوں راستیءَ، بیشک که آلهتے جوان اِتنت[۴] که آیاں ایمان آوُرت په

---

(۱) کَهْف، کوهءِ تهءِ غارءَ گوْشنت، رَقِیْمءِ معناءِ تها باز اقوال هست، لهتے گوْشیت که رقیم هما کوهءِ نام اِنت که آغار هما اِنت، ءُلهتے گوْشیت که اے هما یانی میتگءِ نام اِنت که آاودا نندوک اِتنت، ءُلهتے گوْشیت که رَقِیم بمعنی مَرْقُوْم اِنت بزاں نبشته کتگیں، هنچو گوْشنت که یک تختهءِ هست اَت که آئی تها هے غار والا یانی نام نبشته اِتنت. امام ابن کثیر ءُامام ابن جریرالطبری هے هبر گچین کتگ که ادا تخته مرادِاِنت، ءُرَقِیم بمعنی مَرْقُوْم اِنت بزاں نبشته کتگیں (تفسیر ابن کثیر) واللہ أعلم.

(۲) بزاں اے اللہ هرکارءِ تها مئے عاقبت ءُآسرءَ وش بکن، ءُمارا جوانیں کارانی کنگءِ توفیقءَ بدئے.

(۳) بزاں اللہءَ اصحابِ کهف (غاروالا) تا بازیں سالءَ ماں هما غارءِ تها واب کت اَنت.

(۴) اداے کسّه سرجمءَ بیان اِنت. لهتے مفسرینءِ گوْشگ هميش اِنت که اے غار والا عیسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ مذهبءِ سراِاتنت، ءُلهتے گوْشیت که ایشانی زمانگ چه عیسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ زمانگءَ پیسراِنت. حافظ ابن کثیر هے دومی هبر گچین کتگ. هنچوگوْشنت که یک دقیانوس نام ایں بادشاهے هست اَت که آئی وتی مردماں بتانی بندگءِ نیمگءَ دعوت دات، بلے اللہ پاکءَ ایشانی دلءِ تها اے هبر دؤر دات که بندگءِ لائق =

وتی پـرورد گارءَ، ءُمـا آگیـش کـت اَنت پہ رہشونی.

وَّرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اِذْ قَامُوْا فَقَالُوْا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَنْ نَّدْعُوَاۡ مِنْ دُوْنِهٖۤ اِلٰهًا لَّقَدْ قُلْنَاۤ اِذًا شَطَطًا ﴿۱۴﴾

۱۴. ءُمـا محکم کت اَنت آیـانی دلاں وہدیکہ آ اوشـتات اَنـت (حـقّءِ سرا)[۱] نـوں آیـاں گوْشـت، مئـے پـروردگار آزمانـانی ءُزمینءِ پروردگاراِنـت، کـہ ہجـبر ما تـوار نہ جنیں بیـدءِ آئی دگـہ معبـودےءَ (اگاں ما دگرے معبودکت) گڑا بیشـک کہ آوہدا ما گوْشت سکّیں بےسریں ھبرے[۲].

= ایوکءَ اللہ پاکءِ ذات اِنت ءُبس، گڑا ایشـاں چیرکائیءَ اللہ پاکءِ بندگی شروع کت، ءُچہ بتانی بندگیءَ وتا دوراِش داشت. بادشاہءَ ایشانی ہبر سربوت کہ اے پیمیں لہتے جوان ہست، بادشاہءَ اے جوان وتی دربارءَ لوٹائینت اَنت گڑاآیاں بے ترس ءُلرزءَ بادشـاہءِ دیما عقیدہءِ توحیدءِ اعلان کت. پدا رندا اے نوجواناں چہ مشرکیں بادشاہءِ ترسءَ وتا چیردات، ءُپہ چیربوگءِ ہاترا غارءِ نیمگءَ شت اَنت (تفسیر ابن کثیر) بقول ابن کثیر اصحابِ کہفءِ بابتءَ زیادہ ایں پتّ ءُلوٹ کہ آغار کجااِنت فائدہ مندیں چیزے نہ ئے، پمیشااللہ پـاکءَ آئی جاگہ ءُمیتگ پدّر نہ کت، اگاں آئی تہا مئے شرعی فائدہبے بہ بوتیں گڑا الّمءَ اللہ پاکءَ آ جاگہ ءُمیتگءِ بیان کتگ اَت (تفسیر ابن کثیر) البتہ چہ اے کسّـہءِ بیان کنگءَ اے چیز پدّر کنگی اِنت کہ مردم بازیءَ دیما مہ دارانت کہ باریں آکجام نیمگءَ اَنت بلکیں وتی سـلامتیں عقلءَ کار بہ بندانت کہ حق کجام نیمگءَ اِنت، ہمائیءَ بزورانت، ءُہمـے پیما اے چیز ہم زانگ بیت کہ اگاں یک میتگےءِ تہا مردمءِ عقیدہ ءُآئی دینءِ تہا ترس ءُبے ایمنی بہ بیت، ءُآاودا اسـلامی احکاماں اداکت نہ کنت گڑا ہنچیں ملک ءُجاگہےءَ بروت ءُہجرت بکنت کہ اودا آئی دین ءُعقیدہ سلامت بہ بنت.

(۱) اداچہ اے اوشـتگءَ مراد چی اِنت؟ ایثی بابتءَ امام قرطبی سئے قول ذکرکتگ، (۱) اول ایش اِنت کہ ہما غار والائیں نواجوانانی ہمایانی بادشـاہءِ دیما اوشـتگ مرادانت کہ آیاں بادشاہءِ دیماعقیدہءِ توحید بیان کـت، ءُہمائی سراپادِاش میہ کت اَنت. (۲) دومی ہبرہمیش اِنت کہ اے وتی شـہرءِ مزنیں مردمانی چک اِتنت، گزااے دربا یک برے چہ میتگءَ دراتک اَنت، ءُدورشـت ءُمچ بوت اَنت. مسترینءَ گوشت کہ من وتی دلءَ ہمے چیزءَ گنـدگءَ یاں کہ مئےپروردگارہماِنت کہ آآزمانانی ءُزمـینءِ پروردگار اِنت گڑا دربا اوشتات اَنت کہ مئےدرسـتانی ہیال ہمے پیماِنت. (۳) اداچہ آیانی قیام (اوشتگءَ) مرادآیانی ثابت قد می اِنت، عربی زبانءَ ہمامردم کہ وتی کارءِ سرا پختہ بیت، ءُآئی سرا ثابت قدم بیت آئی بابتءَ گوْشنت کہ **قام فلان إلى أمركذا، والعلم عند الله** (تفسیرقرطبی).

(۲) ﴿شَطَطًا﴾، بزاں ہما ہبر کہ آئرا ہچ حقیقت ءُثبوتےنیست.

هٰٓؤُلَآءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً ؕ لَوْلَا یَاْتُوْنَ عَلَیْهِمْ بِسُلْطٰنٍۢ بَیِّنٍ ؕ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰی عَلَی اللّٰهِ كَذِبًا ﴿۱۵﴾

۱۵. ا ش اِنت مئے قوم کہ زرتگ اِش بیدءِ آئی دگہ معبود، پرچہ اے نیاراَنت (آیانی عبادت کنگءِ سرا) پدّریں دلیل ءُبرہانے، نوں کئے اِنت مستریں ظالم چہ ھما شخصءَ کہ آئی اللّٰہءِ سرا دروگ بستگ.

وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوْهُمْ وَمَا یَعْبُدُوْنَ اِلَّا اللّٰهَ فَاْوٗٓا اِلَی الْكَهْفِ یَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِّنْ رَّحْمَتِهٖ وَیُهَیِّئْ لَكُمْ مِّنْ اَمْرِكُمْ مِّرْفَقًا ﴿۱۶﴾

۱۶. وہدیکہ شما یک کِر بوت اِت چہ آیاں ءُچہ ھما یاں کہ آ آیانی بندگیءَ کنند بیدءِ اللّٰہءَ، نوں بروات ءُبنندات ماں غارءِ تہا، تالان کنت شمئے سرا شمئے پروردگار وتی رحمتاں، ءُجوڑ کنت پہ شما شمئے کارانی تہا ارزانی ءُنرمی[1].

وَتَرَی الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَّزٰوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْیَمِیْنِ وَاِذَا غَرَبَتْ تَّقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِیْ فَجْوَةٍ مِّنْهُ ؕ ذٰلِكَ مِنْ اٰیٰتِ اللّٰهِ ؕ مَنْ یَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ یُّضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهٗ وَلِیًّا مُّرْشِدًا ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُتو گندئے روچءَ وہدیکہ ٹِک کنت آیانی راستیں نیمگءَ، ءُوہدیکہ ایر روت رد دنت وتارا چہ آیانی چپیں نیمگءَ، ءُ آ ماں (غارءِ) کشادہیں جاگہاینت[2]، اے چہ اللّٰہءِ نشانیان اِنت، ہرکسی رہشونیءَ کہ اللّٰہ بکنت نوں ھما اِنت راہءِ راستءِ سرا، ءُہرکسءَ کہ (اللّٰہ) گمراہ بکنت گڑا تو ہجبر نہ گِندئے پہ آئی دوستے ءُرہشونی کنوکے.

(۱) ہنچوگوشنت کہ ہمے غار والا نوجواناں وت ماں وتا یکا دگرءَ گوشت وہدیکہ ما ءُشما چہ وتی قومءِ بتانی بندگیءَ وتادور داشتگ، گڑاہمے پیما ما چہ وتی قومءِ مردماں ہوں وتادور بداریں، ءُغارءِ تہا پناہ بزوریں. اے پیما اللّٰہ پاک مئے ءُشمئے سرا وتی رحمتاں گوَاریت، ءُمئے کاراں ارزاں کنت (تفسیرقرطبی) پدا شت ءُغارءِ تہا چیر بوت اَنت. گڑا آیانی گار بوگءِ ہیر شنگ بوت، ءُمردماں آیانی پٹّ ءُلوٹ کت بلے نامراد بوت اَنت. ہمے پیما چہ مشرکیں قومءَ اللّٰہ پاکءَ آیانی نگہداری کت.

(۲) بزاں آغارءِ دروازگ ہما نیمگءَ اَت کہ روچءِ درایگ ءُایرروگءِ ہردوئیں وہداں روچ آئی تہا نہ پترت، ءُآچہ روچءِ گرمیءَ ہوں بچّ اِتنت.

وَتَحْسَبُهُمْ اَيْقَاظًا وَّهُمْ رُقُوْدٌ ۚ وَّنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِيْنِ وَذَاتَ الشِّمَالِ ۚ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيْدِ ۭ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَّلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ⑱

۱۸. ءُتو گمان کن ئے آیاں کہ آگاہ اَنت، ءُحقیقتءَ آواب اَنت[۱]، ءُما آیاں لیٹینیں راستیں گوْرا ءُچپّیں گوْرا[۲]، ءُآیانی کچکءَ چیر گپتگ اَنت وتی دوئیں دست دروازگءِ دپءَ[۳]، اگاں تو سُرک بجنئے ءُبچارئے آیاں، گڑا تو پُشتءَ تاب دئے ءُتچ ئے ءُتئی دل پُر بیت چہ آیانی تُرسءَ.

وَكَذٰلِكَ بَعَثْنٰهُمْ لِيَتَسَاۗءَلُوْا بَيْنَهُمْ ۭ قَالَ قَاۗىِٕلٌ مِّنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ ۭ قَالُوْا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۭ قَالُوْا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ ۭ فَابْعَثُوْٓا اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهٖٓ اِلَى الْمَدِيْنَةِ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَآ اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَاْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِّنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ⑲

۱۹. ءُھمے پیما ما آچست کت اَنت تاکہ جُست بکنند یکّادگرءَ، گوْشت گوْشوکءَ چہ آیاں کہ چنچو وہدا شما نشتگ اِت، آیاں گوْشت کہ ما نشتگیں یک روچےیا چہ یک روچءَ ہوں کم تر، گوشت اِش شمئے پروردگار گیشتر زانت کہ چنچو وہدءَ شما نشتگ اِت، نوں دیم بدئیت چہ وتا یکےءَ گوں اے کلدارءَ ماں شہرءِ نیمگءَ، گڑا بائد اِنت کہ آبچاریت کہ کجام ورگ پاک ترانت، نوں بیاریت پہ شما ورگے چہ آئی ءُنرمی بکنت ءُشمئے حالءَ ہچ گسءَ مدنت.

اِنَّهُمْ اِنْ يَّظْهَرُوْا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوْكُمْ اَوْ يُعِيْدُوْكُمْ فِيْ مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوْٓا اِذًا اَبَدًا ⑳

۲۰. اگاں آیاں شمئے حال برسیت آشمارا سنگ ریچ کنند یا شمارا برتّرین اَنت وتی مذہبءِ تہا، ءُآوہدا شما ہجبر کامیاب نہ بئیت.

---

(۱) ہنچوگوْشنت کہ آواب اِتنت بلےآیانی چم پچ اِتنت پمیشااگاں گندوکےءَ آیاں بدیستیں آئی ہمے گمان کت کہ آگاہ اَنت، بلے حقیقتءَ واب اِتنت.

(۲) عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوْشیت کہ اصحابِ کہف (بزاں غار والا یانی) لیٹینگءِ راستین ءُ، چپّیں گوْرا اے انتظام اللہ پاکءَ پمیشاکت تاکہ زمینءِ خاک آیانی جسمءَ مہ وارتءِ، ختم مہ کنت (تفسیر ابن کثیر).

(۳) ءُآیانی کچکءِ دروازگءِ دپءَ واب کنگءِ انتظام اللہ پاکءَ پمیشاکت تاکہ ہر کس آیانی گوْرا آتک مہ کنت، ءُآیاں نقصان دات مہ کنت.

وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوْٓا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيْهَا ۚ اِذْ يَتَنَازَعُوْنَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوْا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا ۭ رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ ۭ قَالَ الَّذِيْنَ غَلَبُوْا عَلٰٓى اَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَّسْجِدًا ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُهمے پیما ما آگاہ کت اَنت مردم چہ آیانی احوالاں تاکہ آبزان اَنت کہ اللہءِ وعدہ راست اِنت، ءُبیشک کہ قیامتءِ (آیگءِ) تہا ہچ شک نیست[۱]، (یاد بکن) ہما وہدا کہ آیاں جیڑہ کت وت ماں وتاوتی ہبرءِ سرا[۲]، نوں آیاں گوْشت کہ جوڑ بکن اِت ایشانی سرا یک ماڑی ئے[۳]، آیانی پروردگارجوانتر زانت آیانی باروا[۴]، گوْشت ہمایاں کہ آگیش بوت اَنت وتی ہبرءِ سرا

(۱) بزاں ہمے پیما کہ ما آواب کت اَنت ءُپداآگاہ کت اَنت، ہمے پیما ما مردماں آیانی بابتءَ آگاہی دات. ایشی رازہمیش اِنت کہ قیامتءِ، ءُدومی برا زندگ کنگءِ نہ منّوکیں مردم ایشی بزاں اَنت کہ اللہ پاک دوبارہ زندگ کنگءِ سرا قادراِنت. ہنچوگوْشنت کہ چہ ہمے غاروالایاں یکے گوں وتی زمانگءِ نگرہ ءُپیسہاں دیم پہ بازارءَ شت کہ ورگےبیاریت، وہدیکہ پیسہ ئےدکانداءَ دات آباز حیران بوت کہ اے و سئے صد سال پیسری زرّے، ایشی چہ کجا آوُرتگ؟ بوت کنت کہ خزانہےایشی دستءَ کپتگ. گڑاہمے مردماں اے نوجوان گپت، ءُوتی زمانگءِ بادشاہءِ دربارءَ برت گڑا آجوانءَ وتی سرجمیں کسّہ بیان کت. ہنچوگوْشنت کہ آبادشاہ ہوں عقیدہءِ توحیدءِ سرایت، آگوں ہمانوجوانءَ تا غارءَ شت، ءُگوں غاروالایاں گند ءُنندے کت. رندءَ پدااے غار والا نوجوان اللہ پاکءَ واب کت اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) چہ اے جیڑہ کنوکاں ہما قیامتءِ بابتءَ جیڑہ کنوک مراداَنت کہ آوت ماں وتا مڑاِتنت. لہتےءَ قیامتءَ پدا زندگ بوگ نہ منّ اِت، ءُلہتےءَ گوشت کہ قیامت الّمءَ کئیت گڑااللہ پاکءَ ہمے غار والا زندگ کت اَنت. ایشانی اے پیما زندگ کنگ اے ہبرءِ دلیل اَت کہ اللہ پدا زندگ کنگ سرا قادراِنت، ءُقیامتءِ زندگی برحقّ اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) اے گوْشوک چونین اِتنت؟ لہتے گوْشیت کہ اے ہما وہدءِ مسلمان اِتنت، ءُلہتےءِ گوْشگ ہمیش اِنت کہ اےہمابادشاہ ءُآئی ہمراہ اِتنت کہ آیاں گوں غار والایاں گنند ءُنند کتگ اَت، رندءَ کہ اللہ پاکءَ آغار والا پدا واب کت اَنت، گڑا آیاں گوشت کہ ادا ایشانی نگہبانیءِ واستا یک ماڑی ئےجوڑ کنگ بہ بیت. واللہ أعلم.

(۴) ﴿رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ﴾، ایشی گوْشوک چونین اِتنت؟ لہتے گوْشیت کہ اے ہما جیڑہ کنوک اِتنت کہ آیاں اصحابِ کہف (بزاں غاروالایانی) بابتءَ اختلاف کت، بلے وہدیکہ ایشانی سرجمیں حقیقت آیانی دیما زاہر نہ بوت گڑا گوشت اِش کہ ایشانی حقیقتءَ ہمایانی پروردگار بہتر زانت (تفسیر ابن کثیر). یا و اے اللہ پاکءِ گفتاراِنت کہ آئی جیڑہ کنوکاں خبردار کنت کہ ایشانی بابتءَ شمارا دلجم کنوکیں زانتےنیست پمیشا ایشانی بابتءَ زیادھیں گپّ ءُتراں مکن اِت، اے بابتءَ آیانی پروردگار وت شر ترزانت.

الّـمءَ مـا جوڑ کنـیں آیانی جاگـهءِ سرا یک عبادت جاهے[۱].

سَيَقُوْلُوْنَ ثَلٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ وَيَقُوْلُوْنَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًۢا بِالْغَيْبِ ۚ وَيَقُوْلُوْنَ سَبْعَةٌ وَّثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۭ قُلْ رَّبِّيْٓ اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَّا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلِيْلٌ ۣ فَلَا تُمَارِ فِيْهِمْ

۲۲. الّـمءَ لهتـے گوْشـیت کہ آ سـئے بوتگ اَنت ءُچـاری آیـانی کچـک اِنـت[۲]، ءُ(لهتـے) گوْشـیت کہ آ پنچ اَنت ءُششمی آیانی کچک اِنت چو سنگ جنءَ بے گندگءَ (نشانگءِ) یعـنی بے علمءَ ءُ(لهتے) گوْشـیت کہ آہفت اَنـت ءُہشـتمی آیـانی کچـک اِنـت، بگوْش (اے محمـد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) کہ مـنی پروردگار جوانـتر زانت آیانی حسـابءَ، آیانی باروا نہ

(۱) اے گیـش بؤوک ہما وہدءِ مشرک اِتنت، یامسـلمان؟ ایشی بابتءَ مفسرینـاں دو ہبر آؤرتگ، ہرپیم بـہ بیت، بلے حدیثانی تہا قبرانی سرا مسـیتءِ جـوڑ کنگ حرام کنگ بوتـگ، ءُاے پیمیں مردمانی واسـتا ترْندیں بیم آتگ. (۱) حدیـثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَءَ درّائینـت: لعنت بہ بیت یہـود ءُنصارایانی سراکہ آیاں وتی پیغمبرانی قبرانی سرامسـیت جوڑ کت، بزاں آسـجدہ گاہ جوڑ کت اَنت (صحیح البخاری کتاب الجنائز باب مایکرہ من اتخاذ المساجد علی القبور، وصحیح مسلم کتاب المساجد باب النهی عن بناء المسجد علی القبور عن عائشة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا). (۲) دگہ روایتےتہـا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَءَ فرمان کت: کہ پیسری ایں امتاں وتی نبیانی، ءُنیکیں مردمانی قبرسـجدہ گاہ جوڑ کت اَنت، خبردار! نوں شما قبراں سجدہ گاہ جوڑ مکن اِت، من شـماراچہ ایشی منَہ کناں (صحیح مسلم باب النهی عن بناء المسجد علی القبور). (۳) ءُہمے پیما واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَءَ درّائینت: گنـدہ ترین، ءُخراب تریں مردم ہماانت کہ قیامـت ہمایانی زندگءِ تہا برجاہ دارگ بیت، ءُهماینت کہ قبراں سـجدہ گاہ جوڑ کنند. (مسند أحمد بتعليق العلامة أحمد شاكر عن عبدالله بن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ حدیث نمبر ۴۱۴۳). احمد شـاکر ایشی سـند صحیح گوْشـتگ. اے صحیح احادیثانی ویل کنگ، ءُچہ اصحابِ کہفءِ کسّـہءَ دلیل زورگ، ءُقبرانی سرا مسیت جوڑ کنگءِ جائز گوْشگ مسلمانی کارے نہ اِنت پمیشـاکہ شریعتءِ محمدیءِ تہا چہ ایشی سـک منَہ کنگ بوتگ. اللہ پاک مسلماناں چہ شرک ءُبدعتاں دور بداریت، ءُچکیں راہءِ نیمگءَ آیانی رهشونیءَ بکنت. آمین.

(۲) اے اصحـابِ کہف چنچو مردم اِتنت؟ اے بابتءَ مردم سـئے راہءَ بوت اَنـت. پیسری ایں دوئیں ہبر اللہ پاکءَ ﴿رَجْمًۢا بِالْغَيْبِ﴾ گوْشـنت. بزاں ہنچوکہ یکّے شـپءِ تہاریءَ ہنچو پہ دیم سنگے چگل بدنت آہجبرنشـانگءَ سرنہ بیت ہمے پیماے دوئیں ہبراں ہچ حقیقتےنیست. سـئیمی ہبرءِ باریءَ اللہ پاکءَ ﴿رَجْمًۢا بِالْغَيْبِ﴾ نہ گوْشت پمیشا مفسریناں گوْشتگ کہ اے چیز سیئمی ہبرءِ صحیح بوگءِ نیمگءَ اشارہ کنت کہ صحیح ہمیش اِنت کہ اصحابِ کہف ہفت بوتگ اَنت، ءُہشتمی آیانی کچک اِنت. (تفسیر ابن کثیر)

اِلَّا مِرَآءً ظَاهِرًا ۪ وَّلَا تَسْتَفْتِ فِيْهِمْ مِّنْهُمْ اَحَدًا ﴿۲۲﴾

زان اَنت بلے باز کم[۱]، نوں توجیڑہ مکن آیانی سرا بیدءِ سرسری جیڑہءَ[۲] ءُجُست مکن آیانی باروا چہ ہچ کسءَ (چہ بحث کنوکاں)[۳].

وَلَا تَقُوْلَنَّ لِشَايْءٍ اِنِّيْ فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُہجبر مگوْش ہچ کاریءِ واستا کہ من آئرا باندا کناں.

اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ۡ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ اِذَا نَسِيْتَ وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ يَّهْدِيَنِ رَبِّيْ لِاَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿۲۴﴾

۲۴. بلے ایکہ اللہ بلوٹیت[۴]، ءُیاد بکن وتی پروردگارءَ وہدیکہ تو بے ہال بئے[۵] ءُبگوْش من امید داراں ایکہ منی رہبریءَ کنت منی پروردگار چہ ایشی ہم نزّیک تریں راہءَ نیکی ئے[۶].

---

(۱) عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوْشیت: من چہ ہما کمّک اینا ں ہوراں کہ آاللہ پاکءَ گیشّینتگ اَنت، بزاں آنہ زانوکانی تہا گوں نہ اَنت، ءُزان اَنت کہ آچنچک اَنت. ءُآہفت اَنت، امام ابن کثیر گوْشیت داں ابن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَاءَ اے ہبر گوں صحیح سندءَ ثابت اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) بزاں اے محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ توایشانی بابتءَ زیادہ ایں پٹّ ءُلوٹ مکن پرچہ کہ ایشی پٹّ ءُلوٹءِ تہا بازیں فائدہے مان نیست.

(۳) پمیشا کہ اے بابتءَ دلجمیں، ءُسرجمیں زانتکاری کسّءَ نیست ایں.

(۴) تفسیرانی تہا کثیت کہ یہودیاں چہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءَ سئے جست کت. (۱) یکےہمے کہ چہ روحءَ چےمرادانت؟ ءُ. (۲) دومی ہمے کہ اصحابِ کہف چونیں اَنت؟ ءُ. (۳) سئیمی ہمے کہ ذوالقرنین چونیں مردمے؟ گڑا واجہءَ گوْشت کہ ایشانی جوابءِ واستا باندا بیااِت، ءُاِن شاء اللّٰہءِ نہ گوْشت، گڑا تا پانْزدہ روچءَ وحی نیاتک. واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ پریشان بوت، پداللہ پاکءَ اے درہیں سورت نازل کت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ مردم ہر وہداکہ کارےءِ ارادہءَ کنت گڑا اِلّمءَ اِن شاء اللّٰہ (بزاں اگاں اللّٰہءَ لوٹ اِت) بگوْشیت پرچہ کہ آنہ زانت باریں اللہ پاک آئےءَ آکارءِ کنگءِ توفیقءَ دنت، یا نہ.

(۵) بزاں وہدیکہ تو اِن شاء اللّٰہءِ گوْشگ بیہال کت گڑا ہر وہداکہ تو یادءَ کپت ئے اللہ پاکءَ یاد بکن، بزاں اِن شاء اللّٰہ بگوْش (تفسیر ابن کثیرعن عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا) یا مراد ہمیش اِنت کہ ہر وہداکہ یادءَ کپت ئے گڑااللہ پاکءِ ذکرءَ بکن، ءُبخشش بلوٹ.

(۶) بزاں اے محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ہر وہدیکہ ترا یک چیزیءِ بابتءَ جست کنگ بوت کہ تو آئرا نہ زانے گڑا آئی بابتءَ اللہ پاکءَ جست بکن، ءُہمائی نیمگءَ دلگوش بو دانکہ آتئی رھشونیءَ =

وَلَبِثُوْا فِیْ كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ سِنِیْنَ وَازْدَادُوْا تِسْعًا ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُآیاں گوْازینت وتی غارءِ تہا سئے صدسال ءُگیش اِش کت دگہ نُہ سال[۱].

قُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوْا ۚ لَهٗ غَیْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ اَبْصِرْ بِهٖ وَاَسْمِعْ ؕ مَا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّلِیٍّ وَّلَا یُشْرِكُ فِیْ حُكْمِهٖۤ اَحَدًا ﴿۲۶﴾

۲۶. بگوْش کہ اللہ بہتر زانت کہ چنچو وہد آیاں گوازینتگ[۲]، ایوکا ہما زانت چیریناں آزمانانی ءُزمینءِ، چہ قدر خوبیں کِندوک ءُاشکنوکے (اللہ تعالی)، نیست آیاں بیدءِ اللہءَ دگہ ہچ کارسازے، ءُآہبور نہ کنت وتی فیصلہءِ تہا ہچ کسءَ.

وَاتْلُ مَاۤ اُوْحِیَ اِلَیْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ ؕ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِهٖ ۚ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُوْنِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُبوان ہرچیکہ وحی کنگ بیت تئی نیمگءَ چہ تئی پروردگارءِ کتابءَ، نیست بدل کنوک آئی حکماں ءُہجبر تو نہ کِندئے بیدءِ اللہءَ دگہ میار بوَگءِ جاگہے.

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِیْنَ یَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِیِّ یُرِیْدُوْنَ وَجْهَهٗ ۚ وَلَا تَعْدُ عَیْنٰكَ عَنْهُمْ ۚ تُرِیْدُ زِیْنَةَ الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا ۚ

۲۸. ءُبدار وتی جندا گوں ہما مردماں کہ آتوار جن اَنت وتی پروردگارءَ سُہب ءُبیگاہ، کہ آلوٹ اَنت آئی دیمءَ (رضامندیءَ) ءُمہ ٹگلیں وتی چمّاں چہ آیاں[۳]، کہ تو لوٹئے

= بکنت، ءُچہ راستیں جوابءَ ترا آگاہ بکنت (تفسیر ابن کثیر).

(۱) ایشی تہا اختلاف بست کہ ایشی گوْشوک کئے اِنت؟ قتادہ ءُدگہ لہتے گوْشیت کہ ایشی گوْشوک کہ آماں وتی غارءِ تہا سئے صد ءُنُہ سال بوتگ اَنت اہلِ کتاب اَنت، ءُگیشتریں مفسر مثلاً امام ابن کثیر، ءُامام ابن جریر الطبری رَحِمَهُمَا اللّٰهُ ہمے نیمگءَ اَنت کہ ایشی گوْشوک اللہ پاکءِ جندإنت (تفسیر ابن کثیر) واللہ أعلم.

(۲) بزاں اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اگاں گوں تو یک مردمءَ ایشانی اے وہد ءُساہتءِ سرا جیڑہ کت گڑا تو ہمیشی بگوْش کہ ایا تو جوانترزان ئے یا اللہ تعالی. الّمءَ آبہترزانت.

(۳) اے آیتءِ شان نزولءِ باروا کثیت، چہ سعد بن أبی وقاص رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ ما شش نفر واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ ہمراہ اِتیں، من، ءُابن مسعود، ءُہذیل قبیلہءِ یک مردمے، ءُبلال حبشی، ءُدگہ دومردم گڑا مشرکاں واجہءَ گوْشت کہ ایشاں تو چہ وتی دیوانءَ دربکن گزاما تئی دیوانءَ کائیں. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ دلءَ ہمے ہبرآتک کہ من اے صحابیاں چہ دیوانءَ درکناں بلکیں اے مشرک منی ہبرءَ گوش بدار اَنت گڑا اللہ پاکءَ ہمے آیت نازل کت (صحیح مسلم کتاب فضائل الصحابة فضل سعد بن أبی وقاص رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) کہ اے محمد (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) =

وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهٗ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ وَكَانَ اَمْرُهٗ فُرُطًا ﴿۲۸﴾

ڈولداریءَ دنیاءِ زندگیءِ، ءُفرمانبرداریءَ مکن همائی که ما بے سد کتگ آئی دل چه وتی یادءَ، ءُآئی رند گیری کت وتی واہشتءِ، ءُآئی کار (انصافءِ) حدءِ سرا نه اَت[1].

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكُمْ ۫ فَمَنْ شَآءَ فَلْيُؤْمِنْ وَّمَنْ شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ۚ اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِيْنَ نَارًا اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۭ وَاِنْ يَّسْتَغِيْثُوْا يُغَاثُوْا بِمَاۗءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوْهَ ۭ بِئْسَ الشَّرَابُ ۭ وَسَاۗءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُبگوْش که (ایش اِنت) حق چه شمئے پروردگارءِ نیمگءَ، نوں هرکس که لوٹیت گڑا آ ایمان بیاریت، ءُهرکس که لوٹیت آمه منّیت، بیشک که ما تیار کتگ په ظالم ءُنا انصافاں یک آسے که آچپ ءُچاگردءَ گیره کتگ اَنت آئی پردیاں، ءُاگاں آ آپ بلوٹ اَنت گڑا آ وارینگ بنت آپ چو ریمءِ پیمیں که پچیت دیماں، چونیں خرابیں نوشگے! ءُچونیں خرابیں جاگهے په آرام کنگءَ.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اِنَّا لَا نُضِيْعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا ﴿۳۰﴾

۳۰. بیشک آمردماں که ایمان اِش آوُرتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ، بیشک که ما گار نه کنیں مُزّا همائی که آئی جوانیں کار کتگ.

اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّيَلْبَسُوْنَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّنْ سُنْدُسٍ وَّاِسْتَبْرَقٍ

۳۱. همیش اَنت که په آیاں باغ ہست همیشگی که رُمب اَنت آیانی چیرا جو، پوشائینگ بنت آئی تها (بزاں بهشتءِ) تلاہیں سنگه، ءُگوْرا کنند سبزیں گد چه تنکّین ءُبزیں

= په اے مشرکانی وجهءَ اے غریب ءُنزور، ءُدرد وروکیں صحابیاں چه وتی دیوانءَ در مکن، ءُایشاں نارزا مکن، آالله پاکءَ ہدایت دیگی نه اَنت، نوں تو آیاں راهءِ راستءِ سرا آوُرت نه کن ئے.

[1] بزاں آیانی کارانی تها میانه روی نیست، اگاں اے چه افراط (بزاں چه زیادتی کنوک)ءَ به بیت گڑاایشی معنی همیش اِنت که آچه حدّءَ سرگوْزاَنت، ءُاگاں تفریط (بزاں چه ایرجنگءَ) به بیت گڑاایشی معنی همیش اِنت که آیانی کارءِ تها تقصیر (بزاں کمی) ہست. بزاں هما وڑاکه کار کنگ لوٹیت آوڑے نه کنند. اے آیتءِ تها یک وڑےءَ بدعتیانی ہوں رد هستیں که آالله پاکءِ دیم داتگیں شریعتءِ حدّانی سرا نه اوشت اَنت بلکیں آئی تها نوکیں نوکیں بدعت کاراَنت، ءُچه وتاگیشی کنند.

مُّتَّكِـِٕيْنَ فِيْهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ ؕ نِعْمَ الثَّوَابُ ؕ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿۳۱﴾

آبریشمءَ، تکہ دیوک بنت آئی تہا ماں پلنگانی سرا، چونیں جوانیں ثواب اَنت، ءُچونیں وشیں جاگہے پہ آرامءَ.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ وَّحَفَفْنٰهُمَا بِنَخْلٍ وَّجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿۳۲﴾

۳۲. ءُبیان بکن پہ مردماں مثالءَ دومردمءِ، ما جوڑکت چہ آدوئیناں پہ یکےءَ دو باغ انگورءِ، ءُما چپّ ءُچاگردءَ پل کت اَنت پہ مَچّ، ءُما جوڑ کت آدوئیں باغانی میانءَ کشت ءُکشار.

كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِّنْهُ شَيْـًٔا ۙ وَّفَجَّرْنَا خِلٰلَهُمَا نَهَرًا ﴿۳۳﴾

۳۳. دوئیں باغاں دات وتی سرجمیں ثمرہ، ءُکمّ اِش نہ کت چہ آئی دیگءَ ہچ، ءُما رُمبینت آہانی میانءَ جو.

وَّكَانَ لَهٗ ثَمَرٌ ۚ فَقَالَ لِصَاحِبِهٖ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَنَا اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَّاَعَزُّ نَفَرًا ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُہست اَت آمردءَ دگہ بازیں ثمرہ، گڑا آئی گوْشت وتی ہمبراہءَ ہمے حالءَ کہ گوں آئی ہبرایَت، کہ من گیشاں چہ تومالداریءِ تہا ءُگیشاں چہ تو پہ مردمءَ.

وَدَخَلَ جَنَّتَهٗ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ قَالَ مَآ اَظُنُّ اَنْ تَبِيْدَ هٰذِهٖٓ اَبَدًا ﴿۳۵﴾

۳۵. ءُپترت (ہمے مرد) وتی باغءَ ءُہست اَت آظلم کنوکے وتی جندءِ سرا، ءُگوْشت ئےمن گمان نہ کناں کہ اے باغ ہجبر ختم بیت.

وَّمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَّلَئِنْ رُّدِدْتُّ اِلٰى رَبِّيْ لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُمن گمان نہ کناں قیامتءَ کہ آآؤک اِنت، ءُاگاں (ہبرءِ مثالءَ) من واتر کنگ بوتاں وتی پروردگارءِ نیمگءَ گڑا الّمءَ من وش تر گِنداں آبرترّگءِ جاگہءَ چہ ایشی جوانتر.

قَالَ لَهٗ صَاحِبُهٗ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَكَفَرْتَ بِالَّذِيْ خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰىكَ رَجُلًا ﴿۳۷﴾

۳۷. گوْشت آئرا ہمبراہءَ ہمے حالتءَ کہ گوں آئی ہبرایَت، ایا تو نہ منّ اِت ہما ذات کہ آئی ترا جوڑ کتگ چہ خاکءَ پدا چہ ترْمپےآپءَ پدا کرتےترا یک سلامتیں مردے.

لٰكِنَّا۠ هُوَ اللّٰهُ رَبِّیْ وَلَاۤ اُشْرِكُ بِرَبِّیْۤ اَحَدًا ﴿۳۸﴾

۳۸. بلے ھما اللہ منی پروردگار انت ءُمن شریدار نہ کناں گوں وتی پروردگارءَ ہچ کسءَ.

وَلَوْلَاۤ اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ اللّٰهُ ۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ ۚ اِنْ تَرَنِ اَنَا اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَّوَلَدًا ﴿۳۹﴾

۳۹. پرچہ وہدیکہ تو پترت ئے وتی باغءَ تو نہ گوشت ہرچیکہ اللہ بلوٹیت (ھما بیت) نیست زور بیدءِ اللہءِ (داتگینءَ)[۱] بِلّے کہ تو مناگِندئے کہ من کمتراں چہ تو مالءِ تہا ءُچکّ ءُاولادءِ تہا.

فَعَسٰى رَبِّیْۤ اَنْ یُّؤْتِیَنِ خَیْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَیُرْسِلَ عَلَیْهَا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِیْدًا زَلَقًا ﴿۴۰﴾

۴۰. من اُمّید داراں کہ منی پروردگار منا دنت جوانترچہ تئی باغءَ[۲]، ءُدیم بدانت آ باغءِ سراعذابے چہ آزمانءَ گڑا آ بیت یک میدانے لَگوشتانکیں.

اَوْ یُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِیْعَ لَهٗ طَلَبًا ﴿۴۱﴾

۴۱. یا آئی آپ بُہشیت نوں ہجبر تو آئرا آؤرت نہ کنئے[۳].

وَاُحِیْطَ بِثَمَرِهٖ فَاَصْبَحَ یُقَلِّبُ كَفَّیْهِ عَلٰى مَاۤ

۴۲. ءُچپ ءُچاگردءَ گیرہ کنگ بوت اَنت آئی ثمرہ[۴]، نوں سہبءَ آوتی دستاں لگاشگءَ

(۱) ہما مؤمنیں ہمراہءَ وتی مشرکیں ہمراہءَ سوج ءُپنت کت اے نعمت کہ ترا اللہءَ داتگ اَنت ایشانی لوٹ ہمیش اِنت کہ تو اللہ پاکءِ شکرءَ بگرئے، ءُآئی سراایمان بیارئے. چہ اے کسّءَ زانگ بوت کہ مال ءُدولت انسانءَ ہماپیما متکبر جوڑکنت کہ آاللہ پاکءَ ہم نہ منّیت (اِلّاماشاءَ اللہ) ابیداِنت ہما کہ اللہءَ ھدایت داتگ اَنت، اے کسءِ بیان کنگءِ راز ءُحکمت ہمیش اِنت کہ مردم چہ بازیں مالداری ءُدولت مندیءِ سببءَ تکبرءِ تہا میاینت، ءُچہ وتی پروردگارءَ بیہال مہ بنت، اگاں نہ! آیانی آسر ہوں چوہمے باغ والائیں کافرءَ بوت کنت کہ اللہ پاکءَ آئی درائیں باغ نیست ءُنابود کت. ہاں لہتےءَ اللہ پاک ماں دنیاءَ وھد دنت بلے آخرتءَ آئی تباہی الّمی اِنت.

(۲) مشرکیں ہمراہءِ اے ٹوک کہ من چہ تو مالدارتر ءُطاقتور تراں، ایشی جوابءَ آمومنءَ وتی مشرکیں ہمراہءَ اے گوشت کہ من چہ تئی مال ءُدولتانی بازیءِ سببءَ دو دل نہ باں بلکیں مناللہءِ داتگینانی سرا صبرانت. چہ ایشی زانگ بیت کہ مردم چہ واریءَ پریشان مہ بیت بلکیں اللہ پاکءِ تقدیرءِ سرا وش ءُراضی بہ بیت، ءُآئی فرمانبردار بہ بیت گڑا اللہ پاک آئرا بہشتءِ حقدار کنت کہ آئی نعمتاں نہ دروریہست، ءُنے کہ ہلاسی یے.

(۳) بزاں اللہ پاک تئی اے چمگءِ آپءَ ہنچو جہل بارت کہ پہ تو آئی زورگ باز گران بیت.

(۴) بزاں آئیءِ درائیں باغ نیست ءُنابود کنگ بوت.

اَنْفَقَ فِيْهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوْشِهَا وَيَقُوْلُ يٰلَيْتَنِيْ لَمْ اُشْرِكْ بِرَبِّيْٓ اَحَدًا ﴿۴۲﴾

لگّ اِت هما مالءِ سرا کہ آئی هرچ کتگ اَت اے باغءِ سرا[1]، ءُآکپوک اَت په کنٹانی سرا ءُگوْشگءَ لگّ اِت کہ دریگتے من شریدار جوڑ مہ کتیں گوں وتی پروردگارءَ هچ کسءَ[2].

وَلَمْ تَكُنْ لَّهٗ فِئَةٌ يَّنْصُرُوْنَهٗ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ﴿۴۳﴾

۴۳. ءُنہ بوت آئرا ٹولی یے کہ آئی کمکءَ بکنت بیدءِ اللّٰهءَ، ءُنہ آئی وتی بیر گِپت کت.

هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ ۭ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ عُقْبًا ﴿۴۴﴾

۴۴. همدا ثابت بوت اَنت درہیں گچینی په برحقّیں اللّٰهءَ، همائی ثواب جوانترانت، ءُهمائی (داتگیں) آسر جوانترانت.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَّثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَاۗءٍ اَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَاۗءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشِيْمًا تَذْرُوْهُ الرِّيٰحُ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿۴۵﴾

۴۵. ءُبیان بکن په آیاں دروزءَ دنیاءِ زندگانیءِ، چو هما آپاانت کہ مادیم دات چہ آزمانءَ نوں گوں آئی هبور ءُتور یءَ زمینءِ کشار دراتک اَنت. پدا آتُش تُش بوت ءُگواتءَ بال دات، ءُاللّٰه تعالی هرچیزءِ سرا قادرانت.

اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ زِيْنَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ اَمَلًا ﴿۴۶﴾

۴۶. مال ءُچُک ڈولداری اَنت دنیاءِ زندگیءِ ءُپشت کپوکیں نیکی جوانترانت تئی پروردگارءِ گوْرا په مُزّا، ءُاُمّیداِش هوں جوانترانت.

---

(۱) بزاں باغءِ تباه بوگءَ رند آ اپسوس کنگءَ لگّ اِت، کہ دریگتے اے باغءِ سرا من انچو هرچ مہ کتیں.

(۲) اے مصیبتءِ وهد یک هنچیں وهدے کہ اے وهداهما کہ کافر ءُمشرک اَنت، ءُایدگہ وهدا ابیدچہ اللّٰهءَ دگراں توار جن اَنت، آهوں اے وهدا تهنا اللّٰه پاکءَ یاد کنتت، ءُهمائرا توار بردینت، ءُدرهاایشی زان اَنت کہ بیدءِ اللّٰه پاکءَ دگہ کس کمک ءُمدت کت نہ کنت، ءُنہ کہ چہ عذاباں رستگار کت کنت، هنچوکہ دگہ جاگهے کافرانی بابتءَ کئیت ﴿ فَلَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهٗ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهٖ مُشْرِكِيْنَ ﴾ [سورة المؤمن: ۸۴] وهدیکہ آیاں مئے عذاب دیست اَنت گڑا گوْشت اِش کہ ماایوکاللّٰه پاکءِ سراایمان آوْرتگ، ءُهماکہ آما گوں اللّٰه پاکءَ شریدار جوڑ کتگ اَنت ماآیاں نہ منّیں. (ابن کثیر).

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً ۙ وَّحَشَرْنٰهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾

۴۷. ءُ(یاد بکن) هماروچءَ که ما رهادگ کنیں کوهاں[1] ءُتو گِندئے زمینءَ که ظاهریں پتّے، ءُما آدرستاں مُچّ کنیں، نوں پشت نه گیجیں ما چه آیاں هچ کسءَ.

وَعُرِضُوا عَلٰى رَبِّكَ صَفًّا لَّقَدْ جِئْتُمُوْنَا كَمَا خَلَقْنٰكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَّجْعَلَ لَكُمْ مَّوْعِدًا ﴿٤٨﴾

۴۸. ءُآپیش کنگ بنت تئی پروردگارءِ دیماصف بندی حالتءَ، الّمءَ شما آتک ءُرست اِت مئے گوْرا، هما پیما که ماشمارا اولی برا پیداگ کتگ اَت، بلکیں شما همے گمان کتگ اَت که ما هجبر نداریں په شمایک وعدهے.

وَوُضِعَ الْكِتٰبُ فَتَرَى الْمُجْرِمِيْنَ مُشْفِقِيْنَ مِمَّا فِيْهِ وَيَقُوْلُوْنَ يٰوَيْلَتَنَا مَالِ هٰذَا الْكِتٰبِ لَا يُغَادِرُ صَغِيْرَةً وَّلَا كَبِيْرَةً إِلَّآ أَحْصٰهَا ۚ وَوَجَدُوْا مَا عَمِلُوْا حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾

۴۹. ءُایر کنگ بیت نامهءِ اعمال، نوں تو گندئے ظالماں که ترس ءُلرزءِ تهاینت چه هما چیزاں که نامهءِ اعمالءِ تهاینت، گوْشنت که هائے مئے بربادی، اے چه پیمیں کتابے که ایشی ویل نه کتگ کسانیں (کار) ءُنه مزنیں، بلے درست ئےوتی تها پتا تگ اَنت، ءُآگِنداَنت هرکارے که آیاں کتگ وتی دیما، ءُظلم ءُنا انصافی نه کنت تئی پروردگار هچ کَسّی سرا.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِأٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا إِلَّآ إِبْلِيْسَ ۖ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ

۵۰. ءُ(یاد) بکن هما وهدا که ما گوْشت فرشتیاں که سجده بکن اِت آدمءَ، نوں آیاں سجده کت بیدءِ ابلیسءَ، آ چه جِنّان اَت[2]، گڑا آئی نه منّ اِت حکم وتی

(۱) اے آیتءِ تها ہوں قیامتءِ ترسناکیانی بیان بوگءَ اِنت که آروچءَ ماکوهاں رهادگ کنیں، بزاں آچه وتی جاگهءَ دورکاینت، ءُچو رنگ داتگین، ءُشتگیں پڑم ءُپّکّیءِ پیمابنت هنچوکه ماں سورت القارعه آیت ۵ءِ تها بیان اِنت که ﴿وَتَكُوْنُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوْشِ﴾.

(۲) چه قرآن حکیمءِ اے آیتءَ صافءَ صاف زانگ بیت که شیطان فرشتهےنه بوتگ بلکیں آچه جنّان اِنت، ءُهنچوکه دگه جاگهےبیان که شیطانءَ آدمءِ سجده نه کنگءِ سبب همے بیان کت که ﴿خَلَقْتَنِيْ مِنْ نَّارٍ وَّخَلَقْتَهٗ =

أَفَتَتَّخِذُونَهُۥ وَذُرِّيَّتَهُۥٓ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِى وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌۢ ۚ بِئْسَ لِلظَّٰلِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾

پروردگارء[1]، ایانوں شماجوڑ کت آہیءَ (بزاں شیطانءَ) ءُآئی اولاداں دوست بیدءِ منا، حالانکہ آدرہا شمئے دژمن اَنت، چوں خراب اِنت ظالمانی مُزّ.

مَآ أَشْهَدتُّهُمْ خَلْقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ ۖ وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ ٱلْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾

۵۱. ما آحاضر نہ کتگ اَنت آسمانانی پیدا کنگءِ وہدا ءُنہ کہ زمینءِ، ءُنہ آیانی جندءِ پیدا کنگءِ وہدا[2]، ءُنیاں من کہ جوڑبکناں گمراہاں وتی (دینءِ) کمک کنوک.

وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا۟ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُمْ وَجَعَلْنَا

۵۲. ءُ(یاد بکن) ھما روچءَ کہ (اللہ) گوشیت توار بجن اِت منی ھما شریداراں کہ شما (شریدار) گمان کتگ اَنت، نوں آ توار

= ﴿مِنْ طِيْنٍ﴾ کہ تومناچہ آسءَ جوڑکتہ، ءُآچہ خاکءَ. [سورة الأعراف: ۱۲] ءُزاھراِنت کہ چہ آسءَ جن جوڑ کنگ بوتگ اَنت نہ کہ فرشتہ، ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت کہ ملائکہ چہ نورءَ جوڑ کنگ بوتگ اَنت، ءُجن چہ آسءِ برْمشءَ پیداگ کنگ بوتگ (صحيح مسلم كتاب التفسير سورة الرحمن باب فى قوله تعالى ﴿وَخَلَقَ الْجَآنَّ مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ﴾ عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا) اللہ پاکءَ قرآن مجیدءِ تہا فرمان کتگ کہ ﴿وَخَلَقَ الْجَآنَّ مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ﴾ بزاں اللہ پاکءَ جن چہ آسءِ برْمشءَ پیداگ کتگ اَنت. [سورة الرحمٰن: ۱۵]، پشت کپت اے گپ کہ اگاں آفرشتہے نہ بوتگ گڑا آآدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ سجدہ کنگءِ حکمءِ تہا نئیت پرچہ کہ آحکم فرشتہاں دیگ بوت، روح المعانی والا علامہ آلوسی گوشیت کہ آاے خطابءِ تہا پمیشاگوں اَت کہ آگوں فرشتہاں ہور ءُتواراَت، ءُہمے پیما قرآنءِ تہااے صراحت آتکگ کہ آئراحکم دیگ بوت، ہنچوکہ دگہ جاگہےفرمان اِنت ﴿قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ﴾ بزاں تراچہ چیزءَ چہ آئی سجدہ کنگءَ داشت وہدیکہ من ترا (آدمءِ سجدہ کنگءِ) حکم داتگ اَت؟ [سورة الأعراف: ۱۲].

(۱) **فسق**، درایگءِ معنیءَ دنت ہنچوکہ عربیءَ گوشنت کہ (**فسقت الفأرة من جحرها**) بزاں مُشک چہ وتی ہونڈءَ دراتک، بزاں شیطان چہ وتی پروردگارءِ فرمانبرداریءَ دراتک.

(۲) بزاں نوں وھدیکہ آیاں آسمان ءُزمینانی تہا ھچ وڑیں شریداری ئے نیست، ءُنہ آیانی وتی جندانی جوڑ کنگءِ تہا، ءُنہ آایشانی جوڑکنگءَ ھچ وڑا سرید بوتگ اَنت گڑا پرچہ شما شیطانءِ، ءُآئی چکّ ءُنماسگانی، ءُآئی دوستانی رندگیریءَ کن اِت، ءُچہ منی فرمانبرداری ءُبندگیءَ وتا دور دارات حالانکہ خالق ایوکءَ مناں، ءُآدرہا شمئے پیمیں مہلوک اَنت.اللہ پاک چہ دگرءِ کمکءِ زورگءَ بے نیازاِنت، آنہ چہ نیک ءُولیاں کمک زوریت ءُنہ کہ چہ گمراہاں، بلے ادا خاص آیانی ذکر کنگءِ راز ہمیش اِنت کہ آیانی ایرجنگ بہ بیت کہ آاللہ پاکءِ نزیکءَ عزت ءُاحترامے نہ داراَنت، واللہ أعلم. (تفسیرقرطبی).

بَیْنَهُمْ مَّوْبِقًا ﴿۵۲﴾

جن اَنت وتی شریداراں، گڑا آشریدار (وتی بندگی کنوکاں) جواب نہ دینت، ءُما کنیں آیانی میانءَ نیستی ءُنابودیءِ سامان[1].

۵۳. ءُگِنداَنت گناہ گار دوزہءَ نوں آیقین کننت کہ آآئی تہا داخل بوؤک اَنت ءُنہ گند اَنت چہ آئی واترّگءِ جاگہے.

وَرَاَ الْمُجْرِمُوْنَ النَّارَ فَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ مُّوَاقِعُوْهَا وَلَمْ یَجِدُوْا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿۵۳﴾

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِیْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ؕ وَكَانَ الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَیْءٍ جَدَلًا ﴿۵۴﴾

۵۴. ءُبیشک کہ ما پدماں پدءَ بیان کتگ قرآنءِ تہا مردمانی واستا ہرپیمیں درور، ءُانسان چہ ہر چیزءَ مستریں جیڑہ کنوکے[2].

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ یُّؤْمِنُوْٓا اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰی وَیَسْتَغْفِرُوْا رَبَّهُمْ اِلَّآ اَنْ تَاْتِیَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّلِیْنَ اَوْ یَاْتِیَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿۵۵﴾

۵۵. ءُمنہ نہ کت مردماں ایکہ آایمان بیاراَنت، وہدیکہ آتک آیانی گوْرا ہدایت، ءُآ بخشش بلوٹ اَنت چہ وتی پروردگارءَ، بیدءِ ہمشی کہ بیئیت آیانی گوْرا رہبند پیسریئینانی، یا بیئیت آیانی گوْرا عذاب دیم پہ دیما[3].

(۱) ﴿مَّوْبِقًا﴾، پردہ کنگ بوتہ، بزاں عابد (بندگی کنوک ءُ) ناحقیں معبود (ہماکہ آیانی بندگی کنگ بیت) اے دوئینانی میانءَ یک پردگےایر کنگ بیت کہ آوت ماں وتا ڈ یک دات نہ کنت، ءُقیامتءَ آیانی میانءَ جدائی کنگ بیت، ءُایشی دگہ یک معنائےتباہیءِ کنگ بوتگ، بزاں بندگی کنوک ءُباطلیں معبودانی میانءَ بربادیءِ سامان بیت، پمیشا آیکّادگرءَ ڈیک دات نہ کنت، ءُلہتےءَ ﴿بَیْنَهُمْ﴾ تہءِ ضمیر کافر ءُمومنانی نیمگءَ راجع گوْشتگ بزاں کافر ءُمومنانی میانءَ جدائی کنگ بیت. کافر دوزہءَ رواَنت، ءُمسلمان بہشتءَ ہنچوکہ سورت الرومءِ آیت ۱۴اتا۱۶اتہا ایشی بیان ہستیں. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) بزاں ماانسانانی فہمائینگءِ واستا ہرپیمیں راہ ءُرہبند کار بستگ، پیسری اِیں امتانی کسّہ ءُاحوال بیان کتگ اَنت، ءُپیغمبرانی سرا معجزات ہم دیم داتگ، ہرپیمیں دلائل ءُنشانی آیاں پیش کتگ، بلے چوکہ انسان سکّیں جیڑہ کنوک، ءُبحث کنوکے، ءُاے بازیں نصیحت ءُدلائل ہوں آئی کارءَ نیاینت، ءُانگتءَ آحقءَ نہ زوریت، ءُآئی خلافءَ رؤت.

(۳) اللہ پاک کافرانی رہبندءَ بیان کنگءَ اِنت کہ آایمان نیاراَنت تاہما وہداکہ اللہءِ عذابءَ بگنداَنت، پیسراِیں امتانی رہبند ہوں ہمے بوتگ، ءُمکہءِ کافراں ہوں باربار عذابءِ لوٹ کت کہ اے محمد (صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ) اگاں تو حقءِ سرائے گڑا عذاباں مئےسرا بیار، بلے اے ظالم چہ ایشی بے سد ءُبے سمااَنت کہ اگاں آیانی سرا عذاب بیاینت گڑا رندءِ ایمان آرگ ہچ دردءَ نہ وارت.

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّا مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ ۚ وَيُجَادِلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوْا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوْٓا اٰيٰتِيْ وَمَآ اُنْذِرُوْا هُزُوًا ﴿۵۶﴾

۵۶. ءُما دیم نہ دئیں پیغمبراں بلے مُژدہ دیوک ءُتُرسینوک، ءُجیڑہ کنت کافر باطلءِ همراہ داری تہا تاکہ آ کمزور بکنت حقّءَ پہ باطلءَ[1]، ءُکتگ اَنت اِش منی آیات ءُهما (عذاب) کہ آ چہ آئی ترسینگ بوتگ اَنت، یک مسکرہ ءُمذاقے.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيٰتِ رَبِّهٖ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدٰهُ ۭ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰي قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ وَفِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ۭ وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَّهْتَدُوْٓا اِذًا اَبَدًا ﴿۵۷﴾

۵۷. ءُکئے اِنت ظالم تر چہ هما شخصءَ کہ آنصیحت کنگ بیت گوں نشانیاں وتی پروردگارءِ، گڑا آئی دیم تاب دات ءُبیهال کت ہرچیکہ دیم داتگ اَت آئی دستاں، بیشک کہ ما ایرکنیں آیانی دلانی سرا پردہ چہ ایشی کہ آ بفهم اَنت ایشیءَ، ءُآیانی گوشانی تہا گرانی[2] ءُاگاں تو آہاں توار بجن ئے هدایتءِ نیمگءَ، نوں ہجبر آپہ راہءَ نیاینت آوہدا کدی.

وَرَبُّكَ الْغَفُوْرُ ذُو الرَّحْمَةِ ۭ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوْا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ ۭ بَلْ لَّهُمْ مَّوْعِدٌ لَّنْ يَّجِدُوْا مِنْ دُوْنِهٖ مَوْىِلًا ﴿۵۸﴾

۵۸. ءُتئی پروردگار مزنیں بخشوک ءُمزنیں مهربانے، اگاں آ گرفتار بکنت آیاں پہ سببءَ هما کارانی کہ آیاں کما ئینتگ اَنت، (گڑا) الّمءَ زوت کاریت آیانی سرا عذابءَ بلے ہست پہ آیاں یک وہدےءِ داشتگیں وعدہے، هجبرآ نہ گنداَنت بیدءِ آئی دگہ میارءِ جاگہے[3].

(۱) ﴿لِيُدْحِضُوْا﴾ دحض، معنی چہ اصل ءُحقیقتءَ لگوشگ، بزاں کافر لوٹ اَنت کہ آپہ بے حقیقتیں ہبراں حقءَ کمزور بکنت.

(۲) بزاں کافرانی بازیں گناہ ءُسرکشیانی سببءَ اللہ پاکءَ آیانی دلانی سرا ہنچیں پردہ، ءُآیانی گوشانی سرا ہنچیں گرانی ئےایر کتگ کہ آہجبرحقءَ نہ فهم اَنت، ءُنہ آثرا قبول کنت.

(۳) بزاں نافرماناں اللہ پاک وهد دنت بلے وہدیکہ عذابءِ آیگءِ وہد بئیت، دنیا بہ بیت، یاآخرت. گڑا کس چہ آئی رکّ اِت نہ کنت.

وَتِلْكَ الْقُرٰى اَهْلَكْنٰهُمْ لَمَّا ظَلَمُوْا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَّوْعِدًا ﴿۵۹﴾

۵۹. ءُاے درْبیں میتگ ما تباہ کت اَنت وہدیکہ آیاں ظلم کت[۱]، ءُما داشتگ اَت آیانی نابودکنگءِ واستا یک وعدہے[۲].

وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِفَتٰىهُ لَآ اَبْرَحُ حَتّٰٓى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِيَ حُقُبًا ﴿۶۰﴾

۶۰. ءُ(یاد بکن) هماوہدا کہ گوْشت موسیٰ وتی ورنایءَ[۳] کہ من روان کناں تا هما وہدا کہ من سر بباں دوئیں دریایانی ہور بوگءِ جاگہءَ[۴]، یا روان بکناں سالانی سال[۵].

فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوْتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيْلَهٗ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿۶۱﴾

۶۱. نوں وہدیکہ آرس اِتنت دوئیں دریایانی ہور بوگءِ جاگہءَ آیاں بیہال کت وتی ماہیگ، نوں گِپت (ماہیگءَ) وتی راہ ماں دریا تہا سرنگ اڈ کنانءَ.

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰىهُ اٰتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِيْنَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا ﴿۶۲﴾

۶۲. نوں وہدیکہ دیمءَ شت اَنت گوْشت (موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام) وتی ورنایءَ کہ بیار مئے

(۱) چہ اے شہراں ادا پیسری اِیں امتانی شہر ءُمیتگ مراد اَنت، مثلاًعاد ءُثمود ءُوغیرہ، وہدیکہ آ اللہ پاکءِ نافرمانیءِ تہا چہ حدّءَ بر گوْست اَنت گزااللہ پاکءَ آنیست ءُنابود کت اَنت.

(۲) بزاں ما آیانی تباہیءِ واستایک وہدے داشت، وہدیکہ آمہلتءِ وہد ہلاس بوت گزا ما آنیست ءُنابود کت اَنت.

(۳) اداچہ اے نوجوانءَ مراد یوشع بن نون اِنت کہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ءِ وفاتءَ رندآئی پشت پد بوت.

(۴) اداچہ اے دوئیں دریایاں کجام دریا مرادَانت ایشی بابتءَ مفسرینناں بازاقوال آوْرتگ بلے آیانی سرا پہکیں یقین کنگ نہ بیت پمیشا آیانی بیان کنگءَ خاصیں فائدہ نیست.

(۵) بزاں من ہما دوئیں دریایانی ہوربوگءِ جاگہءَ الّمءَ رواں توری منااے سفرءِ تہا سالانی سال روگءِ ضرورت پیش بئیت، اے سفرءِ ضرورت پرچہ پیش آتک؟ ایشی بابتءَ حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: یک برے موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام بنی إسرائیلءِ تہا خطبہ دیگءَ اَت گزا یک مردمےءَ جست کت کہ چہ درستاں زانتکارتر کئے اِنت؟ گزا موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ءَ گوْشت کہ مناں، چوکہ آئی اے نہ گوْشت کہ چہ درستاں زانت کارتر اللہ پاکءِ جندانت، پمیشا اللہ پاکءَ آگرفت کت، ءُآئی نیمگءَ وحیءِ دیم دات کہ منایک بندہے ہست ہماجاگہءَ کہ دوئیں دریا ہور بنت آہموداِنت، آئی علم چہ تئیءَ گیش ترانت، موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام گوْشت کہ من اودا چوں سرباں؟ گزااللہ پاکءَ گوْشت کہ تو یک ماہیگےبزورگوں، ءُآئراماں ٹوکریءَ بکن، ہمودا کہ ٹوکری گار بیت شمئے جاگہ ہمودااِنت، ءُمنی آبندہ ہمودااِنت (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورۃ الکھف)، گزاموسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ءَ گوں وتی ہمراہ یوشع بن نونءَ سفرءِ بندات کت، ءُدیم پہ هماگوں رہادگ بوت.

گوْرا مئے سبارگءَ، بیشک کہ مارا چہ وتی اے سفر کنگءَ تکلیف رستگ.

قَالَ اَرَءَيْتَ اِذْ اَوَيْنَاۤ اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنِّيْ نَسِيْتُ الْحُوْتَ ۫ وَمَاۤ اَنْسٰنِيْهُ اِلَّا الشَّيْطٰنُ اَنْ اَذْكُرَهٗ ۚ وَاتَّخَذَ سَبِيْلَهٗ فِي الْبَحْرِ ۖ عَجَبًا ﴿۶۳﴾

۶۳. آئی گوْشت کہ ایا تو یاد بئے ہما وہدا کہ ما جاگہ گپت تلارءِ نیمگءَ، گڑا بیشک کہ من بیہال کت ماہیگ، ءُمنا چہ آئی بیہال نہ کنائینت بلے شیطانءَ ایکہ من آئی یاد بکناں، ءُگپت (ماہیگءَ) وتی راہ ماں دریا تہاپہ عجبیں ڈولےءَ[1].

قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ ۚ فَارْتَدَّا عَلٰۤى اٰثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿۶۴﴾

۶۴. آئی گوْشت (بزاں موسی عَلَیْہِ السَّلَامُ) ہمیش اِنت ہما جاگہ کہ ما آئرا لوٹگءَ ئیں[2]، نوں آواتربوت اَنت وتی پدانی سرا پچّہ آرانءَ.

فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَاۤ اٰتَيْنٰهُ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنٰهُ مِنْ لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿۶۵﴾

۶۵. نوں آ دوئیناں دیست بندہے چہ مئے بندیاں[3] کہ ما داتگ اَت آئیءَ مہربانی چہ وتی نیمگءَ، ءُما آئرا زانت داتگ اَت چہ وتی نیمگءَ[4].

---

(۱) نوں ہمے وہدا کہ ماہیگ ماں دریاءَ شت گڑا یوشع بن نون آئرا دیست ماں دریاءِ روگءَ بلے موسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ چہ ایشی گوْشگءَ بیہال بوت، رندا کہ آچہ مجمع البحرینءَ (بزاں دوئیں دریایانی ہوربوگءِ جاہءَ) دور شت اَنت گڑاموسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ سک شدی بوت، ءُماہیگےلوٹ اِت، یوشع بن نونءَ یادآتک کہ اُہو! ماہیگ وَدریاءَ شتگ، نوں موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُءِ حال دات.

(۲) گڑا موسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُءَ درّائینت کہ مئے جاگہ ہماِنت کہ ماہیگ ہموداگار بوتگ، ءُدریاءَ شتگ، گڑاموسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُ ءُآئی ہمراہ یوشع بن نون وتی پیسری اِیں گمانی نشانانی سرا روان بوت اَنت داں ہما ماہیگءِ گار بوگءِ جاہءَ وتارا سر اِش کت.

(۳) اداچہ اے بندہءَ خضر عَلَیْہِ السَّلَامُ مرادِانت، ہنچوکہ صحیح احادیثانی تہاایشی صاف صاف بیان آتکہ. خضرءِ معنی سرسبز ءُشاداب بوگ اِنت. حدیثءِ تہا کئیت کہ خضر عَلَیْہِ السَّلَامُ یک برے اسپیت اِیں زمینءِ سرا نشتگ اَت گڑاہمابہر کہ آہمائی سرانشتگ اَت آسرسبز ءُشاداب بوت، ءُترْپگءَ لگّ اِت چموداآئی نام خضر بوت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورۃ الکھف).

(۴) اداچہ رحمتءَ لہتے مفسریناں ہمابے منّیں ءُبے دروریں انعام مراد زرتگ اَنت کہ اللہ پاکءَ خضر عَلَیْہِ السَّلَامُءِ =

قَالَ لَهٗ مُوْسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾

٦٦. گوشت آئرا موسیٰ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ایا من تئی همبراه بباں په اے چیزا که تو منءَ تعلیم بدئے چه هما چیزا که ترا آئی تعلیم دیگ بوتگ نیکی ءُخوبیءِ.

قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾

٦٧. آئی (بزاں خضر عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوشت که سگّ اِت نه کن ئے منی همبراهیءَ.

وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا ﴿٦٨﴾

٦٨. ءُچه پیما تو وتءَ داشت کنئےهما چیزءِ سرا که آئی فهمگ چه تئی زورءَ ڈنّ اِنت.

قَالَ سَتَجِدُنِيْٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَّلَآ اَعْصِيْ لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾

٦٩. آئی گوشت اگاں الله بلوٹیت تو منءَ الّمءَ گِندئےصبر کنوکے ءُمن نافرمانیءَ نه کناں تئی ہچ حکمءِ.

قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَنِيْ فَلَا تَسْـَٔلْنِيْ عَنْ شَيْءٍ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

٧٠. آئی گوشت اگاں تو منی همبراهیءَ لوٹئے گڑا منءَ جُست مکن ہچ چیزءِ بابتءَ تا هما وهدا که من وت بیان بکناں تئی دیمءَ آئی بیانءَ.

فَانْطَلَقَا ۖ حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِي السَّفِيْنَةِ خَرَقَهَا ۭ قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا ۚ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـــًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾

٧١. پدا هر دورهادگ بوت اَنت تا هما وهدا که سوار بوت اَنت ماں بوجیگءَ، آئی ٹُنگ کت، آئی (بزاں موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوشت که ایا تو اے پمیشا ٹُنگ کت تاکه تو بُڈ بدئےایشی مردماں، بیشک که تو یک عجبیں کارے کت[1].

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾

٧٢. آئی گوشت که ایا من ترا نه گوشت که تو منی همبراهیءَ سَگّ اِت نه کنئے.

= سراکت اَنت، ءُگیشتریں مفسر همے نیمگءَ اَنت که ادا چه رحمتءَ مراد نبوت اِنت. بزاں خضر پیغمبرے بوتگ. (تفسیرقرطبی) والعلم عندالله.

(١) چوکه موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُءَ خضرعَلَيْهِ السَّلَامُءِ اے خاصیں علمءِ باروا زانت نیست اَت، آئی خضر عَلَيْهِ السَّلَامُءِ بوجیگءِ ٹنگ کنگءِ سرا نه وشّی زاهر کت که تومزنیں ترسناکیں کارے کت.

قَالَ لَا تُؤَاخِذۡنِىۡ بِمَا نَسِيۡتُ وَلَا تُرۡهِقۡنِىۡ مِنۡ اَمۡرِىۡ عُسۡرًا ﴿۷۳﴾

۷۳. آئی گوشت کہ منا مہ گر پمیشی کہ من بیہال بوتاں، ءُدور مدئے منی سرا منی کارءَ مشکل[۱].

فَانۡطَلَقَا ۟ حَتّٰۤى اِذَا لَقِيَا غُلٰمًا فَقَتَلَهٗ ۙ قَالَ اَقَتَلۡتَ نَفۡسًا زَكِيَّةًۢ بِغَيۡرِ نَفۡسٍ ؕ لَقَدۡ جِئۡتَ شَيۡـًٔا نُّكۡرًا ﴿۷۴﴾

۷۴. پدا رہادگ بوت اَنت تاھما وہدا کہ ڈیک اِش وارت گوں یک بچکےءَ، گڑا آئی (بزاں خضر عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءَ) آکُشت ءُدوُر دات، آئی (بزاں موسی عَلَيۡهِ السَّلَامُ) گوشت کہ ایا تو کُشت پاکیزہ ایں جانے بے بیرءَ، بیشک کہ تو سکّیں خرابیں کارے کت[۲].

قَالَ اَلَمۡ اَقُلۡ لَّكَ اِنَّكَ لَنۡ تَسۡتَطِيۡعَ مَعِىَ صَبۡرًا ﴿۷۵﴾

۷۵. آئی گوشت ایا من ترا نہ گوشت کہ بیشک تو منی ھمبراہیءَ سگّ اِت نہ کنئے.

قَالَ اِنۡ سَاَلۡتُكَ عَنۡ شَىۡءٍ بَعۡدَهَا فَلَا تُصٰحِبۡنِىۡ ۚ قَدۡ بَلَغۡتَ مِنۡ لَّدُنِّىۡ عُذۡرًا ﴿۷۶﴾

۷۶. گوشت (موسی عَلَيۡهِ السَّلَامُ) اگاں نوں من ترا کجام چیزیءِ بابتءَ جست کت گڑا تو منءَ ھمراہ مکن، گڑا تو رست ئے چہ منی نیمگءَ بے میاریءَ[۳].

فَانۡطَلَقَا ۟ حَتّٰۤى اِذَاۤ اَتَيَاۤ اَهۡلَ قَرۡيَةِ ۨ اسۡتَطۡعَمَاۤ اَهۡلَهَا فَاَبَوۡا اَنۡ يُّضَيِّفُوۡهُمَا فَوَجَدَا فِيۡهَا جِدَارًا يُّرِيۡدُ اَنۡ يَّنۡقَضَّ فَاَقَامَهٗ ؕ قَالَ لَوۡ شِئۡتَ لَتَّخَذۡتَ عَلَيۡهِ اَجۡرًا ﴿۷۷﴾

۷۷. نوں آدوئیں رہادگ بوت اَنت تا کہ آتک اَنت یک میتگےءَ، نوں نان اِش لوٹ اِت چہ میتگءِ مردماں، گڑا آیاں انکار کت چہ آیانی مہمانی کنگءَ، نوں آیاں دیست آمیتگءِ تہا یک دیوالے کہ کپگی اَت، گڑا آئی (بزاں خضر عَلَيۡهِ السَّلَامُ) آدیوال اوشتارینت،

---

(۱) بزاں منی سراسختی مکن بلکیں آسانی بکن.

(۲) بزاں اے خضر! تو ہنچیں خرابیں کارے کت کہ شریعتءِ تہا آئراگنجائش نیست، ءُلہتےءَ نُکراً معنی کتگ کہ أنکر من الأول، بزاں اے چہ ساری ایں کارءَ (بزاں چہ بوجیگءِ ٹنگ کنگءَ) ھم سل ترین کارے.

(۳) بزاں اگاں من ترا سئیمی رندا کہ جست کت گڑا ترا بزاں پہ منی جداکنگءَ شِہمیں عذرے دستءَ کپیت، گڑا ترا اے حق ہست اِنت کہ تو منا وتی ہمراہ مہ کنئے.

آئی (بزاں موسی عَلَيْهِ السَّلَام) گوشت اگاں تو بلوٹتیں بگپتیں پہ اے کارِ سرا مُزّے.

قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِيْ وَبَيْنِكَ ۚ سَاُنَبِّئُكَ بِتَاْوِيْلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿۷۸﴾

۷۸. آئی گوشت (بزاں خضر عَلَيْهِ السَّلَام) اش اِنت منی ءُتئی میانءَ جدائی، الّمءَ من ترا گوشاں گوں چہ ھما ھبرانی معنایاں کہ تو آہانی سرا صبر کت نہ کت[1].

اَمَّا السَّفِيْنَةُ فَكَانَتْ لِمَسٰكِيْنَ يَعْمَلُوْنَ فِي الْبَحْرِ فَاَرَدْتُّ اَنْ اَعِيْبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُمْ مَّلِكٌ يَّاْخُذُ كُلَّ سَفِيْنَةٍ غَصْبًا ﴿۷۹﴾

۷۹. امّا ہما بوجیگ لہتے مسکینانی اَت کہ آیاں کار کت ماں دریاتہا، نوں من لوٹ اِت کہ آئی تہا عیبے مان بکناں (پرچہ) کہ ہست اَت آیانی دیما یک بادشاہے کہ آئی ہر (سلامتیں) بوجیگ پہ زور برت.

وَاَمَّا الْغُلٰمُ فَكَانَ اَبَوٰهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِيْنَآ اَنْ يُّرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَّكُفْرًا ﴿۸۰﴾

۸۰. ءُآچُک (کہ من کشت) آئی مات ءُپت نیک اِتنت، ما ترس اِت کہ آدؤر دنت آیاں سرکشی ءُکفرءِ تہا.

فَاَرَدْنَآ اَنْ يُّبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ زَكٰوةً وَّاَقْرَبَ رُحْمًا ﴿۸۱﴾

۸۱. نوں ما لوٹ اِت کہ بدلءَ بداَنت آئی مات ءُپتاں آیانی پروردگار چہ ایشی جوانتریں پاکبازے، ءُنزّیک ترینے پہ رحم کنگءَ.

وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلٰمَيْنِ يَتِيْمَيْنِ فِي الْمَدِيْنَةِ وَكَانَ تَحْتَهٗ كَنْزٌ لَّهُمَا وَكَانَ اَبُوْهُمَا صَالِحًا ۚ فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَّبْلُغَآ اَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا ۖ رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ ۚ وَمَا فَعَلْتُهٗ عَنْ اَمْرِيْ ۭ

۸۲. ءُپشت کپت دیوال، آدو چورئیں چُکّانی اَت ماں اے شہرءِ تہا، ءُہست اَت آئی چیرا یک گل کتگیں خزانہےاے دوئینانی، ءُآیانی پت نیکیں مردی اَت، نوں لوٹ اِت تئی پروردگارءَ ایکہ آسر بہ بنت وتی جوانی تہا ءُدر بکنند وتی خزانہءَ، مہربانی اَنت

(۱) چہ موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ جدا کنگءَ پیش خضر عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ اے ہبر الّمی زانت کہ آچہ اے کارانی راز، ءُمعنایاں موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ آگاہی بدنت، تاکہ آئی دلءِ تہءِ شک ءُشبہ درہا درانینت ءُگار بہ بنت، ءُآبزانت کہ ایشانی تہا بازیں حکمت ءُفائدہ، ءُچیریں راز ہست، کہ آئرا ایشانی علم نہ بوتگ.

ذٰلِكَ تَاۡوِيۡلُ مَا لَمۡ تَسۡطِعۡ عَّلَيۡهِ صَبۡرًا ﴿۸۲﴾

تئی پروردگارءِ، ءُمن نہ کتگ اَنت اے کار چہ وتی حکمءَ[1]، ایش اَنت معنی ءُھما راز کہ تو آیانی سرا وتءَ داشت نہ کت.

وَيَسۡـَٔلُوۡنَكَ عَنۡ ذِى الۡقَرۡنَيۡنِ‌ؕ قُلۡ سَاَتۡلُوۡا عَلَيۡكُمۡ مِّنۡهُ ذِكۡرًا ﴿۸۳﴾

۸۳. ءُآترا جُست کنت ذوالقرنینءِ بارہءَ[2]، بگوْش دیر نہ بیت کہ من بیان کناں شمئے دیمءَ چیزےچہ آئی حالءَ.

اِنَّا مَكَّنَّا لَهٗ فِى الۡاَرۡضِ وَاٰتَيۡنٰهُ مِنۡ كُلِّ شَىۡءٍ سَبَبًا ﴿۸۴﴾

۸۴. بیشک کہ ما آئرا طاقت داتگ اَت ماں زمینءِ تہا، ءُما داتگ اَت آئرا ہر چیزءِ سامان[3].

---

(۱) بزاں اے کار کہ من کتگ اَنت، اے من چہ وتی نیمگءَ نہ کتگ اَنت بلکیں اللہ پاکءِ حکم بوتگ، پمیشا اے کارانی سراکس ہبر کت نہ کنت کہ اے دریا خضر عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءَ چہ اللہ پاکءِ حکمءَ کتگ اَنت، ءُاللہ پاکءِ ہرحکم وت یک شریعتے. اے ہم زانگ لوئیت کہ اللہءِ ہرحکم ءُکارءِ تہا حکمت مان، ءُآچہ حکمتءَ بے بہرنہ اِنت. ہمے پیما اگاں کسءِ اے پیمیں خاصیں علم ءُزانتءِ جارءَ بجنت کہ منءَ باطنی علوم ہست آئی اے جارجنگءَ ہچ حقیقتءِ نیست پرچہ کہ نوں وحیءِ دروازگ بندِاِنت، نوں حق ءُباطلءِ پجاہ آرگءِ آدینک قرآن ءُسنت اَنت، نوں ہرکس کہ اے پیمیں جارءِ بجنت آگوش دارگ نہ بیت. نوں صرف ھماھبر گوشدارگ بنت کہ قرآن ءُحدیث آہاں باوردارَاَنت، ءُآقرآن ءُحدیثءِ بے درورِیں اصولانی رھبندا بہ بنت.

(۲) **ذوالقرنین** کئے اِنت؟ اے بابتءَ کوْپنین، ءُنوکیں مفسریناں باز اختلاف کتگ. مؤرخ ابن ہشام گوْشیت: مراد ہما اسکندر اِنت کہ آئی اسکندریہ ملک جوڑ کتگ. ءُلہتےءَ گوْشتگ کہ ادامراد ہما اسکندر اِنت کہ آیونانءِ بادشاہ بوتہ، ءُایشی زمانگ چہ عیسی عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءِ زمانگءَ سئے صد سال پیش اِنت. مولانا ابوالکلام آزاد گوْشیت: اے خصوصیات کہ ادا ذکر بوتگ اَنت اےایوکءَ فارسءِ ہماحکمرانءِ توکءَ ہست اَنت کہ یونانی آئرا سائرس، ءُعبرانی آئرا خوارس، ءُعرب آئیءَ کَیْخَسْرُوءِ نامءَ توار جن اَنت (ترجمان القرآن ج ۲ تاکدیم ۴۰۰ ءُ۴۰۱ الطبعة ۱۹۷۶ جولائی اِسلامی اَکادمی لاھور) دگہ بازیں ھبرھم ہست. باقی ایشی بابتءَ چہ قرآن ءُحدیثءَ دلجم کنوکیں ثبوت نیست کہ ذوالقرنین کئے اِنت، پمیشاایشی بابتءَ ھچ ھبرءِ سرا پہکیں یقین کنگ نہ بیت. والعلم عنداللہ. ایشیءَ ذوالقرنین پرچہ گوْشنت؟ ایشی بابتءَ ہوں بازیں گپّے ہست. یکّے ہمیش اِنت کہ حقیقتءَ آئی سرا دو کانٹ بوتگ، یاپمیشا کہ آمشرق ءُمغربانی کناریاں سربوت، ءُروجءِ برانز (شعاع) چمّان ءُوت دیست اَنت، یاہمودا آئی شیطانءِ دوئیں کانٹ دیست اَنت پمیشاآئی نام ذوالقرنین (بزاں دوکانٹ والا) بوت. والعلم عنداللہ.

(۳) بزاں مشرق ءُمغرب (رودراتک ءُروایرشت)ءِ سیْل کنگءِ واستاآئیءَ ھرج وڑیں ضرورتے کہ دیما آتک ماآئراآ بخشات اَنت، مثلاً جنگی ساز ءُسامان، ءُمزنیں لشکر، ءُمال ءُدولت، علم ءُزانت، ءُہمے پیما جانی قوت. (ابن کثیر وقرطبی).

فَاَتۡبَعَ سَبَبًا ﴿۸۵﴾

۸۵. پدا آیک راہیءِ رندءَ کپت[۱].

حَتّٰۤى اِذَا بَلَغَ مَغۡرِبَ الشَّمۡسِ وَجَدَهَا تَغۡرُبُ فِىۡ عَيۡنٍ حَمِئَةٍ وَّوَجَدَ عِنۡدَهَا قَوۡمًا ؕ قُلۡنَا يٰذَا الۡقَرۡنَيۡنِ اِمَّاۤ اَنۡ تُعَذِّبَ وَاِمَّاۤ اَنۡ تَتَّخِذَ فِيۡهِمۡ حُسۡنًا ﴿۸۶﴾

۸۶. تا ھما وہدا کہ آسر بوت روچءِ ایر روگءِ جاگہءَ، دیستے کہ آایر روگءَ اِنت یک چڈّیءِ چمّگءَ[۲]، ءُدیست ئِےھما ایر روگءِ جاگہءَ یک قومے، ما گوْشت کہ اے ذوالقرنین یا تو عذاب بدئے (مردماں) یا ایر بکن ئے آیانی تہا خوبی[۳].

قَالَ اَمَّا مَنۡ ظَلَمَ فَسَوۡفَ نُعَذِّبُهٗ ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى رَبِّهٖ فَيُعَذِّبُهٗ عَذَابًا نُّكۡرًا ﴿۸۷﴾

۸۷. (ذوالقرنینءَ) گوْشت ہرکسءَ کہ ظلم کت نوں الّمءَ ما آئرا سزا دئیں[۴]، پدا آ واتر دیگ بیت وتی پروردگارءِ نیمگءَ، گڑا آآئرا سختیں عذاب دنت.

وَاَمَّا مَنۡ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهٗ جَزَآءَ ِۨالۡحُسۡنٰى ۚ وَسَنَقُوۡلُ لَهٗ مِنۡ اَمۡرِنَا يُسۡرًا ﴿۸۸﴾

۸۸. ءُہر کسءَ کہ ایمان آوْرت ءُنیکیں کار ئِے کت نوں پہ آئی مُزّءَ ہستیں خوبی، ءُنوں ما گوْشیں آئرا وتی حکمانی تہا آسانی.

ثُمَّ اَتۡبَعَ سَبَبًا ﴿۸۹﴾

۸۹. پدا آرندا کپت یک راہیءِ.

---

(۱) امام قرطبی گوْشیت کہ ادا چہ دومی ﴿سَبَبًا﴾ مراد روگ اِنت. (تفسیرقرطبی).

(۲) ﴿حَمِئَةٍ﴾ سیاھیں، ءُلِچ مینیں خاکءَ گوْشنت، بزاں وہدیکہ ذوالقرنین مغربءِ گُدّی آبادیءِ تہا سربوت اودا سیاھیں چمگے ہست آت کہ آئی چماں گشئے روچ ہمائی تہا ایرروگءَ اِنت. آگاہی: بمامردم کہ دریاءِ کنارہءَ اوشتاتگ، یا ہنچیں جاہےءَ کہ دیماپچ آبادی نیست، ءُروچءِ ایرروگءِ ندارگءَ کنگءَ اِنت آہنچوماریت کہ گشئے روچ ماں دریاءِ تہا ایرروگءَ اِنت، حالانکہ آئی جاگہ ماں آزمانااِنت.

(۳) بزاں اے ذوالقرنین ما ترا اے قوم ءُملکءِ سرا غلبہ ءُگیشی داتگ، ءُتئی دست پچ کتگ اَنت کہ تو آیاں کشے، یا یاقیدی جوڑ کنے، یاچہ آیاں فدیہ زورے، ءُآیاں ویل کنے بطوراحسان. ترا گچین اِنت.

(۴) ذوالقرنینءَ گوْشت کہ مرچیءَ رند ہرکس کہ کفر ءُشرکءِ سرا اوشتیت، ءُآرھبنداں ویل نہ کنت گڑاما آیاں سزادئیں، بلے پیسری ایں ردیانی سراآیاں گرفت ءُسزا نیست.

حَتّٰۤى اِذَا بَلَغَ مَطۡلِعَ الشَّمۡسِ وَجَدَهَا تَطۡلُعُ عَلٰى قَوۡمٍ لَّمۡ نَجۡعَلۡ لَّهُمۡ مِّنۡ دُوۡنِهَا سِتۡرًا ﴿۹۰﴾

۹۰. تا هما وہدا کہ آسر بوت روچءِ درایگءِ جاگہءَ، دیست ئے کہ درایگءَ اِنت یک ہنچیں قومیءِ سرا کہ ما نہ کتگ اَت پہ آیاں چہ روچءِ دیمءَ دگہ پردہے[۱].

كَذٰلِكَ ۛ وَقَدۡ اَحَطۡنَا بِمَا لَدَيۡهِ خُبۡرًا ﴿۹۱﴾

۹۱. ہمے پیما، بیشک کہ مئے قابوا آتکگ ہرچ ہبرے کہ آئی گوْرا ہست اَت[۲].

ثُمَّ اَتۡبَعَ سَبَبًا ﴿۹۲﴾

۹۲. پدا آرندا کپت یک راہیءِ.

حَتّٰۤى اِذَا بَلَغَ بَيۡنَ السَّدَّيۡنِ وَجَدَ مِنۡ دُوۡنِهِمَا قَوۡمًا ۙ لَّا يَكَادُوۡنَ يَفۡقَهُوۡنَ قَوۡلًا ﴿۹۳﴾

۹۳. تا ہما وہدا کہ آسربوت دوئیں کوہانی میانءَ[۳] دیست ئیآ (کوہانی) دیما یک قومے، کہ آہبرے فہمگءِ ہچ وڑا نہ اِتنت[۴].

قَالُوۡا يٰذَا الۡقَرۡنَيۡنِ اِنَّ يَاۡجُوۡجَ وَمَاۡجُوۡجَ مُفۡسِدُوۡنَ فِى الۡاَرۡضِ فَهَلۡ نَجۡعَلُ لَكَ خَرۡجًا عَلٰۤى اَنۡ تَجۡعَلَ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَهُمۡ سَدًّا ﴿۹۴﴾

۹۴. آیاں گوْشت کہ اے ذوالقرنین بیشک کہ یاجوج ءُماجوج خرابی کنتت ماں زمینءِ تہا، نوں ایا مقرر بکنیں پہ تو یک مُزّے پہ اے شرطءَ کہ تو جوڑ بکن ئے مئے ءُآیانی میانءَ یک دیوالے.

قَالَ مَا مَكَّنِّىۡ فِيۡهِ رَبِّىۡ خَيۡرٌ فَاَعِيۡنُوۡنِىۡ بِقُوَّةٍ اَجۡعَلۡ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُمۡ رَدۡمًا ﴿۹۵﴾

۹۵. آئی (بزاں ذوالقرنینءَ) گوْشت ہرچ زورے کہ منءَ منی پروردگارءَ داتگ آ بہترانت، نوں شما منءَ کمک بکن اِت پہ طاقت

---

(۱) بزاں ذوالقرنین ہما جاگہءَ سربوت کہ آرودراتکءِ گُدّی آبادی اَت، ءُروچ چہ درستاں پیش ہمایانی سرا دراتک. گڑاآئی دیست کہ اے مردم لوگانی بدلءَ پٹّ ءُمیداناں زندگ کنگءَ اَنت، ءُبے پوشاک اَنت، مطلب ہمیش اِنت کہ آیانی ءُروچءِ میانءَ دگہ ہچ پردگے نیست اَت.

(۲) بزاں ماراذوالقرنینءِ درائیں بود ءُکمالانی، ءُآئی بابتءَ درائیں ہبرانی زانت ءُآگاہی ہست ایں.

(۳) بزاں ہما دوئیں کوہانی گوْرا سربوت کہ آدیم پہ دیم اِتنت، ءُآیانی میانءَ یک شونگءِ ہچ اَت (مراد گنڈگ اِنت) کہ چمودا یاجوج ءُماجوج ماں ہمے آبادیءَ آتکنت، ءُآیانی ذگار ءُآیانی جندِاش تباہ کت اَنت. یاجوج ءُماجوجءِ بابتءَ سرجمیں بیان سورت الأنبیآءِ آیت ۹۶ تہاہستیں.

(۴) بزاں آآبادی والا بید چہ وتی زبانءَ دگہ ہچ زبان نہ زان اَنت.

عُزور[1] مـن جوڑ کناں شـمے ءُآیـانی میانءَ یک مُہریں دیوالے.

اٰتُوۡنِىۡ زُبَرَ الۡحَدِيۡدِ ؕ حَتّٰٓى اِذَا سَاوٰى بَيۡنَ الصَّدَفَيۡنِ قَالَ انۡفُخُوۡا ؕ حَتّٰٓى اِذَا جَعَلَهٗ نَارًا ۙ قَالَ اٰتُوۡنِىۡٓ اُفۡرِغۡ عَلَيۡهِ قِطۡرًا ﴿۹۶﴾

۹۶. بدئیـت مـنءَ تختـہ آسِـنی، تاهما وہـدا کہ برابـری کـت (دیـوال) آدوئـیں کوہـانی میـانءَ[2]، ءُگوْشـت ئِے کـہ بـدم اِت، تاهما اندازہ کہ کت اَنتے (هما آسـنءِ تختہ) آس، گوْشـت ئِے کہ بیـار اِات (ایشـاں) منی گوْرا تاکہ من بریچاں آئی سرا آپ کتگیں رود.

فَمَا اسۡطَاعُوۡۤا اَنۡ يَّظۡهَرُوۡهُ وَمَا اسۡتَطَاعُوۡا لَهٗ نَقۡبًا ﴿۹۷﴾

۹۷. پداآیـاں (بزاں یاجوج ءُماجوجاں) سرکپت نہ کـت آئی (بزاں دیـوارءِ) سرا، ءُٹنگ اِش کت نہ کت آدیوار.

قَالَ هٰذَا رَحۡمَةٌ مِّنۡ رَّبِّىۡ ۚ فَاِذَا جَآءَ وَعۡدُ رَبِّىۡ جَعَلَهٗ دَكَّآءَ ۚ وَكَانَ وَعۡدُ رَبِّىۡ حَقًّا ﴿۹۸﴾

۹۸. (ذوالقرنینءَ) گوْشـت کہ اے مہربانی اَنت منی پـروردگارءِ، نوں وہدیکـہ کئیت منی پـروردگارءِ وعدہ، کنت اے (دیـوالءَ) ٹُش ٹُش[3]، ءُمنی پروردگارءِ وعدہ راست اِنت.

(۱) ذوالقرنین گوْشـت کہ من چہ شما مُز نہ لوٹاں بلے شـمارا منءَ جانی کمک کنگی اِنت، چہ قوتءَ مراد ہمیش اِنت کہ شما منءَ تعمیراتی سامان، ءُکارکنوکیں مردم بدئیت.

(۲) بزاں ہما دوئیں کوہانی میانءَ ہرچیکہ جاگہ خالی اَت، آذوالقرنینءَ چہ آسنءَ پرکت اَنت، ءُآراہ ئِےبند کت.

(۳) بزاں اگاں چـہ اے دیوار محکم اِنـت کہ چہ آئی سرایاجـوج ءُماجوجءِ سرکپـگ، ءُآئی ٹنگ کنگ، ءُاےآبادیءِ نیمگءَ آیگ بوت نہ کنت بلے وہدیکـہ منی پروردگارءِ وعدہ کئیت گڑاآیشیءَ پہک دۆر دنت، اداچـہ وعدہءَ مراد قیامتءِ نزیکـیءِ وہدِانت کہ آوہدا یاجوج ءُماجـوج زاہر بنت، مثلاً یک حدیثے تہا کئیت کہ یاجوج ءُماجوج ہـرروچ اے دیوالءَ ٹیکم کنند، ءُپداکہ کمّے بچّ ایت گڑاآیانی مسـتر گوْشیت کہ واتر کن اِت ایدگراں باندءَ ٹیکم کنیں، گڑاالله پاک آئیءَ چہ آئی پیسریئیں حالتءَ مہـر تر کنت. اے باربار ہمے پیم کنند تاہمـا وہداکہ آیانی درایگءِ وہد پورہ بیت، ءُالله پاک آیاں زاہر کنـگ لوئیت، پداہماپیسریئیں پیما آایشیءَ ٹنگ کنند تاہما اندازہ کہ روچءِ روژنائیءَ مئیم کنند، آیانی مسـتر گوْشیت کہ برْینے باندا پداایشرا دوبارہ ٹیکم کنیں، ءُاے رندی آاِن شاءَ الله ہم کنت، گڑاایدگہ روچءَ آپہک ایشیءَ ختم کنند، ءُدرکاینت (الترمذی أبواب تفسیر القرآن تفسیر سورة الکهف، ءُابن ماجه وغیره وصححه الألبانی).

وَتَرَكۡنَا بَعۡضَهُمۡ يَوۡمَئِذٍ يَّمُوۡجُ فِىۡ بَعۡضٍ وَّنُفِخَ فِى الصُّوۡرِ فَجَمَعۡنٰهُمۡ جَمۡعًا ﴿۹۹﴾

۹۹. ءُما ویل کنیں مردماں آروچءَ[۱] کہ ہور ءُتواربنت یکّءَ دگرءِ تہا ءُہُپ کنگ بیت ماں کرنّاءِ تہا، گڑا ما درستاں مُچ کنین ءُکاریں.

وَّعَرَضۡنَا جَهَنَّمَ يَوۡمَئِذٍ لِّلۡكٰفِرِيۡنَ عَرۡضَا ﴿۱۰۰﴾ۙ

۱۰۰. ءُما پیش کنیں آروچءَ (بزاں قیامتءَ) دوزہءَ کافرانی دیما.

الَّذِيۡنَ كَانَتۡ اَعۡيُنُهُمۡ فِىۡ غِطَآءٍ عَنۡ ذِكۡرِىۡ وَكَانُوۡا لَا يَسۡتَطِيۡعُوۡنَ سَمۡعًا ﴿۱۰۱﴾

۱۰۱. ہما کہ بوتگ اَنت آیانی چم پردہءِ تہا چہ منی یادءَ، ءُآیاں اِش کُت نہ کت ہبر (حقّءِ).

اَفَحَسِبَ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡۤا اَنۡ يَّتَّخِذُوۡا عِبَادِىۡ مِنۡ دُوۡنِىۡۤ اَوۡلِيَآءَ ؕ اِنَّاۤ اَعۡتَدۡنَا جَهَنَّمَ لِلۡكٰفِرِيۡنَ نُزُلًا ﴿۱۰۲﴾

۱۰۲. ایا ہمے گمان کت کافراں کہ آجوڑ کنند منی بندیاں بیدءِ من وتی حمایتی ءُکارساز[۲]، بیشک کہ ما تیارکتگ دوزہ پہ کافرانی مہمانیءَ.

قُلۡ هَلۡ نُنَبِّئُكُمۡ بِالۡاَخۡسَرِيۡنَ اَعۡمَالًا ﴿۱۰۳﴾

۱۰۳. بگوْش کہ ایا من شمارا باخبر بکناں، کہ کئے اِنت گیشتر نقصانءِ تہا عملءِ میدانءَ.

اَلَّذِيۡنَ ضَلَّ سَعۡيُهُمۡ فِى الۡحَيٰوةِ الدُّنۡيَا وَهُمۡ يَحۡسَبُوۡنَ اَنَّهُمۡ يُحۡسِنُوۡنَ صُنۡعًا ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. ہما کہ گار ءُبیکار بوت اَنت آیانی کوشست ماں دنیاءِ تہا، ءُآہمشی گمانءَ کنند کہ آباز خوب کنگءَ اَنت[۳].

---

(۱) چہ اے روچءَ مراد قیامتءِ نزیکیءِ وہد اِنت کہ آوہداللہ پاک یاجوج ءُماجوجاں ویل کنت، ءُآمردمانی تہا ہورتوار بنت، ءُخونریزی ءُفساد کنند. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) بمعنی ظَنَّ بزاں گمان کنگ، چہ عِبَادِیْ مراد ملائکہ، ءُمسیح، ءُایدگہ پیغمبر ءُنیکیں مردم اَنت کہ مردم آیاں مشکل کشا ءُحاجت روا سمجنت. بزاں بیدءِ اللہ پاکءَ ایدگرانی بندگی کنوکیں مشرک ءُکافر ہمے گمانءَ کنند کہ اے باطلیں معبود پہ آیانی بندگیءَ آیانی کمکءَ کنند، ءُاے چہ منی عذابءَ بچّ اَنت. ہجبرچو نہ اِنت، بلکیں مشرکانی واستا من دوزہ آمادہ کتگ کہ ہمائی تہا دائمءَ سچ اَنت.

(۳) مستریں نقصانءِ تہا ہماینت کہ آچہ قرآن ءُحدیثءَ دوراَنت کہ پہ دلیں اسلام ہمیش اِنت، ءُبدعت ءُشرکءِ تہاگرفتار اَنت، ءُماں دلءَ ہمے گمانءَ کنند کہ ماجوانیں کار کنگءَ ایں، ءُماحقءِ سرا اِیں.

اُولٰٓئِكَ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمۡ وَلِقَآئِهٖ فَحَبِطَتۡ اَعۡمَالُهُمۡ فَلَا نُقِيۡمُ لَهُمۡ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ وَزۡنًا ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. همیش اَنت آمردم کہ آیاں انکار کتگ وتی پروردگارءِ نشانیانی، ءُآئی ڈیک دیگءِ، نوں بربادبوت اَنت آیانی عمل، نوں ما چست نہ کنیں پہ کافراں قیامتءِ روچءَ شاہیمءَ[1].

ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمۡ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوۡا وَاتَّخَذُوۡۤا اٰيٰتِىۡ وَرُسُلِىۡ هُزُوًا ﴿۱۰۶﴾

۱۰۶. ایش اِنت آیانی مُزّ دوزءِ صورتءَ پہ سببءَ همیشی کہ آیاں انکار کت، ءُکت اِش مئے آیات ءُپیغمبرانی سرا مذاق ءُمسکرائی.

اِنَّ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ كَانَتۡ لَهُمۡ جَنّٰتُ الۡفِرۡدَوۡسِ نُزُلًا ﴿۱۰۷﴾

۱۰۷. بیشک همایاں کہ ایمان اِش آؤرتگ ءُنیکیں کار اِش کتگ، ایر بوتگ جنت الفردوس پہ آیانی مہمانیءَ.

خٰلِدِيۡنَ فِيۡهَا لَا يَبۡغُوۡنَ عَنۡهَا حِوَلًا ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. آپہ بُن ابدمان اَنت آئی تہا، آہجبر نہ لوٹ اَنت آئی بدلءَ دگہ جاگہے.

قُلۡ لَّوۡ كَانَ الۡبَحۡرُ مِدَادًا لِّكَلِمٰتِ رَبِّىۡ لَنَفِدَ الۡبَحۡرُ قَبۡلَ اَنۡ تَنۡفَدَ كَلِمٰتُ رَبِّىۡ وَلَوۡ جِئۡنَا بِمِثۡلِهٖ مَدَدًا ﴿۱۰۹﴾

۱۰۹. بگوْش کہ اگاں دریں دریا سیاہی ببَنت پہ منی پروردگارءِ هبرانی نبشتہ کنگءِ واستا، گڑا هلاس بنت دریا پیش چہ ایشی کہ ختم بہ بنت منی پروردگارءِ هبر، ءُتوری ما بیاریں دگہ همنچو سیاہی[2].

(۱) بزاں کافرانی پچ عمل کشّ ءُتولءِ تہا نئیت، پرچہ کہ آیانی بدیاں آیانی نیکی برباد کتگ اَنت، ءُادا چہ بدیاں مراد کفر ءُشرک اِنت کہ پچ نیکی ایشانی دیما کارءَ نئیت. زانگ لوٹیت کہ کافرانی نیکیں عملانی مزّاں آیاں اللہ اے دنیاءِ تہا اَلمءَ دنت بلے پہ آخرتءَ پشت اِش نہ گیجیت چہ آیانی کفر ءُشرکءِ سببءَ.

(۲) چہ کلمءَ مراد اللہ پاکءِ چارگوْرءَ شنگیں علم، ءُآئی حکمت ءُآئی توصیف، ءُآئی تہنائیءِ دلائل ءُبراہین اَنت کہ انسانءِ عقل آیاں پتات نہ کنت، پرچہ کہ آسک باز اَنت ہنچوباز کہ اگاں دریا دریا سیاہی بہ بنت، ءُدرْچک دریا قلم، ءُدگہ همنچو، اے قلم ءُسیاہی کثّ اَنت بلے اللہ پاکءِ کلمات هلاس بوگ نہ زان اَنت.

قُلۡ اِنَّمَاۤ اَنَا بَشَرٌ مِّثۡلُكُمۡ يُوۡحٰۤى اِلَىَّ اَنَّمَاۤ اِلٰهُكُمۡ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ فَمَنۡ كَانَ يَرۡجُوۡا لِقَآءَ رَبِّهٖ فَلۡيَعۡمَلۡ عَمَلًا صَالِحًا وَّلَا يُشۡرِكۡ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖۤ اَحَدًا ﴿۱۱۰﴾

۱۱۰. بگـوْش (اے محمـد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) کہ بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیسـت کہ من یک انسانیاں شـمئے پیمیں، (فرق همیش اِنت) کہ وحی کنگ بیت منی نیمگءَ[1] کہ بیشک شمئے کارسـاز ءُمشکل کشا ءُمعبود صرف یکّے نوں ہرکس کہ امید داریت وتی پروردگارءِ ڈیک دیگءِ، گڑا الّمءَ آکار بکنت نیکیں، ءُشریـدار جـوڑ مہ کنـت وتی پـروردگارءِ بندگی تہا ہچ کسءَ .

(۱) اے آیـت صاف صاف دلالت کنت کہ پیغمبر نوری مہلوکے نہ ئے بلکیں چو ایدگہ انسـانانی پیما یک انسانے، ہاں آئی ءُعام انسانءِ میانءَ یک مزنیں فرقےہمیش اِنت کہ آپیغمبرے، ءُآئی سرا وحی کئیت.

سُوۡرَةُ مَرۡيَمَ — سورة مريم

سوره مریم مکـهءَ نازل بوتگ ءُآئی
نود ءُہشت آیات ءُشش رکوع اَنت.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

كٓهٰيٰعٓصٓ ①

۱. کهیعص.

ذِكۡرُ رَحۡمَتِ رَبِّكَ عَبۡدَهٗ زَكَرِيَّا ②

۲. اے بیـان اِنت تئی پـروردگارءِ مہربانیءِ، وتی بنده زکریا (عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءِ) سرا[۱].

اِذۡ نَادٰى رَبَّهٗ نِدَآءً خَفِيًّا ③

۳. وہدیکـه تـوار ئِـے جـت وتی پـروردگارءَ آہستکیں توارے[۲].

قَالَ رَبِّ اِنِّىۡ وَهَنَ الۡعَظۡمُ مِنِّىۡ وَاشۡتَعَلَ الرَّاۡسُ شَيۡبًا وَّلَمۡ اَكُنۡۢ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا ④

۴. گوشت ئِـے کہ اے منی پروردگار کمزور بوت اَنت ہڈ منی ءُتڑپگءَ لگّ اِت سر چہ پیریءَ، ءُمـن ہجـبر چہ تـئی لوٹگءَ (رنـد) اے منی پروردگار ناامید نہ بوتگاں[۳].

(۱) زکریـا عَلَيۡهِ السَّلَامُ چہ بنی اسرائیلءِ پیغمبران اِنت ءُآیک زبریں دار تڑاشـے بوتـگ ءُآئی گٹ ءُکمائی ہمے بوتگ. (صحیح مسلم کتاب ذکر الأنبیاء وفضائلهم باب فی ذکر زکریا عَلَيۡهِ السَّلَامُ).

(۲) زکریا عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءِ دعاءِ آہستو آہسـتوکنگءِ مقصد ہمیش اَت کہ ایشی تہا زیادہ خشوع ءُعاجزی ہست اَت ءُاللہ پاکءِ نزیکءَ دوست تراَت دومی سـبب آہستو دعا لوٹگءِ ہمیش اَت کہ چومہ بیت کہ مردم آئی دعاءَ بہ اش کنند ءُآترا کم عقل بگوْش اَنت کہ اے نوکی پیریں عمرءَ پیریءِ حالتءَ چک لوٹگءَ اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) بزاں من ہجبر چہ تئی دربارءَ بے ہچ نہ بوتگاں ہمیشہ کہ من چہ تو چیزےلوٹ اِتگ تو منی دعا قبول کتگ ءُمنءَ آچیز بخشاتگ.

وَاِنِّیۡ خِفۡتُ الۡمَوَالِیَ مِنۡ وَّرَآءِیۡ وَکَانَتِ امۡرَاَتِیۡ عَاقِرًا فَهَبۡ لِیۡ مِنۡ لَّدُنۡكَ وَلِیًّا ۵

۵. بیشک کہ من ترساں چہ وتی سیاداں چہ وتی (مـرگءَ) رنـد ءُبوت منی جنین سـنٹے، نوں بدئےمنءَ چہ وتی گورا یک پُشت پدے.

یَّرِثُنِیۡ وَیَرِثُ مِنۡ اٰلِ یَعۡقُوۡبَ ۫ وَاجۡعَلۡهُ رَبِّ رَضِیًّا ۶

۶. کہ آمـنی جاگہءَ بگیپت ءُیعقـوبءِ اولادانی جاگـہءَ[1]، ءُآئیءَ بکن اے منی پروردگار دل پسندیں مردمے.

یٰزَکَرِیَّاۤ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلٰمِ ۣ اسۡمُهٗ یَحۡیٰی ۙ لَمۡ نَجۡعَلۡ لَّهٗ مِنۡ قَبۡلُ سَمِیًّا ۷

۷. اے زکریـا بیشـک کہ ما مُـژدہ دئیں ترا یک چُکیءِ کہ آئی نام یحییٰ اِنت، ما نام نہ بسـتگ چہ ایشی پیش کسّءَ اے نام[2].

قَالَ رَبِّ اَنّٰی یَکُوۡنُ لِیۡ غُلٰمٌ وَّکَانَتِ امۡرَاَتِیۡ عَاقِرًا وَّقَدۡ بَلَغۡتُ مِنَ الۡکِبَرِ عِتِیًّا ۸

۸. گوْشـت ئِے کـہ اے منی پـروردگار چہ کجا بـوت کنت مـنءَ چُکے، ءُمنی جنین سَـنٹے، ءُمن سر بوتگاں پیریءِ گڈی حدّءَ[3].

قَالَ کَذٰلِكَ ۚ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَیَّ هَیِّنٌ وَّقَدۡ خَلَقۡتُكَ مِنۡ قَبۡلُ وَلَمۡ تَكُ شَیۡـًٔا ۹

۹. فرشـتءَ گوْشـت کہ همے پیما بیت، گوْشتگ تـئی پـروردگارءَ کہ اے کار پہ مناآسـان اِنت ءُبیشـک کہ من ترا (هما وہدا) پیدا کت کہ تو ہچےنہ اَت ئے[4].

---

(۱) زکریا عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ درّاینت چوکہ منی مردم دریا دینءِ تہا سست اَنت ءُکمزوراَنت من ترساں کہ منی وفاتءَ رند مردم دریا بے دین بنت ءُدینءِ دعوت کمزور بیت پمیشا منا زہگے بہ بخش ءُآثرا منی نبوتءِ وارث جوڑ بکن تاکہ آپیغمبرےبہ بیت ءُمنی مرگءَ رند مردماں آاللہ پاکءِ نیمگءَ توار بہ جنت ءُدینءِ دعوت جاری بہ بیت.

(۲) بزاں اے نام چہ یحییٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ پیش پہ کسّءَ ایر کنگ نہ بوتگ.

(۳) ﴿ عَاقِرًا ﴾ ہما جنینءَ گوْشـنت کہ آچہ پیریءِ سببءَ چک یارگءِ قابل مہ بیت ءُہمے پیما سنٹءَ ہم عاقر گوْشنت، ہنچوگوْشنت کہ زکریا عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ جنین چہ شروعءَ سنٹءِ بوتگ، ﴿ عِتِیًّا ﴾ عرب ہما دارءَ گوْشنت کہ آہشـک بہ بیت، ادا مراد پیریءِ آخری حدّ اِنـت، زکریا عَلَیۡہِ السَّلَامُ حیرانیءِ تہا کپت کہ منی جنین چہ شروعءَ سنٹے ءُمن ہوں پہک پیراں گزاچک چون بیت؟ .

(۴) فرشـتءَ زکریا عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ حیرانیءِ ہمے جواب دات کہ حیران مہ بو، پرچہ کہ اللہ پاکءِ واسـتا ہچ کار مشـکل نہ اِنت ءُہمے پیما وہدیکہ تو نہ بوتگءِ ہمائی ترا ہست کتگ گزاآ یحییٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ پرچہ پیداگ کت نہ کنت.

قَالَ رَبِّ اجۡعَلۡ لِّيۡۤ اٰيَةً ؕ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾

۱۰. آئی (بـزاں زکریـا عَلَيۡهِ السَّلَام) گوشـت کہ اے منی پروردگار جوڑ بکن پہ من نشـانی یے، آئی فرمان کت کہ تئی نشـانی اِش اِنت، کہ تـو ہبر نہ کـن ئے گوں مردماں سئے شـپ (ءُسئے روچ) صحیح سلامتءَ[1].

فَخَرَجَ عَلٰى قَوۡمِهٖ مِنَ الۡمِحۡرَابِ فَاَوۡحٰۤى اِلَيۡهِمۡ اَنۡ سَبِّحُوۡا بُكۡرَةً وَّعَشِيًّا ﴿١١﴾

۱۱. گـڑا درآتک وتی قومءِ نیمگءَ نوں اِشـارہے کت آہانی نیمـگءَ، ایکہ پاکیءَ بیان بکـن اِت (اللہءِ) سہب ءُبیگاہ.

يٰيَحۡيٰى خُذِ الۡكِتٰبَ بِقُوَّةٍ ؕ وَاٰتَيۡنٰهُ الۡحُكۡمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾

۱۲. اے یحییٰ بگر کتابءَ مُہرمُہرءَ[2]، ءُما دات آئرا دانائی کسانیءَ[3].

وَّحَنَانًا مِّنۡ لَّدُنَّا وَزَكٰوةً ؕ وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾

۱۳. ءُنـرم دلی چـہ وتی نیمـگءَ ءُپاکـیزگی[4]، ءُآپرہیز گارے اَت.

وَّبَرًّا بِوَالِدَيۡهِ وَلَمۡ يَكُنۡ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾

۱۴. ءُنیـکی کنوکے اَت گوں وتی مات ءُپتاں، ءُنہ اَت سرکشّے ءُنافرمانے.

وَسَلٰمٌ عَلَيۡهِ يَوۡمَ وُلِدَ وَيَوۡمَ يَمُوۡتُ وَيَوۡمَ يُبۡعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾

۱۵. ءُسـلامتی اِنـت آئی سرا ھما روچءَ کہ آپیدا کنـگ بوتـگ ءُھما روچءَ کـہ آمریت ءُھما روچءَ کہ چِست کنگ بیت زندگءَ[5].

(۱) بزاں ترا چشـیں ہچ بیماری یےہم نہ بیت کہ آبیماری ترا ہبرءَ مئیلیت بلکیں وشی ءُسلامتیءَ تو ہبر کت نہ کـن ئے ءُآروچءَ کہ تو ہبر کت مہ کـن ئے بزاں کہ تئی چکّءِ پیداگ بوگءِ روچ نزّیک اِنت.

(۲) اداچہ کتابءَ مراد تورات اِنت، امام قرطبی گوشـیت کہ ایشی تہا اختلاف نیسـت، ءُآئیءَ گوں مہریءَ دارگءِ معنی ہمیش اِنت کہ آئی سرابخوبی عمل بکـن.

(۳) چہ ﴿ الۡحُكۡمَ ﴾ مرادہمے کتابءِ زانت ءُفہم اِنت کہ ما یحییٰ عَلَيۡهِ السَّلَام ءَ ہمے کتابءِ سمج ءُفہم دات، یانبوت مرادِانت کہ ماکسانیءَ آئیءَ نبی یےجوڑ کت، ءُاے دوئیں ہورءَ ہم مراد بوت کنـنت (فتح القدیر).

(۴) بزاں مـا یحییٰ عَلَيۡهِ السَّلَام ءَ نرم مزاج ءُمہربانیں انسـانے جوڑ کت، جمہـور مفسریناں ﴿ وَّحَنَانًا ﴾ معنی نرم مـزاج ءُمہربان کتگ، البتہ عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُمَا بابتءَ کئیت کہ آئی سـوگند وارت کہ من ﴿ وَّحَنَانًا ﴾ معنیءَ نہ زاناں، ﴿ وَزَكٰوةً ﴾ بزاں ما آپاکیزہ ایں شخصے جوڑ کت کہ آئی وتا چہ گناہءِ پلیتیاں دور داشت (تفسیر ابن کثیر).

(۵) اے سیئیں وہد بزاں پیدا بوگءِ وہد ءُمرگءِ وہد ءُچہ قبراں چست بوگءِ وہد سکّیں ءُترسناکیں وہدانت، =

وَاذۡكُرۡ فِى الۡكِتٰبِ مَرۡيَمَ اِذِ انۡتَبَذَتۡ مِنۡ اَهۡلِهَا مَكَانًا شَرۡقِيًّا ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُیاد بکن مریمءَ ماں کتابءِ تہا، وہدیکہ آیک کِربوت چہ وتی مردماں روچ دراتکءِ یک جاگہےءَ[۱].

فَاتَّخَذَتۡ مِنۡ دُوۡنِهِمۡ حِجَابًا ۖ فَاَرۡسَلۡنَاۤ اِلَيۡهَا رُوۡحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿۱۷﴾

۱۷. پدا کرت ئے چہ آیانی دیما یک پردہے، نوں ما دیم دات آئی نیمگءَ وتی فرشتہ، گڑا آ آتک آئی دیما یک پورئیں انسانیءِ رنگءَ.

قَالَتۡ اِنِّىۡۤ اَعُوۡذُ بِالرَّحۡمٰنِ مِنۡكَ اِنۡ كُنۡتَ تَقِيًّا ﴿۱۸﴾

۱۸. آئی (بزاں مریم عَلَيۡهَا السَّلَامُ) گوشت کہ من وتاباہوٹ ءُمیارکناں اللہءِ چہ تو اگاں تو ترسوکے ئے (چہ اللہءَ)[۲].

قَالَ اِنَّمَاۤ اَنَا رَسُوۡلُ رَبِّكِ ۖ لِاَهَبَ لَكِ غُلٰمًا زَكِيًّا ﴿۱۹﴾

۱۹. آئی (بزاں فرشتہءَ) گوشت کہ بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ من دیم دیگ بوتگاں چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ، تاکہ من بدیاں ترا یک چُکّے پاکیزئیں[۳].

= چوکہ انسان پیدابوگءِ وہدا یک نوکیں دنیاءِ تہا کئیت پمیشا پریشان بیت، ءُموتءِ سکرات ہوں سک گران اِنت پرچہ کہ مردم اے وہداگوں یک ہنچیں مہلوکءَ ڈیک وارت کہ آئی ہجبر نہ دیستگ ءُمحشرءِ میدان ہوں پریشانی ءُمصیبتانی وہدانت، یحییٰ بن زکریا عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءَ اللہ پاکءَ چہ اے وہدانی ترسناکیاں رستگار کتگ، کہ یحییٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ اے وہداں امن ءُسلامتیءِ تہا بیت ءُہچ پریشان نہ بیت.

(۱) چہ ﴿ مَكَانًا شَرۡقِيًّا ﴾ مراد بیت المقدسءِ روچدراتکی نیمگ اِنت، مریم عَلَيۡهَا السَّلَامُ چہ مردماں دور پمیشاشت کہ آایوکءَ اللہ پاکءِ عبادتءَ جوانتر کت بکنت یاآئراحیض آتکگ اَت پمیشا آدور شت تاکہ ہموداپاک بہ بیت. (تفسیر ابن کثیر)

(۲) چہ (رُوۡح)ءَ مراد جبریل عَلَيۡهِ السَّلَامُ اِنت کہ آاللہ پاکءَ یک پورئیں انسانیءِ شکلءَ مریم عَلَيۡهَا السَّلَامُءِ نیمگءَ دیم دات تاکہ آئراچکءِ بوگءِ مژدہءَ بدنت، وہدیکہ آئی دیست کہ یک مردمےبے اجازتءَ اے جاگہءَ آتکگ آئیءَ شک بوت کہ چوبیت کہ اے پہ بدیں نیتیءَ آتکگ، گڑاجبریل عَلَيۡهِ السَّلَامُءَ آئی شک دور کت کہ تو پریشان مہ بو بلکیں من یک ملائکتیاں کہ اللہ پاکءَ منءَ تئی نیمگءَ دیم داتگ.

(۳) اداجبریل عَلَيۡهِ السَّلَامُءَ چک دیگءِ نسبت پمیشاوتی نیمگءَ کت کہ ہمائی بہ اللہ پاکءِ حکمءَ آئی جیگءِ تہا پُپ کت، نوں ظاہری سبب ہمایت، ءُ﴿ لِاَهَبَ ﴾ لہتےءَ (لِيَهَبَ) بزاں مضارعءِ واحد غایب صیغہ ونتگ بزاں تاکہ اللہ پاک ترا چکّےبدنت. (تفسیر ابن کثیر).

قَالَتۡ اَنّٰى يَكُوۡنُ لِىۡ غُلٰمٌ وَّلَمۡ يَمۡسَسۡنِىۡ بَشَرٌ وَّلَمۡ اَكُ بَغِيًّا ﴿۲۰﴾

۲۰. مریمءَ گوشت که چه کجا منءَ بوت کنت چُک ءُمنءَ دست پر نه کتگ هچ انسانءَ، ءُنه من بد کارے بوتگاں.

قَالَ كَذٰلِكِ ۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ ۚ وَلِنَجۡعَلَهٗۤ اٰيَةً لِّلنَّاسِ وَرَحۡمَةً مِّنَّا ۚ وَكَانَ اَمۡرًا مَّقۡضِيًّا ﴿۲۱﴾

۲۱. آئی گوشت که همے پیماگوشتگ تئی پروردگارءَ که اے کار په منءَ ارزان اِنت، ءُتاکه ما بکنیں آئرا یک (مزنیں) نشانی یےپه مردماں[۱] ءُرحمتے چه وتی نیمگءَ[۲]، ءُاے کارءِ (کنگءِ) فیصله بوتگ[۳].

فَحَمَلَتۡهُ فَانۡتَبَذَتۡ بِهٖ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿۲۲﴾

۲۲. پدا چست ئِے کت ماں لاپءِ تها[۴]، نوں یک کِرّءَ زرت ئِے ءُشت دوریں جاگهیءَ.

فَاَجَآءَهَا الۡمَخَاضُ اِلٰى جِذۡعِ النَّخۡلَةِ ۚ قَالَتۡ يٰلَيۡتَنِىۡ مِتُّ قَبۡلَ هٰذَا وَكُنۡتُ نَسۡيًا مَّنۡسِيًّا ﴿۲۳﴾

۲۳. پدا آوُرت درداں[۵] یک مَچیءِ کُنٹءِ[۶] نیمگءَ، ءُگوشت ئِے دریگتے که من

---

(۱) الله پاکءَ مریم عَلَيۡهَاالسَّلَامُ ءِ پریشانی ءُحیرانی دور کنگءِ واستا فرمائینت که تئی اے ہبر وتی جاگهءَ پهک راست اِنت که ترا هچ مردءَ دست نه جتگ نه که شرعی صورتءَ ءُنه که غیرشرعی صورتءَ، بلے الله پاک بے پتءَ هم چک دیگءِ سرا قادراِنت ءُآیشی کت کنت ءُاے په آئی هچ گرْان نه اِنت، ءُعیسی عَلَيۡهِاالسَّلَامُ ءِ بے پتءَ جوڑ کنگءِ راز همیش اِنت که آآئراوتی قدرتانی نشانی یے بکنت پمیشاتواے مریم! حیران مه بو.

(۲) اداچه رحمتءَ مراد پیغمبری اِنت، که عیسی عَلَيۡهِاالسَّلَامُ ءِ جوڑ کنگ په آوهدءِ مردماں یک بلاہیں رحمت ءُمهربانیءِ اَت که مردم آئی سرا ایمان بیار اَنت، پرچه که ایمان آرگءَ چه مردم الله پاکءِ رحمتانی حقدار بنت ءُهمے پیما بهشتءِ دائمی نعمتانی هم.

(۳) بزاں اے چیز الله پاکءَ تقدیرءِ تها نبشته کتگ که من عیسی عَلَيۡهِاالسَّلَامُ ءَ بے پتءَ جوڑ کناں، نوں اے الّمی چیزے پمیشااے مریم تو حیران ءُپریشان مه بو.

(۴) گڑا جبریل عَلَيۡهِاالسَّلَامُ ءِ پُپ کنگءَ رند مریم عَلَيۡهَاالسَّلَامُ ءِ لاپ پر بوت، نوں ایشی تها مفسریناں اختلاف کتگ که ایا لاپ پرّیءَ رندعیسی عَلَيۡهِاالسَّلَامُ ہماسهتءَ پیداگ بوت یا که نُه ماهءَ رند، جمهور مفسرین همے نیمگءَ اَنت که لاپ پرّیءِ مدّتءِ توام بوگءَ رند بزاں نُه ماهءَ رندنوں عیسی عَلَيۡهِاالسَّلَامُ پیداگ بوت. امام ابن کثیر همے گچین کتگ والعلم عندالله. (تفسیر ابن کثیر).

(۵) ﴿ اَلۡمَخَاضُ ﴾، هما لاپ پرّیں جنینءَ گوشنت که آئی کپگءِ روچ نزیک اِنت ءُآدردانی تهااِنت هنچوکه گوشنت که ناقة ماخض، هما هشتر که آئیءَ ده ماهی چُکے ماں لاپءَ هست.

(۶) ﴿ جِذۡعِ ﴾، عربیءَ هشک ایں شاپڑءَ گوشنت ءُادا مچّءِ لُٹ مرادِاِنت.

بمرتینـاں چـہ ایشی پیش ءُمنی نام ءُنشـان گار بوتیں[۱].

فَنَادٰىهَا مِنۡ تَحۡتِهَاۤ اَلَّا تَحۡزَنِىۡ قَدۡ جَعَلَ رَبُّكِ تَحۡتَكِ سَرِيًّا ﴿۲۴﴾

۲۴. پـدا یکـیءَ تـوار دات آئـرا چـہ آئی چیرءِ نیمگءَ[۲] ایکہ تو پریشـان مہ بو، بیشـک کہ جوڑ کتگ تـئی پروردگارءَ تئی چیرا یک چمّگے[۳].

وَهُزِّىۡۤ اِلَيۡكِ بِجِذۡعِ النَّخۡلَةِ تُسٰقِطۡ عَلَيۡكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُبسریـں وتی نیمـگءَ مَچّءِ کنـٹءَ کہ آدوُر دنت تئی نیمگءَ تازگیں نا[۴].

فَكُلِىۡ وَاشۡرَبِىۡ وَقَرِّىۡ عَيۡنًا ۚ فَاِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الۡبَشَرِ اَحَدًا ۙ فَقُوۡلِىۡۤ اِنِّىۡ نَذَرۡتُ لِلرَّحۡمٰنِ صَوۡمًا فَلَنۡ اُكَلِّمَ الۡيَوۡمَ اِنۡسِيًّا ﴿۲۶﴾

۲۶. نـوں بـور ءُبنـوش ءُسرد بکـن وتی چماں، نوں اگاں تو دیسـت کجام یک مردمے، گڑا بگوْش کہ بیشک من قول ءُقرار کتگ گوں

---

(۱) مریم عَلَيۡهَاالسَّلَامُ عیسی عَلَيۡهِاالسَّلَامُ ءِ پیدا بوگءَ چہ رند آوُکیں حالتانی سـببءَ پریشان اَت کہ مردماں من چے جواب بہ دیاں، آگوْشـنت کہ مریمءَ چکءِ گـون ءُپیداگ اِنت من پیسراوَیہ وش نامی زانگ بوتاں نوں مردم منءَ بـدکارءِ لیک اَنت، نوں چہ ہمے ترسءَ مریـم عَلَيۡهَاالسَّلَامُ ہمے تمناکت کہ کاش چہ اے روچءِ آیگءَ پیش من بہ مرتیناں ءُنشـان پہک گار بوتـیں، ءُلہتےءَ ﴿نَسۡيًا﴾ گوں نونءِ زیرءَ (نِسـيًاً) ونتگ، ءُاے عربی زبانءَ ہما حقیریں چیزءَ گوْشنت کہ آپہ گار بوگ شرّانت ءُچہ آئی گار بوگءَ مردم پریشان نہ بیت (تفسیرقرطبی).

(۲) مریـم عَلَيۡهَاالسَّلَامُ ءِ توار جنوک کئے اَت، گیشـتریں مفسرین ہمے نیمـگءَ اَنت کہ آجبریل عَلَيۡهِاالسَّلَامُ اَت، مریم عَلَيۡهَاالسَّلَامُ برزیں جاگہءِ سرا نندوک اَت ءُجبریل عَلَيۡهَاالسَّلَامُ چہ جہلگءَ توار پردات، ءُلہتے گوْشیت کہ توار جنوک عیسی عَلَيۡهِاالسَّلَامُ اَت.

(۳) لہتےءَ ﴿سَرِيًّا﴾ بمعنی سردار کتگ ءُمراد عیسی عَلَيۡهِاالسَّلَامُ زرتگ، بزاں اے مریم توپریشان مہ بو تئی چک کہ اللہ پاکءَ جوڑکتگ اے یک سردارے، بلے عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُمَا ءُدگہ لہتےءَ مراد چمّگ زرتگ کہ اللہ پاکءَ پہ معجزہ چہ عیسی عَلَيۡهِاالسَّلَامُ ءِ پادانی چیرءَ چمگےجوڑ کت کہ آچموداآپ بوارت، ءُامام ابن کثیر ہمے دومی معنی گچین کتگ. (تفسیر ابن کثیر).

(۴) ہمے پیما اللہ پاکءَ پہ کرامت مریم عَلَيۡهَاالسَّلَامُ ءِ واسـتا چہ ہشـک ایں کنٹامچےءِ تازہ ایں نا جوڑ کت کہ آچہ شدءَ پریشـان مہ بیت فائدہ: ہمے آیتءِ شرحءَ امام قرطبی چہ ربیع بن کیشمءَ نقل کتگ آگوْشیت ہما جنین کہ آحالتءِ نفاسءَ اِنت آیانی واسـتا فائدہ مندتریں وراک ءُورگ تازہیں نااِنت، اگاں چہ ایشی جوانتریں چیزے پہ کپتوکیں جنینءَ بہ بوتیں گڑااللہ پاکءَ مریم عَلَيۡهَاالسَّلَامُ ءَ ہما وارینت. (تفسیرقرطبی)

رحمٰنءَ روچگ دارگے، نوں ہچ وڑا من ہبر نہ کناں مروچی گوں ہچ انسانءَ[۱].

فَاَتَتۡ بِهٖ قَوۡمَهَا تَحۡمِلُهٗ ؕ قَالُوۡا يٰمَرۡيَمُ لَقَدۡ جِئۡتِ شَيۡـًٔا فَرِيًّا ﴿۲۷﴾

۲۷. نـوں بڈّئے کت ءُآوُرت ئِـے وتی قومءِ گوْرا، آیاں گوْشـت کہ اے مریم تو مزنیں خرابیں کارے کت.

يٰۤاُخۡتَ هٰرُوۡنَ مَا كَانَ اَبُوۡكِ امۡرَاَ سَوۡءٍ وَّمَا كَانَتۡ اُمُّكِ بَغِيًّا ﴿۲۸﴾

۲۸. او هـارونءِ گہارا![۲] نـہ بوتگ تئی پت بدیں مردمے، ءُنہ تئی مات بدینے بوتگ.

فَاَشَارَتۡ اِلَيۡهِ ؕ قَالُوۡا كَيۡفَ نُكَلِّمُ مَنۡ كَانَ فِى الۡمَهۡدِ صَبِيًّا ﴿۲۹﴾

۲۹. نوں اِشـارہ کـت آئی وتی چُـکّءِ نیمگءَ[۳]، آیاں گوْشـت کہ چہ پیم مـا ہبر کنیں گوں ہما چُکّءَ کہ گوْانزگءِ تہاانت.

قَالَ اِنِّىۡ عَبۡدُ اللّٰهِ ۖ اٰتٰنِىَ الۡكِتٰبَ وَجَعَلَنِىۡ نَبِيًّا ﴿۳۰﴾

۳۰. آئی (ہما چُکّءَ) گوْشت کہ من اللہءِ بندیاں[۴]،

---

(۱) لہتےءَ ﴿ صَوۡمًا ﴾ بمعنی (صُمْتاً) کتگ، کہ اے مریم مردماں پہ اشـارہ بگوْش گوں کہ من گوں اللہ پاکءَ ہبرنہ کنگءِ قول ءُقرار کتگ، پمیشـامن گوں کسّءَ ہبر نہ کناں، ءُلہتےءَ (صَوْم) بمعنی روچگءِ کتگ، ءُآگوْشنت کہ آیانی شریعتءِ تہا روچگ داروکءِ سرافرض اَت کہ آنہ کہ نان ہوارت ءُنے کہ ہبر بکنت بلکیں چہ دوئیناں روچگ بہ بیت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) لہتے گوْشـیت کہ چہ ہارونءَ مراد موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءِ برْات ہارون مراد اِنت بلے گیشـتریں مفسراں اے رد کتگ مثلاً ابن کثیر ءُدگہ لہتےءَ، واللہ أعلم، مغیرہ بن شـعبہ گوْش اِیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ ءَ منءَ نجرانءَ دیم دات گڑا آیاں منءَ گوْشـت کہ شـما قرآنءَ وان اِت کـہ ﴿ يٰۤاُخۡتَ هٰرُوۡنَ ﴾، ءُھارون موسیٰ ئِے برات اِنت، موسیٰ چہ عیسی انچو انچو سـال پیسرانت؟ گڑا من واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ اے بابتءَ جست کت واجہءَ گوْشت، من آیاں پیسرءَ گوْشتگ کہ اشاں پیغمبر ءُنیکیں مردمانی نام زرتگ اَنت (مسلم ۲۱۳۵) چہ اے روایـتءَ ہمے زانگ بیت کہ اے ہارون مریـم عَلَيۡهَا السَّلَامُ ءِ حقی ئیں برات اَت یا قومی برات اَت کہ نیکیں مردمے اَت، لہتے گوْش اِیت کہ آئی حقی ئیں برات نہ اَت بلے ھمائی قومءِ مردمے اَت ءُقومءَ آئی نسـبت پمیشاہارونءِ نیمگءَ کت کہ اے دوئیں نیکی ءُعبادت گذاریءِ تہا یک وزْات اَنت. والعلم عندالله (سرھمیں بیانءِ واستا بچار تفسیر ابن کثیر وتفسیر قرطبی).

(۳) مریم عَلَيۡهَا السَّلَامُ ءَ جوابءِ واسـتا وتی قومءَ وتی طفل عیسی عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءِ نیمگءَ اشارہ کت کہ ایشی جستءَ ایشیءَ بکـن اِت.

(۴) عیسی عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءَ وتی زبانءَ وتی توصیف کت کہ من اللہ پاکءِ یک بندہ ایاں چونہ گوْشت ئِے کہ من اللہ پاکءِ چکّاں، چہ ایشی زانگ بیت کہ عیسی عَلَيۡهِ السَّلَامُ اللہ پاکءِ چک نہ اِنت بلکیں آاللہ پاکءِ یک شرپ مندیں بندہے کہ آبے پتءَ اللہ پاکءَ جوڑ کت تاکہ مردماں وتی قدرتاں پیش بداریت.

آئی منءَ داتگ کتابے ءُمنءَ جوڑ ئے کتگ نبی ے۔

وَّجَعَلَنِیۡ مُبٰرَكًا اَیۡنَ مَا كُنۡتُ وَاَوۡصٰنِیۡ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمۡتُ حَیًّا ﴿۳۱﴾

۳۱. ءُمنءَ بابرکت ئے جوڑ کتگ ہرجا کہ من بباں، ءُمنا تاکید ئے کتگ نمازءِ ءُزکاتءِ تاکہ من زندگاں۔

وَّبَرًّۢا بِوَالِدَتِیۡ وَلَمۡ یَجۡعَلۡنِیۡ جَبَّارًا شَقِیًّا ﴿۳۲﴾

۳۲. ءُنیکی کنگءِ گوں ماتءَ، ءُمنءَ جوڑ ئے نہ کتگ سر کشّ ءُبدبختے۔

وَالسَّلٰمُ عَلَیَّ یَوۡمَ وُلِدۡتُّ وَیَوۡمَ اَمُوۡتُ وَیَوۡمَ اُبۡعَثُ حَیًّا ﴿۳۳﴾

۳۳. ءُسلامتی اِنت منی سرا ہما روچءَ کہ من ودی بوتگاں ءُہما روچءَ کہ من مراں ءُہما روچءَ کہ من زندگءَ چست کنگ باں۔

ذٰلِكَ عِیۡسَی ابۡنُ مَرۡیَمَ ۚ قَوۡلَ الۡحَقِّ الَّذِیۡ فِیۡهِ یَمۡتَرُوۡنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. ا ش اِنت عیسیٰ مریمءِ چُک، راستیں ہبرھما کہ آایشی تہا شک کنںت۔

مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنۡ یَّتَّخِذَ مِنۡ وَّلَدٍ ۙ سُبۡحٰنَهٗ ؕ اِذَا قَضٰۤی اَمۡرًا فَاِنَّمَا یَقُوۡلُ لَهٗ كُنۡ فَیَكُوۡنُ ﴿۳۵﴾

۳۵. اللّٰہءَ زیب نہ دنت ایکہ آبزوریت پہ وتا چُکّے، آپاک اِنت، وہدیکہ آ فیصلہ کنت کارےءِ، نوں بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ آ گوْشیت آئرا کہ ببو گڑا آبیت۔

وَاِنَّ اللّٰهَ رَبِّیۡ وَرَبُّكُمۡ فَاعۡبُدُوۡهُ ؕ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسۡتَقِیۡمٌ ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُبیشک کہ (ایوکءَ) اللّٰہ پروردگار اِنت منی ءُشمئے، نوں ہمائی بندگءَ بکن اِت، ہمش اِنت تچکیں راہ۔

فَاخۡتَلَفَ الۡاَحۡزَابُ مِنۡۢ بَیۡنِهِمۡ ۚ فَوَیۡلٌ لِّلَّذِیۡنَ

۳۷. گڑا اختلاف کت ٹولیاں وت ماں وتا[1]،

---

(۱) ادا مراد اہل کتاب اَنت کہ آوت ماں وتا ٹولی ٹولی بوت اَنت یہودیاں گوْشت کہ عیسی عَلَیۡہِ اَلسَّلَامُ ساحرے ءُنعوذباللّٰہ بے پتے، ءُنصارایاں ہم وت ماں وتااختلاف کت، یعقوبیة (بزاں آرتھوڈکس) والا گوْشنت کہ عیسی عَلَیۡہِ اَلسَّلَامُ اللّٰہ پاکءِ جندِانت، ءُنسطوریة (پروٹسٹنٹ) والا گوْشنت کہ آاللّٰہ پاکءِ زہگ اِنت بزاں ابن اللّٰہ، ملکیة (کیتھولک) والا گوْشنت کہ آچہ سئیں خدایاں سئیمی خدااِنت، یک معبودے اللّٰہ پاکءِ جندِانت دُومی مریم عَلَیۡہَا اَلسَّلَامُ اِنت ءُسئیمی عیسی عَلَیۡہِ اَلسَّلَامُ اِنت (تفسیر ابن کثیر وتفسیر قرطبی)، بزاں یہودیاں =

كَفَرُوۡا مِنۡ مَّشۡهَدِ يَوۡمٍ عَظِيۡمٍ ﴿۳۷﴾

نـوں تباہی اِنت پہ کافراں چہ حاضر بوگءَ مزنیں روچءِ[1].

اَسۡمِعۡ بِهِمۡ وَاَبۡصِرۡ ۙ يَوۡمَ يَاۡتُوۡنَنَا لٰكِنِ الظّٰلِمُوۡنَ الۡيَوۡمَ فِىۡ ضَلٰلٍ مُّبِيۡنٍ ﴿۳۸﴾

۳۸. چونـیں جوانیں گنـدوک ءُاِشـکُنوک بنت ھما روچءَ کہ آمئے گوْرا کاینت[2]، بلے ظالم آروچءَ ظاہریں گمراہی تہاینت.

وَاَنۡذِرۡهُمۡ يَوۡمَ الۡحَسۡرَةِ اِذۡ قُضِىَ الۡاَمۡرُ ۘ وَهُمۡ فِىۡ غَفۡلَةٍ وَّهُمۡ لَا يُؤۡمِنُوۡنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. ءُبترسـیں آہاں چہ پشـیمان بـوگءِ روچءَ[3] وہدیکـہ فیصلـہ کنـگ بیـت کارءِ، ءُآبے خبری تہاینت ءُآایمان نیارَانت.

اِنَّا نَحۡنُ نَرِثُ الۡاَرۡضَ وَمَنۡ عَلَيۡهَا وَاِلَيۡنَا يُرۡجَعُوۡنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. بیشک کہ ماوارث بئیں زمینءِ ءُھمایانی کہ ایشی سراینت، ءُمئے نیمگءَ واترکنگ بنت.

وَاذۡكُرۡ فِى الۡكِتٰبِ اِبۡرٰهِيۡمَ ۘ اِنَّهٗ كَانَ صِدِّيۡقًا نَّبِيًّا ﴿۴۱﴾

۴۱. ءُیاد بکن کتـابءِ تہا ابراہیم (عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ)، بیشک کہ آ ہست اَت راستیں نبی یے.

اِذۡ قَالَ لِاَبِيۡهِ يٰۤاَبَتِ لِمَ تَعۡبُدُ مَا لَا يَسۡمَعُ

۴۲. ءُیـاد بکـن ھما وہـدا کہ آئی گوْشـت وتی پـتءَ کـہ اے ابّاجـان[4] پرچـہ تـو بندگءَ

= عیسی عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ شـان باز کم کت ءُنصارایاں آئی باروا غلو (زیادہی) کت، کہ آئی تعریفءَ چہ حدّءَ سرگوْسـت اَنت ءُاسلامءَ میانی راہ زرت کہ نہ عیسی عَلَیۡہِ السَّلَامُ (نعوذباللہ) بے پتے ءُنہ کہ جادوگرے، نے کہ اللہ پاکءِ چک اِنت بلکیں آاللہ پاکءِ یک شرپ مندیں بندہے ءُاللہ پاکءِ دیم داتگیں پیغمبرے.

(۱) ادا مراد قیامتءِ روچ اِنت کہ آروچءَ درائین مردم پہ سوال ءُجوابءَ اللہ پاکءِ دیماحاضربنت.

(۲) اے تعجـب ءُحیرانیءِ صیغہ اِنت، بزاں کافر آخـرتءِ روچءَ حقءَ خوب گوش دارَانت ءُآثرامنّ اَنت بلے آروچءِ منگ ءُقبول کنگ کارءَ نئیت.

(۳) قیامتءِ روچءَ یوم حسرت (پشـومانیءِ روچ) پمیشاگوْشگ بیت کہ آروچءَ کافر ءُگناہ گار پشومانی ظاہر کنند ءُبش بش ورَانت کہ دریگتے ما اللہ پاکءِ نافرمانی مہ کتیں گڑامئے حال اے نہ بوت.

(۴) ابراہیـم عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ گوں وتی مشرک ایں پتءَ باز نرمـیں وڑےءَ ہبر کت، آئرا گوں یَااَبَتِ لفظءَ توار کت ءُعربیءِ تہا اے طرزءِ کلام مہر ءُنرمی واسـتا آرگ بیت، چـہ ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ اے ترزءَ زانگ بیت کہ داعیءِ واسـتا الّمی اِنت کہ آوتی دعوتءِ تہا دیمءِ مردمءَ گوں مہر ءُمحبت ءُنرمیءَ فہمائینگءِ کوشستءَ بکنت، ءُبائدِانت کہ آئی دعوتءِ تہا حکمت بہ بیت، ءُآئیءِ دعوتءِ تہا چشـیں ہچ ہبر ءُاشارہ مہ بیت کہ چہ آئی دیمءِ مردم گیشتر دشمن جوڑ بہ بیت ءُنفرت کنگءَ بہ لگّ اِیت.

وَلَا يُبۡصِرُ وَلَا يُغۡنِىۡ عَنۡكَ شَيۡـًٔا ﴿۴۲﴾

کن ئےهمائی کہ آ نہ اِش کنت ءُنہ کہ گِندیت، ءُنہ کہ تئی ہچ کارءَ آتک کنت.

يٰۤاَبَتِ اِنِّىۡ قَدۡ جَآءَنِىۡ مِنَ الۡعِلۡمِ مَا لَمۡ يَاۡتِكَ فَاتَّبِعۡنِىۡۤ اَهۡدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿۴۳﴾

۴۳. اے منی پت! بیشک کہ آتکگ منی گورا زانت هما کہ تئی گوْرا نیاتکگ، نوں منی رندگیریءَ بکن گڑا من پیش داراں ترا تچکیں راہءَ[1].

يٰۤاَبَتِ لَا تَعۡبُدِ الشَّيۡطٰنَ‌ؕ اِنَّ الشَّيۡطٰنَ كَانَ لِلرَّحۡمٰنِ عَصِيًّا ﴿۴۴﴾

۴۴. اے منی پت بندگیءَ مکن شیطانءِ، بیشک کہ شیطان نافرمان اِنت مزنیں مہربانءِ.

يٰۤاَبَتِ اِنِّىۡۤ اَخَافُ اَنۡ يَّمَسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ الرَّحۡمٰنِ فَتَكُوۡنَ لِلشَّيۡطٰنِ وَلِيًّا ﴿۴۵﴾

۴۵. اے منی پت بیشک کہ من ترساں ایکہ برسیت ترا یک آفتے چہ مزنیں مہربانءِ نیمگءَ، گڑا بئے تو شیطانءِ دوست.

قَالَ اَرَاغِبٌ اَنۡتَ عَنۡ اٰلِهَتِىۡ يٰۤاِبۡرٰهِيۡمُ‌ۚ لَئِنۡ لَّمۡ تَنۡتَهِ لَاَرۡجُمَنَّكَ وَاهۡجُرۡنِىۡ مَلِيًّا ﴿۴۶﴾

۴۶. آئی (پتءَ آذر) گوْشت کہ ایا تو دیم تاب داتگ چہ منی معبوداں اے ابراہیم، الّمءَ اگاں تو دست نہ کشّ اِت گڑاالّمءَ من ترا سنگ ریچ کناں، ءُدور برو چہ من تا یک وہدے[2].

قَالَ سَلٰمٌ عَلَيۡكَ‌ۚ سَاَسۡتَغۡفِرُ لَكَ رَبِّىۡ‌ؕ

۴۷. آئی (بزاں ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ) گوْشت کہ سلامتی بہ بیت تئی سرا[3]، ضرور من

(۱) بزاں ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ وتی پت آذرءَ ہمے سمجائینت کہ منی سرا وحی آتکگ ءُمن یک پیغمبریاں، توبے دلیل ءُحجتءَ وتی پت ءُپیرکانی تقلیدءِ سببءَ اے بتانی بندگیءَ کنگءَ ئے، بلے تچکیں کشک ہمااِنت کہ من ترا آئی نیمگءَ دعوت دیگءَ یاں پرچہ کہ منی دعوتءِ بنیادالله ءِ وحی اِنت پمیشامنی ہبرءَ بگر.

(۲) ﴿ بَلِيًّا ﴾، بزاں تایک درْاجیں وہدےءَ، بزاں اے ابراہیم چہ منا دور بہ بو تایک دراجیں وہدےءَ، ءُلہتےءَ ہمے معنی کتگ کہ منا صحیح سلامتءَ بل بزاں چہ ایشی پیش کہ منی دماغ خراب بہ بیت ءُمن ترا نقصانےبہ دیاں، منا بلّ ءُبرو. (تفسیر ابن کثیر)،

(۳) ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ وتی پتءِ جوابءَ یک نرمیں راہےگچین کت کہ من ترا نقصانے ءُمصیبتے نہ دیاں بلکیں من ترا پہ سلامتی یلہ کنان ءُرواں.

إِنَّهُۥ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾

بخشش لوٹاں تئی واستا چہ وتی پروردگارءَ[1]، شان ا ش اِنت کہ آمنی سرا باز مہربان اِنت.

وَأَعۡتَزِلُكُمۡ وَمَا تَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَأَدۡعُواْ رَبِّي عَسَىٰٓ أَلَّآ أَكُونَ بِدُعَآءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾

۴۸. ءُدور باں چہ شما ءُچہ ہمایاں کہ شما آیانی بندگیءَ کن اِت بیدءِ اللہءَ، ءُمن فریاد کناں چہ وتی پروردگارءَ، امید داراں کہ من نہ باں چہ وتی پروردگارءَ لوٹگءَ (چہ رند) بے نصیب[2].

فَلَمَّا ٱعۡتَزَلَهُمۡ وَمَا يَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَهَبۡنَا لَهُۥٓ إِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَۖ وَكُلّٗا جَعَلۡنَا نَبِيّٗا ﴿٤٩﴾

۴۹. نوں وہدیکہ دوربوت (ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَام) چہ آیان ءُچہ ہمایاں کہ آ آہانی بندگیءَ کنت بیدءِ اللہءَ، ءُما دات آئرا اسحٰق ءُیعقوب، ءُدرہا ما نبی جوڑ کت اَنت.

وَوَهَبۡنَا لَهُم مِّن رَّحۡمَتِنَا وَجَعَلۡنَا لَهُمۡ لِسَانَ صِدۡقٍ عَلِيّٗا ﴿٥٠﴾

۵۰. ءُما دات آیاں چہ وتی مہربانیاں، ءُما کت پہ آیاں وش نامی ءُبلندی.

وَٱذۡكُرۡ فِي ٱلۡكِتَٰبِ مُوسَىٰٓ إِنَّهُۥ كَانَ مُخۡلَصٗا وَكَانَ رَسُولٗا نَّبِيّٗا ﴿٥١﴾

۵۱. ءُیاد بکن ماں کتابءِ تہا موسیٰ (عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ) بیشک کہ آگچین کنگ بوتگ، ءُہست اَت آ رسولے ءُنبی یے.

وَنَٰدَيۡنَٰهُ مِن جَانِبِ ٱلطُّورِ ٱلۡأَيۡمَنِ وَقَرَّبۡنَٰهُ نَجِيّٗا ﴿٥٢﴾

۵۲. ءُما توار کت آچہ کوہءِ طورءِ راستیں نیمگءَ، ءُنزیک اِن کت موسیٰ پہ ہلوت کنگءَ[3].

وَوَهَبۡنَا لَهُۥ مِن رَّحۡمَتِنَآ أَخَاهُ هَٰرُونَ نَبِيّٗا ﴿٥٣﴾

۵۳. ءُما دات آئرا چہ وتی مہربانیءَ آئی برات ہارون پیغمبرے.

---

(۱) ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ پہ وتی پتءَ بخشءِ دعاہماوہدا لوٹ اِت کہ آئرا مشرکانی واستا دعا لوٹگءِ منَہ بوگءِ زانت نیست اَت پدا وہدیکہ آئراایشی زانت بوت کہ مشرکءِ واستا بخششءِ دعا لوٹگ منَہ اِنت گڑاآئی پہ وتی مشرکیں پتءَ دعالونگ بندکت (بچار سورۃ التوبۃ ۱۱۴).

(۲) بزاں من امیدداراں کہ اللہ پاک منءَ چہ لوٹگءَ رند زبہر نہ کنت بلکیں منی دعایا قبول کنت.

(۳) بزاں ما بے فرشتہءَ ہنچوگوں موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ ہبر کت.

وَاذۡكُرۡ فِى الۡكِتٰبِ اِسۡمٰعِيۡلَ‌ۚ اِنَّهٗ كَانَ صَادِقَ الۡوَعۡدِ وَكَانَ رَسُوۡلًا نَّبِيًّا ﴿۵۴﴾

۵۴. ءُیاد بکن ماں کتابءِ تہا اسماعیل (عَلَیۡہِ السَّلَام) بیشک کہ آ ماں وعدہءَ راست اَت، ءُہست اَت رسولے ءُنبی یے.

وَكَانَ يَاۡمُرُ اَهۡلَهٗ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ وَكَانَ عِنۡدَ رَبِّهٖ مَرۡضِيًّا ﴿۵۵﴾

۵۵. ءُحکم ئے دات وتی لوگءِ مردماں نمازءِ ءُزکاتءِ، ءُ آ وتی پروردگارءِ گورا دوست اَت.

وَاذۡكُرۡ فِى الۡكِتٰبِ اِدۡرِيۡسَ‌ۚ اِنَّهٗ كَانَ صِدِّيۡقًا نَّبِيًّا ﴿۵۶﴾

۵۶. ءُیاد بکن کتابءِ تہا ادریس (عَلَیۡہِ السَّلَام)[1]، بیشک کہ آہست اَت راستیں نبی یے.

وَّرَفَعۡنٰهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿۵۷﴾

۵۷. ءُما چست کت آئیءَ برزیں جاگہےءَ[2].

اُولٰٓئِكَ الَّذِيۡنَ اَنۡعَمَ اللّٰهُ عَلَيۡهِمۡ مِّنَ النَّبِيّٖنَ مِنۡ ذُرِّيَّةِ اٰدَمَ وَمِمَّنۡ حَمَلۡنَا مَعَ نُوۡحٍ‌ وَّمِنۡ ذُرِّيَّةِ اِبۡرٰهِيۡمَ وَاِسۡرَآءِيۡلَ‌ وَمِمَّنۡ هَدَيۡنَا وَاجۡتَبَيۡنَا‌ؕ اِذَا تُتۡلٰى عَلَيۡهِمۡ اٰيٰتُ الرَّحۡمٰنِ خَرُّوۡا سُجَّدًا وَّبُكِيًّا ﴿۵۸﴾ السجدة ۵

۵۸. ہمیش اَنت ہما کہ انعام کتگ اللہءَ آیانی سرا چہ پیغمبراں، چہ آدم (عَلَیۡہِ السَّلَام) اولاداں، ءُچہ ہمایاں کہ ما سوار کت اَنت نوح (عَلَیۡہِ السَّلَام) ہمراہیءَ (ماں بوجیگءَ) ءُچہ ابراہیم (عَلَیۡہِ السَّلَام) اولاداں ءُچہ یعقوب (عَلَیۡہِ السَّلَام) اولاداں ءُچہ ہمایاں کہ ما ہدایت دات اَنت ءُگچین کت اَنت، وہدیکہ وانگ بنت آیانی سرا آیات مزنیں مہربانءِ آکپ اَنت سجدہءِ حالتءَ ءُگریوگءِ حالتءَ.

---

(۱) ادریس عَلَیۡہِ السَّلَام چہ نوح عَلَیۡہِ السَّلَام ءَ پیش ءُآدم عَلَیۡہِ السَّلَام ءَ چہ رندءِ پیغمبرانت، معراجءِ شپءَ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَسَلَّمَ ءَ چارمی آسمانءَ آئی گوما ڈیک وارت. (صحیح مسلم کتاب الإیمان باب الإسراء بالنبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَسَلَّمَ إلی السماوات وفرض الصلوات عن أنس بن مالك رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُ).

(۲) اداچہ ﴿مَكَانًا عَلِيًّا﴾ مراد چی اِنت؟ ایشی بابتءَ مفسریناں اختلاف کتگ، لہتے گوْشیت کہ عیسی عَلَیۡہِ السَّلَام ءِ پیما ادریس عَلَیۡہِ السَّلَام ہوں زندگءَ آسمانءَ چست کنگ بوتگ، ءُلہتے گوْشیت کہ نہ بلکیں ادا درجہ ءُمرتبہ مرادِانت کہ ماآثرا یک برزیں مرتبہےدات، قرآن ءُحدیثءِ تہا اے بابتءَ پاشک ءُپدّری نیست کہ ادا مراد چی اِنت پمیشامفسریناں اے ہبرانی بیان کنگءَ رند خاموشی زرتگ، ہاں لہتے اسرائیلی روایت ہست ادریس عَلَیۡہِ السَّلَام ءِ آسمانءِ چست کنگءِ باروا بلے امام ابن کثیر گوْشیت کہ «هذا من أخبار كعب الأحبار الإسرائيليات وفي بعضه نكارة» کہ اے درہا کعب الاحبارءِ اسرائیلی روایت اَنت ءُایشانی لہتےءِ تہا نکارۃ ہست بزاں ہنچیں لبزکہ آشہم زانگ نہ بنت. (تفسیر ابن کثیر)

فَخَلَفَ مِنۡۢ بَعۡدِهِمۡ خَلۡفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوٰتِ فَسَوۡفَ يَلۡقَوۡنَ غَيًّا ﴿۵۹﴾

۵۹. پـدا آتکنت آیانی جاگہءَ بیکاریں مردم کہ بربـادِش کت اَنت نمـاز، ءُرندا کپت اَنت وتی واہشـتانی، نـوں دیر نہ بیـت کہ آ کپ اَنت ماں تباھیءِ تہا[1].

اِلَّا مَنۡ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يَدۡخُلُوۡنَ الۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُوۡنَ شَيۡـًٔا ﴿۶۰﴾

۶۰. ابیدِانـت ھما کـہ آئی توبہ کـت ءُایمان ئِے آوُرت ءُنیکـیں کار ئِـے کـت، نـوں ھمیش اَنت کہ داخل بنت بہشـتءَ ءُآیانی سرا ہچ ظلم ءُناانصافی کنگ نہ بیت.

جَنّٰتِ عَدۡنِ ِۨالَّتِىۡ وَعَدَ الرَّحۡمٰنُ عِبَادَهٗ بِالۡغَيۡبِ ؕ اِنَّهٗ كَانَ وَعۡدُهٗ مَاۡتِيًّا ﴿۶۱﴾

۶۱. ھمیشـگی باغانی تہا ھما کہ آئی وعدہ داتگ رحمٰنءَ وتی (نیکیں) بند یاں بے گِندگءَ[2]، بیشک کہ آئی وعدہ رسگی اِنت.

لَا يَسۡمَعُوۡنَ فِيۡهَا لَغۡوًا اِلَّا سَلٰمًا ؕ وَلَهُمۡ رِزۡقُهُمۡ فِيۡهَا بُكۡرَةً وَّعَشِيًّا ﴿۶۲﴾

۶۲. آنئیـش کننت مـاں بہشـتءَ فضولیں ھبر بیدءِ سـلام ءُدعاءَ[3]، ءُآیانی واسـتا ہسـتیں آیانی روزی سہب ءُبیگاہ[4].

تِلۡكَ الۡجَنَّةُ الَّتِىۡ نُوۡرِثُ مِنۡ عِبَادِنَا مَنۡ كَانَ تَقِيًّا ﴿۶۳﴾

۶۳. اے ھما بہشـت اِنت کـہ ما آئی وارث جوڑ کنـیں چـہ وتی بندیاں ھمـائءَ کـہ آ پرہیز گارے بوتگ.

---

(۱) چہ نمازانی بربـاد کنگءَ مراد چی اِنت ایشی بابتءَ باز اقوال ہست، لہتے گوُشیت کہ نمازءِ نہ وانگ مرادِانت کـہ چہ ایشی وجہءَ مردم کافربیت صحیح تریں ھبرءِ رھبنـدا، یاکہ آہاں وہدءِ سرا نہ وانگ مرادِانت بزاں آیـانی قضا کنگ مرادِانت یاآیانی تہا اطمینان ءُعاجزی نہ کنگ مرادِانت، ہرییم بہ بیت اے درہا مراد بوت کننت پرچہ کہ اے درہا نمازءِ احـکام اَنت، بزاں آہاں وہدءِ سرا وانگ ءُآیانی تہا اطمینان ءُعاجزی کنگ، ءُنمازءِ قبول بوگءِ واستا اے درستانی بوگ الّمی اِنت، ءُچہ ﴿غَيًّا﴾ یا وبدیں آسرانت کہ اے پیمیں مردمانی آسرسک خراب بیت یامراد دوزءِ یک جاگہے کہ اے پیمیں مردم ھمائی تہا داخل بنت.

(۲) بزاں ہمابہشت کہ مومناں بیدءِ آئی گندگءَ اللّٰہءِ وعدہءِ سرا یقین کتگ ءُآئی سراایمان آوُرتگ.

(۳) بزاں بہشتءِ تہا بہشتی یکءَ دگرءَ سلام ءُدعاکنت ءُآئی تہادگہ فضول ایں ہبر نہ بیت.

(۴) چہ ہمے آیتءَ امام أحمدبن حنبل ہمے اسـتدلال کتگ کہ جنتءِ تہا شپ ءُروج نیست بلکیں آئی تہا پہ بن روژنائی بیت. (تفسیر ابن کثیر).

وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمۡرِ رَبِّكَ ۚ لَهٗ مَا بَيۡنَ اَيۡدِيۡنَا وَمَا خَلۡفَنَا وَمَا بَيۡنَ ذٰلِكَ ۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

٦٤. ءُ(جبریل عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءَ گوشت کہ) ما ایر نہ کپیں بیدءِ تئی پروردگارءِ حکمءَ[1]، همائی اَنت ہرچیکہ مئے دیما ہست ءُمئے پشتءَ ءُہرچیکہ ایشانی میانءَ ہست، ءُتئی پروردگار بیہال بؤوکے نہ اِنت.

رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا فَاعۡبُدۡهُ وَاصۡطَبِرۡ لِعِبَادَتِهٖ ؕ هَلۡ تَعۡلَمُ لَهٗ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾

٦٥. پروردگار اِنت آسمانانی ءُزمینءِ ءُہرچیکہ ایشانی میانءَ ہست، نوں همائی بندگیءَ بکن اِت، ءُبوشت اِت همائی بندگی سرا، ایا تو زانئے آئیءِ ہم نامے[2].

وَيَقُوۡلُ الۡاِنۡسَانُ ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوۡفَ اُخۡرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾

٦٦. ءُگوشیت انسان[3] ایا وہدیکہ من مراں پدا درکنگ باں (چہ قبرءَ) زندگءَ.

اَوَلَا يَذۡكُرُ الۡاِنۡسَانُ اَنَّا خَلَقۡنٰهُ مِنۡ قَبۡلُ وَلَمۡ يَكُ شَيۡـًٔا ﴿٦٧﴾

٦٧. ایا یاد نہ کنت انسان ایشی کہ ما آئرا پیداگ کت پیسرا ءُآہچے نہ بوتگ[4]؟

فَوَرَبِّكَ لَنَحۡشُرَنَّهُمۡ وَالشَّيٰطِيۡنَ ثُمَّ لَنُحۡضِرَنَّهُمۡ حَوۡلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾

٦٨. نوں تئی پروردگارءِ سوگندِانت کہ ما الّمیءَ آیاں مُچ کنیں ءُشیطانءَ، پدا ما آیاں حاضر کنیں دوزءِ گوْرا دیم پہ چیر شکُنّی حالتءَ[5].

---

(١) اے آیتءِ شان نزولءِ بابتءَ کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ ءَ گوں جبریل عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءَ ہمے واہشت ظاہر کت کہ تو زوت زوتءَ پہ منی ملاقاتءَ بیا نہ کہ دیر دیرءَ گزا ہمے آیت نازل بوت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ مریم)

(٢) بزاں اللہ پاکءَ ہچ درور ءُہمسر نیست ہنچوکہ دگہ جاگہے فرمان اِنت کہ ﴿ لَيۡسَ كَمِثۡلِهٖ شَىۡءٌ ﴾ [سورۃ الشوریٰ: ١١].

(٣) چہ انسانءَ مراد هماکافرانت کہ آیاں قیامتءِ زندگی سرا ایمان نیست.

(٤) بزاں انسان چہ ایشی بیہال مہ بیت کہ چہ نیستیءَ هست کنوکیں ذات پدءِ زندگ کنگءِ سرا هم قادرانت. ءُاے پہ آئی ہچ مشکل نہ اِنت.

(٥) ﴿ جِثِيًّا ﴾ جمعءِ صیغہ اِنت ءُایشی واحد (جَاثٍ) اِنت، جَثا یَجۡثُو جاث دیم پہ چیر کپوکءَ گوْشنت.

ثُمَّ لَنَنۡزِعَنَّ مِنۡ كُلِّ شِيۡعَةٍ اَيُّهُمۡ اَشَدُّ عَلَى الرَّحۡمٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾

۶۹. پدا ما ضرور درکشّیں چہ ہر ٹولیءَ ھمایاں کہ زیادہ سر کش بوتگ اَنت رحمٰنءِ دیمءَ[1].

ثُمَّ لَنَحۡنُ اَعۡلَمُ بِالَّذِيۡنَ هُمۡ اَوۡلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾

۷۰. پدا مـا بہتر زانیں ھمایاں کہ آ دوزہءِ داخل بوگءِ زیادہ حقدار اَنت.

وَاِنۡ مِّنۡكُمۡ اِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتۡمًا مَّقۡضِيًّا ﴿٧١﴾

۷۱. ءُنیسـت چہ شـما ہچ کس کہ آ چہ آئی سرا مہ گوْزیت[2]، اے ہستیں تئی پروردگارءِ سرا ضروری بوتگیں فیصلہے.

(۱) مطلـب ہمیش اِنـت کہ ما ہر گمراہیں ٹولیءِ مذہبی پیشـوا ءُسردار ءُلیڈراں جـدا جدا کنیں ءُآیاں ہوراماں دوزہءَ چگل دئیں، چہ عبداللہ بن مسـعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنـت کہ درپیں دوزہی کہ مچ بنت گڑا پیسرا ہما گمراہ ترین دوزہءَ چگل دیگ بنت پداچہ آیاں کسـتریں پداچہ آیاں کستریں ہمے ڈولءَ تا آخرءَ . (تفسیر ابن کثیر)

(۲) ﴿ وَاِنۡ مِّنۡكُمۡ اِلَّا وَارِدُهَا ﴾ ایشی مطلب چی اِنت؟ ایشی باروامفسرین تقریبا سئے راہاینت، (۱) یک ٹولیءِ ہمیشی گوْشـیت کہ چہ ادامراد دوزہ اِنت کہ نیک ءُبدکافر ءُمومن درہایک برے ماں آئی تہا داخل بنت بلے پہ مومن ءُنیکاں آس سرد بیت ءُسلامتی یےبیت بزاں آیاں نہ سوچیت، ایشانی دلیل جابر بن عبداللہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ حدیث اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت کہ نیسـت چشیں نیک ءُبدءِ کہ آدوزہءَ داخل مہ بیت بلے آس پہ مومناں سرد ءُسلامتی یےبیت بنچوکہ إبراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ واستا سرد ءُسلامتی یےبوت (مستدرک الحاکم کتاب الأھوال رقم الحدیث ۸۷۴۴) امام حاکم گوْشـیت کہ ایشی سند صحیح اِنت ءُامام ذہبی التلخیصءِ تہا آئی ہمراہ داری کتگ ءُمسند أحمد بتحقیق أحمد شـاکر رقم الحدیث: ۱۴۴۵۷ علامہ أحمد شاکر گوْشیت کہ اسـناده حسن ءُامام ہیثمی ھمے حدیث مجمع الزوائدءِ کتاب التفسیر سورة مریم تہا آوْرتگ ءُگوْشیت کہ رجالہ ثقات ءُامام منذری الترغیب والترہیبءِ کتاب البعث وأھوال القیامةءِ تہا آوْرتگ ءُگوْشیت کہ رواہ أحمد ورواتہ ثقات والبیہقی بإسنادوحسـنہ کہ اے حدیث امام أحمد روایت کتگ ءُایشی روایت کنوک دربا ثقات اَنت ءُامام بیہقی ہوں روایت کتگ ءُحسنءِ گوْشتگ). (۲) دومی قول ہمیش اِنت کہ اداہبرءِ دیم گوں کافران اِنت بزاں شما درائیں کافر ماں دوزہءَ داخل بئیت، مومن مراد نہ اَنت. (۳) سئیمی قول ہمیش اِنت کہ ادا مراد دوزہءِ جند نہ اِنت بلکیں پہلءِ صراط مرادانت کہ آدوزہءِ سرا جوڑ کنگ بیت، مسلمان وتی عملانی مطابقءَ چہ آئی سراگوْزنت، لہتے چو گروکءِ شـہمءَ ءُلہتے چوگواتءِ پیما ءُلہتے چوتیزیں اسپءَ، ءُہمامسلمان کہ آعملءِ تہاکمزور بوتگ اَنت آدوزہءَ کپ اَنت بلے پدا درکاینت بشرطیکہ آتوحید والا بہ بنت بلے کافر درہاآئی تہا کپ اَنت چہ آئی سراگوْست نہ کنت. امام قرطبی وتی تفسیرءِ تہا گوْشیت کہ اے قول کہ چہ ورودءَ پـترگ مرادانت اے جوانتریں قولے، ءُاے آاحادیثانی مخالف نہ اِنت کہ آیانی تہا لہتے مردمءِ بابتءَ کئیت کہ آدوزہءَ داخل نہ بنت پرچہ کہ آپیمیں مردماں آس نہ سوچیت بلکیں پہ آیاں سرد بیت پمیشاا ے داخل بوگ داخل بوگےنہ ئے واللہ أعلم بالصواب.

ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا وَّنَذَرُ الظّٰلِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿۷۲﴾

۷۲. پدا ما رستگار کنیں همایاں که آ پرهیز گار بوتگ اَنت ءُما ویل کنیں ظالماں دوزهءِ تها دیم په چیر.

وَإِذَا تُتۡلَىٰ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٖ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓا أَيُّ الۡفَرِيقَيۡنِ خَيۡرٞ مَّقَامٗا وَأَحۡسَنُ نَدِيّٗا ﴿۷۳﴾

۷۳. وهدیکه وانگ بنت آیانی دیمائے گیشینوکیں آیات، گوْشنت کافر گوں مومناں که چه دوئیں ٹولیاں کجام ٹولیءِ جاگه بهتراِنت، ءُکجامی مجلس ءُدیوان وش تراِنت[1].

وَكَمۡ أَهۡلَكۡنَا قَبۡلَهُم مِّن قَرۡنٍ هُمۡ أَحۡسَنُ أَثَٰثٗا وَرِءۡيٗا ﴿۷۴﴾

۷۴. ءُچه قدر ما هلاک کتگ چه آیاں پیش، بازیں اُمّتے که آ جوان تر بوتگ اَنت په ساز ءُسامان ءُپه نام ءُتوار[2].

قُلۡ مَن كَانَ فِي الضَّلَٰلَةِ فَلۡيَمۡدُدۡ لَهُ الرَّحۡمَٰنُ مَدًّا ۚ حَتَّىٰٓ إِذَا رَأَوۡا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الۡعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعۡلَمُونَ مَنۡ هُوَ شَرّٞ مَّكَانٗا وَأَضۡعَفُ جُندٗا ﴿۷۵﴾

۷۵. بگوْش همایاں که ماں گمراهی تها ینت که مهلت دنت آیاں مزنیں مهربان، دراجیں مهلتے تا هما وهدا که آگندانت هما چیزءَ که آئی وعده دیگ بوتگ اَنت، یا عذابءَ یاقیامتءَ، نوں دیر نه بیت آ زان اَنت که کئی جاگه خراب تراِنت، ءُکئی لشکر کمزور تراِنت[3].

(۱) اے آیتءِ تها قریشءِ کافرانی حالت بیان اِنت که وهدے آیانی دیما قرآن وانگ بیت آئی زورگءِ بدلءَ آهمیشی گوْشنت که ماوَ چه شما جوانتراِن مئے جاگه ءُمجلس ءُدیوان جوانتراَنت مادولت ءُایدگه هرچیزءَ چه شما دیماِں، گڑاے چوں بوت کنت که ماگمراه به بئیں ءُشما تچکیں راهءِ سرا به بئیت، ءُآیاں همے گمان کت که بازیں مالداری ءُدولت الله پاکءِ راضی بوگءِ دلیل اِنت.

(۲) گڑاالله پاکءَ جواب دات که ما چه قریشءَ پیش بازیں امتےتباه کت حالانکه آچه ایشاں ہرلحاظءَ جوان تراِنتنت، اگاں بازیں مالداری ءُدولت ءُدنیائی نام ءُنموداللہ پاکءِ راضی بوگ ءُمحبتءِ دلیل بوتیں گڑاالله پاکءَ پیسری ایں گمراہیں امت تباه نه کت اَنت پرچه که آچه ایشاں گیش مالدار اِتنت.

(۳) بزاں قیامتءِ روچءَ وهدیکه کافر وتی همیشگی جاهءَ گندانت بزاں دوزهءَ ووتی بے وسی ءُکمزوریءَ گڑا آزان اَنت که کئی جاگه خراب تراِنت ءُکئی فوج کمزورتراِنت.

وَيَزِيۡدُ اللّٰهُ الَّذِيۡنَ اهۡتَدَوۡا هُدًى ؕ وَالۡبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَيۡرٌ عِنۡدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيۡرٌ مَّرَدًّا ﴿۷۶﴾

۷۶. ءُگیش کنت اللہ ہدایتءِ سرءِ مردماں ہدایتءِ تہا، ءُپشت کپوکیں نیکی جوان ترانت تئی پروردگارءِ گوْرا پہ ثواب، ءُجوان ترانت پہ واترّگءَ.

اَفَرَءَيۡتَ الَّذِىۡ كَفَرَ بِاٰيٰتِنَا وَقَالَ لَاُوۡتَيَنَّ مَالًا وَّوَلَدًا ﴿۷۷﴾

۷۷. ایا تو دیست ہما کہ انکار ئے کت مئے آیاتانی، ءُگوْشت ئے کہ من الّمءَ آخرتءَ دیگ باں مال ءُاولاد.

اَطَّلَعَ الۡغَيۡبَ اَمِ اتَّخَذَ عِنۡدَ الرَّحۡمٰنِ عَهۡدًا ﴿۷۸﴾

۷۸. ایا سر ئے کشّ اِتگ ءُدیستگ اَنت ئے چیریں، یا گپتگ ئے چہ مزنیں مہربانءَ قول ءُقرارے.

كَلَّا ؕ سَنَكۡتُبُ مَا يَقُوۡلُ وَنَمُدُّ لَهٗ مِنَ الۡعَذَابِ مَدًّا ﴿۷۹﴾

۷۹. ہجبر چونہ اِنت، ضرور ما نبشتہ کنیں ہرچیکہ آ گوْشیت، ءُما دراج کنیں آئی واستا عذابءَ پہکیں دراج کنگے.

وَنَرِثُهٗ مَا يَقُوۡلُ وَيَاۡتِيۡنَا فَرۡدًا ﴿۸۰﴾

۸۰. ءُما وارث بئیں ہماچیزانی کہ آہش نامءَ گیپت، ءُ آ کئیت مئے گوْرا ایوک ایوکءَ[1].

وَاتَّخَذُوۡا مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لِّيَكُوۡنُوۡا لَهُمۡ عِزًّا ﴿۸۱﴾

۸۱. ءُآیاں جوڑ کتگ بیدءِ اللہءَ دگہ معبود تا کہ آبہ بنت پہ آیاں مددگارے.

(۱) اے آیاتانی شان نزولءِ بابتءَ کئیت کہ عمروبن العاص رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُ پت عاص بن وائل کہ چہ اسلامءِ مستریں دژمنان اَت آئرا خباب بن ارت رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُ وام برآت، گڑا خباب چہ آئیءَ وتی وام لوث اِتنت گڑا عاص بن وائل گوْشت کہ من تئی واماں نہ دیاں تا ہما وہدا کہ تو گوں محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَسَلَّمَ ءَ کفر نہ کن ئے، گڑاخباب گوْشت کہ اگاں توبمرئے ءُپدا زندگ بہ بئے انگتءَ اے کارءَ من نہ کناں، گڑا عاص بن وائل گوْشت کہ خوب! گڑاہیر اش اِنت کہ مرگءَ رند وہدیکہ من پدا زندگ کنگ باں ءُاودا منءَ مال ءُاولاد دیگ بیت گڑاہمودءَ من تئی واماں اداکناں. (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورۃ مریم وکتاب البیوع باب ذکر القین والحداد). گڑااللہ پاکءَ عاص بن وائلءِ بابتءَ گوْشت کہ ایاآکہ اے دعوایا کنت زاناں آئراعلم غیب ہست کہ قیامتءَ من آئرا مال ءُاولاد دیاں یاآئی اے بابتءَ گوں اللہ پاکءَ قول ءُقرار کتگ، بزاں چہ ایشاں ہچ نیست، بلکیں آقرآنءِ آیاتانی سراپہ مذاق ایشی گوْشیت، ءُقیامتءَ آئرا مال رسیت نہ کہ اولاد بلکیں دوزہ پہ آئی تیارانت.

كَلَّاۡ سَيَكۡفُرُوۡنَ بِعِبَادَتِهِمۡ وَيَكُوۡنُوۡنَ عَلَيۡهِمۡ ضِدًّا ﴿۸۲﴾

۸۲. ہجبر چوبوت نہ کنت، الّمءَ آ انکارءَ کنت ایشانی بندگیءِ، ءُبنت (وتی عبادت کنوکانی) دشمن[۱].

اَلَمۡ تَرَ اَنَّاۤ اَرۡسَلۡنَا الشَّيٰطِيۡنَ عَلَى الۡكٰفِرِيۡنَ تَؤُزُّهُمۡ اَزًّا ﴿۸۳﴾

۸۳. ایا تو نہ دیست کہ بیشک ما دیم داتگ اَنت شیطان کافرانی گوْرا کہ آآیاں گوْات دنت گلایگءِ رنگءَ[۲].

فَلَا تَعۡجَلۡ عَلَيۡهِمۡ ؕ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمۡ عَدًّا ﴿۸۴﴾

۸۴. نوں تو اشتاپ مکن (پہ عذابءَ) آیانی سرا، بیشک کہ ما پورہ کنیں آیانی حسابءَ[۳].

يَوۡمَ نَحۡشُرُ الۡمُتَّقِيۡنَ اِلَى الرَّحۡمٰنِ وَفۡدًا ﴿۸۵﴾

۸۵. ہما روچءَ کہ ما مُچ کنیں پرہیز گاراں مزنیں مہربانءِ گورا مہمانی حالتءَ[۴].

وَّنَسُوۡقُ الۡمُجۡرِمِيۡنَ اِلٰى جَهَنَّمَ وِرۡدًا ﴿۸۶﴾

۸۶. ءُما سر دیان کنیں گناہ گاراں دوزہءِ نیمگءَ تُنّگیءَ.

لَا يَمۡلِكُوۡنَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنۡدَ الرَّحۡمٰنِ عَهۡدًا ﴿۸۷﴾

۸۷. بوت نہ کنت چہ آیانی دستءَ سفارش کنگے بیدءِ ہمائی کہ آئی گپتگ چہ رحمٰنءَ قول ءُقرارے[۵].

---

(۱) بزاں اے عبادت کنوک وتی معبودانی بابتءَ ہمے خوش فہمیءِ تہا دزگیراَنت کہ اے آیانی کمک بنت حالانکہ حقیقت ہمیش اِنت کہ اے قیامتءَ وتی عبادت کنوکانی دشمن جوڑبنت ءُچایاں بیزاری زاھرکننت. (همے مضمون سورة أحقاف آیت ٥، ٦ تها هم بیان اِنت).

(۲) بزاں شیطان کافراں گناہانی نیمگءَ رغبت ءُشوق دنت.

(۳) بزاں اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تو پہ کافرانی عذابءِ واستا اشتاپ مہ کن آوھد کہ ما ایشاں داتگ آئی ہلاس بوگءَ رندالّمیءَ عذاب ایشانی سرا کئیت.

(۴) بزاں قیامتءِ روچءَ مومن ءُپرہیزگار سواریانی سرا پہ گوں مزنیں عزت ءُاحترامیءَ بہشتءَ برگ بنت، ءُللّٰہءِ مہمان بنت (اللّٰهُمَّ اجعلنا منهم) اے اللہ مارا چہ ہمایاں بکن.

(۵) چہ ﴿عَهۡدًا﴾ مراد ایمان اِنت، بزاں مومنانی تہا ہمایاں کہ اللہ پاکءَ سفارشءِ اجازت داتگ ہما سفارش کت کنت ءُدگہ کس سفارش کت نہ کنت.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحۡمٰنُ وَلَدًا ﴿۸۸﴾

۸۸. ءُآیاں گوْشت کہ زرتگ رحمٰنءَ پہ وتءَ چُک.

لَقَدۡ جِئۡتُمۡ شَيۡـًٔا اِدًّا ﴿۸۹﴾

۸۹. بیشک کہ شما آؤرتگ گرانیں چیزے.

تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرۡنَ مِنۡهُ وَتَنۡشَقُّ الۡاَرۡضُ وَتَخِرُّ الۡجِبَالُ هَدًّا ﴿۹۰﴾

۹۰. نزیک اِنت کہ آسماں بترکّ اَنت چہ اے ھبرءَ ءُبترکّیت زمین ءُبکپ اَنت کوہ تش تشءَ.

اَنۡ دَعَوۡا لِلرَّحۡمٰنِ وَلَدًا ﴿۹۱﴾

۹۱. کہ آتوار کنند مزنیں مہربانءِ نامءِ سراچُک[1].

وَمَا يَنۡۢبَغِىۡ لِلرَّحۡمٰنِ اَنۡ يَّتَّخِذَ وَلَدًا ﴿۹۲﴾

۹۲. ءُزیب نہ دنت رحمٰنءَ ایکہ آبزوریت پہ وتءَ چُک.

اِنۡ كُلُّ مَنۡ فِى السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ اِلَّاۤ اٰتِى الرَّحۡمٰنِ عَبۡدًا ﴿۹۳﴾

۹۳. نیست ہچ کس ماں آسمانانی ءُزمینءِ تہا بلے ایکہ آآؤک اِنت رحمٰنءِ گورا غلامیءِ حالتءَ.

لَقَدۡ اَحۡصٰىهُمۡ وَعَدَّهُمۡ عَدًّا ﴿۹۴﴾

۹۴. بیشک کہ آئی شمار کتگ اَنت آ ءُحساب ئے کتگ اَنت پورئیں حساب کنگے.

وَكُلُّهُمۡ اٰتِيۡهِ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ فَرۡدًا ﴿۹۵﴾

۹۵. ءُدرہا آؤک اَنت آئی گورا قیامتءَ ایوکی حالتءَ.

اِنَّ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ سَيَجۡعَلُ لَهُمُ الرَّحۡمٰنُ وُدًّا ﴿۹۶﴾

۹۶. بیشک ہمایاں کہ ایمان اِش آؤرتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ، الّمءَ جوڑ کنت آیانی واستا مزنیں مہربان محبت[2].

---

(۱) بزاں پہ اللہ پاکءَ چکءِ دعوا کنگ ہمنچومزنیں گناھے کہ نزیک اَنت کہ آسمان ءُزمین بہ ترکّ اَنت چہ ایشی اش کنگءَ ءُکوْہ تش تش بہ بنت، عبداللہ بن عباس گوْشیت کہ جن ءُانساناں ابید ایدگہ درائیں مہلوک چہ اللہءِ گوما شرک کنگءَ سک ترس اَنت ءُآخطرہ ءُترس ماراَنت کہ اگاں شرک بکنند گڑا تش تش بنت. (روح المعانی للعلامة الآلوسی البغدادی)،

(۲) بزاں اللہ تعالی مردمانی دلانی تہا پہ نیکیں مردماں محبت پیدا کنت کہ مردم گوں آئی محبت کنند، حدیثءِ تہا کئیت وبدیکہ اللہ پاک گوں کسءَ محبت کنت گڑا جبریلءَ گوْشیت کہ تو ہوں گوں آئءَ محبت بکن پداجبریل آسمانانی تہا اعلان کنت کہ اے آسمانءِ نندوکاں اللہ پاک گوں پلانیءَ محبت کنت =

فَاِنَّمَا يَسَّرۡنٰهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الۡمُتَّقِيۡنَ وَتُنۡذِرَ بِهٖ قَوۡمًا لُّدًّا ﴿۹۷﴾

۹۷. نوں بیشک کہ ما (اے قرآن) آسان کتگ پہ تئی زبانءَ تاکہ تو مُژدہ بدئے پہ همشی پرہیزگاراں، ءُپہ همشی بترسین ئے مڑوکیں مردماں[۱].

وَكَمۡ اَهۡلَكۡنَا قَبۡلَهُمۡ مِّنۡ قَرۡنٍ ؕ هَلۡ تُحِسُّ مِنۡهُمۡ مِّنۡ اَحَدٍ اَوۡ تَسۡمَعُ لَهُمۡ رِكۡزًا ﴿۹۸﴾

۹۸. ءُچہ قدر ما ہلاک کتگ چہ آیاں پیسر بازیں اُمّتے، ایا تو گِندئے چہ آیاں ہچ کسءَ، یا تو اِشکن ئے آیانی انچکیں توارے[۲].

= شماہوں گوں آئءَ محبت بکن اِت گڑاآسمان والاہوں آئرا دوست دارآنت، گڑا زمینءِ تہا آ (مسلمانانی تہا) یک گچینی مردمےبیت کہ ہرکس آئرا دوست داریت. (صحیح البخاری کتاب الأدب باب المقت من اللہ تعالی)،

(۱) اداچہ ﴿قَوۡمًا لُّدًّا﴾ کافر ءُمشرک ءُدرپیں ناحق مرادآنت.

(۲) ﴿رِكۡزًا﴾ آستکیں توارءَ گوشنت بزاں اے قوم کہ ایشاں پیغمبر دروگ بند کت آنت ماایشانی نام ءُنشان ہنچوگار کت کہ ایشانی انچکیں توارےہم ماں گوشاں نہ کپیت.

سُوْرَةُ طٰهٰ — سورة طٰهٰ

سوره طٰهٰ مکہءَ نازل بوتگ ءُایشی
یک صد ءُسی ءُپنچ آیات ءُهشت رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مهربان ءُزبریں رحم کنوکے

طٰهٰ ①

۱. طٰه[۱].

مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰٓى ②

۲. ما ایر نہ گپتگ تئی سرا اے قرآن پہ اے خاطرءَ کہ تو تکلیف بہ بئے.

اِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَنْ يَّخْشٰى ③

۳. بلے سوج ءُپنتے پہ همائی کہ آترسیت[۲].

تَنْزِيْلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوٰتِ الْعُلٰى ④

۴. دیم داتگین اِنت چہ همائی نیمگءَ کہ آئی جوڑ کتگ اَنت زمین ءُآسمان بلندیں.

اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى ⑤

۵. مزنیں مهربان عرشءِ سرا قائم اِنت[۳].

---

(۱) طهءِ معنی ءُتفسیرءِ بابتءَ وڑ وڑیں گپ ہست بلے واللہ أعلم صحیح تر ہمیش اِنت کہ اے حروف مقطعاتانی تہا شمار بیت ءُایشانی معنایا اللہ پاک وت زانت.

(۲) روایتانی تہا کئیت کہ قرآنءِ نازل بوگءِ بنداتی روچانی تہا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں وتی صحابیاں سجّهیں شپاں پہ بن عبادت کت گڑا اللہ پاکءَ ہمے آیت نازل کت کہ قرآنءِ نازل کنگءِ مقصد ترا تکلیفءِ تہا دور دیگ نہ اِنت بلکیں آسانی کنگ اِنت، روایتانی تہا کئیت گڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شپاں عبادت ہوں کت ءُواب ءُآرام ہم کت، ءُلهتےءَ ایشی شان نزول ہمے بیان کتگ کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کافرانی ایمان نیارگءِ سبءَ باز پریشان اَت گڑااللہ پاکءَ اے آیت نازل کت کہ ماقرآن پہ اے ہبرءَ نازل نہ کتگ کہ اگاں کافر ایشی سرا ایمان نیاراَنت گڑا تو تکلیف ءُپریشان بہ بئے بلکیں تئی ذمہ داری تہنا رسینگ اِنت ءُآتو بخوبی ادا کتگ (تفسیرقرطبی).

(۳) استوا علی العرش بزاں اللہ پاکءِ عرشءِ سرا مستوی بوگ چون اِنت، ایشی ما نہ زانیں، ماہمے گوْشت کنیں کہ اللہ پاک عرشءِ سرااِنت بلے چوں، ہما پیما کہ آئرا زیب دنت، ادا چون ءُچرایا بستارےنیست، =

لَهٗ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الۡاَرۡضِ وَمَا بَیۡنَهُمَا وَمَا تَحۡتَ الثَّرٰی ۝٦

٦. همائی واستاینت ہرچیکہ ماں آسمانانی تہا ہست ءُزمینءِ، ءُہرچیکہ آہانی میانءَ ہست ءُہر چیکہ ترّیں ہاکءِ چیرا ہست[۱].

وَاِنۡ تَجۡهَرۡ بِالۡقَوۡلِ فَاِنَّهٗ یَعۡلَمُ السِّرَّ وَاَخۡفَی ۝٧

٧. ءُاگاں تو تیز ہبر بکن ئے نوں بیشک آئی شان اِش اِنت کہ آزانت چیریں ہبراں ءُچیر ترینءَ چہ چیر ترینءَ[۲].

اَللّٰهُ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ لَهُ الۡاَسۡمَآءُ الۡحُسۡنٰی ۝٨

٨. اللہ ہمااِنت کہ نیست دگہ مشکل کشا ءُمعبودءِ برحق بیدءِ ہمائی، ہمائی واستاینت خوبیں نام[۳].

وَهَلۡ اَتٰىكَ حَدِیۡثُ مُوۡسٰی ۝٩

٩. ایا سر بوت تراموسیٰ (عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ) ہبر.

اِذۡ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِاَهۡلِهِ امۡكُثُوۡۤا اِنِّیۡۤ اٰنَسۡتُ نَارًا

١٠. وہدیکہ آئی دیست یک آسے گڑا گوشت ئے وتی لوگءَ کہ شما بجلّ اِت، بیشک کہ

= سلفءِ صالحینءِ مذہب ہمیش اِنت، امام دارالہجرۃ امام مالک بن انس رَحِمَہُ اللّٰہُ ءِ گوْرا یک مردمے آتک ءُگوشت ئے کہ اے عبداللہءِ پت قرآن پاکءِ اے آیت کہ ﴿ اَلرَّحۡمٰنُ عَلَی الۡعَرۡشِ اسۡتَوٰی ﴾ ایشی تہا استوی آتکگ اے استوی چون اِنت؟ بزاں آئی کیفیت چون اِنت، راوی گوشیت کہ امام مالک چہ آئی اے سوال کنگءَ ہنچو زہر بوت کہ من پیسرا ہجبرآئءَ چو زہر گرگءَ نہ دیستگ ءُآئرا ہیدےءَ سر کت ءُمردمی ماں تہاریءَ ویل کت اَنت رندا کہ امام مالک سرد ترّات گڑاگوشت ئے کہ استویءِ کیفیت کہ آچون اِنت اے چہ عقل ءُفہمءَ ڈنّ اِنت بزاں آئی کیفیت زانگ نہ بیت، ءُاستواءمعلوم اِنت (بزاں قرآنءَ ایشی گواہی داتگ کہ اللہ پاک عرشءِ سرااِنت) ءُایشی سراایمان آرگ ضروری اِنت ءُایشی کیفیتءِ بابتءَ جست (بزاں چوں مستوی اِنت) اے بدعتے، ءُامام مالکءَ ہما جست کنوکءَ گوْشت کہ من ترساں کہ تو گمراہے ئے، ءُآئءِ در کنگءِ حکم ئے دات گڑا شاگرداں آدر کت (مختصر العلو للعلی الغفار للإمام الذهبی رَحِمَہُ اللّٰہُ بتحقیق الألبانی رَحِمَہُ اللّٰہُ صفحة ۱۴۱ فی أقوال إمام مالك رَحِمَہُ اللّٰہُ حول هذا البحث) ہر کسے کہ اے بابتءَ دلجمیں زانگے لوٹیت گڑا اے کتابءَ الّمءَ بوانیت.

(۱) ﴿ الثَّرٰی ﴾ زمینءِ چیرتریں جاگہءَ گوْشنت بزاں اے درائیں مہلوکءِ مالک آوت اِنت.

(۲) مفسر قرآن عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُمَا گوْشیت کہ ﴿ السِّرَّ ﴾ ہما ہبرءَ گوْشنت کہ انسان آئرا وتی دلءِ تہا چیردنت ءُ﴿ وَاَخۡفَی ﴾ ہماہبراں گوْشنت کہ آانساناں کنگی اَنت بلے چہ آیانی ظاہر کنگءَ پیش آیاں نہ زانت بلے اللہ پاک درستاں زانت (تفسیر ابن کثیر).

(۳) أسماء الحسنی (بزاں اللہ پاکءِ جوانتریں نامانی) بابتءَ سرجمیں بیان سورۃ الأعرافءِ آیت۱۸۰ تہا بیان اِنت.

لَعَلِّيۡۤ اٰتِيۡكُمۡ مِّنۡهَا بِقَبَسٍ اَوۡ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ۝١٠

من دیستءَ یک آسے، بوت کنت کہ من پہ شما بیاراں چہ ہمودءَ یک اشکرے یا من بگنداں آسءِ گوْرا یک راھے[1].

فَلَمَّاۤ اَتٰىهَا نُوۡدِىَ يٰمُوۡسٰى ۝١١

۱۱. نوں وہدیکہ آھمودا آتک، توار جنگ بوت کہ اے موسی.

اِنِّىۡۤ اَنَا رَبُّكَ فَاخۡلَعۡ نَعۡلَيۡكَ‌ۚ اِنَّكَ بِالۡوَادِ الۡمُقَدَّسِ طُوًى ۝١٢

۱۲. بیشک مناں تئی پروردگار[2] نوں دربکن وتی سواساں بیشک کہ تو پاکیں میدان طویٰءِ تھائے[3].

وَاَنَا اخۡتَرۡتُكَ فَاسۡتَمِعۡ لِمَا يُوۡحٰى ۝١٣

۱۳. ءُمن ترا گچین کتگ[4] نوں گوش بدار ہرچیکہ تئی نیمگءَ وحی کنگ بیت.

اِنَّنِىۡۤ اَنَا اللّٰهُ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّاۤ اَنَا فَاعۡبُدۡنِىۡ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكۡرِىۡ ۝١٤

۱۴. کہ بیشک مناں اللہ[5] نیستیں ہچ کسے عبادتءِ لائق ءُمشکل کشا بیدءِ منءَ، نوں ایوکءَ منی بندگیءَ بکن اِت، ءُنمازءَ قائم بدارات منی یادءِ واستا[6].

---

(۱) ہما مردءِ کشگءَ رند موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ مدینءَ شت ءُشعیب عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ جنین زہگے سانگ کت پدا وہدیکہ چوداگوں وتی لوگیءَ دراتک ءُمصرءِ نیمگءَ رہادگ بوت گڑا سفرءِ تہا یک شپےسک تہار بوت ءُآیاں راہ گار کت پداآئی ہمے آس دیست ءُہمائی نیمگءَ رہادگ بوت.

(۲) چہ درْچکءَ ہمے غیبی توارآتک ہنچوکہ سورت قصص۲۸ تہا بیان اِنت.

(۳) لہتینءِ گوْشگ ہمیش اِنت کہ اے وہدا موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ چمپلانی تہا ناپاکی ہست آت ءُلہتے گوْشیت کہ موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ چمپلانی کشّگءِ حکم پمیشابوت تاکہ آاے پاکیں زمینءَ شپادءَ لگت بکنت تا کہ زیادہ برکت حاصل بکنت، ءُلہتے گوْشیت کہ زیادہ ایں عاجزی ہمیشی تہا یت کہ چمپل کشّگ بہ بنت پمیشاآہرا اے حکم دیگ بوت، البتہ آحدیث کہ موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ چمپل ہرے پوستءِ چمپل اِتنت کہ ترمذیءَ آوْرتگ وتی سننءِ تہا آضعیف ءُمنکریں روایتے. (تفسیرقرطبی)

(۴) بزاں تئی زمانگءِ مردمانی تہا نبوت ءُہمکلام بوگءِ شرف ما ایوکءَ ترا دات.

(۵) بزاں اے غیبی آواز منءِ اللہ پاکءِ آوازانت.

(۶) بزاں منی یاد کنگءِ واستا نمازءَ برجاہ بدار، چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ اللہ پاکءِ یادکنگءِ واستا نمازءِ قائم کنگ ضروری اِنت. اے آیتءِ تہا ذکریانی مذہبءِ رد موجوداِنت کہ آنماز نہ واننت ءُگوْشنت کہ =

اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ اَكَادُ اُخۡفِيۡهَا لِتُجۡزٰى كُلُّ نَفۡسٍۢ بِمَا تَسۡعٰى ﴿١٥﴾

١٥. بیشک کہ قیامت آیگی اِنت، کہ من آہرا چیر دیگ لوٹاں[1] تاکہ مُز دیگ بہ بیت ہریک جانےءَ ہرچیکہ آجہد کنت[2].

فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنۡهَا مَنۡ لَّا يُؤۡمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ فَتَرۡدٰى ﴿١٦﴾

١٦. نـوں ترا مَنَہ کت مکنـت چہ آئی سرءِ یقین کنـگءَ ھما شـخص کـہ آ آئی سرا یقین نہ داریت، ءُآئی رند گیری کت وتی واہشـتءِ، گڑا تو ہلاک بئے[3].

وَمَا تِلۡكَ بِيَمِيۡنِكَ يٰمُوۡسٰى ﴿١٧﴾

١٧. ءُاے چے ئِےتـئی راسـتیں دسـتءَ اے موسیٰ[4].

قَالَ هِىَ عَصَاىَ اَتَوَكَّؤُا عَلَيۡهَا وَاَهُشُّ بِهَا عَلٰى غَنَمِىۡ وَلِىَ فِيۡهَا مَاٰرِبُ اُخۡرٰى ﴿١٨﴾

١٨. آئی گوشـت کـہ اے منی آسـا اِنـت کہ من تِکّہ دیاں ایشی سَرا ءُتاک شاپاں پہ ھمشی وتی پسانی واستا، ءُمنی واستا ہست اِشی تہا دگہ بازیں فائدھے[5].

= ماہوں اللہ پاکءِ ذکرءَ کنیں بلے اللہ پاکءَ صاف حکم دات کہ منی ذکرءِ واسـتا نمازءَ قائم بکن نوں چوکہ اے نماز نہ وان اَنت پمیشااے اللہ پاکءِ یاد کنوک نہ اَنت ءُاللہ پاکءِ یاد کنوک نمازی اَنت.

(١) آئی علم تہنا منی جندءَ ہستیں ءُآئی علمءَ من دگہ کسّءَ نہ گوشاں گوں.

(٢) بزاں قیامتءِ قائم بوگءِ حکمت ہمیش اِنت کہ بداں آیانی بدیءِ سزا بہ رسیت ءُنیکاں آیانی نیکیءِ .

(٣) بزاں آمردم کہ آیاں قیامتءِ سراایمان نیست توآیانی راہءَ مہ زور اگاں نہ تو تباہ بئے.

(٤) اداچہ اے سوال کنگءَ مقصود موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءَ آگاہ کنگی اِنت کہ ہمے آسا کہ ماں تئی دستااِنت اے یک ھنچیں لتّےنہ اِنت بلکیں ایشی فائدہ بازاَنت.

(٥) جواب وَ ہمنچوںسّ اَت کہ اے منی آسـا اِنت بلے موسـیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءَ جواب دراج کت چوکہ آوہدا آگوں وتی پروردگارءَ ہمکلام اَت آہراچوبوت کہ آچہ وشّ ایں ساہتءَ گیش چہ گیش مزہ چست بکنت ءُاے سـاہت دراج بہ بیت بلے چوکـہ زیادہ ایں ہبر کنگ محترم ءُگرانیں مردماں زیب نہ دنت پمیشـا موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءَ وتی ہـبر بازدراج ہم نہ کت. **فائدہ (١)**: چہ اے آیتءَ اے ہم زانگ بیت کہ چہ سـوال کنوکءِ سـوالءِ جوابءَ مردم گیش ہم گوشـت کنت بلے چوہم نہ کہ ہچ ہلاس مہ بیت سک دراج ہم مہ بیت. **فائدہ(٢)**: آساءِ دستءَ کنگ نبیانی سنت اِنت ءُمئے آخری پیغمبر محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ ءِ عادت مبارکہ ہم ہمے بوتگ کہ آہرامدام آسا گون بوتگ.

قَالَ اَلۡقِهَا يٰمُوۡسٰى ﴿١٩﴾

۱۹. آئی (بـزاں اللهءَ) حکم دات کہ اے آسـاءَ دؤر بدئے اے موسی.

فَاَلۡقٰهَا فَاِذَا هِىَ حَيَّةٌ تَسۡعٰى ﴿٢٠﴾

۲۰. گـڑا آئی آسـا دؤر دات، نـوں ناگهـانی آیک اژدہایے بوت کہ تچکءَ لگّ اِت.

قَالَ خُذۡهَا وَلَا تَخَفۡ ۖ سَنُعِيۡدُهَا سِيۡرَتَهَا الۡاُوۡلٰى ﴿٢١﴾

۲۱. آئی (بزاں اللهءَ) گوْشـت کـہ اشرا بگر ءُمہ ترس، ما آہرا کاریں آئی پیسری حالتءَ.

وَاضۡمُمۡ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخۡرُجۡ بَيۡضَآءَ مِنۡ غَيۡرِ سُوۡٓءٍ اٰيَةً اُخۡرٰى ﴿٢٢﴾

۲۲. ءُایـر بکـن وتی دسـتءَ وتی بـگلءِ چـیرا، آدرکئیـت اسـپیت اسـپیتءَ بـے عیـبءَ[1] (اے) دگہ یک نشانی یے.

لِنُرِيَكَ مِنۡ اٰيٰتِنَا الۡكُبۡرَى ﴿٢٣﴾

۲۳. تا کہ ما پیش بداریں ترا وتی مزنیں نشانیاں.

اِذۡهَبۡ اِلٰى فِرۡعَوۡنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿٢٤﴾

۲۴. بـرو فرعونءِ نیمگءَ کہ بیشـک آسر کش بوتگ.

قَالَ رَبِّ اشۡرَحۡ لِىۡ صَدۡرِىۡ ﴿٢٥﴾

۲۵. آئی دعا کـت کـہ اے مـنی پـروردگار مـنی سینگءَ پراہ بکن.

وَيَسِّرۡ لِىۡۤ اَمۡرِىۡ ﴿٢٦﴾

۲۶. ءُمنی کاراں پہ من آسان بکن[2].

وَاحۡلُلۡ عُقۡدَةً مِّنۡ لِّسَانِىۡ ﴿٢٧﴾

۲۷. ءُپچ بکن گرنچءَ چہ منی زبانءَ.

يَفۡقَهُوۡا قَوۡلِىۡ ﴿٢٨﴾

۲۸. تاکہ آبفہم اَنت منی ہبرءَ[3].

---

(۱) بے عیبیءِ معنی ہمیش اِنت کہ وبدے تئی دسـت چہ بغلءِ چیرءَ در کئیت اسپیت بیت، اے یک معجزهے نہ کہ بیماری یے، ہنچوکہ سہربادءِ بیماریءِ وجہءَ پوست اسپیت بیت.

(۲) تاکہ من رسالتءِ گرانیں بارءَ چست کت بکناں.

(۳) موسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُ زبان کمّکءِ چچّ اَت، عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوْشـیت کہ یک روچےموسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُ فرعونءِ کُتّایت ءُآوبدا یک کسانیں چُکّے اَت گڑا موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ فرعونءَ شہماتءِ جت ءُآئی ریش ئے کشّ اِتنت، فرعون آئی کشگءِ ارادہ کت کہ اے منی دژمن اِنت، گڑا بی بی آسیہ (فرعونءِ لوگءَ) گوْشت کہ اشرا مہ کش کہ اے یک چکّے ءُنیک ءُبد نہ زانت، ءُبی بی آسیہ یک تبکءِ تہا یک اشکرے ءُیک مرواردےایر کت کہ آئی خیال ہمیش اَت کہ موسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُ اشـکرءَ چسـت کنت گڑا آفرعونءَ چہ ایشی آگاہی دنت =

وَاجۡعَلۡ لِّیۡ وَزِیۡرًا مِّنۡ اَهۡلِیۡ ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُبدئے منایک کمک کنوکے چہ منی جندءِ لوگءَ.

هٰرُوۡنَ اَخِی ﴿۳۰﴾

۳۰. بزاں ہارونءَ کہ آمنی براتیں.

اشۡدُدۡ بِهٖۤ اَزۡرِیۡ ﴿۳۱﴾

۳۱. ءُمحکم بکن پہ ہمائی منی پشتءَ.

وَاَشۡرِكۡهُ فِیۡۤ اَمۡرِیۡ ﴿۳۲﴾

۳۲. ءُآہرا ہور بکن منی کارءِ تہا.

كَیۡ نُسَبِّحَكَ كَثِیۡرًا ﴿۳۳﴾

۳۳. تاکہ ما تئی پاکیءَ باز بیان بکنیں.

وَّنَذۡكُرَكَ كَثِیۡرًا ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُترا باز یادبکنیں.

اِنَّكَ كُنۡتَ بِنَا بَصِیۡرًا ﴿۳۵﴾

۳۵. بیشک کہ تومارا خوب گندگائے.

قَالَ قَدۡ اُوۡتِیۡتَ سُؤۡلَكَ یٰمُوۡسٰی ﴿۳۶﴾

۳۶. اللہءَ فرمان کت بیشک کہ ترا دیگ بوتگ تئی لوٹتگیں اے موسیٰ.

وَلَقَدۡ مَنَنَّا عَلَیۡكَ مَرَّةً اُخۡرٰۤی ﴿۳۷﴾

۳۷. ءُبیشک کہ من تئی سرا احسان کتگ دگہ یک احسانے.

اِذۡ اَوۡحَیۡنَاۤ اِلٰۤی اُمِّكَ مَا یُوۡحٰۤی ﴿۳۸﴾

۳۸. وہدیکہ ما وحی کت تئی ماتءِ نیمگءَ، ہرچیکہ (دیمءَ) وانگ بیت[1].

= کہ بچار اے یک چُکے اے وتی نیک ءُبدءَ نہ زانت، بلے قدرتءَ موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ دست پہ ہما مروارءِ نیمگءَ شہار دیگی کت بلے جبریل عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ آئی دست ہمااشکرءِ نیمگءَ برت ءُہمے پیما موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ اشکرچست کت ءُدپءَ کت گڑاآئی زبان چچ بوت، واللہ أعلم (تفسیرقرطبی وابن کثیر). آگاہی: ایاموسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ چچیّ پہک ہلاس بوت یا کمکے انگتءَ ہست اَت، ایشی بابتءَ دوہبردیما کئیت (۱) ایکہ اللہ پاکءَ آئی زبانءِ چچی پہک ہلاس کت ءُآیانی دلیل ہمے آیت اِنت کہ ﴿ قَالَ قَدۡ اُوۡتِیۡتَ سُؤۡلَكَ یٰمُوۡسٰی ﴾ [سورۃ طہ: ۳۶]، (۲) گیشتریں مفسرینانی گوشگ ہمیش اِنت کہ آپہک ہلاس نہ بوت ءُکمکےہست اَت، آیانی دلیل یکےہمے آیت اِنت کہ ﴿ وَاحۡلُلۡ عُقۡدَةً مِّنۡ لِّسَانِیۡ ﴾ [سورۃ طہ: ۲۷]، کہ موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ اے دعا نہ کت منی چچیءَ پہک ہلاس بکن بلکیں آئی ہمے دعاکت کہ ہماقدر آہرا ہلاس بکن کہ من ہبر کت بکناں ءُمردم منی ہبراں سریدہ بہ بنت، پرچہ کہ نبی وتی ضرورتانی کدّءَ سوال کنند گیشتر کنند ءُہمے پیما یک دلیلے ہمیش اِنت وہدیکہ موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ فرعونءَ دعوت دات گڑاآئی ہمے جواب دات کہ ﴿ اَمۡ اَنَا خَیۡرٌ مِّنۡ هٰذَا الَّذِیۡ هُوَ مَهِیۡنٌ ۙ وَّلَا یَكَادُ یُبِیۡنُ ﴾ بزاں ایا من جوانتراں یا اے (موسی) کہ وتی ہبراں گیشینت نہ کنت، [سورۃ الزخرف: ۵۲] (تفسیر ابن کثیر وتفسیرالکبیر للإمام الرازی رَحِمَہُمَااللّٰہ).

(۱) ایشی سرجمیں بیان سورت القصص آیت۶ تا ۱۳ تہا ہستیں ہمودا بچار.

اَنِ اقۡذِفِيۡهِ فِى التَّابُوۡتِ فَاقۡذِفِيۡهِ فِى الۡيَمِّ فَلۡيُلۡقِهِ الۡيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَاۡخُذۡهُ عَدُوٌّ لِّىۡ وَعَدُوٌّ لَّهٗ ؕ وَاَلۡقَيۡتُ عَلَيۡكَ مَحَبَّةً مِّنِّىۡ ۚ وَلِتُصۡنَعَ عَلٰى عَيۡنِىۡ ﴿۳۹﴾

۳۹. ایکہ مان بکن آئرا پییءِ تہا پدا آئراچگل بدئے ماں دریا تہا پدا آئرا دؤر دنت دریا کنارہءَ، آہرا گیپت منی دشمن ءُآئی دشمن، ءُمن دؤر دات تئی سرا محبت چہ وتی نیمگءَ[۱]، ءُتاکہ تو رودینگ بہ بئے منی چمءِ دیما[۲].

اِذۡ تَمۡشِىۡۤ اُخۡتُكَ فَتَقُوۡلُ هَلۡ اَدُلُّكُمۡ عَلٰى مَنۡ يَّكۡفُلُهٗ ؕ فَرَجَعۡنٰكَ اِلٰٓى اُمِّكَ كَىۡ تَقَرَّ عَيۡنُهَا وَلَا تَحۡزَنَ ؕ وَقَتَلۡتَ نَفۡسًا فَنَجَّيۡنٰكَ مِنَ الۡغَمِّ وَفَتَنّٰكَ فُتُوۡنًا ؕ فَلَبِثۡتَ سِنِيۡنَ فِىۡۤ اَهۡلِ مَدۡيَنَ ۙ ثُمَّ جِئۡتَ عَلٰى قَدَرٍ يّٰمُوۡسٰى ﴿۴۰﴾

۴۰. وہدیکہ روگءَ اَت تئی گہار ءُگوشگءَ اَت کہ ایا من با خبر بکناں شمارا ھمائی باروا کہ آاشرا رودینیت، ما واتر دات ترا تئی ماتءِ نیمگءَ تا کہ سرد بہ بنت آئی چم ءُآ پریشان مہ بیت، ءُتو کشت یک مردمے پدا ما ترا رستگار کت چہ اے مصیبتءَ ءُما ترا چکاس اِت بَازیں چکاسگے[۳]، گڑا تو نشت ئے بازیں سالے مدینءِ مردمانی تہا، پدا تو آتکے یک اندازہیءِ سرا اے موسیٰ[۴].

وَاصۡطَنَعۡتُكَ لِنَفۡسِىۡ ﴿۴۱﴾

۴۱. ءُمن ترا گچین کتگ وتی جندءِ واستا[۵].

اِذۡهَبۡ اَنۡتَ وَاَخُوۡكَ بِاٰيٰتِىۡ وَلَا تَنِيَا فِىۡ ذِكۡرِىۡ ﴿۴۲﴾

۴۲. برو اِت تو ءُتئی برات گوں منی نشانیاں ءُسستی مکن اِت منی یادءِ تہا.

---

(۱) بزاں مردمانی دلانی تہا من تئی محبت دؤر دات ءُہمے پیما تئی طفلی دؤرءَ من فرعونءِ دلءِ تہا تئی محبت دؤر دات تاکہ آترا قتل مہ کنت.

(۲) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ اللہ پاکءَ چم ہست بلے آچونین اَنت ایشی بابتءَ اللہ پاکءَ مارا آگاہی نہ داتگ پمیشاآئی کیفیتءَ مازانت نہ کنیں آہما پیم اَنت کہ آئی ذاتءَ زیب دینت.

(۳) **فُتُوۡن**: مصدر انت مثلءِ دُخُوْل ءُخُرُوْج بمعنی اِبْتَلَيْنَاكَ بزاں ماترا بازیں چکاسے تہا دؤر دات ءُپدا تئی دستگیری کت، مثلاً تئی ودی بوگءِ ہما وہدا کہ فرعون مردیں چکاں کشان اَت پدا دریاءِ تہا دؤر دیگ ءُقبطیءِ پہ تئی دستا مرگ.

(۴) بزاں تورسالتءِ عمرءَ سر بوت ئے ءُآئی لائق بوت ئے ءُ، بزاں کہ ماں چِھل سالءِ عمرءَ سر بوت ئے.

(۵) بزاں من ترا وتی وحی ءُرسالتءِ واستا گچین کت.

اِذۡهَبَاۤ اِلٰى فِرۡعَوۡنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿۴۳﴾

۴۳. بروات فرعونءِ نیمگءَ بیشک کہ آسر کش بوتگ.

فَقُوۡلَا لَهٗ قَوۡلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهٗ يَتَذَكَّرُ اَوۡ يَخۡشٰى ﴿۴۴﴾

۴۴. نوں ھبر بکن اِت گوں آئی نرمیں ھبر[1]، بوت کنت کہ آنصیحت بزوریت یا بترسیت.

قَالَا رَبَّنَاۤ اِنَّنَا نَخَافُ اَنۡ يَّفۡرُطَ عَلَيۡنَاۤ اَوۡ اَنۡ يَّطۡغٰى ﴿۴۵﴾

۴۵. آیاں گوشت کہ اے مئے پروردگار ما ترسیں ایکہ آزیادتی بکنت مئے سرا یا جوش ءُطغیانءِ تہا بئیت.

قَالَ لَا تَخَافَاۤ اِنَّنِىۡ مَعَكُمَاۤ اَسۡمَعُ وَاَرٰى ﴿۴۶﴾

۴۶. آئی فرمان کت کہ مترس اِت بیشک کہ من گوں شمایاں اِشکنان ءُگِنداں[2].

---

(۱) اے آیتءِ تہا داعیان إلی اللہ بزاں اللہءِ نیمگءَ توار جنوکانی واستا یک بلاہیں اصولے بیان بوتگ کہ آیانی دعوتءِ تہا رفق ءُنرمی ءُحکمت بہ بیت اگاں توری دیمءِ مردم سکّیں بلاہیں نافرمانےبہ بیت دانکہ ہما کس کہ آہدایتءِ لائق اَنت آاثر بزور اَنت، ءُبرے برے دژمن ہوں وہدیکہ تو آثراگوں نرمی ءُحکمت دعوت بدئے تئی ہبرءَ زوریت، وہدیکہ اللہ پاک فرعونءِ پیمیں نافرمان ءُظالمیں مردمءِ گوما پہ نرمی دعوت دیگءِ حکمءَ دنت گژاگوں ایدگرانی بائدِانت کہ گیشتر نرمی کنگ بہ بیت.

(۲) بزاں من گوں شمایاں نوں شما پریشان مہ بئیت، ادا اللہ پاک وتی مَعِیَّتِءِ تفسیرابیان کنگءَ اِنت بزاں من گوں شمایاں پہ علم ءُرؤیة (بزاں پہ زانت ءُگندگ) نہ کہ بذاتہ وبنفسہ، (بزاں نہ کہ بذات وت) اے آیتءِ تہا ہما مردمانی رد موجودِانت کہ آہمے عقیدہ دارنت کہ اللہ پاکءِ جندپرجاہ موجودِانت ءُہرکجاانت بذاتہ، بلے اے آیت آیانی ردّءَ کنت کہ اللہ پاک بذاتہ (بزاں آئی جند) پرجاہ موجودنہ اِنت بلکیں بہ علم ءُرؤیة (بزاں پہ گندگ ءُزانت) گوں ما گون اِنت کہ ما ہرجاہ ءُہرکجاکہ بہ بئیں آئی زانت ءُگندگءِ تہاانت، ءُآئی ذات عرشءِ سراانت ہنچوکہ قرآنءَ باز جاہءَ آتکگ کہ ﴿ اَلرَّحۡمٰنُ عَلَى الۡعَرۡشِ اسۡتَوٰى ﴾ [سورة طه: ۴]، کہ اللہ پاک عرشءِ سراانت، ﴿ ثُمَّ اسۡتَوٰى عَلَى الۡعَرۡشِ ﴾ [سورة یونس: ۳ ءُسورة السجدة: ۴]، بزاں پدا عرشءِ سرا قائم بوت، ہاں آئی زانت ءُگندگ ءُقدرت ہرجاہ کاراینت ءُکس چہ آئی گِندگ ءُزانتءَ دَن نہ اِنت (ءُہمے پیما مع معنی بذاتہ وبنفسہ ہشکءَ نہ اِنت بلکیں اے پائداریءِ معنایا ہوں کئیت چوکہ گوشگ بیت کہ (اَلۡاَمِيۡرُ مَعَ فُلَان) کہ امیر گوں پلانی اِنت (بزاں ہمائی بنُااِنت) (تفسیرقرطبی) ءُاے پیمیں مثال عربی زبانءَ بازانت زانتکار ءُعربی زبان دان اے ہبرءَ وش سرپدانت، ءُاے آیتءِ ہمے معنی امام رازیءَ ہوں وتی تفسیرءِ تہا آوَرتگ گوشیت کہ (**فبيّن سبحانه وتعالى أنّه معهما بالحفظ والعلم فى جميع ما ينالهما**) بزاں اللہ پاکءَ اے ہبر جواں پدّرکت کہ آپہ نگہداری ءُزانت آیانی ہمراہ اِنت (نہ کہ بذات وت) (تفسیرالکبیر للإمام الرازی) ءُہمےپیما مفتی شفیع حنفی رَحِمَهُ اللّٰهُ ہوں معّیتءِ ہمے معنی زرتگ گوشیت کہ، معیت سے =

فَاْتِيٰهُ فَقُوْلَاۤ اِنَّا رَسُوْلَا رَبِّكَ فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيْۤ اِسْرَآءِيْلَ ۬ؕ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ؕ قَدْ جِئْنٰكَ بِاٰيَةٍ مِّنْ رَّبِّكَ ؕ وَالسَّلٰمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى ﴿۴۷﴾

۴۷. نوں بروات (فرعونءِ) گورا گڑا بگوْش اِت، کہ بیشک ما دیم داتگینیں تئی پروردگارءِ، نـوں دیم بدئے گوں ما بنی اسرائیلءَ، ءُآیاں عـذاب مدئـے[۱]، مـا آتکگـیں تـئی گورا گوں نشـانیاں چہ تـئی پـروردگارءِ نیمگءَ، ءُسـلامتی بہ بیـت ہما شـخصءِ سرا کہ آ رند گیریءَ کنت تچکیں راہءِ[۲].

اِنَّا قَدْ اُوْحِيَ اِلَيْنَاۤ اَنَّ الْعَذَابَ عَلٰى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿۴۸﴾

۴۸. بیشک مئـے نیمگءَ وحی کنـگ بوتگ کہ بیشـک عذاب ہمـا شـخصءِ سرا اِنت کہ آدروغ بند کنت ءُدیمءَ تاب دنت.

قَالَ فَمَنْ رَّبُّكُمَا يٰمُوْسٰى ﴿۴۹﴾

۴۹. آئی (بـزاں فرعـون) گوْشـت کـہ کئےاِنـت شمئے دوئینانی رب اے موسیٰ.

قَالَ رَبُّنَا الَّذِيْۤ اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهٗ ثُمَّ هَدٰى ﴿۵۰﴾

۵۰. آئی درّائینت مئے پروردگار ھماانِت کہ آئی دات ہرچیزءَ آئی صورت پدا آئی رہبری ئے کت[۳].

= مرادنصرت وامدادہے جسکی پوری حقیقت وکیفیت کاادراک انسان کو نہیں ہوسکتا، (معارف القرآن مطبوع إدارة المعارف کراچی سنة طبع ۱۳۹۲ھ ماہ رمضان المبارک جلد ششم تاکدیم ۱۰۱ ھمے آیتءِ تفسیرءِ تھا).

(۱) بزاں اے بنی اسرائیلءِ قوم کہ تو وتی غلام جوڑکتگ اشاں منی دستابدئے ءُچہ ﴿ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ﴾ مراد ہمیش اِنت کہ چہ آیاں بازکار مہ گِر.

(۲) چوکہ آکافرے اَت پمیشـا موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ نہ گوْشت کہ سـلامتی بہ بیت تئی سرا، بلکیں گوْشت ئے کہ سـلامتی بہ بیت ہمائی سرا کہ آتچکیں راہءَ زوریت، ہمـے پیماواجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ عادتءِ مبارکہ ہمیش اَت کہ وہدے کافریں بادشـاہ ءُسردارانی نیمگءَ کہ کاگدےدیم دات گڑاہمے پیما نبشـتہ ئے کت کہ، ﴿ وَالسَّلٰمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى ﴾، بزاں سـلامتی بہ بیت ہمائی سرا کہ تچکیں راہءَ زوریت (صحیح البخاری کتاب بدءُ الوحی شمارہ باب۶) چہ ایشی زانگ بیت کہ اگاں مسلمانءِ یک غیر مسلمیءَ کاگدءِ نبشتہ بکنت گڑاچونبشتہ مہ کنت کہ، السلام علیکم، بلکیں ہمیشی نبشتہ بکنت کہ، ﴿ وَالسَّلٰمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى ﴾.

(۳) مثلاً ہما شکل ءُصورت کہ گوں انسـانءَ ثہ اِت ہما شکل ءُصورتی آثرادات ءُہما کہ جناورانی گوما ثہ اِت آئی ہمایاں دات، وَھدٰی معنی ہمیش اِنت کہ ہرکسءِ ہمائی فطری لوٹءِ رہبندءَ ورگ ءُنوشگ ءُنندگ ءُآئی الٰہی کارانی کنگءِ رہبندے گوْشـت گوں ءُہمائی رہبندءَ آیانءَ زندگیءِ سامانےدات کہ آوتی وام زرتگیں زندگیءَ بگوْازین اَنت.

قَالَ فَمَا بَالُ الۡقُرُوۡنِ الۡاُوۡلٰى ﴿۵۱﴾

۵۱. آئی (بزاں فرعون) گوشت کہ چے اِنت حال پیسری اِینانی.

قَالَ عِلۡمُهَا عِنۡدَ رَبِّىۡ فِىۡ كِتٰبٍ ۚ لَا يَضِلُّ رَبِّىۡ وَلَا يَنۡسَى ﴿۵۲﴾

۵۲. آئی (بزاں موسی عَلَیۡہِ السَّلَامُ) گوشت کہ آیانی زانت منی پروردگارءِ گورا ماں لوحءِ محفوظءِ تہا نبشتہ اَنت، نہ رد کنت منی پروردگار ءُنہ کہ بیہال بیت[1].

الَّذِىۡ جَعَلَ لَـكُمُ الۡاَرۡضَ مَهۡدًا وَّسَلَكَ لَـكُمۡ فِيۡهَا سُبُلًا وَّاَنۡزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً ؕ فَاَخۡرَجۡنَا بِهٖۤ اَزۡوَاجًا مِّنۡ نَّبَاتٍ شَتّٰى ﴿۵۳﴾

۵۳. آہما ذات اِنت کہ آئی جوڑ کتگ زمین پہ شما چیر گیجے، ءُاڑّئے کتگ پہ شما آئی تہا بازیں راہے ءُایر ئے ریتکگ چہ آسمانءَ آپ، نوں ما درکت چہ (آپءِ) سوبءَ وڑوڑیں سبزی.

كُلُوۡا وَارۡعَوۡا اَنۡعَامَكُمۡ ؕ اِنَّ فِىۡ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّاُولِى النُّهٰى ﴿۵۴﴾

۵۴. بورات ءُبچارین اِت وتی دلوتاں، بیشک کہ ایشی تہا نشانی ہست عقل والا یانی واستا.

مِنۡهَا خَلَقۡنٰكُمۡ وَفِيۡهَا نُعِيۡدُكُمۡ وَمِنۡهَا نُخۡرِجُكُمۡ تَارَةً اُخۡرٰى ﴿۵۵﴾

۵۵. چہ همے زمینءَ من شمارا پیدا کتگ ءُهمشی تہا شمارا واتر کناں، ءُچہ همشی درکناں شمارا دومی برا[2].

وَلَقَدۡ اَرَيۡنٰهُ اٰيٰتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَاَبٰى ﴿۵۶﴾

۵۶. ءُما پیش داشت اَنت (فرعونءَ) وتی نشانی

---

(۱) فرعونءَ ہبرتاب دات کہ تو گوشئے کہ خالق ءُرازق ہمااِنت گژاآپیسری اِیں مردم کہ آیاں ابیدچہ اللہءَ ایدگرانی بندگی کتگ آیانی حال چے بوتگ، موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ آیاں یک جامع ءُپر حکمتیں جواب ئے دات کہ آیانی زانت نے کہ منا ہستیں ءُنے کہ ترا بلکیں آیانی زانت منی پروردگارءِ گوُرااِنت ءُآہمائی گوُرا ماں لوح محفوظءِ تہا نبشتہ اَنت آہمایانی عملانی رہبندءَ آیاں مز ءُسزادنت آئی علم ہرچیزءَ پتاوُک اِنت چہ آئی کس چیر بوت نہ کنت ءُنہ کہ آبیہال بیت بلے مہلوکءِ علم ءُزانت محدود ءُناتوام اِنت ءُپدا آبیہال ہم بنت، اللہ پاک چہ اے دوئیں نقصاں پاک اِنت. (تفسیر ابن کثیر)

(۲) اے آیتءِ بابتءَ لہتے روایت کئیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَسَلَّمَ ءَ مردگانی دفن کنگءَ رند سئے چنک ہاک ماں قبرءَ مان کت ءُہمے آیت ئے ونت کہ ﴿ مِنۡهَا خَلَقۡنٰكُمۡ ...إلخ ﴾ بلے اے روایت سنداً صحیح نہ اِنت بلکیں ضعیف اِنت البتہ بیدءِ آیتءِ وانگءَ ماں قبرءَ سئے چنک ہاک ایر ریچگ چہ حدیثءَ گوں صحیح سندءَ ثابت اِنت (إرواءُ الغلیل ج۳ تا کدیم۲۰۰ وکتاب أحکام الجنائز طبع جدید اے دوئیں الباني ءِ نبشتہ کتگین اَنت).

دریا، گڑا آئی دروگ بند کت اَنت ءُنه منّ اِت ئے.

قَالَ اَجِئۡتَنَا لِتُخۡرِجَنَا مِنۡ اَرۡضِنَا بِسِحۡرِكَ يٰمُوۡسٰى ﴿۵۷﴾

۵۷. آئی گوشت که ایا تو آتکگ ئے مئے گورا تا که تو در بکن ئے مارا چه مئے جندءِ زمینءَ په وتی سحرءَ اے موسی[۱].

فَلَنَاۡتِيَنَّكَ بِسِحۡرٍ مِّثۡلِهٖ فَاجۡعَلۡ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَكَ مَوۡعِدًا لَّا نُخۡلِفُهٗ نَحۡنُ وَلَاۤ اَنۡتَ مَكَانًا سُوًى ﴿۵۸﴾

۵۸. نوں الّمءَ ما کاریں تئی گوئرا ہنچیں سحرے، نوں تو مقرر بکن مئے ءُوتی میانءَ یک وعدهءِ وہدے[۲]، نے که ما آئی خلافءَ کنیں ءُنه که تو، ماں یک صافیں میدانےءَ[۳].

قَالَ مَوۡعِدُكُمۡ يَوۡمُ الزِّيۡنَةِ وَاَنۡ يُّحۡشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿۵۹﴾

۵۹. آئی (بزاں موسی عَلَيۡهِ السَّلَام) گوشت شمئے وعده ڈولداریءِ روچ اِنت[۴]، ءُایکه مردم مُچ کنگ به بنت چاشتءِ وہدا.

فَتَوَلّٰى فِرۡعَوۡنُ فَجَمَعَ كَيۡدَهٗ ثُمَّ اَتٰى ﴿۶۰﴾

۶۰. نوں دیم تاب دات فرعونءَ پدا مچ ئے کت اَنت وتی مکر (بزاں جادوگر) پدا آتک.

قَالَ لَهُمۡ مُّوۡسٰى وَيۡلَكُمۡ لَا تَفۡتَرُوۡا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسۡحِتَكُمۡ بِعَذَابٍ ۚ وَقَدۡ خَابَ مَنِ افۡتَرٰى ﴿۶۱﴾

۶۱. گوشت آیانءَ موسیٰ که شمئے بہت کپتہ، دروگ مه بندات اللّٰهءِ سرا گڑا نیست ءُنابود کنت شمارا گوں یک عذابیءَ، ءُبیشک نا مراد بوت هما که آئی دروگ بست[۵].

---

(۱) فرعون چه اے معجزہانی گندگءَ رند ترس مارات که مردم ایمان بیار اَنت گڑاآئی گوشت که اے سحر ءُساحری اَنت معجزات نه اَنت ءُگوشت ئے که ایشی مول ءُمراد واجهی لوٹگ اِنت.

(۲) اے ظرف زمان ومکان ہر دوبوت کنت که یک روچے ءُیک جاہےگچین کن.

(۳) بزاں آجاگه صافیں پتّےبه بیت جہل ءُبرزمه بیت تاکه کلیں مردم په آسراتی ءُوشی اے مقابلهءَ دیست بکنند.

(۴) اداچه فرعونیانی وشیءِ روچءَ آیانی عیدءِ روچ مرادِانت.

(۵) مقابلهءَ چه پیسر فرعون وتی سحرگراں جوش دیگءَ اَت که اگاں شما بازی برت گڑا من شمارامزنیں

فَتَنَازَعُوۡۤا اَمۡرَهُمۡ بَيۡنَهُمۡ وَاَسَرُّوا النَّجۡوٰى ﴿٦٢﴾

٦٢. پدا مڑاتنت وتی اے کارءِ باروا وت ماں وتا[1]، ءُچیرکائی شَوراِش کت.

قَالُوۡۤا اِنۡ هٰذٰنِ لَسٰحِرٰنِ يُرِيۡدٰنِ اَنۡ يُّخۡرِجٰكُمۡ مِّنۡ اَرۡضِكُمۡ بِسِحۡرِهِمَا وَيَذۡهَبَا بِطَرِيۡقَتِكُمُ الۡمُثۡلٰى ﴿٦٣﴾

٦٣. گوْشت اِش کہ اے دوئیں ساحراَنت، اے لوٹنت ایکہ در بکننت شمارا چہ شمئے جندءِ زمینءَ پہ وتی سحرءِ زورءَ، ءُگار بکننت شمئے جوانیں مذہبءَ[2].

فَاَجۡمِعُوۡا كَيۡدَكُمۡ ثُمَّ ائۡتُوۡا صَفًّا ۚ وَقَدۡ اَفۡلَحَ الۡيَوۡمَ مَنِ اسۡتَعۡلٰى ﴿٦٤﴾

٦٤. نوں مُچ بکن اِت وتی درہیں مکراں پدا بیااِت گوں سرْپ بندیءَ، ءُبیشک کہ کامیاب بوت مروچی ہما کہ آگیش بوت.

قَالُوۡا يٰمُوۡسٰۤى اِمَّاۤ اَنۡ تُلۡقِىَ وَاِمَّاۤ اَنۡ نَّكُوۡنَ اَوَّلَ مَنۡ اَلۡقٰى ﴿٦٥﴾

٦٥. آیاں گوْشت کہ اے موسیٰ یا تو دور بدئے یا ما پیسرا دور بدئیں.

قَالَ بَلۡ اَلۡقُوۡا ۚ فَاِذَا حِبَالُهُمۡ وَعِصِيُّهُمۡ يُخَيَّلُ اِلَيۡهِ مِنۡ سِحۡرِهِمۡ اَنَّهَا تَسۡعٰى ﴿٦٦﴾

٦٦. آئی درّائینت کہ چونہ اِنت، بلکیں شما دور بدئیت، نوں ناگہانی آیانی ریز ءُلَٹّ ہیالءَ آتکنت موسیٰءِ، چہ آیانی سحرءِ زورءَ گشئے کہ آتچگءَ اَنت[3].

انعام ءُعزتےدیاں، موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ ہوں ہمے سحر گراں وعظ کت کہ شمے سحراَنت ءُاے کہ مناگون اَنت اے اللہ پاکءِ نشانی ءُمعجزہ اَنت، نوں اگاں شما آئی نشانیانی گوما مقابلہ کت گڑا شما نیست ءُنابود بئیت.

(١) بزاں موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءِ اے ہبراں چہ رند فرعونیانی تہا اختلاف بوت لہتے ہمے گوْشگءَ لگّ اِت کہ اے ہبر سحرگری ہبر نہ اَنت پیغمبری ہبراَنت ءُلہتےءَ گوْشت کہ نہ بلکیں اے سحر گرے.

(٢) بزاں اگاں موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءُآئی برْات مروچی گیش بوت اَنت گڑاشمے حکومتی ءُعیش ءُعشرت درہا ہلاس بنت ءُشمئے مزن نامیں ءُمزن شانیں مردم دریا ہمائی سراایمان کاراَنت، ءُہمے پیمائے اے خوبیں مذہبءَ ءُربہنداں ویل کنننت، آمذہب توری بلّے کہ جوانیں مذہبےنہ اَت بلےناحقیں مذہب والا یانی پیما آیاں وتی مذہب جواں زانت ءُآئی سرا وشّ اِتنت، ﴿الۡمُثۡلٰى﴾، طَرِيۡقَةُءِ صفت اِنت ءُاَمۡثَلُءِ تانیث اِنت بمعنی اَفۡضَلُ.

(٣) بزاں حقیقتءَ آمار نہ اِتنت بلے چوکہ آیاں مردمانی چم سحر کتگ اِتنت آیاں ہمے مارات کہ گشئے اے مار اَنت ءُتچگءَ اَنت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ چم بندُکا ھست ءُآسحرے.

فَاَوۡجَسَ فِیۡ نَفۡسِهٖ خِیۡفَةً مُّوۡسٰی ﴿۶۷﴾

۶۷. نـوں مـارات وتی دلءِ تہـا ترسـے مـوسیٰ (عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ)[1].

قُلۡنَا لَا تَخَفۡ اِنَّكَ اَنۡتَ الۡاَعۡلٰی ﴿۶۸﴾

۶۸. ماگوْشـت کہ مترس بیشک توئے کہ گیش بئے.

وَاَلۡقِ مَا فِیۡ یَمِیۡنِكَ تَلۡقَفۡ مَا صَنَعُوۡا ؕ اِنَّمَا صَنَعُوۡا كَیۡدُ سٰحِرٍ ؕ وَلَا یُفۡلِحُ السّٰحِرُ حَیۡثُ اَتٰی ﴿۶۹﴾

۶۹. ءُدور بدئے ہمائرا کہ تئی راستیں دستااِنت آایر بارت ہرچیکہ آیاں اڈکتگ (درستاں)، بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست آکہ آیاں اڈ کتگ اَنت آسـاحری مکرانـت، ءُکامیاب نہ بیت ساحر چہ ہر کجا کہ بئیت.

فَاُلۡقِیَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوۡۤا اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُوۡنَ وَمُوۡسٰی ﴿۷۰﴾

۷۰. نوں کپت اَنت سـحر گر سـجدهءِ حالتءَ، ءُگوْشـت اِش کـہ مـا ایمان آؤرتـگ موسیٰ ءُہارونءِ ربءِ سرا[2].

قَالَ اٰمَنۡتُمۡ لَهٗ قَبۡلَ اَنۡ اٰذَنَ لَكُمۡ ؕ اِنَّهٗ لَكَبِیۡرُكُمُ الَّذِیۡ عَلَّمَكُمُ السِّحۡرَ ۚ فَلَاُقَطِّعَنَّ اَیۡدِیَكُمۡ وَاَرۡجُلَكُمۡ

۷۱. گوْشـت (فرعونءَ) کہ ایا شـما ایمان آؤرت آئی سرا پیش چہ ایشی کہ من شمارا اجازت بدیاں، بیشک کہ اے شمئے مستراِنت ہما کہ آئی شـمارا تعلیـم داتگ سـحرے، نوں الّمءَ من بُرّاں شـمئے دسـتاں ءُشمئے پاداں چَپّـکائیءَ[3]، ءُمن درْنجاں شـمارا مـان مَچّءِ کنٹاں، ءُالّمءَ شما سرپد بئیت کہ کئے اِنت

مِّنۡ خِلَافٍ وَّلَاُصَلِّبَنَّكُمۡ فِیۡ جُذُوۡعِ النَّخۡلِ ۫ وَلَتَعۡلَمُنَّ اَیُّنَاۤ اَشَدُّ عَذَابًا وَّاَبۡقٰی ﴿۷۱﴾

(۱) موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ اے ترس چو ایدگہ مردمانی پیمافطری ترسـے اَت ءُاے نبوتءِ منافی (بزاں خلاف) نہ اِنت بلکیں یک فطری چیزے.

(۲) وہدیکہ سـحرگراں اے حقیقت پہ وتی چماں دیسـت گڑا آیاں یقین بوت کہ نہ اے سـحراَنت ءُنے کہ موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ سحرگرے، پرچہ کہ اگاں اے سحر گرےبہ بوتیں گزامئے اے پیمیں بلاہیں سحرانی مقابلہ ایوکءَ موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ چہ پیما کت کو، نوں زانگ بیت کہ اے نبی بے ءُاے درہا معجزہ اَنت، نوں آیاں ہما دمانءَ ایمان آؤرت.

(۳) فرعونءَ گوْشت کہ من شمے راستیں دستءَ وچپّیں پادءَ یاراستیں پاد ءُچپّیں دستءَ گڑاں.

چہ ما کہ آئی عذاب سک ترانت ءُپا ئدار ترانت.

قَالُوۡا اِنۡ نُّؤۡثِرَكَ عَلٰى مَا جَآءَنَا مِنَ الۡبَيِّنٰتِ وَالَّذِىۡ فَطَرَنَا فَاقۡضِ مَاۤ اَنۡتَ قَاضٍ ؕ اِنَّمَا تَقۡضِىۡ هٰذِهِ الۡحَيٰوةَ الدُّنۡيَا ؕ﴿۷۲﴾

۷۲. آیاں جواب دات کہ ھجبر ماترا سربرا کت نہ کنیں ھماظاہریں نشانیانی کہ آآتکگ اَنت مئے گوْرا، ءُھما ذاتءِ سرا کہ آئی مارا پیداگ کتگ، نوں تو فیصلہ بدئےہرچ فیصلہے کہ تو دات کن ئے بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ تو فیصلہ کت کن ئےایوکءَ ماں اے دنیاءِ زندگی تہا.

اِنَّاۤ اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغۡفِرَ لَنَا خَطٰيٰنَا وَمَاۤ اَكۡرَهۡتَنَا عَلَيۡهِ مِنَ السِّحۡرِ ؕ وَاللّٰهُ خَيۡرٌ وَّاَبۡقٰى ﴿۷۳﴾

۷۳. بیشک کہ ما ایمان آوْرتگ وتی پروردگارءِ سرا تا کہ آبہ بخشیت مئے گناہاں ءُمئے سحراں کہ تو مارا پہ زور پرماتگ اَنت، ءُاللہ بہترانت ءُپہ بن پشت کپوک اِنت.

اِنَّهٗ مَنۡ يَّاۡتِ رَبَّهٗ مُجۡرِمًا فَاِنَّ لَهٗ جَهَنَّمَ ؕ لَا يَمُوۡتُ فِيۡهَا وَلَا يَحۡيٰى ﴿۷۴﴾

۷۴. شان ایش اِنت کہ ہر کس بئیت وتی پروردگارءِ گورا گنہگاری حالتءَ، نوں بیشک پہ آئی واستا دوزہ اِنت، نہ کہ مریت آئی تہا ءُنہ کہ زندگ بیت.

وَمَنۡ يَّاۡتِهٖ مُؤۡمِنًا قَدۡ عَمِلَ الصّٰلِحٰتِ فَاُولٰٓئِكَ لَهُمُ الدَّرَجٰتُ الۡعُلٰى ﴿۷۵﴾

۷۵. ءُہرکس کہ بئیت وتی پروردگارءِ گورا ایمانءِ حالتءَ کہ آئی نیکیں کار کتگ گڑا پہ ھمیشان اَنت بلندیں درجہ[1].

---

(۱) ہمے ایمان آروکیں ساحراں گوْشت کہ اے فرعون تو ہرچیکہ کت کن ئے بکن مازانیں کہ تئی زور تاہمے دنیاءَ شت کنت بلے آئی سرا کہ ماایمان آوْرتگ آ اے جہان ءُآجہان دوبینانی پروردگارانت، مرگءَ = رندماچہ تئی حکومتی ءُظلم ءُزیادتیاں رکّیں، پرچہ کہ مئے مرگءَ رند تئی درائیں مستری چہ مئے سرا ہلاس بنت، ءُاگاں مافرمانبرداریءِ حالتءَ شتیں گڑامئےجاگہ جنتءِ باغ ءُہمیشگی نعمت اَنت ءُاگاں ماآئی سراایمان نیاوْرت گڑاآمئے عذاب دیگءِ سرا قادرانت، اللہ پاک درائیں ظالمیں حاکمانی دیما ہمے پیما مومنانی پاداں میہ کنات ءُآیاں صبرءِ توفیق بدَانت.

جَنّٰتُ عَدۡنٍ تَجۡرِیۡ مِنۡ تَحۡتِهَا الۡاَنۡهٰرُ خٰلِدِیۡنَ فِیۡهَا ؕ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا مَنۡ تَزَكّٰی ﴿۷۶﴾

۷۶. باغ اَنت همیشگی ایں، کہ تچوک اَنت چہ آیانی چیرا جو، پہ بن پشت کپوک اَنت همائی تہاء، ءُهمیش اِنت مُز همائی کہ آئی پاکیزگی گچین کتگ.

وَلَقَدۡ اَوۡحَیۡنَاۤ اِلٰی مُوۡسٰۤی ۙ اَنۡ اَسۡرِ بِعِبَادِیۡ فَاضۡرِبۡ لَهُمۡ طَرِیۡقًا فِی الۡبَحۡرِ یَبَسًا ۙ لَّا تَخٰفُ دَرَكًا وَّلَا تَخۡشٰی ﴿۷۷﴾

۷۷. ءُبیشک کہ ما وحی کت موسیٰ (عَلَیۡهِ السَّلَام ءِ) نیمگءَ ایکہ شپءَ شپ بزور ءُدرا منی بندیاں[۱]، نوں پہ آیاں جوڑ بکن دریا تہا راہے خشکیں[۲]، نہ ترا گرگءِ خطرہ بہ بیت ءُنہ بترسئے[۳].

فَاَتۡبَعَهُمۡ فِرۡعَوۡنُ بِجُنُوۡدِهٖ فَغَشِیَهُمۡ مِّنَ الۡیَمِّ مَا غَشِیَهُمۡ ﴿۷۸﴾

۷۸. گڑارندا کپت فرعون آیانی گوں وتی لشکرءَ، پدا ماں پوش اِت آیانءَ دریایءَ ہنچو کہ آئی ماں پوشگ اِنت[۴].

وَاَضَلَّ فِرۡعَوۡنُ قَوۡمَهٗ وَمَا هَدٰی ﴿۷۹﴾

۷۹. ءُگمراہ کت فرعونءَ وتی قوم ءُپیش ئے نہ داشت (آیانءَ) تچکیں راہ.

یٰبَنِیۡۤ اِسۡرَآءِیۡلَ قَدۡ اَنۡجَیۡنٰكُمۡ مِّنۡ عَدُوِّكُمۡ وَوٰعَدۡنٰكُمۡ جَانِبَ الطُّوۡرِ الۡاَیۡمَنَ وَنَزَّلۡنَا عَلَیۡكُمُ الۡمَنَّ وَالسَّلۡوٰی ﴿۸۰﴾

۸۰. اے بنی اسرائیل ما شمارا رستگار کت چہ شمئے دشمنءَ، ءُما وعدہ دات شمارا

(۱) وہدیکہ فرعون ایمان نیاوءُرت ءُنہ کہ آئی بنی اسرائیل آزاد کت گڑاالله پاکءَ موسیٰ عَلَیۡهِ السَّلَامُ ءَ ہمے حکم دات.

(۲) ایشی سرجمیں بیان سورت الشعراءِ تہا ہستیں کہ موسیٰ عَلَیۡهِ السَّلَامُ ءَ وتی آسا پہ اللهءِ حکمءَ ماں دریاءَ جت گڑا ماں دریاءِ تہا پہ گوزگءَ یک ہشکیں راہے جوڑ بوت ءُموسیٰ عَلَیۡهِ السَّلَامُ ءُآئی قوم چہ دریاءَ دراتک.

(۳) بزاں نہ کہ فرعونءِ لشکر شماراگپت کنت ءُنہ کہ شما ماں دریاءَ بُک گراِت.

(۴) وہدیکہ چہ ہمے ہشکیں راہءَ فرعون گوں وتی لشکرءَ گوزگءَ لگّ اِت گڑاالله پاکءَ دریاءَ حکم دات کہ وتی پیسری ایں حالتءَ بیا، ناگہانی دریاءِ تہءِ آہشکیں راہ چولانی شکلءَ بدل بوت ءُفرعون گوں وتی لشکرءَ بُڈ گپت ءُنیست ءُنابود بوت، ﴿غَشِیَهُمۡ﴾ بمعنیءِ عَلَاهُمۡ وَاَصَابَهُمۡ بزاں آپ آیانی سراگیش آتک، ادا تکرار ہما چولانی ترسناکیءِ واستا آتکگ بزاں تاکیددرتاکیدءِ واستا.

کوهِ طورِ راستیں نیمگءِ[1]، ءُدیم دات په شمامَنّ ءُسلویٰ[2].

كُلُوۡا مِنۡ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقۡنٰكُمۡ وَلَا تَطۡغَوۡا فِيۡهِ فَيَحِلَّ عَلَيۡكُمۡ غَضَبِىۡ‌ ۚ وَمَنۡ يَّحۡلِلۡ عَلَيۡهِ غَضَبِىۡ فَقَدۡ هَوٰى ۝٨١

٨١. بورات پاکیں چیز چه هما روزیءَ که من شمارا دات، ءُزیاتی مکن اِت آئیءِ تها[3] که ایر کپیت شمئے سرا منی غضب، ءُهر کسءِ سرا که ایر کپت منی غضب نون آکپت (تباهیءِ تها)[4].

وَاِنِّىۡ لَغَفَّارٌ لِّمَنۡ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهۡتَدٰى ۝٨٢

٨٢. ءُبیشک که من مزنیں بخشوکیاں هماهرا که آتوبه کنت ءُایمان کاریت ءُنیکیں کار کنت پدا بوشتیت راهءِ سرا[5].

وَمَاۤ اَعۡجَلَكَ عَنۡ قَوۡمِكَ يٰمُوۡسٰى ۝٨٣

٨٣. ءُکجام چیزءَ ترا اشتاپءِ تها دور دات چه وتی قومءَ اے موسیٰ[6].

---

(١) کوه طورءِ سرجمیں کسّه سورة البقرة آیت نمبر٥١، ٥٢ ءُسورة الأعراف آیت نمبر١٥٥ تهاچارگ به بیت.

(٢) مَنّ، گزّءِ شیرگے، ہنچوکه پَوْر ءُهوایانی موسمءَ یک شیر کنیں رینکے ماں گزّانی سرا بندیت، اشرا گزشکر ءُگزّچٹک هم گوْشنت، ءُسلوی سیسوءِ مرغءَ گوْشنت (حاشية مولانا خيرمحمد ندوی).

(٣) بزاں منی حلال کتگیں چیزاں بورات ءُچه آیاں سرمه گوْزات چومه بیت که شما حلالیں روزیاں ویل بکن اِت ءُحرامءِ ورگءَ بندات بکن اِت، ءُلهتےءَ همے معنی کتگ که اے مَنُّ ءُسَلْوٰی که من په شما نازل کتگ اَنت اشاں په ضرورت کار بندات ءُچه ضرورتءَ گیش اشاں کار مه بندات، والعلم عندالله.

(٤) ﴿هَوٰى﴾: بمعنیءِ هَلَكَ هم کئیت بزاں که تباه بوگ، ءُهمے پیما چه برزءَ جهلءَ کپگءَ هم هوٰی گوْشنت، ءُلهتے گوْشیت که ادا (هاوية) مرادانت که دوزهءِ جهل ترین جاگه اِنت بزاں آدوزهءِ جهلانکیءَ دور دیگ بنت.

(٥) بزاں بخششءِ حقدار هماانت که آچه شرک ءُکفرءَ وچه نافرمانیاں توبه کنت پدا په دلیں مسلمان بنت ءُنیکیں کار کنت ءُپداهمیشی سرا همیشگی کنت ءُتاموتءِ وهدا وتا همیشی سرادارانت، ءُظاهرانت وهدیکه آتوبهءَ رندپداپیسری ایں کفر ءُشرکءِ رهبنداں بزورانت ءُهمائی سراآیانی موت بئیت گڑاآبخششءِ حقدار نه بنت.

(٦) چه دریاءَ گوْزگءَ رند گڑا موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءَ په اللهءِ حکمءَ وتی لهتے مردم گچین کت ءُکوه طورءِ

قَالَ هُمۡ اُولَآءِ عَلٰٓى اَثَرِىۡ وَعَجِلۡتُ اِلَيۡكَ رَبِّ لِتَرۡضٰى ﴿۸۴﴾

۸۴. آئی (بزاں موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ) گوشت اِیش اَنت آوُک منی پشتءَ ءُمن جلدی آتکاں تئی نیمگءَ تاکہ تو راضی بہ بئے[1].

قَالَ فَاِنَّا قَدۡ فَتَنَّا قَوۡمَكَ مِنۡۢ بَعۡدِكَ وَاَضَلَّهُمُ السَّامِرِىُّ ﴿۸۵﴾

۸۵. آئی (بزاں اللہءَ) فرمان کت بیشک کہ من چکّاسءِ تہا دؤر دات تئی قوم تئی (رَوَگ)ءَ رند، ءُآگمراہ کت اَنت سامریءَ[2].

فَرَجَعَ مُوۡسٰٓى اِلٰى قَوۡمِهٖ غَضۡبَانَ اَسِفًا ۚ قَالَ يٰقَوۡمِ اَلَمۡ يَعِدۡكُمۡ رَبُّكُمۡ وَعۡدًا حَسَنًا ۚ اَفَطَالَ عَلَيۡكُمُ الۡعَهۡدُ اَمۡ اَرَدۡتُّمۡ اَنۡ يَّحِلَّ عَلَيۡكُمۡ غَضَبٌ مِّنۡ رَّبِّكُمۡ فَاَخۡلَفۡتُمۡ مَّوۡعِدِىۡ ﴿۸۶﴾

۸۶. نوں واتر کت موسیٰ وتی قومءِ نیمگءَ غصہ کنان ءُافسوس کنانءَ، ءُگوشت ئے کہ اے منی قوم، ایا وعدہ نہ کتگ اَت گوں شما شمئے پروردگارءَ زبریں وعدھے[3]، ایانوں دراج بوت پہ شما اے وعدہ، یا شما لوٹ اِت ایکہ ایر بکپیت شمئے سرا غضب شمئے پروردگارءِ[4]، نوں شما خلاف کت منی وعدہءِ[5].

نیمگءَ رہادگ بوت بلے موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ زوت زوتءَ شت ءُپیسرا کوہ طورءَ سربوت گڑاالله پاکءَ چہ موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُءَ زوت زوتءَ آیگءِ سبب جست کت.

(۱) بزاں آہوں منی رندا آیگءَ اَنت بلے من پمیشا زوت کت کہ من زوت تئی حکمءِ سرا عمل بکناں ءُتئی دربارءَ حاضر بہاں تاکہ تو چہ من راضی بہ بئے.

(۲) سامری چونیں مردمی اَت، ہنچو گوشنت کہ آگوکءِ بندگی کنوکیں قومیءِ مردمے اَت، ظاہرءَ موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُءِ دین ئے قبول کت بلے چیرکائیءَ منافقے اَت. (فتح القدیر)

(۳) گڑا موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ چہ کوہ طورءَ واپس پریشانیءِ حالتءَ آتک ءُگوں قومءِ خطاب کت کہ اللہءِ اے وعدہ کہ آشمارا اے جہان ءُآجہانءَ کامیاب کنت ءُہمے پیما شمارا توراتءِ دیگءِ وعدہ اے دربا شما ہنچو زوت بیہال کت اَنت ءُدیم پہ شرکءَ دات.

(۴) یاشمے گوما اے کتگیں وعدیانی سرابازیں وبدےشت ءُشما آفراموش کت اَنت ءُاے راہ گپت؟ بزاں چوہم نہ اِنت پرچہ کہ آوعدہءَ دیر نہ اِنت، بلکیں شمارا الله پاکءِ غضب دعوت دیگی بوتگ اَنت، اگاں نہ شماچشیں کار نہ کت، ادا ﴿اَمۡ﴾ بمعنیءِ (بَلۡ) آتکگ.

(۵) قومءَ گوں موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُءَ ہمے وعدہ کتگ اَت کہ داں آئی کوہ طورءِ واترکنگءَ وتاالله اطاعت ءُعبادت سرادارانت، یا وعدہ ہمیش اَت کہ ما تئی پشتءَ کوہ طورءَ پیداگ اِں. بلے راہءَ اوشتات اَنت ءُگوسکءِ

قَالُوۡا مَاۤ اَخۡلَفۡنَا مَوۡعِدَكَ بِمَلۡكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلۡنَاۤ اَوۡزَارًا مِّنۡ زِيۡنَةِ الۡقَوۡمِ فَقَذَفۡنٰهَا فَكَذٰلِكَ اَلۡقَى السَّامِرِىُّ ۝۸۷

۸۷. آیاں جواب دات کہ ما خلاف نہ کتگ تئی وعدہءِ پہ وتی مرضیا[1]، بلے مئے بڈءَ دیگ بوت لہتے زیور (فرعونءِ) قومءِ، گڑا ما آچگل دات اَنت، نوں ھمے پیما چگل دات اَنت سامریءَ.

فَاَخۡرَجَ لَهُمۡ عِجۡلًا جَسَدًا لَّهٗ خُوَارٌ فَقَالُوۡا هٰذَاۤ اِلٰهُكُمۡ وَاِلٰهُ مُوۡسٰى فَنَسِىَ ۝۸۸

۸۸. نوں اڑّئے کت ءُکشّ اِت ئے پہ آیاں گوْسکی یک جونے کہ آئرا گوکی توارے ہست اَت، پدا آیاں گوْشت ئے ایش اِنت شمئے معبود[2] ءُموسیٰ (عَلَیۡہِ السَّلَام ءِ) معبود، نوں آبیہال بوتگ.

اَفَلَا يَرَوۡنَ اَلَّا يَرۡجِعُ اِلَيۡهِمۡ قَوۡلًا ۙ وَّلَا يَمۡلِكُ لَهُمۡ ضَرًّا وَّلَا نَفۡعًا ۝۸۹

۸۹. زاناں آ نہ گِند اَنت ایکہ آجواب دات نہ کنت آیانی ھبرے، ءُآئی وسءَ نہ اِنت آیانی تاوان دیگ ءُفائدہ دیگ.

وَلَقَدۡ قَالَ لَهُمۡ هٰرُوۡنُ مِنۡ قَبۡلُ يٰقَوۡمِ اِنَّمَا فُتِنۡتُمۡ بِهٖ ۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحۡمٰنُ فَاتَّبِعُوۡنِىۡ وَاَطِيۡعُوۡۤا اَمۡرِىۡ ۝۹۰

۹۰. ءُبیشک کہ ہارون آیاں گوْشتگ اَت چہ ایشی پیش کہ اے منی قوم! بیشک شما چکّاسءِ تہا دؤر دیگ بوتگ ئے پہ ھمشی، ءُبیشک کہ شمئے پروردگار رحمٰن اِنت، نوں منی رندگیریءَ بکن اِت ءُبزوراِت منی

عبادت اِش شروع کت.

(۱) بزاں ما پہ دستانءِ وت اے کار نہ کت بلکیں لاچاری حالتءَ چہ ما غلطی بوت.

(۲) بنی اسرائیلیاں چہ فرعونیاں لہتے زیور مستعاراً بزاں پہ لہتے روچءِ واستا زرتگ اَت بلے چوکہ فرعونی تباہ بوت اَنت، نوں اے زیور ہمیشانی گوْرا پشت کپت اَنت گڑااشاں اے پہ وتاحلال لیک اِتنت، لہتے روایتءِ تہا کئیت کہ چہ ہارونءِ حکمءَ ولہتے روایتءِ تہا کئیت کہ سامریءِ گوْشگءِ رہبندءَ آیاں اے زیور یک گنڈیءِ تہا چگل دات اَنت، گڑا سامریءَ اشانی ہمے سہر ءُزیور آسءِ تہا گرم دات اَنت ءُآپ کت اَنت ءُیک مشتے ہاک ہمیشانی تہا چگل دات گڑاآیک گوْسکءِ شکلءَ جوڑ بوت ءُآوازی ہم دات ﴿خُوَارٌ﴾ گوکءِ آوازءَ گوْشنت، عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُمَا گوْشیت کہ آئی آواز ہمیش اَت کہ چہ آئی پشتءَ گوْات پترت ءُچہ آئی دپءَ دراتک گڑاچہ آئی آوازے دراتک. (تفسیر ابن کثیر)

حکماں.

قَالُوۡا لَنۡ نَّبۡرَحَ عَلَيۡهِ عٰكِفِيۡنَ حَتّٰى يَرۡجِعَ اِلَيۡنَا مُوۡسٰى ﴿۹۱﴾

۹۱. آیاں جواب دات کہ ما یک پیما همشی سرا نندیں[۱] تا هما وہدا کہ واتر کنت مئے نیمگءَ موسیٰ.

قَالَ يٰهٰرُوۡنُ مَا مَنَعَكَ اِذۡ رَاَيۡتَهُمۡ ضَلُّوۡۤا ﴿۹۲﴾

۹۲. آئی (بزاں موسی عَلَيۡهِ السَّلَامُ) گوشت کہ اے ہارون ترا کجام چیزءَ داشتگ اَت وہدے کہ تو آیاں دیست کہ گمراہ بوتگ اِتنت.

اَلَّا تَتَّبِعَنِ ؕ اَفَعَصَيۡتَ اَمۡرِىۡ ﴿۹۳﴾

۹۳. ایکہ تو منی رندا نیاتک ئے[۲]، ایا تو نافرمانی کت منی حکمءِ.

قَالَ يَبۡنَؤُمَّ لَا تَاۡخُذۡ بِلِحۡيَتِىۡ وَلَا بِرَاۡسِىۡ ۚ اِنِّىۡ خَشِيۡتُ اَنۡ تَقُوۡلَ فَرَّقۡتَ بَيۡنَ بَنِىۡۤ اِسۡرَآءِيۡلَ وَلَمۡ تَرۡقُبۡ قَوۡلِىۡ ﴿۹۴﴾

۹۴. آئی گوشت کہ اے منی ماتءِ چک، مہ گِر منی ریشاں ءُمنی سرا، من ترس اِتاں ایکہ تو بگوش ئے کہ توجدائی کتگ بنی اسرائیلءِ میانءَ، ءُودار نہ کتگ منی هبرءِ[۳].

قَالَ فَمَا خَطۡبُكَ يٰسَامِرِىُّ ﴿۹۵﴾

۹۵. آئی (بزاں موسی عَلَيۡهِ السَّلَامُ) گوشت کہ نوں

---

(۱) بزاں ما آئی بندگءَ ویل نہ کنیں.

(۲) بزاں ہما وہداکہ آیاں ایشی بندگءِ بندات کتگ اَت تو پرچہ منی گوْرا نیاتکءِ، زاناں ترا منی حکمءِ پچ پروانیست اَت اگاں نہ تو الّمءَ منءَ حال دیگءَ آتکءِ .

(۳) وہدیکہ موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ چہ کوہ طورءَ آتک گڑا سک پریشان اَت، ہارون عَلَيۡهِ السَّلَامُ عذرےگوش نہ داشت ءُآئی پہ سر ءُریشاں گپت کہ اے دربا تئی سستیءِ سببءَ بوتگ اَنت گڑا ہارون عَلَيۡهِ السَّلَامُ وتی عذر بیان کت اَنت کہ اے منی ماتءِ چک! اے قومءَ منا کمزور زانتگ ءُنزیک بوتگ اَنت کہ منابکش اَنت، ءُمناہمے ترس بوت کہ چہ جنگ ءُجدالءَ فتنہ ءُفسادجوڑ بیت پمیشا من ودار کت تاکہ تو وت بیائے، ءُاے سورتءَ ہمے بستیں کہ ہارون عَلَيۡهِ السَّلَامُ ہمے عذر پیش کت کہ اگاں ما اے گوْسکءِ بندگی کنوک اشانی حالءَ ویل کتین اَنت ءُمؤخّد بہ زرتین اَنت ءُبیاتکیناں گڑا منءَ ہمے ترس ہست اَت کہ تو گوْش ئے کہ توآدوراہءَ بہر کتگ اَنت ءُآیانی نگہداری ءُرہبری نہ کتگ ءُمنی آیگءِ ودار نہ کتگ، حالانکہ من ترآیانی رہبریءِ واستاآیانی جانشین کتگ اَت.

= آگاہی: ہارون عَلَيۡهِ السَّلَامُ چہ ماتءَ ویتءَ موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُءِ برْات اَت بلے اداآئی موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُءَ پمیشا ابن ام (بزاں ماتءِ چک) گوْشت کہ ایشی تہا نرمی ہست اَت تاکہ آنرمی تہا بئیت ءُمنءَ ویل بکنت

تئی حال چی اِنت اے سامری؟

قَالَ بَصُرۡتُ بِمَا لَمۡ يَبۡصُرُوۡا بِهٖ فَقَبَضۡتُ قَبۡضَةً مِّنۡ اَثَرِ الرَّسُوۡلِ فَنَبَذۡتُهَا وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتۡ لِىۡ نَفۡسِىۡ ﴿۹۶﴾

۹۶. آئی گوْشت کہ من دیست ھما چیز ے کہ آیاں نہ دیستگ اَت، گڑا من زرت یک مشتے خاک چہ قاصدءِ پداں، نوں من آدوْر دات[۱]، ھمے پیما ڈولدار کت پہ منا منی دلءَ (اے کار).

قَالَ فَاذۡهَبۡ فَاِنَّ لَكَ فِى الۡحَيٰوةِ اَنۡ تَقُوۡلَ لَا مِسَاسَ ۖ وَاِنَّ لَكَ مَوۡعِدًا لَّنۡ تُخۡلَفَهٗ ۚ وَانۡظُرۡ اِلٰٓى اِلٰهِكَ الَّذِىۡ ظَلۡتَ عَلَيۡهِ عَاكِفًا ؕ لَنُحَرِّقَنَّهٗ ثُمَّ لَنَنۡسِفَنَّهٗ فِى الۡيَمِّ نَسۡفًا ﴿۹۷﴾

۹۷. (موسی عَلَيۡهِ السَّلَامُ) گوْشت کہ نوں تو برو، بیشک کہ تئی (سزا) دنیاءِ زندگی تہا ھمش اِنت کہ تو بگوْش کہ منءَ دست مجن اِت[۲]، ءُبیشک کہ پہ تو یک وعدہے ہست، کہ ھجبر آچہ تو رد کنگ نہ بیت[۳]، ءُبچار وتی ھما معبودءَ کہ تو نشتگءِ آئی سرا سجّہیں روچءَ، ما الّمءَ آہرا ماندارِیں، پدا ما الّمءَ

(۱) جمہور مفسرینءِ نزیکءَ چہ (الرَّسُولِ) مراد جبریل عَلَيۡهِ السَّلَامُ اِنت کہ آئی اسپ چمودءَ گوْست گڑا سامری چہ ہمائی اسپءِ قدمانی نشاناں یک مشتے ہاک زرت، ہنچوگوْشنت کہ چمودءَ کہ آئی اسپ گوْزان بوت اودا پل ردان بوت گڑا سامری زانت کہ ایشی قدماں خاصیں اثرے ہست پمیشاآئی مشتے ہاک زرت، ءُلہتے گوْشیت کہ شیطانءَ ہمے ہبرآئی دلءِ تہا دؤردات کہ جبریل عَلَيۡهِ السَّلَامُ اسپءِ قدماں یک خاصیں اثرےہست گڑاآئی یک مشتے ہاک زرت، چوکہ اللہ پاکءَ اے قوم چکاسگی اَت پمیشاچہ آئی اے مشتءِ ہاکءِ دؤردیگءَ آسہر ءُزیوریک گوْسکےءِ شکلءَ جوڑ بوت اَنت.

(۲) سامریءَ گوْشت کہ نہ منا یکّے دست بجنت ءُنے کہ من یکّےءَ دست جناں، موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَامُ بہ اللہ پاکءِ حکمءَ سامریءِ اےجرمءِ سزاآئراہمے دات کہ کس آئی گوما تعلق جوڑ مہ کنت ءُکس گوں آئی ہبر مہ کنت، ہنچوگوْشنت ہرکسءَ کہ سامری دست بہ جتیں آئی جند ءُسامری بیماربوت اَنت پمیشاسامری ہرکسءَ کہ دیست آئی کوکار کت کہ منا دست مہ جن اِت، ہنچوگوْشنت کہ رندءَ آچہ مردمانی تہا دراتک ءُجنگلءَ شت ءُوتی درائیں زندگیءِ ہموداگوْازینت ءُہمے پیماآئی زندگی عبرت ناکیں زندگی بےبوت.

(۳) ادا مراد قیامتءِ روچ اِنت کہ اے وَدنیائی سزایے، چہ قیامتءِ سزا ءُعذاباں ہوں تو بچّ اِت نہ کن ئے ءُآتئی سراالّمیءَ کاینت.

آہرا تُش تُش کن اِں ءُدریاءَ دوردئیں[۱].

۹۸. بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ شمئے معبود اللہءِ جند اِنت، ہما کہ نیست دگہ معبودءِ برحق ءُمشکل کشا بیدءِ ہمائی، آئی علمءَ ہرچیز چپّ ءُچاگردءَ گپتگ.

۹۹. ہمے پیما ما بیان کنیں تئی سرا ہمایانی ہبراں کہ گوُستگ اَنت، ءُبیشک کہ ماداتگ ترا چہ وتی نیمگءَ یک نصیحت نامہے[۲].

۱۰۰. ہرکسءَ کہ دیم تاب دات چہ آئی (بزاں قرآنءَ)، نوں شان ا ش اِنت کہ آچست کنت قیامتءِ روچءَ یک مزنیں بارے.

۱۰۱. پہ بن پشت کپوک اَنت آئی تہا، ءُباز خراب اِنت پہ آیاں قیامتءِ روچءَ بارءِ چست کنگ.

۱۰۲. ہما روچءَ کہ ہُپ کنگ بیت ماں کرنّاءِ تہا[۳]، ءُما مُچ کنیں گنہگاراں آروچءَ شونز چمّی حالتءَ.

۱۰۳. شپو شپو کننت ءُگوشنت وت ماں وتاکہ شما نہ نِشتگ اِت (دنیاءِ تہا) بلے دہ روچءَ.

(۱) چہ ایشی زانگ بیت کہ غیرتءِ ایمانیءِ لوٹ ہمیش اِنت کہ ہرچیکہ شرکءِ پد ءُنشان اَنت آپہکءَ پہک گار کنگ بہ بنت تاکہ مردم ہچ وڑا پدا شرکءِ نیمگءَ دلگوش مہ بنت توری آآثار ءُنشاں پدانی نسبت ہر پیمیں بلاہیں ہستیءِ نیمگءَ بہ بنت ءُاے تویینے ءُکم شرپ کنگے گوُشگ نہ بیت ہنچوکہ گوُسکءِ جوڑ بوگءِ سبب جبریل عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ قدمانی نشان اِتنت ءُہمائی روحانی برکت اِتنت بلے موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءَ ایشی پروانہ داشت.

(۲) اداچہ ذکرءَ مراد قرآن پاک اِنت.

(۳) یک ہُپّےہماِنت کہ اسرافیل آثراماں کرنّاءِ تہا جنت ءُدرائیں مردم بیہوش بنت پداگوں دومی ہُپّءَ قیامت اوشتوک بیت ءُمحشرءِ میدانءَ درہامُچ بنت، اداہمےدومی ہُپ مرادِانت.

نَحۡنُ اَعۡلَمُ بِمَا يَقُوۡلُوۡنَ اِذۡ يَقُوۡلُ اَمۡثَلُهُمۡ طَرِيۡقَةً اِنۡ لَّبِثۡتُمۡ اِلَّا يَوۡمًا ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. ما شرتر زانیں ہرچیکہ آ گوشنت، ءُوہدیکہ گوشگءَ بیت آیانی راہ دربرتریں، کہ نہ نشتگ اِت شما بیدءِ یک روچے[۱].

وَيَسۡـَٔلُوۡنَكَ عَنِ الۡجِبَالِ فَقُلۡ يَنۡسِفُهَا رَبِّىۡ نَسۡفًا ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. ءُترا جست کنںت کوہانی باروا، گڑا بگوش کہ آ آہاں بال دنت بال دیگے.

فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفۡصَفًا ﴿۱۰۶﴾

۱۰۶. پدا آئرا (بزاں زمینءَ) ویل کنت یک صافین ءُتچکیں پٹےءِ حالتءَ[۲].

لَّا تَرٰى فِيۡهَا عِوَجًا وَّلَاۤ اَمۡتًا ﴿۱۰۷﴾

۱۰۷. ءُنہ گِندئے تو آئی تہا چوٹی یے ءُنہ کہ جُمپے.

يَوۡمَئِذٍ يَّتَّبِعُوۡنَ الدَّاعِىَ لَا عِوَجَ لَهٗ ۚ وَخَشَعَتِ الۡاَصۡوَاتُ لِلرَّحۡمٰنِ فَلَا تَسۡمَعُ اِلَّا هَمۡسًا ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. آروچءَ آ رندا کپنت توار جنوکءِ[۳]، کہ چوٹی نہ بیت آئی ہبرءِ تہا، ءُجَہل بنت توار چہ رحمٰنءِ ترسءَ، گڑا تو نئیش کن ئے

(۱) قرآنءِ تہا اے مضمون باز جاگہءَ بیان بوتگ کہ وہدے مردم قیامتءِ ترسناکیان ءُعذاباں گندانت آدنیاءِ زندگیءِ درائیں عیش ءُعشرتاں بیہال کنںت ءُہمے گمان کنںت کہ آماں دنیاءِ تہا یک روچےیا چہ آئی ہوں کمترنندوک بوتگ اَنت، اے مضمونءِ بیان کنگءِ مقصد مردماں ہمے آگاہی دیگی اِنت کہ آروچءِ عذاب ہماقدر سکّ اَنت کہ آیانی گندگءَ گوں عیاشیں مردم وتی دنیاءِ درائیں عیش ءُعشرتاں بیہال کنںت، بائداِنت کہ مردم آخرتءِ زندگیءَ دیما بداریت کہ آئی نعمت ہوں ہمیشگی اَنت ءُآئی عذاب ہوں (پہ مشرک ءُکافراں) ہمیشگی اَنت.

(۲) بزاں قیامتءَ اے ہرچیکہ ماں زمینءِ سراکوہ ءُایدگہ چیز ہست اےدرہاپُکّیانی پیما بال کنںت ءُزمین صاف صاف بیت.

(۳) اداچہ توار جنوکءَ مراد اسرافیل عَلَیۡہِ السَّلَامُ اِنت بزاں ہما وہداکہ اسرافیل عَلَیۡہِ السَّلَامُ ماں کرنّاءِ تہا پُپ کنت گڑا درہاہمائی تابع بنت بزاں درہا بیہوش بنت کس چہ بیہوشیءَ بچّ اِت نہ کنت ءُگوں دومی پُپ کنگءَ مردم درہا چہ قبراں چست بنت ءُکس پشت نہ کپیت. گیشتریں مفسر ہمے نیمگءَ اَنت (تفسیرقرطبی) ءُلہتے گوشیت وہدیکہ مردم چہ قبراں چست بنت گڑاہریکے پہ دیم رہادگ بیت گڑایک توار جنوکے توار جنت کہ بیااِت ءُادا مُچ بئیت محشرءِ میدانءَ گڑادرہاہمودا مُچ بنت ءُکس اینگر ءُآنگو نہ بیت.

بیدءِ کدءِ برمشے[1].

يَوۡمَئِذٖ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ إِلَّا مَنۡ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَرَضِيَ لَهُۥ قَوۡلٗا ١٠٩

١٠٩. هما روچءَ که فائده نه دنت سفارش کنگ بیدءِ همائی که آئرا اجازت بدنت مزنیں مهربان[2]، ءُدوست بداریت آئی هبرءَ ءُراضی به بیت.

يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِۦ عِلۡمٗا ١١٠

١١٠. آزانت هرچیکه آیانی دیما هست ءُهرچیکه آیانی پشتءَ هست ءُگیره کت نه کنند (مهلوک) آئرا په علم.

وَعَنَتِ ٱلۡوُجُوهُ لِلۡحَيِّ ٱلۡقَيُّومِۖ وَقَدۡ خَابَ مَنۡ حَمَلَ ظُلۡمٗا ١١١

١١١. ءُعاجز بنت (مردمانی) دیم همیشه زندگ بـؤوک ءُپشت کپـوکءِ دیما، ءُبیشـک نا مـراد بـوت هما که آئی چسـت کـت بار ظلمءِ.

وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَا يَخَافُ ظُلۡمٗا وَلَا هَضۡمٗا ١١٢

١١٢. ءُهر کـس که کار بکنت نیکیں ءُآمومنے بـه بیـت، نـوں آ نـه تُرسیت چـه ظلـم ءُناانصافیءَ ءُنه که نقصانءِ رسگءَ[3].

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلۡنَٰهُ قُرۡءَانًا عَرَبِيّٗا وَصَرَّفۡنَا فِيهِ مِنَ ٱلۡوَعِيدِ لَعَلَّهُمۡ يَتَّقُونَ أَوۡ يُحۡدِثُ لَهُمۡ ذِكۡرٗا ١١٣

١١٣. ءُهمـے پیمـا ما اے قرآن دیـم داتگ عربی زبـانءَ، ءُماپدماں پـدءَ بیره داتگ اَنت آئی تها ترسـینگءِ هبرتا که آبـترس اَنت یا که

(١) بزاں چار کنڈءَ خاموشی بیت بیدروگ ءُآیگ ءُپادبرمشاں دگه هچ توار ماں اشکنگءَ نئیت.

(٢) هنچوکه بیدءِ الله پاکءِ اجازتءَ کس سفارش کت نه کنت، همے پیماے آیتءَ همے بیان اِنت که اے به الله پاکءِ اجازتءَ سفارش کنند اے هوں وتی مرضیءَ هرکسی واستا که بلوٹ اَنت آئی سفارشءَ کت نه کنند بلکیں تهناهمائی سفارشءَ کت کنند که الله پاک اجازت بدنت که فلانیءِ سفارشءَ بکن ءُاے ایوکءَ مؤحداَنت که آیانی سفارش کنگ بیت.

(٣) نـے که آیانی سرا ناانصافی کنگ بیت چوکه دگرانی گناهانی بار آیانی سرالڈگ بنت نه که آیانی حق جنگ بیت چوکه آیانی کتگیں نیکی چه آیانی کتگیناں کمتر پیش دارگ بنت ءُمز کم دیگ بیت، قیامتءَ چه اشاں هچ نه بیت بلکیں ایوکءَ انصاف بیت.

بئیت آیانی دلانی تها فکرے.

فَتَعٰلَى اللّٰهُ الۡمَلِكُ الۡحَقُّ ۚ وَلَا تَعۡجَلۡ بِالۡقُرۡاٰنِ مِنۡ قَبۡلِ اَنۡ يُّقۡضٰۤى اِلَيۡكَ وَحۡيُهٗ ۫ وَقُلۡ رَّبِّ زِدۡنِىۡ عِلۡمًا ﴿۱۱۴﴾

۱۱۴. نوں بلندانت الله راستیں بادشاه، ءُاشتاپ مکن پـه قـرآنءِ زورگءَ پیش چه ایشی کـه پـوره کنگ بـه بیت تـئی نیمـگءَ آئی ایرایگ[۱]، ءُبگوْش که اے پروردگار گیش بکن منی علم ءُزانتءَ[۲].

وَلَقَدۡ عَهِدۡنَاۤ اِلٰۤى اٰدَمَ مِنۡ قَبۡلُ فَنَسِىَ وَلَمۡ نَجِدۡ لَهٗ عَزۡمًا ﴿۱۱۵﴾

۱۱۵. ءُبیشـک ما قول ءُقرار گپتـگ اَت چه آدم (عَلَيۡهِ السَّلَامُ) پیسرترا[۳] گڑا آبیهال بوت ءُما نه دیست آئی تها محکمی[۴].

وَاِذۡ قُلۡنَا لِلۡمَلٰٓئِكَةِ اسۡجُدُوۡا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوۡۤا اِلَّاۤ اِبۡلِيۡسَ ؕ اَبٰى ﴿۱۱۶﴾

۱۱۶. ءُ(یـاد بکن اِت) هما وهدا که ما گوْشـت فرشـتیاں که سـجده بکـن اِت آدمءَ، گڑا آیـاں سـجده کت بیـدءِ ابلیـسءَ، که آئی انکار کت.

فَقُلۡنَا يٰۤاٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوۡجِكَ فَلَا يُخۡرِجَنَّكُمَا مِنَ الۡجَنَّةِ فَتَشۡقٰى ﴿۱۱۷﴾

۱۱۷. نوں ما گوْشـت که اے آدم بیشک که اے (شـیطان) دشـمن اِنت تئی ءُتـئی جنینءِ، نوں چو مه بیت که آدر بکنت شمارا چه بهشـتءَ، گڑا تو تکلیف ءهمصیبتءِ تها

(۱) وهدیکه جبریل عَلَيۡهِ السَّلَامُ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا قرآنءِ وحی آوُرت گڑا واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ ءَ زوت زوتءَ گوں جبریل عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءَ وانان کت تا که ہچ پشت مه کپیت، گزالله پاکءَ چه ایشی منَه کت که توآئرا خوب گوش بدار ءُاشتاپ مکن آئی یادکنائینگ ءُتئی دلءَ نندارینگ منی کارانت، ہنچوکه سورت القیامه آیت ۱۵ تا ۱۹ تها بیان اِنت.

(۲) حدیثءِ تها کئیت که واجـه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ ءَ اے دعا لوث اِت که «**اللّٰهُمَّ انفعنی بماعلّمتنی وعلّمنی ما ینفعنی وزدنی علماً، والحمد لله علی کل حال**» بزاں اے الله منا فائده بدئے په هما علمءَ که تو مناداتگ ءُمنازانت بدئے هماچیزانی که منا فائده دینت ءُمـنی علمءَ گیش بکن، ءُکّلیں توصیف ماں هرحالءَ په الله پاکاینت، (ابن ماجه باب الانتفاع بالعلم والعمل، المقدمة).

(۳) ءُآقول ءُقرار که الله پاکءَ گوں آدم عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءَ کتگ اَت آهمیش اَت که اے درْچکءِ نزّیکءَ مروات.

(۴) بزاں آئی شیطانءِ وسواسانی دیما وتءَ داشت نه کت.

کپ ئے.

اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوۡعَ فِيۡهَا وَلَا تَعۡرٰى ﴿۱۱۸﴾

۱۱۸. بیشک که (بهشتءِ تها) تئی فائده همش اِنت که نه تو شدیگ بئے ءُنه که جاندر بئے.

وَاَنَّكَ لَا تَظۡمَؤُا فِيۡهَا وَلَا تَضۡحٰى ﴿۱۱۹﴾

۱۱۹. ءُبیشک که تو نه که تُنیگ بئے ءُنه که ترا گرمی لگیت[1].

فَوَسۡوَسَ اِلَيۡهِ الشَّيۡطٰنُ قَالَ يٰۤاٰدَمُ هَلۡ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الۡخُلۡدِ وَمُلۡكٍ لَّا يَبۡلٰى ﴿۱۲۰﴾

۱۲۰. نوں وسواس دؤر دات شیطانءَ آئی نیمگءَ، آئی گوشت که اے آدم ایا من ترا پیش بداراں همیشگءِ درچکے ءُهنچیں بادشاهی یے که کُهْن نه بیت.

فَاَكَلَا مِنۡهَا فَبَدَتۡ لَهُمَا سَوۡاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخۡصِفٰنِ عَلَيۡهِمَا مِنۡ وَّرَقِ الۡجَنَّةِ ؕ وَعَصٰۤى اٰدَمُ رَبَّهٗ فَغَوٰى ﴿۱۲۱﴾

۱۲۱. نوں هردُکاں وارت چه هما درچکءَ گڑا ظاهر بوت اَنت په آیاں آیانی شرمگاه، ءُوتی سرا لچّیناں بوت اَنت چه بهشتءِ تاکاں، ءُنافرمانی کت آدم وتی پروردگارءِ گڑا چه راهءَ رد بوت[2].

---

(۱) بزاں جنتءِ تها اے درائیں چیز بزاں ورگ ءُنوشگ ءُپوشگ بے محنت ءُبے کارءَ ترا دست کپتگ اَنت بلے دنیاءِ تهااشانی واستا ترا محنت کنگ لوٹیت.

(۲) زانگ لوٹیت که چه انبیاءِ کراماں عَلَيۡهِمُ السَّلَام گناه کبیره باتفاق سرزد نه بیت هاں کسانیں گناه په غلطی ءُبیهالی چه آیانی دستا بوتگ بلے اے عصمت ءُمنصبءِ نبوتءِ منافی نه اِنت پرچه که اے چیز بزاں بیهالی ءُکسانیں غلطی کنگ انسانءِ فطرتءِ تها هستءَ ایں، چه پیغمبراں زانتءِ وت غلطی نه بوتگ، ایدگه انسانانی ءُپیغمبرانی غلطیانی میانءَ دومزنیں فرق هست، اولی ایکه ایدگه انسان زانتءِ وت غلطی کنتءَ ءُمزنین ءُکبیره گناه هم کنتن بلے پیغمبر زانتءِ وت ہجبر غلطی نه کنتن ءُنے که کبیره گناه کنتن، ءُدومی ایکه ایدگه انسانانی غلطی تادیرءَ پشت کپنت ءُلهتے تاوتی موتءَ همائی سرا مریت بلے پیغمبراگاں په بیهالی غلطی بکنت گڑاالله پاک هما وهدا جبریل عَلَيۡهِ السَّلَامُ گوں وحیءَ دیم دنت ءُآثراآگاه کنت ءُآئی غلطی پشت نه کپیت، هاں چه آدم عَلَيۡهِ السَّلَامُ اے غلطی عمداً بوتگ بلے اے قصه بزاں درچکءِ ورگءِ چه آئی نبوتءَ پیسریگ اِنت بزاں اے وهداآنبی یے نه بوتگ (فتح القدیر) ءُهمے صحیح = = گندگءَ کئیت، نَسِیَ بمعنی تَرَک هم کئیت (مفردات القرآن) همے پیما گیشتریں مفسراں ادا نَسِیَ (بیهال بوت)ءِ معنی تَرَک (یلهءِ دات) کتگ. (تفسیرقرطبی).

ثُمَّ اجۡتَبٰهُ رَبُّهٗ فَتَابَ عَلَيۡهِ وَهَدٰى ﴿۱۲۲﴾

۱۲۲. پدا گچین کت آئرا آئی پروردگارءَ گڑا آئی توبہ ئِے قبول کت، ءُآئی آؤرت راہءِ سرا.

قَالَ اهۡبِطَا مِنۡهَا جَمِيۡعًا ۚ بَعۡضُكُمۡ لِبَعۡضٍ عَدُوٌّ ۚ فَاِمَّا يَاۡتِيَنَّكُمۡ مِّنِّىۡ هُدًى ۙ فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَاىَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشۡقٰى ﴿۱۲۳﴾

۱۲۳. آئی (بزاں اللهءَ) فرمان کت کہ درائِت چہ بہشتءَ ہورکائءَ شما وت ماں وتایکّادگرءِ دشمن اِت[1]، نوں اگاں آتک شمئے گوْرا چہ منی نیمگءَ رہشونی یے، گڑا ہرکسءَ کہ رندگیری کت منی رہشونیءِ، نوں نے کہ آگار بیت ءُنے کہ بد بخت بیت[2].

وَمَنۡ اَعۡرَضَ عَنۡ ذِكۡرِىۡ فَاِنَّ لَهٗ مَعِيۡشَةً ضَنۡكًا وَّنَحۡشُرُهٗ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ اَعۡمٰى ﴿۱۲۴﴾

۱۲۴. ءُہر کسءَ کہ دیم تاب دات چہ منی وحیءَ[3] گڑا بیشک کہ آئی زندگی تنگ بیت[4] ءُما آئرا مُچ کنیں قیامتءِ روچءَ

دلگوش: قرآن پاکءَ ہر جاہ کہ نبیانی غلطیانی ذکر بوتگ گڑا اودا اللہ پاکءَ آیانی معاف کنگءِ ذکر ہم کتگ ءُپدا آیانی تعریف ءُتوصیف ءُپاکیزگیءِ ہم بیان کتگ، ادا مردماں چہ دوچیزءَ آگاہی دیگی اِنت، اول ایکہ پیغمبرانی سرا ایراد گرگ مہ بیت پرچہ کہ آیانی غلطی پہ بیہالی بوتگ اَنت یا پہ غلطی نہ کہ زانتءِ وت ءُپدا اللہ پاکءَ آمعاف کتگ اَنت ءُآیانی توصیف کتگ کہ اے منی برگزیدہ ایں بندہ اَنت، ءُدومی پہ ہمے چیزءَ کہ مردماں آگاہی دیگی اِنت کہ اے معبود ءُالہ بوت نہ کنند پرچہ کہ معبود بوگءِ لائق ایوکءَ ہمااِنت کہ آچہ ہرپیمیں غلطی ءُخطایاں ءُچہ ہر پیمیں بیہالیءَ پاک ءُصاف بہ بیت، تاکہ چومہ بیت کہ اشانی وفاتءَ رند مردم اشاں عبادتءِ لائق بزاں اَنت ءُاشانی بندگیءَ بکنند

(۱) مراد آدم عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءُشیطان اَنت کہ آوت ماں وتا یکءَ دگرءِ دژمن اَنت یا مراد ہمیش اِنت کہ شما آدم عَلَيۡهِ السَّلَامُ ءِ اولاد یکءَ دگرءِ دژمن اِت.

(۲) عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُمَا فرمائینیت کہ اللہ پاکءَ آشخصءَ ضمانت ءُگارنٹی داتگ کہ آقرآنءَ (گوں غور ءُفکر) وانیت ءُآئی سرا عمل کنت کہ آماں دنیاءَ چہ تچکیں راہءَ گار نہ بیت ءُنہ کہ آخرتءَ چہ بدبختاں بیت. (تفسیر قرطبی وابن کثیر)،

(۳) اے آیتءِ تہا وعید ءُبیم ہست ہما مردمانی ءُمقلّدانی واستا کہ آیاں قرآن ءُحدیث پہک ویل کتگ اَنت ءُچہ آیاں دلیل زورگءَ سَہْل انگاری کنند.

(۴) یا مراد دلی سکون ءُآرام اِنت کہ آبے دین ایں دولت منداں دست نہ کپیت یا مراد ہمیش اِنت کہ آیانی قبر تنک ءُتڑپش بنت ءُاے دوئیں مراد بوت کنند، امام ابن کثیر اے بابتءَ یک مرفوعیں حدیثے ذکر کتگ کہ واجے صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ فرمائینت: کہ چہ ﴿مَعِيۡشَةً ضَنۡكًا﴾ مراد عذابءِ قبر اِنت ءُامام ابن کثیر ایشی سند

کوری حالتءَ[1].

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِیْۤ اَعْمٰی وَقَدْ كُنْتُ بَصِیْرًا ﴿۱۲۵﴾

۱۲۵. آگوشیت کہ اے منی پروردگار پرچہ تو منءَ مْچ کت کوری حالتءَ، من وا گِندوکے بوتگاں.

قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰیٰتُنَا فَنَسِیْتَهَا ۚ وَكَذٰلِكَ الْیَوْمَ تُنْسٰی ﴿۱۲۶﴾

۱۲۶. آجواب دنت کہ ھمے پیما آتک اَنت تئی گوْرا منی ہدایت گڑا تو آبیہال کت اَنت ءُھمے پیما مروچی تو بیہال کنگ بئے[2].

وَكَذٰلِكَ نَجْزِیْ مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ یُؤْمِنْۢ بِاٰیٰتِ رَبِّهٖ ؕ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰی ﴿۱۲۷﴾

۱۲۷. ءُھمے پیما ما مُز دئیں ھمائرا کہ آ چہ حدّءَ سرگوْست ءُایمان ئے نیاؤرت وتی پروردگارءِ نشانیانی سرا، ءُالّمءَ آخرتءِ عذاب سک ترانت ءُپائیدار ترانت.

اَفَلَمْ یَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنَ الْقُرُوْنِ یَمْشُوْنَ فِیْ مَسٰكِنِهِمْ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّاُولِی النُّهٰی ﴿۱۲۸﴾

۱۲۸. ایاآیانی رہشونی چہ اے ہبرءَ ہم نہ بوت کہ چہ قدر ما ہلاک کتگ چہ آیاں پیسر بازیں اُمّتے، کہ آ روانت ءُکاینت آیانی

جید قرار داتگ ءُقاضی ثناءُ اللہ پانی پتی تفسیرمظہری تہا گوْشیت کہ اے حدیث امام بزّار گوں جیدیں بزاں جوانیں سندےءَ بیان کتگ ءُامام حاکم مستدرکءِ تہا آوُرتگ ءُصحیح گوْشتگ ءُامام ذہبی گوْشیت کہ مسلمءِ شرطءِ سراانت (کتاب التفسیر) ءُایشی سرجمیں بیان امام بیہقی رَحِمَہُ اللّٰہِ نبشتہ کتگیں کتاب عذاب القبروسوال الملکینءِ تہا چارگ بہ بیت، اے آیت مارا ہمے درسءَ دنت کہ مسلمانانی معیشت ہما وہدا جوان بیت کہ آقرآن ءُحدیثءَ وتی زندگیءِ دستور جوڑ بکنننت ءُھمائی معاشی اصولاں بزورانت، مروچی مسلمانانی معیشتءِ تباہ بوگءِ مزنیں سبب ہمیش اِنت کہ آچہ قرآن ءُحدیثءَ دورانت، مئے معیشتانی وشحالی مغربی تہذیبانی رندگیریءِ تہا نہ اِنت ہنچوکہ مغرب زدہ طبقہ ہمے گمان کنننت.

(۱) یامراد ہمیش اِنت کہ آچہ چماں کور بنت یاچہ دلءِ بصیرتءَ، بزاں آیاں چشیں ہچ دلیلےدیما نئیت کہ آآئرا پیش بکنننت ءُچہ عذابءَ وتا برکّین اَنت، یامراد دوئین اَنت، (تفسیر ابن کثیر).

(۲) اے آیتءِ تہا ہما مفتی ءُعلما یانی واستا بیم آتکگ کہ آیاں دینءِ زورگ چہ آئی اصل جاگہءَ بزاں چہ قرآن ءُحدیثءَ ویل کتگ ءُآیانی تہا غور ءُفکر ویل کتگ ءُہدایتءِ بنجاہ وتی امامانی نیمگءَ نامینتگ ایں قول ءُفتوی گوْشتگ اَنت، ءُچہ قرآن ءُحدیثءَ مسئلہ نہ زورانت، گشئے کہ آیاں قرآن ویل کتگ پمیشاائے پیمیں مردم ہوشیار بہ بنت، زانگ لوئیت کہ نِسْیَان بمعنی ترک ہم کئیت. (تفسیرقرطبی)

جاگهاں[۱]، بیشک که ایشی تها الّمءَ نشانی هست عقل مندانی واستا.

وَلَوۡلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتۡ مِنۡ رَّبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَّاَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿۱۲۹﴾

۱۲۹. ءُاگاں مبوتیں یک حکمے که پیش کپتگ چه تئی پروردگارءِ نیمگءَ، الّمءَ (عذاب) لازم بوتگ اَت ءُ(ا گاں مبوتیں) نام بستگیں وعدهے[۲].

فَاصۡبِرۡ عَلٰى مَا يَقُوۡلُوۡنَ وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ قَبۡلَ طُلُوۡعِ الشَّمۡسِ وَقَبۡلَ غُرُوۡبِهَا ۚ وَمِنۡ اٰنَآئِ الَّيۡلِ فَسَبِّحۡ وَاَطۡرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرۡضٰى ﴿۱۳۰﴾

۱۳۰. نـوں صبر بکن هما هـبرانی سرا که آهش گوْشنت، ءُپاکیءَ بیان بکن وتی پروردگارءِ، روچءِ درایـگءَ چـه پیـش، ءُپیش چه آئی ایر روگءَ، ءُشـپانی وهداں هم تسـبیح بوان ءُروچءِ کناریـاں[۳]، تـا کـه تـو راضی بـه بئے[۴].

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيۡنَيۡكَ اِلٰى مَا مَتَّعۡنَا بِهٖۤ اَزۡوَاجًا مِّنۡهُمۡ زَهۡرَةَ الۡحَيٰوةِ الدُّنۡيَا ۙ لِنَفۡتِنَهُمۡ فِيۡهِ ؕ وَرِزۡقُ رَبِّكَ خَيۡرٌ وَّاَبۡقٰى ﴿۱۳۱﴾

۱۳۱. ءُشـانک مدئـے وتی چمـاں همـا فائدیـانی نیمـگءَ که مـا وژوڑینـاں داتـگ اَنت په ڈولداریءَ دنیـاءِ زنـدگیءِ، تاکـه مـا آیـاں بچکّاسـیں ایـشی تهـا[۵]، ءُتـئی پـروردگارءِ

(۱) بزاں اے گوْستگیں امّتانی تباهی ءُبربادیءِ نشانیانی گندگءَ پد باید همیش اَت که مکّهءِ کافر ءُمشرکاں عبرت بزرتیں ءُایمانءِ راه گچین کتیں، بلے اے ظالماں هچ عبرت نه زرت. قومانی بربادیءِ نشـان همیش اِنت که آیاں هچ نشانی کارمه کنت.

(۲) بزاں اگاں مئے مهلت دیگءِ دستور ءُرهبند مه بوتیں گڑا ما دیری اشانی سرا عذاب دیم داتگ اَت.

(۳) ادامفسرینانی نزیکءَ چه ﴿ فَسَبِّحۡ ﴾ نمازمرادِانت که نماز بوان چه روچءِ درایگءَ پیش، ءُچه تسبیح وانگءَ فجـرءِ نماز مرادِانت، ءُچه روچءِ ایرروگءَ پیش دیگرءِ نماز مرادِانت، ءُچه ﴿ اٰنَآئِ الَّيۡلِ ﴾ مغرب ءُعشـا ءُتهجدمراداَنت، ءُچه ﴿ وَاَطۡرَافَ النَّهَارِ ﴾ ظهرءِ نماز مرادِانت، ءُلهتےءِ نزیکءَ ﴿ فَسَبِّحۡ ﴾ تهاادا تلاوت ءُنماز وانگ ءُعام تسبیح وانگ دریا داخل اَنت (روح المعانی للآلوسی وابن کثیر وقرطبی).

(۴) بزاں په همے امیدءَ اے وهداں پاکی بیان بکن که تراالله پاکءِ نزیکءَ همامقام ءُجاه دست به کپیت ءُهما قدر ثواب برسیت که چه آئی تئی نفس راضی ءُوش به بیت.

(۵) اے مضمون قرآنءِ تهاباز جاگهءَ بیان کنگ بوتگ که چومه بیت که دنیاءِ زندگیءِ عیش ءُعشرتانی گندگءَ

روزی بہتر انت ءُ پشت کپوک اِنت.

وَاۡمُرۡ اَهۡلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصۡطَبِرۡ عَلَيۡهَا ؕ لَا نَسۡـَٔـلُكَ رِزۡقًا ؕ نَحۡنُ نَرۡزُقُكَ ؕ وَالۡعَاقِبَةُ لِلتَّقۡوٰى ﴿۱۳۲﴾

۱۳۲. ءُحکمءَ بدئے نمازءِ وتی لوگءِ مردماں، ءُبوشت آئی سرا[۱]، ما نہ لوٹیں چہ تو روزی یے، ما وت ترا روزی دئیں ءُآسر (بہتری) پرہیزگارانی واستااِنت.

وَقَالُوۡا لَوۡلَا يَاۡتِيۡنَا بِاٰيَةٍ مِّنۡ رَّبِّهٖ ؕ اَوَلَمۡ تَاۡتِهِمۡ بَيِّنَةُ مَا فِى الصُّحُفِ الۡاُوۡلٰى ﴿۱۳۳﴾

۱۳۳. ءُآیاں گوشت کہ پرچہ آئی نیاؤرتگ مئے گوْرا نشانی یےچہ وتی پروردگارءِ نیمگءَ، ایا نیاتکگ آیانی گوْرا نشانی پیسری ایں کتابانی[۲].

وَلَوۡ اَنَّاۤ اَهۡلَكۡنٰهُمۡ بِعَذَابٍ مِّنۡ قَبۡلِهٖ لَقَالُوۡا رَبَّنَا لَوۡلَاۤ اَرۡسَلۡتَ اِلَيۡنَا رَسُوۡلًا فَنَتَّبِعَ اٰيٰتِكَ مِنۡ قَبۡلِ اَنۡ نَّذِلَّ وَنَخۡزٰى ﴿۱۳۴﴾

۱۳۴. ءُاگاں بیشک ما آیانءَ ہلاک بکتیں گوں یک عذابیءَ چہ آئی (بزاں محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) آیگءَ پیسر[۳]، الّمءَ آیاں گوْشت کہ تو پرچہ دیم نہ دات مئے نیمگءَ رسولے کہ ما رند گیری کت تئی آیاتانی، پیش چہ ایشی کہ ما ذلیل ءُرسوا بہ بئیں.

توآخرتءِ ابدی زندگءَ بیہال ءُفراموش بکن ئے، بلکیں اے حقیریں زندگءِ مقابلہءَ ابدی زندگی پہ تو گیشترجوان تر بہ بیت، پرچہ کہ اگاں اے دنیاءِ زندگءَ ارزشتے بہ بوتیں گڑا ماا ے دنیاءِ عیش ءُعشرتءِ درائیں اسباب ماں تئی دستءَ دات اَنت، بلے اشرا ہچ بساتےنیست پمیشاایشی ریپینگءِ تہا میا.

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ بحیثیتءِ مسلمانءِ ہرمسلمانءِ سرا فرض اِنت کہ آوتی لوگءِ مردماں ہم نمازءِ پابند بکنت، ءُایشی سرا سختی بکنت اگں نہ قیامتءَ اللہءِ دربارا چہ آئی جست ءُپد بیت.

(۲) بزاں ایا آگوستگیں آسمانی کتابانی تہا نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صفات ءُنشانیاں ءُآئی بابتءِ مُژدہءَ مئیم نہ کنت کہ چہ آیاں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حقانیت پدّربیت، بزاں پہ آیانی ایمان آرگءَ اے چیز وت بسّ اِتنت ءُدگہ معجزہ ءُنشانیءِ ضرورت نہ اَت اگں آیاں ایمان آرگی بوتیں بلے اصل ہبر ہمیش اِنت کہ اشا ں ایمان آرگی نہ اِنت.اے ہم مراد بوت کنت کہ ایازانءَ آیانی گورا گوستگیں امّتانی کسّہ ءُحال بیان نہ بوتگ اَنت کہ وھدیکہ آیاں وتی دل تبءِ نشانی لوٹ اِت ءُآیاں پیش دارگ بوت ءُانگتءَ آیاں ایمان نیاؤرت گڑا آنیست ءُنابود بوت اَنت.

(۳) بزاں چہ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءُقرآنءِ آیگءَ پیش.

قُلۡ كُلٌّ مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوۡا ۚ فَسَتَعۡلَمُوۡنَ مَنۡ اَصۡحٰبُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهۡتَدٰى ﴿۱۳۵﴾

۱۳۵. بگـوْش کہ ہر یکّے راہ چاروک اِنت نوں شـما ہم راہ چاربہ بیت[1]، نوں دیر نہ بیت کہ شـما زان اِت کہ کئے اَنت تچکیں راہءِ واہند ءُ کئے ہدایتءِ سرا بوتگ[2].

(۱) بزاں کافر کـفرءِ گیش بوگـءِ رہچاراَنت ءُمسلمان اسلامءِ .

(۲) ادا قیامـــتءِ روچ مرادِانـــت، بـــزاں ہنچوکہ دگـــہ جاگہے بیـــان اِنت کہ ﴿وَسَوۡفَ يَعۡلَمُوۡنَ حِيۡنَ يَرَوۡنَ الۡعَذَابَ مَنۡ اَضَلُّ سَبِيۡلًا﴾ [الفرقـان: ۴۲]، بزاں (قیامتءِ روچءَ) وہدیکہ کافرعذاباں گنداَنت گڑاآیاں ہوش کئیت کہ کئے گمراہیءِ سرابوتگ (ءُ کئے ھدایتءِ سرابوتگ).

سُوْرَةُ الْأَنْبِيَاءِ — سورة الأنبياء

سوره انبياء مكهءَ ايرگيجگ بوتگ ءُآئى
يک صد ءُدوازده آيات ءُهفت ركوع اَنت.

بندات گوں اللهءِ نامءَ كه آسک
باز مهربان ءُزبريں رحم كنوكے

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِيْ غَفْلَةٍ مُّعْرِضُوْنَ ۝۱

۱. نزيک رس اِتگ په مردماں آيانى حسابءِ وهد[۱]، ءُآهے سدِّىءِ تها ديماں تاب ديان اَنت[۲].

مَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ مِّنْ رَّبِّهِمْ مُّحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوْهُ وَهُمْ يَلْعَبُوْنَ ۝۲

۲. نئيت آيانى گورا هچ نوكيں نصيحتے چه آيانى پروردگارءِ نيمگءَ[۳]، بلے ايكه آگوش دارَاَنت آئرا همے حالتءَ كه آگوازى كنان اَنت.

لَاهِيَةً قُلُوْبُهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا هَلْ

۳. بے سدَاَنت آيانى دل ءُشپو شپواِش كت همايان كه آ ظالم اِتنت[۴]، كه نه اِنت اے

(۱) ادا مراد قيامتءِ روچ اِنت كه آروچ په روچ نزيكءَ آيان اِنت، ءُهمے پيما گوْستگ ايں زمانگءِ لحاظءَ هوں قيامت نزيک تراِنت پرچه كه انچو زمانگ كه گوْستگ، نوں بچّتگ ايں زمانگ كم تراِنت، ءُنزيک تراِنت چه قيامتءَ، ءُهمے پيما موت هوں يک قيامتءِ ءُآئرالّمءَ آيگى اِنت.

(۲) بلے پداهوں مردم بے سماينت ءُچه دينءَ دوراَنت ءُچه آخرتءَ پهک بيهال اَنت كه په دلیں ءُحقيقت ايں زندگى هماِانت، كه آزندگءَ هلاسى نيست، ءُعاقل هماِانت كه آپه هما روچءَ تيارى كنت ءُنيكيں كار كنت تا كه آئى پدل ايں زندگى وشحاليں زندگى يےبه بيت.

(۳) ادا مراد قــرآن اِنت كه آكمّک كمّکءَ ءُرند په رندءَ يک آيتےءَ پــد دومى آيت ضرورتءِ وهدءَ ايرگيجان بوت، بزاں اللّٰه پاكءَ قرآن پاک كمّک كمّکءَ نازل كت تاكه مردماں آئى فهمگءِ تها آسانى به بيت، بلے آ نا انصافاں اے يک گوْازى ءُليبے زانت ءُايشى سرا مذاق اِش كت، قرآن پاک اِش په دلجمى گوش نه داشــت ءُآهش هچ حسابءَ نياوْرت، بزاں آيان قرآنءِ اے مزنيں نصيحت كدءِ يک ليب ءُگوْازى يےزانت ءُبس.

(۴) ﴿النَّجْوَى﴾، شپو شپو كنگ (بزاں سرگوشى)، ﴿وَاَسَرُّوْا﴾، چه (سر)ءَ اِنت، ءُآهوں چيركانى ههرءَ گوْشنت، ءُاے دوئيں لبزانى يكجاگه آيگ تاكيدءِ واســتااِنت كه آياں وتى شپوشــپوهنچيں جاگهےءَ كت كه كس آيانى ههراں سرپدمه بيت. (تفسيرالكبيرللإمام الرازى)،

هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۚ اَفَتَاْتُوْنَ السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُوْنَ ۝۳

(محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بلے یک انسانے شمئے پیمیں[۱]، ایا انگتءَ شما کاِت سحرءِ گوْرا، ءُشما گِندگءَ اِت (کہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سحر گرے)[۲].

قٰلَ رَبِّيْ يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۖ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝۴

۴. آئی گوْشت (بزاں محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) کہ منی پروردگار زانت ہرھبرءَ، ماں آسمانءَ بہ بیت یا کہ زمینءَ ءُآجوانیں اِشکنوک ءُجوانیں زانتکارے.

بَلْ قَالُوْٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰىهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ ۖ فَلْيَاْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَآ اُرْسِلَ الْاَوَّلُوْنَ ۝۵

۵. بلکیں آیاں گوْشت کہ اے دروگیں واب اَنت[۳]، (نہ بلکیں) حقیقتءَ اے آئی چہ وتءَ ٹہینتگ، (نہ بلکیں) حقیقتءَ آ شاعرے، گڑا بائد اِنت کہ آ بیاریت مئے گورا کجام یک نشانی یے، ھنچو کہ دیم دیگ بوتگ اَنت پیسری ایں پیغمبر[۴].

---

(۱) بزاں ایشی درائیں صفت انسانی صفت اَنت، پمیشا اے پیغمبرے بوت نہ کنت، ءُپیغمبر بوگءِ واستا فرشتہ بوگ الّمی اِنت، مکہءِ کافراں پیغمبرءِ پیغمبری پمیشا نہ منّ اِت کہ آانسانے اَت، ءُمروچی ایں لہتے مسلمان ہوں پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انسان بوگءَ نہ منّ اَنت، غور ءُفکرکنوک زان اَنت کہ اشانی تہا ءُمکہءِ کافرانی تہا اے چیزءِ تہاہمرنگی ہست کہ اے ہم پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انسان بوگءَ نہ منّ اَنت ءُآیاں ہم ہمے گوْشت کہ پیغمبر چوں انسان بوت کنت.

(۲) بزاں اے نشانیاں کہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کاریت ءُپیش داریت اے سحراَنت بلے انگتءَ شما محمد (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)ءِ ہبرءَ قبول کن اِت.

(۳) ﴿اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ﴾، بزاں بے سریں واب، ءُلہتے گوْشیت کہ دروغ ایں وابءَ گوْشنت، ءُیزیدی گوْشیت: ہماواب اِنت کہ آئرا ہچ معنی نیست (تفسیرقرطبی). اے آیتءِ تہا آیانی شپوشپو سرجمءَ بیان اِنت کہ آیاں وتی شپو شپوانی تہا قرآنءِ بابتءَ وڑوڑیں نازیبائیں ہبر کت، برے گوْشت اِش کہ اے قرآن درْوغ ایں واب اَنت ءُبرے گوْشت اِش کہ محمد (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اشاں چہ وتءَ ٹہینیت، ءُبرے گوْشت اِش کہ محمد (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شاعرے ءُاے شعراَنت.

(۴) بزاں ہنچیں نشانی یے کہ گوستگیں پیغمبراں دیگ بوتگ مارا ہم ہنچیں نشانی یےپیش بدار، چو موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ لٹءَ ءُیدءِ بیضاءَ (بزاں اسپیتیں دستءَ)، یاصالح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ہشترءِ پیمیں نشانی یے، =

مَآ اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَا ۚ اَفَهُمْ يُؤْمِنُوْنَ ۝۶

۶. ایمان نیاؤرتگ اَت (پیغمبرانی سرا) چہ اشاں پیش ہما میتگءِ مردماں کہ آما تباہ کتگ اَنت، نوں اے ایمان کار اَنت؟

وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوْٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ۝۷

۷. ءُما دیم نہ داتگ چہ تو پیسر بلے مردینیں (پیغمبر)[۱]، کہ ما وحی دیم داتگ آیانی نیمگءَ، نوں جست بکن اِت چہ کتاب والایاں، اگاں شما نہ زان اِت[۲].

= بلےدیمءِ آیتءَ اللہ پاکءَ اشانی اے ہبرءِ رد کت، کہ اگاں ماشانی سرا اے پیمیں نشانی ہم دیم بدئیں اے انگتءَ ایمان نیاراَنت، ہنچوکہ گوستگیں امتاں نشانیانی گندگءَ پد ہم ایمان نیاؤرت.

(۱) اے آیتءِ تہا اللہ پاک کافرانی ہما عقیدہءِ ردّءَ بیان کنگءَ اِنت کہ آیاں گوُشت انسان پیغمبر بوت نہ کنت، کہ شمئے اے ہبرءَ بنے نیست پرچہ کہ پیسرا ما ہرچ پیغمبرے کہ دیم داتگ آدرہا انسان بوتگ اَنت، چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ ہچ رسول جنین نہ بوتگ بلکیں درائیں پیغمبرمردین بوتگ اَنت، پرچہ کہ نبوت یک ہنچیں بلاہیں ذمہ داری یے کہ جنین آئرا بذّءَ کت نہ کنت، آچہ آئی فطری کارانی چاگردءَ در ءُڈنّ اِنت.

(۲) چہ ﴿اَهْلَ الذِّكْرِ﴾ءَ مراد اہل کتابانی عالم اَنت، بزاں ہما کہ آیاں گوُستگیں آسمانی کتابانی (تورات ءُانجیلءِ) زانت بست، بزاں اگاں شماایشی وت نہ زان اِت ءُباور نہ دارات کہ پیغمبر انسان اَنت گڑا اہل کتابانی عالماں جست بکن اِت آشماراچہ اے حقیقتءَ باخبر کنند کہ انسان پیغمبر بنت ءُہرچیکہ پیسرا پیغمبر آتکگ اَنت آدرہا انسان بوتگ اَنت نہ کہ فرشتہ.

آگاہی: اداچہ لہتے مقلدیناں تقلیدءِ جائز بوگءِ واستا دلیل زرتگ کہ اے آیتءِ تہا تقلیدءِ جائز بوگ ثابت اِنت.

جواب: اےدلیل باز سببءَ رد گندگءَ کئیت.

(۱) پمیشاکہ اداچہ اھل ذکرءَ مراد اہل کتاب اَنت کہ آتورات ءُانجیلءِ عالم اَنت ہنچوکہ مفتی محمدشفیع معارف القرآنءِ تہاہمے آیتءِ تفسیرءَ گوُشتگ، امام رازی گوُشیت کہ چہ اے آیتءَ فقہایانی اے دلیل گرگ کہ عامی ءُجاہل ءُناوانندہ وتی مسئلہانی تہا وتی عالمانی تقلیدءَ بکنت ءُیک مجتہدے دومی مجتہدءِ تقلیدءَ بکنت آیانی اے ہبرءَ گوں آیتءَ ہچ پیمیں نسبتے ءُسیادی یےنیست، پرچہ کہ اے آیت ہمے خاصیں جیڑہءِ بابتءَ آتک کہ ایا پیغمبر انسانےبوتگ یا فرشتہے، ءُایشی تعلق خاص گوں یہودی ءُنصارایان اِنت. (تفسیر الکبیر للإمام الرازی).

(۲) اے آیتءِ تہا اگاں یکے غور ءُفکر بکنت گڑا آزانت کہ اے تقلیدءِ ردّءَ اِنت نہ کہ تقلیدءِ جائز بوگءَ، اگاں اے پہ تقلیدءِ جائز بوگءَ دلیلے بہ بوتیں گڑااللہ پاکءَ کافرانءَ گوُشت کہ شما محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ ہبرءَ ہنچوبزورات چونہ اِنت بلکیں اللہ پاکءَ آیاں تحقیقءِ حکم دات کہ شماتحقیق =

وَمَا جَعَلْنٰهُمْ جَسَدًا لَّا يَاْكُلُوْنَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوْا خٰلِدِيْنَ ۝

۸. ءُما جوڑ نہ کت اَنت آ ہنچیں بدن کہ آورگ مہ وراَنت، ءُنہ اِتنت آ مدام پشت کپوک.

ثُمَّ صَدَقْنٰهُمُ الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنٰهُمْ وَمَنْ نَّشَآءُ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِيْنَ ۝

۹. پدا ما راست کت گوں آیاں وعدہ، گڑا ما رستگار کت اَنت آ ءُہرکسءَ کہ ما لوٹ اِت، ءُما تباہ کت اَنت چہ حدّءَ سرگوزوکاں[1].

لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ كِتٰبًا فِيْهِ ذِكْرُكُمْ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ۝

۱۰. بیشک کہ ما نازل کتگ شمئے نیمگءَ یک بلاہیں کتابے، کہ آئی تہا شمئے بیان ہست اِنت[2]، ایا نوں شما نہ فہم اِت.

= بکن اِت، ءُتحقیق تقلیدءِ ضدّاِنت، پرچہ کہ تقلید دگرءِ ہبرءَ بے دلیل ءُحجتءَ زورگءَ گوْشنت. (بچار التحریر فی أصول الفقه لابن الهمام الحنفی مع التقریر والتحبیر لابن أبی الحاج فی مسئلة التقلید ص ۴۳۳ ج ۳)،

(۳) مقلدین ہمے ہبرءَ کنند کہ تقلید ہشکءَ چاریں امامانی بہ بیت، یاامام ابوحنیفہ یا امام مالک یاامام احمد بن حنبل یا امام شافعیءِ رَحِمَهُمُ اللّٰهُ، نوں پرے ہبرءَ آیاں دلیل آرگ لوٹیت کہ اداچہ اہل ذکرءَ مراد ہمے چاریں امام اَنت، ءُاے ہبر پدّراِنت کہ اے پیم نہ اِنت.

(۴) اے آیت گیش چہ گیش اگاں تقلیدءِ جائز بوگءِ واستا دلیلے بوت بہ کنت گڑا زندگیں مردمانی نہ کہ مردگانی، پرچہ کہ سوال دیم پہ دیمءَ چہ زندگءَ بیت نہ کہ چہ مردگءَ.

(۵) اے آیت گیش چہ گیش اگاں تقلیدءِ جائز بوگءِ دلیل بہ بیت گڑاتقلیدءِ مطلقءِ (بزاں عام تقلیدءِ) نہ کہ تقلیدشخصیءِ، ءُمقلدین تقلیدءِ شخصیءِ ہبرءَ کنند.

(۶) اے آیت گیش چہ گیش جاہلاں تقلیدءِ حکمءَ دات کنت نہ کہ عالماں، حالانکہ بلاہیں فقہا ءُمفتی تقلید کنند ءُگوْشنت کہ ماوتی امامءِ ہبرءِ زورگءَ مکلف ایں (بزاں مجبوریں) ءُاگاں جاہل یک مسئلءِ بابتءَ نہ زانت گڑا عالمءَ جست بکنت، ءُظاہراَنت کہ عالم ہرپیمیں کہ فتویءِ دنت آپرائی زورگءَ لاچار بیت، پداہوں اے ہما وبدءَ کہ آنہ زانت ءُاگاں آزانت کہ قرآن ءُحدیث اداے پیم گوْشیت اے دگہ پیم گوْشگءَ اِنت بلے انگتءَ تقلیدءَ ویل نہ کنت، اے آیت ہجبر اے چیزءِ اجازتءَ نہ دنت، بلے گیشتر مقلدین قرآن ءُحدیثءِ سربوگءَ رندہوں وتی امامءِ ہبرءَ حدیثءِ سراگچین کنند، والعلم عندالله، پمیشااگاں اے آیتءَ عام مراد بزورئے گزاایشی معنی ہمے بیت کہ قرآن ءُحدیثءِ عالمانی نیمگءَ بروات ءُچہ ہمایاں قرآن ءُحدیثءِ نصوصانی زانتءَ بگرات، نہ کہ انسانانی وتی ٹہینتگیں خیالان ءُہبراں وتی سرا الّمی بکن اِت.

(۱) بزاں ہنچوکہ ما وعدہ کتگ اَت ہمے پیما ما وتی پیغمبر رستگار کت اَنت، ءُچہ حدّءَ گوْزوک بزاں کافر ءُمشرک نیست ءُنابود کت اَنت.

(۲) بزاں اے قرآن شمئے شرف ءُعزت اِنت کہ اللہ پاکءَ ماں عربیءَ نازل کت ہنچوکہ دگہ جاگہےفرمان اِنت کہ، ﴿ وَاِنَّهٗ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ ﴾ [سورة الزخرف: ۴۴]، کہ اے قرآن تئی ءُتئی قومءِ واستا یک شرف ءُعزّتے، =

وَكَمۡ قَصَمۡنَا مِنۡ قَرۡيَةٍ كَانَتۡ ظَالِمَةً وَّاَنۡشَاۡنَا بَعۡدَهَا قَوۡمًا اٰخَرِيۡنَ ﴿۱۱﴾

۱۱. ءُچه قدر ما تباه کت[۱] بازیں اُمّتے که آ ہست اِتنت ظالم، ءُما جوڑ کت چه آیاں رند دگه قوم.

فَلَمَّاۤ اَحَسُّوۡا بَاۡسَنَاۤ اِذَا هُمۡ مِّنۡهَا يَرۡكُضُوۡنَ ﴿۱۲﴾

۱۲. نوں وہدیکه آیاں مارات (که کیئت) مئے عذاب، ناگهانی آ چه اودا تچان بوت اَنت[۲].

لَا تَرۡكُضُوۡا وَارۡجِعُوۡۤا اِلٰى مَاۤ اُتۡرِفۡتُمۡ فِيۡهِ وَمَسٰكِنِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تُسۡـَٔـلُوۡنَ ﴿۱۳﴾

۱۳. مه تچ اِت[۳] همودا واتر کن اِت که شماآسوده حال کنگ بوتگ اِت، ءُوتی جاگهاں، تا که شما جُست کنگ به بئیت[۴].

قَالُوۡا يٰوَيۡلَنَاۤ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيۡنَ ﴿۱۴﴾

۱۴. گوشت اِش که ہائے مئے شومی ءُتباہی، بیشک که ما ظالم بوتگیں.

فَمَا زَالَتۡ تِّلۡكَ دَعۡوٰىهُمۡ حَتّٰى جَعَلۡنٰهُمۡ حَصِيۡدًا خٰمِدِيۡنَ ﴿۱۵﴾

۱۵. نوں همے بوت آیانی فریاد تا هما وہدا که ما کت اَنت چو آدرایءَ ءُچو مرتگیں آسءَ[۵].

= یاایشی معنی ہمیش اِنت که ایشی تہا په شما جوانتریں رہشونی ءُپنت ءُنصیحت ہست اگاں شما کامیابیں زندگی گوَازینگ لوٹ اِت. (تفسیرقرطبی)

(۱) **قصم**، پروشگءِ معنیءَ دنت ہنچوکه گوَشگ بیت که قصمت ظہر فلان که من فلانیءِ پشت پرُوشت، ءُاداے تباه کنگءِ معنیءَ دنت. (تفسیرقرطبی)

(۲) **رکض**، زمینءَ پاد جنگءَ گوَشنت ہنچوکه فرمان اِنت، ﴿ اُرۡكُضۡ بِرِجۡلِكَ ﴾، [سورۃ صٓ: ۴۲]، ءُوہدیکه سواریءِ واستا کارمرز به بیت گڑا تاچینگءِ معنیءَ دنت، مثلاً رکضت الفرس، بزاں که من اسپ تاچینت ءُادا ہمے معنایااِنت بزاں تاچینگءِ، ءُہمے پیما وہدیکه پیادگءَ روگءِ واستا کارمرزبه بیت گڑاہمے معنیءَ دنت که آئی زمین دِرت (مفردات القرآن للإمام الراغب) بزاں ہما قوم که ماآیاں تباه کت وہدیکه آیاں مئےعذاب مارات گڑاچه اودا تچگءِ کوشستءِ اِش کت.

(۳) بزاں که عذابءِ فرشتہاں آواز دات که مه تچ اِت. .

(۴) بزاں شمارا جست کنگ به بیت که شمئے سرا چونیں مصیبتے آتکگ، اے په کلاگ گرگ ءُمذاق آیاں گوَشگ بیت، اگاں نه تکلیفءِ وہداکئے جست کنگ ءُجواب دیگی بیت.

(۵) بزاں که آیانی ہبر ہمے بوت ءُباربار ہمے ہبراش ترّینت که ﴿ يٰوَيۡلَنَاۤ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيۡنَ ﴾، ہائے مئے تباہی که ماظالم بوتگ ایں، تاہما وہداکه عذابءَ پہک ختم کت اَنت. ﴿ حَصِيۡدًا ﴾، رتگیں ڈگارءَ گوَشنت، ﴿ خٰمِدِيۡنَ ﴾، بزاں که چومرتگیں آسءَ ہنچوکه عرب گوَشنت که خمدت النار آس مرت.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لٰعِبِيْنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُما جوڑ نہ کتگ اَنت آسمان ءُزمین ءُہرچیکہ آیانی میانءَ ہست گوْازی کنانءَ[۱].

لَوْ اَرَدْنَآ اَنْ نَّتَّخِذَ لَهْوًا لَّاتَّخَذْنٰهُ مِنْ لَّدُنَّآ ۖ اِنْ كُنَّا فٰعِلِيْنَ ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُاگاں ما بلوٹتیں ایکہ ما اڈ بکنیں لیبویے گڑا ما اڈ کت (لیبویے) چہ وتا اگاں مارا کنگی بہ بوتیں[۲].

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهٗ فَاِذَا هُوَ زَاهِقٌ ۭ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُوْنَ ﴿۱۸﴾

۱۸. بلکیں ما چگل دئیں حقّءَ باطلءِ چکّءَ، گڑا (حق) باطلءِ مازگاں کشّیت، گڑا آوہدا آہلاس بیت[۳]، ءُپہ شما تباہی اِنت چہ ہما صفتاں کہ شماءِش بیان کن اِت[۴].

---

(۱) اے زمین ءُآسمان من پہ لیب ءُگوْازی جوڑ نہ کتگ اَنت بلکیں اشانی جوڑ کنگءِ تہا بازیں حکمتےہست، مثلاً پمیشا کہ شما اشانی تہا غور ءُفکربکن اِت کہ اشاں یک جوڑ کنوکےہست، ءُآکہ ایشی جوڑ کتگ اَنت الّمءَ آیک مزنیں طاقتےءِ واجہ اِنت، ءُاے پیما شمئے دلانی تہا آئی مزنی ءُآئی پہرانی منّگءِ شوق جاہ جنت، ءُہمے پیما اے مردم ہوں ما بےکار ءُبے مقصدءَ پیداگ نہ کتگ اَنت، بلکیں پہ یک مزنیں مقصدےءَ جوڑ کنگ بوتگ اَنت ءُآہمیش اِنت کہ درائیں انسان ہمائی دیم داتگیں شریعتءِ پابند بہ بنت، ءُہرکس کہ آئی پابند بیت آآثارانعام ءُثواب دنت، ءُہرکس کہ آئی حکمانی دیمءَ وتءَ مزن لیکیت گڑااللہ پاک انصافءِ رہبندءَ آثرا سزادنت.

(۲) بزاں اگاں مارا لیبوءِ جوڑ کنگی بوتیں گڑا ما چہ وتی گوْرا لہتے لیبو وتی شوقءِ پورہ کنگءِ ہاترا جوڑ کتگ اَت، ءُبلاہیں کائنات ءُاے گنجیں مہلوکءِ جوڑ کنگءِ ضرورت ہچ نہ اَت، ءُلہتےءَ لہوءِ معنی جنین زرتگ کہ یمنءِ مردمانی زبانءَ لہو جنینءَ گوْشنت ءُلہتےءَ ولد مراد زرتگ، اگاں اے معنی بہ بیت گڑا ایشی مطلب ہمیش اِنت کہ ادا یہود ءُنصارایانی رد مقصوداِنت کہ آیاں گوْشت کہ عزیر ءُعیسیٰ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ اللہ پاکءِ چکّ اَنت، اگاں بالفرض ءُمحال اللہ پاکءَ پہ وتءَ چک جوڑ کنگی بہ بوتیں گڑا چہ انساناں آئی جوڑ کنگءِ ضرورت نہ اَت، اللہ پاک گوْشیت کہ اگاں مارا چوش کنگی بہ بوتیں گڑاے کار ما چہ وتی گوْرءِ مہلوکءَ پورہ کت.

(۳) **قذف**، چگل دیگءِ معنیءَ دنت **دمغ** ہنچیں جنگءَ گوْشنت کہ سرءِ مغزاں در بکنت، **زھق** ہلاس ءُگاربوگءَ گوْشنت، مطلب ہمیش اِنت کہ آسمان ءُزمینءِ جوڑ کنگءِ یک حکمتےہمیش اِنت کہ چہ آئی سببءَ حق ءُباطلءِ فرق زانگ بیت، قدرتءِ جوڑ کتگیں چیزانی گندگءَ وآیانی تہاغور ءُفکر کنگ ہنچیں وڑےءَ حقءِ نیمگءَ انسانءِ رہشونیءَ کنت کہ باطل آئی دیما اوشتات نہ کنت.

(۴) بزاں شمئے اے صفتانی بیان کنگ کہ اللہ پاکءَ چک ہست ءُآثرا شریدار ہست، ءُآئیءَ اے کائنات بےمقصدءَ جوڑ کتگ، شمئے اے عقیدیانی سببءَ شمئے آسرتباہی ءُبربادی بیت.

وَلَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَمَنْ عِنْدَهٗ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَلَا يَسْتَحْسِرُوْنَ ۝۱۹

۱۹. ءُھمائی واستاینت ہرچیکہ ماں آسمانانی تہا ہسـت ءُزمینءِ تہا، ءُھما کہ آئی گوْراینت آ میار نـہ کننت چہ آئی بندگی کنگءَ ءُنہ کہ سستی کننت.

يُسَبِّحُوْنَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُوْنَ ۝۲۰

۲۰. آبیان کننت (اللہءِ) پاکیءَ شپ ءُروچ ءُدم نہ براَنت[۱].

اَمِ اتَّخَذُوْٓا اٰلِهَةً مِّنَ الْاَرْضِ هُمْ يُنْشِرُوْنَ ۝۲۱

۲۱. ایا آیاں (مشرکاں) جوڑ کتگ دگہ معبود چہ زمینءَ کہ آزندگ کننت (مرگءَ رند)[۲].

لَوْ كَانَ فِيْهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ۝۲۲

۲۲. اگاں ببوتیں ماں (آسـمان ءُزمـینءِ تہا) دگہ معبـودے بیـدءِ اللہءَ، گڑا آدوئـیں تباہ بوت اَنت[۳]، نوں پـاک اِنت اللہ عرشءِ واجہ چہ ھما صفتاں کہ (مشرک) آئرا صفت کننت.

لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُوْنَ ۝۲۳

۲۳. آئرا جُسـت کنگ نہ بیت کـہ آ چے کنت، ءُ(مردم) جست کنگ بنت.

---

(۱) فرشـتہ ہم اللہ پاکءِ مہلوک اَنت، ءُآیانی بوگءِ عقیدہ دارگ ایمانءِ یک ہم گرنچیں باسکے ءُالّمی اِنت، ءُاداءاللہ پـاک ہمے چیزءَ فہمائینگ لوٹیت کہ فرشـتہ اللہ پاکءِ چک نہ اَنت بلکیں آئی نزیکین ءُشرف داریں مہلوک اَنت.

(۲) ادا اسـتفہامءِ انکاری اِنت، بزاں کہ آمردگاں زندگ کت نہ کننت، بزاں وہدیکہ آایشی کت نہ کننت ءُآوت ہم نہ زان اَنت کہ ما کدی چہ قبراں چست کنگ بئیں، گڑاچہ پیما اے عبادتءِ لائق ءُحقداربوت کننت.

(۳) بزاں اگاں اے کائناتءِ تہا ابیدچہ اللہءَ دگہ معبودے بہ بوتیں گڑاکائناتءِ درائیں نظام پہ دیم بوت ءُایدیم پرادیم بوت، پرچہ کہ آیانی تہا جیڑہ بوت وہریکےءَ دومیءِ کارانی تہا دسـت مان کنگءِ کوشست کت، ءُیکءَ دگرءِ سراگیشیءِ کوشسـت اِش کت ءُچہ ایشیءَ دنیاءِ نظام بے ڈول بوت ءُیک پیما نہ اوشـتات، ءُتنینگءَ اے وڑ نہ بوتگ ءُدنیاءِ نظام یک پیما روگءَ اِنت، نوں اے ہمے چیزءِ سرا دلالت کنت کہ اے درائـیں کائناتءِ الہ ءُمعبودکہ آعبادت ءُبندگیءِ لائـق ءُحقدارانت ءُہمائی حکمءَ اےدرائیں کار بوگءَ اَنت، آذات یکّے ءُآئراہچ پیمیں شریدارنیست.

اَمِ اتَّخَذُوۡا مِنۡ دُوۡنِهٖۤ اٰلِهَةً ؕ قُلۡ هَاتُوۡا بُرۡهَانَكُمۡ ۚ هٰذَا ذِكۡرُ مَنۡ مَّعِىَ وَ ذِكۡرُ مَنۡ قَبۡلِىۡ ؕ بَلۡ اَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡلَمُوۡنَ ۙ الۡحَقَّ فَهُمۡ مُّعۡرِضُوۡنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. ایا آیاں جوڑ کتگ بیدءِ اللہءَ دگہ معبود، بگوشْ کہ بیارات وتی دلیلاں، ایش اِنت نصیحت منی همراہانی، ءُنصیحت چہ منءَ پیسری اِینانی[۱]، بلکیں آیانی گیشتریں حقءَ نہ زان اَنت، نوں آدیم تاب دیوک اَنت[۲].

وَمَاۤ اَرۡسَلۡنَا مِنۡ قَبۡلِكَ مِنۡ رَّسُوۡلٍ اِلَّا نُوۡحِىۡۤ اِلَيۡهِ اَنَّهٗ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّاۤ اَنَا فَاعۡبُدُوۡنِ ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُمن دیم نہ دات چہ تو پیش ہچ رسول بلے من وحی کت آئی نیمگءَ همے کہ، شان اِش اِنت کہ نیست ہچ مشکل کشا ءُمعبودءِ برحق بیدءِ منا، نوں منی بندگیءَ بکن اِت.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحۡمٰنُ وَلَدًا سُبۡحٰنَهٗ ؕ بَلۡ عِبَادٌ مُّكۡرَمُوۡنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُآیاں گوشت کہ زرتگ رحمٰنءَ پہ وتءَ چُک، پاک اِنت آئی ذات، بلکیں آ (فرشتہ) بندہ اَنت عزت داتگیں[۳].

لَا يَسۡبِقُوۡنَهٗ بِالۡقَوۡلِ وَهُمۡ بِاَمۡرِهٖ يَعۡمَلُوۡنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. آپیش نہ کپ اَنت چہ آئی پہ هبر ءُهمائی حکمءِ سرا کار کنت[۴].

---

(۱) ادا چہ ﴿ ذِكۡرُ مَنۡ مَّعِىَ ﴾ قرآن مراد اِنت، ءُچہ ﴿ وَذِكۡرُ مَنۡ قَبۡلِىۡ ﴾ پیسری ایں آسمانی کتاب ءُصحائف مراد اَنت کہ درائیں کتاب چہ آسمانءَ نازل بوتگ اَنت، آکلانی دعوت ہمیش اِنت کہ اے کائناتءَ عبادتءِ لائق ءُحقدار ءُمشکل کشا ءُایوکءَ اللہ پاکءِ جندِاِنت ءُبس، ءُآئی چست ءُایر ہمائی جندءِ دستااِنت.

(۲) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ انسانانی گیشتریں بہر چہ تچکیں راہءَ ردَاَنت، پمیشا گیشتری حق بوگءِ دلیل بوت نہ کنت، کہ کجام ٹولیءِ مردم گیش اَنت بزاں کہ آحقءِ سرااِنت، اے پیم نہ اِنت پرچہ کہ قرآن پاک گوشیت کہ گیشتریں بہر گمراہیءِ سرااِنت، قرآن پاکءِ تہا اے چیز باز جاگہءَ بیان اِنت.

(۳) اے آیتءِ تہا مشرکانی اے ہبرءِ رد بوگءَ اِنت کہ آگمان کنت کہ فرشتہ اللہ پاکءِ زہگ اَنت، چونہ اِنت بلکیں آاللہ پاکءِ نزیکیں ءُمزن شانیں بندہ اَنت، چکءِ ضرورت پمیشا بیت، قولءِ بلوچانیگءَ پیریءِ عصا بیت، ءُآئی نزوریءِ وہداآئی کمکءَ کنت ءُآئی کویگ بیت، بلے اللہ پاک چہ اے چیزاں پاک اِنت ءُآچہ ہرپیمیں کمکءَ بے نیازاِنت، گڑا آزہگءَ چے کنت؟

(۴) بزاں آآئی کلیں حکمانی فرمانبرداریءَ کنت ءُہچ گناہ نہ کنت.

يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ اَيۡدِيۡهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يَشۡفَعُوۡنَ ۙ اِلَّا لِمَنِ ارۡتَضٰى وَهُمۡ مِّنۡ خَشۡيَتِهٖ مُشۡفِقُوۡنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. آزانت ہرچیکہ آیانی دیما ہست ءُہرچیکہ آیانی پشتءَ ہست، ءُآسفارشءَ کت نہ کنںت بیدءِ ہمائی کہ چہ آئی (اللہ) راضی بہ بیت[۱]، ءُہست اَنت آترسوک چہ آئی بیمءَ.

وَمَنۡ يَّقُلۡ مِنۡهُمۡ اِنِّىۡۤ اِلٰهٌ مِّنۡ دُوۡنِهٖ فَذٰلِكَ نَجۡزِيۡهِ جَهَنَّمَ ؕ كَذٰلِكَ نَجۡزِى الظّٰلِمِيۡنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُہرکس کہ چہ آیاں بگوشیت کہ من معبودءِ برحق ءُمشکل کشایے آں بیدءِ آئی، نوں ما مُزّءَ دئیں اشِرا دوزہءِ (آسءَ)، ہمے پیما ما مُزدئیں ظالماں.

اَوَلَمۡ يَرَ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡۤا اَنَّ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضَ كَانَتَا رَتۡقًا فَفَتَقۡنٰهُمَا ؕ وَجَعَلۡنَا مِنَ الۡمَآءِ

۳۰. ایا نہ دیستگ ہمایاں کہ کافراَنت، بیشک زمین ءُآسمان دوئیں ہور بوتگ اَنت پدا ما جدا ءُدورا دورا کت اَنت آدوئیں[۲]

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ نبی ءُصالحیں مردماں چہ ابید فرشتہ ہم سفار ش کنںت بلے پہ ہمائی کہ اللہ پاک وت بلوٹیت نہ کہ ہنچو پہ دیم، ءُمشرکانی سفارشءِ واستا ہچ سوالے پشت نہ کپیت، سفارش ایوکءَ مؤحد ءُایماندارے بیت پرچہ کہ مشرکءِ ہمیشگی جاگہ دوزہ اِنت ہنچوکہ فرمان اِنت: ﴿ وَمَا هُمۡ بِخٰرِجِيۡنَ مِنَ النَّارِ ﴾ [سورة البقرة: ١٦٧]، بزاں کہ کافر ءُمشرک چہ دوزہءَ ہچ درنیاینت، ءُدگہ جاگہےءَ فرمان اِنت: ﴿ اِنَّهٗ مَنۡ يُّشۡرِكۡ بِاللّٰهِ فَقَدۡ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيۡهِ الۡجَنَّةَ وَمَاۡوٰىهُ النَّارُ ﴾، [سورة المائدة: ٧٢]، کہ مشرکءِ سراللہ پاکءَ بہشت حرام کتگ ءُآئی جاگہ دوزہءِ آس اِنت (اَللّٰهُمَّ احفظنا من الشرك وأهله) اے اللہ مارا چہ شرک ءُشرک کنوکاں دور بکن، ءُاگاں بالفرض ءُمحال چہ فرشتہاں یکےمعبودیءِ دعوایابکنت گڑاآئی جاگہ دوزہ اِنت.

(۲) ﴿ رَتۡقًا ﴾، لفظی معنی اِنت ہوربوگ، فتق، دو ہوریں چیزانی میانءَ دوری ءُجدائی کنگءَ گوشنت (مفردات القرآن للإمام الراغب) قتادہ گوشیت کہ اے دوئیں یک چیزے بوتگ اَنت، گڑاہؤر بوتگ ءُاللہ پاکءَ اشانی درمیانءَ جدائی ءُدوری کتگ، ءُلہتےءَ ہمے معنی کتگ کہ پیسرآآسمان یکے بوتگ پداللہ پاکءَ چہ یکیں آسمانءَ ہفت آسمان جوڑ کتگ، ءُہمے پیما چہ یکیں زمینءَ ہفت زمین جوڑ کتگ (تفسیرقرطبی) امام ابن کثیر چہ ابن ابی حاتمءِ سندءَ چہ عبداللہ بن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُمَاءَ اے قصہ آؤرتگ کہ یک مردمےآئی گورا آتک ءُچہ آئی ہمے آیتءِ تفسیرے جست کت عبداللہ بن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُمَاءَ آمردم عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُمَاءِ نیمگءَ دیم دات کہ ہمائیءَ اے آیتءِ تفسیرءَ جست بگر، ءُآئی ہر پسّہے کہ دات گڑامنا ہوں چہ آئی آگاہ بکن، اے مردم عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُمَاءِ گوْرا شت ئے ءُجست ئے کت کہ چہ ﴿ رَتۡقًا فَفَتَقۡنٰهُمَا ﴾ چے مراد اِنت؟ عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُمَاءَ درّائینت کہ پیسرآآسمان بند بوتگ اَنت ءُآیاں ہؤر نہ گوْارینتگ ءُزمین بند بوتگ کہ آئی کشت ءُکشار نہ رودینتگ، وہدیکہ اللہ پاکءَ انسان زمینءِ سراآباد کت اَنت گڑاچہ آسمانءَ ہوری گوْاریینت، ءُزمینءِ کشت ءُکشارءِ لائق جوڑ =

كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۭ اَفَلَا يُؤْمِنُوْنَ ۳۰

ءُما زندگ کتگ ہر چیز چہ آپءَ[1] ایا نوں آایمان نیاراَنت.

وَجَعَلْنَا فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَمِيْدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيْهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُوْنَ ۳۱

۳۱. ءُما جوڑ کتگ زمینءِ سرا کوہ تاکہ آ (زمین) آیاں مژنگلینیَت[2]، ءُما جوڑ کت آئی تہا پراہیں کشک ءُراہ، تاکہ آراہ حاصل بکنند[3].

وَجَعَلْنَا السَّمَاۗءَ سَقْفًا مَّحْفُوْظًا ۚ وَهُمْ عَنْ اٰيٰتِهَا مُعْرِضُوْنَ ۳۲

۳۲. ءُما جوڑ کت آسمان یک دیمپانے مُہریں[4]، ءُآچہ آئی نشانیاں دیم تاب دیوک اَنت.

وَهُوَ الَّذِيْ خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۭ كُلٌّ فِيْ فَلَكٍ يَّسْبَحُوْنَ ۳۳

۳۳. ءُھما اِنت آذات کہ آئی جوڑ کتگ اَنت شپ ءُروچ، ءُماہ ءُروچ، ہر یکے وتی حدّءِ تہا اوژنا کنگءَ اَنت[5].

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ ۭ اَفَاْىِٕنْ مِّتَّ فَهُمُ الْخٰلِدُوْنَ ۳۴

۳۴. ءُما نہ داتگ چہ تو پیش ہچ یک انسانےءَ ہمیشگی (زندگی)، ایا اگاں تو مُرت ئے، گڑا آپشت کپ اَنت پہ بن[6].

= کت، گڑاا ے مرد پدا عبداللہ بن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَاءِ گوْراشت ءُآثراا ے تفسیرئے بیان کت، گڑاعبداللہ بن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَاءَ درّائینت کہ چہ ایشی ثابت بیت کہ ابن عباسءَ واقعی قرآنءِ علم ءُزانت بخشگ بوتگ (تفسیر ابن کثیر). بہرحال قرآنءِ اے جامعیں لفظانی تہا اے بیان بوتگیں درھیں معنٰی کاینت.

(۱) ہرچیز ما چہ آپءَ پیداگ کتگ بزاں درائیں جاندار ءُکشت ءُکشار ءُایدگہ دربا، بے آپءَ ہچ چیز زندگی کت نہ کنت، ءُآپ پہ زندگیءَ الّمی اِنت.

(۲) میدعربی زبانءَ زیادہیں سرُپُر کنگءَ گوْشنت (مفردات القرآن للإمام الراغب) ءُمراد ہمیش اِنت کہ اللہ پاکءَ اے گنجیں کوہ زمینءِ سرا پمیشا متگ اَنت کہ آزیادہیں سُرپُر مہ کنت تاکہ زمینءِ سرا نندوکاں نقصان مہ رسیت.

(۳) بزاں مردمانی روگ ءُآیگءِ ارزانی واستاما کوپانی درمیانءَ پڑاہ ءُمزنیں کشک ءُراہ جوڑ کتگ، الفجُّ، دوکوہءِ درمیانءِ پڑاہیں کشکءَ گوْشنت (تفسیرقرطبی) چودمگانی ءُکورانی ڈولءَ .

(۴) کہ آمردمانی سرانہ کپیت بلکیں محکم اِنت.

(۵) بزاں اے یکءَ دگرءِ سراگیشی کنگءِ کوشستءَ نہ کنت بلکیں ہریکے وتی حدّءِ تہا ترّ ءُتاب کنت، کس کسّی حدءِ تہا دست دراجی نہ کنت.

(۶) چوکہ مشرک ءُکافراں ہمے واھشت داشت کہ محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ زوت وفات بہ بیت ءُگوْشت اِش کہ اے =

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ۗ وَنَبْلُوْكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۗ وَاِلَيْنَا تُرْجَعُوْنَ ﴿٣٥﴾

٣٥. ہریک ساہ دارے چشوک اِنت مرگءِ تامءَ، ءُما شمارا آزمائشءِ تہا دۆردئیں پہ بدی ءُپہ خوبی پہ چکّاسگءَ[1]، ءُمئے نیمگءَ شما واترّ کنگ بئیت.

وَاِذَا رَاٰكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ يَّتَّخِذُوْنَكَ اِلَّا هُزُوًا ۗ اَهٰذَا الَّذِيْ يَذْكُرُ اٰلِهَتَكُمْ ۚ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿٣٦﴾

٣٦. ءُوہدیکہ کِندانت ترا کافر، آیاں دگہ کار نہ بیتِ گوں تو بیدءِ (تئی سرا) مذاق کنگءَ (آگوشنت) ایا ہمیش اِنت آشخص کہ نامءَ گیپت شمئے معبودانی[2]، ءُآرحمنءِ نامءِ انکار کنوک اَنت[3].

خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ ۗ سَاُورِيْكُمْ اٰيٰتِيْ فَلَا تَسْتَعْجِلُوْنِ ﴿٣٧﴾

٣٧. پیداگ کنگ بوتگ انسان اِشتاپ زدہے[4]، دیر نہ بیت کہ من پیش داراں شمارا وتی نشانیاں، نوں اِشتاپ مکن اِت[5].

= یک روچےبیران بیت ءُآئی وفاتءَ رند ما آرام بئیں، اللہ پاکءَ آیانی اے واھشتءِ ردکنگءِ واستا اے آیت نازل کت کہ اے محمد ﷺ اے ہمے گمانءَ کنتت کہ تو وفات بئے (ءُتئی وفات بوگءَ رند آپہ بن پشت کپ اَنت) چونہ اِنت بلکیں اے موت کہ تئی سرا کئیت آدگرانی سراہم کئیت ءُدنیاءِ تہا ما ہچ اے پیمیں انسان جوڑ نہ کتگ کہ آئرا موت بر مہ بیت، بلکیں دنیاءِ تہا ہرانسانے کہ آتکگ ءُنوکی کئیت آدرستانی سراموت کئیت، چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ محمد ﷺ وفات بوتگ، ءُآکہ واجہ ﷺ زندگ بوگءِ ہبرءَ کنتت کہ آوفات نہ بوتگ آقرآنءِ اے پدّریں آیتانی مخالف اَنت.

(١) بزاں اے مئے اصول ءُدستور اِنت کہ ما مردماں چکّاس اِں برے آئراچہ نعمتاں مالامال کنیں ءُصحت مندے کنیں، ءُبرے آئی سرا تکلیف ءُمصیبت دیم دئیں تاکہ مابچاریں کہ کجام بندہ چنچو شکر گزارانت ءُصبرکنوکے، خوش قسمت ءُپہ دلیں مومن ہمااِنت کہ آنعمتانی وہدءَ اللہ پاکءِ شکرءَ اداکنت ءُتکلیف ءُمصیبتانی سرا صبر کنت ءُناشکری نہ کنت ءُزنگ نہ جنت.

(٢) بزاں کافراں اللہءِ رسول ﷺ سرا مذاق کت ءُگوشت کہ ہمیش اِنت ہما کہ اللہءَ رسول کتگ ءُدیم داتگ، اے کئے اِنت کہ مئے معبودانی خلافءَ کنت.

(٣) بزاں مکہءِ مشرکاں اللہ پاکءِ رحمن ایں نام نہ منّ اِت.

(٤) بزاں انسانءِ خونءِ تہا اشتاپ بازی بست ہنچوکہ دگہ جاگہءِ بیان اِنت کہ ﴿ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُوْلًا ﴾، کہ انسان مزنیں اشتاپ کارے. [سورة بنی إسرائیل: ١١].

(٥) اے آیت کافرانی ہما لوٹءِ جواباانت کہ کافراں چہ محمد ﷺ آئی لوٹ کت کہ تومارا عذابءِ =

وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. ءُگوشنت کہ کدین بیت اے وعدہ اگاں شما راست بازات.

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا حِيْنَ لَا يَكُفُّوْنَ عَنْ وُّجُوْهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُوْرِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. افسوس کہ بزان اَنت ہما مردم کہ کافر اَنت، ہما وہدا کہ آدور کت نہ کنت چہ وتی دیماں آسءَ، ءُنہ چہ وتی پشتاں، ءُنہ کہ آکمک کنگ بنت[۱].

بَلْ تَاْتِيْهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. بلکیں کئیت آیانی سرا قیامت انا گتءَ، گڑا آیاں حیرانی تہا دوردنت، نوں آطاقت نہ دار اَنت آئی پر ترّینگءِ، ءُنہ کہ وہد دیگ بنت.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِيْنَ سَخِرُوْا مِنْهُمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿۴۱﴾

۴۱. ءُبیشک کہ کلاگ گرگ بوتگ بازیں پیغمبرے چہ تو پیش، گڑا گیرہ کت ہمایاں کہ مذاق اِش کتگ اَت[۲] چہ آیاں، ہما (عذابءَ) کہ آیاں آئی سرا مذاق کتگ اَت.

قُلْ مَنْ يَّكْلَؤُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ ؕ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. بگوش کہ کئے اِنت ہما کہ شمئے نگہبانیءَ کنت شپءَ ءُروچءَ چہ رحمٰنءِ (عذابءَ)، (چو نہ اِنت) بلکیں آ چہ وتی

= وعدہءَ دئے گزاعذاب کج اَنت، اللہ پاکءَ جواب دات کہ اشتاپ مہ کن اِت دیرنہ بیت کہ من شمارا وتی نشانیاں پیش داراں، چہ نشانیاں پیغمبرءِ راست بازی ءُمعجزہ ءُدلائل ءُبرہان مراد بوت کنت، ءُعذابءِ الٰہی ہم مراد بوت کنت.

(۱) بزاں اگاں آقیامتءِ آیگءِ سرا سدّک بہ بوتین اَنت گڑاآیاں پہ عذابءِ آیگءَ اشتاپ نہ کت ءُکفرءِ سرا وتءَ نہ داشت اِش، بلکیں ایمان اِش آوُرت، آیانی ایمان نیارگءِ مستریں سببا یکےقیامتءِ سراایمان نہ بوگ اَت.

(۲) اے آیتءِ تہا محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دل بڈی دیگ بوگءَ اِنت کہ تو چہ مشرکانی کلاگ زورگ ءُمذاق کنگءَ دل گران ءُپریشان مہ بو، گوستگیں امتاں ہم گوں وتی پیغمبراں ہنچو کتگ ءُاے یک نوکیں ہبرے نہنت، نوں تو ہم گوستگیں پیغمبرانی پیما اشانی مذاق ءُکلاگاں حسابءَ میار ءُصبر بکن، ہنچوکہ پیسری امتاں اے چیزءِ سزا عذابءِ شکلءَ رستگ اے ہم چہ آئی تتک نہ کنت، ءُآسر ءُعاقبت اللہءِ عذابانی گرفتءِ تہاکاینت.

پـروردگارِ نصیحـتءَ دیمـاں تـاب دیوک اَنت.

اَمۡ لَهُمۡ اٰلِهَةٌ تَمۡنَعُهُمۡ مِّنۡ دُوۡنِنَا ؕ لَا يَسۡتَطِيۡعُوۡنَ نَصۡرَ اَنۡفُسِهِمۡ وَلَا هُمۡ مِّنَّا يُصۡحَبُوۡنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. ایا ہست آیاں دگہ معبودے کہ آیاں رستگار بکنـت چہ مـا[۱]، آکت نہ کننـت کمکءَ وتی جِنـدءِ[۲]، ءُنَیْکہ چـہ مئے نیمگءَ آیانی همبراہ داری کنگ بیت.

بَلۡ مَتَّعۡنَا هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمۡ حَتّٰى طَالَ عَلَيۡهِمُ الۡعُمُرُ ؕ اَفَلَا يَرَوۡنَ اَنَّا نَاۡتِى الۡاَرۡضَ نَنۡقُصُهَا مِنۡ اَطۡرَافِهَا ؕ اَفَهُمُ الۡغٰلِبُوۡنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. (چو نہ اِنت) بلکیں ما جواں داتگ زندگیءِ سـامان آیان ءُآیانی پت ءُپـیرکاں تا هما وہدا کـہ دراج بوت آیانی سرا عمر[۳]، ایا نوں آنہ گِنداَنـت کہ بیشـک مـا آرانیں زمـینءَ کہ تنگ کنانیں آئرا چہ آئی کناریاں[۴]، ایا نوں آگیش بوؤک اَنت[۵].

(۱) بزاں آشـخص کئے اِنت کہ اگاں منی اللہ شـمارا عذاب دیگ بلوئیت گڑا آشـمارا چہ آئی رستگار کت بکنت، بزاں کس نیسـت ءُاشی شما ہم خوب زان اِت گڑا انگتءَ پرچہ شما آئی نافرمانیءَ ویل نہ کن اِت ءُآئی فرمانبردار نہ بئیت.

(۲) بزاں اے معبود کہ مشرک ایشـانی بندگیءَ کنند، ءُہمے عقیدہءَ دارَاَنت کہ اے آیانی مشـکل کشائیءَ کنند، اے وَہمنجو لاچار ءُبے وس اَنت کہ وتی کمک ءُحفاظتءَ کت نہ کنند گڑااے ایشـانی مشکل کشائیءَ چون کت کنند.

(۳) بزاں آیانی پت ءُپیرکانی زندگی اگاں گوں عیش ءُعشرتءَ گوْستگ، گڑا ایاآہمیشی زان اَنت کہ آتچکیں راہءِ سرابوتـگ اَنت ءُدیمءَ گوں آیاں ہچ کنگ نہ بیت ءُآہنچو ویل کنگ بنت؟ چونہ اِنت، بلکیں اے لہتکے روچءِ آرامیں زندگی کہ آیانی نصیبءَ اِنت اے یک مہلتے نوں پہ اے چیزءَ آ رد مہ وراَنت.

(۴) بزاں اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے کامیابی کہ ترا رسگءَ اَنت، ءُشہرانی شہر ءُمیتگانی میتگ کہ تئی دستءَ فتح بوان اَنت ءُاسـلام روچ پہ روچ گیش بوان اِنت، ایاکافر اے چیزءَ مئیم نہ کننت ءُتئی راسـتیءِ اے معجزیاں مئیم نہ کننت ءُچہ ایشـاں عبرت نہ زور اَنت، اے آیتءِ ہمے تفسـیر امام ابن کثیر ءُامام ابن جریر گچین کتگ. (تفسیر ابن کثیر)،

(۵) بزاں چـہ اے کامیابیاں پد ہم آہمے لیک اَنت کہ گیش بنت اے آیانی بـے سریں گمان اَنت، ءُحقیقت ہمیش اِنت کہ گیشی ءُکامیابی حقءِ زوروکانی اِنت، ءُشکسـت ءُناکامیابی کافرانی نصیباِنت، ادا استفہام انکاری اِنت.

قُلْ اِنَّمَآ اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ ۚ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَآءَ اِذَا مَا يُنْذَرُوْنَ ﴿۴۵﴾

۴۵. بگوْش که بیدءِ ایشی دگه ہچ نیست که من شمارا ترسیناں په وحی، ءُنئیش کننت کَرّ توارءَ وہدیکه آترسینگ بنت[۱].

وَلَئِنْ مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُوْلُنَّ يٰوَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. ءُالّمءَ اگاں برسیت آیاں یک پُڑّے چه عذابءَ تئی پروردگارءِ، الّمءَ آگوشنت که ہائے مئے تباہی، بیشک که ماظالم بوتگیں[۲].

وَنَضَعُ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۭ وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ

۴۷. ءُما ایر کنیں شاہیمءَ[۳] انصافءِ[۴] قیامتءِ روچءَ، نوں نا انصافی کنگ نه بیت ہچ یک جانءِ سرا انچکے، ءُاگاں به بیت اسپنتانءِ

(۱) بزاں من شمارا چه الله پاکءِ قرآنءَ پنت ءُنصیحت کنگءَ یاں ءُمنی ذمه داری ہمیش اِنت، بلے آکه الله پاکءَ حقءِ باریءَ آئی گوش کرّ کتگ اَنت ءُنئیش کُنت، آئی سراقرآنءِ پنت ءُنصیحت کار نه کنت.

(۲) بزاں اگاں ایشاں عذابءِ یک پُڑّے ہم گوربجنت اے وتی گناہاں منان بنت، معنی ایش اِنت که شما وتی کمزوریءَ بزاں اِت ءُچه عذابانی آیگءَ پیش ایمان بیارات.

(۳) موازین جمع اِنت ءُایشی واحد میزان اِنت، ءُمیزان شاہیمءَ گوْشنت، لہتے عالمءِ قول ہمیش اِنت که قیامتءِ روچءَ اعمالانی کیل ءُتولءِ واستاباز شاہیم بنت یا ہریکےءِ عمل دورءَ یک شاہیمےءِ تہا کئیل کنگ بنت، یا چوکه انسانءِ عمل بازاَنت ہرعملءِ واستادورایک شاہیمے بیت، بلے گیشترین مفسر ہمے نیمگءَ اَنت که درائیں انسانانی عمل یک شاہیمےءِ تہا کیل ءُتول کنگ بنت، ءُجمعءِ صیغه چه عملانی بازبوگ یا مردمانی باز بوگءِ وجهءَ آرگ بوتگ، ادا یک سوالےپیداگ بیت که ظاہرءَ انسانانی عملاں جسم ءُوجود نیست گڑاآچه پیمءَ تول کنگ بنت؟ ایشی جواب ہمیش اِنت که ہما صحائف (بزاں اعمال نامه) که فرشتہاں آیانی تہا انسانءِ عمل نبشته کتگ اَنت ہما کئیل کنگ بنت ہنچوکه قرآن مجیدءِ تہا کئیت که ﴿ فَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ بِيَمِيْنِهٖ ﴾، إلخ [سورة الانشقاق: ۷] ترجمہ: ہما شخص که آئراآئی اعمال نامه راستیں دستءَ دیگ بیت، ءُدگه جاگهءِ کئیت که ﴿ وَوَجَدُوْا مَا عَمِلُوْا حَاضِرًا ﴾، [سورة الكهف: ۴۹] که درائیں انسان وتی عملاں وتی دیمءَ ایر بوگءَ گندانت، چه اے آیتاں زانگ بیت که انسانءِ عملاں ظاہری وجودے بیت، ءُدگه جاگهے کئیت که ﴿ اِقْرَاْ كِتٰبَكَ ﴾، وتی نامهءِ اعمالءَ بوان [سورة بنی إسرائيل: ۱۴]، ءُالله پاک ہرچیزءِ سرا قادراِنت ءُآ ﴿ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴾ مالک اِنت ہرچیکه بلوئیت ایوکءَ حکم دنت که کُنْ (بزاں به بو) گڑاہرچیز وت وجودءِ تہا کئیت، بزاں که آہرچیکه بلوئیت کنت ءُپه آئی ہچ چیز گران ءُمشکل نه اِنت.

(۴) ﴿ الْقِسْطَ ﴾، معنی انصاف، بزاں آیانی کشّ ءُکئیلءِ تہا ناانصافی نه بیت، اداقسط موازینُءِ صفت اِنت ءُمصدراِنت.

خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَا ؕ وَكَفٰى بِنَا حٰسِبِيْنَ ﴿٤٧﴾

دانگءِ برابرءَ ما کاریں آئرا[1]، ءُما بَسّ ایں پہ حساب گرگءَ.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ الْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَّذِكْرًا لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿٤٨﴾

٤٨. ءُبیشک کہ ما دات موسی ءُہارونءَ فرق کنوکیں (کتابے) ءُروژنائی یے ءُنصیحتے پرہیز گارانی واستا[2].

الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُوْنَ ﴿٤٩﴾

٤٩. ھما کہ ترس اَنت چہ وتی پروردگارءَ بے گِندگءَ[3]، ءُآہست اَنت چہ قیامتءَ ترسوک.

وَهٰذَا ذِكْرٌ مُّبٰرَكٌ اَنْزَلْنٰهُ ؕ اَفَاَنْتُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ﴿٥٠﴾

٥٠. ءُنصیحتے با برکتیں کہ ما ایر گپتءَ، ایا نوں شما آئی نہ منّوک اِت.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَآ اِبْرٰهِيْمَ رُشْدَهٗ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عٰلِمِيْنَ ﴿٥١﴾

٥١. ءُبیشک کہ ما دات ابراہیم (عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) آئی ہدایت چہ (نبوتءَ) پیسر[4] ءُما ہستیں آئیءَ زانوک[5].

اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيْلُ الَّتِيْٓ

٥٢. یاد بکن ھما وہدا کہ آئی گوشت وتی پتءَ

(١) بزاں کسان ءُمزنیں درائیں عمل کئیل ءُتول کنگ بنت ہنچوکہ فرمان اِنت کہ ہرکس ذرّہءِ برابرءَ نیکی بکنت یا بدی قیامتءَ آئراگندیت (سورة الزلزال).

(٢) اے درہا تورات‌ءِ صفت اَنت. (١) بزاں آحق ءُباطل‌ءِ تہا فرق کنت. (٢) ﴿وَضِيَآءً﴾ بزاں چہ کفرءِ تہاریاں آئی روژنائی گرگ بیت. (٣) بزاں ایشی تہا پہ مردماں پنت ءُنصیحت ہست، زانگ لوئیت کہ نوں اے کتاب‌ءِ سرا بھروسہ کنگ نہ بیت پرچہ کہ اشی تہا سک باز بدلی آتکگ.

(٣) اے پکائیں مومنانی صفت اَنت کہ آیاں اللہ پاک نہ دیستگ ءُنے کہ آئی عذاب اِش دیستگ اَنت بلے پدا ہم چہ آئی ترس اَنت.

(٤) ﴿مِنْ قَبْلُ﴾، یا مراد ہمیش اِنت کہ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ رشد ءُہدایت (رہشونی کنگءِ)ءِ واقعہ چہ موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ پیسرانت، یا مراد ہمیش اِنت کہ چہ نبوتءَ پیش ما آئرا دانائی داتگ اَت، ءُآئی دانائی دیمءِ آیاتانی تہا بیان اِنت کہ آئی بتانی بندگی نہ منّ اِت.

(٥) مازانتگ اَت کہ آ (رشد ءُہدایتءِ) بزاں رہشونی کنگءِ لائق اِنت پمیشا آئرا ما (رشد ءُہدایت) بزاں رہشونیءِ صفت داتگ اَت.

اَنْتُمْ لَهَا عٰكِفُوْنَ ﴿۵۲﴾

ءُقومءَ کہ چی اَنت اے بت[۱] کہ شما ایشانی دیمءَ جہل بئیت.

قَالُوْا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا لَهَا عٰبِدِيْنَ ﴿۵۳﴾

۵۳. آیاں گوْشت کہ ما دیستگ اَنت وتی پت ءُپیرک ایشانی بندگی کنگءَ[۲].

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۵۴﴾

۵۴. آئی گوْشت کہ بیشک بوتگ اِت شما ءُشمئے پت ءُپیرک ظاہریں گمراہیءِ تہا.

قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللّٰعِبِيْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. آیاں گوْشت کہ ایا تو آوْرتگ پہ ما حق یا کہ تو ہستءِ چہ گوْازی کنوکاں[۳].

قَالَ بَلْ رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الَّذِيْ فَطَرَهُنَّ ۖ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ مِّنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۵۶﴾

۵۶. آئی گوْشت (بزاں ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ) بلکیں شمئے پروردگار ہماِنت کہ آآسمانانی ءُزمینءِ پروردگارِانت، ہما کہ آئی اے جوڑ کتگ اَنت[۴]، ءُمن اے ہبرءِ سراچہ گواہاں.

وَتَاللّٰهِ لَاَكِيْدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوْا مُدْبِرِيْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. ءُاللّٰہءِ سوگندِانت کہ من یک پیمے کناں شمئے بتاں، رند چہ ایشی کہ شما پشتاں مانترّین اِت.

---

(۱) تمثال گوْشنت پہکءَ پہک یک چیزےءِ نقل کنگ، ادا مراد ہما بت اَنت کہ آئی قومءَ آیانی بندگی کت.

(۲) آیاں بیدءِ ایشی دگہ ہچ دلیل نیست اَت کہ ما تہنا پہ تقلید ایشانی عبادتءَ کنیں کہ مئے پت ءُپیرکاں ہمیشانی بندگی کتگ، ہرآکسءِ کہ آئرا دلیل نہ بیت گڑاآئی گدّی ہر ہمے بیت، بزاں تقلید، مرچاں ہم اگاں تو مقلدیناں وہدے چہ قرآن ءُحدیثءَ دلیل پیش دارئے کہ قرآن ءُحدیث تئی امام مذہبءِ خلاف اِنت گڑاآہم ہمے جوابءَ دنت کہ مذہب ہماِنت کہ مئے امامءَ گوْشتگ ءُمئے پت ءُپیرک ہم ہمے مذہبءِ سرابوتگ اَنت، ماوتی امامءِ ہبرءَ ویل نہ کنیں، اللہ پاک مسلماناں فہم ءُدانائی بدنت کہ آحقءَ بزان اَنت.

(۳) چوکہ آیاں اے دعوت پیسرا نئیش کتگ اَت پمیشاآیاں ہمے گمان کت کہ چوبیت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ گوں ما مذاق کنگءَ اِنت.

(۴) ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُءَ آیاں جواب دات کہ من گوں شما مذاق کنگءَ نیاں ءُآذات کہ من شمارا ہمائی بندگیءِ نیمگءَ توار جنگءَ یاں آایوکءَ شمئے پروردگار نہ اِنت بلکیں زمین ءُآسمانءِ پروردگار ہم ہماِنت، ءُشمئے رب اے بت نہ اَنت.

فَجَعَلَهُمْ جُذٰذًا اِلَّا كَبِيْرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُوْنَ ﴿۵۸﴾

۵۸. نوں کت اَنت (ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) آیانی بت ٹکر ٹکرءَ[۱] بیدءِ آہانی مسترینءَ کہ بلکیں آھمائی نیمگءَ رجوع بکنند.

قَالُوْا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ اِنَّهٗ لَمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۵۹﴾

۵۹. آیاں گوشت کہ کیا کتگ اے گوں مئے مشکل کشایاں، بیشک کہ آئی چہ نا انصافان اِنت[۲].

قَالُوْا سَمِعْنَا فَتًى يَّذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهٗٓ اِبْرٰهِيْمُ ﴿۶۰﴾

۶۰. آیاں گوشت (وت ماں وتءَ) کہ ما اِشکتگ یک نوجوانیءِ باروا، کہ آآیانی نامءَ گیپت، آئرا ابراہیم گوشگ بیت.

قَالُوْا فَاْتُوْا بِهٖ عَلٰٓى اَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُوْنَ ﴿۶۱﴾

۶۱. آیاں گوشت کہ نوں بیاراِت آئرا مردمانی دیمءَ تاکہ آبگنداَنت ءُگواہی بدینت[۳].

قَالُوْٓا ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يٰٓاِبْرٰهِيْمُ ﴿۶۲﴾

۶۲. آیاں گوشت کہ ایا تو کتگ اے (سلوک) گوں مئے مشکل کشایاں اے ابراہیم؟ (جواب بدئے).

قَالَ بَلْ فَعَلَهٗ ۖ كَبِيْرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوْهُمْ اِنْ كَانُوْا يَنْطِقُوْنَ ﴿۶۳﴾

۶۳. آئی گوشت کہ بلکیں اے کار کتگ آیانی مسترینءَ کہ آ ایش اِنت[۴]، نوں آیاں جست بکن اِت اگاں آھبر کنند.

---

(۱) گڑاہما روچ کہ آیانی وشیّ ءُعیدءِ روچ اَت، درائیں قوم ذَنّءَ دور پہ وتی عیدءِ واستا شت اَنت، اے وہد ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ پہ وتءَ غنیمتے زانت ءُآیانی درائیں بتءِ پرُوشت اَنت بیدءِ مسترینءَ کہ آئی ویل کت.

(۲) وہدیکہ آچہ وتی عیدءَ واپس بوت ءُآتک اَنت گڑاآیاں دیست کہ مئے بت وَیکےءَ پرُوشتگ اَنت، گڑاآیاں ہمے گوشت.

(۳) تاکہ مردم ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ انجام ءُآسرءَ بگنداَنت ءُدگہ کسے دگہ برے اے پیمیں کار مہ کنت، یامردم ایشی گواہیءَ بدینت کہ ابراہیم بت پرُوشتگ اَنت.

(۴) ادایک اشکالے کئیت، کہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ اے کار وت کتگ اَت گڑا پرچہ ہما مستریں بتءِ نیمگءَ اشارہےدات کہ اے کار ایشی کتگ. الجواب: زانگ لوئیت کہ مفسراں ایشی بازیں سبب بیان کتگ، ءُایشی بابتءَ سورت الصافاتءِ آیت ۸۹ تہا بیان بوتگ ہموداچارگ بہ بیت.

فَرَجَعُوْٓا اِلٰٓى اَنْفُسِهِمْ فَقَالُوْٓا اِنَّكُمْ اَنْتُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۙ﴿۶۴﴾

۶۴. گڑا فکر اِش کت وتی دلا نی تہا نوں گوْشت اِش بیشک کہ شمئے جندِانت ظالم.

ثُمَّ نُكِسُوْا عَلٰى رُءُوْسِهِمْ ۚ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هٰٓؤُلَآءِ يَنْطِقُوْنَ ﴿۶۵﴾

۶۵. رندا (چہ خجالتیءَ) جہل بوت اَنت آیانی سر[۱] (گوشت اِش) کہ بیشک تو زانئے کہ اے ہبر کت نہ کننت[۲].

قَالَ اَفَتَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَّلَا يَضُرُّكُمْ ﴿۶۶﴾

۶۶. آئی گوْشت کہ ایا گڑا شما بندگیءَ کن اِت بیدءِ اللّٰہءَ ہنچینانی کہ آشمارا انچکیں فائدہے دات نہ کننت، ءُنے کہ تاوان دات کنند.

اُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۶۷﴾

۶۷. تُکّ اِنت شمارا ءُھمایاں کہ شما آیانی بندگیءَ کن اِت بیدءِ اللّٰہءَ ایا نوں شما نہ فہم اِت[۳].

قَالُوْا حَرِّقُوْهُ وَانْصُرُوْٓا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فٰعِلِيْنَ ﴿۶۸﴾

۶۸. آیاں گوْشت کہ ماندارات ایشیءَ (بزاں ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) ءُوتی معبودانی کمکءَ بکن اِت، اگاں شمارا کنگی اِنت.

قُلْنَا يٰنَارُ كُوْنِيْ بَرْدًا وَّسَلٰمًا عَلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ ﴿۶۹﴾

۶۹. ما حکم دات کہ اے آس ببو سرد ءُآرام، ابراہیمءِ سرا.

وَاَرَادُوْا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنٰهُمُ الْاَخْسَرِيْنَ ۚ﴿۷۰﴾

۷۰. ءُآیاں لوٹتگ اَت پہ ابراہیمءَ بدی، گڑا ما ہما کت اَنت نقصانءِ تہا[۴].

---

(۱) بزاں چہ شہرتیءَ وتی سراِش جہل کت اَنت ءُیکءَ دگرءَ میاری کنان بوت اَنت کہ ماشماوت ظالمیں کہ ما وتی معبودانی نگہبانی کت نہ کت، اگاں ما ءُشما ایشانی نگہداری بکتیں گڑا مئے سرا مصیبت ءُاے نوبت نیاتک.

(۲) بزاں تو وَ زانئے کہ اے چہ گوْشگءِ طاقتءَ زبہراَنت، پدا اے ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ تو پرچہ مارا گوْشئے کہ ایشاں جست بکن اِت.

(۳) ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ گوْشت کہ افسوس اِنت شمئے بے عقلیءِ سرا کہ شماایشی زان اِت کہ اے نپ ءُنقص دات نہ کننت بلے انگتءَ ایشانی بندگیءَ کن اِت.

(۴) اللّٰہ پاکءَ آسءَ حکم کت کہ تو ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ مہ سوچ بلکیں سرد بہ بو پہ آئی گوں سلامتیءَ، بزاں =

وَنَجَّيۡنٰهُ وَلُوۡطًا اِلَى الۡاَرۡضِ الَّتِىۡ بٰرَكۡنَا فِيۡهَا لِلۡعٰلَمِيۡنَ ﴿۷۱﴾

۷۱. ءُما رستگار کت آئرا ءُلوطءَ هما زمینءِ نیمگءَ که ما برکت مان کتگ اَت آئی تها[۱] درهیں جهانءِ مردمانی واستا.

وَوَهَبۡنَا لَهٗۤ اِسۡحٰقَ ؕ وَيَعۡقُوۡبَ نَافِلَةً ؕ وَكُلًّا جَعَلۡنَا صٰلِحِيۡنَ ﴿۷۲﴾

۷۲. ءُما بخشات آئرا اسحق ءُیعقوب زیاتی[۲]، ءُدرہا کت اَنت ما نیکیں بنده.

وَجَعَلۡنٰهُمۡ اَئِمَّةً يَّهۡدُوۡنَ بِاَمۡرِنَا وَاَوۡحَيۡنَاۤ اِلَيۡهِمۡ فِعۡلَ الۡخَيۡرٰتِ وَاِقَامَ الصَّلٰوةِ وَاِيۡتَآءَ الزَّكٰوةِ ۚ وَكَانُوۡا لَنَا عٰبِدِيۡنَ ﴿۷۳﴾

۷۳. ءُما کت اَنت آدرہا پیشونک که آیاں رہشونی کت چه مئے حکمءَ، ءُما وحی کت آیانی نیمگءَ نیکیں کارانی کنگءِ، ءُنمازءِ برجاه دارگءِ ءُزکاتءِ دیگءِ، ءُآہست اِتنت مئے بندگی کنوک.

وَلُوۡطًا اٰتَيۡنٰهُ حُكۡمًا وَّعِلۡمًا وَّنَجَّيۡنٰهُ مِنَ الۡقَرۡيَةِ الَّتِىۡ كَانَتۡ تَّعۡمَلُ الۡخَبٰٓئِثَ ؕ اِنَّهُمۡ كَانُوۡا قَوۡمَ سَوۡءٍ فٰسِقِيۡنَ ﴿۷۴﴾

۷۴. ءُلوطءَ ما داتگ اَت دانائی ءُزانت، ءُما آئرا رستگار کت چه هما شهرءِ مردماں که هست اِتنت آ که کار اِش کت پلیتین ءُگندگیں، بیشک که آہست اَت بدین ءُنافرمانیں قومے.

= چوسرد مه بوکه آئی سگّ اِت مه کنت ءُنه که چوکمزور به بو که آئراآسءِ گرمی نقصے بدنت. الله پاکءَ آیانی اے پندل بے کارکت، ءُوتی مؤحدیں بندهءِ ہمے پیما نگهداری کت، ءُچوں وش گوشتگ شاعرمشرق علامه اقبال رَحِمَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ که.

آج بھی ہو جو براہیم سا ایماں پیدا آگ کرسکتی ہے انداز گلستاں پیدا

بزاں که آس مرچی هم باغے بوت کنت اگاں ایمان هماپیمیں ایمانے به بیت، ءُافسوس اِنت مشرکانی سراکه همایانی بندگءَ کنند که آوت دگرانی چمدار اَنت ءُکمک لوٹ اَنت، هائے ایشانی بے عقلی، آکه وت دگرءِ چمدار اَنت ءُبر کت نه کنند آچه پیما مشکل کشا ءُمعبود بوت کنند.

(۱) اداچه بابرکتیں جاگهءَ شامءِ علاقه مراد اِنت، ءُآئرا نهرانی بازبوگ ءُسرسبز ءُشاداب بوگ ءُپیغمبرانی جاگه بوگءِ سببءَ بابرکت گوشگ بوتگ.

(۲) بزاں ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ تهنا چکءِ واستا دعا لوٹ اِت که منءَ چکّے بدئے، بلے ماآئراچه آئی دعاءَ گیش بے لوتگءَ نماسگ هم بخشات.

وَاَدْخَلْنٰهُ فِيْ رَحْمَتِنَا ۭ اِنَّهٗ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ۝۷۵

۷۵. ءُما داخل کت آ وتی مہربانیانی تہا، بیشک کہ آ ہست اَت چہ نیکیں بندیاں[1].

وَنُوْحًا اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَنَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ ۝۷۶

۷۶. ءُ(یاد بکن قصہءِ) نوحءَ(عَلَیْہِ السَّلَامُ) وہدیکہ آئی تواربردات پیسر (چہ ابراہیم ءُلوط عَلَیْہِمَا السَّلَامُ) گڑا ما قبول کت آئی دعا، ءُما رستگار کت آئرا ءُآئی لوگءِ مردماں چہ بلاہیں مصیبتیءَ.

وَنَصَرْنٰهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمَ سَوْءٍ فَاَغْرَقْنٰهُمْ اَجْمَعِيْنَ ۝۷۷

۷۷. ءُما آئی کمک کت ہما قومءِ مقابلہءَ کہ آیاں دروگ بند کتگ اِتنت مئے نشانی، بیشک کہ آہست اِتنت بدیں قوم، نوں ما آدرہا غرق ءُگچّل کت اَنت.

وَدَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ اِذْ يَحْكُمٰنِ فِي الْحَرْثِ اِذْ نَفَشَتْ فِيْهِ غَنَمُ الْقَوْمِ ۚ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شٰهِدِيْنَ ۝۷۸

۷۸. ءُ(یادبکن قصہءَ) داؤد ءُسلیمانءِ (عَلَیْہِمَا السَّلَامُ) وہدیکہ آ فیصلہ کنگءَ اِتنت ڈگارےءِ، وہدیکہ آڈگار چَرات شپءَ یک قومیءِ پساں[2]،

---

(۱) لوط عَلَیْہِ السَّلَامُءِ قومءِ غلط کاریانی سرجمیں بیان سورت العنکبوت آیت۲۸تا ۳۴ءِ حاشیہءِ تہا بیان اِنت ہموداچارگ بہ بیت.

(۲) مفسراں اے قصہ چوش بیان کتگ کہ یک مردمےءَ شپءَ دگہ مردمےءِ ڈگارءِ تہا رمگ مان رِتک ءُڈگار ورگ بوت، گڑا داؤد عَلَیْہِ السَّلَامُ کہ آحاکم اَت ءُپیغمبرے اَت، آئی ہمے فیصلہ دات کہ درائیں پس ڈگارءِ واہندءَ دیگ بہ بنت تاکہ آئی نقصءِ بدل پورہ بہ بیت، گڑا سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُءَ اے فیصلہءِ سرااختلاف کت ءُہمے فیصلہ دات کہ پس لہتکے روچءِ واستا ہما ڈگارءِ واہندءَ دیگ بہ بنت تاکہ آچہ آیاں فائدہ بہ گیپت ءُڈگار ہما پسانی واہندءَ دیگ بہ بیت تاکہ آڈگارءَ آپ بدنت ءُبہ مینیت ءُآئی نگہبانیءَ بکنت تاہماوبداکہ ڈگار پیسری حالتءَ سربہ بیت کہ پسانی چرگءَ پیش بوتگ، نوں گڑاڈگار ہمائی واہندءَ دیگ بہ بیت ءُپس ہم پسانی واہندءَ دیگ بہ بنت، پدا ہم اللہ پاکءَ داؤد عَلَیْہِ السَّلَامُءِ ہوں توصیف کت کہ ماآئراحکمت ءُدانائی داتگ اَت بلے آفیصلہ کہ اللہ پاکءَ دوست ترات آہمایت کہ سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُءَ اللہ پاکءَ سریدی داتگ اَت.

مسئلہ: لہتے عالمءَ چہ اے آیتءَ ہمے دلیل زرتگ کہ ہرمجتہدے کہ اجتہاد کنت آحقءِ سرااِنت پرچہ کہ اللہ پاکءَ چونہ گوشت کہ داؤد عَلَیْہِ السَّلَامُ ردبوتگ بلکیں انگتءَ اللہ پاکءَ آئی توصیف ءُتعریف کت کہ ماآئرا ہم زانت ءُدانائی داتگ اَت، چہ ایشی زانگ بیت کہ داؤد عَلَیْہِ السَّلَامُءِ فیصلہ ہم حقءِ سرابوتگ، =

ءُما ہـوں آیانی فیصلہءِ سرا گواہ اِتیں.

فَفَهَّمْنٰهَا سُلَيْمٰنَ ۚ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَّعِلْمًا ۡ وَّسَخَّرْنَا مَعَ دَاوٗدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ ۭ وَكُنَّا فٰعِلِيْنَ ۝۷۹

۷۹. گڑا ما سرپدی دات آئی فیصلہءِ سـلیمانءَ، ءُدرسـتاں ما داتـگ اَت دانـائی ءُزانت، ءُما فرمانـبردار کت اَنـت داوٗدءِ همراہیءَ کوه کـہ آیـاں (آئی همبراہـیءَ) پـاکی بیان کت

= بلے چوکہ سـلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ فیصلہ چـہ آئی فیصلہءَ بہتر ءُجوانترات پمیشـا آگچین کنگ بوت، بلے علامہ شـوکانی گوْشـیت کہ اےآیت تہناہمے دلالتءَ کنت کہ چہ خطاکاریں مجتہدءَ آئی ردی بخشگ بیت بلـے اے ہبر کہ ہرمجتہدحقءِ سراانت اے آیت ہجبراے چـیزءِ سرا دلالتءَ نہ کنت ءُنہ کہ دگہ آیتےاے چیزءِ سرا دلالتءَ کنت، بلے متفق علیہ ایں حدیثءِ تہا کئیت وہدے کہ حاکم اجتہادکنت ءُآئی اجتهـاد جوان بوت آئی مُز دواَنت، ءُآئی کہ اجتہادکت ءُرد بوت آئی مز یکے (صحيح مسـلم كتاب القضاء والشهادات باب إذا اجتهد الحاكم فأصاب أو أخطأ عن عمرو بن العاص رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) واجہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پدّر کت کہ ہرمجتہدحقءِ سرانہ بیت بلکیں ردہم بیت ءُواجہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خطاءِ نسبت ہمائی نیمگءَ کت (فتح القدير) زانگ لوٹیت کہ اے آیتءِ روشـنائیءَ علمایاں بازیں مسئلہے بیان کتگ، بلے اداا ے مختصریں تفسیرءِ تہا ایشانی ذکر کنگءِ جاگہ نیست، اگاں کسے زانگ لوٹیت گڑاامام قرطبیءِ تفسیرومعارف القرآن مفتی شفیع رَحِمَهُ اللَّهُ تفسـیرءَ ہمے آیتءِ چیرءَ بہ چاریت،، پداہم چہ اداا ے چیز زانگ بیت کہ کسانیں کسانیں مسئلہانی تہا نبیانی درمیانءَ ہم اختلاف بوتگ پمیشاا ے دگرانی تہا گیشتربیت، ءُا ے چیز اللہ پاک ءُشریعتءِ نزیکءَ ملامـتی چیزے نہ ئے، بلـے اے چیز زانگ لوٹیت کہ پیغمبرانی ردی ءُخطا پشـت نہ کپ اَنت، بلکیں اللہ پاک گوں وحیءِ آیاں چہ آیانی غلطیءَ آگاہی دنت ءُآئیءَ راسـت کنت، بلے ایدگرانی ردی ءُاجتہاد پشـت کپ اَنت پرچہ کہ آیانی سراوحی نئیت کہ آیاں چہ آیانی غلطیءَ آگاہ بکنت، پمیشا بائدانت کہ مردم مجتہدانی اجتہادءَ قرآن ءُحدیثءِ آدینـکءِ دیمءَ پیش بکنند، اگاں ہمایانی رہبندءَ بوت اَنت گڑا زورگ بنـت، ءُاگاں قرآن ءُحدیثءِ خلافءَ بہ بنت گـڑا آرد کنگ بہ بنت، پرچہ کہ مجتہدانی اجتہادءِ زورگ پـہ ما الّمی چیزے نہ ئے، بلکیں پہ ما ہمـے الّمی اِنت کہ ماوحیءِ رندگیریءَ بکنیں، بزاں قرآن ءُحدیثءِ، ہنچوکہ حکم اِنت ﴿ اِتَّبِعُوْا مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءَ ﴾ [سورة الأعراف: ۳] بزاں ہما وحیءِ رندگیریءَ بکن اِت کہ چہ شـمئے پروردگارءِ نیمگءَ دیم دیگ بوتگ ءُایدگہ وتی رفیق ءُدوستانی رندگیریءَ مہ کن اِت، مجتہدینءِ کراماں ہماوہدا اجتہاد کتگ کہ آیاں قرآن ءُحدیث دست نہ کپتگ، بلے وہدیکہ آیاں چہ قرآن ءُحدیثءَ چیزے وتی اجتہادءِ خلافءَ کہ دیستگ گڑاآیاں وتی اجتہاد ویل کتگ ءُقرآن ءُحدیثءِ رندگیری اِش کتگ ہنچوکہ امام مدینہ امام مالک رَحِمَهُ اللَّهُ گوْشـیت کہ (**كلّ يؤخذ مـن قوله ويردُّ إلّا صاحب هذا القبر**) (إرشـاد السـالك لابن عبد الهـادى ج ۱ ص ۲۲۷ منقول من صفة صلاة النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ للشـيخ الألبـانى رَحِمَهُ اللَّهُ)، بزاں ہرکسی ہبرزورگ ہم بیت ءُویل کنگ ہم بیت بیدءِ اے قبرءِ واجہءَ (بزاں محمدرسـول اللہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) کـہ آئی درائیں ہبر زورگ بنت، ہمیش اِنـت مذہب صحابہ ءُتابعین ءُدرائیں امامانی، ءُاہلحدیثانی مذہب ہمیش اِنت.

ءُبالیئیں مرغ[۱]، ءُما اِتیں ایشی کنوک[۲].

وَعَلَّمْنٰهُ صَنْعَةَ لَبُوْسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِّنْۢ بَاْسِكُمْ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ شٰكِرُوْنَ ﴿۸۰﴾

۸۰. ءُما تعلیم دات آئرا شمئے پوشاکانی جوڑ کنگءَ[۳]، تاکہ آشمئے حفاظتءَ بکننت شمئے جنگانی تہا، گڑا ایا نوں شما شکر گزار بئیت.

وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيْحَ عَاصِفَةً تَجْرِيْ بِاَمْرِهٖۤ اِلَى الْاَرْضِ الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا ۭ وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عٰلِمِيْنَ ﴿۸۱﴾

۸۱. ءُ(ما فرمانبردار کت) پہ سلیمانءَ گوات تیزیں کہ آ پہ ہمائی حکمءَ شت[۴] ہما زمینءِ نیمگءَ کہ ما آئی تہا برکت مان کتگ اَت، ءُما درہیں چیزاں وَشّ زانیں.

وَمِنَ الشَّيٰطِيْنِ مَنْ يَّغُوْصُوْنَ لَهٗ وَيَعْمَلُوْنَ عَمَلًا دُوْنَ ذٰلِكَ ۚ وَكُنَّا لَهُمْ حٰفِظِيْنَ ﴿۸۲﴾

۸۲. ءُ(لہتے) چہ شیطاناں کہ بُکّ اِش وارت ماں دریا تہا پہ ہمائی واستا، ءُدگہ کاراِش ہوں کت بیدءِ اے کارءَ[۵]، ءُما وت بوتگیں آیانی حفاظت کنوک.

وَاَيُّوْبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗۤ اَنِّيْ مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿۸۳﴾

۸۳. ءُ(یادبکن) ایّوب (عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) وہدیکہ آئی توار بردات وتی پروردگارءَ کہ منءَ تکلیفءَ رَسیتا ءُتوئےچہ درہیں مہرباناں مہربان تر.

(۱) بزاں ہروہدیکہ داؤد عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ تسبیح ونت گڑاکوہ ءُبالی ایں مرغاں ہم تسبیح ونت گوں، ءُاے حقیقتاًنہ کہ مجازاً، بچار سورت صٓ ۱۸.

(۲) بزاں اے درائیں چیزانی تسخیر ءُفرمانبردار کنگ دریا ما کتگ اَنت پمیشا حیران بوگءِ ضرورت نہ اِنت پرچہ کہ ما ہرچیکہ بلوئیں کت کنیں.

(۳) بزاں ما آئراجنگی پوشاک جوڑ کنگءِ تہا زبرکت، اے بابتءَ ہم سورت سبأ آیة ۱۰ ءُ۱۱ تہا بیان اِنت.

(۴) بزاں گوَات ما سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ فرمانبردار جوڑ کتگ اَت، کجاکہ آئی بلوٹ اِتیں گوَاتءَ آئی فرمانبرداری کت ءُآئیءَ ہمودا سر ئے کت، اے بابتءَ ہم سورت سبا آیة ۱۲ تہا بیان اِنت.

(۵) جن ہم سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ فرمانبردار اِتنت کہ آیاں پہ آئی حکمءَ ماں دریا تہا بُک وارت ءُمروارد ءُزیورات در کت ءُآوَرت، ءُہر حکمے کہ سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ آیاں دات آیاں ہماپیم کت.

فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَكَشَفْنَا مَا بِهٖ مِنْ ضُرٍّ ۫ وَّاٰتَيْنٰهُ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعٰبِدِيْنَ ﴿۸۴﴾

۸۴. گڑا ما قبول کت آئی دعا ءُما دور کت اَنت ہر تکلیفے کہ آئرا ہست اَت، ءُما بخشاتنت آئرا آئی لوگءِ مردم، ءُآیانی همبراهیءَ دگہ آیانی پیمیں چہ وتی مہربانیءَ[1]، ءُپہ یاددہانی دیگءَ (وتی) بندگی کنوکانی.

وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِدْرِيْسَ وَذَا الْكِفْلِ ۭ كُلٌّ مِّنَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿۸۵﴾

۸۵. ءُ(یادبکن) اسماعیلءَ ءُادریسءَ ءُذوالکفلءَ[2]، اے درہا ہست اِتنت چہ صبر کنوکاں.

وَاَدْخَلْنٰهُمْ فِيْ رَحْمَتِنَا ۭ اِنَّهُمْ مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۸۶﴾

۸۶. ءُما داخل کت اَنت آ ماں وتی رحمتانی تہا، بیشک کہ آبوتگ اَنت چہ نیک بختاں.

وَذَا النُّوْنِ اِذْ ذَّهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَّنْ

۸۷. ءُماہیگ والایا (بزاں یونس عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) وہدیکہ آشت زہر کنانءَ[3] نوں آئی ہمے

(۱) قرآنءِ تہا ایوب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ صابر گوشگ بوتگ (سورۃ صٓ: ۴۴) آچہ اللہ پاکءِ مزن شانیں پیغمبران اِنت ءُآئی سرا یک بلاہیں چکاسے ءُبیماری بے آتک، صحیح حدیثانی تہا کئیت کہ آداں ہژدہ ۱۸توامیں سالءَ بیمار بوت (صحیح الجامع الصّغیر للألبانی) رندااللہ پاکءَ آوش کت، چوکہ شکوہ ءُشکایت ءُکوکار کنگ مصیبتانی وہداصبرءِ خلافءِ چیزءِ، پمیشاایوب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ ہجبر شکایت ءُگلہ نہ کت، بلے دعاءِ لوٹ اِت پرچہ کہ دعاصبرءِ مخالف نہ اِنت، بلے آئی دعا ہم گوں سکیں نرم ءُعاجزیں لفظاں لوٹ اِت تاکہ چہ آئی زبانءَ گلہ ءُشکوہ در مئیت، زانگ لوئیت کہ چہ ﴿وَّاٰتَيْنٰهُ اَهْلَهٗ﴾ مراد چی اِنت، ایا ایوب عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ہماپیسری ایں اہل ءُعیال کہ وفات بوتگ اِتنت ہمادوبارہ زندگ کنگ بوت اَنت، یاآزندگ کنگ نہ بوت اَنت ءُآیانی جاگءَ دگہ بازیں اہل ءُاولاد دیگ بوت، ایشی تہا اختلاف ہست ءُچہ سلفءَ دوئیں قول آتکگ اَنت، امام رازی رَحِمَهُ اللّٰهُ ءَ ہما اولی گچین کتگ کہ اللہ پاکءَ آئی پیسری ایں چک ءُاولاد پدا زندگ کت اَنت پرچہ کہ قرآنءِ ظاہرہمے چیزءِ دلالتءَ کنت، ءُقاضی ثناءاللہ ہم ہمے گچین کتگ کہ اللہ پاکءَ ماں دنیاءِ تہا پدا آئی مرتگیں چک ءُاولاد زندگ کت اَنت، امام ابن کثیر رَحِمَهُ اللّٰهُ اے بابتءَ دوئیں ہبرآوُرتگ اَنت ءُہچ یکے گچین نہ کتگ.

(۲) ذوالکفل نبی بےبوتگ یا نہ؟، ایشی تہا اختلاف ہست بلے امام ابن کثیر رَحِمَهُ اللّٰهُ گوشیت کہ آئی نام نبیانی تہا گرگ بوتگ پمیشاا ے چیزءِ دلالتءَ کنت کہ آنبیءِ بوتگ، واللہ أعلم (ابن کثیر) ہاں ایشی بابتءَ لہتے روایت کئیت بلے آکلانی سراعتبار کنگ نہ بیت.

(۳) نُوْن، ماہیگءَ گوشنت، ءُچوکہ ماہیگءَ آئیءَ وتی لنکہ جوڑ کت پمیشاآئرا ذوالنون (ماہیگ والا) لقب دیگ بوت، وہدیکہ یونس عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قومءَ آئی دعوت نہ زرت، گڑا یونس عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ آیاں عذابءِ بیم ءُدھمکی دات =

فَنَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادٰى فِي الظُّلُمٰتِ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحٰنَكَ ۖ اِنِّيْ كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ۝۸۷

گمان کت که ما ہجبرتنگی کت نه کنیں آئی سرا، گڑا توار ئے کت چه تهاریانی تها[1] ایکه نیست دگه مشکل کشا ءُمعبودءِ برحق بیدءِ تو، تو پاکءِ، بیشک که من وت ہست اِتاں چه ظالماں.

فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ ۙ وَنَجَّيْنٰهُ مِنَ الْغَمِّ ۭ وَكَذٰلِكَ نُـْۨجِي الْمُؤْمِنِيْنَ ۝۸۸

۸۸. نوں ما قبول کت آئی دعا ءُرستگار کت آئیءَ چه اے پریشانیءَ، ءُهمے پیماما رستگار کنیں (وتی) مؤمنیں بندیاں[2].

وَزَكَرِيَّآ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗ رَبِّ لَا تَذَرْنِيْ فَرْدًا وَّاَنْتَ خَيْرُ الْوٰرِثِيْنَ ۝۸۹

۸۹. ءُ(یادبکن) زکریا (عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) وہدیکه آئی توار دات وتی پروردگارءَ که اے پروردگار ویل مکن منءَ ایوکءَ، ءُتوئے بہتریں وارث.

فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ ۙ وَوَهَبْنَا لَهٗ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهٗ زَوْجَهٗ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا يُسٰرِعُوْنَ فِي الْخَيْرٰتِ وَيَدْعُوْنَنَا رَغَبًا وَّرَهَبًا ۭ وَكَانُوْا لَنَا خٰشِعِيْنَ ۝۹۰

۹۰. نوں ما قبول کت آئی دعا ءُما بخشات آئرا یحیی، ءُما وش کت په آئی آئیءِ جنین[3]، بیشک که آہست اِتنت پیش کپوک نیکیں کارانی تها، ءُتوار اِش کت مارا په ترس ءُامید، ءُآہست اِتنت مئے دیماجَہل ءُعاجز بؤوک.

= ءُچه آیاں ناراض بوت ءُابیدچه اللهءِ اجازتءَ چه اودا دراتک ءُدگه نیمگے شت گڑا الله پاکءَ آئی سراگرفت کت، ایشی سرجمیں بیان سورت یونس ۹۸ تا ۱۰۲ ءُسورت الصافّات ۱۳۹ تا ۱۴۷ تها بیان اِنت.

(۱) ظلمات، جمع اِنت ءُآئی واحد ظلمة کئیت، ایشی معنی اِنت تهاری، یونس عَلَيْهِ السَّلَامُ بازیں تهاریانی تهایت.ا.شپءِ تهاری. (۲) دریاءِ تهاری. (۳) ماہیگءِ لاپءِ تهءِ تهاری (تفسیرقرطبی).

(۲) بزاں مایونس عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ دعا قبول کت ءُچه اے تهاریاں آئیءَ رستگار کت. ہرمسلمان ءُمومن مصیبتءِ وہداالله پاکءَ توار بکنت ءُچه ہمائی کمک بلوئیت گڑا الله پاک آئی نگہبانیءَ کنت، یک دراجیں حدیثےتها کئیت که ہرمومن ءُمسلمانءَ تکلیف ءُمصیبتءِ وہداالله پاک گوں ہمے الفاظاں توار جتگ گڑاالله پاکءَ آئی دعاء قبول کتگ (جامع الترمذی کتاب الدعوات باب ۸۲ وصححه الألبانی).

(۳) بزاں زکریاعَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ لوگی چه پیریءَ اولاددیگءِ قابل نه اَت بلے ماچه وتی مہربانیءَ آئیءَ اے قابل جوڑ کت (ابن کثیر).

وَالَّتِيْٓ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيْهَا مِنْ رُّوْحِنَا وَجَعَلْنٰهَا وَابْنَهَآ اٰيَةً لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿٩١﴾

٩١. ءُهما جنين كه آئی حفاظت كت وتی شرمگاهءِ، نوں ما پُپ كت آئی تها وتی روح، ءُما كت آ ءُآئی چک مزنیں نشانی یے درپیں جهانءِ واستا[١].

اِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً ۖ وَّاَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْنِ ﴿٩٢﴾

٩٢. بیشک كه شمئے درستانی دین یک دینے، ءُمناں شمئے پروردگار نوں ایوكءَ منی بندگیءَ بكن اِت[٢].

وَتَقَطَّعُوْٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ ۭ كُلٌّ اِلَيْنَا رٰجِعُوْنَ ﴿٩٣﴾

٩٣. ءُآیاں تش تشءَ بهر كت وتی دین وت ماں وتا[٣]، درستاں مئے نیمگءَ واتربوگی اِنت.

فَمَنْ يَّعْمَلْ مِنَ الصّٰلِحٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهٖ ۚ وَاِنَّا لَهٗ كٰتِبُوْنَ ﴿٩٤﴾

٩٤. نوں هر كس كه بكنت نیكیں كار همے حالتءَ كه آمومنے به بیت، گڑا نا قدری كنگ نه بیت آئی جهدءِ[٤]، ءُما آئی (كاراں) نبشته كنوك اِں[٥].

وَحَرٰمٌ عَلٰي قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَآ اَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٩٥﴾

٩٥. ءُحرام اِنت هر یک آبادی یےسرا كه آما تباه كتگ اَنت، ایكه آبِر نه تَرّاَنت (بزاں دنیاءِ تها)[٦].

---

(١) اداچه اے آیتءَ مریم ءُعیسی عَلَيْهِمَا السَّلَامُ مراد اَنت، ایثی سرجمیں بیان سورت مریم آیت ١٥ تا ٣٦ تها آتكگ.

(٢) بزاں شمئے درستانی دین یكّے، ءُآتوحیدءِ دعوت اِنت كه بندگیءِ لائق ایوكءَ الله پاكءِ ذاتءِ جندِاِنت ءُبس، ءُدگه كس بندگیءِ لائق ءُحقدار بوت نه كنت.

(٣) بزاں مردم توحیدءِ اے دعوتءِ سرانه اوشتات اَنت ءُالله پاكءِ دین اِش بهر بهر كت، لهتے مجوسی بوت ءُلهتے یهودی ءُلهتے عیسائی، پدایهودی باز ٹولی بوت اَنت ءُهمے پیما عیسائی هم، مسلمان هم همے پیم، ءُآیاں پیغمبرانی منهج ویل كت، اے آیتءِ تها فرقه بندانی واستا بیم هست، كه آیاں مئے نیمگءَ آیگی اِنت ءُآیانی فیصلهءَ من كناں، بزاں آاے گمانءَ مه كنند كه آیاں ایثی سزانه رسیت ءُآهنچو ویل كنگ بنت.

(٤) چه اے آیتءَ زانگ بیت كه نیكیں عملانی قبول بوگ ءُثواب رسگءِ واستا مؤمن بوگ الّمی اِنت، ءُكافرانی نیكیں كاراں ثواب نیست ءُبے كاراَنت.

(٥) بزاں ما آیانی نگهداریءَ كنیں پمیشا پریشان بوگءِ ضرورت نه اِنت.

(٦) بزاں كه مرتگیں مردم دوباره ماں دنیاءَ آتک نه كنند، اے آیت هما صوفیانی ردّا كنت كه آوتی بزرگانی =

حَتّٰۤى اِذَا فُتِحَتْ يَاْجُوْجُ وَمَاْجُوْجُ وَهُمْ مِّنْ كُلِّ حَدَبٍ يَّنْسِلُوْنَ ﴿۹۶﴾

۹۶. تا هما وهدا که پچ کنگ بیت (دروازگ) یاجوج ءُماجوجءِ[۱]، ءُآچه هر برزگءَ ایر رچان بنت.

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يٰوَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِيْ غَفْلَةٍ مِّنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿۹۷﴾

۹۷. ءُنزیک آتک برحقیں وعده (بزاں قیامت) نوں ناگهانی درکاینت کافرانی چم[۲] (ءُگوشنت) که هائےمئے تباهی بیشک که ما بوتگیں چه ایشی بے سدی تها، بلکیں ما وت بوتگیں ظالم ءُناانصاف.

= بابتءَ همے دعوایا کنند که آمرگءَ رند گوں جسدءِ عنصریءَ ماں دنیاءَ کاینت، زانگ بیت که صوفیانی اے عقیدهءَ هچ حقیقت نیست، اے آیانی دروغ اَنت که پــه مردمانی گمراه کنگءِ هاترا اے پیمیں ردیں دعوی کنند.

(۱) یاجوج ءُماجوجءِ بابتءَ سرجمیں بیان ســورت الکهفءِ تها بیــان اِنت، بلے ادا چیزکے بیان چه صحیح حدیثانی روژنائیءَ بیان کنگ بیت.

(۱) اے آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ اولادانــت هنچوکــه چه صحیح بخاریءِ حدیثءَ زانــگ بیت بچار کتاب احادیث الانبیــآء باب قصة یاجوج ومأجوج ءُمســندءِ طیالسیءِ تهــا کتاب الفتن. وعلامات الســاعة فی ذکر یاجوج وماجوج بچار منحة المعبود فی ترتیب مسند الطیالسی لعبدالرحمن البنّاء.

(۲) اے قیامتءِ نزیکءَ عیسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ زمانگءَ پدّر بنت (صحیح مسلم کتاب الفتن وأشراط الساعة باب ذکر الدجّال).

(۳) عیسی عَلَيْهِ السَّلَامُ چه آیاں رکگءِ هاترا کوهءِ طورءَ رؤت ءُدرہا هبودا بندیگ بنت (هما حواله اِنت).

(۴) اے زمینءِ تها فســاد ءُخونریزی کنند دریایانی آپءَ درہا ایربرآنت تاہما وهداکه آہمیشی لیک اَنت که دنیاءِ کلیں مردم ما هلاس کتگ اَنت، نوں بیا اِت آزمانءِ مهلوکءَ هم کُشیں، گڑاچه آیاں یکےتیرے جنت آســمانءِ نیمگءَ آتیر هونــین بیت آهمے گمانءَ کنت که آزمانءِ مهلوک هم هلاس بوت اَنت (ســنن الترمذی کتاب الفتن باب فتنة الدجّال وصححه الألبانی).

(۵) همے درمیانءَ عیسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءُآئی همراه ایشانی ختم بوگءِ دعایا کنند، گڑااللہ پاک ایشانی دعاءَ قبول کنت یک کرمےءِ ســوبءَ ایشان نیست ءُنابود کنت، ءُایشــانی لاش سک بدبودار بنت، گڑااللہ پاک ہؤر گوْارینیت ءُایشانی لاشانی بدبو ءُنام ءُنشان گار بیت (حواله همااِنت).

(۶) ﴿حَتّٰۤى اِذَا فُتِحَتْ﴾، چه ایشی زانگ بیت که آ پیسرایک جاگهےبندیگ بنت، قیامتءِ نزیکءَ آیانی اے بنددور کثیت، ءُآبند هما دیوال اِنت که ذوالقرنینءَ بســتگ هنچوکه ســورت الکهفءِ آیت ۹۳ تا ۹۹ تها بیان اِنت.

(۲) بــزاں یاجوج ءُماجوجءِ درایگءَ رندقیامت اوشــتوک بیت گڑاکافرانی چم چه اے ترســناکیں ندارگءَ درکاینت.

اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ ؕ اَنْتُمْ لَهَا وٰرِدُوْنَ ﴿۹۸﴾

۹۸. بیشک کہ شما ءُھما کہ شما آیانی بندگیءَ کن اِت بیدءِ اللّٰہءَ سچوک اِت دوزہءِ، ءُشما آئی تہا داخل بؤوک اِت.

لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَآءِ اٰلِهَةً مَّا وَرَدُوْهَا ؕ وَكُلٌّ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۹۹﴾

۹۹. اگاں آمشکل کشا ءُمعبود بہ بوتین اَنت (گڑا) آئی تہا داخل نہ بوت اَنت، ءُدرہا آئی تہا پہ بُں پشت کپوک اَنت.

لَهُمْ فِيْهَا زَفِيْرٌ وَّهُمْ فِيْهَا لَا يَسْمَعُوْنَ ﴿۱۰۰﴾

۱۰۰. پرایاں آئی تہا کوکار ہست اَنت، ءُآئی تہا نئیش کنند.

اِنَّ الَّذِيْنَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِّنَّا الْحُسْنٰٓى ۙ اُولٰٓئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُوْنَ ﴿۱۰۱﴾

۱۰۱. بیشک ہما مردم کہ پیش کپتگ آیانی واستاجوانی چہ مئے نیمگءَ، اے چہ آئی (بزاں چہ دوزہءَ) دور دارگ بنت[1].

(۱) اے آیت مکہءِ مشرکانی بابتءَ نازل بوت کہ آیاں بتانی بندگی کت، کہ شما ءُشمئے معبود درہا ہورا دوزہءِ تہا سوچگ بئیت، گڑا اے ہبر مشرکاں سک گران گوْست گوْشت اِش کہ محمد (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مئے معبودانی گستاخی کتگ، چونائیءَ حرفءِ (ما) غیر عاقلانی واستا آرگ بیت پمیشامفسریناں اداچہ مراد غیر عاقلیں معبود زرتگ اَنت مثلا بت ءُدرچک ءُوغیرہ، چہ عبداللہ بن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت اِنت کہ قرآنءِ تہا یک آیتے ہست کہ مردم آئی تہا شبہات پیداگ کنند بلے عجب اِنت کہ مردم منءَ آئی بابتءَ جست نہ کنند، یا اے نیمگءَ آیانی ذہن ہچ نہ شتگ گڑا مردماں جست کت کہ آآیت کجام اِنت، گوْشت ئے آآیت ایش اِنت کہ ﴿ اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ ﴾ وہدیکہ اے آیت نازل بوت گڑا مکہءِ کافراں گراں مارات ءُگوْشت اِش کہ ایشی تہا مئے معبودانی گستاخی کنگ بوتگ، گڑا اے مردم اہل کتابءِ یک عالمے عبداللہ بن الزبعری گوْرا شت اَنت ءُاے ہبرءِ شکایت اِش کت آئی گوْشت کہ اگاں من اودا بہ بوتیناں گڑا من ایشی جواب داتگ اَت، مردماں جست کت کہ گڑا تو چے گوْشت، گوْشت ئے کہ من گوْشت کہ نصاری عیسی عَلَيْهِ السَّلَامُ بندگیءَ کنند ءُیہودی عزیرءِ گڑاآہم دوزہءَ روانت؟ کافر گوں اے ہبرءِ اشکنگءَ باز وش بوت اَنت ءُگوْشت اِش کہ ماحمد (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ہمے جوابءَ دئیں گڑاآجواب دات نہ کنت، گڑااللہ پاکءَ ہمے آیت نازل کت کہ ہما کہ آیانی باروا چہ مئے نیمگءَ خیر ءُخوبیءِ وعدہ بوتگ آابیداَنت ءُدوزہءَ نہ رونت، چہ قرآنءِ اے الفاظاں زانگ بیت کہ ہمامردم کہ آپہ وتی عبادت کنگءِ سراراضی ءُوشّ اَنت کہ مردم مئے قبراں زیارت بکنند ءُمئے عبادتءَ بکنند، اے پیمیں مردم وتی عبادت کنوکانی ہمراہیءَ دوزہءَ داخل بنت، پرچہ کہ اے ﴿ سَبَقَتْ لَهُمْ مِّنَّا الْحُسْنٰٓى ﴾ تہا داخل نہ اَنت.

آگاہی: امام ابن کثیر گوْشیت کہ ابن جریر طبریءِ گوْشگ ہمیش اِنت کہ اے عالم عبداللہ بن الزبعری رندا مسلمان بوت ءُاے چہ مزنیں شاعراں یک شاعرے اَت (تفسیر ابن کثیر).

لَا يَسْمَعُوْنَ حَسِيْسَهَا ۚ وَهُمْ فِيْ مَا اشْتَهَتْ اَنْفُسُهُمْ خٰلِدُوْنَ ﴿۱۰۲﴾

۱۰۲. ءُآنئیش کننت آئی (بزاں دوزءِ) برمشءَ، ءُآهما چیزانی تها که آیانی دل بلوٹیت همیشه ماننت.

لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْاَكْبَرُ وَتَتَلَقّٰىهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ؕ هٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِيْ كُنْتُمْ تُوْعَدُوْنَ ﴿۱۰۳﴾

۱۰۳. آیاں پریشان کت نه کنت مزنیں بیم[1]، ءُآیانی دیماکاینت فرشته، اش اِنت هما روچ که شمارا آئی وعده دیگ بوته.

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَآءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ؕ كَمَا بَدَاْنَآ اَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيْدُهٗ ؕ وَعْدًا عَلَيْنَا ؕ اِنَّا كُنَّا فٰعِلِيْنَ ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. هما روچءَ که ما پیچیں آسمانءَ چو که پیچیت کاپی نبشتهاں[2] هنچو که ما پیداگ کتگ اَنت اولی برا پدا ما دومی برا آیاں پیدا کنیں[3]، اے وعدهے که مئے سراِنت، بیشک که ما اَلّمءَ اشرا کنیں.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُوْرِ مِنْۢ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ

۱۰۵. ءُبیشک که ما نبشته کتگ ماں زبورءَ[4] رند چه لوح محفوظءِ نبشتن

---

(۱) چه مزنیں بیمءَ مراد یا هما پُپّ اِنت که اسرافیل عَلَيْهِ السَّلَام ماں کرناءِ تها آئرا کنت یا موتءِ وبدمراد اِنت که اے وبداں انسانءَ بلاهیں بیم ءُترسے چیر کپیت، امام المفسرین ابن جریر همے گچین کتگ که مراد هما پُپّ اِنت که اسرافیل عَلَيْهِ السَّلَام آئرا ماں کرناءِ تها کنت (تفسیر ابن کثیر).

(۲) طَیّ، معنی، پیچگ، سِجِل معنی، صحیفه، کتب ادابمعنی مکتوب بزاں نبشته کتگیں، بزاں هنچوکه نبشته کنوک وتی کاغذاں یا صحیفهاں پیچیت ماهمے پیما آسمانءَ پیچیں، دگه جاگهے کئیت که ﴿وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِيّٰتٌۢ بِيَمِيْنِهٖ﴾ که آسمان الله پاکءِ راستیں دستءَ پیچگ بنت [سورة الزمر: ٦٧].
آگاهی: باقی اے که سجل فرشتهءِ نام اِنت یا واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کاتب (بزاں نبشته کنوکءِ) نام اِنت، اے چه صحیح سنداں ثابت نه اِنت (تفسیر ابن کثیر).

(۳) بزاں هنچوکه وبدے انسانءِ جند هچ هست نه بوتگ ما آئرا جوڑ کتگ همے پیما مرگءَ رند محشرءِ روچءَ ماآئراچه قبراں چست کنین ءُاے په ما مشکلے نه داریت، ءُهمے پیما حدیثءِ تها کئیت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت که شماقیامتءِ روچءَ مچ کنگ بئیت شپاد ءُبے پوشاک ءُبے سنت کنگءَ هنچوکه ما (بزاں الله پاکءَ) شمارا بندانتءَ پیداگ کتگ ما آئرا پدا هما حالتءَ بریں (صحیح البخاری کتاب الرقاق باب کیف الحشر) اے پیما ایشی معنی همے بیت که انسان هما حالتءَ که بندانتءَ پیداگ بیت شپاد ءُبے پوشاک ءُبے سنت کنگءَ محشرءَ ماآئراهماحالتءَ کاریں، والعلم عندالله (تفسیر ابن کثیر).

(۴) اداچه زبورءَ آسمانی کتاب مراد اَنت، ءُجوانتریں هبر همیش اِنت که چه ذِکْرءَ لوحءِ محفوظ مراد اِنت، =

اَلْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصّٰلِحُوْنَ ﴿١٠٥﴾

(ایکہ) بیشک زمینءِ جانشین بنت منی نیکیں بندہ.

اِنَّ فِيْ هٰذَا لَبَلٰغًا لِّقَوْمٍ عٰبِدِيْنَ ﴿١٠٦﴾

١٠٦. بیشک کہ ایشی تہا پورئیں نصیحت ہست بندگی کنوکیں قومءِ واستا[1].

وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿١٠٧﴾

١٠٧. ءُما دیم نہ داتگ ترا (اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بلے رحمتے پہ درپیں جہانءَ[2].

قُلْ اِنَّمَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ

١٠٨. بگوْش کہ بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ وحی کنگ بوتگ منی نیمگءَ کہ، بیدءِ

= ءُلہتے مفسریناں ادا چہ زمینءَ مرادبہشت زرتگ، ایشانی یک دلیلے قرآنءِ ہماآیت اِنت کہ آئی تہا بہشتءَ زمین گوْشگ بوتگ، ﴿وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ صَدَقَنَا وَعْدَهٗ وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ﴾ [سورۃ الزمر: ٧٤]، بہشتی بہشتءِ داخل بوگءَ رند گوْشنت کہ تمامیں تعریف ہما اللہءِ واستاینت کہ ماراآئی وتی وعدہ راست پیش داشت ءُمارا زمینءِ وارث جوڑ ئے کت، ءُہمے پیما لہتے مفسریناں کافرانی زمین مراد زرتگ اَنت کہ مسلمان کافرانی زمینءَ فتح کنت پداہم اے دوئیں تفسیرہورا مرادبوت کنت، پرچہ کہ آوہدا مسلمان کہ مسلمان بوتگ اَنت اللہ ءُآئی رسولءِ فرمانبردار بوتگ اَنت، اللہ پاکءَ ملکانی ملک شہرانی شہرآیانی دستءَ فتح کنائینت اَنت، ءُمسلمانانءَ آیانی وارث جوڑ کت بلے وہدیکہ مسلمانانی ایمان کمزور بوان بوت ءُچہ اللہ پاکءِ دینءَ دور بوان بوت اَنت گڑا آہستہ آہستہ آیانی کامرانی پہ شکستءَ بدل بوان بوت، اداالله پاکءَ اے وعدہ پہ نیکیں بندیاں خاص کتگ بزاں کہ نیک بوگ الّمی اِنت (**إذا فات الشرط فات المشروط**)ءِ قاعدہءِ تہاچوکہ ملکانی وارث بوگءِ شرط نیک ءُصالح بوگ اِنت ءُمروچی ایں مسلمان پمیشا چیرایننت کہ آچہ دینءِ اسلامءَ دوراَنت ءُآیانی تہذیب دریا کافرانی تہذیب اَنت، تاوہدیکہ مسلمان پہ دلیں مسلمان نہ بنت ءُقرآن ءُسنتءَ وتی زندگیءِ دستور ءُربہند نہ کنت آچہ ذلت ءُرسوائیءَ دراتک نہ کنت.

(١) بزاں اے قرآنءِ تہءِ سوج ءُپنت ہنچین اَنت کہ نصیحت زوروکاں بسّ اَنت، چہ عابدینءَ مراد اللہ پاکءِ فرمانبرداریں بندہ اَنت.

(٢) پرچہ ہرکس کہ آئی آخری پیغمبر بوگءِ سراایمان بیاریت ءُآئی رہبندءَ بزوریت، آدنیا ءُآخرت ہردوجہانانی تہا رحمتانی حقدار بیت. حدیثءِ تہا کئیت مردماں گوْشت کہ اے اللہءِ رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مشرکاں بددعائی بدئے، واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت کہ «**إني لم أبعث لعّانا وإنما بعثت رحمة**» بزاں کہ من لعنت کنوکے جوڑ کنگ ءُدیم دیگ نہ بوتگاں بلکیں من رحمتے جوڑ کنگ ءُدیم دیگ بوتگاں، (صحيح مسلم كتاب البر باب النهي عن لعن الدواب) ہمے پیما چہ عبداللہ بن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت اِنت کہ واجہ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اے پیما ہم رحمتے کہ ہرکسءَ کہ آئی سراایمان آوْرت آدوئیں جہاناں رحمتءِ حقدار بوت، ءُہمایاں کہ ایمان نیاوْرت آہم پیسری ایں امتانی پیما یکپارگءَ تباہ نہ بوت اَنت ماں دنیاءِ تہا، اے ہم پہ ہمائی امت بوگءِ سببءَ اِنت.

فَهَلْ اَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿۱۰۸﴾

ایشی دگہ ھبر نیست کہ شمئے مشکل کشا ءُمعبودءِ برحق یکّے، ایا نوں شما ھمائی فرمانبرداری کنوک اِت؟.

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اٰذَنْتُكُمْ عَلٰى سَوَآءٍ ؕ وَاِنْ اَدْرِيْۤ اَقَرِيْبٌ اَمْ بَعِيْدٌ مَّا تُوْعَدُوْنَ ﴿۱۰۹﴾

۱۰۹. نوں اگاں آیاں دیم اِش تاب دات اَنت گڑا بگوْش کہ من شمارا آگاہ کتگ پہکءَ پہک[۱]، ءُمن نزاناں کہ نزیک اِنت یا دور ھما چیز کہ شما آئی وعدہ دیگ بوتگ اِت[۲].

اِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُوْنَ ﴿۱۱۰﴾

۱۱۰. شان ایش اِنت کہ ھما زانت ظاہریں ھبراں، ءُزانت ہرچیکہ شما چیر دئیت.

وَاِنْ اَدْرِيْ لَعَلَّهٗ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِيْنٍ ﴿۱۱۱﴾

۱۱۱. ءُمن نزاناں، بوت کنت کہ آ (مہلت) چکاسگے بہ بیت پہ شما ءُزندگیءِ سامانے تا یک وہدےءَ[۳].

قٰلَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ ؕ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُوْنَ ﴿۱۱۲﴾

۱۱۲. رسولءَ گوْشت کہ اے منی پروردگار فیصلہ بکن گوں انصاف، ءُمّی مہربانین پروردگار مَدَت لوٹگءِ لائقنت پہ اے خبران کے شمائش کَنِت.

---

(۱) بزاں ہمے پیما کہ من زاناں کہ شماچہ منی دعوتءِ توحیدءَ ءُچہ اسلامءَ دیم تاب داتگ ءُمنی دشمن بوتگ اِت، ہمے پیما شما ہم بزان اِت کہ من شمئے دشمناں، ءُمئے ءُشمئے میانءَ جنگ اِنت، ءُلہتےءَ ہمے معنی بیان کتگ کہ من شمارادرستاں تبلیغ یک پیما سرکتگ چہ کسّءَ ہچ چیز چیر نہ داتگ، واللہ أعلم. (تفسیر قرطبی).

(۲) بزاں قیامتءِ بابتءَ منءَ زانت نیست کہ آکدی کئیت.

(۳) بلکیں اے مہلت کہ شمارااللہ پاکءَ داتگ اے پہ شمایک چکاسے کہ باریں شماایمان کارات یا چہ پیسراگیشتر نافرمانی کن اِت، بلے ایشی بزان اِت کہ اے مہلتءَ یک وہدےہست کہ آپداہلاس بیت.

سُوْرَةُ الْحَجِّ سورة الحج(۱)

سوره حج مدینهٔ نازل بوتگ ءُآئی
ہفتاد ءُہشت آیات ءُدَہ رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمْ ۚ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيْمٌ ۝۱

۱. اے مردماں بترس اِت چہ وتی پروردگارءَ بیشک کہ قیامتءِ زلزلہ مزنیں چیزے.

يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكٰرٰى وَمَا هُمْ بِسُكٰرٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيْدٌ ۝۲

۲. ہما روچءَ کہ تو گندئے کہ بیہال کنت شیر میچینوکیں مات وتی شیر میچینتگ اِیں چُکءَ، ءُدور دنت ہر لاپ پُریں مات وتی لاپءِ چکّءَ، ءُتو گِندئے مردماں نشہءِ حالتءَ حالانکہ (حقیقتءَ) آنشہ نہ اَنت، بلے اللّٰهءِ عذاب سکّ اِنت(۲).

---

(۱) اے سورتءِ مکی ءُمدنی بوگءِ تہا اختلاف ہست، بہرحال جمہورءِ مذہب ہمیش اِنت کہ اے سورتءِ تہا مکی ءُمدنی ہردوپیمیں آیات ہست امام قرطبی ہمے ہبر گچین کتگ. (الجامع لأحكام القرآن للإمام القرطبي رَحِمَهُ اللّٰهُ).

(۲) اے زلزلہ کہ قرآن پاکءِ تہاایشی بابتءَ اتکگ، ایشی بابتءَ مفسرانی دوقول اَنت، گیشتریں مفسر ہمے نیمگءَ اَنت کہ اے قیامتءَ چہ پیشءِ حال اِنت کہ دنیاءِ تہاکئیت، ءُلہتے گوْشیت کہ ادا قیامتءِ روچ مرادِانت کہ ہماروچءَ مردم چہ قبراں درکاینت ءُمحشرءِ میدانءَ مُچ بنت، چہ آئی سکّی ءُترسناکیاں مردم سک ترسءِ تہابنت ءُاے حالت آیانی سراکئیت، ءُاے باروا لہتے حدیث ہم ہست، واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت کہ قیامتءِ روچءَ اللّٰه پاک آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ گوْشیت کہ اے آدم، آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ گوْشیت کہ من حاضراں، یک اعلان کنوکےاعلان کنت کہ اللّٰه پاک ترا حکم دنت کہ چہ وتی اولاداں ہزارءِ تہا نُہ سد ءُنود ءُنُہ (۹۹۹) دوزہءِ واستا در بکن، چہ اے ہبرءِ اشکنگءَ لاپ پرّیں جنین وتی لاپءِ چکّءَ دؤر دینت ءُکسانیں چک پیربنت ءُمردم نشہءِ حالتءَ بنت حالانکہ آنشہ نہ اَنت بلے اللّٰه پاکءِ عذاب سک اَنت، گڑا اے ہبر صحابیانی سرا سک گڑان گوْست ءُآیانی شکل بدل بوت اَنت، گڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت =

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطٰنٍ مَّرِيْدٍ ۙ﴿۳﴾

۳. ءُمردمانی تہا لہتے ہنچیں ہست کہ آجیڑہ کننت اللہءِ باروا پہ نہ زانتی ءُرندا کپنت ہرسرکشّیں شیطانءِ[۱].

كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهٗ مَنْ تَوَلَّاهُ فَاَنَّهٗ يُضِلُّهٗ وَيَهْدِيْهِ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيْرِ ﴿۴﴾

۴. کہ آئی (بزاں شیطانءِ) قسمتءَ نبشتہ کنگ بوتگ[۲] کہ ہر کس آئرا وتی دوست جوڑ بکنت، گڑاآ آئرا گمراہ کنت، ءُآئی رہبریءَ کنت شعلہ جنوکیں عذابءِ نیمگءَ.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِيْ رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَّغَيْرِ

۵. اے مردماں اگاں شما ہست اِت شکّءِ تہا چہ چست بوگءَ (چہ قبراں)[۳] نوں بیشک کہ ما شمارا پیدا کتگ چہ خاکءَ پدا چہ ترْمپے آپءَ پدا چہ بستگیں خونےءَ[۴] پدا

= کہ نُہ سد ءُنود ءُنُہ (۹۹۹) چہ یاجوج ءُماجوجاں بنت ءُچہ شمایکّے بیت، ءُشما مردمانی تہا ہنچوبئیت کہ اسپیتیں رنگءِ گوکءِ کشا لہتے سیاہیں مودبیت یاسیاہیں گوکءِ کشالہتے اسپیتیں مود بیت، من امید کناں کہ بہشتءِ چارک شما (امتءِ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بئیت، (صحابہ گوْشنت کہ) ماتکبیر گوْشت پدا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت کہ سیَک شمابئیت، پداما تکبیرگوْشت پداواجہءَ گوْشت کہ بہشتءِ نیم شمابئیت (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیرسورۃ الحج) امام ابن جریرہمے دومی قول گچین کتگ کہ اے زلزلہ ءُاے کیفیت کہ اے آیتءِ تہا بیان اِنت اے قیامتءَ ظاہر بیت (تفسیرطبری) والعلم عنداللہ.

(۱) لہتے گوْشیت کہ اے آیت نضر بن حارثءِ بارہءَ نازل بوتگ کہ آئی گوْشت اللہ پاک مردگانا زندگ کت نہ کنت، ءُآسکّیں مڑوکے اَت، ءُآئی مردماں گوْشت کہ اے کہ محمد شمئے سراوانیت اِش اےوحی نہ اَنت ءُنہ کہ اللہ پاکءِ نازل کتگیں اَنت، بلکیں اے دروگ ءُبے حقیقتیں قصہ اَنت (تفسیر الکبیر للإمام الرازی) بہرحال اے پیمیں درائیں مردم اے آیتءِ تہا کاینت.

(۲) بزاں شیطانءِ بابتءَ اے ہر تقدیرءِ تہا نبشتہ کنگ بوتگ.

(۳) اداہمامردمانی رد بوگءَ اِنت کہ آقیامتءِ زندگیءَ نہ منّ اَنت کہ مرگءَ پد مردم پدا زندگ کنگ نہ بیت، اے قیامتءِ نہ منّوکاں شماوتی پیدائشءَ بچارات کہ پیسراشمئے نشان نہ بوتگ اللہ پاکءَ شماراپیداگ کتگ، ءُوڑوڑیں حالتانی تہا شماراگوْازینتگ ئے، گزاا اللہ کہ شمارا پیسرا پیداگ ئے کتگ پداہوں شمئے پیداگ کنگءِ سراقادرانت، ءُاگاں شما غور ءُفکربکتیں گڑاالّمءَ اے ہر شما فہمتگ اَت کہ ہماذات کہ چہ نیستیءَ ہست کنت آپدا دوبارہ پیداگ کنگءِ سراانگتءَ بہترقادرانت.

(۴) حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت، کہ نطفہ چل (۴۰) روچءَ پد بستگیں خونےبیت =

مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ۚ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ۚ وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٥﴾

چه صورت داتگیں گوشتءِ ٹکّرےءَ ءُبے صورت داتگینےءَ[1]، تا کہ ما بگیشین ایں پہ شما (شمئے جوڑ کنگءَ)، ءُما داریں ماتانی لاپءِ تہا ہر کسءَ کہ بلوٹیں تا یک نام بستگیں وہدےءَ، پدا ما شمارا درکنیں (چہ ماتءِ لاپءَ) نُنّکی حالتءَ، پدا تاکہ شما برس اِت وتی جوانیءَ، ءُچہ شما ہنچیں ہست کہ آ وفات دیگ بنت (وتی ورنائیءِ تہا) ءُچہ شما ہنچیں ہست کہ آ بِر ترینگ بیت گندگ تریں عمرءِ نیمگءَ، تا کہ آ مہ زانت ہچ، رند چہ زانگءَ[2]، ءُتو گِندئے زمینءَ ہشکءِ حالتءَ نوں وہدیکہ ما گوْارینیں آئی سرا ہورآ شترگءَ لگّیت ءُچست بیت ءُرودینیت چہ ہر ڈولیں ڈولداریں چیزاں[3].

ذٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾

۶. اے پمیشا کہ اللہءِ جند اِنت حق ءُبیشک ہمااِنت کہ زندگ کنت مردگاں، ءُبیشک کہ آ ہر چیزءِ سرا قادراِنت.

= پداچل (۴۰) روچءَ پداگوشت ئے بیت پداالله پاک آئی نیمگءَ فرشتہے دیم دنت گڑا چار چیزءِ حکم دیگ بیت، آئی روزیءِ نبشتہ کنگءِ، ءُآئی کارانی (کہ چے کنت) ءُآئی مدّتءِ (کہ چنچوزندگی کنت)، ءُایکہ آبدبختے یا نیک بختے پداآئی تہا روح پُپ کنگ بیت. (صحيح البخاري كتاب أحاديث الأنبياء باب خلق آدم وذريته).

(۱) ﴿مُخَلَّقَةٍ﴾، ہماچکّ اِنت کہ آتوام بیت ماں ماتءِ لاپءَ وآئی درائیں اعضاء توام بنت ءُآئی تہا روح دژر دیگ بیت ءُتوامیں شکلےءَ دنیاءَ کئیت ﴿وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ﴾ ہماچکّءَ گوشک بیت کہ آناتوام اِنت، ءُپیش چہ آئی کلیں اعضایانی توام بوگءَ وچہ ایشی پیش کہ آئی تہا روح پُپ کنگ بہ بیت آئی مات آئرا دژر دنت.

(۲) بزاں لہتےءَ ما ہنچو پیر کنیں کہ آئی درائیں اعضابے کار بنت ءُآئی یادداشت ءُعقل کمزور بیت ءُآچو کسان ایں طفلءَ بیت.

(۳) اے دومی دلیل اِنت کہ اللہ پاک مردگانی زندگ کنگءِ سرا قادراِنت، بزاں ہنچوکہ آمرتگیں ءُہشکیں زمینءَ سر سبز ءُشاداب کنت ہمے پیما آمردگانی زندگ کنگءِ قدرتءَ ہم داریت.

وَّاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيْهَا ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ ۝۷

۷. ءُبیشک کہ قیامت آیگی اِنت کہ آئی (آیگءِ) تہا ہچ شک نیست، ءُبیشک کہ اللہ چست کنت قبرانی تہءِ مردماں (قیامتءَ).

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّلَا هُدًى وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِيْرٍ ۝۸

۸. ءُچہ مردمانی تہا لہتے ہنچیں ہست کہ آ جیڑہ کنند اللہءِ باروا پہ بے زانتی ءُبے ہدایت ءُبے روشنائیں کتابءَ[۱].

ثَانِيَ عِطْفِهٖ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ لَهٗ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّنُذِيْقُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيْقِ ۝۹

۹. تاب دیوک اِنت وتی گشءَ (چہ تکبرءَ)[۲] تا کہ گمراہ بکنت چہ اللہءِ راہءَ، آئی واستاہست ماں دنیاءِ تہا رسوائی، ءُما چاشینیں آئرا قیامتءِ روچءَ آسءِ عذابءَ.

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدٰكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ۝۱۰

۱۰. اے پہ ہما کارانی سوبءَ اِنت کہ دیم داتگ اَنت تئی دوئیں دستاں، ءُبیشک کہ اللہ ظلم کنوکے نہنت وتی بندیانی سرا.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ ۚ فَاِنْ اَصَابَهٗ خَيْرُ ۨ اطْمَاَنَّ بِهٖ ۚ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةُ ۨ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖ ۚ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ ۝۱۱

۱۱. ءُمردمانی تہا لہتے ہنچیں ہست کہ آاللہءِ بندگءَ کنند کنارہءِ سرا، نوں اگاں آئرا برسیت جوانی یے، آدلجم بیت پہ آئی، ءُاگاں آئرا مصیبتے برسیت (گڑا) آدیمءَ تاب دنت، آئی برباد کت اَنت وتی دنیا ءُآخرت، ہمیش اِنت زاہریں نقصان[۳].

---

(۱) بزاں ہمامردم کہ آقیامتءَ نہ منّ اَنت یاگوْشنت کہ اللہ پاکءَ چک ہست یااللہ پاکءِ گوما شریدار جوڑ کنند، بہرحال ہماگمراہ مرادانت کہ آبیدءِ دلیلءَ اللہ پاکءِ ہبراں دروگ بند کنند چہ تکبرءَ (بزاں وتءَ مزن لیک اَنت).

(۲) ﴿ ثَانِيَ ﴾، اسمءِ فاعل اِنت، تاب دیوکءَ گوْشنت، عِطْف کشءَ گوْشنت، اے، ﴿ يُجَادِلُ ﴾ءِ حال اِنت، بزاں اے مردم اللہ پاکءِ بابتءَ جیڑہ کنند تکبر ءُدیماں تاب دیگءِ حالتءَ .

(۳) چہ عبداللہ بن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ آئی ہمے آیت ونت ﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ ﴾، بزاں لہتے مردم ہست اَت کہ آیاں مدینہءَ آتک ءُاسلام اِش قبول کت، اگاں آئی جنینءَ چک بوت ءُآئی جناورانی =

يَدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهٗ وَمَا لَا يَنْفَعُهٗ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿۱۲﴾

۱۲. آتوار جننت ابید چہ اللہءَ ہمائی کہ آئرا نہ کہ نقصان دات کنت ءُنے کہ فائدہ دات کنت، ہمیشی جِندانت دوریں گمراہی.

يَدْعُوْا لَمَنْ ضَرُّهٗۤ اَقْرَبُ مِنْ نَّفْعِهٖ ؕ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيْرُ ﴿۱۳﴾

۱۳. آتوار جنت ہمائرا کہ آئی نقصان نزّیک ترانت چہ آئی فائدہءَ[1]، الّمءَ

= تہا برکت بوت گژاآئی گوْشت کہ اےوشیں دینے ءُاگاں آئی جنینءَ چک نہ بوت ءُجناورانی تہا برکت نہ بوت گژا آئی گوْشت کہ اے بدیں دینے (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورۃ الحج) بہرحال اداچہ مراد ہماینت کہ آدینِ اسلامءَ پہ وتی لہتے دنیائی مقصدانی ہاترا قبول کنت، ءُاگاں آیانی مقصد دستءَ مئیت گژاآکفرءَ گچین کنت، ءُہمے پیما کمزوریں مسلمان کہ آمصیبتاں برداشت کت نہ کنت، ءُاگاں اسلامءِ ہاترا آیانی سرا تکلیفے بئیت گژا آاے تکلیفءِ سراوشتات نہ کنت ءُدینءَ ویل نہ کنت، بہرحال اداچہ مراد ہماینت کہ آوتءَ دینءِ سرا محکم داشت نہ کنت، ءُآوتءَ حالاتانی دیمءَ اوشتارینت نہ کنت، ءُنبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ پہ دلیں مسلمانانی بابتءَ فرمائینت: کہ وہدے آیاں وشّی بےبہ رسیت گژاآاللہ پاکءِ شکرءَ گرانت، ءُاگاں آیانی سرا تکلیفے بئیت گژاآئرا برداشت کنت ءُصبر کنت، ءُاے دوئیں پہ آئی جوان اَنت (صحیح البخاری کتاب الزھد باب المؤمن أمرہ کلہ خیر).

(۱) ہمامشرک کہ آبیدءِ اللہ پاکءَ ایدگرانی بندگیءَ کنت پہ ہمے امیدءَ کہ آآیاں گوں اللہ پاکءَ نزیک کنت ءُقیامتءَ آیانی سفارشءَ کنت، اےآیتءِ تہا اللہ پاک آیانی اے باطل ایں گمانءِ ردّءَ کنگءَ اِنت، بزاں آفائدہءَ کہ اے چہ وتی باطلیں معبوداں گمان کنت آئرا ہچ حقیقتے نیست، بلکیں آئی نقصان ظاہرترانت کہ چہ آیانی بندگی کنگءَ ایمان ختم بیت، ءُبرے برے اللہ پاک ماں دنیاءِ تہا آئیءَ سزادنت، ءُاے نقصان نزیک ترانت چہ آ فائدہءَ کہ آئی گمان کنت کہ قیامتءِ روچءَ آیانی معبود آیانی کمک ءُسفارشءَ کنت، اوداآیانی معبود ہچ کت نہ کنت ءُدوزہءِ تہا داخل بنت، زانگ لوئیت کہ معبود دوییمیں اَنت، لہتے پیغمبر ءُفرشتہ ءُصالح ایں مردم اَنت کہ وتی بندگیءِ دعوت اِش نہ داتگ ءُنہ کہ پہ ایشی وشّ ءُراضی اَنت کہ آیانی بندگی کنگ بہ بیت بلکیں آیانی دعوت ہمے بوتگ کہ اللہ پاکءِ بندگی کنگ بہ بیت ءُبس، اے پیمیں مردم چہ وتی بندگی کنوکاں دوراَنت ءُبہشتی اَنت، بلے ہمامعبود کہ پہ وتی بندگی کنگءَ وش بوتگ اَنت ءُوتی بندگی کنگءِ دعوت اِش داتگ، اےوتی بندگی کنوکانی ہورءَ دوزہءَ چگل دیگ بنت.

آگاہی: زانگ لوئیت کہ اداللہ پاکءَ نقصان ءُفائدہءِ نسبت باطل ایں معبودانی نیمگءَ کتگ، حالانکہ آنقصان ءُفائدہ دات نہ کنت، بلے چوکہ نقصانءِ سبب اَنت ءُچہ آیانی سببءَ مردم گمراہ بنت ءُنقصانءِ تہا کپنت، پمیشااللہ پاکءَ نقصانءِ نسبت ہمایانی نیمگءَ کت، ءُفائدہءِ نسبت آیانی نیمگءَ پمیشا کنگ بوت کہ مشرکاں گوْشت کہ اے مارا فائدہ دینت، ءُحقیقت ہمیش اِنت کہ آآیانءَ فائدہ دات نہ کنت، ءُاگاں بالفرض ءُمحال دات بکنت بلے پداہم آیانی نقصان گیشترانت، ہمے پیما کہ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ گمراہ کنگءِ سبب بتانی نیمگءَ کت کہ ﴿ رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثِيْرًا مِّنَ النَّاسِ ﴾، [سورۃ إبراھیم: ۳۶]، بزاں کہ اے پروردگار بیشک کہ ایشاں (بزاں بتاں) مزنیں مردمءِ گمراہ کتگ، اے پدّریں ہبرے کہ بت گمراہ =

باز خرابیں دوستے ءُبازخرابیں همبراہے.

اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ۝۱۴

۱۴. بیشک کہ اللہ داخل کنت همایاں کہ ایمان اِش آوُرتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ ہنچیں باغانی تہا کہ رُمب اَنت چہ آیانی چیرا گنجیں جو، بیشک کہ اللہ کنت ہرچیکہ بلوٹیت.

مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَّنْ يَّنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَاۗءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهٗ مَا يَغِيْظُ ۝۱۵

۱۵. آکس کہ همے گمانءَ کنت کہ ہجبر آئی کمکءَ اللہ نہ کنت ماں دنیاءَ ءُآخرتءَ، گڑا آدراج بکنت یک ریزے آسمانءِ نیمگءَ پدا آئرا ببرّیت نوں بچاریت کہ باریں بُرت کنت آئی اے مکرهما چیزا کہ آآئرا زہرا دنت[1].

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنٰهُ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِيْ مَنْ يُّرِيْدُ ۝۱۶

۱۶. ءُهمے پیما ما دیم داتگ اے (قرآن) گیشینوکیں آیاتانی صورتءَ، ءُبیشک کہ اللہ (تچکیں) راہءَ کاریت ہرکسءَ کہ بلوٹیت.

= کنگءِ سراقادر نہ اَنت بلے چوکہ آمردمانی گمراہ بوگءِ سبب اَنت پمیشا ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ گمراہیءِ نسبت ہمایانی نیمگءَ کت، ءُاے چیز عربانی تہا ہست اِنت، والعلم عنداللہ. (تفسیر الکبیر للإمام الرازی).

(۱) ایشی یک معنی یےہمے کنگ بوتگ کہ ہمامردم کہ آلوٹ اَنت اللہ پاک وتی پیغمبرءِ کمکءَ مہ کنت ءُآچہ اے چیزءَ سچ اَنت ءُآیاں زہرکئیت، گڑاآوتی لوگءِ سرابہ رونت ءُیک ریزےوتی گٹّءَ بہ بنداَنت ءُوتءَ بکش اَنت، پرچہ کہ اللہ پاک ہر وڑءَ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ کمکءَ کنت، اے وڑءَ گڑاادامرادچہ آسمانءَ لوگانی سربان اَنت، ءُعرب برزیءَ ہم آسمان گوشنت، گیشتریں مفسراں ہمے معنی مراد زرتگ، ءُایشی دومی معنی اے کنگ بوتگ ہمامردم کہ آ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا وحیءِ آیگ ءُآئی کمکءَ وش نہ اَنت، چوکہ آئی سرا وحی ءُکمک چہ آسمانءَ کئیت نوں آیک درْاجیں سادءِ بزوریت ءُآسمانءَ بہ رؤت ءُایشاں بند بکنت (اگاں اے چیزءَ کت کنت)، ءُچہ ایشی آئی زہر رؤت ءُآرام بیت، امام ابن کثیر اولی معنی گچین کتگ ءُعلامہ شوکانیءَ دومی، سیاق (بزاں ہبرءِ پشت ءُدیم)ءِ لحاظءَ اولی معنی جوانترگندگءَ کئیت.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَادُوْا وَالصّٰبِـُٔوْنَ وَالنَّصٰرٰى وَالْمَجُوْسَ وَالَّذِيْنَ اَشْرَكُوْٓا ۖ اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝۱۷

۱۷. بیشک ھما کہ آمسلمان بوتگ اَنت ءُھما کہ یہودی اَنت ءُصابئی اَنت ءُنصارا اینت ءُآس پرست اَنت[۱] ءُھما کہ مشرک اَنت، بیشک کہ اللہ فیصلہ کنت آیانی میانءَ قیامتءِ روچءَ[۲]، بیشک کہ اللہ ہر چیزءِ سرا گواہ اِنت[۳].

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُوْمُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَاۗبُّ وَكَثِيْرٌ مِّنَ النَّاسِ ۭ وَكَثِيْرٌ

۱۸. ایا تو نہ گِندگءَ ئے کہ بیشک اللہءَ سجدہ کنت ہر چیکہ ماں آسمانانی تہا ہست ءُہرچیکہ ماں زمینءِ تہا ہست، ءُروچ ءُماہ ءُاستار ءُکوہ ءُدرچک ءُجناور[۴] ءُبازیں

(۱) ﴿ وَالصّٰبِـُٔوْنَ ﴾، استارانی بندگی کنوکاں گوْشنت، ءُمجوسی، آسءِ بندگی کنوکاں گوْشنت ءُایشانی گمان ہمیش اِنت کہ جہانءِ خدا دُواَنت، یکے تہاریءِ خدااِنت ءُیکے روژنائیءِ . (تفسیرقرطبی).

(۲) چوکہ اے مذہب دنیاءِ تہا شنگ اَنت ءُایشانی زوروک گیشتر اَنت پمیشا ایشانی نام درچنگ ءُزورگ بوتگ اَنت، ﴿ اَشْرَكُوْٓا ﴾، تہا ایدگہ درائیں ردین ءُبےراہیں مذہب کاینت، چہ ایشاں حقءِ سراکجام اِنت ءُباطلءِ سراکجام، اے چیز چہ قرآن ءُحدیثءِ وانگ ءُفہمگءَ زانگ بیت ءُاللہ پاکءَ گڈی پیغمبر پہ ہمے ہاتراءَ دیم دات، پداہیوں ادا چہ فیصلہ کنگءَ مراد جزا ءُسزااِنت کہ اللہ پاک ردین ءُبے راہاں دوزءَ کنت ءُپدلیں مومناں ماں بہشتءَ بارت، کہ چہ آئی وت زانگ بیت کہ کئے اِنت حقءِ سرا ءُکئے اِنت باطلءِ سرا.

(۳) بزاں اللہ پاک درائیں انسانانی چہ درائیں عملاں خوب سرپدِاِنت پمیشاآناانصافی نہ کنت بلکیں پہ عدل ءُانصاف فیصلہ کنت ءُہرکسءَ ہمائی عملانی رہبندءَ مزدنت.

(۴) اداچہ سجدہءَ بازیں مفسریناں فرمانبردار بوگ مراد زرتگ، کہ آئی حکمانی دیمءَ آدرستانی گردن جہل اَنت ءُکسّءَ مجال نیست کہ آئی حکمءَ واپس بکنت، ءُایشانی نزیکءَ آسجدہ ءُبندگی مراد نہ اِنت کہ آذوی العقول (بزاں جن ءُانسان) واستاخاص اِنت، ءُلہتے مفسراں اداآئءِ حقیقی معنی مراد زرتگ نہ کہ مجازی، بزاں درائیں مخلوق اللہ پاکءَ سجدہ کنت ہرکسی وڑ ءُپیم دگراَنت ہنچو کہ فرمان اِنت کہ ﴿ وَاِنْ مِّنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَّا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِيْحَهُمْ ﴾ [سورۃ بنی إسرائیل: ۴۴]، بزاں ہر چیز اللہ پاکءِ تسبیحءَ بیان کنت بلے شماآیاں نہ فہم اِت، ءُدگہ جاگہے بیان اِنت کہ ﴿ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهٗ وَتَسْبِيْحَهٗ ﴾ [سورۃ النور: ۴۱]، بزاں کہ ہر یکے وتی نماز ءُپاکیءِ بیان کنگءَ زانت، ءُہنچوکہ لہتے حدیثانی تہا روچءِ سجدہ کنگءِ وڑ ءُپیم بیان اَنت، ایشی سرجمیں بیان سورۃ یس: ۳۸ تہا ہست اِنت، بہرحال اے دوئیں معنی وشّ اَنت ءُدرست اَنت کہ درائیں مخلوق اللہ پاکءِ دیمءَ عاجزاَنت ءُگردن اِش جہل اَنت، ءُہمے پیما ہریکے اللہ پاکءَ سجدہ کنت ءُآئی پاکیءَ وتی پیمءَ بیان کنت ہنچوکہ چہ گوْستگیں آیتاں زانگ بوت، پداہیوں زانگ لوئیت کہ اداالله =

حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ۗ وَمَنْ يُّهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّكْرِمٍ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿۱۸﴾

مردمے[۱]، ءُبازینے ہست کہ جہ گیر بوتگ آیانی سرا عذاب[۲]، ءُہرکسءَ کہ اللہ رسوا بکنت، نوں نیست آئراعزت دیوکے، بیشک کہ اللہ کنت ہرچیکہ بلوٹیت.

هٰذٰنِ خَصْمٰنِ اخْتَصَمُوْا فِيْ رَبِّهِمْ ۗ فَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّنْ نَّارٍ ۗ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوْسِهِمُ الْحَمِيْمُ ﴿۱۹﴾

۱۹. اے دو مڑوکیں ٹولی اَنت کہ آمڑاتگ اَنت وتی پروردگارءِ باراوا[۳]، نوں ہما مردماں کہ نہ منّتگ، آیانی واستا بُرّگ بوتگ آسءِ گُد، ایر ریچگ بیت چہ آیانی سرانی سربرءَ لہڑیں آپ.

يُصْهَرُ بِهٖ مَا فِيْ بُطُوْنِهِمْ وَالْجُلُوْدُ ﴿۲۰﴾

۲۰. ساڑینگ بنت ہرچیکہ آیانی لاپاں ہست ءُآیانی پوست (ہم).

وَلَهُمْ مَّقَامِعُ مِنْ حَدِيْدٍ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُپہ آیانی جَنگءِ واستاسر کُدینا ہست آسنءِ.

كُلَّمَآ اَرَادُوْٓا اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ اُعِيْدُوْا فِيْهَا ۗ وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿۲۲﴾

۲۲. ہر وہدے کہ آیاں لوٹ اِت ایکہ در بیاینت چہ آئی (بزاں چہ دوزہءَ) چہ پریشانیءَ، واتر کنگ بنت آئی تہا، ءُ(گوشگ بیت کہ) بچش اِت سوچوکیں عذابءَ.

= پاکءَ ماہ ءُروچ ءُایدگہ پمیشاگچین کت ءُآوُرت اَنت کہ دنیاءِ تہا ایشانی بندگی کنوک ہست ءُآیانءَ گوشگی اَت ایشانی کہ شمابندگیءَ کن اِت اے درہاالله پاکءِ دیمءَ وت عاجز ءُبے وس اَنت، ءُاے وت الله پاکءِ بندگیءَ کنند اے چوں معبود بوت کنند.

(۱) اے ہما مؤحداَنت کہ پہ وشدلی اللہ پاکءِ بندگیءَ کنند.

(۲) اے ہما مشرک ءُبے راہ اَنت کہ آیاں اللہ پاکءِ دین ویل کتگ، پمیشاعذابءِ حقدار بوتگ اَنت.

(۳) چہ اے آیتءَ مرا دکجام اَنت ایشی تہا اختلاف ہست، پداہم امام قرطبیءَ ہمے گچین کتگ کہ اداچہ مراد جنگءِ بدراِنت، ءُچہ دوئیں فریقاں مراد مسلمان ءُکافراَنت، ءُلہتےءَ عام مراد زرتگ کہ یک گروہےءَ چہ مراد درائیں ردیں مذہب اَنت دومیءَ چہ مراد مسلمان اَنت کہ مسلمان اللہ پاکءِ وحدانیتءِ سراایمان آروک اَنت ءُہمے ہبرءِ سرا جزم اَنت کہ اللہ پاک مردماں چہ مرگءَ رند قیامتءِ روچءَ دوبارہ زندگ کنت، ءُکافر گوں آئی شرک کنند ءُپدا زندگ بوگءِ سراایمان نیاراَنت ءُاللہ پاکءِ بابتءَ وڑوڑیں ردیں عقیدہ دارَاَنت.

اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّلُؤْلُؤًا ۭ وَلِبَاسُهُمْ فِيْهَا حَرِيْرٌ ۲۳

۲۳. بیشک کہ اللہ داخل کنت ھمایاں کہ ایمان اِش آوُرتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ باغانی تہا کہ رُمب اَنت چہ آیانی چیرا گنجیں جو، آپوشائینگ بنت آئی تہا سنگہ چہ تلاہ ءُمروارد، ءُآیانی پوشاک ءُگُد آئی تہا ریشمءِ بنت[1].

وَهُدُوْٓا اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ ۚ وَهُدُوْٓا اِلٰى صِرَاطِ الْحَمِيْدِ ۲۴

۲۴. ءُھدایت دیگ بوتگ اَنت پاکیزئیں ھبرءِ نیمگَ، ءُہدایت دیگ بوتگ اَنت توصیفانی واجہءِ راہءِ نیمگءَ[2].

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِيْ جَعَلْنٰهُ لِلنَّاسِ سَوَاۗءَ ۨ الْعَاكِفُ فِيْهِ وَالْبَادِ ۭ وَمَنْ يُّرِدْ فِيْهِ بِاِلْحَادٍۢ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ۲۵

۲۵. بیشک ھما مردماں کہ آیاں کفر کتگ ءُآدور دارَانت چہ اللہءِ راہءَ ءُچہ مسجدءِ حرامءَ ھما کہ ما آبرابر کتگ مردمانی واستا، اودءِ نندوکانی واستا ءُڈنّی مردمانی واستا[3]، ءُہر کس کہ بلوٹیت آئی تہا چوٹی

(۱) حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ محمد ﷺ ءَ درّائینت کہ ریشمی گد گوْرا مہ کن اِت پرچہ کہ دنیاءِ تہا ہرکس کہ ایشیءَ گوْرا بکنت آآخرتءَ چہ ایشی زیہر بیت. (صحیح البخاری).

(۲) لہتے مفسر گوْشیت کہ اداچہ مراد بہشت اِنت کہ مومن ہنچیں جاگہیءَ داخل کنگ بنت کہ اودا تہنا پاکیزہ ایں ہبر کنگ بیت ءُبے ہودہ ایں ہبر نہ بیت، ءُچہ ﴿ صِرَاطِ الْحَمِيْدِ ﴾ءَ مرادہمیش اِنت کہ اے ہنچیں جاہیءَ برگ بنت کہ اوداہر گوْرااللہ پاکءِ تسبیح ءُتوصیف بیان بیت، یامراد دینءِ اسلام ءُقرآن اَنت کہ ایماندار ہمیشی نیمگءَ ہدایت دیگ بوتگ اَنت، ءُاے دوئیں پہ یک وہدہوں مراد بوت کنند پرچہ کہ اے یکءَ دگرءِ مخالف نہ اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) اے آیت مکہءِ مشرکانی بارہءَ نازل بوت کہ آیاں واجہ محمد ﷺ گوں صحابیاں مکہءِ داخل بوگءَ نئیشت، اللہ پاکءَ آیاں خبردار کت کہ اے پیمیں مردماں سکّیں عذاب چاشینیں، چہ ﴿ سَبِيْلِ اللّٰهِ ﴾ءَ مراد دینءِ اسلام اِنت، ءُچہ مسجدءِ حرامءَ ایوکءَ ہمائی جند مرادانت یا ہما پورہ ایں علاقہ مرادانت کہ آحدودءِ حرمءِ تہا کئیت یا پورئیں مکہءِ شہرمراد اِنت، ایشی تہا باز اختلاف ہست امام قرطبی گوْشیت کہ اے ہبرءِ سرا درائیں عالمانی اتفاق اِنت کہ مسجدءِ حرامءِ تہا نماز وانگ ءُعبادت کنگ ءُآئی تہا اللہ پاکءِ ذکرءِ واستا نندگءِ تہا مکہ والا ءُایدگہ درائیں برابرَانت کس کسءَ چہ اودا درایگءَ لاچار کت نہ کنت، البتہ مکہءِ شہرءِ بارہءَ اختلاف ہست، مجاہد ءُابوحنیفہ ءُمالک ءُدگہ لہتے ہمیشی گوْشیت کہ =

گوں ظلمءَ، گڑا ما چاشینیں آئیءَ دردناکیں عذاب[۱].

وَاِذْ بَوَّاْنَا لِاِبْرٰهِيْمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَّا تُشْرِكْ بِيْ شَيْـًٔا وَّطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّآئِفِيْنَ وَالْقَآئِمِيْنَ وَالرُّكَّعِ السُّجُوْدِ ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُیاد بکن هماوهدا که ماجاگه دات ابراهیمءَ (عَلَیْهِ السَّلَام) بیت اللهءِ جاگه[۲]، ایکه شریدار جوڑ مکن گوں من هچ کسءَ، ءُپاک ءُصاف بکن منی لوگءَ[۳] طواف کنوکانی واستا ءُاوشتوکانی واستا، ءُرکوع ءُسجده کنوکانی واستا[۴].

= مکهءِ شهر په درائیں مسلماناں آاودءِ نندوک به بنت یا نه په کلاں یک پیم اِنت ءُاودءِ زمین ءُلوگانی کس وارث بوت نه کنت، ءُآیانی بها کنگ جائز نه اِنت نه که آیاں په کرایه دیگ جائزانت، بلکیں برمسلمان هرکجا که نندگ لوٹیت آئرا حق بست ءُاودءِ مردمانی واستا جائز نه اِنت که مردماں وتی لوگانی تها منَه بکنند، ءُلهتے گوْشیت که اداچه خاص مسجدءِ حرام مراد اِنت نه که پورئیں مکه ءُبرکس وتی لوگانی مالک وت اِنت ءُاودءِ زمینانی بها کنگ ءُکرایهءِ سرا دیگ جائز اِنت، ءُتقریباً اے زمانگءِ درائیں عالم مکهءِ لوگانی بها کنگ ءُزورگءَ جائز گوْشنت، ءُبمے جوانتر گندگءَ کئیت، والله أعلم، پداهوں آجاگه که مناسک حجءِ تها کاینت مثلاً عرفات مِنٰی مزدلفه ءُیانی ملکیت باتفاق جائز نه اِنت.

(۱) اداچه ﴿بِاِلْحَادٍ﴾ءَ مراد لهتےءَ شرک زرتگ، ءُلهتےءَ قتل ءُفساد گوْشتگ ءُلهتےءَ عام مراد زرتگ بزاں حرمءِ تها برکس که بدی ءُگناه بکنت آاے بیمءِ تها ببورانت، چه اے آیتءَ سلفءَ بمے دلیل زرتگ که حرمءِ تها بدی ءُمنکریں کارانی کنگءِ گناه ءُسزاچه اے دگه جاگهاں مسترانت (تفسیرقاسمی) چه اے آیتءَ زانگ بیت که آئی تها بدیءِ اراده ءُلوٹ هم یک مزنیں گناهے، والله أعلم.

(۲) چه اے آیتءَ زانگ بیت که نوح عَلَیْهِ السَّلَامُ طوفانءَ رند که بیت الله ویران بوت پداآئی ویران بوگءَ رند ابراهیم عَلَیْهِ السَّلَامُءَ آئی جوڑ کنگءِ بندات کت، ءُآدنیاءِ تهءِ اولی مسیت اِنت، حدیثءِ تها کئیت چه ابوذر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت که من جست کت اے اللهءِ رسول (صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) اولی مسیت کجام اِنت که جوڑ کنگ بوتگ، واجه صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَءَ درّائینت که مسجدءِ حرام، من جست کت که پدا ؟ واجه صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَءَ درّائینت که آئیءَ رند بیت المقدس، ابوذر گوْشیت که من جست کت که ایشانی درمیانی مدّت چنچک اِنت، واجه صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَءَ درّائینت که چهل (۴۰) سال. (صحیح مسلم کتاب المساجد باب أول مسجدوضع فی الأرض).

(۳) بزاں چه شرک ءُبرپیمیں پلیتیاں آئرا پاک ءُصاف بکن.

(۴) اداچه مراد نمازانت چوکه قیام ءُرکوع ءُسجده نمازءِ اهم تریں رکنت پمیشاادا آگچین کنگ ءُنام گرگ بوتگ اَنت، ءُبمے پیما نماز ءُطوافءِ ذکر اداالله پاکءَ پمیشا کتگ اَنت که اے دوئیں عبادت گوں خانه کعبه خاص اَنت، چوکه نمازءِ قبول کنگءِ واستا الّمی اِنت که نمازکنوکءِ دیم گوں قبلهءَ به بیت، ءُبمے پیما طواف تهنا همائی چپ ءُچاگردءَ کنگ به بیت.

وَاَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَاْتُوْكَ رِجَالًا وَّعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَّاْتِيْنَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيْقٍ ﴿٢٧﴾

٢٧. ءُاعـلان بدئـے مردمـانی تہا حجءِ واسـتا کہ آبیاینت تئی گوْرا پادانیءَ، ءُہر لاگریں ہشترانی سرا[1] کہ آکاینت چہ دوردوریں راہاں.

لِّيَشْهَدُوْا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِيْٓ اَيَّامٍ مَّعْلُوْمٰتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِّنْۢ بَهِيْمَةِ الْاَنْعَامِ ۚ فَكُلُوْا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَآئِسَ الْفَقِيْرَ ﴿٢٨﴾

٢٨. تا کہ آحاضر بـہ بنت وتی فائدہءِ جاگہاں[2] ءُاللّٰہءِ نـامءَ بگرانت ماں نام گپتیں روچانی تہـا[3]، ہما روزیانی سرا کہ اللّٰہءَ آیاں داتگ اَنت چہ چارپاداں[4]، نـوں بؤرات چہ آیانی

(١) ﴿ضَامِرٍ﴾، ہما ہشترءَ گوْشنت کہ آچہ سفرءِ دوریءَ وخوراکءِ کمیءَ کمزور ءُلاغر بہ بیت چو مہریانی وڑءَ.

(٢) بزاں دنیائی فائدہ، مثلاً تجارت بکنند، ءُدینی فائدہ مثلاً چہ حجءِ مناسکانی ادا کنگءَ اللّٰہ پاکءِ بخشش ءُرضا دست کپیت، اداپہ آیاں دینی ءُدنیائی فائدہ ہست.

(٣) چہ ﴿اَيَّامٍ مَّعْلُوْمٰتٍ﴾ کجام روچ مرادانت، ایشی تہا باز اقوال ہسـت، لہتے گوْشیت کہ اداچہ ذوالحجہءِ اولی دَہیں (١٠) روچ مرادانت ءُلہتے گوْشـیت کہ ایام تشریـق مرادانت بزاں عیدالأضحی (مزنیں عیدءِ) اولی چاریں روچ مرادانت کہ آروچانی تہا جناور ہلار کنگ بنت، پداہوں چہ سـیاقءَ (بزاں ہبرءِ پشت ءُدیمءَ) دومی قول جوْانتر گندگءَ کئیت ہنچوکہ ابن کثیر ماں وتی تفسـیرءَ گوْشـتگ.ایشی تہا اختلاف ہسـت کہ ایام تشریق چنکس اَنت، ابن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ گوْشیت کہ ایام تشریق چارانت، یوم النحر (بزاں دَہ ذوالحجہ) ءُدگہ سـئے روچ چہ ایشی رند بزاں یازدہ ءُ(١١) دوازدہ ءُ(١٢) سـیزدہ (١٣)، ءُہمے مذہب اِنت ابـن عمر ءُعبداللّٰہ بن زبیر ءُموسی ءُمجاہد ءُعطا ءُعکرمہ ءُسـعیدبن جبیر ءُابراہیم النخعی ءُامام مالک ءُایدگراں، ءُامام ابن کثیر ہوں ہمے گچین کتگ (تفسـیر ابن کثیر سـورة البقرة ٢٠٣ تفسـیرءِ تہا بجـار) امام ابن کثیر سـورت الحجءِ آیت ٢٨ءِ تفسـیرءِ تہا گوْشیت کہ چہ ابن عمرءَ بسـندءِ صحیح ثابت اِنت کہ ایام تشریق چارانت، واللّٰہ أعلم، ءُہمےپیما اے چاریں روچانی تہا قربانیءِ ذبح کنگ جائز اِنت، ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیـت چہ جبیر بن مطعم روایت اِنت کہ واجبءَ درّائینت: «**كلّ أيّـام التشريق ذبح**» کہ درائیں ایام تشریق قربانیءِ روچ اَنت (رواہ أحمد فی مسـندہ رقم الحدیث ١٦٦٩٧ بتحقیق أحمد شـاکر، ءُعلامة أحمد شـاکر ایشی سـند صحیح گوْشـتگ، سنن الدار قطنی ٤٢٨٤ وابن حبان فی صحیحہ) اگاں ایشی سرالہتےءَ ہمے جرح کتگ کہ ایشی تہا انقطاع ہسـت پداہوں بازیں محدثیناں اے صحیح گوْشـتگ، الجامع الصغیرءِ نبشتہ کنوک علامہ سیوطی ایشی صحت منّتگ (الجامع الصغیر مع فیض القدیر ج ٥ ص ٢٧) حافظ ہیثمی ایشی درائیں رجال ثقہ گوْشـتگ اَنت، (مجمع الزوائد کتاب الأضاحی باب متی یخرج وقت الذبح فی الأضحی ج ٤ ص ٢٥) مسند أحمدءِ شرح کنوک صاحب فتح الربانی علامہ عبدالرحمن البناء ایشی انقطاع نہ منّتگ ءُایشی صحیح گوْشـتگ، ہمے پیما محدث العصر البانی سلسلة الصحیحة تہا ایشی باز طرق بیان کتگ، ءُچہ بازیں طرقءِ وجہءَ قابلءِ حجت گوْشتگ، رقم الحدیث: ٢٤٧٦ ج.

(٤) اداچہ پس ءُگوک ءُہشـتر ءُگامیش ءُاسـپیت پس مرادانت، اللّٰہءِ نامءِ گرگءِ معنی ہمیش اِنت کہ ہلار کنوک اللّٰہ پاکءِ نامءَ بگیپت ءُایشاں ہلاربکنت، ءُحدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بسم اللّٰہ =

گوشتاں ءُبوارین اِت تنگدستیں محتاجاں.

ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

۲۹. پدا بائدِاِنت که آدُور بکننت وتی چلّاں[۱] ءُپوره بکننت وتی مِنتاں[۲] ءُطواف بکننت دیریئیں لوگءِ[۳].

ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ عِندَ رَبِّهِ ۗ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾

۳۰. (بکنت) اے (کاراں)، ءُہر کس که تعظیم ءُاحترامءَ بکنت اللهءِ حرام کتگیں چیزانی[۴] گڑا اے جوان اِنت په آئی، آئی پروردگارءِ گورا، ءُحلال کنگ بوتگ اَنت په شما چار پاد[۵] بیدءِ همائی که (آیانی حرام بوگءِ حکم) وانگ بنت شمئے سرا[۶]، نوں دور بدارات وتءَ چه گندگءَ بتانی، ءُوتءَ دور بدارات چه دروگیں هبرءَ[۷].

= ونت پدا الله اکبر گوْشت (صحیح البخاری کتاب الأضاحی باب التکبیرعندالذبح) نوں شریعت همیش اِنت که بسم الله، الله اکبر گوْشگ به بیت پدا قربانی ہلار کنگ به بیت (ءُایدگه وهداہوں که جناورے ہلار کنت).

(۱) بزاں دَه ذوالحجهءِ روجءَ (جمره عقبه) ڈوک جنگءَ رند حاجی احرامءِ گداں در بکننت ءُسراں به تراش اَنت اگاں ناخن مزن اَنت گڑاآیاں ہوں بچن اَنت ءُصافیں گداں گوْرابکننت، زانگ لوٹیت که اے حلال بوگءَ رند آدرائیں کار که احرامءِ حالتءَ ایانی سرا حرام بوتگ اَنت آدرہا حلال بنت بیدءِ جنینءِ گوما ہمبستری کنگءَ که آحلال نه بیت، تاہما وهداکه طواف زیارت ءُاِفاضة بکنت، گڈا پهک چیز حلال بنت.

(۲) اگاں یکیءَ اودءِ واستا منّت ءُمرادءِ منّتگ آئرا پوره بکنت.

(۳) مراد بیت الله اِنت. اداطوافءِ افاضه مراد اِنت که آئرا طوافءِ زیارت ہم گوْشگ بیت ءُاے حجءِ یک رکنے، اے عرفهءِ دارگ ءُڈوک جنگءَ رندبیت، ءُبیدءِ طوافءِ افاضهءَ حج توام نه بیت ءُاے فرض اِنت.

(۴) اداچه حرمتاں مراد مناسکءِ حجّ اَنت که اے په جوانی ادا کنگ لوٹ اَنت، ءُحرام کتگیں چیز چه وتءَ دور دارگ لوٹ اَنت.

(۵) اداچه سیاه پس ءُاسپیت پس ءُگوک ءُہشتر ءُگامیش درہا مرادَانت.

(۶) بزاں مردگ ءُخون ءُخنزیر، بچار سورت المائدة آیة ۳، اودااے چیزءِ سرجمیں بیان ہستیں.

(۷) چه ابو بکرة رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت که واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت: که ایا من شمارا مستریں گناہانی بابتءَ بگوْشاں گوں؟ ماگوْشت که پرچه نه اے اللهءِ رسول (صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ)، واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ =

حُنَفَآءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِيْنَ بِهٖ ؕ وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوِيْ بِهِ الرِّيْحُ فِيْ مَكَانٍ سَحِيْقٍ ﴿٣١﴾

٣١. تهنا اللهءِ به بئيت، ءُگوں آئی شريک جوڑ کنوک مه بئيت، ءُهرکس که آ شريدار جوڑ بکنت گوں اللهءَ، نوں گوْشئے که آچه آسمانءَ کپت ءُآئرا چامپ اَنت مرغ، يا آئرا گوات بارت ءُدوْر دنت ماں دوريں جاگهےءَ[1].

ذٰلِكَ ۗ وَمَنْ يُّعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوْبِ ﴿٣٢﴾

٣٢. هميش اِنت (اللهءِ حکم) ءُهر کس که آ احترامءَ کنت اللهءِ شعائرانی[2]، گڑا بيشک هميش اِنت چه دلانی پرهيز گاری.

لَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَآ اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيْقِ ﴿٣٣﴾

٣٣. په شمئے واستيا آيانی تها فائدهءِ چيز هست تا يک نام بستگيں وهدےءَ[3]، پدا آئی حلال

= درّائينت: که اللهءِ گوما شريدار جوڑ کنگ ءُمات ءُپتانی نافرمانی کنگ، ءُواجهءَ تکّه داتگ اَت گڑا نشت ءُدرّائينت ئے که خبردار به بئيت ءُهمے پيما دروگيں هبر ءُدروگيں گواهی ديگ، واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پدماں پدءَ بيره دات همے اندازه که ما گوْشت که کديں واجه هاموش به بيت. (صحيح البخاری كتاب الأدب باب عقوق الوالدين من الكبائر).

(١) بزاں هرکسءَ که گوں الله پاکءَ شريدار جوڑ کت بزاں آئی وتءَ هنچيں تباهی يےتها دۏر دات که چه آئی مستريں تباهی نيست هنچوکه يکے چه آسمانءِ برزیءَ به کپيت گڑاآئی تباهی ءُمرگءِ تها هچ پيميں شک نيست، همے پيمامشرک هوں مزنيں تباهیءِ تهاانت که چه آئی آيان کس رستگار کت نه کنت ءُآهرحالءَ ديم په تباهیءَ روان اِنت، پرچه که آئی سرا بهشت حرام اِنت ءُآپه بن ماں دوزهءَ بيت.

(٢) ﴿شَعَآئِرَ اللّٰهِ﴾ جمع اِنت ءُآئی واحد شعيرة اِنت، بمعنی علامت ءُنشانی، ءُاداچه شعائرءَ مراد الله پاکءِ دينءِ مستريں احکام اَنت که آمسلمانانی امتيازیءِ نشانی اَنت که چه آئی مسلمان ءُکافرانی درميانءَ فرق کنگ بيت، په دروزءَ مناسکءِ حج ءُقرآن کريم ءُنماز وغيره شعائر اللهءِ تها کاينت، ءُهمے پيما قربانیءِ جناوراں شعائرالله گوْشگ بوتگ.

(٣) بزاں اے جناورانی تها مثلاً پس ءُهشتروغيره، ءُفائدهءَ چه مراد آيانی ورگ ءُسواربوگ ءُآيانی شيرانی ورگ اِنت، ءُچه نام بستگيں وهدءَ يوم النحر مراد اِنت بزاں قربانیءِ روچ، ءُلهتےءَ اداچه اجل مسّمی همے مراد زرتگ که چه قربانیءِ جناورءَ فائده زورگ به بيت تاهما وهداکه آپه قربانیءَ خاص کنگ مه بيت، ءُاگاں نام گرگ بوت که اے قربانیءِ جناوراِنت گڑاچه آئی فائده زورگ نه بيت، پداهوں چه انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روايت اِنت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يک مردمے ديست که وتی قربانیءِ جناورءَ مهار کنگءَ اَت گڑا واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حکم دات که ايشرا سوار بو، آئی گوْشت که اے قربانیءِ جناوراِنت، واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوْشت که ايشیءَ سوار بو (صحيح البخاری كتاب الحج باب ركوب البدن) پميشا بهتر همے گندگءَ کثيت که چه قربانیءِ جناورءَ فائده حاصل کنگ بيت، والله أعلم.

بوگءِ جاگہ بیت اللہ اِنت[1].

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۗ فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا ۗ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾

۳۴. ءُہر یک امتیءِ واستءَ ما جوڑ کتگ قربانیءِ رہبندے، تا کہ آ اللہءِ نامءَ بگراَنت ھما روزیانی سرا، کہ آاللہءَ داتگ اَنت چہ چارپاداں[2]، نوں شمئے مشکل کشا ءُمعبودءِ برحق یکے، گڑا ھمائی فرمانبرداربہ بئیت، ءُمُژدہ بدئے عاجزی کنوکاں.

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾

۳۵. آھماینت وہدیکہ اللہءِ نام گرگ بیت، گڑا لرزاَنت آیانی دل، ءُصبر کنوک اَنت ھما مصیبتانی سرا کہ آیاں رستگ اَنت، ءُقائم کنوک اَنت نمازءِ، ءُچہ ھما روزیءَ کہ ما آیانءَ داتگ اَنت خرچ کنںت.

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ ۖ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ ۖ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا

۳۶. ءُقربانیءِ ہشتر[3] ما کتگ اَنت پرشماچہ اللہءِ شعائراں، کہ شمئے واستءَ آیانی تہا خیر ہست، نوں اللہءِ نامءَ بگرات آیانی

(۱) بزاں آئی ہلار کنگءِ جاگہ حرم اِنت ءُادا چہ بیت اللہءَ حرمءِ مکی درہا مراد اِنت، زانگ لوئیت کہ عتیق سئے معنیءَ آتکگ. (۱) دیری ایں چیزءِ واستا. (۲) آزادءِ واستا. (۳) مزن شان ءُمژداریں مردمءِ واستا.

(۲) بزاں اللہ پاکءِ نامءَ قربانی کنگ ءُخون ریچگ پیسری ایں امت ءُمذھبانی تہا ہم بوتگ، مَنْسَک، نَسَکَ یَنْسِکُءِ مصدر اِنت، ایشی معنی اللہ پاکءِ نزّیکی حاصل کنگ، ءُہمے پیما اے اطاعت ءُعبادتءِ معنیءَ ہم کئیت، کہ اللہ پاکءِ رضاءِ حاصل کنگءِ واستا آئی نامءَ قربانی کنگ ہوں یک عبادتے، یا منسک گوں سینءِ زبر ءُزیرگوما اسمءِ ظرف ہوں بوت کنت، ءُاے پیما ایشی معنی قربانی کنگءِ جاگہ اِنت، یا کہ عبادتءِ جاگہ، مناسکءِ حج چہ ہمدا اِنت، بزاں ہما جاگہ کہ اودا حجءِ ارکان ادا کنگ بنت، ءُقربانیءِ ہلار کنگءَ پیش بسم اللہ، ءُاللہ اکبر گوْشگ بہ بیت، ہنچوکہ پیسر ترا آیت ۲۸ تہا بیان بوت.

(۳) ﴿ وَالْبُدْنَ ﴾، جمع اِنت ءُایشی واحد بدنة کئیت ءُاے زنڈیں چیزءَ گوْشنت، ایا اے ہشکءَ ہشترءَ گوْشگ بیت یا کہ ہشتر ءُگوکءَ دوئیناں؟، امام شافعی گوْشیت کہ تہنا ہشترءَ گوْشگ بیت ءُامام مالک ءُامام ابوحنیفہ گوْشنت کہ ہشتر ءُگوک دوئیناں گوْشگ بیت، امام ابن کثیر ہمے گچین کتگ کہ دوئیناں گوْشگ بیت، ءُامام قرطبی ءُشوکانی امام شافعیءِ ہبر گچین کتگ، والعلم عنداللہ.

الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ سَخَّرْنٰهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۳۶﴾

سرا (ءُبوشتارین اِت اِش) رِد رِدءَ[۱]، نـوں وہدیکہ آکپیت (زمینءِ سرا) پہ کَشءَ[۲]، نـوں بـوراِت چـہ آئی[۳] ءُبوارین اِت نـہ لوٹوکـینءَ ءُلوٹوکیں فقـیراں[۴]، ہمے پیما ما

(۱) ہشـتر اے پیم ہلار کنگ بہ بیت کہ آسئے ایں پادانی سرا اوشتارینگ بہ بیت، ءُآئی دیمءِ چپّیں پادءِ کونڈ بندگ بہ بیت ءُآئی گردنءِ سراکارچ جنگ بہ بیت، ءُچہ ہلار کنگءَ پیش بسـم اللہ اللہ اکبر گوْشـگ بہ بیت (حوالہ ساریءَ گوْستگ).

(۲) بزاں ہلار کنگءَ پد وہدیکہ جناورءِ ساہ ءُروح پہک در کئیت نوں آکوتگ بہ بیت، پرچہ کہ ساہداریں جناور بزاں ہماکہ انگتءَ ساہے مان اِنت آئی کوتگ ءُورگ جائز نہ اِنت، حدیثءِ تہا کئیت کہ «**ما قطع من البهيمة وهي حيّة فهي ميتة**» (سنن أبي داود كتاب الصيد باب في صيد قطع منه قطعة وصححه الألباني) بزاں ہماجناور کہ آئیءَ ساہ مان اِنت ءُآکوتگ بوت آمردارے ساب بیت، بزاں آئی ورگ جائز نہ اِنت.

(۳) چہ اے آیت ءُہمے سورتءِ آیت۲۸ءَ لہتےءَ ہمے دلیل زرتگ کہ چہ قربانیءِ جناورءَ چیزےءِ ورگ الّمی اِنت، بلے جمہورءِ مذہب ہمیش اِنت کہ اے حکم استحبابءِ واستااِنت، بزاں کہ آئی ورگ الّمی نہ اِنت بلے جوانتراِنت. ﴿الْقَانِعَ﴾ءِ معنی لہتےءَ لوٹوکءِ کتگ، ءُاے چہ قنع یقنعءَ کئیت، ءُاے سَاَلَ (بزاں لوتگءِ) معنیءَ دنت، ءُلہتے گوْشیت کہ اے قنع یقنع معنیءَ دنت، بزاں نہ لوٹوک، ءُمُعتَر لوٹوکءَ گوْشنت، ءُلہتےءَ ایشی معنی زیـارت کنوک کتگ، چہ اے آیتءَ لہتےعالمءَ ہمے دلیل زرتگ کہ قربانیءِ گوشـت سـئے بہرءَ کنگ بـہ بیت، یک بہرےوت بوارت ءُیک بہرےوتی زیارت کنوکیں مہمانانی واسـتا پشـت بہ گیجیت ءُیک بہرےغریب ءُمسـکینانی سرا بہر بکنت، ءُحدیثءِ تہا کئیت کـہ واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ پیسرامن شـمارا چہ سئے روچءَ گیشترءَ قربانیءِ گوشتءِ ایر کنگءَ چہ منَہ کتگ، نوں بوراِت ءُہرچیکہ شـمالوٹ اِت ایر بکن اِت (صحيح مسلم كتاب الأضاحي باب النهي عن أكل لحوم الأضاحي فوق ثلاث ونسخه) ءُدگہ روایتے تہا کئیت کہ بوراِت ءُذخیرہ بکن اِت ءُخیرات بکن اِت (ہمے بابءِ تہا)، ءُلہتے گوْشیت کہ آدوبہرءَ کنگ بہ بیت یکے پروت ءُیکےخیرات بکنت، بلے چہ قرآن ءُحدیثءَ ہچ اے پیمیں ہبرثابت نیست کہ آدو یا سئے بہرءَ کنگ بہ بیت.

(۴) بلکیں ہما اندازہ کہ آپہ وتءَ مناسـب زانت ایربکنت ءُلہتے خیرات بکنت قربانیءِ گوشتءِ بہاکنگ جائز نہ اِنت ءُہمے پیما آئی پوسـتءِ ہُن، بلکیں آئی پوسـتءَ وتی اسـتعمالءِ تہا بیاریت یا آئیءَ خیرات بکنـت، حدیثءِ تہا کئیت کہ قربانیءِ گوشـتءَ بوراِت ءُخیرات بکن اِت، ءُچہ آئیءِ پوسـتءَ فائدہ بگراِت ءُآئیءَ بہا مہ کن اِت (مسند أحمد عن قتادة بن النعمان، بتحقيق أحمد شاكر رقم الحديث۱۶۲۶۳ وقال إسناده حسن، دارالحديث القاهـرة)، یک حدیثءِ تہا کئیت واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**مَن باع جِلد أُضحيته فلا أُضحية له**»، بزاں ہرکسءَ کہ وتی قربانیءِ پوسـت بہا کت (ءُزر وت زرت اَنت) گزا آئی قربانی نہ بوتگ. (مستدرك الحاكم، شيخ ألباني رَحِمَهُ اللهُ ترغيب ءُترہیبءِ تہا حسـن گوشـتگ، بحار حدیث نمبر۱۰۸۸) پداہیوں لہتے عالمءَ آئی پوستءِ بہاکنگءِ اجازت داتگ کہ آئی قیمتءَ غریب ءُمسکیناں بدنت. (ابن كثير).

آ فرمانبردار کتگ اَنت شمئے تا کہ شما شکربگرات.

لَنْ يَّنَالَ اللّٰهَ لُحُوْمُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلٰكِنْ يَّنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ ؕ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰىكُمْ ؕ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. ھجبر نہ رسیت اللہءَ آیانی گوشت ءُنہ آیانی خون، بلے سربیت آئرا شمئے پرہیزگاری[1]، ھمے پیما آئی اے فرمانبردار کتگ اَنت شمئے تاکہ شما اللہءِ مزنیءَ بیان بکن اِت ھماربندءِ سرا کہ آئی شمارا سوج داتگ، ءُمُژدہ بدئے نیکوکاراں.

اِنَّ اللّٰهَ يُدٰفِعُ عَنِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُوْرٍ ﴿۳۸﴾

۳۸. بیشک کہ اللہ گلّینیت دشمناں ھمایانی کہ آیاں ایمان آوُرتگ، بیشک کہ اللہ دوست نہ داریت ہر دغا بازیں ناشکرءَ.

اُذِنَ لِلَّذِيْنَ يُقٰتَلُوْنَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُوْا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيْرُ ﴿۳۹﴾

۳۹. اجازت دیگ بوت (جہادءِ) ھما کساں کہ آیانی سرا جنگ کنگ بیت، پمیشا کہ آیانی سرا ظلم کنگ بوتگ، ءُبیشک کہ اللہ آیانی کمک کنگءَ اَلّمءَ قادراِنت[2].

الَّذِيْنَ اُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّآ اَنْ يَّقُوْلُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ؕ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَّصَلَوٰتٌ وَّمَسٰجِدُ يُذْكَرُ فِيْهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيْرًا ؕ وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَّنْصُرُهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ ﴿۴۰﴾

۴۰. ھما کہ آ در کنگ بوتگ اَنت چہ وتی لوگاں بے گناہءَ، بیدءِ ایشی (آیاں دگہ ہچ گناہ نیست) کہ آگوشنت کہ مئے پروردگار اللہ تعالی اِنت ءُاگاں اللہءَ دور مہ کتیں مردمانی لہتے چہ لہتینءِ دستءَ گڑالّمءَ پرُوشگ بوت اَنت (عیسائیانی) عبادت خانہ ءُ(یہودیانی) عبادت خانہ ءُ(مسلمانانی) مسیت کہ اودا

(۱) بزاں ہما قربانی کہ آپہ ریا ءُپیش دارگ ءُرسمءِ ہاترا پورہ کنگ بہ بیت آئرا ثواب نیست، ءُاللہ پاکءَ ایشی ضرورت نہ اِنت، بلکیں قربانی خاص پہ اللہ پاکءِ رضاءَ کنگ بہ بیت، ءُآئی لوٹ اللہ پاکءِ نزیکی بہ بیت.

(۲) وہدیکہ مسلمان چہ مکہءَ دراتک ءُمدینہءَ شت اَنت اے اولی آیت اِنت کہ اللہ پاکءَ آیاں جہادءِ اجازت دات.

اللهءِ نـام باز گرگ بیت[۱]، ءُشـکّی نیسـت کـه الله تعـالی الّـمءَ کمکءَ کنـت[۲] همائی که آاللهءِ (دینءِ) کمکءَ کنند، بیشک که الله الّمءَ مزنیں زور آورے ءُگیش اِنت (چه ہرکسءَ).

اَلَّذِيْنَ اِنْ مَّكَّنّٰهُمْ فِي الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوْا بِالْمَعْرُوْفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ؕ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ﴿۴۱﴾

۴۱. هما که ما اگاں گیشی بدئیں آیاں زمینءِ تہا، آنمازءَ برجاہ دارآنت ءُزکات دینت ءُنیکیءِ حکمءَ دینت، ءُمردماں دور دارآنت چه بدیں کاراں[۳] ءُدرہیں کارانی

(۱) اے آیتءِ تہا جہادءِ حکمت بیان بوگءَ اِنت، که جہاد پمیشا ہست اِنت که ہما عبادت خانه که آیانی تہا الله پاکءِ ذکر کنگ به بیت آحفاظت کنگ به بنت، ءُاگاں جہاد مه بوتیں گڑاا‌ے عبادت خانه پشت نه کپت اَنت، بزاں ہرزمانگءَ الله پاکءَ اہل حقاں جہادکنگءِ اجازت داتگ که آوتی دین ءُعبادت خانهانی حفاظتءَ بکنند، تاکه مشرک ءُکافر آیاں پروشت مه کنند، ءُاے معنی ہم کنگ بوتگ که اگاں موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءُآئی دۆرءَ جہادءِ اجازت مه بوتیں گڑاآیانی کنیسه ءُعبادت خانه پڑوشگ بوت اَنت کافر ءُمشرکانی دستءَ، ءُہمے پیما عیسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ زمانگءَ صوامع (بزاں عیسائینانی کنیسه) ءُمحمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ زمانگءَ مسجدہم پڑوشگ ءُگار کنگ بوت اَنت.

(۲) چه اے آیتءَ زانگ بیت که الله پاک ہمامسلمانانی کمکءَ کنت که آالله پاکءِ دینءَ په دل زورآنت ءُآئی سرا عمل کنند، مروچی ایں مسلمان دنیاءِ ہرکنڈءَ پمیشانزورآنت که آیاں الله پاکءِ په دلیں دین قرآن ءُحدیث ویل کتگ اَنت ءُشرک ءُبدعت ءُوڑ وڑیں گمراہیانی تہا سر ءُچیرآنت، ءُاے ذلّت ءُرزوائی تا ہما وہدا ہست اِنت که مسلمان په دلیں دینءَ مه زورآنت، ءُشرک ءُبدعت ءُنافرمانیاں ویل نه کنند، الله پاک مسلماناں ہدایت نصیبءَ بکنت (آمین).

(۳) اے آیتءِ تہا اسلامی ملکانی بنکی هدف ءُمقصد بیان کنگ بوتگ اَنت، که خلافتءِ راشده ءُایدگه بازیں اسلامی حکومتانی زمانگءَ آیانی سرا عمل کنگ بوتگ، گـڑا تاریخ گواہ اِنت که آپیمیں عدل ءُانصاف ءُامن ءُسکون ءُوشحالی دگه کسّءَ آوُرت نه کتگ، ءُآزمانگءَ چوکه مسلمان سربلند ءُکامیاب بوتگ اَنت، تاریخ آئی دروغءَ ہم پیش داشت نه کنت، مروچی که مسلماناں اے بنکی هدف ءُمقصد ویل کتگ اَنت، ءُآیاں کارمرز نه کنند پمیشا اے ملکانی تہا فساد ءُقتل ءُخونریزی ءُبے ایمنی ہچ ہبرے نه ئے، تاہماوہدا که اسلامی حکومت قرآن پاکءِ بیان کتگیں اصول ءُنمازءِ اداکنگ ءُزکاتءِ دیگ امر بالمعروف (بزاں نیکیءِ حکم کنگ) ءُنہی عن المنکر (بزاں چه بدیءَ منَه کنگ)، اے درائیں چیزانی سرا عمل نه کنند، ءُالله پاکءِ دینءِ بدلءَ آمغربی نظام ءُجمہوریت ءُبے دینیءَ ویل نه کنند آہجبر وشحال بوت نه کنند، ءُآپه بن کافرانی دستءِ چیرءَ بنت ءُغلامیءِ زندگی گوْازین اَنت، چه اے آیتءَ زانگ بیت، =

آسر اللهءِ دستااِنت[1].

وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّعَادٌ وَّثَمُوْدُ ﴿۴۲﴾

۴۲. ءُاگاں آترا دروگ بند بکننت، گڑا بیشک کہ دروگ بندکتگ چہ آیاں پیش نوحءِ قومءَ ءُعادءِ قومءَ ءُثمودءِ قومءَ.

وَقَوْمُ اِبْرٰهِيْمَ وَقَوْمُ لُوْطٍ ﴿۴۳﴾

۴۳. ءُابراہیمءِ قومءَ ءُلوطءِ قومءَ.

وَّاَصْحٰبُ مَدْيَنَ ۚ وَكُذِّبَ مُوْسٰى فَاَمْلَيْتُ لِلْكٰفِرِيْنَ ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ ۚ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيْرِ ﴿۴۴﴾

۴۴. ءُمَدْینءِ نندوکاں، ءُدروگ بند کنگ بوتگ موسیٰ، گڑا ما وہد دات کافراں پدا ما گرفتار کت اَنت[2] گڑا چہ پیما بوتگ منی عذاب ءُگرفت.

فَكَاَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوْشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَّقَصْرٍ مَّشِيْدٍ ﴿۴۵﴾

۴۵. گڑا چنچو باز میتگ ہست اَت کہ ماآتباہ کت اَنت، ھمے حالتءَ کہ آنافرمان اِتنت، نوں آلُب اِتنت وتی سربانانی سرا، ءُبازیں چاتے کہ آبیکار ایر اَنت ءُ(ھمے پیما) برزین ءُمحکمیں محل ءُماڑی.

= آحکومت کہ وتی حفاظتءَ چہ اللہ پاکءَ لوٹ اَنت آیانی فرض ہمیش اَنت کہ اے آیتءِ تہا بیان اَنت کہ آنمازءِ برجاہ دارگءِ بند ءُبستءَ کنننت بزاں مسجد بندانت ءُآیانی واستا امام ءُخدمت کنوک دارانت کہ بیدءِ ایشاں نمازءِ برجاہ دارگ پہ شہم نہ بیت ءُچہ مالداراں زکات گرانت ءُہماجاگہ کہ آئی خرچ کنگءِ جاگہ اِنت ہمودِاش خرچ کنننت، ءُہمے پیما آامر بالمعروف ءُنہی عن المنکر (بزاں نیکیءِ حکم دیگ ءُچہ بدیءَ منَہ کنگءِ) ذمہ داریءَ ہوں زور اَنت، ہنچوکہ سعودی حکومتءَ اے چیزانی بند ءُبست کتگ کہ آہر ملکءِ تہا امامان ءُدینءِ اسلامءِ دعوت دیوکانی کمکءَ کنت، بلّے کہ نوں اولی پیما نہ اِنت بلے پداہوں آحکم ہست اَنت، ءُما گندگءَ ئیں کہ آوشحال اِنت ءُامن اِنت ءُاے چیز تا ہما وہدا بنت کہ آاے چیزاں ویل مہ کنت، نوں ہما حکومت کہ آاے ذمہ داریاں نہ زوریت، گڑاآحکومت بترسیت کہ اللہ پاک آئی چوں کمکءَ کنت.

(۱) بزاں چہ ھما ئی حکمءَ ہرچیز بیت.

(۲) اے آیتانی تہا اللہ پاک وتی پیغمبر محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دل بڈّی دیگءَ اِنت کہ اگاں مکہءِ کافر ترا دروگ بند کنننت تو پہ ایشی پریشان مہ بو، پیسری ایں امتاں ہوں گوں وتی پیغمبراں ہمے پیم کتگ ءُاگاں ما ایشانی سرا عذاب دیم دیگءَ نہ ایں گڑاا ے یک مہلتے کہ ماآیان اِش دئیں نہ کہ آچہ مئے گرفتءَ درکاینت، ہنچوکہ ماپیسری امت مہلت داتگ اَنت بلے آیانی آسر تباہی ءُبربادی بوتگ.

اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَتَكُوْنَ لَهُمْ قُلُوْبٌ يَّعْقِلُوْنَ بِهَآ اَوْ اٰذَانٌ يَّسْمَعُوْنَ بِهَا ۚ فَاِنَّهَا لَا تَعْمَى الْاَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوْبُ الَّتِيْ فِي الصُّدُوْرِ ﴿۴۶﴾

۴۶. ایا گڑا آیاں ترّ ءُتاب نہ کتگ ماں زمینءِ تہا کہ ببوتیں آیاں ہنچیں دل کہ آیاں بہ فہم اِتیں چہ آئی، یا ہنچیں گوش کہ آیاں گوش بداشتیں چہ آئی، نوں حقیقت حال ھمیش اِنت کہ چم کور نہ بنت بلے کور بنت ھما دل کہ ماں سینگانی تہاینت[۱].

وَيَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُّخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهٗ ۭ وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّوْنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. ءُ آ چہ تو زوت لوٹنت عذابءَ، ءُبجبر اللہ تعالی دگرے نہ کنت چہ وتی کتگیں وعدہءَ[۲]، ءُبیشک کہ یک روچے تئی پروردگارءِ گورا چو ہزار سالا اِنت چہ ھما (سالاں) کہ شماءِش حساب کن اِت[۳].

وَكَاَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَا ۡ وَاِلَيَّ الْمَصِيْرُ ﴿۴۸﴾

۴۸. ءُچنچو بازیں اُمّتے ہست اَت کہ ما آہاں وہد داتگ اَت ھمے حالتءَ کہ آنافرمان اِتنت پدا ما آگرفتار کت اَنت، ءُمنی نیمگءَ اِنت واترجاہ.

قُلْ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَآ اَنَا لَكُمْ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۴۹﴾

۴۹. بگوْش کہ اے مردماں بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ من پہ شما یک ظاہریں

(۱) بزاں اگاں اے دنیاءِ تہا آبہ گوْشت این اَنت ءُپیسری ایں قوم ءُامتانی تباہی ءُبربادیءِ نشانی ءُپدریچ کہ ہست اَنت آیانی تہا غور ءُفکراِش بکتیں گڑاالّمءَ آیاں اندرِز گپتگ اَت، چہ اے آیتءَ ہمے دلیل زورگ بوتگ کہ عقلءِ جاگہ دل اِنت ءُلہتے گوْشیت کہ آئی جاگہ دماغ اِنت، ءُلہتے گوْشیت کہ اے دوئیں ہبر یکءَ دومیءِ خلاف نہ اَنت، بلکیں فہمگ ءُزانگءِ واستا دل ءُدماغ دوئیناں یک مزنیں تعلقے ہست. (فتح القدیر)،

(۲) بزاں اگاں چہ من مہلت دیاں بلے چہ منی گرفتءَ کس رستگار بوت نہ کنت آماں دنیاءَ عذابءِ شکلءَ بہ بیت یا ماں آخرتءَ .

(۳) بزاں کافر کہ پہ عذابءَ اشتاپ کنت، ءُاللہ پاک آیاں مہلت دنت پمیشا کہ اللہ پاکءِ نزیکءَ ہزار سال ءُیک روچے برابراِنت، پرچہ کہ آئیءَ اے قدرت ہستیں کہ ہر وہدءَ بہ لوٹیت آیاں عذاب بہ دنت، ءُچہ آئی گرفتءَ کس رستگار بوت نہ کنت، ءُلہتےءَ ہمے مراد زرتگ کہ چہ ادا قیامتءِ روچ مرادِاِنت کہ اودءِ یک روچءِ دنیائی حسابءِ ہزار سالءِ برابرِاِنت.

ترسینوکیاں[۱].

فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ۝۵۰

۵۰. بلے نوں ہما مردماں کہ آیاں ایمان آؤرتگ ءُنیکیں کاراش کتگ، آیانی واستا بخشش ہست ءُروزی عزت داریں.

وَالَّذِيْنَ سَعَوْ فِيْٓ اٰيٰتِنَا مُعٰجِزِيْنَ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ۝۵۱

۵۱. ءُھما مردماں کہ آیاں جہد کتگ مئے آیاتانی کمزورکنگءِ، ھمیش اَنت دوزہی[۲].

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَّسُوْلٍ وَّلَا نَبِيٍّ اِلَّآ اِذَا تَمَنّٰٓى اَلْقَى الشَّيْطٰنُ فِيْٓ اُمْنِيَّتِهٖ ۚ فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطٰنُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيٰتِهٖ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝۵۲

۵۲. ءُما دیم نہ داتگ چہ تو پیش ہچ رسولے ءُنبی یے بلے وہدیکہ آئی واہشتے داشتگ (یاتلاوتے کتگ، گڑا) چگل داتگ شیطانءَ (وتی ھبر ءُوسواس) آئی واہشت (یا تلاوتءِ) تہا، پدا دور کنت اللہ ھما ھبرءَ کہ شیطانءَ چگل داتگ (پیغمبرانی ھبرانی تہا)، پدا محکم کنت اللہ وتی آیاتاں[۳]،

---

(۱) بزاں عذابءِ دیم دیگ اللہ پاکءِ کارانت کہ چہ پیما ءُکدی عذابءَ دیم دنت من تنہا یک ترسینوک ءُمژدہ دیوکیاں ءُمنی کار ہمیش اِنت، اے آیت ہوں ہمے چیزءِ دلالتءَ کنت کہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تا قیامتءَ آؤکیں مردمانی واستا پیغمبرانت ءُآئی پیغمبری درائیں جہانءِ واستااِنت.

(۲) اے آیتءِ تہا ہما مردمانی واستا بلاہیں بیم ہست کہ آقرآن ءُحدیثانی تہا بدلی کننت، لفظی یا معنوی، ءُآیانی تہا شک ءُشبہ پیداگ کنگ لوٹ اَنت تاکہ مردم چہ قرآن ءُحدیثءَ دور بہ بنت، ءُمردماں چہ قرآن ءُحدیثاں نفرت دینت، اے پیمیں مردم بزاں اَنت کہ ایشانی جاگہ دوزہءِ آس اِنت.

(۳) ﴿ تَمَنّٰى ﴾ معنی واہشت یا دلءِ تہءِ خیال کنگ، ءُگیشتریں مفسراں ادا تمنی بمعنی تلاوت ءُوانگ کتگ (تفسیرابن کثیر) بزاں ہروہدءَ کہ اللہءِ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قرآن پاک تلاوت کت گڑا شیطانءَ ہمے کوشش کت کہ آئی وانگانی تہا وتی ہبراں مان بکنت ءُآئی دلءِ تہا وسواس دؤر بدنت تا کہ آئرا گرانی بہ بیت، گڑا اللہ پاکءَ وتی پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نگہبانی کت ءُشیطانءِ کوشش ناکام کت اَنت ءُوتی آیاتی محفوظ کت اَنت، ءُادا وتی پیغمبرءَ دل بڈّی دیگءَ اِنت کہ شیطانءِ اے شیطانی ءُچالاکی تہنا گون تو نہ بوتگ بلکیں آئی پیسری ایں پیغمبرانی وانگانی تہا ہوں وتی ہبرانی مان کنگءِ کوشش کتگ بلے اللہ پاکءَ پیسرا ہوں شیطانءِ کوشست ناکام کتگ ءُوتی پیغمبرانی حفاظت کتگ ءُتئی ہم نگہبانیءَ کنت، ادا لہتے مفسراں یک دروگ ایں قصہءِ بیان کتگ کہ آ (قصة الغرانيق العلیٰ) نامءَ مشہورانت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وہدیکہ سورت النجم آیت ۱۹، ۲۰ ونت ءُوہدیکہ ہمے آیتے ونت کہ ﴿ اَفَرَءَيْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰى ۝ وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى ﴾ گڑا =

ءُالله خوبیں زانت کار ءُخوبیں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

لِّيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطٰنُ فِتْنَةً لِّلَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ وَّالْقَاسِيَةِ قُلُوْبُهُمْ ؕ وَاِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَفِيْ شِقَاقٍۭ بَعِيْدٍ ﴿۵۳﴾

۵۳. تا کہ آبکنت ہما چیزءَ کہ شیطان آئرا دَوْر دنت، یک چکاسگے پہ ہمایاں کہ آیانی دلانی تہا بیماری ہست ءُھما کہ سک دل اَنت[1]، ءُبیشک کہ ظالم دوریں مخالفتءِ تہاینت.

وَّلِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوْا بِهٖ فَتُخْبِتَ لَهٗ قُلُوْبُهُمْ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۵۴﴾

۵۴. ءُتا کہ بزان اَنت ہما مردم کہ آزانت دیگ بوتگ اَنت، کہ بیشک اے (قرآن) حق اِنت چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ، گڑا آایمان بیاراَنت آئی سرا، نوں عاجز بہ بنت آئی دیماآیانی دل[2]، ءُبیشک کہ اللہ تعالی رہشونی کنوک اِنت ہمایاں کہ ایمان اِش آؤرتگ تچکیں راہءِ نیمگءَ.

وَلَا يَزَالُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِيْ مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتّٰى تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً اَوْ يَاْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيْمٍ ﴿۵۵﴾

۵۵. ءُیک پیما پشت کپنت ہما کہ کافر بوتگ اَنت شکّءِ تہا قرآنءِ بابتءَ تا ہما وہدا کہ کئیت آیانی سرا قیامت اناگتءَ یا کئیت

= واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زبانءَ ہمے دراتک کہ «**تلك الغرانيق العلى، وإن شفاعتهن لترتجى**» کہ اے مزن شانیں معبوداَنت ءُایشانی سفارشءِ امید دارگ بیت، بلے محدثیناں اے قصہ دروگ ءُاژداتگینے گوْشتگ کہ اے پہکیں دروگیں قصہے، امام ابن کثیر گوْشیت کہ اے پہ صحیح سند ثابت نہ اِنت، امام بیہقی گوْشیت کہ ایشرا ثبوت نیست، ءُامام ابن خزیمہ گوْشیت کہ اے پہکیں دروگیں قصہے (فتح القدير للعلامة الشوكانی) ایشی بابتءَ اے زمانگءِ محدث الشیخ ألبانی دورا یک رسالہے نبشتہ کتگ ءُآئی تہا دلجمیں بحثے کتگ کہ اے دروگے.

(۱) بزاں شیطانءِ اے حرکتانی مقصد ہمیش اِنت کہ آمردماں گمراہ بکنت ءُجاہل ءُگمراہیں مردم آئی شکار بہ بنت.

(۲) بزاں پہ دلیں ایمان دار شیطانءِ ریپینگءِ تہا نیاینت بلکیں آزان اَنت کہ قرآن اللہ پاکءِ دیم داتگیں کتاب اِنت ءُچہ شیطانءِ ہبر ءُوسواساں پاک اِنت ءُچہ شک ءُشبہءَ پاک اِنت.

آیانی سرا عذاب یک ہنچیں روچےءِ کہ (آروچءَ) ہچ خیر مان نیست[۱].

اَلْمُلْكُ يَوْمَىِٕذٍ لِّلّٰهِ ؕ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ؕ فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ۝۵۶

۵۶. بادشاہ آروچءَ ایوکءَ اللہ تعالی اِنت، آفیصلہ کنت آیانی درمیانءَ، نوں ہما مردماں کہ ایمان اِش آؤرتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ ماں نعمت والائیں باغانی تہاینت.

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ۝۵۷

۵۷. ءُہما مردم کہ کافر بوت اَنت ءُدروگ بنداِش کت اَنت مئے آیات، نوں ہمیش اَنت کہ ہست آیانی واستا عذاب رسوا کنوکیں.

وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوْٓا اَوْ مَاتُوْا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ۝۵۸

۵۸. ءُہما مردم کہ آیاں ہجرت کتگ اللہءِ راہءَ[۲] پدا شہید کنگ بوتگ اَنت یا وت مرتگ اَنت، الّمءَ اللہ آیاں روزی دنت جوانیں روزی[۳]، ءُبیشک کہ اللہ جوانیں روزی رسانے.

لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُّدْخَلًا يَّرْضَوْنَهٗ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلِيْمٌ حَلِيْمٌ ۝۵۹

۵۹. الّمءَ آیاں داخل کنت ہنچیں جاگہےءَ کہ آچہ آئی وش بنت[۴]، ءُبیشک کہ اللہ زبریں

---

(۱) ﴿عَقِيْمٍ﴾ اصلءَ چک نہ بوگءَ گوْشنت، ءُہمے پیما ہما جنینءَ کہ آئرا چک نیست، صاوی محشیءِ جلالین گوْشیت کہ عقیمءِ سرجمیں معنی ہمیش اِنت کہ عقیم ہرہماچیزءَ گوْشگ بیت کہ آئی تہا خیر ءُفائدہ نیست، لہتےءَ ادا چہ جنگءِ بدر مراد زرتگ، پداہوں ابن کثیر ہمے گچین کتگ کہ اداچہ قیامتءِ روچ مراد اِنت، ءُآئی عقیم پمیشا گوْشنت کہ آروچءَ پہ کافراں ہچ خیر ءُفائدہ نیست بلکیں ہمیشگی عذاب ہست.

(۲) لغتءِ تہا ہجرت ملکءِ یلہ کنگءَ گوْشنت، ءُشرعًا مہاجر ہمائیءَ گوْشگ بیت کہ آوتی ہما ملک کہ اودءَ آئی دین محفوظ نہ اِنت آئیءَ ویل کنت ءُہنچیں ملکےءَ رؤت کہ اودا آئی دین سلامت بہ بیت ءُاللہ پاکءِ احکامانی سرا عمل کت کنت.

(۳) بزاں بہشتءِ نعمتاں کہ آیاں فنا ءُہلاسی نیست.

(۴) چہ اداہوں بہشت مراد اِنت.

زانوک ءُمزنیں اوپار کشّے.

ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوْقِبَ بِهٖ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ۝۶۰

۶۰. همیش اِنت، ءُہرکس ءَ کہ بیرگپت هما پیما کہ آئی سرا ناجائزی کنگ بوتگ، پدا آئی سرا زیاتی کنگ بہ بیت، الّمءَ اللہ آئی کمکءَ کنت[۱]، بیشک کہ اللہ تعالی الّمءَ مزنیں معاف کنوک ءُمزنیں بخشوکے[۲].

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ۝۶۱

۶۱. اے پمیشا کہ اللہ تعالی داخل کنت شپءَ روچءِ تہا ءُداخل کنت روچءَ شپءِ تہا ءُبیشک کہ اللہ تعالی زبریں اِشکنوک ءُزبرین گندوکے.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ هُوَ الْبَاطِلُ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ۝۶۲

۶۲. اے پمیشا کہ اللہ تعالیءِ جنداِنت حق، ءُبیشک همایاں کہ آتوار جنننت بیدءِ آئی، آ (درہا) باطل اَنت[۳]، بیشک کہ اللہ، هماانت باز بلند ءُبازمزن.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً ۡ فَتُصْبِحُ الْاَرْضُ مُخْضَرَّةً ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ۝۶۳

۶۳. ایا تو نہ گِندئے کہ بیشک اللہ تعالیءَ ایر ریتک چہ آسمانءَ آپ، نوں بیت زمین سبز ءُگلزار، بیشک کہ اللہ تعالی مزنیں ہُرت گِندے[۴] ءُمزنیں باخبرے.

(۱) بزاں اگاں یکےءَ چہ ظالمءَ وتی بیرگپت ہمنچوکہ آئی سرا ظلم کنگ بوتگ، پدااگاں آظالمءَ آئی سراظلم کت گڑااللہ پاک المیءَ آئی کمک ءُمدتءَ کنت، اے آئی وعدہ اِنت.

(۲) اے آیتءِ تہا اللہ پاک مردماں شوق دیگءَ اِنت کہ ہنچوکہ اللہ پاک وتی نافرماناں معاف کنت بلّے کہ آآیانی گرفتءِ سرا قادر اِنت، ہمے پیما شماہیوں وتی تہا ہمے صفتءَ پیدابکن اِت ءُوتی دشمناں معاف بکن اِت، ءُبہتر ہمیش اِنت.

(۳) بزاں اللہ پاکءِ معبود بوگ بر حق اِنت، ءُایدگرانی عبادت کنگ باطل اِنت، پرچہ کہ آوت مخلوق اَنت (بزاں پیداکنگ بوتگ اَنت) ءُمہلوک معبود بوت نہ کنت.

(۴) بزاں آہنچیں ہُرت گندے کہ ہچ پیمیں کسانکیں چیزے چہ آئی زانتءَ دُن بوت نہ کنت.

لَهٗ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِیُّ الْحَمِیْدُ ﴿۶۴﴾

۶۴. همائی وتیگنت ہرچیکہ ماں آسمانانی تہا ہست ءُہرچیکہ ماں زمینءِ تہا ہست ءُبیشک کہ اللہ، ہماانت بے حاجت ءُتوصیف کتگیں.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِی الْاَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِیْ فِی الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ؕ وَیُمْسِكُ السَّمَآءَ اَنْ تَقَعَ عَلَی الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوْفٌ رَّحِیْمٌ ﴿۶۵﴾

۶۵. ایا تو نہ گندگءَ ئے کہ بیشک اللہءَ فرمانبردار کتگ اَنت پرشما ہرچیکہ ماں زمینءِ تہا ہست، ءُبوجیگ کہ آرونت دریاءَ پہ همائی حکمءَ، ءُداشتگ ئِے آسمان ایکہ آبکپیت زمینءِ سرا، بلے (آکپیت) پہ همائی حکمءَ (قیامتءَ) بیشک کہ اللہ پہ مردماں الّمءَ مزنیں شفقت کنوک ءُمزنیں مہربانے.

وَهُوَ الَّذِیْۤ اَحْیَاكُمْ ؗ ثُمَّ یُمِیْتُكُمْ ثُمَّ یُحْیِیْكُمْ ؕ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُوْرٌ ﴿۶۶﴾

۶۶. ءُہمااِنت آذات کہ آئی شمارا زندگ کت پدا آشمارا کشیت پدا شمارا زندگ کنت، بیشک کہ انسان الّمءَ مزنیں ناشکرے[1].

لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوْهُ فَلَا یُنَازِعُنَّكَ فِی الْاَمْرِ وَادْعُ اِلٰی رَبِّكَ ؕ اِنَّكَ لَعَلٰی هُدًی مُّسْتَقِیْمٍ ﴿۶۷﴾

۶۷. ہریک اُمتیءِ واستءَ ما جوڑ کتگ عبادتءِ یک رہبندے کہ آآئرا ادا کنوک اَنت نوں آجیڑہ مکننت گوں تو اے کارءِ تہا[2]، ءُتو توار بجن وتی پروردگارءِ نیمگءَ، بیشک کہ

(۱) پرچہ کہ آاللہ پاکءِ اے نعمتاں کارمرز کنت ءُپدا آئی ناشکریءَ کنت، ءُآئی ناشکری ہمیش اِنت کہ آئی نافرمانیءَ کنت، ءُہماذات کہ آئی نعمتاں کاربندیت آئرا ویل کنت ءُایدگرانی بندگیءَ کنت، ءُآئیءِ گوما شریدار جوڑ کنت.

(۲) بزاں برزمانگءَ ماآئی مردمانی واستا یک خاصیں شریعتے ءُرہبندےایر کتگ کہ آیاں آئی سرا عمل کتگ ہنچوکہ تورات موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ امتءِ واستا بوتگ، ءُاے زمانگءِ مردمانی واستا ما دینءِ اسلام بزاں قرآن ءُآئی شرح کہ آواجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ حدیث اَنت، شریعت جوڑ کتگ اَنت، پمیشا مردماں بائد نہ اِنت کہ آگوں تو جیڑہ بکننت بلکیں آ تئی سراایمان بیارانت.

تو الّمءَ تچکیں راہءِ سرائے[۱].

وَاِنْ جَادَلُوْكَ فَقُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿۶۸﴾

۶۸. ءُاگاں گـوں تـو مڑاَنت گڑا بگـوْش کہ اللہ بہتر زانت ہرچیکہ شما کـن اِت.

اَللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ﴿۶۹﴾

۶۹. اللہ فیصلہ کنت شـمئے درمیـانءَ قیامتءِ روچءَ ھمـا چیزانی بـاروا کہ شـما آیانی تہا اختلاف کتگ[۲].

اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۭ اِنَّ ذٰلِكَ فِيْ كِتٰبٍ ۭ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَي اللّٰهِ يَسِيْرٌ ﴿۷۰﴾

۷۰. ایا تو نہ زانتگ کہ بیشک اللہ زانت ہرچیکہ ماں آسـمان ءُزمینءِ تہا ہسـت بیشـک کہ اے لـوح محفوظءِ تہاینت، بیشـک کہ اے اللہءِ سرا سک ارزان اِنت[۳].

وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطٰنًا وَّمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهٖ عِلْمٌ ۭ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ نَّصِيْرٍ ﴿۷۱﴾

۷۱. ءُآبندگءَ کننت بیـدءِ اللہءَ ھمایانی کہ دیم نـہ داتـگ (اللہءَ) آئی بـاروا دلیل، ءُنیسـت آیاں آئی بـاروا زانت[۴]، ءُنیسـت ظالماں ہچ وڑیں کمک کنوکے.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ تَعْرِفُ فِيْ

۷۲. ءُوہدیکہ وانگ بنـت آیانی سرا مئے آیات

---

(۱) بزاں تو آیانی جیڑہ ءُمخالفتانی پرواہ مہ دار بلکیں تو وتی دعوتءَ پہ بن بدئے پرچہ کہ تئی راہ تچکیں راہے ءُآئی تہا ہچ چوٹی نیست.

(۲) بزاں اگاں حقءِ پدر بوگـءَ رند انگتـءَ آتئی سرایمان نیاراَنت ءُگوں تو مڑاَنت ءُتئی مخالفتءَ کننت، گڑا تو اے معاملہءَ اللہ پاکءِ سـپردءَ بکن، اللہ پاک وت آیانی فیصلہءَ کنت، اے یک قسمےءِ بیمے کہ اللہ پاک کافرانءَ دیگءَ اِنت.

(۳) اےآیـتءِ تہا اللہ پاک وتی زانتءِ کمالءَ بیان کنگءَ اِنت، کہ آئی مہلوک ہرچیکہ کنوک اَت آرا ایشی زانت پیسرا ہست اَت، کہ آئی کجام بندہ نیکیءِ راہءَ گچین کنت ءُکجام بدیءِ راہءَ گچین کنت، ہنچوکہ حدیث تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ بیشـک اللہ پاکءَ وتی مہلوکءِ تقدیرچہ آسمان ءُزمینءِ پیدا کنگءَ پنجہ (۵۰) ہزارسـال پیسرا نبشتہ کتگ ہماوہدءَ کہ آئی عرش آپءِ سرا بوتگ (صحیح مسلم کتاب القدرباب حجاج آدم وموسیٰ (عَلَيْهِمَا السَّلَام) عن عبداللہ بن عمرو (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ)).

(۴) بزاں نہ کہ آیاں نقلی (بزاں چہ قرآن ءُحدیثءَ) دلیل ہسـت ءُنے کـہ عقلی بلکیں آہے دلیلءَ گوں اللہ پاکءَ شریدار جوڑ کنت.

وُجُوْهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ ۭ يَكَادُوْنَ يَسْطُوْنَ بِالَّذِيْنَ يَتْلُوْنَ عَلَيْهِمْ اٰيٰتِنَا ۭ قُلْ اَفَاُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِّنْ ذٰلِكُمْ ۭ اَلنَّارُ ۭ وَعَدَهَا اللّٰهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝۷۲

گیشینوکیں، نوں تو درست کن ئے ھمایانی دیمءِ تہا کہ آ کافر بوتگ اَنت (آثاراں) نہ منّگءِ، نزّیک اِنت کہ آھملہ بکنت ھمامردمانی سرا کہ آوان اَنت آیانی سرامئے آیاتاں[1]، بگوْش کہ ایا نوں حالءَ بِدیاں شمارا چہ ایشی خراب تریں چیزےءِ، آدوزہ اِنت، کہ اللہءَ آئیءِ وعدہ داتگ کافراں، ءُپہ واتر بوگءَ سکیں سلّیں جاگہے.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوْا لَهٗ ۭ اِنَّ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَنْ يَّخْلُقُوْا ذُبَابًا وَّلَوِ اجْتَمَعُوْا لَهٗ ۭ وَاِنْ يَّسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْـــًٔا لَّا يَسْتَنْقِذُوْهُ مِنْهُ ۭ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوْبُ ۝۷۳

۷۳. اے مردماں بیان کنگ بوتگ یک مزنیں دروریے، نوں جوان دلگوش بئیت پہ آئی (گوشدارگءَ) بیشک ھمایاں کہ شما توار پردئیت چہ اللہءَ ابید، ہجبر آمکسکے جوڑ کت نہ کنت توری آدرست ہور بہ بنت پہ آئی (جوڑ کنگءَ) ءُاگاں مکسک بچامپیت چہ آیاں یک چیزے، آپچ گپت نہ کنت آئرا چہ آئی، نابود (ءُکمزور) اَنت لوٹوک ءُھما کہ چہ آیاں لوٹگ بیت[2].

(۱) بزاں مشرک ءُگمراہیں مردمءِ واستا توحید ءُسنتءِ بیان برداشت نہ بیت، ہنچوکہ باز رندءَ چہ آیانی دستاں وبازرندءَ چہ آیانی زبانءَ اے چیز پدّر بوتگ کہ آپہ دست یا پہ زبان آئی سرا ھملہ کنت، مروچی ایں بدعتی ءُردی مذہبانی حال ہمیش اِنت کہ آقرآن ءُحدیثءِ گوش دارگءِ واستا تیار نہ اَنت ءُایشانی بیانءَ برداشت کت نہ کنت (فتح القدیر) ءُگوں اہل حقءَ مڑگءَ تیار بنت.

(۲) بزاں اگاں اے درائیں ردیں معبود آبت بہ بنت یا پیغمبر ءُنیکیں بندہ یا دگہ بہ بنت درہا ہور بہ بنت، بلاہیں چیزےءِ واستا نہ بلکیں یک مکسکے ہوں جوڑ کت نہ کنت، اے وَمزنیں ہبرے بلکیں آمکسکءِ چامپتگیں چیزءَ پچ گپت نہ کنت توری درہا ہور بہ بنت، اللہ پاک ادا مشرکاں آگاہ کنگ لوئیت کہ ایشاں کہ شماوتی معبود گمان کن اِت ایشانی بے وسی ءُلاچاریءِ حال ہمیش اِنت، نوں اگاں اے معبود بہ بوتین اَنت گڑاایشانی اے حال نہ بوت ءُاے قدر کمزور نہ بوت اَنت، پداہم شماایشاں وتی مشکل کشا ءُمرادانی پورہ کنوک گمان کن اِت، اللہ پاک وت مسلماناں ہدایت بدنت.

مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِیٌّ عَزِیْزٌ ﴿۷۴﴾

۷۴. ءُآیاں پجّاہ نیاؤرت اللہ ھما پیما کہ آئی پجّاہ آرگءِ حق اَت[۱]، بیشک کہ اللہ الّمءَ مزنیں طاقتورے ءُگیش اِنت (چہ ہرکسءَ).

اَللّٰهُ یَصْطَفِیْ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَّ مِنَ النَّاسِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَمِیْعٌۢ بَصِیْرٌ ﴿۷۵﴾

۷۵. اللہ در چنت چہ فرشتہاں پیغام رسینوک ءُچہ مردماں[۲]، بیشک کہ اللہ زبریں اشکنوک ءُگندوکے.

یَعْلَمُ مَا بَیْنَ اَیْدِیْهِمْ وَ مَا خَلْفَهُمْ ؕ وَ اِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿۷۶﴾

۷۶. آزانت ہرچیکہ آیانی دیماں ہست ءُہرچیکہ آیانی پشتاں ہست، ءُاللہءِ نیمگءَ واتردیگ بنت درہیں کار.

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا ارْكَعُوْا وَ اسْجُدُوْا وَ اعْبُدُوْا رَبَّكُمْ وَ افْعَلُوا الْخَیْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۷۷﴾ ۩

۷۷. اے ایمان والایاں رکوع بکن ات ءُسجدہ بکن اِت ءُوتی پروردگارءِ بندگیءَ بکن اِت ءُنیکیں کار بکن اِت تاکہ شماکامیاب بہ بئیت[۳].

(۱) اگاں مشرکاں اللہ پاکءِ قدر ءُشان بزانتیں گڑا آہش ویل نہ کت ءُقبراں پانیگ نہ بوت اَنت، چہ ادا زانگ بیت کہ اللہ پاکءِ اصلی پجّاروک موحداَنت ءُمشرک اللہ پاکءَ نہ زان اَنت.

(۲) بزاں کسّءَ ایرادگرگءِ گنجائش نیست، اللہ پاک وتی کارانی مالک وت اِنت، کیا کہ بلوٹیت وتی پیغمبریءِ تاجءَ سرادنت، اللہ پاکءَ چہ وتی فرشتہاں ہم پیغام رسانیءِ کار گپتگ ہنچوکہ جبریل عَلَیْہِ السَّلَام پہ وحیءِ رسینگءِ واستا کہ آاللہ پاکءِ وحیءَ پہ پیغمبراں سربکنت، ءُہمے پیمااللہ پاکءَ قومانی عذاب دیگءِ واستاءَ فرشتہ دیم داتگ اَنت. (حاشیہ نمبر۴ دیمءِ تاکءَ).

(۳) ہمے سورتءِ آیت ۱۸ سرااتفاق اِنت کہ آئی سرا سجدہ ہست البتہ اے آیتءِ سجدہءِ تہا اختلاف ہست، امام شافعی ءُعبداللہ بن مبارک ءُلہتے صحابہ ہمےنیمگءَ شتگ کہ سورت الحجءِ تہا دو سجدہ ہست یکے آیت ۱۸ تہا ءُدومی آیت ہمےآیتءِ تہا، امام ابوحنیفہ ءُامام مالک اے آیتءِ سجدہءَ نہ منّ اَنت، آگوْشنت کہ اے سورتءِ تہا تہنا یک سجدہے ہست، امام شافعی ءُایدگرانی دلیل ہمے حدیث اِنت، چہ عقبہ بن عامر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ آگوْشیت من گوْشت اے اللہ رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ سورت حجءِ سجدہ دواَنت؟ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ ہَو دواَنت ءُہرکس کہ ایشانی سرا سجدہ نہ کنت آایشاں مہ وانیت (سنن الترمذی أبواب السفر باب فی السجدة فی الحج وسنن أبی داود أبواب قراءة القرآن باب فی تفریع أبواب السجود وکم سجدة فی القرآن) امام ترمذی اے حدیثءِ بابتءَ گوْشیت کہ ایشی سند محکم نہ اِنت، ءُدگہ لہتےءَ ہم اے حدیث ضعیف گوْشتگ پرچہ کہ ایشی تہا ابن لہیعہ ہست اِنت ءُآضعیفیں راوی یےپرچہ کہ آئی حفظ =

وَجَاهِدُوْا فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ ؕ هُوَ اجْتَبٰىكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّيْنِ مِنْ حَرَجٍ ؕ مِلَّةَ اَبِيْكُمْ اِبْرٰهِيْمَ ؕ هُوَ سَمّٰىكُمُ الْمُسْلِمِيْنَ ۙ مِنْ قَبْلُ وَفِيْ هٰذَا لِيَكُوْنَ الرَّسُوْلُ شَهِيْدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُوْنُوْا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ

۷۸. ءُجہاد بکن اِت اللّٰہءِ راہءَ ہما پیما کہ جہاد کنگءِ حق اِنت[۱]، ہمائی گچین کتگ شمارا ءُنہ کتگ ئے شمئے سراماں دینءِ تہا ہچ پیمیں تنگی[۲]، بزور اِت وتی پیرُک ابراہیمءِ، دینءَ ہمائی (بزاں اللّٰہءَ) شمئے نام مسلمان ایرکتگ[۳]، پیسری ایں (کتابانی تہا) ءُاے (قرآنءِ) تہا ہوں[۴]،

= کمزورانت، بلکیں علامہ البانی اے حدیثءِ حاشیہءِ سراگوْشیت کہ آیاں اے حدیث چہ ابن لہیعہءِ سببءَ ضعیف گوْشتگ، بلے ابوداؤدءِ حدیثءِ تہا چہ ابن لہیعہ روایت کنوک عبداللہ بن وھب اِنت ءُوہدیکہ چہ ابن لہیعہ عبداللہ بن وھب روایت بکنت گڑاآصحیح بیت ہنچوکہ بازیں اماماں ایشی وضاحت کتگ پمیشاا ے حدیث صحیح اِنت (مشکوۃالمصابیح کتاب الصلوۃ باب سجودالقرآن الفصل الثانی، بتحقیق الألبانی الجزءُ الأول المکتب الإسلامی الطبعۃ الثالثۃ ۱۴۰۵ھ ۱۹۸۵م)، ءُامام ابن کثیر گوْشیت کہ اے بابتءَ باز حدیث ہست کہ آیکءَ دگرءَ محکم کننت (تفسیر سورۃ الحج: ۱۸) علامہ عبدالرحمن مبارک پوری. ہم تحفۃ الاحوذ یءِ تہا اےحدیث صحیح گوْشتگ ءُدوسجدہ والائیں مذہب گچین کتگ.

(۱) بزاں اللّٰہءِ دینءِ سربلندیءِ ہاتراگوں کافر ءُمشرکاں جنگ کنگ جائزانت ہنچوکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت کہ: «**جاهدوا المشركين بأموالكم وأنفسكم وألسنتكم**» (سنن أبي داود باب كراهية ترك الغزو، عن أبي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) گوں مشرکاں جہادبکن اِت گوں وتی مالاں، ءُگوں وتی جاناں، ءُگوں وتی زباناں، ءُاگاں یکےءَ جانی جہاد کت نہ کنت آیدگہ مجاہداں مالی کمک بکنت، ءُاگاں آاے دوئیناں کت نہ کنت گڑاا ے دگہ مردماں جہادءِ دعوتءَ بدنت، بہرحال کجام نہ کجام وژءَ آجہادءِ تہا وتءَ شریدار بکنت، پرچہ کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت، «**من مات ولم يغزُ ولم يحدّث به نفسه مات على شعبة من نفاق**»، (رواہ مسلم فی صحیحہ کتاب الجہاد باب من مات ولم یغزُ ولم یحدّث بہ نفسہ، عن أبي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) ہرکسءَ کہ جہادنہ کت ءُنہ کہ جہادءِ اراداہے کت ءُہمے حالتءَ مُرت، آبزاں کہ منافقءِ موتءَ مُرت.

(۲) بزاں آئی شمئے سراآچیز الّمی نہ کتگ اَنت کہ شمئے تہا آیانی کنگءِ طاقت نیست، ءُآئی دینءِ تہا پہ شماباز آسانی پیدا کتگ، پہ دروزءَ نمازءِ تہا اے پیما آسانی کنگ بوتگ کہ مسافر چار رکعت فرضءِ جاگہءَ دو بوانیت، اگاں کسے اوشتات نہ کنت گڑاآبہ نندیت، ءُاگاں نشت نہ کنت گڑا بوپسیت ءُبوانیت، ءُاگاں ایشی ہم کت نہ کنت گڑااشارہ بکنت، ہمےپیما دینءِ تہا باز آسانی ہست، ہنچوکہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت کہ، «**إنّ الدّين يسر**»، بیشک کہ دین آسان اِنت (صحیح البخاری کتاب الإیمان باب الدّین یسر عن أبي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ).

(۳) ﴿هُوَ﴾ءِ ضمیر کئی نیمگءَ اِنت، ایشی تہا اختلاف ہست، لہتےءَ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ گوْشتگ ءُلہتے اللہ تعالی.

(۴) بزاں چہ قرآنءِ نازل بوگءَ پیش ہم شمئے نام مسلمان بوتگ، ءُایشی تہا ہم شمئے نام مسلمان اِنت.

وَاعْتَصِمُوْا بِاللّٰهِ هُوَ مَوْلٰىكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيْرُ ﴿۷۸﴾

تاکہ بہ بیت رسول شمئے سرا گواہ، ءُشما گواہ بہ بئیت ایدگہ مردمانی سرا[1]، نوں برجاہ بدارات نمازءَ ءُزکات بدئیت ءُپہ مُہْری بدارات اللّٰہءِ (دینءَ) هماانت شمئے کارساز، نوں آ باز جوانیں کارسازے ءُباز جوانیں مددگارے.

(۱) بزاں محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وتی امتءِ سرا گواہ بیت، ءُامتءِ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ایدگہ امتانی سرا گواہ بیت، ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَءَ درّائینت کہ قیامتءَ نوح عَلَيْهِ السَّلَامُءَ توار جنگ بیت ءُگوشگ بیت کہ تو وتی قومءَ اللہ پاکءِ پیغام رسینتگ؟ آگوْشیت کہ هو، گڑاآئی قومءَ جست کنگ بیت آگوْشنت کہ مئے گوْرا کس نیاتکگ، ءُمارا کسّءَ تئی پیغام سر نہ کتگ، گڑااللہ پاک نوح عَلَيْهِ السَّلَامُءَ گوْشیت کہ تئی گواہ کئے اِنت ؟ آگوْشیت کہ منی گواہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءُآئی امت اِنت (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورۃ البقرۃ باب قولہ تعالی ﴿ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنٰكُمْ اُمَّةً وَّسَطًا ﴾، إلخ).

سُوْرَةُ الْمُؤْمِنُوْنَ سورة المؤمنون

سوره مؤمنون مکہءَ ایر گیجگ بوتگ ءُآئی
یک صد ءُہژدہ آیات ءُشش رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۱﴾

۱. بیشک کہ کامیاب بوت اَنت ایمان آروک.

الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ صَلَاتِهِمْ خٰشِعُوْنَ ﴿۲﴾

۲. ہما کہ وتی نمازانی تہا عاجزی کنوکنت[۱].

وَالَّذِيْنَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُوْنَ ﴿۳﴾

۳. ءُہما کہ چہ بے فائدہیں کار ءُہبراں دیماں تاب دیوک اَنت.

وَالَّذِيْنَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فٰعِلُوْنَ ﴿۴﴾

۴. ءُہما کہ زکات دیوک اَنت[۲].

وَالَّذِيْنَ هُمْ لِفُرُوْجِهِمْ حٰفِظُوْنَ ﴿۵﴾

۵. ءُہما کہ وتی شرمگاہانی حفاظت کنوک اَنت.

اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ

۶. بیدءِ چہ وتی جناں یا چہ ہمایاں کہ (آیانی) مالک بوتگ اَنت آیانی راستیں دست (بزاں

(۱) نمازءِ تہا چہ خشوعءَ مراد ہمیش اِنت کہ مردمءِ دل ایوکءَ اللہءِ نیمگءَ دلگوش بہ بیت ءُچہ وڑ وڑیں خیالاں وتءَ دور بداریت، ءُہمے پیما نمازءِ تہا چک ہم مہ جنت، ءُنمازءِ تہا گوں پوشاکاں یا گوں ریشاں گوازی مہ کنت بلکیں آئی حالت سک عاجزین ءُکمزورینءِ بہ بیت.

(۲) گیشترین مفسرینانی نزیکءَ ادامراد مالی زکات اداکنگ اِنت، بلّے کہ اے آیت مکی آیتے ءُزکات مدینہءَ فرض کنگ بوتگ سنہ ۲ ہجریءَ، پمیشا اے مراد بوت کنت کہ زکات مکہءَ فرض کنگ بوتگ بلے آئی نصاب ءُسرجمیں بیان ءُآئی احکام مدینہءَ نازل بوتگ اَنت، ءُاے ہم مراد بوت کنت کہ چہ ادا مراد روحانی زکات اِنت، بزاں آوتءَ چہ شرک ءُبدعتانی پلیتیاں دور دارَنت ءُوتءَ پاک کنتت، ءُاے دوئیں ہورءَ ہم مراد بوت کنتت، پرچہ کہ چہ مومنءَ اے دوئیں چیزانی لوٹ ہست ایں، ءُتوامیں مومن ہما بوت کنت کہ آمالانی زکاتءَ ہم بدنت اگاں آئی مال نصابءَ سرَاَنت ءُہمے پیما آچہ شرک ءُبدعت ءُنافرمانیانی پلیتیاں ہم وتءَ دور بداریت. (تفسیر ابن کثیر).

غَيْرُ مَلُوْمِيْنَ ۝۶

چه وتی مـولداں)[۱]، نوں بیشـک کہ آمیاری کنگ نہ بنت.

فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعٰدُوْنَ ۝۷

۷. نوں ہر کس کہ بلوٹیت چہ ایشاں ابید، نوں ہمیش اَنت چہ حدّا سر گوزوک.

وَالَّذِيْنَ هُمْ لِاَمٰنٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رٰعُوْنَ ۝۸

۸. ءُہمـا کہ وتی امانتانی ءُقول ءُقرارانی حفاظت کنوک اَنت[۲].

وَالَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَوٰتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ۝۹

۹. ءُہما کہ وتی نمازانی حفاظت کنوک اَنت[۳].

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْوٰرِثُوْنَ ۝۱۰

۱۰. ہمیش اَنت کہ آوارث بنت.

الَّذِيْنَ يَرِثُوْنَ الْفِرْدَوْسَ ؕ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۝۱۱

۱۱. ہمـا کہ آوارث بنت جنت الفـردوسءِ[۴]، آپہ بن پشت کپوک اَنت آئی تہا.

---

(۱) اداچہ مراد ہما مولدانت کہ آ تہنا یک مردمی اِیگ اِنت ءُآئی تہا دگہ کسّءَ بہر ءُحصہ نیست نہ آئی چکاں ءُنہ آئی پت ءُماتاں ءُنہ کہ ایدگراں ءُآہرا مرد ہم مہ بیت.

(۲) چہ ابو ہریرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت: منافقءِ سئے نشانی اَنت، وہدیکہ ہبر کنت گڑا دروگ بندیت، وہدیکہ وعدہ کنت گڑاآئیءَ پورہ نہ کنت، ءُوہدیکہ آئی گوْراامانتے ایر کنگ بہ بیت گڑاآئی تہا خیانت کنت. (صحیح البخاری کتاب الأدب باب قول اللہ تعالی ﴿ یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُوْنُوْا مَعَ الصّٰدِقِیْنَ ﴾، وکتاب الإیمان باب علامات المنافق).

(۳) بـزاں ہما کہ وتی نمازءَ پہ وہد وان اَنت ءُآیاں بے وہد نہ کنند، ہنچوکہ چہ عبداللہ بن مسـعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایـت اِنت کہ من واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ جسـت کت کہ کجام عمل اللہ پاکءَ دوسـت تراِنت؟ واجہءَ درّائینت کہ: نمازءَ آئی وہدءَ وانگ، من گوْشـت کہ پدا؟ گوْشت ئے کہ: مات ءُپتانی گوما نیکی کنگ، من جست کت کہ پدا؟ گوْشـت ئے کہ: اللہ پاکءِ راہءَ جہادکنگ (صحیح البخاری کتاب مواقیت الصلاۃ باب فضل الصلوۃ لوقتھا وکتاب الأدب باب البر والصلۃ) ءُہمے پیما قتادہ گوْشـیت کہ مـراد چہ حفاظت کنگءَ آیاں وہدءِ سرا وانگ ءُرکوع ءُسـجدہانی تہا اطمینان گرگ گوں آرامءَ آیانی اداکنگ اِنت، زانگ لوٹیت کہ اللہ پاکءَ مومنانی اے خوبیں صفاتانی بندات ہم چہ نمازءَ کت ءُآسر ہم چہ نمازءَ کت، اے چیز نمازءِ اہمیت ءُآئی فضیلتءِ سرا دلالت کنت، کہ (توحیدءَ رند مستریں درجہ عملانی تہا نمازایگ اِنت). (تفسیر ابن کثیر).

(۴) صحیح بخاری ءُمسـلمءِ تہـا کئیت چہ أبی ہریرۃ روایت اِنت کہ واجـہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت، کہ: وہدے شمابہشـتءَ لوٹ اِت گڑا جنت الفردوسءَ بلوٹ اِت پرچہ کہ آبہشـتءِ برزترین ءُمیانی درجہ اِنت ءُچہ ہمـودا جنتءِ نہر رمب اَنت، ءُاللہ پاکءِ عرش ہمائیءِ سربرااِنت. (صحیـح البخاری کتاب التوحید باب ﴿ وَكَانَ عَرْشُهٗ عَلَى الْمَآءِ ﴾ وکتاب الجہاد بدرجات المجاھدین فی سبیل اللہ).

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلٰلَةٍ مِّنْ طِيْنٍ ﴿۱۲﴾

۱۲. ءُبیشک کہ ما پیدا کتگ انسان چہ گچین کتگیں ہاکےءَ[۱].

ثُمَّ جَعَلْنٰهُ نُطْفَةً فِيْ قَرَارٍ مَّكِيْنٍ ﴿۱۳﴾

۱۳. پدا ما کت آیک ترمپے آپءِ شکلءَ ماں محفوظیں جاگہءِ تہا[۲].

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظٰمًا فَكَسَوْنَا الْعِظٰمَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنٰهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخٰلِقِيْنَ ﴿۱۴﴾

۱۴. پدا ما کت ہمے آپءِ ترمپ یک بستگیں خونیءِ شکلءَ پدا ما جوڑکت ہمے بستگیں خون یک گوشتےءِ شکلءَ، پدا ماجوڑ کت ہمے گوشت یک ہڈیءِ شکلءَ پداہما ہڈ ماپوش اِت پہ گوشت، پدا ما پیداگ کت دگہ رنگےءَ[۳]، گڑا مزنیں بابرکتیں ذاتےاللہ ہما کہ آچہ درستاں جوانتر جوڑ کنت.

ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُوْنَ ﴿۱۵﴾

۱۵. پدا بیشک شما رند چہ ایشی الّمءَ مروک اِت.

ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُوْنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. پدا بیشک کہ شما قیامتءِ روچءَ چست کنگ بئیت (چہ قبراں).

---

(۱) اداچہ مراد آدم عَلَيْهِ السَّلَام اِنت کہ آاللہ پاکءَ چہ ہاکءَ جوڑ کت ءُآئی نسبت اللہ پاکءَ پمیشاانسانانی نیمگءَ کت کہ درائیں انسان چہ ہمائی پیداک اَنت، بزاں بندات چہ ہمائی بوتگ، یامراد درائیں انسان اَنت پہ ہمے بنیادءَ کہ انسان ہر وراکے کہ وارت آچہ ہاکءَ جوڑبیت، ہمے اعتبارءَ نُطْفَة اصل کہ انسان چہ آئی جوڑ بیت آہاک اِنت، ءُہمے پیما چہ أبوموسیٰ أشعری رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ بیشک اللہ پاکءَ آدم عَلَيْهِ السَّلَام چہ یک مشتے ہاکءَ جوڑ کت کہ آہاکءِ مشت اللہ پاکءَ چہ درائیں زمینءَ زرت، نوں آدم عَلَيْهِ السَّلَامءِ اولادہما ہاکانی مطابقءَ آیان بوت اَنت، لہتے سہر ءُلہتے اسپیت ءُلہتےسیاہ ءُلہتے پاک ءُلہتے ناپاک لہتے نرم ءُلہتے دُڈّ اِین اَنت (السلسلة الصحيحة للألباني رقم الحديث ۱۶۳ ج ۴ ص ۱۷۲ وقال هذا سند صحيح) نوں اداچہ زانگ بیت کہ انسانءِ اصل چہ ہاکااِنت ءُہماہاکءِ مطابقءَ آئی شکل ءُطبیعت جوڑ کنگ بیت، آہاک اسپیتے گڑاآمردم ہم اسپیت بیت ءُہمے پیما اگاں آہاک ناپاکیں ہاکے گڑاآمردم ہم ناپاک بیت، پمیشااللہ پاکءَ انسانی پیداکنگءِ نسبت ہاکءِ نیمگءَ کت، والعلم عنداللہ.

(۲) چہ محفوظیں جاگہءَ مراد ماتءِ رحم اِنت کہ تا نُہ ماہءَ چک گوں مزنیں حفاظتےءَ ماں آئی تہا آرام اِنت ءُردان کنت.

(۳) اداچہ مراد چک اِنت کہ آنُہ ماہءَ رندچہ ماتءِ لاپءَ یک خاص ایں شکل ءُصورتےءَ در کئیت ءُحرکت کنت ءُآئی گوما اشکنگ ءُگندگ ءُزانگءِ قوت ہم ہمراہ اَنت.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ ۖ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غٰفِلِيْنَ ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُبیشک که ماجوڑ کتگ شمئے سربرا ہفت راہ (بـزاں آسـمان)[۱] ءُمـا نبوتگیں بے خبر چہ مخلوقءَ.

وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ فَاَسْكَنّٰهُ فِى الْاَرْضِ ۖ وَاِنَّا عَلٰى ذَهَابٍ بِهٖ لَقٰدِرُوْنَ ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُمـا گوارینـت چـہ آسـمانءَ ہـؤر پـہ یـک اندازہـےءَ، نوں ما آجاگـہ دات ماں زمینءِ تہـا، ءُبیشـک کـہ مـا پـہ آئی بـرگءَ الّـمءَ قادریں.

فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهٖ جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ لَّكُمْ فِيْهَا فَوَاكِهُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۱۹﴾

۱۹. نـوں ما پیداگ کت پہ شـما چـہ ہمے آپءَ بازیں باغے مچانی ءُانگورانی ہسـت پہ شـما ماں آیانی تہا بازیں نیوگ، ءُچہ ہمایاں شـما وراِت.

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُوْرِ سَيْنَآءَ تَنْۢبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْاٰكِلِيْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُیـک درچکے (زیتونے) کـہ آدرکئیت چہ طورءِ سـیناءِ کوہءَ[۲] کہ آردیت گوں روغنا، ءُ آ نارشتے پہ وروکاں.

وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۖ نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا فِىْ بُطُوْنِهَا وَلَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُبیشـک کـہ شـمئے واسـتا چـار پـادانی (پیدا کنگءِ تہا) الّمءَ عبرتءِ چیز ہست، ما شـمارا وارینیں چہ آیـانی لاپءِ تہے چیزاں (بـزاں شـیر) ءُپہ شـما آیانی تہا دگـہ بازیں فائدہ ہسـت ءُچـہ آیاں (لہتینءِ گوشـتءَ) شما وراِت.

---

(۱) اداچہ مراد ہفت ایں آسـمان اَنت، ءُایشاں ﴿ طَرَآئِقَ ﴾ پمیشاگوْشـنت کہ اے فرشتہانی روگ ءُآیگءِ راہ اَنت (تفسـیر الکبیر للإمام الرازی) ءُہمے پیما اسـتارانی ہوں گوْزگءِ راہ اَنت، ءُہمے پیما عرب برزءِ چیزءَ طریقہ گوْشنت، ءُآسمان چوکہ برزاداَنت پمیشا آیاں طَرَائِق گوْشنت (تفسیر قرطبی) ءُہمے پیما اداطرائق بمعنی اطباقءِ ہم بوت کنت کہ آسمان طبق طبق اِنت. (مفردات القرآن للإمام الراغب).

(۲) ﴿ طُوْرِ سَيْنَآءَ ﴾ ہما کوہ اِنت کہ اودا موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ گوں اللہ پاکءَ ہمکلام بوگءِ شرف رست.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُوْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. آیانی سرا ءُبوجیگانی سرا شما سوارکنگ بئیت.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُبیشک که ما دیم دات نوح (عَلَیْہِ السَّلَام) ہمائی قومءِ نیمگءَ، نوں آئی گوْشت اَے منی قوم اللّٰہءِ بندگءَ بکن اِت که نیست یہ شما دگہ معبودءِ برحق ءُکارسازے بیدءِ ہمائی، ایا نوں شما پرہیز گار نہ بئیت.

فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ مَا هٰذَاۤ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۙ يُرِيْدُ اَنْ يَّتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً ۚۖ مَّا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيْۤ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِيْنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. نوں گوْشت کافریں سرداراں آئی قومءِ که نیستیں اے (نوح عَلَیْہِ السَّلَام) بلے شمئے پیمیں یک انسانے، اے لوٹیت که واجہی بکنت شمئے سرا[1]، ءُاگاں اللّٰہءَ بلوٹتیں (شمئے رہبری کنگ گڑا) دیم ئے دات ملائکتے[2] ما نئیش کتگ اے (ہبر) وتی پیسری ایں پت ءُپیرکانی تہا.

اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌۢ بِهٖ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوْا بِهٖ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۲۵﴾

۲۵. نہ اِنت اے بلے یک مردمے که ایشرا گنوکءَ گپتگ، نوں شما آئی راہءَ بچارات تا یک مُدّتے[3].

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِيْ بِمَا كَذَّبُوْنِ ﴿۲۶﴾

۲۶. آئی (بزاں نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) گوْشت که اے منی پروردگار منی کمکءَ بکن یہ ہمیشی که آیاں منءَ دروگ بند کت.

---

(۱) بزاں گوْشت اِش که اے شمئے پیمیں یک انسانےنوں اے چہ پیما رسول بوت کنت، ءُاے پمیشا نبی بوگءِ دعوایا کنت که شما ایشی رندگیریءَ بکن اِت ءُشمئے کماشیءَ بہ بارت ءُوت شمئے کماش ءُمستر بہ بیت.

(۲) گوْشت اِش که اگاں اللّٰہ پاکءَ واقعی پیغمبرےدیم دیگ بوتیں گڑاآئی یہ مئے رہبریءَ فرشتہے دیم داتگ اَت.

(۳) بزاں شماایشی دعوتءَ مہ زورات ءُبلّتے که مریت ءُمرگءَ رندایشی دعوت وت ہلاس بیت، یااے معنی ہم بوت کنت که آہنّوں گنوک اِنت پمیشا تاوِیدےءَ ایشیءَ مہلت بدئیت، بلکیں ایشی گنوکی برؤت ءُ آ وت مئے راہءَ بئیت. (تفسیر الکبیر للإمام الرازی).

فَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُ فَاسْلُكْ فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبْنِيْ فِي الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ ﴿٢٧﴾

٢٧. نوں ما وحی کت آئی نیمگءَ ایکہ اڈبکن بوجیگءَ مئے چمانی دیمءَ ءُمئے وحیءِ رہبندءَ، نوں وہدیکہ کئیت مئے حکم ءُجوش وارت تَرُن، گڑا سوار بکن چہ ہر یک جفتیءَ دودو، ءُوتی لوگءِ مردماں، بیدءِ ہمائی کہ پیش کپت آئی بارہءَ حکم (عذابءِ) چہ آیاں[1]، ءُگوں من دزبندی مکن ہمایانی باروا کہ آیاں ظلم کتگ، بیشک کہ آغرق ءُبُڈ وروک اَنت.

فَاِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَّعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ نَجّٰىنَا مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٨﴾

٢٨. نوں وہدیکہ گوں دلجمی نشت ئے تو ءُہما کہ آتئی ہمراہ اَنت، ماں بوجیگءَ گڑا بگوْش کہ درہیں توصیف اللہ تعالیءِ اَنت، ہما کہ آئی مارا رستگار کت چہ ظالمیں قومءَ.

وَقُلْ رَّبِّ اَنْزِلْنِيْ مُنْزَلًا مُّبٰرَكًا وَّاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِيْنَ ﴿٢٩﴾

٢٩. ءُبگوْش کہ اے منی پروردگار منءَ ایر گیج بابرکتیں جاگہےءَ، ءُتو جوانیں ایر گیجوکے ئے.

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ وَّاِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِيْنَ ﴿٣٠﴾

٣٠. بیشک کہ ایشی تہا الّمءَ عبرتءِ چیز ہست، ءُبیشک کہ ما ہستیں الّمءَ چکاسوک.

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِيْنَ ﴿٣١﴾

٣١. پدا ما ودی کت چہ آیاں رند دگہ بازیں امتے[2].

---

(١) ادا مراد ہماینت کہ آیاں ایمان نیاؤرت چوآئی چک ءُجنیءَ .

(٢) گیشترین مفسرانی نزیکءَ اداچہ مراد ہود عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قوم اِنت ءُابن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ءِ قول ہم ہمیش اِنت، پرچہ کہ نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ رند اولی قوم کہ اللہ پاکءَ آؤرت آہود عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قوم اِنت، ہنچوکہ دگہ جاگہےفرمان اِنت کہ، ﴿ وَاذْكُرُوْٓا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْۢ بَعْدِ قَوْمِ نُوْحٍ ﴾ [سورة الأعراف: ٦٩] کہ اے ہود عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قوم اے نعمتءَ یاد بکن اِت کہ نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ رندآئی شمارا زمینءِ جانشین جوڑ کت، ءُہمے پیما سورة الأعراف ءُسورة ہود ءُسورة الشعراء درائیں سورتاں نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قومءَ رند ہود عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ذکر آتگ. (تفسير الكبير للإمام الرازی).

فَاَرْسَلْنَا فِيْهِمْ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. نوں ما دیم دات آیانی تہا رسول چہ ہمایانی جنداں، ایکہ اللّٰہءِ بندگیءَ بکن اِت کہ نیست شمارا دگہ مشکل کشا ءُکاردربر ءُکارساز ءُمعبودءِ برحق بیدءِ اللّٰہءَ، ایا نوں شما نہ ترس اِت.

وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِلِقَآءِ الْاٰخِرَةِ وَاَتْرَفْنٰهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يَاْكُلُ مِمَّا تَاْكُلُوْنَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُوْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. ءُگوشت سرداراں آئی قومءِ ہما کہ آ کافر اِتنت ءُآیاں دروگ بند کت آخرتءِ ڈیک دیگ، ءُما وشحال کت اَنت آماں دنیاءِ زندگیءَ، کہ اے نہ اِنت بلے یک انسانے شمئے پیمیں، آوارت چہ ہما چیزاں کہ شمائش وراِت ءُنوشیت چہ ہما چیزاں کہ شمائش نوش اِت.

وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِّثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا لَّخٰسِرُوْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُاگاں شما رند گیری کت وتی پیمیں یک انسانیءِ، گڑا بیشک کہ شما آوہدا الّمءَ تاوانءِ تہا کپ اِت.

اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَّعِظَامًا اَنَّكُمْ مُّخْرَجُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. ایا اے شمارا وعدہ دنت ایکہ شما مراِت ءُشما بئیت ہاک ءُہڈ (پدا) شما در کنگ بئیت (چہ قبراں).

هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوْعَدُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. باز دور یں ہبرے باز دور یں ہبرے ہما کہ شما آئی وعدہ دیگ بئیت.

اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوْتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوْثِيْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. دگہ ہچ (زندگی) نیست بیدءِ مئے دنیاءِ زندگیءَ کہ ما مریں ءُزندگ بئیں ءُما چہ قبراں چست کنگ نہ بئیں.

اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلُ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا وَّمَا نَحْنُ لَهٗ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ اے یک مردمے کہ ایشی دروگ ٹہینتگ اللّٰہءِ سرا، ءُما نہیں آئی سرا ایمان آروک.

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِيْ بِمَا كَذَّبُوْنِ ﴿۳۹﴾

۳۹. آئی (بزاں هود عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) گوْشت که اے منی پـرورد گار منی کمکءَ بکـن په همیشی که آیاں منءَ دروگ بند کت.

قَالَ عَمَّا قَلِيْلٍ لَّيُصْبِحُنَّ نٰدِمِيْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. آئی (بزاں اللهءَ) گوْشـت که لهتکے روچءَ رنـد الّـمءَ آسـهبءِ وهـدا بنـت پشـومان بؤوک.

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنٰهُمْ غُثَآءً ۚ فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۴۱﴾

۴۱. نوں گپت آیاں یک کـوکاریءَ[۱] په انصاف، پدا ما کت اَنت آلنـش ءُپتار[۲]، نوں دوری به بیت ظالمیں قومءِ واستا.

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ قُرُوْنًا اٰخَرِيْنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. پـدا مـا ودی کت چه آیـاں رند دگـه بازیں اُمّتے.

مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَاْخِرُوْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. پیـش نه کپیـت هچ یـک اُمّتے چـه وتی نام بستگیں وهدا ءُنه که پشت کپنت[۳].

ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا ۭ كُلَّمَا جَآءَ اُمَّةً رَّسُوْلُهَا كَذَّبُوْهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَّجَعَلْنٰهُمْ اَحَادِيْثَ ۚ فَبُعْدًا لِّقَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. پـدا مـا دیـم دات اَنـت وتی پیغمـبران رند پـه رند، هـر وهدیکه آتک کجـام یک ٹولی یـءِ گـوْرا آئی پیغمبر آیـاں درْوگ بند کت آ (پیغمـبر)، گـڑا ما رندپـه رنـدءَ تباه کت اَنـت آیکّءَ دگـرءِ، ءُما کت اَنت آکسّـه[۴]، نـوں دوری به بیت په هما قـومءَ که آ ایمان نیاریت.

---

(۱) اے قومءِ سرا کوکار ءُبلاہیں گواتءِ ہورا آتک اَنت. گواتءِ ذکر سورة الحاقه تها ہستیں.

(۲) ﴿غُثَآءً﴾ ہمالنش ءُپتارءَ گوْشنت که آسیلابءِ آپءَ گون اَنت.

(۳) بزاں نوحءِ قوم ءُعادءِ قومءِ پیما وهدیکه ایشانی تباہیءِ وهد آتک ماہما دمانءَ آنیست ءُنابود کت اَنت نه یک ساہتکے دیمءَ ءُنه که پشتءَ.

(۴) ﴿اَحَادِيْثَ﴾ جمع اِنت ءُایشی واحد حدیث ہم کئیت ءُحدوثه ہم کئیت، ءُاے ہما قصهاں گوْشنت که مردم آیاں په حیرانی ءُتعجب بیان کننت (تفسیر الکبیر للإمام الرازی).

ثُمَّ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى وَاَخَاهُ هٰرُوْنَ ۙ بِاٰيٰتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ۙ﴿٤٥﴾

۴۵. پدا ما دیم دات اَنت موسیٰ (عَلَيْهِ السَّلَام) ءُآئی برات ہارون، گوں وتی نشانیاں ءُگوں گیشینوکیں دلیلاں.

اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَاسْتَكْبَرُوْا وَكَانُوْا قَوْمًا عَالِيْنَ ۚ﴿٤٦﴾

۴۶. فرعون ءُآئی سردارانی نیمگءَ نوں آیاں وتءَ باز مزن لیک اِت ءُبوت اَنت سرکشیں قومے.

فَقَالُوْٓا اَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عٰبِدُوْنَ ۚ﴿٤٧﴾

۴۷. نوں آیاں گوشت کہ ایا ما ایمان کاریں وتی پیمیں دو مردمانی سرا، (ہمے حالتءَ) کہ آ دوئینانی قوم مئے غلامیءَ کنند.

فَكَذَّبُوْهُمَا فَكَانُوْا مِنَ الْمُهْلَكِيْنَ ﴿٤٨﴾

۴۸. گڑا آیاں درْوگ بند کت اَنت آدوئیں، گڑا بوت اَنت چہ بَربَاد بؤوکاں.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُوْنَ ﴿٤٩﴾

۴۹. ءُبیشک کہ ما دات موسیٰءَ کتاب (بزاں تورات) بوت کنت کہ آ ہدایتءِ سرا بیاینت[1].

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهٗٓ اٰيَةً وَّاٰوَيْنٰهُمَآ اِلٰى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَّمَعِيْنٍ ﴿٥٠﴾

۵۰. ءُما کت مریمءِ چکّ ءُآئی مات نشانی، ءُما آجاگہ دات اَنت ماں برزیں جاگہےءَ[2] کہ آنندگءِ وڑایت ءُتچوکیں چمگےءِ (جاگہءَ).

(۱) امام ابن کثیر رَحِمَهُ اللّٰهُ گوشیت کہ تورات اللہ پاکءَ فرعون ءُآئی قومءِ تباہ کنگءَ رند ایرگپت، ءُتوراتءِ نازل کنگءَ رندگزاالله پاکءَ ہچ قومءِ سرایکپارگی ایں عذاب چوپیسری ایں قومانی پیما دیم نہ دات بلکیں مومناں حکم دیگ بوت کہ گوں کافراں جہاد بکن اِت، ءُاے تاقیامتءَ ہست اِنت (تفسیر ابن کثیر).

(۲) ﴿رَبْوَةٍ﴾ برزیں جاگہءَ گوشنت، اداچہ مراد کجام ملک اِنت؟ ایشی بابتءَ باز اقوال ہست، بلے امام ابن کثیرہمے ہبر گچین کتگ کہ ادا چہ بیت المقدس بزاں فلسطین مراد اِنت، واللہ أعلم (تفسیر ابن کثیر).

يٰٓاَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوْا مِنَ الطَّيِّبٰتِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا ۭ اِنِّىْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ۝۵۱

۵۱. اے پیغمبراں بوراِت چہ پاکیزئیں چیزاں ءُکار بکن اِت نیکیں[۱]، بیشک کہ من ہر آکارءَ کہ شماِش کن اِت زبر زانوکاں.

وَاِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّاَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُوْنِ ۝۵۲

۵۲. ءُبیشک کہ شمئے اے دین یک دینے (کہ آاسلامنت)[۲]، ءُمن شمئے پروردگاراں، نوں چہ من بترس اِت.

فَتَقَطَّعُوْٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا ۭ كُلُّ حِزْبٍۢ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ ۝۵۳

۵۳. نوں آیاں (بزاں مردماں) بہر بہر کت اَنت وتی دین وت ماں وتءَ تش تشءَ، ہر یک ٹولی یے گل اِنت پہ ہمائی کہ آیانی گورا ہست اِنت[۳].

---

(۱) زانگ لوئیت کہ اداالله پاکءَ عملءِ صالح ءُحلالیں روزی یک جاگہ ذکر کتگ اَنت چہ ایشی زانگ بیت کہ ایشاں وت ماں وتءَ مزنیں تعلقےہست، بزاں حلالیں روزی ورگءَ گوں عملءِ صالح پیداگ بیت، ءُحلالیں کتّ ءُکمائءِ تہا جوانتریں کتّ ءُکمائی ہماِنت کہ انسان آثراچہ وتی دستاں کمائینیت ءُکنّیت، ءُداؤد عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ بابتءَ کئیت کہ آئی چہ وتی دستءِ کَتّتگ اِیناں وارتگ (صحیح البخاری کتاب البیوع باب کسب الرجل وعمله بیده عن أبی هریرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) ءُہمے پیماحدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: کہ درائیں نبیاں پس چارینتگ گزا صحابیاں جست کت کہ واجہ تو ہوں پس چارینتگ واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت کہ ہو من ہوں مکہءِ مردمانی پس پہ کمکیں زرّےءِ عوضءَ چارینتگ اَنت (صحیح البخاری کتاب الإجارة باب رعی الغنم علی قراریط عن أبی هریرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) ءُہمے پیما دگہ حدیثےتہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت کہ: یک مردمے حجءِ سفرءَ رؤت ءُدراجیں سفرے کنت ءُآچہ دنزءَ بارانت بلے آئی ورگ ءُنوشگ ءُپوشگ درپاچہ حراماینت آئی پرورش حرامءِ سرا بوتگ نوں وتی دستاں پہ دعاءچست کنت ءُگوْشیت کہ اے پروردگار اے پروردگار نوں اے پیمینانی دعاکجاقبول بیت (صحیح مسلم کتاب الزکاة باب قبول الصدقة من الکسب الطیب).

(۲) امتءَ مراد دین اِنت، ءُیک بوگءِ معنی ہمیش اِنت کہ شمئے درستانی دعوت یکے بوتگ کہ ایوکءَ الله پاکءِ بندگی کنگ بہ بیت ءُگوں آئی شریدار جوڑ کنگ مہ بیت.

(۳) اے آیتءِ تہا فرقہ بندی سک ایر جنگ بوتگ، چہ ادا ہما مسلماناں نصیحت زورگ لوئیت کہ آیاں فرقہ بندی کتگ ءُفرقہ بندیءِ سرا زور دینت ءُآثرا فخرے زان اَنت، ءُاےچیزءَ مئیم نہ کنت کہ الله پاکءَ فرقہ بندیءِ مذمتءَ چنچوآیت تہا بیان کتگ، ءُآیانءَ ہمے چیزءِ دعوت ئے داتگ کہ توحیدءَ بزورات ءُہمیشی سرایکجا بہ بئیت، ءُفرمان ئے کتگ کہ ﴿ وَاعْتَصِمُوْا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيْعًا وَّلَا تَفَرَّقُوْا ﴾ [سورة آل عمران: ۱۰۳]، بزاں چہ ردیاں دور بوگءِ واستا الله پاکءِ سادءَ گوں محکمیءَ دست بگرات، بزاں وحیءَ کہ آقرآن ءُحدیث اَنت ءُدیمءَ صاف صافءَ گوْشتگ ئے کہ ﴿ وَلَا تَفَرَّقُوْا ﴾ کہ ٹولی ٹولی مہ بئیت، ءُدگہ جاگہےفرمان اِنت کہ =

فَذَرْهُمْ فِيْ غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۵۴﴾

۵۴. نـوں آیـاں ویل بکن مـاں آیـانی بیہوشیءِ تہا[۱] تا یک وہدےءَ.

اَيَحْسَبُوْنَ اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهٖ مِنْ مَّالٍ وَّبَنِيْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. ایا آہمے گمانءَ کننت کہ بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ ما آیاں گیش کنیں پہ مال ءُچُک.

نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرٰتِ ۭ بَلْ لَّا يَشْعُرُوْنَ ﴿۵۶﴾

۵۶. (ءُ) مـا جلدی کنگءَ ئیں پـہ آیاں خوبیانی تہـا (چو نہ اِنت کہ آگمان کنند) بلکیں آ (چہ حقیقتءَ) بے خبر اَنت[۲].

اِنَّ الَّذِيْنَ هُمْ مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُّشْفِقُوْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. بیشـک ہمـا مردم کہ آہسـت اَنـت چہ وتی پروردگارءِ ترسءَ لرزوک.

= ﴿ اِنَّ الَّذِيْنَ فَرَّقُوْا دِيْنَهُمْ وَكَانُوْا شِيَعًا لَّسْتَ مِنْهُمْ فِيْ شَيْءٍ ﴾، [سـورة الأنعام: ۱۵۹]، بزاں اللہ پاک گوں وتی پیغمبراں گوْشیت کہ ترا گوں اے ٹولی ٹولی بؤوکاں ہچ پیمیں تعلقے نیست، بلکیں ایشانی فیصلہ منی گوْراکئیت من وت ایشانی ٹولی ٹولی بوگءِ سزاءَ ایشاں دیاں، ءُسورت الروم‌ءِ تہااللہ پاک مومناں حکم دنت کہ ﴿ مُنِيْبِيْنَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوْهُ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۞ مِنَ الَّذِيْنَ فَرَّقُوْا دِيْنَهُمْ وَكَانُوْا شِيَعًا ۭ كُلُّ حِزْبٍۢ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ ﴾ [سـورة الروم: ۳۱-۳۲]، کـہ نمازءَ برجاہ بدارات (بزاں ہماپیما بوان اِت کہ شـمئے پیغمبرءَ شـماراتعلیم داتگ) ءُچہ مشرکاں مہ بئیت کہ وتی دین اِش بہر بہر ءُٹولی ٹولی کت ءُبوتگ اَنت فرقہ فرقہ، ءُہرکس پہ وتی فرقہ بندیءِ سرا وشّ اِنت، امام ابن کثیر رَحِمَہُ اللّٰہ اے آیتءِ تفسیرءِ تہا گوْشیت: کہ ادااللہ پاکءَ چہ یہود ءُنصارایاں فرقہ بندانی مذمت کت، ءُاے امت ہم فرقہ بندیءِ تہا کپتگ ءُبہربہربوتگ، ءُاے درہا گمراہی تہاینت بیدءِ یک ٹولی بے، کہ آپہ اھل السـنۃ والجماعۃءَ پجاہ آرگ بیت، ءُآہماینت کہ آیاں کتاب ءُسـنت گوں محکمیءَ داشتگ اَنت ءُہمایانی سراینت، ءُصحابہ ءُتابعین ءُائمہ مسلمینءِ منہجءِ سرا (تفسیر ابن کثیر)، زانگ لوٹیت کہ صحابہ ءُتابعین ءُائمہ مجتہدینانی تہا وت ماں وتءَ اختلاف بوتگ، بلے آفرقہ فرقہ نہ بوتگ اَنت رندی اینانی پیما، بلکیں آیاں یکءَ دگرءِ پشتءَ نماز کتگ، ءُایشاں بیت اللّٰہءِ تہا چار مصلی جوڑ کت، گڑاے چاریں مصلی ملک عبدالعزیز رَحِمَہُ اللّٰہءَ پرْوشت اَنت، ءُکلیں مسلمانے لاچار کت اَنت کہ یکیں امامءِ پشتءَ نماز بوان اَنت، ءُتاہنو بیت اللّٰہءِ تہا یک مصلءِ ہست، ءُقیادت مذہبی اودا مسلک سلفیءِ سراینت.

(۱) غَمْـرَۃ ہما آپءَ گوْشـنت کہ آزمینءَ چیردنت ءُپوشـیت، ءُہمے بازیں آپءِ پیما مـشرک ءُکافر گمراہی ءُجہالتءِ تہاریـانی تہا ہنچوگاراَنت کہ آیاں حق ہـچ مئیم نئیت، ءُگمراہی ءُجہالـتءِ تہاریاں آیانی سراگیشی کتگ، ءُاداچہ غَمْرَۃ گمراہی ءُبے سدّی مرادِاَنت.

(۲) بزاں آہمیشی زان اَنت کہ ماآیاں بازیں مال ءُدولت فراوانی پمیشاداتگ کہ ما آیانی خیرءَ لوٹ ایں، ءُماچہ آیـاں وش ءُراضی اِنت، چو نہ اِنت بلکیں ماآیاں مہلت داتگ بلے آیانی آسر تباہی ءُبربادی اِنت، بازیں مالداری اللہ پاکءِ رضاءِ دلیل نہ اِنت بلکیں اللہ پاکءِ نزیکءَ عزت ءُاحترام تہنا تقوی داراں ہست.

وَالَّذِيْنَ هُمْ بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُوْنَ ﴿٥٨﴾

٥٨. ءُہما کہ آہست اَنت وتی پروردگارءِ نشانیانی سرا یقین کنوک.

وَالَّذِيْنَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُوْنَ ﴿٥٩﴾

٥٩. ءُہما کہ آگوں وتی پروردگارءَ شریک جوڑ نہ کننت.

وَالَّذِيْنَ يُؤْتُوْنَ مَآ اٰتَوْا وَّقُلُوْبُهُمْ وَجِلَةٌ اَنَّهُمْ اِلٰى رَبِّهِمْ رٰجِعُوْنَ ﴿٦٠﴾

٦٠. ہما کہ آدینت (اللہءِ راہءَ) ہرچیکہ آ دینت (ہمے حالتءَ) کہ آیانی دل ترسگءَ اَنت پہ ہمے ہبرا کہ بیشک آیاں وتی پروردگارءِ نیمگءَ واتربوگی اِنت[1].

اُولٰٓئِكَ يُسٰرِعُوْنَ فِى الْخَيْرٰتِ وَهُمْ لَهَا سٰبِقُوْنَ ﴿٦١﴾

٦١. ہمیش اَنت کہ آ اشتاپ کنند نیکیانی تہا، ءُآپہ نیکیاں پیش کپوک اَنت.

وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتٰبٌ يَّنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٦٢﴾

٦٢. ءُما تکلیف نہ دئیں ہچ یک جانےءَ بیدءِ ہمائی گنجائشءَ، ءُمئے گورا یک کتابے ہست[2] کہ آہبر کنت گوں انصافءَ، ءُآیانی سرا زیادتی کنگ نہ بیت.

بَلْ قُلُوْبُهُمْ فِىْ غَمْرَةٍ مِّنْ هٰذَا وَلَهُمْ اَعْمَالٌ مِّنْ

٦٣. بلکیں آیانی (بزاں کافرانی) دل بےہوشی تہاینت چہ اے (حقیقتءِ) نیمگءَ[3]،

---

(١) بزاں اللہ پاکءِ راہءَ خرچ کنند بلے پداہم ترس اَنت کہ کجام یک سستےءِ سببءَ مئے عمل اللہ پاکءِ راہءَ قبول مہ بنت ءُمئے حساب ءُکتاب گران مہ بیت، چہ بی بی عائشہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا روایت اِنت کہ آئی اے پیمیں مردمانی بابتءَ جست کت کہ اے اللہءِ رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ادامراد ہمامردم اَنت کہ آزنا کنند ءُدُزی کنند ءُشراب ورَانت ءُپداچہ اللہءَ ترس اَنت؟ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: کہ چونہ اِنت، بلکیں اِداچہ ایشاں مراد ہمایند کہ آنماز وان اَنت ءُروچگ دارَانت ءُصدقہ ءُخیرات کنند بلے پداہوں چہ اللہ پاکءَ ترس اَنت (کہ باریں مئے اے عمل قبول بنت یانہ) (سنن الترمذی کتاب التفسیر تفسیر سورۃ المؤمنون وصححہ الألبانی)، بزاں نیکانی صفت ہمیش اِنت کہ آچہ وتی نیکیاں وتءَ مزن نہ لیک اَنت بلکین مدام چہ اللہ پاکءَ ترس اَنت کہ باریں مئے عمل چون بنت.

(٢) اداچہ کتابءَ نامہءِ اعمال مراد اِنت کہ انسانءِ درائیں عمل آئی تہا نبشتہ اَنت ہماڈولءَ کہ آئی کتگ.

(٣) بزاں چہ قرآنءَ.

دُوْنِ ذٰلِكَ هُمْ لَهَا عٰمِلُوْنَ ﴿۶۳﴾

ءُآیاں کار ہست دگہ بیدءِ چہ ایشی کہ آیاں کنوک اَنت[۱].

حَتّٰۤى اِذَاۤ اَخَذْنَا مُتْرَفِيْهِمْ بِالْعَذَابِ اِذَا هُمْ يَجْـَٔرُوْنَ ﴿۶۴﴾

۶۴. تاہما وہدا کہ ما گرفتار کت اَنت آیانی وشحالیں مردم عذابءِ تہا[۲]، اناگتءَ آکوکارکنگءَ لگّ اَنت.

لَا تَجْـَٔرُوا الْيَوْمَ ۫ اِنَّكُمْ مِّنَّا لَا تُنْصَرُوْنَ ﴿۶۵﴾

۶۵. (گوشگ بیت چہ اللہءِ نیمگءَ کہ) کوکار مکن اِت مروچی، بیشک کہ شما مئے مقابلہءَ کمک کنگ نہ بئیت.

قَدْ كَانَتْ اٰيٰتِيْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰۤى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُوْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. بیشک کہ منی آیات وانگ بوت اَنت شمئے سرا، گڑا شما وتی پنزکانی سرا پشتکانی شت اِت.

مُسْتَكْبِرِيْنَ ۖ بِهٖ سٰمِرًا تَهْجُرُوْنَ ﴿۶۷﴾

۶۷. مزن لیکانءَ چہ آئی[۳]، ءُوتی شپءِ دیواناں بیہودئیں مذاق ءُبکواس اِش کت.

اَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ اَمْ جَآءَهُمْ مَّا لَمْ يَاْتِ اٰبَآءَهُمُ

۶۸. ایا نوں آیاں غور ءُفکر نہ کت قرآنءِ تہا[۴]

(۱) بزاں چہ شرکءَ ابید دگہ ہوں بازیں بدیں عمل کنتت.

(۲) اداچہ مراد جنگ بدراَنت کہ کافراں ماں آئی تہا شکست وارت ءُاللہ پاکءَ مسلمانانی دستءَ آیاں عذاب دات ءُآیانی بازیں مردمے مسلمانانی دستءَ کشگ بوت، یا مراد اداآخرتءِ عذاب اِنت (تفسیر الکبیر للإمام الرازی).

(۳) ﴿بِهٖ﴾ءِ ضمیرءِ (مرجع) گیشتریں مفسراں بیت اللہ گوشتگ، بزاں آیاں پہ بیت اللہءِ نگرانی ءُخادم بوگءِ سراوتءَ مزن لیک اِت، ءُہمیشی بنیادءَ آیاں اللہ پاکءِ آیاتانی انکار کت (ابن کثیر) ءُچہ ہمے مغروریءَ آیاں برے برے ہمے گوشت کہ مابیت اللہءِ خادم ایں مئے سراکس گیش بوت نہ کنت (فتح القدیر) ءُلہتےءِ نزیکءَ آئی ضمیرءِ (مرجع) قرآن پاک اِنت، کہ آیاں قرآنءِ بابتءَ وڑوڑیں ہبر کت کہ اے شعر ءُشاعری کتابے یاسحر ءُساحری کتابے، یامراد محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت، کہ کافراں وتی شپانی دیوانانی تہا آئی بابتءَ ناروائیں لبز گوشت ءُآئی سرا مذاق اِش کت کہ آساحرےیاگنوکےیادروگ بندے (ابن کثیر) **سمر** شپءِ دیوانءَ گوشنت ءُہمے پیما تہاریں شپءَ ہم سامر گوشنت (مفردات القرآن للإمام الراغب).

(۴) بزاں آیاں قرآنءِ تہا فکر نہ کت ءُآئی فہمگءِ کوشست نہ کت ءُنہ آئی آیات ءُمعجزاتانی سرا غور ءُفکر کت ءُنہ کہ چہ آئی بیان کتگیں حق ایں قصہاں نصیحت اِش زرت، ءُاگاں آیاں غور ءُفکر بکتیں گڑاالّمءَ قرآنءَ آجُکّینت اَنت، بلے آیانی گمراہیءِ مستریں سبب قرآن پاکءِ تہا غور ءُفکر نہ کنگ اَت، ءُہمے پیما =

الْاَوَّلِيْنَ ﴿٦٨﴾

کہ آتک آیانی گورا ہماچیز کہ نیاتکگ اَت آیانی پیسری ایں پت ءُپیرکانی گوْرا(۱).

اَمْ لَمْ يَعْرِفُوْا رَسُوْلَهُمْ فَهُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ﴿٦٩﴾

٦٩. یا کہ آیاں پجاہ نیاؤرت وتی رسول نوں بوت اَنت آئی انکار کنوک(۲).

اَمْ يَقُوْلُوْنَ بِهٖ جِنَّةٌ ۭ بَلْ جَاۗءَهُمْ بِالْحَقِّ وَاَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كٰرِهُوْنَ ﴿٧٠﴾

٧٠. یا آگوْشنت کہ آئیءَ (بزاں محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) گنوکیءَ گیتگ، (چو نہم اِنت) بلکیں آئی حقءَ دوست نہ دارانت(۳).

وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَاۗءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهِنَّ ۭ بَلْ اَتَيْنٰهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٧١﴾

٧١. ءُآگاں [illegible] آوْرتگ آیانی گوْرا حقءِ ءُآیانی گیشتریں

=

پہ دلجمی نہ وان اَنت ءُآیانی تہا غور ءُفکر نہ کنند بلکیں تقلیدی رنگ ءُڈولءَ آیاں وان اَنت ءُبس، اے پیمیں مردم الّمیءَ شرک ءُبدعتانی تہا گرفتار بنت ہنچوکہ ظاہراِنت، اللہ پاک فرمان کنت کہ ﴿وَالَّذِيْنَ يُمَسِّكُوْنَ بِالْكِتٰبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ۭ اِنَّا لَا نُضِيْعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِيْنَ﴾ [سورة الأعراف: ١٧٠]، بزاں ہما مردم کہ آدینءَ چہ قرآنءَ زورانت ءُنمازءَ برجاہ دارانت (اے مصلح اَنت) ءُماایشانی مزّاں برباد نہ کنیں، ءُہنچوکہ واجہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت کہ: «تركت فيكم أمرين لن تضلّوا ماتمسّكتم بهما كتاب الله وسنة رسوله» (موطأ مالك كتاب ا الجامع باب النهي عن القول بالقدر).

کہ من شمئے تہا دوچیزیلہ کنگ ءُروگءَ یاں کہ شما ہجبرگمراہ نہ بئیت تاہما وہداکہ ایشاں گوں محکمی بدارات، آاللہ پاکءِ کتاب ءُآئی پیغمبرءِ حدیث اَنت.

(۱) ادا اَمْ، بَلْءِ معنیءَ آتکگ ءُاے پیما ایشی معنی چوبیت، کہ آیانی گوْرا یک ہنچیں کتابے وشریعتے آتکگ کہ چہ آئی آیانی پت ءُپیرک جاہلیتءِ زمانگءَ زبہر بوتگ اَنت، پمیشاآیاں اے نعمتءِ شکر بہ گپتین ءُاسلام قبول کتیں (ابن کثیر)، دومی معنی ہمے بوت کنت کہ اادااللہ پاک کافرانی ردّءَ کنگءَ اِنت کہ آ محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا پمیشا ایمان نیاراَنت کہ آئی یک ہنچیں دعوتے آوْرتگ کہ آپیسرا ہچ نیاتکگ، چونہ اِنت بلکیں پیغمبرانی آیگ ءُمعجزاتانی ظاہر بوگ ءُتوحیدءِ دعوت دیگ یک کوْہنیں چیزے، ہمے کہ انسان شرک ءُگمراہیءِ تہا کپتگ اَنت گڑااللہ پاکءَ پہ آیانی رہبریءِ واستا پیغمبر دیم داتگ ءُآیانی راستیءِ واستا چہ آیانی دستءَ معجزہ ظاہر کتگ.

(۲) یاا ے مشرک محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سراپمیشاایمان نیاراَنت کہ آچہ آئی راستی ءُامانت داریءَ آگاہ نہ اَنت ءُآئرا نہ زان اَنت، چونہ اِنت، بلکیں آ چہ آئی اے صفتءَ خوب آگاہ اَنت ءُآیاں اے چیز وت ہم منّ اِتگ، گڑا اے پیمیں مردم چہ پیما اللہ پاکءِ سرا دروگ ٹہینیت (تفسير الكبير للإمام الرازي).

(۳) بزاں آہمیشی گوْشنت کہ محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گنوکے ءُما پمیشا آئی دعوتءَ قبول نہ کنیں، اےہوں آیانی

خراب بنت آسمان ءُزمین ءُہرچیکہ آیانی تہا ہست[۱]، بلکیں ما رسینتگ پہ آیاں آیانی نصیحت، نوں آچہ وتی نصیحتءَ دیماں تاب دیوک اَنت[۲].

اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ ۚ وَّهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿۷۲﴾

۷۲. یا (اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تو چہ آیاں مُزّے لوٹوکءِ، گڑا مُزتئی پروردگارءِ جوان ترانت، ءُآجوانیں روزی رسانے[۳].

وَاِنَّكَ لَتَدْعُوْهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۷۳﴾

۷۳. بیشک کہ تو الّمءَ آیاں توار کن ئے تچکیں

= دروگ اَنت ءُبے حقیقتیں گمان اَنت، گنوک چوں اے پیمیں ساپیں پلگاریں ہبرکت کنت ءُمعجزہ کاریت، چہ اے ہبراں ہچ نیست بلکیں آیاں آیانی واجبی ءُمزنی ءُتکبرءَ حقءِ زورگءَ نئیشت، چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ دنیاءِ گیشتریں مردم حقءَ دوست نہ دارانت ءُگمراہیءِ سراینت، ءُاے ہبر ظاہرانت.

(۱) اداچہ حقءَ مراد دین ءُشریعت اِنت کہ اگاں دین آیانی واہشتانی رہبندءَ بہ بیت گڑا کائناتءِ درائیں نظام اے دیم پرادیم بیت، بزاں کہ کائناتءِ درائیں نظام عقیدہءِ توحیدءِ گوما ہم گرنج اِنت، اگاں توحید ءُموحد ہلاس بہ بنت گڑا کائناتءِ نظام پہکءَ اے دیم پرادیم بیت، ہنچوکہ لہتے حدیثانی تہا کئیت کہ قیامت تاہما وہدءَ نئیت کہ زمینءِ سراالله پاکءِ نام گرگ بیت (صحیح مسلم کتاب الإیمان باب ذهاب الإیمان آخر الزمان عن أنس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ومسند أحمد رقم الحدیث ۱۱۹۸۲ بتحقیق أحمد شاکر)، یاکہ اے آیتءِ معنی ہما آیتءِ معنی اِنت، کہ الله پاک فرمان کنت: ﴿لَوْ كَانَ فِيْهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا﴾ [سورة الأنبیاء: ۲۲]، کہ اگاں زمین ءُآسمانءِ تہا بیدءِ الله پاکءَ دگہ برحقیں معبودے ببوتیں گڑا زمین ءُآسمانءِ تہا فسادبوت، پرچہ کہ گڑا آدوئینانی تہا جیڑہ بوت ءُہریکیءَ دومی سراگیشی لوٹ اِت، ءُہمے پیما کائناتءِ نظام بے ڈول بوت، ءُہمے پیما مردمانی خیال دگہ دگر اَنت، نوں اگاں حقءَ آیانی واہشتانی رندگیری بکتیں، گڑا جیڑہ بوت ءُکائناتءِ درائیں نظام بےسر بوت (تفسیر الکبیر للإمام الرازی)، چہ اے آیتءَ اے ہم زانگ بیت کہ حق والا یانی سرافرض اِنت کہ آحقءِ دعوتءَ بدینت ءُآئی سرا پاداں میہ کنت، ءُردینانی خیالداریءَ ہچ وڑءَ مہ کنت، ءُآیاں آیانی رو مہ گیپت، اگاں نہ درائیں کائناتءِ تہا فساد جوڑ بیت ءُخیرگار بیت، پمیشا علماءِ ربانی حقءِ سرا اوشتاتگ اَنت بلّے کہ قید ءُبندانی تکلیف آیانی سراآتگ اَنت.

(۲) اداچہ ذکرءَ مراد قرآن اِنت، مکہءِ کافراں وت پیسراہمے لوٹ کت کہ پیسری ایں امتانی پیما آیانی سراآسمانی کتابےبئیت گڑاماآئی رندگیریءَ کنیں، بچار سورت الصافات ۱۶۸ و ۱۶۹، بلے قرآنءِ نازل بوگءَ رند آیاں چہ آئی دیم تاب دات.

(۳) بزاں توچہ آیاں پہ آیانی دعوت دیگءَ مُز ہم نہ لوٹ ئےبلکیں تووتی مُزّءَ چہ الله پاکءَ لوٹ ئے کہ آجوانیں مُز دیوکے.

راهءِ نیمگءَ.

وَاِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنٰكِبُوْنَ ﴿۷۴﴾

۷۴. ءُبیشک آمردم که ایمان نیار اَنت آخرتءِ سرا، آچه (تچکیں) راهءَ ردانت.

وَلَوْ رَحِمْنٰهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِّنْ ضُرٍّ لَّلَجُّوْا فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿۷۵﴾

۷۵. ءُاگاں ما آیانی سرا رحم بکنیں ءُدور بکنیں ہما مصیبتءَ که آیانی سراانت گڑا آڈک بادیننت ماں وتی سر کشی تہا که سرگردان اَنت.

وَلَقَدْ اَخَذْنٰهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوْا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُوْنَ ﴿۷۶﴾

۷۶. ءُالّمءَ ما آیانءَ گرفتار کت عذابءِ تہا[1] گڑا آجہل نہ بوت اَنت وتی پروردگارءِ دیمءَ ءُنه که آعاجزی کننت.

حَتّٰۤى اِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيْدٍ اِذَا هُمْ فِيْهِ مُبْلِسُوْنَ ﴿۷۷﴾

۷۷. تاہما وہدا که ما پچ کت پہ آیاں یک دروازگے سکّیں عذابءِ، اناگتءَ آناامید بوت اَنت آئی تہا[2].

وَهُوَ الَّذِيْۤ اَنْشَاَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ؕ قَلِيْلًا مَّا تَشْكُرُوْنَ ﴿۷۸﴾

۷۸. ءُہما اِنت آذات که آئی جوڑ کت اَنت پہ شما گوش ءُچم ءُدل، باز کم شما شکرگرات.

وَهُوَ الَّذِيْ ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿۷۹﴾

۷۹. ءُہمااِنت آذات که آئی شنگ کتگ شمارا

(۱) اَدّاچه عذابءَ مراد جنگءِ بدرانت که آئی تہا کافرانی بفتاد۷۰ مردم کشگ بوت ءُآچیرترّاتنت (یامراد ہما ڈکّال اِنت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ بددعائءِ سببءَ الله پاکءَ آیانی سراآوُرت ہنچوکه حدیثءِ تہا کئیت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ دعاکت که: «اللّٰهُمَّ أعني عليهم بسبع كسبع يوسف»، (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورة الروم). بزاں اے الله کافرانی مقابلهءَ منی کمکءَ ہمے شکلءَ بکن که کافرانی سراہما یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ زمانگءِ پیمیں ہفت سالی ڈکّالے بیار، گڑا روایتانی مطابقءَ آیانی سرا تاہفت سالءَ ڈکّالے آتک، رندءَ (ابوسفیان که آوبدءَ مسلمان نه اَت) واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ گوْراآتک ءُالله پاکءِ ءُوتی سیادیءِ واسطه دات ءُگوْشت ئے که دعابکن که چه مئے سرا اے ڈکّالی برؤت گڑاالله پاکءَ ہمے آیت نازل کت (تفسیر ابن کثیر).

(۲) چدا مراد دنیائی عذاب ءُتکلیف ءُمصیبت بوت کننت، ءُہمے پیما آخرتءِ عذاب ہم مراد بوت کننت که اوداکافر چه خیر ءُایمنیءَ زبہر ءُناامیدبنت.

مـاں زمـینءِ تهـا، ءُهـمـائی نیمگءَ شـما مچ کنگ بئیت.

وَهُوَ الَّذِیْ یُحْیٖ وَ یُمِیْتُ وَ لَهُ اخْتِلَافُ الَّیْلِ وَ النَّهَارِؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۸۰﴾

٨٠. ءُهمااِنـت آذات کہ آزندگ کنت ءُکشـیت، ءُهمائی کاراِنت بدل کنگ شپ ءُروچانی، ایا نوں شما نہ فهم اِت.

بَلْ قَالُوْا مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُوْنَ ﴿۸۱﴾

٨١. بلکیں آیاں گوْشـت هما پیما کہ پیسریئیناں گوْشتگ.

قَالُوْٓا ءَاِذَا مِتْنَا وَ كُنَّا تُرَابًا وَّ عِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ ﴿۸۲﴾

٨٢. آیاں گوْشـت کہ ایـا ما مریـں ءُبئیں هاک ءُهـڈ، ایـا (پـدا) چسـت کنگ بئـیں (چہ قبراں).

لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَ اٰبَآؤُنَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِیْرُ الْاَوَّلِیْنَ ﴿۸۳﴾

٨٣. بیشـک کہ ما وعده دیگ بوتگیں ءُمئے پت ءُپـیرک هیمیشی چـہ پیسرا، نیسـت ایشیءَ (حقیقتے) بیدءِ هیمیشی کہ اے کسّـہ اَنت پیسریئینانی[1].

قُلْ لِّمَنِ الْاَرْضُ وَ مَنْ فِیْهَآ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۸۴﴾

٨٤. بگـوْش (اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مـشرکانءَ) کہ کئی واسـتااِنت زمـین ءُهرچیکہ آئی تها هست اگاں شما زان اِت.

سَیَقُوْلُوْنَ لِلّٰهِؕ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۸۵﴾

٨٥. الّمءَ آگوْشـنت کہ اللّٰهءِ واسـتاینت، بگوْش نوں پرچہ شما نصیحت نہ زورات.

قُلْ مَنْ رَّبُّ السَّمٰوٰتِ السَّبْعِ وَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیْمِ ﴿۸۶﴾

٨٦. بگـوْش کـہ کئـے اِنـت پـروردگار هفتـیں آسمانانی ءُمزنیں عرشءِ.

(١) ﴿اَسَاطِیْرُ﴾ جمع اِنت ءُآئی واحد اسطورةاِنت، اے هما کسّہ ءُکهانیاں گوْشنت کہ آیاں حقیقت نیست (تفسیر الکبیر للإمام الرازی رَحِمَهُ اللّٰهُ).

سَيَقُوْلُوْنَ لِلّٰهِ ؕ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۸۷﴾

۸۷. الّمءَ گوْشنت کہ آ اللہ اِنت، بگوْش کہ ایا نوں شما پرہیز گاریءِ راہءَ نہ زور اِت.

قُلْ مَنْۢ بِيَدِهٖ مَلَكُوْتُ كُلِّ شَيْءٍ وَّهُوَ يُجِيْرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۸۸﴾

۸۸. بگوْش آ کئے اِنت کہ ہمائی دستااِنت بادشاہی ہر چیزءِ، ءُآپناہ دنت، ءُچہ آئی (گرفتءَ) کس پناہ دات نہ کنت، اگاں شما زان اِت.

سَيَقُوْلُوْنَ لِلّٰهِ ؕ قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُوْنَ ﴿۸۹﴾

۸۹. الّمءَ آ گوْشنت کہ اللہ اِنت[1]، بگوْش گڑا چہ کجا شما سحر کنگ بوتگ اِت.

بَلْ اَتَيْنٰهُمْ بِالْحَقِّ وَاِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿۹۰﴾

۹۰. (ہجبرآسحر کنگ نہ بوتگ اَنت) بلکیں ما رسینتگ آیانی گوْرا حق، ءُبیشک کہ آدروگ بند اَنت.

مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَّلَدٍ وَّمَا كَانَ مَعَهٗ مِنْ اِلٰهٍ اِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍۢ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ

۹۱. نہ زرتگ اللہءَ پہ وتءَ ہچ زہگ ءُنیست آئی ہمبراہیءَ دگہ مشکل کشا ءُمعبودءِ برحقے، اگن نہ آوہدا برت ہریک معبودیءَ ہما چیز

(۱) چہ اے آیتاں صاف زانگ بیت کہ مکہءِ مشرکاں توحیدءِ ربوبیتءِ سرا ایمان ہست اَت کہ کائناتءِ خالق ءُمالک ءُرازق ایوکءَ اللہ پاک اِنت، بلے آیاں توحیدءِ الوہیتءِ سرا اختلاف ہست اَت ءُہمیشیءِ انکاراِش کت ءُاللہ پاکءِ گوما ایدگراِش شریدار جوڑ کت اَنت پہ ہمے بنیادءَ کہ اے اللہ پاکءِ نیکین ءُبزرگیں بندہ اَنت ءُاللہ پاکءَ دوست اَنت، ءُگوْشت اِش کہ ما چہ ہمیشانی وسیلہءَ چہ اللہ پاکءَ لوٹیں نہ کہ آوت ہرچیزءِ مالک اَنت، ہنچوکہ سورت الزمرءِ آیت ۳ تہا بیان اِنت کہ آیاں گوْشت، ﴿مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُوْنَآ اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى﴾، بزاں ماپمیشاایشانی بندگیءَ کنیں کہ اے مارا گوں اللہ پاکءَ نزیک بکنند، ءُمروچی ایں کلمہ گوئیں مشرک ہم ہمیشی گوْشنت، بلے آوہدءِ مشرکاں مشکلانی وہدءَ تہنا اللہ پاکءَ توار بردات ہنچوکہ قرآنءِ تہا باز جاگہءَ اے بیان آتکگ، بچار سورت العنکبوت، آیۃ: ۶۵ ءُسورت الروم، آیۃ: ۳۳ ءُسورت بنی إسرائیل، آیۃ: ۶۷ ءُدگہ باز جاگہءَ آتکگ) بلے مروچی ایں مشرک مشکلانی وہدءَ ہوں عبدالقادر جیلانیءَ توار پردینت یا معین الدین چشتیءَ توار جن اَنت ءُگوْشنت کہ (یا معین الدین چشتی پارکر کشتی)، اداچہ زانگ بیت کہ مروچی ایں مشرک چہ آمشرکاں ہم باز دیمانت (**نعوذ باللہ من فتن الشرك**) اللہ پاک مسلماناں ہدایت بدنت.

عَلٰى بَعْضٍ ؕ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿٩١﴾

کہ آئی وت جوڑ کتگ، ءُالّمءَ سربرا بوت آیانی لہتے لہتینءِ سرا، پاک اِنت اللہ چہ ہر آصفتءَ کہ آئی صفت کنینت.

عٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٩٢﴾

۹۲. زانوک اِنت چیرینان ءُظاہرینان، نوں بلنداِنت چہ ہمایاں کہ اِے شریدار جوڑ کنینت.

قُلْ رَّبِّ اِمَّا تُرِيَنِّيْ مَا يُوْعَدُوْنَ ﴿٩٣﴾

۹۳. بگوْش کہ اے منی پروردگار اگاں تو منءَ پیش بدارئے ہماوعدہءَ کہ آوعدہ دیگ بوتگ اَنت.

رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِيْ فِي الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٩٤﴾

۹۴. بگوْش کہ اے منی پروردگار گڑا مکن منءَ ظالمیں قومءِ تہا[1].

وَاِنَّا عَلٰٓى اَنْ نُّرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقٰدِرُوْنَ ﴿٩٥﴾

۹۵. ءُبیشک کہ ما اے ہبر سرا کہ پیش بداریں ترا ہما چیزءَ کہ ما آیاں وعدہ داتگ الّمءَ قدرت داریں.

اِدْفَعْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ ؕ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُوْنَ ﴿٩٦﴾

۹۶. دور بکن خرابیءَ پہ ہما رہبندءَ کہ بہتراِنت[2]، ما خوب زانیں ہما صفتاں کہ آصفت کنینت.

وَقُلْ رَّبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هَمَزٰتِ الشَّيٰطِيْنِ ﴿٩٧﴾

۹۷. ءُبگوْش کہ اے منی پروردگار من وتءَ تئی میار کناں چہ شیطانءِ وسواساں[3].

---

(۱) بزاں اگاں توایشانی سرا ہر حالءَ الّمءَ عذاب دیم دئے گڑامنءَ چہ ایشاں مہ کن، حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے دعا لوٹ اِت کہ: «وَإِذَا أَرَدْتَّ فِتْنَةَ قَوْمٍ فَتَوَفَّنِي غَيْرَ مَفْتُونٍ»، (سنن الترمذی کتاب التفسیر، سورت ص) بزاں اے اللہ اگاں تویک قومےءَ عذاب دیگ لوٹ ئے گڑامنءَ چہ آیانی سراعذاب دیگءَ پیش چہ اے جہانءَ بہ بر.

(۲) بزاں بدیءِ جوابءَ پہ بدی مہ دئیت، اگاں کسے گوں تو پہ بدی پیش بئیت بلے تو گوں آئی پہ جوانی پیش بیا، بوت کنت کہ تئی دژمن چہ تئی جوانیں اخلاقءَ گوں تو دشمنیءَ یلہ بدنت ءُتئی دوست جوڑ بہ بیت.

(۳) واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ شیطانءَ اے پیما پناہ لوٹ اِت، «أَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ مِنْ هَمْزِهِ وَنَفْخِهِ =

وَاَعُوْذُبِكَ رَبِّ اَنْ يَّحْضُرُوْنِ ﴿٩٨﴾

٩٨. ءُوتءَ میار کناں تئی اے منی پروردگار چہ اے ہبرا کہ آمنی گورا بیاینت[1].

حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُوْنِ ﴿٩٩﴾

٩٩. تا ہما وہدءَ کہ کئیت چہ آیاں یکیءِ سرا موت، آگوشیت کہ اے منی پروردگار منءَ واترکن (ماں دنیاءَ).

لَعَلِّيْٓ اَعْمَلُ صَالِحًا فِيْمَا تَرَكْتُ كَلَّا ۭ اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَاۗىِٕلُهَا ۭ وَمِنْ وَّرَاۗىِٕهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿١٠٠﴾

١٠٠. تا کہ من کار بکناں نیکیں ہما دنیا تہا کہ من آویل کتگ[2] ہجبر اے پیم بوت نہ کنت، بیشک کہ اے یک ہبرے کہ آ ایشی گوشوک اِنت[3]، ءُآیانی دیمءَ یک دیمپانے ہست (بزاں قبر)[4] تا ہما روچءَ

= وَنَفْثِهِ»، (أبو داود كتاب الصلوة من رأى الاستفتاح بسبحانك) **معنی**: بزاں من وتءَ باہبوٹ کناں اللہ پاکءِ کہ آزبریں اشکنوک ءُزانوکے، چہ مردودیں شیطانءَ ءُچہ آئی وسواسءَ ءُچہ آئی پُپ کنگءَ (بزاں تکبر) ءُچہ آئی شعر پرمایگءَ (ہماشعر کہ آردین اَنت).

(١) حدیثانی تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے دعا لوٹ اِت کہ: «**اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْهَرَمِ وَأَعُوْذُبِكَ مِنَ الْهَدْمِ وَمِنَ الْغَرَقِ وَأَعُوْذُبِكَ أَنْ يَتَخَبَّطَنِيَ الشَّيْطَانُ عِنْدَ الْمَوْتِ**» (سنن أبي داود كتاب الوتر باب في الاستعاذة) کہ اے اللہ من تئی باہبوٹ باں چہ سکّیں پیریءَ ءُتئی باہبوٹاں چہ چیزیءِ چیراچیرترّگءَ ءُچہ آپءِ تہا بژگرگءَ ءُتئی باہبوٹ باں چہ ایشی کہ شیطان منءَ گنوک بکنت مرگءِ وہدءَ. ءُہمے پیما شپاں ترسءِ وہدءَ واجہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے دعا لوٹتگ کہ: «**بِاسْمِ اللهِ أَعُوْذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ مِنْ غَضَبِهِ، وَعِقَابِهِ، وَمِنْ شَرِّ عِبَادِهِ، وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ، وَأَنْ يَّحْضُرُوْنِ**»، گوں اللہ پاکءِ نامءَ من پناہ لوٹاں گوں اللہءِ توامیں صفتاں ءُکلمہاں چہ آئی غصہءَ وچہ آئی سزایا ءُچہ آئی ناشریں بندیاں ءُچہ شیطانءِ وسواساں ءُایکہ شیطان منی گوْرا بیاینت.
(أبو داود كتاب الطب باب كيف الرقى، الترمذي أبواب الدعوات).

(٢) درائیں کافر موتءِ وہدءَ ءُقیامتءِ روچءَ ءُدوزہءِ تہا ہمے واہشتءَ کنت بلے آوہدءَ واہشت کارءَ نئیت.

(٣) بزاں درائیں کافر اَلَّمءَ اے کلمہاں گوْشنت یاایشی معنی ہمیش اِنت کہ اے یک ہبرءِ کہ ایشی گوْشنت ءُایشیءَ حقیقت نیست، اگاں آدنیاءِ تہا دیم دیگ بہ بنت پداہیوں نیکیں عمل نہ کنت ءُکفرءِ راہءَ گچین کنت، ہنچوکہ فرمان اِنت کہ ﴿**وَلَوْرُدُّوْا لَعَادُوْا لِمَا نُهُوْا عَنْهُ**﴾ [سورة الأنعام: ٢٨]، بزاں اگاں آپدا دیم دیگ بہ بنت (ماں دنیاءَ) پداہمائی کنت کہ چہ آئی منَہ کنگ بوتگ اَنت.

(٤) دوچیزانی میانءَ پردہءَ برزخ گوْشنت، دنیا ءُآخرتءِ زندگءِ میانءَ ہما وقفہ کہ ہست اِنت آئرا برزخ =

کہ آچست کنگ بنت (چہ قبراں).

فَاِذَا نُفِخَ فِي الصُّوْرِ فَلَآ اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَّلَا يَتَسَآءَلُوْنَ ﴿۱۰۱﴾

۱۰۱. نوں ہما وہدءَ کہ پپ کنگ بیت ماں کرنّاءِ تہا گڑا نہ بیت آروچءَ سیاد ءُوارثی آیانی میانءَ ءُنہ آ یکا دگرءَ جست کنند.

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۱۰۲﴾

۱۰۲. نوں ہما شخص کہ گِرَان بوت آئی (نیکیں) کارانی بارنوں ہمیش اَنت پہ مرادءَ رسوک.

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فِيْ جَهَنَّمَ خٰلِدُوْنَ ﴿۱۰۳﴾

۱۰۳. ءُہما کہ سبک بوت آئی (نیکیں) عملانی بار، نوں ہمیش اَنت ہما کہ آیاں وتءَ تاوانءِ تہا دَوْر دات ماں دوزہءِ تہا پہ بن پشت کپوک اَنت.

تَلْفَحُ وُجُوْهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيْهَا كٰلِحُوْنَ ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. پیلوشیت آیانی دیماں[1] آس ءُآبنت آئی تہا بد رنگ ءُجاتو.

اَلَمْ تَكُنْ اٰيٰتِيْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُوْنَ ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. (آیاں گوْشگ بیت) زاناں وانگ نہ بوت اَنت منی آیات شمئے سراء، گڑا شما آدروگ بند کت اَنت.

قَالُوْا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَآلِّيْنَ ﴿۱۰۶﴾

۱۰۶. آگوْشنت کہ اے مئے پروردگار گیش بوت مئے سرا مئے بدبہتی، ءُبوتیں ما گمراہیں قوم.

رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا مِنْهَا فَاِنْ عُدْنَا فَاِنَّا ظٰلِمُوْنَ ﴿۱۰۷﴾

۱۰۷. اے مئے پروردگار دربکن مارا چہ ایشی (بزاں دوزہءَ) نوں اگاں پدا ما کت (بدی)

= گوْشنت، چوکہ مرگءَ رند چہ دنیاءَ انسانءِ توامیں تعلق ہلاس بنت ءُآخرتءِ زندگیءِ بندات ہماوہدءَ بیت کہ کلیں مرتگیں انسان پدا زندگ کنگ بنت، اےمیانی زندگ قبرءِ تہا بہ بیت یاکجام جانورےءِ لاپءِ تہا یاآپءِ تہا بہ بیت، ایشرا برزخ گوْشنت، ءُاللہ پاک کلاں پدا زندگ کنت آتوری کجام صورتءَ بہ بنت، پرچہ کہ آہرچیزءِ سرا قادرانت ءُ﴿ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴾ءِ مالک اِنت.

(۱) اداچہ مراد درائیں جسم اِنت بلے چوکہ انسانءِ جسمءِ جوانترین ءُڈولدار ترین بہر دیم اِنت پمیشاآئی نام خاص گرگ بوت.

گڑا بیشک کہ ما ظالمیں.

قَالَ اخْسَـُٔوْا فِيْهَا وَلَا تُكَلِّمُوْنِ ﴿۱۰۸﴾

۱۰۸. (اللہ) فرمان کنت کہ ذلیل ءُخوار بئیت ہمیشی تہا ءُگوں من ہبر مکن اِت.

اِنَّهٗ كَانَ فَرِيْقٌ مِّنْ عِبَادِيْ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿۱۰۹﴾

۱۰۹. بیشک شان ایش اِنت کہ ہست اَت یک ٹولیءِ منی بندیانی کہ گوْشت اِش، اے مئے پروردگار ما ایمان آوْرتگ، نوں ببخش مارا ءُمئے سرا رحم بکن، ءُتوئے چہ درستاں شرتریں رحم کنوک.

فَاتَّخَذْتُمُوْهُمْ سِخْرِيًّا حَتّٰٓى اَنْسَوْكُمْ ذِكْرِيْ وَكُنْتُمْ مِّنْهُمْ تَضْحَكُوْنَ ﴿۱۱۰﴾

۱۱۰. گڑا شما آکلاگ زرت اَنت تاہما وہدا کہ (شمئے اے حرکتاں) شمارا بیہال کنائینت چہ منی یادءَ، ءُشما آیاں سرا کندات[1].

اِنِّيْ جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوْٓا اَنَّهُمْ هُمُ الْفَآئِزُوْنَ ﴿۱۱۱﴾

۱۱۱. بیشک کہ من دات آیاں مُزّ پہ ہمیشی کہ آیاں صبرکتگ اَت، بےشک ہمیش اَنت پہ مرادءَ رسوک[2].

قٰلَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْاَرْضِ عَدَدَ سِنِيْنَ ﴿۱۱۲﴾

۱۱۲. گوْشیت (اللہ) کہ چنچو شما نشتگ اِت ماں دنیاءِ تہا سالانی حساب ءَ ؟

---

(۱) بزاں شماوتی اصلاح کنگءِ جاءَ مدام وتی شغل ہمے کتگ اَت، بزاں اللہ پاکءِ نیکین ءُبزرگیں بندیانی سرامذاق کتگ ءُآکم زانتگ اَنت، ءُشمارا دگہ کار نہ بوتگ.

(۲) دنیاءِ تہا مومناں صبرءِ مادّہ وتی تہا پیداگ کنگ لوئیت، پرچہ کہ ہر وہدءَ کہ آاللہ ءُآئی رسولءِ احکامانی سراعمل کننت، گڈاچہ دین ءُایمانءَ بے خبریں مردم آیانی سرا مذاق کنند ءُآیاں میاری کنند، چنچو نزورانَت ہما کہ آاے میاریانی سببءَ اللہ پاکءِ احکامان ءُپیغمبرءِ مبارکیں سنتاں ویل کنند. ءُچونیں بختاورانت ہما کہ آاللہ ءُپیغمبرءِ احکامان زورانَت ءُمردمانی ملامت ءُمیاری کنگءِ پرواءَ نہ کنند، ءُتوامیں مؤمنانی یک نشانی بےہمیش اِنت کہ ﴿ وَلَا يَخَافُوْنَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ ﴾ [سورۃ المائدۃ: ۵۴]، کہ آاللہءِ دینءِ باریءَ کسّی ملامت ءُمیاری کنگءِ پرواءَ نہ دارانَت، پرچہ کہ مومنءِ مقصد تہنا اللہ پاکءِ رضااِنت ءُبس نہ کہ مردمانی راضی کنگ اِنت.

قَالُوْا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْـَٔلِ الْعَآدِّيْنَ ﴿۱۱۳﴾

۱۱۳. آگوشنت کہ ما نشتگیں یک روچے یا لہتکے وہد چہ روچےءَ نوں تو جست بکن حساب زانوکاں[۱].

قٰلَ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيْلًا لَّوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۱۴﴾

۱۱۴. (اللہ) فرمان کنت کہ شما نہ نشتگ اِت بلے بازکم اگاں شما را زانت بوتیں[۲].

اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنٰكُمْ عَبَثًا وَّاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُوْنَ ﴿۱۱۵﴾

۱۱۵. ایا شما ہمے گمان کتگ کہ ما شمارا پیدا کتگ بے کار ءُبے مقصدءَ ءُشمارا مئے نیمگءَ واتربوگی نہ اِنت.

فَتَعٰلَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۚ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيْمِ ﴿۱۱۶﴾

۱۱۶. (چو نہ اِنت) نوں بلند اِنت اللہ (چہ شمئے اے فکرءَ) ہما کہ آبادشاہے حقیں[۳]، نیست دگہ مشکل کشا ءُمعبودءِ برحق بیدءِ ہمائی، آواجہ اِنت مزن شانیں عرشءِ.

وَمَنْ يَّدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۙ لَا بُرْهَانَ لَهٗ بِهٖ ۙ فَاِنَّمَا حِسَابُهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ ۚ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۱۱۷﴾

۱۱۷. ءُہرکس کہ آتوار جنت گوں اللہءَ دگہ یک معبودےءَ، نوں آہرا ہچ دلیل نیست پہ اِشی (بزاں پہ شرکءِ کنگءَ) نوں بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ آئی حساب آئی

(۱) مراد یاہما ملائکت اَنت کہ آیانی کار انسانا نی اعمالا نی نبشتہ کنگ بوتگ یا مراد ہما انسان اَنت کہ آساب ءُدادءِ تہا باز زبر بوتگ اَنت، بزاں ہما اے بابتءَ پکّائیں ہبرے گوشت کَنْت البتہ مئے دِلءَ ما باز کم نشتگ ایں. قیامتءِ سکّیں ءُسوریانی سببءَ وتی دنیاءِ وشّیں زندگءَ پہک فراموش کنند.

(۲) بزاں آخرتءِ دیمءَ دنیاءِ زندگی باز کمّ ءُحقیر اِنت ءُآئی دیمءَ ارزشءِ نہ داریت بلے اے نکتہ کافرانی فہمءَ دنیاءَ بیاتکیں گڑا وش اَت، نوں کار نہ دنت.

(۳) بزاں آچہ اے ہبرءَ باز بلنداِنت کہ آشمارا ہنچو بے مقصدءَ پہ لیب ءُگوْازی پیداگ بکنت، ءُشما ہرچیکہ لوٹ اِت بکن اِت، ءُشماراجست ءُپدنیست، بجبرچونہ اِنت بلکیں آئی شمارا یک خاصیں مقصدےءِ واستا پیداگ کتگ ءُآہمیش اِنت کہ شماتہنا ہمائی بندگی ءُغلامیءَ بکن اِت، کہ شمئے برحقیں معبود کہ آعبادتءِ لائق اِنت ءُآئرا کرزیت آتہنا اللہ پاکءِ جنداِنت.

پـروردگارِء گوْراِنت، شـان ایـش اِنت کہ کافران کامیاب نہ بنت[۱].

وَقُلْ رَّبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿۱۱۸﴾

۱۱۸. ءُبگـوْش کہ اے مـنی پـروردگار بہ بخش ءُمہربـانی بکـن ءُتوئـے چـہ درسـتین مہرباناں جوانتریں مہربانی کنوک.

(۱) اداچہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ پہ دلیں کامیابی آخرتءِ کامیابی اِنت نہ کہ دنیاءِ تہءِ سـیری ءُسرفرازی، دنیاءِ تہا سیری ءُسرفرازی وَکافراں ہوں گون اِنت، بلے اللہ پاک آیانی اے کامیابیءَ نہ منّگءَ اِنت.

سُوْرَةُ النُّوْرِ — سورة النور

سوره نور مدینهءَ نازل بوتگ ءُآئی
شست ءُچارآیات ءُنُه رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مهربان ءُزبریں رحم کنوکے

سُوْرَةٌ اَنْزَلْنٰهَا وَفَرَضْنٰهَا وَاَنْزَلْنَا فِيْهَآ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ۝۱

۱. اے یک مزن شانیں سورتے کہ ما نازل کتگ، ءُ(ایشی احکامانی زورگ) فرض کتگ ءُما نازل کتگ ایشی تہا آیات گیشینوکیں تاکہ شما نصیحت بزورات.

اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِيْ فَاجْلِدُوْا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ ۚ وَّلَا تَاْخُذْكُمْ بِهِمَا رَاْفَةٌ فِيْ دِيْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۚ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۝۲

۲. بدکاریں جنین ءُبدکاریں مرد، نوں بجن اِت ہریکےءَ چہ ایشاں صد چابک، ءُمئیت شمئے (دلانی) تہا نرمی پہ آدوئیناں اللهءِ حدودانی کاربندگءِ تہا، اگاں شمارا ایمان ہست اللهءِ سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرا، ءُالّمءَ موجودبہ بیت آیانی سزا دیگءِ وہدا یک ٹولی یےمسلمانانی[1].

(۱) مسئلہ۱: زانگ لوٹیت کہ اسلامءِ بنداتی روچانی تہا حکم ہمیش اَت وہدیکہ جنین آدم زنا بکنت گڑا آلوگءِ تہا قید کنگ بہ بیت تاکہ ہمودابہ مریت، رندااللہ پاکءَ اے حکم منسوخ کت ءُہمے حکم آورت کہ اگاں سور نہ کتگیں مردین ءُجنین زنا بکنند گڑا آیاں صدچابک جنگ بہ بیت ءُلہتے روایتانی تہا کئیت کہ یک سالے جلاوطن ہم کنگ بہ بنت، ہنچوکہ ماں صحیح البخاری تہا کئیت بچار (کتاب الحدود باب البکران یجلدان وینفیان عن زید بن خالد الجهنی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ)، ءُجمہور علماءِ مذہب ہمیش اِنت بیدءِ امام ابوحنیفہ کہ آئی نزیکءَ جلاوطن کنگ امامءِ دستی چیزے آبلوٹیت آئرا در بکنت ءُاگاں مہ لوٹیت در ئے مہ کنت آئیءَ گچین اِنت (تفسیر ابن کثیر)،

مسئلہ۲: اگ سور کتگیں مردین ءُجنین زنابکنند گڑا آسنگسار کنگ بنت ہنچوکہ ماں صحیح =

اَلزَّانِیْ لَا یَنْكِحُ اِلَّا زَانِیَةً اَوْ مُشْرِكَةً ۪ وَّ الزَّانِیَةُ لَا یَنْكِحُهَاۤ اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ ۚ وَ حُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِیْنَ ۝۳

۳. بدکاریں مرد نکاح نہ کنت بلے گوں بدکاریں جنینءَ یاگوں مشرکیں جنینءَ، ءُبدکاریں جنینءَ نکاح نہ کنت بلے بدکاریں مردے یا مشرکیں مردے، ءُاے حرام کنگ بوتگ مومنانی سرا[1].

وَ الَّذِیْنَ یَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ ثُمَّ لَمْ یَاْتُوْا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ فَاجْلِدُوْهُمْ ثَمٰنِیْنَ جَلْدَةً وَّ لَا تَقْبَلُوْا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا ۚ وَ اُولٰٓىِٕكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ۝۴

۴. ءُآمردیں کہ تہمت جن اَنت پاکبازیں زالانی سرا پدا نیاراَنت چارگواہ، نوں بجن اِت آیاں ہشتادچابک، ءُقبول مکن اِت آیانی گواہیءَ ہجبر، ءُہمیش اَنت نا فرمان.

= حدیثءِ تہا کئیت، چہ عبادہ بن الصامت رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت کہ: بزورات چہ من بزورات چہ من، بیشک کہ اللہ پاکءَ جنینانی واستا راہے پچ کتگ، سورنہ کتگیں جنین گوں سور نہ کتگیں مردینءَ زنابکنت گڑا آئرا صدچابک جنگ بہ بیت ءُیک سالے جلاوطن کنگ بہ بیت، ءُاگاں سور کتگیں جنین گوں سور کتگیں مردینءَ زنابکنت گڑا آئرا صد چابک ہوں جنگ بہ بیت ءُسنگسار ہم کنگ بہ بیت (صحیح مسلم کتاب الحدود باب حد الزانی).

زانگ لوٹیت کہ جمہورعلماءِ مذہب ءُامام شافعی ءُامام مالک ءُامام ابوحنیفہ رَحِمَہُمُ اللّٰہُ مذہب ہمیش اِنت کہ سور کتگیں مردین ءُجنین وہدیکہ زنابکنند گڑاآتہناسنگسار کنگ بنت ءُآیاں چابک جنگ مہ بیت ءُآیانی دلیل ہماقصہ اَنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ زمانگءَ دیمءَ آتک اَنت کہ آیانی تہا سورکتگیں جنین ءُمردینءِ زناءِ حدءِ تہا تہنا سنگسار کنگءِ ذکر ہست اِنت ءُآیاں صدچابکءِ جنگءِ بیان نیست، بلے إمام أحمد بن حنبلءِ مذہب ہمیش اِنت کہ آیاں صدچابک ہم جنگ بہ بیت ءُپداسنگسار کنگ بہ بنت، ءُآئی دلیل عبادہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ہما گوُستگیں حدیث اِنت، واللہ أعلم بالصواب. (تفسیر ابن کثیر).

آگاہی: اے زمانگءِ منکرینءِ حدیث ءُنام نہادیں علمایاں اے سزا انکار کتگ پہ ہمے بنیادءَ کہ اگاں اے سزابہ بوتیں گڑا قرآن پاکءَ ایشی ذکر آتک، بلے ایشانی اے دلیل بے بنیادانت پرچہ کہ رجم (بزاں سنگسارکنگءِ) سزاچہ متواتریں ءُصحیح ایں حدیثاں ثابت اِنت (بحار تفسیر الکبیر للإمام الرازی تحت ہذہ الآیة)، ءُمتواتریں حدیثانی نہ منّوک چہ اسلامءَ درانت ءُمسلمانءِ واستاہمے چیزوت بسّ اِنت.

(۱) اے آیتءِ شانءِ نزولءِ بابتءَ کئیت، چہ عبداللہ بن عمرو رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا روایت اِنت، آگوْشیت کہ یک بدکاریں جنینے بست اَت ام مہزول نامیں، گڑاچہ مسلماناں لہتےءَ آئی گومانکاح کنگءِ ارادہ کت گڑااللہ پاکءَ ہمے آیت نازل کت کہ گوں بدکاریں جنینءَ پاکبازیں مرد نکاح کت نہ کنت، ءُہمے پیما گوں بدکاریں مردینءَ پاکبازیں جنین نکاح کت نہ کنت (سنن الکبری للإمام النسائی کتاب التفسیر باب قولہ تعالی ﴿ وَ الزَّانِیَةُ لَا یَنْكِحُهَاۤ اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ ۚ ﴾).

اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْا ۚ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۵

۵. ابیدآنت ہمامردیں کہ آیاں توبہ کت رند چہ ایشی (بزاں تہمت جنگءَ)، ءُنیک بوت آنت، نوں بیشک کہ اللہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے[۱].

وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَّهُمْ شُهَدَآءُ اِلَّآ اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهٗ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۝۶

۶. ہما مردیں کہ بہتام جن آنت وتی جنینانی سرا، ءُمہ بیت آیاں گواہ بیدءِ چہ آیانی جندءَ، نوں چہ آیاں ہریکیءِ گواہیءِ رہبند ہمیش اِنت کہ آچاربرا گواہی بدآنت گوں اللہءِ سوگندءَ کہ بیشک آچہ راست گوشوکان اِنت.

وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ۝۷

۷. ءُپنچمی برا (بگوشیت) ایکہ اللہءِ لعنت بہ بیت آئی سرا اگاں آچہ دروغ بندان اِنت.

وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهٗ لَمِنَ الْكٰذِبِيْنَ ۝۸

۸. ءُدور کنت چہ آجنینءَ سزا اے پیما کہ آگواہی بدآنت چاربراگوں اللہءِ سوگندءَ، کہ بیشک آمردین چہ دروغ بندان اِنت.

وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَآ اِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۝۹

۹. ءُپنچمی برا (بگوشیت) ایکہ اللہءِ غضب بہ بیت آئی سرا اگاں آئی مردیں چہ راست گوشوکان اِنت[۲].

---

(۱) اے آیتءِ تہا تہمت جنوکانی حد بیان اِنت کہ اگاں یک مردینءِ یک جنیں آدیءِ سرا الزام بجنت کہ اے جنین بدکارے (یاہمے پیما یک جنینے یک مردینےءِ سرا الزام بجنت) ءُپہ ثبوت چار گواہ پیش کت مہ کنت اے پیمیں مردمءَ (۱) ہشتادچابک جنگ بیت (۲) آئی گواہی ہجبرقبول کنگ نہ بیت (۳) ءُاے اللہ پاکءِ ومردمانی نزیکءَ فاسقےبیت، اگاں تہمتءِ جنوک تہمت جنگءَ رندتوبہ بکنت پداہوں آئی اولی سزابزاں ہشتادچابک معاف نہ بیت، ہاں جمہورءِ اہل علمانی نزیکءَ توبہءَ چہ رندآئی گواہی قبول کنگ بیت ءُآچہ فاسقی حکمءَ در کئیت، ءُامام ابوحنیفہءِ نزیکءَ آئی گواہی ہجبرقبول کنگ نہ بیت، نہ کہ توبہءَ چہ پیش ءُنہ کہ رند، بلے آچہ فاسقی حکمءَ درکئیت، امام المفسرین امام ابن جریر الطبری جمہورءِ اہل علمءِ قول گچین کتگ کہ توبہءَ رند آئی گواہی قبول بیت (جامع البیان للإمام الطبری).

(۲) اے آیتءِ تہا لعانءِ مسئلہ بیان اِنت، اے پیما کہ اگاں یک مردمےءَ وتی جنین دیست کہ آگوں دگہ =

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ وَاَنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ حَكِيْمٌ ﴿۱۰﴾

۱۰. ءُاگاں اللهءِ مهربانی ءُآئی رحمت مه بوتیں شمئے سرا (گڑا شمامصیبتءِ تهاکپت اِت)، ءُبیشک که الله مزنیں معاف کنوک ءُخیر کارے ءُحکمتاني واجه اِنت.

اِنَّ الَّذِيْنَ جَآءُوْ بِالْاِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ ؕ لَا تَحْسَبُوْهُ شَرًّا لَّكُمْ ؕ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ؕ لِكُلِّ امْرِئٍ

۱۱. بیشک هما مردم که آتکنت گوں تهمت بندگءَ[1]، آچه شما یک ٹولیءِ اَنت، شما

= مردےءَ بدکاری کنگءَ اِنت، آوت ایشی گواه اِنت بلے آئرا دگه گواه نیست، ءُچوکه زناءِ حدءِ واستاچار گواهءِ بوگ اَلّمی اِنت ءُایشیءَ گواه نیست گڑاایشی جنینءِ سراحدجاری کنگ نه بیت بلکیں ادالعانءِ مسئله پیداگ بیت، ءُآایش اِنت که همے مردین عدالتءَ یاوتی شرعی حاکمءِ گوْرا بروت ءُچار برا قسم بوارت ءُبگوْشیت که آوتی جنینءِ سراتهمت جنگءَ نه اِنت بلکیں اے ہبرءِ تها راست گوْشگءَ اِنت ءُپنچمی برابگوْشیت که آئی سراالله لعنت به بیت اگاں آدروغ بندگءَ اِنت، ءُهمے پیما آئی جنین اگاں آنه منّگءَ اِنت که آئی بدکاری کتگ گڑاآچاربرا قسم بوارت ءُبگوْشیت که آئی مرد دروغ بندگءَ اِنت ءُپنچمی برا بگوْشیت که آئی سراالله پاکءِ غضب نازل به بیت اگاں آئی مرد راست گوْشگءَ اِنت، رندا قاضی آیانی میانءَ همیشگی جدائی کنت، ءُپداآہجبرہبور بوت نه کنند، اے پیمیں قصهے واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زمانگءَ بوتگ سرجمیں بیانءِ واستاحدیث چارگ به بنت.

(۱) اے دیمءِ ده ایں آیت درباالله پاکءَ بی بی عائشه رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا بارها نازل کت اَنت که عائشه رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا چه آتهمتءَ پاک اِنت که منافقاں آئی سرابستگ اَت، مختصراً اے واقعه اے پیم اِنت که پردهءِ حکمءِ نازل بوگءَ رند واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں وتی همراهاں په جهادءِ سفرءَ ریادگ بوت، بی بی عائشه رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا هوں گون اَت، گڑاچه سفرءَ رند واترگءَ واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءُآئی صحابیاں مدینهءِ نزیکءَ شپءَ یک جاگهےءَ داشت، گڑاسهبءَ چه روگءَ پیش بی بی عائشه رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا دْنّےءَ شت قدرتءَ بی بی ءِ هار همودا کپت ءُگاربوت گڑابی بی آئی شوہازکنگءَ لگّ اِت ءُهمے شوہازکنگءَ باز وہدشت، رندا که بی بی عائشه رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا هما جاگهءَ آتک آئی دیست تاں کارواں درہا شتگ ءُاودا کس نیست، گڑا آہمودا وپت که بوت کنت اگاں آبیهال نه اَنت چه منی پشت کپگءَ گڑا اَلّمءَ آ په منی شوہازءَ واتر کنند، چوکه بی بی ءِ سفرءِ ہشتر جدایت ءُآوتی کجاوهءِ تها پردهءِ حالتءَ بوتگ، ءُکاروان والایاں بی بی ءِ ہشترءِ کجاوه گپت ءُہشترءِ سرا دات ءُهمے گمان کت که بی بی ماں کجاوهءِ تهااَنت، اے وہدابی بی ءِ عمر نُه سال اَت ءُآکمزورآت پمیشاآیاں اے چیز نه مارات که بی بی ایشی تها نه اِنت، صفوان بن معطل رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ که آئی ذمه داری همیش اَت که آکاروانءِ روگءَ رندآجاگهءَ خوب بچاریت تاکه ہرچیزے که پشت کپتگ آئرا بزوریت ءُبئیت، گڑاصفوان بن معطل رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ هما جاگهءَ آتک گڑا دیست ئے که یکےوپتگ (چوکه آئی پردهءِ حکمءِ نازل بوگءَ پیش بی بی دیستگ اَت) گڑاآئی پجاه آوْرت که اے بی بی عائشه رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا اِنت، گڑاآئی بی بی وتی ہشترءَ سوار کت ءُآئی مہار ئے دستءَ کت ءُروگءَ لگّ اِت تاکه گوں کاروانءَ ہبور بوت گڑا همے وہدا منافقاں دیست که بی بی ایوکءَ گوں =

مِّنْهُمْ مَّا اكْتَسَبَ مِنَ الْاِثْمِ ۚ وَالَّذِيْ تَوَلّٰى كِبْرَهٗ مِنْهُمْ لَهٗ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۱﴾

ایشرا خراب مه لیک اِت وتی حقءَ، بلکیں آجوان تراِنت په شما[۱]، په هریک مردمےءَ هست چه آیاں هر آگناهے که آئی کَتّتگ، ءُهرکسءَ که مستری زرتگ چه آیاں[۲]، هست په آئی مزنیں عذاب.

لَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوْهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُوْنَ وَالْمُؤْمِنٰتُ بِاَنْفُسِهِمْ خَيْرًا ۙ وَّقَالُوْا هٰذَآ اِفْكٌ مُّبِيْنٌ ﴿۱۲﴾

۱۲. پرچه وهدیکه شمااشکتگ اَت آ، شما گمان نه کت مومنیں مردین ءُمونیں جنیناں په وتءَ جوانیں گمان، ءُ(پرچه) نه گوْشت که اے پهکیں ظاهریں بهتامے[۳].

= صفوان بن معطل سلمیءِ همراهیءَ پیداک اِنت نون آیاں اے چیز په وتءَ غنیمتے زانت ءُرئیس المنافقین عبدالله بن أبی همے هبرشنگ کت که بی بی عائشه رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا گوں صفوان بن معطل سلمیءِ گوما نعوذبالله بدکاری کتگ، همے پیما لهتے مسلمان هوں همے پندلءِ شکار بوت اَنت مانند حسان ءُمسطح بن اثاثه ءُحمنه بنت حجش رضوان الله علیهم أجمعین، گڑاتایک توامیں ماهیءَ واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ سک پریشانی تهاگوْازینت، ءُهمے پیما بی بیءِ جندهوں سک پریشان بوت آئی نان ورگ هم ویل کتگ اَت ءُپه بن نشت ءُگریت ئے، آئی مات ءُپت جداپریشان اِت اَنت، گڑاماهیےءَ رندنوں وحی نازل بوت په آئی پاکدامنی باروا، آگاهی: چه اے قصهءَ زانگ بیت که واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءَ علم غیب نه بوتگ اگاں نه بی بی عائشه رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا بیهال کنگ نه بوت ءُنه که پریشان بوت اَنت

علمِ غیبی کس نمی داند بجز پروردگار گرکسی گویدکه دانم توازوباور مدار

(مجمع الزوائد ومنبع الفوائد للهیثمی المتوفی ۸۰۷ ھ فی فضل عائشة رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا باب حدیث الإفك) اے غزوه په غزوه بنی المصطلقءِ نامءَ زانگ بیت ءُاے ۶ هجریءَ پیش آتکگ.

(۱) پرچه که اولی چیز ایش اِنت که شمارا اے تکلیفانی برداشت کنگءَ مزنیں مز رسیت، ءُدومی اے که اے واقعهءِ سببءَ الله پاکءَ بی بی عائشه رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَاءِ پاکدامنیءِ بارباوحی نازل کت که آئی نازل بوگءَ رند بی بی عائشه رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَاءِ عزت ءُشرف به خوبی ظاهربوت، سییمی اے چیز که الله پاکءَ اے واقعهءِ سببءَ مزنیں احکامے نازل کت که چه آیانی زورگءَ گوں مسلمانانی چاگرد چه هرپییمیں خرابیاں پاک بیت.

(۲) ادا مراد عبدالله بن اُبی اِنت که منافقانی سردار اِنت ءُاے بهتامءِ بندگءِ تهامستریں دست همائیءِ اَت (تفسیر ابن کثیر).

(۳) اے آیتءِ تها هبرءِ دیم گوں هما صحابیان اِنت که آمنافقانی اے پندلءِ شکار بوت اَنت ءُآیاں همے گمان کت که چه بی بی عائشه رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا ردی بوتگ، که شمااے پندلءِ شکار بوگءِ بدلءَ کمکے فکر بکتیں که اللهءِ رسول محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءِ پییمیں مردمےءِ لوگءَ چه پیم چشیں ردی بوت کنت.

لَوْلَا جَآءُوْ عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ ۚ فَاِذْ لَمْ يَاْتُوْا بِالشُّهَدَآءِ فَاُولٰٓئِكَ عِنْدَ اللّٰهِ هُمُ الْكٰذِبُوْنَ ﴿١٣﴾

١٣. پرچہ آیاں نیاؤرت پہ ایشی (بزاں پہ اے ہبرءَ) چار گواہ، نوں وہدیکہ آیاں آؤرت نہ کت چارگواہ، نوں ہمیش اَنت اللّٰہءِ نزیکءَ دروغ بند.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِيْ مَآ اَفَضْتُمْ فِيْهِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿١٤﴾

١٤. ءُاگاں مہ بوتیں اللّٰہءِ مہربانی ءُآئی رحمت شمئے سرا دنیاءَ ءُآخرتءَ گڑا رس اِت شمارا سزایا ہما چیزے کہ شماآئی خبرگیریءِ تہا کپتگ اِتت مزنیں عذابے.

اِذْ تَلَقَّوْنَهٗ بِاَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُوْلُوْنَ بِاَفْوَاهِكُمْ مَّا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ وَّتَحْسَبُوْنَهٗ هَيِّنًا ۖ وَّهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيْمٌ ﴿١٥﴾

١٥. ءُوہدیکہ شما قبول کنگءَ لگّت اِت ہمیشی (بزاں ہمے ہبرءَ) پہ وتی زباناں، ءُگوشگءَ لگّت اِت چہ وتی دپاں ہما ہبرءَ کہ شمارا آئی بابتءَ زانت نیست اَت، ءُشما آئرا ارزان لیکگءَ اِتت حالانکہ آاللّٰہءِ نزیکءَ مزنیں ہبرے.

وَلَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوْهُ قُلْتُمْ مَّا يَكُوْنُ لَنَآ اَنْ نَّتَكَلَّمَ بِهٰذَا ۖ سُبْحٰنَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيْمٌ ﴿١٦﴾

١٦. پرچہ وہدیکہ شما آاشکتگ اَت شما نہ گوشت کہ روا نہ اِنت پرما ایکہ ما اے پیمیں ہبر بکنیں، تو پاک ئے! اے مزنیں بہتامے[1].

يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُوْدُوْا لِمِثْلِهٖٓ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٧﴾

١٧. سوج دنت شمارااللّٰہ ایکہ شما دگہ برے اے پیمیں ہبر مکن اِت اگاں شما مومن اِت.

وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ ۚ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿١٨﴾

١٨. ءُگیشینیت اللّٰہ پہ شما (وتی) آیاتاں، ءُاللّٰہ جوانیں زانت کار ءُزبریں خیر کارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

---

(١) چہ اے آیتءَ اے صحابہءِ کرام مرادَانت (١) مسطح بن اثاثہ (٢) حسان بن ثابت، (٣) حمنہ بنت جحش رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ، کہ اے پہ نہ زانتی منافقانی اے پندءِ شکار بوت اَنت، رندااللّٰہ پاکءَ ایشانی غلطی بخش اِت بلے حدءِ قذف بزاں بہتان بندگءِ حد ایشانی سرا قائم کنگ بوت بزاں ہشتادچابک. (جامع الترمذی کتاب التفسیر تفسیرسورۃ النور عن عائشۃ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا، حسّنہ الألبانی، أبو داود کتاب الحدود باب فی حدالقذف أیضاً عن عائشۃ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا وابن ماجہ کتاب الحدود باب حد القذف).

اِنَّ الَّذِيْنَ يُحِبُّوْنَ اَنْ تَشِيْعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۙ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۭ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ۱۹

۱۹. بیشک ہما مردم کہ آدوست دارآنت ایکہ شنگ بہ بیت مسلمانانی تہا بے حیائی، آیانی واستا ہست دردناکیں عذاب ماں دنیاءَ ءُآخرتءَ، ءُاللہ زانت ءُشما نزان اِت.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ وَاَنَّ اللّٰهَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ۲۰

۲۰. اگاں مہ بوتیں اللہءِ مہربانی ءُآئی رحمت شمئے سرا (گڑاشمامصیبتءِ تہا کپت اِت) ءُبیشک کہ اللہ مزنیں بزگ کنوک ءُمزنیں مہربانے.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ۭ وَمَنْ يَّتَّبِعْ خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ فَاِنَّهٗ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَاۗءِ وَالْمُنْكَرِ ۭ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ اَبَدًا ۙ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّيْ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۲۱

۲۱. اے ایمان والایاں! مروات شیطانءِ قدمانی سرا، ءُہرکس کہ شیطانءِ قدمانی سرا بروت، نوں بیشک کہ آ (شیطان) حکم دنت آئرا بے حیائین ءُناروائیں کارانی، ءُاگاں مہ بوتیں اللہءِ مہربانی ءُآئی رحمت شمئے سرا، گڑا چہ شما ہچ کس ہجبر پاک نہ بوت، بلے اللہ تعالی پاک کنت ہرکسءَ کہ بلوٹیت، ءُاللہ جوانیں اشکنوک ءُمزنیں زانوکے.

وَلَا يَاْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُّؤْتُوْٓا اُولِي الْقُرْبٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۡ وَلْيَعْفُوْا وَلْيَصْفَحُوْا ۭ اَلَا تُحِبُّوْنَ اَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۲۲

۲۲. ءُسوگند مہ ورآنت مزن مرتبہ چہ شما ءُہما کہ (دیگءِ) وس اِش ہست ایکہ آ بدینت وتی نزیکیں وارثاں ءُمسکیناں ءُمہاجراں ماں اللہءِ راہءَ، ءُبائدینکہ آمعاف بکنند ءُدرگزر بکنند، ایا شما دوست نہ دارات ایکہ اللہ شمارابہ بخشیت[1]؟ ءُاللہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

(۱) چوکہ مسطح بن اثاثہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ چہ غریب ءُمسکین ایں مہاجران آت ءُابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ناکوزاتک آت ابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ہمیشہ آئرا خرچ ءُدرچ دات، بلے رندا وہدیکہ اے ہم بی بیءِ بہتان بندوکانی پندلءِ شکار بوت ءُگوں ہمایاں بوت گڑاابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ چہ آئی سک نہ وش بوت ءُسوگند ئے وارت کہ آئرا دگہ برا ہچ نان ءُخرچ ءُدرچ نہ دیاں بلے وہدیکہ اللہ پاکءَ اے آیت نازل کت گڑاابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ درّائینت کہ بلے من حاضراں ءُدوست داراں کہ تومارا بہ بخش ئے، گڑاابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ وتی سوگندءِ کفارہ اداکت ءُآئی خرچ ءُدرچ دیگ ئے پدا بندات کت (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورۃ النور).

اِنَّ الَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ الْغٰفِلٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ لُعِنُوْا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۪ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿۲۳﴾

۲۳. بیشک ہما مردم کہ آتہمت جننت ہما جنیناں کہ آ پاکبازاَنت ءُبے خبراَنت (چہ بدیں کاراں) ءُمومن اَنت، آلعنت کنگ بوتگ اَنت ماں دنیا ءُآخرتءَ، ءُآیانی واستا مزنیں عذاب ہست.

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. ہما روچءَ (بزاں قیامتءَ) کہ گواہی دینت آیانی خلافءَ آیانی زبان ءُآیانی دست ءُآیانی پاد پہ ہما کارءَ کہ آہاں کتگ اَنت.

يَوْمَئِذٍ يُّوَفِّيْهِمُ اللّٰهُ دِيْنَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِيْنُ ﴿۲۵﴾

۲۵. ہما روچءَ کہ پہکءَ پہک دنت اللہ آیانی حقیں مُزّءَ، ءُآزان اَنت کہ بیشک اللہءِ جندانت حق، (ءُحقءَ چہ باطلءَ) گیشینوکیں.

اَلْخَبِيْثٰتُ لِلْخَبِيْثِيْنَ وَالْخَبِيْثُوْنَ لِلْخَبِيْثٰتِ ۚ وَالطَّيِّبٰتُ لِلطَّيِّبِيْنَ وَالطَّيِّبُوْنَ لِلطَّيِّبٰتِ ۚ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّءُوْنَ مِمَّا يَقُوْلُوْنَ ۭ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ﴿۲۶﴾

۲۶. پلیتیں جنین پہ پلیتیں مردان اَنت ءُپلیتیں مرد پہ پلیتیں جنینان اَنت، ءُپاکبازیں جنین پہ پاکبازیں مردان اَنت ءُپاکبازیں مرد پہ پاکبازیں جنینان اَنت[1]، اے پاک اَنت چہ ہما ہبراں کہ آگوْش اَنت، پہ آہاں ہست بخشش ءُعزت داریں روزی.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا غَيْرَ بُيُوْتِكُمْ

۲۷. اے مومناں! مہ پترات کجام یک لوگءَ بیدءِ وتی لوگاں، داں ہما وہدءَ کہ اجازت بگرات

(۱) ایشی دو معنا اَنت (۱) ایکہ گوں بدکاریں جنین ءُمردیناں پاکیزہ ایں جنین ءُمردیں نکاح کت نہ کنت (۲) ایکہ اے پیمیں بدین ءُناپاکیں ہبر ایوکءَ بدین ءُناپاکیں مردم کنت، ءُپاک بازیں مردین ءُجنین پاکیں ہبر کنت، ءُاداے ہبر پدّر کنگی اِنت کہ بی بی عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَاءِ سرا تہمت جنوک ءُآئی بابتءَ ناپاکیں ہبر کنوک وت ناپاک اَنت ہنچوکہ عبداللہ بن أبی اِنت، ءُہمے پیما اے معنی ہوں کئیت کہ پاکبازیں مردینانی جنین پاکبـــاز بنت، ءُاداہبرءِ دیم گوں تہمت جنوکان اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءِ پیمیں پاکبازیں مردمےءِ جنین چوں ناپاکیں جنینے بوت کنت، ءُچہ پیغبراں پاکباز تریں انسان ہچ کس بوت نہ کنت.

حَتّٰى تَسْتَاْنِسُوْا وَتُسَلِّمُوْا عَلٰٓى اَهْلِهَا ؕ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿۲۷﴾

ءُسلام بدئیت ہما لوگءِ مردماں، اے یہ شما جوان ترانت تاکہ شما نصیحت بزورات.

فَاِنْ لَّمْ تَجِدُوْا فِيْهَآ اَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوْهَا حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْ ۚ وَاِنْ قِيْلَ لَكُمُ ارْجِعُوْا فَارْجِعُوْا هُوَ اَزْكٰى لَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ﴿۲۸﴾

۲۸. نوں اگاں شما نہ دیست ماں آئی تہا ہچ مردم گڑا داخل مہ بئیت آئی تہا تا ہما وہدا کہ شمارا اجازت دیگ بہ بیت، ءُاگاں شمارا گوْشگ بوت کہ واتر کن اِت، گڑا واتر کن اِت، اے (رہبند) زیادہ پاک تریں (رہبندے) پہ شما، ءُاللہ ہر آکارا کہ شمائی کن اِت خوب زانوک اِنت.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا غَيْرَ مَسْكُوْنَةٍ فِيْهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ وَمَا تَكْتُمُوْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. نیست شئمے سرا ہچ گناہ ایکہ شما داخل بہ بئیت ہنچیں لوگانی تہا کہ آلوگ کسّی نندگءِ جاگہ نہ اَنت، ءُآیانی تہا شمئے فائدہءِ چیز ہست، ءُاللہ زانت ہرچیکہ شما ظاہر کن اِت ءُہر چیکہ شما چیر دئیت[1].

(۱) اے آیاتانی تہا لوگانی تہا روگءِ آداب بیان اَنت. (۱) اول ایکہ مردم کجام لوگءِ تہا کہ رؤت پیسرا سلام بدنت پدا اجازت بہ لوٹیت پہ داخل بوگءِ واستا، چہ أنس بن مالک رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ عادت مبارکہ ہمیش اَت کہ وہدے آئی سلام دات گڑا سئے برا سلام ئے دات (صحیح البخاری کتاب الاستئذان باب التسلیم والاستئذان ثلاثا) ءُہمے پیما چہ أبوموسیٰ أشعری رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت، کہ وہدے چہ شمایکےءَ سئے رندا اجازت لوٹگءَ رند اجازت نہ رست گڑاآواتر بکنت (صحیح البخاری کتاب الاستئذان باب التسلیم والاستئذان ثلاثا) چہ اے دوئیں حدیثاں زانگ بیت کہ مردم سئے برا سلام دات کنت ءُاجازت لوٹ اِت کنت اگاں انگتءَ جواب نیاتک ءُاجازت دیگ نہ بوت گڑا وتی پیسری راہءَ بگیپت ءُواتر بکنت. (۲) اگاں یک مردمے بیدءِ سلام ءُاجازت گرگءَ چہ دومءِ لوگءِ دریگءَ سرُک بجنت گڑا آلوگءِ مردم اگاں آئی چمءَ ڈوکے بجنت ءُآئیءَ تاوانے بہ رسیت گڑاآڈوک جنوکءِ سرا ہچ گناہ نیست (صحیح البخاری کتاب الدیات باب من اطّلع فی بیت قوم ففقؤوا عینه فلا دیة له). (۳) ءُہمے پیما کسے کہ یک لوگےءِ دروازگءَ جنت آئرا جست کنگ بیت کہ توکئےءِ نوں آچو مہ گوْشیت کہ مناں، بلکیں وتی نامءَ ہم بگیپت کہ من پلانیاں (صحیح البخاری کتاب الاستئذان باب إذا قال من ذا؟ فقال أنا). (۴) ہمے پیما اجازت لوٹگءِ وہدءَ دروازگءِ دیم پہ دیمءَ مہ بیت بلکیں یک کرّءَ بہ بیت دروازگءِ راستیں نیمگءَ یا چپّیں نیمگءَ، پمیشا کہ اگاں لوگءِ مردم بے پردگ اَنت گڑا آئی چم اودا مہ کپ اَنت.

قُلْ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ يَغُضُّوْا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوْا فُرُوْجَهُمْ ۭ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا يَصْنَعُوْنَ ۝۳۰

۳۰. ءُحکم بدئے مسلمانیں مردیناں ایکہ آجہل بکننت وتی چماں، ءُنگہداراَنت وتی شرمگاہاں، اے رہبند پاکیزہ تریں رہبندے پہ شما، بیشک کہ اللہ زبر زانوک اِنت چہ ہر آچیزےءَ کہ شمائی کن اِت.

وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنٰتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوْجَهُنَّ وَلَا يُبْدِيْنَ زِيْنَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰي جُيُوْبِهِنَّ ۠ وَلَا يُبْدِيْنَ زِيْنَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُوْلَتِهِنَّ اَوْ اٰبَاۗىِٕهِنَّ اَوْ اٰبَاۗءِ بُعُوْلَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَاۗىِٕهِنَّ اَوْ اَبْنَاۗءِ بُعُوْلَتِهِنَّ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِيْٓ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِيْٓ اَخَوٰتِهِنَّ اَوْ نِسَاۗىِٕهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التّٰبِعِيْنَ غَيْرِ اُولِي الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ

۳۱. ءُحکم بد ئے مسلمانیں جنیناں ایکہ آجہل بکننت وتی نگاہاں[۱] ءُنگہداراَنت وتی شرمگاہاں ءُظاہر مکننت وتی زیب ءُزینتاں[۲] بیدءِ ہمائی کہ آظاہراَنت چہ آئی[۳] ءُمانپتوش اَنت وتی سریگاں ماں وتی زیہانی سرا، ءُظاہر مکننت وتی زینتاں بیدءِ وتی مردانی دیمءَ یا وتی پتانی دیمءَ یا وتی مردانی پتانی دیمءَ یا وتی چکانی دیمءَ یا وتی مردانی چکانی دیمءَ یا وتی براتانی دیمءَ یاوتی برازاتکانی دیمءَ یاوتی گہارزاتکانی دیمءَ یا وتی (مسلمانیں) جنینانی دیمءَ یاوتی خاصیں نوکرانی دیمءَ[۴] یاہما خدمت گاریں

(۱) جمہورءِ مذہب ہمیش اِنت کہ نامحرمیں جنیں نامحرمیں مردینءَ ہچ چارات نہ کنت توری آشہوتءِ نگاہ مہ بیت، بلے لہتے علماہمے نیمگءَ شتگ کہ شہوتءِ نگاہءَ چارگ جائز نہ اِنت بلے بیدءِ شہوتءِ نیتءَ چارگ جائزاَنت (تفسیر ابن کثیر).

(۲) زینتءِ دوقسم اَنت، یکے پیدائشی زینت اِنت، ءُدومی زینت پیدائشی نہ اِنت بلکیں جنین آدم آزینتاں گیش ڈولدار کنگءِ واستا وتی تہا پیداگ کنت، پہ دروزءَ: ڈولداریں پوشاک پر کنت، بائداِنت کہ جنین آدم بیدءِ وتی محرماں ایدگرانی دیمءَ وتی زینتاں ڈنّءَ مہ کنت پرچہ کہ آئی درائیں جسم عورتءِ تہا کئیت.

(۳) ﴿ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ﴾، ایشی تفسیرءِ تہا باز اقوال ہست، لہتےءَ چہ ایشی مراد پوشاک زرتگ ءُلہتےءَ دیم ءُدستانی پنجہ ءُلہتےءَ چمانی سرمگ جنگ مراد زرتگ اَنت ءُہمے پیما دست ءُپادانی بِنّیانی ظاہربوگ ہم مراد زرتگ کہ ایشانی ظاہر بوگءَ پروا نیست، پداہوں پہریز ہمیشی تہااِنت کہ آداں وتی وسءَ دیمءِ چیردیگءِ کوشستءَ بکنت بلے پداہم آئی ظاہربوگءِ گنجائش ہست، واللہ أعلم بالصواب.

(۴) ادالہتےءَ غلام ءُمولد دوئیں مراد زرتگ اَنت، آتوری مشرک بہ بنت یا کہ مسلمان، عائشہ ءُام سلمہ ءُابن =

اَوِ الطِّفْلِ الَّذِيْنَ لَمْ يَظْهَرُوْا عَلٰى عَوْرٰتِ النِّسَآءِ ۪ وَلَا يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِيْنَ مِنْ زِيْنَتِهِنَّ ؕ وَتُوْبُوْٓا اِلَى اللّٰهِ جَمِيْعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُوْنَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۳۱﴾

مردینانی دیمءَ که آیاں حاجت نیست (په جنیناں)[۱]، یاہما چکانی دیمءَ که آباخبر نه اَنت چه جنینانی رازاں، ءُمجن اَنت وتی پاداں په زمینءَ که زانگ به بیت ہما چیزیکه آئےء چیر دینت چه وتی زینتاں[۲]، ءُتوبه بکن اِت اللّٰهِ نیمگءَ درہاایےمومناں! تاکه شما کامیاب به بئیت.

وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصّٰلِحِيْنَ مِنْ عِبَادِكُمْ

۳۲. ءُسور بد ئیت وتی نشتگیناں[۳] ءُوتی نیکیں

= عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ ءُامام مالک ءُسعید بن المسیب اے درستانی مذہب ہمیش اِنت، ءُدگه لہتے گوْشیت که ادا مراد تہنا مولداَنت نه که مردین ایں غلام، علامه شوکانی گوْشیت که چه اے آیتءِ ظاہرءَ زانگ بیت که ادا مراد مولد ءُغلام دوئین اَنت که آتوری مسلمان به بنت یاکه مشرک (فتح القدیر) ءُہمے پیما یک حدیثےتہا کئیت که چه وتی جندءِ غلامءَ پردهءِ ضرورت نیست (سنن أبی داود کتاب اللباس باب فی العبد ینظر إلی شعر مولاته عن أنس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ وصححه الألبانی).

(۱) چه ادا لہتےءَ پہکیں گنوک ءُلہتےءَ نامرد ءُلہتےءَ پہکیں پیریں مراد زرتگ اَنت، بلے امام شوکانی گوْشیت که ہرآمردم که آئی تہا قرآن پاکءِ اے بیان کتگیں صفت ہست اِنت (بزاں جنینانی حاجت نه بوگءِ) آدرہا ایشی تہا کاینت (فتح القدیر).

(۲) بزاں آوتی رواجءِ تہا چشیں ہچ حرکت مه کنینت که چه آئی سببءَ آیانی چیریں زیب ءُزینت زانگ به بنت مَرْدین آیانی نیمگءَ دلگوش به بنت،ہمے پیما حدیثءِ تہا کئیت که واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: ہرجنینے که چه وتی لوگءَ درکئیت ءُدگه جاہے رؤت اگاں آوشبو ءُعطر به جنت گزا آبدکاریں جنینے (جامع الترمذی کتاب الأدب باب ماجاءَ فی کراهیة خروج المرأة متعطرةعن أبی موسیٰ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ).

(۳) ﴿الْاَيَامٰى﴾، جمعءِ صیغه اِنت، ءُآئی واحدانت اَیِّم، اَیِّمْ ہرآجنینءَ گوْشگ بیت که آئیءَ مرد نیست بزاں آئی تنینگتءَ سور نه کتگ، ءُہمے پیما ہماجنینءَ ہم گوْشگ بیت که آئی مرد وفات بوتگ، یاہما جنین که آئرا طلاق دیگ بوتگ ءُآجنوزام اِنت، ادا ہبرءِ دیم گوں ولیءَ اِنت، پمیشاچه اے آیتءَ اے ہم زانگ بیت که جنین آدم بیدءِ وتی ولیءِ رضامندی ءُمشورهءَ نکاح کت نه کنت، ءُاگاں آئی چش کت گزا آنکاحے گوْشگ نه بیت بلکیں آنکاح باطل اِنت ہنچوکه ماں حدیثءِ تہا کئیت که واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت که: «**لا نکاح إلّا بولیّ**» که بیدءِ ولیءِ اجازتءَ نکاح بوت نه کنت (الترمذی کتاب النکاح باب لانکاح إلّا بولیّ ابن ماجه کتاب النکاح باب لانکاح إلّا بولیّ) محدث العصر امام الالبانی گوْشیت که اے حدیثءِ صحیح بوگءِ تہا ہچ شک نیست پرچه که ایشی طرق ءُشواہد ہنچوبازاَنت که ایشی بابتءَ دل جم بیت ءُہمے پیما امام احمد بن حنبل ءُابن معین اے حدیث صحیح گوْشتگ (إرواءُ الغلیل فی بحث النکاح رقم الحدیث ۱۸۴۹ صفحة ۲۴۳ جلد۶ المکتب الإسلامی الطبعة الأولی سنة ۱۳۹۹ھ ۱۹۷۹ء)، ءُہمے پیما دگه یک حدیثے تہا کئیت، چه بی بی عائشه رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا روایت اِنت که =

وَاَمَآىِٕكُمْ اِنْ يَّكُوْنُوْا فُقَرَآءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿۳۲﴾

غلام ءُمولداں، اگاں آتنگدست بہ بنت اللہ آیاں سیرکنت چہ وتی مہربانیءَ[1]، ءُاللہ مزنیں درکشایے ءُخوبیں زانتکارے.

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِيْنَ لَا يَجِدُوْنَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ؕ وَالَّذِيْنَ يَبْتَغُوْنَ الْكِتٰبَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوْهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيْهِمْ خَيْرًا ۖ وَّاٰتُوْهُمْ مِّنْ مَّالِ اللّٰهِ الَّذِيْٓ اٰتٰىكُمْ ؕ وَلَا تُكْرِهُوْا فَتَيٰتِكُمْ عَلَى الْبِغَآءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوْا

۳۳. ءُپاکدامنیءَ گچین بکننت ہما مردم کہ آیاں نکاحءِ وس نیست[2] تاہما وہدءَ کہ وشحال بکنت آیاں اللہ چہ وتی مہربانیءَ، ءُہما مردم کہ لوٹ اَنت نبشتہ (آزادیءِ) چہ شمئے غلاماں گڑا گوں آیاں لِکّ ءُپڑ بکن اِت اگاں شما زان اِت کہ آیانی تہاجوانی ہست[3]، ءُبد ئیت آیاں چہ ہما مالءَ کہ شمارا اللہءَ داتگ، ءُلاچار مکن اِت وتی مولداں پہ بے حیائیں کاراں، اگاں

= واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: ہرجنینے کہ آبیدءِ ولیءِ اجازتءَ سور بکنت گڑاآئی نکاح باطل اِنت، آئی نکاح باطل اِنت، آئی نکاح باطل اِنت. (سنن أبی داود کتاب النکاح باب فی الولی) شیخ البانی گوشیت کہ اے حدیثءِ سند صحیح اِنت (إرواء الغلیل صفحة ۳۴۳ رقم الحدیث ۱۸۴). ءُچہ ﴿ وَاَنْكِحُوا ﴾ لہتے عالماں دلیل زرتگ کہ نکاح کنگ الّمی اِنت ءُلہتےءَ مستحب گوشتگ، پدا ہوں گنجائش داروکءِ واستا سنت مؤکدہءِ حکمءَ ضرور داریت، چہ عبداللہ بن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت کہ: او جوانانی ٹولی، ہرکس کہ چہ شما سورءِ وس پہ وتءَ گندیت آالّمیءَ سور بکنت پرچہ کہ اے نگاہ ءُشرمگاہءِ حفاظت کنوک اِنت ءُہرکس کہ پہ وتءَ ایشی وسءَ نہ گندیت گڑاآروچگ بداریت اے پہ آئی یک اسپرے کارءَ دنت (کہ آئی جنسی واہشتاں داریت) (رواہ البخاری کتاب الصوم باب الصوم لمن خاف علی نفسہ العزوبة ومسلم أول کتاب النکاح).

(۱) بزاں ایوکءَ تنگدستی ءُغربت نکاح کنگءِ دیمءَ بندے مہ بیت، بوت کنت کہ اللہ پاک چہ نکاحءَ رندآئیءَ چہ وتی مہربانیءَ سیر ءُسرفراز بکنت، بنچوکہ ماں حدیثے تہا کئیت کہ: سئے مردم ہنچین اَنت کہ اللہ پاک اَلّمءَ آیانی کمکءَ کنت، یکے ہمامردم کہ آپہ ہمے نیتءَ نکاح کنت کہ: چہ بدکاریءَ بہ بچّ ایت، ءُہما مکاتب غلام کہ وتی واجہءَ وتی وامانی ادا کنگءِ نیتءَ داریت، ءُاللہءِ راہءَ جہاد کنوکءِ. (الترمذی أبواب فضائل الجہاد باب ماجاءَ فی المجاہد والمکاتب والنکاح) دلگوش: مکاتبت ہمیشرا گوشْ اَنت کہ یک غلامے گوں وتی واجہءَ ہمے اہد ءُپیمانءَ کنت کہ من ترا انچو زر دیاں تو منءَ آزاد بکن.

(۲) آکس کہ سورءِ وسے نیست حدیثءِ تہا آئیءَ روچگ دارگءِ زور داتگ ہنچوکہ پیسرا بیان بوت.

(۳) مکاتبتءِ تعریف گوْستگیں آیتءِ تہا کنگ بوت.

عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَمَنْ يُّكْرِهْهُّنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْۢ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۳۳﴾

آپا کدامنی لوٹ اَنت تاکہ شما شوہاز بکن اِت دنیاءِ زندگیءِ فائدہاں[1]، ءُہرکس کہ آیاں لاچاربکنت، گڑا بیشک کہ اللہ چہ آیانی لاچار ءُبے وس بوگءَ رند مزنیں بخشوک ءُمہربانے[2].

وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ اٰيٰتٍ مُّبَيِّنٰتٍ وَّمَثَلًا مِّنَ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُبیشک کہ ما ایر گپتگ شمئے نیمگءَ گیشینوکیں آیات ءُچیزے درور ہما مردمانی کہ چہ شما ساری گوستگ ءُشتگ اَنت، ءُنصیحت پرہیزگارانی واستا.

اَللّٰهُ نُوْرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ مَثَلُ نُوْرِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيْهَا مِصْبَاحٌ ۭ اَلْمِصْبَاحُ فِيْ زُجَاجَةٍ ۭ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُّوْقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُّبٰرَكَةٍ زَيْتُوْنَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَّلَا غَرْبِيَّةٍ ۙ يَّكَادُ زَيْتُهَا يُضِيْۗءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ۭ نُوْرٌ عَلٰي نُوْرٍ ۭ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ

۳۵. اللہ اِنت نور آسمانانی ءُزمینءِ[3]، آئی نورءِ درور ہنچ اِنت کہ یک دریگے کہ ماں آئی تہا چراغے ہست، ءُچراغ یک شیشگے تہا اِنت، ءُشیشگ گشئے کہ یک ترْپوکیں استالے، روک کنگ بیت (ہماچراغ) چہ زیتونءِ مبارکیں درچکءَ کہ آنہ کہ رودراتکءِ نیمگءَ اِنت ءُنے کہ روبرکتی نیمگءَ، نزیک اِنت کہ آئی تیل وت روژنائی بدنت اگاں آئرا آس گور مہ

(۱) جاہلیتءِ زمانگءَ مردماں لہتے مولد داشت ءُآپہ بدکاریءَ لاچار کت اَنت تا کہ آزر بہ کٹ اَنت ءُآیاں بدینت، اللہ پاکءَ مسلماناں چہ ایشی منَہ کت.

(۲) ہما مولد کہ آوت بدکاری کنگ نہ لوٹ اَنت بلے آیانی واجہ آیاں لاچار کنت، گڑاے پیمیں مولد پہ عذراَنت.

(۳) بزاں اگاں اللہ مہ بوتیں گڑانہ آسمانءِ تہا نور بوت ءُنے کہ زمینءِ تہا، نہ کہ آسمان ءُزمینءِ تہا کسےءَ ہدایت نصیبءَ بوت، اللہ پاک جندِاَنت آسمانانی ءُزمینءِ روژنا کنوک، آئی کتاب ہوں نورے ءُآئی رسول ہوں پہ ہمے اعتبارءَ نورے کہ آئی رندگیری کنگءَ مردم چہ تہاریاں درکئیت ءُروژنائیءِ نیمگءَ کئیت.

مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۳۵﴾

جنت[۱]، روژنائیءِ چکّءَ روژنائی اِنت[۲]، رہشونیءَ کنت اللہ وتی روژنائیءِ نیمگءَ ہرکسءَ کہ بلوٹیت[۳]، ءُاللہ بیان کنت بازیں درور، ءُاللہ ہرچیزءَ زبر زانوک اِنت.

فِيْ بُيُوْتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَ يُذْكَرَ فِيْهَا اسْمُهٗ ۙ يُسَبِّحُ لَهٗ فِيْهَا بِالْغُدُوِّ وَ الْاٰصَالِ ﴿۳۶﴾

۳۶. ماں ہما لوگانی (بزاں مسیتانی) تہا کہ اللہءَ حکم داتگ کہ آبلند کنگ بہ بنت[۴]، ءُآیانی تہا اللہءِ نام گرگ بہ بیت آئی پاکیءَ بیان کنند آئی تہا سہب ءُبیگاہ[۵].

---

(۱) چہ اے دوررانی بیان کنگءَ ہمے نیمگءَ آگاہی دیگ اِنت کہ آئی نور توامیں نورے ءُآئی تہا ہچ پیمیں کمی ءُنقص نیست، ہمے پیما آئی دلائل ہوں روژنائیں دلائل اَنت ءُآیانی تہا ہچ پیمیں کمی ءُنقص نیست، ءُآہر اعتبارءَ کامل ءُتوام اِنت.

(۲) بزاں آئی ہرصفت چہ آدگہ صفتءَ دیمءَ تر ءُبالاترانت ءُہمے پیما آئی دلیل ہم ہریکے چہ آدگرءَ بالاتر ءُدیمءَ ترانت.

(۳) اداچہ نورءَ مراد اسلام ءُایمان اِنت کہ اللہ پاکءِ تچکیں راہ اِنت.

(۴) چہ اے لوگاں مراد مسیت اَنت کہ ماں زمینءِ سربرا اللہ پاکءِ دوست تریں جاگہ اَنت. اداچہ آیانی بلندکنگءَ مراد ہمیش اِنت کہ آآباد کنگ بہ بنت ءُتعمیرکنگ بہ بنت، ءُہمے پیما آپاک ءُصاف کنگ ہم بہ بنت ءُماں آیانی تہا فضول ءُبے فائدہ ایں ہبر کنگ مہ بیت، چہ عثمان رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت کہ: ہرکس کہ یک مسجدے جوڑ بکنت ءُآئی مقصد تہنا اللہ پاکءِ رضابہ بیت اللہ تعالی پہ آئی ماں بہشتءَ لوگے جوڑ کنت. (صحیح مسلم کتاب الزھد و الرقائق باب فضل بناء المساجد)، ءُہمے پیما چہ بی بی عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا روایت اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ مارامیتگانی تہا مسجدانی جوڑ کنگءِ حکم دات ءُآیانی پاک ءُصاف کنگءِ (أبو داود باب اتخاذ المساجد فی الدور وصححہ الألبانی فی صحیح أبی داود) ءُہمے پیما یک حدیثے تہا کئیت کہ ہفت قسمءِ مردم ہست کہ محشرءِ میدانءَ وہدیکہ بیدءِ اللہ پاکءِ عرشءِ سائگءَ دگہ سائگ نہ بیت آیاں اللہ پاک وتی عرشءِ سائگءَ جاگہ دنت چہ آیاں یکے ہمااِنت کہ آئی دل پہ بن گوں مسیتان اِنت (کہ کدیں بانگ بہ بیت ءُآدیم پہ مسیتءَ بہ رؤت ءُاللہ پاکءِ رضاءَ حاصل بکنت) اللّٰھُمَّ اجعلنا منھم اے اللہ مارا چہ ہمایاں بکن.

(۵) ﴿ وَالْاٰصَالِ ﴾ جمعءِ صیغہ اِنت ءُایشی واحد اَصِیْل اِنت، ءُاَصِیْل بیگاہءَ گوْش اَنت، ﴿ يُسَبِّحُ ﴾ معنی ادا ہمیش اِنت کہ آنماز وان اَنت اے آیتءِ تہا اللہ پاکءَ مومنانی یک صفتءِ ہمے بیان کتگ کہ آمسیتانی تہا گوں جماعتءَ نماز وان اَنت، چہ اے آیتءَ جماعتءِ اہمیت ءُجماعتءِ گوما مسیتانی تہا نماز وانوکانی فضیلت زبر ڈنّءَ اِنت، چہ سالم روایت اِنت کہ عبداللہ بن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا بازارءِ تہایت ءُجماعت اوشتات ہما دمانءَ =

رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ۙ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾

۳۷. ہنچیں مردم اَنت کہ آیاں بے سد کت نہ کنت کجام یک سوداگری یے ءُنہ کہ بیع ءُشرا چہ اللہءِ یادءَ ءُنمازءِ برجاہ دارگءَ[1] ءُزکاتءِ دیگءَ، آترس اَنت چہ ہنچیں روچےءَ کہ آروچءَ ٹگل وراَنت چم ءُدل.

لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

۳۸. تاکہ اللہ مُزَّ بداَنت آیاں بہتر چہ ہما کاراں کہ آیاں کتگ اَنت، ءُآیاں گیش بداَنت چہ وتی مہربانیءَ، ءُاللہ روزی دنت ہرکسءَ کہ بلوٹیت بے حسابءَ.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ

۳۹. ءُآکہ کافر بوتگ اَنت آیانی کارانی درور چو درْوہ آپءَ اِنت ماں پتّےءَ، کہ آئرا تنگیں مردم آپ گمان کنت، تاہما وہدءَ کہ آتک ہمائی گورا، ہچ چیزے نہ دیست ئے[2]،

= درائیں مردماں دکان بند کت اَنت ءُمسیتانی نیمگءَ روگءَ لگّ اِت اَنت گڑا عبداللہ فرمان کت کہ اے آیت ہمے پیمیں مردمانی بابتءَ نازل بوتگ (تفسیر ابن کثیر) جماعتءِ فضیلت ءُآئی حکم ءُفائدہانی باروا زانگءِ واستا منی نبشتہ کتگ ایں کتاب "بیاءِ نمازءِ رسولءَ وانیں" چارگ بہ بیت کہ نمازءِ بابتءَ یک سرجمیں کتابے.

(۱) آگاہی: اے آیتءِ تہا ہمامردمانی فضیلت بیان بوگءَ اِنت کہ آیاں سوداگری ءُتجارت چہ اللہ پاکءِ یادءَ گٹ کت نہ کنت، ءُاے آیتءِ تہا ذکر دورءَ بیان کنگ بوت ءُنمازدورءَ پمیشا کہ مردم اللہ پاکءِ ذکرءَ ہر وہد ءُہر حالءَ کت کنت، ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ ﷺ عادت مبارکہ ہمیش اَت کہ ہر وہدا اللہ پاکءِ ذکر ئے کت، ءُنماز اے وڑ نہ اِنت، کہ پہ آئی وہد ہست کہ بے وہدءَ نماز قبول نہ بیت ءُپہ آئی دگہ بازیں شرط ہست، پہ دورءَ: پوشاکءِ پاک بوگ ءُجاگہءِ پاک بوگ ءُدیم پہ قبلہءَ بوگ، ءُپہ ذکر کنگءَ ہچ شرط نیست، اے آیتءِ تہا ذکریانی اے ہبرءِ رد ہست اِنت کہ آگوْش اَنت ذکر ءُنماز یکیں چیز اَنت، ہمے ذکرءَ کہ ماکنیں ہمے نمازانت بلے اللہ پاکءَ ذکرءِ بیان دورءَ کت ءُنمازءِ دورءَ کہ نماز یک خاصیں ذکرءِ ءُمستریں ذکر نمازانت.

(۲) چہ اعمالاں مراد ہما عمل اَنت کہ کافر آیاں پہ نیکی کنت مثلاً صدقہ ءُخیرات، سَراب ہماترْپوکیں ریکءَ گوْش اَنت کہ آچہ دور روچءِ روژنائیءِ سببءَ آپ گندگءَ کئیت، ہما چیز کہ گرمءِ وہدءَ ڈنّ =

اللّٰهَ عِنْدَهٗ فَوَفّٰىهُ حِسَابَهٗ ؕ وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۳۹﴾

ءُدیسـت ئِے اللّٰہ وتی گـورا، نـوں اللّٰہءَ توام کـت آئی حسـاب، ءُاللّٰہ بـاز زوت حسـاب گروکے.

اَوْ كَظُلُمٰتٍ فِيْ بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَّغْشٰهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ سَحَابٌ ؕ ظُلُمٰتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ؕ اِذَاۤ اَخْرَجَ يَدَهٗ لَمْ يَكَدْ يَرٰىهَا ؕ وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ نُّوْرٍ ﴿۴۰﴾

۴۰. یا چو تهاریاں ماں جهلیں دریاءِ تها کہ آئرا مانپوشـتگ چولـءَ کـہ آئی سرا دگہ چولے ہسـت ءُآئی سرا جمبرانـت، تهـاری اَنت کہ یکّءَ دگرءِ چکّاینت، وہدیکہ آدرکنت وتی دسـتءَ دیسـت ئِے نہ کنـت، ءُہرکسءَ کہ اللّٰہ آئـرا روژنائی نہ دات نوں نیسـت پہ آئی دگہ ہچ روژنائی[1].

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

۴۱. ایا تو نہ دیسـت کہ بیشـک اللّٰہءِ پاکیءَ بیان کننـت ہرچیکہ مـاں آزمانـانی ءُزمینءِ تہا

= ءُمیدانانی سرا مردمانی چماں آپ سرگءَ گندگءَ کئیت (ءُبلوچیءَ آئیءَ درْوہ آپ ءُشـیطان آپ ہم گوْش اَنـت)، قِیْعَہ جمع اِنت ءُایشی واحد قَاع اِنت ہما میدانءَ گوْش اَنت کہ آئی تہا آپ اوشـتاتگ ءُہمے پیما صافیں میدانءَ ہم گوْش اَنت، کافرانی عملانی مثال ہمیش اِنت.
ہنچوکہ میدانانی تہا درْوہ آپ گندگءَ کئیت بلے اودا ہچ آپ نیسـت، ہمے پیما کافرانی عمل کہ آہش پہ ثوابءِ ہاترا کنت، آدرہا بے وزن بنت پہ آیانی اسـلام ءُایمان نیارگءِ سـببءَ کہ آیانی زندگی اللّٰہ پاکءِ رہبنـدانی سرا نہ بوتگ، ءُآیانی نیکیانی مز آیاں نہ رس اَنـت بلکیں آیانی بدیں عملانی ءُکفر ءُشرکءِ حساب گرگءَ اللّٰہ پاک موجود بیت.

[1] ادا دگہ یـک درورے بیان بوگءَ اِنت کہ کافر یک سـکیں تہاریءِ تہا زنـدگی گوازینگءَ اَنت، کفر ءُگمراہیءِ تہاریانی تہا ءُبدیں عملانی تہاریانی تہا کہ آہجبر ہدایتءِ نیمگءَ نیاینت، ہمے پیما آیانی دنیائی علم کہ پہ آئی آخفر کننت آایشـانی ایمان نیارگءِ سـببءَ تہاریءِ تہا کئیت پرچہ کہ آبیدءِ دینی علمءَ آیاں آخرتءِ بابتءَ آگاہی دات نہ کنت، ءُپہ دلیں زندگی ہما اِنت. امام ابن کثیر گوْشـیت: کہ اولی درور کافریں پیشـوا ءُسردارانی اِنت کہ آمردماں پہ کفر ءُشرکءِ نیمگءَ توار جن اَنت، ءُآہمیشی لیک اَنت کہ مایک مزنیں کارےءِ سرا اِنت حالانکہ آیانی دررورچو ترْیوکیں ریکا اِنت (بزاں چوشـیطان آپءَ)، ءُدومی درور ردیں پیشوایانی رندا کپوک ءُآیانی مقلدانی اِنت کہ آہے زانت ءُتحقیقءَ ہمیشانی رندا کپ اَنت، آہچ نہ زان اَنت کہ آیانی مستر ءُپیشوا آیاں کجا برگءَ اَنت، ایشانی مثال چوہماجاہلا اِنت کہ آئراجست کنگ بیت کہ کجا روگءَ ئے؟ آگوْشـیت کہ من ایشـانی ہمراہاں ءُاگاں آئرا جست کنگ بہ بیت کہ اے کجا روگءَ اَنت، گڑا آگوْشیت کہ من ہچ نہ زاناں (تفسیر ابن کثیر).

وَالطَّيْرُ صٰٓفّٰتٍ ۭ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهٗ وَتَسْبِيْحَهٗ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَفْعَلُوْنَ ۴۱

ہست، ءُبالی اِیں مرغ (ہمے حالتءَ) کہ بال اِش پچ شانتگ اَنت، ءُہر یکےءَ زانتگ وتی نمازءِ ءُپاکی بیان کنگءِ رہبند، ءُاللہ زبر زانوک اِنت ہرچیکہ شما کن اِت.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ۴۲

۴۲. ءُاللہءِ واستا اِنت بادشاہی آزمانانی ءُزمینءِ، ءُہمائی نیمگءَ اِنت واترجاہ.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُزْجِيْ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهٗ ثُمَّ يَجْعَلُهٗ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلٰلِهٖ ۚ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاۗءِ مِنْ جِبَالٍ فِيْهَا مِنْۢ بَرَدٍ فَيُصِيْبُ بِهٖ مَنْ يَّشَاۗءُ وَيَصْرِفُهٗ عَنْ مَّنْ يَّشَاۗءُ ۭ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهٖ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِ ۴۳

۴۳. ایا تو نہ دیست کہ بیشک اللہ ہکّلّیت جمبرءَ پدا آہاں یکجاہ کنت پداکنت آہاں تہ ماں تہ، گڑا تو گندءِ ہؤرءَ کہ رچیت چہ آئی میانءَ، ءُایرگیجیت چہ آسمانءَ چہ آئی تہءِ کوہاں ترونگل[1]، نوں رسینیت آہرءَ پہ ہرکسءَ کہ بلوٹیت ءُآئرا بیرہ دنت چہ ہرکسءَ کہ بلوٹیت[2]، کمّک ہست کہ آئی گروکءِ شہم ببارت چمانی روژنائیءَ

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي الْاَبْصَارِ ۴۴

۴۴. بدل کنت اللہ شپءَ ءُروچءَ، بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیز ہست پہ چم پچانی واستا.

وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَاۗبَّةٍ مِّنْ مَّاۗءٍ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰي بَطْنِهٖ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰي رِجْلَيْنِ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ

۴۵. ءُاللہءَ پیدا کتگ اَنت دریں سادار چہ آپءَ، نوں آیانی تہا لہتے ہنچیں ہست کہ آ لاپءِ سرا روانت[3]، ءُلہتے روانت

(۱) ایشی دومعنی بوت کنت، یکءِ ہماکہ آیتءِ ظاہر ہمائی نیمگءَ اِنت بزاں کہ آسمانءِ تہا ترونگلءِ کوہ ہست کہ چہ ہمودا ترونگل گوارینگ بنت، یاادا چہ آمانڈ بلندی مرادانت ءُچہ کوہاں مزنیں جمبر مرادانت، بزاں اللہ پاک چہ بلندیءَ چہ کوہانی پیمیں جمبراں ترونگل گوارِیت (تفسیر ابن کثیر).

(۲) بزاں آہور ءُترونگلاں پہ رحمت ہرکسی سراکہ بہ لوٹیت گوارِیت ءُہرکسءَ کہ بہ لوٹیت چہ ایشاں زہرکنت، یاائے پیم ہم بوت کنت کہ ہمے ہور ءُترونگلاں ہرکسی سراکہ بہ لوٹیت پہ عذاب دیم دنت کہ آئی مچ ءُڈگار درہا نیست ءُنابود بنت ءُہرکسءَ کہ بہ لوٹیت چہ ایشاں نگہداریت.

(۳) ہنچوکہ مار ءُماہیگ ءُائے دگہ کِرم ءُہنچیں لولک اَنت.

عَلٰٓى اَرْبَعٍ ؕ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ۝٤٥

دوئیں پادانی سرا[1]، ءُلهتے په چارپادا روانت[2]، الله جوڑ کنت هرچیکه بلوٹیت، ءُالله هرچیزءِ سرا قادرانت.

لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيٰتٍ مُّبَيِّنٰتٍ ؕ وَاللّٰهُ يَهْدِىْ مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۝٤٦

۴۶. بیشک که ما ایر گپتگ آیات گیشینوکیں (حقءَ چه باطلءَ)، ءُالله رهشونیءَ کنت هرکسےءَ که بلوٹیت تچکیں راهءِ نیمگءَ.

وَيَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُوْلِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ ؕ وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ۝٤٧

۴۷. ءُآ (بزاں منافق) گوْش اَنت که ما ایمان آوُرتگ الله‌ءِ سرا ءُرسولءِ سرا ءُمارندگیری کتگ، پدا دیمءَ تاب دنت یک ٹولی یےچه آیاں چه ایشی (گوْشگءَ) رند، ءُنه اَنت آ مومن.

وَاِذَا دُعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ۝٤٨

۴۸. وهدیکه آتوار بردیگ بنت الله‌ءِ نیمگءَ ءُآئی رسولءِ نیمگءَ تاکه آفیصله بکنت آیانی میانءَ، اناگتءَ یک ٹولی یےچه آیاں دیمءَ تاب دنت.

وَاِنْ يَّكُنْ لَّهُمُ الْحَقُّ يَاْتُوْٓا اِلَيْهِ مُذْعِنِيْنَ ۝٤٩

۴۹. ءُاگاں حق همایانی نیمگءَ به بیت (گڑا) کاینت آئی نیمگءَ زوت زوتءَ.

اَفِىْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ اَمِ ارْتَابُوْٓا اَمْ يَخَافُوْنَ اَنْ يَّحِيْفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُوْلُهٗ ؕ بَلْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝٥٠

۵۰. ایا آیانی دلانی تها بیماری هست یا که آشکءِ تها کپتگ اَنت یاکه آترسنت چه اے هبرءَ که ناانصافی کنت آیانی سرا الله ءُآئی رسول، (چونه اِنت) بلکیں همیش اَنت ظالم[3].

(۱) هنچوکه مردم اَنت.

(۲) هنچوکه پس ءُگوک ءُایدگه بازیں جناورانت.

(۳) ادا منافقانی بیان بوگءَ اِنت آیانی صفت همیش اِنت که آچه زبانءَ مسلمان بوگءِ دعوایاکنند بلے عملی میدانءَ اسلامءَ نه زورانت.وهدیکه آیاں گوْشگ بیت که بیااِت شمئے فیصله شریعتءِ رهبندءَ =

اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِيْنَ اِذَا دُعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اَنْ يَّقُوْلُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا ؕ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۵۱﴾

۵۱. بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ مومنانی ہبرہمیش اِنت وہدیکہ آتوار بر دیگ بنت اللہ ءُآئی رسولءِ نیمگءَ، تا کہ آفیصلہ بکنت آیانی درمیانءَ ایکہ آگوْش اَنت کہ ما اشکت ءُفرمانبرداری کت، (نوں) ہمیش اَنت کامیابی حاصل کنوک.

وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُوْنَ ﴿۵۲﴾

۵۲. ءُہر کس کہ اللہءِ فرمانبرداریءَ بکنت ءُآئی رسولءِ ءُبترسیت چہ اللہءَ ءُبہ بچّیت (چہ آئی نافرمانیءَ)، نوں ہمیش اَنت کامیابی حاصل کنوک.

وَاَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ؕ قُلْ لَّا تُقْسِمُوْا ۚ طَاعَةٌ مَّعْرُوْفَةٌ ؕ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿۵۳﴾

۵۳. ءُسوگنداِش وارت (منافقاں) اللہءِ، محکمیں سوگندے، کہ الّمءَ اگاں تو (بزاں محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) آیانءَ حکم بدئے (جہادءِ واستءَ) آالّمءَ درکاینت، بگوْش کہ سوگندءَ مہ وراِت (بلکیں شمئے) فرمانبرداری (ءِ حقیقت) زانگ بوتگ، بیشک کہ اللہ خوب باخبراِنت چہ ہر آکارءَ کہ شمائی کن اِت[1].

= کنگ بیت گڑا آدیمءَ تاب دینت پرچہ کہ آزبر زان اَنت کہ شریعت رواداری نہ کنت بلکیں حقءِ رہبندءَ فیصلہ کنت، ہاں اگاں آبزان اَنت کہ آحقءِ سراینت گڑا دمانءَ کاینت.
مسئلہ: اے آیتءِ تہا ہمامردمانی واستا بیم ہست کہ آوتی فیصلہانی جوڑینگءِ واستا شریعتءِ نیمگءَ نیاینت، ءُاگاں بیاینت گڑا ہر کجامی خلافءَ کہ شریعت فیصلہ بدنت آنارضا بیت، اےپیمیں مردمانی بابتءَ قرآنءِ فیصلہ ہمیش اِنت کہ اے مسلمان نہ اَنت بلکیں منافق اَنت، پمیشاا اے پیمیں مردم ہژار بہ بنت، ءُہمے پیما ہما مقلدین ہم ہژار بہ بنت کہ آجیڑءِ وہدءَ قرآن ءُحدیثءِ نیمگءَ واتر نہ کنت بلکیں ہریکے وتی امامءِ ہبرءِ رندا کپیت، اے صفت مسلمانی صفتے نہ ئے بلکیں قران گوْشیت کہ اے منافقءِ صفت اِنت.

(۱) اے آیتءِ دومراد مفسراں بیان کتگ، بزاں شما منافق قسم ءُسوگند مہ وراِت کہ مامسلمانیں ءُاللہ ءُرسولءِ فرمانبرداریں، بلکیں شمئے رندگیریءِ حقیقت پدّر بوتگ کہ شما مطلبی ءُمنافق اِت، دومی معنی اے بوت کنت کہ شما قسم ءُسوگند مہ وراِت، بلکیں شمئے فرمانبرداری شِہمیں فرمانبرداری یےبہ بیت، چوپہ دلیں مسلمانانی پیما گوں وش دلیءَ ءُہرحالءَ فرمانبردار بہ بئیت، ہنچوکہ مسلمان ہر

قُلْ اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَّا حُمِّلْتُمْ ۭ وَاِنْ تُطِيْعُوْهُ تَهْتَدُوْا ۭ وَمَا عَلَى الرَّسُوْلِ اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ۝۵۴

۵۴. بگـوْش کہ فرمانبرداریءَ بکـن اِت پہ وش دلی اللّٰہءِ ءُآئی رسـولءِ، نـوں اگاں شـما دیم تاب دات، گڑا بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ آئی (بزاں رسـولءِ) ذمہءَ ایوکءَ ہما ہسـت اِنت کہ آئی سرا الّم کنگ بوتہ، ءُشمئے سرا ہسـتیں ہما چیز کہ شمئے ذمہءَ کنگ بوتہ، ءُاگاں شـما آئی (بـزاں پیغمـبرءِ) رندگیری کت (گڑا) شـما ہدایتءِ سرااِت[1]، ءُنیست رسولءِ سرا بیدءِ ظاہریں رسینگءَ.

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۠ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِيْنَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا ۭ يَعْبُدُوْنَنِيْ

۵۵. اللّٰہءَ وعدہ کتگ گوں ہمایاں کہ آیاں ایمان آوْرتگ چہ شما، ءُنیکیں کاراِش کتگ، الّمءَ (اللّٰہ) آیاں جانشـین جوڑ کنت ماں زمینءِ تہا ہنچوکہ آئی جانشین کتگ اَنت چہ آیاں پیـسری ایـں مـردم، ءُتاکـہ گـوں محکمیءَ جاگـہ بداَنت پہ آیـاں آیانی ہما دیـنءَ کہ آ (اللّٰہءَ) وت گچین کتگ پہ آیاں، ءُتاکہ بدل بکنت آیانی (ہستیں) ترسءَ پہ ایمنی، آمنی

حالءَ پہ وشی اللّٰہ ءُرسولءِ حکمانی رندگیریءَ کننت بیدءِ سوگند ورگءَ. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) اے آیت ﴿ وَاِنْ تُطِيْعُوْهُ تَهْتَدُوْا ﴾ ءُ﴿ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴾ [سـورۃ آل عمران: ۱۳۲] چہ اشاں اے ہبر خوب پدّربیت کہ ہدایتءِ سرابوگءِ واسـتا رسول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رندگیری کنگ الّمی اِنت، ءُہمے پیما اللّٰہ پاکءِ رحمت گوں ہما کسءَ بنت کہ آرسـول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رندگیریءَ کنت، باز مزنیں افسـوسءِ ہبرے کہ مئے زمانگءَ رسول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رندگیری کنوکاں گمراہ گوْشگ بیت بلے اللّٰہ پاکءِ فرماں ہمیش اِنت کہ رسولءِ فرمانبردار ہدایتءِ سراینت ءُاللّٰہ پاکءِ رحمت ہمایانی سرا گوْاراَنت، تقلیدءِ دعوی دار آگاہ بہ بنت کہ آیانی امامانی وصیت ہمانیمگءَ اَنت کہ آاہلحدیثانی مذہب اِنت، ءُآیاں صاف گوْشتگ کـہ مئےہبر ءُفتوایاں وحیءِ آدینکءِ دیمءَ پیش کن اِت، ءُاگاں وحیءِ خلافءَ گندگ بوت اَنت گڑا مئے ہبراں ویل کن اِت، بلے چے کن ئے مقلداں کہ آگوْش اَنت کہ قرآن ءُسـنت چہ مئے فہمءَ برزترانت پمیشاماامامءِ قولءَ زوریں.

بندگیءَ بکننت ءُشریدارجوڑ مکننت گوں من ہچ کسءَ، ءُہر کسءَ کہ ناشکری کت رند چہ ایشی، گڑا ہمیش اَنت نافرمان[1].

لَا يُشْرِكُوْنَ بِيْ شَيْـًٔا ۭ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ۝۵۵

۵۶. ءُبرجاہ بدارات نمازءَ ءُزکات بدئیت ءُفرمانبرداریءَ بکن اِت رسولءِ تاکہ شمئے سرا رحم کنگ بہ بیت.

وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ۝۵۶

۵۷. گمان مکن ہمایاں کہ کافر بوتگ اَنت کہ آعاجز کنوک اَنت (مارا) ماں زمینءِ تہا، ءُآیانی جاہ مِنند دوزہ اِنت، ءُالّمءَ باز سلّیں واترّگءِ جاہے.

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مُعْجِزِيْنَ فِي الْاَرْضِ ۚ وَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ ۭ وَلَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝۵۷

۵۸. اے ہما مردماں کہ آیاں ایمان آوُرتگ! بائداِنت کہ اجازت بگراَنت (ءُبیاینت) چہ شما ہما مردم کہ مالک بوتہ (آیانی) شمئے راستیں دست (بزاں غلام) ءُہما کہ آ نہ رستگ اَنت بلوغتءَ چہ شما، سئے برا[2]، چہ سہبءِ نمازءَ پیسر، ءُوہدیکہ شما درکن اِت وتی گداں نیم روچءَ، ءُچہ

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِيَسْتَاْذِنْكُمُ الَّذِيْنَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِيْنَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرّٰتٍ ۭ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِيْنَ تَضَعُوْنَ ثِيَابَكُمْ مِّنَ الظَّهِيْرَةِ وَمِنْۢ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَاۗءِ ۝۵۸

---

(۱) چوکہ اللہ پاکءِ آخری نبی محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زمانگءَ مسلمان عملی میدانءَ محکم اِت اَنت اللہ پاکءَ مزنیں ملکے آیانی دستءَ فتح کت ءُہمے پیما ماں خلفاءِ راشدینءِ وہدءَ بُن، بلے رنداکہ مسلمان عملی ءُایمانی طورءَ کمزور بوت اَنت گڑاللہ پاکءَ آیانی عزّت پہ ذلت بدل کت ءُآیانی واجہی پہ غلامی بدل کت ءُآیانی دلیری پہ ترس بدل کت کہ آچہ کافراں ترس اَنت، بلے انگتءَ اگاں مسلمان صحیح طورءَ مسلمان بہ بنت ءُقرآن ءُحدیثءَ وتی رہبر جوڑ بکنننت، اللہ پاک پدا آیاں وشحال ءُدلیر ءُکافرانی سرا غلبہ دنت، بلے ایمان ءُعملءِ صالح ءُمؤحّد بوگ شرط اِنت.

(۲) چہ غلاماں مراد مولد ءُنوکر ہر دوئین اَنت، ثَلاثَ مَرّات مراد ثلاث اوقات، چوکہ اے سئیں وہد ہنچیں وہداَنت اے وہدانی تہا لوگانی مردم بے لباس بنت یامرد ءُجن وپت ءُواب کنننت ءُکسان ایں لباسانی تہا بنت، پمیشااے سئیں وہداں خاصیں خدمت گار ہوں بے اجازتءَ لوگءَ داخل مہ بنت، ءُہمے پیما اے سئیں وہداں کسانین ءُنابالغیں چک ہم بے اجازتءَ لوگاں داخل مہ بنت.

ثَلٰثُ عَوْرٰتٍ لَّكُمْ ؕ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌۢ بَعْدَهُنَّ ؕ طَوّٰفُوْنَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿۵۸﴾

عشاءِ نمازءَ رند، (اے) سئیں وہد شمئے جاندریءِ اَنت، نیست شمئے سرا ءُنہ آیانی سرا ہچ گناہےرند چہ (اے) سئیں وہداں، باربار شما یکادگرءِ گورا آؤک ءُچکروک اِت[1]، ہمے پیما اللہ بیان کنت پہ شما احکاماں، ءُاللہ زبریں زانت کار ءُخیر کارے ءُحکمتاني واجه اِنت.

وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَاْذِنُوْا كَمَا اسْتَاْذَنَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿۵۹﴾

۵۹. وہدیکہ سربنت کسانیں چک شمئے پہ بالغءَ، نوں الّمءَ آاجازت بگراَنت ہمے پیما کہ اجازت گپتگ ہمایاں کہ چہ آیاں پیش اَنت[2]، ہمے پیما بیان کنت اللہ پہ شما وتی احکاماں، ءُاللہ زبریں زانت کار ءُخیرکارے ءُحکمتاني واجه اِنت.

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَآءِ الّٰتِيْ لَا يَرْجُوْنَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ اَنْ يَّضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجٰتٍۭ بِزِيْنَةٍ ؕ وَاَنْ يَّسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَّهُنَّ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۶۰﴾

۶۰. ءُنندوکیں جنین کہ آامیدءَ نہ داراَنت نکاح کنگءِ، نوں نیست آیانی سرا ہچ گناہ ایکہ آایر بکننت وتی گداں ہمے حالتءَ کہ آ پیش داروک مہ بنت ڈولداریاں[3]، ءُایکہ آ (ہم چہ گدانی درکنگءَ) پرہیز بکننت (اے) جوانترانت پہ آیاں، اللہ زبریں اشکنوک ءُزانت کارے.

(۱) بزاں بیدءِ اے سئیں وہداں وتی جندءِ خاصیں مولد ءُنوکر ءُکسانیں چک داخل بوت کنت.

(۲) بزاں وہدیکہ کسانیں چک بالغ بنت گڑاآیانی اے رعایت ہلاس بیت، گڑا آہر وہد ءُہر حالتءَ کہ لوگاں داخل بنت بیدءِ اجازتءَ داخل مہ بنت، بلکیں اجازت بگراَنت ءُداخل بہ بنت.

(۳) ادا مراد ہما پیریں جنین اَنت کہ آیاں حیض نئیت ءُآیاں چک بوت نہ کنت، پرچہ کہ گیشتر اے پیمیں جنیں آدمءَ جنسی واہشت نہ بیت، پمیشاا ے جنیں آدماں شریعتءَ اجازت داتگ کہ وتی پردہءِ تہا کمی کت کنت، اداچہ گدانی در کنگءَ مراد اے نہ اِنت کہ آپھک بے لباس بہ بنت بلکیں مراد ہماچادر ءُگوشان اَنت کہ جنیں آدم آیاں پہ پردہ کنگءِ ہاترا مان پوش اَنت.

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيْضِ حَرَجٌ وَّلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوْا مِنْۢ بُيُوْتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اُمَّهٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخَوٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ عَمّٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ خٰلٰتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَّفَاتِحَهٗٓ اَوْ صَدِيْقِكُمْ ؕ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوْا جَمِيْعًا اَوْ اَشْتَاتًا ؕ فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوْتًا فَسَلِّمُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبٰرَكَةً طَيِّبَةً ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿۶۱﴾

۶۱. نیست کورءِ سرا ہچ تنگی ءُنہ لنگءِ سرا تنگی ہست ءُنہ بیمارءِ سرا تنگی ہست ءُنہ شمئے جندءِ سرا ایکہ شما بوراِت چہ وتی لوگاں یا چہ وتی پتانی لوگاں یا چہ وتی ماتانی لوگاں یا چہ وتی براسانی لوگاں یا چہ وتی گہارانی لوگاں یا چہ وتی پتءِ براتانی لوگاں یا چہ وتی پتءِ گہارانی لوگاں یا چہ وتی ماتءِ براتانی لوگاں یا چہ وتی ماتءِ گہارانی لوگاں، یاہما کہ شما مالک بوتگ اِت آیانی کلیتانی یا چہ وتی سنگتانی لوگاں[1]، نیست شمئے سرا ہچ گناہے ایکہ شما بوراِت ہورکائءَ یا ایوک ایوکءَ[2] نوں وہدیکہ شما داخل بوت اِت لوگانی تہا گڑا سلام بدئیت وتی جندءِ مردماں کہ (اے) دعاءِ خیرے چہ اللہءِ نیمگءَ کہ برکت مان کنگ بوتگ ایشی تہا ءُپاکیزہ اِنت، ہمے پیما اللہ بیان کنت پہ شما (وتی) احکاماں تاکہ شما بہ فہم اِت.

(۱) اے آیتءِ یک مرادے ہمے بیان کنگ بوتگ، وہدیکہ صحابہ کرام جہادءِ سفراں شت اَنت گڑاآیاں وتی لوگانی کلیت ہمے بیان بوتگیں معذوریں صحابیاں دات اَنت ءُآیانی تہءِ چیزانی ورگءِ ہوں اجازت دات، بلے پدا ہم آیاں لوگانی واہندانی موجود نہ بوگءِ وہدءَ چہ آیانی لوگاں نان نہ وارت، گڑااللہ پاکءَ ہمے آیت نازل کت، ءُلہتےءَ ہمے معنی بیان کتگ کہ سلامتیں صحابیاں گوں معذوریں صحابیاں نان ورگ پمیشا پسند نہ کت کہ آچہ معذوریءِ سببءَ کم وراَنت ءُآوت زیادہ وراَنت اے پیما معذوریں صحابیانی سرا ظلم بیت، ءُہمے پیما معذوریں صحابیاں گوں سلامتیں صحابیاں نان ورگ پمیشا دوست نہ داشت کہ بوت کنت آگوما نان ورگءَ نہ وشی بہ ماراَنت ءُآیاں تکلیف بہ رسیت گڑااللہ پاکءَ ہمے آیت نازل کت (تفسیر ابن کثیر).

(۲) ہمے پیما مسلمانانی تہا لہتے ہنچیں بست اَت کہ آیاں ایوکءَ نان نہ وارت تا کہ آئرا ہمراہءِ نہ رست، ءُآیاں ہورکائءَ ورگ الّمی چیزءِ زانت، گڑااللہ پاکءَ ہمے آیت نازل کت کہ ہورکائءَ بوراِت یا ایوک ایوکءَ ہر دو وڑءَ جائزانت، ایشی تہا تنگی نیست، بلے اے چیزءِ تہا شک نیست کہ ہورکائءَ ورگءِ تہا برکت ہست ہنچوکہ چہ لہتے احادیثاں ہمے زانگ بیت.

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاِذَا كَانُوْا مَعَهٗ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوْا حَتّٰى يَسْتَاْذِنُوْهُ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ يَسْتَاْذِنُوْنَكَ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۚ فَاِذَا اسْتَاْذَنُوْكَ لِبَعْضِ شَاْنِهِمْ فَاْذَنْ لِّمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۶۲﴾

۶۲. بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ مومن ہماینت کہ آیاں ایمان آؤرتگ اللہءِ سرا ءُآئی رسولءِ سرا ءُوہدیکہ آآئی ہمراہ بہ بنت یک مچ بوگی کارےتہا، آنہ روانت تا ہما وہدءَ کہ اجازت بگرانت چہ آئی، بیشک ہما مردم کہ آاجازت گرانت چہ تو، ہمیش انت ہما مردم کہ آیاں ایمان آؤرتگ اللہءِ سرا ءُآئی رسولءِ سرا، نوں وہدیکہ آاجازت بلوٹ انت چہ تو وتی لہتے کارءِ واستءَ گڑا اجازت بدئے چہ آیاں ہرکسءَ کہ تو بلوٹ ئے، ءُبخشش بلوٹ آیانی واستا چہ اللہءَ، بیشک کہ اللہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے[1].

لَا تَجْعَلُوْا دُعَآءَ الرَّسُوْلِ بَيْنَكُمْ كَدُعَآءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا ؕ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ يَتَسَلَّلُوْنَ مِنْكُمْ لِوَاذًا ۚ فَلْيَحْذَرِ الَّذِيْنَ يُخَالِفُوْنَ عَنْ اَمْرِهٖٓ اَنْ

۶۳. مکن اِت توار کنگءَ رسولءِ وتی درمیانءَ، ہنچو توارکنگءَ شمئے وت ماں وتءِ یکّادگرءِ[2]، بیشک کہ اللہ تعالی زانت ہمایاں کہ چیرکائی چم ءُدوچم کنںت

(۱) اداپلگاریں مومنانی نشانی بیان بوگءَ اَنت کہ آ المیں کارانی تہا چو جمعہ ءُعید ءُجہادءِ پیمیں کارانی تہا شریک بنت، اگاں وہدے کہ گوں واجہ ﷺ شریک بوت مہ کنںت ءُآیاں الّمی کارےبہ بیت گڑا اجازت لوٹ اَنت ءُبے اجازتءَ دگہ نیمگے دلگوش نہ بنت،ہمے پیما علمایاں چہ اداا ے چیزءِ دلیل زرتگ کہ اگاں مسلمانانی امیر ءُخلیفہ وہدیکہ اجتماعی کارءِ واستا آیاں مچ بکنت ءُبہ لوٹیت گڑاکس بے آئی اجازتءَ واتر کت نہ کنت، بلکیں مسلمانیں امیرانی رندگیری فرض اِنت تاہما وہداکہ چہ آئی پد کفرے ونافرمانی یےسرزد مہ بیت، ہنچوکہ واجہ ﷺ فرمان اِنت کہ: «**لاطاعة لمخلوق فی معصية الخالق**» بزاں اللہ پاکءِ نافرمانیءِ تہا ہچ مخلوقءِ فرمانبرداری کنگ جائز نہ اِنت.

(۲) بزاں گوں وشیں ءُشیرکنیں آوازےءَ آثرا توار بر بہ دئیت، ءُلہتےءَ ہمے معنی کنگ کہ رسولءِ دعا لوٹگءَ وتی دعاءِ لوٹگءِ وڑا مہ لیک اِت، پرچہ کہ آئی دعااللہ پاکءِ گوڑا قبول بنت، پمیشاچہ آئی نافرمانیءَ پرہیز بکن اِت کہ اگاں آئی پہ شما بددعائی کت گڑا شما نیست ءُنابود بئیت (تفسیر ابن کثیر).

تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

ءُدرکاینت چه شما[۱]، نوں الّمءَ بترسنت ہما مردم که آمخالفتءَ کننت آئی حکمءِ[۲] چه اے چیزءَ که برسیت آیاں یک بلاہیں مصیبتے[۳] یابرسیت آیاں دردناکیں عذابے.

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ ۖ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

۶۴. ہژار به بئیت، بیشک که اللّٰهءِ اَنت ہرچیکه ماں آسمانانی تہا ہست ءُزمینءِ تہا، بیشک که آزانت ہما حالتءَ که شما آئی سرائِت، ءُہما روچءَ که آواتر کنگ بنت ہمائی نیمگءَ، گڑا آالّمءَ سرپد کنت آیاں چه آیانی ہما کاراں که آیاں کتگ اَنت، ءُاللّٰه ہرچیزءَ زبر زانوک اِنت.

---

(۱) ادامنافقانی صفت بیان بوگءَ اِنت که وہدے آگوں مسلماناں مچی کارےءِ تہا گون بنت گڑا بیدءِ امیرءِ اجازتءَ چیرکائی چم ءُدوچم کنند ءُدر کاینت تاکه آیاں کس مه گندیت.

(۲) امام ابن کثیر گوشیت که ہروہدءَ واجه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ ہبر ءُکردار ءُشریعت ءُمنہج ءُرہبنددیمءَ دارگ لوٹ اَنت ءُہرآگفتار ءُکردار ءُرہبند که رسول اللّٰه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ خلافءَ بوت گڑاآویل کنگ به بیت، پرچه که اللّٰه پاکءِ دربارءَ آئرا ہچ ہستارےنیست ءُآہچ قبول نه بیت ءُآمردودانت (بزاں رد کتگیں) ہنچوکه حدیثءِ تہا کئیت که: «**من عمل عملا ليس عليه أمرنا فهو رد**» که ہرکس یک ہنچیں کارے بکنت که آئی سرا منی حکم ءُعمل مه بیت گڑاآقبول کنگ نه بیت، ءُآردکنگ بیت بزاں پدا ہمائی دیمءَ جنگ بیت. (صحیح مسلم).

(۳) لہتےءَ چه فتنهءَ ہمےمراد زرتگ که آشرک ءُبدعتانی تہا کئیت ءُچه تچکیں راہءَ رد بیت، ءُلہتےءَ ہمے معنی کتگ که اللّٰه پاک آئی سرا یک بلاہیں مصیبتے کاریت، بہرحال اے دوئیں معنی وش گندگءَ کاینت.

سُوْرَةُ الْفُرْقَانِ سورة الفرقان

سوره فرقان مکہءَ نازل بوتہ ءُآئی
ہفتاد ءُہفت آیات ءُشش رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

تَبٰرَكَ الَّذِيْ نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰى عَبْدِهٖ لِيَكُوْنَ لِلْعٰلَمِيْنَ نَذِيْرَا ۙ﴿۱﴾

۱. باز برکتی ایں ذاتے ہما کہ آئی فرقان نازل کتگ وتی بندهءِ سرا تاکہ بہ بیت آسر جمیں جہانیانی واستا ترسینوکے[1].

الَّذِيْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَّلَمْ يَكُنْ لَّهٗ شَرِيْكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهٗ تَقْدِيْرًا ﴿۲﴾

۲. ہما ذات کہ ہمائی واستااِنت بادشاہت آسمانانی ءُزمینءِ ءُنہ زرتگ ئِے پہ وتءَ چک[2]، ءُنیست آئرا شریدارے (آئی) بادشاہتءِ تہا، ءُہر چیزا ہمائی جوڑ کتگ، گڑا پہ ہر چیزءَ اندازہے جت ٹہتگیں اندازہے.

وَاتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً لَّا يَخْلُقُوْنَ شَيْـًٔا وَّهُمْ يُخْلَقُوْنَ وَلَا يَمْلِكُوْنَ لِاَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا

۳. ءُٹہینتگ مردماں بیدءِ اللهءَ دگہ معبود ہنچیں کہ آجوڑ کت نہ کنت کجام یک چیزے ءُآوت جوڑ کنگ بنت، ءُدست اِش

(۱) اے آیت ﴿لِيَكُوْنَ لِلْعٰلَمِيْنَ نَذِيْرَا﴾ ہمے چیزے دلیل اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آخری پیغمبر اِنت ءُآدرائیں دنیا انسان ءُجنانی واستا دیم دیگ بوتگ، ءُہمے پیما حدیثءِ تہا کئیت: کہ پیسرا درائیں نبی خاص پہ وتی قومءِ نیمگءَ دیم دیگ بوتگ اَنت ءُمن درائیں مردمانی واستا پیغمبرے جوڑ کنگ ءُدیم دیگ بوتگاں (صحیح البخاری کتاب التیمم اولی باب).

(۲) چہ اے آیتءَ ہمے زانگ بیت کہ کافرانی عقیدہ ہم ہمیش اَت کہ اللہ پاکءَ چک نیست بلے آئی وتی نیکین ءُبزرگیں مردم وتی چک جوڑ کتگ اَنت، اللہ پاکءَ ایشانی اے خیالانی رد کت کہ نہ آئرا چک ہست ءُنے کہ دگرانی چکاں وتی چک جوڑ کنت.

وَّلَا يَمْلِكُوْنَ مَوْتًا وَّلَا حَيٰوةً وَّلَا نُشُوْرًا ۝۳

نہ رسیت پہ وتی جنداں نہ پہ تاوانِ دیگءَ ءُنہ کہ نپ دیگءَ، ءُدست اِش نہ رسیت پہ مرگءَ ءُنہ کہ پہ زندءَ، ءُنہ کہ چست بوگءَ (چہ قبراں)[1].

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اِفْكُ ِۨافْتَرٰىهُ وَاَعَانَهٗ عَلَيْهِ قَوْمٌ اٰخَرُوْنَ ۚ فَقَدْ جَآءُوْ ظُلْمًا وَّزُوْرًا ۝۴

۴. ءُکافراں گوْشت کہ نیستیں اے (قرآن) بلے یک دروغے کہ (محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ) چہ وتءَ ٹہینتگ، ءُآئی کمک کتگ ایشی ٹہینگءَ دگہ لہتینءَ[2]، نوں آتک اَنت (کافر) بے انصافی ءُظاہریں دروغءِ سرا.

وَقَالُوْٓا اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ۝۵

۵. ءُگوْشت (کافراں) کہ اے پیسریئینانی قصہ اَنت کہ نبشتءِ کنائینتگ اَنت، نوں اے (قصہ) ہمیش اَنت کہ وانگ بنت آئی دیمءَ سہب ءُبیگاہ.

قُلْ اَنْزَلَهُ الَّذِيْ يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ اِنَّهٗ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝۶

۶. بگوْش (اے محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ) کہ نازل کتگ اے (قرآن) ہما ذاتءَ کہ آزانت چیریں رازاں ماں آسمانانی تہا ءُزمینءِ تہا، شان اش اِنت کہ آمزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

وَقَالُوْا مَالِ هٰذَا الرَّسُوْلِ يَاْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِيْ فِي الْاَسْوَاقِ ۭ لَوْلَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ

۷. ءُگوْشت اِش (کافران) کہ اے چونیں پیغمبرے کہ ورگ وارت ءُتر ءُتاب کنت ماں بازارانی تہا[3]، پرچہ دیم دیگ نہ بوتگ آئی

---

(۱) اُلُوْہِیّتءِ حقدار ہچ مہلوک بوت نہ کنت پرچہ کہ اُلُوْہِیّتءِ حقدار تہنا ہما بوت کنت کہ آاے صفاتانی مالک بہ بیت کہ آاے آیتءِ تہا بیان اَنت، مثلاً پیداگ کنگ ءُکشگ ءُپدا زندگ کنگ، ءُظاہرانت کہ ابید چہ اللّٰہءَ کس اے صفاتانی مالک نہ اِنت ءُہمے مضمون سورت النملءِ آیت۶۰ بگرتا۶۵تہا بیان اِنت.

(۲) ادا مراد یہودی اَنت کہ مکہءِ کافراں اِش گوْشت کہ محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءَ اے قرآنءِ ٹہینگءِ تہا چہ لہتے یہودیاں ہم کمک زرتگ.

(۳) کافرانی عقیدہ ہمیش اَت کہ پیغمبریءِ واستا فرشتہ بوگ اَلَّمَی اِنت ءُانسان پیغمبر بوت نہ کنت.

فَيَكُوْنَ مَعَهٗ نَذِيْرًا ۙ﴿۷﴾

ہمبراہیءَ ملائکتے کہ آبوت آئی ہمراہیءَ ترسینوکے.

اَوْ يُلْقٰٓى اِلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ تَكُوْنُ لَهٗ جَنَّةٌ يَّاْكُلُ مِنْهَا ؕ وَقَالَ الظّٰلِمُوْنَ اِنْ تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا رَجُلًا مَّسْحُوْرًا ﴿۸﴾

۸. یا دۆر دیگ بوتیں آئی نیمگءَ ہزانہے یا ببوتیں آئرا باغے کہ چہ ہمودا آئی بوارتیں، ءُگوشت ظالمءُنا انصافیں مردماں کہ شما رندگیریءَ نہ کن اِت بیدءِ یک سحر کتگیں مردےءِ.

اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوْا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوْا فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ سَبِيْلًا ﴿۹﴾

۹. نوں بچار (اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) کہ چہ پیمیں درور بیان کت آیاں پہ تو، گڑا آگاربوت اَنت، نوں آدرگپت نہ کنند (تچکیں) راہءَ.

تَبٰرَكَ الَّذِيْٓ اِنْ شَآءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّنْ ذٰلِكَ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۙ وَيَجْعَلْ لَّكَ قُصُوْرًا ﴿۱۰﴾

۱۰. مزنیں بابرکتیں ذاتےہما کہ اگاں آبلوٹیت جوڑ کنت پہ تو چہ ایشی جوانتریں باغ کہ رمب اَنت چہ آئی چیرا جو، ءُجوڑ کنت پہ تو ڈولداریں ماڑی.

بَلْ كَذَّبُوْا بِالسَّاعَةِ ۫ وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيْرًا ﴿۱۱﴾

۱۱. بلکیں آیاں دروگ بند کت قیامت، ءُما جوڑ کتگ ہمائی واستا کہ آئی قیامت دروغ بند کتگ برانزگروکیں آسے.

اِذَا رَاَتْهُمْ مِّنْ مَّكَانٍۭ بَعِيْدٍ سَمِعُوْا لَهَا تَغَيُّظًا وَّزَفِيْرًا ﴿۱۲﴾

۱۲. وہدیکہ گندیت آیاں (دوزہ) چہ دوریں جاگہےءَ، آاش کنند آئی (بزاں دوزءِ) زہرگرگءَ ءُجوش گرگءَ.

وَاِذَآ اُلْقُوْا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُّقَرَّنِيْنَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُوْرًا ﴿۱۳﴾

۱۳. وہدیکہ دۆر دیگ بنت ہما دوزءِ تنک ءُتریشیں جاگہےءَ ہمے حالتءَ کہ آیانی دست ءُپاد بندگ بوتگ اَنت، توار بردینت ہمودا مرگءَ.

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَّاحِدًا وَّادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿۱۴﴾

۱۴. (گوشگ بیت که) توار بر مه دئیت مروچی مرگءَ یک برے (بلکیں) توار بربد ئیت مرگءَ بازبرا[۱].

قُلْ اَذٰلِكَ خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۚ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَّمَصِيرًا ﴿۱۵﴾

۱۵. بگوش (اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ایا (دوزهءِ اےعذاب) بهترانت یا دائمی بهشت که آئی وعده دیگ بوتگ اَنت پرهیزگار، (بهشت) بوت آیانی مُزءُواترگءِ جاه.

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ ۚ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ وَعْدًا مَّسْئُولًا ﴿۱۶﴾

۱۶. په آیاں هست آئی تها هرچیکه آبلوٹنت په بن پشت کپوک اَنت (آئی تها)، بوتگ اے تئی پروردگارءِ سرا وعدهے لوٹتگیں[۲].

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادِي هٰٓؤُلَاءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُهما روچءَ که آ (بزاں الله) مچ کنت آیاں، ءُهمایاں که آآیانی بندگءَ کنتت بیدءِ الله‌ءَ، نوں (الله) فرمان کنت که زاناں شما گمراه کتگ اَنت منی اے بنده یا اے وت گمراه بوتگ اَنت[۳]؟

قَالُوا سُبْحٰنَكَ مَا كَانَ يَنْۢبَغِي لَنَآ اَنْ نَّتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنْ مَّتَّعْتَهُمْ

۱۸. آگوشنت که تو پاک ئے، اے مئے وسءَ ڈنّ اَت که ما بزوریں بیدءِ تو دگه کار

(۱) بزاں نوں مرگ نیست، ہنچوکه ماں حدیثءِ تها کئیت چه ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: وهدیکه بهشتی ماں بهشتءَ رونت ءُدوزهی ماں دوزهءَ، گڑا موت آرگ بیت ءُماں بهشت ءُدوزهءِ میانءَ ذبح کنگ بیت، پدا توار جنوک توار بردنت که اے بهشتیاں نوں مرگ نیست ءُاے دوزهیاں نوں مرگ نیست، (اے ہبرءِ اشکنگءَ رند) بهشتیانی وش دلی گیش بیت ءُدوزهیانی پریشانی ءُغم گیش بنت (صحيح البخاری كتاب الرقاق باب صفة الجنة والنار).

(۲) بزاں اے یک ہنچیں وعدهے که الله پاکءَ ایثی توام کنگ وتی سرا اَلَمّـــی کتگ، پمیشاایثی توام بوگءِ تها ہچ پیمیں شک ءُشبه بوت نه کنت، اے الله پاکءِ یک مزنیں مهربانی ے که آئی ایمان دارانی سرا کتگ.

(۳) بزاں الله پاک ہما معبوداں جست کنت، اے مردماں که دنیاءِ تها شمئے بندگی کتگ ایا اے شماوت ہمے نیمگءَ دعوت داتگ اَنت ءُگوشتگ اَنت که مئے بندگءَ بکنتت.

وَ اٰبَآءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ ۚ وَ كَانُوْا قَوْمًۢا بُوْرًا ﴿۱۸﴾

سازے[۱] بلے (ہبر اش اِنت کہ) تو آسودہ حال کت اَنت ءُآبانی پت ءُپیرک دانکہ آیاں بیہال کت تئی یاد[۲] ءُآبوت اَنت تباہ بوؤکیں قوم.

فَقَدْ كَذَّبُوْكُمْ بِمَا تَقُوْلُوْنَ ۙ فَمَا تَسْتَطِيْعُوْنَ صَرْفًا وَّ لَا نَصْرًا ۚ وَ مَنْ يَّظْلِمْ مِّنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيْرًا ﴿۱۹﴾

۱۹. (نوں عبادت کنوکاں گوشگ بیت کہ) بیشک آہاں (بزاں شمئے معبوداں) شمارا دروغ بند کت شمئے ہبرانی تہا، نوں شما بیرہ دات نہ کن اِت (اللہءِ عذابءَ) ءُنہ کہ (وتی) کمکءَ کت کن اِت، ءُہرکس کہ ناانصافی بکنت چہ شما، گڑا ما چاشینیں آئرا مزنیں عذاب.

وَ مَاۤ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّاۤ اِنَّهُمْ لَيَاْكُلُوْنَ الطَّعَامَ وَ يَمْشُوْنَ فِي الْاَسْوَاقِ ؕ وَ جَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً ؕ اَتَصْبِرُوْنَ ۚ وَ كَانَ رَبُّكَ بَصِيْرًا ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُما دیم نہ داتگ چہ تو پیش چہ پیغمبراں (ہچ یک پیغمبرے) بلے ایکہ آیاں نان وارتگ ءُتر ءُتاب اِش کتگ بازارانی تہا[۳]، ءُما جوڑ کت شمئے ہریکے پہ آدگرءَ چکاسگے[۴]، ایا شما صبر کن

(۱) گڑاآپسّہ دینت، وہدیکہ مئے جندءِ وسءَ نہ بوتگ کہ ما بیدءِ تو ایدگرانی بندگیءَ بکنیں گڑا اے چوں بوت کنت کہ ما ایدگراں اے دعوتءَ بدئیں کہ آمئے بندگیءَ بکنند.

(۲) ادا آیانی گمراہ بوگءِ علت بیان اِنت کہ آیاں زیادہ ایں مال ءُدولتاں گمراہ کت، زانگ بیت کہ زیادہ ایں مال ءُدولت مردمءَ گمراہ کنت اِلّاماشاءاللہ.

(۳) اے آیتءِ تہا اللہ پاک کافرانی ہما عقیدہءِ ردّءَ بیان کنگءَ اِنت کہ آیاں گوشت کہ پیغمبرءَ انسان بوگ زیب نہ دنت بلکیں آئی واستا فرشتہ بوگ الّمی اِنت، اللہ پاکءَ ایشانی رد کت کہ انسان بوگ پیغبر بوگءِ منافی نہ اِنت ءُنہ کہ پیغمبر بوگءِ واستا فرشتہ بوگ اَلّمی اِنت.

(۴) بزاں ما لہتے امیر کتگ ءُلہتے غریب تاکہ ما بچاریں کہ باریں امیر غریبءَ کہ گندیت گڑا وتءَ آزمانءَ سر کنت ءُآئرا ہچ سابءَ نیاریت یاشکر گزارےبیت، ءُہمے پیما غریب باریں وہدیکہ امیرءَ گندیت گڑا ناشکری کنت کہ اللہ پاکءَ منءَ ہچ نہ داتگ یا اللہ پاکءِ فیصلہءِ سرا وش ءُراضی بیت، ءُلہتےءِ بیمار کتگ ءُلہتےءَ تندرست، ءُاے درائیں کارانی حکمت ءُرازہمیش اِنت کہ مردمءَ بچکّاسیت.

اِت[۱]؟ ءُتئی پروردگار خوبیں گندوکے.

وَقَالَ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ نَرٰى رَبَّنَا ؕ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوْا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيْرًا ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُگوْشت ہما مردماں کہ آامیت نہ داراَنت مئے ڈیک دیگءِ، کہ پرچہ ایر گیجگ نہ بوت مئے سرا فرشتہے[۲]، یابدیستیں ما وتی پروردگار[۳]، بیشک کہ آیاں وتا مزن لیک اِت ماں وتی دلانی تہا ءُسرکشی اِش کُت، مزنیں سرکشی.

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِيْنَ وَيَقُوْلُوْنَ حِجْرًا مَّحْجُوْرًا ﴿۲۲﴾

۲۲. ہماروچءَ کہ آ ملائکتاں گنداَنت نیست شادانی آروچءَ نافرمانانی واستا[۴]، ءُگوْشنت کہ (ہائے افسوس) ببوتیں مئے ءُفرشتہانی میانءَ بندے ءُپردگے مہریں[۵].

(۱) ادا استفہام امرءِ معنیءَ دنت بزاں صبر بکن اِت (جلالین)، یاائے ہمامعنیءِ سرااِنت، واللہ أعلم.

(۲) بزاں مئے سرا فرشتہءِ پیغمبر جوڑ کنگ ءُدیم دیگ بوتیں نہ کہ انسانے.

(۳) بــزاں مئے پروردگار وت ماں دنیاءَ بیاتکین ءُمارئےبگشــتیں کہ من محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پہ دل پہ شــما پیغمبرے جوڑ کتگ ءُدیم داتگ گزاماایمان آوُرت.

(۴) اداچہ اے روچءَ مراد مرگءِ روچ اِنت، بزاں کافردنیاءَ ہمے واہشــتءَ کنند کہ مافرشتہاں بگندیں بلے موتءِ ساہتءَ وہدیکہ آفرشتیاں گنداَنت گزاآوہدا پہ آیاں وشدلی نہ بیت بلکیں فرشتہ آیانی پشت ءُدیماں جنان بنت ءُآیاں گوْشــنت کہ نوں دوزہءِ عذابءَ بچش اِت (سورت الأنفال ۵۰)، یامراد قیامتءِ روچ اِنت کہ آروچءَ ہوں فرشتہ پہ دوزہیاں سخت بنت ءُآیاں کشّلان کنند ءُدوزہءَ دوُر دینت.

(۵) حِجْر اصلءَ منَہ کنگءَ گوْشنت، اداایشی گوْشوک کئے اِنت؟ ایشی تہا مفسرینانی اختلاف اِنت، امام ابن کثیر ہمے گچین کتگ کہ ایشی گوْشــوک فرشــتہ اَنت ءُاےپیما ایشی معنی چوبیت، وہدیکہ آفرشتہاں گنداَنت گڑا فرشــتہ آیاں گوْشــنت کہ مروچی درائیں وشی ءُنعمت شــمئے سرا حرام کنگ بوتگ اَنت، ءُآیانی ءُشــمئے میانءَ مہریں بندے ہســت، ءُآیانی حقدار تہنا مومن اَنت. ءُعلامہ سیوطی ءُشوکانی ہمے گچین کتگ کہ ایشی گوْشــوک کافراَنت، بزاں وہدیکہ کافر مرگءِ ســاہتءَ یا قیامتءِ روچءَ فرشتیاں کہ گندنت گزا فرشتہ آیاں عذابءِ بیمءَ گوشدارائین اَنت ءُآیانی دیمءَ بیمناک ءُترسناکیں رنگےءَ کاینت گڑاکافرگوْشنت کہ دریگتے مئے ءُفرشتیانی میانءَ پردگےیا مہریں بندے بہ بوتیں ءُآیاں مئے نیمگءَ آتک مہ کتیں ءُمئے چم پہ آیاں مہ کپتین اَنت ءُماآہِچ مہ دیســتین اَنت، علامہ شوکانی گوْشیت کہ عربانی تہا اے چیز شنگ اَت وہدیکہ آیانی سرا تکلیف ءُمصیبتءِ آتک گزا آیاں ہنچوگوْشت کہ ﴿حِجْرًا مَّحْجُوْرًا﴾، بزاں چہ فرشتہانی گندگءَ پناہ اِش لوٹ اِت (فتح القدیر) واللہ أعلم.

وَقَدِمْنَآ اِلٰى مَا عَمِلُوْا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنٰهُ هَبَآءً مَّنْثُوْرًا ﴿٢٣﴾

٢٣. ءُما دیم گوں ہما کاراں کت کہ آیاں (بزاں کافراں) کتگ اِت اَنت، نوں ما کت اَنت آ (کار) ذرات شنگ کتگیں[1].

اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَّاَحْسَنُ مَقِيْلًا ﴿٢٤﴾

٢٤. بہشتیانی نندجاہ آروچءَ جوان بیت، ءُبنت جوانتریں آرام جاہےءَ.

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَآءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيْلًا ﴿٢٥﴾

٢٥. (یاد کرزیت) ہما روچ کہ آروچءَ ترکّیت آسمان گوں (اسپیتیں) جمبراں ءُایر گیجگ بنت فرشتہ ٹولی ٹولیءَ[2]

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذِ ِالْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ ۭ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكٰفِرِيْنَ عَسِيْرًا ﴿٢٦﴾

٢٦. پہ دلیں بادشاہی آروچءَ رحمانیگ اِنت ءُبیت آروچ (بزاں قیامت) کافرانی سرا باز گران ایں روچے.

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰي يَدَيْهِ يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُوْلِ سَبِيْلًا ﴿٢٧﴾

٢٧. ءُ(یادکرزیت) ہما روچ کہ آروچءَ گٹّ پاچیت ظالم وتی دستاں ءُگوشیت چوں وش اَت اگاں من بگپتیں رسولءِ ہمراہیءَ راہ (ماں دنیاءَ).

يٰوَيْلَتٰى لَيْتَنِيْ لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيْلًا ﴿٢٨﴾

٢٨. ہائے منی تباہی! دریگتے کہ من پلانیءَ وتی دوست مہ گپتیں[3].

---

(١) ﴿هَبَآءً﴾ ہما ذرّہاں گوشنت کہ چہ روچءِ روژنائیءَ لوگانی یا دیوالانی ٹنگاں چہ گندگءَ کاینت، بزاں کافرانی نیکیں عمل ہمے ذرہانی پیما بے کار ءُبے فائدہ بنت چہ آیانی کفر ءُشرکءِ سببءَ ءُقیامتءَ آیانی ہچ دردءَ نہ ورَانت.

(٢) ادا قیامتءِ ترسناکیانی نیمگءَ اشارہ اِنت کہ آروچءَ آسمان ترکّیت ءُپداچہ برزءَ یک جمبرے ایر کپانءَ گندگءَ کئیت کہ آئی تہا اللہ پاک محشرءِ جاہءَ ایر کپیت پہ مردمانی حساب ءُکتابءَ، ءُفرشتہانی یک بلاہیں لشکرے آئی ہمراہیءَ گون بیت، ہمے معنیءِ آیت سورت البقرةءِ ٢١٠ تہا بیان اِنت، زانگ لوٹیت کہ غمام خاصیں قسمیءِ جمبرءَ گوشنت کہ آاسپیت ءُبارگ بیت واللہ أعلم (فتح القدیر سورة البقرة: ٢١٠).

(٣) بزاں رسولءِ بدلءَ من دگرءِ رندگیری مہ کتیں، چہ ایشی زانگ بیت کہ ہرکس رسولءِ جاگہءَ دگرءِ رندگیریءَ بکنت ءُآئی ہبرءَ بگیپت گڑاقیامتءَ آئی حال ہمے بیت، نوں ہما مردم کہ پیغمبرءِ صحیحیں =

لَقَدْ اَضَلَّنِيْ عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَآءَنِيْ ؕ وَكَانَ الشَّيْطٰنُ لِلْاِنْسَانِ خَذُوْلًا ﴿٢٩﴾

۲۹. بیشک کہ آئی منءَ گارکت چہ قرآن (ءِ راہءَ) رند چہ اشی کہ آسر بوتگ اَت منا[1]، ءُہستیں شیطان پہ انساناں مزنیں ریپینوکے.

وَقَالَ الرَّسُوْلُ يٰرَبِّ اِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوْا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُوْرًا ﴿٣٠﴾

۳۰. ءُگوْشیت پیغمبرکہ اے منی پروردگاربیشک کہ منی قومءَ اےقرآن پہک ویل کتگ اَت[2].

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِيْنَ ؕ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَّنَصِيْرًا ﴿٣١﴾

۳۱. ءُہمے پیماما جوڑکتگ پہ ہرپیغمبرءَ دشمن چہ نافرماناں، ءُبسّ اِنت تئی پروردگار پہ رہشونیءَ ءُپہ کمک کنگءَ.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَّاحِدَةً ۚ كَذٰلِكَ ۚ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنٰهُ تَرْتِيْلًا ﴿٣٢﴾

۳۲. ءُگوْشت کافراں کہ پرچہ ایر گیجگ نہ بوت ایشی سرا قرآن یکپارگی، ہمے پیما (ماکم کمءَ دیم دیاں کت) تاکہ ما مضبوط بکنیں چہ ایشی تئی دلءَ ءُما گیشینتگ اَت پہکیں گیشینگے[3].

= حدیثاں ویل کننت ءُوتی امامءِ قولءَ گچین کنت آہمے آیتءِ روژنائیءَ وتی ایمانءِ سرا چمشانکے بدینت، چومہ بیت کہ قیامتءِ روچءَ آہمے ٹولءِ تہا بہ بنت کہ وتی سرا افسوس کنت.

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ مردم گوں اللہ پاکءِ نافرمانیں بندیاں دوستی مہ کنت پرچہ کہ گوں آیانی دوستیءَ مردم چہ اللہ پاکءِ یادءَ پہک بے سدّ ءُغافل بیت.

(۲) امام ابن کثیر گوْشیت کہ قرآنءِ وانگءِ وبدا چو کافرانی پیما شور کنگ، ءُہمے پیما ءُآئرا دروغ بند کنگ کہ اللہ پاکءِ کتاب نہ اِنت، ءُآئی تہا غور ءُفکر نہ کنگ ءُآئی فہمگءِ کوشست نہ کنگ، ءُآئی حکمانی سرا نہ روگ، ءُچہ آئی منَہ کتگیں کارانی سرا وتءَ نہ دارگ، ءُآئی گوشدارگءِ بدلءَ گانا ءُفضولیں کارانی تہا دزگٹ بوگ، ءُآئی رہبندءِ یلہ کنگ ءُدگہ رہبندانی زورگ اے دربا ہجران معنی تہا کاینت (ابن کثیر).

(۳) بزاں ماقرآن پمیشاکمک کمکءَ ءُدیردیرءَ نازل کنان کت کہ ایشی تہا مزنیں حکمت ہست اَت، کہ آئی کمک کمکءَ نازل کنگءِ تہا مردمانی واستاآئی سرا عمل کنگ ءُآئی حفظ ءُیاد کنگ آئی فہمگءِ تہا ارزانی بیت، ءُآمردمانی دلاں پہ آسانی جاگہ کنت، ءُآئی یکپارگی نازل بوگءَ مردمانی سراآئی یاد کنگ ءُفہمگ گران بوت ءُاللہ پاک پہ مردماں آسانی لوٹیت ءُگرانی نہ لوٹیت ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿يُرِيْدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيْدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ [سورة البقرة: ١٨٥].

وَلَا يَاْتُوْنَكَ بِمَثَلٍ اِلَّا جِئْنٰكَ بِالْحَقِّ وَاَحْسَنَ تَفْسِيْرًا ﴿٣٣﴾

۳۳. ءُنیار اَنت (کافر) تئی گورا کجام دروریے بلے ماکاریں تئی گورا حقیں جواب ءُجوانتریں بیانے.

اَلَّذِيْنَ يُحْشَرُوْنَ عَلٰى وُجُوْهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَ ۙ اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَّاَضَلُّ سَبِيْلًا ﴿٣٤﴾

۳۴. ہما کہ مُچ کنگ (ءُبرگ) بنت دیم پہ چیر دوزہءِ نیمگءَ[1]، ہمیش اَنت خرابیں جاگہانی ہدا بُند ءُگار تر چہ راہءَ.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ وَجَعَلْنَا مَعَهٗۤ اَخَاهُ هٰرُوْنَ وَزِيْرًا ﴿٣٥﴾

۳۵. ءُبیشک کہ ما دات موسیٰ (عَلَیْہِ السَّلَام)ءَ کتاب (بزاں تورات) ءُما کت آئی ہمراہیءَ آئی برات کمک کنوکے.

فَقُلْنَا اذْهَبَاۤ اِلَى الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَدَمَّرْنٰهُمْ تَدْمِيْرًا ﴿٣٦﴾

۳۶. نوں ما گوشت کہ بروات ہما قومءِ نیمگءَ کہ آیاں دروغ بند کتگ اَنت مئے نشانی، گڑا ما آتباہ کت اَنت (پہکیں) تباہ کنگے.

وَقَوْمَ نُوْحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنٰهُمْ وَجَعَلْنٰهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةً ۭ وَاَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِيْنَ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿٣٧﴾

۳۷. ءُ(یاد بکن) نوح (عَلَیْہِ السَّلَامُ) قومءَ وہدیکہ آیاں دروغ بند کت اَنت پیغمبر، ما آیانءَ بُڈ دات ءُما کت اَنت آپہ مردماں عبرتءِ چیز، ءُما آمادگ کتگ پہ ظالماں دردناکیں عذاب.

وَّعَادًا وَّثَمُوْدَا۟ وَاَصْحٰبَ الرَّسِّ وَقُرُوْنًۢا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيْرًا ﴿٣٨﴾

۳۸. ءُ(ہمے پیما ماتباہ کت اَنت) قومءِ عاد ءُثمود ءُچاتءِ ہدابند[2]، ءُدگہ بازیں اُمّتے ہمے میانءَ.

---

(۱) چہ انس بن مالک رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ یک مردمےءَ چہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ جست کت کہ اے اللہءِ رسول قیامتءَ کافر چوں دیم پہ چیر مچ کنگ بنت؟ گڑاواجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ ایا چونہ اِنت کہ ہما ذات کہ آئی دنیاءِ تہا آپادانی سرا گردگءِ طاقت داتگ اَنت آقادرانت کہ قیامتءَ آیاں دیم پہ چیر بگردینیت (صحیح البخاری کتاب التفسیر تفسیر سورۃ الفرقان باب قولہ تعالی ﴿اَلَّذِیْنَ یُحْشَرُوْنَ عَلٰی وُجُوْہِہِمْ اِلٰی جَہَنَّمَ﴾).

(۲) ﴿اَصْحٰبَ الرَّسِّ﴾ کجام اَنت، ایشی باروا مفسریناں اختلاف کتگ، بلے امام المفسرین ابن جریر الطبری ہمے گچین کتگ کہ ادا ﴿اَصْحٰبُ الْاُخْدُوْدِ﴾ مراد اَنت کہ آیانی بابتءَ سورت البروج آیت ۴ءَ بیان اِنت (ابن کثیر).

وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَ ۫ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيْرًا ﴿۳۹﴾

۳۹. ءُپہ ہرکسءَ ما بیان کت مزنیں دروریے، ءُدرہا ماتباہ ءُبرباد کت اَنت (سرجمیں) تباہ کنگے.

وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِيْٓ اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ ۭ اَفَلَمْ يَكُوْنُوْا يَرَوْنَهَا ۚ بَلْ كَانُوْا لَا يَرْجُوْنَ نُشُوْرًا ﴿۴۰﴾

۴۰. ءُبیشک کہ آ آتک اَنت ہما میتگءِ نیمگءَ کہ آیانی سرا گوارینگ بوتگ سِلّیں گوارگے، زانـاں آیاں (بزاں مکہءِ مشرکاں) آمیتگ نہ دیستگ اَنت[۱] (چو نہ اِنت) بلکیں آامیتءَ نہ دارَانت (چہ قبراں) چست بوگءِ[۲].

وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَّتَّخِذُوْنَكَ اِلَّا هُزُوًا ۭ اَهٰذَا الَّذِيْ بَعَثَ اللّٰهُ رَسُوْلًا ﴿۴۱﴾

۴۱. وہدیکـہ آترا گند اَنت (گڑا) آیاں دگہ کار نیست پہ تو بیدءِ کلاگ زورگءَ (ءُگوْشان کننـت کـہ) اوہو! ہمیـش اِنت کـہ آ اللّٰہءَ پیغمبرے (جوڑکتگ ءُ) دیم داتگ.

اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَآ اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا ۭ وَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ حِيْنَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَبِيْلًا ﴿۴۲﴾

۴۲. کمک ہسـت اَت کہ آئی مارا گمراہ بکتیں چہ مئـے معبـوداں، اگاں ما صـبر مہ کتیں آیانی سرا، ءُدیر نہ بیت کہ آسرپد بنت (چہ حقیقـتءَ) وہدیکہ آ گنداَنت عذابءَ کہ کئے اَت گار تر چہ راہءَ.

اَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰىهُ ۭ اَفَاَنْتَ تَكُوْنُ عَلَيْهِ وَكِيْلًا ﴿۴۳﴾

۴۳. ایا تو دیسـت ہما شـخص کہ آئی جوڑ کت وتی معبـود وتی جنـدءِ واہشـت[۳]، ایـا گـڑا تونوں بوت کن ئےآیانی ذمہ دار[۴]؟

---

(۱) ادامکہءِ مردم مراد اَنت کہ آپہ سـفرءَ شامءَ شـت ءُآتک اَنت ءُہمے علاقہ ایشانی راہءِ سراانتہ، زاناں آلوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ علاقہءِ تہا مئے عذابانی رندپداں نہ گنداَنت کہ ماآچہ پیما ڈوکانی ہورءِ گوما نیسـت ءُنابود کت اَنت، آپرچہ اے چیزءِ بابتءَ خیال نہ کنت کہ اگاں آیاں ایمان نیاؤرت گڑا آیانی آسر ہوں ہمے پیم بوت کنت.

(۲) بزاں حقیقت ہمیش اِنت کہ آیانی ایمان نیارگءِ سبب آخرتءِ نہ منّگ اِنت.

(۳) بزاں آئی اللّٰہ پاکءِ فرمانبرداریءِ جاگہ وتی واہشتاں داتگ، ہرچیکہ آئرا دل بگوْشیت آہمائءَ کنت ءُآئی دین ءُمذہب ہماانت ءُآقران ءُحدیثءِ بیان کتگیں حدانی پابند نہ اِنت.

(۴) بزاں ایا تو اے پیمیں مردمءَ کہ وتی واہشتءِ غلام اِنت ہدایت دات کن ئے؟ اَلّمءَ توایشی کت نہ کن ئے.

اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُوْنَ اَوْ يَعْقِلُوْنَ ؕ اِنْ هُمْ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيْلًا ﴿۴۴﴾

۴۴. ایا تو ہمیشی گمان کن ئے کہ آیانی گیشتریں اشکنت یا فہم اَنت[۱]، نہ اَنت آبلے چو چارپادانی پیما، بلکیں آ (چہ آیاں ہم) گارتراَنت چہ راہءَ[۲].

اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ ۚ وَلَوْ شَآءَ لَجَعَلَهٗ سَاكِنًا ۚ ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيْلًا ﴿۴۵﴾

۴۵. ایا تو (چک نہ جت ءُ) نہ چارات وتی پروردگارءِ (جوڑ کتگیں) چیزانی نیمگءَ کہ چہ پیما آئی دراج کت ساہگ، ءُاگاں آئی بلوٹتیں گڑا کرت ئِے اے (ساہگ) اوشتوک[۳] پدا ما کت روچ نشانی یےپہ ساہگءَ[۴].

ثُمَّ قَبَضْنٰهُ اِلَيْنَا قَبْضًا يَّسِيْرًا ﴿۴۶﴾

۴۶. پدا نرّاِں چِت وتی نیمگءَ آستو آستو[۵].

وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا وَّالنَّوْمَ سُبَاتًا وَّجَعَلَ النَّهَارَ نُشُوْرًا ﴿۴۷﴾

۴۷. ءُہمااِنت ہما ذات کہ آئی جوڑ کت پہ شما شپ یک پوشاکے ءُواب راحتے پہ جسما، ءُآئی جوڑ کتگ روچ شنگ بوگءِ واستا.

وَهُوَ الَّذِيْٓ اَرْسَلَ الرِّيٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهٖ ۚ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً طَهُوْرًا ﴿۴۸﴾

۴۸. ءُہما اِنت آذات کہ آئی دیم دات اَنت ہؤر گوات پہ مُژدہ دیگءَ، وتی رحمتانی، پیش چہ (گوارگءَ) ءُما ایر رتک چہ آسمانءَ آپ پاک کنوکیں.

---

(۱) بزاں آاللہ پاکءِ احکامانی نیمگءَ دلگوش نہ کنت ءُنہ کہ آیانی فہمگءِ کوشستءَ کنت.

(۲) بزاں جناور وتی پروردگارءَ زانت ءُہمائی ہدایتءِ ربہندءَ زندگی کنت بلے اے مشرک وتی پروردگارءَ نہ زان اَنت ءُآئی حکمانی خلافءَ کنت ءُآئی بندگی تہا دگراں شریدار کنت، پمیشااے چہ جناوراں ہم گمراہ تر ءُبدتراَنت.

(۳) بزاں ہمیشہ سایگ بوت ءُروچءِ تپشءَ سائگ ختم نہ کت.

(۴) بزاں چہ روچءِ سببءَ سائگ زانگ بیت پرچہ کہ ہرچیز چہ ہمائی ضدّءَ زانگ بیت، اگاں روچ مہ بوتیں گڑا سائگ زانگ نہ بوت.

(۵) بزاں آسائگءَ بران کنیں ءُشپءَ کاریں.

لِّنُحْيِيَ بِهٖ بَلْدَةً مَّيْتًا وَّنُسْقِيَهٗ مِمَّا خَلَقْنَآ اَنْعَامًا وَّاَنَاسِيَّ كَثِيْرًا ﴿٤٩﴾

۴۹. تاکہ ما زندگ بکنیں چہ آئی سوبءَ مرتگیں شہرءَ، ءُما بوارینیں اے (آپءَ) ہما بازیں جناور ءُانساناں کہ ما جوڑ کتگ اَنت.

وَلَقَدْ صَرَّفْنٰهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوْا ۖ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُوْرًا ﴿٥٠﴾

۵۰. ءُبیشک کہ ما اے (آپ) چکرینتگ ءُبہربہر کتگ آیانی میانءَ تاکہ آنصیحت بگراَنت[۱]، نوں نہ منّ اِت گیشتریں مردماں بیدءِ ناشکری کنگءَ[۲].

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِيْ كُلِّ قَرْيَةٍ نَّذِيْرًا ﴿٥١﴾

۵۱. ءُاگاں ما بلوٹتیں مادیم دات ماں ہر یک میتگےءَ یک ترسینوکے[۳].

فَلَا تُطِعِ الْكٰفِرِيْنَ وَجَاهِدْهُمْ بِهٖ جِهَادًا كَبِيْرًا ﴿٥٢﴾

۵۲. نوں ہبرءَ مہ گر کافرانی ءُجہاد بکن آیانی خلافءَ پہ ہمے قرآنءَ مزنیں جہادے[۴].

---

(۱) بزاں ماہوراں وڑ وڑءَ ترّینیں ءُگوْارینیں برے اے شہرءِ تہا ءُبرے آشہرءِ ءُبرے ہمے یکیں شہرءِ یک بہرے سرا ہور گوارینیں ءُدومی بہرءِ سرا نہ گوارینیں، اے درہا چہ مئے حکم ءُلوٹءَ بنت.

(۲) بزاں گیشتریں مردماں چہ اللہ پاکءِ نعمتانی شکر گرگءَ انکار کتگ ہمے پیما کہ لہتے مردم گوْشنت کہ مافلاں استار ءُفلاں استارءِ سببءَ ہور دیگ بوتگیں، اے درہااللہ پاکءِ ناشکری اَنت، چہ زید بن خالد الجہنی روایت اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یک ہنچیں روچیءَ کہ آئی شپءَ ہور بوتگ اَت وتی صحابیاں گوْشت کہ: ایا شما زان اِت کہ شمئے پروردگارءَ چے گوْشتگ؟ آیاں گوْشت کہ اللہ ءُآئی رسول بہتر زان اَنت، گڑاواجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت کہ: سہب کت منی بندیاں ہمے حالتءَ کہ لہتے ایمان آروک اَنت منی سرا ءُلہتے کافراَنت، نوں ہما شخص کہ آئی گوْشت ما چہ اللہ پاکءِ فضل ءُمہربانیءَ ہؤر دیگ بوتگیں گڑاے منی سراایمان آروک اِنت ءُاستارانی انکار کنوک اِنت، ءُہما کہ آئی گوْشت کہ مافلاں فلاں استارءِ وجہءَ ہؤردیگ بوتگیں آمنی انکار کنوک اِنت ءُاستارانی سرا ایمان آروک اِنت. (صحیح مسلم کتاب الإیمان باب من قال مطرنا بالأنواءِ فهو کافر) چہ ادا زانگ بیت کہ ہورانی دیوک ءُگوْارینوک تہنا اللہ پاکءِ جنداِنت ءُبس، ءُاے گوْشگ کہ ما فلاں استارءِ سببءَ ہؤر دیگ بوتگیں ناجائز ءُحرام اِنت.

(۳) اداہم پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درائیں جہانیانی واستا پیغمبربوگءِ نیمگءَ اشارہ اِنت ءُآئی خاتم النبیین (آخری نبی) بوگءِ نیمگءَ اشارہ اِنت، کہ اے محمد (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اگاں ما بلوٹ اِتیں گڑاما ہریک شہرےءِ نیمگءَ یک پیغمبرے دیم دات بلے ما چو نہ کت بلکیں تئی سرا مہربانی کت ءُترا درائیں جہانیانی واستاپیغمبر جوڑ کت ءُدیم دات، ءُما ترا خاتم النبیین (آخری نبی) بوگءِ شرف ءُعزت بخشات.

(۴) بزاں کہ کافراں پہ ہمے قرآنءَ توحیدءِ نیمگءَ دعوت بدئے ءُوتی توامیں کوشستءَ ہمیشی تہا خرچ بکن.

وَهُوَ الَّذِيْ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَّهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ ۚ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَّحِجْرًا مَّحْجُوْرًا ﴿۵۳﴾

۵۳. ءُآہماذات اِنت کہ ہوریءَ رہادگے کت اَنت دوئیں دریا کہ اے شیرکن ءُتُن بروکے، ءُاے سک باز سورانت، ءُجوڑ ئے کتگ ایشانی میانءَ پردگے ءُبندےمہریں[1].

وَهُوَ الَّذِيْ خَلَقَ مِنَ الْمَآءِ بَشَرًا فَجَعَلَهٗ نَسَبًا وَّصِهْرًا ۭ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيْرًا ﴿۵۴﴾

۵۴. ءُہماانت آذات کہ آئی جوڑ کت انسان چہ آپءَ پدا کت اَنت ئے سیاد ءُسانگ بند، ءُتئی پروردگار (ہر چیزءِ سرا) مزنیں قدرت داروکے.

وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۭ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰي رَبِّهٖ ظَهِيْرًا ﴿۵۵﴾

۵۵. (ءُمشرک) عبادتءَ کنںت بیدءِ اللہءَ ہمائی کہ نہ آہانءَ فائدہ دات کنت ءُنے کہ تاوانے دات کنت، ءُہستیں کافر کہ وتی پروردگارءَ پشت دنت.

وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَّنَذِيْرًا ﴿۵۶﴾

۵۶. ءُما دیم نہ دات ترا بلے مُژدہ دیوک ءُترسینوکے.

قُلْ مَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِلَّا مَنْ شَاۗءَ اَنْ يَّتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا ﴿۵۷﴾

۵۷. بگوش کہ من نہ لوٹاں چہ شما پہ ایشی (سرکنگءَ) ہچ مُزّے[2] بلے (من) ہما (مردماں لوٹاں) کہ آوت لوٹیت کہ اللہءِ راہءَ بزوریت.

وَتَوَكَّلْ عَلَي الْحَيِّ الَّذِيْ لَا يَمُوْتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهٖ ۭ وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوْبِ عِبَادِهٖ خَبِيْرَۨا ﴿۵۸﴾

۵۸. ءُبہروسہ بکن ہما زندگینءِ سرا کہ آئی سرا موت نئیت، ءُآئی (بزاں اللہءِ) پاکیءَ بیان بکن گوں آئی توصیفاں، ءُبسّ اِنت آ (اللہ) پہ وتی بندیانی گناہانی سرا آگاہ بوگءَ.

---

(۱) بزاں سوریں ءُشیرکنیں آپ دوئیں ہمے یکیں دریاءِ تہاینت ءُوت ماں وتءَ ڈکّ اَنت بلے اللہ پاکءَ پہ وتی حکمءَ دوئینانی میانءَ یک ہنچیں پردگے ایرکتگ کہ آیکّادگرءَ برگوزگءَ نئیلیت، ءُاے دریا اللہ پاکءِ مزنیں قدرتءِ نشانی اَنت کہ آئی مزنیءِ سردلالتءَ کنںت.

(۲) بزاں من تہنا ہمیشی لوٹاں کہ شماوتی پروردگارءِ راہءَ بزورات، ءُمنی مُز ہمیش اِنت.

الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۚ الرَّحْمٰنُ فَسْـَٔلْ بِهٖ خَبِيْرًا ﴿٥٩﴾

۵۹. آہماذات اِنت کہ ہمائی جوڑ کت اَنت (ہفتیں) آسمان ءُزمین ءُہرچیکہ آہانی میانءَ ہست ماں شش روچءَ، پدا قائم بوت عرشءِ سرا، آمزنیں مہربانے، نوں جست بکن آئی باروا مزنیں زانوکےءَ.

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ اسْجُدُوْا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوْا وَمَا الرَّحْمٰنُ اَنَسْجُدُ لِمَا تَاْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُوْرًا ﴿٦٠﴾ السجدة

۶۰. وہدیکہ گوشگ بوت آیاں کہ سجدہ بکن اِت رحمنءَ (گڑا) آیاں گوشت کہ رحمن چے ئے، ایا ما سجدہ کنیں ہمائرا کہ تومارا آئی (سجدہ کنگءِ) حکمءَ دئے، ءُگیش کت ایشی (بزاں سجدہ کنگءِ حکمءَ) آیانی نفرت.

تَبٰرَكَ الَّذِيْ جَعَلَ فِي السَّمَآءِ بُرُوْجًا وَّجَعَلَ فِيْهَا سِرٰجًا وَّقَمَرًا مُّنِيْرًا ﴿٦١﴾

۶۱. مزنیں بابرکتیں ذاتے ہماکہ آئی جوڑ کت ماں آسمانءِ تہا برج[1]، ءُجوڑ ئے کت ماں آئی تہا چراغ ءُروژنا کنوکیں ماہے.

وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ اَرَادَ اَنْ يَّذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُوْرًا ﴿٦٢﴾

۶۲. ءُہمااِنت آذات کہ آئی کت اَنت شپ ءُروچ پدماں پدءَ (آؤک)[2] پہ ہما شخصءَ کہ آلوٹیت ایکہ آسوج ءُپنت بزوریت، یا آلوٹیت کہ مزنیں شکرگزارے بہ بیت.

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِيْنَ يَمْشُوْنَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَّاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجٰهِلُوْنَ قَالُوْا سَلٰمًا ﴿٦٣﴾

۶۳. ءُرحمنءِ (خاصیں) بندہ ہماینت کہ آترّاَنت ماں زمینءِ تہا نرم نرمءَ، ءُوہدیکہ ہم زبان بنت گوں آیاں جاہل (ءُناسمجہ) آگوشنت کہ سلام علیکم[3].

---

(۱) ءُدگہ لہتے گوشیت کہ بروج مزنیں استاراں گوشنت، ءُلہتےءِ گوشگ ہمیش اِنت کہ مزنیں کلاتاں گوشنت کہ آیانی تہا فرشتہ نگہبانی کنند، ءُلہتےءَ استارانی منزل مراد زرتگ اَنت کہ آدوازدہ اَنت (۱) حمل (۲) ثور (۳) جوزاء (۴) سرطان (۵) اسد (۶) سنبلہ (۷) میزان (۸) عقرب (۹) قوس (۱۰) جدی (۱۱) دلو (۱۲) حوت.

(۲) بزاں دوئیں پہ یک وبدءَ نیاینت شپ کئیت روچ رؤت ءُروچ کئیت شپ رؤت.

(۳) بزاں آیانی روگءِ تہا مزنی گندگءَ نئیت ءُوہدیکہ گوں آیاں مردم نہ وشیں وڑےءَ پیش کاینت گڑا آپہ سلامتیں وڑےءَ پیش کاینت ءُہم جواب نہ بنت بلکیں وتی سلامتیں راہءَ رونت.

وَالَّذِيْنَ يَبِيْتُوْنَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَّقِيَامًا ﴿۶۴﴾

۶۴. ءُہمایَنت کہ آشپاں گوازیننت پہ وتی پروردگارءَ سجدہ ءُاوشتگءَ[۱].

وَالَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ۖ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿۶۵﴾

۶۵. ءُہمایَنت کہ آگوْشنت اے مئے پروردگاربیرہ بدئے چہ ما دوزہءِ عذابءَ، بیشک کہ آئی عذاب لچّوک اِنت.

إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَّمُقَامًا ﴿۶۶﴾

۶۶. بیشک کہ آ باز سلّ اِنت پہ مننڈ جاہیءَ ءُپہ پشت کپگءَ.

وَالَّذِيْنَ إِذَا أَنْفَقُوْا لَمْ يُسْرِفُوْا وَلَمْ يَقْتُرُوْا وَكَانَ بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا ﴿۶۷﴾

۶۷. ءُآہمایَنت وہدیکہ خرچ کننت چہ حدّءَ سرنہ گوزاَنت ءُنہ کہ بہیلی کننت، ءُہمیشانی میانااِنت میاں راہی.

وَالَّذِيْنَ لَا يَدْعُوْنَ مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُوْنَ النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُوْنَ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿۶۸﴾

۶۸. ءُآہمایَنت کہ توار برنہ دینت اللّٰہءِ ہمبراہیءَ دگہ معبودےءَ، ءُنہ کُش اَنت ہما جانءَ کہ اللّٰہءَ حرام کتگ (آئی کشگ) بیدءِ پہ حق ءُانصافءَ[۲]، ءُبدکاری ءُزناہ نہ کننت[۳]،

---

(۱) بزاں آشپاں پاد کاینت ءُتہجد وان اَنت.

(۲) گوں حقءَ کشگءِ سئے دروشم اَنت، یکّے ہما کہ مسلمان بوگءَ رند مرتد بیت ءُکافر بیت، ءُہما سور کتگیں جنین ءُمردیں کہ آزنابکننت، ءُہمے پیما ہما مردم کہ آناحقءَ مسلمانے کشیت ایشی کشگ ہم جائزاَنت، (صحیح البخاری کتاب الدیات باب قول اللہ تعالی ﴿ اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ ﴾ عن عبداللہ ابن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ) بلے ایشانی سرا ہرکس حدقائم کت نہ کنت اے مسلمانانی حاکمءِ کاراَنت ءُاگاں ہرکس وتی وڑءَ حدقائم بکنت گڑا فتنہ ءُفساد جوڑ بیت.

(۳) چہ عبداللہ بن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ یک مردمےءَ گوْشت کہ اے اللّٰہءِ رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اللہ پاکءِ نزیکءَ مستریں گناہ کجام اِنت؟ واجہءَ درّائینت: ایکہ تواللہ پاکءِ گوما دگرےءَ آئی بندگءِ تہا شریدار جوڑ بکن ئے حالانکہ تراللّٰہءَ جوڑ کتگ، آئی گوْشت کہ پداکجام اِنت؟ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت: ایکہ تو وتی چکءَ بکش ئے چہ ہمے ترسءَ کہ آگون تو نان وارت، آئی گوْشت پدا؟ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت: ایکہ تو وتی ہمسایگءِ جنینءِ گوما بدکاری بکن ئے، گزااللہ پاکءَ پہ ہمے ہبرانی راستیءَ اے آیت نازل کت (صحیح البخاری کتاب الدیات باب قول اللہ تعالی ﴿ وَمَنْ يَّقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهٗ جَهَنَّمُ ﴾).

ءُہرکس کہ بکنت اے کاراں آگندیت (ایشانی) سزاءَ.

يُضٰعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيْهٖ مُهَانًا ﴿٦٩﴾

٦٩. دوسَری کنگ بیت پہ آئی عذاب قیامتءِ روچءَ، ءُآپشت کپیت آئی (بزاں عذابءِ) تہا رسوائیءِ حالتءَ.

اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنٰتٍ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٧٠﴾

٧٠. ابیدءِ ہمائی کہ آئی بیرہ کت (اللہءِ نیمگءَ) ءُیقین ئے کت ءُنیکیں کار ئے کت، نوں ہمیش اَنت آکہ اللہ بدل کنت آیانی بدیاں پہ نیکی[1]، ءُہستیں اللہ مزنیں بخشوکے ءُمزنیں مہربانے.

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهٗ يَتُوْبُ اِلَى اللّٰهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾

٧١. ءُہرکسءَ کہ بیرہ کت ءُنیکیں کارے کت، نوں بیشک ہمیش اِنت آکہ بیرہ کنت اللہءِ نیمگءَ (پہکیں) بیرہ کنگے.

وَالَّذِيْنَ لَا يَشْهَدُوْنَ الزُّوْرَ ۙ وَاِذَا مَرُّوْا بِاللَّغْوِ مَرُّوْا كِرَامًا ﴿٧٢﴾

٧٢. ءُآہماینت کہ گواہی نہ دیانت دروغیں، ءُوہدیکہ آگوزنت بے فائدہیں کارانی سرا گڑا گوزنت گوں احترام ءُعزُتءَ.

وَالَّذِيْنَ اِذَا ذُكِّرُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوْا عَلَيْهَا صُمًّا وَّعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾

٧٣. ءُآہماینت وہدیکہ نصیحت کنگ بنت گوں وتی پروردگارءِ آیاتاں (گڑا) نہ کپنت آیانی سرءَ کوری ءُکرّی حالتءَ[2].

وَالَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا

٧٤. ءُآہماینت کہ گوشنت اے مئے پروردگار بدئے مارا چہ مئے جنینانی نیمگءَ ءُچہ

(١) بزاں آئی درائیں بدیانی جاگہءَ نیکی نبشتہ کنت. اے یک سکیں مزنیں مژدہے پہ ہما مجرماں کہ آپہ دلءِ سدک توبہ کنند ءُپدا ہمے توبہءِ راہءَ زوراَنت، نوں چنچو بختاوراَنت ہما کہ اے راہءَ زوراَنت، اے مجرم پرچہ چہ اے مہربانیں پروردگارءَ باغی ءُسرکشّے، اے منی اللہ توچونیں مہربانےءِ، ءُتئی مہربانیاں ہچ حدنیست بلے ماتئی مہربانیانی قدرءَ نہ زانیں.

(٢) بلکیں آپہک دلگوش بنت ءُگوش دارَنت ءُپداآیانی سراعمل ہم کنند.

وَذُرِّيّٰتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَّاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِيْنَ اِمَامًا ﴿٧٤﴾

مئے اولادانی نیمگءَ چمانی سارتی، ءُمارا بکن پرہیز گارانی پیشونک[1].

اُولٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوْا وَيُلَقَّوْنَ فِيْهَا تَحِيَّةً وَّسَلٰمًا ﴿٧٥﴾

۷۵. ہمیش اَنت آکہ مُزّا دیگ بنت برزیں ماڑی، پہ ہمے سوبءَ کہ آیاں صبر کتگ، ءُپیش کنگ بیت آیاں آئی تہا دعا ءُسلام.

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَّمُقَامًا ﴿٧٦﴾

۷۶. پہ بن پشت کپنت آئی تہا، باز وش بوت نندگءِ جاگہ ءُپشت کپگءِ جاگہ.

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّيْ لَوْلَا دُعَاۗؤُكُمْ ۚ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُوْنُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

۷۷. بگوْش کہ پروا نہ داشت شمئے منی پروردگارءَ، اگاں دعا مہ بوتینت، نوں بیشک کہ شما دروغ بند کت اَنت (منی پیغمبر ءُآیات)، نوں دیر نہ بیت کہ (شمئے سرا) سزا جہ گیر کنگ بیت.

---

(۱) بزاں آمئے نیکیں کارانی تہا مئے رندگیریءَ بکننت ءُمئے رہبنداں بزوراَنت.

سُوْرَةُ الشُّعَرَآءِ — سورة الشعرآء

سوره شعراء مکہءَ ایرگیجگ بوتہ ءُآئی
دو صد ءُبیست ءُہشت آیات ءُیازدہ رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

طٰسٓمّٓ ①

۱. طسم.

تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ②

۲. اے آیات اَنت گیشینوکیں ءُروشین کتابءِ.

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ اَلَّا يَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ③

۳. شاید کہ تو دلاپ بکنئے وتی جندءَ پمیشی کہ آ (کافر) ایمان نیاراَنت[1].

اِنْ نَّشَاْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَآءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خٰضِعِيْنَ ④

۴. اگاں ما بلوٹیں دیم بدئیں پہ آیاں چہ آزمانءَ کجام یک نشانی یے گڑابنت آیانی گردن آئی دیمءَ جہل بؤوک[2].

وَمَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ مِّنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوْا عَنْهُ مُعْرِضِيْنَ ⑤

۵. ءُنیاتگ آیانی گورا کجام یک سوج ءُپنتے نوکیں چہ مزنیں رحم کنوکءِ نیمگءَ بلےآبوتگ اَنت چہ آئی دیمءَ تاب دیوک.

(۱) اے آیتءِ تہا اللہ پاک پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ دل بڈی دیگءَ اِنت کہ تو کافرانی ایمان نیارگءِ سببءَ غمووار مہ بو.

(۲) بزاں ما کسی سرا پہ ایمانءِ آرگءَ زور نہ کنیں، بلکیں ماایشانی دست پچ کتگ اَنت کہ چہ دوئیں راہءَ ہرکجایءَ کہ بلوٹ اَنت گچین بکنند، ءُاگاں مابلوٹ اِتیں ماآیانی سرا زور کت کو، ءُہنچیں نشانی ایرگپت کہ مردم ایمانءِ آرگءَ لاچار ءُبے وس بوت اَنت.

فَقَدْ كَذَّبُوْا فَسَيَاْتِيْهِمْ اَنْۢبٰٓؤُا مَا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝٦

٦. نوں بیشک کہ آیاں دروغ بند کت اَنت (مئے نشانی)، نوں دیر نہ بیت کہ کئیت آیانی گورا حقیقت ہما ہبرانی کہ آیاں آ (خبرسرا) کلاگ زرت[1].

اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيْمٍ ۝٧

٧. زاناں نہ گندانت زمینءَ کہ چنچوما رودینتگ آئی تہا چہ ہرپیمیں ڈولداریں چیزاں.

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ۭ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝٨

٨. بیشک کہ ایشی تہا اندرز ہست[2] ءُنہ اِتنت آیانی گیشتریں ایماں یاروگ.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۝٩

٩. بیشک کہ تئی پروردگار الّمءَ ہمااِنت گیش چہ ہرکسءَ ءُمزنیں مہربان.

وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوْسٰٓى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝١٠ۙ

١٠. ءُ(یادبکن) ہما وہداکہ توار جت تئی پروردگارءَ موسیٰ (عَلَيْهِ السَّلَام)ءَ ایکہ برو ھما ظالمیں قومءِ نیمگءَ.

قَوْمَ فِرْعَوْنَ ۭ اَلَا يَتَّقُوْنَ ۝١١

١١. کہ آفرعونءِ قوم اِنت، زاناں آنہ ترسنت (چہ اللہءَ).

قَالَ رَبِّ اِنِّىْٓ اَخَافُ اَنْ يُّكَذِّبُوْنِ ۝١٢

١٢. آئی گوشت (بزاں موسی عَلَيْهِ السَّلَام) کہ اے منی پروردگار بیشک کہ من ترساں چہ ایشی کہ آمنءَ دروغ بند مہ کنینت.

وَيَضِيْقُ صَدْرِيْ وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِيْ فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُوْنَ ۝١٣

١٣. ءُتنگ بیت منی دل (چہ آیانی دروغ بند کنگءَ) ءُنہ گیشیت منی زبان (پہ بیان

(١) اداچہ ﴿ اَنْۢبٰٓؤُا ﴾، مراد عذاب اِنت، بزاں وہدیکہ آمئے پیغمبراں دروغ بند کنینت گڑا مئے عذاب آیانی سراکاینت.

(٢) بزاں وہدیکہ اللہ پاک چہ مرتگیں زمینءَ اے پیمیں چیز پیداگ کت کنت گڑا آمردگاں پرچہ زندگ کت نہ کنت؟ ایا قیامتءِ نہ منّوک اے بابتءَ غور ءُفکر نہ نکنینت.

کنگءَ) نـوں دیم بدئے ہارونءِ نیمگءَ ہوں (وحیءَ)[۱].

وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْۢبٌ فَاَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُوْنِ ﴿١٤﴾

۱۴. ءُآیانی منی سرا یک گناہے ہسـت[۲] نوں من ترسان چہ اے ہبرا کہ آمنا بکش اَنت.

قَالَ كَلَّا ۚ فَاذْهَبَا بِاٰيٰتِنَآ اِنَّا مَعَكُمْ مُّسْتَمِعُوْنَ ﴿١٥﴾

۱۵. آئی فرمـان کت (بـزاں اللہءَ) کہ ہجبر اے پیـم بوت نہ کنـت، نوں بروات شـما دوئیں مئـے نشـانیانی ہمراہیءَ بیشـک کـہ ما ہم شمئے ہمبراہیءَ گوشداروک اِنت[۳].

فَاْتِيٰا فِرْعَوْنَ فَقُوْلَآ اِنَّا رَسُوْلُ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦﴾

۱۶. نـوں بـروات شـما دوئـیں فرعـونءِ گـورا ءُبگـوْش اِت کـہ مادیم داتگـیں قاصدیں، درہیں جہانءِ رودینوکءِ (بزاں اللہءِ).

اَنْ اَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿١٧﴾

۱۷. ایکـہ دیـم بدئـے مئـے ہمراہیءَ بـنی اسرائیلءَ[۴].

قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِيْنَا وَلِيْدًا وَّلَبِثْتَ فِيْنَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِيْنَ ﴿١٨﴾

۱۸. آئی گوْشـت (بـزاں فرعون) کہ ایـا ما ترا نہ رودینتگ درکسانیءَ ءُتو گوْازینتگ مئے تہا چہ وتی عمرءَ مزنیں سالے.

وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِيْ فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٩﴾

۱۹. ءُتوکت وتی ہما کار کہ تو کت ءُتو ہست ئے چہ ناشکراں[۵].

---

(۱) بـزاں ہارون عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ ہوں منی ہمراہیءَ پیغمبرےجوڑ بکـن تاکہ آمنی مددگار بہ بیت پرچہ کہ منی زبان پہ بیانءَ صاف نہ گیشیت.

(۲) اداچہ گناہءَ مراد ہما قبطیءِ کشگ اِنت کہ آچہ موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ دستءَ اناگتءَ پہ بے ارادہ کشگ بوت.

(۳) بزاں ماچہ شما بیہال نہ بئیں ءُما پہ شمئے کشگءَ آیاں نئیلیں.

(۴) بزاں بنی اسرائیلی کہ تو وتی غلام کتگ اَنت آیاں آزاد بکن ءُمنی دست اِش بدئے.

(۵) فرعون گوْشت اے احسـان کہ ما تئی سرا کتگ اِت اَنت، بائد ہمیش اَت کہ تو مئے شکرءَ بگرئے، بلے تومئے مردمے کشـت ءُپدا منی خدائیءَ ہم نہ منّ ئے ءُمنءَ دگہ معبودیءِ نیمگءَ توار جن ئے، تو واقعی ناشکرے ئے.

قَالَ فَعَلْتُهَآ اِذًا وَّاَنَا مِنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿٢٠﴾

۲۰. آئی گوْشت (بزاں موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ) کہ من اے کار ہما وہدا کتگ اَت کہ (آوہدا) من بے علم وُجاھل تُس[1].

فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِيْ رَبِّيْ حُكْمًا وَّجَعَلَنِيْ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٢١﴾

۲۱. پدا جِستاں چہ شمئے گورا وہدیکہ من ترس اِت، نوں بخشات منا منی پروردگارءَ دانائی، ءُکت ئے منا چہ پیغمبراں.

وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ اَنْ عَبَّدْتَّ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿٢٢﴾

۲۲. (نوں ایا) ہمیش اِنت آاحسان کہ تو آئرا منی سرا ایرکن ئے کہ تو وتی غلام جوڑ کتگ بنی اسرائیل[2].

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٣﴾

۲۳. گوْشت فرعونءَ کہ رب العالمین چےئے؟.

قَالَ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ مُّوْقِنِيْنَ ﴿٢٤﴾

۲۴. آئی جواب دات کہ آپروردگارانت آسمانانی ءُزمینءِ ءُہرچیکہ آدوئینانی میانءَ ہست اگاں شما ہست اِت یقین کنوک.

قَالَ لِمَنْ حَوْلَهٗٓ اَلَا تَسْتَمِعُوْنَ ﴿٢٥﴾

۲۵. آئی (بزاں فرعون) گوْشت وتی کِرُّ گورءِ سرداراں کہ ایا شما نہ اشکنگءَ اِت (کہ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ چے گوْشیت).

قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٢٦﴾

۲۶. آئی گوْشت (بزاں موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ) کہ آشمئے پروردگارانت ءُشمئےپیسری ایں پت ءُپیرکانی.

---

(۱) بزاں اے خون من پہ زانت نہ کتگ بلکیں من وَہشکءَ یک مشتےآئرا جت قدرتءَ آئی ساہ در اتک، ءُاےواقعہ چہ منی نبی بوگءَ پیسریگ اِنت ءُآوہدا منءَ علم ءُزانت ہم نیست اَت، ءُاے قتل پہ نہ زانت کاری چہ منی دستءَ بوت.

(۲) بزاں اے چہ پیمیں احسانے کہ تو منی سرا کتگ کہ تو ایوکءَ منءَ رودینتگ ءُمنی ایدگہ درائیں قوم وتی غلام کتگ ءُآیانی کسانیں طفل کشتگ اَنت.

قَالَ اِنَّ رَسُوْلَكُمُ الَّذِيْٓ اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُوْنٌ ﴿٢٧﴾

۲۷. آئی (بزاں فرعونءَ) گوْشت کہ شمئے اے رسول کہ شمئے نیمگءَ دیم دیگ بوتگ پہکیں گنوکے.

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۭ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٢٨﴾

۲۸. آئی (بزاں موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوْشت کہ آپرورد گار اِنت رودراتکءِ ءُروایرشتءِ، ءُہرچیکہ آیانی میانءَ ہست، اگاں شما ہست اِت کہ فہم اِت.

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِيْ لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُوْنِيْنَ ﴿٢٩﴾

۲۹. آئی (بزاں فرعونءَ) گوْشت کہ (اے موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ) اگاں تو ٹہینت پہ وتءَ دگہ معبودے بیدءِ منءَ، گڑا الّمءَ من کناں ترا چہ قیدیاں.

قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٠﴾

۳۰. آئی (بزاں موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوْشت کہ توری من بیاراں تئی گورا روژنائیں دلیلے؟

قَالَ فَاْتِ بِهٖٓ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٣١﴾

۳۱. آئی گوْشت گڑا تو بیار آئیءَ (بزاں دلیلءَ) اگاں تو ہست ئے چہ راست بازاں.

فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ ﴿٣٢﴾

۳۲. گڑا آئی (بزاں موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ) دؤر دات وتی آسا نوں ہما دمانءَ آیک اژدہایے بوت درائیں.

وَّنَزَعَ يَدَهٗ فَاِذَا هِيَ بَيْضَاۗءُ لِلنّٰظِرِيْنَ ﴿٣٣﴾

۳۳. ءُکشّ اِت ئے وتی دست (چہ بگلءِ چیرا) نوں ہما ساہتءَ آاسپیت اسپیت بوت پہ گندوکاں.

قَالَ لِلْمَلَاِ حَوْلَهٗٓ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ عَلِيْمٌ ﴿٣٤﴾

۳۴. آئی (بزاں فرعونءَ) گوْشت وتی کِرّ ءُگوْرءِ سرداراں بیشک اے (موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ) یک سحر گرے زانت کاریں.

يُّرِيْدُ اَنْ يُّخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖ ۡ فَمَاذَا تَاْمُرُوْنَ ﴿٣٥﴾

۳۵. لوٹیت ایکہ در بکنت شمارا چہ شمئے ملکءَ پہ وتی سحرءِ زورءَ، نوں شما چے حکم دئیت.

قَالُوْٓا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَآئِنِ حٰشِرِيْنَ ﴿٣٦﴾

۳۶. آیاں (بزاں سرداراں) گوْشت که وہد بدئے آئرا ءُآئی براتءَ، ءُدیم بدئے ماں شہرانی تہا مُچ کنوکاں.

يَاْتُوْكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيْمٍ ﴿٣٧﴾

۳۷. که بیاراَنت تئی دربارءَ ہر مزنین ءُزانتکاریں سحرگرءَ.

فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيْقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿٣٨﴾

۳۸. نوں مُچ کنگ بوت اَنت سحرگر وعدهءِ سرا یک نام بستگیں روچیءِ[1].

وَّقِيْلَ لِلنَّاسِ هَلْ اَنْتُمْ مُّجْتَمِعُوْنَ ﴿٣٩﴾

۳۹. ءُگوْشگ بوت مردماں که ایا شما ہوں مُچ بئیت؟

لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ اِنْ كَانُوْا هُمُ الْغٰلِبِيْنَ ﴿٤٠﴾

۴۰. (آیاں گوْشت که ہؤ) تاکه ما رندگیریءَ بکنیں سحر گرانی اگاں آگیش بوت اَنت.

فَلَمَّا جَآءَ السَّحَرَةُ قَالُوْا لِفِرْعَوْنَ اَئِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغٰلِبِيْنَ ﴿٤١﴾

۴۱. نوں وہدیکه آتکنت سحرگر (فرعونءِ گورا) گوْشگءَ لگّت اَنت که ایا ہست پہ ما مُزّءُانعامے اگاں ما گیش بوتیں.

قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ اِذًا لَّمِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ﴿٤٢﴾

۴۲. آئی (بزاں فرعونءَ) گوْشت که ہؤہست، ءُبیشک که شما آوہدا چه (منی) نزیک تریں مردماں بئیت.

قَالَ لَهُمْ مُّوْسٰٓى اَلْقُوْا مَآ اَنْتُمْ مُّلْقُوْنَ ﴿٤٣﴾

۴۳. گوْشت آیاں (بزاں سحرگران) موسیٰ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) که دؤر بدئیت ہرچیکه شمارا دؤر دیگی اِنت.

فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوْا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ اِنَّا لَنَحْنُ الْغٰلِبُوْنَ ﴿٤٤﴾

۴۴. گڑا آیاں دؤر دات اَنت وتی ساداں وآسایاں ءُگوْشت اِش که فرعونءِ عزتءِ سوگنداِنت که ما اُلّمءَ گیش بوؤکیں.

---

(۱) چه ادامراد ي ﴿ يَوْمُ الزِّيْنَةِ ﴾، (بزاں زیب ءُزینتءِ روچ) اِنت که اے روچءَ فرعونیاں عیدکت.

فَاَلْقٰى مُوْسٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَاْفِكُوْنَ ﴿٤٥﴾

۴۵. نوں دؤردات موسیٰءَ وتی آسا نوں ہما دمانءَ آایـر بـرگءَ لـگّ اِت ہماہـاں کـہ آیـاں اڈ کتگت اَنت.

فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٦﴾

۴۶. نوں دیم پہ چیر کپت اَنت سـحر گر سجدہ کنگءِ حالتءَ.

رَبِّ مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿٤٨﴾

۴۸. ہما کہ پروردگارِانت موسیٰ ءُہارونءِ[1].

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهٗ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ ۭ اِنَّهٗ لَكَبِيْرُكُمُ الَّذِيْ عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۚ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۭ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ وَّلَاُوصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٤٩﴾

۴۹. آئی (بزاں فرعونءَ) گوْشـت کہ شـما ایمان آؤرتگ پیش چہ ایشی کہ من شمارا اجازت بدیاں، بیشک کہ اے (موسی عَلَیْہِ السَّلَام) الٓمٓءَ شمئے مستر ءُسروک اِنت ہما کہ آئی شمارا سـحرءِ تعلیـم داتگ، نـوں دیر نـہ بیت کہ شـما (چہ وتی حالءَ) سرپدبئیـت. الٓمٓءَ من گزّاں شمئے دستان ءُدوّمی نیمگئے پادان[2]، ءُدرنجاں شمارا درستاں.

قَالُوْا لَا ضَيْرَ ۭ اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ﴿٥٠﴾

۵۰. آیاں گوْشـت کہ ہچ پروا نیست، بیشک کہ مارا وتی پروردگارءِ نیمگءَ روگی اِنت.

اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَّغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطٰيٰنَآ اَنْ كُنَّآ اَوَّلَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٥١﴾

۵۱. بیشـک کہ مـا امیت کنیں ایکہ بخشـیت مئـے پـروردگار مئے گناہـاں پمیشـا کہ ما بوتیں بنداتی ایمان آروک.

---

(۱) بزاں وہدیکہ آیاں موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ءِ اے بلاہیں معجزہ دیست گزاسحرگراں زانت کہ اگاں اے سحرےبہ بوتیں، گزاچوں مئے پیمیں بلاہیں سحرگرانی مقابلہ یک عام سحرگرےءَ کت، پمیشا زانگ بیت کہ اے ہماطاقتءِ معجزہ اِنت کہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ماراآئی نیمگءَ توار جنگءَ اِنت.

(۲) بزاں راستیں دستءَ وچیں پادءَ یاراستیں پادءَ وچیں دستءَ (فتح القدیر).

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِيْٓ اِنَّكُمْ مُّتَّبَعُوْنَ ﴿٥٢﴾

۵۲. ءُما وحی کت موسیءِ نیمگءَ ایکہ درا شپءَ شپ گوں منی بندیانی ہمراہیءَ، بیشک کہ شمئے دمبءَ کپگ بیت[1].

فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِى الْمَدَآئِنِ حٰشِرِيْنَ ﴿٥٣﴾

۵۳. نوں دیم دات اَنت فرعونءَ ماں شہرانی تہا مُچ کنوکیں (قاصد)[2].

اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيْلُوْنَ ﴿٥٤﴾

۵۴. بیشک کہ اے (بنی اسرائیل) یک کسانیں ٹولی یے.

وَاِنَّهُمْ لَنَا لَغَآئِظُوْنَ ﴿٥٥﴾

۵۵. ءُبیشک کہ آیاں مارا زہرا دیائینتگ.

وَاِنَّا لَجَمِيْعٌ حٰذِرُوْنَ ﴿٥٦﴾

۵۶. ءُبیشک کہ ما درہا آمادہ اِنت (گوں وتی سلاہاں).

فَاَخْرَجْنٰهُمْ مِّنْ جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿٥٧﴾

۵۷. نوں ما آدر کت اَنت چہ باغان ءُچہ چمگاں.

وَّكُنُوْزٍ وَّمَقَامٍ كَرِيْمٍ ﴿٥٨﴾

۵۸. ءُچہ خزانیاں ءُچہ عزّتی اِیں جاگہاں.

كَذٰلِكَ ۗ وَاَوْرَثْنٰهَا بَنِىْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿٥٩﴾

۵۹. ہمے پیما، ءُما جانشین کت اَنت ایشانی (بزاں اے چیزانی) بنی اسرائیلءَ.

فَاَتْبَعُوْهُمْ مُّشْرِقِيْنَ ﴿٦٠﴾

۶۰. نوں آرنداکپت اَنت آیانی (بزاں بنی اسرائیلءِ) روچءِ درایگءِ وہدا.

فَلَمَّا تَرَآءَا الْجَمْعٰنِ قَالَ اَصْحٰبُ مُوْسٰٓى اِنَّا لَمُدْرَكُوْنَ ﴿٦١﴾

۶۱. نوں وہدیکہ دیم پہ دیم بوت اَنت دوئیں ٹولی، گوشت ہمراہاں موسیءِ، بیشک کہ ما رسینگ بوتیں.

قَالَ كَلَّا ۚ اِنَّ مَعِىَ رَبِّىْ سَيَهْدِيْنِ ﴿٦٢﴾

۶۲. آئی گوشت (بزاں موسی عَلَیْہِ السَّلَام) کہ ہجبر چوبوت نہ کنت، بیشک کہ منی پروردگار منی ہمراہ اِنت، منءَ راہے پیش داریت.

---

(۱) بزاں فرعون گوں وتی قومءَ الّمءَ شمئے رہ پداں چاریت، ہنچو شمارا ویل نہ کنت.

(۲) وہدیکہ سہبءَ فرعون دیست کہ بنی اسرائیل دریا گارانت، گڑا زہرءَ کپت ءُوتی نفر ءُقاصدے راہ دات اَنت پہ درائیں لشکرءِ مُچ کنگءَ تاکہ آیاں گرفتار بکنینت.

فَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰٓى اَنِ اضْرِبْ بِّعَصَاكَ الْبَحْرَ ؕ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيْمِ ﴿٦٣﴾

٦٣. نـوں مـا وحی کت مـوسیءِ نیمـگءَ ایکه بجـن گوں وتی آسـایا دریاءَ[1]، گـڑا دریا بهر بهر بوت، نـوں بوت هریک بهرے چومزنیں کوهءَ[2].

وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ الْاٰخَرِيْنَ ﴿٦٤﴾

٦٤. ءُما نزیک کت اَنت همودا ایدگه[3].

وَاَنْجَيْنَا مُوْسٰى وَمَنْ مَّعَهٗٓ اَجْمَعِيْنَ ﴿٦٥﴾

٦٥. ءُمـا رسـتگار کت مـوسی، ءُهرکـس که آئی همراه اِت اَنت درها.

ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿٦٦﴾

٦٦. پدا ما بُڈّینت اَنت ایدگه.

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٦٧﴾

٦٧. بیشک که ایشی تها عبرتءِ چیز هست، ءُنه اِت اَنت مردمانی گیشتر یقین کنوک.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿٦٨﴾

٦٨. ءُبیشک که تئی پروردگار الّمءَ همائی جندانت گیش (چه هرکسءَ) ءُمزنیں مهربان.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهِيْمَ ﴿٦٩﴾

٦٩. ءُبوان آیانی دیمءَ قصهءَ ابراهیمءِ (عَلَيْهِ السَّلَام).

اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَا تَعْبُدُوْنَ ﴿٧٠﴾

٧٠. وهدیکـه آئی گوْشـت وتی پتءَ ءُقـومءَ که شما چونینـءِ بندگءَ کـن اِت.

قَالُوْا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عٰكِفِيْنَ ﴿٧١﴾

٧١. آیاں گوْشت که ما بتانی بندگءَ کنیں نوں ما همایانی پانءُ مجیربئین.

قَالَ هَلْ يَسْمَعُوْنَكُمْ اِذْ تَدْعُوْنَ ﴿٧٢﴾

٧٢. آئی (بـزاں ابراهیـم عَلَيْهِ السَّلَام) گوْشـت کـه ایا آاشکننت وهدیکه شما (آیاں) توار بردئیت.

(١) گڑاالله پاکءَ بنی اسرائیلیانی رهبشـونی کت، ءُگوں موسٰی عَلَيْهِ السَّلَام ءِ آساءِ جنگءَ دریاءِ راستیں گوْرءِ آپ راستیں گورا اوشتات ءُچیپں نیمگءِ آپ چپیں نیمگءَ اوشتات نوں ایشانی درمیان خشک بوت ءُپه ایشاں کشکےجوڑ بوت.

(٢) ﴿ فِرْقٍ ﴾، بهرءَ گوْشـنت ءُ﴿ كَالطَّوْدِ ﴾ کوهءَ گوْشنت بزاں آپءِ هربهر چو کوهءَ اوشتات تاکه بنی اسرائیلیانی واستا کشکےجوڑ به بیت.

(٣) بزاں فرعونی ما دریاءِ هماجاگهءَ نزّیک کت اَنت که اودا آپ هست اَت.

أَوْ يَنفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾

۷۳. یاشمارا نپ دات کنت یاتاوان دات کنت.

قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾

۷۴. آیاں جواب دات (کہ ہچ کت نہ کنت) حقیقتءَ ما وتی پت ءُپیرک ہمے ڈولءَ کنگءَ دیستگ اَنت[1].

قَالَ أَفَرَأَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾

۷۵. آئی (بزاں ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام) گوشت کہ چے گندات آیانی بابتءَ کہ آیانی بندگیءَ کنگءَ ات.

أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾

۷۶. شما ءُ(ہمے پیما بندگی کتگ آیانی) شمئے گوستگیں پت ءُپیرکاں.

فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾

۷۷. نوں بیشک کہ اے درہا منی دژمن اَنت بیدءِ درہیں جہانءِ پروردگارءَ.

الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾

۷۸. ہمائی کہ منا پیدا کتگ نوں ہما وت منی رہشونیءَ کنت.

وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾

۷۹. ءُہما کہ آمنا نان وارینیت ءُنوشینیت.

وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾

۸۰. ءُوہدیکہ من بیمار باں نوں ہما منا شفاءدنت.

وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾

۸۱. ءُہما کہ آمنءَ کُشِیْت پدا زندگ کنت.

وَالَّذِي أَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾

۸۲. ءُہما کہ من چہ آئی امید داراں ایکہ آبخشیت منی گناہاں جزا ءُسزاءِ روچءَ.

---

[1] بزاں مازانیں کہ اے مارا فائدہ ءُنقص دات نہ کنت بلے ماپمیشاایشانی بندگیءَ کنیں کہ مئے پت ءُپیرکاں ہمے پیم کتگ، اے درہاتقلیدءِ چم بندنکا اَنت، مروچی گیشتریں مقلداں ہم ہمے رہبند زرتگ، وہدیکہ توآیاں گوشئے کہ اداتئی امامءِ ہبر قرآن ءُحدیثءِ خلاف اِنت، گزاآہمےجوابءَ دنت کہ من مقلدیاں ءُپہ منءَ منی امامءِ قول وت حجت ءُدلیلءِ، چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ کافرانی گمراہیءِ مستریں سبب پت ءُپیرکانی تقلید بوتگ کہ آیاں صافیں دلیلانی سرا وتی پت ءُپیرکانی ردیں مذہب گچین کتگ.

رَبِّ هَبْ لِيْ حُكْمًا وَّاَلْحِقْنِيْ بِالصّٰلِحِيْنَ ﴿٨٣﴾

٨٣. اے منی پروردگار! بدئے منا علمءُ دانائی ءُہور بکن منا یکجا گوں نیکاں.

وَاجْعَلْ لِّيْ لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿٨٤﴾

٨٤. ءُایر بکن پہ من نیک نامی ماں رندیئینانی تہا[1].

وَاجْعَلْنِيْ مِنْ وَّرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيْمِ ﴿٨٥﴾

٨٥. ءُبکن منا چہ وارثاں جنت پرنعمتیں باغءِ.

وَاغْفِرْ لِاَبِيْٓ اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿٨٦﴾

٨٦. ءُبہ بخش منی پتءَ بیشک کہ آبوتگ چہ گمراہاں[2].

وَلَا تُخْزِنِيْ يَوْمَ يُبْعَثُوْنَ ﴿٨٧﴾

٨٧. ءُمنا رسوا مکن ہماروچءَ کہ مردم چست کنگ بنت (چہ قبراں)[3].

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَّلَا بَنُوْنَ ﴿٨٨﴾

٨٨. ہما روچءَ کہ کارءَ نئیت مال ءُنہ کہ چُک.

اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ ﴿٨٩﴾

٨٩. ابیدانت ہما کہ بئیت اللہءِ گورا گوں سلامتیں دلءَ[4].

وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿٩٠﴾

٩٠. ءُنزیک کنگ بیت بہشت پہ پرہیزگاراں.

وَبُرِّزَتِ الْجَحِيْمُ لِلْغٰوِيْنَ ﴿٩١﴾

٩١. ءُڈنّا کنگ بیت دوزہ پہ گمراہاں.

---

(١) گڑا اللہ پاکءَ آئی اے دعا قبول کت، ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ اے خاصیں صفت ہست اِنت کہ آئی نامءَ درائیں مذہب ءُخاص مسلمان پہ وشنامی گرانت، ءُوتی ہرنمازءِ تہا (ماں تحیاتءَ) پہ آئی دعاءِ خیرلوٹ اَنت.

(٢) رندا اللہ پاکءَ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ پہ وتی مشرکیں پتءِ واستا بخششءِ دعاءِ لونگءَ چہ منَہ کت، بچار سورت التوبہ ١١٤.

(٣) چہ ابو ہریرۃ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: قیامتءِ روچءَ وہدیکہ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ وتی پتءَ ہمے حالءَ گندیت کہ آئی دیم سک سیاہ اِنت ءُبدحال اِنت گڑا ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ گوشیت کہ من ترا نہ گوشتگ اَت کہ منی نافرمانیءَ مہ کن، گڑا آئی پت پسہ دنت کہ مروچی من تئی نافرمانیءَ نہ کناں، گڑا ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ پدا وتی پروردگارءِ دربارءَ عرض کنت کہ اے منی پروردگار تومنءَ وعدہ داتگ اَت کہ قیامتءِ روچءَ من ترا رسوا نہ کناں، نوں پہ من چہ ایشی مستریں رسوائی چے بیت کہ منی پت اے حالءِ تہااِنت، اللہ پاک فرمان کنت کہ بہشت من پہ کافراں حرام کتگ، پدا ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ گوشگ بیت کہ وتی پادوماں بچار، آچاریت کہ آئی پت پلیتیانی تہابڈگپتگیں جناورےءِ صورتا اِنت ءُبہمے حالتءَ آدوزہءَ دؤر دیگ بیت (صحيح البخاری كتاب أحاديث الأنبياء باب قول الله تعالى ﴿ وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهِيْمَ خَلِيْلًا ﴾).

(٤) بزاں ہمادل کہ آچہ کفر ءُشرک ءُبدعتءَ پاک اِنت ءُچہ توحیدءِ روڑنائیءَ پرنوراِنت (تفسیر ابن کثیر).

وَقِيْلَ لَهُمْ اَيْنَمَا كُنْتُمْ تَعْبُدُوْنَ ﴿٩٢﴾

٩٢. ءُگوشگ بیت (گمراہاں) کہ کج اَنت ہما کہ شما آیانی بندگی کتگ.

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ هَلْ يَنْصُرُوْنَكُمْ اَوْ يَنْتَصِرُوْنَ ﴿٩٣﴾

٩٣. ابید چہ اللہءَ، ایا آشمئے کمکءَ کنت یا کہ بیر گراَنت.

فَكُبْكِبُوْا فِيْهَا هُمْ وَالْغَاوٗنَ ﴿٩٤﴾

٩٤. نوں دیم پہ چیر چگل دیگ بنت ماں دوزہءَ آ (دروگیں معبود) ءُگمراہ (بزاں آیانی بندگی کنوک)[1].

وَجُنُوْدُ اِبْلِيْسَ اَجْمَعُوْنَ ﴿٩٥﴾

٩٥. ءُابلیسءِ لشکر درہا.

قَالُوْا وَهُمْ فِيْهَا يَخْتَصِمُوْنَ ﴿٩٦﴾

٩٦. ءُگوشان اِتنت ہمے حالتءَ کہ آئی تہا وت ماں وتءَ مڑگءَ اِتنت.

تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٩٧﴾

٩٧. اللہءِ سوگندانت بیشک کہ ما بوتگیں پدریں گمراہیءِ تہا.

اِذْ نُسَوِّيْكُمْ بِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٩٨﴾

٩٨. وہدیکہ ما برابر کت شمارا گوں رب العالمینءَ.

وَمَآ اَضَلَّنَآ اِلَّا الْمُجْرِمُوْنَ ﴿٩٩﴾

٩٩. گمراہ نہ کت مارا بیدءِ مجرماں.

فَمَا لَنَا مِنْ شٰفِعِيْنَ ﴿١٠٠﴾

١٠٠. نون نیست پہ ما ہچ سفارش کنوکے.

وَلَا صَدِيْقٍ حَمِيْمٍ ﴿١٠١﴾

١٠١. ءُنہ کہ دلی دوستے.

فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٢﴾

١٠٢. نوں اگاں ببوتیں پہ ما واترگے (دنیاءِ نیمگءَ) گڑا ما بوتیں چہ یقین کنوکاں.

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٣﴾

١٠٣. بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیز ہست،

---

(١) بزاں عابد (بندگی کنوک) ءُمعبود (ہما کہ آیانی بندگی کنگ بیت بیدءِ اللہ پاکءَ) درہا دوزہءَ چگل دیگ بنت، ہما معبودکہ آیاں مردم وتی بندگءِ نیمگءَ دعوت داتگ اَنت ءُچہ ایشی وش بوتگ اَنت کہ مردم آیانی بندگءَ بکنند.

ءُنہ اَت اَنت آیانی گیشتر یقین کنوک ءُایمان دار.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٠٤﴾

١٠٤. ءُبیشک کہ تئی پروردگارالّمءَ ہمائی جنداِنت گیش (چہ ہرکسءَ) ءُمزنیں مہربان.

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوْحِ ِالْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٠٥﴾

١٠٥. دروغ بند کت اَنت نوحءِ قومءَ پیغمبر[1].

اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوْهُمْ نُوْحٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٠٦﴾

١٠٦. وہدیکہ گوْشت آیاں آیانی برات نوحءَ کہ ایا شما نہ ترس اِت.

اِنِّيْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ﴿١٠٧﴾

١٠٧. بیشک کہ من پہ شما پیغمبریاں امانت داریں.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٠٨﴾

١٠٨. نوں بترس اِت چہ اللّٰہءَ ءُمنی رندگیریءَ بکن اِت.

وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٠٩﴾

١٠٩. ءُمن نہ لوٹاں پہ اے ہبرا چہ شما ہچ مُزّے، نیستیں منی مز بیدءِ سرجمیں جہانءِ پروردگارءِ سرا.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١١٠﴾

١١٠. نوں بترس اِت چہ اللّٰہءَ ءُمنی رندگیریءَ بکن اِت.

قَالُوْٓا اَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْاَرْذَلُوْنَ ﴿١١١﴾

١١١. آیاں جواب دات کہ ایا ما تئی سرا ایمان بیاریں (ءُتو ہمیشءِ) کہ تئی رندا کپتگ اَنت کمزاتیں مردم[2].

---

(١) نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قومءَ اگاں چہ ایوکءَ ہما درْوغ بند کت، بلے چوکہ درائیں پیغمبرانی دعوت یکّ اِین اِنت بزاں توحیدءِ دعوت اِنت، نوں پمیشایک پیغمبریءِ درْوغ بند کنگ درائیں پیغمبرانی درْوغ بند کنگ اِنت.

(٢) ﴿الْاَرْذَلُوْنَ﴾، ہمامردم کہ آچاگردءِ تہا مالءِ کمیءِ سببءَ کمتر لیکگ بنت یاہما کہ کم ذات اَنت، ءُایشی تہا ہمامردم ہم کاینت کہ آچاگردءِ تہا کسانکین ءُکم شانیں نوکریانی تہاینت (فتح القدیر).

قَالَ وَمَا عِلْمِيْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١١٢﴾

۱۱۲. گوشتی ءُمنءَ چے خبر کہ آیاں (پیسرا) چے کار کتگ[۱].

اِنْ حِسَابُهُمْ اِلَّا عَلٰى رَبِّيْ لَوْ تَشْعُرُوْنَ ﴿١١٣﴾

۱۱۳. نہ اِنت آیانی حساب ءُداد بیدءِ منی پروردگارءِ سراء، اگاں شما سرپد بئیت.

وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١١٤﴾

۱۱۴. ءُمن نیاں تیلانک دیوک (چہ وتا) موموناں.

اِنْ اَنَا اِلَّا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿١١٥﴾

۱۱۵. من تہنا یک درائیں ترسینوکیاں.

قَالُوْا لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهِ يٰنُوْحُ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمَرْجُوْمِيْنَ ﴿١١٦﴾

۱۱۶. آیاں گوشت کہ اگاں تو بس نہ کت (وتی دعوتءِ دیگ) اے نوح، الّمءَ تو بئے چہ سنگ ریچ کتگیناں.

قَالَ رَبِّ اِنَّ قَوْمِيْ كَذَّبُوْنِ ﴿١١٧﴾

۱۱۷. آئی (بزاں نوح عَلَيْهِ السَّلَام) گوشت کہ اے منی پروردگار بیشک کہ منی قومءَ منا دروغ بند کت.

فَافْتَحْ بَيْنِيْ وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَّنَجِّنِيْ وَمَنْ مَّعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١١٨﴾

۱۱۸. نوں تو فیصلہ بکن منی میانءَ ءُآیانی میانءَ سرجمیں فیصلہے[۲] ءُرستگار بکن منءَ ءُہرکس کہ منی ہمراہ اِنت چہ موموناں.

فَاَنْجَيْنٰهُ وَمَنْ مَّعَهٗ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُوْنِ ﴿١١٩﴾

۱۱۹. نوں ما رستگار کت آ ءُہرکس کہ آئی ہمراہ اِت اَنت ماں پُرّیں بوجیگءِ تہا[۳].

ثُمَّ اَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِيْنَ ﴿١٢٠﴾

۱۲۰. پدا ما غرق ءُگچل کت اَنت چہ ایشی رند پشت کپتگیں.

---

(۱) بزاں منءَ اے ذمہ داری دیگ ءُدیم دیگ نہ بوتگ کہ من مردمانی حسب ءُنسب ءُامیری ءُغربیی ءُنوکریاں بچاران ءُبزاناں بلکیں منی ذمہ داری ہمیش اِنت کہ من توحیدءِ نیمگءَ دعوت بدیاں ءُہرکس کہ اے دعوتءَ قبول کنت من آئرا ماں وتی ثولیءِ تہا ہور بکناں توری آکجام پیمیں مردمےبہ بیت شمئے تہا (فتح القدیر).

(۲) بزاں آیانی سرا عذاب دیم بدئے ءُآیاں نیست ءُنابود بکن.

(۳) (شَحْن)، لانچءِ پُربوگءَ گوشنت.

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٢١﴾

١٢١. بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیزہست، ءُنہ اِت اَنت آیانی گیشتریں یقین کنوک ءُایمان دار.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٢٢﴾

١٢٢. ءُبیشک کہ تئی پروردگار ہما اِنت گیش (چہ ہرکسءَ) ءُمزنیں مہربان.

كَذَّبَتْ عَادُ ِۨالْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٢٣﴾

١٢٣. دروغ بند کت اَنت عادءَ دریں پیغمبر.

اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوْهُمْ هُوْدٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٢٤﴾

١٢٤. وہدیکہ گوشت آیاں آیانی (قومی) برات ہودءَ کہ ایا شما نہ ترس اِت.

اِنِّيْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ﴿١٢٥﴾

١٢٥. بیشک کہ من پہ شما پیغمبریاں امانت داریں.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٢٦﴾

١٢٦. نوں بترس اِت چہ اللہءَ ءُمنی رندگیریءَ بکن اِت.

وَمَاۤ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٢٧﴾

١٢٧. ءُمن نہ لوٹاں پہ اے ہبرا چہ شما ہچ مُزے، نیستیں منی مز بیدءِ کلیں جہانءِ پروردگارءِ سرا.

اَتَبْنُوْنَ بِكُلِّ رِيْعٍ اٰيَةً تَعْبَثُوْنَ ﴿١٢٨﴾

١٢٨. ایا شما جوڑکن اِت ہریک برزیں جاگہےءَ یک نشانی یے کہ (اودا) گوازی کن اِت[1].

وَتَتَّخِذُوْنَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُوْنَ ﴿١٢٩﴾

١٢٩. ءُجوڑ کن اِت شما محکمین ءُبرزیں ماڑی پہ ہمے امیدءَ کہ پہ بن پشت کپ اِت.

---

(١) ﴿ رِيْعٍ ﴾، زمینءِ ہماجاگہءَ گوشنت کہ آبرزانت، ءُلہتے گوشیت کہ ﴿ رِيْعٍ ﴾ کوہءَ گوشنت، تفسیرانی تہا کئیت کہ ایشاں برزیں جاگہاں ڈولدار ءُمحکمیں لوگ جوڑ کت ءُآیانی مقصد اوادانندگ نہ اَت بلکیں گوازی کنگ اَت، ہود عَلَيْهِ السَّلَامُ آیاں منَہ کت کہ پرچہ چشیں کار کن اِت کہ آیانی تہا ہشکءَ وہد زوال بیت ءُرؤت ءُفائدہے ہچ نیست، ءُلہتے روایتانی تہا کئیت کہ اے ہمودا نشت اَنت، ہررہ گوزے کہ چہ اودا گوَست ایشاں آ کنّت کت ءُکلاگ اِش زرت (تفسیرقرطبی).

وَاِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِيْنَ ﴿١٣٠﴾

۱۳۰. وہدیکہ شما گرفت کن اِت گڑا گرفت کن اِت پہ مزنیں بے رحمیءَ[1]

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٣١﴾

۱۳۱. نوں بترس اِت چہ اللہءَ ءُمنی رندگیریءَ بکن اِت.

وَاتَّقُوا الَّذِيْٓ اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُوْنَ ﴿١٣٢﴾

۱۳۲. نوں بترس اِت چہ ہما ذاتءَ کہ شمارئے کمک کت چہ ہما چیزاں کہ شمائش زان اِت.

اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ وَّبَنِيْنَ ﴿١٣٣﴾

۱۳۳. شمئے کمک ئِے کت گوں دلوتاں ءُاولاداں.

وَجَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿١٣٤﴾

۱۳۴. ءُگوں باغان ءُچمگاں.

اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٣٥﴾

۱۳۵. بیشک کہ من ترساں شمئے سرا چہ عذابءَ مزنیں روچءِ.

قَالُوْا سَوَآءٌ عَلَيْنَآ اَوَعَظْتَ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِّنَ الْوٰعِظِيْنَ ﴿١٣٦﴾

۱۳۶. آیاں گوشت کہ برابرانت پہ ما ایکہ تونصیحت بکن ئے یا مبئے چہ نصیحت کنوکاں.

اِنْ هٰذَآ اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٣٧﴾

۱۳۷. نہ اَنت اے بلے عادت پیسریئینانی[2].

وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ ﴿١٣٨﴾

۱۳۸. ءُ(کافراں گوشت کہ) ما عذاب دیگ نہ بئیں (پہ تئی مخالفتءِ)

فَكَذَّبُوْهُ فَاَهْلَكْنٰهُمْ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٣٩﴾

۱۳۹. نوں دروغ بنداِش کت (ہود عَلَيْهِ السَّلَامُ) گڑا ما تباہ کت اَنت، بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیز ہست، ءُنہ اِت اَنت آیانی گیشتریں یقین کنوک ءُایمان دار.

---

(۱) بَطَش، سکّیں گرفتءَ گوشنت، اے آیانی سکیں ظالمیءِ نیمگءَ اشارہ اِنت کہ آسکّیں ظالم اِتنت.

(۲) بزاں اے دینءِ سراکہ مائیں مئے پت ءُپیرک ہم ہمے دینءِ سرا بوتگ اَنت، پمیشاما ہمایانی تقلیدءَ کنیں، یابوت کنت کہ اے اللہ پاکءِ ہبرانت ءُاے پیما ایشی معنی چوبیت کہ پیغمبرانی نصیحتانی رد کنگ ءُآیاں دروغ بند کنگ پیسری ایں امتانی ربہندانت ایوکءَ اے چونہ اَنت. (فتح القدیر مع زبدة التفسیر للدکتور سلیمان الأشقر).

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٤٠﴾

١٤٠. ءُبیشک که تئی پروردگار الّمءَ ہماانت گیش (چه ہرکسءَ) ءُمزنیں مہربان.

كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٤١﴾

١٤١. دروغ بند کت اَنت (قومءِ) ثمودءَ پیغمبراں.

اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوْهُمْ صٰلِحٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٤٢﴾

١٤٢. وہدیکه گوْشت آیاں آیانی (قومی) براتءَ صالح که ایا شما نه ترس اِت.

اِنِّيْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ﴿١٤٣﴾

١٤٣. بیشک که من په شما یک پیغمبریاں امانت داریں.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٤٤﴾

١٤٤. نوں بترس اِت چه اللّٰهءَ ءُمنی رندگیریءَ بکن اِت.

وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٤٥﴾

١٤٥. ءُمن نه لوٹاں چه شما په اے ہبرا ہچ مُزے. نیستیں منی مز بیدءِ کلیں جہانءِ پروردگارءِ سرا.

اَتُتْرَكُوْنَ فِيْ مَا هٰهُنَآ اٰمِنِيْنَ ﴿١٤٦﴾

١٤٦. ایا شما یله کنگ بئیت ماں اے نعمتانی تہا بے ترس ءُلرزا[1].

فِيْ جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿١٤٧﴾

١٤٧. ماں باغانی ءُچمگانی تہا.

وَّزُرُوْعٍ وَّنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيْمٌ ﴿١٤٨﴾

١٤٨. ءُکشارانی ءُمچانی که ہوشگ اِش نازرک اَنت.

وَتَنْحِتُوْنَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوْتًا فٰرِهِيْنَ ﴿١٤٩﴾

١٤٩. ءُتراش اِت (ءُجوڑ کن اِت) چه کوہاں لوگ په آسوده حالی[2].

---

(١) بزاں شما په بن دنیاءِ نعمتانی تہا پشت کپ اِت ءُشمئے سرا موت یا اللّٰه پاکءِ عذاب نئیت؟ بزاں حقیقت اے پیم نه اِنت، اے دربا گار ءُختم بنت.

(٢) بزاں چه مزنی ءُتکبرءَ چه ضرورتءَ گیش آیانی جوڑ کنگءِ تہا تکلف کن اِت په وتی زانتکاریءِ پیش دارگءَ.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٥٠﴾

١٥٠. نـوں بترس اِت چـہ اللہءَ ءُمنی رندگیریءَ بکن اِت.

وَلَا تُطِيْعُوْٓا اَمْرَ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿١٥١﴾

١٥١. ءُہبرا مہ گراِت چہ حدّا سرگوزوکانی.

الَّذِيْنَ يُفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُوْنَ ﴿١٥٢﴾

١٥٢. ہما کہ آخرابی کننت ماں زمینءِ تہا ءُخوبی نہ کننت[1].

قَالُوْٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِيْنَ ﴿١٥٣﴾

١٥٣. آیـاں گوْشـت کـہ ہسـت ئے تو چہ سـحر کتگیناں.

مَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ۙ فَاْتِ بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿١٥٤﴾

١٥٤. نـہ ئے تـو بلے مئـے پیمیں یک انسـانے[2]، نوں بیار کجام یک نشـانی یـےاگاں تو چہ راست گوْشوکان ئے.

قَالَ هٰذِهٖ نَاقَةٌ لَّهَا شِرْبٌ وَّلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿١٥٥﴾

١٥٥. آئی (بـزاں صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوْشـت کہ اش اِنت ہشتر یک روچے آپ ہمائی اِنت ءُشمئے آپ ورگءِ روچ ہم پدّرکنگ بوتگ[3].

وَلَا تَمَسُّوْهَا بِسُوْٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٥٦﴾

١٥٦. ءُدسـت مـہ جـن اِت ایشی (بزاں ہشـترءَ) پـہ بدی، گـڑا گرفتار کنت شـمارا عذاب مزنیں روچءِ.

فَعَقَرُوْهَا فَاَصْبَحُوْا نٰدِمِيْنَ ﴿١٥٧﴾

١٥٧. نوں آیاں آئی (بزاں ہشترءِ) دست ءُپاد گڑات اَنت، گڑا سہب اِش کت پشومانی حالتءَ[4].

---

(١) اے ہمیش اَنت کہ ہشترءِ دست ءُپاداِش گڑاتنت.

(٢) چـہ اے آیتءَ زانگ بیت اے عقیدہ کہ پیغمبر بشر نہ اَنت کافرانی عقیدہ اِنت، آیاں پمیشـا پیغمبرانی نبوت رد کت کہ انسـان نبی بوت نہ کنت، ءُاے کہ پیغمبری دعویءَ کننت اے مئے پیمیں انسان اَنت، ءُمـروچی ایں زمانگءِ لہتے مشرک پیغمبراں ومنّ اَنت بلے آیانی بشربوگءَ نہ منّ اَنت، بزاں کہ پیغمبرءِ بشربوگءَ دوئیں ٹولی نہ منّ اَنت ءُاے عقیدہءِ تہا مرچی ایں مشرک ءُکوْہنیں یکّ اَنت.

(٣) بزاں آروچءَ کہ آپءِ باری ہشترءِ بیت آروچءَ شما آپءَ کار مہ دارات ءُآروچءَ کہ شمئے باری بیت ہشتر شمئے آپءَ نہ وارت.

(٤) چونکہ عذابءِ نشانیانی زاہر بوگءَ رند آیاں پشومانی زاہر کت پمیشا آیانی پشومانی کارا نیاتک.

فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٥٨﴾

١٥٨. نوں آیاں گپت عذابءَ (اللہءِ) بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیز ہست، ءُنہ اِت اَنت آیانی گیشتریں یقین کنوک ءُمؤمن.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٥٩﴾

١٥٩. ءُبیشک کہ تئی پروردگار الّمءَ ہمااِنت گیش (چہ ہرکسءَ) ءُمزنیں مہربان.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوْطِ ِۨالْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٦٠﴾

١٦٠. دروغ بند کت اَنت لوطءِ قومءَ پیغمبر.

اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوْهُمْ لُوْطٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٦١﴾

١٦١. وہدیکہ گوْشت آیاں آیانی (قومی) برات لوطءَ کہ ایا شما نہ ترس اِت.

اِنِّيْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ﴿١٦٢﴾

١٦٢. بیشک کہ من پہ شما یک پیغمبریاں امانت داریں.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٦٣﴾

١٦٣. نوں بترس اِت چہ اللہءَ ءُمنی رندگیریءَ بکن اِت.

وَمَاۤ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦٤﴾

١٦٤. ءُمن نہ لوٹاں چہ شما پہ اے ہبرا ہچ مزے. نیستیں منی مز بیدءِ کلیں جہانءِ پروردگارءِ سرا.

اَتَاْتُوْنَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦٥﴾

١٦٥. ایا شما کااِت مردینانی گورا پہ شہوتءِ پورہ کنگءَ چہ درہیں جہانءَ.

وَتَذَرُوْنَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ ؕ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عٰدُوْنَ ﴿١٦٦﴾

١٦٦. ءُویل کن اِت ہمایاں کہ جوڑ کتگ اَنت پہ شما شمئے پروردگارءَ چہ شمئے جنیناں، بلکیں شماچہ حدّا سر گوزوک اِت.

قَالُوْا لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهِ يٰلُوْطُ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِيْنَ ﴿١٦٧﴾

١٦٧. آیاں گوْشت کہ اگاں تو بس نہ کت اے لوط، گڑا تو بئے چہ ملکءِ درکتگیناں.

قَالَ اِنِّيْ لِعَمَلِكُمْ مِّنَ الْقَالِيْنَ ﴿١٦٨﴾

١٦٨. آئی گوشت (بزاں لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ) بیشک کہ من چہ شمئے (بدیں) کاراں بیزاراں.

رَبِّ نَجِّنِيْ وَاَهْلِيْ مِمَّا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٦٩﴾

١٦٩. اے منی پروردگار رستگار بکن منءَ ءُمنی لوگءِ مردماں چہ ہما کاراں کہ ایش اِش کنند.

فَنَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗۤ اَجْمَعِيْنَ ﴿١٧٠﴾

١٧٠. نوں ما رستگار کت اَنت آ ءُآئی لوگءِ درستیں مردم.

اِلَّا عَجُوْزًا فِي الْغٰبِرِيْنَ ﴿١٧١﴾

١٧١. بیدءِ چہ یک پیرزالےءَ کہ آبوت پشت کپتگینانی تہا[1].

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿١٧٢﴾

١٧٢. پدا ما تباہ کت اَنت ایدگہ درہا.

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَّطَرًا ۚ فَسَآءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿١٧٣﴾

١٧٣. ءُما گوارینت آیانی سرا (ڈوکانی) گوارگے، گڑا چہ قدر سِلّیں گوارینگے بوت ترسینتگینانی سرا.

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ۖ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٧٤﴾

١٧٤. بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیز ہست، ءُنہ اِت اَنت آیانی گیشتریں مؤمنءُ یقین کنوک.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٧٥﴾

١٧٥. ءُبیشک کہ تئی پروردگار الّمءَ ہما اِنت گیش (چہ ہرکسءَ) ءُمزنیں مہربانے.

كَذَّبَ اَصْحٰبُ لْـَٔيْكَةِ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٧٦﴾

١٧٦. دورغ بند کت اَنت ایکءِ مردماں پیغمبر[2].

---

(١) مراد لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ جنین اِنت کہ آہم عذابانی تہا گرفتار بوت.

(٢) ﴿ اَصْحٰبُ لْـَٔيْكَةِ ﴾، بزیں درْچکءَ ہم گوْشنت، تفسیرانی تہا کئیت کہ مردماں اے بزیں درْچکءِ بندگی کت پمیشا آیاں اصحاب الایکة گوْشنت، ءُاہلِ مدین ہم ہمیش اَنت، ءُلہتے گوْشیت کہ اے دگہ قومے، ءُشعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ دوبرا نبی جوڑ کنگ ءُدیم دیگ بوت، یک رندءِ مَدْیَنءِ مردمانی نیمگءَ وُدومی برا اَیْکَةءِ مردمانی نیمگءَ، ءُاے بابتءَ یک حدیثےہم ہست بلے آصحیح نہ اِنت، امام بن کثیر گوْشیت کہ صحیح ہمیش اِنت کہ اَصْحَابُ الْاَیْکَة ءُاَهْلِ مَدْیَن یکّ اِین اَنت ءُاے دو امت نہ اَنت (تفسیر ابن کثیر).

اِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٧٧﴾

۱۷۷. وہدیکہ گوشت آیاں شعیب کہ ایا شما نہ ترس اِت.

اِنِّيْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ﴿١٧٨﴾

۱۷۸. بیشک کہ من پہ شما یک امانت داریں پیغمبریاں.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٧٩﴾

۱۷۹. نوں بترس اِت چہ اللہءَ ءُمنی رندگیریءَ بکن اِت.

وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٨٠﴾

۱۸۰. ءُمن نہ لوٹاں چہ شما پہ اے ہبرا ہچ مُزے، نیستیں منی مزبیدءِ کلیں جہانءِ پروردگارءِ سرا.

اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُخْسِرِيْنَ ﴿١٨١﴾

۱۸۱. پورہ کئیل بکن اِت ءُبدئیت، ءُمہ بئیت چہ کم دیوکاں.

وَزِنُوْا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيْمِ ﴿١٨٢﴾

۱۸۲. ءُکئیل بکن اِت پہ راستیں شاہیمءَ.

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ﴿١٨٣﴾

۱۸۳. ءُکم مکن اِت پہ مردماں آیانی چیزاں، ءُمترّات ماں زمینءَ فساد کنانءَ.

وَاتَّقُوا الَّذِيْ خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٨٤﴾

۱۸۴. ءُبترس اِت چہ اللہءَ ہمائی کہ شمارئے جوڑ کتگ ءُساری ایں مہلوک[1].

قَالُوْٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِيْنَ ﴿١٨٥﴾

۱۸۵. آیاں گوشت کہ بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ تو چہ سحر کتگینان ئے.

وَمَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَاِنْ نَّظُنُّكَ لَمِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿١٨٦﴾

۱۸۶. ءُتو مئے پیمیں یک انسانےءِ، ءُبیشک کہ ما تئی بابتءَ ہمے گمانءَ داریں کہ تو چہ دروغ بندان ئے.

---

(۱) جِبِلَّة ءُجِبِل ہردو مہلوکءِ معنیءَ کاینت ءُاے پہ ہما ٹولیءَ آرگ بیت کہ آئی نفرانی تعداد سک بازانت (فتح القدیر).

فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِّنَ السَّمَآءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿١٨٧﴾

۱۸۷. نوں دؤر بدئےمئے سراٹکّرے (عذابءِ) چہ آسمانءَ اگاں تو چہ راست گوْشوکان ئے.

قَالَ رَبِّيْٓ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٨٨﴾

۱۸۸. آئی (بزاں شعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوْشت کہ منی پروردگار بہترزانت ہما کاراں کہ شمائش کن اِت.

فَكَذَّبُوْهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهٗ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٨٩﴾

۱۸۹. نوں آیاں دروغ بند کت آئرا (بزاں شعیب عَلَيْهِ السَّلَامُ) گڑا گپتنت آیانءَ ہورسائیں روچءِ عذابءَ[1]، بیشک کہ اے عذابے اَت مزنیں روچےءِ.

إِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٩٠﴾

۱۹۰. بیشک کہ ایشی تہا عبرتءِ چیز ہست، ءُنہ اِت اَنت آیانی گیشتر مؤمن ءُیقین کنوک.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٩١﴾

۱۹۱. ءُبیشک کہ تئی پروردگارالّمءَ ہمااِنت گیش (چہ ہرکسءَ) ءُمزنیں مہربان.

وَإِنَّهٗ لَتَنْزِيْلُ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٩٢﴾

۱۹۲. ءُبیشک کہ اے (قرآن) نازل کتگین اِنت کلیں جہانءِ پروردگارءِ.

نَزَلَ بِهِ الرُّوْحُ الْأَمِيْنُ ﴿١٩٣﴾

۱۹۳. ایرگپت اے (قرآن) امانت داریں ملائکتےءَ (بزاں جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ).

عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُوْنَ مِنَ الْمُنْذِرِيْنَ ﴿١٩٤﴾

۱۹۴. تئی دلءِ سرا تاکہ تو بہ بئے چہ ترسینوکاں.

بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِيْنٍ ﴿١٩٥﴾

۱۹۵. ماں پلگاریں عربی زبانءَ.

---

(۱) روایتانی تہا کئیت کہ تا ہفت روچءَ اللہ پاکءَ آیانی سرا ترْندیں گرمی ییداشت، پدا جمبرانی یک بلاپیں ساہیلے آتک ءُاے درہاہمائی سائگءِ چیرءَ مُچ بوت اَنت ءُکمکیں وہدےءَ آسودگ بوت اَنت بلے پدااناگتءَ آیانی سراچہ آسمانءَ چوہورءِ پیماآسءِ اشکر گوْارگ بوت ءُپدا بلاپیں زمین چنڈے آتک، ءُہمے پیما اللہ پاکءَ اے قوم نیست ءُنابود کت.

وَاِنَّهٗ لَفِیْ زُبُرِ الْاَوَّلِیْنَ ﴿۱۹۶﴾

۱۹۶. ءُبیشک که اے (قرآن) ساریئیں کتابانی تها ہستیں[۱].

اَوَلَمْ یَكُنْ لَّهُمْ اٰیَةً اَنْ یَّعْلَمَهٗ عُلَمٰٓؤُا بَنِیْۤ اِسْرَآءِیْلَ ﴿۱۹۷﴾

۱۹۷. ایا بس نه اِنت په آیاں (قرآنءِ حق بوگءَ) اے نشانی که آئرا زانئت بنی اسرائیلءِ زانت کار[۲].

وَلَوْ نَزَّلْنٰهُ عَلٰی بَعْضِ الْاَعْجَمِیْنَ ﴿۱۹۸﴾

۱۹۸. ءُاگاں ما دیم بداتیں اے (قرآن) کجام یک عجمی زبانےءِ واجهے سرا.

فَقَرَاَهٗ عَلَیْهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ مُؤْمِنِیْنَ ﴿۱۹۹﴾

۱۹۹. گڑا تلاوت بکتیں آئی اے (قرآن) آیانی سرا، نه بوت اَنت آ یقین کنوک آئی سرا[۳].

كَذٰلِكَ سَلَكْنٰهُ فِیْ قُلُوْبِ الْمُجْرِمِیْنَ ﴿۲۰۰﴾

۲۰۰. همے پیما ما داخل کت اے (کفر ءُشرک کنگ) ماں نافرمانانی دلانی تها.

لَا یُؤْمِنُوْنَ بِهٖ حَتّٰی یَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِیْمَ ﴿۲۰۱﴾

۲۰۱. آایمان نیاراَنت ایشی (بزاں قرآنءِ) سراتا هما وہدا که بگنداَنت دردناکیں عذابءَ.

فَیَاْتِیَهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا یَشْعُرُوْنَ ﴿۲۰۲﴾

۲۰۲. نوں کئیت (عذاب) آیانی گورا اناگتءَ ءُآیاں خبر هم نه بیت.

فَیَقُوْلُوْا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُوْنَ ﴿۲۰۳﴾

۲۰۳. نوں آگوْشنت که ایا ما وہد دیگ بئیں.

اَفَبِعَذَابِنَا یَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿۲۰۴﴾

۲۰۴. ایا نوں آمئے عذابءَ زوت لوٹ اَنت.

اَفَرَءَیْتَ اِنْ مَّتَّعْنٰهُمْ سِنِیْنَ ﴿۲۰۵﴾

۲۰۵. نوں منا بگوْش گوں که اگاں ما آیاں نپ بدئیں لهتے سالءِ واستءَ.

---

(۱) بزاں انجیل ءُتوراتءِ تها اے هست اِنت که یک پیغمبرے کئیت ءُآئی سرا یک کتابے ایرگیجگ بیت ءُآئی نام قرآن مجیداِنت.

(۲) هنچوکه عبدالله بن سلام ءُسلمان فارسی ءُأبی بن کعب اَنت رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُمْ.

(۳) بزاں اے قرآن ما پمیشابیدءِ عربیءَ دگه زبانےءَ دگه عجمےءِ سرا دیم نه دات تاکه په عرباں اے عذر پشت مه کپیت که ماعربیں ءُاے کتاب عجمی زبانءَ اِنت ماایشیءَ چوں فهم اِت کنیں هنچوکه سورت حم السجدةءِ ۴۴ تها بیان اِنت.

ثُمَّ جَآءَهُمْ مَّا كَانُوْا يُوْعَدُوْنَ ﴿٢٠٦﴾

٢٠٦. پدا بئیت آیانی گورا ہما (عذاب) کہ آئی وعدہ دیگ بوتگ اَنت.

مَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يُمَتَّعُوْنَ ﴿٢٠٧﴾

٢٠٧. کارءَ نئیت آیانی ہما چیز کہ آپہ آئی نپ دیگ بوتگ اَنت.

وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا لَهَا مُنْذِرُوْنَ ﴿٢٠٨﴾

٢٠٨. ءُما نیست ءُنابود نہ کتگ ہچ یک میتگےبلے بوتگ پہ آئی ترسینوکے.

ذِكْرٰى ۛ وَمَا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿٢٠٩﴾

٢٠٩. پہ یاد دیائینگءَ، ءُما نہ اِنت چہ ظلم کنوکاں.

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيٰطِيْنُ ﴿٢١٠﴾

٢١٠. ءُاے (قرآن) نہ زرتگ ءُایرنہ گپتگ شیطاناں.

وَمَا يَنْۢبَغِيْ لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿٢١١﴾

٢١١. ءُنہ آیشرا کرزاَنت، ءُنہ کہ ایشی کت کنند.

اِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُوْلُوْنَ ﴿٢١٢﴾

٢١٢. بیشک کہ آچہ گوش دارگءَ دور دارگ بوتگ اَنت[1].

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَكُوْنَ مِنَ الْمُعَذَّبِيْنَ ﴿٢١٣﴾

٢١٣. نوں توار مجن گوں اللہءَ دگہ معبودےءَ گڑا بئے تو چہ عذاب داتگیناں.

وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ ﴿٢١٤﴾

٢١٤. ءُبترسیں وتی نزیک تریں رشتہ داراں[2].

---

(١) کافراں گوشت ہمے پیما کہ شیطانیں جن چہ آسمانءَ ہبر دُزّاَنت ءُپہ نجومیاں سراش کنند، ہمے پیما اےقرآنءَ ہم شیطانیں جن چہ آسمانءَ کاراَنت ءُمحمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سرا وان اَنت، گڑا اللہ پاکءَ آیانی رد سئے وڑا کت، (١) شیطانانی مقصداے قرآنءِ زورگ ءُنازل بوگءِ تہا ہچ پیما شامل نہ اِنت پرچہ کہ شیطانانی مقصدماں زمینءَ خراب کاری ءُفساد ءُبدیں کارانی شنگ کنگ اِنت، ءُقرآنءِ مقصد نیکیءِ شنگ کنگ ءُبدیءِ ختم کنگ اِنت، پمیشا ایشاں گوں قرآنءَ ہچ پیمیں تعلقے نیست (٢) شیطان ایشی طاقتءَ نہ داراَنت، (٣) قرآنءِ نازل بوگءِ وہدا شیطان چہ اشکنگ ءُگوشدارگءَ زہبر کنگ بوتگ اَنت، ءُہرکسءَ کہ گوشدارگءِ کوشست کتگ گڑا برانز گروکیں آس آئی رندا کپتگ ءُآئی ناپاکیں ہستیءِ پہک گار کتگ.

(٢) چہ عبداللہ بن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت اِنت کہ اے آیتءِ نازل بوگءَ رند واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کوہءِ صفا =

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٢١٥﴾

٢١٥. ءُجهل بكن وتی بانـزلاں پہ ہمائی کہ آئی تئی رندگیری کتگ چہ ایمان آروکاں.

فَاِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ اِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٢١٦﴾

٢١٦. نـوں اگاں آیـاں تـئی نافرمـانی کـت گـڑا بگـوْش کہ مـن بیزاراں چہ ہمـا کاراں کہ شماءِش کن اِت.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيْزِ الرَّحِيْمِ ﴿٢١٧﴾

٢١٧. ءُتوکل بکن ہمائی سرا کہ گیش اِنت (چہ ہرکسءَ) ءُمزنیں مہربانے.

الَّذِيْ يَرٰىكَ حِيْنَ تَقُوْمُ ﴿٢١٨﴾

٢١٨. ہما کہ گندیت ترا وہدیکہ تو اوشـت ئے (پہ نمازءَ).

وَتَقَلُّبَكَ فِي السّٰجِدِيْنَ ﴿٢١٩﴾

٢١٩. ءُتئی نندگ ءُپادایگءَ ماں سجدہ کنوکانی تہا[1].

اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٢٢٠﴾

٢٢٠. بیشـک کـہ ہماءِنـت جوانـیں اشـکنوک ءُمزنیں زانت کار.

هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيٰطِيْنُ ﴿٢٢١﴾

٢٢١. ایا من شـمارا حالءَ بدیاں کہ کئی سرا ایر کپیت شیطان.

تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيْمٍ ﴿٢٢٢﴾

٢٢٢. ایرکپیت ہرمزنیں دروغ بندیں گناہگارءِ سرا[2].

= سراسر کپـت ءُمردمانءَ توار ئے پـر دات کہ یا صباحاہ (زانگ بیت کہ اے لبز ہما وہدا گوْشـگ بیت کہ دشـمن اناگتءَ لشـکر بکنت، ءُچہ ایشی قومءَ خبردار کنگ بیت)، گڑا مردم مُچ بوت اَنت، واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوْشـت: کہ اگاں من شمارا اے بگوْشاں کہ دژمن ہمے کوہءِ پشتاینت ءُہنّوشمئے سرالشکر کنند گڑا ایاشما منی ہبرءَ باور کن اِت؟ درستاں گوْشت کہ ہَؤ، واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت کہ منءَ اللہ پاکءَ ترسینوکے کتگ ءُدیم داتگ ءُمن شمارا چہ یک ترندیں عذابےءَ ترسیناں (اگاں شماایمان نیاؤرت)، گڑا ابولہب زبرءَ کپت ءُگوْشـت ئے کہ اے محمدتوتباہ ءُبرباد بہ بات ئے، ایا مارا تو پمیشـا مُچ کتگ؟ ابولہبءِ اے ہبرءِ پسّہءَ اللہ پاکءَ سورت تبّت یدا نازل کت (صحیح البخاری تفسیر سورۃ لھب)، ءُلہتے روایاتانی تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہرقبیلہءِ دورا دورا نام گپت کہ وتءَ چہ دوزءَ وت رستگار بکن اِت من شمارا رستگار کت نہ کناں (صحیح البخاری کتاب الوصایا ھل یدخل النساءُ والولد فی الأقارب، ومسلم وغیرھما).

(١) بزاں وہدیکہ تو ایوکءَ نماز وان ئے ءُوہدیکہ گوں جماعتءَ وان ئے (فتح القدیر).

(٢) اے آیتءِ تہا ہم کافرانی رد ہست اِنت کہ آیاں گوْشت اے قرآنءَ شیطانیں جن چہ آسمانءَ کارَاَنت ءُمحمدءِ سرا وان اَنت، گڑا اللہ پاکءَ ایشانی رد کت کہ شیطانیں جن نجومیانی سراکاینت نہ کہ پیغمبرانی سرا.

يُلْقُوْنَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كٰذِبُوْنَ ﴿٢٢٣﴾

۲۲۳. دۏر دینت (شیطان) اشکتگیں ہبراں (ہمے دروغ بندانی سرا)[1] ءُآیانی گیشتر دروگ بندوک اَنت.

وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوٗنَ ﴿٢٢٤﴾

۲۲۴. ءُشاعرانی رنداکپ اَنت بےراہیں مردم.

اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ فِيْ كُلِّ وَادٍ يَّهِيْمُوْنَ ﴿٢٢٥﴾

۲۲۵. ایا تو نہ گندئے کہ آماں ہرمیدانءَ سر جنان اَنت.

وَاَنَّهُمْ يَقُوْلُوْنَ مَا لَا يَفْعَلُوْنَ ﴿٢٢٦﴾

۲۲۶. ءُآگوشنت ہمائی کہ وت ئِے نہ کنند[2].

---

(۱) بزاں برے برے اگاں آانچکیں ہبرےءِ اشکنگءَ کامیاب بہ بنت گڑا ہمے ہبرءَ پہ نجومیءَ سرکنند ءُپدا ہمے نجومی دگہ صد دروغ ایشی تہا مان کنت ءُمردماں گوشیت گوں، چہ بی بی عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا روایت اِنت کہ لہتے مردم واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ گوراآتک ءُنجومیانی بابتءَ سوال اِش کت، واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ ایشانی ہبراں حقیقتے نیست گڑاآیاں گوشت کہ اے اللہءِ رسول برے برے آ لہتے ہبر بیان کنند کہ چوبیت پدا پہ دل ہماوڑ بیت، واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ اے راستیں ہبر ہماینت کہ جن چہ آسمانءَ کجام نہ کجام پیمےءَ آئی چامپگءَ کامیاب بنت گڑاہمے ہبرءَ آنجومیءَ گوشنت گوں ءُپدا ہمے نجومی اے ہبرءِ تہا دگہ صد دروغ مان کنت (صحیح البخاری کتاب الطب باب الکھانۃ) ایشی بابتءَ سرجمیں بیان سورت الجنءِ تہا ہست اِنت.

(۲) شاعرانی گیشتریں چوکہ ہنچین اَنت کہ آتوصیف ءُایرجنگءِ تہا اصول ءُقانونانی خیالداریءَ نہ کنند ءُوتی ذاتی پسند ناپسندءِ رہبندءَ وتی خیالءَ ظاہر کنند، ءُبیدچہ ایشی وتی شعرانی تہا زیادتی ءُغلو ہم کنند، شاعرانہ خیالانی تہا برے ادا سرجن اَنت ءُبرےاودا، پمیشااللہ پاکءَ فرمان کت کہ اے پیمیں شاعرانی رندا گمراہیں مردم کپ اَنت، اےپیمیں شعرانی بابتءَ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ لاپءَ پہ ریم ءُخون پرکنگءَ کہ آلاپءَ خراب کنت، جوانترانت چہ (اے پیمیں) شعرانی پرکنگءَ (صحیح مسلم کتاب الشعروالترمذی أبواب الأدب). اداایشانی بیان کنگءِ مطلب ہمیش اِنت کہ محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ نہ کہ شاعرے بوتگ ءُنہ کہ کاہنے، ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ وَمَا عَلَّمْنٰهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْۢبَغِيْ لَهٗ ﴾ [سورۃ یٰسٓ: ۶۹] کہ ماحمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ نہ کہ شعر ءُشاعریءِ زانت داتگ ءُنہ کہ آ ئی (پیمیں مردمءَ) اے برجنت، ءُدگہ جاگہےفرمان اِنت کہ ﴿ وَّمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ﴾ سورت الحاقّہ آیت ۴۱، کہ قرآن شعر ءُشاعریءِ کتابے نہ ئے، پرچہ کہ شعر ءُشاعریءِ تہا مبالغہ آرائی (بزاں ہر ہبرءِ تہا زیادہی ءُگیشی) ہست ءُدرْوغ ءُراست ہم ہست ءُوڑوڑیں خیال ہست ءُقرآن چہ خیال ءُدرْوغءَ پاک اِنت ءُآرہشونی ءُہدایتءِ ءُزبانءِ صافی ءُوحکمتءِ یک توامیں ءُبے دروریں کتابے. دلگوش: ﴿ وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوٗنَ ﴾، اے آیتءِ تہا یک وڑےءَ اللہ پاک وتی پیغمبرءِ صحابیانی توصیفءَ بیان کنگءَ اِنت ءُپیغمبرءِ حقانیتءَ، کہ گیشتر ہمے ڈولااِنت کہ شاعرانی =

اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا وَّانْتَصَرُوْا مِنْۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوْا ؕ وَسَيَعْلَمُ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْۤا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَّنْقَلِبُوْنَ ﴿۲۲۷﴾

۲۲۷. بیدءِ ہما مردماں کہ آیاں ایمان آؤرتگ ءُجوانیں کاراش کتگ، ءُباز یاداِش کتگ اللہءَ، ءُبیراِش گپتگ رند چہ ایشی کہ آیانی سراظلم کنگ بوت[1]، ءُدیر نہ بیت کہ سرپد بنت ہماکہ ظلم اِش کتگ کہ کجام واترجاہءَ آواترکنند.

= رنداکپوک ءُہمراہ گیشتر کہ گمراہیں مردم اَنت، نوں پیغمبرءِ ہمراہاں بچاراِت کہ آچونیں مردم اَنت، نوں چہ اے آیتءَ صحابیانی فضیلت ظاہربیت، ءُاللہ پیغمبرءِ حقانیتءَ چہ آئی ہمراہانی جوانیاں پدّر کنت کہ شاعرانی ہمراہ چشیں صافیں ءُجوانیں ہمراہ نہ بنت، ءُمحمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ درائیں ہمراہ صاف دل ءُجوانیں مردم اَنت.

(۱) اداہما شاعر مستثنی بوگءَ اَنت (چہ اے ردءَ درایگااَنت) کہ آیانی شعر چہ درْوغ ءُزیاتی ءُگیشی ءُوڑ وڑیں خیالاں چہ پاک اَنت، ءُآیانی تہا مومنی صفات مان اِنت، ءُاے پیمیں شعر ءُشاعری جائزاِنت، ہنچوکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ حسّان بن ثابت رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ءَ حکم دات کہ کافرانی ہما شعرانی جوابءَ بدئے کہ کافراں آیانی تہا منءَ ءُمومناں بدگوْشتگ، جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ تئی کمکءَ کنت (صحیح البخاری کتاب بدء الخلق باب ذکرالملائکۃ)، چہ اے حدیثءَ زانگ بیت کہ اے پیمیں شاعری جائز اِنت کہ آئی تہا دروغ ءُزیادتی ءُمبالغہ آرائی مہ بیت، ءُچہ آیانی سوبءَ کافر ءُمشرکاں ءُبدعتیاں ءُایدگہ درائیں ردیں مردماں جواب دیگ بہ بیت ءُآیانی تہا توحید ءُسنت پدّر بہ بیت، واللہ أعلم.

سُوْرَةُ النَّمْلِ سورة النمل

سوره نمل مکّەءَ نازل بوتگ ءُآئی
نود ءُسے آیات ءُہفت رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

طٰسٓ ۚ تِلْكَ اٰيٰتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُّبِيْنٍ ۙ﴿١﴾

١. طس، اے آیات اَنت قرآنءِ ءُگیشّینوکیں کتابءِ.

هُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ۙ﴿٢﴾

٢. رہشونی کنوک ءُمژ دہ دیوک اِنت مؤمنانی.

الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ﴿٣﴾

٣. آہماینت کہ نمازءَ قاتم دارنت ءُآئی پابنداَنت ءُزکات درکننت ءُآخرتءِ سرا آیاں یقین داراَنت.

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿٤﴾

٤. بیشک ہما مردم کہ آخرتءِ سرا ایمان ءُیقین نہ داراَنت ماڈولدار کتگ اَنت آیانی کار آیانی واستاء نوں اے سرگردان اَنت.

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَهُمْ سُوْٓءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُوْنَ ﴿٥﴾

٥. ءُہمیش اَنت کہ آیانی واستا سلّیں عذاب ہست ءُاے ماں آخرتءَ نقصانءِ توکءَ بنت.

وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَّدُنْ حَكِيْمٍ عَلِيْمٍ ﴿٦﴾

٦. ءُبیشک ترا قرآن سربوگی اِنت چہ زبریں خیرکار حکمتانی واجہ ءُزانتکارءِ نیمگءَ.

اِذْ قَالَ مُوْسٰى لِاَهْلِهٖٓ اِنِّىْٓ اٰنَسْتُ نَارًا ۭ سَاٰتِيْكُمْ مِّنْهَا

٧. ءُیادبکن ہما وہدا کہ موسیٰ (عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) گوں وتی لوگءَ گوشت کہ من یک آسے دیستگ

بِخَبَرٍ اَوْ لَاْتِيَنِّيْ بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢١﴾

دیر نہ بیت کہ من پہ شماچہ اودا یک حالے کاراں یا روکیں اشکرے تاکہ شما وتا شر بتاپ اِت[1].

فَلَمَّا جَآءَ نُوْدِيَ اَنْۢ بُوْرِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٨﴾

٨. نوں وہدیکہ آتک ءُسربوت موسیٰ (عَلَیْہِ السَّلَام) ہما آسءِ نزّیکءَ، توارے برد یگ بوت کہ بابرکت کنگ بوتگ ہماچیز کہ ماں آسءِ تہا اِنت ءُچیزے کہ آئی کرّ ءُگورءَ ہست[2]، ءُپاک اِنت ا للہ (چہ ہرعیبءَ) کہ رودینوک اِنت درہیں جہانءِ.

يٰمُوْسٰۤى اِنَّهٗۤ اَنَا اللّٰهُ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٩﴾

٩. اے موسیٰ (عَلَیْہِ السَّلَام) ہبراشنت کہ (ای توارجنوک) مناں ا للہ زبردستین ءُخیرکاریں ءُحکمتانی واجہ.

وَاَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ يٰمُوْسٰۤى لَا تَخَفْ اِنِّيْ لَا يَخَافُ

١٠. ءُدوربدئے وتی آساءَ، نوں وہدیکہ موسیٰ (عَلَیْہِ السَّلَام) ہما آسا سُرپرکنگءَ دیست کہ گوشئے یک بلاہیں اژدہایے (گڑا) پہ پُشتکائیءَ برترّ اِت ءُچکّ ئے ہم نہ جت

---

(١) اے ہما وہدءِ کسّہ اِنت کہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام گوں وتی لوگ بانکءَ چہ مدیئنءَ دیم پہ مصرءَ رہادگ اَت، قدرتءَ یک شپے سک تہار بوت ءُسردیءَ ہم درشان کتگ اَت، ہمے روگءِ تہا موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام یک آسءِ رژن مار اِت گڑا موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دیم گوں ہمے آسءَ کت ءُہموداشت کہ بوت کنت اودا کاروان ہے، یامردمے چیزے بییت کہ آدرستیں کشکءِ جستءَ بکنت پرچہ کہ چہ تہاریءَ آئیءَ پد لیں کشک گار کتگ اَت، یاکم چہ کم چہ سردیءَ رکّگءِ واستا پہ تا پگءَ اشکرے بیاریت.

(٢) حقیقتءَ اے آسے نہ اَت بلے اللہءِ نورءِ تجلّیِ ءُروژں اَت کہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ءَ چو آسءَ مارات، چہ عبداللہ بن عبّاس ءُسعید بن جبیر ءُعکرمہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ ءُایدگہ لہتینءَ ہمے روایت اِنت کہ چہ ﴿بُوْرِكَ مَنْ فِي النَّارِ﴾ مرادءِ اللہءِ روژں اِنت، ءُچہ ﴿وَمَنْ حَوْلَهَا﴾ ہما ملائکت مراد اَنت کہ آہما درچکءِ کرّ ءُگوراں نندوک اِتنت کہ اے روژں چہ ہمودا پدّر بوت، یاومراد موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ءِ جندانت، یاوہما درچکءِ کرّ ءُگورانی زمین مرادَانت، بزاں اے درہا بابرکت اِتنت.

لَدَيَّ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿١٠﴾

(حکم بوت) اے موسیٰ مه ترس، منی دربارهَ پیغمبر نه ترْس اَنت.

اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوْٓءٍ فَاِنِّيْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١﴾

١١. ابید اِنت همامردم که آئی ظلم کت[1]، پدئے آبدی په نیکیءِ مَٹ کت گڑا من بلاہیں بخشوک ءُمهربانیاں.

وَاَدْخِلْ يَدَكَ فِيْ جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ ۖ فِيْ تِسْعِ اٰيٰتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهٖ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ﴿١٢﴾

١٢. ءُمان بکن وتی دستءَ ماں وتی جیگءِ تهاکه آاسپیت اسپیتءَ درکئیت بےعیبءَ[2]، اِ ے (درہا) نُه نشانی اَنت[3] (ایشاں بزور ءُبرو) فرعون ءُآئءِ قومءِ نیمگءَ، بیشک که آدرہا نافرمان اَنت.

فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ اٰيٰتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٣﴾

١٣. نوں وہدیکه سربوت اَنت آیاں مئے چم پچ کنوکیں نشانی گوْشت اِش که اے وَپهکیں درائیں سحرے.

وَجَحَدُوْا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَآ اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَّعُلُوًّا ۭ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿١٤﴾

١٤. آیاں اے نشانی نه منّ اِتنت ءُآیانی دلاں یقین کتگ اَت[4] ہشکءَ په ناانصافی ءُمزنیءَ، نوں بچار که خراب کارانی آسرچه وڑابوت.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًا ۚ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ فَضَّلَنَا عَلٰي كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٥﴾

١٥. ءُبیشک که ما داؤد ءُسلیمان (عَلَيْهِمَا السَّلَام)ءَ زانتکاری داتگ اَت، ءُآیاں گوشت که دریں خوبی اللّٰهءِ اَنت هماکه مارئے وتی بازیں مؤمنیں بندوانی سرا مستری یےداتگ.

---

(١) بزاں ظالم ءُنافرماناں چه اللّٰهءِ عذاباں ترسگ لوٹیت.

(٢) بزاں اے اسپیتی بیماری یے نه ئے بلکیں چو ایدگه معجزه ءُنشانیانی پیمءَ یک نشانی یے.

(٣) اے نُه ایں نشانی که اللّٰهءَ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامءَ دات ءُبخشات اَنت ایشانی سرجمیں بیانءِ واستاءَ سورة الأعرافءِ آیت نمبر١٣٣ء حاشیه چارگ به بیت که اوداے هست اَنت.

(٤) بزاں دلءَ آیاں ہوں زانتگ اَت که اے معجزه اَنت نه که سحراَنت.

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ وَقَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُوْتِيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ۭ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِيْنُ ۝١٦

١٦. عُسلیمان داؤدءِ جانشین بوت[١]، عُگوشت ئِے اے مردماں مارا زانت دیگ بوتگ مرغانی زبانءِ عُمارا چہ ہرچیزءَ د یگ بوتگ[٢]، بیشک کہ اِے اللہءِ دَرائیں مزنی فضلے.

وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُوْدُهٗ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ۝١٧

١٧. عُمچ کنگ بوت اَنت پہ سلیمانءَ آئی لشکر چہ جنّ عُانسان عُمرغاں نوں پہ رِدْ اوشتارینگ بوت اَنت[٣].

حَتّٰٓى اِذَآ اَتَوْا عَلٰي وَادِ النَّمْلِ ۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يّٰٓاَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوْا مَسٰكِنَكُمْ ۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُوْدُهٗ ۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝١٨

١٨. تاہما وہدا کہ سربوت اَنت مورانی ڈنّے عُجاگہے گوشت مورےءَ کہ اے موراں! وتی ہونڈاں مان رِچ اِت چومہ بیت کہ پہ بےسمائیءَ سلیمان عُآئی لشکر شمارا لگتمال بکنند[٤].

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْٓ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْٓ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰي

١٩. (سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ) بچکندات چہ مورءِ ہبرا عُگوشت ئِے اے منی پروردگار منا توفیق بدئے کہ من تئی ہما نعمتانی شکرءَ بگراں

(١) اداچہ وراثتءَ پیغمبری عُبادشاہیءِ وراثت مراد اِنت کہ داؤد عَلَيْهِ السَّلَامُ وفاتءَ پد آئی جاگہءَ آئیءِ چک سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ پیغمبر عُبادشاہ جوڑ بوت.

(٢) چوکہ پیغمبری اِنت، زانت عُحکمت اِنت، جنّ عُانسانانی فرمانبردار بوگ اِنت، عُہمے وڑا گواتءِ وایدگہ چیزانی فرمانبردار بوگ اِنت.

(٣) اے ہنچیں بادشاہے اَت کہ بید سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ اللہءَ ایدگہ ہچ کسءَ نہ دات. روایتانی تہاکئیت کہ سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ ہمیکہ سفرےءَ شت گڑا آئی وتی اے لشکر انس عُجنّانی، عُمرغ مورانی درہا مچ کت اَنت عُبرت اَنت گوں، عُایشی پہ رد اوشتارینت اَنت دانکہ اے بلاہیں لشکرءِ تہا ہچ وڑیں نادلسریءِ جوڑمہ بیت، عُاے درہا پہ وڑ عُپیم رہادگ بہ بنت.

(٤) چہ اے کسّےءَ جواں زانگ بیت کہ چارپادانی تہا ہوں یک مارشتے ہست توری آچہ انسانءِ مارگءَ کمتربہ بیت، عُاےہبر ہوں زانگ بیت کہ مورانی عقیدہ ہمافطری عقیدہءِ سرایت کہ بیدءِ اللہءَ غیب بزاں چیریناں کس نہ زانت توری پیغمبرے بہ بیت بلے انسان اِنت کہ برے برے چہ حیوانءَ ہوں گندءَ تر عُرزوارتر بیت.

وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَدْخِلْنِيْ بِرَحْمَتِكَ فِيْ عِبَادِكَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١٩﴾

کہ تومنی ءُمنی مات ءُپتانی سرا کتگ اَنت، ءُمن ہنچیں نیکیں کاربکناں کہ تووش ببئے ءُمنا شاملءِ حال بکن چہ وتی مہربانیءَ وتی نیکیں بندوانی تہا.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ اَرَى الْهُدْهُدَ اَمْ كَانَ مِنَ الْغَآئِبِيْنَ ﴿٢٠﴾

٢٠. سلیمانءَ مرغانی حال پرسی کت گڑا گوْشت ئے کہ منا چون اِنت کہ من ہدہدءَ نہ گنداں یا وآادا نہ اِنت[1].

لَاُعَذِّبَنَّهٗ عَذَابًا شَدِيْدًا اَوْ لَاَاْذْبَحَنَّهٗٓ اَوْ لَيَاْتِيَنِّيْ بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢١﴾

٢١. الّمءَ من آئرا سلّیں سزایےدیاں یا کشان ئے یابیاریت منی گوْرا روژنائیں حجّتے[2].

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيْدٍ فَقَالَ اَحَطْتُّ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍ بِنَبَاٍ يَّقِيْنٍ ﴿٢٢﴾

٢٢. نوں دیرنہ گوست کہ ہدہد آتک ءُگوْشت ئے کہ من ہنچیں ہبرے پتاتگ[3] ءُپیدا گاں کہ ترا آئی ہبرنیست اِنت، ءُمن آوْرتگ پہ تو چہ سبایءَ[4] یک راستیں ہبر ءُحالے.

اِنِّيْ وَجَدْتُّ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُوْتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَّلَهَا عَرْشٌ عَظِيْمٌ ﴿٢٣﴾

٢٣. کہ من دیست یک جنینے کہ آیانی سرا بادشاہی کنگءَ اِنت، ءُآئرا چہ ہرچیزءَ دیگ بوتگ، ءُآیک مزنیں تہتےءِ ہدابندِاِنت[5].

وَجَدْتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُوْنَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ

٢٤. من دیست آگوں راجءَ ہمے حالتءَ کہ اللہ اِش ویل کتگ اَ ت ءُروچءَ سجدہ

(١) بزاں منی چم آئرا نہ گندگءَ اَنت، یاوآپہ د ل ادا نندوک نہ اِنت.

(٢) بزاں وتی روگءِ واستا یک ٹہتگیں عذرے پیش بکنت.

(٣) احاطہ، کجام یک چیزےءِ بابتءَ توامیں علم ءُزانتءَ گوْشنت.

(٤) ﴿سَبَاٍ﴾، یک مردمےءِ نام اَت، یاو یک قومےءِ نامءَ آبادیں یک شہرے اَت. اے یمنءِ دارالحکومت صنعاءِ نزّیکءَ اِنت، ءُمآرب یمنءِ نزّیکءَ زانگ بیت. (ابن کثیر).

(٥) مراد آئی نندگءِ تہت اِنت.

وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُوْنَ ﴿٢٤﴾

کنگءَ اِتنت ءُشیطانءَ آیانی واستا آیانی کار ڈولدارکتگ اِتنت، ءُآیان ئِے چہ تچکیں راہءَ دور داشت نوں آ پہ راہءَ نیا ینت.

اَلَّا يَسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِيْ يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ﴿٢٥﴾

۲۵. کہ سجدہ نہ کنند[۱] ہما ذاتءَ کہ درا کنت چیریں چیزاں آسمانانی ءُزمینءِ، ءُہرچیکہ شما چیردئیت ءُدراکن اِت آدرستا ں زانت.

اَللّٰهُ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ﴿٢٦﴾ السجدة ٨

۲۶. ا للّٰہءِ جندانت کہ بید آئی دگہ کس بندگیءِ لائق نہ اِنت، ءُآہدا بند اِنت مزنیں تہتءِ.

قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٢٧﴾

۲۷. سلیمانءَ گوشت کہ دیر نہ بیت کہ ما پٹّ ءُلوٹ کنیں کہ باریں تو راست گوشئے یا چہ دروغ بندان ئے.

اِذْهَبْ بِّكِتٰبِيْ هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٢٨﴾

۲۸. منی اے نبشتءَ بزور ءُبرو ءُآیانی نیمگ ئے دور بدئے پدا یک کرّا ببو ءُبچارکہ آچہ جواب دِیَنت[۲].

قَالَتْ يٰۤاَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنِّيْۤ اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتٰبٌ كَرِيْمٌ ﴿٢٩﴾

۲۹. گوشت (بلقیسءَ) کہ اے سرداراں منی نیمگءَ یکمزن شانیں نبشتہے دوردیگ بوتگ.

اِنَّهٗ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهٗ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿٣٠﴾

۳۰. بیشک کہ نبشتہ سلیمانءِ اِنت[۳] کہ

(۱) ﴿ اَلَّا يَسْجُدُوْا ﴾ تعلّق گوں پسری ایں جملءَ اِنت بزاں گوں (زیّن). مراد ہمیش اِنت کہ شیطانءَ آیانی اللّٰہءَ سجدہ نہ کنگے عمل پہ آیاں ڈولدارکتگ آت.

(۲) بزاں چہ آیاں یک کربہو، ءُہربرے کہ آوت مہ وت کنند آئی نیمگءَ د لگوش ببو ءُآئرا گوش بدار.

(۳) سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ اے نبشتہ ملکہ بلقیسءِ نامءَ دیم دات، ءُآئی تہا آئرئے اسلامءِ نیمگءَ آیگءِ ءُآئی قبول کنگءِ دعوت دات سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ وتی نام نبشتہءِ بندات‌ءَ نویس اِت، ہمے پیما واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہرچ نبشتہے کہ کافریں بادشاہانی نیمگءَ دیم داتگ گڑا وتی نامءِ بندات‌ءَ نبشتہ کتگ، سلف صالحینءِ رہبند ہم ہمے بوتگ. باید اِنت کہ اتّباعءِ سنّتءِ حب ءُواہگدار ہرکارءِ تہا وتی پاکیں پیغمبرءِ رہبندءَ بزورانت.

بنگیج کناں گوں اللهءِ نامءَ کہ آمزنیں مہربان ءُباز رحم کنوکے.

اَلَّا تَعْلُوْا عَلَيَّ وَاْتُوْنِيْ مُسْلِمِيْنَ ﴿۳۱﴾

۳۱. کہ وتءَ مزن مہ لیک اِت منی دیمءَ ءُمسلمان بہ بئیت ءُبیااِت منی گورا.

قَالَتْ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُوْنِيْ فِيْٓ اَمْرِيْ ۚ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُوْنِ ﴿۳۲﴾

۳۲. گوشت (بلقیسءَ) کہ اےسرداراں منی اے کارءِ تہا منا شؤربد ئیت من ہچ کارءِ بابتءَ پہکءَ فیصلہ نہ کناں تاوہدیکہ شما گوں مہ بئیت.

قَالُوْا نَحْنُ اُولُوْا قُوَّةٍ وَّاُولُوْا بَاْسٍ شَدِيْدٍ ۙ وَّالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُرِيْ مَاذَا تَاْمُرِيْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. آہاں گوشت کہ ما بلاہیں زور آورین ءُمڑوکیں مردم اِں، ءُفیصلہ تئی دستااِنت نوں توفکرے بکن ءُمارا حکمے بدئے.

قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوْكَ اِذَا دَخَلُوْا قَرْيَةً اَفْسَدُوْهَا وَجَعَلُوْٓا اَعِزَّةَ اَهْلِهَآ اَذِلَّةً ۚ وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُوْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. (بلقیسءَ) گوشت کہ بادشاہ وہدیکہ میتگءِ تہا مان رچ اَنت آئرا پہک ویران کنںت ءُآئی عزت داراں ذلیل ءُرزوا کننت، ءُاے ہوں ہنچو کننت.

وَاِنِّيْ مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنٰظِرَةٌۢ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. ءُبیشک کہ من یک سوغاتے دیم دیاں آیانی نیمگءَ ءُچاراں کہ باریں چے جواب کاراَنت منی دیم داتگیں نفر[۱].

فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّوْنَنِ بِمَالٍ ۖ فَمَآ اٰتٰىنِيَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِّمَّآ اٰتٰىكُمْ ۚ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. نوں وہدیکہ سربوت (نفر) سلیمانءِ گورا سلیمانءَ گوشت کہ شمامنا مالءِ لالچءَ دئیت منا منی اللهءَ جوان تریں داتگ، بس شما وتی سوغاتانی سرا وت گل ءُشاداں بہ بئیت.

(۱) بزاں اگن آئی منی اے سوغات قبول کت گڑا زانگ بیت کہ اے دنیائی بادشاہے ءُپیغمبرے نہ ئے، ءُاگن آئی اے سوغات قبول نہ کت گڑا بزاں پیغمبرے، ءُآئی فرمانبرداری قبول کنگ لوٹیت پرچہ کہ پیغمبرانی نافرمانیءِ آسر تباہی ءُبربادی اِنت. چہ ایشی زانگ بیت کہ ملکہ بلقیس سکّیں عاقلیں ءُزانتکاریں بادشاہے اَت.

اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَاْتِيَنَّهُمْ بِجُنُوْدٍ لَّا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِّنْهَآ اَذِلَّةً وَّهُمْ صٰغِرُوْنَ ﴿٣٧﴾

٣٧. واتربکن ہمایانی نیمگءَ نوں ماالّمءَ آیانی سرا ہنچیں لشکرے کاریں کہ گوں آئی (سبا وآئی لشکر) دیم پہ دیم بوت نہ کنند ءُالمّءَ پہ بے عزّتی ءُرزوائی آیاں چہ اودا درکنیں[1].

قَالَ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَاْتِيْنِيْ بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَّاْتُوْنِيْ مُسْلِمِيْنَ ﴿٣٨﴾

٣٨. گوشت ئے اے سرداراں کئے اِنت کہ آئی تہتءَ بیاریت منی گورا پیش چہ ایشی کہ آمسلمانی حالتءَ منی گورا بیاینت[2].

قَالَ عِفْرِيْتٌ مِّنَ الْجِنِّ اَنَا اٰتِيْكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُوْمَ مِنْ مَّقَامِكَ ۚ وَاِنِّيْ عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ اَمِيْنٌ ﴿٣٩﴾

٣٩. گوشت یک دیہیں جنّےءَ کہ من آئرا کاراں تئی گورا چہ ایشی پیش کہ توچہ وتی جاگہءَ پادائے[3]، ءُمن اے زورادراں ءُامانت داریاں.

قَالَ الَّذِيْ عِنْدَهٗ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتٰبِ اَنَا اٰتِيْكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ يَّرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ ۭ فَلَمَّا رَاٰهُ

٤٠. گوشت کتابءِ واننده ءَ[4] کہ من آئرا تئی گورا کاراں پیش چہ ایشی کہ تئی سری مچاچ گوں چیری مچاچءَ بڈکّیت، نوں

---

(١) بزاں وتی اے سوغاتءَ بزور ءُبرو ءُآیاں ہال بدئے کہ اگں مسلمان نہ بنت گڑا پہ جنگءَ لانکءَ ببندانت.

(٢) چہ سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ پسّوءَ ملکہءِ بلقیسءَ بہ خوبی اے اندازہ بوت کہ آگوں سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ جنگ کت نہ کنت پمیشاآئی وتی مسلمان بوگءِ واستا سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ نیمگءَ سرگپت ءُاے میانءَ سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ آئی آیگءِ ہال سربوت گڑا آئی ملکہ بلقیسءِ ہما تہت کہ آیمنءِ تہا یت بیت المقدس بزاں فلسطینءَ لوٹائینت پیش چائی سربوگءَ تاکہ آئرا توامیں دلجمی بےبدنت وتی پیغمبریءِ واستاء ءُوتی زور ءُطاقتءَ آئی دیمءَ دْنّا بکنت.

(٣) تفسیرانی تہا کئیت کہ سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ چہ سہبءَ بگرتاں کہ ظہرءَ یک بلاہیں مجلس ءُدیوانے پہ مردمانی جیڑیانی فیصلہءِ واستءَ برجاہ داشت. ادا چہ ﴿ قَبْلَ اَنْ تَقُوْمَ مِنْ مَّقَامِكَ ﴾ ہمے دیوان مرادِنت، بزاں چہ تئی اے دیوانءِ ہلاس بوگءَ پیش من آئی تہتءَ کاراں.

(٤) ایشی گوْشوک کئے اَت؟ ءُاے کتاب کجام کتاب اَت؟ ءُچہ علمءَ مرادچی اِنت؟ ایشی بابتءَ مفسریناں باز وڑا گپ کتگ بلے اے بابتءَ قرآن ءُصحیح حدیث خاموش اَنت پمیشاے بابتءَ خاموشی جوان ترانت، بلےچہ قرآنءِ بیانءَ انچو زانگ بیت کہ اے یک انسانے اَت، ءُآسمانی کتابےءِ زانتکارے اَت، ءُاللّٰہءَ اے قدرت ءُطاقت آئرا پہ معجزہ ءُکرامت داتگ اَت. واللّٰہ أعلم بالصّواب.

مُسْتَقِرًّا عِنْدَهٗ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّيْ ۖ لِيَبْلُوَنِيْٓ ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ ۭ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّيْ غَنِيٌّ كَرِيْمٌ ۝

وہدیکہ آئرئے وتی گورا اوشتگءَ دیست گوشت ئے کہ اے منی اللہءِ مہربانی اِنت تاکہ منا بچکّاسیت کہ باریں من شکر گراں یا ناشکرے باں، ءُہرکس کہ شکربگیپت فائدہ ہما ئرا رسیت، ءُہرکس کہ ناشکری بکنت نوں بیشک کہ منی اللہ بے حاجتے ءُباز احسان کنوکے۔

قَالَ نَكِّرُوْا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ اَتَهْتَدِيْٓ اَمْ تَكُوْنُ مِنَ الَّذِيْنَ لَا يَهْتَدُوْنَ ۝

۴۱. گوشت (سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) کہ چیزے بدل ءُسدل بکن اِت آئی تہتءَ تاکہ ماچاریں کہ آپہ راہءَ کئیت یاچہ راہءِ نہ آؤکاں بیت[1].

فَلَمَّا جَاۗءَتْ قِيْلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِ ۭ قَالَتْ كَاَنَّهٗ هُوَ ۚ وَاُوْتِيْنَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِيْنَ ۝

۴۲. نوں وہدیکہ (بلقیس) سربوت آئرا گوشگ بوت کہ ایا تئی تہت ہمے ڈولا اِنت؟ گوشت ئے کہ گشیگاں ہمیش اِنت[2]، ءُمارا ایشی زانت ساریءَ دیگ بوتگ ءُمامسلمان بوتگ اِتیں[3].

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَّعْبُدُ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ اِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كٰفِرِيْنَ ۝

۴۳. ءُآئرا دور داشتگ اَت ہما معبوداں کہ بید اللہءَ آیانی آئی بندگی کتگ اَت ءُآچہ کافران اَت.

---

(۱) سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ بلقیسءِ فہم ءُزانتءِ چکاسگءِ واستا آتہتءِ شکل ءُصورتءِ بدل کنگءِ حکم دات کہ باریں آوتی تہتءَ درست کنت یانہ کنت. دومی مطلب اے بوت کنت کہ باریں آاے بلاہیں معجزہ ءُکرامتءِ گندگءَ پد راہءِ راستءَ کئیت یانہ؟ (فتح القدیر للشوکانی).

(۲) اے یک پہریزی جوابے اَت کہ ملکہءِ بلقیسءَ دات کہ تہت وہمااِنت بلے آئی پیسری ایں شکل ءُصورت کمّ ءُبازبدل اِنت.

(۳) ایشی گوشوک لہتینءِ نزیکءَ سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ اَت کہ آئی ملکہ بلقیسءَ گوشت کہ تئی چہ ادءِ آیگءَ پیش مازانتگ اَت کہ تومسلمان بئے، ءُلہتے گوشیت کہ ایشی گوشوک ملکہ بلقیس اَت کہ آئی گوں سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ گوشت کہ مارا اے معجزہءِ پیش دارگءِ ضرورت نہ اِنت، ماوچہ ایشی گندگءَ پیسر زانتگ کہ توپیغمبرےءِ، ءُما ہما وہدا تئی فرمانبرداری قبول کتگ.

قِيْلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ ۚ فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَّكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا ۭ قَالَ اِنَّهٗ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّنْ قَوَارِيْرَ ۭ قَالَتْ رَبِّ اِنِّىْ ظَلَمْتُ نَفْسِىْ وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٤﴾

۴۴. گوشگ بوت (بلقیسَ) کہ ماڑیءِ تہا پتر[۱]، وہدیکہ آئی ماڑی دیست گوں ایشی گندگءَ آئی ایشرا جہلیں تالاپے ہیال کت، پمیشا آئی وتی شلوار چہ وتی ٹانگاں لانچ اِت[۲]، گوشت سلیمانءَ کہ اے چہ شیشگءَ پرکتگیں ماڑی یے. گوشت (بلقیسءَ) اے پروردگار من وتی جانءِ سرا زیاتی کتگ ءُفرمانبردار بوتاں سلیمانءِ دستءَ ہما پروردگارءِ کہ درہیں جہانءِ رودینوک اِنت.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰى ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صٰلِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَرِيْقٰنِ يَخْتَصِمُوْنَ ﴿٤٥﴾

۴۵. ءُبیشک مادیم دات ثمودءِ نیمگءَ آیانی قومی برات صالحءَ کہ ایوکءَ اللہءِ بندگءَ بکن اِت نوں اناگہ دو ٹولیءَ وت ماں وتءَ جیڑہ بندات کت[۳].

قَالَ يٰقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُوْنَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ۚ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُوْنَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿٤٦﴾

۴۶. گوشت (صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ) اے منی راجءِ مردماں چہ نیکیءَ پیش شما پہ بدیءَ پرچہ اشتاپ کن اِت[۴]؟ پرچہ شما چہ اللہءَ بخشش نہ لوٹ اِت تاکہ شمئے سرا بزگ کنگ بہ بیت.

قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَّعَكَ ۭ قَالَ طٰۗىِٕرُكُمْ عِنْدَ

۴۷. گوشت (کافراں) کہ ماترا ءُتئی سنگتاں شوم ہیال کنیں، گوشت (صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ)

(۱) سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ اے بلاہیں ءُمزن شانیں ماڑیءِ جوڑکنگءِ حکم پمیشا دات کہ ملکہ بلقیسءَ وتی بادشاہیءِ مزنیءَ پیش بداریت.

(۲) بزاں آئی کانچ ءُشیشگ پہک صاف اِتنت پمیشا آئیءَ ہمے گمان کت کہ اے آپءِ یک بلاہیں تالاپے.

(۳) آیانی جیڑہ ہمے بابتءَ اَت کہ باریں آپیغمبرے یانہ؟ لہتینءَ منّ اِت، ءُآدگراں انکارکت.

(۴) بزاں پرچہ شما ایمان نیارات ءُہمے وڑا اللہءِ عذاباں دعوت دئیت؟ .

اللّٰهِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُوْنَ ﴿٤٧﴾

شمئے شومیءِ ہیال کنگ اللّٰہءِ گورا نبشتہ اِنت، بلکیں شما امتحانءِ تہا دور دیگ بوتگ اِت.

وَكَانَ فِي الْمَدِيْنَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُّفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُوْنَ ﴿٤٨﴾

۴۸. ءُ(صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ) شہرءِ تہا نُہ سردار ہست اَت کہ ماں شہرءَ خراب کاری اِش کت ءُجوانیں کاراش نہ کت.

قَالُوْا تَقَاسَمُوْا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهٗ وَاَهْلَهٗ ثُمَّ لَنَقُوْلَنَّ لِوَلِيِّهٖ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اَهْلِهٖ وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ﴿٤٩﴾

۴۹. ءُآیاں وت ماں وتءَ سوگند وارت ءُگوشت اِش کہ الّمءَ ماآئی ءُآئی مردمانی سرا مچّ ءُمیڑے کنیں پدا آئی وارثاں گوشیں کہ ما آئی کشگءَ گون نہ بوتگیں ءُما اُلَّم راست گوْشیں.

وَمَكَرُوْا مَكْرًا وَّمَكَرْنَا مَكْرًا وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٥٠﴾

۵۰. ءُآیاں بلاہیں مکرے کت ءُماہوں بلاہیں تدبیرے کت ءُآسدّءَ نہ اِتنت.

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ ۙ اَنَّا دَمَّرْنٰهُمْ وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٥١﴾

۵۱. نوں بچارکہ چہ وڑا بوت آیانی مکرءِ آسر، ما آگوں پہکیں راجءَ نیست ءُنابودکت اَنت.

فَتِلْكَ بُيُوْتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوْا ۗ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿٥٢﴾

۵۲. ایشنت آیانی لوگ ءُجاگہ کہ پہک ویران اَنت پمیشا کہ زیاتی اِش کتگ، بیشک ایشی تہا پہ فہموکاں بازیں نشانی ہست.

وَاَنْجَيْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ﴿٥٣﴾

۵۳. ءُماایمان دار ءُپرہیز گاریں مردم رستگار کت اَنت.

وَلُوْطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَتَاْتُوْنَ الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُوْنَ ﴿٥٤﴾

۵۴. ءُلوطءَ (یادبکن) کہ آئی گوں وتی راجءَ گوْشت کہ شما گندات ءُانگتءَ بےحیائیں کار کن اِت.

اَئِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّنْ دُوْنِ

۵۵. اے چے ہبرے کہ شما جنین ویل داتگ اَنت ءُوتی نفسءِ شہوتے پورہ کنگءَ

النِّسَآءِ ؕ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُوْنَ ﴿۵۵﴾

مردینانی گورا کاات، حق ہمیش اِنت کہ شما بلاہیں جاہل اِت.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖۤ اِلَّاۤ اَنْ قَالُوْۤا اَخْرِجُوْۤا اٰلَ لُوْطٍ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ ۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَّتَطَهَّرُوْنَ ﴿۵۶﴾

۵۶. آئی راجءَ دگہ جواب نہ بوت بید ہمے ہبرءَ کہ لوطءِ مردماں چہ وتی میتگءَ درکن اِت، اے وتءَ بلاہیں پاکباز ہیال کننت.

فَاَنْجَيْنٰهُ وَاَهْلَهٗۤ اِلَّا امْرَاَتَهٗ ۫ قَدَّرْنٰهَا مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. نوں ما رستگار کت آگوں وتی لوگءِ مردماں بید آئی جنینءَ، آئیءِ اندازہ ماپشت کپوکانی تہا جتگ اَت.

وَ اَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَّطَرًا ۚ فَسَآءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿۵۸﴾

۵۸. ءُما آیانی سرا یک بلاہیں ہورے گوارینت، نوں پہ ترسینتگیناں سلیں گوارگے بوت.

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلٰمٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى ؕ ءٰٓاللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿۵۹﴾

۵۹. ءُبگوش کہ درہیں توصیف اللہءِ اَنت ءُسلامتی بہ بیت آئی درچتگیں بندوانی سرا، ایااللہ جوانترانت یاہما کہ آیاں شریدار جوڑکتگ اَنت.

اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَآءً ۚ فَاَنْۢبَتْنَا بِهٖ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ ۚ مَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُنْۢبِتُوْا شَجَرَهَا ؕ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ؕ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَّعْدِلُوْنَ ﴿۶۰﴾

۶۰. باریں بگوش اِت کہ آسمان ءُزمین کئے جوڑکتگ اَنت؟ ءُچہ آزمانءَ ہورکئے ایر ریتکگ؟ کہ چہ آئی ما ڈولداریں باغ رودینت، شما آئی یک درچکے رودینت نہ کت، ایا گوں اللہءَ دگہ معبودءِ برحق ہست؟ بلکیں اے (بے حجّتءَ) (پہ اللہءَ) ہمسر جوڑکنت.

اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا وَّجَعَلَ خِلٰلَهَاۤ اَنْهٰرًا وَّجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ؕ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ؕ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۶۱﴾

۶۱. کئے زمین منندجاہے جوڑکتگ ءُآئیءِ میانءَ بازیں جو آپے جوڑکتگ؟ ءُجوڑ ئے کت پہ آئی گنجیں کوہ، ءُدوئیں دریایانی میانءَ بندے جوڑ ئے کت، ایا گوں اللہءَ

دگہ معبودے ہست؟ بلکیں گیشتریں مردم سرپدنہ بنت.

اَمَّنْ يُّجِيْبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوْٓءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ الْاَرْضِ ۗ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۭ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۶۲﴾

۶۲. بے وسءِ توارءِ جواب دیوک کئے اِنت وہدیکہ آتوار بربدنت ءُنہ وشّیءَ کئے بارت؟ ءُکئے شمارا زمینءِ پشت پد جوڑکنت؟ ایا گوں اللہءَ دگہ معبودےہست،؟ بازکم کہ شما سوج زورات.

اَمَّنْ يَّهْدِيْكُمْ فِيْ ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُّرْسِلُ الرِّيٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهٖ ۭ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۭ تَعٰلَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿۶۳﴾

۶۳. ءُکئے اِنت کہ شمئے رہشونیءَ کنت ماں خشکی ءُتریءِ تہاریانی تہا ءُکئے اِنت کہ گواتاں چہ رحمتءَ پیسر راہ دنت پہ مژدہ دیگءَ، ایاگوں اللہءَ دگہ معبودےہست؟ اللہباز برز ءُمزن اِنت چہ شمئے جوڑکتگیں شریداراں.

اَمَّنْ يَّبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ وَمَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَاۗءِ وَالْاَرْضِ ۭ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۭ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۶۴﴾

۶۴. کئے اِنت کہ پہ نوک جوڑکنت ءُپدا زندگ کنت ءُکئے اِنت کہ شمارا چہ آزمان ءُزمینءَ روزی دنت؟ ایا ہست گوں اللہءَ دگہ معبودے؟، بگوش کہ بیارات وتی حجّتاں اگاں شما راست بازات.

قُلْ لَّا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ ۭ وَمَا يَشْعُرُوْنَ اَيَّانَ يُبْعَثُوْنَ ﴿۶۵﴾

۶۵. بگوش کہ زمین ءُآزمانانی تہا بید اللہءَ دگہ کس چیریناں نہ زانت، ءُایشاں سد نیست کہ کدینءَ چست کنگ بنت[1].

(۱) چہ اے آیتاں زانگ بیت کہ معبود ءُعبادتءِ حقدار ایوکءَ ہما بوت کنت کہ آاے کاراں کت بکنت، ءُآئی تہا اے صفات مان بہ بنت، بزاں آجوڑ کنوکے بہ بیت، ءُروزی دیوکے بہ بیت، ءُبور بگوارینیت، چیرین ءُزاہریں چیزاں درستاں زانوک بہ بیت. ءُاے ہبر چو روچءَ ڈنّءَ اِنت کہ اے صفاتانی مالک ایوکءَ اللہ اِنت، بید آئی دگہ کس نیست، پمیشا عبادت ءُبندگیءِ حقدار، ءُمشکل کشا ءُفریادرس ایوکءَ ہما اِنت. نوں باید اِنت کہ ایوکءَ ہمائی بندگی کنگ بہ بیت، ءُبرچ وڑیں مشکلانی دور کنگءِ واستا تہنا =

بَلِ ادّٰرَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ ۚ بَلْ هُمْ فِيْ شَكٍّ مِّنْهَا ۚ بَلْ هُمْ مِّنْهَا عَمُوْنَ ﴿٦٦﴾

۶۶. حقیقتءَ آخرتءِ باروا آیانی زانتکاری بےوس بوت، حقیقتءَ آخرتءِ باروا آشکّو اَنت، بلکیں آئی باروا کوراَنت.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا تُرٰبًا وَّاٰبَآؤُنَآ اَئِنَّا لَمُخْرَجُوْنَ ﴿٦٧﴾

۶۷. ءُگوْشت نہ منّوکاں ایا وہدیکہ ما ءُمئے پت ءُپیرک خاک بئیں پداچہ (قبراں) درکنگ بئیں؟.

لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ ۙ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٦٨﴾

۶۸. مارا ءُمئے پت ءُپیرکاں اے وعدہ باز ساری ترا دیگ بوتگ، اے وگوستگیں مردمانی ٹہینتگیں کسّہ اَنت.

قُلْ سِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٦٩﴾

۶۹. بگوش کہ زمینءِ تہا ترّ ءُتاب بکن اِت ءُبچار اِت کہ گنہگارانی آسر جہ وڑا بوت.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِيْ ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُوْنَ ﴿٧٠﴾

۷۰. ءُآیانی سرا گم مہ ور ءُچہ آیانی سازتگیں ہنراں (وتی دلءَ) تنگ ءُترپش مکن.

وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٧١﴾

۷۱. ءُگوشنت کہ کدین اِنت اے وعدہءِ (روچ) اگاں شما راست بازات؟

قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِيْ تَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿٧٢﴾

۷۲. بفرما بازیں ہماچیزے کہ شما آئی باروا اشتاپ کنگءَ ات نزّیک اِنت کہ شمئے پشتءَ بئیت[1].

= ہمائی نیمگءَ بیرہ کنگ بہ بیت، ءُبید آئی ہرکسی بندگ کہ کنگ بہ بیت آشرکے. بلے افسوسءِ ہبرانت کہ اے قدر روژنائیں ءُظاہریں آیاتانی گندگءَ پد انگتءَ مسلمانانی یک بلاہیں بہرے قبرپرستیءِ نادرہائیءِ تہا گرفتارانت حالانکہ آیانی مستریں کار ہمیش اِنت کہ آایشی ختم کنگ ءُگارکنگے واستءَ جہد بکنند. راست گوشتگ قرآن پاکءَ کہ ﴿وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُوْنَ﴾ بزاں وتءَ مسلمان ءُمؤمن گوشوک ءُزانوکانی گیشتریں بہر مشرک اِنت. [سورۃ یوسف: ۱۰۶].

(۱) اداچہ عذابءَ جنگءِ بدر مرادِانت کہ آئی تہا اللہءَ چہ مؤمنانی دستءَ کافراں عذاب دات اَنت کہ آیانی بازینے کشگ بوت، ءُبازینےدزگیر بوت. یاو مراد قبرءِ، ءُآخرتءِ عذاب اِنت. ﴿رَدِفَ﴾ معنی قرب بزاں نزّیک بوگ اِنت.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿۷۳﴾

۷۳. بیشک تئی پروردگار مردمانی سرا باز مهربان اِنت بلے آیانی گیشتریں شگر نہ گراَنت.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُوْرُهُمْ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿۷۴﴾

۷۴. ءُتئی پروردگار جوان زانت ہرچیکہ آیانی دل چیر دینت ءُچیزے کہ درا کنت.

وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِلَّا فِىْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ﴿۷۵﴾

۷۵. نیست ہچ چیریں چیزے ماں آزمان ءُزمینءَ بلے آنبشتہ اِنت گیشّنتگیں کتابءِ تہا[۱].

اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَقُصُّ عَلٰى بَنِىْٓ اِسْرَآءِيْلَ اَكْثَرَ الَّذِىْ هُمْ فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿۷۶﴾

۷۶. بیشک اے قرآن ہماگیشتریں مسئلہ آں کہ آیانی بابتءَ بنی اسرائیلءَ جیڑہ کتگ، زبر بیان کنت[۲].

وَاِنَّهٗ لَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۷۷﴾

۷۷. ءُاے قرآن بلاہیں پیشونک ءُرحمتے پہ ایمانداراں.

اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِىْ بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهٖ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْعَلِيْمُ ﴿۷۸﴾

۷۸. تئی پروردگار گوں وتی حکمءَ آیانی میانءَ فیصلہ کنت، ءُہمااِنت زبردست ءُجوانیں زانتکار.

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۭ اِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِيْنِ ﴿۷۹﴾

۷۹. نوں اللّٰہءِ سرا توکل بکن، بیشک کہ تو درائیں حقّءِ سرائے.

اِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَآءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِيْنَ ﴿۸۰﴾

۸۰. تونہ مردگاں گوشدارینت کن ئے ءُنہ کہ کرّاں گوشدارینت کن ئے وہدیکہ آپشتکائیءَ پرچکراَنت[۳].

---

(۱) مراد چہ اے کتابءَ لوح محفوظ اِنت کہ آئی تہا ہرچیکہ بوتگ ءُہرچیکہ بیت درہا نبشتہ اَنت.

(۲) چوشکہ یہودیانی عقیدہ اِنت کہ عیسی عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ مات نعوذباللہ بدکارے بوتگ، ءُآئی جند حلالیں چکے نہ ئِے. ءُنصاراياں آئی بابتءَ غلو (گیشی) کت کہ آاللّٰہءِ چکّ اِنت. قرآنءَ حق گوں جوانیءَ بیان کت کہ نہ عیسی عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ مات بدکارے بوتگ، ءُنہ عیسی عَلَیْہِ السَّلَامُ اللّٰہءِ چکّ اِنت بلکیں آاللّٰہءِ پیغمبرے اَت، ءُچہ آئی نیکیں بندیان اَت.

(۳) بزاں ہنچوکہ مردگءِ مارگءِ قوّت گوں آئی مرگءَ ختم بیت، ءُآئیءَ ہبرءِ گوش دارائینگ بیکاراِنت کہ =

وَمَآ اَنْتَ بِهٰدِى الْعُمْىِ عَنْ ضَلٰلَتِهِمْ ؕ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُّؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿۸۱﴾

۸۱. ءُنه تو کوراں چه گمراهیءَ در کت ءُپه راستگءَ آوُرت کن ئے، تو ایوکءَ ہماہیءَ گوشدارائینت کن ئے که آمئے نشانیانی سرا ایمان ءُیقین بیاراَنت ءُہبر زوروک به بنت.

وَاِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِّنَ الْاَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ اَنَّ النَّاسَ كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا لَا يُوْقِنُوْنَ ﴿۸۲﴾

۸۲. وہدیکه عذابءِ حکم آیانی سرا بئیت گڑا چه زمینءَ آیانی واستا جناورے درکنیں که گوں آیاں ہبربکنت که مردم مئے نشانیانی سرا یقین نه داراَنت[1].

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّنْ يُّكَذِّبُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ﴿۸۳﴾

۸۳. ءُہماروچءَ که ماچه ہر امتءَ یک ہنچیں ٹولی ییدرکنیں که مئے نشانی اش دروغ بند کتگ اَنت، نوں آاوشتا رینگ بنت[2].

حَتّٰۤى اِذَا جَآءُوْ قَالَ اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيٰتِىْ وَلَمْ تُحِيْطُوْا بِهَا عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۸۴﴾

۸۴. تاہماوہدا که درہا سربه بنت گڑا الله فرمان کنت که شما منی نشانی دروغ بندکتگ اَنت که شمارا آیانی توامیں علم ءُزانت نه بوتگ[3]، ءُبگوْش اِت که شما دگه چے کتگ؟

= آنئیش کُنت، ءُہمے وڑا کرّءِ گوش دارائینگ اِنت. بزاں کافرانی درور ہمیش اِنت که آیاں سوج ءُسر ہچ کارنه کنت بلکیں چه تئی پاکیں مجلس ءُدیوانءَ پہک برّاَنت.

(۱) اے جناور ہماِنت که چه قیامتءِ مستریں نشانیاں یکّے ہنچوکه واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: قیامت تاں ہماوہدا نئیت که شما دَہ مزنیں نشانی مه گند اِت. چه آیاں یکّے جناورے درایگ اِنت (صحیح مسلم کتاب الفتن باب فی الآیات التی تکون قبل السّاعة) ءُدگه روایتے تہا کئیت که چه درستاں پیسر آمزنیں نشانی که ڈنّا بیت آروچءِ چه روبرکتی نیمگءَ درایگ اِنت، چه اے دوئیناں ہما که پیسرا درئیت دومی آئی رندپدا گون اِنت. (صحیح مسلم کتاب الفتن باب فی خروج الدجال ومکثه فی الأرض)، البته ہماروایت که امام ابن ماجه وتی سنن تہا آوُرتگ که اے جناور چه مکّهءِ نزّیکءَ درکئیت آئی بابتءَ شیخ ناصرالدّین الألبانی رَحِمَهُ اللّٰهُ گوْشیت که ایشی سند سک نزور اِنت پمیشاا ے زورگ نه بیت.

(۲) یا وا ایشی معنی ہمیش اِنت که ہرٹولی ءُبہر جتاجتا کنگ بیت، بزاں دزّانی دورا، ءُشرابیانی دورا، ہمے وڑا آدگرانی.

(۳) بزاں شما منی دلیلانی گوش دارگ ءُفہمگءِ واستا ہچ جہد نه کتگ بلکیں ہنچو آدروگ بند کتگ اَنت.

وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوْا فَهُمْ لَا يَنْطِقُوْنَ ﴿۸۵﴾

۸۵. ءُآیانی سرا (عذابءِ) حکم جه گیربوت پمیشا که آیاں زیاتی کتگ اَت نوں آہبرکت نه کنند.

اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوْا فِيْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۸۶﴾

۸۶. زاناں آمئیم نه کنند که شپ ما په آرامءِ واستاجوڑکتگ اَنت ءُروچ په گندگءَ، ایشی تها په ایمان آروکاں بازیں نشانی ہست.

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ؕ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دٰخِرِيْنَ ﴿۸۷﴾

۸۷. ہماروچءَ که ماں کرنّاءِ تها ہپ کنگ بیت گڑا ہرچیکه زمین ءُآزمانءِ تها ہست درہا بیم زده بنت[۱] بیدءِ ہمایاں که الله بلوٹیت[۲]، ءُدرہا آئی دربارا گوں عاجزی ءُانکساری کاینت.

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَّهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ؕ صُنْعَ اللّٰهِ الَّذِيْٓ اَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ؕ اِنَّهٗ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَفْعَلُوْنَ ﴿۸۸﴾

۸۸. ءُکوہاں توگوں گندگءَ اوشتوک ہیال کنئے حالانکه آچو جمبرا سردیان بنت[۳]، ایش اِنت الله‌ءِ کاریگری که آئی ہرچیز مہر جوڑ کتگ، بیشک آچه شمئے کاراں زبر آگاہ اِنت.

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ خَيْرٌ مِّنْهَا ۚ وَهُمْ مِّنْ فَزَعٍ يَّوْمَئِذٍ اٰمِنُوْنَ ﴿۸۹﴾

۸۹. ہرکس که نیکی بیاریت گڑاآئیءِ واستا جوانتریں ہست، ءُآچه آروچءِ بیمناکیءَ بچّ اَنت ءُایمن بنت.

(۱) اے ہپ قیامتءِ نزّیکءَ بیت که گوں آئی پد دیگءَ درہا کپنت ءُبیہوش بنت، یاومراد ہماہپّ اِنت که مردمانی چه قبراں درایگءِ وہدا پدّ دیگ بیت.

(۲) آکه قیامتءِ فتنه ءُمصیبتانی آماج نه بنت آکجام اَنت؟ لہتینءِ نزّیکءَ شہید اَنت، ءُلہتےءِ نزّیکءَ فرشته اَنت، ءُلہتے گوشیت که دریں اہلءِ ایمان اَنت که آقیامتءَ چه بلاہیں فتنه ءُمصیبتاں دور دارگ بنت.

(۳) بزاں د نیاتہا آاوشتا تگ اَنت بلے قیامتءَ آچوجمبرانی پیما بال کنند، ءُرواَنت.

وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوْهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۹۰﴾

۹۰. ءُہرکس کہ بدی بزوریت ءُبیاریت گڑا آدیم پہ چیر دوزہءَ دؤر دیگ بنت، اَلَّم شمارا ہشکءَ شمئے کارانی مز دیگ بیت.

اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِيْ حَرَّمَهَا وَلَهٗ كُلُّ شَيْءٍ وَّاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿۹۱﴾

۹۱. مناوہمے حکم دیگ بوتگ کہ ہما پروردگارءِ بندگءَ بکناں کہ آئی اے شہر باحرمتیں شہرے جوڑ کتگ[1] ءُدرہیں چیزہماہی اَنت، ءُمناہمے حکم دیگ بوتگ کہ چہ ہبر زوروکاں بباں.

وَاَنْ اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ اِنَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُنْذِرِيْنَ ﴿۹۲﴾

۹۲. ءُایکہ قرآنءَ بوانان، پدا ہرکس کہ راہءِ راستا بئیت آوتا فائدہ دنت، ءُہرکس کہ گمراہ بیت گڑا بگوش کہ بیشک من ہشکءَ یک ترسینوکیاں.

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيْكُمْ اٰيٰتِهٖ فَتَعْرِفُوْنَهَا ۭ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۹۳﴾

۹۳. ءُبگوش کہ دریں خوبی اللّٰہءِ اَنت دیرنہ بیت کہ آوتی نشانیاں شمارا پیش داریت کہ شمائش بچہ یارات، شمئے پروردگار بے خبر نہ اِنت چہ شمئے کرتوتاں.

(۱) مراد مکّہءِ شہر اِنت کہ اللّٰہءَ باحرمتیں شہرے جوڑ کتگ کہ آئی تہا خونریزی کنگ، ءُشکارکنگ، ءُدرچکانی گڈگ ناجائز ءُحرام اِنت بیدءِ ندگءِ کاہءَ کہ آئی برّگ جائز اِنت (صحیح البخاری کتاب جزاء الصّید باب لاینفر صید المحرم).

سُوْرَةُ الْقَصَصِ سورة القصص

سوره قصص مکّہءَ ایرگیجگ بوتگ ءُآئی
ہشتاد ءُہشت آیات ءُنُہ رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

طٰسٓمٓ ①

۱. طسم.

تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ②

۲. اے آیات اَنت گیشّینوکیں کتابءِ .

نَتْلُوْا عَلَيْكَ مِنْ نَّبَاِ مُوْسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ③

۳. ماتئی گورا موسیٰ ءُفرعونءِ لہتیں احوال راستا راست وانیں پہ ہماراجءَ کہ ایمان یارنت ءُیقین کنند.

اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا يَّسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْيٖ نِسَآءَهُمْ ؕ اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِيْنَ ④

۴. بیشک کہ فرعونءَ زیاتی کت زمینءِ سرا(۱) ءُاودءِ مردم ئے ٹولی ٹولی کت اَنت(۲) ءُچہ آیاں یک ٹولی یے کمزور ئے کت ءُآیانی مردین زہگی کشت اَنت ءُجنین ئے زندگءَ اِشت اَنت(۳)، ءُآچہ خراب کاری کنوکان اَت.

(۱) بزاں فرعون بنی اسرائیلءِ سرا ناانصافی ءُظلم کت ءُآئی اللہءِ انکار کت ءُوتءِ مستریں رب گوْشت.

(۲) بزاں آئی دریا ٹولی ٹولی کت اَنت ءُجتاجتائیں کار ئے پرمات اَنت.

(۳) ہنچوگوشنت واللہ أعلم کہ فرعونءَ بنی اسرائیلءِ کسانیں مردین زہگ پمیشاکشت اَنت کہ لہتے نجومی ءُکاہنءَ آئرا ہمے پیش گوئی کتگ اَت کہ بنی اسرائیل تہا یک ہنچیں چکّے پیدا بوگی اِنت کہ آفرعونءِ بادشاہیءَ ختم کنت ءُآئی جاگہءَ وت بادشاہ بیت گڑا فرعونءَ پمیشاا ے چکّانی کشگءِ حکم دات کہ اے چک پیدا مہ بیت ءُآئی بادشاہی ءُواجہی مہ رؤت. ءُلہتے گوشیت کہ چہ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ وہدا اے مژدہ آیان اَت کہ آئی نسل تہا یک ہنچیں چکّے پیدابیت کہ چہ آئی دستءَ مصرءِ بادشاہی ختم بیت گڑا =

وَنُرِيْدُ اَنْ نَّمُنَّ عَلَى الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا فِي الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً وَّنَجْعَلَهُمُ الْوٰرِثِيْنَ ۵

۵. ءُما لوٹیں کہ احسان بکنیں ہمایانی سرا کہ زمینءِ تہا کمزورکنگ بوتگ اَنت ءُماآیاں پیشونک ءُزمینءِ وارث جوڑبکنیں[۱].

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَجُنُوْدَهُمَا مِنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَحْذَرُوْنَ ۶

۶. ءُایکہ آیاں زمینءِ سرا زورآور جوڑبکنیں ءُپیش بداریں فرعون ءُہامانءَ گوں لشکراں ہما چیزاں کہ چہ آئی ترسوک اَنت[۲].

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّ مُوْسٰٓى اَنْ اَرْضِعِيْهِ ۚ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقِيْهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِيْ وَلَا تَحْزَنِيْ ۚ اِنَّا رَآدُّوْهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوْهُ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ۷

۷. ءُماموسیءِ ماتءِ د لءَ اے ہبر دؤر دات[۳] کہ آئرا شیر بمیچیں، ءُوہدیکہ تو آئی بابتءَ ترس اِت ئے گڑا آئرا دریاءِ تہا دؤربدئے نہ بترس ءُنہ پریشان ببو، ماآئرا ہرحالءَ ترّینیں پرتو[۴] ءُآئرا پیغمبرے جوڑ کنیں.

فَالْتَقَطَهٗٓ اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُوْنَ لَهُمْ عَدُوًّا وَّحَزَنًا ۭ اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَجُنُوْدَهُمَا كَانُوْا خٰطِـِٕيْنَ ۸

۸. گڑا آفرعونءِ لوگءِ مردماں چست کت تاکہ پہ آیاں دژمنے ءُپریشانی یےجوڑ بہ بیت[۵]، بیشک فرعون ءُہامان گوں لشکراں ردیں مردم بوتگ اَنت.

= قبطیاں کہ آفرعونءِ راج اَت ہمے ہبرچہ اسرائیلیانی د پءَ اِش کت ءُآیاں اے ہبر فرعونءَ سرکت گڑا پمیشا آئی اے چکّانی کشگءِ حکم دات. (تفسیر ابن کثیر ءُفتح القدیر).

(۱) آاحسان اللہءَ ہمے پیما کت کہ اللہءَ انچوچکّانی کشگءَ باوجود موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ پیدا کت ءُچہ ہمائی دستءِ فرعون ءُآئی لشکرےنیست ءُنابود کت اَنت ءُچہ آئی ظلم ءُناانصافیءَ رستگار ئے کت اَنت ءُمصرءِ وارث ئے جوڑکت اَنت.

(۲) آیانی ترس ہمیش اَت کہ بنی اسرائیل تہا چکّے پیداگ بیت ءُمئے بادشاہیءَ بارت گڑا اللہءَ اےآیانءَ پیش داشت ءُموسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ جوڑ ئے کت ءُچہ ہمائی دستءَ آیانی بادشاہیءِ برت ءُگارکت. بزاں اللہءَ آیانی ترس حقیقتءِ تہا بدل کت.

(۳) اداچہ وحیءَ الہام کنگ مرادانت بزاں ماآئی دلءِ تہا اے ہبر دؤر دات.

(۴) بزاں آئیءِ دریاتہا چگل دیگءَ پد تو آئی گاربوگ ءُمرگءِ ترسءَ وتی دل تہا مہ یار، ءُپدا پہ تو آئی واترینگءِ راہءَ ہبوں ما پچ کنیں ءُآئرا پہ تو سرکنیں.

(۵) اے لام عاقبتءِ واستا اِنت کہ آیا ں اے چک پمیشا زرت کہ آئرا وتی چک جوڑ بکنند ءُآیانی چمّاں سرد بکنت بلے چونہ بوت بلکیں ایشی آسرہمے بوت کہ اے چک ایشانی دژمن جوڑبوت ءُآیانی پریشان کنگءِ سبب بوت.

وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّيْ وَلَكَ ۭ لَا تَقْتُلُوْهُ ۡ عَسٰٓى اَنْ يَّنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝

۹. ءُگوشت فرعونءِ لوگ بانکءَ کہ اے (بچک) منی ءُتئی چمّانی سردکنوک اِنت، ایشرءَ مہ کش اِت بوت کنت کہ مارا فائدہے بدنت یاآئرا وتی چک جوڑ بکنیں، ءُآسدّا نہ اِت اَنت[۱].

وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوْسٰى فٰرِغًا ۭ اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِيْ بِهٖ لَوْلَآ اَنْ رَّبَطْنَا عَلٰي قَلْبِهَا لِتَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۝

۱۰. ءُسُہبءَ موسیءِ ماتءِ دل پدانہ بوت، نزّیک اَت کہ وتی (رازءَ) ڈنّءَ بکنت اگاں ماآئی دل ڈڈ مہ کتیں تاکہ چہ منّوکاں بہ بیت[۲].

وَقَالَتْ لِاُخْتِهٖ قُصِّيْهِ ۭ فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ جُنُبٍ وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝

۱۱. گوشت آئی ماتءَ گوں آئی گہارءَ کہ آئی رندا رواں بو، گڑاآچہ دوردورءَ چاران بوت ءُآ (ہچ) سرپدنہ بوت اَنت[۳].

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ يَّكْفُلُوْنَهٗ لَكُمْ وَهُمْ لَهٗ نٰصِحُوْنَ ۝

۱۲. ءُما پیسرا چہ آئی سرا شیرمیچینوکانی شیر حرام کتگ اَت گڑاآئی گہارءَ گوشت کہ من شمارا ہنچیں لوگےسوجءَ بدیاں کہ آیشی رودینگءَ آمادہ بنت ءُآیشی خیرخواہ اَنت.

فَرَدَدْنٰهُ اِلٰٓى اُمِّهٖ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝

۱۳. نوں (موسی عَلَیْہِ السَّلَام) ما پہ آئی ماتءَ واپس کت تاکہ آئی چم سرد بہ بنت ءُآپریشان مہ بیت ءُآبزانت کہ اللہءِ کتگیں وعدہ راست اَنت[۴] بلے گیشتریں مردم سرپدنہ بنت.

(۱) بزاں آیاں اے سد نیست اَت کہ اے ہماچکّ اِنت کہ پہ آئی سببءَ آیاں اے گنجیں چک کُشت اَنت.

(۲) موسٰی عَلَیْہِ السَّلَام ءِ مات ہما اندازہ نہ گیگ بوت کہ کمّو ہسست اَت کہ آاے رازءَ ڈنّءَ بکنت کہ اے منی چکّ اِنت بلے اللہءَ چہ وتی مہربانیءَ آئی دل ڈڈکت گڑا آئی وتءَ داشت ءُہمے وڑا اے راز ڈنّءَ نہ بوت.

(۳) بزاں آئی چہ دور دورا چاران کت تاں ہما اندازہ کہ آئی دیست کہ آئی برات محلءِ تہا برگ بوت.

(۴) گڑا موسٰی عَلَیْہِ السَّلَام ءَ ایدگہ جنینانی شیر نہ متک اَنت گڑا آئی گہارءَ کہ فرعونءِ لوگ مردماں درست نہ کتگ اَت آیانءَ ہمے شؤردات کہ من یک جنینے زاناں کہ اے چک آئی شیرءَ مچیت گڑا ہمے وڑا اے چک آئی ما تءِ گورا سربوت، گڑا فرعونءِ لوگءِ مردماں آئرا ہمے گوْشت کہ ایشی واستا تو مئے لوگءَ =

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا ؕ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٤﴾

١٤. ءُوہدیکہ (موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ) پہ جوانیءَ سربوت ءُعقلءَ برابربوت ماآئرا دانائی ءُفہم دات، ءُہمے سابءَ ما مزدئیں نیکوکاراں.

وَدَخَلَ الْمَدِيْنَةَ عَلٰى حِيْنِ غَفْلَةٍ مِّنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيْهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلٰنِ ۗ هٰذَا مِنْ شِيْعَتِهٖ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهٖ ۚ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِيْ مِنْ شِيْعَتِهٖ عَلَى الَّذِيْ مِنْ عَدُوِّهٖ ۙ فَوَكَزَهٗ مُوْسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ ۖ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ ۭ اِنَّهٗ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِيْنٌ ﴿١٥﴾

١٥. ءُآتک (موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ) ماں شہرءَ[1] ہنچیں وہدےءَ کہ آئی مردم بے سدّاِتنت[2] گڑا آئی دیست دومردم وت ماں وتءَ جنگ ءُچوپءَ لگّ اَتنت، یکّے چہ ہمائی مردمان اَت ءُیکّے چہ دژمنءِ[3]، گڑا آئی مردمءَ چہ آئی کمک لوٹ اِت وتی دژمنءِ خلافءَ، موسیٰءَ آئرا مشتے جت ءُ(مشتءَ) آئی کارکت، گوشت موسیءَ کہ اے شیطانءِ کارپداَت[4]، ءُہال ایش اِنت کہ (شیطان) دژمنے ءُدرائیں گمراہ کنوکے.

قَالَ رَبِّ اِنِّيْ ظَلَمْتُ نَفْسِيْ فَاغْفِرْ لِيْ فَغَفَرَ لَهٗ ۭ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿١٦﴾

١٦. گوشت (موسی عَلَيْهِ السَّلَامُءَ) اے منی پروردگار من وتی سرا وت زیاتی کت نوں منا ببخش گڑا (اللّٰہءَ) بخش اِت، شان ایش اِنت کہ آمزنیں بخشوک ءُمہربانے.

= بنند، آئی انکار کت ءُگوشت ئے کہ اے وڑ من کت نہ کناں کہ منی لوگ واجہ کماش اِنت ءُچک منی کسان اَنت گڑا فیصلہ ہمے بوت کہ ایشرا وتی گورا بہ بر ءُہمودئے بہ میچین ءُہمے وڑا اللّٰہءَ وتی وعدہ راست پیش داشت.

(١) مراد ہما شہرانت کہ فرعون ہمودا نندوک اَت.

(٢) چہ اے وہدا لہتینءَ مغرب ءُعشاءِ میانی وہد مراد زرتگ، ءُلہتینءَ نیمروجءِ وہد مراد زرتگ کہ آوہدا مردم راحت کنند. (ابن کثیر).

(٣) بزاں چہ فرعونءِ قومءِ مردمان اَت.

(٤) موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُءَ اے کارءِ نسبت پمیشا شیطانءِ نیمگءَ کت کہ اے یک مزنیں جرم ءُگناہے اَت ءُموسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُءِ لوٹ آئی کشگءِ نہ اَت بلکیں آئی لوٹ وتی مردمءِ رستگار کنگ اَت بلے آناگہانی چہ مشتءِ جنگءَ مرت.

قَالَ رَبِّ بِمَآ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ اَكُوْنَ ظَهِيْرًا لِّلْمُجْرِمِيْنَ ﴿۱۷﴾

۱۷. گوشت ئے اے منی پروردگار پہ تئی احسانانی سوبءَ من ہجبرانی ہجبر گنہگارانی کمک کارنہ باں[۱].

فَاَصْبَحَ فِي الْمَدِيْنَةِ خَآئِفًا يَّتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهٗ بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهٗ ۭ قَالَ لَهٗ مُوْسٰٓى اِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۱۸﴾

۱۸. نوں سہبءَ سہب موسیٰ پہ ترس ءُلرز شہرءَ شت (ءُوتی کارءِ)[۲] رندپدا چارگءَ اَت[۳] اناگہ ہما مردءَ کہ زی چہ آئی کمک لوٹتگ اَت پداگوں آئی فریاد کنگءَ اَت، (موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) گوشت کہ تو سرزاہریں بے راہے ئے[۴].

فَلَمَّآ اَنْ اَرَادَ اَنْ يَّبْطِشَ بِالَّذِيْ هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا ۙ قَالَ يٰمُوْسٰٓى اَتُرِيْدُ اَنْ تَقْتُلَنِيْ كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًۢا بِالْاَمْسِ ۚ اِنْ تُرِيْدُ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ جَبَّارًا فِي الْاَرْضِ وَمَا تُرِيْدُ اَنْ تَكُوْنَ مِنَ الْمُصْلِحِيْنَ ﴿۱۹﴾

۱۹. نوں وہدیکہ آئی پہ وتی دوئینانی دژمنءَ دست دراج کنگ لوٹ اِت (اسرائیلءَ) گوشت کہ زاناں تومنا کشگ لوٹ ئے ہنچوکہ زی تو مردمے کشت[۵]، تو و ہمیشی لوٹ ئے کہ زمینءِ سرا زالمے ءُسرکشّے بہ بئے، ءُتو نہ لوٹ ئے کہ چہ صلح کنوکاں بہ بئے.

(۱) بزاں اے بری اے غلطی چہ منی دستءَ بوت ءُتومنا پہل کت ءُمنی سرا احسان کت نوں دگہ برا من اے پیمیں مجرمانی کمکءَ نہ کناں.

(۲) آئی دلءَ ہمے ترس نشتگ اَت کہ اگن فرعونءَ اے ہپرسربوت کہ چہ منی دستءَ آئی مردمے کشگ بوتگ گڑا بگندئے آمنی کشگءِ حکمءَ بداَنت.

(۳) بزاں وتی ہمے کارءِ بن پدءَ چارگءَ اَت کہ باریں نوں منی ہال چے بیت.

(۴) موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ وتی ہما قومی مردمءَ ہکّل دات کہ تو ہر روچ گوں ظالماں سر ءُچیرئے ءُلوٹ ئے کہ منءَ گوں آیاں بہ میڑینئے، چدا زانگ بیت کہ تئی کار مدام گوں مرداں مڑگ اِنت ءُترا بیدءِ ایشی ودگہ ہچ کار ءُدندا نیست.

(۵) موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ دست پہ ہماقبطیءِ جنگءَ برزا برت بلے اسرائیلءَ ہمے فہم اِت کہ اے منءَ جنگ لوٹیت پرچہ کہ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ساری ترا ہکّل داتگ اَت گڑا آئی گوشت کہ ہاں تولوٹ ئے کہ منءَ چو ہمازی ایں قبطیءِ وڑا بکش ئے. ءُہمے وڑا موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ اے راز ہما قبطیءِ دیمءَ ڈنّءَ بوت آمردمءَ اے ہپرپہ فرعون سرکت گڑا فرعونءَ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ کشگءِ حکم دات.

وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ اَقْصَا الْمَدِيْنَةِ يَسْعٰى ۚ قَالَ يٰمُوْسٰٓى اِنَّ الْمَلَاَ يَاْتَمِرُوْنَ بِكَ لِيَقْتُلُوْكَ فَاخْرُجْ اِنِّيْ لَكَ مِنَ النّٰصِحِيْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُیک مردے چہ شہرءِ کنڈءَ تچان تچانءَ پیداگ ات، گوشت ئے کہ اے موسیٰ ادءِ سردارتئی کشگءِ باروا شؤر کنگءَ اَنت نوں چہ اے شہرءَ دراکہ من تئی خیر خواہاں[1].

فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَّتَرَقَّبُ ۚ قَالَ رَبِّ نَجِّنِيْ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. نوں موسیٰ پہ ترس ءُلرز وتی کارپدءَ چارگءَ اَت ءُچہ شہرءَ دراتک، گوشت ئے کہ اے منی پروردگارمنا چہ زالماں رستگاربکن[2].

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبِّيْٓ اَنْ يَّهْدِيَنِيْ سَوَآءَ السَّبِيْلِ ﴿۲۲﴾

۲۲. وہدیکہ دیم ئے گوں مدینءِ شہرءَ کت گوشت ئے کہ امّیتیں منی پروردگارمنا تچکیں راہءِ سرا بارت.

وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُوْنَ ۖ وَوَجَدَ مِنْ دُوْنِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُوْدٰنِ ۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَا نَسْقِيْ حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَآءُ ۖ وَاَبُوْنَا شَيْخٌ كَبِيْرٌ ﴿۲۳﴾

۲۳. مدینءِ آپ سرا وہدیکہ سربوت گڑا دیست ئے کہ مردمانی یک ٹولی یے (وتی وتی دلوتاں) آپ وارینگءَ اِنت ءُدیست ئے بیدءِ آیاں دگہ دوجنین آدم کہ وتی دلوت اِش یک گورا اوشتارینتگ اَنت، گوشت ئے شمئے چہ حال اِنت؟، گوشت اِش کہ ما (وتی دلوتاں) آپ نہ وارینیں تاوہدیکہ شپانک وتءَ یک کر مہ کنند، ءُمئے پت پہکیں کماشے.

(۱) اے مردم کئے اَت؟ ایشی بابتءَ لہتے مردمءِ گوشگ ہمیش اَت کہ اے فرعونءِ وتی مردمے اَت ءُآئی ایمان آؤرتگ اَت بلے چیری داتگ اَت ہنچوکہ سورۃ المؤمن آیت ۲۸ تہا ایشی بیان ہست اِنت، ءُچہ فرعون ءُآئی سردارانی شؤرءَ سریداَت کہ آموسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ کشگ لوٹ اَنت پمیشا آتچان تچانءَ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ گوراآتک ءُآہرئے اے بابتءَ سریدکت. ءُچیزی گوشیت کہ اے موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ وتی نزّیکیں مردمے اَت بلے اوّلی ہبر جوان تر گندگءَ کئیت. ءُچہ اے شہرءِ کنارہءَ منف نامیں میتگ مرادِاَنت کہ آشہرءِ کنارہءَ آباداَت ءُفرعونءِ بادشاہیءِ دارالحکومت اَت ءُفرعون وت ہم ہمودا نندوک اَت.

(۲) تفسیرانی تہا کئیت کہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ اے دعاءَ چہ پد اللہ تعالی یا آئی رہبری واستءَ کہ نوں آکجانگو بروت یک فرشتہے دیم دات کہ آئی موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ مدینءِ نیمگءَ روگے سوج دات گڑا آدیم پہ مدینءَ رہادگ بوت. (ابن کثیر).

فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰۤى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنِّیْ لِمَاۤ اَنْزَلْتَ اِلَیَّ مِنْ خَیْرٍ فَقِیْرٌ ﴿۲۴﴾

۲۴. نـوں (مـوسی عَلَیْہِ السَّلَامُ) آیـانی (دلوتـاں) آپ وارینـت پـدا (مـوسی عَلَیْہِ السَّلَامُ) دیـم پـہ سـائگءَ ترّینـت ءُگوْشـت ئِـے اے منی پـروردگار ہرجـوانی یے کـہ تـو پرمـن دیـم بدئےمن آئی زرورت منداں[1].

فَجَآءَتْهُ اِحْدٰىهُمَا تَمْشِیْ عَلَى اسْتِحْیَآءٍ ۫ قَالَتْ اِنَّ اَبِیْ یَدْعُوْكَ لِیَجْزِیَكَ اَجْرَ مَا سَقَیْتَ لَنَا ؕ فَلَمَّا جَآءَهٗ وَقَصَّ عَلَیْهِ الْقَصَصَ ۙ قَالَ لَا تَخَفْ ۫ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِیْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. نـوں چہ آدوئیں (گہاراں) یکّـے پہ لجّ ءُحیا (مـوسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ) گورا سربوت گوْشـت ئِـے کـہ منی پـت ترا لوٹـگءَ اِنت تاکـہ تئی آپ وارینـگءِ مـزءَ تـرا بدنـت، نـوں وہدیکہ (مـوسی عَلَیْہِ السَّلَامُ) پـہ آئی (پـتءَ) سربـوت ءُآئرئے وتی کسّہ بیان کت ءُدات، آئی گوشت کہ مہ ترس، تورستگار بوت ئےچہ زالماں.

قَالَتْ اِحْدٰىهُمَا یٰۤاَبَتِ اسْتَاْجِرْهُ ۫ اِنَّ خَیْرَ مَنِ اسْتَاْجَرْتَ الْقَوِیُّ الْاَمِیْنُ ﴿۲۶﴾

۲۶. چہ آجنـکاں یکّـےءَ گوشـت اے منی پت ایـشرا پہ مزدوری کارءَ بـدار، کہ جوانتریں مزدورکـہ آئـرا تـو کارءَ بدارئـے ہمااِنت کہ آزورآورے ءُامانت دارے بہ بیت.

قَالَ اِنِّیْۤ اُرِیْدُ اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَیَّ هٰتَیْنِ عَلٰۤى اَنْ تَاْجُرَنِیْ ثَمٰنِیَ حِجَجٍ ۚ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ ۚ وَمَاۤ اُرِیْدُ اَنْ اَشُقَّ عَلَیْكَ ؕ سَتَجِدُنِیْۤ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰلِحِیْنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. (کماشءَ) گوشـت کہ من لوٹاں ترا چہ اے دوئییں جنکاں گوں یکّـےءَ سـور ءُسـا نگ بدیـاں ہمیشی بـدلءَ کہ تو پہ منءَ ہشـت سـال مزدوری بکن ئـے، اگاں دہ اِش پورہ بکن ئـے اے تئی وتی مہربـانی اِنت، ءُمن تئی سرا زورکنگ نہ لوٹاں، اگاں اللہ بلوٹیت زرور تو منءَ چہ نیکوکاراں گندئے.

---

(۱) موسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ دراجیں سفرے جتگ اَت ءُآئی دم برتگ اَت ءُشد یگ اَت ءُادابے لوگ ءُجاگہ اَت گڑا آئی چہ اللہءَ ہمے دعالوٹ اِت کہ اے اللہ پہ منءَ ہنچیں جاگہےءِ بندوبسـتءَ بکنائین کہ اودءَ اے درپیں آسراتی بہ بنت.

قَالَ ذٰلِكَ بَيْنِيْ وَبَيْنَكَ ۭ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي مَا نَقُوْلُ وَكِيْلٌ ۲۸

۲۸. گوشت (موسی عَلَیْہِ السَّلَام) اے ہبرءَ قرارگپت منی ءُتئی درمیانءَ، ہرکجام مدّتءَ پورہ بکناں منی سرا زیاتی نیست ءُاللّٰہءِ زانت ءُحفظ ماےہبراں کنگءَ ئیں[1].

فَلَمَّا قَضٰى مُوْسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِهٖٓ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّوْرِ نَارًا ۭ قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوْٓا اِنِّىْٓ اٰنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّيْٓ اٰتِيْكُمْ مِّنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُوْنَ ۲۹

۲۹. نوں وہدیکہ موسیءَ وتی کارءِ وہد پورہ کت ءُگوں وتی لوگ با نکءَ رہادگ بوت چہ کوہءِ طورگورا آسے دیست ئے (گڑا) وتی لوگ بانک ئے گوشت کہ شما بوشت اِت کہ من یک آسے دیستگ، بوت کنت کہ چہ اودا پہ شما ہبرے بیاراں یا اشکرے تاکہ شما وتءَ بتاپ اِت.

فَلَمَّآ اَتٰىهَا نُوْدِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبٰرَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ اَنْ يّٰمُوْسٰٓى اِنِّىْٓ اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ۳۰

۳۰. نوں وہدیکہ موسیٰ پہ آسءَ سربوت آئرا بابرکتیں زمینءِ میدانءِ راستیں کنارہءَ چہ درچکےءَ توار جنگ بوت کہ اے موسیٰ مناں اللّٰہ! رودینوک درہیں جہانءِ[2].

وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَ ۭ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَاۗنٌّ وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ ۭ يٰمُوْسٰٓى اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ ۡ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِيْنَ ۳۱

۳۱. ءُایکہ تو وتی آسا دوربدئے، وہدیکہ موسیءَ آسایے سرگءَ دیست کہ گشے بلاہیں اژدہایے (گڑا) پشتکائیءَ برترّات ءُپدئے چک ہم نہ جت، اے موسیٰ پیش کپ

(۱) اے جنین زہگانی پت کئے اَت؟ ایشی بابتءَ اختلاف ہست. گیشتریں مفسرینانی گپ ہمیش اِنت کہ اے شعیب عَلَیْہِ السَّلَام اَت کہ مدینءِ نیمگءَ پیغمبر جوڑکنگ بوت ءُدیم دیگ بوت، امام شوکانی ہمے نیمگءَ اِنت. بلے امام ابن کثیر گوشیت کہ شعیب عَلَیْہِ السَّلَامُ زمانگ چہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ یاباز پیسرانت پمیشا ادا آمراد نہ اِنت بلکیں آئی قومءِ دگہ مردمے مرادانت. بہرحال اللّٰہءَ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ دعا قبول کت ءُآئرا اے مردمانی تہا جاگہ دات.

(۲) اے کسّہءِ بیان گوستگیں سورتانی تہا بوتگ پمیشا ایشی سرجمیں بیانءِ واستا سورۃ طہ ءُسورۃ النملءِ بنگیجءِ آیاتانی نیمگءَ واترکنگ بہ بیت.

ءُمہ ترس، توچہ ایمن ءُدلجمیں مردمان ئے[1].

اُسْلُكْ يَدَكَ فِيْ جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ ۚ وَّاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذٰنِكَ بُرْهَانٰنِ مِنْ رَّبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ۝٣٢

٣٢. ءُوتی دستءَ ماں وتی جیگءَ بر کہ آ اسپیت اسپیتءَ درکئیت بے عیبءَ، ءُوتی دوئیں باسکاں گوں وتءَ ہور بکن چہ ترسءَ رکّگءِ واستا[2]، نوں اے دوئیں حجّت ءُدلیل اَنت چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ پہ فرعون ءُآئی لشکرءَ، بیشک کہ آدرہا نافرمان اَنت[3].

قَالَ رَبِّ اِنِّيْ قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُوْنِ ۝٣٣

٣٣. (موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ) گوشت کہ اے منی پروردگار من آیانی یک مردمے کشتگ نوں من ترساں کہ آمنا بکش اَنت[4].

وَاَخِيْ هٰرُوْنُ هُوَ اَفْصَحُ مِنِّيْ لِسَانًا فَاَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْاً يُّصَدِّقُنِيْٓ ۡ اِنِّيْٓ اَخَافُ اَنْ يُّكَذِّبُوْنِ ۝٣٤

٣٤. ءُمنی برات ہارون کہ آئی زبان چہ من صاف ترانت آئرا منی کمک کار جوڑ بکن ءُدیم ئے بدئے کہ منی راستءَ بیان بکنت، من ترساں کہ آمنا دروگ بندکنند.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِاَخِيْكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطٰنًا فَلَا يَصِلُوْنَ اِلَيْكُمَا ۚ بِاٰيٰتِنَآ ۚ اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغٰلِبُوْنَ ۝٣٥

٣٥. (اللہءَ) فرمان کت کہ من تئی باسکءَ چہ تئی براتءِ ہمبراہیءَ مُہرکناں ءُشماراگیش کناں گوں وتی نشانیاں کہ پہ شما سربوت نہ

(١) ءُاے آسایے دور دیگءِ سرجمیں بیانءِ واستا سورة الأعراف آیت نمبر ١٠٧ تا آیت نمبر١٢٦ ءُسورة طہ آیت نمبر ١٧ ءُآیت نمبر ٦٥ تاں کہ ٧٠ چارگ بہ بنت.

(٢) تفسیرانی تہا کئیت کہ اللہءَ موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُءَ ہمے سوج دات کہ ہمیکہ توچہ چیزےءَ ترس مارات گڑا وتی دستاں وتی بغل چیرا ببر ءُوتءَ نزبیار اے وڑا تئی ترس گاربیت. امام ابن کثیر گوشیت کہ ہرکس موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُءِ اے ربیندءَ بزوریت ءُترسگءِ وہدا وتی دستاں بغلءِ چیرا بہ بارت ءُوتءَ نز بیاریت گڑا آئی ترس چہ آئی دلءَ درکئیت إن شاء الله. (تفسیر ابن کثیر).

(٣) بزاں فرعون ءُآئی جماعتءِ مردمانی دیمءَ وتی راستءِ واستءَ اے دوئیں معجزیاں پیش بدار ءُآیاں اللہءِ نیمگءَ توار بجن کہ آپہک برگشتہ اَنت.

(٤) چوکہ چہ منی دستءَ آیانی مردمے کشگ بوتگ نوں اگن من اودءَ برواں گڑا آمنءَ کش اَنت.

کننت[1]، شماگوں وتی ہمبراہاں گیش بئیت.

فَلَمَّا جَآءَهُمْ مُّوْسٰى بِاٰيٰتِنَا بَيِّنٰتٍ قَالُوْا مَا هٰذَاۤ اِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرًى وَّمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيْۤ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِيْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. نـوں وہدیکہ موسیٰ آتک آیـانی گورا گوں مـنی پدّرکنوکـیں نشـانیاں گوشـت اِش کہ اے وَیہکیں ٹہینتگ اِیں سحراَنت، ءُمااے وڑیں کسّـہ نئیش کتگ وتی گوستگیں پت ءُپیرکانی تہا.

وَقَالَ مُوْسٰى رَبِّيْۤ اَعْلَمُ بِمَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ ؕ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. گوشت (موسی عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) کہ منی پروردگار ہمائـرا بہـتر زانت کـہ آگـوں آئی ہدایتءَ آتکگ ءُکئـے اِنت کہ ہمائی بیت آخرتءِ لوگ. شـان ایشـنت کہ ظالم ءُناانصاف پہ مرادءَ سرنہ بنت.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰۤاَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرِيْ ۚ فَاَوْقِدْ لِيْ يٰهَامٰنُ عَلَى الطِّيْنِ فَاجْعَلْ لِّيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْۤ اَطَّلِعُ اِلٰۤى اِلٰهِ مُوْسٰى ۙ وَاِنِّيْ لَاَظُنُّهٗ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. ءُفرعـونءَ گـوں وتی درباریـاں درّائینـت کہ مـن بیـدءِ وتءَ پہ شـما دگـہ معبودے نـہ زانـاں. نـوں اے ہامـان پرمـن ہـاکءِ سراآسـے روک بکن پدا پرمن یک مہریں (ءُمحکمیں) قلاتـے جوڑبکـن تاکـہ من سربکشّـان ءُبچاراں موسیءِ معبودءَ، ءُمن آئرا چہ دروگ بنداں گمان کناں.

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُوْدُهٗ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوْۤا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُوْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. ءُوتءَ بـاز مزن لیک اِت ناحقّءَ زمینءِ سرا فرعون ءُآئی لشکرءَ، ءُگمان اِش ہمے داشتگ ات کہ آمئے نیمگءَ واترکنگ نہ بنت.

فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ فَنَبَذْنٰهُمْ فِي الْيَمِّ ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. نـوں آماگـوں لشـکرءَ گـپـت اَنـت ءُدریاءَ دؤردات اَنـت، نوں بچارکہ چہ وڑا بوت آسر ظالمان ءُناانصافانی.

---

(۱) بزاں ماشـمئے نگہداریءَ کنیں ءُآپہ شـما دستءَ دراج کت نہ کننت نوں شـماچہ آیاں مہ ترس اِت. تفسـیرانی تہاکئیت کہ اللہءَ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ بیم ءُترس فرعونءِ دلءَ ہما اندازہ دؤر داتگ اَت کہ ہمیکہ آئی موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ دیست گڑا چہ آئی بیمءَ فرعونءِ مِس ہم دراتک اَنت. (ابن کثیر).

وَجَعَلۡنٰهُمۡ اَئِمَّةً يَّدۡعُوۡنَ اِلَى النَّارِ ۚ وَيَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ لَا يُنۡصَرُوۡنَ ﴿۴۱﴾

۴۱. ءُما آیاں ہنچیں پیشوا جوڑکتگ اَت کہ آمردماں دوزءِ آسءِ نیمگءَ توار بردینت، ءُقیامتءِ روچءَ آ کمک کنگ نہ بنت.

وَاَتۡبَعۡنٰهُمۡ فِىۡ هٰذِهِ الدُّنۡيَا لَعۡنَةً ۚ وَيَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ هُمۡ مِّنَ الۡمَقۡبُوۡحِيۡنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. ءُماں اے دنیاءَ لعنت ما آیانی چک پدا دات ءُقیامتءِ روچءَ آچہ بدحالان بنت.

وَلَقَدۡ اٰتَيۡنَا مُوۡسَى الۡكِتٰبَ مِنۡۢ بَعۡدِ مَاۤ اَهۡلَكۡنَا الۡقُرُوۡنَ الۡاُوۡلٰى بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحۡمَةً لَّعَلَّهُمۡ يَتَذَكَّرُوۡنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. گوستگیں امّتانی تباہ کنگءَ رند ما موسیٰءَ کتاب دات مردمانی چمّانی پچ کنگءِ واستا ءُپیشونک ءُرحمتے تاکہ آسوج ءُپنت بزورانت.

وَمَا كُنۡتَ بِجَانِبِ الۡغَرۡبِىِّ اِذۡ قَضَيۡنَاۤ اِلٰى مُوۡسَى الۡاَمۡرَ وَمَا كُنۡتَ مِنَ الشّٰهِدِيۡنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. ءُتو (اے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) روبرکتی نیمگءَ نہ اِت ئے ہما وہدا کہ ما موسیءَ حکم سرکت ءُتوچہ گندوکاں نہ اِت ئے.

وَلٰكِنَّاۤ اَنۡشَاۡنَا قُرُوۡنًا فَتَطَاوَلَ عَلَيۡهِمُ الۡعُمُرُ ۚ وَمَا كُنۡتَ ثَاوِيًا فِىۡۤ اَهۡلِ مَدۡيَنَ تَتۡلُوۡا عَلَيۡهِمۡ اٰيٰتِنَا وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرۡسِلِيۡنَ ﴿۴۵﴾

۴۵. بلے مادگہ بازیں امّتے جوڑکت کہ آیانی زمانگ ءُہد دراج بوت. ءُنہ تو مدینءَ نندوک ات ئے کہ آیانی گورا مئے آیاتاں بوان ئے بلے ما وتیں پیغمبرانی دیم دیوک.

وَمَا كُنۡتَ بِجَانِبِ الطُّوۡرِ اِذۡ نَادَيۡنَا وَلٰكِنۡ رَّحۡمَةً مِّنۡ رَّبِّكَ لِتُنۡذِرَ قَوۡمًا مَّاۤ اَتٰىهُمۡ مِّنۡ نَّذِيۡرٍ مِّنۡ قَبۡلِكَ لَعَلَّهُمۡ يَتَذَكَّرُوۡنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. ءُتو کوہءِ طورءِ نیمگا نہ اَتئے وہد یکہ ما موسیءَ تواربردات بلے اے تئی پروردگارءِ رحمتے[1] تاکہ تو ہما راجءَ بترسین ئے کہ آیانی گورا چہ تو پیسر پچ ترسینوکے نیاتکگ تاکہ آسوج ءُپنت بزورانت.

---

(۱) بزاں اے کسّہ یاں کہ تو بیان کن ئے ایشانی بوگءِ وہدا تو اودءَ گون نہ بوتگ ئے بلے اے مئے مہربانی اِنت کہ ماترا پیغمبرے جوڑکت، ءُاے کسّہ پہ تو تئی پیغمبریءِ پدّر کنگءِ واستا بیان کت اَنت دانکہ مردم بزان اَنت کہ تو پیغمبرےءِ، ءُآتئی سرا ایمان بیار اَنت.

وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيْبَهُمْ مُّصِيْبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ فَيَقُوْلُوْا رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُوْلًا فَنَتَّبِعَ اٰيٰتِكَ وَنَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. ءُاگاں اے ہبرمبوتیں کہ آیانی دستانی دیم داتگیں کرتوتانی سوبءَ آیاں تکلیفے برستیں الّمءَ گوشت اِش کہ اے مئے پروردگار پرچہ تومئے نیمگءَ پیغمبرے دیم نہ دات کہ ما تئی آیاتانی رندگیری بکتیں ءُچہ یقین کنوکاں ببوتینیں[۱].

فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوْا لَوْلَآ اُوْتِيَ مِثْلَ مَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى ۭ اَوَلَمْ يَكْفُرُوْا بِمَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى مِنْ قَبْلُ ۚ قَالُوْا سِحْرٰنِ تَظٰهَرَا ۡ وَقَالُوْٓا اِنَّا بِكُلٍّ كٰفِرُوْنَ ﴿۴۸﴾

۴۸. نوں وہدیکہ حقّ آیاں چہ مئے نیمگءَ سربوت گوشت اِش کہ پرچی (محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) موسیٰءِ وڑیں نشانی دیگ نہ بوتہ[۲]، زاناں (فرعون ءُآئیءِ لشکرءَ) ہما نشانیانی انکارنہ کتگ اَت کہ ساری تِرا موسیٰءَ دیگ بوتگ اِت اَنت[۳]؟ گوشت اِش کہ اے دو سحر گراَنت[۴] کہ یکّءَ دگرءِ

(۱) مرادمکّءِ عرب اَنت. بزاں اگں مابید پیغمبرے دیم دیگءَ آیانی مشرک بوگے سزاآیاں بداتیں ءُآیانی سرا عذاب نازل بکتیں گڑا ہمے عذر ءُمیاراش پیش کت کہ مئے نیمگءَ وپیغمبر دیم دیگ نہ بوتگ ہاں اگں مئے نیمگءَ پیغمبرے دیم دیگ ببوتیں گڑا ما آئی فرمانبردار بوتیں نوں اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماترا پمیشا آیانی نیمگءَ دیم دات کہ پہ آیاں ہچ وڑیں عذرے پشت مہ کپیت ءُآیانی سرا حجّت جہ گیر بہ بیت. چہ اے آیتءَ ءُقرآنءِ دگہ لہتے آیتءَ ہمے زانگ بیت کہ عربانی تہا چہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیش خاص پہ ہمایاں دگہ پیغمبر نیاتگ ہاں ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءُایدگہ لہتے پیغمبرانی دعوت پہ رہ گوْزی آیاں سربوتگ ءُآچہ ایشی زبرسرید بوتگ اَنت.

(۲) بزاں ہما معجزہ ءُنشانی کہ موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ دیگ بوتگ اَنت آمعجزہ پرچہ محمّدءَ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دیگ نہ بوتگ اَنت. ءُاگں آثرا ہمامعجزہ دیگ ببوتین اَنت گڑا ماآئی سرا ایمان آوَرت.

(۳) اللّٰہءَ آیانی ہبرانی ردکت کہ اگں ماایشاں موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ پیمیں نشانی پیش ہم بداریں، اےانگتءَ ایمان نیاراَنت پرچہ کہ ایشاں ایمان آرگی نہ اِنت ءُآیاں چہ توپیسر توراتءِ سراہم ایمان نیاوَرتگ اَت ءُآئی انکار کتگ اَت. لہتے گوشیت کہ مراد فرعونی اَنت کہ ہنچوکہ آیاں موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ نشانیانی گندگءَ پد انگتءَ ایمان نیاوَرت اے ہم فرعونیانی پیمءَ ایمان نیاراَنت.

(۴) آیاں گوْشت کہ اے دوئیں کتاب بزاں تورات ءُقرآن سحری کتاب اَنت. ءُلہتےایشرا (ساحرانِ) وانیت، اے پیمءَ ایشی معنی ہمے بیت کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءُموسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ دوئیں ساحراَنت. ءُاے یکّءَ دگرءِ ہبراں باور دارَنت. پمیشاماے ہر دوکاں نہ منّیں.

کمکءَ کنت، ءُگوشت اِش که ما درستانی نه منّوکیں.

قُلْ فَاْتُوْا بِكِتٰبٍ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَآ اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۴۹﴾

۴۹. بگوش که بیارات ہنچیں کتابے که چه اے دوئیناں جوانتر پیشونکی بکنت گڑا من آئی رندا کپاں اگاں شماراست بازات.

فَاِنْ لَّمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَكَ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُوْنَ اَهْوَآءَهُمْ ؕ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰىهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۵۰﴾

۵۰. نـوں اگاں تئی ہبراِش نه زرت گـڑا بزاں که ہـبر ایـوکءَ ہمیش اِنـت که آوتی واہشـانی رندا کپـوک اَنـت ءُکئے اِنت گمـراہ تر چه ہمامردمءَ که بید اللّٰهءِ رہشونیءَ وتی واہشءِ رنـدا بکپیـت[1]. شـان ایش اِنـت که اللّٰه ظالم ءُناانصافاں ہدایت نه دنت.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۵۱﴾

۵۱. ءُبے شک مارند په رندءَ آیاں وتی ہبر رسینان کت تاکه آسوج ءُپنت بزوراَنت.

اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُوْنَ ﴿۵۲﴾

۵۲. ہمایـاں کـه ماچه ایشی سـاری تـرءَ کتاب داتگ اَت آہوں ایشی سرا یقین کاراَنت[2].

وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِهٖٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّنَآ

۵۳. ءُہمیکـه آئی آیـات آیـانی سرا وانـگ بنـت گوشنت که ماایشی سرا یقین آوَرتگ، ہمیش

---

(۱) چه اے آیتءَ زبر زانگ بیت که اگن انســان بے وحیءِ رہشــونیءَ وتی فہم ءُواہشتانی رندا بکپیت الّمءَ آگمراہ بیت ءُچونکه انسانءِ عقل ءُفہمءَ یک حدّے ہست چود ءُدیم آکار کت نه کنت پمیشا آئیءَ ہمے حکم دیگ بوتگ که وحیءِ رندگیریءَ بکنت. ءُہمے وڑا انســانانی ســوچ ءُپگر یک نه اَنت ءُاے پیمءَ بے مہارءَ آیانی فکر اجتماعی فکرے بوت نه کنت ءُآجتاجتائیں راہانی مسافربنت پمیشاآیاں وحیءِ پابند کنــگ بوتگ که آیانی راہ یکّے به بیت ءُآیانی اجتماعی زندگیءِ سرا اثر مه کنت. ءُہمے وڑا اگن گمراہیں فرقیانی تاریخ چارگ به بیت گڑا اے ہبر زبر زانگ بیت که آیانی گمراہیانی مستریں سبب ہمے بوتگ که آیاں چه وحیءَ گیشتر وتی واہشتانی ءُوتی فکر ءُہیالانی رندگیری کتگ.

(۲) ادا مراد ہما یہودی اَنت که آمسلمان بوت اَنت، چوکه عبدالله بن سلام ءُسلمان فارسی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا اَنت یاہما ہفتادیں نصاری مراد اَنت که آچه حبشءَ واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ دربارءَ آتک اَنت ءُقرآنءِ گوش دارگءَ پد ایمان اِش آوَرت ءُمسلمان بوت اَنت (تفسیر ابن کثیر).

اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهٖ مُسْلِمِيْنَ ﴿۵۳﴾

اِنت حق چہ مئے پروردگارءِ نیمگءَ، شان اِش اِنت کہ ما پیسرترا منّوک بوتگیں[۱].

اُولٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوْا وَيَدْرَءُوْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿۵۴﴾

۵۴. ہمیش اَنت کہ آیاں آیانی مز دو سری دیگ بنت پہ ہمے سوبءَ کہ آیاں صبرکتگ[۲]، ءُبدیءَ پہ نیکی بد ل کنںت ءُچہ مئے داتگیں روزیاں خرچ کنںت.

وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوْا عَنْهُ وَقَالُوْا لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۡ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ ۡ لَا نَبْتَغِي الْجٰهِلِيْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. ءُہمیکہ آبے ڈ نگیں ہبرے اِشکنںت وتی دیمءَ تاب دینت ءُگوْشنت کہ مئے کارپہ ماینت ءُشمئے کارپہ شماینت. شمئے سرا سلامتی بہ بیت. ما ناسرپداں نہ لوٹیں.

اِنَّكَ لَا تَهْدِيْ مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ﴿۵۶﴾

۵۶. شان ایشنت کہ ہرکسءَ تو دوست بدارئے آئرا پہ راہءِ راستءَ آوْرت نہ کن ئے بلے اللہاِنت کہ ہرکسءَ بلوٹیت آئرا پہ راہءِ راستءَ کاریت. ءُآراہءِ راستءِ زوروکاں جوانترزانت[۳].

---

(۱) بزاں چہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آیگءَ پیش ما پیسری ایں پیغمبرانی رہبندءِ سرا عمل کتگ ءُہمایانی شریعتءِ رہبندءِ سرا بوتگیں. یاومراد ہمیش اِنت کہ ہما مژدہ کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بابتءَ مئے کتابانی تہا آتکگ اَنت مارا پیسرا ہم آیانی سرا یقین بوتگ.

(۲) بزاں وہدیکہ چہ کتابیاں (یہود ءُنصارایاں) یکّے مسلمان بہ بیت گڑا آئی مز دوسری مزّے بیت پرچہ کہ آپیسرا ہوں یک پیغمبرےءِ رہبندءِ سرا بوتگ. حدیثءِ تہاکئیت چہ أبوموسیٰ أشعری رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: سئےپیمیں مردم ہست کہ آیاں دوسری مز رسیت. چہ آیاں یکّے ہماکتابی بزاں یہود ءُنصارا اِنت کہ آئی وتی پیغمبرءِ سراہوں ایمان آوْرتگ ءُپدا منی سراِش ہوں ایمان آوْرتگ. (صحيح البخاری كتاب العلم باب تعليم الرجل أمته وأهله).

(۳) اے آیتءِ شانءِ نزول بابتءَ کئیت کہ وہدیکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ناکو ابوطالب موتانی بیت گڑا واجہ آئی گورا روت ءُابوجہل ءُعبداللہ بن امیّہ دوئیں ہمودا نندوک بنت گڑا واجہ وتی ناکو ابوطالبءَ گوشیت کہ کلمہ بیار تاکہ اللہءِ گورا من تئی سفارشءَ بکناں گڑا ابوجہلءَ درّائینت کہ اے ابوطالب تو بزاں وتی پتءِ عبدالمطلبءِ دینءَ ویل کن ئے گڑا آئی کلمہ نیاؤرت ءُکفرءِ حالتءَ مرت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ =

وَقَالُوْٓا اِنْ نَّتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَا ؕ اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَّهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُّجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرٰتُ كُلِّ شَيْءٍ رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. ءُگوشت اِش که اگاں ما تئی ہمبراہیءَ تچکیں راہءَ بزوریں گڑا ما چانپگ بئیں چہ وتی زمیناں[1]، زاناں ماآیاں دلجمیں حرمءَ جاگہ نہ داتگ ات که چہ ہرچ گورا آیانی نیمگءَ ہرچ ورڑیں نیوگ چہ مئے نیمگءَ پہ ورگءَ یارگ بنت[2] بلے گیشتریں مردم سرید نہ بنت.

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍۭ بَطِرَتْ مَعِيْشَتَهَا ۚ فَتِلْكَ مَسٰكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِّنْۢ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيْلًا ؕ وَكُنَّا نَحْنُ الْوٰرِثِيْنَ ﴿۵۸﴾

۵۸. ءُچنچو بازیں امّتے ماتباہ کت که آچہ حدّا سرگوستگ اِت اَنت ماں وتی عیش ءُعشرتءِ تہا. اِش اَنت آیانی لوگ ءُجاگہ که چہ ایشان ءُرند آباد کنگ نہ بوتگ اَنت بلے چیزکے وہدا، ءُمائیں پدلیں وارث.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِيْٓ اُمِّهَا رَسُوْلًا يَّتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِنَا ۚ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِى الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظٰلِمُوْنَ ﴿۵۹﴾

۵۹. ءُتئی پروردگار ہچ میتگءَ تباہ ءُبرباد نہ کنت تاہما وہدا که آمزنیں میتگءَ پیغمبرے دیم مہ دنت کہ آآیانی سرا مئے آیاتاں بوانیت. ءُماہچ میتگءَ نیست ءُنابود نہ کنیں بیدءِ ہماوہدءَ که آئی مردم ظالم ءُناانصاف بہ بنت.

وَمَآ اُوْتِيْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِيْنَتُهَا ۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۶۰﴾

۶۰. ءُہرچیکہ شمارا دیگ بوتگ آدنیائی ساز ءُسامان اَنت ءُہمائی ڈولداری اَنت. ءُہرچیکه اللّٰہءِ گورا ہست آجوانتر ءُزیات پشت کپوک اَنت. زاناں شمانہ فہم اِت؟

= ایشی باز پریشـــان بوت، ہمے وہدا اللّٰہءَ اے آیت نازل کت که ہدایت دیگ ایوکءَ منی دستااِنت، داں من مہ لوٹاں کس پہ ہدایتءَ آتک نہ کنت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ القصص).

(۱) مکّہءِ عرباں وتی ایمان نیارگءِ سـبب ہمے بیان کت که مارا ترسیت که اگاں ماایمان بیاریں گڑا ایدگہ مشرکیں عرب مئے زمیناں برآنت ءُمئے سرا ظلم کننت ءُما آیانی دیمءَ داشت نہ کنیں.

(۲) اللّٰہءَ ایشی ردکت که آیانی اے ہبر ردِانت پرچہ که مکّہ ما امنیں جاگہے جوڑ کتگ اودا کس خونریزی کت نہ کنت، بایدِانت که آیاں مئے احســان یاد بکننــت که ماآیانی سرا کتگ اَنت که ہرچ وہدا آیانی نیمگءَ ہرچ وڑیں نیوگ کئیت.

اَفَمَنْ وَّعَدْنٰهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيْهِ كَمَنْ مَّتَّعْنٰهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ ﴿۶۱﴾

۶۱. ایا نـوں ہمامردم کـہ ما آئـرا جوانیں وعدہ داتگ ءُآآئرا رسـیت، چوہمـا مردماانت کہ ماآئـرا دنیـائی فائدہ داتگ کہ پـدا قیامتءِ روچءَ (دوزہءَ) آرگ ءُمچ کنگ بیت؟

وَيَوْمَ يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿۶۲﴾

۶۲. ءُہمـاروچءَ کـہ (اللہ) آہانا تـوار بردنت کج اَنت ہماکہ شـما مـنی شریدارگمـان کتگ اَنت؟

قَالَ الَّذِيْنَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَغْوَيْنَآ اَغْوَيْنٰهُمْ كَمَا غَوَيْنَا ۚ تَبَرَّاْنَآ اِلَيْكَ ۖ مَا كَانُوْٓا اِيَّانَا يَعْبُدُوْنَ ﴿۶۳﴾

۶۳. گوشـنت ہمامـردم کـہ آیـانی سرا عـذابءِ حکم جہ گیر بـوت اے مئے پروردگاراِش اَنـت ہماکـہ ماگمراہ کتـگ اَنـت. ماآیانءَ گمـراہ کتـگ ہمـے وڑاکـہ مـا وت گمـراہ بوتگـیں. ماتـئ دیمـا چـہ آیـاں بـیزاری ظاہرکنیں کہ ایشاں ایوکامئے بندگی نہ کتگ.

وَقِيْلَ ادْعُوْا شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَ ۚ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوْا يَهْتَدُوْنَ ﴿۶۴﴾

۶۴. گوشگ بیت کہ توار جن اِت وتی جوڑکتگیں شریـداراں نوں آ (گمراہ) توار جن اَنت وتی (گمـراہ کنوکاں) نوں آجـواب ندینت ءُدرہا عـذابءَ گنداَنـت[1]. چـوں وشّ اَت اگاں آتچکیں راہءِ سرا ببوتین اَنت.

وَيَوْمَ يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ مَاذَآ اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۶۵﴾

۶۵. ءُآروچءَ کـہ (اللہ) آیـاں تـوار جنـت نـوں گوشـیت کـہ شـماپیغمبراں چـے جـواب داتنت؟.

فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْۢبَآءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُوْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. گـڑا آیـانی سرا آیـانی رد یں ہـبر ءُدلیل اندیـم بنـت نوں آیـکّءُ دگرءَ جسـت ہون نہ کنـنت.

---

(۱) پرچہ کہ آیاں یقین بیت کہ نوں آدرستانی جاگہ دوزہ اِنت.

فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ مِنَ الْمُفْلِحِيْنَ ﴿٦٧﴾

۶۷. بلے ہرآمردمءَ کہ بیرہ کت ءُایمان ءُیقین ئے آوَرت ءُجوانیں کارئے کت نوں دیرنہ بیت کہ پہ مرادءَ سربووکاں بیت.

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ۗ سُبْحٰنَ اللّٰهِ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٦٨﴾

۶۸. ءُتئی پروردگار جوڑکنت ہرچیکہ بلوٹیت ءُگچین کنت (ہرکسءَ کہ بلوٹیت) آیاں ہچ وڑیں دست رسے نیست. ءُاللہ باز بلند اِنت چہ آیانی جوڑکتگیں شریداراں.

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُوْرُهُمْ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٦٩﴾

۶۹. ءُتئی پروردگارزانت ہرچیکہ آیانی دل چیر بدینت ءُہرچیکہ درشان بکنند.

وَهُوَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْاُوْلٰى وَالْاٰخِرَةِ ۡ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٧٠﴾

۷۰. ءُہمااِنت کہ بیدءِ آئی دگہ معبودءِ برحقّ نیست. ہمائی واستاینت توصیف دنیا ءُآخرتءَ . ہمائی واستااِنت حکم. ءُہمائی نیمگءَ شما واتر کنگ بئیت.

قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِضِيَاۗءٍ ۭ اَفَلَا تَسْمَعُوْنَ ﴿٧١﴾

۷۱. بگوَش کہ اگاں اللہ شپءَ پہ بن تاقیامتءَ شمئے سرا ایربکنت گڑاکجام معبوداِنت بیداللہءَ کہ پہ شما روچءِ روژنائیءَ کاریت؟ زاناں شما نئیش کن اِت؟

قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُوْنَ فِيْهِ ۭ اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ ﴿٧٢﴾

۷۲. بگوَش کہ اگاں اللہ روچءَ پہ بن تاقیامتءَ شمئے سرا ایربکنت گڑاکجام معبوداِنت بیداللہءَ کہ پہ شما شپءَ بیاریت تاکہ شما آئی تہا راحت ءُآرام بکن اِت. زاناں شماگندگءَ نہ اِت؟

وَمِنْ رَّحْمَتِهٖ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوْا فِيْهِ وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿٧٣﴾

۷۳. ءُآئی چہ وتی مہربانیءَ پہ شما شپ ءُروچ جوڑکتگ اَنت تاکہ شپءَ شما راحت بکن اِت ءُروچءَ آئی مہربانیءَ (بزاں روزیءَ) شوہاز بکن اِت ءُتاکہ شکرگذار بہ بئیت.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾

۷۴. ءُآروچءَ کہ اللہآیاں توار بردنت کج اَنت ہماکہ شما منی شریدار گمان کتگ اَنت؟

وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

۷۵. ءُچہ ہر امّتءَ مایک یک گواہی دیوکے دورا کنیں[1] نوں گوْشیں کہ وتی دلیلاں بیارات گڑا زان اَنت کہ حقّ اللہءِ اِنت ءُچہ آیانی دستءَ دراتک اَنت ہرچیکہ آیاں ٹہینتگ اَت.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ ۖ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾

۷۶. بے شک قارون موسیٰءِ راجءِ مردمے اَت گڑا آئی زیاتی کت آیانی سرا[2]. ءُما آئرا ہمنچو باز خزانہ داتگ اَت کہ آئی کلیتانی چست کنگءَ بلاہین ءُزورآوریں لشکرےءَ دم برت، ہمیکہ آئرا آئی راجءِ مردماں سوج ءُسرکت کہ گوات مہ گِرا! بیشک اللہ گوات گروکاں دوست نہ داریت.

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ ۖ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا ۖ وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۖ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

۷۷. ءُچہ اللہءِ داتگیناں آخرتءِ لوگءَ شوہاز بکن[3] ءُوتی دنیاءِ بہرا بیہال مکن[4]، ءُاحسان بکن ہنچوکہ اللہءَ تئی سرا احسان کتگ ءُخرابیءِ شوہازءَ مبو ماں زمینءِ سرا. بیشک اللہ خراب کاری کنوکاں دوست نہ داریت.

---

(۱) چہ اے گواہءَ مراد پیغمبراَنت کہ ہرپیغمبر قیامتءَ وتی امّتءِ بابتءَ گواہی دنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) قارون گوں فرعونءَ ہوراَت ءُبنی اسرائیلءِ سرا ناانصافیءِ کت. روایتانی تہاکئیت کہ قارون موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ ناکوزاتک اَت ءُسکیں خوبصورتےاَت ءُچہ خوبصورتیءَ منوّرنام کپت بزاں باز روشنائیں.

(۳) بزاں وتی مالاں ہمودا خرچ بکن کہ اللہ وشّ بہ بیت.

(۴) بزاں ہرچی کہ تئی دنیائی ضرورت اَنت ءُتئی لوگءِ مردمانی آیاں سرجم بکن. چہ ایشی ترا اللہ منہ نہ کنت.

قَالَ اِنَّمَآ اُوْتِيْتُهٗ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِيْ ؕ اَوَ لَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهٖ مِنَ الْقُرُوْنِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَّ اَكْثَرُ جَمْعًا ؕ وَ لَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوْبِهِمُ الْمُجْرِمُوْنَ ﴿۷۸﴾

۷۸. قارونءَ گوشت که بید اے ہبرا دگہ ہچ نیست که منا چه وتی زانگءِ کمالءَ (مال) دیگ بوتگ[۱]. زاناں سرپد نہ اِنت که اللّٰهءَ چه آئی پیسر چه گنجیں امّتے نیست ءُنابود کتگ که زورا ءُمالءِ مچ کنگءَ چه آئی گیش بوتگ اَنت. ءُگنهگاراں آیانی گناہانی بابتءَ جست نہ بیت[۲].

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فِيْ زِيْنَتِهٖ ؕ قَالَ الَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ اُوْتِيَ قَارُوْنُ ۙ اِنَّهٗ لَذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ ﴿۷۹﴾

۷۹. نوں (قارون) گوں وتی زیب ءُزینتاں وتی راجءِ دیما درآتک. گوشت دنیاءِ لوٹوکاں، دریگتے که مارا ہمنچو دیگ بوتیں که قارونءَ دیگ بوتگ. بیشک آمزنیں وش نصیبے.

وَ قَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِّمَنْ اٰمَنَ وَ عَمِلَ صَالِحًا ۚ وَ لَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا الصّٰبِرُوْنَ ﴿۸۰﴾

۸۰. زانتکاریں مردماں گوشت که ارمان به بیت شمئےسراء، اللّٰهءِ مز جوانترانت په ہماکسءَ که یقین بکنت ءُجوانیں کاربکنت. ءُاے ہبرا یوکءَ صبرکنوکانی دلاں دۆر دیگ بیت.

فَخَسَفْنَا بِهٖ وَ بِدَارِهِ الْاَرْضَ ۫ فَمَا كَانَ لَهٗ مِنْ فِئَةٍ يَّنْصُرُوْنَهٗ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۫ وَ مَا كَانَ مِنَ

۸۱. نوں آما گوں لوگ ءُجاگہاں زمینءِ تہا ایربکّینت[۳]. گڑا آئرا ہچ لشکرے نہ بوت

(۱) بزاں اے مال ءُدولت من چه وتی کمالءَ کتّتگ اَنت نه که چه اللّٰهءِ مہربانیءَ. ہمے وڑا آغرور ءُتکبرّءِ تہا کپت ءُاللّٰه نعمت ئے نه منّ اِتنت، سیری ءُسرفرازی گیشترکه مردمءَ گمراہ کنت ہنچوکه قرآن گواہ اِنت که پیغمبرانی مخالفت کنوک گیشترچه مالداراں بوتگ اَنت.

(۲) ادا چه مجرماں ہماکافر ءُمشرک مرادَانت که آشرک ءُکفرءِ حالتءَ مرتگ اَنت که اے بیدءِ ساب ءُدادءَ دوزہءَ دۆر دیگ بنت. یامراد ہمیش اِنت که مجرماں اے جست نہ بیت که توجرمےئے یانه پرچه که آروچءَ آیانی شکل ءُصورت ہنچو سیاہ ترّاَنت که آچه شکلءَ زانگ بنت که مجرم اَنت.

(۳) اللّٰهءَ قارونءِ اے رنگ دوست نه بوت پمیشا اللّٰهءَ آگوں لوگ ءُجاگہاں زمینءِ تہا ایر بکّینت. حدیثءِ تہاکئیت واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: که یک مردمے زمینءِ سرا روگءَ اَت ءُچه مزنیءَ آئی وتی =

الْمُنْتَصِرِيْنَ ﴿٨١﴾

که بیـدءِ اللهءَ آئی کمکءَ بکنت ءُنه آوت چه وتی کمک کنوکاں بوت.

وَاَصْبَحَ الَّذِيْنَ تَمَنَّوْا مَكَانَهٗ بِالْاَمْسِ يَقُوْلُوْنَ وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ ۚ لَوْلَآ اَنْ مَّنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ۭ وَيْكَاَنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿٨٢﴾

٨٢. ءُہما مردماں که زیکءَ آئی جاگہءِ واہشت داشـتگ اَت سـہب گوں ہمے ہـبرا کت که زاناں شما نه گندات که الله اِنت پراه کنت چـه وتی بندواں ہرکسی روزیءَ که بلوٹیت ءُتنـگ کنت[1]. اگاں اللهءَ مئے سراحسـان مه کتیں مارئےہوں ایربُکّینت[2]. زاناں نه گندأنت که کافر په مرادءَ سرنه بنت.

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِيْنَ لَا يُرِيْدُوْنَ عُلُوًّا فِي الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۭ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿٨٣﴾

٨٣. ایـش اِنت آخـرتءِ جاگـه که ماآئـرا جوڑ کنیں په ہماکسـاں که زمـینءِ سرا نه مزنی لوٹنـت ءُنـه خـراب کاری. ءُ(وشّـیں) آسر پرہیزگارانی واستااِنت.

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ خَيْرٌ مِّنْهَا ۚ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِيْنَ عَمِلُوا السَّيِّاٰتِ اِلَّا مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٨٤﴾

٨٤. ہرکـس نیـکی بزوریـت ءُبیاریـت نـوں آئی واسـتءَ چه آئی جوانتریں ہسـت، ءُہرکس کـه بدی بزوریت ءُبئیت گـڑا بدی کنوکاں ہشکءَ ہمایانی کارانی مز دیگ بیت.

= چادر کشّـلان کتگ اَت گڑا اللهءَ زمینءِ تہا ایربکّینت نوں آتاں قیامتءَ زمینءِ تہا ایر بکّان اِنت ءُجہـلءَ روان اِنت (صحیح البخاری کتاب اللباس باب من جرّ ثوبه من الخیلاء) چه ادا زانگ بیت که تکبّر اللهءَ چوں نارضا کنت.

(١) بزاں بمامردماں که سـاری ترا ہمے واہشت داشتگ اَت که آقارونءِ جاگہءَ ببوتین اَنت نوں اے ہبر آیانی فہمءَ آتک که مال ءُدولتءِ بازی اللهءِ دوسـتیءِ دلیل نه اِنت بلکیں اے اللهءِ وتی یک بہرے که لہتینءَ باز دنت ءُلہتینءَ کم.

(٢) بزاں اگاں اللهءَ مئے ہما واہشـت سرجم بکتیں ءُمارا قارونءِ کدّا مال ءُدولتے بداتیں گڑا ما ہم قارونءِ پیمءَ تکبّرکتگ اَت ءُمئے حال ہم ہمے بوتگ اَت بلے اللهءِ احسان اِنت که آئی مئے اے ارمان سرجم نه کت ءُہمے وڑا ماچه اے عذابءَ رکّ اِتیں.

اِنَّ الَّذِیْ فَرَضَ عَلَیْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَآدُّكَ اِلٰى مَعَادٍ ؕ قُلْ رَّبِّیْۤ اَعْلَمُ مَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ فِیْ ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ﴿۸۵﴾

۸۵. بیشک ہما ذاتءَ کہ قرآن تئی سرا فرض کتگ ترا واتر کنا ئینیت تئی واتر کنگءِ جاگہءَ[1]. بگوْش کہ منی پروردگار راستیں راہءِ آؤکءَ جوانتر زانت ءُآکسءَ کہ گمراہ اِنت.

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوْۤا اَنْ یُّلْقٰۤى اِلَیْكَ الْكِتٰبُ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ ظَهِیْرًا لِّلْكٰفِرِیْنَ ﴿۸۶﴾

۸۶. تو واے امّیت نہ داشتتگ اَت کہ تئی سرا کتابےدیم دیگ بیت بلے تئی پروردگارءَ وت مہربانی کت، نوں ہجبر کافرانی پشت ءُپناہ مبو.

وَلَا یَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰیٰتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَیْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِیْنَ ﴿۸۷﴾

۸۷. ءُآہجبرترا اللہءِ آیتانی بیان کنگءَ دور داشت مکنںت چہ ایشی پد کہ تئی سرا ایرگیجگ بوتگ ءُتوار بجن وتی پروردگارءِ نیمگءَ ءُہجبرمبو چہ مشرکاں.

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۘ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ كُلُّ شَیْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ ؕ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَیْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۸۸﴾

۸۸. ءُاللہءِ ہمبراہیءَ دگہ ہچ معبودے توار مجن. بیدءِ آئی دگہ برحقّیں معبود ہچ نیست. بیدءِ آئی دیمءَ (ذاتءَ) درہا نیست ءُنابود بنت. حکم ایوکءَ ہمائی واستااِنت. ءُہمائی نیمگءَ شما واترکنگ بئیت.

---

(۱) عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرمائینیت کہ ادا واجہ محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فتحءِ مکّہءِ مژدہ رسگءَ اِنت ہما مکّہ کہ ترا تئی قومءَ چہ اودءَ درکتگ، اللہ پدا ترا ہمودا بارت ءُآیاں بے سوب کنت [تفسیر ابن کثیر].

سُوْرَةُ الْعَنْكَبُوْتِ — سورة العنكبوت

سورہ عنکبوت مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئی
شست ءُنہ آیات ءُہپت رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

الٓمّٓ ﴿۱﴾

۱. الم.

اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُّتْرَكُوْٓا اَنْ يَّقُوْلُوْٓا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُوْنَ ﴿۲﴾

۲. زانـاں مردماں ہمے گمان کتگ کہ آہشکءَ پـہ ہمیـشی گوْشـگءَ ویل کنگ بنـت کہ ما ایمان آؤرتگ، ءُپمیشی چکّاسگ نہ بنت؟

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِيْنَ ﴿۳﴾

۳. بے شک چہ ایشاں ساری ایں مردم ماچکّاس اِتگ اَنت نوں أَلَم اللّٰہ راسـت گوْشـوکاں ہوں جاہ یاریت ءُدروگ بنداں ہوں جاہ یاریت[1].

(۱) بزاں مسلمانانی چکّاسگ ہر دَورا اللّٰہءِ دستور ءُربند اِنت کہ ہمے وڑا آیان اِنت. پیسری ایں امّتانی مسلمان ہم چکّاسـگ بوتگ اَنت ہنچوکہ چـہ خبّاب بن الأرت رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنـت کہ ما واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ گورا شـکایت کت ہمےحالتءَ کہ واجہ ماں بیت اللّٰہءِ سـائگءَ وتی یک چادرے سرا تکّہ دیوک اَت، ءُماگوشـت کہ باریں توپہ ماچہ اللّٰہءَ کمک نہ لوٹ ئے ءُپہ مادعاء نہ کن ئے؟ گڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: چہ شـما پیسری ایں مسلمانانی تہا ہوں ہنچیں مردم ہست اَت کہ پہ آئی چاتے ءُکنڈے جنگ بوتـگ ءُآہمائی تہا آرگ ءُایرکنگ بوتگ، ءُپدا ہرّاتءِ گومـا آدو راہءَ کنگ بوتگ انگتءَ اے چیزءَ آچہ اللّٰہءِ راہءَ دورکـت نہ کتگ، ءُلہتینءِ لاپءَ گرمیں شـیک مان دیگ بوتـگ بلے انگتءَ اے چیزءَ آچہ اللّٰہءِ راہءَ دور داشت نہ کتگ بلے شما اشتاپ کن اِت. (صحيح البخاری كتاب المناقب باب علامات النبوّة)، ہمے پیمءَ اے چکّاسـگانی بنگیج پہ اے امّتءَ گوں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ آیگءَ بوت، ءُتاں قیامتءَ ہر دورءِ مسلمان چکّاسگ بنت تاں کہ پدلیں مسلمان ءُہرچیکہ منافق اَنت دریا پدّرکنگ بہ بنت. ءُہمنچوکہ انسان ایمانءِ تہا محکم ءُڈڈ بیت ہماقدر آئی سراگیشـتر تکلیف ءُسـکّی کئیت ہنچوکہ مئے درّیں پیغمبرءَ گوْشت: چہ درسـتاں گیشتر چکّاس ءُسکّی پیغمبرانی سرا آتگ، ءُپدا ہمائی سراگیشترکئیت کہ آ ایمانءِ تہا چہ =

اَمْ حَسِبَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ اَنْ يَّسْبِقُوْنَا ۭ سَاۗءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ۝۴

۴. زانـاں بدکـرداراں ہمے گمان کتـگ کہ آچہ ماپیـش کـپ اَنـت. چونـیں سـلیں فیصلـہ کننت[۱].

مَنْ كَانَ يَرْجُوْا لِقَاۗءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ ۭ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝۵

۵. ہرکـس کـہ گـوں اللہءَ ڈیـک دیـگءِ امّیت وارانـت گڑا الّـمءَ اللہءِ (ڈیک د یـگءِ) وہد آیـگی اِنـت[۲] ءُہماانـت جوانـیں اِشـکنوک ءُجوانیں زانتکار.

وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهٖ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ ۝۶

۶. ہرکس کہ کوشـش بکنت نوں آئی کوشش ہمائـرا فائـدہ دنـت. بیشـک اللہ چـہ دریں جہانءَ بے حاجت اِنت.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذِيْ كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝۷

۷. آمردماں کہ یقین آؤرتگ ءُجوانیں کار کتگ الّـمءَ ماچہ آیـاں آیانی بدیاں دورکنـیں ءُالّمءَ آیاں چہ آیانی کاراں جوانتریں مزدئیں.

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ۭ وَاِنْ جَاهَدٰكَ لِتُشْرِكَ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۭ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝۸

۸. ءُما باز زورداتگ انسـانءِ سراگوں وتی مات ءُپتـاں نیـکی کنـگءِ. اگاں آتـئی سرا زور بکننـت کہ گـوں من شریـدار جوڑ بکن کہ ترا آئی باروا ہچ وڑیں زانگے نیسـت گڑا آیـانی ہـبرا مزور[۳] مـنی نیمگءَ اِنت شـمئے

= آدگـراں گوں پیغمبرا نزّیکی بکنت، پدا ہماکہ گوں ایشی نزّیکی بکنت. (صحیح البخاری کتاب المرضیٰ باب أشدُّ الناس بلاء الأنبیاء ثم الأمثل فالأمثل).

(۱) بزاں چہ مئے دستءَ درکاینت. اگاں اے وڑیں گمانے دارَانت گڑا زبر بزان اَنت کہ ایشیءَ حقیقتےنیست، ءُآہجبرچہ مئےدستءَ دراتک نہ کننت.

(۲) بـزاں قیامت کہ اللہءَ پہ آئی یک وہدے ایرکتگ آالّـمءَ کئیت، ءُثوابءِ امّیدانی داروکاں الّمءَ آیانی نیکیں کارانی مزّ رس اَنت.

(۳) پرچـہ کہ اللہءِ نافرمانیءِ تہا ہچ کسی رندگیری کنگ روا نـہ اِنت توری آنافرمانیءِ حکم دیوک مات ءُپت بہ بنت کہ آیانی حقّ چہ ہرکسءَ گران ترانت ہنچوکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «الاطاعة لأحد =

واترکنگ. نـوں مـن شـمارا سرپدکناں چہ شمئے کتگیں کاراں.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصّٰلِحِيْنَ ۝٩

٩. ءُآکسـاں کہ یقین آوُرتـگ ءُجوانیں کاراِش کتگ الّمءَ ماآیاں جاگہ دئیں نیکوکارانی تہا.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَآ اُوْذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ ۭ وَلَىِٕنْ جَاۗءَ نَصْرٌ مِّنْ رَّبِّكَ لَيَقُوْلُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ ۭ اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا فِيْ صُدُوْرِ الْعٰلَمِيْنَ ۝١٠

١٠. ءُمردمـانی تہالہتـے ہنچیں ہسـت کہ گوْش اَنت مایقین آوُرتگ اللّٰہءِ سرا نوں وہدیکہ آئـرااللّٰہءِ راہءَ تکلیفـےد یـگ بیـت گـڑا مردمـانی رنـج ءُتکلیف دیگءَ چـو اللّٰہءِ عـذابءِ وڑا جـوڑ کننـت[1] ءُیقینـاً اگاں کمکے بئیت چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ الّمءَ آگوْش اَنت کہ ماو گوں شماِانت. زاناں اللّٰہ جوانتِر نہ زانت دُنیاجہانءِ دلانی ہبراں؟

وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ ۝١١

١١. ءُالّـمءَ اللّٰہ پدّرکنـت ہمایـاں کـہ یقین اِش آوُرتگ ءُالّمءَ پدّرکنت منافقاں.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوْا سَبِيْلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطٰيٰكُمْ وَمَا هُمْ بِحٰمِلِيْنَ

١٢. گوشـت کافراں گوں ایمانـداراں کہ مئے رہ پـدءَ بـزورات ءُمابـڑّا کنیں شـمئے گناہانی بـارءَ[2] (حقیقتءِ سـاہتءَ) آبـڑّا نہ کننت

= فی معصیة اللّٰہ» (مسـنداحمد، ءُشـیخ ألباني صحیح کتگ) کہ اللّٰہءِ نافرمـانیءِ تہا ہچ کسی ہبر زورگ روانہ اِنت. اے آیتءِ شـان نزول بابتءَ روایتانی تہاکئیت کہ سعد بن أبی وقّاص رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ مسلمان بوت، گڑا آئی مسلمان بـوگءَ رند آئی ماتءَ آئرا ترسـینت کہ من تاں ہما وہدا ورگ نہ وراں کـہ تو واتر بکن ئے پہ وتی پت ءُپـیرکانی دینءَ، ءُمحمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ دیـنءَ ویل بکن ئے. گڑا آئی پہ زور وتی مـاتءَ نان وارینت بلے اسلامی ویل نہ کت. (صحیح مسلم کتاب فضائل الصّحابة باب فضل سعد بن أبی وقّاص رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ).

(١) اے آیتءِ تہا منافقانی ءُکمزوریں مسـلمانانی بیان اِنت کہ ہمیکہ آیاں اللّٰہءِ راہءَ تکلیفے برسیت گڑا آاَتکلیفءَ چواللّٰہءِ عذابءَ مارانَت، ءُہنچوکہ اللّٰہءِ عذاب سگّگ نہ بنت اے ہوں آتکلیفءَ نہ سگّ اَنت. ہمے وڑا ایمان چہ آیانی دستءَ درکئیت ءُرؤت پرچہ کہ آچہ صبرءَ بے بہراَنت.

(٢) کافراں گوں مسـلماناں ہمے گوْشت کہ شما پدا پہ وتی پت ءُپیرکی دینءَ واتربکن اِت اگاں شما ترس اِت کہ چہ مئے نیمگءِ آیگءَ شـماگنہگاربئیت گڑا اے ترسءَ چہ وتی دلءَ دربکن اِت پرچہ کہ اوّل واے =

مِنْ خَطٰيٰهُمْ مِّنْ شَيْءٍ ۭ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ۱۲

آیانی گناہانی اِنچکیں بارے. ءُیقیناً آدروگ بندوک اَنت[1].

وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالًا مَّعَ اَثْقَالِهِمْ ۡ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ۱۳

۱۳. ءُالّمءَ آبژّا کننت وتی بارءَ ءُدگہ لہتے بارگوں وتی بارانی ہمبراہیءَ[2] ءُالّمءَ آیاں جست کنگ بیت آیانی ٹہینتگیں دروگانی باروا.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيْهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِيْنَ عَامًا فَاَخَذَهُمُ الطُّوْفَانُ وَهُمْ ظٰلِمُوْنَ ۱۴

۱۴. ءُبےشک مانوح دیم دات آئی راجءِ نیمگءَ گژا پشت کپت آیانی تہا ہزارسالءَ پنجہ سال کم[3] نوں آیانءَ طوفانءَ ماں پتات ہمے حالتءَ کہ آظالم ءُناانصاف اَت اَنت.

فَاَنْجَيْنٰهُ وَاَصْحٰبَ السَّفِيْنَةِ وَجَعَلْنٰهَآ اٰيَةً لِّلْعٰلَمِيْنَ ۱۵

۱۵. رندا مانوحءَ گوں بوجیگءِ ہمبراہاں رستگارکت ءُماجوژکت آ (بوجیگ) نشانی یے پہ تمامیں جہانءَ.

وَاِبْرٰهِيْمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوْهُ ۭ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۱۶

۱۶. ءُ(یادبکن) ابراہیمءَ وہدیکہ آئی وتی راجءَ سوج ءُسرکت کہ ایوکءَ اللّٰہءِ بندگیءَ بکن اِت ءُچہ ہمائی بترس اِت. اے پہ شما جوانتر اِنت اگاں شمابزان اِت.

= بوت نہ کنت کہ قیامتے کئیت ءُمازندگ بئیں، ءُمارا مئے کارانی جست بیت بلے اگاں اے وڑیں ہبرے بوت گژا شمئے گناہاں ماوتی سرا لڈّیں، ءُشما رکّ اِت.

(۱) بزاں اے دریا ایشانی دروگ اَنت پرچہ کہ قیامتءَ کس آدگرءِ باراں چست نہ کنت، ءُکس آدگرءِ کارءَ نئیت.

(۲) ہاں ہمامردم کہ آدگرانی گمراہ بوگءِ سبب جوڑ بوتگ اَنت، ءُآیانی گمراہ کنگءَ کجام نہ کجام وژا آیانی دست مان بوتگ گژا آوتی گناہانی بارانی ہمبراہیءَ وتی گمراہ کتگینانی گناہانی باراں ہوں چست کننت، ءُآیانی گناہانی تہا برابرءِ شریدارانت. حدیثءِ تہاکئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: ہرکسءَ گمراہیءِ نیمگءَ دگرےءَ دعوت دات، ءُہرکسءَ کہ چہ آئی سببءَ گمراہی زرت، نوں اے گمراہءِ گناہانی تہا ہماگمراہ کنوک برابرءِ شریدارانت. (سنن أبي داود کتاب السنة باب لزوم السّنة).

(۳) لہتے مفسرینءِ گوشگ ہمیش اِنت کہ ادا نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ توامیں عمربیان بوگءَ اِنت کہ آئی درہیں عمر چہ پیدا بوگءَ تاں آئی وفاتءَ نُہ صد ءُپنجہ سال بوتگ ءُلہتےءِ گوشگ ہمیش اِنت کہ ادا آئی کلیں عمر بیان بوگءَ نہ اِنت بلکیں ادا آئی ہما عمر بیان بوگءَ اِنت کہ آئی ہشکءَ تبلیغ ءُدعوتءِ تہا گوازینتگ. امام ابن کثیر ہمے دوست تر داشتگ. (تفسیر ابن کثیر).

اِنَّمَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْثَانًا وَّتَخْلُقُوْنَ اِفْكًا ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُوْنَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوْا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوْهُ وَاشْكُرُوْا لَهٗ ؕ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۱۷﴾

۱۷. بیدءِ ایشی دگہ ہچ نیست کہ شما بیدءِ اللہءَ بُتانی بندگیءَ کن اِت[1] ءُدروگ ٹہین اِت. بےشک بیدءِ اللہءَ آیانی بندگیءَ کہ شما کن اِت آیانی وسءَ نہ اِنت شمئے روزی دیگ نوں اللہءِ گورا شماروزی شوہازبکن اِت ءُہمائی بندگیءَ بکن اِت ءُہمائی شکرءَ بِگراِت. ہمائی نیمگءَ شما واترکنگ بئیت.

وَاِنْ تُكَذِّبُوْا فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ ؕ وَمَا عَلَى الرَّسُوْلِ اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿۱۸﴾

۱۸. اگاں شما دروگ بند بکن اِت نوں بازیں امّتےءَ چہ شما پیسر (پیغمبر) دروگ بند کتگ اَنت[2] ءُپیغمبرانی سرا نیست بیدءِ ظاہریں رسینگءَ.

اَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ﴿۱۹﴾

۱۹. زاناں آیاں نہ دیست کہ چہ وڑءَ اللہ نوک جوڑکنت پدئے زندگ کنت. بیشک اے پہ اللہءَ سک ارزان اِنت.

قُلْ سِيْرُوْا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوْا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۲۰﴾

۲۰. بگوش کہ ترّ ءُتاب بکن اِت زمینءِ سرا نوں بچاراِت کہ چہ وڑااللہ نوک جوڑ کنت پدا دومی برئے نوک زندگ کنت. بیشک اللہ ہرچیزءِ سرا قادر اِنت.

يُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَاِلَيْهِ تُقْلَبُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. عذاب دنت ہرکسءَ کہ بلوٹیت ءُمہربان بیت پہ ہرکسءَ کہ بلوٹیت. ءُہمائی نیمگءَ شما بیرہ دیگ بئیت.

---

(۱) ﴿ اَوْثَانًا ﴾ جمع اِنت ءُآنی واحد وَثْنٌ کئیت. ءُاے بتءَ گوش اَنت. لہتینءَ صَنَمٌ ءُوَثَنٌ تہا ہمے فرق ءُدرک کتگ کہ صنم ہمابتءَ گوش اَنت کہ آچہ سہر ءُزرّءَ، ءُچہ پیتلءَ جوڑ بنت. ءُوَثْن ہمابتءَ گوش اَنت کہ آچہ خاکءَ یاچہ سنگءِ تراشگءَ جوڑ بیت.

(۲) ادا ہبرءِ دیم گوں مکّہءِ مشرکان اِنت کہ اگاں شما محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دروگ بند کت گڑا اے کار چہ شما پیسری ایناں ہوں کتگ اَت، ءُآتباہ بوت اَنت نوں شمئے آسر چوہمایانی وڑا تباہی ءُبربادی بیت.

وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ ۫ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿۲۲﴾

۲۲. ءُشما عاجز (ءُنزور) کت نہ کن اِت اللّٰہءَ نہ ماں آزمانءَ ءُنہ ماں زمینءَ[1] ءُنیست شمارا بیدءِ اللّٰہءَ ہچ وڑیں دوستے ءُنہ کمک کارے.

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَلِقَآئِهٖٓ اُولٰٓئِكَ يَئِسُوْا مِنْ رَّحْمَتِيْ وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُآکساں کہ اللّٰہءِ آیتانی ءُآئی ڈیک دیگءِ انکارکتگ ہمیش اَنت کہ چہ منی رحمتاں ناامّیت بوتگ اَنت ءُہمیش اَنت کہ آیانی واستا تورینوکیں عذاب ہست.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا اقْتُلُوْهُ اَوْ حَرِّقُوْهُ فَاَنْجٰىهُ اللّٰهُ مِنَ النَّارِ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. نوں (ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ) راجءَ بیدءِ ہمے ہبرا دگہ جوابے نہ بوت کہ آئرا بکُش اِت یامان ئے دار اِت گڑا آاللّٰہءَ رستگارکت چہ آسءَ. بیشک ایشی تہا بازیں نشانی یے ہست پہ ہماکساں کہ یقین کاراَنت.

وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْثَانًا ۙ مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَّيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ۡ وَّمَاْوٰىكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. گوشت (ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) کہ بیدءِ اے ہبرءَ دگہ ہچ نیست کہ شما اے بت بید اللّٰہءَ معبود پمیشا جوڑکتگ اَنت کہ شمئے دوستءِ سبب بہ بنت وت ماں وتءَ ماں دنیاءِ زندگیءِ[2] پدا قیامتءِ روچءَ یکّءَ دگرءَ نہ منّ اِت ءُیکّءَ دگرءَ پٹّ ہم کن اِت، ءُشمئے درستانی جاگہ دوزہءِ آس اِنت ءُنہ بیت شمارا ہچ وڑیں کمک کارے.

فَاٰمَنَ لَهٗ لُوْطٌ ۘ وَقَالَ اِنِّيْ مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبِّيْ ۭ

۲۶. گڑا (ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ) سرا لوطءَ ایمان آؤرت. ءُگوشتی کہ من ہجرت کناں وتی

(۱) بزاں شما چہ آئی گرفتءَ درآتک نہ کن اِت.

(۲) بزاں اے بتانی بندگیءَ شما پمیشا ویل نہ کن اِت کہ آشمئے وت ماں وتی دوستءِ بنیاد اَنت، اگاں چہ شما چیزے آیانی بندگیءَ ویل بکنت گڑا شمئے دوستی گاربیت، ءُشما یکّءَ دگرءِ دژمن بئیت.

اِنَّهٗ هُوَ الْعَزِیْزُ الْحَكِیْمُ ﴿۲۶﴾

پروردگارِ نیمگءَ. بیشک ہمااِنت زبردست ءُجوانیں خیر کار ءُحکمتانی واجه.

وَوَهَبْنَا لَهٗۤ اِسْحٰقَ وَیَعْقُوْبَ وَجَعَلْنَا فِیْ ذُرِّیَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتٰبَ وَاٰتَیْنٰهُ اَجْرَهٗ فِی الدُّنْیَا ۚ وَاِنَّهٗ فِی الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِیْنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُما آئرا اسحاق ءُیعقوب دات ءُبخشات اَنت ءُما ایرکت آئی چکّ ءُنماسگانی تہا پیغمبری ءُکتاب. ءُماآئرا مزدات ماں دنیاءَ ءُبے شک آماں آخرتءَ چہ نیکیں بندیان اِنت.

وَلُوْطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖۤ اِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الْفَاحِشَةَ ۫ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِّنَ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. (ءُیاد بکن) لوطءَ وہدیکہ آئی وتی راجءَ گوشت کہ شما ہما مزنیں بے حیائیں کارءَ کن اِت کہ چہ شما پیش پہ اے کارءَ کس پیش نہ کپتگ چہ جہانءِ مردماں.

اَىِٕنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُوْنَ السَّبِیْلَ ۙ۬ وَتَاْتُوْنَ فِیْ نَادِیْكُمُ الْمُنْكَرَ ؕ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖۤ اِلَّاۤ اَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. ایا شما مردینانی گورا کاات ءُراہءَ بند کن اِت[1] ءُوتی مجلس ءُدیوانانی تہا بے ردیں کار کن اِت؟ . نوں راجءِ مردماں دگہ جوابے نہ بوت بیدءِ ہمے ہبرا کہ بیار مئے سرا اللّٰہءِ عذابءَ اگاں توچہ راست گُوشوکان ئے[2].

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِیْ عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِیْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. گوشت (لوط عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) اے منی پروردگار منی کمکءَ بکن خراب کاری کنوکیں راجءِ سرا.

---

(۱) ایشی یک معنیٰءِ ہمیش اِنت کہ شما ہرآوَکیں ءُرؤکیں رہ گوْزاں پہ زور گرات ءُدارات، ءُآیاں ہمے بے حیائیں کارءِ واستا لاچار کن اِت کہ چہ ایشی سببءَ آچہ سفرکنگءَ ترس اَنت، ءُچہ لوگاں درآتک نہ کننت. دومی معنیٰ اے ہم بوت کنت کہ شما رَہ گوْزانی مالاں زنیت، ءُآیاں کُش اِت. یاایشی معنیٰ ہمیش اِنت کہ چہ شمئے سرظاہرءَ اے بے حیائیں کارءِ کنگءَ آیاں اے راہانی سفرکنگ ویل کنگ، ءُہمے پیمءَ ایشی یک معنیٰءِ اے ہم کنگ بوتگ کہ شمئے گوں مردیناں شہوتءِ پورہ کنگءِ سببءَ، ءُجنینانی ویل کنگءَ شمئے نسل گاربوان ءُہلاس بوان بیت، ءُآدیمءَ نہ رؤت. امام شوکانی گوْشیت کہ بہ یک وقت اے درپیں معنیٰ مراد بوت کنت. (فتح القدیر للشّوکانی).

(۲) وہدیکہ لوط عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ سوج ءُپنت کت اَنت گڑا آہ اِش کلاگ زرت، ءُگوْشت اِش کہ تو سک عذاب عذاب کن ئے اگاں تئی اے ہبر راست اَنت گڑا وتی عذاباں بیار.

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيْمَ بِالْبُشْرٰى ۙ قَالُوْٓا اِنَّا مُهْلِكُوْٓا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ ۚ اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ ۝۳۱

۳۱. ءُوہدیکہ آتک اَنت مئے دیم داتگیں فرشتہ ابراہیمءِ گورا پہ مژدہ دیگءَ، گوشت اِش کہ مارا اے میتگءِ مردم نیست ءُنابود کنگی اَنت. بیشک کہ ایشی نندوکیں مردم ظالم ءُناانصاف اَنت.

قَالَ اِنَّ فِيْهَا لُوْطًا ۭ قَالُوْا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيْهَا ۭ لَنُنَجِّيَنَّهٗ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَتَهٗ ۡ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ۝۳۲

۳۲. (ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) درّائینت کہ لوط ہوں ہموداانت. گوشت (ملائکتاں) کہ ماجوانتر زانیں ایشی تہءِ نندوکیں مردماں. الّمءَ مارستگار کنیں آئرا ءُآئی لوگءِ مردماں بیدءِ آئی جنینءَ کہ آبوت چہ پشت کپوکاں.

وَلَمَّآ اَنْ جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوْطًا سِيْٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَّقَالُوْا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ ڰ اِنَّا مُنَجُّوْكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ۝۳۳

۳۳. ءُوہدیکہ آتک اَنت مئے دیم داتگیں ملائکت لوطءِ گورا آئرا وش نہ لگّ اِت آیانی آیگ ءُآئی وتی دلءِ تہا تنگی مارات. ملائکتاں گوشت کہ مترس ءُنہ پریشان ببو[1] بے شک ما رستگار کنیں ترا گوں لوگءِ مردماں ابید تئی جنینءَ . بوت آ چہ پشت کپوکاں.

اِنَّا مُنْزِلُوْنَ عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاۗءِ بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ۝۳۴

۳۴. بیشک ما ایر گیجوکیں اے کلگءِ مردمانی سرا آزمانی عذابے پہ آیانی کتگیں نافرمانیانی سوبءَ.

وَلَقَدْ تَّرَكْنَا مِنْهَآ اٰيَةًۢ بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ۝۳۵

۳۵. بے شک ما پشت گِپت اے کلگءِ لہتے سر زاہریں نشانی پہ ہما مردماں کہ آ فہم اَنت[2].

---

(۱) چوکہ اے فرشتہ لوط عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ گوْرا انسانی شکل ءُصورتءَ آتک اَنت پمیشا آئی ترس اِت چو مہ بیت کہ منی مردم ایشاں تکلیف بدینت، ءُبے عزّت اِش بکنند گڑا من پہک سبکّ باں گڑا فرشتہ آں گوْشت کہ مہ ترس اے مارا ہچ کت نہ کنند، ماوایشانی نیست ءُنابودکنگءَ آہتگیں.

(۲) بزاں پہ مردمانی عبرت زورگءَ ما چیزے نشانی آمیتگءَ پشت گپتگ.

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۙ فَقَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُمدیـنءِ[1] نیمـگءَ ما آیانی برات شـعیبءَ دیـم دات، آئی وتی راجءَ گوشـت کہ ایوکءَ اللّٰہءِ بنـدگیءَ بکـن اِت ءُآخـرتءِ روچءِ امیّتءَ بدارات ءُزمینءِ تہا شـنگ ءُتان مہ بئیت فساد کنانءَ.

فَكَذَّبُوْهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوْا فِيْ دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. گـڑا (شـعیب عَلَیْہِ السَّلَام اِش) دروگ بندکت گڑا آمزنـیں زمین چنڈـےءَ گیـت اَنت گڑا آسہب سہبءَ ماں وتی لوگءَ مرگءِ ہالتءَ دیم پہ چیر کپتگ اِتنت.

وَعَادًا وَّثَمُوْدَا۠ وَقَدْ تَّبَيَّنَ لَكُمْ مِّنْ مَّسٰكِنِهِمْ ۫ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ وَكَانُوْا مُسْتَبْصِرِيْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. (ءُماتبـاہ کت اَنـت) عاد ءُثمـودءِ راج، بے شک درا بوت اَنت پہ شما آیانی لوگ ءُجاگہ ءُشیطانءَ آیانی واستءَ آیانی کار ڈولدارکت اَنت نوں گٹّ ئِے کت اَنت چہ (تچکیں) راہءَ ءُ، ماں (دنیاءِ کارانی تہا) چم پچ ءُہژاراتنت.

وَقَارُوْنَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ ۫ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مُّوْسٰى بِالْبَيِّنٰتِ فَاسْتَكْبَرُوْا فِي الْاَرْضِ وَمَا كَانُوْا سٰبِقِيْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. (مـا تباہ کت اَنت) قـارون ءُفرعون ءُہامان بیشـک موسیٰ آیانی گورا آتـکگ اَت گوں پدّرکنوکیں دلیلاں. نوں آیاں وتا زمینءِ سرا بـاز مزن لیـک اِت ءُپیش کپوک نـہ بوتاں (چہ مئے عذاباں)[2].

فَكُلًّا اَخَذْنَا بِذَنْۢبِهٖ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ الْاَرْضَ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ اَغْرَقْنَا ۚ

۴۰. نـوں ہریکّـے سرا مـا گرفـت کـت پہ آئی گناہءِ سـوبءَ . گڑا چہ آیـاں لہتینءِ سرا ما ڈوکانی ہورگوارینـت. ءُلہتـینءَ زمین چنڈءَ گِپـت. ءُلہتیں ما زمینءِ تہا ایردات. ءُلہتیں

(۱) مدین چہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ چک ءُنماسـگان اَت، ءُہمے ئِکّءِ مستر اَت کہ شعیب عَلَیْہِ السَّلَامُ ہمائی نیمگءَ دیم دیگ بوت، ءُاے میتگ پہ ہمیشی نام کپت.

(۲) بزاں چہ مئے گرفتءَ درآتک اِش نہ کت بلکیں ما نیست ءُنابود کت اَنت.

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿۴۰﴾

ما (ماں دریاءَ) ایر بڈّ ینت. اللّٰہءِ شان نہ اِنت کہ آیانی سرا زیاتی بکنت بلے آیاں وتی سرا وت زیاتی کتگ.

مَثَلُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوْتِ ۚ اِتَّخَذَتْ بَيْتًا ۭ وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوْتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوْتِ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿۴۱﴾

۴۱. درور ہما مردمانی کہ بیدءِ اللّٰہءَ پہ وتاکارسازاِش جوڑ کتگ چوہما موکوءَ اِنت کہ پہ وتءَ لوگےجوڑے کت. بیشک نِزورترین لوگ موکوءِ لوگ اِنت. اگاں آیاں بزانتیں[1].

اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ شَيْءٍ ۭ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۴۲﴾

۴۲. بیشک اللّٰہ زانت ہمایاں کہ شماِش توار بردئیت بیدءِ اللّٰہءَ ہرچیکہ بہ بنت. ہما اِنت زبردست ءُجوانیں خیرکار ءُحکمتاتی واجہ.

وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۚ وَمَا يَعْقِلُهَآ اِلَّا الْعٰلِمُوْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. اے چیزےدرور اَنت کہ ماِش بیان کنیں پہ مردماں. ایشاں نہ فہم اَنت بیدءِ زانتکاراں.

خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. اللّٰہءَ جوڑ کتگ اَنت (ہپتیں) آزمان ءُزمین حقّءِ (پدّ ر) کنگءَ . بے شک ایشی تہا بلاہیں نشانی ہست پہ یقین آروکاں.

اُتْلُ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتٰبِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ ۭ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاۗءِ

۴۵. بُوان ہرچیکہ تئی نیمگءَ چہ کتابءَ وحی کنگ بیت ءُنمازا برجاہ بدار. بے شک نماز چہ بےحیائیں ءُبدیں کارءَ دور داریت[2]

---

(۱) بزاں ہنچوکہ موکوءِ ٹمبکءَ چوشیں بنے نیست، ءُآسک نزورانت ہمے وڑا مشرکانی بیدءِ اللّٰہءَ ایدگرانی عبادت کنگ، ءُآیاں وتی مشکل کشا زانگ ءُفہمگ اِنت کہ اے سراسریں تاوان اَنت، ءُآیاں ہچ وڑءَ کارنہ دینت، ءُہمے حال اِنت مشرکانی دلیلانی کہ آیاں چوموکوءِ ٹمبکءَ ہچ بُنے ءُحقیقتے نیست، ءُآتوحیدءِ دلائلانی دیمءَ ہچ ارزشتے نہ دارَنت.

(۲) نمازءِ تہا اَلّمءَ اللّٰہءَ بلاہیں روحانی اثرے مان کتگ کہ آمردمءَ چہ بے حیائیں ءُسلّیں کاراں دور داریت بلے گوں چیزے شرطءَ . اوّل وآنماز سنّتءِ رہبندءَ گوں ہما شرط ءُآدابانی گومءَ وانگ بہ بیت کہ آنمازءِ =

وَالْمُنْكَرِ ؕ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُوْنَ ﴿۴۵﴾

ءُالّـمءَ اللهءِ یـاد چه هرچیزءَ مسـتریں. ءُالله زانت هرچیکه شما بکن اِت.

وَلَا تُجَادِلُوْۤا اَهْلَ الْكِتٰبِ اِلَّا بِالَّتِیْ هِیَ اَحْسَنُ ۖ اِلَّا الَّذِیْنَ ظَلَمُوْا مِنْهُمْ وَقُوْلُوْۤا اٰمَنَّا بِالَّذِیْۤ اُنْزِلَ اِلَیْنَا وَاُنْزِلَ اِلَیْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَّنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. ءُجـیڑه مکـن اِت گـوں کتابیاں بیـدءِ هما رهبندءَ کـه جوانترانـت[1] ابید اَنـت هما که ظلـم اِش کتگ چه آیانی تهـا[2] ءُبگوْش اِت که مایقین آوْرتگ هماِئی سرا که مئے نیمگءَ ایرگیجگ بوتگ ءُچیزے که شمئے نیمگءَ ایرگیجگ بوتگ، مئے ءُشمئے معبود یکّیں برحقّیں معبود اِنت ءُما درهما هماِئی منّوک ایں.

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاۤ اِلَیْكَ الْكِتٰبَ ؕ فَالَّذِیْنَ اٰتَیْنٰهُمُ الْكِتٰبَ یُؤْمِنُوْنَ بِهٖ ۚ وَمِنْ هٰۤؤُلَآءِ مَنْ یُّؤْمِنُ بِهٖ ؕ وَمَا یَجْحَدُ بِاٰیٰتِنَاۤ اِلَّا الْكٰفِرُوْنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. ءُهمے پیما ماکتـاب تئی نیمـگءَ ایر گِپت. نـوں همایاں کـه ماکتاب داتـگ آایشی سرا یقـین کارانَـت[3] ءُایشـانی تهـا هـوں هنچیں هسـت که آئی سرا یقین کارانَت[4] دگه کس مئـے آیاتـانی نه منّوک نه بنـت بیدءِ پهکیں کافراں.

= قبول بوگءِ واسـتا الّمی اَنت، ءُآنمازیءِ دل ءُجان گوں نمازءَ به بیت نه که انگو ءُآنگو. ءُهمے پیمءَ نمازءِ هرکـنءِ تهـا دلجمی به بیت، ءُآئی تهـا عاجزی به بیت، ءُآگوں جماعتءَ وتی وهدانی تهـا گوں پابندیءَ وانگ بـه بیت هنچوکه درمان اِنت که آهما وهدا کاردنت که گوں پابندیءَ ڈاکٹرانی هبرانی رهبندءَ ورگ به بیت. ءُهمـے پیمءَ نمازی ایں مردم باز برا چـه گناهءِ کنگءَ لجّ کنت پرچه کـه آگندیت که اگاں من گناهے بکناں گڑا مردم گوشـنت که اے واجبءَ بجاراِت که وتءَ بلاهیں نمازی یے گوْشیت ءُپدا اے وڑیں کار کنت همے خیال آئیءَ بازیں برا چه گناهءَ دور داریت.

(۱) بزاں گوں عام کتابیاں یهود ءُنصارایاں گوں ترندیءَ پیش آیگ مه بیت بلکیں نرمی کنگ به بیت.

(۲) بزاں هما اهلءِ کتاب یهود ءُنصارٰی که آشمئے مسلمانانی بابتءَ سلّیں اراده دارَانت، ءُپه جنگءَ آماده اَنت گڑا شما هوں گوں آیاں همایانی زبانءَ هبربکن اِت، ءُگوں آیاں جنگ بکن اِت تاں هما وهداکه آمسلمان به بنت، یامسلمانانی دست چیرءَ به بنت، ءُآیاں جزیه بدینت.

(۳) چدا مرا د هما اهلءِ کتاب اَنت که مسلمان بوت اَنت.

(۴) ادا مکّهءِ هما مردم مراد اَنت که آیاں اللهءِ پیغمبرءِ سرا ایمان آوْرت.

وَمَا كُنْتَ تَتْلُوْا مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتٰبٍ وَّلَا تَخُطُّهٗ بِيَمِيْنِكَ اِذًا لَّارْتَابَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿۴۸﴾

۴۸. ءُچہ ایشی پیسر تو نہ ونتگ ہچ وڑیں کتابے ءُنہ گوں راستیں دستءَ (چیزے) نبشتہ کتگ کہ بد راہ شکّءِ تہا بکپتین اَنت[1].

بَلْ هُوَ اٰيٰتٌۢ بَيِّنٰتٌ فِيْ صُدُوْرِ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ ۭ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا الظّٰلِمُوْنَ ﴿۴۹﴾

۴۹. بلکیں اے آیات اَنت روژنائیں کہ زانتکارانی سینگاں مچّ اَنت. ءُدگہ کس مئے آیاتانی انکارءَ نہ کنت بیدءِ پہکیں ظالم ءُناانصافاں.

وَقَالُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيٰتٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ۭ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيٰتُ عِنْدَ اللّٰهِ ۭ وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۵۰﴾

۵۰. ءُگوْش اَنت (نہ منّوک) کہ پرچہ ایر گیجگ نہ بوت (محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ) سرا بازیں نشانی یے چہ آئی پروردگارءِ نیمگءَ؟. بُگوْش کہ نشانی درہا اللّٰہءِ گوراینت. بیدءِ ایشی دگہ ہچ ہبر نیست کہ من دَرائیں ترسینوکیاں.

اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَرَحْمَةً وَّذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۵۱﴾

۵۱. زاناں آیاں اے بسّ نہ اِنت کہ ما تئی سرا کتابے ایر گِپت کہ آیانی دیمءَ وانگ بیت[2] بے شک ایشی تہا رحمت ہست ءُسوج ءُپنت ہوں ہست پہ یقین کنوکاں.

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ شَهِيْدًا ۭ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوْا بِاللّٰهِ ۙ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۵۲﴾

۵۲. بفرماکہ پہ گواہ بُوگءَ منی ءُشمئے میانءَ اللّٰہ بسّ اِنت. آزمان ءُزمینءِ تمءِ درستاں زانت. ءُ آ کہ ردیں راہءَ منّ اَنت ءُاللّٰہءَ نہ منّ اَنت ہمیش اَنت کہ تاوان باربنت.

---

(۱) بزاں چہ قرآنءِ نازل بوگءَ پیش اگاں تو وانندہےببوتین ئے، ءُنبشتہ کنگ اِت بزانتیں گڑا کافرانی اے شکّ کنگءَ وزنے بوت کہ اے قرآن توچہ وتءَ ٹہینتگ ءُآوُرتگ، یادگہ یکّےءَ ترا ایشی زانت داتگ بلے تئی پیمیں ناواننداہےءِ زبانءَ اے پیمیں قرآنی حقائق، ءُآیاتانی بیان کنگ ہمیشی دلیل اِنت کہ اے قرآن اللّٰہءِ ہماوحی اِنت کہ آئی تئی سرا نازل کتگ.

(۲) بزاں پہ نشانیءَ قرآن وت بسّ اِنت اگاں کسےءَ ایمان آرگ بہ بیت.

وَيَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالْعَذَابِ ۭ وَلَوْلَآ اَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاۗءَهُمُ الْعَذَابُ ۭ وَلَيَاْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۵۳

۵۳. ءُزوت لوٹ اَنت چہ تو عذابءَ . ءُاگاں نام بستگیں وہدے مبوتیں گڑا دیری آیانی سراعذاب آتکگ اَت. ءُالّمءَ آیانی سرا اناگہءَ (عذاب) کئیت ءُآسُدّا نہ بنت.

يَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالْعَذَابِ ۭ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيْطَةٌۢ بِالْكٰفِرِيْنَ ۵۴ۙ

۵۴. ءُزوت لوٹ اَنت چہ توعذابءَ . بے شک دوزہ نہ منّوکاں چہ ہرنیمگءَ مان چکرّینیت.

يَوْمَ يَغْشٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ وَيَقُوْلُ ذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۵۵

۵۵. ہما روچءَ کہ عذاب آیاں مان پوشیت چہ آیانی برزا ءُچہ آیانی چیرا ءُ(اللہ) فرمان کنت کہ بہ چش اِت وتی کتگیں کارانی مزّان.

يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ اَرْضِيْ وَاسِعَةٌ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُوْنِ ۵۶

۵۶. اومنی ایمانداریں بندواں! بیشک منی زمین باز پراہ اِنت نوں ایوکءَ منی بندگیءَ بکن اِت[1].

كُلُّ نَفْسٍ ذَاۗىِٕقَةُ الْمَوْتِ ۣ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُوْنَ ۵۷

۵۷. ہرساہ دارءَ مرگءِ تام چشگی اِنت. پدا مئے نیمگءَ شما برترّینگ بئیت.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ نِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِيْنَ ۵۸ۙ

۵۸. ءُہما کساں کہ ایمان ءُیقین آوُرتگ ءُجوانیں کارش کتگ الّمءَ ماآیاں جاگہ دئیں بہشتءِ (برزیں) ماڑیانی تہا کہ چہ آہانی چیرگءَ گنجیں جویے رمبگءَ اِنت ابدمان بنت آئی تہا. چوں جوان بوت مز (نیکیں) کارکنوکانی.

---

(۱) ادا ہجرتءِ حکم بیان بوگءَ اِنت ہمامسلمان کہ آیانی وتی ملک ءُمیتگانی تہا شرک ءُکفر سک باز اِنت، ءُچہ کافرانی دستءَ آسک باز پریشان اَنت گڑا اے وڑیں مسلماناں باید اِنت کہ اے ہما ملکانی نیمگءَ ہجرت بکنند کہ اودءَ آپہ دلجمی اللہءِ عبادت ءُبندگیءَ کت کنند پرچہ کہ اللہءِ زمین پراہ اِنت.

الَّذِیْنَ صَبَرُوْا وَعَلٰی رَبِّهِمْ یَتَوَكَّلُوْنَ ﴿۵۹﴾

۵۹. ہمایاں کہ صبراِش کت ءُوتی پروردگارءِ سرا توکل کنںت.

وَكَاَیِّنْ مِّنْ دَآبَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ۖ اَللّٰهُ یَرْزُقُهَا وَاِیَّاكُمْ ۚ وَهُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ ﴿۶۰﴾

۶۰. ءُچنچو بازیں جناورے ہست کہ آوتی روزیءَ بڈّاکت نہ کنںت. اللہ اِنت کہ آہاں روزی دنت ءُشماراہیوں. ہمااِنت جوانیں اِشکنوک ءُزبریں زانتکار.

وَلَىِٕنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَیَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ۚ فَاَنّٰى یُؤْفَكُوْنَ ﴿۶۱﴾

۶۱. ءُاگاں تو آیاں جست بکن ئے کہ آسمان ءُزمین کئے جوڑ کتگ اَنت ءُماہ ءُروچ کئے کاربستگ اَنت؟ الّمءَ گوْش اَنت کہ اللہءَ . نوں پچیا سرگردان اَنت.

اَللّٰهُ یَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ یَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَیَقْدِرُ لَهٗ ۚ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ ﴿۶۲﴾

۶۲. اللہ اِنت کہ چہ وتی بندواں پہ ہرکسءَ کہ بلوٹیت آئی روزیءَ پہراہ کنت ءُتنگ کنت پہ ہرکسءَ کہ لوٹیت. بے شک اللہہرچیزءَ زبر زانوک اِنت.

وَلَىِٕنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ نَّزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْیَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْۢ بَعْدِ مَوْتِهَا لَیَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا یَعْقِلُوْنَ ﴿۶۳﴾

۶۳. ءُاگاں تو آیاں جست بکن ئے کہ کئے چہ آسمانءَ ہور ایردنت؟ نوں پہ ہمائی زندگ کنت زمینءَ رند چہ آئی مِرگءَ، الّمءَ گوْش اَنت اللہ. بگوْش کہ توصیف دریا اللہءِ اَنت بلے گیشتریں مردم سرپد نہ بنت.

وَمَا هٰذِهِ الْحَیٰوةُ الدُّنْیَآ اِلَّا لَهْوٌ وَّلَعِبٌ ۚ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِیَ الْحَیَوَانُ ۘ لَوْ كَانُوْا یَعْلَمُوْنَ ﴿۶۴﴾

۶۴. ءُاے دنیا ہشکیں دل ساڑینگے ءُلیبویے. بیشک پہ دلیں زندگی آخرتءِ زندگی اِنت. دریگتے ایشاں بزانتیں.

فَاِذَا رَكِبُوْا فِی الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِیْنَ لَهُ

۶۵. نوں ہمیکہ آبوجیگءَ سوار بنت اللہءَ تواربردِیَنت ایوکءَ ہمائی بندگی کنوک

الدِّیْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ یُشْرِكُوْنَ ﴿۶۵﴾

بنت[1] ہمیکہ آیاں پہ ہشکیءَ رستگار کنت اناگہ شِرک کنان بنت.

لِیَكْفُرُوْا بِمَاۤ اٰتَیْنٰهُمْ ۫ وَلِیَتَمَتَّعُوْا ۟ فَسَوْفَ یَعْلَمُوْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. تاکہ مئے داتگیں (نعمتانی) ناشکریءَ بکنند. ءُتاکہ زبرفائدہ چست بکنند. نوں زوت سرپد بنت.

اَوَلَمْ یَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَّیُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ؕ اَفَبِالْبَاطِلِ یُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ یَكْفُرُوْنَ ﴿۶۷﴾

۶۷. زاناں نہ گند اَنت کہ ماحرم دلجمیں جاگہے جوڑکت ءُحال ایش اِنت کہ آئی کرّ ءُگورانی مردم چامپگ بنت؟[2] زاناں اے ردیں (دینءِ) منّوک اَنت ءُاللّٰہءِ نعمتانی ناشکریءَ کنند؟.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهٗ ؕ اَلَیْسَ فِیْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِیْنَ ﴿۶۸﴾

۶۸. ءُکئے اِنت ناانصاف تِر چہ ہما مردمءَ کہ اللّٰہءِ سرا دروگ بہ بندیت یا حقّءِ آیگءَ چہ رند آئرا دروگ بند بکنت؟ . ایا نہ منّوکانی مِنندجاہ دوزہ نہ اِنت؟.

وَالَّذِیْنَ جٰهَدُوْا فِیْنَا لَنَهْدِیَنَّهُمْ سُبُلَنَا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِیْنَ ﴿۶۹﴾

۶۹. ءُآکساں کہ مئے راہءَ جہد ءُکوشش کتگ الّمءَ ما آیاں وتی راہاں پیش داریں، بیشک اللّٰہ نیکوکارانی ہمبراہ اِنت.

---

(۱) چہ اے آیتءَ زبر زانگ بیت کہ مکّہءِ مشرکانی عقیدہ چہ اے نام گپتیں مسلماناں جوان تر بوتگ کہ آیاں سکّی ءُمصیبتانی وہدا ایوکءَ اللّٰہ توارجتگ بلے اے نامءِ مسلمان اے پیمیں مشکلانی وہدءَ ہم وتی بزرگاں توار بر دینت کہ ہمامئے مشکلاں حل بکنند حالانکہ مصیبتانی دور کنوک ہر وہدءَ ایوکءَ اللّٰہ اِنت بیدءِ آئی ہچ کس ہچ وڑیں دست رسے نہ داریت.

(۲) ادا اللّٰہ وتی ہمانعمتءِ بیانءَ کنگءَ اِنت کہ آئی مکّہءِ نندوکانی سراکتگ اَت کہ اللّٰہءَ آیمنی ایں جاگہے جوڑکتگ اَت ءُآئی کرّ ءُگورانی میتگاں امن نیست اَت. بزاں بایداِنت کہ آیاں منی اے نعمت وتی دیمءَ بداشتیں، ءُمنی پیغمبرءِ سراایمان بیاؤرتیں.

سُوْرَةُ الرُّوْمِ — سورة الروم

سوره روم ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئی
شست آیات ءُشش رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

الٓمّٓ ①

۱. الم.

غُلِبَتِ الرُّوْمُ ②

۲. چیر ترّینگ بوت اَنت رومی.

فِيْٓ اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُوْنَ ③

۳. ماں نزّیک تریں زمینءَ، ءُچیرترّگءَ رند زوت گیش بنت.

فِيْ بِضْعِ سِنِيْنَ ۭ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْۢ

۴. لہتُکے سالءِ تہا[1]. حکم چہ ایشی پیسر

(۱) واجہ ﷺ زمانگءَ مستریں طاقت دواتنت. یکّے فارسی بزاں ایرانی، ءُاے آس پرستیں مشرک اِتنت. ءُدومی رومی اِتنت، ءُاے اہلءِ کتاب بزاں نصارٰی اِتنت. مکّہءِ مشرکانی دوستی ءُہمدردی گوں فارسیان اَت پرچہ کہ دوئیں بیدءِ اللّٰہءَ دگرانی بندگی کنوک اِتنت. ءُمسلمانانی ہمدردی گوں رومیان اَت کہ آمسلمانانی پیمءَ شریعت ءُکتابءِ ہدابنداِتنت. نوں چوبوت کہ چہ واجہ ﷺ پیغمبر بوگءَ چیزے سالءَ پد فارسی ءُرومیانی میانءَ جنگ بوت، ءُآرومیانی سراگیش بوت اَنت گڑا مشرک باز گل بوت اَنت، ءُمسلمان پریشان بوت اَنت. ہمے وہداقرآنءِ اے آیت نازل بوت، ءُاللّٰہءَ مسلماناں دل بڈّی دات کہ ﴿ بِضْعِ سِنِيْنَ ﴾ بزاں چیزُکے سالءَ پد رومی فارسیانی سراگیش بنت، ءُآیاں چیرترّین اَنت. گڑا ابوبکر رضی اللّٰہ گوں مکّہءِ مشرکاں ہمے شرط جت کہ رومی پانچ سالءِ تہا فارسیاں چیرترّین اَنت، ءُاے ہبرواجہءَ سربوت گڑا واجہءَ گوں ابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فرمائینت کہ ﴿ بِضْعِ ﴾ چہ سئےءَ بگرداں دہءِ سابءَ گوْش اَنت ءُتوپرچہ پنج سالءِ شرط جتگ، نوں اشرابدل بکن ءُآئی تہا گیشترءِ شرطءَ بجن گڑا ابوبکر ہمے وڑ کت. گڑا اللّٰہءَ وتی اے وعدہ راست کت، ءُرومی اے آیتءِ نازل بوگءِ پہتمی سالءَ فارسیانی سراگیش بوت اَنت، ءُفارسی رومیانی دستءَ چیرترّینگ بوت اَنت گڑا مؤمن چہ ایشی بازوش بوت اَنت. (سنن الترمذی کتاب التفسیر سورۃ الرّوم) امام ابن کثیر بیان فرمائینت کہ سک باز عالمءِ گوْشگ ہمیش اِنت کہ ہمے روچاکہ رومی فارسیانی سرا گیش بوت اَنت ہمے روچءِ جندءَ جنگءِ بدرءِ مزنیں معرکہ =

بَعْدُ ؕ وَیَوْمَىِٕذٍ یَّفْرَحُ الْمُؤْمِنُوْنَ ۙ﴿۴﴾

اللهءِ اِنت ءُچه ایشی رند. ءُآروچءَ مؤمن گل ءُشادان بنت.

بِنَصْرِ اللّٰهِ ؕ یَنْصُرُ مَنْ یَّشَآءُ ؕ وَهُوَ الْعَزِیْزُ الرَّحِیْمُ ۙ﴿۵﴾

۵. گوں اللهءِ کمکءَ. الله کمکءَ کنت هرکسءَ کـه بلوٹیـت. ءُهماِانـت زبردسـت ءُمزنـیں مهربان.

وَعْدَ اللّٰهِ ؕ لَا یُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهٗ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۶﴾

۶. (اے) اللهءِ وعـده اِنـت. الله وتی وعـدهءَ نـه پروشیت بلے گیشتریں مردم نه زان اَنت.

یَعْلَمُوْنَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا ۖ وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غٰفِلُوْنَ ﴿۷﴾

۷. آهشکءَ دنیاءِ زندگیءِ سرظاهرءَ زان اَنت ءُچه آخرتءَ پهک بے سدّ اَنت[1].

اَوَلَمْ یَتَفَكَّرُوْا ؕ فِیْۤ اَنْفُسِهِمْ ؕ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَیْنَهُمَاۤ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُّسَمًّی ؕ وَاِنَّ كَثِیْرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَآىِٕ رَبِّهِمْ لَكٰفِرُوْنَ ﴿۸﴾

۸. زاناں آوتی جندانی (هستیءِ) تها غور ءُفکر نه کننت؟. زمین ءُآزمان ءُهرچیکه آیانی میانءَ هسـت درهـا اللهءَ جوڑ کتگ اَنـت ایوکءَ په حـقّءِ پدّر کنگءَ ءُتانشـان کتگیں وهدےءَ. بیشـک بازیں مردمـے وتی پـروردگارءِ ڈیک دیگءَ نه منّوک اِنت.

اَوَلَمْ یَسِیْرُوْا فِی الْاَرْضِ فَیَنْظُرُوْا كَیْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَانُوْۤا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَّاَثَارُوا الْاَرْضَ وَعَمَرُوْهَاۤ اَكْثَرَ مِمَّا

۹. زانـاں آیـاں زمـینءِ سرا تـرّ ءُتاب نـه کتگ ءُنـه چارتـگ کـه پیـسر تِـرءِ مردمـانی آسر چـه وڑا بـوت کـه چَـه ایشـاں زورا گیـش اِتنـت ءُزمـین اِش ننگارکتـگ اَت ءُآهـش

= پیش آتک، ءُمشرک مسـلمانانی دستءَ چیرترّاتنت. (تفسـیر ابن کثیر)، ءُچه نزّیکیں زمینءَ عربءِ ملکانی نزّیکیں شهر مراد اَنت چوکه فلسطین ءُشام اَنت که اودا نصارایانی حکومتی اَت.

[1] بزاں گیشـتریں مردمانی هال هميش اِنت که آدنیاوی کارانی بابتءَ باززانتکار ءُهڑاراَنت حالانکه دنیائی کارانی فائده وهدی اَنت بلے چه آخرتءَ پهک بے سـدّاَنت، ءُآئی پرواه اِش هچ نیسـتیں، ءُچه آئی سـکّی ءُسـوریاں پهک بیهال اَنت، ءُدینءِ اسـلام بابتءَ آیـانی علم ءُزانت نه بـوگءِ برابراِانت. مروچی اگن مابچاریں تومسلمانانی گیشتریں بهر وتی دینءِ اسلامءِ احکامانی بابتءَ هچ نه زانت پمیشا آبے دینیں مردم ءُتولیانی مکر ءُپندلانی آماچ بنت، ءُآسرءَ آچه دینءَ زِبهربنت.

عَمَرُوْهَا وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۚ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ۝۹

چہ ایشاں گیشتر آبادکتگ اَت ءُآتکگ اِتنت آیانی گورا آیانی (پاکیں) پیغمبرگوں پدّرکنوکیں دلیلاں. نوں اللّٰہءِ شان نہ اِنت کہ آیانی سرا ناانصافی بکنت بلے آیاں وتی جندانی سرا وت ناانصافی کت.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِيْنَ اَسَاۗءُوا السُّوْٓآٰى اَنْ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَكَانُوْا بِهَا يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝۱۰

۱۰. پدا باز خراب بوت آسر ہما مردمانی کہ بدی اِش بازکتگ ات پمیشاکہ اللّٰہءِ آیات اش دروگ بند کت اَنت ءُآہش کلاگ زرت اَنت.

اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۝۱۱

۱۱. اللّٰہ اِنت کہ پہ نوک جوڑکنت ءُدومی برا زندگ کنت پدا ہمائی نیمگءَ شما برترّینگ بئیت.

وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُوْنَ ۝۱۲

۱۲. ءُروچیکہ او شیتت قیامت دل پروش بنت مجرم ءُگنہ کار.

وَلَمْ يَكُنْ لَّهُمْ مِّنْ شُرَكَاۗىِٕهِمْ شُفَعٰۗؤُا وَكَانُوْا بِشُرَكَاۗىِٕهِمْ كٰفِرِيْنَ ۝۱۳

۱۳. ءُنہ بیت پہ آیاں چہ آیانی (جندءِ) جوڑ کتگیں شریداراں ہچ سفارش کنوکے ءُآوت چہ وتی شریداراں اِنکاری بنت.

وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يَوْمَىِٕذٍ يَّتَفَرَّقُوْنَ ۝۱۴

۱۴. ءُآروچءَ کہ قیامت سرا کئیت آروچءَ درہا دورا دورابنت.

فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَهُمْ فِيْ رَوْضَةٍ يُّحْبَرُوْنَ ۝۱۵

۱۵. نوں آمردماں کہ یقین کتگ ءُجُوانیں کاراش کتگ نوں ہمیش اَنت کہ باگانی تہا وش آتک کنگ بنت.

وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَلِقَاۗءِ الْاٰخِرَةِ فَاُولٰۗىِٕكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُوْنَ ۝۱۶

۱۶. نوں آمردماں کہ نہ منّ اِتش ءُمئے نشانی اِش ءُآخرتءِ ڈیک دیگ اِش دروگ بندکت نوں ہمیش اَنت کہ عذابءِ تہا مُچ کنگ بنت.

فَسُبْحٰنَ اللّٰهِ حِيْنَ تُمْسُوْنَ وَحِيْنَ تُصْبِحُوْنَ ﴿۱۷﴾

۱۷. نـوں اللهءِ پـاکیءَ (بیـان بکـن اِت) ہمیکہ شمابیگاہ کن اِت ءُہمیکہ سُہب کن اِت.

وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَّحِيْنَ تُظْهِرُوْنَ ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُہمـائی واسـتاانَت توصیـف مـاں آسـمان ءُزمـینءَ (ءُپـاکیءَ بیـان کننـت) بیـگاہءَ ءُہمیکہ شما نیم روچ کن اِت[1].

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۭ وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُوْنَ ﴿۱۹﴾

۱۹. چہ مـردگءَ زندگین درکنـت ءُچہ زندگءَ مردگے درکنـت[2] ءُزندگ کنت زمینءَ چہ آئی مِرگءَ رند. ءُہمے پیما شـما (چہ قبراں) درکنگ بئیت.

وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنْ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَآ اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُوْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُچـہ آئی نشـانیاں یکّـے ہمیـش اِنت کہ شـمارا چہ خـاکءَ جوڑئِے کت نـوں اناگہ شما انسانی صورتءَ شِنگ ءُتان بوت اِت.

وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوْٓا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَّوَدَّةً وَّرَحْمَةً ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُچـہ آئی (زورءِ) نشـانیاں یکّـے ہمیـش اِنـت کـہ آئی پـہ شـما چـہ شـمئے جنداں جفـت جوڑ کـت تاکہ شـما چـہ آئی تاہیر ءُسـکون حاصـل بکـن اِت ءُایرئِـے کت شـمئے میانءَ مہر ءُمہربانی. بیشـک ایشی تہـا بازیں نشـانی یےہسـت پہ غـور ءُفکر کنوکاں.

---

(۱) بـزاں اے وہداں اللهءِ پاکیءَ بیان بکن اِت. ءُلہتینءَ چدا پنچـیں وہدانی نماز مراد زرتگ اَنت کہ چہ ﴿تُصْبِحُوْنَ﴾ءَ مـراد فجرءِ نماز اِنت، ءُچہ ﴿تُمْسُوْنَ﴾ءَ مراد مغرب ءُعشـاءِ نمـاز اَنت. ءُچہ ﴿وَعَشِيًّا﴾ دیگرءِ نماز مراد اِنت. ءُچہ ﴿تُظْهِرُوْنَ﴾ءَ مراد ظہرءِ نماز اِنت. (فتح القدیر للشّوکانی)، ءُاے استنباط باز جوان گندگءَ کئیت.

(۲) چہ مردگءَ زندگ پیداگ کنت. ہنچوکہ چہ منیءَ انسـان پیداگ کنـت ءُچہ ہیکءَ چیپُک، ءُچہ کافرءَ مسلمان جوڑکنت. ءُچہ زندگءَ مردگ پیداگ کنت. ہنچوکہ چہ مرغءَ ہیک جوڑکنت، ءُچہ انسانءَ منی درکنت، ءُچہ مسلمانءَ کافر جوڑکنت.

وَمِنْ اٰیٰتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّلْعٰلِمِیْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. ءُچہ آئی (زورءِ) نشانیاں یکّے زمین ءُآسمانءِ جوڑ کنگ اِنت ءُشمئے زبان ءُرنگانی دورا دورا بوگ اِنت. بیشک ایشی تہا بازیں نشانی یےہست پہ زانوک ءُدانش منداں.

وَمِنْ اٰیٰتِهٖ مَنَامُكُمْ بِالَّیْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَآؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یَّسْمَعُوْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُچہ آئی (زورءِ) نشانیاں یکّے شمئے شپ ءُروچانی وپسگ اِنت ءُشمئے آئی روزیءِ شوہاز کنگ اِنت. بیشک ایشی تہا بازیں نشانی یےہست پہ گوشداروکاں.

وَمِنْ اٰیٰتِهٖ یُرِیْكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَّطَمَعًا وَّیُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَیُحْیٖ بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یَّعْقِلُوْنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. ءُچہ آئی (زورءِ) نشانیاں یکّے ہمیش اِنت کہ شمارا گِروکءَ پیش داریت پہ تُرسینگ ءُاُمّیدءِ کشّگءَ[1] ءُآپ ایرریچیت چہ آسمانءَ گڑا بہ ہمائی سوبءَ زمینءَ زندگ کنت رند چہ آئی مِرگءَ . بیشک ایشی تہا بازیں نشانی یےہست پہ عاقلاں.

وَمِنْ اٰیٰتِهٖۤ اَنْ تَقُوْمَ السَّمَآءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِهٖ ؕ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً ۖ مِّنَ الْاَرْضِ ۖ اِذَاۤ اَنْتُمْ تَخْرُجُوْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُچہ آئی (زورءِ) نشانیاں یکّے ہمیش اِنت کہ زمین ءُآسمان بہ ہمائی حکمءَ اُوشتاتگ اَنت. رندا وہدیکہ آشمارا چَہ زمینءَ یک توارے بِربِدنت ناگہانی شما درایان بئیت.

وَلَهٗ مَنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ كُلٌّ لَّهٗ قٰنِتُوْنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُہمائی اَنت ہرچیکہ ماں آسمان ءُزمینءَ ہست. درہا ایوَکءَ ہمائی فرمانبرداراَنت.

وَهُوَ الَّذِیْ یَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ یُعِیْدُهٗ وَهُوَ اَهْوَنُ

۲۷. ءُہمااِنت کہ پہ نوک جوڑکنت دومی برا پدا زندگ کَنت ءُاے آئی واستا باز آسان

(۱) بزاں آسمانءَ کہ گروک جنت گڑا شما ترس اِت چوبیت کہ اے مئے سرا بکپیت، یازیادہیں ہؤربیت، ءُماچہ وتی ذگاراں زِبہر بئیں. ءُہمے وڑا امّید واربئت کہ ہؤربیت، ءُمئے ذگار ءُکلّگاں سرسبزبنت.

عَلَيْهِ ۚ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

اِنت. ءُہمائی واستاینت چہ درستاں مسترین ءُبُلنـد تِریـں درور. ءُہماہنـت زبردسـت ءُجوانیں خیر کار.

ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ ۖ هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

۲۸. (اللهءَ) بیان کتگ پہ شماچہ شمئے جنداں درورے. اَیا ہست شـماراچہ شمئے دستءِ چیرءِ مردماں (غلاماں) ہچ شریدارے مئے شـمارا داتگیں روزیانی تہا؟ کہ شـما ءُ آ آئی تہـا برابرءِ حصّـہ داربہ بئیت؟[1] نو ں شـما چہ آیاں تُرس اِت ہنچو کہ چہ وتیگاں تُرس اِت. ہمے پیما ماآیاتاں سرجمءَ بیان کنیں پہ ہما راجءِ مردماں کہ فہم اَنت.

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ فَمَن يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

۲۹. بلـے ہبر اِش اِنـت کہ نااِنصافـاں بیدءِ علم ءُزانتءَ وتی واہشـتانی رنـد گیری کت. نوں کئـے اِنـت کہ ہمـائی رہشـونیءَ بِکنْت کہ اللهءَ گمراہ کتگ؟ ءُآیاں ہچ کمک کارنیست.

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ

۳۰. نـوں وتی دیـمءَ پـہ دیـنءَ تچـک بِـدار یک رنـگءَ . ہمیـش اِنـت اللهءِ ہمـا فطرت کہ جوڑئِـے کـت اَنـت مردم ہمـائی سرا[2]. اللهءِ

(۱) بزاں وہد یکہ شـما پہ وتءَ ایشی دوست نہ دار اِت کہ شمئے نوکر ءُچاکر کہ آشمئے پیمیں انسان اَنت شـمئے مالانی تہا برابرءِ حصّہ داربہ بنت گڑا اے چون بوت کنت کہ اللهءِ بندہ توری آفرشـتہ بہ بنت، یاپیغمبر بہ بنت، یـا ولی بہ بنت، یابے جانداریں چیز کہ مردماں معبود جوڑکتگ اَنت کہ آاللهءِ شریدار بہ بنـت حالانکہ آاللهءِ غلام، ءُہمائی وتی جوڑکتگیں مہلوک اَنت؟ پمیشـابیدءِ اللهءَ ہرکسی بندگی کہ بوگءَ اِنت آرداَنت، ءُعبادت ءُبندگءِ حقدار ایوکءَ ہمااللہ اِنت کہ چہ ہرچ وڑیں شریدارءَ پاک اِنت.

(۲) فطـرت: چونائیءَ جوڑکنگءَ گوْش اَنت، ءُادا مراد دینءِ اسـلام ءُتوحیداِنت کہ انسـانءِ پیدائش ہمائی سرابئیـت، ءُاے چیز آئی فطرتءِ تہا ہسـت اِنت بلے رنـدا ماحول آئی سرا اثر کنت، ءُآئی سـلامتیں فطرت وتی حقیقتءِ سرا پشـت نہ کپیت. حدیثءِ تہاکئیت چہ أبو ہریرة رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ گوْشـت: ہرپیدا بووکیں چک فطرت بزاں اسلامءِ سرا پیداگ بیت، رندا آئی مات ءُپت آئیءَ =

اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ ۙ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ۙ﴿۳۰﴾

جوڑ کتگیں بدل نہ بیت. ہمیش اِنت تِچکیں دین. بلے گیشتریں مردم نہ زان اَنت.

مُنِيْبِيْنَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوْهُ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۙ﴿۳۱﴾

۳۱. بیرہ کنوک بہ بئیت ہمائی نیمگءَ ءُچہ ہمائیءَ بِترس اِت. ءُبرجاہ بدارات نمازءَ ءُمہ بئیت چَہ شرک کنوکاں.

مِنَ الَّذِيْنَ فَرَّقُوْا دِيْنَهُمْ وَكَانُوْا شِيَعًا ؕ كُلُّ حِزْبٍۢ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. چہ ہما مردماں کہ وتی دین اِش بہر بہر کتگ ءُوت ہوں بہر بہر بوتگ اَنت. ہر یکّ ٹولی یےپہ وتی گوَرءِ (مذہبءَ) گل اِنت[1].

وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُّنِيْبِيْنَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَآ اَذَاقَهُمْ مِّنْهُ رَحْمَةً اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُوْنَ ۙ﴿۳۳﴾

۳۳. ہمیکہ انسانءَ تکلیفے برسیت توار جنت وتی پروردگارءَ ہمے حالتءَ کہ ہمائی نیمگءَ بیرہ کنوک بیت نوں ہمیکہ بچاشینیت آہرا چہ وتی نیمگءَ رحمتے نا گہانی آیانی یک جماعتے گوں وتی پروردگارا شریدار جوڑ کنت.

لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ؕ فَتَمَتَّعُوْا ۟ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. تاکہ نا شکریءَ بکنت مئے داتگیں نعمتانی. نوں فائدہ بگر اِت. نوں دیر نہ بیت کہ شما (حقیقتءَ) زان اِت.

اَمْ اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطٰنًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوْا بِهٖ يُشْرِكُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. یاما آیانی سرا دلیلے دیم داتگ کہ آہرا وتی شرک کنگءِ دلیل جوڑ کنت ءُہبر کنت[2]؟

= یہودی، یاعیسائی، یامجوسی جوڑکنت. [صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ الرّوم] بزاں وتءَ ہمے فطرتءِ سرا بدارات کہ ایوکءَ ہمائی بندگیءَ بکن اِت، ءُگوں آئی شریدار جوڑمکن اِت.

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ فرقہ بندی کنوک مشرک اَنت. ءُفرقہ بندی چہ قرآن ءُسنّتءِ ویل کنگءَ، ءُچہ تقلیدءِ شخصیءَ جوڑبیت کہ ہریک فرقہے یک امامے بزوریت، ءُآئی تقلیدءَ وتی سرا واجب بکنت ءُاگاں نہ مسلماناں وتی مرکز بزاں قرآن ءُسنّتءِ رہبند ویل مکتیں گڑا ہجبر آیانی تہا فرقہ بندی جوڑ نہ بوت.

(۲) اداستفہام انکارءِ واستااِنت. بزاں مشرکاں ہچ دلیل نیست، ءُآبے دلیلءَ گوں اللّٰہءَ شریدار جوڑکنت.

وَاِذَآ اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوْا بِهَا ۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ ۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ اِذَا هُمْ يَقْنَطُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُہمیکہ ما انسانءَ رحمتے بچاشینیں گڑا آپہ ہمائی گل ءُشادان بیت ءُاگاں آیاں برسیت تکلیفے بہ سوبءَ ہماکتگیں کارانی کہ آیانی دستاں دیم داتگ اَنت ا ناگہ آ ناامّید بنت.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. زاناں آنہ گنداَنت کہ اللہ پراہ کنت روزیءَ ہرکسےءَ کہ بلوٹیت ءُتنگ کنت. بیشک ایشی تہا بازیں نشانی یے ہست پہ ہما راجءَ کہ ایمان یارنت ءُیقین کنند.

فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ وَالْمِسْكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ ۭ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ ۡ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. نوں تو بدئے نزّیکیں وارثءَ ءُمسکینءَ ءُرہ گوزءَ آئی حقّءَ اے جوان تِرانت پہ ہماکساں کہ اللہءِ دیم ءُرضا لوٹ اَنت ءُہمیش اَنت کہ مرادءَ سربنت.

وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ رِّبًا لِّيَرْبُوَا۟ فِيْٓ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوْا عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ زَكٰوةٍ تُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُضْعِفُوْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. ءُہرچیکہ شما پہ سود دئیت کہ گیش بہ بیت مردمانی مالانی تہا (پہ شما) نوں آگیش نہ بیت اللہءِ گورا ءُہرچیکہ شما زکات بِدئیت پہ لوٹءَ اللہءِ دیم ءُرضاءَ گڑا ہمیش اَنت کہ دوسری مُز حاصل کنند.

اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ۭ هَلْ مِنْ شُرَكَاۗىِٕكُمْ مَّنْ يَّفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِّنْ شَيْءٍ ۭ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. اللہ اِنت کہ شمارئے جوڑ کتگ پدا شمارئے روزی دات پدا شمارا کُشیت پدا زندگ کنت اَیا ہست شمئے جوڑ کتگیں شریدارانی تہا ہچ شریدارے کہ چہ شمئے کاراں انچُکیں کارے بکنت؟. آباز پاک ءُبُلندانت چہ شمئے جوڑ کتگیں شریداراں.

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِی الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَیْدِی النَّاسِ لِیُذِیْقَهُمْ بَعْضَ الَّذِیْ عَمِلُوْا لَعَلَّهُمْ یَرْجِعُوْنَ ﴿۴۱﴾

۴۱. سربِرا بوت فساد ماں خُشکی ءُتَرّیءَ بہ سوبءَ مردمانی کنّتگیں عملانی تاکہ بچاشینیت (چیزے سزا) لہتیں ہما کارانی کہ آیاں کتگ اَنت بلکیں آبیرہ بکنند.

قُلْ سِیْرُوْا فِی الْاَرْضِ فَانْظُرُوْا كَیْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلُ كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّشْرِكِیْنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. بفرما کہ ترّ ءُتاب بکن اِت زمینءِ سرا نوں بچارات کہ چہ وڑابوت آسر گوْستگینانی. آگیشترِ مشرک بوتگ اَنت.

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّیْنِ الْقَیِّمِ مِنْ قَبْلِ اَنْ یَّاْتِیَ یَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهٗ مِنَ اللّٰهِ یَوْمَىٕذٍ یَّصَّدَّعُوْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. تچک بدار وتی دیمءَ پہ تچکیں دینءَ پیش چہ آروچءِ آیگءَ کہ آ بہ اللہءِ حکمءَ ہچ وڑا واتَر نہ کنت ءُآروچءَ مردم دورا دورابنت.

مَنْ كَفَرَ فَعَلَیْهِ كُفْرُهٗ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِاَنْفُسِهِمْ یَمْهَدُوْنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. نوں ہرکسا کہ اِنکارکت آئی اِنکار کنگءِ تاوان ہمائیءِ سرا کئیت. ءُہرکسءَ کہ جُوانیں کارے کت آبزاں پہ وتءَ راہ پچ کنند.

لِیَجْزِیَ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنْ فَضْلِهٖ اِنَّهٗ لَا یُحِبُّ الْكٰفِرِیْنَ ﴿۴۵﴾

۴۵. تاکہ آمُزبِدنت آ کساں کہ ایمان اِش آوُرتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ چَہ وتی مہربانیءَ . شان اِش اِنت کہ آدوست نہ داریت (حقّءِ) نہ منّوکاں.

وَمِنْ اٰیٰتِهٖۤ اَنْ یُّرْسِلَ الرِّیٰحَ مُبَشِّرٰتٍ وَّلِیُذِیْقَكُمْ مِّنْ رَّحْمَتِهٖ وَلِتَجْرِیَ الْفُلْكُ بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. ءُچہ آئیءِ نشانیاں یکّے ہمیش اِنت کہ دیم دنت گوْاتاں پہ مُژدہ دِیگءَ ءُتاکہ بچاشینیت شمارا وتی رحمتءَ ءُتاکہ روان بہ بَنت بوجیگ بہ ہمائیءِ حکمءَ ءُتاکہ شما آئی روزیءَ شوہاز بکن اِت ءُتاکہ شکرگُذاربہ بئیت.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ

۴۷. ءُبیشک چہ تو پیسرما بازیں پیغمبرے دیم داتگ آیانی قوْم ءُراجانی نیمگءَ نوں

فَجَآءُوْهُمْ بِالْبَیِّنٰتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِیْنَ اَجْرَمُوْا ؕ وَ كَانَ حَقًّا عَلَیْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۴۷﴾

آ آتکنت آیانی گوْرا گوْں پدّرکنوْکیں نشانیاں پدا ماچہ گُنہگاراں بیر گِپت. ءُمئے سرا فرض اَت کُمک کنگ ایماندارانی.

اَللّٰهُ الَّذِیْ یُرْسِلُ الرِّیٰحَ فَتُثِیْرُ سَحَابًا فَیَبْسُطُهٗ فِی السَّمَآءِ كَیْفَ یَشَآءُ وَ یَجْعَلُهٗ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ یَخْرُجُ مِنْ خِلٰلِهٖ ۚ فَاِذَاۤ اَصَابَ بِهٖ مَنْ یَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖۤ اِذَا هُمْ یَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿۴۸﴾

۴۸. اللہ اِنت کہ گوْاتاں دیم دنت نوں آ چِست کنت جمبرءَ گڑا آئرا شِنگ ءُتالان کنت ماں آسمانءَ چہ وڑا کہ بلوٹیت ءُآئرا تَہ مہ تَہ کنت پدا تو گِندئے ہورءِ تِرمپءَ کہ چَہ آئیءِ توکءَ رِچان کنت. وہدیکہ سرکنت ہمے ہوْرءَ پہ ہرکسءَ کہ بلوٹیت چَہ وتی بندواں اناگہ آگل ءُشادان بنت.

وَ اِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلِ اَنْ یُّنَزَّلَ عَلَیْهِمْ مِّنْ قَبْلِهٖ لَمُبْلِسِیْنَ ﴿۴۹﴾

۴۹. ءُبیشک ہؤرءِ آیانی سراگوْارگءَ پیسر آپہک نااُمّید اتنت.

فَانْظُرْ اِلٰۤى اٰثٰرِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَیْفَ یُحْیِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْیِ الْمَوْتٰى ۫ وَ هُوَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ﴿۵۰﴾

۵۰. نوں بچاراللہءِ رحمتانی پدریچءَ کہ چہ وڑا زندگ کنت زمینءَ چَہ آئیءِ مَرگءَ رند. بیشک ہماانت زندگ کنوک مُردگانی. ءُآہر چیزءِ سرا قادر اِنت.

وَ لَىِٕنْ اَرْسَلْنَا رِیْحًا فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَّظَلُّوْا مِنْۢ بَعْدِهٖ یَكْفُرُوْنَ ﴿۵۱﴾

۵۱. یقینًا اگاں ما آیانی سرا (تُرندیں) گوْاتے دیم بدئیں ءُاے آ کِشارءَ زَرد ترّگءَ بِگند اَنت الّمءَ چَہ آئی رند آناشکری کنان بنت.

فَاِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَ لَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَآءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِیْنَ ﴿۵۲﴾

۵۲. بیشک تونہ مُردگاں گوشدارائینت کن ئے ءُنہ کرّاں وتی توارءَ وہدیکہ آ پُشتءَ مان دِیَنت[1].

(۱) بزاں اے کافر مردگ اَنت، ءُکرّاَنت ہنچوکہ مردگ ءُکرّ ہچ نئیش کُن اَنت ہمے دروراِنت کافرانی کہ تو سَتر آیاں سوج ءُسربکن ئے آیانی کارانئیت.

وَمَآ اَنْتَ بِهٰدِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلٰلَتِهِمْ ؕ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُّؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿٥٣﴾

٥٣. ءُنه كوراں چَه آيانی گمراهیءَ درکُت ءُآيانی رهشونیءَ کت کن ئے. ءُتوهمائرا گوشدارائینت کن ئے که آمئے نشانیانی سرا یقین کننت نوں همیش اَنت ههرزور.

اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ ضُعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْۢ بَعْدِ ضُعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْۢ بَعْدِ قُوَّةٍ ضُعْفًا وَّشَيْبَةً ؕ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ وَهُوَ الْعَلِيْمُ الْقَدِيْرُ ﴿٥٤﴾

٥٤. الله اِنت که شمارئے چه نزوریءَ جوڑکت پدا دات ئے زوراکی (جوانی) رند چَه نزوریءَ پدا دنت نِزوری ءُمُودءِ اِسپیتی (پیری) رند چَه زوراکیءَ، جوڑکنت هرچیکه بلوٹیت. همااِنت زبریں زانتکار ءُزورآور.

وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُوْنَ ۙ مَا لَبِثُوْا غَيْرَ سَاعَةٍ ؕ كَذٰلِكَ كَانُوْا يُؤْفَكُوْنَ ﴿٥٥﴾

٥٥. ءُآروچءَ که قیامت سراکئیت، گُنهگار سوگند وران بنت که آ (دنیاءَ) بیدءِ ساہتُکےءَ نَه نِشتگ اَنت[1] همے پیما آسرگردان کنگ بوتگ اَنت.

وَقَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ وَالْاِيْمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ ۚ فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٥٦﴾

٥٦. ءُپسّو دِےاَنت همامردم که یقین ءُزانت دِیگ بوتگ اَنت بیشک شما نِشتگ اِت (دنیاءَ) چوکه اللهءِ نبشتهءِ تهاپستیں دانکه چِست بُوگءِ روچءَ[2] نوں همیش اِنت چِست بُوگءِ روچ بلے شمااِت که سرپدنه بئیت.

فَيَوْمَئِذٍ لَّا يَنْفَعُ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُوْنَ ﴿٥٧﴾

٥٧. نوں آروچءَ فائده نه دنت ظالم ءُناانصافی کنوکاں آیانی وتارا بے میار کنگ ءُنه چَه آیاں توبه ءُعملءِ لوٹ بیت.

---

(١) بزاں اللهءِ اے وعده که کافرانی آسر تباهی ءُبربادی اِنت برحقّ اِنت، ءُهمے وڑبیت. نوں چومه بیت که کافرانی پهر ءُتکلیف ترا بے صبر بکنننت، ءُتئی همتءِ تهاپروش بئیت، ءُتو دعوتءَ ویل بکن ئے بلکیں وتی دعوتءَ هرچ حالءَ بدئے.

(٢) گوں قیامتءِ عذابانی گندگءَ آوتی دنیاءِ وشّیاں پهک بیهال کنننت، ءُآهمیشی مارااَنت که گشئے آدنیاءَ بیدءِ ساہتکےءَ گیشتر نه نشتگ اَنت پمیشا آپه ایشی سوگند ورااَنت.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِیْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ؕ وَلَىِٕنْ جِئْتَهُمْ بِاٰیَةٍ لَّیَقُوْلَنَّ الَّذِیْنَ كَفَرُوْۤا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُبْطِلُوْنَ ﴿۵۸﴾

۵۸. بے شک مابیان کتگ پہ مردماں اے قرآنءِ تہا ہر پیمیں دَرْوَر. ءُاگاں تو آیانی گوْرا ہرچ وڑیں نشانِی یے بیارئے الّمءَ نمّنوک ہمیشی گوْش اَنت کہ شماوَپہکءَ پہک ردِات.

كَذٰلِكَ یَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِ الَّذِیْنَ لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۵۹﴾

۵۹. ہمے پیما اللہ مُہرجنت ہمامردمانی دلانی سرا کہ سرپد نہ بنت.

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلَا یَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِیْنَ لَا یُوْقِنُوْنَ ﴿۶۰﴾

۶۰. نوں وتا بِدار بیشک اللہءِ وعدہ بَرحقّ اِنت ءُترا ہجبر سُبک کت نہ کننت ہما کہ یقین اِش نیست[1].

(۱) بزاں اے وڑ نہ اِنت کہ شما مارگا اِت بلکیں دنیاءَ شما بلاہیں وہدے گوْازینتگ، ءُسک باززندگی کتگ ہما کدّءَ کہ لوحِ محفوظءِ تہا نبشتہ بوتگ داں کہ قیامت پہ شما آتک ءُسربوت، ءُشماچہ وتی آزندگیءَ پہک بیہال بوت اِت.

سُوْرَةُ لُقْمٰنَ — سورة لقمٰن

سوره لقمان ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
سی ءُچارآیات ءُچار رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

الٓمّٓ ﴿۱﴾

۱. الم.

تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْحَكِيْمِ ﴿۲﴾

۲. اے آیات اَنت باحکمتیں کتابءِ.

هُدًى وَّرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِيْنَ ﴿۳﴾

۳. سوج ءُسراَنت ءُرحمت اَنت پہ نیکوکاراں.

الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ﴿۴﴾

۴. ہما کہ نمازءَ برجاہ دارَانت ءُزکات درکنند ءُہمیش اَنت کہ آخرتءِ سرا یقین کنند.

اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۵﴾

۵. ہمیش اَنت کہ وتی پروردگارءِ سوج ءُسرانی سرا زندگ اَنت ہمیش اَنت کہ پَہ مرادا سربنت.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْتَرِيْ لَهْوَ الْحَدِيْثِ لِيُضِلَّ

۶. ءُمردمانی تہا لہتے ہنچیں ہست کہ پَہ بہازوراَنت بے ردین کِسّہ ءُہبراں[1] دانکہ

(۱) نیک بختانی بیانءَ رند ہمابدبخت ءُشومانی بیان بوگءَ اِنت کہ آ قرآنءِ وانگ ءُگوشدارگءِ بدلءَ فضولیں ءُبے فائدہیں کسّہ، ءُگانایانی گوشدارگ ءُوژوڑیں ڈرامیانی چارگءَ وشی مار اَنت، ءُہمیشی تہا وتی نقدیں وہدءَ برباد کنند. چہ ﴿لَهْوَ الْحَدِيْثِ﴾ مراد چی اِنت؟ حسن بصری گوْشیت: چہ ادا ہرآکار مراد اِنت کہ آمردمءَ چہ اللهءِ یادءَ ءُچہ عبادتءَ بے سدّ کنت. (روح المعانی للآلوسی) عبداللہ بن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فرمائینیت: چہ ایشی مراد گاناءِ ساز ءُسامانءِ زورگ، ءُآئی گوشدارگ اِنت. ءُلہتینءِ گوْشگ ہمیش اِنت کہ مراد گانا جنوکیں، ءُناچ کنوکیں مولدانی بہازورگ اِنت. بہرحال ہرآکارکہ انسانءَ چہ اللهءِ یاد، ءُعبادتءَ بے سد بکنت آدرہا ایشی تعریفءِ تہاکاینت.

عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ وَّيَتَّخِذَهَا هُزُوًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ۝۶

گمراہ بکنںت (مردماں) چہ اللہءِ کِشکءَ پہ نزانتکاری ءُآثرا کلاگ بزیرانت. ہمیش اَنت کہ آیانی واستا رُزوا کنوکیں عذاب ہست.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا وَلّٰى مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَّمْ يَسْمَعْهَا كَاَنَّ فِيْٓ اُذُنَيْهِ وَقْرًا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ۝۷

۷. ءُہمیکہ وانگ بنت آئیءِ سرا مئے آیات دیما تاب دنت گوں وتی مزن لیکگءَ گشئے اِش نہ اشتگے، گُشئے آئی دوئیں گوشانی تہاگرانی ہست[1] نوں اِشرا مُژدہ بدئے تورینوکیں عذابءِ.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ جَنّٰتُ النَّعِيْمِ ۝۸

۸. بیشک آکساں کہ ایمان اش آورتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ ہمایانی واستاانت پُرنعمتیں باگ ءُبہار.

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ۭ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝۹

۹. ابدمان اَنت آئی تہا، اللہءِ وعدہ بَرحقّ اِنت، ءُہمااِنت زبردست ءُجوانیں زانتکار ءُحکمتانی واجہ.

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَمِيْدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيْهَا مِنْ كُلِّ دَاۗبَّةٍ ۭ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً فَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيْمٍ ۝۱۰

۱۰. جوڑئے کُت اَنت (ہپتیں) آسمان بے ڈیکیءَ کہ تواِش گِندگءَ ئے[2] ءُایرئے کت اَنت زمینءِ سرا اے گنجیں کوہ دانکہ (زمین) شمارا مہ سُرینیت (ءُمہ بارت) ءُشِنگ ئے کت آئی تہا ہرچ وڑیں ساہ دار. ءُما ایرریتک چہ آزمانءَ آپ گڑا مارودینت (زمینءِ) تہا ہرچ پیمیں ڈولداریں جُفت.

---

(۱) بزاں قرآنءِ گوش دارگءِ باری کہ کئیت گڑا ایشانی گوش گران بنت. بزاں د ینی مجلس ءُدیوان ایشاں مان نیاینت، ءُایشانی گورا اے پیمیں دیوان ہچ ساب نہ اَنت.

(۲) لہتینءَ ﴿ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ﴾ءِ صفت جوڑکتگ، ءُاے وڑا ایشی معنیٰ ہمے بیت کہ آسماناں ڈ یکی ہست بلے شماِش نہ گندات. اے تفسیر عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا، ءُدگہ لہتینءَ کتگ . ءُچیزےءَ اے آئی صفت جوڑ نہ کتگ، ءُایشی معنیٰ ہمے کتگ کہ آسمان اللہ پاکءَ بے ڈیکیءَ جوڑکتگ اَنت ہنچوکہ آوت شمئے دیماِنت، ءُشمائی گندگءَ اِت. حافظ ابن کثیر ہمے دومی ہپرگچین کتگ. (تفسیر ابن کثیر).

هٰذَا خَلْقُ اللّٰهِ فَاَرُوْنِیْ مَاذَا خَلَقَ الَّذِیْنَ مِنْ دُوْنِهٖ ؕ بَلِ الظّٰلِمُوْنَ فِیْ ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ﴿۱۱﴾

۱۱. اِش اَنت اللّٰهءِ جوڑکتگیں (مہلوک) نوں منا پیش بدارات کہ بیدءِ آئی آدگراں چے جوڑ کتگ؟ بلے ہبر اِش اِنت کہ ظالم ءُناانصاف وت پدّریں گمراہیءِ تہا اَنت[1].

وَلَقَدْ اٰتَیْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ؕ وَمَنْ یَّشْكُرْ فَاِنَّمَا یَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِیٌّ حَمِیْدٌ ﴿۱۲﴾

۱۲. بے شک مادات لقمانءَ دانائی[2] کہ شکرءَ بگیپت اللّٰهءِ، ءُہرکس کہ شکر بِگیپت آئی شکر گرگءِ نَپ ہمائی جندا رسیت ءُہرکس کہ ناشکری بکَنت بیشک اللّٰہ بے حاجت اِنت ءُتوصیفانی واجہ اِنت.

وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ وَهُوَ یَعِظُهٗ یٰبُنَیَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ ؕ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِیْمٌ ﴿۱۳﴾

۱۳. وہدیکہ لقمانءَ پَہ سوج ءُسر وتی چُکّءَ گوشت کہ اے منی چُک! ہچ کسءَ اللّٰهءِ شریدار جوڑ مکَن. شرک مزنیں ظلم ءُناانصافی یے.

---

(۱) بزاں وہدیکہ بید اللّٰهءَ ہچ کسءَ ہچّی جوڑنہ کتگ گڑا آیانی عبادت ءُبندگی پہ کجام بنیاد ءُدلیلءَ بوگءَ اِنت؟

(۲) لقمان عَلَیْہِ السَّلَام پیغمبرے بوتگ، یاایوکیں عاقلیں ءُبزرگیں بندہے بوتگ؟ اے بابتءَ اختلاف ہست بلے گیشتریں مفسرہمے نیمگءَ اَنت کہ آپیغمبرے نہ بوتگ. لقمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ دانائیءِ چیزے کسّہ امام ابن کثیر وتی تفسیر تہا آوُرتگ. لقمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ جست کنگ بوت کہ اے بلاہیں فہم ءُدانائی چہ وڑا ترا دست کپت؟ گڑا آئی پسّودات کہ چہ راست بازیءَ، ءُامانت داریءَ، ءُچہ بے فائدئیں ہبرانی دور دارگءَ، ءُچہ خاموشیءَ. ءُآئی دانائیءِ دگہ کسّہے ہم مشہورانت کہ لقمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ساریءَ یک حبشی مردیءِ غلام بوتگ گڑا آئی واجہءَ آئرا پسے دات کہ اشرا بکُش گڑا آئی کُشت، پدا واجہءَ گوشت کہ چہ ایشی جسمءَ دوجوان تریں بہربیار گڑا لقمانءَ آئی زبان ءُدل آوُرت اَنت، دیرنہ گوُشت واجہءَ دگہ پسےدات کہ اشرا ہم بکُش، ءُایشی دو سِل تریں بہربیار. پدا ہوں آئی زبان ءُدل آوُرت اَنت گڑا واجہءَ درّائینت کہ اے چونیں ہبرے پیسرا کہ من تراگوُشت ایشی دو جوان تریں بہربیار تو ہمے زبان ءُدل آوُرت اَنت، ءُپداکہ من ترا گوُشت کہ ایشی سِل تریں دو بہربیار پداہم توہمے آوُرت اَنت؟ لقمانءَ درائینت کہ واجہ صاحب وہدیکہ اے دوئیں جوان تربہ بنت گڑا چہ ایشاں جوانتریں نیست، ءُوہدیکہ اے دوئیں سِل بہ بنت گڑا چہ ایشاں سِل تریں نیست. (تفسیر ابن کثیر)، آئی ہمے سوج کہ قرآنءَ بیان کتگ اَنت کہ آئی وتی زبگءَ دات اَنت اے آئی دانائیءِ مستریں دلیل اَنت کہ پہ انسان بوگءَ اے سوج بسّ اَنت.

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ ۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهٗ وَهْنًا عَلٰى وَهْنٍ وَّفِصٰلُهٗ فِيْ عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لِيْ وَلِوَالِدَيْكَ ۭ اِلَيَّ الْمَصِيْرُ ۝۱۴

۱۴. ءُما باز زوردات انسانءِ سرا گوں مات ءُپتاں نیکی کنگءِ .آبڈّءَ کت آئی ماتءَ (وَتی لاپءِ تہا) نِزوری پہ نِزوری چَکّءَ[۱] ءُآئی شیرءِ ویل کنگءِ وہد دوسال اِنت[۲] کہ منی ءُمات ءُپتءِ شکرءَ بِگر. منی نیمگءَ اِنت شمئے واتر جاہ.

وَاِنْ جَاهَدٰكَ عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوْفًا ۡ وَّاتَّبِعْ سَبِيْلَ مَنْ اَنَابَ اِلَيَّ ۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝۱۵

۱۵. اگاں آدوئیناں تئی سرا زوردات گوں من شریدار جوڑ کنگءِ کہ ترا آئیءِ بابتءَ علم ءُزانتے نیست گڑا آوانی ہبراں مزورات، ءُآیانی ہمبراہ داریءَ بکن دنیاءِ تہا جُوان جوانءَ ءُبرو ہمائیءِ راہءَ کہ آمنی نیمگءَ بیرہ کنت[۳] پدا منی نیمگءَ اِنت شمئے واتر جاہ گڑا آگاہ کناں شمارا چَہ شمئے کتگیں کاراں.

يٰبُنَيَّ اِنَّهَآ اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوٰتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يَاْتِ بِهَا اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ۝۱۶

۱۶. او منی زہگ! بیشک کہ (آ) گناہ اگاں بہ بیت کُنچتی دانگءِ برابرءَ یا کَپتگے تہا بہ بیت یا آسمان ءُزمینءِ (کجام کُنڈءَ) بہ بیت آئرا اللہ (پَہک) کاریت. بیشک اللہ مزنیں ہرت چارے ءُمزنیں با خبریں ذاتے[۴].

(۱) بزاں چہ چکّءِ روچ پہ روچ ماتءِ لاپ تہءِ ردگءَ آئی بارگران تر بیت، ءُآنزور بوان بیت. پمیشا اللہءَ ماتءِ حق چہ پتءَ گیشتر کتگ کہ آئی سیاہ دلی پہ چکّءَ گیشتر انت.

(۲) بزاں چہ دوسالءَ گیش چکّءِ شیر میچینگ جائز نہ اِنت.

(۳) بزاں مؤمنانی راہءَ بزورات. ءُآیانی راہ ہمیش اِنت کہ اللہ ءُآئی رسولءِ رندگیری کنگ بہ بیت.

(۴) ادا ہمے نیمگءَ آگاہی دیگی اِنت کہ انسان ستر گناہءِ چیر دیگءِ کوششءَ بکنت آئراچہ اللہءَ چیردات کت نہ کنت. قیامتءِ روچءَ اللہ الّمءَ آگناہءَ آئی دیمءَ کاریت، ءُآئیءَ پیش اِش داریت.

یٰبُنَیَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰی مَآ اَصَابَكَ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿۱۷﴾

۱۷. او منی زہگ! برجاہ بدار نمازءَ ءُحکمءَ بدئے نیکیءِ ءُمنَہ بِکن چَہ بدیں کارءَ ءُصبر بکن ہما مُصیبتءِ سرا کہ پَہ توکئیت. بیشک اے چَہ ہِمّتی ایں کاران اِنت[1].

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِی الْاَرْضِ مَرَحًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا یُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُکرِچْک مکن[2] وتی پیشانیءَ مردمانی دیمءَ ءُمہ گرْد زمینءِ سرا ملّانءَ. بیشک اللہ دوست نہ داریت ہر ناز کنوک ءُپہر کنوکءَ[3].

وَاقْصِدْ فِیْ مَشْیِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ ؕ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِیْرِ ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُوتی رفتارءَ نرْم بکن[4] ءُآوازءَ جہل بکن. بیشک سِل تِرْیں آواز خرءِ آوازانت.

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَیْكُمْ نِعَمَهٗ ظَاهِرَةً وَّبَاطِنَةً ؕ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ یُّجَادِلُ فِی اللّٰهِ بِغَیْرِ عِلْمٍ وَّلَا هُدًی وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِیْرٍ ﴿۲۰﴾

۲۰. زاناں شما نہ گِنداِت کہ اللہءَ شمئے دستءِ چیرا کتگ اَنت ہرچیکہ ماں آسمان ءُزمینءَ ہست ءُتوام ئے کت اَنت شمئے سرا وتی نِعمت سرظاہرین ءُچیریں[5] ءُمردمانی تہا ہنچیں ہست کہ اللہءِ باروا

(۱) بزاں اے کارانی کنگءَ بلاہیں دلءِ ءُہائیگے لوئیت. ہرکس ایشاں کت نہ کنت.

(۲) ﴿ تُصَعِّرْ ﴾ یک بیماری یے کہ ہشترءِ سرا، یاگردنءَ کپیت کہ چہ آئی ہشترءِ گردن چوٹ بیت. مطلب ہمیش اِنت کہ ہبرءِ تہا وتی پیشانیءَ تاب مہ دئے بلکیں وتی رُوءَ پچ بکن، ءُجوان جوانءَ ہبربکن.

(۳) ﴿ مُخْتَالٍ ﴾ گوْش اَنت دلءِ تہا وتءَ مزن زانگ ءُلیکگءَ . ءُ﴿ فَخُوْرٍ ﴾ گوْش اَنت چہ واجہیءَ، ءُچہ بازیں مالداریءَ مردمانی دیمءِ فخرکنگءَ، ءُآدگرانی کم شان زانگءَ، ءُچہ ایشی سببءَ آیانی بیم دیگءَ.

(۴) کہ زیادہیں تیز روگ گرانیں مردمءَ زیب نہ دنت، ءُسکّیں تیز رؤکءَ مردم گنوک گوْش اَنت. بایدِاِنت کہ مردم میانی رفتارءَ بزوریت، ءُوتءَ گران دارگءِ کوششءَ بکنت.

(۵) چہ زاہریں نعمتاں ہمانعمت مراد اَنت کہ انساں اش گندیت، ءُماریت چوکہ مال ءُدولت ءُتندرستی ءُڈولداری اِنت. ءُچہ چیریں نعمتاں ہما نعمت مرادانت کہ آیاں انساں پورہ نہ ماریت ءُنہ گندیت چوکہ عقل ءُفہم اِنت وغیرہ وغیرہ. (تفسیرقرطبی).

جیڑہ کنت پَہ نزانتکاری ءُپہ بے رہشونی ءُبے روژنائیں کتابءَ[۱].

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ اتَّبِعُوْا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ؕ اَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطٰنُ يَدْعُوْهُمْ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيْرِ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُہمیکہ آیاں گوْشگ بیت کہ اللّٰہءِ ایْرگپتگینءِ رندا بِکپ اِت گوْش اَنت کہ بلے ما رندا کپیں ہما رہبندءِ کہ ماآئیءِ سرا وتی پت ءُپیرک دیستگ اَنت[۲]، توری شیطان آیاں توارِبجنت برْمشوکیں عذابءِ نیمگءَ[۳].

وَمَنْ يُّسْلِمْ وَجْهَهٗۤ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى ؕ وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ﴿۲۲﴾

۲۲. ءُہرکس کہ وتی دیمءَ جہل بکنْت پَہ اللّٰہءَ ءُنیکوکارےبہ بیت نوں بزاں الّمءَ آئی مُہریں کڑی دست جَت. ءُاللّٰہءِ نیمگءَ اِنت آسر ءُعاقبت (دُرہیں) کارانی.

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهٗ ؕ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُہرکسءَ کہ اِنکارکت گڑا ترا پریشان مہ کنْت آئیءِ نَہ منّگ، مئے نیمگءَ اِنت آیانی واترجاہ نوں ما آیاں آگاہ کنیں چہ آیانی کُتگیں کاراں. بیشک اللّٰہ زبر زانت دِلیگاں.

نُمَتِّعُهُمْ قَلِيْلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰى عَذَابٍ غَلِيْظٍ ﴿۲۴﴾

۲۴. آیانءَ نَپ دئیں کمّیں نَپے پدا آیاں لاچار کنیں پَہ زنڈیں عذابءِ (رَوگءَ).

---

(۱) بزاں انسانانی تہا چوشیں باز اِنت کہ آچہ ایشی بیہال اَنت کہ اللّٰہءَ آیانی سراگوں وتی نعمتاں چنچو احسان کتگ بلکیں لہتے وبے زانتءَ آئی وجود ءُہست بوگءِ انکاری اِنت. ءُلہتے آئی دیم داتگیں آیاتاں نہ منّیت، ءُچیزے گوں آئی دیم داتگیں پیغمبراں اے بابتءَ جیڑہ کنت، ءُآیاں دروگ بند کنت.

(۲) گیشریں مقلّداں ہمے رہبند زرتگ کہ ہر وہدیکہ آیاں گوْشگ بیت ادا شمئے امام رد بوتگ، ءُآئی اے ہبر قرآن ءُحدیثءِ خلاف اِنت پمیشا ادا قرآن ءُحدیثءَ بزورکہ آوحی اَنت گڑا آکافرانی جوابءِ وڑءَ ہمے جوابءَ دینت کہ ماآیانی پہراں یلہ دات نہ کنیں، آیاں چہ ماجوانترزانتگ.

(۳) بزاں اے رہبند شیطانی رہبندے، ءُمردمءَ پہ دوزہءَ بارت ءُسرکنت. بلے مردم اَنت کہ پہ ایشی ویل کنگءَ ہچ وڑا آمادہ نہ بنت.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ؕ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ؕ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُالّـمءَ اگاں توآیـاں جُسـت بکـن ئـے کہ کئے جوڑ کتگ اَنت (ہپتیں) آسمان ءُزمین؟ الّمءَ پَسّہ دینت کہ اللّٰہءَ. بُگوْش کہ توْصیف اللّٰہءِ واستا اَنت. بلِے آیانی گیشتِریں نہ زان اَنت.

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿۲۶﴾

۲۶. اللّٰہءِ اَنت ہرچیکہ آسـمان ءُزمینءَ ہسـت. بیشـک اللّٰہ اِنـت بـے حاجتیں (ذات) ءُتوصیفانی ہدا بند.

وَلَوْ اَنَّمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَّالْبَحْرُ يَمُدُّهٗ مِنْۢ بَعْدِهٖ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمٰتُ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُاگاں زمینءِ تہءِ دُراہیں دِرَچْک قلم بِہ بنت ءُدریا آئی سِـیا ہـی بہ بنت گـوں دگہ ہپت دریـاءَ اَنگـتءَ نَہ کُٹّ اَنـت اللّٰہءِ توصیف ءُکلمـات. بیشـک اللّٰہ زبردسـت ءُزبریـں خیرکارے ءُ حکمتانی واجہ اِنت.

مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَّاحِدَةٍ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ﴿۲۸﴾

۲۸. نَہ اِنت شـمئے جوڑ کنـگ ءُپیدا کنگ بلِے چـو یک جانـےءِ پیمءَ[1] بیشـک اللّٰہ جوانیں اِشکُنوک ءُزبریں گِندوکے.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۙ كُلٌّ يَّجْرِيْۤ اِلٰۤى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿۲۹﴾

۲۹. زانـاں تونَـہ گِندئـے کـہ بیشـک اللّٰہ مـان گِیجیـت شـپءَ روچءِ تہـا ءُروچءَ مـان گِیجیت شپءِ تہا ءُپابندئے کتگ اَنت روچ ءُماہ. ہریکّـے تُرّ ءُتابءِ تہا اِنت دانکہ وتی نام بَسـتگیں وہدءَ . ءُبیشک اللّٰہ چَہ شمئے کاراں وش آگاہ اِنت.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ

۳۰. اے پمیشـا کـہ اللّٰہ اِنـت بَرحقّـیں (ذات) ءُبیشـک ایشـاں کہ آ توارجن اَنت بیدءِ آئی

(۱) پرچہ کہ آ ﴿ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴾ءِ مالک اِنت کہ آئی بس ہمے گوْشگءَ کہ ببوا! ہرچی وت جوڑبیت.

الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿٣٠﴾

(دُرہا) رَد اَنت. ءُبیشک کہ اللہ ہمااِنت باز برز ءُباز مزن شانیں ذات.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِيْ فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ مِّنْ اٰيٰتِهٖ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿٣١﴾

٣١. زاناں تونَہ دیست بیشک کہ بوجیگ روان اَنت ماں دریاءَ گوں اللہءِ مہربانیءَ دانکہ شمارا پیش بِداریت وتی چیزے نشانی. بیشک ایشی تہا بازیں نشانی یےہست پَہ ہر مزنیں صبرکنوک ءُشکر گِروکءَ.

وَاِذَا غَشِيَهُمْ مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ۭ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُوْرٍ ﴿٣٢﴾

٣٢. ءُہمیکہ مان پوشیت آیاں چَوْلےچو سائیلیں (جمبرا)، اللہءَ توار جن اَنت اِیوک کنوک بنت پَہ ہمائی بندگیءَ . نوں ہمیکہ (اللہ) آیاں رستگار کَنت ءُ(بارت)خُشکیءِ نیمگءَ گڑا آوانی لَہتین مردم میانی بنت[1] ءُمئے اِنکارءَ نہ کننت بیدءِ ہر مزنیں بے وفا[2] ءُناشکر.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَّا يَجْزِيْ

٣٣. اے مردماں بُترس اِت چہ وتی پروَردگارءَ ءُبُترسِ اِت چَہ ہما (مزنیں) روچءَ کہ پِت

(١) بزاں گیشترینانی وحال ہمیش اِنت کہ آچہ ترّیءَ (بزاں دریاءَ) درایگءَ پد پدا شرک کننت بلے چیزے ہنچیں بست کہ آوتءَ پدا ہما توحیدءِ سرا داراَنت، ءُخشکیءَ ہم ایوکءَ اللہءِ بندگیءَ کنت. ہنچوکہ عکرمہ اِنت کہ آ ابوجہلءِ زیگ اَت. آئی بابتءَ کئیت وہدیکہ مکّہ مسلمانانی دستءَ آتک گڑا آچہ مکّہءَ جست ءُچیربوت چہ ہمے ترسءَ کہ مسلمان آئرا دزگیر مکنت، پرچہ کہ اے وہدءَ آکافرے اَت، گڑا حبشءِ نیمگءَ یک رؤکیں بوجیگےءَ سوار بوت، قدرتءَ ہمے بوجیگ بڑّ گرگی بوت، گڑا مسافراں وت ماں وتءَ گوْشت کہ اے وہدءَ ایوکءَ اللہءَ تواربکن اِت کہ اے وہدءَ بیدءِ آئی کس رستگار کت نہ کنت. عکرمہ ہمے ہبر اِش کت گڑا گوْشت ئےوہدیکہ ماں ترّیءَ رستگار کنوک ایوکءَ ہمااِنت گڑا الّہءَ خشکیءَ ہم رستگارکنوک ہمااِنت، ءُدگہ کس رستگار کت نہ کنت. گڑا آئی دریاتہا گوں اللہءَ ہمے قول ءُقرارکت کہ اگاں آمنءَ چہ اے مصیبتءَ رستگاربکنت گڑا من چہ دریاءَ درایگءَ پد محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوْرا رواں ءُآئی دستءَ ایمان کاراں. گڑا چہ اے سفرءَ رند آئی اسلام قبول کت، ءُمسلمان بوت. (تفسير ابن كثير سورة العنكبوت حاشية آيت نمبر ٦٥ بحواله سيرة ابن إسحاق).

(٢) ﴿ خَتَّارٍ ﴾ گوْش اَنت مزنیں بے وفاءَ کہ آقول ءُقرارکنت، ءُآئرا سرجم نہ کنت.

وَالِدٌ عَنْ وَّلَدِهٖ ۫ وَلَا مَوْلُوْدٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَّالِدِهٖ شَيْـًٔا ۭ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۪ وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ۝۳۳

ہچ نَپ دات نہ کنت وتی چُکّءَ ءُنہ چُکّ وتی پِتءَ نَپ دات کنْت. بیشک اللّٰہءِ وعدہ بَرحقّ اِنت نوں شمارا رِ پیپینْت مکنت دنیاءِ زندگی. ءُریپینت مکنت اللّٰہءِ نامءَ شمارا مزنیں ر پیپینوک (شیطان).

اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ ۭ وَمَا تَدْرِيْ نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ۭ وَمَا تَدْرِيْ نَفْسٌۢ بِاَيِّ اَرْضٍ تَمُوْتُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ ۝۳۴

۳۴. بیشک کہ اللّٰہءِ گوْرااِنت علم ءُزانت قیامتءِ. ءُہمادیم دنت ہَژاراں ءُزانت ماتءِ لاپ تہئیگاں ءُنہ زانت ہچ یک ساہ دارے کہ باندات‌ءَ چے کنّیت. ءُنَہ زانت ہچ یک ساہ دارے کہ کجام خاک‌ءَ مِریت. بیشک اللّٰہ باز زبریں زانتکار ءُآگا ہیں (ذاتءِ).

سُوْرَةُ السَّجْدَة — سورة السجدة

سوره سجده ماں مکّےءَ نازل بوتگ ءُآئےءِ
سی آیات ءُسے رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

الٓمّٓ ۝۱

۱. الم.

تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ لَا رَيْبَ فِيْهِ مِنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝۲

۲. اے کتاب کہ ایشی تہا ہچ شک نیست اِیر گیجگ بوتگ چہ جہانیانی پروردگارءِ نیمگءَ.

اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ اَتٰىهُمْ مِّنْ نَّذِيْرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُوْنَ ۝۳

۳. زاناں آ (کافر) گوْش اَنت کہ (محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ) اے (قرآن) چہ وتا ٹہینتگ (چوش نہ اِنت) بلے ہمیش اِنت بَر حقّیں (کتاب) چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ تاکہ توبُترسین ئے ہنچیں راجےءَ کہ نیاتکگ آیانی گوْرا ہچ تُرسینوکے چہ تو پیش تاکہ آ پَہ راہ بِہ بنت.

اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۭ مَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا شَفِيْعٍ ۭ اَفَلَا تَتَذَكَّرُوْنَ ۝۴

۴. اللّٰہ اِنت کہ جوڑے کتگ اَنت آسمان ءُزمین ءُہرچیکہ آیانی درمیانءَ ہست ماں شَش روچءَ پدا قائم بوت عرشءِ سرا. نیست شمارا بیدءِ آئی ہچ وڑیں دوست ءُنہ سفارش کنوکے. ایا اَنگتءَ شما سوج ءُسر نہ زورات؟

يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَآءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ اِلَيْهِ فِيْ يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗٓ اَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّوْنَ ۝٥

٥. گوں حکمتءَ اِیر گِیجیت کارءَ چہ آسمانءَ دیم پَہ زمینءَ پَدءَ آ (کار) لِک کپیت ہمائیءِ نیمگءَ ہنچیں روچےءَ کہ آ ئیءِ دراجی ہزار سالءِ کدّااِنت شمئے سابءِ (رہبندا)[1].

ذٰلِكَ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۝٦

٦. ہمیش اِنت (اللہ) زانوک چیرین ءُظاہرینانی ءُزبردست ءُمہربانیں ذاتے.

الَّذِيْٓ اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهٗ وَبَدَاَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ مِنْ طِيْنٍ ۝٧

٧. اللہ اِنت آذات کہ وتی جوڑ کتگیں چیزے بازجوْان جوڑ کتگ اَنت ءُانسانءِ جوڑ کنگءِ بُنگیجے چہ خاکءَ کت.

ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهٗ مِنْ سُلٰلَةٍ مِّنْ مَّآءٍ مَّهِيْنٍ ۝٨

٨. پَدا آئی نسلے (دیمابرَان) کت چہ چِکّتگیں بے شانیں آپءَ.

ثُمَّ سَوّٰىهُ وَنَفَخَ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِهٖ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ۭ قَلِيْلًا مَّا تَشْكُرُوْنَ ۝٩

٩. پَـدا آئی برابر کت ءُنَہینْت ءُپُیّے کت آئی تہا چہ وتی (جوڑکتگیں) روحءَ ءُجوڑئے کت پَہ شما گوش ءُچمّ ءُدل. بازکم کہ شما شکر گرات.

وَقَالُوْٓا ءَاِذَا ضَلَلْنَا فِي الْاَرْضِ ءَاِنَّا لَفِيْ خَلْقٍ جَدِيْدٍ ۭ بَلْ هُمْ بِلِقَاۗئِ رَبِّهِمْ كٰفِرُوْنَ ۝١٠

١٠. ءُگوْشت اِش ایا وہدیکہ ما گار بئیں زمینءِ تہا پدا پَہ نوک چِست بَئیں؟ بلے آ چہ وتی پروردگارءِ ڈیک دِیگءَ انکارکنند.

قُلْ يَتَوَفّٰىكُمْ مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِيْ وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُوْنَ ۝١١

١١. بگوْش (اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) کہ شمئے روحاں موْتءِ ملائکت قَبض کنت ہماکہ شمئے سرا دارگ بوتگ پدا شما وتی پروردگارءِ نیمگءَ واتر کنگ بئیت.

---

(١) چونائیءَ چہ آسمانءَ دیم پہ زمینءِ آیگءَ پنج صدسال لگّیت، ءُچہ زمینءَ دیم پہ آسمانءِ روگءَ ہوں پنج صدسال لگّیت. ءُاے درہا ہزار سال بنت بلے فرشتہ ہما دمانءَ رؤت ءُکنیت. اے تفسیر مجاہد وقتادہءَ کتگ. (تفسیر ابن کثیر).

وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُوْنَ نَاكِسُوْا رُءُوْسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۭ رَبَّنَآ اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوْقِنُوْنَ ۝١٢

١٢. دریگتے کہ تو بدیستیں ہما وہد ءُساہت کہ گُنہگار وتی سراں جہل کنںت (چہ شُہرتیءَ) وتی پروردگارءِ گوْرا. (گوْش اَنت) کہ ما دیست ءُاِش کُت، نوں بِرْتَرّیں مارا کہ ما نیکیں کار کنیں بیشک مایقین کنوکیں.

وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰىهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّيْ لَاَمْلَــَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ۝١٣

١٣. ءُاگاں مابلوٹ اِتیں گڑا ماہرنفسءَ ہدایت دات بلے جَہ گیربوت منی اے ہبر کہ الّمءَ پُرکنا ں دوزُہءَ چہ جنّ ءُانساناں درستاں[1]

فَذُوْقُوْا بِمَا نَسِيْتُمْ لِقَاۗءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ۚ اِنَّا نَسِيْنٰكُمْ وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝١٤

١٤. نوں بچش اِت (عذابءَ) بَہ سوبءَ ہمیشی کہ شما بیہال کتگ اَت وتی اے روچءِ ڈیک دِیگ بیشک ماہوں شمارا (پہ زانت) بیہال کت ءُبچش اِت ہمیشگی عذابءَ بَہ سوبءَ وتی کتگیں کارانی.

اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِّرُوْا بِهَا خَرُّوْا سُجَّدًا وَّسَبَّحُوْا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ۝١٥ السجدة ۹

١٥. ہبروَہمیش اِنت کہ یقین کاراَنت مئے نشانیانی سرا ہما مردم کہ ہمیکہ آآیاتانی ترانگءَ گِیجگ بنت آسُجدہءَ گپ اَنت ءُپاکیءَ بیان کنںت گوں وتی پروردگارءِ توْصیفءَ ءُوتا مزن نہ لیک اَنت.

تَتَجَافٰى جُنُوْبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَّطَمَعًا ۡ وَّمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ۝١٦

١٦. دوربنت آیانیَ گَش چَہ واب جاہاں توارجن اَنت وتی پروردگارءَ پَہ تُرس ءُاُمّید ءُچَہ مئے داتگیں روزیاں خرچ کںنت.

---

(١) بزاں اگاں مابلوٹ اِتیں گڑا ماانسان ءُجنّاں بچ گچینی نہ دات بلکیں پہ جبر ءُزور درہا تچکیں راہءِ سرا برت اَنت، ءُایشی قدرت مارا بست اَت بلے چوکہ مئے لوٹ چکّاسگ اَت پمیشا ما زوراکی نہ کت، ءُآیانءَ گچینی دات دوئیں راہانی روگءِ . بزاں نیکی ءُبدیءِ تاکہ ہماکہ نیکیءِ راہءَ زوراَنت، ءُاللّٰہءِ حکمانی سرا عمل کںنت آیاں بہشتءَ بکنیں. ءُآکہ شیطانءِ، ءُبدیءِ راہءَ زوراَنت دوزہءَ چہ آیاں پربکنیں ہنچوکہ مافیصلہ کتگ کہ دوزہءَ پرّکنیں.

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ اُخْفِيَ لَهُمْ مِّنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ ۚ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٧﴾

١٧. نوں ہچ کس نہ زانت کہ چے چیز چیردیگ بوتگ پَہ آئی چمّانی سارت کنَگءَ . مزّاَنت آیانی کتگیں کارانی[1].

اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا ۭ لَا يَسْتَوٗنَ ﴿١٨﴾

١٨. ایا نوں آکس کہ مؤمنے چو بدکارءَ بوت کنت؟ (ہجبر) برابر بوت نہ کنت.

اَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ جَنّٰتُ الْمَاْوٰى ۭ نُزُلًۢا بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٩﴾

١٩. بلے آکساں کہ ایمان آؤرتگ ءُنیکیں کاراش کُتگ نوں ہمیشانی واستا اَنت ہمیشگی باگ ءُبہار. مہمانی اَنت آیانی کتگیں (نیکیں) کارانی.

وَاَمَّا الَّذِيْنَ فَسَقُوْا فَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ ۭ كُلَّمَآ اَرَادُوْٓا اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَآ اُعِيْدُوْا فِيْهَا وَقِيْلَ لَهُمْ ذُوْقُوْا عَذَابَ النَّارِ الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿٢٠﴾

٢٠. ءُبلے آکساں کہ نافرمانی کُتگ نوں ہمایانی جاہ مِنندِاَنت دوزہ. ہمیکہ درایگ لوٹ اَنت چہ اودا، بِرْتَرّینگ بنت آئی تہا ءُآیاں گوْشگ بیت کہ بچش اِت ہما آسءِ عذابءَ کہ شما دروغ بند کُتگ اَت.

وَلَنُذِيْقَنَّهُمْ مِّنَ الْعَذَابِ الْاَدْنٰى دُوْنَ الْعَذَابِ الْاَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٢١﴾

٢١. الّمءَ ماآیاں چاشینیں کم تِریں عذابے بیدءِ مَستریں عذابءَ بلکیں آ واتر بِکنّنت[2].

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيٰتِ رَبِّهٖ ثُمَّ اَعْرَضَ عَنْهَا ۭ اِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِيْنَ مُنْتَقِمُوْنَ ﴿٢٢﴾

٢٢. چہ آئی ظالم تِر کئے اِنت کہ آئرا گوں آئی پروردگارءِ آیتاں سوج ءُسر کنَگ بوت پدا دیم ئِے تاب دات. بیشک ما چَہ گنہگاراں بیر گِروکیں.

---

(١) ہمے آیتءِ تفسیرءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: اللہ پاک فرمان کنت کہ من پہ وتی نیکیں بندیاں ہنچیں نعمت جوڑکتگ کہ ہچ چمّءَ ندیستگ اَنت، ءُہچ گوشءَ آیانی بابتءَ نئیش کتگ، ءُہچ انسانءِ دلءَ آیانی وہم ءُہیال نہ گوْستگ. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ السّجدۃ).

(٢) مراد دنیائی عذاب اَنت کہ کافر ءُمجرمانی سرا وڑوڑیں شکلءَ آرگ بنت چہ آیانی نافرمانیانی سببءَ کہ بلکیں آوتی نافرمانیاں ویل بکنّنت، ءُآئی فرمانبرداربہ بنت.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ فَلَا تَكُنْ فِيْ مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَآئِهٖ وَجَعَلْنٰهُ هُدًى لِّبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿٢٣﴾

٢٣. بیشک ما داتگ اَت موسیٰءَ کتاب نوں ہجبر شکّو مَبوگوں آئی ڈیک د یگءَ[1] ءُ آ ما جوڑکتگ اَت پیشونکے پَہ بنی اسرائیلءَ.

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ اَئِمَّةً يَّهْدُوْنَ بِاَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوْا ؕ وَكَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يُوْقِنُوْنَ ﴿٢٤﴾

٢٤. ءُما چہ آیاں بازیں پیشونکے جوڑکتگ اَت کہ (مردمانی) رہشونی اِش کُت گوں مئے حکمءَ وہدیکہ صبراِش کت. ءُمئے آیاتانی سرا یقین اِش ہست اَت.

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿٢٥﴾

٢٥. بیشک تئی پروردگار وت فیصلہ کنت آیانی میانءَ قیامتءِ روچءَ ہماکارانی بابتءَ کہ آیاں جیڑہ کتگ اَت.

اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْقُرُوْنِ يَمْشُوْنَ فِيْ مَسٰكِنِهِمْ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ ؕ اَفَلَا يَسْمَعُوْنَ ﴿٢٦﴾

٢٦. زاناں اے ہبرءَ آیانی رَہشونی کت نہ کُت کہ چہ آیاں پیسر ماچہ گنجیں اُمّتےنیست ءُنابود کُتگ اَت کہ ترّ ءُتاب کنوک اِت اَنت ماں وتی لوگ ءُجاگہاں[2] بیشک ایشی تہا بازیں نشانی ہست. زاناں نَئیش کُن اَنت؟

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَسُوْقُ الْمَآءَ اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا تَاْكُلُ مِنْهُ اَنْعَامُهُمْ وَاَنْفُسُهُمْ ؕ اَفَلَا يُبْصِرُوْنَ ﴿٢٧﴾

٢٧. زاناں آیاں نہ دیست کہ ماانت کہ آپءَ سردیان کنیں دیم پَہ بے کِشت ءُکشاریں زمینءَ پدا چہ آئی ماکِشت ءُکِشار درکنیں کہ چہ آئی وَراَنت آ ءُآیانی دلوت. زاناں نہ گِنداَنت؟

---

(١) ہمےپیمءَ معراجءِ شپءَ اللہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ ملاقات گوں موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ بوت، ءُاللہءِ اے وعدہ راست بوت.

(٢) بزاں مکّہءِ کافراں ترسگ لوٹیت کہ اگاں آیاں ایمان نیاؤرت گزا آیانی آسر چوپیسری ایں کافراں بوت کنت.

وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْفَتْحُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٢٨﴾

٢٨. ءُگـوْش اَنت کـه کدین اِنـت اے فیصله[١] اگاں شما راست گوْش اِت.

قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِيْمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ﴿٢٩﴾

٢٩. بگـوْش کـه فیصلـهءِ روچ همـا اِنـت کـه (آروچءَ) کارنـه دنت نه منّـوکاں آیانی منّگ ءُآ وہد ہوں دیَگ نه بنت.

فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ اِنَّهُمْ مُّنْتَظِرُوْنَ ﴿٣٠﴾

٣٠. نـوں دیـمءَ چـه آیـاں تـاب بدئـے[٢] ءُودار بِکن[٣] آہوں وداریگ اَنت[٤].

---

(١) چه فَتْحءِ روچءَ قیامتءِ روچ مرادِانت که اے روچءَ مردمانی میانءَ فیصله بیت، ءُہرچیز چو روچءَ دْنّءَ کنگ بیت. ءُآروچءَ نوں کس وہد ءُساہت دیگ نه بیت. بہشتی بہشتءَ برگ بنت، ءُکافردوزہءَ .

(٢) بزاں کافرانی بےسریں ہبراں گوش مه دار، ءُآیانی نه منّگءَ سابءَ میار، ءُوتی دعوتءَ بدار.

(٣) بزاں ہماوعده که اللهءَ گوں تو کتگ که آترا کافرانی سرا گیش کنت، ءُآیانءَ چیر ترّینیت آالّمءَ توام بیت پمیشا توہمائی راہءَ بچار، ءُگمیگ مه بو.

(٤) کافربمـــے وداراانت که کدیں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بیران بیت، ءُآئی دعوت گاربیت ءُماآرام بئیں. بلے دنیاءَ دیســت که کافر وت نامراد بوت اَنت، ءُمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دعوت روچ پــه روچ دیمءَ روان بوت، ءُداں قیامتءَ روان اِنت.

سُوْرَةُ الْاَحْزَاب — سورة الأحزاب

سوره احزاب ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
ہپتاد ءُسےآیات ءُنہ رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكٰفِرِيْنَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ۝۱

۱. اے نبی بُترس چہ اللهءَ ءُہبرءَ مَگِر کافر ءُمنافقانی. بیشک اللہ جوانیں زانتکار ءُخیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

وَّاتَّبِعْ مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ۝۲

۲. ءُرندءَ بِکَپ ہماچیزءِ کہ تئی نیمگءَ وَحی کَنگ بیت چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ. بیشک اللہ چَہ شمئے کاراں وش آگاہ ءُخبردار اِنت.

وَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ۝۳

۳. ءُتوکل بِکن اللهءِ سرا. ءُاللہ بسّ اِنت ایوکءَ پہ کارانی ٹہینگءَ.

مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهٖ ۚ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰۗـِٔيْ تُظٰهِرُوْنَ مِنْهُنَّ اُمَّهٰتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ

۴. ہچ مردمءِ لاپءِ تہااللهءَ دو دِل(مان) نہ کُتگ[1]. ءُشمئے آجنیں کہ شمائِش وتی

(۱) روایتانی تہا کئیت کہ یک منافقے بسّت اَت، گوشتءِ کہ منی دو دل اَنت. یکّے مسلمانانی گوماِنت، ءُدومی کافرانی گوماِنت. (مسند احمد) گڑا اے آیت ہمیشی خلافءَ نازل بوت. ءُلہتے گوشیت کہ مراد مکّہءِ یک مردے جمیل بن معمرفہری اِنت کہ آباز ہژاریں، ءُمکّاریں مردے اَت، آئی دعوٰی ہمیش اَت کہ منی دو دل اَنت کہ من چہ آیاں سوچ ءُفکرکناں، ءُمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دل یکّے. ءُاے آیت ہمیشی خلافءَ نازل بوت. ءُلہتے مفسّرینانی گوشگ ہمیش اِنت کہ اے آیت دیمءِ دوئیں جاورانی تمہیداِنت. بزاں اے آیتءِ تہا یک اصولے بیان بوگءَ اِنت کہ آدیمءِ جاوراں وت پروشیت، ءُگوں ایشی زانگءَ آدوئیں مسئلہ وش دلءَ نندانَت. بزاں ہنچوکہ یک مردمےءِ دو دل بوت نہ کننت ہمے وڑا اگاں یکّے گوں وتی جنینءَ ظہاربکنت اے وڑا کہ آئیءَ بگوشیت تئی پشت پہ من چو منی ماتءِ پشتءَ حرام اِنت، گڑا پہ ایشی گوشگءَ آآئی مات =

اُدْعُوْهُمْ لِاٰبَآىِٕهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ لَّمْ تَعْلَمُوْٓا اٰبَآءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِی الدِّیْنِ وَمَوَالِیْكُمْ ؕ

مات گوْش اِت آئی آشمئے حقّی اِیں مات نہ کتگ اَنت[1] ءُنہ شمئے نام بَستگیں چُک آئی شمئے پہ دلیں چُک کتگ اَنت. اے شمئے دپانی ہبراَنت[2] ءُاللہ حقّیں ہبر کنت ءُہما پَہ (تِچکیں) راہءَ بارت.

۵. توار بِجن اِت اے (چُکّاں) آیانی حقّی اِیں پتانی نامءَ ہمیش اِنت پَدلِیں انصاف اللہءِ نزّیکءَ[3] اگاں شما آیانی حقیّ اِیں پِتاں نہ زان

= نہ بیت، ءُہمے وڑا آئی دو مات نہ بنت. ءُہمے وڑا اگاں یک چکّے نام گپت بکنت گڑا آپہ ایشی آئی پہ دل چک ساب نہ بیت بلکیں آوتی پتءِ چکّ اِنت، ءُایشی دو پت بوت نہ کنت. (تفسیر ابن کثیر).

دلگوش: اے آیتءِ تہا یک بلاہیں اصولے مارا دیمءَ گندگءَ کئیت. ءُاے اصولءَ اگاں مادیمءَ بداریں ایشی آدینکءِ تہا مارا بازیں چیزے گندگءَ کئیت. پہ دروزءَ ہمامقلّد کہ آیکیں وھدءَ ہمے دعوٰاءَ کنت کہ مااللہ ءُآئی رسولءِ فرمانبرداریں، ءُوتی امامانی ہبوں تقلیدءَ کنیں، پدا بازیں جاگہءَ کہ آیانی امامانی قول ءُگپّ قرآن ءُحدیثءِ خلافءَ گندگ بیت آئرا ویل ہوں نہ کنت. اے دو رنگی یے ہنچوکہ یک مردمےءِ دو دل بوت نہ کنت ہمے وڑا اے ہبوں بوت نہ کنت مردم ہرمسئلہءِ تہا یک امامےءِ تقلیدءَ بکنت، ءُانگتءَ آاللہ ءُرسولءِ فرمانبردار بہ بیت پرچہ کہ چوشیں امام ہچ نیست کہ آئی دربیں گفتار ءُکردار قرآن ءُحدیثءِ ریبندءَ بہ بنت، ءُچہ آیاں ہچ ردی مہ بیت. چوکہ آہاں زانتگ کہ ہرجاگہ ءُہرمسئلہءِ تہا دلیل امامءِ ہمبراہ نہ اِنت، ءُگوں دلیلانی ہمبراہ داریءَ تقلیدءِ امام پشت نہ کپیت پمیشاآیاں اے ہبرءِ گوْشگءِ ضرورت بوت ءُہمے وڑا ہما مردم کہ بہ یک وہد کافراں ہوں وتی دوست کنگ لوث اَنت، ءُمسلماناں ہوں، ءُوتءَ اعتدال پسند گوْش اَنت کہ مردم گوں ہرکسءَ پئیم بہ بیت. اے ایشی بزان اَنت ہنچوکہ یک مردمےءِ دو دل بوت نہ کنت ہمے وڑا یکیں وہدءَ مردمءِ دلءِ تہا کافر ءُمسلمانءِ محبّت جاگہ کت نہ کنت، ءُآیانی اے گوْشگ دروگے کہ ما درستانی دوستیں.

(۱) ظہارءِ سرجمیں بیان سورۃ المجادلہءِ تہاہستیں ہمودا چارگ بہ بیت.

(۲) بزاں پہ گوْشگءَ کس کسیّ مات نہ بیت، ءُنہ دگرءِ چک پہ نام بندگءَ پہ دل چک بیت. بزاں شرعًا ہمااحکام کہ مات ءُچک سرا ایربنت، آایشانی سرا نہ بنت.

(۳) **(آیتءِ شان نزول)**. حدیثءِ تہاکئیت صحابہ کرام رضوان اللہ علیہم أجمعین گوْش اَنت: کہ زید بن حارثہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ کہ واجہءَ وتی چک کتگ آت ما واجہءِ نامءَ توار جت گڑا اللہءَ ہمے آیت نازل کت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ الأحزاب) ءُچہ ایشی منہ کت، ءُہمے حکم دات کہ ہرکسءَ پہ ہمائی پدلیں پتءِ نامءَ توار بدیئت. زانگ لوٹیت کہ جاہلیّتءِ زمانگءَ اے رواج ہست اَت، ءُاسلامءِ بنداتءَ چہ ایشی منہ آتک.

دلگوش: ہچ مردمءِ واستا روانہ اِنت کہ آوتی پچارءَ چہ دگہ نیمگے بکنت، ءُوتءَ ہمائی نامءَ بکنت. =

وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَآ اَخْطَاْتُمْ بِهٖ وَلٰكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوْبُكُمْ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝

اِت گـڑا آ شـمئے دینی برات ءُدوسـت اَنت[1] ءُشـمئے سرا گناہ نیسـت ہماچـیزانی تہا کہ شـما پَـہ ردی کُتگ اَنت بلے ہسـت شـمئے ہماچیزانی تہا کہ شـمئے دلاں پَہ زانْت کتگ اَنت. ءُاللہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِيْنَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ ۚ وَاَزْوَاجُهٗٓ اُمَّهٰتُهُمْ ۭ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ اِلَّآ اَنْ

۶. نبی مؤمنانی دوسـتیءِ گیشـترِ حق دارانت چہ آیانی جنـداں[2] ءُآئی لوگی مؤمنانی مات اَنت. ءُسِـیاد ءُوارِث یکّادگرءِ (وَراثتءِ) گیشـترِ حـق دارانـت اللہءِ کتـابءِ رہبنـدءَ چہ اے دگہ مؤ من ءُمُہاجـراں[3] اے دگہ ہبرے کہ

= اے پیمیں مردمانی واسـتاحدیثانی تہا بلاہیں بیم آتکگ. یـک حدیثےتہاکیت کہ واجہ ﷺ درّائینـت: ہرآمردم کہ آوتی پتءَ زانت بلے وتءَ دگہ پتـےءِ نامءَ کنت، بزاں ایشی گوں اللہءَ کفرکت. ءُہرکسءَ وتءَ ہنچیں قومےءِ مردمے کت کہ آئرا گوں آقومءَ ہچ سـیادی نیسـت گڑا آوتی جاگہءَ دوزہ بزانت. (صحیح البخاری کتاب المناقب رقم الباب ۵ عن أبی ذر رضی اللہ عنہ) ہاں اگاں یکّے پہ عزت ءُمحبّت کسےءَ را وتی چک، یا مات ءُپت بُگوْشیت اے جائزانت. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) بزاں آیانی پتاں کہ شـما زان اِت آیاں ہمایانی پتانی نامءَ تواربجن اِت. ہاں اگاں کسیءِ پتءَ شما نہ زان اِت گڑا آئراوتی دینی برات ءُدوستے بزان اِت بلے دگرءِ چک آئرا مہ گوْش اِت.

(۲) چہ انـس رضی اللہ عنہ روایت اِنت کہ واجـہ ﷺ فرمان کت: مؤمن بوت نہ کنت چہ شـما ہچ یکّے تاں ہماوبدءَ کہ من آئرا دوسـت تر ببا ں چہ آئی مات ءُپتاں، ءُچہ آئی چکّاں، ءُچہ درپیں انساناں. (صحیح البخاری کتاب الإ یمان باب حبّ الرّسول من الإیمان) ایوکءَ زبانی محبّت ءُدوسـتی کارءَ نئیت بلکیں کردراءِ تہا آگندگ بـہ بیت. پہ دروزءَ تئی زندگی قرآن ءُحدیثءِ حکمانی رہبنـدءَ بہ بیت، ءُتراگوں اللہءِ نبی ﷺ سـنّتاں پہ دلیں دوسـتی یےبہ بیت. بزاں چہ تئی جندءِ واہشـتاں، ءُچہ تئی مات ءُپتءِ واہشـتاں، ءُچہ قومی ءُملکی رسم ءُرواجاں ترا آئی سنّت دوستر بہ بنت، ءُتو آدرستانی مخالفتءَ سگّ اِت کت بکن ئے بلے واجہءِ سـنّتانی مخالفتءَ سـگّ اِت کت مہ کن ئے. ءُآمردم کہ چہ زبانءَ پیغمبرءِ محبّتءِ دعوٰاءَ کنت بلے آیانی کردار سـنتءِ پیما نہ اِنت، ءُآئی حکمانی خلافءَ روانت. اے رسـولءِ دوسـت داروک گوْشـگ نہ بنت ہنچوکہ بدعتی اَنت.

(۳) وہدیکہ مکّہءِ مسلماناں چہ مکّہءَ ہجرت کت، ءُدیم پہ مدینہءَ شت اَنت گڑا واجہءَ مہاجرانی ءُانصاریانی (بزاں مدینہءِ نندوکانی) میانءَ اُخوّتءِ بزاں براتیءِ رشتہءِ بنگیج کت. مثلاً فلاں مہاجرفلاں انصاریءِ برات اِنت، ءُبندات‌ءَ وراثتءِ بہر ہمے سببءَ بوت کہ اگاں یک انصاری یےبیران بوت گڑا آئی میراثءِ حقدارہمے =

تَفْعَلُوْٓا اِلٰٓى اَوْلِيٰٓئِكُمْ مَّعْرُوْفًا ۭ كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ۝

شما وَت گوں وتی دوست عُسنگتاں نیکی کنگ بُلوٹ اِت[1]. اے کتابءِ تہا نِبشتہ بوتگ.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّٖنَ مِيْثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُّوْحٍ وَّاِبْرٰهِيْمَ وَمُوْسٰى وَعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۠ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ۝

۷. ءُوہدیکہ ماچَہ درستیں پیغمبراں قَول ءُقرار گِپت ءُچَہ تو ءُچَہ نوح ءُابراہیم ءُموسیٰ ءُعیسیٰ. ءُماچَہ آیاں مُہریں قول ءُقرار گِپت[2].

لِّيَسْـَٔلَ الصّٰدِقِيْنَ عَنْ صِدْقِهِمْ ۚ وَاَعَدَّ لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا اَلِيْمًا ۝

۸. دانکہ اللہ راستاں آیانی راستیءِ بابتءَ جُست بکنت ءُآئی آمادہ کُتگ پَہ کافراں تورینوکیں عذاب.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَاۗءَتْكُمْ جُنُوْدٌ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيْحًا وَّجُنُوْدًا لَّمْ تَرَوْهَا ۭ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرًا ۝

۹. اوایمانداراں! اللہءِ کُتگیں نعمتاں شمئے سرا یادبکن اِت وہدیکہ آتک شمئے دیمءَ بلاہیں لشکرے گڑا مادیم دات آیانی سرا بلاہیں گوْات ءُہنچیں لشکرے کہ شما نَہ دیست اَنت. ءُاللہ شمئے کاراں وَش گِندگءَ اِنت.

اِذْ جَاۗءُوْكُمْ مِّنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَاِذْ زَاغَتِ الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوْبُ الْحَنَاجِرَ

۱۰. وہدیکہ (دُژمن) آتکنت شمئے دیمءَ چَہ شمئے بُرزی ءُجَہلی نیمگءَ ءُچمّاں

= مہاجریں برات بوت، نہ کہ آئی خونی وارث، بلے رندا گوں ہمے آیتءِ دیم دیگءَ آحکم اللہءَ چست کت ءُمنسوخ کت، ءُآئی جاگہءَ ہمے حکم دیم دات کہ وراثتءِ بہر ایوکءَ نسبءِ بنیادءَ بہ بیت. بزاں ہما کہ نسبءِ رشتہ دار ءُوارث اَنت نوں مرتگینءِ مال ہمایانی میانءَ بہربنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۱) ہاں اے دگہ ہبرے کہ یکّے چہ مرگءَ ساری پہ وتی دوستءَ چیزے وصیّت بکنت کہ چہ منی مالءَ منی فلاں دوستءَ اِنچو بدئیت بلے چہ دریں مالءِ سیکءَ گیشترءِ وصیّت کنگ جائز نہ اِنت.

(۲) چونکہ اے اولوالعزم اِیں پیغمبرانَت پمیشا ادا آیانی مزن شانی ءُبزرگیءِ ڈنّءَ کنگءِ ہاترا خاص آیانی نام گرگ بوتگ، ءُاے قول کہ چہ آیاں گرگ بوتگ آہمیش اَت کہ درہا اللہءِ دینءِ نیمگء، ءُآئی توحیدءِ نیمگءَ مردمانءَ تواربجن اِت، ءُدینءِ تہا فرقہ بندی مکن اِت ہنچوکہ سورۃ الشُّوریٰ آیت نمبر ۱۳ تہا ایشی بیان ہست اِنت.

وَتَظُنُّوْنَ بِاللّٰهِ الظُّنُوْنَا ۝۱۰

ٹکل وارت ءُدل گُنّگءِ نزّیکءَ سربوت اَنت ءُشما اللّٰهءِ بابتءَ وڑوڑیں گمان داشت.

هُنَالِكَ ابْتُلِیَ الْمُؤْمِنُوْنَ وَزُلْزِلُوْا زِلْزَالًا شَدِیْدًا ۝۱۱

۱۱. هماودا چکّاسگ بوت اَنت ایماندار ءُمزنیں دِل دِلُکیءِ تها دؤر دیگ بوت اَنت[۱].

وَاِذْ یَقُوْلُ الْمُنٰفِقُوْنَ وَالَّذِیْنَ فِیْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗۤ اِلَّا غُرُوْرًا ۝۱۲

۱۲. وهدیکه گوْشان بوت اَنت منافق ءُهما که آیانی دلا نی تها بیماری هست اَت که وعده نه داتگ مارا اللّٰه ءُآئی رسولءَ ابید چه ریپینگءَ[۲].

---

(۱) اے آیتانی تها جنگ احزاب بیان اِنت. جنگءِ احزاب پنج هجریءَ پیش آتک ماں شوّالءِ ماهءَ، ءُایشیءَ جنگءِ احزاب پمیشا گوْش اَنت که اے جنگءَ کافرانی درهیں جماعت مسلمانانی خلافءَ هور بوت اَنت. احزاب جمع اِنت ءُآئی واحد حِزب کئیت. حزب بمعنٰی جماعت. اشرا جنگءِ خندق هم گوْش اَنت پمیشاکه مسلماناں وتی حفاظتءِ هاترا مدینهءِ کرّ ءُگوراں بلاه بلاپیں جهلیں چُلّ جت. اے جنگ اے وڑا بوت که یهودیانی قبیله بنونضیرکه مدینهءِ گوْرا نندوک اِت اَنت، واجهءَ آچه آیانی پدماں پدءِ وعدیانی پروشگءِ سببءَ چه مدینهءَ در کت اَنت گڑا اے خیبرءَ آباد بوت اَنت. اے قبیلهءَ مکّهءِ مشرک که آیانی مستری ءُکماشی ابوسفیانءَ گون اَت گوں وتءَ هوْرکت اَنت په مسلمانانی جنگءَ، ءُچه آیاں وتی بیرگرگءَ . همے پیمءَ نجدءِ چیزے قبیلهِ اِش گوں وتءَ هورکت، ءُاے درها رمارم هورا هورمدینهءِ سرا مان رتک اَنت، ءُوتی خیمه اِش کوهءِ اُحدءَ جت، ءُهمودا داشت اِش، ءُمدینه اِش چپ ءُچاگردءَ گپت. همے پیمءَ یهودیانی دگه قبیلهے بنوقریظه که آیاں گوں مسلماناں قول کتگ اَت هوں گوں ایشاں هوربوت، ءُوتی وعده اِش پروشت. نوں اے درها دَه هزارءِ نزّیکءَ سربوت اَنت، ءُمسلمان چه سئے هزارءَ نه گوْست اَنت، ءُآباز مشکءِ تهاکپت اَنت گڑا رندا مسلماناں چه سلمان فارسی رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ شؤرءَ یا مدینهءِ همانیمگءَ که چودا دژمنانی لشکرکنگءِ ترس هست اَت بلاه بلاپیں ءُجهلیں چُلّے برّات دانکه دژمنءِ راه بند به بنت. صحابیاں گوں بلاپیں محنتےءَ اے کار بنگیج کت، ءُواجهءَ هم آیانی همبراهیءَ کارکت گوں. بهرحال مسلمان سک باز تکلیف بوت اَنت، کافراں داں تیوگیں ماهےءَ چپ ءُچاگردءَ گپتگ اِتنت. پداللّٰهءَ یک بلاپیں ءُطوفانیں گواتے دیم دات، ءُفرشته هم مسلمانانی کمکءَ آتک اَنت همے وڑا اللّٰهءَ کافربےسوب کت اَنت، ءُمسلمان چه تکلیفءَ درکت اَنت.

(۲) بزاں همامنافق که گوں مسلماناں اے جنگءَ گون اِت اَنت آیاں همے گمان کت که اللّٰهءِ اے وعده کمکءِ بشکءَ په مئے ریپینگءِ واستاآت، ءُاشرا چشیں بنے نیست، ءُمؤمناں یقین اَت که اللّٰهءِ اے کمکءِ وعده راست اِنت، ءُکافرالّمءَ نامراد بنت.

وَاِذْ قَالَتْ طَّآىِٕفَةٌ مِّنْهُمْ يٰٓاَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوْا ۚ وَيَسْتَاْذِنُ فَرِيْقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُوْلُوْنَ اِنَّ بُيُوْتَنَا عَوْرَةٌ ۛ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ۚ اِنْ يُّرِيْدُوْنَ اِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾

١٣. ءُوہدیکہ گوشت (منافقانی) یک ٹولی ییءَ کہ اے یثرب (مدینہ)ءِ نِندوکان! (اِدا جَنگ جاہءَ) پَہ شما جاگہ نیست نوں واتر کن اِت[1]، ءُاجازت گران ءُگوشان بوت آیانی یک ٹولی ییگوں پیغمبرءَ کہ مئے لوگ ءُجاگہ پہک ویران اَنت. ءُحقیقتءَ آیانی لوگ ءُجاگہ ویران نہ اَنت. آیاں وَ تچگ لوٹ اِت.

وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِّنْ اَقْطَارِهَا ثُمَّ سُىِٕلُوا الْفِتْنَةَ لَاٰتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوْا بِهَآ اِلَّا يَسِيْرًا ﴿١٤﴾

١٤. ءُاگاں مان دیگ بُبوتیں آیانی سرا (لشکرے) چہ آئی (مدینہءِ) کِرّ ءُگوراں پدا آجُست کنگ بُبوتین اَنت شِرک ءُکفرءِ بابتءَ الّمءَ پَہ آئی کنگءَ آمادہ بوت اَنت ءُنَہ نشت اَنت بلے باز کم[2].

وَلَقَدْ كَانُوْا عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّوْنَ الْاَدْبَارَ ۭ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْـُٔوْلًا ﴿١٥﴾

١٥. ءُبیشک آیاں قوْل ءُقرار کتگ اَت گوں اللّٰہءَ چِد ءُپیش کہ پُشت نہ دِینت. ءُگوں اللّٰہءَ کُتگیں قوْل ءُقرارءِ بابتءَ (الّمءَ) جُست کنگ بنت[3].

قُلْ لَّنْ يَّنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَّا تُمَتَّعُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٦﴾

١٦. بگوْش کہ ہجبر شمارا نَپ دات نہ کنت (شمئے) تچگ اگاں شما تَتک اِت چَہ مَرگءَ

(١) ﴿ يَثْرِبَ ﴾ مدینہءِ کرّ ءُگورانی آبادیں جاگہانی ہوریں نامے. بزاں اے درپیں. علاقہ یثرب نامءَ زانگ بوت، ءُمدینہ ہوں ہمیشی تہا ہوراَت. اداچہ یثربءَ مدینہ مرادِانت. بزاں منافقاں گوشت کہ اداننگ بازگران اِنت بیااِت وتی لوگاں رویں.

(٢) بزاں اگاں دشمنءِ لشکر مدینہءَ مان برج اَنت، ءُآیاں گوں وتی ہورا مسلمانانی خلافءَ جنگ کنگءِ حکمءَ بدینت گڑا اے ہمادمانءَ گوں آیاں ہوربنت پرچہ کہ آیانی دل چہ بنءَ گوں کافران اِنت.

(٣) بزاں اے جنگءِ تہا چہ اے جاورانی آیگءَ پیسر منافقاں گوں اللّٰہءَ ہمے قول ءُقرارکتگ اَت کہ ماچہ جنگءَ ہچ پشتءَ نہ کنزیں بلے وہدیکہ اے گنجیں مشکل اِش دیست اَنت گڑا پہ تچگءَ وڑوڑیں حیلہ ءُبہانہ اِش جوڑکت، ءُ دل اِش پہ تچگءَ مان بوت.

عُجہادءَ ءُآوہدا شمابازکمْ نَپ دِیگ بئیت.

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِیْ یَعْصِمُكُمْ مِّنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوْٓءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ؕ وَلَا یَجِدُوْنَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِیًّا وَّلَا نَصِیْرًا ﴿۱۷﴾

۱۷. بِفرما کہ کئے اِنت آکہ شمارا رَستگار بکنْت چہ اللّٰہءَ اگاں آ شمارا تکلیف دِیگ بُلوتیت ءُاگاں مہربانی کنگ بُلوتیت (کئے داشت کنْت؟). ءُنہ گِنداَنت بیدءِ اللّٰہءَ پَہ وتءَ ہچ وڑیں کارساز ءُکمک کارے.

قَدْ یَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِیْنَ مِنْكُمْ وَالْقَآىِٕلِیْنَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَیْنَا ۚ وَلَا یَاْتُوْنَ الْبَاْسَ اِلَّا قَلِیْلًا ﴿۱۸﴾

۱۸. بیشک اللّٰہ زانْت مَنہ کنوکاں (چہ جہادءَ) ءُگوْشوکاں گوْں وتی براتاں کہ مئے نیمگءَ بیااِت[1]. ءُنَیااَنت (منافق) جہادءَ بلے بازکَم.

اَشِحَّةً عَلَیْكُمْ ۚ فَاِذَا جَآءَ الْخَوْفُ رَاَیْتَهُمْ یَنْظُرُوْنَ اِلَیْكَ تَدُوْرُ اَعْیُنُهُمْ كَالَّذِیْ یُغْشٰی عَلَیْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۚ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوْكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَیْرِ ؕ اُولٰٓىِٕكَ لَمْ یُؤْمِنُوْا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ ؕ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ یَسِیْرًا ﴿۱۹﴾

۱۹. آ بَخیل اَنت پَہ شمئے کمکءَ . نوں ہمیکہ تُرسگءِ ساہتے بَئیت تو گِندئے آیاں کہ تئی نیمگءَ چاراَنت کہ چمّ اِش چکّر اَنت چو ہما مردمءِ چارگءَ کہ آئی سرا مَرگءِ بیہوشی کئیت. نوں وہدیکہ تُرس درکئیت گڑا شمارا دَپ جَن اَنت گوں وتی آہنیں زبانءَ پَہ مال ءُدوْلتءِ ہڑکّہءَ، ہمیش اَنت کہ ایمان اِش نِیاؤرت گڑا اللّٰہءَ آیانی عمل نیست ءُنابود کت اَنت. ءُاے کار پَہ اللّٰہءَ باز سُبکّ ءُآسان اِنت.

یَحْسَبُوْنَ الْاَحْزَابَ لَمْ یَذْهَبُوْا ۚ وَاِنْ یَّاْتِ الْاَحْزَابُ یَوَدُّوْا لَوْ اَنَّهُمْ بَادُوْنَ فِی الْاَعْرَابِ یَسْاَلُوْنَ

۲۰. گمان کنئت (دُژمنءِ) لشکرانی بابتءَ کہ آ نہ شُتگ اَنت[2] ءُاگاں لشکر بیااَنت گڑا آ واہشت دارَاَنت کہ دریگتے آ پَٹّ

(۱) بزاں اے منافق اِت اَنت کہ ایشاں وتی نزّیکیں مسلماناں ہمے شؤر دات کہ بیااِت ما ءُشما وتی لوگاں روئیں.

(۲) بزاں اے منافقانی بزدلی ءُترس ہما اندازہءَ آتگ ءُسرانت کہ دژمن نامراد بوت اَنت ءُشت اَنت بلے اے انگتءَ ہمے گمانءِ سرا اوشتاتگ اَنت کہ آانگتءَ وتی خیمہ آنی تہاینت ءُنہ شتگ اَنت.

عَنْ اَنْۢبَآىِٕكُمْ ؕ وَلَوْ كَانُوْا فِيْكُمْ مَّا قٰتَلُوْۤا اِلَّا قَلِيْلًا ۝۲۰

ءُگیابانانی تہا بُبوتین اَنت ءُشمئے احْوال اِش بِگپت اِیں[1] ءُاگاں شمئے تہا بُبوتین اَنت جَنگ اِش نہ کت بلے بازکم.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيْرًا ۝۲۱

۲۱. بے شک ہست پہ شما اللّٰہءِ رسولءِ زندگیءِ تہا جوانیں رَہ پد (ءُگیشتر)[2] پہ ہما کسءَ کہ آئراللّٰہءِ ءُآخرتءِ روچءِ (ڈیک دِیگءِ) سرا اُمّیدے ہست ءُاللّٰہءَ سک باز یاد کنْت.

وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُوْنَ الْاَحْزَابَ ۙ قَالُوْا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ ۫ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّاۤ اِيْمَانًا وَّتَسْلِيْمًا ۝۲۲

۲۲. وہدیکہ مؤمناں دیست کافرانی لشکر گوْشت اِش، اِش اِنت ہما (لشکر) کہ آئی (آیگءِ) وعدہ داتگ مارا اللّٰہ ءُآئی رسولءَ، ءُاللّٰہ ءُآئی رسولءَ راست گوْشتگ. ءُ(اے) گِیش نہ کت اَنت (آچیزءَ) بیدءِ یقین ءُفرمانبرداریءَ[3].

---

(۱) بزاں اگاں کافر پدا پہ جنگءَ دیم پہ مدینہءَ بیاینت گڑا منافقانی واہشت ہمے بیت کہ آچہ مدینہءَ دُن گیابان ءُپتّانی تہابہ بنت، ءُچہ ہمودا شمئے بابتءَ جست بکننت کہ باریں محمّد(صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ) ءُآئی لشکرءِ حال چی اِنت؟ مطلب ہمیش اِنت کہ گوں کافرانی دیم پہ دیم بوگءَ ترس اَنت.

(۲) بزاں مسلماناں دگہ جاگہ چک جنگءِ حاجت نہ اِنت، پرچہ کہ آیانءَ یک ہنچیں سروک ءُرہشونے ہست کہ آئی دورءَ کس پیش کت نہ کنت، ءُآئی دنیاءِ بچ میدان پشت نہ گپتگ کہ آمیدانءِ تہا آئی گفتار ءُکردار گندگ مہ بنت بلکیں ہرمیدانءِ تہا مسلمانانی ضرورتانی حل آئی گفتار ءُکدارانی صورتءَ ہست اَنت، آسیاستءِ میدان بہ بیت، یامعیشتءِ میدان بہ بیت، یاعبادتءِ میدان بہ بیت، یاجہادءِ میدان بہ بیت. نوں مسلماناں بایدِانت کہ آہر میدانءِ تہا وتی پاکیں پیغمبرءِ رہبندءَ دیمءَ بدارَانت، ءُہمائی سرا زندگی بکنند. ءُہر وہدءَ کہ مسلمان اے رہبندءَ بزورَانت آپہ مرادءَ سربنت بلے ہر وہدیکہ اِشش ویل کت گڑا ذلّت ءُرزوائی آیانی نصیبءَ بیت ہنچوکہ مروچی گندگءَ کئیت کہ مسلماناں آرہبند ویل کتگ اللّٰہءَ کافر آیانی سرا دات اَنت، ءُمسلمان مروچی تاریخءِ سِل تریں روچانی زندگءَ گوازینگءَ اَنت.

(۳) مؤمناں اے یقین ہست اَت بلّے کہ ما ہنّوں جاورانی آماچیں بلے اللّٰہ ءُآئی رسولءِ اے کمک کنگءِ وعدہ راست اِنت کہ آئی گوماکتگ، ءُآسرءَ کامیابی مئے دستءَ کپیت، ءُآچہ کافرانی بازیءَ دل پٹ نہ بوت اَنت بلکیں انگتءَ آیانی ایمان گوں آیانی گندگءَ گیشتربوت، ءُآیانی دلا نی تہا یک جذبہے پاداتک پہ دشمنانی دیم دارگءَ . چہ اے آیتءَ ہم زانگ بیت کہ ایمانءِ تہا کمی ءُگیشی بیت.

مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ رِجَالٌ صَدَقُوْا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضٰى نَحْبَهٗ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّنْتَظِرُ ۖ وَمَا بَدَّلُوْا تَبْدِيْلًا ﴿۲۳﴾

۲۳. مؤمنانی تہا لہتین ہنچیں مردم ہست اَت کہ آیاں راست پیش داشت گوْں اللہءَ کتگیں وتی قوْل ءُقرار ءُچہ آیاں لہتینءَ وتی وعدہ توام کت ءُچہ آیاں لہتے ودارا اِنت. ءُبدَل اِش نہ کت (قوْل ءُقرار) کمُکیں بدل کنگے[1].

لِّيَجْزِيَ اللّٰهُ الصّٰدِقِيْنَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِيْنَ اِنْ شَآءَ اَوْ يَتُوْبَ عَلَيْهِمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۲۴﴾

۲۴. دانکہ اللہ راستاں آیانی راستیءِ مُزءَ بِدنت ءُعذاب بِد اَنت منافقاں اگاں بلوٹیت یا آیاں توبہ کنگءِ توْفیقءَ بِدنت[2] بیشک اللہ تعالی مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوْا خَيْرًا ۚ وَكَفَى اللّٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ الْقِتَالَ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ قَوِيًّا عَزِيْزًا ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُنامراد کت اَنت اللہءَ کافرگوْں آیانی زَہرورگءَ کہ نیکی آیاں دست نہ کپْت. بَس بوت اللہ پہ مؤمناں (اے) جَنگءِ تہا. ءُاللہ زورآور ءُزبردستیں ذاتے.

---

(۱) اے آیت ہماچیزے صحابیانی بابتءَ نازل بوت کہ آیاں اے جنگ تہا بہادرّی ءُمردیءِ بازیں دورے پہ آوْکیں مسلماناں ایرکت، ءُاے فضیلتءِ تہا ہماصحابی ہوں ہوراَنت کہ آیاں جنگءِ بدرءِ تہا وتءَ ہورکت نہ کت پہ چیزے سببءَ بلے ہمے قول ءُقراراِش کت کہ اگاں دگہ برے آیاں جہادءِ تہا روگءِ موہ رست گڑا آالِہءَ وتءَ گون گیج اَنت، ءُاللہءِ راہءَ وتءَ قربان کنت. چہ ایشانی تہا یکّے نضربن انس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءُاَت کہ آجنگءِ اُحدءَ شہید بوت. روایتانی تہاکئیت کہ نضربن انس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ جانءَ ہشتاد جاگہ زہم ءُتیرانی تَپ برات، ءُہمااندازہ ٹپّی بوتگ اَت کہ آئی گہارءَ پہ مصیبتے آچہ آئی لنککءِ بوگاں بچہ یارت ءُدرست کت. (مسند أحمد ج۴ تاکدیم۱۹۳)، ءُہمے وڑا ایشاں گوں اللہءَ وتی قول ءُقرار توام کت.

(۲) بزاں اللہءَ اےچکّاس ءُجاورمسلمانانی سراپمیشا آوْرت اَنت کہ پدلیں مسلماناں پدّر بکنت، ءُآیاں آیانی راستیءِ مزّءَ بدنت، ءُہمے پیمءَ منافقاں ہوں پدّربکنت، ءُآیانی سرا حجّت قائم بکنت. ءُاگاں بلوٹیت آیاں اے منافقیءِ سزاءَ بد نت، ءُاگاں بلوٹیت گڑا توبہ کنگ اِش دلءَ بداَنت کہ آتوبہ بکنند، ءُچہ آئی عذاباں برکّ اَنت.

وَاَنْزَلَ الَّذِیْنَ ظَاهَرُوْهُمْ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مِنْ صَیَاصِیْهِمْ وَقَذَفَ فِیْ قُلُوْبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِیْقًا تَقْتُلُوْنَ وَتَاْسِرُوْنَ فَرِیْقًا ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُ(اللہءَ)درکت اَنت آ کتابی کہ آیانی پُشت ءُپناہ بوتگ اِت اَنت چَہ آیانی قلاتاں ءُدَورئےدات آیانی دلانی تہا بیم ءُترس (مسلمانانی) گڑا شما یک ٹولی یے کُشت ءُیک ٹولی یے زندانی جوڑ کت.

وَاَوْرَثَكُمْ اَرْضَهُمْ وَدِیَارَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ وَاَرْضًا لَّمْ تَطَـُٔوْهَا ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرًا ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُآئی شمارا وارِث جوڑکت آیانی زمین ءُآیانی مال ءُدولت ءُلوگ ءُجاگہانی[1] ءُہنچیں زمینےءِ کہ شمئے پاد اودا نہ گپتگ اَنت[2] ءُاللہ ہرچیزءِ سرا قدرت داروک اِنت.

یٰۤاَیُّهَا النَّبِیُّ قُلْ لِّاَزْوَاجِكَ اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَیٰوةَ الدُّنْیَا وَزِیْنَتَهَا فَتَعَالَیْنَ اُمَتِّعْكُنَّ وَاُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِیْلًا ﴿۲۸﴾

۲۸. اے نبی بُگوْش وتی لوگءِ بانُکاں اگاں شما لوٹوک اِت دنیاءِ زندگی ءُآئی ڈولداریءَ گڑا بیااِت کہ شمارا چیزے نَپ دیاں ءُشمارا باز جوانیں وڑےءَ رُخصت کناں.

(۱) اے آیتءِ تہاجنگءِ بنی قریظہ بیان اِنت. اے یہودی اِت اَنت. ایشانی ءُمسلمانانی درمیانءَ جنگ نہ کنگءِ قول ءُقراربوتگ اَت بلے ایشاں وتی قول پروشت، ءُایدگہ مشرکانی ہم کویگ بوت اَنت مسلمانانی خلافءَ گڑا وہدیکہ واجہءَ چہ جنگءِ احزابءَ واتر کت پہ لوگءَ، ءُجانءِ شودگءَ اَت کہ جبریل عَلَیْہِ السَّلَام آتک، ءُگوْشت ئے کہ اے محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ زاناں توسلاح ایرکت اَنت حالانکہ ملائکتاں داں ہنوں وتی سلاح ایرنہ کتگ اَنت برین اِت کہ نوں ماراگوں بنی قریظہءَ جنگ کنگی اِنت، منءَ اللہءَ پمیشا تئی نیمگءَ دیم دات. گڑا واجہءَ مسلماناں تواربردات کہ برین اِت، ءُدیگرءِ نماز مارا ہمودءَ وانگی ایں. زانگ لوٹیت کہ بنوقریظہءِ آبادی چہ مدینہءَ نزّیک اَت. ہمے پیمءَ مسلماناں آچپ ءُجاگردءَ گپت اَنت، ءُاندازہ آبیست ءُہنچ روچءَ آوتی قلاتانی تہابند بوت اَنت. گڑا یہودی لاچار بوت اَنت ءُوتی حکم ءُفیصلہ اِش سعدبن معاذ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءِ دستءَ دات کہ آہرچ فیصلہے مئے بابتءَ دنت آمارا قبول اِنت. گڑا سعد بن معاذ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ہمے فیصلہ دات کہ آیانی جنگجو ءُمڑوکیں مردین کشگ بہ بنت ءُگوْنڈیں چک ءُجنین قیدی جوڑکنگ بہ بنت، ءُآیانی مال مسلمانانی میانءَ بہرکنگ بہ بنت. گڑا واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: اے سعد ہمافیصلہ کہ توزمینءِ سرادات آسمانانی واجہءَ ہوں عرشءِ سرا ہمے فیصلہ داتگ. گڑا ہمے یہودی جوانانی گردن جنگ بوت اَنت، ءُمدینہ چہ آیانی ناپاکیں وجودءَ پاک بوت. (صحیح البخاری کتاب المغازی باب مرجع النبیّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ من الأحزاب ومخرجه إلى بنی قریظة ومحاصرته إیّاه).

(۲) چہ اے زمینءَ کجام زمین مراد اِنت؟ لہتےءَ گوْشتگ کہ خیبرءِ زمین مراد اِنت، ءُلہتےءِ گوْشگ ہمیش اِنت کہ مکّےءِ زمین مرادانت، ءُلہتےءَ فارس ءُرومءِ زمین مراد زرتگ. بہرحال امام ابن جریر رَحِمَہُ اللّٰہُ گوْشیت چہ ایشی اے درہا مراد بوت کنتت. (تفسیر ابن کثیر).

وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَالدَّارَ الْاٰخِرَةَ فَاِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنٰتِ مِنْكُنَّ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُاگاں شما لوٹوک اِت اللہ ءُآئی رسولءِ ءُآخرتءِ گڑا بیشک اللہءَ آمادہ کتگ شمئےتہءِ نیکوکارانی واستا مُز مزنیں[1].

يٰنِسَآءَ النَّبِيِّ مَنْ يَّاْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُّضٰعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ؕ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرًا ﴿۳۰﴾

۳۰. اوپیغمبرءِ لوگ بانکاں! ہرکسے کہ چہ شما ظاہرِیں بے حیائیں کارے بکنت آئرا دو سری عذاب دیگ بیت[2] بیشک اے

(۱) روایتانی تہا کئیت کہ واجہءِ لوگیاں چہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خرچ ءُدرجءِ تہا گیشیءِ لوٹ کت کہ مارا چہ پیسری اینءَ گیشتر خرچہ بدئے، ءُآیاں اے لوٹ پہ ایدگہ انصاریں جنینانی گندگءَ کت چونکہ واجہءَ سادگیں زندگی دوست تربوت پمیشا واجہ پریشان بوت، ءُچہ جنیناں یک کربوت. گڑا اللہءَ ہمے آیت نازل کت. گڑا واجہءَ وتی جنیناں گچینی دات، ءُگوشت ئے کہ شمااللہ ءُآئی رسولءَ لوٹ اِت، یادنیائی مال ءُدولت؟ حدیثءِ تہا کئیت کہ اے آیتءِ نازل بوگءَ پد بنداتءَ واجہءَ اے آیت بی بی عائشہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا ءِ دیمءَ ونت، ءُگوشت ئے کہ اے عائشہ من گوں تو یک حکمےءِ ذکرءَ کناں بلے تواے بابتءَ اشتاپ اشتاپءَ فیصلہ مکن بلکیں مات ءُپتاں شؤر بدئے. بی بی عائشہ بیان کنت کہ واجہءَ اے ہبر زانتگ اَت کہ منی مات ءُپت منءَ ہجبرچہ واجہءَ دورا بوگءِ حکمءَ ندینت. آفرمائینیت: گڑا من واجہءَ گوشت کہ من اللہ ءُآئی رسولءَ، ءُآخرتءِ زندگءَ لوٹاں. بی بی بیان کنت کہ پدا ہمے پیمءَ واجہءَ اے ہبر درستیں جنینانی دیمءَ ایرکت، ءُدرستاں ہمے منی جواب دات کہ مااللہ ءُآئی رسولءَ، ءُآخرتءِ زندگءَ لوئیں. (صحيح البخاری كتاب التفسير سورة الأحزاب، ءُكتاب الطّلاق باب من خيّر أزواجه، ءُصحيح مسلم كتاب الطّلاق، مسند أحمد رقم الحديث ۱۴۴۵۲ بتحقيق أحمد شاكر).

(۲) عبداللہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا بیان فرمائینیت: ادا چہ (فاحِشَةٌ) بداخلاقی کنگ مرادانت. تاہم اے ہوں بوت کنت کہ ادا مراد زنا ءُبدکاری بہ بیت. بلے اے زانگ لوئیت کہ ادا جملہ شرطیہ آرگ بوتگ. گیشتر ہمے وژانت کہ ہرجاگہ کہ شرط کئیت آکارنہ بیت. بلے مقصد ءُلوٹ چہ اے اندازءِ بیانءَ ایدگہ مردماں آگاہی دیگی اِنت ہنچوکہ قرآنءِ تہا یک جاگہےپیغمبرانی بابتءَ کئیت کہ ﴿ وَلَوْ اَشْرَكُوْا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴾ [سورة الأنعام: ۸۸] بزاں اگاں آیاں شرک بکتیں گڑا الّمءَ آیانی کتگیں عمل بربادبوت اَنت. نوں چدا اے معنٰی زورگ نہ بیت کہ چہ پیغمبرانی دستءَ شرک بوت کنت بلکیں ایشی سرا مسلمان تفاق اَنت کہ چہ پیغمبرانی دستءَ شرک بوت نہ کنت بلے گوں پیغمبرانی نامءَ ایشی بیان کنگءِ مقصد ہمیش اِنت کہ مردمانءَ آگاہی دیگ اِنت کہ شرک یک ہنچیں بلاہیں گناہے کہ ایشی ہرکس بکنت اے آئی درہیں عملاں برباد کنت. نوں اے آیتءِ تہا ہوں مقصد مردماں ہمے نیمگءَ آگاہی دیگ اِنت کہ زنا یک ہنچیں بلاہیں جرمے کہ ایشی کنوک سَتر بلاہے بہ بیت آچہ اللہءِ عذاب ءُگرفتءَ رستگاربوت نہ کنت. ہمے وژا چہ پیغمبرانی لوگ بانکانی دستءَ زنا بوت نہ کنت، ءُآچہ اے کارءَ پاک اَنت ہنچوکہ چہ عبداللہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا روایت اِنت. (تفسير قرطبی)، دلگوش:چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ زانتکار ءُعالمانی نیکیں عملءِ مز چہ ایدگرانی مزّءَ گیشتربیت، ءُہمے وژا آئی بدیءِ سزا ہوں چہ ایدگرانی سزاءِ نسبتءَ گیشترانت.

کار اللهءِ سرا باز سُبکّ ءُآسان اِنت.

وَمَنْ يَّقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُّؤْتِهَآ اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ ۙ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيْمًا ﴿۳۱﴾

۳۱. ءُہرکس کہ فرمانبردار بہ بیت چَہ شما اللہ ءُآئی رسولءِ ءُجوانیں کار بِکنت ماآئرا دوسَری مز دئیں ءُما آئی واستا آمادہ کتگ عزت داریں روزی.

يٰنِسَآءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِّنَ النِّسَآءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِيْ فِيْ قَلْبِهٖ مَرَضٌ وَّقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ﴿۳۲﴾

۳۲. او واجہءِ لوگءِ بانکاں! نہ اِت شما چو آدِگہ جنینانی پیمءَ[1] اگاں شما پرہیزگار بہ بئیت، نوں آوازاں گوں نرمیءَ درشان مہ کَن اِت کہ لا لچ کنت ہمامردم کہ آئی دلءِ تہا بیماری ہست[2] ءُباز جوانیں ہبر بِکن اِت.

وَقَرْنَ فِيْ بُيُوْتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُوْلٰى وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتِيْنَ الزَّكٰوةَ

۳۳. ءُبجلّ اِت وتی لوگانی تہا[3] ءُدرامکن اِت وتی زیب ءُزینتاں چوشکِہ دراکنگءِ (رہبندآت) پیسری ئیں جہالتءِ (دورءِ)[4]

---

(۱) بزاں شمئے جاہ ءُشان ایدگہ جنینانی پیمءَ نہ اِنت بلکیں اللہءَ شمارا یک بلاہیں مزن شانیں انسانءِ نکاحءَ داتگ، ءُشمارئے ہمائی لوگ بانک جوڑکتگ پمیشا شمارا مردمانی تہا یک جتائیں شانےہست. ءُرسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیمءَ شماراہوں ایدگہ جنینانی واستا جوانیں رہبندےجوڑ بوگی اِنت، ءُآیاں اے پیش دارگی اِنت کہ جنین آدم چوں زندگی بکنت. سرزاہرا اے سوج ءُسر پیغمبرءِ جنیناں دیگ بوگءَ اِنت بلے اے حکم درہیں جنینانی واستااِنت کہ آہم ہمے پیمءَ زندگی بکنند، ءُوتی رہشون پیغمبرءِ پاکیں لوگ بانکاں جوڑ بکنند.

(۲) ادا پہ جنیناں چیزے آداب بیان بوگءَ اِنت. ءُچہ آیاں یکّے ہمیش اِنت کہ وہدیکہ یک جنینے گوں مردیناں دیم پہ دیم بوت، ءُآئرا ہبرکنگءِ حاجت بوت گڑا آجنینءَ بایداِنت کہ وتی ہبرءِ تہا نرمی مَہ یاریت بلکیں آئی ہبرتہا چیزے ترندی بہ بیت تاکہ چہ جنینءِ نرمیں گپّاں ہمامردم کہ آئی دلءِ تہا نادراہی ہست ردیں نیتے مہ داریت، ءُآئی دلءِ تہا بدیں وسواسے جاہ مجنت پرچہ کہ جنینءِ آواز تہا بازیں کششے مان، ءُآزوت مردمءَ وتی نیمگءَ دلگوش کنت.

(۳) بزاں شما جنین بیدءِ سکّیں ضرورت ءُحاجتےءَ چہ لوگاں درمیااِت. چہ اے آیتءَ صاف زانگ بیت کہ کتّ ءُکمائی مردینءِ سرااِنت، ءُجنین ایشی تہا گون نہ آنت، ءُنہ اے آیانی ذمّہ داریءِ تہا گون اِنت بلکیں آئی ذِمّہ داری ءُفرض چکّانی تربیّت ءُلوگ تہءِ کارانی کنگ اِنت.

(۴) ادا چہ لوگءِ درایگءِ آداباں یکّے بیان بوگءَ اِنت کہ اگاں چہ شما یک جنینےءَ چہ لوگءَ درایگءِ =

وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ؕ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيْرًا ﴿۳۳﴾

عُبرجاه بدار اِت نمازءَ عُزكاتءَ در كن اِت عُبرزور ببئيت الله عُآئی رسولءِ، الله وَبميشی لوٹيت اے واجهءِ لوگءِ مردماں![1] كه ببارت عُگاربكنت چه شما پليتّیءَ عُشمارا پهک پاک عُصاف بكَنت.

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى فِيْ بُيُوْتِكُنَّ مِنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطِيْفًا خَبِيْرًا ﴿۳۴﴾

۳۴. عُيادبكن اِت هرچيكه وانگ بيت شمئے لوگانی تها چه اللهءِ آياتان عُدانائیءِ بهراں[2] بيشک الله باز بُرت گند عُآگاهيں ذاتے.

اِنَّ الْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمٰتِ وَالْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْقٰنِتٰتِ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالصّٰدِقٰتِ وَالصّٰبِرِيْنَ وَالصّٰبِرٰتِ وَالْخٰشِعِيْنَ وَالْخٰشِعٰتِ وَالْمُتَصَدِّقِيْنَ وَالْمُتَصَدِّقٰتِ وَالصَّآئِمِيْنَ وَالصّٰٓئِمٰتِ وَالْحٰفِظِيْنَ

۳۵. بيشک مسلمانيں مردين عُمسلمانيں جنين عُايمانداريں مردين عُايمان داريں جنين عُفرمانبرداريں مردين عُفرمانبرداريں جنين عُراست بازيں مردين عُراست بازيں جنين عُصبركنوكيں مردين عُصبركنوكيں جنين عُاجزی كنوكيں مردين عُاجزی كنوكيں جنين عُخيرات كنوكيں مردين عُخيرات كنوكيں جنين عُروزه داريں مرد ين عُروزه داريں جنين

= حاجت بوت، عُشما چه لوگاں دراتک اِت گڑا پهک پردهءِ تها به بيت، عُوتءَ پهک مان پوش اِت، عُوتی گٹّ عُگُواں چير بديئت، عُوش بو هوں مجن اِت، عُسادگيں پوشاک بركن اِت. دلگوش: ﴿ تَبَرُّجَ ﴾ بے پردگ، عُڈولداریءِ ڈنّءَ كنگءَ گوش اَنت.

(۱) اهلءِ بيت كجام اَنت؟ ايشی معنیءِ تها اختلاف بست. لهتينءِ نزّيكءَ چه اهلءِ بيتءَ مراد علی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ، عُسيّده فاطمه رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا، عُآيانی زبگ حسن عُحسين رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا اَنت. عُلهتينءَ واجهءِ لوگ بانک هوں اهلءِ بيتءِ تها ساب كتگ اَنت. عُآيتءِ پشت عُديم هوں زبر همے هبرءِ سرا دلالت كنند كه واجهءِ لوگی اهلءِ بيتءِ تها ساب اَنت. عبدالله بن عبّاس عُعكرمه عُسعيدبن جبير رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ اے درستانی مذهب هم بميش اِنت كه اے آيتءِ تها چه اهلءِ بيتءَ واجهءِ لوگی مراد اَنت. (تفسير ابن كثير).

(۲) ادا چه حكمتءَ مراد واجه صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ حديث اَنت. بزاں اللهءِ پاكيں قرآن عُآئی پيغمبرءِ مباركيں حديثاں بوان اِت، عُيادِاش بكن اِت، عُآيانی سرا عمل بكن اِت، عُچه ايشانی وانگءَ فراموش مه بئيت بلكيں ايشاں وتی سرا الّم بكن اِت.

فُرُوْجَهُمْ وَالْحٰفِظٰتِ وَالذّٰكِرِيْنَ اللّٰهَ كَثِيْرًا وَّالذّٰكِرٰتِ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ﴿٣٥﴾

ءُوتی ننگانی حفاظت کنوکیں مردین ءُحفاظت کنوکیں جنین ءُاللّٰهءِ یادکنوکیں مردین ءُیادکنوکیں جنین اے (دُرستانی) واستااللّٰهءَ آماده کتگ بَخشِش ءُمز مزنیں[1].

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَّلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗۤ اَمْرًا اَنْ يَّكُوْنَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ ؕ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا مُّبِيْنًا ﴿٣٦﴾

٣٦. ءُہچ مؤمنیں مردین ءُمؤمنیں جنینءَ دست رسے نہ بیت وتی کارانی تہا وہدیکہ اللّٰه ءُآئی رسول کارےءِ فیصلہءَ بِکننت[2] ءُہرکس کہ اللّٰه ءُآئی رسولءِ نافرمانیءَ بکَنت گڑا بزاں آ پہکءَ پَہک گمراہ بوت.

وَاِذْ تَقُوْلُ لِلَّذِيْۤ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفِيْ فِيْ نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ مُبْدِيْهِ وَتَخْشَى النَّاسَ ۚ وَاللّٰهُ

٣٧. (یادبکن) ہماوہدا کہ توْگوْشان بوت ئےہماکسءَ کہ اللّٰهءَ آئی سرا احسان کتگ اَت ءُتو ہوں آئیءِ سرا احسان کتگ اَت کہ وتی گورا بدار وتی لوگ بانُکءَ ءُبُترس چہ اللّٰهءَ ءُتو وتی دلءِ تہا چیردیگءَ اِت ئے ہما ہبرءَ کہ اللّٰهءَ ڈنّءَ کنگی اَت ءُتوچہ مردماں

(١) روایتانی تہاکئیت کہ امّ سلمہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ گورا شکایت کت کہ پرچہ قرآن تہا ہرجاگہ مردینانی ذکر بیت، ءُمئے بزاں جنینانی ذکرنہ بیت؟ گڑا اللّٰهءَ ہمے آیت نازل فرمائینت. (جامع الترمذی کتاب التفسیر سورة الأحزاب).

(٢) اے آیت بی بی زینب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا ءِ نکاحءِ بابتءَ نازل بوت. زید بن حارثہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ اصلءَ عربے اَت بلے جاہلیّتءِ زمانگءَ یک جنگےءِ تہا قیدی جوڑبوت گڑا عکّاظءِ بازارءِ تہا پہ بہاکنگءَ آرگ بوت گڑا حکیم بن حزام کہ بی بی خد بیحہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا ءِ برازاتک اَت، زید پہ وتی ترو بی بی خدیجہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا ءِ واستا چارصد درہمءَ بہا زرت، ءُچہ ہمدءَ غلامے بوت گڑا وہدیکہ واجہءَ گوں بی بی خدیجہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا ءَ سانگ کت، اے بی بیءَ پہ واجہءَ بخشات، ءُہمائیءَ دات. (الإصابة فی تمییز الصحابة لابن حجر ج١ تاکدیم ٥٦٣) گڑا واجہءَ زید آزات کت، ءُوتی چک جوڑکت، ءُپہ آئی سانگ دیگءَ واجہءَ وتی تروزاتک زینب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا گچین کت، ءُآئی نیمگءَ پہ زید سانگءِ پیغام دیم دات بلے زینب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا ءَ ءُآئی براتاں وش وش دلءَ نہ اَت کہ ماخاندانی اعتبارءَ مزنیں خاندانےءِ مردمیں، ءُاے ونام کپتگیں غلامے. گڑا اللّٰهءَ ہمے آیت نازل فرمائینت وہدیکہ محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ یک چیزےءِ بابتءَ فیصلہ بکنت گڑا کسّءَ آئی خلاف کنگءِ وس نیست اِنت. گوں اے آیتءِ اِش کنگءَ زینب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا ءُآئی لوگءِ مردم اے سانگءِ سرا راضی بوت اَنت.

اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰىهُ ؕ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنٰكَهَا لِكَيْ لَا يَكُوْنَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ حَرَجٌ فِيْۤ اَزْوَاجِ اَدْعِيَآئِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ؕ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُوْلًا ﴿۳۷﴾

تُرس اِت ئے، ءُاللّٰه گیشتِر حقدارات کہ توچمائی بُترس ئے[1]، نوں وہدیکہ زیدءَ چہ وتی لوگءِ بانُکءَ وتی حاجت ءُمقصد توام کت گڑا آجنین ما تئی نکاحءَ دات دانکہ مؤمنانی سراہچ وڑیں تنگی ءُتُرپشی یےمہ بیت گوں وتی نام گِپتیں چُکّانی جنینانی نکاح کنگءَ وہدیکہ آچہ آیاں وتی حاجتءَ توام بِکننت[2] ءُاللّٰهءِ حکم بوگی اِنت.

(۱) چوکہ بی بی زینب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا، ءُزید بن حارثہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ مزاج ءُتبانی تہا باز فرق ہست آت، ءُاے دوئیں نہ تَہ اِتنت. ءُزید بن حارثہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ اے چیزءِ ذکر دمان پہ دمان واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ دیمءَ کت کہ مئےمزاج ءُتب نہ تہ اَنت، نوں من آئی سوناں دیاں. واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ آئرا چہ ایشی منہ کت گڑا اللّٰہءَ ہمے آیت نازل کت، ءُپیش گوئی کت کہ زید رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ زینبءِ سوناں دنت پمیشا ما آئی سونانی دیگءَ پد آئی نکاحءَ گوں توبزاں گوں محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ کنیں تاکہ جاہلیّتءِ ہمے رسم گاربہ بیت کہ نام گپتیں چکّءِ سون داتگیں جنینءِ گوما نکاح نہ بیت. ہمے پیمءَ واجہءِ نکاح گوں زینب بنت جحش رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا بوت، ءُواجہءَ زید رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ نکاح گوں وتی ترو أمیمہ بنت عبدالمطّلبءِ جنکءِ گوما کنائینت. (تفسیر ابن کثیر) (۲) زیدبن حارثہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ سرا اللّٰہءِ احسان ہمیش اَت کہ اللّٰہءَ آئرا اسلام آرگءِ توفیق دات، ءُاللّٰہءِ پیغمبرءِ احسان آئی سرا ہمیش اَت کہ آئی آآزات کت، ءُزینب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا گومانکاح دات. (۳) ءُآچیز کہ واجہ چہ آئی ڈنّءَ کنگءَ ترسگءَ اَت آآئی گوں زینب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا سانگ کنگ اَت چہ زیدبن حارثہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ سون دیگءَ پد. ءُآترس ہمیش اَت کہ مردم گوش اَنت کہ محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ وتی نام گپتیں چکّءِ طلاق داتگیں جنین گوما نکاح کت.

(۲) پیسرا اسلامءِ تہا اے جائزات کہ دگہ دگرےءِ چکّءَ وتی چک بکنت، ءُوتی نام ئے بکنت، ءُجاہلیّتءِ رسم ءُرواج ہمیش اَت کہ اے وڑیں چک وہدیکہ سور بکنت، ءُپدا وتی جنینءَ سون بداَنت گڑا پہ اے پتءَ اے جنینءِ گرگ حرام اِنت، ءُآیانی نزّیکءَ اے بلاپیں عیبے آت گڑا اللّٰہءَ زید بن حارثہءِ زینبءَ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا سون دیگءَ پد زینب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نکاح گوں واجہءَ کت تاکہ جاہلیّتءِ اے رسم چہ بیءَ گاربہ بیت، ءُدگہ برا ہچ مسلمان وتی نام گپتیں چکّءِ سون داتگیں جنینءِ گوما نکاح کنگءَ گناہ ءُعیبءِ مہ زانت، ءُپہ اے کارءَ وتی دل تہا تنگی مہ ماریت.

دلگوش: واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اے نکاح گوں زینب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا چو ایدگہ عام نکاحانی وڑا نہ بوت بلکیں تہنا چہ اللّٰہءِ حکمءَ اے نکاحے گوشگ بوت. نکاح خوانی، ءُولیءِ بوگ، ءُحق مہرءِ ادا کنگ، ءُگواہانی بوگ اے درہا ایشی تہا نیست اِتنت. علماءِ کراماں بیان کتگ کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ نکاح بے ولی، ءُبےحق مہر، ءُبےگواہانی بوگءَ ہم درست ءُجائزانت، ءُاے خاص اِنت پہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ، ہنچوکہ چہ قرآنءِ اے لفظءَ ظاہرانت کہ ﴿زَوَّجْنٰكَهَا﴾ بلے پہ امّتیءَ اے جائز نہ اِنت کہ آبیدءِ نکاحءِ شرطاں ہنچونکاح بکنت. (تفسیر قرطبی).

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيْمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهٗ ؕ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ؕ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَّقْدُوْرَا ۙ﴿٣٨﴾

۳۸. نبیءِ سرا ہچ وڑیں تنگی ءُتُرپشی نیست آکارانی بابتءَ کہ اللّٰہءَ آئی سرا فرض کتگ اَنت، ہمے اللّٰہءِ دستور ءُرہبند بوتگ گوْستگیں مردمانی تہا[1] ءُاللّٰہءِ کار داشتگیں اندازہءِ سرا اَنت.

اِلَّذِيْنَ يُبَلِّغُوْنَ رِسٰلٰتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهٗ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيْبًا ؕ﴿٣٩﴾

۳۹. (پیغمبر) ہما اَنت کہ اللّٰہءِ حکماں سرکَن اَنت، ءُچہ ہمائی ترس اَنت ءُبیدءِ اللّٰہءَ دگہ کسّءَ نہ تُرس اَنت. ءُاللّٰہ وَت بسّ اِنت پہ ساب ءُدادءِ گِرگءَ.

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَآ اَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَّسُوْلَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا ﴿٤٠﴾

۴۰. محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ شما مردیناں ہچ کسی پت نہ اِنت[2] بلے اللّٰہءِ رسول ءُنفر اِنت ءُپیغمبرانی گُڈّی (پیغمبر) اِنت[3] ءُاللّٰہ

(۱) بزاں پیسری ایں پیغمبراں ہم اللّٰہءِ حکمانی دیمءَ وتی قومی رسم ءُرواجانی پروا نہ داشتگ، ءُپہ وشی اللّٰہءِ حکمانی سرا عمل کتگ، ءُپہ مردماں سرکتگ اَنت، ءُآیاں پہ ایشی تنگی نہ ماراتگ.

(۲) زید بن حارثہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ کہ پیسرءَ غلامے اَت و ءُواجہءَ آزات کت، ءُوتی چک جوڑکت گڑا مردماں آپہ زیدبن محمّد رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نامءَ توار جت گڑا اللّٰہءَ چہ ایشی منہ کت کہ آئرا زید بن محمّد مگوْش اِت پرچہ کہ اے پدل ءُحقیقتءَ آئی چک نہ اِنت. گڑا ہمے وڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ بی بی خدیجہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا سئے مردین زہگ بوت (۱) قاسم (۲) طیّب (۳) طاہر، ءُیکّے چہ ماریہ قبطیہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا بوت کہ آئی نام ابراہیم اَت. بلے چہ ایشاں ہچ کس بلوغت، ءُجوانیءِ عمرءَ سر نہ بوت بلکیں درہا کسانی ءُگوْنڈیءِ عمرءَ وفات بوت اَنت. ءُہمے وڑا پہ واجہءَ ہچ مردین زہگ پشت نہ کپت کہ واجہ آیانی پت بہ بیت پمیشا اللّٰہءَ اے بیان فرمائینت کہ آچہ شما ہچ مردینءِ پت نہ اِنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) اے آیت پدّریں دلیلے پہ اے ہبرءَ کہ چہ محمّد عربی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پد دگہ ہچ نبی ءُرسول نئیت، ءُتاں قیامت دریں آوْکیں انسان ءُجنّانی نبی ءُرسول اِنت، ءُآ چو آدگہ پیغمبرانی پیمءَ خاص پہ یک قومےءِ واستءَ نیاتگ. ایدگہ رسول ءُپیغمبرانی بابتءَ قرآنءَ صافءَ صاف ہست اِنت کہ چہ آیاں ہرکس خاص پہ یک قومےءَ آتگ ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُوْدًا ﴾ [سورۃ ہود: ۵۰] ءُ﴿ وَاِلٰى ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صٰلِحًا ﴾ [سورۃ ہود: ۶۱] ءُ﴿ اِنَّاۤ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖۤ ﴾ [سورۃ نوح: ۱] بزاں چہ ایشاں ہرپیغمبر ماپہ ہمائی قومءَ دیم داتگ ءُبس بلے محمّدءِ عربی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بابتءَ اللّٰہءَ فرمان کت: ﴿ وَمَاۤ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴾ (اے محمّد ما ترا پہ دریں انساناں مژدہ دیوک ءُترسینوکے جوڑکتگ ءُدیم داتگ، بلے گیشتریں =

ہرچیزءَ زبر زانوک اِنت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا ﴿٤١﴾

۴۱. او ایمانءِ ہدابُنداں! اللّٰہءَ سک باز یادبِکن اِت.

وَّسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ﴿٤٢﴾

۴۲. ءُآئی پاکیءَ بیان بِکن اِت سُہب ءُبیگاہءَ[1].

هُوَ الَّذِيْ يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلٰٓئِكَتُهٗ لِيُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۭ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ رَحِيْمًا ﴿٤٣﴾

۴۳. ہمااِنت کہ دیم دنت شمئے سرا وتی رحمتاں ءُآئی ملائکت (دُعاکنںت) دانکہ شمارا چہ تہاریاں دربکنت ءُدیم پہ روژنائیءَ (ببارت)[2] ءُآپہ مؤمناں سک باز مہربان اِنت.

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهٗ سَلٰمٌ ۚ وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْرًا كَرِيْمًا ﴿٤٤﴾

۴۴. ءُآیانی سوغات آروچءِ کہ آگوں (اللّٰہءَ) ڈیک د دینت سلام (کنَگ) اِنت. ءُاللّٰہءَ پہ

= مردم سرید نہ بنت) [سورة سبأ: ٢٨] ءُفرمان اِنت: ﴿قُلْ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنِّيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيْعًا﴾ اے محمّد درہیں مردماں حال بدئے کہ من شمئے درستانی نیمگءَ رسول جوڑکنگ ءُدیم دیگ بوتگاں) [سورة الأعراف: ١٥٨]، ءُایشانی تہا زمانگءِ ہچ قید ءُبند نیست پمیشا زانگ بیت کہ واجہءِ پیغمبری تاں قیامتءَ پہ درہیں انسانانی واستءَ اِنت. حدیثانی تہا ہم اے بابتءَ سرجمیں بیان آتکگ. ابوہریرہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بیان کنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوشت: کہ منی ءُایدگہ گوستگیں پیغمبرانی دررور چو ہما مردمءِ پیمءَ اِنت کہ آئی یک لوگےجوڑکت ءُباز جوان ءُڈولدارئے کت بلے یک ہشتءِ جاگہءَ ویل دنت، گڑا مردم آئی چاراَنت، ءُچہ آئی ڈولداریءَ عجب ءُحیرانیءِ تہاکپ اَنت ءُگوش اَنت کہ پرچہ اے ہشت ایرکنگ نہ بوتگ؟ پدا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: اے ہشت مناں، ءُمناں خاتم النّبیّین بزاں درہیں پیغمبرانی گُڈّی پیغمبر. (صحیح البخاری کتاب المناقب باب خاتم النّبیّین) ہمے وڑا یک حدیثے تہا کئیت کہ واجہءَ فرمان کت: «**إنّ الرّسالة والنّبوّة قد انقطعت فلارسول بعدی ولانبیّ**» بزاں رسالت ءُنبوّتءِ دروازگ پہک ختم بوتگ نوں چہ من ءُپد دگہ رسول ءُنبی نئیت. (مسند أحمد رقم الحدیث ١٣٧٥٨ بتحقیق أحمد شاکر)، ءُاے معنیءِ دگہ باز حدیث ہست کہ آدرہا ہمیشی سرا دلالت کنند کہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پد دگہ پیغمبر نئیت پمیشا نوں ہرکس کہ پیغمبریءِ جارءَ جنت آدجّالے، بلاہیں کذّابے، ءُآئی رندا کپوک درہا کافراَنت ہنچوکہ قادیانی، ءُذکری، ءُآیانی ہم خیالیں ٹولی اَنت. ءُایشی سرا مسلمانانی درمیانءَ ہچ وڑیں جیڑہ نیست.

(١) سہب ءُبیگاہءِ ذکرانی سرجمیں بیان احادیثانی تہا چارگ بہ بنت.

(٢) بزاں ہمائی مہربانی اِنت کہ شمئے سرا وتی رحمتاں دیم دنت، ءُآئی فرشتہ پہ شما دعا ءُبخشش لوٹ اَنت، ءُچمشانی دعایانی برکتءَ اللہ شمارا چہ گمراہیءَ، ءُگناہانی تہاریاں درکنت، ءُایمان ءُنیکیں عملانی روژنائیءِ نیمگءَ بارت. قرآن تہا ای معنیءِ باز آیت ہست کہ فرشتہ پہ مؤمنیں، ءُنیکیں بندیاں دعا لوٹ اَنت. بچار سورة المؤمن آیت ٧.

آیاں عزّت داریں مُز آماده کُتگ.

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّآ اَرْسَلْنٰكَ شَاهِدًا وَّمُبَشِّرًا وَّنَذِيْرًا ﴿٤٥﴾

۴۵. اے پیغمبر ماترا دیم داتگ گواہی دیوک ءُمُژده دیوک ءُترسینوکے.

وَّدَاعِيًا اِلَى اللّٰهِ بِاِذْنِهٖ وَسِرَاجًا مُّنِيْرًا ﴿٤٦﴾

۴۶. ءُتوارجنوکے اللهءِ نیمگءَ پہ ہمائی حکمءَ ءُروژنا کنوکیں چراغے.

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ بِاَنَّ لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ فَضْلًا كَبِيْرًا ﴿٤٧﴾

۴۷. ءُمُژده بِدئے مؤ مناں کہ بیشک چہ اللهءِ نیمگءَ آیانی واستا مزنیں فضل ءُمہربانی ہست.

وَلَا تُطِعِ الْكٰفِرِيْنَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ وَدَعْ اَذٰىهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ﴿٤٨﴾

۴۸. ءُرنـد پـدا مبـو کافـر ءُمنافقـانیءَ، ءُویـل (درگُذر) بکـن چہ آیانی دِلسیاپیاں، ءُاللهءِ سرا تـوکل بکـن، ءُاللہ بسّ اِنـت پہ کارانی ٹہینگءَ.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنٰتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوْهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوْهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّوْنَهَا ۚ فَمَتِّعُوْهُنَّ

۴۹. او ایمـانءِ ہدابُنـداں! ہمیکـہ شـما بیارات مسـلمانیں جنینـاں وتی نکاحءِ تہـا ءُپدا پیـش چـہ آیانی دَسـتءِ بِـر کنـگءَ آیانءَ طـلاق بِدئیـت گـڈا آیـانی سرا ہـچ عِـدّت نیسـت کہ شـما آئیءِ حسـابءَ بدار اِت[1]،

(۱) ادا ہمـا جنـینءِ حکم بیان بوگءَ اِنت کـہ آئی مرد آرا چہ وپت ءُواب کنـگءَ پیسر طلاق دات. اے پیمـیں جنینءِ سرا ہچ عدّت نیسـت بلکیں آہر وہدا کہ بلوٹیت دگہ مـردے گپت کنند. (۲) ہاں اگاں یک مردینـےءَ گوں یک جنینےءَ نکاح کت، ءُچہ وپت ءُواب کنگءَ پیسر آمردینءَ وفات کت گڑا اے پیمیں جنینءِ سرا چارماہ ءُدہ روچءِ عدّت ہسـت، ءُایشانی توام کنگءَ رند نوں آدگہ مردے گپت کنت، ءُایشی سرا دریں اہلءِ علمانی اجماع اِنت. (تفسیر ابن کثیر)، (۳) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ لہتے فقہایانی اے کشـگ کہ چہ نکاحءَ پیسر طلاق بیت اے وڑاکہ یک مردمے چہ نکاح کنگءَ پیسربگوشـیت ہـر وہدیکہ من جنینے گپت آئرا طلاق اِنت، یااگاں من فـلان جنینءِ گوما نکاح کت گڑا آئرا طلاق اِنـت، اے رد اِنت، ءُچہ نکاح کنگءَ پیسر طلاق دیگ نـہ بیت، ءُطلاق چہ نکاحءَ رندااِنت ہنچوکہ اے آیتءِ تہا نکاح پیـسر اِنت، ءُطلاقءِ بیان رندااِنت. ءُہمے پیمءَ یـک حدیثـءِ تہاکئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**لاطلاق قبل النّكاح**». بزاں چہ سانگءَ پیسر سون نیست. (سنن ابن ماجه كتاب الطلاق =

وَسَرِّحُوْهُنَّ سَرَاحًا جَمِيْلًا ﴿٤٩﴾

نـوں آیـانءَ نَپ بِدئیـت[1]، ءُآیـاں رُخصت بِکن اِت جوانیں رُخصت کنگے.

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّآ اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰتِيْٓ اٰتَيْتَ اُجُوْرَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِيْنُكَ مِمَّآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنٰتِ عَمِّكَ وَبَنٰتِ عَمّٰتِكَ وَبَنٰتِ خَالِكَ وَبَنٰتِ خٰلٰتِكَ الّٰتِيْ هَاجَرْنَ مَعَكَ ۡ وَامْرَاَةً مُّؤْمِنَةً اِنْ وَّهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ يَّسْتَنْكِحَهَا ۗ خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ ۭ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِيْٓ اَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُوْنَ عَلَيْكَ حَرَجٌ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٥٠﴾

۵۰. اے پیغمبر بیشک ما پہ تو حلال کتگ اَنت تئی ہما لوگءِ بانُک کہ تو آیانءَ آیانی حق مہر داتگ، ءُہما مُولدکہ اللہءَ پہ مالءِ غنیمَت ترا بَخشاتگ اَنت، ءُتئی ناکوءِ جنین زَہگ، ءُتئی تُروءِ جنین زہگ (چہ پِتءَ) ءُتئی ناکوءِ جنین زہگ ءُتئی تروءِ جنین زہگ (چہ ماتءَ) ہما کہ آ گوں تئی ہمبراہیءَ دَرمُلک بوت اَنت، ءُہما مؤمنیں جنین کہ آوتءَ پہ پیغمبرءَ بہ بخشیت اگاں پیغمبر آئرا وتی نکاحءَ آرگ بلوئیت، اے ایوکا پہ تو (روا) اِنت نہ کہ پہ ایدگہ مؤمناں[2] بیشک مازبر زانتگ آچیزے کہ ماآیانی سرا آیانی لوگ بانُک ءُآیانی مولِدانی بابتءَ فرض کتگ[3] دانکہ تئی سرا ہچ وڑیں تنگی یےمہ بیت. ءُاللہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

= باب لاطلاق قبل النّكاح، ءُشیخ ألبانی حدیث صحیح کتگ)، ءُدگہ حدیثےتہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «لاطلاق فيما لايملك». بزاں طلاق بئے نہ بیت ہماچیزءِ تہا کہ آ مردمءِ دستءَ نہ اِنت. (سنن الترمذی کتاب الطّلاق باب ماجاء لاطلاق قبل النّكاح وابن ماجه واللفظ له) ہمے امام شافعی ءُامام احمدءِ، ءُدگہ بازیں اہلءِ علمانی مذہب اِنت.

(۱) مسـئلہ: اگاں یک مردینےءَ وتی جنین چہ ہم بستری کنگءَ پیش طلاق دات گڑا آمردینءَ باید اِنت اگاں آئی پیـسرءَ خاصیں مہرے نام گپت کتگ گڑا آجنینءَ چہ رخصت ءُویل کنگءَ پیش ہمائی نیمءَ بدآنت، ءُاگاں ساریءَ نام گپت نہ کتگ گڑا کدءِ وتی وسءَ آئرا چیزے نہ چیزے بدآنت. (بحار سورة البقرة آیت نمبر ۲۳۶ ءُ۲۳۷)،

(۲) بزاں ہر زالے کہ وتی جانءَ پہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بہ بخشـیت، بزاں بید مہرءَ آئی نکاحءَ آیگ بلوئیت آپہ واجہءَ حلال اِنت، ءُواجہ آئرا وتی نکاحءَ آوُرت کنت وہدیکہ واجہءَ دلءَ بہ بیت. ہاں اے اجازت خاص اِنت پہ واجہءَ، ءُپہ دگہ کسّءَ جائز نہ اِنت.

(۳) ہنچوکہ حق مہـرءِ دارگ اِنت، ءُولی، ءُگواہـانی موجود بوگ اِنت، ءُجنینءِ راضی بـوگ اِنت. اے درہا نکاحءِ واستا الّمی اَنت، ءُہمے وڑا یکیں وہدءَ چہ چار جنینءَ گیشترءِ دارگ جائز نہ اِنت. (تفسیر قرطبی).

تُرْجِيْ مَنْ تَشَآءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِيْٓ اِلَيْكَ مَنْ تَشَآءُ ؕ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ؕ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَآ اٰتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِيْ قُلُوْبِكُمْ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَلِيْمًا ﴿٥١﴾

۵۱. دوربدار چہ وتءَ ہرکسءَ کہ بلوٹ ئے، ءُوتی نزّیکءَ بیار ہرکسءَ کہ بلوٹ ئے، ءُ(اگاں) تئی دل (ہمائیءِ گوْرا روگءَ) بِکشّیت کہ توچہ وتا یَک کِر کتگ اَت گڑا تئی سرا گناہ نیست. اے نزّیک تِر اِنت پہ اے ہبرا کہ آیانی چم سرد بِترّاَنت ءُپریشان مہ بنت ءُدرہا گل ءُشادان بہ بنت پہ ہماچیزءَ کہ تو آوانءَ داتگ[1] ءُاللہ زانت ہرچیکہ شمئے دلانی تہا ہست. ءُاللہ جوانیں زانتکار ءُمزنیں اوپار کشّے.

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَآءُ مِنْۢ بَعْدُ وَلَآ اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ اَزْوَاجٍ وَّلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ اِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِيْنُكَ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيْبًا ﴿٥٢﴾

۵۲. حلال نہ اَنت پہ تو ایدگہ جنین (چہ اشان ءُ) رند ءُنہ اے (حلال اِنت) کہ آیاں مَٹ بِکن ئے گوں ایدگہ جنیناں توری آیانی حُسْن ءُجمال ترا دوست بہ بیت[2] بلےمولد کہ تئی ملک یمین اِنت اَبیداَنت[3]، ءُاللہ ہر

(۱) بزاں ترا گچین دیگ بوتگ کہ ہرچ وڑاکہ بلوٹ ئےآیانی شپاں بہربکن ئے، ءُاے نزّیک ترانت پہ اے ہبرءَ کہ چہ ایشی تئی جنینانی چم سرد ترّاَنت پرچہ کہ اے حکم چہ مئے نیمگءَ اِنت، ءُآجنین ایشی کہ بزان اَنت گڑا ایشی سرا راضی بنت، ءُپہ اللہءِ حکمءِ سرا راضی بوگءَ آیانی چم سردترّاَنت، نیکیں مردم پہ وتی کمّیں حقءِ سراہوں راضی بیت، ناراض ہما وہدءَ بیت کہ آئی ہماکمّیں حق کہ اللہءَ داتگ ہما جنگ بہ بیت. ءُاے بوت نہ کنت کہ پیغمبر دگرےءِ حقّءَ بجنت کہ آاللہءَ داتگ. نوں پیغمبر ہرچ وڑاکہ شپاں بہربکنت آپہ حقّ اِنت. بلے پدا ہم واجہءَ آیانی شپ یک وڑءَ بہر کت اَنت بلےسودہ بنت زمعہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا وہدیکہ پیرہ زال بوت گڑا آئی وتی بہر پہ بی بی عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا قربان کت، ءُہمائرا بخشات.
(سنن أبي داود كتاب النكاح باب المرأة تهب يومها لصاحبتها).

(۲) وہدیکہ آیتءِ تخییر نازل بوت کہ آئی تہا واجہءَ وتی لوگ بانکانءَ گچینی دات کہ منءَ زوراِت، یا دنیاءَ؟ گڑا آیاں گوْشت کہ ماترا گچین کنیں، ءُترا زوریں گڑا اللہءَ واجہءَ منہ کت کہ بیدائے جنیناں کہ ہنّوں تئی لوگءَ اَنت نوں دگہ جنین گپت نہ کن ئے، ءُچیزےءِ گوْشگ ہمیش اِنت کہ پدا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ گچینی دیگ بوت کہ دگہ جنین گپت کن ئے بلے واجہءَ دگہ جنین نہ گپت (الطبری).

(۳) بزاں مولد ہرچیکہ تئ دل بلوئیت تو داشت کن ئے. ایشی سببءِ نزول بابتءَ کئیت کہ زینب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَاءِ =

چیزءِ سرا زبر نِگہبانی کنوک اِنت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوْتَ النَّبِيِّ اِلَّآ اَنْ يُّؤْذَنَ لَكُمْ اِلٰى طَعَامٍ غَيْرَ نٰظِرِيْنَ اِنٰىهُ وَلٰكِنْ اِذَا دُعِيْتُمْ فَادْخُلُوْا فَاِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوْا وَلَا مُسْتَاْنِسِيْنَ لِحَدِيْثٍ ۭ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيٖ مِنْكُمْ ۡ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْيٖ مِنَ الْحَقِّ ۭ وَاِذَا سَاَلْتُمُوْهُنَّ مَتَاعًا فَسْـَٔـلُوْهُنَّ مِنْ وَّرَاۗءِ حِجَابٍ ۭ ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوْبِكُمْ وَقُلُوْبِهِنَّ ۚ وَمَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوْا رَسُوْلَ اللّٰهِ وَلَآ اَنْ تَنْكِحُوْٓا اَزْوَاجَهٗ مِنْۢ بَعْدِهٖٓ اَبَدًا ۭ

۵۳. اے ایمانءِ ہدابُنداں! مَہ پُتراِت واجہءِ لوگانی تہا بیدءِ ہماوہدا کہ شمارا اجازت دِیگ بہ بیت پہ ورگءَ (ءُ) آئیءِ ہیرانانی چاروک مہ بئیت، ہاں! وہدیکہ شمارا لوٹگ بوت گڑا پُتراِت نوں وہدیکہ شما ورگوارت ءُہلاس کت گڑا شِنگ ءُدان بہ بیت ءُپہ گپّ ءُرپّءَ (اودا) مَہتل مہ بئیت. بیشک شمئے اے چیز پیغمبرءَ تکلیف دنت نوں آمیار کنت چہ شمئے (ہکّل) دیگءَ. ءُاللہ میار نہ کنت پہ حقّءِ بیانءَ[1] ءُہمیکہ شمارا چیزے لوٹگی بوت چہ واجہءِ لوگ بانُکاں گڑا چہ پردگءِ پُشتءَ بلوٹ اِت. اے پاک تِریں رہبندے شمئے ءُآیانی درستانی دلانی واستا[2] ءُشمارا زیب نہ دنت کہ شما واجہءَ تکلیف بدئیت، ءُپہ شما ہجبرانی ہجبر روانہ اِنت کہ شما وتی نکاحءَ بیارات

= گوما نکاح کنگءَ پد واجہءَ آئی سورءِ نانءَ صحابی دعوت دات اَنت گڑا چیزے چہ ورگءَ پد نشت ءُدیوان ءُمجلس اِش کت، ءُگپّ ءُترانءَ لگّ اِتنت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ وتی اخلاقءَ ہچ گوُشت نہ کت گڑا اللہءَ ہمے آیت نازل کت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ الأحزاب) ایشی تہا ورگءِ، ءُدعوتءِ چیزے آداب بیان کہ اوّل ومردم دعوتءَ ہما وہدءَ برؤت کہ ورگ آمادہ بہ بیت، ءُنان ورگءَ پد اودا مجلس ءُدیوان مہ کنت بلکیں پادایت ءُبروت تاکہ ہمالوگ مردم تکلیف مہ بنت، ءُلوگءِ پُترگءَ پیش اجازت بگیپت ہنچو مہ پُتریت.

(۱) اے پردگءِ حکم عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ واہش رہبندءَ اللہءَ نازل کت.

(۲) حدیثءِ تہاکئیت کہ عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ. گوں واجہءَ عرض کت کہ واجہ تئی گورا برچ وڑیں مردم کئیت چوں وش اَت اگاں تو وتی جنیناں پردہءِ حکم بداتیں؟ گڑا اللہءَ ہمے آیت نازل فرمائینت، ءُآیانءَ پردہ کنگءِ حکم دات. (صحیح البخاری کتاب الصّلاۃ باب ماجاء فی القبلۃ، ءُکتاب التفسیر سورۃ البقرۃ آیۃ ﴿وَاتَّخِذُوْا مِنْ مَّقَامِ اِبْرٰهٖمَ مُصَلًّى﴾ آیت ۱۲۵).

اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيْمًا ﴿٥٣﴾

واجـهءِ لـوگءِ بانُـكاں آئءِ وفـاتءَ رند. بیشک اللّٰہءِ نزّیکءَ اےمزنیں (جُرمے).

اِنْ تُبْدُوْا شَيْـًٔا اَوْ تُخْفُوْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا ﴿٥٤﴾

٥٤. اگاں شـما چیزے درابکـن اِت یا آئرا چیر بدِئیت نوں بیشک اللّٰہ کُلّینانی زانوک اِنت.

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِيْٓ اٰبَآئِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اَخَوٰتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ ۚ وَاتَّقِيْنَ اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدًا ﴿٥٥﴾

٥٥. آیانی سرا گناہے نیسـت (پـہ دیمءِ کپگءَ) وتی پتـانی ءُنـہ وتی چُـکّانی ءُنـہ وتی براتانی ءُنـہ وتی برازتـکانی ءُنـہ گُـہار زاتـکانی ءُنہ وتی (مسـلمانیں) جنینانی ءُنہ وتی مولد ءُغلامـانی[1] ءُبُـترس اِت چہ اللّٰہءَ . بیشـک اللّٰہ ہرچیزءِ سرا گواہی دیوک اِنت.

اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰۗىِٕكَتَهٗ يُصَلُّوْنَ عَلَي النَّبِيِّ ۭ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ﴿٥٦﴾

٥٦. بیشـک اللّٰہ مـدح ءُثناکنـت پیغمـبر سرا (مقربین فرشتہان گورا) ءُآئءِ ملائکت ہم مـدح ءُثنا ءُدعا دیم دِینت پیغمـبرءِ سرا. اے ایمانداراں آئءِ سرا درود دیم بدئیت ءُجُوانیں سلامے (ہوں) دیم دِیان کن اِت[2].

(١) بزاں ایکہ ایشـانی ادا نام گرگ بوگءَ اِنت. ایشانی دیمءَ اگاں یک جنینےءِ زیب ءُزینتے ڈنّءَ بہ بیت گڑا پہ ایشی پروانیست. ایشی سرجمیں بیان سورة النّورآیت نمبر٣١ تہا بیان اِنت.

(٢) **(درود وانگءِ فضیلـت)** چہ أبوہریرہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: ہرکس کہ منی سرا یک برے درود بوانیت اللّٰہ تعالی دہ برا آئی سرا رحمت دیم دنت. (سنن أبي داود كتاب الوتر باب في الاستغفار) ءُچہ أبو طلحہ الأنصاری رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ یک روچے واجہءَ ہمے حالتءَ سـہب کت کہ آبازگل اَت، ءُچہ آئی دیمءَ وشی گندگ بوت، گڑا صحابیاں ایشی سبب جست کت؟ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت کہ مروچی منی گورا یک آؤکے آتک چہ منی پروردگارءِ نیمگءَ، ءُآئی گوشت: ہرکس کہ تئی سراچہ تئی اُمّتءَ یک برے درود بوانیت اللّٰہ پہ ایشی آئی واسـتا دہ نیکی نبشـتہ کنت، ءُدہ گناہ پہل کنت، ءُدہ درجہ بلند کنت. (مسند أحمد رقم الحديث ١٢٣٠٤، إمام ابن كثير گوشیت کہ إسناده جيّد کہ ایشی سند جوان اِنت)،

(درود وانگءِ حکم) درود وانگ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرا فرض اِنت. **اوّلی دلیل:** قرآنءِ ہمے حکم اِنت کہ ﴿صَلُّوْا عَلَيْهِ﴾. بـزاں آئی سرا درود بوان اِت. **دومی دلیل:** چہ فضالہ بن عبید رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ واجہءَ یک مردمے دعا وانگءَ دیسـت نمازءِ تہا کہ نہ آئی اللّٰہءِ توصیف بیان کت ءُنہ دردے ونت. گڑا واجہءَ درّائینت: اے مردءَ اشـتاپ کتگ پدا واجہءَ اے مرد لوٹائینت، ءُگوشـت ئے ہمیکہ چہ شما یکّے نماز =

اِنَّ الَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِيْنًا ﴿٥٧﴾

۵۷. بیشک آمردم کہ اللہ ءٗآئی رسولءَ رَنجین اَنت[1] اللہءَ لعنت کتگ آیانی سرا ماں دنیا ءُآخرتءَ ءُآمادہے کتگ پہ آیاں رُزوا کنوکیں عذابے.

وَالَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوْا فَقَدِ احْتَمَلُوْا بُهْتَانًا وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا ﴿٥٨﴾

۵۸. ءُآمردم کہ رنجین اَنت مؤمنیں مردین ءُمؤمنیں جنیناں بہ ہماچیزءَ کہ آیاں نہ کُتگ گڑا یقیناً آیاں وتی بڈّءَ بست بُہتانے ءُظاہریں گناہے.

= بوانیت (ءُآئی تہا دعا بلوٹیت) گڑا بنداتءَ اللہءِ بزرگیءَ بیان بکنت، ءُپدا پیغمبرءِ سرا درود بوانیت، پدانوں دعا بلوٹیت ہرچیکہ آئی دل بکشّیت. (سنن أبي داود كتاب الوتر باب الدّعاء، شيخ ألباني حديث صحيح گوشتگ)، چہ اے حدیثءَ ہم زانگ بیت کہ دعاءِ لونگءَ پیش درود وانگ فرض اِنت. ءُچہ چاریں مشہوریں امامان امام شافعیءِ مذہب ہمیش اِنت کہ نمازءِ تہا رندی تحیاتءَ درود وانگ فرض اِنت، ءُہرکس کہ آئی مہ وانیت آئی نماز نہ بیت. ءُچہ تابعیناں امام شعبی، ءُامام أبوجعفرالباقرؤُ مقاتل بن حیّان ہوں ہمے نیمگءَ اَنت. إمام ابن کثیرگوشیت: إمام أحمد بن حنبلءِ گڈی ہبر ہم ہمے وڑااِنت، ءُہمے پیمءَ کہ امام أبوزرعہ الدّمشقی چہ آئی بیان کتگ، ءُہمے قول جوان تر گندگءَ کئیت. (سرجمیں بیان تفسیر ابن کثیر تہا چارگ بہ بیت)، **(درود وانگءِ رہبند)** چہ کعب بن عجرہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ ما واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جسست کت کہ اے اللہءِ رسول سلام وانگءِ رہبند مارا گوشگ بوتگ بلے درود ماچہ وڑا بوانیں؟ گڑا واجہءَ فرمان کت: اے وڑا «**اللّٰهُمَّ صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم إنك حميد مجيد اللّٰهُمَّ بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم إنك حميد مجيد**» (صحيح البخاري، كتاب أحاديث الأنبياء، باب يزفّون) ءُگوں دگہ لہتے لفظاں ہوں درودءِ وانگ ثابت اِنت. آئی سرجمیں بیان حدیثانی تہا چارگ بہ بیت. نمازءِ تہا ہما درودانی وانگ الّمی اِنت کہ حدیثانی تہا بیان بوتگ اَنت، ءُایدگہ وبداں بشکءَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ہوں جائزاَنت. دلگوش: لہتے مردم وتی ءُوتی بزرگانی ٹہینتگ اِیں درودان وان اَنت کہ آچہ قرآن ءُحدیثاں ثابت نہ اَنت پمیشا آبدعت ساب بنت، ءُاے ٹہینتگ اِیں درودانی کتاب ہم نبشتہ کنگ بوتگ چوکہ دلائل الخیرات، ءُگنج العرش ءُدگہ ہنچیں کتاب اَنت کہ گیشتر آیانی تہءِ درود ٹہینتگ اِین اَنت بلکیں آیانی بازیں لفظ شرکی اَنت. نوں بایداِنت کہ سنّتءِ دوست داروکیں مسلمان کہ آچہ بدعاتاں دوربوگ لوٹ اَنت چہ ایشاں وتءَ دور بداراَنت. ءُہمے وڑا چہ بانگءَ پیش الصّلوٰۃ والسّلام علیك یارسول اللہءِ وانگ اے دربا بدعت اَنت پرچہ کہ ہچ ثبوت اِش نیست.

(۱) اللہءِ تکلیف دیگءِ معنیٰ ہمیش اِنت کہ مردم آئی حکماں مہ زوریت، یاآئی دوستیں مردماں تکلیف بدنت گڑا گشئے کہ آئی اللہءَ تکلیف دات. ہمے وڑا یک حدیثے تہا کیت کہ واجہءَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوشت: اللہ فرمان کنت: ابن آدم بزاں آئی چک منءَ تکلیف دنت اے وڑا کہ آزمانگءَ زا دنت، ءُعیب دارکنت، ءُزمانگ مناں پرچہ کہ شپ ءُروچانی بروک ءُآروک مناں. (صحيح البخاري كتاب التفسير سورة الدّهر).

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّاَزْوَاجِكَ وَبَنٰتِكَ وَنِسَآءِ الْمُؤْمِنِيْنَ يُدْنِيْنَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيْبِهِنَّ ۭ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يُّعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝٥٩

۵۹. اے پیغمبر! حکم بدئے وتی لوگ بانُکاں ءُوتی جنین زہگاں ءُمؤمنانی جنیناں کہ وتا مان پُوش اَنت گوْں وتی چادراں[1] چہ ایشی باز زوت آ جاہ یارگ بنت گڑا آ رنجینگ نہ بنت[2] ءُاللہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

لَىِٕنْ لَّمْ يَنْتَهِ الْمُنٰفِقُوْنَ وَالَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ وَّالْمُرْجِفُوْنَ فِي الْمَدِيْنَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُوْنَكَ فِيْهَآ اِلَّا قَلِيْلًا ۝٦٠

۶۰. اگاں بند نہ کت (وتی شیطانی) منافقاں ءُہماکساں کہ آیانی دلا نی تہا بیماری ہست ءُمدینہءِ تہا دروغانی شنگ کنوکاں الّمءَ ما ترا آیانی سرادئیں پدا آگوں تو ہمسائگی کت نہ کنند اے (شہرءِ) تہا بیدءِ لَہتے روچءَ.

مَّلْعُوْنِيْنَ ۚ اَيْنَمَا ثُقِفُوْٓا اُخِذُوْا وَقُتِّلُوْا تَقْتِيْلًا ۝٦١

۶۱. پٹ کتگین اَنت ہرکجاکہ گندگ بہ بنت. دَز گیر بنت ءُشِہم دنیا کُشگ بنت.

سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيْلًا ۝٦٢

۶۲. ہمیش اَت اللہءِ قانود ءُدستور پیسری ایں مردمانی تہا. ءُتو ہجبر اللہءِ قانود ءُدستورءَ پہ بدل بوگءَ نہ گِندئے.

---

(۱) جلابیب جمع اِنت ءُآئی واحد جلباب کئیت. ءُاے ہماگدءَ گوْش اَنت کہ کلیں بدنءَ چیر بداَنت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ پردہ کنگ چہ نامحرماں فرض اِنت، ءُہرجنین کہ پردہ مہ کنت آسک گناہ گاربیت. ءُبایداِنت جنینانی بُرقعہ کہ آچہ آئی وتءَ مان پوش اَنت سادگیں بہ بنت، ءُآیاں نقش ءُنگار برمہ بیت، ءُتنک ہم مہ بنت. اگں نہ پردہ کنگءِ مقصد پہک گاربیت کہ آہرچ وڑیں ڈولداریءِ چیردیگ اِنت.

(۲) اے آیتءِ تہا پردہ کنگءِ حکمت بیان بوگءَ اِنت کہ چہ پردہ کنگءَ شریف زادئیں، ءُباحیائیں، ءُبدکاریں جنینانی میانءَ فرق زانگ بیت، ءُچہ پردہ کنگءَ زانگ بیت کہ اے جنین خاندانی جنینے، ءُپیمیں جنینانی سیہ دل کنگ، ءُآیانی کتّت دارگءَ ترس اَنت، ءُبے پردگیں جنین ہرکسی نگاہانی نشانگ بنت. زانگ لوئیت کہ پردہ کنگ شعائر اللہءِ تہاگون اِنت، ءُآاللہءِ پاکیزئیں حکمے. ایشانی توہین کنگ کفرے، ءُچہ ایشی مردم چہ اسلامءَ درکئیت. بایداِنت کہ مسلمان کہ آیاں وتی ایمان ءُاسلام دوستیں آوتءَ چہ ایشی دور بدارَانت.

يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ؕ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ ؕ وَمَا يُدْرِيْكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُوْنُ قَرِيْبًا ﴿٦٣﴾

٦٣. (اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مردم ترا جُست ءُپَد کننت قیامتءِ بابتءَ. بگوْش که آئیءِ زانت اللّٰهءَ ہست اِنت ءُبسّ. ءُتو چے سرپدئے؟ بوت کنت که قیامت نزّیک بہ بیت.

اِنَّ اللّٰهَ لَعَنَ الْكٰفِرِيْنَ وَاَعَدَّ لَهُمْ سَعِيْرًا ﴿٦٤﴾

٦٤. بیشک اللّٰهءَ پٹ کتگ کافرانی سرا ءُآمادہ ئے کتگ پہ آیاں برمشوکیں آسے.

خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ۚ لَا يَجِدُوْنَ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿٦٥﴾

٦٥. پہ بُن پشت کپ اَنت آئی تہا. ءُنہ گِند اَنت (پہ وتا) ہچ وڑیں دوست ءُکمک کارے.

يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوْهُهُمْ فِى النَّارِ يَقُوْلُوْنَ يٰلَيْتَنَآ اَطَعْنَا اللّٰهَ وَاَطَعْنَا الرَّسُوْلَا ﴿٦٦﴾

٦٦. آروچءَ کہ آیانی دیم ماں دوزہءَ اے دیم پرادیم کنگ بنت گوْش اَنت ہاءِ مئے شومی که ما اللّٰه ءُآئی رسولءِ فرمانبرداری بُکتیں.

وَقَالُوْا رَبَّنَآ اِنَّآ اَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَآءَنَا فَاَضَلُّوْنَا السَّبِيْلَا ﴿٦٧﴾

٦٧. ءُگوْش اَنت اے مئے پروردگار مادُمبا گپتگتیں (دنیایا) وتی سردارانی ءُوتی کماش ءُمَستِرانی گڑا مارا گار اِش کت چہ (تچکیں) راہ ءُکِشکءَ.

رَبَّنَآ اٰتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيْرًا ﴿٦٨﴾

٦٨. اے مئے پروردگار آیاں دوسری عذاب بدئے ءُآیانی سرا پٹ بِکن مزنیں پٹے[1].

(١) امام طاؤس رَحِمَهُ اللّٰهُ بیان کنت کہ چہ ﴿ سَادَتَنَا ﴾ مراد سردار ءُقومانی کماشیں مردم اَنت، ءُچہ ﴿ وَكُبَرَآءَنَا ﴾ مذہبی ءُدینی پیشونک مسترمرادَانت. (تفسیر ابن کثیر) بزاں قیامتءِ روچءَ گمراہیں مردم افسوس کننت که دریگتے ماے گمراہیں کماش ءُمذہبی پیشونکانی رندگیری مہ کتیں مرچی ماپرے حالءَ نہ بوتیں. اے آیاتانی تہا ہما مردمانی واستا بلاہیں بیم ہست که آبے اینگر ءُآنگرءَ ءُبے پٹ ءُلوٹءَ ءَ وتی قومی سروک ءُمذہبی پیشونکانی رنداکپتگ اَنت، ءُایشی نہ چاراَنت که کجا ایشانی کار ءُحکم قرآن ءُحدیثءِ خلاف اِنت، ءُکجا خلاف نہ اِنت. بایداِنت که دردمندیں مسلمان وتی اے روش، ءُاے کوریں تقلیدءِ بابتءَ فکربکنند. چومہ بیت که آیانی گمراہیں سروک ءُکماش، ءُدینی پیشونک آیاں پہ دوزہءَ سربکنند، ءُاے پہر آیاں ہما روچءَ یاد بئیت که آروچءِ یاد کپگ ہچ کارنہ دنت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ اٰذَوْا مُوْسٰى فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوْا ؕ وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيْهًا ﴿٦٩﴾

٦٩. اے مؤمناں مہ بئیت ہما مردمانی پیمءَ کہ آیاں رَنجینت موسٰیءَ گڑا اللّٰہءَ بری کت چہ آیانی گوْشتگیں ہبراں[1] ءُآ (موسٰی عَلَیْہِ السَّلَام) اللّٰہءِ گوْرا مزنیں عزّت دارے اَت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُوْلُوْا قَوْلًا سَدِيْدًا ﴿٧٠﴾

٧٠. اے ایمانداراں! بُترس اِت چہ اللّٰہءَ ءُتچکءَ تچک ہبر بِکن اِت.

يُّصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ؕ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيْمًا ﴿٧١﴾

٧١. کہ آ جُوان کنت پہ شما شمئے عملاں ءُشمئے گناہاں بخشیت. ءُہرکس کہ اللّٰہ ءُآئی رسولءِ فرمانبرداریءَ بِکنت گڑا الّمءَ آ پہ مزنیں کامیابیءَ سربوت.

اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَّحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ ؕ اِنَّهٗ كَانَ ظَلُوْمًا جَهُوْلًا ﴿٧٢﴾

٧٢. بیشک ماپیش کت (اے) امانت پہ آسماناں ءُپہ زمینءَ ءُپہ کوہاں گڑا آدرستاں انکار کت چہ آئیءِ بڈّا کنگءَ ءُتُرس اِت اَنت ءُآ انسانءَ وتی بڈّا بست. بیشک انسان مزنیں ظالم ءُنادانے[2].

(١) اے آیتءِ تفسیر روایتانی تہا اے پیمءَ کئیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام سکّیں حیادارے اَت، ءُچہ حیاداریءَ آمردمانی دیمءَ ہجبر جاندر نہ بوت، گڑا بنی اسرائیلیاں گوْشت کہ موسٰی وتی بدنءَ پمیشا چیردنت کہ آئی بدنءَ سہربادءِ نادراہی ہست اِنت، یادگہ ہنچیں بیماری یےآئرا ہست. ءُاللّٰہءَ ہمے لوٹ اِت کہ موسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ چہ ایشانی اے تہمتءَ بری بکنت. یک روچے موسٰی عَلَیْہِ السَّلَام ایوک اَت، گڑا پوشاکے درکت اَنت، ءُسنگے سرا ایرے کت اَنت، ءُجان شودگءَ لگّ اِت، وہدیکہ جانے شُشت، ءُدیم پہ وتی گدانی زورگءَ شت، گڑا ہما سنگ (چہ اللّٰہءِ حکمءَ) گوں گداں تتک، ءُموسٰیءَ وتی لٹ زرت، ءُہمائی دمبءَ کپت، ءُگوْشاں بوت کہ اے سنگ منی گداں بدے، سنگ ءُموسٰی دم پہ دم بوت اَنت تاکہ ہمودا سربوت اَنت کہ بنی اسرائیلءِ مردماں دیوان کتگ اَت گڑا آیاں موسٰیءِ بدن جاندرءَ دیست، ءُہمے وڑا آیانی اےشکّ آئی بابتءَ ختم بوت، ءُاللّٰہءَ آچہ اے عیبءَ بری کت، ءُآباز ڈولدار اَت، گڑا آئی وتی پوشاک زرت ءُگوْرا کت اَنت. (صحیح البخاری کتاب أحادیث الأنبیاء رقم الباب ٢٨ فی ذکر موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام).

(٢) ادا چہ اے امانتءَ ہما شرعی احکام مرادانت کہ چہ آیانی زورگ ءُآیانی سرا عمل کنگءَ ثواب ءُمز =

لِّيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْمُشْرِكِيْنَ وَالْمُشْرِكٰتِ وَيَتُوْبَ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝۷۳

۷۳. دانکہ اللہ عذاب بِدنت منافقیں مردین ءُمنافقیں جنیناں ءُمشرکیں مردین ءُمشرکیں جنیناں ءُدانکہ بیرہ کنگ نصیبءَ بِکنت مؤ منیں مردین ءُمؤمنیں جنیناں[1] ءُاللہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

= رسیت، ءُخلاف کنگءَ سزا رسیت. اللہ پاکءَ اے امانت آسمان ءُزمین، ءُکوہاں پیش کت کہ آئی بڈّءَ بکننت گڑا آیاں چہ ایشی بڑّءَ کنگءَ انکارکت بلے وہدیکہ انسانءِ دیمءَ پیش کنگ بوت گڑا آئی اے گرانیں بارءِ بڈّءَ کنگءَ آمادہ بوت، ءُاے گرانیں بار وتی بڈّءَ بست. اے آسمان ءُزمین، ءُکوہاں چوں پیش کنگ بوت؟ چوکہ اے بابتءَ اللہءَ مارا سرجمیں بیان نہ داتگ پمیشا اے بابتءَ مردم خاموش بہ بیت کہ ایشانی تعلّق گوں غیبءَ اِنت، ءُچہ مومنانی صفتاں یکّے ہمیش اِنت کہ آغیبی چیزانی سرا ایمان کارآنت، ءُاے پیمیں غیبی چیزانی بابتءَ اللہءَ مارا پمیشا نہ گوشتءَ گوں کہ مارا بچکّاسیت کہ باریں مئے ایمان آئی ہبرانی سرا چہ اندازہ اِنت.

(۱) بزاں اے شرعی احکامانی فرض کنگ، ءُاے امانتءِ ذمّہ داری انسانءِ سرا پمیشا دیگ بوتگ کہ اللہ تعالٰی مردماں بچکّاسیت کہ کئے آئی حکمانی سرا عمل کنت، ءُکئے نہ کنت، ءُہمامنافق ءُمشرک کہ اللہءِ حکماں نہ زورآنت آیاں عذاب ءُسزا بدآنت آیانی نافرمانیانی.

سُوْرَةُ سَبَإٍ — سورة سبأ

سوره سبأ ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
پنجاہ ءُچار آیات ءُشش رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْاٰخِرَةِ ؕ وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْخَبِيْرُ ۝١

١. دریں توصیف ایوکا ہماالله‌ءِ واستاینت کہ ہمائی دستءِ چیراینت ہرچیکہ ماں آسمانانی تہا ءُزمینءِ تہا ہست. ءُہمائی واستاینت توصیف ماں آخرتءَ[1]، ءُآزبریں خیر کار ءُمزنیں زانوکیں ذاتے.

يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيْهَا ؕ وَهُوَ الرَّحِيْمُ الْغَفُوْرُ ۝٢

٢. آ زانت ہرچیکہ زمینءِ تہا پُتریت ءُہرچیکہ چہ اودا درکئیت، ءُہرچیکہ ایر کپیت چہ آسمانءَ ءُہرچیکہ اودا سرکپیت، ءُ آ مزنیں مہربان ءُمزنیں بخشوکے.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَاْتِيْنَا السَّاعَةُ ؕ قُلْ بَلٰى وَرَبِّيْ لَتَاْتِيَنَّكُمْ ۙ عٰلِمِ الْغَيْبِ ۚ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَاۤ اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَاۤ اَكْبَرُ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ۝٣

٣. ءُکافراں گوشت کہ قیامت مئے سرا نئیت، بگوش (اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پرچہ نہ؟ ءُمنا وتی پروردگارءِ سوگند اِنت الّمءَ آ شمئے سرا کئیت، آزانوک اِنت چیرینانی، چیر بوت نہ کنت چہ آئیءِ (زانتءَ) ذرّہءِ برابرءِ چیزے نہ آسمانانی تہا ءُنہ زمینءِ تہا ءُنہ چہ ایشی گستریں چیزے ءُنہ مستریں چیزے بلے آ نبشتہ اِنت گیشّتگیں کتابءِ تہا.

(١) بزاں قیامتءَ وہدیکہ مؤمن ءُمسلمان بہشتءَ داخل بنت گڑا ہمودا آہمے پیمءَ اللهءِ توصیفءَ بیان کنت.

لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ۝۴

۴. دانکہ مُزبِد اَنت ہما کساں کہ ایمان اِش آوُرتگ ءُجوانیں کار اِش کتگ[۱]، ہمیش اَنت کہ آیانی واستا بخشش ءُعزّت داریں روزی ہست.

وَالَّذِيْنَ سَعَوْ فِيْٓ اٰيٰتِنَا مُعٰجِزِيْنَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ رِّجْزٍ اَلِيْمٌ ۝۵

۵. ءُآکساں کہ مئے آیاتانی کمزور کنگ ءُچیرا کنگءِ کوشش کتگ ہمیش اَنت کہ آیانی واستا سکّیں تورینوکیں عذاب ہست[۲].

وَيَرَى الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ هُوَ الْحَقَّ ۙ وَيَهْدِيْٓ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ۝۶

۶. ءُگِنـد اَنت ہما مردم کہ آ علـم ءُزانت دیگ بوتگ اَنـت چیزے کہ تئی سرا ایر گیجگ بوتگ چہ تئی پروردگارءِ گورا کہ حق ہما ہ اِنـت. ءُآ مـردمءَ بارت ءُسَرکنت زبردستین ءُتوصیف کتگیں ذاتءِ راہءَ.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ يُّنَبِّئُكُمْ اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۙ اِنَّكُمْ لَفِيْ خَلْقٍ جَدِيْدٍ ۝۷

۷. ءُکافراں گوشـت ایا ما شـمارا ہنچیں مرد ے سـوجءَ بِدیئں کہ آ گوں شـما ہمے ہبرا کنت کہ وہدیکہ شما پہکءَ پہک تُش تُش کنگ بئیت پدا پہ نوک جوڑ کنگ بَئیت.

اَفْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِهٖ جِنَّةٌ ۭ بَلِ الَّذِيْنَ

۸. ایـا آئی اللّٰہءِ سرا دُرو گ بسـتگ یـا گوں آئی گنـوکی ے ہسـت[۳]؟ (اے پیم نـہ اِنت) بلے

(۱) ادا قیامتءِ آیگءِ عِلّت ءُحکمت بیان بوگءَ اِنت کہ آپمیشا برجاہ دارگ بیت کہ اودا نیکاں آیانی نیکیءِ مز برسیت، ءُہمے وڑا بداں آیانی بدیءِ مز برسیت.

(۲) اے آیتءِ تہا ہما مردمانی واسـتا سکّیں بیم ءُترس ہست کہ آقرآنی آیات ءُحدیثاں ردیں معنیٰ دیگ لوٹ اَنت بہ وتی ردیں مذہبانی حفاظت کنگءِ ہاترءَ . گشـئے اے قرآنی آیات ءُحدیثانی وتی مذہبءِ تابعدار کنگ لوٹ اَنت، ءُاے بزاں آیانی جہل پیشدارگ اِنت. ادا چہ گندگءَ مراد یقین کنگ اِنت. بزاں مؤمناں قرآن پاکءِ راستیءِ سرا سرجمیں یقینے ہست.

(۳) مـراد چہ اے مردمءَ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت. بزاں کافـراں وت ماں وتءَ پہ آئی کلاگ زورگ، ءُآئی سرا مسـکرءَ کنگءَ ہمے گوْشت کہ اے گوشیت شـما قبرانی تہا چہ سڑگ ءُریزگءَ پد پدا چہ قبراں چست =

لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلٰلِ الْبَعِيْدِ ۝

آ مردم کہ آخرتءِ سرا ایمان نیار اَنت آ عذابءِ ءُدوریں گمراہیءِ تہا یَنت.

اَفَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۭ اِنْ نَّشَاْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَآءِ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيْبٍ ۝

۹. ایا آچہ وتی پُشت ءُدیمءَ آسمان ءُزمینءَ نہ گِندگءَ اَنت[۱]؟ اگاں مابلوٹیں آیاں زمینءِ تہا ایر بُڈّینیں یا دؤر دئیں آیانی سرا آ سمانی کَپتگے[۲] بیشک ایشی تہا بلاہیں نشانی ہست پَہ ہر بیرہ کنوکیں بندہءَ.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ مِنَّا فَضْلًا ۭ يٰجِبَالُ اَوِّبِيْ مَعَهٗ وَالطَّيْرَ ۚ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدِيْدَ ۝

۱۰. ءُبے شک مادات داؤدءَ چہ وتی نیمگءَ بلاہیں مزنی ءُبزرگی یے[۳] او کوہاں! ہمائیءِ ہمبراہیءَ تسبیح بُوان اِت ءُبالی اِیں مرغ ہُوں (ہنچو بِکنند) ءُما لَہم کت آئیءِ واستا آہن.

= کنگ بئیت، ءُزندگ کنگ بئیت. یاوآپیغمبرے نہ ئے، ءُآئی سرا وحی نئیت ءُچہ وتءَ دروگ ٹہینیت، یاوگنوکے کہ چوشیں ہبرکنت. اللہءَ ایشانی پسّو دات کہ نہ آدروگ بندے، ءُنہ کہ گنوکےبلکیں شما چہ راہءَ ردِات، ءُشمئے فہم داں اودءَ سرنہ بیت، ءُاے شمئے کم عقلی ءُبدبختیءِ دلیل اِنت اگں نہ عاقلیں ءُزانتکاریں مردم چوں آخرتءَ نہ منّیت؟

(۱) بزاں اے آیانی قیامتءِ انکار کنگ آیانی اےبرزیں آزمان ءُپراہیں زمینءِ تہا غور ءُفکر نہ کنگءِ ثمرہ اَنت، ءُاگاں آیاں اللہءِ اے بلاہیں نشانیانی تہا غور ءُفکر بکتیں گڑا اے ہبر زوت آیانی فہم ءُعقلءَ آتک اے اللہ کہ اے بلاہیں مہلوکاتءِ جوڑکنگءِ سرا قادرانت آالٓمءَ ایشانی جوڑکنگ سراہوں قادربیت.

(۲) بزاں اے کافرانی تباہ کنگءِ مارا قدرت ہستیں. ءُاگاں ما بلوئیں پہ ماآیانی تباہ کنگ ہچّےنہ ئے، بلے ماچہ وتی بـرد باریءَ آیانءَ وہد داتگ بلے وہد دیگءِ معنٰی اے نہ اِنت کہ آچہ مئے دستءَ دراتگ اَنت بلکیں آمئے دستءَ اَنت، چہ مئے گرفتءَ ہجبرانی ہجبر دراتک نہ کنند.

(۳) چـہ اِدا چہ مہربانیءَ مراد حکومـتی، ءُقوّت، ءُہمے پیمءَ وش الحانی اِنت کـہ اللہءَ داؤد عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ دات ءُبخشـات اَنت. أبوموسٰی أشعری رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ گوشیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ گوں من گوْشت کہ بیشک ترا وش تواری، ءُوش الحـانیءِ دیگ بوتگ چہ آلءِ داؤد عَلَيْهِ السَّلَامُ وش تواری ءُوش الحانیءَ . (صحیح البخاری کتاب فضائل القرآن باب حسن الصّوت بالقراءة للقرآن) تفسیرانی تہا کئیت کہ چہ داؤد عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ڈولداریں ءُشِرکنیں تواریءِ اشکنگءَ کوہ ءُبالی اِیں مرغ ہوں آئی ہورءَ تسبیح وانگءَ لگّ اِتنت (ابن کثیر).

اَنِ اعْمَلْ سٰبِغٰتٍ وَّقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا ؕ اِنِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿۱۱﴾

۱۱. کہ زرہ جوڑ بکن ءُجوڑینگءِ تہا اندازہے بجن[1] ءُنیکیں کار بکن اِت. بے شک من شمئے کاراں زبرگندگءَ یاں.

وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيْحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَّرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۚ وَاَسَلْنَا لَهٗ عَيْنَ الْقِطْرِ ؕ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَّعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّهٖ ؕ وَمَنْ يَّزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيْرِ ﴿۱۲﴾

۱۲. ءُگوات ماسلیمانءِ (فرمانبردارکت) کہ آئیءِ سُہبءِ منزل یک ماہےءِ راہ اَت[2] ءُ آ ئی بیگاہءِ منزل(ہُوں) یک ماہےءِ راہ اَت، ءُما پہ آئی چمّگ رُمبینت آپ بوتگیں رودءِ . ءُبازیں جِنّے(ہوں) کہ آئیءِ حکمءِ چیرا کار اِش کت بہ اللہءِ حکمءَ، ءُچہ آیاں ہرکس کہ دیمءَ چہ مئے حکماں تاب بِدنت ماچاشینیں آئرا چہ بِرَمشوکیں آسءِ عذابءَ.

يَعْمَلُوْنَ لَهٗ مَا يَشَآءُ مِنْ مَّحَارِيْبَ وَتَمَاثِيْلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُوْرٍ رّٰسِيٰتٍ ؕ اِعْمَلُوْٓا اٰلَ دَاوٗدَ شُكْرًا ؕ

۱۳. ءُ(جِن) پہ آئی جوڑ کنند ہرچیکہ آ بلوٹیت چوکہ ٹوہین ءُبُرزیں قلات اَنت، ءُعَکس ءُصورت اَنت[3]، ءُمزن مزنیں کاسگ اَنت

---

(۱) اللہ تعا لیٰ پہ داؤد عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ آہن چو مومءَ نرم کتنت کہ بیدءِ آسءَ، ءُبیدءِ ایدگہ ساز ءُسامانءَ آئی ہرج وڑا کہ بلوٹ اِتیں ہماوڑا تابی دات، ءُچہ آہنءَ زرہ ءُپوشاکے جوڑکت، ءُبہائے کت گڑا اللہءَ آئیءَ اے بابتءَ چیزے سوج دات کہ آیاں ہنچو جوڑبکن کہ مردم پریشان مہ بنت. بزاں نہ سک مزن اِش بکن، ءُنہ سک کسان ءُنہ سک تنک اِش بکن، ءُنہ سک پراہ بلکیں درمیانی راہءَ بزور.

(۲) بزاں پہ سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ گوات ماہمائی دستءِ چیرءَ کت. ءُہمے کہ آئی گواتءَ حکمے دات گواتءَ آئی ہبر زرت. ءُیکّیں سہبءَ آئی یک ماہے سفرجت، ءُہمے پیمءَ یکّیں بیگاہءَ آئی یک ماہےءِ سفرجت، ءُہمے پیمءَ آئی بزاں یک روچے تہا دوماہءِ سفرجت.

(۳) ﴿ مَحَارِيْبَ ﴾ جمع اِنت. ءُآئیءِ واحد (محراب) کئیت. ءُچہ ایشی مزنیں ءُجوانیں قلات ءُماڑی، ءُعبادت خانہ مراد اَنت. ءُ﴿ وَتَمَاثِيْلَ ﴾ جمع اِنت ءُآئی واحد (تِمثال) کئیت. امام قرطبی گوشیت کہ تمثال ہر آعکسءَ گوْشگ بیت کہ آساہ دارےءِ شکلءَ جوڑ کنگ بہ بیت یا دگہ چیزےءِ شکلءَ بیدءِ ساہ داراں. دیمترءَ گوشیت کہ لہتینءِ گوْشگ ہمیش اِنت اے گوستگیں پیغمبرانی ءُنیکانی عکس بوتگ اَنت، ءُاِشش ہمیشا جوڑکت اَنت کہ مردم ایشاں بگنداَنت، ءُاللہءِ عبادتءَ گیشتر بکنند. ءُگوشیت چہ ایشی زانگ بیت کہ آزمانگءَ اے روا بوتگ بلے محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ شریعتءَ اے منسوخ بوتگ ءُنوں اے روانہ اِنت. ءُایشی دلیل ہماحدیث اَنت کہ آیانی تہا پہ عکس جوڑ کنوکاں سکّیں بیم آتگ ہنچوکہ عبداللہ بن =

وَقَلِيْلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ ﴿۱۳﴾

کہ مِثلءِ تالاب اَنت، ءُمزن مزنیں (آسءِ سرا) اوشتاتگیں دیگ اَنت. او داؤدءِ لوگءِ مردماں! (جوانیں) کار بکن اِت پہ (اللہءِ) شکرءِ ادا کنگءَ. ءُمنی بندیانی تہا شکر گذاریں بندہ باز کمّ اِنت.

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰى مَوْتِهٖۤ اِلَّا دَآبَّةُ الْاَرْضِ تَاْكُلُ مِنْسَاَتَهٗ ۚ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ اَنْ لَّوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوْا فِي الْعَذَابِ الْمُهِيْنِ ﴿۱۴﴾

۱۴. نوں وہدیکہ ما پہ آئی آئیءِ مِرگءِ فیصلہ کت(گڑا) آیانءَ آئیءِ مِرگءِ ہبر ہچ کسءَ نہ دات بیدءِ زمینءِ وروکیں کِرمےءَ کہ آئی آسایے وارت ءُہلاس ئے کت. نوں وہدیکہ آ (چہ کرسیءَ) کپت، جِنّانی سرا اے ہبر پدّر بوت کہ اگاں آیاں غیب بزانتیں گڑا آ اے رُزوا کنوکیں عذابءِ تہا دیرا پَشت نہ کپت اَنت[1].

لَقَدْ كَانَ لِسَبَاٍ فِيْ مَسْكَنِهِمْ اٰيَةٌ ۚ جَنَّتٰنِ عَنْ يَّمِيْنٍ وَّشِمَالٍ ۚ كُلُوْا مِنْ رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوْا لَهٗ ۚ

۱۵. بیشک سباءِ راجءِ واستا آیانی لوگ ءُجاگہانی تہا مزنیں نشانی یے ہست اَت[2]، آیانی راست ءُچپّءَ دو باگ ہست اَت،

= مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت کنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ گوشت: قیامتءَ مستریں عذاب اللہءِ گوْرا عکسءِ جوڑ کنوکاں رسیت. (صحیح البخاری کتاب اللّباس باب عذاب المصوّرین یوم القیامۃ) ءُچہ عبداللہ بن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا روایت اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: آمردم کہ عکس جوڑ کنند قیامتءِ روچءَ عذاب دیگ بنت، ءُآیاں گوشگ بیت کہ ایشاں روح مان کن اِت. (صحیح البخاری، کتاب المذکور) (ایشی سرجمیں بیان تفسیرقرطبی، ءُمفتی شفیعءِ معارف القرآن تہا چارگ بہ بیت).

(۱) سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ زمانگءَ جنّانی بابتءَ مردمانی عقیدہ ءُہیال ہمیش اَت کہ آیاں غیبءِ زانت ہست گڑا اللہءَ پہ سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ اے رہبندءِ وفات کنگءَ مردمانی اے عقیدہءِ خراہی پہک ڈنّءَ کت. ءُجنّاں اے ہبر پہ وتی زبانءَ منّ اِت کہ اگاں مارا غیبءِ بزاں چیرینءِ زانت ببوتیں گڑا گوں سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ وفاتءَ ماایے کارانی کنگ ویل داتگ اَت، ءُاِنچو وہدءَ ما ہشکءَ وتءَ پہ کار نہ کُشت.

(۲) سبأ وہداں یمنءِ نام اَت کہ آوہدءَ اودا نندوکیں قوم سباءِ نامءَ مشہورآت، ءُملک ہم ہمے نامءَ زانگ بوت. ءُبلقیس کہ سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ دستءَ مسلمان بوت چہ ہمے قومءَ اَت. اے باز وش ہالیں ملکے اَت کِشت ءُکشارءِ تہا، ءُپہ باگ ءُباگیچہ، ءُسوداگریءِ تہا ہم باز دیمءَ اَت.

بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَّرَبٌّ غَفُوْرٌ ﴿١٥﴾

(ماحکم داتگ اَت) کہ چہ وتی پروردگارءِ روزیاں بُوْراِت ءُہمائی شکرا ادا بکن اِت. اے پاکیں شہرے، ءُ(شمئے) پروردگارے مزنیں بخشوکیں.

فَاَعْرَضُوْا فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنٰهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ اُكُلٍ خَمْطٍ وَّاَثْلٍ وَّشَيْءٍ مِّنْ سِدْرٍ قَلِيْلٍ ﴿١٦﴾

١٦. نوں دیم اِش تاب دات گڑا ما آیانی سرا تُرندین ءُتیزیں طوفانے دیم دات ءُما آیانءَ آباگانی عِوضءَ دگہ دو باگ دات تہلین ءُبے تامیں نیوَگانی، ءُدگہ چیزے کُنری درچْک، ءُچیزے گزی درچْک[1].

ذٰلِكَ جَزَيْنٰهُمْ بِمَا كَفَرُوْا ۭ وَهَلْ نُجٰزِيْٓ اِلَّا الْكَفُوْرَ ﴿١٧﴾

١٧. اِش اَت آ مز (سزا) کہ ما آیانءَ دات بہ سوبءَ آیانی انکارکنگءِ . ءُما (اے وڑیں) سزا نہ دئیں بیدءِ مزنیں ناشکراں.

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَّقَدَّرْنَا فِيْهَا السَّيْرَ ۭ سِيْرُوْا فِيْهَا لَيَالِيَ وَاَيَّامًا اٰمِنِيْنَ ﴿١٨﴾

١٨. ءُما آیانی میانءَ ءُہما میتگانی میانءَ کہ آ ما بابرکت کتگ اِتنت دگہ چیزے سرظاہریں میتگ جوڑ کتگ اَت، ءُآیانی تہا گَرد ءُتاب کنگءِ منزل گیشینتگ ءُداشتگ اَت. ءُ آ یانی تہا شپ ءُروچاں پہ دِلجمی گَرد ءُتاب بکن اِت[2].

(١) ہنچوگوْش اَنت کہ اے ملکءِ دوئیں گوْرا کوہ بستہ اَت چہ ہمودءَ آپ آتک ءُپہ ایشاں سربوت. ادءِ بادشاہاں ہمے کوہانی درمیانءَ بلاپیں بندے بزاں ڈیمےجوڑکت، ءُہمے وڑا آپ اِش داشت، ءُچمائی وتی ڈگاراِش مینت اَنت. بلے وہدیکہ نافرمان بوت اَنت، ءُپیغمبراِش دروگ بند کت اَنت گڑا اللہءَ یک بلاپیں ءُزورا کیں آپے دیم دات کہ آئی اے بند پروشت، ءُاے گنجیں باگ کہ یک دریں نیوگ اِتنت اللہءَ پہ ہنچیں باگاں بدل کت اَنت کہ آیانی تہا بیدءِ چیزے کنراں، ءُلہتے بے ثمرہ ایں ءُتہلیں درچکءَ دگہ ہچ درچک گندگ نہ بوت، ءُاے قوم درہا آپءِ تہا بڈ گپت، ءُپہک بے نام ءُنشان بوت.
دلگوش: اے باگ چہ دو باگءِ جندءَ گیش اِتنت بلے چوکہ درہا وت ماں وتءَ تہ ماں تہ، ءُدونیمگءَ اِتنت پمیشا اللہءَ دریں باگ پہ دو باگءَ تعبیر کت اَنت.

(٢) چہ اے بابرکتیں میتگاں شامءِ میتگ مرادَانت کہ سباءِ مردم پہ سوداگریءَ ہموداشت اَنت. نوں اللہءَ =

فَقَالُوْا رَبَّنَا بٰعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا وَظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنٰهُمْ اَحَادِيْثَ وَمَزَّقْنٰهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ۱۹

۱۹. نوں گوشت اِش کہ اے مئے پروردگار مئے سفراں دور دور بکن، ءُوتی جِندانی سرا ظلم اِش کت، گڑا آما ایوکیں کِسّہ ءُداستان جوڑ کت اَنت، ءُپھکءَ تُش تُش ءُجُنڈ جُنڈ کت اَنت[1] بیشک ایشانی تہا مزن مزنیں نشانی ہست پہ ہر مزنیں صبر کنوک ءُشکرگروکءَ.

وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ اِبْلِيْسُ ظَنَّهٗ فَاتَّبَعُوْهُ اِلَّا فَرِيْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۲۰

۲۰. ءُبے شک ابلیسءَ آیانی بابتءَ وتی گمان راستءَ راست پیش داشت نوں بیدءِ مؤمنانی یک جماعتےءَ آدگہ درستاں آئی رَہ پد زرت اَنت[2]

وَمَا كَانَ لَهٗ عَلَيْهِمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُّؤْمِنُ بِالْاٰخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِيْ شَكٍّ ۭ

۲۱. ءُآئرا مؤمنانی سرا ہچ وڑیں زور ءُگیشی یے نیست (اے پمیشا) دانکہ ما بزانیں کہ کئے اِنت ہما کہ آئرا آ خرتءِ سرا یقین ہست چہ ہما کسءَ کہ آ آئیءِ بابتءَ

= اے درمیانءَ دگہ بازیں میتگے آباد کتگ اَت کہ آوت ماں وتءَ سک نزّیک اِتنت، ءُداں کہ شامءَ ہچ بے آبادیں جاگہ نیست اَت. اللہءَ پہ ایشاں بازآسانی جوڑکتگ اَت، ءُاے سفرتہا ایشانی دیمءَ ہچ وڑیں مشکلے نیاتک، ءُہرجاگہ کہ ایشاں دم برت ہمودا راحت اِش کت، ءُہرکجاکہ توشگ اِش ہلاس بوت اَنت اودا میتگ ہست اَت، ءُپہ ایشی پریشان نہ بوت اَنت، ءُچہ درّ ءُڈُنگءَ ہم رکّتگ اِتنت، ءُہر وہدا کہ آیانی دلءَ بلوٹ اِتیں ہما وہدءَ سفراِش کت.

(۱) بلے اے ظالماں اے نعمتانی قدر نہ کت، ءُہمے چیزاِش لوٹ اِت ہنچوکہ آدگہ مردمانی سفرءِ تہا بازیں مشکلے ہست، ءُآیانی راہءِ تہا بلاہیں جنگل ءُپٹ کاینت ہمے وڑا مئے اے نزّیکیں آبادیں میتگ دوردور بہ بنت تاکہ ماہوں سفرانی مشکلاتاں بزانیں، ءُپہ وتی چمّان اِش بگندیں. نوں ایشانی اے لوٹ کہ مارا بہربہر ءُدور دور بکن ماتمام کت اے وڑا کہ آیانی ہمامردم کہ چہ تباہ بوگءَ رکّ اِتنت آما بہربہر ءُشنگ ءُداں کت اَنت. لہتینءِ سر پہ مکّہءَ کپت، ءُچیزےءِ پہ شامءَ، ءُدگہ لہتینءِ پہ دگہ جاگہاں. ءُہمے وڑا آیانی دلی مراد پورہ بوت. ءُچہ اللہءِ اے نعمتاں بے بہر بوت اَنت، ءُایشی سبب آوت بوت اَنت.

(۲) بزاں شیطانءِ ہمے ہبرکہ آئی گوْشت من بازینے چہ تئی مہلوکءَ گمراہ کناں راست بوت، ءُہمائی گوْشگءِ پیمءَ گیشتریں مردم ہمائی دمبءَ کپت اَنت.

وَرَبُّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ ﴿٢١﴾

شکءِ تہا اِنت[1] ءُتئی پروردگار ہر چیزءِ سرا نِگہبانی کنوک اِنت.

قُلِ ادْعُوا الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۚ لَا يَمْلِكُوْنَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيْهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَّمَا لَهٗ مِنْهُمْ مِّنْ ظَهِيْرٍ ﴿٢٢﴾

٢٢. بگوش کہ توار بجن اِت ہمایاں کہ بیدءِ اللہءَ شما شریدار جوڑ کتگ اَنت نوں آیانی دَزرسءَ نیست ذرّہءِ کدّیں چیزے نہ آسمانانی تہا ءُنہ زمینءِ تہا، ءُنہ اے دوئینانی تہا آیاں ہچ وڑیں شریداری یےہست، ءُنہ چہ ایشاں یکّے اللہءِ کمک دیوک اِنت.

وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهٗ ۭ حَتّٰٓى اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوْبِهِمْ قَالُوْا مَاذَا ۙ قَالَ رَبُّكُمْ ۭ قَالُوا الْحَقَّ ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿٢٣﴾

٢٣. ءُنَپ دات نہ کنت ہچ سفارَشےآئی دربارءَ ا بیدءِ ہمامردمءِ (سفارشءَ) کہ آئرا آ اجازت بِدنت، دانکہ ہماوہدءَ کہ تُرس چہ آیانی دلاں دور کنگ بہ بیت (گڑا) گوَش اَنت کہ شمئے پروردگارءَ چے گوشت؟ گوَش اَنت کہ آئی حق گوشت[2]، ءُ آ باز برزُ مزن شانیں ذاتے.

قُلْ مَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ قُلِ اللّٰهُ ۙ وَاِنَّآ اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٤﴾

٢٤. بگوش کہ کئے اِنت آذات کہ روزی دنت شمارا چہ آسمان ءُزمینءَ ؟ پدا وت بگوش کہ اللہ اِنت، بگوش کہ مایا شما، یاوَہدایتءِ سرائیں یا وظاہریں گمراہیءِ تہا ئیں؟[3].

---

(١) بزاں شیطانءَ ماا‌ے قدرت پہ مردمانی چکاّسگءَ دات کہ ما بزانیں باریں کئے آئی ہبرانی تہا کئیت، ءُکئے اِنت کہ ایمان کاریت؟

(٢) ادامراد فرشتہ اَنت. بزاں وہدیکہ اللہ پاک کجام کارےءِ بابتءَ وحی کنت گڑا چہ اللہءِ جلال ءُمزنیءَ فرشتیاں ترسے چیر کپیت، ءُیک وڑیں بیہوشی ےآیانی سرا کئیت. نوں وہدیکہ اے ترس چہ آیانی دلءَ درکئیت گڑا یکءَ دگرا جسست کنت کہ مئے پروردگارءَ چے گوشت؟ گڑا برز برزءِ فرشتہ ہمے وحیءَ پہ جہلءِ فرشتہاں سرکنت، ءُآوتی جہلءِ فرشتہاں داں کہ اے پہ اوّلی آسمانءِ فرشتہاں کئیت ءُسربیت.
(تفسیر ابن کثیر، ءُہمے معنیٰءِ حدیثءِ صحیح البخاری تہا ہستیں، بچار کتاب التفسیرءِ ہمے آیتءِ تفسیرءَ).

(٣) بزاں ہدایت ءُگمراہی ہر دو یک بوت نہ کنت. ءُمشرک ءُمؤحّد دوئیں یکیں وہدءَ نہ ہدایتءِ سرا بوت =

قُلْ لَّا تُسْـَٔلُوْنَ عَمَّآ اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. بفرما که شمارا مئے گناہانی بابتءَ جُست نہ بیت نہ مارا شمئے عملانی جُست بیت.

قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ ؕ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيْمُ ﴿۲۶﴾

۲۶. بفرما که مارا درستاں مئے پروردگار مُچ کنت (قیامتءِ روچءَ) پدا پہ حقّ ءُانصافءَ مئے میانءَ فیصلہ کنت، ءُآزبریں فیصلہ کنوک ءُمزنیں زانوکے.

قُلْ اَرُوْنِيَ الَّذِيْنَ اَلْحَقْتُمْ بِهٖ شُرَكَآءَ كَلَّا ؕ بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۲۷﴾

۲۷. بگوش کہ منا ہمایاں پیش بدارات کہ شماپہ شریداریءَ گوں آئی ہورکتگ اَنت. ہجبر بوت نہ کنت، بلے اللہ وت اِنت زبردست ءُزبریں دانا.

وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. ءُما ترا دیم نداتگ مگر پہ درستیں مردمانی نیمگءَ مُژدہ دیوک ءُترسینوکے جوڑ کت ءُدیم دات بلے گیشتریں مردم اَنت کہ سرپد نہ بنت.

وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُگوَش اَنت کہ کدین اِنت اے وعدہ؟ اگاں شما راستیں مردم اِت.

قُلْ لَّكُمْ مِّيْعَادُ يَوْمٍ لَّا تَسْتَاْخِرُوْنَ عَنْهُ سَاعَةً وَّلَا تَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. بگوش کہ پہ شما وعدہءِ ہنچیں روچے ایرکنگ بوتگ کہ شماچہ آئی ساہتُکےنہ پُشتءَ کِنزات کن اِت ءُنہ ساہتُکے دیمءَ[1].

= کنںت، ءُنہ گمراہیءِ سرا. گڑا اے چیز چوں زانگ بیت کہ کئے ہدایتءِ سراانت، ءُکئے گمراہیءِ سرا اِنت؟ ہاں اے چیز پہ دلیل زانگ بیت، ءُظاہر انت کہ مشرکءِ گورا نہ عقلی دلائل ہست، ءُنہ نقلی بزاں چہ وحیءِ الٰہیءَ . نوں چہ ایشی زانگ بیت کہ گمراہیءِ سرا مشرک اِنت. ءُمؤحّداں بید وحیءَ عقل ہم ہمراہ اِنت. عقل ہم ایشی نہ منّ ایت کہ وہدیکہ اے دربیں مہلوکءِ جوڑ کنوک اللہ اِنت ءُبس، گڑا بندگی ءُعبادتءِ حق دار ہم ایوکءَ ہماانت.

(۱) مراد قیامت اِنت کہ آوتی داشتگیں وہدءِ سرا کئیت گڑا کسّءَ ہچ وڑیں مہلتے دیگ نہ بیت.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذِيْ بَيْنَ يَدَيْهِ ۭ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظّٰلِمُوْنَ مَوْقُوْفُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضِ ۨ الْقَوْلَ ۚ يَقُوْلُ الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا لَوْلَآ اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِيْنَ ۝

۳۱. ءُکافراں گوشت کہ ہجبرما اے قرآنءِ سرا ایمان نیاریں ءُنہ چہ ایشی پیسرترین (کتابانی) سرا[۱]، اے کاش تو ہماوہدا ظالماں بگندئے کہ آوتی پروردگارءِ دیمءَ اوشتارینگ بنت کہ آہبرا یکّا دگرءِ نیمگءَ بیرہ دِینت[۲]، کمزور بوتگیں مردم مزنیں مردماں(دیم پہ دیم کنںت) ءُگوَش اَنت کہ اگاں شما مبوتین اِت الّمءَ ما مؤمن بوتگ اِتیں.

قَالَ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْٓا اَنَحْنُ صَدَدْنٰكُمْ عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَاۗءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُّجْرِمِيْنَ ۝

۳۲. مزنیں مردم کمزورکتگیں مردمانءَ پسّو دِینت کہ زاناں ماشمارا مَنہ کتگ اَت چہ راہءِ روگءَ چہ ایشی پدکہ آ شمارا سربوتگ اَت (ہبر اے نہ اِنت) بلے(اشِنت) کہ شما وت گنہکار اَتِت.

وَقَالَ الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ اِذْ تَاْمُرُوْنَنَآ اَنْ نَّكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهٗٓ اَنْدَادًا ۭ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ ۭ وَجَعَلْنَا الْاَغْلٰلَ فِيْٓ اَعْنَاقِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۭ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝

۳۳. ءُکمزورکتگیں مردم مزنیں مردمانی جوابءَ درّائین اَنت کہ (چونہ اِنت) بلے (شمئے) شپ ءُروچءِ (اے) سازتگیں مکر ءُبیلہ آں (مارا گمراہ کت) کہ شما ماراحکم دات کہ ماگوں اللہءَ کفر بکنیں ءُگوں آئی شریدار جوڑ بکنیں. ءُوتی دلانی تہا دارَانت وتی پشومانیءَ وہدیکہ عذابءَ گنداَنت[۳]

(۱) بزاں ساری ایں کتابانی سرا ہوں ما را ایمان ءُعقیدہ نیست.

(۲) بزاں گمراہ کنوک، ءُگمراہ بوتگیں قیامتءِ روچءَ میارءَ یکّءَ دگرءِ سرا دینت ہنچوکہ دیمءَ وت ایشی بیان بوگءَ اِنت.

(۳) بزاں آ یکّءَ دگرا میاری وکنںت بلے ہماکفر ءُکافری کہ چہ ہمائی سببءَ اے مصیبت مروچی آیانءَ سرا آتکگ آئرا ہر دوکیں چہ وتی شُہرتیءَ چیر دینت، ءُآئی نامءَ نہ گرَانت.

ءُدۆر دئیں طوقاں ہمایانی گردنانی تہا کہ کفر اِش کتگ. ءُآیاں ایوکءَ ہمایانی عملانی مز دیگ بیت.

وَمَآ اَرْسَلْنَا فِيْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَآ اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿٣٤﴾

٣٤. ءُماہمیکہ میتگےءِ تہا ترسینوکے دیم دات الّمءَ آئیءِ تہءِ وشحالین ءُآسودہ حالیں مردماں گوشت کہ ما نمنّوکیں ہماچیزانی کہ شمئے سرا دیم دیگ بوتگ اَنت.

وَقَالُوْا نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَّاَوْلَادًا ۙ وَّمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ ﴿٣٥﴾

٣٥. ءُگوشت اِش کہ مئے مال ءُاولاد چہ ہرکسءَ گیشتر اَنت، ءُما عذاب دیگ نہ بَئیں[1].

قُلْ اِنَّ رَبِّيْ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٦﴾

٣٦. بگوَش کہ بیشک منی پروردگار پراہ کنت ہرکسی روزیءَ کہ بلوٹیت ءُتنگ کنت بلے گیشتریں مردم سرپد نہ بنت[2].

وَمَآ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ بِالَّتِيْ تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفٰٓى اِلَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۚ فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَآءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوْا وَهُمْ فِي الْغُرُفٰتِ اٰمِنُوْنَ ﴿٣٧﴾

٣٧. ءُشمئے مال ءُچک چہ آ چیزاں نہ اَنت کہ شمارا پہ درجہ ءُرُتبہءَ نزّیک بکنںت، ہاں! ابید اَنت ہما کہ ایمان کاراَنت ءُجوانیں کار کنںت نوں ہمیش اَنت کہ آیانی واستا دوسری مزہست بہ سوبءَ آیانی عملانی، ءُآ بے تُرس ءُلرزا (بہشتءِ) ماڑیانی تہا نندوک بنت.

وَالَّذِيْنَ يَسْعَوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِنَا مُعٰجِزِيْنَ اُولٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُوْنَ ﴿٣٨﴾

٣٨. ءُآ مردم کہ مئے آیاتانی کمزور کنگءِ ءُچیراکنگءِ کوششءَ کںت، اے درہا عذابءِ تہا مُچ کنگ بنت.

---

(١) بزاں مئے اے مال ءُدولتءِ بازی اے ہبرے دلیل اِنت کہ اللہ چہ ماوشّ اِنت نوں گڑا آچوں مارا عذاب دنت؟

(٢) اللہءَ اے چیز پہ آیاں پدّر کت کہ مال ءُدولتءِ بازی اللہءِ دوستیءِ دلیل ءُنشانی نہ اِنت چوکہ کافرانی گمان اِنت بلکیں اے اللہءِ وتی یک بہرے کہ آئی پہ وتی حکمتءِ رہبندءَ کتگ، لہتینءَ باز دنت، ءُلہتینءَ کم.

قُلْ اِنَّ رَبِّيْ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَهٗ ؕ وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهٗ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. بگوش بیشک منی پروردگارچہ وتی بندیاں ہرکسی روزیءَ کہ بلوٹیت پراہ کنت، ءُ(آئرا) تنگ کنت پہ ہرکسءَ کہ بلوٹیت، ءُہرچیکہ شما خرچ بکن اِت نوں آ آئیءِ مزّا دنت، ءُ آ جوانیں روزی رسانے.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ثُمَّ يَقُوْلُ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اَهٰٓؤُلَآءِ اِيَّاكُمْ كَانُوْا يَعْبُدُوْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. ءُ آ روچءَ کہ (اللہ) آ درستاں یکجا مچ کنت پداگوں ملائکتاں گوشیت ایا آیاں ایوکءَ شمئے بندگی کتگ؟

قَالُوْا سُبْحٰنَكَ اَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُوْنِهِمْ ۚ بَلْ كَانُوْا يَعْبُدُوْنَ الْجِنَّ ۚ اَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُّؤْمِنُوْنَ ﴿۴۱﴾

۴۱. (ملائکتاں) گوشت تو پاک ئے توئے مئے دوست ءُکارساز نہ کہ آ ینت. بلے آیاں جنّانی بندگی کتگ[1] ءُآیانی گیشرینانی ایمان ہمایانی سرا بوتگ.

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَّفْعًا وَّلَا ضَرًّا ؕ وَنَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ذُوْقُوْا عَذَابَ النَّارِ الَّتِيْ كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُوْنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. نوں مروچی چہ شما کس پہ آدگرءَ ہچ نَپ ءُنقصانےءِ مالَک نہ اِنت، ءُماظالماں گوشیں کہ ہما آسءِ عذابءَ بچش اِت کہ شما دروغ بندکتگ بوتگ.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالُوْا مَا هٰذَآ اِلَّا رَجُلٌ يُّرِيْدُ اَنْ يَّصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُكُمْ ۚ وَقَالُوْا مَا هٰذَآ اِلَّآ اِفْكٌ مُّفْتَرًى ؕ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ ۙ

۴۳. ءُہمیکہ آیانی دیمءَ مئے زاہریں آیا ت وانگ بنت گوش اَنت کہ اے مرد وایوکءَ ہمے ہبرءَ لوٹیت کہ شمارا چہ شمئے پت ءُپیرکانی معبودانی بندگیءَ مَنہ بکنت، ءُگوش اَنت کہ اے وایوکیں ٹہینتگیں دروگ اَنت، ءُکافراں حقّیں ہبرءِ جوابءَ وہدیکہ آہاں

(۱) اللہ مشرکانی رزواکنگءِ واستا فرشتیانی دیمءَ چہ آیاں جست کنت کہ ایا ایشاں پہ شمئے گوشگءَ شمئے بندگی کتگ؟ گڑا آپسو دیانت کہ ماے گُءَ وارت کنیں کہ اے وڑیں ہبربکنیں؟ بلکیں اے شیطانانی داتگیں سوجانی سرا بوتگ اَنت، ءُپہ شیطانانی گوشگءَ ایشاں بیدءِ تو ایدگرانی بندگی کتگ. نوں بزاں اے حقیقتءَ شیطانانی بندگی کنوک بوتگ اَنت.

اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٤٣﴾

سربوت ہمے گوشت کہ اے پہکیں ظاہریں سحرانت.

وَمَآ اٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ كُتُبٍ يَّدْرُسُوْنَهَا وَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَّذِيْرٍ ﴿٤٤﴾

٤٤. ءُماآیاں ہچ وڑیں کتابے نہ داتگ کہ آئرا بوان اَنت، ءُچہ توپیسر مادیم نہ داتگ آیانی گورا ہچ وڑیں تُرسینوکے.

وَكَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۙ وَمَا بَلَغُوْا مِعْشَارَ مَآ اٰتَيْنٰهُمْ فَكَذَّبُوْا رُسُلِيْ ۫ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيْرِ ﴿٤٥﴾

٤٥. ءُپیسریئیناں وتی (پیغمبر) درہا دروغ بندکت اَنت، ءُآہاں ہرچیکہ ماداتگ اَت اے آہانی دَہ یکّءَ (ہُوں) سرنہ بوت اَنت[1]، نوں مئے پیغمبراِش دروغ بندکت اَنت، گڑا منی عذاب چہ وڑا سخت اَت.

قُلْ اِنَّمَآ اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ ۚ اَنْ تَقُوْمُوْا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوْا ۚ مَا بِصَاحِبِكُمْ مِّنْ جِنَّةٍ ۭ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذِيْرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيْدٍ ﴿٤٦﴾

٤٦. بگوْش کہ من شمارا ایوکءَ یک نصیحتے کناں کہ شما پہ اللّٰہءِ نامءَ یک یکّءَ ءُدو دوءَ بوشت اِت ءُپدا فکر بکن اِت، (گڑا شما زان اِت) کہ شمئے ہمبراہءَ گنوکی گون نیست[2]، آشمارا ہشکءَ چہ شمئے دیمءِ آؤکیں سلّیں عذابءَ ترسینگ لوٹیت[3].

(١) بزاں مکّءِ اے کافر وتءَ پچہ بیاراَنت اگں نہ ماایشاں چو ہما پیسری ایں امّتانی پیمءَ نیست ءُنابود کنیں کہ اے آیانی زور ءُطاقتءِ دہ یکّءَ ہم سر نہ اَنت.

(٢) ءُآسوج ہمیش اِنت کہ شما یک یکّءَ، ءُدودوءَ بنندات ءُشر بسوچ اِت گڑا اے ہبر پہ جوانی شمئے فہمءَ کئیت کہ شمئے ہمبراہ گنوکے نہ ئے، ءُآئی ہبریہ حقّ اَنت، ءُشمئے فائدہ ہمائی ہبرانی زورگءِ تہااِنت. مراد چہ اے ہمبراہءَ محمّد عربی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت.

(٣) حدیثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یک برے کوہءِ صفاءَ سرکپت، ءُگوْشت ئے یاصباحاہ گوں ایشی اِشکنگءَ مکّءِ قریش درہا مچ بوت اَنت گڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: اگاں من شمارا بگوْشاں کہ دژمن سہبءَ یابیگاہءَ شمئے سرا لشکر کنت ایاشما منی ہبرءَ باور داراِت؟ آیاں گوْشت کہ ہَؤ. پدا واجہءَ فرمان کت: گڑا من شمارا آؤکیں عذابءِ بابتءَ ترسیناں (اگاں شما ایمان نیاؤرت) گوں ایشی اِشکنگءَ ابولہب زہرءَ کپت، ءُگوْشت ئے کہ اے محمّد تو تباہ ببات ئے، تومارا پہ ہمے ہبرءَ مچ کتگ؟ گڑا اللّٰہءَ سورة تبّت نازل فرمائینت، ءُفرمائینت کہ تباہ تو وت بئے. (صحيح البخاری كتاب التفسير سورة سبأ).

قُلْ مَا سَاَلْتُكُمْ مِّنْ اَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ۭ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَي اللّٰهِ ۚ وَهُوَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۴۷

۴۷. بگوْش که ہرمزّے که من چه شمابلوٹاں نوں آشمئے اِنت، ءُمنی مز ایوکءَ الله سرااِنت، ءُآہرچیزءِ سرا حاضر ءُسهی اِنت.

قُلْ اِنَّ رَبِّيْ يَقْذِفُ بِالْحَقِّ ۚ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ ۴۸

۴۸. بگوْش که نیست کنت منی پروردگار باطلیں دیناں گوں بَرحقّیں دینءِ (دیم دیگءَ) ءُآچیرینانی زبر زانوک اِنت.

قُلْ جَاۗءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيْدُ ۴۹

۴۹. بگوْش که حق آتک ءُسربوت، ءُباطل نه بنداتءَ آتک کنت ءُنه واتَر کت کنت[1].

قُلْ اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّمَآ اَضِلُّ عَلٰي نَفْسِيْ ۚ وَاِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوْحِيْٓ اِلَيَّ رَبِّيْ ۭ اِنَّهٗ سَمِيْعٌ قَرِيْبٌ ۵۰

۵۰. بگوْش که اگاں من گمراه بوتاں گڑا منی گمراہیءِ تاوان منی جِندءَ رسیت، ءُاگاں په راہءَ بباں گڑا آئیءِ سبب ہما وَحی اِنت که منی نیمگءَ کنگ بیت[2]، بیشک آ جوانیں اِشکُنوکے ءُباز نزّیک اِنت.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ فَزِعُوْا فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوْا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيْبٍ ۵۱

۵۱. ءُاگاں تو ہما وہدابگندئے که آ په تُرس ءُلَرز بنت، گڑا (چه دستءَ) درنیایَنت ءُدزگیر بنت چه نزّیکیں جاگہےءَ[3].

(۱) بزاں گوں حقّءِ آیگءَ نوں باطل پرشتگ، ءُآسر چست کنگءِ قابل نه اِنت، ءُنه ساریءَ آئیءَ چوشیں بُنے بوتگ. حدیثءِ تہا کیت ہمے روچءَ که مکّه مسلمانانی دستءَ آتک گڑا واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خانهءِ کعبهءِ تہا داخل بوت، ءُہمے سئے صد ءُشَست ایں بُت که اودا ہست اِتنت آدرہا پروشان کت اَنت، ءُاے دوئیں آیت وانان کت اَنت. یکّے وہمے، دومی سورة بنی إسرائیل آیت ۸۱ اے آیت ﴿ جَآءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ ۭ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوْقًا ﴾ (صحيح البخاری كتاب الجهاد باب إزالة الأصنام).

(۲) بزاں منی ہدایتءِ سرا بوگ اللّٰهءِ وتی مہربانی اِنت که آئی منی سرا وحی کت، ءُمنءَ تچکیں راہ پیش داشت.

(۳) تناوُش بمعنیٰ تناول بزاں دست گرگ. مطلب ہمیش اِنت ہنچوکه مردم چه دور یک چیزےءَ گرگ بلوئیت آئیءَ گپت نه کنت، ءُآئی وڑ ءُپیم نیست، ہمے وڑا کافر وہدیکه آخرتءِ عذابءَ گند اَنت گڑا دل اِش په ایمان آرگءَ منده بیت ءُگوْش اَنت نوں ماایمان آوُرتگ بلے اودءِ ایمان آرگ درد نه وارت پرچه که آئی پدلیں ایمان آرگءِ وہد ءُساہت گوْستگ ءُشتگ، ءُنوں آوہد دست نه کپیت. ءُاے کِشتگیں ثمریانی دست گرگءِ وہد اِنت نه که کشگءِ .

وَّقَالُوْٓا اٰمَنَّا بِهٖ ۚ وَاَنّٰى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَّكَانٍۢ بَعِيْدٍ ۝۵۲

۵۲. ءُگوْش اَنت کہ ماآئی سرا یقین کتگ، نوں کجا ایشی رست کنت چہ دوریں جاگہےءَ.

وَقَدْ كَفَرُوْا بِهٖ مِنْ قَبْلُ ۚ وَيَقْذِفُوْنَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍۢ بَعِيْدٍ ۝۵۳

۵۳. ءُسارےءَ آئی انکاراِش کتگ بوتگ، ءُبے گِندگےءَ چہ دوریں جاگہےءَ دؤر دیان اِش کت[۱].

وَحِيْلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُوْنَ كَمَا فُعِلَ بِاَشْيَاعِهِمْ مِّنْ قَبْلُ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا فِيْ شَكٍّ مُّرِيْبٍ ۝۵۴

۵۴. ءُآیانی میانءَ ءُآیانی واہشتانی میانءَ پردگے دور دیگ بوت[۲] چوکہ گوں پیسریئینیاں کنگ بوتگ اَت[۳] بیشک آپہ بنیں شکّےءِ تہا کپتگ اِتنت.

---

(۱) **قذف.** گوْش اَنت یک چیزےءِ دور دیگ ءُجنَگےءَ . عربانی تہا اے محاورہ ہست اِنت ہر آشخص کہ بے دلیلےءَ چہ وتی گمانےءَ ہبرکنت آاے چیزےءَ پہ رجم بالغیب، ءُقذف بالغیبےءِ لفظےءَ تعبیر کنت کہ اے وڑیں مردم بزاں تہاریءِ تہا تیر جنت کہ آثرا ہچ نشانگے نیست. بزاں اے کافرانی دروراِنت کہ آہے دلیلےءَ ہشکےءَ پہ وتی گماناں پیغمبرءِ ہبرانی انکارےءَ کنت، ءُآیاں دروگ بند کنت. (تفسیرقرطبی).

(۲) چہ اے پردےءَ یاومرگ مراد اِنت کہ اے آیانی، ءُآیانی واہشتانی میانءَ پردگے جوڑبیت، ءُچہ ایشاں آیاں پہک بےبہر کنت. یاومراد آخرت اِنت کہ آخرتےءَ آیانی، ءُآیانی اے واہشتےءِ میانےءَ کہ نوں مئے ایمان زورگ بیت یک پردگے جوڑ بیت. بزاں آیانی اے واہشت برترّینگ بیت، ءُآدوزہءَ دؤر دیگ بنت.

(۳) بزاں گوستگیں امّتانی ایمان ہم آوہدا قبول کنگ نہ بوت وہدیکہ عذابےءِ گندگےءَ پد آیاں ایمان آؤرت. البتہ یونس عَلَيْهِ السَّلَامُ قوم ابیدِانت. بچار سورۃ یونس آیت ۹۸.

سُوْرَةُ فَاطِرٍ — سورة فاطر

سوره فاطر ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
چلّ ءُپنچ آیات ءُپنچ رکوع اَنت.

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

۱. دریں توصیف ہمااللهءِ واستا اَنت کہ پہ نوک جوڑ کنوک اِنت آسمانانی ءُزمینءِ، ءُدو دو، سئے سئے، چارچاربانزلانی ہدابُندیں ملائکتاں وتی قاصد جوڑ کنوک ءُدیم دیوک اِنت. ءُگیشین جوڑکنت ہرچیکہ بلوٹیت[1] بیشک اللہ ہرچیزءِ سرا زبریں قُدرت داروکے.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُولِيْٓ اَجْنِحَةٍ مَّثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ؕ يَزِيْدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَآءُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝۱

۲. ءُاللہ ہرچ رحمتے کہ پہ مردماں پَچ بِکنت گڑا کَس آہرا داشت نہ کنت، ءُہرچیزءَ کہ آ بداریت آئرا کَس دیم دات نہ کنت، ءُہمااِنت زبردست ءُخیرکاریں ذات ءُحکمتانی واجہ.

مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۚ وَمَا يُمْسِكْ ۙ فَلَا مُرْسِلَ لَهٗ مِنْۢ بَعْدِهٖ ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝۲

۳. اے مردماں اللهءِ وتی سرا کتگیں نعمتاں یاد بکن اِت، ایا بیدءِ اللهءَ دگہ جوڑ کنوکےہست کہ آ شمارا چہ آسمان ءُزمینءَ روزی بِداَنت؟ بیدءِ آئی دگہ بَرحقّیں معبود

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ ؕ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ؕ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ۝۳

(۱) لہتینءَ ایشی معنیٰ ہمے کتگ کہ چیزے ملائکتانی بانزلاں چہ دو دو، سئے سئے، چارچارءَ گیش کنت. ہنچوکہ یک حدیثے تہا کئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ معراجءِ شپءَ جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ آئی پہ دلیں صورتءَ دیست کہ آئی شش صد بانزل اِتنت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ النجم عن ابن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ).

چ نیست، نوں شما کجا نگو سرگردان اِت؟

وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّنْ قَبْلِكَ ۭ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ۝۴

۴. ءُاگاں آ ترا دروگ بند بکننت گڑا (پریشان مہ بو) کہ چہ تو پیسر (ہُوں) بازیں پیغمبرےدروگ بند کنگ بوتگ. ءُاللّٰہءِ نیمگءَ درہیں کار بِرترّینگ بَنت.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۪ وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ۝۵

۵. او مردماں! بیشک کہ اللّٰہءِ وعدہ بَرحقّ اِنت نوں شمارا دنیاءِ زِندگانی رِیپینت مَہ کنت، ءُنہ شمارا مزنیں ریپینوک پہ اللّٰہءِ نامءَ ریپینت بِکنت[1].

اِنَّ الشَّيْطٰنَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوْهُ عَدُوًّا ۭ اِنَّمَا يَدْعُوْا حِزْبَهٗ لِيَكُوْنُوْا مِنْ اَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ۝۶

۶. بیشک شیطان شمئےمزنیں دُژمنےنوں شما آئرا وتی دُژ من بِزان اِت، ءُ آ وتی ٹولیءَ (پمیشا) توار جَنت دانکہ آ چہ بِرمشوکیں آسءِ سُچوکاں بہ بنت.

اَلَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۭ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝۷

۷. آکساں کہ انکار کتگ آیانی واستا سِلّیں عذاب ہست. ءُآکساں کہ ایمان آوُرتگ ءُجوانیں کار کتگ آیانی واستا بَخشش ءُمزنیں مزہست.

اَفَمَنْ زُيِّنَ لَهٗ سُوْۗءُ عَمَلِهٖ فَرَاٰهُ حَسَنًا ۭ فَاِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَّشَاۗءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَاۗءُ ۠ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرٰتٍ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَصْنَعُوْنَ ۝۸

۸. ایا نوں آ مردم کہ آئےءِ واستا آئی بدیں عمل ڈولدار کنگ بوتگ اَنت، ءُ آ آئرا جوان زانت ءُگمان کَنت (گوں مؤمنءَ برابر بوت کَنت)؟ نوں بیشک اللّٰہ گمراہ کَنت ہرکسءَ کہ بلوٹیت، ءُرہشونیءَ کَنت ہرکسےءَ کہ بلوٹیت، ءُتئی جان مَرو پہ آیانی سرا بازیں

(۱) اللّٰہءِ نامءَ شیطانءِ ریپینگ اے وژا اِنت کہ آمردمءَ پہ توبہ کنگءَ نیئلیت بلکیں مردمءَ پہ ہمے چیزءَ گناہ کنگ پرمائیت کہ اللّٰہ وَمزنیں بخشوکے، ءُتئی گناہ آئی رحمتانی دیمءَ ہچ نہ اَنت، ءُہمے وژا مردم شیطانءِ ہبرانی تہا کئیت، ءُوتی زندگیءَ گناہانی تہا گوْازینیت، ءُوتءَ تباہ کنت..

افسوس کنگءَ. بیشک الله آیانی عملاں جواں زانوک اِنت.

وَاللّٰهُ الَّذِیْۤ اَرْسَلَ الرِّیٰحَ فَتُثِیْرُ سَحَابًا فَسُقْنٰهُ اِلٰى بَلَدٍ مَّیِّتٍ فَاَحْیَیْنَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ كَذٰلِكَ النُّشُوْرُ ۝۹

۹. ءُالله اِنت که دیم دنت گواتاں که آ (گوات) جمبراں چِست کَنت نوں ماآیاں سردیان کنین ءُبریں دیم پہ مردگیں زمینےءَ نوں ما پہ آئی زندگ کنیں مردگیں زمینءَ رند چہ آئی مَرگءَ، ءُہمے وڑااِنت (چہ قبراں) چِست بوگءِ (درور)[1].

مَنْ كَانَ یُرِیْدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِیْعًا ؕ اِلَیْهِ یَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّیِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ یَرْفَعُهٗ ؕ وَالَّذِیْنَ یَمْكُرُوْنَ السَّیِّاٰتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِیْدٌ ؕ وَمَكْرُ اُولٰٓئِكَ هُوَ یَبُوْرُ ۝۱۰

۱۰. ہرکس کہ واہگ داریت عزّتءِ گڑا (بزانت) کہ عزّت درہا الله ئیگ اَنت، پاکیں ہبر ہمائی نیمگءَ سر کپ اَنت، ءُنیکین عمل اِنت کہ آیاں برزا بارت ءُسرکنت[2] ءُآمردم کہ بدیں مکر سازاَنت سِلّیں عذاب ہمایانی واستاینت، ءُہمیشانی جوڑ کتگیں ہنر اَنت کہ نیست ءُنابود بنت.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا ؕ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ

۱۱. ءُالله اِنت کہ شمارئے چہ خاکءَ جوڑ کت، پدا چہ ترمپےآپءَ، پدئے شمارا جُفت جُفت کت، ءُہچ مات وتی چُکّءَ (وتی رَحمءِ

(۱) بزاں ہنچوکہ مردگیں زمینءَ ما چہ آئی مرگءَ پد پدا زندگ کنیں، ءُاے مئے سرا گران نہ اِنت، ہمے وڑا مامردگاں چہ قبراں چست کنیں، ءُپہ ما ہچ مشکل نہ اِنت.

(۲) چہ پاکیزئیں کلمءَ مراداللهءِ ذکر، تسبیح وانگ، ءُقرآنءِ وانگ، ءُدعاءِ لوٹگ اِنت، ءُہمے پیمیں آدگہ کاراَنت. ءُ﴿ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ یَرْفَعُهٗ ﴾ معنیٰ چہ سلف صالحینءَ ہمے آتکگ کہ ایوکءَ چہ زبانءَ ذکر کنگ، ءُقرآن وانگ، ءُدعاءِ لونگ کارنہ دنت تاں ہماوہدءَ کہ ایشانی ہمبراہیءَ نیک ءُجوانیں عمل گوں مہ بیت. عبدالله بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فرمان کنت: چہ پاکیزہ ایں کلمءَ کہ آ آسمانءَ چست کنگ بنت مراد اللهءِ ذکر کنگ اِنت، ءُچہ نیکیں عملءَ مراد فرضانی اداکنگ اِنت. نوں ہرکسءَ کہ اللهءِ ذکر کت گوں فرضانی اداکنگءَ نوں آئی اے عمل آئی ذکرءَ پہ آسمانءِ نیمگءَ بارت، ءُاے آئی کارءَ کئیت. ءُہرکسءَ کہ اللهءِ ذکر کت بیدءِ فرضانی اداکنگءَ گڑا آئی اے ذکر ہچ کارنہ دنت. (تفسیر ابن کثیر).

اِلَّا بِعِلْمِهٖ ؕ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُّعَمَّرٍ وَّلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖۤ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ﴿۱۱﴾

تہا) بڈّا کنت ءُنہ آئرا کاریت بید آئیءِ عِلم ءُزانتءَ، ءُہرمزن عُمریں مردمءَ کہ عُمرےدیگ بئیت یا چہ آئی چیزےکم کنگ بیت اے درہا کتابءِ تہا نبشتہ اَنت. ءُاے کار پہ اللہءَ باز سُبکہ ءُآسان اِنت.

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرٰنِ ۖ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَآئِغٌ شَرَابُهٗ وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ ؕ وَمِنْ كُلٍّ تَاْكُلُوْنَ لَحْمًا طَرِيًّا وَّتَسْتَخْرِجُوْنَ حِلْيَةً تَلْبَسُوْنَهَا ۚ وَتَرَى الْفُلْكَ فِيْهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۲﴾

۱۲. ءُیک وڑ نہ اَنت دوئیں دریا، اے شیر کِن اِنت ءُتُنّءَ پَہک بارت، ءُایشی آپ دِل کشّیں آپے، ءُاےسور ءُتَہل اِنت، ءُچہ ہردوکاں شما تازگیں گوشت وَراِت ءُدر کن اِت سَہت ءُزیوَر کہ آیاں پوش اِت، ءُتو آئی تہا بوجیگءَ گِندان ئے کہ آپءَ دِرّان اِنت ءُرُوُت، ءُدانکہ شما آئی روزیءَ شوہاز بکن اِت، ءُدانکہ شکر گُذار بہ بئیت.

يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ ۗ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ كُلٌّ يَّجْرِيْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ؕ وَالَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ مَا يَمْلِكُوْنَ مِنْ قِطْمِيْرٍ ﴿۱۳﴾

۱۳. مان کنت شپءَ روچءِ تہا، ءُروچءَ شپءِ تہا مان کنت، ءُماہ ءُروچ ہمائی کار بستگ اَنت، درہا رہادگ اَنت دانکہ نام بستگیں وہدےءَ، اے کارانی واجہ اِنت شمئے اللہ کہ شمئے پروردگار اِنت، ہمائی واستااِنت بادشاہی. ءُآیاں کہ شما بیدءِ آئی توار بِردَئیت آ نائی گَڈّگءِ سرءِ پوشءِ ہم مالک نہ اَنت[1].

اِنْ تَدْعُوْهُمْ لَا يَسْمَعُوْا دُعَآءَكُمْ ۚ وَلَوْ سَمِعُوْا

۱۴. اگاں شما آیاں توار بِجن اِت آشمئے تواراں نئیش کُن اَنت، ءُاگاں بِش کُن اَنت

(۱) بزاں وہدیکہ آچہ انچکیں کسانیں چیزےءِ جوڑ کنگءَ عاجز ءُبے وس اَنت گڑا آپہ شما دگہ چے زہم جت کنت؟ دریگتے کہ اے ہبر ہمایانی فہمءِ تہا بئیت کہ آبیدءِ اللہءَ ایدگرانی بندگی کنوک اَنت.

مَا اسْتَجَابُوْا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُوْنَ بِشِرْكِكُمْ ؕ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيْرٍ ﴿۱۴﴾

شمارا پَسّو دات نہ کنت، ءُآ قیامتءِ روچءَ شمئے اے شِریدار جوڑ کنگءِ انکارءَ کننت ءُکس ترا آگاہ نہ کنت چوشکہ (آگاہ کنت) زبریں آگاہ کنوک (اللہ).

يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ اِلَى اللّٰهِ ۚ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿۱۵﴾

۱۵. او مردماں! شما درہا اللہءِ مُحتاج اِت، ءُآ اللہ اِنت کہ کسّی محتاج نہ اِنت ءُتوصیف کتگیں ذاتے.

اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍ ﴿۱۶﴾

۱۶. اگاں بلوٹیت شمارا بارت ءُدگہ نوکیں مہلوکے کاریت.

وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُاے کار اللہءِ سرا ہچ گران نہ اِنت.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ؕ وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَّلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ؕ اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ؕ وَمَنْ تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِهٖ ؕ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُہچ بارءِ چست کنوک دگرءِ بارا چست نہ کنت، ءُاگاں گران بارے پہ وتی بارءِ بڈّاکنگءَ دگرےءَ توار بر بداَنت پدا ہُوں چہ آئی بارءَ ہچ بڈّءَ کنگ نہ بیت توری (توار بِرداتگیں) آئی نزّیکیں وارثے بہ بیت. ءُتو ہما مردماں ترسینت کَن ئے کہ آبے گِندگءَ چہ وتی پروردگارءَ تُرس اَنت، ءُنمازءَ برجاہ دارَنت، ءُہرکس کہ وتا پاک ءُصاف بکنت آئی پاکی پہ وتی جِنداِنت. ءُاللہءِ نیمگءَ اِنت واتر جاہ.

وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُکور ءُچَم ہچ یک سابءَ بوت نہ کنت.

وَلَا الظُّلُمٰتُ وَلَا النُّوْرُ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُنہ روژنائی ءُگَنجیں تہاری.

وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُوْرُ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُنہ سائگ ءُگرمی.

وَمَا يَسْتَوِي الْاَحْيَآءُ وَلَا الْاَمْوَاتُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ

۲۲. ءُنہ زِندگین ءُمردگیں، بیشک اللہ گوشدارائینیت ہرکسءَ کہ بلوٹیت، ءُتو

مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَّنْ فِي الْقُبُوْرِ ﴿۲۲﴾

گوشدارائینت نہ کن ئے آیاں کہ قبرانی تہا اَنت[1].

اِنْ اَنْتَ اِلَّا نَذِيْرٌ ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُتو ویک بلاہیں ترسینوکے ئے.

اِنَّآ اَرْسَلْنٰكَ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا ۭ وَاِنْ مِّنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا فِيْهَا نَذِيْرٌ ﴿۲۴﴾

۲۴. ءُما ترا پہ حق یک مژدہ دیوک ءُترسینوکے جوڑ کتگ ءُدیم داتگ، ءُہچ چوشیں اُمّتے نیست کہ آئی تہا یک ترسینوکے نہ گوستگ.

وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ جَاۗءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتٰبِ الْمُنِيْرِ ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُاگاں اے ترا دروگ بند بکنت گڑا (پریشان مہ بو) کہ پیسرین مردماں (ہُوں) پیغمبر دروگ بند کتگ اِتنت، ءُآیانی گورا آتکک اِتنت آیانی پیغمبر گوں پدّرکتگیں دلائلاں، ءُگوں صحیفہاں، ءُگوں روژناکنوکیں کتابءَ.

ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۡ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيْرِ ﴿۲۶﴾

۲۶. نوں ما کافر دزگیر کت اَنت، گڑا چوں ترنداَت منی عذاب ءُگرفت

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً ۚ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ ثَمَرٰتٍ مُّخْتَلِفًا اَلْوَانُهَا ۭ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيْضٌ وَّحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا وَغَرَابِيْبُ سُوْدٌ ﴿۲۷﴾

۲۷. ایا تو نہ گندئے کہ اللہءَ چہ آسمانءَ ہور ایر ریتک پدا ماچہ آئی وڑ وڑیں رنگءِ نیوگ درکت، ءُکوہانی بازیں راہ ءُرہبنداَنت سُہر ءُاِسپیت اِیں کہ جتا جتا ینت آیانی رنگ، ءُلہتےسکّیں سیاہ اَنت.

وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَاۗبِّ وَالْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ كَذٰلِكَ ۭ اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰۗؤُا ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ غَفُوْرٌ ﴿۲۸﴾

۲۸. ءُہمے پیما انسانانی تہا، ءُدلوتانی تہا، ءُچارپادانی تہا ہنچیں ہست کہ آیانی رنگ جِتا جتا ینت. بیشک آئی بندیانی تہا چہ آئی ایوکءَ ہما ترس اَنت کہ آیاں علم ءُزانت

---

(۱) بزاں ہنچوکہ قبرانی واہند ہچ نہ اِشکُن اَنت ہمے پیمءَ کافراں تو ستر سوج بدئے آبزاں ہچ نہ اِش کُن اَنت. بزاں ہنچوکہ مردگ مرگءَ پد چہ دنیاءَ ہچ فائدہ چست کت نہ کنت ہمے وڑا کافراں اے سوج ءُسر فائدہ ندینت.

ہست[1] بیشک اللہ زبردست ءُمزنیں بخشوکیں ذاتے.

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَ ﴿٢٩﴾

۲۹. بیشک آمردم کہ اللہءِ کتاباءَ وان اَنت، ءُنمازءَ برجاہ دارانت، ءُچہ مئے داتگیناں چیرُکائی ءُسرظاہرءَ خرچ کننت، اے ہنچیں سودایےءِ اُمّید وارانت کہ آ ہجبر نہ کُنّیت.

لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

۳۰. دانکہ پورہ پورہ آیاں آیانی مزّءَ بدانت، ءُچہ وتی مہربانیءَ آیاں گیشین بِدانت بیشک آمزنیں بخشوک ءُمزنیں قدردانے

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾

۳۱. ءُاے کتاب کہ ما پہ وَحی تئی نیمگءَ دیم داتگ اے بَرحقّ اِنت، ءُباورداروک اِنت پیسری اِیں کتابانی، بیشک اللہ وتی بندوانی بابتءَ زبر آگاہ اِنت، ءُ(آیاں) زبر گندوک اِنت.

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۖ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ ۚ وَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ ۚ وَمِنْهُمْ

۳۲. پدا ما وارث جوڑ کت اَنت اے کتابےءِ وتی گچین کتگیں بندہ. نوں آیانی تہا لہتے وتی جِندانی سرا ظلم کنوک اَنت، ءُلہتے میاں

(۱) مراد دینءِ عالم ءُزانتکاراَنت. بزاں ہماکہ قرآن ءُحدیثءِ زانوک اَنت، ءُہمائی رہبندءَ زندگی کنوک اَنت. دنیاءِ مردمانی تہا اےپدّءِ مردم چہ آدگراں گیشتر چہ اللہءَ ترسوک اَنت، ءُآئی سبب ہمیش اِنت ہمنچوکہ انسانءِ زانت ءُعلم اللہءِ بابتءَ گیش بیت ہمنچو آئی ترس چہ اللہءَ گیش بیت. دومی چیز اِش اِنت کہ آہوں انسان اَنت، ءُہمیشا چہ آیانی دستءَ گناہ بیت بلے چوکہ آوتی گناہءَ گناہے زانت ہمیشا چہ آدگراں زوت تر آئیءَ توبہ نصیب بیت. عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا گوشیت: کہ عالم چہ اللہءِ بندیاں ہمایَنت کہ آاللہءِ گوما شریدار جوڑ نہ کننت، ءُآئی جائز کتگیناں جائز، ءُآئی حرام کتگیناں حرام زان اَنت، ءُآئی حکمانی احترامءَ کنننت، ءُآئی گوما ڈیک دیگءِ، ءُوتی عملانی ساب ءُدادءِ سرا یقین دارانت. ءُعبداللہ بن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ بیان کنت: کہ علم ایوکءَ بازیں روایت کنگءِ نام نہ اِنت بلکیں چہ اللہءَ گیشتر ترسگءِ نام اِنت. ءُمالک بن انس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ گوشیت: کہ علم ایوکءَ بازیں روایت کنگءِ نام نہ اِنت بلکیں اے اللہءِ یک نورے کہ اللہ پاک آئرا انسانءِ دلءِ تہا دؤر دنت. (تفسیر ابن کثیر).

سَابِقُۢ بِالْخَيْرٰتِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيْرُ ؕ ۳۲

رفتار اَنت، ءُلہتے نیکیں کارانی تہا پیش کپوک اَنت پہ اللہءِ حکمءَ[1] ہمیش اِنت مزنیں مہربانی.

جَنّٰتُ عَدْنٍ يَّدْخُلُوْنَهَا يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّلُؤْلُؤًا ۚ وَلِبَاسُهُمْ فِيْهَا حَرِيْرٌ ۳۳

۳۳. ہمیشگی باگ ءُبہار اَنتَ کہ آئیءِ تہا (اے) داخل بنت، ءُسُہرءِ ءُمروارد‌ءِ سَنگہ پوشائینگ بنت، ءُآیانی پوشاک آئیءِ تہا ریشمی اَنت.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْٓ اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ؕ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ۳۴

۳۴. ءُگوش اَنت کہ درہیں توصیف ہما اللہءِ اَنت کہ پریشانی ءُغمے چہ مئے سرا بُرت ءُگار کت اَنت. بیشک مئے پروردگار مزنیں بخشوک ءُمزنیں قدردانے.

اَلَّذِيْٓ اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ لَا يَمَسُّنَا فِيْهَا نَصَبٌ وَّلَا يَمَسُّنَا فِيْهَا لُغُوْبٌ ۳۵

۳۵. (ءُ) ہما ذات کہ مارئے ایر گِپت ہمیشگی منندجاہءَ چہ وتی مہربانیءَ کہ اودءَ مارا نہ دَرد ءُتکلیفے رسیت ءُنہ دم بَرگے.

---

(۱) اے امّتءِ مردم سئے وژین اَنت. (۱) اوّلی قسمءِ تہا ہمامردم کاینت کہ آلہتے فرائضانی تہا سستی کنند، ءُچیزے حرام کتگیں کارانی تہا دستءَ مان کنند. (۲) ءُدومی قسمءِ تہا ہمامردم کاینت کہ آفرائضانی پابند اَنت، ءُچہ حرام کتگیں چیزاں وتءَ دورداراَنت. بلے برے برے مستحبّاتاں یلہ کنند، ءُچیزے مکروہیں کارانی تہا دستءَ مان کنند. چہ مستحبّاتاں مراد ہماکاراَنت کہ چایانی کنگءَ ثواب رسیت بلے پہ آیانی ویل کنگءَ گناہ نہ رسیت. ءُچہ مکروہاتاں ہماکارمرادَاَنت کہ چایانی کنگءَ ثوابانی تہاکمّی کئیت. (۳) ءُسئیمی قسمءِ تہا ہما مردم کاینت کہ آواجبات ءُفرائضانی ادا کنوک اَنت، ءُہمے پیمءَ مستحبّاتانی سراہوں پابندی کنوک اَنت. ءُچہ حرام کتگیناں وتءَ دورداروک اَنت، ءُہمے پیمءَ مکروہاتانی ہوں ویل کنوک اَنت. ءُایمانءِ مستریں درجہ ہمیش اِنت. اے درہا یک برے بہشتءَ روانت بلے وتی وتی درجہانی ءُعملانی مطابقءَ بلے اے شرط اِنت کہ چہ شرکءَ ءُکفرءَ پاک بہ بنت کہ پہ کافر ءُمشرکءَ کہ آشرک ءُکفرءِ سرا بہ مراَنت ہچ بخشش نیست، ءُآیانی واستا بہشت حرام اِنت. امام ابن کثیر اے آیتءِ تفسیرءِ تہا بازیں روایتےآوُرتگ، ءُگوشیت کہ درہاسندءِ اعتبارءَ کمزوراَنت بلے درستاں کہ یک جاگہ بکن ئے گڑا آزورگ بنت. ءُآتفسیر اش اِنت کہ چہ ﴿ سَابِقُۢ بِالْخَيْرٰتِ ﴾ مراد ہماینت کہ اللہ آیاں بے سابءَ بہشتءَ بارت. ءُچہ ﴿ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ﴾ ہمامرادَاَنت کہ چہ آیاں ساب گرگ بیت بلے ارزانیں سابے. ءُچہ ﴿ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ﴾ ہمامرادَاَنت کہ ایشانی ساب گران بیت ءُاے دوزہءِ تہا وتی گناہانی سزاءَ وراَنت، رندءَ آیاں اللہ پہ پیغمبرءِ سفارشءَ، یاچہ وتی مہربانیءَ چہ دوزہءَ درکنت، ءُبہشتءَ بارت. (تفسیر ابن کثیر).

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ۚ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوْتُوْا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِّنْ عَذَابِهَا ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِيْ كُلَّ كَفُوْرٍ ۝

۳۶. ءُآ کساں کہ انکار کتگ ہمایانی واستا اِنت دوزہءِ آس، ءُنہ آ یانی (مرگءِ) فیصلہ بیت کہ بہ مراَنت، ءُنہ چہ آیانی سرا عذاب کَم کنگ بیت. ہمے پیمءَ ما مز دئیں ہرمزنیں ناشکرءَ.

وَهُمْ يَصْطَرِخُوْنَ فِيْهَا ۚ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِيْ كُنَّا نَعْمَلُ ۭ اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَّا يَتَذَكَّرُ فِيْهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاۗءَكُمُ النَّذِيْرُ ۭ فَذُوْقُوْا فَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ نَّصِيْرٍ ۝

۳۷. ءُآ (دوزہی) آئی تہا فریاد ءُزاری کنںت، کہ اے مئے پروردگار! مارا چہ ادا دربکن کہ ما نیکیں عمل کنیں نہ کہ ساری اِیں کتگیں عملاں، (گوشگ بیت) زانءَ ما شما را اِنچو عُمر نہ داتگ اَت کہ آئی تہا نصیحت بزرتیں ہرکسءَ کہ نصیحت زورگ اَت؟ ءُشمئے گورا ترسینوک (ہُوں) آتکگ اِتنت. نوں (عذابءَ) بچش اِت. نوں پہ ظالماں ہچ وڑیں کمک کارے نیست.

اِنَّ اللّٰهَ عٰلِمُ غَيْبِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝

۳۸. بیشک اللہ زانوک اِنت گنجیں آسمان ءُزمینءِ چیرینانی. بیشک ہما اِنت زانوک دلانی رازانی.

هُوَ الَّذِيْ جَعَلَكُمْ خَلٰۗىِٕفَ فِي الْاَرْضِ ۭ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهٗ ۭ وَلَا يَزِيْدُ الْكٰفِرِيْنَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلَّا مَقْتًا ۚ وَلَا يَزِيْدُ الْكٰفِرِيْنَ كُفْرُهُمْ اِلَّا خَسَارًا ۝

۳۹. ہماہ اِنت کہ شمارئے زمینءِ جانشین جوڑ کت، نوں ہرکسءَ کہ انکار کت گڑا آئی نہ منّگءِ تاوانءَ آوت بڈّءَ بندیت، نہ منّوکاں گیش نہ کنت آیانی نہ منّگ آیانی پروردگارءِ گورا بید آئءِ زہر کنگءَ، ءُ(ہمے وڑا) نہ منّوکاں آیانی نہ منّگ گیش نہ کنت بیدءِ آیانی تاوان بار کنگءَ.

قُلْ اَرَءَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ اَرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ ۚ اَمْ اٰتَيْنٰهُمْ كِتٰبًا فَهُمْ عَلٰي بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ بَلْ اِنْ يَّعِدُ الظّٰلِمُوْنَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُوْرًا ۝

۴۰. بگوْش کہ باریں وتی جوڑ کتگیں شریدارانی حالءَ بدئیت کہ بیدءِ اللّٰہءَ شماِش توار بِردئیت، باریں بُگوْش اِت کہ آیاں زمینءِ تہا چے چے جوڑ کتگ؟، یا آیاں شریداری یےہست آسمانانی تہا؟ یا آیاں ماکتابےداتگ کہ آپہ دلیل ءُبُرہان اَنت، (چونہ اِنت) بلے اے ظالم یکّءَ دگرءَ بیدءِ ریپینگءَ دگہ ہچ وعدہ نہ دینت.

اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُوْلَا ۚ وَلَىِٕنْ زَالَتَآ اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِّنْۢ بَعْدِهٖ ۭ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا غَفُوْرًا ۝

۴۱. بیشک اللّٰہءَ آسمان ءُزمین داشتگ اَنت کہ آ مہ ٹکل اَنت، ءُاگا ں بِٹگل اَنت گڑا بیدءِ آئی دگہ کس آیاں داشت نہ کنت، بیشک آمزنیں اوپارکشّ ءُمزنیں بخشوکے.

وَاَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَىِٕنْ جَاۗءَهُمْ نَذِيْرٌ لَّيَكُوْنُنَّ اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِ ۚ فَلَمَّا جَاۗءَهُمْ نَذِيْرٌ مَّا زَادَهُمْ اِلَّا نُفُوْرًا ۝

۴۲. ءُایشاں وتی گُڈی سوگند وارت کہ آگاں آیانی گورا ترسینوکے آتک گڑا الّمءَ آ اُمّتانی رہشون تریں امّت بنت، نوں وہدیکہ آیانی گورا ترسینوکے آتک گڑا ایوکءَ آیانی نَفرت ءُدژمنیءِ گیش کت[1].

اِسْتِكْبَارًا فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ۭ وَلَا يَحِيْقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِهٖ ۭ فَهَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِيْنَ ۚ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيْلًا ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيْلًا ۝

۴۳. زمینءِ تہا وتی مزن لیکک ءُ، ءُبدیں مکر ءُحیلہ کنگءِ سوبءَ . ءُبدیں مکر آسرءَ مکرکنوکءِ سراکپیت. ءُآرَہچار نہ اَنت بلے پیسری اِینانی رہبندءِ، نوں تو ہجبر اللّٰہءِ رہبندءِ تہا رَدّ ءُبدلءِ نہ گِندئے، ءُ(ہمےوڑا) تو ہجبر اللّٰہءِ رہبندءَ پہ بِرترّگءَ نہ گِندئے[2].

(۱) بزاں چہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دیم دیگءَ پیسر مشرکاں سوگند وارتگ اَت کہ اگاں چہ اللّٰہءِ نیمگءَ پہ ماپیغمبرے بئیت گڑا ما دربا آئی فرمانبردار بئیں، ءُچہ گوْستگیں امّتاں باز جوان تربئیں بلے وہدیکہ واجہ پیغمبر بوت ءُآتک گڑا دیم اِش تاب دات، ءُایمان اِش نیاؤرت.

(۲) بزاں اے کافر زاناں پمیشا ایمان نیاراَنت ءُکفرءِ سرا وت اِش داشتگ کہ آ چوپیسری اِیں امّتانی وڑا =

اَوَلَمْ يَسِيْرُوْا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوْٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۭ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهٗ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ ۭ اِنَّهٗ كَانَ عَلِيْمًا قَدِيْرًا ۝۴۴

۴۴. زاناں زمینءِ تہا نہ گشتگ ءُنہ چاراِتگ اِش کہ گوستگ اِینانی آسر چہ وڑا بوت، ءُحقیقتءَ آزورءِ تہا چہ ایشاں باز دیما تِراتنت، ءُاللّٰہءَ ہچ کس آسمانانی تہا ءُزمینءِ تہا چیر تڑینت ءُکمزور کت نہ کنت. بیشک اللّٰہ زبریں زانوک ءُمزنیں زور آورے.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوْا مَا تَرَكَ عَلٰي ظَهْرِهَا مِنْ دَاۗبَّةٍ وَّلٰكِنْ يُّؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ فَاِذَا جَاۗءَ اَجَلُهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهٖ بَصِيْرًۢا ۝۴۵

۴۵. ءُاگاں اللّٰہ پہ مردمانی گِرگءَ بیاتکیں پہ آیانی کتگیں عملانی سوبءَ گڑا اے زمینءِ پُشتءِ سرا ہچ وڑیں ساہدارے (زندگءَ) پَشت نہ کَپت بلے (اللّٰہ) ایاں وَہد ءُساہت دنت دانکہ نام بَستگیں وَہدےءَ[1]، نوں وہدیکہ آیانی وَہد ءُساہت بَئیت ءُسربہ بیت گڑا بیشک اللّٰہ وتی بندواں جوان گِندوک اِنت[2].

= نیست ءُنابود کنگ بہ بنت؟ اگں ہر ہمیش اِنت گڑا ایشی زبر بزان اَنت کہ اللّٰہءِ داستور دائم ہمے وڑا آیان اِنت کہ آنافرمانیں قوماں نیست ءُنابود کنت، نوں آہوں وتی نیست ءُنابودیءِ راہءِ چاروک بہ بنت، ءُپہ آئی آمادہ بہ بنت کہ اللّٰہءِ اے قانون ہرکسی واستااِنت، ءُپہ کسّءَ بدل نہ بیت.

(۱) چہ اے داشتگیں وہدءَ دنیاءِ وہدءِ ہم مراد بوت کنت، ءُقیامت ہم مراد بوت کنت.

(۲) آروچءَ اللّٰہ چہ درستاں ساب ءُداد گیپت ءُہرکسءَ آئی عملانی رہبندءَ مز ءُسزا دنت. نیکانی جاگہ وش بیت ءُبدانی ءُنافرمانانی جاگہ باز خراب ءُسل بیت.

سُوْرَةُ يٰسٓ سورة يٰسٓ[1]

سوره یس ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
ہشتاد ءُسئے آیات ءُپنچ رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

يٰسٓ ۝١

١. یس.

وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيْمِ ۝٢

٢. سوگندِانت باحکمتیں قرآنءِ.

اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ۝٣

٣. الّمءَ توچہ دیم داتگیں پیغمبران ئے.

عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۝٤

٤. تچکیں راہءِ سرائے.

تَنْزِيْلَ الْعَزِيْزِ الرَّحِيْمِ ۝٥

٥. نازل کتگین اِنت زبردست ءُمزنیں مہربانیں ذاتءِ.

لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ اُنْذِرَ اٰبَآؤُهُمْ فَهُمْ غٰفِلُوْنَ ۝٦

٦. دانکہ تو ہماقوم ءُراجءَ بُترسین ئے کہ آیانی پت ءُپیرک ہچ تُرسینگ نہ بوتگ اَنت[2]، نوں آ بے خبر اَنت.

---

(١) زانگ لوٹیت کہ سورة یسینءِ فضیلتءَ سک باز احادیث روایت کنگ بوتگ بلے سندءِ اعتبارءَ درہا ضعیف ءُکمزوراَنت، ءُصحیح حدیث راجح تریں قول مطابقءَ ہچ نیست. یک حدیثے بابتءَ حافظ ابن کثیر گوشیت کہ آئی سند جیّدِانت بزاں جوان اِنت. ءُآحدیث امام ابویعلی الموصلی وتی مسندءِ تہا چہ ابوہریرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت کتگ. آاش اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: ہرکس سورة یسینءَ شپءَ بوانیت بزاں سہبءَ آبخشگ بوتگ. حدیث نمبر ٦٢٢٤ ج١تاکدیم ١١. ٩٢. بلے اے کتابءِ تحقیق کنوک گوشیت کہ إسناده ضعیف جدًّا. کہ ایشی سند باز کمزور اِنت. ءُشیخ البانی ہم اے حدیث ضعیف گوْشتگ. بچار ضعیف الجامع الصّغیر للألبانی رَحِمَہُ اللّٰہُ حدیث نمبر٥٧٢٩.

(٢) مراد عرب اَنت کہ آیانی گورا چہ اسماعیل عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ پد بیدءِ محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ دگہ ہچ پیغمبر دیم دیگ نہ بوتگ. ہاں ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ دعوت پہ آیاں سربوتگ، ءُآچہ ایشی آگاہ بوتگ اَنت.

لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۝٧

٧. بیشک جَہ گیر بوت آیانی گیشترینانی سرا (عذابءِ) حکم نوں آ ایمان نیاراَنت[١].

اِنَّا جَعَلْنَا فِيْٓ اَعْنَاقِهِمْ اَغْلٰلًا فَهِيَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُّقْمَحُوْنَ ۝٨

٨. بیشک ما طوق آ یانی گردنانی تہا دۆر دات نوں آ داں زنوْکّاں سراِنت، نوں سراِش بُرزءَ چِست اَنت[٢].

وَجَعَلْنَا مِنْۢ بَيْنِ اَيْدِيْهِمْ سَدًّا وَّمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنٰهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُوْنَ ۝٩

٩. ءُنوں ماآیانی پُشت ءُدیم ہردوکیں گوراں دیوالے دیوالے جوڑکت، نوں ماآمان پوش اِتنت، نوں آ نہ گِنداَنت[٣].

وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۝١٠

١٠. ءُپہ آ یاں ساب یکّ اِنت کہ تو آیاں بُترسین ئےیا مہ تُرسین ئے آ ایمان نیار اَنت.

اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ ۚ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَّاَجْرٍ كَرِيْمٍ ۝١١

١١. بیشک تو ہمائرا تُرسینت کن ئے کہ آ قرآنءِ رہ پدا زوریت، ءُتُرسیت چہ مزنیں مہربانءَ بے (آئی) گندگءَ[٤]، نوں

---

(١) مراد ہما کافراَنت کہ آسکّیں سرکشّ اِتنت. اللہ بیان فرمائینیت کہ نوں مشکل اِں، اے ایمان بیاراَنت پرچہ کہ اے چہ حدّءَ سرگوْستگین اَنت، ءُچہ بازیں نافرمانیانی کنگءَ آیانی دلاں مہرجنگ بوتگ، ءُآیانی سرا عذابءِ حکم جہ گیر بوت، نوں آحکمءَ کس ٹگلینت نہ کنت، ءُآیاں پہ راہءَ آوْرت نہ کنت.

(٢) گیشتریں مفسرّ ہمے نیمگءَ اَنت کہ اے آیتءِ تہا سرکشّیں کافرانی یک دوررے بیان بوگءَ اِنت کہ آیانی دوررچو ہمامردمءَ اِنت کہ آئی گردنءَ طوقے مان کنگ بہ بیت، ءُآئی سر ءُچم برزاد بہ بنت، ءُآجہلءَ مئیم کت نہ کنت، نوں اے وڑیں مردم الّمءَ کنڈے، یاچاتےتہا کپیت، ءُتاوان باربیت. بزاں اے کافرنوں ہمے وڑاَنت، ءُنوں ایشانی پہ تچکیں راہءَ آیگ وابے بوت کنت بلے حقیقتے بوت نہ کنت.

(٣) اے ہوں کافرانی یک دوررے ہنچوکہ یک مردمے چہ ہرنیمگءَ دیوالانی تہا بند بہ بیت، ءُچہ اودا دراتک مکنت نوں اے چہ ڈنّءِ ہبراں سرید نہ بیت. ہمے وڑا کافرانی، ءُآیانی ایمان آرگءِ درمیانءَ بازیں دیوال ہست، ءُآدیوال آیانی تکبّر ءُحسداَنت، ءُآیانی سیر ءُسرفرازی، ءُواجہی ءُکماشی اِنت کہ اے درہا آیانی ایمان آرگءِ دیمءَ بلاپیں بنداَنت کہ مکّ اَنت، ءُگوں آیاں پروشگ نہ بنت.

(٤) مراد چہ ذکرءَ قرآن پاک اِنت. بزاں چہ تئی ترسینگءَ کہ تو مردماں چہ اللہءِ عذاباں ترسین ئے ایوکءَ ہمامردم ترسنت کہ آیانی دلانی تہا اللہءِ ترس چہ بُنءَ ہست اِں، ءُآقرآنءَ وتی مستر کنگ لوتَنت. ءُآکہ چہ اللہءَ پہ دل نہ ترسنت ءُآیانی لوٹ چہ بُنءَ حقّءِ ہمبراہ داری کنگ نہ اِنت بلکیں =

آئرا بخشش ءُعِزّت داریں مزّءِ مُژدهءَ بدئے.

إِنَّا نَحۡنُ نُحۡيِ الۡمَوۡتٰى وَنَكۡتُبُ مَا قَدَّمُوۡا وَاٰثَارَهُمۡ ؕ وَكُلَّ شَىۡءٍ اَحۡصَيۡنٰهُ فِىۡۤ اِمَامٍ مُّبِيۡنٍ ﴿۱۲﴾

۱۲. بیشک مائیں کہ زندگ کنیں مردگاں، ءُنبشتہ کنیں ہرچیکہ آیاں دیمءَ رَہ داتگ، ءُہرچیکہ آیاں پَشت گپتَگ[1] ءُہرچیزءِ ساب ءُداد ماگِیشّینوکیں کتابءِ تہا داشتَگ.

وَاضۡرِبۡ لَهُمۡ مَّثَلًا اَصۡحٰبَ الۡقَرۡيَةِ ۘ اِذۡ جَآءَهَا الۡمُرۡسَلُوۡنَ ﴿۱۳﴾

۱۳. ءُبیانءَ بکن آیانی دیما یک میتگےءِ[2] مردمانی دروزءَ، کہ وہدیکہ آیانی گورا پیغمبر آتک ءُسربوت اَنت.

= مستری ءُواجہی کنگ اِنت، ایشاں ترسینگ کارءَ نئیت توری آترسینوک پیغمبرءِ وڑیں شخصے بہ بیت کہ آئی دژمن وت آئی بابتءَ گواہی دیانت کہ تو راست باز ءُامانت دارےءِ . نوں اے وڑیں مردماں دگرءِ نصیحت چون کاردنت؟

(۱) ﴿مَا قَدَّمُوۡا﴾ ہماعمل کہ آیاں کتگ اَنت. نیکیں بہ بنت، یابدیں. ءُ﴿وَاٰثَارَهُمۡ﴾ ہماعمل کہ آیاں پشتءَ اِشتگ، ءُشتگ اَنت. آنیکیں بہ بنت، یابدیں. مثلاً چہ آئی دستءَ یکّے مسلمان بوت ءُپہ تچکیں راہءَ آتک، یاچہ بدعتءِ راہءَ دراتک ءُسنّتءِ راہءَ آتک، نوں ہمامردم کہ چہ ایشی سببءَ ہدایتءِ سرا آتگ نوں اے ہرچیکہ نیکی بکنت ایشی نیکیانی ثواب ہمامردمءَ برابرءَ رَسَنت گوں، ءُہمے پیمءَ اگاں یک مردمے چہ یکّےءِ دستءَ گمراہ بوتگ نوں اے ہرچیکہ بدیں عمل بکنت ایشی گناہ آگمراہ کنوکءَ برابرءَ رس اَنت گوں. اےمفہوم اِنت ہماحدیثءِ کہ امام ابوداؤد وتی سننءِ تہا آوُرتگ. (سنن أبی داود کتاب السّنة باب لزوم السّنة) ءُہمے پیمءَ ہنچیں کارے بکنت کہ چہ آئی مرگءَ پد آپشت بکپیت گڑا چہ مرگءَ پد اگاں آنیکی ے ءُجوانیں کارے آئی ثواب ہماوڑا آئی واستا نبشتہ بیت، ءُآئیءَ رسان کنت. ءُہمے وڑا اگاں آئی ہنچیں بدیں کاریءِ راہ پچ کتگ، ءُآآئی مرگءَ پد پشت کپیت آئیءَ آئی گناہ رسان بنت، ءُپہ آئی نبشتہ کنگ بیت.

(۲) اے میتگ ءُشہرءِ نام انطاکیہ اِنت. ایشی بادشاہ نام أنطیخس بن أنطیخس اَت. امام قرطبی گوشیت: کہ اے بابتءَ دریں مفسرینانی اتّفاق اِنت. (تفسیرقرطبی)، لہتے گوشیت کہ اے شامءِ یک آبادیں، ءُنامی ایں شہرے، اے پیغمبر ہموداآتک اَنت. ءُچیزے گوشیت کہ اے دگہ انطاکیہ ے، شامءِ نہ اِنت. ءُاے بتانی عبادت کنوک اِتنت. چوکہ اے چیزانی سرجمیں بیان قرآن ءُاحادیثانی تہا نیاتگ پمیشا اے وڑیں جاگہاں بقولءِ مولانا اشرف علی تھانوی سلف صالحینءِ اے ہر زورگ جونترانت کہ **أَبْهِمُوا ما أَبْهمه الله.** بزاں ہماچیزکہ اللہءَ پہک نہ گیشّینتگ آ پہک گیشّینگ مہ بیت بلکیں ہما وڑا ویل کنگ بہ بیت. (بچار **معارف القرآن لمفتی محمد شفیع** رَحِمَهُ اللهُ).

اِذْ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوْهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوْٓا اِنَّآ اِلَيْكُمْ مُّرْسَلُوْنَ ﴿١٤﴾

١٤. وهدیکه ما آیانی گورا دوپیغمبر دیم دات، نوں آ ہش دروگ بند کت اَنت، نوں ما کمک کت اَنت گوں سیمی پیغمبرءِ دیم دیگءَ، نوں گوشت اِش که ما شمئے نیمگءَ دیم دیگ بوتگیں.

قَالُوْا مَآ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ۙ وَمَآ اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ ۙ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُوْنَ ﴿١٥﴾

١٥. آیاں پَسّودات که شما ومئے پیمیں انسان اِت، ءُرحمانءَ ہچّی دیم نه داتگ، شما ہشکءَ دروگ بند اِت.

قَالُوْا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّآ اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُوْنَ ﴿١٦﴾

١٦. آیاں پَسّو دات که بیشک مئے پروردگار جوان زانت که ماشمئےنیمگءَ دیم دیگ بوتگیں.

وَمَا عَلَيْنَآ اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿١٧﴾

١٧. ءُمئے سرا بیدءِ زاہریں رسینگءَ (دگه ہچ نیست).

قَالُوْٓا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ۚ لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهُوْا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِّنَّا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١٨﴾

١٨. (کافراں) گوشت که ماشمارا شوم زانیں[1]، الّمءَ اگاں شما وتی دَست (چه اے دعوتءَ) نه کشّ اِت گڑا ماشمارا سِنگ ریچ کنیں، ءُالّمءَ شمارا چه مئے نیمگءَ تورینوکیں عذاب رسیت.

قَالُوْا طَاۗىِٕرُكُمْ مَّعَكُمْ ۭ اَىِٕنْ ذُكِّرْتُمْ ۭ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُوْنَ ﴿١٩﴾

١٩. (پیغمبراں) پسّو دات که شمئے شومی شمئے جِندءَ بِر لگّ اِتگ[2]، زاناں‌شومی شمئے سوج ءُپنت کنگ اِنت ؟، بلے شما چه حَدّءَ سرگوستگیں قوم اِت.

(١) ﴿تَطَيَّرْنَا﴾ گوْش اَنت بدفالی گرگ. ءُشوم زانگءَ . بزاں قومءَ رسولانی ہبر نه زرت بلکیں آہان اِش شوم گوْشت. روایتانی تہا کئیت که آیانی سرا ڈکّالے کپت رسولانی نافرمانی کنگءِ سببءَ گڑا گوْشت اش که اے ہمیشانی شومی اِنت که مئے سرا کپتگ، ءُمروچی مابدحالیں..

(٢) بزاں اے مصیبت چه شمئے جِندءِ شوم بوگءَ، ءُچه شمئےسلّیں کارانی سببءَ شمئے سرا آتکگ.

وَجَآءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِيْنَةِ رَجُلٌ يَّسْعٰى قَالَ يٰقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٢٠﴾

٢٠. ءُیک مردمے چہ شہرءِ یَک کُنڈےءَ تچان تچانءَ آتک ءُگوشت ئِے اے منی راجءِ مردماں پیغمبرانی رَہ پداں بزورات[1].

اتَّبِعُوْا مَنْ لَّا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٢١﴾

٢١. ہمایانی رَہ پداں بزورات کہ آ چہ شما ہچ پیمیں مُزّے نہ لوٹنت، ءُ(وشیں ہبر اِش اِنت) کہ آیہ راہ اَنت.

وَمَا لِيَ لَآ اَعْبُدُ الَّذِيْ فَطَرَنِيْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٢٢﴾

٢٢. ءُچون اِنت منءَ کہ من ہمائی بندگءَ مہ کناں کہ آئی منا پیدا کتگ، ءُہمائی نیمگءَ شما واتر کنگ بئیت.

ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً اِنْ يُّرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِ عَنِّيْ شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا وَّلَا يُنْقِذُوْنِ ﴿٢٣﴾

٢٣. ایا من بیدءِ آئی پہ وتءَ دگہ معبودے جوڑ بکناں کہ اگاں رحمان منءَ تکلیف ءُنقصانے دِیگ بلوٹیت گڑا آیانی سفارش کنگ ہچ منی کارءَ نئیت، ءُنہ منءَ رکّینت کنت.

اِنِّيْٓ اِذًا لَّفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٤﴾

٢٤. بیشک کہ آوبدءَ من ظاہرین ءُپدّریں گمراہیءِ تہا باں[2].

اِنِّيْٓ اٰمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُوْنِ ﴿٢٥﴾

٢٥. بیشک من وتی پروردگارءِ سرا یقین آؤرتگ نوں منی ہبرءَ گوش کن اِت.

قِيْلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يٰلَيْتَ قَوْمِيْ يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٦﴾

٢٦. (کُشگءَ رند) آئرا گوشگ بوت کہ بہشتءَ پُتر، آئی گوشت دریگتے کہ منی قوم (اے ہبرءَ) سرپد بوتیننت.

---

(١) اے مردمءِ نام حبیب بن موسیٰ نّجارات، ءُچہ پیغمبرانی آیگءَ پیش اے ایوکءَ چہ شہرءَ دور یک غاریءِ تہا شت، ءُعبادتے کت. وہدیکہ ایشیءَ پیغمبرانی آیگءِ حال سربوت گڑا اے چہ گارءَ دراتک، ءُدیم ئِے گوں وتی قومءَ کت، ءُآیان ئِے سوج ءُسر کت کہ پیغمبرانی رندءَ بکپ اِت کہ تچکیں راہ ہمیش اِنت گڑا ظالمیں قومءَ شہید کت. (تفسیر ابن کثیر).

(٢) بزاں وہدیکہ من شرک بکناں.

بِمَا غَفَرَ لِيْ رَبِّيْ وَجَعَلَنِيْ مِنَ الْمُكْرَمِيْنَ ﴿٢٧﴾

۲۷. کہ منی پروردگارءَ منءَ بخشاتگ، ءُآئی منا چہ عِزّت داراں کتگ.

وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ مِنْۢ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ مِّنَ السَّمَآءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِيْنَ ﴿٢٨﴾

۲۸. ءُما دیم نہ دات چہ آئی (کَشگءَ) پد آیانی سرا آزمانی لشکرے، ءُنہ مارا رَہ دیگے اَت.

اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خٰمِدُوْنَ ﴿٢٩﴾

۲۹. ءُ(آیانی سزا) بس یک کوکارے اَت نوں اناگتءَ آ چو مرتگیں آسءَ بوت اَنت[1].

يٰحَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ ۚ مَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٣٠﴾

۳۰. ہائے افسوس بندیانی بدبختی ءُشومیءِ سرا، کہ ہر وہدیکہ آیانی گوْرا پیغمبرے آتک (گڑا) آہش پہک کلاگ زُرتنت.

اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنَ الْقُرُوْنِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٣١﴾

۳۱. زاناں کوراَنت کہ چہ گنجیں اُمّتے ماچہ آیاں پیسر نیست ءُنابود کت؟، نوں آآیانی نیمگءَ واتر نہ کنند.

وَاِنْ كُلٌّ لَّمَّا جَمِيْعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُوْنَ ﴿٣٢﴾

۳۲. ءُہرچیکہ ٹولی اَنت اے درہا پہ مامُچ کنگ ءُآرگ بنت.

وَاٰيَةٌ لَّهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ ۚ اَحْيَيْنٰهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَاْكُلُوْنَ ﴿٣٣﴾

۳۳. ءُیک بلاہیں نشانی یے پہ آیاں مرتگیں زمین اِنت، کہ آما زندگ کت، ءُماچہ آئی دان درکت، نوں آ چہ ہمیشی وَراَنت.

وَجَعَلْنَا فِيْهَا جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ وَّفَجَّرْنَا فِيْهَا مِنَ الْعُيُوْنِ ﴿٣٤﴾

۳۴. ءُما (زمینءِ) تہا چہ گنجیں باگےجوڑ کت مچّانی، ءُانگورانی، ءُما در بُلکّینت آئی تہا بازیں چمگے.

---

[1] بزاں رسولانی نہ منّگ، ءُاے نیکیں انسانءِ شہید کنگءَ پد ما پہ آیانی تباہ کنگءَ چہ آسمانءَ یک بلاپیں لشکرے دیم نہ دات. بزاں ایشاں اِنچو نہ کرزات کہ ماپہ ایشانی تباہ کنگءَ چہ آسمانءَ لشکرے دیم بداتیں. روایتانی تہا کئیت کہ جبریل عَلَیْہِ السَّلَامُ یک بلاپیں کوکارے پد دات، ءُگوں ہمے کوکارءَ دریں قوم سکٹ بوت، ءُدرہا بے جان بوت اَنت. (تفسیر ابن کثیر).

لِيَاْكُلُوْا مِنْ ثَمَرِهٖ ۙ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيْهِمْ ؕ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. دانکہ آ چہ آئی نیوگاں بو رآنت، ءُاے آیانی دستی کار نہ اَنت، ایا انگتءَ آ شکر نہ گِراَنت؟

سُبْحٰنَ الَّذِيْ خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْۢبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. پاک اِنت ہما ذات کہ آئی ہر چیزءِ تہا جُفت جوڑ کتگ، چہ زمینءِ رودینتگ اِیناں، ءُچہ آیانی جنداں، ءُچہ ہما چیزاں کہ آہش نہ زان اَنت.

وَاٰيَةٌ لَّهُمُ الَّيْلُ ۖ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُّظْلِمُوْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. ءُیک بلاہیں نشانی یے پہ آیاں شپ اِنت، کہ ما بریں چہ آئی (آیگءَ) روچءَ، نوں ہمادمانءَ آ تہا رَیءِ تہا بَنت.

وَالشَّمْسُ تَجْرِيْ لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ؕ ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿۳۸﴾

۳۸. ءُروچ اِنت کہ چکرّیت ءُکئیت وتی اوشتگءِ جاگہءَ[1] ایش اَنت زبردست ءُزبریں زانتکارءِ جتگین ءُداشتگیں اندازہ.

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنٰهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُوْنِ الْقَدِيْمِ ﴿۳۹﴾

۳۹. ءُماہ اِنت کہ ماپہ آئی بازیں منزلے داشتگ تاہما وہدا کہ آ برترّگءَ چو کوْہنیں کانِزگءَ بیت ءُکئیت[2].

---

(۱) بزاں روچ وتی ہما مدار ءُحدّءِ تہا چکرّیت کہ اللہءَ پہ آئی داشتگ، ءُچہ آئی سر نہ گوْزیت. ءُدومی معنیٰ ہمیش اِنت کہ آوتی اوشتگ ءُدارگءِ جاگہءَ رؤت. ءُآئی دارگءِ جاگہ عرشءِ چیراَنت. حدیثءِ تہا کئیت کہ ابوذرّ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت کنت کہ من واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ ہمبراہ اِتاں ماں مسیتءَ روچ ایرروگءِ نزّیکءَ، گڑا واجہ ءَ گوْشت: اے ابوذر تو زان ئے کہ روچ کجا ایررؤت؟ من گوْشت اللہ ءُآئی رسول جوان زان اَنت. واجہءَ درّائینت: روچ رؤت تاں کہ عرشءِ چیرءَ، ءُہمودءَ سجدہ کنت. ءُدگہ روایتے تہا کئیت آگوشیت من واجہءَ ہمے آیتءِ بابتءَ جست کت بزاں روچءِ دارگءِ جاگہ کجام اِنت؟ گڑا واجہءَ فرمان کت: کہ آئی اوشتگ ءُدارگءِ جاگہ عرشءِ چیراَنت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ یٰسٓ).

(۲) ماہءِ بیست ءُہشت منزل اَنت. روچ برسہبءَ درکئیت، ءُشپءَ ایررؤت، ءُآئی روژنائی یک وڑ اِنت، بلے ماہءِ اوّلی شپءَ روژنائی کم بیت، ءُدومی شپءَ چہ ایشی گیش بیت، ہمیکہ آیک منزلےءِ راہءَ دربارت آئی روژنائی گیش بوان بیت داں کہ چاردہمی شپءَ آئی روژنائی تمام بیت، ءُسکّ مزن بیت. پدا چہ ایشی رند آئی روژنائی کم بوان بیت داں آخرءَ گڑا آچو مچّءِ کانزگءَ بیت.

لَا الشَّمْسُ يَنْۢبَغِيْ لَهَآ اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۭ وَكُلٌّ فِيْ فَلَكٍ يَّسْبَحُوْنَ ۝

۴۰. روچءَ اے دَسترس نیست اِنت کہ ماہءَ بِگیپت، ءُنہ شپ چہ روچءَ پیش کپوک اِنت، ءُہریکّے آسمانءَ (وتی مدارءِ تہا) اوژناگءَ اِنت.

وَاٰيَةٌ لَّهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُوْنِ ۝

۴۱. ءُیک نشانی یے پہ آیاں ہمیش اِنت کہ ما آیانی نَسل پُرّیں بوجیگءِ تہا سوارکت[1].

وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِّنْ مِّثْلِهٖ مَا يَرْكَبُوْنَ ۝

۴۲. ءُپہ آیاں مادگہ ہنچیں چیز جوڑکتگ[2] کہ آیاں اے سواربنت.

وَاِنْ نَّشَاْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيْخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُوْنَ ۝

۴۳. ءُاگاں مابلوٹ اِتیں آ ما بُڈ دات اَنت، گڑا آیاں ہچ وڑیں فریاد رسے نہ بوت، ءُنہ آرستگار بوت اَنت.

اِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَاعًا اِلٰى حِيْنٍ ۝

۴۴. بلے (ماچونہ کت) چہ وتی مہربانیءَ، ءُپہ فائدہءِ دیگءَ دانکہ یک وہدےءَ.

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ اتَّقُوْا مَا بَيْنَ اَيْدِيْكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ۝

۴۵. ءُہمیکہ آیاں گوشگ بیت کہ چہ وتی پُشت ءُدیمءِ کتگیں (گناہاں) بُترس اِت دانکہ شمئے سرا رحم کنگ بہ بیت.

وَمَا تَاْتِيْهِمْ مِّنْ اٰيَةٍ مِّنْ اٰيٰتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوْا عَنْهَا مُعْرِضِيْنَ ۝

۴۶. ءُنئیت آیانی گورا چہ آیانی پروردگارءِ نیمگءَ نشانی یےبلے آینت کہ دیماں تاب دینت.

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ اَنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ ۙ قَالَ الَّذِيْنَ

۴۷. ہمیکہ آیاں گوشگ بیت کہ خرچ بکن اِت چہ ہماروزیاں کہ اللہءَ شمارا داتگ اَنت،

---

(۱) مراد نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ بوجیگ اِنت. بزاں نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ بوجیگءِ تہا ہمامردم سوراتنت کہ انسانءِ نسل چہ ہمایاں پیداگ اِنت، ءُاگاں اللہءَ آبوجیگ تباہ بکتیں گڑا نسلءِ انسانی پہک گاربوت.

(۲) لہتینءَ چہ ﴿ مِّنْ مِّثْلِهٖ ﴾ ہشتر مراد زرتگ. ءُآئرا عرب سفینة البرَ بزاں خشکیءِ بوجیگ گوشْ اَنت. بلے اے عام اِنت، ءُتاں قیامتءَ جوڑ بووکیں نوکیں نوکیں چیز درہا ایشی تہا کاینت.

كَفَرُوْا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنُطْعِمُ مَنْ لَّوْ يَشَآءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهٗٓ ۖ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٤٧﴾

کافر مؤمنانءَ گوْش اَنت ایا ما بُوارینیں ہمائرا کہ اگاں اللّٰہءَ بلوٹتیں آئرئے وت وارینت؟، نہ اِت شما بلے پدّریں گمراہیءِ تہا[1].

وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٤٨﴾

۴۸. ءُگوْش اَنت کہ کدیں اِنت اے وعدہ اگاں شما راست گوْشوک اِت؟

مَا يَنْظُرُوْنَ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً تَاْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُوْنَ ﴿٤٩﴾

۴۹. ءُآوَ ہما کوکارءِ رہ پدءَ چارگءَ اَنت کہ آہاں دزگیر کنت ءُ آ وت مَاں وتءَ مِڑگءَ بنت[2].

فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ تَوْصِيَةً وَّلَآ اِلٰٓى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٥٠﴾

۵۰. گڑا کدءِ وصیّت کنگءَ دَست اِش نہ رسیت، ءُنہ لوگاں واترکت کنند.

وَنُفِخَ فِي الصُّوْرِ فَاِذَا هُمْ مِّنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُوْنَ ﴿٥١﴾

۵۱. ءُہپ کنگ بیت گرنّاءِ تہانوں اناگہ چہ قبراں دَرکایَنت[3] ءُدیم پہ وتی پروردگارءَ تیز تیزءَ روان بنت.

قَالُوْا يٰوَيْلَنَا مَنْۢ بَعَثَنَا مِنْ مَّرْقَدِنَا ۜ هٰذَا

۵۲. گوْش اَنت کئےءَ مارا چہ مئے واب جاہاں چست کت[4]؟، اے ہما وعدہ اِنت

---

(۱) بزاں ہمیکہ آیاں گوْشگ بوت کہ غریب ءُمسکینانی سرا خرچ بکن اِت گڑا جواب اِش ہمے دات کہ ما پرچہ آئرا بوارینیں کہ اللّٰہءَ وت غریب کتگ، ءُاگاں وارینگءِ حقدار ببوتیں گڑا اللّٰہءَ وت وارینت. اے ہبر وآیانی رد نہ اَت کہ اللّٰہءِ لوٹ ہمیش اَت کہ آغریب بہ بنت بلے ہنچوکہ اللّٰہءَ وتی حکمتءِ رہبندءَ غریب کتگ اَنت، ہمے پیمءَ آیانی سرا خرچ کنگءِ حکم ہوں اللّٰہءَ داتگ، ءُاے داتگیں مال ہوں اللّٰہءِ اِنت وہدیکہ اللّٰہ آئی خرچ کنگءِ حکمءَ دنت گڑا ما وتی دستاں پرچہ بداریں؟

(۲) اے اوّلی ہبّ اِنت کہ گوں آئی پدّ دیگءَ مردم بیہوش بنت، ءُکپ اَنت ءُآیاں ہچ کنگءِ وہدے دست نہ کپیت.

(۳) اےدومی ہبّ اِنت کہ گوں آئی پدّ دیگءَ مردم چہ قبراں چست کنگ، ءُزندگ کنگ بنت.

(۴) قبرءِ گوں واب جاہ ءُآرام جاہءَ معنی کنگ چونہ اِنت کہ کافراں قبرءَ عذاب دیگ نہ بیت بلکیں وہدیکہ آقیامتءِ عذاباں، ءُآئی سکّی ءُسوریاں گندَانت گڑا آئی دیمءَ آقبرءِ زندگیءَ یک وابے پیمءَ مارَانت کہ گشئے آقبراں واب بوتگ اَنت، ءُآیاں عذاب دیگ نہ بوتگ، ءُعذاب وہمیش اَنت کہ نوں پہ آیاں پیداگ اَنت.

مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿٥٢﴾

کہ رحمانءَ گوں شما کتگ اَت، ءُگنجیں پیغمبراں راست گوشتگ اَت.

اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَاِذَا هُمْ جَمِيْعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُوْنَ ﴿٥٣﴾

۵۳. آ بس یک کوکارے، گوں (کوکارءِ) پَدّ دیگءَ آ درہا مئے گورا آرگ ءُمچ کنگ بنت.

فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَّلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٥٤﴾

۵۴. نوں مروچی ایں روچءَ ہچ کسی حق ہچ وڑا جَنگ نہ بیت، ءُمز دیگ نہ بیت شمارا بلے ہما کارانی کہ شما کتگ اَنت.

اِنَّ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِيْ شُغُلٍ فٰكِهُوْنَ ﴿٥٥﴾

۵۵. نوں بہشتی مروچی وتی کارانی تہا گل ءُشادان بنت.

هُمْ وَاَزْوَاجُهُمْ فِيْ ظِلٰلٍ عَلَى الْاَرَآئِكِ مُتَّكِـُٔوْنَ ﴿٥٦﴾

۵۶. ءُآ گوں وتی لوگءِ بانُکاں سائگانی چیرءَ ماں تہتانی سرا تِکّہ دیوک بنت.

لَهُمْ فِيْهَا فَاكِهَةٌ وَّلَهُمْ مَّا يَدَّعُوْنَ ﴿٥٧﴾

۵۷. ءُآیانی واستا آئی تہا نِیوَگ ہست، ءُہرچیکہ آ بلوٹنت.

سَلٰمٌ قَوْلًا مِّنْ رَّبٍّ رَّحِيْمٍ ﴿٥٨﴾

۵۸. ءُآیاں سلام گوشگ بیت چہ مہربانیں پروردگارءِ نیمگءَ.

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُوْنَ ﴿٥٩﴾

۵۹. نوں مروچی جتا بہ بئیت اے گنہگاراں.

اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ اَنْ لَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطٰنَ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿٦٠﴾

۶۰. اے آدمءِ چُک ءُنماسگاں! ایا من گوں شما ہمے قول ءُقرار نہ کتگ اَت کہ شیطانءِ بندگیءَ مہ کن اِت؟، بیشک کہ آ شمئے پدّریں دُژمن اِنت.

وَّاَنِ اعْبُدُوْنِيْ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿٦١﴾

۶۱. ءُایکہ منی بندگیءَ بکن اِت، کہ ہمیش اِنت راہ تچکیں.

وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيْرًا ۭ اَفَلَمْ تَكُوْنُوْا تَعْقِلُوْنَ ﴿٦٢﴾

۶۲. ءُبیشک کہ آئی چہ شما بازیں مہلوکے گمراہ کت، ایا اَنگتءَ شما ہستت کہ نہ فہم اِیت؟

هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِيْ كُنْتُمْ تُوْعَدُوْنَ ﴿٦٣﴾

٦٣. ہمیش اِنت ہما دوزہ کہ شمارا آئیءِ وعدہ دیَگ بوتگ اَت.

اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿٦٤﴾

٦٤. مروچی مان رچ ات آئی تہا پمیشا کہ شما انکار کتگ اَت.

اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيْهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٦٥﴾

٦٥. ءُمَروچی ما آیانی دپانی سرا مُہر جنیں، ءُگوں ما آیانی دَست ہبر کنںت، ءُآیانی پاد گواہی دِینت ہما کارانی کہ آیاں کتگ اَنت.

وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُوْنَ ﴿٦٦﴾

٦٦. ءُاگاں مابلوٹتیں گڑا ما آیانی چمّانی رُوڑنی بُرت، گڑا راہءَ پیش کپت اَنت، نوں آیاں کجا مئیم کت؟

وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنٰهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوْا مُضِيًّا وَّلَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٦٧﴾

٦٧. ءُاگاں ما بلوٹتیں گڑا ما ہمایانی جاگہانی سرا آیانی شِکل ءُصورت مَسْخ کت اَنت، گڑا نہ دیما شُت اِش کت، ءُنہ واتِر کت اِش کت[1].

وَمَنْ نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى الْخَلْقِ ۭ اَفَلَا يَعْقِلُوْنَ ﴿٦٨﴾

٦٨. ءُہرکسی عُمرءَ کہ مزن کنیں (گڑا) آئرا نُنّکیءِ نیمگءَ بِرتّرینیں، ایا اَنگتءَ شما نہ فہم اِت؟

وَمَا عَلَّمْنٰهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْۢبَغِيْ لَهٗ ۭ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ وَّقُرْاٰنٌ مُّبِيْنٌ ﴿٦٩﴾

٦٩. ءُما آئرا (محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شِعر ءُشاعریءِ سَبق نہ داتگ، ءُنہ اے آئرا بِرجنت، ءُنہ اِنت اے بلے یک سوج ءُپَنتے، ءُپدّرکنوکیں قُرآنے.

(١) مراد ہمیش اِنت کہ آ دنیاءِ تہا نافرمانی، ءُکفرءِ ہما حدّءَ سراتنت کہ ماآیانی چم کور بکُتیناں، ءُآیانی شکل ءُصورت مسخ بکتیناں، ءُایشی قدرت ہم مارا ہست اَت بلے اے مئے وتی مہربانی بوتگ کہ ماآیاں دنیاءِ تہا اے سزا نہ دات، ءُآیانءَ وہد ءُساہت دات کہ بلکیں آبیرہ بکنںت. (تفسیر قاسمی).

لِّيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَّيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٧٠﴾

۷۰. دانکہ آہما مردمءَ بُترسینیت کہ آزندگ اِنت[1]، ءُجَہ گیر بہ بیت حُجّت نہ منّوکانی سرا[2].

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِّمَّا عَمِلَتْ اَيْدِيْنَآ اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مٰلِكُوْنَ ﴿٧١﴾

۷۱. ایا آنہ گند اَنت کہ ما چہ وتی دستءِ جوڑ کتگیں چیز اں پہ آیاں چارپاد (ہوں) جوڑ کتگ کہ اے آہانی واجہ اَنت.

وَذَلَّلْنٰهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوْبُهُمْ وَمِنْهَا يَاْكُلُوْنَ ﴿٧٢﴾

۷۲. ءُاے (دلوت) ماآیانی دیمءَ بے وس کتگ اَنت، نوں چیزے چہ آیاءَ آسوار بنت، ءُچیزے چہ آیاں وراَنت.

وَلَهُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ ۭ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٧٣﴾

۷۳. ءُایشانی تہا پہ آیاں دگہ مزنیں نَپےہست، ءُنوشگی چیز ایا اَنگتءَ آشکر نہ گراَنت؟

وَاتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لَّعَلَّهُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿٧٤﴾

۷۴. ءُپہ وتا بیدءِ اللّٰہءَ دگہ معبود اِش جوڑ کتگ دانکہ آ کمک کنگ بہ بنت.

لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحْضَرُوْنَ ﴿٧٥﴾

۷۵. آیانی دَست پہ وتی جِندءِ کمکءَ نہ رسیت، ءُاے آیانی دیما ٹولیءِ رنگءَ مچ کنگ ءُآرگ بنت[3].

فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٧٦﴾

۷۶. نوں آیانی ہبر ترا پریشان مہ کنںت، بیشک

(۱) بزاں ہماکہ آئی دل زندگ اِنت.

(۲) ءُآکہ کافراَنت آاللّٰہءِ عذابانی حقدار بہ بنت ءُآیانی سرا اللّٰہءِ عذاب بیاینت.

(۳) اے آیتءِ تفسیر دو وڑا بیان کنگ بوتگ. یکّے وہمیش اِنت کہ چہ ﴿جُنْدٌ﴾ ہمامعبود ءُشریدار مراد اَنت کہ مشرکاں آاللّٰہءِ گوما شریدار جوڑ کت اَنت، ءُآیانی بندگی اِش کت کہ آقیامتءِ روجءَ وتی عبادت کنوکانی خلافءَ گواہی دیگءِ واستا مشرکانی دیمءَ آرگ بنت. ءُدومی تفسیر اے وڑا اِنت چہ ﴿جُنْدٌ﴾ بتانی عبادت کنوک مرادانت. بزاں ہمیشاں کہ اے وتی معبود زان اَنت، ءُگوْش اَنت، ءُآیانی بابتءَ ہمے گمانءَ دارانت کہ ہمے آیانی کمکءَ کنںت، اے وَ کمک کت نہ کنںت، بلکیں ہمے عبادت کنوک وت آیانی خدمتءَ کنںت، ءُآیانی نگہداریءَ کنںت. عجیبیں معبوداَنت کہ وتی عبادت کنوکانی محتاج اَنت. حقیقت ہمیش اِنت کہ اگاں انسان برگشتہ بہ بیت گڑا چہ جناورءَ ہم بدتر بیت.

مازانیں ہرچیکہ آچیر دینت، ءُہرچیکہ آپدّر کنت.

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٧٧﴾

٧٧. زاناں انسان نہ گِندیت کہ آ ماچہ یک پٹّےآپءَ جوڑ کتگ کہ ہما دمانءَ آمڑوکے بوت.

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۖ قَالَ مَن يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾

٧٨. ءُبیان ئے کت پہ ما درورے، ءُچہ وتی جوڑ بوگءَ بیہال بوت، گوشت ئے کئے اِنت کہ زندگ کنت سَڑتگین ءُریزتَگیں ہڈّاءَ؟

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

٧٩. بُگوْش کہ آئرا ہمازندگ کنت کہ بُنگیج ئے زندگ کُتگ، ءُ آ ہرچ وڑیں جوڑ کنگءَ زبر زانت.

الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾

٨٠. ہما کہ آئی پہ شماچہ سبزیں دِرَچکءَ آس جوڑ کت، نوں شما چہ ہمیشی آس روک کَن اِت.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم ۚ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

٨١. ایا ہما ذات کہ آئی آسمان ءُزمین جوڑ کتگ اَنت اے ہبرءِ سرا قُدرت نہ داریت کہ ایشانی وڑیں جوڑ بِکنت؟ پرچَہ نہ؟ ہماہ اِنت مزنیں جوڑ کنوک ءُزبریں زانتکار.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَن يَقُولَ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾

٨٢. بیشک پہ آئی ہمے حکم (بسّ اِنت) وہدیکہ آ کارے کنگ بلوٹیت کہ آ ہمیشی بُگوْشیت بُبو گڑا آوَت بیت.

فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

٨٣. نوں پاک اِنت ہما ذات کہ ہمائءِ دستا اِنت ہرچیزءِ بادشاہی، ءُہمائءِ نیمگءَ شما واتَر کنگ بَئیت.

سُوْرَةُ الصّٰفّٰتِ — سورة الصافات

سوره صافات ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
یکصد ءُہشتاد ءُدو آیات ءُپنچ رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

وَالصّٰٓفّٰتِ صَفًّا ۝۱

۱. سوگند اِنت صف بندی کنوکیں (ملائکتانی) صف بندیءِ[1].

فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ۝۲

۲. پدا ہکّل دیوکیں (ملائکتانی) ہکّل کنگءِ.

فَالتّٰلِيٰتِ ذِكْرًا ۝۳

۳. پدا قرآنءِ وانوکانی.

اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ۝۴

۴. بیشک شمئے معبود یکّین اِنت.

رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ۝۵

۵. واجہ اِنت آسمانانی ءُزمینءِ، ءُہرچیکہ آیانی میانءَ ہست، ءُواجہ اِنت رُودراتکانی[2].

---

(۱) چہ حذیفہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ گوشت: ما مزنی دیگ بوتگیں ایدگہ امّتانی سرا پہ سئے چیزءَ (۱) مئے صف جوڑ کنگ بوتگ اَنت چو ملائکتانی صفاں (۲) ءُدرپیں زمین پہ ما مسجد جوڑکنگ بوتگ. (۳) ءُآئی خاک پہ ما پاکی کنگ بوتگ وہدیکہ ما آپ نہ گندیں. (صحیح مسلم کتاب المساجد)
ءُچہ جابربن سمرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ گوشت: زانءَ شما صف بندی نہ کن اِت ہمے پیمءَ کہ ملائکہ وتی پروردگارءِ گورا صف بندی کنند؟ ماگوشت کہ آچہ پیمءَ وتی پروردگارءِ گورا صف بندی کنند؟ واجہءَ گوشت: آوتی دیمءِ صفاں توام کنند، ءُصفانی تہا ہنچو وت ماں وتءَ ہوربنت کہ دیوارءِ ہشت وت ماں وتءَ ہوراَنت. (سنن أبی داود أبواب الصّفوف باب تسویة الصّفوف).

(۲) چہ ایشی زانگ بیت کہ روچ مدام چہ یک جاگہےءَ درنئیت، ءُایر نہ رؤت بلکیں آئی درایگ ءُایر روگءِ جاگہ بازاَنت، ءُبرے چہ یک جاگہےءَ درکئیت ءُایرروءُت. اوداکہ اے تثنیہءِ صیغہءِ گومءَ آتکگ اَنت اودا آئی زمستان ءُگرماگءِ درایگ ءُایرروگءِ جاگہ مراد اَنت. اواداکہ اے واحدءِ صیغہءِ گومءَ آتکگ اودا مرادجہت بزاں ہما نیمگ اِنت کہ چودءَ روچ ایرروءُت ءُدرکئیت. (تفسیر بغوی).

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ ۝٦

٦. بیشک ما ڈولدار کتگ دنیاءِ آسمان گوں اِستارانی ڈولداریءَ.

وَحِفْظًا مِّن كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ ۝٧

٧. ءُپہ نِگاہ دارگءَ ہر سرکشیں شیطانءِ.

لَا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ وَيُقْذَفُونَ مِن كُلِّ جَانِبٍ ۝٨

٨. گوشاں سَک دات نہ کنند پہ بُرزیں دیوانءِ (ہبرانی گوشدارگءَ) ءُچہ ہرچ گورا جَنگءُ گلّینگ بنت.

دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ۝٩

٩. پہ تاچینگءَ، ءُآیانی واستا دائمی عذاب ہست.

إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ۝١٠

١٠. بلے ہرکسءَ کہ (ہبرے) چامپ اِت ءُزُرت گڑا آئی رندا کپیت بِرمشوکیں اِستارے.

فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَم مَّنْ خَلَقْنَا ۚ إِنَّا خَلَقْنَاهُم مِّن طِينٍ لَّازِبٍ ۝١١

١١. نوں ایشاں جُست بِکن کہ ایشانی جوڑ کنگ گران تِرانت یا ہمایانی کہ بیدءِ ایشاں ماجوڑ کُتگ اَنت؟، بیشک آما چہ لِیس داریں خاکءَ جوڑ کتگ اَنت.

بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ۝١٢

١٢. بلے تو حیران بوگءَ ئے، ءُآ کلاگ زوراَنت.

وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ۝١٣

١٣. ءُہمیکہ آیاں سوج ءُپنت دیگ بیت آ سوج نہ زورنت.

وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ۝١٤

١٤. ءُہمیکہ آ نشانی یے گند اَنت آئرا کلاگ زوراَنت.

وَقَالُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝١٥

١٥. ءُگوْش اَنت کہ اے پدّریں سِحرے.

أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ۝١٦

١٦. زاناں وہدیکہ ما مریں، ءُخاک ءُہڈ بَئیں پدا (چہ قبراں) چست کنگ بَئیں؟

أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ۝١٧

١٧. ءُمئے پیسرایں پت ءُپیرک؟

قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دٰخِرُوْنَ ﴿۱۸﴾

۱۸. بگوْش که ہَؤ، ءُشمارا رُزوا بُوگی اِنت.

فَاِنَّمَا هِیَ زَجْرَةٌ وَّاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ یَنْظُرُوْنَ ﴿۱۹﴾

۱۹. بیشک اے وَیک ہکّلے (کار اِنت) نوں ہمادمانءَ چاروک بنت.

وَقَالُوْا یٰوَیْلَنَا هٰذَا یَوْمُ الدِّیْنِ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُگوْش اَنت ہائے مئےنیستی، ہمیش اِنت مُزّانی روچ.

هٰذَا یَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِیْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. ہمیش اِنت روچ گِیشّینگءِ کہ شما دروغ بند کُتگ اَت.

اُحْشُرُوا الَّذِیْنَ ظَلَمُوْا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوْا یَعْبُدُوْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. مُچ بکَن اِت ہمایاں کہ دِگرانی حَقّ اِش جَتگ، ءُآیانی سَنگتاں، ءُہمایان کہ ایشاں آیانی بندگی کُتگ اَت.

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَاهْدُوْهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَحِیْمِ ﴿۲۳﴾

۲۳. بیدءِ اللہءَ[۱] نوں ایشانی رہشونیءَ بکن اِت پہ دوزہءِ کشکءَ.

وَقِفُوْهُمْ اِنَّهُمْ مَسْـُٔوْلُوْنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. ءُایشاں بوشتارین اِت، کہ اے جُست ءُپَد کنگ بنت[۲].

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُوْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. چون اِنت شمارا کہ یکّادگرءِ کمکءَ نہ کن اِت[۳] ؟

(۱) مراد بت اَنت، ءُآ دگہ مہلوک کہ بیدءِ اللہءَ آیانی بندگی کنگ بوتگ، ءُآوتی بندگی کنگءِ سرا وشّ بوتگ اَنت، ءُآئی حکم اِش داتگ. اے درست وتی بندگی کنوکانی ہمبراہیءَ دوزہءَ چگل دیگ بنت.

(۲) بزاں یک برے بدارات اِش کہ مااِش ساب ءُداد گریں نوں رندءَ دوزہءَ چگل اِش بدئیت. اے حکم ملائکتاں دیگ بیت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ قیامتءِ روچءَ چہ کافراں ساب گرگ بیت بلےآیانی اعمال شاہیم تہا کشّگ نہ بنت پرچہ کہ آیانی نیکیانی مز اللہءَ آیانءَ دنیاءِ تہا دنیائی نعمتانی رنگءَ داتگ اَنت، ءُآیاں دگہ نیکی نیست کہ آنیکی ءُبدی شاہیمءِ تہا کشّگ بہ بنت. ءُآے بیان سورۃ الکہف آیت نمبر۱۰۵ تہا ہست اِنت.

(۳) اے آیتانی تہا دوزہیانی وت ماں وتءِ جیڑہ بیان اِنت. قرآنءِ تہا اے موضوع سورۃ سبأ آیت ۳۱، ۳۳ ءُسورۃ المؤمن آیت ۴۷، ۴۸ ءُدگہ باز جاگہ بیان اِنت.

بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُوْنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. بلے مروچی آدرہا وتی گردناں جہل کنوک بنت.

وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُدیما گوں یکّادگرءَ کننت، ءُوت ماں وتءَ جُست ءُپَد کننت.

قَالُوْٓا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَاْتُوْنَنَا عَنِ الْيَمِيْنِ ﴿۲۸﴾

۲۸. گوْش اَنت (گمراہ مستراںءَ) کہ شما پَہ زور مئے گورا آتکگ اِت[1].

قَالُوْا بَلْ لَّمْ تَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. آپسُّو دینت بلے شمارا وَت ایمان آرگی نہ اَت.

وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ ۚ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طٰغِيْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. ءُمارا شمئے سرا ہچ وڑیں زورے نہ بوتگ، بلے شما وَت چہ بُنءَ سَرکش بو تگ اِت[2].

فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا ۖ اِنَّا لَذَآئِقُوْنَ ﴿۳۱﴾

۳۱. نوں جَہ گیر بوت مئے سرا مئے پروردگارءِ ہبر، نوں ہرحالءَ مارا عذاب چَشگی اِنت.

فَاَغْوَيْنٰكُمْ اِنَّا كُنَّا غٰوِيْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. بَس ما شمارا پمیشا گمراہ کتگ اَت کہ ما وَت گمراہ اِتیں[3].

فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِى الْعَذَابِ مُشْتَرِكُوْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. نوں مَروچی اے درہا عذابءِ تہا شریدارَانت.

اِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِيْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُبیشک ما ہمے پیما کنیں گوں گنہگاراں.

اِنَّهُمْ كَانُوْٓا اِذَا قِيْلَ لَهُمْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. بیشک ایشانی عادت اَت کہ ہمیکہ آیاں گوْشگ بوت کہ بید اللہءَ دگہ بَرحقّیں

---

(۱) بزاں شمامارا پہ زور گمراہ کتگ.

(۲) آگمراہیں مستر ءُکماش گوْش اَنت کہ ماشمارا پہ زور گمراہ نہ کتگ بلے چوکہ شمارا چہ بُنءَ وت ایمان آرگی نہ بوتگ پمیشا شما مئے ہمبراہ بوتگ اِت. بزاں اگاں شمارا ایمان آرگی ببوتیں گزا شما پہ مئے گوْشگءَ گمراہیءِ راہ گچین نہ کت.

(۳) نوں دیمءَ ایشی منّ اَنت کہ شمئے گمراہ کنگءَ مئے دست مان بوتگ کہ ما وت گمراہ بوتگیں پمیشا ماشمارا ہمیشی دعوت داتگ. آگپّ اِش ساریءَ پمیشا جت کہ میار ایوکءَ ہمایانی سرا مئیت.

معبود نیست گڑا گردن اِش مِک کت اَنت تکبرکناں.

وَيَقُوْلُوْنَ اَئِنَّا لَتَارِكُوْٓا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُوْنٍ ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُگوشت اِش کہ زاناں ماویل کنیں وتی معبوداں پَہ یک گنوکیں شاعرےءِ ہبراں؟

بَلْ جَآءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. بلے آ حقّءِ ہمبراہیءَ آتکگ اَت، ءُآئی پیسراِیں پیغمبر باور داشت اَنت.

اِنَّكُمْ لَذَآئِقُوا الْعَذَابِ الْاَلِيْمِ ﴿۳۸﴾

۳۸. بیشک شمارا (اے) تورینوکیں عذاب چشگی اِنت.

وَمَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. ءُشمارا ہما کارانی مُز دیگ بیت کہ شما کُتگ اَنت.

اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. اللہءِ گِچین کُتگیں بندیانی ہبرے دِگہ.

اُولٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُوْمٌ ﴿۴۱﴾

۴۱. ہمیشانی واستاینت زانتگین ءُ(گیشینتگ اِیں) روزی.

فَوَاكِهُ ۚ وَهُمْ مُّكْرَمُوْنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. کہ بازیں نیوگ اَنت، ءُ آ عزّت داربنت.

فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿۴۳﴾

۴۳. پُرنعمتیں بہشتانی تہا بَنت.

عَلٰى سُرُرٍ مُّتَقٰبِلِيْنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. تَہتانی سرا دیم پَہ دیم بنت.

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَاْسٍ مِّنْ مَّعِيْنٍ ﴿۴۵﴾

۴۵. آیانی سرا تچوکیں شرابءِ کُوپ بِر چکرّینگ بَنت.

بَيْضَآءَ لَذَّةٍ لِّلشّٰرِبِيْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. اِسپیت اِسپیت اَنت، ءُتام دار بَنت پہ نوشوکاں.

لَا فِيْهَا غَوْلٌ وَّلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُوْنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. نہ آئیءِ تہا سَرچکرّگ ہست، ءُنہ چہ آئی ورگءَ پہ دیم بَنت.

وَعِنْدَهُمْ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ عِيْنٌ ﴿٤٨﴾

۴۸. ءُآیانی گورا نِگاہاں جَہل کنوکیں، ءُمزَن چمیں حور ہست.

كَاَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُوْنٌ ﴿٤٩﴾

۴۹. گُشئے کہ آ سَرپُوشتگیں ہیک اَنت.

فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿٥٠﴾

۵۰. نوں (بَہشتی) دیمءَ گوں یکّادگرءَ کنّت ءُوَت ماں وتءَ جُست ءُپَد کنّت.

قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ اِنِّيْ كَانَ لِيْ قَرِيْنٌ ﴿٥١﴾

۵۱. آیانی گوْشوکےءَ گَوشت کہ منا (دُنیاءَ) سَنگتے ہست اَت[1].

يَّقُوْلُ ءَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِيْنَ ﴿٥٢﴾

۵۲. کہ (مَنارا) گوشت ئِے زاناں تو چہ منّوکان ئے.

ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَدِيْنُوْنَ ﴿٥٣﴾

۵۳. ایا وہدیکہ ما مریں، ءُخاک ءُہڈّ بَئیں، پدا ما مُز دیگ بَئیں؟

قَالَ هَلْ اَنْتُمْ مُّطَّلِعُوْنَ ﴿٥٤﴾

۵۴. گوشت (مؤمنیں مردءَ) کہ زاناں شما سَر کشّوک ءُچاروک اِت[2].

فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ فِيْ سَوَآءِ الْجَحِيْمِ ﴿٥٥﴾

۵۵. گوں چَکّ جَنگءَ وتی (آسنگتءَ) دوزہءِ توک توکءَ گِندیت.

قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَّ لَتُرْدِيْنِ ﴿٥٦﴾

۵۶. گوْشیت کہ اللہءِ سوگندِانت نزّیک اَت کہ تو منا بربادِ بکن ئے.

وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّيْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ ﴿٥٧﴾

۵۷. ءُاگاں منی پروردگارءِ مہربانی مہ بوتیں گڑا الّمءَ من بوتاں چہ (دوزہءِ) آوُرتگیناں.

اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِيْنَ ﴿٥٨﴾

۵۸. ایا نوں مارا مِرگی نہ اِنت؟

---

(۱) ایشی گوْشوک یک بہشتی یےبیت. ءُچہ آئی دوستءَ آئی انسانیں دوست مرادِانت کہ آئی وتی مسلمانیں دوست گمراہ کنگ لوٹتگ اَت.

(۲) آمؤمنیں دوست وتی کافریں دوستءِ بابتءَ بہشتیاں گوشیت کہ شما دوزہءَ سرک بجن اِت بگندئےمن آئیءَ بگنداں، ءُشمارا پیش ئِے بداراں.

اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُوْلٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ ﴿۵۹﴾

۵۹. بیدءِ پیسرایں مَرگءَ، ءُنہ ماعذاب دیگ بَئیں.

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿۶۰﴾

۶۰. بیشک مزنیں کامیابی ہمیش اِنت ءُبَس.

لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعٰمِلُوْنَ ﴿۶۱﴾

۶۱. باید اِنت کہ ہمے پیمیں (کامیابیءِ) واستا کار کنوک کار بِکننت[۱].

اَذٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا اَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّوْمِ ﴿۶۲﴾

۶۲. ایا پہ مہمانیءَ اے (نِعمت) جُوانتر اَنت، یا زقُّومءِ دِرچک[۲]؟

اِنَّا جَعَلْنٰهَا فِتْنَةً لِّلظّٰلِمِيْنَ ﴿۶۳﴾

۶۳. بیشک کہ آ ما چکّاسے جوڑ کت پہ ظالم ءُناانصافاں.

اِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِيْٓ اَصْلِ الْجَحِيْمِ ﴿۶۴﴾

۶۴. اے یک دِرچکے کہ چہ دوزہءِ توک توکءَ در کئیت[۳].

طَلْعُهَا كَاَنَّهٗ رُءُوْسُ الشَّيٰطِيْنِ ﴿۶۵﴾

۶۵. کہ آ ئیءِ ہو شگ چو شیطانانی سرانی وڑااَنت[۴].

---

(۱) بزاں اے دنیا وی نعمت اِنچو نہ کرزاَنت کہ پہ ایشاں مردم وتی واباءَ ببارت بلکیں اے جہد ءُمحنتءَ آخرت کرزیت کہ پہ آئی مردم وتی واباءَ ببارت کہ آئی کامیابی ہمیشگءِ واستءَ اِنت..

(۲) ﴿الزَّقُّوْمِ﴾ چہ تزَقُّمءَ دراتکگ. ءُایشی معنیٰ بدبو داریں ءُباز تہلیں چیزءِ چشگ اِنت. (مفردات القرآن) اے باز بدبوداریں ءُتہلیں درچکءِ . ءُدوزہیانی وراک اِنت.

(۳) ایشی اےبیاں کہ اے چہ دوزہءِ توکءَ درکئیت یک چکّاسگے پہ مردماں. ءُکافراں اے نہ منّ اِت، ءُگوشت اِش اے چون بوت کنت کہ درچک آسءِ تہا بردیت، آوَ درچکءَ سوچیت؟ (تفسیر ابن کثیر).

دلگوش: اللہ تعالی ہرچیزءِ سرا قدرت داروک اِنت ءُپہ آئی ہچ کار مشکلے نہ داریت. ءُآئیءِ لہتے کار چہ انسانءِ نزوریں ءُناتوامیں فہمءَ ڈنّ اَنت. ءُاے وڑیں جاگہاں وحیءِ رندگیری کنگ لوٹیت ءُاگاں نہ گمراہیءِ راہ پچ بنت، ءُمردم دیمءَ گوں گمراہیءَ دنت. اللہءِ سراتوامیں، ءُایمان بالغیبءِ لوٹ ہمیش اِنت کہ مردم اے وڑیں جاگہاں آمنّا وصدّقنا بگوشیت کہ اے اللہ من ایمان آوَرتگ، ءُباورداشتگ، ءُزیادہیں پتّ ءُلوٹ مہ کنت.

(۴) اے یک قسمےءِ شبینے. بزاں زقّومءِ درچک، ءُآئی نیوگ خرابی ءُبد صورتیءِ تہا چوشیطانانی سرااَنت. بزاں ہمے وڑا کہ شیطان سلّیں چیزے ہمے وڑا زقّوم ہوں سلّیں درچکے، ہنچوکہ جوانیں مردمءَ گوں ملائکتءَ تشبیہ دینت.

فَاِنَّهُمْ لَاٰكِلُوْنَ مِنْهَا فَمَالِـُٔوْنَ مِنْهَا الْبُطُوْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. نوں بیشک دوزُہی اے (دِرچکءِ) وروک اَنت، ءُوتی لاپاں چہ ایشی پُر کنوک اَنت.

ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيْمٍ ﴿۶۷﴾

۶۷. نوں بیشک پہ آیاں ایشیءِ سَرچَکّءَ لَہڑ داتگیں آپ ہست.

ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى الْجَحِيْمِ ﴿۶۸﴾

۶۸. پدا الّمءَ آیانی واتر کنگءِ جاگہ دوزہ اِنت.

اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اٰبَآءَهُمْ ضَآلِّيْنَ ﴿۶۹﴾

۶۹. بیشک آیاں وتی پت ءُپیرک گمراہیءِ تہا دیستگ اَنت.

فَهُمْ عَلٰٓى اٰثٰرِهِمْ يُهْرَعُوْنَ ﴿۷۰﴾

۷۰. نوں ایشاں ہمیشانی رَہ پدانی سرا میدان کتگ اَت.

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۷۱﴾

۷۱. ءُچہ اشان ءُساری گوستگیں مردمانی گیشتریں ہُوں گمراہ اِت اَنت.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا فِيْهِمْ مُّنْذِرِيْنَ ﴿۷۲﴾

۷۲. ءُبیشک ما آیانی تہا بازیں تُرسینوکے دیم داتگ اَت.

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿۷۳﴾

۷۳. نوں بچار کہ چہ وڑا بوت آسر تُرسینتگینانی.

اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۷۴﴾

۷۴. بیدنت اللّٰہءِ گچین کتگیں بندہ.

وَلَقَدْ نَادٰىنَا نُوْحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيْبُوْنَ ﴿۷۵﴾

۷۵. بیشک مارا نوحءَ توار بِردات، گڑا ما چونیں جُوانیں قبول کنوکیں.

وَنَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ ﴿۷۶﴾

۷۶. ءُما آ ءُآئی ہمبراہ چہ بلاہیں مُصیبتےءَ رستگار کت اَنت.

وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهٗ هُمُ الْبٰقِيْنَ ﴿۷۷﴾

۷۷. ءُما کت اَنت ہما ئیءِ چُکّ ءُنُماسگ پَشت کپوکیں.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِيْنَ ﴿۷۸﴾

۷۸. ءُما پَش گِپت آئیءِ (نام ءُتوار) رندِیئینانی تہا.

سَلٰمٌ عَلٰى نُوْحٍ فِي الْعٰلَمِيْنَ ۝۷۹

۷۹. سلامتی بہ بیت نوحءِ سرا ماں درہیں جہانءَ.

اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ۝۸۰

۸۰. بیشک ما ہمے پیما مُز دئیں نیکوکاراں.

اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ۝۸۱

۸۱. بیشک آ چہ مئے مؤمنیں بندیان اَت.

ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِيْنَ ۝۸۲

۸۲. پدا ایدگہ ما بُڈ دات اَنت.

وَاِنَّ مِنْ شِيْعَتِهٖ لَاِبْرٰهِيْمَ ۝۸۳

۸۳. ءُچہ آئی ٹولیءِ مردماں یکّے ابراہیم اَت.

اِذْ جَآءَ رَبَّهٗ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ ۝۸۴

۸۴. وہدیکہ آ آتک وتی پروردگارءِ گورا گوں سلامتیں دلےءَ.

اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَاذَا تَعْبُدُوْنَ ۝۸۵

۸۵. وہدیکہ آئی گوں وتی پتءَ ءُگوں وتی راجءَ ہمے گوشت کہ شما کجامانی بندگیءَ کن اِت؟

اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُوْنَ اللّٰهِ تُرِيْدُوْنَ ۝۸۶

۸۶. ایا شما بیدءِ اللہءَ ٹہینتگین ءُدروگیں معبودانی لوٹوک اِت؟

فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝۸۷

۸۷. نوں شمئے گمان چے اِنت درہیں جہانءِ پروردگارءِ بابتءَ ؟

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُوْمِ ۝۸۸

۸۸. نوں آئیءَ یک چارگے کت اِستارانی نیمگءَ.

فَقَالَ اِنِّيْ سَقِيْمٌ ۝۸۹

۸۹. پدا گوشت ئے کہ من بیماراں[1].

(۱) اے ہما وہدءِ کسّہ اِنت کہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ قومءِ ہما روچ آتگ اَت کہ آیاں آروچءَ ڈنّءَ یک جاگہے دراتک ءُعید کت. گڑا آیاں ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ سرا ہم باز زور دات کہ تو مئے ہمبراہیءَ بیاگوں. چوکہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ چہ پیسرءَ بتانی پروشگ دلءَ اَت، آئی چارات کہ وہد وہمیش اِنت کہ درہا روانت، ءُمن ایوک ہاں گڑا آئی وتی نہ روگءِ واستا ہمے عذر ٹہینت، ءُجوڑینت کہ من بیماراں، ءُمن آتک نہ کناں. استارانی نیمگءَ چارگءِ معنٰی ہمیش اِنت کہ آئی سوچ ءُفکرکت. عرب ہمامردمءِ بابتءَ کہ بلاہیں فکرے بکنت ہمیشی گوش اَنت کہ نظرَفی النّجوم. ءُلہتے گوشیت کہ آئی استارانی نیمگءَ ہمیشا چارات کہ آئی قومءَ استارانی سرا بلاہیں عقیدہے ہست اَت تاکہ آآئی =

فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِيْنَ ﴿٩٠﴾

٩٠. نوں چہ آئےءَ دیم اِش چکرّینت ءُواتر اِش کُت.

فَرَاغَ اِلٰٓى اٰلِهَتِهِمْ فَقَالَ اَلَا تَاْكُلُوْنَ ﴿٩١﴾

٩١. نوں گوں آیانی معبوداں دلگوش بوت، ءُگوشت ئے پرچَہ شما نہ وراِت؟

مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُوْنَ ﴿٩٢﴾

٩٢. شمارا چون اِنت کہ شما ہبر نہ کن اِت؟

فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِيْنِ ﴿٩٣﴾

٩٣. نوں گوں پہکیں زورءَ آیانی جنگءَ گُلائیش بوت.

فَاَقْبَلُوْٓا اِلَيْهِ يَزِفُّوْنَ ﴿٩٤﴾

٩٤. نوں تچان تچانءَ دیم اِش گوں ہمائی کت[1].

قَالَ اَتَعْبُدُوْنَ مَا تَنْحِتُوْنَ ﴿٩٥﴾

٩٥. (ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) گوشت ایا شما ہمیشانی بندگیءَ کن اِت کہ وَت اِش تِراش اِت ءُجوڑ کن اِت؟

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٦﴾

٩٦. اللہ اِنت کہ شماراجوڑئے کتگ، ءُہرچیکہ شما کن اِت.

قَالُوا ابْنُوْا لَهٗ بُنْيَانًا فَاَلْقُوْهُ فِى الْجَحِيْمِ ﴿٩٧﴾

٩٧. (کافراں) گوشت کہ آئےءِ واستا بانے جوڑ بکن اِت، ءُآئرا اے گرمیں آسءِ تہا دؤر بدئیت.

فَاَرَادُوْا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنٰهُمُ الْاَسْفَلِيْنَ ﴿٩٨﴾

٩٨. نوں پہ آئی بلاہیں مکرے لوٹ اِت اِش، بلے ماہما چہ درستاں چیر تِر کت اَنت.

= بیماریءِ گپّءَ شرتر باور بدار اَنت. (فتح القدیر للشّوکانی) ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ اے گپّءِ سر زاہرا چو دروگءَ اَت بلے حقیقت ہمے وڑا اَت پرچہ کہ کافرانی تہا مؤمن ءُمسلمانءِ مزاج، ءُدل تکلیفءِ تہا زندگی کنت، ءُہنچو بیت کہ گشئے پہ دل بیمار اِنت. عربی زبانءِ تہا اے تعبیرءَ (تعاریض) گوْش اَنت کہ آچو دروگءَ اِنت بلے کجام نہ کجام وڑا حقیقتے ہست ئے. (ایشی سرجمیں بیان مفتی شفیع صاحبءِ معارف القرآن تہا چارگ بہ بیت).

(١) بزاں ہنچوکہ وتی بت اِش پہ پرشگءَ دیست اَنت گڑا زانت اِش کہ اے کار ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ کتگ، تچان تچانءَ دیم اِش گوں ہمائی کت، ءُآہش مان بست. ایشی سرجمیں بیان سورة الأنبیاء آیت ٥٢. ٧٠ تہا چارگ بہ بیت.

وَقَالَ اِنِّیۡ ذَاهِبٌ اِلٰی رَبِّیۡ سَیَهۡدِیۡنِ ﴿۹۹﴾

۹۹. ءُآئی گوشت کہ من وتی پروردگارءِ نیمگءَ روگءَ یاں الّمءَ آمنی رہشونیءَ کنْت.

رَبِّ هَبۡ لِیۡ مِنَ الصّٰلِحِیۡنَ ﴿۱۰۰﴾

۱۰۰. اے منی پروردگار منا نیکیں چُک بِبخش ءُبِدئے[۱].

فَبَشَّرۡنٰهُ بِغُلٰمٍ حَلِیۡمٍ ﴿۱۰۱﴾

۱۰۱. نوں ما آئرا مُژدہ دات اوپار کشّیں چُکّےءِ[۲].

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعۡیَ قَالَ یٰبُنَیَّ اِنِّیۡۤ اَرٰی فِی الۡمَنَامِ اَنِّیۡۤ اَذۡبَحُكَ فَانۡظُرۡ مَاذَا تَرٰی ؕ قَالَ یٰۤاَبَتِ افۡعَلۡ مَا تُؤۡمَرُ ۫ سَتَجِدُنِیۡۤ اِنۡ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰبِرِیۡنَ ﴿۱۰۲﴾

۱۰۲. نوں وہدیکہ آ گوں آئی ہمبراہیءَ تچگءِ عُمرا آتک ءُسَربوت، گوشت ئِے اے منی بَچ من ترا واب‌ءِ تہا پَہ(وتی دَستاں) ہلار کنگءَ گندگءَ یاں[۳]، نوں تو شرَ بچار کہ تو چے گِندئے؟ آئی پَسّو دات کہ اے منی ابّاجان بِکن ہرچیکہ ترا حکم دیگ بیت، الّمءَ تومنءَ گندئے اگاں اللہ بلوٹیت چہ صبر کنوکاں.

فَلَمَّاۤ اَسۡلَمَا وَتَلَّهٗ لِلۡجَبِیۡنِ ﴿۱۰۳﴾ۚ

۱۰۳. وہدیکہ آ دوئیں فرمانبردار بوت اَنت، گڑا آہرئے دیم پَہ چیر واپینت.

وَنَادَیۡنٰهُ اَنۡ یّٰۤاِبۡرٰهِیۡمُ ﴿۱۰۴﴾

۱۰۴. ءُما آئرا توار جَت کہ اے ابراہیم.

قَدۡ صَدَّقۡتَ الرُّءۡیَا ۚ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجۡزِی الۡمُحۡسِنِیۡنَ ﴿۱۰۵﴾

۱۰۵. بیشک تو وتی واب راست پیش داشت[۴]، ماہمے پیما مُز دئیں نیکوکاراں.

---

(۱) ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَامُ پیسرا بابل بزاں عراقءِ نندوک اَت پدا چہ اودا ہجرت ئِے کت ءُدیم پہ شامءَ شت، ءُاے چکّءِ دعاآئی ہمودا لوٹ اِت.

(۲) مراد چہ اے چکّءَ گیشتریں مفسرّانی نزّیکءَ اسماعیل عَلَیۡہِ السَّلَامُ اِنت.

(۳) زانگ لوئیت کہ پیغمبرانی واب وحیءِ ساب اَنت، ءُآیانی سراعمل کنگ الّمی اِنت.

(۴) بزاں ماراحقیقتءَ تئی چک اسماعیل عَلَیۡہِ السَّلَامُ ہلارکنائینگی نہ اَت بلکیں مئے لوٹ تئی چکّاسگ اَت، ءُایشی تہا توسوب مند بوت ئے.

إِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾

١٠٦. بیشک کہ ہمیش اَت زاہریں چکّاسگ.

وَفَدَيْنٰهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾

١٠٧. ءُما آئی بدلءَ آئرا بلاہیں قُربانی یے دات[1].

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِينَ ﴿١٠٨﴾

١٠٨. ءُما پَشت گِپت آئی (نام ءُتوار) رندی اینانی تہا.

سَلٰمٌ عَلٰٓى إِبْرٰهِيمَ ﴿١٠٩﴾

١٠٩. سلامتی بہ بیت ابراہیمءِ سرا.

كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾

١١٠. ہمے پیما مامُز دئیں نیکوکاراں.

إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾

١١١. بیشک آچہ مئے مؤمنیں بندیان اَت.

وَبَشَّرْنٰهُ بِإِسْحٰقَ نَبِيًّا مِنَ الصّٰلِحِينَ ﴿١١٢﴾

١١٢. ءُما آئرا اسحاقءِ مُژدہ دات کہ آ پیغمبرے بیت، ءُچَہ نیکوکاراں بیت.

وَبٰرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓى إِسْحٰقَ ۚ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾

١١٣. ءُما آئی ءُاسحاقءِ سرا برکت دیم دات[2]، ءُآیانی چُکّ ءُنماسگانی تہا لہتے نیکوکار اَنت، ءُلہتے وتی سرا درادریں ناانصافی کنوک اَنت.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١١٤﴾

١١٤. ءُبیشک ما احسان کتگ موسیٰ ءُہارونءِ سرا.

وَنَجَّيْنٰهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿١١٥﴾

١١٥. ءُآما رستگار کت اَنت گوں وت ءُراجءَ چہ بلاہیں مُصیبتےءَ.

وَنَصَرْنٰهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغٰلِبِينَ ﴿١١٦﴾

١١٦. ءُما آیانی کمک کت، گڑا ہما سربرا بوت اَنت.

وَاٰتَيْنٰهُمَا الْكِتٰبَ الْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾

١١٧. ءُما آیانءَ دات روژنائیں کتابے.

---

(١) روایتانی تہا کئیت کہ جیریل عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ زوت زوتءَ یک گوْارانڈے چہ آزمانءَ زرت ءُآوُرت، ءُہمے اسماعیل عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ جاگہءَ ہلارکنگ بوت.

(٢) چہ برکتءَ مراد ہمیش اِنت کہ اللہءَ گیشتریں پیغمبر چہ ہمیشانی چک ءُنماسگاں کت اَنت.

وَهَدَيْنٰهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ﴿١١٨﴾

١١٨. ءُما آیانی رہشونی کت دیم پَہ تِچکیں راہءَ.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿١١٩﴾

١١٩. ءُماپَشت گپت آیانی (نام ءُتوار) رندیئینانی تہا.

سَلٰمٌ عَلٰى مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿١٢٠﴾

١٢٠. سلامتی بہ بیت موسٰی ءُہارونءِ سرا.

اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٢١﴾

١٢١. بیشک ماہمے پیما مُز دئیں نیکوکاراں.

اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٢٢﴾

١٢٢. یقیناً آدوئیں چہ مئے مؤمنیں بندیان اَنت.

وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٢٣﴾

١٢٣. بیشک إلیاس چہ دیم داتگیں پیغمبران اِنت[1].

اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٢٤﴾

١٢٤. وہدیکہ آئی گوں وتی راجءَ گوشت کہ زاناں شما نہ ترس اِت؟

اَتَدْعُوْنَ بَعْلًا وَّتَذَرُوْنَ اَحْسَنَ الْخٰلِقِيْنَ ﴿١٢٥﴾

١٢٥. ایا شما بَعل (نامیں بُتءَ) توار جن اِت، ءُویل کن اِت جوانیں جوڑ کنوکءَ.

اللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٢٦﴾

١٢٦. کہ اللہ اِنت. رودینوک اِنت شمئے، ءُشمئے پیسراِیں پت ءُپیرکانی.

فَكَذَّبُوْهُ فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُوْنَ ﴿١٢٧﴾

١٢٧. گڑا آہش دروگ بند کت، نوں الّمءَ آمُچ کنگ بنت (عذابءِ تہا).

اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿١٢٨﴾

١٢٨. بیدنت اللہءِ گچین کتگیں بندہ.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿١٢٩﴾

١٢٩. ءُما پَشت گپت آئی (نام ءُتوار) رندیئینانی تہا.

سَلٰمٌ عَلٰٓى اِلْ يَاسِيْنَ ﴿١٣٠﴾

١٣٠. سلامتی بہ بیت الیاسءِ سرا.

---

(١) إلیاس عَلَيْهِ السَّلَامُ چہ ہارون عَلَيْهِ السَّلَامُ چکّ ءُنماسگاں یک اسرائیلی پیغمبرے بوتگ. اے ہماجاگہءَ کہ دیم دیگ بوت آئی نام بعلبكّ اَت. ءُلہتے گوشیت آجاگہءِ نام سامرہ اِنت، ءُاے فلسطینءِ روبرکتی نیمگءَ کپیت، ءُاودءِ مردم بعل نامیں بُتےءِ عبادت کنوک بوتگ اَنت.

إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾

١٣١. بیشک ما ہمے پیما مُز دئیں نیکوکاراں.

إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾

١٣٢. بیشک آ چہ مئے مؤمنیں بندیان اَت.

وَإِنَّ لُوطًا لَّمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾

١٣٣. بیشک لوط (عَلَيْهِ السَّلَامُ ہُوں) چہ دیم داتگیں پیغمبران اِنت.

إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾

١٣٤. وہدیکہ ما آ گوں آئی دُرہیں لوگءِ مردماں رستگار کت.

إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾

١٣٥. بیدءِ پیریں زالءَ، کہ آبوت چہ پُشتءِ پَشت کپوکاں[1].

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٣٦﴾

١٣٦. پدا ایدگہ ما نیست ءُنابود کت اَنت.

وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِم مُّصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾

١٣٧. ءُشما سُہب سُہبءَ چہ آیانی میتگانی تہا گوزات ءُرئیت.

وَبِاللَّيْلِ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾

١٣٨. ءُشپءَ ہُوں، ایا اَنگتءَ شما سرپد نہ بئیت؟[2].

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾

١٣٩. بیشک یونس (عَلَيْهِ السَّلَامُ) چہ دیم داتگیں پیغمبران اِنت.

إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾

١٤٠. وہدیکہ آ تَتک ءُشُت دیم پَہ پُرّیں بوجیگءَ.

فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾

١٤١. پدا تیر اندازی بوت گڑا آ بوت چہ مغلوب کُتگیناں تیراندازئی تہا[3].

---

(١) مراد چہ اے پیریں زالءَ آئی لوگ بانک اَت کہ آہم پہ ایمان نیارگءِ سببءَ گوں قومءَ تباہ بوت.

(٢) ادا ہبرءِ دیم گوں مکّہءِ مردمان اِنت. بزاں شما سہب ءُشپ چہ ہمے جاگہاں گوزات، ءُایشانی تباہ بوگءِ نشانیاں پہ وتی چمّاں گند اِت بلے انگتءَ پرچہ عبرت نہ زورات، ءُایمان نیارات، ءُچہ اللہءِ عذاباں نہ ترس اِت؟

(٣) یونس بن متیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ عراقءِ یک شہرءِ نینواءِ نیمگءَ دیم دیگ بوت کہ مروچاں آئی نام موصل اِنت. آئی =

فَالْتَقَمَهُ الْحُوْتُ وَهُوَ مُلِيْمٌ ﴿۱۴۲﴾

۱۴۲. گڑا ماہیگءَ نَک جَت، نوں وت وتا میاری کنان بوت.

فَلَوْلَآ اَنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِيْنَ ﴿۱۴۳﴾

۱۴۳. رندا اگاں آ چہ پاکی بیان کنوکاں مہ بوتیں.

لَلَبِثَ فِيْ بَطْنِهٖٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿۱۴۴﴾

۱۴۴. گـڑا الّـمءَ آماہیگءِ لاپءِ تہا پَشـت کپت دانکـہ ہما روچءَ کہ آچسـت کنگ بوت اَنت.

فَنَبَذْنٰهُ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ سَقِيْمٌ ﴿۱۴۵﴾

۱۴۵. رندا ما آ دؤر دات سـاپیں پَٹّـےءَ، ءُآ نادراہ اَت.

وَاَنْۢبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ يَّقْطِيْنٍ ﴿۱۴۶﴾

۱۴۶. ءُمـا رودینـت آئی سـائگ کنـگءِ واسـتا کوسیچّءِ درچکے[1].

وَاَرْسَلْنٰهُ اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ يَزِيْدُوْنَ ﴿۱۴۷﴾

۱۴۷. ءُما آ صـد ہزار مردمءِ نیمگءَ دیم دات، یا انگتءَ آ گیشترات اَنت.

فَاٰمَنُوْا فَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِيْنٍ ﴿۱۴۸﴾

۱۴۸. نوں ایمان اِش آؤرت، گڑا ما آیانءَ دانکہ یک وہدےءَ نَپ دات[2].

فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُوْنَ ﴿۱۴۹﴾

۱۴۹. نـوں توچـہ آیـاں جُسـت بِگر کـہ ایا تئی

= وتی قومءَ توحیدءِ نیمگءَ توار جت، ءُقومءَ ہبرنہ زرت گڑا آئی وتی قومءَ سئے روچءِ تہا اللہءِ عذابانی آیگءِ وعدہ دات بلے سـئے روچ تہا عذاب نیاتک بلکیں دیرتراآتک گڑا یونس عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ زہر کت، ءُبیدءِ اللہءِ حکمءَ دیم پہ دریاءَ رہادگ بوت، ءُہمودا بوجیگءِ تہا سـواربوت بلے آپیسرءَ چہ مردم ءُسامانءَ پرّ اَت، ءُبازگران اَت گڑا دریاءِ چلوہاں گوں بوجیگءَ لئیب کنان بوت اَنت. گڑا آئی وزنءِ کم کنگءِ واسـتءَ یک مردمےءِ دریاءِ تہا دؤر دیگءِ فیصلہ بوت گڑا آئی واسـتا تیراش جت، ءُیونس عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ نام دراتک. سـئے برا تیراش جت، سَئیں براں ہمائی نام دراتک گڑا آہش دریاءِ تہا دؤر دات، ءُاودا آئیءَ ماہیگےءَ گوں اللہءِ حکمءَ نک جت ءُایربرت.

(۱) بزاں وہدیکہ ماہیگءَ یونس عَلَیْہِ السَّلَامُ چہ دریاءَ در کت آباز نادراہ ءُکمزوراَت. ءُآپتّءِ تہا کہ ماہیگءَ دؤر دات اودا درچک ءُچشـیں چیز ہچ نیست اَت گڑا اللہءَ ہموداکوسـچّءِ درچکے رودینت تاکہ آئرا سائگ بکنت.

(۲) آیانی ایمان آرگءِ سرجمیں بیان سورۃ یونس آیت ۹۸ حاشیہ تہا چارگ بہ بیت.

پـرورد گارءِ جنـين زَہـگ اَنـت، ءُآيانى وتى مردين زَہگ اَنت؟

اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا وَّهُمْ شٰهِدُوْنَ ﴿١٥٠﴾

١٥٠. يا مـا ملائكـت جنـين زَہـگ جوڑكتگ اَنت، ءُ آ گون بوتگ اَنت.

اَلَآ اِنَّهُمْ مِّنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُوْلُوْنَ ﴿١٥١﴾

١٥١. ہژار بہ بئيت، اے ہبراں كہ اے كننت اے (دُرہا) ہميشانى ٹہينتگيں دروگ اَنت[1].

وَلَدَ اللّٰهُ وَاِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿١٥٢﴾

١٥٢. كہ اللّٰہءَ (معاذاللّٰه) چُک ہست، بيشک كہ اے پہكيں دروگ بنداَنت.

اَصْطَفَى الْبَنٰتِ عَلَى الْبَنِيْنَ ﴿١٥٣﴾

١٥٣. زانـاں ہمائى گچين كتـگ اَنت جنين زَہگ بچكانى سرا؟

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُوْنَ ﴿١٥٤﴾

١٥٤. چون اِنت شـمارا، شـما چہ وڑيـں فيصلہ كنگءَ اِت؟

اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿١٥٥﴾

١٥٥. زاناں شما سوج ءُپَنت نہ زورات؟

اَمْ لَكُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٥٦﴾

١٥٦. يا شمئے گورا گيشّينوكيں دليلےہست.

فَاْتُوْا بِكِتٰبِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٥٧﴾

١٥٧. نوں بيار اِت وتى كتابءَ اگاں شـما راست گوْشوک اِت.

وَجَعَلُوْا بَيْنَهٗ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا ۭ وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ لَمُحْضَرُوْنَ ﴿١٥٨﴾

١٥٨. ءُجوڑ اِش كت اللّٰہءِ ءُجنّانى ميانءَ سيادى يے[2]، بيشـک جنّ سريد اَنت كہ آالّمءَ مُچ كنگ ءُآرگ بنت[3].

---

(١) بزاں اے كافر كہ ملائكتاں اللّٰہءِ جنين زہگ گوْش اَنت زانءَ ايشانى جوڑكنگءِ وہدءَ گوں بوتگ اَنت كہ اے وڑيں ہبركننت؟ مطلب اِش اِنت كہ اے دربا بے دليليں گپّ اَنت كہ كننت اِش، ءُپہكيں دروگ اَنت.

(٢) مشركانى گوْشگ ہميش اَت كہ نعوذ باللّٰه اللّٰہءَ گوں جنّاں سانک كتگ، ءُاے ملائكہ چمشاں جوڑ بوتگ اَنت. (تفسير ابن كثير).

(٣) بزاں جن وت ايشى زان اَنت كہ اے عقيدہءِ داروک دوزہءَ آرگ ءُسوچگ بنت. ياايشى معنىٰ ہميش اِنت كہ جن وت ايشى زانت كہ چہ آياں جســت گرگ بيت، ءُآيانى بد دوزہءَ برگ بنت ہنچوكہ ابليسءَ اے =

سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿١٥٩﴾

١٥٩. پاک اِنت اللّٰه چه هر آ صِفتءَ که (کافر) آئرا وَصف کنَنت.

اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿١٦٠﴾

١٦٠. بید اَنت اللّٰهءِ گچین کتگیں بنده[1].

فَاِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُوْنَ ﴿١٦١﴾

١٦١. بیشک شما، ءُشمئے معبود.

مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفٰتِنِيْنَ ﴿١٦٢﴾

١٦٢. هچ کسءَ گمراه کت نه کن اِت.

اِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيْمِ ﴿١٦٣﴾

١٦٣. بیدءِ هِمائءَ که آئرا دوزهءَ روگی اِنت[2].

وَمَا مِنَّآ اِلَّا لَهٗ مَقَامٌ مَّعْلُوْمٌ ﴿١٦٤﴾

١٦٤. (ملائکتاں گوْشت) که چه ما هریکّےءِ جاگه گیشینگ بوتگ.

وَّاِنَّا لَنَحْنُ الصَّآفُّوْنَ ﴿١٦٥﴾

١٦٥. ءُما صف بندی کنوکیں.

وَاِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُوْنَ ﴿١٦٦﴾

١٦٦. ءُبیشک ماپاکی بیان کنوکیں.

وَاِنْ كَانُوْا لَيَقُوْلُوْنَ ﴿١٦٧﴾

١٦٧. ءُکافرانی گوْشگ وَهمیش اَت.

لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٦٨﴾

١٦٨. که اگاں مئے گورا پیسری اِینانی سوج ءُپَنتے ببوتیں.

لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿١٦٩﴾

١٦٩. گڑا الّمءَ مابوتیں چه اللّٰهءِ گچین کتگیں بندیاں[3].

فَكَفَرُوْا بِهٖ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿١٧٠﴾

١٧٠. نوں آئی انکاراِش کت[4]، دیر نه بیت که آسرپد بنت.

= هر زانت که آدوزهءَ بیت. نوں اگاں شمئے اے هبرراست ببوتیں که اللّٰهءَ گوں جنّاں سانگ بندی یےهست گڑا اللّٰهءَ چوں آدوزهءَ کت اَنت، ءُآیانی خیال داری نه کت؟

(١) بزاں اللّٰهءِ نیکیں بنده نه اللّٰهءِ بابتءَ چشیں هبرکنَنت، ءُنه آدوزهءَ برگ ءُسوچگ بنت.

(٢) بزاں هماکه آئرا دوزهءَ روگی اِنت هماشمئے دستءَ گمراه بیت بلے دگه هچ کسءَ شما گمراه کت نه کن اِت.

(٣) مراد مکّےءِ کافراَنت که آیاں چه پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آیگءَ پیش همے ٹهل کت که اگاں پیسری اِیں امّتانی پیمءَ مئے گورا پیغمبرے بیاتکیں گڑا ماآئی سرا ایمان آوُرتگ اَت، ءُنیک بوتگ اِتیں.

(٤) بلے رندا که پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دیم دیگ بوت گڑا وتی اے هبراِش پروشت، ءُآهش نه منّ اِت.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٧١﴾

١٧١. ءُبیشک که پیش گپتگ مئے حکم مئے وتی دیم داتگیں بندیانی واستا.

اِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُوْرُوْنَ ﴿١٧٢﴾

١٧٢. که بیشک ہمایانی کمک کنگ بیت.

وَاِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغٰلِبُوْنَ ﴿١٧٣﴾

١٧٣. ءُالّمءَ مئے لشکر سربرءَ بنت.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿١٧٤﴾

١٧٤. نـوں دیمءَ چـہ آیاں بچکرّیـن دانکہ یک وہدےءَ[1].

وَّاَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ ﴿١٧٥﴾

١٧٥. ءُتـو آیـاں چـاران بِکـن[2]، ءُآہُـوں زوت چاروک بَنت.

اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿١٧٦﴾

١٧٦. زاناں آ پَہ مئے عذابءَ اِشتاپی اَنت؟

فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿١٧٧﴾

١٧٧. نـوں وہدیکـہ (عـذاب) آیانی پَـٹءَ ایر بِکپیـت، گـڑا آباز سِـلّیں سُـہبے بیت پَہ تُرسینتگ اِیناں.

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿١٧٨﴾

١٧٨. نـوں دیمءَ چـہ آیاں بچکرّیـن دانکہ یک وہدےءَ.

وَّاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ ﴿١٧٩﴾

١٧٩. ءُچـاران بِکـن، دیـر نـہ بیـت کـہ آہُوں چاروک بنت.

سُبْحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿١٨٠﴾

١٨٠. پاک اِنـت تئی پروردگار عزّتـانی واجہ چہ آیانی کتگیں وصفاں.

وَسَلٰمٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٨١﴾

١٨١. ءُسلامتی بہ بیت پیغمبرانی سرا.

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٨٢﴾

١٨٢. ءُدرہیں توصیـف اللّٰہءِ واسـتاینت کـہ آ درہیں جہانءِ رودینوک اِنت.

---

(١) بزاں آیانی ہبر ءُتکلیفانی سرا صبر بکن.

(٢) کہ کدینءَ آیانی سرا اللّٰہءِ عذاب کاینت.

سُوْرَةُ صٓ سورة صٓ

سوره ص ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
یک صد ءُہفتاد ءُشش آیات ءُبیست ءُچاررکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِ ۝۱

۱. ص: سوگندِانت سوج ءُپَنت کنوکیں قُرآنءِ.

بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِيْ عِزَّةٍ وَّشِقَاقٍ ۝۲

۲. بلے کافر مزنیں ٹہل ءُکُنّتےءِ تہاینت[۱].

كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَّلَاتَ حِيْنَ مَنَاصٍ ۝۳

۳. چنچو بازیں اُمّتے ما چہ ایشاں پیسر نیست ءُنابود کتگ اَت، گڑا کوکاراش پَدّ دات، بلے آساہت چُٹّگ ءُبچّگءِ نہ اَت[۲].

وَعَجِبُوْٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ وَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا سٰحِرٌ كَذَّابٌ ۝۴

۴. حقیقتءَ آحیران بوت اَنت پہ ہمے ہبرا کہ آیانی گورا چہ آیانی جِنداني تہا یک تُرسینوکے آتکگ[۳]، ءُگوشت کافراں کہ اے (محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ساحرے، ءُمزنیں دروگ بندے.

(۱) بزاں حقیقت اے پیم نہ اِنت کہ کافراں گمان کتگ کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سحرگرے ءُدروگ بندے بلکیں آچہ وتی مزنی ءُکینگءَ ایشی گوْش اَنت ءُپمیشا آئی سرا ءُقرآنءِ سرا ایمان نیاراَنت. (تفسیرطبری).

(۲) بزاں عذابانی گندگءِ وبدءَ کوکاراش کت کہ ماایمان آوَرتگ بلے آوہدءِ ایمان آرگ آیانی کارءَ نیاتک ءُآنیست ءُنابود بوت اَنت.

(۳) بزاں ہمایانی پیمیں انسانے چہ وڑا رسول بوت؟ کافرانی عقیدہ ہمیش اَت کہ انسان پیغمبر بوت نہ کنت بلکیں آئی واستا فرشتہ بوگ الّم اِنت. ایشی سرجمیں بیان سورة بنی إسرائیل آیت ۹۴، ۹۵. تہا چارگ بہ بیت.

اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَّاحِدًا ۚ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ۝۵

۵. ایا آئی اے گنجیں معبود درہا یکّے کت اَنت؟ بیشک کہ اے یک بلاہیں حیرانیءِ چیزے[۱].

وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوْا وَاصْبِرُوْا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ ۚ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ يُّرَادُ ۝۶

۶. آیانی سرداراں ہمے ہبر کُت ءُشُت اَنت کہ وتی ہمے ربہندءِ سرا برئیت، ءُوتا وتی معبودانی (بندگیءِ سرا) مُہر بدارات، بیشک کہ اے چیزءِ تہا یک بلاہیں لوٹ ءُمرادے ہست[۲].

مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ ۚ اِنْ هٰذَآ اِلَّا اخْتِلَاقٌ ۝۷

۷. ءُماے (دعوَت) گوستگیں دینءِ تہا ہُوں نئیش کتگ، اے وَیک پہکیں ٹہینتگیں دروگے.

ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْۢ بَيْنِنَا ۭ بَلْ هُمْ فِيْ شَكٍّ مِّنْ ذِكْرِيْ ۚ بَلْ لَّمَّا يَذُوْقُوْا عَذَابِ ۝۸

۸. ایا ہمیشیءِ سرا ایر گیجگ بوت اے قرآن مئے اے درستانی میانءَ؟، بلے آشکّءِ تہاینت منی قرآنءِ بابتءَ، بلے آیاں اَنگتءَ منی عذاب نہ چشتگ اَنت.

اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَاۗىِٕنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيْزِ الْوَهَّابِ ۝۹

۹. زاناں ہمایانی گوراانت تئی پروردگارءِ رحمتانی خزانہ کہ آ زبردستین ءُمزنیں بخشِش دیوکیں ذاتے؟

اَمْ لَهُمْ مُّلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۡ فَلْيَرْتَقُوْا فِي الْاَسْبَابِ ۝۱۰

۱۰. یاَہماہانی اِنت بادشاہی زمین ءُآسمانانی، ءُہرچیکہ ایشانی میانءَ ہست؟ گڑا باید ہمیش اِنت کہ آ پَدیانک بِجن اَنت ءُسَربِکپ اَنت[۳].

---

(۱) بزاں چا پہ کہ مارا ہوش کنت وتی پت ءُپیرکانی زمانگ آیانی تہا ماے وڑیں ہبر ہچ نہ اِش کتگ کہ محمّد آہاں بیان کنت کہ معبود یکّے. اگاں اے وڑیں ہبرے ببوتیں مئے پت ءُپیرکاں آالّمءَ بیان کتگ اَت. نوں وہدیکہ آیاں اے وڑیں ہبر نہ کتگ گڑا چہ ادا زانگ بیت کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے ہبر چہ وتءَ ٹہینتگ ءُآ اے ہبرءِ تہا ایوک اِنت. اے چون بوت کنت کہ مئے پت ءُپیرک ریزگءَ رد بہ بنت ءُمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ایوکءَ پہ حق بہ بیت.

(۲) بزاں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرداری ءُمزنی لوئیت پمیشا اے ہبراں کنت کہ ما آئی رندا بکپیں ءُآمئے سردار ءُکماش بہ بیت.

(۳) کافراں گوشت کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوشیت کہ منی سرا وحی کئیت ءُمن پیغمبریاں، اے چون بوت =

جُنْدٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُوْمٌ مِّنَ الْاَحْزَابِ ﴿۱۱﴾

۱۱. اے ہُوں یک چیر تَرّاتگیں لشکرے چو پیسری اِیں لشکرانی پیمءَ[۱].

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّعَادٌ وَّفِرْعَوْنُ ذُو الْاَوْتَادِ ﴿۱۲﴾

۱۲. چہ ایشاں پیسر نوحءِ قومءَ، ءُعادءِ قومءَ، ءُمیہانی ہدابُندیں فرعونءَ (وتی وتی پیغمبر) دروگ بند کتگ اِتنت.

وَثَمُوْدُ وَقَوْمُ لُوْطٍ وَّاَصْحٰبُ لْـَٔيْكَةِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ الْاَحْزَابُ ﴿۱۳﴾

۱۳. ءُثمودءِ قومءَ، ءُلوطءِ قومءَ، ءُایکہءِ نندوکاں[۲]، ہمیش اَنت گوستگین (مزنیں) لشکر.

اِنْ كُلٌّ اِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿۱۴﴾

۱۴. ایشانی تہا چشیں ہچ نیست کہ آیاں وتی پیغمبر دروگ بند نہ کتگ اَنت، گڑا منی عذاب(ایشانی سرا) جَہ گیربوت.

وَمَا يَنْظُرُ هٰٓؤُلَاۗءِ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً مَّا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ﴿۱۵﴾

۱۵. ءُاے ہما یکّیں کوکارءِ رَہ پدا چاروک اَنت کہ گوں آہی (پَدّ دیگءَ) پُشتءَ کِنزگ نیست[۳].

= کنت کہ اے گنجیں سردارانی تہا اللہ پیغمبریءِ واستا محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ گچین بکنت ءُآدگراں ہچ ساب مہ کنت. آیانی زانت ہمیش اَت کہ پیغمبریءِ حقدار ہما بوت کنت کہ مالدارے بہ بیت ءُطاقتءِ واجہ بہ بیت بلے اللہءَ ایشانی ہبر رد کت اَنت کہ شما کئے اِت پیغمبریءِ فیصلہ کنوک، اے منی وتی مہربانی ییے، منی مرضی اِنت کہ من کئی سرا مہربانی بکناں ءُاے تاجءَ ہمائی سرا بدیاں. ہاں اگاں شمارا اے ہبرءِ سرا زہر کئیت کہ وحی ایوکءَ پرچہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرا کئیت گڑا آسمانءَ سرکپ اِت اگاں شمارا قدرتے ہست ءُوحیءَ پہ آئی آیگءَ میْل اِت.

(۱) بزاں چہ اے کافرانی ایمان نیارگ ءُآیانی تکلیفاں پریشان مہ بو، اے ہوں دیرنہ بیت کہ چوپیسری اِیں لشکرانی پیمءَ نیست ءُنابود کنگ بنت ءُچیرترّینگ بنت. گڑا جنگءِ بدر، ءُمسلمانانی دستءَ مکّہءِ فتح بوگ کافرانی چیرترّگءِ مستریں دلیل اَنت.

(۲) ﴿وَّاَصْحٰبُ لْـَٔيْكَةِ﴾ءِ سرجمیں بیان سورة الشّعراء آیت ۱۷۶ حاشیہ تہا چارگ بہ بیت.

(۳) مراد چہ اے کوکارءَ ماں کرنّءِ تہا ہپ کنگ اِنت کہ آئیءَ پدّ دیگءَ رند قیامت برجاہ دارگ بیت.

وَقَالُوْا رَبَّنَا عَجِّلْ لَّنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُگوشت اِش کہ اے مئے پروردگار مارا مئے بَہرۂ زوت بدئے پیش چہ ساب ءُدادءِ روچءَ[۱].

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوٗدَ ذَا الْاَيْدِ ۚ اِنَّهٗۤ اَوَّابٌ ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُصبر بکن آیانی ہبرانی سرا، ءُیاد بکن مئے مَزن زوریں بندہ داؤدءَ، بیشک آ مزنیں بیرہ کنوکے بوتگ.

اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهٗ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ ﴿۱۸﴾

۱۸. اے گنجیں کوہ ماہما ئی دَستءِ چیرا کتگ اِتنت کہ پاکی اِش بیان کت گوں آئیءِ ہمبراہیءَ سُہب ءُبیگاہءَ.

وَالطَّيْرَ مَحْشُوْرَةً ۭ كُلٌّ لَّهٗ اَوَّابٌ ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُاے مُچ کتگیں بالی ایں مُرگ، اے دُرستءِ درست ہمائیءِ دَستءِ چیرا بوتگ اَنت.

وَشَدَدْنَا مُلْكَهٗ وَاٰتَيْنٰهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُما آئی بادشاہی مُہر ءُمُحکم کت، ءُما آہیءَ دانائی ءُجیڑہ ءُہبرانی گِیشّینگءِ زانت دات ءُبَخشات[۲].

وَهَلْ اَتٰىكَ نَبَؤُا الْخَصْمِ ۘ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴿۲۱﴾

۲۱. ایا پہ تو آتک ءُسربوت مڑوکانی کِسّہ ؟، وہدیکہ چہ دیوارءَ کُپّ اِش کت.

اِذْ دَخَلُوْا عَلٰى دَاوٗدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ ۭ قَالُوْا لَا تَخَفْ ۚ خَصْمٰنِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا

۲۲. وہدیکہ پہ داؤدءَ سربوت اَنت گڑا (داؤد عَلَیۡہِ السَّلَامُ) چہ آیاں تُرس اِت[۳]، آیاں درّائینت کہ مہ تُرس، ما دو دعوہ داریں کہ مئے لہتینءَ

(۱) بزاں مارا ہرج عملے ہست نیکیں بہ بنت یا بدیں ماقیامتءِ روچءَ آئی مزّءَ نہ لوٹیں مارا آئی مزّءَ ہمے دنیاتہا بدئے. گشئے کہ آیاں قیامتءِ آیگءِ سرا یک مذاقے کت کہ مارا آئی ضرورت نیستیں آئرا شما وت بزورات.

(۲) بزاں اللہءَ سکّیں ہبرزانتیں مردمے کتگ اَت ءُفیصلہ کنگءِ تہا باز جوان اَت.

(۳) داؤد عَلَیۡہِ السَّلَامُ ترسگءِ سبب ہمیش اَت کہ آیاں ہنچو بے اجازتءَ چہ دیوالءَ سِٹ کت. ءُاے یک فطری ترسگءِ و پیغمبریءِ شانءِ خلاف نہ اِنت.

بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَآ اِلٰى سَوَآءِ الصِّرَاطِ ﴿۲۲﴾

آدگـرءِ سرا گیشی کتگ، نوں مئـے میانءَ پہ حقّ ءُانصاف فیصلہ بِکن، ءُناحقّیں مکَن، ءُمارا سوج ءُسَر بِکن پہ تِچکیں راہءَ.

اِنَّ هٰذَآ اَخِيْ لَهٗ تِسْعٌ وَّتِسْعُوْنَ نَعْجَةً وَّلِيَ نَعْجَةٌ وَّاحِدَةٌ فَقَالَ اَكْفِلْنِيْهَا وَعَزَّنِيْ فِي الْخِطَابِ ﴿۲۳﴾

۲۳. اے مـنی بـرات اِنت، ایـشی نَـوَد ءُنُہ میش اَنت ءُمنی یک میشـے، نوں اِش گوْشیت کہ وتی یکّـیں میشءَ منا بدئـے، ءُپہ ہبرا منی سرا باز زور دنت[1].

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِهٖ ۭ وَاِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ الْخُلَطَاۗءِ لَيَبْغِيْ بَعْضُهُمْ عَلٰي بَعْضٍ اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَقَلِيْلٌ مَّا هُمْ ۭ وَظَنَّ دَاوٗدُ اَنَّمَا فَتَنّٰهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهٗ وَخَرَّ رَاكِعًا وَّاَنَابَ ﴿۲۴﴾ السجدة ۰

۲۴. داؤدءَ گوشـت کہ یقیناً ایشی ناانصافی کتگ تئی سرا کہ تئی میشءَ گوں وتی میشاں ہور کنگ لوٹیت، ءُبازیں شریدارےءِ ہال ہمیش اِنت کہ آ یکّءَ دگرءِ سرا گیشی کنںت بیدءِ ہما کسـاں کـہ آیاں ایمان آوُرتـگ ءُجوانیں کار کتگ، ءُاے سـک باز کـمّ اَنـت، داؤدءَ ہمـے گمان کت کہ ما آہـرا چکّاس اِت، نوں آئی بخشـش لوٹ اِت چہ وتی پروردگارءَ، ءُپہ سجدہءَ گپت، ءُبیرہ ئِے کت.

فَغَفَرْنَا لَهٗ ذٰلِكَ ۭ وَاِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿۲۵﴾

۲۵. گڑا ماآئی اے (ردی) بخش اِت[2]، ءُبیشک پَہ آئی مئے گورا نزّیکی ہست، ءُجوانیں لوگ ءُجاگہ.

---

(۱) ایـشی یک معنیٰءِ ہمیش اِنت کہ آمنی سرا پہ اے ہبرءَ زور دیـگءَ اِنت کہ اے میشءَ منءَ بدئـے. ءُاے معنیٰ ہم بوت کنت کہ ہبرءَ سک چالاک اِنت منءَ ہبرءِ تہا ہچ وار نہ دنت ءُپہ ہبرمردماں وتی راہءَ کاریت.

(۲) داؤد عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ردی چے اَت ءُچہ آئی دسـتءَ چے ردی بوت؟ اے بابتءَ سرجمیں بیان نہ قرآنءِ تہا دگہ جاگہ گندگءَ کئیت ءُنہ صحیح حدیثانی تہا بلےچیزے اسرائیلی روایات ہسـت ءُآیانی سرا یقین کنگ نہ بیت ءُچیزے وہنچین اَنت کہ آسراسر پیغمبری شـانءِ خلاف اَنـت ءُآہچ وڑا زورگ نہ بنت. جوان ترین ہبر اے بابتءَ ہمیش اِنت کہ امام ابن کثیر گوْشـتگ: کہ چوکہ قرآن ءُحدیث اے بابتءَ خاموش اَنت مارا ہم خاموش بوگ لوٹیت. ہاں چہ آیاتانی پشت ءُدیمءَ مفسرانی اے گپ جوان گندگءَ کئیت کہ آئی ردی ہمیش اَت کہ آئی دوئیں اڑوکانی ہبرگوش نہ داشـت بلکیں گوں اوّلی مردمءِ ہبرانی گوش دارگءَ ہنچوفیصلہے دات ءُدومیءَ ہچ جست ئِےہم نہ کت. گشئیگاں اے دوئینانی آیگ پہ آئی چکّاسگے بوت بلے پدا آئیءَ وتی اےردی زوت مارات ءُبخشش ئِےلوٹ اِت. واللہ أعلم بالصّواب.

يٰدَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنٰكَ خَلِيْفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ يَضِلُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌۢ بِمَا نَسُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

٢٦. اے داؤد بیشک ماترا زمینءِ تہا جانشینے جوڑ کتگ، نوں مردمانی میانءَ فیصلہ بکن گوں حقّ ءُانصافءَ، ءُواہشءِ رندا مہ گپ کہ آترا چہ اللّٰہءِ راہءَ گارکنت، بیشک آمردم کہ اللّٰہءِ راہءَ گار کنند آیانی واستا سِلّیں عذاب ہست پمیشا کہ آیاں ساب ءُدادءِ روچ بیہال کتگ.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ؕ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾

٢٧. ءُماجوڑ نہ کتگ اَنت آسمان ءُزمین، ءُہرچیکہ آیانی میانءَ ہست بے کار ءُبے مقصدءَ، اے گمان اِنت ہماکسانی کہ انکاراِش کتگ[1]، نوں تباہی ءُبربادی اِنت پہ کافراں دوزہءِ آسءِ.

اَمْ نَجْعَلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ كَالْمُفْسِدِيْنَ فِي الْاَرْضِ اَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِيْنَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾

٢٨. ایا ما ہماکساں کہ آیاں ایمان آءُرتگ ءُنیکیں کارکتگ ہمایانی مَٹّ کنیں کہ آزمینءِ تہا فساد کنوک اَنت، یا ما پہریز گاراں فاجر ءُبدکارانی مَٹّ کنیں؟

كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ مُبٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوْٓا اٰيٰتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٢٩﴾

٢٩. اے یک بے درورین ءُبابرکتیں کتابے کہ ماپہ تو دیم داتگ، دانکہ آ غور ءُپگر بکنند آئی آیتانی تہا، ءُدانکہ سوج ءُپَنت بزورَانت ہوش مندیں مردم.

وَوَهَبْنَا لِدَاوٗدَ سُلَيْمٰنَ ؕ نِعْمَ الْعَبْدُ ؕ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿٣٠﴾

٣٠. ءُما داؤدءَ سلیمان ایں چُک دات ءُبخشات، چونیں وشّیں بندہے اَت، بیشک آمزنیں بیرہ کنوکے اَت.

---

(١) بزاں اے چہ گنجیں مہلوک کہ اللّٰہءَ جوڑکتگ اَنت ایشانی جوڑ کنگءِ تہا بازیں حکمت ءُراز ہست بلے کافر ایشی نہ زان اَنت.

اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصّٰفِنٰتُ الْجِيَادُ ﴿۳۱﴾

۳۱. ءُوہدیکہ آئی دیمءَ بیگاہءَ تچوکین ءُجوانیں ہسپ پیش کنگ بوت اَنت[۱].

فَقَالَ اِنِّيْٓ اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّيْ ۚ حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿۳۲﴾

۳۲. گڑا (سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) گوشت کہ من دوست تِر داشت مال ءُہسپانی مِہر چہ وتی پروردگارءِ یادءَ، داں ہما وہدءَ کہ روچ چیر بوت پردہءِ تہا.

رُدُّوْهَا عَلَيَّ ۭ فَطَفِقَ مَسْحًۢا بِالسُّوْقِ وَالْاَعْنَاقِ ﴿۳۳﴾

۳۳. اے (ہسپاں) واتر کن اِت منی گورا، گڑا دستی بِرمُشت اَنت (ہسپانی) پاد ءُگردنانی سرا[۲].

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰي كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُبیشک ماآہرا چکّاس اِت، ءُما دؤر دات آئی کُرسیءِ سرا یک جونے[۳]، پدا آئی بیرہ کت.

---

(۱) صافنات جمع اِنت ءُآئی واحد صافن یا صافنة کثیت. اے ہما ہسپءَ گوْش اَنت کہ آسئیں پادانی سرا اوشتیت ءُآوہدءَ آباز ڈولدار گندگءَ کثیت. جِیاد جمع اِنت ءُآئی واحد جَوَاد کثیت. اے سکیں تچوکیں ءُتیزیں ہسپءَ گوْش اَنت. سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ اے ہسپ پہ جہادءِ نیتءَ داشتگ اِتنت. ءُاے ہرسہب ءُبیگاہ آئی دیمءَ آرگ بوت اَنت.

(۲) زانگ لوئیت کہ مفسریناں اے آیتءِ تفسیر دو وڑا کتگ. لہتینءَ ﴿ اَحْبَبْتُ ﴾ معنیٰ (اَثَرْتُ) کتگ بزاں گچین کنگ. ءُ(عن) بمعنیٰ (علی) کتگ. ءُچہ ﴿ تَوَارَتْ ﴾ تہءِ ضمیرءَ روچ مراد زرتگ. ءُچہ ﴿ مَسْحًا ﴾ ہلارکنگ ءُکشگ مراد زرتگ. ءُاے وڑا مراد اے پیم بیت کہ ہسپانی دلگوش بوگءِ وہدا آہما اندازہ دلگوش بوت کہ چہ روچءِ ایر روگءَ پیسر ہما وظیفہ ءُذکر کہ آثرا کنگی اَت یا عصرءِ نمازءَ پشت کپت ءُآچہ ایشاں بیہال بوت داں کہ روچ ایر شت گڑا آچہ ہسپاں دل پروش بوت ءُآئیءَ اے ہسپ کُشت اَنت. اے مفہوم امام ابن کثیر ءُشوکانیءِ گچین کتگین اِنت. ءُلہتےءَ ایشی تفسیر دگہ وڑا کتگ. آیاں (عن) بمعنیٰ (أَجَل) کتگ بزاں (لِأَجْلِ ذِكْرِ رَبِّي). بزاں سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ گوْشت کہ من ایشاں پہ اللہءِ یاد ءُآئی راہءَ جہادءِ واستا دوست داراں. پدا آئی اے ہسپ تاچینت اَنت ہماندازہ کہ آچہ چمّاں چیر بوت اَنت. ءُاے تفسیرءِ رہبندءَ چہ ﴿ تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴾ ہسپانی چہ چمّاں چیر بوگ مراد اِنت. پدا آئی لوٹ اِتنت ءُدوستیءِ سببءَ آئی لگاشت اَنت. قرآنءِ تہا (خیر) مالءَ ہم گوْشگ بیت. ادا مراد ہسپ اَنت. اے دومی معنیٰ امام ابن جریر طبری گچین کتگ. واللہ أعلم بالصّواب.

(۳) اے چکّاسگ چے اَت. ءُآچیزجونیں چیزے اَت؟ اے بابتءَ روایات ہرچیکہ ہست دربا اسرائیلی روایات اَنت پمیشا آیانی سرا یقین کنگ جوانیں چیزے نہ ئے. بلےصحیح بخاریءِ تہا سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ یک =

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِیْ وَهَبْ لِیْ مُلْكًا لَّا یَنْۢبَغِیْ لِاَحَدٍ مِّنْۢ بَعْدِیْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿۳۵﴾

۳۵. (سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ) گوشت کہ اے منی پروردگار منا بہ بَخش، ءُمنا ہنچیں بادشاہی یے بِہ بخش ءُبدئے کہ آ چہ من ءُپد پَہ ہچ کسءَ زیب دار مہ بیت، بیشک کہ توئے مزنیں بخشوک.

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّیْحَ تَجْرِیْ بِاَمْرِهٖ رُخَآءً حَیْثُ اَصَابَ ﴿۳۶﴾

۳۶. گڑا گوات ماہماہی دستءِ چیرا کت کہ وش وشّءَ آئرئے زُرت ءُشُت ہرکجا کہ آئیءَ رسگی اَت.

وَالشَّیٰطِیْنَ كُلَّ بَنَّآءٍ وَّغَوَّاصٍ ﴿۳۷﴾

۳۷. ءُچہ گنجیں شیطانے! ماڑیانی جوڑکنوکیں ءُاو ژناگریں.

وَّاٰخَرِیْنَ مُقَرَّنِیْنَ فِی الْاَصْفَادِ ﴿۳۸﴾

۳۸. ءُایدگہ (بازینے) کہ سانکلانی تہا بندوک اِتنت[1].

هٰذَا عَطَآؤُنَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ بِغَیْرِ حِسَابٍ ﴿۳۹﴾

۳۹. اِش اَنت مئے بخشش، نوں تو احسان بکن، یا بدار بے جست ءُپدا.

وَاِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰی وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿۴۰﴾

۴۰. ءُبیشک پہ آئی مئے گورا نزّیکی ہست، ءُجوانیں لوگ ءُجاگہ.

= کسّہے بیان اِنت. لہتے مفسریناں ہمے کسّہ مراد زرتگ. ءُآ کسّہ اش اِنت کہ سلیمان عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ یک شپءِ تہا گوشت کہ مروچی من وتی دریں جنینانی گومءَ ویت ءُواب کناں (کہ آپیتادیانوَد اِتنت) ءُآدرستانی لاپ پربنت ءُآدربا چک کاراَنت ءُآچک دربا شاہ سواربنت ءُاللّٰہءِ راہءَ جہاد کنّنت بلے آئی اے ہبرءِ تہا إن شاء اللّٰہ نہ کت. گڑا بیدءِ یک جنینےءَ آدگرانی لاپ پر نہ بوت اَنت، ءُایشی کہ لاپ پرّاَت ءُچلگ بوت آہوں توامیں چکّے نہ بوت گڑا غلامءَ ہمے چک آئی کرسیءِ سرا آژوت ءُدوژ دات. واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ فرمائینت: کہ اگاں آئیءَ إن شاء اللّٰہ بکتیں گڑا چہ آئی دریں جنیناں مجاہدیں چک جوڑ بوت. (صحیح البخاری کتاب أحادیث الأنبیاء)، پدا ہم بقولءِ مفتی محمد شفیع چہ اے آیتءَ اے کسّہءِ مراد زورگ جوان گندگ نہ بیت پرچہ کہ اے حدیثءِ تہا اے نیست اِنت کہ چہ اے آیتءَ اے کسّہ مراد اِنت. (بچار معارف القرآنءِ ہمے آیتءِ تفسیرءَ).

(۱) مراد ہما سرکشّیں جنّ اَنت کہ آیاں سرکشیّ کت ءُکافر بوت اَنت گڑا آسانکلانی تہا قید کنگ بوت اَنت تاکہ سرکشّی کت مکنّنت.

وَاذْكُرْ عَبْدَنَآ اَيُّوْبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّيْ مَسَّنِيَ الشَّيْطٰنُ بِنُصْبٍ وَّعَذَابٍ ۝

۴۱. ءُیاد بکن مئے بندہ ایُّوبءَ، وہدیکہ آئی توار جت وتی پروردگارءَ کہ شیطانءَ منءَ رَنج ءُدرد داتگ[1].

اُرْكُضْ بِرِجْلِكَ ۚ هٰذَا مُغْتَسَلٌۢ بَارِدٌ وَّشَرَابٌ ۝

۴۲. ءُوتی پاداں زمینءَ بجن، اے پہ شودءَ سردین ءُنوشگی آپے.

وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ۝

۴۳. ءُما آئرا آئی لوگءِ مردم دات ءُبخشات اَنت، ءُآیانی ہمبراہیءَ دگہ ہمنچو چہ وتی مِہربانیءَ، ءُہوش مندانی سوج ءُپَنتءِ واستا.

وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِّهٖ وَلَا تَحْنَثْ ۭ اِنَّا وَجَدْنٰهُ صَابِرًا ۭ نِعْمَ الْعَبْدُ ۭ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ۝

۴۴. ءُلَمپشے وتی دستءَ بکن ءُبزور ءُآئرا بجن ئے، ءُ(ہمے وڑا) وتی سوگندءَ مہ پُروش[2]، بیشک ما ایّوبءَ صبر کنوکے دیست، چونیں وشّیں بندہے اَت، بیشک آ مزنیں بیرہ کنوکے اَت.

وَاذْكُرْ عِبٰدَنَآ اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ اُولِي الْاَيْدِيْ وَالْاَبْصَارِ ۝

۴۵. ءُیاد بکن مئے بندیاں ابراہیمءَ ءُاسحاقءَ ءُیعقوبءَ کہ واجہ اِتنت زورءِ ءُدیدءِ.

---

(۱) أیّوب عَلَيْهِ السَّلَامُ یک بلاہیں صابریں انسانے اَت. آئی ہجبر وتی بیماریءِ زنگ نہ جت. حدیثءِ تہا کئیت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ گوشیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ گوشت: کہ أیّوب عَلَيْهِ السَّلَامُ ہژدہ سال توامیں نادراہ بوت. (مسند أبي يعلى، حديث نمبر۳۶۱۷، ج ۲، ص۲۹۹، شيخ ألباني السلسلة الصّحيحة تہا گوشیت إسناده صحيح کہ ایشی سند جوان اِنت، حدیث نمبر۱۷، ج ۱، ص۲۴).

(۲) أیّوب عَلَيْهِ السَّلَامُ یک ہبرے سرا گوں وتی جنینءَ نارزا بوت گڑا سوگندئےوارت کہ من آئرا صد چابک جناں گڑا اللہءَ حکم کت کہ چوبکن صد ٹال بزور ءُہمیشی گومءَ آئیءَ یک برے بجن ہمے پیمءَ تئی سوگند ہم پورہ بیت ءُآمعصوم ءُبے گناہ چہ صد چابکءَ رکّیت. مفسرینانی اے ہبرءِ سرا اختلاف اِنت کہ اے چیز گوں أیّوب عَلَيْهِ السَّلَامُ خاص اَت یااے رہبندءَ سزاءِ دیگءَ دگہ ہم زرت کنت. لہتے گوشیت کہ اے گوں آئی خاص اَت بلے پداہوں یک حدیثے تہا کئیت یک بیماریں زانی بےبست اَت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ آئرا صد چابک جاگہءَ صد ٹالی روپگے جت. (سنن ابن ماجه كتاب الحدود باب الكبير والمريض يجب عليه الحدود، شیخ ألبانی اے حدیث صحیح کتگ). چہ اے حدیثءَ لہتے خاصیں جاگہاں ایشی جواز(روابوگ) گندگءَ کئیت. والله أعلم.

إِنَّآ أَخۡلَصۡنَٰهُم بِخَالِصَةٖ ذِكۡرَى ٱلدَّارِ ۝٤٦

۴۶. بیشک آ ما درچت اَنت پہ گچینیں کارِیءَ کہ آآخرتءِ یاد اِنت.

وَإِنَّهُمۡ عِندَنَا لَمِنَ ٱلۡمُصۡطَفَيۡنَ ٱلۡأَخۡيَارِ ۝٤٧

۴۷. ءُبیشک کہ آ مئے گورا چہ درچتگین ءُنیکیں بندیان اَنت.

وَٱذۡكُرۡ إِسۡمَٰعِيلَ وَٱلۡيَسَعَ وَذَا ٱلۡكِفۡلِۖ وَكُلّٞ مِّنَ ٱلۡأَخۡيَارِ ۝٤٨

۴۸. ءُیاد بکن اسماعیلءَ، ءُیَسعءَ[1]، ءُذاالکفلءَ[2]، کہ اے درہا نیک اِتنت.

هَٰذَا ذِكۡرٞۚ وَإِنَّ لِلۡمُتَّقِينَ لَحُسۡنَ مَـَٔابٖ ۝٤٩

۴۹. اے سوج ءُپَنتے، ءُبیشک کہ پہ پہریزگاراں باز جوانیں لوگ ءُجاگہ است.

جَنَّٰتِ عَدۡنٖ مُّفَتَّحَةٗ لَّهُمُ ٱلۡأَبۡوَٰبُ ۝٥٠

۵۰. پہ بنی اِیں باگ اَنت، کہ آیانی دروازگ پہ ایشاں پچ کنگ بوتگ اَنت.

مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدۡعُونَ فِيهَا بِفَٰكِهَةٖ كَثِيرَةٖ وَشَرَابٖ ۝٥١

۵۱. آئیءِ تہا تکّہ دیوک بنت، ءُلوٹنت آئیءِ تہا بازیں نیوگ ءُنوشگی چیز.

وَعِندَهُمۡ قَٰصِرَٰتُ ٱلطَّرۡفِ أَتۡرَابٌ ۝٥٢

۵۲. ءُآیانی گورا چماں جَہل جنوکیں ءُہمسریں حُور ہست.

هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوۡمِ ٱلۡحِسَابِ ۝٥٣

۵۳. اش اَنت ہما کہ آیانی وعدہ گوں شما کنگ بوتگ پہ ساب ءُدادءِ روچا.

إِنَّ هَٰذَا لَرِزۡقُنَا مَا لَهُۥ مِن نَّفَادٖ ۝٥٤

۵۴. اش اَنت مئے روزی کہ آیاں ہلاس بوگ بِر نیست.

هَٰذَاۚ وَإِنَّ لِلطَّٰغِينَ لَشَرَّ مَـَٔابٖ ۝٥٥

۵۵. اے وَ(آیانی مزّات) ءُبیشک کہ زیاتی کنوکانی واستا سلّیں جاگہ ہست.

---

(۱) یَسع عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ بابتءَ قرآن ءُحدیثءِ تہا سرجمیں بیان گندگ نہ بیت تاہم تاریخانی تہا نبشتہ اِنت کہ آچہ پتءِ گورا الیاس عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ ناکوزاتک اَت. ءُآالیاس عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ جانشین ءُخلیفہ بوتگ ءُہمائی ہمبراہے بوتگ. آئی مرگءَ رند اشرا پیغمبری دیگ بوت. (معارف القرآن مفتی محمّد شفیع رَحِمَہُ اللّٰہ).

(۲) ذوالکفلءِ بابتءَ سرجمیں بیان سورۃ الأنبیاء آیت نمبر۸۵ حاشیہ تہا چارگ بہ بیت.

جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾

۵۶. آدوزه اِنت، که آئیءِ تها مان رِچ اَنت، گڑا چونیں سلّیں چیر گیجے.

هٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾

۵۷. اش اِنت (دوزه) نوں بایداِنت که اے لهڑ داتگیں آپ ءُریماں اے بچش اَنت.

وَآخَرُ مِن شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾

۵۸. ءُبیدءِ ایشاں ایشانی هم رنگیں دگه وڑوڑیں عذاب هست.

هٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ إِنَّهُمْ صَالُو النَّارِ ﴿٥٩﴾

۵۹. اے یک لشکرے که مان رچوک اِنت شمئے همبراهیءَ، په ایشاں وشّ آتک نیست[1]، بیشک اے درستاں آسءِ تها مان رچگی اِنت.

قَالُوا بَلْ أَنتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ أَنتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾

۶۰. آ گوْش اَنت، بلے شماات که په شما وشّ آتک نیست، شما اے مئے دیما پیش کتگ اَت[2]، نوں باز سلّیں مِنند جاهے.

قَالُوا رَبَّنَا مَن قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾

۶۱. گوْش اَنت که اے مئے پروردگار هرکسءَ که په نوکی (راه) مارا پیش کتگ، گڑا آئی عذاباں په دوسری گیش بِکن ماں دوزهءِ آسءَ.

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَىٰ رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُم مِّنَ الْأَشْرَارِ ﴿٦٢﴾

۶۲. ءُگوْش اَنت که چون اِنت مارا ماهما مردماں نه گِندگءَ ئیں که آ ما بدانی تها ساب کتگ اِتنت[3]؟

---

(۱) دوزهءِ سرا اوشتوکیں فرشته گوں گمراهیں سردار ءُکما شاں همیشی گوشنت، وبدیکه آیانی رندگیری کنوک دوزهءَ داخل بنت. یاگمراهیں کماش اے ههرءَ وت ماں وتءَ وتی رندگیری کنوکانی بابتءَ گوْش اَنت.

(۲) نوں هماگمراه وتی سردار ءُکماشانی پسّوءَ همیشی گوْش اَنت که په شماهوں وشیّ نیست، ءُاے عذابانی اوّلی حق دار وشماات که اے بدیں راهءِ سوج شما مارا دات.

(۳) چه ﴿الْأَشْرَارِ﴾ هماغریبیں ءُبزّکاریں مسلمان مراداَنت که کافراں بد گوْشت اَنت هنچوکه بلال اَت یا =

اَتَّخَذْنٰهُمْ سِخْرِيًّا اَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾

٦٣. ایا ما آ کلاگ زُرتگ اِتنت[1]، یاچمّاں چہ ایشاں ٹَگل وارتگ[2]؟

اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾

٦٤. الّمءَ دوزہیانی وَت ماں وتءِ اے مِڑُکائیءِ (ہبر) پہ حقّ اِنت.

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا مُنْذِرٌ ۖ وَّمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾

٦٥. بگوْش کہ بیشک من یک تُرسینوکیاں، ءُدگہ ہچ معبودءِ بَرحقّ نیست بید یکّین ءُزورآوریں اللہءَ.

رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيْزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾

٦٦. کہ پروردگار اِنت آسمانانی ءُزمینءِ، ءُہرچیکہ آیانی میانءَ ہست، ءُزبردست ءُبخشوکیں ذاتے.

قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيْمٌ ﴿٦٧﴾

٦٧. بگوْش کہ اے یک سکّیں مزنیں ہبرے.

اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُوْنَ ﴿٦٨﴾

٦٨. کہ شماچہ آئی دیما تاب دیوک اِت[3].

مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَاِ الْاَعْلٰٓى اِذْ يَخْتَصِمُوْنَ ﴿٦٩﴾

٦٩. منا ہچ وڑیں علم ءُزانتے نیست بُرزءِ دیوانانی وہدیکہ آجیڑہ کنند.

= ایدگہ غریبیں مسلمان اِتنت کہ ہر زمانگءِ کافراں بدگوْشت اَنت. ہنچوکہ مروچاں کافر ءُآیانی ہم خیال عمل کنوکیں مسلماناں بنیاد پرست ءُشدّت پسند ءُدہشت گرد گوْش اَنت. ءُبدعتی ہم سنّتءِ سرا عمل کنوکیں مسلماناں بد گوْش اَنت.

(١) ہمے کافر گوْش اَنت کہ مارا چونیں کہ ما دوزہءَ نہ گندیں ہما مسلماناں کہ مادنیاءِ تہا بد گوْشتگ اِتنت، رندا آزاں اَنت کہ آنزوریں مسلمان کہ مارا ہچ مان نیاتک اَنت آوبہشتءِ مہمان اَنت.

(٢) بزاں چوبیت کہ آدوزہءَ بہ بنت ءُمااِش نہ گند گءَ ئیں. اے یک قسمےءِ دل بڈّی یے کہ آئی وتءَ دیگ لوٹ اَنت.

(٣) بزاں توحیدءِ اے دعوت ءُآخرتءِ ہمے عذاب کہ من شمارا چہ آئی ترسینگءَ یاں اے ہنچیں کسانیں ہبرنہ اَنت کہ شما پاداں بردئیت. ایشاں شِہم دنیاگوش بدارات ءُاگاں نہ تباہی ءُبربادیءِ واستا لانکءَ مان جن اِت.

إِنْ يُوحَىٰٓ إِلَيَّ إِلَّآ أَنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٧٠﴾

٧٠. ءُمنی نیمگءَ ہمے وَحی کنگ بیت[1] کہ من تَہنا یک تُرسینوکیاں.

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي خَٰلِقٌۢ بَشَرًا مِّن طِينٍ ﴿٧١﴾

٧١. وہدیکہ گوشت تئی پروردگارءَ ملائکتان کہ من یک انسانے[2] چہ خاکءَ جوڑکنوکاں.

فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا۟ لَهُۥ سَٰجِدِينَ ﴿٧٢﴾

٧٢. وہدیکہ من آچت ءُٹہینت، ءُوتی روح آئی تہا ہپ کت گڑا شما درہا آئی دیمءَ سُجدہءَ بِکپ اِت.

فَسَجَدَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾

٧٣. گڑا درہیں ملائکتاں یک برا سُجدہ کت[3].

إِلَّآ إِبْلِيسَ ۖ ٱسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٧٤﴾

٧٤. بید ابلیسءَ، آئی وتءَ مزَن لیک اِت، ءُبوت چہ نہ منّوکاں.

قَالَ يَٰٓإِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَن تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَىَّ ۖ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ ٱلْعَالِينَ ﴿٧٥﴾

٧٥. (اللہءَ) فرمان کت کہ اے ابلیس کجام چیزا ترا نئیشت کہ تو ہماہرا سجدہ بِکن ئے کہ آ من گوں وتی دوئیں دَستاں جوڑ کتگ ؟، تو وتءَ مزن لِیک ئے یا وَتئی شان سک مزن اِنت.

قَالَ أَنَا۠ خَيْرٌ مِّنْهُ ۖ خَلَقْتَنِى مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُۥ مِن طِينٍ ﴿٧٦﴾

٧٦. (شیطانءَ) گوشت کہ من چہ آئی جوان تِراں، تو منءَ چہ آسءَ جوڑکت، ءُآچہ خاکءَ جوڑکت.

---

(١) بزاں منءَ ملائکتانی جیڑہ کنگ ءُمڑگءِ زانت نیست اَت بلے اللہءَ منءَ پہ وحی ایشی ہال دات ءُگوْشت گوں اگاں آئی وحی مکتیں من ہجبر اے بابتءَ نہ زانت. ملائکتانی اے جیڑہ کنگءِ چیزے بیان دیم آیاتاں پیداگ اِنت بلے سرجمیں بیان سورۃ البقرۃ آیت نمبر ٣٠، ٣٣. تہا چارگ بہ بیت.

(٢) مراد چہ بشرءَ ادا آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت.

(٣) اے سجدہ تعظیمی یے، بزاں احترام دیگے بوت نہ کہ عبادتے. ءُاے پیسرءَ روا بوتگ بلے مئے شریعتءَ اے ہوں حرام کنگ بوتگ. نوں بیدءِ اللہءَ دگرءَ سجدہ کنگ نہ پہ تعظیم واستا رواانت ءُنہ عبادتءِ واستا. اے بابتءَ سرجمیں بیان سورۃ یوسف آیت نمبر١٠٠ حاشیہ تہا چارگ بہ بیت.

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيْمٌ ﴿۷۷﴾

۷۷. حکم دات (اللهءَ) که نوں چہ اِدا درا ءُبرو که بیشک تو مَردود بوت ئے.

وَّاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِيْٓ اِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ ﴿۷۸﴾

۷۸. ءُتئی سرا منی پٹّ ءُلعنت بات دانکہ ساب ءُدادءِ روچءَ.

قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِيْٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿۷۹﴾

۷۹. آئی گوشت که اے منی پروردگار نوں منا وَہد بدئے دانکہ ہما روچءَ که آچست کنگ بنت.

قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ ﴿۸۰﴾

۸۰. (اللهءَ) فرمان کت که برو ترا وہد دیگ بوتگ.

اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُوْمِ ﴿۸۱﴾

۸۱. دانکہ گِیشّینتگ اِیں روچءَ.

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۸۲﴾

۸۲. آئی گوشت که منءَ تئی عزّتءِ سوگندانت که الّمءَ من اے درستاں گمراہ کناں.

اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۸۳﴾

۸۳. بیدءِ تئی ہما بندیاں که آچہ ایشانی تہا درچنگ بوتگ اَنت.

قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ اَقُوْلُ ﴿۸۴﴾

۸۴. (اللهءَ) فرمان کت که حقّ ہمیش اِنت، ءُمن راستیں ہبر کنان.

لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۸۵﴾

۸۵. که الّمءَ من پُرّ کناں دوزُہءَ چہ تو ءُچہ ہما درستاں که آ تئی رَہ پداں زوراَنت.

قُلْ مَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِيْنَ ﴿۸۶﴾

۸۶. بفرما که من چہ شما ایشیءِ سرا ہچ وڑیں مُزّ ے نہ لوٹاں، ءُنہ من چہ وسءَ گیشتر زحمت کشّوکانا ں[1].

---

(۱) چہ وسءَ گیشتر زحمت کشّگءَ تَکَلُّف گوْش اَنت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**نُهينا عن التَّكَلُّف**» که ماراچہ گنجائشءَ گیش زحمت کشّگءَ منَہ کنگ بوتگ. (صحیح البخاری کتاب الاعتصام باب نمبر۳) ءُدگہ حدیثءِ تہا کئیت سلمان رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ گوشیت «**نهانا رسول الله** صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ **أَن نَتَكَلَّفَ للضّيف**» که واجہءَ مارا منَہ کت که ماپہ مہمانءَ چہ وتی وسءَ گیشتر زحمت بکشّیں. (صحیح الجامع الصغیر =

اِنۡ هُوَ اِلَّا ذِكۡرٌ لِّلۡعٰلَمِيۡنَ ۝۸۷

۸۷. اے ایوکیں سوج ءُپَنتے پہ کُلّیں جہانءَ.

وَلَتَعۡلَمُنَّ نَبَاَهٗ بَعۡدَ حِيۡنٍ ۝۸۸

۸۸. ءُالّـمءَ شـما کمّیں وہـدےءَ پَدا یـشی ہالءَ سرپد بئیت[1].

= للألبانی حدیث نمبر ۹۸۷۱). پمیشـــا مردم ہرمیدانءِ تہا میانی رہبندءَ بزوریت کہ آئی تہا ایوکیں جوانی ہست، ءُانسانءِ معیشتءِ بنیاد ہمے نکتگءِ سراانت.

(۱) بزاں وہدیکہ اللہءِ عذاب شـــمئے سرا کاینت گڑا شـــما زان اِت کہ قرآن برحـــقّ بوتگ بلے ما وت بد راہ بوتگیں.

سُوْرَةُ الزُّمَرِ — سورة الزمر(١)

سوره زمر ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
پیتاد ءُپنچ آیاتء ہشت رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ①

١. اے ایر گپتگیں کتاب اِنت چہ اللهءِ نیمگءَ کہ آ زبردست ءُجوانیں دانایے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

اِنَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّيْنَ ②

٢. بیشک کہ اے قرآن ما پہ حقّ تئی نیمگءَ ایر گِپتگ، نوں اللهءِ بندگیءَ بِکن کہ ایوَک کنوک بہ بئے پہ ہمائی دینءَ(٢).

اَلَا لِلّٰهِ الدِّيْنُ الْخَالِصُ ؕ وَالَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءَ ۘ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُوْنَآ اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى ؕ

٣. ہِزار بہ بئیت، کہ ہمائی واستا ایوَکیں بندگی کنگی اِنت، ءُآ کساں کہ بید آئی پہ وتءَ دگہ دوست ءُکارساز جوڑ کتگ (آگوْش اَنت) کہ

(١) حدیثءِ تہا کئیت کہ اللهءِ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہر شپ اے دوئیں سورة بزاں بنی إسرائیل ءُسورة الزّمر ونتگ اَنت. (سنن الترمذی أبواب الدّعوات باب فیم یقرأ من القرآن عند المنام).

(٢) ادا دین عبادت ءُاطاعتءِ معنیٰءَ دنت. ءُاخلاصءِ معنیٰ ہمیش اِنت کہ آچہ ہرچ وڑیں پیش دارگ ءُشرکءَ پاک بہ بنت ءُآایوکءَ پہ اللهءِ وش کنگءِ ہاترءَ کنگ بہ بنت. زانگ لوٹیت کہ اطاعت ءُعبادتءِ قبول بوگءِ شرط سئے اَنت کہ بیدءِ آیاں ہچ عبادت ءُاطاعت قبول نہ بیت. ءُآاش اَنت. (١) **توحید.** بزاں عمل کنوک مشرکےمہ بیت. (٢) **سنّتءِ رهبندءَ به بیت.** بزاں آئرا چہ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ صحیح حدیثءَ ثبوتے بہ بیت. (٣) **اخلاص.** بزاں لوٹ پیش دارگ مہ بیت کہ مردم منءَ بگلاینت ءُتوصیف بکنننت بلکیں لوٹ ءُمراد اللهءِ وشّ کنگ بہ بیت.

إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾

ما ایشانی بندگیءَ پمیشا کنیں کہ اے مارا گوں اللہءَ نزّیک کنت[1]، بیشک اللہ اِنت کہ آیانی میانءَ فیصلہ کنت ہما چیزءِ بابتءَ کہ آیاں وَت ماں وتءَ خلاف کتگ، بیشک اللہ پہ شُون نہ کنت ہر آکسءَ کہ آدروگ بندے ءُمزنیں ناشکرے.

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ سُبْحَانَهُ ۖ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

۴. اگاں اللہءَ پہ وتءَ چُکّ دارگی ببوتیں گڑا آئی گچین کت چہ وتی جوڑکتگیناں ہرکسے کہ بلوٹ اِتیں، آپاک اِنت[2]، ہماہنت اللہ تہنائین ءُزبردستین.

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ۗ أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾

۵. ہمائی جوڑکتگ اَنت آسمان ءُزمین پَہ حقّءِ پدّر کنگءَ، پیلَڑائیت شپءَ روچءِ سرا، ءُروچءَ شپءِ سرا، ءُکارئے بستگ اَنت ماہ ءُروچ، ہر یکّے چکرّگءِ تہااِنت دانکہ یک نام بستگیں وہدےءَ، زبر بزان اِت، کہ ہمااِنت زبردست ءُمزنیں بخشوکیں ذات.

---

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ شرک ہشکءَ اے نہ اِنت کہ مردم بگوْشیت کہ اللہءَ درہیں گچینی یاچیزی گچینی پیغمبراں ءُبزرگاں داتگ. بلکیں ایوکءَ اے ہبر ہوں شرکے کہ مردم نیکانی عبادت ءُبندگیءَ پمیشا بکنت کہ آمارا گوں اللہءَ نزّیک کنت ءُاے وڑ امئے دعا وش تر قبول کنگ بنت. مکّہءِ مشرکانی شرک وہمیش اَت کہ آیاں بیدءِ اللہءَ آدگرانی عبادت ءُبندگی پمیشاکت کہ آماراگوں اللہءَ نزّیک کنت ہنچوکہ ادا بیان اِنت گوں ہمے عقیدہءَ کہ اے نفع ءُنقصان دات نہ کنت ہنچوکہ سورۃ المؤمنون آیت نمبر ۸۴. ۸۹. تہا ایشی بیان ہست اِنت. وہدیکہ آ پہ ہمے ہبرءَ مشرک بوت اَنت گڑا مروچی اے دابءِ مردم پرچہ مشرک گوْشک نہ بنت بلکیں مروچی ایں مشرک انگتءَ شرکءِ تہا چہ آیاں دیم ترءَ شتگ اَنت. آیاں و دریاءِ تہا ایوکءَ اللہ توار بردات ءُاے وہموداہوں چہ اللہءَ بیہال اَنت ءُعبدالقادر جیلانی ءُمعین الدّین چشتی ءُایدگراں توار بردیانت.

(۲) بلے ہبر اش اِنت کہ آچہ اے چیزاں پاک اِنت ءُآئءَ چکّءِ ہچ حاجت نیست.

خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ الْاَنْعَامِ ثَمٰنِيَةَ اَزْوَاجٍ ۭ يَخْلُقُكُمْ فِيْ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ خَلْقًا مِّنْۢ بَعْدِ خَلْقٍ فِيْ ظُلُمٰتٍ ثَلٰثٍ ۭ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ۭ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَاَنّٰى تُصْرَفُوْنَ ۝۶

۶. آئی شمارا چہ یک جانےءَ جوڑکتگ[۱]، ءُپدا چہ ہمائی آئی جفتے پیدا کت[۲]، ءُدیم ئے دات پہ شما چہ چارپاداں ہشت جوڑی، ءُجوڑکنت شمارا شمئے ماتانی لاپانی تہا چہ یک پیداکنگےءَ پد دگہ پیداکنگءِ ماں سئے تہاریانی تہا[۳]، ہمیش اِنت شمئے اللہ کہ شمئے رودینوک اِنت، ہمائی واستااِنت بادشاہی، نیست ہچ وڑیں معبودءِ بَرحقّےبیدءِ آئی، نوں کجاں گو شما بِرچکرّینگ بئیت؟

اِنْ تَكْفُرُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ ۚ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ۚ وَاِنْ تَشْكُرُوْا يَرْضَهُ لَكُمْ ۭ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۭ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۭ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝۷

۷. اگاں شما ناشکری بکن اِت گڑا (بزان اِت) کہ اللہ شمئے مُہتاج نہ اِنت، ءُآپہ وتی بندہءَ ناشکری کنگءَ دوست نہ داریت، ءُاگاں شما آئی شکرا بِگرات آایشی پہ شما دوست داریت، ءُہچ بارءِ چست کنوک آدگرءِ بارءَ چست نہ کنت[۴]، پدا شمئے پروردگارءِ نیمگءَ اِنت شمئے واتَر جاہ نوں آشمارا آگاہ کنت چہ شمئے کتگیں کاراں، بیشک ہماہنت زانوک دلانی رازانی.

(۱) بزاں چہ آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ .

(۲) مراد حوا عَلَيْهَا السَّلَامُ اِنت کہ اللہءَ چہ آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ چپّیں کشءَ جوڑکت.

(۳) چہ سئیں تہاریاں اوّلی ماتءِ لاپ اِنت. دومی ماتءِ رحم اِنت. سئیمی ہما تنکّ اِیں پوش اِنت کہ چک ہمائی تہا بیت. (تفسیر ابن کثیر).

(۴) اے آیتءِ تہا دوچیز بیاننت. اوّلی ہمیش اِنت کہ اگاں یک مردمے بدیں کاربکنت. اے وڑا کہ مردمے بکشیت یادرّی یے بکنت یادگہ ہنچیں کارےبکنت گڑا پہ اسلامی حکومتءَ روانہ اِنت کہ آایشی سزاءَ آئی برات ءُدگہ سیاد ءُوارثےءَ بدآنت پرچہ کہ ہرکس وتی جرمءِ ذمّہ دار وت اِنت. ءُہمے وڑا اگاں یک مردمے سلّیں کاربکنت گڑا قیامتءَ اللہ ایشی سزاءَ آئی دگہ وارثےءَ نہ دنت بلکیں آئی سزاءَ ہماکنوکءِ جندءَ دنت. ہاں گمراہ کنوکاں ہرچیکہ آیانی گمراہ کتگیں بکننت ہماوڑا گناہ رسیت گوں.

وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهٗ مُنِيْبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهٗ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوْٓا اِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِّيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۭ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيْلًا ۣ اِنَّكَ مِنْ اَصْحٰبِ النَّارِ ۝

۸. ءُہمیکہ انسانءَ نہ وشّی یے برسیت گڑا آ وتی رودینوکءَ توار جَنت کہ بیرہ کنوک بیت ہمائی نیمگءَ، پدا وہدیکہ آئرا چہ وتءَ وشّیءِ دنت گڑا آچہ وتی پیسرءِ لوٹتگ اِیں دُعایا پہک فراموش بیت، ءُپہ اللہءَ دگہ بازیں شریدارےجوڑکنت دانکہ (مردماں) چہ آئی راہءَ گار بِکنت، بفرما کہ چہ وتی کُفرءَ پَہ کمّیں وہدےءَ نَپّ چست بِکن، بیشک کہ تو چہ دوزُہءِ واہندان ئے.

اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَاۗءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَّقَاۗىِٕمًا يَّحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَيَرْجُوْا رَحْمَةَ رَبِّهٖ ۭ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِيْنَ يَعْلَمُوْنَ وَالَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ۭ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ۝

۹. ایا (اے دوزُہی) ہمائی مَٹّ اِنت کہ آپورئیں فرمانبردارے شپانی وہداں سُجدہءِ ءُاوشتگءِ حالتءَ کہ تُرسیت چہ آخرتءَ، ءُاُمّید وارانت وتی پروردگارءِ رحمتانی، بفرما کہ ایا یک وڑاَنت ہماکہ زان اَنت ءُآکہ نہ زان اَنت؟ بیشک کہ سوج ءُپَنت ایوکءَ ہوش مندیں مردم زوراَنت ءُبَسّ.

قُلْ يٰعِبَادِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوْا رَبَّكُمْ ۭ لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۭ وَاَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةٌ ۭ اِنَّمَا يُوَفَّى الصّٰبِرُوْنَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝

۱۰. بگوش کہ اے منی ایمانداریں بند یاں! بُترس اِت چہ وتی پروردگارءَ ءُپہ ہمایاں کہ جُوانیں کاراش کتگ، ماں اے دُنیاءَ ہوں وشّی ہست[۱]، ءُاللہءِ زمین سک پراہ اِنت[۲]، بیشک کہ پہکءَ پہک دیگ بیت صبر کنوکاں آیانی مُزّ بے ساب ءُدادءَ.

(۱) مراد بہشت اِنت ءُایدگہ دنیاوی فوائداَنت کہ آمسلماناں چہ نیکیں کارانی کنگءَ رس اَنت.

(۲) ادا ہمے نیمگءَ اشارہ اِنت کہ اگاں یک ہنچیں مسلمانےبست کہ آئی جِندءِ ملکءِ تہا پہ آئی اسلامی احکامانی سرا عمل کنگ گران اِنت گڑا آوتی اے ملکءَ ویل بکنت ءُہنچیں ملک ءُجاگہے شوہاز بکنت ءُہمودا بروت کہ اودا آاسلامی احکامانی سرا عمل کنگءَ آزات بہ بیت پرچہ کہ اللہءِ زمین پراہ اِنت. ءُاے وڑیں جاگہے اے پراہیں زمینءِ تہا ضرور دست کپیت.

قُلْ اِنِّيْٓ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّيْنَ ﴿۱۱﴾

۱۱. بگـوْش کہ منا ہمـے حکم دیگ بوتگ کہ ہنچو اللّٰہءِ بندگیءَ بِکناں کہ ایوَک کنوک بباں پہ ہمائی بندگیءَ.

وَاُمِرْتُ لِاَنْ اَكُوْنَ اَوَّلَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿۱۲﴾

۱۲. ءُمـنءَ حکم دیگ بوتگ کـہ (اللّٰہءِ) اوَّلی فرمانبرداری کنوک بباں[۱].

قُلْ اِنِّيْٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّيْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿۱۳﴾

۱۳. بفرما کہ من تُرساں اگاں من وتی پروردگارءِ نافرمانی کت چہ مزنیں روچءِ عذابءَ.

قُلِ اللّٰهَ اَعْبُدُ مُخْلِصًا لَّهٗ دِيْنِيْ ﴿۱۴﴾

۱۴. بگـوْش کہ من اللّٰہءِ بنـدگیءَ کناں پہ ہمائی ایوَک کنوکاں بندگیءِ.

فَاعْبُدُوْا مَا شِئْتُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ ۭ قُلْ اِنَّ الْخٰسِرِيْنَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ ﴿۱۵﴾

۱۵. نـوں بیدءِ آئی ہرکسءَ کہ شـما لوٹ اِت آئی بنـدگیءَ بِکـن اِت[۲]، بگـوْش بیشـک کہ پدِلـیں تـاوان بـار ہمـاہ اَنت کـہ آگوں وت ءُلـوگءِ مردمـاں تاوان بـار بنـت قیامتءِ روچءَ، ہژار بِہ بئیت، کہ ہمیش اِنت زاہریں تاوان.

لَهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ۭ ذٰلِكَ يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِهٖ عِبَادَهٗ ۭ يٰعِبَادِ فَاتَّقُوْنِ ﴿۱۶﴾

۱۶. آیانی واسـتا آیـانی سربرا ہوں آسءِ سـائگ ہست ءُآیانی چیرا ہوں آسءِ سائگ ہست[۳]، ہمیـش اِنـت آ(عذاب) کہ اللّٰہ چـہ آئی وتی بندیاں تُرسینگ لوٹیت، او منی بندیاں! نوں بُترس اِت.

---

(۱) بزاں وتی قومءِ تہا توحیدءِ اوّلی دعوت دیوک بباں.

(۲) بزاں ادا اللّٰہءَ شمئےدســت ءُپاد پچ کتگ اَنت نوں برچیکہ شــمئے دل لوٹیت بکن اِت بلے ایشی خوب بزان اِت کہ گوں اللّٰہءَ شریدار جوڑ کنگءِ آسر تباہی ءُبربادی اِنت.

(۳) مراد ہمیش اِنت چو جمبرا بی پیمءَ آس آیاں چہ ہمک نیمگءَ مان پوشیت.

وَالَّذِيْنَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوْتَ اَنْ يَّعْبُدُوْهَا وَاَنَابُوْٓا اِلَى اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰى ۚ فَبَشِّرْ عِبَادِ ۙ ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُآکساں کہ وتءَ چہ طاغوتءِ[۱] بندگی کنگءَ دور داشت، ءُبیرہ اِش کت اللہءِ نیمگءَ، گڑا ہمیشانی واستااِنت مُژدہ، نوں منی بندیاں مُژدہ بدئے.

الَّذِيْنَ يَسْتَمِعُوْنَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُوْنَ اَحْسَنَهٗ ۭ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ هَدٰىهُمُ اللّٰهُ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمْ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿۱۸﴾

۱۸. ہمایاں کہ آ پہک دلگوش بنت ہبرءِ نیمگءَ، گڑا زُورانت آئی جُوانترینءَ، ہمیش اَنت کہ اللہءَ آیانی رہشونی کتگ، ءُہمیش اَنت ہوش مندیں مردم[۲].

اَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ ۭ اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿۱۹﴾

۱۹. ایا (اے بہشتی) مَٹّ اِنت ہما مردمءِ کہ جَہ گیربوت آئی سرا حُکم عذابءِ؟، ایا نوں تورکّینت کن ئے ہمائیءَ کہ آ آسءِ تہا اِنت[۳]؟

---

(۱) بیدءِ اللہءَ دگہ ہرکسی کہ عبادت کنگ بہ بیت آطاغوت گوشگ بیت. چونکہ آیانی عبادت کنگ عبادت کنوکانی سرکش ءُبے راہ بوگءِ سبب جوڑ بوگءَ اِنت پہ ہمے اعتبارءَ آ طاغوت گوشگ بنت نہ کہ بذّاتہ (بزاں آئی جند) آطاغوت اَنت. ءُاے رہبند عربی زبان تہا باز گندگءَ کئیت. ءُعلم البلاغة تہا اشرا گوش اَنت (**إطلاق اسم المسبّب على السّبب**). (التفسير الكبير للإمام الرّازی).

(۲) اے آیتءِ تہا تقلید کنوکانی رد ہست اِنت. ءُآاے وڑا کہ تقلید نام اِنت بے دلیلءِ زانگءَ رندگیری کنگءِ. ءُمقلّد بیدءِ وتی امامءِ ہبرءَ آدگرانی ہبر ءُدلیلانی نیمگءَ چک ہم نہ جنت. دومی ہبراش اِنت کہ اگاں چک بجنت ءُایشی بزانت کہ ایدگہ امامانی ہبراے مسئلہ تہا چہ منی امامءِ ہبرءَ صحیح تر ءُجوان ترانت دلیلءِ اعتبارءَ پدا ہوں تقلید آئرا اے نیمگءَ روگءَ نہ ئیلیت ءُآئی کوشش ہمے بیت کہ امامءِ ہبرءَ کجام نہ کجام وڑءَ صحیح پیش بداریت. اے آیت اے ربہندءَ ہچ وڑا نہ منّیت بلکیں آہمیشی گوشیت کہ پٹّ ءُلوٹ بکن اِت ءُجوانترین ہبرءِ درگیجگءِ کوششءَ بکن اِت ءُہمائرا بزورات. اے آیت مارا ہمیشی پیش داریت کہ پدلیں رہشون ہماینت کہ آمدام صحیح ترین ءُافضل ترین عملءَ کنت. ءُاےظاہر اِنت کہ بید پٹّ ءُلوٹ کنگءَ صحیح ترین ءُافضل ترین عمل درگیجگ نہ بیت ءُآئی واستا تحقیق لوٹیت. ءُتحقیق ءُتقلید وت ماں وتءَ نہ ثہ اَنت.

(۳) مراد ہمیش اِنت کہ اے کافرانی گنجیں نافرمانیانی سوبءَ ایشانی سرا عذابءِ ءُدوزہءِ تہا روگءِ حکم جہ گیر بوت پمیشا اے محمّد ﷺ تو ایشانی ایمان نیارگءِ سوبءَ پریشان مہ بو. نوں اے بوت نہ کنت کہ کسے ایشاں چہ دوزہءَ رستگارکت بکنت.

لٰكِنِ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِّنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَّبْنِيَّةٌ ۙ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۭ وَعْدَ اللّٰهِ ۭ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ الْمِيْعَادَ ۝٢٠

٢٠. بلے آکہ تُرس اِتنت چہ وتی پروردگارءَ پہ آیاں ماڑی ہست کہ آیانی سرا پَدا دگہ بستگیں ماڑی ہست کہ چہ آیانی چیرا گَنجیں جُو رُمبگءَ اَنت، اے اللہءِ وعدہ اِنت، بیشک کہ اللہ ہجبر وتی وعدہءِ خلافءَ نہ کنت.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً فَسَلَكَهٗ يَنَابِيْعَ فِي الْاَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا اَلْوَانُهٗ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرٰىهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهٗ حُطَامًا ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ۝٢١

٢١. زاناں تو نہ دیست کہ بیشک اللہ اِنت کہ ایرریچیت چہ آسمانءَ آپ، گڑا آئرا زمینءِ چمّگانی تہا بارت ءُسَر کنت، پدا چہ آئی رنگ رنگیں کشت ءُکِشار درگنت، پدا آہشک بیت، کہ تو آئرا گِندئے کہ زَرد ترّاتگ، پدا آئرا تُش تُش کنت، بیشک ایشی تہا عبرتءِ بلاہیں سامان ہست ہوش مندانی واستا[1].

اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰي نُوْرٍ مِّنْ رَّبِّهٖ ۭ فَوَيْلٌ لِّلْقٰسِيَةِ قُلُوْبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ۝٢٢

٢٢. ایا نوں ہما کس کہ پَچ کتگ اللہءَ آئی دِل پہ اسلامءِ (زورگءَ) نوں آ روژنائیءِ سرا اِنت چہ وتی پروردگارءِ نیمگءَ[2]، نوں تباہی ءُبربادی اِنت ہما کسانی واستا کہ آیانی دل ڈڈّ بوتگ اَنت چہ اللہءِ یادءَ، ہمیش اَنت زاہریں گمراہیءِ تہا.

(١) بزاں اے دنیاءِ یک مثال ءُدرورے کہ آئرا یک برے ہلاس بوگی ءُکتّگی اِنت. پمیشا مسلمانءَ باید اِنت کہ آئی گیشتریں زور ءُسیاہ دلی آخرتءِ سرا بہ بیت ءُآگیشتر پہ ہمائی سیاہ دل بہ بیت ءُہمائی بابتءَ فکر بکنت کہ آہمیشگی زندگی بے ءُآہجبرانی ہجبر نہ کُنّیت.

(٢) مراد ہمیش اِنت ہما مردم کہ آئی دل ءُسینگ اللہءَ پہ اسلام واستا پچ کتگ ءُآئیءَ قبول کنت چو ہما مردمءَ ہجبربوت نہ کنت کہ آگمراہیءِ تہاریانی تہا سرگردان اِنت.

اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيْثِ كِتٰبًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُوْدُ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ۚ ثُمَّ تَلِيْنُ جُلُوْدُهُمْ وَقُلُوْبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ ۭ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِيْ بِهٖ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ۝٢٣

٢٣. الله اِنت که آئی ایرگیت جوانتریں ہبرے[1] کہ آیک ہنچیں کتابے که آئی آیت وَت ماں وتءَ ہم رنگ اَنت، ءُآپدماں پدءَ بِرترّینگ بنت، که چه ایشی ہما کسانی جانءِ پُٹّ پاد کایَنت که آچه وتی پروردگارءَ تُرس اَنت، پدا نَرم ترّاَنت آیانی پُوست ءُدل پہ اللّٰهءِ یادءَ، اش اِنت اللّٰهءِ رَہشونی پَہ ایشی ہرکسءَ که بلوٹیت آئی رہشونیءَ کنت ءُہرکسءَ که اللّٰه گار بِکنت (چه تِچکیں راہءَ) گڑا آئی رہشون کس بوت نه کنت،

اَفَمَنْ يَّتَّقِيْ بِوَجْهِهٖ سُوْۗءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَقِيْلَ لِلظّٰلِمِيْنَ ذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُوْنَ ۝٢٤

٢٤. ایا نوں ہما گس که آوتی دیمءَ رکّینگ لوٹیت چه قیامتءِ روچءِ سلّیں عذابءَ[2]؟ ءُگوشگ بیت ظالم ءُناانصافاں که بچش اِت وتی کتّتگیں کارانی (مُزّا).

كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝٢٥

٢٥. چه ایشاں پیسریئیناں ہوں (وتی وتی پیغمبر) دروگ بند کت اَنت گڑا آتک آیانی سرا عذاب چه ہمودا که آیانءَ ہچ ہبر نه کپت.

فَاَذَاقَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ۝٢٦

٢٦. نوں اللّٰهءَ آیانءَ چاشینت رُزوائی دنیاءِ زندگیءِ تہا، یقیناً آخرتءِ عذاب مستراِنت، اگن آیاں بزانتیں.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ۝٢٧

٢٧. ءُبیشک مابیان کتگ پہ مردمانءَ اے قرآنءِ تہا ہر پیمیں درور دانکه آسوج ءُپَنت بِگراَنت.

---

(١) مراد چه اے جوانیں ہبرءَ قرآن کریم اِنت.

(٢) بزاں اے پیمیں مردم گوں ہمائی برابر بوت کنت که آآسءِ تہا سُچیت؟ ظاہراِنت که یک وڑ نه اَنت.

قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِيْ عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. قرآن عربی زبانءِ تہا اِنت کہ ایشی تہا ہچ چَپّی ءُچوٹی مان نیست، بوت کنت کہ آپہریز گار بہ بنت.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيْهِ شُرَكَآءُ مُتَشٰكِسُوْنَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيٰنِ مَثَلًا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. بیان کت اللہءَ درور ہنچیں غُلامےءِ کہ آئی تہا بازیں مِڑوکیں شریدار ہست، ءُیک دگہ غُلامےءِ کہ آ تیوگءَ یکّےءِ اِنت، ایا اے دوئیں دروزءِ تہا برابراَنت[1]؟ درہیں توصیف اللہءِ اَنت، بلے آیانی گیشتریں سرید نہ بنت.

اِنَّكَ مَيِّتٌ وَّاِنَّهُمْ مَّيِّتُوْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. بیشک تراہوں مِرگی اِنت، ءُآیاں ہوں مِرگی اِنت.

ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُوْنَ ﴿۳۱﴾

۳۱. پدا بیشک کہ شما قیامتےءِ روچءَ وتی پروردگارءِ گورا جیڑہ کن اِت.

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ جَآءَهٗ ۭ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. نوں کئے اِنت نا انصاف تِر چہ ہما مردمءَ کہ آئی اللہءِ سرا دروگ ٹہینت، ءُدروگ بندے کت راستیں ہبر وہدیکہ پہ آئی آتک ءُسربوت، ایا انکار کنوکانی مِنند جاہ دوزُہ نہ اِنت؟

وَالَّذِيْ جَآءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهٖٓ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. ءُآئی کہ راستیں دین آوُرت ءُسر کت، ءُآکسءَ کہ آ باور داشت، ہمیش اَنت پہریز گار.

---

(۱) ایشی تہا مشرکءِ کہ گوں اللہءَ دگراں شریدار جوڑکنت ءُہماموَحّدءِ درور بیان اِنت کہ آایوکءَ اللہءِ بندگءَ کنت ءُآئی تہا ہچ کسءَ شریدار جوڑ نہ کنت. بزاں ہنچوکہ ہماغلام کہ آئی شریدار ءُواجہ بازاَنت ءُدرہا مڑوک اَنت ءُہماغلام کہ آئی واجہ یکّے ءُسلامتیں واجہے یک وڑ بوت نہ کنت، ہمے وڑا مشرک ءُموَحّد یک وڑ بوت نہ کنت.

لَهُمْ مَّا يَشَآءُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الْمُحْسِنِيْنَ ۙ﴿۳۴﴾

۳۴. پہ آیاں ہست ہرچیکہ آبلوٹ اَنت آیانی پروردگارءِ گورا، ہمیش اِنت مُز نیکوکارانی.

لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذِيْ عَمِلُوْا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذِيْ كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. دانکہ اللہ ببارت ءُگار بکنت چہ آیاں آیانی ہما بدیں کاراں کہ آیاں کتگ اَنت، ءُآیاں مُزّءَ بدنت ہما جوانیں کارانی کہ آیاں کتگ اَنت.

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهٗ ؕ وَيُخَوِّفُوْنَكَ بِالَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖ ؕ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿۳۶﴾

۳۶. ایا اللہ پہ وتی بندہءَ وَت بسّ نہ اِنت؟ ءُآترا تُرسین اَنت بیدءِ اللہءَ چہ آدگراں، ءُہرکسءَ کہ اللہ گار بکنت گڑا پہ آئی کس رہشون بوت نہ کنت.

وَمَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّضِلٍّ ؕ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَزِيْزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿۳۷﴾

۳۷. ءُہرکسی رہشونیءَ کہ اللہ بکنت گڑا آئیءَ کس گار کت نہ کنت، ایا اللہ زبردستین ءُبیر گروکیں ذاتےنہ ئے؟

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ؕ قُلْ اَفَرَءَيْتُمْ مَّا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كٰشِفٰتُ ضُرِّهٖۤ اَوْ اَرَادَنِيْ بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكٰتُ رَحْمَتِهٖ ؕ قُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ ؕ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. ءُاگاں آیاں تو جُست بِگرئے کہ کئےءَ جوڑ کتگ اَنت آسمان ءُزمین؟ الّمءَ ہمیشی گوْش اَنت کہ اللہءَ، بگوْش کہ شما چے گند اِت ہمایانی بابتءَ کہ شما اِش توار بِردئیت بیدءِ اللہءَ کہ اگاں اللہ منا تکلیفءِ دیگ بلوٹیت گڑا آاے تکلیفءَ دور کت کنئت[1]، ءُاگاں اللہ منی سرا مہربانی یے کنگ بلوٹیت گڑا آآئی مہربانیءَ داشت کت کننت؟ بفرما کہ منا اللہ وَت بسّ اِنت، ہمائی سرا باور بدارَانت باور داروک.

(۱) بزاں وہدیکہ بیدءِ اللہءَ کس نپ ءُنقصان دات نہ کنت گڑا پرچہ شما آیانی بندگیءَ کن اِت.

قُلْ يٰقَوْمِ اعْمَلُوْا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّيْ عَامِلٌ ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ﴿۳۹﴾

۳۹. بگوٗش کہ اے منی قوم شما وتی جاگہءَ کار بکن اِت، ءُمن (وتی جاگہءَ) کارکنگءَ یاں، نوں دیر نہ بیت کہ شما سرپد بئیت.

مَنْ يَّاْتِيْهِ عَذَابٌ يُّخْزِيْهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيْمٌ ﴿۴۰﴾

۴۰. کہ کئے اِنت ہما کہ آئیءِ سرا رزوا کنوکیں عذابے کئیت، ءُایر کپیت آئی سرا جاگہ کنوکیں عذابے.

اِنَّآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيْلٍ ﴿۴۱﴾

۴۱. بیشک اے کتاب ما تئی سرا پہ مردمانی رہشونیءِ واستا پہ حقّ ایر گپتگ، نوں ہرکس کہ پہ راہ بہ بیت گڑا آئیءِ نَپ پہ ہما ئی جِنداانت، ءُہرکس کہ گار بہ بیت گڑا آئی تاوان ہون پہ ہمائی جِنداانت، ءُتو آیانی پانگو نہ ئے.

اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِيْنَ مَوْتِهَا وَالَّتِيْ لَمْ تَمُتْ فِيْ مَنَامِهَا ۚ فَيُمْسِكُ الَّتِيْ قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰٓى اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۭ

۴۲. اللہ اِنت کہ سایاں کشّیت آیانی مِرگءِ وہداء، ءُہما (ساہءَ) کہ نہ مِریت آئی وابءِ وہداء، گڑا داریت ہمائیءَ کہ آئی سرا آہی مرگءِ فیصلہ کتگ، ءُدیم دَنت آدگرا دانکہ یک نام بستگیں وہدےءَ[1]، بیشک

[1] ادا مرگءِ دوقسم بیان. یکّے ہماانت کہ وہدیکہ انسانءِ روچ تمام بنت ہما کہ اللہءَ پہ آئی نبشتہ کتگ اَنت گڑا اللہ آئی روح ءُساہءَ چہ آئی بدنءَ درکنت ءُآپدءَ پہ دنیاءَ آتک نہ کنت. ءُدومی مرگ واب اِنت کہ وہدیکہ مردم واب بیت آوہدءَ ہوں اللہ آئی ساہءَ درکنت ءُآئی مار گ گار بیت بلے وہدیکہ پادکئیت آوہدءَ اللہ آئی ساہءَ پدا آئی بدنءِ تہا راہ دنت. گویا چہ وابءَ پادایگ نوکیں زندگی یے کہ مردمءَ رسگءَ اِنت پمیشا مردم چہ وابءَ پد اے زندگءِ سرا اللہءِ شکرا ادابکنت. حدیثءِ تہا چہ وابءَ پادایگءِ وہدءَ اے دعاءِ وانگ ثابت اِنت. «اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُوْرُ» دریں تو صیف ہمااللہ واستاینت کہ آئی مارا چہ مئے مرگءَ پد پدا زندگ کت ءُہمائی نیمگءَ واتر کنگی اِنت.

دلگوش: اے آیت ردّ اِنت ہما مردمانی کہ آگوش اَنت بزرگانی روح مرگءَ چہ پد ہوں پہ دنیاءَ کاینت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ مرگءَ پد ہچ انسانءِ روح پہ دنیاءَ واتر کت نہ کنت توری آستر بلاہیں بزرگے بہ بیت. ہاں شیطان ءُجنّ آیانی شکلءَ وتءَ کت ءُآتک کنت ءُصوفی چہ ہمیشاں رد کپ اَنت ءُآیاں وتی بزرگ زان اَنت. اے چیزءِ دلیل دجّالءِ بابتءَ آتکگیں ہماحدیث اَنت کہ آیانی تہاکئیت کہ دجّال مردماں گوشیت کہ اگاں من شمئے مات ءُپتاں زندگ بکناں ءُآگوں شما گپّ بجن اَنت گڑا شما منی سرا =

اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۴۲﴾

ایشیءِ تہا مزنیں نشانی ہست پہ ہما قوم ءُراجءَ کہ آ غور ءُپگر کنند.

اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ شُفَعَآءَ ؕ قُلْ اَوَلَوْ كَانُوْا لَا یَمْلِكُوْنَ شَیْـًٔا وَّلَا یَعْقِلُوْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. ایا ایشاں بیدءِ اللّٰہءَ پہ وتا دگہ سِفارشی جوڑکتگ؟ بگوْش کہ توری آیانی دستا ہچ مہ بیت، ءُآسرپد مہ بنت.

قُلْ لِّلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِیْعًا ؕ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ ثُمَّ اِلَیْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. بگوْش کہ اللّٰہءِ دستاانت سفارش دُرہا[1]، ہمائی اِنت بادشاہی آسمانانی ءُزمینءِ، پدا ہمائی نیمگءَ شمارا برترّگی اِنت.

وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوْبُ الَّذِیْنَ لَا یُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ ۚ وَاِذَا ذُكِرَ الَّذِیْنَ مِنْ دُوْنِهٖۤ اِذَا هُمْ یَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿۴۵﴾

۴۵. ءُہمیکہ ایوک ایوکءَ اللّٰہءِ نام گِرگ بیت گڑا ایر بُکّ اَنت ہمایانی دل کہ آیاں آخرتءِ سرا یقین نیست، ءُہمیکہ بیدءِ اللّٰہءَ آدگرانی نام گرگ بیت گڑا ہما دمانءَ آشادمان بَنت.

قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ عٰلِمَ الْغَیْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَیْنَ عِبَادِكَ فِیْ مَا كَانُوْا فِیْهِ یَخْتَلِفُوْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. بُگوْش کہ اللّٰہ اِنت بے دروزءَ جوڑکنوک آسمانانی ءُزمینءِ (ءُ)زانوک چیرینانی ءُزاہرینانی، تو وت فیصلہ کن ئے وتی بند وانی میانءَ ہماچیزانی بابتءَ کہ آیانی تہا اختلاف اِش کتگ.

وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِیْنَ ظَلَمُوْا مَا فِی الْاَرْضِ جَمِیْعًا

۴۷. ءُاگاں ظالم ءُناانصافی کنوکانی گورا بہ بیت ہرچیکہ زمینءِ تہا ہست ءُآئیءِ ہمبراہیءَ

= ایمان کاریت؟ آگوْش اَنت کہ ہَؤ، دجّال وتی جنّاں پرمائیت کہ وتءَ آیانی مات ءُپتانی شکلءَ بکن اِت گڑا آوتءَ ہمایانی شکلءَ کنند ءُہمے وڑا آیاں ریپینیت ءُگمراہ کنت.

(۱) مشرکاں بیدءِ اللّٰہءَ ایدگرانی بندگی پمیشاکت کہ آاللّٰہءِ گوْرا مئے سفارشءَ کنند. اللّٰہءَ آیانی اے گمان رد کت کہ اوّل وگپ ہمیش اِنت کہ بیداللّٰہءِ اجازتءَ کس سفارش کت نہ کنت. دومی اے بُت غیر عاقل اَنت بزاں چہ فہم ءُزانتءَ زبہراَنت نوں اے چون سفارش کنند. سئیمی ہبر اش اِنت کہ سفارش مؤحّدانی واستااِنت ءُمشرکانی سفارش کنگءِ سوال جوڑ نہ بیت چیءَ کہ اللّٰہءَ آیانی واستا بہشت ہمیشگءِ واستا حرام کتگ ءُآچہ دوزءَ ہجبرانی ہجبر درنیاینت. ءُچہ اللّٰہءِ پیغمبر صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ ثابت اِنت کہ آئی فرمان کت. منی سفارش منی امّتءِ ہما مردمانی واستااِنت کہ آگوں اللّٰہءَ شریدار جوڑ نہ کنند.

وَّمِثْلَهٗ مَعَهٗ لَافْتَدَوْا بِهٖ مِنْ سُوْٓءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَبَدَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُوْنُوْا يَحْتَسِبُوْنَ ۝

دگہ ہمنچو بہ بیت گڑا الّمءَ آدرستاں سِلّیں عذابءِ عِوضءَ بدِینت قیامتءِ روچءَ، (قبول نبیت چہ آیاں) ءُپدّربوت پہ آیاں چہ اللہءِ نیمگءَ ہماچیز کہ آئی گمان اِش ہچ نیست اَت.

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝

۴۸. ءُپہ آیاں پدّربوت اَنت آیانی کتگیں کارانی بدیں سزا، ءُہماچیزءَ پتات اَنت کہ آہش کلاگ زُرتگ اَت.

فَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ۡ ثُمَّ اِذَا خَوَّلْنٰهُ نِعْمَةً مِّنَّا ۭ قَالَ اِنَّمَآ اُوْتِيْتُهٗ عَلٰي عِلْمٍ ۭ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝

۴۹. ءُہمیکہ انسانءَ نہ وشّی یےبرسیت آمارا توار جنت، پدا ہمیکہ ما آئءَ چہ وتءَ نعمتے بدئیں، ٹہل کنت ءُگوشیت کہ اے وَ منا منی زانتءِ برکتءَ دیگ بوتگ، حقیقتءَ آچکّاسگے! بلے آیانی گیشتریں سرپد نہ بنت.

قَدْ قَالَهَا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ۝

۵۰. بیشک ہمے ہبر ساریئیناں کتگ اَت، گڑا آیانی کارا نیا تکنت آیانی کتّتگیں کار.

فَاَصَابَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا ۭ وَالَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْ هٰٓؤُلَاۗءِ سَيُصِيْبُهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا ۙ وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ۝

۵۱. نوں پہ آیاں سربوت آیانی کتگیں کارانی سِلّیں سزا، ءُآکساں کہ ایشانی تہا ناانصافی کتگ زوتّ پہ آیاں سربیت آیانی کارانی سلّیں سزا، ءُآ نہ اَنت بے وس کنوک.

اَوَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَاۗءُ وَيَقْدِرُ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ۝

۵۲. زاناں آیاں نہ زانتگ کہ اللہ پراہ کنت روزیءَ پہ ہر کسءَ کہ بلوٹیت، ءُتَنگ کنت؟، بیشک ایشیءِ تہا مزنیں نشانی ہست پہ ہما راجءَ کہ آیقین کنتت.

قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۵۳﴾

۵۳. بگوش کہ اے منی ہمابندیاں! کہ آیاں وتی جندانی سرا گیشی کتگ کہ نا امّید مہ بئیت چہ اللّٰہءِ رحمتاں، بیشک کہ اللّٰہ دریں گناہاں بخشیت، بیشک کہ ہماِنت مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہرباں[1].

وَاَنِيْبُوْٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوْا لَهٗ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُوْنَ ﴿۵۴﴾

۵۴. ءُبیرہ بکن اِت وتی پروردگارءِ نیمگءَ، ءُہمائیءِ دیمءَ جَہل بہ بئیت ءُتابع دار چہ ایشی پیش کہ شمئے سرا عذاب بئیت کہ پدا شما کمک کنگ نہ بئیت.

وَاتَّبِعُوْٓا اَحْسَنَ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَّاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُوْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. ءُہماجوانتریں (ہبرءِ)[2] رندا بکپ اِت کہ آپہ شما دیم دیگ بوتگ چہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ چہ ایشیءَ پیش کہ شمئے سرا عذاب اناگہءَ بئیت ءُشما ہچ سدّءَ مہ بئیت.

اَنْ تَقُوْلَ نَفْسٌ يّٰحَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطْتُّ فِيْ

۵۶. (چو مہ بیت) کہ بُگوشیت کجام یک جانے کہ دریگتے ہما سُستیءِ سرا کہ من

---

(۱) اے آیت ہمے نیمگءَ آگاہی دنت کہ اگاں یک مردمے سک باز گناہ گار اِنت ءُآچہ گناہءَ بارانت بلے اگاں پہ دل ءُصدق اللّٰہءِ نیمگءَ بیرہ بکنت اللّٰہ آئی دریں گناہاں بخشیت پرچہ کہ آئی رحمتاں ہچ قید ءُبند نیست ءُآئی رحمتانی دیمءَ اے گناہ ہچ نہ اَنت. اے آیتءِ شانءِ نزولءِ بابتءَ کئیت کہ چیزی کافر ءُمشرک اِتنت ءُآیاں بدیں کار بزاں زنا ءُکشت ءُخون ءُدزّی ءُدگہ ہنچیں کاربازکتگ اَت اے واجہءِ گوْرا آتک اَنت ءُگوْشت اِش کہ ما تئی سرا ایمان کاریں بلے مئے گناہ سک بازاَنت اگاں ماایمان بیاریں گڑا باریں مئے گناہ معاف بنت؟ ہمیشی بابتءَ اے آیت نازل بوت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ الزّمر)،
دلگوش: بلے ایشی معنٰی اے نہ اِنت کہ مردم اللّٰہءِ رحمتانی آسراءَ گناہءِ سرا گناہ بکنت کہ اللّٰہ وبخشوکے آمنءَ بخشیت. اے شیطانءِ ریپینگے. ہمے بابتءَ اللّٰہءَ مارا سرید کتگ کہ ﴿ وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ﴾ [سورۃ لقمان: ۳۳] بزاں شمارا اللّٰہءِ نامءِ سرا ریپینت مہ کنت مزنیں ریپینوک. ءُدگہ جاگہءِ فرمان اِنت کہ منی بندواں سرید بکن کہ ﴿ نَبِّئْ عِبَادِيْٓ اَنِّيْٓ اَنَا الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ۞ وَاَنَّ عَذَابِيْ هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيْمُ ﴾ [سورۃ الحجر: ۴۹-۵۰] من مزنیں بخشوکیاں ءُمنی عذاب ہوں تورینوکیں عذاب اَنت. پمیشکءَ منی نافرمان مہ بئیت کہ وہدیکہ من پہ گرگءَ بیایاں گڑا کس چہ منی گرفت ءُعذابءَ وتءَ رکّینت نہ کنت.

(۲) مراد قرآن ءُپیغمبرءِ مبارکیں فرمان اَنت کہ چہ آیاں جوان تریں فرمان ءُگپ دگہ نیست..

جَنْۢبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ السّٰخِرِيْنَ ﴿۵۶﴾

اللّٰهءِ فرمانبرداریءِ تہا کت، حقیقتءَ من وَ چہ کلاگ زوروکاں بوتگاں[1].

اَوْ تَقُوْلَ لَوْ اَنَّ اللّٰهَ هَدٰىنِيْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. یا بُگوشیت کہ اگاں اللّٰهءَ منی رہشونی بُکتیں گڑا الّمءَ من بوتاں چہ پہریزگاراں.

اَوْ تَقُوْلَ حِيْنَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لِيْ كَرَّةً فَاَكُوْنَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۵۸﴾

۵۸. یا بُگوشیت کہ دریگتے پہ منءَ واتر کنگے ببوتیں گڑا الّمءَ من بوتاں چہ نیکوکاراں.

بَلٰى قَدْ جَآءَتْكَ اٰيٰتِيْ فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۵۹﴾

۵۹. پرچہ نہ؟ بیشک کہ پہ تو آتکگ ءُسربوتگ اِتنت مئے آیات گڑا تو آ دروگ بند کت اَنت، ءُوتا مزن لیک اِت، ءُبوتئے چہ نہ منّوکاں.

وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلَى اللّٰهِ وُجُوْهُهُمْ مُّسْوَدَّةٌ ؕ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِيْنَ ﴿۶۰﴾

۶۰. ءُقیامتءِ روچءَ تو گندئے ہما کساں کہ اللّٰهءِ سرا دروگ اِش بستگ اَت کہ آیانی دیم سِیاہ تراتگ اَنت، زاناں دوزہءِ تہا نہ اِنت مِنندجاہ مَزن گردنانی ءُمتکبرانے؟

وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ ۫ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوْٓءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿۶۱﴾

۶۱. ءُاللّٰه دور داریت (چہ دوزہءَ) ہما کساں کہ پہریز گار بوتگ اَنت گوں آیانی کامیابیءَ، نہ رسیت آیاں ہچ وڑیں نہ وشّی یے، ءُنہ آ گَمیگ بنت.

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۫ وَّهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ﴿۶۲﴾

۶۲. اللّٰه اِنت جوڑکنوک ہرچیزءِ، ءُآہر چیزءِ سرا نِگہبانی کنوک اِنت.

لَهٗ مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۶۳﴾

۶۳. ہمائیءِ دستاانَت گلیت آسمانانی ءُزمینءِ، ءُہمایاں کہ اللّٰهءِ آیتانی انکار کتگ ہمے تاوان بارانَت[2].

---

(۱) بزاں من ہشکءَ کوتاہی نہ کتگ بلکیں چہ ایشی مستریں گناہ ہم کتگ اَت ءُآہمیش اَت کہ من چہ ہمایاں بوتاں کہ آیاں اللّٰهءِ پاکیں شریعت ءُآئی احکامانی سرا مسکرءَ ءُمذاق کت.

(۲) بزاں ہرچ پیغمبرءِ نیمگءَ اے وحی کنگ بوتگ کہ اگاں آئی شرک کت گڑا آئی درہیں نیکیں عمل نیست =

قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَاْمُرُوْٓنِّيْٓ اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجٰهِلُوْنَ ﴿۶۴﴾

۶۴. بگوْش که ایا شما منا بیدءِ اللّٰهءَ ایدگرانی بندگی کنگءِ حکمءَ دئیت؟ اے نادانان!.

وَلَقَدْ اُوْحِيَ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَىِٕنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿۶۵﴾

۶۵. ءُبیشک که وَحی کنگ بوتگ تئی نیمگءَ، ءُچہ تو سارایں (پیغمبرانی) نیمگءَ که اگاں تو شریدار جوڑ کت گڑا گار بنت تئی عمل، ءُتو بَئے چہ تاوان باراں.

بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِّنَ الشّٰكِرِيْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. بلے ایوکءَ اللّٰهءِ بندگءَ بِکن، ءُبُبو چہ شکر گذاریں بندیاں.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ۖ وَالْاَرْضُ جَمِيْعًا قَبْضَتُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِيّٰتٌۢ بِيَمِيْنِهٖ ۭ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿۶۷﴾

۶۷. ءُایشاں اللّٰهءِ قَدر نہ کت آوڑا که آئی قدر کنگءِ حقّ اَت[1]، ءُزمین درہا ہماہی مشتءِ تہابنت قیامتءِ روچءَ، ءُآسمان پتایگ بنت ہمائی راستیں دستءَ[2]، آ پاک اِنت، ءُباز برز ءُبلند اِنت چہ ہرآچیزءَ که آاِش شریدار جوڑ کنند.

= ءُنابود بنت. چہ پیغمبرانی دستءَ شرک و ہجبر بوت نہ کنت بلے چہ اے اندازءِ بیانءَ لوٹ مارا بزاں امّتیاں سرپد کنگی اِنت که شرک یک ہنچیں ناپاکیں گناہے که آئی کنوک سَتر مزنیں ءُنیکیں مردمے بہ بیت بلے اگاں آئی شرک کت گڑا آئی پہریز گاری آئءَ ہچ کارنہ دنت ءُآئی درہیں عملاں برباد کنت.

(۱) بزاں اللّٰهءِ پدلیں قدردان مؤحّد اَنت که آگوں اللّٰهءَ ہچ وڑیں شریدار جوڑ نہ کنند. مشرک اللّٰهءِ قدردان بوت نہ کنت. اے چون بوت کنت که مردم اللّٰهءَ پدل جاہ بیاریت ءُآئی قدردان بہ بیت ءُپدا گوں آئی دگراں شریدار جوڑبکنت.

(۲) حدیثءِ تہا کئیت که یک یہودی زانتکارے واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ گوْرا آتک ءُگوْشت ئے اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماوتی کتابانی تہا ہمیشی گندگءَ ایں که اللّٰه قیامتءِ روچءَ درہیں آسماناں یک لنککےءِ سراکنت ءُزمیناں ہوں یک لنککےءِ سرا ءُدرچکاںءَ یک لنککےءِ سرا ءُآپءَ یک لنککےءِ سراء ایدگہ درہیں مہلوکاں یک لنککےءِ سراکنت ءُگوشیت که مناں بادشاہ. واجہءَ بچکندگے جت ءُآئی ہبر باورداشت ءُہمے آیت ونت. زانگ لوٹیت که اے آیت ءُحدیثءِ تہا اللّٰهءِ دوصفت بزاں دست ءُلنککےءِ بیان ہست اِنت. ءُاے صفتانی بابتءَ صحابہ ءُتابعین ءُایدگہ امامانی مذہب ہمیش اِنت که ایشانی سرا ہنچوکه اللّٰهءَ بیان کتگ اَنت ہما وڑا بےتاویل ءُتشبیہ ءُردّ ءُبدلءَ ایمان آرگ بہ بیت.

وَنُفِخَ فِي الصُّوْرِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ۭ ثُمَّ نُفِخَ فِيْهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَّنْظُرُوْنَ ۝۶۸

۶۸. ءُپ کنگ بیت کرنّاءِ تہا گڑا بے سُدّ بنت ءُکپ اَنت ہرچیکہ آسمانانی تہا ہست ءُزمینءِ تہا ہست بیدءِ ہماہی کہ آئرا اللہ (رستگارکنگ) بلوٹیت، پدا آئی تہا دومی ہپ کنگ بیت گڑا اناگہءَ آ اوشتگءِ ہالتءَ چاروک بنت.

وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُوْرِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتٰبُ وَجِايْٓءَ بِالنَّبِيّٖنَ وَالشُّهَدَاۗءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ۝۶۹

۶۹. ءُتَرْپیت زمین چہ وتی پروردگارءِ رُوژنءَ، ءُایر کنگ بیت نبشتہ[1]، ءُآرگ بنت پیغمبر ءُگواہی دیوک، ءُآیانی میانءَ پَہ حقّ فیصلہ کنگ بیت ءُآیانی حقّ جَنگ نہ بیت.

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُوْنَ ۝۷۰

۷۰. ءُسرجمءَ دیَگ بیت (مُز) ہرساہ دارءَ آئی کتگیں کارانی، ءُآزبر زانت ہرچیکہ آکنت.

وَسِيْقَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِلٰى جَهَنَّمَ زُمَرًا ۭ حَتّٰٓى اِذَا جَاۗءُوْهَا فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَاْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَتْلُوْنَ عَلَيْكُمْ اٰيٰتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُوْنَكُمْ لِقَاۗءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ۭ قَالُوْا بَلٰى وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ۝۷۱

۷۱. ءُمُچّ مچّءَ ہکّلینگ بنت ہما مردم کہ آیاں انکار کتگ دیم پہ دوزہءَ، دانکہ ہما وہدا کہ آ اودا سربنت گڑا پچ کنگ بنت آئی دروازگ، ءُگوشیت آہانءَ آئی پانگو زاناں نیاتکگ اِت اَنت شمئے گوْرا اے گنجیں پیغمبر چہ شمئے جِندانی تہا کہ آیاں وَنتگ اِت اَنت پہ شما شمئے پروردگارءِ آیت؟، ءُآیاں تُرسینتگ اَت شمارا چہ شمئے اے روچءِ ڈیک دیَگءَ، گوْش اَنت کہ پرچہ نہ؟ بلے جَہ گیر بوت عذابءِ حُکم کافرانی سرا.

(۱) مراد انس ءُجنّانی اعمالنامہ اَنت کہ آآیانی دیمءَ آرگ ءُپیش کنگ بنت.

قِيْلَ ادْخُلُوْٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ ۷۲

۷۲. گوشگ بیت کہ مان رچ اِت دوزہءِ دروازگانی تہا کہ پبوں پشت کپوک اِت آئی تہا، نوں باز سِلّیں جاہ مِنندے مزن گردنانی ءُمتکبرانے.

وَسِيْقَ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ اِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا ۭ حَتّٰٓى اِذَا جَاۗءُوْهَا وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوْهَا خٰلِدِيْنَ ۷۳

۷۳. ءُمُچّ مچّءَ بَرگ بنت ہما مردم کہ آ تُرس اِتگ اَنت چہ وتی پروردگارءَ دیم پہ بہشتءَ، دانکہ ہما وہدا کہ اودا سر بنت، ءُپَچ کنگ بنت آئی دروازگ، ءُگوشیت آہانءَ آئی پانگو کہ سلامتی بہ بیت شمئے سرا ءُوش آتک اِت، نوں بپُترات آئی تہا پہ بنانی پہ بنءِ واستا.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ صَدَقَنَا وَعْدَهٗ وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ نَتَبَوَّاُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاۗءُ ۚ فَنِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِيْنَ ۷۴

۷۴. ءُآگوش اَنت کہ درہیں توصیف ہما اللہءِ اَنت کہ آئی وتی وعدہ پہ ماراست کت، ءُمارئے اے زمینءِ (بہشتءِ) وارث جوڑکت، کہ جاگہ بِکنیں آہی تہا ہرکجا کہ بلوٹیں، نوں بازجُوان بوت مُز عمل کنوکانی.

وَتَرَى الْمَلٰۗىِٕكَةَ حَاۗفِّيْنَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيْلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۷۵ ع

۷۵. ءُتو گندئے ملائکتاں کہ گِرد گِردءَ نندوک اَنت عرشءِ کرّ ءُگورا ہمے حالتءَ کہ آپاکءَ بیان کنگءَ اَنت گوں وتی پروردگارءِ توصیفءَ، ءُپہ حقّ آیانی میانءَ فیصلہ کنگ بیت، ءُگوشگ بیت کہ درہیں توصیف ہما اللہءِ اَنت کہ آدرہیں جہانءِ رودینوک اِنت.

سُوْرَةُ الْمُؤْمِنِ سورة المؤمن

سوره مؤمن ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
ہشتاد ءُپنچ آیات ءُنُہ رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

حٰمٓ ﴿۱﴾

۱. حم.

تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿۲﴾

۲. ای ایر گپتگیں کتاب اِنت چہ اللّٰہءِ نیمگءَ کہ آ زبردست ءُجوانیں زانتکارے.

غَافِرِ الذَّنْۢبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيْدِ الْعِقَابِ ذِى الطَّوْلِ ۭ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ اِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ﴿۳﴾

۳. بخشوک اِنت گناہانی، ءُتوبہانی قبول کنوک اِنت، سکّیں سزا دیُوکے، مزنیں مہربانی کنوکے، بیدءِ آہی دگہ معبودءِ بَرحقّ ہچ نیست، ہماہی نیمگءَ واتر کنگی اِنت.

مَا يُجَادِلُ فِىْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ اِلَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِى الْبِلَادِ ﴿۴﴾

۴. جیڑہ نہ کنت اللّٰہءِ آیتانی بابتءَ بیدءِ ہامردماں کہ انکاراِش کتگ، نوں ترا ریپینت مہ کنت آیانی گَرد ءُتاب شہرانی تہا[1].

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّالْاَحْزَابُ مِنْۢ بَعْدِهِمْ ۠ وَهَمَّتْ كُلُّ اُمَّةٍۢ بِرَسُوْلِهِمْ لِيَاْخُذُوْهُ وَجٰدَلُوْا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوْا بِهِ

۵. چہ ایشاں پیسر نوحءِ قومءَ (نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ) دروگ بند کت، ءُچہ آیان ءُرند آدگہ ٹکّاں ہُوں (ہمے پیماکت) ءُلوٹ اِت ہر امّتءَ گوں وتی پیغمبرءَ کہ آئرا دزگیر بکنت، ءُپَہ

(۱) بزاں کافرانی سِیْری ءُسرفرازی اے دربا وقتی نپ ءُفائدہ اَنت. ایشانی آسر دوزہءِ آس اِنت.

الْحَقِّ فَاَخَذْتُهُمْ ۚ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ۝۵

ردئینءَ جیڑہ اِش کت داں بہ ہمائی سوبءَ حقّءَ گار بکننت، گڑا من آ دزگیر کت اَنت، نوں چون اَت منی سزا؟

وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنَّهُمْ اَصْحٰبُ النَّارِ ۝۶

۶. ءُہمے پیما جَہ گیر بوت تئی پروردگارءِ حُکم کافرانی سرا کہ ہماہ اَنت دوزُہی.

اَلَّذِيْنَ يَحْمِلُوْنَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهٗ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۚ رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَّعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِيْنَ تَابُوْا وَاتَّبَعُوْا سَبِيْلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ ۝۷

۷. ہما (فرشتگ) کہ چست کنند (اللہءِ) عرشءَ ءُہرچیکہ آئی ایدیم ءُآدیمءَ ہست (اے درہا) پاکیءَ بیان کنند گوں وتی پروردگارءِ توصیفءَ، ءُہمائیءِ سرا یقین کنند، ءُبخشش لوٹ اَنت پہ ہمامرماں کہ ایمان اِش آوُرتگ، کہ اے مئے پروردگار تو ہرچیز پتاتگ پہ وتی زانت ءُرحمتءَ نوں بہ بخش ہماہاں کہ ایمان اِش آوُرتگ، ءُتئی راہ اِش زُرتگ، ءُدور بدار آہاں چہ دوزہءِ عذابءَ.

رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنّٰتِ عَدْنِ ِالَّتِيْ وَعَدْتَّهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ ۭ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝۸

۸. اے مئے پروردگار! بہ بر آیاں ہما پہ بن نندگ ایں بہشتانی تہا کہ تو وعدہ داتگ اَنت، ءُہرکس کہ نیک بوت چہ آیانی پت ءُپیرُکاں، ءُچہ لوگ بانُکاں، ءُچہ چُکّ ءُنُماسگاں، بیشک کہ توئےزبردست ءُمزنیں دانائیں ذاتے.

وَقِهِمُ السَّيِّاٰتِ ۭ وَمَنْ تَقِ السَّيِّاٰتِ يَوْمَىِٕذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهٗ ۭ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۝۹

۹. ءُدور بدار آہانءَ چہ بدیاں، ءُہرکسءَ کہ تو آروچءِ تہا چہ سکّی ءُبدیءَ دور داشت گڑا بیشک کہ تو آئی سرا مہربانی کت، ءُہمیش اِنت مزنیں کامیابی.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللّٰهِ اَكْبَرُ مِنْ مَّقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ اِذْ تُدْعَوْنَ اِلَى الْاِيْمَانِ فَتَكْفُرُوْنَ ﴿۱۰﴾

۱۰. بیشک ہمایاں کہ انکار کتگ (آروچءَ) توار جنگ بنت کہ اللّٰہءِ نارزائی مستراِنت چہ شمئے وتی جِندانی سرءِ نارزائیءَ کہ ہمیکہ شمارا ایمانءِ نیمگءَ توار جنگ بوت گڑا شما نہ منّان بوت اِت[۱].

قَالُوْا رَبَّنَآ اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوْبِنَا فَهَلْ اِلٰى خُرُوْجٍ مِّنْ سَبِيْلٍ ﴿۱۱﴾

۱۱. گوْش اَنت کہ اے مئے پروردگار تو دو برا مارا کُشتگ ءُدو برا زندگ کتگ[۲] نوں ما وتی گناہ منّتگ اَنت ایا نوں ہچ درایگءِ راہ ہست[۳]؟

ذٰلِكُمْ بِاَنَّهٗٓ اِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهٗ كَفَرْتُمْ ۚ وَاِنْ يُّشْرَكْ بِهٖ تُؤْمِنُوْا ۭ فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيْرِ ﴿۱۲﴾

۱۲. اے (عذاب) پہ شما پمیشا ہست اَنت کہ ہمیکہ ایوکءَ اللّٰہءِ نیمگءَ توار جنگ بوت گڑا شما نَہ منّ اِت، ءُاگن گوں آئی شریدارےجوڑ کنگ ببوتیں گڑا شما منّ اِت، نوں حُکم ایوکءَ اللّٰہءِ اِنت کہ آمزں شان ءُبلند اِنت ءُباز مزں اِنت.

---

(۱) کافر آخرتءَ کہ عذاباں گنداَنت وتی سرا زہرورَانت کہ دریگتے ماللّٰہءِ نافرمانی مہ کتیں گڑا آیاں گوْشگ بیت وہدیکہ دنیاءِ تہا شمارا ایمان ءُتوحیدءِ نیمگءَ توار جنگ بوت ءُشما انکارکت آوہدءَ اللّٰہ چہ شمئے ایمان نیارگءَ زہرترَات چہ شمئے وتی سرا مروچی ایں زہر ورگءَ . مطلب اش اِنت کہ اگاں آروچی شما اللّٰہءَ زہرءَ مداتیں مروچی شما پری ہالءَ نہ بوت اِت کہ وتی سراوت زہر بورات.

(۲) یک مرگے وہما نطفہ اِنت کہ چہ ہمائی مردم زندگ بیت ءُوجودءِ تہا کئیت. چوکہ آزندےنہ ئے پمیشا مرگے ساب اِنت. ءُدومی مرگ ہماِنت کہ مردم چہ دنیاءَ رؤت. یک زندگی یےدنیاءِ تہا آیگ اِنت. ءُچہ دومی زندگیءَ مراد چہ قبراں پادایگ اِنت ہنچوکہ سورة البقرہءِ تہا آیت ۲۸ کئیت ﴿كَيْفَ تَكْفُرُوْنَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ﴾ کہ چہ کجام دپءَ شما اللّٰہءِ انکارءَ کن اِت ءُحال اش اِنت کہ شما نیست بوتگ اِت آئی شمارا ہست کتگ. پدا شمارا کشیت، پدا شمارا زندگ کنت، پدا ہمائی نیمگءَ شما واتر کنگ بئیت.

(۳) بزاں دنیا تہا روگءِ واہشءَ دارَانت بلے آیانی اے واہش ہجبرانی ہجبر سرجم نہ بیت.

هُوَ الَّذِیْ یُرِیْكُمْ اٰیٰتِهٖ وَ یُنَزِّلُ لَكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ رِزْقًا ؕ وَ مَا یَتَذَكَّرُ اِلَّا مَنْ یُّنِیْبُ ﴿۱۳﴾

۱۳. ہما اِنت آذات کہ شمارا پیش داریت وتی نشانیاں، ءُایر دنت پہ شما چہ آسمانءَ روزی، ءُسوج ءُپنت ہما زوریت کہ بیرہ کنت.

فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصِیْنَ لَهُ الدِّیْنَ وَ لَوْ كَرِهَ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۱۴﴾

۱۴. نوں اللہءَ توار بجن اِت کہ پہ ہمائی دینءَ خالص کنوک بہ بئیت توری کافر نہ وشّ بہ بنت.

رَفِیْعُ الدَّرَجٰتِ ذُو الْعَرْشِ ۚ یُلْقِی الرُّوْحَ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰی مَنْ یَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ لِیُنْذِرَ یَوْمَ التَّلَاقِ ﴿۱۵﴾

۱۵. آمزنیں جاہ ءُشانءِ واجہ اِنت، ءُعرشءِ ہدابُندانت، آ دیم دنت روحءَ[1] بہ وتی حُکمءَ پہ ہرکسءَ کہ بلوٹیت چہ وتی بندیاں دانکہ بُترسینیت چہ ڈیکّ دیگءِ روچءَ.

یَوْمَ هُمْ بٰرِزُوْنَ ۚ لَا یَخْفٰی عَلَی اللّٰهِ مِنْهُمْ شَیْءٌ ؕ لِمَنِ الْمُلْكُ الْیَوْمَ ؕ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿۱۶﴾

۱۶. ہما روچءَ کہ آدرہا زاہربنت، آیانی ہچ وڑیں چیزے چہ اللہءَ چیر بوت نَہ کنت، مروچی بادشاہی کئی اِنت؟ یکّین ءُزبردستیں اللہءِ اِنت[2].

اَلْیَوْمَ تُجْزٰی كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ ؕ لَا ظُلْمَ الْیَوْمَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَرِیْعُ الْحِسَابِ ﴿۱۷﴾

۱۷. مروچی مُز دیگ بیت ہرکسءَ ہرچیکہ آئی کتگ، مروچی حقّ جَنکائی نیست، بیشک کہ اللہ باز زوت ساب گروکے.

(۱) چہ روحءَ ادامراد وحیءِ آسمانی اِنت کہ آئرا اللہ وتی درچتگیں بندیانی سرا نازل کنت کہ آرسول اَنت. ءُآئرا روح پمیشا گوشگ بیت ہنچوکہ انسان بے روحءَ زندگ بوت نہ کنت. ءُآزندگءِ واستءَ الَم اِنت. ہمے وڑا بیدءِ وحیءَ انسان یک مردگےساب اِنت.

(۲) بزاں چہ ترسءَ کس جواب دات نہ کنت گڑا اللہ وت جواب دنت کہ مروچی بادشاہی یکّیں ءُزبردستیں واجہءِ اِنت. حدیثءَ کئیت کہ وہدیکہ اللہ پاک زمین ءُآسماناں پہ وتی راستیں دستءَ پیلڑائیت گڑا گوشیت مناں گیش چہ ہرکسءَ، ءُمناں متکبّر، کج اَنت زمینءِ بادشاہ؟ کج اَنت سرکش ءُمتکبّر؟ (صحیح مسلم کتاب صفة القیامة باب یقبض اللہ الأرض یوم القیامة).

وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوْبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كٰظِمِيْنَ ؕ مَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ حَمِيْمٍ وَّلَا شَفِيْعٍ يُّطَاعُ ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُآیانءَ بُترسین چہ نزّیکیں آؤکیں روچءَ وہدیکہ دل پہ گُلواں سربنت گُٹ گیر بُوانءَ[1]، نہ بیت پہ ظالم ءُناانصافی کنوکاں ہچ وڑیں دلی دوستے ءُنہ سفارِش کنوکے کہ آہی ہبر زورگ بہ بیت.

يَعْلَمُ خَآئِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُوْرُ ﴿۱۹﴾

۱۹. آزانت چمّانی بے ایمانی ءُخیانت کنگءَ، ءُدلانی چیرداتگیناں.

وَاللّٰهُ يَقْضِيْ بِالْحَقِّ ؕ وَالَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ لَا يَقْضُوْنَ بِشَيْءٍ ؕ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُاللہ پہ حقّ فیصلہ کنت، ءُآہاں کہ آبیدءِ اللہءَ توار بردینت آہچ وڑیں فیصلہے کُت نہ کنت، بیشک کہ اللہ اِنت زبریں اِشکنوک ءُگِندوک.

اَوَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ كَانُوْا مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَانُوْا هُمْ اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَّاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ ؕ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ وَّاقٍ ﴿۲۱﴾

۲۱. زاناں ایشاں زمینءِ تہا ترّ ءُتاب نہ کتگ کہ بچارتین اِش کہ چہ وڑا بوتگ آسر چہ ایشاں پیسرئینانی؟، کہ آ چہ ایشاں باز گیش اِتنت زورءِ تہا، ءُزمینءِ تہا نشانیءِ ردا گڑا اللہءَ آدزگیر کُت اَنت آیانی گناہانی سوبءَ، ءُنہ بوت آیانءَ چہ اللہءِ (گِرفتءَ) ہچ وڑیں رکّینوکے.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَّاْتِيْهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَكَفَرُوْا فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ ؕ اِنَّهٗ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿۲۲﴾

۲۲. اے پمیشا کہ آتکگ اَت آیانی گورا بازیں پیغمبرے گوں گیشّتگیں دلیلاں گڑا آیاں انکار کت، نوں اللہءَ آدزگیر کت اَنت، بیشک کہ آ زورآور ءُترندیں سزا دیوکے.

(۱) ﴿ كَاظِمِيْنَ ﴾ معنیٰ مفسریناں سئے وڑا کتگ. (۱) گمیگ بنت. (۲) یا گریؤک بنت. (۳) یاچہ ترسءَ چپت بنت. (تفسیر ابن کثیر).

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى بِاٰيٰتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُبیشک مادیم داتگ اَت موسیٰ گوں وتی نشانیاں ءُگوں گیشّتگیں دلیل ءُبُرہاناں.

اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَقَارُوْنَ فَقَالُوْا سٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿۲۴﴾

۲۴. فرعون، ءُہامان ءُ، قارونءِ نیمگءَ[1]، گڑا گوشت اِش کہ (موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام) سِحر گرے ءُمزنیں دروگ بندے.

فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوْٓا اَبْنَآءَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ وَاسْتَحْيُوْا نِسَآءَهُمْ ۭ وَمَا كَيْدُ الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ﴿۲۵﴾

۲۵. نوں وہدیکہ آ گوں مئے حقّءِ ہمبراہیءَ آیانی گورا آتک ءُسربوت، گڑا گوشت اِش کہ بُکش اِت ہماہانی مردین زہگانءَ کہ آیاں گوں موسیٰءِ ہمبراہیءَ ایمان آوُرتگ، ءُزندگءَ بِلّ اِت آیانی جنین زہگاں، ءُکافرانی مکر ءُہنر سراسر تباہیءِ تہا یَنت.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُوْنِيْٓ اَقْتُلْ مُوْسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهٗ ۚ اِنِّىْٓ اَخَافُ اَنْ يُّبَدِّلَ دِيْنَكُمْ اَوْ اَنْ يُّظْهِرَ فِي الْاَرْضِ الْفَسَادَ ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُگوشت فرعونءَ کہ منا بِلّ اِت من موسیٰءَ کُشاں، ءُباریں آوتی پروردگارءَ توار بِجنت، بیشک من تُرساں کہ چو مہ بیت کہ اے شمئے دینءَ مٹّ بکنت، یازمینءِ تہا فسادءِ شِنگ ءُتالان بکنت[2].

وَقَالَ مُوْسٰٓى اِنِّىْ عُذْتُ بِرَبِّيْ وَرَبِّكُمْ

۲۷. ءُگوشت موسیٰ (عَلَیْہِ السَّلَام)ءَ کہ من وتءَ میار ءُباہوٹ کتگ وتی پروردگارءِ ءُشمئے

---

(۱) فرعون مصرءِ بادشاہ بوتگ. ءُہامان آئی یک مزنیں وزیرے بوتگ. ءُقارون آئی دورءِ مستریں مالدار بوتگ. (ابن کثیر).

(۲) آاے وڑاکہ آ شمارا بیدءِ منءَ دگہ یک پروردگارےءِ بندگی کنگءِ نیمگءَ توار بردنت ءُشمئے رسم ءُرواجاں گارکنگ لوٹیت. ءُاگاں آئی اے توارءَ منی قوم ءُراجءِ لہتے مردم بزوریت گڑا آیانی گوں ایشی نہ زوروکاں جنگ ءُجیڑہ بیت ءُآیانی تہا فساد جوڑبیت. ہمے وڑا فرعون توحیدءَ فسادءِ نام بِرَ کُت، ءُتوحیدءِ نیمگءَ دعوت دیوکانی نام فسادی ایر کت حالانکہ فسادی ہمائی جنداَت ءُبیدءِ اللّٰہءَ دگرءِ بندگی گنگ فسادءِ بندات کنگ اِنت. مروچی ہم توحیدءِ دعوت دیوکاں فسادی ءُفرقہ بندی جوڑکنگءِ شگان جنگ بیت. اے پیمیں مردم فرعونءِ ہم خیال ءُہم فکراَنت، ءُقیامتءَ ہم ہمائی ہمبراہ بنت.

مِّنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَّا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ۝۲۷

پروردگارِ چه ہر کِبر کنوکءَ کہ آ یقین نہ داریت پہ ساب ءُدادءِ روچءَ[1].

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ اِيْمَانَهٗٓ اَتَقْتُلُوْنَ رَجُلًا اَنْ يَّقُوْلَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَآءَكُمْ بِالْبَيِّنٰتِ مِنْ رَّبِّكُمْ ۭ وَاِنْ يَّكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهٗ ۚ وَاِنْ يَّكُ صَادِقًا يُّصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِيْ يَعِدُكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِيْ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ۝۲۸

۲۸. ءُگوشت فرعونءِ خاندانءِ یک مسلمانیں مردےءَ کہ آئی وتی ایمان چیر داتگ اَت ایا شما یک مردےءَ پمیشا کُشگ لوٹ اِت کہ آہمیشی گوشیت کہ منی رودینوک اللہ اِنت ؟، ءُآئی پہ شما چہ شمئے پروردگارءِ نیمگءَ گیشّتگیں دلیل آوَرتگ ءُسرکتگ، ءُاگاں آ دروگ بندے بہ بیت گڑا آئی دروگ بندگءِ تاوان پہ ہمائی جِنداانت[2]، ءُاگن راست بازے بہ بیت گڑا کئیت ءُرسیت پہ شماچیزے نہ چیزی چہ ہمایاں کہ آگوں شما وعدہ کنگءَ اِنت[3]، بیشک اللہ رہشونیءَ نہ کنت ہر ہرگوستگین ءُمزنیں دروگ بندءِ.

يٰقَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظٰهِرِيْنَ فِي الْاَرْضِ فَمَنْ يَّنْصُرُنَا مِنْۢ بَاْسِ اللّٰهِ اِنْ جَاۗءَنَا ۭ قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ اُرِيْكُمْ اِلَّا مَآ اَرٰى وَمَآ اَهْدِيْكُمْ

۲۹. او منی راجءِ مردماں! مروچیگیں بادشاہی شمئے اِنت کہ شما زمینءِ تہا گیش اِت، گڑا کئے مئے کمکءَ کنت اللہءِ عذابءِ دیمءَ اگن مئے سرا بئیت؟ فرعونءَ گوشت کہ من شمارا ہما راہءَ پیش دارگءَ یاں کہ

(۱) اللہءِ پاکیں پیغمبر محمّد رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ مبارکیں عادت ہم ہمیش اَت کہ ہمیکہ آئی وتی دشمنءِ ترس مارات گڑا چہ اللہءَ اے پیم دعائے لوٹ اِت «اللّٰهُمَّ إِنَّا نَجْعَلُكَ فِي نُحُوْرِهِمْ وَنَعُوْذُ بِكَ مِنْ شُرُوْرِهِمْ» (سنن ابی داود باب مایقول الرجل إذا خاف قوما) اے اللہ ماآیانی مقابلہءَ ترا دیمءَ دارایں، ءُوتءَ تئی باہوٹ ءُمیارکنیں چہ آیانی بدیں مکراں.

(۲) بزاں اگاں موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام دروگ بندے ہنچوکہ شما گمان کن اِت گڑا بیدءِ شمئے کشگءَ اللہ وت آئرا گریتار کنت.

(۳) ہاں اگاں آراست گوشگءَ اِنت ءُحقیقت ہم ہمیش اِنت گڑا بزاں اِت کہ آئی نافرمانی ءُدروگ بند کنگ شمارا باز گراں کپیت ءُآوبدءَ شما چہ اللہءِ عذاباں وتءَ رستگارکت نہ کن اِت.

اِلَّا سَبِيْلَ الرَّشَادِ ﴿۲۹﴾

آئرا من وت گِندگءَ یاں، ءُمن شمارا نیک بختیءِ راہءِ سوجءَ دیگءَ یاں.

وَقَالَ الَّذِيْٓ اٰمَنَ يٰقَوْمِ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِّثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِ ﴿۳۰﴾

۳۰. ءُگوشت ہما مؤمنیں مردءَ کہ او منی راجءِ مردماں! من ترساں کہ(بئیت) شمئے سرا گوستگیں اُمّتانی پیمیں روچے.

مِثْلَ دَاْبِ قَوْمِ نُوْحٍ وَّعَادٍ وَّثَمُوْدَ وَالَّذِيْنَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ ۭ وَمَا اللّٰهُ يُرِيْدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿۳۱﴾

۳۱. نوحءِ، ءُثمودءِ، ءُعادءِ قومءِ وڑیں حالتے، ءُہمایانی کہ چہ ایشاں رند اَنت، ءُاللہ وتی بندیانی حقّءَ جَنگ نہ لوٹیت،

وَيٰقَوْمِ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿۳۲﴾

۳۲. او منی راجءِ مردماں! من ترساں پہ شما یکّادگرا توار بِردیگءِ روچءِ (عذابءَ)[1].

يَوْمَ تُوَلُّوْنَ مُدْبِرِيْنَ ۚ مَا لَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿۳۳﴾

۳۳. ہما روچءَ کہ شما پُشتءَ مان دئیت ءُرئیت، ءُنہ بیت شمارا چہ اللہءِ (عذابءَ) ہچ وڑیں رکّینوکے[2]، ءُہرکسءَ کہ اللہ گار بکنت گڑا پہ آئی کس پیشونک بوت نہ کنت.

وَلَقَدْ جَاۗءَكُمْ يُوْسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا زِلْتُمْ فِيْ شَكٍّ مِّمَّا جَاۗءَكُمْ بِهٖ ۭ حَتّٰٓى اِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ

۳۴. ءُبیشک کہ پہ شما آتکگ اَت یوسف پیسر تِرا گوں گِیشّتگیں دلیلاں، گڑا شما پبوں شکّوبوت اِت ہما چیزءِ بابتءَ کہ آئی پہ شما آؤرتگ اَت تاں ہما وہدا کہ آئی وفات کت گڑا شما گوشت کہ چہ ایشی

(۱) ﴿التَّنَادِ﴾: گوش اَنت یکءَ دگرءِ تواربردیگءَ. ءُاے قیامتءِ یک نامے. ءُاشرا ﴿يَوْمَ التَّنَادِ﴾ پمیشا گوشگ بیت کہ آروچءَ مردم یکءَ دگرءَ توار جن اَنت. دوزہی بہشتیاں ءُبہشتی دوزہیاں ہنچوکہ سورۃ الأعراف آیت ۴۸، ۴۹. تہا ایشی بیان بستءِ اِنت. ءُلہتے گوشیت کہ شاہیمءِ گوڑا یک ملائکتے بیت، ہرکسی کہ نیکیں کارانی شاہیم سبک بیت ءُآ وزن دار نہ بیت گڑا اے ملائکت کوکارکنت کہ فلانی بدبختے. ءُلہتے گوشیت کہ قیامتءَ مردماں آیانی عملانی وڑا توار جنگ بیت. بزاں نیکاں بہشتءِ نامءَ ءُبداں دوزہءِ نامءَ. (ابن کثیر).

(۲) بزاں قیامتءِ روچءَ شما پشتاں مان دیت ءُتچگءِ کوششءَ کن اِت بلے زبر بزان اِت کہ آروچءَ تچگءِ راہ دربا بند بنت ءُچہ آروچءِ عذاباں شمارا کس رستگار کت نہ کنت.

لَنْ يَّبْعَثَ اللّٰهُ مِنْۢ بَعْدِهٖ رَسُوْلًا ؕ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابُ ۚ﴿۳۴﴾

رند الله ہجبر دگہ رسولے دیم نہ دنت، ہمے پیما الله گار کنت ہرآکسءَ کہ آ بِر گوْزوکے ءُشکّوئے.

اَلَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْۤ اٰيٰتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطٰنٍ اَتٰىهُمْ ؕ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ؕ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ؕ﴿۳۵﴾

۳۵. ہما کہ جیڑہ کنند الله ءِ آیتانی بابتءَ بے دلیلءَ کہ پہ آیاں آتکگ ءُسربوتگ، سکّیں زَہری ہبرءِ الله ءِ گوْرا ءُہمایانی گوْرا کہ ایمان اِش آوْرتگ، ہمے پیما الله مُہر جنت ہر کِبر کنوک ءُسرکشّءِ دلءِ سرا.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰهَامٰنُ ابْنِ لِيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْۤ اَبْلُغُ الْاَسْبَابَ ۙ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُگوْشت فرعونءَ کہ اے ہامان جوڑبکن پہ منءَ یک بُرزیں ماڑی یےدانکہ من سربباں پہ راہاں.

اَسْبَابَ السَّمٰوٰتِ فَاَطَّلِعَ اِلٰۤى اِلٰهِ مُوْسٰى وَاِنِّيْ لَاَظُنُّهٗ كَاذِبًا ؕ وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيْلِ ؕ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ اِلَّا فِيْ تَبَابٍ ۧ﴿۳۷﴾

۳۷. آسمانءِ دروازگانی، گڑا من چکّ بِجنان ءُبِچاراں موسیٰءِ معبودءَ، ءُمن آہیءَ دروگ بندےگمان کناں، ءُہمے پیما ڈولدار کنگ بوت اَنت پہ فرعونءَ آئی سلّیں کار ءُدَنداء، ءُدور دارگ بوت چہ (تِچکیں) راہءَ، ءُفرعونءِ مکر ءُہنر وَ(دُرہا) تباہیءِ تہا بوت اَنت.

وَقَالَ الَّذِيْۤ اٰمَنَ يٰقَوْمِ اتَّبِعُوْنِ اَهْدِكُمْ سَبِيْلَ الرَّشَادِ ؕ﴿۳۸﴾

۳۸. ءُگوْشت ہما ایمان دارءَ کہ اے منی راجءِ مردماں! منی راہ پداں بُزورات کہ من شمارا پیش داراں نیک بختیءِ راہءَ.

يٰقَوْمِ اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ ۫ وَّاِنَّ الْاٰخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ؕ﴿۳۹﴾

۳۹. ءاومنی راجءِ مردماں! اے دُنیاءِ زندگی لہتُکےروچءِ سامان اِنت، ءُبیشک کہ آخرت ہمااِنت پہ بنی اِیں مِنند جاہ.

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا ۚ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُوْنَ فِيْهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۴۰﴾

۴۰. ءُہرکسءَ کہ بدی کت گڑا آئیءَ ایوکءَ ہما بدیءِ برابرا مُز دیگ بیت، ءُہرکسءَ کہ ایمانداریءِ حالتءَ نیکیں کار کت توری مردینءِ بہ بیت یا جنینے گڑا ہمیش اَنت کہ بہشتءَ مان بنت، ءُآئی تہا بے ساب ءُدادءَ روزی دیگ بنت.

وَيٰقَوْمِ مَا لِيْٓ اَدْعُوْكُمْ اِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُوْنَنِيْٓ اِلَى النَّارِ ﴿۴۱﴾

۴۱. او منی راجءِ مردماں! چون اِنت منا کہ من توار جناں شمارا رکّینگءِ نیمگءَ، ءُشماات کہ منءَ توارجن اِت (دوزہءِ) آسءِ نیمگءَ؟

تَدْعُوْنَنِيْ لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِهٖ مَا لَيْسَ لِيْ بِهٖ عِلْمٌ ۡ وَّاَنَا اَدْعُوْكُمْ اِلَى الْعَزِيْزِ الْغَفَّارِ ﴿۴۲﴾

۴۲. ءُشما منا توار جن اِت پہ ہمے چیزءَ کہ من اللہءِ انکارءَ بکناں، ءُگوں آئی شریدارے جوڑ بکناں کہ آئی بابتءَ منا ہچ زانتے نیست، ءُمن شمارا توار جناں زبردستین ءُمزنیں بخشوکیں ذاتءِ نیمگءَ.

لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُوْنَنِيْٓ اِلَيْهِ لَيْسَ لَهٗ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ مَرَدَّنَآ اِلَى اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِفِيْنَ هُمْ اَصْحٰبُ النَّارِ ﴿۴۳﴾

۴۳. یقیناً ہبر ہمیش اِنت کہ اے چیزءِ نیمگءَ کہ شما منا توار جن اِت، آئرا ہچ توار بِر نہ جنت نہ دنیاءَ ءُنہ آخرتءَ، ءُبیشک کہ مئے واتر کنگ اللہءِ نیمگءَ اِنت، ءُاِے کہ چہ حدّا بِر گوْزوگ ہماہ اَنت دوزہی.

فَسَتَذْكُرُوْنَ مَآ اَقُوْلُ لَكُمْ ۭ وَاُفَوِّضُ اَمْرِيْٓ اِلَى اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ بَصِيْرٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿۴۴﴾

۴۴. نوں زوتّ شما یاد کن اِت ہرچیکہ من شمارا گوْشتگ، ءُمن وتی کاریداں اللہءِ دستءَ دیاں، بیشک اللہ وتی بندیاں زبر گندوک اِنت.

فَوَقٰىهُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِ مَا مَكَرُوْا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُوْۗءُ الْعَذَابِ ﴿۴۵﴾

۴۵. نوں اللہءَ آ دور داشت چہ ہما سلّیں مکر ءُہنراں کہ آیاں کتگ اِتنت، ءُچہ ہر کُنڈا پتات فرعونءِ خاندانءَ سِلّیں عذابءَ.

اَلنَّارُ يُعْرَضُوْنَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَّعَشِيًّا ۚ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ ۫ اَدْخِلُوْٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿۴۶﴾

۴۶. آس اِنت کہ آئی دیمءَ اے پیش کنگ بنت ہر سُہب ءُبیگاہءَ[1]، ءُآروچءَ کہ قیامت اوشتیت (گوْشگ بیت) کہ مان کن اِت فرعونءِ خاندانءَ سِل تریں عذابءِ تہا[2].

وَاِذْ يَتَحَآجُّوْنَ فِي النَّارِ فَيَقُوْلُ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا نَصِيْبًا مِّنَ النَّارِ ﴿۴۷﴾

۴۷. ءُوہدیکہ آ وت ماں وتءَ جیڑہ کننت دوزہءِ تہا، گڑا گوْش اَنت نزوریں مردم ہما یاں کہ وتءَ مزن اِش لیک اِت کہ ماوَشمئے رندءَ کپوک بوتگیں گڑا ایا شماچہ ما دورکت کن اِت دوزہءِ یک بہرے؟

---

(۱) چہ اے آیتءَ اے ہبر زانگ بیت کہ قیامتءَ چہ پیش برزخءِ عذاب کہ کافراں رسیت آبرحقّ اِنت. ءُقبرءِ تہا عذاب ہست ہنچوکہ بازیں حدیثانی تہا ایشی بیان آتگ. یک روایتے تہا کئیت کہ یک یہودی جنینےواجہ صَلَّىٰ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لوگءَ آتک گڑا آئی قبرءِ عذاب بابتءَ ہبرکت ءُگوشت ئے کہ اے عائشہ اللہ ترا چہ قبرءِ عذابءَ پناہ بدآنت گڑا بی بی عائشہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا اے بابتءَ چہ واجہ صَلَّىٰ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جست کت واجہ صَلَّىٰ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت کہ ہؤ قبرءِ عذاب برحقّ اِنت. بی بی عائشہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا گوْشیت کہ چہ اے روچءَ پد واجہ صَلَّىٰ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مبارکیں عادت جوڑ بوت کہ آئی ہرنمازءِ تہا چہ قبرءِ عذابءَ پناہ لوٹ اِت. (صحیح البخاری کتاب الجنائز باب ماجاء فی عذاب القبر) ءُآدعاکہ واجہ صَلَّىٰ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نماز تہا ونتگ آاش اِنت. «اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَّالِ». اے اللہ من وتءَ تئی باہوٹ ءُمیارکناں چہ قبرءِ عذابءَ، ءُچہ دوزہءِ عذابءَ، ءُچہ دنیاءِ مصیبتاں ءُچہ مرگءِ مصیبتاں، ءُچہ دجّالءِ مصیبتاں. (صحیح البخاری کتاب الجنائز باب التعوذ من عذاب القبر) زانگ لوئیت کہ واجہ صَلَّىٰ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے دعاء گُڈی تحیاتءَ چہ درودءَ پد لوٹ اِتگ، ءُاے وہدءَ آئی وانگءِ حکم ہم داتگ. (سنن أبی داود کتاب الصلاۃ باب مایقول بعد التشہد) امام ابن حزم گوشیت کہ ہرکس آخری تشہدءَ ایشی مہ وانیت آئی نماز نہ بیت. (التفسیر القیّم لابن القیّم ص ۵۴۷ بتحقیق محمّد حامد الفقی) ءُدگہ لہتےسلف ہم ہمے نیمگءَ کہ ایشی وانگ گُڈی تحیاتءَ فرض اِنت. یک حدیثے تہا کئیت کہ واجہ صَلَّىٰ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ وہدیکہ چہ شما یکّے مریت آئی قیامتءِ منندجاہ ہرسہب ءُبیگاہ آئرا پیش دارگ بیت. اگاں دوزہی ئےدوزہ آئرا پیش دارگ بیت. ءُاگاں بہشتی ئے آئرا بہشت پیش دارگ بیت. (صحیح البخاری کتاب الجنائز باب المیّت یعرض علیہ مقعدہ بالغداۃ والعشیّ). **دلگوش:** ہمے وڑا زانگ لوئیت کہ ہرمردم ہرکجاکہ بمریت آئی قبر ہماانت اگاں آئرا رستےبوارت آئی قبرہمائی لاپ اِنت ءُآئی ساب ءُداد درہا ہمودا بنت. اللہءِ دستءَ ہچ کارگران نہ اِنت آہرچیزءِ سراقادرانت. پمیشا اے وڑیں جاگہاں عقلءِ گیشیں تاچینگ مردمءَ پہ گمراہیءِ چاتءَ سرکنت. اے ہبرءِ سرا سرجمیں یقین آرگ لوئیت کہ برزخءِ عذاب برحقّ اِنت توری آئی شکل کجام بہ بیت.

(۲) چہ اے عذابءَ رند ایشی بیان کہ قیامتءَ آمستریں عذابءِ تہا داخل کنگ بنت ہمے چیزءَ پدّر کنت کہ پیسری ایں عذاب برزخءِ عذاب اِنت کہ چہ قیامتءَ پیسراِنت ہنچوکہ ساری ترءَ بیان بوت.

قَالَ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا كُلٌّ فِيْهَآ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿۴۸﴾

۴۸. گوش اَنت ہما کہ وتءَ مزن اِش لیک اِت کہ ما ءُشما درہا ہمیشی تہااِنت، بیشک کہ اللّٰہءَ فیصلہ کتگ وتی بندیانی درمیانءَ.

وَقَالَ الَّذِيْنَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوْا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿۴۹﴾

۴۹. ءُدوزہی آئی پانگُواں گوش اَنت کہ شما وتی پروردگارءَ توار بجن اِت کہ آکمّ ءُسُبک بکنت چہ مئے سرا یک روچےءِ عذابءَ.

قَالُوْٓا اَوَلَمْ تَكُ تَاْتِيْكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۭ قَالُوْا بَلٰى ۭ قَالُوْا فَادْعُوْا ۚ وَمَا دُعٰٓؤُا الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ﴿۵۰﴾

۵۰. آگوش اَنت کہ زاناں پہ شما شمئے پیغمبراں گیشّتگیں دلیل نِیاوَرتگ اَت؟ آپسّو دینت کہ پرچہ نہ؟ آگوش اَنت کہ وت توار بجن اِت، ءُکافرانی توار پہک گار ءُبربادا اَنت.

اِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُوْمُ الْاَشْهَادُ ﴿۵۱﴾

۵۱. الّمءَ ما کمکءَ کنیں وتی پیغمبرانی ءُہمایانی کہ ایمان اِش آوَرتگ ماں دنیاءِ زندگیءَ[1]، ءُہماروچءَ کہ اوشت اَنت گواہی دیوک[2].

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظّٰلِمِيْنَ مَعْذِرَتُهُمْ

۵۲. ہما روچءَ کہ نَپ نہ دنت ناانصافاں آیانی وتءَ بے میار کنگ، ءُہمایانی واستا بیت

(۱) بزاں آیانی دژمناں رزواکنیں ءُآیاں دژمنانی سرا گیش کنیں. ادا لہتے مردمءِ دلءَ ہمے جُست پاد کثیت کہ لہتے نبی ءُپیغمبر شہیدکنگ بوتگ ہنچوکہ زکریّا ءُیحییٰ علیہماالسّلام اَنت. ءُلہتے پیغمبر پہ وتی ملک ءُجاگہانی ویل کنگءَ لاچار ءُبے وس بوتگ اَنت ہنچوکہ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت ءُمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءُآئی لہتے صحابی اَنت گڑا کمک کنگءِ وعدہ کجاشت؟ ایشی جواب علمایاں ہمے داتگ کہ چہ نصرت ءُکمک کنگءَ مراد چہ آیانی دژمناں بیرگرگ اِنت توری بیر آیانی زندءَ گرگ بہ بیت یاچہ آیانی مرگءَ رند ہنچوکہ گندگءَ کثیت کہ وہدیکہ زکریّا ءُیحییٰ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ شہید کنگ بوت اَنت گڑا اللّٰہءَ ہمے شہید کنوکانی سرا آیانی دژمن گیش کت اَنت ءُآیانی دستءَ رزواکت اَنت. ءُہما یہودیاں کہ عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ کشگ لوٹ اِت اللّٰہءَ روی آیانی چکّءَ دات اَنت ءُآہمایانی دستءَ رزوا بوت اَنت. ءُہمے وڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ دژمن اللّٰہءَ بدرءِ جنگءِ تہا ءُایدگ جنگانی تہا رزواکت اَنت. بہرحال مؤمن ءُمسلمانانی دژمنانی آسر تباہی ءُبربادی اِنت آدنیاہ بیت یا آخرت اللّٰہ آیانی بیرءَ الّمءَ گیپت ءُاے آئی وعدہ اِنت. (ابن کثیر).

(۲) قیامتءِ روچءَ گواہی دیگءِ سرجمیں بیان سورۃ البقرۃ آیت ۱۴۳ حاشیہءِ تہا چارگ بہ بیت.

وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوْٓءُ الدَّارِ ﴿۵۲﴾

چه اللهءِ رحمتاں دوری، ءُہمایانی واستا اِنت سِلّیں لوگ.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ الْكِتٰبَ ﴿۵۳﴾

۵۳. ءُما دات موسیٰءَ راہءِ پیشونکی، ءُما بنی اسرائیلءَ کتابءِ وارِث جوڑ کت.

هُدًى وَّذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿۵۴﴾

۵۴. کہ آپیشونکے ءُسوج ءُسرے پہ عاقلانی واستا.

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاسْتَغْفِرْ لِذَنْۢبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿۵۵﴾

۵۵. نوں صبر بکن بیشک کہ اللهءِ وعدہ بَرحقّ اِنت، ءُوتی گناہانی بخشش‌ءَ بلوٹ، ءُپاکی‌ءَ بیان بکن گوں وتی پروردگارءِ توصیف‌ءَ سُہب ءُبیگاہ‌ءَ.

اِنَّ الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطٰنٍ اَتٰىهُمْ ۙ اِنْ فِيْ صُدُوْرِهِمْ اِلَّا كِبْرٌ مَّا هُمْ بِبَالِغِيْهِ ۚ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ﴿۵۶﴾

۵۶. بیشک آمردم کہ جیڑہ کنت اللهءِ آیتانی بابت‌ءَ بےدلیل‌ءَ کہ پہ آیاں سربوتگ، ءُآیانی دلانی تہا یک مزنی ءُتکبّرے ہست کہ پہ آئی ہجبر سربوت نہ کنت[1]، نوں وت‌ءَ اللهءِ میار ءُباہوٹ بِکن، بیشک ہمااِنت زبریں اِشکُنوک ءُگِندوک.

لَخَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. الّم‌ءَ آسمانانی ءُزمینءِ جوڑکنگ مستراِنت چہ مردمانی جوڑکنگ‌ءَ، بلے گیشتریں مردم سرپد نہ بنت[2].

وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۙ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

۵۸. ءُیک وڑ بوت نہ کنند چم پچ ءُکور، ءُنہ ہما کہ آیاں ایمان آوُرتگ ءُنیکیں کار کتگ،

(۱) بزاں ہما مردم کہ بےآسمانی دلیل‌ءَ ہنچوچہ وتی ضِدّ ءُکینگ‌ءَ گوں حقّ‌ءَ جیڑہ کنت آوتی اے مراد ءُلوٹ‌ءَ کہ حق گاربہ بیت ہجبر سرنہ بنت بلکیں دائم نامراد بنت.

(۲) بزاں وہدیکہ آسمان ءُزمین اللهءَ جوڑ کت اَنت کہ چہ آیاں مستریں مہلوک نیست ءُآیانی جوڑ کنگ چہ ہرچیزءَ گران تراَت گڑا اللہ مردگاں پرچہ چہ قبراں زندگ کت نہ کنت. نوں اے قیامتءِ نہ منّوک پہ کجام دپ‌ءَ اے زندگیءِ انکارَ کنت؟

وَلَا الْمُسِیْٓءُ ؕ قَلِیْلًا مَّا تَتَذَکَّرُوْنَ ﴿۵۸﴾

ءُہما کہ بدراہ اَنت، باز کم کہ شما سوج ءُسر زورات.

اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِیَةٌ لَّا رَیْبَ فِیْهَا وَلٰکِنَّ اَکْثَرَ النَّاسِ لَا یُؤْمِنُوْنَ ﴿۵۹﴾

۵۹. بیشک قیامت آیگی اِنت، کہ آئیءِ تہا شکّے نیست، بلے گیشتریں مردم یقین نہ کنند.

وَقَالَ رَبُّکُمُ ادْعُوْنِیْٓ اَسْتَجِبْ لَکُمْ ؕ اِنَّ الَّذِیْنَ یَسْتَکْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِیْ سَیَدْخُلُوْنَ جَهَنَّمَ دٰخِرِیْنَ ﴿۶۰﴾

۶۰. ءُفرمائینت شمئے پروردگارءَ کہ منا توار بجن اِت کہ من شمئے تواراں زوراں، بیشک آ مردم کہ منی بندگیءِ دیمءَ وتا مزن لیک اَنت، دیر نہ بیت کہ آپہ رُزوائی دوزہءَ مان رچنت.

اَللّٰهُ الَّذِیْ جَعَلَ لَکُمُ الَّیْلَ لِتَسْکُنُوْا فِیْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَی النَّاسِ وَلٰکِنَّ اَکْثَرَ النَّاسِ لَا یَشْکُرُوْنَ ﴿۶۱﴾

۶۱. اللہ اِنت آذات کہ جوڑئے کتگ پہ شما شپ دانکہ شما آئی تہا راحت بکن اِت، ءُروچ پہ گندگءَ، بیشک کہ اللہ سکّیں مزنیں مہربانے مردمانی سرا بلے گیشتریں مردم ناشکراَنت.

ذٰلِکُمُ اللّٰهُ رَبُّکُمْ خَالِقُ کُلِّ شَیْءٍ ۫ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَاَنّٰی تُؤْفَکُوْنَ ﴿۶۲﴾

۶۲. ہمیش اِنت اللہ کہ شمئے پروردگاراِنت، ءُہر چیزءِ جوڑ کنوک اِنت، بیدءِ آئی بندگیءِ حَقدار دگہ ہچ نیست، نوں شما کجا سرجنان اِت؟

کَذٰلِکَ یُؤْفَکُ الَّذِیْنَ کَانُوْا بِاٰیٰتِ اللّٰهِ یَجْحَدُوْنَ ﴿۶۳﴾

۶۳. ہمے پیما سر گردینگ بنت ہما کہ آیاں اللہءِ آیتانی انکار کتگ.

اَللّٰهُ الَّذِیْ جَعَلَ لَکُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا وَّالسَّمَآءَ بِنَآءً وَّصَوَّرَکُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَکُمْ وَرَزَقَکُمْ مِّنَ الطَّیِّبٰتِ ؕ ذٰلِکُمُ اللّٰهُ

۶۴. اللہ اِنت آذات کہ جوڑئے کت پہ شما زمین مِنندجاہے، ءُآسمان سربانے، نوں شمارئے شکل ءُصورت دات، گڑا جُوان جوانءَ اڈّے کت شمئے صورت، ءُشمارئے روزی دات چہ پاکیں چیزاں، ہمیش اِنت اللہ شمئے پروردگار،

رَبُّكُمْ ۖ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۶۴﴾

چونیں مزنیں بابرکتیں ذاتے اللهءِ کہ جوڑ کنوک ءُرودینوک اِنت دراہیں جہانیانی.

هُوَ الْحَيُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوْهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۭ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۶۵﴾

۶۵. ہمااِنت زندگ، نیست دگہ راستیں معبود بیدءِ ہمائی، گڑا ہمائیءَ توار بجن اِت ءُدل پہک بہ بیت پہ ہمائی بندگیءَ، درہیں توصیف اللهءِ اَنت کہ رودینوک اِنت درہیں جہانءِ.

قُلْ اِنِّىْ نُهِيْتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَمَّا جَاۗءَنِىَ الْبَيِّنٰتُ مِنْ رَّبِّىْ ۡ وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. بگوْش کہ من منَہ کنگ بوتگاں ایکہ من بندگیءَ بکناں ہمایانی کہ شمااِش توار بِردئیت بیدءِ اللهءَ وہدیکہ پہ منءَ آتک ءُسربوت اَنت گیشّینوکیں دلیل چہ منی پروردگارءِ گوْرا، ءُمنءَ حُکم دیگ بوتگ کہ من وتی گردنءَ جَہل بکناں پہ طاعت درہیں جہانءِ پروردگارءِ دیمءَ.

هُوَ الَّذِىْ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوْٓا اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُوْنُوْا شُيُوْخًا ۚ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوْٓا اَجَلًا مُّسَمًّى وَّلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿۶۷﴾

۶۷. اللهٔ اِنت کہ جوڑئے کت شمارا چہ خاکءَ پدا چہ پتّےآپءَ، پدا چہ بستگیں خونءَ، پدا درکنت شمارا(چہ ماتءِ لاپءَ) کسان کسانءَ، پدا (شمارا ویل کنت) دانکہ شما سربہ بئیت پہ وتی ورنائیءَ، پدا تانکہ شما پیربہ بئیت، ءُشمئے تہا چیزے ہنچیں ہست کہ آیانی روح پیسر ترا قَبض کنگ بنت[1]، (ءُلہتینءَ کلّیت) دانکہ شما سربہ بئیت نشان داتگیں[2] وہدءَ، ءُدانکہ شما بِفہم اِت.

(۱) لہتےءَ ماتءِ لاپءَ کشیت، ءُلہتےءَ ورنائیءَ، ءُلہتے کسانیءَ کشیت.

(۲) بزاں اللہ ایشی پمیشاکنت تاکہ ہرکسی کہ چنچو عمر لوحءِ محفوظ تہا نبشتہ کنگ بوتگ آپہ ہمائی سربہ بیت ءُہمنچو روچ دنیا تہا بگوْازینیت.

هُوَ الَّذِیْ یُحْیٖ وَ یُمِیْتُ ۚ فَاِذَا قَضٰۤی اَمْرًا فَاِنَّمَا یَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَیَكُوْنُ ﴿۶۸﴾

۶۸. آہما اِنت کہ زندگ کنت ءُ کُشیت، نوں ہمیکہ آ کجام یک کارءِ بابتءَ فیصلہ کنت گڑا آہمیشی گوْشیت کہ بُبو گڑا آجوڑ بیت.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِیْنَ یُجَادِلُوْنَ فِیْۤ اٰیٰتِ اللّٰهِ ؕ اَنّٰى یُصْرَفُوْنَ ﴿۶۹﴾

۶۹. ایا تو ہما ندیست اَنت کہ جیڑہ کنت اللہءِ آیتانی بابتءَ، کہ آ کجانگو گردینگ بنت؟

الَّذِیْنَ كَذَّبُوْا بِالْكِتٰبِ وَ بِمَاۤ اَرْسَلْنَا بِهٖ رُسُلَنَا ۚ فَسَوْفَ یَعْلَمُوْنَ ﴿۷۰﴾

۷۰. ہمایاں کہ کتاب اِش دروگ بند کت، ءُہماچیز کہ ماآئی ہمبراہیءَ وتی پیغمبر دیم دات اَنت، نوں زوتّ آ سرپد بنت[1].

اِذِ الْاَغْلٰلُ فِیْۤ اَعْنَاقِهِمْ وَ السَّلٰسِلُ ؕ یُسْحَبُوْنَ ﴿۷۱﴾

۷۱. وہدیکہ طوق ماں ایشانی گردنءَ بنت، ءُزمزیل کشُلان کنگ بنت.

فِی الْحَمِیْمِ ۫ ثُمَّ فِی النَّارِ یُسْجَرُوْنَ ﴿۷۲﴾

۷۲. لہڑ داتگیں آپانی تہا بنت، پدا دوزہءِ تہا سرچَک بنت.

ثُمَّ قِیْلَ لَهُمْ اَیْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُوْنَ ﴿۷۳﴾

۷۳. پدا آہانءَ گوْشگ بیت کہ کُج اَنت ہماکہ شماآئی شریدارجوڑ کتگ اَتنت؟

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ قَالُوْا ضَلُّوْا عَنَّا بَلْ لَّمْ نَكُنْ نَّدْعُوْا مِنْ قَبْلُ شَیْـًٔا ؕ كَذٰلِكَ یُضِلُّ اللّٰهُ الْكٰفِرِیْنَ ﴿۷۴﴾

۷۴. بیدءِ اللہءَ، گوْش اَنت کہ آدراتک اَنت چہ مئے دستءَ، بلکیں ما چہ ایشیءَ پیش وَہچ کسءَ توار بِرنہ داتگ[2]، ہمے پیما اللہ گار کنت کافرانءَ.

---

(۱) بزاں آوہد زوت کئیت ءُسربیت کہ کافر زان اَنت کہ ما تباہ ءُبرباد بوتیں.

(۲) بزاں اوّلی برءَ ایشی منّ اَنت کہ ماآیانی عبادت کتگ بلے پدا ایشیءَ نہ منّ اَنت ءُہمیشی گوْش اَنت کہ ما شرک نہ کتگ آہمے گمان کنت کہ بلکیں اے دروگ مارا نپ بداَنت بلے حقیقتءَ آیاں ہچ نپ نہ دنت ءُآ پہ بُں دوزہءَ پشت کپ اَنت.

ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُوْنَ ﴿۷۵﴾

۷۵. اے پمیشا که شما ناحقّءَ زمینءِ تها گل ءُشادان بوتگ اِتِت، ءُپمیشا که شما ٹهل ءُناز کنوک بوتگ اِت[۱].

اُدْخُلُوْٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ ﴿۷۶﴾

۷۶. نـوں مان رچ اِت دوزهءِ دروازگانی تها که په بن پشـت کپوک اِت آئی تها، نوں باز سِـلّیں مِنند جاهےتکبّر کنوکانی.

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِيْ نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُوْنَ ﴿۷۷﴾

۷۷. نوں وتا بدار بیشـک کـه اللّٰهءِ وعده بَرحقّ اِنـت، نوں اگاں ما پیـش بداریں ترا چیزے چه هما وعدَیاں که ماگوں آیاں کتگ اَنت یا (پیسرترا) تـئی روحءَ قبض بکنیں، هرپیما آیاں مئے نیمگءَ واتر کنگی اِنت[۲].

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَّنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَّنْ لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۗ وَمَا كَانَ لِرَسُوْلٍ اَنْ يَّاْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ

۷۸. ءُبیشـک ماچـه تو پیـسر بازیـں پیغمبرے دیـم داتگ، که آبانی تها لهتینءِ کِسّـه ما په تـو بیان کتگ اَنت، ءُلهتـینءِ بیان نه کتگ اَنت[۳]، ءُهِچ پیغمبرءِ دست رسءَ اے نیست اِنـت که آ کجام یک نشـانی یےبیاریت ابید اللّٰهءِ حُکمءَ[۴]، نـوں وهدیکـه بئیت اللّٰهءِ

(۱) بزاں اے دوزهءِ سزا شمارا پمیشا رسگءَ اِنت که شماچه اللّٰهءِ عبادت ءُبندگیءَ تکبّرکت ءُوتءَ آئی دیمءَ مزن زانت.

(۲) بـزاں تئی دژمنءَ ما الّمءَ عذابانی تها دزگیر کنیں. آتئی زنـدءَ به بیت یا چه تئی مرگءَ پد. آہر وهدءَ مئی دستاینت، ءُمرگءَ پد آیانی برترّگ ہوں مئے نیمگءَ اِنت.

(۳) چه اے آیتءَ زانگ بیت که اے وڑیں پیغمبر سک بازاِنت که آدنیاءِ تها قومانی تبلیغ کنگءِ واستا دیم دیگ بوتگ اَنت بلے آیانی بابتءَ قرآن خاموش اِنت. قرآنءِ تها بیان بوتگیں پیغمبر بیست ءُپنچ اَنت. واللّٰہ أعلم.

(۴) بزاں اے گنجیں معجزه که پیغمبراں دیگ بوتگ اَنت ءُآیاں وتی قومانی دیمءَ پیش کتگ اَنت اے پیغمبرانی وتی بود ءُکمال نه بوتگ بلکیں اے اللّٰهءِ داتگین اَنت. لهتے قوماں چه پیغمبراں وتی دل تبءِ معجزه ءُنشانی آرگءِ ہبرآیانی دیمءَ ایرکت که اگاں شـما مئے دل تبءِ معجزه ءُنشانی مارا پیش بدارات گڑا ماایمان کاریں ہنچوکـه مکهءِ کافراں واجهءِ دیمءَ اے ہبر ایرکت که آیانی سرجمیں بیان سـورة بـنی إسرائیل آیت ۹۰، ۹۳ =

فَاِذَا جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِیَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿۷۸﴾

حکم گڑا پہ راستی فیصلہ کنگ بیت، ءُاودا تاوان بار بنت ٹگّیں راہانی ہدائبُند.

اَللّٰهُ الَّذِیْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوْا مِنْهَا وَمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۷۹﴾

۷۹. اللہ اِنت کہ جوڑئے کتگ پہ شما چارپادیں دلوت دانکہ لہتینءَ سوار بہ بئیت ءُلہتینءَ بُو راِت.

وَلَكُمْ فِیْهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوْا عَلَیْهَا حَاجَةً فِیْ صُدُوْرِكُمْ وَعَلَیْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُوْنَ ﴿۸۰﴾

۸۰. ءُپہ شما ایشانی تہا دگہ بازیں نپ ہست دانکہ شما سربہ بئیت بہ وتی ہما ضرورتءَ کہ شمئے دلانی تہا ہست اِنت، ءُایشانی سرا ءُبوجیگانی سرا شما سوار کنگ بئیت.

وَیُرِیْكُمْ اٰیٰتِهٖ ۚ فَاَیَّ اٰیٰتِ اللّٰهِ تُنْكِرُوْنَ ﴿۸۱﴾

۸۱. ءُپیش داریت شمارا وتی نشانیاں، نوں شما اللہءِ کجام کجام نشانیاں نہ منّ اِت؟

اَفَلَمْ یَسِیْرُوْا فِی الْاَرْضِ فَیَنْظُرُوْا كَیْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَانُوْۤا اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَّاٰثَارًا فِی الْاَرْضِ فَمَاۤ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا یَكْسِبُوْنَ ﴿۸۲﴾

۸۲. زاناں ایشاں ترّ ءُتاب نہ کتگ زمینءِ تہا کہ بچاراتین اِش کہ چہ وڑا بوت آسرچہ ایشاں پیسری اِینانی ؟، کہ آ چہ ایشاں بازگیشتر اِتنت، ءُزیات اِتنت زورءِ تہاء ءُزمینءِ تہاپہ نشانیءِ ردا، گڑا آیانی کارا نیاتک ہرچیکہ آہاں کتّتگ اَت.

فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَیِّنٰتِ فَرِحُوْا بِمَا عِنْدَهُمْ مِّنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ یَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿۸۳﴾

۸۳. نوں وہدیکہ آتکنت آہانی گوْرا آیانی پیغمبر گوں گیشّتگیں دلیلاں گڑا آگل ءُشادان بوت اَنت پہ ہما زانتءَ کہ آیانی گوْرا ہست اَت، ءُاے چہ ہرچ گورا پتات

= تہا ہست اِنت. بزاں اے نشانیانی آرگ پیغمبرانی دستی چیزے نہ ئے کہ شما ہرچیکہ چہ آیاں بلوٹ اِت آبیاراَنت اے مئے مرضی اِنت کہ ماآیانی سراکجام وڑیں نشانی دیم بدئیں. زانگ لوئیت کہ اللہءَ ہر پیغمبرءَ کدءِ آئی قومءِ سرا حجّت ایرکنگءَ نشانی داتگ بلے چوکہ اللہءَ زانتگ کہ ایشاں ایمان آرگی نہ اِنت اے ہشکءَ نشانی نشانی کنںت پمیشا اللہءَ آیانی دلءِ تبءِ واہشت ہر وہدءَ سرجم نہ کتگ اَنت.

اَنت ہما عـذابءَ کہ ایشـاں کلاگ زُرتگ اَت.

فَلَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهٗ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهٖ مُشْرِكِيْنَ ﴿۸۴﴾

۸۴. گـڑا وہدیکـہ دیسـت اِش مئـے عـذاب گوشـت اِش کہ ما ایوک ایـوکءَ اللہءِ سرا ایمـان آؤ رتگ، ءُماانـکار کت ہمایانی کہ ما شریدار جوڑ کتگ اِت اَنت.

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا ؕ سُنَّتَ اللّٰهِ الَّتِيْ قَدْ خَلَتْ فِيْ عِبَادِهٖ ۚ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۸۵﴾

۸۵. گـڑا آہانءَ فائدہ نہ دات آیـانی ایمان آرگءَ وہدیکـہ مئے عذاب اِش دیست، ہمے اللہءِ ہما دسـتور ءُرہبند اِنت کہ آیان ءُروان اِنت آئی بنـد یانی تہا[1]، ءُکافر اودا تاوان بار بوت اَنت.

(۱) بزاں اللہءِ رہبند پہ بُں ہمے بوتگ کہ آئی عذابانی گندگءَ پد ایمان آروکانی ایمان قبول نہ کتگ ءُپیغمبرانی دروگ بند کنوک تباہ ءُبرباد کتگ اَنت.
دلگـوش: بلے یونس عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ قوم بئے نہ اِنت. آیانی ایمـان آرگ اللہءَ عذابانی گندگءِ وہدءَ قبول کت ءُچہ آیانی سرا عذاب دور کت، ءُآچیزے وہد دات اَنت. ایشی سرجمیں بیان سورۃ یونس آیت ۹۸ حاشیہءِ تہا چارگ بہ بیت.

سُوْرَةُ حٰمٓ السَّجْدَة

سورة حٰمٓ السجدة

سوره حم سجده ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
ہشتاد ءُپنچ آیات ءُنُہ رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

حٰمٓ ﴿۱﴾

۱. حم.

تَنْزِيْلٌ مِّنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿۲﴾

۲. اے ایرگپتگیں کتاب اِنت چہ مزنیں رحم کنوک ءُمزنیں مِہربانءِ نیمگءَ.

كِتٰبٌ فُصِّلَتْ اٰيٰتُهٗ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿۳﴾

۳. اے یک ہنچیں کتابے کہ گیشّینگ بوتگ اَنت ایشی آیات (اے وڑا) کہ قرآن عربی زبانءِ تہا اِنت پہ ہما راجءِ واستا کہ آزانند.

بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُوْنَ ﴿۴﴾

۴. مُژدہ دیوکے ءُتُرسینوکے، گڑا آیانی گیشترینا دیم تاب دات اَنت، نوں آ گوش نہ دارَنت.

وَقَالُوْا قُلُوْبُنَا فِيْٓ اَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُوْنَآ اِلَيْهِ وَفِيْٓ اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَّمِنْۢ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا عٰمِلُوْنَ ﴿۵﴾

۵. ءُگوشت اِش کہ مئے دل سِتر ءُپردگءِ تہا اِنت چہ آچیزءَ کہ تو مارا آئی نیمگءَ توار بِردئے، ءُمئے گوشانی تہا گرانی یےہست، ءُمئے ءُتئی درمیانءَ سِتر ءُپردگےہست، نوں تو وتی کارءَ بِکن ءُاَلَّم ماہُوں کارائیں.

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوْحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ

۶. بگوْش کہ من شمئے پیمیں یک انسانے آں، (بلے) بیشک منی نیمگءَ وحی کنگ بیت کہ شمئے درستانی معبود یکّیں معبود اِنت

وَّاحِدٌ فَاسْتَقِيْمُوْٓا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوْهُ ۭ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِيْنَ ۝۶

نـوں وتا راسـت بِکـن اِت ہمـائیءِ نیمگءَ، ءُچـہ ہمـائی بخشـش بلـوٹ اِت، ءُتباہـی ءُبربادی اِنت پہ شرک کنوکاں.

الَّذِيْنَ لَا يُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ۝۷

۷. ہماکـہ زکات نہ دینت[۱]، ءُآخـرتءَ ہچ نہ من اَنت.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُوْنٍ ۝۸

۸. بیشـک ہمـا مردمـاں کـہ ایمـان اِش آوُرتگ ءُنیکیں کار اِش کتگ نوں پہ آیاں مز ہسـت ہلاس نہ بووکیں.

قُلْ اَىِٕنَّكُمْ لَتَكْفُرُوْنَ بِالَّذِيْ خَلَقَ الْاَرْضَ فِيْ يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُوْنَ لَهٗٓ اَنْدَادًا ۭ ذٰلِكَ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ۝۹

۹. بگـوْش ایا شـما اِت کـہ ہمـا ذاتءِ انکارءَ کـن اِت کـہ جوڑئـے کتگ زمـین ماں دو روچءِ تہا[۲] ءُپہ آئیءَ شریدار جوڑ کن اِت، ہما اِنت رودینوک دریں جہانءِ.

وَجَعَلَ فِيْهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبٰرَكَ فِيْهَا وَقَدَّرَ فِيْهَآ اَقْوَاتَهَا فِيْٓ اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ ۭ سَوَاۗءً لِّلسَّاۗىِٕلِيْنَ ۝۱۰

۱۰. ءُآئی زمـینءِ تہـا ءُسربرا بازیـں کوہـے جوڑ کـت، ءُآئیءِ تہا برکت ئِے مان کت، ءُٹہینت اَنت ئِے آئی تہا آیـانی ورد ءُوراک چار روچءِ تہا، برابر برابرءَ پہ جست کنوکانی واستا.

ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَاۗءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا ۭ

۱۱. پدا دلگوش بوت آسمانءِ نیمگءَ کہ آ دوتءِ پیمـااَت نـوں گوْشـت ئِـےآئیءَ ءُزمـینءَ کہ

(۱) اے سـورت مکیّ یے ءُزکات ہجرتءِ دومی سـالءَ فرض کنگ بوتگ گڑا ادا زکاتءِ نہ دیگ معنیٰ چے اِنت؟ زانگ لوٹیت کہ ادا چہ زکاتءَ یاوَ نفلی صدقہ ءُخیرات کنگ مرادِانت. یامراد وتی نفسءِ پاکیزہ کنگ اِنت چـہ شرک ءُکفر ءُبدعتءَ. ءُلہتینءَ زکات وتی اصلی معناءَ مراد زرتگ، بزاں ہما زکات کہ آئی دیگ فرض اِنت. ءُآگوْش اَنت کہ زکات جندءِ مکّہءَ فرض بوتگ بلے آئی سرجمیں بیان مدینہءَ نازل بوتگ. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) قرآن مجیدءِ تہا باز جاگہ آتکگ کہ اللہءَ زمین ءُآسمان شش روچءِ تہا جوڑکتگ اَنت. ادا اللہ پاکءَ ایشی سرجمیں بیان کتگ. ءُآاے وزانت کہ دو روچءِ تہا زمین جوڑکتگ اَنت. چہ اے دوئیں روچاں یک شـنبہ ءُدوشنبہ روچ مرادانت. ءُدو روچءِ تہا آئی ضرورت ءُخوراک جوڑکتگ اَنت ءُآئرے لائقءِ نندگ کتگ اے چاروچ بوت اَنت. ءُدو روچءِ تہا آسمان ئِے جوڑکت اَنت ہمے پیمءَ اے دراہءَ شش روچ بوت اَنت.

قَالَتَآ اَتَيْنَا طَآئِعِيْنَ ﴿۱۱﴾

بیااِت پہ وشّی یا پہ نادلکشّیءَ، آیاں گوْشت کہ ماگوں وتی وشّیءَ آتکگیں[۱].

فَقَضٰىهُنَّ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ فِيْ يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فِيْ كُلِّ سَمَآءٍ اَمْرَهَا ؕ وَزَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيْحَ ۖ وَحِفْظًا ؕ ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿۱۲﴾

۱۲. گڑا آئی تمام کت اَنت ہپت آسمان دو روچءِ تہا، ءُوحیءِ دیم دات ہر آسمانءِ نیمگءَ آئیءِ کارانی بابتءَ، ءُما ڈولدار کت آسمانءِ دنیا چراگانی گومءَ[۲]، ءُپہ نگہداریءِ واستا، ایش اَنت جتگیں اندازہ زبردستین ءُزبریں زانتکارءِ.

فَاِنْ اَعْرَضُوْا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صٰعِقَةً مِّثْلَ صٰعِقَةِ عَادٍ وَّثَمُوْدَ ﴿۱۳﴾

۱۳. نوں اگاں آہانءَ وتی دیمانءَ تاب دات گڑا بگوْش کہ من شمارا تُرسیناں چہ ہنچیں گرندےءَ کہ آچو عاد ءُثمودءِ سرا آتکگیں گرندءِ پیمااِنت.

اِذْ جَآءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْۢ بَيْنِ اَيْدِيْهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ؕ قَالُوْا لَوْ شَآءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً فَاِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿۱۴﴾

۱۴. وہدیکہ آتک اَنت آیانی گوْرا پیغمبر چہ آیانی پُشت ءُدیماں کہ بیداللّٰہءَ دگہ کسّی بندگیءَ مکن اِت، گوْشت کافران کہ اگاں مئے پروردگارءَ بلوٹ اِتیں گڑا آئی ملائکتے دیم دات، نوں ما ہر آ چیزءِ نمنّوکیں کہ شما گوں آئی دیم دیگ بوتگ اِت[۳].

---

(۱) زمین ءُآسمانءِ آیگ چون اِنت؟ ایشی ڈول ءُوڑ بیان نہ بوتگ. اے دوئیں اللّٰہءِ گورا ہما وڑا آتکگ اَنت کہ اللّٰہءَ لوٹ اِتگ. لہتینءَ ایشی مفہوم اے وڑا بیان کتگ کہ آہانی آیگءِ معنٰی ہمیش اِنت کہ منی حکماں بزورات گڑا آیاں گوْشت کہ مافرمانبرداریں. چنانچہ اللّٰہءَ آسمانءَ حکم دات کہ منی روچ ءُماہ ءُاستالاں دربکن ءُزمین ئے حکم دات کہ جواں دربکن ءُنیوگاں دربکن گڑا ہنچو بوت. (تفسیر ابن کثیر) یاایشی معنٰی ہمیش اِنت کہ وجودءِ تہا بیااِت. بزاں درا بہ بئیت. بہرحال پہ اللّٰہءَ ہرچ کار آسان اِنت ءُہچ مشکلے نہ داریت.

(۲) مراد استارانَت. اے آیتءِ تہا استارانی جوڑکنگءِ دو مقصد بیان. یکّے وآسمانانی ڈولدارکنگ اِنت. دومی آسمانءِ نگہبانی کنگءِ واستا چہ شیطاناں. سئیمی مقصد راہءِ درگیجگ ءُزانگ اِنت ہنچوکہ سورہ الأنعام آیت۹۷ تہا بیان اِنت.

(۳) بزاں اگاں اللّٰہءَ پیغمبرے پہ ما دیم دیگی بوتیں گڑا آئی ملائکتے دیم دات. چوکہ شما مئے وڑیں انسان اِت پمیشا ما شمارا نہ منّیں.

فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوْا فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوْا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ۭ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِيْ خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۭ وَكَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَجْحَدُوْنَ ۝۱۵

۱۵. نـوں عادِ (قـومِ) حـال اش اَت کـہ آیاں ناحقّءَ زمینِ تہا تکبر اِش کت، ءُگوْشت اِش کـہ کئے چـہ مـازورءَ پُرتـر اِنـت؟ زانـاں ندیسـت اِش کہ ہما ذات کـہ آیانءَ جوڑئے کتگ آچہ ایشاں زورءَ گیش اِنت ؟، ءُہست اِتنت کہ مئے آیات اِش نہ منّ اِتنت.

فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيْحًا صَرْصَرًا فِيْٓ اَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيْقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۭ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى وَهُمْ لَا يُنْصَرُوْنَ ۝۱۶

۱۶. نـوں مادیم دات آیـانی سرا ترندیـں گوْاتے مـاں شـومیں روچانی تہـا[1] دانکـہ آیانءَ بچاشـینیت رُزوائیءِ عذابءَ دُنیـاءِ زندگیءِ تہـا، ءُالّـمءَ آخـرتءِ عـذاب رُزواتریـں (عذابے)، ءُآکمک کنگ نہ بنت.

وَاَمَّا ثَمُوْدُ فَهَدَيْنٰهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صٰعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُوْنِ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ۝۱۷

۱۷. بلـے ثمودِ (قومِ)حال اش اَت کہ ما پیش داشت آہانءَ (تچکیں راہ) گڑا آہانءَ دوست تر داشت کوری[2] ہدایتءِ دیمءَ گڑا آ گِپت اَنت گرندءِ رُزوا کنوکیں عذابءَ بہ سـوبءَ ہماکارانی کہ آیاں کتّتگ اِتنت.

وَنَجَّيْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ۝۱۸

۱۸. ءُمارکّینـت اَنـت ہمامـردم کـہ آیـاں ایمان آؤرتگ اَت ءُآپہریزگار اِت اَنت.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ اَعْدَاۗءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ۝۱۹

۱۹. ءُ(یادبکـن) ہماروچءَ کـہ مُچ کنگ بنت اللّٰہءِ دژمـن دیـم پـہ دوزہءَ، گـڑا آدارگ بنت.

---

(۱) نحسات.معنیٰ لہتینءَ پدماں پدءِ کتگ. ءُلہتےءَ سکیءِ معنیٰ کتگ. ءُلہتینءَ شومیءِ معنیٰ زرتگ. اگاں اے معنیٰ زورگ بہ بیت گڑا ایشی معنیٰ اے نہ اِنت کہ اے روچ وت شـومیں روچ اِتنت ءُہمیشـہ اے ہمے وڑاَنت بلکیں معنیٰ اش اِنت کہ پہ ایشاں اے روچ شوم ثابت بوت اَنت.

(۲) مراد چہ کوریءَ کفرانت.

حَتّٰٓى اِذَا مَا جَآءُوْهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُوْدُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. تاں ہماوہدا کہ (دوزہی) دربا پہ آئی سربنت (گڑا) گواہی دینت آہانی ہلافءَ آیانی گوش ءُآیانی چمّ، ءُآیانی (جانءِ) پوست آیانی کتگیں کارانی سرا[1].

وَقَالُوْا لِجُلُوْدِهِمْ لِمَ شَهِدْتُّمْ عَلَيْنَا ۭ قَالُوْٓا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذِيْٓ اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَّهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. آگوْش اَنت گوں وتی (جانءِ) پوستاں کہ پرچہ شما مئے ہلافءَ گواہی دات؟، آہمیشی گوْش اَنت کہ مارا ہبر پرماتگ ہما ذاتءَ کہ آئی ہر چیزءَ ہبر کنگءِ قُوّت داتگ، ءُہمائی شمارا پیسر پیسرا جوڑ کتگ، ءُہمائی نیمگءَ شما واتر کنگ بئیت.

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُوْنَ اَنْ يَّشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَآ اَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُوْدُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيْرًا مِّمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. ءُشما (وتی گناہ) چیر نہ دات اَنت چہ اے تُرسءَ کہ گواہی دِینت شمئے ہلافءَ شمئے گوش، ءُشمئے چم، ءُشمئے پوست[2]، بلے شما ہمے گمان کتگ اَت کہ اللہ نہ زانت بازینے چہ ہماکاراں کہ شما اِش کن اِت.

وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِيْ ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرْدٰىكُمْ

۲۳. ءُہمیش اَت شمئے ہماگمان کہ شما گوں وتی پروردگارءَ داشتگ اَت، نوں ہمیشی

(۱) بزاں وہدیکہ آ وتی کفر ءُشرک کنگءَ نہ منّ اَنت گڑا آیانی دپاں مہر جنگ بیت ءُآیانی دست ءُپاد آیانی بابتءَ گواہی دیان بنت.

(۲) بزاں چہ مردماں گناہ کنگءِ وہدا شما وتی چیردیگءِ کوشش کت بلے اے نہ زانت کہ شمئے وتی جندءِ دست ءُپاد قیامتءَ شمئے خلافءَ گواہی دیانت. ءُاگاں شما چہ ایشاں وتءَ چیردیگءِ کوشش بکتیں گڑا اے قدرت شماچہ کجا آژرت کت. چہ عبداللہ بن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ روایت اِنت کہ خانہ کعبہءِ گوراسئے مردم آتک. دوقریشی ءُیک ثقفی یے یا دو ثقفی ءُیک قریشی یے. ءُہر سئیں زنڈیں ءُکنٹ ذہنیں مردم اِتنت. یکّےءَ آدگرا گوشت کہ تو ہمیشی گمان کن ئے کہ اللہ مئے ہبراں اِشکُنت. آدگرءَ گوْشت کہ مئے تیزیں ہبراں اِشکُنت ءُآہستگیں ہبراں نئیش کنت. سیمیءَ درّائینت کہ وہدیکہ مئے تیزیں ہبراں اِشکُنت گڑا الّمءَ مئے آہستگیں ہبراں ہوں اِش کنت. گڑا اللہءَ ہمے آیت نازل کت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ حم السّجدۃ).

فَاَصْبَحْتُمْ مِّنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿۲۳﴾

شمارا تباه کت، گڑا بوت اِت شما چه تاوان باراں.

فَاِنْ يَّصْبِرُوْا فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ۚ وَاِنْ يَّسْتَعْتِبُوْا فَمَا هُمْ مِّنَ الْمُعْتَبِيْنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. نـوں اگاں آصبر بکننت پـدا (ہوں) دوزهءِ آس آیـانی جاه مِنند اِنت، ءُاگاں وتا بے میار کنـگ بلـوٹ اَنـت پدا (ہـوں) آیـانی میار زورگ نه بیت.

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَآءَ فَزَيَّنُوْا لَهُمْ مَّا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِيْٓ اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۚ اِنَّهُمْ كَانُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. نوں ما په آیانءَ لهتے سَـنـگت داشـتگ اَت گڑا آیانءَ ڈولدارکت اَنت آیانی واسـتا آیانی پُشـت ءُدیمـانی کار[1]، ءُجـه گیر بـوت آیانی سرا حکم (عـذابءِ) هماامّتانی همبراهیءَ که چه آیاں پیسر گوسـتگ اِتنـت چه اِنس ءُجِنّاں[2]، بیشک که آتاوان بار بوت اَنت.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَسْمَعُوْا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُوْنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. نوں گوْشت نمنُّوکاں که گوش مه دارات اے قرآنءَ ءُکـوکار بکـن اِت ایشیءِ وانگءِ تها دانکه شما گیش به بئیت.

فَلَنُذِيْقَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَذَابًا شَدِيْدًا وَّلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَسْوَاَ الَّذِيْ كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. نـوں ما چاشـینیں کافـرانءَ سِـلّیں عذابے، ءُالّمءَ ماآیانءَ دئیں آیانی هما سِـلتریں کارانی مُزّا که آیاں کتگ اَنت.

ذٰلِكَ جَزَآءُ اَعْدَآءِ اللّٰهِ النَّارُ ۚ لَهُمْ فِيْهَا دَارُ الْخُلْدِ ۭ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَجْحَدُوْنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. اللّٰهءِ دُژمنـانی مز همـے دوزهءِ آس اِنت، که همائی تها اِنت آیانی په بنی ایں منندجاه، اے مز پمیشـاِینت که مئے آیت اِش نه منّ اِتگ اِتنت.

---

(۱) مراد هما شـیطانیں انس ءُجنّ اَنت که آبد راهیں مردماں همراه اَنـت، ءُهمے بدیں عملاں په آیاں ڈولدار کنند ءُآیانءَ پیش دارَانت. نوں آگمراهیءِ تها پشت کپ اَنت داں هما وهدءَ که آیانی موت بئیت.

(۲) بزاں چو پیسری اِیں کافرانی وڑا ایشـانی سراهیوں عـذابءِ حکم جه گیر بوتگ. نوں اے هوں چه اللّٰهءِ عذاباں نه رکّ اَنت.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا رَبَّنَآ اَرِنَا الَّذَيْنِ اَضَلّٰنَا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ اَقْدَامِنَا لِيَكُوْنَا مِنَ الْاَسْفَلِيْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُگـوْش اَنت کافر که مارا پیـش بدارہما جِنّ ءُانساناں که ماراِش گار کتگ اَت (چه تِچکیں راہءَ) کـه ما آیـانءَ وتی پـادانی چیرا بکنیں دانکه آچه چیرترینـاں چیرتِر به بَنت.

اِنَّ الَّذِيْنَ قَالُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوْا وَلَا تَحْزَنُوْا وَاَبْشِرُوْا بِالْجَنَّةِ الَّتِيْ كُنْتُمْ تُوْعَدُوْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. بیشک ہمامردماں که گوْشت مئے پرورد گار اللّٰه اِنـت، پـدا وتـا را داشـت اِش، ایر کپ اَنـت آیانی سرا ملائکت (گوں اے ہبرا)[1] که مه تـرس اِت ءُنه گمیگ بـه بئیت، ءُگل ءُشـادان به بئیت به ہما بہشـتءَ که شمارا آئی وعده دیگ بوتگ.

نَحْنُ اَوْلِيٰٓؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ وَلَكُمْ فِيْهَا مَا تَشْتَهِيْٓ اَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيْهَا مَا تَدَّعُوْنَ ﴿۳۱﴾

۳۱. ماانـت شـمئے دوسـت مـاں دنیـاءِ زندگیءَ ءُآخـرتءَ، ءُپـه شـما ہسـت بہشـتءِ تہـا ہرچیکه شـمئے دل بکَشّـیت، ءُہسـت په شما ہرچیکه شمئے دل بلوٹیت.

نُزُلًا مِّنْ غَفُوْرٍ رَّحِيْمٍ ﴿۳۲﴾

۳۲. اے مہمـانی اَنـت مزنیں بخشـوک ءُمزنیں مہربانءِ.

وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَآ اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَّقَالَ اِنَّنِيْ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. ءُچـه آئیءِ ہبرا کـئی ہبر وش تر ءُتـام دارتر اِنـت که آ اللّٰهءِ نیمگءَ تـوار جنت ءُنیکیں کار کنـت ءُگوْشـیت کـه مـن ہسـتاں چـه مسلماناں؟

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِيْ هِيَ

۳۴. ءُیـک وَڑ بوت نه کننت نیـکی ءُبدی، ءُدور بکـن بـدیءَ په ہمـا رہبنـدءَ کـه آ جوان

(۱) اے مژده چه ملائکتانی نیمگءَ کجام وہدءَ انسانءَ دیگ بیت. لہتے گوشیت که مرگءِ وہدءَ ءُقبرءَ ءُچه قبرءَ درایگءِ وہدءَ یک حدیثے تہا کئیت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: که مرگءِ وہدءَ مؤمنءِ گورا یک مژده دیوکیں ملائکتے کئیت ءُآئرا اللّٰهءِ رضامندی ءُبہشتءِ بشارتءَ دنت. (صحيح البخاري كتاب الرّقاق باب من أحبّ لقاء الله أحبّ الله لقاءه، مسند أحمد بتحقيق أحمد شاكر رقم الحديث ۱۱۹۸۲).

اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِیْ بَیْنَكَ وَبَیْنَهٗ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهٗ وَلِیٌّ حَمِیْمٌ ﴿۳۴﴾

ترانت نـوں اناگـتءَ (ہمیـشی گندئے)ہما مردم کـہ تئی ءُآئی میـانءَ دژمنی یے بوتگ کہ گُشئے آ تئی دلی دوستے[1].

وَمَا یُلَقّٰىهَاۤ اِلَّا الَّذِیْنَ صَبَرُوْا ۚ وَمَا یُلَقّٰىهَاۤ اِلَّا ذُوْ حَظٍّ عَظِیْمٍ ﴿۳۵﴾

۳۵. ءُاے رہبنـد نصیبءَ نہ بیت بید ہمایاں کہ صبراِش کتگ، ءُنصیبءَ نہ بیت بید مزنیں قِسمتءِ ہدا بُنداں.

وَاِمَّا یَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّیْطٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ؕ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُاگاں ترا برسیت چہ شیطانءِ نیمگءَ کجام وڑیں وسواسے گڑا وتءَ اللہءِ میار ءُباہوٹ بکـن[2]، بیشـک کـہ آزبریـں اِشـکنوک ءُزانتکارے.

وَمِنْ اٰیٰتِهِ الَّیْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ؕ لَا تَسْجُدُوْا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِیْ خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِیَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. ءُچـہ آئی نشـانیان اَنـت شـپ ءُروچ، ءُماہ ءُروچ، نـہ روچءَ سـجدہ بکـن اِت ءُنـہ ماہءَ، ءُسـجدہ بکن اِت ہما اللہءَ کہ ایشی جوڑکتگ اَنت اگاں شمارا ہمائی بندگی کنگی اِنت.

فَاِنِ اسْتَكْبَرُوْا فَالَّذِیْنَ عِنْدَ رَبِّكَ یُسَبِّحُوْنَ لَهٗ بِالَّیْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا یَسْـَٔمُوْنَ ﴿۳۸﴾ السجدة ۱۴

۳۸. نـوں اگاں آکِـبر بکننتـت گـڑا ہماکہ تئی پـروردگارءِ گوراَنت آئی پـاکیءَ بیان کننتت شپ ءُروچ، ءُآدم نہ بَراَنت.

---

(۱) اے آیـتءِ تہا اللہ پاک مارا یک رہبندےءِ سـوجءَ دیگءَ اِنت کہ آجنگانی ختم کنگءِ واسـتا یک بے دروریں رہبندے. ہرکس پہ اخلاص ءُدل اے رہبندءَ بزورایت آوتی دژمنءَ وتی دلی دوست جوڑکت کنت. ءُاے ہماوہـدءَ بوت کنت کہ دژمنءَ گـوں دژمنی رنگءَ پیش آیگ مہ بیت بلکیں آئی ہر بدی جواب پہ نیکی دیگ بہ بیت. دژمنءَ دوست جوڑکنگءِ واستا چہ ایشی جوان تریں رہبند نیست.

(۲) امام راغب اصفہانی مفردات القرآن تہا گوشـیت کہ: **(النزغ دخول فی أمر لإفساده)** نزغ گوْش اَنت داخل بوگءَ کجام یک کارےءِ تہا آئی خراب کنگءِ واسـتا. بزاں ہر وہدءَ کہ شیطان ترا سنک بجنت ءُتئی دلءِ تہا وسواس دؤر بدنت گڑا وتءَ اللہءِ میار ءُباہوٹ بکـن. بزاں أعوذ باللہءَ بوان.

وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ؕ اِنَّ الَّذِيْٓ اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى ؕ اِنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۳۹﴾

۳۹. ءُچہ آئی نشانیاں یکے ایش اِنت کہ تو زمینءَ گندئے کہ آ ہشک اِنت گڑا وہدیکہ ما آئی سرا آپ ایر ریچیں آ(ہمادمانءَ) سُرگءَ لگّیت ءُچست بیت، بیشک ہما ذاتءَ کہ اے زندگ کت ہما مردگانی زندگ کنوک اِنت، ءُآہرچیزءِ سرا قدرت داروک اِنت.

اِنَّ الَّذِيْنَ يُلْحِدُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ؕ اَفَمَنْ يُّلْقٰى فِي النَّارِ خَيْرٌ اَمْ مَّنْ يَّاْتِيْٓ اٰمِنًا يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ اِعْمَلُوْا مَا شِئْتُمْ ۙ اِنَّهٗ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿۴۰﴾

۴۰. بیشک ہما مردم کہ مئے آیتانءَ ردیں معنٰی دیَنت آچہ ما چیر بوت نہ کنند[1] ایا نوں ہما کہ دوزءَ دوردیگ بیت جوانترانت یا ہما کہ گوں دلجمیءَ کئیت قیامتءِ روچءَ ؟، عمل بکن اِت ہرچیکہ شما بلوٹ اِت، بیشک آ شمئے کارانءَ زبرگندوک اِنت.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَآءَهُمْ ۚ وَاِنَّهٗ لَكِتٰبٌ عَزِيْزٌ ﴿۴۱﴾

۴۱. بیشک ہما مردماں کہ قرآن نہ منّ اِتگ وہدیکہ پہ آیاں آتک ءُسربوت (آہُوں تباہ بنت)[2] ءُبیشک کہ اےزبردستیں کتابے.

لَّا يَاْتِيْهِ الْبَاطِلُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهٖ ؕ تَنْزِيْلٌ مِّنْ حَكِيْمٍ حَمِيْدٍ ﴿۴۲﴾

۴۲. کہ آتک نہ کنت آئی گورا باطل نہ چہ آئی دیمءَ ءُنہ چہ آئی پُشتءَ[3]، ایر گپتگین (کتاب) اِنت چہ وَش کار ءُحکمتانی واجہ ءُتوصیف کتگینے ذاتا.

---

(۱) عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا إلحادءِ معنٰی کتگ (**وضع الکلام علی غیر موضعه**) بزاں ہبرےءِ ہماجاگہءَ ایرکنگ کہ آآئی جاگہ نہ اِنت إلحاد گوْشگ بیت. بزاں آئی ردیں معنٰی دیگ ءُآئی ردیں تاویل کنگءِ نام الحاد اِنت. اے آیتءِ تہا ہمامردمانی واستا سکّیں بیم بست کہ آوتی ردیں مذہبانی راست کنگ واستا قرآن ءُحدیثاں ردیں معنٰی دینت. اے پیمیں مردم ملحد گوْشگ بنت.

(۲) مراد چہ ذکرءَ قرآن اِنت. ایشی خبر محذوف بزاں چیرانت. ءُآاش اِنت **هالکون یا معذّبون**. بزاں قرآنءِ نہ منّوک تباہ بنت ءُعذاب دیگ بنت.

(۳) بزاں ایشی دلیل ءُحقیقتانی دیمءَ آدگہ درہیں دلیل عاجز ءُنزورانت.

مَا يُقَالُ لَكَ اِلَّا مَا قَدْ قِيْلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ مَغْفِرَةٍ وَّذُوْ عِقَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۴۳﴾

۴۳. گوشگ نہ بیت ترا بیدءِ ہما ہبراں کہ چہ تو پیسر پیغمبراں گوشگ بوتگ اَنت، ءُبیشک کہ تئی پروردگار ہدابُند اِنت بخششءِ ءُتورینوکیں عذابءِ.

وَلَوْ جَعَلْنٰهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَّقَالُوْا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيٰتُهٗ ؕ ءَاَعْجَمِيٌّ وَّعَرَبِيٌّ ؕ قُلْ هُوَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا هُدًى وَّشِفَآءٌ ؕ وَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ فِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَّهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ؕ اُولٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍۢ بَعِيْدٍ ﴿۴۴﴾

۴۴. ءُاگاں ما بُکتیں اے قرآن عجمی زبانےءِ تہا گڑا الٓمٓءَ گوشت اِش کہ پرچہ ایشیءِ آیت گیشّینگ نہ بوتگ اَنت؟ اے چوں؟ قرآن عجمی یے ءُدیم گوْری عرب اَنت[1] بگوْش کہ اے پہ ایمان آروکاں بلا ہیں سوج ءُپنتے ءُدَوائے، ءُآمردم کہ ایمان نیاراَنت آیانی گوشانی تہا گرانی یے ہست، ءُاے پہ آیاں کور چمّے، ہمیش اَنت کہ توار جنگ بنت چہ دوریں جاگہےءَ[2].

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ فَاخْتُلِفَ فِيْهِ ؕ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ؕ وَاِنَّهُمْ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيْبٍ ﴿۴۵﴾

۴۵. ءُبیشک مادات موسٰیءَ کتاب گڑا آئی تہا اختلاف کنگ بوت، ءُاگاں تئی پروردگارءِ ہماپیش کپتگیں ہبر مبوتیں گڑا دیری آیانی کار بوتگ اَت[3]، ءُ آ ایشیءِ بابتءَ پہ بنی ایں شکّءِ تہایَنت.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ؕ

۴۶. ہرکسءَ کہ نیکیں کارے کت آئی بزاں پہ وتءَ کت، ءُہرکسءَ کہ بدی کت گڑا آئی

(۱) بزاں اگاں قرآن بیدءِ عربی زبانءَ دگہ زبانےءَ ببوتیں گڑا الٓمٓءَ کافراں گوشت کہ اے پرچہ مئے زبانءَ نازل نہ بوت کہ مائے بہ فہم اِیں. ماو عربیں ماعجمی زبانءَ زانت نہ کنیں. دومی اے ہبراِش ہم کت کہ اے چونیں ہبرے کہ قرآن عجمی زبانءِ تہا اِنت ءُآئی سراکہ نازل بوتگ آعربے. مطلب اش اِنت کہ قرآن ماعربی زبانءَ نازل کت تاکہ آئی اوّلی ہمدیم بووکانی واستا ہچ وڑیں عذرے پیش مہ کپیت ءُآیانی سرا حجّت قائم بہ بیت.

(۲) بزاں اے کافر ءُمشرکانی درور چوہما مردمءَ اِنت کہ آچہ دور توار بردیگ بیت ءُآنئیش کنت. مطلب اش اِنت کہ اے ہچ وڑا ایمان نیاراَنت ءُایمان ایشانی دلاں جاگہ کت نہ کنت.

(۳) بزاں اگاں اللہءَ آیاں مہلت دیگءِ فیصلہ ساریءَ مہ کتیں گڑا دیری پہ آیانی کار بوتگ اَت.

وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلۡعَبِيۡدِ ﴿۴۶﴾

تاوان پہ ہمائی جنداانت، ءُتئی پروردگار ناانصافی کنوکے نہ ئے وتی بندیانی سرا.

اِلَيۡهِ يُرَدُّ عِلۡمُ السَّاعَةِ ؕ وَمَا تَخۡرُجُ مِنۡ ثَمَرٰتٍ مِّنۡ اَكۡمَامِهَا وَمَا تَحۡمِلُ مِنۡ اُنۡثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلۡمِهٖ ؕ وَيَوۡمَ يُنَادِيۡهِمۡ اَيۡنَ شُرَكَآءِىۡ ؕ قَالُوۡۤا اٰذَنّٰكَ مَا مِنَّا مِنۡ شَهِيۡدٍ ﴿۴۷﴾

۴۷. برترینگ بیت قیامتءِ زانت ہمائی نیمگءَ، ءُدرنیایَنت نیوگ چہ وتی پوشاں، ءُلاپ پُر نہ بیت ہچ مادگینے، ءُنہ دؤر دنت (وتی چُکّءَ) بیدءِ آئی علم ءُزانتءَ، ءُہماروچءَ کہ (اللہ) آیانءَ توار بِردنت کُج اَنت گوں من جوڑ کتگیں (شمئے) شریدار؟، آگوْش اَنت کہ ماوَترا کوکارکت ءُدات کہ چہ ما ہچ کس (ایشی) گواہیءَ نہ دنت[۱].

وَضَلَّ عَنۡهُمۡ مَّا كَانُوۡا يَدۡعُوۡنَ مِنۡ قَبۡلُ وَظَنُّوۡا مَا لَهُمۡ مِّنۡ مَّحِيۡصٍ ﴿۴۸﴾

۴۸. ءُدراتک ءُشُت اَنت چہ آیانی دستءَ ہماکہ پیسر تِرا توار اِش بِرداتگ اِتنت، ءُآیانءَ باور داشت کہ (نوں) پہ آیاں ہچ وڑیں میار جاہ نیست.

لَا يَسۡـَٔمُ الۡاِنۡسَانُ مِنۡ دُعَآءِ الۡخَيۡرِ ۫ وَاِنۡ مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَـُٔوۡسٌ قَنُوۡطٌ ﴿۴۹﴾

۴۹. دم نہ بارت انسان چہ جوانیءِ لوٹگءَ[۲]، ءُاگاں آئیءَ نہ وشّی یےبرسیت گڑا آپھک دل پروش بیت ءُناامّید بیت.

وَلَئِنۡ اَذَقۡنٰهُ رَحۡمَةً مِّنَّا مِنۡۢ بَعۡدِ ضَرَّآءَ مَسَّتۡهُ لَيَقُوۡلَنَّ هٰذَا لِىۡ ۙ وَمَاۤ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ

۵۰. ءُاگاں مابچاشینیں آئرا رحمتے چہ وتی نیمگءَ رند چہ ہما تکلیفاں کہ آئیءَ رستگ اَنت گڑا الّمءَ گوْشیت کہ من وہمیشی حقداراں[۳]، ءُمن یقین نہ داراں پہ

(۱) بزاں مروچی چہ ما ہچ کس اے گواہی دیگءِ واستا آمادہ نہ اِنت کہ ترا شریدارہست.

(۲) بزاں چہ مال ءُدولتءِ ءُصحت ءُسلامتیءِ لوٹگءَ ہجبر دم نہ بارت بلکیں لوٹیت کہ لوٹیت.

(۳) بزاں وہدیکہ ایشاں مال ءُدولتے یادگہ وشیّ یےبرسیت آہمیشی گمان کنت کہ آاللہءِ نزیکءَ ایشی حقدارانت ءُاللہءَ دوست اِنت پمیشا آئرا اے مال ءُدولت ءُسلامتیءِ داتگ اَنت، حقیقتءَ اے اللہءِ دوست بوگءِ نشانی نہ اَنت بلکیں ایشانی مول ءُمراد ہمیش اِنت کہ آیاں بچکّاسیت کہ باریں شکرگذاربنت یا ناشکربنت.

وَلَئِنۡ رُّجِعۡتُ اِلٰى رَبِّىۡۤ اِنَّ لِىۡ عِنۡدَهٗ لَلۡحُسۡنٰى‌ ۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا بِمَا عَمِلُوۡا وَلَنُذِيۡقَنَّهُمۡ مِّنۡ عَذَابٍ غَلِيۡظٍ ۝۵۰

قیامتءَ کہ آاوشتیت، ءُاگاں من بیرہ دیگ بوتاں وتی پروردگارءِ نیمگءَ گڑا الّمءَ پہ من آئیءِ گورا وشّی ہست[1]، نوں ہرحالءَ ما آگاہ کنیں کافراں آیانی کتگیں کارانی بابتءَ، ءُچاشینیں آیاں زنڈیں عذابے.

وَاِذَاۤ اَنۡعَمۡنَا عَلَى الۡاِنۡسَانِ اَعۡرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ‌ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُوۡ دُعَآءٍ عَرِيۡضٍ ۝۵۱

۵۱. ءُہمیکہ مااحسان کنیں انسانءِ سرا گڑا آوتی دیمءَ تاب دنت ءُوتا یک کِرّ کنت، ءُہمیکہ آئرا نہ وشّی یےبرسیت گڑا آدراجیں فریاد کنوکے بیت.

قُلۡ اَرَءَيۡتُمۡ اِنۡ كَانَ مِنۡ عِنۡدِ اللّٰهِ ثُمَّ كَفَرۡتُمۡ بِهٖ مَنۡ اَضَلُّ مِمَّنۡ هُوَ فِىۡ شِقَاقٍۭ بَعِيۡدٍ ۝۵۲

۵۲. بگوش کہ نوں جواں بچارات کہ اگاں اےقرآن چہ اللّٰہءِ نیمگءَ بوت ءُپدا شما آئی انکارکت گڑا کئے اِنت گارتِر چہ ہمامردمءَ کہ آ دوریں مخالفتےءِ تہا اِنت؟

سَنُرِيۡهِمۡ اٰيٰتِنَا فِى الۡاٰفَاقِ وَفِىۡۤ اَنۡفُسِهِمۡ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمۡ اَنَّهُ الۡحَقُّ‌ؕ اَوَلَمۡ يَكۡفِ بِرَبِّكَ اَنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَىۡءٍ شَهِيۡدٌ ۝۵۳

۵۳. نوں الّمءَ ما پیش داریں آیانءَ وتی نشانیاں ماں دنیاءِ کنڈکنڈءَ[2]، ءُہمایانی جندانی تہا دانکہ پہ آیاں پدّر بہ بیت کہ راست ہمیش اِنت، ایا تئی پروردگارءَ ہمے (ہبر) بسّ نہ اِنت کہ آہر چیزءِ سرا گواہ اِنت؟

اَلَاۤ اِنَّهُمۡ فِىۡ مِرۡيَةٍ مِّنۡ لِّقَآءِ رَبِّهِمۡ‌ؕ اَلَاۤ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَىۡءٍ مُّحِيۡطٌ ۝۵۴

۵۴. جواں سرپدبو! بیشک کہ اے (کافر) شکّءِ تہاینت چہ وتی پروردگارءِ ڈیک دیگءَ، بیشک آئی ہرچیز پتاتگ.

---

(۱) کافرہمیشی گمان کنت کہ وہدیکہ آئی دنیا وش بوتگ گڑا آئی آخرت ہوں وش بیت. بلے ایشیءَ ہچ بنے نیست آخرتءَ بیدءِ عذاباں پہ آیاں دگہ ہچ نیست.

(۲) مطلب اش اِنت کہ اللّٰہءِ نشانی آسمان ءُزمینءِ ہرچ کنڈءَ شنگ اَنت. پہ چم پچاں نشانیانی کمّ نیست. بقولءِ عربی شاعرءَ .

فی کلّ شیء لہ آیۃ تدلّ علی أنّہ واحد

کہ ہرچیزءِ تہا اللّٰہءِ نشانی ہست، ءُآدرہا ہمیشی سرا دلالت کنت کہ آیکّے.

سُوْرَةُ الشُّوْرٰى سورة الشوریٰ

سوره شوریٰ ماں مکّےءَ نازل بوتگ ءُآئےء
پنجاه ءُسے آیات ءُپنچ رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

حٰمٓ ①

۱. حم.

عٓسٓقٓ ②

۲. عسق.

كَذٰلِكَ يُوْحِيْٓ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكَ ۙ اللّٰهُ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ③

۳. ہمے پیما وحی کنت تئی نیمگءَ ءُ(وحیءِ کتگ) چہ تو پیسریئینانی نیمگءَ[1] ہما اللہ کہ زبردستے ءُخیر کارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ ④

۴. ہمائی اَنت ہرچیکہ آسمانانی تہا ہست ءُہرچیکہ زمینءِ تہا ہست، ءُہماہ اِنت برز ءُبالا ءُمزن شانیں واجہ.

تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰۗىِٕكَةُ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِمَنْ فِي الْاَرْضِ ۭ اَلَآ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ⑤

۵. نزّیک اِنت کہ آسمان بترکّ اَنت چہ سربرا[2]، ءُملائکت پاکیءَ بیان کنند گوں وتی پروردگارءِ توصیفءَ، ءُبخشش لوٹ اَنت پہ زمینءِ نندوکاں[3]، جواں بزان اِت کہ بیشک اللہ اِنت مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربان.

(۱) بزاں ہمے پیمءَ کہ اللهءَ اے قرآن تئی نیمگءَ دیم داتگ ہمے پیمءَ آئی پیسری اِیں پیغمبرانی سرا صحیفہ ءُکتاب نازل کتگ.

(۲) ایشی سرجمیں بیان سورة مریم آیت ۹۰ حاشیہ تہا چارگ بہ بیت.

(۳) ہنچوکہ سورة المؤمن آیت ۷ تہا ایشی بیان ہست اِنت.

وَالَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءَ اللّٰهُ حَفِيْظٌ عَلَيْهِمْ ۭ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيْلٍ ۝۶

۶. ءُآمردماں کہ پہ وتءَ بیدءِ اللہءَ دگہ دوست ءُکارساز ٹہینتگ نوں اللہ وت آیانی سرا نگہبان اِنت، ءُتو نہ ئے آیانی سرا نگہبانی کنوکے[۱].

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِّتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيْهِ ۭ فَرِيْقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيْقٌ فِي السَّعِيْرِ ۝۷

۷. ءُہمے پیما ما وحی کتگ تئی نیمگءَ قرآن عربی زبانءِ تہا دانکہ تو بترسین ئے مکّہءِ[۲] ءُآئیءِ کرّ ءُکشءِ نندوکاں، ءُ(خاص) بُترسین ئے چہ مُچ بوگءِ روچءَ[۳] کہ آئی (آیگءَ) ہچ شک نیست، یک ٹولی یے ماں بہشتءَ بیت ءُیک ٹولی یے ماں برمشوکیں آسءِ تہا بیت.

وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّلٰكِنْ يُّدْخِلُ مَنْ يَّشَاۗءُ فِيْ رَحْمَتِهٖ ۭ وَالظّٰلِمُوْنَ مَا لَهُمْ مِّنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ۝۸

۸. ءُاگاں اللہءَ بلوٹ اِتیں گڑا آئی یک امّتے کُت اَنت بلے بارت ہرکسءَ کہ بلوٹیت وتی رحمتانی تہا، ءُناانصافاں ہچ وڑیں دوست ءُکمک کارے نیست[۴].

---

(۱) بزاں تئی کار اللہءِ حکمانی رسینگ اِنت ءُبس. زورگ ءُنہ زورگءِ جستءَ اللہ ترا نہ کنت.

(۲) امّ القرٰی مکّہءِ نام اِنت. اشرا دریں کلگانی مات پمیشا گوْشگ بیت کہ اے عربانی کوْہن تریں کلگ اِنت. ءُاے دریں شہرانی مزن شان تریں شہر اِنت. حدیثءِ تہاکئیت عبداللہ بن عدی بن الحمراء الزّہری گوشیت من اِش کت چہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زبانءَ آئی گوْشت ءُآاوشتوک آت مکّہءِ حزوہ بازارءَ کہ اے مکّہ منءَ اللہءِ سوگند اِنت تواللہءِ جوانتریں ءُدوست تریں زمین ئے منی گورا. ءُاگاں من پہ زور چہ ادا درکنگ مہ بوتیناں گڑا من ہجبر چہ ادا درنیاتکاں. (مسند أبو يعلى الموصلي، مسند ابن عباس رقم نمبر۲۶۳۵ ءُبغیة الباحث عن زوائد مسند الحارث كتاب الحج باب فضل مكة).

(۳) چہ یوم الجمعءَ قیامتءِ روچ مراد اِنت. اشرا یوم الجمع بزاں مچ بوگءِ روچ پمیشاگوْشگ بیت کہ اے روچءَ دریں انسان ءُجن یکجامچ کنگ بنت ءُآیانی میانءَ فیصلہ کنگ بیت.

(۴) بزاں اللہءَ اے قدرت ءُزور ہست اَت کہ آئی پہ زور دریا وتی فرمانبردار بکتننت بلے چوکہ آئی مشیّت ءُلوٹ انسانانی چکّاسگ اَت پمیشا آئی مردمانءَ نیکی ءُبدی ہردوکانی گچینی دات. نوں ہرکسءَ کہ وتی گچینی ہماوژا کاربست کہ اللہءَ حکم داتگ اَت آاللہءِ رحمتانی حقداربیت. ءُہرکسءَ کہ وتی گچینی اللہءِ حکمانی خلافءَ کاربست بزاں آئی وتی سرا ظلم کت ءُآئی جاگہ دوزہ اِنت.

اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖۤ اَوْلِيَآءَ ۚ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ الْمَوْتٰى ۫ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝۹

۹. زانـاں ایشـاں پـہ وتا بیـد آئی دگہ دوسـت ءُکارسـاز درگپتـگ؟ نـوں اللّٰہءِ جنـد اِنـت کارسـاز، ءُہمـا مـردگاں زندگ کنـت، ءُآہر چیزءِ سرا قُدرت داروک اِنت.

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيْهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهٗۤ اِلَى اللّٰهِ ۭ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبِّيْ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۭ وَاِلَيْهِ اُنِيْبُ ۝۱۰

۱۰. ءُہرآچـیزءِ تہاکہ شـماجیڑہ کتـگ گڑا آئی فیصلـہ اللّٰہءِ نیمـگءَ اِنـت[1]، ہمیش اِنت شـمئے اللّٰہ کـہ منی پـروردگار اِنـت، ہمائی سرا مـن توکل کتگ ءُہمائی نیمگءَ من بیرہ کناں.

فَاطِرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَّمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا ۚ يَذْرَؤُكُمْ فِيْهِ ۭ لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ ۚ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ۝۱۱

۱۱. بـے رہبنـدءَ جـوڑ کنـوک اِنـت آسـمانانی ءُزمـینءِ، ءُجوڑئِے کـت جفت پہ شـما چہ شـمئے جِنـداں، ءُچـہ دلوتـاں ہـم، تـالان کنـت شـمارا ہمـائی تہـا، آئی پیمـیں ہـچ نیسـت، ءُہمااِنت زبریں اِشـکنوک ءُزبریں گندوک[2].

لَهٗ مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَاۗءُ وَيَقْدِرُ ۭ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝۱۲

۱۲. ہمـائی اَنت کلیت آسـمانانی ءُزمـینءِ، پراہ کنـت روزیءَ پـہ ہرکـسءَ کـہ بلوٹیـت ءُتنـگ کنت، بیشـک آہرچیزءَ زبر زانوک اِنت.

---

(۱) بزاں ہروہدیکہ شـمئے درمیانءَ کجام یک مسـئلہءِ بابتءَ جیڑہ بوت گڑا آئی گار کنگءِ واستا قرآن ءُحدیثءِ نیمگءَ واتر بکنت کہ آہر دو اللّٰہءِ حکم ءُوحی اَنت نہ کہ ہریکّے وتی امامءِ قولءَ بزوریت ءُبنندیت ہنچوکہ گیشـتریں مقلّدانی رہبند اِنت. اے پیمءَ نہ جیڑہ ہلاس بنت ءُنہ تپاکی بوت کنت.

(۲) اے آیتءِ تہا دوچیز بیاننت. یکّے واے ہمامردمانی ردّاِنت کہ آاللّٰہءِ صفاتاں گوں مہلوکءَ تشبیہ (بزاں ہم دروری) دینت ءُیک وڑ زان اَنت. دومی ہمامردمانی ردّءَ اِنت کہ آاللّٰہءِ صفتاں نہ منّ اَنت، ءُاے پدّراِنت کہ آیتءِ دومی بہر پہ اللّٰہءَ اشِکُنگءِ ءُگندگءِ صفتءَ بیان کنگءَ اِنت. دریں امامانی ءُسلف صالحینءِ عقیـدہ ہمیش اِنت کہ پہ اللّٰہءَ ہرچ صفتےقرآن ءُحدیثءِ تہا بیـان بوتگ آہما وڑا منّگ بہ بیت بے آئی کیفیت(وڑ ءُبیم)ءِ بیان کنگءَ ءُبے آئی تاویل (ایدیم ءُآدیم)کنگ ءُتشبیہ (ہم دروری)دیگءَ.

شَرَعَ لَكُمْ مِّنَ الدِّيْنِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوْحًا وَّالَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ اِبْرٰهِيْمَ وَمُوْسٰى وَعِيْسٰٓى اَنْ اَقِيْمُوا الدِّيْنَ وَلَا تَتَفَرَّقُوْا فِيْهِ ؕ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِيْنَ مَا تَدْعُوْهُمْ اِلَيْهِ ؕ اَللّٰهُ يَجْتَبِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ يُّنِيْبُ ﴿۱۳﴾

۱۳. ءُ(اللّٰهءَ) پہ شما دینءِ رہبند ہما جوڑکت کہ ہمائی حکم (اللّٰهءَ) نوحءَ داتگ اَت ءُہما کہ آئیءِ حکم ماابراہیم ءُموسیٰ ءُعیسیٰءَ داتگ اَت کہ دینءَ محکم بدارات[1] ءُآئی تہا بہر بہر مہ بئیت، باز گران گوْزیت مشرکانی سرا ہماچیز کہ توآیاں آئی نیمگءَ توار جنئے، اللّٰہ گچین کنت پہ آئی ہرکسءَ کہ بلوٹیت، ءُبارت آئی نیمگءَ ہماہرا کہ بیرہ بکنت.

وَمَا تَفَرَّقُوْٓا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ؕ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ ؕ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اُوْرِثُوا الْكِتٰبَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيْبٍ ﴿۱۴﴾

۱۴. ءُآدورا دورا نہ بوت اَنت بلے چہ ایشی رند کہ آتکگ اَت آیانی گورا علم ءُزانت چہ وت ماں وتءِ حسدءَ، ءُاگاں تئی پروردگارءِ ہما پیش کپتگیں ہبر مہ بوتیں دانکہ نام بستگیں وہدےءَ گڑا (دیری) آیانی کار بوتگ اَت[2]، ءُبیشک ہما کہ چہ اشان ءُرند کتابءِ وارث جوڑ کنگ بوت اَنت آ شکّءِ تہا زندگی کنوک اَنت[3].

(۱) چہ دینءَ مراد ہما اصول اَنت کہ درہیں پیغمبرانی تہا ہوریں چیز بوتگ اَنت. ہنچوکہ توحیداِنت. ءُرسولءِ اطاعت کنگ اِنت. اے دعوت درہیں پیغمبرانی بوتگ ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا نُوْحِيْٓ اِلَيْهِ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدُوْنِ﴾ [سورة الأنبياء: ۲۵] اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ توییسر ہرج پیغمبرے کہ مادیم داتگ آدرستانی نیمگءَ ما ہمے وحی کتگ کہ بیدءِ اللّٰهءَ عبادتءِ حق دار کس نہ اِنت، نوں ایوکءَ منی بندگیءَ بکن اِت. ءُحدیثءِ تہا کئیت کہ مئے پیغمبرانی جماعت بلے توری چہ ماتاں دوراَنت بلے مئے دین یکّے (صحيح البخاری كتاب أحاديث الأنبياء) ءُآہمیش اِنت کہ بیدءِ اللّٰهءَ ہچ کسی بندگیءَ مہ کن اِت. ہاں بازیں مسئلہ آنی تہا پیغمبر یک نہ بوتگ اَنت بلکیں ہر زمانگءَ حکم دگہ دگہ بوتگ اَنت.

(۲) بزاں اللّٰهءَ اگاں آیاں مہلت دیگءِ فیصلہ مکتیں گڑا گوں نافرمانی کنگءَ آنیست ءُنابود کنگ بوت اَنت.

(۳) مراد یہود ءُنصاریٰ اَنت کہ آوتی پیسری اِیں یہود ءُنصارایانی جاگہءَ توراۃ ءُانجیلءِ وارث جوڑ کنگ بوت اَنت. بزاں اے ہمادعوتءِ بابتءَ شکءِ تہا کپتگ اَنت کہ اللّٰهءَ درہیں پیغمبراں آئی وصیّت کتگ کہ ایوکءَ اللّٰهءِ عبادت کنگ بہ بیت ءُگوں آئی ہچ کس شریدار جوڑکنگ مہ بیت. ءُلہتینءَ مکّہءِ مشرک مراد زرتگ اَنت. ءُچہ کتابءَ قرآن مجید مراد زرتگ. بزاں یہود ءُنصارایاں پد آقرآنءِ وارث جوڑ کنگ بوت اَنت، نوں اے قرآنءِ ءُمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیغمبریءِ بابتءَ شکءِ تہا کپتگ اَنت.

فَلِذٰلِكَ فَادْعُ ۚ وَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ ۚ وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتٰبٍ ۚ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ ۭ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۭ لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۭ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ۭ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ۝۱۵

۱۵. نوں توہمیشی نیمگءَ توار بِجن ءُ(ہمیشی سرا) وتا بدار ہماپیما کہ ترا حکم دیگ بوتگ، ءُرندا مَرو آیانی واہشتانی، ءُبگوْش کہ من یقین آؤرتگ ہر آ کتابءِ سرا کہ اللّٰہءَ ایر گپتگ، ءُمنا حکم دیگ بوتگ کہ شمئے درمیانءَ انصاف بکناں، مئے ءُشمئے درستانی پروردگار اللّٰہ اِنت، پہ مایَنت مئے عمل ءُپہ شماینت شمئے عمل، نیست ہچ جیڑہمئے ءُشمئے درمیانءَ، اللّٰہ اِنت کہ مارا درستاں مُچ کنت، ءُہمائی نیمگءَ واتر کنگی اِنت.

وَالَّذِيْنَ يُحَاۗجُّوْنَ فِي اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا اسْتُجِيْبَ لَهٗ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَّلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۝۱۶

۱۶. ءُآمردم کہ جیڑہ کنند اللّٰہءِ (دینءِ) بابتءَ چہ ایشی رند کہ آزورگ بوتگ ایشانی دلیل بیکار اَنت آیانی پروردگارءِ گوْرا، ءُآیانی سرا اِنت (اللّٰہءِ) نہ وشّی ءُنارازی، ءُآیانی واستا ترندیں عذاب ہست.

اَللّٰهُ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ وَالْمِيْزَانَ ۭ وَمَا يُدْرِيْكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيْبٌ ۝۱۷

۱۷. اللّٰہ اِنت کہ ایرئے گِپت کتاب گوں راستیءَ، ءُ(انصافءِ) شاہیمے ہم[1]، ءُتو چے زانئے؟ بوت کنت کہ قیامت نزّیک اِنت.

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِهَا ۚ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مُشْفِقُوْنَ مِنْهَا ۙ وَيَعْلَمُوْنَ اَنَّهَا الْحَقُّ ۭ اَلَآ اِنَّ الَّذِيْنَ يُمَارُوْنَ فِي السَّاعَةِ لَفِيْ ضَلٰلٍۢ بَعِيْدٍ ۝۱۸

۱۸. پہ آئی ہما مردم اشتاپ کنند کہ آئی سرا یقین نہ دارَانت، ءُآیاں کہ یقین آؤرتگ آچہ ایشی تُرس اَنت[2] ءُزان اَنت کہ آئی (آیگ) راست اِنت، جواں بزان اِت آمردم کہ قیامتءِ بابتءَ شکّءِ تہا یَنت آ دوریں گاریءِ تہایَنت.

(۱) بزاں عدل ءُانصافءِ شاہیم.

(۲) پرچہ کہ آزان اَنت قیامتءِ روچ سکّ اِنت ءُبازگران اِنت.

اَللّٰهُ لَطِيۡفٌۢ بِعِبَادِهٖ يَرۡزُقُ مَنۡ يَّشَآءُ ۚ وَهُوَ الۡقَوِىُّ الۡعَزِيۡزُ ﴿۱۹﴾

۱۹. اللہ باز مہربان اِنت پہ وتی بندیاں، روزی دنت ہرکسءَ کہ بلوٹیت، ءُہما اِنت زورآور ءُزبردست.

مَنۡ كَانَ يُرِيۡدُ حَرۡثَ الۡاٰخِرَةِ نَزِدۡ لَهٗ فِىۡ حَرۡثِهٖ ۚ وَمَنۡ كَانَ يُرِيۡدُ حَرۡثَ الدُّنۡيَا نُؤۡتِهٖ مِنۡهَا وَمَا لَهٗ فِى الۡاٰخِرَةِ مِنۡ نَّصِيۡبٍ ﴿۲۰﴾

۲۰. ہرکس کہ آخرتءِ کِشت ءُکشارءَ[۱] بلوٹیت ماپہ آئی گیش کنیں آئی کِشت ءُکشارءَ، ءُہرکس کہ دنیاءِ کِشت ءُکشارءَ بلوٹیت ما آئیءَ چیزے چہ آئی دئیں[۲]، ءُپہ آئی آخرتءَ ہچ وڑیں بہرے نیست.

اَمۡ لَهُمۡ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوۡا لَهُمۡ مِّنَ الدِّيۡنِ مَا لَمۡ يَاۡذَنۡۢ بِهِ اللّٰهُ ۚ وَلَوۡلَا كَلِمَةُ الۡفَصۡلِ لَقُضِىَ بَيۡنَهُمۡ ۚ وَاِنَّ الظّٰلِمِيۡنَ لَهُمۡ عَذَابٌ اَلِيۡمٌ ﴿۲۱﴾

۲۱. زانـاں ایشـاں ہنچیں شریـدار ہسـت کـہ آیاں ایشـانی واسـتا دینءِ نامءَ ہنچیں قانود ءُربنـد جوڑ کتگ کـہ اللہءَ آئیءِ حکم نہ داتگ[۳]؟، ءُاگن فیصلہءِ روچءِ وعدہ مَبوتیں گـڑا (دیری) آیـانی کار بوتگ اَت، ءُبیشـک ناانصافانی واستا تورینوکیں عذاب ہست.

تَرَى الظّٰلِمِيۡنَ مُشۡفِقِيۡنَ مِمَّا كَسَبُوۡا وَهُوَ وَاقِعٌۢ بِهِمۡ ۗ وَالَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فِىۡ رَوۡضٰتِ الۡجَنّٰتِ ۚ لَهُمۡ مَّا يَشَآءُوۡنَ عِنۡدَ رَبِّهِمۡ ۗ ذٰلِكَ هُوَ الۡفَضۡلُ الۡكَبِيۡرُ ﴿۲۲﴾

۲۲. توظالم ءُناانصافاں گندئـے کہ آترس ءُلرزءِ تہااَنـت چہ وتی کتّتگیں کاراں کہ آ (کارانی تـاوان) آیانی سرا کپگی اِنـت، ءُآمردماں کہ یقـین کتـگ ءُنیکـیں کار کتگ آ بہشـتءِ بـاگانی تہـا بنت، پـہ آیـاں ہسـت ہرچیکہ

(۱) بزاں ہرکس کہ وتی نیکیں عملانی سوبءَ آخرتءِ لوٹوک بہ بیت ما آیاں چہ آیانی عملاں گیشتر مز دئیں. آئی کمتریں ثواب دہ نیکی اِنت ءُگیشتر ہرچیکہ اللہ بلوٹیت.

(۲) بلے ہمنچوکہ اللہ بلوٹیت. ہرکسءَ آئی واہش ءُلوٹءِ وڑا دنیا نہ رسیت.

(۳) چـہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ شریعت سـازی ایوکءَ اللہءِ حقّ اِنت ءُدگہ ہچ کسءَ شریعت سـازیءِ حق نیسـت. ءُدگرءَ اے حق دیگ گویا گوں اللہءَ شریـدار جوڑکنگ اِنت، ءُاے شرکے. چدا زانگ بیت کہ تقلید شـخصی وجوبءِ گومءَ شرکےپرچہ کہ آئی تہا ہما شخصءَ کہ آئی رندگیری کنگ بیت پہکءَ شریعت سازیءِ حق دیگ بیت. ءُآئی رندگیری کنوک آئی درہیں گفتار ءُکرداراں وتی سرا الّم کنت، ءُچہ اے حدودءَ درایگءَ گمراہی بےسـاب کنت، حقیقت ایش اِنت کہ اے جاہ ایوکءَ پیغمبرئیگ اِنت کہ آئی درہیں گفتار ءُکردارانی رندگیری کنگ بہ بیت.

آبلـوٹ اَنت آیانی پـروردگارءِ گـوْرا، ہمیش اِنت اللهءِ مزنیں مہربانی.

ذٰلِكَ الَّذِيْ يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۭ قُلْ لَّآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى ۭ وَمَنْ يَّقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهٗ فِيْهَا حُسْنًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ۝۲۳

۲۳. ہمیش اِنت ہما (بہشـت) کہ اللہ آئی مژدہءَ دنـت وتی ہمـا بندیـاں کہ یقـین اِش کتگ ءُنیکـیں کاراِش کتـگ، بگـوْش کـہ من پہ ایشی چہ شـما ہچ وڑیں مزّے نہ لوٹاں بیدءِ سیادیءِ دوستیءَ، ءُہرکس کہ نیکی بکنت ماآئی واسـتا آئی ثوابءَ گیش کنیں، بیشک اللہ مزنیں بخشوک ءُقدر دانے.

اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۚ فَاِنْ يَّشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰي قَلْبِكَ ۭ وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ ۭ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝۲۴

۲۴. زاناں اے گـوْش اَنت کہ (محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اللهءِ سرا دروگ ٹہینتگ؟ نوں اگاں اللہ بلوٹیت گـڑا مُہر جنت تئی دلءِ سرا[1]، ءُگار کنت اللہ ردینءَ ءُپائیدار کنت حقّءَ بہ وتی حُکماں[2]، بیشک آزبر زانوک اِنت دلانی رازاں.

وَهُوَ الَّذِيْ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَعْفُوْا عَنِ السَّيِّاٰتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُوْنَ ۝۲۵

۲۵. ءُہمااِنـت کـہ زوریـت وتی بندیـانی توبہءَ، ءُپہـلّ کنت بَدینـاں، ءُزانت ہرچیکہ شـما بکـن اِت.

وَيَسْتَجِيْبُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَيَزِيْدُهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ۭ وَالْكٰفِرُوْنَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۝۲۶

۲۶. ءُقبول کنت (دعایاں) ہمایانی کہ ایمان اِش آوْرتگ ءُجوانیں کاراِش کتگ ءُآیاں گیشین دنت چـہ وتی مہربانیءَ، ءُنہ منّوکانی واسـتا ترندیں عذاب ہست.

---

(۱) بزاں اگاں کافرانی اے ہبر راسـت ببوتیں کہ تو محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللهءِ سرا دروگ بندئے گڑا دیری پہ ماتئی دلءِ سرا مہر جتگ اَت ءُپیغمبریءِ تاج چہ تئی سرا دور کتگ اَت. ءُ آ قرآن چہ تئی دلءَ پہک درکتگ اَت کہ کافر گوْش اَنت توچہ وتءَ ٹہینتگ. مطلب اش اِنت کہ اگاں اے وڑ ببوتیں گڑا ماترا سکّیں سزا داتگ اَت.

(۲) بـزاں اگاں اے قرآن باطل ببوتیں گـڑا اللهءَ دیری پہ گارکتگ اَت ہنچوکہ آمـدام باطلءَ گارکنت. بزاں وہدیکـہ اللهءَ نہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سزا دات ءُنہ قـرآن گارکت گڑا ایشی معنٰی ہمیش اِنت کہ اے پہ حقّ اَنت ءُکافر وت باطلءِ سراینت ءُدروگ بند اَنت.

وَلَوۡ بَسَطَ اللّٰہُ الرِّزۡقَ لِعِبَادِہٖ لَبَغَوۡا فِی الۡاَرۡضِ وَلٰکِنۡ یُّنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا یَشَآءُ ؕ اِنَّہٗ بِعِبَادِہٖ خَبِیۡرٌۢ بَصِیۡرٌ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُاگاں اللّٰہءَ وتی (درہیں) بندیانی روزی پراہ بکتیں گڑا الّمءَ گیشی اِش کت زمینءِ سرا بلے آپہ اندازہ ایر دنت ہرچیکہ بلوٹیت[1] بیشک آ چہ وتی بندیاں زبر آگاہ اِنت (ءُآیاں) زبر گندوک اِنت.

وَہُوَ الَّذِیۡ یُنَزِّلُ الۡغَیۡثَ مِنۡۢ بَعۡدِ مَا قَنَطُوۡا وَیَنۡشُرُ رَحۡمَتَہٗ ؕ وَہُوَ الۡوَلِیُّ الۡحَمِیۡدُ ﴿۲۸﴾

۲۸. ءُہما اِنت کہ ایر دنت ہءُراں رند چہ آیانی ناامّید بوگءَ، ءُشِنگ کنت وتی رحمتاں، ءُہما اِنت کارساز ءُزبر توصیف کتگیں.

وَمِنۡ اٰیٰتِہٖ خَلۡقُ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ وَمَا بَثَّ فِیۡہِمَا مِنۡ دَآبَّۃٍ ؕ وَہُوَ عَلٰی جَمۡعِہِمۡ اِذَا یَشَآءُ قَدِیۡرٌ ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُچہ آئی نشانیاں (یکّے) جوڑکنگ اِنت آسمانانی ءُزمینءِ، ءُہما ساہ دار اَنت کہ زمینءِ تہا شِنگ ئِے کتگ اَنت، ءُآایشانی مچ کنگءِ سرا ہر وہدا کہ بلوٹیت قادر اِنت.

وَمَاۤ اَصَابَکُمۡ مِّنۡ مُّصِیۡبَۃٍ فَبِمَا کَسَبَتۡ اَیۡدِیۡکُمۡ وَیَعۡفُوۡا عَنۡ کَثِیۡرٍ ﴿۳۰﴾

۳۰. ءُشمارا ہرچ وڑیں مصیبتے کہ برسیت گڑا آئی سبب شمئے وتی کتّگیں کار اَنت، ءُبازینے آپہلّ کنت[2].

وَمَاۤ اَنۡتُمۡ بِمُعۡجِزِیۡنَ فِی الۡاَرۡضِ ۚ وَمَا لَکُمۡ مِّنۡ دُوۡنِ اللّٰہِ مِنۡ وَّلِیٍّ وَّلَا نَصِیۡرٍ ﴿۳۱﴾

۳۱. ءُشمامارا چیر ترّینت نہ کن اِت زمینءِ سرا، ءُنیست شمارا بیدءِ اللّٰہءَ ہچ وڑیں دوست ءُکمک کارے.

---

(۱) بزاں وہدیکہ اللّٰہءَ درپیں بندیانی روزی یک وڑا پراہ بکتیں ءُدرہا سیر بکتیناں گڑا کس آدگرءِ چیرءَ کار کنگءِ واستا آمادہ نہ بوت ءُہرکسءَ آدگرءِ سرا کماشی کنگ لوٹ اِت ہمے وڑا زمینءِ تہا فساد بوت.

(۲) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ اے گنجیں مصیبت کہ انسانانی سرا کاینت اے درہا ہما بدیں عملانی ثمرہ اَنت کہ انسان اِش کنند. بلے پدا ہوں اللہ ہرگناہءِ سرا گرفت نہ کنت اگاں نہ آئی ہرگناہءِ سرا گرفت بکتیں گڑا اے جہانءَ کس پشت نہ کپت ہنچوکہ سورۃ فاطر آیت ۴۵ تہا ایشی بیان ہست اِنت. دلگوش: زانگ لوٹیت کہ مسلمانانی سرا ہرچ مصیبتے کہ کئیت چہ ایشی آئی گناہ دوربنت ہما اندازہ کہ آئی پادءَ کُنٹکے بلگّ ایت چہ ایشی ہوں آئی گناہ معاف بنت. (صحیح البخاری کتاب المرضی باب ماجاء فی کفّارۃ المرض).

وَمِنْ اٰيٰتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿۳۲﴾

۳۲. ءُچہ آئی نشانیاں (یکّے) دریاءِ ہما گردوکیں بوجیگ اَنت کہ چو کوہءَ گِندگ بنت.

اِنْ يَّشَاْ يُسْكِنِ الرِّيْحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِهٖ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿۳۳﴾

۳۳. اگاں آبلوٹیت کہ گوٗاتءَ بند بکنت گڑا آاوشتوک بنت دریاءِ سرا، بیشک ایشی تہا بلاہیں نشانی ہست ہرمزنیں صبر کنوک ءُمزنیں قدردانءِ واستا.

اَوْ يُوْبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوْا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيْرٍ ﴿۳۴﴾

۳۴. یا آبوجیگاں بُڈّ بدنت آیانی کتّگیں کارانی سببءَ، ءُآبازینےپہلّ کنت.

وَّيَعْلَمَ الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْۤ اٰيٰتِنَا ؕ مَا لَهُمْ مِّنْ مَّحِيْصٍ ﴿۳۵﴾

۳۵. ءُدانکہ بزان اَنت ہمامردم کہ آمئے آیاتانی بابتءَ جیڑہ کنند کہ پہ آیاں نیست ہچ وڑیں میار جاہے.

فَمَاۤ اُوْتِيْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. نوں ہرچیکہ شما دیگ بوتگ اِت گڑا آدنیاءِ زندگیءِ سامان اَنت، ءُہرچیکہ اللہءِ گوٗرا ہست آ جوانتراَنت ءُپش کپوک تراَنت پہ ہما مردماں کہ ایمان اِش آوُرتگ ءُایوکءَ وتی پروردگارءِ سرا توکّل کنند.

وَالَّذِيْنَ يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَاِذَا مَا غَضِبُوْا هُمْ يَغْفِرُوْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. ءُہماکہ وتا دور دارَاَنت چہ مزنیں گناہاں ءُچہ بے غیرتیں کاراں، ءُہمیکہ زہر گرَاَنت گڑا پہلّ کنند.

وَالَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ۪ وَاَمْرُهُمْ شُوْرٰى بَيْنَهُمْ ۪ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. ءُہمایاں کہ وتی پروردگارءِ (حکم) زُرتگ اَنت، ءُنمازاِش برجاہ داشتگ، ءُآیانی وت ماں وتی کار چہ یکّادگرءِ مشورہءَ بنت[1]،

(۱) ﴿شُوْرٰى﴾. ذکرٰی ءُبُشْریءِ پیمءَ چہ باب مفاعلہءَ مصدرانت. بزاں مسلمانانی عاقلیں ءُہوش مندیں ءُزانتکاریں مردم ہرالّمی ءُاجتماعی ءُہورکائی کارانی تہا چہ یکّءَ دگرءَ شوٗر زورَاَنت. ہرکس وتی زانت =

ءُچہ مئے داتگیں روزیاں خرچ کننت.

وَالَّذِيْنَ اِذَآ اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُوْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. ءُہما کہ وہدیکہ آیانی سرا گیشی یے کنگ بیت گڑا آبیر گراَنت.

وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۚ فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهٗ عَلَى اللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. ءُبدیءِ مـز ءُسزا ہمائی پیمیں بدی یے، نوں ہرکسءَ کہ پہـلّ کت ءُصلاح کت گڑا آئی مـز اللّٰہءِ سرا اِنـت، بیشـک اللّٰہ دوسـت نہ داریت ظالم ءُناانصافی کنوکاں[1].

وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهٖ فَاُولٰۗىِٕكَ مَا عَلَيْهِمْ مِّنْ سَبِيْلٍ ﴿۴۱﴾

۴۱. ءُہرکس کہ بیر بِگیپت چہ ایشی رند کہ آئی سرا ناانصافی بوتگ گڑا ہمیش اَنت کہ آیانی سرا ہچ میارنیست[2].

اِنَّمَا السَّبِيْلُ عَلَي الَّذِيْنَ يَظْلِمُوْنَ النَّاسَ وَيَبْغُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۴۲﴾

۴۲. بیشـک میار ہمایانی سرااِنت کـہ آمردمانی سرا ناانصـافی کننـت، ءُزمینءِ تہـا ناحقّءَ گیشی کننـت، ہمیشـانی واسـتا تورینوکیں عذاب ہست.

وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ ۭ اِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿۴۳﴾

۴۳. ءُہرکسءَ کہ وتا داشـت ءُپہـلّ ئِے کت گڑا (بزانت) کہ اے مردی کارے.

وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ وَّلِيٍّ مِّنْۢ بَعْدِهٖ ۭ وَتَرَى

۴۴. ءُہرکسءَ کـہ اللّٰہ گاربکنت گڑا چہ ایشی رنـد آہـرا ہـچ وڑیـں کارسـازے نـہ بیـت،

= ءُگندءَ گُڈی ہبر نہ زانت تاکہ چہ شـؤر ءُبندءَ کارءِ درپیں چپ ءُراسـت ءُہرنیمگ درا بہ بنت ءُبازیں چیریـں چیزے ہوں درا بہ بیت. اے ہمنچو الّم اِنت کہ اللّٰہءَ وتی پاکیں پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہوں ایشی حکم دات. فرمان اِنت. ﴿ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِ ﴾ [سورۃ آل عمران: ۱۵۹]. بزاں چہ وتی صحابیاں کارانی تہا شؤر بگر. ءُواجـہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ مبارکیں عادت ہم ہمیش اَت کہ آئی ہرالّمی کارءِ تہا چہ وتی صحابیاں شـؤرگپت. ءُہرکس زانت کہ شؤر گرگءِ فائدہ چہ زانتکار ءُعاقلاں چیر نہ اَنت.

(۱) بـزاں بیر گرگ عدل ءُانصافءِ رہبندءَ جائز اِنت بلے زیـاتی کنگ بلاہیں جرمے. بلے پدا ہوں یکےءِ دست رسیت ءُانگتءَ پہل بکنت ایشی ثواب ءُمز سک بازاِنت.

(۲) بزاں چہ ظالمءَ مظلومءِ بیر گرگ جائزیں کارے، ءُپہ ایشی آمیاری کنگ نہ بیت.

الظّٰلِمِیۡنَ لَمَّا رَاَوُا الۡعَذَابَ یَقُوۡلُوۡنَ هَلۡ اِلٰی مَرَدٍّ مِّنۡ سَبِیۡلٍ ﴿۴۴﴾

ءُتو گندئے وہدیکہ ناانصاف گوں عذابءِ گندگءَ ہمیشی گوْش اَنت کہ ایا ہست پہ واتر کنگءِ واستا کجام یک راہے[1]؟

وَتَرٰىهُمۡ یُعۡرَضُوۡنَ عَلَیۡهَا خٰشِعِیۡنَ مِنَ الذُّلِّ یَنۡظُرُوۡنَ مِنۡ طَرۡفٍ خَفِیٍّ ؕ وَقَالَ الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡۤا اِنَّ الۡخٰسِرِیۡنَ الَّذِیۡنَ خَسِرُوۡۤا اَنۡفُسَهُمۡ وَاَهۡلِیۡهِمۡ یَوۡمَ الۡقِیٰمَةِ ؕ اَلَاۤ اِنَّ الظّٰلِمِیۡنَ فِیۡ عَذَابٍ مُّقِیۡمٍ ﴿۴۵﴾

۴۵. ءُتو گندئے آیاں وہدیکہ آپیش کنگ بنت پہ دوزہءَ کہ چمّ اِش جہل بنت چہ رُزوائیءَ ءُپہ نیم چمّءَ چاروک بنت، ءُگوْش اَنت ہماکہ ایمان اِش آوْرتگ کہ بیشک تاوان بار پدل ہمایَنت کہ آگوں وت ءُلوگءِ مردماں قیامتءِ روچءَ تاوان بار بنت، زبربزان اِت کہ ظالم ءُناانصافی کنوک دائمی عذابءِ تہا بنت.

وَمَا كَانَ لَهُمۡ مِّنۡ اَوۡلِیَآءَ یَنۡصُرُوۡنَهُمۡ مِّنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ ؕ وَمَنۡ یُّضۡلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنۡ سَبِیۡلٍ ﴿۴۶﴾

۴۶. ءُآیانءَ ہچ وڑیں کارساز ءُدوست نہ بیت کہ بیدالله‌ءَ آیانی کمکءَ بکنت، ءُہرکسءَ کہ الله گار بکنت گڑا پہ آئی (ہدایتءِ) ہچ راہ پشت نہ کپیت.

اِسۡتَجِیۡبُوۡا لِرَبِّكُمۡ مِّنۡ قَبۡلِ اَنۡ یَّاۡتِیَ یَوۡمٌ لَّا مَرَدَّ لَهٗ مِنَ اللّٰهِ ؕ مَا لَكُمۡ مِّنۡ مَّلۡجَاٍ یَّوۡمَئِذٍ وَّمَا لَكُمۡ مِّنۡ نَّكِیۡرٍ ﴿۴۷﴾

۴۷. نوں قبول بکن اِت وتی پروردگارءِ (حکماں) چہ ایشی پیش کہ ہما روچ بئیت کہ پہ آئی برترّگ نیست بہ الله‌ءِ حکمءَ[2]، کہ نہ بیت پہ شما ہچ وڑیں میار جاہے ءُنہ اندیم بوگءِ جاگہے.

فَاِنۡ اَعۡرَضُوۡا فَمَاۤ اَرۡسَلۡنٰكَ عَلَیۡهِمۡ حَفِیۡظًا ؕ اِنۡ عَلَیۡكَ اِلَّا الۡبَلٰغُ ؕ وَاِنَّاۤ اِذَاۤ اَذَقۡنَا الۡاِنۡسَانَ مِنَّا رَحۡمَةً فَرِحَ

۴۸. نوں اگاں آیان دیم اِش تاب دات اَنت گڑا ما ترا دیم نہ داتگ آیانی سرا پہ نگہبانی

(۱) بزاں کافر قیامتءَ دنیاءَ روگءِ واہشتءَ دارَانت ءُہمیشی گوْش اَنت کہ مارا پدا دنیاءَ دیم دیگ بہ بیت نوں ما نیکیں عمل کنیں بلے آیانی اے واہشت ہجبر پورہ نہ بیت.

(۲) مراد چہ اے روچءَ قیامت اِنت کہ آئیءَ کس ٹگلینت ءُبرترّینت کت نہ کنت.

بِهَا ۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ كَفُوْرٌ ﴿۴۸﴾

کنگءَ، تئی فرض ایوکءَ رسینگ اِنت، ءُہمیکہ ما چاشینیں انسانءَ چہ وتا رحمتے گڑا آگل ءُشادان بیت، ءُاگاں آیانی سرا نہ وشّی یے بئیت بہ سببءَ ہماکارانی کہ آیانی دستاں پیش گپتگ اَنت گڑا (تو گندئے) کہ انسان مزنیں ناشکرے بیت.

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ يَخْلُقُ مَا يَشَاۗءُ ۭ يَهَبُ لِمَنْ يَّشَاۗءُ اِنَاثًا وَّيَهَبُ لِمَنْ يَّشَاۗءُ الذُّكُوْرَ ﴿۴۹﴾

۴۹. اللّٰہءِ اِنت واجہی آسمانانی ءُزمینءِ، جوڑ کنت ہرچیکہ بلوٹیت، دنت ہرکسءَ کہ بلوٹیت جنین زہگ، ءُہرکسءَ کہ بلوٹیت آئیءَ مردین زہگ دنت.

اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَّاِنَاثًا ۚ وَيَجْعَلُ مَنْ يَّشَاۗءُ عَقِيْمًا ۭ اِنَّهٗ عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ ﴿۵۰﴾

۵۰. یا آیاں ہور کنت ءُدنت مردین زہگ ءُجنین زہگ، ءُکنت ہرکسءَ کہ بلوٹیت سنٹے، بیشک آ زبریں زانوک ءُمزنیں زورآورے.

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُّكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَّرَاۗئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُوْلًا فَيُوْحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَاۗءُ ۭ اِنَّهٗ عَلِيٌّ حَكِيْمٌ ﴿۵۱﴾

۵۱. اے پہ ہچ انسانءَ بوت نہ کنت کہ اللّٰہ گوں آئی ہبر بکنت بیدءِ وحیءَ، یا بیدءِ پردگءِ پُشتءَ، یا وملائکتے دیم دنت کہ آوحی کنت بہ (اللّٰہءِ) حکمءَ ہرچیکہ (اللّٰہ) وت بلوٹیت[1]، بیشک آمزن شانیں واجہے ءُجوانیں خیر کارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

(۱) اے آیتءِ تہا وحیءِ سئے قسم بیاننت. یکّے ہمیش اِنت کہ آئی دلءِ تہا یک ہبرےدَور دنت یا آئی وابءِ تہءِ کاریت گوں ہمے یقینءَ کہ اے چہ اللّٰہءِ نیمگءَ اِنت. دومی قسم ہمیش اِنت کہ وت گوں آئی ہم کلام بیت بلے پردگءِ پُشتءَ ہنچوکہ کوہءِ طورءَ اللّٰہءَ گوں موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ ہبرکت. سئیمی ہمیش اِنت ہمائی نیمگءَ کہ وحی کنگ لوٹیت آئی نیمگءَ ملائکتے دیم دنت کہ آاللّٰہءِ ہبرءَ پہ آئی سرکنت. دلگوش: بلے زانگ لوٹیت کہ اے چیز گوں پیغمبراں خاص اَنت. نوں گوں پیغمبریءِ دروازگءِ بند بوگءَ وحیءِ دروازگ ہوں بند اِنت. ءُنوں ہچ کسی واب ءُالہام دین ءُشریعت بوت نہ کنت.

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ رُوْحًا مِّنْ اَمْرِنَا ؕ مَا كُنْتَ تَدْرِيْ مَا الْكِتٰبُ وَلَا الْاِيْمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنٰهُ نُوْرًا نَّهْدِيْ بِهٖ مَنْ نَّشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا ؕ وَاِنَّكَ لَتَهْدِيْٓ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۵۲﴾

۵۲. ءُہمے پیما مادیم دات تئی نیمگءَ روح (قرآن) چہ وتی حکمءَ، ءُتو(پیسرا) ہچ نہ زانتگ اَت کہ چے ئے کتاب ءُنہ ایمان (تو زانتگ اَت) بلے ماوت اے یک بلاہیں روژنائی یےجوڑکت کہ ماپہ ہمیشی رہشونیءَ کنیں چہ وتی بندیاں پہ ہرکسءَ کہ بلوٹیں، ءُبیشک تو پہ تچکیں راہءَ رہشونی کَن ئے.

صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ اَلَآ اِلَى اللّٰهِ تَصِيْرُ الْاُمُوْرُ ﴿۵۳﴾ ع

۵۳. ہما اللّٰہءِ راہءَ کہ ہمائی اَنت ہرچیکہ آسمانانی تہا ءُزمینءِ تہا ہست، خوب بزان اِت کہ دریں کار پہ اللّٰہءَ سربنت.

سُوْرَةُ الزُّخْرُفِ — سورة الزخرف

سوره زخرف ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
ہشتاد ءُنہ آیات ءُہپت رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

حٰمٓ ﴿۱﴾

۱. حم.

وَالْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿۲﴾

۲. سوگندِانت گیشّینوکیں کتابءِ.

اِنَّا جَعَلْنٰهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿۳﴾

۳. بیشک اے قرآن ماعربی زبانءَ کت دانکہ شما زبربِفہم اِت[۱].

وَاِنَّهٗ فِيْٓ اُمِّ الْكِتٰبِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيْمٌ ﴿۴﴾

۴. ءُبیشک اے لوحءِ محفوظءِ تہاانت[۲] مئے گوْرا ءُمزن شانین ءُپُرحکمتیں کتابے.

اَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا اَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِيْنَ ﴿۵﴾

۵. ایا نوں ما پمیشا اے سوج ءُپنتاں چہ شمئے سرادوربکنیں کہ شما سرگوْستگیں مردم اِت[۳]؟

---

(۱) چوکہ عربی زبان پلگارتر ءُصاف تریں زبان اِنت. ءُآئی لفظی میدانءِ پراہیءِ دیمءَ درہیں زبان عاجز ءُنزور اَنت. ءُدومی ہبر اِش اِنت کہ آئی اوّلی ہبرءِ دیم عرب اَنت پمیشا اے قرآن عربی زبانءَ نازل کنگ بوت.

(۲) ﴿اُمِّ الْكِتٰبِ﴾ لوحءِ محفوظ اِنت.

(۳) مراد ہمیش اِنت کہ ماسوج ءُپنت دیگءَ ءُقرآنءِ آیتانی نازل کنگءَ پہ ایشی بند نہ کنیں کہ شما گناہانی تہا چہ حدّءَ سرگوْستگ اِت ءُایمان نیارات. اگاں شما اے وڑیں گمانے داشتگ گڑا پہ ایشی گل مہ بئیت کہ شمئے اے گمان پہ حقیقتءَ ہجبرسرنہ بیت. ءُلہتینءَ ذکر بمعنٰی عذاب کتگ. بزاں اگاں شما اے گمان داشتگ کہ شمئے اے گنجیں نافرمانی ہست اَنت ءُانگتءَ ماشمارا عذاب نہ دئیں ءُسوج ءُپنت دیگءَ بند کنیں گڑا شمئے اے گمان ردِانت ءُمنی عذاب ہرحالءَ شمئے سرا کاینت ءُشما آیانی تہا گرفتاربئیت.

وَكَمْ اَرْسَلْنَا مِنْۢ نَّبِيٍّ فِي الْاَوَّلِيْنَ ۝۶

۶. ءُچنچو پیغمبر ما دیم داتگ پیسری اِینانی تہا.

وَمَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ نَّبِيٍّ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝۷

۷. ءُہمیکہ آیانی گورا پیغمبرے آتکگ گڈ آہش کلاگ زُرتگ.

فَاَهْلَكْنَآ اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَّمَضٰى مَثَلُ الْاَوَّلِيْنَ ۝۸

۸. بس گڑا ماچہ آیاں زوراک تریں مردم نیست ءُنابود کت اَنت، ءُپیسری اِینانی درور گوْستگ[۱].

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيْزُ الْعَلِيْمُ ۝۹

۹. ءُاگاں تو آیانءَ جست بکن ئے کہ کئےءَ آسمان ءُزمین جوڑکتگ اَنت ؟گڑا الّمءَ ہمیشی گوْش اَنت کہ اے جوڑکتگ اَنت زبردست ءُخوبیں زانتکارءَ[۲].

الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَّجَعَلَ لَكُمْ فِيْهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ۝۱۰

۱۰. آہمااِنت کہ جوڑئے کت پہ شما زمین چیرگیجے، ءُجوڑئے کت پہ شما آئی تہا بازیں کِشکے دانکہ شما راہءَ بگنداِت[۳].

وَالَّذِيْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءًۢ بِقَدَرٍ ۚ فَاَنْشَرْنَا بِهٖ بَلْدَةً مَّيْتًا ۚ كَذٰلِكَ تُخْرَجُوْنَ ۝۱۱

۱۱. ءُہماکہ ایرئے ریتک چہ آسمانءَ آپ اندازہءِ سراگڑا ماپہ ہمائی زندگ کت مرتگیں شہرے، ءُہمے پیما شما(چہ قبراں) درکنگ بئیت[۴].

---

(۱) اے آیتانی تہا اللہ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دل بڈّی دیگءَ اِنت کہ تویہ اے کافرانی دروگ بند کنگءَ پریشان مبو، پیسری اِیں قوماں ہوں گوں وتی پیغمبراں ہمے رہبند گچین کتگ اَت گڑا اللہءَ پہک نیست ءُنابود کت اِنت اے ہوں نیست ءُنابود بوت اَنت.

(۲) بزاں آیانی بے عقلی ہمیش اِنت کہ ایشی منّ اَنت دریں مہلوک ایوکءَ اللہءِ جوڑ کتگیں اَنت ءُآئےءَ شریدار نیست بلے پداہوں بندگءِ تہا گوں آئی شریداراِش جوڑکتگ.

(۳) بزاں تاکہ شما وتی حاجتانی سرجم کنگ ءُسوداگریءِ واستا اے ملک پرا ملک شت بکن اِت.

(۴) ہنچوکہ ہؤرءَ پد مرتگیں کُلگ زندگ بیت ءُسبزبیت ہمے وڑا شما چہ مرگءَ پد چہ قبراں زندگ کنگ ءُدرکنگ بیت.

وَالَّذِیۡ خَلَقَ الۡاَزۡوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمۡ مِّنَ الۡفُلۡكِ وَالۡاَنۡعَامِ مَا تَرۡكَبُوۡنَ ﴿۱۲﴾

۱۲. ءُہماذات کہ آئی دربیں چیزانی جفت جوڑکت[1]، ءُجوڑئے کت پہ شما بازیں بوجیگ ءُاولاکے کہ شما آیانی سرا سواربئیت.

لِتَسۡتَوٗا عَلٰى ظُهُوۡرِهٖ ثُمَّ تَذۡكُرُوۡا نِعۡمَةَ رَبِّكُمۡ اِذَا اسۡتَوَيۡتُمۡ عَلَيۡهِ وَتَقُوۡلُوۡا سُبۡحٰنَ الَّذِیۡ سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهٗ مُقۡرِنِيۡنَ ﴿۱۳﴾

۱۳. دانکہ شما آئی پُشتءِ سرا شَر جاگہ بکن اِت ءُپدا یاد بکن اِت وتی پروردگارءِ نعمتءَ وہدیکہ شما آئی سرا زبر جاگہ کت، ءُبُگوْش اِت کہ پاک اِنت ہماذات کہ ایشی مئے دستانی چیرءَ کتگ، ءُمئے وسءَ نہ اَت آئیءِ گر ءُدار کنگ[2].

وَاِنَّاۤ اِلٰى رَبِّنَا لَمُنۡقَلِبُوۡنَ ﴿۱۴﴾

۱۴. ءُبیشک مارا درستاں وتی پروردگارءِ نیمگءَ واتر کنگی اِنت.

وَجَعَلُوۡا لَهٗ مِنۡ عِبَادِهٖ جُزۡءًا ؕ اِنَّ الۡاِنۡسَانَ لَكَفُوۡرٌ مُّبِيۡنٌ ﴿۱۵﴾

۱۵. ءُپہ آئی بہراش جوڑ کت چہ ہمائی بندیاں، بیشک انسان زاہریں مزنیں ناشکرے.

اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخۡلُقُ بَنٰتٍ وَّاَصۡفٰىكُمۡ بِالۡبَنِيۡنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. ایا (اللہءَ) پہ وتءَ چہ وتی جوڑکتگیں مہلوکءَ جنین زہگ زرت ءُپہ شما آئی مردین زہگ گچین کت اَنت؟

وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمۡ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحۡمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ

۱۷. ءُہمیکہ چہ آیاں یکّے پہ ہما چیزءَ مژدہ دیگ بیت کہ آئی درور اِش پہ رحمانءَ بیان

---

(۱) بزاں ہرمہلوک تہا نر ءُمادہ ہست. لہتینءَ ایشی معنیٰ ہمے کتگ کہ ہرچیزءَ ضد ءُمخالف ہست ہنچوکہ شپءِ ضد روچ اِنت. ءُروچءِ ضد شپ اِنت. ایمانءِ ضد کفراِنت ءُکفرءِ ضد ایمان اِنت.

(۲) حدیثءِ تہا کئیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وہدیکہ وتی پاد سواریءِ سرا ایرکت گڑا گوشت ئے بسم اللہ. ءُوہدیکہ شہم دنیاآئی سرا جاگہ ئے کت گوشت ئے الحمدللہ پدا ہمے آیت ئے ونت پدئے سئے برا الحمدللہ ءُسئے برا اللہ اکبر گوشتے. پداا ے دعائے ونت. **سبحانك إنّي قدظلمت نفسي فاغفرلي فإنّه لايغفر الذّنوب إلّا أنت.** (سنن الترمذی أبواب الدّعوات باب مایقول إذا رکب دابّة) دگہ ہم وشّیں وشّیں دعا ہست آیانی یاد کنگ واستا حدیثءِ کتاب چارگ بہ بنت.

وَجْهُهٗ مُسْوَدًّا وَّهُوَ كَظِيْمٌ ﴿۱۷﴾

کت گڑا آئی دیم سیاہ تریت ءُ آ دلءَ نہ سہڑیت[۱].

اَوَمَنْ يُّنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِيْنٍ ﴿۱۸﴾

۱۸. ایا ہما کہ آرودینگ بوتگ ماں زیورانی تہا ءُآ جیڑہءِ تہا (وتی ہبرءَ) گیشّینت نہ کنت[۲]؟

وَجَعَلُوا الْمَلٰٓئِكَةَ الَّذِيْنَ هُمْ عِبٰدُ الرَّحْمٰنِ اِنَاثًا ۭ اَشَهِدُوْا خَلْقَهُمْ ۭ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْـَٔـلُوْنَ ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُجوڑاِش کت اَنت فرشتگ ہما کہ رحمانءِ بندہ اَنت جنین زہگ، زاناں آیانی جوڑکنگءِ وہداآ گون بوتگ اَنت؟ الّمءَ آیانی گواہی نبشتہ بنت ءُ آ یاں جست ءُپد بیت.

وَقَالُوْا لَوْ شَاۗءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنٰهُمْ ۭ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۭ اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُوْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُگوشت اِش کہ اگاں رحمانءَ بلوٹتیں گڑا ماآیانی بندگی نہ کتگ اَت، نیست آیاں ایشی بابتءَ ہچ پیمیں زانتے[۳]،

---

(۱) چہ بندیاں مراد ملائکت اَنت. بزاں کافراں ملائکت اللہءِ جنین زہگ جوڑکت اَنت. مکّہءِ لہتے مشرکانی عقیدہ ہمیش اَت کہ ملائکت نعوذ باللہ اللہءِ جنین زہگ اَنت. اللہءَ ایشانی رد کت کہ وہدیکہ شمئے حال اش اِنت کہ شما پہ وتءَ جنین زہگءَ دوست نہ دارات ءُپہ آئی پیدا بوگءَ شمئے دیم سیاہ تڑ ئیت گڑا شما پہ کجام دپءَ ایشی پہ اللہءَ ثابت کن اِت ہالانکہ آچہ جن ءُچک ءُچہ ہر ضرورتءَ پاک اِنت.

(۲) اے آیتءِ تہا جنینانی دوفطری نزوری بیان بوگءَ اِنت. یکّےہمیش اِنت ہنچوکہ زندگیءِ تہا بود ءُسرپدیءَ سر بیت آوتی ڈولداری ءُسینگارگءَ گیشتر دلگوش بیت. ءُدومی نزوری آئی ہمیش اِنت کہ اگاں گوں آئی یکّے گپ ءُتران ءُجیڑہ بکنت آچہ لجّ ءُحیاءَ ءُفطری نزوریءِ سببءَ وتی ہبرءَ سرجمءَ گیشّینت ءُجت نہ کنت. پہ ہمے سببءَ اللہءَ مردینءَ آئی سرا یک کماشی ءُمزنی یےداتگ. نوں آمردم کہ جنینءَ ہرمیدانءَ مردینءِ برابرءَ آرگ ءُاوشتارینگ لوٹ اَنت آجنینءِ اے فطری نزوریاں فراموش کنتت. مروچی انسانءِ مستریں مصیبت ہمیش اِنت کہ آئی فطری قانون ءُربند پہک فراموش کت اَنت ہمیشا آہرمیدانءَ چیرتڑان اِنت ءُانسانیتءِ دیم گوں فساد ءُخراب کاریءَ اِنت.

(۳) مکّہءِ کافراں گوشت کہ اے ملائکتانی ءُبتانی بندگیءَ کہ ماکنگءَ ئیں اے دربا چہ اللہءِ رضا ءُلوٹءَ بوگءَ اَنت. بزاں اللہ آئی سرا راضی ءُوشّ اِنت. ءُاگاں آاے چیزانی سرا راضی ءُوش مہ بوتیں آئی مارا اے کارانی کنگءِ قدرت نہ دات. آیانی اے ہبر وَراست اَت کہ اگاں اللہءَ مارا ایشانی کنگءِ قدرت مہ داتیں ماااے کت نہ کت اَنت. بلے آیانی اے ہبر پہک ردآت کہ اللہ ایشانی سرا راضی اِنت. زانگ لوٹیت کہ اللہءِ لوٹ(مشیّت) دگہ چیزے، ءُآئی رضا ءُوشّی دگہ چیزے. چوکہ اے دنیاءِ جوڑکنگءِ مقصد مردمانی چکّاسگ اَت ءُاے چکاس جاہے پمیشا اللہءَ انساناں ءُجنّاں درستاں بدی ءُنیکی ہردوکانی قدرت ءُگچینی دات ہنچوکہ فرمان اِنت. ﴿ فَمَنْ شَاۗءَ فَلْيُؤْمِنْ وَّمَنْ شَاۗءَ فَلْيَكْفُرْ ﴾ [سورة الكهف: ۲۹] بزاں ہرکس کہ بلوٹیت ایمان =

اے درہا آیانی ہشکیں جتگیں اندازہ اَنت.

اَمْ اٰتَيْنٰهُمْ كِتٰبًا مِّنْ قَبْلِهٖ فَهُمْ بِهٖ مُسْتَمْسِكُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. زاناں ماآیانءَ چہ (قرآنءَ) پیش دگہ کتابے داتگ اَت کہ آہش ترندءَ داشتگ؟

بَلْ قَالُوْٓا اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓى اٰثٰرِهِمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. حقیقتءَ گوْشت اِش کہ بیشک مادیستگ اَنت وتی پت ءُپیرُک یک رہبندےءِ سرا ءُماہمایانی راہ پدانی زوروکیں(۱).

وَكَذٰلِكَ مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِيْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَآ ۙ اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓى اٰثٰرِهِمْ مُّقْتَدُوْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُہمے پیما ہمیکہ ما دیم داتگ میتگےءِ تہا چہ تو پیسر ترسینوکے گڑا آئی آسودہ حالیں مردمانی پسّو ہمے بوتگ کہ بیشک ما دیستگ اَنت وتی پت ءُپیرک یک رہبندےءِ سرا ءُماہمایانی رندپدانی سرا رؤکیں.

قٰلَ اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُّمْ عَلَيْهِ اٰبَآءَكُمْ ؕ

۲۴. (پیغمبرءَ) گوْشت کہ توری من جوانتریں رہبندے بیاراں چہ ہما ئی کہ شما آئی سرا

= بیاریت ءُہرکس بلوٹیت آمہ منّیت. تاکہ آپچاریت کہ باریں کئے آئی داتگیں گچینءَ چہ ردیں فائدہ چست کنت ءُکئے جوان فائدہ چست کنت. نوں ہمے گچینی دیگ ءُچکّاسگ آئی (مشیّت) لوٹ اِنت. بلے آئی رضا ءُوشّی ہماکارانی کنگءِ تہااِنت کہ آیانی کنگءِ اللہءَ حکم داتگ. اگاں اللہ کافر ءُمشرکانی اے کارانی کنگ سرا وش ببوتیں گڑا آئی بجبر پیغمبر دیم نہ دات پہ اے ہبرءَ کہ کفر ءُشرکءَ ویل بکن اِت ءُایوکءَ اللہءِ بندگیءَ بکن اِت.

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ مردمانی گیشتریں بہر پمیشا گمراہ اِنت کہ آبے دلیل ءُبرہانءَ پت ءُپیرکانی رہبندءَ زوراَنت. ءُبے دلیلءَ ہبر زورگءِ نام تقلیداِنت. اے وڑیں مردم حقّءِ گوش دارگءِ واستا آمادہ نہ بنت پرچہ کہ آئی وتی دلءَ چہ ساریءَ اے ہبر نندارینتگ کہ من حقءِ سرایاں. تقلیدءِ رد بوگ چہ قرآنءِ بازیں آیتاں ثابت اِنت، آدرہا ہمے نیمگءَ آگاہی دینت کہ مردمانی گیشتریں بہرءِ گمراہیءِ سبب ہمے تقلید اِنت کہ آتحقیق کنگءِ پہکءَ ضدّ اِنت. پمیشا امام رازی وتی تفسیر الکبیر تہا گوشیت «**قدتقرّرفی عقل کلّ أحد أنّه طریقة فاسدة لأنّ التقلید حاصل فی الأدیان المتناقضة، فلو کان التقلید طریقا حقّا للزم الحکم بکون کلّ أحد من المتناقضین حقا، ومعلوم أنّه باطل**». (تفسیر سورۃ الأعراف آیۃ ۲۸)، بزاں برعقل ہمیشی گوْشیت کہ اے تقلید ردیں رہبندے پرچہ کہ تقلید دریں مخالفیں ءُضدّیں دین ءُمذہبانی ہوریں چیزے. (بزاں درستانی گمراہیءِ سبب اِنت) ءُاگاں اے برحقّیں رہبندے گڑا چہ ایشی ہمے لازم کئیت کہ دریں ردیں ءُمخالفیں دین برحقّ اَنت. ءُایشی ہرکس زانت کہ درہا پہ حقّ نہ اَنت.

قَالُوْٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿۲۴﴾

وتی پت ءُپیرک دیستگ اَنت ؟گوْشت اِش کہ ماشمئے ہر آوْرتگیں چیزءِ نمنّوکیں.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. گڑا ماچہ آیاں بیر گِپت، نوں سئیل کن کہ چہ وڑا بوت آسر دروگ بند کنوکانی.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنِيْ بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُوْنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُوہدیکہ گوْشت ابراہیمءَ گوں وتی پتءَ ءُگوں وتی راجءَ کہ من بری ءُبیزاراں چہ ہمایاں کہ شماِش بندگیءَ کن اِت.

اِلَّا الَّذِيْ فَطَرَنِيْ فَاِنَّهٗ سَيَهْدِيْنِ ﴿۲۷﴾

۲۷. ابید اِنت ہما کہ منءَ جوڑئے کتگ، ءُہما زوتّ منی رہشونیءَ کنت.

وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِيْ عَقِبِهٖ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. ءُابراہیمءَ ہمے ہبر وتی پشتءَ وتی چکّ ءُنماسگانی تہا پشت گپت[1] کہ بوت کنت آواتر بکنّنت[2].

بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى جَآءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُوْلٌ مُّبِيْنٌ ﴿۲۹﴾

۲۹. حقیقتءَ ما سیری ءُسرفرازی دات آیاں گوں آیانی پت ءُپیرکاں دانکہ ہماوہدا کہ پہ آیاں آتک ءُسربوت حقّ، ءُگیشّینوکیں پیغمبر.

وَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ وَّاِنَّا بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. ءُوہدیکہ پہ آیاں حقّ آتک ءُسربوت[3] گڑا گوْشت اِش کہ اے سحرے ءُما ایشی نہ منّوکیں.

وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيْمٍ ﴿۳۱﴾

۳۱. ءُگوْشت اِش کہ پرچہ اے قرآن ایر گیجگ نہ بوت اے دوئیں میتگانی مزنیں مردمےءِ سرا[4]؟

---

(۱) اے وصیّت کہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ وتی چک ءُنماسگاں کت آہمیش اَت کہ وتی زندگیءَ توحیدءِ سرا بگوْازین اِت. ایشی سرجمیں بیان سورۃ البقرۃ آیت ۱۳۲ تہا چارگ بہ بیت.

(۲) بلکیں آئےءِ آوْ کیں چک ءُنماسگ دیمءَ گوں توحیدءَ بکنّنت ءُہمائےءِ سرا وتءَ بِدار اَنت.

(۳) چہ حقّءَ قرآن پاک ءُچہ رسولءَ مراد محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت.

(۴) چہ اے دوئیں کلّگاں مکّہ ءُطائف مراد اَنت. مکّہءِ مزن تریں ءُدولت دارتریں مردم گیشتریں مفسرینانی =

اَهُمْ يَقْسِمُوْنَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ؕ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَّعِيْشَتَهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا ؕ وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. زانـاں ہمےتـئی پـروردگارءِ رحمـتءَ بہـر ءُتہـر کننـت[۱]؟ مائـیں کـہ مـا بہرکـت آیـانی درمیانءَ آیـانی دنیـاءِ روزی دنیاءِ زنـدگیءِ تہا، ءُمامـزن کت لہتـینءَ آدگہ لہتینءِ سرا پہ درجـہءَ دانکہ آچہ یکّءَ دگرءَ کاربگراَنت، ءُتئی پروردگارءِ رحمت جـوان تـر اَنـت چـہ ہرآچـیزءَ کـہ آ مچّ کننت[۲].

وَلَوْلَآ اَنْ يَّكُوْنَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَنْ يَّكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوْتِهِمْ سُقُفًا مِّنْ فِضَّةٍ وَّمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُوْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. ءُاگاں اے (تـرس) مہ بوتیں کـہ مردم درہا یکّـیں دیـنءِ سرا بنـت گـڑا الّـمءَ ما کت اَنت اللّٰہءِ نـہ منّوکانی لوگانی سربـان نُگرہءِ ءُپدیانک (ہُوں) کہ آیانی سرا سرکپ اَنت.

= نزّیکءَ ولید بن مغیرہ اَت. ءُطائفءِ عروہ بن مسـعود ثقفی اَت. لہتے مفسرّءَ دگہ لہتے نام ہم بیان کتگ. کافرانی گمان ءُہیال ہمیش اَت کہ اللّٰہءِ دوستءِ نشانی مال ءُدولتءِ بازی ءُچاگردءِ تہا عزّت ءُاحترامءِ نام اِنت ہرکسءَ اے ہست اَنت آبزان اللّٰہءِ دوست اِنت، ءُہرکسءَ نیست اَنت آبزان اللّٰہءِ دوست نہ اِنت. ہمے گمانءِ سرا آیاں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیغمبری نہ منّ اِت کہ اشرا نہ شِـہمیں مال ءُدولتے ہست ءُنہ عزّت ءُاحترامے پمیشا اے ایشی دروگ اَنت کہ منی سرا وحی کئیت. ہاں ءُاگاں اے وڑیں ہبرےبوتیں گڑا اللّٰہءَ پہ ایشی ماراگچین کت کہ ماچہ ایشی گیشتر حقداراِتیں.

(۱) ادا اسـتفہام انکاری اِنت. ءُچہ رحمتءَ مراد نبوّت ءُپیغمـبری اِنت. مطلب اش اِنت کہ اے کئے اَنت منی رحمتءِ بہـر کنوک. منی مرضی ایں کہ من کئـےءَ پیغمبربکناں ءُکئےءَ مـہ کناں. ہنچوکہ دگہ جاگہءِ فرمان اِنت. ﴿ اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهٗ ﴾ [سـورة الأنعام: ۱۲۴] کہ اللّٰہ وت جوانترزانت کہ وتی پیغمبریءَ کجاایربکنت ءُکئےءَ بدانَت. اللّٰہءِ گورا اے مال ءُدولتءِ بازیءَ ہچ بستارے نیست.

(۲) مـراد چہ رحمتءَ آخرتءِ ہمانعمت ءُوشیّ اَنت کہ اللّٰہءَ وتی نیکیں ءُفرمانبرداریں بندیانی واسـتا آمادہ کتگ اَنت. بزاں آنعمت چہ دنیائی نعمتاں ہزار درجہ جوانترَانت. پمیشـا ہماکمزوریں مسلمان پہ ایشی پریشـان مہ بنت کہ آ چہ دنیائی نعمتـاں زیہرَانت پرچہ کہ اللّٰہءَ آیانی واسـتا جوانترین نعمت آمادہ کتگ کہ آیاں آخرتءَ دسـت کپ اَنت. ءُدنیاءِ نعمتاں چوشـیں بنے نیست ہنچوکہ حدیث پاکءِ تہا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت. «لوكانت الدّنيا تعدل عند الله جناح بعوضة ماسـقى كافرا منها شربة ماء» کہ اگاں دنیاءَ اللّٰہءِ نزّیکءَ یک مکسـکیءِ بال کدّءَ ارزشتے ببوتیں گڑا آئی کافرءَ پتّے آپ ہوں نہ وارینت.

(سنن التّرمذی وابن ماجه كتاب الزّهد).

وَلِبُيُوْتِهِمْ اَبْوَابًا وَّسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔوْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُہمے پیما لوگانی دروازگ ءُپلنگ ہُوں کہ آیانی سرا تکّہ دینت.

وَزُخْرُفًا ؕ وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ؕ وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. ءُطلاہءِ ہوں[1]، ءُاے درہا ایوکءَ دنیاءِ زندگءِ سامان اَنت، ءُآخرتءِ (نعمت)تئی پروردگارءِ گوْرا یَنت پہ پہریز گارانی واستا.

وَمَنْ يَّعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهٗ شَيْطٰنًا فَهُوَ لَهٗ قَرِيْنٌ ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُہرکس کہ کور بوت چہ رحمانءِ یادا گڑا ما آئی سرچکّءَ دئیں یک شیطانے کہ آ آئی ہمبراہ اِنت[2].

وَاِنَّهُمْ لَيَصُدُّوْنَهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. ءُبیشک آ گٹّ کنت مردمانءَ چہ (اللہءِ) راہءَ، ءُہمیشی ہیال کنت کہ آپہ راہ اَنت[3].

حَتّٰۤى اِذَا جَآءَنَا قَالَ يٰلَيْتَ بَيْنِيْ وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِيْنُ ﴿۳۸﴾

۳۸. دانکہ ہما وہدا کہ کئیت پہ ما گڑا گوْشیت کاش کہ منی ءُتئی میانءَ مشرق ءُمغربءِ دوری ببوتیں، گڑا چونیں سلّیں ہمبراہے.

وَلَنْ يَّنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ اِذْ ظَّلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِى الْعَذَابِ مُشْتَرِكُوْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. ءُمروچی شمارا شمئے عذابءِ تہا ہُوری ہچ کارنہ دنت وہدیکہ شما ناانصاف بوت اِت.

اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ اَوْ تَهْدِى الْعُمْىَ وَمَنْ كَانَ فِىْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۴۰﴾

۴۰. ایا نوں تو کرّءَ گوشدارائینت کن ئے، یا کورءِ پیشونکیءَ کت کن ئے

(۱) بزاں اگاں اے ترس مہ بوتیں کہ مردم درہا کافربنت گڑا ماے کافراں بے اندازہ مال ءُدولت دات ہمااندازہ کہ آیانی لوگ سہر ءُزرّءِ کت اَنت. ادا ہمے نیمگءَ اشارہ دیگی اِنت کہ دنیااللہءِ گورا یک کم شریں چیزے. پمیشا مردم وتی گیشتریں جہدءَ آخرتءِ واستا بکنت، ءُپہ دنیاءَ وتءَ سک باز سیاہ دل مہ کنت.

(۲) اے آیت ہمے نیمگءَ آگاہی دنت کہ مردم ہرحالءِ تہا ءُہر وہدءَ کجام نہ کجام وڑا اللہءِ ذکر ءُیادءِ تہا دلگوش بہ بیت ءُچہ اللہءَ بیہال مہ بیت اگاں نہ چہ اللہءِ نیمگءَ آئی رہبری کنگ ہلاس بیت ءُاللہ یک شیطانے آئی چکّءَ دنت کہ آہر وہدءَ گوں آئی گون بیت ءُآئیءَ تباہی ءُبربادیءِ نیمگءَ بران کنت دانکہ دوزہ ئے سرکنت.

(۳) مستریں مصیبت ہمامردمءِ اِنت کہ آردیں رہبندءِ سراانت بلے وتءَ حق سرا زانت. اے وڑیں مردمءَ توبہ بازکم نصیبءَ بیت پرچہ کہ آئی یقین ہمیشی سراانت کہ آئیءَ حق گون اِنت. نوں اے وڑیں مردم خاک توبہ کنت.

ءُہمائیءَ کہ ظاہریں گمراہیءِ تہااِنت[۱]؟

فَاِمَّا نَذۡهَبَنَّ بِكَ فَاِنَّا مِنۡهُمۡ مُّنۡتَقِمُوۡنَ ﴿۴۱﴾

۴۱. نـوں اگاں ماتـرا ببریـں پـدا ہم ماچـہ آیاں بیرگریں.

اَوۡ نُرِيَنَّكَ الَّذِىۡ وَعَدۡنٰهُمۡ فَاِنَّا عَلَيۡهِمۡ مُّقۡتَدِرُوۡنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. یـا پیش بداریں ترا ہماچیزءَ کہ ماگوں آیاں وعـدہ کتگ اَت[۲] نوں بیشـک ما آیانی سرا زورمندیں.

فَاسۡتَمۡسِكۡ بِالَّذِىۡۤ اُوۡحِىَ اِلَيۡكَ‌ۚ اِنَّكَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسۡتَقِيۡمٍ ﴿۴۳﴾

۴۳. نـوں مُہربـدار ہماچـیزءَ کـہ تـئی نیمگءَ وحی کنـگ بیـت، بیشـک تو تچکـیں راہءِ سرائے[۳].

وَاِنَّهٗ لَذِكۡرٌ لَّكَ وَلِقَوۡمِكَ‌ۚ وَسَوۡفَ تُسۡـَٔـلُوۡنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. ءُبیشـک اے (قـرآن) یـک بلاہیں شرف ءُعِزتـے پـہ تـو ءُپـہ تـئی راجءَ[۴]، ءُزوتّ شمارا جست کنگ بیت.

---

(۱) بزاں اے کافر کفرءِ تہا ہنچو دیمءَ شتگ اَنت کہ بزاں نوں پہک کرّ ءُکور اَنت. ہنچوکہ پہکیں کرّءَ کس گوشـــدارائینت نہ کنت ءُپہکیں کورءَ کس راہ پیش داشت نہ کنت. اے کافرانی درور ہمیش اِنت، نوں ایشاں سوج ءُپنت ہچ کارنہ کنت. پمیشا پہ ایشانی ایمان نیارگءَ ہچ پریشان مہ بو.

(۲) بزاں تئی زندءَ اگاں ماآیاں گرگ بلوئیں ایشی قدرت ہوں مارا ہستیں.

(۳) اے آیـــت ہمے نیمـــگءَ آگاہی دنت ہرآمردم کہ لوئیـــت من ہجبرگمراہ مہ باں گڑا آئیءَ وحیءِ آســـمانی مہردارگ لوئیت. پمیشـــا حدیثءِ تہا کئیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینـــت: «**ترکت فیکم أمرین لن تضلّوا ماتمسّکتم بهما کتاب الله وسنّة نبیّه**» (موطأ مالك) من شمئے تہا دوچیز ویل کنگ ءُروگءَ یاں. ہجبر شما گمراہ نہ بئیت داں ہماوہدءَ کہ ایشـــاں مہربدارات. آاللّٰہءِ کتاب ءُپیغمبرءِ سنّت اَنت. پمیشکءَ ہرکس کہ وتءَ ایشانی تہا بند مہ کنت ءُانگور آنگوچک بجنت الّمءَ کجام نہ کجام جاگہءَ آگمراہیءِ چاتءِ تہاکپیت.

(۴) یک معنیءِ ہمیش اِنت کہ اے محمّد (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اے قرآن پہ ســـوج ءُپنتءَ ترا ءُتئی قومءَ درستاں بسّ اِنت. چونکہ قرآنءِ اوّلی ہم دیمیں عرب اَنت پمیشـــا خاص ادا آیانی بیان بوگءَ اِنت اگاں نہ آئی دعوت درپیں انسانانی واستااِنت. لہتینءَ ایشی معنی اے کتگ کہ اے قرآنءِ نازل بوگ پہ تو ءُپہ تئی قومءَ بلاپیں شرف ءُعزّتے کہ اے شمئے زبانءَ نازل بوتگ ءُشما آدگرانی نسبتءَ ایشی وش تر فہم اِت کن اِت. ءُچہ آدگراں شـــمئے ذمّہ داری ہوں گیشتراِنت. نوں پہ ایشی اللّٰہءِ شـــکرءَ ادا بکن اِت ءُہمے قرآنءِ رہبندءَ بزوراِت کہ شمئے کامیابی ہمیشی رندگیریءِ تہااِنت.

وَسۡـَٔلۡ مَنۡ اَرۡسَلۡنَا مِنۡ قَبۡلِكَ مِنۡ رُّسُلِنَاۤ اَجَعَلۡنَا مِنۡ دُوۡنِ الرَّحۡمٰنِ اٰلِهَةً يُّعۡبَدُوۡنَ ﴿۴۵﴾

۴۵. ءُجست بکن مئے ہما پیغمبراں کہ ماچہ تو پیسر دیم داتگ اَنت، کہ ایا بیدءِ اللہءَ مادگہ معبود جوڑ کتگ کہ آیانی بندگی کنگ بہ بیت[1]؟

وَلَقَدۡ اَرۡسَلۡنَا مُوۡسٰى بِاٰيٰتِنَاۤ اِلٰى فِرۡعَوۡنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَقَالَ اِنِّىۡ رَسُوۡلُ رَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. ءُبیشک ما دیم دات موسیٰءَ گوں وتی نشانیاں فرعون ءُآئی سردارانی نیمگءَ گڑا آئی گوشت کہ من رسولُ درہیں جہانءِ پروردگارءِ.

فَلَمَّا جَآءَهُمۡ بِاٰيٰتِنَاۤ اِذَا هُمۡ مِّنۡهَا يَضۡحَكُوۡنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. نوں وہدیکہ آیانی گوڑا آتک ءُسربوت اَنت گوں مئے نشانیاں اناگہءَ آ کَنْدَ گءَ لگّ اِت اَنت.

وَمَا نُرِيۡهِمۡ مِّنۡ اٰيَةٍ اِلَّا هِىَ اَكۡبَرُ مِنۡ اُخۡتِهَا ۖ وَاَخَذۡنٰهُمۡ بِالۡعَذَابِ لَعَلَّهُمۡ يَرۡجِعُوۡنَ ﴿۴۸﴾

۴۸. ءُہمیکہ ما آیاں نشانیءِ پیش داشتگ گڑا آ چہ ساری اینءَ مستر بوتگ، ءُ آ ماگوں عذابءَ دزگیر کت اَنت کہ بلکیں آبیرہ بکنند.

وَقَالُوۡا يٰۤاَيُّهَ السّٰحِرُ ادۡعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنۡدَكَ �ۚ اِنَّنَا لَمُهۡتَدُوۡنَ ﴿۴۹﴾

۴۹. ءُگوشت اِش کہ اے ساحر! پہ ما توار بجن وتی پروردگارءَ پہ ہماچیزءَ کہ آئی گوں تو قول کتگ، (گڑا) ماپہ راہ بئیں.

فَلَمَّا كَشَفۡنَا عَنۡهُمُ الۡعَذَابَ اِذَا هُمۡ يَنۡكُثُوۡنَ ﴿۵۰﴾

۵۰. نوں وہدیکہ ما عذاب چہ آیانی سرا دور کت گڑا ہمادمانءَ وتی قول ءُقراراِش پروشت.

وَنَادٰى فِرۡعَوۡنُ فِىۡ قَوۡمِهٖ قَالَ يٰقَوۡمِ اَلَيۡسَ لِىۡ مُلۡكُ

۵۱. ءُتوارجت فرعونءَ وتی راجءِ مردمانی تہا ءُگوشت ئے کہ اومنی راجءِ مردماں! ایا اے

---

[1] بزاں بیدءِ اللہءَ دگرانی بندگی کنگ ءُگوں اللہءَ شریدار جوڑکنگ ہچ پیغمبرءِ دعوت نہ بوتگ بلکیں دریں پیغمبرانی دعوت ہمے بوتگ کہ یکّیں اللہءِ بندگیءَ بکن اِت ءُگوں آئی ہچ کسءَ شریداجوڑمہ کن اِت.

مِصْرَ وَهٰذِهِ الْاَنْهٰرُ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِيْ ۚ اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ ﴿۵۱﴾

شہرءِ واجہ من نہاں؟ ءُاے گنجیں جُو چہ منی محل ءُماڑیانی چیرءَ رُمبگءَ اَنت، زاناں شما گندگءَ نہ اِت؟

اَمْ اَنَا خَيْرٌ مِّنْ هٰذَا الَّذِيْ هُوَ مَهِيْنٌ ۙ وَّلَا يَكَادُ يُبِيْنُ ﴿۵۲﴾

۵۲. حقیقتءَ من چہ ایشی شَرتراں کہ اے بے عزّتے، ءُوتی ہبرءَ گیشّینت نہ کنت.

فَلَوْلَآ اُلْقِيَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِّنْ ذَهَبٍ اَوْ جَآءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِيْنَ ﴿۵۳﴾

۵۳. گڑا پرچہ ایشی سرا سُہرءِ سَنگہ ایرریچگ نہ بوت؟ یا آئی ہمبراہیءَ فرشتہ جم پہ جمءَ بیاتکین اَنت[1].

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهٗ فَاَطَاعُوْهُ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ﴿۵۴﴾

۵۴. نـوں آئی وتی قـوم احمـق جوڑکـت گـڑا آئی رنداکپـت اَنت، یقینـاً اے درہا بدیں مردم بوتگ اَنت.

فَلَمَّآ اٰسَفُوْنَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنٰهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. نـوں وہدیکہ مارا زہرا دات اِش گڑا ماچہ آیاں بیر گِپت، ءُآدرہا بُدّ دات اَنت.

فَجَعَلْنٰهُمْ سَلَفًا وَّمَثَلًا لِّلْاٰخِرِيْنَ ﴿۵۶﴾

۵۶. نـوں مـا آگوْازینت اَنـت ءُدرور (جوڑ کت اَنت) پہ رندی آؤکاں.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا اِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّوْنَ ﴿۵۷﴾

۵۷. ءُوہدیکـہ مریـمءِ چـکّءِ دروربیان کنگ بـوت گڑا اناگـءَ تئی قوم (چـہ گلءَ) کوکار کنگءَ لگّ اِت.

وَقَالُوْٓا ءَاٰلِهَتُنَا خَيْرٌ اَمْ هُوَ ۭ مَا ضَرَبُوْهُ لَكَ اِلَّا جَدَلًا ۭ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُوْنَ ﴿۵۸﴾

۵۸. ءُگوْشـت اِش کہ ایا مئے معبود جوانتراَنت یا اے؟ ءُاے ہبراِش تئی دیمءَ پہ مڑگءَ بیان کت، بلے اے و(چہ بُنءَ) مڑوک اَنت[2].

(۱) بزاں اگاں آپیغمبرے ببوتیں گڑا آئیءَ مال ءُدولت بوت. یاملائکتے آئی ہمبراہیءَ آتک ءُآئی بابتءَ گواہی بےدات.

(۲) وہدیکہ گوں مکّءِ مشرکاں ہمے گوْشـگ بوت کہ شما ءُشـمئے معبود درہا دوزہءَ دوردیگ بئیت. بزاں ہما بت کہ شـما آیانی بندگیءَ کن اِت نہ کہ ہما نیکیں بندہ کہ آیـاں وتی درپیں زندگی توحیدءِ دعوت =

اِنۡ هُوَ اِلَّا عَبۡدٌ اَنۡعَمۡنَا عَلَيۡهِ وَجَعَلۡنٰهُ مَثَلًا لِّبَنِىۡۤ اِسۡرَآءِيۡلَ ﴿۵۹﴾

۵۹. آ ویک بندہے کہ ما آئی سرا احسان کت، ءُآما یک بلاہیں دروریے جوڑکت پہ بنی اسرائیلءَ[1].

وَلَوۡ نَشَآءُ لَجَعَلۡنَا مِنۡكُمۡ مَّلٰٓئِكَةً فِى الۡاَرۡضِ يَخۡلُفُوۡنَ ﴿۶۰﴾

۶۰. ءُاگاں ما بلوٹتیں گڑا شمئے جاگہءَ ما زمینءِ تہا فرشتہ جوڑکت اَنت کہ آئیءِ پشپد بہ بنت.

وَاِنَّهٗ لَعِلۡمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمۡتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُوۡنِ ؕ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسۡتَقِيۡمٌ ﴿۶۱﴾

۶۱. ءُبیشک آ(عیسٰی عَلَیۡہِ السَّلَام) قیامتءِ یک بلاہیں نشانی یے[2]، نوں آئی بابتءَ شکّ مکن اِت، ءُمنی رندا بکپ اِت، کہ ہمیش اِنت تچکیں راہ.

وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيۡطٰنُ ۚ اِنَّهٗ لَكُمۡ عَدُوٌّ مُّبِيۡنٌ ﴿۶۲﴾

۶۲. ءُگٹّ کت مہ کنت شمارا شیطان، کہ بیشک آ شمئے درائیں دژمنے.

وَلَمَّا جَآءَ عِيۡسٰى بِالۡبَيِّنٰتِ قَالَ قَدۡ جِئۡتُكُمۡ بِالۡحِكۡمَةِ وَلِاُبَيِّنَ لَكُمۡ بَعۡضَ الَّذِىۡ تَخۡتَلِفُوۡنَ فِيۡهِ ۚ

۶۳. نوں وہدیکہ عیسٰی گون روژنائیں نشانیاں آتک ءُسربوت[3] گڑا گوشت ئے کہ من شمئے گوْرا حکمت ءُدانائی آوْرتگ،

= تہا گوازینتگ اَت بلے آیانی وفاتءَ پد آیانی عقیدت منداں چہ وتءَ آیانی بندگیءِ بندات کت ہنچوکہ سورة الأنبياء آیت ۹۸، ۱۰۱ تہا ایشی سرجمیں بیان ہست اِنت کہ مشرکانی آدگہ درہیں معبود آیانی عبادت کنوکانی ہمبراہیءَ دوزہءَ دؤردیگ بنت بیدءِ ہمایاں کہ آوتی بندگیءِ سرا وش نہ بوتگ اَنت ءُآیاں وتی زندگی درہا ہمیشی تہا گوازینتگ کہ عبادت ایوکءَ اللّٰہءِ کنگ بہ بیت. نوں وہدیکہ مشرکاں چہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ زبانءَ عیسٰی عَلَیۡہِ السَّلَام توصیف اِش کت گڑا کوکاراِش کت کہ وہدیکہ عیسٰی عَلَیۡہِ السَّلَام توصیفءِ قابل اِنت، ءُنصارٰی آئی بندگیءَ کنت گڑا مئے معبود پرچہ خراب اَنت. ءُہمے وڑا وہدیکہ مئے معبود دوزہءَ روانت گڑا عیسٰی ءُعزیر عَلَيۡهِمَا السَّلَام ہوں دوزہءَ روانت. اللّٰہءَ فرمان کت کہ اے ہشکءَ کوکار ءُجیڑہ کنت. ایشانی گپّاں ہچ حقیتے نیست.

(۱) آاے وڑا کہ اللّٰہءَ بے پتءَ جوڑ کت، ءُوتی قدرتءِ یک مزنیں دروریے جوڑئے کت.

(۲) گیشتریں مفسرینانی نزّیکءَ چہ ایشی مراد ہمیش اِنت کہ عیسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام قیامتءِ یک نشانی یے. ءُآاے وڑا کہ آقیامتءَ چہ پیسر چہ آسمانءَ دیم پہ زمینءَ ایر کپیت. ءُاے ہرچہ متواتریں ءُصحیحیں حدیثاں ثابت اِنت. امام ابن کثیر ہمے تفسیرگچین کتگ.

(۳) ایشی سرجمیں بیان سورة آل عمران آیت ۵۰ حاشیہ تہا چارگ بہ بیت.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿۶۳﴾

ءُدانکہ بگیشّینان ءُبدیاں شمارا بازیں چیزے کہ شما آیانی بابتءَ جیڑہ کتگ، نوں چہ اللّٰہءَ بترس اِت ءُمنی رندا بکپ اِت.

اِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّيْ وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ۭ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿۶۴﴾

۶۴. بیشک اللّٰہ اِنت منی ءُشمئے درستانی رودینوک نوں ہمائی بندگیءَ بکن اِت، کہ ہمیش اِنت تچکیں راہ.

فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْۢ بَيْنِهِمْ ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ اَلِيْمٍ ﴿۶۵﴾

۶۵. نوں جماعتاں وت ماں وتءَ جیڑہ کت[1]، نوں تباہی ءُبربادی اِنت ظالم ءُناانصافانی واستا چہ تورینوکیں روچءِ عذابءَ.

هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۶۶﴾

۶۶. آوقیامتءِ رہ پدا چاروک اَنت کہ اناگہءَ آیانی سرا بئیت ءُآسرپد مہ بنت.

اَلْاَخِلَّاۗءُ يَوْمَىِٕذٍۢ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِيْنَ ﴿۶۷﴾

۶۷. دوست ہرچیکہ ہست اَنت آروچءَ درہا یکّادگرءِ دژمن بنت بیدءِ پہریز گاراں.

يٰعِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُوْنَ ﴿۶۸﴾

۶۸. او منی بندیاں! مروچی شمئے سرا ہچ ترس نیست ءُنہ کہ شما گمیگ بئیت.

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاٰيٰتِنَا وَكَانُوْا مُسْلِمِيْنَ ﴿۶۹﴾

۶۹. ہمایاں کہ مئے آیتانی سرا یقین کتگ ءُگردن اِش جہل کتگ ءُمسلمان بوتگ اَنت.

اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُوْنَ ﴿۷۰﴾

۷۰. بُپترات ماں بہشتءَ شما گوں وت ءُلوگءِ بانکاں گل ءُچلءَ.

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِّنْ ذَهَبٍ وَّاَكْوَابٍ ۚ وَفِيْهَا مَا تَشْتَهِيْهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ ۚ

۷۱. ءُچکرّینگ بنت آیانی سرا تلاہءِ گلاس ءُرکابی، ءُہست آئی تہا ہرچیکہ دل بکشّیت

---

(۱) مراد یہود ءُنصاراینت. یہودیاں گوشت کہ نعوذباللّٰہ عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام حلالیں چکے نہ ئے. ءُنصارایاں گوشت کہ اللّٰہءِ چکّ اِنت. یا مراد نصارایانی وت ماں وتءِ جیڑہ اِنت کہ آیانی لہتینءَ گوشت کہ اللّٰہ وَعیسٰی عَلَیْہِ السَّلَام جندانت. ایشاں یعقوبیہ گوْشگ بیت. ءُلہتینءَ گوشت کہ آاللّٰہءِ چکّ اِنت، ایشاں نسطوریہ گوْشگ بیت. ءُچیزیءَ گوشت آسئیں خدایانی سئیمی خدااِنت، ایشاں ملکیہ گوْشگ بیت (تفسیر قرطبی).

وَاَنۡتُمۡ فِيۡهَا خٰلِدُوۡنَ ۚ﴿۷۴﴾

ءُچمّـاں مزه بدنت، ءُشـما آئی تها پـه بُن جاه منند بئیت.

وَتِلۡكَ الۡجَنَّةُ الَّتِىۡۤ اُوۡرِثۡتُمُوۡهَا بِمَا كُنۡتُمۡ تَعۡمَلُوۡنَ ﴿۷۲﴾

۷۲. ءُہمیش اِنت ہما بہشـت کہ شـما آئی واجه جوڑکنـگ بوتگ اِت پـه وتی کتگیں کارانی سببءَ.

لَـكُمۡ فِيۡهَا فَاكِهَةٌ كَثِيۡرَةٌ مِّنۡهَا تَاۡكُلُوۡنَ ﴿۷۳﴾

۷۳. ءُپه شـما آئی تها بازیں نیوگے ہست کہ شما چه آیاں ورات.

اِنَّ الۡمُجۡرِمِيۡنَ فِىۡ عَذَابِ جَهَنَّمَ خٰلِدُوۡنَ ۚ﴿۷۴﴾

۷۴. بیشـک گنهـگار دوزهءِ عـذابءِ تهـا په بُن پشت کپ اَنت.

لَا يُفَتَّرُ عَنۡهُمۡ وَهُمۡ فِيۡهِ مُبۡلِسُوۡنَ ۚ﴿۷۵﴾

۷۵. ءُکم کنگ نه بیـت (عذاب) چه آیانی سرا، ءُآئی تها آ په نااَمّیدی پشت کپ اَنت.

وَمَا ظَلَمۡنٰهُمۡ وَلٰكِنۡ كَانُوۡا هُمُ الظّٰلِمِيۡنَ ﴿۷۶﴾

۷۶. ءُمـا آیـانی سرا ظلم نه کتگ بلـے آیاں وت وتی سرا ظلم کتگ.

وَنَادَوۡا يٰمٰلِكُ لِيَقۡضِ عَلَيۡنَا رَبُّكَ ؕ قَالَ اِنَّكُمۡ مّٰكِثُوۡنَ ﴿۷۷﴾

۷۷. ءُ(دوزهی) تـوار جن اَنت کہ اے (دوزه ءِ) پانگـوا![1] تـئی پـروردگار مـارا بُکشـیت، آ گوْشیت کہ اَلَم شما پشت کپوک اِت.

لَقَدۡ جِئۡنٰكُمۡ بِالۡحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكۡثَرَكُمۡ لِلۡحَقِّ كٰرِهُوۡنَ ﴿۷۸﴾

۷۸. بیشک ما شـمئے گوْرا حقّ آوْرتگ اَت بلے شـمئے گیشـتریں حقّءِ دوسـت داروک نه اتت[2].

اَمۡ اَبۡرَمُوۡۤا اَمۡرًا فَاِنَّا مُبۡرِمُوۡنَ ۚ﴿۷۹﴾

۷۹. حقیقـتءَ آیاں مُہریں مکـر کتگ ءُما ہُوں مُہریں تدبیر کتگ.

---

(۱) چه ایشی مراد دوزهءِ پانگوانت.

(۲) اے آیت ہم ہمیشی سرا دلالـت کنت کہ مردمانی گیشتریں بہر چه حقّءَ دورانت ءُآئیءَ دوست نه دارنت. ہمیشا بازیِ آحقّءِ پجار ءُشاہیم بوت نه کنند.

اَمۡ يَحۡسَبُوۡنَ اَنَّا لَا نَسۡمَعُ سِرَّهُمۡ وَنَجۡوٰىهُمۡ ؕ بَلٰى وَرُسُلُنَا لَدَيۡهِمۡ يَكۡتُبُوۡنَ ﴿۸۰﴾

۸۰. زانـاں ہمیـشی گمـان کنـنت کہ مـا نئیش کُنـیں آیـانی رازاں ءُآیانی چـیرُکائیءِ ہبراں؟ پرچـہ نہ؟ مئے دیـم داتگیں فرشـتہ ہمایانی کِرّءَ نبشتہ کنگءَ اَنت.

قُلۡ اِنۡ كَانَ لِلرَّحۡمٰنِ وَلَدٌ ۖ فَاَنَا اَوَّلُ الۡعٰبِدِيۡنَ ﴿۸۱﴾

۸۱. بگـوْش کہ اگاں رحمـانءَ چکّےببوتیں، گڑا من آئی ساری ایں بندگی کنوک بوتاں.

سُبۡحٰنَ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ رَبِّ الۡعَرۡشِ عَمَّا يَصِفُوۡنَ ﴿۸۲﴾

۸۲. پـاک اِنـت جوڑکنـوک آسـمانانی ءُزمـینءِ ءُجـوڑ کنوک عرشءِ چہ بـرآ (عیبءَ) کہ آ (پہ اللہءَ) بیان کنـنت.

فَذَرۡهُمۡ يَخُوۡضُوۡا وَيَلۡعَبُوۡا حَتّٰى يُلٰقُوۡا يَوۡمَهُمُ الَّذِىۡ يُوۡعَدُوۡنَ ﴿۸۳﴾

۸۳. نـوں ایشـاں ویـل کـن کـہ آ بَکـواس بکننـت ءُگـوْازی بکننـت دانکـہ ہما وہداکہ ڈیک بدینت گوں وتی ہما روچءَ کہ آئی وعدہ دیگ بوتگ اَنت.

وَهُوَ الَّذِىۡ فِى السَّمَآءِ اِلٰهٌ وَّفِى الۡاَرۡضِ اِلٰهٌ ؕ وَهُوَ الۡحَكِيۡمُ الۡعَلِيۡمُ ﴿۸۴﴾

۸۴. ءُہمـا اِنت کہ آسـمانءِ معبوداِنـت ءُزمینءِ ہـوں معبود اِنـت، ءُہماانـت زبریں خیرکار ءُحکمتانی واجہ ءُمزنیں زانتکار.

وَتَبٰرَكَ الَّذِىۡ لَهٗ مُلۡكُ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا ۚ وَعِنۡدَهٗ عِلۡمُ السَّاعَةِ ۚ وَاِلَيۡهِ تُرۡجَعُوۡنَ ﴿۸۵﴾

۸۵. ءُمزنـیں بابرکتـیں ذاتـے ہماکہ ہمـائی اِنت واجہـی آسـمانانی ءُزمـینءِ ءُہرچیکہ آیانی درمیـانءَ ہسـت، ءُہمـائی جِندءِ گـوْرا اِنت زانت قیامتءِ، ءُہمائی نیمگءَ شما برترّینگ بئیت.

وَلَا يَمۡلِكُ الَّذِيۡنَ يَدۡعُوۡنَ مِنۡ دُوۡنِهِ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنۡ شَهِدَ بِالۡحَـقِّ وَهُمۡ يَعۡلَمُوۡنَ ﴿۸۶﴾

۸۶. ءُدسـت نہ رسـیت پـہ سـفارشءَ ہمایانی کہ اشِـش توار جن اَنت بیدءِ اللہءَ، ابیدِانت ہما کہ آئیءَ حقّءِ گواہی داتگ ءُآ زان اَنت[1].

(۱) بزاں سـفارش ہوں ایوکءَ ہماکت کنت کہ آعقیـدہءِ توحید سرا زندگی گوازینوکـے بوتگ. ءُہمے وڑا =

وَلَئِنۡ سَاَلۡتَهُمۡ مَّنۡ خَلَقَهُمۡ لَيَقُوۡلُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤۡفَكُوۡنَ ۝۸۷

۸۷. ءُاگاں تو آیاں جست بکن ئے کہ آ کئےءَ جوڑکتگ اَنت ؟گڑا الّمءَ گوْش اَنت کہ اللّٰہءَ، نوں کجانگو تچان ءُروان اَنت؟

وَقِيۡلِهٖ يٰرَبِّ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ قَوۡمٌ لَّا يُؤۡمِنُوۡنَ ۝۸۸

۸۸. ءُ(پیغمبرءِ) اے گوْشگ کہ اے منی پروردگار اے یک ہنچیں راجے کہ ایمان نیاراَنت.

فَاصۡفَحۡ عَنۡهُمۡ وَقُلۡ سَلٰمٌ‌ؕ فَسَوۡفَ يَعۡلَمُوۡنَ ۝۸۹

۸۹. گڑا چہ آیاں پہلّ بکن ءُبُگوْش کہ سلام اِنت[۱]، نوں آزوتّ سرپد بنت[۲].

= سفارش تہنا ہمائی کنگ بیت کہ آئی موت عقیدہءِ توحیدءِ سرابوتگ. بلے ہرکسءَ کہ اللّٰہ اجازت بدنت ءُپہ ہرکسءَ کہ آوت بلوٹیت.

(۱) بزاں گوں آیاں بحث ءُجیڑہ مہ کن بلکیں ویل اِش بکن.

(۲) کہ ماتباہ بوتیں.

سُوْرَةُ الدُّخَانِ — سورة الدخان

سوره دخان ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
پنجاہ ءُنہ آیات ءُسے رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

حٰمٓ ﴿۱﴾

۱. حم.

وَالْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿۲﴾

۲. سوگند اِنت گیشّینوکیں کتابءِ.

اِنَّآ اَنْزَلْنٰهُ فِيْ لَيْلَةٍ مُّبٰرَكَةٍ اِنَّا كُنَّا مُنْذِرِيْنَ ﴿۳﴾

۳. بیشک کہ ما ایر گِپتگ اے قرآن با برکتیں شپےءَ[۱]، ءُبیشک ما ترسینوکیں.

فِيْهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيْمٍ ﴿۴﴾

۴. ہمے شپءَ فیصلہ کنگ بیت ہر محکمیں کارءِ[۲].

اَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا اِنَّا كُنَّا مُرْسِلِيْنَ ﴿۵﴾

۵. چہ مئے حکمءَ، بیشک کہ مائیں دیم دیوک پیغمبرانی.

رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۶﴾

۶. رحمت اَنت تئی پروردگارءِ[۳]، بیشک کہ ہماِنت زبریں اشکنوک ءُزبریں زانتکار.

---

(۱) مراد لیلۃ القدر شپ اِنت. ہنچوکہ سورۃ القدرءِ تہا ایشی بیان ہست اِنت.

(۲) چہ لہتےصحابہ ءُتابعینءَ ہمے روایت اِنت کہ لیلۃ القدرءِ شپءَ آوکیں سالءِ درپیں کار زندگی، ءُمرگ، ءُروزی ءُایدگہ کارانی فیصلہ ملائکتانی سپرد کنگ بنت تاکہ آہش پہ اللّٰہءِ حکمءَ انجامءَ سربکنینت. (تفسیر ابن کثیر).

(۳) بزاں پیغمبرانی دیم دیگ مزنیں رحمتے پرچہ کہ آمردماں وش وشّیں سوج دیانت ءُبراتیءِ درسءَ دینت، ءُچہ آیانی رندگیری کنگءَ مردم اللّٰہءِ رحمتانی حقدار بیت.

رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ اِنْ كُنْتُمْ مُّوْقِنِيْنَ ۝۷

۷. جوڑکنوک اِنت آسمانانی ءُزمینءِ ءُہرچیکہ آیانی میانءَ ہست، اگن شما یقین کنوک اِت.

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۭ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَاۗىِٕكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ۝۸

۸. نیست بیدءِ آئی دگہ معبودءِ برحقّ، زندگ کنت ءُکُشیت، شمئے پروردگارانت ءُشمئے پیسری اِیں پت ءُپیرُکانی.

بَلْ هُمْ فِيْ شَكٍّ يَّلْعَبُوْنَ ۝۹

۹. حقیقتءَ آشکّءُ(شُبہءِ) تہا گوْازی کنوک اَنت.

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَاْتِي السَّمَاۗءُ بِدُخَانٍ مُّبِيْنٍ ۝۱۰

۱۰. نوں راہ پدا بچار ہما روچءِ کہ آسمان زاہریں دوتے کاریت.

يَّغْشَى النَّاسَ ۭ هٰذَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝۱۱

۱۱. کہ مردمانءَ مان پوشیت، ءُاے تورینوکیں عذابے[1].

رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ اِنَّا مُؤْمِنُوْنَ ۝۱۲

۱۲. (گوْش اَنت) اے مئے پروردگار دور بکن چہ مئے سرا اے عذابءَ، بیشک ما ایمان آروکیں[2].

---

(۱) اے دوتّءِ بابتءَ اختلاف ہست کہ ایا اے آتکگ یانوکی کئیت. لہتے روایتانی تہا کئیت وہدیکہ مکّءِ کافراں مسلمانانی سک خلاف کت ءُگوں مسلماناں سک زیاتی اِش کت گڑا واجہءَ آیانی واستا بددعائی کت. ہمیشی سوبءَ آیانی سرا یک بلاہیں ڈکّالے آتک. ءُآئی وتءَ ہما پیما داشت کہ مکّءِ مشرک ریزتگیں ہڈ ءُمردارانی ورگءَ لاچار بوت اَنت. ءُوہدیکہ آسمان نیمگءَ چاراتِ اِش گڑا شدءِ سببءَ آیاں بیدءِ دوتءَ ہچ نہ دیست. پدا گوں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فریاد اِش کت کہ مامسلمان بئیں، اے عذابءَ چہ مئے سرا دور کنائیں. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ دعا کت. ڈکّال ہلاس بوت. بلے اے پدا ہمامردم بوت اَنت. (صحيح البخاري كتاب التفسير) اے تفسیر چہ عبداللہ بن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ثابت اِنت. ءُمشہوریں مفسر امام ابن جریر ہمے دوستر داشتگ. اے ہبرءِ تہا وَہچ شک نیست کہ کافرانی سرا اے وڑیں ڈکّالے آتک بلے چہ اے دوتءَ ڈکّالءِ مراد زورگ دوریں چیزے. ءُقرآنءِ ظاہر ایشی سرا ہچ دلالت نہ کنت بلکیں ایشی خلاف زانگ بیت پرچہ کہ قرآنءِ آیت صاف پدّر کنگءَ اِنت کہ آ پدلیں دوتّے. ءُدرپیں مردمانی سرا اثر دۆر دنت، ءُادا چونہ اِنت. ءُلہتے حدیث ہم ہمیشی سرا دلالت کنند کہ اے دوت قیامتءِ نزّیکءَ کئیت. ءُچہ مزنیں نشانیاں یکّے. یک حدیثے تہا کئیت کہ اے دوت مسلماناں ایوکءَ لمبوشکے دنت ءُکافرءِ دماغءَ رۆت، ءُآئی لاپ پربیت، ءُچہ ہرچ گورا درکئیت. (تفسير الطبري: ۲۵/۶۸، ومن طريقه رواه الثعلبي في تفسيره كما في تخريج أحاديث الكشاف للزيلعي: ۱۱۷۴ والبغوي في معالم التنزيل: ۷/۲۳۰). ءُصحیح مسلمءِ یک حدیثے تہا ہوں آئی درابوگ گندگءَ کئیت. (صحيح مسلم برقم: ۲۹۰۱).

(۲) اوّلی تفسیرءِ رہبندءَ ایشی گوْشوک مکّءِ کافراِتنت، ءُآئی اے ہبر واجہءِ بابتءَ کت. ءُدومی تفسیرءِ رہبندءَ ایشی گوْشوک قیامتءِ نزّیکءِ کافربنت.

اَنّٰى لَهُمُ الذِّكۡرٰى وَقَدۡ جَآءَهُمۡ رَسُوۡلٌ مُّبِيۡنٌ ﴿۱۳﴾

۱۳. نـوں اے یادکپـگ چوں آیـانی کارءَ کئیت، ءُبیشک آتکگ اَت آیانی گوْرا گیشّینوکیں رسولے.

ثُمَّ تَوَلَّوۡا عَنۡهُ وَقَالُوۡا مُعَلَّمٌ مَّجۡنُوۡنٌ ﴿۱۴﴾

۱۴. پدا دیم اِش تاب دات اَنت، ءُگوْشت اِش کہ تعلیم داتگین گنوک ئِے.

اِنَّا كَاشِفُوا الۡعَذَابِ قَلِيۡلًا اِنَّكُمۡ عَآئِدُوۡنَ ﴿۱۵﴾

۱۵. مـا دور کنوکـیں عـذابءَ کمّـیں وبـدےءِ واسـتا، (بلے) شـما پـدا واتر کـن اِت (پہ بدیءَ)[۱].

يَوۡمَ نَبۡطِشُ الۡبَطۡشَةَ الۡكُبۡرٰى ۚ اِنَّا مُنۡتَقِمُوۡنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. ہما روچءَ کـہ ما دزگیر کنیں بلاہیں دزگیر کنگے[۲]، بیشک ما بیر گروکیں.

وَلَقَدۡ فَتَنَّا قَبۡلَهُمۡ قَوۡمَ فِرۡعَوۡنَ وَجَآءَهُمۡ رَسُوۡلٌ كَرِيۡمٌ ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُبیشـک چہ ایشـاں پیش ما فرعـونءِ قوم چـکّاس اِتـگ اَت کـہ آیانی گـوْرا مہربانیں رسولے آتکگ اَت[۳].

اَنۡ اَدُّوۡۤا اِلَىَّ عِبَادَ اللّٰهِ ؕ اِنِّىۡ لَكُمۡ رَسُوۡلٌ اَمِيۡنٌ ﴿۱۸﴾

۱۸. (آئی گوْشـت) کہ اللّٰہءِ بندیـاں منی دسـتءَ بدئیـت[۴]، کـہ مـن پہ شـما امانـت داریں پیغمبریاں.

وَّاَنۡ لَّا تَعۡلُوۡا عَلَى اللّٰهِ ۚ اِنِّىۡۤ اٰتِيۡكُمۡ بِسُلۡطٰنٍ مُّبِيۡنٍ ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُوتی گردنـاں اللّٰہءِ (آیتانی) دیمءَ مِک مکن اِت[۵]، کہ من پہ شما گیشّینوکیں دلیلے کاراں.

---

(۱) بزاں اگن اے عذابءَ ما کمیں وبدےءِ واستا ہم دور بکن ئے شما پدا وتی ہما کارپداں شروع کن اِت..

(۲) لہتینءَ چہ اے گرفتءَ جنگءِ بدرمراد زرتگ کہ آئی تہا کافراں بازیں تاوانے رسـت. ءُچیزیءَ قیامتءِ روچ مراد زرتگ.

(۳) مراد موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام اِنت.

(۴) چـہ اللّٰہءِ بندیاں ادا مراد موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَامءِ قوم بنی اسرائیل اِنت کـہ فرعونءَ دربا وتی غلام جوڑ کتگ اِتنت. موسیٰ گوشت کہ ایشاں آزات بکن ءُمنی دست اِش بدئے.

(۵) بزاں آئی حکمانی خلافءَ مکن اِت.

وَاِنِّیۡ عُذۡتُ بِرَبِّیۡ وَرَبِّکُمۡ اَنۡ تَرۡجُمُوۡنِ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُمن وتءَ شمئے ءُوتی پروردگارءِ باہوٹ کناں چہ ایشی کہ شما منا سِنگ ریچ بکن اِت.

وَاِنۡ لَّمۡ تُؤۡمِنُوۡا لِیۡ فَاعۡتَزِلُوۡنِ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُاگن شمامنی سرا ایمان نیارات گڑا چہ من وتءَ یک کِرّ بکن اِت[1].

فَدَعَا رَبَّهٗۤ اَنَّ هٰۤؤُلَآءِ قَوۡمٌ مُّجۡرِمُوۡنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. گڑا آئی وتی پروردگارءَ توار جت کہ اے یک گُنہگاریں قومءِ.

فَاَسۡرِ بِعِبَادِیۡ لَیۡلًا اِنَّکُمۡ مُّتَّبَعُوۡنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. (ماگوشت) کہ منی بندیاں بزور ءُشپءَ شپ درا ءُشمئے پد گرگ بنت.

وَاتۡرُکِ الۡبَحۡرَ رَهۡوًا ؕ اِنَّهُمۡ جُنۡدٌ مُّغۡرَقُوۡنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. ءُبِل دریاءَ اوشتگءِ ہالتءَ، کہ اے یک لشکرے کہ بُڈّ دیگ بیت[2]

کَمۡ تَرَکُوۡا مِنۡ جَنّٰتٍ وَّعُیُوۡنٍ ﴿۲۵﴾

۲۵. چہ گنجیں باگ ءُچمّگ اِش ویل کت ءُشت اَنت.

وَّزُرُوۡعٍ وَّمَقَامٍ کَرِیۡمٍ ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُکِشت ءُکشار ءُجوانیں لوگ ءُجاگہ.

وَّنَعۡمَةٍ کَانُوۡا فِیۡهَا فٰکِهِیۡنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُوش وشّیں نعمت کہ آیانی تہا مست اِتنت.

کَذٰلِکَ ؕ وَاَوۡرَثۡنٰهَا قَوۡمًا اٰخَرِیۡنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. ہمے پیمءَ بوت، ءُما اے نعمتانی واجہ جوڑکت دگہ قومےءَ.

---

(۱) بزاں اگاں منی سرا ایمان نیارات گڑا منی نقصان دیگءِ کوششءَ ہم مکن اِت.

(۲) وہدیکہ موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام گوں قومءَ دریاءِ نزّیکءَ سربوت گڑا پریشان بوت کہ چہ دریایا آدیم چوں بریں. اللّٰہءَ حکم دات کہ وتی آساءَ دریاءَ بجن آہشک بیت. آئی آسا دریاءَ جت آہشک بوت. ءُموسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام گوں قومءَ چہ دریاءَ آدیم بوت. ہمے میانءَ فرعون گوں لشکرءَ سربوت موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام چوکت کہ آساءَ پدا دریاءَ جناں تاکہ آپدا ہما اوّلی حالتءَ بئیت بلے اللّٰہءَ منہ کت کہ دریاءَ ہمے پیم بل کہ آگوزگءِ کوششءَ کنت ءُمن دریاءَ ہمائی اوّلی داباءَ کناں ءُآگوں لشکرءَ نیست ءُنابودبیت. ہمے وڑا اللّٰہءَ فرعون گوں لشکرءَ دریاءِ تہا بڈّینت ءُنیست ءُنابود کت.

فَمَا بَكَتۡ عَلَيۡهِمُ السَّمَآءُ وَالۡاَرۡضُ وَمَا كَانُوۡا مُنۡظَرِيۡنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. نہ گرئیت آیانی سرا آزمانءَ ءُنہ زمینءَ[1]، ءُہچ وہد دیگ نہ بوت اَنت.

وَلَقَدۡ نَجَّيۡنَا بَنِىۡۤ اِسۡرَآءِيۡلَ مِنَ الۡعَذَابِ الۡمُهِيۡنِ ﴿۳۰﴾

۳۰. ءُبیشک ما رکّینت بنی اسرائیل چہ رزواکنوکیں عذابءَ.

مِنۡ فِرۡعَوۡنَ ؕ اِنَّهٗ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الۡمُسۡرِفِيۡنَ ﴿۳۱﴾

۳۱. کہ آ(عذاب) فرعون اَت، بیشک کہ آ سرگوْستگیں سرکشّے اَت.

وَلَقَدِ اخۡتَرۡنٰهُمۡ عَلٰى عِلۡمٍ عَلَى الۡعٰلَمِيۡنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. بیشک آ ما گچین کت اَنت پہ علم ءُزانت کلیں جہانءِ سرا.

وَاٰتَيۡنٰهُمۡ مِّنَ الۡاٰيٰتِ مَا فِيۡهِ بَلٰٓؤٌا مُّبِيۡنٌ ﴿۳۳﴾

۳۳. ءُدات ما آیانءَ بازیں نشانی یے کہ آیانی تہا پدّریں چکاس ہست اَت.

اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَيَقُوۡلُوۡنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. بیشک اے گوْش اَنت.

اِنۡ هِىَ اِلَّا مَوۡتَتُنَا الۡاُوۡلٰى وَمَا نَحۡنُ بِمُنۡشَرِيۡنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. دگہ ہچ (زندگی) نیست بیدءِ مئے ہمے اوّلی مَرگءَ، ءُما چست کنگ نہ بئیں.

فَاۡتُوۡا بِاٰبَآئِنَاۤ اِنۡ كُنۡتُمۡ صٰدِقِيۡنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. گڑا بیارات مئے پت ءُپیرکاں اگن شما راست گوْشوک اِت.

اَهُمۡ خَيۡرٌ اَمۡ قَوۡمُ تُبَّعٍ ۙ وَّالَّذِيۡنَ مِنۡ قَبۡلِهِمۡ ؕ اَهۡلَكۡنٰهُمۡ ۖ اِنَّهُمۡ كَانُوۡا مُجۡرِمِيۡنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. ایا اے جوانترانت یا تُبّعءِ قوم[2] ءُہما کہ چہ آیاں پیسرانت؟ آدرھا مانیست ءُنابود کت اَنت، بیشک کہ آگنہگاریں قوم اِتنت.

---

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ چہ نیکانی مرگءَ آزمان ءُزمین گریونت. ءُاے بابتءَ امام ابن کثیر چیزے آثار ہوں آوْرتگ. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) چہ قومءِ تُبّعءَ قومءِ سبأ مراد اِنت. ہرکس کہ ایشانی بادشاہ بوت آئی نام اِش تُبّع ایرکت. تاریخ زانت ایشی سرا اتّفاق اَنت کہ یک وہدے ہنچیں آتک کہ ایشانی بادشاہی سک مزن بوت. ءُاے باز وش حال ءُسیر ءُسرفراز اِتنت. بلے وہدیکہ اللہءِ نافرمانی اِش کت گڑا نیست ءُنابود بوت اَنت. ءُاے قحطانی قبیلہءِ عرب اِتنت ءُیمنی اِتنت. ءُایشاں آسءِ پرست اِش کت. رندءَ درستاں گوں وت ءُبادشاہءَ یہودی عالمانی دستءَ موسٰی عَلَیۡہِ السَّلَامُ ءِ دینءِ سرا ایمان آوْرت. یک حدیثے تہا یک تُبّعءِ بابتءَ کئیت کہ آمسلمان بوتگ نوں آئیءَ لعنت مہ کن اِت. (صحیح الجامع الصغیر للألبانی رَحِمَہُ اللّٰہُ. حدیث نمبر۷۳۱۹) بلے وہدیکہ اے بادشاہ مرت ایشاں پدا آسءِ بندگءِ بندات کت. (ابن کثیر).

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لٰعِبِيْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. ءُماجوڑ نہ کتگ اَنت اے آسمان ءُزمین ءُہرچیکہ آیانی میانءَ ہست پہ لیب ءُگوْازیءَ.

مَا خَلَقْنٰهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. ءُاے ما پہ حقّءِ پدّرکنگءَ جوڑ کتگ اَنت[1] بلے آیانی گیشتریں سرپد نہ بنت.

اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيْقَاتُهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. بیشک فیصلہءِ روچ آدرستانی گیشّینتگ اِیں وہدانت[2].

يَوْمَ لَا يُغْنِيْ مَوْلًى عَنْ مَّوْلًى شَيْـًٔا وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿۴۱﴾

۴۱. ہماروچ اِنت کہ ہچ دوست آ دگہ دوستءِ اِنچکءَ ہم کارا آتک نہ کنت، ءُنہ کمک کنگ بنت.

اِلَّا مَنْ رَّحِمَ اللّٰهُ ۭ اِنَّهٗ هُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿۴۲﴾

۴۲. ابیدانت ہماکہ آئی سرا اللہ مہربانی بکنت، بیشک ہماانت زبردست ءُمزنیں مہربان.

اِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّوْمِ ﴿۴۳﴾

۴۳. بیشک کہ زقّومءِ درچک.

طَعَامُ الْاَثِيْمِ ﴿۴۴﴾

۴۴. گنہگارانی وراک اِنت.

كَالْمُهْلِ ۚ يَغْلِيْ فِي الْبُطُوْنِ ﴿۴۵﴾

۴۵. چوآپ کتگیں روداانت، کہ لہڑ وارت لاپانی تہا.

كَغَلْيِ الْحَمِيْمِ ﴿۴۶﴾

۴۶. چو لہڑ داتگیں آپءِ لہڑ ورگءَ.

خُذُوْهُ فَاعْتِلُوْهُ اِلٰى سَوَاۗءِ الْجَحِيْمِ ﴿۴۷﴾

۴۷. آئیءَ دزگیربکن اِت، پدا پہ کشُّلانءَ آئرا دوزہءِ توک توکءَ دؤر بدئیت.

ثُمَّ صُبُّوْا فَوْقَ رَاْسِهٖ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيْمِ ﴿۴۸﴾

۴۸. پدا بریچ اِت آئی سرا لہڑ داتگیں آپءِ عذابءَ.

---

(۱) بزاں ایشانی جوڑکنگءِ تہا بلاہیں حکمت ءُراز ہست کہ مردم اللہءِ آیات ءُنشانیانی تہا غور ءُفکر بکنند ءُوتی اللہءَ جوان جوان جاہ بیارَانت..

(۲) مراد قیامتءِ روچ اِنت کہ آروجءَ درستانی کارانی فیصلہ بیت.

ذُقۡ ۚ اِنَّكَ اَنۡتَ الۡعَزِيۡزُ الۡكَرِيۡمُ ﴿۴۹﴾

۴۹. بچش، که تو مزنیں شرپدارے بوتگ ئے.

اِنَّ هٰذَا مَا كُنۡتُمۡ بِهٖ تَمۡتَرُوۡنَ ﴿۵۰﴾

۵۰. ہمیش اِنت ہما (عذاب) که شما آئی بابتءَ شک کتگ اَت.

اِنَّ الۡمُتَّقِيۡنَ فِىۡ مَقَامٍ اَمِيۡنٍ ﴿۵۱﴾

۵۱. بیشک پہریز گار دلجمیں جاگہانی تہا بنت.

فِىۡ جَنّٰتٍ وَّعُيُوۡنٍ ﴿۵۲﴾

۵۲. باگان ءُچمّگانی تہا.

يَّلۡبَسُوۡنَ مِنۡ سُنۡدُسٍ وَّاِسۡتَبۡرَقٍ مُّتَقٰبِلِيۡنَ ﴿۵۳﴾

۵۳. تنکّین ءُبزین ریشمءِ پوشاک پوش اَنت ءُدیم پہ دیم بنت.

كَذٰلِكَ وَزَوَّجۡنٰهُمۡ بِحُوۡرٍ عِيۡنٍ ﴿۵۴﴾

۵۴. ہمے پیما اِنت، ءُماآیانءَ سانگ دئیں گوں مزن چمّیں حوراں.

يَدۡعُوۡنَ فِيۡهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ اٰمِنِيۡنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. آلوٹ اَنت آئی تہا ہر وڑیں نیوگ گوں دلجمیءَ.

لَا يَذُوۡقُوۡنَ فِيۡهَا الۡمَوۡتَ اِلَّا الۡمَوۡتَةَ الۡاُوۡلٰى ۚ وَوَقٰهُمۡ عَذَابَ الۡجَحِيۡمِ ﴿۵۶﴾

۵۶. نہ چش اَنت آئی تہا مرگءِ تامءَ بیدءِ ہماساری اِیں مَرگءَ، ءُآ(اللہءَ) رکّینت اَنت چہ دوزہءِ عذابءَ.

فَضۡلًا مِّنۡ رَّبِّكَ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الۡفَوۡزُ الۡعَظِيۡمُ ﴿۵۷﴾

۵۷. تئی پروردگارءِ وتی مہربانی اِنت، ہمیش اِنت مزنیں کامیابی.

فَاِنَّمَا يَسَّرۡنٰهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمۡ يَتَذَكَّرُوۡنَ ﴿۵۸﴾

۵۸. نوں بیشک اے قرآن ما پہ تئی زبانءَ آسان کت[1] دانکہ آ سوج ءُپنت بزوراَنت.

فَارۡتَقِبۡ اِنَّهُمۡ مُّرۡتَقِبُوۡنَ ﴿۵۹﴾

۵۹. نوں تو آیانی راہءَ بچار ءُآتئی راہءَ چاروک اَنت[2].

---

(۱) اے آیت ہمے پدّر کنت که قرآنءِ فہمگ بے حدیثءَ گران اِنت بلکہ آئی ہچ وڑ ءُپیم نیست. قرآنءِ تشریح ءُتفسیر پیغمبرءِ پاکیں گفتار ءُرفتار اَنت. ءُحدیثانی فہمگ ءُزانگ قرآنءِ فہمگ ءُزانگءِ واستا الّمی اِنت. اے آیت ہما مردمانی ردّءَ کنت که آگوش اَنت قرآن وت بسّ اِنت ءُحدیثانی ہچ ضرورت نہ اِنت. باید اِنت که مسلمان اے بابتءَ باز ہژار بہ بنت که اے دورءَ حدیثانی نہ منّگءِ فتنہ سک باز دیمااِنت.

(۲) بزاں اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آہمے وداراینت که کدیں توبیران بہ بئے ءُماآزات بہ بئیں.

سُوْرَةُ الْجَاثِيَةِ — سورة الجاثية

سوره جاثية ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
سی ءُہپت آیات ءُچار رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

حٰمٓ ①

۱. حم.

تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ②

۲. اے ایر گپتگیں کتاب اِنت چہ اللهءِ نیمگءَ کہ آزبردست ءُباز جوانیں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

اِنَّ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيٰتٍ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ③

۳. بیشک آسمانانی ءُزمینءِ تہا بازیں نشانی ہست ایماندارانی واستا.

وَفِيْ خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَآبَّةٍ اٰيٰتٌ لِّقَوْمٍ يُّوْقِنُوْنَ ④

۴. ءُشمئے جندانی تہا، ءُاے گنجیں حیوانانی شنگ کنگءِ تہا الّمءَ بازیں نشانی ہست پہ یقین کنوکیں قومءِ واستا.

وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ رِّزْقٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيْفِ الرِّيٰحِ اٰيٰتٌ لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ⑤

۵. ءُشپ ءُروچءِ بدل بوگءِ تہا، ءُہما روزی کہ اللهءَ چہ آسمانءَ ایر گپتگ اَنت، پدا پہ ہمائی آئی زندگی کت زمین رند چہ آئی مرگءَ، ءُگوْاتانی بدل بوگءِ تہا بازیں نشانی ہست پہ دانائیں ءُعقلمندین مردماں

تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ نَتْلُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۚ فَبِاَيِّ حَدِيْثٍۢ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيٰتِهٖ يُؤْمِنُوْنَ ⑥

۶. اے اللهءِ آیات اَنت کہ ایشاں ما پہ راستی تئی سرا وانیں، نوں اللہ ءُآئی آیاتاں

چه پد کجام ہبرءِ سرا اے یقین کارانت[1]؟

وَيۡلٌ لِّكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيۡمٍ ۙ﴿۷﴾

۷. تباہی ءُبربادی اِنت په ہر مزنیں دروگ بند ءُگنہگارءِ واستا.

يَّسۡمَعُ اٰيٰتِ اللّٰهِ تُتۡلٰى عَلَيۡهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسۡتَكۡبِرًا كَاَنۡ لَّمۡ يَسۡمَعۡهَا‌ۚ فَبَشِّرۡهُ بِعَذَابٍ اَلِيۡمٍ ﴿۸﴾

۸. گوش داریت اللّٰہءِ آیاتاں که آئی سرا وانگ بنت پداہوں په کِبر(کفرءِ) سرا اوشتیت که گُشئے آئی گوشاں ہچ نه کپتگ، نوں آئےَ مژده بدئے تورینوکیں عذابءِ.

وَاِذَا عَلِمَ مِنۡ اٰيٰتِنَا شَيۡـًٔا اتَّخَذَهَا هُزُوًا‌ ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمۡ عَذَابٌ مُّهِيۡنٌ ؕ﴿۹﴾

۹. ءُہمیکه چه مئے نشانیاں چیزے بزانت گڑا آئرا کلاگ زوریت، ہمیش اَنت که آیانی واستا رزواکنوکیں عذاب ہست.

مِنۡ وَّرَآئِهِمۡ جَهَنَّمُ‌ ۚ وَلَا يُغۡنِىۡ عَنۡهُمۡ مَّا كَسَبُوۡا شَيۡـًٔا وَّلَا مَا اتَّخَذُوۡا مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ اَوۡلِيَآءَ‌ ۚ وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيۡمٌ ۚ﴿۱۰﴾

۱۰. آیانی دیمءَ دوزه اِنت، ءُہچ آیانی کارا نئیت ہرچیکه آیاں کتّتگ، ءُنه ہما دوست ءُکارساز که آیاں بیدءِ اللّٰہءَ په وتءَ جوڑکتگ اَنت، ءُآیانی واستا مزنیں عذاب ہست.

هٰذَا هُدًى‌ ۚ وَالَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمۡ لَهُمۡ عَذَابٌ مِّنۡ رِّجۡزٍ اَلِيۡمٌ ﴿۱۱﴾

۱۱. اے (قرآن) درہا سوج ءُپنتے، ءُہما مردماں که اللّٰہءِ آیاتانی انکار کتگ گڑا آیانی واستا سکّیں سلّین ءُدرناکیں عذاب ہست.

اَللّٰهُ الَّذِىۡ سَخَّرَ لَـكُمُ الۡبَحۡرَ لِتَجۡرِىَ الۡفُلۡكُ فِيۡهِ بِاَمۡرِهٖ وَلِتَبۡتَغُوۡا مِنۡ فَضۡلِهٖ وَلَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُوۡنَ ﴿۱۲﴾

۱۲. اللّٰہ اِنت که آئی دریا شمئے فرمانبردار کت دانکه روان به بنت بوجیگ آئی تہا په ہمائی حکمءَ، ءُدانکه شما شوہاز بکن اِت آئی مہربانیءَ، ءُدانکه شما شکرگزار به بئیت.

---

(۱) بزاں اے کافر قرآنءِ وڑیں کتابءِ سرا ءُاللّٰہءِ اے پیمیں نشانیانی سرا ایمان نیارَانت گڑا آکجام ہبرانت که چه قرآنءَ پلگارترانت ءُآکجام نشانی اَنت که چه اے نشانیاں صاف ءُپدّر ترانت ءُآجوانتر اللّٰہءِ قدرتاں پدّر کنت. لوٹ ہمیش اِنت که اگاں اے کافراں ایمان آرگی ببوتیں گڑا اے گنجیں نشانی ءُاے پاکیں قرآن ایشاں بسّ اَنت. چه ایشاں جوانتریں دلیل ءُنشانی دگه ہچ نیست.

وَسَخَّرَ لَكُمۡ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الۡاَرۡضِ جَمِيۡعًا مِّنۡهُ ؕ اِنَّ فِيۡ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوۡمٍ يَّتَفَكَّرُوۡنَ ﴿۱۳﴾

۱۳. ءُہمائی چہ وتا شمئے فرمانبردار کت اَنت ہرچیکہ ماں آسمانانی تہا ءُزمینءِ تہاہست درستءِ درست، بیشک ایشانی تہا مزنیں نشانی ہست پہ پگر کنوکیں قومءِ واستا.

قُلۡ لِّلَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا يَغۡفِرُوۡا لِلَّذِيۡنَ لَا يَرۡجُوۡنَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجۡزِيَ قَوۡمًا بِمَا كَانُوۡا يَكۡسِبُوۡنَ ﴿۱۴﴾

۱۴. بگوش گوں ہمایاں کہ ایمان اِش آؤ رتگ کہ پہلّ بکننت ہمایاں کہ آاللّٰہءِ روچانی امّیدءَ نہ دارانت[1] دانکہ اللہ یک قومےءَ آیانی کتگیں کارانی مزّءَ بدنت.

مَنۡ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفۡسِهٖ ۚ وَمَنۡ اَسَآءَ فَعَلَيۡهَا ۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمۡ تُرۡجَعُوۡنَ ﴿۱۵﴾

۱۵. ہرکسءَ کہ نیکی کت گڑا بزاں آئی پہ وتءَ کت، ءُہرکسءَ کہ بدی کت آئی تاوان پہ ہمائی جنداانت، پدا شما وتی پروردگارءِ نیمگءَ بِرْتَرینگ بئیت.

وَلَقَدۡ اٰتَيۡنَا بَنِيۡۤ اِسۡرَآءِيۡلَ الۡكِتٰبَ وَالۡحُكۡمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقۡنٰهُمۡ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ وَفَضَّلۡنٰهُمۡ عَلَى الۡعٰلَمِيۡنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُبیشک ماداتگ اَت بنی اسرائیلءَ کتاب ءُحاکمی ءُپیغمبری، ءُما آہانءَ پاکین ءُصافیں روزی داتگ اَت، ءُما آیانءَ شرپ داتگ اَت کلیں جہانءِ سرا.

وَاٰتَيۡنٰهُمۡ بَيِّنٰتٍ مِّنَ الۡاَمۡرِ ۚ فَمَا اخۡتَلَفُوۡۤا اِلَّا مِنۡۢ بَعۡدِ مَا جَآءَهُمُ الۡعِلۡمُ ۢ بَغۡيًا ۢ بَيۡنَهُمۡ ؕ اِنَّ رَبَّكَ يَقۡضِيۡ بَيۡنَهُمۡ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ فِيۡمَا كَانُوۡا فِيۡهِ يَخۡتَلِفُوۡنَ ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُما آیانءَ دینءِ گِشینتگ اِیں دلیل داتگ اَت، نوں آیاں چہ علم ءُزانتءِ آیگءَ رند جیڑہ کت چہ وت ماں وتءِ حسدءَ، بیشک تئی پروردگار آیانی میانءَ فیصلہ کنت قیامتءِ روچءَ ہرآچیزءِ بابتءَ کہ آیاں جیڑہ کتگ.

---

(۱) چہ اللّٰہءِ روچاں عذابءِ آیگءِ روچ مرادانت. ءُچہ کافراں درگذر کنگءِ معنیٰ ہمیش اِنت کہ آیانی تکلیفانی سرا صبربکن اِت. اوّلءَ حکم ہمیش اَت رندءَ اللّٰہءَ مسلماناں جہاد کنگءِ ءُگوں کافراں ترندی کنگءِ حکم دات. (تفسیر ابن کثیر).

ثُمَّ جَعَلْنٰكَ عَلٰى شَرِيْعَةٍ مِّنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۸﴾

۱۸. پدا ما ترا اوشتارینت یک دینی رہبندےءِ سرا نوں ہمائی رندا برو، ءُآیانی واہشانی رندا مکپ کہ آ نزانتکار اَنت.

اِنَّهُمْ لَنْ يُّغْنُوْا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ؕ وَاِنَّ الظّٰلِمِيْنَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِيْنَ ﴿۱۹﴾

۱۹. آ ہجبرہچ وڑا تئی کارا آتک نہ کننت اللّٰہءِ گوْرا، ءُبیشک ظالم ءُناانصاف یکُّ دگرءِ دوست اَنت، ءُاللّٰہ پہریز گارانی دوست اِنت.

هٰذَا بَصَآئِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُّوْقِنُوْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. اے عبرتی ہبر اَنت پہ مردمانءَ، ءُرہشونی ءُرحمت اَنت پہ ہمامردماں کہ یقین کنند.

اَمْ حَسِبَ الَّذِيْنَ اجْتَرَحُوا السَّيِّاٰتِ اَنْ نَّجْعَلَهُمْ كَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۙ سَوَآءً مَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ؕ سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. ایا ہمے گمان کتگ ہما مردماں کہ آیاں بدیں کار کتگ کہ ما آیانءَ ہما مردمانی برابر کنیں کہ ایمان اِش آوُرتگ ءُنیکیں کار اِش کتگ؟، کہ آیانی زندگی ءُمَرگ یک وڑا بہ بیت[1]، چونیں سلّیں فیصلہ کنند.

وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ ۢ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. اللّٰہءَ جوڑ کتگ اَنت آسمان ءُزمین پہ حقّءِ پدّر کنگءَ، ءُدانکہ ہر ساہ دارءَ مز دیگ بہ بیت ہرچیکہ آئی کتّتگ، ءُآیانی حق جنگ نہ بیت.

اَفَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰىهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ

۲۳. ایا تو دیست ہمامردم کہ آئیءَ وتی معبود وتی نفسءِ واہشت جوڑ کت؟، ءُآاللّٰہءَ پہ علم ءُزانت گمراہ کت[2]، ءُمُہرئےجت

(۱) بزاں اے ہجبر بوت نہ کنت کہ کافر ءُمسلمان ءُنیک ءُبد یک وڑ بہ بنت پرچہ کہ مسلمانانی ءُنیکانی جاگہ بہشت اِنت ءُکافرانی ءُبدانی جاگہ دوزہ اِنت.

(۲) گشئے کہ اللّٰہءِ حکمانی خلافءَ نفسءِ واہگ ءُواہشتانی زورگ بزاں آئی معبود جوڑکنگ اِنت. ءُاے ہوں شرکے. ادا اے ہوں زانگ لوئیت کہ ایوکءَ علم ءُعقل انسانءِ رہشونیءِ واستا بس نہ اَنت تا وہدیکہ اللّٰہءِ رہبری ءُتوفیق گوں مہ بیت. پمیشا توگندئے کہ چہ چنچو باز عالم ءُزانتکارگوں وتی زانتکاریءَ انگتءَ گمراہیءِ تہا بڈ وران اَنت. ءُچنچو افلاطون ءُعاقل چہ اسلامءِ پدلیں نعمتءَ زبہراَنت.

وَّخَتَمَ عَلٰى سَمۡعِهٖ وَقَلۡبِهٖ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشٰوَةً فَمَنۡ يَّهۡدِيۡهِ مِنۡۢ بَعۡدِ اللّٰهِ ؕ اَفَلَا تَذَكَّرُوۡنَ ﴿۲۳﴾

آئی گـوشءِ سرا ءُآئی دلءِ سرا، ءُایرئے کت آئی چـمّءِ سرا پردگے، کئـے اِنت کہ آئیءَ پہ رہشـون کنت رند چہ اللہءِ (گمراہ کنگءَ) ایا شما سوج ءُپنت نہ زوراِت؟

وَقَالُوۡا مَا هِىَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنۡيَا نَمُوۡتُ وَنَحۡيَا وَمَا يُهۡلِكُنَاۤ اِلَّا الدَّهۡرُ ۚ وَمَا لَهُمۡ بِذٰلِكَ مِنۡ عِلۡمٍ ۚ اِنۡ هُمۡ اِلَّا يَظُنُّوۡنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. ءُگوْشـت اِش کـہ دگہ ہچ (زندگی) نیسـت بیـدءِ مئے ہمے دنیـاءِ زندگءَ کـہ ما مرین ءُزنـدگ بئیں، ءُمئے کشـوک زمانگ اِنت، ءُآیاں ایشی بابتءَ ہچ علم ءُزانتے نیسـت، ءُآیانی ہشکیں گمان آنت.

وَاِذَا تُتۡلٰى عَلَيۡهِمۡ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ مَّا كَانَ حُجَّتَهُمۡ اِلَّاۤ اَنۡ قَالُوا ائۡتُوۡا بِاٰبَآئِنَاۤ اِنۡ كُنۡتُمۡ صٰدِقِيۡنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُہمیکـہ وانـگ بنـت آیـانی سرا مئـے گیشّینوکیں آیات گڑا نہ بیت آیاں ہچ وڑیں دلیلے بیدءِ ہمے ہبرءِ کنگءَ کہ بیاراِت مئے (مرتگـیں) پت ءُپیرکانءَ اگاں شـما راسـت گوْشوک اِت[1]

قُلِ اللّٰهُ يُحۡيِيۡكُمۡ ثُمَّ يُمِيۡتُكُمۡ ثُمَّ يَجۡمَعُكُمۡ اِلٰى يَوۡمِ الۡقِيٰمَةِ لَا رَيۡبَ فِيۡهِ وَلٰكِنَّ اَكۡثَرَ النَّاسِ لَا يَعۡلَمُوۡنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. بگوْش کہ اللہ اِنت کہ شـمارا زندگ کنت پـدا مـوت دنت ءُپـدا شـمارا مـچ کنت پہ قیامـتءِ روچءَ کـہ آئیءِ (آیگءَ) ہچ شـک نیست، بلے گیشتریں مردم سرپد نہ بنت.

وَلِلّٰهِ مُلۡكُ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ ؕ وَيَوۡمَ تَقُوۡمُ السَّاعَةُ يَوۡمَئِذٍ يَّخۡسَرُ الۡمُبۡطِلُوۡنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُاللہءِ اِنـت واجہـی آسـمانانی ءُزمـینءِ، ءُہمـاروچءَ کہ قیامت اوشـتیت گڑا آروچءَ تاوان باربنت ردیں مذہبانی ہدابُند.

وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ اُمَّةٍ تُدۡعٰۤى اِلٰى كِتٰبِهَا ؕ

۲۸. ءُتـو گندئـے ہرٹولیءَ کـہ آوتی کونڈانی سرا کپـوک اِنـت، ءُہرٹولی توار جنـگ بیت آئی

(۱) بزاں اگاں شما مئے پت ءُپیرکاں زندگ بکن اِت گڑا ما قیامتءِ سرا ایمان کاریں کہ واقعی مرگءَ چہ پد دگہ زندگی یے ہست.

اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۲۸﴾

دفترءِ نیمگءَ[1]، مروچی شمارا مز دیگ بیت هرچیکه شما کتگ.

هٰذَا كِتٰبُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ ۭ اِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. اش اِنت مئے نبشته کتگیں کتاب که شمئے سرا راستیں گپّ کنت، بیشک که ما نبشته کنائینتگ اَنت هرچیکه شما کتگ[2].

فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِيْ رَحْمَتِهٖ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِيْنُ ﴿۳۰﴾

۳۰. بس نوں هما مردماں که ایمان آوُرتگ ءُنیکیں کار اِش کتگ گڑا آیانءَ بارت آیانی پروردگار وتی رحمتءِ تها، ءُهمیش اِنت زاهریں کامیابی.

وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۣ اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيٰتِيْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿۳۱﴾

۳۱. ءُآیاں که انکار کتگ (آگوْشگ بنت) که زاناں شمئے دیمءَ منی آیات وانگ نه بوتگ اَنت که شما وتا مزن لیک اِت ءُگنهگاریں مردم بوت اِت؟

وَاِذَا قِيْلَ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيْهَا قُلْتُمْ مَّا نَدْرِيْ مَا السَّاعَةُ ۙ اِنْ نَّظُنُّ اِلَّا ظَنًّا وَّمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِيْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. ءُهمیکه گوْشگ بوت که اللهءِ وعده برحقّ اِنت ءُقیامت آیگءَ هچ شکّے نیست گڑا شما گوْشت که ما ونه زانیں که قیامت چے ئے؟، ءُماویک گمانے داشتگ اَت ءُما یقین کنوک نه اِتیں.

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوْا وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. ءُآیانی دیمءَ درا بوت اَنت هرچیکه آیاں کتگ اَت، ءُآچه هرچ نیمگءَ پتات اَنت هماعذابءَ که آهش کلاگ زرتگ اَت.

---

(۱) مراد هما اعمالنامه اَنت که آئی تها مردمءِ کتگیں عمل دریا نبشته اَنت.

(۲) ءُاے حکمءِ پابند ملائکت اَنت که آهر وهدءَ گوں انسانءَ گون اَنت، ءُآهرچیکه کننت اِشش نبشته کنند.

وَقِيْلَ الْيَوْمَ نَنْسٰىكُمْ كَمَا نَسِيْتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا وَمَاْوٰىكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُگوشگ بیت کہ مروچی ما شمارا بیہال کنیں ہنچوکہ شما وتی اے روچءِ ڈیک دیگ بیہال کتگ اَت، ءُشمئے جاگہ دوزہ اِنت، ءُشمارا ہچ کمک کنوک نہ بیت.

ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَّغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُوْنَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. اے پمیشا کہ شما اللّٰہءِ آیاتانءَ مذاق جوڑ کت، ءُشمارا دنیاءِ زندگیءَ ریپینت، نوں مروچی نہ آ چہ (دوزہءَ) درگنگ بنت[1] ءُنہ آیانی میار زورگ بیت.

فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. نوں اللّٰہءِ اَنت درہیں توصیف کہ جوڑ کنوک اِنت آسمانانی ءُزمینءِ ءُجوڑ کنوک اِنت درہیں جہانءِ.

وَلَهُ الْكِبْرِيَآءُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۳۷﴾

۳۷. ءُہمائی واستا اِنت مزنی ماں آسمانانی تہا ءُزمینءِ تہا، ءُہما اِنت زبردست ءُجوانیں خیرکار ءُحکمتانی واجہ.

---

(۱) اے آیت ہوں اے ہبرءَ پدّر کنت کہ کافر ءُمشرک چہ دوزہءَ ہجبرانی ہجبر درنیاینت.

سُوْرَةُ الْاَحْقَافِ — سورة الأحقاف

سوره احقاف ماں مکّےءَ نازل بوتگ ءُآئےءِ
سی ءُپنچ آیات ءُچار رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

حٰمٓ ﴿۱﴾

۱. حم.

تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿۲﴾

۲. اے ایر گپتگیں کتاب اِنت چہ اللهءِ نیمگءَ کہ آ زبردست ءُجوانیں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

مَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَمَّآ اُنْذِرُوْا مُعْرِضُوْنَ ﴿۳﴾

۳. ما جوڑ نہ کتگ اَنت اے آسمان ءُزمین ءُہرچیکہ آیانی میانءَ ہست بلے پہ حقّءِ پدّرکنگءَ[1] ءُدانکہ یک نشان داتگیں وہدےءَ[2] ءُنہ منّوک ہماچیزانی کہ چہ آیاں ترسینگ بنت، وتی دیماں تاب دینت.

قُلْ اَرَءَيْتُمْ مَّا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ ۚ ائْتُوْنِيْ بِكِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ هٰذَآ اَوْ اَثٰرَةٍ

۴. بگوش کہ جواں بچارات ہمایاں کہ شمائش توار جن اِت بیدءِ اللهءَ، منءَ پیش بدارات کہ آیاں چے جوڑکتگ اے زمینءِ تہا؟ یا آیاں شریداری یےہست ماں آسمانانی تہا؟ بیار اِت منی گوْرا چہ ایشیءَ پیسری اِیں کتابے یا

(۱) بزاں وتی قدرتانی پیش دارگءَ.

(۲) بزاں اے آسمان ءُزمین پبوں پشت نہ کپ اَنت. یک روچے ہنچیں کیت کہ اے درہا ختم کنگ بنت. ءُآروچ قیامت اِنت ہنچوکہ سورة إبراہیم آیت ۴۸ تہا ایشی بیان ہست اِنت.

مِّنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝۴

علمی پدے اگاں شما راست گوشوک اِت[1].

وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَّدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَنْ لَّا يَسْتَجِيْبُ لَهٗٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَآىِٕهِمْ غٰفِلُوْنَ ۝۵

۵. کئے اِنت گمراہ تِر چہ ہما مردمءَ کہ آبیدءِ اللہءَ ہمائیءَ توار بِردنت کہ آتاں قیامتءَ آئیءِ پسّوءَ دات نہ کنت، ءُآچہ آیانی تواراں بے سمایَنت.

وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوْا لَهُمْ اَعْدَآءً وَّكَانُوْا بِعِبَادَتِهِمْ كٰفِرِيْنَ ۝۶

۶. ءُوہدیکہ مردم مچ کنگ بنت گڑا آایشانی دژمن بنت، ءُآیانی بندگیءِ انکارکنوک بنت[2].

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ ۙ هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝۷

۷. ءُہمیکہ وانگ بنت آیانی دیما مئے آیات گوش اَنت نہ منّوک حقّءِ بابتءَ وہدیکہ پہ آیاں سربیت کہ اے و پدّریں سحرے.

اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ۭ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهٗ فَلَا تَمْلِكُوْنَ لِيْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـــًٔا ۭ هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيْضُوْنَ فِيْهِ ۭ كَفٰى بِهٖ شَهِيْدًۢا بَيْنِيْ

۸. یاہمیشی گوش اَنت کہ اے (محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) چہ وتءَ ٹہینتگ، بفرما کہ اگاں اے من چہ وتا ٹہینتگ گڑا شمئے دستءَ پہ منءَ ہچ بوت نہ کنت اللہءِ گوْرا[3]، آجوان زانت ہرچیکہ شما اے (قرآنءِ) بابتءَ درشان کن اِت، بسّ

(۱) بزاں اگاں شمئے گورا چوشیں آسمانی کتابے ہست کہ آئی تہا شمئے شرک کنگءِ دلیل ہست گڑا آئیءَ بیاراِت ءُمنءَ پیش بداراِت.

(۲) ایشی تفسیر دو وڑا بوت کنت. یکّے ہمیش اِنت ہما پیغمبر ءُنیکیں انسان کہ اے مشرکاں آیانی بندگی کتگ ءُآسجدہ کتگ اَنت اے چہ وتی عبادت کنوکاں بیزاری ظاہرکنت کہ اے اللہ! ماایشاں ہجبر وتی بندگی کنگءِ حکم نہ داتگ. اے مضمون قرآنءِ تہا بازجاگہ بیان اِنت. دومی تفسیر ایشی ہمیش اِنت کہ اے مردم بیدءِ اللہءَ ایدگرانی بندگی کنگءِ سوبءَ کافربنت ءُچہ اسلامءَ پہک درکاینت. اپسوسءِ ہبر اش اِنت کہ مردم اے گنجیں پدّریں آیاتاں چہ پد انگتءَ شرکءِ تہاگرفتاراَنت ءُآیاں ایشی ہچ سد نیست کہ ماچے کنگءَ ئیں. اے اللہ مسلماناں وت پہ شون بکن.

(۳) بزاں اگاں اے قرآن من چہ وتءَ ٹہینتگ، ءُاللہءِ سرا دروگ بندگءَ یاں ہنچوکہ شما گوْشگ اِات گڑا چہ اللہءِ گرفتءَ من ہجبر رستگار بوت نہ کناں، ءُآ وہدءَ شما ہوں منی کارا آتک نہ کن اِت.

وَبَيْنَكُمْ ۭ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ۝۸

انت الله په گواهیءَ منی ءُشمئے میانءَ[1]، ءُہما اِنت مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربان.

قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ وَمَآ اَدْرِيْ مَا يُفْعَلُ بِيْ وَلَا بِكُمْ ۭ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ وَمَآ اَنَا اِلَّا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ۝۹

۹. بگوْش کہ من نوک نہاں اے گنجیں پیغمبرانی تہا[2]، ءُنہ من ایشی زاناں کہ گوں من ءُگوں شما چے کنگ بیت[3]، من وَہما چیزءِ رندگیریءَ کناں کہ آمنی سرا وحی کنگ بیت، ءُمن ظاہریں ترسینوکے آں.

قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهٖ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ عَلٰي مِثْلِهٖ فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝۱۰

۱۰. بگوْش کہ منا بُگوْش اِت اگاں اے قرآن چہ اللہءِ نیمگءَ بہ بیت ءُشما ایشی نہ منّ اِت (گڑا شمئے ہال چے بیت) ءُگواہی دات بنی اسرائیلءِ یک گواہےءَ ہمے پیمیں یک کتابےءِ، گڑا آئی ایمان آؤرت[4] ءُشما وتءَ مزن لیک اِت، بیشک اللہ پہ شون نہ کنت ظالم ءُناانصافانءَ.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا

۱۱. ءُکافراں گوْشت مومنانی واستا کہ اگاں اے (اسلام) جوانیں چیزے ببوتیں گڑا اے پہ

(۱) بزاں منی اے ہبرءِ گواہ اللہ اِنت کہ اے قرآن ہمائی منی سرا نازل کتگ، ءُپہ گواہیءَ اللہ وت بسّ اِنت.

(۲) بزاں منی اے ہبر ءُمنی پیغمبری اے نوکیں چیز نہ اَنت کہ شما پہ ایشاں حیران ببت. چہ من پیسر ہوں بازیں رسولے آتکگ ءُآیاں ہمے دعوت داتگ کہ بیدءِ اللہءَ ہچ کسی بندگءَ مہ کن اِت.

(۳) اے آیت اے ہبرءَ پدّر کنت کہ پیغمبرءَ علمِ غیب نیست.

(۴) چہ اے گواہی دیوکءَ مراد کئے اِنت. لہتے مفسرّ ہمیشی گوشیت کہ مراد ہریہودی اِنت کہ آ قرآنءِ سرا ءُاللہءِ پیغمبرءِ سرا ایمان بیاریت. ءُلہتے ہمے نیمگءَ شتگ کہ مراد چہ اے گواہی دیوکءَ عبداللہ بن سلام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ اِنت کہ آیہودیانی مزنیں زانتکار ءُعالمے اَت، رندا مسلمان بوت. واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ وتی زندءَ ایشیءَ بہشتءِ مژدہ دات. (صحیح البخاری کتاب مناقب الأنصار باب مناقب عبداللہ بن سلام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ)، مطلب ہمیش اِنت کہ اہلءِ کتابءِ گواہی دیگءَ پد ہچ شکّے پشت نہ کپیت کہ اے قرآن اللہءِ کتاب اِنت. نوں انگتءَ پرچہ شما وتءَ ہما کفرءِ سرا داشتگ؟

سَبَقُوْنَآ اِلَيْهِ ۭ وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوْا بِهٖ فَسَيَقُوْلُوْنَ هٰذَآ اِفْكٌ قَدِيْمٌ ۱۱

ایشی چه ما پیش نه کپت اَنت[۱]، وہدیکه په اے (قـرآنءَ) راه اِش نـه زرت، گڑا الّمءَ ہمیـشی گـوْش اَنـت کـه اے ودیـری اِیـں دروگے.

وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتٰبُ مُوْسٰٓى اِمَامًا وَّرَحْمَةً ۭ وَهٰذَا كِتٰبٌ مُّصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّيُنْذِرَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۠ وَبُشْرٰى لِلْمُحْسِنِيْنَ ۱۲

۱۲. ءُچه اے (قرآنءَ) پیش موسیٰءِ کتاب پیشونک ءُرحمتے بوتگ، ءُاے باورداروکیں کتابے[۲]، ماں عربی زبا نءَ اِنت دانکه بترسینیت نا انصافاں، ءُمژده بدئے نیکوکاراں.

اِنَّ الَّذِيْنَ قَالُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۱۳

۱۳. بیشک ہما مردماں که گوْشت الله اِنت مئے پروردگار، پدا ایشی سرا اوشـتات اَنت، نوں آیانی سرا ہچ ترسے نیست ءُنه آ گمیگ بنت.

اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ جَزَاۗءًۢ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۱۴

۱۴. ہمیش اَنت بہشـتءِ ہدابنـد، ابدمان بنت آئی تہا، اے مزّ اِنت آیانی کتگیں کارانی.

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسٰنًا ۭ حَمَلَتْهُ اُمُّهٗ كُرْهًا وَّوَضَعَتْهُ كُرْهًا ۭ وَحَمْلُهٗ وَفِصٰلُهٗ ثَلٰثُوْنَ شَهْرًا ۭ

۱۵. ءُمـازوردات انسـانءِ سرا گوں مـات ءُپتاں نیـکی کنـگءِ، آبڑّاکـت آئی مـاتءَ پـه درد ءُتکلیف، ءُآؤرت ئِےہم په درد ءُتکلیف، ءُآئی بڑّاکنگ (ماتءِ رحمءِ تہا) ءُآئی شـیرءِ

(۱) ایشی گوْشوک مکّءِ کافریں سرداراِنتنت. آیانی گمان ءُہیال ہمیش اَت که مئے اے سیری ءُسرفرازی ءُجاه ءُشرپءِ معنی ہمیش اِنت که اللهءَ مارا دوست اِنت. نوں اگاں اسلام جوانیں ءُبرحقّیں چیزے ببوتیں گڑا چه اے کمزوریں ءُغریبیں مردماں اللهءَ مارا په آئی پیش گپت. قرآنءِ تہا اللهءَ کافرانی اے گمان ءُخیالءِ ذکر باز جاهءَ کتگ ءُایشـانی رد کتگ که اے مال ءُدولت ءُسیری ءُسرفرازی اللهءِ دوستیءِ نشانی نه اَنت بلکیں اللهءِ دوسـتیءِ نشانی ایمان ءُنیکیں کار اِنت ہرکسءَ اے نصیبءَ بوت اَنت بزاں اللهءَ دوست اِنت ہنچوکـه اللهءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: ہرکسی گومءَ که الله خـیر بلوٹیت گڑا آئیءَ دینءِ فہمءَ دنت. (بزاں آثرا دینءِ زورگءَ نصیبءَ کنت) (صحیح مسلم).

(۲) مراد قرآن پاک اِنت کـه آاے ہبرءِ باور داروک اِنت که پیسری اِیں کتاب بزاں توراة ءُزبور ءُانجیل اللهءِ نازل کتگیں اَنت.

حَتّٰۤى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَبَلَغَ اَرْبَعِيْنَ سَنَةً ۙ قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْۤ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْۤ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَصْلِحْ لِيْ فِيْ ذُرِّيَّتِيْ ۚ اِنِّيْ تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنِّيْ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿۱۵﴾

سِندگ سی ماہءِ تہا اِنت[1]، تا ہما وہدا کہ آوتی ورنائیءَ ءُچل سالءِ عمرا سربوت، گڑا گوْشت ئے کہ اے منی پروردگار منا توفیق بدئے کہ من تئی ہمانعمتانی شکرءَ بگراں کہ تو منی ءُمنی مات ءُپتانی سرا کتگ اَنت ءُایکہ من نیکیں کاربکناں کہ تو چہ آئی وش بہ بئے، ءُپہ من نیک بکن منی چکّ ءُنماسگاں، بیشک من تئی نیمگءَ واتر کتگ ءُمن ہستاں چہ مسلمانان ءُہبرزوراں.

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّاٰتِهِمْ فِيْۤ اَصْحٰبِ الْجَنَّةِ ؕ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِيْ كَانُوْا يُوْعَدُوْنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. ہمیش اَنت ہما کہ مازوریں چہ آیاں آیانی جوانتریں کاراں ءُگیجیں چہ آیانی چکءَ آیانی بدیں کاراں، ءُبہشتیانی تہا بنت، اے ہما راستیں وعدہ اِنت کہ آہاں دیگ بوتگ.

وَالَّذِيْ قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ لَّكُمَآ اَتَعِدٰنِنِيْۤ اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُوْنُ مِنْ قَبْلِيْ ۚ وَهُمَا يَسْتَغِيْثٰنِ اللّٰهَ وَيْلَكَ اٰمِنْ ۖ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ فَيَقُوْلُ مَا هٰذَاۤ اِلَّاۤ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُہما کسءَ کہ گوں وتی مات ءُپتءَ ہمے گوْشت کہ اوہ بات پہ شما، کہ شما منءَ ہمے وعدہءَ دئیت کہ من (چہ قبرءَ) درکنگ باں ءُہال اش اِنت کہ چہ من ساری بازیں امّتے گوستگ، ءُآدوئیں گوں اللّٰہءَ ہمے فریادءَ کننت کہ (اے چک) اوہ بات پہ تو ایمان بیار، بیشک اللّٰہءِ وعدہ برحقّ اِنت، گڑا آگوْشیت کہ اشرا حقیقتے نیست اے وپیسری اِینانی دروگیں کِسّہ اَنت.

---

(۱) چہ اے آیتءَ علی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ہمے دلیل زرتگ کہ جنینءِ چک آرگءِ کم تریں وہد ءُمدّت شش ماہ اِنت، پرچہ وہدیکہ سی ماہءَ چہ دوسال شیر میچینگءِ واستءَ درکنگ بہ بیت گڑا پشت کپتگیں ماہ شش بنت. ہمیش اِنت مذہب عثمان ءُایدگہ صحابیانی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ. (تفسیر ابن کثیر) پمیشا اگاں یک مردمےءَ گوں وتی جنینءَ ویت ءُواب کت ءُچہ آئی پد شش ماہءِ تہا آئی چلّگ بوت گڑا آآئی روائیں چک ساب بیت، ءُآئی سرا دگہ بہتام جنگ مہ بیت.

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِيْٓ اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿۱۸﴾

۱۸. ہمیش اَنت ہما کہ الّمی بوت آیانی سرا حکم (عذابءِ) چو ہما اُمّتانی پیما کہ چہ ایشاں ساری گوْستگ اَنت چہ جنّ ءُانساناں[۱]، بیشک آتاوان بار بوت اَنت.

وَلِكُلٍّ دَرَجٰتٌ مِّمَّا عَمِلُوْا ۚ وَلِيُوَفِّيَهُمْ اَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُپہ ہرکسءَ درجہ درجہ ہست ہما وڑا کہ آیاں کار کتگ، ءُدانکہ آیاں سرجمیں مزّءَ بدنت آیانی کتگیں کارانی، ءُآیانی حق جنگ نہ بیت.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَلَى النَّارِ ؕ اَذْهَبْتُمْ طَيِّبٰتِكُمْ فِيْ حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا ۚ فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُوْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُہما روچءَ کہ کافر پیش کنگ بنت پہ دوزہءَ (گوْشگ بیت) کہ شما بُرت ءُگار کت اَنت وتی وشّی ءُنعمتانءَ ماں دنیاءِ زندگیءَ[۲]، ءُشماچہ آیاں زبر فائدہ چست کتگ اَت، نوں مروچی شما مز دیگ بیت رزوائیں عذابءِ پمیشا کہ شما زمینءِ سرا ناحقّءَ کِبرکتگ اَت ءُپمیشا کہ شما بدیں کارکتگ اَت.

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ ؕ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهٗ بِالْاَحْقَافِ

۲۱. ءُترانگءَ بکپ عادءِ براتءِ، وہدیکہ آئیءَ وتی قوم ءُراج ترسینت ماں احقافءَ[۳]

(۱) بزاں اے قیامتءِ نہ منّوکانی سرا عذابءِ حکم جہ گیر بوت، ءُہنچوکہ پیسری اِیں کافر چہ اللہءِ عذاباں نہ رکّتگ اَنت ہمے وڑا اے ہوں نہ رکّ اَنت.

(۲) بزاں شما وتی اے نعمت کہ اللہءَ شمارا داتگ اِتنت. بزاں مال ءُدولت، ءُصحت، ءُزور ءُقوّت اے درہا شما دنیاءِ وشیانی تہا ءُدینءِ خلافءَ کار بست اَنت ءُپہ اللہءِ دینءَ ہچ نہ کت. نوں مروچی پہ شما دوزہءِ آس آمادہ اِنت. ایشی دومی تفسیر ہمیش اِنت کہ دنیا تہا شما ہرچ نیکی یے کتگ آئی مز اللہءَ شمارا ہمودا دنیائی نعمتانی صورتءَ داتگ نوں ادا پہ شما ہچ نیست. اے مضمون سورۃ ہود آیت ۱۵، ۱۶. تہا بیان اِنت.

(۳) احقاف جمع اِنت، ءُآئی واحد حِقف کئیت. اے ریکءِ ٹوپیں جمُپءَ گوْش اَنت. اے جاگہ یمنءَ حضرموت جاگہءِ نزّیکا اِنت. ادءِ نندوک ہمے عادءِ قوم اَت.

وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖٓ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ؕ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿۲۱﴾

ءُحال اش اَت کہ گوْستگ اَت بازیں ترسینوکے چہ آئی پُشت ءُدیماگوں ہمے ہبرءَ کہ بیدءِ اللّٰہءَ ہچ کسی بندگءَ مکن اِت، بیشک من پہ شما ترساں چہ مزنیں روچءِ عذابءَ.

قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا لِتَاْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا ۚ فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. (کافراں) گوْشت کہ زاناں تو پمیشا آتکگ ئے کہ مارا چہ مئے معبوداں دور بکن ئے، گڑا بیار پہ ما ہماچیزءَ کہ تومارا وعدہ دئے اگاں تو چہ راست گوْشوکان ئے.

قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ۖ وَاُبَلِّغُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَلٰكِنِّيْٓ اَرٰىكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. آئی گوْشت کہ ایشی علم ءُزانت اللّٰہءِ گوْرا اِنت، ءُمن پہ شما سرکناں ہماچیزءَ کہ من گوں آئی دیم دیگ بوتگاں بلے من شمارا گندگءَ یاں کہ شما پزور جاہلی کن اِت.

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ ۙ قَالُوْا هٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ۭ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ ۭ رِيْحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۲۴﴾

۲۴. گڑا وہدیکہ دیست اِش ہماعذاب جمبرءِ شکلءَ کہ آوْک اِنت دیم پہ ہمایانی میتگءَ گڑا گوْشت اِش کہ اے وجمبرے کہ پہ ما گواریت، (چونہ اِنت) بلے اے ہماعذاب اِنت کہ شما آئی زوتّ لوٹوک اِتت[1]، اے یک ترندیں گوْاتے کہ آئی تہا تورینوکیں عذاب ہست.

تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍۭ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوْا لَا يُرٰٓى اِلَّا مَسٰكِنُهُمْ ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. اے دیم پرادیم کنت ہرچیزءَ پہ وتی پروردگارءِ حکمءَ، پدا آیانی سُہب ہمے حالتءَ بوت کہ بیدءِ آیانی لوگ ءُجاگہاں دگہ ہچ گندگءَ نیاتک، ہمے پیما ما سزادئیں نافرمانیں قوم ءُراجاں.

(۱) بازیں وہدے گوستگ اَت کہ آیانی گورا ہؤر نہ بوتگ اَت پمیشا وہدیکہ جمبراِش دیست اَنت گڑا گل بوت اَنت کہ نوں مئے گورا ہؤر بیت. آسرپد نہ اِتنت کہ اے جمبراں عذاب گون ءُپیداگ اَنت.

وَلَقَدْ مَكَّنّٰهُمْ فِيْمَآ اِنْ مَّكَّنّٰكُمْ فِيْهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَّاَبْصَارًا وَّاَفْـِٕدَةً فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ اَبْصَارُهُمْ وَلَآ اَفْـِٕدَتُهُمْ مِّنْ شَيْءٍ اِذْ كَانُوْا يَجْحَدُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُما آیانءَ ہماقدرت ءُزور داتگ اَت کہ آماشمارا نہ داتگ اَت ءُما داتگ اَت آہانءَ گوش ءُچمّ ءُدل، گڑا آیانی کارا ہچ نیاتک اَنت آیانی گوش ءُنہ آیانی چم ءُنہ آیانی دل پمیشاکہ آیاں اللّٰہءِ آیاتانی انکارکتگ اَت، ءُآپتات اَنت ہماعذابءَ کہ آہش کلاگ زرتگ اَت.

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيٰتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُبیشک ما نیست ءُنابود کت اَنت ہرچیکہ شمئے کرّ ءُگوْراں میتگ ہست اَت[1]، ءُماچکرّینت ءُبیان کت اَنت اے گنجیں آیات تاکہ آ واتر بکنند.

فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً ۭ بَلْ ضَلُّوْا عَنْهُمْ ۚ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. گڑا پرچہ آیانی کمک نہ کت ہمایاں کہ آیاں بیدءِ اللّٰہءَ پہ (اللّٰہءِ) نزّیکی دست کپگءَ وتی معبود جوڑکت اَنت[2]؟ بلکیں آ چہ آیانی دستءَ دراتک ءُشت اَنت، اے آیانی دروگ ءُٹہینتگیں بُہتان اِتنت.

وَاِذْ صَرَفْنَآ اِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُوْنَ الْقُرْاٰنَ ۚ فَلَمَّا حَضَرُوْهُ قَالُوْٓا اَنْصِتُوْا ۚ فَلَمَّا

۲۹. ءُوہدیکہ ما برچکرّینت ءُآوُرت پہ تو جنّانی یک ٹولی یے[3] کہ قرآنءَ گوشداران بوت اَنت نوں وہدیکہ اودا آتک ءُسربوت

(۱) چہ کرّ ءُگورءِ میتگاں عاد ءُثمود ءُلوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ میتگ مراداَنت کہ آحجازءِ نزّیکءَ اِتنت. یمن ءُشامءِ نیمگءَ روگءِ وہدءَ یا چہ اودءَ برترّگءِ وہدءَ مکّہءِ مردمانی سر الّمءَ اوداکپت.

(۲) اے آیت ہوں اے ہبرءِ سرا دلالت کنت کہ بیدءِ اللّٰہءَ دگرےءِ بندگی کنگ ہشکءَ پہ اے نیتءَ ہوں شرکے کہ آمارا گوں اللّٰہءَ نزّیک کنت. مکّہءِ مشرکانی بابتءَ اللّٰہءَ فرمان کنت کہ آیاں وتی معبودانی بندگی بابتءَ ہمے گوشت کہ ﴿ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُوْنَآ اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى ﴾ [سورۃ الزّمر: ۳] ماایشانی بندگءَ پمیشا کنیں کہ اے مارا گوں اللّٰہءَ نزّیک کنند.

(۳) اے جنّانی ایمان آرگءِ سرجمیں بیان سورۃ الجنّ تہا چارگ بہ بیت.

قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِم مُّنذِرِينَ ﴿٢٩﴾

اَنت، گوشت اِش کہ خاموش بئیت، وہدیکہ (وانگ) تمام بوت، گڑا دیم اِش گوں قومءَ کت ترسینگءِ حالتءَ.

قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنزِلَ مِن بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾

۳۰. گوشت اِش کہ اے مئے قوم! بیشک ما یک ہنچیں کتابےاِشکُتگ کہ دیم دیگ بوتگ چہ موسیٰءَ رندءَ، باور داروک اِنت پیسری اِیں (کتابانی) ءُمردمءَ حقّءِ ءُتچکیں راہءِ سوجءَ دنت.

يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾

۳۱. اے مئے قوم! بزورات اللّٰہءِ توارجنوکءِ (ہبراں)، ءُآئی سرا ایمان بیارات کہ آ شمئے گناہاں بخشیت ءُشمارا رستگار کنت چہ تورینوکیں عذابءَ.

وَمَن لَّا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءُ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٢﴾

۳۲. ءُہرکس کہ مزوریت اللّٰہءِ توارجنوکءِ (ہبراں) گڑا آ ہچ کسءَ کمزور ءُعاجز کت نہ کنت زمینءِ سربرا ءُنہ بیت آئیءَ بید (اللّٰہءَ) دگہ دوست ءُکارساز[1] ہمیش اَنت گیشّتگیں گمراہیءِ تہا

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَن يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ۚ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾

۳۳. زاناں نہ گنداَنت کہ ہما اللّٰہءَ کہ اے آسمان ءُزمین جوڑ کتگ اَنت ءُدم ئے نہ برت چہ آیانی جوڑکنگءَ آالّمءَ اے ہبرءِ سرا قادرانت کہ مردگاں زندگ بکنت، پرچہ نہ؟ بیشک آہرچیزءِ سرا قادرانت.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَٰذَا

۳۴. ءُہماروچءَ کہ کافر دوزہءَ پیش کنگ بنت (گوشگ بیت) کہ ایا اے (عذاب)

(۱) بزاں آچہ اللّٰہءِ گرفتءَ ہجبر رستگار بوت نہ کنت.

بِالْحَقِّ قَالُوْا بَلٰى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿۳۴﴾

پـه حقّ نـه اِنت؟ گوْش اَنت کـه پرچه نه؟ مارا مئے پـروردگارءِ سـوگند اِنت، (الله) گوْشـیت که بچـش اِت عذابءَ پمیشـا که شما نه منّتگ اَت.

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَّهُمْ ؕ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوْعَدُوْنَ ۙ لَمْ يَلْبَثُوْۤا اِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ ؕ بَلٰغٌ ۚ فَهَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. نـوں تـو صبربکن ہمے پیمـا کـه صبر کت باہمّتیں پیغمبراں[۱]، ءُپه آیاں اشتاپ مکَن، ہما روچءَ کـه آگنداَنت ہما(عذابءَ) کـه آئی وعده دیـگ بوتگ اَنت، (ہمیـشی مارا َنت) کـه گُشـئے آروچءِ سـاہتُکےءَ نِشـتگ اَنت ءُبـس[۲]، بلاہیں سـوج ءُپنتے(قـرآن)، نوں نابود کنگ نه بنت بیدءِ بدکرداراں.

---

(۱) اے اولـوا العزمیں(مزن ہاتیگیں) پیغمبرانی ذکر سـورة الأحزاب آیت نمبر۸ تہا بیـان اِنت. آاش اَنت.
۱. نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ، ۲. إبراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ، ۳. موسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ، ۴. عیسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ، ۵. محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) قیامت روچءَ وہدیکه عذاباں گنداَنت گزا اے دنیاءِ وشّـیاں پہک فراموش کننت، ءُہمیشی مارا َنت که گشئے آدنیاءَ تہنا یک ساہتکے نندوک بوتگ اَنت.

سُوْرَةُ مُحَمَّدٍ — سورة محمد

سوره محمد (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ سی ءُہشت آیات ءُچار رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

اَلَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ۝۱

۱. ہما کساں کہ نہ منّتگ اِش ءُداشتگ اَنت اِش (مردم) چہ اللهءِ راہءَ گارکت اَنت آئی آیانی عمل[1].

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاٰمَنُوْا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّهِمْ ۙ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ۝۲

۲. ءُآیاں کہ ایمان آءُرتگ ءُنیکیں کارکتگ ءُمنّ اِت اِش ہرچیکہ ایرگیجگ بوتگ محمّد (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)ءِ سرا ءُہمااِنت برحقّیں چہ آیانی پروردگارءِ نیمگءَ، دُور ئے کت اَنت چہ آیاں آیانی گناہ ءُجوان ئے کت آیانی حال.

ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَّبِّهِمْ ۭ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ۝۳

۳. اے پمیشا کہ ہمایاں کہ نہ منّتگ آیاں ردینءِ رندگیری کت[2] ءُہمایاں کہ ایمان آءُرتگ اَت آیاں رندگیری کت حقّءِ چہ آیانی پروردگارءِ نیمگءَ، ہمے پیما اللہ بیان کنت پہ مردماں آیانی دروراں.

---

(۱) ایشی تفسیر دو وڑا بیان بوتگ. یکّے ہمیش اِنت کہ آ کافراں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ خلافءَ ہرچیکہ پندل سازاِت اللهءَ دراہ بے کار کت اَنت ءُچہ آیاں ہچ جوڑ نہ بوت. دومی ہمیش اِنت کہ آیاں دنیاءِ تہاَ ہرچیکہ نیکی کتگ چوکہ مہمان نوازی اِنت، حاجیاں آپ وارینگ اِنت ءُدگہ ہنچیں، آخرتءَ ایشاں ہچ مز نیست پرچہ کہ ایمان ءُتوحید اِش گون نیست.

(۲) بزاں کافرانی واستا اے دوزءِ بیم پمیشا ہست اَنت کہ آیاں باطلءِ رندگیری کتگ.

فَاِذَا لَقِيْتُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتّٰٓى اِذَآ اَثْخَنْتُمُوْهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ ۙ فَاِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَآءً حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ۚ ذٰلِكَ وَلَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلٰكِنْ لِّيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ ۗ وَالَّذِيْنَ قُتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَلَنْ يُّضِلَّ اَعْمَالَهُمْ ۝

۴. نوں ہمیکہ شما ڈیک دئیت کافراں گڑا گردناں بجن اِت، تا ہما وہداکہ شما زبر آیانی تہا خونریزی بکن اِت گڑا مہر ببندات قیدیاں[۱]، گڑا رندا یاو احسان بکن اِت یاو عوضءَ مال بزوراِت[۲]. تاں ہما وہداکہ ایر بکنت جنگ وتی سلاحاں[۳]، اے پمیشاکہ اگاں اللّٰہءَ بلوٹتیں گڑا آئی وت چہ آیاں بیرگپت بلے آچکّاسگ لوٹیت شمئے لہتینءَ پہ آدگہ لہتینءَ[۴]، ءُآکہ کشگ بنت ماں اللّٰہءِ راہءَ گڑا ہجبرگارنہ کنت آیانی عملاں.

سَيَهْدِيْهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ۝

۵. زوت آیاں پہ شون کنت ءُجوان کنت آیانی حالءَ[۵].

---

(۱) بزاں جنگءَ چہ پد ہرچیکہ چہ قیدیاں شمارا دست کپیت گڑا آیاں مہر ببندات تاکہ پہ وتءَ تچگءِ راہ مہ گندانت.

(۲) ﴿مَنًّا﴾. معنیٰ ہمیش اِنت کہ آیاں فدیہ گرگ مہ بیت بلکیں آیانی سرا احسان کنگ بہ بیت ءُآویل کنگ بہ بنت. ءُ﴿فِدَآءً﴾. (فدیہءَ مراد ادا ہمیش اِنت کہ قیدیءِ یلہ کنگءِ عوضءَ زر ءُمالءِ دیگ) قیدیانی بابتءَ مسلمانانی مستر ءُحاکمءَ گچینی اِنت کہ آکجام وڑا مسلمانانی وشی ءُایمنیءَ زانت ءُگندیت ہمائی رہبندءَ فیصلہ بدانت. امام قرطبی گوشیت کہ لہتے علماءِ گوشگ ہمیش اِنت اے آیت منسوخ اِنت، بزاں نوں حکم آنہ اِنت بلکیں ہمیش اِنت کہ قیدی ہرحالءَ کشگ بہ بیت، ءُآئی یلہ دیگ روا نہ اِنت، بلے صحیح ہمیش اِنت کہ مسلمانانی حاکمءَ گچینی ہست کہ آیاں بُکشیت، یا آیاں چیزے فدیہ بگیپت ءُیلہ اِش بکنت، یا ہنچو بے فدیہ گرگءَ یلہ اِش بکنت، ہما وڑاکہ آمسلمانانی وشی ءُنپءَ گندیت ہمارہبندءَ فیصلہ بدنت. (تفسیر قرطبی).

(۳) بزاں داں ہما وہدءَ کافر وتی سلاحاں دورندینت ءُجنگءَ بس نہ کنت شماہوں بس مہ کن اِت بلکیں زبر بجن اِت اِش تاں ہماوہدءَ کہ آیانی زور پہک بپرشیت ءُگار بہ بیت.

(۴) بزاں جہاد آئی شمئے سرا پمیشا فرض کتگ تاکہ آشمارا بچکّاسیت باریں چہ شما کئے وتی مال ءُجاناں آئی راہءَ قربان کنگءِ واستا آمادہ اِنت ءُکئے آمادہ نہ اِنت. ءُکئے وتی ایمانءِ دعوٰی تہا راست اِنت ءُکئے راست نہ اِنت.

(۵) ادا مراد یاو شہیدانت. ءُآیانی رہشونی کنگءِ معنیٰ ہمیش اِنت کہ قبرءَ آیانی رہشونیءَ کنت اے وڑا کہ آیانی سوال ءُجواباں آسان کنت. ءُآیانی حالتءِ جوان کنگءِ معنٰی ہمیش اِنت کہ قبرءَ آیاں عذاب نہ =

وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ۝۶

۶. ءُبارت آیاں همابهشتءَ که آیان ئِے زانائینتگ.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ ۝۷

۷. او ایمانداراں! اگاں شما اللهءِ کمکءَ بکن اِت گڑا آشمئے کمکءَ کنت ءُمیه کنت شمئے قدماں[۱].

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَتَعْسًا لَّهُمْ وَاَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ۝۸

۸. ءُآکه نه منّوک بوتگ اَنت نوں تباهی اِنت په آیاں، ءُگارئے کت اَنت آیانی عمل.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَرِهُوْا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ۝۹

۹. اے پمیشاکه آیاں دوست نه داشت اَنت هرچیکه اللهءَ ایرگپتگ اَت گڑا نیست ءُنابودئے کت اَنت آیانی عمل.[۲]

اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ دَمَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ۭ وَلِلْكٰفِرِيْنَ اَمْثَالُهَا ۝۱۰

۱۰. زاناں ترّ ءُتاب اِش نه کتگ زمینءِ تهاکه بچاراتین اِش که چه وڑابوت آسرچه آیاں پیسری اِینانی؟ نیست ءُنابودی دؤردات

= دنت، ءُاودا آیانی زندگیءَ وش کنت. یا مراد مجاهد اَنت. ءُمراد همیش اِنت که جهادءِ برکتءَ اللّٰه په آیاں تچکیں راهءِ روگءَ آسان کنت، ءُآیانی کمکءَ کنت، ءُآیانی حالتءَ چه ساری اینءَ جوانتر کنت. ءُاے ہبر چو روچءَ پدّر اِنت که وهدیکه مسلماناں جهادءِ میدان گرم کتگ، ءُآیانی زندگیءِ شپ ءُروچ جهادءِ تهاگوستگ اَنت گڑا آدنیاءِ تهاعزّت دار بوتگ اَنت، ءُوهدیکه جهاداِش ویل کتگ ءُدنیاءِ لذّت ءُوشّیانی تهاگرفتاربوتگ اَنت گڑا اللّٰهءَ آرزواکتگ اَنت. مروچی مئے اے زندگی په ایشی گواهیءَ وت بسّ اِنت.

(۱) اے آیتءِ تهاللّٰه پاکءَ مسلمانانی کمک کنگءِ شرط گوں دینءِ کمک کنگءِ تهاکتگ. بزاں وهدیکه شما مسلمان اللّٰهءِ نازل کتگیں احکاماں زورات، ءُآیانی سرا عمل کن اِت گڑا اللّٰه ہوں شمئے کمکءَ کنت. ءُاگاں شما آئی احکام پشتءَ دؤر دات اَنت گڑا آہوں شمئے کمکءَ نه کنت، ءُشمارا دگه ہچ کمک کنوک نه بیت، ءُہمے وڑا شما ذلیل ءُرزوابئیت، ءُکافرانی دیمءَ شما وتءَ داشت نه کن اِت.

(۲) بزاں آیانی جندانی ءُآیانی عملانی تباه ءُبرباد بوگءِ سبب همیش اِنت که آیاں اللّٰهءِ دیم داتگیں احکام ءُقانونانی سرانادوستی زاهرکتگ. اے آیت همامردماں آگاهی دنت که آچه اللّٰهءِ جوڑکتگیں ءُدیم داتگیں احکام ءُقانونانی تچکءِ راه شوپاز کنینت، ءُپه آیانی رد کنگءَ ردیں تاویل ڈهین اَنت ءُدرگیج اَنت. ایشانی دوقسم اَنت. لهتے وَصافیں ءُظاهریں ملحداَنت که شریعتءِ حکماں وحشیانه سزاگوْش اَنت، ہنچوکه درّءِ دستءِ گُدّگ اِنت، ءُسورکتگیں بدکارءِ سنگ ریچ کنگ اِنت. اے پیمیں مردم کافراَنت، ءُچه اسلامءَ پهک ڈنّ اَنت، ءُاے مسلمان گوْشگ نه بنت.

اللهءَ آیانی سرا، ءُہمے دروراِنت ایدگہ کافرانی.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَاَنَّ الْكٰفِرِيْنَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ ﴿۱۱﴾

۱۱. اے پمیشاکہ اللہ دوست اِنت ایماندارانی ءُاے کہ ہرچیکہ کافراَنت ایشاں دوست نیست.

اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۭ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا يَتَمَتَّعُوْنَ وَيَاْكُلُوْنَ كَمَا تَاْكُلُ الْاَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ﴿۱۲﴾

۱۲. بیشک اللہ بارت ہمایاں کہ ایمان اِش آورتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ ماں ہنچیں بہشتانی تہاکہ رمب اَنت چہ آیانی چیرءَ گنجیں جو، ءُآکہ نہ منّوک اَنت آنپ چست کنںت ءُوراَنت چوشکہ دلوت وراَنت ءُدوزہ ایشانی منندجاہ اِنت.

وَكَاَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ هِيَ اَشَدُّ قُوَّةً مِّنْ قَرْيَتِكَ الَّتِيْٓ اَخْرَجَتْكَ اَهْلَكْنٰهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿۱۳﴾

۱۳. ءُچنچو میتگ اِتنت کہ زوراگیش اِتنت چہ تئی اے میتگءَ کہ ترا درئے اِش کت، آدرہا ما نیست ءُنابود کت اَنت نوں آیاں ہچ کمک کنوک نہ بوت.

اَفَمَنْ كَانَ عَلٰي بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّهٖ كَمَنْ زُيِّنَ لَهٗ سُوْۗءُ عَمَلِهٖ وَاتَّبَعُوْٓا اَهْوَاۗءَهُمْ ﴿۱۴﴾

۱۴. ایا نوں ہماکہ دلیلءِ سرااِنت چہ وتی پروردگارءِ نیمگءَ چوہما مردما اِنت کہ پہ آئی ڈولدار کنگ بوتگ اَنت آئی سلّیں کار ءُرنداکپت اَنت وتی واہشانی.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِيْ وُعِدَ الْمُتَّقُوْنَ ۭ فِيْهَآ اَنْهٰرٌ مِّنْ مَّاۗءٍ غَيْرِ اٰسِنٍ ۚ وَاَنْهٰرٌ مِّنْ لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهٗ ۚ وَاَنْهٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشّٰرِبِيْنَ ۚ وَاَنْهٰرٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ۭ وَلَهُمْ فِيْهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ ۭ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوْا مَاۗءً حَمِيْمًا فَقَطَّعَ اَمْعَاۗءَهُمْ ﴿۱۵﴾

۱۵. درور ہما بہشتءِ کہ آئی وعدہ دیگ بوتگ پہریزگاراں، آئی تہا جو ہست آپءِ کہ خرابیں بونہ کنںت، ءُجو ہست شیرءِ کہ تام اِش برنہ گشتگ، ءُجو شراب‌ءِ کہ وش تام اَنت پہ نوشوکاں، ءُجواَنت پالاتگیں بینگءِ، ءُپہ آیاں ہست آئی تہا ہرچ پیمیں نیوگ ءُبخشش چہ آیانی پروردگارءِ نیمگءَ، ایا

اے برابر اِنت گوں ہمائی کہ پہ بن پشت کپیت ماں دوزہءَ ءُوارینگ بنت لہڑیں آپ کہ تش تش کنت آیانی روتاں.

وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّسْتَمِعُ اِلَيْكَ ۚ حَتّٰٓى اِذَا خَرَجُوْا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوْا لِلَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰي قُلُوْبِهِمْ وَاتَّبَعُوْٓا اَهْوَاۗءَهُمْ ۝۱۶

۱۶. ءُآیانی تہا چیزے ہنچیں ہست کہ گوشاں پہ تو دور دینت، تاں ہماوہدا کہ درکاینت چہ تئی گورا گوْش اَنت گوں زانتکاراں کہ ایشی ہنّوں چے گوْشت؟[۱] ہمیش اَنت کہ اللّٰہءَ مہر جت آیانی دلانی سرا ءُرندا کپت اَنت وتی واہشتانی.

وَالَّذِيْنَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَّاٰتٰىهُمْ تَقْوٰىهُمْ ۝۱۷

۱۷. ءُآیاں کہ اللّٰہءِ راہ زرت آئی گیش کت اَنت ہدایتءِ تہا ءُآیان ئِے بخشات آیانی پہریزگاری[۲].

فَهَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً ۚ فَقَدْ جَاۗءَ اَشْرَاطُهَا ۚ فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَاۗءَتْهُمْ ذِكْرٰىهُمْ ۝۱۸

۱۸. نوں زاناں قیامتءِ راہءَ چار اَنت کہ بئیت آیانی سرا اناگہءَ، نوں بیشک آتکگ اَنت آئی نشانی، نوں کجا آیانی کارءَ کئیت آیانی یادکپگ وہدیکہ آپہ آیاں بئیت ءُسربہ بیت[۳].

---

(۱) ادامنافقانی بیان بوگءَ اِنت کہ قرآنءِ تلاوت اِش گوش داشت، ءُآیانی فہمءَ ہچ نیاتک پرچہ کہ نیت اِش چہ پیسرءَ وش نہ اَت. پدا صحابیانی گورا آتک اَنت ءُپہ مذاق ءُکلاگ زورگ جست اِش کت کہ باریں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہنّوں چے گوشت؟

(۲) بزاں ہماکہ آیانی گوش دارگءِ مقصد رہشونیءِ دست گرگ اِنت، ءُآایشی لوٹوک اَنت، گڑا اے پیمیناں اللّٰہ تچکیں راہ روگءِ توفیقءَ دنت، ءُداں مرگءَ وتی دینءِ سرا آیانی پاداں میہ کنت، ہمے وڑا ایشانی آسر گوں ایمانءَ بیت.

(۳) بزاں اگں آقیامتءِ رہچاراَنت کہ گوں ہمائی آیگءَ ایمان کاراَنت گڑا شرسرپد بہ بنت کہ قیامتءِ چیزے نشانی وآتکگ ءُسربوتگ ہنچوکہ ماہءِ دوراہءَ کپ بوگ اِنت. فرمان اِنت ﴿ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴾ [سورة القمر: ۱] قیامت نزّیکءَ آتک، ءُماہ دوکپ بوت. ہمے وڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ آیگ وت قیامتءِ یک مستریں نشانی ہے پرچہ کہ آگُڈی پیغمبراِنت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان =

فَاعْلَمْ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْۢبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰىكُمْ ﴿۱۹﴾

۱۹. نـوں خـوب بـزان کہ نیسـت دگـہ معبودءِ برحـق بیـد اللہءَ ءُبخشـشءَ بلـوٹ وتی گناہانی ءُمؤمنیں مردین ءُمؤمنیں جنینانی[۱]، ءُاللہ زانت شمئے ترّ ءُتاب‌ءِ جاگہءَ ءُشمئے منندجاہءَ.

وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُوْرَةٌ ۚ فَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُوْرَةٌ مُّحْكَمَةٌ وَّذُكِرَ فِيْهَا الْقِتَالُ ۙ رَاَيْتَ الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ يَّنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ؕ فَاَوْلٰى لَهُمْ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُگـوْش اَنت ایماندار کـہ پرچہ ایرگیجگ نہ بیت سورتے[۲]؟ گڑا وہدیکہ ایرگیجگ بیت محکمیں سـورتے ءُآئی تہـا جنگءِ نام گـرگ بـہ بیـت توگندئـے ہما مردمـاں کہ آیـانی دلاں بیمـاری ہسـت[۳] کـہ چاراَنت تـئی نیمگءَ چو ہمائی چـارگءَ کہ آئی سرا

= کت «**بعثت أنا والسّـاعة كهاتين**» (صحيح البخاری تفسير سـورة النّازعات) کہ دیم دیگ بوتگیں من ءُقیامت چو اے دوئیں لنککانی وڑا. بزاں ہنچوکہ ایشـانی میانءَ مزنیں دوری یےنیسـت منی ءُقیامتءِ میانءَ ہمے وڑا دوری نیسـت. پمیشا اگاں شـمارا ایمان آرگ اِنت گڑا ہنّوں ایمان بیاراِت کہ رندءِ ایمان آرگ کارنہ دنت.

(۱) اے آیتءِ تہا یک نکتہ ے بیان. آہمیش اِنت کہ اوّلءَ اللہءَ ہمے حکم دات کہ پیسرءَ لاالہ الّا اللہءِ معنایا بزاں ءُتوحیدءَ زبر بفہم نوں بخشـش بلوٹ. اللہءَ توحید پمیشـا پیسرا کت کہ ادا ہمے نیمگءَ آگاہی دیگ مرادَات کہ ابیدءِ توحیدءَ گناہانی بخشـگءِ سـوال پیداگ نہ بیت. بزاں ہماکس کہ آئیءَ توحید گون نیست آشـپ ءُروچ استغفار بوانیت ءُبخشـش بلوئیت اے آئیءِ کارا نیاینت، ءُدومی ہمے نیمگءَ آگاہی دیگی اَت کہ توحید چہ ہرعملءَ سـاری اِنت، ءُہرعملءِ قبول بوگءِ واسـتءَ الّمی اِنت، ءُبید آئی دریں عمل بربادَانت. ہمے پیمءَ ادا اللہءَ علم پیسرکت ءُعملءِ بیان رندءَ کت پمیشـا کہ بے علمءَ مردم ایشی زانت نہ کنت کہ اللہءِ شریعتءَ نیکیں عمل کجام اَنت ءُبدیں کجام اَنت؟ ایشـانی زانگ واسـتا علم الّم اِنـت. بے علمءَ مردم کجانہ کجا شرک ءُبدعتءِ تہـا گرفتاربیت ءُچہ راہءَ رد بیت. امام بخاری ہم وتی صحیحءِ تہا یک باب‌ءِ ہمے بستگ کہ **باب القول والعلم قبل العمل** بزاں چہ عمل کنگءَ پیسر علم الّمی اِنت.

(۲) بزاں ہنچیں سـورتے کہ آئی تہا جہادءِ حکم ءُاجازت مان بہ بیت. مکّہءِ مسـلماناں اے واہش پمیشا داشتگ اَت کہ آچہ مکّہءِ کافرانی ظلمءَ باز پریشان اِتنت ءُاے چایانی اوپارءَ ڈن بوت.

(۳) مراد منافق اَنت. آیانی بیماری ہمے نفاق اَت. چیزی مسلمانءَ ہوں اے بابتءَ کمزوری پیش داشت.

مرگءِ بیهوشی آتـکگ[1]، نوں پہ آیاں باز جوان اَت.

طَاعَةٌ وَّقَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ ۚ فَاِذَا عَزَمَ الْاَمْرُ ۚ فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ﴿۲۱﴾

۲۱. فرمانـبرداری کنـگ ءُوشّـیں ہبر کنـگ[2]، وہدیکـہ محکم بوت حکم (جہادءِ) گڑا اگاں راسـت ببوتین اَنـت گوں اللّٰہءَ اے باز جوان اَت پہ آیاں.

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوْا فِى الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوْٓا اَرْحَامَكُمْ ﴿۲۲﴾

۲۲. نـوں چہ شـما امّیـت ہمیش اِنـت کہ اگاں شـمارا حکومـتی دسـت بکپیـت گـڑا شـما خـراب کاری کـت ملکءِ تہا ءُسـیاد ءُوارثیاں پہک گوْج اِت ءُدؤر دئیت.

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ ﴿۲۳﴾

۲۳. ہمیـش اَنت کـہ اللّٰہءَ پٹ کـت آیانی سرا گـڑا کَرّ ئِے کـت اَنت ءُکورئِـے کت اَنت آیانی چمّ.

اَفَلَا يَتَدَبَّرُوْنَ الْقُرْاٰنَ اَمْ عَلٰى قُلُوْبٍ اَقْفَالُهَا ﴿۲۴﴾

۲۴. زاناں سـوج ءُپگر نہ کننت قرآنءِ فہمگءِ واستا یاو آیانی دلانی سرا کُبل ہست[3]؟

اِنَّ الَّذِيْنَ ارْتَدُّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى ۙ الشَّيْطٰنُ سَوَّلَ لَهُمْ وَاَمْلٰى لَهُمْ ﴿۲۵﴾

۲۵. بیشـک ہما مـردم کـہ برترّاتنت پشـتکائیءَ پـد چہ ایـشی کہ خـوب ڈنّءَ بوت پـہ آیاں

(۱) بزاں چہ جہادءِ ترسءَ آیانی دیمءِ رنگ پہک بدل بوت ءُآباز نہ وش بوت اَنت.

(۲) ایشی یک معنیءِ وہمیش اِنت کہ ترجمہ تہا کنگ بوتگ. بزاں منافقانی واستا وش تر ہمیش اَت کہ آیاں وتی نفاق ویل کتیں ءُفرمانبرداری راہ بزرتیں. ابن کثیر ہمے گچین کتگ. لہتینءَ (اَوْلٰی) معنٰی ہلاکتءِ کتگ. بزاں آنیسـت ءُنابود ببات اَنت. اے پیما ﴿ طَاعَةٌ وَّقَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ ﴾ جتائیں جملہ ے ساب بیت ءُآئی خبر محذوف بزاں چیر بیت. ءُآہمیش اِنت کہ خیرلکم بزاں پہ شما فرمانبرداری کنگ وش تراَت.

(۳) بزاں ہبر اے نہ اِنت کہ آقرآنءَ فہم اِت نہ کننت بلکیں ہبر ہمیش اِنت کہ گنجیں نافرمانیانی سببءَ اللّٰہءَ آیانی دلانی سرا کُبل ایر کتگ ءُآیانی دلاں مہر جتگ نوں داں اے کُبل دور میاینت قرآن آیانی فہمءَ آتک نہ کنت. ادا (اَم)ءِ معنی (بل) اِنت.

تچکیں راہ[۱]، شیطانءَ ڈولدار کتگ پہ آیاں (برترّگ) ءُآیان ئِے دراجیں امّید ءُلا لچانی تہا دؤر داتگ[۲].

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا لِلَّذِيْنَ كَرِهُوْا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ سَنُطِيْعُكُمْ فِيْ بَعْضِ الْاَمْرِ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ ﴿۲۶﴾

۲۶. اے پمیشا کہ گوشت اِش گوں ہمایاں کہ دوست اِش نہ بوت اَنت ہرچیکہ اللہءَ ایرگپتگ اَت کہ الّمءَ شمئے ہبراں زوریں بازیں کارانی تہا[۳]، ءُاللہ زانت آیانی سّر ءُرازاں.

فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُوْنَ وُجُوْهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ﴿۲۷﴾

۲۷. گڑا چون بیت وہدیکہ فرشتہ آیانی روحاں قبض کننت ءُجن اَنت آیانی پشت ءُدیماں.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اتَّبَعُوْا مَآ اَسْخَطَ اللّٰهَ وَكَرِهُوْا رِضْوَانَهٗ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿۲۸﴾

۲۸. اے پمیشا کہ رندا کپت اَنت ہماکارانی کہ آیانی تہا اللہءِ نارزائی ہست اَت ءُدوست اِش نہ داشت آئی راضی بوگ گڑا بربادئِے کت اَنت آیانی عمل.

اَمْ حَسِبَ الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ اَنْ لَّنْ يُّخْرِجَ اللّٰهُ اَضْغَانَهُمْ ﴿۲۹﴾

۲۹. ایا ہمے گمان کت ہمایاں کہ دلان اِش بیماری ہست کہ اللہ ڈنّءَ نہ کنت آیانی دلانی زہراں.

وَلَوْ نَشَآءُ لَاَرَيْنٰكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيْمٰهُمْ ۭ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِيْ لَحْنِ الْقَوْلِ ۭ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ ﴿۳۰﴾

۳۰. ءُاگاں ما بلوٹیں گڑا الّمءَ ماترا آیاں پیش داریں گڑا توئش جاہ یارئے چہ آیانی پیشانیاں، ءُتو آیاں درست کن ئے چہ آیانی ہبرءِ لہجہءَ، ءُاللہ جواں زانت شمئے کاراں.

(۱) مراد منافق اَنت کہ دیم اِش پدا پہ کفرءَ دات.

(۲) ادا فاعل شیطان اِنت، بزاں شیطانءَ آدراجیں امّید ءُلا لچانی تہا دؤر دات اَنت ءُہمے دہوکہءِ تہا کہ شمئے عمر دراج اِنت، ءُہنّوں شما گونڈ ءُکسان اِنت پرچہ وتءَ کوشارین اِت. ہمے وڑا شیطانءَ چہ جہادءِ ثوابءَ زبہرکت اَنت.

(۳) بزاں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ مخالفت کنگ ءُآئی دشمنانی کمک کنگءِ تہا ماگوں شمائیں.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجٰهِدِيْنَ مِنْكُمْ وَالصّٰبِرِيْنَ ۙ وَنَبْلُوَا۟ اَخْبَارَكُمْ ﴿۳۱﴾

۳۱. ءُہرحالءَ ما چکّاسیں شمارا تاکہ مابزانیں شمئے تہءِ مجاہداں ءُصبر کنوکاں، ءُچکّاسیں شمئے احوالاں.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَشَآقُّوا الرَّسُوْلَ مِنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى ۙ لَنْ يَّضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا ۭ وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ ﴿۳۲﴾

۳۲. بیشک آمردماں کہ انکارکتگ ءُمنہ اِش کتگ چہ اللّٰہءِ راہءَ ءُمخالفت اِش کتگ رسولءِ پد چہ ایشی کہ پدّربوت پہ آیاں تچکیں راہ، ہجبر تاوان دات نہ کننت اللّٰہءَ، ءُالّمءَ برباد کنت آیانی کاراں.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَلَا تُبْطِلُوْٓا اَعْمَالَكُمْ ﴿۳۳﴾

۳۳. اے ایمانداراں! اللّٰہءِ حکماں بزورات ءُرسولءِ حکماں بزورات ءُبرباد مکن اِت وتی عملاں.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ مَاتُوْا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ﴿۳۴﴾

۳۴. بیشک آکہ نہ منّ اِت اِش ءُمنہ اِش کت چہ اللّٰہءِ راہءَ پدا مرت اَنت کافری حالتءَ گڑا ہجبر اللّٰہ آیاں نہ بخشیت.

فَلَا تَهِنُوْا وَتَدْعُوْٓا اِلَى السَّلْمِ ۖ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ ۚ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَّتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ ﴿۳۵﴾

۳۵. نوں کمزور مہ بئیت ءُچومہ بئیت کہ شما پہ سُہلءَ توار بجن اِت، ءُشما سربرا بہ بئیت، ءُاللّٰہ گوں شمااِنت ءُکمّ نہ کنت شمئے کارانی (ثواباں).

اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ ۭ وَاِنْ تُؤْمِنُوْا وَتَتَّقُوْا يُؤْتِكُمْ اُجُوْرَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ﴿۳۶﴾

۳۶. بیشک دنیاءِ زندگی لیب ءُگوازی یے، ءُاگاں شما یقین بیارات ءُپہریزگاربہ بئیت گڑا شمارا شمئے مزّاں دنت ءُنہ لوٹیت چہ شما شمئے مالاں.

اِنْ يَّسْـَٔلْكُمُوْهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوْا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ ﴿۳۷﴾

۳۷. اگاں بلوٹیت چہ شما شمئے مالاں ءُگیشی بکنت لوٹگءِ تہا گڑا شما کنجوسی

کنـگءَ لگّ اِت ءُ آ ڈنّءَ کنت شـمئے دلا نی زہراں[1]

هَاَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ فَمِنْكُمْ مَّنْ يَّبْخَلُ ۚ وَمَنْ يَّبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَّفْسِهٖ ۭ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَاۗءُ ۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۙ ثُمَّ لَا يَكُوْنُوْٓا اَمْثَالَكُمْ ۝۳۸

۳۸. ہَو ہَو، شما!شما ہمااِت کہ شمارا تواربردیگ بیت کہ خرچ بکن اِت ماں اللّٰہءِ راہءَ، گڑا چہ شما لہتے بخیلی کنت، ءُہرکس کہ بخیلی بکنـت گڑا بـزاں آئی پـہ وتءَ بخیلی کت، ءُاللّٰہ ہـچ حاجتے نـہ داریت، ءُشـما پہکءَ محتاج اِت، ءُاگاں شما دیمانءَ تاب دات گڑا شمئے جاگہءَ دگہ قومے کاریت، پدا آشمئے وڑیں نہ بنت.

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ ہر آعملءَ کہ چہ قرآن ءُحدیثءَ ثبوت مہ بیت آاللّٰہءِ گورا کارنہ دنت بلکیں پہ ہشـک رؤت. ہنچوکہ اللّٰہءِ پیغمـبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت. «**من عمل عملا ليـس عليه أمرنا فهورد**». ہرکس ہنچیں کارےبکنت کہ آئی بابتءَ مئے حکم نیسـت بزاں چہ من ثابت نہ اِنت آ رد اِنت بزاں اللّٰہءَ آقبول نہ اِنت (صحیح مسـلم). بزان اے اللّٰہءِ وتی مہربانی اِنت کہ آئی شمارا دریں ما لانی خرچ کنگءِ حکم نہ دات. اگن نہ آورڑا شـما کنجوسی کت. ءُاسلامءِ خلاف بوت اِت. ءُوتی زہر درھا ہمائی خلافءَ درشان کت اَنت. آئی شمئے سرا باز کم مال خرچ کنگ فرض کتگ اَت. پدا ہم لہتے ایشیءَ نہ کنت.

سُوْرَةُ الْفَتْحِ — سورة الفتح

سوره فتح ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
بیست ءُنُہ آیات ءُچار رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِيْنًا ۙ﴿۱﴾

۱. بیشک ماپہ تو فیصلہ کت پدّریں فتحے فیصلہے[۱].

لِّيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْۢبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا ۙ﴿۲﴾

۲. دانکہ اللّٰہ بہ بخشیت تئی پیسری ایں ءُگُڈّی گناہاں[۲] ءُسرجم بکنت وتی نعمتءَ

(۱) شش ہجریءَ واجہ رسول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں چار صد صحابیءَ عمرہءِ نیتءَ دیم پہ مکّہءَ رہادگ بوت بلے مکّہءِ نزّیکءَ حدیبیہ جاگہءَ کافراں آگٹ کت اَنت ءُعمرہ کنگءَ نئیشت اَنت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عثمان رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مکّہءِ نیمگءَ دیم دات تاکہ آگوں قریشءِ سرداراں اے بابتءَ ہبربکنت کہ آمارا عمرہ کنگءَ بلّ اَنت. گوں عثمان رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ رہادگ بوگءَ اے دروگیں ہبر شنگ بوت کہ عثمان رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مکّہءِ مشرکاں شہید کتگ. گڑا اللّٰہءِ پیغمبرءَ چہ چارصدیں صحابیاں ہمے بیعت کت کہ ماچہ مشرکاں عثمان رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بیرءَ گریں. اے بیعتءَ بیعتءِ رضوان ہم گوشگ بیت. اے دروگیں ہبررندءَ زانگ بوت بلے پداہم کافراں عمرہ کنگءِ اجازت نہ دات گڑا اللّٰہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں ہمے معاہدہءَ کافرانی گومءَ صلح کت کہ ما دیم سالءَ عمرہ کنگءَ کائیں. مسلماناں وتی سر ہمودا تراشت اَنت ءُقربانی اِش کت. دگہ چیزے ہبرانی عہد ءُپیمان ہم بوت. صحابیاں اے چیز وش نہ لگّ اِت. گڑا وہدیکہ اللّٰہءِ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں صحابیاں دیم پہ مدینہءَ رہادگ بوت راہءَ ہمے سورت نازل بوت، ءُاے صلح کہ صحابیاں دوست نہ بوت اللّٰہءَ کامیابی بے‌گوشت پرچہ کہ چہ ہمے صلحءَ مکّہءِ فتح کنگءِ راہ ہموار بوت، ءُچہ ایشی دوسالءَ پد مکّہ مسلمانانی دستا فتح بوت. واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمائینت: کہ مروچی اِیں شپءَ اے سورت کہ منی سرا نازل بوتگ اے منءَ چہ دنیا ءُچہ آئی تہءِ ہرچیزءَ دوست ترانت. (صحیح البخاری کتاب المغازی باب غزوة الحدیبیة، ءُکتاب التفسیر سورة الفتح).

(۲) بزاں چہ اے سورتءِ نازل بوگءَ پیش ہرچیکہ چہ تئی دستءَ غلطی ءُردی بے‌بوتگ یارندءَ بیت آدرہا اللّٰہءَ معاف کتگ اَنت. چہ آردیاں چیزے اش اَنت، کہ یک مجلسے تہا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ =

تئی سرا[۱] ءُبدارت ترا پہ تچکیں راہءَ[۲].

وَّيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا عَزِيْزًا ﴿۳﴾

۳. ءُترا کمک بکنت زبردستیں کمکے.

هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ فِيْ قُلُوْبِ الْمُؤْمِنِيْنَ لِيَزْدَادُوْٓا اِيْمَانًا مَّعَ اِيْمَانِهِمْ ۭ وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿۴﴾

۴. ہماانت کہ ایرئے گِپت دلجمی مؤمنانی دلانی تہا[۳] تا کہ زیات بہ بنت ایمانءِ تہا گوں وتی (پیسری ایں) ایمانءَ[۴]، ءُاللہءِ اَنت چہ گنجیں لشکر آسمانانی ءُزمینءِ، ءُاللہ جوانیں زانتکار ءُخیرکارے.

لِّيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ ۭ وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا عَظِيْمًا ﴿۵﴾

۵. تاکہ ببارت مؤمنیں مردیں ءُمؤمنیں جنیناں ہنچیں بہشتانی تہا کہ رمبنت چہ آیانی چیرءَ گنجیں جو، مدام مان اَنت آئی تہا، ءُداں کہ دور بکنت چہ آیانی سرا آیانی گناہاں، ءُہمیش اِنت اللہءِ گوْرا مزنیں کامیابی[۵].

= عبداللہ ابن أمّ مکتوم رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ آیگءَ نہ وش بوت ہنچوکہ سورہ عبسء تہا بیان اِنت. ءُیک جنگیء تہا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منافقاں نندگءِ اجازت دات. دلگوش: چوکہ نبی شریعتءِ ءُاللہءِ حکمانی سرکنوک اَنت ءُآیانی عمل شریعتءِ رہبند اَنت ءُآیانی زورگ واجب اِنت پمیشا آیانی ردی اللہءَ دنیاتہا پشت نہ گپتگ اَنت، ءُاللہءَ ہما دمانءَ آیانی سرا وحی کتگ تاکہ آیانی ردیانی اصلاح بیت. ءُآردی کہ پشت نہ کپیت ءُپدا جوان کنگ بیت آعصمتءِ (چہ ردیءَ پاک بوگءِ) خلاف نہ اِنت.

(۱) مراد چہ اے نعمتءَ اسلامءِ ءُمسلمانانی گیش کنگ اِنت کفرءِ سرا.

(۲) بزاں آئی سرا تئی پاداں میہ کنت.

(۳) بزاں چہ صلح حدیبیہ سببءَ ہما پریشانی کہ مسلمانانی سرا آتک اَنت چہ آئی پد اللہءَ آیانی سرا دلجمی یے ایر دات، کہ چہ آئی آیانی پریشانی گار بوت اَنت.

(۴) چہ اے آیتءَ ہوں محدّثیناں ہمے دلیل زرتگ کہ ایمانءِ تہا کمی ءُگیشی بیت.

(۵) حدیثءِ تہا کئیت کہ وہدیکہ صحابیاں اے سورتءِ اوّل اشکت. بزاں ہمے آیت کہ اللہ تئی گناہاں بہ بخشیت گڑا آیاں گوں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوشت کہ ترا اے مبارک بہ بیت، ءُاے پہ توانت، پہ ماچے ہست؟ گڑا اللہءَ ہمے آیت نازل فرمائینت ﴿لِّيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِيْنَ﴾ إلى آخره. (صحيح البخاری كتاب المغازی باب غزوة الحديبية).

وَّيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْمُشْرِكِيْنَ وَالْمُشْرِكٰتِ الظَّآنِّيْنَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ ؕ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ ۚ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ؕ وَسَآءَتْ مَصِيْرًا ۝۶

۶. ءُتا کہ عذاب بدنت منافقیں مردین ءُمنافقیں جنیناں ءُمشرکیں مردیں ءُمشرکیں جنیناں ہماکہ گمان داروک اَنت بہ اللّٰہءَ بدیں گمان[۱]، ہمایانی سرا اِنت بدیں گردش[۲]، ءُنارزا بوت اللّٰہ آیانی سرا ءُآیان پٹّ کت اَنت، ءُآمادہ ئے کت پہ آیاں دوزہ، ءُسکیں سلّیں جاگہے پہ واتر کنگءَ.

وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ۝۷

۷. ءُاللّٰہءِ اَنت گنجیں لشکر آسمانانی ءُزمینءِ، ءُاللّٰہ زبردستین ءُجوانیں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

اِنَّاۤ اَرْسَلْنٰكَ شَاهِدًا وَّمُبَشِّرًا وَّنَذِيْرًا ۝۸

۸. بیشک ما ترا دیم داتگ گواہی دیوک ءُمژدہ دیوک ءُترسینو کے.

لِّتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتُعَزِّرُوْهُ وَتُوَقِّرُوْهُ ؕ وَتُسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ۝۹

۹. تا کہ شما ایمان بیار اِت اللّٰہءِ سرا ءُآئی رسولءِ سرا ءُآئی کمکءَ بکن اِت ءُآئی احترامءَ بکن اِت، ءُآئی پاکیءَ بیان بکن اِت سُہب ءُبیگاہ.

اِنَّ الَّذِيْنَ يُبَايِعُوْنَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُوْنَ اللّٰهَ ؕ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْدِيْهِمْ ۚ فَمَنْ نَّكَثَ فَاِنَّمَا يَنْكُثُ عَلٰى نَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا عٰهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ۝۱۰

۱۰. ءُآکہ تئی دستءَ بیعْت کنںت آحقیقتءَ گوں اللّٰہءَ بیعْت کنگءَ اَنت[۳]، اللّٰہءِ دست آیانی سربرا اِنت، ءُہرکسءَ کہ (بیعت) پروشت آئی پروشگءِ تاوان پہ ہمائی جندا اِنت، ءُہرکس کہ پورہ بکننت ہما قول ءُقرارءَ کہ آئی گوں اللّٰہءَ کتگ گڑا زوتّ آئیءَ دنت مزنیں مزّے.

(۱) آبدیں گمان کہ آیاں گوں اللّٰہءَ داشتگ اَت آہمیش اَت کہ اللّٰہ مسلمانانی کمکءَ نہ کنت، ءُاسلامءَ گیشی نہ دنت.

(۲) بزاں ہما عذاب کہ آفہم اَنت کہ مسلمانانی سرا کئیت آوت ہمیشانی سرا کئیت، ءُآوت نیست ءُنابود بنت.

(۳) ہمیشا کہ اے بیعت چہ اللّٰہءِ حکمءَ بوگءَ اِنت.

سَيَقُوْلُ لَكَ الْمُخَلَّفُوْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَآ اَمْوَالُنَا وَاَهْلُوْنَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۚ يَقُوْلُوْنَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَّا لَيْسَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ ۭ قُلْ فَمَنْ يَّمْلِكُ لَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ شَيْـــًٔا اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا ۭ بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ⑪

۱۱. الّمءَ گوں تو گوْش اَنت پُشتءَ پشت کپوکیں جنـگی کہ مارا مئے مال ءُلوگاں گیشءِ وت نـہ کتگ نـوں پہ مابخشـش بلـوٹ، گوْش اَنت پہ وتی زبانءَ ہماکہ آیانی دلاں نیسـت اِنت[1]، بگوْش کئے اِنت کہ آئی دسـت گوں اللّٰہءَ رسیت اگاں شمارا تاوانےدیگ بلوٹیت یا فائدہے[2]؟ بلے اللّٰہ چہ شـمئے کاراں زبر آگاہ اِنت.

بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَّنْ يَّنْقَلِبَ الرَّسُوْلُ وَالْمُؤْمِنُوْنَ اِلٰٓى اَهْلِيْهِمْ اَبَدًا وَّزُيِّنَ ذٰلِكَ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ وَكُنْتُمْ قَوْمًۢا بُوْرًا ⑫

۱۲. بلـے شـما ہمـے گمان کتـگ اَت کـہ ہجبر واتـر نـہ کننت رسـول ءُمؤمن پـہ وتی لوگ ءُجاگہـاں، ءُاے (ہـبر) شـمئے دلانی تہـا ڈولدار کنگ بوتگ اَت، ءُشـما سِـلّیں گمان داشـتگ اَت، ءُشـمارا نیسـت ءُنابـود بوگی اِنت.

وَمَنْ لَّمْ يُؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ فَاِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَعِيْرًا ⑬

۱۳. ءُہرکس کہ ایمان میاریت اللّٰہ ءُآئی رسـولءِ سرا نـوں بیشـک ما آمادہ کتگ نـہ منّوکانی واستا برمشوکیں آسے.

---

(۱) چـہ أعرابیاں مراد لہتے قبیلہ اِتنت. آیانی نام اش اَنت: غفّار، مزینہ، جہینہ. أسـلم، أشـجع. اللّٰہءِ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ وہدیکـہ پہ عمرہ کنـگءَ مکّہءِ نیمگءَ ریاد گ بوگءِ واسـتا اعلان کنائینت گڑا اے قبیلہءِ مردمـاں وتی دلاں ہمے ہبر نندارینتگ اَت کہ ہنّوں مکّہءِ حالت وش وش نہ اَنت ءُکافر زورانت. اگاں آیانی میانءَ جنگے بہ بیت گڑا مسلمان پہ ہشک کشگ بنت گڑا اے اللّٰہءِ پیغمبرءِ ہمبراہیءَ نہ شت اَنت گوں، ءُاللّٰہءِ پیغمبرءِ دیمءَ ہمے عذر اِش پیش کت کہ مئے کار سـک بازاَنت ءُما ادا سک سیاہ دلیں، مارا بہ بخش ماآتک نہ کنیں. گڑا اللّٰہءَ گوْشت کہ اے ایشانی دروگ اَنت، اصل ہبرہمیش اِنت کہ اے چہ وتی نفاق ءُمرگءِ ترسءَ ہمبراہ نہ بوتگ اَنت.

(۲) بزاں شما گوں اللّٰہءِ پیغمبرءَ پمیشا ہمبراہ نہ بوت اِت کہ مرگءِ ترس شما مارات. نوں اگاں اللّٰہ ہمدا بیدءِ چہ اودءِ روگءَ شمارا تاوانے بدَاَنت گڑا شما چے کت کن اِت. مطلب ہمیش اِنت کہ مرگ ءُزند اللّٰہءِ دستی چیز اَنت اگاں آمہ لوٹیت شمارا اودءِ روگءَ ہوں کس تاوان دات نہ کنت ءُاگن بلوٹیت شمارا ہمدا نقصان بدَاَنت. بزاں ترس ایوکءَ اللّٰہءِ بہ بیت نہ کہ مردمانی.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ يَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۱۴﴾

۱۴. ءُاللّٰهءِ اِنت بادشاہی آسمانانی ءُزمینءِ، بخشیت ہرکسءَ کہ بلوٹیت ءُسزاوار کنت ہرکسءَ کہ بلوٹیت، ءُاللّٰہ مزنیں بخشوک ءُمہربانے.

سَيَقُوْلُ الْمُخَلَّفُوْنَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَاْخُذُوْهَا ذَرُوْنَا نَتَّبِعْكُمْ ۚ يُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّبَدِّلُوْا كَلٰمَ اللّٰهِ ؕ قُلْ لَّنْ تَتَّبِعُوْنَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ ۚ فَسَيَقُوْلُوْنَ بَلْ تَحْسُدُوْنَنَا ؕ بَلْ كَانُوْا لَا يَفْقَهُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۱۵﴾

۱۵. الّمءَ گوْش اَنت پُشتءَ پشت کپوکیں وہدیکہ شما روات وتی غنیمتانی نیمگءَ تاکہ آہاں بزورات مارا بلّ ات کہ ماشمئے نیمگءَ کائیں، لوٹ اَنت کہ بدل ءُسدل بکننت اللّٰہءِ گفتارءَ، بگوْش کہ مئے رندا میا اِت[1]، ہمے پیمااللّٰہءَ شمئے بابتءَ ساری تِرا فرمان کتگ اَت، گڑا گوْش اَنت کہ شما گوں ما بغض ءُکینہ دارات، بلے آسک بازکم فہم اَنت.

قُلْ لِّلْمُخَلَّفِيْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ اُولِيْ بَاْسٍ شَدِيْدٍ تُقَاتِلُوْنَهُمْ اَوْ يُسْلِمُوْنَ ۚ فَاِنْ تُطِيْعُوْا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًا ۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِّنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿۱۶﴾

۱۶. بُگوْش گوں پُشتءَ پشت کپوکیں جنگلیاں کہ زوتّ شما توار بردیگ بئیت ہنچیں قومےءِ نیمگءَ کہ آسکّیں جنگول اَنت کہ گوں آیاں جنگ بکن اِت یا آمسلمان بہ بنت، نوں اگاں شما فرمانبردار بہ بئیت گڑا دنت اللّٰہ شمارا جوانیں مز، ءُاگاں شما دیمانءَ تاب دات ہنچوکہ ساری ترا شما دیم تاب داتگ اِتنت گڑا شمارا عذاب دنت تورینوکیں عذاب[2].

---

(۱) اے آیتءِ تہا خیبرءِ فتحءِ نیمگءَ اشارہ بوگءَ اِنت. اے بابتءَ اللّٰہءِ حکم ہمیش اَت کہ چدا ہرچیکہ غنیمت دستءَ کپیت آیوکءَ ہمایاں رس اَنت کہ آحدیبیہ جاگہءَ گوں بوتگ اَنت. گڑا چہ حدیبیہءَ واتر کنگءَ پد اللّٰہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یہودیانی وتی قول ءُقرارءِ سرا نہ اوشتگءِ سببءَ خیبرءِ سرا اُرشءِ ارادہ ظاہرکت. منافقاں چارات کہ ادا بازیں غنیمتے دستءَ کپگءِ امّید ہست گڑا آیاں گوں مسلماناںءَ روگءِ ارادہ ظاہرکت بلے اللّٰہءِ پیغمبرءَ آوتی ہمراہیءَ نہ زرت اَنت گوں. ءُمسلماناں خیبر بے جنگءَ فتح کت، اے جنگءَ مسلمانانی دستءَ بلاہیں غنیمتے کپت ءُمنافق پہک زبہر بوت اَنت.

(۲) چہ اے جنگولاں مراد کئے اِنت. اے بابتءَ اختلاف ہست. لہتینءِ نزّیکءَ مسیلمہ کذّاب ءُآئی ہمبراہ =

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمٰى حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيْضِ حَرَجٌ ۭ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ يُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ وَمَنْ يَّتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيْمًا ۱۷

۱۷. نیست پہ کورءَ گناہے ءُنہ پہ لَنگءَ گناہے ہست ءُنہ پہ نادُراہینءَ گناہے ہست، ءُہرکس کہ فرمانبردار بہ بیت اللہ ءُآئی رسولءِ آئرا بارت ہنچیں بہشتانی تہا کہ رمب اَنت چہ آیانی چیرءَ گنجیں جو، ءُہرکس کہ دیمءَ تاب دنت آ ئرا تورینوکیں عذاب دنت.

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِيْنَ اِذْ يُبَايِعُوْنَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِيْ قُلُوْبِهِمْ فَاَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيْبًا ۱۸

۱۸. بیشک اللہ باز وش بوت چہ مؤمناں وہدیکہ بیعت اِش کت تئی دستءَ درچکءِ چیرءَ[1] نوں اللہءَ زانت ہرچیکہ آیانی دلاں ہست اَتَ. گڑا ایرئے دات (دلی) سکون ءُتاہیرآیانی سرا ءُدات ئےآیانءَ ایشی مزّءَ نزّیکیں کامیابی یے[2].

وَّمَغَانِمَ كَثِيْرَةً يَّاْخُذُوْنَهَا ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ۱۹

۱۹. ءُبازیں غنیمتے کہ آئءَ زورانت، ءُاللہ زبردست ءُجوانیں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيْرَةً تَاْخُذُوْنَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ

۲۰. ءُاللہءَ گوں شما وعدہ کتگ بازیں غنیمتانی کہ شما آہاں دست گرات، ءُنوں زوتّی

= مراد اَنت، ءُلہتےءِ نزّیکءَ رومی یا فارس مرادانت، ءُلہتینءَ جنگءِ حنین مراد زرتگ. بہرحال ہبرءِ دیم گوں ہمے حدیبیہءِ پشت کپوکان اِنت کہ انگتءَ پہ شما وہدہست. نوں وہدیکہ گوں کافراں جنگے بہ بیت، ءُشما آئی تہا گوں مسلماناں ہمبراہ بہ بئیت ءُاللہءِ حکماں بزورات اللہ شمئے گوستگیں گناہاں پہل کنت. اگاں پدا ہم شما وتی ہما ساری اِیں راہ پد زرت اَنت گڑا شما چہ اللہءِ گرفت ءُعذاباں نہ اے دنیاءَ رکّ اِت نہ کن اِت ءُنہ آخرت ء.

(۱) بیعتءِ رضوان ہمے بیعت اِنت کہ اللہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حدیبیہ مقامءَ چہ صحابیاں ہماوہدءَ گپت کہ ہمے دروگیں ہبر شنگ بوت کہ عثمان رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مکّہءِ مشرکاں شہید کتگ. ایشی بیان شروع شروعءَ گوستگ.

(۲) چہ اے فتحاں فتح خیبر، ءُفتح مکّہ، ءُدیم ترءَ مسلمانانی دستءَ فتح بووکیں علاقہ مراد اَنت.

هٰذِهٖ وَكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُوْنَ اٰيَةً لِّلْمُؤْمِنِيْنَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا ﴿۲۰﴾

شمارا دات اَنت اِیشی ءُدوری داشت اَنت مردمانی دست چه شما[۱]، ءُتا که نشانی یےبه بیت مؤمنانی واستا، ءُبابارت شمارا په تچکیں راہءَ.

وَّاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوْا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرًا ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُدگہ بازینے کہ چہ شمئے وسءَ ڈنّ اِتنت، ءُاللّٰہءَ وتی دستءَ کتگ اِتنت، ءُاللّٰہ ہرچیزءِ سرا قادراِنت.

وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُوْنَ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿۲۲﴾

۲۲. ءُاگاں کافر گوں شما جنگ بکنند گڑا پُشتءَ مان دینت ءُرونت، پدا نہ گند اَنت ہچ وڑیں دوست ءُکمک کارے.

سُنَّةَ اللّٰهِ الَّتِيْ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيْلًا ﴿۲۳﴾

۲۳. اے اللّٰہءِ قانون اِنت کہ دائم آیان ءُروان اِنت، ءُہجبر تو نہ گندئے اللّٰہءِ قانونءِ تہا اے دیم ءُآدیمے.

وَهُوَ الَّذِيْ كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْۢ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرًا ﴿۲۴﴾

۲۴. ءُآہما ذات اِنت کہ دُور ئے داشت اَنت آیانی دست چہ شما ءُشمئے دست ئے چہ آیانءَ ماں مکّہءِ بازارءِ تہا چہ ایشی پد کہ شمارئے گیش کت آیانی سرا[۲]، ءُاللّٰہ شمئے کاراں زبر گندوک اِنت.

(۱) بزاں حدیبیہءِ جاہءَ ءُخیبرءِ فتح کنگءِ وہدءَ اللّٰہءَ شمارا بے جنگءَ سوب مند کت.

(۲) حدیثءِ تہا کئیت کہ وہدیکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں صحابیاں حدیبیہءِ جاہءَ نندوک اَت کافراں وتی ہشتاد سلاح بندیں مردم پہ ہمے نیتءَ حدیبیہءِ نیمگءَ دیم دات کہ آیان ہنچوکہ واربرسیت آمسلمانانی سرا لشکر بکنند پرچہ کہ مسلماناں سلاح ہچ گون نہ اَت. وہدیکہ اے حدیبیہءِ نیمگءَ آتک اَنت مسلماناں ایشانی حال سربوت. گڑا مسلماناں اے واجہءِ دربارءَ پیش کت اَنت بلے واجہءَ یلہ دات اَنت ءُپہل کت اَنت کہ دگہ جنگے چست مہ بیت، ءُمسلمانانی فائدہ اے وہدءَ جنگ نہ کنگءِ تہا یت گڑا اللّٰہءَ ہمے آیت نازل فرمائینت کہ اے ہمائی مہربانی اَت کہ آئی شمارا چہ جنگءَ دور داشت (صحیح مسلم کتاب الجهاد باب قول الله تعالى ﴿ وَهُوَ الَّذِيْ كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ ﴾).

هُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوْفًا اَنْ يَّبْلُغَ مَحِلَّهٗ ؕ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُوْنَ وَنِسَآءٌ مُّؤْمِنٰتٌ لَّمْ تَعْلَمُوْهُمْ اَنْ تَطَـُٔوْهُمْ فَتُصِيْبَكُمْ مِّنْهُمْ مَّعَرَّةٌۢ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فِيْ رَحْمَتِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ۚ لَوْ تَزَيَّلُوْا لَعَذَّبْنَا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿۲۵﴾

۲۵. ہمیش اَنت ہما کہ کفر اِش کت ءُگٹّ اِش کت شمارا چہ مسجدءِ حرامءَ (ءُبیرہ اِش دات اَنت) مہتل کتگیں قربانی کہ سربہ بنت پہ وتی جاہءَ[۱]، ءُاگاں مبوتین اَنت ہما مردین ءُجنینیں مسلمان کہ شما نہ زانتگ اِتنت کہ شمائِش بلپاش اِت[۲] گڑا رستگ اَت شمارا چہ آیانی (لپاشگءِ) سببءَ عیب پہ نزانتکاری[۳]، تا کہ ببارت اللہ وتی مہربانیءِ تہا ہرکسءَ کہ بلوٹیت[۴]، ءُاگاں آ دورا دورا ببوتین اَنت گڑا ماآیانی دستءَ کافرانءَ عذاب داتگ اَت تورینوکیں عذابے[۵].

اِذْ جَعَلَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِيْ قُلُوْبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهٗ عَلٰى رَسُوْلِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوْٓا اَحَقَّ بِهَا وَاَهْلَهَا ؕ

۲۶. وہدیکہ جاگہ دات کافرانءَ وتی دلانی تہا جاہلیّتءِ بغض ءُکُنّت گڑا ایر دات اللہءَ وتی آوُرتگیں ایمنی ءُتاہیر وتی رسولءِ سرا ءُمؤمنانی سرا ءُمہرئے داشت اَنت پہریزگاریءِ کلمہءِ سرا ءُاشِش کرز اِتنت

(۱) مراد صلح حدیبیہ اِنت کہ آسالءَ کافراں اللہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عمرہ کنگءَ نئیشت.

(۲) بزاں اگں اے ترس مہ بوتیں کہ شما پہ نزانتکاری مکّہءِ ہما مسلماناں تاواں دئیت کہ آیاں چہ کافرانی ترسءَ وتی ایمان چیرداتگ اَت ءُشمارا آیانی زانت نیست اَت گڑا شمارا گوں مکّہءِ کافراں جنگ کنگءِ اجازت رستگ اَت. ہمے جواب اِنت (لولا)ءِ کہ محذوف اِنت بزاں چیر اِنت.

(۳) بزاں اگں شمارا جنگ کنگءِ اجازت برستیں ءُشما جنگ بکتیں گڑا الّمءَ پہ نزانتکاری لہتے مسلمان شمئے دستءَ کشگ بوتگ اَت ءُاے وڑا شما کافرانی گوُرا عیب دار بوت اِت ءُآیاں شمارا ہمے شگان جتگ اَت کہ ایشاں وتی مسلمانیں برات پہ وتی دستءَ کشت اَنت.

(۴) بزاں اے جنگءِ نہ بوگءِ یک حکمتے کافراں مہلتے دیگی اَت تاکہ چہ آیاں ہرکس اسلامءَ زورگ بلوٹیت گڑا آاسلامءَ بزوریت ءُہمے وڑا وتءَ اللہءِ رحمتانی حقداربکنت. ادا چہ رحمتءَ دینءِ اسلام مراد اِنت کہ چہ آئی زورگءَ مردم اللہءِ رحمتانی حقداربیت..

(۵) بزاں اگں مکّہءِ مسلمان گوں کافراں ہور توار مبوتین اَنت گڑا ما شمارا جنگ کنگءِ اجازت داتگ اَت، ءُہمے وڑا بازیں کافرے ما شمئے دستءَ عذاب داتگ اَت.

وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا ﴿۲۶﴾

ءُاهل آتنت. ءُالله هرچيزءَ زبر زانوک اِنت[1]

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُوْلَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ ۚ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِيْنَ ۙ مُحَلِّقِيْنَ رُءُوْسَكُمْ وَمُقَصِّرِيْنَ ۙ لَا تَخَافُوْنَ ۭ فَعَلِمَ مَا لَمْ

۲۷. بيشک اللّٰهءَ راست پيش داشت وتی رسولءِ واب په حقّءِ پدّرکنگءَ، که الّمءَ شما داخل بئيت مسجدءِ حرامءَ اگاں الله بلوٹيت بے ترس ءُلرزءَ، که شمئے لهتين سراں تراشوک بنت ءُلهتين موداں کسان کنوک بنت، شمارا ترس نه بيت[2]، نوں آئی زانت

(۱) اے آيتءِ تشريحءِ تها کئيت که چه جاهليّتءِ ضدّءَ مسلمانانی مکّهءَ نئيلگ مراد اِنت. گوشت اِش که مارا لات ءُعُزّیءِ سوگند اِنت ما مسلماناں مکّهءِ پترگءَ نئيليں که ايشاں مئے پت ءُپيرک کشتگ اَنت گڑا اے ترس بست آت که مسلمان زبر بورآنت ءُگوں مشرکاں جنگ بکنند، ءُاے جنگ آيانی فائدهءِ تها نه آت پميشا اللّٰهءَ چه وتی مهربانیءَ مسلمان چه جنگءَ دور داشت اَنت، ءُآيانی دل نرم کت، ءُآياں جنگ کنگءِ توفيق نه بوت. صحيح مسلمءِ تها کئيت وبديکه واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں کافراں چيزے عهد ءُپيمان کت گڑا واجه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ علی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آئی نبشته کنگءِ حکم دات. آئی معاهدهءِ نبشتهءِ بنگيج چه بسم الله الرّحمٰن الرّحيمءَ کت گڑا مشرکاں اے نه منّ اِت که ماوَ رحمان رحيمءَ نه زانيں ايشیءَ گاربگن ءُايشی جاگهءَ باِسمك اللّٰهم نبشته به بيت پدا واجهءَ بمے وڑا نبشته کنائينت. ءُرندءَ همے نبشته کنائينت که اے هما نبشته اِنت که محمّد رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوں مکّهءِ مردماں سهل کنگءِ صورتءَ منّ اِتگ. کافراں اے هوں قبول نه کت ءُگوشت اِش که مارا اگن تئی رسول بوگءِ سرا يقين ببوتيں گڑا ماگوں توجنگ نه کت بلکه همیشی نبشته بکن که چه محمّد بن عبدالله نيمگءَ اے عهد ءُپيمان بوگءَ اِنت گڑا واجهءَ علی رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ واحکم دات که بمے وڑا نبشته بکن آئی اے نه منّ اِت که محمّد رسول اللّٰهءِ لفظءَ گاربکنت پدا واجهءَ وت اے لفظ گارکت ءُمحمّد بن عبدالله نبشته بوت «**کافرانی همے هبر مسلماناں برداشت نه بوت که ماهمّد رسول اللّٰهءِ نبشته کنگءَ نه منّيں نزّيک آت که مسلمان په جنگءَ پادااينت بلے اللّٰهءَ آيانی سرا دلجمی بے آورت ءُآيان ئے برداشت کنگءِ توفيق دات**» گڑا عهد ءُپيمان سئے هبرءِ سرابوت. يکّے همیش آت که برکس چه مکّهءِ مردماں مسلمان به بيت ءُمدينهءَ به بيت آمکّهءِ مردمانی دستءَ ديگ به بيت. دومی همیش آت هرچ مسلمانے که مکّهءَ برؤت ءُگوں کافراں هور ءُتواربيت آمسلمانانی دستءَ ديگ نه بيت. سئيمی همیش آت که ديمءِ سالءَ مسلمان مکّهءَ آتک کنند بلے بيدءِ سلاحءَ، ءُبشکءَ روچءَ نشت کنند. (صحيح مسلم كتاب الجهاد باب صلح الحديبية فی الحديبية).

(۲) روايتانی تها کئيت که واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حديبيهءِ نيمگءَ روگءَ چه پيش واب ديسـت که آمکّهءَ داخل بوت ءُبيت الله ئےطواف کت. واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بمے واب گوں صحابيان بيان کت. گڑا آياں بمے فهم اِت که اے وابءِ تعبير همے صلح حديبيهءَ بيت اللّٰهءِ طواف کنگءِ صورتءَ درابيت بلے ايشی تعبير اے سالءَ نه بوت بلکيں آؤکيں سـالءَ چه صلح حديبيهءَ رند فتح مکّهءِ صورتءَ بوت. (تفسير ابن كثير) زانگ لوٹيت که پيغمبرانی واب وحی اَنت.

تَعْلَمُوْا فَجَعَلَ مِنْ دُوْنِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيْبًا ﴿۲۷﴾

چیزے کہ شما نہ زانتگ اَت، آئی دات چہ ایشی پیسر نزّیکیں کامیابی یے.

هُوَ الَّذِيْٓ اَرْسَلَ رَسُوْلَهٗ بِالْهُدٰى وَدِيْنِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهٗ عَلَى الدِّيْنِ كُلِّهٖ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا ﴿۲۸﴾

۲۸. ہما اِنت آذات کہ دیم ئِے دات وتی پیغمبرگوں ہدایت ءُبرحقّیں دینءَ تا کہ آئرا سربرا بکنت درہیں دینانی، ءُبسّ اِنت اللہ پہ گواہی دیگءَ.

مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ ؕ وَالَّذِيْنَ مَعَهٗٓ اَشِدَّآءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ تَرٰىهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَّبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا ۖ سِيْمَاهُمْ فِيْ وُجُوْهِهِمْ مِّنْ اَثَرِ السُّجُوْدِ ؕ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰىةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْجِيْلِ ۚ كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْـَٔهٗ فَاٰزَرَهٗ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوْقِهٖ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيْظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ؕ وَعَدَ اللّٰهُ

۲۹. محمّد اللہءِ قاصد ءُنفرانت، ءُ آ کہ آئی ہمبراہ اَنت آ ترنداَنت کافرانی سرا ءُوت ماں وتءَ مہربان اَنت، توگندئے آیاں رکوع ءُسجدہءِ حالتءَ کہ شوہاز کنوک اَنت اللہءِ مہربانی ءُرضامندیءَ، آیانی نشانی چہ آیانی دیماں (زانگ بیت) چہ سجدہءِ نشانیاں، ءُہمیش اِنت آیانی صفت تورات‌ءِ تہا، ءُہمے صفت اِنت انجیلءِ تہا[1]، چو ہماکشاراِنت کہ درئِے کت اَنت وتی تِج پدا ترندئِے کت ءُزنڈ بوت، ءُرندا اوشتات وتی پادانی زوراکہ وشّ کنت زمین دارءِ دلءَ[2] تاکہ زہرءَ بدنت پہ آیانی سببءَ کافرانءَ[3]، اللہءَ وعدہ

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ ہنچوکہ تورات ءُانجیلءِ تہا واجہءِ صفت ءُعادت بیان بوتگ اَنت ءُہمے بوتگ اَنت ہمے وڑا آئی صحابیانی صفت ہوں سرسریءَ بیان بوتگ اَنت.

(۲) اے آیتءِ تہا صحابیانی روچ پہ روچ گیشتر بوگءِ درور بیان اِنت کہ آبندات‌ءَ چو زمینءِ کشارءَ نزوراِتنت پہ نفر ءُزور چو زمینءِ کشارءَ کم کمّءَ جاگہ اِش کت ءُمحکم بوان ءُگیشتر بوان بوت اَنت. اسلام آستو آستو دیمءَ روان بوت ءُکفر گار بوان بوت.

(۳) ابو عروۃ الزّبیری گوشیت کہ ما مالك بن أنس رَحِمَهُ اللَّهُ‌ءِ گورا نندوک اِتیں گڑا نندوکیں مردماں آئی دیمءَ یک مردمءِ کسّہ آؤرت کہ آصحابیاں بد ءُرد گوشیت گڑا إمام مالک ہمے آیت ونت ءُدرّائینتے. ہرکسءَ =

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنْهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ﴿۲۹﴾

کت گوں ہمایاں کہ ایمان اِش آؤرتگ اَت ءُنیکیں کاراِش کتگ اَت بخششءِ ءُمزنیں مزّءِ .

= ســـہب کت ہمے حالتءَ کہ آئی دلءَ زہر مان پہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صحابیاں گڑا بزاں آاے آیتءِ تہا کئیت. بزاں آکافرے. دیمءَ إمام قرطبی گوشیت. کہ إمام مالکءِ ہبر باز جوان اِنت. نوں ہرکسءَ کجام یک صحابیءِ شانءَ گستاخی کت ءُآئیءَ بد ءُرد گوشت یا آعیب دار کت بزاں آئی اللہءِ اے ہبر بے نہ کت، ءُآئی مسلمانانی شریعت چہ بنءَ گوتک ءُدؤر دات. (تفسیر قرطبی).

سُوْرَةُ الْحُجُرٰتِ — سورة الحجرات

سوره حجرات ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
ہژدہ آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝۱

۱. اے مؤمناں پیش مکپ اِت چہ اللہ ءُآئی رسولءَ[1]، ءُبترس اِت چہ اللّٰہءَ، بیشک اللہ

(۱) اے سورتءِ اوّلی آیتءِ تہا اللہ تعالیٰ مسلماناں ہمے سوجءَ دیگءَ اِنت کہ چہ رسول اللہ ﷺ ہچ گفتار ءُکردارءِ تہا پیش مہ کپ اِت بلکیں پہکءَ پہک رسول اللہ ﷺ ربہندءَ بزورات ہنچوکہ فرمان اِنت. ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ﴾ [سورة الأحزاب: ۲۱] پہ شما واجہءِ زندگیءِ تہا جوانیں رہبند ہست. گیشتر ہما مردمانی واستا کہ آگوں اللّٰہءَ ڈیک دیگءِ امّید واراَنت ءُروز آخرتءِ . پمیشا واجہ ﷺ ہماسئیں مردمانی ہبر ردکت اَنت کہ آواجہءِ لوگیانی گورا آتک اَنت، ءُواجہءِ عبادت بابتءَ جست اِش کت گڑا آیاں گوشت کہ واجہءَ اے پیم ءُاے پیم عبادت کتگ. آیاں اے کم لیک اِتنت. گڑا یکےءَ گوشت کہ من شپاں پہ بُں عبادت کناں ءُہچ نہ وپساں. آدگرءَ گوشت کہ من دائمءَ روچگ داراں ءُہچ دپ پچ نہ باں. سئیمیءَ گوشت کہ من ہجبر سورنہ کناں. رندءَ واجہءَ ایشانی ہبر سربوت. واجہءَ لوٹائینت اَنت، ءُگوشتی شما اے وڑیں گپ جتگ. پدا درّائینت ئے کہ واللہ (منءَ اللّٰہءِ سوگندیں) من چہ شما درستاں چہ اللّٰہءَ ترسوک تراں بلے من روچگ ہوں داراں ءُدپ پچ ہوں باں، ءُعبادت ہوں کناں ءُوپساں ہوں، ءُسورہوں کتگ، جواں گوش بدارات. «**فمن رغب عن سنّتی فلیس منّی**». نوں ہرکسءَ کہ چہ منی ربہندءَ دیم تاب دات گڑا آچہ من نہ اِنت. (صحیح البخاری کتاب النکاح باب التّرغیب فی النکاح) حقیقتءَ اے سئیں مردمانی نیت صاف اَت، ءُظاہرءَ آیاں گندگیں ہبر ہوں نہ کت، بلے چوکہ عبادتءِ اے ربہند چہ رسولءِ ربہندءَ ڈنّ اَت پمیشا آرد کنگ بوت. نوں چدا زانگ بیت آمردم کہ آئی عبادتءِ ربہند گوں رسولءِ ربہندءَ یک مہ بیت آبدعتے توری آئی کنوک ستر صاف دل بہ بیت، ءُآستر پہریز گاریءِ دعواءَ بکنت. یک حدیثےتہا پاکیں پیغمبرءَ درّائینت: کہ ہرکس ہنچیں کارے بکنت کہ آئی بابتءَ مئے حکم نیست آبے نہ اِنت. (صحیح مسلم) اے آیتءِ تہا ہمامقلّدانی واستءَ ہوں سکّیں وعید ءُبیم ہست کہ آگوْش اَنت امامانی تقلید شخصی صورتءَ واجب اِنت پدا اے مقلدین ہماجاگہاں کہ آیانی امامانی گفتار ءُکردارے سنّتءِ خلافءَ بہ بیت ہمودا ہوں وتی امامءِ قولءَ ویل نہ کنند ءُچہ سنّتءَ =

زبریں اِشکنوک ءُزانوکے.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَرْفَعُوْٓا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوْا لَهٗ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُوْنَ ۲

۲. اے مؤمناں برز مکن اِت وتی آوازاں پیغمبرءِ آوازءِ سرا، ءُوتی آوازاں چو برز مکن اِت پیغمبرءِ توار بردیگءَ کہ شما وت ماں وتءَ یکّءَ دگرءِ توار (بردیگءَ) وتی آوازاں برز کن اِت چومہ بیت کہ شمئے عمل برباد بہ بنت ءُشمارا سدّ مہ بیت[1].

اِنَّ الَّذِيْنَ يَغُضُّوْنَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ لِلتَّقْوٰى لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ عَظِيْمٌ ۳

۳. بیشک آمردم کہ جہل کنند وتی آوازاں اللّٰہءِ ءُرسولءِ دیما ہمیش اَنت کہ اللّٰہءَ چکّاس اِتگ اَنت آیانی دل پہریزگاریءِ واستءَ، ایشانی واستا بخشش ءُمزنیں مز ہست.

= سرگوز اَنت. حقیقتءَ تقلیدءِ اے رنگ مزنیں گمراہی ئے. بلکیں مردمءَ پہ کفرءَ سرکنت. شاہ ولی اللہ محدّث دہلوی نبشتہ کنت. (**أشهد لله بالله أنّه كفر بالله أن يُعتقد فى رجل من الأمّة ممن يخطئ ويصيب أن الله كتب علىّ اتّباعه حتما، وأن الواجب علىّ هو الّذى يوجبه هذا الرّجل علىّ**) دیم ترءَ گوشیت کہ (**فلو أنّ حديثا صحّ وشهد بصحّته المحدّثون وعمل به طوائف فظهر فيه الأمر ثم لم يعمل به هو لأن متبوعه لم يقل به فهذا هو الضّلال البعيد**) (التفهيمات الإلٰهيّة ج ۱، ص ۲۷۹، بتحقيق غلام مصطفى القاسمى مطبوعة اكادميّة الشّاه ولى الله الدّهلوى) بزاں من گواہی دیاں گوں اللّٰہءِ سوگندءَ کہ اے گوں اللّٰہءَ کفرے کہ یک ہنچیں مردمےءِ بابتءَ کہ چہ آئی ردی ہوں بیت اے عقیدہ دارگ بہ بیت کہ اللّٰہءَ ہرحالءَ منی سرا آئی رندگیری فرض کتگ، ءُمنی سرا ہما واجب اِنت کہ ہمائی پہ من واجب بکنت. دیم عبارتءِ معنی ہمیش اِنت کہ اگں یک حدیثے صحیح بوت، ءُمحدّثیناں آئی صحیح بوگءِ سرا گواہی دات، ءُلہتینءَ آئی سرا عمل ہوں کت، ءُپہ معنٰی ہوں آصحیح اِنت، پدا ہوں آئی سرا عمل نہ کنت پمیشا کہ آئی امامءَ اے وڑ نہ گوشتگ گڑا بزاں اِت کہ پدلیں ءُدوریں گمراہی ہمیشی جنداِنت.

(۱) چہ ہمے آیتءَ لہتے علمایاں ہمے استدلال زرتگ کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ بیران بوگءَ پد آئی مبارکیں حدیثانی وانگءِ وہدءَ ہوں باید اِنت کہ مردمءِ آواز جہل بہ بیت. سلیمان بن حرب گوشیت: کہ حماد بن زید رَحِمَهُ اللّٰهُ ہمے آیتءِ بابتءَ فرمان کت: منی نزّیکءَ حدیثانی وانگءِ وہدءَ آوازءِ برز کنگ بزاں واجہءِ زندگءَ آئی دیمءَ آواز برز کنگءِ وڑا اِنت. ءُہمیشی تہا ہست اِنت کہ حمّاد بن زید اے پیمیں مردماں حدیثءِ درس نہ دات کہ آیاں وتی آواز درسءِ وہدءَ برز کت. (الجامع لأخلاق الرّاوى وآداب السّامع للخطيب البغدادى ج ۱، ص ۱۹۶، باب آداب السّماع).

اِنَّ الَّذِيْنَ يُنَادُوْنَكَ مِنْ وَّرَآءِ الْحُجُرٰتِ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ ۝۴

۴. بیشک ہما کہ ترا تواربردینت چہ دیوارانی پُشتءَ آیانی گیشتریں ناسرید اَنت[۱].

وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوْا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۵

۵. ءُاگاں آیاں صبر بکتیں تا ہما وہداکہ تو دراتک ءُشت ئے آیانی گوْرا گڑا اے پہ آیاں باز جوان اَت[۲]، ءُاللہ مزنیں بخشوک ءُمہربانے.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ جَاۗءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوْٓا اَنْ تُصِيْبُوْا قَوْمًۢا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوْا عَلٰي مَا فَعَلْتُمْ نٰدِمِيْنَ ۝۶

۶. اے مؤمناں اگاں بیاریت شمئے گوْرا فاسقیں (گناہ گاریں) مردمے کجام پیمیں ہبرے گڑا آئی راستیءَ دربگیج اِت چومہ بیت کہ شما تکلیف بدئیت کجام یک قومےءَ پہ نادانی ءُپدا وتی کتگینءِ سرا پشومان بہ بئیت[۳].

---

(۱) اے آیت بنو تمیم قبیلےءِ لہتے اعرابی ءُگیابانی مردمانی بابتءَ نازل بوت کہ آیاں یک روچے چہ واجہءِ حجرہءَ ڈن واجہءَ توار بردات کہ یامحمّد یامحمّد داں واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ڈنّءَ دراتک (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ الحجرات) اللہءَ ہمیشانی بابتءَ فرمان کت کہ ایشانی گیشتریں بے عقل اَنت کہ واجہءِ پیمیں شخصیتےءَ اے پیمءَ چہ دیوالانی پشتءَ توار بردینت. ظاہرانت کہ عاقلیں مردم قدر شناس بیت، ءُادب ءُاحترامءِ راہ ءُرہبنداں زانت پمیشا آچوشیں کارکت نہ کنت.

(۲) بزاں اگں بے کوکار کنگ ءُتوار بردیگءَ ہنچو صبراِش بکتیں تاکہ محمّد -صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وت ڈنّءَ دراتک گڑا اے پہ آیاں وش ترآت.

(۳) گیشتریں مفسر ہمے نیمگءَ اَنت کہ اے آیت ولید بن عقبة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ءِ بابتءَ نازل بوت کہ واجہءَ دیم دات بنوالمصطلقءِ صدقہ ءُخیراتانی آرگءَ. آواجہءِ گوارا آتک ءُگوشت ئے کہ آیاں گوشتگ کہ ما زکات نہ دئیں ءُحقیقتءَ اوادا نہ شتگ اَت گڑا واجہءَ اے مردمانی سرا لشکر کنگ لوٹ اِت رندءَ اے ہبر پدّ ربوت کہ آونہ شتگ. بلے اے روایت ضعیف اِنت، ءُثبوتے نہ داریت. بلے چہ اے آیتءَ علمایاں لہتے فائدہ ءُاصول زرتگ. (۱) ہمیش اِنت آمردم کہ فاسقے ءُگناہ گارےنہ ئے، دین دار ءُخداترسے آئی ہبرءَ اگاں بے تحقیقءَ بزورئے جائز اِنت. ءُآمردم کہ دین دارےنہ ئے آئی ہبرءِ بے تحقیقءَ زورگ جائز نہ اِنت. (أضواء البیان للشنقیطی) بلے تحقیق کنگ وش تر ءُفائدہ مند ترانت. واللہ أعلم. (۲) چہ ہمے آیتءَ محدّثیناں عادلیں مردمانی خبر واحد قبول کتگ. (تفسیر قرطبی)، (۳) امام ابن القیّم گوْشیت. کہ اللہ پاکءَ پہکءَ پہک (مطلق) فاسقیں ءُگناہ گاریں مردمانی ہبرءِ رد کنگءِ حکم نہ داتگ بلکیں آئی راست کنگءِ حکم داتگ. پمیشا زانگ بیت کہ فاسقیں ءُگناہ گاریں مردمءِ ہبر ہنچو رد کنگ نہ بیت بلکیں اگں لہتے ہنچیں وسیلہ ءُدلیل چہ ڈنّءَ رسست کہ آئی ہبرءَ راست کنت گڑا آئی ہبر زورگ بہ بیت پرچہ کہ اے وڑیں مردم بازانت کہ =

وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ فِيْكُمْ رَسُوْلَ اللّٰهِ ۭ لَوْ يُطِيْعُكُمْ فِيْ كَثِيْرٍ مِّنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيْمَانَ وَزَيَّنَهٗ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْيَانَ ۭ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الرّٰشِدُوْنَ ۝

۷. ءُزبر بزان اِت که شمئے میانءَ اللّٰهءِ رسول اِنت[۱]، اگاں آشمئے ہبرانی سرا بہ بیت بازیں کارانی تہا گڑا شما مشکلءِ تہا کپ اِت[۲] بلے اللّٰهءَ شمئے (دلانی تہا) ایمانءِ دوستی پیداکت ءُآئی ڈولدار کت شمئے دلانی تہا، ءُنادوستے کت پہ شما کفر ءُگناہ ءُنافرمانی، ہمیش اَنت نیک بخت.

فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝

۸. اے اللّٰهءِ وتی مہربانی ءُاحسان اَت، ءُاللّٰه زبریں زانتکار ءُخیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

وَاِنْ طَاۗىِٕفَتٰنِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا ۚ فَاِنْۢ بَغَتْ اِحْدٰىهُمَا عَلَي الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِيْ تَبْغِيْ حَتّٰى تَفِيْۗءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ

۹. ءُاگن مؤمنانی دوٹولیءَ وت ماں وتءَ جنگ کت گڑا شما (ایدگہ مسلمان) آیانی میانءَ سُہل بکن اِت، اگاں یک جماعتےءَ گیشی کت آدگرءِ سرا گڑا جنگ بکن اِت گوں گیشی کنوکءَ تا ہما وہداکہ آبیرہ بکنت ءُبئیت اللّٰهءِ حکمءِ نیمگءَ[۳]، اگن آئی بیرہ

= آفاسق ءُگناہ گار اَنت بلے ہبر راستیں کنند (تفسیر ابن القیّم) ءُآیانی فاسقی ءُگناہ گاری چہ دگہ جاگہے نہ کہ دروگ بندگءَ اِنت.

(۱) نوں باید اِنت شما آئی شرپ ءُعزّت بدئیت، ءُآئی گفتار ءُرفتاراں وتی رہبند جوڑبکن اِت.

(۲) بزاں اگن رسول شمئے رہبنداں بزوریت اے شمارا تاواں بارکنت ءُاے وڑا دینءِ نظام ءُلوٹ پہک گاربیت ءُزمینءِ تہا فساد جوڑ بیت، ءُشما مشکلءِ تہا کپ اِت. اے آیتءِ تہا ہمامردمانی واستا بیم ءُترسینگ ہست کہ آحدیثاں وتی مذہبانی رندءَ کنگءِ کوششءَ کنند بدلءَ ایشی کہ وت حدیثانی رندگیریءَ بکنند. اے رہبند پہ مسلماناں باز ترسناک اِنت. اللّٰه مسلماناں پہ شون بکنت.

(۳) بزاں شما آدگہ مسلمان ہمے مظلومءِ ہمراہیءَ بہ بئیت داں آزیاتی کنوکیں ٹولی پہک لاچار بہ بیت پہ ظلمءِ ویل کنگءَ . افسوس کہ اگن مروچی اے قاعدہءِ سرا مسلماناں عمل بکتیں اے گنجیں جنگ ءُجیڑہ دربا گاربوت اَنت. ہمے معناءِ یک حدیثے ہست کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ وتی ظالمیں ءُمظلومیں براتءِ کمکءَ بکن اِت! انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ جست کت کہ واجہ مظلومءِ کمک کنگ وَفہمگ بیت بلے ظالمءِ کمک کنگ چون اِنت؟ واجہءَ فرمائینت: آئی کمک کنگ ہمیش اِنت کہ آئیءَ چہ ظلمءَ بدار. (صحیح البخاری کتاب المظالم حدیث: ۲۴۴۴).

فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوْا اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ۝۹

کت گڑا آیانی میانءَ سُہل بکن اِت پہ عدل ءُانصاف، ءُانصاف بکن اِت کہ اللہ دوست داریت انصاف کنوکاں.

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ۝۱۰

۱۰. بیشک مؤمن وت ماں وتءَ برات اَنت نوں وتی براتانی میانءَ سُہل بکن اِت، ءُبترس اِت چہ اللہءَ دانکہ شمئے سرا رحم کنگ بہ بیت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنُوْا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَآءٌ مِّنْ نِّسَآءٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوْقُ بَعْدَ الْاِيْمَانِ وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝۱۱

۱۱. اے مومناں ہچ قوم آدگہ قومءَ کلاگ مہ زوریت، بوت کنت کہ آ (کلاگ زرتگیں) چہ ایشاں جوان تر بہ بنت[۱] ءُنہ جنین جنیناں کلاگ بزوراَنت بوت کنت کہ آ چہ ایشاں جوان تر بہ بنت، ءُوت ماں وتءَ شگان جنکائی مکن اِت، ءُنہ یکءَ دگرءَ خرابیں لقب بدئیت[۲]، باز سلّیں نامےفاسقی (گناہ گاری) پدچہ ایمانءِ آرگءَ[۳]، ءُہرکس کہ بیرہ مہ کنت گڑا ہمیش اَنت ظالم.

(۱) مردم مسکرا ءُمذاق ہما مردمءِ سرا کنند کہ آئیءَ کدءِ وت ساب نہ کنند بلکیں آئیءَ کم شرپ تر ءُکم تر زان اَنت، ءُاے تکبّرے. ہنچوکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ «**الکبر بطر الحق وغمط النّاس**» بزاں تکبّر نام اِنت حقّءِ پشتءَ دۆردیگءِ، ءُمردمانی کم شان ءُکم تر زانگءِ . (سنن أبی داود کتاب اللباس باب ماجاء فی الکبر) ءُآمردم کہ آئی سرا مسکرا ءُمذاق بوگءَ اِنت بوت کنت کہ عمل ءُایمانءِ تہا آئی جاہ ءُشان چہ مسکرا کنوکءَ گیشتر بہ بیت پمیشا ہچ مسلمانءَ زیب نہ دنت کہ آدگہ مسلمانیں براتءِ سرا مسکرا ءُمذاق بکنت. اللہءِ گورا اے بلاہیں جرمے . چہ ایشی پہریز کنگ لوٹیت.

(۲) بزاں ہچ مردمءَ چوشیں نام برمہ بندات کہ آنہ وش بہ بیت.

(۳) ایشی تفسیر دو وڑا بیان بوتگ. یکّے ہمیش اِنت کہ مسلمان بوگءَ چہ پد شمارا اے زیب نہ دنت کہ یکّءَ دگرءَ بدیں نام بہ بند اِت ہمے وڑا کہ جاہلیّتءِ زمانگءَ شمئے عادت بوتگ. (ابن کثیر) دومی اے وڑانت ہمامردم کہ آپیسرءَ بدیں مردم بوتگ اَنت ءُردیں کاراِش کتگ ءُتوبہ اِش کتگ، نوں اے باز سلّیں چیزے کہ شما ایشاں ایشانی ہما پیسری اِیں ردیں کارپدانی سرا نام بر بہ بندات. بزاں آیاں فاسق ءُزانی یاشرابی یادگہ ہنچیں بگوْش اِت (تفسیر قرطبی).

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ ۫ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَّلَا تَجَسَّسُوْا وَلَا يَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ۭ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّاْكُلَ لَحْمَ اَخِيْهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِيْمٌ ۱۲

۱۲. اے مؤمناں وتءَ دور بدارات چہ بازیں گماناں، بیشک لہتے گمان گناہ اَنت[۱]، ءُیکّءَ دگرءِ عیباں درگیجگءِ کوششءَ مکن اِت[۲] ءُنہ یکءَ دگرءِ غیبتءَ بکن اِت[۳]، ایا دوست داریت چہ شما ہچ یکّے ایشی کہ وتی مرتگیں براتءِ گوشتءَ بوارت[۴]، نوں شما ایشی دوست نہ دارات، ءُبترس اِت چہ اللّٰہءَ، بیشک اللّٰہ سک باز توبہ قبول کنوک ءُمزنیں مہربانے.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ وَّاُنْثٰى وَجَعَلْنٰكُمْ

۱۳. اے انساناں بیشک ماشمارا جوڑکتگ چہ یک مردین ءُیک جنینےءَ[۵]، ءُما شمارا ذات ذات ءُقبیلہ قبیلہ جوڑکتگ[۶] تاکہ شما وت

---

(۱) حدیثءِ تہا کئیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**إيّاكم والظّن فإنّ الظّن أكذب الحديث**». کہ چہ گمانءَ وتءَ دور بدارات چیءَ کہ گمان ہبرانی مستریں دروگ اِنت. (صحيح البخاری، كتاب الأدب) امام قرطبی گوشیت گیشتریں علماء ہمے نیمگءَ اَنت کہ ہما مردم کہ آئی ظاہر خیرءِ سراانت. بزاں ظاہرءَ جوانیں مردمے، اے وڑیں مردمءِ سرا بدیں گمان کنگ جائز نہ اِنت. ءُآمردم کہ آئی ظاہر سلّ اِنت. بزاں آئی بدی ڈنّاانت، اے وڑینءِ سرا بدیں گمان جائزانت. (تفسير قرطبی).

(۲) جاسوسی کنگ بدیں گمان کنگءِ ثمرہ اِنت. پمیشا اللّٰہءَ اوّلءَ چہ بدیں گمانءَ منہ کت تاکہ جاسوسی کنگءِ دروازگ پہک بند بہ بیت. چیریں چیزءِ پٹّ ءُلوٹ کنگءَ تجسّس گوش اَنت. آیتءِ معنٰی ہمیش اِنت کہ ظاہریں چیزءَ بزورات، ءُمسلمانانی چیریں عیبانی درگیجگءِ کوششءَ مہ کن اِت. (تفسير قرطبی).

(۳) حدیثءِ تہا کئیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جست کنگ بوت کہ غیبت چےءَ گوْش اَنت؟ واجہءَ درّائینت: کہ یکّے وتی براتءَ پہ ہما رہبندءَ یاد بکن کہ آنہ وش بہ بیت. جست کنوکءَ گوشت کہ اگاں آچیز کہ من ئے گوْشاں آئی تہا بہ بیت؟ واجہءَ درّائینت: کہ غیبت وہمیشی جندانت. ءُآچیز اگاں آئی تہا مہ بیت گڑا بزاں توآئی سرا تہمت جت. (سنن أبی داود كتاب الأدب باب فی الغيبة).

(۴) بزاں وتی مسلمانیں براتءِ غیبت کنگ ءُوتی مرداریں براتءِ گوشت ورگ یک وزَانت. مراد ہمے نیمگءَ دلگوش کنگ اِنت کہ غیبت کنگ سکّیں سلّیں چیزے ءُمزنیں جرمے.

(۵) مراد آدم ءُحواعلیہما السّلام اَنت.

(۶) شَعْب: گوْش اَنت مزنیں ءُٹوپیں قبیلہاں. ءُچہ ایشی کسترینءَ قبیلہ گوْش اَنت. پدا چہ آئی کسترینءَ =

شُعُوْبًا وَّقَبَآىِٕلَ لِتَعَارَفُوْا ؕ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ ﴿۱۳﴾

ماں وتءَ یکّءَ دگرءَ جاہ بیارات[۱]، شمئے عـزّت دار تریں مردم اللّٰہءِ گوْرا شـمئے تہءِ ترسـوک تریـں مـردم اِنـت[۲]، بیشـک اللّٰہ جوانیں زانوک ءُآگاہیں ذاتے.

قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا ؕ قُلْ لَّمْ تُؤْمِنُوْا وَلٰكِنْ قُوْلُوْٓا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيْمَانُ فِيْ قُلُوْبِكُمْ ؕ وَاِنْ تُطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَا يَلِتْكُمْ مِّنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۴﴾

۱۴. گوْشت جنگلیاں کہ ماایمان آوْرتگ، بگوْش کہ شـما ایمان نیاوْرتـگ بلکیں بُگوْش اِت کہ ما مسلمان بوتگیں، تنینگہ ایمان شمئے دلانی تہـا نہ پُترتـگ[۳] ءُاگن شـما اللّٰہ ءُآئی رسـولءِ فرمانبرداریءَ بکن اِت گڑا شمئے عمـلانی تہا ہچ کمّ نہ کنئت، بیشـک اللّٰہ

= عمارة گوْش اَنت. پداچہ آئی کسـترینءَ بطن گوْش اَنت. ءُپداچہ آئی کسترینءَ الفَخِذ گوْش اَنت. چہ آئی کسترینءَ فصیلة گوْش اَنت. چہ آئی کسترینءَ عشیرة گوْش اَنت. (تفسیر قرطبی).

(۱) مطلب ہمیش اِنت کہ ذات ءُقبیلہانی بہربہر کنگ ہشکءَ یکّءَ دگرءِ تعارف ءُزانگءِ واستاینت. بزاں مردم یکّءَ دگرءَ درست بکننت. ایشی لوٹ یکّءَ دگرءِ سرا وتی مزنی ءُواجہی ظاہر کنگ نہ اِنت ہنچوکہ مروچاں اے چیز باز گندگءَ کئیت. اسلامءَ اے چیز چہ بنءَ گوْتکگ ءُدرکنگ، ءُایشیءَ جاہلیّتءِ نام داتگ.

(۲) بـزاں اللّٰہءِ نزّیکءَ عزّت ءُاحترامءِ بنیاد تقوٰی ءُپہریز گاری اِنت نہ کہ حسـب ءُنسـب اِنت. اگن یک غلامے اللّٰہءِ اطاعت گذار ءُفرمانبردارے بہ بیت آئی درجہ اللّٰہءِ گورا چہ نافرمانیں واجہءَ مسترانت.

(۳) لہتے مفسرینانی نزّیکءَ چہ اے اعرابیاں بنو اسـد ءُخزیمہ قبیلہءِ منافق مرادَانت کہ آیاں ڈکّالءِ سالءَ پہ صدقہ ءُخیرات حاصل کنگءِ واسـتا یاچہ مسـلمانانی دسـتءَ مرگ ءُقیدی جوڑ بوگءِ ترسءَ چہ زبانءَ وتءَ مسلمان ظاہرکت ءُپہ دل مسلمان نہ اِتنت. (تفسیر قرطبی) بلے امام ابن کثیر گوْشیت چونہ اِنت بلکیں چہ ادا ہما اعرابی (جنگلی) مرادَانت کہ آنوک مسلمان بوتگ اِتنت ءُتنےوبدءَ آیاں اسلامءِ بابتءَ سرجمیں علم ءُزانت نیسـت اَت بلے ہنچو مؤمن بوگءِ دعوٰا دار بوت اَنت. گڑا اللّٰہءَ آادب دات اَنت کہ گوں مسلمان بوگءَ ہنچو مؤمن بوگءِ دعوٰا کنگ وشّیں چیزے نہ ئے بلکیں اے جاہءَ مردم کم کمّءَ سربیت. زانـگ لوئیت کہ وہدیکہ اے دوئیں لفظ یکّیں آیت ءُیکّیں جاگـہءَ بیان بہ بنت گڑا اودا ایشانی معنٰی یک نہ بیت بلکہ دگہ دگہ بنت. آوہدءَ گڑا ایمان معنٰی اللّٰہ ءُآخرتءِ سرا ءُملائکہ ءُکتابانی سرا ءُپیغمبرانی سرا ءُتقدیرءِ سرا پہ دل یقین آرگ اِنت. ءُاسـلامءِ معنٰی آوہدءَ اللّٰہءِ احکامانی ءُفرائضانی سرا عمل کنگ اِنت. ءُاگن یک جاگہ ایشانی بیان نیاتک گڑا اودا یکّءَ دگرءِ معناءَ دینت. (تفسیر قاسمی) ہمے وڑا ہر مؤمن مسـلمان گوْشگ بیت ءُہرمسـلما نءَ مؤمن گوْشگ نہ بیت پرچہ کہ بازیں مردم ہست کہ آظاہرءَ اسـلامی احکامانی سرا عمل کنت بلے چہ مسلمانانی دستءَ وتی مفادانی پورہ کنگءِ ہاترءَ نہ کہ ہمیشا کہ آیاں اے چیزانی سرا ایمان ءُیقین ہست.

بے اندازہ بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

۱۵. بیشک مؤمن ہماانت کہ آیاں ایمان آؤرتگ اللہ ءُآئی رسولءِ سرا پدا شک اِش نہ کتگ، ءُجہاداِش کتگ گوں وَتی جان ءُمالاں ماں اللہءِ راہءَ، ہمیش اَنت راست بازیں مردم.

۱۶. بگوْش کہ ایا شما اللہءَ وتی دینداریءِ بابتءَ حال دیگ لوٹ اِت ؟، اللہ وَہماانت کہ زانت ہرچیکہ آسمانانی تہا ہست ءُزمینءِ تہا، ءُاللہ ہمک چیزءَ زبر زانوک اِنت[1].

۱۷. آاحسان لڈّاَنت تئی سرا پہ وتی مسلمان بوگءَ، بگوْش کہ وتی مسلمان بوگءِ احسانءَ منی سرا مہ لڈّات، بلکیں اللہءِ احسان شمئے سرا ایرانت کہ آئی شمارا ایمانءِ سرا آؤرت اگن شما راست بازات[2].

۱۸. بیشک اللہ زانت چیریناں آسمانانی ءُزمینءِ، ءُاللہ زبر گندوک اِنت شمئے کاراں.

---

(۱) بزاں اگن شما پہ دل مسلمان اِت گڑا بیدءِ شمئے حال دیگءَ اللہ وت ایشی زانت کہ آدلانی رازانی ہوں زانوک اِنت، ءُاگن شما پہ دل مسلمان نہ اِت گڑا شما پہ وتی چریں زبانءَ پہ ہشکءَ (آمنّا) گوْشگءَ اللہءَ کلاگ گپت نہ کن اِت. بزاں چہ ٹہلءَ گیشترمردم پہ عملءَ زور بدنت. ءُگیشتر ہمے وڑانت کہ بازیں ٹہل ہمامردم کننت کہ آعملی میدانءِ تہا نزور اَنت.

(۲) ہمے اعرابی بزاں جنگلیاں گوشت کہ اے اللہءِ پیغمبر مارا بچارکہ مامسلمان بوتگیں ءُتئی کمکءَ کنگءَ ئیں، ءُآدگہ عرب گوں توجنگءَ اَنت. گشئے آیاں وتی ایمان آرگءِ احسان اللہءِ پیغمبرءِ سرالڈّ اِت. اللہءَ ایشانی رد کت کہ وتی ایمان آرگءِ احسانءَ پیغمبرءِ سرا مہ لڈّ اِت. ایشی فائدہ شمئے وتی واستا اِنت. ءُاے اللہءِ مہربانی اِنت کہ آئی شمارا اسلام قبول کنگءِ توفیق دات نہ کہ اے شمئے وتی بود ءُکمال اَت.

سُوْرَةُ قٓ سورة قٓ

سوره ق ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
چل ءُپنچ آیات ءُسے رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

قٓ ۟ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيْدِ ۚ﴿۱﴾

۱. ق، ءُسوگندِانت پہ مزن شان ءُقرآنءِ.

بَلْ عَجِبُوْٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ فَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا شَيْءٌ عَجِيْبٌ ۚ﴿۲﴾

۲. بلے کافر حیران بوت اَنت پہ ہمے ہبرءَ کہ آتک آیانی تہا ترسینوکے چہ آیانی جندءِ تہا، ءُگوشت کافراں کہ اے و یک بلاہیں عجبیں چیزے[۱].

ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ۚ ذٰلِكَ رَجْعٌۢ بَعِيْدٌ ﴿۳﴾

۳. ایا وہدیکہ ما مریں ءُخاک بئیں؟، اے پدءِ واتر کنگ دورانت (چہ عقلءَ).

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ ۚ وَعِنْدَنَا كِتٰبٌ حَفِيْظٌ ﴿۴﴾

۴. بیشک مازانتگ ہرچیکہ کمّ کنت زمین چہ آیاں، ءُمئے کرّءَ کتابے ہست حفاظت کنوکیں[۲].

---

(۱) بزاں اے حیرانی چیزے نہ ئیے بلکیں اے اللهءِ قانون اِنت کہ آئی ہر قومءِ تہا چہ ہمایاں پیغمبر دیم داتگ. ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ﴾ [سورة ابراهيم: ۴] بزاں ماہرچ قومءِ تہا ہمایانی زبانءِ پیغمبر دیم داتگ کہ آیاں زبر بگیشّینیت ءُبدانت. پمیشا مکّہءِ مردمانی حیرانی ظاہر کنگ پہ محمّد رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ پیغمبریءِ سرا پہکیں ردیں چیزے، ءُہچ وزن نہ داریت.

(۲) بزاں زمین ہرچیکہ چہ مردگءِ جسمءَ کم کنت ءُآئیءَ وارت چونہ اِنت کہ آچہ مئے علم ءُزانتءَ ڈنّ اِنت بلکیں اے درہا مئے علم ءُزانتءِ تہا ہست اَنت کہ زمینءَ چہ اندازہ وارتگ ما پدا ہما رہبندءَ آئیءَ جوڑکنیں کہ آپیسرءَ دنیاءِ تہا ہما وڑا بوتگ.

بَلْ كَذَّبُوْا بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ فَهُمْ فِيْٓ اَمْرٍ مَّرِيْجٍ ۝۵

۵. بلے آیاں دروگ بندکت راستیں ہبر وہدیکہ پہ آیاں آتک ءُسربوت، نوں آسرگردانیں کارےءِ تہا کپتگ اَنت[1].

اَفَلَمْ يَنْظُرُوْٓا اِلَى السَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنٰهَا وَزَيَّنّٰهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوْجٍ ۝۶

۶. زاناں ندیستگ اِش آسمان کہ آیانی سراانت کہ چہ وڑا ماجوڑ کتگ ءُڈولدار کتگ ءُآئےءَ ہچ وڑیں ترکّےمان نیست.

وَالْاَرْضَ مَدَدْنٰهَا وَاَلْقَيْنَا فِيْهَا رَوَاسِيَ وَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍۢ بَهِيْجٍ ۝۷

۷. ءُہما زمین کہ ما دراج کش کتگ ءُما دؤر دات آئی تہا چہ گنجیں کوہے، ءُرودینت آئےءِ تہا ہرپیمیں ڈولداریں چیز.

تَبْصِرَةً وَّذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيْبٍ ۝۸

۸. پہ پیش دارگءَ ءُپہ یاد دیائینگءَ ہر بیرہ کنوکیں بندہءِ.

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً مُّبٰرَكًا فَاَنْۢبَتْنَا بِهٖ جَنّٰتٍ وَّحَبَّ الْحَصِيْدِ ۝۹

۹. ءُما ایر دات چہ آسمانءَ بابرکتیں آپ گڑا ما رودینت پمیشی باگ ءُرُنگی دان.

وَالنَّخْلَ بٰسِقٰتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيْدٌ ۝۱۰

۱۰. ءُبرزیں مچ کہ پہ آئی ہست کوکر گمچہ اِیں.

رِّزْقًا لِّلْعِبَادِ ۙ وَاَحْيَيْنَا بِهٖ بَلْدَةً مَّيْتًا ۭ كَذٰلِكَ الْخُرُوْجُ ۝۱۱

۱۱. روزی اَنت بندیانی، ءُما زندگ کت پہ آئی مرتگیں شہرے، ہمے پیمااِنت درایگ (قبرانی)[2].

---

(۱) مرج. گوش اَنت ہور ءُتواریءَ، ہمامردم کہ برے یک ہبرے کنت، ءُوتءَ یک ہبرےءِ سرا داشت نہ کنت آئی بابتءَ ہمیشی گوش اَنت کہ مرج امرہ. بزاں ہرآمردم کہ حقّءِ مخالف اِنت آہجبر وتءَ یک ہبرےسرا داشت نہ کنت بلکیں برے یک ہبرے کنت ہنچوکہ مکّہءِ کافرانی حال اَت کہ برے گوشت اِش کہ محمّد شاعرے، ءُبرے گوشت اِش کاہنے، ءُبرے ساحراِش گوشت. ردیں مذہبانی یک نشانی بےہمیش اِنت.

(۲) بزاں ہنچوکہ مرتگیں زمینءَ ماپہ ہؤر چہ آئی مرگءَ پد زندگ کنیں ہمے پیمءَ شمارا چہ مرگءَ پد قیامتءَ پدا زندگ کنیں. ءُاے پہ ما انچکے ہم گران نہ اِنت.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَّاَصْحٰبُ الرَّسِّ وَثَمُوْدُ ﴿۱۲﴾

۱۲. دروگ بندکت اَنت(پیغمبر) چه ایشاں پیسرنوحءِ قومءَ ءُچاتءِ ہدابنداں[۱] ءُثمودءِ قومءَ.

وَعَادٌ وَّفِرْعَوْنُ وَاِخْوَانُ لُوْطٍ ﴿۱۳﴾

۱۳. ءُہمے پیما عادءَ ءُفرعونءَ ءُلوطءِ براتاں.

وَّاَصْحٰبُ الْاَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ ۭ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيْدِ ﴿۱۴﴾

۱۴. ءُایکہءِ نندوکاں[۲]، ءُتُبعّءِ قومءَ[۳]، اے درستاں پیغمبر دروگ بند کت اَنت، گڑا جه گیر بوت (ایشانی سرا) منی عذابءِ وعده.

اَفَعَيِيْنَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِ ۭ بَلْ هُمْ فِيْ لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيْدٍ ﴿۱۵﴾

۱۵. زاناں ما دم برت گوں اوّلی جوڑکنگءَ[۴]؟، بلکیں آشکّی اَنت پدا نوکیں جوڑ بوگءِ بابتءَ.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهٖ نَفْسُهٗ ۚ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيْدِ ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُبیشک ماجوڑکتگ انسان ءُما زانیں ہرچیکه آئی دل شَپو شپو کنت، ءُما گوں انسانءَ نزّیک تریں چه آئی شاه رگءَ[۵].

---

(۱) امام ابن جریرفرمائینیت که چه اصحاب الرّسءَ مراد اصحاب الأخدودآنت ایشانی سرجمیں بیان سورة البروجءِ تہا چارگ به بیت.

(۲) ایشانی سرجمیں بیان سورة الشعراء آیت ۱۷۶ تہا چارگ به بیت.

(۳) قوم تبّعءِ بیان سورة الدّخان آیت ۳۷ حاشیه تہا چارگ به بیت.

(۴) ادا استفہام انکار واستاانت. مطلب ہمیش اِنت که اوّل برءِ جوڑکنگءَ ما ہچ دم نه برت، ءُآپه ما ہچ گران نه اَت گڑا اے برءِ زندگ کنگ چوں په ماگران بیت؟ حقیقتءَ اے چه آئی آسان ترانت. ہنچوکه دگه جاگہے فرمان اِنت ﴿ وَهُوَ الَّذِيْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِ ﴾ [سورة الروم: ۲۷] ہمااِنت که بنگیحءَ جوڑکنت پدا آئیءَ زندگ کنت (چه مرگءَ پد) ءُاے دومی زندگ کنگ په آئی آسان ترانت.

(۵) لہتے مفسرءَ اداچه نحن ملائکه مراد زرتگ اَنت. بزاں معنیٰ ہمیش اِنت که مئے ملائکه په انسانءَ چه آئی ساءِ رگءَ نزّیک ترانت. اے معنیٰ حافظ ابن کثیر گچین کتگ. بلے چه آیتءِ پشت ءُدیمءَ ہمے زانگ بیت که مراد چه نحنُ الله اِنت نه که آئی ملائکه. ءُمراد ہمیش اِنت که من الله په علم ءُقدرت په انسانءَ چه آئی جند ساءِ رگءَ ہم نزّیک تراں نه که په اعتبارءِ ذات (بزاں نه که آوت) چوکه وحدة الوجودی ءُحلولی صوفیانی عقیده اِنت که الله ہرجاگه ءُہرچیزءِ تہا موجودانت. آیانی عقیدهءِ رہبندءَ نعوذ بالله الله ناپاکیانی تہا ہوں موجودانت بلکیں صحیح عقیده که سلف صالحین ءُگنجیں امامانی عقیده =

إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾

۱۷. وهدیکه چامپنت ءُزورآنت دوئیں زوروک که آئی راست ءُچپّءَ نندوک آنت.

مَا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾

۱۸. (انسان) درشان نه کنت ہچ وڑیں ہبرے بلے آئی گوڑا یک آمادہیں نگہبانےہست.

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾

۱۹. ءُآتک مرگءِ بیہوشی پہ راستی، ہمیش اِنت ہماکہ توچہ آئی تتک ئے.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾

۲۰. ءُہپّ کنگ بوت کرنّاءِ تہا، ہمیش اِنت بیم ناکیں روچ.

وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾

۲۱. ءُکئیت ہریک ساہ دارےہمے حالتءَ کہ آہرا گون بیت یک سردیوکے ءُیک گواہی دیوکے[۱].

لَّقَدْ كُنتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا فَكَشَفْنَا عَنكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾

۲۲. بیشک کہ تو چہ ایشی بے سد بوتگ ئے گڑا ما دور کت چہ تو تئی پردگ نوں تئی دید مروچی تیزاِنت[۲].

وَقَالَ قَرِينُهُ هَٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾

۲۳. ءُگوْشیت آئی ہمبراہ کہ اش اِنت دیمءَ ہماکہ منی گوْرا بوتگ[۳].

= بوتگ آہمیش اِنت کہ اللہ پہ اعتبارءِ ذات وتی عرشءِ سراِنت ہنچوکہ قرآنءَ باز جاگہ آتکگ کہ ﴿ الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ ﴾ [سورة طٰہٰ: ۵] رحمان وتی عرش معلّیءِ سرا اِنت. بلے آئی علم ءُقدرت ہر وہدءَ ءُہرکجا ہست آنت ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴾ [الطلاق: ۱۲] بزاں اللہ ہرچیزءِ سرا قادراِنت، ءُبیشک اللہءَ ہرچیز پہ علم ءُزانت پتاتگ (نہ کہ بذاتہ).

(۱) لہتے گوشیت کہ سردیوک یک فرشتہ ے، اے مردمءَ سردیان کنت ءُساب ءُدادءِ جاگہءَ سرکنت. ءُچہ شہیدءَ مراد انسانءِ وتی عمل آنت کہ آئی بابتءَ وت گواہی دینت. ءُلہتے گوشیت کہ سردیوک ءُگواہی دیوک دوفرشتہ آنت. یکّے سردیان کنت، ءُدومی مردمءِ سرا گواہی دنت. امام ابن جریر ءُابن کثیر ہمے دومی تفسیر گچین کتگ.

(۲) کہ نوں وتی کتگیں کاراں زبر گندگءَ ئے.

(۳) مراد ہما فرشتہ اِنت کہ آگوں انسانءَ ہر وہدءَ گون اِنت، ءُآئی عملانی نبشتہ کنوک اِنت. قیامتءَ آئی =

اَلْقِيَا فِيْ جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيْدٍ ﴿۲۴﴾

۲۴. دۏر بدئیت شما دوئیں ماں دوزهءَ ہر مزنیں ناشکر ءُضدّیءَ

مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيْبِ ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُہر مزنیں داروکءَ چہ نیکیءَ ءُزیاتی کنوک ءُشکّیءَ.

الَّذِيْ جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَاَلْقِيٰهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيْدِ ﴿۲۶﴾

۲۶. ہمائی کہ جوڑ کتگ گوں اللّٰهءَ دگہ معبودے، گڑا دۏر بدئیت آئرا ماں ترندیں عذابءِ تہا.

قَالَ قَرِيْنُهٗ رَبَّنَا مَآ اَطْغَيْتُهٗ وَلٰكِنْ كَانَ فِيْ ضَلٰلٍۢ بَعِيْدٍ ﴿۲۷﴾

۲۷. گۏشیت آئی ہمبراہ کہ اے منی پروردگار ایشیءَ من گمراہ نہ کتگ بلے آوت دوریں گمراہیءِ تہا بوتگ[۱].

قَالَ لَا تَخْتَصِمُوْا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيْدِ ﴿۲۸﴾

۲۸. (اللّٰه) گۏشیت کہ منی گورا مہ مڑات ءُمن پیسرا دیم داتگ اَت پہ شما بیم عذابءِ.

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَآ اَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿۲۹﴾

۲۹. منی گۏرا حکم بدل ءُسدل نہ بنت[۲]، ءُنہ من ناانصافی کنوکیاں بندیانی سرا.

يَوْمَ نَقُوْلُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَاْتِ وَتَقُوْلُ هَلْ مِنْ مَّزِيْدٍ ﴿۳۰﴾

۳۰. ہماروچءَ کہ ماگۏشیں دوزهءَ کہ ایا تو پُربوت ئے ءُآگۏشیت کہ دگہ گیشیں ہست[۳]؟

= دریں عملاں آئی دیمءَ ایرکنت ءُگۏشیت کہ اش اَنت تئی ہماعمل کہ تو دنیاءَ کتگ اَنت ءُمنی گورا نبشتہ بوتگ اَنت.

(۱) چہ اے دومی ہمبراہءَ مراد شیطان اِنت، ءُہما گمراہ کنوکیں سردار ءُلیڈر ءُملّا کہ مردم اِش گمراہ کتگ اَنت. قیامتءَ اللّٰهءِ دربارءَ وتی رندگیری کنوکاں میاری کنتت ءُگوش اَنت کہ اے اللّٰه اے وت چہ تئی پلگاریں بندیاں نہ بوتگ اَنت ہمیشا ہما سہتءَ مئے ہبراش زرتگ نوں میاری ہمیشانی جندانت کہ پہ وتی وشّیءَ مئے راہءَ آتک اَنت. قرآنءِ تہا قیامتءَ گمراہیں لیڈر ءُآیانی رندگیری کنوکانی جیڑهءِ بیان باز جاگہ بیان بوتگ. بچار سورة سبأ آیت ۳۱-۳۳.

(۲) بزاں نوں پہ شمئے مڑگاں من وتی عذابءِ حکمءَ بدل نہ کناں. نوں شمارا اے عذاب چشگی اَنت.

(۳) ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت وہدیکہ مردم دوزهءَ دۏردیگ بیت گڑا آگۏشیت کہ دگہ زیاتی ہست؟ (گڑا =

وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِيْنَ غَيْرَ بَعِيْدٍ ﴿۳۱﴾

۳۱. ءُنزّیک کنگ بیت بہشت پہ پہریزگاراں نہ کہ دوربیت.

هٰذَا مَا تُوْعَدُوْنَ لِكُلِّ اَوَّابٍ حَفِيْظٍ ﴿۳۲﴾

۳۲. اے ہما (بہشت اِنت) کہ شمارا آئی وعدہ دیگ بوتگ، ہربیرہ کنوک ءُ(اللہءِ بندانی) حفاظت کنوکءِ واستااِنت.

مَنْ خَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَآءَ بِقَلْبٍ مُّنِيْبِ ﴿۳۳﴾

۳۳. ہرکس کہ چہ اللہءَ ترس اِت گوں نہ گندگءَ ءُآتک گوں بیرہ کنوکیں دلےءَ.

اِدْخُلُوْهَا بِسَلٰمٍ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُوْدِ ﴿۳۴﴾

۳۴. (گوْشگ بیت) کہ داخل بہ بئیت ماں بہشتءَ پہ سلامتی، ہمیش اِنت ہمیشگی روچ.

لَهُمْ مَّا يَشَآءُوْنَ فِيْهَا وَلَدَيْنَا مَزِيْدٌ ﴿۳۵﴾

۳۵. پہ آیاں ہست آئی تہا ہرچیکہ بلوٹ اَنت، ءُمئے گوْرا گیشیں ہست[۱].

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوْا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَّحِيْصٍ ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُچہ ایشاں پیسر[۲] ماچنچو قوم ءُراج تباہ کتگ اَت کہ آچہ ایشاں زورءَ گیش اِتنت، ءُترّ ءُتاب اِش کتگ اَت ماں ملکانی تہاء ایا ہست ہچ وڑیں تچگی جاہے؟

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهٗ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيْدٌ ﴿۳۷﴾

۳۷. بیشک ایشی تہا بلاہیں پنت ءُنصیحت ہست پہ ہمائی کہ داریت (سلامتیں) دلے[۳] یاگوشاں پہک دؤردنت ءُآئی (دل) ہمودا بہ بیت[۴].

= بیارت اِش) تاہما وہدءَ دوزہ ہمیشی گوْشیت کہ اللہ پاک وتی قدمءِ مبارکءَ آئی تہا ایرکنت نوں آگوشیت کہ بس بس دگہ نہ لوٹاں. (صحیح البخاری تفسیر سورۃ قٓ).

(۱) چہ اے زیادبینءَ اللہءِ دیدارکنگ مرادِانت. بزاں قیامتءِ روچءَ مؤمن اللہءِ دیدارءَ کنت ءُآئیءَ گنداَنت. ایشی سرجمیں بیان سورۃ القیامۃ آیت ۲۲، ۲۳ حاشیہءِ تہا چارگ بہ بیت.

(۲) بزاں چہ مکّہءِ ءُایدگہ دروگ بند کنوکیں کافراں.

(۳) بزاں ہماکہ عقل ئے سلامت اِنت.

(۴) بزاں ہماکہ پدل گوش داریت، ءُآئی دلگوشي پہکءَ ہمے سوچ ءُپنتانی نیمگءَ اِنت.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ۖ وَّمَا مَسَّنَا مِنْ لُّغُوْبٍ ﴿۳۸﴾

۳۸. ءُبیشک ماجوڑکتگ اَنت اے گنجیں آسمان ءُزمین ءُہرچیکہ ایشانی میانءَ ہست ماں شش روچءِ تہا، ءُنہ رست مارا ہچ وڑیں ژندی یے.

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوْبِ ﴿۳۹﴾

۳۹. نوں برداشت بکن ہرچیکہ آگوش اَنت، ءُپاکیءَ بیان بکن گوں وتی پروردگارءِ توصیفءَ چہ روچءِ درایگءَ پیش ءُآئی ایرروگءَ چہ پیش.

وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُوْدِ ﴿۴۰﴾

۴۰. ءُشپءَ آئی پاکیءَ بیان بکن[1] ءُچہ سجدیان ءُپد[2].

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَّكَانٍ قَرِيْبٍ ﴿۴۱﴾

۴۱. ءُگوشاں بدار روچے کہ توار دنت توار جنوک چہ نزّیکیں جاگہےءَ[3].

يَّوْمَ يَسْمَعُوْنَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ۭ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوْجِ ﴿۴۲﴾

۴۲. ہماروچءَ کہ گوش دارَانت کوکارءَ شِہمءِ دنیا، ہمیش اِنت روچ درایگءِ[4].

اِنَّا نَحْنُ نُحْيٖ وَنُمِيْتُ وَاِلَيْنَا الْمَصِيْرُ ﴿۴۳﴾

۴۳. بیشک ماانت کہ زندگ کنین ءُکشیں، ءُمئے نیمگءَ اِنت واتر جاہ.

يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ۭ ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيْرٌ ﴿۴۴﴾

۴۴. ہماروچءَ کہ زمین یک دمانءَ ترکّیت چہ آیاں[5]، اے مچ کنگ پہ ما آسان اِنت.

---

(۱) ادا مِن تبعیضءِ واستااِنت. بزاں شپانی چیزے وہدءَ اللہءِ پاکیءَ بیان بکن اِت. مراد تہجّدءِ وانگ اِنت.

(۲) ادا اشارہ فرض نمازاں پد ذکر ءُاذکار وانگءِ نیمگءَ اِنت. ایشانی زانگ ءُیاد کنگءِ واستا حدیثءِ کتاب چارگ بہ بیت.

(۳) بزاں مردم اے توارءَ ہنچو اشکُنت کہ گشئے چہ ہمائی نزّیکءَ پیداگ اِنت.

(۴) اے توار جنوک اسرافیل بیت، ءُاے ہما توارییت کہ چہ آئی مردم محشرءِ میدانءَ مچ کنگ بنت.

(۵) بزاں ہما آواز دیوکءِ نیمگءَ زوت زوتءَ تچان بنت. حدیثءِ تہا کئیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «أنا أوّل من تنشق عنه الأرض» اوّلی مردم کہ چہ قبرءَ درکئیت آمن ہاں. (صحیح مسلم کتاب الفضائل باب تفضیل نبیّنا محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُوْلُوْنَ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ ۣ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَّخَافُ وَعِيْدِ ۝۴۵

۴۵. مازانیں ہرچیکہ آگـوْش اَنت، ءُتوآیانی سرا زوراکی کنوکےنہ ئِے، نوں بترسـین پہ قرآنءَ ہرکس کہ چہ منی بیمءَ ترسیت.

سُوْرَةُ الذّٰرِيٰتِ — سورة الذاريات

سوره ذاریات ماں مکّہءَ نازل بوت ءُآئیءِ
شست آیات ءُسے رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

وَالذّٰرِيٰتِ ذَرْوًا ﴿۱﴾

۱. سوگندانت شنگ کنوکیں گواتانی، بال دیانءَ[۱].

فَالْحٰمِلٰتِ وِقْرًا ﴿۲﴾

۲. ءُبڑّءَ کنوکانی گرانیں بارءِ[۲].

فَالْجٰرِيٰتِ يُسْرًا ﴿۳﴾

۳. ءُتچوکین بوجیگ ءُمیلانی گوں نرمیءَ.

فَالْمُقَسِّمٰتِ اَمْرًا ﴿۴﴾

۴. پدا حکمانی بہرکنوکانی[۳].

اِنَّمَا تُوْعَدُوْنَ لَصَادِقٌ ﴿۵﴾

۵. بیشک آئی کہ شمارا وعدہ دیگ بیت الّمءَ راست اِنت[۴].

وَّاِنَّ الدِّيْنَ لَوَاقِعٌ ﴿۶﴾

۶. بیشک جزا ءُسزاءِ وہد بووک اِنت[۵].

---

(۱) مراد ہماگوات اَنت کہ خاکاں بال دینت، ءُشنگ اِش کنننت.

(۲) ہماگوات مراد اَنت کہ جمبراَ بڈّءَ کنننت ءُچکرّین اَنت. یامرادجمبراَنت کہ آپانی باراِش بڑّءَ بستگ.

(۳) چہ ﴿ فَالْمُقَسِّمٰتِ ﴾ مراد ہمافرشتہ اَنت کہ کاراں بہرکنننت. بزاں لہتے عذابانی آروک اَنت، ءُلہتے ہؤرانی، ءُلہتے مرگءِ . ہمے پیما آبہر بہراَنت.

(۴) اے جوابءِ قسم اِنت. چہ اے درہیں سوگندانی ورگءَ لوٹ ہمے ہبرءِ پدّر کنگ اِنت کہ قیامتءِ آیگ راستیں ہبرے، ءُآوتی وہدءِ سرا الّمءَ کثیت.

(۵) ﴿ الدِّيْنَ ﴾ چہ قیامتءِ ناماں یکّے. دین مزّءَ گوْش اَنت. چونکہ قیامتءَ نیکاں آیانی نیکیانی ءُبداں آیانی بد یانی مز رسیت پمیشا آئرا یوم الدّین گوْش اَنت. ءُقیامتءِ برجاہ کنگءِ مستریں راز ءُحکمت ہمیش اِنت.

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ۝۷

۷. ءُسوگندِانت ڈولداریں آسمانءِ.

اِنَّكُمْ لَفِيْ قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ۝۸

۸. بیشک کہ شما دورائیں دورائیں ہبرانی تہا اِت[1].

يُّؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ اُفِكَ ۝۹

۹. چہ ایشی ہما دور دارگ بیت کہ آبیرہ دیگ بوتگ[2].

قُتِلَ الْخَرّٰصُوْنَ ۝۱۰

۱۰. نیست ءُنابود بوت اَنت وت سرا ٹہینوک.

الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ غَمْرَةٍ سَاهُوْنَ ۝۱۱

۱۱. ہما کہ شکّ ءُشبہاتانی تہا بےسدّاَنت.

يَسْـَٔلُوْنَ اَيَّانَ يَوْمُ الدِّيْنِ ۝۱۲

۱۲. جست کنت کہ کدین اِنت آجزا ءُسزاء ءُانصافءِ روچ؟

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُوْنَ ۝۱۳

۱۳. (اِیے جزا ءُسزا) ہماروچءَ بیت کہ آسءِ تہا سوچگ بنت.

ذُوْقُوْا فِتْنَتَكُمْ ؕ هٰذَا الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُوْنَ ۝۱۴

۱۴. (گوشگ بیت) کہ بچش اِت وتی سزاءَ، ہمیش اِنت ہما کہ شما پہ آئی اشتاپ کتگ اَت.

اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ۝۱۵

۱۵. بیشک پہریز گارماں بہشت ءُچمّگانی تہا بنت.

اٰخِذِيْنَ مَآ اٰتٰىهُمْ رَبُّهُمْ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَبْلَ ذٰلِكَ مُحْسِنِيْنَ ۝۱۶

۱۶. زوروک بنت ہرچیکہ آیاں داتگ آیانی پروردگارءَ، بیشک آچہ ایشی پیش نیکوکار بوتگ اَنت.

---

(۱) ہبرءِ دیم گوں مکّہءِ مردمان اِنت. بزاں پیغمبرءِ بابتءَ شما وت یک ہبرےءِ سرا نہ اوشت اِت. روچے یک ہبرے کن اِت، برے گوش اِت کہ شاعرے، ءُبرے گوش اِت ساحرے، برے آئرا کاہن گوش اِت. شمئے اے کیفیت ءُاے رہبند ہمے ہبرءِ سرا دلالت کنت کہ شمئے مارشت ءُدل وت اے ہبراں باورنہ داریت ءُحقیقتءَ شمئے دل وت اے گواہیءَ دنت کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللہءِ دیم داتگیں پیغمبرے. بلے دنیائی چیزے نپ اَنت کہ شمارا اے نیمگءَ آیگءَ نئیل اَنت.

(۲) بزاں چہ اے ردیں ہبراں ہما مردم دور دارگ بیت کہ آئءَ اللہءَ چہ ایشی رَستگار کتگ. ءُحقّءِ نیمگءَ آئی دل بیرہ داتگ.

كَانُوْا قَلِيْلًا مِّنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُوْنَ ﴿۱۷﴾

۱۷. شپاں بازکمّ وپسوک بوتگ اَنت.

وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُوْنَ ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُگوربامان بخشش لوٹوک بوتگ اَنت[۱].

وَفِيْٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُوْمِ ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُآیانی مالانی تہا حق ہست لوٹوکانی واستا ءُپہ بے بہراں[۲].

وَفِي الْاَرْضِ اٰيٰتٌ لِّلْمُوْقِنِيْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُاے زمینءِ تہا مزنیں نشانی ہست پہ یقین کنوکاں.

وَفِيْٓ اَنْفُسِكُمْ اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُشمئے جندانی تہا، زاناں شما نہ گندِات.

وَفِي السَّمَآءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوْعَدُوْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. ءُماں آسماناانت شمئے روزی ءُہرچیکہ شما وعدہ دیگ بئیت[۳].

فَوَرَبِّ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِنَّهٗ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَآ اَنَّكُمْ تَنْطِقُوْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. نوں سوگندِانت آسمان ءُزمینءِ پروردگارءِ بیشک اے برحقّ اِنت چوشمئے ہبرکنگءَ[۴].

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ ضَيْفِ اِبْرٰهِيْمَ الْمُكْرَمِيْنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. ایا پہ تو سربوت کسّہ ابراہیمءِ عزّت داریں مہمانانی[۵]؟

---

(۱) اے وہد بزاں شپءِ گُڈّی بہر دعایانی قبول بوگءِ جوانیں وہدے. حدیثءِ تہا کئیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ ہر شپءِ گُڈّی بہرءَ اللہ اوّلی آسمانءَ نزول کنت ءُتوار جنت کہ کئے اِنت کہ منءَ تواربداَنت ءُمن آئءَ جواب بدیاں، ءُکئے اِنت کہ چہ من بلوٹیت ءُمن آئءَ بدیاں، ءُکئے اِنت کہ چہ من بخشش لوٹیت کہ من آئءَ بخشاں؟ (صحيح البخاری كتاب التّهجّد باب الدّعاء والصّلاة فی آخر اللّيل).

(۲) بزاں آوتی مالانی زکاتءَ درکنت، ءُغریبان اِش دینت. چہ ﴿وَالْمَحْرُوْمِ﴾ ہما غریب مرادَانت کہ آیاں پنڈگ لج کنت ءُپمیشاں آیاں کس نہ دنت کہ آنہ لوٹ اَنت. یامراد ہما مردم اِنت کہ اناگتیں مصیبتے آئی سرا آتک ءُآئی میراث درہا برباد بوت اَنت.

(۳) چہ ﴿وَمَا تُوْعَدُوْنَ﴾ مراد بہشت ءُدوزہ اَنت کہ ہر دو آسمانااینت.

(۴) بزاں ہنچوکہ ہما وہدءَ شما ہبرکنگءَ بئیت آوہدءَ شمارا وتی ہبرانی کنگءِ سرا چہ وڑا یقین اِنت اے ہبرانی سرا ہمے وڑا یقین بدارات.

(۵) اے آیتانی تفسیرءَ امام ابن القیّم ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ شرپ ءُمہمانیءِ بابتءَ چیزی وشّیں نکات بیان کتگ. آیانی مطالعہ کنگ باز فائدہ مند اِنت. (اے چارگ بینت تفسیر ابن القیّم تہا کہ آجمع کتگ اَنت محمد اویس ندویءَ چہ ابن قیمءِ مختلفیں کتاباں).

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلٰمًا ۖ قَالَ سَلٰمٌ ۖ قَوْمٌ مُّنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾

۲۵. وہدیکہ داخل بوت اَنت آئی گورا گڑا سلام اِش گوشت ابراہیمءَ، آئیءَ سلام و علیک کت، اے وَ درامدیں مردم اَنت[۱].

فَرَاغَ إِلٰٓى أَهْلِهِ فَجَآءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾

۲۶. نوں زوت زوتّءَ وتی لوگءِ نیمگءَ شت ءُآوُرت ئِے گولویے پزّوریں (پتککیں).

فَقَرَّبَهٗٓ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾

۲۷. نوں آیانی نزّیکءِ ایرکت، گڑا گوشت ئِے زاناں شما نہ وراِت؟

فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۖ قَالُوا لَا تَخَفْ ۖ وَبَشَّرُوهُ بِغُلٰمٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾

۲۸. نوں مارات ئِے چہ آیاں ترسے[۲]، آیاں درّائینت کہ مہ ترس[۳]، ءُآئیءَ مژدہے دات دانائین ءُزانتکاریں چکّےءِ.

فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهٗ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾

۲۹. نوں آئی لوگ بانک گوں آئی دلگوش بوت تیزتیزءَ پدا وتا شہماتے جت ئِے ءُگوشت ئِے کہ سنٹیں پیرہ زالءَ (چک بیت؟)[۴].

قَالُوا كَذٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ ۖ إِنَّهٗ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

۳۰. آیاں درّائینت کہ ہمے پیما گوشتگ تئی پروردگارءَ، بیشک ہما اِنت خیرکار ءُحکمتانی واجہ ءُزبریں زانتکاریے.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾

۳۱. آئی گوشت نوں شمئے چہ حال اِنت، اے دیم داتگیں نفراں؟.

قَالُوٓا إِنَّآ أُرْسِلْنَآ إِلٰى قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾

۳۲. آیاں گوشت کہ مادیم دیگ بوتگیں دیم پہ گنہکاریں قومےءَ[۵].

---

(۱) اِشش وتی دلءَ گوشت. آیانی دیمءَ نہ گوشت اِش کہ مہمانانی سبکیّ مہ بیت.

(۲) ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ ترس پمیشا مارات کہ آیاں ورگ نہ وارت.

(۳) گڑا ملائکتاں آئیءَ دل بڈّی دات کہ مہ ترس.

(۴) بزاں اے چون بوت کنت کہ پیریں زالءَ چک بہ بیت.

(۵) مراد لوط عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ قوم اِنت.

لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّنْ طِيْنٍ ﴿٣٣﴾

۳۳. دانکہ مادیم بدئیں آیانی سرا ڈوک گلءِ.

مُّسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِيْنَ ﴿٣٤﴾

۳۴. کہ نشان جتگین اَنت چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ سرگوستگینانی ءُمسرفانی واستا.

فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيْهَا مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٣٥﴾

۳۵. نوں ما در کت اَنت ہرچیکہ آئی تہا مؤمن ہست اَت[1].

فَمَا وَجَدْنَا فِيْهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٣٦﴾

۳۶. نوں ما نہ دیست آئی تہا بیدءِ یک لوگےءَ مسلمانانی[2].

وَتَرَكْنَا فِيْهَآ اٰيَةً لِّلَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ﴿٣٧﴾

۳۷. ءُما اِشت آئی تہا نشانی یےپہ ہما مردماں کہ ترس اَنت چہ تورینوکیں عذابءَ.

وَفِيْ مُوْسٰٓى اِذْ اَرْسَلْنٰهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٨﴾

۳۸. ءُموسیٰءِ کسّہ تہا وہدیکہ ما دیم دات فرعونءِ نیمگءَ گوں گیشّتگیں دلیلءَ.

فَتَوَلّٰى بِرُكْنِهٖ وَقَالَ سٰحِرٌ اَوْ مَجْنُوْنٌ ﴿٣٩﴾

۳۹. نوں دیم ئِے گوں وتی لشکرءَ کت ءُگوشت ئِے کہ اے ساحرے یا وگنوکے.

فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ فَنَبَذْنٰهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيْمٌ ﴿٤٠﴾

۴۰. نوں ما آدزگیرکت ءُآئی لشکر نوں ماچگل دات اَنت ماں دریاءَ ءُآمیاری اِتنت.

وَفِيْ عَادٍ اِذْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيْحَ الْعَقِيْمَ ﴿٤١﴾

۴۱. ءُعادءِ کسّہءِ تہا وہدیکہ ما دیم دات آیانی سرا سنٹ اِیں گواتے[3].

مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ اَتَتْ عَلَيْهِ اِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيْمِ ﴿٤٢﴾

۴۲. نئیشت ئِے ہچ چیز کہ آئی سرا گوست بلے کت ئِے چو ریزتگیں ہڈّءَ.

---

(۱) بزاں چہ عذابءِ آیگءَ پیش ما لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ حکم کتگ اَت کہ مؤمناں بزور ءُچہ میتگءَ درا.

(۲) مراد لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ لوگ اِنت. کہ آئی دوئیں جنین زہگ ہوں گوں آئی گون اِتنت، ءُدگہ لہتکے مسلمان ہمودا ہست اَت. البتہ آئی لوگ بانک گوں کافراں نیست ءُنابود بوت.

(۳) ﴿ الْعَقِيْمَ ﴾ چونائیءَ ہما جنینءَ گوْش اَنت کہ آئیءَ چک مہ بیت. ءُہرآچیزءَ گوْشگ بیت کہ آئی تہا فائدہ ءُخیر مان نیست. ادا مراد ہماگوات اِنت کہ نہ ہؤر کاریت ءُنہ دگہ فائدہ دنت بلکیں یک دریں تاوانے.

وَفِيْ ثَمُوْدَ اِذْ قِيْلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوْا حَتّٰى حِيْنٍ ﴿٤٣﴾

۴۳. ءُثمودءِ کسّہءِ تہا وہدیکہ آیاں گوشگ بوت کہ نپ چست بکن اِت تا یک وہدےءَ.

فَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ فَاَخَذَتْهُمُ الصّٰعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُوْنَ ﴿٤٤﴾

۴۴. نوں نافرمانی اِش کت وتی پروردگارءِ حکمءِ گڑا گپت اَنت گروکءَ ءُآچاروک اِتنت.

فَمَا اسْتَطَاعُوْا مِنْ قِيَامٍ وَّمَا كَانُوْا مُنْتَصِرِيْنَ ﴿٤٥﴾

۴۵. گڑا پاداتک اِش نہ کت ءُنہ کمک کنگ بوت اَنت.

وَقَوْمَ نُوْحٍ مِّنْ قَبْلُ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ﴿٤٦﴾

۴۶. ءُپیسرترا نوحءِ قومءِ تہا، بیشک آبدیں ءُنافرمان مردم اِتنت.

وَالسَّمَاۗءَ بَنَيْنٰهَا بِاَيْىدٍ وَّاِنَّا لَمُوْسِعُوْنَ ﴿٤٧﴾

۴۷. آسمان ماگوں وتی قوت جوڑکت ءُبازپراہ اِن کت.

وَالْاَرْضَ فَرَشْنٰهَا فَنِعْمَ الْمٰهِدُوْنَ ﴿٤٨﴾

۴۸. ءُزمین اِن چیر گپت نوں ما جوانیں چیر گیجوکیں.

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿٤٩﴾

۴۹. ءُچہ ہر چیزءَ ما جفت جفت جوڑ کت تاں کہ شما سوج ءُپنت بزورات.

فَفِرُّوْٓا اِلَى اللّٰهِ ۭ اِنِّىْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٥٠﴾

۵۰. نوں میدان کن اِت اللّٰہءِ نیمگءَ[1]، بیشک من پہ شماچہ آئی نیمگءَ ظاہریں ترسینوکیاں.

وَلَا تَجْعَلُوْا مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۭ اِنِّىْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٥١﴾

۵۱. ءُجوڑمکن اِت گوں اللّٰہءَ دگہ معبودے، بیشک من پہ شما چہ اللّٰہءِ نیمگءَ ظاہریں ترسینوکیاں.

كَذٰلِكَ مَآ اَتَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا قَالُوْا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُوْنٌ ﴿٥٢﴾

۵۲. ہمے پیما نیاتکگ چہ ایشاں پیسری اِینانی گورا ہچ پیغمبرےبلے تہمت اِش بست کہ ساحرےیاگنوکے.

---

(۱) بزاں ہمائی حکماں بزورات.

اَتَوَاصَوْا بِهٖ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُوْنَ ﴿۵۳﴾

۵۳. زانـاں ایشـاں یـکّءَ دگـرءَ ہمیـشی وصیّت کتگ؟ بلکہ اے سرگوْ سـتگین مردم بوتگ اَنت.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَآ اَنْتَ بِمَلُوْمٍ ﴿۵۴﴾

۵۴. نوں وتی دیمءَ چہ ایشـاں تاب بدئے نوں ترا میارے بِرنیست.

وَّذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۵۵﴾

۵۵. نـوں سـوج ءُسر بکن بیشـک سـوج ءُسر مؤمنءَ نپ دنت.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ ﴿۵۶﴾

۵۶. مـن جوڑ نہ کتـگ اَنت جـنّ ءُانسـان بلے پمیشاکہ منی بندگیءَ بکنند.

مَآ اُرِيْدُ مِنْهُمْ مِّنْ رِّزْقٍ وَّمَآ اُرِيْدُ اَنْ يُّطْعِمُوْنِ ﴿۵۷﴾

۵۷. من نہ لوٹاں چہ آیاں پچ وڑیں روزی یے ءُنہ من لوٹاں کہ منءَ ورگ بوارین اَنت.

اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِيْنُ ﴿۵۸﴾

۵۸. بیشـک اللہ اِنت روزی رسـان، ءُزورآورے ترندیں.

فَاِنَّ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ذَنُوْبًا مِّثْلَ ذَنُوْبِ اَصْحٰبِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُوْنِ ﴿۵۹﴾

۵۹. بیشـک ہسـت پہ ہمایـاں کہ ناانصـافی اِش کتـگ بہـر (عـذابءِ) چوآیانی گوْسـتگیں ہمبراہانی (عذابءِ) بہرءَ[1] نوں چہ من زوت مہ لوٹ اَنت.

فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ يَّوْمِهِمُ الَّذِيْ يُوْعَدُوْنَ ﴿۶۰﴾

۶۰. نوں تباہی ءُبربادی اِنت پہ کافراں چہ آیانی ہما روچءَ کہ آئی وعدہ دیگ بوتگ اَنت[2].

---

(۱) ﴿ذَنُوْبٍ﴾ مزنیں ڈولءَ گـوْش اَنت. کہ آئی آپ مردمانی میانءَ بہربنت. ہمے اعتبارءَ ادا ذنوب بہر معنیٰءَ آرگ بوتـگ. مراد ہمیش اِنت کہ اے ظالماں ہوں چہ عذابءَ بہرے رسـیت ہنچوکہ پیسری اِیں ظالماں ءُمشرکاں آیانی عذابءِ بہر رستگ.

(۲) مراد ہما روچ اِنت کہ دنیاءَ آیانی سرا عذاب کئیت. یا قیامتءِ روچ مراد اِنت.

سُوْرَةُ الطُّوْرِ — سورة الطور

سوره طور مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
چل ءُنُہ آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

وَالطُّوْرِ ۝١

١. سوگندِانت طورءِ(١).

وَكِتٰبٍ مَّسْطُوْرٍ ۝٢

٢. ءُنبشتہ کتگیں کتابءِ(٢).

فِيْ رَقٍّ مَّنْشُوْرٍ ۝٣

٣. کہ پراہیں تاکانی تہاانت(٣).

وَّالْبَيْتِ الْمَعْمُوْرِ ۝٤

٤. ءُآباد کتگیں لوگءِ(٤).

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوْعِ ۝٥

٥. ءُبرزکتگیں سربانءِ(٥).

وَالْبَحْرِ الْمَسْجُوْرِ ۝٦

٦. ءُلہڑ داتگیں دریاءِ(٦).

---

(١) اے ہماکــوہ طورِانت کــہ اودا اللّٰہءَ گوں موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ ہبر کت. اشرا طورءِ ســیناء ہوں گوْش اَنت. چونکہ اللّٰہءِ گورا ایشیءَ یک شرفےبست پمیشا اللّٰہءَ آئی سوگندوارتگ.

(٢) ﴿ مَّسْطُوْرٍ ﴾ معنیٰ نبشــتہ کتگیں. مراد قرآن پاک اِنت. یا لوحءِ محفوظ اِنت، یا درپیں نازل کتگیں کتاب یا انسانانی اعمالنامہ مرادَانت.

(٣) چہ ﴿ رَقٍّ ﴾ءَ ہرآچیز مرادِانت کہ آئی تہا نبشتہ کنگ بیت. ءُلہتے گوْشیت مراد ہما بارگیں پوست اِنت کہ آئی تہا نبشتہ کنگ بیت.

(٤) اے ﴿ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُوْرِ ﴾ ہپتمی آسمانءَ اِنت. اے ہماجاگہ اِنت کہ اودا ہر روج پہ اللّٰہءِ عبادتءَ ہپتاد ہزارفرشتہ کئیت پدا داں قیامت ایشانی باری نئیت. (صحيح البخاری كتاب بدء الخلق باب ذكر الملائكة).

(٥) مراد آســمان اِنت کہ پہ زمــینءَ سربانے ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ وَجَعَلْنَا السَّمَآءَ سَقْفًا مَّحْفُوْظًا ﴾ [ســورة الأنبياء: ٣٢] ماجوڑکتگ آسمان محکمیں سربانے.

(٦) ﴿ الْمَسْجُوْرِ ﴾ بمعــنٰی (مملوء) ہوں کئیت. بزاں پرّیں. اے وڑا معنٰی ہمے بیت کہ ســوگندِانت منءَ چہ آپءَ =

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ۝٧

۷. بیشک تئی پروردگارءِ عذاب پہ دل ءُستک آیگی اِنت[۱].

مَّا لَهُ مِن دَافِعٍ ۝٨

۸. ءُآئیءَ کس دورکت نہ کنت.

يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ۝٩

۹. ہماروچءَ کہ آسمان سُر ءُپرے زوریت پدلیں سُرپُرے[۲].

وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ۝١٠

۱۰. ءُرہادگ گراَنت کوہ پہکیں رہادگ گرگے.

فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ۝١١

۱۱. نوں آروچءَ تباہی اِنت پہ دروگ بند کنوکاں.

الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ۝١٢

۱۲. ہماکہ وتی پوتاریانی تہا لئیب کنان اَنت[۳].

يَوْمَ يُدَعُّونَ إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ۝١٣

۱۳. ہماروچءَ کہ تیلانک دیگ بنت دوزہءِ آسءِ نیمگءَ شِہمیں تیلانک دیگے.

هَٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ۝١٤

۱۴. ہمیش اِنت ہما آس کہ شما دروگ بند کتگ اَت.

أَفَسِحْرٌ هَٰذَا أَمْ أَنتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ۝١٥

۱۵. ایا نوں اے سحرے یا وَشما نہ گندِات[۴]؟

= پرّیں دریاءِ. ءُ(مسجور) لہڑدیگءَ ہوں گوْش اَنت. ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ﴾ [سورة المؤمن: ۷۲] کہ کافر دوزہءِ آسءِ تہا لہڑ دیگ بنت. اے وڑا آیتءِ معنٰی ہمے بیت کہ ہما دریایانی سوگندِاِنت کہ قیامتءَ آیانی تہا آس روک کنگ بیت.

(۱) اے جوابءِ قسم اِنت.

(۲) اے ﴿يَوْمَ﴾ ظرف اِنت عذابءِ . بزاں آعذاب کہ کافرانی سراکئیت آئی روچ ہماِاِنت کہ آسمان ءُزمین دریا اے دیم پرادیم بنت، ءُآقیامت اِنت.

(۳) بزاں آیاں پیغمبر، ءُقرآن، ءُدینی سوج ءُپنت دریا وتی لئیبو جوزکتگ اَنت، کاراش پہ بُں ہمیشا نی مسکرا ءُکلاگ زورگ اِنت.

(۴) بزاں دنیاءَ شما پیغمبرانی معجزہ دریا سحر گوشت اَنت، باریں اے عذابءَ ہوں سحر گوْش اِت؟ یاچو دنیاءِ وڑا ادا ہوں کورات، ءُاے عذابءَ نہ گندگءَ اِت؟ اے ثوکے کہ ملائکتےآیاں دینت.

اِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوْٓا اَوْ لَا تَصْبِرُوْا سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ ؕ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. مان رچ اِت ایشی تہا، نوں صبر بکن اِت یا مکن اِت، پہ شما ساب یکّ اِنت، شمارا مز دیگ بیت ہرچیکہ شما کتگ.

اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ جَنّٰتٍ وَّنَعِيْمٍ ﴿۱۷﴾

۱۷. بیشک پہریز گار ماں بہشتانی تہا ءُنعمتانی تہا بنت.

فٰكِهِيْنَ بِمَآ اٰتٰىهُمْ رَبُّهُمْ ۚ وَوَقٰىهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُگل ءُشاداب بنت پہ ہماچیزءَ کہ داتگ آیاں آیانی پروردگارءَ، ءُآدور داشت اَنت آیانی پروردگارءَ چہ دوزہءِ عذابءَ.

كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۹﴾

۱۹. بؤ راِت ءُبنوش اِت دلءِ تبءَ مزّاَنت شمئے کتگیں کارانی.

مُتَّكِـِٕيْنَ عَلٰى سُرُرٍ مَّصْفُوْفَةٍ ۚ وَزَوَّجْنٰهُمْ بِحُوْرٍ عِيْنٍ ﴿۲۰﴾

۲۰. تِکّہ دیوک بنت ریزگءَ ءُبرابرءَ چیرگپتگیں تہتانی سرا، ءُسانگ اِش دئیں گوں مزن چمّیں حوراں.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِاِيْمَانٍ اَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَآ اَلَتْنٰهُمْ مِّنْ عَمَلِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ ؕ كُلُّ امْرِئٍۢ بِمَا كَسَبَ رَهِيْنٌ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُآیاں کہ ایمان آؤرتگ، ءُآیانی چکّ ءُنماسگاں آیانی راہ گپتگ ایمانءِ بابتءَ گڑا ما گوں آیاں یک جاہ کنیں آیانی چکّاں[1]، ءُچہ آیانی کاراں بچ کمّ نہ کنیں[2]، ہرکس وتی کتگیں کارءِ رہن اِنت[3].

(۱) بزاں ہماچکّاں کہ ایمان آرگءِ تہا وتی پتانی رندگیری کتگ، ءُتوحید ءُایمانءِ سرا مرتگ اَنت ما آیاں بہشتءَ گوں آیانی پتاں یکجاہ کنیں توری آچکّانی عمل چہ پتانی عملاں کمتربہ بنت تاکہ پتانی چم سرد بترّاَنت.

(۲) بزاں اے درجہءَ آیانی سرکنگءِ معنیٰ اے نہ اِنت کہ ما آیانی پتانی عملانی چیزے مز ایشاں داتگ ءُنوں اودا سرکتگ اَنت بلکیں ماچہ وتی فضل ءُمہربانیءَ آوتی پتانی درجہءَ سرکتگ اَنت.

(۳) ﴿ رَهِيْنٌ ﴾ بمعنیٔ (مرهون) اِنت. بزاں پہ ریں ایر کتگیں چیز. بزاں ہرکسءَ ہما وتی ہما جندءِ کتگیں عملانی مز رسیت. اگن نیکےبوتگ آئءَ ہما نیکیانی رہبندءَ مز رسیت. ءُاگن بدے بوتگ ہمابدیانی رہبندءَ آئءَ مز رسیت. ہنچوکہ دگہ جاگہےفرمان اِنت ﴿ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ﴾ [سورة الجاثية: ۱۵] ہرکس نیکیں عمل بکنت بزاں پہ وتءَ کنت، ءُہرکس بدی بکنت آئی تاوان ہمائی جندءِ سرا کئیت.

وَاَمْدَدْنٰهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَّلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُوْنَ ﴿٢٢﴾

۲۲. ءُما آیاں سیر لاپ کنیں چہ نیوگ ءُگوشتءَ ہرچ وڑءَ کہ آیانی دل بلوٹیت.

يَتَنَازَعُوْنَ فِيْهَا كَاْسًا لَّا لَغْوٌ فِيْهَا وَلَا تَاْثِيْمٌ ﴿٢٣﴾

۲۳. چہ یکّءَ دگرءِ دستءَ چامپ اَنت[1] شرابءِ پیالہءَ، اودا نہ بیکاریں گپّ بیت ءُنہ گناہے بیت[2].

وَيَطُوْفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ كَاَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُوْنٌ ﴿٢٤﴾

۲۴. ءُرو ءُ آ کنت آیانی گوْرا بچکک کہ گشئے مرواردانت پوشتگیں.

وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿٢٥﴾

۲۵. گوں یکّءَ دگرءَ ہم دیم بنت ءُجست ءُپد کنند.

قَالُوْٓا اِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِيْٓ اَهْلِنَا مُشْفِقِيْنَ ﴿٢٦﴾

۲۶. ءُگوْش اَنت کہ چہ ایشی پیش ما لوگانی تہا ترسوک بوتگیں[3].

فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَوَقٰىنَا عَذَابَ السَّمُوْمِ ﴿٢٧﴾

۲۷. نوں اللہءَ مئے سرا احسان کت ءُدورئے داشت مارا چہ لواڑءِ عذابءَ.

اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوْهُ اِنَّهٗ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيْمُ ﴿٢٨﴾

۲۸. بیشک ما پیسر ترا آئی توار جنوک بوتگیں[4]، بیشک ہما اِنت احسان کنوک ءُمزنیں مہربان.

فَذَكِّرْ فَمَآ اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَّلَا مَجْنُوْنٍ ﴿٢٩﴾

۲۹. نوں سوج ءُپنت بکن، تو چہ وتی پروردگارءِ مہربانیءَ نہ کاہنےءِ ءُنہ گنوکےءِ.

---

(۱) ﴿يَتَنَازَعُوْنَ﴾ معنیٰ (يتعاطفون ويتجاذبون). بزاں چامپ اَنت ءُزورانت چہ یکّءَ دگرءِ دستءَ . مراد ہمیش اِنت کہ اودا بہشتءَ وت ماں وتءَ وش دلی کنند.

(۲) بزاں آشراب دنیائی شرابانی وڑا نہ بنت کہ چہ آئی نوشگءَ مردم مست ءُبیہوش بیت، ءُبیربدگیں ہبرکنت. بلکیں آسلامتیں شراب بنت کہ چہ آئی نوشگءَ نہ مردم مست ءُبیہوش بیت، ءُنہ بیربدگیں ہبرکنت.

(۳) بزاں دنیاءِ تہا ہوں ماچہ اللہءِ عذابءَ ترس اِتگیں.

(۴) بزاں دنیاءِ تہا ما ایوکءَ اللہءِ عبادت ءُبندگی کتگ، بیدءِ آئی دگہ کس توار بر نہ داتگ. یا مراد ہمیش اِنت کہ ما دنیاءِ تہا چہ اللہءَ آئی عذابانی پناہ لوٹ اِتگ.

اَمْ يَقُوْلُوْنَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهٖ رَيْبَ الْمَنُوْنِ ﴿۳۰﴾

۳۰. زاناں گوْش اَنت کہ آشاعرے؟ ءُما رہچاریں پہ آئی زمانگءِ ترّ ءُتاباءَ[۱].

قُلْ تَرَبَّصُوْا فَاِنِّيْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُتَرَبِّصِيْنَ ﴿۳۱﴾

۳۱. بگوْش کہ چم چار بہ بیت نوں من ہوں گوں شما چم چارَ بیں[۲].

اَمْ تَاْمُرُهُمْ اَحْلَامُهُمْ بِهٰذَآ اَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُوْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. ایا آیاں آیانی عقل ہمے کارءَ پرمائیت یا آوت سرگوْستگین قوم اَنت[۳].

اَمْ يَقُوْلُوْنَ تَقَوَّلَهٗ بَلْ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. یا آہمیشی گوْش اَنت کہ اے (قرآن) آئی چہ وتا ٹہینتگ، (چونہ اِنت) بلکیں آیاں وت ایمان آرگی نہ اِنت.

فَلْيَاْتُوْا بِحَدِيْثٍ مِّثْلِهٖٓ اِنْ كَانُوْا صٰدِقِيْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. نوں بایداِنت کہ ہمے وڑیں یک ہبرے بیار اَنت اگن ہبراِش راست اَنت.

اَمْ خُلِقُوْا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ اَمْ هُمُ الْخٰلِقُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. زاناں آوت جوڑ بوتگ اَنت بیدیک (پیدا کنوکےءَ) یا وَآوت جوڑکنوک اَنت؟

اَمْ خَلَقُوا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بَلْ لَّا يُوْقِنُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. ایا اے آسماں ءُزمین ہمیشاں جوڑکتگ اَنت، بلکیں اے یقین نیاراَنت.

اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَبِّكَ اَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُوْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. یاہمیشانی گوْرااِنت خزانہ تئی پروردگارءِ یا اے پانگواَنت؟

اَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَّسْتَمِعُوْنَ فِيْهِ فَلْيَاْتِ مُسْتَمِعُهُمْ

۳۸. یا آیاں پدکانکے ہست کہ پہ ہمائی گوش دارَاَنت[۴]؟ گڑا بایـد اِنت کہ

(۱) ﴿رَيْبَ﴾ گوْش اَنت حوادث بزاں زمانگءِ گردشءَ. ﴿الْمَنُوْنِ﴾ چہ مرگءِ ناماں یکّے. بزاں کافر ہمیشی رہچاراَنت کہ کدیں زمانگ بدل بیت ءُمحمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ موت کئیت، ءُما آرام بئیں.

(۲) بزاں من ہوں ہمیشی رہچاراں کہ باریں شما منی مرگءَ چہ پیسرتباہ ءُبرباد بئیت یا پیسرءَ من مراں.

(۳) بزاں عقل ءُدل ایشـــاں اے نافرمانیاں پرمایگءَ نہ اِنت بلکیں ایشانی ضدّ ءُکینگ ایشاں ایما نءِ نیمگءَ آیگءَ نئیلگءَ اِنت.

(۴) بزاں زانءَ اے پمیشـــا تئی وحیءَ گوش نہ داراَنت ءُنہ زوراَنت کـــہ اے وت پہ پدکانک برزءَ رواَنت ءُچہ =

بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٨﴾

بیاریت آیانی گوشداروک ظاہریں دلیلے.

اَمْ لَهُ الْبَنٰتُ وَلَكُمُ الْبَنُوْنَ ﴿٣٩﴾

۳۹. ایا پہ ہمائی اَنت جنین زہگ ءُپہ شما اَنت مردین زہگ؟

اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِّنْ مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُوْنَ ﴿٤٠﴾

۴۰. یا تو چہ آیاں مزّے لوٹ ئے کہ آچہ آئی وامءَ بار اَنت.

اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُوْنَ ﴿٤١﴾

۴۱. یاو آیانی گوْرا غیب ہست کہ ہمائیءَ نبشتہ کنند[۱].

اَمْ يُرِيْدُوْنَ كَيْدًا ۭ فَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا هُمُ الْمَكِيْدُوْنَ ﴿٤٢﴾

۴۲. یا آ ہنرے اڑکنگ لوٹ اَنت، نوں آیاں کہ کفر کتگ آوت ریپینگ بوتگ اَنت[۲].

اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ ۭ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٤٣﴾

۴۳. یا آیاں بیدءِ اللہءَ دگہ معبودے ہست؟ پاک اِنت اللہ چہ ہما چیزاں کہ آہش شریدار جوڑکنند.

وَاِنْ يَّرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاۗءِ سَاقِطًا يَّقُوْلُوْا سَحَابٌ مَّرْكُوْمٌ ﴿٤٤﴾

۴۴. ءُاگن بگند اَنت چہ آسمانءَ ٹکّرے پہ کپگءَ گڑا گوْش اَنت کہ اے و تہ مہ تہیں جمبرے[۳].

= ہمودءَ ہبر زور اَنت، ءُایشاں تئی حاجت نیست؟ مطلب اِش اِنت کہ چوشیں ہبر ہچ نیست بلکیں ایشانی ہشکیں ضدّ اَنت.

(۱) بزاں آتئی ہبرانی ضرورتءَ پمیشا نہ مار اَنت کہ آیاں وتءَ غیبءِ زانت ہست ءُ آ چہ لوحءِ محفوظءَ رہبری زور اَنت؟ بزاں حقیقتءَ چوشیں ہبر ہچ نیست بلکیں ہبر ہمیش اِنت کہ آچہ وتی کم عقلی ءُبے شونیءَ تئی ہبراں نہ زور اَنت.

(۲) ایشی یک تفسیرے ہمیش اِنت کہ اے ہرچیکہ مکر کنند ایشانی تاوان ہمیشانی جندءَ رسیت. دومی تفسیر ہمیش اِنت کہ کافر اں پہ مسلمانانی ریپینگ ہما چات کہ جتگ آئی تہا وت کپتگ اَنت کہ ہدایتءِ جاگہءَ گمراہی اِش زرتگ، ءُاَخرتءِ جاگہءَ دنیائش گچین کتگ.

(۳) بزاں پدا ہم ایمان نیار اَنت ءُہمیشی گوْش اَنت کہ اے تہ مہ تہ ایں جمبرے. مطلب ہمیش اِنت کہ ایشانی دل گنجیں کفر ءُگناہانی سببءَ ہما اندازہ سیاہ ترّ اِتگ اَنت کہ ہرچ وڑیں عذاب بگند اَنت ایمان نیار اَنت.

فَذَرْهُمْ حَتّٰى يُلٰقُوْا يَوْمَهُمُ الَّذِيْ فِيْهِ يُصْعَقُوْنَ ﴿٤٥﴾

۴۵. نـوں ویل اِش کـن داں ہمـا وہداکہ ڈیک بدینـت گـوں وتی ہمـا روچءَ کـہ آئی تہـا بیہوش کنگ بنت[۱].

يَوْمَ لَا يُغْنِيْ عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿٤٦﴾

۴۶. ہما روچءَ کہ آیاں آیانی مکر ہچ کارنہ دنت، ءُنہ آکمک کنگ بنت.

وَاِنَّ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا عَذَابًا دُوْنَ ذٰلِكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤٧﴾

۴۷. ءُبیشـک پہ ظالم ءُناانصافاں عذاب ہسـت بیدءِ ایشی[۲]، بلے گیشتراِش نزان اَنت.

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِيْنَ تَقُوْمُ ﴿٤٨﴾

۴۸. ءُصـبر کـن پـہ وتی پـروردگارءِ حکـمءَ بیشـک کہ تو مئے چمّانی دیماءِ ءُپاکیءَ بیان بکـن گـوں وتی پـروردگارءِ توصیـفءَ ہر وہداکہ پادکائے[۳].

وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُوْمِ ﴿٤٩﴾

۴۹. ءُشـپءَ آئی پـاکیءَ بیـان بکـن ءُاسـتارانی اندیم بوگءِ وہدا.

---

(۱) مراد قیامت اِنت کہ آروچءَ کافر پہک نیست ءُنابود بنت.

(۲) بزاں دنیاءِ تہا ہوں پہ آیاں عذاب ہست، آخرتءِ وَرتی جاگہءَ ایراَنت.

(۳) بزاں وہدے کہ پہ نمازءَ اوشـت ئے. حدیثءِ تہاکثیـت وہدیکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نماز وانگ شروع کت گڑا آئی ہمے دعا ونت «**سـبحانك اللّٰهُمَّ وبحمدك وتبارك اسْـمُك وتعالى جدُّك ولا إله غيرُك**» (سنن أبي داود أبواب تفريع اسـتفتاح الصلاة) لہتے گوْشـیت مراد چہ دیوانءَ پادایگءِ وہدِانت. بزاں ہماوہدءَ اللّٰہءِ پاکیءَ بیان بکـن. واجـہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ ہرکس وہدیکہ چہ دیـوانءَ پاداتک، ءُآئی اے دعا ونت. گڑا اے آئی گناہانی کفّارہ بیت بزاں آئی گناہانی بخشگءِ سبب بیت. آدعا اش اِنت. «**سبحانك اللّٰهُمَّ وبحمدك أشهد أن لا إله إلّا أنت أستغفرك وأتوب إليك**» (سنن أبي داود، كتاب الأدب باب في كفّارة المجلس) یامراد ہمیش اِنت کہ شپاں پادا ءُتہجّد بوان. تفسیر قاسمی والا نبشتہ کنت چوکہ اے آیت عام اِنت اے درپیں وھد ایشی تہا آتک کنننت. (تفسیر قاسمی).

سُوْرَةُ النَّجْمِ — سورة النجم[1]

سوره نجم ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
شست ءُدوآیات ءُسے رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ۝١

١. سوگند اِنت استارءِ وہدیکہ بکپیت[2].

مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ۝٢

٢. کہ شمئے ہمبراہ نہ گار بوتگ ءُنہ بے راہ بوتگ[3].

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ۝٣

٣. ءُہبر نہ کنت چہ وتی واہشتءَ.

اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُّوْحٰى ۝٤

٤. اے (قرآن) یک وحی یے کہ پہ آئی دیم دیگ بوتگ[4].

---

(١) عبدالله بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا بیان کنت کہ یک برے واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مکّہءِ تہا سورة النّجم ونت، ءُایشیءِ وانگءِ تہا سجدہے کت، گزا آئی گومءَ درستاں سجدہ کت بیدءِ یک پیریں مردمےءَ کہ آئی یک چنکے خاک زرت ءُوتی پیشانیءِ سرا ریتک، ءُگوشت ئے منءَ ہمے بسّ اِنت. راوی گوشیت رندءَ اے شخص کفرءِ حالتءَ مرت (صحیح البخاری کتاب سجود القرآن باب ماجاء فی سجود القرآن وسنّتها) ءُاے مردم أمیہ بن خلف اَت کہ مکّہءِ سردارے اَت (صحیح البخاری کتاب التفسیر باب ﴿فَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوْا﴾) ءُیک روایتے تہا کئیت کہ مسلماناں ءُمشرکاں ءُجنّ ءُانسان درستاں سجدہ کت (کتاب السّجود باب ماجاء فی سجود المسلمین) زید بن ثابت رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بیان کنت کہ من اللهءِ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ دیمءَ سورة النّجم ونت، واجہءَ سجدہ نہ کت. (صحیح البخاری کتاب السّجود باب من قرأ السّجدة ولم یسجد) چہ اے حدیثءَ زانگ بیت کہ سجدہءِ تلاوت جوانترانت بلے فرض نہ اِنت.

(٢) امام شعبی رَحِمَهُ اللّٰهُ بیان کنت کہ اللہ تعالیٰ وتی ہرچ مہلوکءِ سوگندءَ کہ بلوئیت وارت بلے پہ مہلوکءَ روانہ اِنت کہ بیدءِ اللهءَ دگرےءِ سوگندءَ بوارت. (تفسیر ابن کثیر).

(٣) ﴿ضَلَّ﴾ بماگمراہءَ گوْش اَنت کہ آچہ حقّءَ دورانت چہ وتی نہ زانتی ءُکم علمیءِ سببءَ. ءُ﴿غَوٰى﴾ بماگمراہءَ گوْش اَنت کہ آحقّءَ زانت بلے زانگءَ چہ پد چہ وتی ضدّءَ ءُدنیائی نپءِ ہاترءَ آئءَ نہ زوریت. (تفسیر ابن کثیر).

(٤) بزاں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دینی کار ءُرہبندانی تہا بیدءِ وحیءَ چہ وتی نیمگءَ ہچ ہبر نہ کنت. عبداللہ =

عَلَّمَهٗ شَدِيْدُ الْقُوٰى ۙ۵
۵. تعلیم دات آئرا سکّیں زورءِ ہدابندءَ.

ذُوْ مِرَّةٍ ؕ فَاسْتَوٰى ۙ۶
۶. ءُمزنیں زور آورےءَ. پدا تچکءَ تچک اوشتات.

وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ؕ۷
۷. ءُآآسمانءِ برزتریں کُنڈءَ اَت[۱].

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ۙ۸
۸. پدا نزّیک بوت ءُایرکپت[۲].

فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ۚ۹
۹. پدا پشت کپت (دوریءَ) کدءِ دو تیرکمانءَ یا چہ ہمدا ءُکمتر[۳].

فَاَوْحٰۤى اِلٰى عَبْدِهٖ مَاۤ اَوْحٰى ؕ۱۰
۱۰. پدا آئی وحی کت وتی بندءِ نیمگءَ ہرچیکہ آئی دیم دات.

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ؕ۱۱
۱۱. دروگ نہ بست دلءَ ہرچیکہ آئی دیست[۴].

= ابن عمرو رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ گوشیت: ہرچیکہ من چہ واجہءَ اشکت آنبشتہ کت تاکہ آئیءَ دلءَ یاد بکناں گڑا قریشءِ مردماں منءَ منہ کت. آیاں گوشت تو ہرچیکہ اشکّن ئے چہ واجہءَ آئیءَ نبشتہ کن ئے، ءُآنسانے، برے برے زہرءَ کپیت ءُہبرکنت، گڑا من ہمے پہر واجہ دیمءَ ایرکت. واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ بیان کت: کہ نبشتہ بکن، سوگندِانت منءَ ہما ذاتءِ کہ منی ساہ ہمائی دستءَ اِنت کہ چہ منی زبانءَ ہچ ہبرے درنئیت بیدءِ حقّءَ (بزاں دینی حکمانی تہا). (سنن أبی داود کتاب العلم باب فی کتابۃ العلم، مسند أحمد حدیث نمبر۶۸۰۲، بتحقیق أحمد شاکر، آگوشیت ایشی سند صحیح اِنت) اے حدیثءِ تہا ہما منکرینءِ حدیثانی رد ہست اِنت کہ آگوْش اَنت واجہءِ زمانگءَ آئی زندءَ حدیث نبشتہ نہ بوتگ، ءُواجہءَ چہ آئی منہ کتگ.

(۱) بزاں جبریل عَلَیْہِ السَّلَامُ آسمانءِ کُنڈءَ وتی اصلی شکل ءُصورتءَ اوشتات.

(۲) بزاں پدا پہ زمینءَ ایرکپت ءُواجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ نزّیکءَ آتک.

(۳) بزاں وہدیکہ جبریل عَلَیْہِ السَّلَامُ پہ وحیءِ سرکنگءَ اللہءِ پیغمبرءِ گورا آتک گڑا گوں آئی ہنچو نزّیک بوت کہ آئی ءُواجہءِ میانءَ دوتیر کمانءِ دوری ہست اَت یا انگتءَ کمتر. مراد ہمیش اِنت کہ سک نزّیک بوت. (تفسیر ابن کثیر).

(۴) چہ ﴿ مَا رَاٰى ﴾ مراد چی اِنت؟ اے بابتءَ اختلاف ہست. لہتے گوْشیت مراد جبریل عَلَیْہِ السَّلَامُ اِنت، ءُلہتے گوْشیت کہ مراد اللہ پاک اِنت. ایا محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ اللہ پاکءِ دیدار بوتگ یا نہ؟ ایشی بابتءَ اختلاف ہست. بی بی عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا گوشیت کہ واجہءَ اللہءِ دیدار نہ بوتگ (بزاں ماں آگاہیءَ) (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ النجم) بلے چہ ابن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا ءُدگہ لہتے صحابہ ءُتابعینءَ روایت اِنت کہ واجہءَ دنیاءِ تہا اللہءِ دیدارءِ شرف رستگ. صحیح مسلمءِ تہا کئیت ابن عبّاس بیان کنت کہ واجہءَ اللہ واہءِ تہا دوبرءَ دیستگ. (کتاب الإیمان باب فی قولہ تعالی ﴿ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ﴾)، ءُچہ عبد اللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا اے روایت ہوں =

أَفَتُمٰرُوْنَهٗ عَلٰى مَا يَرٰى ﴿١٢﴾

۱۲. ایا شماگوں آئی جیڑہ کن اِت پہ ہماچیزءَ کہ آئی گندیت؟.

وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى ﴿١٣﴾

۱۳. بیشک آئی دیست آئرا دومی ایرکپگءَ.

عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾

۱۴. گُڈی کنرءِ گوْرا[1].

عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰى ﴿١٥﴾

۱۵. ہمائی گوْرا اِنت بہشت نندگ ءُآرامءِ.

اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ﴿١٦﴾

۱۶. وہدیکہ پوشگءَ اَت کنرءَ ہرچیکہ پوشگءَ اَت[2].

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾

۱۷. ٹگل نہ وارت چمّءَ ءُنہ بِرگوْست.

لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيٰتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾

۱۸. بیشک آئی دیست چہ وتی پروردگارءِ مزنیں نشانیاں[3].

اَفَرَءَيْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰى ﴿١٩﴾

۱۹. ایا شما دیست اَنت لات ءُعُزّٰی.

= بسندءِ صحیح ثابت اِنت کہ آگوْشیت واجءَ شپءِ معراجءَ ہوں اللہءِ دیدار بوتگ، ءُآدلیل چہ ہمے آیتءَ زوریت. (زاد المعاد لابن القیّم)، ءُابن کثیر گوْشیت اے بابتءَ یک جماعتے چہ سلف ءُخلفءَ (بزاں گوستگیں ءُآوْکینانی) آئی ہمبراہ اِنت. (تفسیر ابن کثیر سورة النجم) علّامہ شنقیطی صاحبءِ أضواء البیان گوْشیت کہ صحیح ہمیش اِنت کہ واجءَ شپءِ معراجءَ آگاہیءَ اللہءِ دیدار نہ بوتگ، بلے وابءِ تہا واجءَ اللہءِ دیداربوتگ. (أضواء البیان سورة بنی إسرائیل) ءُچہ آیتءِ پشت ءُدیمءَ ہوں ہمے زانگ بیت کہ ادا مراد جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت نہ کہ اللہ. ءُصحیح ہمیش اِنت کہ علّامہ شنقیطی بیان کتگ. واللہ أعلم بالصّواب.

(۱) ﴿سِدْرَة﴾ کنرءِ درچکءَ گوْش اَنت. روایتانی تہاکئیت اے شُشُمی آسمانءَ اِنت. ءُچہ اِد ءُدیم ملائکتاں ہوں روگءِ اجازت نیست، چہ ہمے جاگہءَ ملائکہ اللہءِ حکماں زوراَنت. ہمے حدیثءَ کئیت وہدیکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شپءِ معراجءَ شت گڑا سدرة المنتہیٰءِ گورا اللہءِ پیغمبرءَ سئے احکام دیگ بوت. (۱) پنچیں فرض نماز. (۲) سورة البقرةءِ آخری آیات. (۳) ءُبخشش ہما مردمانی گناہءِ کہ گوں اللہءَ ہچ وڑیں شریدار جوڑ مہ کنت. (صحیح مسلم کتاب الإیمان باب ذکر سدرة المنتہی، مسند أحمد بتحقیق أحمد شاکر حدیث نمبر ٣٦٢٥، ٤٠١١) بزاں ہمامردم کہ گوں اللہءَ ہچ شریدار جوڑ نہ کنت، ءُہچ شرک نہ کنت آیک برے الّمءَ بہشتءَ رؤت ءُآئی ہمیشگی جاگہ بہشت اِنت. بلے لہتینءَ اللہ یک برے سزا دنت نوں بخشیت ءُلہتینءَ بیدءِ سزاءَ ہنچوبخشیت ءُبہشتءَ بارت.

(۲) لہتے گوشیت اللہءِ نورءَ پوشتگ اَت، ءُلہتے گوشیت ملائکتاں مان پوشتگ اَت. واللہ أعلم.

(۳) چوکہ بہشت ءُدوزہ ءُایدگہ.

وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى ﴿٢٠﴾

۲۰. ءُمنات سَئیمی ءُگڈّی[1].

اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ﴿٢١﴾

۲۱. ایا پہ شمایَنت مردین زہگ ءُپہ ہمائی اَنت جنین زہگ؟

تِلْكَ اِذًا قِسْمَةٌ ضِيْزٰى ﴿٢٢﴾

۲۲. گڑا اے ناانصافیں ءُبے تامیں بہرکنگے.

اِنْ هِيَ اِلَّاۤ اَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوْهَاۤ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْاَنْفُسُ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِّنْ رَّبِّهِمُ الْهُدٰى ﴿٢٣﴾

۲۳. نہ اَنت اے بلے چیزے نام کہ شما آیانءَ بستگ اَنت ءُشمئے پت ءُپیرکاں کہ دیم نہ داتگ اللہءَ پہ آئی ہچ پیمیں دلیلے، آایوکءَ گمانءِ رنداکپوک اَنت ءُہرچیکہ (آیانی) دل بلوٹیت، ءُآتک ءُسربوت آیانی گوْرا رہشونی چہ آیانی پروردگارءِ نیمگءَ.

اَمْ لِلْاِنْسَانِ مَا تَمَنّٰى ﴿٢٤﴾

۲۴. ایا رسیت انسانءَ ہرچیکہ آئی دلءَ کئیت.

فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ وَالْاُوْلٰى ﴿٢٥﴾

۲۵. نوں اللہءِ اَنت آجہان ءُاے جہان.

وَكَمْ مِّنْ مَّلَكٍ فِي السَّمٰوٰتِ لَا تُغْنِيْ شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا

۲۶. ءُبازیں فرشتہے ماں آسمانءَ ہست کہ آیانی سفارش ہچ کارنہ دنت بلے ہما وہداکہ

---

(۱) اے سئے بتانی نام اَنت کہ مکّہءِ مردماں ایشانی عبادت کت. (۱) ﴿ اللّٰتَ ﴾ لہتینے نزّیکءَ چہ لفظءِ اللہءَ زورگ بوتگ. ءُلہتےءِ نزّیکءَ اے چہ لاتَ یلیتُ زورگ بوتگ. ءُایشی معنٰی گردنءِ تاب دیگ ءُچکرّینگ اِنت. بزاں آئی عبادت کنوکاں وتی گردن ہمائی نیمگءَ چکرّینت اَنت ءُآئی طوّاف اش کت. چمدا ہمے نام بربندگ بوت. ہنچوگوْش اَنت کہ اے یک نیکیں بندہےبوتگ، وہدیکہ مرت گڑا کافراں ہمیشی نامءِ بت جوڑکت، ءُآئی بندگی اِش کت. اے طائفءِ بنوثقیف قبیلہءِ مستریں بت اَت. (۲) ﴿ وَالْعُزّٰى ﴾ لہتے گوشیت چہ اللہءِ عزیز نامءَ زورگ بوتگ. ءُاے مؤنّثءِ صیغہ اِنت. لہتے گوْشیت کہ اے غطفان جاگہءِ یک درچکے اَت کہ آئی بندگی کنگ بوت. ءُلہتےگوْشیت اے سکّیں اسپیتیں سنگے بوتگ. اے قریشءِ ءُبنوکنانہءِ خاصیں معبود بوتگ. ﴿ مَنٰوةَ ﴾ چہ مَنَی یَمْنِي مصدر اِنت. ایشی معنٰی خون ریچگ اِنت. ایشی نزّیکی ءُقرب حاصل کنگءِ واستا مشرکاں ہمدا جناور ہلار کت. اے مکّہ ءُمدینہءِ میانءَ اَت. اے بنوخزاعہ قبیلہءِ خاصیں بت اَت، ءُاوس ءُخزرج قبیلہءِ مردماں ہوں ہمیشی عبادت کتگ. (تفسیر ابن کثیر) بزاں اگاں ایشاں ہوں اللہءِ جوڑکتگینانی پیمیں نشانی ہست گڑا آیاں پیش بدارات، ءُنوں آیانی بندگیءَ بکن اِت. ءُاگاں نیست اِش، ءُحقیقت ہم ہمیش اِنت گڑا پہ کجام بنیادءَ شما ایشانی بندگیءَ کن اِت؟

اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ اَنْ يَّاْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَرْضٰى ﴿٢٦﴾

الله اجازت بدنت په هر کسءَ که بلوټیت ءُراضی به بیت[1].

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى ﴿٢٧﴾

۲۷. بیشک آیاں که آخرتءِ سرا ایمان ءُیقین نیست آاّلمءَ فرشتگاں جنینی نام برکنند.

وَمَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِيْ مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا ﴿٢٨﴾

۲۸. ءُآیاں اے بابتءَ ہچ زانت نیست، آ ایوکءَ گمانءِ رندگیریءَ کنند، ءُبیشک گمان حقّءِ جاگهءَ ہچ کارنه دنت.

فَاَعْرِضْ عَنْ مَّنْ تَوَلّٰى ۙ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾

۲۹. نوں دیمءَ تاب بدئے چه همائی که آوت دیمءَ تاب دنت چه مئے سوج ءُپنتاں، ءُنه لوټیت بیدءِ دنیاءِ زندگیءَ.

ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِّنَ الْعِلْمِ ۭ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى ﴿٣٠﴾

۳۰. تا که همدا سربوت ایشانی زانت ءُفهم[2]، بیشک تئی پروردگار زبر زانت همائیءَ که گاربوتگ چه آئی راهءَ، ءُزانت همائیءَ که په راه اِنت.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۙ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَسَاۗءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحُسْنٰى ﴿٣١﴾

۳۱. ءُاللّٰهءِ اَنت هرچیکه آسمانانی تها ءُزمینءِ تها هست، تا که بداں مزّءَ بدنت همایانی بدیں کارانی ءُمز بدنت نیکوکارانءَ په جوانی.

---

(۱) بزاں وهدیکه ملائکه که اللّٰهءِ شرپ مندیں ءُنزّیک تریں بنده اَنت ءُآهیوں بیدءِ اللّٰهءِ اجازتءَ سفارش کت نه کنند، گزا اے بت چوں سفارش کت کنند، ءُدومی هیرهمیش اِنت که په مشرکءَ وسفارش کنگءِ ہچ سوال جوڑ نه بیت.

(۲) بزاں کافرانی علم ءُزانت چه دنیاءَ سرنه گوْزیت، دنیاءِ هنرانی علم ءُزانت اِش هست بلے آخرتءِ بابتءَ آیانی علم ءُزانت نه بوگءِ برابراِنت. هنچوکه دگه جاگهے اللّٰه کافرانی بابتءَ فرمان کنت ﴿يَعْلَمُوْنَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۡ وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غٰفِلُوْنَ﴾ [سورة الروم: ۷] که آدنیاءِ لهتے ظاهریں چیز زان اَنت، ءُچه آخرتءَ پهک بے سدّاَنت. گیشتریں مسلمانانی حال هم مروچاں همیش اِنت. الله مسلماناں دینءِ نیمگءَ ءُآخرتءِ نیمگءَ دلگوش بوگءِ توفیقءَ بداَنت.

اَلَّذِيْنَ يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ؕ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِيْ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ ۚ فَلَا تُزَكُّوْٓا اَنْفُسَكُمْ ؕ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ۝

۳۲. ہمایاں کہ وت اِش دور داشت چہ مزنیں گناہاں ءُچہ بے غیرتین ءُبے حیائیں کاراں، ہاں کسانیں گناہ ابیدانت[1]، بیشک تئی پروردگار سکّانی سکّیں بخشوکے، آشمارا جوْان زانت وہدیکہ شمارا پیداگ ئِے کت چہ زمینءَ ءُوہدیکہ شما چیر اِتِت وتی ماتانی لاپءِ تہا، نوں وتءَ وت مہ گلاِت، آوت زبر زانت ہمائیءَ کہ پہریزگار بوتگ.

اَفَرَءَيْتَ الَّذِيْ تَوَلّٰى ۝

۳۳. ایانوں تو دیست ہماکہ دیم ئِے تاب دات.

وَاَعْطٰى قَلِيْلًا وَّاَكْدٰى ۝

۳۴. ءُسکّ کمّک ئِے دات ءُدست ئِےداشت[2].

اَعِنْدَهٗ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ۝

۳۵. زاناں آئی گوْرا چیریں زانت ءُعلم غیب ہست کہ نوں آگندگءَ اِنت.

اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فِيْ صُحُفِ مُوْسٰى ۝

۳۶. زاناں آئیءَ گوْشگ نہ بوتگ چیزے کہ موسٰیءِ صحیفیانی تہا ہست.

---

(۱) ﴿اللَّمَمَ﴾ءِ لغوی معنیٰ کم بوگ ءُکساں بوگ اِنت. مراد کسانیں گناہ اَنت کہ انسان چہ ایشاں وتءَ دور داشت نہ کنت. اے چہ نیکیں عملانی کنگءَ ہلاس بنت. ءُکبیرہ گناہ بیدءِ توبہ کنگءَ معاف نہ بنت. کبیرہ گناہ ہمائرا گوْشگ بیت کہ آئی کنوکءِ واستا سکّیں ءُترندیں بیم قرآن ءُحدیثءِ تہا آتکگ. چوکہ اگاں یکّے چوبکنت گڑا آدوزہءَ سوچگ بیت، یاالله چہ آئی نارزای بیت ءُآئی سرا لعنت کنت ءُہمے پیم.

دلگوش: عبدالله بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا بیان کنت کہ صغیرہ ءُگونڈیں گناہانی سرا ہمیشگی کنگ پہ کبیرہ بزاں مزنیں گناہءَ سرکنت. ءُہمے پیمءَ کبیرہ ءُمزنیں گناہانی سرا ہمیشگی کنگ پہ کفرءَ سرکنت.

(۲) بزاں اللهءِ راہءَ خرچ کنگءِ باریءَ بخیلی کنت. الله دیمءَ بیان کنت کہ زاناں ایشی گورا علمءِ غیب ہست کہ اگاں آ خرچ بکنت گڑا آئی دریں مال کٹّ اَنت، ءُآوار بیت. اے استفہام انکارءِ واستا اِنت. بزاں چوشیں ہبرنیست بلکیں ایشی سبب ایمانءِ کمزوری ءُدنیاءِ گیشیں محبّت ءُدوستی اِنت. ﴿وَاَكْدٰى﴾ ہما مردمءَ گوْشگ بیت کہ آکارےءَ بندات کنت ءُآئیءَ توام نہ کنت. ایشی یک دروریے ابن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا ءُعکرمہ ہمے بیان کتگ: کہ یک قومے ہست آچاتےءِ بنگیجءَ کنت گڑا ہمے میانءَ یک مزنیں سِنگے گندانت کہ ہما آیانی کارءِ ہلاس کنگءِ سبب جوڑبیت گڑا گوْش اَنت (أکدینا ویترکون العمل) کہ ماایشی کت نہ کنیں، ءُکارءَ ویل کنت. (تفسیر ابن کثیر).

وَاِبْرٰهِيْمَ الَّذِيْ وَفّٰٓى ﴿٣٧﴾

۳۷. ءُابراہیمءِ کہ تمام ئِے کت وتی قول.

اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ﴿٣٨﴾

۳۸. کہ چست نہ کنت بارءِ چست کنوک دگرءِ بارءَ[1].

وَاَنْ لَّيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعٰى ﴿٣٩﴾

۳۹. ءُنیست پہ انسانءَ بلے ہرچیکہ آئی کٹ ءُجہدکتگ.

وَاَنَّ سَعْيَهٗ سَوْفَ يُرٰى ﴿٤٠﴾

۴۰. ءُبیشک آئی جہد ءُکٹ زوتّ گندگ بیت.

ثُمَّ يُجْزٰىهُ الْجَزَآءَ الْاَوْفٰى ﴿٤١﴾

۴۱. پدا آئیءَ سرجمیں مز دیگ بیت.

وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى ﴿٤٢﴾

۴۲. ءُبیشک تئی پروردگارءِ نیمگءَ اِنت واترجاہ.

وَاَنَّهٗ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكٰى ﴿٤٣﴾

۴۳. بیشک ہما اِنت کہ کندائینیت ءُگریوائینیت.

وَاَنَّهٗ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَا ﴿٤٤﴾

۴۴. ءُہمائی کُشیت ءُزندگ کنت.

وَاَنَّهٗ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٤٥﴾

۴۵. ءُہمائی جوڑ کتگ اَنت دوئیں جفت نر ءُمادگ.

مِنْ نُّطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰى ﴿٤٦﴾

۴۶. چہ پٹّے آپءَ وہدیکہ آدؤردیگ بیت.

وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰى ﴿٤٧﴾

۴۷. ءُہمائی سراِانت دومی پیدا کنگ.

وَاَنَّهٗ هُوَ اَغْنٰى وَاَقْنٰى ﴿٤٨﴾

۴۸. ءُہما اِنت کہ مالدار کنت ءُسیر ءُسرفراز کنت[2].

---

(۱) مراد قیامتءِ زندگی اِنت.

(۲) بزاں لہتینءَ ہمنچومال دنت کہ آئی ضرورتاں پورہ کنت بلے ہچ پشت نہ کپیت، ءُلہتینءَ ہمنچودنت کہ آئی ضرورت ہوں پورہ بنت، ءُزیاتی ہوں پشت کپیت کہ آہاں مچ کنت.

وَاَنَّهٗ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰى ﴿٤٩﴾

۴۹. ءُبیشک ہما پروردگار انت شعرٰی ءِ[1].

وَاَنَّهٗۤ اَهْلَكَ عَادَا ِۨلْاُوْلٰى ﴿٥٠﴾

۵۰. ءُہمائی نیست ءُنابود کت اَوّل اِیں عاد[2].

وَثَمُوْدَا فَمَاۤ اَبْقٰى ﴿٥١﴾

۵۱. ءُثمود، نوں آئی ہچ کس پشت نہ گپت.

وَقَوْمَ نُوْحٍ مِّنْ قَبْلُ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغٰى ﴿٥٢﴾

۵۲. ءُنوحءِ قوم پیسر ترا، بیشک آیاں ناانصافی ءُسرکشّی کتگ اَت.

وَالْمُؤْتَفِكَةَ اَهْوٰى ﴿٥٣﴾

۵۳. ءُچیّ کتگیں شہر کہ آئی جہلءَ دؤر دات[3].

فَغَشّٰىهَا مَا غَشّٰى ﴿٥٤﴾

۵۴. نوں پوشت ئے ہمائی کہ پوش اِت[4].

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٥٥﴾

۵۵. گڑا تو وتی پروردگارءِ کجام نعمتانی تہا شکّ کن ئے.

هٰذَا نَذِیْرٌ مِّنَ النُّذُرِ الْاُوْلٰى ﴿٥٦﴾

۵۶. اے ترسینوکے چو پیسری اِیں ترسینوکاں[5].

اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ ﴿٥٧﴾

۵۷. نزّیک آتک نزّیک آؤکیں.

لَیْسَ لَهَا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾

۵۸. بیدءِ اللّٰہءَ آئیءَ کس دورکت نہ کنت.

اَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِیْثِ تَعْجَبُوْنَ ﴿٥٩﴾

۵۹. ایا نوں شما چہ اے ہبرءَ تعجب کن اِت[6]؟

---

(۱) ﴿ الشِّعْرٰى ﴾ ہما استارانت کہ عربءِ لہتے مردمءَ آئی عبادت کت. ادا چہ استارءِ نام گرگءَ لوٹ عرباں ہمے نیمگءَ دلگوشی دیگی اَت کہ ایشی کہ شما بندگیءَ کن اِت اے وت شمئے پیمیں مہلوکے، ءُآوتی جوڑکنگءِ تہا اللّٰہءِ محتاج اِنت. نوں اے شمارا چے دات کنت کہ شما ایشی بندگیءَ کن اِت. مراد ہمیش اِنت کہ بندگیءِ لائق ایوکءَ اللّٰہ اِنت کہ درستانی جوڑکنوک اِنت، ءُبیدءِ آئی آدگہ درستانی بندگی ردانت.

(۲) قوم عادءَ ﴿ الْاُوْلٰى ﴾ پمیشا گوشگ بیت کہ آچہ ثمودءَ پیسراَت. یا پمیشا کہ نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ قومءَ رندے اوّلی قوم اِنت کہ تباہ کنگ بوت.

(۳) مراد لوط عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ قوم اِنت کہ اللّٰہءَ ایدیم پرا دیم کت.

(۴) بزاں پدا آیانی سرا سنگ ریچی بوت.

(۵) بزاں محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ پیسری اِیں پیغمبرانی پیمیں یک پیغمبرے. وہدیکہ پیسری اِیں پیغمبر درہا بشر ءُانسان بوتگ اَنت گڑا پہ ایشی انسان بوگءَ شما پرچہ اجکّر ءُحیران اِت؟ بزاں اے حیرانی چیزے نہ ئے.

(۶) چہ حدیثءَ مراد قرآن اِنت. بزاں ایشی سرا شما حیران اِت، ءُمسکرا کن اِت، حقیقتءَ نہ ایشیءَ حیرانی ہبرمان ءُنہ مسکرائی. بلکیں اے ہدایتءِ یک کتابے کہ چہ ایشی عاقل رہشونی زورانت.

وَتَضْحَكُوْنَ وَلَا تَبْكُوْنَ ﴿٦٠﴾

٦٠. ءُشما کندات ءُنه گریوات.

وَاَنْتُمْ سٰمِدُوْنَ ﴿٦١﴾

٦١. ءُشما گوْازی کنگءَ ات[1].

فَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوْا ﴿٦٢﴾ السجدة ١٣

٦٢. نوں اللّٰهءَ سجده بکن ات ءُہمائی بندگءَ بکن ات[2].

(۱) بزاں باید ہمیش اِنت که مردم ایشی وانگءِ وہدءَ عاجز به بیت، ءُچه اللّٰهءِ ترسءَ بگرئیت بلے شماات که آئی وانگ وہدءَ کندات، ءُمسکرا کن ات.

(۲) اے آیتءِ وانگءَ گوں مردم بایدانت که سجده بکنت. اے فرض نه اِنت بلے جوانترانت ہنچوکه سورتءِ بندات‌ءَ بیان بوت.

سُوْرَةُ الْقَمَرِ — سورة القمر

سوره قمر ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
پنجاہ ءُپنچ آیات ءُسے رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ①

١. نزّیک بوت قیامت ءُماہ کپّ بوت[1].

وَاِنْ يَّرَوْا اٰيَةً يُّعْرِضُوْا وَيَقُوْلُوْا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ②

٢. ءُاگن بگنداَنت نشانی یے گڑا دیمءَ تاب دینت ءُگوْش اَنت کہ اے وسحرے کہ وہد پہ وہدا کئیت[2].

وَكَذَّبُوْا وَاتَّبَعُوْٓا اَهْوَآءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ ③

٣. ءُدروگ بند اِش کت (حق) ءُرندا کپت اَنت وتی واہشتانی، ءُہمک کار پہ وتی وہدا

(١) چہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ معجزاتاں یکّے ماہءِ دوکپ بوگ اِنت. چہ أنس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت اِنت کہ مکّہءِ مردماں چہ واجہءَ ہمے لوٹ کت کہ مارا معجزھے پیش بدارگڑا واجہءَ آیانءَ ماہ دوکپّءَ پیش داشت کہ غارءِ حرا ماہءِ دوئیں کپّانی میانءَ اَت. (صحیح البخاری کتاب مناقب الأنصار باب انشقاق القمر) ہمے وڑا اے کسّہ إمام بخاری چہ عبداللہ بن عبّاس ءُچہ عبداللہ بن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ ہوں بیان کتگ. (کتاب التفسیر سورۃ القمر) جبیر بن مطعم رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ گوْشیت کہ اللهءِ پیغمبرءِ زمانگءَ ماہ دوکپ بوت گڑا مردماں گوشت کہ محمّدءَ مارا سحرکتگ، نوں لہتےءَ گوْشت کہ اگن ماراسحرئے کتگ گڑا دریں مردماں و سحرکت نہ کنت (مسند أحمد بتحقیق أحمد شاکر، حدیث نمبر١٢٦٩٥) إمام بیہقی اے لفظ گیش کتگ اَنت کہ گوشت اِش مسافرانی راہءَ بچارات. اگن مسافراں ماہ ہمے وڑا دوکپ بوگءَ دیستگ گڑا محمّد راست گوْشیت. ءُاگن آیاں نہ دیستگ ہشکءَ شما دیستگ گڑا بزاں آئی شمارا سحرکتگ گڑا آؤکیں مسافراں اِش جست کت آیاں گوشت کہ ہؤ ماہبوں ماہ دوکپ بوگءَ دیستگ. (بحار الصّحیح المسند من دلائل النّبوّۃ للإمام البیہقی بتحقیق الشّیخ مقبل بن ہادی الوادعی رَحِمَهُ اللّٰهُ ص ١٥٢، تحقیق کنوکءَ ایشی سند حسن گوشتگ).

(٢) بزاں ہنچوکہ آچہ پیسرءَ سحرکنان اِنت ءُپیداگ اِنت، ءُمدام آئی کار ہمیش اِنت. اے ہم ہما پیمیں سحرے. ایمان آرگ اِش انگتءَ نصیبءَ نہ بوت.

بووک اِنت[1].

وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِّنَ الْاَنْۢبَآءِ مَا فِيْهِ مُزْدَجَرٌ ۙ﴿۴﴾

۴. ءُبیشک پـه آیـاں آتـک ءُسربـوت ہنچیں احوال کہ آیانی تہا بیرہ دیوکیں چیز ہسـت.

حِكْمَةٌۢ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ۙ﴿۵﴾

۵. یکدریں دانائیءِ سوج ءُسرہست[2]، پداہوں فائدہ نہ دات ترسینوکاں.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ ۘ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلٰى شَيْءٍ نُّكُرٍ ۙ﴿۶﴾

۶. نـوں دیـمءَ تاب بدئے چہ آیـاں، (یاد بکن) ہمـاروچءَ کـہ تـوار جنت تـوار جنـوک بیم ناکیں چیزےءِ نیمگءَ[3].

خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُوْنَ مِنَ الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنْتَشِرٌ ۙ﴿۷﴾

۷. چمّان اِش جہل بنت[4] ءُدررچ اَنت چہ قبراں کہ گشئے مدگ اَنت شنگ ءُدانیں[5].

مُّهْطِعِيْنَ اِلَى الدَّاعِ ؕ يَقُوْلُ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿۸﴾

۸. تـیز تیزءَ تچوک بنـت توار جنـوکءِ نیمگءَ، گوْش اَنت کافر کہ اے وَگرانیں روچے.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ فَكَذَّبُوْا عَبْدَنَا وَقَالُوْا مَجْنُوْنٌ وَّازْدُجِرَ ﴿۹﴾

۹. دروگ بنـد کت اَنـت چہ آیاں پیـسر نوحءِ قـومءَ (پیغمبر) نوں دروگ بند اِش کت مئے بندہ، ءُگوْشـت اِش کہ گنوکے ءُگوں ہکّلاں مان اِش بست[6].

---

(۱) بزاں ہرکارءَ یک وہدے ہست کہ آوتی ہماوہدءَ کئیت، نہ پشت کپیت ءُنہ پیش کپیت. ہمے وڑا آعذاب کہ پہ شما نبشتہ کنگ بوتگ آوتی وہدءَ ہرحالءَ کئیت، دنیا بہ بیت یا آخرت.

(۲) مراد قرآن پاک اِنت کہ یکدریں حکمتے.

(۳) چہ توار جنـوکءَ مراد إسرافیل عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت. کہ آمـاں کرنّاءِ تہا ہپ کنت. ءُچـہ اے روچءَ قیامت مرادِانت. ﴿نُّكُرٍ﴾ مراد ہمیش اِنت کہ آروچ یکدریں سکّی ہے.

(۴) بزاں چہ بازیں گناہانی سببءَ چہ شہرتیءَ چمّ اِش جہل بنت.

(۵) بزاں چو مدگانی وڑا ہرچ گورا شنگ بنت.

(۶) ہنچو کہ دگہ جاگہءِ فرمان اِنت ﴿لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهِ يٰنُوْحُ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمَرْجُوْمِيْنَ﴾ [سورة الشعراء: ۱۱۶] کہ کافراں گوشت اگن تو وتی دعوت یلہ نہ دات گڑا تو سنگ ریچ کنگ بئے.

فَدَعَا رَبَّهٗۤ اَنِّیْ مَغْلُوْبٌ فَانْتَصِرْ ﴿۱۰﴾

۱۰. گڑا آئی توار جت وتی پروردگارءَ کہ من بے وس بوتوں نوں بیر بگر.

فَفَتَحْنَاۤ اَبْوَابَ السَّمَآءِ بِمَآءٍ مُّنْهَمِرٍ ﴿۱۱﴾

۱۱. گڑا ما پچ کت اَنت دروازگ آسمانانی گوں رچوکیں آپےءَ.

وَّ فَجَّرْنَا الْاَرْضَ عُیُوْنًا فَالْتَقَى الْمَآءُ عَلٰۤى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿۱۲﴾

۱۲. ءُما دربلکّینت زمین چمّگ چمّگءَ پدا سربوت آپ پہ ہماکارءَ کہ آئی فیصلہ بوتگ اَت.

وَ حَمَلْنٰهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَّ دُسُرٍ ﴿۱۳﴾

۱۳. گڑا آما سوار کت لوح ءُمیہ والائیں (بوجیگءِ) تہا.

تَجْرِیْ بِاَعْیُنِنَا جَزَآءً لِّمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿۱۴﴾

۱۴. کہ سران بوت مئے چمّانی دیمءَ، بیر اِنت ہمائی کہ آنہ متّگ بوت.

وَ لَقَدْ تَّرَكْنٰهَاۤ اٰیَةً فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿۱۵﴾

۱۵. ءُبیشک ما اے اِشت پہ عبرتءِ واستا، ایا نوں ہست کجام یک سوج زوروکے؟

فَكَیْفَ كَانَ عَذَابِیْ وَ نُذُرِ ﴿۱۶﴾

۱۶. نوں چون اَت منی عذاب ءُمنی ترسینگ[1].

وَ لَقَدْ یَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُبیشک ما آسان کتگ قرآن پہ فہمگءَ ایا نوں ہست کجام یک سوج زوروکے[2].

---

(۱) لہتے گوشیت ﴿ وَنُذُرِ ﴾ (إنذار)ءِ وڑا مصدرانت. ءُلہتے گوشیت اے (نذیر)ءِ جمع اِنت. (تفسیر قرطبی).

(۲) بزاں ایشی مول ءُمرادانی فہمگ، ءُچہ ایشی عبرت ءُسوج ءُسرزورگ، ءُپہ زبانی ایشی یاد کنگءَ ماایے قرآن آسان کتگ. اے قرآنءِ بلاہیں معجزہے کہ انچو صاف ءُپلگاریں عربیءَ گوں انگتءَ پہ کُمکیں عربیءِ زانگءَ مردم کدءِ عبرت گرگءَ، ءُچہ آئی سوج ءُسرزورگءَ، ءُپہ جوانیں رہبندےءَ زندگی گوازینگءِ واستا آئےءَ فہم اِت کنت. مولانا أبو الکلام آزاد رَحِمَہُ اللّٰہُ گوشیت. کہ میں نے تجربے کے لیے سورۃ بقرۃ کامجرد ترجمہ ایک پندرہ برس کے لڑکے کو دیا جو اردو کی آسان کتابیں روانی کے ساتھ پڑھ لیتا تھا پھر ہر موقع پر سوالات کرکے جانچا جہاں تک مطلب سمجھ لینے کاتعلق ہے وہ ایک مقام پربھی نہ أٹکا اور تمام سوالوں کاجواب دیتا گیا. (ترجمان القرآن، ج ۱، ص ۱۷).

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾

۱۸. دروگ بند کت عادءِ قومءَ (وتی پیغمبر) گڑا چون اَت منی عذاب ءُترسینگ.

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾

۱۹. بیشک ما دیم دات آیانی سرا تیزین ءُسردیں گوْاتے ماں یک شومیں روچےءَ کہ گوْست ءُشت.

تَنزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنقَعِرٍ ﴿٢٠﴾

۲۰. مردماں چست کنت ءُدؤر دنت کہ گشئے آ چہ بنا درکتگیں مچیّ بنڈاَنت.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾

۲۱. نوں چون اَت منی عذاب ءُمنی ترسینگ.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾

۲۲. ءُبیشک ما آسان کتگ قرآن پہ فہمگءَ ایا نوں ہست کجام یک سوج ءُسر زوروکے؟.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾

۲۳. دروگ بند کت اَنت ثمودءِ قومءَ گنجیں پیغمبر.

فَقَالُوا أَبَشَرًا مِّنَّا وَاحِدًا نَّتَّبِعُهُ إِنَّا إِذًا لَّفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾

۲۴. گوْشت اِش کہ اُہو ما چہ وتءَ یک انسانےءِ رندءَ کپیں، گڑا بزاں ما گمراہی ءُگنوکءِ تہا ئیں.

أَأُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِن بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿٢٥﴾

۲۵. اُہو پہ ہمیشی ایرگیجگ بوت قرآن مئے اِنچو مردمءِ میانءَ، بلکیں اے سکّیں مزنیں دروگ بندے ءُوتءَ سک مزن لیکیت.

سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَّنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ ﴿٢٦﴾

۲۶. نوں زوتّ آباندات‌ءَ سرپد بنت کہ کئے اِنت مزنیں دروگ بند ءُوتءَ مزن لیکوک.

إِنَّا مُرْسِلُو النَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾

۲۷. ما دیم دیوکیں ہشترءَ پہ آیانی چکّاسگءَ، نوں تو آیانی راہءَ بچار ءُوتءَ بدار.

وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾

۲۸. ءُآیاں سرپد بکن کہ آپ بہرانت آیانی میانءَ، ہر یکّے وتی باریءَ بئیت[1].

(۱) بزاں یک روچے ہشترءِ باری اِنت، ءُیک روچےہمایانی. نوں ہرکس ایوکءَ وتی روچءَ آپءِ سرا بئیت.

فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾

۲۹. ءُتوار اِش کت وتی سنگت گڑا دست ئِےدراج کت ءُگُڈّ اِت ئِے[1].

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِيْ وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾

۳۰. گڑا چون اَت منی عذاب ءُترسینگ.

اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَكَانُوْا كَهَشِيْمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾

۳۱. نوں ما دیم دات آیانی سرا گوشاں کرّ کنوکیں کوکارے گڑا بوت اَنت چو لگتمال کتگیں ہشکین کاہانی وڑا.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾

۳۲. ءُبیشک ما آسان کتگ قرآن پہ فہمگءَ ایا ہست کجام یک سوج ءُسر زوروکے.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوْطٍۭ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾

۳۳. دروگ بند کت اَنت لوطءِ قومءَ گنجیں پیغمبر[2].

اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا اِلَّآ اٰلَ لُوْطٍ ۭ نَجَّيْنٰهُمْ بِسَحَرٍ ﴿٣٤﴾

۳۴. بیشک ما دیم دات آیانی سرا گوْاتے سنگ ریچیں ابید اَنت لوطءِ لوگءِ مردم، آما رستگار کت اَنت سہبءِ بامءَ.

نِّعْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِيْ مَنْ شَكَرَ ﴿٣٥﴾

۳۵. چہ وتی مہربانیءَ، ہمے پیما ما مز دئیں ہر آ مردمءَ کہ شکر گیپت.

وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾

۳۶. ءُبیشک آ ترسینتگ اِتنت (لوطءَ) چہ مئے گرفتءَ گڑا شکّ اِش کت ترسینوکانی بابتءَ.

وَلَقَدْ رَاوَدُوْهُ عَنْ ضَيْفِهٖ فَطَمَسْنَآ اَعْيُنَهُمْ فَذُوْقُوْا عَذَابِيْ وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾

۳۷. ءُزورگی اِش کت اَنت چہ آئی آئی مہمان[3] گڑا ما بے نور کت اَنت آیانی چم، نوں بچش اِت منی عذابءَ ءُمنی ترسینگءَ.

---

(۱) اے ہمے قومءِ شوم تریں مردم اَت کہ آہش پہ ہشترءِ کشگ ءُگڈگءِ واستا آمادہ کتگ اَت. ایشی نام قدار بن سالف اَت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) چوکہ درپیں پیغمبرانی دعوت یکّیں توحیدءِ دعوت اِنت پمیشا چہ آیاں یکّےءِ دروگ بند کنگ بزاں درستانی دروگ بند کنگ اِنت.

(۳) لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ مہمانانی آیگءِ سرجمیں بیان سورۃ ہود آیت ۷۷، ۸۲. تہا چارگ بہ بیت.

وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾

۳۸. ءُبیشک آ سُهب سهبءَ گپت اَنت وتی وهدءَ آؤکیں عذابےءَ.

فَذُوْقُوْا عَذَابِيْ وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾

۳۹. نوں بچش اِت منی عذابءَ ءُمنی ترسینگءَ.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾

۴۰. ءُبیشک ما آسان کتگ قرآن پہ فهمگءَ، ایا هست نوں کجام یک سوج ءُسَر زوروکے.

وَلَقَدْ جَآءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾

۴۱. ءُبیشک آتک ءُسربوت اَنت فرعوْنیانی گوْرا ترسینوک.

كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا كُلِّهَا فَاَخَذْنٰهُمْ اَخْذَ عَزِيْزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾

۴۲. ءُمئے نشانی اِش کُلّان دروگ بند کت اَنت، گڑا ما دزگیر کت اَنت چوشکہ دزگیر کنگ اِنت زبردست ءُزورآورءِ.

اَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ اُولٰٓئِكُمْ اَمْ لَكُمْ بَرَآءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾

۴۳. زاناں شمئے کافر چہ آ کافراں شرتر اَنت، یاپہ شما ویل کنگ نبشتہ اِنت ماں پیسری اِیں کتابانی تہا[1]؟

اَمْ يَقُوْلُوْنَ نَحْنُ جَمِيْعٌ مُّنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾

۴۴. یا آگوْش اَنت کہ ما درہا بیر گروکیں.

سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّوْنَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾

۴۵. دیر نہ بیت کہ چیر ترّینگ بیت اے لشکر، ءُپشت دینت ءُتچ اَنت[2].

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَدْهٰى وَاَمَرُّ ﴿٤٦﴾

۴۶. حقیقتءَ قیامت آیانی وعدهءِ وهدِانت، ءُقیامت مزنیں مصیبت ءُمزنیں تهلیں چیزے.

اِنَّ الْمُجْرِمِيْنَ فِيْ ضَلٰلٍ وَّسُعُرٍ ﴿٤٧﴾

۴۷. بیشک گنهگار گمراهی ءُعذابءِ تهاینت.

---

(۱) بزاں چوشیں هِر هِچ نیست. نوں وهدیکہ پیسری اِیں کافر نہ رکّتگ اَنت کہ چہ شما مال ءُزورءَ دیمءَ بوتگ اَنت نوں شما چوں رک اِت؟

(۲) مراد چہ جماعتءَ مکّهءِ کافراَنت. حدیثءَ هست اِنت کہ جنگءِ بدرءَ چہ جنگءَ پیش دعاءَ رند واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ همے آیت ونت. (صحیح البخاری تفسیر سورة القمر).

يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾

۴۸. ہما روچءَ کہ کشُّلان کنگ بنت دوزہءَ دیم پہ چیر، بچش اِت دوزہءِ تامءَ.

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾

۴۹. بیشک ما ہرچیز جوڑ کتگ پہ اندازہءَ.

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾

۵۰. ءُمئے حکم یک برےءِ اِنت چو چمّے سرْپگءَ[1].

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٥١﴾

۵۱. ءُبیشک ما شمئے سنگتانءَ تباہ کت، ایا ہست نوں کجام یک سوج ءُسر زوروکے.

وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾

۵۲. ءُہرچیکہ آیاں کتگ آ کتابانی تہا ینت.

وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾

۵۳. ءُدرہیں کسانین ءُمزنیں نبشتہ بوتگ اَنت.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾

۵۴. بیشک پہریزگار ماں بہشتانی ءُکَور ءُجوانی تہا بنت.

فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

۵۵. راستی ءُعزّتءِ دیوانءَ[2] زورآوریں بادشاہءِ گوَرا بنت.

---

(۱) بزاں ما ہرچیکہ بلوٹیں ہما دمانءَ کت کنیں.

(۲) ﴿عِندَ﴾ءَ اداکنایہ اِنت چہ عزّت ءُاحترامءَ . بزاں اللہءِ گورءَ آ شرپ مند ءُعزّت داربنت.

سُوْرَةُ الرَّحْمٰنِ سورة الرحمٰن

سوره رحمان ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
ہپتاد ءُہشت آیات ءُسے رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

اَلرَّحْمٰنُ ۙ﴿١﴾

١. مزنیں مہربانءَ.

عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ؕ﴿٢﴾

٢. تعلیم دات قرآنءَ.

خَلَقَ الْاِنْسَانَ ۙ﴿٣﴾

٣. ءُجوڑئے کت انسان.

عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾

٤. زانت ئےدات آئرا ہبر کنگءِ[1].

اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ۬ۙ﴿٥﴾

٥. ماہ ءُروچ سابءِ سرایَنت[2].

وَّالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدٰنِ ﴿٦﴾

٦. ءُگوْنڈین ءُمزنیں درچک سجدہ کنگءَ اَنت.

وَالسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيْزَانَ ۙ﴿٧﴾

٧. آسمان ئےبرز کت ءُایرئے کت شاہیم[3].

اَلَّا تَطْغَوْا فِى الْمِيْزَانِ ﴿٨﴾

٨. ایکہ گیشی مکن اِت شاہیمءِ تہا.

وَاَقِيْمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيْزَانَ ﴿٩﴾

٩. ءُبرجاہ بدار اِت شاہیمءَ انصافءِ گومءَ ءُکمّی مکن ات شاہیمءِ تہا.

---

(١) بزاں برانسان بے تعلیمءَ وتی مادری زبانءَ ہبرکنت. اے یک فطری چیزے کہ اللّٰہءَ ہر انسان ہمیشی سرا پیداگ کتگ.

(٢) بزاں ہریکّے پہ اللّٰہءِ داشتگیں حساب ءُحدانی تہا ترّیت. کسّءَ گوں آدگرءِ کارءَ کارنیست.

(٣) مراد انصاف اِنت کہ اللّٰہءَ آئی رہبند زمینءِ تہا ایر کتگ. بایداِنت کہ مردم ہما انصافءِ رہبندءَ زندگی بکنّنت.

وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ ﴿١٠﴾

۱۰. ءُچیرئے گپت زمین مہلوکءِ واستا.

فِيْهَا فَاكِهَةٌ ۙ وَّالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ ﴿١١﴾

۱۱. ایشی تہا نیوگ مان ءُمچ گوں براں.

وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾

۱۲. ءُدانگ پگ والا، ءُپل وش بوئیں.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿١٣﴾

۱۳. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾

۱۴. جوڑئے کت انسان چہ خشکیں گلءَ چو کلنڈءَ[1].

وَخَلَقَ الْجَآنَّ مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ ﴿١٥﴾

۱۵. ءُجوڑئے کت جنّ چہ آسءِ پہکیں برمشءَ.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿١٦﴾

۱۶. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾

۱۷. واجہ اِنت دوئیں مشرقانی ءُدوئیں مغربانی[2].

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿١٨﴾

۱۸. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيٰنِ ﴿١٩﴾

۱۹. اِشت اَنت ئِے دوئیں دریا کہ وت ماں وتءَ یکجاہ بنت.

بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيٰنِ ﴿٢٠﴾

۲۰. دوئینانی میانءَ پردگے ہست کہ یکّءَ دگرءِ سرا گیشی نہ کنت[3].

---

(۱) ﴿صَلْصَالٍ﴾ ہما خشکیں خاکءَ گوش اَنت کہ آئی تہا آوازے بہ بیت. ءُ﴿كَالْفَخَّارِ﴾ آسءِ تہا پتککیں خاکءَ گوش اَنت. چہ انسانءَ مراد آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت کہ چہ خاکءَ جوڑکنگ بوت. چوکہ نسلءِ انسانی دربا چہ ہمائی پیداگ اِنت پمیشا درستانی جوڑبوگءِ نسبت خاک نیمگءَ کنگ بوتگ.

(۲) چہ ﴿الْمَشْرِقَيْنِ﴾ءَ آئی گرماگ ءُزمستانءِ درایگ جاگہ مرداِنت. ءُچہ ﴿الْمَغْرِبَيْنِ﴾ءَ ہمے وڑا روجءِ گرماگ ءُزمستانءِ ایرشت جاگہ مراد اِنت.

(۳) بس اے اللہءِ وتی قدرت اِنت کہ اے دوئیں دریا بزاں شیرکنیں ءُسوریں ڈیک ورَانت بلے تام اِش ہورنہ بنت.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٢١﴾

۲۱. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

یَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾

۲۲. درکئیت چہ ہمے دوئیں دریایاں مزنین ءُگوْنڈیں مروارد.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٢٣﴾

۲۳. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِی الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٢٤﴾

۲۴. ءُہمائی واستا ینت برزیں بوجیگ دریاءِ کہ چوکوہا ینت.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٢٥﴾

۲۵. نوں شماوتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

كُلُّ مَنْ عَلَیْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾

۲۶. ہرچیکہ ایشی سرا ہست درستاں گار بوگی اِنت.

وَّیَبْقٰی وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٢٧﴾

۲۷. ءُپشت کپیت تئی پروردگارءِ دیم ءُذات[1] کہ ہدابندِانت مزنی ءُعزتءِ.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٢٨﴾

۲۸. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

یَسْـَٔلُهٗ مَنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ كُلَّ یَوْمٍ هُوَ فِیْ شَاْنٍ ﴿٢٩﴾

۲۹. چہ ہمائی لوٹ اَنت ہرچیکہ آسمانانی ءُزمینءِ تہا ہست، ہرروچ آ یک کارےءِ تہا اِنت[2].

---

(۱) ﴿ وَجْهُ ﴾ دیمءَ گوْش اَنت. مراد اللہءِ ذات اِنت. عربی زبانءَ برے برے چیزءِ بہرے بیان بیت ءُمراد کل زورگ بیت. ﴿ وَجْهُ ﴾ بزاں دیم چہ اللہءِ صفتاں یکّے، پمیشا ایشی سرا ایمان آرگ لوٹیت بلے بے کیفیتءِ بیانءَ (کہ آ چونین ے). آہما وڑانت کہ آئءَ زیب دنت.

(۲) بزاں ہما وڑاکہ آئی تقدیر جوڑکتگ ہما رہبندءَ آوتی کاراں پہ آسرءَ رسینگءَ اِنت. بری یکّے کُشیت ءُبری یکّے زندگ کنت. برے سِیْرکنت ءُبرے وَارکنت. برے ہؤر کاریت، ءُبرے ڈکّال کنت.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٣٠﴾

۳۰. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَیُّهَ الثَّقَلٰنِ ﴿٣١﴾

۳۱. دیر نہ بیت کہ ما پہک گوں شما دلگوش بئیں اے دوئیں گرانیناں[1]!.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٣٢﴾

۳۲. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

یٰمَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوْا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوْا لَا تَنْفُذُوْنَ اِلَّا بِسُلْطٰنٍ ﴿٣٣﴾

۳۳. اے انسان ءُجنّانی لشکراں اگن گوں شما بوت کنت کہ دراِات ءُبرئیت ماں آسمانانی ءُزمینءِ کرّکاں گڑا دراِات ءُبرئیت، شما دراتک ءُشت نہ کن اِت بیدءِ مزنیں زورےءَ[2].

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٣٤﴾

۳۴. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

یُرْسَلُ عَلَیْكُمَا شُوَاظٌ مِّنْ نَّارٍ ۙ وَّنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرٰنِ ﴿٣٥﴾

۳۵. دیم دیگ بیت شمئے سرا آسءِ برمشے ءُدُوتے، گڑا شما بیر گپت نہ کن اِت[3].

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٣٦﴾

۳۶. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

فَاِذَا انْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾

۳۷. نوں وہدیکہ آسمان ترکّیت گڑا گلابی بیت چوتیلءِ بُن بُچّءَ.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٣٨﴾

۳۸. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

---

(۱) مراد جنّ ءُانسان آنت کہ پدلیں ساب ءُداد ہمایانی اِنت.

(۲) بلے اے وس ءُزور شمارا نیست اِنت نہ ماں دنیاءَ ءُنہ ماں آخرتءَ کہ چہ اللہءِ گرفتءَ شما دراِات.

(۳) ہاں اگن شما درایگ ءُتچگءِ کوشش کت گڑا ملائکہ پہ اللہءِ حکمءَ آسءِ برمشاں شمئے سرا دؤر دینت ءُشما نامراد بئیت.

فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْـَٔلُ عَنْ ذَنْۢبِهٖٓ اِنْسٌ وَّلَا جَآنٌّ ۚ ٣٩

۳۹. گڑا آروچءَ جست کنگ نہ بیت چہ ہچ جنّ ءُانسانانءَ آئی گناہءِ بابتءَ[1].

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ٤٠

۴۰. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُوْنَ بِسِيْمٰهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِيْ وَالْاَقْدَامِ ٤١

۴۱. جاہ یارگ بنت گنہگار چہ وتی پیشانیاں گڑا گرگ بنت چہ پیشانیءِ موداں ءُچہ پاداں.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ٤٢

۴۲. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِيْ يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُوْنَ ٤٣

۴۳. ہمیش اِنت ہما دوزہ کہ گنہگاراں دروگ بند کتگ اَت.

يَطُوْفُوْنَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيْمٍ اٰنٍ ٤٤

۴۴. تـرّ ءُتـاب کننـت آئی میانءَ ءُلہـڑ داتگیں آپءِ.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ٤٥

۴۵. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ جَنَّتٰنِ ٤٦

۴۶. ءُپـہ ہمـائی واسـتاکہ تـرس اِت چـہ وتی پروردگارءِ دیمءِ اوشتگءَ دوباگ ہست[2].

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ٤٧

۴۷. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

---

(۱) بزاں اے وڑ جست کنگ نہ بیت کہ باریں اے گناہ توکتگ یانہ؟ پرچہ کہ ملائکتاں آدرہا نبشتہ کتگ اَنت، ءُاللّٰہءِ علمءِ تہا پیسرا ہست بوتگ اَنت.

(۲) حدیـثءِ تہا کئیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت. دوباگ سـہرءِ اَنت ءُآیـانی تہا ہرچیکہ ہیران ءُایدگہ آدگہ ہسـت درہا سـہرءِ اَنت. ءُدوباگ زرّ ءُنگرہ ئیگ اَنت ءُآیانی تہا ہرچیکہ ہیئران ءُایدگہ آدگہ ہسـت درہا زرّ ءُنگرہ ئیگ اَنت. (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ الرّحمٰن) ءُلہتے آثارہست کہ ہرچیکہ اللّٰہءِ ہست ءُنیستیں بندہ اَنت سـہرءِ باگ ہمایانی واستا اَنت، ءُزرّءِ باگ ایدگہ مسلمانانی اَنت. بہرحال پہ ہرمسلمانءَ دوباگ ہست.

ذَوَاتَآ اَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾

۴۸. دوئیں باگ چہ شاہڑءَ پرّاَنت[1].

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٤٩﴾

۴۹. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

فِيْهِمَا عَيْنٰنِ تَجْرِيٰنِ ﴿٥٠﴾

۵۰. اے دوئیں باگانی تہا دو رُمبوکیں چمّگ ہست.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥١﴾

۵۱. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

فِيْهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجٰنِ ﴿٥٢﴾

۵۲. ایشانی تہا چہ ہر نیوگءَ دو دو دروشمے ہست.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٣﴾

۵۳. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

مُتَّكِـِٕيْنَ عَلٰى فُرُشٍۢ بَطَآئِنُهَا مِنْ اِسْتَبْرَقٍ ؕ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾

۵۴. تکّہ دیوک بنت چیر گیجانی سرا کہ آیانی تہءِ پوشاک بزیں ریشم بنت، ءُنیوگ آباگانی نزیکءُ جہل بنت[2].

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٥﴾

۵۵. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

فِيْهِنَّ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ ۙ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٥٦﴾

۵۶. آیانی تہا چم جہل کنوکیں حور ہست، کہ آ دست نہ جتگ اَنت ہچ جنّ ءُانسانءَ.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٧﴾

۵۷. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوْتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾

۵۸. گشئے آلال ءُمروارِد اَنت.

---

(۱) بزاں وڑ وڑیں درچک ءُنیوگ ہست.

(۲) بزاں پہ ننڈکائیءَ ءُوپسُکائیءَ سندگ بنت.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٩﴾

۵۹. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ ﴿٦٠﴾

۶۰. ایا نیکیءَ بیدءِ نیکیءَ دگہ مزّ ہست؟

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦١﴾

۶۱. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

وَمِنْ دُوْنِهِمَا جَنَّتٰنِ ﴿٦٢﴾

۶۲. بیدءِ اے دوئیناں دگہ دوباگ ہست.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٣﴾

۶۳. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

مُدْهَآمَّتٰنِ ﴿٦٤﴾

۶۴. چہ سکیں سبزیءَ چو سیاہ شپاینت.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٥﴾

۶۵. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

فِيْهِمَا عَيْنٰنِ نَضَّاخَتٰنِ ﴿٦٦﴾

۶۶. ایشانی تہا دو پژّار بندوکیں چمّگ ہست.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٧﴾

۶۷. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

فِيْهِمَا فَاكِهَةٌ وَّنَخْلٌ وَّرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾

۶۸. آیانی تہا نیوگ ءُمچ ءُانار ہست.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٩﴾

۶۹. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

فِيْهِنَّ خَيْرٰتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾

۷۰. ایشانی تہا نیکین ءُڈولداریں جنین ہست.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧١﴾

۷۱. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

حُوْرٌ مَّقْصُوْرٰتٌ فِى الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾

۷۲. حوراَنت کہ وت جلّوک بنت خیمہانی تہا[1].

(۱) حدیثءِ تہا کئیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ بہشتءَ مرواردانی لہتے ہنچیں تمبوہست کہ آیانی پہناد ءُپراہی شســـت میل بیت، آئی ہرکُنڈءَ دگہ لہتے بہشتی ہست کہ آدگہ کرّ ءُکُنڈانی مردم اِش دیست نہ کنند، مؤمن ہمیشانی تہا ترّ ءُتاب کنند. (صحیح البخاری تفسیر سورۃ الرحمٰن).

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٣﴾

۷۳. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٧٤﴾

۷۴. کہ دست بر نہ کتگ اَنت چہ اشان پیسر ہچ جنّ ءُانسانءَ.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٥﴾

۷۵. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

مُتَّكِـِٕيْنَ عَلٰى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَّعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾

۷۶. تکّہ دیوک بنت سبزیں بالشتاں ءُڈولداریں چیر گیج ءُنپادانی سرا[1].

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٧﴾

۷۷. نوں شما وتی پروردگارءِ کجام کجام نعمتاں دروگ بند کن اِت.

تَبٰرَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِى الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

۷۸. مزنیں بابرکتیں نامےتئی پروردگارءِ کہ مزنی ءُعزّتءِ واجہ اِنت.

---

(۱) ﴿ وَّعَبْقَرِيٍّ ﴾ اصلءَ جنّءَ گوْش اَنت. عربانی عادت ہمیش اِنت کہ وہدیکہ یک چیزےءِ باز توصیف کنگ لوٹ اَنت، ءُاَئی بابتءَ مبالغہ (بزاں گیشی) کننت گزا آئیءَ جنّانی نیمگءَ نسبت کنننت. مراد ہمیش اِنت ہرچیکہ بُگوْش ئے آنپاد ءُچیر گیج انگتءَ ڈولدارترانت. (التفسير لابن القيّم).

سُوْرَةُ الْوَاقِعَةِ — سورة الواقعة

سورة واقعة مکّەءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
نود ءُشش آیت ءُسے رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝١

١. وہدیکہ قیامت کئیت ءُرسیت[١].

لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ۝٢

٢. کہ آئی آیگ دروگے نہ انت.

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ۝٣

٣. دؤر دیوک[٢] ءُبرز کنوکے[٣].

إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ۝٤

٤. آہما وہد اِنت کہ زمین جمبینگ بیت بلاہیں جمبینگے.

وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ۝٥

٥. ءُوہدیکہ کوہ پہکءَ پہک تش تش کنگ بنت.

فَكَانَتْ هَبَاءً مُّنْبَثًّا ۝٦

٦. پدا بنت چو چست بوتگیں دنزءَ.

وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ۝٧

٧. ءُشما سئے قسمءَ بئیت[٤].

فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ۝٨

٨. نوں راستیں دستءِ ہدابند، چونیں نیک بخت اَنت راستیں دستءِ ہدابند[٥].

---

(١) واقعہ چہ قیامتءِ ناماں یکّے.

(٢) بزاں نافرماناں اے روچ رزواکنت، ءُدوزہءَ بارت ءُسرکنت.

(٣) بزاں نیکاں شرپ مند کنت ءُبلندءِش کنت.

(٤) ﴿ أَزْوَاجًا ﴾ بمعنیٰ (أصنافاً). بزاں آروچءِ مردم سئے وڑیں ءُسےدروشمے بنت.

(٥) اوّلی ہمیش اَنت کہ آیانی اعمالنامہ آیانی راستیں دستءَ دیگ بیت، ءُاے بہشتءَ برگ بنت.

وَاَصْحٰبُ الْمَشْئَمَةِ ۙ مَآ اَصْحٰبُ الْمَشْئَمَةِ ۝٩

۹. ءُچیّیں دستءِ ہدابند، چونیں بدبخت اَنت چیّیں دستءِ ہدابند[۱].

وَالسّٰبِقُوْنَ السّٰبِقُوْنَ ۝١٠

۱۰. ءُپیش کپوک ساری بووک اَنت[۲].

اُولٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُوْنَ ۝١١

۱۱. ہمیش اَنت نزّیک کتگیں.

فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ۝١٢

۱۲. پرنعمتیں بہشتانی تہا بنت.

ثُلَّةٌ مِّنَ الْاَوَّلِيْنَ ۝١٣

۱۳. مزنیں ٹولی پیسری اِینانی تہا بیت[۳].

وَقَلِيْلٌ مِّنَ الْاٰخِرِيْنَ ۝١٤

۱۴. ءُکمّک بنت رندی اِینانی تہا.

عَلٰى سُرُرٍ مَّوْضُوْنَةٍ ۝١٥

۱۵. بنت (مؤمن) سہرءِ پلنگانی سرا.

مُّتَّكِـِٕيْنَ عَلَيْهَا مُتَقٰبِلِيْنَ ۝١٦

۱۶. تکّہ دیوک بنت آئی سرا دیم پہ دیمءَ.

يَطُوْفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُوْنَ ۝١٧

۱۷. رو ءُآکنند آیانی سرا جاہ منندیں بچلک.

بِاَكْوَابٍ وَّاَبَارِيْقَ ۙ وَكَاْسٍ مِّنْ مَّعِيْنٍ ۝١٨

۱۸. گوں کوزلکاں ءُگوں کرواں، ءُگوں کاسگاں چہ شراب‌ءِ رمبوکیں چمّگانی.

لَّا يُصَدَّعُوْنَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُوْنَ ۝١٩

۱۹. نہ چہ آئی آیاں سردرد گیپت ءُنہ پہک پہ دیم بنت[۴].

---

(۱) اے دومی قسم اِنت. کہ آیانی اعمالنامہ آیانی چپّیں دستءَ دیگ بیت. مراد کافر ءُنافرمان اَنت. اے دوزءَ برگ بنت.

(۲) اے سئیمی قسم اِنت. اے اللّٰہءِ ہست ءُنیستیں بندہ اَنت کہ چہ ایدگہ مسلماناں گیشتر نیکی کنوک بوتگ اَنت ہنچوکہ پیغمبراَنت، ءُشہیداَنت، ءُصدّیق اَنت. اے اللّٰہءِ نزّیک ترءَ بنت ءُایشانی شان ءُجاہ چہ آدگہ مسلماناں مستربیت.

(۳) ﴿ثُلَّةٌ﴾ مزنیں جماعتءَ گوَش اَنت. پیسری اِیں امّت ہرچیکہ گوستگ اَنت چہ آدم عَلَیْہِ السَّلَامْءَ بگر داں محمّد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءَ. آیانی تہءِ مقرّبین بزاں نیک تریں ءُاللّٰہءِ نزّیک تریں بندہ ہورکائیءَ چہ اے امّتءِ نیک تریں بندیاں پہ ساب ءُدادءَ گیشتربنت. ہمے معنی اِمام ابن جریر طبری رَحِمَہُ اللّٰہُ وتی تفسیرءِ تہا گچین کتگ. ابن کثیر گوشیت کہ مراد چہ اے دوئیناں ہمے امّت اِنت. بزاں ہمے امّتءِ ساری اِیں مردمانی نیک تریں بندہ چہ رندی اِیں آؤکانی نیک تریناں گیشتربنت. بلے علّامہ محمّد أمین شنقیطی گوشیت کہ قرآنءِ ظاہر ہما اوّلی معنیءِ سرادلالت کنت.

(۴) چےءَ کہ آئی تہا نشہ مان نیست.

وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُوْنَ ﴿٢٠﴾

۲۰. ءُچه نیوگاں که وت گچین کنند.

وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُوْنَ ﴿٢١﴾

۲۱. ءُبالی اِیں مرغی گوشت ہرچیکه آیانی دل بکشیت.

وَحُوْرٌ عِيْنٌ ﴿٢٢﴾

۲۲. ءُحور مزن چمیں.

كَاَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُوْنِ ﴿٢٣﴾

۲۳. که چوچیر داتگیں مرواردااینت.

جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٢٤﴾

۲۴. مُزّ اَنت آیانی کتگیں کارانی.

لَا يَسْمَعُوْنَ فِيْهَا لَغْوًا وَّلَا تَاْثِيْمًا ﴿٢٥﴾

۲۵. نئیش کُن اَنت آئی تہا پہ دیمیں ہبر ءُنه گناہی ہبر.

اِلَّا قِيْلًا سَلٰمًا سَلٰمًا ﴿٢٦﴾

۲۶. بیدءِ ایوکیں سلام سلام گوْشگءَ.

وَاَصْحٰبُ الْيَمِيْنِ ۙ مَآ اَصْحٰبُ الْيَمِيْنِ ﴿٢٧﴾

۲۷. ءُراستیں دستءِ ہدابند، چونیں نیک بخت اَنت راستیں دستءِ ہدابند.

فِيْ سِدْرٍ مَّخْضُوْدٍ ﴿٢٨﴾

۲۸. بے کنٹگیں کنری باگانی تہا بنت.

وَّطَلْحٍ مَّنْضُوْدٍ ﴿٢٩﴾

۲۹. ءُموزءِ که چه بزیءَ ته مه ته اَنت.

وَّظِلٍّ مَّمْدُوْدٍ ﴿٣٠﴾

۳۰. ءُدراجیں سائگانی تہا.

وَّمَآءٍ مَّسْكُوْبٍ ﴿٣١﴾

۳۱. ءُرمبوکیں آپانی تہا.

وَّفَاكِهَةٍ كَثِيْرَةٍ ﴿٣٢﴾

۳۲. ءُبازیں نیوگانی تہا.

لَّا مَقْطُوْعَةٍ وَّلَا مَمْنُوْعَةٍ ﴿٣٣﴾

۳۳. نه بے ثمره بنت ءُنه دور داشتگیں بنت.

وَّفُرُشٍ مَّرْفُوْعَةٍ ﴿٣٤﴾

۳۴. ءُبرزیں چیرگیجانی تہا.

اِنَّآ اَنْشَاْنٰهُنَّ اِنْشَآءً ﴿٣٥﴾

۳۵. ءُآماپه عجبیں ڈولےءَ پیدا کتگ اَنت.

فَجَعَلْنٰهُنَّ اَبْكَارًا ﴿٣٦﴾

۳۶. نوں ما آکاڑ ءُدوشیزه جوڑکت اَنت.

عُرُبًا اَتْرَابًا ﴿٣٧﴾

۳۷. مِہر دیوکین ءُمردین دوست ءُہم عمریں.

لِاَصْحٰبِ الْيَمِيْنِ ﴿٣٨﴾

۳۸. پہ راستیں دستءِ ہدابندانی واستا.

ثُلَّةٌ مِّنَ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٣٩﴾

۳۹. مزنیں ٹولی پیسری اِینانی تہا بیت.

وَثُلَّةٌ مِّنَ الْاٰخِرِيْنَ ﴿٤٠﴾

۴۰. ءُمزنیں ٹولی یےبیت رندی اِینانی تہا.

وَاَصْحٰبُ الشِّمَالِ ۙ مَآ اَصْحٰبُ الشِّمَالِ ﴿٤١﴾

۴۱. ءُچپّیں دستءِ ہدابند، چونیں بدبخت اَنت چپّیں دستءِ ہدابند.

فِيْ سَمُوْمٍ وَّحَمِيْمٍ ﴿٤٢﴾

۴۲. لواڑیں گوٗات ءُلہڑ داتگیں آپءِ تہابنت.

وَّظِلٍّ مِّنْ يَّحْمُوْمٍ ﴿٤٣﴾

۴۳. ءُسیاہیں دوتّانی سائگءَ بنت.

لَّا بَارِدٍ وَّلَا كَرِيْمٍ ﴿٤٤﴾

۴۴. کہ نہ سرد بیت ءُنہ شرپ دار اِنت[1].

اِنَّهُمْ كَانُوْا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفِيْنَ ﴿٤٥﴾

۴۵. بیشک اے چہ ایشی پیش باز آسودہ حالیں مردم بوتگ اَنت.

وَكَانُوْا يُصِرُّوْنَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيْمِ ﴿٤٦﴾

۴۶. ءُمدام مزنیں گناہانی سرا بوتگ اَنت[2].

وَكَانُوْا يَقُوْلُوْنَ ۙ اَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ ﴿٤٧﴾

۴۷. ءُگوْشتگ اِت اِش کہ ایا وہدیکہ ما مریں ءُخاک ءُہڈّ بئیں گڑا پدا چست کنگ بئیں؟

اَوَاٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُوْنَ ﴿٤٨﴾

۴۸. ءُمئے گوْستگیں پت ءُپیرک ہُن![3]؟

قُلْ اِنَّ الْاَوَّلِيْنَ وَالْاٰخِرِيْنَ ﴿٤٩﴾

۴۹. بگوْش کہ ساری اِین ءُرندی اِیں.

لَمَجْمُوْعُوْنَ ۙ اِلٰى مِيْقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿٥٠﴾

۵۰. پکا درہا مچ کنگ بنت، نشان داتگیں روچءِ وہدےءِ سرا.

ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّآلُّوْنَ الْمُكَذِّبُوْنَ ﴿٥١﴾

۵۱. پدا بیشک شما درہا، اے گمراہ ءُدروگ بند کنوکاں!

---

(۱) ہرآچیز کہ آئی تہا خیر ءُجوانی ہست آ کریم گوْشگ بیت. ءُہرآچیزءِ تہاکہ خیر مان نیست آئی بابتءَ گوْشگ بیت فلیس بکریم. بزاں اے سائگءَ ہچ خیر مان نیست پرچہ کہ اے دوزہءِ دوت اَنت.

(۲) بزاں چہ نافرمانی ءُگناہءَ بیرہ اِش نہ کتگ بلکیں ہمے حالتءَ مرتگ اَنت.

(۳) بزاں آخرتءِ زندگیءِ سرا ہچ ایمان اِش نیست اَت.

لَاٰكِلُوْنَ مِنْ شَجَرٍ مِّنْ زَقُّوْمٍ ﴿٥٢﴾

۵۲. الّمءَ وروک بئیت چہ زقّومءِ درچکءَ.

فَمَالِـُٔوْنَ مِنْهَا الْبُطُوْنَ ﴿٥٣﴾

۵۳. پدا وتءَ چہ آئی پرءِ لاپ کن اِت.

فَشٰرِبُوْنَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيْمِ ﴿٥٤﴾

۵۴. پدا ایشی سرا لہڑ داتگیں آپ نوش اَنت.

فَشٰرِبُوْنَ شُرْبَ الْهِيْمِ ﴿٥٥﴾

۵۵. پدا نوش اَنت چوتنّیگیں ہشترءَ.

هٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّيْنِ ﴿٥٦﴾

۵۶. اے آیانی مہمانی اِنت انصاف ءُحق ءُحساب‌ءِ روچءَ.

نَحْنُ خَلَقْنٰكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُوْنَ ﴿٥٧﴾

۵۷. ما شمارا جوڑ کتگ نوں چےءَ نہ منّ اِت؟.

اَفَرَءَيْتُمْ مَّا تُمْنُوْنَ ﴿٥٨﴾

۵۸. زاناں شما نہ گندِات ہما منےءَ کہ دؤرئے دئیت.

ءَاَنْتُمْ تَخْلُقُوْنَهٗٓ اَمْ نَحْنُ الْخٰلِقُوْنَ ﴿٥٩﴾

۵۹. ایا ایشی جوڑ کنوک شما اِت یا ماوتیں جوڑ کنوک[1].

نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوْقِيْنَ ﴿٦٠﴾

۶۰. ما ایر کت شمئے میانءَ موت، ءُما پشت کپوک نہ ایں[2].

عَلٰٓى اَنْ نُّبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِيْ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٦١﴾

۶۱. کہ شمئے جاگہءَ شمئے مٹّءَ بیاریں ءُشمارا ہنچو جوڑبکنیں کہ شما سرپد مہ بئیت[3].

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْاَةَ الْاُوْلٰى فَلَوْلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٦٢﴾

۶۲. بیشک شما زانت وتی ساری اِیں جوڑ بوگ، نوں پرچہ پنت نہ زوراِت[4]؟

---

(۱) بزاں گوں جنیناں ویت ءُواب کنگءِ وہدءَ ہما آپ کہ جنینءِ رحمءِ تہا رؤت، ءُچہ آئی چک جوڑ بیت ایا ایشی جوڑکنوک شماِت یا مائیں؟

(۲) بزاں کس ما را عاجز ءُنزور کت نہ کنت، بلکیں ما ہرچیزءِ سرا قادریں.

(۳) بزاں شمئے شکل ءُصورتاں بدل بکنیں، آہاں خنزیر ءُشادوءِ بکنیں ہنچوکہ ساریئیں لہتےءِ ماکت اَنت. بزاں بترس اِت چہ اللہءِ نافرمانیءَ کہ آ ہر چیزءِ سرا قادر اِنت.

(۴) بزاں شما پرچہ ایشی نہ فہم اِت کہ اللہ پدا زندگ کنت ہنچوکہ آئی پیسری اِیں زندگ کنگ شما فہم اِتگ. بزاں وہدیکہ آئی اوّلی برءَ جوڑکت کو ہنچوکہ شما وت منّ اِت گڑا دومی برءَ آپرچہ زندگ کت نہ کنت؟

أَفَرَءَيْتُم مَّا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾

٦٣. ایا شما گندگءَ اِت ہرچیکہ کِش اِت.

ءَأَنتُمْ تَزْرَعُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ ٱلزَّٰرِعُونَ ﴿٦٤﴾

٦٤. شما آئیءَ رودین اِت یامائیں آئی رودینوک.

لَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَٰهُ حُطَٰمًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾

٦٥. اگـن مابلوٹ اِتیں گڑا آما تش تش کت گڑا شما ہشکءَ پوش پوش کـن اِت.

إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾

٦٦. کہ ما وام دار بوتیں.

بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾

٦٧. حقیقتءَ ما بے بہر بوتیں.

أَفَرَءَيْتُمُ ٱلْمَآءَ ٱلَّذِى تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾

٦٨. ایا شما گنداِت ہما آپءَ کہ نوش اِت ئِے.

ءَأَنتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ ٱلْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ ٱلْمُنزِلُونَ ﴿٦٩﴾

٦٩. ایـا شـما آایر داتـگ چہ جمبرءَ یـا مائیں آئی ایردیوک؟

لَوْ نَشَآءُ جَعَلْنَٰهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

٧٠. اگاں مـا بلـوٹ اِتیں گـڑا ما سـؤر کت نوں پرچےءَ شکر نہ گراِت؟

أَفَرَءَيْتُمُ ٱلنَّارَ ٱلَّتِى تُورُونَ ﴿٧١﴾

٧١. ایـا نہ گند اِت ہمـا آسءَ کہ روک ئِے کـن اِت.

ءَأَنتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَآ أَمْ نَحْنُ ٱلْمُنشِـُٔونَ ﴿٧٢﴾

٧٢. ایـا آئی درچک شـما جوڑکتگ یـا مائیں آئی جوڑ کنوک.

نَحْنُ جَعَلْنَٰهَا تَذْكِرَةً وَمَتَٰعًا لِّلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾

٧٣. اے مـا جوڑ کتگ اَنت پـہ عبرتءِ زورگءَ ءُپہ کار مرزیءَ مسافرانی[1].

فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

٧٤. نوں پاکیءَ بیان بکـن گوں وتی مزن شـانیں پروردگارءِ نامءَ.

(١) ﴿لِّلْمُقْوِينَ﴾ جمع اِنت. آئی واحد مُقْوِی کیت. اے ہما پٹءَ گوْش اَنت کہ اودءَ ہچ وڑیں چیز نہ رُدیت چوکہ بلوچی زبانءَ کپ اِنت. مراد مسافراَنت. چوکہ چہ چوشیں جاگہاں گیشترمسافر گوْزاَنت پمیشا مسافرءَ مُقْوی گوْشگ بیت. (تفسیر قرطبی) ءُہمے وڑا آسءِ گیشتر حاجت مسافرءَ کپیت ءُگیشتر زمستانءَ پمیشا ادا ہمایانی بیان بوتگ. بزاں وہدیکہ اے درپیں چیزانی جوڑکنوک ایوکءَ اللہ اِنت ءُآئیءَ ہچ شریدار نیست گڑا عبادتءِ تہا پہ کجام بنیادءَ گوں آئی شریدار جوڑ کنگ بیت.

فَلَآ أُقْسِمُ بِمَوٰقِعِ ٱلنُّجُومِ ﴿٧٥﴾

۷۵. نون منءَ سوگندِانت استارانی کپگءِ.

وَإِنَّهُۥ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾

۷۶. بیشک اے مزنیں سوگندے اگن شما سرپد بہ بئیت.

إِنَّهُۥ لَقُرْءَانٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾

۷۷. بیشک اے عزّت داریں قرآنے.

فِى كِتَٰبٍ مَّكْنُونٍ ﴿٧٨﴾

۷۸. ماں چیرداتگیں کتابءِ تہاانت[1].

لَّا يَمَسُّهُۥٓ إِلَّا ٱلْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾

۷۹. آئےَ دست نہ جن اَنت بیدءِ پاکیناں[2].

تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٠﴾

۸۰. ایر گپتگ اِین اِنت دریں جہانءِ پروردگارءِ.

أَفَبِهَٰذَا ٱلْحَدِيثِ أَنتُم مُّدْهِنُونَ ﴿٨١﴾

۸۱. ایا پہ اے ہبرءَ شما وتی چمّانءَ نرّ کارات[3].

(۱) بزاں لوحءِ محفوظءِ تہا.

(۲) فقہاءِ کراماں چہ ہمے آیتءَ دلیل زرتگ کہ بیدءِ وضوءَ کس قرآن پاکءَ دست مہ جنت. ءُاے بابتءَ یک حدیثے ہست. چہ محمّد بن عمرو بن حزم روایت اِنت کہ واجہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت «أن لا يمسّ القرآن إلّا طاهر» بزاں دست مہ جنت قرآنءَ بیدءِ پاکینءَ. (موطأ مالك باب الأمر بالوضوء لمن مسّ القرآن، حدیث نمبر ۳۱۷، کتاب المراسیل لأبی داود باب جامع الصّلاة، حدیث نمبر۹۲، شیخ ناصرالدّین الألبانی رَحِمَهُ اللَّهُ ایشی سرا إرواء الغلیلءِ تھا سرجمیں بحثے کتگ، آخرءَ گوشیت کہ ایشی طرق درھا چہ نزوریءَ خالی نہ اَنت بلے ایشانی تہءِ نزوری چوشیں نہ اَنت کہ حدیث پھک ردکنگ بہ بیت بلکیں دل ایشی صحتءِ سرا دلجم اِنت کہ چہ ھمیشی إمام أھل السّنة أحمد بن حنبل دلیل زرتگ، ءُإسحاق بن راھویہ صحیح کتگ، ج۱ ص۱۶۰)، ءُلہتینءَ چہ طاہرءَ مؤمن مراد زرتگ. اے گوْش اَنت ایشی معنٰی ہمیش اِنت کہ مشرک قرآنءَ دست برمہ کنت، ءُمؤمن آئےَ دست برکت کنت. ایشانی دلیل ہماحدیث اِنت کہ واجہءَ أبوہریرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ جنبی حالتءَ گوشت کہ «إنّ المؤمن لا ينجس» مؤمن ہجبرناپاک نہ بیت. (صحیح البخاری کتاب الغسل باب عرق الجنب وأنّ المسلم لا ینجس) صحیح ترہمیش اِنت کہ بیدءِ وضوءَ قرآن دست برکنگ مہ بیت ءُپلیتیءِ وہدءَ ہوں، بلے پہ دل آئی وانگ جائزاِنت. ءُآکہ بیدءِ وضوءَ قرآنءَ دست جن اَنت ایشی گنجائش ہم ہست پرچہ کہ منہءِ دلیل باز مہریں دلیل نہ اَنت. واللہ أعلم. ءُلہتےءَ چہ پاکیناں ملائکہ مراد زرتگ اَنت. ابن زید گوشیت کہ قریشءِ کافرانی گمان ہمیش اَت کہ اے قرآن محمّدءِ سرا شیطانءَ آوْرتگ، اللہءَ ایشانی رد کت کہ اے لوحءِ محفوظءِ تہااِنت، ءُبیدءِ ملائکتاں آئےَ کس دست برکت نہ کنت. حافظ ابن کثیر ہمے تفسیرءِ بابتءَ گوْشیت کہ اے جوانیں قولے. ءُامام فرّاء گوشیت کہ چہ لا یمسّہ مراد فہم ءُنپ اِنت. بزاں قرآنءَ ہما فہم اِت کنند کہ آیانی دل پہک پاک ءُصاف اَنت ءُآیانی تہا چیّ ءُچوٹی نیست.

(۳) چہ حدیثءَ مراد قران پاک اِنت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ دینءِ بابتءَ مداہنت ءُنزوری پیش دارگ حرام اِنت، ءُسک ناجائزاِنت. شیخ أبوبکر الجزائری وتی تفسیرءِ تہا گوْشیت کہ «والمداهنة أن يتنازل عن =

وَتَجْعَلُوْنَ رِزْقَكُمْ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُوْنَ ﴿٨٢﴾

۸۲. ءُشما وتی بهرهَ ہمیشی کن اِت که دروگ بند کن اِت.

فَلَوْلَآ اِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُوْمَ ﴿٨٣﴾

۸۳. نوں پرچه وہدیکه سربیت (روح) په گٹّهَ.

وَاَنْتُمْ حِيْنَىِٕذٍ تَنْظُرُوْنَ ﴿٨٤﴾

۸۴. ءُشما آوہدهَ چاروک بئیت.

وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَّا تُبْصِرُوْنَ ﴿٨٥﴾

۸۵. ءُما په شما چه آئی نزّیک تریں[1] بلے شمااِت که نه گنداِت.

فَلَوْلَآ اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِيْنِيْنَ ﴿٨٦﴾

۸۶. نوں اگن شما دگرےءِ حکمءَ نه اِت.

تَرْجِعُوْنَهَآ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٨٧﴾

۸۷. پرچه آئےءَ بیره نه دئیت اگن شما راست باز اِت[2].

فَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ﴿٨٨﴾

۸۸. نوں بس آکه نزّیک ءُمقرب اَنت (الله گورَا).

فَرَوْحٌ وَّرَيْحَانٌ ۙ وَّجَنَّتُ نَعِيْمٍ ﴿٨٩﴾

۸۹. په آیاں راحت ءُروزی ہست، ءُپرنعمتیں بہشت.

وَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحٰبِ الْيَمِيْنِ ﴿٩٠﴾

۹۰. نوں اگاں بوت چه راستیں دستءِ ہدابنداں.

فَسَلٰمٌ لَّكَ مِنْ اَصْحٰبِ الْيَمِيْنِ ﴿٩١﴾

۹۱. گڑا سلام به بیت تئی سرا اے راستیں دستءِ ہدابند.

وَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِيْنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿٩٢﴾

۹۲. بلے اگن بوت چه دروگ بند کنوکاں ءُگمراہاں.

= شیء من الدّین لیحفظ شیئا من دُنیاه». بزاں مداہنت ہمیش اِنت کہ وتی یک دنیائی فائدهءِ ہاترءَ مردم چه دینءِ یک حکمیءَ وتی دستءَ به کشّیت. ءُہما دنیاءِ فائدهءَ دیمءَ بداریت. (أیسر التفاسیر سورة الواقعة).

(۱) بزاں په علم ءُقدرت نه که بذاته (بزاں نه که آئی جند).

(۲) بزاں اگن شما اللهءِ حکمانی دیمءَ لاچار ءُبے وس نه اِت گزا مردگءِ روحءَ پدا ماں آئی جسمء مان کن اِت.

فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيْمٍ ﴿٩٣﴾

۹۳. گڑا آئی مہمانی بیت چہ لہڑ داتگیں آپءَ.

وَّتَصْلِيَةُ جَحِيْمٍ ﴿٩٤﴾

۹۴. ءُدؤر دیگ بیت دوزہءَ

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِيْنِ ﴿٩٥﴾

۹۵. بیشک اے یقین کنگی ہبرے.

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ ﴿٩٦﴾

۹۶. نوں پاکیءَ بیان بکن گوں وتی مزن شانیں پروردگارءِ نامءَ .

سُوْرَةُ الْحَدِيْدِ سورة الحديد

سوره حديد مدينهءَ نازل بوتگ ءُآئىءِ
بيست ءُنه آيات ءُچار ركوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ كه آسک
باز مهربان ءُزبريں رحم كنوكے.

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ①

١. اللّٰهءِ پاكىءَ بيان كنت هرچيكه هست آسمانانى تها ءُزمينءِ تها، ءُهماانت زبردست ءُزبريں خيركار ءُحكمتانى واجه.

لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ②

٢. همائى اِنت واجهى آسمانانى ءُزمينءِ، هما زندگ كنت ءُكشيت، ءُآهرچيزءِ سرا قادراِنت.

هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ③

٣. هما اِنت اوّل(١) ءُگدّى(٢) ءُڈنّا(٣) ءُتها(٤)، ءُآهرچيزءَ زانوک اِنت.

(١) بزاں آچه هركسءَ پيسراِنت. ءُچه آئى پيسر هچ نه بوتگ.

(٢) بزاں درپيں دنيا فنا بيت بلے آپشت كپيت. هنچوكه فرمان اِنت ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ * وَّيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ﴾ [سورة الرحمٰن: ٢٦، ٢٧] بزاں هرچيكه دنياءِ سرا هست دريا فنا بنت، ءُاللّٰه پاک په بُں پشت كپيت.

(٣) ﴿وَالظَّاهِرُ﴾ بمعنى غالب. بزاں آدرستانى سرا گيش اِنت. هنچوكه اللّٰهءِ رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ايشى معنىٰ كت كه «وأنت الظّاهر فليس فوقك شيء» (صحيح مسلم كتاب الذّكر والدّعاء باب مايقول عند النّوم وأخذ المضجع) بزاں تو هركسى سربراءِ، ءُتئى سربراكس نيست. ءُيک معنىٰءِ هميش اِنت كه به اعتبارءِ قدرت ءُنشانى آظاهراِنت، ءُهركس آئىءَ جاه كاريت. هنچوكه شاعرےگوشيت «وفي كلّ شيء له آية، تدل على أنّه واحد». آئى هر جوڑكتگيں چيزءِ تها په آئى عجبيں نشانى بست، آدريا هميشى سرا دلالت كنت كه آيكے.

(٤) ﴿وَالْبَاطِنُ﴾ بزاں درپيں چيريناں زانوک اِنت، ءُچه آئى هچ چيز چيربوت نه كنت. يا ايشى معنىٰ هميش اِنت كه آچه وتى مهلوكءَ پردهءِ تهااِنت. (شرح مسلم للنّووى الباب المذكور).

هُوَ الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِیْ سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ ؕ یَعْلَمُ مَا یَلِجُ فِی الْاَرْضِ وَمَا یَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا یَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا یَعْرُجُ فِیْهَا ؕ وَهُوَ مَعَكُمْ اَیْنَ مَا كُنْتُمْ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِیْرٌ ۝

۴. ہما اِنت کہ جوڑئے کتگ اَنت آسمان ءُزمین ماں شش روچءِ تہا پدا قائم بوت عرشءِ سرا، زانت ہرچیکہ مان بیت زمینءَ ءُہرچیکہ درکئیت چہ آئی، ءُہرچیکہ ایرکپیت چہ آسمانءَ ءُہرچیکہ آئیءَ سرکپیت، ءُآگوں شمااِنت ہرکجاکہ شمابہ بئیت[1]، ءُاللّٰہ شمئے کاراں زبرگندوک اِنت.

لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَاِلَی اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ۝

۵. ہمائی اِنت بادشاہی آسمانانی ءُزمینءِ، ءُاللّٰہءِ نیمگءَ بیرہ دیگ بنت درہیں کار.

یُوْلِجُ الَّیْلَ فِی النَّهَارِ وَیُوْلِجُ النَّهَارَ فِی الَّیْلِ ؕ وَهُوَ عَلِیْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝

۶. بارت شپءَ روچءِ تہا ءُروچءَ شپءِ تہا، ءُآزبر زانوک اِنت دلانی رازاں.

اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاَنْفِقُوْا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَخْلَفِیْنَ فِیْهِ ؕ فَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوْا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِیْرٌ ۝

۷. ایمان ءُیقین بیارات اللّٰہءِ سرا ءُآئی رسولءِ سرا، ءُخرچ بکن اِت چہ ہمامالءَ کہ شما آئی تہا پشپد جوڑ کنگ بوتگ اِت[2]، نوں آیاں کہ شمئے تہا ایمان آوُرتگ ءُخرچ اِش کتگ، آیانی واستا مزنیں مز ہست اِنت.

---

(۱) بزاں آپہ علم ءُقدرت گوں شمااِنت بلےآئی ذات عرشءِ سرااِنت ہنچوکہ ساری ترءَ بیان بوت. اے عقیدہ کہ اللّٰہ ہرجاگہ اِنت ءُگوں ہرکسءَ گون اِنت سلف صالحینءِ عقیدہ نہ اِنت بلکیں جہمیہ فرقہءِ عقیدہ اِنت کہ ہنچوکہ إمام ابن جوزی وتی مشہوریں کتاب تلبیس إبلیسءِ تہا ءُایدگہ اماماں وتی کتابانی تہا بیان کتگ.

(۲) بزاں اے مالانی ہدابند ساریءَ دگرے بوتگ پدا اللّٰہءَ ایشانی واہند تراکتگ. نوں باید ہمیش اِنت کہ اے مال اللّٰہءِ راہءَ خرچ کنگ بہ بیت. ہمے وڑا اے مال پہ کسءَ پشت نہ کپیت. روچے یکّےءِ گورا رؤت پمیشا کس اشرا وتی مہ زانت. حدیثءِ تہا کئیت واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ درّائینت: کہ انسان گوْشیت منی مال، منی مال، حقیقتءَ تئی مال یکّے وَہمااَت کہ تو وارت ءُہلاس کت، دومی ہما اِنت کہ تو پوش اِت ءُکُہنہ کت، سئیمی ہمیش اِنت کہ تو اللّٰہءِ راہءَ خرچ کت ءُپہ آخرتءَ توشگے کت. بیدءِ ایشی ہرچیکہ ہست آدگرانی دستءَ کپ اَنت. (صحیح مسلم کتاب الزّهد، مسند أحمد).

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ ۚ وَالرَّسُوْلُ يَدْعُوْكُمْ لِتُؤْمِنُوْا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ اَخَذَ مِيْثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝٨

۸. چہ بلاہ اِنت شمارا کہ اللہءِ سرا ایمان نیارات ءُرسول شمارا توار جنگءَ اِنت کہ ایمان بیارات وتی پروردگارءِ سرا ءُآئی چہ شما قول ءُقرار گپتگ اگن شما منّ اِت[1].

هُوَ الَّذِيْ يُنَزِّلُ عَلٰى عَبْدِهٖٓ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ لِّيُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ۝٩

۹. ہمائینت کہ ایر آرگنت وتی بندہءِ سرا صاف صافین آیات، تاکہ دربکنت شمارا چہ تہاریان پہ روشنیءِ نیمگا، ءُبیشک اللہ پہ شما سک نرم ءُمہربان اِنت.

وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِيْرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ لَا يَسْتَوِيْ مِنْكُمْ مَّنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقٰتَلَ ۭ اُولٰۗىِٕكَ اَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِيْنَ اَنْفَقُوْا مِنْۢ بَعْدُ وَقٰتَلُوْا ۭ وَكُلًّا وَّعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝١٠

۱۰. چہ بلاہ اِنت شمارا کہ خرچ نہ کن اِت ماں اللہءِ راہءَ، ءُاللہءِ اَنت مِلک آسمانانی ءُزمینءِ[2]، یک وڑ نہ اَنت چہ شما ہما کہ آئی خرچ کتگ پیش چہ دستءِ آیگءَ ءُجنگ ئے کتگ، ایشانی رتبہ مستراِنت چہ ہمایاں کہ رندا خرچ اِش کت ءُجنگ اِش کت[3]، ءُگوں درستاں اللہءَ جوانیءِ وعدہ کتگ[4]، ءُاللہ ہرچیکہ شما کن اِت زبر زانوک اِنت.

---

(۱) ابن کثیرءِ نزیکءَ اَخَذَءِ فاعل رسول اِنت. ءُچہ قول ءُقرارءَ ہما بیعت مرادانت کہ اللہءِ پیغمبرءَ چہ ہرصحابیءَ آئی ایمان آرگءِ وہدءَ گپتگ کہ شمارا ہرحالءَ اللہ ءُآئی پیغمبرءِ ہبر زورگی اِنت. امام ابن جریرءِ نزّیک اَخَذَءِ فاعل اللہ اِنت. ءُمراد ہما قول ءُقرارانت کہ اللہءَ چہ دریں انساناں ہما وہدءَ گپت کہ آئی چہ آدم عَلَيْهِ السَّلَامُءِ پُشتءَ درکت اَنت، ءُآعہد ﴿ اَلَسْتُ ﴾ گوْشگ بیت کہ آئی بیان [سورة الأعراف: ۱۷۲] تہا ہست اِنت. بہر حال اے دوئیں معنی ایشی تہا جاگہ کنند، ءُوتی جاگہءَ درست اَنت.

(۲) بزاں ہرحالءَ شمارا اے دنیا یلہ دیگی اِنت، ءُایشی پدلیں وارث اللہ اِنت.

(۳) بزاں چہ مکّہءِ فتح کنگءَ پیش. چوکہ چہ مکّہءِ فتح کنگءَ پیش مسلمان باز تنگ دست اِتنت، ءُآوہدءَ خرچ کنگ ہرکسی کارنہ اَت، ءُباز گران اَنت پمیشا اللہ بیان کت کہ ہرکسءَ آوہدءَ خرچ کتگ آیانی رتبہ ءُدرجہ اللہءِ نزّیکءَ باز مستراِنت چہ رندءِ خرچ کنوکاں. نوں رندی اِیں ستر باز خرچ بکنند آیانی جاہءَ سربوت نہ کنند.

(۴) بزاں جوانیں مز پیسری اِیں ءُرندی اِیں ہر دوئیں خرچ کنوکانی واستا ہست بلّے کہ جاہءَ یک نہ اَنت. ءُچہ ﴿ الْحُسْنٰى ﴾ بہشت مرادانت.

مَنْ ذَا الَّذِيْ يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضٰعِفَهٗ لَهٗ وَلَهٗۤ اَجْرٌ كَرِيْمٌ ﴿۱۱﴾

۱۱. کئے اِنت آکہ وام بدنت اللہءَ جوانیں وامے[۱] گڑا آآئیءَ سری باز سر بدنت[۲]، ءُپہ آئی عزّت داریں مز ہست.

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ يَسْعٰى نُوْرُهُمْ بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ بُشْرٰىكُمُ الْيَوْمَ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿۱۲﴾

۱۲. ہماروچءَ کہ توگندئے مؤمناں کہ تچان ءُآیان اِنت آیانی روژنائی چہ آیانی دیمءَ ءُچہ آیانی راستیں گوْرا[۳]، مروچی مژدہ بہ بیت شمارا ہنچیں بہشتانی کہ رمب اَنت چہ آیانی چیرءَ گنجیں جو. کہ مدام مان اَنت آئی تہا، ہمیش اِنت مزنیں کامیابی.

يَوْمَ يَقُوْلُ الْمُنٰفِقُوْنَ وَالْمُنٰفِقٰتُ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا انْظُرُوْنَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُّوْرِكُمْ ۚ قِيْلَ ارْجِعُوْا وَرَآءَكُمْ فَالْتَمِسُوْا نُوْرًا ؕ فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُوْرٍ لَّهٗ بَابٌ ؕ بَاطِنُهٗ فِيْهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهٗ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿۱۳﴾

۱۳. ہماروچءَ کہ گوْش اَنت منافقیں مردین ءُمنافقیں جنین گوں ایماندارانی کہ دیمءَ گوما بکن اِت کہ بزوریں چہ شمئے روژنائیءَ[۴]، گوْشگ بیت کہ واتر کن اِت پشتُکانیءَ، نوں شوہاز بکن اِت روژنائی یے[۵]، گڑا آرگ ءُایرکنگ بیت آیانی میانءَ یک دیوارے کہ آئرا دروازگے بر[۶]، آئی تہا

(۱) بزاں ہرچیکہ شما اللہءِ راہءَ خرچ کتگ آبزاں وام اَنت اللہءِ سرا، ءُاللہءِ وام گارنہ بنت. آیانی مزّاں الّمءَ شمارا دنت پمیشا دلجم بہ بئیت.

(۲) کم چہ کم یک نیکی یےءِ ثواب دہ نیکیءِ برابرانت، ءُگیشترہرچیکہ اللہ بلوئیت دنت آئرا حد نیست.

(۳) ہرکسی نور آئی عملانی کدّءَ بئیت، ءُاے رژن داں آئیءَ بہشتءَ سرنہ کنت ویل ئے نہ دنت.

(۴) اے منافق داں چیزکے راہءَ مؤمنانی ہمبراہیءَ گوں آیانی روژنائیءَ رواَنت گوں، پدا اللہ پاک ایشانی سرا تہاری یے کاریت گڑا ہمیشی گوْش اَنت.

(۵) ایشی معنیٰ ہمیش اِنت کہ دنیاءَ واترکن اِت، ءُہمے وڑا نیکیں عمل بکن اِت، ءُپہ وتءَ روژنائی یے بیارات. یا پہ آیانی کلاگ زیرگءَ مؤمن ہمیشی گوْش اَنت کہ پشتءَ برئیت، ءُچہ ہموا کہ ما روژنائی آوْرتگ ہموا ایشی شوہاز بکن اِت.

(۶) بزاں مؤمن ءُمنافقانی میانءَ .

رحمت مان[1] ءُآئی ڈنّی نیمگءَ عذاب ہست[2].

يُنَادُوْنَهُمْ اَلَمْ نَكُنْ مَّعَكُمْ ؕ قَالُوْا بَلٰى وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ اَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْاَمَانِيُّ حَتّٰى جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ وَغَرَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ﴿١٤﴾

١٤. آیاں توار جن اَنت کہ زاناں ما شمئے ہمبراہ نہ اِتیں[3]؟ آپسّو دینت کہ پرچہ نہ، بلے شما وت وتی جندانءَ مصیبتانی تہا دؤر دات[4]، ءُراہ چاراِت[5]، ءُشکّو بوت اِت[6]، ءُریپینت شمارا شمئے واہشتانءَ[7] کہ ہنچیں تمنیٹ اِتنت کہ حقیقت اِش نیست اَت. تا ہما وہدءَ کہ آتک ءُسربوت اللّٰہءِ حکم ءُ[8] ریپینت شمارا اللّٰہءِ نامءَ ریپینوکءَ[9].

فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَّلَا مِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ؕ مَاْوٰىكُمُ النَّارُ ؕ هِيَ مَوْلٰىكُمْ ؕ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿١٥﴾

١٥. نوں مروچی زورگ نہ بیت چہ شما ہچ وڑیں بدلی یے ءُنہ چہ کافراں، شمئے درستانی جاگہ دوزہ اِنت، ہما اِنت شمئے ہمبراہ[10]، ءُبازسلّیں جاہ مننڈ ے.

(١) بہشت بیت کہ مسلمان ہمائی تہا پتراَنت.

(٢) اے ہما بہراِنت کہ دوزہ ہمودا بیت.

(٣) بزاں دنیاءَ ماگوں شما بوتگیں نوں پرچہ مارا ہمبراہ نہ کن اِت؟

(٤) ایشی سبب ہمیش اِنت کہ شمئے دلانی تہا منافقی ہست اَت، ءُکفر شما وتی دلانی تہا چیر داتگ اَت.

(٥) بزاں شما ہمے روچءِ راہ چاروک اِتت کہ کدیں مسلمانانی سرا تاوانے بئیت ءُشمئے دلاں تاپیر برسیت. بزاں پہ آیاں شما ہجبر خیر نہ لوٹ اِتگ.

(٦) بزاں محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیغمبری ءُقرآنءِ بابتءَ .

(٧) کہ ہنچیں تمنیٹ اِتنت کہ حقیقت اِش نیست اَت.

(٨) بزاں مرگءَ کہ آپہ اللّٰہءِ حکمءَ کئیت.

(٩) بزاں اللّٰہءِ بردبادی ءُآئی وہد دیگءَ شما رد وارت، ءُشما ہمے فہم اِت کہ ما وَ اللّٰہءِ راہءَ ایں اگن نہ اللّٰہءَ دیری مارا عذاب داتگ اَت.

(١٠) مَوْلٰی، ہمائرا گوْش اَنت کہ کسےءِ کارانی ذمّہ دارِانت. ہنچوکہ مُتولّی اِنت، بزاں نوں کافر ءُمنافقانی عذاب دیگءِ ذمّہ داری دوزہءَ دیگ بوتگ. ءُاے مدامیں ہمبراہ ءُسنگتءَ ہوں گوْش اَنت. بزاں نوں دوزہ آیانی مدامیں ہمبراہ اِنت، ءُآیاں ہجبر یلہ نہ دنت. (تفسیر قرطبی).

اَلَمْ يَاْنِ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ ۙ وَلَا يَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوْبُهُمْ ۭ وَكَثِيْرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ۝۱۶

۱۶. ایا آوہد پہ مؤمناں نیاتکگ ءُسرنہ بوتگ کہ آیانی دل ایر بہ بنداَنت پہ اللّٰہءِ یادءَ ءُپہ ہماحقّءَ کہ ایرکپت[۱]، ءُمہ بنت چوہمایاں کہ کتاب دیگ بوت اَنت پیسرترا گڑا دراج بوت ءُشت آیانی سرا وہد، نوں سک ترّاتنت آیانی دل[۲]، ءُبازینےآیانی تہا نافرمان اِتنت.

اِعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۭ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ۝۱۷

۱۷. بزان اِت اللّٰہ اِنت کہ زندگ کنت زمینءَ رندچہ آئی مرگءَ، بیشک ماپدّرکتگ اَنت پہ شما نشانی تا کہ شما بفہم اِت.

اِنَّ الْمُصَّدِّقِيْنَ وَالْمُصَّدِّقٰتِ وَاَقْرَضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضٰعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ اَجْرٌ كَرِيْمٌ ۝۱۸

۱۸. بیشک خیرات کنوکیں مردین ءُخیرات کنوکیں جنین ءُہمایاں کہ وام دات اللّٰہءَ جوانیں وامے گڑا آیاں سری بازسر دیگ بیت ءُپہ آیاں ہست مز مزنیں.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖٓ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الصِّدِّيْقُوْنَ ۚ وَالشُّهَدَاۗءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۭ لَهُمْ اَجْرُهُمْ وَنُوْرُهُمْ ۭ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ۝۱۹

۱۹. ءُہمایاں کہ ایماں آوَرتگ اللّٰہءِ سرا ءُآئی پیغمبرانی سرا ہمیش اَنت راستیں ایماندار، ءُگواہ بنت وتی پروردگارءِ گوْرا، پہ ہمایان اِنت آیانی مز ءُآیانی روژنائی، ءُآکساں کہ انکار کت ءُدروگ بند اِش کت ہمیش اَنت دوزہی.

---

(۱) قاضی فضیل بن عیاض رَحِمَہُ اللّٰہُ یک بلاہیں پہریز گاریں ءُبزرگیں مردےبوتگ. ایشی بابتءَ نبشتہ اِنت کہ ساریءَ بلاہیں دنز ءُڈنگےبوتگ، یک برے پہ درّی کنگءَ یک لوگےءَ رؤت، وہدءِ آلوگءِ نزّیکءَ سربیت گڑا لوگءِ واجہ ہمے آیتءَ وانگءَ بیت کہ ایا پہ مسلماناں ہما وہد ءُساہت نیاتکگ کہ آیانی دل اللّٰہءِ یاد ءُقرآنءِ دیمءَ جہل بہ بنت؟ وہدیکہ اے آیت آئی گوشاں کپت گڑا گوشت ئے بلٰی واللّٰہ قدآن. پرچہ نہ؟ اللّٰہءِ سوگندیں کہ آوہد آتکگ. گڑا چہ ہمدا توبہ ئےکت. رندءَ سکّیں عبادت گذارے بوت. (کتاب التوابین لابن قدامة المقدسی، کتاب السّیر).

(۲) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ یک مردمےحقّءَ زانت ءُانگتءَ داں دراجیں وہدےءَ آئی سرا ایمان نیاریت گڑا آئی دل زنگ ترّیت، ءُتوبہ کنگ ئےنصیبءَ نہ بیت.

اِعْلَمُوْٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ وَّزِيْنَةٌ وَّتَفَاخُرٌۢ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ ۭ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهٗ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرٰىهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُوْنُ حُطَامًا ۭ وَفِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۙ وَّمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ ۭ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُوْرِ ۝

۲۰. زبر بزان اِت کہ دنیاءِ زندگی لئیب ءُگوازی یے، ءُبربندگے، ءُیکّءَ دگرءِ سرا ٹہل کنگے، ءُگیشی پیش دارگے مال ءُاولادانی تہا، چو ہما ہوراانت کہ دوست بوت دہکاناں[۱] آئیءِ ردوم پدا خشک بوت توئےگندئے کہ زرد ترّاتگ پدا تش تش بیت[۲]، ءُآخرتءَ سلّیں عذاب ہست[۳] ءُچہ اللّٰہءِ نیمگءَ بخشش ءُوشّی ہست[۴]، ءُنہ اِنت دنیاءِ زندگی بلے ریپینگے بن مالءِ.

سَابِقُوْٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاۗءِ وَالْاَرْضِ ۙ اُعِدَّتْ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ۭ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ۝

۲۱. پیش کپکائی بکن اِت دیم پہ وتی پروردگارءِ بخششءَ ءُپہ ہما بہشتءَ کہ آئی پراہی چو آسمان ءُزمینءِ پراہیاانت، آمادہ کنگ بوتگ پہ ہمایاں کہ ایمان اِش آوَرتگ اللّٰہءِ سرا ءُآئی پیغمبرانی سرا، اے اللّٰہءِ مہربانی اِنت دنت آئرا ہرکسءَ کہ بلوٹیت، ءُاللّٰہ واجہ اِنت مزنیں مہربانیءِ.

مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِيْبَةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ نَّبْرَاَهَا ۭ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَي اللّٰهِ يَسِيْرٌ ۝

۲۲. نئیت ہچ وڑیں مصیبتے ماں زمینءِ سرا ءُنہ شمئے جندانی تہا بلےآ نبشتہ اِنت پیش چہ ایشی کہ ماآئیءَ پیداگ بکنیں، بیشک اے پہ اللّٰہءَ باز ارزان اِنت.

---

(۱) کافر عربی زبانءَ چیر دیوکءَ گوْش اَنت. کافرءَ پمیشا کافرگوْشگ بیت کہ آیانی دلا نی تہا اللّٰہءِ ءُآخرتءِ نہ منّگ چیرانت، ءُآئی زانگءَ پد آئیءَ چیردنت. ءُدہکانءَ پمیشا کافر گوْش اَنت کہ آڈگارءِ تہا ہرچیکہ کِشیت آئی دانگءَ خاکانی تہا چیر دنت.

(۲) چہ اے دروزءِ بیانءَ لوٹ ہمے نیمگءَ دلگوشی دیگ اِنت کہ دنیا ہمیشگی جاہے نہنت کہ پہ آئی مردم دل بج اَنت، ءُشپ ءُروج پہ ہمائی جہد بکنت. بلکیں ہمیشگی جاگہ آخرت اِنت کہ آ ہجبرہلاس نہ بیت. بایداِنت مردم گیشتریں جُہدءَ ہمائی واستا بکنت، ءُچہ آئی ہچ وہدءَ بیہال مہ بیت.

(۳) پہ کافر ءُنافرماناں.

(۴) مؤمن ءُنیکانی واستا.

لِّكَيْلَا تَاْسَوْا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوْا بِمَآ اٰتٰىكُمْ ۭ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرِۨ ۝٢٣

۲۳. داں شما افسوس مہ ورات ہرچیکہ چہ شمئے دستءَ دراتک ءُپہ داتگینءَ گل ءُشادان مہ بئیت[1]، بیشک اللہ دوست نہ داریت ہر مزن لیکوک ءُٹھل کنوکءَ.

اَلَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ وَيَاْمُرُوْنَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ ۭ وَمَنْ يَّتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ۝٢٤

۲۴. آکہ بخیلی کنند ءُمردمانءَ ہم بخیلیءِ حکمءَ دینت، ءُہرکس کہ دیمءَ تاب بدنت نوں بیشک اللہ بے حاجت ءُتوصیف کتگینے.

لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنٰتِ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتٰبَ وَالْمِيْزَانَ لِيَقُوْمَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۚ وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيْدَ فِيْهِ بَاْسٌ شَدِيْدٌ وَّمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَّنْصُرُهٗ وَرُسُلَهٗ بِالْغَيْبِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيْزٌ ۝٢٥

۲۵. ءُبیشک ما دیم دات اَنت وتی پیغمبر گوں پدّرکتگیں نشانیاں ءُما ایرگپت آیانی ہمبراہیءَ کتاب ءُشاہیم تاکہ مردم بوشت اَنت انصافءِ سرا، ءُمااِیر گپت آہن کہ آئی تہا ترندیں جنگ ہست[2] ءُدگہ بازیں نپ ہست پہ مردمانءَ ءُتا کہ بزانت اللہ کہ کئے آئی کمکءَ کنت ءُآئی پیغمبرانی بے گندگءَ[3]، بیشک اللہ مزنیں زورآور ءُباز زبردستے.

(۱) مراد لوحءِ محفوظ اِنت، کہ آئی تہا درپیں انسانانی تقدیر نبشتہ کنگ بوتگ. بزاں ہرچ مصیبتے کہ مردمءِ سرا کئیت، یاوشّی یےآپہ اللہءِ حکمءَ کئیت، ءُتقدیرءِ تہا نبشتہ اِنت. پمیشا اگں یک مؤمنےءِ سرا کجام وڑیں مصیبتے کئیت بایدانت کہ صبربکنت، ءُہمیشی بزانت کہ اللہءِ آوُرتگیں اِنت، ءُآئی آرگءِ تہا یک نہ یک حکمتےہست، ءُزنگ مہ جنت. ہاں آئی سرا پریشان بوگ یک فطری چیزے، چہ آئی منہ نیاتکگ. بلکیں منَہ چہ ہما افسوس کنگءَ آتکگ کہ آئی تہا زنگ جنگ بیت، ءُبرے برے مردم پہ کفرءَ سربیت. ءُہمے وڑا وشّیں چیزءِ رسگءَ گل بوگ فطری چیزے پمیشا چہ آئی منَہ نیاتکگ بلکیں منَہ چہ ہما وشّیءَ آتکگ کہ آہما اندازہءَ کئیت ءُسربیت کہ مردم مرگءَ ءُقیامتءَ پہک فراموش کنت، ءُچہ اللہءَ پہک بیہال بیت.

(۲) بزاں چہ آہنءَ مرد م وڑوڑیں سلاح جوڑکنت، ءُچہ دشمنءَ وتی نگہداریءَ کنت.

(۳) ایشی عطف ﴿ لِيَقُوْمَ ﴾ءِ سراِانت. بزاں رسول آئی پمیشا دیم داتگ اَنت کہ بچاریت کہ کئے بے اللہءِ گندگءَ آئی رسولانی سرا ایمان کارایت، ءُآیانی کمکءَ کنت.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا وَّ اِبْرٰهِيْمَ وَجَعَلْنَا فِيْ ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتٰبَ فَمِنْهُمْ مُّهْتَدٍ ۚ وَكَثِيْرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿٢٦﴾

۲۶. ءُبیشک مادیم دات نوحءَ ءُابراہیمءَ ءُما ایرکت آیانی چُکّ ءُنماسگانی تہا پیغمبری ءُکتاب، نوں چہ آیاں لہتین پہ راہ اِنت، ءُآیانی بازینےنافرمان اِنت.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنٰهُ الْاِنْجِيْلَ ۙ وَجَعَلْنَا فِيْ قُلُوْبِ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ رَاْفَةً وَّرَحْمَةً ۭ وَرَهْبَانِيَّةَ ۨ ابْتَدَعُوْهَا مَا كَتَبْنٰهَا عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَاۗءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۚ فَاٰتَيْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْ ۚ وَكَثِيْرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿٢٧﴾

۲۷. پدا مادیم دات اَنت آیانی رند پدا وتی پیغمبرانءَ ءُرندا ما عیسٰی دیم دات کہ چکّ اِنت مریمءِ، ءُآئءَ مادات انجیل، ءُما ایرکت ہمایانی دلانی تہاکہ آئی فرمانبرداری اِش کت نرمی ءُمہر، ہاں گوشہ نشینی کہ آیاں وت جوڑکتگ اَت ماآیانی سرا فرض نہ کتگ اَت[1] بلے پہ اللہءِ وشیّءِ لوٹءَ (جوڑاِش کت)[2] گڑا آئی چارگ اِش نہ کت چوکہ آئی چارگءِ حقّ اَت، گڑا مادات آیانی ایمانداراں آیانی مز ءُبازینےآیانی تہا نافرمان اَت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَاٰمِنُوْا بِرَسُوْلِهٖ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَّحْمَتِهٖ وَيَجْعَلْ لَّكُمْ نُوْرًا

۲۸. اے ایمانداراں! بترس اِت چہ اللہءَ ءُایمان ءُیقین بیاراِت آئی پیغمبرانی سرا گڑا دنت شمارا دوسری مز چہ وتی

(۱) ﴿ وَرَهْبَانِيَّةَ ﴾ ہمیش اِنت کہ مردم اللہءِ وش کنگءِ ہاترءَ دنیائی وشّیاں ویل بکنت، ءُشپ ءُروچ اللہءِ عبادتءَ بکنت. ءُصحیح رہبانیّت اسلامءِ تہا ہمیش اِنت کہ مردم جہاد فی سبیل اللہءِ واستا لانکءَ بہ بندیت. بنچوکہ یک حدیثے تہا کئیت اسلامءِ رہبانیّت اللہءِ راہءَ جہاد کنگ اِنت. (مسند أحمد بتحقیق أحمد شاکر، حدیث نمبر۱۱۷۱۳، أحمد شاکر اے حدیث حسن گوشتگ)، نوں اسلامءَ اے جائز نہ اِنت کہ مردم پہک دنیاءَ ویل بکنند ءُشپ ءُروچ اللہءِ عبادتءَ بکنت بلکیں اسلام میانی راہءِ سوجءَ دنت کہ مرد م اللہءِ عبادتءَ ہوں بکنت قرآن ءُسنّتءِ رہشونیءِ گوما، ءُاللہءِ حکمانی رہبندءَ چہ دنیاءِ لذّتان ءُوشّیاں فائدہ ہوں چست بکنت ہنچوکہ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پاکیں زندگی ہمے میاں راہیءِ نیمگءَ مئے رہشونیءَ کنت.

(۲) بزاں آیانی لوٹ چہ رہبانیتءَ اللہءِ راضی کنگ اَت بلے چوکہ اے اللہءِ حکم نہ اَت پمیشا اللہءَ آبدعتےگوشت. زانگ بیت کہ بدعت پہ اللہءِ راضی کنگءَ جوڑکنگ بنت بلے چوکہ رہبند اللہءِ نہ اِنت پمیشا آقبول نہ بنت، ہشکیں مخلص بوگ درد نہ وارت.

تَشْكُرُوْنَ بِهٖ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٨﴾

مهربانیءَ[1]، ءُجوڑکنت په شما رژنائی یے که شماپه همائی رواِت ءُشمارابخشیت، ءُالله مزنیں بخشوک ءُمزنیں مهربانے.

لِّئَلَّا يَعْلَمَ اَهْلُ الْكِتٰبِ اَلَّا يَقْدِرُوْنَ عَلٰى شَيْءٍ مِّنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿٢٩﴾

۲۹. تا که کتابیاں ایشی مزان اَنت که آ هچ قدرت نه داراَنت اللهءِ مهربانیءِ سرا[2] ءُمهربانی اللهءِ دستا اِنت، دنت آئیءَ هرکسءَ که بلوٹیت، ءُالله واجه اِنت مزنیں مهربانیءِ .

(۱) اے دوسری مز هما مؤمناں رسیت که آچه پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ آیگءَ پیش ساری اِیں پیغمبرےءِ سرا ایمان آروک بوتگ اَنت، ءُپدا پیغمبرءِ سراہوں ایمان اِش آوُرتگ ہنچوکه حدیثءَ آتکگ. (صحیح البخاری کتاب العلم باب تعلیم الرّجل أمته وأهله).

(۲) ﴿لِّئَلَّا يَعْلَمَ﴾ءِ تها کلمه لا گیشتر مفسریناں زائد گوشتگ، ءُامام المترجمین شاه عبدالقادر لا زائد نه گوشتگ، همے وزا شاه ولیّ الله دہلوی هم اے نه منّ اِتگ که قرآنءِ تها زائد هست. زاہد همیشیءَ گوْش اَنت که هشکءَ به بیت ءُمعنیٰ مه دنت. ءُاگاں ایشی زائد مه منّ ئے گزا معنیٰ همے بیت که اہل کتابءِ ذہنءَ اےہبرمئیت که مؤمناں اللهءِ فضل ءُمهربانیءِ دست گرگءِ قدرت نیست.

سُوْرَةُ الْمُجَادِلَةِ سورة المجادلة

سوره مجادله مدینهءَ نازل بوتگ ءُآئی
بیست ءُدوآیات ءُسئے رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِيْ تُجَادِلُكَ فِيْ زَوْجِهَا وَتَشْتَكِيْٓ اِلَى اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ۝۱

۱. بیشک اشکت اللّٰهءَ ہبرہما جنین آدمءِ کہ گوں تو جیڑہ کنگءَ اَت وتی لوگ واجہءِ باروا ءُگلّہ ئِے کت اللّٰهءِ دربارءَ، ءُاللّٰه اشکنگءَ اَت شمئے وت ماں وتی ہبرءَ[1]، بیشک اللّٰه جوانیں اِشکنوک ءُگندوکے.

(۱) اے آیت خولہ بنت ثعلبة رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا ءِ بابتءَ نازل بوت اَنت کہ آئی مردءَ أوس بن صامت گوں آئی ظہارکتگ اَت. ظہار ہمیشیءَ گوْش اَنت کہ مردم وتی جنینءَ بُگوْشیت. «أَنْتِ عَلَيَّ كَظَهْرِ أُمِّيْ». کہ توپہ من منی ماتءِ پُشت وڑائے. جاہلیّتءِ زمانگءَ اے طلاقے زانگ بوت. پمیشا آپریشان بوت، ءُواجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ گورا آتک، ءُوتی پریشانی ییبیان کت، چوکہ اے بابتءَ حکم نازل نہ بوتگ اَت پمیشا واجہ خاموش بوت گڑا اللّٰهءَ ہمے آیت نازل فرمائینت اَنت، ءُآیانی تہا ظہارءِ حکم گیشّینت ءُدات. ظہارءِ سرجمیں تعریف چی اِنت؟ ظہار گوْش اَنت ہمیشیءَ کہ مرد وتی جنءَ بُگوْش ایت تو پہ من منی ماتءِ پُشت وڑائے. ایشی سرا علمایانی اتّفاق اِنت کہ اے طلاقے نہ ئِے بلکیں ظہارءِ حکم آئی سرا کئیت. پشت کپت اے ہبرکہ مرد اگُن وتی جنءَ بُگوْشیت کہ توپہ من منی گہارءِ پشتءِ وڑائے، یا دگہ محرمیءِ باروا ہنچو بُگوْشیت، ایا اے ہوں ظہارءِ حکمءَ دارایت یانہ؟ إمام ابن قدامة گوشیت کہ گیشترین علماء ہمے نیمگءَ اَنت کہ ایشی حکم ہم ظہارءِ حکم اِنت. إمام أوزاعی، ءُإمام مالک، ءُإمام أبوحنیفہ، ءُدگہ بازینے ہمے نیمگءَ شتگ. إمام شافعیءِ گُڈی ءُنوکیں ہبر ہمیشی وڑااِنت. ءُہمے ہبر جوان ترانت. ءُاگاں یکّے چو بُگوْشیت کہ توپہ من منی مات وڑائے. ایا اے ہوں ظہارےیانہ؟ صحیح ہمیش اِنت اگن آئی نیت ہمیش اِنت ہنچوکہ گوں ماتءَ ہم بستری جائز نہ اِنت توہوں پہ من ہنچو حرامءِ گڑا اے ظہارے، ءُاگاں آئی نیت ہمیش اِنت ہنچوکہ من وتی ماتءِ عزّتءَ کناں ہنچو تئی عزّت منءَ دوستیں گڑا اے ظہارے نہ ئِے. إمام أبوحنیفہ، ءُإمام شافعی ءُدگہ لہتے عالم ہمے نیمگءَ شتگ. (المغنی، ج ۷، ص ۳۴۰).

اَلَّذِيْنَ يُظٰهِرُوْنَ مِنْكُمْ مِّنْ نِّسَآئِهِمْ مَّا هُنَّ اُمَّهٰتِهِمْ ؕ اِنْ اُمَّهٰتُهُمْ اِلَّا الّٰٓئِيْ وَلَدْنَهُمْ ؕ وَاِنَّهُمْ لَيَقُوْلُوْنَ مُنْكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُوْرًا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ۝

۲. آمردین که چه شما وتی جنیناں وتی ماتءِ پشتءِ وڑا حرام کننت آپه دل آیانی مات نه بنت، آیانی مات ہماآنت که آیان اِش آوُرتگ، بیشک آناروائین ءُدروگیں گپّ جن اَنت، ءُبیشک الله مزنیں پہلّ کنوک ءُمزنیں بخشوکے.

وَالَّذِيْنَ يُظٰهِرُوْنَ مِنْ نِّسَآئِهِمْ ثُمَّ يَعُوْدُوْنَ لِمَا قَالُوْا فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّتَمَآسَّا ؕ ذٰلِكُمْ تُوْعَظُوْنَ بِهٖ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝

۳. ءُآمردین که وتی جنیناں وتی ماتءِ پشت وڑا حرام کننت پدا بیره کنگ بلوٹ اَنت چه وتی گوْشتگینءَ گڑا یک غلامے آزات کنگی اِنت پیش چه وپت ءُواب کنگءَ[1]، ہمیشی شمارا سوج ءُسر کنگ بیت، ءُالله چه شمئے کارپداں زبر زانوک اِنت.

فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّتَمَآسَّا ۚ فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّيْنَ مِسْكِيْنًا ؕ ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ؕ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ؕ

۴. هرکسءَ که ایشی وس نه بوت گڑا پدماں پدءَ دوماه روچگ دارگی اِنت پیش چه وپت ءُواب کنگءَ، ءُهرکسءَ که ایشی وس نه بوت گڑا شست غریبءَ ورگ وارینگی اِنت[2]، اے پمیشااِنت که شما ایمان ءُیقین بیارات الله‌ءِ سرا ءُآئی رسولءِ سرا، ءُاے الله‌ءِ بستگیں

(۱) بزاں چه وپت ءُواب کنگءَ پیش کفاره ادابکنت. (۱) یک غلامے آزات بکنت. (۲) اگن اے چه آئی وسءَ دْن بوت گڑا جم په جمءَ دوماه روچگ بداریت، میانءَ بچ مه وارت، ہاں اگن اے روچگانی میانءَ نادراه بوت یادراجیں سفرےءَ شت یادگه ہنچیں شرعی عذرے بوت ئے گڑا روچگءَ پروشت کنت، ءُپه ایشی پروا نیست، ءُہرچیکه ساریءَ داشتگ ئے آبئے بنت، گوں عذرءِ ہلاس بوگءَ پدا روچگ داران بکنت داں دوئیں ماه پوره بنت. إمام مالک ءُإسحاق بن راہویه ءُدگه لہتےءِ گوْشگ ہمیش اِنت. (المغنی، ج ۷، ص ۳۶۵).

(۲) ءُاگن جم په جمءَ دوماه روچگ داشت نه کنت گڑا شست مسکینءَ نان بوارینیت. ضروری نه اِنت درہا یکّیں روچءَ وارینگ به بنت. دیر دیرءِ سرا ہم وارینت کنت بلے داں کفّاره پہک دیگ نه بیت گوں جنءَ وپت ءُواب کت نه کنت. گوں کفّارهءِ توام کنگءَ آگوں جنینءَ وپت ءُواب کت کنت.

وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝

حد اَنت، ءُپه کافراں تورینوکیں عذاب هست.

۵. بیشک آکساں که مخالفتءَ کنند الله‌ءِ ءُآئی رسولءِ رزواکنگ بنت ہنچوکه رزواکنگ بوت اَنت چه آیاں پیسری اِیں، ءُما ایر گپتگ گِشّینتگ اِیں نشانی، ءُپه کافراں عذاب هست رزواکنوکیں.

اِنَّ الَّذِيْنَ يُحَآدُّوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ كُبِتُوْا كَمَا كُبِتَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيٰتٍۭ بَيِّنٰتٍ ۭ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ۝

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا ۭ اَحْصٰىهُ اللّٰهُ وَنَسُوْهُ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝

۶. هماروچءَ که الله آدرستاں مچّ کنت گڑا آیاں سرپد کنت چه آیانی کتگیں کاراں[1]، الله‌ءَ ساب ءُداد کتگ اَنت ءُآیاں بیهال کتگ اَنت، ءُهرچیز الله‌ءِ دیما حاضر اِنت.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ مَا يَكُوْنُ مِنْ نَّجْوٰى ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ اِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْثَرَ اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ اَيْنَ مَا كَانُوْا ۚ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ

۷. زاناں تو نه دیست که الله زانت هرچیکه آسمانانی تها هست ءُهرچیکه زمینءِ تها هست، ءُنه بیت شپوشپویے هلوتے سےءِ میانءَ بلے آ(بزاں الله) آیانی چارمی اِنت ءُنه بیت پنچءِ میانءَ بلے آآیانی ششمی اِنت، ءُنه چه ایشی کمتر ءُنه گیشترءَ بلے آگوں همایان اِنت هرکجاکه آبه بنت[2]، پدا سرپد کنت

(۱) بزاں قیامتءِ روچءَ هرکسی درپیں کتگیں عملاں آئی دیمءَ دنت.

(۲) چه معیّت بزاں الله‌ءِ همراهیءَ مراد آئی علم ءُقدرتءِ معیّت اِنت. بزاں آپه علم ءُقدرت گوں هرکسءَ هر وهدءَ گون اِنت، ءُکس چه آئی چیر بوت نه کنت. البته آئی ذات عرشءِ سرااِنت نه که هر جاگه اِنت. إمام طبری وتی تفسیرءِ تها نبشته کنت **(بمعنٰی أنّه مشاهدهم بعلمه، وهو علی عرشه)** که آپه علم ءُزانت آیاں هر وهدءَ گندگءَ اِنت، ءُآئی ذات عرشءِ سرااِنت. مفسّرضحّاك همے آیتءِ تفسیرءَ نبشته کنت **(هو فوق العرش وعلمه معهم)** که آئی ذات عرشءِ سرااِنت، ءُآئی علم آیانی همبراه اِنت. حافظ ابن کثیر همے آیتءِ تفسیرءَ نبشته کنت **(ولهذا حكى غيرواحد الإجماع على أن المراد بهذه الآية معيّة علم الله تعالى)** بزاں باز عالمءَ اے هبرءِ سرا اجماع بیان کتگ که اے آیتءِ تها چه معیّت (بزاں همراهیءَ)ءَ الله‌ءِ علم ءُزانتءِ معیّت (همراهی) مرادِانت. علّامه شبیر أحمد ءعثمانی وتی تفسیرءِ تها هوں همے رهبند گچین کتگ. ءُبریلوی مفسر نعیم الدّین مراد آبادیءَ هوں چه الله‌ءِ معیّتءَ آئی علم ءُقدرتءِ معیّت مراد زرتگ.

اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ ۝

آیاں چہ آیـانی کتگیں کاراں قیامتءِ روچءَ، بیشک اللہ ہرچیزءَ زبر زانوک اِنت.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِیْنَ نُهُوْا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ یَعُوْدُوْنَ لِمَا نُهُوْا عَنْهُ وَیَتَنٰجَوْنَ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِیَتِ الرَّسُوْلِ ۫ وَاِذَا جَآءُوْكَ حَیَّوْكَ بِمَا لَمْ یُحَیِّكَ بِهِ اللّٰهُ ۙ وَیَقُوْلُوْنَ فِیْۤ اَنْفُسِهِمْ لَوْلَا یُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُوْلُ ؕ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ۚ یَصْلَوْنَهَا ۚ فَبِئْسَ الْمَصِیْرُ ۝

۸. ایا تو نہ دیسـت اَنت ہما کـہ منہ کنگ بوت اَنت چہ شـپو شپوءَ پدا واتراِش کت پہ ہمائی کـہ چـہ آئی منـہ کنگ بوتـگ اِتنت، ءُشـپو شـپو کننت پہ گناہءَ ءُپـہ زوراں سریءَ ءُپہ رسـولءِ نافرمانیءَ[1] ءُہمیکـہ پہ توکاینت گڑا ترا دعا دینت پہ ہمائی کہ اللہءَ ترا پہ آئی دعا نـہ کتـگ[2]، ءُوتی دلءَ گوْش اَنـت کہ پرچہ اللہ مـارا عذاب نہ دنت پہ مئـے اے ہبراں، بـسّ اِنت آیـاں دوزہ، مان بنـت آئی تہا، نوں بازسلّیں منند جاہے[3].

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا تَنَاجَیْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِیَتِ الرَّسُوْلِ وَتَنَاجَوْا

۹. او ایمانداراں! ہمیکہ شـما شـپو شـپو بکن اِت گڑا شـپو شـپو مکـن اِت پہ گنـاہءَ ءُپہ زوراں سریءَ ءُپہ رسـولءِ نافرمانیءَ، ءُشـپو

(۱) چہ ایشی مدینہءِ یہودی ءُمنافق مرادَانت. کہ وہدیکہ مسـلمان چہ ایشانی دیمءَ گوست اَنت گڑا ایشاں یکّءَ دگرءِ گوشـاں ہبر کت. مسلمانانی دلءَ ہمے ہبر نشـت کہ چوبیت اے ہبر ہمایانی سرابوگءَ اِنت، ءُآمکرے کنگءَ اَنت، یاچوبیت کہ ایشاں مسلمانانی کجام یک لشکرےءِ سرامچّی ءُمیڑی کتگ، ءُآہش تاوان داتگ اَنت، ءُہمایانی ہبرءَ اَنت. بہرحال مسـلمانانی دلاں وژوڑیں ہبر ءُوسواس آتک، ءُآیانی دلانی تہا یک ترسے نِشـت. گڑا واجہءَ منافقاں چہ اے چیزءَ منہ کت کہ یکّءَ دگرءِ گوشاں ہبرمہ کن اِت، بلے ایشانی عادت گارنہ بوت. ادا ہمے نیمگءَ اشارہ بوگءَ اِنت.

(۲) بزاں اللہءَ سـلام کنگءِ رہبند ہمے گوشتگ کہ السّـلام علیکم بُگوْش اِت بلے یہودی وہدیکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دیوانءَ آتک اَنت گڑا اے پیم سلام اِش نہ دات بلکیں گوشت اِش (السّام علیکم) یا (السام علیك) ایشی معنٰی ہمیش اِنت کہ شما بہ مرات اِت پمیشا واجہءَ ایشانی سلامءِ جوابءَ ایوکءَ (وعلیك) گوشت، واجہءَ مسـلماناں ہوں ہمے سوج دات کہ ایشانی سـلام جوابءَ ایوکءَ (وعلیك) بُگوْش اِت.
(صحیح البخاری کتاب الاستئذان باب کیف الرّد علی أهل الذّمة بالسّلام).

(۳) بزاں یہودی ءُمنافقاں وتی دلءَ ہمے گوشـت کہ اگں ما بـد راہ اِتیں گڑا اللہءَ چوں مارا سزا نہ دات، گڑا اللہءَ پسّہ دات کہ پہ ایشی گل مہ بئیت کہ شمئے جاگہ دوزہ اِنت، ءُچہ آئی مستریں سزا نیست.

بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ۝۹

شپو بکن اِت په نیکی ءُپهریزگاریءَ، ءُبترس اِت چه ہما اللّٰهءَ که ہمائی نیمگءَ شما مچ کنگ بئیت.

اِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطٰنِ لِيَحْزُنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَيْسَ بِضَاۗرِّهِمْ شَيْـــًٔا اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝۱۰

۱۰. بیشک شپو شپو کنگ شیطانءِ کارانت تا که گمیگ بکنت ایمانداراں ءُآیاں ہچ تاوان دات نه کنت بیدءِ اللّٰهءِ حکمءَ، ءُاللّٰهءِ سرا توکّل بکنند ایماندار.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا قِيْلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوْا فِي الْمَجٰلِسِ فَافْسَحُوْا يَفْسَحِ اللّٰهُ لَكُمْ ۚ وَاِذَا قِيْلَ انْشُزُوْا فَانْشُزُوْا يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ ۙ وَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ دَرَجٰتٍ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝۱۱

۱۱. او ایماناراں! ہمیکه شمارا گوْشگ بیت که پچ بنندات دیوانءَ[1] گڑا اللّٰه پچ بارت په شما (بهشتءَ)[2] ءُوہدیکه شما را گوْشگ بیت که پاداات گڑا پاداات[3]، اللّٰه برز کنت جاہءَ ہمایانی که ایمان اِش آوْرتگ چه شما ءُہمایانی که زانت دیگ بوتگ اَنت، ءُاللّٰه چه شمئے کاراں زبر سرپد اِنت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُوْلَ فَقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰىكُمْ صَدَقَةً ۭ ذٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَاَطْهَرُ ۭ فَاِنْ لَّمْ تَجِدُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۱۲

۱۲. اوایمانداراں! ہمیکه شما گوں پیغمبرءَ شپو شپو بکن اِت گڑا پیش گیج اِت چه وتی شپوشپوءَ خیراتے، اے په شما وش تراِنت ءُپاک تراِنت، نوں اگن شمئے وسءَ نه بوت گڑا بیشک اللّٰه مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

(۱) بزاں دیوانءِ تہا ہنچو نندان بکن اِت که رندی اِیں آوْکءَ جاگه برسیت، ءُآپه اوشتگءَ لاچار مه بیت، ءُچو مه بیت که دگرے پاد بکنت پرچه که اے نه وشّیں چیزاَنت بلکیں دیوانءَ پراه بکن اِت دانکه درستاں جاگه به بیت.

(۲) بزاں ایشی برکتءَ اللّٰه شمئے روزیءَ پراه کنت، ءُشمئے قبراں ہوں پراه کنت، ءُبہشتءِ لوگ ءُجاگہاں ہوں پراه کنت.

(۳) پرچه که چه بازیں نندگ ءُدیوان کنگءَ ہما لوگءِ مردماں تکلیف رسیت.

ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰىكُمْ صَدَقٰتٍ ؕ فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوْا وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ؕ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۳﴾

۱۳. ایا شما ترس اِت که پیش گیج اِت چه وتی شپوشپوءَ پیسر خیرات، وہدیکه شما اے کت نه کت، ءُاللّٰهءَ په شما مہربانی کت[۱] گڑا برجاه بدارات نمازءَ ءُبدئیت زکاتءَ ءُفرمانبرداریءَ بکن اِت الله ءُآئی رسولءِ، ءُالله چه شمئے کاراں زبر سرپد اِنت.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ؕ مَا هُمْ مِّنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ ۙ وَيَحْلِفُوْنَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۴﴾

۱۴. ایا تو نه گندئے ہمایاں که سنگتی اِش کت گوں ہنچیں راجےءَ که الله نه وشّ بوت آیانی سرا، نه آچه شما یَنت ءُنه چه آیان اَنت[۲]، ءُسوگند وراَنت دروگیں ہبرءِ سرا ءُآسرپداَنت.

اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا ؕ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۵﴾

۱۵. آماده کتگ اللّٰهءَ آیانی واستا سختین عذاب، بیشک سلّیں کار بوتگ اَنت ہرچیکه آیاں کتگ.

اِتَّخَذُوْٓا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُآیاں وتی سوگندانءَ وتی دیمپان جوڑ کت[۳] گڑا دوراِش کت چه اللّٰهءِ راهءَ (مردمانءَ)[۴] نوں په آیاں ہست عذاب رزوا کنوکیں.

لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِّنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ؕ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۱۷﴾

۱۷. آیانی کارءَ نیاتک اَنت آیانی مال ءُنه آیانی چکّ ءُنماسگ اللّٰهءِ دیمءَ ہچ وڑا، ہمیش اَنت دوزہی، که مدام پشت کپوک اَنت آئی تہا.

---

(۱) چوکه اے حکم مسلمانانی سرا باز گران گوست پمیشا اللّٰهءَ اے حکم منسوخ کت بزاں چست کت، نوں اے الّمی نه اِنت.

(۲) اے منافق نه مسلمان اَنت، ءُنه پہکیں ءُپدّریں کافراَنت.

(۳) بزاں ہنچوکه مردم چه دژمنءِ زہمءَ بچگءِ واستا اسپرءَ دیمءَ داریت ہمے وڑا منافقاں وتی دروگیں سوگندچه مسلمانانی زہماں بچگءِ واستا اسپر جوڑکت اَنت.

(۴) بزاں بازیں مسلمانے ہست اَت که آیاں ایشانی حقیقتءِ علم نیست اَت، ءُہمے وڑا آایشانی ہبرانی تہا آتک اَنت، ءُچه اللّٰهءِ راهءَ دور بوت اَنت.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا فَيَحْلِفُوْنَ لَهٗ كَمَا يَحْلِفُوْنَ لَكُمْ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ عَلٰى شَيْءٍ ؕ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْكٰذِبُوْنَ ﴿۱۸﴾

۱۸. ہما روچءَ کہ اللہ درستاں مچ کنت گڑا آئی دیمءَ سوگند وراَنت ہنچوکہ شمئے دیمءَ وراَنت ءُہمیشی گمان کنت کہ آراہےءِ سراانت[1]، زبر بزان اِت! ہمیش اَنت پدلیں دروگ بند.

اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطٰنُ فَاَنْسٰىهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ ؕ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ الشَّيْطٰنِ ؕ اَلَآ اِنَّ حِزْبَ الشَّيْطٰنِ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۱۹﴾

۱۹. گڑا شیطانءَ وتی دستءَ کت اَنت نوں بیہال ئے کنائینت اَنت چہ اللہءِ یادءَ، نوں ہمیش اَنت شیطانءِ جماعت، آگاہ بہ بئیت کہ بیشک شیطانءِ جماعت تاوان بار بنت.

اِنَّ الَّذِيْنَ يُحَآدُّوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗٓ اُولٰٓئِكَ فِى الْاَذَلِّيْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. بیشک ہماکہ مخالفتءَ کنند اللہ ءُآئی رسولءِ ہمیش اَنت رزوا بوتگیں.

كَتَبَ اللّٰهُ لَاَغْلِبَنَّ اَنَا وَرُسُلِىْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ قَوِىٌّ عَزِيْزٌ ﴿۲۱﴾

۲۱. نبشتہ کتگ اللہءَ کہ گیش بئیں ما ءُمئے پیغمبر، بیشک اللہ زورآور ءُزبردستے.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُّؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ يُوَآدُّوْنَ مَنْ حَآدَّ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَلَوْ كَانُوْٓا اٰبَآءَهُمْ اَوْ اَبْنَآءَهُمْ اَوْ اِخْوَانَهُمْ اَوْ عَشِيْرَتَهُمْ ؕ اُولٰٓئِكَ كَتَبَ فِىْ قُلُوْبِهِمُ الْاِيْمَانَ وَاَيَّدَهُمْ بِرُوْحٍ مِّنْهُ ؕ وَيُدْخِلُهُمْ جَنّٰتٍ

۲۲. تو نہ گندئے ہچ وڑیں راجے کہ آایمان ءُیقین داریت اللہءِ سرا ءُآخرتءِ روچءِ سرا کہ سنگتی بکنند گوں ہمائی کہ مخالفت ئے کت اللہ ءُآئی رسولءِ توری آیانی پت بہ بنت یا آیانی چک بہ بنت یا آیانی برات بہ بنت یا آیانی قوْمی بہ بنت[2]، ہمیش اَنت کہ

(۱) بزاں ہمیشی گمان کنت کہ اے دروگیں سوگند قیامتءَ ہوں آیاں چہ اللہءِ عذاباں رستگارکنند.

(۲) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ دینءِ دژمن توری مات ءُپت بہ بیت گوں آئی دلی محبّت ءُدوستی کنگ جائز نہ اِنت. اسلامی اصطلاحءِ تہا ایشیءَ (الولاء والبراء) گوْشگ بیت. کہ دوستی ایوکءَ گوں اللہ ءُآئی رسولءَ، ءُگوں آئی مؤمنیں بندیاں کنگ بہ بیت. ءُگوں کافراں مشرکاں، بے دیناں، بدعتیاں بغض ءُنفرت ءُدشمنی دارگ بہ بیت. آیانی کمک کنگ، ءُآیانی ہمبراہ داری کنگ، ءُگوں آیاں دوستی کنگ بزاں گوں اللہءَ دشمنی کنگ اِنت. گیشتر مسلمان چہ اے چیزءَ پہک بے سدّاَنت، ءُچہ ایشی جاہل اَنت پمیشا تو آیاں گندئے کہ آبے دینیں جماعتانی ہمبراہ اَنت، ءُگوں آیاں گون اَنت. اے چیز اسلامی عقیدہءِ خلاف اِنت. باید اِنت کہ مسلمان چہ ایشی وتءَ دور بداراَنت. ءُاے بابتءَ ہژار بہ بنت.

تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِیْنَ فِیْهَا ؕ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ ؕ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ اللّٰهِ ؕ اَلَآ اِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۲۲﴾

اللّٰهءَ نبشتہ کت آیانی دلانی تہا ایمانداری ءُکمک ئِے کت اَنت چہ وتی روحءَ[1]، ءُآیاں بارت ہنچیں بہشتانی تہا کہ رمب اَنت چہ آیانی چیرءَ گنجیں جو، مدام مان اَنت آئی تہا، وش بوت اللّٰہ چہ آیاں ءُآچہ آئی وش بوت اَنت، ہمیش اَنت اللّٰہءِ جماعت، سرپد بہ بئیت! کہ اللّٰہءِ جماعت، ہما کامیاب بنت.

(۱) بزاں پدلیں مسلمان ہماینت کہ آگوں کافراں دوستی نہ کنت توری آہرکس بہ بیت.

سُوْرَةُ الْحَشْرِ — سورة الحشر

سوره حشر مدینهٔ نازل بوتگ ءُآئیءِ
بیست ءُچارآیات ءُسے رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝۱

۱. اللّٰهءِ پاکیءَ بیان کنت ہرچیکہ آسمانانی تہا ہست ءُزمینءِ تہا، ءُہماانت زبردست ءُزبریں خیر کار ءُحکمتانی واجہ.

هُوَ الَّذِيْٓ اَخْرَجَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ الْحَشْرِ ۭ مَا ظَنَنْتُمْ اَنْ يَّخْرُجُوْا وَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ مَّانِعَتُهُمْ حُصُوْنُهُمْ مِّنَ اللّٰهِ فَاَتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ

۲. ہما اِنت کہ درئے کت اَنت کافر کتابیانی چہ آیانی لوگاں گوں بندات‌ءِ مچّی ءُمیڑیءَ[1]، شما گمان نہ کتگ اَت کہ آدرکاینت ءُآیاں گمان کتگ اَت کہ آیانی دیمپان بنت آیانی قلات چہ اللّٰهءِ عذابءَ[2]، نوں اللّٰهءَ آؤرت

(۱) مدینهءِ کرّ ءُگوراں یہودیانی سئے قبیلہ نندوک اَت. (۱) بنونضیر، (۲) بنوقریظہ، (۳) بنوقینقاع. وہدیکہ واجہءَ چہ مکّہءَ ہجرت کت، ءُمدینہءَ آتک ءُجاہ منند بوت گڑا واجہءَ گوں اے یہودیاں چیزے قول ءُقرارکت کہ ما ءُشما گوں یکءَ دگرءَ جنگ نہ کنیں بلے ایشاں چیرُکائیءَ مسلمانانی خلافءَ پندل سازات ءُمکر اِش کت، ءُگوں مکّہءِ کافراں سک ہور ءُتوار بوت اَنت. یک برے واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ایشانی گورا شت گڑا بنونضیرءِ مردماں ہمے لوٹ اِت کہ چہ برزا یک مزنیں سنگے چگل بدینت، ءُواجہءَ شہید بکنند، ایشاں ہمے ارادہ کتگ اَت کہ اللّٰهءَ پہ وحی واجہءَ اے بابتءَ سرپد کت، گڑا واجہ برترّات، ءُآیانی سرا لشکرے کت. چیزی روچءَ آوتی قلاتانی تہا بند بوت اَنت، آخرءَ آیاں ہمے شرطءِ سرا کہ آیاں ہچ کنگ مہ بیت چہ اودا درایگ قبول کت، واجہءَ آیانی اے شرط قبول کت، ءُآچہ مدینہءَ دراتک ءُخیبرءَ شت اَنت، ءُہمودا جاہ منند بوت اَنت. پدا عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وتی خلافتءِ زمانگءَ چہ اودا درکت اَنت، ءُدیم پہ شامءَ راہ دات اَنت. چوکہ اے آیانی چہ مدینہءَ اوّلی لڈگ ءُدرایگ اَت پمیشا اشرا اوّل الحشر گوشگ بیت.

(۲) چوکہ سکّیں مہریں قلات اِش بستگ اَت پمیشا آیانی وتی گمان ہوں ہمیش اَت کہ آیاں چہ اودا کس در کت نہ کنت، ءُمسلماناں ہوں ہمے گمان کتگ اَت کہ چہ اِدا ایشانی درکنگ بلاہیں دلے لوٹیت، ءُاے گرانیں کارے.

حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوْا وَقَذَفَ فِيْ قُلُوْبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُوْنَ بُيُوْتَهُمْ بِاَيْدِيْهِمْ وَاَيْدِي الْمُؤْمِنِيْنَ فَاعْتَبِرُوْا يٰٓاُولِي الْاَبْصَارِ ۝۲

آیانی سرا عذاب چہ ہمودا کہ آیانی وہم ءُگمانءَ نہ اَت[۱] ءُدۆرئے دات آیانی دلانی تہا بیم[۲] کہ کروجان بوت اَنت وتی لوگاں پہ وتی دستاں[۳] ءُپہ مؤمنانی دستاں[۴]، نوں عبرت ءُاَندرز بزوراِت، او چمّ پچاں!

وَلَوْلَآ اَنْ كَتَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَآءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا ۭ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ۝۳

۳. ءُاگن نبشتہ مہ کتیں اللّٰہءَ آیانی دریہ دری گڑا عذاب ئے دات اَنت ماں دنیاءَ[۵]، ءُپہ آیاں ہستیں آخرتءَ دوزہءِ عذاب.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَاۗقُّوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۚ وَمَنْ يُّشَاۗقِّ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝۴

۴. اے پمیشا کہ آیاں مخالفت کت اللّٰہ ءُآئی رسولءِ، ءُہرکس کہ اللّٰہءِ مخالفتءَ بکنت گڑا اللّٰہ سکّیں سزا دیوکے.

مَا قَطَعْتُمْ مِّنْ لِّيْنَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوْهَا قَاۗىِٕمَةً عَلٰٓى اُصُوْلِهَا فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِيَ الْفٰسِقِيْنَ ۝۵

۵. چیزے کہ شما گڑا ت چہ مچّاں یا آشما اِشت اَنت کہ اوشتوک اَنت وتی انڈالانی سرا اے اللّٰہءِ حکم اَت ءُتا کہ رزوا بکنت نافرماں ءُبد راہاں[۶].

---

(۱) بزاں اللّٰہءَ چہ مسلمانانی دستءَ ہنچیں سزایےدات اَنت کہ آئی وہم ءُگمان اِش ہچ نیست اَت.

(۲) اے مسلمانانی ہمے بیمءِ برکت اَت کہ آیاں وتی لوگ ءُجاگہانی ویل کنگ قبول کت، ءُچودا دراتک اَنت.

(۳) وہدیکہ آیاں یقین بوت کہ آیاں ہر حالءَ درایگی اِنت گڑا آیاں وتی لوگ ءُجاگہانی پروشگ ءُویران کنگ پہ وتی دستاں وت بندات کت کہ آیانی روگءَ پد اے مسلمانانی کارءَ میاینت، ءُہمے وڑا دروازگ ءُآدگہ سامانانی درکنگ اِش شروع کت تاکہ آیاں گوں وتءَ برت بکنند.

(۴) ءُچہ ڈنّءَ مسلماناں آیانی لوگ ءُجاگہانی پروشگ بندات کت تاکہ آدیرءَ نشت مہ کنند، ءُآیانی سرا گرفت وش بہ بیت.

(۵) بزاں دگہ گندءَ تریں عذابے داتگ اِتنت. بلے چوکہ اللّٰہءَ تقدیرءَ ہمے نبشتہ کتگ اَت پمیشا اللّٰہءَ ہمے درملکی سزادات اَنت.

(۶) اے خاص یک قسمےءِ مچّے، یاوَمراد دریں مچّ اَنت. آیانی اے دیم ءُآدیمءَ گرگءِ وہدءَ چہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ حکمءَ مسلماناں آیانی مچّ ماندارانکت اَنت، چیزی گوْتک، ءُچیزی اِشت تاکہ =

وَمَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ مِنْهُمْ فَمَآ اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَّلَا رِكَابٍ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهٗ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝۶

۶. هرمالی کـه چهـردات اللهءَ پـه وتی رسـولءَ چـه آیانی نیمگا نوں شـما نـه تاچینتگ آیانی سرا ہسـپ ءُہشـترے بلـے اللہ گیـش کنت وتی رسـولءَ ہرکسی سرا کہ بلوٹیت[1]، ءُاللہ ہرچیزءِ سرا قادر اِنت.

مَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُوْلِ وَلِذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۙ كَيْ لَا يَكُوْنَ دُوْلَةً ۢ بَيْنَ الْاَغْنِيَآءِ مِنْكُمْ ؕ وَمَآ اٰتٰىكُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْهُ ۗ وَمَا نَهٰىكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوْا ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝۷

۷. ءُچیزے کـه اللهءَ وتی رسـولءِ دسـتءَ دات چـه میتگءِ مردمانی (مالءَ) نوں آپه اللہ ءُآئی رسـولءَ اِنت ءُپـه نزّیکیناں[2] ءُپـه چوریاں ءُپه غریباں ءُپه ره گوْزاں، کہ ہشـکءَ شـمئے مالدارانی دستءَ تُرموارت[3]، ءُہرچیکہ بدنت شمارا رسول گڑا آئیءَ بزورات ءُچه ہرچیزءَ کہ شـمارا بداریت چه آئی وتءَ بدارات، ءُبترس اِت چه اللهءَ، بیشک اللہ سکّیں سزا دیوکے.

لِلْفُقَرَآءِ الْمُهٰجِرِيْنَ الَّذِيْنَ اُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَّيَنْصُرُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ؕ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصّٰدِقُوْنَ ۝۸

۸. ءُپه تنگ دسـتیں مہاجراں کہ درکنگ بوتگ اَنت چـه وتی لوگاں ءُچـه وتی مالاں آلوٹوک اَنـت اللهءِ مہربانی ءُوشی یـے ءُکمک کننت

= دژمـن اندیم بوت مه کننت، ءُایشی بزان اَنت کہ مسـلمان گیش اَنـت، ہرچیکہ بلوٹ اَنت په اللهءِ حکمءَ آیانی دسـتءَ بوت کنت.

(۱) مراد ہمیش اِنت کہ بنونضیرءِ اے علاقہ کہ چہ مدینہءَ سئے یاچار میلءِ سراِنت. اے اللهءَ گوں ارزانی ءُوشی بے جنگءَ شـمئے مسلمانانی دستءَ آوُرت ءُشـمارا دات، اے اللهءِ وتی مہربانی آت کہ آئی شمارا اے کافرانی سرا گیش کت. اے پیمیں مالءَ کہ بیدءِ جنگءَ مسـلمانانی دستءَ بئیت ایشیءَ مالءِ (فیء) گوْشـگ بیت. ایشی حکم چہ مالءِ غنیمتءِ حکمءَ جتااِنت. ایشی سرجمیں بیان سـورة الأنفالءِ تہا چارگ بہ بیت.

(۲) مراد پیغمبرءِ سیاد ءُوارث اَنت. بزاں بنوہاشم، ءُبنو عبد المطّلب.

(۳) ﴿دُوْلَةً﴾ ہما چیزءَ گوْشگ بیت کہ آایوکءَ لہتے مردمءِ تہا بند بہ بیت، ءُچه اودا ڈن درمئیت. بزاں مالءِ (فیء) مجاہـدانی تہا بہرنہ کنگءِ، ءُبیت المالءِ تہا آئی مچ کنگءِ حکم ہمیشـا آتک کہ اے مال ایوکءَ لہتےمردمانی دستءَ بند مہ بیت بلکیں آدگہ حقداراں ہوں بہر بہ بیت.

اللہ ءُآئی رسولءِ، ہمیش اَنت راست باز.

وَالَّذِيْنَ تَبَوَّءُو الدَّارَ وَالْاِيْمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّوْنَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُوْنَ فِيْ صُدُوْرِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ اُوْتُوْا وَيُؤْثِرُوْنَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۭ وَمَنْ يُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝

۹. ءُہمایاں کہ جاگہ اِشِ جوڑ کتگ من دار اسلامءِ تہا ءُ(قبولش کُت) ایمانءَ پیسرچہ آمہاجرانی آیگا دوست دارنت ہرکس کہ ہجرت بکنت آیانی نیمگءَ ءُنہ ماراَنت وتی دلانی تہا ہچ وڑیں تنگی یے چہ ہمائی کہ دیگ بوتگ اَنت، گچین کنت (دگرءِ وشیءَ)وتی سرا توری وت گٹّ بہ بنت[1]، ءُہرکس کہ دور دارگ بوت چہ وتی نفسءِ بخیلیءَ نوں ہمیش اَنت کامیابیں.

وَالَّذِيْنَ جَاۗءُوْ مِنْۢ بَعْدِهِمْ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا الَّذِيْنَ سَبَقُوْنَا بِالْاِيْمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِيْ قُلُوْبِنَا غِلًّا لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا رَبَّنَآ اِنَّكَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ۝

۱۰. ءُآکہ چہ آیاںءِ رند کاینت ہمیشی گوْش اَنت کہ اے مئے پروردگار بہ بخش مارا ءُمئے ہما براتاں کہ چہ ما پیش کپتگ اَنت ایمانءِ تہا ءُایر مکن مئے دلانی تہا کنّتےپہ مؤمناں، اے مئے پروردگار! بیشک تو بزّگ کنوک ءُمزنیں مہربانےءِ.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ نَافَقُوْا يَقُوْلُوْنَ لِاِخْوَانِهِمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ لَىِٕنْ اُخْرِجْتُمْ

۱۱. ایا تو نہ دیست اَنت ہماکہ منافق بوت اَنت کہ گوْش اَنت گوں وتی ہما براتاں کہ کافر بوتگ اَنت چہ کتابیاں کہ اگن شما درکنگ

---

(۱) ابوہریرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ بیان کنت یک مردمے واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءِ گورا آتک، ءُگوشت ئے کہ من شد یگاں، گڑا واجہءَ مردمے وتی لوگاں دیم دات کہ چیزی بیاریت بلے آئیءَ چہ اودا ہچ دست نہ کپت، گڑا واجہءَ توار دات کئے اِنت کہ انشی ایشیءَ گوں وت بارت، اللہءِ رحمت آئی سرا کاینت. یک انصاری یےپاداتک ءُگوشت ئے کہ من ایشیءَ گوں وتءَ داراں، گڑا زرت ئے ءُلوگءَ شت، ءُجنین ئے گوشت کہ اے واجہءِ مہمان اِنت پما پچّی پشت مہ گیج. جنءَ گوشت بیدءِ گوْنڈوانی ورگاں دگہ ہچ نیست، گوشتی گونڈواں واب گیج، ءُنانانی دیمءَ دیگءِ وہدءَ چراگءَ بُکش کہ آمہ زانت کہ ما نان ورگءَ نہ ایں، ما ءُشما ہنچو بے شامءَ ویسیں. گڑا مہمانءَ چہ ورگءَ سیر کت، گوں سہب بوگءَ ہمے آیت نازل بوت، ءُواجہءَ ہمے مردءَ ایشی حال دات کہ اللہ چہ تئی کارءَ باز وش بوتگ. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ الحشر).

لَئِنْ اُخْرِجُوْا لَا يَخْرُجُوْنَ مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوْتِلُوْا لَا يَنْصُرُوْنَهُمْ وَلَئِنْ نَّصَرُوْهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿۱۲﴾

بوت اِت گڑا الّمءَ ماگوں شما درکائیں ءُہبرءَ نہ گریں شمئے بابتءَ ہچ کسّےءَ ہجبرانی ہجبر، ءُاگن گوں شما جنگ کنگ بوت گڑا ماشمئے کمکءَ کنیں، ءُاللہ گواہی دنت کہ بیشک اے دروگ بندنت.

۱۲. اگن آدرکنگ بہ بنت اے آیانی ہمبراہیءَ درنیاینت، ءُاگن گوں آیاں جنگ بہ بیت آیانی کمکءَ نہ کنت، ءُاگن آیانی کمکءَ بکنت گڑا الّمءَ پشتءَ مان دینت ءُتچ اَنت، پدا کمک کنگ نہ بنت.

لَاَنْتُمْ اَشَدُّ رَهْبَةً فِيْ صُدُوْرِهِمْ مِّنَ اللّٰهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ ﴿۱۳﴾

۱۳. بلے شمئے ترس آیانی دلءَ گیشترانت چہ اللہءَ، اے پمیشاکہ آہنچیں قومے کہ فہم نہ دارانت[1].

لَا يُقَاتِلُوْنَكُمْ جَمِيْعًا اِلَّا فِيْ قُرًى مُّحَصَّنَةٍ اَوْ مِنْ وَّرَآءِ جُدُرٍ بَاْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيْدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيْعًا وَّقُلُوْبُهُمْ شَتّٰى ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُوْنَ ﴿۱۴﴾

۱۴. جنگ کت نہ کنند گوں شما ہورکائیءَ بیدءِ قلات بندیں کلّگاں یا دیوارانی پشتءَ[2]، جنگ آیانی وت ماں وتءَ ترندانت، شما گمان کن اِت کہ آہور اَنت ءُحقیقتءَ آیانی دل جتا جتایَنت[3]، اے پمیشاکہ اے ہنچیں قومے کہ سرپد نہ بنت.

كَمَثَلِ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيْبًا ذَاقُوْا

۱۵. دروراَنت ہمایانی کہ پرے زوتاں چہ آیان پیش گوْستگ ءُشتگ اَنت کہ چَش اِت اِش

(۱) بزاں اگن آیاں عقلے ببوتیں گڑا چہ شما گیشتر چہ اللہءَ ترس اِتنت، ءُمنافقی اِش ویل کت، ءُفرمانبردار بوت اَنت.

(۲) ادا آیانی بزدلی ءُچہ مسلماناں آیانی گیشیں ترسءِ نیمگءَ اشارہ بوگءَ اِنت.

(۳) بزاں اے کافر ءُمنافق دلءَ یک نہ اَنت، بلکیں ایوکءَ وتی دنیائی مفادانی ہاترءَ یکّ اَنت، ءُایشانی دلءَ پہ یکّءَ دگرءَ باز زہرمان.

وَبَالَ اَمْرِهِمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۱۵﴾

وتی کارانی سزا[۱]، ءُپہ آیاں ہست عذاب تورینوکیں.

كَمَثَلِ الشَّيْطٰنِ اِذْ قَالَ لِلْاِنْسَانِ اكْفُرْ ۚ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ اِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّنْكَ اِنِّيْٓ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. چو شیطانءِ دابءَ گوشت ئے گوں انسانءَ کہ مہ منّ، نوں وہدیکہ آئی نہ منّ اِت گڑا گوشت ئے کہ من بیزاراں چہ تو بیشک من ترساں چہ اللہءَ کہ پروردگارانت دریں جہانءِ[۲].

فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَآ اَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيْهَا ۭ وَذٰلِكَ جَزٰۗؤُا الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۷﴾

۱۷. دوئینانی آسر ہمیش اِنت کہ آدوزہءَ بنت مدام ہمائی تہا پشت کپ اَنت، ءُہمیش اِنت سزا ظالمان ءُناانصافانی.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۸﴾

۱۸. او ایمانداراں! بترس اِت چہ اللہءَ ءُبچاریت ہریکّے کہ چے پیش کُتے آئی پہ باندات ءَ[۳]، ءُبترس اِت چہ اللہءَ، بیشک اللہ زبر آگاہ اِنت چہ شمئے کتگیں کاراں.

وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰىهُمْ اَنْفُسَهُمْ ۭ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُمہ بئیت چوہمایاں کہ چہ اللہءَ بیہال بوت اَنت گڑا اللہ چہ وتی جنداں بیہال کنائینت اَنت، ہمیش اَنت بدراہیں مردم.

---

(۱) لہتینءَ چہ اِدا مکّہءِ مشرک مراد زرتگ اَنت کہ آیاں چہ بنونضیر قبیلہءِ مدینہءَ درکنگءَ کمّ ءُساری ترءَ جنگءِ بدر تہا مسلمانانی دستءَ لٹ وارت، یا مراد یہودیانی قبیلہ بنو قینقاع اِنت کہ آچہ ایشاں کمّ ءُساری ترءَ چہ مدینہءَ درکنگ بوت اَنت.

(۲) بزاں اے منافقانی ءُشیطانءِ درور یکّے، ہنچوکہ شیطان مردمءَ کفرکنگ پرمائیت بلے سکّیانی وہدءَ تچیت ءُگاربیت، ءُبیزاری ظاہرکنت، منافق ہوں ہمے وڑاینت کہ یہودی ءُمشرکانی دیمءَ ٹہل کنت کہ شما گوں مسلماناں جنگ بکن اِت ماگوں شمائیں بلے جنگءِ وہدءَ ہمبراہ نہ بنت ءُوتءَ چیر دینت.

(۳) چہ باندانی اِیں روچءَ مراد قیامتءِ روچ اِنت. بزاں آئءَ چوباندانی اِیں روچءَ بزان اِت، ہنچوکہ شما باندانی اِیں روچءِ واستا چہ پیسرءَ فکر کن اِت کہ مارا چے چے کنگی اِنت، ءُچے چے کنگی نہ اِنت، پہ قیامتءَ ہوں ہمے وڑا غور ءُفکر بکن اِت کہ آئی واستا شمارا چے کنگی اِنت، ءُچے کنگی نہ اِنت.

لَا يَسْتَوِيْٓ اَصْحٰبُ النَّارِ وَاَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۭ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَاۗىِٕزُوْنَ ۲۰

۲۰. یک وڑنہ اَنت دوزہی ءُبہشتی، بہشتیانی جنداَنت کامیابیں.

لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰي جَبَلٍ لَّرَاَيْتَهٗ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ۭ وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ۲۱

۲۱. اگن ما ایر گپتیں اے قرآن کوہےءِ سرا گڑا اِلّمءَ تو دیسـت عاجز بـوگـءَ ءُتل تل بوگـءَ چـہ اللّٰہءِ تـرسءَ، اے دروراَنـت کہ مائش بیـان کنـیں پـہ مردماں تـا کہ آغـور ءُفکر بکننت.

هُوَ اللّٰهُ الَّذِيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۚ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ۲۲

۲۲. ہمااِنت ہما اللّٰہ کہ نیست دگہ معبودءِ برحقّ بیـدءِ آئی، زانـوک اِنت چیریـن ءُظاہرینءِ، ہمااِنت مزنیں رحم کنوک ءُمزنیں مہربان.

هُوَ اللّٰهُ الَّذِيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوْسُ السَّلٰمُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيْزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ ۭ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۲۳

۲۳. ہمااِنت ہما اللّٰہ کہ نیست دگہ معبودءِ برحقّ بیـدءِ آئی، واجہ اِنت، ءُپـاک اِنت، بے عیب اِنت، سلامتی دیوک اِنت، ءُنگہبانی کنوک اِنـت، ءُزبردسـت اِنـت، زوراک ءُمزنیـانی ہدابنـد اِنت، پـاک اِنت اللّٰہ چـہ ہمایاں کہ آئش شریدار جوڑ کنـنت.

هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَاۗءُ الْحُسْنٰى ۭ يُسَبِّحُ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۲۴

۲۴. ہمااِنـت اللّٰہ جوڑکنـوک ءُبنگیـج کنـوک ءُصورت دیوک، پہ ہمائی اَنت جوان جوانیں نـام، ہمـائی پـاکءَ بیـان کننـت ہرچیکـہ آسـمانانی تہا ہسـت ءُزمینءِ تہـا، ءُہمااِنت زبردست ءُجوانیں خیرکار ءُحکمتانی واجہ.

سُوْرَةُ المُمْتَحِنَة سورة الممتحنة

سوره ممتحنة ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
سیزده آیات ءُدو رکوع اَنت.

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْا عَدُوِّيْ وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَآءَ تُلْقُوْنَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوْا بِمَا جَآءَكُمْ مِّنَ الْحَقِّ ۚ يُخْرِجُوْنَ الرَّسُوْلَ وَاِيَّاكُمْ اَنْ تُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ رَبِّكُمْ

۱. او ایمانداراں! جوڑ مکن اِت منی ءُوتی دژمناں وتی دوست کہ پیغام رسین اِت آیانی نیمگءَ دوستیءِ[۱] ءُحال ہمیش اِنت کہ آنہ منّوک بوتگ اَنت پہ ہمائی کہ پہ شما سربوتگ چہ حقّیں دینءَ[۲]، درکنّنت پیغمبرءَ ءُشمارا پمیشا کہ شما ایمان آوُرتگ اللّٰہءِ سرا کہ پروردگارانت شمئے، اگن شما

(۱) واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءُمکّہءِ کافرانی میانءَ صلحءِ حدیبیہ کہ بوتگ اَت، ءُمکّہءِ مردماں پروشت، پمیشا واجہءَ چیرکائی مسلماناں پہ جنگءَ آمادہ بوگءِ حکم داتگ اَت گڑا حاطب بن أبی بلتعہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ کہ آئی ہجرت کتگ اَت، ءُجنگءِ بدرءَ ہوں گون اَت، چوکہ آقریشءِ مردم نہ اَت بلے آئی جن ءُچک مکّہءَ اِتنت، آئی ہمے فکر کت چوبیت کہ من مکّہءِ مردماں اے تیاریءِ حالءَ بدیاں آایشی بدلءَ گوں منی جن ءُچکّاں نرمی بکنّنت. گڑا آئی یک جنینےءَ ہمے مسلمانانی تیاریءِ بابتءَ یک نبشتہے دات ءُدیم پہ مکّہءَ راہ دات. اللّٰہءَ وتی پیغمبرءِ سرا وحی کت، ءُاے بابتءَ سرید کت. واجہءَ علی، ءُمقداد، ءُزبیر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اشانءَ دیم دات کہ برئیت روضہ خاخ نامیں جاگہےءَ، شما اودا یک جنینے گندات، آئیءَ یک نبشتہے گوں، آئیءَ پچ بگرات ءُبیارات. ہمے وڑا آشت اَنت، ءُنبشتہ اِش آوُرت کہ آئی وتی پاتینانی تہا چیر داتگ اَت. واجہءَ چہ حاطب رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ جست کت کہ تو پرچہ اے وڑیں کارے کت؟ آئی گوشت من ترس اِتاں کہ اے منی چکّاں تکلیف دینت بلکیں اے کارءِ بدلءَ آیانی سرا نرمی بکنّنت، باقی من مرتد نہ بوتگاں. گڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آئی راست بازیءِ سببءَ پچ نہ گوشت. پدا ہوں پہ آگاہی دیگءَ اللّٰہءَ اے آیات نازل کت اَنت تاکہ دگہ برے دگہ مسلمانےاے وڑیں سر ءُپُرے مہ کنت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ الممتحنۃ).

(۲) بزاں آگوں کفرکنگءَ ایشی حقدار نہ اَنت کہ گوں آیاں دوستی کنگ بہ بیت.

اِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِيْ سَبِيْلِيْ وَابْتِغَآءَ مَرْضَاتِيْ تُسِرُّوْنَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ ۚ وَاَنَا اَعْلَمُ بِمَآ اَخْفَيْتُمْ وَمَآ اَعْلَنْتُمْ ۭ وَمَنْ يَّفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيْلِ ①

دراتـگ اِت پـه مـنی راهءَ جهـاد کنـگءَ ءُپه مـنی وشّیءِ لوٹءَ[1]، ءُشـما چیرکائی آیانی نیمگءَ پیغام دیم دئیت دوسـتیءِ، ءُمن زاناں ہرچیکہ شـما چیر دئیت ءُہرچیکہ درا کن اِت، ءُہرکـس کـہ چہ شـما اے کارءَ بکنت گڑا بزاں آگار بوت چہ تچکیں راہءَ[2].

اِنْ يَّثْقَفُوْكُمْ يَكُوْنُوْا لَكُمْ اَعْدَآءً وَّيَبْسُطُوْٓا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ وَاَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوْۗءِ وَوَدُّوْا لَوْ تَكْفُرُوْنَ ②

۲. اگن شمئے سرا گیش بہ بنت گڑا شمئے دژمن بنـت ءُدراج کننت پہ شـما وتی دسـتاں ءُوتی زبانـاں گوں بـدیءَ ءُلوٹ اَنت کـہ کجام نہ کجام وڑا شما نہ منّوک بہ بئیت.

لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ ۚ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ③

۳. شـمئے کارءَ نیاینت شمئے سـیاد ءُوارثی ءُنہ شـمئے چـکّ ءُنماسـگ قیامـتءِ روچءَ[3]، آفیصلـہ کنت شـمئے میـانءَ، ءُاللّٰہ شـمئے کاراں زبر گندوک اِنت.

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِيْٓ اِبْرٰهِيْمَ وَالَّذِيْنَ مَعَهٗ ۚ اِذْ قَالُوْا لِقَوْمِهِمْ اِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۡ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ

۴. بیشـک پہ شـما جوانیں رہ پد ہست ابراہیمءِ زنـدگیءِ تہـا ءُہرکـس کـہ آئی ہمـبراہ اِنـت، وہدیکـہ گوشـت اِش گـوں وتی راجءَ کـہ مابری ءُبیزاریں چہ شـما ءُہماکہ شـما آیانی بنـدگیءَ کـن اِت بیدءِ اللّٰہءَ، مـا ہچ نہ منّیں شـمارا، ءُدرابوت مئے ءُشـمئے میانءَ دژمنی ءُنادوسـتی پـہ بُنانی پَبُن تاں ہما وہداکہ شـما

(۱) بزاں اگن شما پہ منی دوستیءَ وتی لوگ ءُجاگہ ویل کتگ اَنت، ءُمدینہءَ آہتگ اِت گڑا منی حکم ہمیش اِنت کہ گوں کافراں دوستی مہ کن اِت.

(۲) بزاں گوں اللّٰہءِ دشمناں دوستی کنگ، ءُآیاں چیرکائی پیغام دیگ گمراہیءِ راہ اِنت، ءُمسلمانءَ برنہ جنت.

(۳) بزاں قیامتءَ مردمءِ جندءِ عمل چارگ بنت، رشـتہ داری ءُسیادیءِ بنیادءَ فیصلہ کنگ نہ بیت کہ اگن یکّےءِ پت بہشـتءَ رؤت گڑا آئی چک ہوں بہشتءَ بروت، بلکیں اودا مردمءِ نیکی ءُبدی چارگ بنت، اگن آئی وتی عمل نیک اَنت گڑا بہشتءَ رؤت، ءُاگن عملے بدین اَنت گڑا دوزہءَ رؤت.

وَالْبَغْضَآءُ اَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَحْدَهٗۤ اِلَّا قَوْلَ اِبْرٰهِيْمَ لِاَبِيْهِ لَاَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَاۤ اَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ؕ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَاِلَيْكَ اَنَبْنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ ۝۴

ایمان بیارات یکّیں اللّٰهِءِ سرا[۱] ابید اِنت ابراہیمءِ ہما یکّیں ہبر کہ آئی گوں پتءَ کت کہ الّمءَ من پہ شما بخشش لوٹاں[۲] ءُمنی دستءَ پہ تو ہچ بوت نہ کنت اللّٰهِءِ دیمءَ، اے مئے پروردگار ما تئی سرا توکّل کتگ ءُتئی نیمگءَ بیرہ کتگ ءُتئی نیمگءَ اِنت واتر کنگ.

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝۵

۵. اے مئے پروردگار! جوڑمکن مارا چکّاسگے پہ ہما کساں کہ کفراِش کت[۳] ءُمارا بہ بخش اے مئے پروردگار! بیشک توئے زبردست ءُجوانیں خیرکار ءُحکمتانی واجہ.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْهِمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ ؕ وَمَنْ يَّتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ۝۶

۶. بیشک پہ شما آیانی زندگیءِ تہا جوانیں رہ پد ہست پہ ہمائی کہ اللّٰهِءِ امّیدءَ داریت ءُآخرتءِ روچءِ، ءُہرکس کہ دیمءَ تاب بدنت گڑا بیشک اللّٰه بے حاجتے ءُتوصیف کتگینے.

---

(۱) بزاں ہنچوکہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ چہ وتی کافریں قومءَ بیزاری ظاہر کت ہمے وڑا شما ہمائی رہبندءَ بزورات ءُچہ وتی کافریں ءُمشرکیں قومءَ بیزاری ظاہر بکن اِت.

(۲) بزاں ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ درپیں گفتار زورگ لوٹ اَنت، ءُآ قابلءِ زورگ اَنت، بلےآئی اے عمل زورگ نہ لوئیت کہ آئی گوں وتی پتءَ پہ آئی چہ اللّٰهءَ بخشش لوٹگءِ دعاکت پرچہ کہ مشرک اگن شرکءِ حالتءَ بہ مریت پہ آئی بخشش نیست، سورۃ التوبۃءِ تہا اے بیان ہست اِنت کہ وہدیکہ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَامُ ءَ ایشی علم بوت کہ پہ مشرکءَ بخششءِ دعا لوٹگ ناجائز اِنت گڑا آئی چہ وتی پتءَ بیزاری زاہر کت. (بحارآیت نمبر۱۱۴).

(۳) بزاں آیاں مئے سرا گیش مہ کن پرچہ کہ آچہ ایشی ہمیشی فہم اَنت کہ آحقءِ سراینت، ءُہمے وڑا ماپہ آیاں فتنہ جوڑبئیں، ءُاے وڑا آمئے سرا ظلم کنّنت، ءُمارا مئے دینءِ سرا عمل کنگءَ نئیل اَنت. یامطلب ہمیش اِنت کہ چہ وتءَ یاچہ آیانی دستءَ مارا سزا مدئے کہ چہ ایشی آہمیشی گمان کنّنت کہ اگن مسلمان حقءِ سرا ببوتین اَنت گڑا اے مصیبت ایشانی سرا نیاتک اَنت.

عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِيْنَ عَادَيْتُمْ مِّنْهُمْ مَّوَدَّةً ؕ وَاللّٰهُ قَدِيْرٌ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۷

۷. امّید اِنت کہ جوڑ بکنت اللہ شمئے میانءَ ءُہمایانی کہ چہ آیاں شمئے دژمن بوتگ اَنت دوستی یے[1]، ءُاللہ ہرچی کت کنت، ءُاللہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

لَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِيْنَ لَمْ يُقَاتِلُوْكُمْ فِى الدِّيْنِ وَلَمْ يُخْرِجُوْكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْهُمْ وَتُقْسِطُوْٓا اِلَيْهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ۝۸

۸. اللہ شمارا منَہ نہ کنت ہمایانی بابتءَ کہ جنگ اِش نہ کتگ گوں شما دینءِ سرا ءُدراِش نہ کتگ شمارا چہ شمئے لوگ ءُجاگہانءَ کہ شما گوں آیاں نیکی بکن اِت ءُگوں آیاں انصاف بکن اِت[2]، بیشک اللہ دوست داریت انصاف کنوکاں.

اِنَّمَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِيْنَ قٰتَلُوْكُمْ فِى الدِّيْنِ وَاَخْرَجُوْكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ وَظٰهَرُوْا عَلٰٓى اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَنْ يَّتَوَلَّهُمْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝۹

۹. بیشک اللہ شمارا منَہ کنت ہمایانی بابتءَ کہ گوں شما جنگ اِش کتگ ءُدراِش کت شمارا چہ شمئے لوگ ءُجاگہاں ءُکمک اِش کت پہ شمئے درکنگءَ، کہ گوں آیاں دوستی بکن اِت، ءُہرکس کہ گوں آیاں دوستی بکنت گڑا بزاں ہمیش اَنت ناانصاف.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا جَآءَكُمُ الْمُؤْمِنٰتُ مُهٰجِرٰتٍ فَامْتَحِنُوْهُنَّ ؕ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيْمَانِهِنَّ ۚ فَاِنْ عَلِمْتُمُوْهُنَّ مُؤْمِنٰتٍ فَلَا تَرْجِعُوْهُنَّ اِلَى الْكُفَّارِ ؕ

۱۰. او ایمانداراں! ہمیکہ بیاینت پہ شما مؤمنیں جنین کہ ویل کنوک بہ بنت وتی ملکانی گڑا آیانءَ بچکّاں اِت، اللہ جوان زانت آیانی ایمانءَ، نوں اگن شما زانت اَنت کہ مؤمن

(۱) آاے پیمءَ کہ اللہ آیاں مسلمان بکنت. اے وڑا آشمئے برات ءُدوست جوڑبنت. دیرنہ گوست کہ مکّہ مسلمانانی دستءَ آتک، ءُمردم رمب رمبءَ، ءُمچّ مچّءَ اسلامءِ نیمگءَ آیان بوت اَنت، گوں آیانی مسلمان بوگءَ اے دراہیں دشمنی ہما ساہتءَ دوستیءِ تہا بدل بوت، ہماکہ ساریءَ پہ مسلمانانی خونءَ تنگ اِتنت آیانی کویگ جوڑ بوت اَنت.

(۲) بزاں گوں اے پیمیں کافراں جنگ مہ کن اِت کہ آشمئے کارءَ کارنہ دارَانت ء، ءُشمئے خلافءَ کافرانی باسک نہ بنت. انصاف ہمیشی گوشیت کہ اے پیمیں کافرانی خلافءَ جنگ جائز نہ اِنت.

لَاهُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّوْنَ لَهُنَّ ۫ وَاٰتُوْهُمْ مَّآ اَنْفَقُوْا ۭ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اَنْ تَنْكِحُوْهُنَّ اِذَآ اٰتَيْتُمُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ ۭ وَلَا تُمْسِكُوْا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَسْـَٔـلُوْا

اَنت گڑا آیاں بیرہ مہ دیئت کافرانی نیمگءَ[۱]، نہ اے جنین پہ آیاں روانت ءُنہ آمردین پہ ایشاں روانت[۲] ءُآیاں بدئیت ہرچیکہ خرچ اِش کتگ[۳]، ءُنیست پہ شما گناہے کہ آیاں وتی نکاحءَ بیارات وہدیکہ آیاں بدئیت آیانی حقّ مہرءَ[۴]، ءُوتی گوْرا مدارات کافریں

(۱) معاہدہءِ حدیبیہءِ تہا اے ہوں ہست اَت کہ اگں مکّہءِ مسلمانے دیم پہ مدینہءَ شت گڑا آدیم پہ مکّہءَ واتر دیگ بہ بیت بلے ایشی تہا جنین ءُمردینءِ صراحت نیست اَت. بظاہر(أحد)ءِ تہا مردین ءُجنین دوئیں ہور اِتنت بلے حقیقتءَ مراد مردین اِتنت. نوں وہدیکہ لہتے جنینءَ مکّہ ویل کت ءُمدینہءَ آتک اَنت گڑا کافراں گوشت کہ ایشاں برترین اِت گڑا اللّٰہءَ ہمے آیت نازل فرمائینت کہ اے جنیناں ہنچو واپس مہ کن اِت بلکیں آیاں بچکّاس اِت. بزاں اے پتّ ءُلوٹءَ بکن اِت کہ چوبیت اے ادا پمیشا آتکگ اَنت کہ چہ وتی کافریں مردءَ زیرانت، یا ہمدا سورےءَ دل مانگ اَنت، یا دگہ ہنچیں مقصدےءَ آتکگ اَنت. اگں ہرہمے بوت گڑا آیاں کافرانی دستءَ بدیئیت. ہاں اگں پہ ایمان آرگءِ ہاترءَ آتکگ اَنت گڑا آیانی برترّینگ کافرانی نیمگءَ جائز نہ اِنت.

(۲) اسلامءِ اوّلی زمانگءَ اے جائز اَت کہ مسلمانیں جنین مشرکیں مردے بگیپت ہنچوکہ زینب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا کہ واجہءِ جنین زہگ اَت، ءُمسلمان اَت، بلے آئی لوگ واجہ ابوالعاص بن ربیع اے وہدءَ مسلمان نہ اَت، ءُایشانی وت ماں وتءَ نکاح بوت. بلے گوں اے آیتءِ نازل بوگءَ اے حرام بوت، نوں نہ مسلمانیں جنین کافریں مردءَ گپت کنت، ءُنہ کافریں مردءَ مسلمانیں جنین دیگ جائزانت. ہمے وڑا مسلمانیں مرد ہوں کافریں جنین گپت نہ کنت بیدءِ اہل کتاباں، بزاں یہود ءُنصارایاں کہ آیانی پاکدامنیں جنینءَ مسلمانیں مرد گپت کنت پہ ہمے شرطءَ آئی مسلمانی ءُغیرتءِ سرا اثر مہ کپیت.

مسئلہ: زانگ لوٹیت کہ اگں یک جنینےءَ اسلام قبول کت، ءُآئی مردءَ قبول نہ کت ایشانی نکاح پروشگ بیت. ءُاے جنین وتی عدّتءِ ہلاس بوگءَ رند دگہ جاگھے نکاح کت کنت. بلے اگں آجنینءِ ساری اِیں مردءَ اسلام قبول کت ءُتنےوہدءَ آجنینءَ دگہ مردنہ گپتگ گڑا اے مرد وتی ساری اِیں جنینءَ بے دگہ نکاحےءَ گپت کنت توری اے میانءَ دوسال بگوْزیت یاکہ گیشتر، ہنچوکہ حدیثءِ تہاکئیت کہ واجہءَ وتی جنین زہگ زینب آئی ساری اِیں مردءَ دات وہدیکہ آئی اسلام قبول کت پہ ہما پیسری اِیں نکاحءَ، ءُاے میانءَ دوسال گوستگ اَت. (سنن أبي داود كتاب الطلاق باب إلى متى ترد عليه امرأته إذا أسلم بعدها، إسناده صحيح إنت) ءُآحدیث کہ واجہءَ آپہ نوکیں نکاحےءَ دات آئی سند ضعیف اِنت. (الرّوضة النّديّة كتاب النّكاح).

(۳) بزاں آیانی ساری اِیں کافریں مردءَ ہرچیکہ آجنینءَ مہر داتگ آہاں شما نوکیں مسلمانیں مرد چہ وتءَ پربکن اِت ءُبدئیت.

(۴) بزاں وہدیکہ آیانی عدّت توام بیت گڑا شما گوں آیاں نکاح کت کن اِت، بلے آئی واستا الّم اِنت کہ نکاحءِ وہدءَ دومنصفیں گواہ مسلمانیں ساڑی بہ بیت، ءُجنینءِ کماش ءُولی آئیءَ اجازت بدنت کہ =

مَآ اَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوْا مَآ اَنْفَقُوْا ۭ ذٰلِكُمْ حُكْمُ اللّٰهِ ۭ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۱۰

جنینانی ناموساں[۱]، ءُبلوٹ اِت ہر چیکہ شما خرچ کتگ[۲]، ءُآبلوٹ اَنت ہرچیکہ آیاں خرچ کتگ[۳]، اے اللّٰہءِ حکم اِنت، ءُآشمئے میانءَ فیصلہ کنت، ءُاللّٰہ زبریں زانوک ءُجوانیں خیرکارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

وَاِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ اِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَاٰتُوا الَّذِيْنَ ذَهَبَتْ اَزْوَاجُهُمْ مِّثْلَ مَآ اَنْفَقُوْا ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اَنْتُمْ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ ۱۱

۱۱. ءُاگن دراتک ءُشت چہ شمئے دستءَ شمئے کجام یک جنینے پہ کافرانی نیمگءَ ءُشما سزا دات اَنت گڑا بدئیت ہمایاں کہ جنین اِش شتگ اَنت ہمنچوکہ آیاں خرچ کتگ[۴]، ءُبترس اِت چہ ہماللّٰہءَ کہ شما آئی سرا ایمان ءُیقین کنوک اِت.

= بیدءِ آئی اجازتءَ نکاح نہ بیت ہنچوکہ حدیثءِ تہاکئیت «أيّما امرأة نكحت بغير إذن وليّها فنكاحها باطل» ہرآجنین کہ بیدءِ وتی ولی ءُکماشءِ اجازتءَ ہنچو نکاح بکنت آنکاح نہ بوتگ. (سنن أبي داود) ہاں اگن جنینءِ نزّیکیں مردم بزاں پت ءُبرات ناکو وغیرہ کافربہ بنت گڑا آئی ولی مسلمانیں حاکم اِنت.

(۱) چہ عصمءَ مراد نکاح بندگ اِنت. بزاں اگن مرد مسلمان بوت، ءُجنین وتی کافریءِ سرا اوشتات، ءُکافریءَ یلہ نہ دنت، گڑا اے وڑیں جنینءِ یلہ دیگ الّمی اِنت، ءُایشی دارگ جائز نہ اِنت. وہدیکہ اے حکم نازل بوت گڑا عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ وتی دو مشرکیں جنین، ءُطلحہ بن عبید اللّٰہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ وتی مشرکیں جنین طلاق دات اَنت. (ابن کثیر).

(۲) بزاں وہدیکہ آگوں شما مسلمان نہ بنت گڑا چہ آیانی نوکیں کافریں مرداں بلوٹ اِت ہرچیکہ شما آیانی سرا خرچ کتگ.

(۳) بزاں ہرچیکہ اے کافریں مرداں پہ نوک مسلمان بووکیں جنینانی سرا خرچ کتگ آیانی کافری حالتءَ . امام ابن العربی گوشیت کہ اے یکّءَ دگرءِ مہرانی پرکنگءِ حکم ہما دورءِ واستا خاص بوتگ. بزاں نوں حکم اے نہ اِنت. ایشی سرا درستیں امّتءِ اجماع اِنت. (تفسیرقرطبی).

(۴) ایشی یک تفسیرے ہمیش اِنت کہ مسلمان بووک ءُآوکیں جنینانی حق مہر کہ شمارا آیانی کافریں مرداں دیگی اِتنت، آیاں اے مسلماناں بد ئیت کہ آیانی جنین کافر بوگءِ سببءَ کافرانی گورا شتگ اَنت، ءُآیاں مسلماناں مہرنہ داتگ. اے پہ آیاں یک سزائے. دومی ہمیش اِنت کہ شما جنگ کنگءِ صورتءَ چہ کافراں بیر بگرات، ءُچیزی مالءِ غنیمت کہ شمارا دست کپیت گڑا چہ ہمیشاں ہما مسلمانیں مرداں کدءِ آیانی خرچ کتگیں مہرءَ بدیئت کہ آیانی جنین کافرانی گورا شتگ اَنت، ءُآجنینانی نوکیں مرداں آیانی خرچ کتگیں مہر آیاں نہ داتگ. گشئے چہ مال غنیمتءَ آیانی نقصانءِ پورہ کنگ کافرانی واستا یک سزائے. (ابن کثیر).

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا جَآءَكَ الْمُؤْمِنٰتُ يُبَايِعْنَكَ عَلٰٓى اَنْ لَّا يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْـًٔا وَّلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِيْنَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَاْتِيْنَ بِبُهْتَانٍ يَّفْتَرِيْنَهٗ بَيْنَ اَيْدِيْهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيْنَكَ فِيْ مَعْرُوْفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۲﴾

۱۲. اے نبی ہمیکہ بیاینت پہ تو مسلمانیں جنین پہ بیعت کنگءَ اے ہبرءِ سرا کہ گوں اللّٰہءَ ہچ شریدار جوڑنہ کننت ءُنہ دُزّی کننت ءُنہ بدکاری کننت ءُنہ وتی چکّاں کش اَنت ءُنہ بہتام بنداَنت ءُکاراَنت وتی دست ءُپادانی دیمءَ ءُنہ تئی نافرمانیءَ کننت نیکیں کارءِ تہا گڑا چہ آیاں بیعت بگر[۱] ءُپہ آیاں بخشش بلوٹ چہ اللّٰہءَ، بیشک اللّٰہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوْا مِنَ الْاٰخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ اَصْحٰبِ الْقُبُوْرِ ﴿۱۳﴾

۱۳. او مؤمناں! دوستی مکن اِت گوں ہماراجءَ کہ نہ وشّ بوت اللّٰہ آیانی سرا ءُآناامّید بوتگ اَنت چہ آخرتءَ[۲] ہنچوکہ ناامّید بوت اَنت کافر چہ قبر والایاں[۳].

---

(۱) زانگ لوئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ جنیناں دستی بیعت نہ زرتگ بلکیں زبانی زرتگ. ہنچوکہ چہ بی بی عائشہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا روایت اِنت (بحار صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ الممتحنۃ).

(۲) مراد دراہیں کافراَنت، ءُخاص یہودی مراداَنت کہ گوں ایشاں دوستی کنگ باز ناجائز ءُحرام اِنت.

(۳) بزاں ہنچوکہ پیسری اِیں کافرچہ قبر والایانی چہ قبراں چستی بوگءِ بابتءَ ناامّید بوتگ اَنت ہمے وڑا اے کافر ہوں آخرتءِ زندگءِ بابتءَ پہک ناامّید اَنت. ایشی دومی معنٰی اے پیم اِنت کہ اے زندگیں کافرچہ آخرتءِ ثوابءَ ہنچو ناامّید اَنت کہ قبرانی تہءِ کافر چہ وتی حالتءِ گندگءَ چہ آخرتءِ ثوابءَ ناامّید بوتگ اَنت.

سُوْرَةُ الصَّفِّ — سورة الصف

سوره صف ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
چارده آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ①

۱. اللّٰهءِ پاکیءَ بیان کنت ہرچیکہ ماں آسمانانی تہا ہست ءُزمینءِ، ءُہما اِنت زبردست ءُجوانیں خیرکار ءُحکمتانی واجہ.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِمَ تَقُوْلُوْنَ مَا لَا تَفْعَلُوْنَ ②

۲. او ایمانداراں! پرچہ شما گوْش اِت ہرچیکہ نہ کن اِت.

كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُوْلُوْا مَا لَا تَفْعَلُوْنَ ③

۳. باز نہ وشّیں ہبرے اللّٰهءِ گوْرا کہ شما بگوْش اِت چیزے کہ نہ کن اِت[1].

اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِيْنَ يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِهٖ صَفًّا كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَّرْصُوْصٌ ④

۴. بیشک اللّٰه دوست داریت ہمایاں کہ جنگ کنند آئی راہءَ یک بندءَ کہ گشئے آ دیوال اَنت سرپ مان گپتگیں.

وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ لِمَ تُؤْذُوْنَنِيْ وَقَدْ تَّعْلَمُوْنَ اَنِّيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ ۭ فَلَمَّا زَاغُوْٓا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ⑤

۵. وہدیکہ گوْشت موسیٰءَ گوں وتی راجءَ کہ او منی راجءِ مردماں! پرچہ شما منءَ رنجین اِت ءُشما جوان زان اِت کہ من اللّٰهءِ دیم داتگیں نفراں پہ شما، نوں وہدیکہ وت چوٹ بوت اَنت گڑا اللّٰهءَ آیانی دل چوٹ

(۱) بزاں اللّٰه چہ اے پیمیں مردمءَ سک نارزابیت کہ آوتی کتگیں ہبرانی سرا وت عمل نہ کنت.

کت اَنت[1]، ءُاللّٰه پہ شون نہ کنت بے راہاں.

وَاِذْ قَالَ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ يٰبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اِنِّيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَمُبَشِّرًۢا بِرَسُوْلٍ يَّاْتِيْ مِنْۢ بَعْدِي اسْمُهٗٓ اَحْمَدُ ؕ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝٦

٦. وہدیکہ گوشت عیسیٰ کہ مریمءِ چکّ اِنت اے بنی اسرائیل! من اللّٰہءِ دیم داتگیں نفراں پہ شما ءُباوروداروکاں چہ وتءَ ساری اِیں تورات‌ءِ ءُمژدہ دیوکیاں ہنچیں پیغمبرےءِ کہ چہ من ءُپد کئیت نام آئی احمداِنت[2]، نوں وہدیکہ پہ آیاں آتک ءُسربوت گوں پدّرکتگیں نشانیاں گوشت اِش کہ اے وَدرائیں ساحرے.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰٓى اِلَى الْاِسْلَامِ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝٧

٧. ءُکئے اِنت ناانصاف ءُظالم ترچہ ہمائی کہ اللّٰہءِ سرا دروگ ٹہینیت، ءُ آ توار بردیگ بیت اسلامءِ نیمگءَ[3]، ءُاللّٰه پہ راہ نہ کنت ظالم ءُناانصافاں.

يُرِيْدُوْنَ لِيُطْفِـُٔوْا نُوْرَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُوْرِهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْكٰفِرُوْنَ ۝٨

٨. آلوٹ اَنت کہ ایربہ مرائین اَنت اللّٰہءِ روژنائیءَ[4] پہ وتی دپی ہپّاں، ءُاللّٰه تمام کنوک اِنت وتی روژنائیءَ توری کافراں نہ وش بہ بیت.

---

(١) اے آیت ہمامردمانی ردّءَ کنگءَ اِنت کہ آگوش اَنت تقدیر مردمءَ پہ زور سلّیں کار پرمائیت، ءُتقدیر جبر بزاں زور کنگءِ نام اِنت، ءُآگوش اَنت کہ گمراہ بوگءَ مردمءِ وتی دست ہچ مان نہ اِنت. اے آیت ایشی نہ منّیت کہ گمراہ بوگءَ مردمءِ وتی دست مان نہ اِنت، ءُتقدیریہ زور پرمایگءِ نام اِنت، بلکیں اے مارا ہمے نیمگءَ آگاہی دنت کہ مردمءِ گمراہ بوگءَ اوّلی دست ہمائی وتیگ اِنت، ءُچہ اللّٰہءِ نیمگءَ آئیءَ گچینی ہست کہ آکجام راہءَ روگ لوئیت ہماراہءَ بروت. ہاں وہدیکہ آوت چوٹیءَ زوریت، ءُآئیءَ گچین کنت، ءُہمیشی سرا روگءَ شروع کنت گڑا اللّٰہءِ نارزائی جاہ جنت، ءُاللّٰه ہوں آئی دلءَ چوٹ کنت گڑا اے ہنچوچوٹ بیت کہ تچکیں راہءِ روگ آئیءَ ہچ نصیب نہ بیت.

(٢) ہنچوکہ اللّٰہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ من ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ دعایاں، ءُعیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ داتگیں مژدہ آں. (مسند أحمد).

(٣) بزاں مستریں ظالم ہماِنت کہ آاسلامءِ زانگ ءُچہ آئی سرید بوگءَ پد اللّٰہءِ سرا دروگ بند یت.

(٤) بزاں اسلامءَ .

هُوَ الَّذِیْۤ اَرْسَلَ رَسُوْلَهٗ بِالْهُدٰى وَ دِیْنِ الْحَقِّ لِیُظْهِرَهٗ عَلَى الدِّیْنِ كُلِّهٖ ۙ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُوْنَ ۝۹

۹. ہما اِنت کہ دیم ئِے دات وتی پیغمبر گوں رہشونی ءُبرحقّیں دینءَ تا کہ آئیءَ سربرا بکنت درہیں دینانی توری مشرکاں نہ وشّ بہ بیت.

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْجِیْكُمْ مِّنْ عَذَابٍ اَلِیْمٍ ۝۱۰

۱۰. او ایمانداراں! ایا من شمارا پیش بداراں یک ہنچیں سودایے کہ برکّینیت شمارا چہ تورینوکیں عذابءَ.

تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَ رَسُوْلِهٖ وَ تُجَاهِدُوْنَ فِیْ سَبِیْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَ اَنْفُسِكُمْ ؕ ذٰلِكُمْ خَیْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۝۱۱

۱۱. آہمیش اِنت کہ ایمان بیارات اللّٰہءِ سرا ءُآئی رسولءِ سرا ءُجہاد بکن اِت ماں اللّٰہءِ راہءَ گوں وتی مال ءُجاناں، اے پہ شما جوان اِنت اگن شما بزان اِت.

یَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَ یُدْخِلْكُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ وَ مَسٰكِنَ طَیِّبَةً فِیْ جَنّٰتِ عَدْنٍ ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِیْمُ ۝۱۲

۱۲. بخشیت پہ شما شمئے گناہاں ءُگوْازینیت شمارا ہنچیں بہشتانی تہا کہ رمب اَنت چہ آیانی چیرءَ گنجیں جو ءُپاکیں منند جاہ اَنت مدام پشت کپوکیں بہشتءِ تہا، ہمیش اِنت مزنیں کامیابی.

وَ اُخْرٰى تُحِبُّوْنَهَا ؕ نَصْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَ فَتْحٌ قَرِیْبٌ ؕ وَ بَشِّرِ الْمُؤْمِنِیْنَ ۝۱۳

۱۳. ءُدگہ (نعمتءِ) ہوں دنت کہ شمارا دوست بیت، چہ اللّٰہءِ نیمگءَ کمکے ءُنزّیکیں گیش بوگے[1]، ءُمژدہ بدئے مؤمناں.

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْۤا اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا قَالَ عِیْسَى ابْنُ مَرْیَمَ لِلْحَوَارِیّٖنَ مَنْ اَنْصَارِیْۤ اِلَى اللّٰهِ ؕ قَالَ

۱۴. او مؤمناں! بہ بئیت کمک کار اللّٰہءِ[2] ہنچوکہ گوْشتگ اَت عیسٰی مریمءِ چکّءَ گوں وتی ہمبراہاں کہ کئے منی کمک

(۱) لہتینءَ چہ اے بشارتءَ مکّءِ فتح بوگءِ بشارت مراد زرتگ، ءُچیزےءَ فارس ءُرومءِ مسلمانانی دستءَ آیگ مراد زرتگ. ہرچی بہ بیت اے چہ اللّٰہءِ نیمگءَ پہ دراہیں مسلماناں یک مژدہ یے کہ اگن شما اللّٰہءِ دینءَ زورات گزا آشمئے کمکءَ کنت، ءُشمارا دشمنانی سرا گیش کنت.

(۲) چہ اللّٰہءِ کمک کنگءَ آئی دینءِ کمک کنگ مرادِنت.

الْحَوَارِيُّوْنَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ وَكَفَرَتْ طَّآئِفَةٌ ۚ فَاَيَّدْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَاَصْبَحُوْا ظٰهِرِيْنَ ۝١٤

کنوک بیت ماں اللّٰہءِ راہءَ؟ گوْشت ہمبراہاں کہ مائیں کمک کنوک اللّٰہءِ، گڑا ایمان یارت یک جماعتےءَ چہ بنی اسرائیلءَ ءُآدگہ جماعتءَ انکار کت[1]، نوں ماکمک کت ہمایانی کہ ایمان اِش آوُرتگ اَت آیانی دژمنانی سرا گڑا گیش بوت اَنت.

(۱) مراد یہودی اَنت کہ آیاں عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ پیغمبری نہ منّ اِت ءُآئی اش انکار کت.

سُوْرَةُ الْجُمُعَةِ — سورة الجمعة

سوره جمعه ماں مدینهٔ نازل بوتگ ءُآئیءِ
یازده آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مهربان ءُزبریں رحم کنوکے.

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوْسِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ①

۱. پاکیءَ بیان کنت اللهءِ هرچیکہ آسمانانی تها ءُزمینءِ تها هست کہ بادشاهے ءُپاکیں ذاتے ءُزبردست ءُزبریں خیرکارے ءُحکمتانی واجه اِنت.

هُوَ الَّذِيْ بَعَثَ فِي الْاُمِّيّٖنَ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِهٖ وَيُزَكِّيْهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ ۗ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلُ لَفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ②

۲. هما اِنت کہ دیم ئے دات ناوانندیانی تها[1] پیغمبرے چہ همایاں کہ وانیت آیانی دیمءَ آئی آیاتاں ءُپاک کنت آیاں، ءُتعلیمءَ دنت آیاں کتابءِ ءُدانائیءِ، ءُبیشک چہ ایشی پیش آ دَرَائیں گمراهیءِ تها بوتگ اَنت.

وَّاٰخَرِيْنَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوْا بِهِمْ ۗ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ③

۳. ءُپہ آدگراں هوں چہ همایاں کہ تنیگاهی گوں آیاں ڈیکّ اِش نہ وارتگ[2]، ءُهما اِنت

(۱) چہ ناوانندیاں عرب مرادَاَنت کہ آیانی گیشترینا وانگ ءُنبشتہ کنگ نہ زانت. چوکہ قرآنءِ، ءُپیغمبرءِ اوّلی مخاطب عرب اِتنت پمیشا آیانی بیان خاص بوت.

(۲) چہ لفظءِ ﴿ وَّاٰخَرِيْنَ ﴾ مراد چہ صحابیاں رند تاقیامتءَ آوَکیں دریں مسلمان اَنت، پرچہ کہ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ دعوت ءُتعلیم درستانی واستااِنت. (تفسیربیضاوی) ءُهرکس کہ صحابیانی ریبندءَ بزوریت بزاں آچہ صحابیانی جماعتءَ اِنت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ امّتءِ رندی اِیں آوَکانی تها هر زمانگءَ الله هنچیں ٹولی ءُجماعت پیداگ کنت کہ هنچو کہ اصحابِ رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ چہ اللهءِ کتابءَ ءُچہ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ پاکیں سیرت ءُسنّتاں فائدہ چست کتگ آهوں فائدہ چست کنت. اے =

زبردست ءُزبریں خیرکار.

ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ۝۴

۴. اے اللّٰهءِ مهربانی اِنت دنت آئیءَ هرکسءَ که بلوٹیت، ءُاللّٰه اِنت واجه مزنیں مهربانیءِ.

مَثَلُ الَّذِيْنَ حُمِّلُوا التَّوْرٰىةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوْهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا ؕ بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝۵

۵. درور همایانی که بڑّا دیگ بوت اَنت تورات پدا بـڈّاِش نه کـت، چو همـا خـرءَ اِنت که بڑّا کنـت بازیں کتابے[1]، باز سـلّ اِنت درور همـا مردمـانی کـه دروگ بند اِش کـت اَنت اللّٰهءِ نشانی، ءُاللّٰه پـه راه نه کنت ناانصافاں.

قُلْ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ هَادُوْۤا اِنْ زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ اَوْلِيَآءُ لِلّٰهِ مِنْ دُوْنِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝۶

۶. بگـوْش کـه اے همایـاں! کـه یهـودی بوتگ اَنت اگن شـما همے گمان کتگ که شما اللّٰهءِ دوسـت اِت بیـدءِ آدگه مردماں گـڑا ارمانءَ بدارات مرگءِ اگن راست بازات.

وَلَا يَتَمَنَّوْنَهٗۤ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ۝۷

۷. هجـبرانی هجـبر آئی ارمـانءَ نـه دارَاَنـت بـه سـببءَ هما کارانی که پیـش گپتگ اَنت آیانی دستاں[2]، ءُاللّٰه زبر زانوک اِنت ناانصافاں.

= مژده ءُبشارتے هما مردمانی واسـتا که آیاں دست په قرآن ءُحدیثءَ سک داتگ، ءُآیانی زندگیءِ رهشون هماَانت. اے وڑیں مردم گمراه نه بنت، هنچوکـه پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درّائینت که: «**ترکتُ فیکم أمرین لن تضلّوا ما تمسّکتم بهما، کتاب الله وسنّة نبیّه** صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» که من دوچیز شمئے تها ویل کنگ ءُروگءَ یاں، شـما هجبرگمراه نه بئیت داں ایشـاں گوں مهریءَ بدارات، یکّےاللّٰهءِ کتاب اِنت، دومی اللّٰهءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ سـنّت اَنت. (موطأ مالك، کتاب الجامع باب النهی عن القول بالقـدر عن أنس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) ایشی پدلیں درور هما جماعت اِنت که آیاں بیدءِ قرآن ءُحدیثءَ دگه دسـتور ءُرهشون نیست، ءُآقرآن ءُحدیثءِ خلافءَ هچ کسی هبرءَ نه زورَاَنت. ءُاے یک بلاهیں بشـارتے په اے جماعـتءَ . نوں باید اِنت که آایشی سرا اللّٰهءِ شـکرءَ بگرَاَنت، ءُهمیشی سرا تچک به بنت.

(۱) بزاں هنچوکه خر په کتابانی بار لڈگءَ چه آیاں فائده چسـت کُت نه کَنت که آئی تها عقل ءُشعور نیست همے دورَاِنت یهودیانی که آچه اللّٰهءِ آسمانی کتاب تورات‌ءَ هچ فائده چست نه کنت. بلکیں انگتءَ گامے دیمءَ شت اَنت، ءُآئی تها ردّ ءُبدل اش کت. اللّٰه بیان کنت که ایشانی ءُخرانی تها هچ پرک ءُدرک نیست.

(۲) چـه اے آیتءَ زانگ بیت چه مرگءَ هما مردم ترس اَنت که آیاں وتی زندگی گیشـتر اللّٰهءِ نافرمانیءِ تها =

قُلْ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذِیْ تَفِرُّوْنَ مِنْهُ فَاِنَّهٗ مُلٰقِیْكُمْ ثُمَّ تُرَدُّوْنَ اِلٰى عٰلِمِ الْغَیْبِ وَالشَّهَادَةِ فَیُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝۸

۸. بگوْش ہما مرگ کہ شما چہ آئی تچ اِت آئیءَ گوں شما ڈیکّ دیگی اِنت پدا شما بیرہ دیگ بئیت چیرین ءُظاہرینءِ زانوکءِ نیمگءَ گڑا آ شمارا سرپد کنت چہ شمئے کتگیں کاراں.

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا نُوْدِیَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ یَّوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَیْعَ ؕ ذٰلِكُمْ خَیْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۝۹

۹. او ایماندارانا! ہمیکہ توار جنگ بہ بیت پہ نمازءَ جمعہءِ روچءَ گڑا تچان بہ بئیت[1] اللّٰہءِ یادءِ نیمگءَ ءُویل کن اِت سٹّ سودایا اے پہ شما جوان ترانت اگن شما سرپد بہ بئیت.

فَاِذَا قُضِیَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِی الْاَرْضِ وَابْتَغُوْا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِیْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝۱۰

۱۰. نوں وہدیکہ نماز ہلاس بہ بیت گڑا شنگ بہ بئیت ماں زمینءَ ءُشوباز بکن اِت چہ اللّٰہءِ روزی ءُمہربانیءَ[2] ءُاللّٰہءَ سک باز یاد بکن اِت تا کہ شما پہ مراد بہ بئیت.

وَاِذَا رَاَوْا تِجَارَةً اَوْ لَهْوًا انْفَضُّوْۤا اِلَیْهَا وَتَرَكُوْكَ

۱۱. ءُوہدیکہ بگندانت سودایے یا لیب ءُگوْازی یے گڑا پہ ہمائی سدنت ءُروانت[3]

= گوْازینتگ، ءُدنیاءِ ڈولداریانی تہا گاراَنت. ءُآمردم کہ آیانی زندگی اللّٰہءِ اطاعت ءُفرمانبرداریءِ تہا گوستگ آچہ مرگءَ نہ ترس اَنت.

(۱) چہ اے نمازءَ جمعہءِ نماز مراد اِنت. اے آیت ہمیشی سرا دلالت کنت کہ جمعہءِ نمازءِ جماعتءَ ساڑی بوگ درپیں مسلمانانی سرا فرض اِنت. ہنچو کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**الجمعة حق واجب على كل مسلم في جماعة إلّا أربعة، عبد مملوك، أو امرأة، أوصبيّ، أومريض**» کہ جمعہءِ نمازءِ گوں جماعتءَ وانگ درپیں مسلمانانی سرا فرض اِنت بیدءِ چار پیمیں مردماں کہ ایشانی سرا فرض نہ اِنت. (۱) غلام (۲) جنین (۳) کسانیں چک (۴) نادراہ. (سنن أبي داود كتاب الجمعة باب الجمعة للمملوك والمرأة)، اے آیت ءُحدیث ہمیشی سر دلالتءَ کنت کہ مسلمانانی شہرے بہ بیت یاکلگے جمعہءِ نماز درستانی سرا فرض اِنت. ءُآمردم کہ گوش اَنت کلگءِ مردماں نمازءِ جمعہ برنیست، ءُاودا جمعہءِ نماز نہ بیت ایشاں دلیل نیست بلکیں قرآنءِ آیت ایشی خلاف اِنت. (ایشی سرحمیں بیان منی کتاب بیائے نمازرسولءَ وانیں تہا چارگ بہ بیت).

(۲) چہ ایشی زانگ بیت کہ چہ جمعہءِ بانگءَ بگر داں نمازءِ ختم بوگءَ اے میانءَ تجارت ءُسوداگری کنگ حرام اِنت.

(۳) اے آیتءِ شانءِ نزولءِ بابتءَ کئیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ خطبہ دیگءَ اَت، ءُہمے ساہتءَ کاروانے پہ مدینہءَ آہتک، مردماں کہ حال سربوت آیاں خطبہءِ گوش دارگ یلہ دات ءُدیم پہ ہما کاروانءَ شت اَنت =

قَآىِٕمًا ؕ قُلْ مَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ مِّنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ ؕ وَاللّٰهُ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿۱۱﴾

ءُترا اوشتکائیءَ ویل کننت[1]، بگوْش که ہرچیکه اللّٰهءِ گوْرا ہست آ جوانترانت چه لیب ءُگوْازیءَ ءُچه سوداگریءَ، ءُاللّٰه باز جوانیں روزی رسانے.

= تاکه سوداءِ تہا پشت مه کپ اَنت، واجهءِ گورا ہشکءَ دوازده مردم پشت کپت. ہمے بابتءَ اللّٰهءَ اے آیت نازل فرمائینت اَنت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورة الجمعة)، یک حدیثےتہا کئیت که واجهءَ فرمان کت: اگن شما دربا بُشتین اِت، ءُکس پشت مه کپتیں، گڑا اے کؤر چه آسءَ پربوت ءُتتک. بزاں درست ئے مان داشت اَنت. (مسند أبی یعلی، ج ۳، ص ۳۶۷، حدیث نمبر ۱۹۷۹، ایشی تحقیق کنوک گوشیت إسناده صحیح).

(۱) چه اے آیتءَ ہمے زانگ بیت که خطبه اوشتکائیءَ دیگ به بیت، ءُواجهءِ رہبند ہم ہمے بوتگ. حدیثءِ تہا کئیت واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اوشتکائی خطبه دات، پدا کمّے نشت، پدا اوشتات ءُخطبه ئِے دات. اے حدیثءِ راوی گوشیت ہرکس که بُگوْشیت واجهءَ خطبه نندکائی داتگ اے آئی دروگ اَنت، من گوں آئی ہزاراں نماز ونتگ (من نندگءَ نه دیستگ) (صحیح مسلم کتاب الجمعة باب فی الجلسة بین الخطبتین فی الجمعة).

سُوْرَةُ الْمُنٰفِقُوْنَ — سورة المنافقون

سوره منافقون ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئی
یازده آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

اِذَا جَآءَكَ الْمُنٰفِقُوْنَ قَالُوْا نَشْهَدُ اِنَّكَ لَرَسُوْلُ اللّٰهِ ۘ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّكَ لَرَسُوْلُهٗ ۭ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَكٰذِبُوْنَ ۝

۱. ہمیکہ پہ تو سربنت منافق گوْش اَنت کہ ما گوْاہی دئیں کہ تو اللّٰہءِ رسولءِ[1]، ءُاللّٰہ زانت کہ تو آئی رسولءِ، ءُاللّٰہ گوْاہی دنت کہ بیشک منافق درواگ بند اَنت[2].

اِتَّخَذُوْٓا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ اِنَّهُمْ سَاۗءَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝

۲. وتی سوگنداِش وتی اسپر جوڑ کت اَنت[3] ءُدوراِش داشت چہ اللّٰہءِ راہءَ، بیشک باز سلّیں کاراَنت کہ آاِش کنگءَ اَنت.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوْا ثُمَّ كَفَرُوْا فَطُبِعَ عَلٰي قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ۝

۳. اے پمیشا کہ آیاں ایمان آوْرتگ اَت پدا نہ منّ اِت اِش گڑا مہر جنگ بوت آیانی دلانی سرا نوں آنہ فہم اَنت.

(۱) چہ منافقاں عبد اللّٰہ بن ابی ءُآئی ہمبراہ مراد اَنت، اے وہدیکہ واجہءِ مبارکیں دیوانءَ آتک اَنت گڑا سوگند اِش وارت ءُگوشت اِش کہ تو اللّٰہءِ برحقّیں رسولءِ، ءُمارا تئی سرا ایمان ہست.

(۲) بزاں تئی رسولی وتی جاگہءَ برحقّ اِنت بلے منافقانی اے ہبر درواگ اَنت کہ مارا تئی رسولءِ سرا ایمان ہست. حقیقت ہمیش اِنت کہ آیانی دل اے ہبرءِ تہا گوں آیاں گوں نہ اَنت.

(۳) بزاں اے سوگنداں کہ آشمئے دیمءَ ورَانت ما شمئے پیمیں مسلمانیں پمیشا تاکہ شمئے زہمانی دیمءَ میاینت، ءُشمئے زہم پہ آیاں تچک مہ بنت گشئے اے سوگند آیانی اسپرانی بدل اَنت، ءُایشاں حقیقت ہچ نیست.

وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ اَجْسَامُهُمْ ۭ وَاِنْ يَّقُوْلُوْا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ ۭ كَاَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ ۭ يَحْسَبُوْنَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ ۭ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ ۭ قٰتَلَهُمُ اللّٰهُ ۚ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ۴

۴. ءُہمیکہ توآیاں بگندئے ترا عجب لگ اَنت آیانی ڈول ءُڈیل[۱]، ءُاگن ہبر بکننت گڑا توگوشدارئے آیانی ہبرا ں[۲]، گشئے کہ آمِکّ کتگیں دارانت[۳] گمان کننت ہرکوکارءَ پہ وتءَ[۴]، ہمیش اَنت دژمن، چہ ایشاں وتءَ دور بدار، ایشاں اللہ بج اَنت، کہ چہ کجا واتر کنگ بنت.

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُوْلُ اللّٰهِ لَوَّوْا رُءُوْسَهُمْ وَرَاَيْتَهُمْ يَصُدُّوْنَ وَهُمْ مُّسْتَكْبِرُوْنَ ۵

۵. ءُہمیکہ آیاں گوْشگ بیت کہ بیااِت پہ شما بخشش لوٹیت اللہءِ پیغمبر گڑا تاب دینت وتی سراں ءُتو گندئے آیاں کہ دور دارانت (مردمانءَ) ءُوتءَ مزن زان اَنت.

سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ۭ لَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ۶

۶. ساب یکّ اِنت پہ آیاں کہ آیانی واستا بخشش بلوٹئے یا بخشش ملوٹئے، ہجبر اللہ آیاں نہ بخشیت، بیشک اللہ رہشونیءَ نہ کنت بے راہانی.

هُمُ الَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ لَا تُنْفِقُوْا عَلٰي مَنْ عِنْدَ رَسُوْلِ

۷. ہمیش اَنت کہ گوْش اَنت خرچ مکن اِت ہمایانی سرا کہ پیغمبرءِ گوْراینت تاکہ

(۱) آیانی خوبصورتی ءُڈولداریءِ سببءَ .

(۲) چوکہ ہبر زانتیں مردم اَنت پمیشا وہدیکہ ہبر کننت گڑا تو پہک آیانی نیمگءَ دلگوش بئے.

(۳) بزاں آوتی ڈولداری، ءُدراجی، ءُزنڈی ءُنہ فہمگ ءُفائدہ نہ دیگءِ تہا چو دیوالءِ تکّہ داتگیں دارایںت کہ آگندوکءَ دوست بیت بلے فائدہ کسّءَ دات نہ کنت. یا اے خبراِنت مبتدا محذوف اِنت، ءُمطلب ہمیش اِنت کہ اے واجہءِ دیوانءَ ہنچو نندانت کہ گشئے تکّہ داتگیں دارانت کہ ہچ نہ فہم اَنت، ءُنہ زان اَنت. (فتح القدیر).

(۴) بزاں سکّیں بزدل ءُترسوک اَنت. ہنچوکہ آوازے ایشانی گوشاں بہ کپیت آہمیشی گمان کننت کہ مئے سرا مصیبتےآتک، یا چو بیت کہ یکّے مارا جنگ لوٹیت.

اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّوْا ؕ وَلِلّٰهِ خَزَآئِنُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ ۝۷

آ شنگ ءُدان بہ بنت[1]، ءُاللّٰهءِ اَنت خزانہ آسمانانی ءُزمینءِ بلے منافق اَنت کہ سرپد نہ بنت.

يَقُوْلُوْنَ لَئِنْ رَّجَعْنَاۤ اِلَى الْمَدِيْنَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّ ؕ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُوْلِهٖ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝۸

۸. گوْش اَنت کہ اگن ما واتر کت دیم پہ مدینہءَ گڑا الّمءَ درکنند چہ آئی گیشیں ذلیل ءُرزوایاں[2]، عزت ءُزور اللّٰهءِ اِنت[3] ءُآئی رسولءِ ءُمؤمنانی بلے منافق اَنت کہ نہ زان اَنت[4].

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَاۤ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ؕ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝۹

۹. او مؤمناں! شمارا بے سدّ کت مہ کنند شمئے مال ءُچکّ ءُنماسگ چہ اللّٰهءِ یادءَ، ءُہرکس کہ ایشی بکنت گڑا ہمیش اَنت تاوان بار[5].

(۱) غزوہ مُریسع یا غزوہ بنی المصطلقءِ سفرءَ یک انصاری ءُمہاجرےءِ دپ جنگی بوت گڑا مہاجرءَ وتی آدگہ مہاجر ءُانصاریءَ وتی انصار پہ وتی کمکءَ توار بردات اَنت گڑا ہمے وہدءَ عبداللہ بن أبی وتی دیم گوں انصاراں کت ءُگوشت ئے کہ اوّلءَ شما مہاجر وتی گورا جاگہ دات اَنت، ءُآیانی مالی ءُجانی کمک کت، نوں بہ ورت ئے، ایش اِنت شمئے سرا نہ کپت اَنت؟ نوں ایشاں نفقہ(خرچ ءُدرچ) مدیئت، اے وت شنگ ءُدان بنت، ءُگوشت ئے اے کم شرپ اَنت ماعزّتءِ ہدابند اِیں ایشاں چہ مدینہءَ درکنیں، ءُگلینیں، ہمے ہبر زید بن أرقم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ ءِ گوشاں کپت، آئی اے ہبر واجہءَ حال دات. واجہءَ عبداللہ بن أبی لوٹائینت. آئی اے ہبر دروگ بند کت اَنت، ءُگوشت ئے من ہچ سرپد نہ یاں. گڑا واجہءَ زید بن أرقم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ دروگ بندکت. اللّٰہءَ ہمے سورۃ نازل فرمائینت، ءُعبداللہ بن أبی ءُآئی ہمبراہیں منافقانی دروگ ڈنّءَ کت اَنت. (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ المنافقون).

(۲) ایشی گوْشوک منافقانی سردار عبداللہ بن أبی اَت. چہ عزّت داراں آئی مراد ہما ءُہمائی ہمبراہ اِتنت، ءُچہ ذلّتءِ ہدابنداں آئی مراد (نعوذباللہ) اللّٰہءِ رسول ءُمسلمان اِتنت.

(۳) بزاں عزّتانی واجہ ایوکءَ اللہ اِنت. ہرکسءَ ہما بلوٹیت عزّت دنت. فرمان اِنت ﴿ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ ﴾ ہرکسءَ تو بلوٹ ئے عزّت دارکن ئے، ءُہرکسءَ بلوٹ ئے ذلیل کن ئے. [سورۃ آل عمران: ۲۶]

(۴) آوتی رسولءَ ءُنیکیں بندیاں عزّت دارکنت، نہ کہ منافق ءُکافراں. ءُاللّٰہءِ گورا عزت دار رسول ءُمسلمان اَنت، نہ کہ منافق ءُکافر اَنت.

(۵) بزاں ہرکس کہ گوں وتی مال ءُچکّاں گیشیں دوستی کنگءِ سببءَ چہ اللّٰہءِ یادءَ بے خیر ءُبے سد بوت بزاں آنامراد بوت ءُشت.

وَاَنْفِقُوْا مِنْ مَّا رَزَقْنٰكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُوْلَ رَبِّ لَوْلَآ اَخَّرْتَنِيْٓ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيْبٍ ۙ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ۝۱۰

۱۰. ءُخرچ بکن اِت چہ مئے داتگیں روزیاں پیش چہ ایشی کہ بئیت چہ شما یکّے ءِ سرا مرگ گڑا گوْشیت ا ے منی پروردگار پرچہ تو منءَ پَشت نہ کنزینت داں یک نزّیکیں وہدےءَ کہ من خیرات کت ءُبوتاں چہ نیکوکاراں[1].

وَلَنْ يُّؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَآءَ اَجَلُهَا ۭ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ۝۱۱

۱۱. ءُہجبر اللہ پشت نہ کنزینیت پہ ہچ ساہ دارءَ وہدیکہ آئی وہد بئیت ءُسربہ بیت، ءُاللہ زبر سرپدِانت چہ شمئے کتگیں کاراں.

---

(۱) پمیشا باید اِنت کہ مردم وتی مالانی زکاتاں در بکنت، ءُہر وہدءَ چیزے نہ چیزے صدقہ ءُخیرات بکنت. مرگ زانگ نہ بیت کہ کدین کئیت، پدءِ افسوس ءُپشومانی کارءَ نئیت.

سُوْرَةُ التَّغَابُنِ — سورة التغابن

سوره تغابُن ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
ہژدہ آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۚ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ①

۱. اللّٰہءِ پاکیءَ بیان کنںت ہرچیکہ آسمانانی تہا ہست ءُزمینءِ تہا، واجہی ایوکءَ ہمائی اِنت، ءُتوصیف ہمائی اَنت، ءُآہرچیزءِ سرا قدرت داروک اِنت.

هُوَ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَّمِنْكُمْ مُّؤْمِنٌ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ②

۲. ہمااِنت کہ آئی شمارا جوڑ کتگ نوں چہ شما لہتےنہ منّوک اَنت ءُلہتے منّوک اَنت، ءُاللّٰہ شمئے درہیں کاراں زبر گندوک اِنت.

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ③

۳. جوڑئے کت اَنت آسمان ءُزمین پہ حقّءِ پدّر کنگءَ، ءُصورت ئے دات شمارا نوں باز جوان ئے کت شمئے صورت[1]، ءُہمائی نیمگءَ اِنت واتر جاہ.

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ④

۴. زانت ہرچیکہ آسمانانی تہا ہست ءُزمینءِ تہا ءُزانت ہرچیکہ شما چیر دئیت ءُہرچیکہ ظاہرکن اِت، ءُاللّٰہ زبر زانوک اِنت دلانی رازاں.

(۱) بزاں آشکل ءُصورت کہ اللّٰہءَ شمارا داتگ، آاللّٰہءَ ہچ مہلوکءَ نہ داتگ، نوں اللّٰہءِ اے احسانءِ شکرءَ بگرات، ءُایوکءَ ہمائی بندگیءَ بکن اِت.

اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوْا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝۵

۵. زاناں پہ شما نیاتکگ ءُسرنہ بوتگ اَنت احوال ءُکسّہ ہمایانی کہ انکاراِش کتگ پیسرترا، نوں آیاں چش اِت تاوان وتی کارانی[۱]، ءُپہ آیاں ہست عذاب تورینوکیں.

ذٰلِكَ بِاَنَّهٗ كَانَتْ تَّاْتِيْهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَقَالُوْٓا اَبَشَرٌ يَّهْدُوْنَنَا فَكَفَرُوْا وَتَوَلَّوْا وَّاسْتَغْنَى اللّٰهُ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ ۝۶

۶. اے پمیشاکہ آتکگ اِتنت آیانی گوْرا آیانی پیغمبر گوں پدّر کتگیں نشانیاں گڑا گوْشت اِش کہ ایا یک انسانےمئے رہشونیءَ کنت پدا انکاراِش کت[۲] ءُدیم اِش تاب دات اَنت ءُاللہ بے حاجت بوت، ءُاللہ بے حاجت ءُتوصیف کتگینے.

زَعَمَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنْ لَّنْ يُّبْعَثُوْا ۭ قُلْ بَلٰى وَرَبِّيْ لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ ۭ وَذٰلِكَ عَلَي اللّٰهِ يَسِيْرٌ ۝۷

۷. کافراں ہمے گمان کتگ اَت کہ آہجبر چست کنگ نہ بنت (چہ قبراں) بگوْش کہ پرچہ نہ منا وتی پروردگارءِ سوگنداِنت کہ الّمءَ شما چست کنگ بئیت ءُپدا سرپد کنگ بئیت چہ وتی کتگیں کاراں، ءُاے اللہءِ سرا باز آسان اِنت.

---

(۱) بزاں وہدیکہ شما پیسری اِیں کافرانی حالءَ سرپد اِت کہ آاللہءَ آیانی گنجیں کفر ءُنافرمانیانی سببءَ پہک نیست ءُنابود کت اَنت، گڑا پرچہ شما پدا ہمایانی رہبند زرتگ، ءُہمایانی وڑا بربادیءِ نیمگءَ درکّ اِت. باید ہمیش اَت کہ شما آیانی رہبند ویل بکتیں، بلے شوی کہ مردمءَ جنت گڑا عقل ءُہوش ہچ کارنہ کنند.

(۲) چہ اے آیتءَ صاف زانگ بیت کہ پیسری اِیں کافرانی عقیدہ ءُبریلی حضراتانی عقیدہ اے چیزءِ تہا یکّ اِنت کہ پیغمبر بشر بوت نہ کنند. آیاں پیغمبرانی پیغمبریءِ انکار پمیشا کت کہ آبشر اِتنت، ءُاے پیغمبریءِ انکارءَ نہ کنند بلے چہ آئی بشربوگءَ منکر اَنت. بزاں دوئینانی عقیدہ ادا ہور بیت کہ پیغمبربشربوت نہ کنند. قرآنءَ اے زبر گیشّینتگ ءُداتگ کہ پیغمبر درہا بشر بوتگ اَنت، ءُہماحاجت کہ آدگراں ہست اَنت آیاں ہوں بوتگ اَنت. ہنچوکہ فرمان اِنت کہ ﴿قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ﴾ بگوْش اے پیغمبرمن شمئے پیمیں انسانیاں. بزاں ہنچوکہ شمارا پت ءُمات ہست منءَ ہوں ہست، ءُہنچوکہ شمارا ورگ ءُنوشگءِ ءُایدگہ انسانی حاجت ءُکمزوری ہست منءَ ہوں اے حاجت ہست اَنت. ہاں یک فرقےہست کہ ﴿يُوْحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ﴾ منی نیمگءَ وحی کنگ بیت (ءُشمئے نیمگءَ وحی کنگ نہ بیت) [سورۃ الکھف آخری آیت: ۱۱۰].

فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَالنُّوْرِ الَّذِيْٓ اَنْزَلْنَا ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝۸

۸. نـوں ایمان بیـارات اللهءِ سرا ءُآئی رسـولءِ سرا ءُہمـا روژنـائیءِ سرا کہ مـا ایرداتگ[۱]، ءُاللّٰہ چہ شمئے درہیں کاراں زبرسرپدِانت.

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ؕ وَمَنْ يُّؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُّكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهٖ وَيُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۝۹

۹. ہماروچءَ کہ شـمارا مچ کنت پہ مچ بوگءِ روچء[۲] گـڑا ہمیـش اِنـت کـٹّ ءُتـاوانءِ روچ[۳]، ءُہرکـس کـہ ایمـان بیاریت اللهءِ سرا ءُکار بکـنـت جوانـیں گـڑا دور کنت چـہ آئی آئی گناہـاں ءُآئیءَ بـارت ہنچـیں بہشـتانی تہا کہ رمب اَنـت چہ آیانی چیرءَ گنجـیں جو مدام مان اَنـت آئی تہا، ہمیش اِنت مزنیں کامیابی.

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝۱۰

۱۰. ءُآکسـاں کـہ نـہ مـنّ اِت ءُدروگ بنـداِش کت اَنت مئے آیات ءُنشانی گڑا ہمیش اَنت دوزہی مُدام مان اَنت آئیءِ تہا، ءُباز سـلّیں واتر جاہے.

مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِيْبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَمَنْ يُّؤْمِنْۢ

۱۱. نـہ رسـیت ہـچ پیمـیں مصیبتےبیـدءِ اللهءِ حکمءَ[۴]، ءُہرکس کہ ایمان بیاریت بارت

(۱) مراد قرآن ءُوحیءِ آسـمانی اِنت کہ پیغمبرءِ سرا دیم دیگ بیت. چہ آئی زورگءَ تہاری گار بنت ءُمردم دیم پہ روژنائیءَ سفر کنت.

(۲) چہ ﴿لِيَوْمِ الْجَمْعِ﴾ مچ بوگءِ روچءَ قیامت مراد اِنت کہ آروچءَ درہیں انسـان ءُجن چہ قبراں چست کنگ بنت، ءُپہ ساب ءُدادءَ یکجا مچ کنگ بنت.

(۳) ﴿التَّغَابُنِ﴾ چہ قیامتءِ ناماں یکّے. غبن تجارت ءُسـوداگریءِ تہا ریپینگ ءُرد دیگءَ گوْش اَنت. کافرانی غبن ہمیش اَت کہ آیاں بہشت ءُدوزہءِ سوداءِ تہا وتءَ رد دات، اے وڑا کہ ہدایتءِ جاگہءَ گمراہی اِش زرت. ہمے وڑا غبن تاوان ورگءَ ہوں گوْش اَنت. چوکہ قیامتءَ کافر پہکءَ تاوان باربنت پمیشا آئیءَ یوم التغابن گوْشگ بیت. (تفسیرقاسمی).

(۴) بزاں تاوہدیکہ اللهءِ مشیّت ءُلوٹ مہ بیت ہچ کسی سرا ہچ وڑیں مصیبت آتک نہ کنت، اے درہا ایوکءَ پہ ہمائی حکمءَ بنت ءُبس.

بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهٗ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ ﴿۱۱﴾

آئی دلءَ (پہ تچکیں راہءَ)[1] ءُاللہ ہرچیزءَ زبر زانوک اِنت.

وَاَطِیْعُوا اللّٰهَ وَاَطِیْعُوا الرَّسُوْلَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّیْتُمْ فَاِنَّمَا عَلٰی رَسُوْلِنَا الْبَلٰغُ الْمُبِیْنُ ﴿۱۲﴾

۱۲. اللہءِ حکماں بزورات ءُآئی رسولءِ حکماں بزورات، نوں اگں شما دیمانءَ تاب دات گڑا مئے رسولءِ کار ظاہریں رسینگ اِنت ءُبس.

اَللّٰهُ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ وَعَلَی اللّٰهِ فَلْیَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۳﴾

۱۳. اللہ اِنت کہ نیست بیدءِ آئی دگہ معبودءِ برحقّ، ءُاللہءِ سرا توکّل بکنںت مؤمن.

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْۤا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ فَاحْذَرُوْهُمْ ۚ وَاِنْ تَعْفُوْا وَتَصْفَحُوْا وَتَغْفِرُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ﴿۱۴﴾

۱۴. او ایماندارا! بیشک بازینے چہ شمئے جنیناں ءُچکّ ءُنماسگاں شمئے دژمن اَنت نوں چہ آیاں وتءَ دور بدارات، اگں شما پہلّ بکن اِت ءُدرگذر بکن اِت گڑا بیشک اللہ مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے[2].

اِنَّمَاۤ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ؕ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗۤ اَجْرٌ عَظِیْمٌ ﴿۱۵﴾

۱۵. بیشک شمئے مال ءُشمئے چکّ ءُنماسگ چکّاس اَنت، ءُاللہءِ گوْرا مزنیں مز ہست.

---

(۱) بزاں آئیءَ آمصیبتءِ سرا صبر کنگءِ توفیقءَ دنت، گڑا آآئی سرا صبر کنت گوں ہمے زانت ءُیقینءَ کہ اے مصیبت اللہءَ منی سرا آؤرتگ، ءُہما اشرا بارت، ءُآئی برکارءِ تہا خیر ءُحکمت مان. اللہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ عجب اِنت مؤمنءِ کارءِ سرا، آئی برکارءِ تہا خیر ہست، اگں آئیءَ وشّی یے ءُنعمتے دست بکپیت آاللہءِ شکرءَ ادا کنت، ءُاے پہ آئی خیرانت، ءُآگں آئی سرا مشکل ءُمصیبتے بئیت آصبرکنت، اے ہوں پہ آئی خیر اِنت. (صحیح مسلم).

(۲) ایشی سبب نزول بابتءَ کئیت کہ واجمءِ دیم پہ مدینہءَ ہجرت کنگءِ وبدءَ لہتے مسلمانءَ ہجرت کنگ لوٹ اِت بلے آیانی جن ءُچک آیانی دیمءَ آتک اَنت، ءُآہش آوبدءَ ہجرت کنگءَ نئیش اِتنت، رندا دیریءَ چہ پد وبدیکہ مدینہءَ آتک اَنت گڑا دیست اِش کہ ساری اِیں ہجرت کنوکاں دینءِ علم ءُفہم گیشتر حاصل کنگ، گڑا ایشاں وتی جن ءُچکّانی سرا زہر وارت، ءُآیاں سزادیگءِ ارادہ کت، اللہءَ ہمے آیت نازل کت کہ آیاں پہل بکن اِت اللہ ہوں شمارا پہل کنت. (سنن الترمذی تفسیر سورۃ التغابن).

فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوْا وَاَطِيْعُوْا وَاَنْفِقُوْا خَيْرًا لِّاَنْفُسِكُمْ ؕ وَمَنْ يُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. نـوں بـترس اِت کـدءِ وتی وسءَ ءُگـوش بـدارات ءُفرمانـبردار بـه بئیـت[۱] ءُخـرچ بکـنِ اِت اے جوان اِنت پہ شـما، ءُہرکس کہ رکّینـگ بہ بیت چہ وتی دلءِ بخیلیءَ گڑا ہمیش اَنت کہ مرادیگ بنت.

اِنْ تُقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضٰعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ شَكُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿۱۷﴾

۱۷. اگـن شـما اللّٰہءَ وام بدئیـت جوانـیں وامے آسری بـازسری دنـت شـمارا ءُشـمارا بخشـیت[۲]، ءُاللّٰہ مزنیں قـدردان[۳] ءُمزنیں اوپارکشّے.

عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۱۸﴾

۱۸. زانـوک اِنت چیرین ءُظاہرینءِ ءُزبردسـت ءُزبریں خیرکارے.

---

(۱) ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فرمان کت: وہدیکہ من شـمارا چیزیءِ کنگءِ حکمءَ بدیاں گڑا آئیءَ بکن اِت ہماوڑا کہ شـمئے جاناں مان، ءُوہدیکہ چہ چیزیءَ منَہ بکناں شمارا گڑا چہ آئی وتءَ دور بـدارات. اے آیت ءُحدیث صوفیانی خـلاف اِنت کہ آوتی جاناں تکلیف دینت کہ آئیءَ ریاضت گوْش اَنت، اے اسلامءِ راہ نہ اِنت. اسلام ہرچیزءِ تہا راہءِ اعتدال میاں راہیءِ سوجءَ دنت.

(۲) شمئے خیرات بزاں پہ اللّٰہءَ وام اَنت، ءُآئی سرا ایرانَت، پمیشا دلءَ جم بکن اِت، آبجبرگار نہ بنت، آیانی مزءَ اللّٰہ شمارا الّمءَ دنت.

(۳) بزاں اللّٰہ ناقدرے نہ ئے کہ شمئے نیکیاں بچ بئے نہ کنت، بلکیں آشمارا شمئے عملانی ربہندءَ الّمءَ مز دنت.

سُوْرَةُ الطَّلَاقِ سورة الطلاق

سوره طلاق ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
دوازده آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے.

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَطَلِّقُوْهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ

۱. اے نبی[۱] وہدیکہ شما طلاق دئیت وتی جنیناں[۲] گڑا آیاں طلاق بدئیت آیانی پاکیءِ حالتءَ[۳] ءُسابءَ بداراِت

(۱) اداءَ ہبرءِ دیم گوں امتءَ اِنت. یا ایوگءَ گوں واجہءَ اِنت، ءُجمعءِ صیغہ احترام ءُعزّتءِ واستا آرگ بوتگ، ءُواجہءِ عمل پہ دریں امّتءَ وت یک حجّت ءُربہندے.

(۲) بزاں وہدیکہ شما طلاق دیگءِ پدلیں ارادہ کت.

(۳) اے آیــتءِ تہا طلاق دیگءِ رہبند ءُوہد بیان بوگءَ اِنت. ﴿لِعِدَّتِهِنَّ﴾ تہءِ لام توقیتءِ واســتا اِنت. بزاں (لأوّلِ یا لِاسْتقبالءِ عدَّتہنَّ). کہ آیانی عدّتءِ بنداتءَ آیاں طلاق بدئیت. بزاں جنین وہدیکہ چہ حیض (ماہــواری)ءَ پاک بوت، بیدءِ گوں آئی جمــاع ءُویت ءُواب کنگءَ طہر(پــاکی)ءِ تہا آئیءَ طلاق بدئیت. طــلاق دیگءِ شرعی رہبند ہمیش اِنــت. ءُآطلاق کہ حیض (ماہواری)ءِ تہــا دیگ بیت آطلاقءِ بدعی گوْشــگ بیت، ءُآروانہ اِنت. ہنچوکہ حدیثءِ تہا کئیت وہدیکہ عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ چہ واجہءَ جست کت کہ ابــن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا آئی چکّءَ وتی جنین حیضءِ (ماہواری) تہا طلاق داتگ، گڑا واجہءِ دیم ســہرتر اِت، ءُگوشــت ئے کہ پدا رجوع بکن، ءُپدئــے پاکیءِ حالتءَ طلاق بدئے. (صحیح البخاری، کتاب الطلاق، باب قول اللہ تعالی ﴿يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ﴾)، ایا اے حیضءِ حالتءَ داتگیں طلاق ســاب بیت یانہ؟ ایشی تہا بلاہیں اختلافے ہست. ءُروایات دوئیں نیمگءَ ہست. بہرحال ہر دو جماعت بے دلیل نہ اَنت. بلے گچینی ہبرہمے گندگءَ کئیت کہ اے طلاقے ســاب بیت بلّے کہ آئی دیوک گنہگار بیت. اے بابتءَ چہ عبداللہ بن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا یک روایتے بســت کہ آئی وتی جنینءَ طلاق دات، گڑا عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ واجہءَ اے بابتءَ جست کت گڑا آئی اے یک طلاقے ساب کت. محدّث ناصرالدّین ألبانی رَحِمَہُ اللّٰہُ گوشیت. اے حدیث سند صحیح اِنت. (سرمیں بیانءِ واستا چارگ بہ بیت إرواء الغلیل، ج: ۷، ص۱۲۴، ۱۳۷). شیخءِ وتی مذہب ہوں ہمے پیم گندگ بیت، ءُہمے گیشتریں علمائی مذہب اِنت. واللہ أعلم.

وَاَحْصُوا الْعِدَّةَ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْ ۚ لَا تُخْرِجُوْهُنَّ مِنْۢ بُيُوْتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّآ اَنْ يَّاْتِيْنَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ۭ وَمَنْ يَّتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ ۭ لَا تَدْرِيْ لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا ۝۱

عدّتانی[۱]، ءُبترس اِت چہ اللّٰہءَ کہ شمئے پروردگارانت، درمکن اِت آیاں چہ آیانی لوگاں[۲] ءُنہ آوت دراینت[۳] ابید اِنت ہما وہد کہ آظاہریں بے حیائیں کارے بکنند[۴]، ءُاے حکم اَنت اللّٰہءِ، ءُہرکس کہ سربگوْزیت چہ اللّٰہءِ حکماں گڑا بزاں آئی وتی سرا گیشی کت، بگندئے کہ اللّٰہ ہمے میانءَ دگہ حکمے بدنت ءُراہے پچ بکنت[۵].

(۱) بزاں عدّتءِ شروع ءُآخرءِ خیال شمارا گوْر بیت کہ کدیں آشروع بیت ءُکدیں ہلّیت. تاکہ اگن شما عدّتءِ تہا (بزاں اوّلی ءُدومی طلاق) تہا رجوع کنگ بلوٹ اِت گڑا شمارا مشکلے دیمءَ مہ کپیت، ءُاگن شما رجوع نہ کت گڑا ہما جنین دگہ جاگہےنکاح کت بکنت، ہشکءَ گٹّ مہ بیت.

(۲) بزاں گوں طلاقءِ دیگءَ ہنچو جنین آدمءَ چہ لوگءَ درمہ کن اِت بلکیں تاکہ عدّتءِ ختم بوگءَ آئیءَ لوگءِ نندگءَ بلّ اِت کہ ہموداِش بُگوازینیت. ءُاے میانءِ درہیں خرچ ءُدرچ شمارا پرکنگ لوٹیت.

(۳) بزاں بیدءِ سکّیں ضرورتےءَ آجنین عدّتءِ تہا چہ لوگءَ درمئیت.

(۴) بزاں اگن چہ آیانی دستءَ بے حیائیں کارے بوت گڑا اے صورتءَ آیانی چہ لوگءَ درکنگ رواِانت.

(۵) بزاں ہنچوگوں طلاق دیگءَ آیانی چہ لوگءَ در نہ کنگءِ حکم پمیشا اللّٰہءَ داتگ کہ بوت کنت اے میانءَ چہ اللّٰہءِ کمکءَ مرد ءُجنءِ دل وت ماں وتءَ نرم بہ بنت، ءُآیکّءَ دگرءِ گورا رجوع بکنند. دلگوش. چہ اے آیتءَ لہتے عالماں ہمے دلیل زرتگ ہما جنین کہ آئی مردءَ آثرا سئیں طلاق داتگ اَنت. بزاں طلاق بائنہ. چوکہ اے پیمیں جنینءِ گورا رجوع کنگءِ ہچ وڑنیست پمیشا اے وڑیں جنینءِ خرچ آئی مردءِ سرا نہ اِنت، ءُنہ آئی لوگ ءُجاگہ دیگ ایشی سراِانت. ءُچہ حدیثءَ ہوں ہمے زانگ بیت کہ ہماجنین کہ آئی مردءَ آئیءَ سئیں طلاق سئیں طہرانی تہا داتگ اَنت، ءُآچہ مردءَ پہک ہلاس اِنت. ایشی خرچ دیگ، ءُلوگ ءُجاگہ دیگ اے مردءِ سرا نہ اِنت. ہنچوکہ فاطمہ بنت قیسءِ باروا کہ آئی مردءَ آئیءَ سئیں طلاق داتگ اِتنت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ہمے حکم دات کہ تئی نان ءُنفقہ ساری اِیں مردءِ سرا نہ اِنت، ءُتوچہ آئی پہک ہلاس ئے. (سنن النسائی کتاب الطّلاق باب الرّخصة فی خروج المبتوتة من بیتها فی عدّتها لسکناها) یک روایتے تہا صاف بست اِنت کہ واجءَ فرمان کت «إنّما النّفقة والسّکنیٰ للمرأة إذا کان لزوجها علیها الرّجعة» کہ نان ءُنفقہ، ءُلوگ ءُجاگہ پہ ہما جنءَ ہست کہ آئی مردءَ آئی گورارجوع کنگءِ حق ہست. بزاں چہ آئی پہک ہلاس نہ اِنت. (سنن الکبریٰ للنّسائی، کتاب الطّلاق، باب الرّخصه فی ذٰلك) ءُہمے باباءِ یک حدیثےءِ لفظ اش اَنت: «المطلّقة ثلاثاً لیس لها سکنیٰ ولا نفقة» ہما جنین کہ آئی سئیں طلاق دیگ بوتگ اَنت. نہ آئیءَ لوگ ءُجاگہ ہست، ءُنہ نان ءُنفقہ. بزاں آچہ ساری اِیں مردءَ پہک ہلاس اِنت. (سنن النسائي کتاب الطلاق، باب الرخصة فی ذلك).

فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴿٢﴾

٢. نـوں وہدیکـہ نزّیـکءَ سربـہ بنـت وتی داشـتگیں وہـدانی گـڑا بـدارات وتی لـوگ بانـکاں پـہ قانون یا ویـل اِش بکن اِت پہ قانـون[١]، ءُدوگواہ بدارات منصفیں چہ وتا[٢] ءُراسـت راسـتءَ گواہـی بدئیـت پـہ اللّٰہءِ واسـتا[٣]، پمیـشی سـوج ءُپنـت کنـگ بیت ہماکـہ آئیءَ ایمـان ءُیقـین ہسـت اللّٰہءِ سرا ءُآخرتءِ روچ سرا، ءُہرکس کہ بترسیت چہ اللّٰہءَ گڑا پہ آئی درے پچ کنت.

وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾

٣. ءُآئیءَ روزی دنـت چـہ ہموداکـہ آئی وہـم ءُگمـانءَ مہ بیت، ءُہرکـس کہ توکّل بکنت اللّٰہءِ سرا گڑا آآئیءَ بسّ اِنت، اللّٰہ تمام کنوک اِنـت وتی حکـمءِ[٤]، ءُجـوڑ کتـگ اللّٰہءَ پہ ہرچیزءَ یک اندازہے[٥].

وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ وَأُولَاتُ

٤. ءُچہ شمئے جنیناں ہما جنین کہ نا امّیت بوت اَنـت چہ حیضءَ اگاں شـما شـکّءِ تہا کپت اِت گڑا آیانی عدّت سـئے ماہ اِنت، ءُآیاں کہ حیض اِش نئیت، ءُلاپ پرّیں جنینانی عدّت

(١) ہماجنین کہ آئی مردءَ گوں آئی وپت ءُواب کتگ، ءُآئرئے طلاق داتگ، آئی عدّت سـئے حیض اِنت. اگن مرد رجوع کنگ لوٹیت گڑا چہ عدّتءِ ختم بوگءَ پیش رجوع بکنت، ءُآئیءَ عزّت بداَنت. اگن نہ آئیءَ پہ عزّت ءُاحترام ویل بکنت.

(٢) بزاں طلاق دیگءِ وہدءَ، یـا رجوع کنگءِ وہدءَ گواہ دارگ بہ بیت. بلے صحیح قول ہمیش اِنت کہ اے ضروری نہ اِنت. واللّٰہ أعلم.

(٣) بزاں گواہی دیگءِ تہا ہچ ریا ءُرو مہ کن اِت.

(٤) بزاں ہرچیکہ بلوٹیت کت کنت، کس آئیءَ داشت نہ کنت.

(٥) کہ آہمودا ہلاس بیت، ءُچہ آئی دیمءَ شت نہ کنت.

الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَّضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۭ وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مِنْ اَمْرِهٖ يُسْرًا ۝۴

ہمیش اِنت کہ آ چکّءَ بیاریت[1]، ءُہرکس کہ بترسیت چہ اللّٰہءَ جوڑ کنت اللّٰہ آئی کارءِ تہا آسانی.

ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهٗٓ اِلَيْكُمْ ۭ وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهٖ وَيُعْظِمْ لَهٗٓ اَجْرًا ۝۵

۵. اے اللّٰہءِ حکم اِنت کہ ایرئے گپت پہ شما، ءُہرکس کہ بترسیت چہ اللّٰہءَ گڑا دور کنت چہ آئی آئی گناہاں ءُگیش کنت پہ آئی مزّءَ.

اَسْكِنُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِّنْ وُّجْدِكُمْ وَلَا تُضَاۗرُّوْهُنَّ لِتُضَيِّقُوْا عَلَيْهِنَّ ۭ وَاِنْ كُنَّ اُولَاتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوْا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ ۚ وَاْتَمِرُوْا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوْفٍ ۚ وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهٗٓ اُخْرٰى ۝۶

۶. بنندارین اِت آیاں ہموا کہ شما وت نشتگ اِت کدءِ وتی وسءَ[2] ءُآیاں تاوان مدئیت کہ تنگی بیاراِت آیانی سرا[3]، اگن لاپ پرّیں جنین بہ بنت گڑا خرچ بکن اِت آیانی سرا تا وہدیکہ بیارنت وتی چکّءَ[4]، اگن شیر بمیچین اَنت پہ شمئے ہاترا گڑا آیاں بدئیت آیانی مزّءَ[5]، ءُوت ماں وتءَ نیکیءِ حکمءَ بدئیت[6]، ءُاگن وت ماں وتءَ پیم نہ بوت اَنت گڑا آئیءَ شیر بمیچینیت دگرے.

(۱) بزاں ہما جنین کہ آئی لاپ پرّ اِنت، ءُآئی مردءَ آئی طلاق داتگ اَنت، یاآئی مرد وفات بوتگ. ایشانی عدّت گوں ایشانی چکءِ یارگءَ ہلاس بیت.

(۲) بزاں ہما جنین کہ تنیءَ عدّتءِ تہا اِنت، ءُچہ مردءَ پہک ہلاس نہ اِنت، ءُمرد رجوع کت کنت، اے پیمیں جنینءَ آئی مرد خرچ بداَنت، ءُلوگ ءُجاگہ ہوں بداَنت تا ہما وہدءَ کہ آچہ مردءَ پہک ہلاس بہ بیت. سِدَگءَ پد آئی خرچ مردءِ سرا نہ اِنت.

(۳) بزاں عدّتءِ تہا جنینءَ تنگ مہ کن اِت، ءُآئی سرا بے سریں واجہی مہ کن اِت کہ تنگ بہ بیت ءُچہ لوگءَ دربئیت. اے سک ناجائز ءُحرام اِنت.

(۴) لاپ پرّیں جنین توری چہ مردءَ پہک ہلاس بہ بیت، ءُبہ سدیت پدا ہوں داں آئی چلّگ بوگءَ آئیءَ لوگ ءُجاگہ دیگ، ءُآئی دریں خرچہ مردءِ سراانت.

(۵) بزاں طلاق دیگءَ پد اگن آتئی چکّءَ شیر بمیچینیت گڑا آئی مز دیگ لوئیت.

(۶) بزاں مزّءِ بابتءَ بہ ثہ اِت، پتءَ باید اِنت کہ وتی گنجائشءَ بچاریت ءُمز بداَنت، ءُچک ماتءَ ہوں نہ باید کہ چہ آئی گنجائشءَ گیشتر بلوئیت.

لِيُنْفِقْ ذُوْ سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهٖ ۖ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهٗ فَلْيُنْفِقْ مِمَّآ اٰتٰىهُ اللّٰهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَآ اٰتٰىهَا ۚ سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُّسْرًا ۝۷

۷. بایدِ اِنت کہ خرچ بکنت جانءَ پرّیں کدءِ وتی وسءَ، ءُپہ ہرکسءَ کہ تنگ کنگ بوت آئی روزی گڑا آخرچ بکنت ہرچیکہ اللّٰہءَ آئیءَ داتگ، اللّٰہ بارنہ لڈّیت ہچ نفسءَ گیش چہ وتی داتگینءَ، الّمءَ جوڑ کنت چہ تنگیءَ پد آسانی یے.

وَكَاَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهٖ فَحَاسَبْنٰهَا حِسَابًا شَدِيْدًا وَّعَذَّبْنٰهَا عَذَابًا نُّكْرًا ۝۸

۸. چنچو باز میتگ اِتنت کہ برگشتہ بوت اَنت چہ وتی پروردگارءِ حکمءَ ءُچہ آئی دیم داتگیں پیغمبراں گڑا ماچہ آیاں ساب گپت ترندیں سابے، ءُما عذاب دات اَنت نہ بوتگیں عذابے.

فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا ۝۹

۹. گڑا آیاں چَشَ اِت تاوان وتی کارانی، ءُبوت آسرآئی نیست ءُنابودی.

اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا ۖ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ ۚ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۚ قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ۝۱۰

۱۰. آمادہ کتگ اللّٰہءَ پہ آیاں ترندیں عذاب، نوں بترس اِ ت چہ اللّٰہءَ اے ہوش منداں! ہمایاں کہ ایمان آؤرتگ، بیشک ایرگپت اللّٰہءَ پہ شما بلاہیں سوج ءُپنتے[1].

رَّسُوْلًا يَّتْلُوْا عَلَيْكُمْ اٰيٰتِ اللّٰهِ مُبَيِّنٰتٍ لِّيُخْرِجَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۚ وَمَنْ يُّؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُّدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ

۱۱. کہ آرسول اِنت وانیت ءُدنت شمارا اللّٰہءِ آیاتاں کہ گیشّینوک اَنت تا کہ در بکنت ہمایاں کہ ایمان اِش آؤرتگ ءُکاراِش کتگ نیکیں، چہ تہاریاں دیم پہ روژنائیءَ، ءُہرکس کہ ایمان بیاریت اللّٰہءِ سرا ءُکار بکنت نیکیں بارت آئیءَ ہنچیں بہشتانی

(۱) چہ ذکرءَ مراد محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت ہنچوکہ دیمءِ آیت وت ایشی تفسیرءَ کنت. بزاں رسول اللّٰہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ دراہیں زندگی، ءُآئی دراہیں اعمال وت سوج ءُپنت اَنت، ءُآئی زندگیءِ ہریک عملے مردمءَ اللّٰہءِ ترانگءَ گیجیت، ءُاللّٰہءِ نیمگءَ دعوت دنت.

تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ؕ قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهٗ رِزْقًا ﴿۱۱﴾

تها که رمب اَنت چه آیانی چیرهَ گنجیں جو مدام مـان اَنـت آئی تها، بیشـک اللّٰههَ آئیَ جوانیں روزی دات.

اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ وَّمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ ؕ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿۱۲﴾

۱۲. اللّٰه اِنـت هماکـه جوڑئے کت ہپت آسـمان ءُزمین ہوں ہمنچو[۱]، ایرکپیت حکم آیانی میانءَ تا که شما بزان اِت که اللّٰه ہرچی کت کنت، ءُبیشـک اللّٰههَ ہرچـیز پتاتگ پہ علم ءُزانت[۲].

(۱) **(أی خلق من الأرض مثلهن)** بزاں ہنچوکه آسـمان ہپت اَنت، ہمے وڑا زمین ہوں ہپت اَنت. ءُہر زمینءِ تها اللّٰهءِلہتے مہلوک ہسـت که ہمودءَ زندگی کنند. (تفسیرقرطبی) ءُحدیثءِ تها ہوں اے چیز صاف بیان اِنت که زمین ہپت اَنت، ہنچوکه واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**من أخذ شـبراً من الأرض ظلما فإنّه يطوّقه يوم القيامة من سـبع أرضين**» ہرکسءَ آدگرءِ بچیلے زمین ناجائزءَ برت گڑا چه ہپتیں زمیناں آگنّوس کنگ بیت. (صحیح البخاری کتاب المظالم باب إثم من ظلم شیئاً من الأرض).

(۲) اے آیـت ہما مردمانی صـاف ردّءَ کنت که آگوْش اَنت که اللّٰه (اعتبارِ ذاتـه) بزاں آئی جند ہر جاه ءُہر کجاانت، پرچه که اے آیت ہمیشی گوْشیت که اللّٰه پہ علم ءُقدرت گوں ہرکسءَ گون اِنت، ءُچه آئی علم ءُقدرتءَ کس دْن بوت نه کنت، پمیشا اللّٰههَ علمءِ قید جت. باعتبارِ ذات آعرشءِ سراانت ہنچوکه قرآن پاکءِ تها ہسـت اِنت ﴿ اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى ﴾ [سـورة طه: ۵] که اللّٰه عرشءِ سرا قائم اِنت. ءُانسانءِ فطرت ہوں ہمیشی گواہیءَ دنت، نه گندئے وہدیکه مردمـءِ سرا سـکّی ءُسـوری یے کئیت آدسـتاں آسمانءِ نیمگءَ دراج کنت، ءُہمودءَ چاریت، گشئے اے عقیده که اللّٰه عرشءِ سراانت یک فطری چیزے، ءُعقل ہوں ہمیشی گوْشیت. دریں امامانی ءُسلف صالحینءِ عقیده ہمیشی سراانت.

سُوْرَةُ التَّحْرِيْم — سورة التحريم

سوره تحريم ماں مدينهءَ نازل بوتگ ءُآئےءِ
دوازده آيات ءُدو ركوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ كه آسک
باز مهربان ءُزبريں رحم كنوكے.

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَآ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَ ۚ تَبْتَغِيْ مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝١

١. اے نبی پرچه تو حرام كن ئے چيزے كه حلال كتگ اللّٰهءَ په تو[1]؟ لوٹ ئےوتی لوگ بانكانی وشّیءَ[2]، ءُاللّٰه مزنيں بخشوک ءُمزنيں مهربانے.

قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْ ۚ وَاللّٰهُ

٢. بيشک اللّٰهءَ په شما فرض كتگ پچ كنگ وتی سوگندانی[3]، اللّٰه اِنت شمئے دوست

(١) اے سورتءِ شانءِ نزولءَ بازيں روايتے بست بلے حافظ ابن كثير گوشيت كه صحيح ترين روايت همیش اِنت كه امام بخاری وتی صحيحءِ تها آوُرتگ. بی بی عائشه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فرمائينيت: كه واجهءَ زينب بنت جحش رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَاءِ گورا بينگ وارت، ءُتاں ديرءَ همودا مهتل بوت، گڑا من ءُبی بی حفصه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا همے ہبرءِ سرا شؤر كت كه واجه چه ما هركسی گورا كه ساریءَ بئيت گڑا ما گوْشيں چه تئی دپءَ مغافيرءِ بو كيت. (مغافير شيرگءِ يک درچكے) گڑا واجهءَ فرمان كت من مغافير نه وارتگ، بلكيں زينبءِ گورا بينگ وارتگ، پداگوشت ئےكه دگه برا من بينگءَ دست برنه كناں، ايشی سرا من سوگند وارتگ. بلے اے حالءَ كسّءَ مديئت. (صحيح البخاری تفسير سورة التحريم).

(٢) واجهءَ دگه برا بينگ نه ورگءِ سوگند په وتی آدگه جنينانی وش كنگءِ ہاترءَ وارت. ادا ہميشی نيمگءَ اشاره بوگءَ اِنت كه تو په وتی جنينانی وش كنگءِ ہاترءَ اللّٰهءِ حلال كتگيں چيزءَ وتی سرا حرام كن ئے ءُاے تئی دستی چيزے نه ئے، حلال ءُحرام كنگ اللّٰهءِ حق اِنت ءُبس.

(٣) بزاں اگن شما يک چيزےءِ نه كنگءِ سوگند وارت گڑا آئی كفّارهءَ ادا بكن اِت. ءُپدا ہما كارءِ نيمگءَ واتر كت كن اِت، ہنچوكه واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَءَ كفّاره ادا كت، ءُبينگ ورگ شروع كت. (كفّارهءِ سرهيں بيان سورة المائدة آيت نمبر ٨٩ تها هستيں).

مَوْلٰىهُ وَجِبْرِيْلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِيْنَ ۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظَهِيْرٌ ۝۴

ءُکارساز، ءُہما اِنت زبریں زانوک ءُجوانیں خیرکار ءُحکمتانی واجہ.

۳. وہدیکہ چیرکائیءَ گوشت پیغمبرءَ گوں وتی یک جنینےءَ یک ہبرے[۱]، گڑا وہدیکہ آجنینءَ گوں دگرےءَ بیان کت[۲] گڑا اللّٰہءَ اے راز آئی سرا ڈنّءَ کت چیزے آئی ڈنّءَ کت ءُچہ چیزیءَ ٹکل اِت، نوں وہدیکہ آئی اے ہبرگوں ہما جنینءَ کت[۳] گڑا آئی گوشت کہ ترا اے کئےءَ گوشت گوں[۴]؟ آئی درّائینت کہ منءَ گوشت گوں زبریں زانوک ءُزبریں خبردارءَ.

۴. اگں نوں شما دوئیں بیرہ بکں اِت اللّٰہءِ نیمگءَ[۵] یقین بزان اِت کہ شمئے دل جکّ اتگ اَنت، ءُاگں شما یکّءَ دگرءِ کمک کت آئی خلافءَ گڑا اللّٰہ اِنت آئی دوست ءُجبریل اِنت ءُآدگہ نیکیں مؤمن اَنت[۶]، ءُچہ ایشی پد فرشتگ کمک کنوک اَنت.

(۱) مراد بی بی حفصہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا اِنت کہ واجہءَ ہمے ہبرگوشت گوں کہ من بینگ وتی سرا حرام کتگ.

(۲) حفصہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا شت ءُاے حال پہ بی بی عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَاءَ سرکت، ءُآئیءَ حال دات.

(۳) پدا واجہءَ شت ءُحفصہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَاءَ گوشت کہ تو منی راز شنگ کت، پدا ہوں وا جہءَ درہیں ہبرآئی دیمءَ بیان نہ کت اَنت.

(۴) وہدیکہ واجہءَ حفصہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَاءَ گوشت کہ توبزاں منی راز ڈنّءَ کت گڑا آحیران بوت کہ اے چون بوت پرچہ کہ آئی اے حال ایوکءَ عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَاءَ داتگ اَت، ءُدگہ کس سرپد نہ اَت، ءُآئی وہم ءُگمانءِ تہا اے چیز نیست اَت کہ عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا اے رازءَ دنت.

(۵) ادا جواب شرط محذوف بزاں چیرانت. ءُآہمیش اِنت کہ گڑا شمئے توبہ قبول کنگ بیت.

(۶) بزاں اگں شما دوئیناں بزاں بی بی عائشہ ءُبی بی حفصہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا ہماکارءِ سرا یکّءَ دگرءِ کمک کت کہ واجہءَ وش نہ بوت گڑا شر بزان اِت کہ واجہءَ پہ ایشی ہچ نہ بیت، آئی ہمبراہ ءُکمک اللّٰہ اِنت، الّمءَ آئی کمکءَ کنت. بلے پہ شما شر نہ بیت، ءُشما وتءَ نقصان دئیت.

عَسٰى رَبُّهٗۤ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُّبْدِلَهٗۤ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكُنَّ مُسْلِمٰتٍ مُّؤْمِنٰتٍ قٰنِتٰتٍ تٰٓئِبٰتٍ عٰبِدٰتٍ سٰٓئِحٰتٍ ثَيِّبٰتٍ وَّاَبْكَارًا ۝۵

۵. امّیدِانت که اگن آ(پیغمبر) شمئے طلاقان بدنت گڑا آئی پروردگار آئیءَ شمئے جاگہءَ دگہ جوانتریں دنت که ہبر زوروکین ءُیقین کنوکین ءُفرمانبرداریں ءُبیره کنوکین ءُعبادت کنوکین ءُروزه دارین ءُجنوزامین ءُجنین چک بنت(۱).

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيْكُمْ نَارًا وَّقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُوْنَ اللّٰهَ مَآ اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُوْنَ مَا يُؤْمَرُوْنَ ۝۶

۶. اے مؤمناں برکّین اِت وتی جنداں ءُوتی جن ءُچکّاں(۲) چه ہنچیں آسےءَ که آئی سچوک مردم ءُسِنگ بنت(۳) که آئی سرا ملائکت اوشتوک اَنت ترندین ءُڈڈّیں که نافرمانیءَ نه کنند اللّٰهءِ داتگیں حکمانی، ءُکنند ہرچیکه حکم دیگ بنت.

(۱) بزاں په ایشی ناز مه بئیت که پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چه ما جوانتریں لوگ بانگ نه رسیت. پمیشا آلّمءَ مئے ہیراں په صبر ءُاوپار گوش داریت، ءُہیچ نه گوشیت، اگن الله بلوئیت گڑا الله وتی پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چه شما جوانتریں جنین دات کنت. ءُاے په آئی ہچے نه ئے. اے یک قسمےءِ آگاہی یے که پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جنیناں دیگ بوگءَ اِنت که واجهءَ نارزا مه کن اِت که اے په شما شر نه بیت.

(۲) مردین آدم وتی لوگءِ شوانگ اِنت. بزاں جن ءُچکّانی. ءُآئی سرا فرض اِنت که په جوانیں وڑےءَ دینءِ نیمگءَ ایشانی رہشونیءَ بکنت، ءُآیاں تربیت بداَنت. واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: «**كلّكم راع، وكلّكم مسئول عن رعيّته**» که شما درہا شوْانگ اِت. ءُہرکسءَ آئی شوْانگیءِ بابتءَ جست گرگ بیت. (سنن أبي داود كتاب الخراج باب مايلزم الإمام من حقّ الرّعيّة) ءُدگه حدیثے تہا کئیت واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: که چکّاں نماز بپرماِت وبدیکه ہپت سالءِ عمرءَ سربنت، ءُوبدیکه دَه سالءِ عمرءَ سربنت گڑا په جنگ نمازاِش پرماِت. یعنی کد ادب دیگءَ . (سنن أبي داود كتاب الصّلاة باب متى يؤمر الغلام بالصّلاة) ہاں اگن آاے چیزءِ تہا کمزوری ءُسستی پیش بداریت گڑا قیامتءَ چه آئی جست گرگ بیت.

(۳) سِنگ پَرچه دوزهءَ سوچگ بنت؟ ایشی دوسبب اَنت. یکّے ہمیش اِنت چوکه مشرکاں سِنگ تراشت ءُبت جوڑکت، پدا آیانی بندگی اش کت، پمیشا آمشرکانی دیمءَ دوزهءَ دؤر دیگ بنت تاکه آوتی معبودانی بے دز رسیءَ بگنداَنت، ءُزبر سرید به بنت که ماچنچوگمراہ بوتگیں. دومی سبب ہمیش اِنت تاکه آسءِ گرمی تیز تربه بیت، ءُدوزه گیشتر بتورینیت.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ ۭ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝

۷. او کافراں! مروچی وتءَ بے میار مکن اِت، بیشک شمارا مز دیگ بیت ہرچیکہ شما کتگ.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا تُوْبُوْٓا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَّصُوْحًا ۭ عَسٰي رَبُّكُمْ اَنْ يُّكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۙ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ ۚ نُوْرُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اَتْمِمْ لَنَا نُوْرَنَا وَاغْفِرْ لَنَا ۚ اِنَّكَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝

۸. او مسلماناں! بیرہ بکن اِت اللّٰہءِ نیمگءَ دل ءُستکیں بیر ہے[۱]، امّید اِنت کہ شمئے پروردگار دور بکنت چہ شما شمئے گناہاں ءُببارت شمارا ہنچیں بہشتانی تہا کہ رمب اَنت چہ آیانی چیرءَ گنجیں جو، ہما روچءَ کہ اللّٰہ رزوا نہ کنت پیغمبرءَ ءُہمایاں کہ ایمان اِش آوُرتگ آئی ہمبراہیءَ آیانی روژنائی تچوک بیت آیانی دیمءِ گوْرا ءُآیانی راستیں گوْرا، گوْش اَنت کہ اے مئے پروردگار پہ ما توام بکن مئے روژنائیءَ ءُمارا بہ بخش[۲]، بیشک تو ہرچی کت کن ئے.

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۭ وَمَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝

۹. اے پیغمبر جہاد بکن گوں نہ منّوکاں ءُگوں منافقاں ءُترند بو آیانی سرا، ءُآیانی جاگہ دوزہ اِنت، ءُباز سلّیں منندجاہے.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوْحٍ وَّامْرَاَتَ لُوْطٍ ۭ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا

۱۰. بیان کتگ اللّٰہءَ درورے کافرانی واستا نوحءِ لوگءِ ءُلوطءِ لوگءِ، بوتگ اَنت لوگءَ دونیکیں بندیانی گڑا بے ایمانی اِش کت

(۱) پدلیں توبہ کہ آ توبہ نصوح گوْشگ بیت ہمیش اِنت کہ (۱) پیسری اِیں گناہءَ پہک ویل بکنت. (۲) ءُاللّٰہءِ دربارءَ شرمندگی ظاہربکنت. (۳) دیمءَ آئی نہ کنگءِ واستا مہریں ارادہ بکنت. (۴) اگن آئی یک مردمےءِ حق جتگ، ءُآئیءَ گون اِنت، آئی ہماداتگیں نقصءَ پورہ بکنت، ءُچہ آئی حق پہلّی بکنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) اے دعاءَ مؤمن ہما وہدءَ لوث اَنت کہ منافقانی روژنائی کشگ بیت، گڑا آگوْش اَنت اے اللّٰہ اشرا تاں ہما وہدءَ بل کہ ما بہشتءَ پُتریں.

صَالِحَيْنِ فَخَانَتٰهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَّقِيْلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدّٰخِلِيْنَ ﴿۱۰﴾

گـوں آدوئینـاں[۱] گـڑا آیانی ہـچ کارءَ نیاتک اَنـت اللّٰہءِ دیمءَ[۲] ءُگوْشـگ بوت کہ بروات دوزہءَ رؤکانی ہمبراہیءَ.

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَ اِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِيْ عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِيْ مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهٖ وَنَجِّنِيْ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۱﴾

۱۱. ءُبیـان کـت اللّٰہءَ درورے پـہ ایمانـداراں فرعونءِ لوگءِ، وہدیکہ آئی گوْشت کہ اے مـنی پروردگار جـوڑ بکن پہ منـاوتی گوْرا لوگےماں بہشـتءَ ءُمنا رسـتگار بکن چہ فرعونءَ ءُچہ آئی کاراں ءُمنا رستگار بکن چہ نااَنصافیں راجءَ.

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّتِيْٓ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيْهِ مِنْ رُّوْحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمٰتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهٖ وَكَانَتْ مِنَ الْقٰنِتِيْنَ ﴿۱۲﴾

۱۲. ءُمریمءِ کہ جنین زہگ اِنت عمرانءِ ہماکہ آئی حفاظـت کـت وتی ننـگءِ گـڑا مـا ہپّ کـت آئی تہـا وتی روح[۳] ءُمـنّ اِتنت ئےوتی پـروردگارءِ حکـم ءُآئی کتـاب، ءُبوت چہ فرمانبرداریں بندیاں.

---

(۱) آیانی خیانـــت ہمیش اَت کہ آیاں وتی لوگ واجہیں پیغمبرانی ہبر پہ کافراں سرکت اَنت، ءُآیانی سرا ایمان نیاؤرت. چہ عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا روایت اِنت آگوشیت: پیغمبرانی لوگ بانک چہ زنا ءُبدکاریءَ پاک اَنت. ایشی سرا دریں امّتءِ اتّفاق اِنت.

(۲) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ ہشـکءَ نیک بختانی سیاد ءُوارثی، ءُپیری مریدی ہچ کسءَ چہ اللّٰہءِ عذاباں رستگار کت نہ کنت، بلکیں ایشی واستا ہرکسءَ وت عمل صالح کنگ لوئیت.

(۳) چہ جبریل عَلَیْہِ السَّلَامُ واســطہءَ کہ اللّٰہءَ جبریل عَلَیْہِ السَّلَامُ یک انسانےءِ صورتءَ جوڑکت ءُدیم دات، ءُآئیءِ حکم کت کہ چہ وتی دپءَ آئی جیگءِ تہا پہ بکن، گڑا چہ ہمے پہ کنگءَ پہ اللّٰہءِ حکمءَ آئی لاپ پُربوت، ءُہمے وڑا اللّٰہءَ عیسٰی عَلَیْہِ السَّلَامُ بے پتءَ جوڑکت، ءُپہ نشـانیءَ اللّٰہءَ انســانانی واستا یک بلاہیں درورے جوڑکت کہ آہرچیکہ بلوئیت آئی واستا ہچ گران نہ اِنت. حدیثءِ تہاکئیت واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ درّائینت: بہشـتءِ شرپ مند تریں ءُجوانتریں جنین اِش اَنــت. (۱) خدیجہ بنت خویلد، (۲) فاطمہ بنت محمد، (۳) مریم بنت عمران، (۴) آســیہ بنت مزاحم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُنَّ فرعونءِ لوگی. (سـنن الکبرٰی للنّسـائی، کتاب المناقب، مناقب مریم بنت عمران).

سُوْرَةُ الْمُلْكِ سورة الملك[1]

سوره ملک ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
سیے آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

تَبٰرَكَ الَّذِیْ بِیَدِهِ الْمُلْكُ ۫ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرُ ۙ﴿۱﴾

۱. مزنیں بابرکتیں ذاتے ہماکہ آئی دستااِنت واجہی، ءُآہرچی کت کنت.

الَّذِیْ خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَیٰوةَ لِیَبْلُوَكُمْ اَیُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ؕ وَهُوَ الْعَزِیْزُ الْغَفُوْرُ ۙ﴿۲﴾

۲. ہماکہ جوڑئے کتگ مرگ ءُزندگی تا کہ بچکّاسیت شمارا کئے اِنت شمئے تہاکہ جوانتریں کار کنت[2]، ءُہمااِنت زبردست ءُمزنیں بخشوک.

---

(۱) ایشی شرپءَ بازیں حدیثے آتکگ. (۱) واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ وپسگءَ چہ پیش مدام سورة الم السّجدة، ءُسورة الملك ونتگ اَنت، نوں وپتگ. (الترمذی، فضائل القرآن، باب ماجاء فی سورة الملك)، (۲) واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ گوْشت: کہ اللہ پاکءِ کتاب (بزاں قرآن) تہا سورتے ہست کہ آئی سی آیات اَنت، اے قیامتءَ وتی وانوکءِ سفارشءَ کنت داں بہشت ئے برائینیت. (سنن الترمذی، أبواب فضائل القرآن، باب ماجاء فی سورة الملك) شیخ ألبانی گوشیت ایشی سند حسن اِنت. (۳) واجہءَ گوْشت کہ سورة ملك (وانوکءَ) چہ قبرءِ عذابءَ رستگار دنت. (السلسلة الصّحيحة للألبانی رَحِمَهُ اللّٰهُ، ج۳، ص۱۳۱، حدیث نمبر۱۱۴۰). شیخ گوْشیت ایشی سند حسن اِنت. بلے اے شرپ مردمءَ ہما وہدءَ رسیت کہ آموْحّدے بہ بیت، ءُاسلامی فرائضانی برجاہ داروک بہ بیت. نیک بختیں مردمءَ بایداِنت کہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ مژدہ ءُبشارتءَ ویل مہ کنت، بلکیں ایشانی سرا عمل کنگءِ جہدءَ بکنت.

(۲) چہ اے آیتءَ کہ باریں چہ شما کئے جوانتریں عمل کنت ہمے زانگ بیت کہ عملءِ ہشکیں بازی کار نہ دنت بلکیں الّم ایش اِنت کہ عمل جوانینے بہ بیت ءُسنتءِ رہبندءَ بہ بیت، ءُعمل ہماوہدءَ جوان بوت کنت کہ آچہ قرآن ءُحدیثءَ درمہ بیت، آکہ درانت آبدعتے، ءُبدعتی ہرچیکہ عمل بکنت آدرہا ردَانت.

الَّذِیْ خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا ؕ مَا تَرٰی فِیْ خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ تَفٰوُتٍ ؕ فَارْجِعِ الْبَصَرَ ۙ هَلْ تَرٰی مِنْ فُطُوْرٍ ۝۳

۳. ہما کہ جوڑئے کتگ اَنت ہپتیں آسمان سر ماں سر[۱]، تو نہ گندئے اللہءِ جوڑ کتگینءِ تہا ہچ فرق ءُترکے، نوں شانک بدئے چمّاں، ایا تو گندئے ہچ ترکّے.

ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَّهُوَ حَسِيْرٌ ۝۴

۴. پدا شانک بدئے چمّاں دومی برا واتر کنت پہ تو تئی دید نامراد نامرادءَ ءُدم برتگینءَ[۲].

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيْحَ وَجَعَلْنٰهَا رُجُوْمًا لِّلشَّيٰطِيْنِ وَاَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيْرِ ۝۵

۵. ءُبیشک ما ڈولدار کتگ چیری آسمان گوں استالاں ءُما جوڑ کتگ اَنت پہ جَنّگءَ شیطانانی ءُما آمادہ کتگ آیانی واستا برمشوکیں آسے.

وَلِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ؕ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝۶

۶. ءُپہ ہمایاں کہ منکر بوت اَنت وتی پروردگارءِ ایرانت دوزہءِ عذاب، ءُباز سلّیں واتر جاہے.

اِذَآ اُلْقُوْا فِيْهَا سَمِعُوْا لَهَا شَهِيْقًا وَّهِيَ تَفُوْرُ ۝۷

۷. ءُہمیکہ چگل دیگ بنت آئی تہا اِشکنت چہ آئی ہری سرّگے آوازے پیما ءُآلہڑ ورگءَ بیت.

---

(۱) ایا آسمانءِ ہپتیں طبق وت ماں وتءَ ڈکّ اَنت کہ ہریکّے آدگرءِ سرا ایرانت، یا ایشانی میانءَ چیزےدوری ہسـت؟ اے بابتءَ اختلاف ہست. حافظ ابن کثیر ہمے ہبر گچین کتگ کہ آوت ماں وتءَ ڈک نہ اَنت بلکیں آیانی میانءَ دوری ہسـت. آچہ اندازہ دوراَنت؟ اے بابتءَ لہتے مرفوعیں حدیث ہست بلے شیخ ألبانی رَحِمَهُ اللّٰهُ گوشـیت کہ درہا ضعیف اَنت، ثابتیں ہچ نیست. (سرجمیں بیان السلسـلة الضّعیفة ج ۳، ص ۳۹۸، حدیث نمبر ۱۲۴۷، تہا چارگ بہ بیت) بلے اے بابتءَ چہ عبداللہ بن مسـعود رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ یک اثرےہست کہ ہریک آسمانیءِ میانءَ پنج صد سال راہءِ دوری ہست. اے روایت امام دارمی وتی کتاب الرّد علی الجہمیةءِ تہا پہ وتی سندءَ آوُرتگ، آئی درہیں راوی ثقہ اَنت، بید عاصم بن بہدلہ کہ آئی حفظءِ تہا کمکے نزوری ہست بلے حدیثی قانونان ءُرہبندانی اعتبارءَ اے پیمیں روایت حسنءِ درجہءَ سربیت، ءُہمیشی حاشیہ نبشتہ کنوک بدر بن عبداللہ البدر ہوں اے اثر حسن گوشتگ. (بچار ص۵۵، اثر نمبر۸۱) ءُمعراجءِ بابتءِ حدیث ہوں کم چہ کم ہمیشی دلالتءَ کنت کہ آسـمانانی میانءَ فاصلہ ہست. آگاہی لہتے اہل علمءَ نبشتہ کتگ کہ ضعیف حدیث مجملیں صحیح حدیثءِ شرح ءُتفسیرءِ واستا قبول کنگ بیت ہنچوکہ علّامہ شنقیطی وتی تفسیر أضواء البیان تہا نبشتہ کتگ.

(۲) بزاں تو ستر چمّاں آسمان نیمگءَ شانک بدئے، توآئی تہا ہچ وڑیں عیب ءُکمیّ ےنہ گندئے.

تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ۭ كُلَّمَآ اُلْقِيَ فِيْهَا فَوْجٌ سَاَلَهُمْ خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَذِيْرٌ ۝

۸. کمّک ہست کہ بترکّیت چہ زہرءَ، ہمیکہ چگل دیگ بیت آئی تہا لشکرے جست کنت چہ آیاں آئی پانگو زاناں پہ شما نیاتکگ ترسینوکے.

قَالُوْا بَلٰى قَدْ جَاۗءَنَا نَذِيْرٌ ۙ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ ۚ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ كَبِيْرٍ ۝

۹. پسّو دینت کہ ہو بیشک آتکگ پہ ما ترسینوکے گڑا ما دروگ بند کت ءُما گوشت کہ اللہءَ ہچ ایر نہ گپتگ، نہ اِت شما بلے بلاہیں گاریءِ تہا.

وَقَالُوْا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ اَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِيْٓ اَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ۝

۱۰. ءُگوش اَنت کہ اگن ما گوش بداشتیں ءُعقل اِن کار بستیں گڑا ما نہ بوتیں دوزہیانی تہا[1].

فَاعْتَرَفُوْا بِذَنْۢبِهِمْ ۚ فَسُحْقًا لِّاَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ۝

۱۱. نوں منّ اِتنت اِش وتی گناہ گڑا دوری بہ بیت دوزہیانی واستا.

اِنَّ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝

۱۲. بیشک ہما کہ ترس اَنت چہ وتی پروردگارءَ بے گندگءَ[2] ہست آیانی واستا بخشش ءُمز مزنیں.

وَاَسِرُّوْا قَوْلَكُمْ اَوِ اجْهَرُوْا بِهٖ ۭ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝

۱۳. نوں شما چیر بدئیت وتی ہبرانءَ یا ظاہراش بکن اِت، بیشک آزبر زانوک اِنت دلانی رازاں.

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ جست ایوکءَ ہما مردمءَ نہ بیت کہ آئیءَ علم ءُزانت بوتگ، ءُپدئے تچکیں راہ نہ زرتگ، بلکیں ہرعاقل ءُداناکہ آئیءَ تبلیغ سربوتگ بلے آئی دلگوش اے نیمگءَ نہ داتگ، ءُوتی فہم کارنہ بستگ آئیءَ ہوں جست بیت، ءُآہوں سزاواربیت. نوں مردمانی اے ہبر کہ برگردنءِ ملّاآیاں کارنہ دنت بلکیں ہرکسءَ آئی عقل ءُفہمءِ کدّءَ جست گرگ بیت.

(۲) بزاں آیاں اللہ نہ دیستگ بلے آئی ہستیءِ سرا یقین اِش آوَرتگ، ءُاے ایمانءِ مستریں درجہ اِنت. دومی مراد اے ہوں بوت کنت کہ ہموداکہ ایوک بنت، ءُکس آیاں گندوک نہ بیت، اودا ہوں چہ اللہءَ ترس اَنت، ءُآئی نافرمانیءَ نہ کنت.

اَلَا یَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ ؕ وَهُوَ اللَّطِیْفُ الْخَبِیْرُ ﴿۱۴﴾

۱۴. زانـاں نـہ زانـت ہماکـہ جوڑئـے کتـگ؟ ءُہمااِنت ہبورت چار ءُخبردار.

هُوَ الَّذِیْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ ذَلُوْلًا فَامْشُوْا فِیْ مَنَاكِبِهَا وَكُلُوْا مِنْ رِّزْقِهٖ ؕ وَاِلَیْهِ النُّشُوْرُ ﴿۱۵﴾

۱۵. ہماانت کہ جوڑئـے کت پہ شما زمین نرم نوں ترّ ءُتاب بکـن اِت آئی کوپگانی سرا ءُبؤرات چہ آئی روزیءَ، ءُہمائی نیمگءَ پادایگی اِنت.

ءَاَمِنْتُمْ مَّنْ فِی السَّمَآءِ اَنْ یَّخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِیَ تَمُوْرُ ﴿۱۶﴾

۱۶. زاناں شـما ایمن ءُبے ترس بوتگ اِت چہ ہمائی کہ ماں آسـمانااِنت کہ ایر بہ بکّینیت شمارا زمینءِ تہا گڑا اناگہءَ زمین چنڈگءَ بزوریت.

اَمْ اَمِنْتُمْ مَّنْ فِی السَّمَآءِ اَنْ یُّرْسِلَ عَلَیْكُمْ حَاصِبًا ؕ فَسَتَعْلَمُوْنَ كَیْفَ نَذِیْرِ ﴿۱۷﴾

۱۷. زانـاں شـما ایمن ءُبـے ترس اِت چـہ ہمائی کہ ماں آسـمانااِنت کہ سـنگ بگوْار ینیت شـمئے سرا گڑا شـما زوتّ سرپـد بئیت کہ چون اِنت منی ترسینگ[1].

وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَیْفَ كَانَ نَكِیْرِ ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُبیشـک دروگ بنـد کتـگ اَنت چـہ آیان ءُپیـسری اِیناں (پیغمـبر) گڑا چون اَت منی گرفت ءُعذاب.

اَوَلَمْ یَرَوْا اِلَی الطَّیْرِ فَوْقَهُمْ صٰٓفّٰتٍ وَّیَقْبِضْنَ ۛؕ مَا یُمْسِكُهُنَّ اِلَّا الرَّحْمٰنُ ؕ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَیْءٍۭ بَصِیْرٌ ﴿۱۹﴾

۱۹. زانـاں نہ گندااَنت بالی ایں مرغاں وتی سربرءَ کـہ بالاں پـچ کننت ءُنزّاش کننـت، اے نہ داشـتگ اَنت بیدءِ مزنیں مہربانءَ، بیشـک آہرچیزءَ زبر گندوک اِنت.

اَمَّنْ هٰذَا الَّذِیْ هُوَ جُنْدٌ لَّكُمْ یَنْصُرُكُمْ مِّنْ دُوْنِ الرَّحْمٰنِ ؕ اِنِ الْكٰفِرُوْنَ اِلَّا فِیْ غُرُوْرٍ ﴿۲۰﴾

۲۰. آکئـے اِنت کہ شـمئے لشـکراِنت ءُشـمئے کمـکءَ کنت بیـدءِ مزنیں مہربـانءَ[2]، نہ اَنت کافر بلے فریبءِ تہا.

(۱) اے دوئیں آیات ہوں ہمیشی سرا دلالت کنند کہ اللہ برزااِنت نہ کہ ہرجاہ ءُہرکجااِنت. اے معنیءِ آیات قرآنءِ تہا سک بازانت.

(۲) بزاں شمارا چوشیں لشکر ہچ نیست کہ آشمارا چہ اللہءِ عذاباں رستگاربکنند.

اَمَّنْ هٰذَا الَّذِیْ یَرْزُقُكُمْ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهٗ ؕ بَلْ لَّجُّوْا فِیْ عُتُوٍّ وَّ نُفُوْرٍ ﴿۲۱﴾

۲۱. کئے اِنت آکہ شمارا روزی بدَانت اگن آوتی روزیءَ بند بکنت؟ بلے لانک اِش بستگ اَنت پہ سرکشّی ءُبِربوگءَ.

اَفَمَنْ یَّمْشِیْ مُكِبًّا عَلٰی وَجْهِهٖۤ اَهْدٰۤی اَمَّنْ یَّمْشِیْ سَوِیًّا عَلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ ﴿۲۲﴾

۲۲. ایا ہماکہ برؤت دیم پہ چیر[1] ہما تچک ترِانت یا ہماکہ برؤت راستکائیءَ پہ تچکیں راہءَ ؟

قُلْ هُوَ الَّذِیْۤ اَنْشَاَكُمْ وَ جَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَ الْاَبْصَارَ وَ الْاَفْـِٕدَةَ ؕ قَلِیْلًا مَّا تَشْكُرُوْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. بگوْش کہ آہماِانت کہ جوڑئے کتگ شمارا ءُجوڑئے کت پہ شما گوش ءُچمّ ءُدل، بازکمّ شما شگر گرات.

قُلْ هُوَ الَّذِیْ ذَرَاَكُمْ فِی الْاَرْضِ وَ اِلَیْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. بگوْش کہ ہمائی شمارا شنگ کت ءُہمائی نیمگءَ شما مچ کنگ بئیت.

وَ یَقُوْلُوْنَ مَتٰی هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُگوْش اَنت کہ کدیں اِنت اے وعدہ اگاں شما راست گوْشوک اِت.

قُلْ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ۫ وَ اِنَّمَاۤ اَنَا نَذِیْرٌ مُّبِیْنٌ ﴿۲۶﴾

۲۶. بگوْش کہ بیشک ایشی زانت اللّٰہءِ گوْرااِنت، ءُمن ایوکءَ ظاہریں ترسینوکیاں.

فَلَمَّا رَاَوْهُ زُلْفَةً سِیْٓـَٔتْ وُجُوْهُ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا وَ قِیْلَ هٰذَا الَّذِیْ كُنْتُمْ بِهٖ تَدَّعُوْنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. نوں وہدیکہ آئیءَ نزّیکءَ گنداَنت سیاہ ترّاَنت دیم کافرانی[2] ءُگوْشگ بیت کہ اش اِنت ہماکہ شما آئی لوٹوک اِتت.

---

(۱) بزاں ہما مردم کہ آدیم پہ چیر کورکورءَ روان بکنت، ءُدیمءَ ہچ مہ گندیت ہنچوکہ ایشی نیست ءُنابود بوگ یقینی چیزے ہمے دروراِنت کافرانی کہ آنیست ءُنابود بنت، ءُہجبر پہ مرادءَ سرنہ بنت. ءُلہتینءَ چہ ہمیشی دلیل زرتگ کہ کافر دیم پہ چیرلیٹ دیان بنت ءُدوزہءَ دؤر دیگ بنت ایشی تائیدءَ اے آیت کنت ﴿وَنَحْشُرُهُمْ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ عَلٰی وُجُوْهِهِمْ عُمْیًا وَّبُكْمًا وَّصُمًّا﴾ [سورۃ بنی إسرائیل: ۹۷] کہ قیامتءِ روچءَ ماکافراں دیم پہ چیر مچ کنیں، کوری، ءُگنگی، ءُکرّی حالتءَ .

(۲) بزاں وہدیکہ کافر قیامتءَ ءُدوزہءَ گند اَنت گڑا آیانی حال ہمے بیت.

قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِيَ اللّٰهُ وَمَنْ مَّعِيَ اَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُّجِيْرُ الْكٰفِرِيْنَ مِنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٢٨﴾

۲۸. بگوْش کہ زبر بچارات اگن نیست ءُنابود بکنت اللہ منءَ ءُہرکس کہ منی ہمبراہ اِنت یا مئے سرا مہربانی بکنت گڑا کئے رستگار کنت کافراں چہ تورینوکیں عذابءَ[1]؟

قُلْ هُوَ الرَّحْمٰنُ اٰمَنَّا بِهٖ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ۚ فَسَتَعْلَمُوْنَ مَنْ هُوَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٩﴾

۲۹. بگوْش کہ ہمااِنت مزنیں مہربان ما ہمائی سرا ایمان آؤرتگ ءُہمائی سرا توکّل کتگ، نوں زوتّ شما سرپد بئیت کہ کئے اِنت ظاہریں گاریءِ تہا.

قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَّاْتِيْكُمْ بِمَآءٍ مَّعِيْنٍ ﴿٣٠﴾

۳۰. بگوْش کہ جواں بچارات اگن شمئے آپ ہشک بہ بیت گڑا کئے کاریت پہ شما صافیں آپے.

---

(۱) بزاں اگن اللہ مارا چہ اے جہانءَ بہ بارت یا مئے سرا رحم بکنت بزاں مارا وید بدآنت بلے پہ کافراں ہچ حالءَ بچّگ نیست، ءُآہرحالءَ اللہءِ عذابانی تہا گرفتاربنت. ایشی یک معنایے اے ہوں بوت کنت کہ ماچہ اللہءِ عذاباں ترسوکیں، ءُچہ آئی رحمتاں امّید واراں، بلے پہ شما امّیدءِ دروازگ بندآنت، ءُشمئے تباہی الّمی چیزی.

سُوْرَةُ الْقَلَمِ — سورة القلم

سوره قلم ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
پنجاہ ءُدوآیت ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُوْنَ ۙ﴿۱﴾

۱. ن، سوگند اِنت قلمءِ ءُہرچیکہ آ نبشتہ کننت[۱].

مَآ اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُوْنٍ ۚ﴿۲﴾

۲. نہ ئے تو چہ وتی پروردگارءِ نعمتءَ گنوکے[۲].

وَاِنَّ لَكَ لَاَجْرًا غَيْرَ مَمْنُوْنٍ ۚ﴿۳﴾

۳. بیشک تئی واستا مز ہست ہلاس نہ بووکیں.

وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيْمٍ ﴿۴﴾

۴. بیشک تو یک مزنیں اخلاقےءِ واجہءِ.

فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُوْنَ ۙ﴿۵﴾

۵. نوں زوتّ تو ہوْں گند ئے ءُ آ ہوْں گنداَنت[۳].

بِاَيِّىكُمُ الْمَفْتُوْنُ ﴿۶﴾

۶. کہ چہ شما گنوک کئے اِنت.

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ﴿۷﴾

۷. بیشک تئی پروردگار جوانتر زانت ہمائیءَ کہ آئی اللهءِ راہ گارکتگ، ءُ آ زبر زانت ہمایاں کہ تچکیں راہءِ سراینت.

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۸﴾

۸. نوں رندا مکپ دروگ بند کنوکانی.

وَدُّوْا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُوْنَ ﴿۹﴾

۹. آیانی دلی واہگ ہمیش اِنت کہ تو روداری بکن ئے گڑا آ ہوْں گوں تو روداری بکننت[۴].

---

(۱) مراد فرشتہ اَنت، یا ہرچیکہ مردم پہ قلم نبشتہ کنند.

(۲) اے قسمءِ جواب اِنت.

(۳) بزاں ہنّوں ہرچیکہ کنند بکننت آوہد دُوْرنہ اِنت کہ آوتی بربادیءَ پہ وتی چمّاں وت گنداَنت.

(۴) مداہنت گوش اَنت سستی ءُکمزوری پیش دارگءَ . بزاں ہما آسمانی رہبند کہ تراگوں اِنت آئی سرکنگ =

وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِيْنٍ ۝۱۰

۱۰. ہبرءَ مزور ہر سوگند وروک ءُسبکّیں مردمانی[۱].

هَمَّازٍ مَّشَّآءٍۭ بِنَمِيْمٍ ۝۱۱

۱۱. مزنیں ٹوک دیوک[۲] ءُچغلیءِ بروک ءُآروکءِ[۳].

مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ اَثِيْمٍ ۝۱۲

۱۲. چہ خیرءَ بازیں منہ کنوکءِ[۴] ءُگیشی کنوک ءُمزنیں گنہگارءِ.

عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيْمٍ ۝۱۳

۱۳. تہاردیمءِ[۵] چہ ایشی رند ہماکہ بدنام اِنت[۶].

اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَّبَنِيْنَ ۝۱۴

۱۴. پمیشاکہ آئرا مال ءُچکّ ہست[۷].

اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ۝۱۵

۱۵. ہمیکہ وانگ بنت آئی سرا مئے آیات گوْشیت کہ اے وپیسری اِینانی دروغیں کسّہ اَنت[۸].

= ءُدعوت دیگءِ تہا ہچ وڑیں شُلّی ءُنزوری پیش دارگ مہ بیت توری درپیں دنیا تئی مخالفتءَ یک جاگہ بہ بیت. دنیا تہا ہمے وڑیں مردم نام کٹّ اَنت، ءُانقلاب کارانَت کہ آوقتی مصلحتانی شکارنہ بنت، ءُمداہنت پیش نہ دارانَت، ءُمیاری کنوکانی میارءَ نہ چاراَنت، ءُدیمءَ نہ دارانت. چہ مداہنت پیش دارگ ءُمصلحتانی شکار بوگءَ آستو آستو مردمءِ عقیدہ چہ آئی دستءَ درایان کنت، ءُیک ہنچیں وہدے کیت کہ آپہک چہ دستاں درکئیت.

(۱) ﴿مَّهِيْنٍ﴾ گوْش اَنت دروگ بند ءُکمزوردلیں مردمءَ .

(۲) ﴿هَمَّازٍ﴾ گوشنت بازیں غیبت کنوکءَ .

(۳) ہماکہ ایشی ہبراں پہ آئی سرکنت، ءُآئی ہبراں ایشیءَ سرکنت، ءُمردماں میڑینگ لوٹیت.

(۴) ہماکہ مال دیگءِ تہا سک کنجوسی کنت، ءُمردماں نیکیں کارکنگءَ نئیْلیت.

(۵) ﴿عُتُلٍّ﴾ جانءَ پرّیں مردمءَ گوْش اَنت. کہ سک باز وارت ءُسک باز ظلم کنت.

(۶) ﴿زَنِيْمٍ﴾ کم نسل، ءُکمینہ ایں، ءُبدنامیں، ءُکوتکءَ گوْش اَنت.

(۷) بزاں آپمیشا تکبّر کنت کہ مالدارے، ءُقوم ءُراج ئِے مزن اِنت.

(۸) ﴿اَسَاطِيْرُ﴾ دروگیں ءُبے سریں کسّہءَ گوْش اَنت. (مفردات القرآن للإمام الرّاغب).

سَنَسِمُهٗ عَلَى الْخُرْطُوْمِ ﴿١٦﴾

۱۶. زوتّ ما داگ دئیں آئی سنٹءَ[۱].

اِنَّا بَلَوْنٰهُمْ كَمَا بَلَوْنَآ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ ۚ اِذْ اَقْسَمُوْا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِيْنَ ﴿١٧﴾

۱۷. بیشک ماچکّاس اِت آیانءَ[۲] ہنچوکہ ما باگءِ ہدابند چکّاس اِتنت[۳]، وہدیکہ وت ماں وتءَ سوگنداِش وارت کہ سندیں آئی برانءَ گوں سہب سہبءَ[۴].

وَلَا يَسْتَثْنُوْنَ ﴿١٨﴾

۱۸. ءُاِن شاء اللہ اِش نہ کت.

فَطَافَ عَلَيْهَا طَآئِفٌ مِّنْ رَّبِّكَ وَهُمْ نَآئِمُوْنَ ﴿١٩﴾

۱۹. گڑا سرگوْست اے باگءِ سرا ترندیں گوْاتے چہ تئی پروردگارءِ نیمگءَ ءُآ (باگءِ واجہ) وپسوک اِتنت.

فَاَصْبَحَتْ كَالصَّرِيْمِ ﴿٢٠﴾

۲۰. گڑا بوت چو رُتگیں ڈگارءَ[۵].

فَتَنَادَوْا مُصْبِحِيْنَ ﴿٢١﴾

۲۱. نوں تواراِش دات یکّءَ دگرءَ سہب سہبءَ.

اَنِ اغْدُوْا عَلٰى حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰرِمِيْنَ ﴿٢٢﴾

۲۲. بیااِت کہ ماھلّہ رویں وتی ڈگارانی سرا اگن شمارا (بر) سندگی اِنت.

فَانْطَلَقُوْا وَهُمْ يَتَخَافَتُوْنَ ﴿٢٣﴾

۲۳. گڑا رہادگ بوت اَنت ءُوت ماں وتءَ چیرکائءَ گوْشان اِتنت.

---

(۱) لہتینءَ جنگءِ بدر مراد زرتگ کہ آروچءَ پہ زہم کافرانی پونز ءُپیشانی داغ دیگ بوت اَنت، ءُلہتےءَ چہ داغ د یگءَ آیانی رزوائی مراد زرتگ، ءُاے رزوائی دنیا ءُآخرت دوئیں جاگہاں بوت کنت. (تفسیر ابن کثیر).

(۲) بزاں اے مکّہءِ مردماں باز مال ءُدولت ما پمیشا دات کہ ایشاں بچکّاسیں باریں شکر گذار بنت یا ناشکر بنت.

(۳) اے باگءِ ہدابندانی کسّہ عربانی تہا مشہورانت. اے صنعاء (یمنءَ) چہ دو فرسخ بزاں دو میلءِ راہ اِنت. ایشی واہندءَ چہ ایشی غریب ءُمسکینانی سرا خرچ کت بلے آئی مرگءَ چہ رند وہدیکہ آئی چک ایشی کماش بوت اَنت گڑا آیاں شوْرکت کہ چہ ایشی مئے وتی خرچ پہ ہیلتے درکییت ما غریب ءُمسکیناں پرچہ بدئیں؟ اللہءَ اے ہبر دوست نہ بوت، آئی اے باگ پہک نیست ءُنابود کت.

(۴) ﴿ لَيَصْرِمُنَّهَا ﴾ صرم. کشارءِ رُنگءَ گوْش اَنت.

(۵) بزاں ہنچوکہ کشارءِ رُنگءَ رند ڈگار خشک بوت ہمے وڑا اے باگ پہکءَ پہک نیست ءُنابود بوت.

اَنْ لَّا یَدْخُلَنَّهَا الْیَوْمَ عَلَیْكُمْ مِّسْكِیْنٌ ﴿۲۴﴾

۲۴. چومہ بیت کہ بئیت ءُبرسیت پہ شما مروچی ایشی تہا مسکینے.

وَّ غَدَوْا عَلٰى حَرْدٍ قٰدِرِیْنَ ﴿۲۵﴾

۲۵. شت اَنت سہب سہبءَ پہ نہ دیگءَ (غریبانی) زورءِ سرا[1].

فَلَمَّا رَاَوْهَا قَالُوْۤا اِنَّا لَضَآلُّوْنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. نوں وہدیکہ چمّ اِش پہ باگءَ کپت اَنت گوْشت اِش کہ ابّوْ! ما پہک نہ بوتیں.

بَلْ نَحْنُ مَحْرُوْمُوْنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. بلکہ مئے نصیبءَ ہچ نیست.

قَالَ اَوْسَطُهُمْ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ لَوْ لَا تُسَبِّحُوْنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. گوْشت ایشانی جوانتریں مردمءَ کہ من شمارا نہ گوشتگ اَت کہ پرچہ شما پاکیءَ بیان نہ کن اِت (اللہءِ).

قَالُوْا سُبْحٰنَ رَبِّنَاۤ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِیْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. گوْشت اِش کہ پاک اِنت مئے پروردگار بیشک ما ظالم ءُناانصاف اِتیں.

فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ یَّتَلَاوَمُوْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. گڑا دیم اِش گوں یکّءَ دگرءَ کت ءُیکّءَ دگرءَ ملامت کنان اِتنت.

قَالُوْا یٰوَیْلَنَاۤ اِنَّا كُنَّا طٰغِیْنَ ﴿۳۱﴾

۳۱. گوْشت اِش ہائے مئے شومی کہ ماگیشی کنوک اِتیں.

عَسٰى رَبُّنَاۤ اَنْ یُّبْدِلَنَا خَیْرًا مِّنْهَاۤ اِنَّاۤ اِلٰى رَبِّنَا رٰغِبُوْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. امّید اِنت کہ مئے پروردگار مارا ایشی جاگہءَ دگرے بداَنت، بیشک ما وتی پروردگارءِ امّید واریں[2].

(۱) امام راغب گوشیت حَرْد گوْش اَنت. (المنع عن حدّة و غضب) گوں ترندی ءُزہرءَ منَہ کنگءَ . (مفردات القرآن).

(۲) ہنچوگوْش اَنت کہ آیاں وت ماں وتءَ قول ءُقرارکت کہ اگں نوں مارا اللہ مال ءُدولت بداَنت گڑا ما مسکینانی سرا خرچ کنیں، ءُچہ پیسری اِیں کاراں توبہ اِش کت، ءُچہ اللہءَ امّید وار بوت اَنت.

كَذٰلِكَ الْعَذَابُ ؕ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. همے پیمءَ کئیت عذاب[۱]، ءُالّمءَ آخرتءِ عذاب مسترانت، اگن آیاں بزانتیں.

اِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿۳۴﴾

۳۴. بیشک پہریزگارانی واستا آیانی پروردگارءِ گوڑا پرنعمتیں باگ ہست.

اَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِيْنَ كَالْمُجْرِمِيْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. ایا ماکنیں مسلماناں چو گنہگارانی پیما؟

مَا لَكُمْ ۫ كَيْفَ تَحْكُمُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. چون اِنت شمارا، چہ وڑا فیصلہ کن اِت[۲]؟

اَمْ لَكُمْ كِتٰبٌ فِيْهِ تَدْرُسُوْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. زاناں شمارا اے بابتءَ کتابےہست کہ شمائے وان اِت[۳].

اِنَّ لَكُمْ فِيْهِ لَمَا تَخَيَّرُوْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. بیشک پہ شما ایشی تہا ہست ہرچیکہ شمارا دوست بہ بیت.

اَمْ لَكُمْ اَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۙ اِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُوْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. یا ہست پہ شما مئے سرا محکمیں عہد ءُپیمانے تاں قیامتءَ[۴]؟ بیشک پہ شما ہست ہرچیکہ شما وت فیصلہ بکن اِت.

سَلْهُمْ اَيُّهُمْ بِذٰلِكَ زَعِيْمٌ ﴿۴۰﴾

۴۰. جست بگرچہ آیاں کہ ایشی ضامن کئے اِنت.

---

(۱) بزاں ہرکس کہ اللہءِ حکمانی مخالفتءَ بکنت، ءُآئی راہءَ صدقہ ءُخیرات مہ کنت بلکیں کنجوسی بکنت گڑا ما آئیءَ دنیاءِ تہا ہمے وڑا عذاب دئیں.

(۲) مکّہءِ مشرکاں گوشت کہ اگن قیامتے بوت گڑا ما چہ مسلماناں جوانتر بئیں، ہنچوکہ دنیاءِ تہا ما چہ آیاں وش حال تریں. گڑا اللہ پاکءَ ہمے آیت نازل کت کہ اے چوں بوت کنت کہ ما نافرماناں ءُفرمانبرداراں یک وڑا بچاریں؟ اے وَانصافءِ خلاف اِنت. منءِ اللہ چوں اے وڑکت کنت.

(۳) کہ آئی تہا ہمے ہبر ہست اَنت کہ شما ئش کن اِت. اگن اے وڑانت گڑا ہمے کتابءَ پیش بدارات.

(۴) یااللہءَ گوں شما چشیں قول ءُقرارے کتگ کہ تاقیامتءَ ہست اِنت کہ آشمارا بہشتءَ بارت، ءُشمارا عذاب نہ دنت؟ مطلب ہمیش اِنت کہ اے وڑیں ہبرنیست، بلکیں درہا آیانی وتی ٹہینتگ اِیں دروگ اَنت.

اَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ ۚ فَلْيَاْتُوْا بِشُرَكَآئِهِمْ اِنْ كَانُوْا صٰدِقِيْنَ ﴿۴۱﴾

۴۱. یا آیاں شریدار ہست، گڑا بیارانت وتی شریداراں اگن راست گوشوک انت.

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَّيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُوْدِ فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. ہما روچءَ کہ ڈنّءَ کنگ بیت ٹانگ[1] ءُتوار جنگ بنت پہ سجدہ کنگءَ گڑا دست اِش نہ رسیت.

خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۭ وَقَدْ كَانُوْا يُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُوْدِ وَهُمْ سٰلِمُوْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. جہل بنت آیانی چمّ، مان پوشیت آیاں رزوائی یے، ءُپیسرا آپہ سجدہءَ توار جنگ بوتگ اِتنت ءُ آ سلامت اِتنت.

فَذَرْنِيْ وَمَنْ يُّكَذِّبُ بِهٰذَا الْحَدِيْثِ ۭ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. نوں بِل منا گوں ہمائی کہ دروگ بند کنت اے ہبرءَ، کہ ما آیاں کمّک کمّکءَ بران کنیں چہ ہمودا کہ سراِش برنہ بیت.

وَاُمْلِيْ لَهُمْ ۭ اِنَّ كَيْدِيْ مَتِيْنٌ ﴿۴۵﴾

۴۵. ءُمن آیاں وہد دیاں، بیشک منی گرفت سک مُہرانت.

اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِّنْ مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُوْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. زانـاں تو چہ آیاں مزّے لوٹ ئے ءُآچہ وامءَ بارانت[2]؟

---

(۱) حدیثءِ تہا کئیت. اللہءِ پاکیں پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوشت: کہ (قیامتءَ) مئے پروردگار وتی ٹانگءَ ڈنّءَ کنت گڑا ہر مؤمنیں مردین ءُجنین آئءَ سجدہ کنت، ءُپشت کپیت ہما مردم کہ آئی دنیا تہا پہ پیش دارگءَ سجدہ کتگ نوں آلوئیت کہ سجدہ بکنت گڑا آئی پشت چو دارءَ یا آہنءَ تچک بیت، ءُآسجدہ کت نہ کنت. (صحیح البخاری تفسیرسورۃ القلم) نوں ٹانگ چو اللہءِ آدگہ صفتانی وڑا یک صفتے. مارا آئی سرا ایمان آرگ لوٹیت. البتہ آئی کیفیّتءَ ما بیان کت نہ کنیں. آہما وڑانت کہ آئءَ ذات زیب دنت. آچہ ہرچ وڑیں تشبیہءَ پاک اِنت. سلف صالحینءِ وامامانی عقیدہ ہمیش اِنت کہ اللہءِ صفاتانی سرا بے آیانی رد کنگءَ، و تاویل کنگءَ، و تشبیہ دیگءَ ہما وڑا ایمان آرگ بہ بیت کہ قرآن ءُحدیث تہا بیان بوتگ اَنت. اللہ مارا ہمایانی رہبند سرا روگءِ توفیقءَ بدانت. چُوں وش گوشتگ شیخ سعدی رَحِمَهُ اللّٰهُ.

قیاس تو بروئے نگردد محیط

جہاں متفق بر الہیتش — فرومانده در کنہ ماہیتش

(۲) بزاں اے پیمیں ہبر ہم نیست کہ توچہ آیاں اےدعوتءِ سرا مز بلوٹ ئے پمیشا تک نہ کنت.

اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَیْبُ فَهُمْ یَكْتُبُوْنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. یا آیانی گوْرا غیب ہست کہ چہ ہمائی نبشتہ کننت[1].

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوْتِ اِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُوْمٌ ﴿۴۸﴾

۴۸. نـوں وتا بـدار وتی پـروردگارءِ حکمءِ سرا ءُمہ بو چو ماہیگءِ ہدابندءَ[2]، وہدیکہ آئی توار کت وتی پروردگارءَ ءُآچہ زہرءَ پرّات.

لَوْلَاۤ اَنْ تَدٰرَكَهٗ نِعْمَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ لَنُبِذَ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ مَذْمُوْمٌ ﴿۴۹﴾

۴۹. اگن دسـت مـہ گپتیں آئیءَ آئی پـروردگارءِ نعمـتءَ گـڑا آدوْر دیـگ بوتـگ اَت زمینءِ سرا بد حالیءِ حالتءَ.

فَاجْتَبٰىهُ رَبُّهٗ فَجَعَلَهٗ مِنَ الصّٰلِحِیْنَ ﴿۵۰﴾

۵۰. گـڑا آئی پروردگارءَ گچین کت ءُآئی کت چہ نیکاں.

وَاِنْ یَّكَادُ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا لَیُزْلِقُوْنَكَ بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَیَقُوْلُوْنَ اِنَّهٗ لَمَجْنُوْنٌ ﴿۵۱﴾

۵۱. بیشـک نزّیک اِنت کہ کافر ترا بہ لگوشـین اَنت گـوں وتی چمّـاں وہدیکہ قـرآن آیانی گوشاں کپت[3]، ءُگوْش اَنت کہ اے گنوکے.

وَمَا هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعٰلَمِیْنَ ﴿۵۲﴾

۵۲. ءُنـہ اِنـت اے (قـرآن) بلـے بلاہیں سـوج ءُپنتے پہ جہانیاں.

---

(۱) اے استفہام انکارءِ واستا اِنت. بزاں اے پیمیں ہبر ہم نیست کہ آیاں تئی رہبریءِ حاجت مہ بیت، ءُآوت چہ آسمانءَ رہبری بزوراَنت. بلکیں ہبرہمیش اِنت کہ آہشکءَ پہ ضدّ ءُکنّت ایمان آرگءَ نہ اَنت، اگن نہ دگہ ہبر پہ ایشاں ہچ پشت نہ کپتگ.

(۲) یونس عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ سرجمیں کسّہ سورۃ یونسءِ جند تہا چارگ بہ بیت.

(۳) بـزاں نزّیک اَت کہ کافر تـرا نظربکننت، ءُآتئی سرا اثـر دوْر بدنت بلے اللہءَ چـہ وتی مہربانیءَ ترا رسـتگارکرت، ءُدور داشت. اے آیت اے ہبرءِ دلیل اِنت کہ نظرلگّیت، ءُآحقیقتیں چیزے. اے بابتءَ چہ پیغمبر صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ سک باز حدیث آتکگ، ءُآصحیح اَنت.

سُوْرَةُ الْحَآقَّةِ — سورة الحآقّة

سوره الحاقه مکّەءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
پنجاه ءُدوآیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

اَلْحَآقَّةُ ۝۱

۱. جہ گیر بووکیں[1].

مَا الْحَآقَّةُ ۝۲

۲. چے ئِے جہ گیر بووکیں[2]؟

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الْحَآقَّةُ ۝۳

۳. ءُتو چے زانئے کہ جہ گیر بووک چے ئِے.

كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ وَعَادٌۢ بِالْقَارِعَةِ ۝۴

۴. دروگ بند کت ثمود ءُعادءَ دلا نی چوپوک ءُلرزینوک.

فَاَمَّا ثَمُوْدُ فَاُهْلِكُوْا بِالطَّاغِيَةِ ۝۵

۵. گڑا ثمود نیست ءُنابود کنگ بوت اَنت پہ سکّیں ترندے توار ءُکوکارِ.

وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوْا بِرِيْحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۝۶

۶. ءُعاد نیست ءُنابود کنگ بوت اَنت گوں ترندین ءُزور مندیں گوْاتےءَ.

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَّثَمٰنِيَةَ اَيَّامٍ ۙ حُسُوْمًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيْهَا صَرْعٰى ۙ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ۝۷

۷. داشت ئِے گوات آیانی سرا ہپت شپ ءُہشت روچ پد ماں پدا، گڑا تو دیست اَنت مردم کہ کپتگ اِتنت گشئے کہ مچّی کنٹ اَنت کپتگین.

---

(۱) ﴿اَلْحَآقَّةُ﴾ چہ قیامتءِ ناماں یکّے. آئیءَ الحاقّة پمیشا گوْشگ بیت کہ آئی آیگ برحقّ اِنت.

(۲) چہ لفظءِ استفہام آرگءَ لوٹ آئی مزنی ءُشانءِ بیان کنگ اِنت.

فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِّنْۢ بَاقِيَةٍ ۝۸

۸. ایا توگندئے چہ آیاں ہچ پشت کپتگینے؟

وَجَآءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهٗ وَالْمُؤْتَفِكٰتُ بِالْخَاطِئَةِ ۝۹

۹. ءُآتک فرعون ءُچہ آئی ساری اِین ءُچپّی کتگیں[۱] پہ گناہانی سوبءَ.

فَعَصَوْا رَسُوْلَ رَبِّهِمْ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَّابِيَةً ۝۱۰

۱۰. گڑا نافرمانی اِش کت وتی پروردگارءِ رسولءَ گڑا آئی گپت اَنت پہکیں گرگے.

اِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَآءُ حَمَلْنٰكُمْ فِی الْجَارِيَةِ ۝۱۱

۱۱. بیشک وہدیکہ آپ سرگوست چہ حدّا[۲] ما سوار کت شمارا ماں بوجیگءِ تہا[۳].

لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَّتَعِيَهَآ اُذُنٌ وَّاعِيَةٌ ۝۱۲

۱۲. تا کہ بکنیں ایشیءَ پہ شما پنتے ءُآئیءَ یاد بکننت پچیں گوش.

فَاِذَا نُفِخَ فِی الصُّوْرِ نَفْخَةٌ وَّاحِدَةٌ ۝۱۳

۱۳. وہدیکہ دمگ بیت کرنّاءِ تہا یک دمگے.

وَّحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَّاحِدَةً ۝۱۴

۱۴. ءُچست کنگ بنت زمین ءُکوہ پدا کُٹگ بنت آیان یک کُٹگے.

فَيَوْمَئِذٍ وَّقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝۱۵

۱۵. گڑا آروچءَ دیمءَ کئیت دیمءَ آؤکیں.

وَانْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَهِیَ يَوْمَئِذٍ وَّاهِيَةٌ ۝۱۶

۱۶. ءُترْکّیت آسمان گڑا آروچءَ آسست بیت.

وَّالْمَلَكُ عَلٰٓى اَرْجَآئِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمٰنِيَةٌ ۝۱۷

۱۷. ءُفرشتگ آئی کرّ ءُگوْران بنت، ءُآروچءَ بڑّءَ کننت تئی پروردگارءِ عرشءَ[۴] وتی سرا ہشت فرشتہ.

---

(۱) چہ چپّی کتگیں قومءَ لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ قوم مراد اِنت.

(۲) بزاں آپ چہ حدّءَ سرگوست. اے طوفانءِ سزا اللہءَ نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ قومءَ دات.

(۳) گشئے اللہءَ چہ نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءُآئی ہمیراہانی رستگار کنگءَ دریں نسلءِ انسانی چہ تباہ بوگءَ رکّینت. ہمیشا اداالله دریں انساناں خطاب کنگءَ اِنت کہ آروچی من شمارا درستاں رکّینت.

(۴) یاوچہ اے عرشءَ مراد اللہءِ مزنیں عرش اِنت. اے ہوں بوت کنت کہ چہ ایشی مراد ہما عرش اِنت کہ زمینءِ سرا ایرکنگ بیت فیصلہءِ واستا، ءُاللہ پاک آئی سرا نزول کنت.

يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُوْنَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿۱۸﴾

۱۸. آروچءَ شما پیش کنگ بئیت، چیر نہ بیت چہ شما چیرداتگیں چیزے[۱].

فَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ بِيَمِيْنِهٖ فَيَقُوْلُ هَآؤُمُ اقْرَءُوْا كِتٰبِيَهْ ﴿۱۹﴾

۱۹. بلے آئیءَ کہ دیگ بوت آئی نبشتہ ءُاعمال نامہ پہ آئی راستیں دستءَ گڑا گوْشیت کہ بیااِت بوان اِت منی نبشتہءَ[۲].

اِنِّيْ ظَنَنْتُ اَنِّيْ مُلٰقٍ حِسَابِيَهْ ﴿۲۰﴾

۲۰. بیشک من یقین کتگ اَت کہ من ڈیک دیاں گوں وتی سابءَ.

فَهُوَ فِيْ عِيْشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿۲۱﴾

۲۱. نوں آبیت وتی دلءِ تبیں زندگیءِ تہا.

فِيْ جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿۲۲﴾

۲۲. ماں برزیں بہشتءِ تہا.

قُطُوْفُهَا دَانِيَةٌ ﴿۲۳﴾

۲۳. کہ آئی نیوگ ءُبر سندگ نزیک ءُجہل ءُلونجان بنت.

كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓـًٔا بِمَآ اَسْلَفْتُمْ فِي الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿۲۴﴾

۲۴. بورات ءُبنوش اِت دلءِ تبءَ بہ عوضءَ ہمائی کہ شما دیم داتگ اَنت ماں گوْستگیں روچانی تہا[۳].

وَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ بِشِمَالِهٖ ۙ فَيَقُوْلُ يٰلَيْتَنِيْ لَمْ اُوْتَ كِتٰبِيَهْ ﴿۲۵﴾

۲۵. بلے آئیءَ کہ دیگ بوت آئی نبشتہ ءُاعمال نامہ پہ آئی چپّیں دستا گڑا آگوْشیت ہائے منی شومی، دیگ مہ بوتیں منا منی نبشتہ.

وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُمن مہ زانتیں کہ چون اِنت منی ساب.

يٰلَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿۲۷﴾

۲۷. ہائے منی شومی کہ بہ بوتیں فیصلہ کنوک[۴].

---

(۱) بزاں شما دربا اللّٰہءِ دیمءَ پیش کنگ بئیت، ءُچہ شما ساب ءُداد گرگ بیت.

(۲) بزاں چہ گلءَ بالَ گوْشیت بیااِت منی نیک بختیءَ سیل کن اِت.

(۳) بزاں ہما نیکیں عمل کہ شما دنیا تہا کتگ اَنت، اے ہمایانی مزّاَنت.

(۴) بزاں بہ مرتیناں، ءُبجبر زندگ مہ بوتیناں.

مَآ اَغْنٰى عَنِّيْ مَالِيَهْ ۝۲۸
۲۸. منی کارءَ نیاتک منی مال.

هَلَكَ عَنِّيْ سُلْطٰنِيَهْ ۝۲۹
۲۹. چه منی دستا دراتک ءُشت منی بادشاہی.

خُذُوْهُ فَغُلُّوْهُ ۝۳۰
۳۰. ایشیءَ بگرات، ءُزنجیراں ایشی گٹّءَ مان کن اِت.

ثُمَّ الْجَحِيْمَ صَلُّوْهُ ۝۳۱
۳۱. رندءَ دوزہءَ دۆورئے بدئیت.

ثُمَّ فِيْ سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُوْنَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوْهُ ۝۳۲
۳۲. پدا ماں یک ہنچیں زمزیلےءِ تہا آئیءَ بندات کہ آئی دراجی ہپتاد گز اِنت.

اِنَّهٗ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظِيْمِ ۝۳۳
۳۳. بیشک آئیءَ یقین نہ بوتگ مزن شانیں اللہءِ سرا.

وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ۝۳۴
۳۴. ءُایشی شوق نہ داتگ مسکیناں نان وارینگءِ.

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيْمٌ ۝۳۵
۳۵. نوں پہ ایشی نہ بیت مروچی ادا دلی دوستے ءُدوزواھے.

وَّلَا طَعَامٌ اِلَّا مِنْ غِسْلِيْنٍ ۝۳۶
۳۶. ءُنہ بیت پہ آئی پچ وراکےبیدءِ خون ءُریمءَ.

لَّا يَاْكُلُهٗٓ اِلَّا الْخٰطِـُٔوْنَ ۝۳۷
۳۷. نہ وراَنت آئیءَ بیدءِ گنہگاراں.

فَلَآ اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُوْنَ ۝۳۸
۳۸. سوگند اِنت منا ہما چیزانی کہ شمائش گنداِت.

وَمَا لَا تُبْصِرُوْنَ ۝۳۹
۳۹. ءُہماکہ شمائش نہ گنداِت.

اِنَّهٗ لَقَوْلُ رَسُوْلٍ كَرِيْمٍ ۝۴۰
۴۰. بیشک اے ہبرانت شرفداریں رسولءِ[1].

وَّمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ۭ قَلِيْلًا مَّا تُؤْمِنُوْنَ ۝۴۱
۴۱. ءُآ یک شاعرےءِ ہبرنہ اِنت، بازکمّ کہ شما ایمان کاراِت.

---

(۱) مراد محمّد رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اِنت. بزاں اے گپ شاعرےءِ، یا دگرےءِ ٹہینتگ اِین ءُآوُرتگ اِین نہ اَنت بلکیں اے رسولءِ ہماگپّ اَنت کہ جبریل عَلَیْہِ السَّلَامُ اِش چہ اللہ نیمگءَ پہ آئی کاریت ءُسرکنت.

وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ ؕ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. ءُنہ سحر گرےءِ ہبرانت، بازکمّ کہ شما پنت ءُسوج زورات.

تَنْزِيْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. ایر گپتگ اِین اِنت چہ درہیں جہانءِ پروردگارءَ.

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيْلِ ﴿۴۴﴾

۴۴. اگن آئی بہ ٹہنتیں مئے سرا بازیں دروگے.

لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِيْنِ ﴿۴۵﴾

۴۵. گڑا ما آ دزگیر کتگ اَت پہ راستیں دستءَ.

ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِيْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. گڑا ماچہ آئی چٹّینت آئی دلءِ رگ.

فَمَا مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ عَنْهُ حٰجِزِيْنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. گڑا نہ بوت چہ شما ہچ کس چہ آئی دیمپان بوگ.

وَاِنَّهٗ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿۴۸﴾

۴۸. ءُبیشک اے بلاہیں سوج ءُپنتے پہ پہریزگاراں.

وَاِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُّكَذِّبِيْنَ ﴿۴۹﴾

۴۹. ءُبیشک ما زانیں کہ شمئے تہا بازیں دروگ بند کنوک ہست.

وَاِنَّهٗ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿۵۰﴾

۵۰. بیشک اے پشومانی یے کافرانی سرا[1].

وَاِنَّهٗ لَحَقُّ الْيَقِيْنِ ﴿۵۱﴾

۵۱. ءُبیشک کہ آ (قرآن) قابل یقین کنگنت.

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ ﴿۵۲﴾

۵۲. نوں پاکیءَ بیان بکن گوں وتی مزن شانیں پروردگارءِ نامءَ .

---

(۱) بزاں اے دروگ بندکنگ پیغمبرانی ءُقرآنءِ قیامت روچءَ آیاں افسوس کنگ پرمائیت. بلے بدبختی ہمیش اِنت کہ آروچءِ افسوس کنگ کار نہ دنت.

سُوْرَةُ الْمَعَارِجِ سورة المعارج

سوره معارج ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
چل ءُچارآیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

سَاَلَ سَآئِلٌۢ بِعَذَابٍ وَّاقِعٍ ۝۱

۱. جست کت جست کنو کےءَ ہما عذابءِ باروا کہ بووک اِنت[۱].

لِّلْكٰفِرِيْنَ لَيْسَ لَهٗ دَافِعٌ ۝۲

۲. کافرانی واستا کہ آئیءَ کس بیرہ دات نہ کنت.

مِّنَ اللّٰهِ ذِي الْمَعَارِجِ ۝۳

۳. چہ اللّٰہءِ نیمگءَ کہ واجہ اِنت برزءَ رؤکیں درجہانی.

تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوْحُ اِلَيْهِ فِيْ يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗ خَمْسِيْنَ اَلْفَ سَنَةٍ ۝۴

۴. برزءَ روَانت آئی نیمگءَ فرشتہ ءُروح[۲] ماں ہنچیں روچےءَ کہ آئی دراجی پنجہ ہزار سال اِنت[۳].

---

(۱) ایشی گوْشوک گیشترین مفسرینانی نزّیکءَ نضربن حارث اَت. آئی ہمے دعا لوٹ اِت کہ اے اللّٰہ اگن محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تئی برحقّیں پیغمراِنت گڑا مئے سرا چہ آسمانءَ ڈوک بگوْاریں. بزاں ماراعذاب بدئے، گڑا اللّٰہءَ آجنگءِ بدرءِ تہا ہمے سزا دات کہ مسلمانانی دستءَ کشگ بوت. ادا چہ عذابءَ مراد ہمیش اِنت (لباب النقول فی أسباب النّزول للسّیوطی) ءُآخرتءِ عذاب ہوں مراد بوت کنت کہ آپہ ہر کافرءَ ایراِنت.

(۲) چہ روحءَ مراد جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت.

(۳) چہ یومءَ کجام روچ مرادانت، ایشی بابتءَ اختلاف بست، صحیح ترین قول ہمیش اِنت کہ مرادقیامتءِ روچ اِنت حافظ ابن کثیر گوْشیت کہ اے ہبرچہ عبداللّٰہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا پہ سندِ صحیح ثابت اِنت. بزاں آئی یک روچےدنیاءِ پنجہ ہزارسالءِ برابراِنت. چہ صحیح مسلمءِ یک حدیثےءَ ہوں ہمے زانگ بیت کہ چہ ایشی مراد قیامت روچ اِنت. (کتاب الزّکوٰۃ باب إثم مانع الزّکوٰۃ).

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيْلًا ۝۵

۵. نوں صبر بکن جوانیں صبر کنگے.

اِنَّهُمْ يَرَوْنَهٗ بَعِيْدًا ۝۶

۶. بیشک اے آئیءَ دور گنداَنت.

وَّنَرٰىهُ قَرِيْبًا ۝۷

۷. ءُما آئیءَ نزّیکءَ گندیں[1].

يَوْمَ تَكُوْنُ السَّمَآءُ كَالْمُهْلِ ۝۸

۸. ہما روچءَ کہ بیت آسمان چو آپ کتگیں رودءَ.

وَتَكُوْنُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ۝۹

۹. ءُبنت کوہ چو شُشتگ اِین ءُشتگیں پژمءَ.

وَلَا يَسْـَٔلُ حَمِيْمٌ حَمِيْمًا ۝۱۰

۱۰. ءُجست نہ کنت دلی دوست وتی آدگہ دلی دوستءَ.

يُّبَصَّرُوْنَهُمْ ۭ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِيْ مِنْ عَذَابِ يَوْمِىِٕذٍۢ بِبَنِيْهِ ۝۱۱

۱۱. آپیش دارائینگ بنت، لوٹیت گنہگار کہ چونیں وڑےءَ پہ عوضءَ بداَنت چہ آروچءِ عذابءَ وتی چُکّاں.

وَصَاحِبَتِهٖ وَاَخِيْهِ ۝۱۲

۱۲. ءُوتی لوگ بانُکءَ ءُوتی براتءَ.

وَفَصِيْلَتِهِ الَّتِيْ تُـْٔوِيْهِ ۝۱۳

۱۳. ءُوتی ہما خاندانءَ کہ آئی اشرا جاگہ داتگ اَت.

وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا ۙ ثُمَّ يُنْجِيْهِ ۝۱۴

۱۴. ءُہرچیکہ زمینءِ تہا ہست درستاں، ءُپدا آئیءَ رستگار بکنت.

كَلَّا ۭ اِنَّهَا لَظٰى ۝۱۵

۱۵. ہجبر چو نہ بیت[2]، بیشک آ برمشوکیں آسے.

نَزَّاعَةً لِّلشَّوٰى ۝۱۶

۱۶. لگوشینوک اِنت پوستءِ.

---

(۱) چہ دوریءَ آئی نیایگ مرادِنت، ءُچہ آئی نزّیک بوگءَ آئی یقینی آیگ مرادِنت. بزاں کافرانی عقیدہ ہمیش اِنت کہ قیامت قائم نہ بیت، ءُمنءِ اللہ ہمیشی گوْشاں کہ آنزّیک اِنت. عربی زبانءِ تہا ہر آؤکیں چیز کہ آئی آیگ یقینی چیزے بہ بیت آنزّیک گوْشگ بیت ہنچوکہ مشہورِانت (**کلّ ماھو آت فھوقریب**). ہرچیز کہ آؤک اِنت بزاں نزیک اِنت.

(۲) بزاں آئی اے چیز پہ عوض زورگ نہ بنت، ءُآوت دوزہءَ دوُر دیگ بیت.

تَدْعُوْا مَنْ اَدْبَرَ وَتَوَلّٰى ﴿۱۷﴾

۱۷. توار جنت ہرکسءَ کہ پشت ئے مان دات ءُدیم ئے تاب دات.

وَجَمَعَ فَاَوْعٰى ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُمچّ ئے کت ءُایرئے کت[۱].

اِنَّ الْاِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوْعًا ﴿۱۹﴾

۱۹. بیشک انسان جوڑ کنگ بوت پہ اشتاپ بازی ءُبے برداشتے[۲].

اِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوْعًا ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُہمیکہ برسیت آئیءَ نہ وشّی یے آ پہک بے صبر بیت.

وَّاِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوْعًا ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُوہدیکہ برسیت آئیءَ وشّی یےآ سک بخیل بیت.

اِلَّا الْمُصَلِّيْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. بید اَنت نمازی.

الَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ دَآئِمُوْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. ہماکہ وتی نمازانی سرا ہمیشگی کنوک اَنت.

وَالَّذِيْنَ فِيْٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُوْمٌ ﴿۲۴﴾

۲۴. ءُہماکہ آیانی مالءِ تہا بہر ہست زانتگ اِیں[۳].

لِّلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُوْمِ ﴿۲۵﴾

۲۵. پہ لوٹوکاں ءُپہ بے بہراں[۴].

وَالَّذِيْنَ يُصَدِّقُوْنَ بِيَوْمِ الدِّيْنِ ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُہماکہ باورداروک اَنت جزاء ءُانصافءِ روچءِ.

وَالَّذِيْنَ هُمْ مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُّشْفِقُوْنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُہماکہ چہ وتی پروردگارءِ عذابءَ ترسوک اَنت.

---

(۱) بزاں ہرآمردمءَ کہ وتی مالانی زکات در نہ کتگ دوزہ آئیءَ توار بردنت.

(۲) «هلوع» اِشتاپ بازی، ءُبے برداشتی، کنجوسی، ءُکوکار ءُسلوات کنگءَ گوشگ بیت. بزاں انسانءَ اے درییں صفت مان اَنت. (حاشية الصاوی علی تفسير الجلالين).

(۳) بزاں آصدقہ ءُخیرات کنت، ءُزکاتاں درکنت، ءُغریبانی تہا بہراش کنت.

(۴) بزاں ہماکہ اناگہ آئی سرا مصیبتے آتک، ءُآئی درییں کتّ تباہ بوت، ءُہماکہ چہ پاکدامنی ءُنہ لوٹگءِ سببءَ چہ مردمانی صدقہ ءُخیراتاں زبہرانت. بزاں اے پیمیں مردماں صدقہ ءُخیرات دینت، ءُآیانی کمکءَ کنت.

اِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَاْمُوْنٍ ﴿۲۸﴾

۲۸. بیشک آیانی پروردگارءِ عذاب همے پیما اِنت که کسے چه آئی ایمن بوت نه کنت.

وَالَّذِيْنَ هُمْ لِفُرُوْجِهِمْ حٰفِظُوْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. ہماکه وتی ننگانی حفاظت کنوک اَنت.

اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُوْمِيْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. ابیداَنت آیانی لوگ بانک ءُہرچیکه آیانی مولداَنت[1] بیشک آ میاری نه اَنت.

فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعٰدُوْنَ ﴿۳۱﴾

۳۱. ہرکس که بیدءِ ایشاں دگه شوہاز بکنت گڑا ہمیش اَنت سرگوْستگیں.

وَالَّذِيْنَ هُمْ لِاَمٰنٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رٰعُوْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. ءُہماکه وتی امانتانی ءُقول ءُقرارانی خیال داروک اَنت.

وَالَّذِيْنَ هُمْ بِشَهٰدٰتِهِمْ قَآئِمُوْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. ءُہماکه وتی گواہیانی سرا اوشتوک اَنت[2].

وَالَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُہماکه وتی نمازانی حفاظت کنوک اَنت.

اُولٰٓئِكَ فِيْ جَنّٰتٍ مُّكْرَمُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. ہمیش اَنت که بہشتانی تہا شرپدار کنگ بنت.

فَمَالِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا قِبَلَكَ مُهْطِعِيْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. نوں چون اِنت کافراں که پہ تو تچان اَنت ءُپیداگ اَنت؟

عَنِ الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِيْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. چه راست ءُچپّءَ بُربُرّءَ.

اَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ اَنْ يُّدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيْمٍ ﴿۳۸﴾

۳۸. ایا چه آیاں ہرکس اے امّیدءَ داریت که پر نعمتیں بہشتءَ گوْازینگ بیت.

---

(۱) چه اے مُوْلدءَ ہما مولد مراد اِنت که آئی تہا ہچ کسی بہر مان نه اِنت. نه ماتءِ ءُنه پتءِ، نه براتءِ، ءُنه دگه یکےءِ، گوں اے وڑیں مولدءَ آئی واجه وپت ءُواب کت کنت، بلے بہریں ءُشریداریں مولدءِ گوما وپت ءُواب کنگ جائز نه اِنت بیدءِ آئی شرعی مردءِ واستا.

(۲) بزاں آوتی راستیں گواہیءَ ہچ وڑا بدل نه کنت، ءُدروگیں گواہی ہجبر نه دنت.

كَلَّاۤ اِنَّا خَلَقْنٰهُمْ مِّمَّا یَعْلَمُوْنَ ﴿۳۹﴾

۳۹. ہجبر چونہ اِنت[۱]، بیشک ماا‌ے جوڑ کت اَنت چہ ہماچیزءَ کہ آسرپد اَنت[۲].

فَلَاۤ اُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشٰرِقِ وَالْمَغٰرِبِ اِنَّا لَقٰدِرُوْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. نـوں مـنءَ سـوگندیں مـشرق ءُمغربـانی پروردگارءِ کہ ما قدرت داروکیں.

عَلٰۤى اَنْ نُّبَدِّلَ خَیْرًا مِّنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوْقِیْنَ ﴿۴۱﴾

۴۱. پـہ ایشی کہ بیاریـں آیانی جاگـہءَ چہ آیاں جوانتریں، ءُما پشت کپوک نہ ایں.

فَذَرْهُمْ یَخُوْضُوْا وَیَلْعَبُوْا حَتّٰى یُلٰقُوْا یَوْمَهُمُ الَّذِیْ یُوْعَدُوْنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. بل ایشـاں یَلَہ کَنْ کہ پـورت دینت ءُلئیب کننت تاں ہما وہدءَ کہ ڈیک وراَنت گوں وتی ہما روچءَ کہ آئی وعدہ دیگ بوتگ اَنت[۳].

یَوْمَ یَخْرُجُوْنَ مِنَ الْاَجْدَاثِ سِرَاعًا كَاَنَّهُمْ اِلٰى نُصُبٍ یُّوْفِضُوْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. ہمـا روچءَ کـہ درکاینـت چہ قبراں اشـتاپ اشتاپءَ گشـئے کہ پہ نشانے نیمگءَ درکّ اَنت[۴].

خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ؕ ذٰلِكَ الْیَوْمُ الَّذِیْ كَانُوْا یُوْعَدُوْنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. جہـل بنت آیـانی چمّان[۵] مان پوشـیت آیاں رزوائی یـے، ہمیـش اِنـت ہمـا روچ کـہ آئی وعدہ دیگ بوتگ اَنت.

---

(۱) کافراں گوشت اگں مسلمان بہشتءَ روانت گڑا ما چہ ایشاں پیسر روایں، اللہءَ دیم آیت تہا ایشانی رد کت کہ چو نہ اِنت کہ اے کافرگمان کنند. حقیقت ہمیش اِنت کہ بہشتءَ فقط مؤحّدیں مسلمان روانت.

(۲) بـزاں چہ حقیریں آپیءَ. نـوں اے آپءِ ہدابندءَ زیب نہ دنت کہ اللہءِ گـومءَ کفربکنت، ءُآئی دیمءَ تکبّربکنت.

(۳) بزاں تو وتی سـوج ءُپنتاں ویل مـہ کن، ءُآیاں بل کہ وتی حال سراینت. دیرنـہ بیت کہ قیامت کیت، ءُآپہک تاوان باربنت.

(۴) ﴿نُصُبٍ﴾ بتانی نامءَ جانورانی ذبح کنگ جاگہءَ گوْش اَنت. ءُبتاں ہوں گوْشـگ بیت. بتانی بندگ کنوکانی عادت ہمیش اَت کہ ہمیکہ سـہب بوت گڑا آدرست تیز تیزءَ ہمایانی نیمگءَ تتک اَنت کہ باریں کئے آئیءَ پیسرءَ بوسـہ دنت بزاں چکّ ایت. مراد ہمیش اِنت کہ قیامـتءَ ہوں آچہ قبراں درایگ وہدءَ ہنچو یک نیمگءَ تیزتیزءَ تچاں بزاں سرگردان بنت.

(۵) بزاں چہ ترس ءُشہرتیءَ آیانی چم جہل بنت.

سُوْرَةُ نُوْحٍ — سورة نوح

سوره نوح ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
بیست ءُہشت آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

إِنَّآ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦٓ أَنْ أَنذِرْ قَوْمَكَ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾

۱. بیشک ما دیم دات نوحءَ آئی قومءِ نیمگءَ کہ بترسیں وتی قومءَ پیش چہ ایشی کہ بئیت آیانی سرا تورینوکیں عذابے.

قَالَ يَٰقَوْمِ إِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢﴾

۲. آئی گوشت کہ اے منی راج بیشک من پہ شما ظاہریں ترسینوکیاں.

أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَٱتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ﴿٣﴾

۳. ایکہ ایوکءَ اللہءِ بندگیءَ بکن اِت ءُچہ ہمائی بترس اِت ءُمنی حکماں بزورات.

يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ أَجَلَ ٱللَّهِ إِذَا جَآءَ لَا يُؤَخَّرُ ۖ لَوْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

۴. بخشیت پہ شما شمئے گناہاں ءُکلّیت شمارا داں نام بستگیں وہدےءَ[1]، بیشک اللہءِ داشتگیں وہد وہدیکہ کئیت گڑا پشتءَ کنزینگ نہ بیت[2] چوں وشّ اَت کہ شما بزانتیں.

(۱) ایشی تفسیرہمے کنگ بوتگ کہ ایمان آرگءِ برکتءَ موتءِ ہما وہد کہ آئی ساریءَ فیصلہ کنگ بوتگ اللہ آئیءَ پُشتءَ کنزینیت، ءُشمارا دراج تریں عمرے ءُزندگی بےدنت. ءُہماعذابءَ چہ شمئے سرا دورکنت کہ ایمان نیارگءِ صورتءَ پہ شما نبشتہ کنگ بوتگ. چہ اے آیتءَ ہمے دلیل زورگ بوتگ کہ چہ نیکی کنگءَ عمرءِ تہا گیشی کئیت. (تفسیر ابن کثیر) ہنچوکہ حدیثءِ تہاکئیت واجہ ﷺ فرمان کت «صلۃ الرّحم تزید فی العمر» کہ صلہ رحمی بزاں گوں سیاد ءُوارثاں رحمدلی ءُہورتواری کنگ عمرءَ گیش کنت. (صحیح الجامع الصّغیر، حدیث نمبر۳۷۶۶).

(۲) مراد عذاب اِنت. بزاں اللہءِ عذاب وتی وہدءِ سرا کئیت، ءُپہ ہرکسءَ کہ نبشتہ کنگ بوتگ آچہ آئی پشت نہ کپیت.

قَالَ رَبِّ اِنِّیْ دَعَوْتُ قَوْمِیْ لَیْلًا وَّ نَهَارًا ۙ﴿۵﴾

۵. گوشت ئِے کہ اے منی پروردگار! بیشک من دعوت دات وتی قومءَ شپ ءُروچ.

فَلَمْ یَزِدْهُمْ دُعَآءِیْۤ اِلَّا فِرَارًا ﴿۶﴾

۶. گڑا آگیش نہ کت اَنت منی دعوتءَ بیدءِ بِرّ بوگءَ.

وَ اِنِّیْ كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوْۤا اَصَابِعَهُمْ فِیْۤ اٰذَانِهِمْ وَ اسْتَغْشَوْا ثِیَابَهُمْ وَ اَصَرُّوْا وَ اسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا ۚ﴿۷﴾

۷. ءُہمیکہ من آیاں دعوت ءُتوار دات تا کہ تو آیاں بہ بخش ئے گڑا برت اَنت اِش وتی لنکک وتی گوشانی تہا ءُوتی پچّ اِش زرت ءُوت اِش بردات اَنت ءُضدّاِش کت ءُوت اِش سکّانی سک مزن زانت ءُتکبرش کرت.

ثُمَّ اِنِّیْ دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ۙ﴿۸﴾

۸. پدا من اشانءَ دعوت دات سر ظاھرءَ.

ثُمَّ اِنِّیْۤ اَعْلَنْتُ لَهُمْ وَ اَسْرَرْتُ لَهُمْ اِسْرَارًا ۙ﴿۹﴾

۹. رندا برے برےمن سرظاہرءَ توار دات اَنت ءُبرے برے پہکءَ چیرکائیءَ

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ اِنَّهٗ كَانَ غَفَّارًا ۙ﴿۱۰﴾

۱۰. من گوْشت آیاں کہ بخشش بلوٹ اِت چہ وتی پروردگارءَ، بیشک آ مزنیں بخشوکے.

یُّرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَیْكُمْ مِّدْرَارًا ۙ﴿۱۱﴾

۱۱. یلہ کنت آسمانءَ شمئے سرا ہور ریچانءَ[1].

وَّ یُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَّ بَنِیْنَ وَ یَجْعَلْ لَّكُمْ جَنّٰتٍ وَّ یَجْعَلْ لَّكُمْ اَنْهٰرًا ﴿۱۲﴾

۱۲. ءُگیش کنت شمارا پہ مال ءُچکّاں ءُجوڑ کنت پہ شما بازیں باگے ءُبازیں جویے[2].

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُوْنَ لِلّٰهِ وَقَارًا ۚ﴿۱۳﴾

۱۳. چون اِنت شمارا کہ شما اللہءِ مزن شانی ءُبزرگیءِ قدرا نہ زان اِت؟

---

(۱) ادا السّماء. مطرءِ بزاں ہژرمعناءَ دنت. یاا ے عبارت چُش اِنت کہ (یرسل ماء السّماء علیکم) کہ آسمانءِ آپاں شمئے سرا گوْارینیت، ءُاے وژا لفظءِ ماء چیرمنگ لوئیت. (فتح القدیر).

(۲) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ استغفار وانگءَ دینی ءُدنیاوی ہردوکیں فائدہ ماں. پمیشا اگن یکّے باز پریشان اِنت، یاآئی معاشی حالت خراب اِنت گڑا آسک باز استغفاربوانیت إن شاء اللہ آئی مشکل ءُپریشانی گاربنت، اللہ پہ آئی الّمءَ درے پچ کنت.

وَقَدْ خَلَقَكُمْ اَطْوَارًا ﴿۱۴﴾

۱۴. ءُآئی شمارا وڑ وڑیں حالتا جوڑ کتگ.

اَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا ﴿۱۵﴾

۱۵. زاناں شما نہ گندات کہ چہ وڑا جوڑ کتگ اَنت اللّٰہءَ ہپتیں آسمان برز ءُجہلءَ ؟

وَّجَعَلَ الْقَمَرَ فِيْهِنَّ نُوْرًا وَّجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُجوڑئے کت ماں آسمانانی تہا ماہ روژنا روژناءَ ءُجوڑئے کت روچ چراگے.

وَاللّٰهُ اَنْۢبَتَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ نَبَاتًا ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُاللّٰہءَ رودینت شمارا چہ زمینءَ شہمیں رودینگے[1].

ثُمَّ يُعِيْدُكُمْ فِيْهَا وَيُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجًا ﴿۱۸﴾

۱۸. پدا شمارا برتّرینیت آئی تہا ءُدرکنت شمارا شہمیں درکنگے.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ بِسَاطًا ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُاللّٰہءَ جوڑ کتگ پہ شما زمین شہمیں چیر گیجے.

لِّتَسْلُكُوْا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿۲۰﴾

۲۰. تاکہ شما آئی تہا ترّ ءُتاب بکن اِت پہ راہان پراہیں.

قَالَ نُوْحٌ رَّبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنِيْ وَاتَّبَعُوْا مَنْ لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهٗ وَوَلَدُهٗۤ اِلَّا خَسَارًا ﴿۲۱﴾

۲۱. گوشت نوحءَ کہ اے منی پروردگار بیشک ایشاں منی نافرمانی کتگ ءُدمبءَ کپت اَنت ہمائی کہ آئی گیش نہ کت آئی مال ءُچکّانءَ بیدءِ تاوانء[2].

وَمَكَرُوْا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿۲۲﴾

۲۲. ءُہنراِش سازات مزن مزنیں ہنر.

وَقَالُوْا لَا تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَّلَا سُوَاعًا ۙ وَّلَا يَغُوْثَ وَيَعُوْقَ وَنَسْرًا ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُگوشت اِش کہ ہجبر ویل مکن اِت وتی معبودانءَ ءُنہ ودّءَ ءُنہ سواعءَ ویل کن اِت ءُنہ یغوث ءُیعوق ءُنسرءَ[3].

---

(۱) بزاں شمئے درستانی بنیاد خاک اِنت کہ آدم چہ ہمائی جوڑ بوتگ، ءُشما آدمءِ چکّ ءُنماسگ اِت. ءُہمے پیمءَ شمئے رُدگءِ ءُمزن بوگءِ ذریعہ ہوں ہمے خاک اِنت کہ درہیں خوْراک چہ ہمائی درکاینت ءُجوڑبنت، ءُشما چہ ہمیشانی ورگءَ مزن بئیت.

(۲) بزاں آیاں منی ہبرنہ زرت اَنت، بلکیں وتی مالدار ءُکماشانی ہبراِش زرت اَنت پمیشا تباہ بوت اَنت.

(۳) اے نوح عَلَیْہِ السَّلَام ءِ قومءِ نیکیں مردم اِتنت، ایشانی مرگءَ پد قومءَ ایشانی بندگی شروع کت. عبداللہ =

وَقَدْ اَضَلُّوْا كَثِيْرًا ۚ وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِيْنَ اِلَّا ضَلٰلًا ﴿۲۴﴾

۲۴. ءُبیشک آیاں بازینے گارکت[1]، ءُگیش مکن ظالم ءُناانصافاں بیدءِ گمراہیءَ.

مِمَّا خَطِيْٓـٰٔتِهِمْ اُغْرِقُوْا فَاُدْخِلُوْا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوْا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ﴿۲۵﴾

۲۵. چہ وتی بازیں گناہانی سوبءَ بڈ دیگ بوت اَنت ءُبرگ بوت اَنت ماں دوزءِ آسءَ، نوں نہ دیست اِش پہ وتءَ بیدءِ اللّٰہءَ دگہ کمک کنوک.

وَقَالَ نُوْحٌ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ دَيَّارًا ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُگوشت نوح کہ اے منی پروردگار مئیل اے سر زمینءِ سرا چہ کافراں یک چکرّوکے.

اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوْا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوْٓا اِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿۲۷﴾

۲۷. اگن تو آیاں ویل بکن ئے گڑا تئی بندیاں گمراہ کنںت ءُنیارینت بید بد کاریں (ؤ)

= ابن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرمائینیت کہ «أَسْمَاءُ رِجَالٍ صَالِحِينَ مِنْ قَوْمِ نُوحٍ فَلَمَّا هَلَكُوا أَوْحَى الشَّيْطَانُ إِلَى قَوْمِهِمْ أَنِ انْصِبُوا إِلَى مَجَالِسِهِمِ الَّتِي كَانُوا يَجْلِسُونَ أَنْصَابًا وَسَمُّوهَا بِأَسْمَائِهِمْ فَفَعَلُوا فَلَمْ تُعْبَدْ حَتَّى إِذَا هَلَكَ أُولَئِكَ وَتَنَسَّخَ الْعِلْمُ عُبِدَتْ». اے لہتے نیکیں مردم اِتنت نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ قومءِ، وہدیکہ مرت اَنت، شیطانءَ اشانی قومءِ دلءَ ہمے ہبر نندارینت کہ اشانی دیوان جاہاں بت جوڑ بکن اِت ءُمکّ اِش بکن اِت. ءُہمیشانی نامءِ سرا ایشاں نام بربندات. ایشاں ہنچوکت، ایشانی بندگی کنگ نہ بوت تا وہدیکہ اے (بتانی جوڑکنوک) ایشانی تہا زندگ ءُحیات اِتنت. نوں کہ اے وفات بوت اَنت، ءُعلم گاربوت، گڑا ایشانی بندگی کنگ شروع بوت. (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ نوح) اوّلءَ ایشانی شکلءِ بت جوڑکنگءِ مطلب ہمیش اَت کہ بزاں آیانی صورتءَ ماگندیں گڑا ما ہمیشانی ترانگءَ کپیں، ءُہمیشانی وڑا عبادت کنیں. رندءَ ہمے چیز مردمانی شرکءِ سبب بوت، ءُجمدا شرکءِ بلاہیں دروازگےبچ بوت. چہ اِدا چہ زانگ بیت کہ تصوّرءِ شیخءِ عقیدہ کہ مردم عبادتءِ وہدءَ وتی پیرءِ شکلءَ دیمءَ بداریت ءُعبادت بکنت اسلامی عقیدہ ے نہ ئےبلکیں شیطانءِ یک سوجے کہ آئی نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ قومءَ دات، پدا چمدا آئی شرکءِ تہا دۆردات اَنت. ءُاے عقیدہءِ آسریہ شرکءَ درکئیت، ءُمردم مشرک بیت. ءُچہ اِدا اے ہوں زانگ بیت کہ شیطان ہنچو بنگیچءَ شرک نہ پرمائیت بلکیں یک برے آئی واستا اسباب ٹہینیت، نوں آہستہ آہستہ مردمءَ بے دلگوشی ہمے نیمگءَ بارت. پمیشا اسلا مءَ چہ تصویر سازی، ءُقبرانی برز کنگ، ءُآیانی گورءِ نندگ، ءُچہ بزرگانی زیادہیں عزّت ءُاحترامءَ، ءُچہ دگہ ہنچیں چیزاں منّہ کتگ کہ ایشانی آسر شرک ءُکفرءِ صورتءَ ظاہربیت، ءُپہ مردماں شرکءِ دروازگ پچ بنت. اللہ مسلماناں ہدایت بداَنت. آمین.

(۱) ﴿اَضَلُّوْا﴾ تہءِ فاعل ءُمرجع نوح عَلَیْہِ السَّلَامُ ءِ قوم اِنت. ءُمراد ہمیش اِنت کہ قومءِ سردار ءُکماشاں بازیں مردمے گمراہ کتگ. یاایشی فاعل ہمے بت اَنت. ءُمراد ہمیش اِنت کہ ایشانی سببءَ بازیں مردمے گمراہ بوتگ. چوکہ سبب ہمے بوت اَنت، پمیشا گمراہ کنگءِ نسبت ہماہانی نیمگءَ کنگ بوت.

ناشکریں چُک[1].

رَبِّ اغْفِرْ لِیْ وَلِوَالِدَیَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَیْتِیَ مُؤْمِنًا وَّلِلْمُؤْمِنِیْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ ؕ وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِیْنَ اِلَّا تَبَارًا ﴿۲۸﴾

۲۸. اے منی پروردگار بہ بخش منءَ ءُمنی پت ءُماتاں ءُہرکس کہ گوْست ءُشت منی لوگءَ ایمان آرانءَ ءُمؤمنیں مردین ءُمؤمنیں جنیناں، ءُگیش مکن ناانصافاں بیدءِ نیست ءُنابود بوگءَ .

(۱) وہدیکہ نوح عَلَیْہِ السَّلَام چہ قومءَ پہک ناامّید بوت گڑا آئی وتی قومءَ بدعائی دات.

سُوْرَةُ الْجِنِّ — سورة الجن

سوره جن ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
بیست ءُہشت آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

قُلْ اُوْحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوْٓا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ۙ﴿۱﴾

۱. بگوْش کہ وحی کنگ بوت منی نیمگءَ کہ اشکت بازینےءَ چہ جنّان[1] گڑا گوْشت اِش کہ ما اشکت یک عجبیں قرآنے وانگے[2].

يَّهْدِيْٓ اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ ۭ وَلَنْ نُّشْرِكَ بِرَبِّنَآ اَحَدًا ۙ﴿۲﴾

۲. کہ شون دنت پہ نیکیں راہءَ گڑا ما آئی سرا یقین کت، ءُما ہجبر ہچ کسءَ وتی پروردگارءِ گونا شریدار جوڑ نہ کنیں.

---

(۱) چہ عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا روایت اِنت، آگوْشیت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ گوں صحابیانی یک جماعتےءَ دیم پہ عکّاظءِ بازارءَ رہادگ بوت، ءُبیشک جنانی ءُآسمانءِ ہبرانی میانءَ پردہءِ جنگ بوت، ءُآیانی سرا آسءِ اشکرےدیم دیگ بوت، گڑا اے جنّاں پہ وتی جاگہاں واتر کت، نوں آدگہ جنّاں جست کت کہ شمارا چوں بوت؟ آیاں پسّودات کہ مئے ءُآسمانءِ ہبرانی میانءَ پردھےجنگ بوت، ءُآسءِ اشکرے پہ ماچگل دیگ بوت. گڑا (ابلیس جنّانی مسترءَ گوْشت) کہ ایشی سبب یک نوکیں چیزءِ درابوگ اِنت، نوں مغرب ءُمشرقءِ درپیں نیمگاں ترّءِ تاب بکن اِت، ءُنوکیں چیزے حالءَ بگرات کہ آچے ئے؟ گڑا آیاں ہمے گردگءِ تہا دیم پہ تہامہ نامیں جاگہےءَ کت کہ ہمودا مچّی سائگءَ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ صحابیاں فجرءِ نمازءَ وانینگءَ بیت، گڑا وہدیکہ قرآنءِ وانگ جنّانی گوشاں کپت، دلگوش اِش پہک ہمے نیمگءَ کت، ءُگوْشت اِش کہ نوکیں درابوتگیں چیز ہمیش اِنت کہ مئے ءُآسمانءِ ہبرانی میانءَ پردہ جوڑ بوتگ. نوں چہ ہمدءَ دیم اِش پدا گوں وتی قومءَ کت، ءُگوشت اِش اے قوم مااشکُت یک عجبیں ءُدلءَ جاگہ کنوکیں وانگے کہ رہشونیءَ کنت نیمگءَ نیک بختیءِ، ءُما ایشی سرا ایمان آوُرتگ، ءُہجبرگوں وتی پروردگارءَ دگرءَ شریدا جوڑ نہ کنیں. چمدا اللہءَ اے سورت واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ سرا نازل کت. (صحیح البخاری، تفسیر سورۃ الجن).

(۲) بزاں اے وانگ ہما ساہتءَ دلءِ تہا ایرنندانت.

وَّاَنَّهٗ تَعٰلٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَّلَا وَلَدًا ۝۳

۳. ءُبیشک باز برز ءُبلند اِنت بزرگی مئے پروردگارءِ که نه آئی جنین زرتگ ءُنه چک.

وَّاَنَّهٗ كَانَ يَقُوْلُ سَفِيْهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا ۝۴

۴. ءُایکه گوْشتگ اَت مئے کم عقلءَ اللّٰهءِ سرا زیاتی.

وَّاَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَّنْ تَقُوْلَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۝۵

۵. ءُمئے خیال همے بوتگ که هجبر نه گوْش اَنت انس ءُجنّ اللّٰهءِ سرا دروگ[۱].

وَّاَنَّهٗ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْاِنْسِ يَعُوْذُوْنَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوْهُمْ رَهَقًا ۝۶

۶. ءُبیشک هست اَت بازیں مردینے چه انساناں که وت اِش باهوٹ کت مردینیں جنّانی ءُگیش اِش کت آیانی سرکشّی[۲].

وَّاَنَّهُمْ ظَنُّوْا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَّنْ يَّبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًا ۝۷

۷. بیشک آیانی خیال همے شمئے خیال اَت که چِسْت نه کنت اللّٰه هچ کسءَ (چه قبراں).

وَّاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَآءَ فَوَجَدْنٰهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيْدًا وَّشُهُبًا ۝۸

۸. ءُبیشک ما دست موش کت آسمان ءُما دیست که آپر کنگ بوتگ چه ترندیں نگهباناں[۳] ءُچه برمشوکیں استاراں[۴].

وَّاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ ۭ فَمَنْ

۹. ءُبیشک ما نشتگ اِتیں ماں آسمانءِ منندجاهاں په گوش دارگءَ[۵]، نوں هرکس

(۱) پمیشا ما آیانی هبر باورداشت اَنت، ءُهمے وڑا گمراه بوتیں.

(۲) بزاں وهدیکه جنّاں دیست که انسان چه ما ترسگءَ اَنت گڑا آگیشتر احمق ءُسرکش بوت اَنت، ءُآئش گیشتر ترسینت اَنت.

(۳) مراد فرشته اَنت که آسمانءِ نگهداریءَ کنینت.

(۴) همیکه شیطانے آسمانءِ بهراں گوش دارگءِ کوششءَ کنت گڑا برمشوکیں استارےآئی سرا کپیت، ءُآئیءَ مان داریت.

(۵) پیسرءَ وهدیکه جن ءُشیطان آسمانءِ گورا شتگ اَنت گڑا چیزے نه چیزے هبر آیانی گوشاں کپتگ، پداآئی تها دگه صد دروگ اِش ماں کتگ، ءُهمے هبر په کاهن ءُساحراں سرکتگ اَنت. (ایشی سرهمیں بیان سورۃ الصّافات آیت نمبر۱۰ حاشیه تها چارگ به بیت).

یَّسْتَمِعِ الْاٰنَ یَجِدْ لَهٗ شِهَابًا رَّصَدًا ۙ﴿۹﴾

کہ گوشاں دوربداَنت گڑا گندیت پہ وتءَ اشکرے مورچہ بندیں[۱].

وَّاَنَّا لَا نَدْرِیْۤ اَشَرٌّ اُرِیْدَ بِمَنْ فِی الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿۱۰﴾

۱۰. ءُما نہ زانیں کہ ایا خرابی یےلوٹگ بوتگ پہ زمینءِ نندوکاں یا لوٹ اِت پہ آیاں آیانی پروردگارءَ نیک بختی یے[۲].

وَّاَنَّا مِنَّا الصّٰلِحُوْنَ وَمِنَّا دُوْنَ ذٰلِكَ ؕ كُنَّا طَرَآئِقَ قِدَدًا ﴿۱۱﴾

۱۱. بیشک مئے تہا نیکیں ہست ءُمئے تہا دگہ وڑوڑین ہوں ہست، ماپہ وڑوڑیں راہاں بہر بوتگیں[۳].

وَّاَنَّا ظَنَنَّاۤ اَنْ لَّنْ نُّعْجِزَ اللّٰهَ فِی الْاَرْضِ وَلَنْ نُّعْجِزَهٗ هَرَبًا ﴿۱۲﴾

۱۲. بیشک ما یقین کت کہ ہجبر ما اللہءَ بے وس کت نہ کنیں زمینءِ سرا ءُنہ چہ آئی دستءَ دراتک کنیں پہ تچگ.

وَّاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰۤی اٰمَنَّا بِهٖ ؕ فَمَنْ یُّؤْمِنْۢ بِرَبِّهٖ فَلَا یَخَافُ بَخْسًا وَّلَا رَهَقًا ﴿۱۳﴾

۱۳. ءُبیشک وہدیکہ ما اشکت تچکیں راہءِ ہبر گڑا ما ایمان آورت آئی سرا، نوں ہرکس کہ ایمان بیاریت وتی پروردگارءِ سرا گڑا آنہ ترسیت چہ تاوانءَ ءُنہ چہ ظلم ءُزورءَ.

وَّاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُوْنَ وَمِنَّا الْقٰسِطُوْنَ ؕ فَمَنْ اَسْلَمَ فَاُولٰٓئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿۱۴﴾

۱۴. ءُبیشک مئے تہا حکمانی منوک ہوں ہست ءُناانصاف ہوں ہست، نوں ہرکسءَ کہ اسلامءِ کشک زرت گڑا بزاں آیاں دیم گوں نیک بختیءَ کت.

---

(۱) بلے گوں اللہءِ پیغمبر صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ دیم دیگءَ ایشی دروازگ ہمیشہءِ واستا بند کنگ بوت، نوں چودا کس ہبر آوَرت نہ کنت، ہرکس کہ کوشش بکنت برمشوکیں استالے آئی سرچکّءَ دیگ بیت، ءُمان دارگ بیت. (تفسیرجلالین).

(۲) بزاں آسماں نءِ نگہداریءِ لوٹ ہمیش اَت کہ اللہءَ عذابءِ دیم دیگی اَت، ءُآئی لوٹ اِت کہ پیسرءَ کس سرپد مہ بیت، یا مقصد پیغمبرےءِ دیم دیگ اَت، ءُآئی لوٹ اِت کہ کس چہ آئی وحیءَ ءُغیبی ہبراں سرپدمہ بیت.

(۳) بزاں جنّانی تہا ہوں انسانانی وڑا یہودی، نصارٰی، ہندو، مسلمان ءُہرچ وڑیں ہست.

وَاَمَّا الْقٰسِطُوْنَ فَكَانُوْا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿۱۵﴾

۱۵. ءُآکہ ناانصاف اَنت آیہ دوزہءَ دار بنت.

وَّاَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوْا عَلَى الطَّرِيْقَةِ لَاَسْقَيْنٰهُمْ مَّآءً غَدَقًا ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُاگـن وت اِش بداشـتیں پہ تچکیں راہءَ گڑا ما آپ وارینت اَنت لاپءِ پرّءَ[1].

لِّنَفْتِنَهُمْ فِيْهِ ؕ وَمَنْ يُّعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهٖ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿۱۷﴾

۱۷. تا کہ ما آیاں ایشی تہا بچکّاسـیں[2]، ءُہرکس کہ دیمءَ تاب بداَنت چہ وتی پروردگارءِ یادءَ گڑا آئیءَ بارت گیش بووکیں عذابءِ تہا.

وَّاَنَّ الْمَسٰجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوْا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُبیشک مسیت اللّٰہءِ اَنت نوں توار مجن اِت اللّٰہءِ ہمبراہیءَ ہچ کسءَ.

وَّاَنَّهٗ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوْهُ كَادُوْا يَكُوْنُوْنَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُہمیکہ اوشـتات اللّٰہءِ بندہ آئی توار جنگءِ واسـتا کمّ ہسـت اَت کہ مچّءَ مچّ آئی سرا بکپ اَنت[3].

قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوْا رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا ﴿۲۰﴾

۲۰. بگـوْش کـہ بیشـک مـن تـوار جنـاں وتی پروردگارءَ ءُگوں آئی ہچ کسءَ شریدار جوڑ نہ کناں.

قُلْ اِنِّيْ لَآ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَّلَا رَشَدًا ﴿۲۱﴾

۲۱. بگوْش کہ چہ منی دسـتءَ ڈنّ اِنت شـمئے تاوان دیگ ءُنپ دیگ[4].

---

(۱) چہ آپ وارینگءَ مراد دنیاءِ وشـحالی اِنت. بزاں اگن کافریں جن ءُانسـان ایمان بیارَانت، ءُآئی سرا وتءَ بدارَانت گڑا منی اللّٰہ وتی رحمتانی دروازگءَ پہ آیاں پچ کنت، ءُآباز وش حال بنت.

(۲) پدا ہمے وش حالی ما پہ آیاں چکاسـےجوڑکت کہ باریں وتءَ ہمے اسـلامءِ سرا دارَانت، ءُاللّٰہءِ شـکرءَ گرَانت. یا پہک نہ بنت، ءُچہ اللّٰہءَ بیہال بنت.

(۳) بزاں وہدیکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ایوکءَ پہ اللّٰہءِ عبادتءَ اوشـتات، گڑا کم ہست اَت کہ سرکشّیں جن ءُانسان وتءَ آئی سرا دۆر بدینت، ءُآئیءَ تکلیف بکنّنت، بلے اللّٰہءَ چہ وتی مہربانیءَ آرستگار کت، ءُچہ سرکشّاں دور داشت.

(۴) وہدیکـہ پیغمبرءِ وڑیں بزرگے کسّءَ ہچ وڑیں نفـع ءُتاوانے دات نہ کنت کہ دنیاتہا نہ آئی وڑیں بزرگ ہجبر آتکگ، ءُنـہ تاقیامت جوڑبیت گڑا آکجام ماتءِ چکّ اِنت کہ مردمانی حاجتاں پورہ کنت. کاش کہ مشرکانی فہمءَ اے چیز بئیت.

قُلْ اِنِّیْ لَنْ یُّجِیْرَنِیْ مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ ۙ وَّلَنْ اَجِدَ مِنْ دُوْنِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿۲۲﴾

۲۲. بگـوْش که کس منا رسـتگار کت نه کنت چه اللّٰهِ دستاء، ءُنه من گنداں بیدِءِ آئی دگه میار جاہے.

اِلَّا بَلٰغًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِسٰلٰتِهٖ ؕ وَمَنْ یَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَاِنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خٰلِدِیْنَ فِیْهَاۤ اَبَدًا ﴿۲۳﴾

۲۳. بیدِءِ سرکنگءَ چه اللّٰهِءِ نیمگءَ (آئی ہبراں) ءُآئی کلهاں، ءُہرکـس که نافرمانیءَ بکنت اللّٰه ءُآئی رسولِءِ گڑا په آئی واستااِنت دوزهءِ آس که مدام مان اَنت آئی تها[1].

(۱) چه همـــے آیتءَ خارجی ءُمعتزلی دلیل گراَنت کـــه کبیره گناهءِ ہدابند که توبه مـــه کنت ءُبه مریت آپه بُنانی په بن دوزهءَ بیت، ءُہجبر درنئیت. اہل السّنـــة والجماعـةءِ گوْشگ ہمیش اِنت که ادا چه معصیت ءُنافرمانیءَ کفر ءُشرکءِ معصیت مـــراد اِنت نه که ہرمعصیت ءُگناہ. خارجی وت ایشی گوْش اَنت که چه معصیتءَ ہرمعصیت مـــراد نه اِنت بلکیں کبیره گناہ مرادِانت. چه ایشی زانگ بیت که خارجی وت ایـــشی عمومءِ تها تخصیص کنگءِ قائل اَنت. اے آیتءِ تفســـیرءَ ہما قرآنی آیات ءُاحادیث کننت که چه آیاں نصّاً بزاں ظاہرءَ یا اســـتنباطاً اے ثابت اِنت که کبیره گناہءِ ہدابند یک برے الّمءَ بہشـــتءَ روَانت، ہنچوکه سورةالنّســـاء ہمیشی گواہیءَ دنت. فرمان اِنت. ﴿ اِنَّ اللّٰهَ لَا یَغْفِرُ اَنْ یُّشْرَكَ بِهٖ وَیَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ یَّشَآءُ ﴾ [سـورة النسـاء: ۴۸] که الله مشرکءَ نه بخشیت، ءُبخشیت بیدِءِ آئی ہرکسءَ که بلوٹیت. ءُفرمان اِنت ﴿ اِنَّهٗ مَنْ یُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَیْهِ الْجَنَّةَ ﴾ بزاں حقیقت ہمیش اِنت آ که اللّٰهءَ بہشت په آئی حرام کتگ آمشرک اِنت. [سـورة المائدة: ۷۲] ءُفرمان اِنـــت ﴿ اَلَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَلَمْ یَلْبِسُوْۤا اِیْمَانَهُمْ بِظُلْمٍ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْاَمْنُ وَهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴾ بزاں ہما مردماں که ایمان آوْرتگ، ءُہوراِش نه کت ایمان گوں ظلمءَ، ہمیشـــانی واســـتا اِنت امن (بزاں چه دوزهءِ آسءَ امنءِ تہابنت) ءُہمیش اَنت رہشـــون. [سـورة الأنعـام: ۸۲] حدیثءِ تها کئیت وہدیکه اے آیت صحابیانی گوشاں کپت آســـک پریشان بوت اَنت، ءُگوشت اِش (أَيُّنا لم يظلم نفسه؟) چه ماکئے وتی سرا ظلم نه کتگ. (بزاں گناہ نه کتگ) واجهءَ درّائینت که مراد چه ظلمءَ شرک اِنت. (صحيح البخاری كتاب التفسـير سـورة الأنعام) اصولءِ تفســـیرءِ تها ہست اِنت (القرآن يفسّر بعضه بعضاً). که قرآنءِ آیت یکّءَ دگرءِ تفسیرءَ کنت. نوں اے آیت درہا ســـورة الجنّءِ آیتءِ تشریحءَ کننت که اودا چه معصیتءَ مراد کفر ءُشرک اِنت. پمیشـــا ادا بحث ناسخ ءُمنسوخءِ نه اِنت بلکیں عام ءُخاصءِ اِنت. سورةالجنءِ آیت عام اِنت درہیں گناہاں، ءُسورة النّساء ءُســـورة مائدهءِ آیتاں آئی تخصیص کت (بزاں نشان دات) گوں کفر ءُشرکءِ گناہاں. اے بابتءَ حدیث ہم ہســـت. ابوذر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ گوشیت که واجهءَ گوْشـــت: «ذاك جبريل أتاني فأخبرني أنّه من مات من أمّتي لا يشرك بالله شيئاً دخل الجنّة. قلت يارسول الله وإن زنى وإن سرق؟ قال وإن زنى وإن سرق». (صحيح البخاری كتاب الاستئذان باب من أجاب بلبّيك وسعديك) که جبریل منی گورا آتک، ءُمن ئے حال دات که ہرکس چه منی امّتءَ ہمے حالءَ به مریت که آئی گوں اللّٰهءَ ہچ شریدار جوڑ نه کتگ آبہشـــتءَ رؤت. من گوشـــت اے اللّٰهءِ رسول توری زنا =

حَتّٰۤى اِذَا رَاَوْا مَا یُوْعَدُوْنَ فَسَیَعْلَمُوْنَ مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَّاَقَلُّ عَدَدًا ﴿۲۴﴾

۲۴. تاں ہما وہدا کہ گنداَنت ہرچیکہ وعدہ دیگ بوتگ اَنت گڑا زان اَنت کہ کئے کمکءَ نزورترانت ءُکئے سابءَ کمّ ترانت.

قُلْ اِنْ اَدْرِیْۤ اَقَرِیْبٌ مَّا تُوْعَدُوْنَ اَمْ یَجْعَلُ لَهٗ رَبِّیْۤ اَمَدًا ﴿۲۵﴾

۲۵. بگوْش کہ نہ زاناں کہ نزّیک اِنت ہماکہ شمارا وعدہ دیگ بوگءَ اِنت یا ایر کنت پہ آئی منی پروردگار یک وہدے.

عٰلِمُ الْغَیْبِ فَلَا یُظْهِرُ عَلٰى غَیْبِهٖۤ اَحَدًا ﴿۲۶﴾

۲۶. زانوک اِنت چیرینءِ نوں ڈنّءَ نہ کنت وتی چیرینءَ پہ ہچ کسءَ.

اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَّسُوْلٍ فَاِنَّهٗ یَسْلُكُ مِنْۢ بَیْنِ یَدَیْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا ﴿۲۷﴾

۲۷. بیدءِ ہمارسولءَ کہ آئءَ گچین کنت[1] گڑا دیم دنت چہ آئی پشت ءُدیمءَ پانگو.

لِّیَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوْا رِسٰلٰتِ رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ

۲۸. تا کہ بزانت کہ آیاں سرکتگ اَنت کُلہ وتی پروردگارءِ[2] ءُآئی چپّ ءُراستءَ گپتگ اَنت

= بکنت ءُدزّی بکنت؟ واجءَ فرمان کت: کہ ہؤ! توری زنا ءُدزّی بکنت. اے حدیث اے ہبرءَ پہک گیشّینیت ءُدنت کہ کبیرہ گناہءِ واجہ یک برے الّمءَ بہشتءَ رؤت. آکہ نہ رؤت آمشرک اِنت.

(۱) بزاں پیغمبرءَ پہ وحی چہ بازیں غیبی ہبراں آگاہ کنت کہ آیانی تعلّق گوں آئی پیغمبریءَ اِنت، ءُآئی پیغمبریءِ حقّانیتءِ واستا دلیل اَنت، بنچوکہ واجءَ مارا چہ قیامتءَ پیسرآؤکیں احوالاں سریدکتگ، ءُآپہک درست گندگ بوگءَ اَنت. ءُظاہر اِنت کہ چہ اللہءِ وحی کنگ ءُحال دیگءَ پیغمبر عالم الغیب نہ بیت پرچہ کہ اگن پیغمبر ہوں عالم الغیب ے گوْشگ بہ بیت گڑا چہ اللہءِ نیمگءَ آئی سرا وحی کنگ، ءُغیبی چیزانی ظاہر کنگ پہک بے معنٰی بیت. عالم الغیب اللہ پاکءِ جندانت ءُبس. فرمان اِنت ﴿قُلْ لَّا یَعْلَمُ مَنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الْغَیْبَ اِلَّا اللّٰهُ وَمَا یَشْعُرُوْنَ اَیَّانَ یُبْعَثُوْنَ﴾ بگوْش اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! زمین ءُآسمانانی تہا کس غیب نہ زانت بیدءِ اللہءَ. ءُاے (مردگ) سرید نہ اَنت کہ کدیں چست کنگ بنت (چہ قبراں) [سورة النمل: ۶۵] ءُفرمان اِنت ﴿قُلْ لَّاۤ اَقُوْلُ لَكُمْ عِنْدِیْ خَزَآىٕنُ اللّٰهِ وَلَاۤ اَعْلَمُ الْغَیْبَ وَلَاۤ اَقُوْلُ لَكُمْ اِنِّیْ مَلَكٌ﴾ بگوْش اے پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! کہ من نہ گوْشاں اللہءِ خزانہ منی گوراینت، ءُنہ من غیب زاناں، ءُنہ من شمارا گوْشاں کہ من ملائکتیاں. [سورة الأنعام: ۵۰] اے آیت ہمیشی دلیل اَنت کہ بیدءِ اللہءَ کس غیب نہ زانت، ءُعالم الغیب ایوکءَ اللہ پاکءِ جند اِنت ءُبس.

(۲) اے آیتءِ تہا اللہ پاکءَ وحی دیم دیگءِ ربہند بیان کت کہ وحی بنچوکہ جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ باہوٹ کنگ =

بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿۲۸﴾

ہرچیکہ آیانی گورا ہست ءُہرچیزئے یاد کتگ پہ ساب ءُداد.

= بیت، جن کوشش کنت کہ چیزے نہ چیزے بُدُزّاَنت، ءُپدا وتی شیطانیں ہمبراہاں بزاں کاہن ءُساحراں چہ ہمیشاں سرپد بکننت بلے اللہ وحیءِ نگہداریءِ واستا لہتےملائکہ پاسبان کنت ءُجبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ ہمبراہیءَ دیم دنت تاکہ آوحی گوں حفاظتءَ اللہءِ پیغمبرءَ سربہ بیت، نوں جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ ہمے وحیءَ آدگہ ملائکتانی نگہداریءَ پہ پیغمبرءَ سرکنت. ﴿لِّيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوْا رِسٰلٰتِ رَبِّهِمْ﴾ معنٰی ہمیش اِنت تاکہ پیغمبر بزانت کہ ملائکتاں اللہءِ وحی گوں حفاظت پہ من سرکت.

سُوْرَةُ الْمُزَّمِّلِ — سورة المزمل

سوره مزمّل ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
بیست آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

يٰٓاَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ۙ﴿۱﴾

۱. اے پوشاکءِ پردیوک واجہ[۱].

قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيْلًا ۙ﴿۲﴾

۲. شپاں پادءَ (پہ اللهءِ یادا) بید گُمُکے.

نِّصْفَهٗٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيْلًا ۙ﴿۳﴾

۳. آئی نیمءَ یا چہ نیمءَ کمّے کمّ تر.

اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيْلًا ۭ﴿۴﴾

۴. یا چیزے گیش بکن چہ آئی ءُقرآنءَ گیشینان ءُصاف صاف بوان[۲].

اِنَّا سَنُلْقِيْ عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيْلًا ﴿۵﴾

۵. بیشک زوتّ ما تئی سرا ایرکنیں گرانیں گپے ءُفرمانے[۳].

اِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْاً وَّاَقْوَمُ قِيْلًا ۭ﴿۶﴾

۶. بیشک شپءِ پادایگ باز جوان اِنت پہ لگت کنگءَ (نفسءِ) ءُتچک ترانت پہ ہبر ءُوانگءَ[۴].

---

(۱) وہدیکہ اے آیات نازل بوت اَنت آوہدءَ واجہءَ چادرے برآت. پمیشا ہمے گوْشگ بوت کہ اے چادرءِ بردیوک.

(۲) ﴿ تَرْتِيْلًا ﴾ گوْش اَنت (إرسال الكلمة من الفم بسهولة واستقامة) بزاں لفظانی درکنگءَ چہ دپءَ صافءَ صافءَ ءُگوں گیشینگءَ (بزاں چہ ہمایانی درکنگءِ جاگہاں). (مفردات القرآن للرّاغب ص ۱۸۷).

(۳) بزاں اے قرآنءِ زورگ، ءُآئی یاد کنگ، ءُبیان کنگ ءُشرح کنگ یک گرانیں بارے کہ تئی بذّءدئیں. پمیشا ایشی واستا وتءَ پہک آمادہ بکن.

(۴) پمیشا کہ شپاں دریں مہلوک واب اِنت، ءُاے وہدءِ قرآن وانگءَ چہ آئی معنی ءُراز ءُاسرار زبر دلءَ نندانَت. ءُاے وہدءِ وانگءِ تہا یک عجیبیں لذّتےہست.

اِنَّ لَكَ فِی النَّهَارِ سَبۡحًا طَوِیۡلًا ۝۷

۷. بیشک روچءَ تئی کار ءُبار سک دراج اِنت[۱].

وَاذۡكُرِ اسۡمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلۡ اِلَیۡهِ تَبۡتِیۡلًا ۝۸

۸. یاد بکن نامءَ وتی پروردگارءِ ءُپهکءَ پهک وتءَ بگیشّین په آئی (یاد واستا)[۲].

رَبُّ الۡمَشۡرِقِ وَالۡمَغۡرِبِ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذۡهُ وَكِیۡلًا ۝۹

۹. واجه اِنت رودراتک ءُروننده‌ءِ، نیست دگه معبودءِ برحقّ بیدءِ آئی ءُوتی کاراں همائی سپرد بکن.

وَاصۡبِرۡ عَلٰی مَا یَقُوۡلُوۡنَ وَاهۡجُرۡهُمۡ هَجۡرًا جَمِیۡلًا ۝۱۰

۱۰. ءُصبر بکن هرچیکه آ گوْش اَنت ءُویل بکن آیاں تامداریں ویل کنگے.

وَذَرۡنِیۡ وَالۡمُكَذِّبِیۡنَ اُولِی النَّعۡمَةِ وَمَهِّلۡهُمۡ قَلِیۡلًا ۝۱۱

۱۱. ءُبل منا گوں دروگ بند کنوکاں که واجه اَنت مال ءُدولتانی[۳] ءُآیاں فرصتے بدے کمّیں.

اِنَّ لَدَیۡنَاۤ اَنۡكَالًا وَّجَحِیۡمًا ۝۱۲

۱۲. بیشک مئے گورا قید گرانے زنجیر هست ءُآس جمپ.

وَّطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَّعَذَابًا اَلِیۡمًا ۝۱۳

۱۳. ءُورگ گُتّءَ گروکیں[۴] ءُعذاب تورینوکیں.

یَوۡمَ تَرۡجُفُ الۡاَرۡضُ وَالۡجِبَالُ وَكَانَتِ الۡجِبَالُ كَثِیۡبًا مَّهِیۡلًا ۝۱۴

۱۴. هما روچءَ که جُمبیت زمین ءُکوه، ءُبنت کوه چو ریکءِ جمپاں.

---

(۱) ﴿سَبۡحًا﴾ گوْش اَنت (الْجَری والدّوران) بزاں روگ ءُآیگءَ. بزاں روچءَ چوکه تئی کاربازاَنت پمیشا شپاں گیشترعبادت بکن. دلگوش: چه اے آیتءَ ءُساری اِیں آیتءَ همے زانگ بیت که وتءَ چه دنیائی کاراں پهک سندگ ءُلاتعلّق کنگ اسلامی رهبندے نه ئِے. اسلام ایشی اجازتءَ نه دنت. زانگ بیت که صوفیانی رهبانیت، ءُپهک چه دنیاءَ سدگءِ رهبند پهکءَ پهک اسلامءِ خلاف اِنت. پمیشا چه اے بدعتاں وتءَ دوردارگ لوٹیت.

(۲) بزاں عبادت ءُبندگءِ وهدءَ وتءَ پهک همے نیمگءَ دلگوش بکن، ءُچه دنیاءَ وتءَ به سند.

(۳) بزاں اے دروگ بند کنوکاں من وت بسّاں، ءُتو په ایشاں باز سیاه دل مه بو. اے چه منی گرفتءَ بجبر دراتک نه کنئت.

(۴) بزاں گتّءِ تها پسّ اَنت، نه درکاینت ءُنه جهلاد روَانت.

اِنَّآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْكُمْ رَسُوْلًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ رَسُوْلًا ﴿۱۵﴾

۱۵. بیشک مادیم دات شمئے نیمگءَ مزن شانیں رسولے کہ گواہی دیوک اِنت شمئے سرا[۱] ہمے پیما کہ من دیم داتگ اَت فرعونءِ نیمگءَ رسولے.

فَعَصٰى فِرْعَوْنُ الرَّسُوْلَ فَاَخَذْنٰهُ اَخْذًا وَّبِيْلًا ﴿۱۶﴾

۱۶. گڑا نافرمانی کت فرعونءَ وتی رسولءِ گڑا ما گرفتار کت اَنت پہکیں گرفتار کنگے.

فَكَيْفَ تَتَّقُوْنَ اِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَّجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيْبًا ﴿۱۷﴾

۱۷. نوں شما چون رکّ اِت کن ئے اگن شما کفربکن اِت چہ ہما روچءَ کہ گوْنڈیناں پیر کنت.

السَّمَآءُ مُنْفَطِرٌ بِهٖ كَانَ وَعْدُهٗ مَفْعُوْلًا ﴿۱۸﴾

۱۸. کہ آسمان آروچءَ ترک ترک بیت، اللہءِ اے وعدہ بزاں بوتگینے.

اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا ﴿۱۹﴾

۱۹. بیشک اے بلاہیں سوج ءُپنتے، نوں ہرکس کہ بلوٹیت آوتی پروردگارءِ کشکءَ بزوریت.

اِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُوْمُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهٗ وَثُلُثَهٗ وَطَآئِفَةٌ مِّنَ الَّذِيْنَ مَعَكَ ؕ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ؕ عَلِمَ اَنْ لَّنْ تُحْصُوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوْا

۲۰. بیشک تئی پروردگار زانت کہ تو اوشتءِ شپءِ دوبہرءِ نزّیکءَ ءُآئی نیمءَ ءُآئی سیکءَ ءُیک ٹولی یے چہ تئی ہمبراہاں، ءُاللہ اندازہ کنت شپ ءُروچءَ، آئی زانت کہ شما ایشی تمام کت نہ کن اِت گڑا آئی مہربانی کت شمئے سرا[۲] نوں بوان اِت ہرچیکہ

(۱) بزاں قیامتءِ روچءَ آشمئے عملانی گواہیءَ دنت کہ شما چے کتگ ءُچے نہ کتگ.

(۲) وہدیکہ تہجّد وانگءِ حکم آتک گڑا اللہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ہمبراہیءَ صحابیانی یک جماعتیءَ آ گوں پابندیءَ ونت گوں. برے برے آشپاں بچ نہ ویت اَنت کہ چومہ بیت آئی وہد برؤت، ءُما چہ ایشی ثوابءَ زبہربہ بیں. پہ آیانی اے پابندی، ءُپدا شپءِ وہدانی اندازہ جنگ کہ ہنّوں شپءِ نیم اِنت، یا سیک اِنت، یا شپءِ گُڈی بہراِنت. اے چیز بازگران گوست گڑا اللہءَ تہجّد وانگءِ فرضیتءِ حکم گارکت، ءُآئیءَ استحبابءِ درجہ دات. کہ نوں آفرض نہ اِنت، ہرکسیءَ گچینی اِنت وانیت یا نہ وانیت، شپءِ چہ وہدءَ =

مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ ؕ عَلِمَ اَنْ سَيَكُوْنُ مِنْكُمْ مَّرْضٰى ۙ وَاٰخَرُوْنَ يَضْرِبُوْنَ فِي الْاَرْضِ يَبْتَغُوْنَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ ۙ وَاٰخَرُوْنَ

آسان به لگّیت چه قرآنءَ[1] آئی زانت که چه شما لهتے نادراه بئیت، ءُآدگه ترّ ءُتاب کنّت ماں زمینءِ سرا که شوهاز کنّنت

= وانیت، ءُچنچوقرآن وانیت. ایشی سرا پابندی نیست. بلے گیشتریں عالم ہمے نیمگءَ اَنت که چه واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرا آئی فرضیت ہلاس نه بوتگ، ءُآئی سرا په بُن فرض بوتگ.

(۱) اے آیتءِ تہا فاقرأوا مطلب ہمیش اِنت که نمازءِ تہا بوان اِت. ءُاے جمع صیغہ اِنت. صحابیاں رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ہورا تہجّد ونت. گشئے اے وانگءِ حکم امام ءُمقتدی درستانی واستا اِنت. نوں چه اے آیتءَ ثابت بیت که مقتدیءَ ہوں نمازءِ تہا قرآن وانگ لوٹیت. نوں کجام سورتءَ بوانیت یاچه کجا بوانیت ایشی سرجمیں بیان حدیثءِ کارانت. ءُحدیث ہمے نیمگءَ رہشونی کنت که الحمدءَ بوان اِت که بیدءِ آئی نماز نه بیت. ہنچوکه بخاری ءُمسلمءِ حدیث اِنت. «**لاصلوٰة لمن لم يقرأبفاتحة الكتاب**» که نمازنیست ہرآشخصءَ که نمازءِ تہا الحمدءَ نه وانیت. (صحيح البخاری كتاب الأذان باب وجوب القراءة للإمام والمأموم). ہمے وڑا اے گوشگ ہوں ردانت که حنفیانی مذہب ہمیش اِنت که مقتدی امامءِ پشتءَ الحمدءَ مه وانیت بلکیں صحیح ہمیش اِنت که حنفی مذہبءَ اے مسئلءِ تہا باز اختلاف ہست که مقتدی بوانیت یا مه وانیت. ایشی گواہ وت حنفی عالمانی کتاب اَنت. من بیست حنفی عالم ءُبزرگانی قول ءُفتوٰی وتی کتاب بیاات نمازءِ رسولءَ وانیں تہا بحوالہ آوُرتگ اَنت که آیاں امامءِ پشتءَ الحمد وانگ دوست تر داشتگ، ءُلہتےءَ ونتگ. لہتے اہل علمءَ ہمے نبشتہ کتگ که امام ابوحنیفہ رَحِمَهُ اللّٰهُ چه اے قولءَ رجوع کتگ که مقتدی امامءِ پشتءَ الحمدءَ مه وانیت. چه آیاں یکّے نامداریں محدّث امام ابن حبّان اِنت. علّامہ ظفر أحمد عثمانی چه إمام شعرانی صاحبءِ میزانءَ ہوں ہمے پیم نقل کتگ. ءُعلامہ یوسف بنّوری رَحِمَهُ اللّٰهُ که منی استاذاِنت چه إمام ابوحنیفہ رَحِمَهُ اللّٰهُ الحمد وانگ ءُنه وانگءِ بابتءَ پنج قول ذکرکتگ. (معارف السّنن، ج ۳ ص ۱۸۸، ۱۸۹) إمام ابن حبّان رَحِمَهُ اللّٰهُ گوشیت که امام صاحبءِ اوّلی ہبر بزاں امامءِ پشتءَ الحمدءِ نه وانگءِ فقہایاں نبشتہ کتگ، ءُآشنگ بوتگ. ءُآرندی ہبر شنگ نه بوتگ. امام محمّد رَحِمَهُ اللّٰهُ نبشتہ کنت که الحمدءِ وانگ امامءِ پشتءَ سرّی نمازانی تہا که امام آہستہ وانیت وش تراِنت. ہمے بابتءَ علّامہ ظفر أحمد عثمانی گوشیت «**ولمّا جوّز محمد القراءة فی السّريّة فأرجو أن تجوز عنده فی الجهريّة أيضاً فی حالة السّكتات**» که وہدیکه امام محمّد رَحِمَهُ اللّٰهُ سرّی نمازانی تہا (امام پشتءَ) وانگءِ اجازت داتگ گڑا من امّید داراں که آئی گورا جہری نمازانی تہا امامءِ سکتاتانی تہا مقتدیءَ وانگءِ اجازت ہست (بزاں ہموداکه امام وانگءِ میانءَ اوشتان کنت) (إعلاء السّنن، ج ۴، ص ۹۲، طبع إدارة القرآن والعلوم الإسلاميّة كراچی)، ہمے پیم عبدالحی لکہنوی ہدایہءِ حاشیہءِ تہا نبشتہ کتگ. نوں ایشی تہا ہچ شک نیست که احتیاط الحمدءِ وانگ ءُنه وانگءِ مسئلءِ تہا امام شافعی رَحِمَهُ اللّٰهُ مذہب تہاانت پرچه که اگن الحمدءَ امامءِ پشتءَ بوان ئے بإتّفاق نماز نه پرشیت، بزاں فاسد نه بیت. (الاستذكار للإمام ابن عبدالبر) بلے واجب گوشوکانی نزّیکءَ چه الحمد نه وانگءَ نماز پرشیت، ءُباطل بیت. چه باطل بوگءَ جوانترہمیش اِنت که مکروہ به بیت بلے مه پرشیت. ءُلہتے حدیثانی تہا چه قراءتءَ منّه آتکگ بلے الحمدءِ نه وانگءِ حکم نیست، اے حکم لہتے حدیثانی تہا صاف آتکگ که الحمدءَ امامءِ پشتءَ بوان اِت که نه وانگءَ نماز نه بیت. (بحار سنن أبی داود كتاب الصّلاة باب من ترك القراءة فی صلاته) والله أعلم بالصّواب.

يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۗ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا ۗ وَمَا تُقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوْهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَّاَعْظَمَ اَجْرًا ۗ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝

اللّٰهءِ مهربانیءَ، ءُدگہ لہتے جنگ کنند ماں اللّٰهءِ راهءَ، نوں بوان اِت ہرچیکہ آسان بہ بیت چہ آئی، ءُبرجاہ بدارات نمازءَ ءُزکات درکن اِت ءُاللّٰهءَ وام بدئیت جوانیں وامے[1]، ءُہرچیکہ شما نیکی دیم بدئیت پہ وتا گنداِت آئیءَ اللّٰهءِ گوْرا کہ جوان ترانت ءُمسترانت مز (آئی) ءُبخشش بلوٹ اِت چہ اللّٰهءَ، بیشک اللّٰه مزنیں بخشوک ءُمزنیں مہربانے.

(۱) بزاں خیرات بکن اِت، ءُنیکیں مردماں پہ وام ہوں کمک بکن اِت. گشئیگاں شمئے اے وام اللّٰهءِ سرا ہست اَنت، ءُآشمارا ایشانی مزءَ زبر دنت.

سُوْرَةُ الْمُدَّثِّرِ سورة المدثر

سوره مُدَّثر ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
پنجاہ ءُشش آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

يٰٓاَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۱. اے نپاد پوشیں واجہ[۱].

قُمْ فَاَنْذِرْ ۲. پادءَ ءُبترسین.

وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ۳. ءُوتی پروردگارءِ مزنیءَ بیان بکن.

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ۴. ءُوتی پوشاکاں پاک بکن[۲].

وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ۵. ءُپلیتیءَ پہک ویل بکن[۳].

وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ۶. ءُنہ احسان بکن پہ گیشتر زورگءِ واہشءَ.

وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ۷. ءُوتی پروردگارءِ ہاترا صبر بکن.

فَاِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُوْرِ ۸. نوں وہدیکہ دمگ بیت ماں کرنّاءِ تہا.

فَذٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَّوْمٌ عَسِيْرٌ ۹. گڑا اے روچ باز گرانیں روچے.

---

(۱) اوّلی وحی کہ واجہءِ سرا نازل بوت آہمے آیت اَت کہ ﴿ اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِیْ خَلَقَ ﴾ [سورة العلق: ۱] پدا لہتے روچءَ وحی بند بوت، واجہ سک پریشان بوت، اناگہ واجہءَ ہمافرشتہ دیست کہ غارءِ حراءِ تہا آتکگ اَت ہمے حالتءَ کہ آسمان ءُزمینءِ میانءَ کرسی یےسرا نشتگ اَت، واجہ سرا ترسے آتک گڑا واجہ لوگءَ شت ءُگوشت ئے منءَ بربدئیت، منءَ بربدئیت. گڑا آیاں گدیءِ پوشاک پردات، ہمے وہدءَ اے آیت نازل بوت اَنت. (صحيح البخاری تفسير سورة المدّثر).

(۲) ادا چہ زانگ بیت کہ گدانی پاک ءُصاف کنگ الّمی اِنت.

(۳) بزاں ہنچوکہ ساریءَ تو وتءَ چہ بتاں دور داشتگ، دائم ہمے وڑا چہ بت پرستی ءُشرکءَ وتءَ دور بدار.

عَلَى الْكٰفِرِيْنَ غَيْرُ يَسِيْرٍ ۝۱۰

۱۰. کافراں باز گران کپیت.

ذَرْنِيْ وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيْدًا ۝۱۱

۱۱. بِل منءَ ءُہمائیءَ کہ من ایوکءَ جوڑکتگ[۱].

وَّجَعَلْتُ لَهٗ مَالًا مَّمْدُوْدًا ۝۱۲

۱۲. ءُمن آئیءَ بازیں مال دات[۲].

وَّبَنِيْنَ شُهُوْدًا ۝۱۳

۱۳. ءُفرزند دیم پہ دیمیں دات.

وَّمَهَّدْتُّ لَهٗ تَمْهِيْدًا ۝۱۴

۱۴. ءُپہ آئی چیراِن گپت جوانیں چیر گیجگے.

ثُمَّ يَطْمَعُ اَنْ اَزِيْدَ ۝۱۵

۱۵. انگتءَ امّید کشیت کہ من آئیءَ گیشتر بدیاں.

كَلَّا ۭ اِنَّهٗ كَانَ لِاٰيٰتِنَا عَنِيْدًا ۝۱۶

۱۶. چوش نہ بیت[۳]، بیشک آپہ زور مئے آیتانی خلاف کنوک اَنت[۴].

سَاُرْهِقُهٗ صَعُوْدًا ۝۱۷

۱۷. زوتّ من آئیءَ سرگیجاں برزیں کوہءِ سرا (آسءِ)[۵].

اِنَّهٗ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ۝۱۸

۱۸. بیشک آئی فکر کت ءُہبرئے جوڑکت.

فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۝۱۹

۱۹. نوں کشگ بیت، کہ چونیں ہبرئے جوڑکت.

---

(۱) بزاں اے متکبّریں ءُسرکشّیں انساناں من وت بسّاں، اے منی وتی جوڑکتگیں اَنت، اے چوں چہ منی گرفتءَ دراتک کنینت.

(۲) لہتے مفسّرءِ گوشگ ہمیش اِنت کہ ادا اشارہ پہ ولید بن مغیرہءِ نیمگءَ بوگءَ اِنت کہ آکنکیں کافرے اَت. ہرپیم کہ بہ بیت، اے وعید پہ ہرمتکبّریں کافرءَ ہست اَنت.

(۳) بزاں ہرکسءَ من آئی دلءِ تبءَ مال ءُدولت ءُچکّ ءُنماسگ نہ دیاں، بلکیں ہرچیکہ پہ آئی وت بلوثاں ہمنچوآئیءَ دیاں.

(۴) ﴿عَنِيْدًا﴾ ہما انسانءَ گوْش اَنت کہ حقّءَ زانت، ءُپدا چہ ضدّءَ آئی مخالفتءَ کنت.

(۵) یک مرفوعیں روایتے ہست کہ صعود دوزءِ تہا یک بلاہیں کوہے کہ دوزہی ہمودا دؤر دیگ بنت. بلے روایت ضعیف اِنت. قتادہ گوشیت صعود ہماعذابءَ گوْش اَنت کہ آئی تہا ہچ راحت ءُآرام مان مہ بیت. امام ابن جریر ہمے معنٰی گچین کتگ. (تفسیر ابن کثیر).

ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿۲۰﴾

۲۰. پدا کشگ بہ بیت کہ چونیں ہبرئے جوڑکت.

ثُمَّ نَظَرَ ﴿۲۱﴾

۲۱. پدا چمّ ئے شانک دات.

ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿۲۲﴾

۲۲. رندا دیم ئے تہار کت ءُپیشانی کرچک ئے کت.

ثُمَّ اَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿۲۳﴾

۲۳. پدا پشت ئے مان دات ءُوت ئے مزن لیک اِت.

فَقَالَ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ يُّؤْثَرُ ﴿۲۴﴾

۲۴. پدا گوشت ئے کہ نہ اِنت اے مگر جادو کہ نقل کنگ بوتگ[1] چہ ساحران.

اِنْ هٰذَآ اِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿۲۵﴾

۲۵. نہ اِنت اے قرآن بید انسانے ہبرے.

سَاُصْلِيْهِ سَقَرَ ﴿۲۶﴾

۲۶. زوتّ من آئیءَ براں دوزہءَ[2].

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا سَقَرُ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُتوچے زانئے کہ دوزہ چے ئے؟

لَا تُبْقِيْ وَلَا تَذَرُ ﴿۲۸﴾

۲۸. نہ پشت گیجیت ءُنہ یلہ کنت.

لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴿۲۹﴾

۲۹. سوچوک اِنت پوستءِ.

عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿۳۰﴾

۳۰. آئی سرا نوزدہ پانگو ہست[3].

وَمَا جَعَلْنَآ اَصْحٰبَ النَّارِ اِلَّا مَلٰٓئِكَةً ۙ وَّمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ اِلَّا فِتْنَةً لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۙ

۳۱. ءُما نہ داشتگ اَنت دوزہءِ پانگو بیدءِ ملائکتاں، ءُما آیانی اے ساب ایر نہ کتگ بلے پہ چکّاسگءَ کافرانی[4]، تا کہ

(۱) بزاں اے پنڈاتگیں ہبرأنت کہ محمّد اِش جنت ءُاللہ نام اِش کنت.

(۲) سقر چہ دوزہءِ نامان اِنت.

(۳) بزاں دوزہءِ پانگو نوزدہ فرشتہ اَنت.

(۴) کافراں اے ہبرءِ سرا مسکرہ کت، ءُگوشت اِش کہ محمّدءَ بچارات چونیں گنوکیں ہبرکنت. اے گنجیں مردماں نوزدہ فرشتہ چوں داشت کنت. ہمے وڑا فرشتیانی اے حساب پہ آیاں چکاسے بوت، ءُآاے چکاسءِ تہا نامراد بوت اَنت، ءُگیشترگمراہ بوت اَنت. آیاں اے ہبر بیہال کت کہ اے فرشتیاں قدرت داروکیں ربّءَ ہما قدرت داتگ کہ آدرپیں دوزہیاں بسّ اَنت. پہ اللہءَ ہچ کار مشکلےنہ داریت.

لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ وَيَزْدَادَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِيْمَانًا وَّلَا يَرْتَابَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ وَالْمُؤْمِنُوْنَ ۙ وَلِيَقُوْلَ الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ وَّالْكٰفِرُوْنَ مَاذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا ۭ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَّشَاۗءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَمَا يَعْلَمُ جُنُوْدَ رَبِّكَ اِلَّا هُوَ ۭ وَمَا هِيَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْبَشَرِ ۝

یقین بکنند ہما کہ کتاب دیگ بوتگ اَنت ءُگیش بہ بیت ایماندارانی ایمان، ءُشکّ مہ کنند ہما کہ کتابی اَنت ءُمسلمان، ءُتا کہ بگوْش اَنت ہما کہ آیانی دلاں بیماری ہست ءُکافر کہ چے لوٹتگ اللّٰہءَ پہ اے دروغ، ہمے پیما گارکنت اللّٰہ ہرکسءَ کہ بلوٹیت[1] ءُپہ شون کنت ہرکسءَ کہ بلوٹیت، ءُنہ زانت تئی پروردگارءِ لشکراں بیدءِ ہمائی جنداں، ءُاے یک سوج ءُپنتے پہ انساناں[2].

كَلَّا وَالْقَمَرِ ۝

۳۲. ہجبر چونہ اِنت[3]، ءُسوگندِانت ماہءِ.

وَالَّيْلِ اِذْ اَدْبَرَ ۝

۳۳. ءُشپءِ وہدیکہ پشتءَ مان دنت.

وَالصُّبْحِ اِذَآ اَسْفَرَ ۝

۳۴. ءُسہبءِ وہدیکہ آ روژنا بیت.

اِنَّهَا لَاِحْدَى الْكُبَرِ ۝

۳۵. بیشک دوزہ چہ مزنیناں یکّے[4].

نَذِيْرًا لِّلْبَشَرِ ۝

۳۶. ترسینوکے پہ انسانءَ.

لِمَنْ شَاۗءَ مِنْكُمْ اَنْ يَّتَقَدَّمَ اَوْ يَتَاَخَّرَ ۝

۳۷. پہ ہرکسءَ کہ بلوٹیت کہ پیش بکپیت یا پشت بکپیت[5].

---

(۱) بلے سورۃ بقرہ تہا اللّٰہءَ صاف گیشّینتگ ﴿ وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ اِلَّا الْفٰسِقِيْنَ ﴾ [سورۃ البقرۃ: ۲۶] کہ گمراہ نہ کنت پہ اے دروراں بیدءِ فاسقاں. بزاں چہ اے پیمیں مثال ءُدروراں ہما گمراہ بنت کہ آنافرمان ءُکافراَنت. ءُآوتی کفر ءُنافرمانیاں ویل نہ کنند، ءُآیاں اللّٰہءِ ہبرانی سرا سرجمیں یقین نیست.

(۲) بزاں چہ اے دراہیں دروراَنی بیان کنگءَ لوٹ ہمیش اِنت کہ مردم سوج ءُپنت بزوراَنت، ءُاللّٰہءِ قدرتاں جاہ بیار اَنت. ءُوتءَ چہ اے مزن شانیں ءُقادریں پروردگارءِ نافرمانیءَ دور بدارَنت.

(۳) بزاں اے پیم نہ اِنت کہ شماکافراں گمان کتگ کہ دوزہ فرشتیانی دیمءَ ماوت داریں، اے اللّٰہءَ ہنچیں قدرتے داتگ اَنت کہ کس ایشانی دیمءَ داشت نہ کنت.

(۴) بزاں دوزہ اللّٰہءِ یک بلاہیں نشانی یے. انسانءَ چہ آئی ترسگ لوٹیت.

(۵) بزاں گوں ایمانءَ دیمءَ روگ بلوٹیت یا چہ ایمانءَ پشتءَ بکنزیت، ءُدیمءَ گوں کفرءَ بکنت. دوزہ پہ ہرکسءَ ترسینوکے.

كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ ﴿۳۸﴾

۳۸. ہر جان رہن اِنت پہ ہما چیزءَ کہ آئی کتّتگ.

اِلَّآ اَصْحٰبَ الْيَمِيْنِ ﴿۳۹﴾

۳۹. بید اَنت راستیں دستءِ ہدابند.

فِيْ جَنّٰتٍ ۛ يَتَسَآءَلُوْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. ماں بہشتانی تہا وت ماں وتءَ جست ءُپد کنند.

عَنِ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿۴۱﴾

۴۱. گنہگارانی باروا.

مَا سَلَكَكُمْ فِيْ سَقَرَ ﴿۴۲﴾

۴۲. کہ کجام چیزءَ شمارا برت ماں دوزءَ.

قَالُوْا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّيْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. گوْش اَنت کہ مانہ بوتگیں[1] چہ نماز وانکاں.

---

(۱) اے آیتءِ تہا اسم فاعلءِ آرگءِ معنیٰ ہمیش اِنت کہ ما دائمی نماز وانوک نہ بوتگیں. زانگ لوٹیت کہ نماز نہ منّگ بإجماع المسلمین کفرے، ءُآئی نہ منّوک پبونانی پبوں دوزءَ بیت. بلے نمازءِ نہ وانگ ازکاہلی ءُسستی گوں اے عقیدءَ کہ آئی وانگ فرض اِنت اے کفرےیانہ؟ ءُچہ ایشی مردم کافربیت یانہ؟ ایشی بابتءَ ائمّہ کرام ءُسلفءِ تہا بلاہیں اختلافے ہست. لہتے گوشیت یک ہنچیں مردمے کہ آئی گورا ہچ وڑیں شرعی عذرےمہ بیت، ءُآپہ زانت نمازءَ وہدءِ سرا مہ وانیت، ءُآئیءَ قضاء بکنت، ءُہمے حالتءَ بہ مریت، اے وڑیں مردم کافرے. نہ ایشیءَ جنازہ دیگ بہ بیت، ءُنہ مسلمانانی قبرستانءَ کل کنگ بہ بیت. چہ چاریں مشہوریں اماماں احمد بن حنبل رَحِمَهُ اللّٰهُ مذہب ہمیش اِنت. امام ابن حزم گوشیت کہ چہ صحابیاں عمر، ءُمعاذ، ءُعبد الرّحمٰن بن عوف، ءُابی ہریرہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ ءُدگہ لہتینءِ مذہب ہمیش اِنت کہ پہ زانت نمازءِ قضاء کنوک کافرے. دیم ترا گوشیت کہ ایشانی خلافءَ چہ ہچ صحابیءَ روایت نیست. گشئے صحابیانی ایشی سرا اجماع اِنت. (بزاں اجماعءِ سکوتی) (المحلّٰی، کتاب الصّلاۃ، مسئلۃ نمبر ۲۷۹، ج ۲، تاکدیم ۳۲۹) امام منذری ترغیب ءُترہیبءِ تہا گوشیت کہ صحابیانی یک بلاہیں بہرےہمے نیمگءَ اِنت کہ زانتءِ وت نمازءِ قضاء کنوک کافرے. ءُآش اَنت. (۱) عمربن الخطاب (۲) عبداللّٰہ بن مسعود (۳) عبداللّٰہ بن عبّاس (۴) معاذبن جبل (۵) جابربن عبداللّٰہ (۶) أبوالدّرداء رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ.

ءُچہ اماماں اے ہمے نیمگءَ اَنت. (۱) أحمد بن حنبل (۲) إسحاق بن راہویہ (۳) عبداللّٰہ بن مبارك (۴) إبراہیم نخعی (۵) الحکم بن عتیبۃ (۶) أیّوب السختیانی (۷) أبو داود الطّیالسی (۸) أبوبکربن أ بی شیبہ (۹) زہیربن حرب رَحِمَهُمُ اللّٰهُ. (الترغیب والترہیب کتاب الصّلاۃ باب الترہیب من ترك الصّلاۃ عمداً، ج۱، تاکدیم ۳۹۴) چاریں اامانی تہا إمام مالك، إمام شافعی، إمام أبوحنیفہ رَحِمَهُمُ اللّٰهُ ہمے نیمگءَ اَنت کہ اے پیمیں مردم کافرنہ بیت کہ پہ کاہلی ءُسستی نماز نہ کنت، یا آئیءَ قضاء کنت ءُآئی فرض بوگءِ سرا یقین داریت. بلے إمام شافعی ءُإمام مالك آئی کشگءِ حکمءَ دینت حدّاً لاکفرًا (بزاں آئی سزا ہمیش اِنت نہ کہ آکافرے). ءُإمام أبوحنیفۃ گوْشیت کہ اے پیمیں مردم قید کنگ بہ بیت، ءُسزادیگ بہ بیت تاکہ توبہ بکنت، ءُاگن توبہ مہ کنت گڑا چہ قیدءَ درکنگ مہ بیت داں بہ مریت. (المغنی لابن قدامۃ، ج۲، تاکدیم ۴۴۲، باب الحکم فیمن ترك الصّلوٰۃ، بدایۃ المجتہد لابن رشد کتاب الصّلاۃ، باب حکم تارك الصلاۃ، ج ۱، تاکدیم ۲۲۶)، آگاہی منی گچین إمام أحمد بن حنبل رَحِمَهُ اللّٰهُ =

وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِيْنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. ءُنه اتیں نان دیوک مسکینءَ.

وَكُنَّا نَخُوْضُ مَعَ الْخَآئِضِيْنَ ﴿۴۵﴾

۴۵. ءُما پتّاری کتگ اَت گوں پتّاری کنوکاں.

وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّيْنِ ﴿۴۶﴾

۴۶. ءُما دروگ بند کتگ اَت قیامتءِ روچ.

حَتّٰٓى اَتٰىنَا الْيَقِيْنُ ﴿۴۷﴾

۴۷. تا که په ما آتک مرگ.

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشّٰفِعِيْنَ ﴿۴۸﴾

۴۸. نـوں ایشـاں نپّ نـہ دنت سـفارش کنوکانی سفارش[1].

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِيْنَ ﴿۴۹﴾

۴۹. نـوں چـہ بـلاہ اِنـت ایشـاں کہ چہ سـوج ءُسراں تچ اَنت.

كَاَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنْفِرَةٌ ﴿۵۰﴾

۵۰. گشئے کہ ہراَنت برّیں.

= مذہب اِنـت کہ په زانت نمازءِ ویل کنـوک کافربیت. دلائل ہمے نیمگءَ اَنـت. اللہ پاک فرمان کنت ﴿ وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ﴾ [سـورة الأنعام: ۹۲] بزاں ہمایاں کہ آخرتءِ سرا ایمان ہست آایشی سراہوں ایمان کاراَنت (مراد محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنت) ءُنماز دائم کنتت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ مؤمن په آخرت، ءُپـہ قرآن، ءُپہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ایمان کاریت آبوت نہ کنت کہ نمازءَ قضاء کنت. یابرے کنت ءُبرے نہ کنت. ءُفرمان اِنت ﴿ فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوٰتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴾ [سورة مریم: ۵۹] بزاں آتک اَنت آیانی جاگہءَ ناخلف (بیکاریں مردم) کہ نمازاش ویل دات. اے آیتءِ تفسیرءَ حافظ ابن کثیر چہ لہتےسلفءَ ہمے نقل کتگ کہ په زانت نمازءِ ویل کنوک کافربیت. ءُسورة التّوبة تہا فرمان اِنت ﴿ فَاِنْ تَابُوْا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوْا سَبِيْلَهُمْ ﴾ [سـورة التوبة: ۵] ءُفرمان اِنت ﴿ فَاِنْ تَابُوْا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِى الدِّيْنِ ﴾ [سـورة التوبة: ۱۱] چہ پیسری ایں آیـتءَ ہمے زانگ بیت آمردم کہ نماز نہ کنتت آکشـگءِ حقداراَنت. ءُچہ دومی آیتءَ زانگ بیت آمردم کہ نماز نـہ کنتت آدینی برات بوت نہ کنتت. ءُسورة الرّومءَ ہست اِنت ﴿ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴾ [سورة الروم: ۳۱] کہ نمازءَ برجاہ بداراِت، ءُچہ مشرکاں مہ بئیت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ نماز نہ وانوک مشرک اَنت. ءُحدیثءِ تہا کئیت «**بين الرّجل وبـين الشّرك والكفر ترك الصّلاة**» کہ بندہے ءُکفر ءُشرکءِ میانءَ فرق کنوکیں چیز نمازاِنت (صحیح مسـلم کتـاب الصّلاة بـاب ترك الصّلاة) ءُدومی حدیثءِ تہا کئیت «**إنّ العهد الّذى بيننا وبينهم الصّلاة فمن تركها فقدكفر**» کہ مئے ءُکافرانی میانءَ فیصلہ کنوکیں چیز نمازاِنت، ہرکسءَ آویل کت بزاں آئی کفرکت (سـنن النسـائی کتاب الصّلاة باب الحكم فى تارك الصّلاة). اے دوئیں حدیث ہمیشی نیمگءَ ریشـونی کنتت کہ نماز ویل کنوک کافرے. واللہ أعلم بالصّواب.

(۱) پرچہ کہ آکافر ءُمشرک اَنت. ءُپہ کافر ءُمشرکءَ کس سفارش کت نہ کنتت.

فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿۵۱﴾

۵۱. کہ تچ اَنت چہ شیراں.

بَلْ يُرِيْدُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ اَنْ يُّؤْتٰى صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ﴿۵۲﴾

۵۲. بلے لوٹیت ہریکّے چہ ایشاں کہ جتا دیگ بہ بیت کتابے تل پچیں[1].

كَلَّا بَلْ لَّا يَخَافُوْنَ الْاٰخِرَةَ ﴿۵۳﴾

۵۳. ہجبر چونہ اِنت، بلے آ نہ ترس اَنت چہ آخرتءَ.

كَلَّآ اِنَّهٗ تَذْكِرَةٌ ﴿۵۴﴾

۵۴. ہجبر چو نہ اِنت، بیشک اے قرآن یک مزنیں سوج ءُپنتے.

فَمَنْ شَآءَ ذَكَرَهٗ ﴿۵۵﴾

۵۵. ہرکس کہ بلوٹیت گڑا چہ ہمیشی سوج بزوریت.

وَمَا يَذْكُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ۚ هُوَ اَهْلُ التَّقْوٰى وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿۵۶﴾

۵۶. ءُآیاد نہ کنند بلے ایکہ اللہ بلوٹیت، ہمائرا برجنت کہ چہ آئی ترسگ بہ بیت ءُہمائرا بر جنت بخشگ.

---

(۱) بزاں ہریک کافر ءُمشرکے ہمیشی لوٹیت کہ آئی سراجتا یک کتابے نازل بہ بیت، نوں آ ایمان کاریت. یا مراد ہمیش اِنت کہ بےعمل کنگءَ ہنچوآئی نامءَ یک اعمالنامہےنبشتہ کنگ بہ بیت کہ چہ نیکیں عملءَ پربہ بیت، ءُآنجات دیگ بہ بیت.

سُوْرَةُ الْقِيَامَةِ — سورة القيامة

سوره قيامه ماں مكّہءَ نازل بوتگ ءُآئءِ
چل آيات ءُدو ركوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ كہ آسک
باز مہربان ءُزبريں رحم كنوكے

لَآ اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۝۱

۱. چونہ اِنت (كہ شما گمان كتگ) منءَ سوگنديں قيامتءِ روچءِ[1].

وَلَآ اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ۝۲

۲. چونہ اِنت (كہ شما گمان كتگ) منءَ سوگنديں مياری كنوكيں نفسءِ.

اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَلَّنْ نَّجْمَعَ عِظَامَهٗ ۝۳

۳. زاناں انسانءَ ہمے گمان كتگ كہ ما ہجبر يک جاہ نہ كنيں آئی ہڈّاں؟

بَلٰى قٰدِرِيْنَ عَلٰٓى اَنْ نُّسَوِّيَ بَنَانَهٗ ۝۴

۴. پرچہ نہ؟ ما قدرت داريں كہ برابر بكنيں آئی لنككءِ بوگاں.

بَلْ يُرِيْدُ الْاِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهٗ ۝۵

۵. بلے واہگ داريت انسان كہ گناہ بكنت وتی ديمءِ (دُرہيں زندگیءَ[2]).

---

(۱) ايشی تہا لام لہتينءَ زائد گوشتگ. بزاں معنیٰ نہ داريت، ءُاے عربی زبانءِ وتی يک اسلوبے. بلے گچينی ہميش اِنت كہ اے لام زائد نہ اِنت بلكيں ادا ايشی معنیٰ ہميش اِنت چوكہ شما گمان كن اِت كہ قيامت نيست اے پيم نہ اِنت بلكيں قيامتے ہست، ءُآالّمءَ وتی وہدءِ سراكئيت. منی گچينی ہميش اِنت كہ قرآنءِ تہا حرف زائد مان نيست. والله أعلم بالصّواب.

(۲) بزاں آوتی درہيں زندگیءَ گناہ ءُنافرمانیءِ تہا گوازينگ لوٹيت. پميشا قيامتءِ انكارءَ كنت. تاكہ آئءِ نافرمانيانی ديمءَ ہچ وڑيں بند ءُديوارے پشت مہ كپيت.

يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ ۝۶

۶. جست کنت که کدین اِنت قیامتءِ روچ[۱].

فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ۝۷

۷. وہدیکہ چم کور ناک بنت.

وَخَسَفَ الْقَمَرُ ۝۸

۸. ءُبے رژن بیت ماہ.

وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۝۹

۹. ءُیکجاہ کنگ بنت ماہ ءُروچ.

يَقُوْلُ الْاِنْسَانُ يَوْمَىِٕذٍ اَيْنَ الْمَفَرُّ ۝۱۰

۱۰. گوشیت انسان آروچءَ کہ کج اِنت تچگءِ جاہ.

كَلَّا لَا وَزَرَ ۝۱۱

۱۱. ہجبر چو نہ بیت ہچ میارجاہ نیست[۲].

اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَىِٕذِ ِۨالْمُسْتَقَرُّ ۝۱۲

۱۲. تئی پروردگارءِ نیمگءَ اِنت آروچءَ مانند جاہ.

يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَىِٕذٍۭ بِمَا قَدَّمَ وَاَخَّرَ ۝۱۳

۱۳. آگاہ کنگ بیت انسان آروچءَ ہرچیکہ آئی پیش گپتگ ءُہرچیکہ پشت گپتگ.

بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِهٖ بَصِيْرَةٌ ۝۱۴

۱۴. بلے انسان چہ وتی کتگیناں زبر سرپد اِنت.

وَّلَوْ اَلْقٰى مَعَاذِيْرَهٗ ۝۱۵

۱۵. توری درشان بکنت وتی عذراں[۳].

لَا تُحَرِّكْ بِهٖ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهٖ ۝۱۶

۱۶. ءُوتی زبانءَ پہ ایشی وانگءَ مہ سرین کہ زوتّ ایشی یاد بکن ئے.

اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهٗ وَقُرْاٰنَهٗ ۝۱۷

۱۷. بیشک مئے سرااِنت ایشی مچ کنگ ءُوانینگ.

فَاِذَا قَرَاْنٰهُ فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهٗ ۝۱۸

۱۸. نوں ماکہ وانیں تو آوانگءِ رندا بوان[۴].

---

(۱) چوکہ قیامت سرا آئیءَ ایمان ءُیقین نیست، پمیشا دیم ئے پہ گناہاں داتگ، ءُہچ سدّءَ نہ اِنت.

(۲) ﴿وَزَرَ﴾ کوہءَ یاقلاتءَ گوش اَنت کہ مردم اودءَ پناہ زوریت.

(۳) بزاں آروچءَ آوتءَ ستر بے میار کنگءِ کوششءَ بکنت، اے آئیءَ کار نہ دنت پرچہ کہ دنیاتہا آئیءَ تچکیں راہءِ بابتءَ زبر آگاہی بوتگ بلے نہ زرتگ ئے.

(۴) جبریل عَلَیْہِ السَّلَام وہدیکہ اللہءِ نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَءِ گورا وحی زرت ءُآتک گڑا واجہءَ گوں آئی ہمبراہیءَ زوت زوتءَ واناں کت چومہ بیت کہ چیزی چہ آئی دستءَ برؤت، گزا اللہءَ جبریل عَلَیْہِ السَّلَامءِ ہمبراہیءَ چہ اے پیم وانگءَ منَہ کت. (صحیح البخاری، تفسیرسورۃ القیامۃ).

ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهٗ ﴿۱۹﴾

۱۹. رندا مئے سرا الّم اِنت آئی بیان (سرجمءَ)[1].

كَلَّا بَلْ تُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ ﴿۲۰﴾

۲۰. ہجبر چو نہ اِنت بلکہ شما دوست دارات اشتاپینءَ.

وَتَذَرُوْنَ الْاٰخِرَةَ ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُآخرتءَ ویل کن اِت.

وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿۲۲﴾

۲۲. لہتے دیم آروچءَ ترّ ءُتازہ بنت.

اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿۲۳﴾

۲۳. وتی پروردگارءَ چاروک بنت[2].

وَوُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍۢ بَاسِرَةٌ ﴿۲۴﴾

۲۴. ءُلہتے دیم آروچءَ گمیگ بنت.

---

(۱) اے آیت صاف ءُپدّرانت اے بابتءَ کہ قرآنءَ دگہ تفسیر ءُبیانےبست. ءُآتفسیر ءُبیانءِ ذمّہ اللہ پاکءَ وت زرتگ. بزاں ہنچوکہ قرآن چہ اللہءِ نیمگءَ وحی کنگ بوتگ ہمے پیمءَ آبیان ہوں چہ اللہءِ نیمگءَ وحی کنگ بیت. نوں اے تفسیر ءُبیانءَ پہ ماکئے کنت؟ اللہءَ اے ہوں مارا گوشتگوں. فرمان اِنت ﴿ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ﴾ [سورة النحل: ۴۴] اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اے قرآن ما تئی نیمگءَ نازل کتگ تاکہ توبگیشّین ئے ءُبدئے مردماں ہرچیکہ پہ آیاں دیم دیگ بوتگ، ءُتاکہ آغور ءُفکر بکنننت. نوں چہ اِدا زانگ بیت کہ قرآنءِ تفسیر پاکیں پیغبرءِ گفتار ءُرفتارانی نام اِنت کہ آحدیث نامءَ جاہ یارگ بنت. گشئے حدیث انکار قرآنءِ وتی اے بیانانی انکارکنگ اِنت. ءُحدیثءِ نہ منّوک حقیقتءَ قرآنءِ نہ منّوک اِنت. ءُایشانی کافربوگءِ تہا ہچ پیمیں شک نیست. قرآنءِ تہا اے پیمیں آیات بازانت کہ آہمے نیمگءَ ریشونی کنند کہ محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دینءِ بابتءَ ہرچیکہ ہبرکنت چہ اللہءِ وحیءَ کنت، ءُآزورگ لوٹ اَنت. فرمان اِنت ﴿ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى * اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُّوْحٰى ﴾ کہ محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ وتی واہشءَ ہبرنہ کنت، بیدءِ ہما وحیءَ کہ آئی نیمگءَ کنگ بیت. [سورة النجم: ۳-۴] ءُفرمان اِنت: ہرچیکہ شمارا رسول بدَانت آئیءَ بزورات، ءُچہ ہرچیزءَ کہ شمارا منَہ کنت چہ آئی وتءَ دور بدارات. (سورة الحشر) ءُفرمان اِنت ﴿ مَنْ يُّطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ ﴾ ہرکسءَ رسولءِ ہبر زرت اَنت بزاں آئی اللہءِ ہبر زرت. [سورة النّساء: ۸۰] ءُفرمان اِنت ﴿ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ﴾ بیشک اللہ رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زندگیءِ تہا پہ شما جوانیں رہشونی ہست. [سورة الأحزاب: ۲۱] اے درپیں آیات ہمے نیمگءَ رہشونی کنند کہ اللہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گفتار ءُرفتار حجّت اَنت. ءُآیانی سرا عمل کنگ فرض اِنت. ءُظاہر اِنت کہ بیدءِ حدیثءِ منّگ ءُزورگءَ ما اے آیتانی سرا عمل کت نہ کنیں کہ پیغمبرءِ شپ ءُروچانی سرجمیں بیان ہمے حدیثانی توکءَ اِنت. اللہ مارا فہم بدَانت. ءُچہ گمراہیءَ دور بداریت.

(۲) اے آیت ہمے نیمگءَ رہشونی کنت کہ قیامتءَ مؤمن ءُمسلماناں اللہءِ دیدارنصیب بیت. ءُدرپیں اہل سنّت والجماعت عقیدہ ہمیش اِنت. حدیثءِ تہاکئیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ الّمءَ قیامتءِ روچءَ شما وتی پروردگارءَ گندات چو چاردہی ماہءِ گندگءَ. (صحيح البخاری كتاب التوحيد باب قوله تعالى ﴿ وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴾).

تَظُنُّ اَنْ یُّفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿۲۵﴾

۲۵. گشئے کہ آئی سرین پروشگ بیت.

كَلَّاۤ اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِیَ ﴿۲۶﴾

۲۶. ہجبر چونہ اِنت، وہدیکہ جان ماں نکّءَ سربیت.

وَقِیْلَ مَنْ ۜ رَاقٍ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُگوْشگ بیت کہ کئے اِنت دم گر[1]؟

وَّظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿۲۸﴾

۲۸. نوں زانت کہ آئءَ ویل کنگی اِنت (دنیا).

وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُلچّیت اے پاد گوں آدگہ پادءَ.

اِلٰی رَبِّكَ یَوْمَىٕذِ ِۨالْمَسَاقُ ﴿۳۰﴾

۳۰. آروچءَ تئی پروردگارءِ نیمگءَ اِنت سرزوری روگ.

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰی ﴿۳۱﴾

۳۱. نوں نہ آئی باورداشت ءُنہ نمازئِے ونت.

وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰی ﴿۳۲﴾

۳۲. بلے دروگ بندئِے کت ءُدیم ئِے تاب دات.

ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰۤی اَهْلِهٖ یَتَمَطّٰی ﴿۳۳﴾

۳۳. رندا شت وتی لوگءِ مردمانی نیمگءَ بگلک جنانءَ.

اَوْلٰی لَكَ فَاَوْلٰی ﴿۳۴﴾

۳۴. تباہی ءُبربادی اِنت تئی ءُتباہی ءُویرانی اِنت.

ثُمَّ اَوْلٰی لَكَ فَاَوْلٰی ﴿۳۵﴾

۳۵. پدا تئی تباہی ءُبربادی اِنت پدا تباہی ءُویرانی اِنت.

اَیَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ یُّتْرَكَ سُدًی ﴿۳۶﴾

۳۶. زاناں انسانءَ ہمے گمان کتگ کہ بے مہارءَ ویل کنگ بیت؟

اَلَمْ یَكُ نُطْفَةً مِّنْ مَّنِیٍّ یُّمْنٰی ﴿۳۷﴾

۳۷. زاناں آ نہ اَت پٹّے آپ کہ دؤردیگ بوت (ماتءِ رحمءِ تہا)؟

---

(۱) بزاں آکئے اِنت کہ وتی دمءَ کاربندیت، ءُمروکءَ چہ مرگءَ رستگارکنت؟ وہدیکہ اللہ کشگ بلوٹیت گڑا کس رستگارکت نہ کنت.

ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿۳۸﴾

۳۸. پدا بوت بستگیں خونے گڑا جوڑئے کت ءُچت ءُزرت برابرکت (بہتریں صورت تہا).

فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿۳۹﴾

۳۹. پدا جوڑئے کت چہ آئی جفت نر ءُمادگ.

اَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقٰدِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُّحْيِۦَ الْمَوْتٰى ﴿۴۰﴾

۴۰. ایا ایشی وسءَ نہ اِنت کہ زندگ بکنت مردگءَ ؟.

سُوْرَةُ الدَّهْرِ — سورة الدهر

سوره دہر مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءَ
سی ءُیک آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِيْنٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْـًٔا مَّذْكُوْرًا ۝۱

۱. بیشک آتکگ انسانءِ سرا ہنچیں وہدے زمانگءِ کہ آہچّے نہ بوتگ کہ آئی نام گرگ بوتیں[۱].

اِنَّا خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ اَمْشَاجٍ ۖ نَّبْتَلِيْهِ فَجَعَلْنٰهُ سَمِيْعًۢا بَصِيْرًا ۝۲

۲. بیشک ما جوڑ کت انسان چہ پٹّے آپءَ ہورین[۲] کہ آئیءَ بچکّاسیں[۳] نوں ما کت اشکنوک ءُگندوکے[۴].

اِنَّا هَدَيْنٰهُ السَّبِيْلَ اِمَّا شَاكِرًا وَّاِمَّا كَفُوْرًا ۝۳

۳. بیشک ما پیش داشتگ آئیءَ کِشک نوں یا وَشکرگذارے بہ بیت یاو ناشکرے.

اِنَّا اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَلٰسِلَا۠ وَاَغْلٰلًا وَّسَعِيْرًا ۝۴

۴. بیشک ما آمادہ کتگ پہ ناشکرانی واستا زمزیل ءُطوق ءُآسے برمشوکیں.

---

(۱) مطلب ہمیش اِنت کہ انسانءِ وجود ءُہستی اللّٰہءِ یک احسانے کہ آئی انسانءِ سرا کتگ کہ آئی چہ نیستیءَ ہست کتگ، ءُزندگی بےداتگ، نوں انسانءَ باید ہمیش اِنت کہ وتی کمزوریءَ جاہ بیاریت، ءُاللّٰہءِ دیمءَ وتی گردنءَ جہل بکنت، ءُہمائی فرمانبرداربہ بیت.

(۲) بزاں چہ جنین ءُمردینءِ منیءِ ہوربوگءَ انسان جوڑبیت.

(۳) بزاں انسانانی زندگ کنگءِ مقصد آیانی چکّاسگ اِنت کہ باریں کئے فرمانبرداربیت ءُکئے نافرمان بیت.

(۴) بزاں ماآئیءَ گندگ ءُاِشکُنگءِ قوّت دات ءُبخشات تاکہ آہرچیزءَ دیست بکنت، ءُاِشکُت بکنت، ءُچہ ایشی پد فرمانبرداری ءُنافرمانیءِ راہاں چہ ہرکسءَ کہ بلوئیت گچین کت بکنت.

اِنَّ الْاَبْرَارَ یَشْرَبُوْنَ مِنْ كَاْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُوْرًا ۝۵

۵. بیشک که نیکان نوش اَنت چه کوپاں که هورانت گوں آئی کافور[1].

عَیْنًا یَّشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ یُفَجِّرُوْنَهَا تَفْجِیْرًا ۝۶

۶. آچمّگے که نوش اَنت چه آئی اللّٰهءِ بنده رمبیننت آئیءَ پهکیں رمبینگے.

یُوْفُوْنَ بِالنَّذْرِ وَیَخَافُوْنَ یَوْمًا كَانَ شَرُّهٗ مُسْتَطِیْرًا ۝۷

۷. پوره کننت وتی قولاں[2] ءُترس اَنت چه ہنچیں روچیءَ که آئی خرابی شنگ ءُتالان کنگ بیت.

وَیُطْعِمُوْنَ الطَّعَامَ عَلٰی حُبِّهٖ مِسْكِیْنًا وَّیَتِیْمًا وَّاَسِیْرًا ۝۸

۸. ءُورگ وارین اَنت په آئی دوستیءَ مسکین یتیم ءُسیوگ ءُقیدیءَ.

اِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُرِیْدُ مِنْكُمْ جَزَآءً وَّلَا شُكُوْرًا ۝۹

۹. بیشک ما آیاں وارینیں اللّٰهءِ وشّ کنگءِ هاترا ما نه لوٹیں چه شما مزّے ءُنه زبانی شکرے.

اِنَّا نَخَافُ مِنْ رَّبِّنَا یَوْمًا عَبُوْسًا قَمْطَرِیْرًا ۝۱۰

۱۰. بیشک ما ترسیں چه وتی پروردگارءَ چه یک تهاردیمین ءُسکّیں روچیءَ.

فَوَقٰىهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْیَوْمِ وَلَقّٰىهُمْ نَضْرَةً وَّسُرُوْرًا ۝۱۱

۱۱. نوں آاللّٰهءَ رستگار کت اَنت چه آروچءِ مصیبتءَ ءُسرئے کت په آیاں تازگی ءُوشّی.

وَجَزٰىهُمْ بِمَا صَبَرُوْا جَنَّةً وَّحَرِیْرًا ۝۱۲

۱۲. ءُمزّے دات آیانءَ آیانی صبرکنگءِ سوبءَ بهشت ءُریشمی پوشاک.

مُّتَّكِـِٕیْنَ فِیْهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ لَا یَرَوْنَ فِیْهَا شَمْسًا وَّلَا زَمْهَرِیْرًا ۝۱۳

۱۳. تکّه دیوک بنت آئی تها تهتانی سرا نه گند اَنت آئی تها نه گرمی ءُنه سردی.

---

(۱) کافور یک خاصیں ءُسردیں وشبوے.

(۲) چه ادا زانگ بیت که مِنّتءِ ءُمرادءِ پوره کنگ ضروری اِنت، شرط ہمیش اِنت که آئی تها اللّٰهءِ نافرمانی مه بیت. حدیثءَ ہسـت اِنت واجه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: ہرکسءَ که منّتے ءُمرادے چه اللّٰهءَ لوٹ اِت اللّٰهءِ رندگیری کنگءِ گـڑا آئیءَ پوره بکنت. ءُہرکسءَ منّتے ءُمرادے لوٹ اِت نافرمانی کنگءِ گڑا آئیءَ پوره مه کنت. (صحيح البخاری كتاب الأيمان باب النذور فی الطّاعة).

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلٰلُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوْفُهَا تَذْلِيْلًا ﴿۱۴﴾

۱۴. ءُجہل بنت پہ آیاں آئی سائگ ءُجہل کنگ بنت آئی نیوگ ٹہتگیں جہل کنگے.

وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِاٰنِيَةٍ مِّنْ فِضَّةٍ وَّاَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيْرَا ﴿۱۵﴾

۱۵. ءُچکّرینگ بنت آیانی سرا ہیران زرّءِ، ءُکوپ کہ آشیشگءِ بنت.

قَوَارِيْرَا مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوْهَا تَقْدِيْرًا ﴿۱۶﴾

۱۶. آشیشّگ نگرہءِ بنت کہ (وارینوکءَ) پہ اندازہ ٹہینتگ اَنت.

وَيُسْقَوْنَ فِيْهَا كَاْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيْلًا ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُنوشائینگ بنت آئی تہا ہنچیں کوپانی تہا کہ ہورگوں آئی زنجبیل(۱).

عَيْنًا فِيْهَا تُسَمّٰى سَلْسَبِيْلًا ﴿۱۸﴾

۱۸. چہ چمّگےءَ کہ آنام بربندگ بوتگ پہ سلسبیلءَ.

وَيَطُوْفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُوْنَ ۚ اِذَا رَاَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنْثُوْرًا ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُچکرّانت آیانی سرا بچلک مدامیں، وہدیکہ توآیاں بگندئے تو گشئے کہ زاناں شنگ کتگیں مرواردَانت.

وَاِذَا رَاَيْتَ ثَمَّ رَاَيْتَ نَعِيْمًا وَّمُلْكًا كَبِيْرًا ﴿۲۰﴾

۲۰. وہدیکہ تو گندئے اودا گڑا تو گندئے نعمت ءُبادشاہی یےمزنیں.

عٰلِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَّاِسْتَبْرَقٌ ۫ وَّحُلُّوْٓا اَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ ۚ وَسَقٰىهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُوْرًا ﴿۲۱﴾

۲۱. آیانی سرءِ پوشاک نرمین ءُسبزین ءُبزیں ریشمءِ بنت ءُبربندگ بنت پہ سنگہاں نگرہءِ، ءُنوشائینیت آیانءَ آیانی پروردگار پاکیں شراب.

اِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَآءً وَّكَانَ سَعْيُكُمْ مَّشْكُوْرًا ﴿۲۲﴾

۲۲. اے بوت اَنت شمئےمز ءُشمئے محنت زورگ بوت اَنت.

---

(۱) زنجبیل سُنڈءَ گوش اَنت. ءُاے گرمیں چیزے. ءُعربانی سکّیں دوستیں چیزے. بزاں بہشتءَ شراب دو وڑیں بنت یکےءِ تہا کافورہور بیت ءُاے سردبیت. ءُیکّیءِ تہا زنجبیل مان بیت، ءُاے گرم بیت. ءُبہشتیاں اے دوئیں وارینگ بنت تاکہ آیانی مزاجءِ تہا برابری بہ بیت. (ابن کثیر).

اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ تَنْزِيْلًا ﴿۲۳﴾

۲۳. بیشک ما ایر گپت تئی سرا قرآن کمّ کمّءَ.

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْ كَفُوْرًا ﴿۲۴﴾

۲۴. نوں وتا بدار وتی پروردگارءِ حکمءِ سرا ءُرندا مہ کپ چہ آیاں ہچ گنہگار ءُناشکرءِ.

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُبگر وتی پروردگارءِ نامءَ سہب ءُبیگاہ.

وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهٗ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيْلًا ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُشپاں آئےءَ سجدہ بکن ءُآئی پاکےءَ بیان بکن شپءِ دراجیں وہدےءَ.

اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ يُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُوْنَ وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيْلًا ﴿۲۷﴾

۲۷. بیشک اے دوست دارانت اشتاپینءَ ءُویل کننت وتی پشتءَ گرانیں روچءَ[1].

نَحْنُ خَلَقْنٰهُمْ وَشَدَدْنَآ اَسْرَهُمْ ۚ وَاِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَآ اَمْثَالَهُمْ تَبْدِيْلًا ﴿۲۸﴾

۲۸. ماا ے جوڑ کتگ اَنت ءُمہر کتگ اَنت آیانی بند ءُبوگ، ءُہمیکہ ما بلوٹیں آیانی جاگہءَ آیانی دَروَراں مَتّ کنین ءُکاریں.

اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ ۚ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا ﴿۲۹﴾

۲۹. بیشک اے مزنیں پنتے، نوں ہرکس کہ لوٹیت آوتی پروردگارءِ کشکءَ بزوریت.

وَمَا تَشَآءُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿۳۰﴾

۳۰. ءُشما نہ لوٹ اِت بیدءِ ہمائی کہ اللہ وت بلوٹیت، بیشک اللہ زبریں زانتکار ءُخیر کارے ءُحکمتانی واجہ اِنت.

يُّدْخِلُ مَنْ يَّشَآءُ فِيْ رَحْمَتِهٖ ۭ وَالظّٰلِمِيْنَ اَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿۳۱﴾

۳۱. بارت ہرکسءَ کہ بلوٹیت وتی مہربانیءِ تہا، ءُپہ ظالم ءُناانصافاں آئی آمادہ کتگ تورینوکیں عذاب.

---

(۱) چہ اے گرانیں روچءَ قیامت مراد اِنت. ءُچہ عاجلہ بزاں اشتاپینءَ دنیا مرادانت.

سُوْرَةُ الْمُرْسَلٰتِ — سورة المرسلات

سوره مرسلات مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
پنجاہ ءُشش آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

وَالْمُرْسَلٰتِ عُرْفًا ۝۱

۱. سوگند اِنت گواتانی! دلاں سرد کنوکیں.

فَالْعٰصِفٰتِ عَصْفًا ۝۲

۲. پدا تش تش ءُبورینوکیں گواتانی.

وَّالنّٰشِرٰتِ نَشْرًا ۝۳

۳. ءُپدا پہکیں تالان کنوکین گواتانی (بزاں جمبرانی).

فَالْفٰرِقٰتِ فَرْقًا ۝۴

۴. پدا پہکءَ پہک گیشّینوکانی[۱].

فَالْمُلْقِيٰتِ ذِكْرًا ۝۵

۵. پدا سوج ءُپنتءِ دؤر دیوکانی.

عُذْرًا اَوْ نُذْرًا ۝۶

۶. پہ میاری کنگءَ یا پہ ترسینگءَ[۲].

اِنَّمَا تُوْعَدُوْنَ لَوَاقِعٌ ۝۷

۷. بیشک ہرچیکہ شما وعدہ دیگ بوتگ اِت آبوگی اِنت[۳].

فَاِذَا النُّجُوْمُ طُمِسَتْ ۝۸

۸. وہدیکہ استار بے نور ءُبے روژن کنگ بنت.

---

(۱) مراد ملائکت اَنت. بزاں آحق ءُباطلءِ میانءَ فرق کنوکیں آیاتاں پہ پیغمبراں سرکنند.

(۲) بزاں آوحیاں پمیشا کارَانت تاکہ مردمانی سرا حجّت ءُمیار قائم کنگ بہ بیت. باندانی اِیں روچءَ آایشی گوْشت مہ کنند کہ ماوَسرید نہ ایں. مارا ہچ کسءَ سوج ءُپنت نہ کتگ. ءُدومی مقصدہمیش اِنت کہ آچہ اللهءِ عذاباں بترس اَنت، ءُتچکیں راہءَ بزورَانت.

(۳) اے جوابءِ قسم اِنت. چہ سوگندانی ورگءَ مقصود قیامتءِ اہمیّتءِ ظاہرکنگ اِنت کہ آالّمءَ وتی وہدءِ سراکئیت ءُآئی آیگءِ تہا ہچ وڑیں شک نیست.

وَاِذَا السَّمَآءُ فُرِجَتْ ۝۹

۹. ءُآسمان تل تل کنگ بیت.

وَاِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ۝۱۰

۱۰. ءُوہدیکہ کوہ کپک کپکءَ سردیگ بنت.

وَاِذَا الرُّسُلُ اُقِّتَتْ ۝۱۱

۱۱. ءُوہدیکہ رسول مقرر وقتءَ یک جاہ مچ کنگ بنت.

لِاَیِّ یَوْمٍ اُجِّلَتْ ۝۱۲

۱۲. پہ کجام روچءَ آیا ں تاہیر کنگ بنت؟

لِیَوْمِ الْفَصْلِ ۝۱۳

۱۳. پہ فیصلہءِ روچءَ[۱].

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا یَوْمُ الْفَصْلِ ۝۱۴

۱۴. ءُتو چے سرپدئے کہ فیصلہءِ روچ چے ئے؟

وَیْلٌ یَّوْمَىٕذٍ لِّلْمُكَذِّبِیْنَ ۝۱۵

۱۵. تباہی اِنت آروچءَ پہ دروگ بند کنوکاں.

اَلَمْ نُهْلِكِ الْاَوَّلِیْنَ ۝۱۶

۱۶. ایا ما نیست ءُنابود نہ کتگ اِتنت پیسری اِیں؟

ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْاٰخِرِیْنَ ۝۱۷

۱۷. پدا آیانی پشتءَ دیم دئیں رندی اِیناں.

كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِیْنَ ۝۱۸

۱۸. ہمے پیما کنیں ماگوں گنہگاراں.

وَیْلٌ یَّوْمَىٕذٍ لِّلْمُكَذِّبِیْنَ ۝۱۹

۱۹. تباہی اِنت آروچءَ پہ دروگ بند کنوکاں.

اَلَمْ نَخْلُقْكُّمْ مِّنْ مَّآءٍ مَّهِیْنٍ ۝۲۰

۲۰. زاناں ما شمارا جوڑ نہ کت چہ بے قدریں آپےءَ؟

فَجَعَلْنٰهُ فِیْ قَرَارٍ مَّكِیْنٍ ۝۲۱

۲۱. گڑا ماکت مُہریں جاگہےءَ[۲].

اِلٰى قَدَرٍ مَّعْلُوْمٍ ۝۲۲

۲۲. پہ یک زانتگیں اندازہے[۳].

فَقَدَرْنَا ۟ فَنِعْمَ الْقٰدِرُوْنَ ۝۲۳

۲۳. پدا ما کت کو، گڑا چونیں زبریں قدرت داروکیں[۴].

---

(۱) بزاں ہما روچءَ کہ نیکیں بہشتءَ برگ بنت، ءُبدیں دوزءَ .

(۲) بزاں ماتءِ رحمءِ تہا.

(۳) تاکہ شش ماہءَ یا کہ نُہ ماہءَ . زانگ لوئیت کہ چک آرگءِ کمتریں مُدّت شش ماہ اِنت. (بجارسورۃ الأحقاف: ۱۵).

(۴) بزاں اے بابتءَ کہ آئی جسم، ءُگوش ءُچم ءُآدگہ اعضاء چوں بہ بنت اے بابتءَ ما درست اندازہ جت، ءُہما ربہندءَ آئی اعضاء مان دات اَنت.

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۲۴﴾

۲۴. تباہی اِنت آروچءَ پہ دروگ بند کنوکاں.

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا ﴿۲۵﴾

۲۵. زناں ما جوڑ نہ کت زمین یک جاگہ کنوکے؟

اَحْيَآءً وَّاَمْوَاتًا ﴿۲۶﴾

۲۶. پہ زندگ ءُمردگاں.

وَّجَعَلْنَا فِيْهَا رَوَاسِيَ شٰمِخٰتٍ وَّاَسْقَيْنٰكُمْ مَّآءً فُرَاتًا ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُما ایرکت ایشی تہا برزین ءُمہریں کوہ ءُما وارینت شمارا آپ وش تامیں.

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. تباہی اِنت آروچءَ پہ دروگ بند کنوکاں.

اِنْطَلِقُوْٓا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. سربگریت پہ ہمائی نیمگءَ (دوزہء) کہ شما دروگ بند کتگ اَت[1].

اِنْطَلِقُوْٓا اِلٰى ظِلٍّ ذِيْ ثَلٰثِ شُعَبٍ ﴿۳۰﴾

۳۰. سربگریت پہ ہنچیں سائگے نیمگءَ کہ سئے بہرااِنت.

لَّا ظَلِيْلٍ وَّلَا يُغْنِيْ مِنَ اللَّهَبِ ﴿۳۱﴾

۳۱. نہ سارتیں سائگے ءُنہ کار دنت تپشءَ.

اِنَّهَا تَرْمِيْ بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿۳۲﴾

۳۲. بیشک آس چگل دنت اشکراں چو ماڑیءَ.

كَاَنَّهٗ جِمٰلَتٌ صُفْرٌ ﴿۳۳﴾

۳۳. گشئے کہ آزردیں ہشتراَنت[2].

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. تباہی اِنت آروچءَ پہ دروگ بند کنوکاں.

هٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. اے ہما روچ اِنت کہ ہبرکت نہ کنند.

وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُنہ اجازت دیگ بنت کہ عذر پیش بکنند[3].

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۳۷﴾

۳۷. تباہی اِنت آروچءَ پہ دروگ بند کنوکاں.

---

(۱) فرشتہ دوزہیاں ہمیشی گوْش اَنت.

(۲) بزاں دوزہءِ یک اشکرے کدءِ ماڑی ہے بیت، ءُپدا ہمے تش تش، ءُہریک تشے کدءِ ہشترےءَ بیت.

(۳) بزاں آعذرءَ پیش کت نہ کنند کہ مارا سوج ءُپنت کنگ نہ بوتگ.

هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۚ جَمَعْنٰكُمْ وَالْاَوَّلِيْنَ ﴿۳۸﴾

۳۸. اش اِنت روچ فیصلہءِ، ما مچ کت شمارا ءُساری اِیں ناں.

فَاِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيْدُوْنِ ﴿۳۹﴾

۳۹. نوں اگن پہ شما مکرے پشت کپتگ گڑا پرمن کارے بندات[1].

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۴۰﴾

۴۰. تباہی اِنت آروچءَ پہ دروگ بند کنوکاں.

اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ ظِلٰلٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿۴۱﴾

۴۱. بیشک پہریزگار ماں سردین سائگانی تہا ءُچمّگانی تہابنت.

وَّفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُوْنَ ﴿۴۲﴾

۴۲. ءُنیوگانی چہ ہرچیکہ آیانی دل بکشّیت.

كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۴۳﴾

۴۳. بوراِت ءُبنوش اِت دلءِ تبءَ بہ سببءَ وتی کتگیں عملانی.

اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۴۴﴾

۴۴. بیشک ہمے پیما ما مزدئیں نیکوکاراں.

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۴۵﴾

۴۵. تباہی اِنت آروچءَ پہ دروگ بند کنوکاں.

كُلُوْا وَتَمَتَّعُوْا قَلِيْلًا اِنَّكُمْ مُّجْرِمُوْنَ ﴿۴۶﴾

۴۶. بوراِت ءُنپ چست کن اِت کمّیں روچاں بیشک شما گنہگاراِت.

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۴۷﴾

۴۷. تباہی اِنت آروچءَ پہ دروگ بند کنوکاں.

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ ارْكَعُوْا لَا يَرْكَعُوْنَ ﴿۴۸﴾

۴۸. ءُہمیکہ گوشگ بیت آیاں کہ رکوع بکن اِت گڑا رکوع نہ کننت[2].

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۴۹﴾

۴۹. تباہی اِنت آروچءَ پہ دروگ بند کنوکاں.

فَبِاَيِّ حَدِيْثٍ بَعْدَهٗ يُؤْمِنُوْنَ ﴿۵۰﴾

۵۰. نوں کجام ہبرءِ سرا چہ ایشی پد آیقین کننت؟

---

(۱) بزاں اگن شمارا وتی رستگار کنگءِ قدرتےہست گڑا آئیءَ کاربہ بندات.

(۲) چہ رکوع کنگءَ مراد نماز وانگ اِنت.

سُوْرَةُ النَّبَإِ — سورة النبا

سوره نبأ ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
چل آیات ءُدو رکوع اَنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

عَمَّ يَتَسَآءَلُوْنَ ۝١

۱. آچےءِ بابتءَ جست ءُپدءَ کننت[۱]؟

عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيْمِ ۝٢

۲. مزنیں ہبرءِ بابتءَ.

الَّذِيْ هُمْ فِيْهِ مُخْتَلِفُوْنَ ۝٣

۳. ہماکہ مردم آئی بابتءَ اختلاف ءُدورا دورا ینت[۲].

كَلَّا سَيَعْلَمُوْنَ ۝٤

۴. ہجبر چو نہ اِنت زوت آسرپد بنت.

ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُوْنَ ۝٥

۵. پدا چونہ اِنت زوت آسرپد بنت[۳].

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهٰدًا ۝٦

۶. ایا ما نہ کتگ زمین چیرگیجے.

وَّالْجِبَالَ اَوْتَادًا ۝٧

۷. ءُکوہانءَ میہ.

وَّخَلَقْنٰكُمْ اَزْوَاجًا ۝٨

۸. ءُجوڑ اِن کت شمارا جفت جفت[۴].

---

(۱) وہدیکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ توحید ءُقیامتءِ بیان کت، ءُقرآن تلاوت فرمائینت گڑا مشرکاں وت ماں وتا پہ مذاق گوشت کہ ایا اے ہبراں کہ محمّد کنت کہ قیامتے کئیت، یا اے قرآن اللّٰہءِ کلام اِنت اے راست اَنت یانہ؟

(۲) بزاں لہتینءَ پہک اے ہر ہچ نہ منّ اِت کہ قیامتے کئیت، ءُقرآن اللّٰہءِ کلام اِنت، ءُلہتینءَ پہک انکار نہ کت بلکیں آشکّواتنت. ہمے وڑا اے بابتءَ آیانی میانءَ اختلاف ہست اَت.

(۳) بزاں اے پیم نہ اِنت کہ کافراں گمان کتگ کہ قیامت نیست، ءُقرآن اللّٰہءِ کلام نہ اِنت. حقیقت ہمیش اِنت کہ قرآن اللّٰہءِ کلام اِنت، ءُقیامت ہم وتی وہدءِ سرا کئیت.

(۴) بزاں وڑوڑءَ، لہتے نر ءُلہتے مادہ، لہتے اسپیت ءُلہتے سیاہ، چیزی کمزور ءُچیزی طاقت ور، لہتے غریب ءُلہتے مالدار.

وَّجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ۝۹

۹. ءُما جوڑ کت شمئے واب راحتے.

وَّجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًا ۝۱۰

۱۰. ءُجوڑ کت شپ پردگے.

وَّجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ۝۱۱

۱۱. ءُجوڑ اِن کت روچ روزیءِ واستا.

وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ۝۱۲

۱۲. ءُجوڑ کت شمئے سربرا پیت مہریں (سربان).

وَّجَعَلْنَا سِرَاجًا وَّهَّاجًا ۝۱۳

۱۳. ءُجوڑ اِن کت چراگے ترپوکیں.

وَّاَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرٰتِ مَآءً ثَجَّاجًا ۝۱۴

۱۴. ءُما ایر ریتک چہ پرکتگیں جمبراں زورداریں ہؤر.

لِّنُخْرِجَ بِهٖ حَبًّا وَّنَبَاتًا ۝۱۵

۱۵. تاکہ دربکنیں چہ آئی دان ءُسبزی.

وَّجَنّٰتٍ اَلْفَافًا ۝۱۶

۱۶. ءُباگ گوں بزیں تاکاں تل مان تل.

اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيْقَاتًا ۝۱۷

۱۷. بیشک فیصلہءِ روچ مقررکتگیں وہدےءَ اِنت.

يَّوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ فَتَاْتُوْنَ اَفْوَاجًا ۝۱۸

۱۸. ہماروچءَ کہ ہپ کنگ بیت ماں کرنّاءِ تہا گڑا شما رُنب رُنبءَ کاِت.

وَّفُتِحَتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ اَبْوَابًا ۝۱۹

۱۹. ءُپچ کنگ بیت آسمان گڑا دروازگ دروازگ بیت.

وَّسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ۝۲۰

۲۰. ءُسردیگ بنت کوہ گڑا بنت چو درْوہ ءُشیطان آپءَ .

اِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ۝۲۱

۲۱. بیشک دوزہ ہست اِنت پاسگاہے ءُرہ چارے.

لِّلطّٰغِيْنَ مَاٰبًا ۝۲۲

۲۲. پہ سرکشانءَ مثند جاہ بیت.

لّٰبِثِيْنَ فِيْهَآ اَحْقَابًا ۝۲۳

۲۳. پشت کپ اَنت آئی تہا سالانی سال (پہ بن)[1].

(۱) ﴿اَحْقَابًا﴾ جمع اِنت. آئی واحد حَقْب کیت. حقب گوْش اَنت زمانگءَ بے آئی حدّبندی کنگءَ . (مفردات القرآن للإمام الرّاغب) مراد ہمیش اِنت کہ کافرپبونانی پبوں دوزہءَ بنت. ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿وَمَا هُمْ بِخٰرِجِيْنَ مِنَ النَّارِ﴾ کہ دوزہی چہ دوزہءَ ہجبر درنیاینت. [سورة البقرة: ۱۶۷].

لَا يَذُوْقُوْنَ فِيْهَا بَرْدًا وَّلَا شَرَابًا ﴿۲۴﴾

۲۴. نه چش اَنت آئی تها سارتین ءُنه نوشگی چیزے.

اِلَّا حَمِيْمًا وَّغَسَّاقًا ﴿۲۵﴾

۲۵. بیدءِ گرمیں آپ ءُخون ءُریمءَ.

جَزَآءً وِّفَاقًا ﴿۲۶﴾

۲۶. مُزّے پوره ٹهتگ اِیں[1].

اِنَّهُمْ كَانُوْا لَا يَرْجُوْنَ حِسَابًا ﴿۲۷﴾

۲۷. بیشک که آیان امّید اِش نداشتت په ساب ءُدادءَ.

وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا كِذَّابًا ﴿۲۸﴾

۲۸. ءُدروگ بند اِش کتگ اِتنت مئے آیاتانءَ پهکءَ پهک.

وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنٰهُ كِتٰبًا ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُهرچیزءِ ما ساب داشتگ په نبشته[2].

فَذُوْقُوْا فَلَنْ نَّزِيْدَكُمْ اِلَّا عَذَابًا ﴿۳۰﴾

۳۰. نوں بچش اِت که ماگیش نه کنیں شمارا بیدءِ عذابءَ.

اِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ مَفَازًا ﴿۳۱﴾

۳۱. بیشک په پهریز گاران کامیابي اِنت.

حَدَآئِقَ وَاَعْنَابًا ﴿۳۲﴾

۳۲. باگات ءُهنگور هست.

وَّكَوَاعِبَ اَتْرَابًا ﴿۳۳﴾

۳۳. ءُکسانیں جنین هم سروکُیں.

وَّكَاْسًا دِهَاقًا ﴿۳۴﴾

۳۴. ءُکوپ سرریچیں.

لَا يَسْمَعُوْنَ فِيْهَا لَغْوًا وَّلَا كِذّٰبًا ﴿۳۵﴾

۳۵. نئیش کنتت آئی تها پوتاری ءُنه دروگ.

جَزَآءً مِّنْ رَّبِّكَ عَطَآءً حِسَابًا ﴿۳۶﴾

۳۶. مزّ اَنت چه تئی پروردگارءِ نیمگءَ په دادتگیں حساب ردا.

رَّبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُوْنَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿۳۷﴾

۳۷. هماکه پروردگاراِنت آسمانانی ءُزمینءِ ءُهرچیکه ایشانی میانءَ هست مزنیں مهربانے نه توان اَنت گوں آئی هبرکنگ.

(۱) بزاں آیانی اے سزاآیانی کتگیں عملانی پوره برابرءَ اِنت، ءُآئی تها هچ پیمیں ناانصافی نیست.

(۲) بزاں لوحءِ محفوظءِ تها.

يَوْمَ يَقُوْمُ الرُّوْحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّا ۙ لَّا يَتَكَلَّمُوْنَ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿۳۸﴾

۳۸. ہماروچءَ کہ اوشتیت جبریل[۱] ءُآدگہ فرشتہ ریزگ ریزگءَ ہبر کت نہ کنت بلے ہرکسءَ کہ اللہ حکم بد نت ءُآراست بگوْشیت[۲].

ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ ۚ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ مَاٰبًا ﴿۳۹﴾

۳۹. آروچ اِنت برحقّیں، ہرکس کہ بلوٹیت گڑا بزوریت اللہءِ گورا جاہ منندی[۳].

اِنَّآ اَنْذَرْنٰكُمْ عَذَابًا قَرِيْبًا ۚ يَّوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدٰهُ وَيَقُوْلُ الْكَافِرُ يٰلَيْتَنِيْ كُنْتُ تُرٰبًا ﴿۴۰﴾

۴۰. بیشک من شمارا ترسینت چہ نزّیکیں آیوکیں عذابےءَ[۴]، ہما روچءَ کہ گندیت ہرکس ہرچیکہ آئی دستاں پیش کُتگ ءُگوْشیت کافر ہائے منی شومی کہ من خاکے ببوتیناں.

---

(۱) مراد جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنت. ءُلہتینءَ انسان ہم مراد زرتگ. واللہ أعلم بالصّواب.

(۲) ادا چہ اجازتءَ مراد سفارش کنگءِ اجازت اِنت. بزاں اللہءِ دربارءَ سفارش ہماکت کنت کہ آئیءَ اللہ اجازت بدنت، ءُشفارش ہوں پہ ہرکسءَ کنگ نہ بیت. بلکیں ہمائی واستا کنگ بیت کہ آئی دنیاءِ تہا راستیں ہبرکتگ بزاں آعقیدہءِ توحیدءِ سرا بوتگ. (زبدة التفسير) قرآنءِ تہا اے معنیءِ آیت سک بازانت.

(۳) بزاں ہرکس کہ لوٹیت اللہءِ گورا آئی جاہ منند جوان بہ بیت گڑا آنیکیں عمل بکنت.

(۴) مراد قیامتءِ عذاب اِنت کہ آپیسری اِیں زمانگانی نسبتءَ باز نزّیک تراِنت. ءُعربی زبانءِ تہا مشہوراِنت «**كلّ ماهوآت فهوقريب**». کہ ہرآؤکیں چیز بزاں نزّیک اِنت.

سُوْرَةُ النَّازِعَاتِ — سورة النازعات

سوره نازعات مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
چل ءُشش آیات ءُدو رکوع اَنت.

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَالنّٰزِعٰتِ غَرْقًا ۝١

١. سوگند اِنت کشّوکانی گوں بڈورگءَ[١].

وَّالنّٰشِطٰتِ نَشْطًا ۝٢

٢. ءُبندانی پچ کنوکانی گوں آسانیءَ[٢].

وَّالسّٰبِحٰتِ سَبْحًا ۝٣

٣. ءُاوژناک کنوکانی گوں تیزیءَ[٣].

فَالسّٰبِقٰتِ سَبْقًا ۝٤

٤. پیش کپکائی کنوکانی تچگءِ تہا.

فَالْمُدَبِّرٰتِ اَمْرًا ۝٥

٥. پدا کارانی ٹہینوکانی گوں حکمءَ.

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ۝٦

٦. ہماروچءَ کہ زمین جمہ بیت مزنیں جمبگے[٤].

تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ۝٧

٧. آئی رندا کئیت نزّیکیں آوُک[٥].

---

(١) ادا روحانی درکنوکیں ملائکتانی صفت بیان بوگءَ اِنت کہ آکافرانی روحانی درکنگ واستا آیانی جسمانی تہا پتراَنت، ءُگوں ترندیءَ آیانی روحاں کشّ اَنت. بزاں آیاں عذاب کنننت.

(٢) ﴿ نَشْطًا ﴾ گرہنءِ پچ کنگءَ گوْش اَنت. بزاں مومنانی روحاں ملائکہ نرم نرمءَ درکننت کہ گشئے آگرہنے پچ کنگءَ اَنت.

(٣) تیزگامیں ہسپاں سابح گوْش اَنت. مطلب ہمیش اِنت کہ ملائکہ گوں تیزیءَ اللهءِ حکماں زوراَنت، ءُچہ آسمانءَ ایرکپ اَنت. یاایشی معنٰی ہمیش اِنت کہ ملائکہ انسانءِ روحءِ کشّگءِ واستا آئی جسمءِ تہا چو اوژناگرانی پیما اوژناگ کنننت.

(٤) مراد اوّلی ہپّ اِنت کہ گوں آئی پد دیگءَ زمین چنڈءِ کیت، ءُدرہا فنا بنت. ایشیءَ نفخہءِ فنا گوْش اَنت.

(٥) مراد دومی ہپّ اِنت کہ گوں آئی پد دیگءَ درہا چہ قبراں درکاینت، ءُمحشرءِ میدانءَ مچ بنت. ایشیءَ رادفہ پمیشا گوْش اَنت کہ اے پیسریءِ رندا کئیت.

قُلُوْبٌ يَّوْمَئِذٍ وَّاجِفَةٌ ۙ﴿۸﴾
۸. دل آروچءَ لرزوک بنت.

اَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ۘ﴿۹﴾
۹. چمّان اِش جهل بنت.

يَقُوْلُوْنَ ءَاِنَّا لَمَرْدُوْدُوْنَ فِي الْحَافِرَةِ ۭ﴿۱۰﴾
۱۰. گوْش اَنت ایا ما پدا ساری ایں ہالتءَ ترّینگ بئیں؟

ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا نَّخِرَةً ۭ﴿۱۱﴾
۱۱. ایا وہدیکہ ما بئیں ریزتگیں ہڈ؟

قَالُوْا تِلْكَ اِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ۘ﴿۱۲﴾
۱۲. گوْش اَنت کہ اے واتر کنگےتاوان باریں[1].

فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَّاحِدَةٌ ۙ﴿۱۳﴾
۱۳. آویک ہکّلے.

فَاِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ۭ﴿۱۴﴾
۱۴. پدا اناگہءَ آپتّءِ تہا بنت.

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ مُوْسٰى ۘ﴿۱۵﴾
۱۵. ایا پہ تو سربوت موسیٰءِ ہبر؟

اِذْ نَادٰىهُ رَبُّهٗ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۚ﴿۱۶﴾
۱۶. وہدیکہ آئیءَ توار جت آئی پروردگارءَ پہ طوی نامیں پاکیں پٹّءَ.

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ۖ﴿۱۷﴾
۱۷. برو فرعونءِ نیمگءَ کہ آپہک پدیم بوتگ.

فَقُلْ هَلْ لَّكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ۙ﴿۱۸﴾
۱۸. گڑا بگوْش آئیءَ کہ ایا ترا دلائیں پاک بوگ؟

وَاَهْدِيَكَ اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰى ۚ﴿۱۹﴾
۱۹. ءُمن ترا پیش داراں تئی پروردگارءِ راہءَ، نوں تو بترس ئے.

فَاَرٰىهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى ۖ﴿۲۰﴾
۲۰. گڑا پیش ئے داشت آئیءَ مزنیں نشانی.

فَكَذَّبَ وَعَصٰى ۖ﴿۲۱﴾
۲۱. گڑا آئی دروگ بند کت ءُنافرمانی کت.

ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى ۖ﴿۲۲﴾
۲۲. پدا پشت ئے مان دات ءُشوہازئے کت.

فَحَشَرَ فَنَادٰى ۖ﴿۲۳﴾
۲۳. ءُمچّ ئے کت پدا توارِ کت.

---

(۱) اگں قیامتے بئیت ہنچوکہ محمّد گوْشگءَ اِنت گڑا پہ ماباز نقصان اِنت کہ مادروگ بندکتگ، ءُمارا سزادیگ بیت.

فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى ﴿۲۴﴾

۲۴. ءُگوشت ئِے کہ منـاں شـمئے مسـتریں پروردگار.

فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُوْلٰى ﴿۲۵﴾

۲۵. گڑا اللهءَ گپت پہ آخرتی ءُدنیائی عذاباں.

اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَنْ يَّخْشٰى ﴿۲۶﴾

۲۶. بیشـک ایشی تہا عبرتءِ سـامان ہسـت پہ ہمائی کہ بترسیت.

ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَآءُ ۭ بَنٰىهَا ﴿۲۷﴾

۲۷. ایـا شـمئے جوڑ کنگ گـران تر اِنـت یا ہما آسمانءِ کہ آئی جوڑ کتگ؟

رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰىهَا ﴿۲۸﴾

۲۸. برزئِے کت آئی سربان ءُبرابرئِے کت.

وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰىهَا ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُتہارئِے کـت آئی شـپ ءُدرئِے کـت آئی روژنائی.

وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰىهَا ﴿۳۰﴾

۳۰. ءُزمین ئِے چہ ایشی پد چیر گپت[1].

اَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعٰىهَا ﴿۳۱﴾

۳۱. درئِے کت چہ آئی آئی آپ ءُآئی کاچار.

وَالْجِبَالَ اَرْسٰىهَا ﴿۳۲﴾

۳۲. ءُکوہانی محکم کتنت مان آئی.

مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿۳۳﴾

۳۳. اے سامان اَنت پہ شما ءُپہ شمئے دلوتاں.

فَاِذَا جَآءَتِ الطَّآمَّةُ الْكُبْرٰى ﴿۳۴﴾

۳۴. نوں وہدیکہ کئیت آمزنیں آفت.

يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ مَا سَعٰى ﴿۳۵﴾

۳۵. آروچءَ انسان یادا کپیت وتی کتّتگینانی.

وَبُرِّزَتِ الْجَحِيْمُ لِمَنْ يَّرٰى ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُپدّر کنگ بیت دوزہ پہ ہرگندوکءَ.

فَاَمَّا مَنْ طَغٰى ﴿۳۷﴾

۳۷. نوں ہرکس کہ پہ دیم بوت.

وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿۳۸﴾

۳۸. ءُگچین ئِے کت دنیاءِ زندگی[2].

---

(۱) بزاں اللهءَ زمین چہ آسـمانءِ جوڑکنگءَ پد چیر گپتگ. البتہ جوڑکنگءِ تہا اللهءَ زمین چہ آسمانءَ پیسر جوڑکتگ ہنچوکہ سورة حم السّجدة آیت ۹-۱۰. تہا ایشی بیان ہست اِنت.

(۲) اے آیـت پیش داریت کہ ہر وہدیکہ دنیائی ءُآخـرتی کار یک برا دیمءَ آتک اَنت، اے ڈولءَ کہ چہ اے دوئیناں ہرکجامےءَ بکن ئے دومی پشـت کپیت چوکہ دینی مدرسیاں بوان ئے دنیائی تعلیم پشت کپیت. =

فَاِنَّ الْجَحِيْمَ هِيَ الْمَاْوٰى ﴿۳۹﴾

۳۹. گڑا بیشک دوزہ آئی جاہ مننـد اِنت.

وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى ﴿۴۰﴾

۴۰. بلـے آکس کہ ترس اِت چـہ وتی پروردگارءِ دیـمءِ اوشـتگءَ ءُمنءِ کـت وتی نفس چہ واہشاں[1].

فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَاْوٰى ﴿۴۱﴾

۴۱. بیشک بہشت ہمائی مننـدجاہ اِنت.

يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰىهَا ﴿۴۲﴾

۴۲. ترا جست کننت قیامتءِ بابتءَ کہ کدین اِنت آئی اوشتگ؟.

فِيْمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰىهَا ﴿۴۳﴾

۴۳. ترا گوں آئی نام گرگءَ چہ کار؟.

اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰىهَا ﴿۴۴﴾

۴۴. تئی پـروردگارءِ گورا اِنت آئی زانت ءُدسـت رس.

اِنَّمَاۤ اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَّخْشٰىهَا ﴿۴۵﴾

۴۵. تو ویک ترسینوکے ئے ہمائیءَ کہ بتر سیت.

كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوْۤا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰىهَا ﴿۴۶﴾

۴۶. روچـے کـہ آئی بگند اَنـت ہنچو مـار اَنت کہ گشـئے نہ نشـتگ اَنت بیدءِ سـاہتکےءَ بیگاہےء یا نیم روچےء.

= ءُزورءَ پـــہ دنیائی تعلیمءَ بدئے چہ دیـــنی علوماں جاہل بئے. گڑا اے وڑیں جاگہـــاں مردم دینءَ گچین بکنت. اگن نہ اے پیم کہ مردم کنگءَ اَنت کہ گیشـــترینیاں دینی درسگاہ پہک ویل کتگ اَنت گڑا اے بترس اَنت کہ ایشانی جاگہ سک بیم ناک اِنت. عاقلءَ باید اِنت کہ چہ اے آیتاں نصیحت بزوریت، ءُوتی چک ءُفرزندانی گیشتریں دلگوشءَ دینی علومانی نیمگءَ بکنت. ہاں دینءِ ضروری ءُبنیادی احکامانی زانگ ءُحاصل کنگءَ پد دنیاوی علومءِ وانگ نقصان نہ اِنت بلکیں برےبرے افضلیّتءِ درجہءَ داریت.

[1] گمراہیءِ مســـتریں دروازگ چہ ہمدا پچ بیت کہ مردم وحیءِ رندگیری کنگءَ ویل بکنت، ءُوتی واہش ءُفکرانی رندا بکپیت. گمراہیانی مستریں بنیاد ہمیش اِنت، ءُگمراہ گیشتر چہ ہمے دروازگءَ گمراہ بوت اَنت. مؤمنانی مستریں صفت ہمیش اِنت کہ آوحیءِ سراکلیں یقین دارَانت، ءُآئی بابتءَ چون ءُچراءِ شکار نہ بنت. اگن یک چیزے آیانی ناقصیں عقلءَ نیاتک گڑا آبابتءَ ہمیشی گوْش اَنت کہ مارا ایمان بســـت ءُبس. چد ءُدیم نہ روَانت. اللہ مارا چمشاں بکنت کہ آصدّیق گوْشگ بنت.

سُوْرَةُ عَبَسَ — سورة عبس

سوره عبس ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
چل ءُدوآیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

عَبَسَ وَتَوَلّٰٓى ۙ

۱. دیم ئے کرچک ترّات ءُدیم ئے تاب دات.

اَنْ جَآءَهُ الْاَعْمٰى ؕ

۲. اِیے کہ آتک آئی گورا کورے[1].

وَمَا يُدْرِيْكَ لَعَلَّهٗ يَزَّكّٰٓى ۙ

۳. ءُتو چے زانئے بوت کنت کہ آپاک بہ بیت.

اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى ؕ

۴. یا سوج بزوریت ءُنپ بد اَنت آئیءَ سوج.

اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى ۙ

۵. بلے ہرکس کہ بے پروا بوت.

فَاَنْتَ لَهٗ تَصَدّٰى ؕ

۶. نوں تو ہمائی نیمگءَ دلگوش کن ئے.

وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰى ؕ

۷. ءُترا میارے نیست پہ ایشی کہ آپاک نہ بیت[2].

وَاَمَّا مَنْ جَآءَكَ يَسْعٰى ۙ

۸. ءُآ کہ پہ تو تچان تچانءَ آتک.

وَهُوَ يَخْشٰى ۙ

۹. ءُآ تُرسیت.

فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰى ۚ

۱۰. گڑا تو چہ آئی نادلگوشی کن ئے.

---

(۱) مفسرّیناں ہمے نبشتہ کتگ کہ رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قریشءِ لہتے مزنیں مردماں سوج ءُپنت کنگءَ اَت ہمے ساہتءَ عبداللہ بن أمّ مکتوم رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ کہ چہ چمّاں کوراَت آتک ءُسربوت، ءُچہ واجہءَ جست ءُپدءَ لگّ اِت، چونکہ واجہ گوں قریشءِ مردماں دلگوش اَت پمیشا واجہ چہ آئی اے وہدءِ آیگءَ نہ وش بوت، ءُواجہءِ پیشانی کرچک ترّات. ہمے بابتءَ اے آیت نازل بوت اَنت. (سنن الترمذی، تفسیر سورۃ عبس).

(۲) بزاں ترا اے جست نہ بیت کہ فلانیءَ پرچہ ایمان نیآ ؤرتگ.

كَلَّآ اِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿۱۱﴾

۱۱. چو نہ اِنت[۱]، بیشک اے مزنیں سوج ءُسرے.

فَمَنْ شَآءَ ذَكَرَهٗ ﴿۱۲﴾

۱۲. نوں ہرکس بلوٹیت چہ آئی سوج بزوریت.

فِيْ صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ﴿۱۳﴾

۱۳. ماں شرف داتگیں تاکانی تہا اِنت.

مَّرْفُوْعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ﴿۱۴﴾

۱۴. برزین ءُپاکینانی تہا.

بِاَيْدِيْ سَفَرَةٍ ﴿۱۵﴾

۱۵. دستا اِنت نبشتہ کنوکانی[۲].

كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿۱۶﴾

۱۶. بزرگین ءُنیکانی.

قُتِلَ الْاِنْسَانُ مَآ اَكْفَرَهٗ ﴿۱۷﴾

۱۷. ہلاک بہ بیت انسان! چونیں مزنیں ناشکرے.

مِنْ اَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهٗ ﴿۱۸﴾

۱۸. چہ کجام چیزءَ آئی جوڑ کتگ؟

مِنْ نُّطْفَةٍ خَلَقَهٗ فَقَدَّرَهٗ ﴿۱۹﴾

۱۹. چہ ترمپے آپءَ جوڑئے کتگ[۳] پدا ایرئے کت آئی انداز.

ثُمَّ السَّبِيْلَ يَسَّرَهٗ ﴿۲۰﴾

۲۰. پدا کشک ئے پہ آئی آسان کت[۴].

ثُمَّ اَمَاتَهٗ فَاَقْبَرَهٗ ﴿۲۱﴾

۲۱. پدا آئیءَ کشیت ءُقبرئے برائینیت.

ثُمَّ اِذَا شَآءَ اَنْشَرَهٗ ﴿۲۲﴾

۲۲. پدا وہدیکہ بلوٹیت چست ئے کنت.

كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَآ اَمَرَهٗ ﴿۲۳﴾

۲۳. ہجبر آئی عمل نہ کت ہرچیکہ آئی حکم داتگ اَت.

---

(۱) بزاں باید ہمیش اِنت کہ اے پیمیں دینداریں ءُکمزوریں مسلماناں دل بدّی دیگ بہ بیت، ءُآیانی گپ پورہ پورہ گوش دارگ بہ بیت، نہ کہ دیم تاب دیگ بہ بیت.

(۲) ﴿سَفَرَةٍ﴾ جمع اِنت، سافرآئی واحداِنت. ءُاے چہ سفارتءَ اِنت. مراد ہما ملائکہ اَنت کہ اللہءِ پیغاماں پہ آئی رسولاں سرکنینت.

(۳) بزاں چہ اے پیمیں کم شانیں آپءَ جوڑ بووکءَ اے زیب نہ دنت کہ آوتا چو مزن بہ لیکیت.

(۴) بزاں گوں نیکی ءُبدیءِ راہءِ پدّرکنگءَ ما آیانی یک بلاہیں مشکلے آسان کت. نوں نیکیءِ راہءِ زورگ گران نہ اِنت اگن آیانی دل بکشّیت.

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِهٖٓ ﴿۲۴﴾

۲۴. نـوں باید اِنت کہ انسـان وتی چمّاں شـانک بدنت پہ وتی وراکءَ.

اَنَّا صَبَبْنَا الْمَآءَ صَبًّا ﴿۲۵﴾

۲۵. بیشک ما ایر ریتک آپ وشّین ایر ریچگے.

ثُمَّ شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّا ﴿۲۶﴾

۲۶. رندا ما دِرت زمین ترکّ ترکّءَ.

فَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا حَبًّا ﴿۲۷﴾

۲۷. پدا ما رودینت آئی تہا دانگ.

وَّعِنَبًا وَّقَضْبًا ﴿۲۸﴾

۲۸. ءُہنگور ءُسبزی.

وَّزَيْتُوْنًا وَّنَخْلًا ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُزیتون ءُمچّ.

وَّحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿۳۰﴾

۳۰. ءُباگ تہ ماں تہ ایں.

وَّفَاكِهَةً وَّاَبًّا ﴿۳۱﴾

۳۱. ءُنیوگ ءُکاہ.

مَّتَاعًا لَّكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿۳۲﴾

۳۲. نپ اَنت پہ شما ءُشمئے دلوتاں.

فَاِذَا جَآءَتِ الصَّآخَّةُ ﴿۳۳﴾

۳۳. نوں وہدیکہ کئیت کرّ کنوکیں کوکار[1].

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ اَخِيْهِ ﴿۳۴﴾

۳۴. ہماروچءَ کہ تچیت مردم چہ وتی براتءَ.

وَاُمِّهٖ وَاَبِيْهِ ﴿۳۵﴾

۳۵. ءُچہ وتی ماتءَ ءُپتءَ.

وَصَاحِبَتِهٖ وَبَنِيْهِ ﴿۳۶﴾

۳۶. ءُچہ وتی لوگ بانک ءُچکّاں.

لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَاْنٌ يُّغْنِيْهِ ﴿۳۷﴾

۳۷. ہریـک مردمیے چہ آیـاں ہنچیں حالے بیت کہ آئرا گیشءِ وت نہ کنت.

وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ﴿۳۸﴾

۳۸. لہتےدیم آروچءَ روژنا روژنا بنت.

ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ﴿۳۹﴾

۳۹. کندوک بنت پہ گل ءُشادانی.

وَوُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿۴۰﴾

۴۰. ءُلہتے دیم آروچءَ تہار تہار بنت.

تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿۴۱﴾

۴۱. مان پوشیت آیاں سیاہی.

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿۴۲﴾

۴۲. ہمیش اَنت آ کافر ءُبد راہ.

---

(۱) ﴿الصَّآخَّةُ﴾ چہ قیامتءِ ناماں یکّے.

سُوْرَةُ التَّكْوِيْر — سورة التكوير

سوره تكوير ماں مكّہءَ نازل بوتگ ءُآئءِ
بيست ءُنه آيات ءُيک ركوعے.

بسم الله الرحمن الرحيم

بندات گوں اللهءِ نامءَ كه آسک
باز مهربان ءُزبريں رحم كنوكے

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾
١. وهديكه روچ پتايگ بيت.

وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ ﴿٢﴾
٢. ءُاستاربے نور كنگ بنت.

وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾
٣. ءُكوه سرديگ بنت.

وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾
٤. وهديكه ده ماهى ڈاچى ويل كنگ بنت[1].

وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾
٥. وهديكه وحشي ايں جناور مچ كنگ بنت.

وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾
٦. ءُوهديكه دريا لهڑ ديگ بنت.

وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾
٧. وهديكه يک مزاجيں مردم هور كنگ بنت[2].

وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾
٨. وهديكه زندگءَ قبر كتگيں جنِكک جست كنگ بيت[3].

---

(١) ﴿الْعِشَارُ﴾ جمع اِنت، آئى واحد عشراء كيت. اے گوْش اَنت ده ماهى آپُسيں ڈاچىءَ. چوكه عربانى تها ايشىءَ بلابيں قدر ءُقيمتےبوتگ پميشا ہميشانى نام ادا آرگ بوت. ءُمقصود ہمے نيمگءَ آگاہى ديگ اَت كه آروچءَ مردم گيشءِ وت نه بيت. اے قيمتى اِيں ہشتر ہوں اگن يكّىءِ ديما ريزگءَ ايرىه بنت آئى دلگوش پدا ہوں اے نيمگءَ ہچ نه رؤت.

(٢) بزاں نيک گوں نيكاں بدگوں بداں ہوربنت.

(٣) قريشءِ لهتے مزنيں مردماں وتى جنک زندگءَ گل كت اَنت كه اگن ما ايشاں مرد بدئيں اے پہ ماعيبے. =

بِاَيِّ ذَنْۢبٍ قُتِلَتْ ۚ ﴿۹﴾
۹. کہ پہ کجام گناہءَ آکشگ بوتگ.

وَاِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ۚ ﴿۱۰﴾
۱۰. وہدیکہ تاکاں پچ کنگ بنت.

وَاِذَا السَّمَآءُ كُشِطَتْ ۚ ﴿۱۱﴾
۱۱. وہدیکہ آسمانءِ پوست لگوشگ بیت.

وَاِذَا الْجَحِيْمُ سُعِّرَتْ ۚ ﴿۱۲﴾
۱۲. ءُوہدیکہ دوزہ جوش دیگ بیت.

وَاِذَا الْجَنَّةُ اُزْلِفَتْ ۚ ﴿۱۳﴾
۱۳. ءُوہدیکہ بہشت نزّیک کنگ بیت.

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّآ اَحْضَرَتْ ﴿۱۴﴾
۱۴. ہرکس زانت کہ آئی پہ وتا چے آوُرتگ.

فَلَآ اُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ۙ ﴿۱۵﴾
۱۵. نوں منءَ سوگند اِنت پشتءَ کنزوکینءِ.

الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ۙ ﴿۱۶﴾
۱۶. تچوکین ءُچیر بووکیں (استارانی)[۱].

وَالَّيْلِ اِذَا عَسْعَسَ ۙ ﴿۱۷﴾
۱۷. ءُشپءِ وہدیکہ کئیت ءُرؤت.

وَالصُّبْحِ اِذَا تَنَفَّسَ ۙ ﴿۱۸﴾
۱۸. ءُسہبءِ وہدیکہ نفس کشّیت.

اِنَّهٗ لَقَوْلُ رَسُوْلٍ كَرِيْمٍ ۙ ﴿۱۹﴾
۱۹. بیشک اے گپّ اِنت بزرگیں نفرےءِ.

ذِىْ قُوَّةٍ عِنْدَ ذِى الْعَرْشِ مَكِيْنٍ ۙ ﴿۲۰﴾
۲۰. کہ زورءِ ہدابند اِنت ءُعرشءِ واجہءِ گوْرا شرف دار اِنت.

مُّطَاعٍ ثَمَّ اَمِيْنٍ ۚ ﴿۲۱﴾
۲۱. درستانی منّتگین اِنت پدا امانت دارے[۲].

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُوْنٍ ۚ ﴿۲۲﴾
۲۲. ءُشمئے ہمبراہ گنوکےنہ ئِے.

وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ الْمُبِيْنِ ۚ ﴿۲۳﴾
۲۳. ءُبیشک دیست ئِےآئرا ماں آسمانءِ زاہریں کرُکءَ.

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِيْنٍ ۚ ﴿۲۴﴾
۲۴. ءُپہ غیبءِ ہبرءَ بخیل نہ اِنت[۳].

= اے کم عقل ءُسنگ دلیں مردماں اے بیہال کت کہ آہانی ماتاں ہوں مرد بوتگ، اگن نہ آودی نہ بوت اَنت. بلے زیادپیں کفر چہ عقلءَ مردمءَ زبہرکنت.

(۱) مراد استال اَنت کہ روچءَ چیربنت، ءُشپءَ ڈنّءَ بنت.

(۲) مراد جبریل عَلَیْہِ السَّلَام اِنت.

(۳) چہ غیبءَ مراد وحی اِنت کہ آچہ مردمانی علمءَ ڈنّی چیز ے. مراد ہمیش اِنت ہرآچیزے کہ پہ پیغمبرءَ =

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطٰنٍ رَّجِيْمٍ ﴿۲۵﴾

۲۵. ءُنه اِنت اے گپّ ردّ کتگیں شیطانءِ.

فَاَيْنَ تَذْهَبُوْنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. نوں شما کجانگو رہادگ ءُروگے اِت.

اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿۲۷﴾

۲۷. اے ویک سوج ءُپنتے پہ سرجمیں جہانءَ.

لِمَنْ شَآءَ مِنْكُمْ اَنْ يَّسْتَقِيْمَ ﴿۲۸﴾

۲۸. پہ ہرکس کہ چہ شما لوٹیت کہ تچک بہ بیت[1].

وَمَا تَشَآءُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. ءُنہ لوٹ اِت شما بلے ایکہ بلوٹیت اللہ رودینوک کلیں جہانءِ .

= وحی کنگ بیت. پیغمبر آئی حال دیگ ءُرسینگءَ بخیلی نہ کنت. بلکیں آئءَ ہما پیم پہ مردماں سرکنت. چہ اے آیتءَ صاف زانگ بیت کہ اللہءِ دینءِ بیان کنگ ءُرسینگءِ تہا محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہچ پشت نہ گپتگ، ءُدین سرجمءَ پہ مردماں بیان کنگ بوتگ. قرآن ءُحدیثانی تہا آمکمّل بیان اِنت. ہمے وجہ اِنت کہ اختلافءِ وہدا قرآن ءُحدیثءِ نیمگءَ واترکنگءِ حکم آتکگ. فرمان اِنت ﴿فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِيْ شَيْءٍ فَرُدُّوْهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ﴾ ہرکجام چیزءِ بابتءَ کہ شمئے میانءَ جیڑہ بوت گڑا آئیءَ اللہ ءُآئی رسولءِ نیمگءَ برترین اِت اگن شمارا اللہءِ ءُآخرتءِ روچءِ سرا ایمان ہست. [سورة النّساء: ۵۹] ءُدگہ جاگہے فرمان اِنت ﴿وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيْهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهٗٓ اِلَى اللّٰهِ﴾ ہرکجام چیزءِ تہاکہ شما اختلاف کت گڑا آئی فیصلہ اللہءِ نیمگءَ اِنت. [سورة الشّوریٰ: ۱۰] ءُفرمان اِنت ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ حَتّٰى يُحَكِّمُوْكَ فِيْمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوْا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا﴾ اے محمّد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منا تئی پروردگارءِ سوگندانت کہ آمؤمن بوت نہ کنند داں ہما وہداکہ ترا وتی حاکم ءُمیزان جوڑمہ کنند وتی سرجمیں جیڑہانی، پدا وتی دلءِ تہا تنگی مہ مارانت چہ تئی فیصلہءَ، ءُآئءَ پہک بمنّ اَنت. [سورة النّساء: ۶۵] اے دربیں آیت ہمے نیمگءَ رہشونی کنند کہ اختلافءِ ہلاس کنگءِ واستا میزان قرآن ءُحدیث اَنت. ءُہمایانی نیمگءَ واترکنگ بہ بیت، نہ کہ اے پیماکہ مقلّدینانی رہبندانت کہ آگوش اَنت ہرکس وتی امامءِ قولءَ بزوریت. دربیں امامانی وصیت وت. ہمے بوتگ کہ مئے تقلیدءَ مہ کن اِت کہ ماچہ ردیءَ پاک نہ ایں بلکیں قرآن ءُحدیثءِ رندگیریءَ وتی سرا الّمی کن اِت. اے بابتءَ لہتے بے بہائیں گال چہ چاریں امامان من وتی بلوچی کتابءِ بندات ءَ آوُرتگ کہ آنمازءَ بابتءَ نبشتہ بوتگ، ءُپہ اے نامءَ زانگ بیت کہ بیائے نمازءِ رسولءَ وانیں.

[1] بزاں تچک بوگءِ میزان قرآن اِنت. ہرکس لوٹیت کہ آئی زندگءِ دیم تچک بہ بیت گڑا آ قرآنءِ وانگ ءُآئی فہمگ ءُزانگءَ، ءُپدا آئی سرا عمل کنگءَ وتی سرا الّمی بکنت. حق ہمے وحیءِ تہا بندانت، چہ ادا ہرکس دراتک بزاں آئی سریہ گمراہیءَ کپت ہنچوکہ فرمان اِنت ﴿فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلٰلُ﴾ کہ حقّءَ پد بیدءِ گمراہیءَ دگہ ہچ نیست. [سورة یونس: ۳۲].

سُوْرَةُ الْاِنْفِطَارِ — سورة الانفطار

سوره انفطار مکّےءَ نازل بوتگ ءُآئےء
نوزده آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

إِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ ۝١

۱. وہدیکہ آسمان ترّکیت.

وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ۝٢

۲. ءُوہدیکہ استار رچ اَنت ءُشنگ ءُتالان بنت.

وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ۝٣

۳. وہدیکہ دریا رمبینگ بنت.

وَإِذَا الْقُبُوْرُ بُعْثِرَتْ ۝٤

۴. ءُوہدیکہ قبرچیّ کنگ بنت (پہ درکنگا ہرچہ آئی تہاہست).

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ۝٥

۵. زانت ہرنفس کہ آئی چے پیش گپتگ ءُپشت گپتگ.

يٰٓأَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيْمِ ۝٦

۶. اے انسان! کچام چیزءَ ترا ریپینت چہ تئی مہربانیں پروردگارءَ.

الَّذِيْ خَلَقَكَ فَسَوّٰكَ فَعَدَلَكَ ۝٧

۷. ہماکہ ترئے جوڑکت ءُچت ءُٹہینت ئے پدا برابرئے کت.

فِيْٓ أَيِّ صُوْرَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ۝٨

۸. کجام رنگءَ کہ آئی لوٹ اِت آئی ترا جوڑینت.

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُوْنَ بِالدِّيْنِ ۝٩

۹. ہجبر چو نہ اِنت، بلے شما دروگ بند کن اِت ساب ءُداد ءُانصاف روچءَ.

وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحٰفِظِيْنَ ﴿۱۰﴾

۱۰. بیشک شمئے سرا نگہبان ہست.

كِرَامًا كَاتِبِيْنَ ﴿۱۱﴾

۱۱. عزّت داریں نبشتہ کنوک اَنت.

يَعْلَمُوْنَ مَا تَفْعَلُوْنَ ﴿۱۲﴾

۱۲. زان اَنت ہرچیکہ شما کن اِت.

اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِيْ نَعِيْمٍ ﴿۱۳﴾

۱۳. بیشک نیکان ماں نعمتانی تہا بنت.

وَّاِنَّ الْفُجَّارَ لَفِيْ جَحِيْمٍ ﴿۱۴﴾

۱۴. ءُبیشک بدیں الّمءَ دوزہءَ بنت.

يَّصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّيْنِ ﴿۱۵﴾

۱۵. مـان رچ اَنت آئی تہا سـاب ءُداد ءُانصافءِ روچءَ.

وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَآئِبِيْنَ ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُآچہ آئی چیر بوت نہ کنند.

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا يَوْمُ الدِّيْنِ ﴿۱۷﴾

۱۷. ءُتوچے سرپدئے کہ چے ئِے سـاب ءُداد ءُانصافءِ روچ؟

ثُمَّ مَآ اَدْرٰىكَ مَا يَوْمُ الدِّيْنِ ﴿۱۸﴾

۱۸. پـدا تو چے سرپدئے کہ چے ئِے سـاب ءُداد ءُانصافءِ روچ؟

يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْـًٔا ۭ وَالْاَمْرُ يَوْمَىِٕذٍ لِّلّٰهِ ﴿۱۹﴾

۱۹. ہمـا روچ اِنت کـہ ہچ کس پہ آدگرا ہچ کت نـہ کنـت، ءُحکـم آروچءَ ایـوکءَ اللّٰہءِ اِنت[1].

(۱) بـزاں دنیاءِ تہا ہمے داتگیں گچینی کہ اللّٰہءَ مردماں داتگ آئءَ قیامـتءِ روچءَ پہک پچ گیپت، آروچءَ کس پہ آدگرءَ ہچ کت نہ کنت. حدیث پاکءَ ہسـت اِنت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وتی نزّیکیں سیاد ءُوارث توارجت اَنت، ءُگوشـت اَنت کہ «**أنقذوا أنفسـكم من النّار، والله ما أملك لكم من الله شيئاً**» ءُبی بی فاطمہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا ہم واجہءَ گوشـت «**أنقذى نفسـك من النّار فإنّى لا أغنى عنك من الله شيئاً**» کہ وتا چہ دوزہءِ آسءَ وت رسـتگاربکن اِت، (بزاں پہ عمل ءُایماں) منا اللّٰہءِ سـوگندانت پہ شما ہچ کت نہ کناں. (صحیح مسلم کتاب الإیمان باب قوله تعالى ﴿ وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ ﴾).

سُوْرَةُ الْمُطَفِّفِيْنَ سورة المطففين

سوره مطففین ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
سی ءُشش آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِيْنَ ۝١

١. تباہی ءُبربادی اِنت (کیل ءُوزن تہا) کمّی کنوکانی واستا.

الَّذِيْنَ اِذَا اكْتَالُوْا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُوْنَ ۝٢

٢. ہما کہ وہدیکہ چہ مردماں کیل کنند گڑا پورہ پورہ زورانت.

وَاِذَا كَالُوْهُمْ اَوْ وَّزَنُوْهُمْ يُخْسِرُوْنَ ۝٣

٣. ءُوہدیکہ پہ آیاں کیل کنند یا کشّ اَنت گڑا کمّ کنند.

اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَّبْعُوْثُوْنَ ۝٤

٤. زانءَ اے ایشی گمان نہ کنند کہ چست کنگ بنت؟

لِيَوْمٍ عَظِيْمٍ ۝٥

٥. پہ مزنیں روچےءَ.

يَّوْمَ يَقُوْمُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝٦

٦. ہماروچءَ کہ مردم اوشت اَنت درہیں جہانءِ پروردگار دیما.

كَلَّآ اِنَّ كِتٰبَ الْفُجَّارِ لَفِيْ سِجِّيْنٍ ۝٧

٧. ہجبر چو نہ اِنت بد راہانی نبشتہ ماں سجّینءِ تہا بنت.

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا سِجِّيْنٌ ۝٨

٨. ءُتو چے سرپدئے کہ چے ئےسجّین؟

كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ ۝٩

٩. کتابےنبشتہ کتگیں[1].

(۱) سجّین یک باز تنگ ءُتریشیں جاگہے کہ ہمودا کافرانی روح ءُاعمالنامہ مچ ءُایرکنگ بنت، ءُاے باز جہلادانت، والله أعلم.

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ۝١٠

۱۰. تباہی اِنت آروچءَ پہ دروگ بند کنوکاں.

الَّذِيْنَ يُكَذِّبُوْنَ بِيَوْمِ الدِّيْنِ ۝١١

۱۱. ہماکہ دروگ بند کن اَنت ساب ءُداد ءُانصافءِ روچءَ.

وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖٓ اِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ اَثِيْمٍ ۝١٢

۱۲. دروگ بند نہ کنت آئیءَ بلے ہر گیشی کنوک ءُسک گنہگار.

اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ۝١٣

۱۳. ہمیکہ وانگ بنت آئی سرا مئے آیات گوْشیت کہ اے پیسری اِینانی دروگیں کسّہ اَنت.

كَلَّا بَلْ ۜ رَانَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ۝١٤

۱۴. ہجبر چو نہ اِنت بلے زنگ لگّتگ ایشانی دلانی سرا چہ ایشانی کتّتگیں گناہانی سببءَ.

كَلَّآ اِنَّهُمْ عَنْ رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوْبُوْنَ ۝١٥

۱۵. ہجبر چو نہ اِنت بلے آ چہ وتی پروردگارءَ آروچءَ البتہ پردگءِ تہا بنت (چہ گندگا دور دارگ بنت)[1].

ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيْمِ ۝١٦

۱۶. پدا آیاں مان رچگی اِنت ماں دوزہءَ.

ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ۝١٧

۱۷. پدا گوْشگ بیت کہ اش اِنت ہماکہ شما آئی دروگ بند کتگ اَت.

كَلَّآ اِنَّ كِتٰبَ الْاَبْرَارِ لَفِيْ عِلِّيِّيْنَ ۝١٨

۱۸. ہجبر چونہ اِنت بیشک نیکانی نبشتہ ماں برزینانی تہابنت.

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا عِلِّيُّوْنَ ۝١٩

۱۹. ءُتوچے سرپدئے کہ آبرزین چے اَنت؟

كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ ۝٢٠

۲۰. کتابے نبشتہ کتگیں[2].

---

(۱) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ کافرچہ اللہ پاکءِ دیدارءَ زبہربنت. ہنچیں پردہے آیانی ءُاللہ پاکءِ میانءَ بیت کہ اللہءَ دیست نہ کنت. اے آیتءِ مفہوم مخالف ہمیش اِنت کہ مؤمن ءُمسلماناں اللہءِ دیدارنصیبءَ بیت.

(۲) «عِلِّيِّيْنَ» چہ علوّءَ اِنت. چدا زانگ بیت کہ اے مزن شانیں جاگہے، ءُبرزادِانت. برزا کجا اِنت. اے بابتءَ =

يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿۲۱﴾

۲۱. آئی گوْرا رونت ءُکاینت الله نزیکیں فرشته.

اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِيْ نَعِيْمٍ ﴿۲۲﴾

۲۲. بیشک نیکان ماں نعمتءِ تهابنت.

عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُوْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. ماں تهتانی سرا چاروک بنت[۱].

تَعْرِفُ فِيْ وُجُوْهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيْمِ ﴿۲۴﴾

۲۴. تو درست کن ئے چه آیانی دیمءَ نعمتانی ترّوتازگیءَ.

يُسْقَوْنَ مِنْ رَّحِيْقٍ مَّخْتُوْمٍ ﴿۲۵﴾

۲۵. آ وارینگ بنت چه دپ بستگیں آپ واریاں.

خِتٰمُهٗ مِسْكٌ ؕ وَفِيْ ذٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُوْنَ ﴿۲۶﴾

۲۶. آئی مهر مسکءِ بیت، ءُپه هنچینءَ پیش کپکائی بکنند پیش کپکائی کنوک[۲].

وَمِزَاجُهٗ مِنْ تَسْنِيْمٍ ﴿۲۷﴾

۲۷. ءُآئی هورکتگیں چه تسنیمءَ اِنت[۳].

عَيْنًا يَّشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿۲۸﴾

۲۸. چمّگے که چه آئی آپ ورنت الله مقربیں بنده.

اِنَّ الَّذِيْنَ اَجْرَمُوْا كَانُوْا مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يَضْحَكُوْنَ ﴿۲۹﴾

۲۹. بیشک آ که گنهگار اِتنت آ کَنْدُوک اِتنت ایماندارانی سرا.

وَاِذَا مَرُّوْا بِهِمْ يَتَغَامَزُوْنَ ﴿۳۰﴾

۳۰. ءُوهدیکه چه آیانی دیما گوْست اَنت وت ماں وتا چمّک جنان اِتنت.

وَاِذَا انْقَلَبُوْٓا اِلٰٓى اَهْلِهِمُ انْقَلَبُوْا فَكِهِيْنَ ﴿۳۱﴾

۳۱. وهدیکه برترّاتنت په وتی لوگاں گڑا برترّات اَنت گل ءُچلءَ.

= آثار یک وڑ نه اَنت، لهتے گوْشیت اے بهشتءَ اِنت. ءُلهتے گوْشیت که عرشءِ کرّا یک جاگههست که اودانیکانی روح ءُاعمالنامه ایر کنگ بنت. والله أعلم بالصّواب.

(۱) ﴿الْاَرَآئِكِ﴾ هماتهتءَ گوْش اَنت که آئی یکّیں کشءَ تکّهی بالشت بر.

(۲) بزاں همے آخرتءِ نعمت ءُوشیّ همیشی کرزاَنت که همیشانی واستا پیش کپُکائی کنگ به بیت پرچه که ایشاں هلاس بوگ بر نیست.

(۳) تسنیم بلندی ءُبرزیءَ گوْش اَنت، مطلب همیش اِنت که آئی تها بهشتءِ برزترین جاگهءَ چه رمبوکیں شراب هوں هوربیت.

وَاِذَا رَاَوْهُمْ قَالُوْٓا اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّوْنَ ﴿۳۲﴾

۳۲. وهدیکه آهش دیست اَنت گوْشت اِش که اے پهک گار اَنت.

وَمَآ اُرْسِلُوْا عَلَيْهِمْ حٰفِظِيْنَ ﴿۳۳﴾

۳۳. ءُاے دیم دیگ نه بوتگ اَنت په آیانی سرا نگهبانی کنگءَ.

فَالْيَوْمَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُوْنَ ﴿۳۴﴾

۳۴. نوں مروچی آکه مؤمن اَنت کافرانی سرا کَنْدُوْک بنت.

عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُوْنَ ﴿۳۵﴾

۳۵. ماں تهتانی سرا تکّه دیوک بنت.

هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿۳۶﴾

۳۶. ایا مز دیگ بوت کافرانءَ هرچیکه آیاں کتّگ اَت؟.

سُوْرَةُ الْاِنْشِقَاقِ — سورة الانشقاق

سوره انشقاق ماں مکّےءَ نازل بوتگ ءُآئےءِ
بیست ءُپنچ آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

اِذَا السَّمَآءُ انْشَقَّتْ ۙ

۱. وہدیکہ آسمان ترکّیت.

وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۙ

۲. ءُگوش ئے داشت وتی پروردگارءِ حکم ءُہمیشی لائق اَت.

وَاِذَا الْاَرْضُ مُدَّتْ ۙ

۳. وہدیکہ زمین پراہ ءُدراج کنگ بیت.

وَاَلْقَتْ مَا فِيْهَا وَتَخَلَّتْ ۙ

۴. ءُڈنّءَ دؤر دنت ہرچیکہ آئی تہا ہست ءُہورک بیت[۱].

وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۙ

۵. ءُگوش ئے داشت وتی پروردگارءِ حکم ءُہمیشی لائق اَت.

يٰٓاَيُّهَا الْاِنْسَانُ اِنَّكَ كَادِحٌ اِلٰى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلٰقِيْهِ ۚ

۶. اے انسان تو کوشست کنگءَ ئےپہ وتی پروردگارءَ سربوگءِ سرجمیں کوشستے[۲] پدا گوں آئی ڈیک دیوک ئے[۳].

فَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ بِيَمِيْنِهٖ ۙ

۷. بلے نوں ہرکسءَ کہ دیگ بوت آئی نبشتہ آئی راستیں دستءَ.

---

(۱) بزاں وتی تہءِ مردگاں ءُخزانہاں ڈنّءَ دؤردنت، ءُکوہ موہ دریا ہلاس ءُگار بنت، زمین پہک صاف ءُتچک بیت.

(۲) ﴿ كَادِحٌ ﴾ سکّیں جہدکنگءَ گوْش اَنت. بزاں ہرچیکہ توسکّین ءُگرانیں محنت کنگءَ ئے، اے نیکیں بہ بنت یا بدیں ایشانی مز ءُسزا الّمءَ ترا رسیت.

(۳) بزاں الّمءَ آپدا زندگ کنگ بیت، ءُوتی عملانی سزاءَ وارت.

فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَّسِيْرًا ۝٨

۸. گڑا زوت آساب گرگ بیت آرزانیں سابے.

وَّيَنْقَلِبُ اِلٰٓى اَهْلِهٖ مَسْرُوْرًا ۝٩

۹. ءُبرترّیت وتی اہل ءُعیالانی نیمگءَ پہ گل ءُچل.

وَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ وَرَآءَ ظَهْرِهٖ ۝١٠

۱۰. ءُبلے ہرکسءَ کہ دیگ بوت آئی نبشتہ چہ آئی پشتءِ نیمگءَ.

فَسَوْفَ يَدْعُوْا ثُبُوْرًا ۝١١

۱۱. گڑا زوت آمرگءَ توار بردنت.

وَّيَصْلٰى سَعِيْرًا ۝١٢

۱۲. ءُرؤت ماں دوزہءَ.

اِنَّهٗ كَانَ فِيْٓ اَهْلِهٖ مَسْرُوْرًا ۝١٣

۱۳. بیشک آوتی لوگءِ مردمانی تہا باز وش حال بوتگ.

اِنَّهٗ ظَنَّ اَنْ لَّنْ يَّحُوْرَ ۝١٤

۱۴. آئی ہمے ہیال کتگ اَت کہ آواتر کنگ نہ بیت.

بَلٰٓى ۚ اِنَّ رَبَّهٗ كَانَ بِهٖ بَصِيْرًا ۝١٥

۱۵. پرچہ نہ؟ بیشک آئی پروردگار آئیءَ جوان گندوک اَت.

فَلَآ اُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ۝١٦

۱۶. نوں منا سوگند اِنت آسمانءِ سہریءِ[1].

وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ۝١٧

۱۷. ءُشپءِ ءُہرچیکہ آئی مچ کتگ.

وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَ ۝١٨

۱۸. ءُماہءِ وہدیکہ تمام بیت.

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ۝١٩

۱۹. الّمءَ شما را سرکپگی اِنت چہ یک حالتےءَ پہ دومی حالتےءَ[2].

---

(۱) ﴿ بِالشَّفَقِ ﴾ ہما سہریءَ گوْش اَنت کہ آروچءِ ایر روگءَ چہ رند آسمانءِ سرا گندگءَ کئیت، ءُتاکہ عشاء وہدابست اِنت.

(۲) ﴿ طَبَقٍ ﴾ سـخیءَ گوْش اَنت. یک مردمیءَ کہ سکیّ ءُسـوریءِ بگیپت عرب آئی بابتءَ گوْش اَنت «**وقع فلان فی بنات طبق**». (لسان العرب ج ۱۰، تاکدیم ۲۱۱) بزاں آروچءَ حالت وہد پہ وہد سـخت تر بوان بیت. ءُاے جوابءِ قسم اِنت.

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۲۰﴾

۲۰. نوں چون اِنت ایشاں کہ ایمان نیارَنت؟

وَاِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُوْنَ ﴿۲۱﴾ السجدة ۳۸

۲۱. ءُہمیکہ وانگ بیت ایشانی سرا قرآن اے سجدہ نہ کنینت.

بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُكَذِّبُوْنَ ﴿۲۲﴾

۲۲. بلے آکہ منکر اَنت آدروگ بند کنینت.

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُوْعُوْنَ ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُاللہ جوان زانت ہرچیکہ آدلان دار اَنت.

فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۲۴﴾

۲۴. نوں آیاں مژدہ بدئے تورینوکیں عذابیءِ.

اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُوْنٍ ﴿۲۵﴾

۲۵. ابید اَنت ہماکہ ایمان اِش آؤرتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ نوں پہ آیاں ہست مزیے دایمی کہ ہچبر نہ کوٹیٹ.

سُوْرَةُ الْبُرُوْجِ — سورة البروج

سوره بروج ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
بیست ءُدوآیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○ — بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْبُرُوْجِ ۝۱ — ۱. سوگند اِنت آسمانءِ کہ آبرجانی ہدابند اِنت[۱].

وَالْيَوْمِ الْمَوْعُوْدِ ۝۲ — ۲. ءُوعدہ داتگیں روچءِ.

وَشَاهِدٍ وَّمَشْهُوْدٍ ۝۳ — ۳. ءُحاضرین ءُحاضرکتگینءِ[۲].

قُتِلَ اَصْحٰبُ الْاُخْدُوْدِ ۝۴ — ۴. ہلاک بَنْت چالان ہدابند.

النَّارِ ذَاتِ الْوَقُوْدِ ۝۵ — ۵. اشکر والائیں آسءِ[۳].

(۱) حافظ ابن کثیر گوشیت کہ عبداللہ بن عبّاس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا نزّیکءَ چہ بروجاں مزنیں استار مرادَانت. مجاہد ءُقتادہ ہمائی ہمبراہ اَنت. البتہ یحیی بن رافع گوشیت کہ اے آسمانءِ تہا مزنیں ماڑی اَنت. والعلم عنداللہ.

(۲) چہ شاہدءَ مرادجمعہ روچ اِنت. ءُچہ مشہودءَ عرفاتءِ روچ مرادانت. سلفءِ گیشترینانی مذہب ہمیش اِنت، ءُاے بابتءَ چیزےآثارہم ہست. علّامہ شوکانی ءُامام سیوطی ہمے نیمگءَ اَنت.

(۳) اے چاتءِ ہدابندانی کسّہ ماں حدیثءَ ہست اِنت. واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت: کہ پیسری اِیں زمانگءَ بادشاہےہست اَت. اشرا کافریں ساحرے ہست اَت. ساحرکہ پیربوت آئی گوں بادشاہءَ گوْشت من نوں پیراں، یک بچکے بچار ءُپرمن بیارکہ من آئیءَ ہمے ساحریءِ زانتءَ دیاں. بادشاہءَ بچکےآوْرت. اے بچکءَ چہ اے ساحرءَ تعلیم گپت. بادشاہ ءُساحرءِ راہءِ میانءَ یک جاگہےدرویشےہست اَت، اے بچک اے درویشءِ گورا ہوں شت ءُآتک، اے درویشءِ ہبر ایشیءَ دوست بوت اَنت، پمیشا ساحرءِ گورا آئیءَ دیر بوت گڑا ساحرءَ سزادات کہ تو دیرکتگ، وہدیکہ لوگءَ شت لوگءِ مردماں سزادات کہ تراکئے داشتگ، ءُتو پرچہ دیرکتگ. بچکءَ ہمے ہبرانی شکایت درویشءِ گورا کت، درویشءَ ہمے سوج دات وہدیکہ ترا ساحر جنت بگوْش منا لوگءِ مردماں داشتگ، ءُلوگءِ مردم کہ ترا جن اَنت بُگوْش منا ساحرءَ داشتگ. ہمے

میانءَ یک روچے بچکءَ دیســت کہ یک بلاہیں جناورےءَ راہ بند کتگ ءُمردماں گوزگءَ نیْلیت. بچکءَ = گوشــت مرچی پدّر بیت کہ درویشءِ ہبر راست اَنت یا ساحرءِ. بچکءَ سنگےدستءَ کت ءُگوشت ئے اے اللہ اگن درویشءِ رہبند ترا دوستراِنت گڑا پہ منی دستءِ سنگءَ اے جناورءَ بکُش تاکہ مردمانی راہ پچ بہ بیت ءُہر جاہے کہ روگ لوٹ اَنت بروَانت. آئی ہمے ســنگ جناورءَ جت ءُآمرت. مردم ہرکس وتی راہءَ شــت. ہمے ہبرپہ درویشءَ سربوت آئی گوْشت اے گونڈ ل تو چہ منا جوانترے نوں تئی سرا الّمءَ امتحان کاینت بلے منی حالءَ کسّءَ مدئے. اے بچک دستءَ پہ دم ءُدعایاں بازیں ءُوڑ وڑیں بیمار وش بوت. ہمے ملکءِ بادشــاہءِ خاصیں مردمے کورَات آئءَ ہمے گونڈوءِ حالءَ گپت اے ہوں بچکءِ گورا آتک، ءُگوشت ئے مناوش بکن. بزاں چہ وتی دعایاں. بچکءَ گوشــت من کسّءَ وش کت نہ کناں، وش کنوک اللہ اِنت، اگن تو اللہءِ سرا ایمان کارئےگڑا من چہ اللہءَ دعالوثاں آترا وش کنت. کورءَ ایمان آوْرت. بچکءَ دعا لوٹ اِت، کور وش بوت. پدا کور وتی بادشاہءِ گورا شت، بادشاہءَ جست کت کہ تئی چم کئے وش کتگ اَنت، کورءَ گوشت منی پروردگارءَ . بادشاہءَ گوشــت من وش کتگاں؟ کورءَ گوشت نہ. منی ءُتئی پروردگارءَ وش کتگ اَنت. بادشاہءَ گوشت ترا بیدءِ من دگہ پروردگارےہست؟ آئی گوشت ہؤ، آاللہ اِنت. بادشاہءَ اے عذاب دیگ شروع کت تاکہ ہما بچکءِ حال بادشاہءَ سربوت. بادشاہءَ بچک لوٹائینت، ءُجست ئے کت کہ چک! اے سحر زانت ترا کئےءَ داتگ کہ توبیماراں وش کن ئے؟ بچکءَ گوشت منا چشیں وس کج اِنت، وش کنوک اللہ اِنت. بادشاہءَ گوشت مَن؟ گوشت ئے تو نہ. بادشاہءَ گوشت ترا بیدءِ من دگہ پروردگارےہست؟ چکّءَ گوشــت منی ءُتئی ہر دوکانی رب اللہ اِنت. بادشاہءَ بچکءِ سزا دیگ شروع کت تاکہ پہ ہما درویشءَ سربوت. بادشــاہ درویشءِ گورءَ آتک کہ تو وتی دینءَ ویل بکن. آئی نہ منّ اِت. بادشاہءَ گوں ہرّاتءَ آ دو کپ کت. ءُکورے ہوں ہمے وڑا کُشت. بچک ئے سپاہیاں دات کہ اشرا برزیں کوہیءِ سرا برات ءُجست ئــے بکن اِت کہ دینءَ ویل کنت یا نہ. اگن نہ کنت گڑا چہ کوہءَ دورئے بدئیت. بچکءَ ہمودءَ کوہءِ سرا چہ اللہءَ فریاد کت کہ اےاللہ منی کمکءَ تو وت بکن، ءُچہ ایشاں رستگار بکن. کوہءَ زمین چنڈےءَ گپت، ءُاے لشــکر درہا لیٹ گران بوت ءُمرت اَنت. بچک بادشــاہءِ گورا آتک ءُگوشت ئےتئی مردم مرت اَنت، منا منی اللہءَ رســتگارکت. بادشاہءَ دگہ لہتینءِ دستءَ دات کہ برات ئے دریاءَ، اگن ہبرئے نہ زرت، دریاءِ تہا دورئے بدئیت. اودءَ پدا بچکءَ چہ اللہءَ دعا لوٹ اِت. اللہءَ اے لشکر دریاءِ تہا بڈّینت، بچک پدا رکّ اِت. پدا بادشــاہءِ گورا آتک. بادشاہءَ گوْشت تئی ہمبراہ. آئی گوشت اللہءَ پدامنا رکّینت. بچکءَ گوْشت کہ من ترایک ســوجےدیاں اگن توآئی سرا عمل بکن ئے گڑا منا کُشت کن ئے، اگن نہ منا ہجبر کُشت نہ کن ئے. بادشــاہءَ درّائینت تئی سوج چی اِنت؟ بچکءَ گوشــت. یک پٹّے تہا درپیں مردماں بلوٹ، پدا منا یــک درچکءِ کُنٹءِ سرا بدرنج. ءُتیرے بزور آئی سرا ایشی بوان (**بســم اللہ ربّ الغلام**). نوں منا بجن ئے. بادشــاہءَ ہنچو کت، ءُتیرئے جت بچک مرت. مردماں درستاں ہمے گوْشت کہ ما بچکءِ پروردگارءِ سرا ایمان آوْرتگ. بادشــاہءَ حکم دات کہ نوں بلاہیں کنڈ بجن اِت، ءُآیانی تہا آس روک کن اِت. ءُہرکس کہ مئے ہبرءَ نہ زوریت آئءَ ہمیشی تہا دوربدئیت. آہش دوْردیان کت اَنت. یک جنینےءِ باری آتک، آئءَ شیر مچیں چکّےگون اَت پمیشا آپُشتءَ کنزگءَ لگّ اِت، ہمے چکّءَ گوشت اے منی مات مہ ترس بلکیں صبر بکن، ءُدوْر بکن کہ تو حقءِ سرائے. (صحیح مسلم کتاب الزّھد باب قصّۃ أصحاب الأخدود).

اِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُوْدٌ ۝۶

۶. ءُوہدیکہ آئےءِ سرا نندوک اِتنت.

وَّهُمْ عَلٰى مَا يَفْعَلُوْنَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ شُهُوْدٌ ۝۷

۷. ءُہرچیکہ آگوں مؤمناں کنگءَ اِتنت آہانی دیمءَ اِتنت.

وَمَا نَقَمُوْا مِنْهُمْ اِلَّآ اَنْ يُّؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ۝۸

۸. آیاں بیر نہ گپت بیدءِ ہمیشی کہ آیاں ایمان آؤرت اللہءِ سرا کہ آزبردست ءُتوصیف کتگینے.

الَّذِيْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝۹

۹. ہما کہ ہمائی اِنت واجہی آسمانانی ءُزمینءِ، ءُاللہ ہرچیز سرا گواہ اِنت.

اِنَّ الَّذِيْنَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوْبُوْا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيْقِ ۝۱۰

۱۰. بیشک آیاں کہ مصیبت ءُعذابءِ تہا دؤر دات اَنت مؤمنیں مردین ءُمؤمنیں جنین پدا بیرہ ءُتوبہ اِش نہ کت نوں ہمایانی واستا اِنت دوزہءِ عذاب ءُہمایانی واستااِنت سوچوکیں عذاب.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۭ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيْرُ ۝۱۱

۱۱. بیشک آیاں کہ ایمان آؤرت ءُنیکیں کاراش کت ہمایانی واستااِنت بہشت کہ رمب اَنت چہ آیانی چیرءَ گنجیں جو، ہمیش اِنت مزنیں کامیابی.

اِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيْدٌ ۝۱۲

۱۲. بیشک تئی پروردگارءِ گرفت باز سکّ اِنت.

اِنَّهٗ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيْدُ ۝۱۳

۱۳. بیشک ہماہ اِنت کہ بنگیج کنت مخلوقان ءُپدیگ (زندگ) کنت.

وَهُوَ الْغَفُوْرُ الْوَدُوْدُ ۝۱۴

۱۴. ءُہما اِنت مزنیں بخشوک ءُدوست داروک.

ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيْدُ ۝۱۵

۱۵. واجہ اِنت مزن شانیں عرشءِ.

فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيْدُ ۝۱۶

۱۶. کنوک اِنت ہرچیکہ بلوٹیت.

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ الْجُنُوْدِ ۙ﴿۱۷﴾

۱۷. ایا آتک پہ تو ہبر اے لشکرانی؟

فِرْعَوْنَ وَثَمُوْدَ ؕ﴿۱۸﴾

۱۸. فرعون ءُثمودءِ.

بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِيْ تَكْذِيْبٍ ۙ﴿۱۹﴾

۱۹. بلے آکہ نہ منّوک اَنت دروگ بند کنگءِ تہاینت.

وَّاللّٰهُ مِنْ وَّرَآئِهِمْ مُّحِيْطٌ ۚ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُاللہءَ آیاں چہ ایدیم ءُآدیمءَ گپتگ اَنت.

بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَّجِيْدٌ ۙ﴿۲۱﴾

۲۱. بلے اے قرآنےمزن شانیں.

فِيْ لَوْحٍ مَّحْفُوْظٍ ۧ﴿۲۲﴾

۲۲. ماں حفاظت کتگیں لوحءِ تہا اِنت.

سُوْرَةُ الطَّارِقِ — سورة الطارق

سوره طارق ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
ہبدہ آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

وَالسَّمَآءِ وَالطَّارِقِ ۝۱

۱. سو گند اِنت آسمانءِ ءُشپءَ آؤکے.

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الطَّارِقُ ۝۲

۲. ءُتوچے سرپدئے کہ شپءِ آؤک چے ئے؟

النَّجْمُ الثَّاقِبُ ۝۳

۳. آترپوکیں استار اِنت[1].

اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ۝۴

۴. ہچ ساہ دارے نیست کہ آئی سرا نگہبانے مہ بیت.

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ۝۵

۵. نوں الّمءَ انسان چمّاں شانک بد اَنت کہ چہ کجام چیزءَ آجوڑ کنگ بوتگ.

خُلِقَ مِنْ مَّآءٍ دَافِقٍ ۝۶

۶. جوڑکنگ بوتگ چہ سٹّوکیں آپےءَ.

يَّخْرُجُ مِنْۢ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَآئِبِ ۝۷

۷. کہ درکئیت چہ سرینءِ ءُسینگءِ میانءَ[2].

اِنَّهٗ عَلٰى رَجْعِهٖ لَقَادِرٌ ۝۸

۸. بیشک آپہ آئی واتر ینگءَ قدرت داروک اِنت.

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَآئِرُ ۝۹

۹. ہما روچءَ کہ سرّ ءُراز ڈنّءَ کنگ بنت[3].

---

(۱) چہ طارقءَ النّجم الثّاقب بزاں روشنائیں استار مرادِانت. طارق شپءَ ڈنّءَ بؤوکیں چیزءَ گوْش اَنت. استاران طارق پمیشا گوْشگ بیت کہ روچءَ چیربنت، ءُشپءَ ڈنّءَ بنت. (مفردات القرآن للإمام الرّاغب).

(۲) چہ مردینءِ پُشتءَ ءُجنینءِ سینگءَ درکئیت. (ابن کثیر).

(۳) مراد قیامتءِ روچ اِنت کہ انسانءِ کلیں سّر ءُراز آئی دیمءَ ایرکنگ بنت.

فَمَالَهٗ مِنْ قُوَّةٍ وَّلَا نَاصِرٍ ﴿۱۰﴾

۱۰. گڑا نہ بیت آئیءَ ہچ وڑیں زور ءُ کمک کنوکے[۱].

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿۱۱﴾

۱۱. ءُسوگند اِنت ہورانی ہدابندیں آسمانءِ[۲].

وَالْاَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿۱۲﴾

۱۲. ءُزمینءِ ترکّوکیں[۳].

اِنَّهٗ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ﴿۱۳﴾

۱۳. بیشک اے گیشتگ اِیں ہبرے.

وَّمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿۱۴﴾

۱۴. ءُکندگی ہبرے نہ ئیے.

اِنَّهُمْ يَكِيْدُوْنَ كَيْدًا ﴿۱۵﴾

۱۵. بیشک آبلاہیں ہنر ساز اَنت[۴].

وَّاَكِيْدُ كَيْدًا ﴿۱۶﴾

۱۶. ءُمن یک دابءِ تدبیر کاربنداں.

فَمَهِّلِ الْكٰفِرِيْنَ اَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿۱۷﴾

۱۷. نوں وہد بدئے کافراں ءُبلّ اِش کمّ وہدءِ واستیا[۵].

---

(۱) بزاں نہ انسانءِ وتی گورا انچوقدرت ہست کہ وت وتا چہ اللہءِ عذاباں رستگارکت بکنت، ءُنہ دگرےآئیءَ رستگارکت کنت.

(۲) ﴿الرَّجْعِ﴾ معنیٰ لغت ءُتہا روگ ءُآیگ اِنت. ہؤر ہوں چوکہ دمان پہ دمان رؤت ءُکئیت پمیشا آہیءَ رجع گوْش اَنت. لہتے گوشیت چونکہ جمبرچہ دریاءَ آپ زوراَنت، ءُپدا ہمیشاں پدا پہ زمینءَ ایر دینت پمیشا ہؤرءَ رجع گوْش اَنت. (فتح القدیر).

(۳) کہ درچک ءُسبزیاں درکنت.

(۴) بزاں آ دینءِ اسلامءِ خلافءَ مکر کنند.

(۵) بزاں من چہ آیانی اے مکر ءُپندلاں بے خبر نہ یاں، بلے من وہد دیاں پدا کہ گراں گزا منی عذابءَ کس سگّ اِت نہ کنت.

سُورَةُ الأَعْلَى سورة الاعلیٰ

سوره اعلی ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
نوزده آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مهربان ءُزبریں رحم کنوکے

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ۝١

۱. پاکیءَ بیان بکـن وتی پروردگارءِ نامءِ کہ چہ ہرکسءَ برزتر اِنت[۱].

الَّذِي خَلَقَ فَسَوّٰى ۝٢

۲. ہما کہ جوڑئے کت ءُٹہینت ئے.

وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدٰى ۝٣

۳. ہما کہ اندازہے کت ءُشون ئےدات.

وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعٰى ۝٤

۴. ہما کہ درئے کت کاچر.

فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوٰى ۝٥

۵. پداکت ئے ہشک ءُسیاہ.

سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰى ۝٦

۶. الّمءَ ما زوت ترا وانینیں پدا تو نہ شُمشے.

إِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفٰى ۝٧

۷. بلے ہرچیکہ اللہ بلوٹیت، بیشک آزانت چیرین ءُزاہرینءَ.

وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰى ۝٨

۸. ءُما پہ تو آسان کنیں آسانینءَ[۲].

فَذَكِّرْ إِنْ نَّفَعَتِ الذِّكْرٰى ۝٩

۹. نوں سوج ءُسر بکن اگن آسوج نپ بد اَنت[۳].

---

(۱) حدیثءِ پاکءَ بست اِنت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ایشی پسّوءَ گوشت «سُبحان ربّي الأعلى». (سنن أبي داود كتاب الصّلاة باب الدّعاء في الصّلاة، شيخ ألباني اے صحيح گوشتگ، ءُمسند أحمد).

(۲) بزاں ما پہ تو بہشـــتی عملاں، ءُوحیءِ یاد کنگءَ آســـان کنیں تاکہ تو وحیءَ یاد کت بکن ئے، ءُبہشتی عملاں سر انجام دات بکن ئے.

(۳) اگن اِن شرطیہ منّگ بہ بیت گڑا آئی معنیٰ ہمے بیت کہ ہما وہدءَ نصیحت بکن کہ تئی ســـوج فائدہ مند =

سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَّخْشٰى ﴿۱۰﴾

۱۰. الّمءَ سوج زوریت ہماکہ ترسیت.

وَيَتَجَنَّبُهَا الْاَشْقَى ﴿۱۱﴾

۱۱. ءُچائی وتا دور داریت شوم ءُبدبخت.

الَّذِيْ يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرٰى ﴿۱۲﴾

۱۲. ہماکہ مستریں آسءَ مان دنت.

ثُمَّ لَا يَمُوْتُ فِيْهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿۱۳﴾

۱۳. پدا آئی تہا نہ مریت ءُنہ زندگ بیت.

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى ﴿۱۴﴾

۱۴. بیشک پہ مراد بوت ہماکہ پاک بوت.

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰى ﴿۱۵﴾

۱۵. ءُیادئے کت وتی پروردگارءِ نام گڑا نمازئے کت.

بَلْ تُؤْثِرُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿۱۶﴾

۱۶. بلے شما گچین کن اِت دنیاءِ زندگانیءَ.

وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿۱۷﴾

۱۷. حالانکہ آخرت باز جوان تر ءُپشت کپوک اِنت.

اِنَّ هٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْاُوْلٰى ﴿۱۸﴾

۱۸. بیشک اے پیسرایں تاکانی تہا ہست اِنت.

صُحُفِ اِبْرٰهِيْمَ وَمُوْسٰى ﴿۱۹﴾

۱۹. ابراہیم ءُموسیٰءِ تاکانی تہا.

= بہ بیت، اگن نہ سوج مدئے. حافظ ابن کثیرہمے گچین کتگ. ءُلہتینءَ کلمہ وإن لّم تنفع محذوف بزاں پوشیدہ منّ اِتگ. اے پیما معنیٰ ہمے بیت کہ نصیحت فائدہ دنت یا نہ دنت تراگوں ایشی کار نیست تو وتی نصیحتءَ بکن. بزاں نصیحت ہچ حالءَ ویل کنگی نہ اِنت. امام سیوطی ءُعلّامہ شوکانیءَ ہمے معنیٰ گچین کتگ. ایشی فائدہ ہمیش اِنت کہ مردمانی سرا حجّت قائم بیت. سورة الأعراف ءِ اے آیت کہ لہتے مسلماناں نافرمانیں قومءَ نصیحت کت گڑا لہتینءَ گوشت کہ ﴿وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ۙ اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾ پرچہ شما ہما قومءَ سوج ءُپنت کن اِت کہ اللہءَ آبربادکنگی اَنت، یا آترندیں عذاب دیگی اَنت. گڑا آیاں پسّودات پمیشاکہ آیانی سرا حجّت جہ گیربہ بیت ءُماللہءِ دربارءَ عذر پیش کُت بکنیں، ءُبلکیں آبہ رکہ اَنت. [سورة الأعراف: ۱۶۴] چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ امام سیوطیءِ گچین جوانترانت کہ نصیحت ہچ حالءَ ویل کنگ مہ بیت. واللہ أعلم.

فائدہ: زانگ لوئیت کہ صحیح روایتانی تہاکئیت واجہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عیدینءِ نمازءَ ءُجمعہءِ نمازءَ سورة الأعلیٰ ءُسورة الغاشیة ونتگ اَنت. (صحیح مسلم کتاب الجمعة باب ما یقرأ فی صلاة الجمعة) اے گیشتری حالتےنہ کہ دائمی. بزاں دائمءَ واجہءِ عادت اے نہ بوتگ. پمیشاکہ لہتے روایتانی تہاکئیت واجہءَ جمعہءِ نمازءَ سورة الجمعة ءُسورة الغاشیة ونتگ اَنت. (موطأ مالك كتاب الصّلاة باب القراءة فی صلاة الجمعة).

سُوْرَةُ الْغَاشِيَةِ — سورة الغاشية

سوره غاشیه ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
بیست ءُشش آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ الْغَاشِيَةِ ۝١

۱. ایا پہ تو سربوت ہبر پوشوکءِ (یعنی قیامت)؟

وُجُوْهٌ يَّوْمَىِٕذٍ خَاشِعَةٌ ۝٢

۲. لہتےدیم آروچءَ رزوابنت.

عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ ۝٣

۳. محنت کنوک ءُدم برتگین بنت[1].

تَصْلٰى نَارًا حَامِيَةً ۝٤

۴. مان رچ اَنت گرمین آسءَ.

تُسْقٰى مِنْ عَيْنٍ اٰنِيَةٍ ۝٥

۵. وارینگ بنت چہ جوش وروکیں چمّگےءَ.

لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا مِنْ ضَرِيْعٍ ۝٦

۶. نہ بیت پہ آیاں ورگ ابید چہ کنٹگیں درچکءَ[2].

لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِيْ مِنْ جُوْعٍ ۝٧

۷. نہ زنڈ کنت ءُنے کہ شدءَ بارت.

وُجُوْهٌ يَّوْمَىِٕذٍ نَّاعِمَةٌ ۝٨

۸. ءُلہتےدیم آروچءَ ترّوتازہ بنت.

لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ۝٩

۹. پہ وتی کتگیں محنتءَ وشّ بنت.

---

(۱) چہ عاملة ناصبة: مراد ہما کافر ءُمشرک اَنت کہ دنیاءِ تہا سک باز سیاہ دلی کشّ اَنت، ءُباز محنت کنت بلے قیامتءَ بیدءِ دوزہءَ پہ آیاں ہچ نہ بیت. ءُایشی تہا اہلءِ بدعت ہم کاینت کہ آپہ ثوابءِ نیتءَ سک باز عبادت کنت بلے چوکہ آیانی عمل سنّتءِ رہبندءَ نہ بنت پمیشا آقیامتءَ پہ ہشک روَانت، ءُآیاں ہچ ثواب نہ بیت، ہمے معنیءِ روءَ عبدالله بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا چہ ایشی نصرانی مراد زرتگ اَنت کہ آعبادت سک باز کنت بلے باطلیں رہبندءِ بنیادءَ پمیشا اے آیاں ہچ کار نہ دینت. (صحيح البخاری تفسير سورة الغاشية).

(۲) اے یک کُنٹگ بریں درچکے کہ ایشیءَ ہچ وڑیں جناور دست برنہ کنت، ہنچو ایشی تکلیف بازانت.

فِيْ جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿۱۰﴾
۱۰. ماں برزیں بہشتءَ بنت.

لَّا تَسْمَعُ فِيْهَا لَاغِيَةً ﴿۱۱﴾
۱۱. نئیش کُنے آئی تہا شور ءُپتورے.

فِيْهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿۱۲﴾
۱۲. آئی تہا رمبوکیں چمّگ ہست.

فِيْهَا سُرُرٌ مَّرْفُوْعَةٌ ﴿۱۳﴾
۱۳. ءُبرز کتگیں تہت ہست.

وَّاَكْوَابٌ مَّوْضُوْعَةٌ ﴿۱۴﴾
۱۴. ءُایرکتگیں آپ واری.

وَّنَمَارِقُ مَصْفُوْفَةٌ ﴿۱۵﴾
۱۵. ءُقالین اَنت ریزگ ریزگءَ ایرکتگیں.

وَّزَرَابِيُّ مَبْثُوْثَةٌ ﴿۱۶﴾
۱۶. ءُبخملی فرش ہرجاگہ تالان کتگیں.

اَفَلَا يَنْظُرُوْنَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿۱۷﴾
۱۷. زانءَ نہ گند اَنت ہشترءَ کہ چے وڑا جوڑ کنگ بوتگ؟

وَاِلَى السَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿۱۸﴾
۱۸. ءُآسمانءَ کہ چے وڑا برز کنگ بوتگ؟

وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿۱۹﴾
۱۹. ءُکوہاں کہ چہ وڑا مِکْ کنگ بوتگ اَنت؟

وَاِلَى الْاَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿۲۰﴾
۲۰. ءُزمینءَ کہ چہ وڑا چیرگیجگ بوتگ؟

فَذَكِّرْ اِنَّمَآ اَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿۲۱﴾
۲۱. نوں تو سوج بدئے بیشک کہ تئی کار سوج دیگ اِنت.

لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ﴿۲۲﴾
۲۲. نہ ئے تو آیانی پانگو[1].

اِلَّا مَنْ تَوَلّٰى وَكَفَرَ ﴿۲۳﴾
۲۳. بلے ہما کہ دیم ئے ترّینت[2] ءُنہ منّوک بوت.

فَيُعَذِّبُهُ اللّٰهُ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ ﴿۲۴﴾
۲۴. گڑا آئیءَ اللہ عذاب دنت مزنیں عذاب.

اِنَّ اِلَيْنَآ اِيَابَهُمْ ﴿۲۵﴾
۲۵. بیشک مئے نیمگءَ اِنت آیانی واتر بُوگ.

ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿۲۶﴾
۲۶. پدا مئے سرا اِنت آیانی ساب ءُداد.

(۱) بزاں اے تئی ذمّہ داری نہ اِنت کہ تو آیاں پہ ایمان آرگءَ لاچار بکن ئے. ءُنہ ترا اے بابتءَ جست گرگ بیت.

(۲) بزاں ہما کہ سوج ءُپنت گوش نہ داراَنت.

سُوْرَةُ الْفَجْرِ سورة الفجر

سوره فجر ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
سی آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

وَالْفَجْرِ ۙ

۱. ءُسوگندِانت فجرءِ.

وَلَيَالٍ عَشْرٍ ۙ

۲. ءُدہیں شپانی[۱].

وَّالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ۙ

۳. ءُجپت ءُتائینءِ.

وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِ ۚ

۴. ءُشپءِ وہدیکہ رؤت[۲].

هَلْ فِيْ ذٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِيْ حِجْرٍ ۗ

۵. بیشک ایشانی تہا قسم ہست[۳] پہ ہر عاقلءَ[۴].

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ۙ

۶. زانءَ تو نہ دیست کہ چہ پیم کت تئی پروردگارءَ گوں عادءَ.

---

(۱) چہ اے دہیں شپاں ذوالحجّہءِ اوّلی دہیں روچ مرادآنت. حدیثءَ ہست اِنت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ چہ درہیں روچاں اللّٰهءِ نزّیکءَ اے روچانی عمل دوست ترآنت. گوْشگ بوت کہ چہ اللّٰهءِ راہءَ جہادکنگءَ ہوں؟ واجہءَ فرمان کت: کہ ہؤ ابید اِنت ہما مردم کہ گوں وتی مال ءُجانءَ چہ لوگءَ درکئیت پہ جہادءَ پدا پچ واترنہ کنت. بزاں شہیدکنگ بیت. (صحیح البخاری کتاب العیدین باب فضل العمل فی أیّام التّشریق).

(۲) ﴿ يَسْرِ ﴾ سَیر: روگ ءُآیگ دوئیں معنایاں دنت.

(۳) جوابءِ قسم لہتے گوْشیت دیمءِ آوْکیں آیت اِنت بزاں ﴿ اِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴾ ءُلہتے گوْشیت ایشی جوابءِ قسم محذوف بزاں چیرانت، ءُآآش اِنت کہ ﴿ لَتُبْعَثُنَّ ﴾ بزاں الّمءَ شما چہ قبراں چست کنگ بئیت.

(۴) ﴿ حِجْرٍ ﴾: منَہ کنگءَ گوْش آنت. عقل ہوں چوکہ انسانءَ چہ ردیں کارءَ منَہ کنت پمیشا آئرا حِجر گوْش آنت. ایشی معنٰی ہمے کنگ بوتگ اے چیزانی کہ اللّٰهءَ سوگند وارتگ پہ عاقلانی سرید کنگءَ وت بسّ آنت. (تفسیرطبری).

اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ۝۷

۷. ماں ارمءَ کہ ڈیکیانی ہدابند اَنت.

الَّتِیْ لَمْ یُخْلَقْ مِثْلُهَا فِی الْبِلَادِ ۝۸

۸. ہما کہ جوڑ کنگ نہ بوتگ آئی پیمیں ملکانی تہا.

وَثَمُوْدَ الَّذِیْنَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ۝۹

۹. ءُگوں ہما ثمودءَ کہ سنگ اِش تراشت ماں کورانی تہا.

وَفِرْعَوْنَ ذِی الْاَوْتَادِ ۝۱۰

۱۰. ءُگوں فرعونءَ، میہءِ ہدابندءَ[۱].

الَّذِیْنَ طَغَوْا فِی الْبِلَادِ ۝۱۱

۱۱. ہما کہ وت سرکشّ بوت اَنت ملکانی تہا.

فَاَكْثَرُوْا فِیْهَا الْفَسَادَ ۝۱۲

۱۲. نوں باز خرابی اِش کت آیانی تہا.

فَصَبَّ عَلَیْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ۝۱۳

۱۳. گڑا ایر رتک اللهءَ آیانی سرا لتّ ءُچابکءِ عذاب[۲].

اِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ۝۱۴

۱۴. بیشک اللہ پاسگاہءَ اِنت[۳].

فَاَمَّا الْاِنْسَانُ اِذَا مَا ابْتَلٰىهُ رَبُّهٗ فَاَكْرَمَهٗ وَنَعَّمَهٗ ۙ فَیَقُوْلُ رَبِّیْۤ اَكْرَمَنِ ۝۱۵

۱۵. نوں بلے انسان اِش اِنت وہدیکہ آئیءَ چکّاسیت آئی پروردگار پدا عزّتے دنت ءُوش حالیءِ دنت، گڑا گوْشیت کہ منی پروردگارءَ منا عزّت دار کت[۴].

وَاَمَّاۤ اِذَا مَا ابْتَلٰىهُ فَقَدَرَ عَلَیْهِ رِزْقَهٗ ۙ فَیَقُوْلُ رَبِّیْۤ اَهَانَنِ ۝۱۶

۱۶. ءُبلے وہدیکہ آئیءَ چکّاسیت پدا پہ آئی تنگ بکنت آئی روزیءَ، گڑا گوْشیت کہ منی پروردگارءَ منا رزواکت ءُاِشت[۵].

---

(۱) ﴿الْاَوْتَادِ﴾ جمع اِنت، آئی واحد وَتْد کئیت. اے میہءَ گوْش اَنت. ہرکس کہ مسلمان بوت، یا آئی فرعونءِ ہبرنہ منّ اِتنت گڑا فرعونءَ آئی دست ءُپاداں میہ جت، ءُآسزا دات. لہتینءَ ہمے آثرامءِ مصرمراد زرتگ اَنت کہ آفرعونءِ جوڑکتگین اَنت. واللہ أعلم.

(۲) مراد چہ چابکءِ عذابءَ سکّیں عذاب اِنت. بزاں اللہءَ ترندیں عذاب دات اَنت.

(۳) بزاں آدرستانی کارپداں گندگءَ اِنت، ءُہما ربہندءَ آیاں مزّ ءُسزادنت.

(۴) بزاں نوں ہمے مال ءُدولتانی سرا پہربندیت، ءُچہ ایشی بیہال بیت کہ اے چہ اللہءِ نیمگءَ چکّاس اَنت.

(۵) بزاں اللہ پہ چکّاسگءَ مردمءِ روزیءَ تنگ کنت بلے انسان پہکءَ پہک چہ اللہءَ بدگمان بیت. آچہ ایشی =

كَلَّا بَلْ لَّا تُكْرِمُوْنَ الْيَتِيْمَ ﴿۱۷﴾

۱۷. ہجبر چو نہ اِنت[۱]، بلے شما چوریانی عزّت نہ کتگ اَت.

وَلَا تَحٰٓضُّوْنَ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ﴿۱۸﴾

۱۸. ءُنہ شما شوق داتگ اَت پہ مسکینءِ ورگ وارینگءَ.

وَتَاْكُلُوْنَ التُّرَاثَ اَكْلًا لَّمًّا ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُورِات مردمانی میراثاں پہک پہ دیم[۲].

وَّتُحِبُّوْنَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿۲۰﴾

۲۰. ءُمالاں سک باز دوست دارِات[۳].

كَلَّآ اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿۲۱﴾

۲۱. ہاں ہاں یاد بکن اِت وہدیکہ زمین پہک تش تش ءُمور مور کنگ بیت.

وَّجَآءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿۲۲﴾

۲۲. ءُکئیت تئی پروردگار[۴] ءُفرشتہ ریزگ ریزگءَ.

وَجِايْٓءَ يَوْمَىِٕذٍۭ بِجَهَنَّمَ ۙ يَوْمَىِٕذٍ يَّتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ وَاَنّٰى لَهُ الذِّكْرٰى ﴿۲۳﴾

۲۳. ءُآرگ بیت آروچءَ دوزہ، ہما روچءَ کہ یادءَ کپیت انسان ءُچے درد وارت آئی یادکپک؟

يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِيْ قَدَّمْتُ لِحَيَاتِيْ ﴿۲۴﴾

۲۴. گوشیت کہ ہائے منی شومی کہ من چیزے پیش گپتیں پہ وتی زندگیءَ.

فَيَوْمَىِٕذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهٗٓ اَحَدٌ ﴿۲۵﴾

۲۵. نوں آ روچءَ آئی پیمیں عذاب کس دات نہ کنت.

= بیہال اِنت کہ اگن من ایشی سرا صبر بکناں گڑا اللہ قیامتءَ منا جوانتریں مز دنت، ءُمنا چہ امیراں پنج صدسال پیسرءَ بہشتءَ بارت. پہ مسلمانءَ ہرکارءِ تہا خیر ماں اگن آیشی بزانت.

(۱) بزاں مال ءُدولتءِ بازی اللہءِ دوستیءِ نشانی نہ اِنت کہ ہرکسءَ اللہءَ باز دولت دات بزاں اللہءَ دوست اِنت. اللہءِ دوست بوگءِ نشانی آئی دینءِ زورگ اِنت.

(۲) بزاں حرامءَ ءُبڈّءَ بوگءَ ہچ نہ چارات.

(۳) زانگ بیت کہ مال ءُدولتءِ بازی گیشترکہ مردمءَ بے ایمانءِ نیمگءَ بارت، إلّا ما شاء اللہ.

(۴) اللہ نزول فرمائینیت، اے اللہءِ یک صفتے، ایشی سرا بے تاویل کنگءَ ایمان آرگ لوٹیت، ہاں آئی کیفیت (بزاں چون ایر کئیت) چون بیت ایشی اللہ وت بہترزانت. ہما وڑا کہ آئی شانءِ لائق اِنت.

وَّلَا يُوْثِقُ وَثَاقَهٗٓ اَحَدٌ ﴿۲۶﴾

۲۶. ءُ کس نه بندیت آئی داب‌ءِ بندگ.

يٰٓاَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿۲۷﴾

۲۷. اے دلجمیں نفس!

ارْجِعِيْٓ اِلٰى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿۲۸﴾

۲۸. واتـر بکن وتی پروردگارءِ نیمگءَ که توچه آئی وشّ ئے ءُآچه تو وشّ اِنت.

فَادْخُلِيْ فِيْ عِبٰدِيْ ﴿۲۹﴾

۲۹. نون ہور به بو گوں منی بندیاں.

وَادْخُلِيْ جَنَّتِيْ ﴿۳۰﴾

۳۰. ءُبرو منی بهشتءَ[1].

(۱) نیک بختءَ مِرَگْءِ ساہتءَ ہمے مژده دیگ بیت.

سُوْرَةُ الْبَلَدِ — سورة البلد

سوره بلد ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
بیست آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

لَآ اُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِ ۙ﴿۱﴾

۱. چونہ اِنت کہ مردم ہیال کنںت، منا سوگند اِنت اے شہرءِ.

وَاَنْتَ حِلٌّۢ بِهٰذَا الْبَلَدِ ۙ﴿۲﴾

۲. ءُتو ایرکپگی ئے ماں اے شہرءَ[۱].

وَوَالِدٍ وَّمَا وَلَدَ ۙ﴿۳﴾

۳. ءُسوگند اِنت پتءِ ءُآئی چکّانی[۲].

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِيْ كَبَدٍ ؕ﴿۴﴾

۴. بیشک ما جوڑ کتگ انسان ماں مصیبتءَ[۳].

اَيَحْسَبُ اَنْ لَّنْ يَّقْدِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌ ۘ﴿۵﴾

۵. آیا ہمے گمان کنت انسان کہ کس آئی سرا قدرت نہ داریت؟

---

(۱) چہ اے شہرءَ مراد مکّہ اِنت. ءُادا اشارہ فتحءِ مکّہءِ نیمگءَ اِنت. مکّہءَ اللهءَ یک بلاهیں شرف ءُشانےداتگ. حدیثءَ هست اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بیان فرمائینت: کہ اے شہر اللهءَ چہ هما روچءَ باحرمتیں شہرے جوڑکتگ کہ آئی آسمان ءُزمین جوڑکتگ اَنت، نوں آئی اے حرمت تاقیامتءَ ہست اِنت، نہ ایشی درچک برّگ بنت، ءُنہ کُنتگ سندگ بنت، منا بس یک ساهتکےءِ اجازت رستگ (بزاں جنگءِ) نوں مروچی (مراد فتح مکّہ روچ اِنت) پدا آئی حرمت واپس آتکگ. (صحیح البخاری کتاب العلم باب لیبلّغ الشّاهد الغائب، صحیح مسلم کتاب الحج باب تحریم مکّة).

(۲) اے آیتءِ تہا چہ پت ءُچکّءَ مراد آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءُآئی چک ءُنماسگ اَنت. لہتینءَ چہ پتءَ ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ مراد زرتگ، ءُلہتینءِ گوْشگ همش اِنت کہ اے عام اِنت پہ هریت ءُچکّءَ . (تفسیر ابن کثیر).

(۳) اے جوابءِ قسم اِنت، بزاں انسانءِ زندگی همشی نام اِنت کہ آپریشان حالی ءُتنگءِ تہا گوْزیت ءُرؤت، ءُآئرا پبوں محنت کنگ لوٹیت، بے جہد ءُمحنتءَ آئی زندگی هچ معنٰی نہ داریت، اے پیما زندگی پہک بیکارانت، اے معنٰی امام ابن جریر گچین کتگ.

يَقُوْلُ اَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ۝۶

۶. ٹہل کنت کہ من شاپتگ بازیں مالے[۱].

اَيَحْسَبُ اَنْ لَّمْ يَرَهٗٓ اَحَدٌ ۝۷

۷. زانءَ ھمشی گمان کنت کہ آکسّءَ نہ دیستگ؟

اَلَمْ نَجْعَلْ لَّهٗ عَيْنَيْنِ ۝۸

۸. زانءَ ما آئیءَ دوچم نہ داتگ؟

وَلِسَانًا وَّشَفَتَيْنِ ۝۹

۹. ءُزبانے ءُدو لُنٹ؟

وَهَدَيْنٰهُ النَّجْدَيْنِ ۝۱۰

۱۰. ءُما آئیءَ دوئیں کشکانءَ پیش داشت[۲].

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ۝۱۱

۱۱. نوں آئی گوْست نہ کت چہ جمپاں.

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الْعَقَبَةُ ۝۱۲

۱۲. ءُتو چے سرپدئے کہ آجمپ چے ئے[۳]؟

فَكُّ رَقَبَةٍ ۝۱۳

۱۳. آزات کنگ اِنت گردنءِ.

اَوْ اِطْعٰمٌ فِيْ يَوْمٍ ذِيْ مَسْغَبَةٍ ۝۱۴

۱۴. یا ورگ وارینگ اِنت ماں شدتءِ روچءَ.

يَّتِيْمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ۝۱۵

۱۵. نزّیکیں سیوگءِ.

اَوْ مِسْكِيْنًا ذَا مَتْرَبَةٍ ۝۱۶

۱۶. یا تنگدستےءِ کہ ھاکاں لیڑو اِنت[۴].

ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ۝۱۷

۱۷. پدا بوت چہ ہمایاں کہ ایمان اِش آؤرتگ اَت ءُسوج ءُسراِش کت یکّءَ دگرا صبرءِ، ءُسوج ءُسراِش کت بزّگءِ.

---

(۱) ﴿لُبَدًا﴾ بازینءَ گوْش اَنت. بزاں انسان دنیائی کارانی واستا باز فضول خرچی کنت، پدا مردمانی دیما پہ ٹہل ایشی بیان کنت. بزاں چہ آخرتءَ پہک فراموش بیت.

(۲) بزاں نیکی ءُبدیءِ راہ، نوں آئی کیف اِنت کجام راہءَ کہ بزوریت.

(۳) ﴿الْعَقَبَةُ﴾ ھما کنڈ ءُبیئیں راہءَ گوْش اَنت کہ آکوہانی میانءَ اَنت. ءُآیانی گوْزگ باز گران اِنت. اے یک تشبیہے کہ گوں اسلامءَ دیگ بوت مطلب ھمش اِنت کہ پہ دل اسلام زورگ، ءُآئی سرا ھرچ پیمیں حالءَ وتی دارگ ءُصبر کنگ باز گران اِنت، ھرکسی کار نہ اِنت.

(۴) بزاں آئیءَ لوگ ءُجاگہ نیست، چہ غریبیءِ سببءَ آگوں ھاکاں لیڈواِنت، ادا آئی بزّگءِ نیمگءَ اشارہ بوگءَ اِنت.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾

۱۸. همش اَنت راستیں دستءِ هدابند[۱].

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿١٩﴾

۱۹. ءُآیـاں کـه انـکار کت مئـے آیاتـانی نوں همش اَنت شوم ءُبدبخت.

عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

۲۰. آیـانی سرا هنچـیں آسـےبیت کـه چـه هـر نیمگءَ بند بیت[۲].

(۱) نیکاں راســتیں دستءِ هدابند پمیشا گوْشــگ بیت که آیانی اعمالنامه قیامتءَ آیاں آیانی راستیں دستءَ دیگ بنت. همے پیما شوماں چپّیں دســتءِ هدابند پمیشا گوْشگ بیت که آیانی اعمالنامه چپّیں دستءَ دیگ بنت.

(۲) ﴿ مُّؤْصَدَةٌ ﴾ معــنیٰ. مُغلَقَة. بند بوگ. یعنی دوزهءِ دروازگ درها چه هرچ نیمگءَ بند کنگ بنت، نوں نه آئی تها روژنائی رؤت، ءُنه آئی گرمی دْنّءَ درکئیت. اے آس آیاں خوب ســوچیت. ءُآدراتک ہوں نه کنننت. پناه به الله.

سُوْرَةُ الشَّمْسِ — سورة الشمس

سوره شمس ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
پانزده آیات ءُیک رکوعے.

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحٰهَا ۝١

١. ءُسوگند اِنت روچءِ ءُآئی روژنائیءِ.

وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰهَا ۝٢

٢. ءُماہءِ وہدیکہ آئی رندا کئیت.

وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰهَا ۝٣

٣. ءُروچءِ وہدیکہ آئیءَ روژنا کنت.

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰهَا ۝٤

٤. ءُشپءِ وہدیکہ آئیءَ مان پوشیت.

وَالسَّمَآءِ وَمَا بَنٰهَا ۝٥

٥. ءُآسمانءِ ءُعجب وڑا آئی جوڑکنگءِ.

وَالْاَرْضِ وَمَا طَحٰهَا ۝٦

٦. ءُزمینءِ ءُآئی ہمراست کنگءِ.

وَنَفْسٍ وَّمَا سَوّٰهَا ۝٧

٧. ءُنفسءِ ءُآئی ٹہینگءِ.

فَاَلْهَمَهَا فُجُوْرَهَا وَتَقْوٰهَا ۝٨

٨. نوں دؤرئے دات آئی دلءَ آئی بدراہی ءُپہریز گاری[1].

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰهَا ۝٩

٩. بیشک پہ مراد بوت ہرکسءَ کہ اے پاک کت.

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰهَا ۝١٠

١٠. ءُنامراد بوت ہرکسءَ کہ اے گوں ہاک ءُدنزءَ ہور کت[2].

---

(۱) بزاں اللهءَ انسـاناں بـدکاری ءُنیکوکاری ہردوکانی قـوّت ءُطاقت داتگ. پدا آئرئے گچـین داتگ. فرمان اِنـت ﴿فَمَنْ شَآءَ فَلْيُؤْمِنْ وَّمَنْ شَآءَ فَلْيَكْفُرْ﴾ نوں ہرکس کہ بلوئیـت ایمان بیاریت، ءُہرکـس کہ بلوئیت کفر بکنت. بزاں پہ دوئیناں آئی دست ءُپاد پچ اَنت. [سورة الكهف: ۲۹].

(۲) بزاں آئی اللهءِ حکمانی نافرمانی کت، ءُوتی زندگی شرک ءُبدعتءِ ناپاکیءِ تہا گوْازینت.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوٰىهَآ ﴿۱۱﴾

۱۱. دروگ بند کت ثمود چہ وتی سرکشیءَ.

اِذِ انْۢبَعَثَ اَشْقٰىهَا ﴿۱۲﴾

۱۲. وہدیکہ جاہ جت آیانی مسترین بد بخت ءُشوم[۱].

فَقَالَ لَهُمْ رَسُوْلُ اللّٰهِ نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيٰهَا ﴿۱۳﴾

۱۳. گڑا گوں آیاں گوشت اللّٰہءِ نفرءَ کہ اللّٰہءِ ہشتر ے! ءُآئی آپءِ باریءِ (ہیالءَ بدارات).

فَكَذَّبُوْهُ فَعَقَرُوْهَا ۫ فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْۢبِهِمْ فَسَوّٰىهَا ﴿۱۴﴾

۱۴. گڑا آہش دروگ بند کت پدا ہشتر اِش گُڈّ اِت، نوں تباہیءِ آیانی سرا دؤر دات آیانی پروردگارءَ گڑا برابرئے کت.

وَلَا يَخَافُ عُقْبٰهَا ﴿۱۵﴾

۱۵. ءُنہ ترس اِت ئے چہ آئی پدءِ آسرءَ[۲].

---

(۱) ایشی نام قدار بن سالف اَت، ہشتر ہمیشی گڈّ اِت، اے ہشترءِ کسہ سورۃ ہودءَ، صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ ءِ کسّہءِ تہءَ بیان اِنت.

(۲) بزاں اللّٰہءَ اے ترس نیستیں کہ آئی سزا داتگ اَنت، نوں دگرےآیانی بیرءَ چہ اللّٰہءَ گیپت. آہما ذات اِنت کہ کس چہ آئی جست گپت نہ کنت، ءُکس آئی قدرت ءُطاقتءِ دیما اوشتات نہ کنت.

سُوْرَةُ اللَّيْلِ — سورة اللیل

سوره لیل مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئی
بیست ءُیک آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰى ۙ

۱. سوگند اِنت شپءِ وہدیکہ مان پوشیت.

وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰى ۙ

۲. ءُروچءِ وہدیکہ روژنا بیت.

وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰٓى ۙ

۳. ءُہرچیکہ آئی جوڑ کتگ نر ءُمادگ.

اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰى ؕ

۴. بیشک شمئے کوشش جتا جتا ئین ءُمختلف اَنت[1].

فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰى ۙ

۵. نوں ہرکسءَ کہ دات ءُترس اِت.

وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰى ۙ

۶. ءُباورئے داشت جوانیں ہبر.

فَسَنُيَسِّرُهٗ لِلْيُسْرٰى ۚ

۷. نوں ما پہ آئی آسان کنیں آسانینءَ.

وَاَمَّا مَنْۢ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰى ۙ

۸. نوں ہرکس کہ بخیل بوت ءُبے پروا بوت.

وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰى ۙ

۹. ءُدروگ بندئے کت جوانیں ہبر.

فَسَنُيَسِّرُهٗ لِلْعُسْرٰى ؕ

۱۰. نوں ما پہ آئی آسان کنیں گرانینءَ[2].

---

(۱) بزاں لہتےءِ زندگی نیکیانی تہا گوْزگءَ اِنت، ءُلہتےءِ بدیانی تہءَ .

(۲) علی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ بیان کنت کہ واجہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ یک جنازہےءَ گون اَت، واجہءَ چیزی زرت ءُزمین کلونڈگءَ شروع کُرت، پدا فرمائینت ئے: چہ شما ہریکّیءِ جاگہ نبشتہ کنگ بوتگ، دوزہ بہ بیت یابہشت، گڑا صحابیاں درّائینت: کہ اے اللهءِ پیغمبر گڑا ماوتی نبشتہانی سرا توکل مہ کنیں، ءُعمل کنگءَ یلہ مدئیں؟. واجہءَ فرمائینت کہ عمل بکن اِت، پہ ہرکسءَ ہما چیز آسان اِنت کہ ہمائیءِ واستا جوڑکنگ بوتگ، اگن =

وَمَا يُغْنِيْ عَنْهُ مَالُهٗٓ اِذَا تَرَدّٰى ﴿۱۱﴾

۱۱. آئیءَ بے پروا نہ کنت ءُدرد نوارت آئی مال وہدیکہ آکپیت (دوزہءَ).

اِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدٰى ﴿۱۲﴾

۱۲. بیشک مئے سرا اِنت رہشونی کنگ[1].

وَاِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْاُوْلٰى ﴿۱۳﴾

۱۳. بیشک مئیگ اَنت آخرت ءُدنیا[2].

فَاَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظّٰى ﴿۱۴﴾

۱۴. نوں من شمارا ترسینت چہ ہنچیں آسےءَ کہ آبر مشیت.

لَا يَصْلٰىهَآ اِلَّا الْاَشْقَى ﴿۱۵﴾

۱۵. مان نہ بیت آئی تہا بیدءِ شومءَ

الَّذِيْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿۱۶﴾

۱۶. ہماکہ دروگ بندئے کت ءُدیم ئے تاب دات.

وَسَيُجَنَّبُهَا الْاَتْقَى ﴿۱۷﴾

۱۷. الّمءَ چہ آئی دور دارگ بنت پہریز گار.

الَّذِيْ يُؤْتِيْ مَالَهٗ يَتَزَكّٰى ﴿۱۸﴾

۱۸. ہماکہ وتی مالءَ دنت ءُوتءَ پاک کنت.

وَمَا لِاَحَدٍ عِنْدَهٗ مِنْ نِّعْمَةٍ تُجْزٰٓى ﴿۱۹﴾

۱۹. ءُنیستیں آئیءِ سرا ہچ کسی احسان کہ آئی بدلءَ بداَنت.

اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْاَعْلٰى ﴿۲۰﴾

۲۰. بیدءِ شوہاز کنگءَ وتی پروردگارءِ رضاءِ کہ چہ ہرکسءَ مستر اِنت.

وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿۲۱﴾

۲۱. ءُضرور زوت آ وشّ بیت.

= چہ نیکان اِنت گڑا آئی واستا نیکانی عمل آسان کنگ بیت. ءُہرکس کہ چہ بدان اِنت آئی واستا بدانی کار آسان کنگ بنت، پدا واجہءَ ہمے آیت ونت اَنت: ﴿ فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰى ۞ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰى ﴾ (صحیح البخاری کتاب التفسیر سورۃ اللّیل) انسانءَ بائد اِنت کہ آچہ اللّٰہءَ دعا بلوئیت کہ اے اللّٰہ منا نیکانی تہا نبشتہ بکن. اگن انسان وتی اے ہبرءِ تہا ساپ دل بہ بیت، ءُتچکیں راہءِ نیمگءَ روگءِ ءُآئی درگیجگءِ جہدءَ بکنت گڑا الّمءَ اللّٰہ آئی کمکءَ کنت. فرمان اِنت ﴿ وَيَهْدِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ يُّنِيْبُ ﴾ [سورۃ الشوریٰ: ۱۳] کہ آئی نیمگءَ دلگوش بہ بیت، ءُبیرہ بکنت گڑا آالّمءَ آئی رہشونیءَ کنت. ءُدگہ جاگہے فرمان اِنت: ﴿ وَالَّذِيْنَ جٰهَدُوْا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴾ بزاں ہرکسءَ کہ مئے بابتءَ کوشش کت (بزاں مئے راہءِ درگیجگءِ) گڑا الّمءَ ما پہ وتی راہاں آئی رہشونیءَ کنیں، ءُبیشک اللّٰہ نیکوکارانی ہمبراہ اِنت. (بزاں آیانی کمک اِنت) [سورۃ العنکبوتءِ آخری آیت].

(۱) بزاں نیکیں راہءِ پیش دارگ مئے کاراِنت. زورگ ءُنہ زورگ مردمانی کاراِنت.

(۲) بزاں دوئیں جہاناں ایوکءَ منی حکم کارکنت ءُبس.

سُوْرَةُ الضُّحٰی سورة الضّحٰی(۱)

سورہ ضحی ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
یازدہ آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

وَالضُّحٰى ۙ

۱. سوگند اِنت چاشتءِ وہدءِ.

وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰى ۙ

۲. ءُشپءِ وہدیکہ آئی تہاری مان شانیت.

مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ؕ

۳. یلہ نہ کت ترا تئی پروردگارءَ ءُنہ آچہ تو نہ وشّ اِنت.

وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُوْلٰى ؕ

۴. ءُالّمءَ آخرت پہ تو جوان تر اِنت چہ دنیاءَ.

وَلَسَوْفَ يُعْطِيْكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰى ؕ

۵. ءُزوت ترا دنت تئی پروردگار گڑا تو وشّ ءُراضیءِ بئے(۲).

اَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيْمًا فَاٰوٰى ۪

۶. ایا نہ دیست ئے ترا پہ سیوگی گُژا ترا جاگہ ئے دات؟

وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدٰى ۪

۷. ءُدیست ئے ترا پہ گاریءَ گڑا آئی تئی رہشونی کت(۳).

---

(۱) حدیثءِ تہا کئیت کہ یک برے واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نادراہ بوت، ءُسئے شپءَ تہجّدئے نہ ونت، یک جنینےواجہءِ گورا آتک ءُگوشت ئے زانگ بیت کہ ترا تئی شیطانءَ یلہ داتگ، سئے شپ اِنت کہ تئی نزّیکءَ نیاتگ. ہمیشی سرا اللہءَ اے سورت نازل فرمائینت. (صحیح البخاری تفسیر سورۃ الضّحٰی) فتح الباریءِ تہا کئیت کہ اے جنین ابولہبءِ لوگی امّ جمیل اَت.

(۲) بزاں کافرانی سرا کامیابی، ءُحوضءِ کوثر، ءُشفاعتءِ کبریٰ محشرمیدانءَ، وغیرہ وغیرہ.

(۳) بزاں چہ پیغمبربوگءَ پیش چہ دینءَ بے خبر بوتگ ئے، اللہءَ ترا نبی جوڑ کت ءُدینءِ بابتءَ آگاہی دات. ضلال بمعنٰی بے خبری ہوں عربی زبانءِ تہا کئیت. (تفسیر قرطبی).

وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَاَغۡنٰى ۝۸

۸. ءُدیست ئِے ترا تنگدستے گڑا سیرئِے کت[1].

فَاَمَّا الۡيَتِيۡمَ فَلَا تَقۡهَرۡ ۝۹

۹. نوں چوریانی سرا زہر مہ گر.

وَاَمَّا السَّآئِلَ فَلَا تَنۡهَرۡ ۝۱۰

۱۰. ءُلوٹوکءَ ہکّل مدئے.

وَاَمَّا بِنِعۡمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثۡ ۝۱۱

۱۱. نوں بلے وتی پروردگارءِ نعمتءَ بیان بکن.

---

(۱) بزاں اللہءَ ترا کافرانی سرا کامیابی دات کہ چہ آئی بازیں غنیمتےترا دست کپت، ءُتوچہ اللہءِ مہربانیءَ آباد بوت ئے.

سُوْرَةُ اَلَمْ نَشْرَحْ سورة الم نشرح

سوره الم نشرح مکّهءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
هشت آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ کہ آسک
باز مهربان ءُزبریں رحم کنوکے

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ۝١

۱. ایا ما پچ نہ کت په تو تئی سینگ[۱]؟

وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ۝٢

۲. ءُما دور کت چه تئی سرا تئی بار.

الَّذِيْٓ اَنْقَضَ ظَهْرَكَ ۝٣

۳. هماکه آئی تئی سرین جکّینتگ اَت[۲].

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ۝٤

۴. ءُما برز کت په تو تئی یاد.

فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۝٥

۵. بیشک گرانیءِ همبراه اِنت آسانی.

اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۝٦

۶. بیشک گرانیءِ همبراه اِنت آسانی[۳].

---

(۱) روایتانی تهاکئیت اللّٰهءِ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مبارکیں سینگ جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ دو برا پچ کتگ. یک برے هما وهدا که واجهءِ عمرچار سال اَت. دومی برا معراجءِ شپءَ جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ واجهءِ مبارکیں سینگ پچ کت، ءُآئی دل په آبءِ زمزمءَ ششت، ءُچه ایمان ءُحکمتءَ پر کت. (صحیح البخاری کتاب التوحید باب قوله تعالی ﴿وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوْسٰى تَكْلِيْمًا﴾) گونڈیءَ واجهءِ سینگءِ پچ کنگءِ بیان فتح الباریءَ هست اِنت. بزاں اے اللّٰهءِ بلاهیں احسانے که آئی تئی سرا کتگ نوں آئی شکرءَ بگر ءُآئی عبادتءَ بکن.

(۲) بزاں تئی گوستگیں گناه درها ما پهل کت اَنت که آیاں تئی سرین دؤر داتگ اَت. یا مراد همیش اِنت که نبوّتءِ اے گرانیں بارگوں تئی مبارکیں سینگءِ پچ کنگءَ ما په تو آسان کت، لهتینءَ اے تفسیر هم بیان کتگ که چه نبی بوگءَ پیش اے پریشانی که تراللّٰهءِ عبادت ءُبندگءِ بابتءَ هست اَت که باریں راه همیش اِنت یا نه اے گوں تئی نبی جوڑکنگءَ ما په توآسان کت، ءُتئی اے پریشانی درها بلاس کت اَنت.

(۳) ادا واجهءَ گوں آئی صحابیاں، ءُایدگه آڑکیں مسلماناں مڑده رسگءَ اِنت که اسلامءِ راهءَ اے پریشانی که کاینت چه ایشاں پریشان بوگ نه لوٹیت پرچه که اشان ءُپد الّمءَ یک برے آسانی جوڑبیت ہنچوکه =

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ ۝۷

۷. نون وہدیکہ تو ہلاس بوتئے (چہ کاراں) گڑا پاداں بدار[1].

وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ۝۸

۸. ءُگوں وتی پروردگارءَ دلگوش بہ بو.

= مسلمانانی دستءَ رندا بازیں ملکے فتح بوت. اے ودنیاءِ ثمرہ اَنت. قیامتءَ بہشت وتی جاگہءَ ایر اِنت. اصل کامیابی ہمائی دست کپگ اِنت. اللہ مارا درہیں مسلماناں آئیءَ نصیب بکنت.

(۱) وہدیکہ تئی دنیاءِ ضروری کار ہلاس بوت اَنت گڑا ہما اندازہ اللہءِ عبادتءَ بکن کہ دم ببرئے.

سُوْرَةُ التِّيْنِ — سورة التين

سوره تين ماں مكّہءَ نازل بوتگ ءُآئيءِ
ہشت آيات ءُيک ركوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ كہ آسک
باز مہربان ءُزبريں رحم كنوكے

وَالتِّيْنِ وَالزَّيْتُوْنِ ۝١

١. سوگندِانت انجيرءِ ءُزيتونءِ.

وَطُوْرِ سِيْنِيْنَ ۝٢

٢. ءُطورءِ سيناءِ[١].

وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَمِيْنِ ۝٣

٣. ءُاے دلجميں شہرءِ[٢].

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِيْٓ اَحْسَنِ تَقْوِيْمٍ ۝٤

٤. كہ بيشک ماجوڑكتگ انسان ماں باز جوانيں شكل ءُصورتےءَ[٣].

ثُمَّ رَدَدْنٰهُ اَسْفَلَ سٰفِلِيْنَ ۝٥

٥. رندا ما آئيءَ واتر دئيں چہ جہلينانں جہل تِر[٤].

اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُوْنٍ ۝٦

٦. ابيد اَنت ہما كہ ايمان اِش آوَرتگ ءُنيكيں كار اِش كتگ نوں پہ آياں ہست مز نہ كُتّوكيں.

(١) اے ہما كوہ اِنت كہ اودا اللّٰهءَ گوں موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ ہبركت.

(٢) مراد مكّہ اِنت كہ اللّٰهءِ پيغمبرءَ آئی تہا چہ جنگ كنگءَ منَہ كت.

(٣) بزاں اللّٰهءَ انسان چہ ہرچيزءَ ڈولدارتر كتگ، ءُہما عقل ءُفہم اللّٰهءَ داتگ كہ ہچ مہلوكءَ گون نہ اِنت. ءُآاللّٰهءَ اشرف المخلوقات جوڑكتگ. انسان وتی قدر ءُشانءَ وت نہ زانت. اگن آفرمانبردار بہ بيت گڑا اللّٰه پاكءِ گورا آئيءَ بلا ہيں شانيں بيت.

(٤) بزاں وہديكہ آنافرمان بيت ءُرؤت گڑا پہک نہ بيت. چہ جنـاورءَ ہم گندءَ تر بيت. ہدہدءِ مرغءِ عقل ءُفہم ايشی قبول نہ كنت كہ مہلوک وتی پيميں مہلوكےءَ سجدہ بكنت. بلے انسانءِ عقل كہ برؤت گڑا آہزارہاں مہلوكءِ ديمءَ جہل بيت، ءُآياں سـجدہ كنت. چہ ہمدا انسان وتا وتی در ءُجاہءَ گار كنت ءُو تا دوزہءِ چيری طبقءَ دوردِيائينيت.

فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّيْنِ ۝

۷. نوں کجام چیز ترا پرمائیت کہ تو دروگ بند بکن ئے ساب ءُداد ءُانصافءِ روچءَ[۱].

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحٰكِمِيْنَ ۝

۸. ایا اللہ نہ اِنت درہیں فیصلہ کنوکانی برزءِ فیصلہ کنوک[۲]؟

(۱) بزاں چشیں حقیقت ہچ نیست، پمیشا حقیقتءِ نیمگءَ بیا ءُاللہ پاکءِ فرمانبردار بو.

(۲) گڑا چہ آئی بترس کہ چہ آئی گرفت ءُعذابءَ کس وتا رستگار کت نہ کنت.

سُوْرَةُ الْعَلَقِ سورة العلق

سوره علق ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
نوزده آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ کہ آسک
باز مهربان ءُزبریں رحم کنوکے

اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِيْ خَلَقَ ۚ

۱. بوان پہ وتی ہما پروردگارءِ نامءَ کہ جوڑئے کتا[۱].

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۚ

۲. جوڑئے کت انسان چہ بستگیں خونءَ.

اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ ۙ

۳. بوان ءُتئی پروردگار چہ ہرکسءَ عزّت دارترءِنت.

الَّذِيْ عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۙ

۴. ہما کہ تعلیم ئے دات گوں قلمءَ[۲].

عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ؕ

۵. زانت ئے دات انسانءَ ہرچیکہ آئی نہ زانتگ اَت.

كَلَّآ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰٓى ۙ

۶. ہجبر چو نہ ءِنت بیشک انسان پہک پہ دیم بیت.

اَنْ رَّاٰهُ اسْتَغْنٰى ؕ

۷. پمیشا کہ وتا بے پرواہ گندیت.

اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰى ؕ

۸. بیشک تئی پروردگارءِ نیمگءَ واتر کنگی ءِنت.

اَرَءَيْتَ الَّذِيْ يَنْهٰى ۙ

۹. زانءَ تو نہ دیست ہما کہ نئیلیت.

عَبْدًا اِذَا صَلّٰى ؕ

۱۰. یک بندہےءَ وہدیکہ نماز کنت[۳].

---

(۱) اے اوّلی وحی ءِنت کہ اللّٰهءِ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرا آتک وہدیکہ واجہ غارءِ حراء تہا عبادت کنگءَ اَت. جبریل عَلَيْهِ السَّلَامُ آتک ءُگوشت. ئے بوان، واجہءَ گوْشت: من وانگ نہ زاناں، آئی واجہءَ پرنج ءِت، تاکہ سئے برا آئی گوشــت: بوان واجہءَ گوْشت: من وانگ نہ زاناں. آئی پدا پرنج ءِت. پدا واجہ لوگءَ آتک. دیم کسّہ باز دراج ءِنت. (آئی سرحمیں بیان صحیح البخاری کتاب بدء الوحیء تھا چارگ بہ بیت).

(۲) قلم: تراشگءَ گوْش اَنت. چوکہ آئی بنگیج چہ تراشگءَ بوت پمیشا آئءَ قلم گوْشگ بیت. حدیثءَ بست ءِنت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: اوّلی چیز کہ اللّٰهءَ جوڑکتگ آقلم ءِنت. (سنن الترمذی تفسیر ن والقلم).

(۳) چہ منّہ کنوکءَ ابوجہل مرادءِنت. ءُچہ نماز وانوکءَ اللّٰهءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مرادءِنت.

اَرَءَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰٓى ﴿۱۱﴾

۱۱. شربچار اگن آتچکیں راہءِ سرا بوت[۱].

اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰى ﴿۱۲﴾

۱۲. یا حکم ئے دات پہریز گاریءِ.

اَرَءَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿۱۳﴾

۱۳. شر بچار اگن آئی دروگ بند کت ءُدیم ئے تاب دات.

اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰى ﴿۱۴﴾

۱۴. زانءَ نزانت کہ اللہ گندگءَ اِنت.

كَلَّا لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ ۙ لَنَسْفَعًۢا بِالنَّاصِيَةِ ﴿۱۵﴾

۱۵. ہجبر چو نہ اِنت اگن آ منہ نہ بوت گڑا الّمءَ ما آئیءَ کشّلان کنیں چہ پیشانیءِ موداں[۲].

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿۱۶﴾

۱۶. پیشانی یے دروگ بندیں ءُغلط کاریں.

فَلْيَدْعُ نَادِيَهٗ ﴿۱۷﴾

۱۷. نوں باریں توار بجنت وتی ہم مجلساں[۳].

سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿۱۸﴾

۱۸. ما لوٹیں وتی پیدل سپاہیاں[۴].

كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿۱۹﴾ السجدة ۱۴

۱۹. ہجبر چو نہ اِنت، آئی ہبرءَ مہ زور ءُسجدہ بکن ءُنزّیک بو[۵].

---

(۱) بزاں عجب ہمیش اِنت آشخص کہ منَہ بوگءَ اِنت آگمراہیءِ سرا نہ اِنت بلکیں ہدایتءِ سرااِنت، ءُپہریزگاریءِ حکمءَ دنت.

(۲) واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مسجدءِ حرامءَ نماز وانگءَ اَت. ابوجہل گوشت من رواں وہدیکہ آ ماسجدءَ بیت من وتی پادءَ ہمائی گردنءِ سرا ایرکناں. وہدیکہ نزّیک بوت (گوں واجہءَ) ہما ساہتءَ پُشتءَ کنزات، ءُپہ وتی دستاں وتی رکّینگءِ کوششی کت. مردماں جست کت کہ چوں بوت؟ گوشت ی منی ءُمحمّدی میانءَ آسءِ کنڈگے ہست، ءُہمیشی تہا ترسناکیں مرغ ہست. واجہءَ فرمائینت: کہ اگن منی نزّیکءَ بیاتکیں، ملائکتاں آئی گوشت چنڈ چنڈ کت. (السّنن الکبریٰ للنّسائی، تفسیر سورۃ العلق).

(۳) ہمے وڑا حدیثءِ تہا کئیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خانہ کعبہءِ گورا نماز وانگءَ اَت، ابوجہل چہ ہمداگوست ءُگوشت ئے اے محمّد! من ترا چہ نماز وانگءَ منَہ نہ کت؟ ءُدگہ بازیں ہبرئے کت، واجہءَ وش جواب دات. گڑا ابوجہل گوشت اے محمّد تو منا چہ کجام چیزءَ ترسینگ لوٹئے، اللّٰہءِ سوگنداِنت اے وادیءِ تہا منی ہم ہیال ءُہم مجلس چہ درستاں گیشتراَنت. ہمیشی سرا اے آیت نازل بوت کہ ﴿فَلْيَدْعُ نَادِيَهٗ﴾ وتی ہم مجلساں گڑا تواربکں. عبداللہ بن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا گوشیت اگن آبیاتکین اَنت گڑا ملائکتاں تش تش ءُمور مور کت اَنت. (سنن الترمذی، تفسیر سورۃ العلق).

(۴) مراد ملائکہ اَنت.

(۵) چہ سجدہ کنگءَ مراد نماز وانگ اِنت. زانگ بیت کہ نماز مردمءَ گوں اللّٰہءَ باز نزّیک کنت.

سُوْرَةُ القَدْرِ — سورة القدر

سوره قدر ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
پنچ آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾

۱. بیشک ما اے (قرآن) ایر گپت ماں شپءِ قدرءَ[1].

وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾

۲. ءُتوچے سرپدئے کہ چے ئےشپءِ قدر؟

لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾

۳. شپءِ قدر جوان تر اِنت چہ ہزارماہءَ.

(۱) ﴿لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ صحیح ہمیش اِنت کہ رمضانءِ آخری دہیں شپانی تائیں شپانی تہااِنت. گیشتر اہلءِ علم ہمے نیمگءَ اَنت کہ لیلــــة القدربیست ءُپہتءِ شــپااِنت، چہ مغربءَ بگر تاکہ سہبءِ بامءَ اے شپءِ جاہ ءُشان ءُعبادت چہ ہزارماہءِ عبادتءَ انگت گیشتر ثواب داریت. ایشیءَ شپءِ قدر پرچہ گوْش اَنت؟ اہلءِ علم اے بابتءَ چیزی اختلاف دارَانت، لہتے گوْشیت پمیشا کہ اللّٰہءِ نزّیکءَ ایشیءَ بلاہیں شانے ہست. اللّٰہءَ وت ہمے شــان داتگ. قرآن پاکءَ ہست اِنت کہ ہمے شپءِ تہا ســالءِ احوال ءُکارانی فیصلہ بیت. (سورة الدّخان) اللّٰہءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: ہرکس کہ شپءِ قدرءَ شپ بیداری بکنت گوں ایمانءَ ءُپہ ثوابءِ نیتءَ گڑا آئی گوستگیں گناہ دریا پہل بنت. (صحیح البخاری) ءُدگہ حدیثے تہا ہست اِنت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: بیشــک رمضان شمئے گورءَ آتکگ، اے یک مبارکیں ماہے، اللّٰہءَ اے ماہءِ روچگ پہ شما فرض کتگ، اے ماہءِ تہا بہشتءِ دروازگ پہک پچ کنگ بنت، ءُدوزہءِ دروازگ بند کنگ بنت، ءُ(بلاہیں) شیطان دریا دزگیر کنگ بنت، ایشی تہا یک شپےہست کہ چہ ہزارماہءَ جوانترانت، ہرکس چہ ایشی جوانیءَ زیہر بوت، گڑا بزاں پہکیں بد نصیب ءُمحرومے. بی بی عائشــہ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا جســت کت کہ اگن مارا توفیق بوت گڑا کجام دعاءَ بوانیں؟ واجہءَ فرمان کت ایشی بوان اِت: «**اللّٰهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي**» اے اللّٰہ تو مزنیں پہل کنوکےءِ، ءُپہل کنگءَ دوســت دارئے، نوں منا پہل بکن. (سنن ابن ماجه كتاب الدّعاء باب الدّعاء بالعفو والعافية) خوش قسمتےہما مردم کہ آئیءَ اللّٰہ پاک اے شپءَ عبادت کنگ، ءُقرآن وانگ، ءُدعا لوٹگءِ توفیقءَ بدنت.

تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوْحُ فِيْهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ اَمْرٍ ۙ﴿۴﴾

۴. ایر کپ اَنت فرشتہ ءُجبریل ماں اے شپءَ بہ وتی پروردگارءِ حکمءَ پہ ہمک کارءَ[1].

سَلٰمٌ ۛ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿۵﴾

۵. سلامتی اِنت، اے تاں کہ فجرءِ درایگءَ اِنت.

(۱) چہ روحءَ مراد جبریل عَلَیْہِ السَّلَامُ اِنت. بزاں سالءِ درہیں کارانی فیصلہ ہمے شپءَ کنگ بیت، ءُملائکہ ہمے کارانی کنگءِ ہاترا دیم پہ زمینءَ ایر کپ اَنت. حدیثءَ ہست اِنت کہ اے شپءَ زمینءِ سرا ملائکہ چہ سنگ ءُڈوکءَ مچ تر بیت.

سُوْرَةُ الْبَيِّنَةِ — سورة البينة

سوره بينه ماں مکّےءَ نازل بوتگ ءُآئےء
ہشت آيات ءُيک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبريں رحم کنوکے

لَمْ يَكُنِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ وَالْمُشْرِكِيْنَ مُنْفَكِّيْنَ حَتّٰى تَاْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ۙ﴿۱﴾

۱. نيست اَنت کافر چہ کتابياں ءُمشرک ويل کنوک تا وہديکہ بئيت ءُسربہ بيت پہ آياں گيشتگيں دليل.

رَسُوْلٌ مِّنَ اللّٰهِ يَتْلُوْا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ۙ﴿۲﴾

۲. آرسول اِنت چہ اللّٰهءِ نيمگءَ[1] کہ وانيت

---

(۱) ﴿ الْبَيِّنَةُ ﴾: معنیٰ حقّءِ گيشّينوک، ءُپدا چہ ناحقءَ ءُباطلءَ آئی دوراکنوک. قرآن حکيمءِ بازيں آيات ءُاحکامے مجمل اِنت، بزاں آيانی پورئيں وڑ ءُرہبند بيان نہ اِنت. نوں بيدءِ رسول اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تفسيرءَ قرآن ايوکءَ فہمگ نہ بيت. آئی واستا پيغمبرءِ سيرت ءُبيان الّمی اِنت. ہنچوکہ اللّٰه پاک فرمان کنت: ﴿ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ﴾ [سورة النحل: ۴۴] اے محمّد! اے قرآن ما تئی نيمگءَ ايرگپتگ تاکہ تو ايشی شرح ءُتفسيرءَ بيان بکن ئے، ءُتاکہ آسوچ ءُفکر بکنن. چہ اے آيتءَ صاف زانگ بيت کہ قرآنءِ سرجميں بيان رسول اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بڈّءَ ديگ بوتگ کہ قرآنءِ سرّ ءُرازاں چوکہ رسول اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زانت دگہ کسّ اِش نہ زانت، ءُقرآنءِ مزاج ءُرسول اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مزاج يکّے، قرآنءِ بيان کنگءِ واستا فصيح تريں انسانےءِ ضرورت اِنت ءُرسول اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ درپيں انساناں زبانءَ فصيح تر ءُساپ تر ءُوش تراَت، ہمے پيما قرآن شناسیءِ واستا مزاج ءُطبيعتءِ ہوری ہوں ضروری اِنت، رسول اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مزاج گوں قرآنءَ چہ ہرکسءَ زيات ہمبراہی کنت، ءُقرآنءِ بيان کنگءِ واستا بہادرتريں انسانےءِ ضرورت اِنت کہ آئیءَ بيم ءُترس چہ آئی بيان کنگءَ جوکينت مہ کنت، واجہ چہ ہرکسءَ بہادرتراَت، ءُچہ کسءَ نہ ترس اِت. پميشا آئی کافراں گوْشت کہ شما ہرچيکہ مخالفت کت کن اِت بکن اِت ﴿ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ ﴾ [سورة الأنعام: ۵۰] بزاں چہ من ہچ وڑا اميّد مہ کشّ اِت کہ من بيدءِ وحیءَ دگہ راہے بزوراں، ءُشمئے رسم ءُرواجانی ہمبراہ داریءَ بکناں. کافراں ہمے گوْشت کہ اے قرآنءَ ويل کن دگہ قرآنے بيار کہ گوں دنياءِ حالاتاں ہمبراہ داری بکنت گوں، يا ہما ترندیں آياتاں کہ مئے رسم ءُرواجانی خلاف اَنت آيا بدل بکن. واجہءَ صاف جواب دات کہ ﴿ قُلْ مَا يَكُوْنُ لِيْٓ اَنْ اُبَدِّلَهٗ مِنْ تِلْقَآئِ نَفْسِيْ ﴾ [سورة يونس: ۱۵] اے چہ منی وسءَ ڈنّ اِنت کہ من قرآنءَ بدل بکناں. =

پاکیں تاکان[1].

فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ۝

۳. که آئی تها محکمین ءُتچکیں نبشته ہست.

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ۝

۴. ءُدورا دورا نه بوت اَنت هماکه کتاب دیگ بوت اَنت بلے چه ایشی پد که په آیاں سربوت گیشّتگیں دلیل.

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ۝

۵. ءُحکم دیگ نه بوت اَنت بیدءِ همیشی که ایوکءَ اللّٰهءِ عبادتءَ بکنند ایوک کنوک به بنت په همائی بندگیءَ، یک نیمگی به بنت ءُبرجاه بدار اَنت نمازءَ ءُزکات بدینت ءُهمیش اِنت محکمیں دین.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ۝

۶. بیشک آکه منکر بوت اَنت چه کتابیاں ءُشرک کنوک ماں دوزهءِ آسءَ بنت که

= اے نامردانی گپّ اِنت که: زمانه به تو نه سازد، تو به زمانه بساز. بلکیں بقول ڈاکٹر اقبال.

گر نسازد به مزاج او جهان میشود جنگ آزما به آسمان
برکند بُنیاد موجودات را مے نهد ترکیب نوذرّات را

بزاں بے ڈولیں ءُلونجانی دنیا اگں گوں ربّ العالمینءِ قانون ءُربهندءَ مقابله بکنت گڑا آمصلح حالاتانی بدل کنگءِ واستاگوں آزمانءَ جنگ کنت، ءُهرچند که بیت کنت آبدیں توماں که کش بوتگ اَنت، آیاں گوْجیت ءُمان داریت، ءُآیانی جاگهءَ سلامتیں ءُنپ دیوکیں تخم کشیت. پرییم که به بیت بلے اے ههر ساپ اِنت که جوانیءِ آصفت که پیغمبرءِ تها ہست اَنت ہچ کسی تها گندگ نه بنت، اصلاحءِ آجذبه ءُدرد که پیغمبرانی تها بوتگ آدگه ہچ انسانءِ تها نه بوتگ ءُنه بیت، پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ بابتءَ اللّٰه فرمان کنت که: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴾ [سورة الأنبياء: ۱۰۷] بزاں ترا ما په کلیں جهانءَ رحمتے جوڑکت ءُدیم دات. ہما اندازه که اللّٰه وت فرمائینیت که ﴿ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِن لَّمْ يُؤْمِنُوا بِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا ﴾ [سورة الكهف: ۶] نزّیک اَت که مردمانی ایمان نیارگءِ پریشانیءِ سببءَ تو وتءَ دل پٹ بکنءِ . بزاں وتی ساءَ بدئے. په وتی واجبیءَ نه بلکیں په همے دردءَ که آچه دوزهءَ برکّ اَنت. چه همے گنجیں جوانیں صفتانی سوبءَ اللّٰهءَ اے پاکیں پیغمبر په قرآنءِ تفسیر ءُبیانءِ واستاگچیں کت، نوں ہرکس که چه آئی تفسیر ءُبیانءَ وتا بے پروا بکنت آئی گمراہیءِ تها ہچ شک نیست. اللّٰه مارا همے پاکیں پیغمبرءِ اسوه ءُربهندءِ زورگءِ توفیقءَ بداَنت.

(۱) بزاں ہما قرآن پاکءَ وانیت که آلوحءِ محفوظءَ ماں پاکیں تاکانی تها اِنت.

مـدام مـان اَنت آئی تهـا، ہمیش اَنت سـلّیں مہلوک.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۝٧

۷. بیشـک آیاں کہ ایمان آؤرت ءُنیکیں کاراِش کت، ہمیش اَنت درچتگیں مہلوک.

جَزَاؤُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ۝٨

۸. آیـانی مز آیانی پـروردگارءِ گوْرا بهشـت اَنت مدامیں کہ رمب اَنت چہ آیانی چیرءَ گنجیں جو، پہ بنانی پہ بن پشـت کپ اَنت آیانی تہا، وشّ بـوت اللہ چہ آیـاں ءُ آ چہ آئی وشّ بوت اَنـت، اے پہ ہمائی واسـتا اِنت کـہ ترس اِت چہ وتی پروردگارءَ .

سُوْرَةُ الزِّلْزَالِ — سورة الزلزال

سوره زلزال ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
ہشت آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا ۝۱

۱. وہدیکہ زمین چنڑینگ ءُلرزینگ بیت ہمائی چنڑینگ.

وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا ۝۲

۲. ءُدرکنت زمین وتی گرانیں بارءَ[۱].

وَقَالَ الْاِنْسَانُ مَا لَهَا ۝۳

۳. ءُگوشیت انسان کہ ایشیءَ چون اِنت؟

يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا ۝۴

۴. ہما روچءَ کہ دنت وتی درائیں احوالاں[۲].

بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَا ۝۵

۵. کہ تئی پروردگارءَ آئیءَ حکم کتگ.

يَوْمَئِذٍ يَّصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا ۙ لِّيُرَوْا اَعْمَالَهُمْ ۝۶

۶. ہما روچءَ کہ درکاینت مردم ٹولی ٹولیءَ، کہ پیش دارگ بہ بنت آیانی کارپد[۳].

فَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَّرَهٗ ۝۷

۷. ہرکس کہ بکنت ذرّہے برابر نیکی آئرا گندیت.

وَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَّرَهٗ ۝۸

۸. ءُہرکس کہ ذرّہے برابر بدی بکنت آئرا گندیت.

---

(۱) بزاں کَلْ کتگیں مردماں، ءُکل بوتگیں خزانیاں درستاں ڈنّءَ درکنت.

(۲) حدیثءِ تہا کثیت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ہمے آیت ونت ءُجستے کت کہ شما زان اِت کہ زمینءِ ہبرچی اَنت؟ صحابیاں گوشت اللہ ءُآئی رسـول جوانترزان اَنت. واجہءَ فرمان کت: آئی ہبرہمیش اِنت ہرکسءَ کہ آئی سرا ہرچیکہ کتگ، (زمین) آئی کنگءِ گواہیءَ دنت. گوْشیت فلانیءَ اے وڑ کت، فلانیءَ آوڑ کت. (سنن الترمذی، أبواب صفة القيامة، ءُتفسير سورة الزّلزال).

(۳) بزاں قیامتءِ برجاہ دارگءِ راز ءُحکمت ہمیش اِنت کہ بداں آیانی بدیءِ سزا ءُنیکاں آیانی نیکیءِ مز برسیت.

سُوْرَةُ الْعٰدِيٰتِ سورة العاديات

سوره عاديات ماں مکّےءَ نازل بوتگ ءُآئےءِ
يازده آيات ءُيک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مهربان ءُزبريں رحم کنوکے

وَالْعٰدِيٰتِ ضَبْحًا ①

۱. سوگند اِنت ہما ہسپانی کہ تچ اَنت گوں ہيسکےءَ.

فَالْمُوْرِيٰتِ قَدْحًا ②

۲. پدا آس درکنوکانی گوں سرْمبانی جنگءَ.

فَالْمُغِيْرٰتِ صُبْحًا ③

۳. پدا دژمنانی نيست ءُنابود کنوکانی سہب سہبءَ.

فَاَثَرْنَ بِهٖ نَقْعًا ④

۴. کہ پہ آئی چِست کنند دنز ءُغباراں.

فَوَسَطْنَ بِهٖ جَمْعًا ⑤

۵. پدا دؤرکنند لشکرانی تہا[1].

اِنَّ الْاِنْسَانَ لِرَبِّهٖ لَكَنُوْدٌ ⑥

۶. بيشک انسان وتی پروردگارءِ مزنيں ناشکرے.

وَاِنَّهٗ عَلٰى ذٰلِكَ لَشَهِيْدٌ ⑦

۷. ءُبيشک آپہ ايشی وت گواہ اِنت[2].

(۱) اے آياتانی بندات‌ءَ مجاہدانی ءُآيانی ہسپانی شان بيان اِنت. ہسپ وتی واجہءِ مزنيں فرمانبردارے، ءُباز وفاداريں جانورے. چہ ايشانی سوگند ورگءَ لوٹ يکّے وجہاد ءُمجاہدانی شان بيان کنگی اَت، دومی ہمے چيز کہ ہسپ وتی واجہءِ فرمانبردار بيت، ءُآئی وفادار بيت بلے انسان اِنت کہ وتی واجہءِ نافرمانیءَ کنت، ءُبے وفائی کنت، اللهءِ اے گنجيں نعمتاں پہک فراموش کنت. بزاں انسان برے برے چہ جانورءَ ہم گندہ تر بيت ءُرؤت. ہمے پيميں نافرمان ءُکافرانی بابتءَ اللہ فرمان کنت ﴿ اُولٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ ﴾ کہ اے چہ جناوراں ہم گندہ ترآنت [سورة الأعراف: ۱۷۹] انسان کہ بد راہ بہ بيت گڑا ہماکاراں کنت کہ جانور آئی ديمءَ لج ماراَنت. اللہ پناہ بداَنت.

(۲) بزاں انسانءِ بديں عمل ہميشی گواہیءَ دينت کہ آاللهءِ ناشکراِنت.

وَاِنَّهٗ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيْدٌ ۝۸

۸. ءُبیشک آمالءِ دوستیءِ تہا سک باز دیمااِنت[1].

اَفَلَا يَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُوْرِ ۝۹

۹. زانءَ نہ زانت وہدیکہ چست کنگ بنت ہرچیکہ ماں قبراں ہست.

وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُوْرِ ۝۱۰

۱۰. ءُڈنّءَ کنگ بنت ہرچیکہ دلانی تہا ہست.

اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيْرٌ ۝۱۱

۱۱. بیشک آیانی پروردگار آروچءَ چہ آیانی اہوالاں جوان آگاہ بیت.

---

(۱) چہ خیرءَ مال مراد اِنت، چوکہ آ بذاتہ (آئی جند) خرابیں چیزے نہ ئے، اللہءِ یک بلاہیں نعمتے پمیشا آچہ خیرءَ تعبیر کنگ بوتگ، بلے انسان گیشتر کہ آئیءَ سلّیں ءُاللہءِ نافرمانیءِ کارانی تہا خرچ کنت پمیشا اے گیشتریں مردمانی گمراہی ءُتباہیءِ سبب جوڑ بیت.

سُوْرَةُ القَارِعَةِ — سورة القارعة

سوره قارعه ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
یازده آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

اَلْقَارِعَةُ ﴿۱﴾

۱. دلانی بُستینوک[۱].

مَا الْقَارِعَةُ ﴿۲﴾

۲. چے ئِے دلانی بُستینوک.

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿۳﴾

۳. ءُتو چے سرپدئے کہ چے ئِے دلانی بُستینوک؟

يَوْمَ يَكُوْنُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوْثِ ﴿۴﴾

۴. ہما روچءَ کہ بنت مردم چوشنگ کتگیں پرّکءَ.

وَتَكُوْنُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوْشِ ﴿۵﴾

۵. ءُبنت کوہ چو ششتگین ءُشتگین پژما[۲].

فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهٗ ﴿۶﴾

۶. نوں ہرکسی شاہیم کہ گران بوت[۳].

فَهُوَ فِيْ عِيْشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿۷﴾

۷. گڑا آدوست داشتگیں زندگیءِ تہا بیت.

وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِيْنُهٗ ﴿۸﴾

۸. ءُہرکسی شاہیم کہ سبک بوت.

---

(۱) ﴿اَلْقَارِعَةُ﴾ چہ قیامتءِ نامان اِنت. اشرا القارعة پمیشا گوشگ بیت کہ مردماں چہ وابءَ پاد کنت، ءُاللهءِ نافرماناں چہ عذابءَ آگاہ کنت.

(۲) اداکوہانی ہما حالت بیان بوگءَ اِنت کہ قیامتءَ گندگءَ کئیت.

(۳) ﴿مَوَازِيْنُهٗ﴾ جمع اِنت، آئی واحد میزان اِنت. چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ یک مردمءِ میزان یکّے نہ بیت بلکیں بازبنت. ءُچہ ایشی اے ہم زانگ بیت کہ عملانی ہشکیں بازی کار نہ دنت، اصل چیز آیانی وزن ءُگرانی اِنت. ءُعملانی تہا وزنءِ گرانی ہما وہدءا کئیت کہ آیانی تہا اخلاص بہ بیت، ءُآسنّتءِ رہبندءَ بہ بنت. ءُآیانی کنوک مشرکےمہ بیت کہ آئی عمل و ہچ وزن کنگ نہ بنت.

فَاُمُّهٗ هَاوِيَةٌ ۝۹

۹. گڑا آئی جاگہ دیم پہ شکن کپگءِ جاگہ اِنت.

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا هِيَهْ ۝۱۰

۱۰. ءُتو چے زانئے کہ دیم پہ شکن کپگءِ جاگہ چے ئِے؟

نَارٌ حَامِيَةٌ ۝۱۱

۱۱. آسے گرمیں.

سُوْرَةُ التَّكَاثُرِ — سورة التكاثر

سوره تكاثر ماں مكّےءَ نازل بوتگ ءُآئی
ءِ ہشت آیات ءُیک ركوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ كه آسک
باز مهربان ءُزبریں رحم كنوكے

اَلْهٰىكُمُ التَّكَاثُرُ ۙ﴿۱﴾

۱. بے سدّ كت شمارا گیش كنگءِ حرصءَ[۱].

حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ؕ﴿۲﴾

۲. تاں كه شما قبرانی زیارت كت.

كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ﴿۳﴾

۳. ہجبر چو نه اِنت، زوت شما سرپد بئیت.

ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ؕ﴿۴﴾

۴. پدا ہجبر چو نه اِنت، زوت شما سرپد بئیت[۲].

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُوْنَ عِلْمَ الْيَقِيْنِ ؕ﴿۵﴾

۵. ہجبر چو نه اِنت، چوں وش اَت اگن شما یقینءِ زانت بزانتیں.

لَتَرَوُنَّ الْجَحِيْمَ ۙ﴿۶﴾

۶. الّمءَ شما دوزهءَ گند اِت.

ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِيْنِ ۙ﴿۷﴾

۷. پدا الّمءَ شما آئرا گندِات گوں یقینءِ چمّءَ.

ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَىِٕذٍ عَنِ النَّعِيْمِ ۧ﴿۸﴾

۸. پدا الّمءَ شمارا جست كنگ بیت آروچءَ نعمتانی بابتءَ[۳].

---

(۱) ادا انسانءِ ہما حرصءِ نیمگءَ اشاره بوگءَ اِنت كه چه آئی انسان ہجبر سیر نه كنت. اللهءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ انسانءِ ہمے حرص ءُہوسءِ نیمگءَ اشاره كت ءُفرمائینت كه: اگن آئءَ سہرءِ دو كوَر دستءَ بكپیت آپه سیْئمیءِ شوہازءَ درگئیت. (سنن الترمذی).

(۲) بزاں اے پیم نه اِنت كه شما گمان كتگ كه اے مال ءُدولت پبوں شمئے ہمبراه بنت، اے یک برے ہركسءَ یله دینت، ءُاے گنجیں حرص شمارا تباه كنت ءُدوُر دنت.

(۳) قیامتءَ ہرنعمتءِ بابتءَ جست كنگ بیت، بلے مستریں نعمت كه آئی جست كنگ بیت آعقل ءُہوش اِنت كه باریں اے تو كجءَ كار بستگ اَنت.

سُوْرَةُ الْعَصْرِ — سورة العصر

سوره عصر ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
سے آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

وَالْعَصْرِ ۙ

۱. سوگند اِنت زمانگءِ.

اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِيْ خُسْرٍ ۙ

۲. بیشک انسان تباہیءِ تہا اِنت.

اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ ۙ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ۧ

۳. بیدءِ ہمایاں کہ ایمان اِش آوُرتگ ءُنیکیں کاراِش کتگ ءُوت مہ وتا سوج ءُسراِش کتگ حقّءِ ءُسوج ءُسراِش کتگ صبرءِ[1].

(۱) اے سورتءِ بابتءَ امام شافعی رَحِمَهُ اللّٰهُ اے ہبر باز مشہورانت. کہ اگن قرآنءِ تہا ایوکءَ ہمے سورت نازل بوتین ءُبس، ہمے وت پہ مردمانی ہدایتءَ بسّ آت. یک انسانیءِ کامیابی واستاکجام کارضروری اَنت. اے سورتءَ ہمیشانی بیان کتگ. (۱) ایمان ءُیقین. ایشی مستریں رکن توحیداِنت. کہ یکّیں اللہ سرا ایمان آرگ بہ بیت، ءُایوکءَ ہمائی سرا توکل ءُبہروسہ کنگ بہ بیت، ءُعبادت ایوکءَ ہمائی کنگ بہ بیت ءُبس. گوں آئی دگہ کس ہچ وڑا شریدار جوڑکنگ مہ بیت. آئی درائیں ہبرانی سرا ہما وڑا ایمان آرگ بہ بیت کہ آئی لوٹ ءُمنشااِنت. (۲) نیکیں عمل. نیکیں عمل ہمااِنت کہ قرآن ءُحدیثءِ تہا آنیک گوْشگ بوتگ اَنت، ءُآیانی کنگءِ حکم آتکگ. ءُآ سنّتءِ رہبندءَ کنگ بہ بنت. اگن نہ آیانی تہا بدعت ہور بوت گڑا آہچ کارا نیاینت توری آعمل سرزآئرا جوانیں عملےبہ بیت، ءُآئی کنوک مخلصے بہ بیت. (۳) حقّءَ بزوریت، ءُدگراں آئی زورگءِ حکمءَ بدنت. بزاں امربالمعروف ءُنہی عن المنکر بکنت. نیکیءِ حکمءَ بدنت، ءُچہ بدیءَ منَہ بکنت. وہد ءُحالاتانی پابند مہ بیت، بلکیں ہر وہدا ہمیشی بچاریت کہ منی اللهءِ حکم اے بابتءَ چی اِنت. مؤمنءِ یک مزنیں صفتے ہمیش اِنت کہ آہر وہدا حقءِ ہمبراہ بیت. حق ہمااِنت کہ اسلام آئیءَ حق بگوْشیت. اے ایوکءَ چہ عقلءَ زانگ نہ بیت، ایشی واستا چہ وحیءَ ربشونی زورگ لوٹیت کہ آئی علم ءُزانت قرآن ءُحدیثءِ تہااِنت. (۴) ہمیشی سرا صبرکنگ بیت، ءُیکّا دگرءَ ہمیشی وصیّت کنگ بہ بیت. اے راہءَ مردمءِ سرا بازیں پریشانی ءُمصیبت کئیت، بلے وتی پاداں میہ کنت ءُآدگہ مسلمانیں براتاں ہوں ہمیشی وصیّتءَ بکنت. اگن یک انسانے تہا اے صفت ماں بوت اَنت گڑا بزاں آکامیاب اِنت. اگن نہ آئی زندگی پہ ہشک گوْزگءَ اِنت. آئی آسر دوزہءِ آس اِنت.

سُوْرَةُ الْهُمَزَة — سورة الهمزة

سوره هُمَزه ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
نُہ آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ۝١

۱. تباہی اِنت پہ ہر دیم پہ دیمءَ غیبت کنوک ءُبا پشتءَ غیبت کنوکءِ واستا[1].

الَّذِيْ جَمَعَ مَالًا وَّعَدَّدَهٗ ۝٢

۲. ہماکہ مچّے کت مال ءُساب ءُدادے کت اَنت.

يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهٗٓ اَخْلَدَهٗ ۝٣

۳. گمان کنت کہ آئی مال آئرا پہ بن پشت گیجیت.

كَلَّا لَيُنْۢبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ۝٤

۴. ہجبر چو نہ بیت الّمءَ آدؤر دیگ بیت ماں چوپوک ءُپروشوکءِ تہا.

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الْحُطَمَةُ ۝٥

۵. ءُتو چے سرپدئے کہ آچوپوک چی ئے؟

نَارُ اللّٰهِ الْمُوْقَدَةُ ۝٦

۶. آس اِنت اللهءِ روک کتگیں.

الَّتِيْ تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْـِٕدَةِ ۝٧

۷. ہماکہ کہ جکّ جنت دلانی سرا.

اِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّؤْصَدَةٌ ۝٨

۸. اے آس آیانی سرا جلمبورانت.

فِيْ عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ ۝٩

۹. ماں دراجیں ڈیکیانی تہا.

---

(۱) ﴿ هُمَزَةٍ ﴾ دیم پہ دیم عیب دیگءَ گوْش اَنت. ءُ﴿ لُمَزَةٍ ﴾ مردمءِ پُشتءَ عیب دیوکءَ گوْش اَنت. لہتے گوشیت کہ ہمْز پہ چم ءُدستءِ اشارہءَ عیب دیگءَ گوْش اَنت. ءُلمَز پہ زبانءَ عیب دیگءَ گوْش اَنت. واللہ أعلم. مردمانی عیب دیگ ءُغیبت کنگ اللهءِ نزّیکءَ سکّیں بلاہیں جرم ءُگناہ اَنت. بایدانت کہ عاقلیں مردم چہ ایشاں وتا دور بداریت.

سُوْرَةُ الْفِيْلِ سورة الفيل

سوره فیل ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
پنج آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحٰبِ الْفِيْلِ ۝١

۱. زانءَ تو نہ دیست کہ چہ پئیم کت تئی پروردگارءَ گوں فیلانی واجہاں؟

اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِيْ تَضْلِيْلٍ ۝٢

۲. ایا نہ کت ئے آیانی مکر بیکار؟

وَّاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا اَبَابِيْلَ ۝٣

۳. ءُدیم ئےدات اَنت آیانی سرا مرغ بربرّءَ.

تَرْمِيْهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّنْ سِجِّيْلٍ ۝٤

۴. کہ دوراِش دات آیانی سرا سنگ چہ کلنڈءَ.

فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّاْكُوْلٍ ۝٥

۵. گڑا کت اَنت ئےچو گاجیل کتگیں کاہءَ[1].

---

(۱) پنچومشہورانت کہ اللهءِ پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءِ بوگءِ سالءَ اے واقعہ پیش آتک. حبشہءِ بادشاہ نیمگءَ چہ ابرہہ الأشرم یمنءِ گورنراَت. آئی صنعاء یمنءَ یک مزنیں عبادت خانہےجوڑکت، آئی کوشش ہمیش اَت کہ مردم چہ خانہ کعبہءِ روگ بدلءَ ہمدا بیاینت ءُہمیشیءَ طواف بکنینت، عرباں اے ہبرءَ سک تورات، آیانی یک مردمےءَ ہمیشی تہا ناپاکی کت، ہمے ہبر ابرہہءَ سربوت. آئی ارادہ کت کہ نوں خانہ کعبہءَ پروشاں، آئی یک بلاہیں لشکرے گوں جنگی فیلاں زرت ءُدیم پہ مکّہءَ آتک. مکّہءِ نزّیکءَ آئی عبدالمطلبءِ ہشترانی بگ وتی دستءَ کت اَنت. عبدالمطلبءَ کہ اے حال سربوت تک. ایشانی میانءَ بازیں ہبرے بوت گڑا ابرہہ گوشت کہ ما بیت اللهءِ پروشگءَ آہتگیں. عبدالمطلبءَ درّائینت کہ منا منی ہشتراں بدئے، بیت اللهءَ وتا یک بلاہیں واجہے ہست آئی حفاظتءَ آوت کنت. گڑا اللهءَ مرغانی یک لشکرے بربرّءَ اے لشکرءِ نیست ءُنابود کنگءِ واستا دیم دات. گڑا آہاں اے سنگ ریچ کت اَنت. ہمے وڑا اللهءَ اے بلاہیں لشکر پہ یک کسانیں مخلوقءَ تباہ کت. (تفسیر ابن کثیر).

سُوْرَةُ قُرَيْشٍ — سورة قريش

سورہ قریش ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
چارآیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

لِاِيْلٰفِ قُرَيْشٍ ۙ﴿۱﴾

۱. پہ قریشءِ دوست کنگءَ[۱].

اٖلٰفِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَآءِ وَالصَّيْفِ ۚ﴿۲﴾

۲. پہ آیانی دل بڈّیءَ زمستان ءُگرماگءِ سفرءَ[۲].

فَلْيَعْبُدُوْا رَبَّ هٰذَا الْبَيْتِ ۙ﴿۳﴾

۳. نوں بایدانت کہ بندگیءَ بکنند اے لوگءِ واجہءِ.

الَّذِيْٓ اَطْعَمَهُمْ مِّنْ جُوْعٍ ۙ وَّاٰمَنَهُمْ مِّنْ خَوْفٍ ۧ﴿۴﴾

۴. ہماکہ آئی وارینت اَنت ماں شدءَ، ءُدلجم ئے کت اَنت چہ ترسءَ[۳].

---

(۱) ایشی تعلّق یاوگوں پیسری اِیں سورتااِنت. اے وڑا معنیٰ ہمے بیت کہ اللّٰہءَ ابرہءِ لشکر تباہ کت پہ شمئے وش نام کنگءِ ہاترا، ءُچہ ہمیشی سببءَ مردمانی دلءَ شمئے عزّت نِشت. پمیشا مردم شماراکارنہ دارانت. ءُشما دلءِ تبءَ سفرکن اِت. یاایشی معنیٰ ہمیش اِنت کہ مکّہءِ امنءِ سببءَ، ءُبیت اللّٰہءِ خدمت کنگءِ سببءَ اللّٰہءَ مردمانی دلا نی تہا شمئے یک عزّت ءُشرپےنندارینتگ. پمیشا شما شام ءُیمنءَ بے ترس ءُلرزءَ سفرکن اِت. اللّٰہءِ ہمے احساناں یاد بکن اِت. ءُایوکءَ بیت اللّٰہءِ پروردگارءِ عبادتءَ بکن اِت.

(۲) عربانی تجارتءِ مرکز ہمے دوئیں جاگہ اِتنت. یکّے یمن اَت. سردیاں اے یمنءَ شت اَنت کہ آگرمیں جاگہے اَت. ہمودا وتی مال اِش لائینت اَنت، ءُدگہ مال اِش زرت ءُآوُرت. ءُگرمیاں دیم اِش گوں شامءَ کت کہ آسردیں جاگہے اَت. ادا ہمے سفرءِ نیمگءَ اشارہ بوگءَ اِنت.

(۳) عربانی تہا درّگ ءُپُلگ عام ہبرے اَت بلے قریش اِش کار نہ داشت، کہ آبیت اللّٰہءِ خدمت کنوک اِتنت. ہنچوگوُش اَنت کہ قریشءِ نام ایشاں چہ آیانی بہادریءِ سببءَ بربوت، ءُاے پمیشا قریش نام کپت اَنت. اصلءَ قریش یک ہنچیں دریائی لولکیءِ نام اِنت کہ اے دگراں تاوان دات کنت بلے ایشیءَ بچ دریائی حیوان کارداشت نہ کنت چہ ایشی بہادریءِ سببءَ . (لسان العرب، فصل القاف، ج۶، تاکدیم ۳۳۵).

سُوْرَةُ الْمَاعُوْنِ — سورة الماعون

سوره ماعون ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
ہپت آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

اَرَءَيْتَ الَّذِيْ يُكَذِّبُ بِالدِّيْنِ ۝١

۱. آیا دیسـت تو؟ ہمامردم کـہ دروگ بند کنت جزا ءُسزا ءُانصاف بوگءَ روجءَ[1].

فَذٰلِكَ الَّذِيْ يَدُعُّ الْيَتِيْمَ ۝٢

۲. نوں ہمیش اِنت کہ تیلانک دنت چورہءَ.

وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ۝٣

۳. ءُشـہمیں شـوق نہ دنـت پہ مسـکینءِ ورگ وارینگءَ.

فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّيْنَ ۝٤

۴. نوں بربادی اِنت ہما نمازیانی واستا.

الَّذِيْنَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُوْنَ ۝٥

۵. کہ چہ وتی نمازاں پہک بے سدّاَنت[2].

الَّذِيْنَ هُمْ يُرَآءُوْنَ ۝٦

۶. ہماکہ پیش داروک اَنت.

وَيَمْنَعُوْنَ الْمَاعُوْنَ ۝٧

۷. ءُمنَہ کننت چہ کسان کسانیں چیزاں.

---

(۱) ادا چہ دینءَ اسـلام ہم مراد بوت کنت ءُقیامتءِ جزا ءُسزا ہوں. بزاں نہ آاسلامءَ منّ اَنت، ءُنہ ایشی منّ اَنت کہ یک روچے کئیت کہ نیکاں پہ نیکی ءُبداں پہ بدی مز رسیت.

(۲) چہ نمازانی حقیقتءَ پہک بے خبراَنت. چہ ایشی مراد ہمیش اِنت کہ نمازاں وہدانی سرا نہ وان اَنت، اگن وان اَنت اِش گزا اے وڑاِش نہ وان اَنت کہ کارءَ بیاینت. نہ رکوع ءُسـجدہ اِش برابراَنت، ءُنہ کہ حرفاں گیشّین اَنت. نہ کہ نمازاں گوں جماعتءَ وان اَنت. چہ نمازءِ خشوع ءُعاجزیءَ پہک زبہراَنت.

سُوْرَةُ الْكَوْثَرِ — سورة الكوثر

سوره کوثر ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
سے آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

اِنَّآ اَعْطَيْنٰكَ الْكَوْثَرَ ۝۱

۱. بیشک ماترا دات حوضءِ کوثر[۱].

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ۝۲

۲. نـوں نماز بکن پـہ وتی پـروردگارءَ ءُقربانی بکن.

اِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ ۝۳

۳. بیشک تئی دژمن ہما گڈّگ بنت[۲].

---

(۱) یک حدیثےتہاکئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ شـما زان اِت کہ کوثرچے ئے؟ آیاں گوشت اللّٰہ ءُآئی رسـول جوانتر زان اَنت. واجہءَ فرمائینت: کہ اے بہشـتءِ یک جویے کہ اللّٰہءَ منادا تگ، ایشی تہا بازیں خیرے ماں، منی امّتءِ سرقیامتءَ ہمدا کپیت. ایشی ہیران چہ آسـمانءِ اسـتاراں گیشتراَنت، لہتے مردم دارگ بیت، من گوْشـاں اے منی امّتی اَنت! گوْشـگ بیت کہ تو نہ زانئے کہ ایشاں چہ تو پد دینءِ تہا چنچوبدعت مان کتگ. (مسند أحمد) صحیح بخاریءِ تہا ہم اے ہسـت اِنت (بحار کتاب الرّقاق باب فی الحوض) اے سورتءِ خلاصہ ہمیش اِنت کہ ایشی اوّلی آیتءِ تہا پیغمبرءِ شان ءُشرپ بیان اِنت. دومی آیتءِ تہا فریضہءِ رسـالت بیان اِنت، سیئمی آیتءِ تہا رسولءِ دشمنانی تباہی ءُبربادی بیان اِنت، اے بیان من اشکُت چہ. چہ شیخ التفسیر محمّد طاہر پنج پیری رَحِمَهُ اللّٰهُ.

(۲) بزاں تئی دشمناں چشیں پد نہ بیت کہ تئی جنزءِ (تحریکءِ) مخالفتءَ کامیاب بہ بنت.

سُوْرَةُ الْكٰفِرُوْنَ سورة الكافرون

سوره کافرون ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
شش آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

قُلْ يٰٓاَيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ ۙ﴿۱﴾

۱. بفرماکہ اے کافراں.

لَآ اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُوْنَ ۙ﴿۲﴾

۲. من بندگیءَ نہ کناں ہمایانی کہ شمائش عبادت کن اِت.

وَلَآ اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَآ اَعْبُدُ ۚ﴿۳﴾

۳. ءُنہ شما بندگی کنوک اِت ہمائی کہ من بندگیءَ کناں.

وَلَآ اَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُّمْ ۙ﴿۴﴾

۴. ءُنہ من بندگی کنوکاں ہمایانی کہ شمائش بندگیءَ کن اِت.

وَلَآ اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَآ اَعْبُدُ ؕ﴿۵﴾

۵. ءُنہ شما بندگی کنوک اِت ہمائی کہ من بندگیءَ کناں.

لَكُمْ دِيْنُكُمْ وَلِيَ دِيْنِ ۧ﴿۶﴾

۶. پہ شمااِنت شمئے دین ءُپہ من اِنت منی دین[1].

---

(۱) بزاں اگن شما وتی دینءَ ویل کنوک نہ اِت کہ آ ناحق اِنت گڑا من وتی دینءَ چوں ویل کناں کہ من حقءِ سرایاں. اے سورتءِ طرزءِ بیانءَ مذہبی مداہنت ءُمجاملتءِ بنیاد برّاتگ. مداہنت ہمیشیءَ گوْش اَنت کہ مردم وتی دینءِ تہا کمزوری پیش بداریت، ءُگوں حالاتاں سودا بازی بکنت. چہ ایشی اللهءَ منَہ کتگ. ءُاے اسلامءِ شانءِ خلاف اِنت. بلکیں گوں کفرءَ ءُگوں دینءِ مخالفاں پہک بیزاری زاہرکنگ بہ بیت. ہنچوکہ ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَامُ ءَ گوں وتی کافریں قومءَ گوشت کہ ﴿ اِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ﴾ [سورة الممتحنة: ۴] مابری ءُبیزاریں چہ شماء ءُچہ شمئے باطلیں معبوداں. بزاں ایشانی منّگءِ واستا ما ہچ =

= راہ نہ بتّر یں. بلے بــزاں گوں حکمت ءُنرمیءَ دینءِ دعوت دیــگ اے مداہنتے نہنت، بلکیں بازجوانیں چــیزے. اللہ فرمان کنــت ﴿ اُدْعُ اِلٰى سَبِيْلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ ﴾ کہ تواربجن اللہءِ راہءِ نیمگءَ گوں حکمتءَ، ءُگوں جوانیں ســوج ءُپنتءَ، ءُگوں آیــاں جیڑہ بکن بلے ہما رہبندءَ کہ آجوانترانت. [سورة النحل: ۱۲۵] زانگ لوٹیت کہ اے سورتءِ شرپ ءُشــانءَ بازیں احادیثے ہست. اللہءِ نبی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ ســہبءِ دوئیں ســنّتانی تہا، ءُہمے وڑا مغربءِ دوئیں ســنّتانی تہا ہمے سورت، ءُسورة الإخــلاص ونتگ اَنت. (الترمذی) ہمے وڑا واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ فرمان کت کہ اے قرآنءِ چارک اِنت. بزاں ہرکــس اشرا یک برے بوانیت بزاں آئی قــرآنءِ چارک ونت، ءُہرکس ایشیءَ چار بــر بوانیت بزاں آئی سرجمیں قرآن ونت، آئیءَ توامیں قرآن وانگءِ ثواب رســیت. (ســنن الترمــذی) فروة بن نوفل رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ چہ وتی پتءَ روایت کنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ءَ گوں آئی گوشت. وپسگءِ وہدءَ ﴿ قُلْ يٰٓاَيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ ﴾ ءَ بوان. نوں بویــس کہ چہ ایشی وانگءَ مردم چہ شرکءَ بری بیت. (ســنن أبی داود أبواب التوم باب مایقال عند التوم، شــیخ ألبانی ءَ اے حدیث صحیح کنگ).

سُوۡرَةُ النَّصۡرِ سورة النصر[۱]

سوره نصر ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
سے آیات ءُیک رکوعے.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

اِذَا جَآءَ نَصۡرُ اللّٰهِ وَالۡفَتۡحُ ۙ﴿۱﴾

۱. وہدیکہ کئیت کمک اللّٰہءِ ءُکامیابی[۲].

وَرَاَيۡتَ النَّاسَ يَدۡخُلُوۡنَ فِىۡ دِيۡنِ اللّٰهِ اَفۡوَاجًا ۙ﴿۲﴾

۲. ءُتو گندئے مردمان کہ داخل بنت اللّٰہءِ دینءَ تہا رُمب رُمبا.

فَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ وَاسۡتَغۡفِرۡهُ ؕ اِنَّهٗ كَانَ تَوَّابًا ۚ﴿۳﴾

۳. نوں پاکیءَ بیان بکن گوں وتی پروردگارءِ توصیفءَ، ءُچہ آئی بخشش بلوٹ، بیشک آمزنیں پہلّ کنوکے ءُتوبہ قبول کنوکے.

---

(۱) نزولءِ اعتبارءَ اے سورت قرآنءِ آخری سورت اِنت. وہدیکہ اے سورت نازل بوت گڑا لہتے صحابیءَ فہم اِت کہ نوں واجہءِ گڈّی وہدانت پمیشا آئیءَ استغفار ءُحمد وانگءِ حکم بوگءَ اِنت. اے بابتءَ عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُ ءُعبداللّٰہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُمَا کسّہ بازمشہورانت. (بخار صحیح البخاری تفسیر سورۃ النصر).

(۲) ادا فتحءِ مکّہءِ نیمگءَ اشارہ بوگءَ اِنت. وہدیکہ مکّہ مسلمانانی دستا آتک گڑا مردم رُمب رُمبا مسلمان بوان بوت اَنت.

سُوْرَةُ تَبَّتْ — سورة تبت

سوره تبت ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
پنج آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

تَبَّتْ يَدَآ اَبِيْ لَهَبٍ وَّتَبَّ ۝۱

۱. پرشت اَنت ابولہبءِ دوئیں دست ءُتباہ بوت[۱].

مَآ اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهٗ وَمَا كَسَبَ ۝۲

۲. آئی کارءَ نیاتک اَنت آئی مال ءُنہ آئی کتّ.

سَيَصْلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ۝۳

۳. زوت داخل بیت ماں برمشوکیں آسءَ.

وَّامْرَاَتُهٗ ۭ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ۝۴

۴. ءُآئی لوگی بڑّا کنوک ہشکیں دارانی[۲].

فِيْ جِيْدِهَا حَبْلٌ مِّنْ مَّسَدٍ ۝۵

۵. ماں آئی گردنءَ سیسّے ساد اِنت[۳].

---

(۱) ایشی شانءِ نزولءِ بابتءَ کئیت کہ وہدیکہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حکم بوت کہ وتی نزّیکیں مردماں بترسین گڑا واجہ صفاءِ کوہءِ سرا سر کپت ءُتوارئے جت یاصباحاہ!، عربانی تہا اے آواز خطر ءُترسءِ آواز زانگ بوت. گڑا مردم درہا مچ بوت اَنت. واجہءَ فرمائینت: کہ اگن من بگوْشاں ہنّوں چہ کوہءَ آدیم یک بلاپیں لشکرے سستگ ءُپہ شما پیداگ اِنت شما منی ہبرءَ باور دارات؟ آیاں پسّودات پرچہ نہ؟ ترا دروگ بندگءَ ما ہجبرنہ دیستگ. واجہءَ فرمائینت: گڑا گوش بدارات من شمارا چہ دیمءِ یک عذابےءَ ترسیناں (اگن شما کفر ءُشرکءِ راہ ویل نہ کت) ہمے ہبرءِ سرا ابولہبءَ گوشت تَبًّا لَّكَ. کہ تو برباد بباتئے. تو بزاں مارا پمیشا مچ کت. اللّٰہءَ ہمے سورت نازل فرمائینت کہ تباہ اے ابولہب تو بباتئے. (صحیح البخاری تفسیر سورۃ تبّت) ابولہبءِ اصلی نام عبدالعزّٰی اَت. ایشی حسن ءُخوبصورتی سببءَ ایشی نام ابولہب بزاں اشکرانی پت ایرکنگ بوت. اے واجہءِ ناکواَت. بلے آئی دشمنیءِ تہا چہ درستاں دیمایت. ایشی لوگ بانک امّءِ جمیل ہوں چہ ایشی کمترنہ اَت.

(۲) ایشی جنینءِ کار ہمیش اَت چہ ہر کِشکءَ کہ واجہ شت ءُآتک ایشی دارک ءُکُنتگ آ راہءِ سرا دژر دات تاکہ واجہءَ تکلیف بہ بیت. (ابن کثیر).

(۳) بزاں دوزہءِ تہا.

سُوْرَةُ الْإِخْلَاصِ سورة الإخلاص(۱)

سوره اخلاص ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
چارآیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللهءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ۝۱

۱. بفرما کہ آاللہ یکّے.

اَللّٰهُ الصَّمَدُ ۝۲

۲. اللہ پہ کسّءَ حاجتے نہ داریت.

لَمْ يَلِدْ ۙ وَلَمْ يُوْلَدْ ۝۳

۳. نہ چہ آئی کس پیداگ بوتگ ءُنہ آ چہ یکّےءَ پیداگ بوتگ.

وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ ۝۴

۴. ءُآئیءَ ہچ وڑیں ہمسر ءُمَتّ نیست(۲).

(۱) حدیثءِ پاکءَ ہست اِنت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فجرءِ دوئیں سنّتانی تہا سورة الإخلاص ءُسورة الکافرون ونتگ اَنت (سنن الترمذی) ہمے وڑامغربءِ دوئیں سنّتانی تہا (سنن الترمذی) یک حدیثے تہاکئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یک صحابی یےلشکرءِ امیرکت ءُدیم پہ جہادءَ راہ دات گڑا ایشی آیاں نماز وانینت. ایشی وانگءِ آخرءَ ﴿قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ﴾ دائما ونت گوں. بزاں الحمدا ءُپد ہرچ سورتے کہ آئی ونت آئی رندءَ ایشی الّمءَ ونت گوں. مردماں واترکنگءِ وپدءَ اے حال پہ واجہءَ سرکت، گڑا واجہءَ گوشت ایشیءَ جست بکن اِت کہ پرچہ اے وڑکنت، آیاں جست کت، گوشت ئےاے سورتءِ تہا اللهءِ صفت بیان اَنت پمیشا اے منا باز دوست اِنت، واجہءَ فرمان کت: بروئے ایشیءَ حال بدئیت کہ اللهءَ ہوں اے دوست اِنت. (صحیح مسلم کتاب صلوة المسافرین) دگہ یک صحابی یےبابتءَ کہ آئی مسجدءِ قباءَ نماز دات ہمے پیمیں کسّہےہست. بلے آئی بابتءَ کئیت کہ ہمیکہ آئی سورتیءِ وانگ شروع کت گڑا شروعءَ آئی الّمءَ سورة الإخلاص ونت گوں. (صحیح البخاری کتاب التوحید) یک حدیثے تہاکئیت کہ واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت کہ اے قرآنءِ ثلث بزاں سئے بہرانت. بزاں ایوکءَ ہمیشی وانگءَ مردمءَ قرآنءِ سئے بہرءِ وانگءِ ثواب رسیت. (صحیح البخاری فضائل القرآن باب فضل ﴿قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ﴾).

(۲) حدیثءَ ہست اِنت واجہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمان کت: کہ اللہ فرمان کنت کہ ابن آدم منا دروگ بند کنت، =

= ءُاے آئیءَ برنہ جنت. ءُآمنا بدگوْشـــیت، ءُاے ہوں آئیءَ برنہ جنت. آئی دروگ بند کنگ ہمیش اِنت کہ آگوْشیت اللہ منا پدا زندگ نہ کنت، حالانکہ پدءَ زندگ کنگ پہ من آسان ترانت، ءُآئی منءَ بد گوْشگ ہمیش اِنت کہ پہ منا چک ســـاب کنت، بزاں ہمیشی گوْشیت کہ اللہءَ پہ وتا چک زرتگ. حالانکہ من یکّے آں، ءُمنا کسّی حاجت نیســـت، من ہمایاں کہ نہ آچہ کســـےءَ پیدا بوتگ، ءُنہ چہ آئی کسے پیدا بوتگ، ءُمنا ہچ ہمسر ءُمَٹ نیست. (صحیح البخاری تفسیر ﴿قُلْ هُوَاللّٰهُ اَحَدٌ﴾).

سُوْرَةُ الْفَلَقِ سورة الفلق

سوره فلق ماں مدینہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
پنج آیات ءُیک رکوعے.

بندات گوں اللہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۙ

۱. بفرما کہ من وتا میار ءُباہوٹ کناں سہبءِ پروردگارءِ[۱].

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۙ

۲. چہ ہرابیءَ ہرچیزءِ کہ آئی جوڑکتگ.

وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَ ۙ

۳. ءُچہ نقصانءَ تہاریءِ وہدیکہ مان شانیت[۲].

وَمِنْ شَرِّ النَّفّٰثٰتِ فِي الْعُقَدِ ۙ

۴. ءُچہ نقصانءَ ہما جنینانی کہ آ گِرنچانی تہا ہپّ کنینت[۳].

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ۧ

۵. ءُچہ نقصانءَ زہرورکءِ وہدیکہ زہر وارت.

---

(۱) فلق گوْش اَنت. ترکّگءَ. بزاں من وتا ہما ذاتءِ باہوٹ کناں کہ تہاریاں تراکینیت ءُروچءِ روژنائیءَ کاریت.

(۲) پرچہ کہ اے وہداکہ تہاری مان شانیت، جن ءُجاتو ڈنّءَ درکاینت، ءُہمے وڑا وڑوڑیں رستر ءُلولُک ڈنّءَ درکاینت، ءُمردمءَ نقصان دینت.

(۳) ءُچہ سحرگریں جنیناں جن بہ بنت یا انسان. حدیثءَ ہست اِنت وہدیکہ واجہ ﷺ یہودیاں سحرکت گڑا آئی ہمے دوئیں سورت ونت اَنت، ءُوتی دست ئے ہپ کت اَنت، پدا وتی درہیں بدنءِ برمُشت اَنت. (واجہءِ سحرکنگءِ سرہمیں بیان صحیح مسلم کتاب الرّقی باب فی السّحر وسحرالیھود للنّبی ﷺ تہا چارگ بہ بیت) واجہ ﷺ عادت اَت کہ واجہءَ اے دوئیں سورت بزاں معوّذتین، ءُسورۃ الإخلاص وپسگءِ وہدا ونت اَنت، ءُپدا وتی دستانی تہا ہپ کت، ءُدرہیں بدنءَ دست برمُشت اَنت.
(صحیح البخاری کتاب فضائل القرآن، باب فضل المعوّذات).

سُوْرَةُ النَّاسِ — سورة الناس

سوره ناس ماں مکّہءَ نازل بوتگ ءُآئیءِ
شش آیات ءُیک رکوعے.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بندات گوں اللّٰہءِ نامءَ کہ آسک
باز مہربان ءُزبریں رحم کنوکے

قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۙ﴿۱﴾

۱. بفرماکہ من وتا میار ءُباہوٹ کناں پہ مردمانی پیدا کنوک ءُرودینوک ءُنگہبانی کنوکءَ.

مَلِكِ النَّاسِ ۙ﴿۲﴾

۲. بادشاہ اِنت انسانانی.

اِلٰهِ النَّاسِ ۙ﴿۳﴾

۳. معبودءِ برحقّ اِنت انسانانی.

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ ۙ الْخَنَّاسِ ۙ﴿۴﴾

۴. چہ شرّ ءُشرارتاں ہمائی کہ وسواس دؤر دنت ءُاندیم بیت[۱].

الَّذِيْ يُوَسْوِسُ فِيْ صُدُوْرِ النَّاسِ ۙ﴿۵﴾

۵. ہماکہ وسواس دؤردنت ماں مردمانی دلاں.

مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿۶﴾

۶. چہ جنّ ءُانسانءَ[۲].

---

(۱) خنّاس ہما شیطانءَ گوْش اَنت کہ آاللّٰہءِ ذکر ءُیادءِ وہدا چیر بیت. ءُچہ اللّٰہءِ یادءَ دور ی ءُبے سدّیءِ تہا انسانءِ سرا گیش بیت ءُزاہر بیت.

(۲) چہ اے آیتءَ زانگ بیت کہ دینءِ دشمنیءِ تہا ہنچوکہ گمراہیں جنّانی دست مان اِنت، ہمے وڑا گمراہیں انسانانی دست مان اِنت. چنانچہ فارسی شاعرے گوْشیت.

اے بسا ابلیس آدم روئے ہست کہ بازیں شیطانےانسانی شکل ءُصورتءَ ہست

فِهْرِسُ أَسْمَاءِ السُّوَرِ وَبَيَانُ المَكِّيِّ وَالمَدَنِيِّ مِنْهَا

سورہ ناں فہرست اُمکی اُمدنی بیان

سورهءِ نام	سوره نمبر	صفحه شماره	نازل بوكءِ جاه
سورة الفاتحة	١	١	مكّةَ
سورة البقرة	٢	٤	مدينةَ
سورة آلِ عمران	٣	١١٢	مدينةَ
سورة النساء	٤	١٧٧	مدينةَ
سورة المآئدة	٥	٢٥٩	مدينةَ
سورة الأنعام	٦	٣١٧	مكّةَ
سورة الأعراف	٧	٣٨٣	مكّةَ
سورة الأنفال	٨	٤٤٨	مدينةَ
سورة التوبة	٩	٤٧٥	مدينةَ
سورة يونس	١٠	٥٢٣	مكّةَ
سورة هود	١١	٥٥٩	مكّةَ
سورة يوسف	١٢	٦٠١	مكّةَ
سورة الرعد	١٣	٦٣٢	مدينةَ
سورة إبراهيم	١٤	٦٥٠	مكّةَ
سورة الحجر	١٥	٦٦٤	مكّةَ
سورة النحل	١٦	٦٧٨	مكّةَ
سورة بنيّ إسرآئيل	١٧	٧١١	مكّةَ
سورة الكهف	١٨	٧٤٤	مكّةَ
سورة مريم	١٩	٧٧٤	مكّةَ
سورة طٰهٰ	٢٠	٧٩٤	مكّةَ
سورة الأنبيآء	٢١	٨٢٤	مكّةَ
سورة الحج	٢٢	٨٥٤	مدينةَ
سورة المؤمنون	٢٣	٨٨٣	مكّةَ
سورة النور	٢٤	٩٠٧	مدينةَ
سورة الفرقان	٢٥	٩٣٢	مكّةَ
سورة الشعرآء	٢٦	٩٤٩	مكّةَ
سورة النمل	٢٧	٩٧٦	مكّةَ

سورهٔ نام	سوره نمبر	صفحه شماره	نازل ہوئے جاه
سورة القصص	۲۸	۹۹۴	مکّہ
سورة العنكبوت	۲۹	۱۰۱۵	مکّہ
سورة الروم	۳۰	۱۰۳۰	مکّہ
سورة لقمٰن	۳۱	۱۰۴۲	مکّہ
سورة السجدة	۳۲	۱۰۵۱	مکّہ
سورة الأحزاب	۳۳	۱۰۵۷	مدینہ
سورة سبأ	۳۴	۱۰۸۴	مکّہ
سورة فاطر	۳۵	۱۰۹۹	مکّہ
سورة يٰسٓ	۳۶	۱۱۱۰	مکّہ
سورة الصافات	۳۷	۱۱۲۳	مکّہ
سورة صٓ	۳۸	۱۱۴۱	مکّہ
سورة الزمر	۳۹	۱۱۵۶	مکّہ
سورة المؤمن	۴۰	۱۱۷۴	مدینہ
سورة حٰمٓ السجدة	۴۱	۱۱۹۳	مدینہ
سورة الشورىٰ	۴۲	۱۲۰۵	مکّہ
سورة الزخرف	۴۳	۱۲۱۸	مکّہ
سورة الدخان	۴۴	۱۲۳۴	مکّہ
سورة الجاثية	۴۵	۱۲۴۱	مکّہ
سورة الأحقاف	۴۶	۱۲۴۸	مکّہ
سورة محمد	۴۷	۱۲۵۸	مدینہ
سورة الفتح	۴۸	۱۲۶۸	مدینہ
سورة الحجرات	۴۹	۱۲۷۹	مدینہ
سورة قٓ	۵۰	۱۲۸۷	مکّہ
سورة الذاريات	۵۱	۱۲۹۵	مکّہ
سورة الطور	۵۲	۱۳۰۲	مکّہ
سورة النجم	۵۳	۱۳۰۹	مکّہ
سورة القمر	۵۴	۱۳۱۸	مکّہ
سورة الرحمٰن	۵۵	۱۳۲۵	مدینہ
سورة الواقعة	۵۶	۱۳۳۳	مکّہ

سورهٕ نام	سوره نمبر	صفحه شماره	نازل بوكٕ جاه
سورة الحديد	٥٧	١٣٤٢	مدينهَ
سورة المجادلة	٥٨	١٣٥٢	مدينهَ
سورة الحشر	٥٩	١٣٦٠	مدينهَ
سورة الممتحنة	٦٠	١٣٦٧	مدينهَ
سورة الصف	٦١	١٣٧٤	مدينهَ
سورة الجمعة	٦٢	١٣٧٨	مدينهَ
سورة المنافقون	٦٣	١٣٨٢	مدينهَ
سورة التغابن	٦٤	١٣٨٦	مدينهَ
سورة الطلاق	٦٥	١٣٩١	مدينهَ
سورة التحريم	٦٦	١٣٩٧	مدينهَ
سورة الملك	٦٧	١٤٠٢	مكّهَ
سورة القلم	٦٨	١٤٠٨	مكّهَ
سورة الحآقّة	٦٩	١٤١٥	مكّهَ
سورة المعارج	٧٠	١٤٢٠	مكّهَ
سورة نوح	٧١	١٤٢٥	مكّهَ
سورة الجن	٧٢	١٤٣٠	مكّهَ
سورة المزمل	٧٣	١٤٣٧	مكّهَ
سورة المدثر	٧٤	١٤٤٢	مكّهَ
سورة القيامة	٧٥	١٤٤٩	مكّهَ
سورة الدهر	٧٦	١٤٥٤	مدينهَ
سورة المرسلات	٧٧	١٤٥٨	مكّهَ
سورة النبأ	٧٨	١٤٦٢	مكّهَ
سورة النازعات	٧٩	١٤٦٦	مكّهَ
سورة عبس	٨٠	١٤٧٠	مكّهَ
سورة التكوير	٨١	١٤٧٣	مكّهَ
سورة الانفطار	٨٢	١٤٧٦	مكّهَ
سورة المطففين	٨٣	١٤٧٨	مكّهَ
سورة الانشقاق	٨٤	١٤٨٢	مكّهَ
سورة البروج	٨٥	١٤٨٥	مكّهَ

سورهٔ نام	سوره نمبر	صفحه شماره	نازل بوكءِ جاه
سورة الطارق	٨٦	١٤٨٩	مكّيءَ
سورة الأعلىٰ	٨٧	١٤٩١	مكّيءَ
سورة الغاشية	٨٨	١٤٩٣	مكّيءَ
سورة الفجر	٨٩	١٤٩٥	مكّيءَ
سورة البلد	٩٠	١٤٩٩	مكّيءَ
سورة الشمس	٩١	١٥٠٢	مكّيءَ
سورة الليل	٩٢	١٥٠٤	مكّيءَ
سورة الضّحىٰ	٩٣	١٥٠٦	مكّيءَ
سورة ألم نشرح	٩٤	١٥٠٨	مكّيءَ
سورة التين	٩٥	١٥١٠	مكّيءَ
سورة العلق	٩٦	١٥١٢	مكّيءَ
سورة القدر	٩٧	١٥١٤	مكّيءَ
سورة البينة	٩٨	١٥١٦	مدينءَ
سورة الزلزال	٩٩	١٥١٩	مدينءَ
سورة العاديات	١٠٠	١٥٢٠	مكّيءَ
سورة القارعة	١٠١	١٥٢٢	مكّيءَ
سورة التكاثر	١٠٢	١٥٢٤	مكّيءَ
سورة العصر	١٠٣	١٥٢٥	مكّيءَ
سورة الهمزة	١٠٤	١٥٢٦	مكّيءَ
سورة الفيل	١٠٥	١٥٢٧	مكّيءَ
سورة قريش	١٠٦	١٥٢٨	مكّيءَ
سورة الماعون	١٠٧	١٥٢٩	مكّيءَ
سورة الكوثر	١٠٨	١٥٣٠	مكّيءَ
سورة الكافرون	١٠٩	١٥٣١	مكّيءَ
سورة النصر	١١٠	١٥٣٣	مدينءَ
سورة تبت	١١١	١٥٣٤	مكّيءَ
سورة الإخلاص	١١٢	١٥٣٥	مكّيءَ
سورة الفلق	١١٣	١٥٣٧	مكّيءَ
سورة الناس	١١٤	١٥٣٨	مكّيءَ

إنَّ وزارةَ الشُّؤونِ الإسلاميَّةِ والدَّعوةِ والإرشادِ

في المملكةِ العربيَّةِ السُّعوديَّةِ

المشرفةَ على

مجمَّعِ الملكِ فهدٍ لطباعةِ المصحفِ الشَّريفِ

في المدينةِ المنوَّرةِ

إذ يسُرُّها أن يُصدِرَ المجمَّعُ هذهِ الطَّبعةَ من

ترجمةِ معاني القرآنِ الكريمِ

وتفسيرِه

إلى اللُّغةِ البلوشيَّةِ

تسألُ اللهَ أن ينفعَ بها النَّاسَ

وأن يجزيَ

خادمَ الحرمينِ الشَّريفينِ الملكَ سلمانَ بنَ عبدِ العزيزِ آلَ سعودٍ

أحسنَ الجزاءِ على جُهودِهِ العظيمةِ في نشرِ كتابِ اللهِ الكريمِ

واللهُ وليُّ التَّوفيقِ

وزارة شئون اسلامی ءُدعوت ءُارشاد

سعودی عرب کارمستر مجمع ملک فهد پہ چاپ

مُصحف شریف مان مدینہ منورہ،

پہ اے گپءَ وشدلی ءُشرف مندی ماریت،

ایکہ مجمع ملک فهد قرآن کریمءِ

بلوچی ترجمہ ءُتفسیرءَ چاپ ءُشنگ کنت.

دعا اِنت چہ اللہ پاکءَ کہ ایشیءَ پہ درہیں مردماں

نپ زورک سیت مند کنگءِ سوب ئے بہ کنت.

ءُخادم حرمین شریفین ملک سلمان بن عبد العزیز آل سعودءَ

قرآن کریم شنگ ءُتالان کنگءِ اے مزنین جهد ءُکوشتانی

وشین ءُجوانتریں مُزبہ دنت.

ءُاللہ وت اِنت توفیق واجہ.

حقوق الطبع محفوظة
لمجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف

ص.ب ٦٢٦٢ - المدينة المنوّرة

www.qurancomplex.gov.sa
contact@qurancomplex.gov.sa

حق چاپ پہ
مجمع ملک فہد پہ چاپ قرآن کریم محفوظنت

ص.ب: ٦٢٦٢، مدینہ منورہ

www.qurancomplex.gov.sa
contact@qurancomplex.gov.sa

ⓒ **مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف، ١٤٤٤هـ**
فهرسة مكتبة الملك فهد الوطنية أثناء النشر

مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف
ترجمة معاني القرآن الكريم إلى اللغة البلوشية. / مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف - ط ١ - المدينة المنورة، ١٤٤٤هـ
٠٠٠٠ ص؛ ١٣,٥ × ١٩,٣ سم
ردمك: ٠-٠٠-٨٣١١-٦٠٣-٩٧٨

١- القرآن - ترجمة - لغة أ. العنوان
ديوي ٢٢١,٠٠٠٠ ١٤٤٤/٠٠٠٠

رقم الإيداع: ١٤٤٤/٠٠٠٠
ردمك: ٠-٠٠-٨٣١١-٦٠٣-٩٧٨

تصفح الترجمة